

AMERICAN
LIBRARY

AMERICAN
REPUBLICAN PARTY
GENERAL
OFFICE - WASHINGTON

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

Academia Republicii
Socialiste Romania
Biblioteca

DICTIONARUL
LIMBII ROMÂNE

DICȚIONARUL LIMBII ROMANE SE ELABOREAZĂ DE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE
LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE CEN-
TRUL DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR DIN IAȘI

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA

DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL VIII

PARTEA A 5-A

LITERA P

PRESIN — PUZZOLANĂ

1984

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA
79 717, BUCURESTI, Cal. a Victoriei nr. 125

Redactori responsabili:

IORGU IORDAN
ALEXANDRU GRAUR
ION COTEANU

Membri ai Academiei Republicii Socialiste România

Partea a 5-a a tomului al VIII-lea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie al Institutului de Lingvistică din București, de următorul colectiv:

Redactori:

Dan BUGEANU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Monica BUSUIOC
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Elena CIOBANU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Zorela CREȚA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Ion DĂNĂILA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Valentina HRISTEA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Lidia IONICĂ
FILOLOG

Iulia MANOLIU
FILOLOG PRINCIPAL

Lucreția MAREȘ
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL,
DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Radu MICHAESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Georgeta MITRAN
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Eleonora POPA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Elena STÎNGACIU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Zizi ȘTEFĂNESCU-
GOANGĂ

CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Filofteia TĂNĂSESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Tatiana ȚUGULEA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Ileana VULPESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Ileana ZAMFIRESCU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Revizori:

Elena CIOBANU
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Ion DĂNĂILA
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL

Luiza SECHE
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC PRINCIPAL,
DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Au fost consultați pentru *etimologiile* din acest tom:

Alexandru GRAUR, membru al Academiei Republicii Socialiste România, București; Grigore BRANCUȘ, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, conferențiar, Universitatea București; Bela KELEMEN, doctor docent în filologie, profesor, Universitatea din Cluj-Napoca; Gheorghe MIHAILĂ, doctor docent în filologie, profesor, Universitatea București; Nicolae URȘU, doctor în filologie, cercetător științific principal la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iași.

Corelații:

Cristina GHERMAN
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC

Redactori responsabili ai tomului al VIII-lea (partea a 5-a):

ION COTEANU
Membru al Academiei
Republicii Socialiste România

MIRCEA SECHE
Doctor în filologie, șeful Sectorului
de lexicologie și lexicografie
de la Institutul de Lingvistică
din București

PC
2005
D 33
5

PRESIN s. n. v. *presenă*.

PRESINĂ s. f. v. *presenă*.

PRESING s. n. Tactică prin care fiecare component al unei echipe sportive (aflăte în apărare) își supraveghează în permanență adversarul direct, pentru a-i anihila acțiunile ofensive. Cf. L. ROM. 1962, nr. 3, 340. *Au practicat o apărare foarte avansată, deosebit de mobilă și de agresivă, o apărare care se apropie mult de pressingul din baschet.* SPORTUL, 1977, nr. 8456, 2/5, cf. M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după engl.) *pressing*. — Pl.: (rar) *prestinguri*.

— Din engl. *pressing*.

PRESIRE s. f. v. *prălire*.

PRESIUNE s. f. 1. Mărim fizică egală cu raportul dintre intensitatea unei forțe care apasă perpendicular (și uniform) pe suprafața unui corp și aria acelei suprafețe; forță care apasă (perpendicular și uniform) pe unitatea de suprafață ori pe suprafața unui corp; apăsare. *Să lase aerul să intre în flacoane dacă s-ar face împușinare de presiune înăuntrul aparatului.* MAHIN, PR. I, 20/35. *Numai la un ger deosebit de mare sau la o presiune (apăsare) foarte tare se fac fluide.* BARASCH, M. II, 7/10. *Forma nasului poate suferi multe schimbări și prefaceri din cauză a presiunii (strîngerii) ochelarilor.* FIS. 136/5. *Corpul omului suportă o enormă presiune... care este insensibilă pentru dînsul.* DRĂGHICEANU, C. 120. *Cereviele ferestrelor se curmă sub presiunea zidurilor vechi.* EMINESCU, S. 38, cf. DDRF. *Căldura specifică a gazelor este dată sau la presiune constantă... sau la volum constant.* IOANOVICI, TEHN. 9. *Nituri pentru rezervoare fără presiune.* SOARE, MAȘ. 56. *Volumete sînt invers proporționale cu presiunile, atunci cînd temperatura gazului rămîne constantă.* MACAROVICI, CH. 40, cf. LEG. EC. PL. 286. *Din cauza ploilor abundente presiunea muntelui prin care se sapă tunelul era deosebit de mare.* ȘCINVEIA, 1952, nr. 2 372. *O apă al cărei debit se află mereu sub aceeași presiune.* V. ROM. ianuarie 1954, 199. *Se numește presiune raportul dintre intensitatea unei forțe și suprafața pe care se exercită perpendicular.* CIȘMAN, FIZ. I, 248. *A dat presiune prea mare la obur.* DEMETRIUS, C. 40. *Hidrogenul va fi dat la o presiune de 12 atmosfere.* BARANGA, I. 199. *Aerul sub presiune astupă parca gura omului.* PREDĂ, R. 124. *Se scufundă încă o dată și simți în urechi presiunea amețitoare.* BARBU, P. 230. *Presiunea gazelor se exercită pe o mai mare suprafață.* VIN. PESC. octombrie 1964, 2. *Să mai vadă o dată locul accidentului, să înțelegă de ce se prăbușiseră armăturile, ce presiune era.* V. ROM. ianuarie 1965, 63. > *Presiune atmosferică* (sau *a atmosferei*) = presiune (1) exercitată de către atmosfera asupra suprafeței pămîntului și a corpurilor situate pe ea, indiferent de orientarea acestei suprafețe, și care variază în funcție de condițiile atmosferice, de altitudine și de latitudine etc. *Presiune atmosferică.* HELIADE, A. 127/19. *Presiune ordinară a atmosferei.* MAHIN, PR. I, 34/7. *Cauza care face ca mercurul să rămînă ridicat înăuntrul barometrului este presiunea atmosferică.* POZI, F. 71, cf. ALEXI, W. *În fiecare dimineață notez temperatura, vînturile, presiunea atmosferică.* SEBASTIAN, T. 32, cf. 10, DS. *Presiune osmotică* v. OSMOTIC. *Presiune radiculară* = presiune (1) care apare în celulele vii ale rădăcinii unei plante și care determină împingerea apei în sus. Cf. M. D. ENC. > L. O. C. A. D. V. *Sub presiune* = gata de a începe să funcționeze, de a se pune în mișcare sub acțiunea presiunii (1). *Mașinile... dăruiau sub presiune.* MINONESCU, S. A. 113. *O locomotivă va sta continuu sub presiune.* GALAN, Z. R. 78. > (și în sintagmele *presiune arterială*, M. D. ENC., DEX, *presiune sanguină*, *presiunea stîngelui*) Forța elastică reactivă a pereților arterelor față de

forța exercitată asupra lor de presiunea stîngelui împulsionat de inimă; tensiune. *Dăzele mari de medicamente digitale produce o ridicare a presiunii.* DANILOPOLU, F. N. II, 36. *Temperatura și presiunea stîngelui pot să scadă.* BILEA, P. A. 151. *Presiunea crescută... produce reflexe patologice.* ABC SĂN. 381.

2. Fig. Constrîngere (morală, economică, socială, politică) exercitată asupra cuiva (spre a face ceva împotriva voinței, dorinței, preferinței etc. sale). *Era mai sigur dacă revoluționarii nu făceau presiune asupra Camerei.* BOLINTINIANU, O. 431. *Un fel de presiune... a opiniei publice în contră-i.* MAIORESCU, CR. I, 317. *Odată ce le-a dat drumul persoanelor sale, nu se mai amestecă deloc, nu mai face nici o presiune morală asupra-le.* CARAGIALE, O. III, 61, cf. BĂRCIANU. *Cărțile religioase... se tipăriră în Ardeal sub presiunea oficială a calvinilor.* IORGA, L. II, 55. *Vă rog să nu terorizați pe alegători!* Aici nu se permite nici o presiune. REBREANU, I. 297. *Cele eteva puncte de vedere în plus la C. Negruzzi... se datorează presiunii împrejurărilor de pe vremea sa.* IURĂILEANU, SP. CR. 101. *O bruscă și înfricoșată presiune a inamicului.* SADOVEANU, O. VI, 416. *În măsura în care a izbucnit să se elibereze de presiunea retorică a vremii, intră Filimon în galeria novatorilor prozei românești.* VIANU, A. P. 61. *Amenințarea cu exproprierea era deci numai un mijloc de presiune pentru a sili pe boieri să se asocieze mișcării lui Tudor.* OȚELIA, T. V. 145. *Făceau intervenții și presiuni.* STANCU, N. A. V. 288. *Sub presiunea poporului care își manifestase cu putere tototdeauna, Cuza a fost proclamat domn al Munteniei.* ȘCINVEIA, 1954, nr. 2 878. *Fu nu admit presiuni morale... asupra persoanei mele.* GALAN, Z. R. 24. *Făce demersuri și uzează de toate presiunile.* V. ROM. octombrie 1964, 92. *Deportarea... slăbea presiunea barbară la frontiera dunăreană.* H. DAICOVICU, D. 125. > (Bar) Stare de apăsare sufletească. *Nu mi-ar părea rău să ne vedem eteva momente, să mai mă sculor de presiunea sub care am fost atîta vreme copleșit.* CARAGIALE, O. VII, 109.

— Scris și: (rar, după fr., lat.) *pressiune*. — Pronunțat: -si-u-. — Pl.: *presiuni*. — Și: (învechit) *prése* s. f.

— Din fr. *pression*, lat. *pressio*, -ions.

PRESINĂ adj. (Prin Maram.; într-un desctinec; despre o ființă supranaturală de sex feminin) Care dispune de sănătatea cuiva, care poate lua sănătatea cuiva sau da sănătate cuiva. Cf. DR. IV, 745. *Ș-o auzit dîna Presna Ș-o strigat.* I. PĂPĂBAGI, M. 135. *Tu, dîna, Presnă, D'o-nă-l if dîce pu'erea la pu'ere, Sănătatea la sănătate, Cîntu la cînt.* id. ib. > (Substantivat) Ș-o luat Ion Pă cale... Ș-o fliut în marele, Cu tarele, Cu dîna, Cu presna, Cu Magdălina. id. ib. 132.

— Pl.: *presne*.

— Cf. lat. *persona*.

PRESLĂȘ s. m. (Neobișnuit) Persoană care lucrează la o publicație periodică, în domeniul publicisticii. Cf. SCL 1973, 43.

— Pl.: *preslași*.

— Contaminare între *breslaș* și *presă*.

PRESLĂVI vb. IV v. *proslăvi*.

PRESLIȚĂ s. f. v. *prislîță*.

PRESLÓP s. n. v. *prislóp*.

PRESLŪGĂ s. f. v. *prislŭgă*.

PRESLŪȘNIC s. m. (Învechit, rar) Persoană neasculțitoare, nesupusă. *Stareful nu vru să să potole, cel goni ca pre un preslŭșnic.* DOSOITEI, V. S. decembrie 1963/3.

— Pl.: *preslŭșnici*.

— Din slavonul *преслѣшникъ*.

PRESNĒL s. n. v. prlsnel.

PRĒSNIC. -Ă adj. v. prlsnic.

PRESOCIALĪST, -Ă adj. Care este (imediat) anterior socialismului, care se referă la timpul (imediat) anterior socialismului, specific perioadei care precedă socialismul. *Atât în epoca presocialistă cît și în socialism, dezvoltarea societății reprezintă... un proces necesar, bazat pe legi obiective și determinat istoricește.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 10, 94, cf. L. ROM. 1959, nr. 1, 86. *La chemarea revoluției nazica tindea așadar să-și recapete prestigiul filozofic cu care o înzestrase cea mai mare mișcare revoluționară presocialistă.* s. ianuarie 1961, 75.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: presocialiști, -ste.

— Pref. pre-+socialist.

PRESÓR subst. I. S. n. Dispozitiv la mașina de cusut, care apasă materialul de lucrat pe placa mașinii și permite deplasarea materialului. Cf. LTR², DL, DM, DN², DEX.

2. S. m. și f. Muncitor calificat care lucrează la o presă (1, 3): presator. Cf. LTR², DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: presori, -oare.

— Din fr. presseur.

PRESORÁ vb. I v. presăra.

PRESORECEPTÓR s. m. Terminație nervoasă senzitivă situată în pereții unui vas sangvin, care recepționează variațiile de presiune din interiorul vasului. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: presoreceptori.

— Preslune+receptor.

PRESOSÍ vb. IV v. prlsesl.

PRESOSINȚÁ s. f. v. prlsesință.

PRESOSITÓRIU, -IE adj. v. prlsositor.

PRESOSTÁT s. n. Aparat pentru măsurarea, controlul și reglarea presiunii unui fluid dintr-o încăpere închisă, dintr-o încăntă. *Presostatele sînt folosite, de exemplu, la comanda unui injector automat sau semiautomat.* LTR², cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: presostate.

— Din fr. pressostat.

PRESPÁN s. n. (Și în sintagma carton prespan, NICA, L. VAM. 203) Carton dur, rezistent, satinat, fabricat din mai multe straturi de celuloză, de obicei de culoare brună-portocalie, cu multiple întrebunțări în industria electrotehnică (ca izolator), în poligrafie etc. Cf. NICA, L. VAM. 203. *Materiale electroizolante... prespan, lustofan.* SCINTEIA, 1960, nr. 1859, cf. LTR², DN², DER, DEX.

— Scris și: (după germ., fr.) presspan. — Pl.: prespanuri. — Și: prespán s. n.

— Din germ. Presspan, fr. presspahn.

PRESPAPIÉR s. n. Obiect greu de birou care se așază peste hîrlă pentru a le împiedica să se împrăștie. *Cu mintea sfredelită de un gînd absurd, privirea i s-a abătut, prin întinerie, pe prespapirul masiv.* V. ROM. martie 1958, 46, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -pi-er-. — Pl.: prespapieruri. — Și: prespaplr s. n.

— Din fr. presse-papiers. — Prespapier < germ. Presspapier.

PRĒSPAPIR s. n. v. prespapier.

PRESPORÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A reuși să facă, să realizeze, să ducă la bun sfîrșit (Budești—Sighetu Marmăției). ALR I 1377/350.

— Prez. ind.: presporese.

— Pref. pre-+sport.

PRĒSPRE prep. v. peste.

PRESTÁ vb. I. I. Întranz. (Învechit, rar; urmat de determinări introduse prin prep. „la”) A participa. A presta la primele lucrări ale Camerii din sesia precedentă. CA (1846), 5¹/31.

2. Tranz. (Complementul indică diverse feluri de muncă, activități, servicii etc.) A executa, a îndeplini, a desfășura, a depune (în mod sistematic, organizat). *Prestară această robotă vreo 6 ani.* BARIȚIU, P. A. I, 658, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pînă acum nu făcuseră nici o greșală în serviciul pe care i-l prestam domnului Georges.* MIHĂESCU, D. A. 49. *Obligația pentru țăranii dezrobiți și pentru satele boieresti supuse la dăjdie de a presta cloca și a da zeciuială din produsul delniței lor se menține.* OȚETEA, T. V. 34. *Personalul necalificat... care nu prestează zilnic orele legale minimale va putea fi salarizat și cu salarii sub minimum.* LEG. EC. PL. 280, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 84. *Tinerii fii de boieri nu mai slujeau în vremea sa la curtea altor boieri mai mari, înainte de a fi trimiși să presteze slujbă la curtea domnească.* STOICESCU, S. D. 75, cf. 263. *În unele țări ale lumii... tinerii au descori de prestat o muncă extenuantă și abrutizantă.* v. ROM. noiembrie 1962, 87, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ EXPR. A presta (un) jurămint = a depune jurămint în condițiile prevăzute de lege (sau de uz). Cf. DDRF. *Un jurămint fusese prestat... între Șerban Vodă și acela pe care moartea îl făcuse domn la 1685.* IORGA, L. I, 308, cf. CADE. *Expertul va presta legiuital jurămint.* KLOPŠTOCK, F. 312. *A presta omagiu (sau jurămint de credință) = (despre vasali) a depune jurămintul de credință și supunere către suzeranul său.* În 1387 același Petru al Mușatei prestează omagiu regelui Vladislav Jagello. BUL. COM. IST. V, 33. *Va veni să presteze la Colomea jurămint de credință regelui său.* SADOVEANU, O. XII, 347.

— Prez. ind.: presteze.

— Din lat. praestare, it. prestare.

PRESTÁBIL, -Ă adj. (Neobisnuit) 1. (Despre oameni) Apt, capabil de muncă. Cf. ALEXI, W.

2. (Despre mașini, unelte) Care dă randament. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: prestabili, -e.

— Presta + suf. -bil.

PRESTABILÍ vb. IV. Tranz. A stabili, a fixa, a orîndui dinainte; (învechit) a preface. *El nu-și putea explica această armonie prestabilă între gîndirea lui proprie și viața cetelor țigerești.* EMINESCU, S. 69, cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Arhitectura stă exclusiv pe bazele geometriei și proporțiile unui edificiu sînt prestabilite.* CĂLINESCU, I. 14, cf. DL, DM, DN². *Raportul orice scriere la același criteriu prestabilite metode, nu vom accepta decît ceea ce se conformează doicii acestor criterii.* v. ROM. decembrie 1961, 123, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: prestabilese.

— Pref. pre-+stabili (după fr. prétablir).

PRESTABILÍT, -Ă adj. Stabilit, fixat, orînduit dinainte; (învechit) prefipt, (învechit, rar) preașezat. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *În realitate totul s-a petrecut după un plan prestabilite.* OȚETEA, T. V. 169. *Pașin mai înainte călătorise aproape un an, după un itinerar prestabilite.* CĂLINESCU, C. O. 208. *Traectoria evolutivă [a vieții organismelor] într-un sens determinat și prestabilite nu are nimic dintr-o lege inabilă.* PARBON, n. 124. *Aspectul dezgustător al vieții*

c copias zugravit, cu aglomerare de amănunte ce vădese un criteriu prestabilit. CONSTANTINESCU, s. I, 38. Adversarii realismului socialist pretind să limiteze aria la reprezentarea mecanică a unor teze fixe, prestabilite. 7 noiembrie 1962, 15. La aceasta se adaugă a seacă de judecăți prestabilite. ib. mai 1964, 66, cf. DEX.

- Pl.: prestabiliti, -te.
- V. prestabil.

PRESTANȚĂ s. f. Ținută, înfățișare, atitudine impunătoare, demnă, plină de gravitate a unei persoane; efect produs asupra cuiva de aceste însușiri. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Monocul din ochiul drept... ti dădea o prestanță de om de stat.* MIRONESCU, s. A. 110. *Prestanța lui trupească și morală tmi umplea inima.* GALACTION, A. 25, cf. id. o. A. II, 348. *Tinutul cu prestanță ofițerescă o văzuse coborînd dintr-un vagon de clasa întâia.* TEODOREANU, M. II, 205. *Prestanța aceasta e cu atât mai remarcabilă cu cât era de natură pur morală.* OȚETEĂ, T. V. 88. *Avca un soi de prestanță fizică, care-i venea și din pricină că hainele croite la Paris îl îmbrăcau de minune.* CAMIL PETRESCU, O. I, 303. *Șapte delegați ..., numai persoane cu greutate și prestanță.* GALAN, Z. R. 135. *Familia, fascinată din todeauna de prestanța lui, e bucurioasă că ritmul spectacolului a fost regăsit.* v. ROM. octombrie 1964, 88. *Am rămas credincios profesiei mele, care cere prestanță, disciplină.* 7 decembrie 1964, 32, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: (rar) prestanțe. CADE.
- Din fr. prestancee.

PRESTĂIRE s. f. Acțiunea de a presta (2) și rezultatul ei; prestație (2). Cf. DDRF, BĂRCIANU, CADE. *Unitățile de prestări de serviciu din cadrul cooperăției meșteșugărești au un rol însemnat în satisfacerea nevoilor de zi cu zi ale oamenilor muncii.* ȘCINTEIA, 1954, nr. 2863. *A rămos ... în fabrică după prestarea orelor de serviciu.* v. ROM. octombrie 1954, 109, cf. DM, M. D. ENC., DEX. < Prestarea jurământului = depunere a jurământului în condițiile prevăzute de lege (sau de uz). *Prestarea jurământului de către martori ar impune ... solemnitatea ședințelor de judecată.* ȘCINTEIA, 1967, nr. 7585.

- Pl.: prestări.
- V. presta.

PRESTATĂL, -Ă adj. Care este anterior existenței unui stat, privitor la perioada care precedă existența statului, specific acestei perioade. *Acestea uniuni de obști formînd organizații prestatate se pot deosebi și pe teritoriul fărăi noastre înainte de formarea statelor feudale.* PANAITESCU, O. T. 29, cf. 65, DEX.

- Pl.: prestatăli, -e.
- Pref. pre- + statal.

PRESTĂȚIE s. f. 1. Formă de impozit care consta în efectuarea unei cantități (gratuite) de muncă sau (mai rar) în predarea unor produse ori a unei sume de bani în folosul stăpînului feudal, pentru realizarea unor lucrări de interes obșteș etc.; muncă, produse, bani care constituie această formă de impozit. *Răscumpărarea prestațiunilor (rabatelor).* BĂRȚIU, P. A. III, 129. *Claca sau boierescul era sau este o prestațiune în muncă echivalentă cu chiria pămîntului.* KOGĂLNICEANU, S. A. 112. *Clăcașii, dînd prestațiuni în natură și bani proprietarilor ..., plătesc suma de 275 ... ogorul.* I. IONESCU, M. 146, cf. ALEXI, W. *Bîr nu se mai dă, zile de prestație nu se mai fac.* PETICĂ, O. 207. [*Fărănilui*] *să-i vorbești despre lucruri pipăibile. Ce-l doare pe el ... pămîntul, birurile, prestația.* C. PETRESCU, I. II, 138. *Pîrăște picherului oamenii care nu ies la prestăte.* POPA, V. 82. *Au venit cu încasările pentru prestații.* SADOVEANU, O. III, 285. *Scotînd oamenii la prestații (pentru drumuri, cetăți, poduri, iazuri, mori etc.).* OȚETEĂ, T. V. 49.

Răsoala lui Tudor Vladimirescu de la 1821 n-a adus ... fărînimii ușurarea prestațiilor. v. ROM. noiembrie 1954, 110. *Această stăpînire [a domnului] se exercită asupra satelor neprivilegiate, sub forma dărilor și prestațiilor în muncă.* PANAITESCU, O. T. 78. ♦ P. gener. **Obligație (2) materială.** *Se consideră ca o locațiune orice concediune temporară a unui imobil drept a prestațiune anuală sub orice titlu ar fi făcută.* HAMANGIU, C. C. 359. *Imobilele ... care servesc ca locuințe pentru membrii personalului consulatelor snt scutite de impozite și alte prestații.* no (1963), 28.

2. Acțiunea de a presta (2) și rezultatul ei; prestare. *Beneficiile ... incluse ... în tarifele de prestațiuni de serviciu se vor vărsa după cum urmează ...* LEG. EC. PL. 159, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. > *Prestație de jurămint = depunere a jurământului în condițiile prevăzute de lege (sau de uz).* Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

- Pl.: prestații. — Și: (astăzi rar) prestațiune, (regional) precistăție (GLOSAR REG.) s. f.
- Din fr. prestation, lat. praestatio, -onis.

PRESTAȚIUNE s. f. v. prestație.

PRESTAVLENIE s. f. (Învechit, rar) Moarte (2). *A sa prestavlenie prîndînd veaste, lăsă pustia și veni la T[arigrad].* DOSOFTLI, V. s. octombrie 65²/25, cf. septembrie 28²/20.

- Pl.: prestavlenii.
- Din slavonul прѣстѣвѣнїе.

PRĚSTĚ prep. v. peste.

PRĚSTĚNĪ vb. IV v. prĚstĚnĪ.

PRESTĚPENIC, -Ě adj. v. preastĚpnic.

PRESTĚVĚLĚ s. f. v. prĚstĚvĚlĚ.

PRESTĚVĚLĪ vb. IV v. prĚstĚvĚllĪ.

PRESTĚVĪ vb. IV v. prĚstĚvĪ.

PRESTĚVĪRE s. f. v. prĚstĚvĪre.

PRESTĚVĪT, -Ě adj. v. prĚstĚvĪt.

PRĚSTĚ prep. v. peste.

PRESTĚGĚLĚ s. f. v. prĚstĚvĚlĚ.

PRESTĚLCĚ s. f. v. pestelcĚl.

PRESTĚLEĚNCĚ s. f. (Prin sud-vestul Munt.) PestelcĚl (1). Cf. II XIV 87, 187, com. din TURNU-MĂGURILE.

- Pl.: prestelenci.
- PrestelcĚ + suf. -cancĚ.

PRESTĚRCĚ s. f. v. pestelcĚl.

PRESTĚSĚ s. f. v. prestejĚ.

PRESTĚTĚ s. f. (Franțuzism rar) Promplitudine și agilitate într-o acțiune. Cf. ALEXI, W. *La semnalul soneriei răsărise ea din pămînt ... luncetnd cu prestejĚ pe luciul parchetului.* TEODOREANU, M. II, 23, cf. 158.

- Și: prestĚsĚ s. f. ALEXI, W.
- Din fr. prestesse.

PRESTĚVĚLĪ vb. IV v. prĚstĚvĚllĪ.

PRESTIDEGITĂTOR s. m. v. prestidigitator.

PRESTIDEGITĂȚIE s. f. v. prestidigităție.

PRESTIDEGITĂCIUNE s. f. v. prestidigităție.

PRESTIDIGATOR s. m. v. prestidigitator.

PRESTIDIGATOR s. m. Specialist în prestidigitație; scamator. *Nici cred că doamnelor ar fi adevărat pe un prestidigitator.* ALECSANDRI, s. 88. *Prestidigitatorii obișnuiești ... a prezenta mai întâi două obiecte și de a face apoi să dispară unul din ele în mîncă.* MAIORESCU, cr. II, 63, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cu delicatețe de prestidigitator, apucă de un colț o hîrtie de o sută.* C. PETRESCU, c. v. 55, cf. SCRIBAN, D. *Prestidigitatorul scotea 24 de cutii, una dintr-alta, și din cea din urmă o fantomă, iar după reprezentație te invita să repeși păcăleala în familie.* ARGHEZI, R. 66, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Persoană care posedă o mare agilitate a minilor.* „Notele” sar vertiginos și totuși exact de subțil degetele unui prestidigitator al pianului. IBRĂILEANU, s. 6, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: prestidigitatori și (învechit) prestidigitatori (DDRF). — Și: (învechit, rar) prestidigieător (ALEXI, W), prestidigieător (STAMATI, D.), prestigieător (ARISTIA, PLUT.) s. m.

— Din fr. prestidigitateur.

PRESTIDIGITAȚIE s. f. Arta și tehnica de a produce iluzii (optice) prin mișcări abile și rapide ale minilor; p. ex l. iluzie (optică) provocată de prestidigitator cu ajutorul acestei tehnici; scamatorie. Cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Rafinările de analiză ... produc aproape efectul unei prestidigitații logice.* ARHIVA, II, 652. ♦ Fig. *Agilitate deosebită a minilor pe care o posedă cineva. Tehnica pianului nu poate face obiectul unei performanțe sau al unei prestidigitații acrobatic.* M 1960, nr. 8, 9.

— Pl.: (rar) prestidigitații. — Și: (astăzi rar) prestidigitație. (Învechit, rar) prestidigitație (STAMATI, D.), prestidigitație (id. ib.) s. f.

— Din fr. prestidigitation.

PRESTIDIGITAȚIUNE s. f. v. prestidigitație.**PRESTIGIATOR** s. m. v. prestidigitator.

PRESTIGIOS, -DĂȘĂ adj. 1. (În dicționarele din trecut) Care ține de prestigiu (2), referitor la prestigiu, provocat de prestigiu; care face magie (1), vrăji, farmece. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U.

2. Care are un mare prestigiu (1), care se bucură de un mare prestigiu; care impune, impresionează, încântă etc. prin calități deosebite (de ordin moral, spiritual etc.). *Vedeam bine că asupra acestei ființe așa de prestigioase apăsă ascunsă cine știe ce amărăciune.* CARAGIALE, o. v. 202, cf. ALEXI, W. *Statuia aceasta prestigioasă ținea în mîna dreaptă un scaptru.* CANDREA, F. 139. *Omul prestigios căruia îi datorăm acest mîrgăritar al scenei românești s-a jolțenit în calea lui alintată de succese.* GALACTION, A. 229. *Acea acumulare de asociații în jurul impresiei unice care face ușor de recunoscut modelul prestigios.* VIANU, A. P. 393. *Antichitatea clasică ... opunea autorității bisericesti autoritatea unei doctrine tot atât de prestigioasă, dar întemeiată pe simțul comun.* OȚIȚEA, R. 332. *Amintirile lui de copil, străvechi, persistente și prestigioase, îi revin una câte una.* OPRESCU, S. 126. *A reușit să devină filozoful oficial ... alăturându-și numele prestigios la acela al lui Leibnitz.* BLAGA, G. 139. *Străzile stut prestigioase de mișcare și lumină.* RALEA, S. T. 1, 323. *Au contribuit eficient la reușita prestigioasă a spectacolului omagial.* T iulie 1964, 73. *De la început redacția a apelat la colaborări prestigioase.* v. ROM. ianuarie 1965, 213. *Școala comunistă românească ... dobîndește tot mai dese și prestigioase afirmări internaționale.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 6/5.

— Pronunțat: -gi-os. — Pl.: prestigioși, -oase.

— Din fr. prestigieux.

PRESTIGIU s. n. 1. Autoritate deosebită de care se bucură cineva sau ceva datorită însușirilor sale morale, cunostințelor, talentului, situației sociale, unor trăsături specifice pregnante etc. V. vază, considerație, ascendent. *Muza modestă s-au fost învășat în veșmînte timpene și cu agiutorul acestui prestigiu ... inimile s-au încîntat.* ASACHI, M. II, 4, 13. *Încîntea amorului și a morții prestigiul nobleței dispăre și oamenii devin toți egali.* FILIMON, O. I, 327. *Rezultatele cununiei pierdăscă orice fel de prestigiu.* HASDEU, I. V. 5. *Voi ... ați mîrit prestigiul nobleței românești.* ALECSANDRI, POEZII, 480. *Cei moi aulși nu sînt nabili și prin urmare nu au prestigiu.* BOLINTINEANU, O. 444. *Luarea Rahovei consfințește ... prestigiul armatei române.* MAIORESCU, D. II, 103. *Cu aceasta își susține totdeauna prestigiul un om reputat îndrăzneț — cu liniștea.* CARAGIALE, O. II, 19. *Cînd scîzau al său prestigiu ... Moise, fața și-o ascunde între ariunile avuguste.* MACEDONSKI, O. I, 100. *Bucurîndu-se de un prestigiu deosebit în stulul familiei, fu poștit zgomotos să-și spună părerea.* REBREANU, I. 71. *Prestigiul lui Eminescu s-a îndălțat tot mai sus.* LOVINESCU, C. IV, 11, cf. id. s. I, 119. *Cel ce ne învașă carte are ... un nume și un prestigiu pe care nu le mai are nimeni altul.* GALACTION, A. 371, cf. BRĂESCU, O. A. II, 119. *Și-a restabilit prestigiul într-o secundă și, regîsîndu-și echilibrul profesional, și-a luat iarăși ael aer de cancelar neclburat.* VLASIU, D. 108. *Prestigiul pe care-l avea ... și situația lui materială ... îl fineau ridicat și-n propriii săi ochi.* SADOVEANU, O. IX, 168. *Cred că nici unul dintre români nu se bucură astăzi ... de o faimă și de un prestigiu mai mare ca Brîncuși.* OPRESCU, S. 121. *Trceea drept un magistrat cu prestigiu.* CĂLINESCU, S. 67. *Prestigiul vechii culturi se păstrează deci în toate secolele care au urmat prăbușirii ortoduirii selavagiste.* VIANU, L. V. 14. *De unde oare își trîgea oanafeul acesta misteriosul lui prestigiu?* VINEA, L. I, 27. *Prestigiul și miracalul său artistic stă în această complexitate.* CONSTANTINESCU, S. I, 72. *Prestigiul lui Pătrașcu o ferise ... de adevărata părere pe care o avea lumea despre ea.* PREDA, M. S. 38. *Plînă acum fusese un elev silitor, își estigase prestigiul în liceu.* T. POPOVICI, S. 95. *Prestigiul noii metode de creație a sporit.* v. ROM. septembrie 1958, 5. *Cultura și teatrul românesc si-au dobîndit un mare și meritat prestigiu peste botare.* T august 1961, 110. ♦ l. oc. adj. **De prestigiu** = prestigios. *O distribuție de prestigiu ... [dovedește] s'rduința de a prezenta textul în cea mai bună lumină.* ib. decembrie 1964, 45. *Numerașele realizări de prestigiu îi conferă fără îndoială un nivel artistic general ridicat.* v. ROM. ianuarie 1965, 151. *Animafii de dorința unei victorii de prestigiu, bucurătenii au pătruns de anai multe ori în carul advers.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943. *E o încrecare izvorită dînt-o obligație de prestigiu, de a fine pasul într-o cursă în care ne-am angajat pe plan internațional.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 450, 7/2. ♦ Fig. (Astăzi rar) Aspect seducător, fermecător, încîntător; ceea ce seduce, farmecă, încîntă. *Ruzele soarelui curate și încă reci jiu ... pe casele strîmbe și pe gardurile negale o poaliță care le dă un prestigiu nou.* IBRĂILEANU, A. 106, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Intra oare, în turburarea mea, și ceva din prestigiul acelu obraz alt de drag?* GALACTION, O. 58.

2. (Învechit) Iluzie atribuită magiei, vrăjii, farmecului, unor cauze supranaturale etc. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Cu pe maluri lungă Arno, rătăcitul călător Se socoate sub prestigiul unui vis anăgilor.* ALECSANDRI, P. II, 153, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: (rar) prestigu. — Și: (rar) prestij s. n. ALEXI, W.

— Din fr. prestige. Cf. lat. praestigium.

PRESTIJ s. n. v. prestigiu.

PRESTISSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo extrem de rapid. Cf. IVLLA, D. M., DN, M. D. ENC. ♦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală executată în acest tempo. Cf. IVLLA, D. M., DN, M. D. ENC.

- Din it. prestissimo.

PREȘTÎȚ, -Ă adj. v. peștîț.

PREȘTÎNIC, -Ă adj. v. preaștînic.

PREȘTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo rapid. Cf. IVLLA, D. M., DN, DFR, M. D. ENC., DEN. ♦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală executată în acest tempo. Cf. IVLLA, D. M., DN, DFR. *Adagio din partea a patra se bazează pe... presto-ul care va interveni cu tonica.* M 1965, nr. 4, 18 2, cf. M. D. ENC., DEN.

- Din it. presto.

PREȘTOGOLÍ vb. IV. Refl. (În dicționarele din trecut) A se rostogoli (♦) (peste ...). Cf. GHETU, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Prez. ind.: *preștogolesc*.

- Pref. *pre-* + [ro]stogolli.

PREȘTOÍ vb. IV. Intrans. (Învechit) A fi prezent, a fi de față. *Că aproape e ziua periclii lor, și înraie stătu gata voua (preștoiră golo vîțele voastre c. v.).* PSALI, 317. *Preștoiră gotovînțele voastre.* CORESI, FS, 116/14, cf. DFR II, 525.

- Prez. ind.: *preștoiesc*.

- Din slavonul прѣсторѣ, Cf. pristol'.

PREȘTÓL s. n. v. pristol.

PREȘTRĂNEPÓT s. m. (Învechit) Fiul strănepotului sau al strănepotei. În raport cu părinții străbunicului sau străbunicii. Cf. IORGA, S. D. VI, 77. *Fiind cu mai sus numitul preștrănepot a lui Șanba Gheorghic (a. 1801).* id. ib. XVII, 208. *Să-ti fie lui și de la noi uric... strănepoșilor și preaștrănepoșilor și la tot neamul lor (a. 1801).* id. ib. XXI, 283.

- Pl.: *preștrănepoți*. - Și: *preaștrănepót* s. m.

- Pref. *pre-* + strănepot.

PREȘTŪRĂ s. f. v. păstură¹.

PRESUCEĂ s. f. (Prin nordul Munt.) Bucată de lemn prevăzută cu un ecriș metalic, care ajută la împletirea noștelor pentru opincii. Cf. STOIAN, PĂȘT, 52, RĂDULSCU-CODIN.

- Pl. *presucele*.

- Cf. *presucei*.

PRESUCÍ vb. IV. Trans. I. (Regional) A răsucii (♦), a învîrti. Cf. IDRG.

2. (Prin Ban.; complementul indică alnatul) A frămînta. *Prăsușim pîla.* DR, VII, 86, cf. SEC I, 10.

3. (Regional; complementul indică materiale textile) A însăila (Sînmihaiu Almașului-Zălau). ALU SS II h 525/281, cf. SEC I, 10.

- Prez. ind.: *presucec*.

- Pref. *pre-* + sucl.

PRESUCÍȚ, -Ă adj. (Regional) Răsucit (♦) (Tirgoviște). PĂSCULESCU, I, P. 41. *Tot mascuți hrăniți, Cu colții ieșiți, Ieșiți, presuciți.* id. ib. *Berbecii... Cu carnițe-nolte, Învalte, presucite.* id. ib.

- Pl.: *presuciți, -te*.

- V. *presucei*.

PRESŪDSTVIE s. f. v. presustyle.

PRESŪDSVIE s. f. v. presustyle.

PRESŪDVIIE s. f. v. presustyle.

PRESUMET s. m. (Învechit, rar) Om foarte smet foarte îndrăznet, foarte cutezător. *Presumetul își duce cutezătoarea sa speranță pînă la claușura, pînă de cutezătoarea de a întreprinde orice.* CAS DEA, V, 237

- Pl.: *presumeti*.

- Prea smet.

PRESUMETÍE s. f. (Învechit, rar) Smetție, trufie, orgoliu excesiv. *Orgoliul face ca să ne stîmăm... Presumetia, ca să ne lîngusim de o putere vană.* CASILEA, V, 236, cf. I. ROM, 1960, nr. 4, 74

- *Presumet* - suf. -ie.

PRESUPÓZÍȚIE s. f. (Rar) Supoziție prealabilă V. presupunere. *Să vedem însă de unde își are începutul această absurdă presupuzițiune.* HASDEU, I, V, 221, cf. IORDAN, I, B. V, 482. *Presupunerea din partea domnisoarei presupuziția că el nu înțelegea.* CĂLINESCU, I, O. II, 75.

- Pl. *presupoziții*. - Și (învechit) *presupozițiune* s. f.

- Din fr. *présupposition*.

PRESUPÓZÍȚÍNE s. f. v. presupozitie.

PRESUPÓZÍȚÓR, -OĂRE adj. (În dicționarele din trecut) Bănuitor, suspicios. Cf. IDRG, BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pronunțat: *-pu-i-*. - Pl. *presupozițori, -oare*.

- *Presupune* - suf. -itor.

PRESUPŪNE vb. III. Trans. I. A avea ca premisă existența prealabilă a unui lucru, a fi condiționat de ...; a implica. Cf. DRU. *Cel pînă astăzi... stat, precum din sine însăși mare strămutare mărturisesc și mare putere presupun.* SIMB, PL, 166. *Matematica practică presupune pe cea teoretică ale căruia reguli generale se aplică la citim speciale.* POENARU, E. A. 2/4. *Susul presupune tu noi dorința de a întrece pe semenii noștri.* CR (1846), 51² 52. *Reguli ce presupun o autoritate cîmînatoare.* ROM, LIT, 383² 2. *Materialismul economic presupune însă lupta de clase.* IONESCU-BROȘ, S. 128. *Moralismul presupune gustul ideilor generale și spiritul de generalizare.* IBRĂILIANU, S. L. 9. *Adevărata artă presupune simpatie.* SADOVIANI, O. VI, 252. *Nașuncea presupune cultură.* D. GUSTI, P. A. 271. *O cultură bogată presupune existența unei limbi bogate în mijloace de exprimare.* IORDAN, I, B. 26. *Așa-numita „perspectivă” ar fi deci un procedeu al compoziției istorice... care presupune analiza și valorificarea faptelor.* VIANU, A. P. 443, cf. id. M. 40. *Inteligența presupune un răgaz de reflecțiune.* CĂLINESCU, C. O. 59. *O discuție presupune și asentimentul celorlalți.* II, LOVINESCU, T. 316. *Un roman presupune lungi perioade de gestație, s august 1962, 42. Asimilarea creațiilor de cultură ale trecutului presupune un îndoiel proces de eliminare și însușire.* V. ROM, august 1963, 51. *O școală presupune un program estetic limpede definit.* CONTEMP, 1966, nr. 1 019, 5/3. *Filmul de autor presupune curajul nebun de a te spune cu totul.* id. 1971, nr. 1 279, 5/2.

2. (De obicei urmat de o propoziție completivă introdusă prin conj. „că”) A admite în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adevărat, a face supoziția că ...; a bănuî, a crede, a șocoti; a-și imagina; (livresc) a prezuma. (Învechit și regional) a prepune (♦). (regional) a probăli. Cf. DRU. *Să presupunem că, printr-un efect al unei întâmplări care se ascunde de ochii noștri, acești gruppe pătrunde în stomac.* MAN, SĂNĂE, 19 I. *Înca prin cea mai ușoară stringere a pelii înoclaurile frunții se lasă prea tare către mijloc, trebuie să presupunem un caracter slabu figs.* 116² 25. *Este dar de presupus ca în secolii de înaintea bucciumul nu era numai o țevă de cireș..., ci un instrument de metal.* ALECSANDRI, P. P. 61 *Ceea*

ce mă face a presupune aceasta e tocmai gustul ce a avut întotdeauna poporul român de a lua în ris pe bărbatul său cei mai vestiți. ODOBESCU, s. 1, 41. Ei stăt mult mai destepti decât îi presupuneai. VLAHUȚĂ, o. v. II, 196. Să presupunem că tinărul s-a pătruns de însemnătatea acestei jovefe. id. ib. 215. Deoarece cariera sa publică începe cu mult mai târziu, presupunem că pe atunci era încă tinăr. BUL. COM. IST. I, 182. Ar fi putut presupune că i s-a lăsat un răspuns. SADOVEANU, o. IX, 118. Să presupunem că ai un tablou mincinos. CĂLINESCU, c. o. 108. Amănuntele deocomodată putea numai să le presupună. STANCU, R. A. IV, 299. Sper ... că presupui pentru ce te-am poftit la mine. id. ib. v. 19. Băieții presupun că într-o zi, două, vom pleca. v. ROM. mai 1954, 86. Nu presupunem că ai așteptat în mine un om tare, care a venit cu intenția să-și rețeară greșelile trecutului. H. LOVINESCU, T. 251. Fără presupuneri totuși că stăt priviți de public. v mai 1964, 7. El bietul nu presupunea nimic rău și de aceea o întrebă ori de mai știe și acuma vreun leac. SUIERA, p. 29. Presupunind că ... l-ou rugat Zmcu ca, înlocuindu-se, să-i aducă și lui vreun semn. id. ib. 135. ⇨ Absol. De știut n-am de unde să știu, pot cel mult să presupun. STANCU, R. A. IV, 312. ⇨ Refl. pas. Cestui dinastică nu putea avea loc după cum s-a presupus de istorici. BĂLCESCU, M. V. 13. ⇨ Refl. În imaginație se presupunea tinăr. CĂLINESCU, s. 116. ⇨ Refl. impers. Se presupunea că ar fi sabia lui Atila. BĂLCESCU, M. V. 62. Se presupusesse că actrița fusese bolnavă de inimă. STANCU, R. A. IV, 179.

— Prez. ind.: *presupun* și (învechit și popular) *presupăt* (DLR).

— Pref. *pre-* + *supune* (după lat. *praesupponere*, fr. *presupposer*).

PRESUPŢVERE s. f. Faptul de a presupune (2), de a admite în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adevărat; ceea ce este admis în mod prealabil drept real, posibil, adevărat; prezumție (1), supoziție, ipoteză, (rar) *presupus*¹, (învechit și popular) *prepus*¹ (1), (învechit și regional) *prepunere* (2). Cf. DRLV. Atunci ... nu avea decât presupunerii, pe cind acum are dovezi. LĂZĂRESCU, s. 128/12. Domnul ridea de toate presupunerile ce-i arăta. ROM. LIT. 170²/2. Și închipuirea la zădărită nu se oprește numai la presupunerea că omul acesta și-a pierdut soția. VLAHUȚĂ, o. v. II, 29, cf. III, 71. DORE, BĂRCIANU, ALEXI, W. Ce nedrept e în presupunerile lui! BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 210. Motivele care îndreptățesc această presupunere, le-am arătat mai înainte. BUL. COM. IST. V, 101. Făcuseră tot felul de presupunerii asupra noului venit cu asemenea echipament nou-nouț. C. PETRESCU, I, 1, 272. Se entuziasma pe simple presupunerii a coror realizare nu depindea de el. VIASIU, D. 287. Vorbeau, făceau presupunerii. SADOVEANU, o. VI, 217. Se pierdea în confuze întrebări și presupunerii contradictorii. BART, E. 213. Se simți dezamăgit de presupunerea Otiliei. CĂLINESCU, E. O. I, 158. Măntea poate cel mult să-și închipuie, să facă presupunerii. BOGZA, c. o. 239. S-ar putea să mă înșel în presupunerile mele. STANCU, R. A. IV, 117. Presupunerile lui se adevărașeră; nu mai era primit să lucreze în atelier. v. ROM. martie 1954, 126. Pentru rest nu se pot face decât presupunerii. H. LOVINESCU, T. 311. Amisese dreptate în presupunerile lui. VORNIC, p. 176. Dacă presupunerea aceasta e exactă, nu e oare verosimil să urc în sus pe albia evenimentelor? PREDĂ, R. 31. Au început să umble cu fel de fel de presupunerii. LĂNCRĂNȘAN, c. II, 310.

— Pl.: *presupunerii*.

— V. *presupune*.

PRESUPŢS¹ s. n. (rar) Presupunere. *Îți trimiț chiar scrisoarea în original ca ... s-o poți arăta la care vei voi acolo, ca să-ți scoți din orice presupus asupra noastră.* ap. GHICA, v. 155. *Îi fulgerau prin cap o*

mie de presupusuri. VORNIC, p. 176, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ⇨ Loc. v. b. (Familiar) *A-și da eu presupusul* = a presupune (2). *Ascultătorii își dau eu presupusul, cînt anume din sal ar fi putut fi altul de cîinos.* T. POPOVICI, SE. 479.

— Pl.: *presupusuri*.

— V. *presupune*.

PRESUPŢS², -Ă adj. (De obicei precedă substantivul) Despre care există presupunerea că este (într-un anumit fel); prezuntiv (2), (divresc) prezumat, (învechit și regional) *prepus*³ (1 2), (învechit) *prezumpt*. V. *bănuiri*, *închipuiri*, *ipotezie*, *probabil*. *Ce oi de te legi de mine pentru presupusa ta combinație de căsătorie?* ap. GHICA, v. 90. *Caută a fume ca să lege pe presupusul tău.* FILIMON, o. I, 139, cf. DORE, ALEXI, W. *Au început să se facă singuri ... executorii ai presupușilor minoși.* REBREANU, R. II, 297. *Pe cel pe care îl lasă conștiința îl poftesc să ridice înția piatră și să lăpideze pe presupusul vinovat.* GALACTION, A. 177, cf. 411. *Ai vorbit odinecări de o presupusă vină a d-tale ... Nici o clipă nu m-am gândit să te învinuiesc.* CAMIL PETRESCU, T. II, 315. *Fugea plină la usă și înapoi, fîntînd subsoară presupusa umbrelă ... să arate cum face bunica.* C. PETRESCU, I, 1, 78. *Spre a opri un atac presupus, dezlănțuiau tiruri nebune de baraj.* SADOVEANU, o. VI, 479. *Mai gravă este prezența, în vorbirea presupusă moldovenească, a unor forme caracteristice pentru alte graiuri locale.* JORDAN, L. R. 92. *Suprarealiștii ... se refugiază în presupusul flux vital constituit de vis.* CĂLINESCU, c. o. 268. *Presupușii autori se umflau în pene ... sub torționalele elogi.* BLAGA, II, 86. *Diata lui presupusă jumătate de milion nu însemna mare lucru.* STANCU, R. A. V, 401. [Spaniolii] *evită numele Maria, deoarece consideră că ... s-ar arăta nerespctuoși față de presupusa mamă a lui Iisus.* GRAUR, N. p. 101. *Prezența regișorului se cere presupusă ca o acțiune statornică de incitare și de cenzurare a faptelor.* T. Iulie 1961, 1, cf. M. D. ENC.

— Pl.: *presupuși*, -se.

— V. *presupune*.

PRESUR s. m. Bărbătușul presurii¹ (1); (regional) presurii. Cf. MARIAN, o. I, 379. BĂCESCU, PĂS. 139, DM, M. D. ENC.

— Pl.: *presurii*.

— Derivat regresiv de la *presură*¹.

PRESURĂ vb. I v. *presăra*.

PRESURĂȚ, -Ă adj. v. *presărat*².

PRESURĂȚ¹ s. f. 1. Numele mai multor păsări din familia fringilidelor, de mărimea vrăbiiilor, cu aripile bombate, cu coada lungă și bifurcată și cu ciocul conic, scurt și ascuțit: a) (și în sintagmele *presură galbenă*, POLIZU, MARIAN, o. I, 380, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 30, CADE, DOMBROWSKI, p. 142, 143, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură aurie*, DOMBROWSKI, p. 142, 143, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură aurie orientală*, DOMBROWSKI, p. 143, *presură de timp*, CADE, DOMBROWSKI, p. 142, 143, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură de timpii*, BĂCESCU, PĂS. 140, *presură de fin*, id. ib., *presură de holdă*, id. ib., DLR) pasăre cîntătoare cu capul și pîntecele de culoare galbenă-aurie, cu coada și vârful aripilor negre; (regional) *gălbioară* (*Emberiza citrinella*); b) (și în sintagmele *presură sură*, POLIZU, MARIAN, o. I, 379, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, DOMBROWSKI, p. 139, 140, BĂCESCU, PĂS. 140, DER, *presură mare*, MARIAN, o. I, 379, SIMIONESCU, F. R. 162, DOMBROWSKI, p. 140, BĂCESCU, PĂS. 140, DER) pasăre migratoare cu partea superioară a corpului de culoare ruginie și cu pîntecele galben *presărat* cu pete cafenii; (regional) *alioa* (*Emberiza calandra*); c) (și în sintagmele *presură cu mustăți*, DOMBROWSKI,

p. 150, *presură mustăciaasă*, id. ib., BĂCĂSCU, PĂS. 110, *presură porciună*, DOMBROWSKI, p. 150) pasăre cu ciocul albastru-sur, cu corpul brun cu striăți negre (*Emberiza cia*); **d**) (și în sintagmele *presură cu barbă*, DOMBROWSKI, p. 116, BĂCĂSCU, PĂS. 139, *presură bărboasă*, DOMBROWSKI, p. 116, BĂCĂSCU, PĂS. 139) pasăre cu partea superioară a corpului de culoare măslinie, cu spatele roșcat (*Emberiza cirius*); **e**) (și în sintagmele *presură de trestie*, POLIZU, MARIAN, o. 1, 379, BĂCĂSCU, ALEXI, W., GADI, SIMIONESCU, F. R. 162, DOMBROWSKI, p. 153, BĂCĂSCU, PĂS. 110, *presură de stof*, DOMBROWSKI, p. 152, 153, BĂCĂSCU, PĂS. 110, D.L.R., *presură mijlocie de trestie*, BĂCĂSCU, PĂS. 110, *presură vultoare de stof*, MARIAN, o. 1, 379, BĂCĂSCU, PĂS. 111, *presură dobrogeană*, BĂCĂSCU, PĂS. 110, *presura lui Stresmann*, id. ib. 139) pasăre migratoare cu capul și gusa de culoare neagră și cu aripile dungate în negru, ruginiu și alb; (regional) vrabie-de-stuf, vrabie-de-trestie (*Emberiza schoeniclus*); **f**) (și în sintagmele *presură de grădină*, POLIZU, MARIAN, o. 1, 380, BĂCĂSCU, DOMBROWSKI, p. 118, BĂCĂSCU, PĂS. 140, *presură de vară*, GADI, DOMBROWSKI, p. 148, BĂCĂSCU, PĂS. 110) pasăre migratoare cu penze de culoare brună-roșcală, cu capul cenușiu-gălbui, cu gusa galbuie; ortolan (*Emberiza hortulana*); **g**) (și în sintagmele *presură cu cap negru*, DOMBROWSKI, p. 115, 116, BĂCĂSCU, p. 139, *presură căciulată*, DOMBROWSKI, p. 116, BĂCĂSCU, PĂS. 139) pasăre cu gusa, pieptul și pînțelele de culoare galbenă și cu capul și aripile de culoare neagră (*Emberiza melanocephala*). Cf. ANON. CAR. *De este vreo pînțede de flori... Și presuri ciripește... Poetul le pînțește cu-o sfință bucurie*. BOLLIAȘ, o. 68. *Și pînțese sosind prin aer zburători cu mîndre penne... Stigleli, presuri, macalendri*. ALFESANDRI, p. III, 56. *Presurile și sfrancioii... toți îl tulmăneau peste tot locul*. ODOBESCU, s. III, 181. *Cucul cîntă, mierle, presuri — Cine știe să le-asculte? Ale păsărilor neamuri Ciripește pitile-n ramuri*. EMINESCU, o. 1, 121. *Ai bănuî că e un mașarai mori... de nu și-ar povesi traiul său vara albinelor și iarna presurilor rătăcite*. DELAVIANCIA, s. 163. *Deasupra noastră două presuri Pe-o ramură se giugulesc*. VLAMBUȚ, s. A. 1, 140. *Presura se poate pui mai de cu primăvară decît toate celelalte paseri*. MARIAN, o. 1, 381. *Pe o trestie subțire două presuri sfătuiesc*. BELDIGEANU, p. 57. *Sub streșini presure se strîng Și ciripește tînel*. PĂUN-PINȘO, p. 73. *Prepeșița face ciorbă, Presurile fac friptură, Vin sticleții și le-o fură*. CÔȘBUC, p. II, 35, cf. TDRG. ȘĂINEANU, D. V. *Prindeau presuri ca luful, la pav și la pleavă*. LĂNGRĂNȚAN, c. II, 312. *Unele specii pleacă în totalitatea indivizilor lor... Altele numai parțial (ciocrlîi, presuri)*. VÎN. PESC. noiembrie 1961, 9, cf. II 1 7, IV 250, V 483, XI 231, 437, XVI 10. *Văzu că se apropie o presură aslenită, numai cu o aripă*. BĂTEGANUL, p. V, 65. *O să-i duc în Valea Rea, Unde cîntă cîntecu Și mi-o-ngîmă presura*. ȘEZ, II, 76. *În păture la Scările, Unde cîntă... presura*. MAT. FOLK. 379, cf. CHLSE. II 255/84. *Colo-n vale, la izvoare, Unde-nu cîntă pupăzu Și mi-o-ngîmă presura*. BALADE, II, 426. ♪ C O M P U S : (regional) *presură-de-omăt* (sau *-de-iarnă*) - pasărea-omătului, v. *pasăre* (I 4) (*Plectrophenax nivalis*). Cf. DOMBROWSKI, p. 161, BĂCĂSCU, PĂS. 110.

2. (Prin Transilv.) Privighitoare (*Luscinia luscinia*). Cf. ALR I 1031 122, 218.

3. (Regional) Codobatură (*Motacilla alba*) (Movilenii Slatina). ALR I 1012/890.

4. (Regional) Prigoare (II 4) (*Merops apiaster*) (Valea Lungă Cricov - Pucioasa). ALRM SN II h 517/762.

— Pl.: *presuri* și (învechit) *presure*. — ȘI: (regional) *preșură* s. f. BĂCĂSCU, PĂS. 111

— Etimologia necunoscută.

PRESURĂ² s. f. (Prin nord-estul Ol.) Fierare dintre prăjiunile care, legate împreună la unul dintre capete, se așază pe vârful clăii (de flu), pentru a îm-

piecica împrăștierea paielei V martie (II e), păianjen (B), panză, păuză (H). Cf. CADR. CRAȘANU, v. 191.

— Pl.: *presure*.
— Cf. *impresura*.

PRESĂ³ s. f. (Bar) Cheag (folosit la coagularea laptelui). Cf. LM. DR. 110².

— Din fr. *presure*.

PRESURĂ⁴ s. f. v. *presenă*.

PRESURE s. f. v. *presenă*.

PRESURIZĂ vb. I Trans. (Complementul indică o incintă etanșă) A menține o presiune normală; (complementul indică interiorul unor elemente ermetice închise ale unui sistem) a menține o anumită presiune (pentru a mări rezistența mecanică). Cf. M. D. ENC., DEN.

— Prez. ind.: *presurizez*.

— Din fr. *pressuri-er*.

PRESURIZĂRE s. f. Faptul de a presuriza. Cf. DEN.

— Pl.: *presurizări*.

— V. *presuriza*.

PRESURŌI s. m. (Prin nord-estul Ol.) Presur gr. s. VI, 137.

— Pl.: *presuroi*.

— *Presură¹* suf. *-oi*.

PRESUR adv. (De obicei la gradul comparativ, urmat de construcții introduse prin prep. „de”, „decît”) În partea imediat superioară, peste ceva, deasupra; fig. mai mult decît... în mai mare măsură ca..., dincolo de un anumit nivel (obișnuit) intensiv, calitativ etc., la un nivel superior. *Mare fu și presus a robului înținea și neaivolstivă cătră al său saf*. CÔȘBUC, I.V. 281. *Nu e lesae a le vîndea și mai presus de ajutorul vrăcilor*, id. ib. 126. *2 zovesi mai presus de praznice de adamașcă rașie* (n. 1588). CUV. D. BĂR. I, 198/25. *Văcărîtul... încă mai presus l-au adios ete un ug(lă) de vilă*. N. CÔȘBUC, I.E.L. II, 47 16. *Mai presus decît soarele va străluci și el* (n. 1729). GER II, 24/8. *Căvîntul cel mai presus de fîiță s-au sălășliut în pînțelele tău*. MUSEUL (1776), 113²/11, cf. 60²/2. *Zboară mai presus de mîinutele acestai urșe* (n. 1808). GER II, 199/31. *El este mai presus de toată pîceperca*. MARCĂVICI, c. 10/26. *Lucrurile cele mai presus de firea omenească*. GORGAN, II, IV, 151/22. *Mai presus decît invidia*. ASACHI, s. I, I, 165. *Mai presus de-o noastră mîinte Omul să dîce nu poate decît prea slăbe cuvînte*. CÔȘBUC, p. 266. *Românii se îmbărbătează mai presus de firea omenească*. BĂCĂSCU, M. V, 67. *Lectura... a făcea a fi mai presus de pînțuțu său*. CR (1818), 29¹/13. *Amorul nostru e mai presus decît răuleala oamenilor*. ALEXANDRI, o. P. 120. *Cugetal se înalță mai presus de lumea de argilă*. BOLINTINEANU, o. 315. *Dreptul... de a face critica... este mai presus de contestare*. MAIORESCU, CR. II, 208. *Pentru mine ceasul acesta e mai presus de ete ațvea mîntea mî-a pîsal*. ODOBESCU, s. I, 143. *Mî-a pîrcă cum că natura Toată mîntea ei și-a pus Decît orișice păpășu Să te facă mai presus*. EMINESCU, o. 1, 100. *Sînt trei feluri de produceri intelectuale: unele mai presus, altele mai prîjos de orice critica, iar altele la nivelul criticii*. CARAGIALE, o. III, 101. *Desti sîrac, se ținea mai presus de bogatul său vecin*. STAVICI, S. I, 50, cf. DELAVIANCIA, I, 257. *Căci mai presus de cele sfîinte Stă legea presura vîefi*. VLAMBUȚ, o. V, I, 30. *Și aicea, tot mai presus de voi sînt*. GĂRLIANU, s. 121. *Nîme nu poate fi mai presus decît fericierea și mulțămirea*. MIRONESCU, s. A, 109. *Am dat lîntîrilor un bașis mai presus de asteptarea lor*. GĂRLIANU, o. A, II, 361. *Eu înțeleg să-mi pun slăbele mel-*

puteri în serviciul unei opere mai presus de mine. C. PETRESCU, c. v. 101. Nu-i plăcea să se pună mai presus de alții. VLASIU, A. P. 299. Mai presus însă decît toți vă pretuiește pe aceștia care sîntei aici. SADOVEANU, O. N. 163. Eu îl iubea, fără îndoială, și-l socotea mai presus de ea. CĂLINESCU, E. O. II, 20. E mai presus de puterile mele. II. LOVINESCU, T. 81. Au pus patria mai presus decît viața. V. ROM. octombrie 1964, 66. Are să fie mai presus decît alți oameni. SMERA, P. 22. Apoi, de, măică Duminecă, voia lui D-zeu e mai presus de toate lucrurile omenești. MERA, L. B. 154. Pe unde a sărit capra, mai presus a să sară iada. NEGRUZZI, S. I, 251. ♦ (Urmat de determinările absolute „orice”, „toate”, „orisece” etc., exprimă ideea de superlativ). În gradul cel mai înalt, fără egal, de o importanță maximă, deasupra tuturor. Și dorit gustul ce-l are Mai presus de orice. În inima simfioaică Poate face orice-i bre. CONACHI, P. 16. Nu există decît un singur drept care e mai presus de orice, anume dreptul țărănilor de a trăi în țara lor. RLBREANU, R. II, 24. Era în duhul lui — mai presus de orice — farmecul păcii. GALACHION, A. 63. Pentru el iubirea ... era mai presus de toate. SADOVEANU, O. V, 560. Patria mai presus de orice. CĂLINESCU, C. O. 15. Puncta mi presus de orice cauza pentru a cărei izbîndă luera. STANCU, R. A. III, 195. Interesele patriei socialiste sînt mai presus de toate. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2361. Mai presus de toate, în viață mi se cere Să măturăm ograda de gunoi. LABIȘ, P. 431. Acolo unde domnea odinioară sărăcia și pelagra a venit lumina, bunăstarea ... și, mai presus de toate, încrederea în viață. V. ROM. ianuarie 1965, 4. ♦ (Adjectival; învechit, rar) Suprem. Priimii și comanda mai presus a armatei, cu foruncă d-a jurni asupra țării Românești. BĂLĂESCU, M. V. 83.

— Pre + sus.

PRESŪSDVIE s. f. v. presustvie.

PRESŪSIE s. f. v. presustvie.

PRESŪSTFIE s. f. v. presustvie.

PRESŪSTVIE s. f. v. presustvie.

PRESŪSTVIE s. f. (Învechit) Sală de judecată (în incinta unui tribunal); p. gener. tribunal; judecătorie. În presustvia sfatului administrativ extra-ordinar s-au luat în băgare de seamă copriinderca jălbi (a. 1831). DOC. EC. 489. Strigările mezatului ce s-au făcut în presustvia cinstului sfat (a. 1833). ib. 525. Se adiverește de cătră mine cilen al presustvici (a. 1838). URICARIUL, XIV, 238. S-au luat pricina în trafație ... în presustfia polcoinicului (a. 1839). ib. V, 12/10. Aceste dovezi, înfățosez în pricină, în presustvia judecătii (a. 1846). BUL. COM. IST. IV, 86, cf. POLIZU, M-ai lăsat în locul tău și nu te îndoiești de sirguința mea ... prin presustvii (tribunaturi). NEGRUZZI, S. I, 63. Au cumpărat ... eu zdelcă întărită în presustvia giudecătoriai. ALECSANDRI, T. I 358, cf. CIHAC, II, 289. Strigările fitecării mezat se vor face în presustvia judecătoriai. ap. TDRG, cf. ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 70. Retrăgîndu-se în „presustie” cu cei doi „asesori”. HOGAȘ, DR. II, 162, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: presustvii. — Și: presustfie, presustvie, presūdvie, presūsie (I. CR. IV, 251), presūvie, presūdsvie, presūdsvie, presūdvie (CIHAC, II, 289, LM), prezūsie s. f.

— Din rus. пресудствие.

PRESŪSVIE s. f. v. presustvie.

PRESVÎT, -Ă adj., s. m. și f. v. prezbit.

PRESVÎTER s. m. v. prezbiter¹.

PRESVÎTERĂ s. f. v. prezbiteră.

PRESVÎT, -Ă adj. v. preasfint.

PREȘ¹ s. n. 1. Covor lung și îngust (confectionat din materiale de calitate inferioară, deșeuuri etc.) care se pune pe jos într-o încăpere, pe un coridor, pe treptele unei scări etc. Urcînd ca o porumbiță, în vîrf de degete, scările acoperite cu un preș lat. SLAVICI, N. I, 316, cf. II, 269, DDRF, TDRG, ALEXI, W. Preșuri de bumbac și de alte textile vegetole. NICA, L. VAM. 203. A intrat cu galoșii în sală, mi-a murdărit preșul. BASSARABESCU, V. 162, cf. CADE. Preșul de sub mine era, acum, covorul minunat din poveste. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I 98. Țin, tot ca la fară, velințe pe pat, pe perchi, și preșuri pe jos. VISSARION, FL. 19. Preșul coridorului lung stă înfășurat într-o cameră, ca după dans. ARGHEZI, S. VI, 56. Bate covoarele, dacă se pot numi așa niște preșuri roase. CĂLINESCU, C. O. 130. Luna toarnă o potecă albă, curată ca un preș pe trepte de biserică. DEMETRIUS, A. 38. Mi se pare Patul se elatină, Preșul se mișcă. BANUȘ, P. 103. Mihai nu se mai culcă pe preșuri. s mai 1960, 29. < E x p r. (Familiar) A duce (pe cineva) cu preșul = a induce în eroare (pe cineva), a purta (pe cineva) cu vorba; a păcăli, a înșela. Cf. GR. S. VII, 131, BUL. FIL. IV, 116. De ce încerci să mă duci cu preșul? STANCU, R. A. II, 413. Ne-ai mișcat țarașă, Ne-ai dus cu preșul. id. ib. IV, 48, cf. M. D. ENC., DEX. (Adverbial; argotic) A bate preș (pe cineva) = a bate măr, v. măr² (I I). Cf. DL. ♦ Fișie de pinză (groasă) care se pune peste un covor pentru a-l feri de murdărie, de uzare etc.; traversă. Cf. CADE, SCRIBAN, D. ♦ Ștergătoare (pentru picioare, la intrarea într-o locuință) făcută dintr-un material (textil sau plastic) gros, poros, afinat etc. Cf. DL, DM, DEX.

2. (Învechit) Stofă groasă țesută din păr de capră, din care se făceau desagi, saci, acoperitoare pentru căruțe etc. Cf. I. COLESCU, C., POLIZU, LM, BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. U.

3. (Învechit, prin Munt.) Un fel de fotă (la costum femeiesc popular). Văzînd nevasta-și goală, Țără preș și fără poolă, I se părea eu rușinc. PANN. P. V. I, 157/11, cf. CIHAC, II, 289. Maramele, icle, cămeșele ... brtele, preșurile, cojoacele, ... prezentau fără îndoială o colecțiune minunată de variată. ODOBESCU, S. I, 482.

— Pl.: preșuri. — Și: (învechit, rar) preșă s. f. DDRF.

— Etimologia necunoscută.

PREȘ² s. n. v. preșă.

PREȘĂ s. f. v. preș¹.

PREȘĂTURĂ s. f. v. prășitură.

PREȘCOLĂR, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f., adj. (Copil) care nu a implinit încă vîrsta școlară. Vor merge [în tabere] peste 130 000 de elevi, pionieri și preșcolari. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2360. Rolul literaturii pentru copii este, așadar, important în procesul dezvoltării vorbirii și gîndirii copilului preșcolar. L. ROM. 1953, nr. 2, 51. Acest teatru ... trebuie să educe deopotrivă pe preșcolari, pe școlari și pe adulți. 7 septembrie 1962, 66. Activitatea de bază a preșcolarului este jocul. DER, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține copiilor de vîrstă preșcolară (1), privitor la vîrsta, educarea etc. acestor copii, specifice acestor copii. În sală de învățură preșcolară e o vitrină cu jucărioare de plastilină. I. BOTEZ, ȘC. 208. O mare dezvoltare s-a dat în primul rînd ... educației preșcolare. SAMB, U.R.S.S. 134, cf. SFC I. 6. Perioada preșcolară se împarte în trei etape. DER. Pentru îmbunătățirea activității instituțiilor preșcolare, se vor lua măsuri menite să ducă la o organizare mai rațională a unităților existente. SCÎNTEIA, 1968, nr. 7 605. Jocul ... îl cunoaștem în perioada preșco-

lară. CONTEMP. 1968, nr. 1 113, 9 2, cf. M. D. LSC DEX.

— Pl.: preșcolari, -e.

— Pref. pre- + școlar (după fr. *préscolaire*)

PREȘEDĂ vb. I v. președea.

PREȘÉDE vb. III v. președea.

PREȘEDEĂ vb. II. Franz. (Început) A prezida. Cf. I.M. *Război... era șef pentru război, mare preot și președa unele judecăți*. CONTEMPORANUL, IV, 859. *Adunarea va fi preșcută de șeful țării*. ȘILBA, F. S. 242, cf. DDRI, TDRG.

— Prez. ind.: președ. — Și: președe (DDRI) vb. III, președă vb. I.

— Pref. pre- + ședea (după fr. *présider*, lat. *praesidere*).

PREȘEDÉNTE s. m. v. președinte.

PREȘEDÉNȚĂ s. f. v. președință.

PREȘEDENȚIE s. f. v. președinție.

PREȘEDÉRE s. f. (Început, rar) Acțiunea de a președea; prezidare. Cf. DDRI

— V. președea.

PREȘEDINTE, -Ă s. m. și f. (De obicei urmat de determinări care arată felul) 1. Persoană care conduce un organ de stat sau obște, o organizație, o asociație, o societate etc.: (astăzi rar) prezident (D), (învechit și regional) preșez, (învechit, rar) preșstatel. *În fiecare țară este câte un tribunariu sau giudecătoria compusă din un președinte și doi asozori*. LAURIAN, M. III, 13. *Președinții cancelariei stăture acolo de față din zorăne lui*. BĂLCESCU, M. V. 78. *Președinte al Consiliului de Miniștri* (a. 1876). URICARIUL, X, 272, cf. BĂCIANU, ALIENI, W., TDRG. *La tribunal... vorbe cu președintele*. BRĂTESCU-VOINESȚI, P. 185. *Ar fi bine să pună pe cineva să imblânzească pe președintele tribunalului*. RĂBĂREANU, I. 323. *Vișul lui de aur; președinte de tribunal*. BĂSARABESCU, V. 37. *Societatea româno-maghiară... avea un comitet conducător provizoriu și un președinte la fel*. GALACTION, A. 319. *Domniș-să urma, firește, să fie președintele, iar eu era să devin cu timpul inspector general*. BRĂESCU, O. V. I, 21. [Femeile] *sînt deputate, președinte de colozuri, aviatore*. SAHIA, U.R.S.S. 13. *Președinte de secție*. SOM. PROI. 77. *Într-zi a venit președintele căminului*. VLASIU, A. P. 34. *Eram pe alunecea președinte de tribunal la Vaslui*. SADOVEANU, O. III, 395. *Fu primit în audiență de președintele Augustin P. Justo la Casa guvernului*. CĂLINESCU, S. 266. *N-ar vrea cumva tovarășul președinte raional să meargă și dinsul acolo?* PREDV, B. 22, cf. 301. *Fiecare comisie permanentă își alege dinți membrii sînt un președinte, un vicepreședinte și un secretar*. PR. DREPT, 62. *Aflase și alte lucruri care îl făceau să se simtă amenințat în funcția lui nouă de președinte*. V. ROM. septembrie 1962, 11. *Vă elcama președintele la o ședință fulger*. 1 decembrie 1962, 38. ♦ Persoană care conduce dezbaterile unei ședințe, lucrările unei comisii etc. *Ce autor ați preparat dumneavoastră la limba latină, domnule? I-a întrebalt ea polițistă excoțerită damul președinte*. SADOVEANU, I. 162, cf. DL, DM, DN, M. D. LSC, DEN.

2. Persoană care conduce un stat, o provincie etc.; denumire oficială dată șefului statului în unele republici: (astăzi rar) prezident (2). *Funcționează pînă în aerlea zile... cu președinte al acleia țărăsoare*. BARIȚU, P. V. II, 623. *A trims pe generalul Cusișcoi președinte cu deplină putere asupra Moldovei*. GONEX, S. 17. [Î] *zice domn sau rege Sultan sau președinte*. ARGHEZI, V.I.R.S. 397. *Spunea, cînd avea cloș de vorbă,*

că e președinte de republică. SADOVEANU, O. I, 571, cf. DL, DM, M. D. LSC, DEN.

— Pl.: președinți, -le. — Și (învechit) președente s. m.

— Din fr. *président*, lat. *praesidens*, -ntis (după ședea).

PREȘEDINȚĂ s. f. (Început) Președinție 1) *liberei de ballă consiliu re privat*. Suft președința guster s-au strîns de dimineață. ALEXANDRESCU, M. IRE, cf. ALIENI, W.

— Pl.: președințe. — Și: președենță s. f. ALIENI, W.

— Președea + suf. -ență (după fr. *présidence*)

PREȘIDINȚĂL, -Ă adj. (Rare) Preșidențial. *Vișoane de zele normale preșidențiale, silozuri și pagoturi speciale de călători*. SOM. MIN. I, 198, cf. DL, DM, M. D. LSC, DEN.

— Pronunțat: -băl. — Pl.: preșidintiori, -e. — Și: preșidențiale, -ă adj.

— Președinție + suf. -al (după fr. *présidentiel*)

PREȘEDINȚIE s. f. Funcția de președinte (D); perioadă în care un președinte (D) își exercită funcția; muncă de conducere îndeplinită de un președinte (D); p. ext. sediul, locul unde își exercită activitatea un președinte (D) și unde funcționează serviciile organizatorice-administrative în subordine. (astăzi rar) prezidentie (D), (învechit) președintă, prezidență, prezidiu (2). *Au întrebet de două ori de dumneavoaștra de la președinția consulatului*. GALACTION, O. V. I, 114. *Se jamați subsecetari de stat la președinție*. SPANCU, R. V. IV, 74. *Am un cumnat la președinție, care mi-a lămurit totul negru pe al... 1 decembrie 1962, 38. S-a telefonat și ac la președinție*. 10 februarie 1964, 11, cf. M. D. LSC, DEN.

— Și: preșelenție s. f.

— Președinte + suf. -ie.

PREȘELI vb. IV. Franz. (Regional) complementul indică țesături. A plisa¹ (satu Mare). COMAN, GL.

— Prez. ind. ?

— Din magh. *prešel* la *presal*.

PREȘIDENTIAL, -Ă adj. v. președinesc.

PREȘPÂN s. n. v. preșpan.

PREȘTÎ vb. IV. Franz. (Rare) A prevedea (D). Cf. POLIZU: *Total s-a împlinit cum a preștuit*. C. PEABESCU, I. II, 229. *Să spună dacă a fost altceva decît a preștuit acel rege Dromichel și a spus în câteva vorbe*. ID. R. DR. 181. *Le preștiam pe toate*. AP. IORDAN, I. R. A. 207, cf. DL, DM.

— Prez. ind.: preștia.

— Pref. pre- + ști.

PREȘTÎ vb. IV. (Regional) I. Franz. (Complementul indică leături) A bate pe pereții de lemn ai unei case pentru a fixa tencuiala sau lutul (Poiana Ilvei — Năsăud). Cf. CHIST, II 369-263. ♦ (Complementul indică garduri) A consolida cu nițele puse crucis și acoperite cu spirii cu paie etc. (care împiedică trecerea). Com. din ZVERU—NĂSĂUD.

2. Refl. (Despre aluatul de piene) A se lăți, a se lurti (în timp ce se coace în cuptor). Com. din ZVERU—NĂSĂUD.

— Prez. ind.: preștose.

— V. preșcă.

PREȘTINȚĂ s. f. (Astăzi rar) Previzune (D); presimțire, cunoștință (generală) preliminară; cunoștință perfectă a tot ce se va întimpla în viitor, atribuită de teologi divinității. V. intuiție. *Acest fruct al stîmbi nu ar aduce moțta Ia alt au vut... 1 gustu lîștite de preștînță?* III. IADU, O. I, 388.

Acestea premeditându-se bine pe cântă, vor da studentaica o nederată preștință de fața pământului în general. GENSILII, G. 68/26, cf. POLIZU, Tomșu, român cu preștință. A spus demult că Despot nu-i fără de prinț. ALEXANDRI, T. II, 163, cf. BĂRBIANU, ALEXI, W. Poate că n-au mai fost ochi ca ai ei care să privească marca cu altă patimă, cu altă nesof, făcând parca din preștința unei grabnice pietri. BRĂTESCU-VOINESȚII, P. 313, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADL. Acum se limpezea turburea preștință. ap. JORDAN, L. R. V. 207, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEN.

— Pref. *pre-* + *ștință* (după fr. *prescience*).

PREȘTILĂ s. f. v. *prăștilă*.

PREȘTIRE s. f. (Invechit, rar) Faptul de a prez. — prevedere (11). Cf. POLIZU.

— Pl.: *preștiri*.

— V. *prești*.

PREȘTUTOR, -OARE s. m. și f. (În dicționarele din trecut) Persoană avind facultatea de a prevedea, de a prezimți evenimente viitoare. Cf. BĂRBIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat. *-ti-u-*. — Pl.: *preștutori, -oare*.

— Pref. *pre-* + *știutor*.

PREȘURĂ s. f. v. *presură*.

PREȚĂ vb. I. Refl. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la”) I. A consimți să faci sau a face ceva incorect, nelegal, reprobabil, nedemn. *În schimbul unui mizerabil salariu de magistrat inferior, să mă prețez la o infamie!* CARAGIALE, O. II, 157, cf. ALEXI, W. Am refuzat totuși să mă prețez la orice combinație. CAMIL PETRILSCU, T. II, 15. Ah! dacă ai ști la cât ridicol m-am prețat. id. ib. 105. Rușine, funcționar un percepție, să te prețezi la asemenea faște. P. CONSTANT, R. 65. Cu om de caracter ... Nu te poți prețea la ceea ce se prețază de-alte. Butaru. STANGU, R. A. IV, 373, cf. V, 51. Te prețezi acestui joc periculos? v. ROM. noiembrie 1954, 19, cf. DM, M. D. ENC., DLX.

2. A se potrivi (111) la ...; a se armoniza cu ...; a fi apt de ...; a fi bun la ... *Femeia nu se prețază la comic ca bărbatul.* IERĂILIANU, S. I. 43. Particulele afirmative și negative curente ... se prețază mai bine decât oricare alte cuvinte la variante multiple de ton. JORDAN, SIII, 66, cf. 175. *Tu ce fel de creații se prețea acest amalgam de limbă?* VARLAAM-SADOVEANU, 141. *Se pot amenaja răsadnițe în care elevii să semene semințe de plante legumicole ce se prețază la cultura forșata.* G. 1962, nr. 685, 3-2. *Se târ-bunou ... recitându-i în derdare unele poezii care se prețau la efecte hilare.* v. ROM. septembrie 1962, 69. > *En t r a n z.* (Rare) Există plante care prețază la formațiunea a noi varietăți vegetale. ap. JORDAN, L. R. V. 341. ♦ (Rare) A se lua după ..., a considera intențional, bun. *S-ar fi prețat falselor demonstrații de libertinaj ale fetei dacă n-ar fi auzit tîntitul unei usu.* CĂLINSCU, E. O. II, 76.

— Prez. ind.: *prețez*.

— Din fr. *préter*.

PREȚABIL, -Ă adj. (Rare) Care se prețază (2) la ceva.

— Pl.: *prețabili, -e*.

— Din fr. *prétable*.

PREȚĂNDĂLUI vb. IV v. *pretendelu*.

PREȚĂR s. m. v. *pretor*.

PREȚĂR s. n. Tip de sfredel folosit în dulgherie la efectuarea găurilor cu diametri mici. *Tu trebuie să făurești fier ..., pluzeturi, ... burghie, prețare.* JIPESCU, O. 69, cf. DAMÉ, I. 112, JAHRESBER. IX, 238,

ALEXI, W., TDRG. *Din poloboc, vinul se scoate pe cerp, o găură făcută cu prețearul.* PAMFILE, I. C. 223. *Fluieră săpate-n lemn, sfredelice cu prețare lungi.* id. s. I, 68. *Dăi de o șfoară cu nod la capăt ce iese dinăuntru spre afuă, prin o horticecă dată cu prețearul.* HOGAȘ, DR. II, 112, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADL. LTR², DM, M. D. ENC., DLX. *Unelte dulgherului sint: toșorul ..., spațelnicul, prețearul.* II IV 15, cf. I 348, II 118, XII 32, COM. din TURNU MĂGURELE, ALR SN II h 561.

— Pl.: *prețare*. — ȘI (regional) *prețear* s. n. LTR², SCI. 1973, 13.

— *Preță* — suf. *-ar*.

PREȚĂ s. f. I. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre bețișoarele (asezate în formă de cruce) care susțin fagurii în interiorul stupului; (regional) palțău (1), prîmbliță. *La uleie se pun preții (traverse) pentru sprijiniul fagurilor.* I. IONESCU, M. 379, cf. HEM 713, CHAC, II, 289. *Înăuntru stupului sint niște bețe numite prețez, pe care se clădesc fagurii.* DAMÉ, T. 120, cf. MARIAN, INS. 115, TDRG, PAMFILE, I. C. 93, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1959, 217, DEN, II XI 517. *Ursul s-a pus la o prisacă și, desfăcînd de pe prețez un braț bun de faguri de miere, a venit la bordei.* I. CR. IV, 384, cf. FURTUNĂ, V. 38, CHEST. VI 111/10, 112/10. ♦ (Regional) Urdiniș al stupului. *Lucrau ... și aduceau mereu la magazie, ca albinele la „prețea” uleilor.* CONV. LFI. XLIV, 436, cf. CHIRBESCU, GR. 253. *Atunci slobod muștele afară, că pîn-atunci o fost închise la prețea.* ARH. FOLK. I, 116.

2. P. anal. Nume dat unor bețe (subțiri) asemănătoare cu prețea (1) și care au diverse întrebuinșări:

a) (Popular) Fiecare dintre bețele înfipte în drugii de lemn ai căruței, care servese la alcătuirea corlatei. *Drugii, prețele și legătura lor alcătuiesc la un loc corlatele.* PAMFILE, A. R. 141, cf. 169, II I 246, CV 1950, I, 41.

b) (Regional; în forma *prîteă*) Fuscel la o seară de lemn. *Au adus seara cu prîteche și fără prîteche.* JAHRESBER. III, 275, cf. TDRG.

c) (Regional; în forma *trepță*) Balustradă (la scară) (Mărginea — Rădăuți), CHEST. II 220/241.

d) (Prin nord-estul Transilv.; în forma *preașcă*) Fiecare dintre bucățile de lemn care se prind pe căpriorii casei pentru a le mări rezistența, sau care se fixează pe pereții de lemn pentru a fixa lutul sau tencuiiala. Cf. CHEST. II 230/260, 369/263.

3) (Regional; în e x p r. e.) *L-o da el dracu-n preteă = o va păți el o dată și o dată, i se va infunda.* AN. DOBR. IV, nr. 4, 102. *(A băut de) a trecut peste preteă = (a băut afil de mult încît) a trecut peste limita puterilor, a depășit măsura.* COMAN, GL.

4. (Regional) Parte a viorii nedefinită mai de aproape (Turnu-Măgurele), II XIV 108.

— Pl.: *prețez și preței*. — ȘI: (regional) *preăpeă* (DDR), *preășcă* (CHEST. II 230/260, 369/263), *preăteă* s. f., *preții* s. f. pl., *preoteă* (SCRIBAN, D.), *preoteă*, *prîteă* (JAHRESBER. III, 275, TDRG; pl. *prîteche*, JAHRESBER. III, 275), *treăpeă* (HEM 713, MARIAN, INS. 115, CADE, SCRIBAN, D.), *trîpeă* (CADE, II X 198), *trîpță* (CHEST. II 220/241), *trîpeă* (II XVIII 113) s. f.

— Din bg. *npitka*, scr. *pitka*.

PREȚĂȚĂ s. f. (Regional) Prețea (2) de dimensiuni mici, care servește la alcătuirea unei lese din muiele. *În cei doi drugii lungi și într-unul scurt se bat niște prețățe care se îngrădesc și ele, astfel că alcătuiesc trei pereți sau margini.* PAMFILE, A. R. 227.

— Pl.: *prețățe*.

— *Preță* + suf. *-ușă*.

PREȚĂNDĂLUI vb. IV v. *pretendelu*.

PREȚĂR s. n. v. *prețear*.

PRETENDĂ vb. I v. pretinde.

PRÉTEX, -Ă s. m. și f. v. prieten.

PRETENDĂNT, -Ă s. m. și f. v. pretendent

PRETENDĂRIȘI vb. IV v. pretenderisi.

PRETENDATOR, -OARE subst. f. S. m. și f. (În vechi) Pretendent (1). *Comisia va slăbici regule obștești pentru acele întâmplări în carele prin revoluție au putut perde pretenditorii driturile pretențiilor sale.* AR (1829), 39°/29. *Matus, ca pretendor al Boemiei, încheieșă un traalat la Ulmuș.* SAVULESCA, III, 4, 243/27. *Slaturile vecine prvinđ la aceasta, începută a sprjini pe osebiții pretindatori.* ISL. M. 774. *Nepuțind să isprăvească nimică aice, s-au dus într cazuet despre carii se înștiinșase că ei în mai multe rânduri au sprjini pe osebiți pretendori.* IB. 202/22. *Mulțima nevrednicilor pretendori ce aspiră la gospodariul (a. 1857).* IORGA, S. D. XVIII, 12.

2. S. m. (Învechit, rar) Pretendent (2). *Decise a-i asigura și mărețea dișligare a Ruesandei, pentru care se certa alți pretendori strălucii.* ASACHI, S. I. II, 13.

- Accentul necunoscut. - Pl.: pretendori, -oare.
- Și: pretindator, -oare s. m. și f.
- Pretendă + suf. -tor.

PRETENDĂLUI vb. IV v. pretendelui.

PRÉTEXDE vb. III v. pretinde.

PRETENDELUI vb. IV. Franz. (Învechit) A pretinde (1). *Lauda a pomeniilor istorice pretendeluim (vom să cerem).* CANTEMIR, III, 300. *Moșia Gropșanii care pretândușă... grofu Sechel (a. 1732).* BUL. COM. IST. II, 247. *Toate acestea le preteandălușe, că cînștea mare e la om (a. 1778).* IORGA, S. D. XII, 96. *Excepția asupra judecătoriaului atunci are loc ciud s-ar și precum oarecare judecătoria sau are ius la lucrul cel de price sau pretendăluște a avea.* ARON, LA CONTRIBUȚII, III, 126. *În 10 ani ... pierde dreptul de a le pretendelui.* NICHIOR, p. 68-18.

- Prez. ind.: pretendeluie e. - Și: pretendălu, preteandălu, preteandălu vb. IV.
- Cf. magh. pretendal, germ. präteu-
dieren.

PRETENDĂNT, -Ă subst. f. S. m. și f. Persoană care aspiră să ajungă la ceva, care cere ceva în baza unor drepturi pe care le are sau pe care pretinde că le are; s p e c. persoană (dintr-o familie domnească) care preține tronul unei țări; (învechit) pretendor (1). *Mircea s-au și plecat ca pre acest pretendent de coroană să-l ajiute.* ȘISCAI, III, 1, 380/21. *Nici o parte să nu favoreze pe vreun pretendent, ci miu ales să-l alunge din țară.* ASACHI, S. I. II, 105. *În luptele și revoluțiile dinlăuntru care au umplut secolii al XV-lea și XVI-lea, istoricii n-au văzut dect niste lupte de pretendenți la tron.* BĂLESCU, M. V. 13, cf. 62. *NEGULICI, ȘAMAIT, D. Dacă prințul de Spania nu e mulțumit, ... vom lua pe altul. Nu ne lipsește pretendenți.* NIGRUZZI, S. III 350. *Mai mulți principii străini se grabiră a se prezinta ca pretendenți la coroană.* HASDEU, I. V. 50, cf. 180, ĐĐRI. *Ungaria ramund fără rege, se ivese din pretendenți.* NISOROI, I. W. IV, 227, cf. ALLANI, W. A susținut noțiunea în Petru, reușind astfel să înlature pe pretendentul Nicolae și să consolideze pe tron pe Petru Șchiopul. BUL. COM. IST. II, 91, cf. CĂDLI. *Domnia Fării Românești ... a bintăit de pretendenți.* SABOVLANSI, O. XII, 260, cf. 199. *SCRIBAN, D. El voe ad nimia undirile obicnute ale foșilor pretendenți la scaunul domn sc.* CYMIL PLĂBESCU, O. II, 230. *S-au luptat ptru pretendenți la tronul Imperiului roman.* H. DAICOVICU, D. 116.

2. S. m. Barbat care are intenția să ceară în căsătorie o femeie sau care aspiră să ia în căsătorie o femeie (învechit), rar) pretendor (2). *prețitor. Toată persoana pretendunilor ... nu izbuboa a o îndupleca.* NIGRUZZI, S. I, 106, cf. 109. *CĂDLI. Căsătoria lui Irucl nu un pretendent bogal se lădara într-o odăie vecină.* VIASEI, S. P. 178. *Spania pretendentului ca cu mi mă mărît.* CALINESCU, I. O. I, 321. *Acum pot să-l fac curte ca orice pretendent* id. ib. II, 209. *Bogal, frumos, oriunde-ndăbi Iru primît ca pretendent.* V. ROM. IANUARIE 1951, 16. *A fost pe vremea dănsatorului meu prețitor și unul din pretendenții ei mă asidu.* VIASEI, I. II, 235.

- Pl.: pretendenți, -bi. - Și (învechit) pretendănt, -ă, pretendunți, -ă s. m. și f.

- Din fr. prétendant, germ. Prätendent.

PRETENDĂRIȘĂ s. f. (Grecism învechit) Pretenție (1). *Nu mai are putere ceva pretendărișă de protous.* PRV. COND. (1780), 131. *Anastasia nu au făcut mei o pretendărișă pentru aceasta (a. 1791).* GĂLBI, M. PHAN, 236.

- Pl.: pretendărișe. - Și: pretendărișă s. f. GĂLBI, M. PHAN, 236.

- După ngr. πρετενδωίσο.

PRETENDERISI vb. IV. Franz. (Învechit) 1. (Colosît și a b s o l.) A pretinde (1). *Craul nu poate pretendăriși dragătoria tatălui lor.* ISL. CAROL XII, 287/20. *Niste lăgini ce pretendărișă de la dănsul (a. 1799).* GĂLBI, M. PHAN, 236. *Fără a pretendăriși ceva de la breaslă (a. 1806).* id. ib. *Fără a pretendăriși ceva mai mult de la soerul sei (a. 1810).* URICARIU, XI, 252. *Nu pretendărișeșt mei un eșty (a. 1811).* DOC. IC. 102. *Acest bine îl aștept și îl pretendărișeșt (a. 1811).* IORGA, S. D. XI, 52. *Pana la acest vablu nu vor mai pretendăriși (a. 1816).* URICARIU, V, 201-16. *Partizăușu ... carele pretendărișea coroana Bosci.* I. ASACHI, J. 41-13. *Fără a pute țea și a pretendăriși ... ca să facă optre curtea (a. 1823).* N. A. BOGDAN, G. M. 109. *Pretendărișeșt ... cte țea parale (a. 1834).* DOC. IC. 555. *Să nu pretendărișeștea nimica.* BULETIN, I. (1813), 318° 15, cf. ROSETTI-GAZAGI, I. I. II, 1, 35a.

2. A pretinde (2). *Știu că pretendărișeșt a și mai ca dragoste deat bune!* ALECSANDRI, T. 1233, cf. GĂLBI, M. PHAN, 236.

- Prez. ind.: pretendărișe. - Și: pretendăriși (GĂLBI, M. PHAN 236), pretendăriși, pretendăriși (id. ib.), pretendăriși, pretendăriși, pretendăriși, pretendăriși (id. ib.), pretendăriși, pretendăriși vb. IV.

- Din ngr. πρετενδωίσο. GĂLBI, M. PHAN, 236.
- Pentru variantele de tipul preti-, cf. și p r e t i u d e.

PRETENDERISIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a pretendăriși și rezultatul ei; drept pe care îl are sau pe care și-l arogă cineva, p. ex l. pretenție (3). *Copiu ce să nuse dăde-acasta untre, măcar că nu sint leguții, dar au aceluș pretendărișiri ca și cubăiți.* ISL. AM. 70° 10. *Să-mi dau fata după un vâ al de masalagiu? ... Vreau pentru că un bărbat cu alți de pretendărișire.* GĂLBIAR, G. P. 125.

- Pl.: pretendărișiri.

- V pretendăriși.

PRETENDĂNT, -Ă s. m. și f. v. pretendent.

PRETENDĂRIȘĂ s. f. v. pretendărișă.

PRETENDĂRIȘI vb. IV v. pretendăriși.

PRETENDU vb. IV. Franz. (Învechit, rar) A pretinde (2). *Moșile împarat precum și muma ce persoă de ... carele nua trante pretendărișă a s. ctre țea ... m pte a pte și lă. a. 17. s. pte cu lăga.* SAVULESCA, III, 4, 50-20.

- Prez. ind.: pretendăreșe.

- Cf. germ. präteu-dieren.

PRETENESC, -EĂSCĂ adj. v. prietenesc.

PRETENÊȘTE adv. v. prieteneste.

PRETENÍ vb. IV v. prieteni.

PRETENÍE s. f. v. prietenie.

PRETENÍME s. f. (Învechit, rar) Prietenie. *D. et. unele ca acestea ... și cu ostentată mullă și cu răbdare și cu pretenimea cea cătră aceasta să afla* (a. 1775). GER II, 108/17.

- Pl.: ?
- **Preten** + suf. *-ime*.

PRETENÓS, -OĂȘĂ adj. v. prietenos.

PRETENSIE s. f. v. pretenție.

PRETENSIONÁBE s. f. Operație prin care se realizează o stare inițială de întindere sau de comprimare în materialul unei piese, într-o piesă, într-un material de construcție etc., înainte de aplicarea sarcinilor funcționale, reale. Cf. LTR², M. D. ENC., DEN.

- Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *pretenționări*.
- După engl. *pre-tension*.

PRETENSIONÁȚI, -Ă adj. Care a fost supus pretenționării. Cf. M. D. ENC., DEN.

- Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *pretenționați, -te*.
- De la *pretenționare*.

PRETENSIONÓNE s. f. v. pretenție.

PRETENSÍUNE s. f. v. pretenție.

PRETENSÍV, -Ă adj. (Rar) Pretențios (1). *S-au ales însă și după aceea unii renegați pe față ... sau și oameni înfumurați, pretenșivi*. BARBIV, P. X, III, 142. *Era pretenșiv moșneagul, dar din față-i se alca Cum că el nimic nu lasă din cele ce pretindea*. COȘBUC, P. II, 131, cf. DL, DM.

- Pl.: *pretenșivi, -e*.
- **Pretenșie** + suf. *-iv*.

PRETENȘÚG s. n. v. prieteșug.

PRETENTHUSÍ vb. IV v. pretenderisí.

PRETÉNȚIE s. f. 1. Revendicare a unui drept sau a unui privilegiu de către cel cărui i se cuvine sau pretinde că i se cuvine; (grecism învechit) *pretendimă*, (învechit, rar) *pretindă*. *Se rădică niște pretenții asupra unor finuturi și acestea vor întărâte poldă di oșlire* (a. 1701). EN 96, cf. 103. *După pretenzionul care au pretândăului dumnealui groful Sechi, Adam dein țara Ardealului* (a. 1729). BUL. COM. IST II, 215. *Ceva pidenzia pentru nește pușteti ban(i) la japan Kaioni* (a. 1719). IORGA, S. D. XII, 51. *Austrie ... făcuse pretenstone ca să se împărtășească și ca de Galizia*. VĂCĂRILESCU, IST. 282. *Acela să face mnovet puterii publice chiar cind fapta să să fie întimplat singur cu ael scoșosu că să-și înloarcă drepte pretențiile sale*. PRĂVILA (1788), 33/6. *Au pretenție împotriva dotormentul*. RÎND, JUD. 79/3. *Nici după ce au ieșit din slujba dumiilor sale pretențion pentru accaste n-au făcut* (a. 1793). URICARIU, XVI, 322. *Pretenșia ... dintru aceea s-au strniit, că rumâniî din amundouă fările accaste adeseori nu s-au năvâit între sine*. ȘINCĂI, III, II, 51/37. *Nimene nu s-au arătat nici cu o pretenție* (a. 1812). URICARIU, XIV, 274. *Dându-să rămas cineva din judecată, nu poate să mai facă pretenție pentru vro dobândă*. PRĂVILA (1811), 70 21, cf. 181/1. *S-ar fi lepădat de pretențiile tronului*. VINSĂV, F. 57³ S. *Voi n-o s-areli regule ca să mărginivî*

între voi pretențiile fieșcăruia. PLEȘOIANU, V. IV, 83/1. *Să uitte fără întirziere în strășnică cercetare a pretenții ce fac ei asupra Iancului Roset* (a. 1829). DOC. LC. 430. *Spre legiuirea pretențiilor se vor asculta ... persoane particulare*. AR (1829), 38²/38. *Toți aci care vor ave pretenții asupra numelor binale ... să se arate aice la judecătorie cu dovezile lor*. BULETIN, I. (1833), 3²/39. *Vor ridica vrodată pretenție de a cere zestrele acestor mânăștiri ca a lor particulară proiectate* (a. 1833). URICARIU, V, 350/3. *L-au nevoit de a să lăsa de pretențiile ce ave asupra tronului*. ALBUNIT, M. 239/17. *Lepădându-se de toate pretențiile ... au părăsit spreți Carelia*. ASACHI, I, 179 12. *Lepădându-se de pretențiile sale, fu liberat*. BĂLCESCU, M. V. 39, cf. 8, 88. *Pretențiile ce s-au ridicat ... sînt ... periculoase pentru staturile neartnote*. CR (1816), 21²/17. *Protestează în contra pretențiilor Englierei*. CONCORDIA (1857), DE. I, 3¹/67. *Au și ele pretenția de a lua parte la cîștigul capitalistului*. IONESCU-RION, S. 183, cf. SBIERA, F. S. 216. *Obștea sâtenilor se apăra ... împotriva pretențiilor arendașului*. D. ZAMFIRESCU, V. T, 175. *Ce pretenție în bani ai avea?* HOGAȘ, DR. II, 52. *Negăsindu-se nici o urmă de asemenea pretenții în vechile noastre scripe*. N. A. BOGDAN, C. M. 15. *Va merge ... la cancelarie să declare că n-are nici o pretenție*. REBREANU, R. I, 109. *Din partea boierului nu este nici o pretenție*. SADOVEANU, O. VIII, 119, cf. GALAN, B. II, 188. *Stat absolut de acord cu pretenția tovarășului*. T februarie 1962, 15. *Regele ... începe să aibă pretenția de a-și transmite puterea urmașilor*. II. DAICOVICIU, D. 83. ✦ **EX PR.** (Învechit, rar) **A cere pretenții** = a cere despăgubiri pentru un prejudiciu suferit. *Cerindu-și pretenții pentru păgubirili ce li s-au întimplat* (a. 1825). IORGA, S. D. VII, 101.

2. Convingere de obicei nejustificată, părere, susținere de obicei exagerată, supraevaluată pe care cineva o are despre sine însuși sau despre acțiunile sale; erință ca această convingere sau această părere, susținere să fie împărtășită și de alții. *Dar tu, care uli lesne, dub fără de știința, zotolești că poți oare, pînă astfel de mijloace, Arătîndu-te-n luare vro figură a face? Pretenția aceasta mi s-ar părea ciudată*. MIENANDRESCU, P. 92. *A tis și a bicuît adesea pretenția fără talent*. IURVILLANU, SP. CR. 113. *Niciodată n-a avut pretenția că se pricepe la cifre*. SADOVEANU, O. VII, 671. ✦ **Opinie, părere, afirmație, idee (medovedită, neîntemeiată) despre ceva sau cineva. Noi nu credem nimic din pretențiile arheologilor moderni asupra acestor vestigii. BOLINTINEANU, O. 309. *Cîșimul tău în fața vieții și a morții era o simplă pretențiune filozofică*. GALACTION, A. 259.**

3. Intenție, dorință, năzuință (2), aspirație (ambicioasă ori nejustificată), ambiție (nejustificată), velenitate; (la pl.) aere de superioritate, **I O S E, F U M U R I**; (învechit) *pretenderisire*, (neobismuit) *prezumție* (1). **V. pretențiozitate**. *O, căl de bine ai face de ai sâdea în pace, și să lași pretențiile celor ce le pâltesc!* (a. 1701). EN 92. *Pretenția ei elta nu iaste ... ce să-și umnoșca și pre sine de prietină*. CANTEMBR, IS1, 163. *Din toate pretențiile oamenilor cea mai de obște și cea mai pizmătarită este aceea de se atînge de dub*. HELLADE, GR. P. 59/16. *Nu să mai imboldea de alte pretenții deșarte*. MARCOVICI, D. 238/28. *Am propus și în toate celelalte comodități trebuincioase foarte mult, învit în ziua de astăzi toate core punde cu toate pretențiunile lor*. DLSR. APE, 83/21. *Am avut pretenția de a mi face clusici pînă a nu începe ... propășirile*. RUSSO, S. 83. *Pretenția noastră nu poate fiînți ca în scurt timp să dobîndim ofițeri de merit*. ROM. LIT. 129¹/13. *Dacă ne încercam a face oarecare observări asupra limbii noastre, ... n-avem nicdecum pretenția a fi primți ca niște legiuitori*. NEGRUZZI, S. I, 337. *Patru contese ideale. Umflete de pretenți și prednee de jale*. ALEXANDRILESCU, O. I, 193. *De or avea pretenție de critică, mi-ar părea foarte bine*. ȘION, C. XII/15. *Noi stătim accia ceti putem mustra ... de a subordina*

În modul cel mai pueril veritabil istoricilor unor meschine pretențiuni de cătin. HAYDUȚ, I. C. I, XII. *Ar fi mai siguri de viitorul lor, etud n-ar exista printre dînși pretențiuni absurde.* ODOBESCU, S. II, 367. *Spiritul lui era lipsit de orice pretenții de sistemă.* CARAGIALI, O. V, 158, cf. 325, cf. GILBERA, S. E. I, 25. *Era oarecare nepotriva între starea lor de familie scăpătută ... și pretențiunile doamnei Estimiu.* D. ZAMFIRESCU, V. T, 51. *Efectul comic rezultă din contrastul dintre pretenții ... și fapte.* IERĂELIANU, S. 271. *Tinăr, n-ai pretenții și dacă ai îmbătrîm ce fi-ar folosi regretul?* BRĂNESCU, A. 68. *Mă instalez pe un scaun și nu mă am uici o pretenție.* SADOVEANU, O. IX, 73. *Un pahar de coniac bun, o figură fină. N-am altă pretenție.* H. LOVINESCU, T. 255. ♣ (Prin lărgirea sensului) *Aparatul [erilic] ... n-are altă pretențiune decît a ilustra cele spuse mai sus.* BUL. COM. IST. I, 68. *Am văzut deunăzi ... o caricatură care avea pretenția să înșafășeze pe poetul Cincinat.* GALACIION, A. 102. *Zicalele populare n-au avut la originea lor pretenția de a exprima adevăruri totale.* PREDA, R. 115. ♣ **Cu pretenții sau cu pretenție = a)** Loc. a. d. j. și a. d. v. (care este) cu aere de superioritate, cu înfatuare. *Se formă numărul necesar de oameni cu pretențiuni și fără uiri o spezialitate.* HELLADE, O. II, 109. *Yro babă cu pretenții ... boită ... pe obraz cu suliman.* HOGAȘ, DR. II, 136. *Spunea toate aceste lucruri ... cu siguranță și cu pretenție.* GALACIION, O. A. I, 266. *A cîntat la pian, cu pretenție, dar fără talent.* BRĂNESCU, O. A. II, 117; **b)** Loc. a. d. j. care dă o (fa)șă impresie de rafinement. *În casă numai mobile cu pretenție, canapele și fotolii de lemn aurit.* CĂLINESCU, S. 67. *Restaurantul era doar o circumă cu pretenții.* V. ROM. IULIE 1951, 23. ♣ Loc. a. d. j. **Fără pretenție sau fără pretenții** = care este lipsit de artificialitate; modest, simplu, natural. *Oratorul trebuie să fie simplu, fără pretenție și trufie, să nu vorbească de sine.* MARCOVICI, R. 31/11. *Un om cu maniere nobile, fără pretenții.* NEGURZZI, S. I, 74. *Dialogul elegant, fără pretenție și natural.* ID. IB. 311. **Cu pretenție de ...** = care vrea să pară ..., care ar vrea să fie ... *O cohortă de fînări subțiri în glas lăzestrafi la cap e-o sculă Minuculă cu pretenție de nas.* TOPÎRLEANU, O. V, I, 87.

— Pl.: *pretenții*. — Și: (învechit) **pretențion** (scris și: *prention*) s. n., **pretențiune**, **pretensie**, **pretenșiune**, **pretenșiune**, **predenție** (scris și: *predencie*) s. f.

— Din lat. *prentensio*, germ. *Präntension*, *Präntention*, fr. *prétension*.

PRETENȚIŌN s. n. v. *pretenție*.

PRETENȚIŌS, -OĂȘĂ adj. I. (Despre oameni) Care pretinde (I) mult de la alții, care este greu de mulțumit, exigent. (rar) *prentensios*; p. ex. I. mofturos, capricios, năzuos (II). Cf. NEGURZZI, STAMATI, D., POLIZU, PROF. POP., S. D., DDBE, GHEPTE, R. M., BĂRCIANU, *El o găsi schimbătă, cam pretenșioasă, gatu să se supere.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 17. *Noi, stăpînii, sintem mult mai pretenșioși decît stăpînii de altădată.* BRĂTESCU-VOINIEȘTI, ap. CADE. *Profesorul, foarte serios și foarte prentensios, obișnuia să lase pe catedră pe studentul care expunea lucrarea.* CAMIL PETRESCU, V. S. 74. *Slugile-s mai pretenșioase și viața-i mai scumpă.* SADOVEANU, O. VIII, 137. *Unor-i ești pretenșios, tugîmfat, bombastic, plin de tine însuși, disprețuitor de alții.* CĂLINESCU, C. O. 132. *Cel mai pretenșios cititor e copilul ... greu îl poți convinge să te asculte dacă nu-i place.* L. ROM. 1953, nr. 2, 63. *Clienții noștri sînt pretenșioși.* STANCU, R. A. I, 28. ♣ (Rare) Înfundurat, încrezut. Cf. CADE. ♣ (Despre plante și animale) Care necesită îngrijiri sau condiții de dezvoltare speciale. V. **difficil**. *Bumbacul este o plantă pretenșioasă, dacă n-are condiții cum trebuie, el nu mai crește.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2375. *Moiouga este unul dintre peștii pretenșioși.* VN. PES. 1962, nr. 10, 5.

2. (Despre manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care este făcut cu scopul de a da impresia de ceva rar, deosebit, ales (fiind la realitate lipsit de valoare, de bun-gust etc.), care vrea să impresioneze cu orice preț (prin formă, prin modul de exprimare etc.), care dă o falsă impresie de cultură, de rafinement etc. *În conversație vorbirea cea mai nesuferită este vorbirea pretenșioasă.* BREZOIANU, I. 92/11. *Semiînăfățitura pretenșioasă și pîmășă prin singura înșarată a stilului ... ajunge a întuneca meritul adevărat.* ROM. IIT. 165⁷/26. *Cum îți pare înșcripția aceasta pretenșioasă? Ce zici de franțuzeasca din ea?* NEGURZZI, S. I, 311. *Nestîință pretenșioasă.* MAIORESCU, CUC. I, 232. *O limbă trîmbială sau extrabogantă, groasă sau pretenșioasă.* ODOBESCU, S. II, 368. *Tîlburile pretenșioase de cărți sau de capitole ... sînt asemenea de entat.* BUL. COM. IST. I, 81. *Vorbele ... pretenșioase ale dascălului de pe vremea — explicînd alene la istorie.* BASSARABESCU, V. 21. *O lucrare falsă, pretenșioasă și neizbită este o creație.* GALACIION, A. 261. *Mă întreprucei de cîte ori spuneam cu înșază pretenșioasă că nu-mi aparțin.* C. PETRESCU, C. V, 22. *Fabulașunca dragostei lor era o pretenșioasă banalitate.* TEODOREANU, M. II, 111. *Ceva ce izbește înainte de toate este amestecul expresiilor pretenșioase cu cele banale.* VARLAAM-SADOVEANU, 400, cf. 169. ♣ (Adverbiu) *În noianul nimicurilor care se scîșăie pretenșios în multe aparate [critice], se pierd variantele într-adevăr importante.* BUL. COM. IST. I, 62.

3. (Rare) Care denotă exigență, rafinement, care este de valoare, prețios, de bun-gust. *Peste mobilă pretenșioasă a vechilor proprietari ... s-au adăugat două biblioteci încăpătoare.* BĂRANGA, I. 151. ♣ (Adverbiu) *Se îmbrăca pretenșios în bluze albe și foi negre.* CĂLINESCU, I. O. I, 69.

4. Greu de pătruns, de înțeles, de stăpînit, a cărui înțelegere necesită o pregătire sau cunoștințe preafabile, un efort deosebit; dificil, greu. *Ce de mai noie muzicale și lot lucruri pretenșioase.* CĂLINESCU, I. O. II, 74. *Cîtea autorii cei mai pretenșioși, Pascal, Spinoza, Kant.* ID. S. 389.

— Pronunțat: *-fi-os*. — Pl.: *pretenșioși, -oase*.

— Din fr. *prétentieux*.

PRETENȚIOZITĂȚE s. f. (Rare) Faptul de a fi pretenșios (I); manifestare pretenșioasă (I). *Total se reduce deci la o simplă chestiune de ipocizie și la o pretențiozitate ridicolă.* MACEDONSKI, O. IV, 108, cf. DM, DEN.

— Pronunțat: *-fi-o-*.

— **Pretenșios** + suf. *-itate*.

PRETENȚIŪNE s. f. v. *pretenție*.

PRETERĂ vb. I. **Tranz.** (Latinism rar) A omite, a neglija. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *preterez*.

— Din lat. *praeterire*.

PRETERINTENȚIŌNAL, -Ă adj. (Jur.; rar) despre infracțiuni) Care depășește intenția făptașului; al cărui rezultat depășește scopul urmărit. *Este unul hotărîrea judecătorească care condamnă pentru oinor, ca infracțiune preterintenșională.* COD. PEN. R.P.R. 512.

— Pronunțat: *-fi-o-*. — Pl.: *preterintenșionali, -e*.

— Cf. lat. *praeter*, rom. *intenșional*.

PRETERIT s. n. Timp al verbului prin care se exprimă în unele limbi o acțiune trecută; spec. perfect simplu. *Timpul: prezente, preterit, imperfectu.* VĂCĂRESCU, ap. ROSETTI-CAZACU, I. E. R. I, 430. *Preterit imperfect, adică nesăvîrșit.* I. GOLLSCU, ap. ROSETTI-CAZACU, I. E. R. I, 465, cf. STAMATI, D., BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Mai-mult-ca-perfectul trebuie să atragă, în unitatea aceleiași expuneri, și alte forme ale preteritului.* VIANU, M.

219. *Preteritul ... este considerat ca mai politicos decât prezentul.* LL 1, 134. În latină există pentru exprimarea trecutului o singură categorie gramaticală, aceea a preteritului. EG II, 29, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: (rar) preterite.

— Din fr. *prétérit*, germ. *Präterit*.

PRETERIȚIE s. f. v. *preterițiune*.

PRETERIȚIUNE s. f. Figură retorică prin care se declară că nu se va vorbi despre un lucru, amintit totuși în cursul expunerii. Cf. BĂRCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DN, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: /-i-ur/. — Și: *preteriție* s. f. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Din fr. *prétérition*. Cf. lat. *praeteritio*.

PRETĚȘT s. n. v. *pretext*.

PRETĚȘTĂ vb. I v. *pretextă*.

PRETĚȘTĂF s. m. (Învechit, rar) Persoană mai sus-amintită sau citată. Noi am primit mărturisirea prestatului despre dînsul. ȘINCAI, DR. I, 236/15.

— Pl.: *prebștafi*.

— Din lat. *praef. + tatus*.

PREȚEȘĂG s. n. v. *prîeteșug*.

PREȚEȘŪG s. n. v. *prîeteșug*.

PREȚĚNT s. n. 1. Motiv aparent invocat de cineva pentru a ascunde mobilul real al unei acțiuni sau pentru a justifica o anumită atitudine, comportare etc.: (învechit și regional) **podidă** (3), (învechit) **podoi-mă**³, (grecism învechit) **profasis**. *Sub pretextul banei slujiri ... va da poruncă de mare stingere de bani* (a. 1701). FN 93. *Iară cine s-ar ispiti ... cu vreun chip de profasis (prețent) a strămuta această afierasire ... , pîrîș să cabă* (a. 1736). URICARIUL, X, 212. *Judecătoria trebuie să judece ... după adevărul și de obște înțelesul cuvintelor pravilii aceștie și supt nici un prețent, dz ce feliv ar fi, a unei desclîniri între cuvinte*. RIND. JUD. 405/8, cf. LB. *Vei avea prețentul de a cita pe Omer, HELIADE, D. C. VI/23. Acest sameț pus dedî lui Daric mai de aproape prețentul binecuvîntat*. SĂVĂRESCU, BR. II, 16/19. *Sub felurite prețeste și țiltări puseră mîna mai pe a patra parte din teritoriul nostru* (a. 1841). URICARIUL, V, 150/9. *Întrzie dorea vranuî răspuns hotărîtori sub feluri de prețenturi*. IST. M. 53/7, cf. STANAY, D. *Înec n-am ajuns cîntea cînd îngrîjirile tale să-mi fie neapărate*. Astea sînt numai prețente. LĂZĂRESCU, S, 29/18. *Gîncești prețenturi ca să ne părăsești*. NEGRUZZI, S. I, 19, cf. 158. *Să poută ... curma motiile ocupaiilor ce se întrec a ne soarece sub feluri de prețente*. DIMBOVIȚA (1858), DR. I, 8²/16. *Să dea un prețent de intervențiune*. GHICA, S, 120. *Supt mască de frăție, prețent de libertate, Văzîndu-se dodată în drum ca peregrin*. MUREȘANU, P, 69/13. *Căuta un prețent și părăsește casa stăpînului*. FILIMON, O. I, 97. *Nu admit aceste seuze și le consider numai ca prețenturi*. ALECSANDRI, S, 65. *Căuta prețent de evorla*. EMINESCU, S, 91. *Să introduce familii aneste sub prețent de prîeteșug*. CARAGIALE, O. II, 121. *Se scobori ... să cumpere două stiele de șampanie, mai mult un prețent ca să-i vorbească*. VLAHUȚĂ, D, 213, cf. GHERLA, ST. CR. II, 282, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Gîsi un prețent să le părăsească o clipă*. BASSARABESCU, S. N, 142, cf. LOVINESCU, S, I, 103. *Așa cum o pui tu, problema devine un simplu prețent de propagandă electorală*. REBREANU, R, I, 35. *Am prins un debîl prețent de drum la el acasă*. GALACTIION, O. 99. *Aș fi încîntat să gîdesc un prețent și să ne apropiem din nou*. C. PETRESCU, C. V, 335, cf. BRĂEȘCU, O. A. II, 129. *Hotărîrea lor este și un prețent împotriva felului cum simbriașii portului se interesează de mineitorii*. SAMIA, N, 41, cf. TLODOREANU, M. U, 53. *Taate acestea sînt prețente menite să ascundă adevăratele*

motive. OȚETEĂ, T. V, 287. *Chemîndu-l personal, sub felurite prețente*. CĂLINESCU, E. O. I, 71. *Au făcut de trei ori drumul la cazinou, întorcîndu-se mereu cu alt prețent*. CAMIL PETRESCU, O. II, 248, cf. CONTEMP. 1969, nr. 1 180, 7/2. *I-au oferit ... prețentul faimoselor campanii*. H. DAICOVICIU, D, 91. ◇ Loc. conj. **Sub pretext sau sub pretextul că ...** (sau *ca ... , să ... , de a ...*) = invocînd drept motiv ..., pretinzînd că ..., pe motiv că ... ; spre a ..., pentru a ... *Supt pretextul de a face pre țatăl său a aproba tot ce se pasase, el se duce în Antverpia*. CALENDARIU (1794), 31/12. *Au fost pîrit lui Pilat namai din ură și din pîzmă, supt prețent că v-ar fi un înșălătoria*. ȘINCAI, C, 25/2. *Oprî exportafia lemnului de durat din Neapoli la Franția sub prețent că morina napolitană are însăși trebuință de dînsul*. ASACHI, L, 80²/5. *Ieși și el ... sub prețent de a se duce a se pîmbra singur*. CR (1818), 1¹/51. *Rîdică pe Aron cu soția ... sub prețent ca să se apere ... către Sigismund*. BĂLESCU, M. V, 91, cf. 31. *Au trimis în Bueurești ... pe generalul Duhamel ... sub prețent să abserve administrația*. LĂCUSTEANU, A, 90. *Polîția a avut audacia a aresta pe d. Buzunărescu, sub prețent că l-ar fi surprins spîrgînd o boltă de lipscănie*. ALECSANDRI, T, 1 652. *Rețuza să le plătească sub prețentul că instrucțiunile nu i-au fost bine executate*. IORGA, L, II, 36. *Și-au degajat răspunderea părăsîndu-l supt prețent că se due să-și apere familiile*. BUL. COM. IST. I, 185. *De acolo, sub prețent că vrea să-și vadă pîrinții, se va repeci în Jidovița*. REBREANU, I, 206. *Plecăm sub prețent că nu trebuie să-l obosim*. CAMIL PETRESCU, U. N. 425. *Sub prețent de a răzbiuna o injurie ... ou întreprins un război*. BRĂEȘCU, O. A. II, 139. *Sub prețentul de a-i arăta ceva special, îl chema în odaia ei*. CĂLINESCU, E. O. I, 71. *Ieșea, sub prețent de a face o pîmbarc*. id. s. 282. *Sub prețentul că au amîndoi 18 ani, nu se vor simți niciodată legați de a solidaritate a generațiilor*. V. ROM. noiembrie 1962, 83.

2. Ceea ce constituie mobilul¹ (4) unei acțiuni: imbold, impuls, stimulenț. *La un artist opera citită va fi mai mult un prețent de a crea*. GHEREA, ST. CR. II, 134. *Visurile noastre umaniere erau prețent de poezie*. GALACTIION, A, 309. *Cînd poetul studiază rima separat ... poemul devine un prețent pentru rimă*. CĂLINESCU, C. O. 53. *Crezi că e plăcut să servești ca prețent unei imaginații de licean bătrîn?* H. LOVINESCU, T, 251. *La el, obiectul devine prețent de reconsiderare și delectare artizanală*. CONTEMP. 1974, nr. 1 283, 7/5.

— Pl.: *prețente* și (învechit) *prețenturi*. — Și: (învechit) **prețest** s. n.

— Din fr. *pretexte*, lat. *praetextum*.

PREȚĚNTĂ vb. I. T r a n z. A invoca un pretext (1), a se folosi de un pretext pentru a justifica o acțiune, o atitudine etc.: (grecism învechit) a **profasisi**, (învechit, rar) a **priciui** (3), a **podidi**, (regional) a **podihii** (1). *El stăta nenwîns la toate prapunerile și ... un prețentul că nimic nu poate face fără unvoirea Porței*. ASACHI, S. L, II, 15. *Să prețesti o împedecare serioasă*. CR (1848), 7²/73. *Am răspuns certîndu-mi iclare și prețentînd o pricină însemnătoare*. NEGRUZZI, S. I, 57, cf. PROT.-POP., N. D. *Oi prețenta că-s bolnavă*. ALECSANDRI, T, 1 686. *Prețentînd că merge la bufet ... plecă frumuseț din lojă*. CARAGIALE, O. II, 120, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Am intrat cu Adela la Haîm David, prețentînd că ceasornicul ei rămîne în urmă*. IRĂILEANU, A, 72. *Scara prețentă că ure treabă în oraș*. BASSARABESCU, V, 153. *Prețentă că mașina e în reparație*. CAMIL PETRESCU, T, III, 169. *Refuzam orice mi se oferea, prețentînd că nu sînt bine*. BRĂEȘCU, O. A. II, 130. *Prețentează un ulcer stamagal pentru a-și înduleci regimul într-un sanatarium*. VIANU, A. P, 272. *Prețentînd că nu eunase încă împrejurările, nu luau nici o inițiativă*. OȚETEĂ, T. V, 169. *O să-mi strîc vederca, prețentă el, spre a pulca să se steargă la ochi*. CĂLINESCU, S, 722, cf. 255. *Obținuse o pernisiie*

pretextând o boală gravă a mamei sale. BĂNESCU, M. C. I., 485. ⇨ Refl. (Bar) Febr se pretextă bolnav. CĂLINESCU, E. O. I., 156.

— Prez. ind.: *pretextez*. — Sîc. (învechit) *pre-tes-ta* (prez. ind.: *pre-tést*) vb. I.

— Din fr. *prétexter*.

PRETEXTĂRE s. f. (Bar) Faptul de a pretexta. Cf. *dmr*.

— Pl.: *pretextări*.

— V. *pretextă*.

PREȚÎ vb. IV. Franz. (Prin nord-estul Franșiv., prin Maram. și prin nordul Mold.; complementul indică membre ale corpului, Țepdoage, vine etc.) A scoate, a deplasa din articulație sau din poziția normală. V. RĂSUCEI, LUXA. SERINTEI. *Mi-om prețit o mînă*. Com. din ZACRA - NĂSĂUD, cf. COMAN, GL. [Piciorul] și *l-o prețit*. VER. I 1612-118. ⇨ Refl. *Mîna î se-o prețit*. BIRLEA, L. P. M. II, 372.

— Prez. ind.: *prețesc*.

— Din ucr. *пpецити*.

PREȚÎ² vb. IV v. *priti*.

PREȚIEN, -Ă s. m. și f. v. prieten.

PREȚIMPURIU, -IE adj. Care se întimplă, se produce, apare sau se desfășoară înainte de vreme sau prea devreme; prematur (I), (învechit) prematural, prematurat. V. *precoce*. *Sopresia (desfășurarea) studiilor prematură sau prețimpură*. CALENDAR (1862), 63-16. *Surise cu superioritatea omului blazat de prea multe și prețimpură experiențe*. C. PETRUSCU, O. P. I, 87. *Viața lui de latăru se isprăvise, se misearăse într-o slăbiciune prețimpurie*. SADOVEANU, O. II, 433, cf. M. D. ESC., DEX. ? (Adverbial) *Pe figura prețimpuriu vestedă, trecu o lumină de destindere*. C. PETRUSCU, C. V. 9. *Ilustrează asemenea prețcoer artificializare livrescă a unei coșilării cu singele prețimpuriu decolorat și răcit în ațere*. V. ROM. noiembrie 1953, 329.

— Pl.: *prețimpurii*. — Și: (învechit) *preatimpuriu*.

— Pref. *pre-* + *țimpuriu*.

PREȚIN, -Ă s. m. și f. v. prieten.

PREȚINĂ vb. I v. *prieten*.

PREȚINDĂ vb. I v. *pretinde*.

PREȚINDĂRIȘI vb. IV v. *pretenderiș*.

PREȚINDATOR, -OARE s. m. și f. v. *pretentator*.

PREȚINDE vb. III. Franz. I. A cere în mod insistent (considerînd că este îndreptățit, că i se cuvine), a ridica pretenții (I); a revendica, a reclama (I), (învechit) a pretindea, a pretenderisi (I). *Știi că încăodată n-om pretendat ... elironomi*. KOGĂLNICĂNU, S. 193. *Ficcionile pretunda a-si însuși asupra Moldovei o învairire preadomindoare*. ASAHI, S. I, II, 82. *Șăzăci și nonă și jumătate stînjini ... din Iolarul Talpa ce-i pretenda cel diru de la ea din urmă*. BULETIN, G. (1814), 279¹/8. *El pretindea că ... trebuie să slăpînească toată Moldova*. BĂNESCU, M. V. 209. *Eu pretind ... ea să nu dea o dată prețed de a videa care sînt acele drepturi municipale*. CR. (1818), 2¹/19. *Pretendea ea să intervie si acolo vreo putere mare cu armee*. BARIU, P. V. I, 561. *Un galbăn acun n-oi mai pretenda*. PANU, II. E. 76. *Lingusica miș deprișnese a preținde și alte titule*. NIGREZZI, S. I, 273. *Îți voi arăta și a-cea ce preținz de la amicia ta*. FILIMON, O. I, 333. *Să faceți aceea ce prețindeți de la noi*. BOLINTȘIANU, O. 327. *Sînt obligat ... a preținde să se facă inventariu*. HAMANGIU, C. C. 161.

Pretind un leac: un afază de raza noastră de achatur. C. PETRUSCU, R. 165, 202. *Domnia bi preținz să n-o mai v-d*. SADOVEANU, O. S. 314. *Un comereț prețense o eltanță*. CĂLINESCU, S. 469. *Coșoboz loru prețind onorotiu pătru arteeale*. STANCU, B. V. 47, 508. *Prețit e josphel pe lumă*. TIBA, PRADA, M. 62. ⇨ Fig. *Dintre năncă de vîntoși că timpulu, pătru sînt acbea care jol preținde, ca năncă n-oi depșurî, o fi lăbe în considerat*. VIANU, A. P. 110. ⇨ Refl. *A-si ațibi o caitate (pe care nu o are), a avea despre sine o părere mai bună (în privința posibilităților intelectuale, a însușilor fizice etc.) decît s-ar cuveni; a se supraevalua, a se supraștima*. *Nu e poibă ca te prețiez, dau c-ă, estă cu om ... miș instrud*. CARAGIALE, O. I, 242. ⇨ (Bar) *A prețira, a răzi* (B), a dori. V. CILIE. *Nu preținde, or să facă cu cunoi în comot*. ASAHI, S. I, V, 227. *Prețitjeb ... miș preținda miș c-ă*. ID. ID. II, 31. Cf. SĂVȘIANU, D. I, 2. În Franz. *Cu oim insurat oim dreptari în societate le cere un năncăreț ... un putniccum prețitjeb*. NIGREZZI, S. I, 73. ⇨ În pers. A impune ca o necesitate, a face necesar; a solicita (2). *Dintre toate cornele, eu prețeseră preținde să c-ă ... atitudinî bine defăit*. ASHRAFZAD, A. 43. *Fra furios în sinea lui împătrina Feculțoșu d- M. d- c-ina care preținde oțli ani de studiu*. CĂLINESCU, I. O. I, 267. *Teatru fînd prtu excelenți cionire și confruntare de pozitii și atitudinî, prețimb personaj distinde*. S. MAI 1960, 60.

2. (Folosit și a b s o l) (De obicei urmat de determinări introduse prin conj. *cău*) A susține, a declara, a afirma cu tărie, ferm; a avea convingerea (adesea nejustificată) că ...; (învechit) a pretenderisi (2), (învechit, rar) a pretindui. *Au preținzi tu a ști lucrurile mai bine decît mine?* CR. (1816), 52²/12. *El prețindea că împătrăia otomană nu eada*. BĂNESCU, M. V. 82. *Tot ce nu știe omul mai mult, acora preținde că o știe mai bine*. CR. (1818), 23¹/25. *Eu prețindea că tu vorbeai c-un negustor de sclari*. GORUSCU, C. I, 45-10, Cf. STAMATI, D. *A? tu preținzi în jufă-mi c-ă a cînta nu jol?* ALIASANDRU, T. II, 289. *Niște figuri ticeătoare ... cel puțin oșă prețunde medical*. BOLINTȘIANU, O. 455. *E vorba de o aficere, prețunde el, de la curar otuna viitorul lui*. CARAGIALE, O. II, 433. *Nu prețindea că i se facuse o nedreptate*. BRĂNESCU-VOINȘIL, P. 483. *Pretindea că de mult n-și aducea el amint să fi muncit cu oia de mare joșă*. HOGAS, DR. I, 27. *Nici la rochiu nu se prețince, cum preținde el*. IURĂILEANU, A. 63. *Cum e corect gramatical sa se zică, car-tu-si-ora, sau car-tu-se-ră, cum preținde dăncealui?* BRĂNESCU, O. V. I, 124. *N-aș putea preținde că mă sunșese astăzi mai bine decît ieri*. SADOVEANU, O. IX, 111. *Mincare a refuzat, preținzînd că i e numai somn*. CĂLINESCU, C. O. 29. *Deși preținzi că ești jurnalist, nu știi încăodată nimic*. STANCU, R. V. I, 223. *Pretind că nu se prețep la politică*. DIMITRIUS, C. S. *Pretindcău că mă iubști*. II. LOVINSCU, T. 189. *Direcția teatrelor preținde că acolo sînt numai fabrici*. BARANGA, I. 157. *Pretindea că a văcut primul lirtia*. S. MAI 1960, 62. *Vrei să preținzi că ai găsit aici vreo satisfacție?* 1 Februarie 1962, 30. *Sînt departe de a preținde că au rezolvat toate problemele*. V. ROM. decembrie 1964, 151. ⇨ Refl. *impers*. *Se preținde, din contra, că eu cît îmbătrînesc cu atita c-te mai de temut*. CR. (1816), 27²/46. *Se preținde că făptailorii vor fi urmăriți și duși judecării*. CARAGIALE, O. VII, 65.

— Prez. ind.: *prețind* și (regional) *preținz*. — Și (învechit) *prețindă*, *prețendă* vb. I, *prețunde* vb. III.

— Din lat. *praetendere*, fr. *prétendre*.

PREȚINDERE s. I. (Bar) Acțiunea de a preținde și rezultatul ei. Cf. *Polizu*, *dmr*.

— V. *pretinde*.

PREȚINDERIȘI vb. IV v. *pretenderiș*.

PREȚINDERIȘI vb. IV v. *pretenderiș*.

PREȚINĪ vb. IV v. prietenī.

PREȚINĪE s. f. v. prilefenie.

PREȚINIȘĪĖ s. n. v. prieteșug.

PREȚINOȘĂĖ s. f. v. prieteșug.

PREȚĪNS. -Ă adj. (Precedă cuvintul pe care îl determină) Care trece sau vrea să treacă drept altceva decât este în realitate. V. a p a r e n t, f a l s. *Această preținsă retragere ... nu era alta decât frumoasa insulă de Torcello.* CR (1818), 45¹/57. *Ași lucrat pentru această cauză fără socoteală — preținșii voștri continuatori ... lucrează prin această cauză.* CARAGIALE, O. V., 89, cf. DDNF, BARCIANU, ALEXI, V. *Se retrăgea, ocupat cu redactarea unor preținse rapoarte la ministru.* BRĂȚLSCU-VOINEȘTI, P. 181, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Afară de preținsele sau realele mele aptitudini medicale, am ... predispoziții de bucatar.* GALACTION, O. A. I., 119. *Pentru nimicuri, trimise martori preținșilor insultători.* CĂLINESCU, S. 420. *Am văzut case de preținși intelectuali, în care „biblioteca” ... se compunea dintr-un almanah, un mersal trenurilor.* ID., C. O. 34. *A venit preținsul inspector general.* STANCU, R. A. III, 366. *Să nu te înduioșezi de preținsele lui triste!* T Iulie 1964, 41, cf. M. D. LNC., DEX. ◊ (Adverbia) *Nu reușese să distingă ... adevăratul conținut al literaturii prețins revoluționare.* V. ROM. martie 1954, 262. *Producțiile prețins moderniste, ce îndrăznesc a descrie ... insecte.* CĂLINESCU, C. O. 52.

— Pl.: preținși, -se.

— V. preținde.

PREȚIȘĪĖ s. n. v. prieteșug.

PREȚĪT subst. (Regional) „Paralizie” (leud — Vișeu de Sus). T. PAPAHAĞI, M. 230.

— Pl.: ?

— Cf. prețit¹.

PREȚĪȚDEREA adv. v. prețuțindeni.

PREȚĪȚDERILE adv. v. prețuțindeni.

PREȚĪȚDIRILEA adv. v. prețuțindeni.

PREȚĪȚDEREA adv. v. prețuțindeni.

PREȚĪȚDERELE adv. v. prețuțindeni.

PREȚĪȚDINEA adv. v. prețuțindeni.

PREȚĪȚDIRIA adv. v. prețuțindeni.

PREȚĪȚDIRILE adv. v. prețuțindeni.

PREȚĪȚĂ s. f. (Învechit, rar) Prețenie (1). Cf. LB.

— Pl.: preținde.

— Postverbal de la preținda.

PREȚŪC s. n. v. prițoc.

PREȚŪCĪ vb. IV v. prițoc.

PREȚŪCĪȚ. -Ă adj. v. prițocit².

PREȚŪR¹ s. m. 1. Magistrat roman cu rang imediat inferior consulului, având atribuții judecătorești (și care adesea guvernă o provincie romană); guvernator al unei provincii romane. *Din cererea romanilor se lipsi Anibal de feldmarșalia sa și se făcu prețor* (text marginal: se socotește ea un județ al celății). NICOLAU, P. 210/23. *L-au ordindut oblăduitoriu prețorului și au încredințat la dînsul toate pricinile împărăției.* IST. UNIV. II, 68/1. *Ară-*

înd ordenul prețorilor ca să ducă de acolo. VÎRNAV, F. 128^v/11. *După aceasta se înformă prețorii cărora se încredințe ramul judecătorese.* SĂULESCU, HR. I, 46/7. *În meșleșugul armelor se arată vrednic Iermus, prețor în Asia.* SP I, 206/12, cf. STAMATI, D. *Edictele celor întii prețori au fost și ele un izvor de holăriti și de regulamente giuridice.* ROM. LIT. 395²/39. *Un prețor era legea vieșuitoare a celății, el exersa jurisdicția.* IB. 396¹/4, cf. ARISTIA, PLUT. *La romani ..., în timpuri vechi, judeca regele, în acele mai noue consul, prețorul.* XENOPOL, I. R. III, 157, cf. CADE. [Tacit] *devine ..., sub Domițian, prețor.* LOVINESCU, C. VIII, 52, cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX.

2. (În vechea organizare a armatei) Persoană numită pe lângă marile comandamente ale armatei, în timp de război sau de mobilizare, cu atribuții în poliția administrativă și judecără. Cf. CADE, DL, DM, DN, DEX.

3. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Reprezentant al puterii centrale într-o plasă¹ (II 2), subordonat prefectului, cu atribuții administrative și de poliție. Cf. POLIZU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A dat pe importuni pe mina prețorilor.* GALACTION, A. 434. *Prețorul ... se simți obligat să adauge un scurt cuvint de încheiere.* V. ROM. mai 1954, 31, cf. IORDAN, L. R. 118. *Chemase la telefon pe prețorul plășii.* PREDĂ, M. 391, cf. DM, M. D. ENC., DEX, ALR SN III h 894.

— Accentuat și: prețor. ALR SN III h 894. — Pl.: prețori. — Și: (regional) prețore (ib. h 894/105), prețăr (ib. h 894), prețur (ib.), prețtor (ib. h 894/836) s. m.

— Din lat. praetor, fr. préteur.

PREȚŪR² subst. (Învechit) Pretoria (1). *Cind auzi Pălat acest cuvint vir'os se temu și intră în prețor iară.* CORESI, TETR. 228. *Dusără pre el lăluântru în curte carea iaste prețor* (text marginal: ce să zice easă de le a ge) și chemară tot șireagul. N. TEST. (1648), 62^v/7. *Să margă în prețor, adecă unde să giudecă giudeașele.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 9^v/4, cf. TRG, DHLR II, 518.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Din slavomul прѣторъ.

PREȚŪRĂȚ s. n. (În vechea organizare a armatei) Autoritate militară condusă de un prețor¹ (2); p. e x t. sediul acestei autorități. *Pretoratul se afla în preșjma unei mori vechi, la răsăritul ărgului. Telefo-niștii agășau de zor sirmele, căci colonelul Vartic cerea numaidicet legătura cu comandantul diviziei.* CAM-LAR, N. I, 77. *Întreabă la don' colonel, la prețorat.* ID., IB. 95, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: prețorate.

— Prețor¹ + suf. -at.

PREȚŪRE s. m. v. prețor¹.

PREȚŪRĂȚĂ s. f. (Învechit, rar) Provincie romană guvernată de un prețor¹ (1). *Sf[1]ntul m[1]ncin Dula ... au fost deu pretoriadu lui Zefirie* (a. 1698). GCR I, 320/22.

— Pronunțat: -ri-a-. — Pl.: prețoriade.

— Prețor¹ + suf. -iadă.

PREȚŪRĂȚĂȚ, -Ă adj. 1. (Învechit) Care constituia (sau care făcea parte din) garda personală a unui monarh. *Pe Corneliu, mai marele potcurilor ce le chema pretoriane (adecă de la curte) rău i-au bătut.* CANTEMIR, HR. 79. *La centru era pedestrinca, alii cea pretoriană cil și a săucilor.* BĂLCESCU, M. V. 145. ◊ *Gardă pretoriană* = gardă personală a unui monarh. *Își susșin autoritatea cu gardă pretoriană elvețiană.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 180. *La gradele tronului se afla și căpitănul gardei pretoriene.* BARUȚIU, P. A. III, 451, cf. STAMATI, D. *Domnul ... se puse de îndată a-și organiza o gardă pretoriană.* SION, P. 211, cf.

DDRF, ȘĂINEANU, D. U., DL, M. D. ENC., DEX. ♦ (Substantivat, m.) Soldat din garda pretoriană. *Ienicerii cum sînt acum la turci, la Rlm pretoriană, adică pedestrimă de diban.* M. COSTIN, ap. GIDEI, 327, cf. DRLU, ASACHI, s. l. II, 357, POLIZU, ALEN, W., CADE, DL, DEX.

2. Care aparține unui pretor¹ (1), care provine de la un pretor¹, care se referă la un pretor¹; (Învechit, rar) pretoricesc. *Regulele cadului serveau de busol magistraturii pretoriane.* ROM. LIT. 396¹/31. *Nesăvîrșitele controverse ce nășteau din mulțimea edictelor pretoriane.* ib. 397¹/1. ♦ *Provincie pretoriană* = provincie romană administrată de un pretor¹ (1). Cf. DL, DM, DEX.

- Pronunțat: -rî-an. - Pl.: pretorienî, -e și (Învechit) pretorianî, -e.

- Din lat. praetorianus. Cf. fr. prétorien.

PRETORICESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Pretorian (2). Cf. DRLU.

- Pl.: pretoricești.

- Pretor¹ + suf. -icesc.

PREȚIUNĂ s. f. (Rar) Soția pretorului¹ (3). Cf. JORDAN, L. B. A. 186, SCL 1973, 43.

- Pl.: pretorițe.

- Pretor¹ + suf. -iță.

PREȚIURIU s. n. 1. Instituție condusă de un pretor¹ (1); construcție pe plan dreptunghiular, precedată de portic și prevăzută cu o sală în care pretorul¹ (1) locuia și își exercita funcția; p. ext. sală de judecată în tribunalele romane; (Învechit) pretor². *Veni porânci în pritorii la Irod să-l păzescă.* CORESI, L. 116/11, cf. CADE, DL, DM, DER. ♦ Locul dintr-o labără (romană) unde era așezat corul comandantului. *Ostașii ... îl prinseră și-l duseră la pretoriul prințului.* BĂLGESCU, M. V. 140, cf. CADU, DL, DM. ♦ *Prefectul pretoriului v. prefect (2).*

2. (Învechit) Sală de judecată (în incinta unui tribunal); p. gener. tribunal. Cf. DRLU. *Să fie convocăți la pretoriu membrii fiecărui municipiu.* BARIȚIU, P. A. I, 553. *La citirea sentinței ... să mărginește numai a-l scoate afară din pretorin.* ROMÂNUL (1857), nr. 40, 3^a/4. *Zilele de licitație ... se vor săvîrși în pretoriul.* MO (1860), 16/10. *Ușa prin care ieși el ducea în pretoriul prefecturii.* FILIMON, O. I, 397. *Teatrul înfățișează sala cea mare a pretoriului primăriei.* CARAGIALE, O. VI, 128. ♦ Fig. *Unde este dar indiolabilitatea domiciliului consacrată de convențiune? Răspundă ministerii dinaintea pretoriului opiniei publice.* ALECSANDRI, T. I 652.

3. Sfal domnesc cu caracter reslrus, în Țara Românească, format din sfetnicii apropiați ai domnului. STOICESCU, S. D. 13.

- Pl.: pretorii.

- Din lat. praetorium. Cf. fr. prétoire.

PREȚIUR s. n. Semifabricat din lână obținut prin cardarea lortului, care are forma unor fire groase sau a unor benzi înguste, îndesate și sucite și din care, prin filare, se obțin firele de țesut stofele. Cf. LTR², DER, M. D. ENC.

- Pl.: pretururi.

- Pref. pre- + tort.

PREȚIUNĂ s. n. v. pretutindeni.

PREȚIUNĂ vb. III v. pretrece.

PREȚUR s. m. v. pretor¹.

PREȚURĂ s. f. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Instituție în care își exercita funcția pretorului¹ (3); serviciul, funcția pretorului¹; p. ext. localul în care acesta își exercita funcția. Cf. I. GOLESCU, C., BĂRCIANU, ALEN, W.

Vor fi niște slujbași de la pretură, de aceea-i omenește alt. AGIRBICEANU, L. T. 225. *Ajunge mic funcționar pe la pretură.* PREDĂ, M. S. 51. *Intr-alt set din plasă, primăria, pretura, jandarmii au lotărit ... să nu dea drumul batozelor pînă cînd oamenii nu vor dezmiriști.* V. ROM. mai 1951, 28, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: preturi.

- Din lat. praetura, fr. préture.

PREȚURĂ vb. I. Tranz. (Învechit, rar; despre obiecte de metal) A turna din nou. (R. f. l. p. a. s.) *După arderea Bucureștilor din anul 1547 ... s-a preturat acest clopot (a. 1852).* ap. TDNG.

- Prez. ind.: preturî.

- Pref. pre- + turna.

PREȚIUNĂ adv. v. pretutindeni.

PREȚIUNĂR, -Ă adj. (Neobișnuit) Pretutindenesc. *Sărutu-ți drapta, roicocade și cîitor pretutindesar.* EFTIMIU, ap. JORDAN, L. B. A. 151.

- Pl.: pretutindenari, -e.

- Pretutindeni + suf. -ar.

PREȚIUNĂRE adv. v. pretutindeni.

PREȚIUNĂRE s. v. pretutindeni.

PREȚIUNĂRE s. v. pretutindeni.

PREȚIUNĂRE s. v. pretutindeni. Care există, care se află, care se manifestă sau se exercită pretutindeni; (neobișnuit) pretutindesar. *Ucea spre cer din fărîna și copaci ... un neastîmpor pretutindenesc.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 87.

- Pl.: pretutindenși.

- Pretutindeni + suf. -esc.

PREȚIUNĂRE s. v. pretutindeni. În toate părțile, în tot locul, peste tot, oriunde. *Pre cîcîi și pretutinderea precim.* COD. VOR. 58/14. *Sacohii veturii pretutinderea (pre totă lumea în, preste lume D). PSALT. 92. Ieși veaste pretutinderea de d. CORESI, EV. 57. Să-l ungă cu mir ... pretutinderea.* FRAN. 64¹/2. *Veastea lui nu să pîta ascunde, ce ieși ... pretutinderea.* VARLAAM, C. 39. *Toemiseră și domni răi pretutindere.* id. ib. 424. *Și au prădătu împrejur prei îndirîrea și cu orsu Rohalinal.* URLECH, L. 130, cf. 92. *Pretutindinile petrecca cu limbă grecăscă.* S. TIST. (1618), 40¹/22. *Auzise pretutinderea veaste.* ST. ILL. 168¹/1. *Împrăștiindu-să pretutindinî, au făcut jafuri.* IST. T. R. 29. *Au îndăznit ... pretutinderea e călea în hotarele noastre.* CANTEMIR, BR. 319. *Cuvîntul deodată cu gîndul pretutindirile și pe la toți sosea.* id. IST. 27. *Tot drumul de pe fața jîmîntului cu stînci poltruite ... pretutinderele.* id. ib. 170. *Mălei Vodă făcea mănăstiri pretutindeni.* R. POPESCU, CM I, 353. *De la împărăție să dădese tare poruncă pretutinderea.* id. ib. 555. *Fără aripi fac a-și zbura slava și numele pretutindinea.* MOENAR, RET. 8, 21. *Cîntăreful bun Pretutindene e primit în țară.* BUDAI-DELEANU, T. 127. *Pe la miază-noapte ... pretutindeni.* IBLBU, id. ib. 289. *Să cade a să arăta pretutinderea.* BELDIRMAN, N. P. I, 33/4. *Mearge pretutindenea fără a afla ceea ce dorăște.* id. ib. 57/22. *Cerul ... a oșărit pretutindenea raze strălucitoare.* MARCOVICI, C. 137. *Spartu căuta a introduce sistemul său politic pretutindeni.* SĂULISCU, HR. II, 18/18. *Pretutindene înșefia roșă încredere.* ASACHI, S. L. II, 21. *M-am uitat cu prea bine pretutindeni.* PR. DRUM. 132. *Pretutindene ... este plins de despărțire.* COVACHI, P. 287. *Pretutindeni ... au organizat un teatru de amatori.* CR (1818), 12¹/35. *Pretutindeni era cea mai mare dezorganizare.* BĂLGESCU, M. V. 165. *Pretutindeni pe unde s-a pîlat sau munca obligată se menținura (amplouul s. l. XIX).* CAT. MAN. I, 176. *Aplică la orice și pretutindeni.* BREZOIANU, R. VIII 2. *Ideile d' moarte se se țese pretutindeni.* BARIȚIU, P. A. I, 571. *Toți pretutindeni*

nea sofă. PANN, P. V. I, 106/7. *Prețutindeni este un carnaval*. ISIS (1856), 10/1. *Norodul prețutindeni îl întâmpina cu bucurie*. NEGRUZZI, S. I, 112. *Corbii zboară prețutindeni*. ALESSANDRI, POLZII, 301. *Ianieri împărătești îl ursoleau prețutindeni*. ODOBLESCU, S. I, 121. *Prețutindeni, în unghierul unor crieri Și-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scieri!* EMINESCU, O. I, 131. *Prețutindene ... să vire vrajba între oameni*. CREANGĂ, O. 57. *Era mândră de înfrățirea ce i se dă fiecei sale prețutindenei*. SLAVICI, S. I, 87. *Dezvoltarea socială se face prețutindene în oclasi chip*. IONESCU-RION, S. 178. *Din tașisari, prețutindeni Alte capete răsar*. IOSIF, PATR. 22. *Îl urmărește prețutindenei*. AGHEBICEANU, A. 19. *Peste puțin liniștea se întinse prețutindeni*. HOGAȘ, M. S. 201. *Prețutindeni pe kolar oamenii ... se trudeau*. REBREANU, I. 53. *Prețutindeni, foarte cural*. BAS-SARABESCU, V. 78. *Urmărește-l prețutindeni orișicund și-n orice fel*. EFTIMIU, I. 31. *Eu prețutindeni caut în viață Prilej de ris*. TOPÎRCEANU, O. A. I, 120. *Au înflorit prețutindeni mâinii și ciregii*. SADOVEANU, O. XII, 250. *Prețutindene sfărâmaturi de stinri*. BART, S. M. 51. *Are să ne facă cinește prețutindeni unde se va duce*. CĂLINESCU, S. 798. *În scară cînta prețutindeni*. BLAGA, P. 27. *Știa că agia are și ionii prețutindeni*. CAMIL PÎTBRESCU, O. I, 137. *Lumina ... se răspîndea prețutindeni*. STANCU, R. A. III, 83. *Comandantul ... e nicăieri și prețutindeni*. V. ROM. decembrie 1951, 119. *Răsare azi prețutindeni O nouă viață*. BENICU, V. A. II, 51. *Îl va însoți prețutindeni cu gândul și cu inima*. VORNIC, P. 181. *Ne tira după el prețutindeni*. BARBU, P. 18. *Prețutindeni a umblat ... Și a găsit ușile-neuște*. MAT. IOLK. 572. *Am cotat calu petutindereci și nu l-am găsit*. ALR I 341/170. *Ochii roată că-și făcea*. *Prețutindeni se ăta*. BALADE, II, 242. *Prețutindeni e bine, dar acasă e mai bine*. ZANNE, P. III, 79. ◊ (Precedal de prep. „de”, care indică de obicei punctul de iradiție, de răspîndire etc.) *Tuturora de prețutindene toate iortară-se*. CORESI, EV. 126. *Adunadu oameni de prețutinderele*. URECHE, L. 79. *Ajutorii ei-i venise de prețutindirile*. id. ib. 101. *Venea la el de prețutindene*. S. TEST. (1618), 42-40. *Strinseră pe toți la un loc da prețutindeniile*. C. CASCAGUZZO, CM I, 48. *Au prinsu subești da petutindenei*. R. POPESCU, CM I, 274. *Drodută ne-am văzut de prețutindene încungiturăli AR* (1829), 115¹⁷. *Unguru încungiturăli de prețutindene de foc și de spadă*. ISF. M. 89/13. *Alergau de prețutindene sub steagurile lui*. BĂLGĂSCU, M. V. 186. *Vin săgeți de prețutindeni*. *Vijind cu vijelia*. EMINESCU, O. I, 118. *Moș Ion Bortă, om cînstit și cuvîncios, cum stău mai toți lărenii români de prețutindeni*. CREANGĂ, V. 151. *De prețutindeni vin apele văilor să i se incline*. VLĂHUȚĂ, O. A. II, 171. *Drumeful acesta obosil, emait, alungat de prețutindeni*. GÎRLEANU, S. 97. *Se rîcea de prețutindeni susurul tacerii*. HOGAȘ, DR. II, 11. *Colaborau scriitorii români de prețutindeni*. IERVILLANU, SP. CR. 67. *De prețutindeni se ridică oameni noi*. LOVINESCU, C. IV, 11. *Marmur lung de strigini ... Crese de prețutindeni*. TOPÎRCEANU, R. 77. *Un sennal prelung repetat de prețutindeni*. BRĂLSCU, O. A. II, 165. *Pădurea răsuflo de prețutindeni aburi calzi*. SADOVEANU, O. XI, 109. *Veneau de prețutindeni scîrțiri În riuri limpezi și subțiri*. CĂLINESCU, L. L. 87. *Am crescut în condiții pe care orice om de teatru, de prețutindeni, le poate invidia*. T august 1961, 99. *Începură să soscoseă tineri de prețutindeni*. POPLESCU, B. II, 40.

— Și: prețutindene, (astăzi rar) prețutindene, (învechii și regional) prețutinde, pătutindeni, petutindene, petutindene, (învechii) prețutindenele (TDRG), prețutindeniile, prețutindere, prețutindere, prețutinderele (ad. id.), prețutindile (CDDE), prețutindine, prețutindene, prețutindini, prețutindinile, prețutindere, prețutindirile (TDRG), prețutinderea, prețutinderele, prețutindirile, prețutinderea, prețutinderele, prețutindene, prețutindirea, prețutindirile, prețutindeni, pătutindene (POLIZU), petutindene, petutindere

(TDRG), (regional) pătutindene (ALR II/899), pătutindini (ALR I 344/768), prețutindere, petutindeni (ib. 344/810), petutindene (ib. 344/850), prețutindere (ib. 344/870), prețutinderea (ib. 344/810), prețutindere (ib. 344/118) adv.

— Lat. per + totum -- inde.

PREȚUTINDENILEA adv. v. prețutindeni.

PREȚUTINDERE adv. v. prețutindeni.

PREȚUTINDEREA adv. v. prețutindeni.

PREȚUTINDERELEA adv. v. prețutindeni.

PREȚUTINDILEA adv. v. prețutindeni.

PREȚUTINDINE adv. v. prețutindeni.

PREȚUTINDINEA adv. v. prețutindeni.

PREȚUTINDINI adv. v. prețutindeni.

PREȚUTINDINILE adv. v. prețutindeni.

PREȚUTINDIREA adv. v. prețutindeni.

PREȚUTINDIRELEA adv. v. prețutindeni.

PREȚ s. n. I. Expresie bănească a valorii unei mărfi; sumă de bani care se cere sau care se plătește pentru o marfă, pentru o lucrare, pentru un serviciu, pentru folosința unui bun etc.; sumă de bani care reprezintă valoarea unui bun; spec. tarif. V. contravaloare, cost. *Băgară suma prețului lor și aștară cînti înturcerece de denari*. COD. VOK. 6/29. *Iară prețul acești carte ne-am socotit ... 21 de constande de argint*. PRAY. GOV. 170¹/16, cf. 111¹/9. *Cein ce vor fara carul aliaia ... să plătească două prețuri*. PRAY. 10, cf. N. TEST. (1618), 16¹/16. *Voi da și prețul celuilalt tase ce s-au înecat* (a. 1675). GCR I, 225/13. *Aceiaia lăină să porți, care o porți și plăti ... și căria porți da prețul* (a. 1685). id. ib. 277/11, cf. LIX. MARS. 238. *Să aibă ... boie a-și vinde vitele unde ... vor afla preț mai bun*. R. GREGEANU, CM II, 203. *Prețu ne-a dat pe pogon cite taleri 2* (a. 1761). IORGA, S. D. VII, 56. *Prețul toemil Pentru lăst felii dă marfe*. BUDAI-DELLANU, 7. 321. *Să cumpere ... cu prețuri ce se vor putea ajuge cu vinzătorii*. DIONISIL, C. 165. *S-au suit la preț pînă la 180 000 lei* (a. 1815). URICARIUL, II, 9. *Mare pagubă este la o țară de a-și scoale tot materiola neabricarisi, vinzindu-l în alle țări cu au prost preț*. GOLESCU, I. 112. cf. DRU. CLEMENS. *Vinde această băutură cu un preț mai jos decit acel ce costisește în Moldova* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 135. *Calitatea și prețul cumpă a marfei sale vor face a avea prețutindă*. CR (1818), 20¹/10. *Îl întreabă ca să-i spuie cum îl vinde? Cu ce preț?* PANN, P. V. I, 61/10. *A vindul din întimplare Și cu un preț de mirare Un cul prost ce el avea*. ALEXANDRESCU, O. I, 318. *Prețul eliriei unei asemenea gimii este de 15 mii lei*. BOLINTINIANU, O. 268. *Îmi plac juncanii și doicam să le știu prețul*. SLAVICI, S. I, 138, cf. ALEXI. W. *Nu vrea să audă de pacc d-ar ști de bine că ar chel-tui încă o datu prețul moșic*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 185. *Cu ațiva uni mai tirziu întîlnim, tot într-o publicatie oficială, o altă listă de prețuri eurenle*. N. A. BOGDAN, C. M. 139. *Prețurile au seăzut bruse pe piețele străine în ultimele săptămîni*. REBREANU, R. I, 46. *A obținut o reducere de o mie de lei la un preț de trei mii cînti sute*. BRĂLSCU, O. A. II, 382. *Noi platim jumătate preț*. SEBASTIAN, T. 116. *Deschide o prăvălie și vinde mărfuri cu preț fix*. SADOVEANU, O. IX, 310. *L-a pus să ceară hangiuții orz și să întrebe de preț*. id. ib. XI, 262. *Prin valoarea de facturare se înțelege prețul de vinzare al produsului*. LLG. EC. PL.

151. Era o scădere de prețuri catastrofală. CĂLINESCU, s. 51. Sead prețurile la grâne ori la vite cum poftese ei. CAMIL PETRESCU, o. 1, 102. Nota nu e prea mare, cu nu iau prețuri mari. H. LOVINESCU, t. 143. Prețul grâului răsturnase toate socoalele. PREDĂ, m. 453. Întinse trei lei, prețul unui bilet. BARBU, p. 177. Prețul ... este expresia monetară a valorii mărfii. PR. DREPT, 361. Dași din belșug la mări și brulării făină C-un preț pușin scăzut. t. iulie 1964, 42. În luna august ... urmează să-și achite ultima rată din prețul [casei]. RL 1968, nr. 7387. Bun preț îi căpăta. BALADE, II, 12. Ți-ai spune prețu, și ne-o fi gata tirgu. FOLC. TRANSILV. I, 241. Haina lucrată, fie și nepurtată. Țși pierde prețul ei. ZANNE, p. III, 181. (F i g.) Acest veac e de pocaanie ... acesta e de lucrare, iar celalalt de preț fălătoriu. CORESI, IV, 480. Fericirea cea viitoare veacinică și ... preț cu care aceata să cumpără (a. 1757). GER II, 54/6. Și biata Irina ... O să se refacă. Dar cu ce preț! H. LOVINESCU, t. 86. ♢ Fără (de) preț = a) l o c. a d j. și a d v. (care este, care se vinde etc.) (mult) sub valoarea reală, (foarte) ieftin. Vindut-ai oaminiții tăi fără preț. PSALT. HUR. 37°/22. Cumpără odorale și sateli sâr' de preț, căi-tol ingreuiți eu dăjăle. NECULCE, l. 114. Tirgurile erau slabe și negoșul se vindea fără preț. POPOVICI-BĂNĂȚEANU, v. m. 105. S-așteptam să se preface mustul fără preț în vin. PILLAT, p. 85; b) l o c. a d j. care nu poate fi prețuit în bani (altel e de scump, de valoros), foarte scump, extrem de valoros (sub aspect material). Stîlpîi cei fără preț, marmurile cele scumpe. CANTEMIR, ap. TDRG. El palate și bisericile și podoabe Fără preț a dat Moldovei. VLAMUȚĂ, o. a. I, 53. Aceste gorgane ... ascund comori fără preț. v. ROM. ianuarie 1965, 26 (Învechit și regional) Cu (mare) preț = a) l o c. a d v. (foarte) scump (în bani). Și mai cu preț decît aice era bucatele toate. NECULCE, l. 379. Unde găsea piine, ori de ce fel ... o vindea cu mare preț. R. POPESCU, CM I, 459. Vindea tot cu preț. MUSUL, LET, III, 12/21. Le-au vîndut mai cu preț și cu ciștig. BĂRAC, t. 17/10. Să mă duc la tirg la Glogova, C-acolo-s caii cu preț. DOINE, 296. Cine vrea să vinza marfa cu preț, să o scoată la meț. ZANNE, p. v. 423; b) l o c. a d j. care este (foarte) prețios, (foarte) valoros (sub aspect material). Bobul de mărgăritar e mai mare și mai cu preț decît bobul de orez, dar sparje dinții. ODOBESCU, s. I, 80. ♢ L o c. a d j. De (mare sau, învechit, mult) preț = (foarte) scump, (foarte) valoros (din punct de vedere material). Nu iaste de trebuință naouo veșmintele ... de mult preț. CORESI, I, v. 307. Case de mult preț. id. ib. 312. Te veșmănte scumpe de multu preț (ca 1690). GER I, 65/29. Sa-lungem pre cl cu nește mir de mult preț (a. 1642). id. ib. 104/24. Furtușug mare să ebeamă cînd iaste lucrul furtușagului de mare preț. PRAY, 30. Un vas de odavastru cu unsoare de mult preț. N. LEST. (1648), 31°/3. Au dăruit un hamger de mare preț vecirului. NECULCE, l. 92. O cruce ... foarte frumoasă și de mare preț. R. GRECEANU, CM II, 152. Pietri scumpe cioplite, de mult preț (a. 1760). GER II, 72/20. Nu căutași ... la veșmintele lor ceale de preț. PETROVICI, p. 18/5. Haine de mătase și alte lucruri de preț. BĂLCESCU, m. v. 63. Le-au dat mereu, și bani și odore de preț. ODOBESCU, s. II, 13. N-am să-și dăruiesc nimica de preț. CARAGIALE, o. II, 242. Nu culeza să ealee ... pe velințele cele de mare preț. IȘPIRESCU, l. 38. Lucruri de mare preț. HOGAȘ, DR. I, 52. Bibelou de porțelan Obiect de preț, cu smulful nepălat. MINULESCU, VERS. 222. L-am văzut departe în căsuța lui. ... lîngă scoarțele de preț. GALACŢION, A. 37. E un vas de preț. C. PETRESCU, I, I, 90. Se întoarsere cu alt sac umflat de seule de preț. VOICULESCU, p. 1, 199. Nu ne-am fi putut lua răspunderea unui osemenea transport de preț. SADOVLANU, o. XI, 60. Au umplut bibliotecile cu tipărituri de preț. ARGHEZI, B. 47. Vreau să stringem de pe acum lucruri de preț pentru căminul nostru. CĂLINESCU, E. O. II, 103. La fundul sunici au pus o ladă cu lucrurile de preț. CAMIL PETRESCU, o. I, 9. Stringerea acestei

sume s-a făcut ... cu vînzări de obiecte de preț. PRIDA, R. 32. ♢ L o c. a d v. Cu orice preț -- cu orice eforturi, sacrificii, cu orice risc, în orice condiții; neapărat (f). Cată a realiza cu orice preț niște fonduri și a alerga la Corfu. CR (1818), 33°/E. Erom el erat cu orice preț lîngă dîsul în Transilvania. BOLLICE, ap. GHICA, A. 630. Voii să le răd cu orice preț. BOLINTINEANU, o. 381, cf. 390. Sfinnul vrea să-mi răpuie caful cu orice preț. CREANGĂ, o. 98, cf. 92. Pentru ce preț cu orice preț să mergem la șetola directului? DELAVRANCEA, s. 110. Conducătorul fir e cu orice preț să ne arate ... prețioasa dumisile aprobădă. VLAMUȚĂ, o. A. I, 241. Cu orice preț, spiritulul entor probește și ne aducă lacrimi în ochi. BACALBAȘA, s. A. I, 222. Cîinele vrea cu orice preț s-o prîndă. BRĂDULEȘCU-VOINE, p. 227. Hotărît s-o apere cu orice preț. PĂBRIANU, I, 29. Dorea cu orice preț să mergem la șetola directului? DELAVRANCEA, s. 110. Vine ordin ... să reluăm cu orice preț tranșele pierdute. MIRONESCU, s. A. 118. Noul venit și-o jus în mîrte so fi scriitor cu orice preț; ore să fie. GALACŢION, A. 486. Vrei să-mi devii ginere cu orice preț? CAMIL PETRESCU, t. I, 158. Aici sint absolut decis să fuu fericit. Cu orice preț. SEBASTIAN, t. 67. Respectam dorința lui de a-și urma drumul cu orice preț. VLASIU, D. 25. Mahomet era o forță care trebuia oprită cu orice preț. SADOVLANU, o. XII, 218. Refuzi cu orice preț să te salvi? H. LOVINESCU, t. 338. Țu cu orice preț să nu-ți breșlești cuvîntul. v. ROM. decembrie 1964-43. Cu nici un preț = în nici un caz, orice s-ar întimpla, pentru nimic în lume. V. d l o c. Aed aici jălnic ... nu mă părăsea cu nici un preț. DELAVRANCEA, t. 37. Cu nici un preț n-ar fi vroit să se culce în străini. M. ib. 45. Asta nu. Cu nici un preț. Pe o ba naal ... SEBASTIAN, t. 77. Moma n-ar fi bșit din vorba lui cu nici un preț. VLASIU, A. P. 73. Nu voiam să mă dorm cu nici un preț. SADOVLANU, o. VII, 164. Hîrlite-acelea nu trebuiau lasate în mîna mîmorii, cu nici un preț. GALAN, B. II, 16. ♢ E x p t. (Popular) Preț de ... = a) (și, regional, în forma preț la ...) (reprezentînd) contravaloarea a ..., valorînd ... Nici un feliu de lucru, macar preț de un ban, să cumpere de la dîsul (a. 1711). URICARIU, IV, 103. I. Doi mîci, fiecare preț de-o împărăție. SLAVICI, ap. TDRG. Nu-i vrednic preț de trei sarele. GOȘBYC, p. II, 228. Un an de zile am umblat cu ochii pe la doșori și-am dăbuit preț de-o vacă. VLASIU, D. 220. Ma costa preț de doi larmasari. SADOVLANU, o. X, 144. Bani preț la nouă țepe. Iacală-mă mort de săb. BIBICHICI, p. p. 229; b) cam, aproximativ. Cîrepa ... O coseste cam pe sus Să-mi rămîie preț de-un jus. BILGANU, TR. 162; c) (de obicei urmat de determinări temporele; și în formele preț ca la ..., preț ca de ...) un interval de timp de circa ... Pîndind ei așa preț de o oară. F (1887), 279. Trece așa preț ca le un șfirt de ceas și numai ce mă pomenese cu un ala. CARAGIALE, o. VI, 5, cf. ȘĂINEANU, D. V. De marți seara pînă vînceri dimineașu ... cu n-am avut odîlna preț de o noapț. MIRONESCU, s. A. 76. Trece preț de un ceas de clinuloare așteptare. P. CONSANI, R. 158. Așteptă-mă preț de-o clipă numai. SADOVLANU, o. III, 163. Am ascultat cam preț de jumătate de ceas. STANCU, R. A. v. 167. Căuta să smulgă dragul ... nuziind să-l gospodărească de unul singur burem preț de trei întorsături de mină. GALAN, z. R. 213. După preț de o jumătate de oară începu baba să vorbească. SIBIRIA, p. 119. Merg ei lîncă preț de vro patru ceasuri și-t prinde noaptea într-o pădurice. ȘCZ. VI, 154. Nu mai avu decît preț de două ore pînă ceasă. BOTA, p. 110. (Popular) Preț ca la ... = (urmat de determinări spațiale) aproximativ, cam cît ... La noi se cheamă Dărau, unde curge apa-n jos de pe stîncă, preț așa, ca la două staturi de om multime. HOGAȘ, m. 8, 204. A pune preț pe (sau, rar, la) ceva (sau cîeva) = a socoti că ceva (sau cîeva) este (foarte) prețios, important, necesar, a ține mult la ceva (sau la cîeva). Eu pe viața-i pînă a mare preț. ALEXANDRESCU,

o. 1, 111. *Formele de dinafară pe care în lumea cea mare se pune altă preț.* CONV. LIT. XIII, 452. *Nu pune preț la zădărniciile fetei.* ODOBESCU, s. 1, 146. *Prea puțin Pui preț pe tine.* COȘBUC, s. 51. *Ar fi putut să pună preț și pe averea asta a părinților.* AGIRBICEANU, A. 235. *Pun mare preț pe rezaltul acestei inspecției administrative.* BRĂESCU, O. A. 1, 59. *Poate greșese punând alina preț pe această carieră ofiterască.* CAMIL PETRESCU, O. II, 537. *Pun mare, pun imens preț pe șeful dumneavoastră.* GALAN, Z. R. 156. *Pane mai mult preț pe un pumn de gologani decît pe tine.* 7 decembrie 1961, 19. **A avea (un) preț = a)** (despre mărfuri, bunuri materiale) a se vinde bine, cu preț ridicat, a avea căutare, a se cere mult. *Toate au avut preț și s-au vîndut ... și buentele și mărfurile.* GALACTIION, O. 261; **b)** a avea o valoare ridicată, a valora mult (sub aspect material). *Ne lăsură numai această icoană ce, în nelegiuita lor credință, n-avea nici un preț.* ODOBESCU, s. 1, 151. *Ne-au luat tot ce li s-a părut că ar avea preț.* STANCU, R. A. II, 243. **A ajunge la preț = a fi cîntat, apreciat.** Cf. DL, DM, DEX. **A se învol (sau, regional, a veni) la (sau din) preț sau (regional) a se ajunge din preț ori (învechit) a rupe prețul = a încheia o tranzacție comercială (înțelegîndu-se asupra sumei de plată).** *Așe, au rumpu prețu mîrfii, cite un leu bătut.* NECULCE, L. 84. *În vro cîteva cuvînte, învîndu-ne din preț.* *Îți zise cumpărătorul ...* PANN, II, 10/3. *Nu ne învîm la preț.* CĂLINESCU, s. 35. *Ne tocmim pînă ne ajungem din preț.* Com. SĂLCOARA — BUCUREȘTI. **A ține la preț sau (învechit) a se ține greu la preț = a nu reduce nimic din suma cerută la o vînzare.** *Țîndu-te greu la preț ..., îți va aduce de mai multe ori pagubă decît folos.* NICUFOR, P. 33/2, cf. POLIZU. *Se făcu însă mai năzuros în țîr, fîna mai la preț.* ISPIRESCU, L. 269. ♦ (Învechit) **Preț de sînge = pedepsă cu moartea.** *Na să code aceștea a-î pune în corban, că preț de sînge iaste.* N. TEST. (1618), 36^v/31. (Învechit) **Prețul singelui = legea talionului.** *Se auiașă și prețul singelui ... ce se cerea pentru turcii amorîți în țară (a. 1869).* URICARIU, I, 183. ♦ (Concretizat) **Bucată de hîrtie, de carton, de lemn etc. pe care este indicat costul unei mărfi; cifră care indică valoarea în bani a unei mărfi (înscrisă pe obiectul de mai sus).** *Îi smulse eticheta un preț și o rupse în două.* C. PETRESCU, I, 1, 77. ♦ **Sumă încasată dintr-o vînzare.** *S-au dus la o crișmă unde s-au pus să bea prețul hainelor mortului.* NEGRUZZI, s. 1, 32. *Beau și miercuri, beau și joi, Beau prețul la patru boi.* FOLC. TRANSILV. I, 309.

2. (Învechit și popular) **Plată¹ (1); p. ext. rîspătă, recompensă.** *Și preț izbăvire sufletului său trîd-se în veaci.* PSALT. IUR. 41^v/15. **Prețurile (plata s. TEST. 1648. BIBLIA 1688) lucrătorilor celara ce au lucrat agrele voastre.** COD. VOR. 132/15, cf. PSALT. 274. *Vor lua prețul la giudecată.* PALIA (1581), 8/11. *După o lui moarte Armele și calul să rămîie Ca un preț de biruință mie.* BUDAI-DELEANU, T. 248. *Fură foarte mîhniși că această proad bogată na fu prețul vitejiei lor.* BĂLCESCU, M. V. 147. *Să aște ce felî de pasere să fie aceasta și ... să li săgăduiască mare preț pentru aceasta.* SRIERA, P. 69. ♦ **Loc. prep.** **Cu prețul ... = în schimbul ... (unei contravalori materiale); fig. cu sacrificiul ..., cu riscul ..., cu efortul ...** *Vă vom apăra cu prețul vieții noastre.* CAMIL PETRESCU, T. III, 14. *Neîndrăznind să se miște de pe pozițiile cucerite cu prețul vieții.* BRĂESCU, O. A. 1, 179, cf. 356. *Eroii au, sau dobîndise maturitatea convingerilor cu prețul unei îndelungi ... deliberări.* s. iunie 1960, 60, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Rar) **Jerlîfă, sacrificiu.** *O, cere-mi, Doamne, orice preț, Dar dă-mi o altă soartă!* EMINESCU, O. I, 177. ♦ (Învechit) **Echivalent pentru o sumă de bani.** *Deci să-mi dea banii sau să ia prețul aelor bo(rii) (a. 1620).* ROSETTI, B. 90, cf. 103. ♦ **Loc. a d. v.** **În preț = drept compensație a unei datorii.** *Cela ce va avea datorie și să vo fi locmit ... să ia vreun lucru în preț.* PRAY, 59. ♦ (Învechit, rar) **Cheltuială.** *Eu cu multa prețu*

(șumă N. TEST. 1648, cheltuială BIBLIA 1688) *agonistiiu aceasta celate.* COD. VOR. 46/1. *Și lăci Pavelu în tolu anulu cu al său prețu (cheltuișug BIBLIA 1688).* ib. 106/10. ♦ (Învechit, rar) **Mită (1).** *Mărute fără lege și decapla lor împlu-se prețu (de milă c₂, de mîzdu H, de mîzde D).* PSALT. 41.

3. **Valoare, importanță, însemnătate, semnificație.** **V. merit.** *Prețul micu bîsăduiră a-l rîni.* PSALT. IUR. 51^v/5. *Bînda și lăcuta duhului ce iaste între Dumnezeu multu preț (d'rag N. TEST. 1618, de mult preț BIBLIA 1688).* COD. VOR. 152/2. **Adevăruri de mare preț.** MARCOVICI, C. 50/13. *Ești ... un om de mult preț.* VOINESCU II, 112/17. *Altul cirtilor ... Parcă nu cunoaște prețul mîștei.* CONACHI, P. 259. *Să simșă prețul despre ceea ce perde.* CR (1848), 10^v/53. *Cuvîntele unui om dou lotdeauna măsura prețului său.* BREZIOIANU, I, 93/12. *Să prețuim după adevărutul lor preț treburile în care ne amestecăm.* ODOBESCU, s. 1, 47, cf. III, 105. *În ochii mei acumă nimic nu are preț.* EMINESCU, O. I, 232. *Altior idenluri depărtarea le dă preț.* CERNA, P. 55. *Prețul integral al vieții îl dă numai moartea.* IRĂILEANU, A. 71. *Scritorii vor învîșa și mai mult prețul cuvîntului scris.* GALACTIION, A. 131. *Pentru un om ca el acumă viața avea un preț nemărginit.* SADOVLANU, O. V, 611. *După asemenea înfrîngerî, biruința are într-adevăr preț.* id. ib. IX, 204. *Tot ce a urmat după aceea nu mai are nici un preț.* PREDĂ, R. 460. *O demnitate de om care își cunoaște prețul.* 7 decembrie 1962, 52. *Un document de mare preț.* V. ROM. iulie 1962, 174. *A dori bucuriile vieții nu înseamnă a cunoaște și prețul lor.* ib. august 1963, 166. ♦ **Loc. a d. j.** **Fără (de) preț = care este foarte important, extrem de însemnat.** *Învățătura ... iaste fără de preț (a. 1713).* GER II, 6/20. *Să nu-și piardă timpul lui fără preț cu ele.* CAMIL PETRESCU, O. II, 349. (Învechit, rar) **Pre preț = de mare însemnătate.** *Acest tractat de ț-ar fi putut isprăvi ar fi fost un lucru preț.* IST. CAROL XII, 26^v/8. ♦ (Rar; concretizat) **Ceea ce are valoare, importanță, semnificație.** *Iscăl-am frumuseți și prețuri noi.* ARGHEZI, S. I, 10.

4. (Mat.; învechit) **Valoare.** *Vom avea dor atunci frîngerca $\frac{2}{3}$ tot de un preț cu $\frac{7}{11}$ și arătă prin mai mici termeni.* HELIADU, A. 36/15. *Aceste prețuri ale liniilor trigonometrice sînt o urmare ale celor aflate pentru ele.* TRIGON. DR. 9/29. *O [-zero] care de sine singur n-are nici un preț, dar pe care scim în lacul șifrelor ce lipsesc.* G. POP. II, 8/26, cf. id. G. 74/8.

5. (Muz.; învechit, rar) **Valoare.** *După ce am cunoscut bine numele notelor, trebuie să le cunoaștem și prețul.* VAHMANN, S. 12/5.

6. (Învechit, rar) **Cuprins, conținut.** *În prețul celor patru puncte și al profesiunii de credință catolică diploma promitea și asigura ... toate drepturile și scutirile.* BARIHU, P. A. I, 183.

— Pl. prețuri și (învechit) prețure.

— Lat. pretium.

PREȚĂLCI vb. IV, 1. **Tranz. (Învechit și regional; complementul indică bunuri care pot fi vîndute) A prețui (1).** *Năi om prețuînd ipele cu pornicul ... aice în sat (a. 1613).* IORGA, D. B. I, 103. *Au prețuînd casa cu grădina și grajdu dreptu 48 de florinți (ca 1684).* id. s. D. V, 385. *Neaflîndu-se alții să le cumpere după prețul ce l-au prețuînd ... boierii noștri (a. 1747).* URICARIU, V, 265/1. *2 lei de prețuînd dughene și case de frunte (a. 1776).* ib. XIX, 338. *Zestreo de vo fi prețuînd și în foaia de zestre, să va arăta în scris alția banii cutare lucru.* MAN. JUH. (1814), 103. *Moșia a fost prețuîndă ... cu 16 000 galbeni.* I. IONESCU, D. 366, cf. DDFR. BARCIANU, ALEXI, W. *Ceilalți stăteau ... prețuînd meru valoarea porcilor.* REBREANU, I, 168. *Erau ... niște picî de risî care nu se mai află și stăptnul meu le prețuînd una cîte una.* SADOVLANU, O. XIII, 279, cf. LEXIC NEG. 25. (R e f l

pas) Cu nepuțința este a se prefelei paguba ce ea suferit Iașul (a. 1818). URBICARIU, s. 15. < Fig. Cântărește cu ochii și prefelește pe băneșii care ies din școală. ARHIVA, II, 326. La cîntarul cel din vici avem să venim amîndoi cu marja noastră și Domnul Dumnezeu are s-o prefelească. SADOVLĂNU, o. XII, 236.

2. Franz. (Rar) A prefelei (f). Cînd sărăcia nu polopise locul... oamenii prefeleului cîntarea lăutarului. PAS, I, 1, 9.

3. Refl. recipr. (Mold., Bucov.) A se țirgui, a se țocni (cu prilejul unei tranzacții). Preceea oaste turecasea era cap un agă prea bogat și să prefeleai cu mulți bani și odoară să să răscumpe de la căzări. N. COSTIN, L. 527, cf. A V 15, 20, VI 1, 33.

— Prez. ind. prefeleuesc. — Și (învechit și regional) prefelei, (învechit) prefelei vb. IV.

— Preț + suf. -ăluți.

PREȚĂLUIRE s. f. (Învechit și regional) Acțiunea de a prefelei (f) și rezultatul ei; (învechit și popular) prefelei (f). Știința prefelei moșilor... poate să aducă lămuriri umindurilor părților interesate. I. IONESCU, c. 250/23. După două ceasuri de prefelei și operații aritmetice, rămăseră amîndoi... ațîndu-se unul la altul. VLARUȚĂ, p. 3, cf. DDBF, CADL. Oferă un preț sau face o prefelei. C. PETRESCU, A. 321.

— Pl.: prefeleiri. — Și (regional) prefelei s. f.

— V. prefelei.

PREȚĂLUITOR, -OĂRE s. m. și f. (Învechit și regional) Prefelei. Prefelei dobîndit va fi cu alții mai aproape de adevăr cu cîi prefeleitorul va cunoaște mai bine lucrurile. I. IONESCU, c. 251/10. Fusese... prefeleitor la vama din Burdujeni. GANF, ap. CADL. cf. DDBF, DL, DM, DEN.

— Pronunțat: -lu-ă. — Pl.: prefeleitori, -oare.

— Și (regional) prefeleitor, -oăre s. m. și f.

— Prefelei + suf. -tor.

PREȚĂTORIE s. f. v. perceptorie.

PREȚECTORIE s. f. v. perceptorie.

PREȚELUI vb. IV v. prefelei.

PREȚELUIRE s. f. v. prefelei.

PREȚELUITOR, -OĂRE s. m. și f. v. prefeleitor.

PREȚEPTOIE s. m. v. perceptorie.

PREȚEPTORIE s. f. v. perceptorie.

PREȚEȘIE s. f. v. preceslune.

PREȚIOS, -OĂȘĂ adj. f. Care reprezintă o valoare materială ridicată, care costă mult datorită valorii materiale ridicate; scump, (rar) prefelei (2). Ghiudiula locală... se desface de tot ce are de mai prefelei. CALENDARU (1794), 35/11. Are pre spinare pene foarte prefelei, care stîl obiect de negoț. J. CHAC, t. 8, 113/28. Diademul de emiră... și multe odoare prefelei. ASACHI, s. I, 11, 55. Știa să schimbe aurul în marmure prefelei. CR (1816), 2° 10. Zugravule cele mai prefelei... erau zestrele monastirii aceleia. ISPIRESCU, L. 295. Bani și lucrurile prefelei... nu fuseseră găște de fîpș. SADOVLĂNU, o. VI, 216. Îi trebuiește un aurariu tare icsusit care să-i facă niște lucruri foarte prefelei. SIBERA, p. 97, cf. 71. < Metal prefelei v. metal (f). Piatră prefelei v. piatră (f).

2. Care are valoare (pentru cineva) datorită unor calități de utilitate, de raritate, de vechime etc. sau datorită unor considerente afective, morale, intelectuale etc.; la care cineva ține mult (datorită calităților sale). V. important, valoros. A nu să

lasă să cadă cu ceva în disfațare nu osăzîntă alt de prefelei. BULLFIN, f. (OSMO), 103-34. Al doilea cultf Omar cuceri Siria și Egiptul de gîos auzi la Alexandria arse prefelei bibliotecă alexandrea. SAULESCU, IB. I, 945. Sarori gemire de tab prefelei timp n-o pierdut. ASACHI, s. I, 1, 101. Aduerou-aminte a acelor timpuri eroice să destăie în noi sentimentul datorință ce avem din răștră... aceasta prefelei moștore. BĂLCESCU, M. V, 26. Vremea este at-odată prea prefelei la agricultură. BRIZOIANU, B. 88-26. Nu voi să te fac a sacrificia un timp prefelei spre a mi aștepta. CR (1818), 5° 63. Adună prefelei document în Arhiva română. NEGRUZZI, s. I, 339, cf. 298. Se împreună în arborel curmal o mulline de equalitate prefelei care fac de dinsul arborel cel mai important. ISIS (1859), 31-2. Pierde vremea prefelei și abargă: vîl-tr-unu noroc. ALEXANDRESCU, o. I, 177. Pentru un arab nu e nimic pe lume mai prefelei decît un cal bun și s-famos. ALEXANDRI, o. P, 361. Un asemenea muzeu... s-or împodobi cu prefelei vechituri adunate de prin toate mînaștirile. ODOBESCU, s. I, 337. S-a înlărit în credința... că prefelei este un om prefelei. CARAGIALE, o. II, 269. Îți dau în schimb prefelei învațături. IONESCU-RION, s. 223. Se muncea... pentru luminarea lotării celei mai prefelei a sufletului omenesc. AGĂBICIANU, A. 39. Clăntanța însă n-o socotă chiar așa de prefelei. REBREANU, R. I, 192. Această femeie demodată era mai mult o soră, un tovarăș prefelei. GALACTION, o. A, II, 331. Lucrătorul tipograf este colaboratorul prefelei al scriitorului. FOPRICIANU, o. A, II, 331. Viața dumbravoasă e prefelei pentru noi toți. C. PETRESCU, c. V, 33. În patria mea doamnele socotese iubirea drept cel mai prefelei bun al vieții. SADOVLĂNU, o. XI, 79. Își va rămas bun de la literatură pe care a slujit-o cu măfioase prefelei, dar repede-istovile. VIANU, A. P, 210. Orice cunoștința era prefelei. GĂLINESCU, I, o. II, 112. Doua lucruri stîl prefelei în Munlu Apuzeni și le-au făcut faimă: oamerii și aurul. BOAZA, T. 9. Apararea celui mai prefelei bun al omeurii, pucea. LUPA DE GLAȘA, 1953, nr. 10, 89. Timpul lui Matri e prefelei. H. LOVINESCU, I, 17. Va aduce informații prefelei. V. ROM, noiembrie 1962, 155. Aceste căutări fac dorada unei active și prefelei dorințe de înnoire. F iunie 1964, 81. < (Învechit: substantivat, f.); la pl.) Bijuterii. Femele franceze să-și aducă toate argintăriile și prefelei în Banca franceza. F (1874), 155. O conduse în budour, îi arată garderoba și prefelei. IB. (1877), 58.

3. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de naturalețe și de simplitate; de un rafinament afectat, căulat, pedant, exagerat. Prefelei și subtil în urla su de sferșit de Renaștere, el e firese și spontan în proză. LOVINESCU, c. IV, 104. În epoca rimei rare și a cultului prefelei, banalitatea formală... previne în rău. ID. IB. V, 184. Buza de dedesubi... caracteriza în chip desăvîrșit disprețul pentru alții și o prefelei încredere în sine. MINONESCU, s. A. 111. Expresii prefelei sau pedante, de care notațiile scriitorului... nu sînt totdeauna scutite. VIANU, A. P, 338. Nu-i plăcea în fond poezia, o găsea prea prefelei. GĂLINESCU, I, o. II, 48. Scriitorul... are un accent mai puțin prefelei. V decembrie 1964, 33. < (Glumeț) Un motan vinat pîndește ceva în iarbă într-o atitudine prefelei și artificială. CAVIMIR, GH. 127. < (Substantivat) Persoană care are un stil, o vorbire, o comportare etc. afectată, căulată, pedantă. Fetele din zîna de astăzi... spre a juca prefelei fac pe bietul mire a-și pierde minșile. CR (1818), 27° 75. Astăzi rizi d-o pedantă, mîine d-o prefelei. ALEXANDRESCU, M. 269, cf. CADL. Acțiunile socotite prea aproape de nevoile ordinare ale vieții erau înlocuite de prefelei prin cîte o metafora. VIANU, M. 73. < Fig. (Rar) Rafinat, delicat, fin. Focul vinului... și buna dispoziție extraordinară au produs... o bețe prefelei și subțire. SADOVLĂNU, o. XI, 605.

— Pronunțat: -fu-os. — Pl. prefelei, -oas. — Și (învechit) prefelei, -oasă, prefelei, -oasă adj.

— Din lat. pretiosus, fr. précieux.

PREȚIOSISM s. n. (Neobișnuit) Prețiozitate. Ne-pregăliți destul, cei cari se reclomou de la mișcarea lui Heliode ..., versurile se bosumflă, iau înfățișarea prețiozității, artificialității. MACEDONSKI, o. IV, 119.

- Pronunțat: -fi-o-
- Prețios + suf. -ism.

PREȚIOZITĂȚE s. f. Faptul de a fi prețios (3), lipsă de naturalitate și de simplitate, rafinament afectat, căutat, pedant, exagerat în comportare, exprimare etc.: p. ex. l. comportare, exprimare etc. afectată, căutăta, pedantă; (neobișnuit) prețiosism. V. manierism. *Prețiozitate de gesturi.* MACEDONSKI, o. II, 278. *Era deci fatal ca idealul lui Macedonki să reprezinte antiletic modernismul, exotismul...*, prețiozitatea. LOVINESCU, c. IV, 11. *Lucia Manlu..., a cărei proză are prețiozitatea irizată a poeziei în proză.* TEODOREANU, m. U. 35. *Fără a atinge prețiozitatea, bucuriile rustice nu depășese bunul gust.* CĂLINESCU, I. 191. *Folosirea arhaismelor fără necesitatea de a reda culoarea locală... trădează în cel mai bun caz prețiozitatea autorului.* GRAUR, F. I. 111. *Locușionea pare un rest din prețiozitatea unei critici literare apuse.* L. ROM. 1959, nr. 3, 56. *Critica literară ar trebui să fie mai atentă... în sensul luptei împotriva unor prețiozități.* V. ROM. martie 1960, 58. *Prețiozitatea aristocratică.* 7 februarie 1962, 8. *Există totdeauna o combinație de culori care atinge un summum de prețiozitate.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 7/5.

- Pronunțat: -fi-o-. - Pl.: prețiozități.
- Din fr. précieux.

PREȚIPIȘ s. n. v. precipițiu.

PREȚIPITĂ vb. I v. precipita.

PREȚIPITĂȚE s. n. v. precipitație.

PREȚIPITĂȚE s. I. v. precipitație.

PREȚIȚIŢIŢI s. m. v. percepător.

PREȚIȚIE s. I. v. precizie.

PREȚIPIȘ s. n. v. precipițiu.

PREȚŌS, -ŌSĂ adj. (Învechit, rar) Care știe să prețuiască (3), să aprecieze cum se cuvine însușirile, importanța, valoarea. *Aruncă spre ea o ochire cu un mijloc răpitor Ca să-î dea înțelegere și priuină de amor. Și cînd la acea ochire iau împotriva răspuns, De altă ochire vie, prețioasă și pe ascuns.* PANN, E. I, 65/18.

- Pl.: prețoși, -oase.
- Preț + suf. -os.

PREȚUI vb. IV. I. TRANZ. (Învechit și popular; complementul indică bunuri care pot fi vîndute) A determina cu aproximație un preț (1) (v. evalua, estima), a stabili, a indica valoarea în bani (și în bunuri); a considera, a aprecia, că are o (foarte) mare valoare materială; (învechit și regional) a prețui (1). *Să prețuiască casa cît face și să plătească tot acel preț.* BRAV. 77. *Pitarii și măcelarii... nu văd bucurii cînd stăpînirea orașului le prețuiește (taxirutește) pînă sau carnea.* PETROVICI, p. 279/18, cf. CLEMENS, DRU, LB. *Costa mai mult vinul, după cum l-au prețuit.* PANN, P. V. II, 77/17. *Un vas de argint prețuit 1 500 ruble.* NEGRUZZI, s. I, 36, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, DM. *Văzînd împărțitul ce cal are el, l-au prețuit că face mai mult decît o împărție.* SBIERA, P. 44. *Cine nu prețuiește filerul, nu va număra floriiul.* ZANNE, P. V, 290. ◊ Refl. p. a. s. *Doaua păsărele prețuiesc-se intru fileriu.* TETRAEV, (1574), 216. *Sumele adunate pentru lucrătorii nenorociți prin revărsarea apelor se prețuiesc peste o jumătate milion fiorini.* CR (1830), 52¹/14.

2. **IRTRANZ.** A avea, a reprezenta un anumit preț (1) sau o anumită valoare materială; a valora, a face. *Știa că avea la spate „Arhangheli” care prețuia foarte mult.* AGĂRICEANU, A. 211. *O asemenea salbă singură prețuia o avere.* CAMIL PETRESCU, o. II, 77. *O piatră nestimată Dă-mi prețuie lumea toată.* ȘEZ. III, 212. *Boi boureni, în coadă cudăbeni, în frunte fîntăci, Prețuiau perechea o mie lei.* FOLC. MOLD. I, 322. ◊ A avea pentru cineva (o mare) valoare, importanță datorită unor însușiri legate de utilitate, de raritate, de vechime etc. sau datorită unor considerente afective, morale, intelectuale etc.: a valora, a face. *Tu nu știi ce prețuiește un minut.* MARCOVICI, c. 51/17. *Vorba lor prețuiește mai mult decît niște sumenădure.* CR (1818), 32¹/51. *Cît îmi sînt de urite unele dobitoace... Care cred despre sine că prețuiesc ceva.* ALEXANDRESCU, o. 321. *Să am eu o slugă așa de vrednică... aș pune-o la masă cu mine, că mult prețuiește omul acesta.* CREANGĂ, o. 101. *Am vrut numai să văd cît prețuiești fiecare-n parte.* GĂRLĂANU, s. 17. *Om zdravăn să te faci, bre, alfel nu prețuiești nici două parale.* SĂDOVEANU, o. III, 8. *Un jurnal de călătorie prețuiește mai ales prin destăinuirea directă.* VIANU, A. P. 87. ◊ EXP. P. A știi cît prețuiește ceva (sau cineva) = a ru-și face iluzii despre ceva (sau cineva), a ști (din experiență) că nu trebuie să conțezi pe ceva (sau pe cineva). *Le scrisese... legîndu-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimic, dar ei știau cît prețuiește jurămintul lui.* NEGRUZZI, s. I, 159. *Știa din încercare cît prețuiește și credința cunilor.* FILIMON, o. I, 121, cf. DL, DM. ◊ SPEC. (Învechit; despre notele muzicale) A avea o anumită valoare: a valora. *Nota intracă (rond) prețuiește cît două jumătăți de note.* VAHMANN, M. 12-12.

3. **TRANZ.** A recunoaște, a aprecia importanța, valoarea, meritul, justetea etc. (cuiva sau a ceva); a aprecia, (rar) a prețui (2), (învechit, rar) a poh-fălisi. *Divanul, prețuind cu dreptate sfaturile voastre..., au lătaril de a intra în învoiele pentru întoarcerea păcii.* AR (1830), 9²/6. *Părăsește... auritele lăcașuri celor ce nici vreun bine au lucrat în viața lor, nici pot să te prețuiască.* MARCOVICI, c. 109/19. *Nu prețuim eu pe acești prieteni atunci cînd îi avem.* DRĂGHICI, R. 80/13. *Toate puterile Europei prețuiau... pozițiunea fărlei.* ASACHI, s. L. II, 81. *Era un act ce avea a fi prețuit... de istorie.* KOGĂLNICEANU, s. A. 206. *Am sfîrșit prin a te cunoaște și a te prețui.* NEGRUZZI, s. I, 48. *Simpla victorie Eu știu să o prețuiesc.* ALEXANDRESCU, o. I, 128. *Prin urciunea mea voi cunoașteți a prețui frumosul.* BOLINTINEANU, o. 361. *Cel ce cunoaște limbile clasice, va putea prețui traducerea lui Britannicu.* ODOBESCU, s. I, 218. *Ca prietîn m-ai prețuit din toată inima.* CARAGIALE, o. VII, 347. *Azi prețuiesc tăcerea morții.* ANGHIL, I. G. 36. *Prețuia mult pe doctorul Vraciu.* AGĂRICEANU, A. 237. *Omul care disprețuiește pe toți, mă prețuiește toluși pe mine.* IRRĂILEANU, A. 75. *Toată elita cărturărească... citea și prețuia revista ieșcană.* GALACTION, A. 61. *Gospodar care știe să prețuiască numea agonisită din greu.* TĂPIRCEANU, o. A. II, 17. *Comandanții noștri prețuiesc foarte mult atacul la baionetă.* CAMIL PETRESCU, U. S. 412. *În cîteva luni, toți vor ști să-l prețuiască.* C. PETRESCU, c. V. 31. *Îl prețuia, acordîndu-i loc de cinste în prezent și viitor.* TEODOREANU, m. U. 31. *Nu prețuia... poezia și cîntecul.* SĂDOVEANU, o. VI, 237, cf. X, 10. *Ei nu învățat a prețui legămintul trainic între oameni.* CĂLINESCU, c. o. 153. *Învățasem să prețuiesc viața locmai pentru că era scurtă.* STANCU, R. A. I, 210. *Te cunosc și te prețuiesc.* id. ib. III, 317. *Partidul nostru prețuiește mult critica de jos.* LUPȚA DE CLĂSĂ, 1954, nr. I, 65. *Prețuiesc poezia și îi înțeleg rostul și semnificațiile.* s. mai 1960, 87. *Unii oameni lupeuseră în advăr s-o prețuiască.* 7 februarie 1962, 47. *Poetul a dat dovada că știe să prețuiască simplitatea.* V. ROM. noiembrie 1963, 129. *Nimeni nu prețuiește mai mult arheologia decît arheologii înșiși.* II. DAICOVICIU, D. 77. ◊ Refl. *Se prețuia ca plin*

de la, pentru că era gureliv. CAMB. PLEBESCU, o. II, 110.

— **Prez. ind.:** *prețuiesc* și (regional) *prețui*.
— **Preț** + suf. *-ii*.

PREȚUĂLĂ s. f. I. (Învechit) **Prețuire (1).** Am prețuit casa și locul în zloti oțlăci și eu după această prețuială am vîndut și am luat acești bani (ca. 1734). IORGA, s. d. I, 232. *Poștomul s-au prețuiau aici în fața ... pentru asemănarea prețuierilor* (ca. 1852). ap. IDRIG. cf. POLIZU, DDRI.

2. (Prin Mund.) **Prețuire (2).** *Prețuiala oamenilor ce să ostenească pentru țară.* JIPESCU, ap. IDRIG.
— **Pronunțat:** *-tu-ia-*. — **Pl.:** *prețuiri* și (învechit) *prețuiele*.
— **Prețui** + suf. *-ală*.

PREȚUIRE s. f. Acțiunea de a prețui și rezultatul ei.

1. (Învechit și popular) Determinare (aproximativă) a prețului (1), a valorii (în bani a) unui bun care poate fi vîndut; (învechit și regional) prețuială, (învechit) prețuială (1). Cf. prețui (1). Cf. DULU. *Se făcură atunci mari săzi ... pentru prețuirea mărfurilor date și primite.* BĂLCESCU, M. V. 51, cf. POSTEMBRIANT, D. *Urmează apoi prețuirea și măcelărirea.* SLAVICI, o. II, 126, cf. DDRI. *Vor fi datori a face mai înainte inventariu și prețuire a intrigiilor lor averi.* HANGIUC, c. c. 70.

2. Recunoaștere, apreciere a importanței, valorii, meritelor etc. cuiva sau a ceva; (regional) prețuială (2). Cf. prețui (3). *Meritul cel învâțat, cugetul cel mai curat, Sentiment de omeneie N-au la tine prețuire.* ASACHI, s. l. I, 256. *O prețuire inteligentă a acestei culturi.* MAIORESCU, CR. I, 267, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Găseam acum, în inima lui Ibrăileanu, prietenia și prețuirea.* GALACTION, A. 90. *Cunoașteam doi Ibrăileanu; unul al literaturii, altul al neșimateilor, lucizi în admirație, exacte în prețuire.* TLODOREANU, M. U. 27. *Sportivii noștri frunțasi se bucură ... de prețuirea și dragostea maselor largi.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2387. *Prețuirea lui Virgil nu se pierduse ... în evul mediu.* VIANU, L. U. 15. *Cîmpoul se bucură de mare prețuire în multe părți.* ALEXANDRU, I. M. 87. *N-am meritul prețuirea la.* BARANGA, I. 218. *Am ... o prețuire deosebită față de experiența dumneavoastră.* VORNIC, P. 166. *În ochii lui avea prețuirea acela care muncea mai bine.* T. POPOVICI, SE. 130. *Am început să-l privesc cu o prețuire pe care nu i-o arătasem pînă atunci.* V. ROM. octombrie 1961, 61.

— **Pl.:** (rar) *prețuiri*.
— **V. prețui.**

PREȚUIȚ, -Ă adj. I. (Învechit; despre prețul sau despre valoarea unor obiecte care pot fi vîndute) Fixat, determinat, stabil (cu aproximație). Cf. prețui (1). Cf. DULU. ⚡ (Substantival) *Luoră treizeci de arginți, prețul celui prețuit.* S. ILIȘ. (1618), 37¹/3.

2. (Rare; despre obiecte) Prețios (1). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. ⚡ (Învechit) *Piatră prețuită* = piatră prețioasă, v. *piatră (1)*. *Pietri prețuite mari.* BILJA (1688), 247¹/29.

3. (Despre oameni și despre însușirile lor) Care este apreciat. Cf. prețui (3). *Această femeie devotată era ... un tovarăș prețios și prețuit.* GALACTION, o. A. II, 331, cf. DEN.
— **Pl.:** *prețuiți, -te*.
— **V. prețui.**

PREȚUITOR, -OĂRE s. m. și f. Persoană calificată, specializată în evaluarea prețului (1) unui obiect, unui bun, persoană care poate aprecia valoarea sau importanța unui lucru; (învechit și regional) prețuitor. V. socolilor. Cf. DULU, POLIZU, DDRI, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘUNEANU, D. U., CADL. *A devenit pentru acești prețuitori ... cu desăvîrșire unapt*

de a face doi pași pe dimensiunile vieții practice. GĂLĂTESCU, C. O. 93, cf. M. D. ENG., DEN. (Fig.) *Amam în față un artist, prețuitor fin al detaliilor.* CONSTANTINESCU, s. I, 27. ⚡ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Criticul se vede siluț să facă oricum meseria de comisar prețuitor, desertind tabloul în toate amănunțimile sale.* PLĂTEA, o. 407.

— **Pronunțat:** *-tu-itor-*. — **Pl.:** *prețuitori, -oare*.
— **Prețoi** + suf. *-tor*.

PREȚUÓS, -OĂSĂ adj. v. prețios.

PREȚUĂ s. f. v. priocă.

PREȚUĂ s. f. v. prețuică.

PRECUMBLĂ vb. I v. plimba.

PRECUMBLĂRE s. f. v. plimbare.

PRECUMBLĂTĂ s. f. (Regional) Parte a dansului popular călșul care precedă figurile propriu-zise și în timpul căreia dansatorii se deplasează (ritmic). *Celelalte [figuri] sînt precedate de precumblată (preumblarea ce o fac călșerii între singurătatea figurii de jocului; în timpul acesta, vîntul arată figura următoare) și jucate în forma călșurului.* PAMFILE, S. V. 59.

— **Pronunțat:** *pre-um-*. — **Pl.:** *preumblate*.
— **V. preumbla.**

PRECUMBLĂREȚ, -EĂȚĂ adj. v. plimbăreț.

PRECUMBLĂTOR, -OĂRE s. m. și f. v. plimbător.

PRECUR s. n. v. proor.

PRECURMĂ vb. I. **Tranz. (Învechit, rar) I.** A preceda (1), a premerge (1). *Această ... virtute fiind preurmă de nenorociri ... Incepuse urăsi a să așeza în sinul familiilor.* MARGOVICI, D. 215/25.

2. (Complementul indică oameni) A urmări. *Cei ce îl preurmă se oprese pe maluri.* BOLINTINIANU, o. 35. *Tătarii ne preurmă în număr foarte mare.* id. ib. 52.

— **Pronunțat:** *pre-ur-*. — **Prez. ind.:** *preurm*.
— **Pref. pre-** + *urma*.

PRECURSĂ vb. IV. **Tranz. (Rare) I.** A predestina (1). *Și carul năvălirii pornește neoprit ... Și-n drumu-i însemnează Al lumii plan simbolic d-atuncea preursit.* HELIADE, o. I, 192. *Toți bănuiau că acest nou sultan, cu numele Mahomet, va fi cel preursit pentru căderea împărăției.* BĂLCESCU, M. V. 81, cf. DDRI, CADL. *Un nimf Preursit să-mbrace fruntea primului anahorț.* MINULESCU, VERS. 105, cf. SCRIBAN, D.

— **Prez. ind.:** *preursece*.
— **Pref. pre-** + *urs* (după fr. *prédestiner*).

PRECURSĂRE s. f. (Învechit) Faptul de a preursi; p. ext. soartă, ursită, destin. *S-or fi zis, de orișicine, preursirea că-l răsfață.* MACEDOANSKI, o. I, 83, cf. DDRI, DL, DM.

— **Pronunțat:** *pre-ur-*. — **Pl.:** *preursiri*.
— **V. preursi.**

PRECURSĂȚ, -Ă s. f., adj. I. S. f. (Învechit) Destin, ursită, soartă. *Tu crezi într-o doctrină bătrînă și trecută, Fatala întâmplare i-a lumii preursită.* BOLINTINIANU, o. 118.

2. Adj. (Rare) Predestinat. Cf. DDRI, DL, DM. ⚡ (Substantival) *Pe lîngă suferințele generale, prin care trebuie să treacă orice preursit al muzelor, mai are de îndurat și de ispășit și blestemul pămîntului.* GALACTION, A. 189.

— **Pronunțat:** *pre-ur-*. — **Pl.:** *preursiți, -te*.
— **V. preursi.**

PREUSCĂT, -Ă adj. (Prin Munt.) Foarte uscat, uscat de tof. Cf. JIPESCU, ap. DDRF.

- Pronunțat: *pre-us-*. — Pl.: *preuscați, -te*.
- Pref. *pre-* + *uscat*.

PREUȘ, -Ă adj. I. (Prin Maram., prin Transilv. și prin Mold.; și substantivat) (Oaic sau berbec, miel) cu pete albe sau roșietice pe pintece (DR. IV, 442, 1 080, T. PAPAHAĞI, m. 230, CHEST. v 75/45, 72, 76/1); (oaie, berbec, miel sau capră) cu pete albe pe cap (JAHRESBER. XVI, 227).

2. (Despre oameni) „Cu fața brăzdată și murdară” (Singerz Băi — Năsăud). PAȘCA, GL.

- Pl.: *preuși, -e*.
- Etimologia necunoscută. Cf. magh. dial. *pró-s* a.

PREȚ s. m. v. *preot*.

PREȚCĂ s. f. v. *preteă*.

PREȚEĂSĂ s. f. v. *preoteasă*.

PREȚESC, -EĂSCĂ adj. v. *preoțesc*.

PREȚEL s. m. v. *preoțel*.

PREȚESC, -EĂSCĂ adj. v. *preoțesc*.

PREȚEȘTE adv. v. *preoțește*.

PREȚI vb. IV v. *preoți*.

PREȚIE s. f. v. *preoție*.

PREȚIME s. f. v. *preoțime*.

PREVĂDĂ s. f. v. *privat*.

PREVĂL s. n. v. *prăval*.

PREVALĂ vb. I. I. Intrans. A avea întieitate, preponderență, a trece înaintea altuia, a fi mai presus de ..., a se dovedi superior. V. *predomina*. Turcii prevăluind prin mulțime, au impus jugul lor cel greu acestor provincie. MAG. IST. I, 69-13. Națiile în care simțimintul prevălează. BĂLCESCU, m. v. 18. Păreră lui prevălează. MAIORLESCU, D. II, 96. Orbirea pasiunii o poate explica ... dacă cumva propunătorii ei ar fi izbutit a a face să prevăleze. ODORLESCU, s. III, 423, cf. BĂRCIANU. Cu să prevăleze opiniunea sa, lumenii se adresară către guvernul central. SBIERA, F. s. 222, cf. ALENI, W. Importanța personală a neamului, prevăluind asupra ordinii ierarhice. BUL. COM. IST. V, 51. Și-ar permite să dea un șfal fără a îndrăzni să pretindă ca păreră lui neînsemnată să prevăleze alteia mai autoritare. CĂLINESCU, s. 308. E absurd ... să spuie că în opera sa prevălează limbajul mahalagiilor. L. ROM. 1953, nr. 1, 50. Forma de economie era cea agricolă, pastorulă, prevăluind cea dintii. VUICA, PĂST. 46.

2. Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) A se folosi, a face uz de ceva (de obicei de un drept) în vederea unui anumit scop; (învechit, rar) a se prevala. N-ar îndrăzni să se prevăleze de desființarea constrîngerii corporale prin lege, știind că atunei s-ar expune. CĂRĂGIALE, O. V, 169. Prevăluindu-se de calitatea sa de suzeran universal, regele a lărgit necontenit domeniul lui regal. OȚETEĂ, H. 75, cf. id. T. V. 282. Mama poate să se prevăleze de dreptul de uzufruct. CĂLINESCU, s. 362. Necunos-cind legalitatea sancțiunii ee i-a fost aplicată, ... el nu înțelegea să se prevăleze de această pedeapsă, pentru a se sustrage judecării Curții criminale. s. c. ȘT. (Iași), 1957, 281. Acestea sînt „meritele” de care ... tineră să se prevăleze spre a obține sprijin. ȘCINTEIA, 1960, nr. 4 830.

- Prez. ind.: *prevălez*.
- Din lat. *praevalere*, fr. *prévaloir*.

PREVALĂRE s. f. Faptul de a (se) prevala: (rar) prevalență. Cf. *prevala* (1). *Lupta ... s-a susținut și se susține încă parte între liberali și feodalii clericali pentru prevalarea ideilor lor în organizarea instituțiilor*. SBIERA, F. s. 213, cf. DEX.

- V. *prevala*.

PREVALĂNTĂ s. f. (Rar) Prevalare. Cf. ALENI, W. În unele detalii anatomice, rețușcăză trăsăturile reale pentru a da prevalență pasiunii. s mai 1960, 122.

- *Prevala* + suf. *-ență*.

PREVALIDĂ vb. I. Refl. (Învechit, rar) A se prevala (2). *Vinzătorul nu se va putca prevălidă de dreptul său în contra autorității publice*. HAMANGIU, c. c. 349.

- Prez. ind.: *prevăidez*.
- Din lat. *praevalidare*.

PREVĂR subst. (Regional) Plrlez (1) (Cilnic — Sebeș). A II 12.

- Etimologia necunoscută. Cf. *privar*.

PREVARICĂ vb. I. Intrans. (Livresc) A contraveni prin rea-credință, abuz, fraudă etc. de la îndatoririle și obligațiile cerute de serviciu. Cf. BĂRCIANU, ALENI, W., DN².

- Prez. ind.: *prevărichez*.
- Din fr. *prévariquer*, lat. *praevaricari*.

PREVARICĂRE s. f. (Livresc) Prevaricațiune (1). Cf. STAMATI, D., GHETIE, R. M., BĂRCIANU.

- V. *prevărica*.

PREVARICĂTOR, -OĂRE adj. (Livresc; și substantivat) (Persoană) care comite o prevaricațiune (1). Cf. NEGULICI. În fabulă vezi pe judecăiarul *prevăricatar*, pe dregătorul *nedrept*. NEGRUZZI, s. I, 336, cf. PROT.-POP., N. D. Funcționarii *prevăricatori* să fie *judecați*. MAIORESCU, D. I, 59, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN, DEX.

- Pl.: *prevăricatori, -oare*.
- Din fr. *prévaricateur*.

PREVARICĂȚIE s. f. v. *prevăricațiune*.

PREVARICAȚIUNE s. f. I. Abater de la îndatoririle de serviciu, abuz comis de un angajat în exercițiul funcțiunii, abuz de serviciu; trădare a unei cauze sau a unor interese pe care cineva ar trebui să le apore; (livresc) *prevăricare*. Să oibă de *pravăț legile și formele, iar aboteri din ele fiind o prevăricăție* (cea 1830). LONGA, s. D. XXI, 270, cf. NEGULICI. *Nedreptatea ce-mi fac printr-o astfel de prevăricățiune*. LĂZĂRESCU, s. 67/26. *Redactorul produse documente și martori că prevăricățiunea ... se făcuse în adevăr*. BĂNĂȚIU, P. A. II, 655. *Făcuse mincătorii, abuzuri sau prevăricățiunii, cum se zice astăzi*. GHICA, s. 3, cf. 100, PROT.-POP., N. D., DDRF. *Creanțele rezultînd din abuzuri și prevăricățiunii ale funcționarilor publice în exercițiul funcțiunii lor*. HAMANGIU, c. c. 433, cf. ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Iordache Goleșcu pamfletarul destăinuii prevăricățiile slujbașilor greci ai lui Carogea*. CĂLINESCU, s. c. L. 19, cf. DEX.

2. (Regional; în forma *prăvălicație*) Amendă aplicată cuiva pentru un furt de lemne (Borșa — Vișeu de Sus). Cf. ALR SN v h 1 503/362.

- Pronunțat: *-ți-u-*. — Pl.: *prevăricățiuni*.
- Și: *prevăricăție*, (regional) *prăvălicăție* (ALR SN v h 1 503/362) s. f.
- Din fr. *prévarication*.

PREVĂZ s. n. v. *pervaz*.

PREVĂCĂTOARE s. f. v. *privighetoare*.

PREVĂGĂTOARE s. f. v. **priveghetoare**.

PREVĂLÍ vb. IV v. **prăvăli**.

PREVĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Prin sud-vestul Munl.) A evalua. Cf. 1. en. VII, 52.

- Prez. ind.: *prevăluiesc*.

- Etimologia necunoscută. Cf. evalua.

PREVĂRSĂ vb. I. Tranz. (Învechit, rar; despre ape, viituri etc.) A acoperi, a umple (peste tot); a inunda. În munși unda pogoară, Rumpo izul, răsloarnă poprele, Prevărsind lunca cu bălțele. BUDAI-DELEANU, 7, 260.

- Prez. ind. pers. 3: *prevărsă*.

- Pref. *pre-* + *vârsa*.

PREVĂZĂTŌN, -OĂNE adj. I. (Despre oameni) Care prevede (II) și preîntâmpină un pericol, o neplăcere, un necaz etc. posibil, care acționează cu băgare de seamă și ia toate măsurile de prevedere pentru a înlătura orice pericol, orice neplăcere, orice neajuns; prudent, precaut, grijuliu, circumspect. Cf. DRU, LB. *Lutad toate măsurile cerute de împrejurări, ca un duce prevăzător ... pureese în contra umbilor vrăjmași*. BĂLCESCU, M. V. 60, cf. POLIZU. *Acela care era mai tare, mai prevăzător, biruia; cel slab pierea*. GHIERA, ST. CR. II, 310, cf. BĂRCIANU, ALLNI, W. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *El, negustor prevăzător, a făcut toate aranjamentele în timp util*. REDREANU, R. I, 46. *Trebuie să fii prevăzător și să iai înaintea unor obiectului și unor nemulțumiri*. GALACTION, V. 296. *A fost prevăzător și nu și-a mărturisit noua lui meserie*. SABIA, N. 105. *Se credea o faință prevăzătoare și eu judecăt*. SADOVLANU, O. VIII, 156. *Trebuie să-ți vorbești ca soră, fiindcă vād că tu nu ești prevăzător*. CĂLINESCU, E. O. II, 212, cf. M. D. ENO, DEN. *Piatra ... să fieu praf și pulbere ... Asta s-or fi ales de fiul bușlegei de nu era prevăzător*. CĂTANĂ, P. B. III, 108. ♦ (Substantivat) *L-șoa-ntâmplări amorul este bun prevăzător*. PANS, L. II, 117. *Domnul Costică este doar un prevăzător și țigul lui abundă ... în milioane de exemplare*. CĂLINESCU, E. O. 67. ♦ (Despre manifestări, acțiuni sau creații ale oamenilor) Care dovedește, exprimă, trădează prudență, precauție, circumspecție; precaut, prudent, circumspect *Acea minte prudentă, prevăzătoare*. CR. (1848), 182-36. *În toate fările ce se bucură de legiuiri înțelepte și prevăzătoare ... vine un moment al anului când dată înăntoarea se ia chide*. ODOBESCU, S. III, 37. *S-au călăd etant, eu misedări prevăzătoare, să ruel deștepte ze*. FEN. SABIA, N. 108. *Era o fire ... stăpână și prevăzătoare*. V. ROM. octombrie 1964, 31.

II. (Fiz.; învechit; în formele *prevăditor*, *prevăditor*, *prevăditor*, *prevăzător*) Transparent. *Acești trupuri să cheamă prevăditoare*. AMFILOHIE, G. I, 787,6. *[O proprietate a sticlei este] a fi prevăditoare*. id., ap. URSU, T. 5, 291. *[Corpuri] prevăditoare*. id., ap. id. ib. *Iar decât obiecturile să prevăd întunecouse, atunce să zice giunmălate prevăzătoare*. J. CIBAC, I. S. 343,8. ♦ (Învechit, rar; în forma *prevăzător*) Care permite să se poată vedea prin el la distanță. *Nou prevăzător ocean ... Văz tot prin el dața fluc*. I. VĂCĂRESCU, P. 361,6.

- PL: *prevăzătorii, -oare*. - Și: (învechit, II) *prevăditōr, -oăre, prevăzător, -oăre, prevăditōr, -oăre*, *prevăditōr, -oăre* adj.

- *Prevedea* - suf. *-ător*.

PREVĂZĂTŪ, -IE adj. (Învechit) Străveziu, transparent; diafan. *Aerul este diafan, adică prevăzutu și fără color*. AR. (1832), 271¹15. *Un voal prevăzutu cu frașe [șarlamuri] de aur*. ASACHI, S. I, II, 85. *Prin unele trupuri neluminătoare trece lumina ... Acela se numește prevăzutu*. STAMBU, I. 66-20. *Lumina ... trece prin acele ce se numesc prevăzutu, transparente ca sticla*. I. IONESCU, B. C. 382-27, cf. IDRĂ, URSU, T. 5, 291.

- PL: *prevăzutu*. - Și: *prevăzutu, -ie, prevăzutu, -ie* (ASACHI, L. III, 32-2) adj.

- *Prevedea* - suf. *-ătu*.

PREVECHIEĂ vb. I v. **priveghiea**.

PREVĚCHÍ¹ s. n. v. **priveghit**.

PREVĚCHÍ², -CHE adj. v. **preavechit**.

PREVECHITOĂRE s. f. v. **priveghetoare**.

PREVEDEĂ vb. II. I. Tranz. I. (Complementul indică evenimente, procese, fapte etc. viitoare) A deduce evoluția, realizarea, producerea etc. din analiza unor fapte sau a unor situații prezente); a întrezări, a bănui, a prezici, a prezice¹ (3). (Învechit, rar) a prejudeca (II). V. *prezice, prezici, și toate caile mele prevăzuse*. PSALT. IUR. 117³,3. *Spăsenia omenească prevăzu și se bucură de aceea*. COBES, I.V. 195. *Domnul rde-s de elu că ainte vede (prevăstele h. prăvede d) cu vire azua lui*. PSALT. 68. *Prevăzutu-s ... sfârșitul său, chipu țu-ș-au muiarea*. N. GOSTIN, I. 57, cf. DRU. *Prevedea că Telemah, povăluit de Mentor, o să-i scape din mână*. PLEȘOIANU, I. I, 156 I. *Ascăptă soartea lor pe cătea din prostie nu stă o a prevăz*. AR. (1829), 70¹ I. *Îndrăznește să rădice rălu viitorului și să prevăză întâmplările unui eas*. MARCOVICI, C. 26-11. *Prevedea vitămaria ce jule să urmez*. ASACHI, I. 210-30. *F. prea lesne ac a prevedea sfârșitul acestei drome*. CR. (1846), 19¹ 9. *Prevede vrajba, muiarea ... se trădara-zămistind în inimile lor*. NIGRUZZI, S. I, 272. *Astă dorință e îndată ... Când folosul e prevăzutu*. ALEXANDRESCU, O. I, 226. *Prevedea din ustina că [șer-soarea] o să copruză vro peste întristătoare, o deschacu mare grabă*. FILIMON, O. I, 170. *Nu-i prevăd soarta-țuna ca*. 1869. URICALI, XIV, 115. *Vai, tot eu prevedea Ce soartă mult câmplătu p. noi azi va cădea?* ALEXANDRI, I. II, 173. *Viitor de cur fara noastră are și prevăd prin scoala a că mālțare*. BOJINIANU, O. 37. *Or să-nu vie o mulțime de idă, p. care aru-nu le pot prevedea*. SEAVICI, S. I, 265, cf. GHIERA, R. M. *Cine poate să prevădă totul?* CAMB. PETRUSCU, V. S. 60. *Ceaa ce prevăzuse Costi ... se p-treci înbormă*. SADOVLANU, O. VIII, 255. *Preveduse înbormă cea ce avea să se mai petreacă*. STANCU, P. A. II, 118. *Nu prevăzuse niciodată lutara comercială a produselor pe care i le dădea pământul*. PRIDA, M. 69. *Posit-ul i juleam eu, oare, să prevăd ... Că în curtea an, să trăb-se dărezi?* TABIS, P. 120. *E de releat uităruca lui Beethoven cu Mozart, car, i-a prevăzutu viitor-a că-britate*. S. MAI 1960, 99. *Prevedea a prevedea dezvoltarea socială*. CF. 1961, nr. 1, 17. *Știința, prin intermediul ipotezei, prevede viitorul*. CONTI MP. 1971, nr. 1-276, 10-2. *Noi prevedem bogate recolte viitoare*. HONEA, P. 12. ♦ *Be-11 pas. A să feri de timpărilor primejdioasă, etud să prevăd precipitaii cu aclea*. N. GOSTIN, I. 35. *Se prevăd precipitaii slabe, loada*. 1977, nr. 10-295. *Împărăteasa avea să suferă ... durerile de nastere, care să prevădeau a fi*. RETIGANU, P. II, 28.

2. (Mai ales despre acte normative, dispoziții etc. elaborate de persoane sau autorități competente) A stabili, a specifica, a menționa (ceva care trebuie respectat, dus la îndeplinire etc.); a prescrie (II). *Legea nu prevede nimic ... de a se amesteca în trau ... lighioanelor sălbatic*. ODOBESCU, S. III, 38. *Legea nu prevede acest caz*. ap. IDRĂ. *V-ali prezentat ca civi contrar ordinului ... care prevedea, patru d-voastră, tnuhă de gală*. BRĂVEȘCU, O. A. II, 171. *Hotărnea prevedea mecanizarea operațiilor de bază în industria carboniferă*. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2-392. *Donația prevedea și o superba lumina*. CĂLINESCU, II, I, 87. *Pienul prevedea controlul tehnic și repararea tutuor tractoarelor*. MIHAIL, O. 499. *Unele teme prevăzutu de programă n-au fost planificate*. GI. 1963, nr. 691.

2/3. Acest material e prevăzut în procesul tehnologic. T. MARIE 1965, 50. ♀ Refl. impers. Se prevede amenajarea unui spațiu special pentru parcare automobilelor. RL 1968, nr. 7.387.

3. A inzeștra, a dota sau a echipa cu ceva (necesar). Toate trebuințele unei călătorii să fie prevăzute într-o ceașcă de cafea. ODOBESCU, s. 1, 126. Era îmbrăcat în haine de doc cafeniu, vestonul fiind prevăzut cu patru mari buzunare exterioare. CĂLINESCU, B. 1, 127, cf. M. D. ENC., DEX. ♀ Refl. Amatorii de veselii... s-ar fi prevăzut cu un aparat fotografic. ARGHEZI, B. 71.

II. 1. Tranz. (Astăzi rar) A întrezări; p. g. n. er. a vedea. Noaptea când te apropiezi Către apele acele... prevezi Stol de lucitoare stele. ASACHI, s. 1, 1, 176. ♀ Refl. pas. Noua împărăteasă capitala Rio de Janeiro... se privește pe după un cadru de caloguri. AR (1830), 22°/30. Iar de-aici obiecturile să privesc iuluneoase, atunci să zice giunătăle prăvălitoare. J. CIHAC, I. N. 343/8. Falcie privede-se-n azur a cerului gătre. I. VĂCĂRESCU, p. 149/2. Soare rotund și palid se prevede pînăre nori. ALECSANDRI, P. III, 9, cf. DDRE, ȘĂINEANU, D. U., CADE. S-a ridicat o aburire tremurătoare... prin care toate se prevăd schimbate. SADOVEANU, O. VIII, 398. Țărutul... se prevede nedeslușit pînă în marginea unui desic de girneafă. V. ROM. octombrie 1951, 10. Se prevedeau munții, talazuri de cremene sub pietre albastre. IB. februarie 1964, 70. (Prin exagerare) Trupul ei părea că este aleșutul chiar de duh. Căci mă prevedeam printre-însul. GONACHI, P. 176. S-a maritat cu un linar subțire și uscat de te prevezi printre-însul. GANI, S. II, 211. ♀ (în corolație cu vedea, cu sens intensiv) El ne vede, Ne prevede; Apără, fereste! TEODORISCU, P. P. 189, cf. MARIAN, D. 297. ♀ Spec. (Invechit, rar) A cuprinde (dintr-o privire). Trebuie să prevedem o mulțime de litere deodată, cînd vrem să ectim. PETROVICI, P. 139/23.

2. Refl. p. as. (Regional) A fi transparent (Căzănești—Vaslui). CONV. LIT. IV, 321. Mușca prinsă sub un acoperiș rotund de sticlă birnie, se lovește de păreții ei se prevăd, încercînd să iasă. IB.

3. Refl. (Astăzi rar) A se oglindi, a se reflecta (1). Pe fața apei line Unde a cerului lumine Se prevăd, se oglindează. ALECSANDRI, P. II, 189. Cînd cerul se prevede în valea înflorită, Sau valea înflorită în cerul cel stelos. BOLINTINIANU, O. 203. Tazlăul... se împereșe așa, încăl te prevedea printre-însul. HOGAȘ, DR. I, 315. Prin sabie te prevedea cu priv oglină. COM. SAT. V, 94.

— Prez. ind.: *prevăd* și (invechit și regional) *prevăz*; ger. și: (invechit, rar) *prevăzînd*, *prevăzînd*. — Și: (invechit) *prăvedea*, *prăvidea*, *privedea* vb. II.

— Pref. *pre-* + *vedea*. Cf. lat. *praevidere*. — Pentru sensurile 1. 2. 3. cf. fr. *prévoir* și *pourvoir*.

PREVEDENIE s. f. v. preveghenie.

PREVEDENIE s. f. Faptul de a (se) prevedea.

1.1. Facultatea, putința de a deduce, de a-și da seama de ceea ce urmează să se întimplă (din analiza unor fapte sau a unor situații prezente), întrezărire, bănuială, (invechit, rar) *preștiere*; (concretizat; mai ales la pl.) fapt, lucru prevăzut, presupus sau anticipat. Cf. prevedea (1.1). Cu ce lucru să arată dă-mă-nădăziua privedere? N. COSTIN, ap. TDRE. Caută mai mult spre o înțeleaptă prevedere ce să poate întimpla (a. 1699). FN 72. Starea finanțelor noastre ar cobârșit prevederile cele mai mulțumitoare. BULETIN, G. (1840), 333°/12, cf. DRUC. Izbiturile au întărit... prevederile noastre. MAN. SĂNĂT. 143/28, cf. STAMATI, D. Un flutur de scară ce trece repede-n zbor Este-n stare să răstoarne toată prevederea lor. HASDEU, R. V. 57. Secol de progres și industrie... Secol plin de prevedere... Tu ai întrecut desigur ale Romei vechi epoci. MACEDONSKI, O. I, 82.

Roiuri negre de prevederi urite îi trăieau închipuirea. VLAHUȚĂ, O. A. I, 102, cf. GHEREA, ST. CR. II, 410. El avea darul prevederii și ghiiea viitorul. OLLĂNESCU, ap. TDRE. Simțul prevederii nu mi-a lipit nici cînd eram tînăr. BASSARABESCU, S. N. 22. Îndemnat de prevederea stăpînei... se întoarse în seurt. SADOVEANU, O. VII, 501. Se obține de la orice prevederi optimiste. ȘCINTEIA, 1966, nr. 6.995.

2. (Mai ales la pl.) Obligație, dispoziție, îndrumare, prescripție (1), indicație inserisă într-un act normativ; (invechit) prescript. (franțuzism rar) *previziune* (2). Cf. prevedea (1.2). Sindicatul trebuie să vegheze la îndeplinirea întocmai a prevederilor contractului colectiv. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2.339. În unele școli se întilnește fenomenul de parcurgere prea lentă a prevederilor programici. GI 1963, nr. 691, 2/3. Prevederile din prezentul articol nu se referă la controlul vamal. BO (1963), 30, cf. M. D. ENC., DEX. ♀ Prevederi sociale = sistem de măsuri privitoare la acordarea de asistență socială persoanelor care și-au pierdut, temporar sau definitiv, capacitatea de muncă ori celor rămași fără susținător în familie. Cf. DR. M. D. ENC., DEX. ♀ Evaluare estimată (pe baze științifice) a unui obiectiv care urmează să fie îndeplinit. Au izbutit să sporească productivitatea muncii... față de prevederile planului. CONTEMP. 1949, nr. 164, 1/3. Au forat peste prevederile planului 570 metri. ȘCINTEIA, 1960, nr. 1.725.

3. Băgare de seamă, circumspecție, precauție, prudență (legate de evenimente, fenomene etc., de obicei neplăcute, ce s-ar putea petrece); decizie, măsură luată pentru a preveni producerea unui eveniment, a unui fenomen etc. (neplăcut). Fieșce om după mîntea lui și după privederea lui carca are obrășenie ca aceea-i dă și Dumnezeu (a. 1612). BV I, 126. Dumnezeu are prevedere și înțelepciune în lucrurile naturii. PLEȘOIANU, C. 42/16. Fieștecare... este nestatornic, fără de măsuri bune, fără de prevedere. CR (1829), 173°/25. Privederea lui Zamușchi de a nu lăsa pe Movila fără de nici o apărare au fost foarte nimerite. IST. M. 214/1. Faptele sale aveau un caracter de profunđitate, de prevedere... și de păzire. CR (1848), 43°/68. Cite datori nu are a împlini în toată prîvința și cu cîtă prevedere și maturitate trebuie a lucra. LĂZĂRESCU, S. 24/20. Era cea neîmpăcată... îmi vine mai mult din prevedere. FILIMON, O. I, 107. Nu trec-n lumea aceasta nimic peste prevederea femeii care e mămă și are față. SLAVICI, O. II, 149. Eu sint fără prevedere, fără noroc; iartă-mă! DELAVRANCEA, S. 138, cf. DDRE. Ca chestie de prevedere, prîonii pe Pisciua de rădăcina unui arin. HOGAȘ, DR. I, 195. Privederea este mama cîplo-mășiei. SADOVEANU, O. VII, 142. Însușirea sa de căpetenie este prevederea. CĂLINESCU, C. O. 66, cf. M. D. ENC., DEX. ♀ Loc. a d. j. și a d. v. De (sau ea) prevedere = (care servește) pentru a preveni un lucru neplăcut care s-ar putea întimpla. Accasta am luat-o ca prevedere. GALACTION, O. A. I, 119. Conșfiră, dar își luară toate măsurile de prevedere. PREDA, R. 10. ♀ Loc. a d. v. (Rar) Cu prevedere = în mod precaut, cu atenție și prudență. Vîntul suflă încăpășinat, în timp ce... își strînge cu prevedere paltonul. SAHA, N. 91.

II. (Fiz.; invechit) Transparență. Cf. prevedea (II.2). Pricina privederii să dă la un așă-zîmit de trupuri carele fuc că razile luminii pot să tracă de-a curmezis prin porii lor în linee dreaptă. AMFILOHE, G. F. 78°/12. Privederea este însușirea mineralilor de a da trecere luminii căzătoare peste dinsele. J. CIHAC, I. N. 343/6.

— Accentuat și: *prevădere*. — Pl.: *prevederi*. — Și: (invechit) *privedere*, *privedere*, *privedere* s. f.

— V. *prevedea*.

PREVEDITOĂINE s. f. v. privighetoare.

PREVEGĂTOĂINE s. f. v. privighetoare.

PREVEGEĂ vb. I v. priveghen.

PREVEGETOĂRE s. f. v. privighetoare.

PREVEGHEĂ vb. I v. priveghen.

PREVEGHEĂRE s. f. v. priveghere.

PREVEGHÉNIE s. f. (Prin Transilv.) Priveghi (5). *La prevenenie ... (priveghiu) fac fel de fel de jocuri.* ARH. FOLK. V, 131, cf. ALR II/I h 169/95, ALRM I/II h 414/96.

— Pl.: *preveghenii*. — Și: *prevedénie* s. f. ALRM I/II h 414/96.

— *Preveghea* + suf. *-enie*.

PREVEGHÉRE s. f. v. priveghere.

PREVEGHETOĂRE s. f. v. privighetoare.

PREVEGHETÚŬĂ s. f. (Învechit) Priveghere (4). *Nemiă nu e altă numai dereptăca inimii cu rugăciune și priveghelură.* CORBETI, ap. DILR II, 315, cf. PSALT. (1651), 179.

— Pl.: *prevegheluri*.

— *Preveghea* + suf. *-lură*.

PREVEGHÉU s. m. (Învechit, rar; cu sens necrezat, probabil) Persoană care supraveghează, păzește, priveghează. *Blagoslovit Domnul, că inimărură meserărea sa în cetate încungurāt (de prevegheu 4).* PSALT. 53.

— Pl.: *prevegheli*.

— *Preveghea* + suf. *-au*.

PREVÉGHU¹ s. n. v. priveghe.

PREVEGHÍ² vb. IV v. priveghea.

PREVEGHÉRE s. f. v. priveghere.

PREVEGHETOĂRE s. f. v. privighetoare.

PREVÉGI s. n. v. priveghi.

PREVEGITÓR s. m. v. privighetor¹.

PREVELEGHÁT, -Ă adj. s. m. și f. v. privilegiat.

PREVELÉGIU s. n. v. privilegiu.

PREVELI s. m. pl. (Prin nordul Munl.) Persoane de aceeași vîrstă, întovărășite. V. LEA I. *Și-s nouă eiobani, Toș sînt preveli mari.* GORGESCU-TISTU, B. 44, cf. 77, 88.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

PREVELÍGIU s. n. v. privilegiu.

PREVÉNCE vb. III. Transz. (Învechit) A învinge. *De multe ori luptăre-se cu menre den lîncefele mele și amu nu prevăneura menre.* PSALT. HVB. 112²/10, cf. DILR II, 363, ROSETTI, I. L. R. VI, 253.

— Prez. ind.: ?

— Lal. *pervineere*.

PREVENCIÚNE s. f. v. prevenție.

PREVENÍ vb. IV. Transz. I. (Complementul indică oamenii) A face atent de ceea ce s-ar putea întimpla (neplăcut), a atrage atenția; a avertiza, a înștiința. (Învechit) a preveni¹ (2). Cf. DILV. *Prevenit de un prepus. Nu trecu pre cea curare.* ASACHI, s. I, I, 190. *Merg a vesti pe cei pătruzeci ... Trebuie a preveni pe Pieco.* IZĂRISCU, s. 109/12, cf. NIGULEA, PROE-POP., s. D. Nu scăpă nici unul pentru a preveni pe ceilalți HASDEU, I. V. 85, cf. DDRI

Te previn, dragă Petre... te aflu în fața unei primejdii. AGĂRBIȚEANU, s. P. 238. *Adela făcuse pasul cel mai important din viața ei, fără măcar să mi poartă prevenii.* IBRĂILEANU, s. 33. *V-am prevenit că e periculoasă călătoria la țară și nu m-ați ascultat.* BERIBANU, B. II, 53. *Te-am prevenit că altu pot să-ți facă un pastel mai trandafiriu.* GALACTION, O. A. I, 16. *Te prevenisem ... și tot ai îndrăznit Să te pui la leaptă cu mine.* CAMIL PETRESCU, T. III, 128. *Puteai să mă preri de acoste de la început.* G. PETRESCU, O. V. 131. *Te prevenisem. Nu sînt bun de arbitru.* SEBASTIAN, I. 96. *Ma preveni că o peciva ... are să-mi iasă înainte.* ULURU, C. 6. *Te-am prevenit că papa e un om ciudat, cu unde cururări.* GĂLINESCU, I. O. II, 173. *Previne ... pe visahul său, cerîndu-i să-si îndepărteze firea.* VIANU, I. V. 51. *Te preveni că n-are să-ți mai dea nimem bună ziua.* V. ROM. IULIE 1955, 71. *Îl preveni însă, cu o privire neagră, că a doua oară nu-l va mai cruța.* POLDY, M. 112. *Vă previn: voi vorbi ... et n-am făcut-o în unsprezece ani.* 7 februarie 1962, 20. *Încercă sa ne preveni în fel și chip că n-am ales bine momentul ib. mai 1961, 42.*

2. (Complementul indică dificultăți, neplăceri, primejdii etc.) A lua din timp măsurile necesare pentru a evita, a împiedica, a opri etc.; a întîmpina. V. para¹, combate. Cf. DREU, NEGULEA. *A preveni unura duor armate unamice ... este una din operațiunile cele mai frumoase în arta militară.* HASDEU, I. V. 133. *Mijloace ... de a preveni acest rău.* MAIORESCU, D. I, 507, cf. BĂRGHANU, ALIEN, W. *Încercă să previe primejdia.* BERIBANU, B. I, 167. *Boierii caută un mijloc ... pentru a preveni o ocupație turcească.* OPIŢIA, T. V. 188. *Înceul poate fi prevenit dacă fiecare din noi vom învăța să înolăm.* BELLA, P. A. 117. *Pentru a preveni recidivele se recomandă ... autopenicilin.* ABC SAN. 375, cf. M. D. ENC., DEX. ?; Refl. pas. *Neputînți stomulului ... etud nu se va preveni (întîmpina) orice va trata rău, poate să aduca o slăbiciune totală.* CORNEA, I. I, 47. ?; In-Transz. *Înțelegînd Irod de la speculatorul său despre această cugetare a poporului, n-au întezit a preveni cugetării poporului și au omorit el mai înainte pre acei zece tînări.* TEODOBOVICI, I. 312/10.

3. (Par: complementul indică dorințele, întînțiile etc. cuiva) A îndeplini (cu sollicitudine) înainte de a fi fost formulat de cineva. Cf. NEGULEA. *Ce faci acolo? — Îți previu dorințele ... Deschid usa aceasta.* NEGRUZZI, s. III, 356. *În scurt orice dorință cu grabi îi previne.* I. NEGRUZZI, s. II, 53, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *previn* și (rar) *previu*.

— Din fr. *prevenir*, lat. *praevēnīre*.

PREVENÍ vb. IV. Intransz. (Regional) A veni (din nou) (Costești—Băile Herculane). Cf. GL. OLT. *Uamin care s-adană la față, iar previu în cuseri, iar după mireasă. ib.*

— Prez. ind.: *previu*.

— Pref. *pre-* + *veni*.

PREVENÍŢĂ s. f. (Învechit) Prevenire (6); concretizat) act, dovadă de sollicitudine, de bunăvoință. *Începu a-i arăta altăea și altăea preveniufe.* CR (1818), 36¹/61. *L-a făcut sa uite toate preveniitele de curi era îneunurat.* GHICA, s. 157, cf. DDRE, GHITLI, B. M., BĂRGHANU, ALIEN, W., ȘĂINEANU, D. U., CADL, SCRIBAN, D.

— Pl.: *preveniufe*.

— După fr. *prévenance*.

PREVENIRE s. f. Acțiunea de a preveni¹ și rezultatul ei.

1. Avertizare făcută cuiva în legătură cu ceea ce s-ar putea întimpla (neplăcut) dacă nu va proceda într-un anumit fel. Cf. preveni¹ (4). *Preveps, dăsciplinare care stă. 1) prevenirea, 2) mustrarea.* ILL. LE PL. 279 cf. M. D. ENC., DEX.

2. Evitare, împiedicare etc. a unei dificultăți, a unei neplăceri, a unei primejdii etc. prin luarea din vreme a unor măsuri: preîntâmpinare, (rar) prevenție (3). Cf. preveni¹ (2). *Lucrează la elaborarea de soluții teoretice și practice pentru prevenirea accidentelor de muncă.* CONTEMP. 1954, nr. 410, 4/4. *Prevenirea intoxicațiilor este mai importantă decât tratarea lor.* BELEA, P. A. 149. *Calciul este indicat în prevenirea robitismului.* ABC SĂN. 77, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Solicitudine, amabilitate (manifestate în îndeplinirea dorințelor, intențiilor etc. cuiva înainte ca acestea să fi fost formulate); (învechit) preveniță. Cf. preveni¹ (4). *Din întreaga lui ființă se desprindea o prevenire, o prietenie, ... care mergeau să-l învaluiască și să-l mângie pe băiat.* V. ROM. februarie 1956, 25, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: preveniri.

— V. preveni¹.

PREVENIT. -Ă s. m. și f. (Jur.) Persoană împotriva căreia s-a luat măsura arestului preventiv, v. prevenitiv. *În cel dintâi etaj se închideau preveniții.* LOULIAC, O. 273. *Natura acestor procese este specificată după vîsta de majori și minori ..., după știința de culpă a preveniților.* I. IONISCU, M. 216. *Pe-la, Leanea Văduva, comerciantă de băuturi spurtoase, ce reclame de la președintele tancu Zugraru?* CARAGIALE, M. 303, cf. DDFE, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADÉ. *Și nu v-ați tulburat de ce vă pune Stoichici să desfaceți șina? Preveniții tac.* SADOVEANU, O. IX, 470, cf. SERBAN, P. *Un prevenit în justiție județeană un uleac stonacal pentru o-și undulei regimul într-un sanatoriu.* VIANU, A. P. 272. *Înviniutul sau inculpatul împotriva căruia s-a luat măsura arestării preventive se numește prevenit.* PR. DREPT, 836, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: preveniți, -le.

— După fr. prévenu.

PREVENȚIÖR. -OĂRE adj., s. n. f. Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Plin de solicitudine, gata (oricînd) să satisfacă dorințele, intențiile etc. cuiva; îndatoritor, servabil, amabil. *Sînt oameni cu inimă bună, foarte prevențiori către străini.* CODRU-DĂBĂȘANU, C. 201. *Cătră orice persoană indiferentă, ca cea amabilă și prevențioare.* I. NEGRUZZI, S. III, 163, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Aveau amîndoi același zîmbet prevenitor pe buzele care păreau unse.* AGHIMCIANU, A. 122. *Origininalul persoanei a fost prevenitor și galant cu doamnele.* IBRĂILEANU, A. 152. *Purtarea lui era totdeauna egală și prevențioare.* GALACTON, O. A. II, 241. *Dănuț sîri înainte, prevenitor.* TEODORIANU, M. II, 350. *Sîntem întîmpinați de oamnei prevenitori și politicoși.* SADOVEANU, O. IX, 306. *Se finca în feța lor dreaptă și prevențioare.* VINEA, L. II, 306. *Ai fost alt de politicoși și prevenitor cu mine și eu m-am purtat alt de mizerabil.* PREDĂ, R. 53. ◇ (Adverbial; prin lărgirea sensului) *Braosca, speriată se vede, se lasă iar la pămînt, prevenitor.* s aprilie 1960, 59.

2. S. n. (Fehn; în sintagma) *Prevenitor de erupție* = dispozitiv instalat la gura sondei, în timpul operațiilor de foraj sau de reparație, pentru a putea închide, etanș și rapid, spațiul dintre coloanele de tubaj și garnitura de prăjini de foraj sau de țevi de extracție în cazul unei erupții libere, necontrolate a sondei, cînd se forează sub presiune etc. Cf. LTR², M. D. ENC.

— Pl.: prevenitori, -oare.

— Preveni¹ + suf. -tor.

PREVENȚIV. -Ă adj. Care servește pentru a preveni¹ (2) producerea unui lucru neplăcut, periculos, care are drept scop împiedicarea săvîrșirii unei infracțiuni, a apariției sau a răspîndirii unei boli etc.; (învechit) preîntîmpinător. *Medicație preventivă (preîntîmpinătoare) și curativă.* MAN. SĂNĂT. 263/11. *Cenzura ... preventivă cu care monarhul voia să pre-*

întîmpine răul. BĂRȚIU, P. A. I, 589. *Ca mijloace preventive recomandăm ... injecții ori medicamentele antihemoragice.* TURNESCU, C. 237/1. *Nu zicem aceasta pentru a cere în contra prescripției măsură preventivă.* MAIORESCU, D. I, 58, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADÉ. *Nu avem un tratament curativ, dar avem unul preventiv.* BART, S. M. 109. *Atribuțiunile de control preventiv ... trec asupra conducătorilor serviciilor de contabilitate.* LEG. LC. PL. 169. *Măsurile sanitare preventive contribuie la îmbunătățirea sănătății.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 89. *Toate măsurile preventive pe care le luasem au fost măturate ca de un uragan.* II. LOVINESCU, T. 110. *Tratamentul preventiv constă în dezinsecția oricărei înșepături.* ABC SĂN. 7. *Trebuie luate de urgență câteva măsuri preventive.* T martie 1965, 53. *A respins, în mod principial, ideea unui război preventiv.* RL 1967, nr. 7 041. *Moralist și umorist care practică o ironică preventivă.* T ianuarie 1971, 48. ◇ *Medicină preventivă* = ramură a medicinei care se ocupă cu mijloacele de apărare a organismului împotriva bolilor și de combatere a condițiilor care favorizează apariția acestora. *Dirigența igienei și medicinei preventive.* LEG. EC. PL. 124, cf. D., DM. *Arest preventiv sau detențiune (ori dețineră, rar, închisoare) preventivă* = măsură privativă de libertate luată în cursul soluționării unui proces penal, în scopul de a preveni¹ fie dispariția infractorului, înainte de pronunțarea hotărîrii penale, fie influențarea martorilor de către inculpat; p. e x t. loc în care se execută detențiunea prevăzută de aceeași măsură; prevenție (2). (învechit și popular) *popreală* (12). *Camera decide ... dreptul arestului preventiv în contra acuzațiilor.* MAIORESCU, D. II, 28, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *A fost prins și se află legal ca fiare grozave la arestul preventiv.* POPA, V. 203. *Cu introducerea mortorului ..., domiciliat în arestul preventiv, dezbaterile au luat o înfățișare extraordinară.* SADOVEANU, O. IX, 171. *Perspectivă unei vești între tribunal și arestul preventiv.* VINEA, L. II, 222, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Legea din 1912 combate duelul în două chipuri: preventiv și represiv.* ROM. LET. 400²/18. *Schiță acest gest cînd n-avea nici o emoție intelectuală de înfruntat, automat și preventiv în fața oricărui obiect nou.* CĂLINESCU, B. I. 43. *Luai o pastilă aîn acestea. Luai chiar preventiv una, culcați-vă și dormiți.* PREDĂ, R. 61.

— Pl.: preveniți, -e.

— Din fr. préventif.

PREVENȚIÖRIU s. n. Instituție medicală în care sînt internate și tratate, în mod preventiv, persoanele predispuse la anumite boli grave și de lungă durată, în special la tuberculoză. *La Borsee, în două vile situate lângă izvoarele de apă minerală, s-a deschis un prevențoriu.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 915. *Ea luera acolo la un prevențoriu.* PREDĂ, M. S. 25, cf. DM, DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: prevențorii.

— Din fr. préventorium.

PREVENȚĂ s. f. v. prevenție.

PREVENȚIE s. f. I. (Livrese) Prejudecată. *Eu vreau numai a apăra numele meu cel bun pre care calumnia au atacat și pre care o prevenție nedreaptă ar putea încă a negri.* CALENDARIU (1791), 38/16, cf. NEGULICI, PROT-POP., N. D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADÉ. *Judeca pe Ioana cu prevențiune.* CĂLINESCU, B. I. 226. *Disparițea planurilor se manifestă la un public tinăr și printr-o estetică a distincției și a prevenției.* id. C. O. 111. *Mai tînainte de a diseuta problema raporturilor dintre lingvistică și stilistica literară, trebuie să observ că prevențiile unica foșă de cealaltă nu sînt deloc noi.* VIANU, M. 124, cf. DEX. ◇ (Învechit, rar; în forma prevențiune) *Suspiciune, bănuială. Oehii care sînt prea mari, fața lor de un albastru deschis ... vestese un caracter gata la prevențiune (bănuire).* FIS. 119/8.

2. Măsură privativă de libertate luată în cursul soluționării unui proces penal, în scopul de a preveni fie dispariția infractorului, înainte de pronunțarea hotărârii penale, fie influențarea martorilor de către inculpat, detențiune preventivă, arest preventiv; p. cxi. perioadă în care este supus arestului preventiv, loc în care se execută această detențiune, arest preventiv, închisoare preventivă; (învechit și popular) popreală (1 2). *Amîndoi cauzați, albiți la față de cele trei luni de prevenție, stau nătuși.* BRĂILESCU-VOINȘII, p. 257, cf. CADU. *L-o băgat în prevenție ... se pregătește un proces.* VLASIU, D. 151. *A fost condamnat la patru luni închisoare, cum făcuse trei în prevenție, se întoarse curînd.* T. POPOVICI, s. 210, cf. M. D. ENȘ. DIN. *Pe Dragoș că-mi-l lega, în trăsura-mi-l țuca, la prînză-mi-l ducea.* PAMFILE, c. 7, 68. *... L-o c. a d. v. În prevenție = în mod preventiv. Ușile temniței ... se deschid pentru eișva republicani închiși în prevenție.* CARAGIALE, M. 278.

3. (Bar) Prevenire (2). *Măsuri de prevenție și de combatere.* ENC. AGR. III, 604, cf. CADU. *Să ajutăm la crearea sistemului național de profilaxie medicală și prevenție a degradării biologice.* FLĂCĂRA, 1975, nr. 41, 19.

— Pl.: prevenții. — Și: prevențiune, (învechit, rar, 1) preveniune, (regional, 2) prevență (BĂLULESCU-CODIS), prevență (șez. III, 86), prîvență (ib.), prîvîntă s. f.

— Din lat. praeventia, fr. prévention.

PREVENȚIUNE s. f. v. prevenție.

PREVÉRIU s. n. Prefix care se atașează la verbe. În funcțiune de preverb, „ex-“ se reduce la „e“ înaintea sonorilor „b“, „d“, „g“. SCI, 1955, 239. *Prepozițiile omonime cu preverbele se construiesc cu un caz cînd se află direct înaintea numelui și cu alt caz cînd numele este precedat de verbul cu preverbul omonim.* ib. 1958, 26. *Lut. „ad“ este prepoziție și preverb.* sic II, 1.

— Pl.: preverbe.

— Din fr. préverbe.

PREVERBĂȚIE s. f. (Gram.; rar) Procedeu de derivare cu ajutorul preverbelor. V. PREFIXARE. *Aspectul se poate indica și prin mijloace lexicale, care concurează preverbația.* ISI, I. ROM. I, 103.

— Din fr. préverbation.

PREVESTĂȘ s. m. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Crainic, vestitor; trîmbițaș (Colacu — Panciu). DRĂCOVICI, vr. 223. *Si șt fașim, et pierim? - Voi ostașilor și voi prevestășilor, Bahamești st-î tăieți.* id. ib.

— Pl.: prevestăși.

— Probabil din prevesti¹ - suf. -aș.

PREVESTI¹ vb. IV. Franz. 1. (Folosit și abso-
sol.) (Complementul indică evenimente, fenomene ale naturii etc.) A vesti, a anunța cu anticipație apariția, producerea etc., a anticipa; spec. a prezice; a proroci, a profeți; (învechit și regional) a prepune (1), (regional) a pohibi (2). *Nu tu ești eghipteaninu cel ce oînte de această zile prevestești și seoseși întru pustie patru mie de bărbași.* COD. VOB. 36/11. *Au propoveduit și-au prevestit Domnul nostru Isus Hristos.* CORESI, ev. 528. *Larma trăbușită ce prevestește o vijeliă mare.* BĂLĂGĂSCU, M. V. 18. *Pe fărîmuri depărlute alcargă, prevestește Că lesne-așa nu moare un neam care-a trăit.* BOLTAȘ, o. 133. *I-a prevestit un viitor strălucit.* GULBAY, st. cr. II, 225. *Cerul prevestea o noapte furtunoasă.* HOGAȘ, DR. I, 78. *Deși ziua era la început, soarele totuși ardea cu putere și prevestea o adevărată zi de cuprînt.* id. M. S. 170. *Înfățișarea cerului prevestea o ploaie mare.* GALACTION, o. 78. *Soarele, deasupra răsăritului, ... prevestea o căldură grea.* SADOVEANU, o. II, 419. *Mi-a prevestit*

că am să mă fac roșu și gras. id. ib. X, 478. *Prin înțiuția precisă a strategiei ... prevesti războiul de mișcare al epocii moderne.* OTLETA, n. 161. *Acum iar se trăiește — observă Agloe cu nuanța indiferență cu care prevestești o ploaie.* CĂLINESCU, I. O. I, 91. *Încă nu căzuse bruma, dar toată gîoasă și rece a dimineților o prevestea.* V. ROM. februarie 1955, 156, cf. II IV 75. *Cînd ... cîntă cuu din a dreapta ... febele sînt prevestite că se mîrta.* șiz. II, 196. *... P-o fi.* *Curînd, în zarea vinetie și neagră, subțiată, se preveste tiră zorile.* V. ROM. octombrie 1964, 52.

2. (Învechit; complementul indică oameni) A preveni (1). *Înainte de sosirea acelu trimis ... fusese prevestit de voi de tot ce proiectam.* BĂLĂGĂSCU, ap. GHEA, s. 710. *Inspectorul academiî mă prevestise că, la întoarcere, va visita școala mea.* BRĂZOIANU, I. 109. *Să prevestească cineva pe Bapocși.* ODOLBESCU, s. 1, 81. *Îl prevestește despre întoarcerea corăbilor pe cari ... Le credea pierdute.* COSBUC, XI, 5, cf. DM, IX.

3. (Bar) A prevedea (1 1). (B c f l. pas.) *Se putea prevesti de pe acum primirea ce avea să i se facă atunci cînd ar fi sosit epoca internaționalului.* CĂLINESCU, I. O. I, 166.

— Prez. ind.: prevestesc. — Și: (învechit) prevesti vb. IV.

— Pref. pre- + vesti.

PREVESTI² vb. IV v. privești.

PREVESTIRE s. f. Acțiunea de a prevesti¹ și rezultatul ei; anunțarea a ceea ce urmează să se împlinească, ceea ce urmează să se întimplă anunțat de cineva sau ceva, prezicere, (rar) prevestit (1), predicțiune, (învechit) plază, prezisă; spec. profeție, prorocie. Cf. prevesti¹ (1). *Liniștea este prevestirea furtunii.* MARCOVICI, c. 26/22. *Niște prevestiri științifice păreau a-l depărta.* BĂLĂGĂSCU, M. V. 40. *Să mai adăugi la acest tractat un articol ce se părea a fi o rea prevestire.* id. ib. 70. *Luna lui iunie se arătoase cu fîroase prevestiri.* NIGRUZZI, s. I, 291, cf. POLIZU. *Vezi: prevestirea de line, an făcută, S-a împlinit.* ALECSANDRI, T. II, 297. *Trebuie să te anunș că prevestirile d-tale meteorologice s-au dezmințit cu desăvîrșire.* CARAGIALE, o. VII, 3, cf. DDIR. *BĂRCIANU, ALMI, W. În mormînt, plin de rele prevestiri, străbate depărtările pînă la mine.* HOGAȘ, M. S. 161. *Măcar de n-ar fi o prevestire!* REBREANU, R. II, 239. *De la o vreme, fel de fel de prevestiri-ncapură să mă roadă și din visuri să mă scoale.* EFTIMIU, I. 31. *Spitalul? Aceeași prevestire tristă.* MINULESCU, VERS. 353. *Moșul se simțea rău sub ploaia de prevestiri pe care Niculișă i le căra cu droaia.* VLASIU, A. P. 307. *Clopotele vîntu ... ea o prevestire de moarte.* SADOVEANU, o. I, 320. *Vai, tată, ce prevestiri funeste faci!* CĂLINESCU, B. I. 312. *Ardeca șantierului i se părise o prevestire rea.* id. s. 209. *De unde vine neagra prevestire?* V. ROM. septembrie 1954, 63. *... Fig. Și prin acru cu soare Trece-o vic prevestire De sosirea de cucoare.* ALECSANDRI, POEZII, 363.

— Pl.: prevestiri.

— V. prevesti¹.

PREVESTI³ s. n. 1. (Rar) Prevestire. Cf. DM.

2. (Învechit și regional) (Fază de) creștere și (de) dereștere a lunii. Cf. POLIZU, PAMFILE, CLR. 62, DM.

— V. prevesti¹.

PREVESTITOR, -OĂRE adj. (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de“) Care prevestește¹ (1), care anunță cu anticipație ceva, care constituie un indiciu al unor împliniri viitoare; (învechit) menitor. *Icoană prevestitoare a sfîrșitului lumii.* MARCOVICI, c. 8,8, cf. POLIZU. *Mărgărita simți un fior ... prevestitor de mari suferinți*

ALECSANDRI, O. P. 103. *Linieștea prevestitoare A eternității-n care avem toți ca să intrăm.* MACEDONSKI, O. I. 238, cf. BĂRCIANU, ALENI, W. *Un mierloi saluta ... cu glas prevestitor intilite raze ale zorilor.* HOGAȘ, DR. I. 216. *Un vint rece, prevestitor de vreme rea, se întinde pe toată valea satului.* BUJOR, S. 59. *Se pornise un vint aspru, prevestitor de ploaie rece.* REDREANU, R. I. 43. *Vin freamăte nelămurite, Prevestitoare de furtună, Și nouri ... s-adună.* TOPÎRCEANU, O. A. I. 286. *Se lăsase o ceață deasă, cu nori suri, prevestitori de zăpadă.* SAHA, U.R.S.S. 219. *Și-n răsărit se arăta linia de lumină prevestitoare zorilor.* SADOVEANU, O. X. 462. *Bolizi fulgerători, Prevestitoare comete Vom trece pe zările Timpului.* BENIVU, V. 32. *Era vocea lui, dramatică, prevestitoare pareă de schimbări tragice sau sublime.* PRIDA, R. 219. *Aceste semne prevestitoare sînt: durere de cap violentă, creștere rapidă a tensiunii.* ABC SĂN. 186. *Un glas prevestitor Îmi lot spune e-am să mor.* ALECSANDRI, O. P. 216. *Cucoveicu cobitoare Și de rău prevestitoare.* MARIAN, O. I. 198. > (Substantivat) *E cocostireul tainic, în lume călător, Al primăverii dulce iubit prevestitor.* ALECSANDRI, P. III. 26. *Rîndunicea, prevestitoare de bunuri, ravine sprintenă și veselă.* ODOBESCU, S. I. 253. (COMPUȘ; regional) *prevestitoarea-morții* = cucuveca (*Athene noctua*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 111. 252.

— Pl.: *prevestitori, -oare.*

— *Prevesti*¹ + suf. *-tor.*

PREVIȘTEĂ s. f. v. *preveșteală.*

PREVEȘTEĂLĂ s. f. I. (Transilv. și Ban.) Văl, ceață care tulbură, uncori, vederea cuiva, Incețoșare, împăienjenire; p. ext. (la oameni și la animale) leucom; cataractă. Cf. PĂCALĂ, M. R. 111. *Ți s-a pus preveșteală pe ochi.* I. COSTIN, GR. BĂN. 163, cf. CHLST. V 167/76, ALR I/1 h 111.

II. 1. (Anat.; învechit, rar) Diafragmă. Cf. MOLNAR, în DR. IV. 388.

2. (Anat.; regional) Peritoneu (Vascău). Cf. TEAHA, C. N. 256.

3. (Regional) Membrană (2) care învește, sub coajă, conținutul unui ou (Poiana Sibiului — Sebeș). Cf. ALR II 5 712/130. *Ou fără coaje, cu preveșteală.* ib.

4. (Regional) Pielică (III 2) formată pe lapte (Rășinari — Cislădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 111.

III. (Regional) Seva arborilor (aflată sub coajă) (Șimand — Arad). Cf. ALR I 957/59.

IV. Numele unor obiecte, piese etc. folosite, de obicei, la întărit, la fixat, la innădit etc.:

1. (Prin vestul Mold.; în forma *privișteală*) Bucată de scindură care se adaugă (drept nadă) la ciocanele uzate de la puiă (3). Cf. GLOSAR REG.

2. (Regional; în forma *privișteală*) Șipcă adăugată la marginea unei ferestre pentru a-i asigura închiderea ermetică (Hoida — Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG.

3. (Regional; în formele *preveștea, priviștea*) Pană (II 2 a) de lemn cu ajutorul căreia se astupă o crăpătură a unei lăzi, a unui perete etc. (Deda — Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 188. *I-am pus lăzii niște preveștele, să nu curgă griul.* ib.

4. (Prin nord-vestul Mold.; în forma *privișteală*) „Ceca ce se adaugă, adăugitură”. Cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *preveșteli și preveștele.* — Și: (regional) *preveștea* (MAT. DIALECT. I, 188), *priviștea* (ib.), *privișteală* (GLOSAR REG.) s. f.

— *Prevești* + suf. *-eală.* — *Preveștea*: sg refăcut după *preveștele* (pl. lui *preveșteală*).

PREVEȘTÎ vb. IV v. *privești.*

PREVEZÎU, -IE adj. v. *prevăziu.*

PREVÎ vb. IV v. *privi*¹.

PREVICHIȚOĂRE s. f. v. *privilghetoare.*

PREVIDERE s. f. v. *prevedere.*

PREVIDITOĂRE s. f. v. *privilghetoare.*

PREVIDITOR, -OĂRE adj. v. *prevăzător.*

PREVIGĂTOĂRE s. f. v. *privilghetoare.*

PREVIGĂTORIU adj. v. *priveghetor.*

PREVIGHIERE s. f. v. *priveghere.*

PREVIGHITOĂRE s. f. v. *privilghetoare.*

PREVIGITOĂRE s. f. v. *privilghetoare.*

PREVILĂ s. f. v. *prevină.*

PREVINĂ s. f. Fiecare dintre grinzile de lemn legate transversal, cu odgoane, de stâlpii de susținere ai îngrăditurilor pescărești; (regional) *privisină.* *De capetele de sus ale acestor stâlpi se leagă cu otgoane de lei ... o ghilă groasă și lungă, sau înădilită cu fine lățimea lutregii girle, ... numită privină sau și prevină și previlă.* ANTIPA, P. 581, cf. LTR², SEC II, 164.

— Pl.: *previne.* — Și: (regional) *previlă, privină* s. f.

— Etimologia necunoscută.

PREVINDE vb. III. Tranz. (Prin sud-vestul Transilv. și prin nordul Olt.) A revinde. *Toți își previnde cele cumpărate Ce trebuia să fie în dar date.* BUDAI-DELEANU, T. 223. *Ala aduna sandila și aduna cu două sute ... și o lua di la noi; și iel o vindă cu ... o mie două sute de lei mii, a previnda iel.* GL. OLT. > (În corelație cu *vînd e*, cu sens intensiv) *Pus-am gînd Ca să te vind, Să te vind, Să te prevind.* DENSUSIANU, T. II. 296.

— Prez. ind.: *prevînd.*

— Pref. *pre-* + *vînde.*

PREVINȚĂ s. f. v. *prevenție.*

PREVÎRE s. f. v. *privire.*

PREVÎT subst. v. *pleviță*¹.

PREVÎTĂ s. f. v. *pleviță*¹.

PREVÎTĂRĂ s. f. v. *privitură.*

PREVÎȚĂ s. f. v. *pleviță*¹.

PREVIZIBIL, -Ă adj. Care se poate prevedea (II 1), care poate fi anticipat. *Începînd cu secolul al XIII-lea ... statele din apusul Europei ... căpătaseră o existență mai durabilă și ajunse eră la o formă mai regulată de succesiune la tron, deci la o transmitere previzibilă a autorității.* OPRESCU, S. 198. *E o lume fără dimensiuni previzibile.* RALEA, S. T. I, 277. *Ce este un caracter? În linii generale, un om cu suflet coerent, și deci cu părți previzibile.* CĂLINESCU, C. O. 87. *Reacțiile par previzibile.* 7 februarie 1959. 51, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *previzibili, -e.*

— Din fr. *prévisible.*

PREVIZIE s. f. v. *previziune.*

PREVIZIONAL, -Ă adj. (Rar; despre glandire, p. ext. despre mașini cibernetice) Care are capacitatea de a face o previziune (I). *Mașinile pot lua*

de la glândire puterea ei previzională. I. ROM. 1965, 207.

- Pronunțat: -zi-o-. — Pl.: *previzionali*, -e.
- Din fr. *prévisionsnel*.

PREVIZIUC, -IE adj. v. *prevăzlu*.

PREVIZIUNE s. f. 1. Prevvedere (1 1) Intelecția pe cunoașterea unor legi sau legități obiective, a unor fenomene existente, dar neconstatate încă experimental, a unor fenomene și evenimente care urmează să aibă loc sau a tendinței generale de dezvoltare a unui proces sau sistem; enunțare a unor judecăți sau teorii bazate pe astfel de prevederi, ceea ce prevede (1 1) cineva. V. *ipoteză*. Cf. NEGULEA, PROT.-POP., s. d. *Achuncea lui Fudor era intelecția pe previziunea morții lui Șuța*. OJELIA, I, V, 111. *Aceste previziuni au fost rezultatul analizei științifice bazată pe cunoașterea legilor de dezvoltare a societății*. CONTEMP. 1949, nr. 120, 63. *Evenimentele au confirmat pe deplin această previziune*. ȘTIINȚA, 1952, nr. 2387. *Mersul dezvoltării sociale a confirmat previziunea leninistă*. Cf. 1955, nr. 6, 10. *Nu are rost să facem previziuni și e prea devreme pentru a stabili locul acestui autor în literatura română nouă*. V. ROM. decembrie 1961, 119, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ 1. o. c. p r e p. (Rar) **În previziunea ...** — având în vedere ...: în cazul ..., dacă s-ar împlini ... *Ea, în previziunea că nu mi se va acorda cetera, îmi procurasem un pașaport*. HĂLILESCU, ap. GHEA, s. 716. *În previziunea mării, le și pregătise apartamentul în care trebuiau să se așeze*. SADOVEANU, o. XVIII, 171, cf. DM.

2. (Franțuzism rar) Prevvedere (1 2). *Nu cade sub previziunile articolelor din codexele moral.* IONESCU-RION, s. 235.

- Pronunțat: -zi-u-. — Pl.: *previziuni*. — Și: (Învechit, rar) *previzie* s. f. NEGULEA.
- Din fr. *prévision*.

PREVORHÎ vb. IV. Intrans. (În dicționarele din trecut) A rosti un discurs (introdutiv). Cf. IM. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Prez. incl.: *prevorbesc*.
- Pref. *pre-* + *vorhî* (după germ. *vorrelen*).

PREVORBITOR s. m. (În dicționarele din trecut) Antevorbitor. Cf. IM. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: *prevorbitori*.
- Pref. *pre-* + *vorbitor* (după germ. *Vorreiner*).

PREVOROAVĂ s. f. (Învechit, rar) Prefață. *Serie dură ... acesta în predoslovîia (sau precum zicem ... prevoroava) ironicului lui Ureche*. CANTĂMB, nr. 136.

- Pl.: *prevoroave*.
- Pref. *pre-* + *vorovă*.

PREVOROVIRE s. f. (Învechit) Prefață. *Ne trebuiaște a ne aduce aminte ceea ce giurușem în prevorovire*. CANTĂMB, nr. 109. *Prevorovire informuind cîitorul*. id. ib. 215, cf. IM.

- Pl.: *prevoroviri*.
- Pref. *pre-* + *vorovire*.

PREVOSLĂVNEC, -Ă adj. v. *pravoslavnic*.

PREZ prep. (Slavonism învechit) precedat de prep. „ol”¹; indică localizarea unei realități prin raportare la depășirea unei limite) Peste (1 3). *Întăririile să se facă aici la scaunul domneste, iar cele de la judefele oi prez Ol ... să se facă la Craiova*. PRAY. COND. (1780), 136. *Unu s-au dus în judefele de la vale, alțu au mers în judefele acestea oi prez Ol* (a. 1823). DOC. EC. 270, cf. DRG, I. BRĂNESCU, M. 70.

- Din slavonul *презъ*.

PREZĂJ s. n. (Franțuzism rar) Semn prevestitor. *Prezăjele joacă un rol însemnat în bisnele și în poezia populară*. ȘĂMINIANU, D. U., cf. CADE.

- Pl.: *prezaje*.
- Din fr. *présage*.

PREZANȚĂ vb. I v. *prezenta*.

PREZĂ s. f. v. *priză*.

PREZĂLUIȚ, -Ă adj. v. *prizăluit*.

PREZĂNTĂN s. n. v. *prezentin*.

PREZĂRI¹ vb. IV. Trans. (Neobișnuit) A întrezări, a întrevădea. (REFL. PAS.) *Prin negură se prezărește înălțimile*. IONGA, în SIE, I, 8.

- Prez. ind.: *prezărește*.
- Pref. *pre-* + *zări*.

PREZĂRIȚ vb. IV v. *prizări*.

PREZĂRIȚ, -Ă adj. v. *prizărit*.

PREZĂRIȚ vb. IV v. *prizări*.

PREZĂRIȚIT, -Ă adj. (Regional; și substantivat) (Om) rănit² (1) (în război) (Volovăț — Rădăuți). Cf. ALR I 1 126 385.

- Pl.: *prezăruiți, -te*.
- Cf. *prizări*.

PREZĂTIN subst. v. *pezătîn*.

PREZBIOPIE s. f. (Rar) Prezbiterism. Cf. ENC. ROM., ALEXI, W., BIANU, D. S., D. MED.

— Pronunțat: -bi-o-. — Pl.: *prezbipii*. — Și: **presbipie** (scris și *presbipie*, ENC. ROM.) s. f. ALEXI, W., BIANU, D. S.

- Din fr. *presbyopie*.

PREZBÎȚ, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj., s. m. și f. (Persoană) care suferă de prezbiterism. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., PONTEBRIANI, D., PROT.-POP., N. D. *Își fixa privirea în palma-i deschisă, cu aerul unui presbit care citește*. VLAHUȚĂ, D. 35, cf. DRDF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂMINIANU, D. U. *Cu mina întinsă — căci e presbit — citește de departe, plin de interes*. BASSARABESCU, V. 35, cf. CADE, SCRIBAN, D., V. ROM. iunie 1951, 290. *Avea în față un singur dosar pe care-l răsfoia, privind-u-i filele de la o depărtare considerabilă. „E presbit bine”, își zise Mustea*. BENNIC, M. C. I, 377, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Rar; despre ochi) Care reprezintă un semn de prezbiterism, care arată, reflectă, trădează prezbiterismul. *Ochii așunzi aveau cochetăria să pară prezbiti*. TEODOREANU, M. II, 91.

— Seris și: (după fr.) *presbit*. — Pl.: *prezbifi, -te*. — Și: (învechit) *presvît, -ă* adj., s. m. și f. STAMATI, D.

- Din fr. *presbyte*.

PREZBÎȚER¹ s. m. Titlu (onorific) pentru o persoană care face parte din cinul bisericesc; persoană care face parte din acest cin; spec. preot. *Rînduind lor prezviteri* (text marginal: *să zic popii, diaconii și toți ce-s în cinul be-searecii) în toate adunările lor*. S. TESS. (1618), 151^v/29. *Prezviter a aleasci giupaneuse și feciorilor ei pre carii cu eu de-adînsu îi iubîscu*. ib. 197^v/7. *Ne lumînează și pre noi, robii lui Dumnezeu, prezviter Maștei și prezviter Anastasia* (a. 1800—1820). ȘEZ. XVIII, 7. *Mai mic lutru prezviteri, preotal Teodor* (a. 1821). F. PAPAHAȚI, C. I., cf. DRG. *Însărcîntînd înălțimea voastră această chibzuire asupra noastră, spre alegerea de părinți călugări, persoane curioase și de economi prezviteri, cucernici* (a. 1826). UNICANUL, I, 377. *Prezviterul sut preotal și diaconul și*

oricare din clericii să se litoanisească de către episcopi (a. 1851). ap. TDRG, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., ALEXI, W. *Eu știu pe dinafară ca cei mai vechi presbiteri Al cirtecelor sint.* CĂLINESCU, L. L. 132.

— Pl.: *presbiteri*. — Și: *preazviter, prejbiter* (DR. X, 329), *presbiter, presviter* (DR. LU, STAMATI, D., POLIZU, ALEXI, W.), *prizviter* (CAT. MAN. II, 96) s. m.

— Din ngr. *πρέσβυτος*.

PREZBITÉR² s. n. v. *prezbiteriu*.

PREZBITERĂL. -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care aparține prezbiterului¹, privitor la prezbiter¹; spec. preoteșc. Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., SCRIBAN, D.

— Scris și: (după fr.) *presbiteral*. BĂRCIANU, V.

— Pl.: *presbiterali, -e*.

— Din fr. *presbytéral*.

PREZBITERĂ s. f. v. *prezvițeră*.

PREZBITERIAN, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care aparține prezbiterianismului sau prezbiterienilor (2), privitor la prezbiterianism sau la prezbiterieni (2), de prezbiterianism sau de prezbiterieni (2); care este în spiritul prezbiterianismului sau al prezbiterienilor (2). *Deși cea din afară a lui creștere se făcuse presviteriană, însă numă-sa ..., în secret, nu pregetă a însuși intr-însul toate prințipiile catolice.* SĂULESCU, HR. II, 329/22, cf. BĂRCIANU, DEX.

2. S. m. și f. Adept al prezbiterianismului. *Secta numeroasă a prezbiterienilor nu voiește să știe nici de așa-numitul superintendent.* BĂRȚIU, P. A. I, 210. *Singuroasele evenimente ale rebelului civil așflat între prezviterienii englezi, numiți puritani, și compatrioșii lor catolici.* FILIMON, O. II, 275, cf. CADE, ȘĂINEANU, D. U., DM, M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) *presbiterian*. BĂRCIANU, CADE. — Pronunțat: *-ri-an*. — Pl.: *prezbiterieni, -e* și (învechit, rar) *prezbiteriani, -e*. — Și: *prezvițerian, -ă* (scris și *presviterian*) adj., s. m. și f.

— Din fr. *presbytérien*.

PREZBITERIANISM s. n. Confesiune protestantă desprinsă din anglicanism, care recunoaște numai autoritatea religioasă a preoților, înlăturând ierarhia episcopală. Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., ENC. ROM., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) *presbiterianism*. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. — Pronunțat: *-ri-a-*.

— Din fr. *presbiterianisme*.

PREZBITÉRIU s. n. 1. Casă parohială (catolică), v. parohial. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Alături de acesta era un locșor îngust pe care s-a construit în urmă prezbiteriul actual.* ALECSANDRI, S. 16, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *O libernare de patru luni ar fi trebuit să fie de rigoare, într-o bibliotecă tăcută și caldă, de vechi prezbiteriu.* ARGHEZI, S. VI, 51, cf. DL, DM, DEX.

2. (Învechit, rar) Parte a unei biserici creștine (între naos și altar) unde stau clericii în timpul oficiului slujbei religioase. Cf. ENC. ROM.

3. (Învechit) Sfatul preoților unei comunități creștine; (la protestanți) corporație aflată în fruntea unei comunități bisericicești. *Ungerea cu sfântul mir a celor nou botezați ... se face după praxa din vechime a bisericii ortodoxe și de presbiteriul parohial* (a. 1883). CAT. MAN. I, 579, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU.

— Scris și: (după fr., lat.) *presbiteriu*. — Pl.: *prezbiterii*. — Și: *prezbiter* (pl. *prezbiteri*) s. n. CADE.

— Din lat. *presbyterium*, fr. *presbytère*.

PREZBITÍE s. f. v. *prezbijie*.

PREZBITÍSM s. n. Tulburare de vedere care apare în special la vârsta medie, caracterizată prin scăderea capacității de acomodare a cristalinului, astfel încît obiectele mai îndepărtate apar mai clare decît cele apropiate; *prezbijie*, (rar) *prezbiopte*. *Prezbítismul ... constă în aceea că persoana este nevoită de a îndepărta obiectul ee voiește să vadă la o distanță mai mare decît aceea a viziunii distincte.* PONI, F. 392, cf. HOGAȘ, DR. II, 172, DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *presbytie*.

PREZBITÍE s. f. Tulburare de vedere care apare în special la vârsta medie, caracterizată prin scăderea capacității de acomodare a cristalinului, astfel încît obiectele mai îndepărtate apar mai clare decît cele apropiate; *prezbítism*, (rar) *prezbiopte*. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM, ENC. SĂN. 293, DEX.

— Pl.: *prezbítii*. — Și: (rar) *prezbítie* (scris *presbítie*, BIANU, D. S., CADE) s. f. BIANU, D. S., CADE.

— Din fr. *presbytie*.

PRÉZBUS subst. (Prin Transilv.) Tobă (de porc). Cf. ALB SN IV h 1 125.

— Pl.: ? — Și: *prézluș* subst. ALB SN IV h 1 125/130.

— Din germ. *Presswurst*.

PREZEDÉNT s. m. v. *prezident*.

PREZEDENȚÍE s. f. v. *prezidenție*.

PREZÉNT¹ s. n. (Învechit) Cadou, dar. *După porunca sultanului au primit mare prezenturi.* AR (1829), 58²/45. *Cît pentru prezenturi, bobaă, tocma aici să fac foarte multe, însă nu la anul nou, ci la Crăciun.* KOGĂLNICEANU, S. 78. *Prezentele le-au dăruit trimisului Tăutu.* ASACHI, S. L. II, 83. *Dieta solă 50 000 de galbină prezent de încoronare.* BĂRȚIU, P. A. I, 521, cf. STAMATI, D. *Îi dădu voie să prîimească prezentul.* NEGRUZZI, S. I, 60. *Bogatele prezente ce prîimi de la prințepesa.* FILIMON, O. II, 321. *N-ai avut galantomie să-mi faci un prezent cit de mic.* ALECSANDRI, T. 751, cf. DDRF. *Se așteptau cu toții ca el să vină cu grase prezenturi.* XENOPOL, I. R. V, 35. *Trimișind noilor stăpîni ai imperiului un prezent de 80 000 de lei.* IORGA, L. I, 350, cf. DM, DEX.

— Scris și: (după fr.) *present*. — Pl.: *prezenturi* și *prezente*.

— Din fr. *présent*, idem.

PREZÉNT², -Ă s. n., adj. 1. S. n. (În opoziție cu trecut sau cu viitor) Perioadă de timp variabilă, concepută ca o durată distinctă între trecut și viitor, prezent actual, epoca actuală, eontemporaneitate; p. ext. situație actuală, V. actualitate. *Cine se ocupă despre a asigura prezentele și viitorul omeniții ..., aceea nu se ocupă decît de adevărata politică.* HELIADE, O. II, 46. *Că-n virtute stă prezentul și al nostru viitor.* ASACHI, S. L. I, 126. *Ăst subiect de conversațiune este rău ales pentru prezent.* IĂZĂRESCU, S. 11/11. *Să descopăr ... din ceața brumoașă a prezentului o falcică lumină pentru viitorul artelor române.* ODOBESCU, S. II, 216. *Au prezentul nu ni-i mare?* EMINESCU, O. I, 149. *Peste sufletu-n urcare este greu ca să mai poată. Să apese-amărăciunea din prezent sau din trecut.* MACEDONSKI, O. I, 176. *Prezentul îi s-a părut ceva fără farmec și foarte trist.* IONESCU-RION, S. 258. *Cum îi povăluiesc interesele prezentului sau năzuințele viitorului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 195. *Prezentul, cu nevoile și desertăciunile lui, se topi ca un vis urit.* REBREANU, I. 333. *Rășărind ca un semn de întrebare, viitorul îi întuneca prezentul.* BRĂESCU, O. A. I, 410. *Mă încordez să văd viitorul. Poate va fi mai bun decît prezentul.* VLASIU, D. 381. *Îmi limitez viitorul la pre-*

zent. TEODOREANU, M. II, 384. *Trăia în temelul unui program, niciodată mulțumit cu prezentul.* CĂLINESCU, E. O. II, 119. *Ochii lui priveau parcă departe, dincolo de prezent.* BENIUC, M. C. I, 188. *Prezentul mă trimite priu lumea lui, solie, Încredințat că-l apăr și-l veghez.* FLOREA, P. 42. ⇨ L. o. c. a. d. v. În (sau, rar, de) prezent = în momentul de față, în zilele noastre, azi, acum. În prezent cugetătorul nu-și oprește a sa minte, Ci-ntr-o clipă gîndu-l duce mii de veacuri înaintea. EMINESCU, O. I, 133. *De prezent stînt rabul unei brunete.* AGIRBICEANU, L. T. 400, cf. IORDAN, L. R. A. 262. *Poporul englez ..., în prezent, se confundă cu clipa de față pînă la obsesie.* RALEA, S. T. I, 277. *În prezent, amenințarea trece printr-o epocă de mari prefațeri revoluționare.* LUPȚA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 29. *Mai mult decît pînă în prezent trebuie să se preocupe inspectorii școlari de specialitate de ajutorarea cadrelor nou venite în învățămînt.* G. 1963, nr. 691, 3/5. ◆ (Gram.) Timp al verbului care arată o acțiune în curs de executare, simultană cu momentul vorbirii sau de durată. *La formă de prezent, prima persoană, ca (1848), 16¹/48, cf. POLIZU. Prezentul face ca acțiunea ... să se realizeze sub ochii ascultătorului.* IORDAN, STIL. 144. *Printre excepțiile stilistice la regulile gramaticii, acele relative la întrebunțarea prezentului indicativului stînt, desigur, cele mai vechi și cele mai bine cunoscute.* VIANU, A. P. 433. *Prezentul poate fi folosit în locul viitorului atunci cînd insistăm asupra realizării unei acțiuni.* GNAUR, I. L. 154, cf. M. D. E.N.C., DEX. ⇨ *Prezent istoric = prezent² (1)* cu valoare de perfect, care se întrebunțează, mai ales în narațiuni, pentru a da operii o forță de evocare mai pregnantă. Cf. IORDAN, STIL. 141. *Începe a nara și faptele lui la prezentul istoric.* VIANU, A. P. 37. *Pentru redarea mai vie și mai convingătoare a unor fapte într-o narațiune, se folosește ... prezentul istoric.* L. ROM. 1953, nr. 4, 41, cf. M. D. E.N.C., DEX. *Prezent gnomic = prezent² (1)* care arată că a acțiune se îndeplinește indiferent de timp. Cf. VIANU, A. P. 437, GRAM. ROM. 1, 235.

2. Adj. (Despre fenomene, procese, unități de timp etc. sau despre manifestări ori acțiuni ale oamenilor; în opoziție cu trecut sau cu viitor) Care se petrece, se produce, se desfășoară, există etc. în timpul vieții vorbitorului sau în epoca la care acesta se referă; care se petrece, se desfășoară chiar acum, în momentul de față; de astăzi, contemporan. V. a. c. t. u. a. l. *Natura ne-a dat rașionea ca sa descoperim primejdiile prezente, ca să prevedem pe cele viitoare.* MAN. SĂNĂT. 76/8. *Văd ... obrazuri placide mulțumite că trăiesc clipa prezentă.* SADOVEANU, O. IX, 576. *Să confere și aspectelor actuale și prezente ceva din prestigiul lucrurilor care vin către noi din depărtările legendei.* VIANU, A. P. 49. *Arhida — eite și ce elemente înfrunși tu — străveche și prezente?* BLAGA, P. 192. *Au vă este la inimă din ce și cu ce se hrănește el în momentul prezente?* PAS, L. I, 131. *Cînd te tutorei după foarte mult timp într-un loc, te întilnești mai puțin cu aspectul lui prezent.* II, LOVINESCU, T. 249. *Tot ce zidim, tot ce schimbăm Din viața-ne prezentă face parte.* LABIȘ, P. 117. ◆ Despre care este vorba acum; de față. *Traducere prezintă s-ar permite o introducere cuprinzînd starea politică de atunci a Romei (cca 1869).* CAT. MAN. I, 585. ◆ (Despre acte normative, documente administrative etc.; de obicei precedă substantivul determinat; în opoziție cu anterior, fost) Care este în vigoare astăzi. *Prezentul cod stabilește reguli socialiste de apărare, gospodărire și dezvoltare a fondului forestier.* NO (1962), 233. *Normele de aplicare a prezentului decret se vor stabili prin hotărîre a Consiliului de Miniștri ib.* (1963), 25. ⇨ (Substantival, f.) I s-a eliberat prezenta pentru a-i servi la școală.

3. Adj. (Despre oameni; în opoziție cu a b s e n t) Care se află în același loc cu vorbitorul sau în locul la care se referă acesta ori despre care se vorbește; de față, (grecism învechit) paron. Cf. I. GOLESCU,

c., DDFE. *Se află probabil prezent la întrebarea de la Drăgănești.* IONGA, L. I. 151. *Acția nu veniseră să fie prezente, ca să se arate și să fie văzute.* C. PETRESCU, C. V. 300. *Tactul lumea va fi prezentă la bal.* BRĂESCU, O. A. I, 39. *Fra prezentă la toate hotezurile și înmormîntările.* CĂLINESCU, S. 18. *Prezent bi toate reuniunile, este întrucuparea stărilor de salo.* V. ROM. octombrie 1964, 81. *Gefii erau ... prezente în tinuturile noastre.* II, DAICOVICIU, D. 11. ⇨ (Substantival) N-a mai fost în stare să restabilească spiritul aceluia care a enacelului. Cei prezente au rupt ritmurile. VLASIU, D. 66. *Mulți din cei prezente în sală s-au tineris bi cuvînt.* ȘCINTEIA, 1952, nr. 2391. ◆ (Cu valoare de interjecție) Cuvînt prin care cel strigat răspunde la un apel nominal. *Cojocaru! — Zănt! ... strigă intrînd pe ușă.* BRĂESCU, O. A. I, 272. *El răspunse: prezent! și se roși foarte tare.* PREDĂ, H. 91. *Prezent! răspunse atunci Nilă.* id. m. 97. ◆ (Par) Mont; activ. *Celnerii, cu frac, ferese îndemnată și prezente, au bură-cuviință care înalță și obligă.* TEODOREANU, M. V. 151. *Nu vorbea mult, dar era foarte prezent.* VLASIU, D. 51.

4. Adj. (Mai ales despre abstracte) De care cineva este conștient, la care cineva se gîndște sau pe care îl simte la un moment dat. *Conștiința noastră prezente din experiență mai mult sensibilă asupra aceluiași fel de obiecte, cînd stînt prezente sensurilor noastre.* MAIORESCU, L. 20. *Parfumul Adinei era alt de via și de prezent în jurul lui.* TEODOREANU, M. II, 202. *Totdeauna prezent în pupila și conștiința oamenilor, ... așa se vede ... locul unde Otilia forșate în lume.* BOGZA, C. O. 12.

— Scris și: (după fr., lat., it.) *prezent*. — Pl.: *prezente* -te. — Și: (rar) *prezinte* adj., (învechit) *prezente* s. n., *prezînt*, -ă (scris *presînt*), (popular) *zent*, *zânt* adj.

— Din fr. *présent*, idem, lat. *prae-sens*, -ntis, it. *presente*.

PREZENȚĂ vb. I. I. Fra a z. (Complementul indică cereri, memorii, rapoarte etc. sau, p. c. n. l., diferite obiecte) A înainta, a înainta cuiva (pînă la a lua, pentru a informa, pentru a rezolva etc.); a oferi, a da (pentru a lua, pentru a servi, pentru a consuma etc.). V. de p. u. n. c. *Serifulul și cererile directorului muzeului au prezentat această copie litografiată, ca pre un dar, prii șifului.* AR (1829), 141¹/10. *Miaștrul ... prezintă subțimului o poemă jubileu compusă de Mi-celubi.* BĂLĂEȘCU, M. V. 180. *Mă înalta lungă dînsa, îni prezenta o priză de tabac.* NECTAR, S. I, 68. *Turnă licoarea de fic cu mîna ei ca mîna și o prezintă cu grație lui Pălaricul.* FILIMON, O. I, 111, cf. PROT.-POP., S. D., FOMBERIANT, D. *Profesorul a prezentat ministrului coloșoajul și creionul.* GALVATION, A. 21. *Am prezentat polișia la primărie și bi bora parlamentului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 345. *Un picolo îi prezintă lista.* C. PETRESCU, C. V. 61. *Îndoit în unghii, prezenta colonelului un palar de zărmă profirie, deasupra căreia fierbena stropii, curat, ca la șampanie.* BRĂESCU, O. A. I, 95. *Fa veni la el foarte aproape, și-i prezenta tabana.* SADOVEANU, O. IX, 129. *Leu îi va prezenta flori în numele tinerețului.* CĂLINESCU, S. 809. *Cu această ocazie ... în prezenta ministrului oferta firmei.* STANCU, B. A. IV, 376. ⇨ I. e. f. l. p. a. s. *Cere la Hugues să-ți gătească o mîncare ce fi se va prezenta într-o gingașă cătoara de lîrtie.* ODOBESCU, S. III, 21. ◆ (Cu complementul „omazii”, „complimente”, „salutări” sau cu a elivabat al acestora) A exprima, a arăta în mod oral și direct; a transmite. *Voi să-ți prezent saluțiile domnului meu.* CR (1848), 33²/51. *Te rog să prezentei complimentele mele afectuouse familiei d-tale.* ALIESSANDU, S. 136, cf. ALENI, V. *S-au înfățișat cu oasi și cu omagiile.* SADOVEANU, O. V, 115. *Te rog să prezente omagiile mele.* CĂLINESCU, S. 48. ⇨ I. e. f. p. A prezenta arma = a mînuși arma după anumite reguli militare, fixînd-o într-o poziție stabilită, pînă

a da onorul unui superior, unei personalități sau la o ceremonie. *Un soldat de santinelă ne prezintă arma zbind-o cu patul în pământ.* BART, s. m. 21. (În formule de comandă) *Pentru onor, înainte, prezentați arm!* PREDĂ, m. 91.

2. **Tranz.** (Complementul indică oameni sau creații, manifestări ale lor, aspecte ori rezultate ale unei activități, spectacole etc.) A înfățișa, a arăta sau a reprezenta, a susține (înaintea cuiva) pentru a lua cunoștință, pentru a hofări etc.; a face cunoscut, a aduce la cunoștință (cuiva); a descrie, a zugrăvi; (învechit, rar) a prezentui. *Sunetul a lirei mele în trecutul să-i repoarte Pe strămoși să-i prezenteze, ce-n rețel, precum în pace Prin credință și unire aparau a patriei soarte.* ASACHI, s. l. I, 130. *Oștile îl primiră stind înormate și-l însofiră puă la cartul lui, unde-i prezentară ciftva robi.* BĂLCESCU, m. v. 105, cf. PONTBRIANT, D. *Acum aveți mulțumirea de a prezenta în fața publicului un buchet de produceri intelectuale.* ALEXANDRI, s. 30. *Spre deșteptarea publicului român din nepăsarea lui trebuie prezentate numoi formele estetice cele mai curate.* MAIORESCU, CRITICE, 93. *Cuvintele... n-au altă virtute decit aceea d-a prezenta minții un înțeles neted și lesnicios.* ODOBESCU, s. I, 247. *Kir Ianulea-i isprăvit: acu nu-mi mai rămîne decit să-l dichisese... ca să-l pot prezenta în fața lumii.* CARAGIALE, o. VII, 118. *E nepot să-și prezinte capitalul lui de cunoștinși și de observații.* VLAHUȚĂ, o. A. I, 235. *Un fabricant prezintă unor vizitatori o mușină de fabricat elnași la minut.* C. PETRESCU, I, I, 74. *Aspectele lumii și fenomenele noturii magul le prezenta în embleme.* SADOVEANU, o. XII, 11. *Pentru a descifra rostul convoinului de pe strada Rahmaninov vom prezenta pe fiecare erou în parte.* CĂLINESCU, s. 7. *Bălzac a prezentat viața burgheziei franceze pe timpul „regelui celăfear”.* BALEA, s. I, 91. *Organizațiile de partid stnt datoare să vegheze cu depuția... să prezinte regulat dări de seamă.* LUPA DE CLASĂ, 1953, nr. 12, 110. *Este foarte bine cînd scriitorii prezintă personajii și aspecte negative pentru a le bicui cu mijloace satirice.* v. rom. ianuarie 1954, 246. *Orchestra simfonouă... a prezentat în fața copiilor un concert educativ.* SCINILIA, 1954, nr. 2 866. *Autorul cronicii teatrale prezintă subiectul piesei... cu care s-a deschis stogiunea.* v. rom. ianuarie 1965, 196. ♦ **Refl.** p. a. s. *Se prepară în ministerul querii un proiect spre a se prezenta Camerelor.* CR (1848), 10²/36. *Parolul este bine să li se prezinte elevilor mașinile folosite pentru condiționarea și tratarea semințelor.* GI 1962, nr. 683, 3/1. *Te întreb de ce s-a prezentat piesa.* I februarie 1969, 87. ♦ **Refl.** *Adevărul... se prezinta în acele momente dinaintea lui.* FILIMON, o. I, 101. *Negreșit că tabloul ce s-a prezentat la ochii scriitorului a fost mareș.* ODOBESCU, s. III, 93. ♦ (Rar) A reprezenta (4); a fi reprezentantul a... *Vadurile... prezentează o cale de negoș.* GENILIE, G. 228/19. *Ermil prezintă o forșă colectivă, o clasă viguroasă, ridicată pe sfărmăturile altcia.* CĂLINESCU, B. I, 59. ♦ (Învechit, rar; complementul indică oameni) A desemna. *E prezentat pentru anul ăsta de candidat la prezidența Camerei.* CR (1848), 2³/28.

3. **Refl.** (Despre oameni) A se duce, a apărea, a se înfățișa (din proprie inițiativă sau chemat anume) înaintea cuiva sau undeva (cu un anumit scop); spec. a participa la un concurs, la un examen, la o întrecere etc. Cf. NEGLIGI. *A se prezenta cineva cu o toletă urită înaintea unei femei... e o insultă foarte mare.* CR (1848), 10³/49. *Ea nu veni. Mamă-sa se prezentă pentru dinsa.* BOLINTINEANU, o. 454. *Să sperăm că nu vor întrzia să se prezinte.* CARAGIALE, o. VII, 6. *Se gîndi e-ar fi trebuit să-și pună revercnda înainte de a se prezenta profesorului.* AGHIBCEANU, A. 34. *De la tntți, prezintă-le la liceu. S-a reneșit asupra deciziei.* C. PETRESCU, I, II, 152. *Cînd a sunat mobilizarea... s-a prezentat la corp.* SADOVEANU, o. VI, 366. *Să se aleagă cineva, dacă se prezintă mai mulți.* ARGHEZI, s. XI, 80. *Mîine dimineață trebuie să mă*

prezint la minister. CĂLINESCU, s. 134. *Te prezinti mîine dimineață la ora șapte.* v. rom. octombrie 1954, 112. *Medicul se va prezenta la domiciliu.* BALEA, p. A. 194. *Urmase divorțul... Pătrașcu... nici nu se prezentă.* PREDĂ, m. s. 36. *Este bine ca bolnavul să se prezinte medicului chiar din momentul în care a observat hematuria.* ABC SĂN. 184. *El să prezenta Joi de dimineață La gheafă răsneață.* BALADE, I, 399.

4. **Tranz.** și **refl.** A(-și) spune, celor de față, numele, titlurile, ocupația etc. cînd face cunoștință cu cineva; a (se) recomanda (3), (învechit) a (se) recomăndăului (3). *Permite-mi să-ți prezint pe Rnărul Ghica din București.* GHICA, s. 156. *Îi prezintă pe Elvira, viitoarea sa consorte.* FILIMON, o. II, 261, cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Onorabile domn, permite-mi pentru ca să-ți prezint pe celăfearul Dumitrache Titireș.* CARAGIALE, o. VI, 52. *Îfi prezint pe prietenul meu Cîrmizescu.* PETICĂ, o. 293. *L-a dus deunăzi la părinții fetei, l-a prezentat și l-a lăudat.* REBREANU, n. I, 209. *Să-mi dați voie să vă prezint mai întii pe directorul nostru.* C. PETRESCU, c. v. 333. *Îmi dați voie să mă prezint?... Vartolomeu Diaconu, șeful haltei.* id. A. 280. *Ăsta-i Sultanul! Ți-l prezint, spuse Jurean.* VLASIU, D. 15. *Se prezintă cumpărătoarei, îi sărută mîna.* CĂLINESCU, s. 74. *Dă-mi voie să fi-l prezint pe tata.* STANCU, R. A. I, 252. *Pentru cei pe care n-am avut ocazia să-i cunosc, mă prezint.* II. LOVINESCU, T. 150. *Colonelul le prezintă... un bărbat înalt negricios, cu o statură de lupător.* BARBU, p. 337.

5. **Refl.** A-i veni ori a-i reveni în minte, în amintire. *Cîte suvenire plăcute și triste i se prezentau.* BOLINTINEANU, o. 438. *Nici un soșt precis nu se prezintă amintirii lui.* VIANU, A. P. 387. *Deodată ideea decisivă se prezintă în minte.* BALEA, s. I, II, 20.

6. **Tranz.** A avea, a constitui un anumit aspect, o anumită caracteristică, o anumită valoare, o anumită importanță etc. *Măsura nu era rea, dar prezinta mari dificultăți.* FILIMON, o. I, 124. *Orice aer emanat de la autorități prezintă, în general, o importanță mai mică decit actele private.* ARHIVA, I, 52. *Noiul cunoscut nu prezinta nici un interes, nu vorbise nimic despre joc.* C. PETRESCU, I, I, 182. *O fată de nouăsprezece ani... prezenta particularitatea... că e născută și botezată de sfințitul Dumitru.* BRĂLESCU, o. A. I, 116. *Întrecerea pentru mine prezintă oarecare greutate.* SADOVEANU, o. X, 23, cf. IORDAN, STIL. 125. *Universul lui sanor prezintă o mare diferențiere a senzațiilor.* VIANU, A. P. 229. *Banii pentru el nu prezintă atracții.* CĂLINESCU, B. I, 163. *Ciocul prezintă de obicei dimensiuni mai mici.* LINTIA, p. II, 133. *Cuvntul nu prezintă decit false probleme de formă.* GRAU, L. 81. *Afacerea prezintă riscuri pentru mine.* II. LOVINESCU, T. 147. *Cercetările noastre mai prezintă încă un avantaj.* BARANGA, I, 168. *Bolnavul prezintă febră, puls rapid, dureri de cap.* BALEA, p. A. 141. *Ceca ce poate să prezinte interes pentru dumnea este o anumită crișă priu care au trecut relațiile mele.* PREDĂ, R. 36. *Manuserisul prezintă interes și pentru relatarea anumitor elemente întime.* s. iulie 1960, 53. *Tineri amndoii, prezentou afinlăși temperamentale.* v. rom. august 1963, 168. *Mai stnt profesori ale căror lecții prezintă unele neajunsuri din punct de vedere metodice.* GI 1963, nr. 691, 2/3. *Persoanele care prezintă semne de boală nu se vaccinează.* ABC SĂN. 366. *Occidentul nu prezintă sub specia aspectului zidurilor o varietate cu mult deosebită de a unui cimilitr de monumente și inscripșit.* ARGHEZI, B. 58 ♦ **Refl.** A avea înfățișarea (reală sau aparentă) de..., a se înfățișa ca... *Problema se prezintă mai mult decit enigma, Ci studiînd progresul cu istoria-n mînă Se poate ca-n enigmă s-afllăm și adevărul.* HELIADE, o. I, 381. *O căsătorie ce se arută prost poate să șofșească mai bine decit altele cure se prezentau cu toate garanțiile de fericie.* BRĂLESCU, o. A. II, 395. *Baculul se prezintă subț formă de baston.* TOPÎRCEANU, o. A. I, 158. *Acuma chestia [avcrii rămase] se prezintă pușintel cam întrecuță.* SADOVEANU, o.

ix, 158. *Virusurile se prezintă sub formă de corpusculi.* ABC SĂN. 388. *Piersa se prezintă ca o incurșune ... în lumea ... jucătorilor de fotbal, în intenția de a combate cultul vedetei.* τ iunie 1964, 90.

— Scris și: (după fr.) *presenta*. NEGULICI. — Prez. ind.: *prezint* și (învechit) *prezentez*, *prezintă*. — Și: (învechit) *prezintă* (scris și *presintă*, ANTONESCU, D.), (franțuzism învechit) *prezintă* vb. I.

— Din fr. *présenter*.

PREZENTABIL, -Ă adj. I. (Mai ales despre oameni) Care are o înfățișare plăcută, care se prezintă (6) bine, frumos, îngrijit. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM. *Se aflau într-un cehipagiu așa de puțin prezentabil.* ODONESCU, S. I, 385, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. *Locuința șefului de stație ... cerea imobilă, scorfuli pe jos, un salonaș prezentabil pentru mosafiri.* C. PETBESCU, R. DR. 74. *Da, prezentabil mai ești, șefule!* P. CONSTANT, R. 108. *E un bărbat prezentabil, dar ascunde în el ceva nelămurit.* H. LOVINESCU, T. 329, cf. DM, M. D. ENG., DEX.

2. (Rar; despre abstracte, cantități etc.) Care merită sau poate fi, trebuie să fie prezentat, luat în considerație (prin importanță, semnificație etc.). *Își permit să notez de-acți înainte diverse cugetări ce-mi trec prin gând ... și să-și comunice etud vor forma o cîntine prezentabilă.* ALECSANDRI, S. 78, cf. CADL.

— Scris și: (după fr.) *presentabil*. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. — Pl.: *prezentabili*, -c. — Și: (învechit, rar) *prezintăbil*, -ă (scris *presintăbil*) adj. PONTBRIANT, D.

— Din fr. *présentable*.

PREZENTĂRE s. f. Faptul de a (se) prezenta.

1. Înaintare, înmănare, predare a unei cereri, a unui act, a unui bun etc. Cf. *prezentă* (1). Cf. PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., DL.

2. Înfațișare, arătare a aspectelor unei activități, a rezultatelor unei cercetări, a unui program etc.; descriere, zugrăvire a ceea ce s-a întâmplat, a ceea ce își imaginează cineva etc. Cf. *prezentă* (2). Cf. PONTBRIANT, D. *Poți să-și incluzi tu Dodorache tainica mea satisfacție la prezentările etnice, voi ... făceați eroe în jurul meu.* GALACIION, O. A. I, 39. *Toată arta lui Caragiale ținde către prezentarea directă a omului.* VIANG, A. P. 134. *Întreaga operă a lui Balzac e prezentarea burgheziei.* SADOVEANU, I. 254. *Prezentarea dărilor de seamă ajută organelor de partid să-și îmbogățască experiența.* LUPA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 13. *O formă eficientă de muncă cu elevii este prezentarea de orădiții pe clase.* GI 1962, nr. 652, 5/2. *Regizorul ... a încercat să dea măreție și sublim croilor, diminuind, în prezentarea scenică, divinitățile.* τ mai 1964, 92.

3. Înfațișare înaintea cuiva sau undeva (cu un anumit scop). Cf. *prezentă* (3). *Prezentare la post.* DL.

4. Faptul de a(-și) spune, celor de față, numele, titlurile, ocupația etc. când face cunoștință cu cineva; recomandare (3), recomandare (3), (franțuzism) *prezentare*. Cf. *prezentă* (4). Cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Aici doi oameni care nu se cunosc nu au trebuință de intervenirea unui al treilea ca să înlesnească formalitatea prezentării.* GANE, N. III, 192. *Făcu prezentările, căci ... nu cunoștea pe nimeni.* REBREANU, R. II, 222. *După ce s-au făcut prezentările, m-am scotit dator să fac aluzie la asemănarea cu marele corsican.* SADOVEANU, O. X, 572. *După obișnuitele prezentări și ceremonii, pașa ne urează bună venire.* BART, S. M. 22. *Sfârșind prezentarea, părăsi brațul lui Felix.* CĂLINESCU, E. O. I, 19. *Îl scăpă din încurcătură Andrei, care făcu prezentările, ca unul ce-l cunoștea pe Pirru de la București.* MIHALU, O. 422. *După ce se terminară prezentările, un soldat aduse guslări.* BARNU, P. 337.

— Pl.: *prezentări*. — Și: (rar) *prezintăre* (scris și *presintăre*, PONTBRIANT, D.) s. f.

— V. *prezentă*.

PREZENTATIV, -Ă adj. (Neobișnuit; despre interjecții) Deiclic. *Interjecțiile de felul lui „mă”, „fă”, „bre” ... sau cele prezentative ca „mă”, „ian”, „iată” ... sînt asemenea apeluri.* PUȘCARIU, L. R. I, 113.

— Pl.: *prezentativi*, -c.

— *Prezentă* + suf. -tiv.

PREZENTATOR, -OĂRE s. m. și f. I. Persoană care prezintă (2) (publicului) programul unui spectacol, al unei emisiuni radiofonice, un înt. part. al unui asemenea spectacol sau al unei asemenea emisiuni etc. *Prezentatorul găsește mijloace ingenioase de a trezi interesul ascultătorului.* CONTEMP. 1959, nr. 184, 6/6, cf. DM, M. D. ENG., DEX.

2. (Învechit) Persoană care prezintă (4) pe cineva cuiva. Cf. PROT.-POP., N. D., DDRE.

— Scris și: (după fr.) *presentator*. PROT.-POP., N. D. — Pl.: *presentatori*, -oare. — Și: (învechit, rar, prin adaptare la sistemul fonetic popular) *prezentător*, -oare (scris *presentător*, DDRE) s. m. și f. DDRE.

— Din fr. *présentateur*.

PREZENTĂȚIE s. f. (Franțuzism) *Prezentare* (4). Cf. NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Fue lesne cunoștință între dînsii, fără mijlocirea prezentăților ceute în societate.* BOLINTINEANU, O. 289. *Peta să mai eștepte Magda cu morafaturile prezentățiilor.* HOGAȘ, M. X, 29, cf. DL, DM.

— Scris și: (după fr.) *presentăție*. PROT.-POP., N. D. — Pl.: *presentății*. — Și: *prezentățiune* (SCRIBAN, D., DL; scris și: *presentățiune*, BĂRCIANU), (învechit, prin adaptare la sistemul fonetic popular) *prezintățiune* (scris *presintățiune*, PONTBRIANT, D.) s. f.

— Din fr. *présentation*.

PREZENTĂȚIUNE s. f. v. *prezentăție*.

PREZENTĂTOR, -OĂRE s. m. și f. v. *prezentator*.

PREZENTE s. n. v. *prezent*.

PREZENTIN s. n. — (învechit) *pezăntin*; numele unui sortiment de brînză nedefinit mai îndeaproape. *4 funți prezentin* (ca. 1787). IORGA, S. D. VIII, 11. *Fă o tocătură ... în care să pui ... ceșcușul sau prezentin ros.* MANOLACHE DRĂGHICI, R. 117, cf. IDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *prezentinuri*. — Și: *prezentioă* (IDRG) s. f., *prezăntin*, *prezintin* s. n.

— Din it. *presentino*.

PREZENTINĂ s. f. v. *prezentin*.

PREZENȚIĂR subst. (Ban.) Faptul de a prezenta (1) arma la o ceremonie sau la o paradă militară. Cf. JAHRESBER. X, 203. *Mă scoate la czerșfir și mi-nmăți prezentir.* HODOȘ, P. P. 277. > EXPR. A face *prezentir* = a defila. *Am învâțat mușțiru cu puști dă lemn și-am făcut prezentir la Sarogau.* ARB. FOLK. III, 80, cf. 155.

— Pl.: ?

— După germ. *präsentieren*.

PREZENTUÍ vb. IV. Fran z. (Învechit, rar) A prezenta (2). *Vidra, săraca, toată dovada ispittii cum se cade ne prezentuiește.* CANTEMIR, ISF. 49, cf. id. nr. 360.

— Prez. ind.: *prezentuiesc*.

— *Prezent²* + suf. -ui.

PREZENTURILE s. n. pl. (Neobișnuit) Dialectal, înlocuitor al lui *prezent¹*. *Eu nu m-ascult¹ și primite*

de la dînsul cînd un lupan, cînd alte presenturele.
I. NEGRUZZI, s. I, 127.

— Scris: *presenturele*.

— **Prezenturi** (pl. lui *prezent¹*) + suf. *-urele*.

PREZENTĂ s. f. (În opoziție cu *absență*)
Faptul de a fi prezent² (3): existență a cuiva s. n. a
ceva într-un anumit loc sau timp; (învechit) rar
preînțâ; p. ext. (concretizat) ființă (s. altă
realitate concretă) prezentă² (3) undeva: spec.
(concretizat) ființă care se remarcă prin activitatea
desfășurată într-un anumit domeniu. A *ingerilor*
prezenție, adevă totdeauna împreună-ființă. CANTE-
MIB, ap. ROSETTI-CAZACU, I.L.B. I, 310. *Prezența*
la aci mă insultă, tu mă tratezi ca pe cel mai din urmă
din popor. LĂZĂRESCU, s. 119/21. *Prezența lui mă*
supără. NEGRUZZI, s. III, 69. *Prezența ta aici insultă*
acest corp nobil. BOLINTINEANU, o. 466. *De ce nu*
profizi de prezența socrilor și nu te repezi ... înțear
pe o zi-două aci? CARAGIALE, o. VII, 168. *Nimic nu*
crufă ... cînd e vorba să înfăture din cale-i prezența
unui om superior. VLAHUȚĂ, o. A. I, 202. *Prezența*
lui Raul Brumaru continuă să-l stie. REBREANU,
B. I, 174. *Tirziu numai observă prezența lui*. C. PE-
TRESCU, I. I, 116. *Se despărțiseră unul de altul fiindcă*
aveau nevoie să fie singuri cu adevărurile și minciunile
sufletelor lor, nealterate de altă prezență. TEODOREANU,
M. II, 278. *Urma să păstreze lucrere, dorind ... să fie*
scutilă de o prezență neplăcută. SADOVEANU, o. XI,
80. *Umirca eu care a fost uneori primită proza lui*
Arghezi a fost provocată de prezența unor procedee ...
inedite. VIANU, A. P. 265. *Simpla prezență a unui*
bărbat, mai cu seamă tînăr și necăsătorit, o emoționa.
CĂLINESCU, E. O. I, 69. *Nu mai aveau cum să facă*
vreco greșală și să le dezvăluiească la toți prezența.
CAMIL PETRESCU, o. II, 107. *Prezența simultană a*
norilor și a lunii pe cer prilejuiește lumii spectacolul
ei cel mai înțecat de o grea, aproape insuportabilă
frumusețe. BOGZA, c. o. 52. *Informase centrul despre*
prezența în oraș a doctorului. STANCU, R. A. IV, 77.
Prezența lui Țugurlan stăruia mereu între ei. PREDĂ,
M. 115. *Într-o zi prezența mea va începe să te stie*,
apoi să te apese. 1 februarie 1961, 23. *Priin prezența*
lor activă în viața colectivității ... și-au câștigat stima
și încrederea cetățenilor. SCINTEIA, 1965, nr. 6.693.
Nu e remarcabilă nici o prezență actaricaseă. CON-
TEMP. 1971, nr. 1.281, 5/5. < > *Conlică (sau caiet,*
listă etc.) de prezență = registru (sau caiet, listă etc.)
în care semnează cei prezenți la serviciu, la un curs,
la o ședință etc. Cf. DM, DEX. < > *L. o. c. prep.* **În**
prezența (cuiva) = fiind (cineva) de față; în fața,
înaintea (cuiva). *Mergeți dar să-i aduceți în prezența*
noastră. ALECSANDRU, T. I, 409, cf. BĂRCIANU, *I-am*
cîtit în ochi un fel de teamă în prezența unui act absurd.
C. PETRESCU, I. II, 110. *Făcea apelul recruților ...*
în prezența căpitanului. BRĂESCU, o. A. I, 271. *Ne*
găsim deci în prezența a două forme de cultură, care
evoluează și se prezintă a două trecerea timpului. OPRES-
CU, s. 199. < > **Exp. r.** (A avea) **prezență de spirit** =
(a avea) însușirea de a acționa repede și la timp în
împrejurări dificile și neprevăzute. *Mă sforțai îndată*
a-mi însuși acea ... prezență de spirit. BREZOIANU,
I. 31/22. *Curajul și prezența de spirit a lui Magheru*
scapă situațiunea. GHICA, A. 27. *Dacă ... n-avea*
prezență de spirit, ori intra ea sub roale, ori intram
și ne răsturnam noi în șanș. REBREANU, R. I, 151.
Parcă n-ai ști că e deștept, are prezență de spirit, are
curajul opiniei. MIHONESCU, s. A. 108. *Un bărbat,*
chiar cînd e numai abia trecut de vîrsta copilăriei, are
alți ochi și altă prezență de spirit în asemenea împre-
jurări. C. PETRESCU, c. v. 171. *Trebuie ... prezență*
de spirit pentru zborul acesta fulgerător al rațelor.
SADOVEANU, o. X, 486. *Eroul pozitiv este deci inteli-*
gent, plin de prezență de spirit, brav. CĂLINESCU,
c. o. 275.

— Scris și: (după fr.) *prezență*. PROT.-POP., N. D.

— Pl.: (rar) *prezențe*. — Și: (învechit) *prezenție,*
prezență (scris *presință*) s. f.

— Din fr. *présence*. — **Prezenție** < lat. *praesentia*.

PREZENȚIE s. f. v. *prezență*.

PREZERVĂ vb. I. Tranz. și refl. (Livresc)
A (se) feri, a (se) apăra, a (se) păzi (1.3, 4) de un rău
(fizic sau moral). *Nice nu știu nice un remediu (leac)*
carele pe etele ce e mușcat de alt etue turbat să-l fi
putut preserva. ÎNVĂȚĂTURĂ, 113/15. *M-am recomandat*
numai lui Dumnezeu ... care totdeauna m-a prezervat.
CR (1848), 26³/65. *Această apă ... păzește (prezervează)*
pe om de felurile molipsiri. CORNEA, E. II, 108/15, cf.
NEGULICI, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU,
D. U., CADE. *Ezită a o deschide, cum făcea nu rareori*
cînd voia să-și prezerve spiritul de preocupări supără-
toare. CĂLINESCU, B. I, 157, cf. DM, M. D. ENC., DEX.
— Scris și: (după lat., fr.) *preserva*. — **Prez. ind.:**
prezerv și (învechit) prezervez.

— Din lat. *praeservare*, fr. *préservier*.

PREZERVĂRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a (se e)
prezerva și rezultatul ei; (rar) *prezervație*. Cf.
PONTBRIANT, D., DDRF. *Nu trăda numai față de poloni*
— o trădare pe care o recomanda ... instinctul de pre-
zervare — ei și față de imperiali. IORGA, L. I, 312,
cf. SCIBIAN, D., DI, DM, M. D. ENC., DEX.

— Scris și: *preservare*. PONTBRIANT, D. — Pl.:
prezervări.

— V. *prezerva*.

PREZERVATIV, -Ă adj., subst. I. Adj., s. n.
și (învechit) f. (Remediu, soluție etc.) care servește
la preîntîmpinarea unui inconvenient (mai ales a unei
boli). Cf. INV. TAB., ap. URȘU, T. S. 260. *Mijlociri preser-*
vative și curative. ÎNVĂȚĂTURĂ, 21/14. *Asupra acestei*
piezătoare boală de vite plină acum altă preservativă
... nu ne iaste cunoscută. ib. 28/11. *După ce s-au înar-*
mat cu preservativul sau antișimacul împotriva ve-
ninului vietăților, au înghisit 40 grăunțe de fosfor.
AR (1829), 44²/2. *În zădar l-au îmbiet ... cu prezerva-*
tivul nou, ce avea să-l apere de taată vătămarea. ib.
167²/17. *Ojel de patru hoși, prezervativ (apărător de*
boale), antiseptic (opritor de întinderea gangrenii).
CR (1831), 155²/25. *Mijloacele preservative împotriva*
molimei venerice se pot împărți în trei clase. CUCU-
RAN, M. 12³/33. *După schimbarea vremii să li se dea*
și doștorii feritoare (preservative). HUCOGI, I. 59/24.
Se pot întrecut cu mijloace de casă preservative asupra
temerii de moarte. VASICI, M. II, 44/13. *De molipsirea*
venerice ... nu ajută nult nici o precauție, nici o preser-
vativă, după cum vom vedea. id, ib. 130/3. *Mij-*
loacele preservative (feritoare) și igiene. MAN. SĂNĂT.
68/18, cf. STAMATI, D. *Sarca este un prezervativ sigur*
al boalelor dobitoacelor. PENESCU, M. 66/17, cf.
PROT.-POP., N. D. *El purta vin de șampanie în tot locul*
cu dînsul ca prezervativ împotriva frigului. BOLINTI-
NEANU, ap. CADE, cf. DDRF, BĂRCIANU, NICA,
L. VAM. 203. *Inconștientul e un prezervativ, o sentință*
care anunță pînă la ce grad poate merge oboseala nor-
mulă. RALEA, S. T. II, 69.

2. S. n. Spec. Mic tub elastic închis la un capăt,
folosit de bărbați (în timpul contactului sexual)
ca mijloc de protecție împotriva bolilor venerice
sau ca mijloc anticoncepțional. Cf. ABC SĂN. 39.

— Scris și: (după fr., lat., germ.) *preservativ*.
— Pl.: *prezervativi, -e* și (învechit, rar) *prezervativi,*
-e (DRĂGHICI, D. 153/14).

— Din fr. *préservatif*, lat. *praeservativus*, germ.
Präservativ.

PREZERVATIV, -OĂNE adj. (Învechit, rar) *Pre-*
zervativ (1). *Condimenții nu sînt substanțe asimila-*
ble, ci elemente prezervatoare ale unei bune misturi.
MAN. SĂNĂT. 34/6.

Scris (după fi) *pre errator*. — Pl. *prezervatori*, -oare. — Și: **prezervatoriu**, -ie (scris *prezervatoriu*, MAN. SĂNĂI. 193/9) adj.

— Din fr. *préservateur*.

PREZERVĂTORIU, -IE adj. v. *prezervator*.

PREZERVĂȚIE s. f. (La dicționarele din Treceți) *Prezervare*. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *prezervățiu*. — Și: **prezervățione** s. f. ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Din fr. *préservation*.

PREZERVĂȚINE s. f. v. *prezervățe*.

PREZEȘ s. m. (învechit și regional) *Președinte (1)*. *Protopopul, din civinciașe pricani, nu joale să fie prezșiu într-acea cauză*. AARON, în *Contribuții*, III, 123. *Să duce ... la ... prezș și zice ...* id. ib. *Bate, Doamne, prezășu, Care-n-dreaptă gheășu*. BIRLEA, I. P. M. II, 156, cf. 493.

— Pl.: *prezeși*. — Și: (învechit) **prezeșiu** s. m.

— Cf. lat. *praeses*.

PREZEȘIU s. m. v. *prezeș*.

PREZICĂTOR, -OĂRE s. m. și f. *Persoană care prelunge eă ar avea darul de a ghici viitorul și are practică (pentru bani) divinația; ghicitor. V. astrolog, chiromant*. Cf. DRU, DRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Totuși acolo, la celebra prezicătoare, se strecoară oameni pe furis*. C. PETRISCU, c. v. 258. *Am chemat prezicătorii egipteni, ... iar aceștia ziseră că luna întunecată e piază rea*. CĂLINESCU, s. 828. *Prezicătoarea studiasă, cum susținea, și grafologia la Paris tu afara științelor acuite*. BĂRBU, p. 167. *Cei mai profunzi critici stău cei care explică valorile clasice, și nu prezicătorii*. v. ROM. Iunie 1965, 25, cf. M. D. ENC., DEN.

— Pl.: *prezicători*, -oare.

— **Prezice** + suf. -ător.

PREZICE vb. III. Tranz. (Mai ales despre oameni) A arăta, a anunța dinainte ce se va întâmpla, a prevedea¹ (1); spec. a prezici, a profeti; (regional) a oroc², a prohibi (2). V. *prevedea*. Cf. DRU. *Înrădăcinași în uscămea grește idei, unii au prezis ... că venirea cometului din anul 1832 ar fi spre perirea lumii*. AR (1832), 56²/31. *Eu doresc ca lucrurile pe care le-am prezis acolo să nu se adevăreze*. GT (1839), 102²/1. *Cind fustă-rîndunelei se încheie noaptea prezice ză frumoasă*. CR (1846), 196¹ 1. *Vai prezice apoi libertinilor (desfrînaților) că ... și-au uzat ... frumoasa lor sănătate*. MAN. SĂNĂI. 312/6. *În blestemul său, tatăl tău prezice că vei sftși prin o erimă*. NEGRUZI, s. III, 158. *Cite într-al tău nume ne stău făgăduite, O, ai prezis altă, marel reformator*. ALEXANDRESCU, m. 5. *Cum va fi personalitatea artistică a lui Coșbuc, care caracter va învinge, cine putea s-o prezice?* GHEREA, ST. CR. III, 128, cf. DRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Nu-i zice nimeni nimic, ba-l laudă toată lumea și-i prezice viitor mare*. REBRĂN, I. 431. *I-am prezis lucruri mari în cariera literară*. SADOVEANU, o. XI, 605. *Nu m-a criticat nimeni, cum tmi prezice doctorul Munteanu*. PREDĂ, R. 41, cf. M. D. ENC., DEN. ♦ Refl. p. a. s. *Eclipsele se pot prezice eu siguranță*. ȘĂINEANU, D. V. ♦ Spec. (În superstiții; complementul indică soarta, destinul, viitorul etc. cuiva) A ghici cuiva în cărți, în cafea, în palmă, într-un horoscop etc. *Un oracol a prezis mătă-si, încă plină a nu-l naște, că va fi împărat*. PLEȘOANU, T. IV, 161/15. *Mi-a prezis o vrăjitoare că de nu m-oi mărita în anul acesta am să mă gădesc într-o primejdie de moarte*. ALEXANDRI, T. I, 410. *Va ajunge ministru. Deși nu stău Mafalda, prezice*. SIANGU, R. A. IV, 369. *În horoscopul calendarului meu stău prezice catastrofe*. H. LOVINESCU, I. 153, cf. M. D. ENC.

— Pref. ind.: *prezice*.

— Pref. *pre-* + *zice* (după fr. *prédire*).

PREZICIRE s. f. *Faptul de a prezice, anunțare a ceea ce nimează să se întâmple, ceea ce urmează să se întâmple anunțat de cineva sau de ceva, prevedere, trar) prevedere (1), predicție, învechit) piază, prezisa (spec. profetie, protocie) Cf. DRU. *Îra s-o mărană după puțin zile, după prezicerea unui oracol*. PLEȘOANU, T. IV, 53/22. *Credea în preziceri, în visuri, în farmece*. ASACHI, S. I. II, 119. *Asupra noastră est o prezicere, o ursită care să împlinească mai îndăuna*. NEGRUZI, A. 29 I, cf. POLIZU, DRU, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Așa e ... că s-a îndeplinit vorbe mea? ... Acum române să se îndeplinească și cealaltă prezicere*. ap. DRG. *Ficare zi ... dovede temeinicia prezicitorilor lui Mărie Petrescu, că nu face de arcat*. BRĂILESCU-VOINICU, p. 191. *Veșnicile preziceri ale lui Vestib Coșraf C. PETRISCU, A. R. 53, cf. DM. M. D. ENC., DEN.**

— Pl.: *preziceri*.

— V. *prezice*.

PREZIDĂ vb. I. Tranz. (folosit și absolut) (Complementul indică ședințe, dezbateri, adunări etc.) A conduce în calitate de președinte (1), și f. c., (învechit) a președea, a prezidă, (învechit, rar) a prezidării. *S-au adunat sobor în costial Hologlia, ... prezidind mai înainte mimulă prea luminoasă domni episcop*. ȘINCAI, III, 328/10. *Să alagă deputați spre a se trimite într-o adunare dădă ... și într-o care va prezida însuși m[aiestatea] s[ă]*. CR (1832), 312² 6, cf. VALIAN, v. *Iacob Mă roșolul, șeful șaritalău în timpul eccl...*, carele cu oltă bărbăție prezida corpul boierimii. ROM. LIT. 30¹/5. *Acolo au odăna, locaș odine, tucut, Eroii ce mai-nointe mult zgomot au făcut. Un cap îi prezidează*. ALEXANDRESCU, o. I, 67. *Veni e ca să prezideze Gurtea cu jur*. MĂRUTĂ, ap. GĂDI. *La masa Justiției, el prezida palid, atent*. GALACIION, o. A. II, 57. *Pentru plecarea mea la Nancy s-a finit un sfat de familie, prezidat de episcopul meu*. BRĂILESCU, o. A. II, 111. *Consulul ... era vădit enerual; se stăpinea însă, prezidind cu tact și grațitate*. BART, I, 285. *Saferian, aproape culcat pe sofaua lui, părea a prezida o adunare*. CĂLINESCU, B. I. 167. *Directorul ... prezidează și dă curințul rind pe rind*. v. ROM. IANUARI 1951, 78. *Vancea prezidă ședința consiliului de administrație*. VORNIC, p. 222. *El a organizat și prezidat chiar o ... manifestație*. v. ROM. Iulie 1962, 153. (Refl. p. a. s.) *Jurnaturile nemfești povestese că s-a format în Danimercia o soțietate pentru buna întrebuinșare a tipografiei, această soțietate se prezidează de d. profesor Klausen*. MN (1836), 10¹ 17. ♦ În tranz. și tranz. Fig. *Apollon ... prezida preste frumoasele meșesuguri și moi cu seamă preste pozie*. PLEȘOANU, c. 111/13. *Cind își arunca ochii pe oră își aducea aminte de fuga rapede a unchiășului ce prezidă asupra timpului*. HELIADU, D. J. 39/6. *Se dă numele de gimnastică ... la artea ce prezidă la aceste exerciții*. BREZOANU, I. 109/20. *Un șat de minune prezidase la acea ... simplă taletă*. CR (1818), 13² 65. *Pe un surlecar obținuta scurtine a frozei, bratolăutate șapului poate să-l înșele asupra ... adneimii șimfimentelor ce prezidă la săvârșirea șapului*. GHEREV, ST. CR. II, 241. *Ca steaua lui Eminescu — a prezidat, după stingere, mult dor și mult entuziasm*. GALACIION, A. 87. *E un fel de disciplină gravă și netnduplecată — prezidată de un imposibil om cu uniforă*. SADOVEANU, o. IX, 246. *Un mister pare să prezideze și la întemeierea unui oraș*. ARGHIZI, B. 125. *O clubnălă discretă prezida în economia lui*. CĂLINESCU, B. I. 86. *Există o unitate de concepție a autorului, care prezidă toate ipostazele lui epice*. PIRPLESSICUS, M. C. III, 218. ♦ A ocupa locul de onoare la o masă, la un dîner etc. *În domneasa sală se întinde masă; Mihail prezidă așl banchet voios*. BOLINTINEANU, o. 51, cf. ȘĂINEANU, D. V. *Mamaia știa să primească ... să prezideze o masă*. BRĂILESCU, A. 181. *Prezidase multe mese rămase de pomină*. C. PETRISCU, I. I. 5. ♦ În tranz. și tranz. (Rare) A fi prezent, a fi mar-

tor, a asista (avind un cuvint hotărîtor). *Cu o acuitate rară la vîrsta sa, bătrînal vizir prezida la facerea podului.* BĂLESCU, M. V. 110, cf. 30. *Ce zînă răufăcătoare a prezidat nașterea primului om și pentru care greșeală l-a blestemat să fie toată viața victima iluziilor?* BRĂESCU, O. A. II, 359.

— Seris și: (după lat., fr.) *presida*. — Prez. ind.: *prezidez*, pers. 3 și (învechit) *prezidă*.

— Din lat. *praesidere*, fr. *présider*.

PREZIDĂRE s. f. Acțiunea de a prezida: (învechit, rar) *președere*. Cf. POLIZU, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prezidări*.

— V. *prezida*.

PREZIDÉNT s. m. (Astăzi rar) 1. Președinte (1) *Muritorilor, prezidenților... să dă titulus exelcenția sa.* EUSTATIEVICI, I. 108/25. *Prezidentul... iaste com supus vișe-craului.* IST. AM. 22³/10. *Prezidentul de consiliu dedea socoteală la curte de toate circumstanțele treabei aceștia.* CALENDARIU (1794), 38/26. *Prezidentul Solicității din London.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 98/11. *Prezidentul a măritei aceștii deputații iaste măriia sa domnul consilier.* MONTAN, S. 25/11. *Prezident al crătescului consiliu.* MARGALECHI, C. 41/2. *Prezidentul crătesții Academii a învățătorilor.* LEON ASACHI, B. 16/2. *Logofătul... la toate șfaturile ioste prezident și director.* CĂNTIMIR, S. M. 186/8. *Înalta curte de revizie să va alecui de toți prezidenții divanurilor.* CR (1833), 25²/30. *Un tribunal judecătoresc... compus dintr-un prezident cu doi judecători.* GENILIE, G. 192/17. *Trîmite la iedacție cuvîntul ce au zis d-lui ca prezident al comitetului de înspeție.* MN (1836), 84¹/50. *De departe ajoi ținca De noblesă-un pergument și-n rezervă iată vine Un decret de prezident.* ASACHI, S. L. I, 278. *Va fi poate numit prezident al scriitorului promisoriu.* CR (1846), 5¹/35. *Prezidentul corpului legislativ.* NEGRUZZI, S. I, 327. *Prezidentul intrării... în spuse că țara era nemulțumită.* ȘION, P. 217. *Devine prevăzător cu un prezî ent de cabinet.* FILIMON, O. I, 96. *Punc, rogu-te, pe lingă iubitul nostru prezident, o vorbă bună și pentru mine.* CARAGIALE, O. VII, 37. *Comitetul nostru astăzi V-a ales de prezident.* VLAMUTĂ, O. A. I, 180, cf. DDHT, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Așeză pe masă, încîntea prezidentului, un buchet de flori.* AGÂRBIȚEANU, S. 510. *Ai pus pe cineva să vorbească cu prezidentul?* REBREANU, I. 326. *Dumnealui e magistrat, are să fie în curînd prezident.* BRĂESCU, O. A. II, 271. *Ești un prezident de agenție matrimonială.* VINEA, L. I, 42. *Fig. Vulcan, prezidentul focului, făcea trăsnetele lui Ios și armele lui Marș.* PLEȘOIANU, C. 114/7.

2. Președinte (2). *Prezidentul Staturilor Unite Mexicane au dat un decret.* AR (1829), 7¹/20. *Prezidentul Greciei să gîtește sa trimească depuțați.* CR (1829), 270¹/7. *Precedent amîndurora Prințipaturilor.* GONOPAU, V. 18/19. *Revoltîndu-se de nou, negrii desființară rigiditatea și o prișăcu în dimocrație, sub un prezident.* SĂULESCU, HR. II, 397/12.

— Seris și: (după lat., germ., fr.) *president*. — Pl.: *prezidenți*. — Și: (învechit) *prezedént* (scris și *president*, STAMATI, D.) s. m.

— Din lat. *praesidens*, -ntis, germ. *Präsident*, fr. *président*.

PREZIDÉNTĂ s. f. (Învechit) Președinție. *Ministerul franțez a declarat... că va susține candidătura d-lui Sauzel la prezidenția Camerei.* CR (1848), 10²/11, cf. 2³/29, NEGULICI, POLIZU, SCRIBAN, D.

— Seris și: (după fr.) *presidență*. NEGULICI.

— Din fr. *présidence*.

PREZIDÉNTÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A alege, a numi președinte (1). *Ea îl așteaptă să vie isprăvnicit sau prezidențit.* NEGRUZZI, S. I, 239.

— Seris: *presidenți*. — Prez. ind.: ?

— V. *prezident*.

PREZIDÉNTÍÁL, -Ă adj. Care aparține unui președinte, privitor la un președinte, care este propriu unui președinte, de președinte; care emană de la un președinte: (rar) *președințial*. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *Pe estrada prezidențială forfoteau secretari și funcționari.* REBREANU, R. II, 35. *Se instalase în scaunul prezidențial, luînd în mîna frîncl confederațiunii micilor dorobanși.* BRĂESCU, O. A. I, 21. *Consulul își pierdu calmul prezidențial. Izbucni, strigînd și bătdn cu pumnii în masă.* BART, E. 285. *Făcu un semn, un semn prezidențial cu mîna, abia văzută din minca largă a giubelei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 374. *Pătrunse cel dintîi în biroul prezidențial.* VINEA, L. I, 39. *Ordonanță prezidențială v. ordonanță (1).*

— Pronunțat: -fi-al. — Pl.: *prezidențiali*, -e.

— Din fr. *présidentiel*.

PREZIDÉNTÍE s. f. 1. (Astăzi rar; mai ales la sg.) Președinție. Cf. ȘINCAI, în SEC III, 134. *Mulți mijlocitori se osteneșc a înduplica pe contele de a mulțami lășîndu-se de prezidenții în favorul prințului Coburg.* AR (1830), 43¹/11. *Această axiomă tîni veni în mînte din nemuritoarea cuvîntare a unui bîrboc mare ce-a pus-ă intrînd în prezidenția Prințipaturilor Rumănești.* CĂPĂȚINEANU, S. 3/7. *Supt prezidenția cneazului Odobeschii au cercetat legiuirile de mai înainte.* ASACHI, I. 187/13, cf. VALIAN, V. *Partidul conservatoriu duce la prezidenție pe d. Sauzel.* CR (1846), 5²/1, cf. STAMATI, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Prezidenția Consiliului de Miniștri.* STANCU, R. A. IV, 423, cf. DM, M. D. LNC., DEX.

2. Veche diviziune teritorial-administrativă din India, în perioada cînd aceasta era posesiune engleză. *Poseșiile engleze acătuite din prezidenția Calcuta.* GEOGR. S. 135²/2, cf. CADE.

3. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Ceată, grup. *Te gîsești unde-s a ingerilor dzăci de mii, a întăi născușilor bulciul, seaucele apostolilor, prezidențiile procorilor, steagurile patriarșilor.* DOSOFTEI, AP. BEM 3 018.

— Accentual și: (regional) *prezidentie*. BĂRCIANU. — Seris și: *presidenție*. — Pl.: *prezidenții*. — Și: (învechit) *prezedentie* s. f.

— *Prezident* — suf. -ie.

PREZIDIÁL, -Ă adj. (Rar) Care ține de prezidiu, privitor la prezidiu; care emană de la prezidiu; de prezidiu. Cf. PROT-POP., N. D., BĂRCIANU. *Nu este nici potrivit, nici drept... după înscrisul prezidial... ea să ceri... un lucru imposibil.* ȘIBLRA, F. S. 270. *Pierre-Nicolas Philippeaux, fost judecător prezidial.* CAMIL PETRESCU, T. II, 602, cf. DL, DM.

— Pronunțat: -di-al. — Seris și: (după fr.) *presidiol*. — Pl.: *prezidiáli*, -e.

— Din fr. *présidial*.

PREZIDIE s. f. v. prezidiu.

PREZIDIRUÍ vb. IV. Tranz. (Folosit și absolut) (Învechit, rar; complementul indică ședințe, dezbateri, adunări etc.) A prezida. Cf. SEC IV, 142. *Prin lărgirea sensului* *Tot lucrul unde stăpînul nu prezidiruiaște adeasori se prăpădește.* ȚICHINDEAL, F. 455/2.

— Prez. ind.: *prezidiruiesc*.

— Din germ. *präsidieren*.

PREZIDIU s. n. 1. (Învechit) Fortăreață, garnizoană (întărită); p. ext. comandă, conducere (a unei forlărețe, garnizoană, cetăți). *Cifi au fost, cu comandantii lor, pã lofi i-ou omorit și au luat ungrui prezidiile cetăților în mîna lor.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 328, cf. 387, PROT-POP., N. D., SCL 1950, 77.

2. (Învechit) Președinție. *Au poruncit să se fină seim în Ardeal supt prezidiul generariului Virmond.* ȘINCAI, HR. III, 266/9. *Deputația carea oelrmuiaște fundusurile ștoalelor naționale purtătorului de pre-*

sidium. MONTAN, s. 1/20. În secolul protopopesc unit, sub președintele Dumitru Vaidă, s-au luat înaintea curții lui Toader Neg. AAROS, în CONTRIBUȚII, III, 118, cf. FREL. Măntă deputație care administrează fondurile a celor șapte juriștilor de prezidium. TIN. ROM. 17. Detegătorii centrală cea de căpetenie a corodim'or etc. Comitetul în corodim'or... sub președintele ministrului amănând. G. (1838), 16³/20. În august al anului trecut s-au și omduit... o comisie (circulație) sub președintul mărului dooin. ib. (1839), 25²/27.

3. Organ colectiv de conducere a unor instituții, organizații, consilii, adunări, ședințe etc.; grup de persoane ales pentru conducerea unor ședințe solemne, a unor adunări ale organizațiilor obștești etc. *Poluținea învâdala la prezidiul gubernal*. BABIȚIU, P. A. III, 32, cf. PARCIANU. *Mi-a comunicat că prezidiul mă roagă să iau și eu cuvântul la acei dinu.* D. GUSTI, P. A. 337, cf. STANCU, I.R.S.S. 48. *Adunările de activ trebuie conduse de un prezidium ales.* LUCIA DE CLASA, 1954, nr. 12, 8. *La masa prezidiului, linca seria întruna, străduindu-se să fină pas cu cea ce spunea Filip.* v. ROM. mai 1954, 20, cf. PREDA, B. 58. *Se îndreaptă către o masa lungă de prezidiu împodobită cu flori.* r martie 1965, 59. ♣ *Prezidiul Permanent = organ central al C.C. al P.C.R. ales de către aceștia, care rezolva problemele politice curente. Prezidiul Permanent rezolvă problemele politice curente ale partidului.* ȘTIINȚA, 1965, nr. 6/689, cf. M. D. I. SC. ♦ Organ colegial exercitând funcția de șef al statului în unele țări socialiste. Cf. M. D. I. SC.

4. (Înviechit, rar) Ajutor, sprijin, concurs. Cf. PONTURIANT, D.

— Scris și: (după lat., germ.) *presidium*. — Pl.: *prezidii* și (înviechit) *prezidiuri* (PONTURIANT, D.). — Și: *prezidium* (scris și *presidium*) s. n., (înviechit) *prezidie* s. f.

— Din lat. *praesidium*, germ. *Präsidium*.

PREZIDIUM s. n. v. *prezidiu*.

PREZIDUÍ vb. IV. *Tranz.* (Uțosît și a b s o l.) (Înviechit; complementul indică ședințe, dezbateri, adunări etc.) A prezida. *Predut... a prezidui această obștească adunare* (a. 1831). URICARIU, II, 212. *Făptui foarte mult pentru organizația bunelor înlocniri, însuși prezeduuud giudecăți.* SĂULESCU, III, 1, 172/2, cf. PROT.-POP., S. D. ♣ În *tranz.* și *tranz.* Fig. *Noi ne unim cu păcrea dănuceat marelui logofăt fiind întemeiat și pe dreptul cuvânt și pe prințipurile ce au prezidiul la redacția Organicesului Regulament.* BULLIUS, G. (1844), 166²/4. *Dumnezeu care pe zidiri preziduieste.* CONACHI, P. 292. *La noi n-a sosit vremea în care-nțelepciunea Prezidiuie în toate.* NEGRUZZI, S. II, 181. ♦ În *tranz.* A fi prezent, a fi martor, a asista (având un cuvânt hotărâtor). *Directorul [spitalului]... este îndatorit a prezidui în feșcare lună... la comisia doctorilor primari.* CUCURAN, D. 6/20. *Au prezidiul însuși la oca operație.* ca (1848), 11²/8.

— Scris și: *presidui*. — *Prez. ind.*: *prezidiuiese* și (înviechit) *prezidui*. — Și: *prezeduif, preziduiif* (scris *preasidui*, SĂULESCU, III, 1, 174/9) vb. IV. — *Prezidiu* + suf. -ui.

PREZINT, -Ă adj. v. *prezent*².

PREZINTĂ vb. I v. *prezenta*.

PREZINTĂBIL, -Ă adj. v. *prezentabil*.

PREZINTĂRE s. f. v. *prezentare*.

PREZINTĂȚIUNE s. f. v. *prezentație*.

PREZINTE adj. v. *prezent*².

PREZINȚĂ s. n. v. *prezenție*.

PREZINȚĂ s. f. v. *prezență*.

PREZIS, -Ă adj. (Înviechit) Sigurată, sus-amintit, sus-pomenit. *Al șaselea din după prezisa biruiții, și ajă a fi venit... la Niev'ca... Tofol al mitropoliei Gotei episcop.* ȘINCAI, III, I, 41 8, cf. FREL. *Fără a putea numiul propriuțor al rectorilorului... să facă la prezisa jlobă în carsul aerștu preora de ca 15 vro aluși odăogire* (a. 1833), doc. 10, 894. *Înaintind cinstiul vistorii prezisile bucafi de moneda, o roagă sa binevoiască a da dezlegare... de joab fi îngodată a ci încalete într-această biră* (a. 1844), ib. 818. *Campătoarea și slobozira prezisului prof de tin* (a. 1850), ib. 972, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALIENI, W. — Scris și: *prezis*. — Pl.: *prezisi*, -si. — Pref. *pre-* - *zis*.

PREZISĂ s. f. (Înviechit) Prezicere. *Acceș prezisă, adică protocti, ale împărătesei se impliniră toate în-locnui.* GORJAN, II, II, 228 10, cf. POLIZU, DI, 60. — Pl.: *prezise*. — V.: *prezice*.

PREZIUĂ s. f. (De obicei precedat de prepoziția Zi care precedă un eveniment, o întâmplare, un fapt, ziua precedentă: *ajun Vorbea rej de Anușent, și-si șpuncau, multumib, glescfurile din preziau*. DELAVARSCA, I, 125. *Farafal întârziar... împodobise din preziau un cap mare de țoi; cu tibel cenechiu și albastru.* id. s. 182. *Din dăru preziau d' toarnu Tu adormiseși pătruisă de soare.* BLAGA, P. 42. ♣ I o c. prep. *În (sau din) preziau...* (sau, înviechit, *prezilele...*) : în decursul a 24 de ore care precedă începutul unei anumite zile sau momentul producerii unui anumit eveniment; în ajunul... cu o zi înainte de... : p. ex. I. cu puțin timp înainte de... *Albă cauză a nouei dezbinări între cei doi arhiepiscopi s-a iscat tot în prezilele conferenței naționale din 1867.* BABIȚIU, P. A. II, 159. *În preziau plecării el a stat singur, închis în odaia locă ziuă.* VILHUFĂ, O. A. 124. *Credeam că simtem în preziau unui război.* D. ZAMFIRESCU, A. 158. *Ideea domniai Nifa se întind...* Și-si preziau olegierilor vuloare, în manifestul guvernului... articolul 15 suna deslașit. BRĂTESCU-VOINESU, P. 147. *Un neastimțar mare, ca în preziau unei catastrofe, ... mi furbea în tot trupul.* GALACȚION, O. A. II, 66. *cu îndușoarea de deportat în preziau ostidei, jurea arbuștii exotici.* C. PETRESCU, I. I. 4. *Citea... șoptind curintele unal cite unal, ca școlaru în preziau examenului.* GALAN, B. I, 6.

— Pronunțat -zi-uă. — Pl.: *prezile*.

— Pref. *pre-* — *ziuă*.

PREZIU subst. (Transilv.) Piesmeț (I) (măcinat). *Carnea asta o frigem în prezii.* Com. din BAIA DE ARIEȘ — ARIEȘ, cf. ULAC REG. II, 81, MAT. DIALECT. I, 88.

— Pl.: ? — Și: *preziu* subst. MAL. DIALECT. I, 88.

— Din magh. *prezli*.

PREZIU subst. v. *prezli*.

PREZIUȘ subst. v. *prezbis*.

PREZNEI s. n. v. *prisnel*.

PREZOMPTIV, -Ă adj. v. *prezumtiv*.

PREZOMPTUOS, -OĂSĂ adj. v. *prezumțios*.

PREZOMPTIE s. f. v. *prezumție*.

PREZOMTIV, -Ă adj. v. *prezumtiv*.

PREZOMTUOS, -OĂSĂ adj. v. *prezumțios*.

PREZÓN s. n. v. **prizon**¹.

PREZONÉR, -Ă s. m. și f. v. **prizonier**.

PREZUMĂ vb. I. **Tranz.** (Livresc) A presupune (2): a estima. *As putea prezuma... că niște motive personale te face a dori să intri în posesia acestor scrisori.* CR (1848), 14²/73. *Concluziunile marinierei li a permis a prezuma că unde d-aceste văi în mijlocul oceanului cel mare ajung la o profunditate de patru mii de stnjenii.* ISIS (1859), 36 2, cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL. *Vătămăra este prezumată în cazul nulității expres. pînă la proba contrarie.* PR. DREPT, 851. < Refl. pas. *Procentul beneficiului net al întreprinderilor comerciale se prezumează a fi egal cu 40%.* LEG. EC. IL. 160. < **In tranz.** (Neobișnuit) A avea o părere bună despre cineva sau ceva. Cf. SCRIBAN, D.
- Prez. ind.: *prezûm* și (rar) *prezumez*.
- Din fr. *présumer*.

PREZUMĂBIL, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Care este de presupus, care poate fi presupus. Cf. PROT-POP., S. D., LM, ALEXI, W.
- Seris și: (după fr.) *presumabil*. PROT-POP., S. D. - Pl.: *presumabili*, -e.
- Din fr. *présunable*.

PREZUMĂT, -Ă adj. (Livresc) Presupus². *Despre absența prezumată.* HAMANGIU, c. c. 38, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. 1046. *Un futil incident prezumat care lua la el proporții de tragedie.* RALEA, s. t. 1, 92. *Metoda sa nu putea avea eficacitatea prezumată pentru că nu pleca de la postulatul concordanței necesare a legilor gândirii cu legile naturii.* JOJA, s. l. 9. *Autorul prezumat al unuia din cărțile medievale despre doctorul Faust... își trimite croul să studieze aici [în Wittenberg].* 1 iunie 1961, 52. *Furia subită... l-a cuprins în fața asasinului prezumat.* ȘTIINȚA, 1967, nr. 7 212.

- Seris și: *presumat*. - Pl.: *prezumați*, -te.
- V. *prezuma*.

PREZUMPT, -Ă adj. (Învechit) Presupus². *Mă mir cum se face ca pipele, prezumpte onice, ce s-au găsit în Franța... să aibă... forma subțire și ușoară.* ODOBESCU, s. II, 303. *Cauza este presupmptă pînă la dovada contrarie.* HAMANGIU, c. c. 228, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM.
- Seris și: (după lat.) *presumpt*. - Pl.: *prezumpti*, -te.

- Din lat. *praesumptus*.

PREZUMPTIV, -Ă adj. v. **prezumtiv**.

PREZUMPTUÓS, -OĂȘĂ adj. v. **prezumțios**.

PREZUMPTȚIE s. f. v. **prezumție**.

PREZUMPTIÓS, -OĂȘĂ adj. v. **prezumțios**.

PREZUMPTIÓNE s. f. v. **prezumție**.

PREZUMTIV, -Ă adj. I. (Despre succesori) Care urmează să moștenească, în mod firesc sau conform legii, un bun, un drept, o funcție etc. V. moștenitor, succesor. *Presumtivul clironom al tronului.* SĂVULESCU, HR. II, 310/9, cf. NEGULICI. *S-a scris și la arhiducele Francisc ca clironom prezumtiv.* BABIȚIU, P. A. I, 533, cf. STAMATI, D., PROT-POP., S. D. *Ei vor slăruia a se face inventarul bunurilor succesiunii în prezența credului prezumtiv.* HAMANGIU, c. c. 216, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX.

2. Despre care există presupunerea că este (într-un anumit fel); presupus², (livresc) prezumat, (învechit și regional) *prepus*³ (1 2), (învechit) *prezumpt*. V. bănuie, ipotetic, închipuit, proba-

bil. Cf. NEGULICI. *Această epistolă e adresată prezumtivului meu girere.* F (1874), 315, cf. ALEXI, W. *Zărise un portret al acestuia, executat de Aslan și oferit prezumtivului ministru.* CĂLINESCU, B. I. 55. *Prezumțiva descoperire a acestora era chior mîndria ei cea mai mare.* BLAGA, Z. 113. *În tramvai într-o direcție opusă cartierului său, ca următorii prezumtivi să fie induși în eroare.* V. ROM. octombrie 1964, 93, cf. M. D. ENC., DEX. < *Modul prezumtiv (și substantivat, n.) = mod al verbului care prezintă o acțiune ipotetică (în trecut sau în viitor); (rar) mod potențial (II 2). Cu viitorul I al auxiliarului „a fi” urmat de participiul prezent al unui verb se formează un mod pe care gramaticii de pe vremuri îl numeau prezumtiv sau potențial.* IORDAN, STIL. 165. *De cele mai multe ori viitorul anterior are valoare de prezumtiv perfect.* L. ROM. 1953, nr. 4, 45. *La o analiză mai atentă a faptelor se poate orbi nu numai de un mod prezumtiv, ci și de o tendință către o conjugare aparte.* SG II, 54, cf. M. D. ENC., DEX.

- Seris și: (după lat.) *presumtiv*. - Pl.: *presumtivi*, -e. - Și: **prezumptiv**, -ă (scris și *presumptiv*). (Învechit) **prezumptiv**, -ă (scris *presumptiv*, PROT-POP., S. D., ALEXI, W.) **prezumtiv**, -ă (scris *presomtiv*, NEGULICI) adj.

- Din lat. *praesumptivus*. - **Prezumptiv**, **prezumtiv** < fr. *présomptiv*.

PREZUMTUÓS, -OĂȘĂ adj. v. **prezumțios**.

PREZUMȚIE s. f. I. Faptul de a admite în mod provizoriu că ceva este real, posibil, adevărat: ceea ce este admis în mod prealabil drept real, posibil, adevărat: presupunere, supoziție, ipoteză. (rar) *presupus*¹, (învechit și popular) *prepus*¹ (1), (învechit și regional) *prepunere* (2). *Adună fărime de știri disparate, unele văzute sau controlate, cele mai multe simple zvonuri sau prezumțiuni.* BUL. COM. IST. II, 26. *Bucuroși în gând de a se fi înșelată asupra prezumțiilor.* ARDELEANU, D. 116, cf. CADE. *Didacticismul devine inutil și, prin prezumție, primejdios.* LOVINESCU, c. v. 31. *Încordarea relațiilor dintre Rusia și Turcia păreau a justifica aceste prezumții.* OȚETEȘ, T. V. 12³. *Pot să-ți încredințez un secret? adică, propriu-zis, o prezumțiune serioasă?* CĂLINESCU, E. O. II, 147, cf. DM. *La nici unul dintre pașoptiști temeiurile credinței n-au rămas intacte... nu ajung nici mîncăr la un pesimism sistematic, întemeiat pe o prezumție filozofică.* V. ROM. ianuarie 1965, 109, cf. M. D. ENC., DEX. < (Neobișnuit) **Pretenție** (3). *O traducere se cade să se ferească... de prezumția de exaltitate.* CĂLINESCU, c. o. 269.

2. S p e c. Concluzie trasă de lege sau de un organ de jurisdicție asupra existenței unui fapt necunoscut și care nu poate fi dovedit direct, ci cu ajutorul altor fapte, cunoscute și conexe. Cf. DDRF. *Prezumțiunile sînt consecințele ce legea sau magistratul trage din un fapt cunoscut la un fapt necunoscut.* HAMANGIU, c. c. 298, cf. CADE. *Atlea fenomene sociale care pot fi provocate de cercetător, fără ca prin accusa să se caze vreo normă morală sau vreo prezumție juridică.* D. GUSTI, P. A. 135, cf. SCRIBAN, D., DM. *Prezumția dreptului de proprietate socialistă de stat își găsește suportul în ideea protecției absolute a dreptului de proprietate socialistă de stat.* PR. DREPT, 244, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Păreră exagerată despre sine, încredere nelătețiată în forțele, în meritele proprii, într-un sprijin venit din afară, în noroc etc. V. supraestima-re, supraevaluare. *Vișuriile de care trebuie să te ferești moi mult sînt prezumția și mîndria.* KOGĂLNICEANU, s. 215. [Sînt] *ajunși în acel grad de prezumție, unde orice critică e de justă li se pare por-nită din invidie.* ALECSANDRI, s. 45, cf. MACEDONSKI, O. IV, 149, DDRF, BĂRCIANU. *Vădea la tof pasul o prosumțiune nemiapomenită.* SBIERA, F. s. 29, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu poate avea*

prezumția deșartă sa creadă că va avea mai multe batoane decât au avut predecesorii lui. LIT. ANTIMONASABICĂ, 162. Ar fi deci un fapt istoric numai prin *prezumția* trușoasă de a-l impune atenției. SADOVEANU, o. VIII, 333, cf. SCRIBAN, D. Toată această risipă devine la omul de afaceri *prezumție* de credit. BALTA, s. t. II, 223, cf. DL, DM. Seriem... nu pentru că avem neapărat *prezumția* de a atinge în lucrările noastre desăvârșirea. v. ROM. iulie 1962, 140, cf. M. D. ENC., DEN.

— Seris și: (după lat., fr.) *presumție*. STAMAT, D. — PL.: *prezumții*. — Și: (rar) *prezumțiune* (seris și *presunțiune*), *prezumție* (seris și *presumpție*, PROF.-POP., S. D.), *prezumțiune* (seris și *presumptiune*, ANTONESCU, D.), (învechit, rar) *prezumție* (seris *presumpție*, PROF.-POP., S. D.), *presumțiune* s. f.
— Din lat. *praesumptio*, -onis, fr. *présomption*.

PREZUMȚIOS, -OĂȘĂ adj. (Despre oameni) Care are o părere exagerat de bună despre sine; (despre manifestări ale oamenilor) care exprimă, trădează înfumurare, îngîmfare, aroganță; infumurat, îngîmfat, încrezut; arogant. *E foarte ambițios și prezumțios, deși se arată mult republican.* BĂLCULESCU, ap. GINCU, A. 278. *Nesătina și nerozia sînt prezumțioase.* I. POP. I. 71/12. *Nu sînt nici destul de naiv, nici altă de prezumțios... ca să-mi permit a-mi face iluzii.* GINCU, ap. CADE. *Jurnalul teatral călă să se lupte învințel... în contra șarlataniei acreditate și prezumțioase.* FILIMON, o. II, 274. *Mă tem, stămați colegi, că mă veți crede, după cuvintele mele, mult mai prezumțios decît sînt în realitate.* OPOBESCU, s. III, 615, cf. DDBU, BĂRCIANU. *Aceste amestecari premature în politică și această critică prezumțioasă rîci la unii politicieni români inima caldă și potoli vînt ulterea.* SBIERA, F. S. 384, cf. ALLEN, W., ȘĂINLANU, D. C., CADE. *Din energia unui creator... de expresie artistică trăiesc imitatori prezumțioși.* LOVINESCU, s. I, 115. *Esti prezumțios și cu toate astea unora ți pare ție rușine de tine însuși.* CĂLINESCU, C. O. 133, cf. DM. *Un tuor trebuie să fie viteaz și superb, în nici un caz prezumțios.* v. ROM. iunie 1965, 21, cf. M. D. ENC., DEN.

— Seris și: (după lat., fr.) *presumțios*. — Pronunțat: -fu-os. — PL.: *prezumțioși*, -oase. — Și: *prezumțioși*, -oășă (seris și *presumțioși*), (rar) *prezumțioș*, -oășă (SCRIBAN, D.), (învechit) *prezumțioș*, -oășă (seris *presumțioș*, NIGULEȘ), *prezumțioș*, -oășă (seris *presumțioș*, PROF.-POP., S. D.), *prezumțioș*, -oășă (seris *presumțioș*, ARISTEA, PL. I.) adj.

— După lat. *praesumptuosus*, fr. *présomptueux*.

PREZUMȚIUNE s. f. v. *prezumție*.

PREZŪSFIE s. f. v. *presustie*.

PHEZVITEHĂ s. f. Soția prezbiterului. *Ne lumnează și pre noi, robu lui Dumnezeu, prezbiterul Mafiei și prezbitera Anastasia (cca 1800—1820).* ȘIZ. XVIII, 7. *Și părințele Trima Iliaș și prezbitera Maria acuma-s bătrni.* SADOVEANU, o. X, 529, cf. SCRIBAN, D. 1011, DM. *Mare năcaz măi amu presbitera părintebui.* ȘIZ. V, 1.

¹ — PL.: *prezbiteri*. — Și: *prezbiteră* (DM), *presbiteră* s. f.

— Din ngr. *πρεσβυτέρα*.

PREZVITEHĂN, -Ă adj., s. m. și f. v. *prezbiterian*.

PRI prep. v. *pe*.

PRIBAGONIÂN subst. Etaj superior al cocenului din regiunile alpină și mediteraneană, caracterizat prin numuliți, cehinide, lamelibranhiate, gastropode etc. Cf. LURĂ, M. D. ENC.

— Pronunțat. *pri-a-bo-ni-an*.

— Din fr. *priabonien*.

PRIBĂN, -Ă adj. v. *prîan*.

PRIBĂN, -Ă adj. (Popular despre animale, mai ales despre boi și vaci) Care are părul cu pește sau cu dungă de altă culoare față de rest, de obicei albe. V. BĂLȚĂL, PEȘTERĂ, CĂTEAȘ, Cf. CAHAC, II, 289, DDBU, DAMI, I. 28, GHIDU, R. M., ALLEN, W., IDRG, ȘĂINLANU, D. C., CADE, DM, DEN, II II 26, 79, 117, 131, 143, IV 9, XII 274, XVIII 103. *Acesta a legat repede boala de-a curmezișul așa, că de departe să parca că este prîan.* SBIERA, p. 240. *Bou bălțat, Bou prîan, Că jugu de leuștean.* ȘIZ. XIII, 12. *Vaca care s-ar goni în săptămîna asta, face rîle florii (prîan).* MUSCĂ, II, cf. CHEST. V 76 6, ALM SS I II 179 386, VII 3, V 2, 15, 16, VI 3, 9. *Un porc prîan.* MAL. DIVULG. I, 188. *Am o vacă prîană. La tot satul dă brană (Moara).* SBIERA, p. 320. *Am o vacă prîană. Toată noaptea paș-e-n țotună (Luna).* CADE.

— Pronunțat *pri-an*. — PL.: *priana*, -e și (regional) *priani*, -e (IDRG, II II 26). — Și: (regional) *priam*, -ă adj. ALB I 1 192 388.

— *Priin* — suf. -an.

PRIPĂȘMI s. n. (Med.) Stare de erecție prelungită anormal, dureroasă a penisului, născută fără apetit sexual și adesea neînmată de ejaculare. *Să nască pripășmos din rușinea vînelor mădularilor.* MEȘI, DOYT. II, 81¹ 13. *Priapismu se zice patima lupteasă ce se întimplă la bărbați, cînd mădularii lor de-a purure se irită și se întîrtoază.* GOINEA, I. I, 136 18. *Acsta este un mijloc prețios de a triumfa de boșirile nîmfo-maniei, priapismului și salivătoșii.* MAS. SĂNĂT 106 21, cf. BUANI, D. S., D. MED. DEN. ? Fig. *Mă tulbură că nici măcar cupîntul „inselacune” nu caracterizează starea de pripășm dezgustător a cetățînilor în Ar-ghezi.* B. 20.

— Pronunțat. *pri-a*. — Și: (învechit, rar) *priapismos* s. n.

— Din fr. *priapisme*. *Priapismos* ngr. *πριπαπισμός*.

PRIPĂȘMOS s. n. v. *priapism*.

PRIBĂR subst. sg. v. *prieră*.

PRIBĂTEN, -Ă s. m. și f. v. *prieten*.

PRIBĂTIV, -Ă s. m. și f. v. *prieten*.

PRIBĂTIVIC s. m. v. *prietaie*.

PRIBĂR s. n. v. *proor*.

PRIBĂG, -Ă adj., subst. v. *pribeag*.

PRIBĂGÊL s. m. v. *pribegei*.

PRIBĂGÎ vb. IV v. *pribegei*.

PRIBĂGÎE s. f. v. *pribegie*.

PRIBEĂG, -Ă adj., subst. I. Adj., s. m. și f. (Astăzi rar) Refugiat; emigrant; exilat. *Și intră Israel în Eghiptu și Iacobi pribeaigu fu în țeara lui Haru.* PSALM. 220, cf. GOMIȘ, PS. 294 2. *Greco nu putură răbda rușinea și doseada, ce se odunară totu mai mari de sfîtuiră, și aleasră pre un pribeaig de-l chema Tiberic.* MOXA, 377 31. *Auzindu de cîta pribegii caru -ra fugiti printre-alle țări de nevoia tancului Vodă, cu dragoste s-au întorsu la domnu său, Pătru Vodă.* FIEBICH, I. 201. *Legat-au la această locmală de pace să nu să prîtînoasă nici deun-ă parte pribegii și fugarii.* N. COSTA, I. 506. *Au strînsu cîtuva boteri moldoveni ce era în țara Muntenească pribegi.* NIGULEȘ, I. 102. *Au veat uci boteri pribegi cu oaste, pre gura Praova și au avut război mare.* ANON. CANTAC. CM 4, 117, cf. ANON. CAN. *Sunt pribagy în țara Moșoșu (a. 1700).* IORGA, S. D. IV, 72. *În locu-ru meu Hasan pașă... cu îște domni și boteri pribegi din țara Românească.* BĂLCULESCU, M. V. 88. *Correspondenț-se cu*

boierii pribegi. Lotărită peira lui. NEGRUZZI, s. 1, 111. Ursca... E de jete Milcov pribeg misterios. ALECSANDRI, POEZII, 284. Aeolo peritō, lupându-se vitejește, Eadco duccearul și mulți alți oameni dintre rătălitul din feară în feară, ca si un pribeg. ISPIBESCU, L. 367. Nu trece însă mult și inversunajii pribegii reintră în țară. XENOPOL, I. B. V, 19. Sat din margine de codru... Ursitoarele rch scris-au Toți voinicii să te lasă și-au orînduit să fie Un pribeg din orice casă. GOGA, p. 129. O soră mai mare a ei, Sefla, înca pe un pribeg muntean, Ivasco jureabul. BUL. COM. IST. I, 211. În crud exil, pribeg prin țări străine, Visei atunci o vastă trikăgie. TOPÎRCEANU, B. 89. Rîndum culnie la țof pribegii într-o vîgăună pe metal Sirdulului. GALAN, Z. R. 283.

2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care umblă (rătăcind din loc în loc, rătăcitor; (persoană) care a venit din altă parte și s-a stabilit într-un (anumit) loc, străin, venetic, (învechit și regional) nemernic (H). V. hoinar, pelerin. Domnul Lăncește pribegii. PSALT. 303, cf. BUDAI-DILLANU, L. N., DRU, CLEMENS. Pomâni sub urmașii lui Dregos (dregu o viață primivă, și trecul lor tînăr, jehiorcel... a una lungă ei pe pribegii lor frați. NEGRUZZI, s. 1, 271. Și denacele, pribeg, jurtat din loc în loc, E timp să știu că dăltă în casa lui Moșe. ALECSANDRI, T. II, 82. Cum n-oi mai fi pribeg De-atunci înainte, M-or troieni cu drag Aducei aminte. EMINESCU, O. I, 216. Mă cuprind gânduri nebune și umblu pribeg prin lume. STAVICI, S. I, 101. El văd treu că tot ce-i mai rămîne să facă e să plece pribeg în lume. GIBLIA, S. I, CR. II, 175. O, dec-ai fost ca să te duci în lumea tristelor năluri, De ce, frumosule pribeg, Ai mai trecut al veștu prag? BUDICIANU, p. 74. Dar ainsul vrea să țose prin toaple și furtună, Se-lege țara fîltă, nebun, un om pribeg. COȘBUC, P. I, 111. De-ar oaii cu ani pînănturile toate, Să fugă de el ususi mei un pribeg nu poate. CIRNA, p. 69. Primii, primii la vatra voastră Să lănceșca și jureabul. IOSIE, PATR. 55. Moi îi care minte, frumosă pribegă, Achi voși clare în aur scădele? FLICĂ, o. 76. Uite bobii, fota maichii... Cu dregost-sorată croi pribeg pe drum de soră. FEHIMU, I. 29. Prin ce hnuturi rătăcești Pribegă? TOPÎRCEANU, O. A. I, 165. La murginea elmpiei, se arătaseră oameni pribegi. SĂDOVEANU, O. III, 351. Pribeg, cum sub, Mă simt azi cel mai singurate suflet Și străbătut de-omînt alerg. BLAGA, POEZII, II. Pînă la sfîrșit, soarte se imblinzise și nu se aratase vitregă cu orfanul descult și pribeg. C. PETRESCU, A. R. 189. Semăna cu o figanăcă pribegă, cu șala arsă de vînduri și ploii. PRIDA, M. 174. Numa ce răsună-n cole Chiot lung de către vale Și-n lumino răsfireală Un pribeg mi se arată. DEȘLIU, M. 46, cf. A V 15, 18. Dorule, copil pribeg, Mult mi-estî greu, dar mult mi-estî drag. FOLC. TRANSILV. II, 63. ♪ Fîg. Ai știut că viața întregă Trista-mi inimă pribegă Tot pe tunc te-a iubit? EMINESCU, O. IV, 53. Așa, cu o poveste pribegă și măiastră, Campitul vînt de iarnă mi cantă la fereastră. DIMETRESCU, O. 59. Prin codru trecînd, Pribegul vînt Se duce, cutud Enebru-i cînt. NECULIȚĂ, J. D. 68. Prin potopul vecurilor negre N-a-o lumina cărării pribeg. GOGA P. 28. Cine-mi lumurează pragul? Este inima fierbîntă... Este dorul meu, pribegul. CIRNA, P. 159. Și din gură-n gură-acum, Umblă doina cea pribegă. IOSIE, V. 111. Poeme dulci de vise, poeme de patale, Ce mor în hennararea din muntea-ne pribegă! PETICĂ, O. 72. Pe prichicul cuplorului moș Costan șade piernicit și tacut, cu privirile pribeg, cu gîndurile eîne știe unde. REFRANU, XV, 136. O, gînd amar... singurătății, Pribeg scri de primăvară, Parfumuri ce re duce pe vînt. BACOVIA, O. 166. Fainu și admirația din jurul meu ar ptea — pînăru cine știe ce inimă pribegă — să-mi prefacă abrazul și să-mi sează slujenia. GALACION, O. A. I, 42. Ziua de ieri... S-a jierdut neputincioasă și pribegă. ARGHEZI, VLRS.

195. Cînd horese țorca pribegă Toate oile nă-utrebă-folc. TRANSILV. I, 270. ♪ (Prin analogie) Și iață col-n ceruri pribegile din lume, Cuoarce în șiruri zburînd spre orizont. ALECSANDRI, POEZII, A. Speric cîinii pribegi prin canale. BACOVIA, O. 21. Cîinii pribegi rătăceau în amurg. FIVINZĂ, Z. 71. Iață se-nloarscă cîinii pribeg, Vîslînd așale larguri de cîoare. DLS-IV, C. 29. Taamna, pasărea pribegă nu mai este ogîtală de figurile impercherii. VİN. PESC. noiembrie 1961, 11.

3. Adj. (Despre viață, mod de trai etc.) Care este specific omului pribeg (2), care se desfoară meru în altă parte, din loc în loc. Era... Strînsi Țiganii cu mie și cu mare, Părăsindu-și viața pribegă. BUDAI-DILLANU, Z. 79. N-am să te-utreb de unde vii, N'iei de ce fi-s zilele pribeg. V. ROM. august 1962, 14.

4. Adj. (Despre ființe sau grupuri de ființe) Care s-a desprins de colectivitate, care s-a depărlat de ceilalți; singur, răzlet (H); slinger. El se inspiră de a cînta amorul și gloria, nu în zgomotul oraselor unde cite o privighetoare pribegă, în alee trase cu sfoară, sloboade niște sonuri ținătoare. NEGRUZZI, s. 1, 197. Mari petroate sure și murgi, unele grămădite la un loc... atlele răsipite prin livezi ca vacile cînd pase pribeg. GDOBESCU, S. III, 195, cf. DM, M. D. LSC., DLX. ♪ (Despre lucruri, plante etc.) Izolat sau situat la distanță de altul ori de alții; răzlet (H). Prin câteva spărturi de bori de-abia se zărea cite o stea pribegă. XENOPOL, SP. TDRG. Codrul o ascultă, cîntă povestea bledului pribeg. BASSARABESCU, V. 52. Unul plîngînd, o lacrimă pribegă Pe ranu ochilor se-nclogă. ARGHEZI, VLRS. 368.

5. S. m. (Regional, mai ales în Maram. și Transilv.) Haiduc. Decei catană-n șircag, Moi bine-n codru pribeg. ALECSANDRI, P. P. 291. Du-mă, roibule, pribeg C-oi mînea frunză de fag Și-oi iubi ce mi-o fi drag. TLEDORESCU, P. P. 350, cf. T. PAPAIAI, M. 159, 230. Pribegii o vrut să ia stîna de la fală. ARH. FOLK. I, 163. Cîobre o fost on pribeg din Betarei și nu s-o dat jrius la pandari. ib. VI, 213. Cine m-a făcut pribeg, Pita și frunza de fag, Pita și dor de cel drag. FOLC. TRANSILV. I, 153. Duce-maș să fii pribeg. Cu puscă și cu băltag. ib. II, 368.

— Pl.: pribegi, -ge și (învechit) pribegii, -ge (BIBLIA 1688, 56³31). — Și: (învechit și regional) pribăg, -ă adj., subst., (învechit) priveg, -ă (CLEMENS), prebeag, -ă (CORIȘI, PS. 291-2), (regional) pribiği, -ă (ȘEZ. III, 86), pribleag, -ă (A V 15) adj., s. m. și f.

— Din v. sl. прѣбѣга.

PRIBEGEL s. m. (Maram.) Diminutiv al lui pribeg (5). Sub cel cori de păducel Șede mîndru pribegel. Mîndra șade lungă el. ȚIPLA, P. P. 88, cf. T. PAPAIAI, M. 104, 230. Șede-s mîndru pribegel, Sup cel corj de păducel. ARH. FOLK. I, 166.

— Pl.: pribegeli, -și; pribăgel s. m.

— Pribeg — suf. -el.

PRIBEGI vb. IV. Intranz. I. A-și părăsi sau a fi obligat să-și părăsească familia, rudele, locul natal, țara pentru a se refugia în alt loc, în altă țară; a trăi într-un loc străin, într-o țară străină unde a fost obligat să se refugieze. V. refugia, emigra. Și pribegi... la Menclau. MOXA, 352/21. Ave-salom cînd neise pre frate-său, pre Avron, și pribegi de frica tătăine-său. VARLAAM, C. 208. Acesta Pătru Vodă dăca cu pribegitu în Țara Ungurească de nevoia vîru-său... n-au făcut zăbavă nullă. URECHE, L. 77. Aceste toate nepulindu-le suferi boierii... s-au sfătuit pre tînă să pribegescă. N. COSTIN, L. 556. Moșile ceaurului le-au dat Mihai-Vodă allor boieri, streini, iar nu neamului său, dzicînd că cite ce-au pribegit cu moscalii au venit o împărăție și s-au hainit cu domnu cu tot. NECULIȚE, L. 298, cf. ANON. CAR. Fugînd să pribegescă, el fugi pînă în codrii Ciucului. ANON. CANIAC., CM I, 134. O seamă de boieri, vîzînd

omortrea acelor doi baiari mari, au pribegit în Țara Ungurească. R. POPESCU, CM I, 282. Oarecând, pribăgishă Alexandru Fariz de la Troade și năcursă la Mene-lau craiul. ALEXANDRIA (1794), 75-17. Au pribegit la unguri. ȘINGAI, BR. II, 13-13. Boierii stău totuși a pribegi la unguri. NEGRUZZI, S. I, 129. Moartea lui Arbore, pe care boierii o socoteau nedreaptă, ea fiind făcută fără judecată, împinse pe mulți din ei să pribegescă în Polonia. XENOPOL, I. R. IV, 223. Șalul cel lănar a pribegit la Bizanț. SADOVEANU, O. XI, 591. cf. X, 106. El cu domnul se-nărăjba și călare pribegea Pe drăgul Bugeacului ... La saraiul hanului. ALECSANDRI, P. P. 179. ♀ T. T. A. N. Z. I. A. C. L. Omorind pe-al meu părinte, dia Argos mă pribegesti. BELDIMAN, O. 96/10. ♀ (Prin lărgirea sensului) Ciubuc Clopotarul, tot din Ardeal, știa puțină carte ca și mine și ajot a pribegit de-acolo ca și noi. CREANGĂ, A. 19. Când s-a putut lăra, a pribegit din sol. SADOVEANU, O. VIII, 537. ♀ (Prin analogie) Albinele ... sau se întorc în coșniș ca părintească sau pribegese. ECONOMIA, 186-9. Cîrdurile de cocoare ... Pribegit-au urmărițe de al nostru jălnic dor. ALECSANDRI, P. III, 7. Nu mai stău pe luncă florii. Văile-s deșerte: Țipă cîrduri de cocori Pribegind departe! IOSIF, P. 52. Spre toamnă ... [Derzele] pribegau spre fărâmi colde. SADOVEANU, O. V, 415.

2. A rătăci, a colinda din loc în loc (neavînd o așezare statornică), de a umbla de colo pînă colo: p. ext. timpul cil cineva rătăcește astfel: viață, stare, situație a pribegului (1); pribegire (2). Cf. pribegii (2). Toamă istoris a părintilor lui tot ce pățise în pribegia lui. ISPIRESCU, I. 351. Într-o zi o luă rază, p-un popt de musci ... Și simțea în astă zi de pribegie o nedomarie, încit suna către culmea dealului, fără a lua în seacă cîntări și rugă. DELAVRANCA, S. 27. Verșam la schit cu hotărîrea să stau cîteva zile, fără să pun la socoteală firea mea nestatornică și iubităre de pribegie. HOGAȘ, DR. I, 257. Canonul meu imi cere pribegie, săracie, vînt și ploaie. GALACTION, O. A. I, 378. Mănu-lume te atese totă, Asă-nrădă-n pribegie fie. Ceva culens un colț de-îngrășie. ARGHEZI, VLRS. 338. La douăzeci și șase de ani, sint iur pe drumuri, nevoit să reiau toașgul pribegiei. T. Iunie 1964. 21. Ciurma-i prinde și-a omorât'. Ducă-s-ar în pribegie! ALECSANDRI, P. P. 36. Mă duc, măică-n pribegie, Că nu-e inima justă. TEODORSCU, P. P. 625. Arz-a focu militei Că te duc-n pribegie. ȘIZ, V, 89.

— Pl.: pribegii. — și (regional) pribăgii s. f.
— Pribegai suf. -ie.

PRIBEGIRE s. f. 1. (Astăzi rar) Pribegie (1). Cf. pribegii (1). Pribegirea aceasta ... mîntuiește protoraul meu. BELDIMAN, S. P. II, 26-18. Răia-i Moisi prin Ținutul Arabiei 19 ani, pînă cînd murind bătrîn și fiiu schimbi născuti sub guguș câmpului răsărită tinerii, fiiu săboțeneni, născuti în deșertul pribegirii. SAULESCU, BR. I, 16-16. După pribegirea domnului Dimitrie Cantemir, Moldavia rămăsese într-o stăruțburată. NEGRUZZI, S. I, 179. Cf. I. M. DIBU, DE. DM.

2. Faptul de a rătăci, de a colinda din loc în loc (neavînd o așezare statornică), de a umbla de colo pînă colo: p. ext. timpul cil cineva rătăcește astfel: viață, stare, situație a pribegului (2); pribegire (2). Cf. pribegii (2). Cf. DRU, IM. Te ție, țiază mangoasă ... Pică-mă pușticia mîrte ... Să pot căuta cu simțire A lui Argur pribegire. BĂRBĂ, A. 5-11. Într-o zi însă, eam se întorcea acasă din pribegiri lui prin munți ... răzu ... un căm-est-ștețu în usă. I. NEGRUZZI, S. III, 259. Parcă i se lăstăseră gîndurile de pribegire. SADOVEANU, O. V, 169. În anindon: cazurile ni se înfațășază pribegirea lui Argur, adică a omului care pleacă să-si caute fericirea. I. ROM 1959, nr. 2, 66.

— Pl.: pribegiri. — și (învechit, rar) pribigire, pribegire (DRU) s. f.
— V. pribegii.

PRIBEGIȘTI s. f. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) Adăpost, întăritură, fortificație. Să margă la Laros și apăoi să facă zău, să le fie pribegiste. HERODOT (1945), 312.
— Cf. pribegai.

PRIBEGIE, -Ă adj. (Astăzi rar) 1. Care își părăsește (sau este nevoit să-si părăsească) familia, rudele, locul natal, țara spre a se refugia în alt loc, în altă țară; care trăiește într-un loc străin, într-o țară străină unde a fost obligat să se refugieze. Cf. pribegii (1). Obținind din nou despre soav a boierău pribegit cu oșt ... Clujna ... nu se turbura prea mult. ODOBESCU, S. I, 119. Cf. BĂRGAȘU, ALBANI, W., SĂISEANU, D. I, DE. DM. ♀ (Substantivat) Sînt bun

— Prez. ind.: pribegesc. — și: (învechit și regional) pribegii, (învechit) pribăgii, prebegii (DRU), (regional) pripăgii (ȚIPLA, P. P. 114), pripăjii (VIBOL, V. 98) vb. IV.
— V. pribegai.

PRIBEGIE s. f. 1. Părăsire a familiei, a rudelor, a locului natal, a țării pentru a se refugia, a se stabili în alt loc, în altă țară: p. ext. viață dusă într-un loc străin, într-o țară străină unde a fost obligat să se refugieze; timpul cil cineva duce această viață, stare, situație a pribegului (1); (rar) pribegire (1). V. refugiu, emigrare, emigrație. Cf. pribegii (1). Au fost clemat înșai din pribegii și au venit în Asia. S. TEST. (1618), 191-11. Să-i întoarcă pogăbde ce au avut în pribegie. NEGUTCI, I. 290. Săsie Grigorie Vodă den pribegia lui de la Vinea. R. POPESCU, CM I, 411. cf. ANON. CAR. Toți boierii Țării Românești cari se căsătoră de moarte și pribegie ... începură a se adăra, a se sfatur. BĂLĂCESCU, M. V. 27. Femeile cîntau patria depărtată și durerea pribegiei. RUSSO, S. 135. Fugise în pribegie. ODOBESCU, S. I, 169. După ani de pribegie, Toșfi se-nlăcse-n sfîrșit în țară. ARGHEZ-IOȘIF, O. I, 15. cf. DRU. Dîntre boierii timpului nu creu numai cîntă

incredințat că peste vreo câteva perechi de ani trebuie să-mi dobîndesc deplină dreptate și să aduc pe pribegitor la urma sa. PR. DRAM. 165 ◊ (Prin analogie) Acordări rătăcite din imnul părăsit... Căzură greu ea stoluri de păsări pribegite. PETICĂ, o. 58.

2. Care rătăcește, colindă din loc în loc (neavînd o așezare statornică); (rar) pribegitor. Cf. pribegi (2). Cf. DRLE, Pe lungă mese lungă, stătea jocosomorită, Cu fețe-utunecoase, o ceată pribegită, Căpii săraci și sceptici ai plebei proletare. EMIȘESCU, o. i, 56. Acolo, în întreceri, la Brașov, Călitu-s-a flăcăul pribegit. BENIUC, v. A. II, 119. Și nu eunose unde m-am oprit Ca un nemernice pribegit, MARIAN, i, 312. ◊ Fig. Din piept amoru-ți pribegit S-a stinge-n trista-i seară. F (1888), 507.

- Pl.: pribegiti, -te. - Și: (regional) pripăgiti, -ă adj. ȚIPLEA, p. p. 114.
- V. pribegi.

PRIBEGITŌR, -OĂRE adj. (Rar) Pribegit (2). Cf. pribegi (2). Cf. DRLE, DL, DM. ◊ Fig. Un vint pribegitor în parc Bătea-n frunziș duetul. COȘBUC, p. II, 221. Și, pribegitorii, azi, unde-s Ochii văzătorii a toate, Să imbrățișeze-ntreagă Vrăja firii fermecate? GOGA, p. 130. (Substantivat) Să-ți ui pe aripile vicții zborul Spre neamul tău, spre ei, pribegitorul, Și l-ai vedea cum pâinea și-o mînuieă Gemind... din fărîm în fărîm de lume. NICULEȚĂ, T. D. 19.

- Pl.: pribegitori, -oare. - Și: (învechit, rar) prebegitor, -oare adj. DRLE.
- Pribegi suf. -lor.

PRIBEGÎ vb. IV A. pribegi.

PRIBELNIC, -Ă adj. (Nobisănit) De pribeg (2). Sus, soarele... A fost în drumul lui pribelnic. GOGA, POEZII, 161.

- Pl.: pribelnici, -te.

- De la pribeg, cu schimbare de suf.

PRIBEGIRE s. f. V. pribegire.

PRIBEG, -Ă adj., s. m. și f. V. pribeg.

PRIBEGĂG, -Ă adj., s. m. și f. V. pribeg.

PRIBŌC s. n. V. priboi¹.

PRIBŌI¹ s. n., s. m. (Mestlat prima dată la ANON. CAR.) 1. S. n. 1. Unealtă de oțel în formă de bară, cu unul dintre capete conic, care servește la perforarea sau la lărgirea găurilor în table, plăci metalice, curele etc.; dorn, (regional) jugaslău, licaslău, găurar, găumitor, pătrunzar. V. dușlag. Cf. CIHAC, II, 290, DDRI. Priboi sau dușleg (cu cari se găuresc cercurile de fier). DAMÉ, T. 87, cf. ALEXI, W., TERG. Priboiul, numit și dușleg, este un cui de oțel tronconic cu care se priboiște, adică se fac găuri cercurilor de fier la boboace și re la prînda (fixă) în nituri. PAMFILE, I. c. 161, cf. ȘĂINEANU, D. C., CADY. Priboiul servește pentru găurirea tablelor subfiri și lărgirea găurilor date tablelor mai groase. IOANOVICI, TEHN. 244. Niște zăvoare acționează asupra priboielor cari trebuie să perforze. IOANESCU-MUSCELL, TES. 393, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEN, II I, II, III, IV, VII, X, XIV, XVI, XVIII, ȘEZ, V, 119, COM. SAV. V, 120, ALRM SN I h 365, A V 15.

2. (Prin nordul Mold.) Unealtă cu care se fac găuri în pămînt pentru semănatul porumbului. Cf. ALR II 5016/114, 537. ◊ (Regional) Par scurt, așuțit la un capăt, cu care se fac în pămînt găuri în care se introduce stîlpul unui gard (Andrieșeni - Iași). Cf. scl. 1973, 43.

3. Pană¹ (II 1). Com. din ȘTEFĂNEȘTI DL Jos - BUCUREȘTI.

4. (Prin Bucov.) Piron gros și scurt care se bate în buștean, iar sub capătul rămas liber se pune

ceatlăul", întrebuințat mai ales la căratal buștenilor. Cf. LEXIC REG. 107.

5. Unealtă în formă de băț lung terminal la unul dintre capete cu un fel de măciucă, cu care se bat icrele pentru a le curăța de piele. Curățirea de piele se face cu un instrument simplu numit în Delta priboi. ANTIPA, p. 706, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEN.

◊ Un fel de ciur din sîrmă împletită folosit de pescari pentru curățatul de piele al icrelor de morun. Cf. CADL, SCRIBAN, D., DM.

6. (Prin Bucov.) Soluție de pilitură de sulfat de cupru dizolvată în apă, folosită în medicina populară pentru vindecarea fracturilor. Cf. ȘEZ, V, 119.

7. (Învechit și regional) Coastă foarte înclinată, periculoasă la coborît; deal noroios. La 1650 Stanciu și Dragomir vind o delniță în sat... cu șase locuri, anume: a) în iaz, b) la garduri, c) sub priboi, d) după sat..., e) în grîndul lui Dan, f) lîngă rîu. PANAITESCU, o. T. 166, cf. L. ROM. 1975, 335, H XVII 7, DENȘSIANU, T. II, 56. Ajunseră la valea apii, la un priboi, lîngă un fînc. PLOȘOR, c. 48, cf. id. v. o. 13. ◊ (Regional) Sîneă abruptă pe malul unei ape curgătoare. Cf. CADL, SCRIBAN, D.

8. (Regional) Loc (la cotul unei ape curgătoare) unde apa izbește în mal; (regional) priboină. Cf. SCRIBAN, D.

9. (Regional) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. SILVASTOS, S. 282, DM, DEN.

II. S. m. (Bot.) 1. Numele mai multor specii de plante erbacee din familia geraniaceelor: a) plantă cu frunze plăcut mirositoare și cu flori mari, roșii, rar albe și cu fructe cu valve, care crește în locuri pietroase, fiind cultivată uneori ca plantă decorativă și folosită ca plantă medicinală; (regional) banal, cumătră, mușcată¹ (e), floarea-raiului, floarea-vinului, floarea-vorii, laba-gîștii, pliseu¹-cocorului (e), poala-sfîntei-Marii(II) (Geranium macrorrhizum). Cf. MARIAN, S. R. II, 277, GRIGESCU, FL. 135, PANȚU, PL., BORZA, D. 76; b) Geranium rotundifolium. Cf. BORZA, D. 77; c) (regional) palaria-cucului (Geranium phaeum). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 76; d) (regional) ciocul-berzici (Geranium lucidum). Cf. CADE, BORZA, D. 76; e) (regional); și în sintagma priboi căprese, BORZA, D. 77) năprasnică, v. năprasnic (II 2) (Geranium robertianum). Cf. CADE, BORZA, D. 77. La grînzii stîl chiști de bosioe..., leoșlean și priboi. LIUBA-IANA, M. 99, cf. II XVII 7, 91, XVIII 168. Să-l cauți prin... munți și păduri, prin potecile de iedăre, de scenerie..., de priboi. POP., ap. CCR II, 342. Frunză verde de priboi, Azi, lele-un piștigoi. MARIAN, o. II, 151. Foate verde de priboi, Să vii neico-n sârbători, C-are taica șase boi. HODOȘ, c. 37, cf. ȘEZ, XV, 110. Foate verde de priboi, Mîndro, ce nu măream noi, Cînd ne plimbam prin zăvoi. I. CR. I, 89. Frunză verde di priboi, Ce ne-om face, nîndrile, noi. ȘEZ, XIX, 107. ◊ Priboi sălbatic = buchel (Geranium pusillum). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 76.

2. (Regional) Pliseu-cocorului, v. pliseu¹ (I) (Erodium cicutarium). PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 65.

3. (Regional) Bobornic (Veronica beccabunga). Cf. BORZA, D. 178.

- Pl.: (I) priboaie și (II) priboi. - Și: (regional) priboc (II IV 133, IX 310), pribon (ALRMSN I h 365/192), priboi (ANTIPA, p. 706), priboi (ALRM SN I h 365) s. n.

- Din bg. пробой.

PRIBOI² vb. IV. FRANZ. 1. A găuri, a perfora sau a lărgi o gaură cu priboiul¹ (I I). Cf. DDRF, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM. ◊ Refl. pas. Priboiul... e-le un cui de oțel tronconic cu care se priboiște, adică se fac găuri cercurilor de fier la boboace. PAMFILE, I. c. 161.

2. Fig. (Prin nord-estul Ol.) A ținti cu ochii, a fixa (pe cineva sau ceva). Cf. CAUSSAN, v. 191.
— Prez. ind.: *pribolește*.
— V. *priboi¹*.

PRIBOLĂȘ s. n. (Regional) Duminică al lui *prî-
boi¹* (1 D). Cf. DL, DM, DEN. *Chimiroga! nu-l vărsa,
Pribolășul nu-l lua, Gălbinași că-mi gaurca*. MAT.
FOLK. 17.

— Pronunțat: *-bo-ia-*. — Pl. *pribolășe*.
— *Priboi¹* suf. *-uș*.

PRIBOLĂȘĂ s. f. (Regional) *Priboi¹* (1 B). Cf. SCRI-
BAN, D.
— Pl.: *pribolășe*.
— Din rus. *пробовина* „gaură, spărtură”.

PRIBOLĂȘNIC s. m. (Bot.; regional) *Dumbrăvnic*
(*Melittis melissophyllum*) (Turcia, Poșu—Cisnădie).
Cf. BORZA, D. 110.
— Pl.: *pribolășnici*.
— *Priboi¹* suf. *-nic*.

PRIBOLĂȘTE s. f. (Rare) Acțiunea de a *priboi¹*.
Cf. DDRF, DL, DM, DEN.
— Pl.: *pribolări*.
— V. *priboi¹*.

PRIBOLĂȘI vb. IV. Refl. (Mold. și Bucov.) A se
vindeca, a se însănătoși; a se întrema, a se înzdrăveni;
a se imuniza. *Oaua... pribolindu-se scapă de vârsul.*
I. IONESCU, D. 193, cf. IDR. *Calului nu i-i moși rău,
Dar nu-l putem trimet: săptămîna asta. Trebuie să-l
priveghem jînă ce se pribolește*. SADOVEANU, O. XIII,
670. *Poporul crede că cuclii, în timp de boală se pribol-
lesc*. SCRIBAN, D., cf. DM. *Vita boalește cu boalește, ș-apoi
se pribolește*. ȘEZ. IX, 128. *Porecii... ducă-l hîțînii
din belșug se pribolește și scapă*. I. CR. II, 299. *Vitele
însă nu se mai priboleau*. ȘEZ. XVIII, 196, com. din
STRAJA—RĂDĂUȚI, ALBM I I h 196, ALR II, I h 125/551,
A v 2, 15, 16, 19, 20, VI 1, 9, 31, 33. *Multe boli am
mai bolit, Din toate m-am pribolit*. 191c. MOLD. II,
512. ♦ Fig. *După ce se va priboli lumea de lingoarea
în care se află, a grăt hatmanul sorbuia cea din urmă
pirătură și privind pălărețul în zecua ferestrei, apoi
să știți că se vor naște oameni noi care vor clădi o lume
mai bună*. SADOVEANU, O. XVIII, 262.

— Prez. ind.: *pribolește*.
— Din slavonul *прѣболѣти*.

PRIBOLĂȘIȚ, -Ă adj. (Mold. și Bucov.) Vindecat,
însănătoșit; întremat, înzdrăvenit (după o boală);
imunizat. *Vitele cele pribolite la radierea carantinei
să vor spăla cu leșie*. CUPARENCU, v. II 1. *Stănilescu
pășea, încet, ucut, ca un om pribolit, și tot privea-nainte
porecă să descopere ceva*. CONTEMPORANUL, VI, 213,
cf. DDRF, DM.

— Pl.: *priboliti, -e*.
— V. *priboli*.

PRIBOLĂȘNIC s. m. (Bot.) 1. Plantă erbacee din
familia orbideelor, cu tulpina înaltă și dreaptă, cu
flori mari, roșii, care crește pe terenuri calcaroase
(*Orehis simua*). Cf. PANȚU, FL., BUGOREAN, B. I. 390,
BORZA, D. 121.

2. (Regional) *Bobornic* (*Veronica beccabunga*). Cf.
IDR. SIMONISCU, FL. 286, BUGOREAN, B. I. 390,
BORZA, D. 178, ȘEZ. XV, 118, I. CR. IV, 357.

3. (Regional) *Năsturel* (II D) (*Nasturtium officinale*).
Cf. BORZA, D. 115.

4. (Regional) *Popilnic* (D) (*Asarum europaeum*).
Cf. BORZA, D. 25.

— Pl.: *pribolnici*.
— Cf. *prîboi¹*.

PRIBOLĂȘ s. n. v. *priboi¹*.

PRIC, -Ă adj. (Regional, mai ales în Ol.), despre
animale și păsări) Cu părul, blana, penze de culori
diferite. V. *băllat, postriț, prian*. Cf.
CADE, SCRIBAN, D. II XI 5. *El îi spusese că are un bou
țic*. ȘEZ. IX, 58, cf. BOGIANU, GL. *Boala e! țic
țingine*. PAȘCA, GL. cf. GR. S. VI, 213, CHESE, v 75/5,
ALBM SN I h 179/876, LENIC REG. II, 71. ♦ (D-
spre laine, stofe etc.) Cu prea multe culori sau colorat
fără gust; bălțat. *Îmbrăcăută într-o rochie țic
fîndea au înepad să se mănălitărească a săbe*. I-
VASEU, S. 90.
— Pl. *prici, -ce*.
— Cf. *prîu*.

PRICĂI s. n. v. *pricaz¹*.

PRICĂIĂ s. f. v. *pricaz¹*.

PRICĂZ¹ s. n. I. (Învechit și popular; de obicei
în credințe și superstiții) *Pagubă* (D) (mare); ceea ce
provoacă o pagubă, un necaz, o nenorocire; stare a
celui care a suferit o pagubă, un necaz, o nenorocire.
*Strafecanula din odihnă în năcaz, din fericire în
pricaz și din ce iese tu ce nu iese va țico*. CONTEMP.
I. I. II, 116, cf. GHIVE, II, 208, IDR. *La stîna nu e
invot a se înfrupta nimem în zi de post, căci apoi se
întimplă prilej sau pricaz, adică pagubă între oi*. PAS-
FULE, I. C. 37. *Strigilor nu e bine să le zici pe năcaz,
căci dacă le zici, vin... și îți fac pricaz*. ID. DESM.
161. *Nu-i bine să furi surca de la oi, căci se întimplă
pricaz*. GOROVEI, CR. 281. *Dacă vreun cioban fără
ceva de la stîna, dă pricaz între oi (mor oile)*. PĂCĂLĂ,
M. R. 159, cf. 141, SĂINĂANU, D. C. CADU, SCRIBAN,
D. *În pricaz și atunci tarmele lor sînt expuse
pagu-
belor*. II IX 138. *Nu-i bine să dă băligă vînca, că faci
pricaz la vite*. ȘEZ. VI, 21. *Veneri nu se loarec pentru
că se face pricaz*. I. CR. II, 189, cf. ALR II 818, A VI 8,
10. ♦ Expr. *A-i umbila* (cuiva) cu *pricaz* = a-i
dori răul (cuiva), a urmări să-i facă rău (cuiva), a
îo coace. Cf. IDR. SCRIBAN, D. ♦ (Mold., Bucov.,
și prin estul Transilv.) *Piază* (2) rea. Cf. CONTEMP.
I. I. II, 327, DDRF, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI.
Foca țara-i cu pricazuri pentru trîsnit. ARH. FOLK.
VII, 58, cf. A v 15, GLOSAR REG. *Pricază țesl, măi,
uomule*. TEAMA, C. S. 256.

2. (Învechit și regional) *Nențelegere, discordie,
supărare*. Cf. LB, GHETIE, R. M., ALENI, W., BAR-
CIANU. *Ai să spargem odată pricazu*. I. CR. VII, 52.

3. (Regional) *Furt* (Sabasa—Vatra Dornei). A v
25.

— Pl.: *pricazuri*. — Și: (regional) *pricază* s. f.,
pricăi (IDR) s. n., *pricăiă* (com. din STRAJA—RĂ-
DĂUȚI) s. f., *pricăz* (MAT. FOLK. 1187) s. n.
— Probabil postverbal de la *pricăi*.

PRICĂZ² s. n. (Rusism învechit) *Ordin* (D). *Scrip-
tele cancelariei se numeau; ciorna, ... pricaz și zidecă*.
GHICA, S. XVIII, cf. BL X, 105.

— Pl.: *pricazuri*.
— Din rus. *приказ*.

PRICĂZ³ s. n. v. *pricază¹*.

PRICĂZĂ¹ s. f. (Med.; învechit, rar) *Lepră. De
la dînsul s-au îniesut boala aceea lepra, aceea pricaza*.
DOSOITEI, v. s. decembrie 217/32, cf. SCRIBAN, D.
♦ (Prin nord-estul Transilv.) *Boală la vite nedefinită
mai îndepărate. Afară de acestea, mîntuiea mai rar
mămăliță cu briuză, cu lapte dulce, cu carne de la oile
care au avut ceva pricaz*. PRECUP, P. 56, cf. BUGAREU,
S. 263/140.

— Și: (regional) *pricăz* s. n.
— Din slavonul *прѣказъ*.

PRICĂZĂ² s. f. v. *pricaz¹*.

PRICĂZNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care aduce
nenorocire, care pricinuieste moartea; funest. O.

pricaz de năcaz și pacoste pricaznică, *Hameleoane!* CANTEMIR, I. I. II, 141, cf. 327, DDRF, TDRG.

— Pl.: *pricaznici*, -ce.
— *Pricaz* + suf. -nic.

PRICĂI vb. IV. Refl. (Prin vestul Olt.) A se liniști, a se astîmpăra, a se potoli. *Pricăi-te!* VINCOL, M.
— Prez. ind.: *pricăi*.
— Etimologia necunoscută.

PRICĂJI vb. IV. I. Refl. (Învechit) A se îmbolnăvi de lepră; p. gener. (Învechit) a se îmbolnăvi (de o boală rușinoasă). *Au făcut sfîntul de s-au pricăjit ... peste tot trupul cu bube.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116^v/23, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

2. Refl. (Prin Mold.) A se schimba în rîn. *I s-a pricăjit norocul.* ALECSANDRI, AP. ȘAINEANU, D. U., cf. SCRIBAN, D.

3. Refl. (Regional) A se murdări. Cf. GHEȚIE, R. M., TDRG. ♦ Refl. și tranz. Fig. A (se) pingări (1), a (se) păla (3), a (se) necinși (2). *Dacă s-ar încușeri cu unul de altă lege crede că se pingărește, se pricăjește, își spurcă legea.* MARIAN, N. C. 55, cf. GHEȚIE, R. M., TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

4. Tranz. (Prin Bucov.) A păgubi (1). Cf. PAMFILE, I. C. 37.

5. Tranz. (Învechit și regional) A necăji (3). Cf. LB, DDRF, GHEȚIE, R. M., ÎDR. IV, 387, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Cu pricazul să-i pricăjești.* GR. S. VI, 103.

— Prez. ind.: *pricăjese*. — Și: (regional) *pricăzi* vb. IV.

— Din slavonul *пpикажати*.

PRICĂJICIUNE s. f. (Învechit, rar) Pingărire. Și de neînstrăuă cuvînt învafă și de multe pricăjiciuni pe credințioși. CORESI, EV. 217, cf. SFC I, 240.

— Pl.: *pricăjiciuni*.
— *Pricăji* + suf. -(i)ciune.

PRICĂJIRE s. f. Acțiunea de a (se) pricăji.

1. (Regional) Pingărire. Cf. *pricăji* (3). *Au făcut pricăjire la proclafire.* BIBLIA (1688), 288^v/I, cf. POLIZU, LM, DDRF, TDRG.

2. (Învechit și regional) Cf. *pricăji* (5). Cf. DDRF.

— Pl.: *pricăjiri*.

— V. *pricăji*.

PRICĂJIT, -Ă adj. I. (Învechit, rar; despre oameni) Bolnav de lepră. Cf. *pricăji* (1). (Substantivat) *El face scumpeata cîrînd pînca la pricăjiți cu samă multă.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 217^v/I, cf. octombrie 68^v/15, id. MOL. 85.

2. (Despre ființe și plante ori despre părți ale lor) Care s-a oprit din creștere, din dezvoltare sau a regresat, a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice); chircit, închircit, pipernicit, pipiriu (4), prizărit, sfrîjit, (rar) nevoiaș (2), (regional) patie (1), pizghirit, obidnic (1), răit, pîmnicit. Cf. *pricăji* (2). *În locul acela ... li să făce toate pricăjite și oile și boii și oamenii.* HERODOT (1645). 69, cf. LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Dascălul ... privea, cu ochi strălucitori de mulțumire, către prizăritii și pricăjiții sai școlari.* CIAUȘANU, R. SCUT. 21. *Tîncii ăștia pricăjiți nu-i țibe numără.* BĂNUȚ, T. P. 32. *În uliță a văzut un om pricăjit și mîltel.* POPA, V. 22. *Vezi arbori înalți, drepti ... Și arbori chirciți, pricăjiți.* STANCU, D. 13. *Măi, că pricăjiți mai sinteți! le spu-neau soldașilor.* PAS, S. III, 135. *Sorin ... un urmaș degenerat al familiei „patronului etilor”, pricăjit, spuzut de coșuri pe frunte.* T. POPOVICI, S. 55. *E pricăjită de lipsuri, dar o să vezi malale ce-i poate sufletul.* IL Iulie 1960, 50, cf. VICIU, GL., com. din FRATA—TURDA și din BRAȘOV. *Az-noaple o fîtat o oate un*

miel tare pricăjit. MAT. DIALECT. I, 88. ♦ (Prin analogie) *Griul s-a ars, chircit, cu un singur nod în pai, rar și cu peeingini goale în lan, ca țepii pricăjiți dintr-o barbă de spîn.* C. PETRESCU, R. DR. 151. ♦ (Regional; substantivat; în forma *pricăzîl*) „Prost”. ȘEZ. VII, 182.

3. Cu un aspect sârăcăcios, amărît; care duce o viață grea, chinută, necăjită. Cf. POLIZU, CADE. *Plăcîntar pricăjit.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 201. *Apar pricăje și ruslice curși domnești ... din pantă.* V. ROM. IANUARIE 1954, 207. *Erau pantalonii unui contabil pricăjit, căci pe-atunci contabilii erau rău tîmbrăcați.* IB. aprilie 1963, 29. ♦ (Substantivat) *Nu mai era pricăjitul de altădată ... că-i mersese ... bine.* AP. CADE.

4. (Regional) Afurisit, bleșemat. Cf. CADE. *Cu și cînd i-ar fi fost gura pricăjită.* în SCL 1973, 43. *Fugi, nejiți, Pricăjiți, Că ti-agiungi ursu mari.* ȘEZ. III, 139, cf. VI, 97, MAT. FOLK. 613, ȘEZ. XII, 187. *Lucru ăsta gîndești că-i pricăjit.* VICIU, GL.

— Pl.: *pricăjiți*, -le. — Și: (regional) *pricăzi*, -ă (ȘEZ. VII, 182), *pricăzîți*, -ă (MAT. FOLK. 613) adj.
— V. *pricăji*.

PRICĂJITĂ s. f. (Învechit, rar) Josnicie, ticăloșie, inflamie. *Rădiecă pricăjiturile de pre pămînt.* BIBLIA (1688), 256^v/37.

— Pl.: *pricăjituri*.

— *Pricăji* + suf. -lură.

PRICĂL subst. (Prin sud-vestul Munt.) Caniculă, arșiță, zăduf. Cf. I. CR. VII, 52.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PRICĂLI vb. IV. I. Refl. unipers. (Prin sud-vestul Munt. și prin estul Olt.; despre vreme) A se face frumos, a se încălzi. *De citeva zile s-a mai pricălit.* EV. 1951, nr. 6, 30, cf. LEXIC REG. 43. ♦ Infranz. *Timpul pricălise. Venca martie.* BANBU, G. 408.

2. Refl. (Regional; despre porci) A se întinde la soare (Ghilad—Timișoara). ALR SN III h 785/36.

— Prez. ind. pers. 3: *pricălește*.

— Din ser. *prekaliti*.

PRICĂZI vb. IV v. *pricăji*.

PRICĂZIT, -Ă adj. v. *pricăjit*.

PRICE s. f. I. (Învechit) Pildă (I. 2). Și *pușu taves-tirea mea sacu și fiu lor în price (pildă c² md).* PSALT. 132. Și *pricee cetenția grăiaște.* CORESI, EV. 215.

2. (Învechit și regional; adesea în construcție cu verbul „a avea”) Ceartă, neînțelegere; dispută; p. exl. ură, dușmănie. *Pricea-notu în price ureachia mea.* PSALT. 93. Și *intru pricea lui Coreu periră (cea 1618).* GER I, 19/35. *Au obiceiul leșii, nu ca grecii, după sfadă și după price, dacă-i vor împăca, nu va finia pizmă, ci la nevoia lui ca dreptu un frate să va pune.* URECHE, I. 114. *Fu pricee într-înși carele li s-ar părea a fi mai mare între ei.* N. IEST. (1618). 99^v/7. *Să nu li se prilejască vreo price cu dinșii să pașă mai rău decît eu tătării.* SIMON DASC., LET. 12. *Au price între sine cu neamșii pentru mai de multe vacuri.* M. COSTIN, O. 251. *Iz-băvi-me de imputare (price d) omenească.* PSALT. 29. *Fiind price între dinșii (a. 1693).* IORGA, S. D. XIV, 252. Și *tot să cunoaște că avea price Roman Vodă cu Alexandru Vodă pentru domnia fărăi.* N. COSTIN, L. 195. *De citu ... s-au scornit între dinșii price și gilecavă.* CANTEMIR, III, 262, cf. ANON. CAR. *În urma lui au rămas patru frați și avea price între dinșii, care să împărătească.* R. POPESCU, CM I, 211. *Price sau svadă între dumiilor n-au fost (a. 1705).* IORGA, S. D. VII, 106. *Vădzuți fără-deleage și price-n cetate (a. 1710).* GER I, 366/19. *Pacea cea nesămîrșită și slobodă despre toată vrajba și pricea.*

VARLAAM-IOANSAI, 68^v/18. *Grea price s-au stărnit între doi feciori ai răposatului roibod, adică între Stefan și Petru.* ȘINCAL, III, 1, 321 5. *Nu n-am prea sa avem eu dînsii price, Ci am trăi cu toată lumea în pace!* BUDAI-DELEANU, T. 99, cf. id. I, V, 31, GLEMENS. *Mare a fost pricea între tîmăfuși despre mîla singelui.* ANTRUP, 91/23. *Între aceste s-au iscat (stărnit) cu Melamed Ali o mare price.* CI (1838), 16² 5. cf. POLIZU, DDIU, ȘĂINEASU, D. I., CADEU, SCRIBAN, D. DM, DEX. *Stringe-ți punga, măi voinice, Ca bami fi-or faci price!* TEODORISCU, P. P. 511. *De mare se luură. Ei să-mpricinară. Pricea lor ce-a fost?* PĂSCULESCU, I. P. 12. ⚡ I. O. C. A. D. J. (Învechit) **De price** a) care constituie prilej de mățelegere, de dispută. *Anul 274. Acesta este anul cel însmnat și meă si de price între mine și între ... directorul P. der.* ȘINCAL, III, 1, 30 1; b) care este potrivnic, dușman. *Sa piinză, ori morși ori cu zile, je mulți alți boiarnici de price.* ODORESCU, S. I, 152, cf. DDIU, ⚡ I. O. C. A. D. A. **Fără de price** = cu supunere, fără să protesteze, fără să se revolte; fără a admite replică. *Așa ni grăiești Domnul Ca să-l asculte tot omul, Să-l asculte fără de price, Să înfălegă ce dzice (a. 1788).* GER II, 140/39. *La sfîrșitul luminii Trîmb ța-or țigarii, Trîmb ța-or fără price, Donni și împărați or plînge.* TUDILA, P. P. 98. *Să asculte tot omul; Să ascultați fără price. Să ascultați ce voi zice.* PAMTEU, S. V. 6. ⚡ E. X. P. R. **A se pune în (sau de, cu) price** (cu cineva) = a se certa (cu cineva); a se împotrivi (cuiva); a contrazice (pe cineva); a combate (pe cineva). *Nu va putea nime să să puie în price ... împotriva gîndului.* FRAY, 114. *Paruneilor tale să puie cu price.* DOSOETI, PS. 31/10. *Nici un boier n-am vădzul jrocopsit din ece ce să pun în price cu domnul.* NEAGULEA, I. 283. *A se pune în price* (cu mai mic) = cu mai mari este nebunie. *ANINTE URICARIU, ap. DDIU. Dar o mulțime i să pune în price Dintru lăfeți de mai multe sule.* BUDAI-DELEANU, T. 117. *Bieții oameni nu se mai puneau de price, se dădeau jos și întrebau pe bătrîn de sănătate.* SADOVEANU, O. I. 553. *Parintii dumitale I-a prins o mare jale și se puse-n price Munte cu să strice.* SEVASIOS, S. 138. (Învechit) **A(-i) sta cu (sau în) price** (cuiva) = a dușmăni (pe cineva); a prizoni (pe cineva); a fi împotriva (cuiva); a se afla în controversă (cu cineva). *Tăcut-am eu mutul și nu eutez dzice Să-i cuvîntez bine, căre slă cu price De-m vine durare și mă bolnăveaste.* DOSOETI, PS. 129 9. *I-au dat veste Veliceo hatmanul că-i slă cu price Șerban Vadă și este să peie.* NEAGULEA, I. 96. *Ștînd în price cu filozofii pentru ajutorul creștinătății și al credinții.* VARLAAM-IOANSAI, 122^v/3. ⚡ (În unele jocuri de copii: în e. x. p. r.) **A face cu pricea** = a călea (cu bună știință) regulile jocului; a trișa. Cf. POLIZU. *Nu mai mă joc eu tine, că faci cu pricea.* CV 1919, nr. 8, 33.

3. (Învechit și regional) **Pricină (I 2).** *Fu, Spiridon cel bătrîn den Bușcăteani, ... am avut piră și price cu Alexe și cu Nicolescu din Cotnar printru a livadă (a. 1690 ?).* IORGA, S. D. XI, 273. *Și iată că i-am scris și pricea lui (a. 1720).* id. ib. XIV, 271. *Acceasi price la scaunul cel de judecădă de la Bălgrad.* ȘINCAL, III, 40/36. *Toate pricele oamenilor ... înții trebuie să se judece înainte juzilor.* MICU, în CONTRIBUȚII, III, 109. *Să înțimplă între vecini pricei sau judecări (a. 1799).* GER II, 169 13. *Din care price pe urmă s-a-leasă Cum că și el au pribeșit de-acasă.* BUDAI-DELEANU, T. V, 127, cf. id. T. 115. *Fiștecare lucru de price care ... întră părți trebuie să se cioante să numește cauză.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 110. *Am avut cu omul cesta o price și dumnia sa ni-au făcut un pic de judecată.* SIBURU, P. 221.

4. (Regional) adesea în construcție cu verbul „a face” Supărare, neceaz (2). Cf. DL, DM, DEX. *Nîmie nu vîna, fără că-mu prîndea Mică turlurea ... Mica turlurea ... Din gură-i zicea: Voinice, voinice, Nu-mi mai face price.* TEODORISCU, P. P. 111.

5. (Regional) **Pricină (I 1).** *Ioaiie verde trei aglice,*

Bat-o facul, gură dulce, Sărăcie fără price. PAMTEU, C. P. 165.

6. (Învechit, rar) Situație, împlinire. *Doiă felă ... gemine, cărora le era lipite spăriurile una de alta ... Și le-au times sa le vada, și s-au minnat de o price ca aceea (a. 1735).* ARHIVA R. II, 12 2.

— Pl.: pricei — Si: (învechit) pricee (pl. pricee?) s. f.

— Din slavonul ПРЦА, ПРЦА, ПРЦКА.

PRICEĂSNĂ s. f. Cantare executată în bisericile ortodoxe la slujba liturghiei în timp ce se împărtășește preotul sau, p. gener., un credincios (de vază). *La priceasna ... mitropolitul ... bl. goslovste pre domn.* GHEORGACHI, 114², III, 307. *La priceasna merge întru mitropolitul și săruta toaunde.* CALENDAR, S. M. 219 2, cf. IDRG. *Când se cința priceasna abia mai erau în biserică vro domăzei de bărbăți.* AGHIBĂIANU, V. 86, cf. SCRIBAN, D. *Slujbe slujbe de preot, la care nu raicari lua parte aproape întreg satul, cîntul raspunsurile și fiind izonal la priceasna.* V. ROM. FEBRUARIE 1956, 89. *Cînd venea în sat îl rugau să cînte apostolul și priceasna în biserică.* I. POPOVICI, ST. 15, cf. 261, DM, DEX.

— Pl.: priceasc. — Si: priceastă, pricează s. f.

— Din slavonul ПРЦА, ПРКА.

PRICEĂȘNĂ s. f. v. priceasnă.

PRICEĂȘTĂMIE s. f. v. priceastanie.

PRICEĂȘTĂMIE s. f. v. priceastanie.

PRICEAN, -Ă adj. (Învechit, rar) Bețiv. Cf. HRODOU (1615), 160.

— Pl.: priceați, -e.

— Price = suf. -av.

PRICEĂZNĂ s. f. v. priceasnă.

PRICEĂLNIC, -Ă adj. (Învechit) Certăreț, gilcevițor. *Nărod neascuțătoriu și pricealnic.* BIBLIA (1688), 190^v/16, cf. SCRIBAN, D. ⚡ (Substantivat) *De cei avea o slugă, să nu fie nici fur, nici ocăritoriu, nici pricealnic (a. 1746).* ap. IDRG.

— Pl.: pricealnici, -ce.

— Price = suf. -elnic.

PRICEANĂ s. f. v. priceină.

PRICEPĂTOR, -OARE adj. I. (Învechit; despre oameni și manifestările lor) Priceput (1). *Și-i dăruî minte slabodă și pricepătoare.* MOXA, 316 18, cf. ANON. CAR. *Cine să naște supl această plantă ... sînt cu loc-mulă spre învățatura a tuturor lucrurilor celor adînci; adică pricepători de toate.* CALENDAR (1733), II, 6, cf. DRU, LB. ⚡ (Substantivat) *Și cătra înfelegătorii și pricepătorilor, amîndurora acestora înpărșita-le-au.* CORESI, LV, 369.

2. (Astăzi rar; despre oameni) Priceput (3). *Traian Demetrescu era un spirîit toaleana entuziast, sincer și adesea desul de pricepător al artei.* CARAGIALE, O. IV, 129. *Baciu, om bogat și harnic, chibzuit la vorbă și pricepător în ale lui, era cunoscut în toate satele.* SLAVICI, S. I, 233. *S-ar lucrura să vadă pe un confrate de la Dunăre pricepător de muzica acelor frați de-acolo.* F (1888), 338.

— Pl.: pricepători, -oare. — Si: (învechit) pricepător, -oare adj.

— Pricepe = suf. -ătar.

PRICEPĂTULĂ s. f. I. (Învechit) Pricepere (1). *Și înora amu pricepătura, bunăitatea și dulceața mai mare le se pare că iaste.* CORESI, LV, 369, cf. 301, ANON. CAR.

2. (Învechit, rar; în forma *precepătură*) Pricepere (2). *Ceia ce înalță pre more cu precepătură.* CORESI, EV. 56.

— Pl.: *pricepături*. — Și: *precepătură* s. f.
— Pricepe + suf. -*ătură*.

PRICEPE vb. III. 1. TRANZ. (Folosil și a b s o l.) A izbuti să cunoască, să afle, să înțeleagă, a-și da seama, a-și face o idee: a înțelege, a pricepe (1), a pătrunde (4), (regional) a se nădăi (5). *Ceia ce nu se pocăiescu de păcotele sale... se ducă în focul ne-linsu... și oamenii nu pricepa (ca 1550) CUV. D. BĂTR. II, 365^{1/1}. Pricepa Domnul lăterăta legiuitorului CORESI, EV. 359. Auzind... pild-le lui pricepură că de ei grăioște. N. TEST. (1548). 28^{1/32}, cf. 21^{1/31}. Și aceatu voi face peitru ca să priceapeți și să chemef sfînșii într-ajutoriu intru toate nevoile voastre. CHEIA IX. 1^{1/9}. Pricepa că îndată ce vor pogori neimii în țară va să rie mare primejdie țării. IST. T. B. 22. Nișon pricepu să va să fie aproape și petrecaniia sa. ANON. CANTAC. CM I, 90. Fieșcece om prost și necărturariu să poată lesne priceape lucrul. MOLNAR, III I, 112/23. Precepînd apoi ce va să fie, Mai că nu leșină de mînie. BUDAI-DELEANU, T. 74. Simțirea cu totul le-au lipsit, lucil nu pricep acam nici cuvîntul socoteală ce va să zică. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62. Cum ci vedea cucușcia cu ochii zgîlți, pricepi îndată că n-o să cînte frumos. HELIADE, O. II, 329. Nu pricepe ce-a vrut să zică. CR (1848), 4^{1/20}. Dar văz căși cu acestea nu paci să mă procopsesc, Nu pricep ce o să fie, pentru ce nu izbutesc. PANN, P. V, I 110/18. Numai el le-a putut pricepe, ca să-și dea laude nemăsurate. AP. GHICA, A. 465. Nu pricep cum se poate, Dar văz că cei puternici oriunde au dreptate. ALEXANDRESCU, O. I, 217. Pricepi ce na să zică a fi proprietar? ALICсандри, T. 253. Amicii lui nu i-au priceput deloc vorbele. CARAGIALE, O. II, 59. Asta părintele Trandafir nu voia s-o priceapă. SLAVICI, N. I, 6. De ce le-o fi mai ridicat în mijlocul dărmăturilor, cu nu pricep. DELAVRANCEA, S. 220. Ce adine simte și pricepe omul acesta! VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. [Criticii] citește ca să te prînda cu vreo greșală și în această sforțore de multe ori își pricepe articolul pe dos. GHEREA, ST. CR. III, 41. Nu pricep ce-i asta. COȘBUC, P. I, 69. Ale firii înțelesuri Minte nu-i să le priceapă. GOGA, P. 130. Grea meserie e aceea de judecător pentru unul care pricepe însemnătatea misiunii lui. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 250. Clericul trebuie să aibă o credință, în clip de-a redea și de-a pricepe viața. AGÂRBICEANU, A. 43. Raja pricepuse numai din privirile lui la ce venise. GÎRLEANU, S. 27. Mă sileam o-l face să priceapă că numai pentru dînsul făceau cîntii alita gălăgie. HOGAȘ, DR. I, 2. Flăcăii însă nu pricepură băljoarea lui. RIBREANU, I, 31. Te pricep. Cu dragostea nu e de glumit. BASSARABESCU, V. 119. Înțuia oară în viața mea om ascultat și am priceput ceea ce mi se explica la tablă. GALACTION, A. 12. Draga mea, fără cuvinte, Doar din ochi pricepe toate. TOPIRCEANU, B. 58. Ladima, care nu pricepa la început despre ce e vorba, începu să-și muște speriat mustașa. CAMIL PETRESCU, N. 93. Vorbi mai mult pentru el, decît pentru sora care nu pricepa de ce alțea întorlocheri, pentru a spune lucruri alit de simple. C. PETRESCU, I. II, 161. Mai sint inea dascăli care nu pricep că trebuiecse modificate raporturile dintre profesori și elevi. BRĂTESCU, O. A. II, 381. Dă-mi cartea. Vreau s-o văd... Nu pricep nimic. SEBASTIAN, T. 289. Nimeni nu pricepe absurdul altuia. TEODORIANU, M. V. 132. Toți se uilau mirași, fără să priceapă. SADOVEANU, O. I, 56. Urechea subtilă a lui Gheorghidiu prînde ocum intonații care vor să spună desigur mai mult decît ceea ce un ascultător indiferent ar fi putut pricepe. VIANU, A. P. 385. Păpușile, poveștile, cum au trecut De n-am știut și nu am priceput? ARGHIZI, VERS. 501. Eu, la început, preocupat de lucrul în sine, n-am priceput chestiunea; apoi m-am dumerit. CĂLINESCU, C. O. 107. Obișniul cu lupta, mi-am priceput porunca. STANCU, R. A. I, 78. Cum*

să nu priceapă o inimă de mamă durerea unui copil singur pe lume? V. ROM. MARTIE 1954, 311. *Domnule secretar, dumneala ai priceput cîteodată foarte bine cuvîntul nostru, al muncitorilor.* DEMETRIUS, C. 14. *Niciodată n-am reușit să pricep dacă ești un om îngrozitor de slab sau nemaipomenit de bun.* I. LOVINESCU, C. S. 53. *Se uilă cu coada ochiului la jandarm și clipi ca omul care nu pricepe.* VOINIC, P. 194. *Ordinul părea ciudal, de neînțeles, dar pricepură cu toții că trebuia să-l execute.* BARBU, P. 238. *Și-i pun niște întrebări pe care nici eu nu le pricep, dar la care el toluși imi răspunde.* S. IANUARIE 1961, 15. *Eu pricep că nu poate sta degeaba.* T. SEPTEMBRIE 1962, 4. *Tu nu poți pricepe ce înseamnă să n-ai cu cine schimba un cuvînt inteligent.* V. ROM. DECEMBRIE 1964, 53. *Mull mai stai și mă gîndesc, De dor cum să mă trăiesc! Maica mă pricepe bine Că mi-dor de omenie.* BALADE, III, 259. *Cine vrednicia capului nu pricepe, acela lungimea cozii la mare cînstă fine.* ZANNE, P. II, 41. *Bate șaua să priceapă iapa.* ISPIRESCU, L. 271, cf. ZANNE, P. I, 649. *Vorbesc soacrei să priceapă și nora.* ZANNE, P. IV, 608. *Cu să pricepi mai bine, trebuie să dai ascultare mai bună.* ID. IB. VIII, 498. ♠ ReFl. pas. *Acea un trecut desul de neguros... El singur, cîteodată, lăsa să se priceapă unele lucruri.* SADOVEANU, O. I, 555. ♠ ReFl. *Nu vădzură soarele maintea de ce nu se pricepură.* PSALT. HUR. 48^{1/10}. *Nu ne pricepem că mai cu amar pe urmă ne va fi vecinica pace.* NECULCE, L. 148. *Cine au fost Basarab acela... nu mă pricep.* ȘINCAI, HR. II, 58/33. *T'e prișpe odată, omule.* ALR SN IV h 1581/228. ♠ ReFl. (Învechit și regional) A se dumeri, a se lămurii (asupra unui lucru). *Așa făcînd, să pricepu în urmă Că vodă cu război nu să tîmbie.* BUDAI-DELEANU, T. 243. *Tu-mi umblai sfios, Sorine, Și plîngea durerea-n mine Că tu nu te-ai priceput.* COȘBUC, P. I, 51, cf. DM, M. D. ENG., DEX. ♠ (Rare) A distinge, a desluși, a vedea. *Se făcuse senin în juru-mi și pricepeam mai bine ce mă impresura.* SADOVEANU, O. III, 432. ♠ Ex pr. (ReFl. imp. f. s.; regional) A se pricepe de ziuă — a se lumina, a se face ziuă. Cf. MAT. DIALECT. I, 265. *Am plecat de acasă tînd se pricepa de ziuă.* IB.

2. TRANZ. și INTRANZ. A avea cunoștință (despre ceva); a ști, a cunoaște. *Danu și împăral pricep că e Domnul.* CORESI, EV. 227. *De ași pricepe că haina dipre mine știe gîndul meu, în foc aș băga-o.* URLECHE, L. 101. *Apoi jubbe și cereri ascultă Și le hotărîmte cum pricepe.* BUDAI-DELEANU, T. 393. *Moș Simion... zîmbește cu aerul omului șiret, care pricepe tot și tace.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 36. *Nu pricep. Nu mi-au spus, nu mi-au scris niciodată.* BASSARABESCU, V. 89. *Se apropie și tot nu pricepa cine să fie.* C. PETRESCU, I. I, 153. *Nu pricep deloc ce are.* CĂLINESCU, S. 112. *Ești mama mea și o mamă nu poate pricepe tot.* T. SEPTEMBRIE 1962, 11. ♠ Fig. *Nici o noară nu mi pricepe să mă simc.* ARGHIZI, VERS. 91.

3. ReFl. (Adesca cu determinări introduse prin prep. „la” și „în” care arată domeniul) A avea cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu, a dovedi competență, iscusință, îndeminare, abilitate, experiență într-o activitate, într-o acțiune, într-o meserie etc. *Nu știu rîndul, nice se pricepa la războiu.* MOXA, 279/11, cf. ANON. CAR. *Te pricepi la multe maestră grădinărești.* PANN, P. V, I, 610. *La vinătorie, ca și la... altele, cu mă pricep cam tot alita precil se pricepa vestitul ageamta.* ODOBESCU, S. III, 9. *Mă pricep eu tare bine ce ar trebui să fac, cu să se curme odată toate aceste.* CREANGĂ, O. 104. *Popa nu prea se pricepa la plugărie.* SLAVICI, N. I, 23. *Era ros de tribunale și se pricepa în daraveri.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 209. *Desigur că se va pricepe în pedagogyte.* IONESCU-RIDON, S. 102. *Afaceri și politică nu se pricepe să discute.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 163. *Se pare că nimeni nu se pricepe la băit ca el.* AGÂRBICEANU, A. 216. *Nici la rochiu nu se pricepe, cum pretinde el.* IRRĂILEANU, A. 63. *Cu blîndeță și cu vorbă bună izbulca să le facă pe toate la vremea lor, și ce nu se pricepa el să facă?*

MIRONESCU, s. a. 124. Eu nu mă pricep în tainele meșteșugului tău. GALACTION, o. a. 1, 64. Nu-i așa că mă pricep în medicină? CASOL PETRESCU, t. III, 266. Nu se pricepe să mine și ne-a răsturnat! C. PETRESCU, t. I, 191. Acuma, dacă ai vrea — nu știu dacă te pricepi —, dacă ai vrea să te uși puțin la aparatul asta de radio. SILBASTIAN, j. 33. Mă pricep puțin în plastică. VLASIU, d. 316. Se pricepea la meșteșugul sateilor ca nimeni altul. VOICULESCU, p. 1, 13. Pentru că mă pricepeam în stele, am rămas în cele din urmă pe boltă, ca să le prind. ARGHEZI, s. VI, 27. Acea încredințarea că se pricepe în artă. CĂLINESCU, r. o. 1, 236. Cunoștea multe și se pricepea la de toate. STANCU, r. a. III, 139. Cheam-o și pe baba Aculina, se pricepe la copii. H. LOVINESCU, t. 401. Sinteem mineri, dar ne pricepem și la sondării. s. ianuarie 1961, 16. Spunea despre sine că n-are vocație de critic și se pricepe doar să transmită omagiul. v. rom. ianuarie 1965, 200.

4. Franz. A lua cunoștință, a prinde de veste; a afla. Constantin Duca Vodă de acestu șfat nemie nu știu, nice pricepu. NEVICI, l. 162. Întrebându-l ce au priceput la Poartă, au zis: — Bău, R. POPESCU, cm 1, 412. Trămiea elienții să iasă-n afară Cînd punca vro dare n-a mai fost și să cretează ... Ce vorbește plebea ... Precepînd tranul, punca nouă dare și trâmieca iarăși s-asculte mercu. MUREȘANU, p. 141/41. Și unul și altul pricefusesc cine este zarbagiul din mașina. GALACTION, o. a. 1, 113. Ce o fost într-adevăr războiul, încep să pricepi abia aci, în Muzeul Apărării Leningradului. STANCU, v. r. s. s. 129. Au priceput cine e vinovatul. H. LOVINESCU, t. 135. Abia cînd a fost închis am priceput că e ilegalist. 1 august 1951, 51. > Refl. Deșertați-vă și vă preocupati că eu-s Dumnezeu a lui Iacob. PSALT, BUR. 39°/12. < Fig. (Învechit) A mirosi (2), a înțui, a dibui. Să știu ca n-am știut că ești alia de înțelept, că te pricepuți la solia dinții. ALEXANDRIA (1794), 47/43. De va voi să ne amăgească, noi vom ști să-l pricepem. CR (1818), 3°/56.

5. Franz. (Folosit și absolut) (Învechit) A constata, a vedea; a ajunge la concluzia (că) ... a trage concluzia. Și nu poți să pricep din serioare. KOTZEBU, v. 12°/12. Aron ... pricepu că este puțință a urma asedierii în fața unei asemenea ostiri. BĂLCESCU, m. v. 66. < Refl. (Prin analogie) Bistețele rațe născute nu se pricepeau de unde le vine acest neînțeles plop de foc. GANE, s. II, 201.

6. Refl. (Prin nord-estul Ol.) A se înzdrăveni, a se întreza, a se refăce (după o boală). Cf. CIUVȘANU, v. 191. M-am priceput din doflori aia. id. ib.

7. Franz. (Regional) A se alege. Am priceput ceva cu via unul acesta. Com. din PLEȘIȘANI — TÎRNOU JIU.

— Prez. ind.: pricep — și: (învechit și regional) pricepe vb. III.

— Lat. percipere.

PRICEPERE s. f. Faptul de a (se) pricepe.

1. Faptul sau facultatea de a izbui să cunoască, să afle, să înțeleagă, de a-și da seama, de a-și face o idee; înțelegere, pătrundere (2), (învechit) pricepătură (1), (învechit, rar) precept¹, (regional) pamet¹. Cf. pricepe (1). Da-ți-voiu pricepere și te voiu năstări în culea acia ce veri merge. PSALT, BUR. 26°/15, cf. 10°/A. Calca dereptăților tale înțelepca-mă (pricepere-mi dă n). PSALT. 252. Să înțelepog am că un tăcare și fără pricepere ca Dumnezeu cearecăt omeneștile. CORESI, EV. 245. Să ne deschizi ochii cei sufletești cu înțelepciune și cu pricepere, ca să facem judecată dreaptă. NEAGOI, ap. GCR 1, 169/12, cf. CALENDARUL (1733), 27/12. Văzînd a lui bună minte și pricepere și dreaptă socoteală o au priimii. VARLAAM-IOASA, 27°/15. Așa-l întunece, de nice stude Că are vrea pricepere sau minte. BUDAI-DELEANU, t. 232, cf. DRICU, POLIZU, CASPILLA, v. 186. Mai ure și un amestec de grijă, adică

de priceperea parțială a primejdiei. CONV. IIT, XI, 413. Prea erai copilă fără pricepere, ca să știi ce faci. SIVNICI, o. II, 67, cf. DDBR, BARGIANU, ALLAI, M. Cei a căror pricepere nu foat- trece în regiuni mai înalte. AGRIBICIANU, l. t. 251. Urmărește o ființă sigură, necunoscută de infima pricepere omenească. BEBBIANU, t. 272, cf. SĂINLEANU, d. v., CADU. Ar fi păcat să nu înțelegea ceea ce se înfățișază olt de intuiție priceperii noastre. GALACTION, a. 397. Te îți trebuie învătățura. Ți s-ar deschide mai bine priceperii. SADOVEANU, o. XVII, 221. Nu vrei să arbi că pricepi, pentru că priceperea asta ar cere să renunți la avantajele câștigate. DEMETRIUS, c. 10. Priceperca înțirza și epura la acest copil. PRIDA, R. 76. Se înțimția ... și desconfreze în priceperea și înțelepciunea asta sensul unui mare talent. v. rom. ianuarie 1965, 207. < Fig. Au înțuncheat din râufe și priceperii mușchilor de la picioare. DELAVRANCEA, t. 255.

2. Pregătire, cunoaștere temeinică într-un anumit domeniu: competență, icsușină, îndeminare, abilitate într-o activitate, într-o a. i. i. n. u., într-o m. serie; (învechit) nimerirea, nimerire, dăvălăt, rar) p. r. i. c. e. p. e. (1), p. i. o. l. i. n. i. e., pricepătură (v. pricepătură 2), (regional) priceputi. Cf. pricepe (3). Tot ce se cheamă aparat bucal e Edrebușul ca o pricepere și dibăcie după reguli stricte a școlii. C. RAGALU, o. III, 80. Aici nu-ti socoteala nici de pricepere, nici de harnicie. VLAMUTU, o. a. II, 14. Din fata asta — dacă ai pricepere și răbdare — poți să faci o slugă bună. BRĂTESCU-VOINȘTI, v. 76. Erau în Moldova mulți diaci care intrăbușau cu pricepere limba slavonă. ÎBRĂILEANU, sp. CR. 31. Eu n-am venit să vă critic, întâ că n-am priceperii, dar mei deș pentru că artiștii literari trebuie să înțiraj în. VLASIU, d. 121. Trebuie să omniem cu pricepere și cu cunoștință. SADOVEANU, o. VII, 261. În administrarea capitalului o pricepere nimeritoare. CĂLINESCU, s. 471. Receptivitatea manifeste în oras cu distala pricepere. STANCU, r. a. III, 27. Inginerul și înțuncheat ... și priceperii lor pricepere și energie în slujba înțuncheatului. STASCHIA, 1952, nr. 2/102. Prește nu si a a a a examinați de pricepere în promovarea advarilor tale. v. rom. septembrie 1951, 156. Noua curia priceperii ei în faptul plămbușon ca biruza. PAS, v. I, 159. Se vedea că farlea își slăpăse că priceperii. LUCIANU, PRIDA, d. 53. Probleme deosebite care-or din priceperii pedagogilor nu numai preocuparea, dar și priceperii de a le rezolva. G. 1962, nr. 652, 3/1. Interpretarea dintr-o ușurință și cu priceperii. t. mai 1954, 99. Prește nu si știut să folosească posibilitățile legale, cu o priceperii și perseverență. SĂINLEA, 1965, nr. 6680. Priceperii și înțuncheatului construcțiilor și-au d. t. t. liber. H. DARCOVICI, d. 139.

— Pl.: priceperii. — și: (învechit și regional) priceperere s. f.

— V. pricepe.

PRICEPNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) „Priceperii”. În psaltimea scrisă de a lui Prește gîșim priceperii ca „pricepnic”. ARHIVA, 4, 734.

— Pl.: pricepnicii, -ice.

— Pricepe + suf. -nic.

PRICEPÎT s. m. v. perceptor.

PRICEPÎȚIE s. f. v. percepție.

PRICEPÎT, -Ă adj. f. (Despre om) 1. Care priceperii (1), care pătrunde cu mintea, înțuncheat pricepe (1) ceva; (despre manifestările omului) care trădează, exprimă priceperii (1); (învechit) pricepător (1), (regional) plămuit. Cf. priceperii (1). Doră el, fiind înțuncheat și priceperii, că să priceperii greu și că în împărătiului căre-ște-lui. VENTURU-IOASA, 16°/7, cf. DRICU, CLEMENS, s. 18. Ște-ște-ște cel drept și priceperii, cântăbul lui Prește ...

poporul. BALCESCU, M. V. 28, cf. POLIZU, CADE. *Acu începe cu adevărat pentru o domniță viața ... dacă are dibăcia care se cuvine ori un sfat priceput.* SADOVEANU, O. X, 355. *Îmbinarea justă și pricepută a muncii politice cu sarcinile economice constituie o adevărată artă a conducerii de partid.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 835, cf. ALR SN V H 1238.

2. (Rar) Care poate fi înțeles: accesibil minții omenestii. *N-a fost lume pricepută și nici n-are s-o priceapă. Căci era un intineric ca o mare fără rază.* FĂLĂSCU, O. I, 132. *Nici o silobă-utragă nu se roslea pe lume. Căci nu-și găsisese graiul legal și priceput.* ARGHEZI, VERS. 376, cf. DEN.

3. (Despre oameni) Care posedă cunoștințe teinice într-un anumit domeniu sau care își cunoaște bine meseria: competent, iscusit, îndemnat, abil într-o activitate, într-o acțiune, într-o meserie; (astăzi rar) pricepător (2). (învechit) practic, practis. Cf. *pricepe* (3). *Cine să naște la 8 zile ghenarie are minte bună ... Iară featele vor fi pricepute.* CALLE-DARI (1733), 57 10. *Fiind în lucrurile de oaste foarte priceput.* ȘINCAI, ap. DDRF, cf. POLIZU. *Lu n-am uitat nici pe răposatul Caraiman, vîselul și priceputul sturste al vînturilor.* ODĂBESCU, S. III, 14. *Mama ... pricepută la bucatărie, le-a dat trei feluri de mîncări.* CARAGIALE, O. II, 257. *Să oștea vinul în pivnița de nu eram eu om priceput.* DILAVRANGIA, S. 227. *Ea e fată bună, și hornică, și pricepută la toate.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 105, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂIMANU, D. U. *Am văzut că dumneata ești foarte priceput în medicină.* CAMIL, PETRESCU, I. III, 266. *Îmi trebuiau însă mașini noi și perfecționate, personal priceput și mult ales bani.* VOICULESCU, P. I, 77. *Lăsase torpila în seama sergentului Marin, cel mai priceput și mai cuminte gradat din companie.* BĂRY, S. M. 73. *Măster priceput este Sadoveanu cînd este vorba să învie o figură.* VIANU, A. P. 231. *Tase, priceput la chimie, face săpunuri fine.* GĂLINESCU, C. O. 70. *Poporul nostru muncitor este sub conducerea partidului un entuziast și priceput făuritor al vieții noi.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 744. *Un conducător priceput la curîntul ca un organizator combativ al maselor.* ib. 1951, nr. 2 880. *Era o amintire de la fostul său șofer Coman, om priceput și inventiv.* VINEA, I. I, 50, cf. DM. [Bijuterii] priceput ... știe că o piatră prețioasă apare mai frumoasă atunci cînd e montată cu mare simplitate. T. mai 1961, 73. *Inginer priceput și clăbuzit, cu toată firea lui com încoadă.* N. ROM. IANUARIE 1965, 66, cf. M. D. ENC., DEN.

— Pl.: *priceputi*, -le. — Și: (învechit) *precepăt*, -ă (DRUF, GLEMENS, LB), *preciupăt*, -ă (GLEMENS) adj
— V. *pricepe*.

PRICEPUȚIE s. f. (Regional) *Pricepere* (2). *Pe lingă hărnicia și pricepuția lor, avea însă cîteva cusururi.* SBIERA, P. 252.

— *Priceput* + suf. -ie.

PRICEȘTĂNIE s. f. (Învechit și popular; în ritualul bisericii creștine) Împărtășanie; (concretizat) cuminătură. *Și acei fericite și suflătează cînd să primim priceștenie în Hristos IISUS.* CORESI, LV, 421. *Să se pocăiască și la sfîșitele Paști să ia priceștenie.* PRAY, GOV. 96^v/5, cf. 51^v 10. *Nu să cade să fie oprit de sînta priceștenie macar ce greșală va greși.* EUSTRAȚIU, PRAY, 31/11. *Molita la sînta priceștenie a sîntului marele Vasilie.* DOSOFTI, ap. BV I, 262. *Nepuțin că să înțeleagă preu mare taină a spîșîfitei priceștenii (a. 1680—1700).* GCR I, 213/31. *În loc de priceștenie sa îai ogheazmă.* ANTIM, O. 237. *Datori stut ... pravila cătră sfîșînta priceștenie eu tot suflatul să o plinească.* IACOV, SYN. 10^v/11. *Sfînta priceștenie să nu o fie preu case, precum am înțeles că fac unii prociți (a. 1762).* JORGA, S. D. VII, 53. *Nec-au învățat pre noi ... înfricoșata priceștenie a trupului și singelui său ... și cealalte d[u]mnezecîștii taini ale lui (a. 1765).* GCR II, 80/22. *La a două parte am scris pentru ispovedanie și pentru*

sfîșînta priceștenie (a. 1809). CAT. MAN. I, 408 cf. LB. *Prin sfînta priceștenie ne curățim de greșale.* MARGONICI, D. 297/8, cf. POLIZU, CIHAC, II, 290, LM, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *S-a sfîșit eu un ctine, fără spovedania și priceștenia legiuită.* LUNGIANU, C. 86, cf. ȘĂINEANU, D. U., CALDE, SCRIBAN, D. *Băuse mai mult de-o optîță din vinul pentru priceștenie.* CAMILAR, N. II, 13. *Atunce să mă se deie Luminia mîndră-n mîndră și priceștenie-n gură.* MARIAN, NV, 187, cf. ALR I 589/9, 381, 782, 860. ✧ (În împrecății) *Îmi cropă erierii ... ch, priceștenia mine-sa.* CAMILAR, N. II, 417, cf. GHAȘANU, V. 190.

— Pl.: *priceștanii* și (regional) *priceștanii* (TDRG). — Și: (învechit și regional) *priceștănie* (JORGA, S. D. XXI, 528, ALEXI, W., ALR I 589/370, 375, 378, 388), *priceștănie*, (învechit) *priceștănie*, *priceștănie*, *priceștănie*, (regional) *priceștănie* (ALR I 589/385), *priceștănie* (TDRG), *priceștănie* s. f.

— Din slavonul: *прѣштеніе, прѣштеніе*.

PRICEȘTUI vb. IV. I. Refl. (Învechit și popular; în ritualul bisericii creștine; despre credincioși) A se împărtăși, a se cuminăca. *Toți carei se priceștuiesc cu sfînta a lui toată și sfîntele paști.* CORESI, LV, 111, cf. 415. *Îl au mers de-se-uu priceștuit.* PRAY, GOV. 27^v 14, cf. 54^v/18. *Toți ceiu ce era creștini, și mari și mici, să priceștuia la toate sîntele liturgi (a. 1614).* ap. HEM 1157. *Să o obîrșească de tot și să se priceștuiască d[u]mnezecîștilor taini (a. 1652).* GCR I, 160/32. *Sărbătorile veneau la biserică și să aduna de să priceștuia dumnezecîștilor taini.* NEAGOE, INV. 128/19, cf. 11/41. *A cerșut să s'ă priceștuiască cu sfîșîntul trup și sînge a lui Hristos (a. 1692).* GCR I, 298/28. *Cu o zi mai naută, duminică, să priceștuiaște.* N. COSTIN, I. 311. *Pre toți îi ictă și-i dezlegă, ca un necine adevărat al lui Hristos, eu al căruia trup și sînge să și priceștui.* ANON. CANTAC., CM I, 91. *Altea ani porancește sfînta pravila ca să nu te priceștuiești sfîntelor taini.* ANTIM, O. 237. *Spre judecata luiș și spre ostindă eu procuratele taine să va priceștui.* IACOV, SYN. 5^v 9, cf. 21^v 19. *La vreme merge de să priceștuiește eu sîntele taine.* GHIORGACHI, CLR. (1762), 292. *Să priceștuia cu sfîntele și de viața sfîntoarele taine.* VARLAAM-IOANAI, 52^v 15, cf. LB. *Ca să postese și sa mă priceștuiește cu sfînta cuminătură, ceasla o voi face îndată ce proful să va întoarce.* KOGĂLNICĂNU, S. 75, cf. DDRF. *S-a spovedit și s-a priceștuit în toată cuminăta.* N. REV. B. I, DE. I, 66. *Pîn-a nu se porni s-o priceștui.* VASILIU, P. I, 207. *Cu un săculeț de galbeni se sui pe o trăsura, cîrînd spre un oraș ... unde avea să se priceștuiească.* PAMTILE, COM. 7, cf. ALRM III H 393, ALR III H 196. ✧ Fig. *Să știți că și voi acești lumi deșorta vă priceștuiți și realelor ei.* CORESI, EV. 470. (Întranz.) *Lumea va urt pre voi ca pre ceia ce nu vor să priceștuiească în lucrul necinilor ei.* id. ib. 471. ✧ TRANZ. (Despre prociți) complementul indică credincioși creștini) A împărtăși, a cuminăca. *Popa cela ce va priceștui orice om ... pînă ce nu va lua știrea dînsul de la d[u]l[io]nicul său ... să se gonească de la procițe.* PRAY, GOV. 52^v/6, cf. 59^v 18. *O priceștui cu svîntele taine.* DOSOFTI, V. S. octombrie 53^v 2. *Rînduiala a priceștui bolnavul (a. 1689).* BV I, 295. *Întiu trebuie să-l ispoveduiească cum să cade și apoi să-l priceștuiească (a. 1713).* ib. 551. *Îi cheamă cineva [pe prociți] să priceștuiească bolnavi.* ANTIM, O. 379. *Să-l priceștuiească cu sfîntele taini (a. 1757).* GCR II, 54/11. *Au văzut pre Priceșta cum priceștuia cu pine creasă pre ceia ce să ostenia (a. 1801).* CAT. MAN. II, 127. *Ieri ... m-am priceștui, după ce m-am ispovedit.* KOGĂLNICĂNU, S. 82, cf. DDRF, TDRG. *Că merea la omu betag de-i ectea și-l priceștuia.* STĂNOIU, C. I, 52. *Ceal di naști, îl boteazi; ecal de trăiești, îl năruiești; ecal di moari, îl priceștuești.* CONTEMPORANUL, III, 199. *Îl duse ... în biserică unde-l priceștai.* ȘEZ. V, 36. *Du di cheamă pi taica părintii st priceștuiească pi mî-ta.* GRAȚIU, I, 503. *Popa l-o priceștuit ... ș-o murit.* VASILIU, P. I, 212.

◇ Fig. Cu cubintul de bună cinste uctivăfații să-i pricestuiască. CORESI, ap. DILR II, 468.

2. Intransz. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olț.; în forma *precestui*) A înjura de priestanie. Cf. CLAUȘANU, v. 191, UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pricestuiesc*. — Și: (Învechit și regional) *pricistui*, *pricistui*, *precestul*, (Învechit) *pricestui*, *precestui*, (regional) *pristui* (ALRM I/II h 393/385), *precestui* vb. IV.

— Din slavonul *прѣстѣтити, прѣстѣити*.

PRICESTUIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a se pricestui (1); împărțire, cuminecare. Cf. DDBR.

— Pl.: *pricestuirii*.

— V. *pricestui*.

PRICEȘ s. m. (sg.) (Regional) Pantaloni slăbiți (Borșa — Vișeu de Sus). GLOSAR REG.

— Din magh. *prieses*[-nadrág].

PRICEȘTĂNIE s. f. v. *pricestanie*.

PRICEȘTĂNIE s. f. v. *pricestanie*.

PRICEȘTUI vb. IV v. *pricestui*.

PRICHIC s. n. v. *prichicie*.

PRICHICI s. n. f. Margine îngustă, ieșită în afară. În formă de poliță¹ (1) la vatra țărănească, la cuptor sau la horn, pe care se așază, de obicei, diverse obiecte casnice. *Pune talgarul pe prichiciul cuptorului sau la un alt loc cald*. I. IONESCU, ap. CADL, cf. CHAC, II, 293. *Când mă gîndesc ... la prichiciul petrei cel humuit ... pare-mi săltă și acumă inima de bucurie!* CREANGĂ, o. 197, cf. 13. *Lumina slabă a unui opaiț ce sfîrșia pe prichici*. VLACHȚĂ, ap. CADL, cf. DDBR. *Pe prichici un hîrb-opaiț, fără muc și fără scu*. NELCULȚĂ, T. D. II, cf. GILȚIE, R. M., BĂRCIANU. *Puse opaițul pe prichiciul torului și iesi afară*. J. S. LIT. 1904, nr. 1, 50. *Harna ei înaltă și cu mai multe rînduri de prichice să sprîjină mindră pe cei doi stâlpi de lemn*. SĂM. III, 631, cf. ALEXI, W., DDBR. *Harna are mai multe prichiciuri pe care stau diferite obiecte*. PAMFILE, I, C. 406, cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 226. *ȘĂINLANU, D. V. Soba din odaia de locuit ... are „un prichiș” unde se pot așeza diferite obiecte*. DIACONI, AR. IX, cf. CADL. *Moțavusul supă delicat pe horn pe prichici și jos*. SADOVEANU, o. X, 527, cf. II X 86. CHESE, II 311/106, 227. *Chibriturile sînt pe prichici*. CV 1951, nr. 12, 37, cf. I. ROM. 1960, nr. 3, 76. ♦ (Transilv. și Maram.: la casele țărănești) Prolungire sub formă de pat¹ (1) a sobei ori a cuptorului, sau laviță pusă lângă acestea, pe care se doarme (în special iarna) sau se slă. *Pe prichiciul cuptorului moș Costan șade pipernicit și tăcut*. REBREANU, SUV. 136. *Șede multă pe prepiți Toată zgrei ca și-un arici*. BUD. P. P. 50. *Fu o seară să facă foc, Ea adoarme slînd în loc. Și se suie pe prăptici Și slă zgrei ca și-on arici*. BIRLEA, C. P. 221. *Șade moșu pã prepiți, Tãl stã zgrei ca și-un arici*. T. PAPAHAGI, M. 58, cf. COMAN, GL. ♦ (De obicei urnal de determinarea „ferestrei”) Marginea de jos a (golului) ferestrei, ieșită în afară ca o streșină; partea de jos a tocului unei ferestre. *PERVAZ* (2b). *Negustorul, îmbrăcat grecește, stă pe marginea, pe prichiciul ferestrei, cu picioarele supț dînsul*. IONGA, C. I. II, 206. *Se suie, sprintenă, pe prichiciul ferestrei*. GIRLEANU, ap. CADL. *Cineva așază pe prichiciul ferestrei, înăuntrul șeamului, o lumină*. SADOVEANU, o. X, 661, cf. 316. SCRIBAN, D. *Andrei își lăsa gaula goală pe prichiciul ferestrei și intra*. T. POPOVICI, S. 11. *Pe prichiciul larg al ferestrei mici, tăiat în zidul lut, ... e cămara Sandei*. v. ROM. noiembrie 1962, 58. *Rezenată în coate de prichiciul ferestrei, se uita de-afară la el*. I. 1965, nr. 16, 6/6. ♦ (Har) Marginea de sus a balustradei unui pridvor (1). *Pe*

prichiciul pridvorului ... străjuiește o ulieică verzuie de lut. REBREANU, I. 10.

2. (Prin estul Munt.) Seobitură făcută în zidul pivniței, în care se pă-trează diferite lucruri; (regional) *prici*³ (1). CHEST. II 283/102.

— Pl.: *prichiciuri* și (regional) *prichice*. — Și: (Învechit și regional) *pricipi* (CHAC, II, 293, DDBR, GILȚIE, R. M., ALEXI, W., CHEST. II 331/95), (regional) *prichie*, *pricipi* (CADL), *pricipi* (com. MARIAN), *prăptici*, *prepiți*, *preptici* s. n.

— Din ucr. *пріпчик*.

PRICHIDÉLE s. f. (pl.) (Regional) Nume dat unor părți ale căruței nedefinite mai de aproape (S rdanu — Găiești). Cf. II IV 280.

— Etimologia necunoscută.

PRICHIDUȚĂ s. m. v. *prichinduță*.

PRICHILÍ vb. IV. Refl. (Prin Ban.: despre frig) A se muia (5). Cf. NOVACOVICU, C. B. I, 16.

— Prez. ind. pers. 3: *prichilește*.

— Etimologia necunoscută.

PRICHINDEL, -EĂ, -ŢOĂ subst., adj. f. S. m. și f., adj. (Persoană matură) de statură mică; spec. (personaj din basmele populare) imaginat ca o persoană de statură foarte mică, desorbit de înălț și de vioi. V. *pitic* (11). *Te vede prichindel, subțiră și peticit*. JIPLESCU, o. 135. *Măricea e un boboc de fată ... E prelungă la chip, codalbă, cu ochi rîșii, să stea coară printre surate ca un prichindel*. DILA VRANCEA, s. 12. *E un prichindel, scut, cu niște picioare subțiri și strimbe*. VLACHȚĂ, D. 230, cf. DDBR, BĂRCIANU. *Der vici omul pro secul, cu trupul peste fire de mîr, pe care-l poreclesc pitic, prichindel ... nu e toamna plăcut la vedere*. CANDREA, I, 16, cf. DDBR, ARHIVA, XXVIII, 240. *Rătăciră fată, care precede și pregătește visul și basmul cu prichindii, e povestită într-o atmosferă și cu o nuanță tot de basm*. LĂBĂLEANU, s. 9. *Derii mei puțin prichindii vorbădă-mi de Paul Morand*. ALAS IV nr 1931, 41. *Asa merge ... în poveste, cel foarte prichindel, din între gîzilor, după el care hul întrece și copaci*. TILC, 1937, nr. 1, 96. *Erau niște omușori mîlței ... Știa că sînt șapte prichindii*. SADOVEANU, o. VII, 311. (Ca epít 9), pus în înțeles termenului calificat, de care se leagă prin prap. („de”) *Se pomenesc fata cã-i iese înalțe un prichindel de om, șchiop și cam ghebos*. CARAGIALA, o. II, 359. (Fig.) *Orice snop e-un prichindel Cu lungi pîlci aurii*. D. BOTEZ, I, S. 87. ♦ P. animal. Animal sau obiect de dimensiuni mici. (Gîndc) *Jap era un prichindel*. GALACTON, o. X, II, 183. ♦ (Adjectival) *Aperatul sãu merca „Telefunken”, adus sa întouiesc prichindelul și sensibilul „R.C.A.”, îndeplinea aceea funcție*. CONTEMP. 1950, nr. 181, 2/6.

2. S. m. Băiat (foarte) tinăr (și seund), adesea sprinten și zburdalnic. V. *pușoi*, *picic*. *Cu toate că eram un prichindel, colindam ziua întrecgă pădure*. ap. CADL, cf. ALEXI, W., GIRLEANU, S. 212. *Nu aici, pușoi or ... uite ce prichindel!* PAS, z. I, 71. *Toți acești prichindii se năpustesc spre club și găsesc nenumărate stratageme de a se strecura în sala de spectacole*. s. ianuarie 1961, 22. ♦ (Ca epít 9), pus în înțeles termenului calificat, de care se leagă prin prap. („de”) *M-aș mulfumi eu și pe un prichindel de băiat*. DILA VRANCEA, v. v. 31. *Un prichindel de copil își adus și omului de întrecere*. GIRLEANU, S. 212.

3. S. n. (Regional) Gîste folosit la seos cuie sau la potcovit caii (Miroslăvești — Pașcani). GLOSAR REG.

— Pl.: *prichindei*, -ele. — Și: (regional) *prichindii* (SCRIBAN, D.), *chîprindel* (PAMFILE, J. II, 136, ARHIVA, XXVIII, 240) s. m.

— Etimologia necunoscută. — Chîprindel, *prap metateză*.

PRICHINDUȚĂ s. m. și f. (Rar) Prichindel (1). Ai să te îndopi, măi băiete, de atlu carte ai să rămii un prichinduțu. U.F.C. I, 309, cf. ȘAINLANU, D. U. Două prichinduțe de fete. SCRIBAN, D.

— Și: prichiduțu s. m. ȘĂINEANU, D. U.

— Etimologia necunoscută. Cf. prichindel, mic hinduțu.

PRICHÎȘȚI vb. IV. Franz. (Prin sud-estul Transilv.) A măsura cu exactitate (pentru a nu se înșela). Cf. LEXIC REG. II, 62.

— Prez. ind.: prichîștose.

— Etimologia necunoscută.

PRICHÎȘȚIT, -Ă adj. (Prin sud-estul Transilv.) Exact, precis (2). Cf. LEXIC REG. II, 62. ⇨ (Adverbial) Ni-o măsurat prichîștit. ib.

— Pl.: prichîștiti, -te. — Și: priștchit, -ă adj. LEXIC REG. II, 62.

— V. prichîști.

PRICI¹ adj., adv. (Prin Bucov.) (Care este) întocmai, exact, identic (cu...). Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. Uite la el cum măi seamănă! Îi prici tată-său! CV 1950, nr. 11-12, 40.

— Etimologia necunoscută.

PRICI² s. n. (Regional, mai ales în Transilv.) Pat¹ (1) rudimentar, de obicei improvizat; s.p.e.c. (sens curent) pat¹ (de scinduri) pentru mai multe persoane, folosit mai ales în dormitoare comune. Cf. LM, DDRU, GHEȚIE, R. M. Casa Societății carpatine... ure apoi o odată pentru femei și uno pentru bărbași, prevăzută la doi pârfeți cu priciuri de lemn. TERCU, F. 186, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., com. din POIANA-VĂȘCĂU. Trebuie să facem două priciuri. Com. din LUPȘA-ABRUȚ. Pe prici de piatră șăzind și la domni jurin zăind. BIRLEA, B. 45, cf. id. c. p. 153, gr. s. VI, 212. CV 1951, nr. 5, 27, GLOSAR REG., TEAMA, C. N. 256.

— Pl.: priciuri.

— Din germ. Pritsche.

PRICI³ s. n. I. (Regional) Prichici (2) (Mănăstirea Humorului — Gura Humorului). CHEST. II, 283/229.

2. (Prin Maram.) Prispă (la casele țărănești). Cf. CV 1951, nr. 3-4, 13, GLOSAR REG.

3. (Prin nord-vestul Transilv. și prin Bucov.) Fiecare dintre leăturile bătute pe partea exterioră a pereților de lemn ale unor case, pe care se fixează lutul sau tencuiala. Cf. CHEST. II 369/353, ARVINTE, TERM. 162.

— Pl.: priciuri.

— Etimologia necunoscută.

PRICI⁴ vb. IV. I. Refl. recipr. (Învechit și regional) A se certa; s.p.e.c. a se afla în conflict; a se afla în proces, a se judeca. *Mitul Voievodul ... cînd să pricia cu diavolul pe/n/tra trupul lui Moisi, nu euleză să aducă giudeț de ocară* (cca 1618). GCR I, 49/29. *Mergînd ucolo călărețul, au năzut pre locoini stînd pre loc, și cîi de frunte pricindu-să. HERODOT (1615), 487, cf. 34, 282, 417. După moartea lătime-său, pricindu-să pentru domnie, au fugitu Ștefan. URACHE, L. 67. Să socotească giudețele, să facă dreptate, să dea ucel loc pentru carele să pricesc. PRAN. 3. Vor înceape a să prici den cuvinte. ib. 88. Și atita să priciră, et să despășiră unul de alt. N. TEST. (1618), 156^r/1, cf. 113^v/14, 201^r/3. Și ușu să pricea cle amînduo înaintea împăratului. NEAGOL, INV. 12/15, cf. GCR I, 169/37. Cu carii pricindu-si s[ă]n[u]l Grigorie și probăzînd de-agiuns hulenita lor, mearsă veastea până la-mpăratul. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 148^r/6, cf. id. MOL. 85. Mîntea și norocul s-au întîlnit într-un loc osebit și au început a să prici care este mai de treabă omului. COD. PUȘC. 84. Să pricia aceștea toți cu mințile mari între*

slue. N. COSTIN, L. 48. Și să pricie ei în de ei înaintea lui Golofin și nu socote că este lucru de rușine. NECELE, I. 228. Iară care rugători va pune pîznă... sau s-ar prici între inși, pe unu cu aceea să fie părș sf[ă]nta beserecă (a. 1732). IORGA, S. D. XVII, 162. Să pricie eu diușii în Ierusalim pentru înviere domnului nostru Isus (a. 1750). GCR II, 55/11. Se nu se pricească ei, ce să aibă a-ș fine ei unde li-am dul noi de cost (a. 1752). ȘTEFANELLI, D. C. 59. Pre aceștea ce vor să să pricească cu noi astăzi... îi vei nădi că sînt înșălători. VABLAAM-IOANAF. 121^r/6. Numite fiind amîndouo pârșile ce să pricesc. MECU, în CONTRIBUȚII, III, 110. Ducă vreo parte din cei ce se pricesc nu se va indetula, aluuci aceeași price la seannul cel de giudecată de la Bălgrad... să se poată mulu. ȘINCAI, UR. III, 40/35. Destul s-au pricit solii împăratului Leopold I cu solii sultanului Mustafa II între sine, cum ar face pacea lor încredințată. id. ib. 185/8. După ce destul să dăpărură... Dederă u să prici între sine. BUDAI-DELEANU, T. 120. Vulpea și crocodilul au început a se prici pentru nobilitate, care va fi mai de bun neam. ȚICHINDAL, ap. CADE. Pulca ei multă vreme și îndelungat să se pricească. PETROVICI, P. 89/5, cf. I.B. Vedeti și pe scolastici... Măi mult! dăra se-nlînece, Fac dispute, se pricesc. MUMULEANU, C. 151/22. S-a dot poruncă de la poliție să nu mai strige nimeni pe drum, să nu se pricească în pricini politicești. CR (1833), 272^r/11. Ne pricim cu niște dăzmetici pe buchile rumânești. TIMPEANU, G. 47/8, cf. DDRE, GILȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., IDRG, T. PAPA-HAGI, M. 230. Nu te pune cu măi marele lău, nici te prici cu cel măi mare decit tine. ZANNE, P. IV, 431.

2. Franz. (Învechit, rar) A obiecta; a riposta; a protesta. Și-i feacără bordeiul ca a lui și-l închisără și el nemică pricind. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 35^v/19. Și s[ă]n[u]l nemică n-au pricit, nice s-au munit, ce ușa au priimit pietrele svrlite. id. ib. noiembrie 107^v/33.

3. Franz. (Învechit, rar) A provoca, a produce. Schimbările... acășună sau pricesc... gilecavă... între prunci. PETROVICI, P. 18/7.

— Prez. ind.: pricesc. — Și: (învechit) pritei vb. IV.

— V. price.

PRICI⁵ vb. IV. Franz. (Prin Ban.) A povesti (1), a relata. Cf. CIHAC, II, 290. Ce a mai pricit (spus) veciua? L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160.

— Prez. ind.: pricesc.

— Din scr. priăti.

PRICICHE s. f. (pl.) (Regional) „Bețele care se pun curmezis înlăuntrul coșniței, dintr-un perete într-altul”, pe care albinele își construiesc fagurii. Com. din RĂCĂȘDIA-ORAVIȚA.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută. Cf. pretecă.

PRICICTOÎ s. m. v. percepitor.

PRICINAȘ, -Ă s. m. și f. (Popular) I. (Adesea adjectival) (Om) certăreț, arțăgos, gilecivitor; (om) directaș. Oamenii sînt rai și pricinași în Podeni! CARAGIALE, O. I, 55, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Încerezul, bătăuș, pricinaș și chiar criminal. în SCL 1973, 41. Măriuca a lui Moș Andrei ne e arălată va femeie pricinașă. ca unu diu cele „care scoate malumurul din om”. CĂLINESCU, I. C. 19, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC, DEX, ALR SN IV h 990/172, cf. ib. v h 1217/886.

2. Împricinat (într-un proces); parte (III 3) (într-un proces). Pricinașii lăsaseră drumurile judecătii și buna înțelegere domnia între toți poporenii. ANGHEL-IOSEF, C. L. 178, cf. TDRE. Un lipăt așcutit de elopoțel care chema pricinașii în sălile de judecată. REBREANU, I. 326, cf. CADE. Se aflau alți pricinași care așteptau în picioare... strigarea apozitorilor. SADOVEANU, O. X, 87,

cf. XII, 105, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENG., DEN, *Tareste că pricinașu a trebuit să să supună la judecata împărătesei*, BETEGANU, P. IV, 32, cf. ACH. SX. IV. II. 990-172. ♦ (Brvechit, rbf) Reclamant, Măcebu, am cu spar. Ai luat un leasar și-ai plătit un galbenos, Fi-pei încă pricinaș? F (1879), 262. ♦ (Rar) Autor al unei infracțiuni; Kiplas, Dar fugăritul degeaba asta-ia minunea sa padă găsindu-se adevaratul pricinaș, POPA, V., 89, cf. DL, DM, DEN.

— Pl.: pricinasi, -a.
— Pricină suf. -as.

PRICINĂT, -Ă s. m. și f. (Pria Traosiv.) Împreinat (intr-un proces). Văzind împărotեսu cearta, ubi că nu-arc drept să faci judecată și zice cătră ei doi pricinăți. RLEGANUL, P. IV. 32.

— Pl.: pricinăti, -le.
— De la pricină.

PRICINĂ s. f. I. E. Cea ce determină apariția unui fenomen, cauza a ceva, rațiune pentru care se întâmplă sau se face ceva; cauză, motiv (1), motiv¹ (2), (învechit) obiect (3), ocaz¹ (4), povod², (regional) parte (2), price (5). A treia pricină o îndeamnă pre giudeț să mă mieșureadz certarea celui rinovat iaste vrăsta. PRAY, 257, cf. 18, 251. Făgăduise și cu dumneao-istă a arăta pricinile pentru ce și pentru care lucru să orbesc ochii că suflatești. CHILIA 15, 64, 15. Fi să să faci piau într-oacă vrăjmoși și pricina năinotatului singe al săptăntului lor. IST. T. B. 121. Nu să știe din ce pricină au fost luat și ei moșii de-a Cătareștilor. NACULEA, I. 21. Nici această au fost pricina țesirii lor de la Râm. CASCHEMIR, BR. 159, cf. id. I. I. II. 327, 328. Pentru căci priefișnă, nu să rușineză a-i numi pre dinșii stăți (a. 1698). GCR I, 317, 8. Turburca stăpânire a popci iaste pricină dejghinării besarcilor (a. 1699). id. ib. 328-10. De aceasta arătal-em pricina mai sus, din ce vine. C. CANTACUZINO, CM I, 23. Li au fost pricina de sau rădicat țienerei. R. POPESCU, CM I, 269. Pricina zăbanii nu iaste de altu fără eil boala. R. GIBULEANU, CM II, 125. Au început a lălmăci pricina pentru care i-au odinat (a. 1750-1780). GCR II, 83, 31. Pe lungă aceasta, acui-alegind nici pricina pentru cerea au venit. A FILOFICA, IF 15. Pentru care pricină albești mai întâi barba? (a. 1779). GCR II, 119-38. Pricina aceștii patimi și boale iaste aburii și zemurile cele multe. MIȘT. DOVE, I. 29, 135. Te rog ce să-ni spuî care sînt pricinile murților. AMFILOHE, G. F. 143, 12. Aflarca găsește pricinile, dovedirile, adoveririle și orice iaste trebuincios a îndupleca pre auzitoria spre ascultare. MOLNAR, REL. 21, 8. Să dea pricina împotrivirii sale. SINGAR, BR. I, 319-1. Iar cînd cunoști pricinile lucrurilor, atunci mai sus se rădică cunoștința ta și se zice cunoștința filozoficească. MICU, ap. BLAGA, G. 111. Dacă se duce sufletul, carele iaste pricină vieții, trupul înceape a se usca. MAIOR, P. 99/16. Au doară știți voi din ce pricină Vodă așa v-armă dă minna? BUDAI-DELEANU, F. 81. Aceasta iaste căuza (pricina) că spre anul venitoru pufine sau penica poame nu aduce. INV. ROM. 18, 13. Cauza (pricina) osebirii aceștii nu se poate împuta fealtului plantelor. INV. ZĂH. 5/4. Vedeti cum ali crescut. Oare ce e pricina? PETROVICI, P. 215/11. Iată dară pricina sau cauza pentru ce singele nu se s'rică. TIODORI, A. 72/9. Care este pricina că pronunția sătenilor rumâni eu a sătenilor italieni se potrivește în mai multe? HELIADÉ, O. II, 418. Pricinile ce ajută lălorei spre a se întinde. AR (1830), 433/2. Astfel făceau nu numai pricinile boalelor să fie neactive, ci vindeau totodată și boalele cele scăcioase. VASILI, M. I, 7/2. Pricina zăbovirei lui în cale fu, după cum știm, întruzierea adunării soldaților. BĂLESCU, M. V. 100, cf. FĂTU, M. 98/5. Pricina, nu rezultatul, laude fta cîștigul. ALEXANDRESCU, O. I, 72. Înțelegea pricina care o silea să devie altl de blindă cu dînsul. FEIMON, O. I, 140. Matu lă tot bați gioc de mine... Nu înfăleg pricina. ALECSANDRI, T. I, 181. Oamenii sînt mai de multe ori, ei singuri, pricina suferințelor lor! BOLENTINEANU, O. 362. Tu ești totuă pricina gilecei dintre noi. CRĂNGĂ, O. 115, cf. GHEREA,

SI. CR. III, 131. Asta era pricina de "măsură treabă". fionere foarte înfocate. IONESCO-FIGON, S. 118. Pricina de căpetenie a a este mizerabile stăre de bururi se doborăse... terenului. BACALBAS, S. A. II, 13. Tu nu vorbști pricină tuă de auzire, nu de laura. DELAVRANU, CIA, O. II, 203. Părerile s'au împărțite caștă pro pricină sminteli lui Radu I. Iul. I. BRĂILESCU, GINIS II, P. 347. Cred că pricina lăbărtare a sașoșoș d-lui Istpele e naturalul operei sale. BRĂILESCU, S. I, 141. Pricinile răului sînt caurea și sînt mult. BASSARABESCU, S. I, 173. Nu știa o să facă, să spuina ori să mi spuie pricina cea dr-aptă? MIRONESCU, S. A. 64. Pricina aru mde — o ști și tu. CAZIMIR, E. C. 69. Mei știa totu dînsu încă o pricină care le zăvora sufletul. C. PETRUSCU, I. V, 21. S-a scoborit înjurînd surugăle, nu știu pentru o pricină. BRĂILESCU, O. A. II, 209. Cautam s'omni lamure pricina pentru care lănuă eu iustiu. SADOVEANU, O. I, 97. Eu lăcrăma de tin-o am osurs... Pricina o s'au sînt căci pămuntească. ARGHEZI, AERS, 303. Iaste o zi lu, jara sa trea, pricina unei ste pe care o regădă. CĂLINESCU, E. O. I, 129. Libertătu omului este pricina marelui și mizeriei sale. VIANU, T. C. 39. În alta parte trebuie să fie pricina. N. ROM. aprilie 1955, 248. Nu avea nici o grijă și nici o treabă, asta era pricina. DAMITRĂS, A. 154. Din pricina asta, mei nu se pūba șabule cu altu usuriniță îndolților ce-l chinuă. VOINAR, P. 176. Din ce pricina era pestilă, nu știu. PREDĂ, B. 203. Fețele celor prezenți păreau înfepente din ru se știe ce pricinu oscunse. N. ROM. iulie 1962, 26. Tădăura rar și oamert a căror multe va merge mai încet, din febură pricinu. ib. ianuarie 1965, 62. Din care pricină ai cătră a rămas fără urmări. II. DĂBOVICIU, D. 70, cf. MAI, 194K, 1472. Un biet pui de cioartă se grebia prin mișune să vină în față zăvulă să padă pentru o pricina a fost chemat. BOVA, P. 82. Nu vorbire fără pricina și multa fără mîncăna. ZANNA, P. II, 622. Pricina de rei tăia, ad rătul va cădea. id. ib. VIII, 199, 2. I. O. C. a d. v. Fără (nici) o sau, învechit, de) pricină — fără justificare, în mod nemotivat; din senin, iaste p'ist-aliă accuza a mestesugi asupra mea, și fără de pricină... greseli și fofărui. AETIMOLOGIA, 3, 21, cf. LB. De ce o doli, ascaltind, te-ai întristat fără pricină? C. PETRUSCU, C. V. 204, cf. id. I. II, 241. Der, dînti-o dală... fără mei o pricină, Elvira dăspărca. SADOVEANU, O. I, 146. Creștea în el o nănie că, după ce-a fost rob, acum t se te și viața, fără pricină. id. ib. XVII, 235. (Cu schimbarea construcției) Nici fără de pricina (cauză) au făcut și fte aceasta. ECONOMIA, 125-13, S. I. O. C. a d. v. Din pricină că... = pentru că..., deoarece, fiindcă; pe motivul că... Dacă îți serui toate acestea este din pricină că stăturile demitale m-au făcut rădător. GALACIION, A. 185. Nu căutase războiul din pricina că nu mai putea să înfrunte priverile. C. PETRUSCU, I. I, 260. Domna nostru nu ne-u învățat niciodată din pricină că se lămea de cei mari. SADOVEANU, O. III, 55. I se spăuca luputul din pricină că, atunci cînd se bărbiera, foia lui para jupătu. PREDĂ, M. 151. ♦ I. O. C. p. r. e. p. Din pricina... sau (rar) din pricină de... din cauza..., datorita..., ca urmare a...; din vina... Nu știu o trag din pricină vornicului Bălăceanul. I. GOLESCU, în FB. DRAM. 61. Cuonașu... să poartă foarte bine, tănuat s-au făcut cam negru din pricina soarelui. KOGĂLNICEANU, S. II. Ia Mihai i se porunci a nu se duce din pricina poziției critice în care acest domn se afla. BĂLESCU, M. V. 37, cf. CR (1848), 21/21. Numai din pricina ei mi se trage. CRĂNGĂ, O. 287. Cearta a fost din pricina copîilor. SLAVICI, S. I, 121. Să ștergea lă ochi din pricina fumului DELAVRANCU, S. 183. Ce mult mă iubește și cil suferu numai din pricina mea. VLAHUȚĂ, O. A. II, 177. Din pricina groazei lui de risipă nu putea să suferu pe slugile alălate. BRĂILESCU-VOINAR, P. 81. Cercaba este modernă și în unele părți stăursa aproape cu totul din pricina grăsimii de pe pergament. BUL. COM. IST. I, 133. O da vreo molimă, eu an vară, din pricina stăvurilor de pe deal. GIBULEANU, S. 33. Cil pe ce s-o pătăsesc lăvorașul meu din pricina mustetilor. I. GĂS, DR. I, 131. Inima lui era și mai grea din pricina Domniei RE-

PRILANU, R. I, 128. Oamenii erau lângă mine, însă, din pricina intinericului, îi credeam depărtați. SAMIA, S. 78. V-ar conveni ca, mai tirziu, Paul să vă reproșeze că, din pricina dumneavoaștra, a ajuns un pirlit de avocat? VLASIU, D. 173. Zicca că se-nelid școlile din pricina scarlatinei. SADOVEANU, O. VIII, 282. Din pricină de ziduri și de gol și pasărea lua calea de ocol. ARGHEZI, VERS. 290, cf. id. s. VII, 8. Asta este numai din pricina aboselii. CĂLINESCU, E. O. I, 65. Vede cum fiul lui se îndepărtează de la îndeltnicirile cavalecești din pricina iubirii care îl stăpânește. VIANU, L. V, 51. Noaptea nu dormisră din pricina alergăturii. CAMIL PETRESCU, O. II, 115. Din pricina zăpezilor înalte nu circula nici un vehicul. STANCU, R. A. IV, 160. Nici pomeneală că nu din pricina lui Ion a' lui Măi îi înjurase pe oameni. PREDĂ, M. 251. Două zile a stat băiatul acolo, cu inima et un purter, din pricina friicii care-l opucase. BARBU, P. 102. Din pricina lui nu mai opuc să stau de vorbă cu Vilma. S. Iunie 1960, 11. Nu pot să te văd plângind din pricina mea. 1 decembrie 1961, 11. Din pricina zgomotului făcut de ape, nu auzise sania. V. ROM. decembrie 1961, 62. Ioană, din pricina te, Pă pământ nu poți umbra. De dor di la dumneata. VIBOL, V. 86.

2. (Motiv de) ceartă, (de) neînțelegere; problemă litigioasă, diferend, conflict; problemă care își așteaptă rezolvarea; spec. proces, judecată; (învechit și regional) problemă, prică (3). *Pre cialaltii îi supusăra supt acetiia și le împăcără pricinile.* HERODOI (11-15), 281. *Ce pricină este la mijloc între duna[uca]p[onstră] și între măria sa vodă și între țara de prea te-oi mîniat?* ISI, T. R. 22. cf. CANEMBE, I. I, II, 327. *Pentru oricare pricină mică să și scornia oști, unii spre alții porvind.* C. CANCIACINO, CM I, 13. *Poate-fi să să fie înbrăbit domnul rumănilor cu domni ungurilor și cu ai sailor, de niscava pricinii.* B. POPESCU, CM I, 228. *Vouă moșneanilor de la Prisaco, care aveți pricină cu acest jăluitor ... să vedem cum iaste lucru (a. 1735).* BUL. COM. IST. II, 256. *I lei au cheltăit pentru pricina lui Gogoiu Igan le 2 judecări (a. 1713).* ib. I, 225. *Să lătrase toate pricinile fără a mai putea merge la alt divan.* ISI, AM. 6/19. *Să nu se jucă între noi și între țerile noastre sferi, pricinii și nenărăviri.* ȘINCAI, HR. II, 110, 16. *Guđeacatoul poate și hotărască ... atit lu pricinile obșteji et și la criminaliresți (a. 1813).* BUL. COM. IST. IV, 101. *Școlile tribunahurilor Craiovi vor cereca la iudicia instanție pricinile comerciale.* CR (1834), 361/25. *Ce grije are județul e-l nou de a poloti pricinile și prigornice dîntă oameni.* BARȘ, F. 11/29. *Aceste adunări ... judecau asemenea în pricinile de niți mari politice.* BALCESCU, M. V. 10. *Eu o judecăt am Cu nește rezăși ... O pricină de hotare.* HASDEU, R. V. 12. *Muri, măturisind crima ei. Astfel se închise dosarul acestei pricinii la divan.* BOLINHIANU, O. 111. *De treizeci de ani judec, oțca la Kavala, lume după lume, cu fel de fel de pricinii.* CARAGIALE, O. II, 198. *Ce mai e, Moghulă? ... — Pricinile de judecat.* DELAVRANCEA, O. II, 38. *El n-a venit la mine ca să-mi asculte pladoaria, el a venit ca să-i eștiig pricina, și i-am pierdut-o!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 199. *Vornicia de aprozi să între în cercetarea pricinii și după dreptate să puie la cale.* N. A. BOGDAN, C. M. 91. *Cînd se ivcau pricinii, și se ivcau destule, sărea în ajutor și nu se lăsa pînă nu făcea pace.* VLASIU, A. P. 75. *I-au spus că acolo sînt și judecătoriile unde se judecă pricinile.* SADOVEANU, O. X, 550. *Deciziunea Camerei ... investește instanța de fond cu judecarea pricinii.* COD. PEN. R.P.R. 23. *Să spargem pricina.* CIAUȘANU, GL. *Și dacă se mînie, țși răsfrînge mînecele cămășii, gata de pricină.* COM. DIN PORUMBACU DE SUS-VICTORIA.

◇ **Ex p r.** **A(-i) căuta** (cuiva) **pricină** sau (rar) **pricină (cu luminarea)** = a(-i) căuta (cuiva) motiv sau pretext de ceartă (cu orice pretext): a căuta (cuiva) nod în papură. *Cum intră în biserică, încep a căuta pricină părintelui Oșlobanu, care slujca, că nu se ține de țipic.* CREANGĂ, A. 78, cf. ALEXI, W. *Mîl lipseau de prlăz ori cină și-l certau apoi în pilde, Ca să-i caute pricină.* IOSIF, P. 70, cf. PAMFILE, J. II, 162. *Căuta pricină stăcătului întruna.* SADOVEANU, O. I, 641. *Adesea vă căutau pricină uce-*

nicii de la mașini și de la zecărie. PAS, Z. I, 271. *Nu vezi că lutoror le caută pricină cu luminarea?* T martie 1962, 30, cf. ALR I 1334/363, 887. **A(-i) găsi** (cuiva) **pricină** (ori, regional, **pricinii**) = a(-i) găsi (cuiva) motiv sau pretext de ceartă; p. ex t. a(-i) împuta, a(-i) reproșa (cuiva) ceva (pe nedrept). *Îi și găsite pricină și-l închide și-i lua țrei, patru sute de lei.* NEGULCE, L. 299, cf. CIHAC, II, 291. *Într-o zi ... îmi găsi pricină de la te mieri ce.* GANE, S. II, 164. *Am pregătit compania împotriva perșilor, găsindu-le pricină că ei subjugă pe elenii din cuprinsul împărăției lor.* CĂLINESCU, S. 825. *Unde-i dragoste puțină, lesne-i a găsi pricină.* COM. DIN PIATRA-NEAMȚ. *Îo-ți ziccam să te mîrit După stăcăt din vecini. Tu la țoți găseai pricinii.* BALADE, III, 279. (Învechit și regional) **A se pune de** (sau **în**) **pricină** = a) a căuta (cuiva) motiv sau pretext de ceartă, a căuta nod în papură; a se certa, a se lua la hărăț. *Arme nu purta niciodată cu sine, căci nu era om să se pue de pricină.* GANE, S. III, 165. *Fusese om aprig și certăreț. Gata să se pună de pricină, pentru drepturi adevărate sau numai închipuite.* C. PETRESCU, B. DR. 23. *Nu se putea pune cu el de pricină pentru că era tovarăș viteaz.* SADOVEANU, O. IX, 31, cf. CIAUȘANU, V. 191; b) a se împotrivi. *Nu te mai pune de pricinăși dă cîlanii.* NEGBUZZI, AP. TDRG. *Și fîrdeuă el se punca de pricină, opoi l-a legal col la col și l-a trimis cam cu neșus în moșă.* GANE, S. I, 13. *Cela nu se pue de pricină; dă capra și i earcul.* CRIANGĂ, O. 28, cf. DDBF. *Se pune de pricină și nu voeste defel să plătească.* MARIAN, NV. 601. *Nu-ți fie teamă că nu mă seapî. Nu vezi că nu mă pun de pricină — zise dezertorul.* LUC. IV, 336. *Îl nu se pue de pricină, aflînd mui ales că-i vorba de un gospodar stăpîn de oi.* SADOVEANU, O. X, 621, COM. DIN PIATRA-NEAMȚ. (Cu inversarea elementelor construcției) *Nimic în pricină să nu vă puneți; că așa iaste porunca noastră (a. 1738).* IORGA, S. D. XIV, 59. **A avea** (sau **a fi în**) **pricină** (cu cineva) = a fi certat (cu cineva); spec. a fi în proces, a se judeca (cu cineva). *Domnul ... se temea să incurgă la Divan avînd pricină cu pașa.* VĂCĂRESCU, ISU. 282. *La biserică se închina pe la icoane și, cînd avea pricină cu cineva, umbra după împăcătire.* CĂLINESCU, I. C. 15. *Sintemu-m pricină.* ALR SS IX h 988/141. (Învechit) **A sta (de) pricină** = a se împotrivi. *El n-au vrit să primaseă să fugă, ... ce înca un slătut el ălora pricină sa nu sağı.* NEGULCE, L. 351. *N-a stat dibonia de pricină, ci a rupt-o de fugă.* CONV. LIT. IX, 1. (Regional) **A da la pricină** = a începe să se certe. *Odată, din ce, din ce nu, dau la pricină ... pînă ce ajung la bătaie.* RILIGANUL, P. I, 30. ◆ (Învechit, concretizat) **Act** în care sînt consemnate datele privitoare la o acțiune judiciară. *Să se caute pricinile celor ce s-au judecat la departamenturi ... și nu s-au mulfămit pe a lor Polărire.* PRAN. COND. (1780), 18. *Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan și-a rămas fără pececa domnească.* DELAVRANCEA, A. 51. ◆ (Popular; adesea în construcții cu verbe ca „a da”, „a găsi”, „a pune” etc.) **Pretext (I); prilej (I)** (neintenciat). *Nu vreo ... să dea pricină jidovilor să să turbure (a. 1699).* GCR I, 331/7. *Leșilor nu te era cu voie să vie crăiul, ce imbla cu feluri de feluri de meșterșuguri și de pricinii, ca să strici acca cale.* NEGULCE, L. 139. *Cu povești și cu pricinii au tot delungat vreme pînă s-au făcut primăvară.* AXINTE URICARIEI, LET. 2 II, 135. *Nu te da și tu pricină de întristare.* CR (1816), 249/31. *Deșertăciunea lui găsește pricină de fală în moartea unei fînți nevinovate!* ALECSANDRI, O. P. 59. *Cînd va veni Nicu să-i dai pricină de vorbă.* id. T. I, 37. *Cînd era lu adăpatul vacilor, fetele, care de care, se întrecea să-i dea pricină de vorbă.* SPIRESCU, AP. CADE. *Cu ce pricină pe-aiți?* VLAHUȚĂ, O. A. II, 199, cf. DDBF, TDRG. *Ion găsi pricină să-și snopescă iar nevasta.* REBERANU, I. 318. *Găsea pricină de vorbă ceasuri întregi.* BASSARABESCU, V. 19, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Medievalul era liniștit și nu căuta pricinii de bătaie din nimic.* CĂLINESCU, C. O. 39. ◇ **Ex p r.** (Învechit) **A pune pricină** (sau **pricina** ori **pricinii**) (că ...) = a obiecta; a pretexta, a motiva (I). *El punea pricină că se hăinește*

foara și n-are cu care merge la oaste. N. COSTIN, LEL² II, 100. S-au mutat Isuf-peșe de la Baba cu sarascherleul la Tighine, pînădu pricina zorbăciul tătarilor. NICULEA, I, 158. Iar șeful tot pune pricină și nu vre. id. ib. 269. Pune pricină vrană cum că iuste scurlă și cu grabnicri aripi zboară. MOLNAR, BEL, 115-20. Cînd era sălul, punea pricina Ca b-ar fi rău și Jucea Ladina. BUDAI-DELLANI, I, 103.

3. (Învechit) Învinuire, acuzăție, imputare (adesea neîntemeiată) adusă cuiva: p. ex. L. Vină, vinovăție. Iar el, rîzînd acesta vis, au zis cum Dumnezeu îi arată lui pricină de vină, pentru că să facă el rău la biserică. HERODOT (1613), 133. Sa nu-i aple unpăraltia vro pricină, să-și pue capul. NICULEA, I, 12. De li să intimpla și sarpate, si cadere, infelptu nu le dau atita vină și pricină cu sudalme. C. CANACU ZISO, CM I, 63. De va aduoge ceva la porunca cea dintăiu ... să aple pricină împotriva lui (cca 1700—1725). GER II, 21-23. Pentru că iaste isteștia aceuia a meșteșugi asupra mea ... pricină și greșeli și sfărîți. ALIMONICA, 3° 21. Nu arunca pricina preste alțu carii nu sint vinovați. ib. 38° 7. Dacă moare, toldeaua rămîne pricina a lui și micodotă a doștorului. ISL. AM. 91-18. Cu adevarat, eu altă pricină N-aflu. BUDAI-DELLANI, I, 162. Isop, după aceasta au arătat de mincinoase pricinile pentru care au fost pîrt (a. 1810). GER II, 207-29. Ion ar fi zis că-va pricină locului celui necurat. CONX. III, XIII, 330. cf. ȘAINLANU, D. I, Ochii și sprincenele Fac toate pricinile. ZANZI, P. II, 311. S-a spart pricina-n sobor Tot iarăși în ceșul lor. id. ib. v, 514. cf. I. o. c. a d j. De (sau eu) pricină ori eu pricină - vinovat. Numai lu singur ești de pricină la attea intimplari. BĂRBU, ap. TARG. Astfel dar pe strugur l-au găsit eu vină și că însuși numai este de pricină. PANS, P. V, I, 125-14. Că nu-i la aceasta norocul de vină, Nici nimema altul este de pricină. id. I, II, 110-2. cf. DIBI. Cui eu pricină au învâlat curind cum să-și apere capul. SADOVLANS, O. XII, 256. Acel eu pricină Seade în odină și cel fără vină Plinge și suspină. ZANZI, P. V, 511. cf. I. o. c. a b. (Învechit) A-i da (vină) pricină - a învinui, a acuza (pe cineva). Lui Venilie Vodă i-am dat pricină că nu dă seamă de o sumă de bani a visteriei. M. COSTIN, ap. DDBE. Dându-le pricină că au venit lăzia. N. COSTIN, ap. DDBE.

4. (Învechit și regional) Necaz (1, 2), supărare, nemulțumire (2); intimplare (ne)plăcută. Pricina de i se va intimpla, în sufletul meu să fie. CANTEMIR, ap. DDBE. L-au trimis aicea la măriia-sa vodă ... să-și spăie pricinile și iarăși să impuce lucrurile. R. GRECEANU, CM II, 169. Marsură la împărat și-i spusă împărat[ul] toată pricină di lo Faraon împărat (a. 1781). GER II, 135-37. Trebuie să știe toate pricinile ce să intimpla. ISL. AM. 54°/18. Craiul ... ascultă plînsurile tatarilor și să sarguioște să udrește toate pricinile fieștecărui supus (a. 1799). GER II, 169-23. Țaranii își spun pricina. El ascultă, oștează, se încurintă. VLAMUȚĂ, O. V, I, 210. Am să-i spun boierului mai pe di parte această pricină nenorocită. GALACTION, O. 77. Io n-ay vrea Să merg la stîna, Să nu dau De vro pricină. TEODORESCU, P. P. 596. De ce plîngi, stăpîne? Îi spune firu' pricinii. RĂDULESCU-CODIN, I, 196. cf. ALB SN v h I 103/111.

5. (Astăzi rar) Problemă, chestiune; afacere. L-au trimis cătră farul ... pentru pricina ce moi sus pomenim, adică pentru învoirea păcii. R. GRECEANU, CM II, 178. Știm ce însemna, avem socoleala și tîlcuirea lui, ... însă să potrivește și la pricina noastră (a. 1712). GER II, 31/36. Izvod de cheltuială ce au făcut dumnealui Iordachi Ciute spre scoaterea figurilor ..., care bani i-am cheltuit tot la această pricină (a. 1794). BUL. COM. ISL. IV, 131. Cheltuiala ce am făcut ... căt am șizutu, aicea la leș, eu precina giudecării aceștia, eu și tatăl meu (a. 1800). ib. Fiind de trebuință a să întocmi la logofetia cea mare o scieție deosebită pentru corespondența ce va avea cu toate județele în pricina mezarurilor. CR (1831), 291°/21. Stîna pricina a independenței naționale. BĂLULESCU, M. V. 605. Astăzi ... s-a dres treaba cu poliția. Toată pricina era să mă jungească. id.,

ap. GHICA, V, 611. Din multe exemple curioase în pricină aceasta, totă că voi espune aici una. ISAS (1856), I^o 19. Dacă ... se va dovedi aceea cercetătoarea pentru pricină binecuvîntată și neobănuitoare, ... se va mai acorda un brveu scurt 30 (1860), 26-29. Cuii avea cite o pricină grea, elama de se sfătuita cu trei oameni. GHICA, S. 6. Avoi pas de lucrură în aste vremi de jale, Cînd vor să-nuree statul în pricina liberă. ALEXANDRESCU, O. I, 182. Venisam, moarta ta, să aflu ce ai făcut în pricina așpe care b-am rugat. FLETCHER, O. I, 171. Ce tragi pîr ca domnia? ... - I. Tolătoare ... - În orice pricină? ... - Toldeaua. DI-LAVRANCIU, O. II, 260. Camtra discuta hamaltos o pricină de mare interes obștec. GALATION, V, 312. Te rog să binevoești a cunoaște ce în această pricină eu nu ma șo-ol cu iumie unoral. SADOVLANS, O. XII, 374. cf. (Învechit) Pricinile streine (ori din afara) sau pricinile din lăuntru - alacțiile externe sau alacțiile interne. V. A. LAZARE, Departament al pricinilor streine din Iasi (a. 1821). I. PAPABAGE, O. I, Ministru al pricinilor streine. AR (1829), 6° 24. La 31 august s-a făcut șful de cabaret în casa șfulului pricinilor streine. CR (1829), 212° 11. Noi am înțeles tot secretariului de șful pentru pricinile din afara spre a vî împărtăși noțele ce nu d mult al s-auu timpis. AR (1830), 2° 22. Cusătia mare doornice a pricinilor dinlăuntru ... rînduioște a să de țurea cercetările după Tolarul Austrii (a. 1831). FLETCHER, I, O, 378. Vorniceul pricinilor din lăuntru e multumit tatarilor profesiorilor din partea a toată boverimeii pentru șfulul se sîdina ce au arătat. CR (1832), 227° 1. cf. I. o. c. a d j. Cu pricină - despre care este sau a fost vorba, care este în discuție, care este în cauză, care constituie obiectul a exam. respectiv. Cea cu pricina răspunde. CRANȘĂ, O. 7. Împăratul, cum auzi că a vînit păștorul cu pricină, îl chemă înainte lui. ISPIRISCU, ap. DDBE. Dar e vede? Vin și teafăr, Îi soluti surzînd Chiar pactul cu pricina. VLAMUȚĂ, O. V, I, 171. Mi-aduc aminte că, în noaptea cu pricina, am volitul pe Romano pe sub zăpăzul lui Tudoran. HOVAN, DR II, 161. După se glicca pumnul cu pricina, ridau toți capii. ARCHEZI, S. VII, 74. Toti prăviră spre casa cu pricina. CĂLINESCU, S. 347. El își sise de lo locul cu pricina. CAMIL TEODORESCU, O. II, 106. Ajuns la locul cu pricina, descoperi a sînduică oșezată peste un musuroi. V. ROM. aprilie 1955, 138.

II. (Regional; eufemistic) Epilepsie. Cu să nu capete pricină (fras) nu i se dă țlă cu minile pline de alnă. PĂCALĂ, M. R. 166.

- Accentuat și: pricină. - Pl.: pricină și (învechit) pricină. - Și: (învechit) pricină, pricină s. f.
- Din slavonul ПРІЧІНА.

PRICINĂTOR, -OĂRE adj. v. pricinitor.

PRICINÉLMIC, -Ă adj. (Prin nord-estul Ort.) Cartărel, arțăgos; bătăios. CL. CIAȘANI, V, 191.

- Pl.: pricinelnici, -ce.

- Pricini - suf. -elnic.

PRICINĂ vb. IV. I. Franz. (Învechit) A pricinui (1). Peste sașiu mîncînd și bînd bolnăvești și moarte în cea de apoi țli pricinesti (a. 1691). BY I, 320. cf. CANTEMIR, I, I, II, 328. Văștile reale pricineșcu disenterie unui om mare (a. 1691). FN 29. Supărări pricinile de norod prost (a. 1699). ib. 87. Împrecunarea unora mai denainte despărțu pricineste nouă dragostă (a. 1701). ib. 95. Ivoire acestei corăbii au pricinut aicea cea mai vie bucurie. AR (1829), 51° 1. cf. SCRIBAN, D.

2. Refl. recipr. (Regional) A se pricinui (2). CL. CADE, DL, DM. Băiatul începu a-și spune ... cum a venit mamorul și cumi, pricinindu-se, l-a omorât. REFUGANUL, ap. CADL. ♦ Refl. A se opune, a se împotrivi. Cf. CADR, SCRIBAN, D.

3. **TRANZ.** (Învechit, rar) A pretexta. *Pricinea că cu greu iaste a să stăpini și a să păzi fără oțita de despărțate.* CANTEMIR, HR. 196, cf. TDRG, CADE.

— Prez. ind.: *pricinesc.*

— V. *pricină.*

PRICINITOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar) I. Pricinitor. *Au trebuit pre cei ce aducători și pricinitori gilcevi ar fi fost, fără nici o zăbară dintre mijlocul nostru să-i fim scos.* CANTEMIR, IST. 51. *Pricina pricinătoare.* id. I. I. II. 328. ⚡ (Substantivat) *Pre tine, bunule Doamne, pricina cea dintii și pricinitorial a tuturor bunățăților crezînd.* id. HR. 3.

2. (În forma *pricinitor*) Care poate aduce neplăceri; compromițător. *Ispravnicu bolniței agonisit-au multe cōrți pricinătoare de le creștinii domni la Călestiu.* N. COSTIN, LET.² I. 385.

— Pl.: *pricinitori, -our*. — Și: *pricinător, -oăre* adj.

— *Pricini* - suf. *-tor*.

PRICINOS, -OĂSĂ adj. I. (Prin nord-estul OIL și prin Ban.; despre oameni) Cerlăreț; artăgos; bătaș; cegăitor. Cf. CLAUDIANU, N. 152, 191, MAT. DIALECT. I. 231, ALR I 15615.

2. (Rar) Despre care este sau a fost vorba, care este în cauză, care constituie obiectul a ceva; cu pricina. *Ține-le bine! — porucăi descălul patrivîndu-i clesle pe dintele pricinos.* IERBEANU, NUV. 241. *Solul cila cu ocași pedonerie ca și în chestia bisericească articolul, pricinos din codul civil.* GĂLINESCU, I. C. 135.

— Pl.: *pricinosi, -oase*. — Și: (regional) *pricinós, -oasă* adj. ALR I 15615.

— *Pricină* - suf. *-os*.

PRICINU vb. IV. I. **TRANZ.** A fi pricina (I) I, cauza, mobilul (4) a ceva, a da naștere; a cauza, a ocaziona, a produce, a provoca, a prileji (2), (rar) a prileji (2). (Învechit) a pricini (I). *Greșala și nechibăzarea domnului a unei fără pricinuiște stricăciunea și fariu lui și altor stăpînitori.* H. GHECIANU, CM II. 188. *Am arătat de-a purure grecilor ispravă ce sa jule pricinui lucrării lor (a. 1750—1780).* GER II. 83/19. *Nu curma să-mi pricinuiască zăbava vreo greșală libonică.* AETHIOPIA, 37/22. *Nici tăria cu cobrșoare a pedapsii, nici pterzoara ziduru nu pricinuieste ca moi mac săvîrsire în sufletul cetățeanului (a. 1773).* GER II. 87/38. *Mulfimen sudorilor ca varsă poate prin înlumplare să-i pricinuiască vreo ușurare.* IST. AM. 91/17. *În gînduri căzu și socotele Ce-i pricinuiră amară jole.* BUDAI-DILIANU, T. 216. *Vorul ... mîslului îi căduzeacă (pricinuiște) mires neplăcut.* INV. ZAH. 11/6. *Aceasta tăiere a iniavii rădăcinilor căduzează (pricinuiște) ce multe ori cu răsăditele l-caine să piară.* INV. POM. 13/15. *Aceasta îi pricinuieste mare cinste.* KOTZEBUE, V. 18/3. *Bitul nu pricinui ură la princi asupra voustră.* PETROVICI, P. 51/16, cf. CLEMENS. *Poate vedea aicea ... cile neazuri și cile primăjdu pricinuiște zarva și răsconlu cea fără de cale (a. 1821).* GER II. 236/3. *Nu va pricinui vreo pagubă celorlalte fabrice cu nici un fel de chip (a. 1823).* DOC. EC. 305, cf. LB. *Au făcut aceste sacale cu care pricinuieste și solos obște (a. 1827).* DOC. LC. 380. *De multe ori însă scrierea cea nedesăvîrșită a pricinuit confuzie și neînțelegere.* HELIADE, O. II. 191. *Slobozenia negafului care s-a asigurat prin tractatul de la Andrian fol trebuie să pricinuiască mari folosuri stăpînitor de moșii.* CR (1830), 58² 7. *Intrarea și ieșirea pe la punctul Cimpinei ... pricinuieste nu puțin solos (a. 1838).* DOC. EC. 709. *Prețul aarului crescuse ... aceea ce pricinui turburări din partea ianicerilor.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Omul care pricinuieste aceste metamorfose este mai creator.* BREZOIANU, I. 83/25. *Umzeala ... prea mare... pricinuieste mucigăi.* PENESCU, M. 60/18. *Dar nici un vis nu-mi place de nu-l pricinuiesti.* ALEXANDRESCU, O. I. 280. *Nu fi-oi vorbi de dulcea impresie ce-ți pricinuieste vederea patriei după o lungă despărțire.* ALECSANDRI, O. P. 26. *Sosirea lor și vestea ce*

aduceau pricinuiră o nouă jale în palatul domnese. ODOBESCU, S. I. 92. *De urmări nu răspunde acela care prin nesocotita-i purtare a pricinuit această ruștură.* CARAGIALE, O. II. 288, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALENI, W. *Nu-i era de ajuns indignarea pe care i-a pricinuita, în fiecare zi, duplicitatea lui Zărbescu?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 212. *Lucrurile ... se înțeleg și se apreciază după valaarea și după plăcerea ce-ți pricinuieste.* HOGAȘ, DR. I. 223. *Cel dintii vals, după pauză, pricinui lui Titu o mare satisfacție.* IERBEANU, I. 146. *Transportul diferitelor mărfuri se făcea numai pe spinarea vitelor ... ceea ce pricinuita, prin urmare, un mare incunjur.* N. A. BOGDAN, C. M. 7, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Nimeni nu mi-a pricinuit o moai adincă și sinceră multumire.* BASSARABESCU, V. 126, cf. GADE. *Orice lucru ... de care-și aducea aminte că are să se despartă de mine incolo, îi pricinuit o durere ascunsă.* MIRONESCU, S. A. 41. *Dar nu pricinuieste nimônui nici un rău.* C. PETRESCU, C. V. 227. *Zelos să repar o pagubă, pricinuitam alto.* BRĂESCU, O. A. II. 72. *Se îndrăgostise de Tamara, pricinuintu-i nemărturisite păreri de rău poctului Alcea, care o iubise cel cindva.* VLASIU, D. 369. *Slujitorii mei nu fi-au pricinuit nici o smîntală.* SADOVEANU, O. X. 29. *Pînă să fie prinși ne pricinuieste destul rău.* STANCU, R. V. I. 321. *Revoluția din Octombrie a pricinuit capitalismului o rană mortală.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2/24. *Utilose durerea pricinuită în coșul pieptului.* PAS. Z. III. I. *Se îndrăgostise pricinuint înamicului pierdere grele.* CAMILAR, S. I. 39. *Durerea de cap joale fi pricinuită de o răceală.* PREDĂ, R. 146. *Mierea e dulce la mîncare, dură pricinuieste durere la inimă.* ZANU, P. II. 671. ⚡ Refl. pas. *Proful odăilor se pricinuieste din mîturatul de dimineață.* PENESCU, M. 11/23.

2. Refl. recipr. (Învechit și regional) A se certa, a se lua la barță; a se încălțera; a se p. c. a fi în prociș. a se judeca; (regional) a se pricini (2). *Să se sirgulescă a lup fără de zăbară anaforata sau cartea de judecăt și să o arate celor ce să pricinuieste.* FRAN. COND. (1780), 48. *Învățături cîn s-au pricinuit sătana cu Dumnezeu (sec. XVIII).* CAT. MAS. I. 291, cf. CADF. *SCRIBAN, D., DE, DM. Am aflat pe vărul Culiță și pe curătrul Pal'oi pricinuintu-se la birt si-om voi să-i despart.* BĂTEGANUL, P. IV. 21.

3. **TRANZ.** (Învechit; de obicei urmat de dețineri introduse prin coaj. „câ”) A pretexta; a invoca; a motiva (I). *Tară noi pricinuint că avem parte de moșie în Comorile și că sintem și moșteni ... nu am det nici clocă, nici dijmă (a. 1776).* IORGA, S. D. XXI. 71. *Și împotriva lui Valentinian s-au gătit încă în anul acesta, pricinuint că Valentinian nu-i dă jre soru-sa Onoria muiere.* ȘINCAI, HR. I. 83/20, cf. III. 183/13. *La înțelegere nu i-am putut aduce, pricinuint și linguint că, după ce oameni au fuțini, sint și săraei (a. 1814).* DOC. LC. 165, cf. LB. *Pricinuint și în aceasta unii cum că limba din Transilvania nu este plăcută.* MUMULEANU, C. 77/2. *Cei moi mulți din lăcutorii ce vin cu producturi de vînzare la țig au încetat cu totu, pricinuint că asemenea bani nu jol a-i cheltui la ale lor trebuințe (a. 1835).* DOC. EC. 591. *Bathori, pricinuint că castelul e prea departe de Ardeal ... porunci să-l dărmare.* BĂLCESCU, M. V. 182. *Eu mi-am dot demisia din comitet pricinuint neînțelegerea în care se află emigranții.* id., ap. GHICA, A. 162, cf. POIȚU, DDRF, BĂRCIANU, TDRG, CADL, SCRIBAN, D.

4. Refl. impers. (Învechit, rar) A i se năzări (3). *Din întuncarec fi să pricinuieste a te teme și de sunet.* AETHIOPIA, 17/2.

— Prez. ind.: *pricinuieste*. — Și: (Învechit) *pricinui* vb. IV.

— *Pricină* — suf. *-uit*.

PRICINUIRE s. f. Acțiunea de a (se) pricinui și rezultatul ei.

1. Cauzare, producere, provocare. Cf. **PRICINUI** (1). Cf. LB, POLIZU, DDRI, JORDAN, L. R. V. 186, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Ceartă, conflict, neînțelegere; lăcățerare; spe c. judecată, proces. Cf. **PRICINUI** (2). Știiu au price între sine cu nemtu ... Ce aveste pricinuirii le lăsăm la dînșii. M. COSTIN, LL. 2 1, 16. Vremea este să lăsăm toate nepuțințele și pricinuirile ce au fost plină acum în neamul nostru. MUMULEANU, c. 57/5.

3. (Învechit) Pretext (1); motiv (1 1). Cf. **PRICINUI** (3). Ca să nu rămie la nimeni nici un fel de pricinuire că nu au știut această din vreme ... acum să face dă iznoavă la toți ștut (a. 1831). DOC. I. C. 519. Nu mai voiau a merge la război sub pricinuire că nu li se plătesc lefile. BALCESCU, M. V. 77. Dar ungurii ... nu voără a se cerea cu asalt sub pricinuire că spărtura nu e destul de largă. id. ib. 173, cf. POLIZU, DL, DM.

4. (Învechit) Nenuțumire (2); p. e x l. împotrivire, opoziție (1 2); protest. Acum o, Chineli, s-au rădicat tol fealul de pricinuire. AETHIOPIA, 31²/1. Unul ca acela dovedindu-să, să va pedepsi strasnic, făr' de a i să prîmi nici un cuvnt de pricinuire (a. 1822). DOC. I. C. 260. Aceștia n-au pricinuit pricinuirii zadarnice cu sărăciea limbii, precum noi acum. MUMULEANU, c. 73/11. Vei pune lucrurile astfel la cale înell mie să nu-mi rămie cuvnt de pricinuire. PR. DRAM. 297.

— Pl.: pricinuirii.

— V. pricinui.

PRICINUTOR, -OĂRE adj. (Astăzi rar) Care pricinuieste (1), care produce, care provoacă, care prilejuieste (2) ceva, care dă naștere la ceva; producător, (învechit, rar) pricinitor (1). La cele mai multe dintr-acest felin de dăvie ... sărbsirile lor snt pricinuitoare de glceavă. SOB. MUS. II. Iese puial la lumină și la tragerea a ocularii celui slobod și pricinitorii de viață (a. 1826). CER II, 251-15, cf. LB. Cu altă mai mult nedreptele fapte și urmări ale unui rău om, tilhar și pricinutor de turburări. CR (1832), 236¹ 15. Într-un astfel de oras nu va fi nici praful cel pricinutor de oftică al coldarimului, nici acru cel pătămător. id. (1834), 31²/26. După moartea lui Svatoslav tronul marelui duce s-au făcut pricinitorii de sfidă între fiii lui Iaroslav. ASACH, I. 57 9, cf. POLIZU. Obieciul fierului rufelor An ezau este pricinutor d-o stricăciune ... mare. PENESCU, M. 56 1. Ast cuvnt aspra, la cuz supărător. Si de turburări gozave lumii pricinutor ... Nu se zice poate șaimuit. ALEXANDRESCU, O. I. 188, cf. DDRI, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. C., C. D. B. Bana a delicat și pricinutor de discordie. SADOVEANU, O. VII, 700, cf. DEX. (Substantival) Rămîneți la noapte și dimineață, eu mă voi face voauto pricinuitoare de slobozire. AETHIOPIA, 14²/10. Să nu fim pricinutori de mai mare osîndă. VARLAAM-IOANAI, 17²/28. Sofiilor mele să le fiu pricinutoria de multe răotăți. id. 77² 9. Tatăl este pricinutoria al fiului șterse (a. 1896). AP. TDRG 1251. O îndotă mulțămire sa va răspunde aceluia carele ... va arăta giudecătoria pe pricinutorii furtigugului. AR (1829), 233² 11. Nimeni, niciodată, fiind pricinutor de cel mai mic rău către altul, nu poate rămînea nepedepsit. CR (1832), 236² 10. Era acufundată în cea mai adîncă durere, văzîndu-se, fără vreo vină, pricinuitoare nenorocirelor ce-i amenința patriu. ASACH, S. I. II, 16. El este pricinutorul buzurilor celor adevărate. TIMFEANU, G. 100 11. Pricinutor al morții lor. FILIMON, O. I. 297, cf. DDRI, ALEXI, W., CADU, DEX. (Graml.) Învechit) Cădere pricinuitoare (și substantival, f.) cazul acuzativ. Căderi snt șase: 1) lominativă, adică numitoare ... 4) acuzativă sau pricinuitoare ... VĂVIȘTEI, GR. 26 1. Să mai veste altă cădere ce o putem numi acuzativă, adică pricinuitoare. I. GULESCU, B. 18 36, cf. DDRI. (Graml.; Învechit) Mod pricinutor sau moda pricinuitoare (și substantival, f.) una dintre valorile modului conjunctiv, care arată cauza unei

consecințe. Moduri sau moda la gram snt noua ... Pricinuitoare, cum șoa să mampe". I. GULESCU, B. 32 15. La gram am văzut ... că snt noua, adică, lărlătoare, poruncitoare, rîvnitoare, uratoare, îndolitoare, vîltitoare, pricinuitoare, supătoare și înolbătoare. id. ib. 153 1. Pricinuitoare sa zice acuta cu care credem pricina unei urmări, cum cînd zicem șoa să mampe. id. ib. 153/22.

— Pronunțat: -niti- — Pl.: pricinuitoare, -toare.

— Pricinui — suf. -toare.

PRICIOS, -OĂSĂ adj. (Despre oameni) l. (Învechit) Certăreț, arțăgos; bălăus. Cf. POLIZU, GHISU, II, 290.

2. (Prin sud-estul Munl.) Care caleă (cu bună știință) regulile jocului, care triseaza. Cf. CV 1919, nr. 8, 33.

— Pronunțat: -ci-os. — Pl.: priciosi, -oșe.

— Prici¹ — suf. -os.

PRICIPTEĂT s. m. v. precipital.

PRICIPTOR s. m. v. receptor.

PRICIRE s. f. (Învechit) Faptul de a se precipita (1); ceartă, neînțelegere, dispută; p. e x l. dusmănie. Iar unde s-au hotărît aduti Că singur unul să stăptinească Toată acest felia de țară încoali. BUDAI-DELEANU, p. 311. Pricirea lor au ținut oare dă vreme. TICHENDEAL, AP. DDRI, cf. LB. Spă a să feri de arce pricire asupra analogiă între piastră turcesă și țar cel spaniolesc, se va oșea ... o obstăscă țarouala. AN (1829), 38² 17, cf. GHISU, II, 290, DDRI, ALEXI, W.

◆ (Învechit, rar) Pîngere, reclamație. Cf. BĂRCIANU.

— Pl.: priciri.

— V. prici¹.

PRICISĂMIL s. f. v. pricestanie.

PRICISITĂ vb. IV v. pricestui.

PRICISUI vb. IV v. pricestui.

PRICISĂMIE s. f. v. pricestanie.

PRICITOR, -OĂRE adj. (Învechit, despr oameni) Certăreț, arțăgos; bălăus. Este pricitoria d-o pricest și se pune împotriva domitor. N. COSTIN, LL. 2 1, 76, cf. LB, GHISU, II, 290, DDRI, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. C., SCRIBAN, D.

— Pl.: pricitori — ad.

— Prici¹ — suf. -tor.

PRICLI, -VĂ adj. v. proclit.

PRICOĂPSĂ s. f. (Regional) Pricopsală (3). Sa nu te țnsori, mă, nică, dilac! ... că nu e met o pricoaj să' lortsev. S. 178, cf. 87.

— Pl.: pricoapsi.

— Postverbal de la pricoapsi.

PRICOĂRĂ s. f. v. prigoare.

PRICOCI s. m. (Ornit., regional) Pălărie (1 1 b) (Tragodytes tragodytes) (Stigăuța — Vioju Mare). BĂRCIANU, PĂS. 111. Nu pricociul, ci puțul c'orele mă de cuc. id. ib. 315.

— Pl.: pricoei.

— Etimologia necunoscută.

PRICOIĂ s. f. v. porraivă.

PRICOLICI s. m. f. f. (În credințele populare) Ființa imaginară în care se pretace (după moartea un barbat, un animal (care a răncat oamni) etc.) lăld diferite lățășări (mai ales de animal), sub care pricineste tot felul de neplăceri celor pe care li lățășășă moagăea; p. e x l. er, stăzoii. V. AETHIOPIA.

in orolî. Cf. KLEIN, D. 405, LB. Să tacă, că-i mânăină etcolaci sau pricolici. PANS, ap. CADU, cf. POLIZU. E miezul nopții ... Când tricolicii și zotcolicii Ies din morințe. FILIMON, O. I, 359. Mii de furnici, De tricolici, de tricolici. Vai! mă muncesc. ALEXANDRI, I. 509, cf. CHAC, II, 418, LM, MARIAN, SA. 68, DDRI, BARCIANU, ALEXI, W., IDRG. Tot omul care e tricolici, când îi sosște timpul ..., își schimbă făptura sa de om și se prefăce în lup. PAMFILE, DUSM. 117, cf. id., CTR. 99. Pricolicii se zice că se face dacă sint nouă froși născuți tot într-o lună. GOROVEI, CR. 281. Tricolicii sut niște dibăniți, daburi provenite din lupii cari au mîncat un om: ei umblă pînă la miezul nopții, id., ap. CADE. Se bna ... să nu se prefacă în pricolici. GR. S. II, 43. O chemărie de școală ... plină de umezală, Htutulă de stafii și pricolici. CLAVSANU, R. SCUF. 79. Stafii și pricolici n-am văzut niciodată, de atda vreme de cind pase cu circada satului. GALACTIUN, O. 45. Se mi zicea că erau ... pricolici, care se pitulau prin iarbă. VLASIU, A. P. II, cf. SCIOBAN, D. Tricoliciu este considerat ca un ce drăcesc și-l numște lumea dracu. II 1 173, cf. II 91, 103, 127, III 5, 294, 403. Despre pricolici unui bătrîn zic că au ca o forma unui om, dar cu coadă, ib. IV 198, cf. VII 13, XI 79, 126, 180, SPIRBA, P. 318. Acolo erau adunați Strigoii și strigoaice. ... Tricolici și tricolice. MARIAN, A. 163. Foate verde tricolici. N-am mai văzut pe-acea Fete mari cu copți mici. ȘEZ. S. 32. Acest strigoii a mîncat 9 ani rudeni și la nouă ani s-a făcut pricolici ogar și s-a înbătut cu lupii. IB. XII, 157, cf. ALB I I 399 170, ALBM SS III h 1314, MAT. DIALECT. I, 265. (Ca termen de comparație) Grăstoie ca un pricolici. II. D. (1680). 38°/45. Vai de mine, trece mîna! afulsat de ceas, fuge ca pricoliciu. VLASIU, D. 218. Fugau ca doi pricolici, mișcînd mințile în aer. ID. A. P. 27. Guîfă porci ca pricolici. BRAD, T. 21

2. (Regional) Epitet pentru un copil neastîmpărat, rău, obraznic; p. gener. prichindel (2): pici, puști. Cf. ȘANIANI, D. U. În inima ei a început să moară și flăcăul ilfovan și pricoliciu dintre corăbionari și brîncoave. G. M. ZAMBRESCU, SI. M. S. I, 111, cf. DE N, ȘEZ. IX, 151. COMAN, GL., CV. 1949, DE. 8, 35.

3. (Prin BUON): în forma tricolici) Pui de animal nedezvoltat, pîpîrnici. Cf. ȘEZ. V, 161.

4. (Regional) 1. (Zool.) Pîrs² (4 b) (*Muscardinus umbararius*) Peste Ol ... acest șorțec se cheamă pricolici. IFM 947, cf. CADE.

2. (Entom.) Licurici (*Leucopyrus nocturna*). Cf. II II 286, ALB I I 895/30, 219.

- Pl.: pricolici. - Și (învechit) precolici (LB, IM), precinici (KLEIN, D. 405, LB, POLIZU, GHEHE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) pricolici (PAMFILE, DUSM. 116, GOROVEI, CR. 331, MAT. DIALECT. I, 265), pricolici, pricrici (ALBM SS III h 1314/235), prigrurici (ib. h 1314 95), pirculici (ib. h 1314 192), stricolici (II II 315, ALB I I 895/215), stricolici (COMAN, GL.) s. m., tricolici, -ce s. m. și f.

- Etimologia necunoscută. Cf. magh. priku-lies.

PRICOLICIOAICĂ s. f. (Regional; în credințele populare) Ființă imaginară în care se prefăce (după moarte) o femeie, luînd diferite înfățișări (mai ales de animale), sub care pricinuiște tot felul de neplăceri celor pe care îi înfrînște; (regional) pricolicioare, pricolicioare. V. pricolici (1). (Serdanu - Găresli. II, IV 292.

- Pl.: pricolicioare.

- Pricolici sut. -oauă.

PRICOMIGDĂLĂ s. f. v. picromigdală.

PRICOP subst. v. procopie.

PRICOPĂȚ, -EĂȚĂ s. m. și f. v. precupeț.

PRICÔPE subst. v. procopie.

PRICOPÊȚ, -EĂȚĂ s. m. și f. v. precupeț.

PRICOPÎ vb. IV. Trans. (Prin Mold.; complementul indică cereale) A coace. Se zice că Pricopul pricopește grîiele, adică face să dea în copt semănăturile de primăvară. PAMFILE, S. V. 161.

- Prez. ind. pers. 3: pricopește.

- V. pricop.

PRICOPÎȚ vb. IV v. precapî.

PRICOPSEALĂ s. f. 1. (Învechit) Stiință de carte, învățătură; cultură, pregătire acumulată prin învățătură. Iar pe urmă de ce fel de hîrnicie nice pe unul n-am văzut vîndu la pricopsală. NECULEF, L. 66. Să poată vecinul a ajunge la pricoperea învățăturii și la seara cea cîntată a pricopsălii (a. 1775). URICARIUL, I. 71. Alphanit pentru folosul și pricopsala școlaelor celor normalești a neamului. [Titlu]. ABC I. La acest oficiu se pun ... oameni împodobii cu pricopsală. VĂCĂRESCUL, IST. 246 5. Am fost un silitor, De istorii celtilor, Pe pricopsală iubind și pe praxis întărind (a. 1800). CAT. MAN. I, 329. Să se poată așeza dascăli cu îndestularea de pricopsală (a. 1806). URICARIUL, II, 61 3. Oare cine trebuie să aibă grija deprinderii, ca să o introducă? Voi, învățătorilor! Părinții nice timp, dară nici pricopsală nu au din destul călără aceea. PLIVNICI, P. 431, cf. II. Negreșit aceste închinămintele a lui juitări trebuia să-l lăsă fără pricopsală sau învățătură. DRĂGHICI, R. 145, cf. 5 6. S-au mirat singur vezitul de pricopsala și tureasca lui. KOCĂLNICIANU, ap. DDRI. Mi-a spus un dascăl cu destulă pricopsală, Un guvern tu constituți e supus la soareleală. ALEXANDRESCU, O. I, 266. Fieciorul lui Kir Manoli, deși fieci de bural, au fost creșcut tu străinătate, unde au prins la pricopsală. ALEXANDRI, I. 1 231, cf. IM. Nu voua ... să-l trecăcă alții mei în bogăție, mei în pricopsală. ISPIRESCU, L. 195, cf. 366. Pricopsala nu s'a campără cu bani, ci să cîștigă cu ani. PANS, P. V, II, 41. (Ironie) Destulă pricopsală la un împărat ... să nu știe orășele, sau pe oamenii ei moi însumăți a statului său. GORJAN, II, II, 107 33. Dascălul moștie cu nasu-n gramătie și crede e-acolo-i toată pricopsala. VLĂHUȚĂ, D. 49. (EN PTE. A lua (sau a da, a avea) pe cineva acuri (sau spre, de) pricopsală - a lua (sau a da, a avea) pe cineva la învățătură sau la deprinderea unei meserii (pentru a-l căpătui). Istă doi ani în cap de cînd te-am dat pe pricopsală la țelău și nu văz nici un spor de la tine. FILIMON, O. I, 127. Iar în fundul acestei camere, erau două lăzi vechi pe care ședau eișiva caji luși pe pricopsală și se esersu la scris. ID. IB. 211. Se găsea acuri luat pe pricopsală de frate-său și de tovarășul acestuia. CARAGIALE, O. I, 5. Pe Niță îl luasem de la mamă-sa, o vădăbă sîrucă, pe pricopsală; dorea să se facă popă. ID. IB. 236. Pentru asta vă plătesc eu simbrie? Pentru asta vă am eu la mine pe pricopsală? ISPIRESCU, L. 44, cf. CADE, M. D. ENG., DEX.

2. (Popular și familiar; adesea ironic) Cîștig, profit, folos (adesea obținut prin mijloace abuzive, incorecte); chilipir; (faptul de a obține o situație materială bună, bogăție, bunăstare (prin mijloace adesea abuzive, incorecte, fără efort etc.); căpătuială, agonisală. Vrea ... a cîlta folosul și pricopsala să postesească. CANTEMIR, IST. 46. El și neamul lui pricopsală să nu aibă niciodinioară (a. 1728). URICARIUL, I, 53. Făcui un pas pe calca pricopselii. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 14. Bogă țnsă de seamă să mă slujești cu dreptate, căci într-alt chip ... vei pierde nădejdea de pricopsala ta la care mă gîlesc de atda vreme. FILIMON, O. I, 125. Toate sut trecătoare pe pămînt: tinerețe, pricopsală, sănătate, frumusețe. ODOBESCU, S. I, 79. Că nu era să soarbă bunii eu lingura și să se îngroape de rii în pricopsala lor ce nu-i mai dădea de rost. DELAVRANCEA, S. 211. Ne-mbătăm de palvure și facem politică de pricopsală. VLĂHUȚĂ, D. 38. Priviși tuapai spre acest strălucit trecut de pricopsală al burgheziei românești. GALACTIUN, A. 251. Ofițeri de patruzeci de ani ... ve-

niși anume pentru *pricopsală*, după ce au încrețit toate meseriile. BRĂNESCU, o. x. II, 370. Vor urca, prin copii, nepoși și strănepoși, toate treptele *pricopsălii*. G. M. ZAMFIRESCU, sf. m. n. II, 39. S-ar putea ca un șarpe, venit așa din senin la casa lor, să fie un semn trimis de *pricopsală*. VOICULESCU, p. II, 252. Veni-tietu ... caută *pricopsală* în țara asta. SADOVEANU, o. XI, 264, cf. VIII, 521. Toată lumea considera slujba ca un mijloc de *pricopsală* și căuta să soatătă cel mai mult din ea. OȚETEȘA, f. v. 48. Ce fusese plină atunci un partid? O gașcă ... a călora *pricopsăli* cu alți *pricopsăli* mai pușin, candidați cu toții la o *pricopsală* mai mare sau inedită. ARGHEZI, B. 131. Crezi e-o să te îmbogățești acolo, de pleci? — Nu-ți vorba de *pricopsală*, cum o înțelegi tu. v. rom. noiembrie 1964, 51.

3. (Adesea ironic, în construcții exclamative; de obicei cu determinări ca „mare”, „puțină”, „nici o” etc.) Acțiune, faptă dusă plină la capăt; rezultat al unei acțiuni, consecință a unui fapt; ispravă, folos, treabă, lucru, (familiar) scofală, (regional) *pricoapsă*. Două fete care, cunoscând că este rău a trăi peste Oll, văzând și *pricopsăla* ce au făcut părinții lor, că au răpus tot ce au dus de acelu acolo ..., au pus gând să vie în țară. R. POPESCU, cm 1, 538. Fugea de cugul cel păgănesc și urdeiuca ce arăta cătră lucrurile cele păgănești tuch-păia *pricopsăla* cea viitoare ce era să facă în creștinătate. ANTIM, p. 191. Așa fel de tineri ... slin bine încredințat că nici o *pricopsală* pot să aibă. DRĂGHICI, R. 74. Pesemne e-aista-i Flămânzilor, foametea, sac fără fund, sau cine mai știe ce *pricopsală* a fi, de nu-l mai poți sătura nici pământul. CREANGĂ, p. 211. Dacă este așa, iată îți dau și fie voie, să vedem ce *pricopsală* a să-mi faci. ISPIRESCU, I. 15. D-aiă vezi, dăd unele sozoleau e-o să fie *pricopsală* mare de capul ei, tincam o dată cu ochii din cap să vad ce nu vedau ele. DILAVRAN-CEA, S. 42. La 18 ani părinții noștri aveau capul ... Și ce *pricopsală*? id. o. II, 312. Ce mai *pricopsală*? Să tragi cu pușca în iepurile pe care te-ai aduc eu, gata împușcat. GALACTION, o. A. I, 279. Iefurile se sporesc sigur. — Douăzeci și cinci la sută, mare *pricopsală*! BRĂNESCU, o. A. II, 350. Crezi că e o mare nenorocire, că ai rămas șchiop. Plăcut nu e. Pateri să-ți lipsescă *pricopsăla* asta. STANCU, D. 321. Ajută-mă și pe mine să încep ce rost și ce *pricopsală* să vin umbli și dumneață prin țările tu care căștăm noi? v. rom. februarie 1954, 47. Mare *pricopsală* nu era mei de capă lui. BABU, p. 48. Vrem să știm și ce *pricopsală* am făcut ficcare în răstimp. S. martie 1964, 36.

— Pl.: *pricopsăli*. — Și *pricopsăla*, (învechit) *prăcopsăla* (PASS, p. v. II, 42), *prăcopsăla* s. f.

— *Pricoapsă* — suf. -eală.

PRICOPSI vb. IV. 1. ÎnTRANZ. (învechit) A progresa, a avansa, a înainta; a promova [*Proafii* ce se vor însura după tarotote acelu să fie lipsiți în etlăra vreme și nu *pricopsăscă* între rîndurile lor (a. 1652). ap. IDRC. Cugetînd în sfințele cuvinte și *pricopsînd* într-odineul cunoștinței. DOSOFILU, ap. IDRC. Deci luîndu-l aminte solitul Sami că *pricopsăscă* [du] [nă]-zăiaște l-au adusu-l eu sine la sînt[un]l patriarh. id. v. s. decembrie 1907 27. Vasile Vodă ... cunoștea că nu va *pricopsi* fiul sau în domnie. Sf. Iunța-Vodă. NEVEICE, I. 26. Toți feciorii oamenilor celor mari ... mergea ... în Elada, la Athene, de tînăta carte grecească și în științe acolo *pricopsăscă* desăvîșit. C. CANTACUZINO, cm 1, 41. Unde a secoleli și a mîștu radze nu lucise, dăhurile puerii puțin *pricopsăscă*. CANTACUZINO, 90. Plină aemu în ceva n-au *pricopsit*, id. ib. 115, cf. DRLEU, LB. 5. TRANZ. fact. Să se nărușca a-și *pricopsi* limba sa cea românească. MAIOR, ISI, 176 7.

2. Refl. (învechit și regional) A ajunge stîntor de carte, instruit, cultivat, învățat; a învăța carte. Tinea dascăl pentru copiii lor, tinea și cu tînătatăra cea desăvîșit nu se *pricopsăscă*, rămănd cei mai mulți tot nel învățați (a. 1748). UNICAMURE, I, 62. Constante Miron au fost om învățat și ... el și-au tînătat ... feciorii săi în țeri străine, cu să tînăte și sa se *pricopsăscă*. SINCAL,

III, 161 21. Pe *pricopsăli* tînătat. Și pe *pricopsăli* tînătrînd, însă de m' voi mai săli. Tămăit m-ai *pricopsă* (a. 1800). CAF. MAN, I, 329. Acesta au fost sozoleul nepoștii mele întră culegerea *Prăcopsăliilor* ... și se lora cu fleșcurile prot cu ajutorul lor spre ce n-ai se se *pricopsăscă* (t) să fie destoinie de rost a țării tînătatăra poporului său. MAIOR, p. VII 12. Poarta tînăta Te ureche Ca să-ți zicem logofete ... S-o *pricopsăscă* m-ai crește Păr în palmă s-tătre desb. PASS, p. v. I, 170 11, cf. POLIZA. Să tînăte carte grecească multă, ca să te *pricopsăsi*, să te faci om. FILIMON, o. I, 121, cf. ALINA, W. Să sîrau la pe acolo, pe la tînăta tînăta tînătatăra să-l tînătească pe Gîrneață dascăl m-ai mare pentru tînăte dăbitoarelor acolo la școlă, unde te *pricopsăscă* tu. HOGAS, DR. II, 100, com. din SERAJA — RĂDĂUȚI. 5. TRANZ. fact. Nu-mi mai pămău de călăuau! cel de dascăl ... Ce mai pămăse eu el ... tînăta m-ai pus pe cap tătul meu cu să mă *pricopsăscă*! ALINSAȘI, o. 366.

3. Refl. (Popular și familiar, adesea ironic) A realiza un profit, un câștig, un folos, a ajunge la o situație (materială) bună (adesea prin mijloace abuzive, încorecte, fără muncă etc.), a se îmbogăți, (popular și familiar) a se chivernisi, a se căpătui. (Zăvălnicul dacă vede pre cineva *pricopsîndu-se*, el crape de rîznă. ANTIM, ap. IDRC. Să știi cu-credințare că, dacă m-ai *pricopsi*, Mie și mare tînăta mine tînătatăra că tu te p. DR. DRAM. 101. După ce păzi că pe sine nu se pot *pricopsi*, îl părăsă. CODRU-DRĂGĂȘANU, c. 19. Voi scăpa de sărăcie, să nu umbli flămînzind, dar răz că și cu acestă nu poct să mă *pricopsăscă*. PASS, p. v. I, 140 17. A sosit vremea să te *pricopsăscă* și tu după urma mea. GÎMCA, ap. CADU. M-ai satura să mă chivernise atleu eozuri pe zi și să nu mă *pricopsăscă* tînătatăra vaită. CARAGALE, o. III, 20. Și-ți tînăta să se dădă în cartă. Împăratului ... că acolo are să se *pricopsăscă*. ISPIRESCU, I. 231. Tînăta-mă sîrau că oroi prof să intru în magazinul unui toptăngiu. — Că tu s-au *pricopsit* din tînăta lui Costău Postăvescu! DEMETRIEȘCU, o. 95, cf. BĂRCĂȘANU, CĂNDREA, I. 210. Te mîștu p-șta ei ore bani. Imu părea bine că s-au *pricopsit*. BRĂNESCU-VOINȘIȘI, p. 374. Prin asemăna mijloace de tînătatăra vor usura transporturile și se vor *pricopsi* și tu cu un câștig moi tînătatăra N. A. BOGDAN, c. m. 135. Esti mare, amice, și tînăta tînăta în că n-ai să te *pricopsăscă* la noi. REBRĂȘANU, B. I, 22. Fugi din casa noastră, că te de te *pricopsăscă* tînătatăra parte! GALACTION, o. 76. Să ști că te-ai *pricopsit*, N. A. CAMIL. PLĂCĂȘI, I. I, 424. Dar ce etlăra care s-au *pricopsit* cu petruțel eu-ai tînătatăra. C. PLĂCĂȘI, A. 352. Se mîștu în stăta lor cam d-nea tînătatăra tînătatăra ca acelu — să se pōtia *pricopsi* și tu. SADOVEANU, o. IX, 170. Să ști că multul asti se *pricopsăscă*? Soacra-mea are parale, nu glumă? GĂTINESCU, I. o. II, 64. Dacă ne reușește tînătatăra, ne *pricopsim*. STANCU, R. A. IX, 349. Ar fi tînătatăra feciorul căldărarului să se *pricopsăscă*. Dar el n-ai tînătatăra chiverniseala. v. rom. noiembrie 1954, 139. Pe cele două fete le lasă să se *pricopsăscă*, iar pe ei li balfocorești. ib. iunie 1955, 56. Fe-ai *pricopsit*, Moromete, observă cineva de pe o podăscă. A dat ploate tînăta tînătatăra tînătatăra spicul. PREDA, M. 119. Pe etlăta dumneavoastră v-ai *pricopsăscă* peste noapte, noi tînătatăra fratelui ... patriarhul, 4 iunie 1964, 23. Nici eu asta nu fac căsă. Nici eu asta nu fac rost, Că nu am tînătatăra folos; Că deaca m-ai jolosi. În lume m-ai *pricopsi*. FLODORȘI, p. p. 272. Fa să se căsătorească, Să se *pricopsăscă*. PĂSCULESCU, I. p. 167. S-a *pricopsit* omul. ALB. SX. I h 147 728. S-a *pricopsit* ca dracu-n spini. ZANU, p. VI, 610. 5. TRANZ. fact. Dînăta-ai cel e-au seos părăritul să si cōsoșu e-ai n-ai lungi cu domnia, tînăta o *pricopsăscă* casa lor de lucruri multe a sărăctor. NEVEICE, I. 121. Așcută, fătul meu, de coșonul Sacho, că o omu' a te *pricopsi* și nu te vei mai tînătatăra țară acelu te. Tără Ungurăscă. CODRU-DRĂGĂȘANU, c. 15. De-ai îl luă omul, că să-l *pricopsăscă*. Și p-ecă eu dănsu-ai puț' să tînătatăra. PASS, p. v. I, 26 11. Il lasă pe sozoleu Lupului, că dănsul să-l *pricopsăscă* cam pe să

și să-i găsească leac la toate neajunsurile cîte suferise. ODOBESCU, s. III, 242. *Nicău Negoiaș, asculta bine cum te pot cu procopsi pe dumneata.* CARAGIALE, o. II, 231. *Ei sînt cei care mă totărlă într-o zi să mă duc la morarul Călișor ca să mă procopsoasă?* GALACTION, o. A. II, 34. *Desele schimbări de domni, navaliri de dușmanii, ... lungul șir de doamni străine, culesi de Poarta din mahalaua Fenerului din Stambul, cu cari procopsea necontenit scaunul Moldovci.* N. A. BOGDAN, c. M. 51. *A pleacă fiindcă bogătanul îl muncea pînă la sleire și-l procopsea cu lupungeli.* STANCU, D. 45. *Spune ... ce-i cu milioanele cu care mei cu tot dinadinsul să mă procopsești.* 1 decembrie 1964, 7. *Jată că te-am strejuit, Iulă cu te-am procopsit, întiade epingelele, Ca să vărs lașnălele.* PĂSCULESCU, I. P. 249. *Nu gâz sa mă odhnească, Am venit să te procopsoască. Să-ți dau galbeni cît ai vrea.* id. ib., 298.

4. Refl. și tranz. (fact.) (Ironie) A ajunge sau a aduce într-o stare rea, deplorabilă, a nu reuși sau a face să nu reușească într-o acțiune; a fi sau a face să fie nenorocit. *Ast ar mai trebui ... să iasă și femeile la du! ... ce-oi s-au procopsit de tot biata Moldovă!* ALEXANDRU, I. 995. *Ei! oști mi-a plăcut! Ei! nu m-asteptam! Ei! ne-am procopsit!* CARAGIALE, o. VI, 105. cf. SAISIANU, D. P. *M-a procopsit cu felul cum mi-a administrat averea.* CADRE, cf. IORDAN, STIL. 268. *Scribaș, D. Uite că ne-am procopsit, o să facem și tarlat.* BARBU, P. 95. cf. H XVIII 315. ȘEZ. IX, 155.

— Prez. ind. *procopsoase*. — Șt. *procopsi*, (învechit) *procopsi* vb. IV.

— Din. ngr. *πρόκοψα* (part. al lui *προκόπτω*).

PRICOPSIRE s. f. (învechit și popular) Faptul de a (se) *procopsi*.

1. Progres, avansare, înaintare; promovare. Cf. *procopsi* (1). *Zicind ca doar nu trebuie mîntă și întorcîndu-se de către topmăla apodobăsoi ce către dragostea sjașcării pro-opsirii oamenilor (a. 1652).* ap. MURSI, ac. 48. *Fleșteare români cît poate să aducă spre cultivarea și procopsirea limbii sale.* ANTOP. 206/23. cf. DRLE, POLIZU.

2. Faptul de a învăța carte, de a (se) instrui, de a (se) cultiva. Cf. *procopsi* (2). Cf. DRLE, DDRE, DLN.

3. Faptul de a (se) îmbogăți, de a (se) chivernăsi, de a (se) căpătuși. Cf. *procopsi* (3). Cf. DRLE, DDRE, DLN.

— Pl.: *procopsiri*. — Șt. *procopsire* s. f.

— V. *procopsi*.

PRICOPSIT, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. (Învechit și regional) Care are (multă) știință de carte, este instruit, cultivat, învățat; p. ext. care este deștept, priceful, iscusit. Cf. *procopsi* (2). *Să auză și să tuteleț cupîntul vostru, căci că simt procopsit în limba rîmle-nească.* VARLAAM, c. 136. *Întru învățătura cărților și a științelor au fost procopsiți.* C. CANTACUZINO, CM I, 39. *Unul din egumeni, care va fi mai procopsit la învățătura, face engouin către donni.* GHEORGACHI, LET. III, 301/6. *Om foarte ales din sibastrie și procopsit spre ceale d[umnezeiești.* MINEIUL (1776), 180¹/20. *La cercetarea ce au făcut cătră aflarea unui mijloc cu acesta nezăbarnie, au găsit izvodul acestui cărliteale a oarecōruia dascal procopsit (a. 1794).* GCR II, 153/29. *Să cumine ca ritorul, cît va fi cu putînță, intru toată învățătura să fie procopsit în istorii.* MOLNAR, REF. 15/11. *Fost-au ... procopsit în toate învățăturile și pentru virtuțile sale la toți iubit.* ȘINGAI, HR. I, 20/27. *Ci fiind Tekeli omu procopsit în lucrurile de bătaie, n-au fost nebu să vină la locuri așa de strînde.* id. ib. III, 151/18. *Oameni ... procopsiți în scrisorile ceale vechi.* MAIOR, IST. 41/27. *Spre această olesără o comisie Din cei mai procopsiți cărturarii.* BUDAI-DELIANU, I. 381. *Judecătorii datori sînt ca sa rînduiască a fi deopotrivă uadvocași pentru anîndouă părțile ce să judecă, adică să nu fie la o parte procopsiți și ispiți în limbuțe, iar la cealaltă parte*

neprocopsiți. MAN. JUR. (1814), 37. *Prunții nu sînt filozofi sau oameni întru învățăturile cele atunei procopsiți.* PLERONICI, P. 167/14. *Într-o zi cocoul Drăgan stă la vorbă, adică la tuțas, cu un favorit al său foarte pricepsit.* HELIADE, o. II, 426. *Îmbii procopsiți tipografi numiți Ștefan au fost favorii lui.* SĂULESCU, HR. II, 308/1. *Ce fată procopsită! Ce vorbe frumose îi iese din gură!* PR. DRAM. 135. *Mai cîinst lucră nu iaste în lume ... dect omul procopsit la învățătura.* ALEXANDRIA, 98/12. *Cum i s-a vestit! Despre ghiertorul cel prea pricepsit, Trînișe serisoare.* PANS, P. V. I, 122. *După ce isprăvi cursul lețiilor ce-a urmat. S-a-nlors la părinți acasă procopsit cu atestul.* id. II 627. *În vremea de o lună soborul s-a adunat ... Toți otmăni curioși, foarte procopsiți.* NEGRUZZI, s. I, 226. *Ce are cocoul Gheorghe? Nu e frumos? Nu e pricepsit?* FILIMON, o. I, 203. *Voia figanul să se arăte că adică e pricepsit, știe cîntee străine.* GANE, s. III, 173. *Să nu crează că învățătura căpătată în școală exclude omenia și că pietatea urmașului ar fi din partea unui om pricepsit a înșore pentru dînsul.* CARAGIALE, o. IV, 255. *Împărăția se falea că o să abă un împărat tuteleț și pricepsit cu Solomon împărat.* ISPIRESCU, I. 2. *Să-i ghiem niște întrebări, pe cari nici oamenii cei pricepsii nu i le-ar putea spune.* id. ib. 177. cf. DDRE, CADE, DEX. *Ce? Tu socoși că ești mai pricepsit dect noi? Voi de cîte ori am spălat feli și chip și tot n-ara mai pulă-o albi.* ȘILBA, P. 45. com. dia. SIBIAJA RADĂUȚI. *Poartă condă la urche ce să se arate pricepsit.* ZANNE, P. V, 200. (Ironie) *Procopsiți noștri lexicografi azvîrlă cu burlăc mai bine de jumătate din biată frumoașă noastră limbă românească.* ODOBESCU, ap. DDRE. < (Substantival) *Istoria? Lăsați-mă eu pricepsiiți ... nu știu ce spun: America nu s-a descoperit ..., a fost totdeauna.* BOLANTEANU, o. 272. *Doi prietenii din copilărie nerescează pe la școli în străinătate și învățaseră carte ... După ce isprăvira de învățat, se întoreau acasă ... Traseră la casa unui mărginaș ... Pînă a nu se raleu, femeia casei găti pricepsiiților niște jumări din cîteva ouă.* PAMULE, VĂZD. 12.

2. Adj. (Regional și familiar) Care iese (cu totul) din comun prin calitățile, aspect etc. *Circiumarul ... le turno tu palare o drojdie pricepsită, galbenă cu untdelemnul, cu un iz vechi.* BARBU, a. 75. *Cum mergea el pe drum, îl frecea prin cap fel de fel de gînduri, care de care mai pricepsite.* ȘEZ. VI, 25. *Nici o bucată pricepsită nu știu, dar nici fetece oală nu mă încape.* ZANNE, P. IV, 19.

3. Adj. (Popular și familiar; adesea ironie) Care a dobîndit o situație (materială) bună (adesea prin mijloace abuzive, incorecte, fără muncă etc.); (popular și familiar) căpătuit, chivernisit. Cf. *procopsi* (3). *Nici un boier n-am văzut pricepsit din cei ce să pun tu price cu donnuli.* NECCULE, I. 283. *Soră-sa a avut noroc; iar el, ba: ea a ajuns pricepsită, doamnă mare, priinită pe la curți împărătești.* CARAGIALE, o. IV, 158. *Ai putea ... să deosebești cu douăzeci de ani tînute care copil va ajunge un om pricepsit și fericit și care va muri cum a și trăit: sărac și nefericit.* DELAVRANCEA, T. 206. *Are un frate în București, învățat, însurat, pricepsit acolo.* VLARU ȚĂ, o. A. II, 115. cf. DIACONU, VR. LV. *A primit înțuia arună din mîinile grase și roșii ale lui Ștefulescu, pîclur angrosist din Severin, pricepsit în afacere.* BASSARABESCU, s. 131. *Nerăbdător să mă văză și pe mine pricepsit.* GALACTION, o. 30. *Și mi-am pus dinți aurii. Ca boierii pricepsiiți.* PARASCHEVESCU, c. 7. 50. *Grădina acasă este la o vecină pricepsită.* ALR I 376/900. cf. ALR II 2 876/701, 769, 899, 3 015/899. < (Substantival) *Cînd auziți de cornul abundenții pe pricepsiiți din ziua de astăzi, să știți că acolo se due ei cu gîndul, cînd vor să arate bilșugul.* ISPIRESCU, V. 73. *Ce fusese pînă atunei un partid? O gașcă ... a citoroa pricepsiiți cu alți pricepsiiți mai puțin, candidați cu toții la o procopsoală mai mare.* ARGHEZI, B. 134. *Își cumpărase niște păuni ... Numai pricepsiiți fin la ușa lor asemenea păsări.* BARBU, P. 50. < (Prin nord-vestul Munl.; ironie) *Bolnav de o boală venerică. A venit pricepsit de la vale.* UDRESCU, GL.

4. Adj., s. m. și f. (Ironie) (Personă) care se găsește într-o situație rea, deplorabilă, vrednică de plîns. Cf. **PRICOPSI** (4). *Namai asta mi-ar fi mai trebuit acum, cîl eram de pricopsit.* CIUȘAGĂ, o. 216. *Că le zice înfoldeaua la pricopsiți aștia ai noștri; mădă, găsiși-vă popă, mă, că eu nu mai pot.* STĂȘOI, c. I, 30.

5. S. m. și f. (Adesea ironie sau depreciativ) Persoană care nu este bună de nimic sau, p. ex. l., persoană ticăloasă, mlrșavă, nemernică. Cf. **CIUȘAGĂ**, 61. *Ei? pricopsitelor — face Moș Gheorghe intrînd înăuntru și dînd cu ochii de Mărica și Catuca — u-ați săturat de gură-cască?* SP. POPESCU, m. g. 91, cf. **PAMFILE**, j. II, 162. *Și nu știți voi care să fie pricopsiți care se dau la averile oamenilor?* SADOVEANU, o. VI, 567. *As fi voit s-o cîlesc, se ofări Stanca, supărată de glâmă. Să eunose și eu ce ascunzîsurî ate pricopsita.* id., ib. XVII, 319. ◆ (Ca epitel, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Ce giudeați voi, c-o să scăpați de mine? Unde e pricopsitul de Dinu, să-i mulțămese de cînste?* FILIMON, o. I, 191. *Vrei să beau drăcovenile ce aduce pricopsitu de fu-meu?* D. ZAMFIRESCU, v. T, 93.

— Pl.: **pricopsiți**, -ți. — Și: **pricopsit**, -ă. (învechit) **pricopsit**, -ă adj., s. m. și f.
— V. **pricopsi**.

PRICOBÎCI s. m. v. **pricobiel**.

PRICORÔD s. m. v. **prorocur**.

PRICOVÎȚĂ s. f. v. **porcoviță**.

PRICUSÎ vb. IV v. **plietisi**.

PRICULIEI s. m. v. **pricobiel**.

PRICULIEĂ vb. I. (În Tranz. (Prin Ban.; despre pricobielii) A pricobii (cuiva) un rău. Cf. I. COȘAN, op. cit. II, 160. *Priculieul priculiează.* id., ib.

— Prez. ind. pers. 3: **priculiează**.
— V. **pricobiel**.

PRICULICIOAIE s. f. (Prin Ban.; în credințele populare) Pricobicioaică. *Priculicii Cu priculicioaniile.* GR. s. VI, 145.

— Pronunțat: **-cioa-ie**. — Pl.: **priculicioai-**.
— **Priculiei** : suf. **-oai-**.

PRICULICITOĂRE s. f. (Regional; în credințele populare) Pricobicioaică (Lunca Cernii de Sus — Iașeg). Cf. COM. SAT. III, 104 *Cu priculicii și cu priculicitoare.* GR. s. VI, 153.

— Pl.: **priculicitoare**.
— **Priculiei** : suf. **-toare**.

PRICI PÊȚ, -EĂȚĂ s. m. și f. v. **pricupeț**.

PRICURÎCI s. m. v. **pricobiel**.

PRICURÔR s. m. v. **prorocur**.

PRICURÔS, -OĂȘĂ adj. (Învechit) Primejdios, periculos. *Părînși ... știu mai bine decît voi ce iaste bun și ce e rău sau pricuros.* PETROVICI, p. 157-21. *Surpatul ... e foarte pricuros.* id., ib. 219-7. *Lucrurile cele din afară de noi ... sînt scîmbătoare, trecătoare, adeseori pricuroase, fără siguranțe, care acșună stricăciune și perire.* BOJINCĂ, în BV III, 671.

— Pl.: **pricuroși**, **-oase**.
— Etimologia necunoscută. Cf. **periculos**.

PRICUT subst. (Învechit, prin Mold.) Parte mărginașă a unui sat (izolată de acesta) sau cătun depinzînd de un sat. *La 1617 se vinde satul Dzmeeștii „cu pricutul său Trăfăștii” (a. 1617).* PANAITESCU, o. T, 102. *Pricutul sau custul înseamnă parte despărțită de un sat, mahală satească ..., folosit numai în Mol-*

dova. id., ib. *Acastă din urma jămonit a satelor într-un hotar, ca domniur de pricut, ne poate lămurî asupra originii și rostului acestor sate.* id., ib.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Cf. ukr. **прикуток**.

PRIDĂDÎ vb. IV v. **prididi**.

PRIDĂDÎRE s. f. v. **prididire**.

PRIDĂDÎI, -Ă adj. v. **prididit**.

PRIDĂDÎTOR, -OĂRE s. m. și f. (Învechit, rar) Trădător, vinzător. *Și ucisei cea ce-au restul bănuț dreptului, celuia ce și voi acumi pridăditori.* (V. I. N. Z. - TORI B 1938) și *urigători scli.* COREȘI, L. 31-14.

— Pl.: **pridăditori**, **-oare**.
— **Pridădi** : suf. **-lor**.

PRIDEDÎ vb. IV v. **prididi**.

PRIDICĂ s. f. v. **predică**.

PRIDIDEĂLĂ s. f. (Prin nord-estul Ol.) Faptul de a prididi (II 2). Cf. CIUȘAGĂ, v. 191.

— Pl.: **pridideți**.
— **Prididi** : suf. **-ală**.

PRIDIDI vb. IV. I. Tranz. (Învechit; în forma **pridădi**) A preda (2). *Nu-l va pridădi în m[î]nă năjimașirilor.* PSALI, H. R. 35¹ I. *Fă giudel și derepate, nu pridădi menre a mă obidi.* id. 107² 2. *Legind și pridădind în temniță bărbați și muciri.* COD. VOR. 38-17. *Și pridădi grindirii vitele lor și avafia lor focului.* PSALI, 169. *Nu pridădi mere obidunilor uiei.* id. 262. *Zise lor I[su]: pridădit are a fi faul omenesc în mările oamenilor.* FLIBALY, (1574), 230. *Să ne pridădești pre noi în minule seacii.* DOSOILE, MOL. 85, cf. IDRG. :; Refl. p. a. s. *Se pridădească-se (da-să-vor d) în mările aravelor, parte vulponilor sîntu.* PSALI, 119. ◆ Tranz. și refl. (În formele **pridădi**, **prădădi**) A (se) încredința în seama cuiva; a (se) dăruî, a (se) dedica, a (se) consacra. *Și acmu prădădescu voi frați Dzeului (vă dau pre voi lui Dumnezeu) s. TIST. 1618) și cutinului bunrației lui.* COD. VOR. 22-25. *Ciare chinăște după voia lu D[um]n[e]dzeu ca credinciosu ziditorin se pridădească sufletul întru bură facere.* id. 162-17. *În mările tale pridădescu sufletul meu.* PSALI, 51. *Pridădindu-se ei Domnului acela ce întru el crezură.* COREȘI, L. 68 I, cf. 30,3.

II. I. Tranz. (Învechit; în forma **pridădi**) A supune; a cuceri; a subjugă. *Pridădi supț mîna lui Iării multe.* MOXA, 351-29. *Au luat multe Iării despre răsărit de le-au robît și le-au pridădit.* id. 400,39, cf. DDRF, IDRG. ◆ (Popular) A birui, a învinge; a înfrunta. *Tinerii spun ce furtuni au prididit, ce fete dia Triest au înduplecat.* DELAVRANCEA, s. 65, cf. id. 1, 48. *Se opueară și ei să scoată apa din corobie, dar nu puteau prididi pe dracul.* MARIAN, INS. 405, cf. IDRG. *Catul era destul de voinic, dar lupul tot l-a prididit.* PAMFILE, A. R. 256. *În luptă să ne luptăm, Carî pă cari om pridădi.* DENSUȘIANU, T. B. 175. *Ne-am batut acolo trei easuri și atunđa am prididit noi pe iei.* id. 213. ◆ (Rare) A stăpîni, a înfrîna, a reține (1). *Apropiindu-se de casă, Maria Sandului nu-și auî putu prididi plînsul.* DELAVRANCEA, ap. CADE.

2. Tranz. (Popular) A năpădi (2); a coplesi. Cf. CIHAC, II, 219. *În sață-i năvălește poporul, în spale-l pridideau jandarmii călări.* CARAGIALE, ap. CADE. *Cîrduri negre de corbi, prididite de vînt, croncăie.* DELAVRANCEA, s. 5. *În sobă trosnase lemnele prididite de pară unui foc lacom.* VLAHUȚĂ, s. A. III, 137, cf. DDRF, ALENI, W. *Orzurile, ovăzurile și imășurile prididesc șoseaua.* GALACTION, o. A. II, 381, cf. DM, M. D. ENC., DEN. (Fig.) *Gînduri fericite o pridideau*

VLAHUȚĂ, O. A. I, 97. De vro zece ani lipsea din Capitală și acum îl prădădise dorul. SĂM. I, 74. Nu părea să fie așa prădădită de boală. PETICĂ, O. 219. Trăncăneau, așa, pe la creșumă, cind îi prădădea băutura. id. ib. 229. De neodăna de peste noapte, îl prădădăst, vreun somn în căruși. BRĂTESCU-VOINEȘII, P. 92. Îl prădădi deodată o slăbiciune grea. REBREANU, I. 327. Sint prădădi de obligații și de treburi. id. N. 184. Prădădit de dorul prietenului, se duse la stare! să-și ceară blugostenie pentru a merge la Ducurești. STĂNOIU, C. I. 19. Ce fiseră smerită, mărunță ca o băbuță prădădită de ani. I. BOIEZ, B. I, 222. Ici-colo este o franză, prădădită de arșiță, murea pe aloc. id. ȘC. 139. Mult mi-e drăguțică mică! Aș lăsa-o de-ar mai crește, Dorul crunt mă prădădește. ALECSANDRI, P. P. 279. Dorul cind mă prădădește, Nici un timp nu mă oprise. TEODORESCU, P. P. 278. Nu-mi crezi Ce stiu de dor prădădit și de dragoste-ocolită? PĂSCULESCU, I. P. 299, cf. I. CR. III, 181. M-a prădădit cu vorba. CIAUȘANU, V. 101. ♣ Absol. Știut era prin repede. Prădăda. Grănicerul îngreunat de haină nu îl putea răzbi. CONV. LIT. XLII, 999. ♣ Întranș și tranș. (Bar; despre lacrimă, singe etc.) A prădădi (1). Ea nu putea să-și fie lucrările care o prădădăseră. ISPIRESCU, I. 93. La unii prădădăre singole. DELAVRANCEA, T. 3. *Ilbă oăi muni, două băbe prădădau în colțurile ploașelor.* S. REV. R. II, NR. 18, 226. *Deodată o prădădăse l'primile.* SERASIAN, T. 334. ♣ TRANȘ. (Bar; despre ris, plins etc.) A prădădi (2). M-a prădădit plnsal. DAMIE, J. II, 162.

3. TRANȘ. și INTRANȘ. Căi aleș în construcții n gative) A prădădi (dorturi) să duă la falășiniră să făcă față, să reziste, a o scoate la capăt; a răzli. (5). (popular) a dovedi. (regional) a pui. Cf. PĂSCULESCU, *Folclorul leclăș prădădi să cîntecș camel cîlor din prădădăre.* GINEA, S. 37. *Orind de mîi se silă dîneul or să-l opoa prădădi.* *Forma i. dulur prădădi cu fușă.* GOGA, S. III, 186. *Dacă le lasă toate pe ajamul Crăciunului, nu le mai poți prădădi.* CARAGIALE, O. II, 75. *Goșii bînuie lăzurile împărășii române, ale cărî oșii nu mai pot prădădi cîla sodom de barbați.* VLAHUȚĂ, AP. CADE, G. PREF. BĂRBANU. *Un grădăgiu își prădă degulete servind, fără să prădădăseă, nîltici eruzi.* BRĂTESCU, O. A. II, 266. *Mîn ce ma era neosterea și nu mă prădădau să le fie pe toate cîla încipăie.* VLASIU, A. P. 34. Nu prădădau comențele de fîme pe care nu le făcau autoritățile. VOICULESCU, P. I, 76. *Sărădăre Zinea nu mă prădădește de grija mesei și a întreburilor de tot soțul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 326. *Uclăruș obli prădădau se, făcă față comenților.* STĂNOIU, R. A. I, 221. *Șeș de cîlind abia mă prădădi.* V. ROM. IANUARIE 1954, 110. Nu mă prădădi. *Imi bșe suf. tîl.* VINEA, L. I, 265. *Înt-o sîntînă n-oi să mă prădădești de cîntîș.* IL. LOVINESCU, P. 145. *Un șir doctor be ațtea șă!* *De fir: să fi și bî nu prădădi stî!* PĂSCULESCU, 278. *Una n-ăprădiș, prăde... fîlă jetermie, marea albăstrăi din prădăre bîclăi pe care nu prădădeă să și-o răzli.* T. POPOVICI, SE. 199, cf. I. CR. III, 208.

— *Trans. indr: prădădi.* — *Și: (vechit și regional) prădădi, prădeți.* (impr. obit) prădădi. (regional) prădădi vb. IV.

— Din v. sl. *Prădā-ti*.

PRIDIBIRE s. f. t. (vechit; în forma *prădădi*) Datină, obicei, tradiție. *Uceni li lă cîlă prădădișă bătrînilor, nu-și șpăla mîinile lor cînd mîinică palme.* ILIHAIEV, (1574), 225. *Necî-mă fi a serie voacînd-gîndu-ră să ră lărdădișă d. prădădișă o, credința sîntî-șilor una.* COREȘI, AP. OR. I, 1145, cf. SCHIBAN, T.

2. (vechit, rar) Arabă mare. *Lor.* Cf. POLIZU. — *Pl: prădădi.* — *Și: (vechit) prădădișă s. f.* — *V: prădădi.*

PRIDIDIT, -Ă adj. i. (vechit, rar; în forma *prădădit*) Care a fost dat, predat pe mîna cuiva. Cf. *prididi* (1). (Substantivat) *O, feteași d. prădă-*

diții cea ce-i scota alții de pre locurile lor printru dereplate, că acclora este împărăția cerului (eca 1530). CUV. D. BĂTR. II, 466/22.

II. (Popular) Care este năpădit, copleșit, depășit. Cf. *prididi* (II 2). *Vuind s-avîrl șicoviele deale ... Sar apele din marea prădădită.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 35, cf. CIAUȘANU, V. 191. ♣ Fig. *Lăsam să picure pe zgrebenii deaurilor regretul și gîneanul inimii mele prădădite.* GALACIION, O. 29.

— *Pl: prădădiți, -te.* — *Și: (vechit, rar) prădădiți, -ă adj.*

— *V: prădădi.*

PRIDISLŌVIE s. f. v. predoslovie.

PRIDLOJĚNIE s. f. v. predlojenie.

PRIDUDĪ vb. IV v. prididi.

PRIDVĀN s. n. v. pridvor.

PRIDVĀR s. n. v. pridvor.

PRIDVŌR s. n. I. (Adăca cu determinări care arată felul Galeriei exterioară deschisă sau închisă, cu acoprișul sprijinit pe stâlpi, așezată în partea dinainte sau de jur împrejurul unei clădiri; spec. încăperă închisă sau deschisă (cu arcade sprijinite pe stâlpi) care precedă pronaosul unei biserici. V. verandă, cerdac, prispă, balcon, portic, tindă) *Să stea și zăcă fără din pridvorul bis-urii.* VIANU, O. I, 108/10. *Iara pridvorul, carele-i afară dai bescăpăci, lasă-l afară, nu-l măsuia.* N. TEST. (1648), 211/20. *Leși de mearsa la pridvorul cel de-afară a bisericii.* DOSOFIL, V. S. noiembrie 1337/35. *Au cîres clopotnița la biserica sfântului Nicolai... și cu zugrăvit pridvorul.* MUSTE. LET. III, 20/20, cf. KLEIN, P. 406. *PRELU. LB. POLIZI.* *Venerabilul bătrîn apără în pridvorul caselor sale.* FILIMON, O. I, 107, cf. CIHAC, II, 291. *De-aș fi pasă sau țicir, N-aș avea silef de fir. Nici soratul de granit, Cu pridvorul aurit.* BOILINTEANU, O. 98, cf. ODOLSCU, S. I, 127. *Altarul, pridvorul, clopotnița fură cerechale.* GANE, N. I, 8. *Stătea pîrînșii înclide de culcare într-un pridvor.* CARAGIALE, O. II, 297. *În meul ci pridvor de scinduri Așar doi logi în relief.* MACEDONSKI, O. I, 55, cf. DAMÉ, T. 99. *Lîm pe furîș, ca dorul, Pășca-n degule pridvorul.* COȘBUC, P. I, 50. *Căse albe ca laptele... cu pridvor, ca trepte de stejar.* DELAVRANCEA, R. I, 56, cf. ALINI, W. *Luna trece șura popii Luminind în dram pridvorul.* GOGA, POLZI, 61. *Imi dezmiardă cul-n grabă Șiu-n pridvor îi dăce șaua.* CLERNA, P. 139. *Tuștital poșlor curoșoșii nu se mai auzi în pridvor.* ANGHEL-ȘIȘI, C. I, 76. *O casă de munte din Prădora are ca pîrși propriu... foșorul, cerdacul sau pridvorul dinaintea ușii.* PAMFILE, I. C. 424. *N-a fost niciodată pridvor de biserică mai eu erlavie călcat decât pragul occlă fortile.* PETICĂ, O. 268. *Din pridvorul casei lor se vede tot orașul.* BRĂTESCU-VOINEȘII, P. 174. *Căse... cu pridvoare strimle în care suioș scări lăpșice.* AGRIBICEANU, A. 67. *În preajma locuinței... se întinde privariul (pridvor).* PĂCALĂ, M. R. 408. *Ușile pridvorului sînt deschise larg în lături, ca și ferestrele pronaosului.* GIRLEANU, N. 89. *Căse învațătorului este... înclinsă cu un pridvor.* REBREANU, I. 10, cf. ȘĂINEANU, D. U. *În pridvor, cind erau numai amindoi, ... se utau pe furîș unul la altul.* BASSARABESCU, V. 160, cf. CADE. *În pridvorul monastirii e noroi.* MINULESCU, V. 131. *Cobori din pridvor... și, prin arie, ejunse la zidurile șchitului.* GALACIION, O. A. I, 330. *Erau numai așeași la capătul pridvorului, pe parmăle.* CAMIL PETRESCU, U. N. 118. *În pridvorul cu geamie e masa întinsă pentiu palru persoane.* C. PETRESCU, I. I, 68. *Îngă pridvorul casei, la o distanță respectuoasă, înclăncine umil... un ăran descult.* BRĂTESCU, O. A. I, 209. *Am dat jos povara noastră, sub pridvor.* SADOVEANU, O. XI, 376. *Conu Costache țși supraveghează odrasla din pridvorul casei.* VIANU.

- Accentuat și: *prier.* LB, TDRG, SCRIBAN, D., ALRM SN II h 600. - Și: (Invechit) *priere* (accentul necunoscut), (regional) *prie* (ALRM SN II h 600/235), *priăr* (ib. h 600/102), *priăr*, *priăr* (accentul necunoscut), *priăr* (accentul necunoscut; PASCU, c. 62, 63), *préer* (TDRG, VIRCOL, v. 98, DENSUSIANU, T. R. 19, 330), *preir* (accentul necunoscut), *prer* (ALRM SN II h 600) subst. sg.

- Lat. *Aprills*.

PRIERĂ vb. I. (Regional) 1. Tranz. (Complementul indică turme de oi) A duce pentru prima oară la pășune, pe munte (cătore sfârșitul lunii aprilie) (Pojorita - Cîmpulung Moldovenesc). ALR I 619/370. [Oite] *le-am prierat.* ib.

2. Intrans. (În forma *prieri*; cu sens neprecizat, probabil) A uda, a stropi (în zina de pîor 3). Com. din Brașov. *Prier prierește și belește.* ib.

- Pronunțat: *pri-e-*. - Prez. ind.: *prierez.* - Și: (2) *prieri* vb. IV. Com. din Brașov.

- V. *prier.* Cf. *proora*.

PRIERE subst. sg. v. *prier*².

PRIERĂ vb. IV v. *priera*.

PRIETELȘUG s. n. v. *prietelșug*.

PRIETEN, -Ă subst. 1. S. m. și f. Persoană de care cineva este legat prin relații afective reciproce (dragoste, stîină, devotament, încredere, fidelitate etc.) sau prin idei ori principii comune, amice; p. ext. aliat. *Scris-am la Bistriță, la priiatinii noștri părăcâb de Bistriță* (cca 1600). IORGA, D. B. I, 4. *Vino de tîmăduiaște și pre prietinel tîu, pre Lazăr* (a. 1600 - 1650). GCR I, 137/27. *Avea Mihail priiatin bun pre Murtag.* MOXA, 385/4. *Inchinăciune și smerenie di la priiatellii cei adevărași a dîșojniilor voastre* (a. 1628). IORGA, D. B. I, 43. *Scrim multă pace și sănătate alui nostru iubit și bun priiatel* (a. 1629). id. ib. 46. *Un priiatin și va veni și te veri bucura.* PARACLIS (1639), 260, cf. 262. *Să vor despărți pîrinte de fecior ... priiatin de priiatin și soț de soț.* VARLAAM, ap. GCR I, 106/19. *Dragostea deplin această iaste care nu a iubi numai priiatenii tîi* (a. 1611). GCR I, 112/37. *Cela ce va greși priiatenului său cel bun nu să cheamă să fie făcut greșeală.* FRAY, 252, cf. 41, 101. *Poate neștine să-și stîingă priiatenii, vecinii și alți strîini ... să-și apere bucatele* (a. 1652). GCR I, 161/31. *Deci acum, de toate rudenile și priiatenii să desparte* (a. 1669). id. ib. 185/16. *Să cinstim pre sviînși ca priiatini iubiți lui Hristoș.* DOSOFTILĂ, în DV I, 242. *De lungat-ai de la mare soful și aprotiatul (prietinul d) și știuții miei.* PSALT. 181. *Să faceți voauo priiateni (oamenii cei săreți) dentru avușie nedireaptă dîndu-le lor mîi[os]tenie.* CHEIA ÎN. 37/5. *Să tîmplasă de eru prielin lui Mihai Vodă.* NECULCE, L. 180, cf. GANTEMIR, III, 82. *S-au sfătuit eu oarecurei boiari, prieteni ai tîttne-său.* R. POPESCU, CM I, 233. *Ca un om înțelept și priiaten marici său fiind, bine au socotit eo aștile să stea la marginea fîrîi.* R. GIRLLEANU, CM II, 121. *L-am înturnat din cuvînt în cuvînt, din serio-soureă ... preatenului meu.* ȘINCAI, III, I, 252/22. *Cînd știu ceva despre oarecine, Ar crepa pe loc să nu o spună înca la pretenele vecine.* BUDAI-DELEANU, T. 243, cf. CLEMENS, LB. *În oricare prieten aștam ascuns vrăjmaș.* HELIADĂ, O. I, 175. *Acele de pe urmă întîmplări ale Poloniei nevoisă pe regele Ioan Cazimir de a căuta noi prietini.* ASACHI, S. L. II, 11. *Fură irtași prin mijlocirea unor prieteni ai lor.* BĂLCESCU, M. V. 45. O, *Doamne! ti zise prietina ei. De ce-ți trebuiește mogar să-ți mai îci?* PANN, P. V. II, 127/14. *Am rînit la norocirea de a mă număra și cu între prieteni dumiute.* BOLLIAC, O. 50. *Îți voi fi prieten, frate.* ALEXANDRESCU, O. I, 98. *Vei ști că d-lui ti Leonas, prietinel meu din copilărie.* ALECSANDRI, T. I, 190. *În trîsură, madam Caliopt Georgescu, o*

bună prtelend. CARAGIALE, O. II, 30. *Cu toții, prtelend din liceu, sftreșcam anul al doilea de facultate.* DELAVRANCEA, T. 5. *N-aveam nici o prtelendă și nimeni nu-mi spusese-o vorbă care să mă deștepe la adevărata viață.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 62, cf. DDFR. *De prtelendă mă feresc.* COȘBUC, P. I, 76. *Eu vreau prieteni Neelințiși.* DAVILA, V. V. 115, cf. ALEXI, W., TDRG. *Prietelul tîeu, ridică din umeri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. *Era cel mai bun prietin al meu din copilărie.* HOGAȘ, DR. I, 167. *Cînd rîmîneau apoi singuri, începea să-și necăjească prietelul.* BASSARABESCU, V. 73. *Își împlinește o datorie de adevărat prieten.* REBREANU, R. I, 256. *Am rămas prieteni de-a lungul anilor.* GALACTION, A. 3. *Cei doi prieteni merseră alături tăcuți.* C. PETRESCU, I. I, 20. *Ar fi fost chiar fericită să-l poată stîma ca prieten.* BRĂESCU, O. A. I, 4. *Nu sttem prieteni buni deși dormim în același pat.* SAHIA, N. 116. *Am un prieten la institutul meteorologie.* SERASTIAN, T. 33. *Trase după dînsa pe prietinel său.* SADOVEANU, O. VIII, 316, cf. VIANU, A. P. 184. *Dădea eu prietenele ei serate muzicale.* CĂLINESCU, S. 66. *Erau prieteni în lege, nedespărțiți de patru zile de cînd se cunoșuseră.* CAMIL PETRESCU, O. I, 60. *Cine era prietelul tîu cel mai bun la regiment?* STANCU, R. A. III, 43. *Prieteni s-ar căuta cu minile tremurătoare.* H. LOVINESCU, T. 97. *El nu mi-a fost niciodată un adevărat prieten.* PREDĂ, R. 35. *Am un prieten cum poate niciodată n-am avut.* ISAC, O. 218. *Prietelul tîm pare un chirurg.* *Ce viața unui om salvează.* LABIȘ, P. 64. *Truții, cum scap de fabrică, beau și cu o juiculiță eu prtelenii.* T decembrie 1964, 14. *Cînd ușa se deschide singură își vine brun prietin.* ȘEZ, III, 120. *Cu jandari 15 prieten bun.* FOLC. TRANSILV. I, 152. *Cine estî fîr' de prietin iaste ca un trup fîr' de suflet* (a. 1779). GCR II, 122/3. *Mai bun este vecinul și prietelul de aproape decît fratele de departe.* ZANNE, P. IV, 235. *La nevoie se cunoaște prietelul și la boală nevasta.* id. ib. 499. *Nu împrumuta pe cel ce voiești să-l aibi prietin.* id. ib. v, 334. *Un prieten bun, mai scump decît toată lumea.* id. ib. VIII, 481. *Prietelul viclean, eursă ascunsă.* id. ib. 487. < (Familiar; la voc.; termen de adresare) *Lume zisă: o, prtelini!* (a. 1773). GCR II, 96/39. *Strigai: tinere, draguș prtelene, Spune-ți numele!* BUDAI-DELEANU, T. 310, cf. 247. *Cu stnt însă de greșiti, prietinelor mei!* AR (1829), 162/47. *Prietene, zise Dănilă, nu mi-i da capra ceea să-ți dau carul ista?* CREANGĂ, O. 27. *Revoluția s-a petrecut în noi, prieteni.* C. PETRESCU, I. II, 109. *Prietendă Elisabeta, tji înțelegem disperarea.* SAHIA, S. 42. *Prietene care tîtti m-ai fi citit, N-aș vrea să fi rămas camva nedeslușit.* ARGHEZI, S. V, 9. *Postește, prtelene, Și vezi ce-a fost, Ce e Și povestește.* JEBELEANU, S. H. 8. *Prieteni, să trăim entuziasmul Ce om făcu din fiecare rob.* LABIȘ, P. 311. *Plîngeți și voi, prtelini buni, Ce voi spune nu-s minciuni.* BUD, P. P. 41. < (Prin lîngirea sensului) *Dă săreilor și fî prieten pre Doamnel* (a. 1612). GCR I, 96/26. *Iar mie foarte tîm stut cinstiți priiatenii tîi.* *Dumnezeule* (a. 1753). DV II, 122. *Vie la noi iubirea de cînsle, ca să fim priatini muzelor.* MUMULEANU, C. 50/4. (Fig.) *Și de-aceea tot ce mișcă-n fara asta, rîul, ramul, Mî-c prieten numai mie.* EMINESCU, O. I, 147. *Luceferi ce rîsar Din umbră de cetini, Fîindu-ai prieteni, O să-mi zîmbească iar.* id. ib. 218. *Daed ar fi fost un cetitor ar avea acum la rafturile bibliotecii prieteni ei mai devotați.* SADOVEANU, E. 43. *Ștîin! este marele prieten al omului.* CONTEMP. 1953, nr. 338, 61. < (Adjectival) *Mtinile vi se vor înfrîți Cu mtinile prtelene, ca altădată.* DEȘLIU, G. 11. < Iubit, amant. *Tu n-ai nici o prtelendă. n-ai iubit niciodată?* CĂLINESCU, E. O. I, 43. *Pe urmă te-a înfract că este vorba de prietelul ei.* PAS, Z. I, 13, cf. DM, DEN. *Chiar dulce prtelin-ta Mî-a finit mie calea.* JARNIK-BIRSEANU, D. 69. < (Adjectival; rar) **Prietenos (1).** *Cu moartea în inimă, căutnd o zîmbire prtelin.* SADOVEANU, O. II, 623. < (Adjectival; rar) **Prietenos (2).** *Ci-nunericul prieten stăptîind pînă departe, Și de oameni și de patimi fericirea ne-o desparte.* VOIRCEANU, B. 74. *Mi se părea nou satul nostru, cu*

casele deodată luminate, zimbînd unui soare prieten. SADOVEANU, O. III, 127.

2. S. m. (Învechit, rar) Aproapele, semen. *Iubește pre prietăniul tău ca însuși pe tine.* N. ILEST. (1648), 255/17.

3. S. m. (Regional) Asociat, tovarăș (într-o afacere, la o treabă). Cf. ALR I 4793/355, ALR SN I h 15. ⇨ Loc. v.b. *A se face prietean* = a se întovărăși. Cf. ALR SN V h 1375. ♦ (Popular) *Tovarăș de drum.* Cf. ALR II 4385/141, 235, 250, 260, 279, 310, 346, 386, 682, 812, 848, 928.

4. S. m. (Regional) Cumătru (la botez) (Rădești - Clmpulung). ALRM 1/II h 305/776.

5. S. m. (Din Transilv.) Rudă (♂). Cf. ILEX. MANS. 196, CANDREA, T. O. 51.

- Pronunțat: *pri-e-*. - Pl.: *prieteni*, -e. - Și: (Învechit și regional) *prietîn*, -ă, *préten*, -ă, *prétin*, -ă. (Învechit) *prătén*, -ă, *prlátin*, -ă s. m. și f., *prlátel* s. m., *prlátén*, -ă, *prlátin*, -ă, *prátén*, -ă, *prátél*, -ă. (Învechit, rar) *prétien*, -ă (I.L.X. MANS. 196) s. m. și f.

- Din bg. *приятели*. - *Prilatel* < slavonul *пpиѣтели*.

PRIETENESC, -EĂSCĂ adj. I. Care ține de prieteni (I), referitor la prieteni, specific prietenilor; amical. Cf. CADE. *Tablouri care prezintă medii familiare ori prietenești, cu intimitatea lor bonomă.* RALLA, S. I. I, 272, cf. M. D. ENC., DEN.

2. (Despre oameni și acțiunile, manifestările lor) Plin de prietenie, de afecțiune, de amabilitate; binevoitor, afabil; amical, prietenos (I). Cf. LB, POLIZU, I.M. DDRE, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Cerca să-și facă glasul liniștit și prietenesc.* SADOVLANU, O. I, 157. *Ar fi vrut să spun: poate ceva bun și prietenesc lui Toma.* id. ib. VI, 571.

3. (Rar) Prietenos (2). *Ieșeam la soarele prietenesc care atingea ochii.* SADOVEANU, O. VI, 347. *Omul a fost silit să-și creeze un cămin prietenesc.* id. ib. IX, 267.

- Pronunțat: *pri-e-*. - Pl.: *prietenești*. - Și: (regional) *prétinése*, -easă, *préténesc*, -ească (LD) adj.
- *Prieten* + suf. -esc.

PRIETENEȘTE adv. Ca un prieten (I), ca între prieteni, cu prietenie, cu bunăvoință; amical. *S-au purtat prietenește cu Matei Vodă și I-au dăruit.* R. POPESCU, CM I, 360, cf. 359. *Prietenește Tu vînd la Poartă, cu căzute Plecăciuni să te închini.* BUDAI-DELEANU, T. 158, cf. LB, PR. DRACI, 105, POLIZU. *Se așuză cu amicii în chioșc, vorbesc mult și prietenește.* GHIZA, S. 112. *Zică c-ai urea prietenește Să iubești, să fii iubită.* ALEXANDRESCU, O. I, 97, cf. I.M. *Tu însă îți spun prietenește că fetișoara asta are trei coaste de drac într-însa.* CREANGĂ, O. 68. *Prietenește-ți vorbesc.* SLAVICI, S. I, 235. *Întinse mîna prietenește și-mi zise liniștit...* DELAVRANCLA, T. 266. *Noi am vrut numai să rîdem, așa, prietenește.* GİRLEANU, N. 73. *Uite omul! zise candidatul, cuprînzîndu-l prietenește de mijloc.* REBREANU, I. 274. *Îl trîște pe Savu prietenește.* GALACTION, O. A. I, 277. *Cum te cheamă, mă camarade? Îl întrebă vesel generalul, bălîndu-l prietenește pe umăr.* BRĂILESCU, V. A. 109. *Vorbînd prietenește, se despărțiră.* SADOVEANU, O. VII, 166. *Aș vrea să stăim nițeluș de vorbă.* *Prietenește.* STANCU, R. A. II, 411. *Își spun prietenește că cu mine ai s-o pășești urt de tot.* PREDA, M. 299. *Pre cal să-l hrănim prietenește și să-l mînuim dușmănește.* ZANNE, P. I, 354. ⇨ Fig. *Își upsă iur în ureche scoica prin care marea îi vorbea prietenește de dincolo de zidul nepătruns.* C. PETRESCU, I. I, 243.

- Pronunțat: *pri-e-*. - Și: (regional) *prétinésește*, *préténeste* adv.

- *Prieten* + suf. -ește.

PRIETENÍ vb. IV. I. Recipr. (Învechit și regional) A se împrieteni. *Înălțînd de Bogdan*

Vodă că s-au prietinit cu leșii... a scotit să-l mazi-lească. URECHE, I.L.T. I, 190/26, cf. LB, TDRG, ALR II 4384/2, 29, 228, 260, 325, 414, 762, 781. ♦ (Regional; în forma *prétini*) A se întovărăși (la un drum) (Becean-Dej). ALR SN V h 1375/260.

2. Întranz. (Învechit, rar; în forma *prétini*) A-i fi (cuiva) favorabil, binevoitor. *Cum nu vor fi aceștia nebiruși și netîrîși la război? Și acest lucru îl pot face pentru că le prietenește și așă și locul.* HROBOT (1645), 222.

- Pronunțat: *pri-e-*. - Prez. înd.: *prétenește*. - Și: (regional) *prétinăt*, *prétinăt* (ALR II 4384/2, 228), *préteni* (LB, ALR II 4384/762, 781) vb. IV, *prétinăt* (ALR II 4384/325) vb. I, *prétinăt* vb. IV.

- V. *prieten*.

PRIETENÍE s. f. Sentiment de simpatie, de stimă, de devotament, de încredere, de fidelitate etc. care leagă reciproc pe prieteni (I); relație care se stabilește între prieteni pe baza acestor sentimente; afinitate, comportare prietenoasă (I), plină de afecțiune, de amabilitate etc.; amiciție, (învechit și popular) prieteneșug, (învechit) prieteneție, (învechit, rar) prietenie. *Prinsăra pre aici comșori împărătoșii de-i legară și-i trimse la Mihai Vodă pentru era prieteni și credință dentii.* ANON. CANTAC, CM I, 130. *Prîmîndu-l cu bucurie, Arătîndu prieteniie (a. 1777).* GER II, 115/22. *Că-î țară vine Trucele, nevinîd de acum să știe Numai de prieten și prietenie.* BUDAI-DELEANU, T. 157, cf. GLEMENS, LB, POLIZU. *Boieri, prieteni la stîni ne adună.* ALEXANDER, I. II, 93. *S-a stabilit între familia Guvidi și protectorul sau o prietenie din cele mai călduroase.* CABAGIALI, O. I, 71. *Îmi strîns-mîna și-mi fegădui prietenia lui.* VLADUȚA, O. A. I, 191, cf. DDRE, BARGIANI, ALENI, W., EDIG, PAMFILE, D. 35. *Seară cu seară prietenia lor crește.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 233. *Familia dumneavoastră nu sînt în relații de prietenie.* AGIRBICIANU, A. 50. *Am putea lega chiar prietenie amabilă.* UGGAȘ, D. II, 63. *Prietenia se leagă repede.* BĂSBARALIEU, V. 146, cf. CADE. *Ce poate fi mai de preț în ceasla viață decît o prietenie sigură și așăzînd resolu?* GALACTION, O. A. I, 174. *Între noi e o prietenie de familie cu răci și cu moartea.* CAMIL PETRESCU, V. N. 422. *Pot spune că m-a bucurat asemenea prietenie între copii.* C. PETRESCU, C. V. 189. *Cădourile întrețin, se zice, prietenia.* BRĂILESCU, O. A. II, 392. *Prietenia, iubirea, jurnii a spre mine, toate aceste moduri firuși ale prieteni omului sînt diformate.* VLASIU, U. 276. *Nu găsia blîndețe și prietenie în privirea omului.* SADOVLANU, O. XII, 30. *Noțiunea „prietenie” acoperă cu o mînițe toate sentimentele care jurnese de la politet...* se înșiră pînă la mîla. ARGHEZI, P. I, 234. *În plăcea mai mult prietenia fetelor decît a barboșilor.* CALINESCU, E. O. I, 275. *Îl văzui și-mi audătu... al se trusea cu acest prieteni.* STANCU, R. A. III, 257. *Să nu mizezi pe prieteni.* H. LOVIENESCU, T. 9. *Te-am împrumutat pe dîmneșta din prietenie.* PREDA, M. 449. *Am început să cred în prietenie.* T. mai 1951, 60. *Am fost colegi, dar asta înca nu înscamnă prietenie.* L. 1965, nr. 17, 64. *Prietenia a fost una din formele forme de manifestare a răci conștiente.* SĂINUTIA, 1966, nr. 6873. ⇨ Loc. adv. Cu prietenie = în mod amabil, binevoitor, prietenos (I), afectuos, afabil. *Trase cu unchiul al la nevasta unui fersă care o prîmu cu prietenie.* ODONESCU, S. I, 10. *Foști li vorbeau, îl tratau cu prietenie.* AGIRBICIANU, A. 117. *Mă asculta cu prietenie.* GALACTION, O. A. II, 61. *O privea de departe... zimbîndu-i cu prietenie.* SADOVEANU, O. XII, 101, cf. XI, 524. *Îl trase cu prietenie de smocul de păr de pe frunte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 443. *Fără prieteni* = lipsit de amabilitate, f.r. afecțiune; rece, ostil. *Bună Comșa se întoarse să-ți prîvi din urmă, făcî prietenie.* C. PETRESCU, I. I, 220. ♦ (Regional) *Tovărășie.* Cf. ALR II 4386/106, 279, 812, 928. ♦ Legătură strînsă între grupuri sociale, țări, popoare, națiuni etc. bazată pe aspirații.

Prigoarea ... era o prostire albă pe care o purtau împrejurându-se ea și cu catrința. ap. CADE, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM, DEX, II XI 470, XII 522, XVI 402. *Unii oaspeți au așternut ete un suman ..., femeile ete un tulpan, ete o cătrință, ete o prijiitoare.* SMIERA, P. 199, cf. VICIU, GL., I. CR. II, 163, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Și-a făcut niște pringilori frumoase.* MAT. DIALECT. I, 188.

— Pl.: *prigitori*. — Și: *prijitoare* s. I., *prijitor* (A V 18) s. n., *pringitoare*, *pregetoare* (SCRIBAN, D.), *pregiutoare* (IDRG), *prejiitoare* (SCRIBAN, D.), *prigli-toare* (IDRG) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. *Imprejmuitoare*.

PRIGIVITOĂRE s. f. v. *privighetoare*.

PRIGLĂ s. f. I. (Regional; în formele *prigă*, *prigli*) Trunchi de copac tânăr, de unul sau doi metri lungime, folosit ca lemn de foc; lemn de foc de calitate inferioară. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 73, LEXIC REG. 84.

2. (Prin Ban.) Chingă de lemn cu care se prind căpriorii unei case pentru a le mări rezistența; p. gener. căprior (al casei). Cf. CHEST. II 230/8, 9, ALB I 666/24.

— Pl.: *prigle*. — Și: *prigli* (CHEST. II 230/9, LEXIC REG. 84) s. m. pl., *prigă* (L. ROM. 1959, nr. 5, 73) s. f.

— Din scr. dial. *prigla*.

PRIGLI s. m. pl. v. *priglă*.

PRIGOĂDĂ s. f. (Ban.) Întimplare (neplăcută). Cf. ANON. CAR., CADE. *Am dat de o prigoadă.* Com. din ORAVIȚA, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 168, NOVA-COVICIU, C. B. I, 16.

— Pl.: ? — Și: *prigodă* s. f. ANON. CAR.

— Din scr. *prigoda*.

PRIGOANĂ s. f. I. Urmărire perseverentă și nedreaptă pentru a provoca cuiiva un rău, pornire sistematică îndreptată asupra cuiiva cu scopul de a-i pricinui neplăceri, necazuri (nemeritate); totalitatea măsurilor represive luate de o autoritate de stat împotriva cuiiva; persecuție; asuprire, oprinare; prigornire (I), (învechit) nepriuință (I). *Izbăviți-mă de prigoanele oamenilor, pusu-m-ai cap limbilor* (a. 1658). C. CR. 105/11, cf. ANON. CAR. *De cum am ajuns acasă, goană și prigoană pe capul meu, din partea boierului.* CHEANGĂ, O. 273. *Fiii tăi ... prigoana-i bate, Că ... spre bine îndrăznesc Drumul să-și arate.* NECULUȚĂ, T. D. 43. *Ei sînt expuși urii, prigoanei și nimicirii, dar artatul lor este cleru.* GALACTION, A. 435. *Cînd ne-om întoarce și-om întîmpina iar prigoană și setrbă, la dumneavoastră să venim.* C. PETRESCU, I. II, 11. *O să răzbuți ... toată sărăcia și prigoana ce-am îndurat-o noi.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 205. *Consimțul politic al revistei putea să atragă după sine o prigoană.* VLASIU, D. 152. *Vasilisa hotărîse pentru cl oprește și prigoană.* SADOVEANU, O. XII, 144. *Își dau seama că prigoana împotriva comuniștilor deschide calea războiului.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2391. *Dă-mi durere și prigoană, Dă-mi otravă cît îți place.* ARGHEZI, VERS. 346. *Ai noștri au venit de peste Dunăre, așa spunea moșu-mea, ca să scape de prigoana turcilor.* CĂLINESCU, E. O. II, 190. *Prigoana regimentului a simțit-o și Ivan Andreievici Krllov.* CONTEMP. 1953, nr. 329, 4/4. *Această concepție pare subversivă stăpînitorilor care doresc să întrefină segregafia, izolarea și chiar prigoana rasială.* v. ROM. aprilie 1954, 65. ♠ (Prin lărgirea sensului) *De săptămîni un roșu cerb prigoana și-o întefte. Ciuda-i printru ruguri De corni, zdrobește în copite struguri și piere în făget.* BLAGA, POEZII, 313. ♠ (Rar) Obsesie (I). *Nu-i venea înădă a crede că a scăpat de prigoana prădalnică cadenfe.* C. PETRESCU, A. II, 58.

2. (Învechit) Neînțelegere, ceartă, dispută, conflict. *Și duseră-se iudeii, multă aibîndu întrebare*

(*prigoană* n. TEST. 1648, pricee BIBLIA 1688) *întru sinre. COD. VOR. 106/9. Văzuiu fărâceage și cearte (V O R G O A V H, prigoană d) în cetate. PSALT. 105. Pentru care papă, luteranii și cabinii ... au mari prigoane și întrebări.* C. CANTACUZINO, CM I, 61, cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 124, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *prigoane*.

— Postverbal de la *prigon*.

PRIGOĂRĂ s. f. v. *prigoare*.

PRIGOĂRE s. f. I. (Regional) I. (La sg.) Căniculă, dogoare, arșiță. Cf. SCRIBAN, D. *În loc de arșiță se zice prigoare.* POP., ap. IEM 1746. *Ce prigor s-a pus pe lume, fierbe apa-n luc!* UDRESCU, GL.

2. (În forma *prîhoară*) Parte a muntelui bălută de soare; (regional) arșiță (Birsana—Sighețu Marmăției). CHEST. V 174/8. *Și ne paște pă prîhoară și ne-adapă la izvoară.* ib.

3. Fig. (În forma *prigor*) Supărare, necaz mare (Săpata de Sus—Pitești). UDRESCU, GL. *Mare prigor pe inima mea, știe numai Dumnezeu!* id. ib. *Și de caz la brun prigor, Eu fi-oi fi de ajutor.* id. ib.

II. Numele mai multor păsări migratoare, cu penajul viu colorat, care se hrănesc cu insecte: a) pasăre zveltă, de mărimea unei turturele, viu colorată pe corp cu roșu, galben, negru și albastru-verzui, cu cioc lung și curbat, cu coadă lungă și ascuțită, care trăiește prin malurile lutoase ale unor ape și care se hrănește mai ales cu albine și viespi; albinărel, (rar) ploier (II 3). (Învechit, livresc) mecop, (regional) albinel, furnicar, pietrar (IV 5), ploiește (2), ploiet, presură¹ (4). *prigorean*, *prigoriu* (I), *vespar*, *miacă-păriață*, *ciuma-albinelor*, *lupul-albinelor*, *miacă-toare-de-albine* (v. m I n c ă t o r I I) (*Merops apus-ter*). Cf. POLIZU, MARIAN, O. I, 60, GHETIE, N. M., BĂRCIANU, IDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, F. R. 120, BĂCESCU, PĂS. 139, 141, DM, M. D. ENC., DEX; b) (regional; și în sintagma *prigoare cu gît roșu*, BĂRCIANU, ALEXI, W., *prîhor roșu*, BĂCESCU, PĂS. 141) *gușă-tosie* (*Fritiaca rubecula rubecula*). Cf. CIHAC, II, 98, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, BĂCESCU, PĂS. 141, ALB II SN II h 517; c) (regional) *vespar* (*Pernis apivorus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 139, 141. *Prigorii cu pene albastre chiuiesc mereu în zborul lor neastîmpărat.* ODRESCU, S. I, 147, cf. III, 181. *Val-urleț aleargă norii, și din bolțile lăriei Cad străfulgerați prigorii.* IOSIF, P. 74. *Mă frig de sete ca prigoriile.* DELAVRANCEA, O. II, 131. *Văzduhul vibrează de ciocirlii, de prigorii și de rîndunele.* GALACTION, O. A. II, 382. *Din văzduh abia s-aude Tipăt jălnie de prigorii.* TOFIRCEANU, O. A. I, 181. *Cu șipele lungi și ușoare Se-ngîna, departe, prigorii.* CAZIMIR, L. U. 15. *Uram ca prigoria core se lasă legănată de soare.* SADOVEANU, O. XI, 363. *Amurgu-n văi se lasă cu ardură de prigorii.* PIL-LAI, P. 74. *Cînd graurul, cînd mierla, cînd cucul, cînd prigorul și zvonul ciocirlii își luau din flutier zborul.* ARGHEZI, S. P. 93. *Zborarii de prigorii tăiau aerul de chihlițar.* VINEA, L. II, 173. *Este cunoscută panica albinelor atunci cînd stupina este atacată de prigorii.* VIN. PESC. iulie 1962, 22. *Prigoarea se vaită.* II IX 6, cf. II 80, MAT. FOLK. 671, ȘEZ. XIII, 176. *Cînd vor cînta prigoriile va ploua.* I. CR. IV, 240, cf. 239, BOCEANU, GL. *M-am fript de sete ca prigoria.* CIAUȘANU, GL. ♠ Fig. *Plîngeți ochi și lacrimași ... Că ce iubii nu luași ... și luași prigoriile, Să vă coacă inimile!* PĂSCULESCU, L. P. 70. ♠ Ex pr. (Regional) A se usea ca prigoria = a slăbi, a se sfriji. *M-am uscat ca prigoria și nimeni nu-mi crede.* UDRESCU, GL. (Regional) A minca ca prigoria = a minca foarte puțin; a gusta, a cînguli. Id. ib. ♠ Com p u s: (regional) *prigoare-cu-gît-albastru* sau *prîhor-albastru* = gît-vînat (*Luscinia svecica cyanecula*). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *prigori*. — Și: *prigorie*, (regional) *prigoără* (BĂCESCU, PĂS. 280) s. f., *prigói* (ALB II SN II h 517/514),

prigón (BĂCĂSCU, PĂS. 280, ALBU ȘI B. II 517/682), prigór s. m., prigoreá (BĂCĂSCU, PĂS. 280), pricóara (id. ib.), príhoára s. f., príhór (id. ib.) s. m., pregoáre (MARIAN, O. I. 60, BĂCĂSCU, PĂS. 139, 280) s. f., pregór (BĂCĂSCU, PĂS. 139) s. m.

— Postverbal de la prigori.

PRIGODĂ s. f. v. prigoadă.

PRIGÓI s. m. v. prigoare.

PRIGÓN¹ s. m. v. prigoare.

PRIGÓN² s. n. (Regional) Injelar (pentru plug). Cf. ALBU II 5 079 228. ♀: L. o. c. a. d. j. Din (sau în, de la, la) prigón (despre animale de tracțiune) prins (înhamat sau înjugat) de înjală, la mijloc (când slăt mai multe perechi). Se înțește de după deal o butcă cu opt poștalioni ..., pe cei doi de cetră om, de la route și din prigón, era doi surugii. ȘI Z. XII, 15. Când sînt trei perechi [de boi], cea din mijloc se zice că-i la prigón. PAMFILE, A. R. 50. Bivolul istic, din brazdă, de la prigón. SADOVEANU, O. V. 210, cf. SCRIBAN, D. La boii de la pragon Coarnele de odgon. CONV. LII, XVII, 287. Ș-o scos doispridăci tulungi. În coaru lungi ... Cei di la prigón Cu odgon în corn. VASILIU, C. 187, cf. 173. Plecat-a badea într-o joi. Cu plugul cu doisprezece boi; ... Cei din prigón Trag în odgon. PAMFILE, A. R. 106, cf. ALBU II 5 101/414, 520, 531, 705, 987. ♀: EXP. R. A pune (un animal) la prigón = a înhamă (sau a înjugă un animal) la mijloc (între o pereche aflată în față și una în spate). Cf. I. CR. IV, 131.

— Pl.: prigoane. — Și: prigón s. n.

— Din ucr., rus. upoton.

PRIGONĂR s. m. (Regional) Animal de tracțiune care se înhamă sau se înjugă la mijloc (între o pereche aflată în față și una în spate). V. mijloc ear (I 4 5), mijloc ear (I 14). Cf. SCRIBAN, D. ♀: (Adjectival) Juncani prigonari. id. ib.

— Pl.: prigonari.

— Prigon² + suf. -ar.

PRIGONÍ vb. IV. I. Trans. (Rare) A alunga, a goni, a izgoni; a fugări, a urmări; a hăitui. Marú vnu-tóri ..., urecóri să prigonească furele pînă-n rărunchii munților, pieriseră. VOICULESCU, P. II, 316, cf. 306. Cu trei săptămîni înainte de Stîlîile prigonesc musca din șliubele grase în șliubele slabe. SADOVEANU, O. XIII, 381. Ea sârea gardul după el, prigónindu-l pînă în uliță. id. ib. XVII, 173. ♀: Fig. Vulturul prigónit de vînt Căta scăpare la pămînt. ARGHEZI, VERS. 279. ♀: Fig. (Despre abstracte) A urmări, a obseda. Din acea dimineață fatulă, ideea căsătoriei mă prigonește necontenit. CONV. LII, III, 32. Pe mine mă prigonește frumusețea codrului. HASDEU, R. V. 116. Pe el îl prigonea gîndul că în casa asta trebuie să se fi petrecut o crimă. VLAHUȚĂ, D. 210. Multă vreme l-a prigónit amintirea acelei împrejurări. id. O. A. 110. Fantoma aceasfă mă prigonește de nu mai știu cîți ani de zile. GALACIION, A. 50. E o problemă dureroasă cu care m-am bătut mîntea adeseori și care mă tot cheamă și prigonește. id. ib. 219.

2. Trans. (Complementul indică oameni, grupuri sau comunități sociale) A urmări cu perseverență și pe nedrept pentru a provoca un rău, a provoca în mod permanent necazurii, neplăceri, nedreptăți, a trata cu ură, cu dușmănie; s p e c. (despre autorități) a lua (împotriva cuiva) măsuri represive; a persecuta; a asupri; a oprima; a oropsi (I). Ajungînd românii a fi prigóniți de rigi catolici ..., au început a căuta ebipuri ca să scape de dîșnit. IST. M. 38/19. Căntau prilejului a sloarec bani de la dîșnit sau de la dușmanii ce îl prigoneau. BĂCĂSCU, M. V. 33, cf. CAHAC, II, 121. Joe ... prinse a mai prigóni lumea o toană. ISPIRESCU, AP. CADE. Slăt ticălosul peste care, Dacă se lasă o-ntristare. De toți se erede prigónit. MACEDOŃSKI, O. I, 37. Ea-i spun eun o prigonește ... soacră-sa și eun tot la muncă

grele și fără spor o mîntă. VLAHUȚĂ, R. P. 65, cf. id. O. A. I, 168. DDH. A fost mișel! Ne-a prigónit prea multă vreme. COȘBUC, P. I, 82, cf. ȘĂINEANU, D. U. CADE. Și s-a pus să-l prigonească pe Sandu; nu era zi să nu-l facă de ocară ori să nu-l ghiontească. MIRONESCU, S. A. 60. M-ai prigónit și m-ai persiflat de pe băncile leucului? GALACIION, O. A. I, 82, cf. 332, id. A. 92. Dar vînd să-mpac a patrii zizanu ... Cu ură grea m-au prigónit dușmanii. TOPÎRGEANU, O. A. I, 64. Te-i îndoaie iar la primorele tău și ... A-o prigóni iară cum te-a mai prigónit. C. PIARESCU, I. II, 11. Turcii și tatarii au fost prigóniți fără milă. SADOVEANU, O. X, 401, cf. 160, XII, 213. Vânti Aglue, vîzîndu-mă ca am înstînce de lux, mă prigonea de moarte. GĂLINESCU, E. O. I, 224. Ai grijă și de Chifu. Nu-l prigóni și nu-l uita flămînd. STANCU, B. A. IV, 129. Și-i jugua și-l prigonea și pe ai casei. LĂNGRĂŢIAN, C. I, 135. (Fig.) Am imitat virtutea, dar o s-o prigonească. ALEXANDRESCU, O. I, 291. Căci și acolo a-ncepul s-o prigonească și s-o ajungă soarta rea. CARAGALE, O. IV, 133. Iubitul meu fiu, prigónitul de sorțile Troiri! COȘBUC, AL. 53. Experiența dovedește că acolo unde critica de jos e prigónită ... apar inevitabil burocratismul, stagnarea. ȘCIBAN, 1953, nr. 2 716. ♀: Refl. recipr. Mădărilă fîmîlei domniloare agiușe a se prigóni. ȘCIBAN, III, II, 354/26. (Fig.) Societatea în Principat, cu toate societățile vechi, este întemeiată pe nepotrivire, pe interese care se prigonesc. RUSSO, S. 12.

3. Refl. recipr. (Încechit) A se certă; s p e c. a se judeca. Slobodă drept acea frații sîi și se dusera și zise lor; nu vă prigónirești pre cale. PALIU (1581), 191 15. Ce vă prigóniți că piini nu aveți? S. 41 st. (1618), 51² 28. Iară ei lăcura că să prigónise pre cale iaul cu aîl cine are fi mai mare între ei. BIBLIA (1688), 781² 25, cf. ANON. CAR., EB. Mi s-au ardat ... brisoave domniei din partea rîmeșilor etl și din partea rovanilor care s-au prigónit multă vreme pentru acești munși (a. 1845). IORGA, S. D. XXI, 551, cf. POLIZU, BĂRGANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Doi fărani se tot prigoneau între ei. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: prigonesc.

— Din v. sl. pporobuhiti.

PRIGONIRE s. f. Faptul de a (se) prigóni.

1. Urmărire perseverentă și nedreaptă pentru a provoca cuiva un rău, pornire sistematică îndreptată asupra cuiva cu scopul de a-i pricinui neplăceri, necazurii (nemeritate); totalitatea măsurilor represive luate de o autoritate de stat împotriva cuiva, persecuție, persecutare; asuprire, oprinare; prigona (I). Cf. prigóni (2). Judecătorii ... făr de prigónire să-și cumpănească gîndurile lor și făr de pîzmuire. PRAV. COND. (1780), 60, cf. EB. Prigónirea ... nu numai că nu-i sterpă, ce încă sporea numărul lor. ASACHI, I, 220 30. După știrile cele mai nouă ... prigónirea creștinilor fîne necurmat. G1 (1839), 4¹ 53. Ar fi putut sa se împotrivescă la toate prigónirile ce i-ar fi venit din partea stăpînului său. FILIMON, O. I, 215. Dar cînd m-am dăslușit acea prigónire a tuturor contra mea era prea lrsiu. DELAVRANCEA, F. 219, cf. DDH, BĂRGANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Din ce tu ce mai varvar se face și prigónirea lui o simțim și noi. SADOVEANU, O. X, 238, cf. 167. ♀: Fig. Ei doar au stele cu noroc Și prigóniri de soarte. EMINESCU, O. I, 177. Ce lipsă de noroc, ce prigónire de soartă! VLAHUȚĂ, AP. CADE. ♀: (Prin lărgirea sensului) Înceță de a mă vorbi Domniței cuvînte de amor ... iar Domnița, mulțumită că a scăpat de prigónirile lui, frămînta în auzul ei gînduri secrete. GANE, S. I, 17.

2. (Încechit) Neînțelegere, ceartă, dispută, conflict, s p e c. proces, judecată. Acest felu de dînu, fîndea din început să urzăse cu rea-credința, ... nu pot a nu naște prigóniri și gîleci. SOB. MRS. 20. La prigónirile de stăpînire sau de hăitire primim și mărturia cea dușă auzire. CARAGLA, I, 95 17. Aceste mărturi ... să fie sump seceștru pînă va lua sfîrșit ... prigóniri a dîndre dumncului post[elnicul] Filip cu Bonet (a. 1824). DOC.

1831). In... m-au sfârșit prigonirea dintre ei s-au făcut ca și stin... lor de lozărișie. CR (1831), 277-22. In prigonirea ei cu între cînsi om făcut cerere Poenarului să se conducă prin măturii șemuele vecii strălucit. 1833). IORGA, s. d. XXI, 210. Mitro... totuși... le trește toate prigonirile în plicăni... de... biruile și. TÎMBEANU, o. 11/13. Tote prigonirile ei să pot în între acționeri și directorul... am... și... judeca de doi îndecatori aleși (a. 1845). DOR, s. d. 839. Trigonirea bîrnului cu cel linar au în... par pe nezurul... și... dacă... pre omindoi... înșinea... edulului. B. etc., ap. DRAG. Totuși plicul mi-ar fi ca din casa mea să nu isce plicăni de prigonire. FA. DRAM. 259. Sistem de arbitrație pare a fi mai potrivită cu să... prigonirile... ce s-or în (a. 1818). DOC. EC. 541, cf. POLJAZ. Era într dînsul o veche prigonire și... ghețire mare. ALEXANDRESCU, o. 1, 215. Doi forșii... prigonire la curte. ISPIRESCU, ap. ȘĂINEANU, d. u., cf. ALENI, v. Tribunalele de justiție judecă toate prigonirile dintre orice împriicinati. ap. DRAG. Aruncă vine pe el sfîrșit se găsește în prigonire pentru un... de... BĂILESCU-VONEȘTI, p. 255, cf. CADE, ȘCRIBAN, d. Mai bine prigonire la hotăr decît ghețire la erie. ZANNE, p. 1, 114.

- Pl.: prigoniri.
- V. prigonii.

PRIGONIT, -Ă adj. (D) spre oameni, grupuri sau comunități (sociale) care este umilit cu perseverență și pe nedrept de cineva care vrea să-i provoace un neajuns, un rău etc.: persecutat; asuprit, oprimat, oprimat (I). Cf. prigonii (2). Se dase afund, fugind, cari prin țările Apusulul, cari prin finuturi mai depărtate ale împărăției, clungesi, prigonit, silnicii pe unde-i născuau lezătorii. ODOBESCU, s. I, 122, cf. DRAG, ALENI, v. GAZET. DM. DIX. (Fig.) Mai rămăse o școală, pe cer: acești bani bătrînii o priveau ca singur aiul prigonit. IORDA, NEGRUZZI, s. 1, 3. ♣ (Substantival) Era, după spusele sale, un prigonit politic. VITEA, I. I, 384.

- Pl.: prigonitii, -ti.
- V. prigonii.

PRIGONITOR, -OĂRI s. m. și f., adj. (Rar la f.) I. S. m. și f. Persoană, comunitate socială, țară etc. care prigonște (2): asupritor, persecutor. Au făcut răsplătire prigonitorilor Pinlopiti, sfînșii soale (a. 1750-1759). GER II, 82/19. Nu e deal sau vale Unde să nu verzi jînșe mai multă prigonitori. ALEXANDRESCU, o. 1, 218. Dumnezeu... i izbind-i-o, prefă ind în urs pe prigonitorul ei. ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DRAG, ALENI, v. Domnia lui Milnea al III-lea, prigonitorul lui Constantin Postolbauc, domnia lui George Ghica... se aflon probăbil rugăntile într-un manuscrift. IORGA, I. II, 648, cf. ȘĂINEANU, d. u., CADE. Cu toată nitregia împărăjărilor și dușmănia prigonitorilor, poșul și pictorul nu înceti de a lucra. MADOVEANU, o. XVII, 38. Atila se șoșol... bicial lui Dumnezeu, iar Glinghiș-Han... prigonitor jîșă la stîngere al neamului omeneș. id. ib. 235. De acasă i-au luat prigonitorii care nu i-au gutul silii însă... să se întoreă în atelier, în fabrică. PAS, z. IV, 240, cf. 88. ♣ (Prin lărgirea sensului) Admiretori din jură s-au pe schimb în prigonitori ai câștior lui GALAHOȘ, v. 241. Împotriva prigonitorilor erulii trebuie luptat cu împotriva unor dușmani. ȘCINEIA, 1953, nr. 2 716. (Adjectival) Asemine pasuci prigonitoare aște singerosul răzbat cu familia Holenstenfer. ȘCILESCU, m. I, 167/20. Cu să scope de corăbia prigonitoare... unde pe Absirt. VLĂHUȚĂ, ap. CADE. Horap și cu gonem, gonem sub galopul fulgeilor prigonitoare. GALACHION, o. 79.

2. S. m. și f., adj. (Jur.: inveciit) (Persoană) care are calitatea de reclamant (într-un proces); (mai ales la pl.) (persoană) care este parte (III 3) într-un proces. Să trimite aci la stăroștie amîndoo prigonitorii părți (a. 1817). DOC. EC. 175. Cînd dovezile prigonitoare părți nu dădese problema jîșă cuitul de împotrivire... atunci judecătorii provalicose jurămîn-

lal la celiabilî parte. CARAGEA, I. 93/31, cf. LB. Acea scrisoare nu este holărte la prolimile prigonitoarelor părți (a. 1827). DOC. EC. 393. Se dî de știre prigonitoarelor părți ca să neargî unde se aratâ spre a se înfășia la judecată. CR (1831), 226/39. La înfășierea ce au avut prigonitorii, au eritat... că au loemit în adevăr cu jeluitoru a-i face doșă pluguri (a. 1839). DOC. EC. 721. Amîndoo prigonitoarele părți vor fi dobare a să... pîșă pîșă juleca a at pe încheierea a e-lor alei julecî... (a. 1815). Id. 859. Pontificele... se pase între părțile prigonitoare. BĂLCESCU, m. v. 221, cf. POLJAZ. Un vulpoi judecîtor... în cunpăna dreptății cașul el i-a cumpănil Punî ce prigonitorii cu nimic s-au pomenit. ALEXANDRESCU, o. 1, 174, cf. BĂRCIANU, v., ȘĂINEANU, d. u.

- Pl.: prigonitori, -oari.
- Prigonii + suf. -tor.

PRIGONIȚĂ s. f. (Prin nordul-estul Transilv. și prin estul Mold.) Juncană care nu ține fătul. Cf. BUC-NABUT, s. 265-239. ALB I 1 071/522.

- Pl.: prigonite.
- Cf. goni.

PRIGOR s. m. v. prigore.

PRIGOREĂ s. f. v. prigore.

PRIGOREALĂ s. f. (Regional) Acțiunea de a (se) prigonii (Săpata de Sus-Pitești). UDRESCU, GL. > EXPR. A sta (sau a se da) la prigoreală = a face plajă. id. ib.

- Pl.: prigori.
- Prigori + suf. -cală.

PRIGOREAN s. m. (Ornit.: regional) Prigoare (II a) (Merops apiaster). Cf. DRAG.

- Pl.: prigoreni.
- Prigoare + suf. -ean.

PRIGORI vb. IV. Trans. și refl. (Inveciit și regional) I. (s+) expune la căldura focului sau a soarelui, a (s+) încălzi foarte tare la foc sau la soare. Este un lueru cu anevoa a șîșo cineva lîngă foc și să nu se prigorească. NEAGOE, INV. 123/31, cf. ANON. CAR. Sftutul agnel să fie uscat bine și sărămat bucăși mici, iar nu prigonit (a. 1762). IORGA, s. d. VII, 53, cf. LB. POLJAZ. În insula cea puslie și prigonită de soarele african, obia se zăreau cișna corăzi. ODOBESCU, s. III, 251. Cișna noruleși prigonit de razele soarelui se fring inct în bulgări de rubin. VLĂHUȚĂ, s. A. III, 319, cf. DRAG, BĂRCIANU. Toată noaptea visează că se prigorește la un foc mare. DELAVRANCEA, II, T. 36, cf. ALENI, v., DRAG, ȘĂINEANU, d. u., CADE, ȘCRIBAN, d., DM, DEN. [Mîla] de la bărbat ca umbra de plop uscat, Cînd te pîșă să te umbreși Mai tare te prigorești. H II 305, cf. REV. CAIT. III, 165, GR. S. VI, 213. ♣ Refl. Fig. (De obicei cu determinări introduse prin prep. "de") A se frămînta, a se chinui, a se zbuciuma (din cauza unei situații grele); a se pierzîli (II I). Noi simțeam lucrurile și ne prigoream în tăcere, neavînd nici măcar curejul să ne împărțim unii altora neacururile. CONV. LIT. XLIV, 133. Se prigorec de sete. BASSARABESCU, ap. CADE. Mama se prigorește sărăca de focul copiilor, de cînd ti face, pînă cînd include ochii. VISSARION, FL. 116. N-am cu cine să vorbesc... De neica mă prigoreșe! MAT. FOLK. 300.

- Prez. ind.: prigorec.
- Din bg. прерогя.

PRIGORICĂ s. f. (Ornit.: regional) Diminutiv al lui prigoare (II). Prigoriile erulă a ploaie, de sete ce le este; de-acii zicala; se usuă de sete ca prigorica. PAMBULE, VĂZD. 102, cf. id. s. t. 27, I. CR. IV, 119.

- Prigoare + suf. -ică.

PRIGORIE s. f. v. prigore.

PRIGÓRIȘTE s. f. (Încechit, rar) Cămieula, doare, arsivă. *Arraam ... vedea linca drepta în prigoriștea soarelui* (a. 1746), ap. IDRG, cf. SCHEAS, D.

— Prigori + suf. -iște.

PRIGORITĂ, -Ă adj. (Încechit și reman.) Expus la căldura soarelui ori a soarelui, localizat foarte tare sau ars, jărșit de toe sau de soare; d. ex. l. rose, rumen, aprins la față; care are temperatura. Cf. ZSŐZ, CAR. *Lăcomia ... prigritha cămândo a pârului doi mltorii din pustale prigortie ele Africii*. OBERLSEE, S. H. 168, cf. ALEGI, N., ȘAISĂNU, D. V. 5., *bovul, lângă volă prigoriit, Prigorteam pralong lăciunm*. I. BARU, s. r. 49. *Sîrl mufși și sprincroși, Nu ca la noi niște jărșii, Ca gerunții prigoriți*. MAT. POP. 432, cf. L. GOSAR, GR. BĂN. 168, CIUȘANU, GL. MAT. DIALECT. I, 231. *Ce ești așa prigrithă la față?* UDRISCU, GL. ♠ F i g. Prîpîit, zorit, iut p. p. ex. l. neclăozul. *Ș-acîind minte sār-acea prigoriți, Holări în urmă să fiec o ispire*. BUDAI-DELEANU, T. V. 33. *Prigoriți la treburî, lucru mare!* UDRISCU, GL. *Prigoriți la minte, facează cerul* id. ib.

— Pl.: prigoriți, -te.

— V. prigori.

PRIGORITĂ s. m. (Regional) Vi spor (*Pernis apterus*). Cf. BĂLESCU, PAS. 141, 281.

— Pl.: prigoriți.

— Prigor + suf. -itu.

PRIGORITIE s. f. (Prim Paul.) 1. Prigoare (II) (o *Mergus aprister*). Cf. CADU.

2. Viespar (*Pernis apterus*). Cf. BĂLESCU, PAS. 141.

— Pronunțat: -ru-tie. — Pl.: prigoriții.

— Prigor + suf. -uite.

PRIGORITII s. m. v. pricollet.

PRIGVĂR s. n. v. pridvor.

PRIHĂNĂ s. f. f. (Încechit) Acuzare, învinuire; reproș; blam. *Doce nici față bună, nici răutate nu au; fi avuț, nici de laude și de cinuți, nici de prahane și de mană nu em fi fost vedrieti* (a. 1806), ap. IDRG, cf. L. O. C. V. B. *Am ameca isau ai zice căica prihănă a acuză, a învinui (pe cineva); a reproșa (ceva cui) ... Și porambii albi lucă l. cōnese cîu f. ra, aruncându-și prihănă cum nu sînt carofi*. HUROIOT (1615), 58. *Îar Daric ... alta prihănă l-au crancel și l-au omori ziedn că-l vicneace*, ib. 202. *Sa stînsor toți în curtea domnească ca sa uciğă pre 2 boiari ... aruncău-le prihău cum eă ei sfătuișe pre domn ca sa nu le dea lefi*. ASOVI, CANINA, CM I, 161. *Pre cine ești că cre ai căva putere, d le croma prihăna și năpăș și le lua tot ce avea*, id. ib. 188. *Poruci boiari er sã scoafă biruri grele tu foră, ziednă-le prihăni că d stă bine pre cica ce au bun și tu vor să-i v. o. o. c. d. id. ib. 191.*

2. (Astăzi mai ales în locuțimi negative) Vină de natură morală, faptă care înalță morala și îi face pe om păcătos (1); (Încechit) prihănie, prihăniere (2). V. păcăla² (1). *Giozave prihăni, curvii, procurvii, camele, ucideri* (a. 1746), ap. IDRG. *Ii vine lui deacolo vreao prihănă sau vătămăre?* VARLAAM-IOANAI, 151⁷/7. *Ei nu pot să vaza pe sineși, nici să-și cunoască cea mică prihănă*. CRUTIL, 97/16. *Cu multe felinri de nespuse prihăni ale vieții s-au încrecal*. ȘINCAL, HR. III, 38/12. *Ș-unde-ți merge rășișiți tu lume ... Părtind eu voi vicinică prihănă!* BUDAI-DELEANU, T. 129. *Oricare om ... intru carele va fi prihănă* (a. 1819), ap. IDRG, cf. GLEMENS, LB. *Am doit ca el meu name Curoscul să fie-n lume; lău-mi față la prihăna!* ASACHI, S. I. 1, 270, cf. II, 358. *Să defaimă toate prihănde ticloșilor spre pilda altora* (a. 1812), CAT. MAN. I, 369. *Toate prihănille se pot tmbni și vindeca*. VASILE, M. II, 38/10, cf. POLIZI, LM, DDRI, DABLIANU, DAVILA, V. V. 61, ALEGI, V. *Tillorul se cultru ură și sfârșea celor față rele și a prihăni lui l. i. i. e. în cl. l. i. l. i. o. s. d. e. G. I. M. I. O. N. O. A. II, 413. Prihăna, ea păcătura, te năpăște și te-mpute*

ZANNI, F. IX, 131. L. O. C. A. D. O. S. I. R. A. C. A. V. *Fără (de) prihănă* = (ad sea prin lăscăria saușului) țare est i forte ai i o n i s e m o r d a c i u p s i t d e p e n d e

(1), a e v i n o v a l (H); s p o c i r e t e m o d i t i c a u e n t i l, a u e n t i l, c u r a l, v i r t u t i, c a m. S a - m i d a n i t u f a r a h e s e P e n a l i m i e f i c a l t a t o a r e f a r a d e p r i h a n a l a u r e (a. 1679-1670), CER. I, 242-24. *Laudam -suba dreptal pomera în creu și pre hăna f. r. a. p. r. i. h. a. n. e. a. 1750*, BY. I, 268. *V-oți ră-cumpăra-du cu o dăsal va vora la vabă ... cu eișit sișe ce unu mic fără prihăna*. BRALIA (1678), 91²/20. *Și ne încredeleoste să Duacia și măsura t. 97-14. f. r. d e p r i h a n a, înșind ugală de c. r. r. a. (a. 1702)*, CER. I, 345/20. *Căci omenii e' a. fără prihăni*, Nu șe-afă ea marșă la dușnea! P. O. D. A. I. D. E. L. E. A. N. U, T. 352. *Slăbozeria canoaurilor bosoiștia, ci l. r. i. d e u s t e cu caruții și f. r. e p r i h a n a c i s t i a*. P. O. D. A. I. D. E. L. E. A. N. U, 97/6, cf. UDRISCU, II, M. 142/5. G. H. A. C. II, 121. *Sic un-pleșt a ră-puns prăocul că fără prihăni*. M. I. O. N. U, 1-6. *Și sentura de voaia curată, hăi-l. b. a. și f. r. e p r i h a n a, pe care ar fi putu-o duce c. i. e. t.* BRĂTESCU-V. O. N. E. S. T. I, p. 279. *Alcăturea Celor ce le crezi fără prihăni! A-ne tul sa răcaltească amonitca*. M. I. O. N. U, V. H. S. 24). *Ordaia lor e-o chile de monă și care mefuișe fără prihăna*. SADOVLANS, O. X, 101, cf. 83. *Minul*, M. P. T. H. E. S. C. U, A. B. 189. *Acicșea stit curvitele postului albu de anu*, Emil Isaac, *cavaler fara frica și fără prihăni al țarucii*. CONTEMP. 1853, nr. 343, 42. *Și drogoșea chiar, cor fără prihăni*, *De fel lui se aproșe încoace*. BEMTE, V. A. II, 71. *Ne rănne ... Năbăda l. v. o. l. u. f. i. f. i. n. e. p r i h a n a*. BARANGA, V. A. 23, cf. V. ROM. septembrie 1962, 5. *Tu, Heana Cădrănuș, Suflăci foră prihăni*. ALECSANDRI, P. F. 29.

— Pl.: prihăne și (Încechit) prihăni.

— Și: (Încechit, rar) prihăniș s. f.

— Din ucr. прiханя, pol. przygnana.

PRIHĂNIE s. f. v. prihăne.

PRIHĂNII sb. IV. F. r. a. n. z. I. (Încechit) A învinui, a acuză; a dojeni, a mustră (2). *Văzind [farisii] pre ocarare din noșcții lui cu meli' necurat ... ntrăcînd pîa, l-au prihăni* (a. 1894), ap. IDRG, cf. BĂRESCU, M. I. O. N. U, V. A. 799.

2. (Rare) A plîngeri (H); a s p o c i r e a (fînd de n. consumat). Cf. P. O. D. A. I. D. E. L. E. A. N. U, V. I. D. R. G., ȘAISĂNU, D. V. 5., L. O. C. A. D. J. *Fără prihănie = fără prihănă*, v. prihăna (2). *Arăi roșavari fara prihăni*. FIEMURZUL, ap. IDRG. *Așa m-au deprins Șifan, vșoară fern-a fic!* *Le trai fara musture și fără prihăni*. ALECSANDRI, POZ. II, 295, cf. DI. DM.

— Prez. indl.: prihăneșe.

— V. prihăniș.

PRIHĂNIE s. f. (Încechit) Prihăni (2). Cf. IDRG, BĂRESCU, ALEGI, W., IDRG, ȘAISĂNU, D. V. 5., L. O. C. A. D. J. *Fără prihănie = fără prihănă*, v. prihăna (2). *Arăi roșavari fara prihăni*. FIEMURZUL, ap. IDRG. *Așa m-au deprins Șifan, vșoară fern-a fic!* *Le trai fara musture și fără prihăni*. ALECSANDRI, POZ. II, 295, cf. DI. DM.

— Pl.: prihăni. — Și: prihănie s. f.

— Prihăni + suf. -ie.

PRIHĂNIRE s. f. (Încechit) Acțiunea de a prihăni.

1. Dojană, mustrare (1), reproș. Cf. prihăni (1). *Pentru prihănirea oareșarii f. r. e. l. e. (sec. XVIII)* CAT. MAN. I, 347.

2. Prihăni (2). Cf. prihăni (2). *Nime nu-i adevărat dan toate prihăniurile ce ați pus dușoișcesculu voștru păstor*. ALGRUZU, ap. IDRG.

— Pl.: prihăniri.

— V. prihăni.

PRIHĂNIT, -Ă adj. (Rare) Plîngărit (2); spurent, l. r. a. u. j. o. p. o. r. c. â. b. ă. t. o. r. d. e. l. e. g. e. s. i. s. t. o. l. o. r. n. e. n. a. m. ă. l. i. n. s. ă. l. e. a. n. e. ș. i. a. l. u. e. r. ă. r. i. l. e. c. l. e. p. r. ă. r. ă. r. i. l. A. S. C. H. I. I. 104/11. *Corbu s-adunară strigătul în depărtare căci prada lor*

gătîrăm din trupul prihănit. PETICĂ, o. 73. *Eu am fost solul care am adus o floare curată și am aruncat-o într-o vultură prihănită.* SADOVEANU, o. XII, 173. *Vorba slovei prihănită. Înfelesul otrăvit Le-a mușcat și-mbolnănit.* ARGHEZI, VERS. 233.

- Pl.: *prihănită, -te.*

- V. *prihăni.*

PRIHOADĂ s. f. (Prin Bucov.) Arătare, vedenie, năluca (1). LEXIC REG. 115.

- Postverbal de la *prihodi.*

PRIHOĂBĂ s. f. v. *prigoare.*

PRIHOĂȚĂ s. f. (Regional) Prihod (1). Com. din SIRAJA—RĂDĂUȚI.

- Cf. *prihod.*

PRIHÓD s. n. 1. (Mold. și Ban.) Loc în pădure pe unde trece vînatul; potecă, cărare făcută de animalele sălbatice. Cf. CADÉ. *He-e! Cîl de străin, da' dacă-i vîrător vede el cum stă floiu, îndată își face socoteală: ia prihod, colo, mai în vale, trebuie să fie prihod, oșteaptă cineva.* In SCL 1973, 44, cf. I. COSTIN, GR. BĂN. 168, STOICA, VİN. 25, H X 260, A v 33, 35, GLOSAR REG.

♦ (Regional) în forma *priod* | Loc de trecere peste un deal; loc de unde începe drumul stîncos peste un deal; trecătoare printre munți; (învechit, rar) *prihodiște*, (regional) *prihoată* (Brădișorul de Jos - Oravița). IURBA-IANA, M. 61. *Pre Față stîl două prioduri, unul e priodul Ceișului și altul carele iese la Scopaino.* id. ib., cf. CADÉ.

2. (Regional) Despărțitură la stîna unde se închid oile înainte de muls (Săplîța - Sighetu Marmatei). CHEST. v 48/72.

3. (Prin sudul Transilv.) Organul genital al calului. Cf. DR. v, 312. ♦ Organul genital al iepii. Cf. ALR I 1 099/125, 170.

- Pl.: ? - Și: *prihót* (ALR I 1 099/170; pl. *prihoate*, ib.) s. n., *priód* subst.

- Din bg. *проход*.

PRIHODEALĂ s. f. (Prin Bucov.) Arătare, vedenie, năluca (1). LEXIC REG. 115.

- Pl.: *prihodeli.*

- *Prihódi* + suf. *-cală*.

PRIHODÍ vb. IV. Refl. i m p e r s. (Prin Bucov.) Ai se năzări (3). LEXIC REG. 115.

- Prez. ind. pers. 3: *prihódește*.

- Din ucr. *приходив*.

PRIHODIȘTE s. f. (Învechit, rar) Priod, v. *prihod* (1). *Ieste o prihodiște din munți strîmși întru timp mare care se-mpreună cu timpul Misirului.* HERODOT (1645), 114.

- Din slavonul *приходъ*.

PRIHÓH s. m. v. *prigoare.*

PRIHÓT s. n. v. *prihod.*

PRIHUCIÚ interj. (Învechit, rar; probabil pronunțat cu ultimul „u” prelungit) Exclamație care exprimă bucurie, entuziasim etc. *Nu departe iacă Dederă de lucruri și mai bune, Adecă de tobăra bogată... Hu! prihuhu! ... cu toți deodată Ei a striga ș-a juca începură.* BUDAI-DELEANU, T. 285.

- Onomatopee.

PRII¹ vb. IV. 1. Intrans. (Învechit; de obicei construit cu dativul) A(-i) fi cuiva binevoitor. Îngăduitor, protector (v. *proteja*, *favoriza*), de ajutor (v. *ajuta*). *Domnul priiaște-mi (grijaște de mine d).* PSALT. 78. *Tuturor priiaște, ceaia ce ești bună, celor ce seapă la tine cu credință.* PARACLIS (1639), 248. *Tu priiaște iară noi pizmim.* DOSOFTEI,

MOL. 85, cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. *De-i priiaști, nici într-un chip de acestea să nu-i spu ptnă la o vreamă.* VARLAAM-IOASAF, 100¹/16. *Ca să priiaști altuia făcuși lucruri de rușine.* MAIOR, P. 135/11. *Să iubim prin-Amor ne priiaște.* BUDAI-DELEANU, T. 133, cf. LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. ♦ Trans. *Țara să cade să-și socotească și să-și priiașcă și să acopere de asupreale pre oamenii pămintului său.* PRAV. 123.

2. Trans. (Învechit; cu complementul „bine” sau „sănătate”, „fericire” etc.) A dori, a ura cuiva; a vrea (un lucru bun) pentru cineva sau pentru sine. *Pace... de la Domnul D[u]mnezeu atotștiitorul pohtese și priiașcă (a. 1642). GCR I, 94/9. Cu tol sufletul care, raagă și priiașcă toală sănătatea și buna petrecanie (a. 1652). c. cr. 165/4. Tuturor pravoslavniceilor creștini... sănătate, sp(ă)s(c)nie, raagă și priiașcă cu toală inema (a. 1678). GCR I, 236/10. D[u]mn[c]-cu, hărăzitorul de mîlele sale, să te hărăzască pre mîria ta cu viață... cu multă bucurie pohtese și priiașcă. N. COSTIN, ap. GCR II, 3/2, cf. TDPC. *Bine priindu-le dînsul așa cuvînteară.* MURNU, I. 10. *Dumnezeu să-l miluiască pe domnu colanl, că mult bine mi-a priit.* SADOVEANU, o. II, 476.*

3. Intrans. (De obicei construit cu dativul) A-i fi prielnic, favorabil, folositor, a-i face bine, a avea consecințe pozitive pentru cineva. Cf. ANON. CAR. *Ci nu mi-au priit verbară soarte, Ș-tin războiu tmî fu protivitoare.* BUDAI-DELEANU, T. 217, cf. 222. *A să înțiască ca o floare scaasă din locul ce-i pria.* NEGRUZZI, s. I, 298. *Viața aceasta ti pria lui Caragea.* GHICA, s. 36. *Nu știu, zău, dacă-i priiaște laptele.* ALECSANDRI, T. 1 295, cf. id. T. II, 149. *Știu mai bine ce-ți priiașcă.* EMINESCU, o. I, 102. *Nimic nu-i pria, nimic nu-i era pe plac.* SLAVICI, s. I, 100, cf. DDRF. *Pentru ca să-i priiașcă ceva... omul trebuie să imite.* CANDREA, F. 285, cf. GOROVLI, CR. 454. *Urmasc timp de opt ani a viață tîhnită care-i pria de minune.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 178. *Somnul de după priuz nu i-a priit.* BASSARABESCU, s. N. 13. *Noaptea pria mai bine subitei mele nebunii.* GALACTION, o. A. II, 65. *Am stăbit fiindcă nu-mi priiașcă aerul.* CAMIL PETRESCU, T. III, 338, cf. C. PETRESCU, c. v. 84. *Căldura de la Țarigrad nu-ți priiașcă.* SADOVEANU, o. X, 312, cf. III, 374. *Noi știm că stomacului dumitale delicat ti priiașcă singele mai ales.* ARGHEZI, B. 142. *Deplina libertate de care se buenra în această casă... pria caracterului său singuratec.* CĂLINESCU, E. o. I, 74. *Vremea priiașcă înimii, ierbi.* BLAGA, P. 36. *Eu fi-am spus-o amenește: Glia noastră nu-ți priiașcă.* v. ROM. octombrie 1954, 77. *Fulgii de bumbac nu priau plămînilor ei.* ib. aprilie 1955, 145. *Ținuta de gală nu-i priiașcă și nici nu-i prinde.* VINEA, L. II, 18. *Vă priiașcă invenția.* BARRANGA, I. 175. *Stîl lucrîndul că i-a priit și lui ea să le fie banii și să-i folosească.* VORNIC, P. 173. *Credeam că învairca îți va prii.* BARBU, P. 333. *Seceta priiașcă vici.* v. ROM. februarie 1964, 72. *Nu-i pria nicidecum umezeala și noroiul, tucopuse dintr-odată să lușască.* ib. octombrie 1964, 13. *Nici laeul nu-i priiașcă și mai mult se ofilește.* POP., ap. GCR II, 311. *Ce beau nu-mi priiașcă, Ce cînt nu-mi slujiește, Dorul mă robește.* BALADE. III, 188. *Priit priiașcă și jupește.* ZANNE, P. I, 64. ♦ Refl. (Rar) *Somnul de după priuz nu i s-a priit.* BASSARABESCU, v. 35. ♦ Impers. A-i fi, a-i merge bine; a se simți bine. *Și etl de rău îți pare-întotdeauna Să părăsești un loc unde-ți priiașcă!* GORUN, F. 138. *Doar îți priiașcă mai bine să stai tu în tabăra lorgă.* MURNU, I. 10. *Am aflat că cegile se trag și se jin mai cu osebire la maturalle pietroase, de granit sau de calcar, unde le priiașcă.* VOICULESCU, P. I, 13. *Am stat eu domnia sa la vorbă și la petrecere și foarte mi-a priiașcă.* SADOVEANU, o. X, 19. *Cred că ti priiașcă de minune, e otll de veselă și de glumeață.* DEMETRIUS, A. 108. *Îi deprins ca viermele-n hrcan, degeaba li-i da-n morcov, că nu-i priiașcă.* ȘEZ. IX, 145. ♦ (Învechit, rar) A crește, a se dezvolta bine, normal. *Paltinul priiașcă și la cele mai rele și nășipoasc lacuri.* COD. SILV. 18.

- Prez. ind.: *priiașcă*. - Și: (Învechit) *pref* vb. IV. IDRG.

- Din v. sl. *прииати*.

PRII² vb. IV v. **prilv**.

PRILĂTEL s. m. v. **prieten**.

PRILĂTEN, -Ă s. m. și f. v. **prieten**.

PRILĂTEȘȚIG s. n. v. **prieteșug**.

PRILĂTIV, -Ă s. m. și f. v. **prieten**.

PRILĂTNIC s. m. v. **prietenie**.

PRILCÎOS, -OĂȘĂ adj. (Învechit, rar) Prielnic. Cf. **POLIZU**.

- Pronunțat: **pri-i-**. - Pl.: **priclioși**, -oase.

- **Pril¹**: suf. -iclos.

PRIL subst. sg. v. **prier²**.

PRILMÎ vb. IV v. **prlmv**.

PRIMINȚĂ s. f. (Învechit) Primire (II 1). Și boierilor, pentru dragostea domnului, le-au arătat bună primință. R. GRECEANU, cm II, 201. Învierca ... lui Lazăr a dat pricină norodului să facă către Hristos o priimința neobișnuită ca aceasta. ANTIM, ap. TDRG. Priimința carea făcea [Ion] la străini. ap. TDRG.

- Pronunțat: **pri-i-**. - Pl.: **primințe**.

- **Prilm¹** + suf. -ință.

PRIMIRE s. f. v. **prlmv**.

PRIMÎT, -Ă adj. v. **prlmv**.

PRIMITOR, -OĂRE adj. v. **prlmv**.

PRINCIÓS, -OĂȘĂ adj. I. (Învechit) Care prieste¹ (I) cuiva, care este binevoitor, îngăduitor cu cineva, care protejează, favorizează pe cineva. Dumnezeu le va fi priincios, la un protez așa drept. BĂLCESCU, m. v. 42. Legea, zina priincioasă, singura pe om ajută. De ctind iubirea din lume făcuta-s-a nevăzută. CONV. LIT. VII, 416, cf. TDRG, CADE.

2. (Popular) Prielnic. Vezi că a ei neștiință e un mijloc priincios Pentru a mea izbucire. HELIADE, o. I, 441. Pentru-acest produsul mănos Orice timp e priincios. ASAGHI, s. I, I, 273. Nici un vint nu poate fi priincios pentru acela carele nu știe la care liman ar vrea să tragă. TIMPENSU, g. 93/7. Iată vremea priincioasă, iată ceasul carele îl așteptom noi. PR. DRAM. 159. Se odihnești puțin pînă la revărsatul zorilor într-un loc priincios. BĂLCESCU, m. v. 128. Revoluția franceză ... n-a fost mai puțin priincioasă fericii materiale a copiilor decit fericii materiale a popoarelor. NEGULICI, r. I, 116/32. Oblojelele strînse ... sînt priincioase ... la rac. FĂTU, d. 29/11, cf. POLIZU. Arma care e priincioasă la toate ferile ... trebuie să fie arma care să ne atragă mai tîrziu luarea noastră amînte. MO (1860), 28/9, cf. CANELLA, v. 134. Boierii, noaptea se-nînde și timpu-i priincios. Hui s-aștăm răscoala. ALEXANDRI, r. II, 119, cf. CIHAC, II, 291. El se socotî că minutul cel mai priincios spre a face Ancuței destăinuirea sa va fi acela. ODOBESCU, s. I, 128. La dlusul ... de avea vreun sfat de cerul, găsea vorbe tuselepte și priincioase. GANE, s. I, 216. Și-n această atmosferă priincioasă de admirație, Dan se simțea mai bun. VLADUȚĂ, s. A. III, 151. A fost ajutata de împejurări priincioase. IONESCU-RION, s. 146, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALENI, w. Cerețele împejurimile ... dacă așezarea locurilor n-ar fi priincioasă urmării mai departe ... a drumului. HOGAȘ, m. s. 182. O revista ... are nevoie de o atmosferă priincioasă. IBRĂILEANU, sp. cm. 70, cf. ȘĂINEANU, d. v., CADE. O căldură priincioasă îl copleşte ctind se glădește lu vîmurile acelea. REBRĂȘANU, NIV, 191, cf. 99. Sfînta Duminecă s-a bucurat socotind că și aceasta i-a fi tot așa de priincioasă ca și cealaltă. SBIERA, p. 209. ♠ (Adverbial) Pușin după aceea, ctind i se păru mai priincios, dădu bună seara și se retrase. CĂLINESCU, I. O. I, 52.

- Pronunțat: **pri-in-**. - Pl. **priincioși**, -oase.

- **Prilajă** + suf. -ios.

PRINTEȘȚIG s. n. v. **prieteșug**.

PRINȚĂ s. f. I. (Învechit) Atitudine, comportare etc. binevoitoare, îngăduitoare, favorabilă, protectoare, prietenească față de cineva; relații prietenești existente între mai multe persoane. Au luat și jumă de la dlșii ... pentru prinți mai tare a chiri tucor. HERODOT (1615), 115. Cu dreptă mină noastră am hi bucurat și trăi cu măriia la în prință bună (a. 1658). IONGA, s. d. IV, 56, cf. CANEMIR, I. I, II, 328. În suflă tu mădulările gliefoase, Așezînd ca legea ei între Prința și-armonia să fie. BUDAI-DELEANU, T. 131, cf. LB. Au priinul cu mălniciune acest demision, dar totodata, socotînd cu dreptul a da dumitale dovada priinții noastre ... întărîm dumitale rangul de logofăt (a. 1836). IONGA, s. d. VII, 87. Născu din partea ei o prință dăușoasă. ASAGHI, s. I, II, 36. Melancolia ce domnea peste toate fînța sa ti spori mult prința lui Neago. id. ib., cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, d. ♠ P. g. S-a născut și a propăsit sub scutul norocului și al prinței. GALACTIOS, x. 366. ♠ I. o. c. a d j. și a d v. Cu (oare) prință - cu (multă) bunăvoință, amabilitate, dragoste, prietenie apropiat. Miltiad ... te chemă și-i ospăți cu prință. HERODOT (1615), 323. Săndate, răpauș și de toate bunățile ceaste trecătoare și ceale de veaci stătătoare, cu prință priiaște și pachteșic (a. 1651). BY I, 179. Făcî t-au craiul ospăți mării sale ... cu mare prință și cu dragoste și cinste (a. 1700). GER I, 336 13. După dl s-zvoneste în țară, e om cu prință pentru norod ... - Dă așa este ..., însă e crunt ... De multe ori și la ospăți răpune capete boierești. SADOVEANU, o. v. 625. ♠ I. o. c. a d v. (Învechit, rar) Fără de prință - în mod obiectiv, fără părtinire. Iar eu, fără de pizna și prință ... Voi povesti cu bună credință Tot lucrul cum este. BUDAI-DELEANU, T. 148.

2. (Învechit și regional) Devotament; fidelitate, credință; supunere; respect (II). Și necasta a noastră osteneală care o tucîn cu bună prință și vite plectă. N. COSTIN, I, 15. Cunoscut-am de multe ori priința noastră spre mine, tabitii miei viteji. id. ib. 529. Apă în pumni, oarecare lăcuturiu, din priința inimii sale, cătră domnul său ... au dus lui (a. 1713). GER II, 231. El nu se prea încredea în prința fărtașilor săi. SBIERA, p. 85. ♠ I. o. c. a d v. Cu prință devolat, credincios, fidel, supus (față de cineva sau de ceva). Să știți că vă simțem foarte cu prință bună (a. 1587). În L. ROM. 1975, 46. Iară Pătru Vodă au giurat taainta solilor leșăști, împeună cu boiarii săi, cuai vor fi cu prință lui craiu. N. COSTIN, I, 227. Iar îl luasă în dragoste socotînd că-ș va părăsi năraul și a fi cu bună domnie și cu prință. NECULCE, I, 310. Ceilalți sfetnici nu mi-au fost eu prință. SADOVEANU, o. XI, 241.

3. (Învechit) Folos, ajutor, serviciu; profit. Tijăritu-s-au tîlțiu ... și pentru cea de obște prință s-au dăruit neamului rumănesc. BIBLIA (1688), ap. c. cr. 186/7. O asămîne cerire a d-sale găstnd-o a fi nu numai întru tot cu cale și cuvințioasă, dar și de obștească prință și folosință (a. 1823). N. A. BOGDAN, c. m. 109, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALENI, w. Apa ... are o mare prință roadelor clăpului. PAMFILE, VĂZD, 160, cf. CADE. ♠ I. o. c. a d j. De (sau cu) prință = folositor, util. Unde au fugit prilejurile ceale cu prință pentru dezmerdările vieții? (a. 1750). GER II, 48 32. Pentru nimirrea cea cu folos sau prință (sec. XVIII). CAT. MAS, I, 587. Acest sfat i s-a părut lui Vnerea a fi prea de prință și bun. DRĂGHICI, w. 260 4. Am văzut mult și pot să-fi dau sfaturi de prință. GANE, s. II, 8, cf. DDRE. I-a dat sfat cu prință să lase războaiele. SADOVEANU, o. XII, 361. Un picior sănătos e mai de prință decit două calalțe. ZANSE, p. II, 106. ♠ I. o. c. a d v. Cu (sau de, fără) prință (neprielnic, (d)favorabil, (ne)folositor, (in)util. Deacă ne va fi fără prință Norocul schimbăcia, iacă sarpată Țara dau teme'. BUDAI-DELEANU, T. 301. A spus de mult că Despot nu-i țaru de prință

ALGUSANBI, T. II, 163. *Să-ți aduc un bicu înou dulce ca mișca...* Bînd, și ție-ți po-ți cu priință. MERNU, I, 121. *Când se string rîndul, vultu pe lînga cîm, loches cu priință.* COROVI, CR. 151, CL. ȘAP-FANU, T. V, CÂR. *Îa bînd îl beu meci a jî care, căa mișca cu priință.* SADOVIANU, O. XIII, 573. *Încîtătura n-o s'fîș-cuina cu priință.* id. ib. x, 127.

— Pl.: priinț. — Și: (învechit, rar) priințe, priință s. f.

— Prii¹ — suf. -iunț.

PRINȚE s. f. v. priință.

PRIN subst. sg. v. prier².

PRINȚE s. f. (În dicționarele din trecut) Faștul de a fi prii¹. Cf. prii¹ (2). Cf. TOIȚU, IM. 1110. BAROIANU, ALINA, W.

— Pl.: priinți.
— V. prii¹.

PRINȚENIE s. f. v. prietenie.

PRINȚEȘCĂ s. n. v. prieteșug.

PRINȚON, -OĂRE adj. (învechit) 1. Care prieste¹ (1). *Jungle pro Theorist logofetul, om bun și priutoriu împînchului.* MOXA, 187/32. *Lo tunc alergăm ca la un parcolu edajostitoru și ca la o cecia cu cîșă priitoare.* PARVĂIS (16/39), 245, CL. S. F. LEN, 175/2. *Teraina, cao lui de mie priitoare...* În ceasul cîmplul voro și-și agiță. BUDAI-DIEMIANU, T. 139. *Îl știu ca cu o de priitor și c' dăriac la spatole altora.* GEANGĂ, O. 112. ♣ Fig. *Doghe mercea sa zîrle urelei de logodina în veștile...* Adruăceri, priitoria lui răbostă. BONGA, ap. 1410, 1253.

2. Prietă. Cf. F. S. IEMER, T. I, II, 328. *Stăjoru de zornu nu s' facu asa malți, dese c'escu la locuri priitorici.* COD. SILV. 17. Cf. B. PAI-DIEMIANU, T. V, 161. *Dor sânașo, cu d' bîna...* Ya ca vîmă joare-ovare... Cînd o mîna priitoare a d' cîșcare n-aguța. ASOCIAT S. I, I, 65. *Momăliga...* ai o mîncare școșoasă, usor de mîști și priitoare sanoteșii. I. BOLESCU, ap. CMI, cf. CURC, II, 291. *Dar poate n-ou fost pic toar, înțu jî rortile în care se află țare.* GHERLA, SI. CR. II, 98. *Un sistem mai priitor pentru ciubelst vîr ca poate fi!* IONESCU-LEON, S. 181, CL. P. B. I. *Atc toldeanri o soluție bună și un sfîl priitor.* SAM. III, 256. *Așlon un vînt priitor le trîvis.* MERNU, I, 17, CL. CMBL.

— Pronunțat: pri-șe. — Pl.: priitorii, -oșe.
— Prii¹ — suf. -tor.

PRINȚĂ vb. IV v. prii¹.

PRINȚĂMI vb. I v. plînda.

PRINȚĂ prep. v. prin.

PRINȚIRU prep. v. printra.

PRINȚARE s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Sprijin, susținere. Cf. I. CR. VII, 52.

— Prijăni — suf. -ie.

PRINȚĂMI vb. I v. prii¹.

PRINȚEM vb. IV v. prii¹.

PRINȚENIE s. f. v. prii¹.

PRINȚĂTOR, -OĂRE s. m. și f. v. prii¹tor.

PRINȚĂ vb. IV v. prii¹.

PRINȚIN subst. f. (Prin nord-vestul Munt.) Proptea. (Umbracu, cr.) *Ture-le prii¹ la crăci, că se rup.* id. ib.

2. (Regional) Sprijin, ajutor (material sau moral) — sânașca — P. B. I. D. Umbracu, cr. *T-am crescut... sô ca si cu v' prii¹ la bîtrînoșe.* id. V.

— Pl. ?

— Derivat regresiv de la prii¹, cf. sprijini.

PRINȚINE s. f. v. prii¹eniă.

PRINȚINE s. f. (Prin Nord) Cristie (de pescuit). Cf. ANIȚA, p. 141.

— Și prii¹eniă s. f. ANIȚA, p. 141.

— Prii¹ini — suf. -oșă.

PRINȚI vb. IV, I. TRANZ. și P. II. (Regional) A (se) susține, a (se) sprijini. *Cîrd cede nu se fînge, că Dzeul lîu (prii¹ăște v) mîna lui.* PSALM, 69, CL. S. F. 1973, 41. *Pratele mai mult, ce f' e? Păloș dîn te cî vîtole. Și pe Moșes l-amîlîto.* Moșes face vîtole. Pe sub păloș s-a pîit și cu-ol lui l-a prii¹it. MAT. FOLK. 121, CL. 119, I. CR. VII, 52. CAVESANU, CL. L. N. I. NEG. II, 31. ♣ Expr. (TRANZ.) (Glumă sau ironic) Na prii¹ crișoare, se spune unui om bolnav. Cf. FRÎNCU-CĂMĂREA, M. 104. ♣ Loc. f. Fig. (învechit, rar; în forma prii¹eni) A se baza, a se întemeia pe... *Tăceri capul filosofu țele și încă toată cîștă vîdelepeunîi mai mult într-ansa se prii¹ăște.* CĂMĂREA, I, I, I, 108. *Ci tol țerul, vîrî să sâ f' cî, vîrî să nu s' p' cî, într-ocăște cî prii¹ăște, cede c' ar pîit cî vîr de pîit pîit.* id. ib. 431. ♣ Franz. (Prin estul Ol. și prin vestul Munt. în forma prii¹ori) A ajuta (de o țieșă). Cf. L. N. I. NEG. II, 19.

2. P. II. (Prin nord-vestul Munt.) și prin vestul Ol.) A se opri (2), a se prinduse de ceva. Cf. RĂDULESCU-CĂRIN, I, 109. *Căluț... a zburat cu d' în sus, pe trînd s-a prii¹at mai jos cîna.* id. ib. *În un bulgăr de pîmînt, de cîrile-n nuc le nuți.* Și s-a prii¹it brazda în nuc. id. ib., cl. 357. ♣ TRANZ. (Regional) A prii¹ă (cu) țberu. Cf. 1910. *Pol.ro-l încoșjura, Hîntelă-i, d' cî oel-o și pe nord le s'v'ăzo.* Dîră Rădu c'o-mî f'ico? Gîoafelă-n țalro, prii¹ăște l' n-ăcîrîl c' le-arunca. MAT. FOLK. 177. *Care cede la surf își umple nîna de pîitie?* v. cîmădă-le în sus, le prii¹ăște cu cîșul nîniil. SĂZ. XII, 38. ♣ TRANZ. (învechit și regional; în forma prii¹ori, prii¹ori) A împinge către..., a face să intre; p. ext. a aduna, a strînge, a colecta. *Sîplă loțtoare c'o sîplă-țîrtăre c' e îndu a l' sîngle țîrtăre.* prii¹ăște-l. CORIȘI, ap. DBR II, 526. *Pe-țru sînge ce țesă cîm țes sâ prii¹ăște sînge de cî ce țesă dîn nos într-un bîld nou.* CĂMĂREA, F. 424.

3. TRANZ. (Prin nord-estul Ol.; în forma prii¹ori) A alina, a agîța. Cf. MAT. DIAL. I, 231. *N-am în cî prii¹ăște cîna.* id.

4. TRANZ. (Prin nord-vestul Munt.) A da, a lusa în pîstrare. Cf. Umbracu, cr. *Prii¹ăște bagajele-ostea la ține, pîna mînăre.* id. ib. ♣ A păstra (1). Cf. Umbracu, cr. *Prii¹ăște mî țruvele, oșea v. pe cî țale, cî n-am unde să le nuți pîit.* id. ib.

5. TRANZ. și P. II. (Regional) A (se) întîmpina, a (se) prîni. *Un rîmîn venînd pe cîle Cî țigaru se-nțîni...* Nițelus c'e-l prii¹ăște. MAT. FOLK. I 150. *Cum țîtră cu cî doi cîrcani acopeliți c-o breme, țigoro v și prii¹ăște.* *Doz de rînd.* I. CR. IV, 200. *M-a prii¹ăște cu oștri.* CĂVĂȘANU, G.

— Pr. z. ind.: prii¹ăște și prii¹ăște (Umbracu, cr.).

— Și: (învechit) prii¹ăște, prii¹ăște (regional) prii¹ă vb. IV, prii¹ăște (L. N. I. NEG. II, 31) vb. I, prii¹ăște, prii¹ăște (CĂVĂȘANU, CL. MAT. DIAL. I, 2) vb. IV.

— Cf. sprijini.

PRINȚINE s. f. (Regional) Sustînut, sprijinit; întărit (prin sprijinire). Cf. prii¹ăște (1). (Cepari—Cartea de Argeș). Cf. Umbracu, cr.

2. (învechit, rar; în forma prii¹ăște) Adunat, strîns, colectat. Cf. prii¹ăște (2). *Sînge prii¹ăște.* CORIȘI, în A. ROM. 1967, 132.

de visuri dulci și zadarnice. VLAHUȚĂ, O. A. III, 65. Am avut prilejul să aud la un examen pe un profesor. IONESCU-RION, S. 102. N-am dat în viață nimănui Prilej să-mi poarte dușmănie. COȘBUC, P. I, 199. Dă prilej și curții tale astăzi veselă să fie. DAVILA, V. V. 89. Ca și cu alte prilejuri, pe urmă se propuse Brncoveanului pacea. IORGA, L. I, 337. De multe ori vruse ca să intre în vorbă cu copilul, dar îi lipsise prilejul. BRĂNESCU-VOINEȘTI, P. 230. Cânta cât mai des prilej să lipsească din casă. AGÎRBICEANU, A. 124. Și fiindcă a prins prilejul Mehenghiu începe tare. GÎRLEANU, N. 116. Cine știe dacă voi avea prilejul de a-ți mai face versuri. HOGAȘ, DR. I, 186. Să piardă acest prilej încântător! BASSARABESCU, S. N. 166. cf. id. V. 6. Ar fi fost tocmai prilejul binevenit să-și repună casa și lucrările efectuate. GALACTION, O. A. I, 53. cf. id. A. 274. Viața le oferă prilejuri deosebite. CAMIL PETRESCU, T. III, 58. Are mai des prilej să se confrunte cu el însuși. C. PETRESCU, C. V. 197. cf. 85. Orice prilej era bun pentru el să rîdă de mine. VLAȘIU, A. P. 33. Avcam, în sfârșit, prilej să revăd pe un vechi prieten. SADOVEANU, O. VI, 508, cf. X. 496. Am avut în fața noastră una din acele priveliști pe care rareori în viață ai prilejul de a le întâlni. BARI, S. M. 53. Retipărirea acelor povestiri ale începutului îi dă prilejul lui Sadoveanu să le pună în acord cu estetica sa actuală. VIANU, A. P. 222. Cu acest prilej are loc o ședință a organizației de bază. ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2398. Cu alt prilej insinuația fu adneită într-un fel care înspăimîntă pe Felix. CĂLINESCU, L. O. I, 72, cf. id. S. 799. Aceasta-a fost cînd o sălbătică risipă De frumuseți prilej dădu înțuia oară Păcatului să-și facă pe sub arbori cale? BLAGA, P. 98. Un stîmbure de joc se află în măruntașele ficcării dîntre ei, așteptînd prilejul să izbucnească. BOGZA, C. O. 54. La oraș nu prea ai prilejul să vezi răsăritul soarelui. STANCU, R. A. I, 37. Colecția de periodice a Bibliotecii Academiei ... oferă uneori cercetătorilor prilejul unor descoperiri surprinzătoare. V. ROM. ianuarie 1954, 188. Auzîndu-l că pomenește despre peceptor, Achim scotise că a găsit un prilej bun. PREDA, M. 28. Abusesem de-atunci destule prilejuri să rîntn singur cu bătuile inimii mele. V. ROM. iunie 1958, 24. Competițiile internaționale și naționale sînt prilejuri de cunoaștere reciprocă. ib. noiembrie 1962, 88. A venit prilejul să fim și noi oameni și să iesim la o altă viață. T februarie 1962, 31. Mi s-a dat astfel prilejul de a crea eroi de altă factură decît ei interpretați înaintea. ib. august 1961, 86. ↗ L. o. c. a d. v. (Învechit) **La prilej** = cînd vine momentul potrivit; în fața situației. De trei aiori, dă-ți ochii peste spate și, la prilej, fii ca ai obrăznicel. ALEXANDRI, T. I, 154. La prilej, îți voi comunica și d-tale motivul meu. CĂRAGIALE, O. VII, 220. Jură cînd e la prilej Că de-a pus ca mîna măcar pe-un glțej S-a găsească moartă. COȘBUC, P. I, 252. ↗ E x p r. (Învechit) **Vreme cu prilej** = ocazie potrivită, moment favorabil. Aflînd vreme cu prilej ea aceea, zise cătră împăratul... VARLAAM-IOANAE, 687, 11. Cum a dobîndit vreme cu prilej, se duse în grădina bătrînului. TICHINDEAL, ap. CADE. Găstînd fabricantul vreme cu prilej, au scumpit marfa, otrînd-o ca preț încărcat (ca. 1823). DOC. EC. 284. Cumătrul caprei, care de mult pîndea vreme cu prilej ea să pape uzui, trăgea cu urechea la pîrețele din dasul casei. GREANGĂ, O. 12. Turcii căutau vreme cu prilej ea să-și seacă din capete. ISPIRESCU, ap. CADE. Am venit în preajma Iașilor, așezîndu-mă la pîndă și așteptînd vreme cu prilej. SADOVEANU, O. X, 232. (Cu schimbarea construcției) Șezînd tîncă ucenicul, cele șase luni trecînd, Și găsînd cu prilej vreme, aminte i-au și adus. PANN, P. V, II, 17, 24. (Învechit, rar) **A-și face prilej cu ...** = a-și ocupa timpul cu ..., a se îndeletnici cu ... La curte nu era împățat ... și făcîndu-și prilej cu pascărie da în dar cine-i cerea peaște. DOSOFTEI, V. S. februarie 60°, 6.

2. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de“) **Bajime**, cauză pentru care se împlă

sau se face ceva, motiv (1); imbold, mobil (3) care determină pe cineva la săvîrșirea unei acțiuni, motiv (1 1); motiv aparent invocat de cineva pentru a ascunde mobilul real al unei acțiuni sau pentru a justifica o anumită atitudine, comportare etc., pretext (1). (Învechit și regional) **po fidă** (3), (învechit) **podoi m ă**, (grecism învechit) **profasis**: (învechit) **prilejire** (2). Și pentru acesta prilej mearșă și la T[ra]igrad. DOSOFTEI, ap. GCR I, 253/20. Nu te întrista cînd iaste vremea să te bueuri, nice ride cînt ai tînuiea ta prilej de plîns (a. 1685). C. CR. 131 I. Nevoile sărăciilor ... ar înfășișa celor auzi de-ajuns prilej de a se arăta simfitori. CR (1848), 11°/27. După alta clădărie de bunătăți, de ce prilej să te tinguiești? DELAVRANCEA, S. 85. Al meu suflet mistuit De chin și de părere A fost un trist, neconțit Prilej pentru durere. EMINESCU, O. IV, 414. Unul concepe calitatea mai mult cu un prilej de senzații emotive. IRRĂILEANU, S. I. 58. Dînt-un nimie ... ca scotea prilej de vorbă ceasuri întregi. BASSARABESCU, S. N. 35. Eu pretutîndeni caut în viață Prilej de ris la ficcare pas. TOPÎRCEANU, O. A. I, 120. De altminteri era această fată un continuu prilej de uimire. CAMIL PETRESCU, U. N. 23. Aceasta-mi place! se bucură colonelul, a cărui viață conjugală era un necurmat prilej de umărăciuni și catastrafe. C. PÎRTESCU, I. I, 274. Știi, spunea ea, femeia a fost întotdeauna un prilej de inspirație. VLAȘIU, D. 57. Căfelușa aceasta n-a fost decît un prilej de bucurie. SADOVEANU, O. III, 549. Ploaia începe tîmnic, fiind tuturor ... prilej de a crede într-un apropiat tînc al lumii. BOGZA, C. O. 62. Fiecare cîntîr va fi prilejul unei solemnități ca discursuri. PAS, Z. III, 16. Textul îi oferă consistente prilejuri de bravură comică. T iunie 1964, 83. ↗ E x p r. (Învechit) **A lua (de sau a-și afla) prilej** = a găsi, a invoca un pretext (1). Cu nește nemulțămitori să lepădără și nu vrură să margă, ce-ș afloră prilej, unii cu ocinele, alții cu negoful boilor. VARLAAM, C. 317. Luînd prilegiu de acolo că Potochestii era departe, a scos pre nepotu-său din seau. ȘINCAI, HR. II, 317/38. (Cu schimbarea construcției) **De prilej** luînd nerînduiala. De acolea, nepreceptul de nîme. Teși la locurile știute. BUDAI-DELEANU, T. 245.

3. (Învechit și regional) **Avere**, bogăție; stare materială (bună). Cări ar fi mai cu prilej să dea mai mult. HERODOT (1615), 295. I-a dzis stîgur dumniaului răpăosatul părintele nostru să margă să-ș facă casă la Bărbătești ... at și l-ar agiune prilejul de bune să-și facă (a. 1689). IORGA, S. D. VII, 92. O samă cari au poștit să-și cisluiască ei bonii și să se puie rupta lor cineși pe prilej, le-a dat voie. N. COSTIN, LET. II, 88/5. Atunce Iordachi vistîrnieul Rusă, într-aceli vremi de vrăjbi, au slăbit tare din prilej pe mănăstiri și pe breslași. NECUȚE, L. 136. Au cădăz dumneului fratele nostru Lupul Vorniceu și la tînchisoare ... pierzîndu-și tot prilejul. (a. 1712). BUL. COM. IST. IV, 42. Nici ginerii mei n-au vrut să cumpere că nici prilejul nu i-au agiunsu (a. 1713). ib. 175. Părinții sălășliuitori tot într-o casă cu feciarii lor ... urmează să rămîie în prilejurile fiilor lor (a. 1819). DOC. EC. 226. Să să ceară săvîrșirea cumpăni alcătuită și întru adevăr asemănată stării și prilejului fiteștecăruia sat (a. 1819). ib. Bîne spălatu-ne-am Din casa mea, Din masa mea, Din tot prilejul meu. GR. S. V, 140. ↗ L. o. c. a d. v. (Învechit) **Cu prilej** = mult; din belșug. Den curția inimiei, unul cu alalt iubindu-vă eu prilej. COREȘI, L. 162/15. Nu numai pre cest vcae și pre ceastă lume găteaste el trebuință bună ca să dea cu prilej celor ce luerează lui, ce dă și în ceaia lume. id. EV. 124.

4. (Transilv. și Maram.) **Pericol**, primejdie. CI. COMAN, GL. ALB II 3542/353. ↗ L. o. c. a d. j. (În superstiții) **Cu prilej** = aducător de rele (cînd nu se respectă anumite prescripții). Atuncea nu făsem nimică că-i un sfinț cu prilej pîntru marhălc. T. PAPAHAĞI, M. 161. Vînerca dte că nu-i bine să faci leșie ... Vînerile-s cam cu prilej. ARH. FOLK. I, 225. cf. MAT. DIALECT. I, 89.

— Pl.: *prilejuri*. — Și (învechit și regional) *prilejta*, (învechit) *prtleț, părleț, pirléj, pirléj*, (regional) *prléj* s. n.

— Din bg. *прележ*.

PRILEJĂ vb. IV. I. Refl. și impers. (Învechit și regional) A se întâmpla, a se petrece (115); a apărea, a se ivi. În zilele acestui domni mariei sale s-au prilejit acesta lucru (inceputul sec. XVII). IORGA, D. N. I, 10. De să va prileji să fie lăcutoiu într-un sat. PRAY, 27. Socotind că, de se vor pladi ..., să nu li se prilejască vro price cu dușu. SIMON DASC., I, 1, 298. S-au prilejit venirea acelu împărat prin țara noastră Moldova (a. 1650). GER I, 150, 9. Cometa, adică steaua cu coadă care s-au prilejit cu ciliva ani înainte. M. COSTIN, ap. GER I, 200, 35. Aice nu putem trage cu tăcerea de lucrurile Țării Ungurești ce s-au prilejit într-o vreme. MUSTE, ap. DUREF. Și ceea ce să prilejoste și să întâmplează îndepoșăztru tlecutile dumeziteștilor scripturi ..., pe aceea o am și scris atecu (a. 1803). CAV. MAN. I, 373. Lui i se prileji această nenorocire ce întâmpină vestul birurilor de la Carne. PASDEU, I, V, 189. Cf. DUREF, BĂRCIANU. ♠ Refl. și impers. Iară de se va prileji să nu-i mai trumfă all negof să vîndă, și el va lua de la altul de va vînde, nu ioste datoriu acela neguțătoriu dentii să dea sumă (a. 1634). N. A. BÔGDAN, c. M. B. Și acum ostjdre prilejindu-ni-să nouou a face de iznouă niște case de piatră (a. 1613). IORGA, D. N. I, 75. Iară de să va prileji să moară pre cale să-i dea două vile drept una. PRAY, 6. El ore a da samă pentru dînsu de să va prileji să piară cineva pentru nesocotînța lui. ELSBRATH, PRAY, 37, 5. După aceea s-au prilejit de am căzdu la bol(ă) mare (a. 1670). IORGA, S. D. VII, 101. I s-au prilejit lui a muri într-o cetate. CHILIA IN, 35, 30. În cărbunoria oarecarele i se prileji de masă într-o noapte în casa unui plîzariu (a. 1705). GER I, 357, 20. De multe ori să prilejoste, cîi denafură încuștură pe cîi dîntăuntru și-i fin închiși și-i flămînzăsuru. NICULCE, I, 48. A gîndit omul cîi i s-a prileji lui să o capte. I. CR. I, 69. Dă, Doamne, un vînt... Mîndra să mi-o nloarne, Doar a zăbovi, Nu s-a prileji, În zid de-a zidi. PAMFILE, c. 7, 22. ♠ Loc. v. b. (Învechit) A l se prileji (cuiva) moacete(a) = a muri (1). Deaca i s-au prilejit moarte și nu ni s-au fost plătil bucatele datu-ne-au măriia sa... soțele și ocinele sal(e) (a. 1631). GER I, 75, 22. Aceaia ucideri să e'caru pentru nesocotînța lui că s-au nemerit de i s-au prilejit moartea de mînuale lui. PRAY, 85. Cupăreștii adusese pre Cantemir Vodă pînă la alța, de nu i s-ar li prilejit moarte în domnie, prin lemițiile lucrilor or fi putredit (a. 1712). BUL. COM. IST. I, 166. (Cu schimbarea construcției) S-au batut Ion Vodă cu turcii la Cahul, unde sî moarte groznică i s-au prilejit. N. COSTIN, în CAV. MAN. I, 112.

2. Franz. (rar) A pricinii (1), a prilejii (2). Întrîzirea creștinilor prileji mîntuirea lui Sanan. BĂLCESCU, N. V, 150. Prilejia niște scene de tot comec. ALLESDANDRI, ap. CADL, cf. ALIPI, W., 1896. O interpelare prilejise o dezbatere futurioasă în jurul dezordinelor furănești. REBRĂNU, B. II, 22.

3. Refl. (Învechit și regional; despre oameni) A se nimeri (2). Cînd au fostu aptoase de sfrîșitil său, chemat-au vlădicu și toți sfoțnicu săi, boiului cei mari și alți toți alți s-au prilejitu. URICHI, I, 112. S-au prilejit [la vîzare]. Drose staroste de blănari, Neculu neguțătoriu, Pătrisor vataval (a. 1679). BUL. COM. IST. IV, 218. Bătrânii solului ol Că(m)j-unglung... și alți mulți care s-au prilejit cice (a. 1696). ȘTEFANELLI, D. C. I, 6. Cînc să va afle să treacă fără vreme și la ce județ să va prileji, fără nici un cavînt să uibă a da globă (a. 1696). id. I, 6, 16. Cf. ANON. CARL, ȘTEFANU, D. C., CADE. Tu, Doamne, cînd te-au născut eu m-am pîrlit... Și te-am sprîjmit Tot pe poale de veșniat, PAMFILE, c. 63, cf. PĂSCULESCU, I, p. 367. ♠ Franz. (Învechit, rar; în forma *prleji*) A afla, a găsi (ori de cîte ori este posibil).

Prilejind vreme a cîta toți osteneți (a. 1786). GER I, 121, 27.

4. Refl. (Învechit) A căuta sau a găsi un moment favorabil, oportun. N'apătându-să a lucr, s-au prilej-ji di cu veș sa au omul p... în condiția. 1714. ȘTEFANELLI, D. C. 21. Bellori... nu se prileji a răspund... crești și dorăntu domniilor răsăritu BĂLCESCU, M. I, 68.

— Prez. ind.: *prilejesc*. — Și (învechit) *prăteji* (PRAY, 16), *preleji*, (învechit, rar) *pîrleji* (GER I, 121, 27), (regional) *pîrlji* vb. IV.

— V. *prilej*.

PRILEJIRE s. f. Acțiunea de a (se) prileji.

1. (Învechit) În prejurare, circumstanță. Cf. PĂSCULESCU (1). [Într-o vîntă gr a prilejiri, clase a întor- nări pe clipa-i jalurne a scripă și roș mîndru. O. ANON. CARL, s. I, 173. Cf. DUREF, ȘTEFANELLI, D. C.]

2. (Învechit) Prilej (2). Cf. BĂRCIANU, ALIPI, W.

3. (Învechit, rar) Îngrijire. *Dz... vîntă solii ce era meisi, prilejite se-a născușă* (s-a-1 grîjise a c. 1151. 1618). COD. VOP. 8111, cf. 225.

— Pl.: *prilejiri*.

— V. *prileji*.

PRILEJII vb. IV. V. prilești.

PRILEJII vb. IV. I. Franz. A permite, a determina, a constitui o ocazie (nimerită, favorabilă) pentru ceva; a ocaziona. *Prezența amultora a no- iilor și a bîni pe cer prilejoste lamu șcebecolul ei cel mai învîcînt de... frumusețe*. BORGZ, c. 1, 52. *Adunările de dare de seamă și elogi prilejose amba- narea experienței conducătorilor cu experiența meșu membrilor de partid*. ȘCIBULEA, 1953, nr. 2, 805. *Luc- ruri practice deaschit de interesate prilejuse de- terminarea puibității și graulității bobdelor de semăncă*. 61 1962, nr. 685, 31. *Turturele prilejose frumose*. Artide de mîntoare. VîS. PISE, august 1964, 21. *Elî- perarea de spaima prilejoste cronica realizarea valorilor umaniste din artă sa*. P. IUNIE 1961, 71, cf. ib. mai 1961, 100. *Festivalul a prilejuit mutarea unor frumoase formolu de muzică din diverse țări*. CONTEMP. 1966, nr. 1022, 107. ♠ Refl. și impers. (rar) A se ivi ocazia dumerit, favorabilă. *Era într-oadevîr bobuit să multameșă pe Herdelea And i se va prilejiu*. BĂRCIANU, I, 359.

2. Franz. A fi cauza, pricina (1), molitul (4) a ceva, a da naștere; a pricinii (1), a cauza, a produce, a provoca, (rar) a prileji (2), (învechit) a pricinii (1). *Făcure lucrare toată ne prilejia discuții, cînd mai așezate, cînd mai aprins*. VIASU, D. 37. *Acest mod greșit de a vedea evoluția țării noastre i-a prilejuit lui Ibrăileanu o serie de abateri și înconșe- nențe serioase*. GALEA, S. I, III, 191. *Transpunerea este otit de perfectă înec a prilejuit în decursul anilor ucuimărate neînțelegeri*. S. IUNIE 1960, 15. *Substanța nurela e prilejuită de evocarea unor întâmplări carac- teristice din prajina eliberării*. ib. august 1962, 38. *Toate acestea... ar putu prilejiu un spectacol greoi*. 1 decembrie 1962, 50. *Putem cunoaște ceva din dîz- baterile publice și interioare prilejuate, estăzi, în occi- dent, de problemele arzătoare ale teatrului*. V. ROM. decembrie 1961, 129.

3. Refl. (Regional; despre oameni) A se nimeri (2). *Le-a spus ce era să păfusesă și cum s-a prilejiu l pe acolo... și l-a scăpat*. PAMFILE, DUSM, 161.

— Prez. ind.: *prilejuiesc*.

— Prilej + suf. -ui.

PRILEPSI vb. IV. Refl. p. as. (Învechit, rar) A se constata în mai multe rînduri; a se repeta (1). *Cînd să va găsi pîine amestecatî cu făină stricată nea- gră și ră... și dacă asămînea abalere să va prilepsi la o putărie pâr la trei ori... armărea va fi la drep-*

tate de a trechide ace pitărie (a. 1848). FURNICĂ, D. C. 432.

— Prez. ind.: *prilepsese*.

— Cf. ngr. πρὸ ληφz „a lua și a aduce înainte”.

PRILESTĒȚ, -EĂȚĂ adj. (Învechit; și substantivat) (Om) înșelător, amăgitor. Cf. *prilesti* (1). *Bărbatul strimbu și prilesteț gunoasește-se D[o]mnulu*. PSALT. HUR. 3^v/12. *Bărbatul cruntu și hicleanu (prilesteț n, înșelătoriu d) spurăciure-i Domnului*. PSALT. 6. *Mare prilesteală ce ești*. CANTEMIR, ap. TDRG, cf. ANON. CAR.

— Pl.: *prilesteți, -e*. — Și: *prilăsteț, -eăță* adj.

— *Prilesti* + suf. *-cf*.

PRILESTĪ vb. IV. I. **Tranz.** și **refl.** (Învechit și regional) **A** (se) amăgi, a (se) înșela; **tranz.** spec. a ademeni, a seduce. *Vrea-varu se prilăstească vrurii grăindu deșertu*. COD. VOR. 168/2, cf. 228. *În dzi de grija mea dzul cerșiu, cu mărute meale noaptea într-insu, și nu prilăstilu fuiu*. PSALT. 152. *Ziseră lar fariseii: au și voi v-ați prilăstii?* CORESI, EV. 197. *Vin cu meștersug ca noi să ne prilăstească, iară noi să fim adevărați în dragoste*. id. L. 424/12. *Rădică șarpele și intră în elu și prilăsti Evva și Leva înșelă Adam* (a. 1619). GCR I, 56/12. *Muierea Eva de șarpe fu prilăstilită*. VARLAAM, ap. TDRG. *Cunui bărbatul de mearge de o smomește și o prilăstește*. PRAY. 197. *Să am zice că păcat n-avem, singuri ne prilăstim și odevărul nu iaste întru noi*. N. TEST. (1648), 193^v/28. *Pentru liborul cel mult ce-i arăta împăratul și cinste s-au prelestit de s-au lepădat de D[o]mnul H[risto]s*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 173^v/11. *Omul ... carele ne au prelestit ca să ne surze pre noi să-l piardem pre el*. BIBLIA (1688), 237^v/3. *Sint dărești, să laudă și să crută cu pre frostul nărod să prilăstească* (a. 1691). BV I, 317, cf. ANON. CAR. *Iată cum li prelăsti diavolul eșu Iesuc*. ANON. CANTAC., CM I, 167. *Și nici eșu feliuri de înșălăciuni prelisteu pre domn, că faptele și apucăturile lor nu răspundea ziselor (inceputul sec. XVIII)*. MAG. IST. II, 145/1. *Unde iaste înșălătorul acela eurele au prelestit pre feciorul împăratului?* VARLAAM-IOASAF, 106^v/19. *Iubit încă și de ostăși (mai nainte de a-i prilosti pre aceștia Filipp)*. ȘINCAI, HR. I, 20/28, cf. CLEMENS, LB. *Cum nu simți tu răul eure te prilostește?* PANN, ap. ȘĂINEANU, D. V., cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALENI, W. *Că ea-i sinomeca spre dinsa pentru daruri și-i prilostea cu vorbe unse-n micre*. MURNU, O. 313, cf. TDRG, CADE. *Că e lumea-nșelătoare și foarte amăgitoare, De-nșală și amăgește și pre toți îi prilostește*. TEODORESCU, P. P. 101. *Un om bogal a fost atind numai o fătă, și s-a întmplat că a prilostit-o zmeul*. RĂDULESCU-CODIN, I. 235.

2. **Refl.** (Învechit, rar; în forma *prilosti*) **A** se deprava, a se degrada, a decădea. *După pilda crăinlăt lumca se prilostește*. ȘINCAI, HR. I, 13/39.

3. **Tranz.** (Folosit și a b s o l.) (Învechit; în forma *prilăsti*) **A** calomnia, a defăima; a profera. *Carele nu prilăstește cu limba sa nece face apropelui său reu*. PSALT. HUR. 9^v/4. *Vrea aceea să prilăstească ocări ... vrăjmaș aceeaia fi-vor lu H[risto]s*. CORESI, L. 436/10.

4. **Tranz.** și **refl.** (Regional; în forma *prilosti*) **A** (se) sluși, a (se) schimonosi (Brașov). Com. I. PANȚU. *L-a prilostit D[umne]zeu*. id. ♣ **Refl.** **A** face grimase; a se strimba (Brașov). Com. I. PANȚU. *Ce te prilostești?* id.

5. **Refl.** (Învechit, rar; în forma *prelesti*) **A** se strădui, a se osteni (3). *Că eu hiind lipsit de mă fiiu cu un meștersug sărăceșe și ticăit, în zădar că te prelestestii, o, omule!* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133^v/22. *Nu te prelestii, o, omule, a te ruga că nice iaste D[u]mne[re]-dzău ... ce numai nărocul fiecăruia om*. id. ib. noiembrie 153^v/28.

— Prez. ind.: *prilestesc*. — Și: *prilostii*, (Învechit) *prilești* (ANON. CAR.), *prilăsti*, *prelăsti*, *prelesti*, *prelesti* (regional) *prilisti* (SCRIBAN, D.) vb. IV.

— Din slavonul **прѣлѣстѣти**.

PRILESTĪT, -Ă adj. I. (Învechit) Amăgîl, înșelat; spec. ademenîl, sedus. *Și dzăă cătră nărod: o, oomeni orbi și prelestiți, ascultați calca direptății*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 30^v/11. *Au pirocîl că va să vie împăratul cel mare și tare, dar n-ou ascultat prilăstii și amăgiți oomeni, nici au crezut* (a. 1747). GCR II, 39/17. *Cei din Teara Blrsei a remos prilostii și multă găleavă au făcut*. ȘINCAI, HR. III, 198/5. *Ajunge altă că coconîța Prilăstită așa fu de bunîșoară ... Călugării doară Pentru dinsa ur fi fost să să omoară*. BUDAI-DELEANU, Ț. 288, cf. LB, POLIZU, DDRF, CADE.

2. (Învechit și regional) Aiurit, zăpăcit, năuc (2); seos din minți, s m i n t i t. Cf. COD. PUȘC. 81, CADE, RĂDULESCU-CODIN, CONV. LIT. XLIV, 619. ♣ (Substantivat) *Îndrăciții aceia puțin zăbovind, și viindu-și în ori, iarăși se stroșca și cel putea striga cu niște prilostii*. ȘINCAI, HR. I, 223/7. *Mă mir ce mai umbrați cu niște prilostii* (a. 1805). IORGA, S. D. XII, 197. ♣ (Regional; despre copii; în forma *prelestii*) *Neastlmpărat (2) (Șanț—Năsăud)*. Cf. ALB I 1 568/215.

3. (Prin Bucov. și prin Transilv.; în formele *prilistit*, *prelestit*) Pipernicîl, șfrijîl. Com. din BUCOVINA, PAȘCA, GL., COMAN, GL.

4. (Regional; despre oameni; în forma *prilostit*) Care nu are noroc, lipsit de noroc; nenorocos (Grihalma—Rupea). Cf. LEXIC REG. II, 47.

— Pl.: *prilestiiți, -te*. — Și: (învechit și regional) *prelestit, -ă*, *prilostit, -ă*. (Învechit) *prilăstii, -ă*, (regional) *prilisti, -ă* (com. din BUCOVINA) adj.

— V. *prilesti*.

PRILĪNGE vb. III v. *prelinge*².

PRILĪPCĂ s. f. v. *prelipcă*.

PRILIPICŌS, -OĂȘĂ adj. v. *prolipticos*.

PRILISTĪ vb. IV v. *prilesti*.

PRILISTĪT, -Ă adj. v. *prilestit*.

PRILOĂGĂ s. f. v. *pirloagă*.

PRILOFORISĪ vb. IV v. *piroforisli*.

PRILŌG s. n. v. *pirloagă*.

PRILOGĪ vb. IV v. *pirlogli*.

PRILOSTEĂLĂ s. f. (Învechit, rar) Faptul de a (se) prilosti, v. *prilesti* (1). Cf. DDRF.

— Pl.: *prilosteli*.

— *Prilosti* + suf. *-eală*.

PRILOSTĪ vb. IV v. *prilesti*.

PRILOSTĪRE s. f. v. *prilăstre*.

PRILOSTĪT, -Ă adj. v. *prilestit*.

PRILOSTITŌR, -OĂRE adj. v. *prilăstitor*.

PRILŪCĂ s. f. v. *preluacă*.

PRIM¹ s. n. I. (Regional, mai ales în Transilv.) Garnitură din blană (de miel) aplicată pe marginea pieptarelor, a cojoacelor, a căciuililor etc.; bandă, bordură, șnur etc., de obicei dintr-o țesătură frumos lucrată sau din broderie, cu care se ornamează unele veșminte pe margini, (regional) *primblă-tură*. V. *premuifură*. Cf. ANON. CAR. *Un*

stihuriu de ataz alb cu flori cu primuri roșu (a. 1797). IORGA, S. D. XIII, 96. cf. KLEIN, D. 406, DRLU, 13. GIHAC, II, 292, LM. *Îl ține cu primă ... micie.* MARIAN, SU, 251, cf. DORE. *larva poarta ... cusmă din pele de miel negru sau alb, dar acesta are prim negru.* MOLDOVAN, 7, 298. *Dacă lâna e de postav negru, roșu, galben etc. este înfrumusețată cu birnoș și prim mergini cu prem.* LIUBA-IANA, M. 49, cf. GHEHEI, R. M., BARGIANI, ALEX. W., IDRO. *Își pot coase primul, banda de pielea de miel negru pe la marginea boardei cojocului (cel de zile mori) și a cusmei albe.* PAMELI, I. C. 18, cf. 365, GABE. *Cojoacele și bunzile erau foarte căutate, mai alis cojoacele cu plimbu negru.* DIACONU, VR. IX, cf. SCHIBAN, D. *Țărâchic fără nuccei ..., pe dinainte și pe după gut cu plimburi de le zicea tanele și era albe ca de pisică albă.* CONY, LV, XXIV, 923. *Chieptariu venea strins pe trup ... Pe margini avea prim negru.* SEZ. VIII, 21, com. din BELCA-RĂDĂUȚI, din SIRAJA-RĂDĂUȚI și din BRĂȘOV, A V 14, 15, 16, 18, 20, VI 26, LEXIC REG., 107.

2. (Transilv.; în formele primă, primură, primbură, plimbură) Pânglică care se pune la pălărie sau pe care o prind fețele în păr, la haine etc. Cf. KLEIN, D. 406, LB. POLIZU, *Pe pălării se pun primuri lot de colorii deosebite.* MOLDOVAN, 7, N. 61. *Pălăriile sînt late în pereții (margine, boldor) și cu prime de mîrgele împodobite.* PAMELI, S. V. 60. *La pălării, la eizme și la bite se prind primu de toate colorile vi și flori.* PRIBEAGU, P. R. 119, cf. 46, CONY, LIE. XX, 1015. *Să mă văd la muica folă, Știu-ăș prima cum se poartă.* VAIDA, cf. REV. CRIT. III, 196, IV, 145. *Ieși ofară, marea dragă, Să vezi domni cum mă leagă* Cu 3 rîfi de primă neagră. SEZ. VII, 167. *Pe cap are o pălărie lată, încurjurată cu primbură roși și verzi, apoi penec negre.* VICIU, GL. Măi mîndruțo, mîndru dragă, Numă gura țe mi-i dragă și primura d'eu su barbă. DENSUSIANU, T. H. 117, cf. 243, 261. *Cînd se apropie seara ... feciorii iau primurile ... din cositele fetelor.* SEZ. XVIII, 120, com. PAȘCA, ARH. POLK. V. 173, GREGORIAN, CL. 61, TODORAN, GL., ALB. I h 62, ALB. II 3354/284, ALB. SN IV h 1204, ALB. SN III h 981. *Poartă plimburi la pălărie.* I. ROM. 1959, nr. 6, 51, cf. A III 4, LEXIC REG. II, 74, MAT. DIALECT. I, 265, FOLC. TRANSILV. I, 115.

3. (Regional; în forma primă) Dungă colorată trasă în partea de sus sau de jos a pereților (Someș Guruslău - Zalău). MAT. DIALECT. I, 215.

4. (Regional; în forma primă) Mărginea plitei (Moiseiu - Vișeu de Sus). GLOSAR REG.

- Pl.: primuri. - Și: primă s. f., primb (LB) s. m., primblu (com. din BRĂȘOV) s. n., primbură (pl. primburi), primură (pl. primure și primuri) s. f., prem, perem (KLEIN, D. 406, LB), plimb s. n., plimbură (pl. plimburi) s. f.

- Din magh. *prim*.

PRIM² subst. v. primă¹.

PRIM³, -Ă num. ord. I. (Cu valoare adjectivală sau substantivală) (Persoană, obiect, acțiune etc.) care se află la început, înaintea tuturor sau în fruntea unei serii; întâiu), (cel) întâiu

a) (Cu sens temporal) Nici gîndesc că-l va fi nepăcut Lutud final din prim început. BUDAI-DELEANU, 7, 119. *Poamele lor intră ceale prime (întîia) se coc în tot anul.* INV. ROM. 4314. *Lenicia comercianta fu prima care inventă ... și scrierea.* EN (1818), 22² 11. *Savurul nectarului în prima sărutare, Depune a sa viață.* BOLINTINIANU, O. 17. *O primă greșală ... este tneurajarea blîndă a medioerităților.* MAIORIȘCU, CRITIC, 82. *Successul primei ediții a trecut toate așteptările editorilor.* CARAGIALI, O. III, 9, cf. II, 122. *În prima noapte n-am putut adormi.* DELAVRANCA, F. 192, cf. 15. *Voar colea-n nau căine mortuț.* E. primul nostru jurămint. VLAHUȚĂ, S. A. I, 29, cf. DORE. *E' prima lui înțelegere de a înțelege.* DIMIATISCU, O. 102. *De la primele acorduri a robit toată sala.*

BRĂTESCU-VOICĂ II, P. 157. *Că-i fu pe tru primul oară? - Că-i pe oară cu persoana.* BASSARABEȘTE, N. 76. *Asa a început primul călătorie, năuță, năuță meli.* GALACHION, O. A. I, 11, cf. id. A. 18, 119. *E' prima iubire cu să nu se doră iubiri la primu oară.* ION. C. PRĂDȘOR, O. I, 111. *În cea primă, Căpitan după război.* BĂLĂȘCU, O. A. I, 295. *Primul lănu pe care-l făcea să scrie pe a tablei ca astăzi.* SERBANIAN, I. 36, cf. 144, 141. *În primă război și pe obose pînă la război.* APOSTOL, S. I, 14. *În mele întrebări jură că-i pe o primă Moșteru de Ecater.* CĂLĂTESCU, S. 378. *Primul lănu și mîl potrar, potolea pentru asfel de primuri.* CAMB. PIRESCU, O. II, 137. *Cu ce o țineam, tîndu a o abea ce a primele oară.* STANCU, R. A. III, 246. *Ipo-bolia cu rădurile dîmpier și omnia în zolo au fost primu dascăl în po-tul.* BĂLĂȘCU, P. 17. *Cu o stăntu-nolă în amuța ... ajunse primul la nău.* E. POPOMICA, S. 20. *Din cu gloriu a prima bătălie.* An a ajuns la ultima door don. FĂBIS, P. 409. *Curînd după această primă oară unprim la.* Clotiu scrie un vers. S. FEBRUARIE 1960, 50. *Primul de amîest O să lucească în prima luna.* IB. IANUARIE 1961, 7. *Comunistu au fost primu care au intrat în gospodăria colectivă.* LUPA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 77. *Țe-mule și acum primu noastră voie în Dîltă.* FEBRUARIE 1962, 22. *O dată cu lansarea primu or satulu artificial au pamîntului ... au nău și pîst în secolu cosmonauticii.* GLODEA, 7. *Pozerul ... sa studiu ... sa acoperă gaură de construcție și de dialog ale acestui prim oct.* 1 IANIE 1961, 76. *E se primura în marte ... primu ană ai țărănițu lui zbuciumat.* IB. IANUARIE 1965, 21. *Impresia primu, pregnanta este cea a dinamismului coronar.* SCINTILA, 1966, nr. 6, 893. *Primul cîndu marile curub apăsătoare au lăsat urme împurtate în muzica noastră a fost modalismul.* M 1966, nr. 1, 6. *Este un om de o consistență rară, boldoana primă la post.* IB. nr. 6, 26. 2. (Adjectival) *Primă tuncede* (sau învichil și familiar, *junete*) - întâia perioadă a tinereții, care urmează imediat copilăriei. *În prima juncede a fetelor, muziclor sînt corii și amblate.* EN (1818), 15² 18. *Mulți scriitori, ajunși mai tîrziu romanțeri mari, au tiprit, în prima tinerețe, romane, pe care apoi nu li-au lăsat uitate.* BRĂBLEANU, S. L. 118. (Adjectival) *Primă audite* - executare pentru prima oară, în fața publicului, a unei buciți muzicale; p. ex. I. (concretizat) bucată muzicală astfel executată. *Cînd scrie despre prime audite, profibaza unora total ca prim-tr-un vâl.* M 1962, nr. 2, 4. *Dirijorii acordă o atenție deosebită programelor cu prime audite.* IB. 1965, nr. 1, 2. (l. o. c. a. d. j. și a. d. v.) *În primă audite* = (care se execută) pentru prima oară în fața publicului. *A prezentat un etudec, în același gen, în primă audite.* IB. 1968, nr. 5, 20. (Adjectival) *Prim ajutor* = ajutor medical imediat, care se dă unui bolnav sau unui accidentat (înainte de a li transportat la spital). *Râniții veneau foarte grăbiți la posturile de prim ajutor.* SAVOVIANU, O. VI, 491. *Primul ajutor constă în transportarea bolnavului la medic.* BLEEA, P. A. 151. (Adjectival; regional) *Ziua primă* (și substantival, I.) = cea dintîi zi a lunii. Cf. XIU 199, 18², 178, 194, 578. *Prima lu mai.* A II 6. *Oare tu ce zi pîcă primă?* MAT. DIALECT. I, 89. 3. (l. o. c. a. d. v.) (Adjectival) *În primul rînd* (sau, rar, *loc*) - înainte de toate, mai întâi. *Cred că, în primul loc, n-avea nict o dragoste către școlari.* GALACHION, A. 27, cf. 156. *Trebuie să ai grijă, în primul rînd, de sănătatea dîmblate.* VLASIU, D. 165. *Alexandra Macedonska a fost, în primul rînd, un descriitor.* VIȘCU, A. P. 212, cf. 327, 381. *Cu toborâș trebiu, în primul rînd, să învechi să buci.* STANCU, R. A. III, 26. *În primul rînd, relațiile de producție capitaliste due la izolarea oamnilor de știință.* LUPA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 52. *Este nevoie ca secțiile de învățămînt să dea, în primul rînd, atenție activității directorilor.* G 1963, nr. 691, 3/4. *Clipuri absorbite, immobilizate de frumusețea unui*

efort care nu este numai al mînilor, ci, în primul rînd, al spiritului. T. Iunie 1961, 86. ♦ (Adjectival) *Materie primă* (sau, neobișnuit, *material prim*) = material brut destinat prelucrării și fabricării unor produse finite. Să cheltuiască cît mai puține materii prime. IONESCU-RION, s. 185. Pe urmă nu s-a mai găsit material prim. CAMIL PETRESCU, v. n. 54. *Împozitul pe cifra de afaceri se va putea trece și aplica de la produsul fabricat la materia primă.* LLG. EC. FL. 156. *Preferurile urcă, fabricile zac demontate, materiile prime dispar.* H. LOVINESCU, t. 284. *Li se distribuie materie primă care le creează timpuri morți.* PREDA, B. 128. *Subsolul reprezintă o sursă inepuizabilă de minerele utile și materii prime necunoscute pînă în prezent.* LUPA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 57. ♦ Spec. (Adjectival) *Originar* (1). *primordial*, *primar*² (1) (2). *Ținerea și largirea vieții... s-ar putea acuma dobîndi numai prin profesii lemne, prin ajutorul primei materii.* VASICI, v. 1, 10/17. *Fondul prim al caracterului său a fost mai curînd optimismul.* GHUREA, ST. CR. I, 120, cf. IONESCU-RION, s. 306. *Acția au pierdut natura lor primitivă, și-cu schimbat și fondul prim bun care-l acceu.* PART, s. M. 25. *Un prim instinct de conservare îl îndemnă s-o ascundă.* CĂLINESCU, L. O. I, 230. *Zone ale procesului de unde apar impulsurile prime.* V. ROM. decembrie 1964, 128. ♦ (Geol.: adjectival; învechit, rar; cumuldă și ideea de spațiu) *Paleozică* (1). *Depoziturile... cuprind resturi de moluște și zoofite, lucruri ce nu pot ca să se afle în depoziturile prime.* COBÎLĂSCU, G. 68/3. ♦ (Familiar; cu valoare adverbială; la f. art.) În primul rînd, mai întîi; primo. *Pînă acum nu mi-a trecut nici unul pe nîră să nu iasă, prima, procopsit.* CONV. LIT. XI, 62. *Eu, dacă vrei să știu, puteam să fiu, prima, polișt... sîndcă eu simt omul de departe.* DANILORU, M. 22. ♦ *Compus*: (Bot.: adjectival; rar) *prima-inubire* s. f. sau *primul-amor* s. m. = cunună-aiubă (*Caerula funestrelkati*). BONZA, D. 38. ♦ (Substantivat, f.) Numele unei plante de grădină nedefinite mai de aproape. *Micsandrele, garoafele, primelile... erau vestite în tot orașul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 304.

b) (Cu sens spațial; adesea cumulează și ideea de timp) *Prime*: *notă*. *Un act: stilh... în care se însemnează vizările ce se fac.* IARCU, D. S. II, 439, 1. *Acea liniște adîncă... ovi de fiștele coștilor cînd zîrîră primul liliac.* DELAVRANCEA, s. 267. *Vreau s-omor! Și plumb a tras în primul trecător.* COȘBUC, P. I, 110. *Prima pagină.* C. PETRESCU, c. v. 138. *Se zice că el ar fi făcut prima casă cu două etajuri din centrul orașului.* BRĂESCU, O. A. I, 109, cf. II, 50. *Fiecare, afară de primul, privit în jumătatea ceșii celuiilalt.* SAHA, S. 73. *Prima strădă pe care o cercetăm e o cale îngustă și cotită.* SADOVEANU, O. IX, 230, cf. XI, 37. *S-a urecat, tîdoemci eu o venerău, în primul cofac mai tîclic.* STANCU, B. A. III, 51. *Suprafața primei încăperi... ra exoșterită de un covor foarte mare.* PREDA, B. 230, cf. 44. *Am urecat la primul etaj.* BARBU, T. 36. *Intră în prima cameră.* V. ROM. decembrie 1964, 66, cf. ib. octombrie 1964, 2. ♦ (Adjectival) *Prim-plan* = prezentare a detaliilor unor personaje, unor obiecte etc., într-un film cinematografic. Cf. LTR². ♦ (Muz.: substantivat) *Interval*, pe aceeași treaptă, format de două sunete cu aceeași denumire. Cf. IVELA, D. M.

c) (Cu sens calitativ, valoric, ierarhic etc.) *Ei cu cugedă la prima necesitate.* CR (1848), 8², 38, cf. 25²/1. *Este o necesitate de prima ordine pentru echilibrul european.* MAIORESCU, D. V, 9. *La mine, aceste articole sînt de prima calitate.* SADOVEANU, O. X, 605. *A fără unități partidului... este prima curînd a fiecărei organizații și a fiecărui membru de partid.* LUPA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 43. *O interpretare cere o situație definitivă printre personalitățile artistice de primă importanță în teatrul nostru.* T. decembrie 1964, 56. *Pictura... folosește [peisajul] ca fundal..., tapiseria și-l apropie dominant, ca centru de interes prim.* CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 72. *Prima cloșă d'e grîu.* ALR SN I h 84 102. *Prima grîului.* ib. h 84/531, cf. ib. h 84. ♦ (Adjectival)

Prim-amorez = actor care interpretează rolul principal de tînr îndrăgostit: *june prim.* *Vechiul prim-amorez de la Galați nu făcea deloc de militor.* GALACTION, O. 131. *Peste un an, doi, îl vezi jucînd rol de prim-amorez.* C. PETRESCU, c. v. 211. *Se credea frumos, seducător și-și dușmăna colegii din teatru cărora li se dădeau roluri de prim-amorezi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 109. ♦ (Adjectival; precedă nume de funcții, de meserii, de profesii etc., indicînd gradul cel mai înalt în ierarhia acestora) *Fusee numit prim-secretar la ambasada din Constantinopol.* GHICA, A. 10. *Marle logofăt... [era] prim-cancelar al statului.* HASDEU, I. V. 31. *Mă duc de scol din somn pe primul procuror.* GALACTION, O. A. I, 91, cf. CAMIL PETRESCU, T. I, 283. *Prim-notur.* NOM. PROF. 74, cf. 75, 77. *A venit noul prim-secretar de partid.* BENIUC, V. CUC. 36. *Prim-toșitorul își aruncă privirea în direcția apusă cuplorului.* PREDA, B. 125. *Are la activ o carieră bogată în realizări, intențional pe experiența cîștigată cu prim-direjor.* M 1962, nr. 4, 37. *Avem de a face cu o serie de termeni: dregători, boieri, sfinții și prim-sfinții.* STOICESCU, S. D. 26, cf. 29, 73. (Substantivat) „Primul” era ercatura fărânișilor. în scl. 1973, 45. ♦ (Adjectival) *Prim-ministru* = președintele Consiliului de Miniștri; (în unele țări) președintele. *Întîiul prim-ministru al României Unite proclama tristul și durerosul adevăr că brațele țăranelui constituiau capitala proiecturilor.* KOGĂLNICIANU, S. A. 211. *Un prim-ministru, un multimilionar.* GALACTION, O. A. I, 148. *Ei, fă-mă prim-ministru, să te lecutese eu de grevă!* BRĂESCU, O. A. I, 322. *Primul ministru, plin de humor... îi zise condolerent... CĂLINESCU, S. 10. (Substantivat: cliptic) Afloră de la ziaristi, care la rîndu-le îi trăsese de limbă pe usierii ministrului, că într-adevăr „primul” sosise la 8 fix acolo.* PAS, Z. IV, 69. ♦ (Familiar; adjectival; la f. art.; cu valoare de superlativ) *Eu, dom' jădecător, reclam, gardon, oioareu mva, care m-a-njurat, și clodîral cu trei căile mistică prima.* CARAGIALE, O. I, 85. *Să-mi cumpărați de 5 lei cere negre tesute prima și de 1 leu masline mari și mici amestecate.* id. ib. VII, 426. *Ai văzut zarzavaturile. Prima! Ca dînsa nu mai are nimeni.* SADOVEANU, O. VI, 554. *Dănilă alege brînză cea mai primă.* id. ib. XVI, 116. cf. scl. 1973, 45. *Vin nouă ciobani De la Poienari, Tot prima-primari.* MAT. FOLK. 3. *Gru prima.* ALR SN I h 84 172. (Întărit prin sinonimul „întîi”) *Și fi-a adus malale un burduf de brînză prima tutai, care nu se mai află pe lume.* SADOVEANU, O. XVII, 375. ♦ (Regional: substantivat, f.) *Partea cea mai valoroasă, de cea mai bună calitate din ceva (Măgura - Bacău).* Cf. ALR SN I h 84/531. *Prima grîului.* ib. ♦ (Adjectival; despre instrumente, voci sau instrumentiști) *Care execută, în general, melodia principală, dominantă.* *Nimica, Simion, reșunde primul violon.* CR (1846), 31²/31, cf. IVELA, D. M. *A ouzit... un cvartet compus din violină primă, secundă, flaut și violoncel.* CĂLINESCU, C. O. 298. *În orchestră naiul... dublează melodia viorii prime.* ALLXANDRU, I. M. 74. <> F i g. *Cînd la Budapesta avem această vioară primă, cu ce am putea să răspundem la București?* GALACTION, A. 321.

2. (Mat.: adjectival; despre unele simboluri) *Mareat prînt-un semn în formă de accent, care deosebește două cantități corelative notate prin același simbol. A', a''... se citea a primă, a secundă.* ELEM. ALG. 12/16. ♦ (Substantivat) *Semn*, în formă de accent, care deosebește două cantități corelative reprezentate prin același simbol. Cf. CADE.

3. (Mat.: adjectival; în sintagma) *Numar prim* = număr natural divizibil numai cu unitatea sau cu el însuși. *Lista numerilor primi este nelimitată.* CLIMESCU, A. 88, cf. 87, BARGANU. *Se numesc prime între ele numerele al căror cel mai mare divizor comun este unitatea.* ALGEBRA X, 101, cf. M. D. ENC., DEN.

- Pl.: *primi, -e.*

- Din lat. *primus, -a, -um*, fr. *prime*.

PRIMĂ vb. I. În t r a n z. A avea înțietate, prioritate față de ceva sau de cineva, a ocupa primul loc,

a fi pe primul plan. Cf. BĂRCIANU, ALIXI, w. *Natura adesea — dacă nu primează — e pe același plan cu dragostea*. IBRĂILEANU, s. l. 157, cf. 63. *Interesul părinților prima față de fericirea copiilor*. C. GANE, TR. V. 287. *Scopul patriotic primează asupra susceptibilității*. GĂLINESCU, c. o. 275, cf. 81, 99. *Poate că „Trindorul” or fi să fie o trecere de la nuda funambulescă spre nvela în care sufletul ar fi să primeze*. CONSTANTINESCU, s. l. 360. ♀. TRANZ. *Alte privilegii generale sînt primite de către privilegiile speciale*. HAMANGIU, c. o. 435. *Și locuim această condiție care ar trebui să primeze pe toate, e uitată la noi*. PETICĂ, o. 388. *Această considerație primează pe celelalte*. ȘAINEANU, D. V. *Clad ești tinăr, aceluia primează totul*. H. LOVINESCU, T. 387. ♣ (Învechit, rar) A se remarca, a se distinge, a se evidenția. *Între cavalerii poloni, primau doi frați din familia strălucită a Strușilor*. ASACHU, S. L. II, 91.

— Prez. ind.: *primez*.

— Din fr. *primer*.

PRIMADONĂ s. f. Prima solistă dintr-un teatru de operă sau de operetă (care joacă roluri principale). *Clad o modulație bromatică aluneca asupra buzelor primei donii, atunci un fel de groază... se rătăcea pe ochii și fruntea acesteia femei*. GIN (1836), 36¹/29, cf. VALIAN, v. *Se jurase de cu seara a pune să plătească amenda pe cel dintâi ce nu va veni la timp și elior însuși pe... prima dona*. CR (1816), 31²/24. *O primadonă curios-entăci la noi*. CALENDAR (1855), 176²/23, cf. POLIZU. *Un impresariu care posedă două primadone, doi tenori și doi baritoni are un avantaju ludoil*. FILIMON, o. II, 218. *Bravo! cîntați ca o primadonă!* ALEXANDRI, T. I, 289. *Port cu mine o ladă de bilete dulci și de păr... constantii de la o primadonă germana*. BOLINTINEANU, o. 361. *Cîntau... primadona Dianchi și baritonul, nu mai fin minte cunț l chema*. CARAGIALE, o. I, 3. *Îi vorbește de noua trupă a operei, de o primadonă celebra care vine într-adins numai de dragul nostru*. DELAVRANCEA, s. 143, cf. DDRF, ALEXI, w., TIM. POPOVICI, D. M. *A proclamaț-o, în aplauzele tuturor, primadonă diletanță*. REBREANU, I. 68, cf. ȘAINEANU, D. U., CADE. *Te văd amoretz ca o primadonă*. GALACION, o. 136. *Aci slobozca o totă aseușită și plîngătoare, ca o primadonă oftigoasă, aci cîntă iute și scurt ca o găină spărică de hullan*. TOPÎRCEANU, o. A. II, 59, cf. id. p. o. 81. *E înerezută ca un plutonier-major și a fost primadona*. VLASIU, D. 51. *Rîdeam cu poftă... de primadonele vestejite, care cîntau cu gesturi simetrice umuri patriotice*. BRĂSCU, o. A. II, 123, cf. I, 276. ♀ (Glumeț) *Nu poți arăta la o fereastră fara să nu înceapă să-ți urle un minavel sau o primadonă de doi, trecî anișori*. GHIGA, ap. CADE. ♀ Fig. *Prin urmare fasolea era primadona bucatelor*. BOLINTINEANU, o. 294.

— Pl.: *primadone*. — Seris și: (după il. și fr.) *prima donă* (gen. — dat. *primei donii*).

— Din it. *prima donna*, fr. *prima donna*.

PRIMĂJ s. n. Bonificație, la fructul maritim, acordată căpitanului sau proprietarului unei nave comerciale. Cf. I. PANȚU, p. 6.

— Pl.: *primaje*.

— Din fr. *primage*.

PRIMĂN s. m. (Învechit, prin Transilv.) Școlar din primele clase, elev începător. Cf. GHETU, R. M., BĂRCIANU, GOMAN, GL.

— Pl.: *primani*.

— Din lat. *primanus*, germ. *Primaner*.

PRIMĂRI¹, -Ă adj. (Învechit) Care se află la început, înainte tuturor sau în fruntea unei scrii; dintii, prim³ (I). *Nu poteuți ele noastre fîrădelegi primari* (d e a i n t e v, ceale de lîntii e² d, întăile n). PSALT. 161. ♀ (Regional) *Cale primară* — prima vizită pe care o face tinerii căsătorii (și părinții mirelui) părinților miresei, la câteva zile după nuntă. *Mergînd pe calea primare la socri... le-a povestit fîr² de sfîială*

urtețunea ce are fîca lor (asupra-t (a. 1816). IORGA, s. D. VII, 17, cf. LB. BARONZI, L. 163, CIBAC, I, 217. *Intîiși datî v nîse ca la Ncanj, de c'le primară, cum se zice la noi*. CRPANGĂ, o. 280, cf. MARIAN, SU. 749, DIMA. *Îo săpînăno dujă nîrto, însușit se due la părinții feti de u dou primă vizită, ca gopolară, această vizită se chemă de c'le primară*. G. I. 35, cf. IORDAN, G. 159, CADI, II III 29, IV 99. *Acetîi jec le ca la săpînăno sâ rie de c'le primare, dar n-e nînt*. SIBIERA, P. 49. (Cufînt) *Vâr primare sau vora primară* — persoană considerată în raport cu copiii frîților și surorilor părinților ei (regional) v. r. primăvar². *Sîntem veri primarij celui dus de lume* (începutul sec. XVII). IORGA, D. B. I, 21. *Îarî mîra primare sau vîrîr primare al mîicîi mcale iaste-nî urechi mîi și hule mică*. FRAY. GOV. 95¹/19, cf. 94¹/6. *De se vor amaleca veri primari, pocianii 12 ai și vîrîrîi alte 176 în zi (a. 1640)*. C. CR. 145/30. *Muma această era vîrîr primare a M[a]rtîi*. N. T. ST. (1648), 173²/27. *Vâr primare lui Casar, împăratul de Armeria*. DOSOFREI, v. s. septembrie 38¹/1. *Roman Vadă cu pînît l' c' vîrîr l' sâ c'v, Cazimiru, fîndu-i vîr primare*. N. COSTIN, I. 224. *Toma spătariul Cantacuzino, fînd vîr primare Brîncovanului, îl fîre Brîncovanul ca prî un fîiu al sîu*. NEGULESCU, L. 230, cf. 87. *Acolo fînd și Bîdica comanul, vîr primare cu Preda*. P. POPESCU, CM I, 272, cf. 186. IORGA, s. D. VII, 148. *Î-on fost vîr primar din doi frați*. ȘINGAL, III, I, 59/24, cf. 230/19. BUDAI-DELEANU, T. 119. LB. IDRO. (DDU. *Îa vîrîrî mîcîi*. *Cu nouă (o) ciobani, Tîf(i) ts veri primari*. VASILIU, c. 24. *Cu mîi mîri Îs veri primari; Cel mîi mic Î s'întîc*. IOLU. TRANSILV. I. 327. (Fig.) *Dar și cucul bînt are, Că îî sturzul vîr primare*. PAMFILE, c. T. 229. *Nîcî ca mîi strînă țare, Că cucu e vîr primare, Pufățe e soră dulce*. T. PAPABEGI, M. 39. (Învechit) *Frați primari* = frați năsenți din a bîsi părinți; frați bunici. *Frați primari îou porte în amtre două lîrîile [la partaj], otrîrîi sau consîngenii, fîecare în lîrîia sa numîi*. HAMANGIU, c. o. 162.

— Pl.: *primari*, -e și (înv. chil. f.) *primari*. — Și: (înv. chil. și popular) *primăre*, (înv. chil.) *primăr*, -ă, *primăre* adj.

— Lat. *primarius*.

PRIMĂRI², -Ă adj., subst. I. Adj. I. (Star) De primă importanță, de primă însemnătate, de prim rang, de bază. *Așa la dregătorii primare*. *Vîn întrîgînti*. BUDAI-DELEANU, T. 342. *Cînt omul s'ndobîle de un prîcip primar*. *Nîmca nu mîi cred, cîrî nu vîrî lîfîcîe*. BOLINTINEANU, o. 154. *Elemente primare din Școala vama stă: pociia naturîi și spîlătu pîncîr*. BALEA, s. I, I, 13. ♀ (Curent) *Medic (sau color) primar* (și, rar, substantivat, m.) = cea mai înaltă treaptă în ierarhia medicală, care se obține prin concurs; medic care a obținut această treaptă. *Primariul doilor*. VULCAN, I. 12. *Lî pociță grîjă ca sa fecă primariu la vremea l'cîrîtă vîzîtele, ca sa-și împlînescă doctorîile lor medic și lîrîgîlice*. CUCURAN, D. 65. *La întîmplare de epidemie el este doctoru sa se sfîmîsă cu doctorii primari*. ID. IB. 6/11. *Are pociu lîrîfîcîe l'cîrîcîe, în scîfîa boalelor întere, un medic primariu*. C. MĂRȘAN, H. 50/28, cf. ȘAINEANU, D. U., CADE. *Doctorul primar mîe pîtelen*. GĂLINESCU, s. 134, cf. DEN. ♣ (Învechit, despre stăle) De primă mărime (și strălucire) pe... x t. (despre aștri) care are mișcare proprie în jurul soarelui. *Planetele primare se întîrîse întîrîjura soarelui*. M. DRĂGHEI, F. I, 44¹/10, cf. III, 74²/2. *C'le secundare se întore pe după una dîrîră plarele primare și întîrîșit cu această pe după soare*. RUS, I, I, 6, 20, cf. 347. *Stelele nu au toate aceeași strălucîr*. *Acelea a celor strălucîr este mai vie se zice primaru sau de prima mîrîr*. DE SĂCĂLEANU, c. 9.

2. D. (la) orgăni, orgănar (f.), vîbr. (f. a.), primărdial, inițial. *Primariile lui n' vîsîto... s' fîcîl*. *Întîrîcîta, precum foamea*. SĂCĂLEANU, III, I, 237. *Întîrîcîta are vîgoură forțelor primare și lîrîcîe*. TOXICOPOLITAN, I, cf. 128. *Vîrîrîle ce șîm primă*. GALACION, c. A.

1, 146. *Stnt seri în care turlele ascuțite ale bisericilor par rechi și primare antene.* BOGZA, c. o. 9. *Simțeam cum muntele crește Din străfunduri primare.* HOREA, c. 109. *Pare-ant ieșit din haosul primar al pământului.* s. ianuarie 1961, 10. *Alt Aglae et și Olimpia, la care nu întâlnim simptome maladive. Întruchipau totuși forme primare de înverșunare în direcția parvenirii.* v. ROM. octombrie 1964, 83. *Toate aceste sentimente autentice mătură ca un val calculele meschine, egoismul primar.* T decembrie 1964, 56. ♦ (Med.) Care constituie prima fază în evoluția unei boli. *În majoritatea cazurilor, acest complex primar evoluează spontan.* ABC SĂN. 363.

3. (În sintagmele) *Învățământ primar* = formă de învățământ cu caracter obligatoriu, în care se predau elementele de bază ale celor mai importante discipline și care constituia prima treaptă în vechea organizare a învățământului public. v. *elementar*. *Curs primar* = primul ciclu școlar, format din 4-7 clase, în vechea organizare a învățământului public. *În cursul primar i se mai întâmplase o dată ca din aceeași prieină mintea lui să nu poată limpezi o confuzie fonetică.* PREDĂ, R. 116. *Clasă primară* (și, popular, substantivat, f.) = clasă din cursul primar. *Isprăvind clasele primare, s-au despărțit cei doi buni camarazi.* CARGIALE, o. II, 68. *Acolo și-a făcut el cele patru clase primare.* VLAHUȚĂ, o. A. III, 20. *În mintea lui se trechega o amintire îndepărtată, din clasele primare.* BASSARABESCU, v. 24. *Am făcut, în satul meu natal, două clase primare.* GALACTION, A. 28, cf. 8. *Am luat premiul întâi în toate clasele primare.* CAMIL PETRESCU, T. I, 561. *Aveam ... un furier, caporal cu patru clase primare.* BRĂESCU, o. A. II, 370. *N-a putut isprăvi trei clase primare.* SADOVEANU, o. XI, 457. *O lume ... clasa-nți primară. Cu omuleți mustni de viață.* BANU Ș., p. 219. *Turlea le arată diploma sa de șapte clase primare.* PREDĂ, R. 25, cf. id. M. 150. *Am terminat unei clase primare la Turda.* s. ianuarie 1961, 5. *Școala primară* (și, popular, substantivat, f.) = școala de învățământ primar; p. ex t. *clădire în care se preda această formă de învățământ; (regional) școala primăriei.* Cf. POLIZU. *Artutul ne arată mai întâi ce legături strâns erau, încă din școala primară, între cei doi prieteni.* CARGIALE, o. III, 71. *Am învățat eu și în școala primară.* VLAHUȚĂ, o. A. II, 81, cf. BĂRCIANU. *Are doi nepoți la școala primară.* CAMIL PETRESCU, T. I, 274. *Stătem în preajma unei școli primare.* SADOVEANU, o. IX, 310, cf. V. 8. *Mamă-să murise de mult, de când era el în școala primară.* CĂLINESCU, F. o. I, 22. *Caci mă salut, pe rând, cu anii mei De la primară pînă la călătorie.* v. ROM. ianuarie 1954, 129. *Fuseseră colegii la școala primară din sat.* BENIUC, M. C. I, 69. *7 școli primare, o tăbăcărie și o moară.* CONTEMP. 1966, nr. 1. 1919, 11. (Învechit, rar) *Învățător primar* - învățător care funcționa într-o școală primară. *Poveste și sfaturi pentru a fregăți pe învățătorii primari la cariera lor.* BREZOIANU, I. 35.

4. Care este simplu, elementar; p. ex t. (peiorativ) care este neevoluat, rudimentar, simplist. *Situația este ... mai complicată decît se judecă în mod primar de către lume.* CAMIL PETRESCU, C. N. 111. *Conceptia tu desjer pe instinct este primară, dar ... este concepția curentă.* id. T. III, 323. *Prepozițiile simple constau dintr-un singur element, de cele mai multe ori a așa-numită prepoziție primară.* SG II, 92. *Totul a lăsat o impresie de forță brutală, primară.* M. 1962, nr. 1, 38, cf. M. D. ENG., DEX.

5. (Despre cuvinte) Care provine direct din rădăcină și poate servi ca element de bază pentru formarea de derivate cu ajutorul sufixelor sau al prefixelor; primitiv. *Aproape toate adjectivele primare fac pluralul cu -uri cînd stnt substantive.* LL I, 107. *Din fundul principal fac parte nu numai cuvinte primare, nederivate, ci și cuvinte derivate sau compuse.* GRAUR, I. L. 93, cf. FORM. CUV. I, X, DEX. ♦ Care are, păstrează forma sau valorile originare. *E vorba de interjecții primare cărora cu timpul li s-a precizat și diferențiat înțelesul și întrebuințarea.* GRAUR, E. 59.

6. (Despre elemente și compuși chimici) Care are o singură valență satisfăcută de un anumit element sau radical. *Fosfat primar de K sau diacid.* MACAROVICI, CH. 113. *Carbon primar.* id. ib. 436. *Se deosebesc hidrazine primare ... și hidrazine secundare.* id. ib. 590, cf. DEX.

11. (Geol.; astăzi rar) 1. Adj. Paleozoic (1). *Tercinul primar; aici se găsesse rămășișuri împietrite de moluști (melci, scoici), de pești.* BARASCH, M. II, 16/20, cf. LTR², DM, M. D. ENG., DEX.

2. Subst. Paleozoic (2). *Diviziunea ulterioară, după criterii stratigrafice ... a condus la numirile: arhaic, algonkian, primar, secundar, terțiar, cuaternar.* LTR² VII, 275.

3. Subst. Paleozoic (3).

III. S. m. I. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Reprezentat (ales) al conducerii centrale, în orașe și comune, cu atribuții administrative și de poliție, (învechit și regional) birău, chiniez, jude, (învechit) procreator, vornic, (turcism învechit) mudir; (în noua organizare administrativ-teritorială a R. S. România) președintele comitetului executiv al consiliului popular municipal, orașenesc sau comunal; (neobișnuit) primărie (2). *Cin' te-ni socoti că stnt prietenii tăi ai buni și-ai d-apraape? Slăpînirea? Cîrmuitorul? Premura?* JAPESCU, o. 29. *O să ne nuntaceă satul cu foto primarului.* DELAVRANCEA, s. 57. *Mar bine că n-am învățat, mă făceam vrun primar și-nfundam fușcăria.* VLAHUȚĂ, o. A. II, 97, cf. DDRF. *De v-ași pune-n cap cu toții Eu oș fi primar în sat!* COȘBUC, P. I, 204, cf. II, 205, ALENI, W., TDRE. *Premarele satului, un tînăr kollei.* ȘEZ. XII, 34. *Domn'le primar, eu fi-am mai spus: nu e treaba nîmănui ce fac eu cu munca mea.* PETICĂ, o. 206. *Primaru dăc-a venit, a găsit că e dreptu meu, păcum și era.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 122, cf. 327. *Avuse tîntiul schimb de vorbe aspre pentru gangul acesta nou cu primarul.* AGIRBEGEANU, A. 215. *Afacerile comunale le conduce primarul (jude-mare) și notarul.* PĂCALĂ, M.R. 345. *Tăi, domn'le primare, las'îneca, că mergem singuri.* GIPLIANU, S. 147, cf. 11, 138. *Primaru ... li spuse, în adepăr, că boieru o să vie aci.* BUJOR, S. 113. *Primarul ... caută să-și păstreze demnitetea.* REBREANU, I. 13, cf. id. R. I, 109. *Primarul și jandarmii din comună 'l împlică bun, nerinovat, într-o loție oarecare.* GALACTION, A. 172. *Ordonă primarului să împartă tot ce se află în magazia de moșieri.* C. PETRESCU, I. I, 141. *Mulțumită energiei unei primar tînăr, [orașelul] va fi iluminat electric.* BRĂESCU, o. A. I, 108, cf. 13, 114. *NOMPROE. 67. Trebuie să fie de față și primarele.* SADOVEANU, o. XII, 509, cf. I, 106, VI, 17. *Funcția de primar era într-adevăr suzută schimbărilor dese.* ARGHEZI, B. 82, cf. 132. *Primarul țare foarte afectat ... și s'andalizat el însuși.* CĂLINESCU, C. o. 97, cf. BALEA, S. T. III, 281. *Mi se plîneră și de primar.* STANCU, R. A. I, 191. *Simpli muncitorii au ajuns primari, au intrat în conștii, în comite.* GALAN, Z. R. 20, cf. id. B. I, 49. *De când Ioana a fost numită primar mă ocup și de bucatărie.* II. LOVINESCU, T. 301. *Înjura și pe popa și pe primar și pe perceptor.* PREDĂ, M. 66. *Primarul grîul nostru ne-a schimbat!* LABIȘ, P. 311. *Trăiască părintele orașului nostru, primarul sectorului de verde!* BARBU, P. 114. *Doar premaru' fine răbojul cheltuielilor.* T iunie 1964, 20. *Consiliul comunal va avea un președinte, care va fi, în același timp, primarul comunei.* ȘCINTEA, 1967, nr. 7489. *Frunză verde baraboi ... Să punem premar din noi.* MAT. FOLK. I 416, cf. I 455. *Doamne, dă-ți primarului o căruță cu un cal, Să îl ducă la spital.* FOLC. TRANSILV. I, 420. *Arză-l para focului Pe primarul satului, Pe primar și pe notar.* FOLC. MOLD. I, 142.

2. Compus: (Ornit.; glumeț) *primarul-gâinilor* = uliu (*Accipiter gentilis*). BĂCESCU, PĂS. 141.

3. Numele unui joc de copii în care mai mulți băieți, adunați în jurul unuia dintre ei, li îndeasă căciula pe ochi și-l lovesc cu palmele în căciulă. Cf. PAMFILE, J.

1, 51. ✧ Ex p r. (Regional) A face (pe cineva) primar = a bate, a lovi (pe cineva), id. ib., cf. 132.

— Pl.: primari, -e. — Și: (popular) primăre, primăr, primăre s. m., (învechit) primăriu, -ie adj.

— Din lat. primarius, fr. primaire. — Pentru sensul III, cf. fr. maire.

PRIMĂRIU¹ adj. v. primar¹.

PRIMĂRIU² s. m. v. primar².

PRIMĂRIĂȚ s. n. 1. (Astăzi rar) Funcția, titlul, calitatea de primar² (III 1); perioadă de timp în care cineva exercită această funcție; (regional) primărie (2). Cf. CADE. Nu mi-ar fi deloc indiferent ea, sub primăria-tul meu, să apară într-un cartier învecinat așezămîntul nădejdlor dumitale. GALACIION, O. A. I, 205. Singur domnul primar ... zimba mulțumii, ea unul care știa că sub primăria-tul său toate merg strună. P. CONSTANT, R. 121, cf. IORDAN, L. B. A. 163, SCRIBAN, D., DL. DM. N-a vrut să se facă liberal pentru a candida la primăria-t. 11 septembrie 1960, 14, cf. DLX.

2. Examen susținut de un medic pentru a obține titlul de medic primar. DLX.

— Pronunțat: -ri-at. — Pl.: primărie-t.

— Primar² — suf. -(t)at. Cf. lat. primariatus.

PRIMĂRIU, -IE adj. v. primar².

PRIMAS s. m. (Învechit) Primat¹. Primasul seau arhiepiscopul Poloniei le-au ieșit înainte întru înțîn-pinare. AR (1829), 6² 6. Și acesta avu lupțe cu papa în care lu-implăci Toma Bechet, arhiepiscopul de Götter-buri, primasul Angliei. SĂULESCU, HR. I, 205 26.

— Accentul necunoscut. — Pl.: primăși.

— Din lat. primas.

PRIMĂȘ s. m. (Transilv. și Olt.) Primul violist într-un taraf. Cei șapte figuri, cori rămoș-ră, ctin-tau bine și fără primăș. AGIBICIANU, A. 117, cf. 118. Ca și auxiliarii lui ..., prefăcuși loși în coriști, primășii nu cedază din tensiune. Abia dacă rupe firele desfăcute din arcuș. In SCI 1973, 45. Adesea secunzi care urmăresc melodia primășului execută însă deplasări în direcții deosebite. ALEXANDRU, I. M. 321. Ia țoc [= horă] strî-trei Sel'eraș; primășu ..., contralâu și gordunașu. BUL. FIL. IV, 97, cf. LEXIC RI G. II, 81, L. ROM. 1960, nr. 2, 21, GL. OLT.

— Pl.: primăși.

— Din magh. primás.

PRIMĂȚ s. m. Cel mai înalt grad în vechea ierarhie a bisericii ortodoxe și catolice: (mai târziu; și, adjectival, în sintagma mitropolit primat) titlu dat (în trecut) primului mitropolit al unei țări, patriarh (2); (și, adjectival, în sintagma cardinal primat) cel dintîi dintre cardinali; persoană care deține unul dintre aceste grade sau titluri, (învechit) primas. Pentru o carte de recomandare pre care primatul Ispaniei, ce era atunci cardinal de Portocerro, mi-o de-dease. CUȚEȚĂRI, I, 103²/16. Această dregătorie i-au deschis drumul la cea de a fi primat. IST. CAROL XII, 31²/23. Pre tine trecă te junem primat în împărăția bulgarilor și a vlahilor. ȘINCAI, HR. I, 240/27. La noi aceste două nume: primat și patriarh; tocmă una în-sămnează. id. ib. 240 33, cf. III, 35/5. Toate accaste le primură și împăratul Bulgariei și primatul Trnovei și amîndoi ... le mărturisiră lui papa Inocenție. MAXTOR, I. B. 34/2, cf. I. GOIȘEV, c. Arhiepiscopul de la Toledo e primatele fării. RUS, I, I, 150/12. Mitropolitul ..., vechiul primat fu cel dintîi a cărui minie izbucni tu contra balmanului. BĂLĂCESCU, M. V. 207, cf. NEGULICI. Se prezentară spre a saluta pe regele lor de bunăvăire, cărei îi dete expresiune primatele cardinal Ion Scutovski în numele fării. BABĂȘIU, P. A. III, 311, cf. 170. STAMATI, D. PROT.-POP., S. D., DBR. Papă ... numește pe arhiepiscopul din Trnava primat peste

toată împărăția lui. NENOVEI, I. B. II, 237, cf. GHIȚI, R. M., BĂRCIANU, ALENI, W., TDMO, ȘAIȘIANU, D. U., CADE. Pe-aci, A fost j mitral din utral, De trei vlădici și de-un mitropolit primat. TOVNEANU, O. A. I, 334, cf. SCRIBAN, D., NEGLIȚI, I, 116. Cere mitropolitul primat tu joute să dei delegate de obă-torie între o nejoată și un vlah? CALINEȘCU, I. D. II, 99, cf. M. D. ENC., DLX.

— Pl.: primăți. — Și: (în dat) primăte s. m.

— Din lat. primas, -tis, fr. primat.

PRIMĂȚ s. n. (La pl.) Ordin de mamifere superioare, plantigrade, cu degetul mare opozabil, cu nămele pectorale, deosebite de celelalte mamifere prin dezvoltarea mare a crăierului, din care fac parte și omul și maimuțele (Primate); (și la sg.) animal care aparține acestui ordin. Tipul creierului primat al primatilor este un tip în două stadii în tra încoțuri frontale. ARHIVA, I, 195, cf. ENC. ROM., ȘINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. Primăte-tic se cupose, prin cele mai vechi forme, încă din paleocen. ITR², cf. DM. Din ordina-tul primatelor face parte omul. ZOOLOGIA, 188. Vederea primatelor este binoculară, crăierul atinge dimensiuni mari. DER, cf. M. D. ENC., DLX.

— Pl.: primate și (rar, m.) primăți.

— Din fr. primates.

PRIMĂȚ s. n. Importanță primordială pe care-o are sau trebuie să o aibă cineva sau ceva în raport cu altceva sau cu altceva; situație, stare a ceva care are înțîitate, faptul de a fi primordial, de a avea o importanță primordială; prioritate (1), înțîitate, primordialitate, (învechit) primordialisim. Cf. ALENI, W. Era vorba de afirmarea primordialăi culturi românești. LOVINESCU, C. V. 16, cf. II, 8, I, 351. Atitudinea lui de jost de-a parari solidă cu durerile celor mulți i-au căs ... laura primatului po-ziciei. GALACIION, A. 323, cf. SCRIBAN, D. Materialismul filozofic jornește de la primatul mol rici. CONTEMP. 1949, nr. 120, 34. În o, ră, jostibilită-tele regiei stul restrinse înțîitate de primatul vocal. id. 13 5. El pretinde nel primatul jostului, iar vî-lodiei îi assignarea total secundar de singlu dîp-tisment. s. iulie 1960, 81. Primatul o, rici, primatul d în repdate rînduri, împare cu r. cistat. ... dîp-tismentul criticii complete. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 137, 3/3.

— Pl.: (rar) primaturî.

— Din fr. primat, germ. Primat.

PRIMĂȚE s. m. v. primat¹.

PRIMĂȚIE s. f. (Învechit) Funcția, demnitatea, calitatea de primat¹; (învechit, rar) primăte. Pre tine încă te junem primat în împărăția bulgarilor ... și bisericii Trnovei, prin primatoglomul acestu, îi dăm putere de primăte. ȘINCAI, HR. I, 241/29. Ea și următorii lui ... să întrecă cu vîlja primatului pre-ciealții mitropoliți ai Bulgariei. id. ib. 240 30, cf. I. GOIȘEV, c.

— Din lat. primatia, fr. primatie.

PRIMĂȚ s. f. 1. Recompensa din salariul sau din pensă oferită cuiva de stat sau de o societate pentru serviciu sau încurajare, pentru contribuția la un proiect sau sarcini, a unor angajamente, pentru efectuarea muncii în agricultură etc. V. primătu. Și primat la Madrid, de la ambasada engleză, o dîp-tisment primă, căci s-a jostit o respicte care primat. Ea ajunge acolo la consilul jostit, cu 18/30, 24/15. Pentru o primă de 8 declame și o, jostit, jostit și a rîspunde jostit jostit de stătin jostit jostit. fuğit. ROM. 141, 8/23, cf. ȘAIȘIANU, D. 11/11. Ea dat prim un tag, o prim. Ea jostit jostit jostit și a o, rici, buș și jostit. ARH. OLT. 1970, 27/11. Ex p r. (regional) A face primă ... a face o de consideră-tie deosebită a primatului sau a altcu-

sănătos, afecțiunile îi mergeau strună și cuprntul său făcea primă. BRĂTESCU, O. A. I, 280. ♦ (Și în sintagma *primă de asigurare*) Sumă pe care asiguratul o plătește, eşalonat sau dintr-o dată, asiguratorului pentru riscul pe care acesta și-l asumă de a-i plăti despăgubiri în cazul unei pierderi suferite: (învechit) preniu (3). Cf. I. PANTU, PR. 5, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dobinda trebuie sporită cu o primă de asigurare*. TITULESCU, D. 363. *Primele sou rata de asigurare este suma pe care o acțiua asiguratului usiguratorului pentru asumarea riscului*. TR. DRLEPT, 395, cf. DER, M. D. ENC., DLX. ♦ *Primă de export* = sumă de bani sau scutire de taxe, de impozite acordată cuiva pentru exportarea anumitor mărfuri, în scop stimulat. Acordarea primei de export este larg practică de guvernele și uniunilor monopoliste din unele țări capitaliste. DER, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Retribuție suplimentară acordată de stat, periodic, unor angajați pentru contribuții aduse la creșterea calitativă și cantitativă a producției. Salariații întreprinderilor și institutiilor de stat pot beneficia de primă de producție în condițiunile prevăzute mai jos*. LEG. EC. PL. 283. *Eu nu mă țigheșui nici la prime, nici la tertiarie*. VINEA, L. I, 45, cf. 491. *Mi se pare c-oi luat primă pe ultimul trimestru*. 1 martie 1965, 52, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adesea urmat de determinări care precizează sensul) Spor adăugat la retribuție persoanelor care prestează munci primejdioase, în condiții cu un anumit grad de pericolitate etc. *Maiștrilor principali li se va acorda media ponderată a primei de pericol a atelierelor din subordinea lor*. LEG. EC. PL. 287.

2. (Învechit, rar) Preț de cost al unei mărfi. Cf. I. GOLESCU, c.

- Pl.: *prime*. — Și: (regional) *prim subst.*
- Din fr. *prime*.

PRIMĂ² s. f. (În loc. a d.j. și a d.v.: învechit, rar) De(-a) primă sau din primă = (care este) de la început, dinții. *Cartea de primă la Moisi*. PALEA (1581), ap. GER I, 33-34. *Ituber, născutul mi a de-a primă, tu țării mea și țutarea mea*. IB., ap. id. ib. 35-22. *Den brana și poezia a să dei jurgu den prima*. IB., ap. c. CR. 72-2. *Copiește lie dovoa Libe de i tără, osămăina eotră eole den primă*. IB., ap. id. ib. 79-22. (Regional) În: *primă* = (care a fost) făcut înainte de vreme; prematur. *Te luam jrenu primu*. CONV. III, XX, 1015. Din (sau în) primă = a) (regional) (care este) s-a f. ut (c.): de timpuriu, devreme. *Pere se coc în primă*. IB. [Am semănat porumbul] *jeoa din primă*. ALR SS V h 1316-57; b) (învechit) (care este) înainte de toate, mai întâi. *Taste drept den primă sa ne curățesă cu aceasta usteneală și sote*. CORESI, ap. DHR II, 261.

- Din lat. *prima*.

PRIMĂ³ s. f. v. primă¹.

PRIMĂRĂȘ s. m. (Prin sudul Mold.) Diminutiv al lui primar² (III 1). Cf. SLZ. VIII, 28. *Cărăușă la piriaz. Bătută de-un primărăș*. ib.

- Pl.: *primărăși*.
- Primar² + suf. -aș.

PRIMĂREĂȘ s. f. Soția primarului² (III 1); femeie care îndeplinește funcția de primar² (III 1); primăriță. *Primăreasa ca primăreasa, da maica preoteasa e o bunătat' de înșoasă*. DELAVRANCLA, s. 49, cf. DDBF, TDRG. *Spuce-i și primăreșii că primaru fine cu mosneagu*. GİRLEANU, s. 32, cf. CADE. *Doamna primăreacă stăfînd că ajunsese pe un teren luncos a pus punct convorbirii în mod distins*. VLASIU, D. 59. *Toată șulica ba la primăreacă, ba la preoteasă*. SADOVEANU, O. X, 607, cf. SCRIBAN, D., DEX. PAMFILE, C. 50.

- Pl.: *primăreșe*.
- Primar² + suf. -easă.

PRIMĂREȘC, -EĂȘCĂ adj. (Rar) Care aparține primarului² (III 1), privitor la primar², de primar². *Primarul, nea Tudorache, stă la masa primăreacă*. VISSARION, EL. 169.

- Pl.: *primărești*.
- Primar² + suf. -esc.

PRIMĂRI vb. IV. Intrans. (Prin nord-estul Ol.) A exercita funcția de primar² (III 1). CIAUȘANU, GL. *Am primărit destul!* id. ib. ♦ Tranz. fa c.t. (Rar) A face, a investi, a numi primar² (III 1) (pe cineva). *De aceea-i primar, ca să fie așa cum li Mălin. Altfel, l-ar lăsa boierii în bordei, nu și l-ar primări, ca să aibă ce-l fine lingă masa lor pentru porunci*. GALAN, Z. R. 74.

- Prez. ind.: *primăresc*.
- V. primar².

PRIMĂRIE s. f. 1. Organ local al puterii de stat în comune, orașe și municipii, în care își exercită funcția primarului² (III 1); p. c.n.l. clădire în care își are sediul această instituție; funcționarii instituției. *Sub ce ocupațiune străină, -n primărie se face împrumuturi și chiar în loterie?* BOLINTINEANU, O. 175. *Leiba a ners la primărie, apoi la subprefectură, să denunțe pe omenințălor*. CARAGIALE, O. I, 56. *Zidirea cea mare, care se vede mai în vale, este primăria*. SLAVICI, S. I, 30. *Măcar de s-ar clădi cuibul în clopotniță ori sub streșina primăriei, tot o să cante*. DELAVRANCLA, s. 41, cf. DDBF. *La primărie li adunare mare de săteni și ascultă ce le spune inspectorul comunal*. SP. POPESCU, M. G. 21, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Voiau să intre în primărie, că cica primăria e a lor acu. - Ia uitte, brică! Am ajuns să fie primărie înște făcându cu ou!* PLICĂ, O. 230. *Baluse de mult nouă căsuri la ceasornicul de la primărie*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 325. *Intră un jrgar de la primărie*. AGIBICIANU, A. 214. *Eu îți spui să tot rucul. - Ia tac!* - *Atunci l-ora lăia noi, primărie, și-om face cunoscut celor mari*. GİRLEANU, S. 38, cf. 12. *Florica li dădu o hirtie de la primărie*. BUJOR, S. 36, cf. 65. *Are de dus niște porunci la primăria din Șor. Hogăș, DR. I, 130. Cind li venea partidul la putere era și domnu Gică rumt la primărie*. BASSARABESCU, V. 51. *Un grup de țărani aștepta la primărie sosirea armatei*. BLEBĂNEANU, B. II, 212, cf. I, 198. *Ori mă duci la primărie, ori te duc mă-ta la cinștir*. GALACTION, O. A. I, 98. *A doua zi, numii ce mă pomenești cu ordin de la primărie*. BRĂTESCU, O. A. II, 198. *Pe unde n-om umbra? Cui n-om ceru? - La primărie, la școlțel școlur*. SEBASTIAN, T. 306. *Din primărie în primărie, ... cu căruță, cătare, am ajuns în munte*. VOICULESCU, P. I, 79. *A pui de la primărie anchetă și cercetare*. SADOVEANU, O. VIII, 186. *O mare parte din elementele ce lucraseră în fostele primării au rămas în funcțiune*. SCĂITERA, 1952, nr. 2394. *Văd școala școlț cu lună ... Și-n deal primăria*. ARGHEZI, VERS. 356. *La primărie morți au fost școlțoșii de aele*. STANCU, II, A. I, 55, cf. III, 15. *Primăria, pretura, jandarmii, au hotărât mîna-n mîna să nu dea drumul bolozelor*. V. DOM. mai 1954, 28. *Am numai lui putea să-i fie feneie fără felicitările primăriei și fără binecuvîntarea bisericii*. VINEA, L. II, 269, cf. 240. *Te-a căutat azi vătășdul de la primărie*. H. LOVINESCU, T. 98. *Intrase la primărie ca ajutor de secretar*. PREDĂ, M. 154. *Ca o vlttoare vie, Curgeau flămînzii, aușfi, la primărie*. LABIȘ, P. 311, cf. VASILIU, C. 91. *De n-a serie cum se serie, L-oii țpa din primărie*. FOLC. TRANSILV. I, 111. ♦ (Regional) Școala primăriei = școala primară, v. primar² (I 3). CIAUȘANU, V. 191. ♦ (Regional) Judecată, proces (în cadrul primăriei I). *De pâr și la primărie*. ZANNE, P. IV, 556. *Cite mi-ai făcut tu mie, N-om o coală de hirtie Ș-un logofăt să le scrie, Să te trag la primărie*. CIAUȘANU, V. 68.

2. (Regional) Primariat (I). *Isprăvile lui Finuleț din vremea primăriei lui, acum douăzeci și patru de ani*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 338. *Nu prea aveau*

vălenăreanu gust de primărie în împrejurările tot mai rele ce se desfășurau. AGIBICEANU, A. 516, cf. SCRIBAN, D. În așteptarea unui jost mai înalt se mulțumise cu primăria. STANCU, H. A. I, 48. ♦ P. CXL. (Neobișnuit) Primar² (III 1). Suge primărie, sugr, că doar nu te-a îmbătrânit coloa bisiciții. DELAVRANCIU, S. 7.

- Pl.: primării. - Și: (regional) premărie s. f.
- Primar² - suf. -ie.

PRIMĂRII adj. (Regional: în sintagma) Pere primării = specie de pere timpurie. Bătrânu venea cu etle o traistă de cîrșe, d' pere primării. SLAVICI, S. I, 172, cf. CADE, PAMFIE, C. 50.

- Primar¹ - suf. -iu.

PRIMĂRIIȚĂ s. f. Soția primarului² (III 1); femeie care îndeplinește funcția de primar² (III 1); primăreasă. Cf. TURG. Mi-au spus tu soaptă că primăriașă era să mă cunoască. VLASIU, D. 51, cf. 57. Primărieșă era un român oacheș ... Primărieșă era o gospodină zimbătoare. SADOVEANU, O. VI, 180, cf. X, 611. Să alegem primar dintre noi, Primărieșă cu catrină și bondiță. MAT. FOLK. 1455, cf. 1416. La primar, cu primărieșă, La vâtav, cu vâtavieșă. GR. S. VI, 135.

- Pl.: primărieșe.
- Primar² - suf. -ieșă.

PRIMĂRIȚĂR s. m. (Regional) Invitat la nuntă din partea mirelei (cînd acesta merge ca ginere în casa miresei) sau din partea miresei (cînd aceasta se stabilește ca noră în casa mirelei) (Șieu Măghereș - Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 287.

- Pl.: primărieșă.
- Cf. prim².

PRIMĂRIȚĂRIF, -ĂRIȚĂ adj. (Prin nord-estul Transilv.; despre oameni și animale) Hoinar, vagabond. Cf. BUGNARIU, S. 51/491. Primărieșărieșă zece și despre animale. id. ib. Acesta-i etne foarte primărieșărieșă. id. ib. - Accentul necunoscut. - Pl.: primărieșărieșă, -ărieșă.
- Etimologia necunoscută. Cf. prim² a f a r.

PRIMĂRIȚIE s. f. (Înviehit, rar) Primație. Se iscă rivalitatea între papa și între episcopul Constantinopolci pentru primăție. SĂULESCU, BR. I, 118 18.

- Primar¹ - suf. -ie.

PRIMĂVARĂ s. f. 1. Anotimp care succede iernii, cuprinzînd (în emisfera noastră) intervalul dintre echinocșiul de la 21 martie și solstițiul de la 21 iunie. Vara și primăvara tu a o fecceți. PSALI, HUB. 61/14, cf. PSALT. 118. Iată atu așăflor ca trecu iarna și primăvara înceape-se. CORESI, LV. 87. Muri Rahila la mine, tu păntutul Canaanului, în aceea calc, și era timp de primăvară. PALIA (1581), 202 12. În luna primăvarăci ai ieșit așară den Eghipt. ib., ap. c. cr. 80/27. Trecu iarna și înflori primăvara. MOXA, 386 39. Frigul și zădăru, vara și primăvara, dzua și noaptea u-or mai părăsi [pămîntul]. DOSOFFEL, ap. GCR I, 266/28. Fiind precum bună de primăvară ... s-au îndemnat măriia-sa de au merge cătră satul mării-sale. R. GRECANU, CM II, 168, cf. 196. ANON. CAR. Primăvara să înceapă friguroasă, apoi uscată și caldă. CALENDARU (1733), 42/2. Iarna va fi bună, primăvara și vara ploasi (cca 1750). GCR II, 59 1. Iară fiindu primăvară, tu loc de ierburu pune flori de soe. MINCĂRIILE, 81/13, cf. KLEIN, D. 106. Era toama tu miez de primăvară. BUDAI-DELIANU, T. 173, cf. 93. După ce trecu iarna și începu primăvara, Fșop ... s-au dus în Eghipt (a. 1812). GCR II, 208/39, cf. DELU. Iacă primăvara lină Dorul nostru a plinit. ASACHI, S. I, I, 92, cf. 203. La primăvara viitoare se vor începe lucrările curățirii a arinișului. CR (1816), 37/18. În fiecare primăvară vede cîeva renoindu-se ... ornamentele și mobilele. ib. (1818), 12/49. În primăvara viitoare va merge să bată Viena. BĂLESCU, M. V. 88, cf. PANN, P. V, I, 6/2, POLIZU. Orice viitoare

unbește primăvara. BOLLIAU, O. 76. Raza cea de primăvară Peste timpuri oscila. MUHI ȘANU, P. 6 3, cf. 223. Orelt mai trăiește De nici o primăvara nu poate fi-nerzid. ALEXANDRISCU, O. I, 110. În regiunile noastre numim primăvara anotimpul cuprins între ecuinocșul lui martiu și solstițiul lui iunie. DRĂGHICEANU, C. 92. Primăvara cu lăcrămiore În locul iernii vine zimbînd. ALEXANDRI, O. 126, cf. 173. CHAC, I, 305. Dar pe grupa lor cea sfîntă, Cum dă utat de primăveri, Două păsărele etat. BOLENTINIANU, O. 59. Vegetațunea zimbătoare a primăverii pere ofilită zub așăfla stăci (nește). ODOBESCU, S. I, 191, cf. 318. La căldura soarelui de primăvară ... o volociune plăcută cuprinse nervii omului. CABAGIALI, O. I, 57. Cîte lucruri frumoase nu le spuca primăvara ca florile, vara cu poamele și păsărețul vesel. DELAVRANCIU, T. 151. E o zi de moină, pătră-i primăvară. VLĂDUȚĂ, O. A. II, 91, cf. 76. De voști o primăvară cu flori albe de la rai, După datinile farii să cinșim pe İntu Mai. BILDICIANU, P. 51. Trecu iarna, vine primăvara frumoasă, caldă. DUNĂREANU, S. 117. Ce fericiți ne simșim etud ... mitasim oerul de primăvară! BIANU, D. S. Într-o zi din primăvara trecută s-a oprt să asculte o privighetoare. BRĂTESCU-VOINESCU, P. 23, cf. 225. Sorbeca cu lăconie acru primăverii. AGIBICEANU, A. 12, cf. 33. Numai venirea primăverii îi dezlipi unul de altul. GIBULIANU, S. 20. Fia o zi de primăvară minunată. RIBREANU, I. 262. Pe insulă era primăvară vesnică. BASSARABESCU, V. 112. Era în primăvara anului 1915. GALACTION, A. 71. Peste o lună dă primăvara. C. PETRESCU, C. V. 149, cf. id. I, II, 175. Azi e-năiaa zi de primăvară. D. BOTLZ, P. O. 159, cf. 17. Amorfiți de răcoarea unei diminești de primăvară, scoboram vertiginos ... panta de la Btrnova. BRĂTESCU, O. A. II, 7, cf. 409. În cabinetul colonului năvălise primăvara și era soare. SAHIA, S. 71, cf. 61, 88. Venea primăvara și puricii se prăseau. VLASIU, A. P. 339, cf. id. D. 167. Au păzut primăvara în toiu ei. SADOVEANU, O. X, 283, cf. IX, 201. Voi umbra primăvara întragă priu Ilguri. BLAGA, P. 24, cf. DIMETRIUS, A. 239. Noșile asta de primăvară-s primejdiioase. H. LOVINISCU, I. 95. Primăvara își înalță, ca o rugăciune, mîrcasma. ISAC, O. 216. În primăvara asta cea dinții, Puserăm beznelor tutaror căpătii. DEȘLIU, C. 31. Ascultă-u etnp cum ună primăvara Fieșea clinchetelor ci lăchud. LABIȘ, P. 309, cf. 63. Primăvara își facea loc cu greu pe aceste pămînturi înalte și umbroase. V. ROM. IANUARIE 1965, 52. Primăvara cum sosește, Cătana la drum pornește. FOLC. TRANSILV. I, 117, cf. 169. Numai cu o floare nu se face primăvara. ZANNE, P. I, 167, cf. GALACTION, A. 387. Pina nu vine primăvară nu se face vară (=fiecăre lucru la vremea lui). Cf. PANN, P. V, II, 71 7, ZANNE, P. I, 61. < Fig. Pe geamuri gerul zăgrăise o primăvară de flori iernatică. DIMIETRIUS, O. 120. Sub scrinele-i surșuri, ierni se schimbă-n primăveri. COȘBUC, P. II, 138. Și-n ochiul voștru-i primăvara. GOGA, POEZII, 5. Isprăvile acestor copii fără stăpîn însemnează primăvara destrăbălări și a crîmvi. GALACTION, A. 115. E-atita primăvară-u roi, iubite! CAZIMIR, L. V. 7. Te chem în veacul meu Spre-o primăvară rouă. CĂLINESCU, L. I. 109. Nu se poate că după iarna învrăjbirii între popoare să nu izbucnească primăvara prieteniei dintre ele. CONTEMP. 1953, nr. 357, 1/3. < L. o. c. a d j. De primăvară (=a) (despre plante sau părți ale lor) care crește, care se dezvoltă în timpul primăverii (1); primăvarărie (2). Flori de primăvară. (Ca determinant, urmînd după nume de plante sau de animale, indică specii sau varietăți ale acestora) Grlu de primăvară. PAMFIE, A. B. 103. Secară de primăvară. ALB I 927 186. Gînduci de primăvară. ib. 1 898/160. Aglici de primăvară. ib. 1 955 359. Burești de primăvară. ALB II 6 101 53; b) (despre sămînța plantelor) care se seamănă în timpul primăverii (1); din care cresc plante primăvarărie (2). Sămînța de primăvară să seamene la vreme, și nu înțrzie. CALENDARU (1733), 21 11, c) care se efectue-

eză, care are loc în timpul primăverii (1). Nu se grăbea însă cu aratul și semăntul de primăvară. BERBEANU, I. 269. Era un matle ploios și trebuia să înceapă araturile de primăvară. CAMIL PETRESCU, O. I, 16. În timpul ternii se fac pregătirile pentru campania agricolă de primăvară. CI 1962, nr. 685, 3/1. Faci planuri pentru însușirea muncilor de primăvară. LĂNGRĂNȚAN, C. I, 6; d) care este potrivit, indicat pentru primăvară (1), care se poartă în acest anotimp. Negestorii își primeau într-unul de mărfuri meschine de primăvară. C. PETRESCU, A. 468. Ar fi vrut boine de primăvară. CĂLINESCU, L. O. I, 202. < 1. o c. a d v. În primăvară = a) în timpul primăverii (1): în fiecare primăvară. Iarna și limpurii în primăvară [crăița albnelor] ... mai puțin ouă pâne. TOMICI, C. A. 26/12. Frumusețile tinării Zoe înfloresc repede ca un arbor în primăvară. BOLINTINEANU, O. 327. Dragostea noastră ... A-nciput în primăvară. PARASCHIVESCU, C. T. 23; b) în cursul primăverii (1) trecute. Am făcut în primăvară o încrețitură îngrozitoare. CAMIL PETRESCU, T. I, 48. Pe urmă, în primăvară, oțăruse din cine știe ce rădăcini. C. PETRESCU, I. II, 13. Cristiana venise în primăvară să se statornicească aici. DEMETRIUS, A. 123; c) în cursul primăverii (1) viitoare: la sosirea primăverii viitoare. Lăsa-o-a oastea turcească la Holin ... pân-în primăvară. NECULCE, I. 15. Și-l lasă să stea până în primăvară etud să pritocească vinurile (a. 1719). OCR II, 45/22. Din această pîreie cu scăput puțină jurind să vie cu putere și mai mare în primăvară. SADOVEANU, O. XII, 350. La primăvară -- în cursul primăverii (1) viitoare: la sosirea primăverii viitoare. Iar pân-în primăvară Să fie gata să iasă aforă. BUDAI-DELEANU, T. 173, cf. 301. Au anulat execuția planurilor lor pînă la primăvară. CR (1846), 222/1, cf. DDFP. Veni-vor rîndurile din nou la primăvară. COȘBUC, P. II, 192. La primăvara Găsi-vor iar cîmpii în sărbătoare. DENSUSIANU, L. A. 48. Pînă la primăvară n-o să ne mai vedem. STANCU, R. A. III, 18. Ar fi mai bine să pleci la București pînă la primăvară. 1 Februarie 1962, 30. Că de-o fi vreo pace-n țară Vu veni la primăvară. JARNIK-BIRSLANU, D. 135, cf. 266, 280, ALR SN VI h 1 835. Astă-primăvară = în cursul primăverii (1) trecute. Cînd a fost astă-primăvară la mine, mi-a lăsat niște cărți. NLEGRUZZI, S. I, 59. Astă-primăvară, era în martie, mă-ntorceam de la lucru. SEBASTIAN, T. 70, cf. 52. Spre (sau, învechit și regional, despre, de) primăvară = cînd se apropie primăvara (1), în ajun de primăvară. Și s-au și rîmuită gheța, că era de primăvară. NECULCE, I. 107. Tără la anul, de primăvară, vinut-au poroncă de la Poartă la Antohi Vodă. id. ib. 182, cf. 200. L-au finut la casa lui, în bună soarelă, pînă dăspre primăvară. R. POPESCU, CM I, 421. Nu te-am putut vedea deelt spre primăvară. SADOVEANU, O. XII, 353. Spre primăvară, broscuțele trecite de umezală străbăteau peluzele cu salturi mici. BARBU, P. 30. Foarte verde de secară, Colca despre primăvară, ... A ieșit Pîntea afară. BALADE, II, 369. < E x p t. A bate (m) vînt de primăvară (peste ceva) = a risipi, a spulbera (ceva) fără urmă; a face să nu mai existe. A băut un vînt de primăvară peste averea lui. ZANNE, P. I, 90. (Regional) Ploaie de primăvară, se spune despre ceva foarte folositor. Cf. id. ib. 61. < (Adverbial; în forma primăvara) În cursul, în perioada, de-a lungul primăverii (1); în fiecare primăvară; la începutul primăverii. Primăvara au început a face gătire mare turcii. ISI. T. R. 33. Primăvara r-au venit veaste să meargă la oaste în țara țească. R. POPESCU, CM I, 438. Rîul de munte, primăvara, ... Să versă și bujdește. BUDAI-DELEANU, T. 265. Primăvara vin cocorii și-nfloresc zambilele. VLAMUȚĂ, O. A. II, 230. Primăvara suflă fumuri de pe toate văile ea să se limpezescă văzduhul. SADOVEANU, O. XII, 249. Pătura îmaculată a zăpezii, nemînjilă de circulația mecanică, rămînea pînă primăvara pură. ARGHEZI, B. 101. A florilor serafică potară N-o poartă pomul primăvara-n spate. CĂLINESCU, I. L. 157. Primejdia osta se arăta luscă numai toamna și

primăvara. v. rom. septembrie 1954, 123. Un loc împădurit și moerlos, primăvara și toamna, raiul brînduselor. BENICU, M. C. I, 72. El a venit îndărăt de la Marea, primăvara. PHLEA, I. 114. Erau acolo ... niște tușșuri care, primăvara, înfloreau alb, spumos. T august 1961, 79. Primăvara-i noaptea mică, Nu-i de mers la ibonnică. JARNIK-BIRSEANU, D. 95, cf. 243. Din semînșuri primăvara să nu dai nimăru. SEZ. I, 51, cf. VI, 24. Săraca inima me ... Ca iarba primăvara. DENSUSIANU, T. II, 191. Cîntă cuca primăvara, Bucură lumca și țara. FOLC. TRANSILV. II, 13, cf. 46.

2. Fig. (Mai ales în sintagma primăvara vieții) Vîrsta sau perioada tinereții cuiva. O! dulcea și draga primăvară A zilelor mele, cum apusă! BUDAI-DELEANU, T. 80. Se juca singuri pe o cîmpie În primăvara vieții lor. ALEXANDRESCU, O. I, 220. Tinerețele sînt primăvara vieții. ZANNE, P. II, 773, cf. BĂRCIANU, I. Iarnă e aici (arată țărul) și niciodată primăvara nu va mai sosi. DELAVRANCEA, O. II, 17, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Fetele nu ies: stau în odăi, pătice și lemute, în primăvara vieții lor. SADOVEANU, O. VI, 357. Primăvara vieții mele s-a scuturat. id. ib. XII, 345.

3. Fig. (La pl.) Ari ai unei persoane tinere; p. e x t. vtemuri, timpuri frumoase, fericite. Trăicu acum într-a lor cetățuie justie, pîrtind dorul frumoaselor zile trecute și mîngîindu-se cu nădejdea primăverilor viitoare. ODOBESCU, S. I, 152. Mai trăi-voi primăveri să-ni văd țermele și cîni? COȘBUC, P. II, 171. La numără 15 primăveri. CADE, O, cînd va fi un cîntec de alte primăveri! BĂCOVIA, O. 54. (Glumeț) Tșinără mîndră am țau ... C-o trecut alaltăieri Dze obzșă dze primăveri. DENSUSIANU, T. II, 190.

4. (Transilv.; la pl.) Arături sau semănături care se fac în perioada primăverii (1). Com. din CILNIC - SEBEȘ, ALR II 5 095/331, 5 195/235, 284, A I 20, 21, II 7, 12.

5. Art. Numele mai multor dansuri populare (hore și jocuri de brîu); melodie după care se execută aceste dansuri. Cf. VARGHE, D.

- Accentual și: primăvară. - Pl.: primăveri și (regional) primăveri (com. din CILNIC - SEBEȘ, ALR I 171, ALR II 5 095/331, 5 195/284, A I 20, 21, II 12), primăveri (ALR I 171), primăvere (ib. 171/120). Gen.-dat.: primăverii și (astăzi rar) primăverei, (învechit) primăveriei, primăveriei (COREȘI, EV. 309). - Și: (învechit și regional) primăveară, (regional) primăvară (ALR I 171/85), primăvară, primăvară (ALR SN VI h 1 835/130) s. f.

- Lat. primavera.

PRIMĂVĂRĂ vb. I. 1. Refl. impers. (Prin Transilv. și prin Maram.) A se desprimăvara. Cf. DRU, ALR SN III h 781/362.

2. În t r a n z. (Rare) A-și potrece primăvara (1) undeva. Cf. SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: primăvăréc.

- V. primăvără.

PRIMĂVĂRĂȚ s. n. (Regional) 1. Scoatere a oilor și a vitelor la pășune în timpul primăverii (1); faptul de a le ține în acel loc. Cînd țierile erau cu totul aspre și lungi iar verile erau secețoase ..., ei își duceau țermele pe valea Secașului ... la „țomna” ori „primăvără”. ER. S. V, 305. I-am dat ... 3 oi să le ție pînă la timpul primăvărătului. CAMILAR, S. I, 252, cf. DL, DM.

2. (Concretizat) Loc unde fată oile, la stînă (Șimon - Brașov). CHEST. V 46/82.

- V. primăvără.

PRIMĂVĂRĂȚEC, -Ă adj. v. primăvărătice.

PRIMĂVĂRĂȚIC, -Ă adj., subst. 1. Adj. Care ține de primăvară (1), privitor la primăvară, caracteristic primăverii, care se manifestă primăvara, care anunță primăvara, asemănător primăverii; (rar) primăvăros (1), primăvărel (1), (învechit, rar) primă-

văresc. Cf. LB, CIHAC, I, 305. *Această zăpadă ... se topește acum sub adierea încropită a zefirului primăvăratice.* ODOBESCU, s. III, 41, cf. I, 231. *Venea cu cle și o adiere primăvăratice.* SLAVICI, o. II, II, cf. DDHF, BĂRCIANU. *Nourii greci, înadușitori, ... prind a fi risipiți de un vnt primăvăratice, întremător.* ADAM, R. 50, cf. ALENI, W. *Într-un amurg primăvăratice ... Tu mi-ai trimis întâia rază Din ochii mari.* GOGA, POEZII, 260, cf. IDRG. *În odaia plină de muros de năcări și băuturi, băteu fșii largi de lumină albă primăvăratice.* REBREANU, I. 242, cf. 209. *Soarele primăvăratice mă îndemna afară.* C. PETRILESCU, s. 208, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Întră Maria deodată, ea adusă de un vnt primăvăratice.* SADOVEANU, o. V, 180. *Cu privire la răstimpul primăvăratice al unei povestiri, ni se spune: „Arceuseră două luni de zile și de flori”.* VIANU, A. P. 273. *Plină azi a fost doar altă de frumos, de primăvăratice.* T. POPOVICI, SE. 391, cf. id. s. 8. *Vremea ne plăcea pentru că traversam o iarnă plăcută, aproape primăvăratice.* BARBU, P. 36. *Stut de așteptat zile frumoase, călduroase, primăvăratice.* ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6589. ♠ Fig. *S-ar zice că natura a întipărit aici o dulce și primăvăratice sârutare pe stiuul munților iernatici.* BOGAȘ, DR. I, 15. ♣ Fig. *Timerec: fraged. Nu te smulge somnului și îținei dect amintirea ei primăvăratice, și de șapte luni nu foși să mai stingi ... flacăra ochilor ei.* GALACTION, o. 180, cf. DL, DM.

2. Adj. Spec. (Despre culturi, vegetație, plante sau părți ale lor) Care crește, care se dezvoltă în timpul primăverii (1); (rar) primăvăros (2). *Porumbiștile primăvăratice erau o podoabă.* DELAVRANCEA, s. 54. *O empie prin pielea căreia mijșete stiu primăvăratice.* id. t. 56. [Crini] *fragezi și primăvăratice ... Mă sorbiră extatici.* MACEDOANSKI, o. I, 181. *Așeză pe masă, tuaintea prezidentului, un buchet de flori primăvăratice.* AGĂRBIȚEANU, A. 510, cf. DS. *Trântit în iarbă rup ca dinții ... Mugurii Unui vlăstar primăvăratice.* BLAGA, POEZII, 8.

3. Subst. (Regional) Taxă care se plătește pentru pășunatul și îngrijirea oilor în perioada primăverii (1) (Poenari — Tîrgu Jiu). Cf. GL. OLT.

— Pl.: primăvăratice, -ce. — Și: primăvăratec, -ă adj.

— Primăvară + suf. -atic.

PRIMĂVĂRĂTOARE s. f. (Prin vestul Mold.) I oc unde stau ciobanii cu oile la păscut în timpul primăverii (1). Cf. H X 5, 31, 45.

— Pl.: primăvărători.

— Primăvara + suf. -aorc.

PRIMĂVĂRĂTEL, -EĂ adj. (Rare) Primăvăratice (1). *Și de-acolo-n depărtare Pe un vnt primăvărel ... Duce-m-aș tuică-nainte.* ALECSANDRI, P. II, 127.

— Pl.: primăvăreți, -ele.

— Primăvară + suf. -el.

PRIMĂVĂREL, -EĂ adj. (Regional; în sintagma) Văr primăverel sau vară primăvărea = văr (sau vară) pîmar(ă), v. pîmar¹ (leud — Vișeu de Sus). BIRLEA, I. P. M. I, 29. *Merg trei veri primăverei, Îs tustrei păcurărei.* id. ib., cf. II, 491.

— Pl.: primăvăreți, -ele. — Și: primăverel, -eă adj.

— Cf. pîmar¹, pîmară.

PRIMĂVĂRUESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Primăvăratice (1). Cf. DRU.

— Pl.: primăvărești.

— Primăvară + suf. -esc.

PRIMĂVĂRĂȚĂ s. f. (Bot.; popular) Ghiocel (*Galanthus nivalis*). Cf. POLIZU, CIHAC, I, 305, DDHF, GHETIȚ, R. M., BĂRCIANU, ALENI, W., IDRG, ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 73.

— Pl. primăvărite. — Și: (regional) primăverită s. f. ALENI, W., BORZA, D. 73.

— Primăvară + suf. -ită.

PRIMĂVĂRIU, -IE adj. (Învechit, rar; despre tinuturi) Cu climă asemănătoare primăverii (1). *Se trage dintr-o țară în vezi primăvarie, Unde na-i ger, nicea stături, ci numai dulci căldure.* CONV. III, IV, 74, cf. SEC VI, 77.

— Pl.: primăvării.

— Primăvară + suf. -iu.

PRIMĂVĂRÓS, -OĂȘĂ adj. (Astăzi rar) 1. Primăvăratice (1). *Într-o zi primăvăroasă ... Se coboar-o drăgăstoasă Muză. ILLIAD, o. I, 261, cf. POLIZU. Zorile primăvăroase Ce-nctura anu mei Ah! nu stă așa frumoase Ca și fețișoara ei. F (1872), 14. Neț rofittnd de timpul primăvăros care mă atrage în grădină, am fost obligat să stau liniștit în casă.* ALECSANDRI, s. 86, cf. DDHF, BĂRCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE, DL, DM. ♠ Fig. *Citva timp moi apoi, peana-i [poetului] Imjinsă și mai rāpede de o veselă suflare primăvăroasă, în mîngie alin.* ODOBESCU, s. II, 519. *N-am fost noi țoți legănați din prunice cu acele strofe primăvăroase, în care ni s-a spus cum omul poate să guste ... toate bunătățile vieții terne?* id. ib. III, 152.

2. Primăvăratice (2). *Tu ai fast ca floarea cea primăvăroasă.* HELIAD, o. I, 155. *Undele cu vasele Se-n-cunaua vătoase, Ca valurile timpului Cu flori primăvăroase.* BOLINTINEANU, o. 121.

— Pl.: primăvăroși, -oase.

— Primăvară + suf. -os.

PRIMĂVĂRĂȚĂ s. f. (Bot.; regional) Ghiocel (*Galanthus nivalis*). *Ghiocelul ... este cunoscut sub diferite nume: cocanel, primăvărătuță, clopafel.* ȘEZ, XV, 36, cf. BORZA, D. 73, SEC V, 200.

— Pl.: primăvărațe.

— Primăvară + suf. -uță.

PRIMĂVEĂRĂ s. f. v. primăvară.

PRIMĂVEREL, -EĂ adj. v. primăverel².

PRIMĂVERIȚĂ s. f. v. primăvăriță.

PRIM s. m. v. prim¹.

PRIMBĂ s. f. v. plimbă.

PRIMBLĂ vb. I v. plimba.

PRIMBLĂRE s. f. v. plimbare.

PRIMBLĂ s. f. v. plimbă.

PRIMBLĂREȚ, -EĂȚĂ adj. v. plimbăreț.

PRIMBLĂTOR, -OĂRE s. m. și f. v. plimbător.

PRIMBLĂȚUĂ s. f. (Regional) Bandă, bordură, șnur etc., de obicei dintr-o țesătură frumos lucrată sau din broderie, cu care se ornamentază unele veșminte pe margini; (regional) prim¹ (1). V. p r e m u i t u r ă. (Bășinari — Cîsnădie). PĂCALĂ, M. N. 514. *Șinorul sau primblătura care se întinde ... de jur împrejurul cojocului se face din mătase neagră și roșie.* id. ib.

— Pl.: primblături.

— Primblă + suf. -tură.

PRIMBLĂ¹ s. n. v. plimbă.

PRIMBLĂ² s. n. v. prim¹.

PRIMBLĂȚĂ s. f. (Regional) Prețea (1) (Berivou Mici — Făgăraș). Cf. CHEST. VI 312 2.

— Pl.: primblățe.

— Primblă + suf. -uță

PRIMBURĂ s. f. v. prim.

PRIMEALĂ s. f. f. (Învechit, rar) Primire (II).
...pre ca să sufere cu doruri îndostulate întotdeauna îmbogăţite... fr. strâini cu primeala, pre săraii cu mila (a. 1715), av. I. 196.

2. (Învechit, rar) Prinos (I); ofrandă. *Coşţul lor era pregăt. şi primavalele din toate bucatelor ce aducea totodată la bes-artici.* ANTIM, o. 262.

3. (Regional) Accos de furie, de nebunie sau care, în soseşte, are loc holi manifestat prin convulsii. *Fuzi-tii furiei. Lucră-i răcorile. Şi prim-ala. Şi lirtuiala.* MAT. FOLK. 1369. *Ce primeală ai? Ce te-a găsit?* CĂ-1 SANU, v. 191. *Are primeli, paie-ar avea „boala copiilor”.* ARH. OLT. XXI, 273.

- Pl.: primeli şi primole.
- Prim - suf. -cală.

PRIMÉI s. n. v. primez.

PRIMÉII s. n. v. primez

PRIMEJDE s. f. v. primejdie.

PRIMEJDE s. f. f. Întâmplare, situaţie, fiinţă etc. care ameninţă securitatea sau existenţa cuiva sau a ceva; pericol, nevoie (f). (latinism rar) pernicie, (învechit, rar) primejdială. *Mai als de primejdia den casă forte cu ancore a să feri făcăruia.* M. COS-118, ap. GER I, 200 26, cf. 203 22. *Şi cheamă către Domnul cândă lă suşaro se de realele* (mex oile c. primejdii ditor izbiri c. PSALT. 228, cf. 264. *Multe primejde călăvăr pentru dironţa credinţă.* DOS-111, v. s. octombrie 967 9, cf. 437 24. *De călăvăr) şi de se de fu în mare primejdie* (a. 1692). GER I, 209 16. *În perlea a pătra să va rătă...* şi de primejde; reno-1000) a petrecătoşilor în lumca acosta. N. COS-118, ap. GER II, 10 21. *Văzându-se unul cu altul, multă jole au erat de primejdiale c-ai impresurase.* B. PE-118, cm I, 286, cf. 171, ANON. CAR. *Să judeci c-ai-1000)...* c. primejdii geale are! (a. 1777). GER II, 112 18. *Oamenii la care primejdie nu rădică mei îndrăzneala, nici dr-afle soac-ala, însuşi n-arteau să schieste de dinşi* (a. 1794). id. ib. 152 49. *N-privirep, nu canose pri-1000) idru carea mă aflu.* MOLNAR, BEI. 117 25. *Rugăm dor pă mörör-ala foarte Ca să ne deie pă drum vo pară...* Ca la primejale să ne jute. BUDAI-DE-118, t. 100, cf. CLEMENS, BELU, LB. *Lăconia cu t-erut pe oameni supt fături de primejdii.* SR (1830), 3^e 2. *Viteazul domn nesocotit o primejdie aşa de îndrăzne.* BĂLCESCU, m. v. 73, cf. CIHAC, II, 292. *Ceasul primejdiei se a-1000).* ALECSANDRI, T. I, 90. *Junii, aflind primejdia în care se afla guvernul, înce-1000) să se împrăste.* BOLINTINEANU, o. 249. *Fricoşi la primejdii, lăudăroşi...* ostfel ni-1000) aretu rechea literatu-1000). ODOLESCU, s. I, 38, cf. 157. *Ameninţându-i s-a facut levăzută...* Întelgi ce primejdii! CARACIALE, o. II, 10. *Vedea greutăţile şi primejdiale prin care a trecut.* SLAVICI, N. I, 341. *Aşa sta, în limpezimea cimşilor, fără păs de primejdii, coliba hăducaului.* DELAVRAN-118, s. 165, cf. 32. *P-diceo, pe aproape, un om i în primejdii.* MACEDONSKI, o. II, 68. *Simte primejdia şi nu ştie cum s-o înlătura.* VIAHUŢĂ, o. A, II, 30, cf. 118. *DDRI. Moţonezele de raci mă îspiteau, mă atră-1000) au cu riste primejdii.* DEMETRESCU, o. 127, cf. ALINI, W. *Pune miza de sprăjin...* la orice primejdii. PAM-118, s. T. 154. *Lrou de străbătut locuri pline de pri-1000) jii.* GĂRLANU, n. 248. *Caună mare em arat şi primejdii grozavă am isfrunsi.* LUNGIANU, c. 53. *Pentru cine mă curăoste de aproape însă, nu e pri-1000) jdie.* BANŞARABESCU, v. 128. *Asta înseamnă că şi Amara e în primejdii, şi deci Nadina.* REBREANU, R. II, 75. *Stă îndreptat că nu e nici o primejdii.* GALACTON, o. A, I, 47. *Părtind că uită primejdii, se opri jos lângă o gheală mare.* TOPIRCEANU, o. A, II, 45. *A întelcs că-l pndeste o mare primejdii.* C. PE-118, I, 1, 22. *Înaintau lăcuţi, cu picioarele grele,*

proştiţi de primejdiiie nenunărte la care se gndeau. BRĂLESCU, o. A, I, 319, cf. 277. *În cei doi intruşi simte o primejdii comună.* SEBASTIAN, T. 118. *Numei bu-1000) lăul rămăse drept şi căuta neliniştit în josul văii, fiindind primejdii.* VOICULESCU, p. II, 527. *Toluşi il astepta o primejdii în ceasul viitor.* SAVOYEANU, o. X, 266, cf. VIII, 167, 261. *Primejdii pind-şie de p-1000) tudenii şi în p-1000) manenţă încet oamenii nu mai simt siguri că vor apuca zina de mure.* OŢEŢEA, T. V, 322. *Primejdii l. care şi-o cauti orişunde.* GHICEŞTI că te pndeste şi bănuî că se-ascunde. ARGHEZI, VENS. 381, cf. 185. *C. prur jere mai jol reprezenta eu, om bătrîn, faţă de tinerţea dunutale?* CĂLINESCU, E. O. I, 175, cf. 123. *Nu mai era primejdii să fie împuşcat în pădure.* CAMIL PETRESCU, o. I, 80. *Înfrunta pri-1000) jii pentru partid.* STANCU, R. A, III, 195. *Simţi că îi e milă de ea, că ar fi vrut s-o ajere de orice pri-1000) jdie.* V. ROM. septembrie 1955, 63. *Stătea acolo, imobil, ca o ameninţare, ca o primejdii.* DIMITRIUS, A. 330, cf. 348. *Primejdii te fine trecz.* IL. LOMINES-118, T. 9. *Simtea că primejdii care îl ameninţ,* aceea de a-1000) pierde pentru totărauna liniştea... era cu mult mai mare. PREDĂ, M. 482. *Primejdii ră-boului vo fi îndeşertată din viaţa omeirii.* 1 decembrie 1962, 50. *Cite ce primejdii mere s-o împliat acolo!* ALR II 3 512 111. *Fuga ca pasărea Cind vede primejdii.* BALADE, III, 253. *Pata bună trece primejdii ră.* NE-118, CULCI, L. 134, cf. STANCU, R. A, III, 9. *Pre aur facl, totă pe prieten primejdii ispiuşte.* ZANNE, P. I, 116. *Pe cel în primejdii nicicum să-l treci cu vederea.* id. ib. VIII, 496. *Ca apa lină nici o primejdii mai rec.* id. ib. I, 100. *(Prin lărgirea sensului) Expresia litera-1000) răz este pndită estfel de două primejdii, decurgind din natura însăşi a limbajului.* VIANU, A. P. 19, < I. o. c. a d j. *De (mare) primejdii = a)* (exfrem de) primejdios. *Nu mergi astăzi că-i zi de mare primejdii.* PAMFILE, S. T. 47. *Era acolo un veclă loc de primej-1000) die pe care-l cunoştea bine plutaşii.* SAVOYEANU, o. VII, 195, cf. IX, 200. *Îl asteptau altele [indatoriri] mai gîngăse şi mai de primejdii.* C. PETRESCU, A. R. f; b) care vesteşte un (mare) pericol. *Curtind se curi băttina la biserică clopotul de primejdii.* rar, nu-1000) mai într-o dungă. SAVOYEANU, o. V, 615. < I. o. c. a d j. si a d v. (Popular) *Cu primejdii =* (în mod) primejdios; (în credinţele populare) de rău augur. *Îi ziseră că or fi cu primejdii d-a înainta.* BĂLCESCU, M. V. 148. *Trăi lucruri cu primejdii: miţă blindă, apă lină, cărbune potolit.* CONV. LIT. XLIV, 662. *De împru-1000) muşi ciurul sau sula sara în sal, s-o acopori cu pestelea sau altă ceva că-i iarşi cu primejdii.* ŞEZ. I, 276. *Zi cu primejdii.* ALR II 3 512 705. < I. o. c. a d v. (Glum-1000) e) *De primejdii =* extraordinar, grozav. *Ietă sur-1000) priza costumului de marinar...* Stă toţi de păre-1000) că-i şade de primejdii. BRĂLESCU-VOINEŞTI, P. 238. < Ex pr. *A-şi pune viaţa (ori capul) în primejdii* sau (învechit) a se pune (ori a se băga, a cădea) la (sau în) primejdii ori în primejdii. *În primejdii vieţii =* a se expune pericolului; a-şi risca viaţa. Cf. HE-118, RODOT (1645), 484. *Necce un spor nu avea, că cădea în primejdii* (a. 1650-1670). GER I, 235 12. *M-am tenut a mei răspunde, să nu cumva cad în vro pri-1000) jdie a vieţii.* NICULAE, L. 218. *Drept ce să ne jnem fără treabă la primejdii?* BUDAI-DYLEANU, I, 230. *Nu-şi pune capul în primejdii.* CREANGĂ, o. 42. *Un sonder... sulverză o sonă de la erupţie, punându-şi viota în primejdii.* V. ROM. ianuarie 1954, 172. (Cu schimbarea construcţiei) *Însăşi capetele şi a unii şi a alţii părti în primejdii vieţii s-au pus.* C. CANTA-118, CIZINO, cm I, 77. *Ne sil-şti să punem în primejdii aşa de cu obrăznicie a noastră viaţă* (a. 1794). GER II, 152 9. *Un comunist trebuie să-şi pună în primejdii şi viaţa.* STANCU, R. A, III, 244. *A-i fi capul în pri-1000) jdie =* a se afla în mare pericol, a fi pe punctul de a-şi pierde viaţa. *Trebuie s-ascultă că mi-i capul în primejdii.* CREANGĂ, o. 92. (Învechit şi regional) *A da de (sau a veal la) primejdii cu cineva =* a avea un necaz, o supărare cu cineva, a da de bucluc. *Cum*

ari face să să poată mului de Cantimirești, ca să nu vie la vreo primejdie cu Constantin Duca Vodă. N. CUCU, I, 159, cf. UDESCU, GL. A da (pe cineva) de primejdie sau primejdiei ori a băga (sau a pune pe cineva) în (ori la) primejdie sau (învechit și regional) a-i face (cuiva) primejdie = a primum (cuiva) un mare rău, a băga (pe cineva) într-o mare încercătură, într-un mare necaz. *Temelia ... s-au surjel și s-au stricat, nimunii primejdie făcând.* R. GRIȘANU, CM II, 122. *Nu mai euză ca să le mai opreze să-ți fac primejdie.* V. ALEXANDRU, 100^b 12. *Tinerimea la perire bagă. Iar la primejdie fara întregă.* BUDAI-DELEANU, I, 300. *Puseși în primejdie omnia și răspundea sa.* BĂLESCU, M. V, 208. *De ce să-l scoți acum la lumină și să-l dai primejdiei?* STANCU, R. A, IV, 108. *Mai degrabă i-ar face oarecare primejdie decât să-l ajute.* ALB I 311/295. *Mă, diavole, mă deii de primejdie!* UDESCU, GL. ♣ Posibilitatea de a suferi un necaz, o pagubă, de a-și pierde viața în cazul cind ar proceda într-un anumit fel; risc. *De area îndemn, mijloace ca virtutea să învețe. Cu păinjele vieței, patriei sale era seut.* ASACHI, S. I, I, 65. *El holărăște atunci a se jertfi ca altădată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale.* BĂLESCU, M. V, 121. *El poate acum să se lepede fără primejdie de un drept pe care l-a avut.* ODOBESCU, S. II, 27. *Dar talentul lui se străduiește, fie eliar cu primejdie, către ceva mai meritos.* GALACIION, A, 155. *Marii vinători, alatrii de primejdii fără folos, urcători să prigonească fetele până-n rărușii munților, pieriseră.* VOICULESCU, P. II, 316. *Mă tulbură lipsa de pasiune, absența ... curajului și a primejdii din actele elitei tale presupuse.* ARGHEZI, B, 20.

2. (Prin nord-vestul Munt. ↑) urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate sau număr, proporție, dimensiune etc. (foarte) mare. *Primejdie de porumb ca estimp n-o mai fost!* UDESCU, GL. *Primejdie mare de lume la trg.* id. ib. *Așa primejdie de om nici n-am mai văzut.* id. ib.

— Pl.: *primejdii*. — Și: (învechit și regional) *primejde* (pl. *primejdi* și *primejde*), (învechit) *primejde* (DOSOFTEI, V, s. octombrie 43^a 24) s. f.

— Din v. sl. *прѣмѣжѣ*.

PRIMEJDII vb. IV. Fran.z. (Învechit și regional) Aa primejdii. Cf. IDIG, SCRIBAN, D. *Pe iel l-am lăsat lăin la un bir cit o sută de kilo greutate; mai nainte io trebuia să lieg așa cu hurdazău ca să luereze iel, ca să nu-l primejdiască.* T. DISU, J, O, 31. ♣ În fran.z. *O parte mare de nea monarhie sufl jugul lucrului supus este și celălalt parte încă așa a ajunge primejdiaste.* C. CANTACUZINO, LET², I, 115.

— Prez. ind.: *primejdiasc*.

— V. *primejdie*.

PRIMEJDIIȚOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar) Primejdios. *Fără nici o primejditoare pricină ... celălalte barbarilor și supușilor lor să le lăsa.* CANTEMIR, III, 229.

— Pl.: *primejditori, -oare*.

— Primejdil - suf. -tor.

PRIMEJDIOS, -OĂȘĂ adj. Care constituie, prezintă sau poate prezenta o primejdie (D) pentru cineva sau ceva, care expune pe cineva sau ceva unei primejdii (v. RISEANU, RISEANU), care poate pricinui mult rău; periculos, (franțuzism rar) periclitant, (învechit) periculos (D), periculos, (primejditor, primejdicios, (învechit, rar) primejditor, (regional) pozuș (D). *Nu iaste boală mai primejdioasă decât lipsă minții.* ANTIM, ap. GCR II, 632. *Ce vom face ... ca într-o acea primejdioasă luptă să nu rămăneri de acești cumplii prejmași biruiți?* MAVON, P, 17. *Giul prănie inimii lui nizeze. Dar primejdios.* BUDAI-DELEANU, I, 244. cf. 300, 368. GLEMENS, DRU, LB. *Nobilii fără ... ajunse prin aceasta a căpădi pr rogative mari și a fi*

foarte primejdiosii domnitorii. ISAC, M, 542. *Să se ferească de o persoană așa de minca și primejdioasă.* BĂRSC, I, 16 21. *Să se lepede de eluanta cu lăuce alt de rusinoasa presă ce se primejdioasă.* BĂLESCU, M. V, 42. *Levru! dănuțata este un om primejdios!* PR. DRAM, 233. cf. IDIG, C. *De o curatată cea primejdioasă, gătu, coasa a gise veta se îngozără.* ALEXANDRESCU, O, I, 238. *Grozav om se primejdios!* ... *Tribuie numai dă sa mă dăzbur ac dă.* ALEXANDRU, I, I, 448. *Mă pregătomi o-mi apăra zelele împotriva țarilor primejdioase.* id. O, P, 257. *Era apropiat de Dunăre și de primejdiosii mărginași.* ODOBESCU, S, I, 126. cf. 123. *Se vede ca ste solomonit ... de-o așa de primejdios.* GJANGĂ, O, 96. *Ce primejdioasă sputa pertru un labut mei luer.* VLAD² IV, O, X, II, 247. cf. DDRE, BĂRSCANU. *Ar fi un somn bun dacă literatura aceea n-ar fi primejdioasă.* D. ZAMBELESCU, V, I, 63. cf. IDIG. *Aceasta era calitoba a mui primejdioasă a unui tinăr.* AGIRBICIANU, A, 55. *Să fiu cu ochii în patru, că tinărul e primejdios.* REBBLANU, I, 418. *Va trebui să sălțrească unul din actele celor mai primejdioase din viață.* BASSARABESCU, V, 37. cf. CADE. *E un individ primejdios.* C. PETRUSCU, I, I, 243. cf. 274. *A căzut pe mina ... unui seducător primejdios.* SIBASTIAN, P, 369. *Era să mă nec la acă vestul Ciopogol, pe lângă care era un părin cu totul primejdios.* VLASIU, A, P, 47. *O asemenea convalescență primejdioasă nu trebuia întreruptă.* SADOVEANU, O, IX, 161. cf. XI, 95, 140. *Ne aflam într-o strimțoare foarte primejdioasă.* BARI, S, M, 51. *Cocoana Agla și Stănică, iată o tovrășie primejdioasă.* CĂLESCU, E, O, I, 129. cf. id. c. o. 39. *Și-a ales drumuri primejdioase.* BOGZA, C, O, 41. *Există și o politică extremistă, primejdioasă.* II. LOVINCIU, I, 9. cf. 95. LABIS, P, 156. *Spune mîncina cu o usurînță care-l face și mai primejdios.* 1 decembrie 1961, 12. cf. ib. februarie 1961, 21. *Am simțit, nu știu cum, un fel de grabă primejdioasă.* V. ROM. IANUȚARI 1965, 61. (Prin semnificarea sensului) *M-au înfrăcit însă, deodată, ochii și perzi și primejdios.* GALACIION, O, A, I, 43. ♣ (Adverbial) *Felix găsi primejdios să ia celtușea într-un fel sau într-altul.* CĂLESCU, E, O, I, 49. *Era primejdios să murgă repede pe un drum necunoscut.* CAMIL, PETRUSCU, O, II, 147. *Era primejdios de det drumul la fonta topită.* V. ROM. APRILIE 1960, 252. *E primejdios să lăși singură o femeie ca tine.* 1 februarie 1962, 31. ♣ (Adverbial; rar) În semn de primejdie (D), vestind o primejdie, a primejdii. *Primejdios, au prins cu graul sard și frunt Marde clopote în clopot-nile să bală.* LABIS, P, 374.

— Pronunțat: *-di-os*. — Pl.: *primejdiosi, -oase*.

— Primejdite - suf. -os.

PRIMEJDIOȘIE s. f. (Învechit, rar) Periculozitate. *Sa făcuse cu dreptul spaima și groaza lumii, moș mult însă prin fricoșia și nelămurirea oamenilor, decât prin firea și primejdioșia boier.* C. VIBRAN, II, 49 5.

— Pronunțat: *-de-os*.

— Primejdios - suf. -ie.

PRIMEJDII vb. IV. Fran.z. A pune în pericol, a expune primejdii (D), a amenința securitatea, integritatea sau existența (cuiva sau a ceva), (învechit) a periclită, (învechit și regional) a primejdi, (învechit) a pericola, a pericolarisi, (neobișnuit) a pericilisa. [Lăcustele] *au putat în celtura anii, cit primejdia fara să moară de foame.* R. PORISCU, CM I, 172. *Am fost primejdiițu a-a fi arestat și ucis de țărani răcolionari.* BĂLESCU, ap. GUCU, A, 408. *El mi-si primejdioște zelele până cind nu vede elias de puțină năd jdr de izlând.* ODOBESCU, S, I, 94. cf. DDRE. *Sa nu dea buzna vasul din pătrină Pe nesimțite și să ne primejdii.* MERCU, O, 208. cf. DDRE. *Tiu nepăsarea lui scindină cu primejdioaste suflă și cunșe.* REBBLANU, I, 287. cf. id. R, II, 147. SĂBĂȘANU, D, C, CADU. *Primele noștri, nu nigr sint primejdioate în gro, de unde le șezăm.* SADOVEANU, O,

XII, 358, cf. V, 676. *E cu puțină ca trecerea examenelor să-i fi fost primejdii de pretențiile vreunui profesor sever.* GĂLINESCU, I, 101, cf. id. c. o. 39. *Războiul, cursa inamurților și aservirea țărilor primejdioase realizarea drepturilor tinereții.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2727. *Să-si primejdioască ceilalți viața și libertatea, să meargă alții la greu.* DEMETRIUS, c. 45. *Holăririle damntei sale nu primejdioase pe nimeni.* V. ROM. februarie 1956, 66. *Au nu știu că copilul fi l-au lăsat singurel în casă și ca fi l-au primejdit?* ȘBERA, p. 308, cf. T. DINU, I, o. 34. > Refl. p. a. s. *Când stăptînul nu-ngrijeste, Sturea-i se primejdioeste.* PANN, p. V, II, 51/3. *Altfel, i se primejdiau planurile.* REDREANU, I, 118. *Șoarecii, cînd au pace cu pisica, sî primejdioase bucatele.* ZANNE, p. I, 660. ♦ Refl. A se expune primejdii (1), a se afla în primejdie: p. ext. a risca; a se hazarda. *Viind frate-mieu Șarban atunce la Ieși, s-au primejdii de li-au tneat [actele] în Siret (sec. XVIII).* IORGA, s. D. XI, 80. *Și puțin au lipsit a mă primejdii de viață.* ALTHOPICA, 257A. *Peste puțin ai să te primejdioești, și de vei scăpa de această primejdie, vei să fii vezir.* VĂCĂRESCUL, IST. 277, cf. LB, POLIZU. *Cunoșteam eutare stîncă, eutare polică unde se primejdioase iarna vrun călător.* GANE, ap. CADE. *Dacă nu mi-ar cere totdeauna să mă primejdioase așa!* DEMETRIUS, c. 18. *Poporul ... s-a primejdii în luptă.* II. DAICOVICIU, D. 67. > Intrans. O parte mare de acea manarhie supl jugul tureului supusă iaste și ceialaltă parte tneă așa a ajunge primejdioaste. C. CANTACUZINO, CM I, 58. ♦ Trans. Iact. Spec. (Prin nordul Munt.; în superstiții) A face să se îmbolnăvească de o anumită boală, a alege (asupra cuiva) o boală. *Se zice că rusatiile primejdioe pe oameni, adecă te dă boala capiiilor sau epilepsia.* PAMFILE, s. V, 19.

- Prez. ind.: primejdioase și (regional) primejdii.
- Primejdii + suf. -ii.

PRIMEJDUALĂ s. f. (Învechit, rar) Primejdie (1). Cf. I. VĂCĂRESCUL, ap. ROSETTI-CAZACU, I, L. R. I, 448.

- Pronunțat: -du-ia-. - Pl.: primejdiieli.
- Primejdii + suf. -eală.

PRIMEJDUCIÓS, -OĂȘĂ adj. (Învechit) Primejdios. *Au făcut giudecată eurgerii vieții amenești ... și prin cte stînci și valuri primejdioase petrece în toată viața lui.* CRITIL, ap. GCR II, 150/23. *O, ticăloasă iubire de slavă! ... care ne silești să punem în primejdie ... a noastră viață, la un element așa de nestatornic și așa de primejdios.* ib., ap. id. ib. 152/11. *Boalele acute, adecă năprosnee și primejdioase.* VEISA, I, 60/7. *Stare primejdioasă pentru Rosia.* ASACHI, I, 115/22.

- Pronunțat: -du-i-. - Pl.: primejdioși, -oase.
- Și: primejdioși, -oasă, primejdioși, -oși adj.

- Primejdii + suf. -ictos.

PRIMEJDUCIÓS, -OĂȘĂ adj. v. primejdioelos.

PRIMEJDUCIÓS s. f. Acțiunea de a (s e) p r i m e j d u i i; (rar) periclitare, (livresc) periclitare, (învechit) pericolar. *Pentru primejdurile vieții noastre și scurta ei (a. 1729).* CAT. MAN. I, 324, cf. POLIZU, DDIF. *Delictul de primejdire a vieții.* COD. PEN. R. P. n. 522. *Raportul ... este împărțit în șase capitole: ... 1) Doi ani de luptă pentru democrație. 2) Primejdirea păcii.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 2/3. *Urmărirea asta crîncenă a singurului lucru bun pe care îl avusese ea vrodată, primejdirea lui, i-l scose:e repede pe bărbat din gland.* DEMETRIUS, A. 85.

- Pl.: primejdii.

- V. primejdii.

PRIMEJDUCIÓS, -ĂȘĂ adj. Expus primejdii (1), aflat în primejdie. Cf. DDIF. *Și a tneput atunei pentru Jap*

viața grelei și mult primejdii libertăți! GALACTION, o. 308. > (Substantivat) *Dezbătuseră în piatră ... o vatră îngustă pe care să se poată călări cei primejdiiși, la vreme de cumpănă.* SADOVEANU, o. VII, 405.

- Pl.: primejdiiși, -te.

- V. primejdii.

PRIMEJDUCIÓS, -OĂȘĂ adj. (Învechit) Primejdios. *Izeastav au întimpinat în acest unchi pe acel mai primejdii al său dușman.* ASACHI, I, 38/12. *Un ceas de nengrijire c primejdii!* NEGRUZZI, s. II, 191.

- Pronunțat: -du-i-. - Pl.: primejdiiși, -oare.

- Primejdii + suf. -tor.

PRIMENEALĂ s. f. I. (Astăzi rar) Primenire (1). Cf. p r i m e n i i (1). *Era să sî pomenească la domnie lui Vasilie Vod[ă], pentru cometă ... care s-au prilejit cu etiva ani înainte de aceasta așa de grea premenală aceștii domniei.* M. COSTIN, ap. GCR I, 200/36, cf. id. o. 323. *Prăvind minunele ce să făcea la D[omi]n[u]l H[risto]s, eutremurul, p[re]menala soarelui ..., strigă tare.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 687/2, cf. 757/33. *Cu vreme, cu vucuri, cu primenele, iau și dobîndesc și alte numere, iară acela ce iaste vechii nume, stă neclătit ramân.* N. COSTIN, I, 141. *Fiind aceste primenele, adecă mazilia hanului și a lui Ismail Pașa tneă și atele la Poartă ..., socotea că le face împăratul pentru voia craiului.* ANINTE URICABUL, LET², II, 155, cf. CIHAC, I, 154. *Cînd zorul primenelei sosește ..., rugii și troscolul să tirăse către colibă ș-o acoper c-o veliună răcoasă.* DELAVRANCEA, s. 163, cf. DDIF. ALEXI, W., TDIG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un ochi de gospodar repede pulca face socoteala unei primenele care să puie în adevărală lumină construcția.* SADOVEANU, o. VII, 690. ♦ P. ext. (Învechit, rar; concretizat) Aspect, înfățișare (care rezultă în urma unei transformări). *Negreața nuorilor s-au premenii în premenală de foc de-fi părea că va să aprinză lumea.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 1107/11. ♦ P. ext. (Învechit, rar) Moarte (2) (considerată ca o etapă în dezvoltarea unei ființe). *Fă dragoste și pace cu fratele că amndoi ... ași rămas nelacmiși cu de pripă premenala ta.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 127/35.

2. (Învechit și popular) Schimbare a hainelor sau a lenjeriei purtate (și murdare) cu haine sau lenjerie curată, spălată, curățată; (rar) primenire (2), primenit (2). Cf. p r i m e n i i (2). *Premenala sculecilor era ortnduită numai de patru ori în 24 de ceasuri.* PRICUPESCU, o. 28/20. *Încoaci, tneolo, umbînd și luni întregi primeneală și spălare nebăzînd ... Parunci nevestii sale A-l la și a-l premeni.* PANN, p. V, I, 97/11, cf. POLIZU. *Te rog să-mi dai bani de cheltuială, stroie de primeneală.* GREANGĂ, o. 78, cf. BĂRCIANU. *Unde vîdeam săracul Îmi ascundeam ballagul, și-i dam bani de cheltuială și haine de primeneală.* ALECSANDRU, p. p. 89. *Am stroie de primeneală.* POP., ap. GCR II, 294, cf. ȘEZ. I, 4, CĂTANĂ, p. B. I, 88. *Să-mi dea bani de cheltuială și cămăși de primeneală.* ȘEZ. IX, 93. *A doua zi de dimineață, după ce-și luară merinde, haine de primeneală ..., plecară.* MERA, L. B. 88, cf. ANT. LIT. POP. I, 63, ALR SN IV h 1156, BALADE, II, 288. ♦ (Sens curent; concretizat; mai ales la pl.) Haine, lenjerie curate, de schimb, de sărbătoare; (regional) premenituri, v. p r e m e n i t u r ă (2). V. albitură. *Au venit cu earăta numai cu doi cai și fără așternut, fără de premenele.* R. POPESCU, CM I, 500. *I-am dat primenele mele de sărbătoare, le-au azvîrlit cu de colo.* MILLO, în PR. DRAM. 330. *Ajung cu ajutorul sfîntului acasă ... prăfuiși și cu primeneala negriță ca de baci.* JIPESCU, o. 160. *Se vedeau ... primenele de borangic.* ODOBESCU, s. I, 134. *Unu-i anina flori în pălărie, alta-i așeza primenele și merindele în desage.* VLABUȚĂ, s. A. II, 256, cf. BĂRCIANU. *Își scoase primenele de sărbătoare și le puse pe colul patului.* SANDU-ALDEA, v. P. 220, cf. ALEXI, W. *Începu a tneerca primenele lui Honcu.*

HOGAȘ, DR. I, 313, cf. II, 46. *In gramantanașul lui de mână, eteva cărși, eteva primeneli.* BASSARABESCU, V. 25. *Cu traista cu primeneli, e-o plive și e-o știucă friptă.* STĂNOIU, C. I 10. *I-a lăsat, i-a glăt și le-a dat primeneli.* VOICULESCU, P. II, 329. *Iarist-o viață... fără trei, patru schimburi de primeneli pe zi.* ARGHEZI, S. VII, 175. *Venise ea de-ale mănecari și primeneli.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27, cf. I, 355. V. ROM. august 1955, 75. *Intr-o legătură avea primeneli pentru el.* PAS, Z. III, 42, cf. I, 41.

3. (Învechit, rar; în forma *premeneală*) Primeni¹ (3). *Premenealele lunei.* M. COSTIN, ap. GIDEI, 327.
— Pl.: *primeneli* și (învechit) *primeneli*. — Și (învechit și regional) *primeneală*, *premeneală*, (regional) *premenă* (CIAUȘANU, GL.) s. I.
— Primeni - suf. -eală. — Premeneai: sg. refăcut după pl.

PRIMENI vb. IV. 1. Franz. și refl. A înlocui sau a fi înlocuit (parțial ori total) cu altceva (nou), a (se) improspăta, a (se) reînnoi; a face să ia sau a lua o formă, un aspect, un conținut etc. nou, a (se) transforma, a (se) modifica, a (se) preface (II I). *Vedea și pământului răsărindu-i iarbă... și toată lumea primenindu-se și spre bine adăogându-se și înnoindu-se.* CORESI, EV. 133, cf. URECHIL, I, 211. *Unde să pomenește de ceriu, de soare, de lună, de stele, acesta toate că vor avea sfârșit și să vor primeni.* M. COSTIN, O. 323. *Premenind în aur un porumb via de-au agiutat la nevoia unui lipsit și înăși l-au făcut porumb.* DOSOFTI, V. S. noiembrie 121¹ 18, cf. 139¹ 9. *De va premeni arapul pielea lui și pardosul împistriturile lui, și voi veți putea a face bine fiind înnoiați rău.* BIBLIA (1688), 501² 27, cf. 365¹ 36. *Pune cu gândul tău cum va premeni frumusețea ei bătrânețea au boala și vei vedea cum i se adinează ochii* (a. 1691). GCR I, 292/10. *Firea omenească, dentru firea sa, este pornită a se muta și a se premeni în multe feluri* (Inceputul sec. XVIII). BUL. COM. IST. II, 97. *Să stea 4 zile și 4 nopți premenind opa.* MÎNCĂBILE, III 16, cf. LB. *Care apă va [li] premenită meru îndată ce să va încălzi.* PISCUPESCU, O. 297 21, cf. POLIZU. *Aerul de din lăuntru casei... este de neapărut a fi... premenit.* PENESCU, M. 15, cf. DELAVRANCEA, T. 136. DORE. *Îndeamnă la arme Oamenii trindoni, primenind dezvoltatele dalini de luptă.* COȘBUC, AL. 126. *O răcoroală dulce, venită de la Dunăre, primenea aerul.* DYNAREANU, CR. 227. *Am premenit atmosfera camerei astă-seară.* GALACTION, O. A. I, 58, cf. id. O. 271. *Invită eroitorul acasă... să-și primenească gardroba.* C. PETRESCU, R. DR. 99, cf. id. A. 468. *Luminările sînt primenite și noi, de ceură curată.* ARGHEZI, B. 26. *Totul s-a petrecut înec și îndehung, ca într-un corț viu care își primenește pe nesimțite celulele.* BOGAZ, C. O. 240. *Apa se primenește înec, dar valurile vin cu regularitate.* V. ROM. ianuarie 1951, 166. *Duă ce primeni luminile, cei doi soldați se uitară unul la altul.* CAMILAR, N. I, 213. *Cu veacul care trece, cu viața ce se schimbă, Meru se primenește frumoasa noastră limbă.* V. ROM. martie 1963, 143. *Provincile... intră în structura tuturor celulelor ce alcătuiesc țesuturile vii și care se primenește continuu pe scama acestora.* S. MARIN, C. B. 6. *Am la un șoloboc trei ș reuri cam slabi și li-ay primini.* GRAVIU, I. 421. *Sînzîli st-f primenești.* ib. 450. (REFL. P.A.S.) *Cum i s-a primenit numele, cum ocl turn si-a schimbalt numele, a ști nu fol. M. COSTIN, ap. GIDEI, 327. Se primenește „e” și „a” în k, edeod; „ne-au luet” = „aku luet”.* MARGARIE, GRAM. 117¹/27. *La fleștecare cinei aiă rădăla-rele senaturilor să primeneșe.* CR (1829), 152¹/33. *De ce n-ai băgat pieile de ori? ... — Pentru că ascără s-a primenit vealul și... era Urziu.* ARDELEANU, D. 241. *Au pierit împărățiile..., s-au primenit zeh, șalău a rămas.* SABOYANU, O. XI, 587. *Serie, domnule grefier; aerul nu se primenește niciodată.* GALAN, Z. R. 352. → Fig. *Mitosul ogoardes tni primenit*

plăntării. SANDU-ALDEA, X. a. 107. *Venih ei primenit, izvorul Nădejdi mele de mai bine.* GOGA, P. 105. *In lot, o frivesh- frumosa de parcu fe e primeneste suflul vitandut- te la ea.* BRĂILESCU-VOINESTI, P. 23. *Cum il ma primenoi [ploaia]... la suflet?* C. PREPESCU, V. P. 15. → ÎN PR. (ÎNVECHIT ȘI REGIONAL) *A primeni gazda sau a se primeni din... a se muta (I 4). Agut-gădu-n-a a pe mine vreme d-aveala și m-am primenit din Cămpulungu di-am isit la țară* (a. 1748). ȘTIANULEI, D. C. II. *Am primenit gazda.* Com. TURVA. (ÎNVECHIT) *A se primeni din lumea aceea-ta sau a primeni viața a murii (II). So-stad la carne bătrinat- au primenit viața.* DOSOFTI, V. S. septembrie 35¹ 15. *Mi-au soat primeni să nă primeneșe den lumea aceea-ta* (a. 1746), ap. II 80. (TRANZ.; ÎNVECHIT) *A primeni (pe cineva) din viață* — a ucide. *Mai apă de baie îi spăbtecară petelele cu oștie și cu aceea-ta primenira din viață.* DOSOFTI, V. S. septembrie 2¹ 23. ♦ TRANZ. SPEC. (ÎNVECHIT, RAR) *A schimba numele (cuiiva), a pune (cuiiva) un nume nou.* *Dragoș apăi în moldoveni primenind pe vlahi.* M. COSTIN, ap. GIDEI, 327. ♦ TRANZ. SPEC. (ÎNVECHIT, RAR; COMPLEMENTUL IADICĂ RĂNI, PLĂGI) *A schimba pansamentul, a pansa din nou.* *Ea știa să umble bineșer cind îi prim-nea randa.* ISPIRESCU, ap. CADL. ♦ TRANZ. (ÎNVECHIT, RAR; ÎN FORMA *premeni*) *A vindeca (de boală).* *De cumplit-bole pre mult cu premenit.* DOSOFTI, X. S. ianuarie 20¹ 10.

2. Franz. și refl. A(-și) schimba lenjeria purtată (și murdară) cu alta curată; a(-și) schimba hainele (cu altele curate, curățate, bune); SPEC. A(-se) îmbrăca îngrijit, frumos. *Să primeni omul în paine.* DOSOFTI, V. S. decembrie 200¹ 12. *Premenindu-se, o lună era la Iivar și 2 luni la casa lor.* BIBLIA (1688), 246¹ 1. *Apăi să se primen-șoi de toate hainile și așternutul lui.* PISCUPESCU, O. 266² 20. *Poruncei nevestii s-ale A-l-la și o-l primeni.* PANS, P. V. I, 97 16. *Dumnică de cu zori bătrina primenea capii.* SLAVICI, N. II, 53, cf. I, 262. *Călugărul luă copîlul... și-l primeni cu niște ruțuri de lăine.* ISPIRESCU, ap. CADL. *Înaint- de șapte sosită cei mai mulți școlari, primeniți cu baine de sîrbătoare.* AGRIFFEANU, A. 597. *La vezi de niște schimburi curate de primenit, pentru duminca-lui.* HOGAȘ, DR. I, 313. *Uite ce fi-ai făcut poalele! Și numai ori i-am primenit.* REBBIANU, I, 16, cf. id. R. I, 21. *Primeniți cu cămăși curate, ne așeza în pot desfăcându-se greu de noi.* BRĂILESCU, A. 73, cf. 263. *Primenit în straie curate... părea giulilor, cu ochii duși.* SANDOVTANU, O. V, 128. *Să-l îmbrăiați, să-l primeniți și să-mi-l aducei discară.* STANCU, R. A. V, 37. *Fuseș ras, tuns, primenit și îmbrăcat în straie curate.* id. ib. 181. *Călătorii își lepădau cojoacele, se primeneau, ridicînd slavă zeilor că le dăruiseră lungie după zbucim.* V. ROM. octombrie 1955, 166. *Te șeli și te primenești și te duei la biserică.* Cotino. PREDĂ, M. 61. *In apă se limpezeste N-cesmirt- și se primenește.* POP., ap. GCR II, 324. *Pe voinic îl primenea.* Despre zău-i logodea. TEODORSCU, P. P. 621. *N-vesta cari iubeste Spală noaptea și etrește și tuiu s- primenește.* SLZ. I, 112. *N-vesta te primeneșe.* Puțucii nu te primene. CIAUȘANU, V. 24, cf. 31. *VIR SV IN B 1152, A V 15, VI 26.* *Înti-o cămară întro, Frumos că se primeneo.* BALADE, II, 23. → Fig. *Ca-n rîu din-2 senin pântulul, Cu trupul nepătit de ură S-a primeni din nou vestmintul.* GOGA, POZII, 287. *Am aruncat pe ferestre toate coșingerele nătu noastre de rînd aici și ne-am primenit din pot rînd în jurită.* GALACTION, O. A. 182. → (PRIN ÎNTR-ECĂ ȘI SUBLII) *Meru poete cu se îmbraca, să se ficea frumoș și să-și primenească odaia.* id. ib. 112. ♦ TRANZ. (COMPLEMENTUL IADICĂ OBIECT DE ÎMBRĂCĂMINTE, RUFĂRI D-PAI, DE MASĂ etc.) *A înlocui cu altul (curat).* *Și-l șeză pe dîsul nă primenit îmbrăcaminte.* B. BIBLIA (1688), 31¹ 11. *Porucei jupines și ștor-șei cîm cu o frup-șe de oșă și primeni ruțuri m-șe.* GALACTION, O. A. 172¹ 20. *A vînt sub dus, s-a l-șeză-*

rit, și-a primenit hainele. C. PETRESCU, A. 467. „Prințul” Ion era de mult dorit. Dar stratele nu și le-a primenit. ARGHEZI, VERS. 297. Armele să-și oțelești, Hainele să-și primenesti. ALECSANDRI, P. P. 144. ◇ (Prin lărgirea sensului) Patul era primenit proaspăt. CĂLINESCU, S. 547.

3. Franz. (Popular; complementul indică animale cabaline) A pune potcoave noi; p. ext. a împodobi picioarele. Cf. CIHAC, II, 154, DDRF, BĂRCIANU, ALLXI, W., ȘĂINEANU, D. V. Negrul tău să-l primenesti, Și pe mîni să-l potcovesți. Cu potcoave de argint. BALADE, II, 184.

4. R. fl. (Regional; despre lună și despre lumina ei) A fi în faza de creștere sau de scădere, a începe să apară sau să dispară din umbra pămîntului. S-a primenit lumina și orice derință are omul ... fi se împlineste. PAMFILE, CER. 75. Chiar dacă luna s-a primenit simbată și dacă acum s-a slujit, acum luna aceea este curată. id. ib. 82. Să mai fi zăbovit dumneavoastră cîteva zile la noi, că-i tocmai la primenitul luminii ... — Treaba luminii, să se primenească. HOGAȘ, DR. I, 258, cf. ALR SN III h 806 537, A V 15, VI 26.

5. Franz. (Învechit) A traduce dintr-o limbă în alta. Cugetai să scoți această sfințită carte ... de o am primenit den limba rusască pre limba rumânească (a. 1642). GER I, 98 13. Cunoaște ... carile cu nevoi taste ... a le primeni de pre elineaste pre sirbie. DOSOFTEI, V. S. decembrie 1937 9. Antologhia: ... premenit de pre limba slavonească, cu socotință, pre limba rumânească (a. 1702). IORGA, S. D. XIII, 135.

6. Franz. (Prin Transilv.; în forma *premeni*; complementul indică bani) A pune în circulație (cum-părînd ceva). Și-a strîns galbenii peste fire. Trebuie luați și premeniți Să nu șeară ruginiți! RETEGANUL, TR. 36.

7. Franz. fact. și refl. (Învechit) A face să revină sau a-și reveni la o anumită stare, la un anumit sentiment; a face să renunțe sau a renunța la o anumită stare, la un anumit sentiment (revenind la situația dinainte). Oamenii ce se primenesc cătră dumnezeiasca dulceață, lălenie mai virtos și zloabă pare-le-se a fi. COBESU, LV, 310. Den spurcăciunea capîștilor idolești primenindu-se, cătră nesmintita credință lpiră-se (a. 1648). GER I, 131/3. Premeniră lo cunoștința lui D[u]m[n]e[d]z[u] pre toți lăcūitorii de pre-acolea. DOSOFTEI, V. S. februarie 74^v 2, cf. noiembrie 125^v 30. Ai premenit pre Izrail de la înșelăciunea lui Vaal. id. MOL. 85. Și de va primeni inima ta și nu vei asculta ... cu peire veți peri. BIBLIA (1688), 149^v 28, cf. 359^v 42. Mult ei așteptînd și văzînd nemică nevie la el făcîndu-se, primenindu-se (și-au schimbat cugetele) zicea că e D[u]m[n]ez[u] el (a. 1703). GER I, 349 37. ◇ Refl. (Învechit, rar) A trece de la o persoană la alta. I să primeni dragaste lui de la maică la fata aceea. HINODOT (1645), 505.

8. Franz. fact. (Învechit, rar; în forma *premeni*) A porni (II 5). Și primeni D[um]n[u]l de la mare vînt virtos și rîdău lăcustele. BIBLIA (1688), 46^v 10. — Prez. ind.: *primenesc*. — Și: (Învechit și popular) *premeni* (prez. ind., regional, și *premen*. ALR SN IV h 1152). (Învechit și regional) *primelni* vb. IV.

— Din v. sl. *примѣнитъ*.

PRIMENIRE s. f. I. Înclocuire (parțială sau totală) cu altceva (nou), împros-pătare, înnoire, reinnoire; schimbare a formei, a aspectului, a conținutului, transformare, modificare, prefacere (I I); primenit¹ (I). (astăzi rar) prime-nală (I), (regional) premenitură (I). Cf. primeni (I). Împărăția neclătită la toți oamenii cu pace o vom da, trebuindu-ne cu primeniri și calea ce suft vedere via, cercetîndu-le pururea. BIBLIA (1688), 361^v 19, cf. LB. Acea spuimă ... va face primenire, Să te-ntorci la trepta dîntii și să-și moi viu în fire. PASS, E. III, 6'23. Deșteptăciunea nu e dect o ... consumare și o

primenire mai repede a materiei nervoase. DELAVRAN-CLA, T. 107. Vorbește cu d-na Moroi de afaceri, de îndatoriri, de înaintări și primeniri în personalul său. id. s. 144, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Vor prăz-nui din pacea lor urnite Înfricoșata elip-a primeniri. GOGA, P. 128. Străbătea o rază de lumină jănă la noi ... pentru primenirea aerului, în acest beci umed. HOGAȘ, DR. I, 19. Primenirea fondului și a formei constituie un principiu de eroalție generală. LOVIN-ESCU, S. I, 370. N-aveau nici ce pierde, nici ce ești-gie din primenirea stăpinilor. C. PETRESCU, A. 420. Proce-sul de primenire a limbii populare e un fenomen firesc. SADOVEANU, E. 34, cf. id. o. v, 72. Primenirea în mare parte a conducerii cooperativei ... și schim-barea conținutului ... tind să transforme mișcarea coo-peratistă într-un factor de dezvoltare. LEG. EC. FL. 418. Trebuie să fie frunța ol muncii și al primenirilor din sat. V. ROM. februarie 1954, 102, cf. 6. Trăiese așa și stea cu gîndul la o schimbare, la o primenire a lumii. GALAN, Z. R. 36. Primenirea numelor este un fenomen natural, de vreme ce ele sînt folosite în societate. GRAUR, S. P. 24. Cîteodată am impresia că primenirea n-a mers desul de adine, că mai există stări vechi. V. ROM. aprilie 1957, 81. Îmi începeam cariera de re-gizor ... însușit de ambalja unor primeniri artis-tice. T august 1964, 91. Elemente semnificative de primenire a concepției eralice se afirmă totuși. V. ROM. ianuarie 1965, 112. ◇ Spec. (Învechit, rar; în forma *premenire*) Transfigurare. Că Domnul amu așa vine cătră uecnici, iară uecnicii, derept primenirea lui, nălucitură părea-le că iaste. COBESU, LV, 266.

2. (Rar) Primeneală (2). Cf. primeni (2). Cf. POLIZU.

3. Fig. (Învechit, rar; în forma *premenire*) Desfă-tare, înveselire. Cf. LB.

4. (Învechit, rar; în forma *premenire*) Mutare (I I). Și vor trloarec inimile lor în pămîntul unde s-au mutat acolo și ... să vor ruga fie în pămîntul pre-menirii lor. BIBLIA (1688), 249^v 35. ◇ Transmitere (a unei boli). Toți, văzînd ceea fără de veste mutare și primenire a boalei la celalalt, să minunară. MINE-IUL (1776), 120^v 18.

— Pl.: *primeniri*. — Și: (Învechit și popular) *premenire* s. f.
— V. *primenit*.

PRIMENIT¹ s. n. I. Înclocuire (parțială sau totală) cu altceva (nou), împros-pătare, înnoire, reinnoire; schimbare a formei, a aspectului, a conținutului, transformare, modificare, prefacere (I I); primenire (I), (astăzi rar) prime-nală (I), (regional) premenitură (I). Cf. primeni (I). Cf. DDRF, DL, DM, M.D.ENC., DEX.

2. (Rar) Primeneală (2). Cf. primeni (2). Cf. DM, M.D.ENC., DEX, II 283.

3. (Regional) Creștere (sau scădere) treptată a părții luminate a lunii, apariție (sau dispariție) treptată a luminii ei din umbra pămîntului; (Învechit, rar) premenală (v. prime-nală 3). Cf. pri-meni (4). Să mai fi zăbovit dumneavoastră eteva zile la noi, că-i tocmai la primenitul luminii și vremea ponte să se schimbe. HOGAȘ, DR. I, 258, cf. DL, DM, com. din DEDA-REGHIN.

— Și: (regional) *primelnit* s. n. II 283.

— V. *primenit*.

PRIMENIT², -Ă adj. I. Care a fost înclocuit (parțial sau total) cu altceva (nou), împros-pătare, înnoit, reinnoit; care a suferit transformări în formă, aspect, conținut, transformat, modificate, prefăcut² (II I), schimbat. Cf. primeni (I). Cf. POLIZU. Văzduhul primenit chema, ademenca ciobrlile în trălșimile lui curote. SANDU-ALDEA, U. P. 195. O iumc nouă, primenită, bote în par-țile viitorului. SADOVEANU, E. 19. Să trăiești într-o lume nouă, primenită! Ah, cum aş lua de la capăt viața! II. LOVINESCU, C. S. 54.

2. Îmbrăcat cu haine sau cu rufe curate, curățate, bune. Cf. *primeni* (2). *La opt și cinci, d. Lefter, spălat și premenit, suie treptele ministerului.* CARAGIAL, M. 38, cf. ALEXI, W. *Vine să-și dea mîna și oricît ar fi de primenit, el se așază lângă tunc.* VISSARION, F. L. 73, cf. ALB II/3 266/899. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Îl luă să-și arate adăcia. Era luminosă, mică, vîrultă în alb, curată, primenită.* BASSARABESCU, V. 16. ♦ Fig. *Dimineața, satul de pe coastă, spălat, primenit, ieșea vesel din ceața ce trîndănea în pături rare ... pe acoperșuri.* BRĂILESCU, O. A. I. 209.

3. Fig. (Învechit, rar) Desfătat, vesel. Cf. LB.

4. (Regional; despre părinți, frați; în forma *priminit*) Vitreg; (despre frați) care este bun cu alt frate numai după tată sau după mamă (Cristești—Boloșani). Cf. ALB II/1 h 133/111, ib. h 131/111, ib. MS 65, 2 625/111.

— Pl.: *primeniți, -te*. — Și: (Învechit și popular) *premenit, -ă*, (regional) *priminit, -ă* (ALB II/1 h 133/111, ib. h 131/111, ib. MS 2 625/111) adj.

— V. *primeni*.

PRIMENITOR, -OĂRE adj. (Rar) Care primenește (1). *Parcă ar fi fost după o ploaie primenitoare și bună.* LĂNGRĂNȚAN, C. I. 111.

— Pl.: *primenitori, -oare*.

— *Primeni* + suf. *-lor*.

PRIMÉS s. n. v. *primez*.

PRIMETEĂ s. f. v. *primitea*.

PRIMETÎ vb. IV v. *primiti*.

PRIMEVĂRĂ s. f. v. *primăvară*.

PRIMÉZ s. n. I. (Regional, mai ales în Ban., Olt. și Transilv.) Perete care desparte două încăperi. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., LTR², H V 461, I. CR. V, 280, BOCLANU, GL., DENȘUSIANU, T. H. 330, CHEST. II 70/32, 123/6, 7, 11, 20, LEXIC REG. 84. ♦ Îngrăditură, scîndură, birnă, par, drug etc. care desparte un spațiu în două sau care se pune în grajd, între vile, pentru a le izola (v. s t ă n o g). Cf. TDRG, CDDE, CADE, SCRIBAN, D., REV. CRIT. III, 165, VICIU, GL., BOCEANU, GL., A III 2, LEXIC REG. II, 37.

2. (Prin Ban. și prin Olt.; în forma *primiez*) Carilaj care desparte cele două fose nazale. Cf. ALRM II/1 h 17.

3. (Regional) Cercevea în formă de cruce care desparte fereastra în mai multe ochiuri (Pîrvova — Băile Herculane). CHEST. II 177/10.

4. (Prin sud-vestul Transilv.) Perdea de pădure care se află între două poieni. *Dacă te iși o potană și una dîncolo și intră ic'e o pădur'e, la pădur'e îi zise primez.* DENȘUSIANU, T. H. 330.

5. (Regional) Proptea de lemn cu care se blochează ușa sau poarta (Boeș). Cf. LEXIC REG. II, 37.

6. (Regional) Înlătură făcută în malul unui flu, pentru a-l consolida (Râmna — Reșița). Cf. CHEST. IV 41/29.

7. (Prin nord-vestul Olt.) Proeminentă într-un lemn cioplit. CR. S. V, 123.

— Pl.: *primezuri* și *primeze*. — Și: (Învechit) *primés* (LM, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.), (regional) *priméj* (REV. CRIT. III, 165, A III 12), *priméjld* (A III 2, IV 3), *primléz* (ALRM II/1 h 17) s. n.

— Lat. **permedlum*.

PRIMEZEALĂ s. f. (Regional) Fiecare dintre despărțiturile în care este împărțită o fereastră prin cercevea în formă de cruce din mijlocul ei (Nerău — Sînnicolau Mare). CHEST. II 177 1.

— Pl.: *primezeli*.

♦ — *Primez* + suf. *-eală*

PRIMEZIC, -II adj. (Învechit, rar) despre ziduri, pereți) Despărțitor. DARG.

— Pl. *primezici*.

— *Primez* + suf. *-ici*.

PRIMEZII vb. IV. (Regional) I. În Transilv. A face o despărțitură (Argoțina — Mrehaia). CHEST. II 70/32.

2. Transilv. (Complementul indică uși sau porți) A bloca (cu un primez 5) (Boșoa) LEXIC REG. II, 37.

— Prez. ind. *primezuesc*.

— *Primez* + suf. *-ii*.

PRIMI vb. IV. I. I. Transilv. (Complementul indică bunuri materiale care aparțin sau care i se cuvin subiectului ori care îi sînt datorite, obrite, trimise etc.) A intra în posesia sau în folosința a ... a lua (în stăpînire, în folosință), a o b ă i n e, a e ă - p ă l a; s p e c. (complementul indică sume de bani) a încasa; s p e c. (complementul indică s r i s o r i) a-i ajunge la mîna, la adresa indicată (etc.); p. e x t. a accepta să ia, să intre în posesia ..., să folosească. *Gungiorași Sionul și primii du* (c o p r i n d e ț i - l u d, a p u e a ț i - l c ă) ... și împărțiți casa lui. PSALT. 92, cf. 96. *Și puțin cin se va munci, mari daruri primii vor.* CORESI, EV. 236, cf. 21, 121. *Preotul ce va primi daruri de la furi sau de la hîlari ... să se leacade și să se despartă.* PRAY, GOV. 124 1. *Gala ce va primi sau va ascunde lucruri furat ... să va certa.* PRAY, 317, cf. 320. *Care lucruri primește preotul în besariea nertru ca să le citească vreo m(o)l(i)tvă* (a. 1616). GON I, 121 1, cf. ANON. CAR. *Primește de pretulundea epistoliei.* KOTZEBUE, V. 17^o29, cf. DRUC. *A doua zi judele primi de la Luigi-Lana o scrisoare.* CR (1818), I^o66, cf. CHAC, II, 291. *Am primit toți banii.* ALEXANDRI, T. 319. *Faci parte din soțietatea noastră și primești scrisori de la prefectul.* CARAGIALE, O. VI, 96. *Peste două zile am primit de la mama zec lei.* VLADUȚĂ, O. A. II, 250. *O mie de teclini primești?*

— O, pașă, cît de darnic ești! COSBU, P. I, 109. *De primești bani luna, e semn bun.* GOROVEI, CR. 15. *Am primit fotografia băiețelului tău.* BRĂILESCU-VOINȘTI, P. 173. *Savista șede în poartă ... și primește pomana trecătorilor.* RLBREANU, I. 15. *Am ajuns la înțelepciunea să primeș o pomană de la indivizi pe care îi urăsc.* C. PETRESCU, I, II, 155, cf. 211. *Primeom pensiunea cu intruzieri mari.* BRĂILESCU, O. A. II, 129. *Să lase pe mîine că e zi-nți și primim leafa.* SEBASTIAN, T. 198. *Domnilor însuși primea mîi.* SADOVEANU, O. VI, 247, cf. VIII, 195. *O dată cu buchetul de roze primit din minile unei colege ... dobîndeste ... revelația turburătoare a iubirii.* MIANU, A. P. 258, cf. 391. *Poporul, blind, primise pămîntul drept grînos.* ARGHEZI, VERS. 395. *Cum te poți oare ocupa să primești împrumuturi care nu vor ajuta la nimic?* CALINESCU, C. O. 176, cf. id. E. O. I, 227. *Nevasta lui Mitru își primește pensia?* CAMIL PETRESCU, O. III, 153. *Nu-i așa că primești bani de la Adela și Costică?* H. LOVINESCU, C. S. 91. *Ea nu primește după război nici o brazdă de pămînt.* PREDĂ, M. 52, cf. 60, 90. *Dăm tot ce-avem și nu primim nimic, și ne hrănim cu rădăcini și bozii.* LABIȘ, P. 106. *Mareu cartea o primea ... Și-apoi cartea-o deschidea.* BALADI, III, 411. *Cel de la urmă, ori mai mult, ori mai puțin primește.* ZANZI, P. II, 793, cf. V, 75. (A b s o l.) *Și cine va cere, primii-va.* CORESI, IV, 225, cf. 383, CCR I, 204. *Îți oferim pentru aceasta suma de 300 000 lei ... Primești?* CAMIL PETRESCU, I. III, 43. *Nu cunosc sentimentul pe care-l încerci cînd primești ... Mie mi s-au făcut prea puține daruri în viață.* id. ib. 250, cf. SORESCU, V. 25. (B e f l. p a s.) *De vreo trei săptămîni nu s-a mai primit nici o scrisoare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 302. ♦ (Prin lărgirea sensului; complementul indică bunuri spirituale, morale, intelectuale etc.) *Cești primește blagoslovenie de la Domnul.* PSALT. 40, cf. 191, 336. *Că de nu văm lăsa, tertăcuine n-avăm a primii.* CORESI, LV. 46, cf. 121, 191. *Cetățile se vor*

ingrija și cea ce vor fi la oaste bucurie vor primi. PARACLS (1639), 255, cf. 248. *Den cōdearea cea de cēmull să ne seulăm și den păcate să ne slobozim priimind fecioria cea de tñăia* (a. 1648). GCR I, 130/21. *Băgîndu-l în temniță, i să arăta D[o]mnul spuindu-i mai înainte slava ce vrea să-l priimească* (a. 1705). GCR I, 359/9. *Primiți prin graiul meu binecuvîntarea ceriului și-a pămîntului!* ALECSANDRI, T. II, 26. *El primii o educație de prinț.* CĂLINESCU, S. 13. *Ca urmare a sprijinului primit din partea organizației de partid, tematica adunărilor generale ale utemiștilor este mai variată.* CI 1963, nr. 692, 3/2. (Despre lucruri: complementul indică însușiri, calități etc.) *Mătasea apoi se ducea iară în Orient spre a-și primi fasonul.* CR (1848), 33²/44. *Ceara primește toate formele.* BĂNCIANU, V. *Vasul spurcat și puturos mirosuri nu primește.* ZANNE, P. IV, 173. ♦ *Spec.* (Învechit și regional) *A moștenii (1). Suflul lui în dulceață intră și semănta lui primește* (moștenesc c) pămîntul. P. ALT. 42, cf. ALRM II/I h 222/27.

2. *Tranz.* (Învechit, rar; complementul indică copii) *A (i se) naște (11). Și împulăciunea de fără feciori lepădă-a și plod frumos primi, pre Samuil.* CORESI, EV. 224. ♦ *Expr.* (A B S O L.) *A primii în sine*=(despre femei) a rămîne însărcinată; a concepe, a procrea. *Fecioara aceea va primi în sine și va naște fiu.* N. TEST. (1648), 3²/31.

3. *Tranz.* (Complementul indică nume, titluri, ranguri) *A deveni deținătorul, titularul etc. a ... a-i fi atribuit. Se fie zilele lui mici și piscupia lui se primească altu.* PSALT. 235. *Că cu sfînta botejune nume de fecior primește oamenii.* CORESI, EV. 29, cf. 462. *Peste pușin ... primii iarăși cînsta și dregătoria sa.* BĂLCESCU, M. V. 30. *Alcargă la străini și primește de la dînșii posturi în fara sa.* FILIMON, O. I, 98.

4. *Tranz.* (Complementul indică mărfuri) *A lua în primire, în inventar, în fondul destinat vânzării etc. Astăzi magazinul este închis; primește marfă.*

5. *Tranz.* (Complementul indică știri, informații, explicații, dispoziții, ordine etc.) *A lua ori a i se aduce la cunoștință de ..., a fi înștiințat despre ..., a afla; p. ext. a se bucura, a beneficia de avantajul, de privilegiul de a lua cunoștință, de a afla etc.; a prelua de la cineva. Cea ce primește gîndurile omenești datorii iaste întru scriptură învîțat a fi să se operească de pohte.* PRAY. GOV. III²/23. *Zic că îți place a primii Urări aduse de la pruncie.* HELIADE, O. I, 109. *Mihai primii glas de la îndrăzneful Udrea că ... s-a lovit de față cu Afis-Pașa.* BĂLCESCU, M. V. 185. *Motivul ce-l îndemna și mai mult la prudență era știrile cele rele ce primea pe toată ziua de la Constantinople.* FILIMON, O. I, 113. *Cu ce nespūsă bucurie primiră ei ... vestea cum că pacca s-a lucheiat.* ODOBESCU, S. I, 271. *După ce-a primit toate deslușirile, bunica se întoarce.* BĂNESCU-VOINEȘTI, P. 301, cf. 82. *Don sergent primește raportul.* GALACTION, O. A. I, 277. *Primii în tăcere această veste.* SADOVEANU, O. XI, 90, cf. XII, 373. *Povestitorului îi place să nareze direct sau de sub masca unei confesiuni prinite de la eroul lusuși al povestirii.* VIANU, A. P. 191, cf. 17, 69. *Îi vestise la vreme printr-o scrisoare și acum îi era dat să primească acest răspuns ciudat.* CĂLINESCU, E. O. I, 14, cf. id. s. 364, 488. *Scara primiseră vorbă în sat că vîtele lor ... sint bolnave.* BOGZA, C. O. 25. *Primii ordin să se mute în orășul dunărean.* PAS, Z. III, 8. *Compania noastră primise ordin să cearute un atac de noapte.* H. LOVINESCU, T. 107. *A primit o reclamație de la moșie.* PREDĂ, M. 204. *Elevii ... primește explicații de pre principii de funcționare a mașinilor.* CI 1962, nr. 683, 4/1. *Ai primit vrea răspuns de la București?* T septembrie 1962, 10.

6. *Tranz.* *A suporta efectele (negative ale) unei acțiuni, circumstanțe etc. De upovăință și de tîbierea morților cu ostindă preemesc.* COD. VOR. 48/13, cf. 60/25, 122/25. *Că drept tire primii* (am suferit d) *împutare.* PSALT. 132, cf. 143. *Dereptu*

învierea morților eu giudefu preemescu da [=de]... la voi (sec. XVI). GCR I, *7/8. *Cine-ș după al lui lucru primii-va judecată* (a. 1610). id. ib. 44/18. *Acela pedepsa pravilelor va primii* (a. 1640). id. ib. 89/20. *Să-ți primești această mică pedepșă de la dîsul.* BĂRAC, T. 44/5. *Lovitura ce om primit-o e mortală.* CR (1848), 22²/48. *Sint unii oameni care primește o palmă și tot nu-și retrag obrazu.* ISIS (1859), 3²/43. *Nenorocitul bărbat primii zece lovitori de sabie pe spinore.* BOLINTINEANU, O. 347. *Chipul lui patid se rumeni deodată la amintirea pumnului primit, ca o piatră.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 12. *Scoase pieptul înafară ca și cînd se pregătea să primească în el un pumn.* GÎRLEANU, N. 111. *Anul ăsta, spuse ea, mișcarea muncitorească a primit lovitori grele.* VLASIU, D. 319. *Legătura noastră trebuie să primească o sancțiune oficială.* SADOVEANU, O. IX, 134, cf. X, 170. *Aici a mai primit un botez al focului și a pierdut alte citeva tunuri.* PAS, Z. III, 19. *În poarta cimîtirului iar primește Florea un gliont.* GALAN, Z. R. 60. *Ai primit vreo sancțiune în organizație?* PREDĂ, N. 115, cf. 26. *Cel mai bun dintre noi poartă în spate o diră de cușit. Fusese activist și a primit-a fără să se clatine.* LABIS, P. 337.

7. *Tranz.* (Complementul indică fenomene fizice) *A veni în contact cu ..., a fi atins de ...; spec. a recepta. Niște cortine ... foarte albe primea umbra mișcătoare a braților.* CR (1848), 12²/57. *Căscam ochii mari fără a primii vro impresie stalornică.* DELAVRANCEA, T. 17. *Zidurile cetății primeau un strop de lumină din stele.* VLASIU, A. P. 407. *Își ciulește urechile, primește pe boarea vîntului mirosurile și nu se clintește.* SADOVEANU, O. XI, 331, cf. X, 287. *Privirca la lîrșo și-mpiedicată-n tină Primii din depărtare întia ea lumină.* ARGHEZI, VERS. 377. *Primii în față vîntul subțire care venea din valea Izvorului Roșu.* V. ROM. ianuarie 1965, 52. ♦ *Fig.* *În manifestările limbii radiază un focar interior de viață și primește căldură și lumină o comunitate omenească oarecare.* VIANU, A. P. 15.

8. *Intranz. și tranz.* (Regional) *A-i priii (3). De-nflorit tot înflorește, iar de rodit nu rodește Căci pămîntul nu-i primește.* POP., AP. GCR II, 311. *Nu mă primește!* CIAȘANU, V. 192.

9. *Intranz.* (Nordul Munt.) *A înnebuni.* Cf. RĂDULESCU-CODIN. *A primit Pătru; a dat foc la o clăie de fin.* L. ROM. 1959, nr. 2, 54. *Ai primit, mă omule? Ce fi-a venit?* UDRESCU, GL.

10. *Tranz. I.* (Complementul indică oaspeți, solicitori etc.) *A ieși în împlinirea a..., a întîmpina (adesca în mod festiv, protocolar), a se preocupa de ...; p. ext. a oferi ospitalitate, găzduire, a găzdui; a accepta în casă, a accepta să găzduiască. Și primii pre el bucurindu-se.* CORESI, EV. 452. *Cela ce va primii în casa lui pre vreun holtru ... va piarde casa.* PRAY. 173. *Cine ar primii pre un poroboc ca acesta în numele meu, pre mine primește* (a. 1648). GCR I, 127/13. *Strein am fost și m-aș primii în casele voastre.* CHEIA ÎN. 16²/23. *Să nu primiască tu gazdă pre vecinul sau priiatenul său.* N. COSTIN, AP. GCR II, 12/7. *Cu cînste l-au primii și cu cavinte de bucurie pentru tînlărea erăici* (a. 1700). GCR I, 336/6, cf. 334/22. *Fugind la persi l-au primii păgînii eu drag.* R. POPESCU, CM I, 230. *Nu cumva să fie cu necuviință a primii în casă pre una ce accasta.* AETHIOPICA, 69²/1. *Cîntărețul bun Pretutindene e primii în fară.* BUDAI-DELEANU, T. 127. *Ambasadorul marocan ... a fost primii cu destulă onoare și salutul de lunurile.* CR (1846), 1²/28. *Intră în București unde fu primii cu strigări de bucurie.* BĂLCESCU, M. V. 63, cf. 39, 68. *Sint trimis de împărat ca să te întîmpin și să te primește cu cînste.* PANN, AP. CADE. *Musafirii încep a veni ... Primește d-la boierii.* ALECSANDRI, T. I, 157. *Merge de primește-La geamia mare de la Top-Hane O fecioară jună.* BOLINTINEANU, O. 107. *Regele o primii cu cel mai mare alai.* ODOBESCU, S. I, 11. *Dumneata ai în fiice zi plăcerea să primești la masa și-n*

casa dumitale un om de treabă. CARAGIALE, O. II, 259, cf. VII, 5. *Îl primise el într-o bănușă de casă pătăla și arsă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 169, cf. 126. *Toată simțozia îl primii cu însuflețire.* REBREANU, I. 100, cf. 486. *M-a primit cu nobleță, m-a ajutat adeseori cu bani.* GALACTION, O. A. I, 96. *Așadar, Radule, la anul ne primești la gospodăria ta.* C. PETRESCU, I. 1, 20, cf. 153. *Eu, unde mă duc, mi se deschid ușile, stîl primită ca a regină.* BRĂTESCU, O. A. I, 311. *Îl primiră ca pe o cunoștință veche.* SADOVEANU, O. IX, 128, cf. X, 270. *Albiturile să-și fie Cum îi foata de hîrtie, Șorțurile proaspete, Și primește-l oaspete.* ARGHEZI, VERS. 241. *Doream ... să primesc în casa mea pe martii poezii.* CĂLINESCU, C. O. 38. *Am stat de vorbă cu ctîva oameni ... Mă primiră cu bunăvoință.* STANCU, R. A. I, 194, cf. PAS, Z. III, 11. *Îl primii pe musafiri într-o odaie nu prea spațioasă.* PREDĂ, M. S. 19. *Trebuie să meargă altcineva la gară să-l primească.* T. august 1961, 56. *Dă', zău, vîna și pe jos Că te-oi primi bucuos!* JARNIK-BİRSEANU, D. 105. *M-o primitu-mă și mi-o dat de aîncare.* ALB II 3 233/260. *Pe cine primești în casă, te scoate din casă.* ZANLI, P. III, 74. *Nu-l primesc în sat și el întrebă de ca a vornicului, se spune despre un om nedorit, nepoftit undeva (și care totuși vine acolo, din proprie inițiativă și cu tupeu).* Cf. id. ib. VI, 298. (REFL. PAS.) *În timpii trecuți pelerinii se primeau aici de cavalerii sfîntului Ioan.* BOLINTINEANU, O. 298. ◊ (Pînă la răgîrea sensului și fig.) *Primiți fi-văm de județul drept tatru împărăția lui.* CORESI, EV. 20. *Prea lăudași muceniei ... eeriul vă primiți și să deschise voaună ușile raiului.* CHEIA IN. I^v/1. *Ca un munte ce primește cel dintîi Mîndrul soare pe cînd noaptea stă culeată peste văi.* HASDEU, R. V. 142. *Se simțea atît de liniștit supt copacul acesta care îl primea ca un altar, supt paza frunzelor lui.* GÎRLEANU, N. 24. *Salctmii negri, încă fără muguri, îl primiră cu brațele ghîmpoase.* OSTIL. C. PETRESCU, I. I, 252. *Cerul și saarele te-au primit sărbătorește.* id. ib. II, 79. *Cofelăria aică, modestă, ne primea.* BENIUC, V. A. I, 43. ◊ Absol. *A avea oaspeți (pe care îi tratează cu mîncare, băutură, dulciuri etc.). De ce s-o fi ductad Andrei Rîzeasa să-și petreacă seara la avocatul Vineanu, a cărui soție primește în toate jolile, nu știe nici el.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 163. *Mamaia știa să primească, să întrefînă ... o conversație ușoară.* BRĂTESCU, A. 184. *Soția mea ar fi foarte fericită s-o cunoască mai de aproape; nu uita că primim în fiecare sîmbătă.* id. O. A. I, 3.

2. *A accepta o vizită; a acorda o audiență. Apoi cără-te ... N-are vreme să te primească boțeru.* ALECSANDRI, T. I, 212. *Nu ore să între aimenii ... nu primește pe nimenii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 282. *Am să-și fie o vizită, dacă mă primești.* VLASIU, D. 165. *S-au rugat să binevoiasă strălucirea sa erarul a-i primi.* SADOVEANU, O. XII, 368, cf. VIII, 137. *Spunea că ține număidecît să te vadă. Trebuie să-l primești.* II. IOVINESCU, T. 247, cf. 103, 158. *Să-și audă vorbe? Că primește singură bărbafii necunoscuți în prăvălie?* BARRU, P. 162. (Cu complementul „vizita” sau „audiențe”) [Generalul] nu mai primea audiențe, brusca ofițerii, repezea ordonanțele. BRĂTESCU, O. A. I, 91. *A primit vizita unuia din cei de sus.* SADOVEANU, O. III, 53. ◊ Absol. *Ministrul primește avarțea.* ȘĂINEANU, D. V. *Am întrebod de slăptu, am primit mereu răspunsul ...: — Astăzi nu primește.* GALACTION, O. A. I, 146.

3. *A admite într-un anumit cerc, în cadrul unei organizații, al unei instituții, într-o anumită funcție etc. Un episcop ca acela să nu fie primit întru episcopie.* FRAY. GOV. 81^v/A. *Iliaș Vodă ... au priănit și pre frati-său, pre Ștefan Vodă, la domnie.* URACHE, L. 73. *Cade-să în toată vremea să primască beseracii pri cela ce va lepăda călugăria.* FRAY. 298. *Tot propopolul să nu primească nice un preut în popor pînă nu va aduce carte de la propopolu unde au fostu înainte (a. 1675).* GCR I, 220/28. *Călugării carii era rămași la Țarigrad nu vrea să-i primească la biserică, zicînd*

că stat eritici. R. POPESCU, CM I, 245. *Veдем că mă primește în toparășia lui.* SADOVEANU, O. IX, 389. *Patronul lui îl înfățișoza lui Vodă cu destule cuoite de bună recomandare pentru a fi primit în suttă pruciară.* VIANU, A. P. 83. ◊ Expr. (într-un z. regional) *A primii la corp* = intra în serviciul militar. *Cînd am primit noi la corp erau oamenii mai zdraveni, mai clipeși.* SADOVEANU, O. II, 313.

4. (Despre divinitate; complementul indică oameni, creștini) *A acorda milă, iertare, a ierta de păcate (acceptînd să stea în rai după moarte), a fi bun, îndurător, binevoitor. Primească-ae după cuvîntul tău.* PSALT. 261. *Săraca și vădua primească (s prije-ni-va d) și calea păcăloșilor piarde.* ib. 303, cf. 328, 334. *Că milostiv taste și iubitoriu de oameni ... și pre cela ce se căiește elu-l primească.* CORESI, EV. 5. *Cu blîndețe și cu autostimie și cu dragoste părințele primii-va noi.* id. ib. 33, cf. 67, 216. *Doet re, pri-ai-te-ar sfîntul și pe ține, doică, dracul.* MACEDONSKI, O. I, 70. *Dumnezeu să-l primească.* II II 20.

5. (Încechit; despre oameni, creștini; complementul indică divinitatea sau reprezentanții ai ei) *A da ascultare, respectul cuvenit, a se încrede în ... a se supune. Fu un om trimes de la Dumnezeu, numele lui Ioan ... Într-ai lui vine și ai lui el tu primiră.* CORESI, ap. GCR I, 20/22. *Au văzut latina suflătorii celuia ce pre Doanul său vrea a-l primii și scaunul mōriru acestuia a i să face (a. 1775).* GCR II, 107/8.

6. *A îngloba, a include, a cuprinde (în sine). Acest oraș priau în stău-i o colonie din Atena.* BOLINTINEANU, O. 305. *Declinările a II-a și a III-a ... primește în cadrul lor atît imprumuturi din limbă străină, cît și creații proprii.* IORDAN, L. R. 306. *Și mă priăse-te-n cloacul-i firesc, Ca într-o-mbrățișare, viața plină.* LABIȘ, P. 380. [Galeria] era cînd strîmtă, abia cuprinzînd trupul unui om, cînd înaltă și spațioasă, primind cu grabă apele și pîtrîcîndu-le. V. NOM. ianuarie 1965, 94. ◊ Absol. *Și sculele nevoilor de-acum Nu stut acela care-mpurg și-nfeapă. Capacitate trebui și volua Că să primească-n ele și să-ncapă.* ARGHEZI, VERS. 362. ◊ (Încechit; despre senzații, sentimente etc.; complementul indică oameni) *A pune stăpînire pe ... a cuprinde, a apuca. Grije primii-me de păcăloșii ce lăsară legea ta.* PSALT. 255. *Preiau (l u-a-lu-i-au d) ei tramuri și lopiră-se loți ce viu în Hanaanu.* ib. 311. *Jară cîndu-l primească truștia întru fără fundul beței aruncă anul.* CORESI, EV. 14. *Începu ... milostea a primii pre apostoli.* id. ib. 294.

III. *Tranz. I. A fi de acord cu ... a admite, a aproba, a accepta; a consimți, a se învoi să ... ori la ... Păharal spăsenicii primescuși numele Domnului chemu.* PSALT. 246. *Văzură pre ei că nu-i primii Dumnezeu de ce vrea ei.* CORESI, EV. 91. *Giudețul creade cum cel sudut de frică dzice că primească sudalma.* FRAY. 227. *Nu primie să fie domnu.* NE-CULCE, L. 87, cf. 101, 134. *N-au vrut să-i primească atunce acele cereri.* C. CANTAGUZINO, CM I, 17. *Jar eraii a să creștina n-ar primii (a. 1710).* GCR I, 362/26. *Na primie trebii mai nicei, Strigă, că nu stnt moșiei.* MUMULEANU, C. 103/5. *Poarta a primit ca să se așaze un patriarh catolic în Constantinopol.* CR (1830), 14^v/2. *Mărtia sa Vodă nu primește ca să țpărește istoria.* KOGĂLNICIANU, S. 106. *N-au voit să primească să-i ajute.* BĂRAC, I. 51/26. *Mihai arătă că priăsește eu înaltă bucurie această propunere.* BĂLESCU, M. V. 54, cf. 44, 52. *Nu primești proașia ce fac de a-și consacra pe a mea.* CR (1848), 17^v/51. *Se prefăcu că primește cu bucurie propunerea.* FILMON, O. I, 104. *Te rog ... primește a te logodi cu dntsu.* ALECSANDRI, T. I, 225. *Să primești volnic și bucuos această sarcină.* ODOBESCU, S. I, 68, cf. 9, 159. *Nu pot primii să fiu trimis la bucătărie a lunge talerele ea un nepoftit.* CARAGIALE, O. VII, 248. *Aai zis că într-insul stnt multe păreri pe cari au le primim deloc.* GHIERA, ST. CR. II, 57. *A primit conu Costache această învoială.* BRĂTESCU-

-VOINEȘTI, p. 275. Numai ușierii vor primi să stea de vorbă și să mă instruiască asupra celor ce vreau să știu. GALACTION, A. 402. Primi chiar să mă condacă până la Nancy. BRĂESCU, O. A. II, 114, cf. 394. Deseumpănit, primeam fără împatriuire tot ce propunea. VOICULESCU, P. II, 66. Vodă a primit pețirea și a pregătit zestrea și aloaiul logodnicei. SADOVEANU, O. XII, 339. Primește orice critică. CĂLINESCU, S. 491. Ne iavită la masa lor. Ce zici? - Zic să-i primim poftirea. STANCU, R. A. II, 119. Azi îmi faci cinslea să-mi primești prictenia. H. LOVINESCU, T. 300. Nu mă mișe d-aiți și nu primește critica. PREDĂ, D. 216. Mască înaintea ta nicicum să primești (= să te ferești de omul înțaric). Cf. ZANNE, P. IV, 445. ♦ Absol. Au trimis sol ca să i se închine Ștefan Vodă, ce Ștefan Vodă n-au primitu. UNECHE, L. 85. Țarul Moscului îndată preimi bucuross, că el încă și schimbă-atancee portul. NECULCE, L. 159, cf. 35. Îi propuse să-l ia sufler ... și băiatul primii cu bucurie. CARAGIALE, O. III, I. Un prieten mă opri și-mi propuse să scriu cronici ... Am primit. VLĂDUȚĂ, O. A. I, 231. Ne-am dus la nenea Guță să-l întrebăm dacă primește. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 133. Tu eă m-ai pețit, Io că n-am primit ... Și am pribegit. BALADE, I. 321. ♦ Refl. p. as. Condiția postaliului se primește. SADOVEANU, O. XII, 377. ♦ Refl. (Învechit și regional) Ea această dragătorie a lui Grit, cîțiva boieri ungurești n-au vrut să se primească. N. COSTIN, LET², I, 414. Spusei boierilor că mă primește numai dacă și ei s-or fiinea de cumii. F (1885), 449, cf. DDRF. Suciă-murgă s-a primii bucuross pentru că n-avea frică mare de acest zmeu. SIERBA, P. 102. ♦ Ex p. r. A primi de ... = a socoti, a considera ca ... sau drept ..., a lua de ... Tainele a spune nu să cuvine, Toema să fie ș-adevărute, Cînd oamenii nu primește de bine! BUDAI-DELEANU, T. 374. Ar putea să primească acum de bune toate închinările actuale. ODOBESCU, S. II, 26, cf. ALEXI, W. Primea de bune ... toate argumentările conștiinței sale. AGIRICEANU, L. T. 357. Cine face primește de adevărate spusele noastre. ZANNE, P. II, 759. ♦ (Lingv.; prin lărgirea sensului) Pentru ca substantivul să primească articolul în asemenea construcții, trebuie să avem un atribut determinativ. IORDAN, L. R. 326. Dacă substantivul e articulat cu articolul enclitic, adjectivul posesiv nu mai primește lingă el articolul posesiv „al”, „a”. GRAM. NOM², I, 157. ♦ Spec. (Jur.) A acorda credit, a admite ca veridic, ca legitim. În caz de denunțare calomnioasă nu poate fi primită coartăscuza inculpatului. COD. PEN. R. P. R. 558.

2. (Complementul indică legi, teorii, doctrine, concepții religioase etc.) A îmbrățișa, a adera, a se rally la ...; a adopta. Întru blîndește preemiți istovulu cavintu, cel ce poate sp[ă]și sufletele voastre. COD. VOI. 114/22. Tu spuri dreptățile mele și primești (și a p u c i d) zisa mea cu rostul tău? PSALT, 97, cf. 324. Cuvîntul lu Iristos ... întru voi să-l primiiți. CORESI, EV. 3, cf. 98, 188. Omul cel luman nu primeaște cealea ce-s din d[un]hul lui D[un]h[ă]u că iaste lui de nebulie și nu poate înțelega (a. 1618). GCR I, 51/38, cf. CANTEMBR, I. I. II, 328. Acestea supuși supt actia fiind, și liaba lor au primii. C. CANTACUZINO, CM I, 34. Ași avea atita slăbocine să fac stăpîn mie pre slugă și să primescu legile actuia? (a. 1750). GCR II, 47/5. Pe la anul 865, bulgarii ... primește religia creștină. BĂLCESCU, M. V. 7. Toate popoarele vorbească aceeași limbă, primească aceleași legi. BOLINTINEANU, O. 309. Da, mă voi naște din păcat. Primind o altă lege. EMINESCU, O. I, 173. ♦ (Prin lărgirea sensului: complementul indică botezul, împărțășania, comuniunea etc.) Botejunca, zice, că aveți a primii, o, uenicii. CORESI, EV. 90. Sintem datori, primiad trupul lui H[risto]s, a-l cinsti pre el (a. 1612). GCR I, 101/14. Catecumena priai botezul, în mod excepțional, în pat. CĂLINESCU, S. 23. Au veni la line a primire Străbuna-mpărțășanie. BENIUC, V. 83. ♦ (Învechit, rar) A înțelege, a pricepe (pentru a accepta). Nu putură dențueput să primească ce e de Iristos taină. CORESI, EV. 392.

3. (Urmă sau precedat de determinări care indică atitudinea subiectului) A avea o anumită atitudine (de acceptare, negare, respingere, indiferență etc.), a manifesta un anumit sentiment față de ceva. Voi. iubiiilor creștinii lu Dumnezcu, cu dragoste și cu inimă bună să primiiți această carte. CORESI, EV. 6. Această înfrîmșefată și laminată zi, cu dragoste și cu veselie să o primim. id., ap. GCR I, 29/29. Înălțarea lui fu primii cu cea mai vie bucarie de toți locuitorii țareii. BĂLCESCU, M. V. 32. Și ce e mai mîngietor, publicul a primit foarte bine aceste încercări. GHEREA, ST. CR. II, 186. Acest romaa a fost foarte bine primit de critica nouă franceză. IBRĂILEANU, S. L. 6, cf. GALACTION, O. A. I, 121. Abatele primii cu îndotală prognosticul. SADOVEANU, O. X, 199. Uimirea cu care a fost uncori primii proza lui Arghzi a fost provocată de prezența unor procedee. VIANU, A. P. 265. Anghel continuă să primească cu nînceredere spusele lui Țarlea. PREDĂ, D. 59. Adaugă apoi complimente agreabile pe care ei avizăți le primește cu circumspecție. V. ROM. octombrie 1964, 84. ♦ Spec. A manifesta bunăvoință, înțelegere, plăcere (față de ceva); a accepta cu bunăvoință, cu înțelegere, cu plăcere (ceva). Domnul ruga mea primi. PSALT. 8. Și raga-se-vo drept noi și primii nu fi de Dumnezcu postul nostru. CORESI, EV. 50, cf. 118, 448. Pravilă aleasă ... iaste cinstită și primii pentru că îndeamnă pre toți pravoslavnicii spre cuaostința vieții (a. 1632). GCR I, 76/14. Pomeună va face și va fi primii. PARACLIS (1639), 260, cf. 247. GCR I, 111/9. Primeaște-ai ruga, H[ri]stoase, nu mă urii de la line. DOSOFTEI, ap. GCR I, 241/20. Și primiea Dumnezcu jârta lui Avel. N. COSTIN, I. 52. Crez că umanitatea cere ca să primim rugăciunea acestui infortunat. CR (1848), 3¹/54. ♦ Absol. (În formule folosite cînd se dă ceva de pomână) Domnul să primească! PAMFILE, C. 50.

- Prez. ind.: primesc. - Și: (Învechit) primii, preemi, preimii vb. IV.

- Din v. sl. примѣж.

PRIMICÉR¹ s. m. 1. (Învechit) Superiorul cîntăreților bisericești; ajutor al unui prelat, în timpul slujbei bisericești. Deci Serghie era primichiri la școala gentiilor. DOSOFTEI, V. S. octombrie 50⁷/13. Eu, dasățul Dumitrachi, primichir a mitropoliei Brăilei (a. 1814). ap. TDNG. Primichiriul stă cu făclia aprinsă înaintea arhiepiscopului (a. 1877). ap. TDRC, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Regional) Conducător al unui dans. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. ♦ Spec. Căpetenia călușarilor; ajutorul șefului călușarilor. Cf. LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. DM. ♦ (Art.; la jocul călușarilor) Mutul, v. MUT (I 3). Conducătorul lor se numește stariț; al doilea e primicerul (mutul călușarilor). PAMFILE, S. V. 54. Mutul, numit și primicerul ..., este persoana comică a călușarilor și este adesea mascat. DR. II, 217.

3. P. gener. (Învechit) Conducător, șef, căpetenie. Primicerul notarilor. LM, cf. GĂLDI, M. PHAN. 236, DN².

- Pl.: primiceri. - Și: (Învechit) primichir s. m.

- Din lat. primicerius. - Primichir < ngr. πριμικηριος.

PRIMICÉR² subst. v. primicer.

PRIMICHIR s. m. v. primicer¹.

PRIMICII s. f. pl. v. primiiți.

PRIMIEZ s. n. v. primez.

PRIMIGESTĂ adj., s. f. (Med.) (Femeie) care este pentru prima oară gravidă. Cf. DN², M. D. ENC., DEN.

- Pl.: primigeste.

- Din fr. primigeste.

PRIMINEALĂ s. f. v. primeneală.

PRIMINI vb. IV v. primeni.

PRIMINIT¹ s. n. v. prlmenit¹.

PRIMINIT², -Ă adj. v. priment².

PRIMITĂTOR s. f. v. prementură.

PRIMPĂRĂ adj., s. f. (Med.) (femeie) care naște pentru prima oară. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *primpare*.

- Din fr. *primpare*.

PRIMIRE s. f. Faptul de a primi.

I. 1. Faptul de a intra în posesia a ceva, de a putea folosi ceva, de a încasa ceva, de a-i ajunge ceva în mână, la adresa indicată; p. ext. faptul de a accepta să ia, să intre în posesia a ceva, să folosească ceva; (învechit, rar) primitură. Cf. primi (I 1). *Și primireci amândoi spodobiră-se, și cea ce luo cinci taloniți, și cea ce luo doi.* COBESU, EV. 319, cf. DILU, POLIZU. *Dacă lucrul nu se poate împărți, crezii să se unească între dntșii asupra modului primirii lui.* HAMANGIU, c. c. 405, cf. ALEXI, W. *Îa semuează mătașușă aici de primire și mântucă-i sănătos.* T martie 1961, 15. < E x p r. **A-și lua (ceva) în primire** = a prelua (un lucru, un post, o sarcină etc.). **A doua zi și-a luat postul în primire, ca de obicei.** SAHIA, N. 109. *Singur, Lucu țî luă în primire așternutul.* VINEA, L. II, 209. *Pornisem și eu să-mi iau în primire dispensarul.* H. LOVINESCU, T. 356. *Luați-vă sarcina în primire și începeți munca.* PREDĂ, R. 81. **A lua (pe cineva) în primire** = a lua (pe cineva) sub supraveghere, în evidență, a purta (cuiva) de grijă. *Ei se pregăteau să-i ia pe toți în primire, cînd a doua zi fermanul celalt fu dat la inculă.* IORGA, L. I, 349. *L-au luat medicii țarâși în primire și i-au holărit că nu-l lasă pînă ce nu-l vindecă deplin.* SADOVEANU, O. XVII, 349, cf. CĂLINESCU, S. 265. *S-a prezentat îmbrăcat civil, la Gara de Nord, unde l-a luat în primire un sublocotenent de rezervă.* BENIUC, M. C. I, 376. **A da (cuiva) în primire** (pe cineva sau ceva)=a) a preda, a încredința cuiva (pe cineva sau ceva). *M-a dat în primire unui coleg.* GALACTION, A. 402. **A dat în primire, aceluiași copil, costumul și jobenul.** SAHIA, N. 103. *Cazarma se golește. Pleacă schimbașii ... după ce dau în primire.* SADOVEANU, O. II, 438. *Cheile le-au fost puse grămadă pe masă și date în primire.* ANGHEZI, S. VII, 201; b) (glumeț) a muri. **A avea (ceva) în primire** = a răspunde (de ceva). *Eu știu unde sînt galoșii! Eu n-am avut galoșii în primire.* BĂNESCU, V. A. 104. < (Fin.: rar; concretizat; la pl.) Venit (provenit din încasări). *În stînga erau însemnate primirile, iar în dreapta cheltuielile.* CĂLINESCU, E. O. II, 162.

2. Faptul de a-i fi atribuit un titlu, o recompensă, un rang etc. Cf. primi (I 3). *Primirea titlului de Erou al Muncii Socialiste.*

3. Faptul de a lua sau de a i se aduce la cunoștință (despre) o știre, o informație, o dispoziție etc. Cf. primi (I 5). *Primirea raportului, a ordinului ce chemare.*

4. Faptul de a suporta efectele (negative ale) unei acțiuni, circumstanțe etc. Cf. primi (I 6). *După primirea pumnului a ripostat.*

II. 1. Faptul de a întâmpina (protocolar, festiv) pe cineva; p. ext. faptul de a oferi cuiva ospitalitate sau de a accepta pe cineva în casă; (învechit) primință, (învechit, rar) primeală (I). Cf. primi (II 1). *Era iubitori de primire străinilor călători.* CHILIA ÎN., ap. GER I, 237/32, cf. LB. *Era în acea zi primire mare la curte.* FILIMON, O. I, 109, cf. DDRE. *Cînd ne vedea în jurul morii, ne făcea Priaire cu nuiaua.* COȘBUC, P. I, 272. *Primirea acestui înalt funcționar mi-a dat eura.* GALACTION, O. A. I, 146. *Pentru că vine și sofa*

domnului general, să te pregătim o primire care să fie la înălțimea regimentului. BRĂNESCU, O. A. I, 31, cf. CĂLINESCU, C. O. 76. *Repetaseră vizita pentru că le plăcuse primirea.* BĂRBU, V. 163. *Primirea zgomotoasă părea a fi pregătită special pentru mine.* S. IANUȘIE 1961, 41. *Primirea dulce, drag-țe te aduce.* ZANNE, P. VIII, 495. < I. o. c. a. d. j. **De primire** = a) (despre încăperi) destinaț. oaspeților, vizitatorilor sau solicitanților. *Îl armări pe scara pînă la perdeaia sălii de primire.* FILIMON, O. I, 109. *În fața cu ferestrele la stradă, e salonul de primire.* VLADUȚĂ, O. A. 245. *O încăpere mare, ce servește și de cameră de primire.* H. LOVINESCU, I. 91; b) (despre ore, zile) cînd se primesc oaspeți, vizitatori sau solicitanți, destinat vizitelor; în care este permis accesul într-un anumit loc. *Astăzi e ziua mea de primire; damnealui e totdauna binecînt!* SADOVEANU, O. VII, 195. *Le lasă pe femei, în zilele de primire, să aștepte afară.* PAS, Z. IV, 108. < E x p r. (familiar) **A lua în primire (pe cineva)** = a certa (pe cineva), a cere (cuiva) socoteală, a lua la rost; a i se adresa cu un ton aspru, răstit; (rar) a-și bate joc (de cineva), a lua peste picior. *Vorbea băbii și gljiit și un flacău îl luă în primire.* - *Bi-bi-bi-ne ai ve-ve-nit!* SANDU-ALDEA, A. M. 138. *M-a luat în primire un nuțar care beuse, peșemte, că avea chef de glumă.* VLASIU, A. P. 411. *Uite aici, lua feneția în primire pe Felix.* *Asta-i patul, cam nici la moara dumecatate n-ai avut.* CĂLINESCU, E. O. I, 35. *„Omul cuaiute” îl ia în primire!* - *Îa puăe, mă, mîna oiei!* id. c. o. 21. < (Regional) **Pomană (II 1)** (Jina - Sebeș). PAȘCA, GL. *Să veniți și voi la primire.* id. ib.

2. Faptul de a accepta vizita cuiva; faptul de a acorda o audiență cuiva. Cf. primi (II 2). *Primirea pacienților.*

3. Faptul de a admite pe cineva într-un cerc, într-o organizație, într-o instituție, într-o funcție. Cf. primi (II 3). *O îndatorire foarte importantă a tuturor membrilor de partid este de a fi doșebit de vigenții la primirea de noi membri.* LUPFA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 109, cf. ib. nr. 7, 42. < (Învechit) înfiere. Cf. LB, BĂRCIANU.

III. 1. Faptul de a fi de acord cu cineva sau ceva, de a admite ceva, de a consimți la ceva; aprobare; consimțămînt. Cf. primi (II 1). Cf. LM. *Încredințindu-mă, domnia-me, că este cu primirea stăpînului moșiei ... ită, dăm roic, domnia-me, să se facă țig (a. 1792).* N. A. BOGDAN, C. M. 107, cf. ȘĂINEANU, D. V. < I. o. c. a. d. j. (Învechit, rar) **De primire** acceptabil. *Așteptați pînă cînd glasul-mi în sfîrșit vă va-nbăța Ce este de primire și ce d-a vă depărta.* HELLADE, O. I, 430.

2. Faptul de a adera, de a se ralia la o teorie, la o doctrină, la o concepție etc., faptul de a adopta o teorie, o doctrină, o concepție etc. Cf. primi (II 2). *Primirea noilor puncte de vedere.* VIANU, A. P. 207.

3. (Urmat sau precedat de determinări care arată felul) Faptul de a reflecta o anumită atitudine, apreciere etc. Cf. primi (II 3). *Cartea s-a bucurat de o primire bună.*

- Pl.: *primiri*.

- Și: (învechit) *primire*, (învechit, rar) *preimire* (LM), *preimire* (id. ib.) s. f.

- V. *primi*.

PRIMIT, -Ă adj. I. I. (Despre bunuri materiale) Intrat în posesia ori în folosința cuiva. Cf. primi (I 1). Cf. ANON. CAR., DICT., LB.

2. (Despre mărfuri) Care a fost luat în primire, în inventar. În fondul destinat vizării etc. Cf. primi (I 3). *Se făcără atunci mari svăci între creditori și datornici, pentru preluarea marfurilor date și primite.* BĂLĂNESCU, M. V. 51.

3. (Oit. și Mant.) Nebun (II 2); aiurit, zăpăcit. Cf. primi (I 9). Cf. SCRIBAN, D., CIAȘANI, GL., TOMESCU, GL., ARH. OLI. XXI, 273. *Zău că ești primit de-a binelea!* UDRĂSCU, GL. < (Substantivat) *Me,*

primitule, *bagă-ți mințile-n cap.* id. ib. ♦ Epileptic. Cf. LEXIC REG. II, 16.

II. I. Admis, acceptat; recunoscut (2). Cf. *primi* (III 1). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. LM, DDRF, ȘĂINEANU, D. U.

2. (Învechit, rar) Care a fost promis, făgăduit. *Tremease-mă a vindeca frimții cu inema ... a propovezii anul Damnuului priimit.* CORESI, EV. 457. *De aceasta și Pavel grătaște: Aemu e vreamea priimită, aemu e ziua spăsceniei.* id. ib. 458. ♦ (Substantivat, m.) Iisus Hristos. *Nu vor lipsi domnii și împărații din seminația Iudci până va veni și cel priimit și numit, adic(ă) I[risto]s* (a. 1760). GCN II, 70/38.

- Pl.: *primiți*. - Și: (învechit) *priimit*, -ă adj.
- V. *primi*.

PRIMITEĂ s. f. I. (Regional) Mătură cu coada lungă, făcută din nuiele sau din fire de mătură (prinse pe un schelet de lemn), cu care se mătură pleava (la vînturatul cu lopata), paie etc.; (regional) felează, felezeu, felezitoare, felezoaie, leasă. *Paiele ... se primiteau cu primiteaua.* PAMFILE, I. C. 246, cf. id. J. II, 162, id. A. R. 216. ALR II/605, UDRESCU, GL.

2. (Prin Dobr. și prin sud-estul Munt.) Unealtă formată dintr-o plasă susținută de o prăjină, cu care se îndepărtează pleava (la vînturatul cu lopata). Cf. II II 271, VII 390, 423, AN. DOBR. IV, nr. 4, 101.

3. (Prin nordul și prin nord-vestul Munt.: în forma *premete*) Bidinea. Cf. COMAN, GL. *Dă-mi și mie premeteaua să vărui.* UDRESCU, GL. ♦ EXP. A. I. DA CU PREMETEAU = a vorbi mult (și fără rost). Cf. COMAN, GL.

4. (Prin nordul și prin nord-vestul Munt.: în forma *premete*) Ștergar, prosop; elrpă de spălat sau de șters vasele, de spălat pe jos etc. V. *otrepă* (I). Cf. RĂDULESCU-CODIN, UDRESCU, GL.

- Pl.: *primite*. - Și: *primetea* (II VII 423), *premeteă* (RĂDULESCU-CODIN, COMAN, GL., UDRESCU, GL.) s. f.

- Derivat regresiv de la *primiteală*.

PRIMITEĂLĂ s. f. Acțiunea de a primi.

I. (Regional) Înlăturare, curățire, mălurare a plevei unor cereale (la vînturatul acestora cu lopata); (regional) primitul. Cf. *primili* (I). *Această vînturare se numește pălure ... Prin unele părți pare că se zice și primiteală.* PAMFILE, A. R. 215.

2. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.: în forma *premeteală*) Curățire; înnoire, reînnoire. Cf. *primili* (2). Cf. CIAUȘANU, V. 191, UDRESCU, GL. ♦ (Regional; concretizat; la pl.) Rufărie de schimb (pentru corp sau pentru pat). V. *primeneală* (2). (Lăunele de Sus - Oenele Mari). UDRESCU, GL. *Astea sînt premetecelele patului.* id. ib.

3. (Regional; în forma *premeteală*) Curățenie (în casă) (Poenari - Cîmpulung). UDRESCU, GL.

- Pl.: *primite*. - Și: *premeteală* s. f. CIAUȘANU, V. 191, UDRESCU, GL.

- *Primiti* + suf. -cală.

PRIMITI vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.)

I. (Mold. și Munt.: complementul indică pleava sau paie din grâu, orz sau ovăz) A da la o parte, a curăți, a mălura (la vînturatul cu lopata). Cf. TDNG. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cu picioarele treira ... Cu nările vîntura, Cu coada primitea.* MAT. FOLK. I 489. *Musea mare treiera Și-a mai mică vîntura, Păduchele premete.* PAMFILE, J. II, 354, cf. I. CR. II, 7, ȘEZ. XIII, 121, UDRESCU, GL. ♦ Refl. pas. *Paiele ... apoi se primiteau cu primiteaua.* PAMFILE, I. C. 246.

2. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.) A mălura, a scutura sau a agita pentru a curăți; p. ext. a curăți; a înnoi, a reînnoi; spec. a vâ-

rui. Cf. SCRIBAN, D., CIAUȘANU, V. 191, UDRESCU, GL. ♦ (Regional; în forma *premeti*) A primi (2) rufăria (de corp sau de pat) (Lăunele de Sus - Oenele Mari). Cf. UDRESCU, GL.

3. (Prin nord-estul Olt.: în forma *premeti*: complementul indică piinea) A frămînta adăugînd aluat nou la cel vechi. Cf. CIAUȘANU, V. 191, MAT. DIALECT. I, 234.

- Prez. ind.: *primite*. - Și: *primeti* (TDNG, CADE, SCRIBAN, D.), *premeti* vb. IV.

- Din bg. *npemetua*.

PRIMITIT s. n. (Regional) Primateală (I). *Această vînturare se numește pălure ... Prin unele părți pare că se zice și primiteală sau primitul.* PAMFILE, A. R. 215.

- V. *primiti*.

PRIMITIV, -Ă adj., subst. I. Adj. Care se află la începutul istoric al omenirii sau al unei comunități sociale, care este la originea existenței cuiva sau a ceva, care aparține începutului istoric al omenirii, care este specific acestui început, străvechi; care se află pe treapta cea mai de jos a dezvoltării (sociale), barbar, care aparține antichității, privitor la antichitate, antic. *Toate limbile nechi sau nouă se coboră dintr-o singură limbă primitivă.* RUSSO, s. 50. *După această epohă primitivă, venea epohă secundară.* BARASCH, M. II, 18/9. *El a jucat un rol mare mai înainte în religia păgînă a popului primitiv din Mexico.* ISIS (1856), 6/1. *Un simțimînt alt de firese ... a trebuit negreșit să se manifeste, chiar în timpii primitivi.* ODOBESCU, s. I, 194, cf. 196. *Cultura în comun s-a ruinat și, cu dînsa, comunitatea primitivă.* IONESCU-RION, s. 137. *A fost silit să dea singur lupta inegală cu ursul cavernelor și leul băștinăș.* *Dar mai ales cu elanul, cerbul împetuos al erelor primitive.* VOICULESCU, P. I, 103. *Acum avea însușite ... păreri despre cele două vizi ale filozofilor primitivi ai Asiei.* SADOVEANU, O. IX, 52. *Patria primitivă a albanezilor [nu era] în primele timpuri în contact cu lumea slavă.* ROSETTI, I. SL. 16. *În societatea primitivă, sînt cuvinte care nu pot fi pronunțate pentru că se opune religio.* GRAUR, N. P. 103. ♦ *România primitivă comună = perioadă din istoria limbii române anterioară veacului al X-lea și despărțirii ei în dialecte. Alții au socotit [palatalizarea labialelor] un fenomen străvechi dialectal, datînd din epoca românei primitive coane.* MACREA, F. 41. *Comuna primitivă v. comună.* ♦ (Substantival) Persoană aflată pe treapta cea mai de jos a dezvoltării omenirii. *Primitivul trebuie să cunoască semnele vremii după vînturi.* SADOVEANU, O. IX, 165, cf. XII, 9.

2. Adj. Care este primul (într-o succesiune temporală), în prima fază, care a fost la început, care este cel mai vechi, de la origine; inițial, originar (I), primordial. *Va favora planul său primitiv.* ASACHI, S. I. II, 105. *Se alcătuieste din stînci primitive (de cea dintîi urzire).* IC. I. U. M. (1840), 26¹/25. *Carpații Moldovei ce sînt al triile între munții primitivi din Evropa.* ПОВЪТ. (1841-1845), 145/21. *O parte din acești munți, ce se alcătuieste ... mai înainte decît ceilalți, drept care se numesc munți primitivi.* STAMATI, F. 166/9, cf. 166/10. *Dintre lucrările apei răci unele se arată nemijlocit și se numesc primitive, altele urmează mai târziu și se numesc secundare.* FĂTU, D. 5/18. *Temperatura primitivă este de 10° și se înalță cu 7°.* ELEM. ALG. 91/1, cf. MAN. SĂNĂT. 9/13. *Foile primitive sînt cele dintîi foi care formează plumul și care adeseori se deosebesc multe în forma lor de cele alte foi ale arborilor.* BARASCH, B. 18. *După un raport impur se declară sifilis primitiv.* TURNESCU, C. 225, cf. COBILCESCU, G. 91/17, 98/28. *S-au făcut afară din obiceiul fării și cu nesocotința voințelor primitive ale cititorilor.* ODOBESCU, S. II, 27, cf. 19, I, 235. *Natura organică înconjurătoare e ieșită printr-un lung proces de dezvoltare.*

tare din niște germeni unicelulari, primitivi. IONESCU-RION, s. 125. Inscriptiunea retinută trebuie să indice inscripțiunea primitivă ce se retinutește. HAMANGIU, c. c. 150. Textul actual a fost scris pe un pergament de la Ștefan cel Mare, al cărui text primitiv a fost spălat întreg. BUL. COM. IST. 1, 130. Extracte concentrate, core diluate în apa din care au fost extrase, redau lichidul primitiv. IBRĂILEANU, s. 1. 96. Aceștia au pierdut natura lor primitivă, și-au schimbat și fondul prin bun care-l aveau. BART, s. m. 25. Asemănările mari între cele patru dialecte române au făcut pe mulți să vadă că limba străromână era unitară, iar această unitate presupusă i-a făcut să admită o patrie primitivă. PUȘCARIU, l. r. 1, 251, cf. 255. Se execută roțile cu diametrul primitiv egal cu un număr întreg de milimetri. SOARE, MAȘ. 136. Intre proiectul primitiv și execuția operei, Gros se răzgîndește și modifică datele ei. OPRESCU, s. 227. Aristoteles ... presupunea că există o substanță primitivă. MACAROVICI, CHIM. CANT. 4. Au triuril asupra înfelesului primitiv al cuvintelor. SCI. 1950, 3. Creangă restitue poezia funcției ei estetice primitive, care este de a se adresa nu unor cititori, ci unui auditor, capabil de a fi cucerit prin toate elementele de sugestie ale graiului viu. VIANU, A. P. 113. Marele public este interesat să cunoască originea numelor, sensurile lor primitive. GRAUB, s. p. 11. Rog să i se dea cuvîntului „muncă”, aici, înfelesul său primitiv. s mai 1960, 13. Ceea ce a rămas din nebuloasa primitivă a format soarele. GEOLOGIA, 9. ♦ (Adverbial) Turburările endocrine ar putea să altereze aceleasi centre ca și o leziune organică primitiv localizată în acestea. PARHON, o. A. 1, 291. ♦ (Despre cuvinte) Care provine direct din rădăcină și poate servi ca element de bază pentru formarea de derivate cu ajutorul sufixelor sau al prefixelor; primar² (1 5). Cuvintele de la care formăm altele prin derivare și compunere se numesc primitive. IORDAN, l. r. 273. Mi se pare normal să credem că forma primitivă este „folineă”. GRAUB, r. 38. ♦ (Substantival, n.) Mai dese sînt cazurile unor derivate care de asemenea nu se găsesc la slavi și ale căror primitive nu există în românește. PUȘCARIU, l. r. 1, 291. Alte sunete se întâlnesc ... sub formă dublă ... cele formale din „des”, „răs” și un primitiv începător cu „s”: „dessăra”, „răsspăta” etc. IORDAN, c. 31. După raportul în care se află formația prefixată față de primitiv, așadar după nuanșa stilistică, putem stabili mai multe categorii. id. STIL. 203.

3. Adj. Care are caracter simplu, rudimentar, neevoluat sau (prea) puțin evoluat; (despre oameni și despre manifestările lor) care este prea puțin civilizat, educat, manierat, necivilizat, necioplit (2), grosolan; p. ext. slîngaci, neluclmatic. Erau atît de rurele ... notele ce înăurul elitărei scotea din trîșea, acest primitiv instrument ciobănesc. GANE, s. 1, 136. O carte cu scoarțe străvechi, cu ilustrații primitive ... stătea de mărturie altor vremi. ANGHEL, PR. 101. În mic, se putea vedea tot comerțul și toată industria muntelui: oale, străchini, mangal, doage ... și alte cîteva produse ale unei industrii cu totul primitive. HOGAȘ, DR. 1, 113. cf. IBRĂILEANU, s. 1. 108. Vîjelia acestor sentimente, primitive și irezistibile, răscolii pe cei trei ca pe niște frunze de toamnă. GALACTION, o. A. 1, 91. Nu mai vreau sărăciei naive, Primitive ... Mie dați-mi altceva! TOPRILEANU, p. o. 26. Mă așteaptă nepotu-meu să-i duc acest vehicul primitiv. C. PEHNEȘCU, i. II, 186. La vreo trei kilometri de sat, dincolo de podul primitiv aruncat peste o gîrlă capricioasă, o companie de pionieri își îndeplinesc misiunea și aștepta ordine. BRĂVEȘCU, o. A. II, 288. Carul primitiv, cu roate otova dintr-o singură bucată de trunchi, se frînsese într-un prăgus. VOICULESCU, p. 1, 1. Te rog să ne ierși pentru mijloacele noastre primitive și rușinoase de a trece rurile. SADOVIANU, o. s. 21, cf. VI, 76, IX, 187, 283. Maghernița ei era o locuință foarte primitivă. CĂLINESCU, s. 508, cf. id. c. o. 160. Patru portrete-fotografii, mărte într-un atelier primitiv. STANCU, R. A. 1, 132. Aladin ducea

pe fărîmul mării o viață primitivă, supraveghînd ziduri, pietrari și grădinari la consolidarea tereniului, la înfrumusețarea teraselor. V. ROM. ianuarie 1965, 30. ♪ (Adverbial) Avea o roată față de măr domnesc, pe care un copil ar fi desemnat primitiv, cu cărbunele, ochii, sprîncelele și mustăcioara liniară. TEODORIANU, M. II, 21. ♪. Culori primitive = cele șapte culori ale spectrului solar. Cf. CADR, DL, DM, DEX.

4. Adj., s. m. pl. (Pictori) care precedă perioada Renașterii. Cf. CADR. Câmpurile și întii, sau lînce cu un verde arhaic, ca în picturib primitiveilor italiene. CĂLINESCU, c. N. 9, cf. M. D. ENC., DEX.

5. S. f. (Mal.) și în sinlagna primitiva a unei funcții, DER, M. D. ENC.) Funcție a cărei derivată este egală cu funcția inițială. Cf. DER, M. D. ENC.

— Pl.: primitivi, -e.

— Din fr. primitif, lat. primitivus, germ. primitiv.

PRIMITIVĂMÉNTÉ adv. (Încechit, rar) La origine, la început; inițial. [Localitatea] numata primitivamente douăsprezece coloniști. HASDEU, în SEC II, 192.

— Primitiv + suf. -amente. Cf. fr. primitive-ment.

PRIMITIVISM s. n. Faptul de a fi primitiv; calitate, stare a ceea ce este primitiv, primitivitate; perioadă primitivă. Această evoluțiune, ... dacă n-ar fi dus la primitivism și la analfabetismul ceasloavelor, ar fi dat roade strălucite. MACEDONSKI, o. IV, 122. Lipsa de considerație față de om, impulsivitatea, în general nivelul moral scăzut, produs al stării de primitivism, a alcătuit un teren favorabil bogatelor apostrofe. VARLAAM-SADOVEANU, 151, cf. M. D. ENC., DEN.

— Din fr. primitivisme.

PRIMITIVITĂȚE s. f. Calitate, stare a ceea ce este primitiv; primitivism. Dar această primitivitate de eugel în foța artificierilor și a farmecelor teatrului ore și o parte bună. GALACTION, A. 260. Cînd și unde, drumul răsufila mai slabod, dînd zidurile spelbe în lături; ne oprim să admirăm primitivitatea peisagiului. VOICULESCU, p. II, 261. Inteligența, pasul înainte asupra primitivității ..., a fost totdeauna socotită ca o monstruoziitate de către marca mulțime. SADOVIANU, c. XIX, 152, cf. SCRIBAN, V. Caracterul de vechime, de primitivitate al inconștientului n-are rîmăci un sens filogenetic, privit din punctul de vedere al evoluției speței. RALEA, s. T. II, 55. În ascenencia conștiinței de primitivitate se poate face selecționism. II. LOVINESCU, T. 359. Primitivitatea limbajului și poimpa răsunătoare a acestor compoziții izvorăse ... din dorința de ieftință popularitate a autorilor. s ianuarie 1961, 78, cf. M. D. ENC., DEN.

— Din fr. primitivité.

PRIMITIVIZĂ vb. I. Trans. 1 a ct. (Neobișnuit) A aduce la starea de primitivism, a face să fie primitiv. Cf. BUL. FIL. III, 186, 268.

— Prez. înd.: primitivizez.

— Primitiv + suf. -iza.

PRIMITIVIZĂRE s. f. (Neobișnuit) Acțiunea de a primitiviza. În mijlocul tendinșii obștești de primitivizare, literatura scriitoarei se distinge prin rafinare și intelectualizare. LOVINESCU, s. 1, 347.

— Pl.: primitivizări.

— V. primitiviza.

PRIMITOR, -OĂRE adj. I. Care primește (1 1) sau care poate primi, obține, căpăta; p. ext. care acceptă să ia, să intre în posesia ori în folosința a . Cf. DRLE, LB. Stilul sec nu este primitor de nici un fel de podaubă. HELIADE, o. II, 22, cf. POLIZIA, DPRI. ♦ (Substantival) Persoanele care fac parte din grupa AB, pot primi singe de la originea, ci fund primitori universali. BELEA, p. A. 77.

2. (În dicționarele din trecut) Destinatar. Cf. *primi* (I 5). Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. ♦ (Substantivat) *Primitorul acestei scrisori*. CADE.

3. Care primește cu plăcere, cu amabilitate oaspeții, ospitalier (I), (învechit) ospătos, (regional) ospătarit, ospătarnic; p. ext. care oferă ospitalitate, găzduire; care acceptă în casă, care acceptă să găzduiască. Cf. *primi* (II 1). Cf. ST. LEX. 175²/7. *Iară de va fi tunetul cu fulger, oamenii priimitori de streinii să vor face*. FL. D. (1680). 1²/14, cf. CANTEMIR, I. I. II, 328. *De va naști fată, va fi ... vorovitoare și priimitoare de oaspeț* (cca 1750). GCR II, 67/7, cf. I.M. *Să înțelege pe oameni o fi harnică, blînză, fără vieții, fără superstiții, priimitori*. IORGA, P. A. II, 15. *Era o femeie plină de bunătate, priimitoare, veșnic veselă*. REBREANU, R. I, 53. *Stăpînii sînt inteligenți ..., iubitori de oameni și priimitori de oaspeți*. GALACTION, O. A. I, 226. *Stit oameni foarte priimitori*. SADOVEANU, O. III, 509, cf. 74. *Ulițele și casele stîl atrăgătoare, oamenii voioși, priimitori, școlu e veselă*. ARGHEZI, B. 87. (Fig.) *Să-n timpini priimitor melancolia Cînd toamnele fi-o poartă sub ferestă*. LABIȘ, P. 312. ♦ (Substantivat) *Legă rancele lui ... și duse pre el în casa de străniei ... Scoase doi arginți, deade priimitorului de străniei, și zise lui: păzește el și ... eu-fi voi plăti*. CORESI, EV. 391. *Priimitorul de furi ca și furul să se canonească* (a. 1652). ap. CADE. *Spunînd la trecător ee soartă ne așteaptă pe noi cei primitori*. OLLĂNESCU, ap. DDF. *În pădure născui, în pădure crescui, acasă dacă m-au adus, primitorul casei m-au pus* (Ușa). GONOVEI, C. 386. ♦ (Despre încăperi, locuințe, orașe, țări etc.) În care cineva este bine primit, în care cineva se simte bine, în care cineva oferă cuiwa ospitalitate: ospitalier (U). *Orișunde se ducea, băiatul găsea casă priimitoare, ba chiar și mîrească potrivită*. SLAVICI, O. II, 35. *O țară priimitoare de străini*. DDF. *Castelul ... alb cu o vastă verandă priimitoare*. REBREANU, R. I, 79. *Luară măsură și-i răspîndiră pe refugiați prin priimitoarele orașe de provincie*. STANCU, R. A. III, 257, cf. 342. *Nu-mi cereți astăzi să mă-nțore devreme între pereții casei, primitori*. HOREA, C. 150. ♦ Fig. *Și cei buni și cei răi au coborît în primitorul pămînt*. SADOVEANU, O. VI, 345, cf. 375. *Mormintele erau presărate de-a valma, amestecate, înfrățite supt aceeași velință de fărîna priimitoare*. GIRLEANU, N. 167. ♦ (Substantivat, f.; învechit, rar) Loc, locuință, încăpere în care sînt primiți oaspeții. *Deaci venrără la dînsul mai mulți intru a străriloru priimitoare* (în sălaş N. TEST. 1618). COD. VOR. 104/3.

4. Care primește (II 6), înglobează, include, cuprinde (în sine); spec. în care încap ... *Să aibă și alte cincisprezece vase ... priimitoare fiecare ... cel puțin una sută mii oăe* (a. 1813). DOC. LC. 803. *Nc trebuiesc bibliotecii mari, bine organizate, priimitoare ale mulțimii insetate de cultură*. SADOVEANU, L. 22. ♦ (Substantivat) *În mijlocul floarei stă ... priimitorarea pulberii, cea din virful codiței carea uneori e ghemuită, uneori cu doauo ramuri*. ÎNV. POM. 28/26. ♦ (Substantivat, m.; învechit, rar) Recipient. *Această maehină trage acra de la trupurile puse într-un vas care să eheamă recipientii ori priimitorii*. AMFLOHIE, G. F. 33²/2.

5. Care acceptă, admite, aprobă; care aderă, se realizează la ...; care este receptiv la ... Cf. *primi* (III). *De Dumnezeu primitoriu, Simeon bătrînul nu era preut, ee om de Dumnezeu iubitoru*. CORESI, EV. 517, cf. ST. LEX. 176²/10, CANTEMIR, I. I. II, 328. *Malei au grăt cătră oamenii cei credincioși și primitori și aseultători* (cca 1700-1725). GCR II, 20/20, cf. POLIZU, ALEXI, W. *Am arătat cum femeile au fost mai priimitoare de cultură străină decît bărbații*. IONĂILEANU, SP. CR. 230. *Să fim primitori față de cuvîntul necunoscut părinților noștri, sau să-i închidem ușile?* GALACTION, A. 313. *În sat la noi stît gospodari foarte deștepti ..., primitori la lucruri nouă*. SADOVEANU,

O. VI, 178. *Țăranii s-au arătat refractari sau primitori față de propaganda evanghelică*. OȚETEȘA, R. 311.

- Pl.: *primitori, -oare*. - Și: (învechit) *primitor, -oăre, premitor, -oăre adj.*
- *Primi* + suf. *-tor*.

PRIMITURĂ s. f. (Învechit, rar) Primire (I 1). Cf. ANON. CAR. ♦ Încasare (a unei datorii); datorie încasată de cineva, *Pentru socoteală n-am cercetat să vedem eum merge, dar datoriile și primitorul merg bine* (a. 1800). FURNICĂ, I. C. 193.

- Pl.: *primitori*.

- *Primi* + suf. *-tură*.

PRIMIȚI s. f. pl. I. (Învechit) Primele roade ale pămîntului (aduse cuiwa ca prinos), *trufandale*; cea dintîi prăsilă la vite. V. *plrgă* (I). Cf. ARISTIA, PLUT., GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. Fig. (În dicționarele din trecut) Început, debut. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

- Și: *prîmieș* s. f. pl. ARISTIA, PLUT.

- Din lat. *primiŭtia*.

PRIMINDĂ s. f. v. *primîndă*.

PRIMICER subst. (Prin sudul Transilv.) Adăpost de scînduri (ridicat lingă șură) în care se depozitează pleava, coceni etc. Cf. VICIU, GL., CV 1952, nr. 3, 42.

- Pl.: ? - Și: *primicēr* subst. CV 1952, nr. 3, 42.

- Etimologia necunoscută. Cf. *pîmnîță*.

PRIMO adv. (Livresc și familiar: de obicei în corelație cu „secundo”) În primul rînd, mai înlii. Cf. I. GOLESCU, C., PROT-POP., N. D. *Acest curent literar și cultural al burghezilor ideologi a trebuit să dispară ..., primo, fiindcă realitatea realizată seamănă foarte puțin cu visurile ideologilor ..., secundo, pentru că întregă activitate ... a fost îndreptată eu total în altă parte*. GHEREA, ST. CR. III, 47, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, M. D. ENC., DEX.

- Din it. *primo*.

PRIMOGENIT, -Ă adj., s. m. și f. (Învechit) (Copil) care s-a născut primul (într-o familie regală, princiară, feudală etc.) *Alcătu o legc ... prin care se stotornie cu atlt corona, cit și toate ferile ereditare ale Austriei să se muștenesească de primogenitul seu fiu*. SĂULESCU, HR. II, 420/9, cf. I.M.

- Pl.: *primogeniți, -te*. - Și: *primogenhit, -ă* adj., s. m. și f.

- Din lat. *primogenitus, -a, -um*.

PRIMOGENITURĂ s. f. Prioritate pe care o are cel dintîi născut dintre mai mulți frați (mai ales în familiile domnitoare, princiare, feudale etc.), care servește la dobîndirea unor drepturi, unor avantaje; calitatea de a fi primul născut dintre mai mulți frați. Cf. I.M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Moștenitor al împărăției numai prin faptul primogeniturii ...*, *Voie-Bună primește pe duhoinic*. LOVINESCU, S. I, 118, cf. SCRIBAN, D., DM. *Primogenitura se mai menține în unele țări capitaliste*. DER, CF. DN², M. D. ENC., DEX.

- Din fr. *primogéniture*.

PRIMOGENIT, -Ă adj., s. m. și f. v. *primogenit*.

PRIMOINFECȚIE s. f. Ansamblul manifestărilor clinice, umorale și anatomice ale unui organism care suportă pentru prima oară pătrunderea unui microb. *Această probă cu tuberculină permite să deosebim indivizii care au suferit o primoinfecție tuberculoasă de cei care nu au suferit această infecție*. ABC SĂN. 363, cf. D. MED.

- Pronunțat: *-mo-in-*. — Pl.: *primoinfecți*.
- Din fr. *primo-infection*.

PRIMORDIALĂ, -Ă adj. Care este primul (într-o succesiune temporală), care este cel mai vechi, în prima fază, care a fost la început, de la origine, primitiv (2), originar (1), inițial; care este de cea mai mare importanță, fundamental, esențial. Cf. NIGULICI. În compoziția sa elementară, simplă sau primordială, pământul nu este în stare ca să întrefie viața plantelor, ca apa curată pe aceea a peștilor. BREZOIANU, B. 24/8. Nu poate să se aștepte a tămădui edema decît după ce va tămădui boala primordială din care ea vine. MAN. SĂNĂT. 326/41. Ar trebui ca ... feliurile limbii a Europii, a Asiei etc. să se înceapă din purism ... în limba primordială a omnirii. RUSSO, S. 50. Ca și stîlpii podului lui Traian subțel apele Dunării, rădăcinii mari, primordiale, s-arăt îci și colea subțel valul latin al vocabularului rumănesc. ROMÂNUL (1857), nr. 1, P/68, cf. PROT.-POP., N. D. Vastă și confuză, ca tot ce este primordial, o literatură populară nu se poate desica în niște ramure atît de speciale. F (1877), 338. Libertatea, egalitatea și autoritatea sînt elementele primordiale ale vieții sociale. GHICA, ap. CADEI, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. Aici, din păcate ..., plutim în haosul primordial. GALACTION, O. A. I, 46. Conversația se învîlnășcă în jurul decadenței acestei activități vitale și primordiale, vinătoarea. VOICULESCU, P. I, 103. Întreaga saună, fără număr, fîca mluiului primordial, se frîmîntă într-o monstruoasă bucurie. SADOVEANU, O. IX, 395, cf. 165, XI, 151. SCRIBAN, D. Amîndouă priveau problemele primordiale din viața poporului român. CAMIL PETRESCU, O. II, 418, cf. BOGZA, C. O. 17. Munca ideologică este o obligație primordială a organizațiilor de partid. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2582. Dezvoltarea continuă a problemelor teoretice este o condiție primordială pentru ca ele să poată folosi practic. CONTEMP. 1953, nr. 363, 5/3. Limba se schimbă pentru a servi funcțiunii ei primordiale, aceea de a servi ca mijloc de comunicare. MACREA, F. 15. Astfel de nepotriviri prezintă un interes primordial. CL 1957, 85. Considerăm ca o sareină primordială aprofundarea cunoștințelor noastre ideologice. 5 august 1960, 67. Dialogul are — se înțelege — un rol primordial în teatrul de idei. T decembrie 1962, 9, cf. 57. Textul dramatic, element primordial în arta spectacolului, exprimă ... modal de a gândi al autorilor contemporani. ib. august 1961, 1.

- Pronunțat: *-di-al-*. — Pl.: *primordiali*, *-e*.
- Din fr. *primordial*. Cf. lat. *primordialis*.

PRIMORDIALISM s. n. (Neobișnuit) Primordialitate. Cf. IORDAN, L. R. A. 181.

- Pronunțat: *-di-a-*.
- *Primordial* + suf. *-ism*.

PRIMORDIALITĂȚE s. f. Importanță primordială pe care o are sau trebuie să o aibă cineva sau ceva în raport cu altcineva sau cu altceva; situație, stare a ceva care are înțietate, faptul de a fi primordial, de a avea o importanță primordială; înțietate, prioritate (1), primal³, (neobișnuit) primordialism. *Legile metodei dialectice ... primordialitatea materiei în raport cu gîndirea, ele presupun posibilitatea cunoașterii nelimitate a lumii obiective*. CONTEMP. 1948, nr. 104, 15/4. În lucrarea de față, am plecat de la primordialitatea naturii ca de la o axiomă. BALEA, O. 342.

- Pronunțat: *-di-a-*.
- *Primordial* + suf. *-itate*.

PRIMORDIE s. f. (Și în sintagma *primordic foliară*, LTR²) Frunză în prima fază a formării din celelalte situate la periferia conului de creștere. Creșterea primordiilor se produce, la început, prin vîrf și, ulterior, prin bază. LTR². Aceste frunzulițe (numite și

primordii) se nasc din straturile exterioare ale fesuturilor talpiții. BOTANICA, 37.

- Pl.: *primordii*.
- Din lat. *primordia*.

PRIMORDIU subst. (Latinism neobișnuit) Început, debut; premisă (1). *Mulți din tinereță își coordonă un primordiu numer pentru o viață licută*. SEVERIN, S. 114.

- Pl.: ?
- Din lat. *primordium*.

PRIMOVARĂ s. f. v. primăvară.

PRIMPREJUR adv., prep. I. Adv. Prin apropiere, din (sau în) vecinătate, din (sau în) jur; de jur împrejur, dintr-o parte în alta (a unei linii sau suprafețe circulare); împrejur. *Se spărcară prin prejur fărle și-i fugiia denaintea sobiei lui*. MOXA, 394 25. *De nu vor fi oameni pentr-aceale sate prenpregiur, atunci ... să-și fie lucrul*. PRAV. 51. *Căpeșealele lor ferecate pen prejur cu argint*. BIBLIA (1688), 67² 29. *Nici să poate afla alt neam de oameni cari în hotară așa de prompte lăcuind și prenpregiur moi mulți nepruatiu arînd*. CANTEMIR, III, 159. *Numa ... eaulă pinprejur*. BELDIMAN, S. P. I, 41/1. *Pimprejur sînt elșiva nobili, de moșii stăpînitori*. ALEXANDRESCU, O. I, 188. *Era atita liniște prin prejur că-și venea să erzi că de etud e lumea pieior de om nu căleasc prin locurile acelea*. SANDU-ALDEA, V. P. 41. *Uscarea se faec de gospodari ce au prin prejur ape bogate în peste*. PAMELE, I. C. 73. *Primprejur lăcerea era așa de mare că flăcăul auzea eum cad în noroi fulgii*. REBREANU, I. 162, cf. 310. *Era primprejur și Caragiale, dar nu mai m-adue aminte ce făcea*. GALACTION, A. 19, cf. id. O. A. II, 66. *Iar primprejur, pe moșie, făraniî din unsprezece sate se încordau din greu*. SADOVEANU, O. IV, 256. ♦ I. o. c. a d j. **De primprejur** = care se află în jur; înconjurător, învecinat, vecin. *Limba noastră din multe limbi iaste adunată și ne iaste amestecat graul nostru cu al vecinilor de prin prejur*. UNECHU, I. 61. *Cu megieșii de pen pregiur bine petrecea*. N. COSTIN, I. 562. *Au luat Ostrogonul și alte cetăți du prenpregiur au arsu*. R. POPESCU, CM I, 281. *Marturi: boerii și mahalagii de pin pregiur și[i] olși țirgoveț* (a. 1745). IONGA, S. D. VII, 123. *Se și disting coloniștii de aceia militarizați de toată poporimea de prin prejur*. BARIȚIU, P. A. I, 376. *Toată suflarea și făptura de prinprejur îi țineau hanțul*. CREANGA, O. 107. *Cînd m-am săltat și puteam aleaga în grădina și printre viile de prin prejur, odihna și somnul pîrseră*. DELAVRANCLA, T. 18. *E eu nepuțință ca ordinea și metoda să nu biruiescă cu tnețul haosul și destrăbălarea de primprejur*. GALACTION, A. 376, cf. id. O. A. I, 376. *Îl chemau toți ... din toate satele de primprejur*. SADOVEANU, O. I, 590. ♦ (Învechit, rar; substantivat; în forma *prenpregarul*) Împrejurime, vecinătate. *Și tot izrailul și prenpregiurul lor au fugit de glasul lor*. BIBLIA (1688), 108²/1.

2. Prep. (Astăzi arl.) (Semnifică ideea de localizare a unei realități în diferite părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe un plan determinat prin imediată proximitate față de toate punctele de orientare ale reperului spațial dat, sau pe o multitudine de planuri de imediată proximitate considerate față de toate punctele de orientare ale unor repere spațiale identice) *Au vîndu o prisacă cu pomi și prenpregiur priseeci loc în toate părțile* (a. 1619). ap. NEM 1 766. *Jăcuie ce pute prin pregiurul cetăților pentru mîncare*. SECURGE, L. 57. *Nu vedea schimbările ce se făcuseră în easă și prinpregiurul casei*. SLAVICI, O. II, 29. *Se plîmbau priaprejurul mamei lor*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 225. *M-am uitat neglijent, și mai mult de formă, primprejurul locului unde prinsesem raiu*. SADOVEANU, O. IX, 412, cf. I, 241. *Și rîse de plăcere gîdlîl de un taceput de stuș somnoros priaprejurul genelor lui codate*. ARGHEZI, S. VII, 13. *Au apărut,*

tu curte, primprejurul casei, a mulțime de măsuraoate mari. CĂLINESCU, C. O. 17.

- Și: **prinprejūr** (scris și *prin prejur*), (învechit) **prinpregiūr** (scris și *prin pregiur*), **prepregiūr**, **preprejūr**, **penpregiūr** (scris și *pen pregiur*), **penprejūr** (scris și *pen prejur*), **pinpregiūr** (scris *pin pregiur*), **pinprejūr**, (regional) **pinprejūr** adv., prep.

- **Prin** + **prejur**.

PRIMUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indicî obiecte de îmbrăcăminte) A broda, a țivi (cu prim¹ I). Cf. DRU, CHIAȘ, II, 292, LM, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Prez. ind.: *primuiesc*. - Și: **premuí** vb. IV. LM, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- **Prim¹** + suf. -ui.

PRIMUITÓR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Regional) (Persoană) care primuiește. Cf. LM.

- Pronunțat: -mu-i-. - Pl.: *primuitorii, -oare*.

- Și: **premuitor, -oare** adj., s. m. și f. LM.

- **Primui** + suf. -tor.

PRIMULACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu flori gamopetale, de obicei cu frunzele dispuse în rozetă și cu fructul capsulă; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. Cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Adjectival) *Plantă primulacee*.

- Pl.: *primulacee*.

- Din fr. *primulacées*.

PRIMULĂ s. f. Plantă erbacee ornamentală din familia primulacelor, cu flori purpurii sau liliachii; (regional) gălățene (*Primula obconica*). Cf. PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BULET. GRĂD. BOT. V, 65, DM, DN², DEX.

- Accentuat și: *primulă*. DEX. - Pl.: *primule*.

- Din lat. *primula*.

PRIMULINĂ s. f. Substanță colorantă, galbenă (pentru vopsit bumbacul). Cf. LTR², DM, DN².

- Din fr. *primuline*.

PRIMULIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Lăptișor (*Androsace chomocjasme*). Cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, PANȚU, PL.

- Pl.: *primulițe*.

- Cf. *primulă*.

PRIMURĂ s. f. v. **prim¹**.

PRIMUS s. n. Lampă specială de gătit care folosește benzina, petrolul lampant etc. drept combustibil. *Se auzea un sffrit de primus*. C. PETRESCU, C. V. 42, cf. id. A. 332. *Pregătea primusul să-i tnească mîncarea*. în SCL 1973, 45, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *primusuri*.

- Din germ. *Primus*[kocher].

PRIMUȚĂ s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Diminutiv al lui **primă³**. V. **prim¹** (2). Cf. CONV. LIT. XX, 1 015.

- Pl.: *primuțe*.

- **Primă³** + suf. -uță.

PRIN prep. (Semnifică ideea de includere a unei realități între limitele unui element gândit ca totalitate de aspecte componente nediferențiale delimitativ sau între limitele fiecăreia dintre componentele unei multitudini de elemente identice)

I. (Exprimă cuprinderea a ceva pe întinsul unei suprafețe, în interiorul unui spațiu sau de-a lungul unui traseu)

I. (Exprimă situarea unei realități într-una sau în mai multe părți, porțiuni, zone etc. cuprinse ne-

definit pe o suprafață anumită sau într-o multitudine de suprafețe identice) Și nu-i lăsa ci slobozi să lăcuiescă prea sale. CORESI, EV. 155. *Ajungind vezirul pîn satele cele*. GORJAN, II, 1, 2/24. *Au șcut spre Putna pen sale, pen oraș*. IST. T. R. 97. *Prin tabără ș-afară Pe luncii ... Bițu-și căută pierduta fecioară*. BUDAI-DELEANU, T. 124. *Am răminea de copu nostru ș-am giuca drăgaica, pîn curte*. ALECSANDRI, T. 938. *Că la voi prin sat să fie Voinicul a-i fi pe plac Să-i dea fata de soție*. EMINESCU, L. P. 144. *Intr-o seară, prin cîmpie, ostent de pcombular, m-am așezat să mă odihnesc pe o căpiță de șin*. CARAGIALE, O. VI, 482. *Prin județul Brăila, mocan e stăpînit de oi multe*. PAMFILE, I. C. 30. *Prin Bucovina se culege droghia și se fierbe în apă de pirău*. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 20. *Prin cite orașe a trăit, nu va fi putul intilni pe cineva care să-i placă*. AGÎRBIȘANU, A. 55. *A trăit departe de pămîntul românesc, prin Elveția, prin Franța*. GALACTION, A. A. *Prin locurile astea de dîmburi unii proprietari aveau helește*. VOICULESCU, P. I. 10. *Prin sale oamicii ne ieșeau înainte cu vin și pită*. SADOVEANU, O. XI, 250. *Au fost înmormîntați pe vremuri prin partea locului*. CĂLINESCU, S. 26. *Prinși de duhul înverzirii Prin grădini ne-nsuflăm*. BLAGA, P. 28. *Se lăudase că o să mă omoore dacă mă prinde prin sat*. STANCU, R. A. I, 56. *Prin țigul ce dormea pustiu Părea că pomii toți sint plini*. PARASCHIVESCU, C. T. 16. *Prin munți ne păstram ființa și eram naționali*. CONTEMP. 1965, nr. 979, 1/6. *Prin grădini spini și scări, Nici în cas-ogîndă n-ai*. JARNÍK-BİRSEANU, D. 413. *Am stat tătă vara pîn munte*. ALR II 3 168/537. ◇ (Suprafața pe care se situează o realitate este parte a unui interior spațial sau a mai multora identice) *Patruzeci de ani făuse ucolo, prea colibi lăcuind*. CORESI, EV. 144. *Nu lăsa pre nime să poarte vase prin besacără*. N. TEST. (16/18), 56⁷/22. *Și-necpură a-i bate ș-a-i include pen temniți*. NECULȚE, L. 119. *Documenturile ... sint imprăștiute pre la particulari și prin monastiri*. IST. M. XVII/16. *Cind era prin tindă ca și-a amintit C-a lăsat aprinsă alba luminare*. COȘBUC, P. I, 248. *Lua parte ... la banchete și recepții prin palatele nobililor*. VLASIU, D. 103. *Are mai mult talent decît zugrăvii care fac sfinții raliții prin biserici*. T decembrie 1964, 22. *Tune-n tindă și prin casă, Tune-n tindă și pe-afară*. JARNÍK-BİRSEANU, D. 307. (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adăcitură lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afinat, într-o structură elastică etc.) *Copiii se jucou prin zăpadă. Porceii se tavăleau prin noroi*. (Interiorul spațial este gândit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Descrise cu degetele prin aer conturul unui ou*. CĂLINESCU, S. 330. *Degetele-nec eu prin aer le resfirai ca pe liră*. id. L. L. 104. □ *Corabia se oplea prin furtună. Așteptam prin ploaie*. (Starea fizică gândită ca interior spațial este un mediu sonor, optic etc.) *Sării ars în picioare, prin întunerie, drept în mijlocul poeziei*. HOȘAȘ, M. N. 87. *Prin vălul serii*. PARASCHIVESCU, C. T. 16. □ *Vîrșurile copacilor se clătinau prin lumina lunii*. (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă sau în ceva gândit ca atare) *Prămăndeaste prin codri ca pasărea*. PSALT. 16/7. *O frică de turei să sferi, și ei tâlhării eci mai mulți rezemără pîn tufile Colintina*. DUMITRACHE, ap. GCR II, 127/41. *Prin rariști ne poticneam de gîii proaspăt răsturnate de ritul mistreților*. BLAGA, II, 62. *Se las-o sară limpede și bună*. Alunecînd cu vîntul prin copaci. LABIȘ, P. 119. *Nu iesă pîn lume că i rușine*. ALR I 302/385. *Și nu mi-am găsit Potrivă prin lume Afară de tine*. BALADE, I, 281. *Apă a găsit-o pîn pădure singură*. A III 3. ◆ (Situarea pe întinsul unei suprafețe, în cuprinsul unui spațiu, al unui mediu fizic etc. este percepută explicit senzorial) *Deodată se aud prin cosă o mulțime de glasuri*. CREAN-

gă. p. 302. *La teatru ti vezi adesea figura prin loji.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 193. *Vrei să n-aizi la noapte trăs-nind pe acoperământ și hodoroagină prin pod?* UOGAȘ, DR. I, 121. *Se auzea cineva plescănuind prin apă.* PREDĂ, M. 18. *Omul se învârtiște pe loc, se uită prin grădină.* id. M. 322. *Teși, tu, mândră, din chilie și te uită-n sus prin vic.* JARNIK-BIRSEANU, D. 241. □ *L-am văzut prin curte. Cîinii adulmecaseră vinutul prin pădure. Simțeam prin casă un auros de funt. Urmăream zborul cocorilor prin văzduh. Mă uitam prin apă la pești. (Senzația este resimțită ca fiind situată în interiorul spațial al unei ființe sau al unei părți a acesteia) Simți o durere prin corp. Avea o arsură prin piept. I s-a pus un cercel prin picior. (Un fapt psihic, un act de glândire etc. este considerat ca situat în interiorul spațial al capului, în minte, în suflet etc., imaginate ca interioare spațiale) N-am auzit prin cap ideea asta. Imi stăruie prin minte amintirea ei. Am un dor prin suflet.*

2. (Exprimă străbaterea unui traseu cuprins ne-definit pe una sau pe mai multe linii posibile de traversare a unei suprafețe anumite sau a unei mulțitudini de suprafețe identice) *Acest balcon... și prin țig trecu.* CORESI, EV. 59. *Tătarii au venit pen Moldova fără veste.* IST. T. R. 35. *Iar murgul ușor îl duce ca vînt... Prin plaiuri, pe munți.* BUDAI-DELEANU, T. 141. *Trecuți prin un sat au văcut un faur.* BĂRAC, T. 38/3. *Îi pretmba prin țig în vederea sultanului și a locuitorilor.* BĂLCESCU, M. V. 102. *Trecu ca o furtună prin sat.* GİRLEANU, S. 33. *A umblat... prin diferite orașe ale țării.* GALACTIION, A. 354. *Intrîială fără vreme Se plimbă Toamna prin grădini.* TOPIRCEANU, O. A. I, 187. *Păru a treee o tustiorare prin grădină.* SADOVEANU, O. XII, 99. *În fine trec prin Siriu.* CĂLINESCU, L. L. 70. *Voi umbla primăvara întregă prin țiguri Căutînd vînzători de sămîntă.* BLAGA, P. 24. *Îai să mergem prin sat.* PREDĂ, D. 214. *Vrei să te plimbî pușin cu mine prin grădină?* BARBU, P. 276. *Am trecut prin sat în voia cailor.* V. ROM. octombrie 1964, 65. *Pe frigu aieșta cum puteși imbla prin sat.* ALB II 3 191/228. (Suprafața traversată este un loc de trecut sau un element ghidit ca atare care permite intrarea și ieșirea a ceva în vederea depășirii locului de trecut sau a elementului ghidit ca atare) *Deschideți mie ușa... și să intru prin ea.* CORESI, EV. 179. *Ploaia intra pînă deschîzăturile deulatelor ferestre.* VOINESCU II, M. 49/17. *O răcoreală dulce pătrunde prin ferestrele deschise.* EMINESCU, S. 81. *Cînd am intrat, prin fereastra deschisă mi-a luat ochii un petec de cer albastru.* BRĂESCU, O. A. II, 51. *Prin ușa din stînga, jos, intră măiorul.* SEBASTIAN, T. 14. *Îenicerii trecuă la năvală, prin săpături.* SADOVEANU, O. XII, 344. *Din spate, prin găurile strîmte ale cabinei de proiectare, izbucni o fișie de lumină.* BARBU, P. 181. (Suprafața traversată este o cale de trecere de-a lungul căreia se poate ajunge dintr-un loc în altul) *Urcase prin poteca marcată. Se strecurase cu greu prin strada aglomerată.* ◇ (Suprafața traversată este parte a unui interior spațial sau a mai multora identice) *Prin coridor umblă pasageri și vorbesc.* CARAGIALE, O. III, 95. *Dincă se plimbă prin birou neastîmpărat.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 210. *Mă plimbam prin cameră, ocolind colțul dulapului.* VLASIU, D. 23. *Începu să umble aștat prin odaie.* SADOVEANU, O. XI, 426. *Începu să se plimbe pierdut prin odaie.* CĂLINESCU, E. O. I, 229. *Începu să se plimbe prin cabinet.* PREDĂ, R. 146. *Țipă condeîul pe masă și mi se plimbă prin casă.* JARNIK-BIRSEANU, D. 273. (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adncitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material alinat, într-o structură elastică etc.) *Mai bine dă lana pînă noroi decît să se întînească cu mine.* DELAVRANCEA, T. 144. *Mai iute, mai iute!* *Prin ape De-a dreptul de tot.* COȘBUC, P. I, 292. *Bîlnci musafiri ai omului sârman, Am să vă văd și anul ăsta oare, Prin mlaștini de smarald la etnătoare Umblînd pe catalige de mîrgean?* ANGHEL-IOSEF, C. M.

II, 73. *Prin iarba uscată treceau suluri de frunze.* SADOVEANU, O. I, 161. *Se țit prin fîn în patru labe.* BARBU, P. 196. *Ori te ureci cu amîndouă picioarele în sanie, ori te trăie după ea prin zăpadă.* V. ROM. noiembrie 1961, 55. *Tree prin apă, nu se-neacă.* JARNIK-BIRSEANU, D. 33. *Tree pînă apă a III 16.* (Interiorul spațial este ghidit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Ai trecut prin foc și ai scăpat!* GALACTIION, O. A. II, 269. *Mă sculam de dimineață și porneam prin aerul reavăn.* VLASIU, D. 30. *Prin praf imens de foc străbat Calea lactee.* CĂLINESCU, L. L. 70. *Nici vrăbu nu mai treceau prin cerul de deasupra.* CONTEMP. 1957, nr. 557, 3 2. *Prin așa frig cum puteși imbla prin sat.* ALB II 3 191/76. □ *Umblam prin ceață. Alergau prin ploaie. Zburam prin văzduh.* (Starea fizică ghidită ca interior spațial este un mediu sonor, optic etc.) *Întîlnea prin întunericul drumurilor cete de oameni.* SADOVEANU, O. I, 13. *Prin această lumină intrară slăviți mîri în sală.* id. ib. XI, 33. *Trecuă prin lumina felinarului două umbre femeiești.* BART, I. 190. *Se pierdea cu pasul rar Prin ptele seriu.* PARASCHIVESCU, C. T. 16. *Gonesc figonii prin noapte.* id. ib. 137. □ *Înaintam cu greu prin vîjzitul erivăfului.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă sau într-un element ghidit ca atare) *Mihnea-Vodă venea pen pădure.* R. POPESCU, CM I, 320. *S-apeacă, o sărută și piere prin tușis.* COȘBUC, P. I, 52. *Pornește prin zăvoi spre punte.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 219. *A început să umble prin grîu după mîncare.* id. ib. 225. *Băteam multe drumuri prin cadri și pe plaiurile țării.* GALACTIION, A. 62. *Își făcu domol... loc prin ualțime.* SADOVEANU, O. XII, 155. *Umblă ca vodă Prin labodă.* ZANNE, P. IV, 686. □ *Trecuăm cu greu prin turma de oi.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. de pătrundere, de perforare, de străpungere, de infiltrare etc. într-o masă materială compactă) *Săpară prin pămînt gaură de ieșia naaplea den cete.* MONA, 404/14. *Toate stelele care au trecut Prin zăbranicul meu S-au ridicat într-alle roiri, Întrînd într-alle nopți.* ARGHEZI, VERS. 208. □ *Cuiul a pătruns prin zid. Apa a trecut prin perete. Lumina intră prin perdea. Ploaia trecuse prin umbrelă.* ◆ (Străbaterea unei suprafețe a unui cuprins spațial etc. sau a unui element ghidit ca atare este realizată explicit senzorial) *Văzui prin fereastra arcată... o jună fată.* EMINESCU, G. P. 24. *Prin dtra de lumină se vede o umbră înaintînd cu pași grăbiți.* CARAGIALE, O. II, 50. *În fund, prin ușe, se văd mai mulți alegători plimbîndu-se în sus și-n jos.* id. ib. VI, 137. *Și smulse și smulse pînă cînd să uită prin gard ca prin geam.* DELAVRANCEA, T. 152. *Strigăte ce se auzeau prin fereastra deschisă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 274. *Prin perete se auzi un glas răgușit.* C. PETRESCU, I. I, 224. *Umbla drept și privea vioi prin ochelari.* SADOVEANU, O. IX, 600. *Privesc prin geamul ferestrei.* PILLAT, P. 19. *Prin ferestre... crestele uriașului munte se zăresc.* BOGZA, C. O. 56. *Slăbise, vedeai prin el, Doamne fereste!* BARBU, P. 101. *El ostează și jălește și pin gratii tot priește.* ALECSANDRI, P. P. 141. *Lumea nu-i ett se vede prin fereastră.* ZANNE, P. IV, 217. (Senzația este resimțită ca străbătînd interiorul spațial al unei ființe sau al unei părți a acesteia) *Frigul o străbate Prin carne plăt-n os.* COȘBUC, P. II, 188. *Un afurist de jungli care o tăia prin șale.* REBREANU, I. 18. *Mi-a trecut un fior prin inimă.* GALACTIION, A. 417. □ *M-a răzbit frigul prin oase.* (Un fapt psihic, un act de glândire etc. este considerat ca străbătînd interiorul spațial al capului, mințea, sufletul etc., imaginate ca interioare spațiale) *Imi trecu prin minte un gland.* DELAVRANCEA, T. 38. *Îi trece prin minte bănuiala că vrea să-l atragă într-o cursă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 268. *Și-mi treceau fel și fel de glanduri prin mințea mea proastă.* C. PETRESCU, I. II, 8. *Prin*

cap îmi treceau ... multe gânduri. SADOVEANU, O. II, 575. *O singură clipă nu trecu prin capul lui întrebarea asupra provenienței anonimei.* CĂLINESCU, E. O. I, 230. *Știu ce le trece prin cap.* BARBU, P. 251. □ *Mi-a trecut prin suflet un fior.*

3. (Urmă de un determinant cantitativ, exprimă extinderea manifestării unui fapt sau a efectuării unei deplasări în părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe toată întinderea indicată de acest determinant despre o suprafață anumită sau despre o multitudine de suprafețe identice) *Pusese subași pe toate orașele și pe toate satele.* R. POPESCU, C.M. I, 273. *Prin unele părți, în loc de scoarță se întrebunțeau niște lese sau coșuri împletite.* PAMFILE, I. C, 135. *Rătăci multă vreme prin tot orașul.* BARBU, P. 318. □ *Prin jumătatea de nord a Moldovei a plouat. Jandarmii cercetau prin întreaga regiune. Am umblat prin nenumărate magazine.* (Suprafața de extindere este alcătuită din multitudinea exhaustivă a locurilor de trecut care permit intrarea sau ieșirea a ceva în vederea depășirii lor) *Au început ... o-i podăi singele și pe gură și pe nas, și prin toate răspunsurile trupului.* PISCUPESCU, O. 67/22. □ *Apa fiștea cu aceeași presiune prin toate orificiile dușului.* (Suprafața de extindere este alcătuită din multitudinea exhaustivă a căilor de trecere de același fel, de-a lungul cărora se poate ajunge dintr-un loc în altul) *Apa se revărsase prin toate canalele de scurgere.* ◇ (Suprafața de extindere este parte a unui interior spațial sau a unui element gândit ca atare) *Au trecut pe rând prin toate camerele.* BRĂESCU, O. A. I, 78. □ *Focul se întinse prin întreaga clădire.* (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adincitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afinat, într-o structură elastică etc.) *Prin toată apa mișunau pești.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă) *Gonașii se răspîndiseră prin toată pădurea.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. de pătrundere, de perforare, de străpungere, de infiltrare etc. în masa unei structuri materiale compacte) *Apa trecuse prin întreaga grosime a zidului. Lumina pătrundea prin toată suprafața ferestrei.* ◇ (Extinderea pe întinsul unei suprafețe, într-un cuprins spațial etc. este percepută explicit senzorial) *Miroscu a sunt prin toată casa. Cîinii au adormecut vinatul prin tot hășișul. Prin toate curțile vedeam oameni adunați la sfat.* (Senzația este resimțită ca extinsă în interiorul spațial al unei ființe sau al unei părți a acesteia) *Simți cum prin tot trupul îl trece un fior cald.* 11 noiembrie 1962, 47. □ *M-a fulgerat o durere prin tot piciorul. Am simțit un fior prin întreaga mea ființă.*

4. (Exprimă îndrumarea unei deplasări spre părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe o suprafață anumită sau într-o multitudine de suprafețe identice, indicate anume ca reper orientativ) *Ieșirea din sala de spectacole se face prin Sărindar. Traseul autobuzului a fost deviat prin străzile laterale.* ◇ (Suprafața indicată ca reper orientativ este parte a unui interior spațial sau a unui element gândit ca atare) *În-o prin camera din fund. Hinerarul cursii fusese reprogramat prin defilcul Otului. Grupul de turiști și-a schimbat direcția luind-o prin văgăună.* (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adincitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afinat, într-o structură elastică etc.) *Veți urma drumul drept, chiar prin mlaștină.* (Interiorul spațial este gândit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Pompierii se îndreptaseră prin fumul gros către interiorul clădirii.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă) *Părășiți ruta asta și luați-o prin pădure.*

5. (Exprimă mijlocirea realizării a ceva de către părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe o suprafață anumită sau într-o multitudine de suprafețe identice) *Numai prin pămîntul bine îngrășat făcea cooperativa culturi de calitate. În regiunea asta poli scoale ceva bani numai prin livezi.* ◇ (Suprafața care mijlocește realizarea a ceva este o cale de trecere de-a lungul căreia se poate ajunge dintr-un loc în altul) *Au dus marfă în Moldova prin Dunăre.* GOLTESCU, I, 27. □ *Apa era adusă prin șanțuri betonate.*

6. (Urmă de un determinant distributiv, exprimă răspîndirea a ceva în părți, porțiuni, zone etc. ale unei multitudini de elemente de același fel, considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Au căutat prin fiecare curte. Prin orice sate poposeai, găseau găzduire.* ◇ (Aria de răspîndire este constituită dintr-o multitudine de interioare spațiale sau de elemente gândite ca atare și considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Prin orice peșteră găsești lilieci. Prin fiecare casă se făcuseră percheziții. Mușul începuse să fiarbă prin fiecare buloi.* (Interiorul spațial este cuprinsul unor medii lichide sau adincitura lăsată pe întinderea unor suprafețe moi, în masa unor materiale afinale, a unor structuri elastice etc. considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Apraape prin orice apă de munte trăiesc păstrăvi. O luase de-a dreptul, călcîind prin fiecare băltoacă.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de elementele de același fel adunate în aglomerări discontinue, considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Erau sălbăticuini și acolo, cu prin orice pădure. Prin fiecare lan își făcuseră cuib potirnicile.* ◇ (Aria de răspîndire este constituită dintr-o multitudine de locuri sau căi de trecere de același fel, considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Prin fiecare văioagă curgea cite un pîrîiaș. Trecerea era liberă prin orice punct de frontieră.* ◇ (Aria de răspîndire este constituită dintr-o multitudine de repere de același fel indicate ca orientări pentru o deplasare, și considerate ca unități independente, nedefinite numeric) *Prin fiecare cărare puteți ajunge la cabană. O puteți lua spre gară prin orice stradă de pe dreapta bulevardului.* ◇ (Răspîndirea a ceva într-o multitudine de elemente de același fel este percepută explicit senzorial) *Prin fiecare copece vedeam păsări. Prin orice clasă auzeam lormă de copii.* (Senzația este resimțită ca fiind răspîndită într-o multitudine de elemente de același fel ale unei ființe) *Mă pătrunsesse frigul prin fiecare mădular.*

7. (Exprimă localizarea unei realități în părți, porțiuni, zone etc. cuprinse nedefinit pe un anumit plan de raportare spațială față de un reper exprimat sau subînțeles, ori față de o multitudine de repere identice) [Ajungînd în] *satele cele de pin greajma Tătărici ... îi țest spre întîmpinare cu țoți.* GORJAN, N. I, 2/24. *Nu era vreo apă prin apropiere.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 226. *Trecu prin foșla Ateneului.* C. PETRESCU, I, II, 151. *Ies, alergînd prin stînga.* SEBASTIAN, I, 28. *Exclamă un glas jalnic ... prin apropiere.* CĂLINESCU, S. 41. *Pașii ... mă duseră prin preajma Ateneului.* STANCU, R. A. I, 163. *Oprea fiecare căruță care trecea prin dreptul bordiciului ei.* PREDA, M. 54. (Planul de raportare spațială privește toate punctele de orientare ale reperului exprimat sau subînțeles) *Prin jurul casei eraseră bălării. Prin împrejurimile Brașovului sînt zone turistice.*

II. (Exprimă încadrarea a ceva în cuprinsul unui interval de timp sau în decursul duratei unei circumstanțe)

1. (Exprimă plasarea petrecerii unui fapt într-unul sau în mai multe momente cuprinse nedefinit într-un interval delimitat calendaristic sau într-o succesiune de asemenea intervale identice) *Odată, prin iunie ..., cel mai mare dintre pui n-a alergat repede la chemarea mămăsi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 225. *Prin martie, Cănuță își vesti părinții că are de gînd să se-nsoare.* BASSARA-

BESCU, V. 38. *Era prin luna lui iulie.* SADOVEANU, O. II, 191. *Prin 1870 pădurea a început să se taie.* T. POPOVICI, SL. 5. *Era prin 1957, la începutul verii.* BARBU, P. 18. □ *S-a petrecut prin anul 1829-1831.* ◇ (Intervalul de timp este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Într-o duminică, era prin sărbătorile Crăciunului, mă duceam la Eminescu.* VLAHUȚĂ, în GRAM. ROM.² II, 175. □ *Era prin amurg.* BĂCOVIA, O. 13. *A auzit prin somn un glas.* C. PETRESCU, I. II, 176. *Răcnește prin somn ca un apucat.* VLASIU, A. P. 119. *Nu mă drăgosti prin somn.* JARINĂ-BİRSEANU, D. 37. □ *Sapa prin arșiță.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă o circumstanță sau o stare) *Era prin vremea lui Caragea. Era prin timpul foamei.*

2. (Exprimă parcurerea unui interval de timp delimitat calendaristic sau a unei succesiuni de asemenea intervale identice) *Am trecut prin luna septembrie fără să avem ploaie.* ◇ (Intervalul de timp parcurs este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Merge cel voinic Pe-un murgasor mic, Prin mezul nopții.* ALECSANDRI, P. P. 62. □ *Am trecut prin iarnă fără să avem zăpadă.* (Interiorul duratei privește perioada de desfășurare a unei stări) *Prin viață Cu noi mergi tu, Speranță-nălfătoare?* NICULUȚĂ, T. D. 29. *Ai fi trecut ... prin viață fără dragostea mea.* SADOVEANU, O. XII, 353. □ *Trecuse prin epilărie fără mari bucurii.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă desfășurarea unei circumstanțe sau a unei stări) *Am trecut prin vremuri de restriște. Trecuse prin momente de panică.* ◇ (Parcurerea unui interval de timp se realizează mental, vizionar etc.) *Viitor de our țara noastră are Și prevăd prin secolii a ci înălțare.* BOLINTINEANU, O. 37. *Te urmăresc prin veacuri, prin virste și milenii.* ARGHEZI, VERS. 375. □ *Îi văd prin ani o carieră strălucită.*

3. (Urmat de un determinant cantitativ, exprimă desfășurarea manifestării unui fapt în tot decursul delimitat de o anume perioadă calendaristică sau de o succesiune de asemenea perioade identice) *Prin toate zilele întreba-se întru învâțături.* COD. VON. 113. □ *Ne-au fost hărăzite mari bucurii prin toți anii aceștia. Numeroase lupte pentru independență s-au dat prin întregul secol al XIX-lea.* ◇ (Perioada de desfășurare a unui fapt este delimitată în tot interiorul duratei unei circumstanțe) *Ploile s-au lăsat lanț prin toată toamna. Prin călea după-amiezi ne-am plimbat cu barca.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se petrece manifestarea unei circumstanțe sau a unei stări) *Prin întreaga perioadă postbelică s-a întelit lupta pentru pace.*

4. (Exprimă proiectarea momentelor cuprinse nedefinit într-un interval de timp sau într-o succesiune de asemenea intervale identice, ca termen de programare pentru petrecerea unui fapt) *Lucrările vor începe prin martie. Excursia se va face prin zilele libere de Anul nou. Locuințele vor fi date în folosință prin anul viitor. Cursul este programat prin lunile septembrie și octombrie.* ◇ (Intervalul de timp indicat ca termen de programare este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Congresul va avea loc prin toamnă. Căsătoria se va celebra prin sărbătorile Crăciunului.*

5. (Exprimă rolul, datorită surgerii unui interval de timp delimitat calendaristic sau unei succesiuni de asemenea intervale identice, în favorizarea sau defavorizarea împlinirii unui fapt) *Prin luna de practică studenții își fixează cunoștințele teoretice. Și-a lărgit orizontul cultural prin anul petrecut în stra-*

mătat. ◇ (Intervalul de timp care influențează împlinirea unui fapt este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Mi-am restabilit sănătatea prin vacanța petrecută la munte.* (Urmat de determinări care marchează explicit durata în interiorul căreia se petrece o circumstanță sau o stare) *Mi-am îrosit uniiț viața prin timpul pierdut lângă lume. Prin trecere-vremii a devenit tot mai înblățit.*

6. (Urmat de un determinant distributiv, exprimă repetarea regulată a aceluiași fapt într-o succesiune nedefinită de intervale de timp identice, delimitate calendaristic) *Prin orice lună a sezonului te o putem găsi flori.* ◇ (Intervalele identice de timp prezentate în succesiune nedefinită sint delimitate în interiorul duratei repetabile cu regularitate ale aceleiași circumstanțe) *Prin fiecare vintură ne ducem la munte. Partea pardesul prin orice anotimp.* (Urmat de determinări care marchează explicit duratele în interiorul cărora se repetă cu regularitate manifestarea aceleiași circumstanțe sau desfășurarea aceleiași stări) *Prin orice vreme românii și-au apărât ființa națională. Prin fiiece epocă a istoriei dragostea de patrie a fost altitudinea ecclătencească supremă.*

7. (Exprimă determinarea în timp a petrecerii unui fapt pe baza încadrării ei aproximare a acestuia într-un plan de raportare a imediatiei sale anteriorității față de un reper temporal exprimat sau subînțeles ca delimitare calendaristică) *Era prin prajma lui 1 martie. Prin apropiere de 1845 declanșarea revoluției apărea tuturar ca iminentă.* (Planul raportării de anterioritate este considerat în funcție de începutul duratei unei circumstanțe) *Atusese loc prin ajunul Paștelui. Prin apropiere de Anul nou încep pregătirile pentru revoluții.* (Planul de raportare poate privi ambele sensuri de orientare, anterior și posterior, față de reperul temporal exprimat sau subînțeles) *Se întâmplase prin jurul Crăciunului. Multe mișcări tectonice fuseseră înregistrate prin jurul datei de 10 aprilie.*

III. (Exprimă integrarea a ceva în sfera unui domeniu, a unei posibilități, a unei modalități etc. sau a unei realități oarecare gândite ca modalitate)

1. (Exprimă implicarea ca aspect înglobat, ca parte componentă, ca trăsătură intrinsecă etc. a unui sau a mai multor elemente în sfera unitară a unui domeniu sau în multitudinea unor realități identice aparținând aceluiași domeniu de referință) *Prin istoria noastră există mari figuri de eroi. Ideile progresiste se afirmă tot mai mult prin literatura contemporană. Vestigiile ale dansurilor dacice înthum prin folclorul maramureșean. Dovezi ale latinității limbii noastre găsim prin operele corifeilor Școlii ardene. (Sfera unitară care implică un euanum parțial de actualizare a ei este o capacitate potențială) *Noi-l cocoloșeam ett ne sta prin putință.* DELAVRANCEA, T. 11. *Dacă i-ar fi stat prin putință ar fi împuscat-o.* GIULEANU, X. 143. (Sfera unitară care implică aspectul comun al părților componente dintr-un tot este o însușire dominantă) *Stilul lui Neulter se caracterizează prin sobrietate. Viața lui a exalat prin corectitudine.**

2. (Exprimă petrecerea unui fapt aparte față de obișnuit sau a mai multora de același fel, cu repercusiuni directe în sens pozitiv ori negativ asupra cuiva sau a ceva) *Prin multe-am trecut.* ALECSANDRI, T. I, 467. *Prin multe-am trecut în viața mea.* VLAHUȚĂ, O. V, 486. *Avea de-a face cu o funcție trecută prin multe.* STANCU, R. V. III, 22. *Gospodăriile se refăceau din greaua criză prin care trecuseră.* PRUDA, M. 63. (Faptul petrecut constă în confruntarea cu o formă de verificare, de examinare etc.) *Cu mare frică l-am trecut prin ramă (a 1851).* IORGA, S. D. XII, 90. *Alții ... umblau prin judecăți.* PRUDA, M. 153. □ *Trecuse și prin acest examen al vieții. Produsul trecuse prin proba de calcul.* (Faptul petrecut de cineva constă în trăirea unei stări sufletești ca urmare a influenței

pozitive sau negative exercitate de o circumstanță, de o conjunctură etc.) *Ași trecut cu toții prin emoțiile alea. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 157. Omul... trecuse prin dureroase furtuni. SADOVEANU, o. II, 560. □ Am trecut prin mare neaaz.*

3. (Urmă de un determinant cantitativ, exprimă amploarea modului de manifestare, de săvîrsire etc. a unui fapt) *Prin toată activitatea cea slujesc patriei. Prin foarte puțin efort am rezolvat problema. Mi-am adus contribuția prin întreaga mea capacitate. Prin oarecare strădanie am reușit să-l înțeleg. ◇ (În construcția prin excelență care indică dezvoltarea maximă a intensității de manifestare a unui fapt) Prin excelență vizual și auditiv, d. Brăescu a concentrat viața esthetică în neuitate momente comice. CONSTANTINESCU, s. I, 378. □ Este prin excelență artist.*

4. (Exprimă direcționarea către ceva cu valoare de reper intermediar în înțelegerea desfășurării cursului evolutiv al unui fapt) *Goya pune bazele unuiu dintre cele mai importante curente în arta secolului al XIX-lea, care, trecând prin Delacroix și prin romanticii, merge pînă la Manet. OPRESCU, s. 211.*

5. (Urmă de un termen care indică o modalitate sau este gândit ca avînd o valoare modală, și adesea precedat de „intermediul” sau „mijlocirea”, exprimă recurgerea la un factor mediator datorită intervenției căruia decurge ceva, de obicei scontat) *Au atacat prin surprindere. Rezolvase totul prin intermediul felului ei original de a fi. (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de trimitere sau de primire a ceva) Presa le șosea prin mesagerie. Scrisoarea a fost expediată prin francare simplă. Le asigurase transportul prin coletăria rapidă. (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de emisie sau de receptare a comunicării unor idei, sentimente etc.) Literatura exprimă prin cuvînt sentimente și idei. Pictorul își exteriorizează ideile prin culori. Le-am spus prin via grai. (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de justificare, de argumentare etc. a manifestării unui fapt) A pierdut procesul prin neprezentare. Celulele organice suferă variațiuni prin mărirea tensiunii osmotice. (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea adecvată, oportună etc. de realizare a ceva) Au luat puterea prin revoluție. A ocupat teritoriul prin război. Și-a câștigat averea prin furt. A reușit prin muncă. A slăbit prin regim. (Factorul mediator datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este o trăsătură de marcă a asemănării sau a diferenței dintre aceste elemente) Ei se ascumăna prin eleganță. Oamenii se deosebesc de animale prin rațiune. ◆ (Urmă de un termen care indică un instrument sau este gândit ca avînd o valoare instrumentală, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este un mijloc concret sau gândit ca atare) *Theba o nimicisem prin foc. CĂLINESCU, s. 843. Ți-a însemnat natura prin trăsnet unde stai Zdreliindu-ți-o, cu flăcări primejdioase, casa. LABIȘ, p. 156. □ Tensiunea era reglată prin transformator. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește transportarea a ceva) Am trimis scrisoarea prin anion. Materialele au sosit prin mărșar. Ureau cărămizile prin bandă rulantă. Erauau resturile menajere prin tologan. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește actul expediției sau al primirii unui mesaj, unei informații etc.) Le-am chemat prin telefon. Se anunțase prin telegraf întârzierea trenului. Cuvîntarea a fost transmisă prin posturile de radio și televiziune. Am vorbit cu el prin fir direct. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește adevărarea unui fapt) Postul clandestin a fost reperat prin detector. Rezultatele au fost verificate prin calculator. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește asigurarea sau favorizarea**

îndeplinirii ori existenței unui fapt) *Emisiunea a fost asigurată prin satelit. Circulația era dirijată prin semafor. Strecurase vișinata prin tifon. Cernea mălaiul prin silă. Decolorau spiritul denaturat prin piine. (Mijlocul concret datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un plan de delimitare a alăturării directe sau mediate a acestora) Hall-ul se desparte de terasă prin două mari usi laterale de sticlă. SEBASTIAN, t. 9. □ Încăperile erau separate prin glazrand. Dormitorul era izolat de camera de baie prin vestibul. Pămînturile lor erau despărțite prin liziera de salemi. ◆ (Urmă de un termen care indică o operație sau este gândit ca avînd o valoare operațională, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este o cale folosită în vederea atingerii unui rezultat) *Se închide prin însurubare. Porneste prin împingere. Se deschide prin apăsat. Se curăță prin frecat. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de transmitere la distanță a unui lucru) Suma a fost achitată prin virament. Scrisoarea a revenit la expeditor prin returnare. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de redare a unui conținut de idei sau de sentimente) Totul era redat prin simboluri. Prin aluzii discrete l-a făcut să înțeleagă. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de motivare a unui fapt) Granitația a fost descoperită prin pură întâmplare. Ne-am reținut prin voia hazardului. Prin concursul de împrejurări vite a câștigat d. Prin situația creată am fost obligat să accept. Prin forța lucrurilor n-am putut refuza. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de asigurare sau de facilitare a îndeplinirii unui fapt) A ocupat postul prin protecție. Prin ajutorul statului sinistrații și-au refăcut casele. Am cumpărat apartamentul prin credit de la stat. (Calea prin care pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un fel de explicare a comuniunii sau a disensiunii dintre acestea) Sint legate prin aceeași mentalitate. Sintem mereu dezbinăți prin interes. ◆ (Urmă de un termen care indică un act, un document etc., factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este un asemenea înscris) *A fost numit prin decret prezidențial. A lăsat nepotului său averea prin testament. Am fost angajat prin repartiție guvernamentală. (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește transferarea unei sume de bani) Am trimis banii prin mandat postal. Suma a fost transferată prin foaie de virament. (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește aducerea la cunoștință a unui fapt) Le-am anunțat prin telegramă. Prin adresa alăturată vă facem cunoscută angajarea dvs. Prin prezenta cerere vă solicităm ajutorul. Prin anunțul publicat am aflat de concurs. Celebrarea căsătoriei a fost anunțată prin ziar. (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește dovedirea unui fapt) M-am justificat prin chitanță. Am predat materialele prin proces-verbal. M-am legitimat prin buletinul de identitate. (Înscrisul la a cărui valoare mediatoare se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește accesul la un lucru oarecare) Plecarea din instituție se face prin bilet de voie. Utilajele se obțin prin aprobări speciale. Ocupă apartamentul prin ordin de repartiție. (Înscrisul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un act de consensare a unirii sau a separării acestora) Sintem uniți prin certificatul de căsătorie. Ne-am despărțit legal prin sentință de divorț. ◆ (Urmă de un termen care indică o persoană, o instituție, un organ administrativ etc., factorul mediator la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva este un asemenea intermediar) *În lume era, și lumea preu el să făcu. S. TEST. (1648), 105^v/3. Sfânta biblie aceasta... s-au cumpărat prin mine Matiaș Sora, parohul orașului****

Hațig (a. 1816). IORGA, S. D., XIII, 110. *Începe prin soli pace și alianțe cu Poarta otomană.* ISL. M. XXV/10. *Nu se opoia nici o stinghie prin pompieri.* CĂLINESCU, S., 105. *Voi intra în răi ... Prin line.* ID., I, 1, 121. □ *Materialele necesare se procură prin achiziții. Locuințele se repartizează prin instituții.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește remiterea către cineva a unui lucru) *Am primit și blâmurile de astrarhan prin curier.* CĂLINESCU, S., 526. □ *Plățile s-au făcut prin C.E.C. Nota de protest a fost înaintată prin Ministerul de Externe.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește informarea cuiva) *Sigismund răspunde lui Mihai prin Ștefan Iojica.* BĂLCESCU, M. V., 49. *Dumnezeu ... te vestește prin mine ca să-ți mîntuiești sufletul.* FILIMON, O. I., 297. *Împăratul a dat de știre, prin crainicii săi, în toată lumea.* CRIANGĂ, P., 77. *Ceru prin apod voie să se înfățișeze.* SADOVEANU, O. X., 258. □ *Am primit confirmarea prin notariat.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește aducerea unei probe despre un anumit lucru) *L-am convins prin mărtori oculari. Ți voi dovedi dreptatea mea prin judecătorie.* (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenirii căruia decurge ceva privește realizarea unei intenții, satisfacerea unui interes etc.) *Prin șigani vru ei să dobindească Doauo scoposari.* BUDAI-DELEANU, J., 115. □ *Am obținut audiența prin secretară.* *Am rezolvat problema prin Inspectoratul județean.* (Intermediarul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor determinant al unirii ori separării acestor elemente) *Sintem legați prin copil. Ne-am despărțit prin tribunal.* ♦ (Urmă de un termen care indică o stare psihică sau o formă de exteriorizare a acesteia, factorul mediator la care se recurge sau datorită căruia decurge ceva este o reacție afectivă sau o atitudine comportamentală) *L-am îndepărtat prin răceală.* *L-am pus la punct prin brutalitate.* (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește expedierea sau primirea unui lucru sub formă de comision) *Am trimis scrisoarea prin amabilitatea cuiva.* *Colțul mi-a parvenit prin bunăvoința unui prieten.* (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește exteriorizarea poziției adoptate de cineva față de un fapt supus unei aprecieri) *Si-au manifestat dezaprobarea prin tăcere.* *Și-au marcat auzianca prin ropot de aplauze.* *Juraseră prin ridicarea minții.* (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește explicarea dată manifestării unei stări) *Și-a pierdut buna reputație prin necinstea lui.* *Este timid prin temperament.* (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva ținește obținerea unui rezultat) *L-am căutat prin poliție.* *Totul se rezolvă prin răbdare.* *L-am polohit prin vorbă bună.* (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală datorită căreia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor de generare a convergenței sau a divergenței dintre acestea) *Sintem legați prin sentimente trainice.* *Ei se aseamănă prin caracter.* *Sint deosebiți prin atitudinea față de muncă.*

6. (Urmă de un determinant distributiv, exprimă reluarea constantă, continuă, nănteruptă etc. a unui fapt oarecare privit ca element mediator în vederea realizării a ceva) *Mă jigneste prin fiecare cuvînt.* *Îi voi combate prin orice spun.* *Prin fiecare nouă lansare spațială se îmbogățesc cunoștințele noastre despre cosmos.*

7. (Exprimă întemeierea manifestării sau săvîrșirii unui fapt pe conformitatea cu ceea ce indică termenul pe care îl precedă, considerat ca bază de

conformare) *Prin voința mea am procedat astfel.* *Prin sarcina primită m-am deplasat la fața locului.* *Prin angajamentul luat, lucrarea va fi gata la termen.* *El are acest drept prin lege.* *Partidul a luat puterea prin voința meilor.* *Legea a fost adoptată prin votul majorității.*

— Si (popular) pin, pin, (încechit) prin, preu, pîn, pen, (regional) prin, pîn prep.

— Pre - în.

PRINJILĂ vb. I v. plimba.

PRINJILĂRE s. f. v. plimbare.

PRINCEĂȘĂ s. f. v. prințesă.

PRINȚEP s. m. v. principe¹.

PRINȚEPE s. m. v. principe¹.

PRINȚEPS adj. invar. (Dar) Care se află pe primul loc (într-o ierarhie). Cf. ALEXI, W. *Vrei să fii intîiul, principeș?* CĂLINESCU, S., 706. > (Curent) Ediție (sau, rar, operă) principeș—prima ediție a unei opere (clasice). *Edițiune principeș a lui Virgiliu.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Am opera lui Chateaubriand în ediția principeș.* SADOVEANU, O. VII, 239, cf. SCRIBAN, D. *Se pot studia printre altele operele principeș ale lui D. Cantemir.* ȘCINTEIA, 1963, nr. 5 795, cf. M. D. EȘC., DLX.

— Din lat. princeps.

PRINCESĂ s. f. v. prințesă.

PRINȚIAR, -Ă adj. Care aparține unui prinț, pri-vitor la prinț, de prinț, care emană de la un prinț, în care au domnit prinții; (încechit) prințesc, prințesc. *Mihai la urmă vine Să-neungă a sa frunte cu stema prințiară.* HELIADU, O. I., 203. *Tinda prințiară în fața scenei; dinaintea ținei, Mihai.* CR. (1818), 17/10. *Poarta ... denumii principii din familiile cele prințiară ale națiunii.* TELEGRAFUL (1854), 5¹ II. *O ordonanță prințiară statornică o cenzură care nu putea decît a sugruma orice jurnal.* ROM. LIT. 51¹29. *În partea oficială va figura decretule prințiare, legile sancționate și ordinile de zi ale ministerului.* MO (1860), 3/22. *Luă drumul către palatul prințiar.* FILIMON, O. I., 113, cf. ANTONESCU, D. *Marce logofăt, ca prim-cancelariu al statului, întipărea pe hîrtie sigiliul prințiar.* HASDEU, I. V., 31, cf. COSTINESCU. *În Muntenia însă, ... singura familie prințiară erau Basarabii.* XENOPOL, I. B. III, 117, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Carleni, ostasi, fețe bisericesti ... înnoadă și deznoadă o dramă prințiară.* GALACTION, A., 228. *Ai să înțînști resturi ale perioadelor prințiare lituanice și moscovite.* SAHIA, C.R.S.S. 41, cf. SCRIBAN, D. *Patronul lui îl înfățișează lui Vodă, cu destule cuvinte de bună recomandafie pentru a fi priunt în suita prințiară.* VIANU, A. P., 83. *Se considera aparținînd unei case prințiare.* CĂLINESCU, S., 160. *Zidul ... înconjura pe kilometri întregi întinsu fostă proprietate prințiară.* PREDĂ, M. S., 63. ♦ Fig. Demn de un prinț; p. ext. care impresionează prin aspect, proporții, bogăție, lux etc. *Egumenul le dele o masă prințiară.* BOLINTIANU, O., 134. *Lux prințiar.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Albeala imaculată a patului prințiar din mijlocul odăii.* BRĂESCU, O. X, I, 377, cf. SCRIBAN, D. *Serica trecea din odaie în odaie, îmbrăcată cu rochi lungi, prințiare.* CĂLINESCU, S., 13, cf. 39, M. D. EȘC., DLX. > (Adverbial) S-a purtat prințiar. SCRIBAN, D.

— Pronunțat: -ci-ar. — Pl.: prințiarî, -e. — Si (încechit) prințiar, -ă adj.

— Din fr. princier.

PRINCIE s. f. (încechit, rar) Demnitatea de principe¹ (1). *Princiu e numele funcției.* BOLINTIANU, O., 273.

— Prinț - sul -ie (prin apropiere de principe¹).

PRINCIP¹ s. m. v. **principe¹**.

PRINCIP² s. n. v. **principiu**.

PRINCIPĂL, -Ă adj., s. m. I. Adj. Care este (cel mai) însemnat, (cel mai) important, de căpetenie, de frunte, de bază; s p e c. esențial, fundamental. După acest nume *principal* [glosat marginal: mai de frunte] aflăm numele sarmaților. GANTEMIR, HR. 75, cf. DRU. Spre înțelegerea poziției locurilor de pe fața pământului avem patru puncte cardinale principale sau părți ale lumii. GENIUL, 6, 66²⁵. Construcție a figurilor geometrice celor mai principale. DESEN ARH. 5/18. La fațada principală să stie deasupra unui peristol. KOGĂLNICEANU, s. 89. Unimile ce compun pe o fracție sînt mai mici decît unimea care se numește principală sau de căpetenie. ASACHI, I, 1, 68 7, cf. III, 2/9. Caracterul principal vieții se află continuu într-o mișcare a compoziției și a decompoziției. CAIET, 66⁷/10, cf. 68⁷/21. Acestea sînt liniile principale ale construcției fărîci pe la începutul secolului al XVII-lea. BĂLCESCU, M. V. 11. Acesta din urmă este unul din principalii capi ai partidului opoziției. CR (1818), 9⁷/30, cf. 22²/10. NEGULICI. Am învățat a cunoaște numai pe cele mai principale trupuri neorganice. STAMATI, M. 21²⁰. Așară de aceste elemente mai prințipale, ce mai vedem în lume mai însemnat? MARIN, P. 7 10, cf. POLIZU. O idee principală care concentrează toate căutările mele arheologice. BOLLAC, O. 265. Aceste trei cereri principale ce se fac oricărui sistem de construcție. MO (1860), 45²¹. Misiunea lor principală era de a propaga răscolirea în contra turelor. GHICA, s. 97. Cine s-a datat cit de puțin cu plăcerile vieții destrămate cunoaște prea bine că femeia joacă rolul cel mai principal într-însa. FILIMON, O. I, 114, cf. PONTBRIANT, D., PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., BABONZI, I. L. I, 209, BĂRCIANU, V., COSTINESCU. Iei biletul pentru concert și-l lași la intrarea principală în mina controlorului. GARAGIALE, O. VII, 21. Această calitate principală și generatrice, odată găsită, toate celelalte calități decurg din ea. GHIBLA, ST. CR. II, 10, cf. 147. Orchestra etna în alea principală a pădurii. DEMETRESCU, O. 112. Principalul impozit direct era ... contribuția fonciară. XENOPOL, I. R. II, 39, cf. ALEXI, W. Începu să urască ... baia de aur la care era părșu principal tutal Eleanuții. AGĂRBIȚIANU, A. 45. Clădirea ... avea o singură intrare principală. REBREANU, B. I, 20. Pe strada principală era o umbră rece. BACOVIA, O. 229. Coeziunea dintre cristalele metalului sudat și cel principal este complectă. IOANOVICI, TEHN. 179. Pe alea principală cîțva copii se joacă. GAZIMIR, GR. 36. Șef principal al Ministerului Pescăriilor. BRĂDESCU, O. A. I, 181. Nu se distrage atenția spectatorului de la grupul principal. SLEBASHIAN, T. 117. Elementul culturii este principala forță care ne va îndruma. SADOVEANU, O. IX, 3-43. Impersonalitatea povestirii a fost punctul principal în estetica realismului. VIANU, A. P. 54. N-au mai rămas decît boierii de mina a doua și, dintre principalele familii, acelea care n-au putut străbate străjile. OȚLIEA, T. V. 188. Fosfații naturali organici constituie materia primă principală pentru industria îngrășămintelor cu fosfor. MACABOVICI, CHIM. CANT. 213. Ei trebuiesc considerați coautori, iar nu unul autor principal și celălalt secundar. COD. PEN. R.P.R. 574. Ordonatorii principali vor înainta Ministerului Finanțelor cererile pentru deschiderea creditelor necesare. LEG. EC. PL. 150. Străzile principale erau surprinzător de înguste. ARGHEZI, B. 82. Ziarul să n-ajungă la abonajii principali decît cu întârziere. CĂLINESCU, S. 272. I-ar fi plăcut ... să fie obiectul principal al atenției. STANCU, R. A. IV, 265. Clasa muncitoare este principala forță capabilă să bareze calea unui nou război. SCĂNȚILIA, 1953, nr. 2 792. Încăperea principală a unui han. II. LOVINESCU, T. 141. Cine știe în ce sector o să urmeze lovitura principală? BARRU, P. 293. Pregătirea trecerii la școala generală de s ani

a constituit o preocupare principală ... a organelor de învățămînt, GI 1961, nr. 630, 1 1. Principala formă de tratare a problemelor filmului românesc este cronica. LUPA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 88. Creierul este un organ foarte complicat, al cărui rol fiziologic principal este prelucrarea informației venite din mediul inconjurător. ȘTIINȚA, 1963, nr. 5 791. Acesta are o acțiune principală asupra sistemului nervos central. ABC SĂN. 73. S-au inventariat ... diversele denumiri date celor trei principale opere statuare ale lui Brâncuși, v. ROM. decembrie 1961, 153. Personajul principal ... nu mai are o construcție strict lineară. ib. ianuarie 1965, 144. O așezare mărunță ... cu o stradă principală și uliți prăpăse. CONTIMP. 1966, nr. 1 019. 1/1 ♧ (Gram.) Propoziție principală (și substantivat, f.) = cea mai mică unitate a sintaxei care poate apărea de sine stătătoare și care comunică o judecată sau o idee cu caracter afectiv sau volitional. Termenul de propoziție principală și propoziție secundară provin dintr-o împărțire a propozițiilor dintr-un punct de vedere al desăvîrsirii, al independenței înțelesului exprimat. SCL 1956, 123. Noțiunea de propoziție principală este mai complexă decît o găsim, de obicei, prezentată în manuale. SG I, 121. Se poate constata o trecere gradată de la principale la subordinete. ib. 139. (Lingv.) Fond principal de cuvinte v. f o n d . ♧ I. o e. a d v. În principal = în primul rînd, cu precădere, mai ales; în linii mari. [Roșii sau curtenii] erau recrutați în principal din rîndurile micii boierimii. ap. STOICULESCU, c. s. 13. Lupta de concurență se duce azi în principal între marile monopoluri. CF 1962, nr. 1, 13. Punerea în scenă ... s-a avut ... în principal pe subtilitățile muncii ca actorul. T decembrie 1964, 18. ♧ (Substantivat, n. art.) Ceea ce constituie un lucru (foarte) important, fundamental. Cf. POLIZU. PONTBRIANT, D. Romanul-problemă actual e uncoeri un fel de dramă filologică, în care crearea de caracter e lucru secundar, principalul constind în rezolvarea problemelor. IBRAILEANU, S. L. 7. Uliți principalul. SĂINEANU, D. U. Principalul este să scapi de edemele acumulate. GALACTION, O. A. I, 48. Și fără ... corn englezesc ... nu se poate? - Doamne ferește. Asta-i principalul. SEBASTIAN, T. 303, cf. 33. Principalul e că se simte bine și e fericit. SADOVEANU, O. VII, 493, cf. VIII, 230. La drept vorbind îmi plăci, asta-i principalul! CĂLINESCU, I. O. II, 23. Principalul e că te vîd, s mai 1960, 33.

2. S. m. (Astăzi rar) Persoană care conduce ceva (singură sau împreună cu alături de altele). Eu ... mă îndestulesc cu înțuirea acestor 5 puncturi și nădăjduiesc că și principalii mei se vor îndestula. ȘINGAI, HR. III, 213/25. Un român ... fost provizor la domeniul unui magnat în comitatul Albei, se învoise cu principalul său ca să-i permită a se face și el tribun de lănceri. BARIȚIU, P. A. II, 492, cf. POLIZU. Toate aceste calamități nu se pot atribui decît dezunirii principalilor emigrațiunii. ap. GHICA, A. 767, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, V. Principalii orașului. COSTINESCU, Cf. GALACTION, O. 118, NOM. PROF. 8.

- Pl.: *principalii*, -e. - Și: (învechit) **prințipăl**, -ă, (învechit, rar) *principăle* (ANTONESCU, D.), **prințipăles** (CONTRIBUȚII, III, 124) adj.

- Din lat. *principalis*, fr. *principal*, it. *principale*, (2) germ. *Prinzipal*.

PRINCIPĂLE adj. v. **principal**.

PRINCIPALMÊNTE adv. (Învechit) În primul rînd, mai ales. Cf. BĂRCIANU, V., SCRIBAN, D., SFC II, 197.

- Și: (învechit, rar) *principalmînte* adv. BĂRCIANU, V.

- Din fr. *principalement*, it. *principalmente*.

PRINCIPALMÎNTE adv. v. **principalmente**.

PRINCIPĂT s. n. I. (Adesea urmat de determinări, de obicei în genitiv, care indică numele teritoriului)

Teritoriul general de un suveran care poartă numele de principe¹ (H). *Davanul principatului Țării Românești* (a. 1773). IORGA, s. D. XII, 10. *Dregătorile principatului Țării Românești care luă de pînă la cîntăria pînă, COND.* (1789), 36. *Marce doornie a principatului Valahiei* (a. 1787). CAL. MAN. II, 7. *S-au înfeles cu Gavril Bellen ... ca să-i cîștige lui principatul Ardealului de la împăratul turcesc*. ȘINCAL, BR. II, 309/13. *Mare principatul Ardealului*. EUSTATHIACHI, I, 21/6, cf. ÎNȘTIINȚARE, 10/13. *Valahia ... s-au împărțit în două principaturi*. MAIOR, I, R. 129/25. *Denis, tatălul adjunct a principatului din Ragusa*. LP 8/21. *Din Italia jura înainte și la împărăția francozească lipite: 1. Ducatul de Savoia ... 2. Principatul Piemont*. NAPOLEON, II, 21, cf. CARCAGLICH, c. 51/9. *Hotarul Austrii de către principatul Valahiei*. GOLESCU, I, 101. *Sunt și alte mai mici ducaturi și principaturi*. CR (1829), 126¹/2. *Se publicarisește prin tot locul în principat*. IB. (1830), 321¹/18. *Observațiile ce se vor face înăuntrul acestui principat*. MS (1836), 1/7. *Duca ... stăpînește numai țara sa independent, atunci se numește rigal și rigă, ducal și duca, principat și prinț*. GENILHE, G. 137/3. *El fiind prinț de Letonia urmă fratelui său ... în tronul Poloniei, cu carea unii principatul său de Lituania*. SĂCULESCU, BR. II, 311/15. *Dintre principaturile neatrănătoare, unu e în Italia, celande în Germania*. RUS, I, 1, 109/10. *În amîndouă principaturile, vadra este deoștrivă* (a. 1812). DOC. LC. 769. *Principatul Liechtenstein ... între Elzeția și Tirol*. LAURIAN, M. IV, 52/2. *Sas guvernă principatul Moldovii patru ani*. IST. M. 13/7. *La Revue Indépendante ... se ocupă cu mare interes de principatele noastre*. CR (1818), 1/69. *Principatul Transilvaniei fu înălțat la rangul de mare principat*. BAROTIU, P. A. I, 502. *Cele mai multe principate în care era p- atuncea Rusia împărțită*. CALENDAR (1851), 29/12. *Alte izvoare posteroare mai adaugă un al patrulea principat*. NENOPOL, I, R. II, 131. *El doria și aici ... să i se scrie istoria principatului după sentimentele și interesele sale*. IORGA, I, I, 145. *În micul ... principat al Moldovii, a intrat Ștefan SADOVEANU*, O. XII, 199. *Poporul român din ambele principate a dobîndit recunoașterea vechilor sale principii*. OȚETA, T. V. 357. *Nu e locul să intrăm în studiul istoric ... în legătură cu împărșirile administrative ale țării, pe principate*. ARGHEZI, B. 126. *Cașmirul este unul din cele mai mari principate indiene*. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 755. ♦ (La pl.: adesea determinat prin „române”, „dunărene” etc.) Nume sub care erau cunoscute împreună Țara Românească și Moldova, înainte de unirea din 1859. *Principaturile românești ... urmează ... ale lor obiceiuri*. CRESARIU, ap. IORGA, I, I, 527. *Mulți greci ... își căutară o scăpare în principate*. BĂLESCU, M. V. 20. *Țara Românească și Moldavia; aceste două țări s-a numesc și principate de la Dunăre*. CALENDARIU BUDA (1851), 61/18. *Poterea armată a principatelor pe vremea zaverii*. TELEGRAMUL (1854), 52¹/50. *Principatele moldovo-valace vor fi chemate a unui două Aduudai*. CONCORDIA (1857), 3¹/20. *Vor pleca și agenții diplomației pentru principatele danubiene*. ap. GINDA, A. 149. *Veniturile proprietăților lor din principate sînt destul cunoscute de români*. BOLINTINIANI, O. 296, cf. 165. *Venise în principate cu chestii politice*. LĂCĂȘTIANU, A. 25. *Derăderea politică a principatelor danărene se confundă cu decăderea acestei clase*. SADOVEANU, O. VII, 711. *În principate un curent tot mai accentuat voia să se adăpăm de la izvorul fecund al culturii franceze*. PUȘCARIU, I, R. I, 369.

2. Demnitatea de principe¹ (H). Cf. CADE, DI, DM, M. D. ENG., DEN.

3. Orînduire de stat din Roma antică, înstituită de August, care concentra în mîna împăratului puterea militară, civică și religioasă. *Principatul lui August*. SCHIBAN, D., cf. DER.

— Pl.: principate și (învechit) principaturi. — Și: (învechit) prințipat s. n.

— Din lat. principatus.

PRINCIPĂLEĂN s. m. (Nicolaescu) Locuitor din populația de bază a celor două principate, Moldova și Țara Românească (considerat împreună, înainte de unirea din 1859). *Dumnezeu, ca principălean, i-ar fi trebuit să se încredințasească ... cu poporul* 1 iunie 1964, 9.

— Pl.: principăleani.

— Principat - suf. -eana.

PRINCIPLE¹ s. m. 1. Titlu partial de conducător al unui principat (H) și de membru al unor familii princiere, regale sau imperiale; persoană care are acest titlu, prinț. *Au trimis împăratul uncașe dîruri lui Mihai Vodă și l-au făcut prinț*. M. COSTA ... LI. I, 221/17. *Prinț ce are titlul numai de o crate* (a. 1693). IS 16. *Prințul Badenensis ... au trecut or peu jură*. IS. I, T. II, 61. *Vine prințul Voghente cu oaste*. NICULEA, I, 141. *Nu sînt erau, cu prințepi, adică domni*. I. POPESCU, CM I, 281. *Cergand Cantemir da la împărăție să-l facă prințepș aceluia loc*. R. GREGIANU, CM II, 188. *Merge și domniul ... cu toata pînăba ce se cade unui prințep de Moldavia*. GĂLBĂCȘI, III, III, 323/2. *S-au tălănuet în limba toaștia ... spatele biblu de către răpăosatul Sârban, prințul Cantacozianul*. VĂCĂRESCU, GR. 8/1. *Iosif el voilea, abs împărat al romonilor ... mare prințep al Ardealului*. AS 17, 1/6. *Împărăbsculia prințep (adecă împărăbsculia sui)*. EUSTATHIACHI, I, 108/12. *Jalbă să gadă unii să dea la prințepul* (a. 1790). IORGA, S. S. 156. *Aceti doi prințepi s-au sfătuit cu să facă o întărire*. IS. CAROL XII, 25¹/17. *Au primit soli de la un prințep*. IST. AM. 27/10. *Să va ivi biografia prințepilor Ungrovlăzii*. ÎNȘTIINȚARI, 8/6. *Au trimis păzitori ... lui Elagabal, prințepului Bosforului*. ȘINCAL, BR. I, 134/1, cf. OLRADOVICI, D. 5/3. *El stia toate trebile prințepului său*. ALIUM, MAIOR, IS. 120/11. *Frușepi stăpînitori carii poartă treapță de era*. CARCAGLICH, c. 50/10. *Pe principul Ipsilante orbustrădii a numese*. BLEDMAN, I, 3/5. *I-e destul că-s neam marit ... Din vrui prințep luminot*. MUMULIANU, G. 81/18. *Asupră-i se rapede și prințepul feroce*. HELIADI, O. I, 315. *Încopid de Saxo-Coburg ... au priimil orădnicia unui prințep suveran*. CR (1830), 39²/11. *El fiind prințep de Lituania urmă fratelui său ... în tronul Poloniei*. SĂCULESCU, BR. II, 311/11. *Asupra domnea români doamna ... principele lor*. DRAGOS, ASAGHI, S. I, II, 18. *Cetolți principii ... se numese înfașii*. RUS, I, I, 151/8. *Prințepi de la Kandahar ... nici măi recunose suzeranitatea slabului șah*. CR (1846), 23²/39. *Solii ... convocau pe toți principii Germanicii la o adunare generală*. BĂLESCU, M. V. 36. *Împăratul anunța succesiunea sa și în Transilvania ca mare prințep al acestei țări*. BARIJIC, P. A. I, 528. *Frușepi Iosif I-ial, moștenitorul împărat al Austriei ... principele Trientului*. CALENDARIU BUDA (1851), 23/16. *O ceartă ce se făcu în Moldavia cu ocaziunea elegerii de principe*. TELEGRAMUL (1854), 5¹/38. *O mișcare ... s-a făcut ... cu scop de a restabili în acel canton autoritatea regelui Prusiei ca principe de Neuschatel*. CONCORDIA (1857), 3¹/81. *Trecuse două luni de la întrevorbirea dintre principele Caragea și banul C. FILIMON*, O. I, 113. *Am văzut ... principii și ministrii armuși de vederi egoiste*. BOLINTINIANU, O. 259. *Poezia cîntă ... laudele principilor francezi*. IONESCU-RIDON, S. 255. *Au jucat Copilele de Împărat ... Și principii falnici și-ndrăzneși*. COȘBUC, P. I, 58. *Arta ... este ... măi presus de principii și de bogăși*. GALACIION, A. 118. *Triumful protestantismului în Germania se datorrește intrării în luptă a principilor teritoriali*. OȚETA, R. 314. *Cînd regele își mută brațul pe piept ... principele și-l mută la fel*. ARGHEZI, B. 29. *Papii, împăroșii, principii ... sînt la fel secerăși de moarte*. VIANU, I. V. 71. *Un poet mare, bătrîn, cu înfășișare de principe obosit*. DEMETRIUS, A. 206. *Boierii nu se mișeau de dincolo de perdelele lor grele, pîndîndu-l pe principe*. BARBU, PRINC. 22, cf. ALB II 2 861/235, 279. ♣ Fig. Pîndar ...

atita se înalță peste cei mai dinaintea lui, el se numește prințip sau capul poezilor liricești. NICOLAU, p. 55/2. **Principele poezilor.** ȘĂINEANU, D. U. Demostene este principele oratorilor. CADE. Poetul satiric este principele artiștilor care urmăresc anumite tendințe cu arta lor. GALACIION, A. 202. **Principii finanței.** SCRIBAN, D. ♦ (Rar) **Principii bisericii** = prelații; cardinalii. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. Titlu purtat de împărații romani, de primii regi ai Franței etc.; persoană care avea acest titlu. *Păstrind titlul de regi ai francilor, ei adaug bucurios titlurile, în toată romania, de principe, patrieii sau om ilustru.* XENOPOL, I. R. II, 59, cf. DL, DM.

- Accentual și; (regional) **principe.** ALR II 2 864/235, 279. - Pl.: **principei.** - Și: (învechit) **princep, princep** (L 1968, nr. 306, 4/1), **prințep, prințeps, prințip, prințipe** (MACEDOŃSKI, O. III, 39), **préncip** (GCR II, 83/28), (neobișnuit) **princepe** s.m.

- Din lat. **princeps, -ipis, il. principe.**

PRINCIPE² s. n. v. **principiu.**

PRINCIPEĂSĂ s. f. v. **principeasă.**

PRINCIPEĂSĂ s. f. Titlu purtat de conducătoarea unui principat (1) și de descendențele unei familii regale sau imperiale; femeie care poartă acest titlu; soție a unui principe (1); prințesă, (regional) prințesă, prințoaică. *Segătește, cu pripă, o armadă de o slavită prințipesă* (a. 1691). FN 29. *Cinstită ierare a unui mare prințipesă* (a. 1701). ib. 102. *Un prea înțelept sfat o unui prințepese* (a. 1703). ib. 151. *Prințepesa Ilina numai până la un loc l-au petrecut.* ȘINCAI, BR. III, 26/36. *După nosul ce rădica, samănă a fi eroa prințepesă.* KOTZEBUE, U. 417/12. *Maria Luis, fosta împărăteasă a Franței, iară acum prințepesă de Parma.* CARGALCHI, C. 40/17. *Ochii lui ... să rădica până la obrazul prințepesii.* BELDIMAN, S.P.A. 58/20. *Acești ostași, îndemnați de pilda prințepesii căria era sujuși, trecuseră despre partea turilor.* CR (1829), 28²/18. *Din căsătoria lui cu o prințepesă mahometană ... se născuse două fiice.* ASACHI, S. L. II, 6. *Căialții principi și prințepese se numesc înfași și infante.* RUS, I. I, 151/8. *De prințepesa, vezi Neron ce-a dat porunci?* I. VĂCĂRIȘCU, B. 12²/12. *Mama reginei ... vizitase pe calaltă fiică, prințepesă Transilvaniei.* BĂLCESCU, M. V. 208. *Făcu cu noștință cu acea volubilă și caprițioasă prințepesă.* FILIMON, O. I, 103. *Cu damele sale, Jana prințepesă se plimbă pe vale.* BOLANTINEANU, B. 62/13. *Un pag și-o prințepesă! Mai bine mori să fie Decit s-audă bițul altă mișelie!* COȘBUC, P. II, 199. *Antioh ceru deci și el pe una din prințepese.* IORGA, I. I, 337. *Grădina, în care se plimbă prințepesa, E frumoasă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 416. *Mana sa era o prințepesă și tatăl lui un comite.* SADOVEANU, O. XI, 143. *Cum să nu mai mergi? Ce are să spură prințepesa?* T septembrie 1962, 16. *Soția poate fi a prințepesă slută.* ib. iulie 1964, 47, cf. ALR II 2 865/219, 235, 279, 284, 531, 781. ♦ Fig. *Sint prințepesa animei lui.* NIGRUZZI, în PR. DRAM. 476.

- Pl.: **prințepese.** - Și: (învechit și popular) **prințepesă, (învechit) prințepesă, prințepesă, prințepesă** (CLEMENS), **prințepesă, prințepesă** s. f.

- Din it. **prințepessa.**

PRINCIPEȘC, EĂSCĂ adj. (În dicționarele din trecut) Prințiar. Cf. BĂRCIANU, V., GUETIE, R. M., ALEXI, W.

- Pl.: **prințepesți.**

- **Principe¹** + suf. -esc.

PRINCIPIĂL, -Ă adj. Care este conform cu un principiu, care decurge dintr-un principiu. *Naturalismul francez atuncea uncoară la reproducerea principiului a banalității.* LOVINESCU, C. VII, 125. *Se pun ... altca probleme de natură principiulă și melodică.* PUȘCARIU, L. R. I, 77. *O poziție cu adevărat critică și principiulă față de opera de care se ocupă.* CONTEMP. 1919, BR.

158, 4/4. *Datoria criticului este ea, printr-o atitudine principiulă, ... să descopere ceea ce este caracteristic în fenomenul literar.* LUPA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 101. *Nevoia de puritate, de austeritate principiulă, ... devine bruse o sete organică.* V. ROM. aprilie 1951, 69. *Nu-i principiul ce faceți.* BENICU, V. CVC. 22. *Să dezvoltăm spiritul critic și auto critic, creind condiții pentru o analiză obiectivă, principiulă.* GL 1968, nr. 804, 1/1. ♦ (Despre oameni) Care are principii (3), care se conduce (strict) după anumite principii. *Nu e un renegal principiul și feroce.* LOVINESCU, C. VII, 121. *Ești principiulă din clipa în care am intrat pe ușă.* T august 1964, 56.

♦ (Adverbial) În principiu, din punct de vedere teoretic, în linii generale, în fond. *Ne permitem câteva observații ... asupra atitudinilor principiul negative.* LOVINESCU, C. V, 160. *Am rămas, principiul, nedespărții.* GALACIION, A. 299. *Discută ... punând lumea la cale teoretic și principiul.* SADOVEANU, O. IX, 527. *Gîndul Muzoului salului românesc [a] izvorit principiul din întreaga noastră atitudine științifică.* D. GUSTI, P. A. 222. *Nu ne ridicăm principiul contra neologismelor.* IORDAN, L. R. 94. *Polidor își obiectează, principiul, că preocupările mele sînt „recente”.* CĂLINESCU, C. O. 78. *Principiul, sînt de acord.* DL. *În Moldova, ... mașia răsăsească ... nu avea principiul acte.* PĂVĂTESCU, O. T. 201.

- Pronunțat: -*pi-al.* - Pl.: **principiulă, -e.** - Și: (neobișnuit) **princepiar, -ă** adj. BUL. FIL. VI, 27, 28, 11. IORDAN, L. R. A. 160.

- **Principiu** + suf. -al.

PRINCIPIALITĂTE s. f. Însușirea de a fi principiul, de a respecta anumite principii (3). *Studiul d-lui N. care principiulitate.* ap. IORDAN, L. R. A. 185. *Spirinul ... muncii de teatru, ridicarea ei la un nivel mai înalt de principiulitate, cu dus la o serie de realizări.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 9/1. *Cresterea combativității și principiulității materialelor publicate în presa locală.* ib. 1952, nr. 223, 1/3. *Recunosce tipul: robustețe, optimism, ... principiulitate.* H. LOVINESCU, T. 334. *Înalta principiulitate și intransigență în apărarea cauzii omunismului.* ȘCÎNTEIA, 1961, nr. 5353. *O sarcină esențială a redacțiilor este asigurarea principiulității depline în relațiile ei cu colaboratorii.* ib. 1962, nr. 5420.

- Pronunțat: -*ji-a.*

- **Principial** ; suf. -itate.

PRINCIPIĂL, -Ă adj. v. **principial.**

PRINCIPE s. f. v. **principiu.**

PRINCIPIERE s. f. (Italianism învechit, rar) Început. *Această incurabilă malodie ..., pe la principiiera anului 1839, triumfă cu desăvîrșire asupra delectului său fizic.* FILIMON, O. II, 329.

- Pl.: **principieri.**

- Din it. **principiare.**

PRINCIPIU s. n. 1. Cauză inițială, izvor primordial (și principial), punct de plecare al lumii fizice și spirituale; element esențial al materiei, bază, fundament; forță naturală, energie, însușire cuprinsă în constituția unui lucru. *Vița de vie cu aceleași principii sau începuturi ... se hrănește.* ÎNV. VIS. 4/26. *[Viața] cea trupească sau firească ... are de prințip materia.* EPISCOPESCU, O. I. XXV/4. *Creator ulopoternic, Princip la toată ființa.* HELIADE, O. I, 87. *Puteri primordiale, principe ... La nantă, la creare, sculați!* id. ib. 358. *Prințipul sau temelul vieții este singele.* VEISA, I. 1/11. *Principiul vieții provine și crește prin mișcarea riptului.* CORNEA, E. I, 180/4, cf. STAMATI, D. *Moralul nu poate avea principiul (temeiul) în omul fizic.* CALENDAR (1853), 14/1. *Săindu-se cu cercetările lui Ană la principiul lucrurilor, Petru Maior ne spune că limba română corectă ... vine din limba lotinească sau italienească.* RUSO, S. 59. *Omule, tu ești și nu știi nimic de principiul și finalul existenței*

lale! BARASCH, M. H, 180/27. Caldura favoroza infloririi graundelei si manina principul vital intr-insul. id. I. S. 151/23. Coaja salciei ... cuprinde un princip energie in contra frigurilor. ISIS (1856), 8/25, cf. POJAZU. Capitulul ... cade intr-o slabireune, care este principul tuturor boalelor. PENESCU, M. 20, cf. BARGINCU, V. Voluptatea este principul tuturor foptelor noastre. BOLINTINIANU, O. 365. Principiul rau, Nedreptul si munciuna al lumii duce friu. EMINESCU, O. I. 62. Mai areut si un al doilea ziu, in care se incorpora principul raului. NISOROI, I. R. I. 66, cf. ALINI, W. Democrit admite doua principii necesare pentru orice existenta: atomii si vidul. MARINESCU, P. A. 31, cf. CADE. Colagurul budist ..., rubind in el insusi si in toate manifestarile celor trei regnuri ale natii principul unic, trebuie sa fie fericit. GALACTIOS, O. A. H. 316. Apa, aerul, focul si pamantul erau considerate ca principii ale naturii. DE. Cf. DER. Principiile ratiunii au fost impartite in trei grupe. S. MARIN, C. B. 6. <> (Considerat m.) Regimul alimentarii sa conlina toti principii alimentari. BILEA, P. A. 250. <> (Chim.) Principiul activ = substantia care da caracterul specific unui produs de origine vegetala sau animala. Cf. DM, DER, M.D.E.N.C., DEN.

2. (Adesea cu determinări care indică domeniul, felul) Lege fundamentală, conform căreia se desfășoară fenomenele din natură; noțiune, leză de bază a unei științe; conținutul teoretic al unui sistem, al unui meșteșug, al unei arte etc. *O știință fără principii sigure nu este nici o știință.* FLECHENMACHER, T. 27/11. *Când e vorba să vorbești De princip și de idee, Ascultăți să auziți.* HELIADU, O. I. 231. *Pe acest principiu se întemeiază înălțarea mașinilor numite globuri ... aerostatice.* AR (1832), 232¹/10. *Ighicisumul ... face din ale sale temelnice principii și aplicative deplină.* VEISA, I. 1/11. *După principiile [de la paragraful] 201, vom căpăta logaritmul rădăcinii unui număr.* ASACHI, M. 180/27. *Dorese a familiariza pe fiecare proprietar cu știința hotărârii moșilor ... numai prin explicația și aplicația de cîteva principii fundamentale de geometrie.* D. ASACHI, T. 1/9. *Voiesc numai să vă deslușesc de pe care prințip se trag desenele.* CONV. GLOM. 61/2. *Dezlegarea ... se poate face dupe aceleași prințipuri arătate.* POENARU, E. A. 307/21. *Întă principul radical al agriculturii de astăzi.* CALENDAR (1817), 43/12. *Nu-și dau oamenii mai întii o definiție despre lucru ee tractă, ca să poată începe de la un princip oarecare.* CR (1818), 3²/26. *Teorema IV este principul cel mai general al trigonometriei.* TRIGON. DR. 83,26, cf. BREZOIANU, I. 35/18. *S-au luptat eu zel ... dogmatizînd după principiile ortodoxiei.* CALENDAR (1852), XVII/23. *Aceste principe fundamentale observate în organizarea statului.* IB. (1857), 59/1. *Pe acest princip istoric, Petru Maior ne îndeamnă a fi cu luare-ăminte.* RUSSO, S. 59. *Matematica ... se compune dintr-un lant de cunoștinți; principii, rezonamente și concluzii.* LAZARINI, M. V. 7. *În puterea acestui princip (regulă, temei), un umbrel și o măsurare măsurată ... era prinula ... ca un semn caracteristic.* IAS. 166/1. *Pe principul acesta este bazată construcția termometrului.* BARASCH, I. S. 15/23. *Principiul lui Arhimede se află demonstrat.* MARIN, F. 92/36. *Simțul moral se revolta pîzînd ... principiile moralei și justiției nesocotite.* GHICA, AP. CADE. *Este o lege demonstrată prin experiență și care este principul fundamental al mecanicii.* DRAGHICEANU, C. 71. *Nu sînt un filozof fără filozofie; plev de la un principiu.* BOLINTINIANU, O. 365. *Operațiunea ... se baza pe principul că e-i mai greu se duce la fund.* AGHIBEGIANU, A. 68. *Explicarea ... fenomenelor ce se întimplă prin principiile filozofice ale lui Leibniz.* MARINESCU, P. A. 32. *Din acest joc a născut cel mai generos principiu de drept.* SADOVEANU, O. XI, 598. *Introduce în explicația societății principul clasificator pe criteriul geografice.* D. GUSLI, P. A. 122. *Deosebiriile între linguiști încep în momentul aplicării principiiului general la cazurile speciale.* PUȘCARIU, I. R. I. 167. *Pină azi principul fesutului a rămas același.*

IONESCU-MUSCUL, I. 68. 4. *Principiul artei literare a lui Vlahuțe.* VIANU, A. I. 173. *Caracterul din toate timpurile ... creștea în ea o forță nouă principiu al ardorii.* MACARONICI, CA. 7. *Legislația noastră constituie în sine put ... rios de aplicare a principului general de planificat societății.* IAS. 166, cf. 9. *Cu o buclă de crameg, adărilor! acesia teatra obscuran [de p-și] și ridoa artistea, oparind principiiul jîngărie.* ARGHEZI, I. 63. *Principiile editei progresive, sînt capabile să debarane dezvoltarea arti.* CONSTANTIN, 1953, nr. 334. 4 2. *Inceie să formulez câteva principii ale legătura cu problema teorieilor estetice.* S. ROȘU, IB. 1954, 347, cf. 1.167, DER. *Principiul psihologic ... se bazează pe existența posibilă.* GEORGHEA, 36. *Planul ... pînă se explică despre principii de funcționare și mașinilor.* Cf. 1962, nr. 683. 4 1. *Coordonarea ilustră ... porțese tot de la aerobii principii; și poa d o demonstra eoa.* 1 august 1964. H. *Acceasi principii ch fizici au dat posibilitatea fabricării bombei atomice.* SCENTIA, 1965, nr. 6680. <> I. O. C. A. D. J. *De principiu (sau principii) care are caracter teoretic, general (și preliminar). Sa lasam clasule de principii. Știi de ce am merit la dănuțată?* CARAGALE, O. H. 32. *Să mă arde la o ascultare a principii.* GALACTIOS, O. 225. *Am plecat de la ziu pe chestia de principii.* Cf. PETRESCU, C. A. 157. *Fraula nu are obiectum de principii.* AP. IORDAN, I. R. A. 706. <> I. O. C. A. D. J. *În principiu - din punct de vedere teoretic, în linii generale, în fond, principial. Pretențiile ce s-au rătăcit ... sînt, în princip, ... pe teionose.* CA. 1848, 21² 18. *Sînt celor a spun: ca, în princip, metoda cea mai simplă ... este cea mai bună.* BREZOIANU, I. 9 9. *În princip sclaună ra lucră.* ROM. I. 11. 79 33. *În principiu trebuie să aibi dreptate.* ODOBANESCU, S. III, 15. *În principiu, pînă rectificarea ... unei buclă în a usari, aplegem firește preferența noastră a exji sunu mulezide.* CARAGALE, O. VII, 473. *Dos de oora în principiu, se gînde ca ar fi bine să poată vedea a de șoade.* BIRIBLANU, I. 397. *Nu exista, în principiu, prole nesinceră.* GABRIEL PETRESCU, I. H. 24. *În principiu, orice amînătu este apt să exprime naenle aserite.* IORDAN, STIL. 189. *În principiu, într-o opra amînătu pot apărea toate sau aproape toate figurile pe care le-a născut eroadul puterea de exprimare a omului.* VIANU, A. P. 9. *Fu am să-i spun voștila meu și se gîndeasă, în principiu, la altineoa.* DEMETRIUS, ... 55. *În Germania, în principiu, nu se poate da un nume care nu a mai fost folosit.* GRAYR, S. P. 17. *Proban, în principiu, adunarea într-una din dănuțate dînspre sfîrșitul lui august.* VORNIC, P. 155. *Din principiu - conform unui punct de vedere (general) notorii (o dată pentru totdaunaa). Mulți scriitori d-au noștri scriu din princip: clara.* CR (1818), 28²/7. *Din principiu nu cîșese forte care mă alaa.* GABRIEL PETRESCU, I. I, 317. *Să nu crează co, din principiu, sînt pentru forță și voință.* C. PETRESCU, R. DR. 90. *Bacșiș nu dă din principiu.* BRĂILESCU, O. A. I, 322. *A refuza din principiu.* SCRIBAN, D. *Sînt persoane care se inseriu din principiu la toate blocurile și rețeau apartamente.* GALINESCU, S. 376. *Cocoștă il combatu din principiu.* PRIDA, M. 139. ♦ S p e c. (la pl.) *Totalitatea legilor și noțiunilor de bază ale unei discipline; (concretizat) lucrare, tratat care cuprinde astfel de legi și noțiuni. Limba franceză și ortografia ei, arătate prin prinsipuri în 24 de lefu [Titlu].* PLEȘOIANU, GRAM. *Instrucție în scuit de prinsipurile ighicismită [Titlu].* VEISA, I. *Principe de geografie pentru încercina studioasă [Titlu].* GENTILE, MASCIP. *Prinsipuri de agricultură [Titlu].* PENESCU, PR. *Principii de limba și de scriptură [Titlu].* CR. *Principii de fizică.* SCRIBAN, D. *Principii de filozofie.* DM. *Principiu de drept [Titlu].* PR. DM. P. I. ♦ S p e c. (logica) *Propoziție folosită ca punct de plecare în demonstrarea unei clase de propoziții (și care nu este deductibilă din acestea).* Cf. CADE, DM, DER, M. D. I. N. C.

3. Regulă sau normă de acțiune, de comportare, de apreciere etc. căreia i se conformează (sau ar tre-

bui să i se conformeze) un individ sau un grup social. Lui urmă fiul sau *Frideric* ..., *strein de prințiipiile părintelui*. SĂULESCU, BR. II, 430/17. *Societatea republicană de la Nantes* ... își arată principurile și cuceririle sale. CR (1834), 354²/25. *Accese principie* ... singure constituiesc o castă nobiliară. BĂLCESCU, M. V. 10. *Ocîrmuirea Austriei* ... privește holera ca o boală nelipicioasă ... *Tot pe acest prințip se razămă și ocîrmuirea Prusiei*. C. VÎRNAV, V. 53/7. *După ce principiri ar voi nașterea română a se face* ... o lege electorală. BARIȚIU, P. A. III, 79. *Unul și altul se luptă pentru aceleași principuri*. RUSSO, S. 113. *Ai auzit* ... ce principuri are acest Alexandru? ROM. LIT. 326/10. *Proclamați principiilor care trebuie să conducă societățile omenești*. GHICA, S. 227. *Consiliez pe copiii și nepoții mei* ... să mențină acest principiu. LĂCUSTEANU, A. 28. *Le dase el hotărîri, minunate prin ecuitatea principiilor*. ODOBLSCU, S. I, 259. *Intr-o societate fără moral și fără prințip* ... trebuie să ai și putnică diplomație! CARAGIALE, O. VI, 87. *Fieștecare lucru la timpul lui* ... asta era principiu. SLAVICI, N. I, 279. *În anii frumosi cind principiele ne stăpînesc cu fală*. GALACTION, O. A. II, 315. *Jucă, după principul lui, o carte studiolă*. BRĂLSCU, O. A. II, 332. *În timp ce principiele se începesc, viața evoluează*. VLASIU, D. 173. *Te rog să fii de principul meu: cind ospății pește, să nu amesteci alte mîncări*. SADOVEANU, O. IX, 151. *Domogagu n-are principii*. SCRIBAN, D. *Acea ca principiu al rîșii de a da marea din coate*. CĂLINESCU, B. I, 88. *Lasă prințiipiurile, domnule Bolliac*. PAS. L. I, 38. *Ea îți transmit un singur bun, exemplul și principiele mele*. H. LOVINESCU, I. 11. *La toate principiele om renunțat pentru d!* T noiembrie 1962, 25. *Principiele pe care se sprijină lupta împotriva cancerului*. ABC SĂN. 79. < (Cu determinări care indică felul, natura, domeniul etc.) *Jur* ... de a menține sistemul republican după principul popular și reprezentativ. CR (1846), 104¹/18. *Lupta se începuse între principul libertății ... și principul autorității*. BĂLCESCU, M. V. 18. *În Moldova s-au așternut principul împărțirii puterii*. RUSSO, S. 121. *Principul de neintervenire nu se poate aplica decît cu măsură*. CONCORDIA (1857), 3²/46. *Gimnosofistii* ... au dezvoltat ... cele dinții principii de înțelepciune. BOLLIAC, O. 35. *Convenția ... stipulează principii de libertate și egalitate*. BOLINTINEANU, O. 457. *Principiul raționalităților este o inovație politică a veacului nostru*. CARAGIALE, O. III, 93. *Drăgul de recitineră la oprețiune e o conștiință a principului suveranității naționale*. OȚETEȘA, T. V, 141. *Cooperatiunile se organizează și se conduc, în activitatea lor, după principul centralismului democratic*. LEG. EC. PL. 212. *Trebuie ... a asigura realizarea neclăburată a principului reabilității*. CONTEMP. 1948, NR. 196, 75. *Aplicarea principului comunist* ... de la fiecare după capacitatea sa, fiecare după nevoile sale. ȘCINTEIA, 1919, NR. 1330. *Principiul conducerii colective trebuie aplicat consecvent de toate organele și organizațiile de partid*. IB. 1953, NR. 2714. *Principiul conducerii de către partid e inseris în Constituție*. CF 1961, 261. *Un principiu marxist, acela al promovării noului*. CL 1968, NR. 804, 11. < Loc. adj. Cu (sau de, fără) principii = (despre oameni) cu (sau fără) păreri sau convingeri ferme, cu (sau fără) norme de conduită precise. *Țoarășul meu era un om tacticos și cu principii*. SADOVEANU, O. VIII, 438. *Sint un om cu principii și nu înțeleg să renunț la ele*. H. LOVINESCU, T. 10. cf. DI.

— Pl.: principii și (învechit) principiri, principie, principe. — Și: (învechit) principie s. l., princip, principie, prinsîp, prințip, prinție (FR. 3/6) s. n., prințipie (ASACHI, M. 185/21) s. f., prințipin s. n.

— Din lat. principium, germ. Prinzip, fr. principe, it. principio.

PRINDE vb. IV. I. (Predomină ideea de apucare, de luare, de înșfăcare) I. TRANZ. (Despre oameni și animale; complementul indică ființe și lucruri)

A lua, a apuca, a înșfăca (cu mina, cu dinții, cu ghearele, cu ajutorul unui instrument etc.) pentru a ține, a duce cu sine, a trece dintr-un loc în altul etc. *Elu-i scoase afară toți și o prinse de mîna ei*. CORESI, EV. 381, cf. 77. *Iar eu, ... dacă auzi așa, o prinsăi de pîra!* capului (a. 1799). GCR II, 171/24, cf. LM. *Ea prinzindu-și grabnic vasul, i-l arată Mă-sei și-l izbește*. COȘBUC, P. I, 219. [Cocosul] cel negru prinse creasta dușmanului în ascuțitul pliscului. GÎRLEANU, N. 237, cf. 133. *Prinse, adormită, De pe clavier, o scripă înnegrită*. BACOVIA, O. 77. *O prindeam de braț ca să nu tragă prea tare*. CAMIL PÎTRESCU, V. N. 46. *Își prinse capul în mîini, rezemîndu-și coatele de marginea meselei*. C. PETRESCU, A. 388, cf. id. i. I, 22. [Scamatorul] a prins baianeta nemei cu două degete — și a început s-o strecoare în gară. SAHIA, N. 69, cf. 43. *Pe sub bănci știi să umbli, să prinzi fetele de picior*. VLASIU, A. P. 139. *Badca Isac repezi o mînă lângă sobă și prinse una din bitele înflorite cu cuie de alamă*. SADOVEANU, O. VII, 359, cf. I, 117. *Bobul, de greu, Vrabia nu-l prinde cu pliscul*. CĂLINESCU, O. II, 70, cf. 62. *Se întoarse la ea și a prinse de mînă*. V. ROM. aprilie 1955, 180. *Din ierburii prinđ în mîini fără să știi* *Un clopoțel cu clinchet argintiu*. LABIȘ, P. 40. *Nilă ... scoase un muget cumplit și îl prinse pe comandant de guler*. PREDĂ, M. 99. *Cind ... venise rîndul lui Vilă s-o sărute el ... îl prinsele baza de jos între dinți și strînsese*. V. ROM. septembrie 1960, 69. *Prinse cu grabă funia: ingurului clopot, începînd să tragă de ea cu toată puterea*. IB. decembrie 1961, 41. *Draga mea! ... Să nu prinzi lucruri scîrnoave ... în mîini, că îți-i festeli ... mînuțele cele frumusele*. SBIERA, P. 206, cf. MÎNDRESCU, L. P. 131, MARIAN, SA. 3. *Prinse feciorul meu ploșca-n mînă și trase din ea una păcură-rească*. RETEGANUL, P. III, 58. *Atunci recul îl prinde de deget și îl strînge cît se poate*. ȘEZ. I, 289, cf. 45. *Strîmbă-Lemne îl prinde de barbă*. IB. II, 201. *Nu-l pați prinde nici de cap, nici de coadă, se spune despre un om nestatornic*. ZANNE, P. I, 388. (ABSOL.) *Unde nu poți prinde, Mina nu-ți întinde, se spune cuiva care dorește mai mult decît poate realiza*. Cf. id. IB. II, 235. < F i g. *Păharul spăsenicii primeșcu (prîi) năzu h, voi lua d) și numele Domnului chem. PSALT. 246. *Mai bine vrea goa vălturi sau vrea prinde stele*. MOXA, 380/18. *Nădejdea ... Cu o dulce zimbire vine, fiind de mînă Icoana fericirii. Dui s-o prinzi ... A scăpat*. ALEXANDRESCU, O. I, 118. *Cală e-ți răcori inima la izvorul naturii primăvărtoase și prinde inspirația de coadă*. ALICANDRI, S. 103. < Loc. vb. (Regional) **A prinde un sărutat** (sau o sărutare) = a săruta. *Bajar prinde-o sărutare*. ALEXANDRI, P. P. 156. *Mă dasei la mine-acasă, La neavasta cea frumoasă* *Ca să prinđ un sărutat*. ID. IB. 310. < Ex p r. **A prinde ioc cu gura** = a face tot posibilul pentru a izbăvi. *Și tu cu gura foc prindeai* *Să-mi dai ajutorare*. COȘBUC, P. I, 77. **A prinde oala de toarî** = a deveni obraznic, înerezut, a și-o lua în cap. *Îmi pare că de-o vreme Vasumali se poartă* *Prea rău și e-nerezulă*. — *A prins oala de toarî*. *Tu ești de vină!* ID. S. 147. (Învechit și regional) **A-și prinde eaful** (sau eapele) = a se pune la adăpost de primejdii. *De s-ar mai întoarce Duca Vodă ... ei nu-l vor aștepta în Teș, ce să vor duce să-ș prinzi capeteli prinți-alle fări*. NECLUCE, L. 72. *Fală mare!* ... *Prinde-ți capu, că ... s-a suît ... ca să le mîlnece*. RĂDULESCU-CODIN, I. 312. < R e f l. *El au început a striga, ... a se vîlta, a se prinde cu mîinile și pe de-o parte și pe de alta și a fugi*. SBIERA, P. 198. (E x p r). **A se prinde cu dinții de carte** = a se apuca serios de învățătură, a învăța în mod intens. Cf. LM. < R e f l. r e c i p r. [Cocoșii] se avîntară din nou prinzindu-se în gheare, izbindu-se scurl, aprig. GÎRLEANU, N. 237. < I n t r a n z. *Cheamă pe zînă și-i zice: „Prinde e-o mînă de această parte de crăpătură și ce cealaltă mînă de cecea parte”*. SBIERA, P. 36. cf. 38. *Prinse cu dinții de piele s-o mai întîndă*. RETEGANUL, P. III, 58. *Se coult un băl țarc, de care prinde Dumnezeu și dracu*. ȘEZ. II, 60. *Maică, cînd**

oi muri eu, Da' cheamă drăguț meu Să prindă de
coptreșu. FOLC. TRANSILV. I, 183. Nu prinde de ferul
roș cu mîinile, pînă cînd ai clește. ZANNE, p. v, 192.
↳ L o c. A b. **A prinde de urechi** (pe cineva) = a
urechea. Să vezi, băiețe, să faci ce te-ai laudat pe cîmp,
că de nu, te prind de urechi. REIEGANU, p. p. 190.
↳ E x p r. (Rar) **A fi prins de cap și de picioare** =
a nu avea ieșire, a nu avea ce face, a nu putea acționa
liber. Cf. LM. (Regional) **A-și prinde de gură** = a se
abține să spună ceva, a-și ține gura. Cf. ALB I 69/333.
(Regional) **A prinde de limbă** (pe cineva) = (despre
vin) a pișca (6). Cf. ALRM SN I h 162/310. (Învechit
și regional) **A prinde de obraz** v. o b r a z (2). ♦
S p e c. (Învechit și popular; despre oameni; com-
plementul indică obiecte, unelte, instrumente etc.)
A apuca cu scopul de a se servi de el, de a lucra:
p. e x l. a folosi, a utiliza (fîind cu mîna). De nu fi
ceva, vreun lucru de fier făcut ..., de-l veri finea așeans
... și nu-l veri mai prinde a mîna, el mai ruginos se
face. COBES, EV. 407, cf. DRU. Și-Achim se teme-a
prinde acul, De ce să-l prindă? Prindă-l dracul! COȘ-
BUC, p. II, 227, cf. I, 241. Moșneagul își înveșta fata,
ca nici cînd să nu șadă degeaba ... ei orice lucru să-l
prindă în mîni. SBIERA, p. 206. Heană, droga mamei,
de azi-neolo să nu mai cutezi a prinde caier în mîna.
REIEGANU, p. I, 58. Harnică-i muicerea mea ...
Lunca caieru-și făcea, Marli în furec și-l lega, Mier-
curi fusul și-l prindea. id. TR. 166, cf. 65. (A b s o l.)
Harnică, din zorii zilei Nu stau mîinile copilei Fără
lucru, tot să prindă. Casa lor toată-i oglindă. COȘBUC,
B. 77. ↳ L o c. v b. (Învechit) **A prinde (m) lucru**
= a lucra. Sventele acelea muicri ... stîmbăta, după
lenge ce neoa, să nu prindă nice un lucru, tale ședzura
mălcum. VARLAAM, G. 101. ↳ E x p r. (Regional)
A-l prinde (pe cineva) sau (în t r a n z.) **a-i prinde**
(cuiva) mîna (la ceva) = a se pricepe (la ceva), a fi
indemnat. Cf. BARONZI, L. 43. Este un om din
felul aceloră de care se zice: îl prinde mîna la toate.
BOLINTINEANU, O. 337. Mai cresc băiatul și începu-
se să-i prinză mîna la mai multe lucruri. POPESCU,
B. IV, 41. (Învechit) **A prinde arme** (sau armele) =
a poroi o acțiune militară (împotriva cuiva). Au
prins arme asupra lui Borilă. ȘINCAI, BR. I, 250/16,
cf. II, 152/21. Armele nebiruite prînsă Și de îmbe părți
războiul s-aprînsă. BUDA-DELEANU, T. 262, cf. 72,
110. ♦ (Rar; cu complementul „pulsul”) **A stabili,**
a determina punind degetul pe o arteră a cuiva.
Prînze din nou pulsul bolnavului și nu găsi nimic
deosebit. ANDELEANU, C. D. 191.

2. R e f l. (Urmă de determinări introduse prin
prep. „de” care indică locul de care se apucă) **A-și**
incesta mîna sau mîinile, ghearele etc. de cineva
sau de ceva pentru a se sprijini; a se agăța, a se apuca,
a se alina. Cf. LB. Ea se prinde de grunazu-i cu mînu-
fele-amîndouă. EMINESCU, O. I, 151. Ai fi putut prea
bine izbîrți o mișcă de coadă și n-ar fi avut de ce se prinde.
HOGAȘ, DR. I, 102. Ministrul era gata să iasă, cînd
o frișcă de femeie ..., cîntînd ca un bolîd, se prînze de
gtul său. BRĂESCU, O. A. I, 104. Am întins mîinile
și m-am prîns de cineva. SAHA, N. 78. Văzînd biata
copilică malul, s-au prîns de niște crengi ... și au ieșit
la uscat. SBIERA, P. 297, cf. 74. ALRM SN III h 1218.
Casa-i goală ca o oală, de n-are de ce se prînze mișă.
ZANNE, P. III, 81. ↳ F i g. Cam să nu? - zise Felix,
cîntînd ... un coleg, ca să se prîndă de el. CĂLINESCU,
E. O. I, 235. ↳ E x p r. (Regional) **A se prinde cu**
mîinile de vatră v. m î n ă (1). ♦ T r a n z. (Rar)
A da de ceva de care să se poată propți, sprijini.
Murguț ieșea din vîrtej; prînsese cu copita fund tare
și acum pășea pufînd spre mal. SADOVLANU, O. I,
203.

3. T r a n z. (Complementul indică oameni; de
 obicei urmat de determinările „în brațe”, „cu brațele”,
„la piept” etc.) **A-și prinde** ori **a-și întinde** mîinile
(sau o mîna) pe dăpă ... pentru a aduce mai aproape,
a strînge etc.; (în special) a îmbrățișa. Elena căzu
la apă ... El o prînze, o ridică și o dăse în brațe, din-

colo, la mal. BOLINTINEANU, O. 327. El în brațe prînze
fata. EMINESCU, O. I, 79, cf. 80, 101. Te prînze ușor
de mijloc Și dormie în brațe te ține. NEGULUȚĂ, T. D.
59. El ... S-apropie de fată, o prînze de pe fărîș, S-a-
pleacă, o sîrubî. COȘBUC, P. I, 52, cf. 238. Cît e-o
băzu, o prînze în brațe, o prînze cu pîbre. AGRI-
CIANU, A. 57. Andrii, prînzîndu-și mînu; în brațe,
o sîrubî cu zgomot pe frunte. HOGAȘ, DR. II, 68. Doc-
torul Taifun, zgîduit și torturat, a prîns-o în brațe.
GALACIION, O. A. I, 51. Umorîl-o prînze a ușor și-o
sîrubî pe obraz. VIASIU, A. P. 73. Încîndu-moa sta
trecîntat un om ... îl prînsî în brațe și strigă: -
Ioane, frate Ioane! nu mă cunoști? SADOVLANU, O.
I, 136. Îndată ce m-ai prîns în brațe, ... te-am sarutat
pe gt. CĂLINESCU, S. 81. Pîțarus Pîțeu ... începu a
să drăgosti cu fata, ... o prînze, a o gogoli, mai a
o sîrubî. REIEGANU, P. V, 40, cf. II, 76. Cu mere
dor te-ăștept Să te pot prînze la piept. HOGAȘ, P. P.
85. Cînd ieși fetă în prîndor, odată rîi se repezi ... și
mîi fi-o prînze de mijloc. STĂNCESCU, B. 272, cf. 101c.
MOLD. I, 76. ↳ R e f l. r e c i p r. Să prînzea mulți
oameni cite doi în mîni, și făcu clip ca de o bute cu
mîinile ... și să răpezia. R. POPESCU, EM I, 401.
Teșînd pe ușă iute, ei s-au prîns de subsuorî. EMI-
NESCU, O. I, 151. Se-nclăștă de aproape cu brațele cru-
ciș ... Apoi, se prînze de mijloc. BILDICIANU, P. 63.
↳ E x p r. (R e f l. r e c i p r.) **A se prinde** (cu
cineva) de păr (sau de piept) = a se lua la bătaie,
a se încîiera (cu cineva). Pentru o hul nouă Mă prînze
de piept cu Dumnezeu. COȘBUC, P. I, 113, cf. ZANNE,
P. II, 400.

4. R e f l. (De obicei urmat de determinările „în
joc”, „la joc”, „în horă”) **A se lua, a se ține de mîna**
cu cineva pentru a forma un cerc, o horă etc. și a dansa;
a intra în horă, într-un dans (alături de alții), a începe
să danseze. Dupe cină boieri și jupanite se prînze-
ră în horă. ODOBESCU, S. I, 77. Ipote se prînze în joc
lungă o fată, care o chîtește el. CRIANGĂ, O. 69. Se jo-
meni cu dînsa că se prînze în horă lîngă cînsul. IS-
TRESCU, L. 213. Cînd se prînze-n horă fută toate prî-
vîrile. DELAVRANCIĂ, S. 10. Narta țese afară, cu
toții se prînze într-o moldovenească sau unnească. SE-
VASTOS, S. 220. Pe pejișta cu soare Se prînze la joc
neveste. COȘBUC, P. I, 162. Sandu coștîndu Nu
se prînze-n horă mare. GOGA, P. 101. Se prînze lîngă
el în horă și se agăța acura de brațul lui. KIBLIANU,
B. I, 129. Fomome, prînze-n diafata joerri, Căleau
mărunt văzduhal. TOPRICEANU, B. 92. Protropul
și defensorul ..., ofițai de însuflîrea cu care dîntă
Danil, se prînze în joc. STĂNCIU, C. I, 100. Prînze
în horă, cu fusticiș albaste și brîie roșii, fîlclă joacă.
I. BOTEZ, ȘC. 212. Ai să te prînze în horă, Dumitrăle.
STANCU, D. 7. Cînd ea se prînze-n joc, Se tot legă-
nă în loc. ALECSANDRI, P. P. 301. De s-o prînze lîngă
tine, Să știu, vere, că e bine. TEODORSCU, P. P. 336,
cf. 73. Atei fete-s îndrăcîneșe, să prînze și ele singure la
joc. ȘEZ. III, 198. Și în danș că să prînze-ă. MAT. FOLK.
1463. Să prînze fetele lîngă băieți. ALB II 4331/845.
Ea să prînze un-le arc plăcere. id. 4331/886. Uzgă
Voica se prînzea, În horă de joc. BALABE, I. 129.
(Daca) te-ai prîns în horă, trebuie să jo i (=daca
te-ai apucat de o treabă trebuie să o duci în bun sfîr-
șit). Cf. PANS, P. V, II, 108/20. LM. ZANNE, P. IV,
334, 380. (R e f l. r e c i p r.) Fetele se prînze între
fete. LM. Nuntășii se prînze roută în jurul joului ... și
jo de se prînzește pămîntul. SEVASTOS, S. 331. Se
prînze de mîni și se desprînd, S-adăna cere și ur se-a-
lînd. COȘBUC, B. 21. După ce a băut si-a urăstă, se prînze
iarăși de mîni și începu din nou a juca. MARIAN, SA.
269. S-au prîns să-nrîță foata. GOGA, P. 101. Serîz-
cării clătă și unde, mîn, tot, mi se prînze de rînd la
joc. ȘEZ. III, 183. ↳ F i g. Doi copii s-au dăse ...
Vrîni cu marea să se prînze, I o, și s-au prînze-
ră. Nu s-a prîns la rînd un el. Au mîni. MOȘ, 256. Mă
flăcăările ... pe nîle cărți în danș s-or prînze. IANU,
P. 81. Păduril bătrîn se dănal chîlor ... prînze. id.
ib. 395. ↳ E x p r. A se prînze în horă sau în joc

(a (regional) a participa pentru prima dată la hora, la dansul etc. din sat; p. ex l. a ajunge la vîrsta cînd poate ieși la horă, la dans etc. în sat. *Frato-meu s-a prins în horă mai înainte, anul trecut.* STANCU, D. 394, cf. 109; b) a se lăsa antrenat într-o acțiune, atras de mersul evenimentelor. *Prins în horă, furat de joc, plutonierul, ... provocat de îndărătnicia lui Gligore, se ridică — să-i ardă și el cu sete a palmă* BRĂESCU, O. A. II. 282. *Apă s-au prins în joc feodatii, și poate că acolo, în Orient, au simțit și ambiția de cuceritori.* CĂLINESCU, C. O. 10. (TRANZ.) A **prinde** (pe cineva) la joc (sau în horă etc.) = a invita, a lua (pe cineva) la joc, în horă etc. *De ce nu prindeți fețele în horă? LM. Ia poștii, să prindă pe mireasă la joc și să vedem cum le stă.* SILVASTOS, N. 57.

II. TRANZ. Fig. (Predomină ideea de cuprindere cu mințea, cu privirea, cu urechea etc.) I. (Despre oameni sau despre minți, rațiune etc.) A percepe (I); a înțelege; a înțui, a sesiza; a păstra, a reține, a acumula în memorie; a învăța. *Prindeți învățătură.* PSALT. HUR. 275. *Prin speriență cunoaștem numai cele singuratiche, adică cele ce cu simțirile le prindem* MICU, L. 141, 16. cf. LM. *O minți omenească pătrunzătoare prinde pricina și felul unor întâmplări.* CARAGIALE, O. V. 193. *Întîi începe unul și-l zice ... cîntîndu-l în același timp, pe cînd ceilalți îl ascultă și caută să-l prindă.* PAMFILE. CR. 36. *Dacă te uii în fața lui, n-ai ce prinde.* GÎRLEANU, N. 50. *Ei, acu ai înțeles! zise George, oprindu-se în mijlocul cîntecului. — Lasă că l-am prins, mormăi Briveag.* REBREANU, I. 21. *Ochiul care prinde ridicolul omenească ... înfățișează o pulcere sufletească excepțională.* GALACIION, A. 270. *Mătușa Hlina îl prinde pe Radu Comașa numai dintr-o privire repede.* C. PETRESCU, I. 1, 277. *Exercițiile ... stîrneau progresiv admirarea colonelului, care transmitea suferința ce prindea el din explicațiile îndurării comandant.* BRĂESCU, O. A. II. 183. *Stă la pîndă. Prindea orice mișcare.* VEDA, ȘTIU IOLU. BART, I. 54. *Prindea fapte memorabile, date istorice, genealogice.* CĂLINESCU, F. 17. *Prea multă latină n-am prins de la el.* BLAGA, H. 77. *De unde o fi prins Ana cuvîntul „aura”? Nu fuer parte din glosarul ei.* VINEA, I. II. 33. *Cunosc eu nu cîntec ... l-am prins de la tucuf!* DAVIDOGLU, M. 59. *Rațiunea trează ce prinde sensul lumii.* LABIS, P. 244. ⚡ ABSOL. *Era ște jos și prindea ușor.* CAMIL PETRESCU, O. I. 81. ⚡ INTRANZ. *Capitul ce nu prinde de nici o învățătură o părinților.* LM.

2. SPEC. (Complementul indică obiceiuri, deprinderi, meserii etc.) A-și însuși, a învăța, a d. prinde. *Prinses năraul dracului și într-o v-ași dezmiardat (cca 1600).* CUV. D. BĂR. II, 227 6. *Au prins nevăstă nărauri slabe, așii urgisi bărbuții și a lipi pre alți împrejurat ei (ca. 1817).* IORGA, S. D. XII, 205. *Arborele de dezvăși de răul învăț ce ai prins odată.* LM. *Știam ... că și eu trebuie să mă fac odată ca Huță și pentru aceea îl prindeam apăsăturile.* SLANICI, S. I. 150. *Prinseseră de la țară și alte mărfuri. Își făceau gura rotundă ... și-și pleacă pleoapele.* SADOVLANU, O. I. 640. *Om sărac din moși-strămoși, da' am vrut să prind o meserie.* V. ROM. octombrie 1958, 31. *Nu cred c-ar fi meșteșug pe care să nu-l prinzi, cu care se nu-ți faci un rost ... în lume.* T. decembrie 1964, 11. ⚡ INTRANZ. A **prinde** la băut. LM. ⚡ LOC. VB (BAR) A **prinde obicei** = a se obișnui (I). *Prinsesem obicei la scîldat să-mi acopăr pîntecul cu mințile.* STANCU, D. 362. (Învechit) A **prinde năra** = a se nărați (II). *Prind năra, și așa nemoicurnindu-l de la dinșii, cad.* C. CANTACUZINO, CM I, 28.

3. (Despre ființe; de obicei urmat de determinările „cu ochii”, „cu privirea”, „în priviri” etc.) A cuprinde cu privirea, a avea în cîmpul vizual; a vedea, a observa. Cf. LB. *Îl vezi? ... Prinde cu ochii al doilea codru, pe a doua cută.* DELAVRANCEA, O. II. 111. *Musulnița se pune pe ospățul ... Numai din cînd în cînd prinde, cu ochisorul, roșul slovei mari.* GÎRLEANU, N. 202. *Din vază și plînă-zare, el putea prinde cu ochii ... copaci roditori de toate soiurile răsăreau de*

la brta în sus. HOGAȘ, DR. I, 256. *Acolo, el prindeam cu ochii, numai poiană și brațele de fin cosit se-ntindeau în șiruri lungi.* MIRONESCU, S. 68. *Pe socurile statuilor am prins din mers câteva nume.* CĂLINESCU, C. O. 63. *Căutase pieziș ochii Sultanei, verzi și sprincenași, și-i prinde în privirea lui CAMIL PETRESCU.* O. I, 123. *Din creasta dealului, mai departe, el joia prinde cu privirile, cîmpuri, nesfrîștite cîmpuri.* STANCU, D. 20. *Mercuță a prins din nou privirea agasată a Valenței.* II. LOVINESCU, T. 244. *Se uita pe ferestră și prinde în priviri nașcarea din piață.* VORNIC, P. 214. ⚡ (Despre ochi, ca organ al văzului) *Cimpii frumoașe ... se întindeau mai mult decît putea prinde ochiul.* RUSSO, S. 127. *Cimpul se întinde el prinde ochiul cel mai ager.* LM. *D-a stînga opei, cam el prinde ochiul, dincolo de hanul din răsucruți, stă casa lui Căliman potcovarul.* DELAVRANCEA, T. 166. *Deodată ochii, deprinși cu întînderea, prind un fulger.* SADOVLANU, O. II. 648. (ABSOL.) *Ochii lui prindeau cu farmec și suflul lui se îmbăta de priveliștea munților.* GALACIION, A. 355. ⚡ Fig. *Scara s-a lăsat încet-încet; ferestrele prindeau în ochiuri o întunecime.* CAMILAR, C. P. 19. ⚡ (Despre telescoape, aparate de fotografiat etc. sau despre obiectivul acestor aparate) A cuprinde în raza sa de acțiune (în timpul funcționării). *Telescopul acesta e ... atât de îngust că nu prinde decît cînt o stea la capătul tubului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 269. *Obiectivul aparatului a prins cîinci cerbi carpațini.* SCINTILIA, 1963, nr. 5791. ⚡ (Despre fotografi, reporteri etc.) A face să intre în cîmpul vizual al obiectivului năni aparat pentru a fotografia ori a filma; p. ex l. a fotografia; a filma. *Fotografiile alergau ... și prindeau imaginile în obiectiv, pentru ziarle care aveau să le publice.* STANCU, R. V. I, 231. *Reporteri se traseră îndărăt, luară distolență, și-i prinseră în obiective.* id. ib. V, 179. *Același fotograf prinde scena sau împlinirea din mîi multe unghiuri.* I. 1965, nr. 17, 93.

4. (Despre pictori, scriitori, critici etc. sau despre diverse domenii ale artei sau științei) A sesiza și a prezenta prin mijloace caracteristice. V. ZUGRĂVĂ, C. OLTURA. [Arta] **prinde atenția neliniștită și agitată spre înfinit.** MAIORESCU, CR. I, 51. *O notă caracteristică a științei este anume de a prinde și de a rezuma rezumatul a mu de cazuri individuale sub o singură formulă generală.* id. ib. II, 131. *Arta ... nu va putea prinde pe pluză decît o singură expresiune a feței.* GILBERA, SI. CR. II, 51. *Criticul cel mai pătrunzător, ... un Sainte-Beuve ori un Litmaire ... se apropie dar nu pot prinde într-o formulă ceea ce e un artist.* IURĂILEANI, S. I. 20. *Celor prinde dintr-un condei caracterul unui om.* VLASIU, D. 170. *Ceaa ce îl preocupă atunci cînd face să vorbească pe vreunul din eroii săi, este să prindă cu exactitate particularitatea lui lingvistică.* VIANU, A. P. 71. *A prinde asemănarea, o asemănare interpretată, nu este o operație ușoară, mai ales în formatul unei vieți fol de carnet.* OPRISCU, S. 95. *Bucuria primelor munci agricole ... este uneori bine prinsă în poeziile pe care ni le-ai trimis.* CONTEMP. 1950, nr. 179, 5/2. *Era destul de curios ceea ce prinsese în fuga condeiului caricaturistul.* STANCU, R. A. I, 182. *Poetul trebuie să prindă esențialul în aceașă schimbare a realității.* BENICE, P. 130. *Cînd personajul e bine prins și cînd numele e bine ales, acesta devine adesea caracteristic ... pentru defectele unui tip de oameni.* GRAUE, S. P. 155. *Poetul cercetează și prinde corelațiile subtile dintre suflul omului și lucruri.* V. ROM. mai 1963, 109. *Aspectele vestii din Marea Britanie, prinse cu acest prilej, au fost publicate sub formă de articole.* ib. noiembrie 1964, 107. *Cu cît o personalitate este mai puternică, cu atît este mai greu de prins în tiparele ... artei teatrale.* V. iulie 1964, 70.

5. (Despre ființe; complementul indică cuvinte, sunete, zgomote) A desluși, a distinge, a percepe cu ajutorul auzului; a auzi. *N-am prins nimica din ce a vorbit.* LM. *Prind din șoaptele tineri perechi ctiva cuvinte.* CARAGIALE, O. II, 106. *Auzeam vorbe pe care*

le prindeam numai ca sunte. DELAVRANCEA, I. 17. Voinicul prinde-un zgomol venit dinspre hotar. IOSIF, PAIR. 70. Prinse din aer vorbele unui practicant tinar. REBREANU, NCV. 165. Cine stie cum prinsesera din gura mea acest cuvint. GALACTIOn, O. A. I. 40. Cuvintul lui ... este si al farii, pentru ca il prinde o fară. VISSARION, B. 39. A prins ultima replică a lui modan Vintilă. SEBASTIAN, T. 16. Prindea cu urechea cele-o vorbă de ici, alta de colo. SADOVEANU, O. II, 153, cf. XI, 156. Prindea ... sritului din frazele lui precipitate. BARBU, P. 232. Părintele își cauti urechile ... tinerind să prindă zburtea năvalnică a apci sub gheafă. V. ROM. decembrie 1964, 47. ♦ ABSOL. Enevat că ea aseulta ... ce spunea el, am căutat să prind cu urechea. CAMIL PETRESCU, U. N. 108. ♦ EXPR. (INTRANZ.) A (sau, popular, a-și) prinde de veste (ori, rar, de știre) sau (TRANZ.) învechit și regional) a prinde veste = a lua cunoștință de ..., a afla (la momentul oportun); a-și da seama. El, deaca prinse de veste, fugi la domniul zchitnesc. MOXA, 378/5. El, deaca prinse de veste svaatul lor, fugi (a. 1600 - 1650). GCR I, 140/40. Prinseră de veste de ciudesa ce făcuse Iristos. VANLAAM, C. 186. Că-și povestesc, Doamne, laudele toate ... Să prinză de veste prin fară tot omul. DOSOFTIL, PS. 31/A, cf. id. V. S. septembrie 15^v/21. Inocul Vodă, prinzind de veste că Lăpușeniții s-au ridicat asupra lui, îndată au trimis pre Bucium voinicul cu oaste împotriva lor. N. COSTIN, L. 555. Munteni, avind iscoade, au prinsu de veste mai noitule și au trecut în Țara ungurească. NECULCE, L. 301. Când au prins de veste Radul Voda, ... număideci au fugit. ANON. CANTAIG, CM I, 115. Boiarii Moldovii, prinzind veste, au părăsit pe Alixandru Vodă. R. POPESCU, CM I, 288. Capichiaialele fării ... încă veste au prins de acest fel de fiteșug. R. GRECEANU, CM II, 134. Ei ... îi incungiuroară casa, mind să o răpească, iară s[fi]nto, prinzind de veste, îi rugă să o îngăduiască pușintel. MINEIUL (1776), 44^v/33, cf. LB. Nici nu prinz de veste cind singură mă string. HELIADA, O. I, 186. Mihai ... cum prinse veste de aceasta ... puresc în contra tmbilor vrăjmași. BILCESCU, M. V. 60. Băcării, prinzind de veste despre a-cestea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei. ODOBESCU, S. I, 115. Dușmănit va fi de toate, jăr-a prinde chiar de veste. EMINESCU, O. I, 117. Numai tu să nu cumva să le răsufli cuiwa, că să prindă el de veste. CREANGĂ, O. 16. Domniul tar vrea să vire capul. Dar împedgatul prinde de veste, lasă repede geamul. CARAGIALE, O. II, 35. Oarecine venca atunci și le lua, fără să prinză de veste oamniții împăratului. ISPIRESCU, L. 73. Prinseram de veste că pleoapele, cind i se atingeau una de alta, tremutau. DELAVRANCEA, I. 22. Nu voi să prind de veste Că mi s-a stins vâpaia tineriei. VLAHUȚĂ, O. A. I, 77. De cumva ai prins de veste că e un înger, decamăgirea n-o să fie așa de mare. HOGAȘ, M. N. 33. Amiclii lui au prins de veste că volumul este plin de greșeli tipografice. GALACTIOn, A. 354. A prins de veste și Sebastian Ludus că afara e primăvară. C. PETRESCU, A. 466, cf. id. S. 119. Nu prinseseră încă de veste ce totaraș ... pierduseră. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 238. Era gra să scap de-acasă fără să prindă mama de veste. VLASIU, A. P. 23. Înainte ca celelalte femei să prinda de veste, fugi loșeste. CĂLINESCU, O. I, 290. Prinse veste de vada Ce se-ncinge. BLAGA, P. 33. Inallul lui trup se zdrobi în ... copitele cailor. Și utmeni nu prinse de veste. S. august 1960, 43. Nemerităm ... L-ast domu buu ... El de veste prinsu-și-a. 'Nainte ieșitu-ne-a. TEODORESCU, P. P. 17, cf. 19. Niște tihari prinsă de veste de abiața cea mare a popii. SBIERA, P. 275, cf. 53. Daric de veste prinde Cum că potera-l cuprinde. MARIAN, I. 10. Am seăpat din cuscă pasărea cea scumpă a împăratului; deacă prinde împăratul de veste ... imi taie capul. HELIGANUL, P. V, 82. Incepu a-și tucurea calul prin flori, plină prinse fala de veste și deschise fereastră. STĂNCESCU, B. 97. Pe ctul se necăjește s-o găsească, mai nu prinde de veste ctul este lovit cu fușca. ȘEZ.

1, 272. Trei sfinți de veste și-au prins. Și-iaută mă-mă ieșil. BIBIGESCU, P. P. 255. Cind a plesit căpniul de pe oală, să ști că eu să prinz o mare veste. COROVEI, CM. 53. (INTRANZ.) A-i prinde (cuiwa) de veste (sau, învechit, de știre) - a-și da s-ana (la momentul oportun) de prezența cuiwa sau a ceva într-un anumit loc; a descoperi, a observa că cineva sau ceva s-a aflat într-un anumit loc, într-o anumită situație etc. Împăratul s-au întors ... ce nu s-au prins nime de șire pe unde s-au întors. N. COSTIN, L. I, II, 1432. Tila s-au șbers de acolo de mic ru s-au prinz d-aste cind s-au dus cu banii lor. BĂRAC, I. 18-22. Așa s-au aflat, că să îmbrăca cu piei, de gindă rouană și de t-ai cun, plin le-au prins de veste. id., ap. GCR I, 241/P. Abiu le prinzi de veste cind vin, cind se stroror. BOILAGE, O. 89. „D-l gheural ... o întrot pe din dos le buătorie ... Nu i-a prins nimeni de veste”, termină soldatul munitându-se. BRĂVEȘCU, V. 26. ♦ (D spre ureche), ca organ al auzului) Urechea ta poate bine prinde sonariu nici proa grave, nici proa acut. M. Urechea căuta să prindă cel mai ușor zgomot. SADOVEANU, O. X, 106. Urechea subtilă a lui Gheorghidzu prinde acum inlonași care voi să spună desigur mai mult. VIANU, A. P. 385. Urechea prinsese lătrețel unui corne, nisecă vorbe, unduirea undă cindări. PAS, I. I, 170. ♦ (Complementul indică tonuri, surse) A răliza, a executa (în mod corect, exact). Treu la pino, îl deschise ..., prinse citra acordari. D. ZAMFIRESCU, R. 110.

III. TRANZ. (Predomină ideea de capturare, de oprire, de ajungere din urmă, de încredere pe loc) 1. (Complementul indică ființe care sînt în mișcare, alergă, zboară etc.) A opri, a reține (cu ferță), a pune mina pe ...; spec. (complementul indică animale sălbatice, pasări) a captura; a vîna; spec. (complementul indică persoane urmărite, răufăcători, inamici etc.) a aresta; a face prizonier, a captiva. Prinseră Papele de la troc a afară din băserocă. COD. NOR. 31/10. Gontfi și prindeți elu (de-e-l apuca) d) că nu e izăvitoriu lu. PSALL. 138, cf. 23, 286. Prindeți-o și o legați ... și ... băgați în-oș[ti] în căldare (cea 1589). CIV. D. BATE. II, 119/6. Unii denti-luși vrea să prinză el, ce nimă nu puse mirile spr-insul. COMISI. EN. 189, cf. 196. Pasa la cimp și prinde otnot mie. PALIA (1581), 101/9, cf. 106/7. Tre-measeră de prinsă pre Marrechie și toți fectorii lui MOXA, 371/29. Miercuri fu Iristos prins, iară pinoi se răstigni. FRAY. GOV. 112/1. Poinu era sultă de galbeni, el prinse de-l băgi pre dînsul în temniță (a. 1612). GCR I, 96/7. Cifi n-au perbu de cotaci i-au prinsu vii. URECHE, L. 68, cf. 92. Cind va fugi barbatal denti-un oraș sau sol ... sa nu-l prinză gindul să-t facă certare. FRAY. 167, cf. 241. Alu tait en sabu și cu fuștă să mă prindeți. N. TEST. (1648), 35^v/32, cf. 163/31. Veisese pre fiul împăratului persilor ce-l prinsese la războiu. DOSOFTIL, V. S. septembrie 5^v/19, cf. 2^v/17. Au trimis slugi a lui, și cu izvod, cu peecta lui, ... să prinză pe boierii ce au pîma. NECULCE, L. 183, cf. 34, 104. Prinzindu-l și dudu-i strînsoare, au mărturisit lucrul. C. CANTAERINO, CM I, 18, cf. 17, 20. Pre cîi nu lăo, j- lăi i prina ml. ANON. CANTAIG, CM I, 96. S-au dus ... și bineză pîdurile Jitului, ca să prinză cerbi. R. POPESCU, CM I, 282, cf. 241. Au pus alt domn la Moldova, prinzina și scoțind pre Mihai Vodă. R. GRECEANU, CM II, 170. Leul, măgariul și vulpea ... prinsă rău multu (cea 1705). GCR I, 353/6. Atunera au det năvală înecru și i-au prinsu-l (a. 1716). id. ib. II, 19/36. Afand de sfințul acesta, trimse de-l prinsă se-l aduse înaintea lui. MINEIUL (1776), 47^v/3, cf. 5^v/25. Prinseră și pa domnu, dimineala, în lanul lui Șarban Vodă (a. 1782). GCR II, 127/32. L-a prins un oștăș și, cind ctindu-l via la frote-sa, l-au omort. V. ZAMFIRESCU, IST. 294. Pre Borilă l-au prins din față și țesu s-oș ochii. SINCAL, III, I, 250/19. Uoșta ... pre ... l-au fost prins Decheu. MAIOR, IST. 65. Pă ... Ca un țepare fugi da oă înlin c. Toloși iufi goș c

te vor prinde. BUDAI-DELEANU, T. 111, cf. 155. *Esop* pe loși păsărării i-au chemat, și au poruncit să prinză patru pui de vulture (a. 1812), GCR II, 208/31. S-au sculat vrăjitoșii asupra, ca să prindă pe Sampson. CALENDARIU (1811), 112/7. Sau să sâdească flori, sau să prinză fluturi. KOZIEBUE, V. 9^a/20. Au ucis dintr-înșii pe loc 57 oameni și 4 au prins rânifi. AR (1829), 50^a/31. Au mers la local unde socotea să prindă vreo lamă. DRĂGHICI, R. 99/6. Un junel, core pusă de toate-a sale ostenele Să vindeze de plăcere și să prindă păsărele. ASACHI, S. I. I, 107. Alergînd după el, l-au prins și l-au întors la Nürnberg. BĂRAC, T. 21/3, cf. 30/29. Pleca însoțit de 1000 pedestri la palatul domnului ... ca să-l poată prinde. BĂLCESCU, M. V. 54. Lăpușneanul ... întimpînd pre Joldea, îl birui și, prinzîndu-l, îi toie nasul. NEGRUZZI, S. I, 144. Ipsiland prîndese cu vicieșug pe slugeru. GHICA, S. 21. În loc de flutar, am prins un cărăbuș. ALEXANDRI, T. 487. Șerpii prind și devoră broaște. LM. A prins capru în pădure. ODOBESCU, S. III, 84. Iată pe mîna cum coșdește-un negru parea; ... Am să-l prind. EMINESCU, O. I, 48. Vezeteul ... prînde iarăși cucoșul și-l acvire în finlină. CREANGĂ, O. 21. N-am fost prinși împreună?! — nu împreună am stat închiși?! SLAVICI, S. II, 91. Paznicii .. n-au putut să prinză pe hoști. ISPIRESCU, L. 81. O prind prin păduri ... și pe ea, Pe hoala de Zin-a pădurii. COȘBUC, P. II, 39. Trebuie să-l prind numaidecît și să-i trag o bătaie. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 75. Pe-aista l-am prins cu, zise băiatul ... ridicînd mai sus un cocoșel vînat. HOGAȘ, DR. I, 73. Pîndorul prinde pe cte unul și-l schilodește în bătaie. GALACTION, A. 415. Mița aruncîndu-se cu ochii aprinși să prindă șoricelul ce rodea în taină. BRĂESCU, O. A. II, 11. Intram în rogoaze și prindeam pui de rațe sălbatic. VLASIU, A. P. 21. Creștele pe lingă cî lupi, pe care îi prindeau de puțindri. VOICULESCU, P. I, 109. Crezi că vom prinde ceva? întreb eu ... — Da, cucuane, ce să-ți spun? Aște-i vinat. SADOVLANI, O. IX, 353. Ciocoiu-er vrea să-i prindă ... Aduși legați argalți înapoi. ARGHEZI, VERS. 482. Păiușjenul ... lucrează singur, făcîndu-și mări pinze, prinzînd greu o muscă mai proaspătă. CĂLINESCU, C. O. 45. Mi s-a dat să prind odată ... un splendid cărăbuș arămiu. BLAGA, R. 60. Dacă te prindeam, te fîrîmam între falci. STANCU, R. A. III, 361. Au să spargă ușa și au să te prindă. II. LOVINESCU, I. 136. Cei din pluton ... au porul cu hotărîre să-i ajungă pe cei din fală ... Dar fugarii nu au mai fost prinși. SCÎNTEA, 1968, nr. 7820. Umblam eu o păsărea ... Numă-un lof de vîntor Puse lațul la izvor și mă prînde de picior. TEODORESCU, P. P. 280. Bulă-mi-te crucea, drac, Cum te-oi prînde, te dezbrac. JARNÎK-BIRSEANU, D. 466. Fata ... au rugat pe tată-său să-i prînda o pasere și un iepure. SEBILBA, P. 223. Uite calul, care e aicea lingă noi, prînde-l de friu și du-l. RETEGANUL, P. I, 68. Pe sub poala pădurii, Prînsera-mă jandarmii. DOINE, 43. Boicrul puse slugile de prînde pe țigan. SEZ, I, 18. Las', zicea valpea ..., că mi te-oi prînde eu, cioară spurcată. IB. III, 187. Te due eu la o pădure unde poți prînde bivoli. STĂNCESCU, B. 105. Dușmanul să-l ajungem, Noi pe el să-l prîndem, Viu, întreg, nevătămat. BALADE, III, 310. Toți țin cale la strîmtori, Prînd pe nemeși călători. IOLC. TRANSILV. I, 423, cf. 185. O mîrs ș-o prins patru șoareci. O. BIRLEA, A. P. I, 138. De flămîndă ce era, Prîndea muște și minca. IOLC. MOLD. I, 324. Parcă-i prins de pe gîrlă. ZANNE, P. I, 186. Pă cele zburătoare cu lațul te prînde. ID. IB. 615. Șoarecele cu o gaură unuă, îndată îl prînde pisica. ID. IB. 662. Prînde orbul, scoate-i ochii. NEGRUZZI, S. I, 219, cf. ZANNE, P. II, 663, VI, 610, STANCU, D. 23. Cine goneste doi iepuri nu prînde nici unul. NEGRUZZI, S. I, 248, cf. ZANNE, P. I, 492. Mița nu clopot nu prînde șoareci. NEGRUZZI, S. I, 249, cf. ZANNE, P. I, 550, 596. Cu o lingură de miere mai multe muște prînzî decît cu o bute de oțet. PANN, P. V. I, 24/24, cf. ZANNE, P. I, 559. Nu vînde pielea nainte de a prînde vulpea. ZANNE, P. I, 703. Ce-ai vînat, ai prins. ID. IB. IV, 680. Ce țese din mița șoareci prînde. NEGRUZZI, S. I, 248, cf. ZANNE, P. I, 546. Putevi prînde iepuri (cu cineva) sau de i-ar da un iepure, l-ar prînde, se spune despre o persoană care manifestă o mare bucurie. Cf. RETEGANUL, P. I, 54, V, 11, ZANNE, P. I, 490. Prînde iepurele (sau iepurii) cu carul (= lucrurile grele se fac încet și cu multă răbdare). Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, ZANNE, P. I, 489. Cînd o prînde mița pește, se spune despre un lucru imposibil de realizat: niciodată. Cf. JARNÎK-BIRSEANU, D. 434, ZANNE, P. I, 552. (Ref. pas.) Alunce s-au prinsu și un turcu viu. NEGULCE, L. 240. O sumă mare de turci s-a înecat în Dunăre, 4 s-au omorît și 20 s-au prins robi. CR (1829), 29^a/17. Întimpînd avanguardia tătarească ... o înfrînsă ... perînd tătari mulți și vii prînzîndu-se încă mulți. BĂLCESCU, M. V. 60, cf. 140. Cîl pentru vagabunzi ... legea determină ca să se prîndă în acel final unde se află. CR (1848), 6^a/10. Șoarecii se prînd cu curse. LM. În Polonia... cîlimba speciei grive este așa de considerabilă încît se prînd fără număr și se transportă lîntri plune. ODOBESCU, S. III, 28. Auzînd Iisus că Ioan s-a prins s-a dus în Galileia (a. 1894). ap. TDRG. Musca se prînde numaidecît. CĂLINESCU, C. O. 41. Prin streji și prin carauli S-au prins trei oameni străini. TEODORESCU, P. P. 102. Ariciul cu mestășug se prînde (și vrabia cu mei). ZANNE, P. I, 315, cf. 316. Vulpea, cînd să prînde, să prînde de cte patru picioare. ID. IB. 707. Cu miere se prînd mustele. ID. IB. III, 670. (Ref. l.) Maimuța ... au apucat fîrma de carne și s-au prins în cursă (a. 1705). GCR I, 354/5. Stigleții s-au fost prinși în laț cum e mai greu. DONICI, F. I, 26/2. ♠ F'ig. Cu cubîntal lui D[u]m[e]zeu, ca cu un nevod, pre mulți oameni au prins apostolii, întorcîndu-i cătră credința creștinească. CHEIA IS. 9^a 11. Slă la pîndă, îl oclenză, pe Amorul doar va prînde. ASACHI, S. I. I, 107. Scriu o strofă dulce pe care-o prînd din zbor. ALEXANDRI, POEZII, I. Vîntul eel adevărat ... Pune zările pe fugă, Prînde mulții și-i înjugă. ARGHEZI, VERS. 244. Lană ... De te-o prînde vînt zător Ilă ia înîma de jar. PARASCHIVSCU, C. T. 136. Omul înscamă însă, pentru diamantargul electan, individul izolat, prins într-o capeană fără ieșire. SCÎNTEA, 1965, nr. 6 680. ♠ EXP. P. (TRANZ. și REF. L) A (se) prînde în cursă (sau în capeană, în laț ori, învechit, rar, în lațe) = a face să intre sau a intra (din greșală) într-o înecură-tură mare, periculoasă etc. din care nu poate ieși; a (se) înșca, a (se) păcăli; a (se) da de gol, a (se) trăda. Îmi aduse amînde că e prins cuiva însuși în lațe safe. CR (1816), 31^a/31. Te-ai prins singur în capeană. ALEXANDRI, C. 203. Mult a trebuit pin' l-am prins un laț pe acest călugăr clovîos. EMINESCU, P. I, 43. Se va prînde Singură, aci la noapte, clior în cursa ce-mi întinde. DAVILA, V. N. 150. Încercarea sa de a libera pe bietul voierod prins în capeană e povestită cu toată lauda. IORGA, L. I, 224. [O văduvă] îl prînde în capeană și-l face să-i ceară mîna. BASSARABESCU, V. 130. Era să-mi pun capul și tot nu-l pot prînde-n cursă. RETEGANUL, P. III, 37. (Cu schimbarea construcției) Necurații — Nînd silte și lațuri să strice pre alții, Și să prînd într-inse cu multa dăruere. DOSOFTEI, PS. 32/7. Monarhul ... În urmă se încurcă cu cadăns Și să trezește de lațuri prins. BUDAI-DELEANU, T. 356. (Popular; în trecut) A prînde (pe cineva) la oaste (sau, regional, la cătane) = a înrola (pe cineva) în armată cu forța. Cf. LB. Pe bădița Vasile îl prîndese la oaste cu arcanul. CREANGĂ, O. 183. N-au rămos voinic de zare C-au prins pe toți la cătane. SEVASTOS, C. 271. (Învechit și regional) A-i prînde ochii (cuiva) sau a-i prînde (pe cineva) de ochi = a atrage privirile (datorită aspectului armonios sau ieșit din comun, șocant); a sări în ochi. Frumusețile cî nu-mi prînd ochii. LM, cf. ZANNE, P. II, 356. Sub raportul colorilor, cari, zice poporul ..., cînd se patrivesc: te prînde sau te apucă de ochi. PAMFILE, I, C. 291. (Învechit) A prînde (pe cineva) la mîna (ori la mîna sau mîinile lui, în mîna lui) = a ajunge să dispună

de soarta, de viața etc. cuiwa (care a comis ceva), a pune stăpînire și a dispune de cineva, a avea la cherecul său; a avea la mînă. *Starostia de Cameniță n-au putut prinde pre un vinovat la mînăle lui.* FRAN. 278. *Au prins pe Heizâr generalul la mînă-i lui Tu-pilgros.* NECULEA, I. 105. *Vrînd să prindă pre boierii muntenești la mînă, ou sozul Grigorie Vodă ascuns în Țarigrad.* MUSTE. LIT. III. 9/13. *M-au prins la mînă, blestematul!* ALLESSANDRI, I. 1078. *De te-ai prinde-n mînă mea, Zile tu n-ai mai avea.* id. p. II. 23, cf. ZANNI, p. II. 261. (REFL. pas.) *Vinovatul s-au prilejit de s-au prins la mînă starostei de Liob.* FRAY. 278. (Regional) *A prinde șurpele cu mîna altuia v. m l n ă¹ (1 I).* (Glume) *A prinde vulpea de coadă* = a fugi (pentru a scăpa). *Apare dadată-n fașa mea Vasumat, regina, și... Vrea să mă și bată.* — *Ș-ai prins de coadă vulpea?* COȘBUC, s. 117. *A prinde prepețija* (ori cloclrlanul, porceana etc.) de coadă v. c o a d ă. ↗ *Compus: (rar) prinde-nuște s. m. = gură-cască.* Cf. CADE. ♦ (Regional: în construcțiile) *De-a prinde-mă* subst. = de-a prinsela, v. prins¹ (1). *Fantastica simfonie, minată cînd încoace, cînd încolo... de vînt, se juca parcă de-a prinde-mă cu zăpăcîtul meu uuz.* HOGAȘ, m. s. 87. *Prinde barza pușorului* subst. = numele unui joc de copii în care jucătorii își pun pumnii unii peste alții; (regional) podul popii. Cf. ALB II 4351605. ♦ (Adesea în loc. v. b. a prinde pește²) *A pescui* (1). *Prinseră pește mult.* CORESI, fv. 329. *Cînc va prinde cu hărățul orice... alunce să-l junghe.* FRAY. gov. 18¹18. *Aruncară apostolii mrejele în mare și prinsură multime de pești.* CHEIA în. 8¹/4. *Costa să se îngrijească să prindă o știucă.* KOTZEBU, v. 14¹/19, cf. DRUC. LB. *Prind pascariu multime de scrimbiși.* DRĂGHICI, n. 108/19. *Plasele s-a inspumat... Miianu trag merca, Că a prins nu-s' ce prea greu.* ASACHI, s. I. I. 179. *Pescarul undița-și întinde și cu rîmă-nsală peștele de-l prinde.* PANS, ap. GCR II. 362. *Domnul învătător s-a dus să prindă pește.* SLAVICI, o. II. 14. *Nici unul din ceilalți băieți nu mai prinsese asemenea rar mare!* CONTEMPORANUL, III. 656. *Se cere unsprezece lei de cap și pe an, pentru oricine ar vrea să prindă pește în Prut.* SP. POPESCU, m. G. 85. *Sorțiți... cu am prins un șipar!* GALACIION, o. A. I. 261. *Afi fi venit să-l vedeți pe dumnealui... cum prinde pești?* SEBASTIAN, I. 121. *Crapii prinși te păstram mi în giucluie.* VOICULESCU, p. I. 11. *Știu să prindă clițici de sub bolavani.* SADOVLANU, o. VI. 613. *Afi prins mult pește? tutrebă Tita.* PREDA, m. 19. *Am prins primul păstrăv și primul lipan.* VÎN. PESC. decembrie 1961, 19. *Au zis tîlhariul cătră Frînt: Tu du-te și prinde raci.* SBIERA, p. 265. *De atunci... peștele...are...aripi și omul îl prinde cu vîrșă, cu undița.* SLZ. II. 32. *Să prindă pește cu vîrșă și coșul.* id. IV. 115. *Ar prinde pește și-i cu ochi, se spune despre cel care încearcă să lușe pe cineva cu mijloace evidente.* Cf. ZANNE, p. IV. 73. *Nu prinde pește înaintea mrejei* (= nu-ți face planuri, Iară să fii sigur de reușita lor). Cf. id. ib. 316, 462. (Intranz.) *În ziua cea dintîi au prins toată ziua tot la pește, și n-au putut da de mireană.* SBIERA, p. 119. (REFL. pas.) *Peștii se prind cu plăși și cu alte instrumente.* LM. *În cîrligele acestor pripoane se prind adeseori și alte specii de pește.* AN-TIPA, p. 314. *Toamna, sezonul preferat pentru prinderea știucilor... se prind exemplare frumoase.* VÎN. PESC. ianuarie 1961, 4. *Lu crap se pescuiește numai cu cocoloș de pline miuită în apă, dar tot așa de bine se prinde și la mămăligă.* id. *Cînd nîngea pe miriște și se prindea pește pe brazdă, se spune despre lucruri imposibile; niciodată.* Cf. ȘEZ. III. 129. *Cu rîmă mică se prinde peștele mare.* ZANNE, p. I. 405. ↗ Fig. *Deade lor... den dumneziasca învătătură a lui mreaja împletită, ca să o arunce în marea vieții amenescă și să prinză varețli s-ar afla.* CORESI, fv. 333. *Profitorii marilor măceluri fac tot ce le stă în putință pentru a prinde popoarele în mrejele minciunii.* SCÎS-TLIA, 1952, nr. 2525. ↗ (Despre instrumente de pes-

cuit) *Umbla bietul copil zina deplîndă altădată și nu-i prindea mreaja nici un pește.* BLEGANUL, p. V. 15. ♦ *A căuța și a scoate din apă (pentru a salva, a recupera); a pescui* (2). *Iu nu stîl totă lîu cel adăvîrat, ci te-am prins pe gîrlă, unde eroi dat.* ISPIRESCU, I. 117. *Tata zice că din Dunăre m-a prins cu mreaja.* BLEGANUL, p. III. 9, cf. 8.

2. *A ajunge din urma; a apuca să mai găsească (înainte de a pleca). Hinde repede, domnule maior, poate-l mai prindeai.* SEBASTIAN, I. 28. *Erau în cafelarie și te-am văzut trecut... am alergat să te prinz.* CAMIL PETRESCU, o. III. 210. *Tovarășul director... a plecat la București... Încercăți... poate-l mai prindeți în curte.* GALAN, B. I. 25. ↗ (Prin lărgirea sensului) *Mi se părea că... se va dupea mine și fugeam, ruci glonfu să nu ma prindă.* VLADU JĂ, o. A. II. 96. ↗ Fig. *Te-a cam prins bătrînețu din urmă.* I martie 1962, 24.

3. (Complementul indică obiecte sau ființe care cad, sînt azvîrlite, străbat aerul etc.) *A opri, a reține cu mîinile (sau cu ceva ținut în mînă), a ține pe loc.* *Un buzdugan de fer, îl aruncă în sus... îl prins pe degetul cel mic.* EMINESCU, p. I. I. cf. id. o. I. 82. *Unul zîrlie mîngea și celălalt a prinde.* PAMILE, J. I. 32. *Sticlele s-au ciocnit: una s-a prăvălit.* *A prins-o din zbor.* C. PETRESCU, I. I. 169. *Prinde mîngea, a aruncă.* STANCU, D. 316. *I-am azvîrlit... piciorul acela.* El, sărmonul, în loc să-l prindă în mînă, cu finat mîinile în bazanariu. SBIERA, p. 107.

4. (Despre oameni; complementul indică vehicule care sînt gata de plecare) *A sosi la timp sau în ultima clipă pentru a pulea lua, folosi etc.; a apuca.* *Fină la prinz aveam înă timp să prindem trenul.* C. PETRESCU, s. 189. *Dacă nu-mi dădea uzina o mașină, nu prindeam rapidul la Caransebeș.* BARANGA, I. 161.

5. (Complementul indică ocazii, împrejurări favorabile etc.) *A pulea sau a ști să sîlosească, să valorifice, să exploateze, a nu lăsa să-i scape.* *Vorba e să știi prinde momentul.* AGIBICIANU, A. 50. *Fîndea a prins prilejul, Mehenghiu începe tare.* GIBLIANU, S. 116. *Învățătura și frumusețea nu-ți folosesc nimic, dacă n-oi munte să prinză norocul cînd îți pucă.* RIBREANU, I. 89.

6. (Complementul indică epoci sau evenimente) *A trăi sau a apuca să trăiască în perioada respectivă, a apuca să fie martor la cele petrecute.* *Știu niște întâmplări cum nu mai sînt, Ce-s petrecute-n timpuri pe veci moarte, Pe care eu le-am prins.* LABIȘ, p. 103.

IV. (Predomină ideea de fixare, de atasare, de legare la sau de ceva) 1. TRANZ. (Complementul indică obiecte sau părți ale acestora) *A fixa de ceva sau unul de altul (în cuie, în ace, într-o luchițătoare, cosind, legînd etc.).* *Au prins pre dînlăuntru toate pietrele una cu alta pî dîndos cu scoabe de her.* ANON. CANTAC., CM I. 107, cf. LB. *În mijloc au pus un băț... apoi au luat niște frunze late de cocos și l-au prins de acea umbrelă cu ace.* DRĂGHICI, n. 5723. *Strălucese mesele tinse Tot cu flori cu sîrău prîns.* BĂRAC, A. 7918. *Prinde este flori la pâlărie.* LM. *Luafi ace și prindeți mai cartnd elinii vsmîntului.* id. ib. *Vîntul nopții s-abăta pe la geamuri, le cercă dăc-s bine prîns.* DUNĂREANU, CH. 112. *Se chinuie să prindă în ochi monoclul.* C. PETRESCU, I. II. 192. *Ridică... o crizantemă artificială... O prîns de reverul fracului.* SABIJA, S. 100. *O nevăzută ființă se străduia să-mi prindă aripi de umăr să mă ridice sus.* VLADU, D. 44. *Se rupeau cîțiva nasturi slab cusuți, care trebuiau prinși la loc cu cu sîrmă, la moment.* SADOVLANU, o. II. 387. *Doi rîndunele s-au hotărît... să-si prindă cuibul de casa noastră.* ARGHIZI, S. VIII. 23. *Alături de valtră, prînsă între două cărămîzi, clocoțea o aală cu ceva verde înăuntru.* PREDA, m. II. *El mătasa o torcea, Lungă funie-o făcea Și de gratii o prîndea.* ALLESSANDRI, p. p. 142. *Prînsi carul la doi bot.* DOINA, 257. *Gura gîrlăciului [- unclă de pescuit] îi prînsă pe un cerceșor de lemn.* ȘEZ. IV. 115. *Rebeca, cum îl vedea, ... Garaofă-n piept îi prîndea.* BUBULESCU, p. p.

31. (Ref. pas.) *Ultima fiște se prinde cu un ac de siguranță.* BELLA, p. A. 39. (REF.) *Ușa se include ... și lănturile se prind la loc.* DELAVRANCEA, v. v. 115. ⚡ Fig. *Ai prins pe lespedze inimu talu dragostea Arctusii* (a. 1800). GCR II, 179-7. *O vastă trilogie Pe cere am prins-o-n giruri de leține.* TOPÎRCLANU, B. 89. *Cred că-i un mest-sug Luna prinsă de beciug.* ARGHEZI, VERS. 247. ⚡ EXPR. (Regional) **A prinde** (cuvîna) o nevoie = a ajuta pe cineva aflat într-o situație (materială) dificilă. *Vedeți că noi am trăit bine jin-acuma și v-am prins și cu cînd și cînd ate o nevoie.* SBILBA, p. 116. (Popular) **A(-și) prinde** o (sau vreo) nevoie (sau nevoile cu ceva) = a face față unei nevoi, a-și satisface o trebuință (materială). *Banii mulți în țară, la neguțitori, de-și prinde oamenii nevoile.* NEGULCE, L. 299. *Cu bonii, ciți s-au dat, pe ici pe colea, își prindea tata altă nevoie.* CREANGĂ, o. 212. *Măruntșuri ce omul strînge cu gînd să-i prînde vreo nevoie.* CONTEMPORANU, v. 1, 290. *Își prînd cu banii alte nevoi ... Unu' să-și droagă caso, altu' ... mai cîmpără o vită.* C. PIARLESCU, I, II, 208. (REF. regional) **A se prinde** ca nuca în perete (sau ca mazărea de perete) = a fi total nepotrivit, a se potrivi ca nuca în perete, v. nuca (P I). Cf. ȘEZ. III, 291. ZANNE, p. I, 228, III, 291. ⚡ SPEC. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) **A face** o cusătură la ..., a coase: a cîrpi; (complementul indică părți ale obiectelor de îmbrăcăminte) a îmbina, a uni între ele (însăllînd, cosînd). Cf. LB. *Nu te îmbrăce cu cămașa, înărite de a o prinde pe undă e rușă.* IM. *Prinde mînele la locul lor.* id. ib. *Marghioala toarna prînda volan unui fuste logi, încreșite, la mașina de cusut.* STANCU, B. A. II, 100. *Prinde gulerul la cămașă.* DL, cf. ALR I I 754/320, 351, 810, 1755/65, 75, 107. ⚡ ABSOL. *Cu acleși fir de ață, Țese, prinde și agață.* ARGHEZI, VERS. 231. ⚡ REF. Fig. *Numai pînza alburiie a zăpezii să prînda, patie de pete, spre a tunei fața cîmpiei c-o cerșă nemărginită.* DELAVRANCEA, S. 170.

2. **Tranz.** (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, podoabe etc.; de obicei la participiu și urmat de determinări care arată locul) **A pune**, a fixa, a strînge în jurul (sau pe o parte a) corpului, capului etc. (înnodînd, prinzînd într-o închizătoare etc.). *Cu poala prinsă-n briu Vin cîntînd ... fete De la griu.* COȘBUC, B. 6, cf. id. p. I, 69. *Dimineța vin neveste Cu sorțul prins în cîngătoare.* GOGA, POEZII, 10. *Își trase peste cap rachia ușoară de casă, rămînina într-un jupon prins de umeri cu două panglici.* CĂLINESCU, E. O. I, 41. *Lăutatul ... purta pantalonii de sport prinși cu colarame la glezne.* id. s. 794. *Puu colierul ... Stai să-ți-l prînd eu.* H. LOVINESCU, I, 247. *Florintaș d-ăi prins pă cap.* ALR II 3287/47.

3. **Tranz.** (Complementul indică părul, șuvițe de păr, plete, bucle etc.) **A strînge** la un loc, a aranja (strîngînd) într-o anumită pieptănătură. *Nana împletește părul muresei în două cozi ..., îi prinde apoi cozile moțoc.* SEVASTOS, N. 236. *Tinerce-i plete ... ea le prinde mănunchi în alba-i mână.* COȘBUC, p. I, 52. *Cu părul adunat în coc și prins cu un piepten uriaș ..., coana Ufica fumează.* BRĂESCU, O. A. I, 239.

4. **Tranz.** (Complementul arată cai; de obicei urmat de determinări care indică felul vehiculului, introduse prin prep. „la”) **A pune** în ham la un vehicul, a înlăma; (complementul indică boii; de obicei urmat de determinări care arată felul sau partea vehiculului, introduse prin prep. „la” sau „în”) a pune la jug, a înjuga. *Gubernatoriul, măcar că poruncise să prinză caii, ... n-ou mers.* ȘINCAI, HR. III, 199/31, cf. DRU, LB, LM. *Hai să prîndem șese boi Să mai scotem din gunoi!* JARNAK-ËIRSEANU, D. 441. *Strigă surugilor săi să prînda caii la rădan.* MARIAN, T. 149. *Boii-i veți prînde-n jug.* RETEGANU, P. IV, 26. *La car caii prînde-i-om și la mama duce-ne-om.* id. ib. 67. *Fecioru, cînd se-nsoară, Prînde șese boi la car Și placă după amar.* DOINE, 40, cf. 291. *Boșorii și-i prînda Și s-apuca d-a ara.* BIBICESCU,

P. P. 311. *Voi să prîndeți caii la căruța.* ALEXICI, L. P. 261, cf. A II 12. *Prînde patru boi la jug Și te du cu ei la plug.* BALADE, II, 362. *Maică, nu suspina, Că prînde-om patru boi la jug Și ne-om duce noi la plug.* FOIC, TRANSILV. I, 452. (ABSOL.) *Ei să prînda numădeci la cărula și să vină, zise părintele.* AGĂRICEANU, L. T. 238. *Prînda la cocie.* ALR II 4557/29. (REF. pas.) *Caii se prînd la cocie.* PRIBEAGU, P. B. 66. ⚡ (Prin lărgirea sensului) *Mulți cîni și capre și astfelin de rieșuitoare le prînd la ham.* GT (1838), 352/13. *Sus pe dealu lung Șese fete prins-c-n jug.* MÎDRĂSCU, I. P. 222. *Sfîntul Vasile, De păricea de bine, O prins porumbul la răsteie.* ȘEZ. III, 212.

5. **Tranz.** (Complementul indică obiecte de determinare care arată obiceiul, locul etc. de care se atîrnă, introduse prin prep. „de”, „la”, „în” etc.) **A agăța** de ceva (lăsînd să cadă liber în jos); a atîrna, a spînzura, a suspenda. *Cădrele-aurite, ce de păreți sînt prinse, Sub peliță lumină, aper misterios.* ALEXANDRI, POEZII, 3. *Prînde ocest vestnînt de cel cui.* LM. *Perseanu viu s-și prînda pălăria în cuier.* BASARABESCU, V. 74. *Poartă vesnie același colier; o piesă redusă de cinci lei, prinsă într-un lînșor subțire de argint.* BRĂESCU, O. A. I, 8. *Greutatea celor două vedre prinse de capetele coblîții.* STANCU, R. A. I, 9, cf. II, 220. *Icoanle prinse în cuie au început să se legene.* V. ROM. decembrie 1964, 37. *Cu perdele prinse-n cuie, La ferestre cu gultie.* TEODORESCU, P. P. 205. ⚡ REF. [Buzduganul zmeului] *vece de peste nouă moșii ... și ... a sărit de s-a prins în cui.* STĂNGESCU, B. 95. (Fig.) *Doauă lacrimi mari străluciră limpezii. Prînce o clipă în gene, se pierdără rostogolindu-se în bluza pătată.* BRĂESCU, O. A. II, 33. *Toate durerile lumii le-am stîns ... În perlele plînsului, firave, prinse de gene.* IABIS, P. 285. ⚡ (Complementul indică ființe) **A lega** (de gît, de picioare etc.) lăsînd să cadă, să atîrne liber în jos; a spînzura. *Condamnatul era prins de gît, pe cașaf.* ⚡ REF. **A se fixa**, a se bloca, a se înțepeni, a se împiedica etc. de ceva ascuțit, ieșit în afară etc. *Mărăcinii lui vor crește și te verii prînde spre rădăcina altor mărăcini.* PRAY. GOV. 127/5. *Rachia i se prinse de un mărăcin și o finu în loc.* BOLINTINEANU, O. 331. *Scose din buzunarul sting al mantalei cutie de tinichea ... I se prinse capacul de colțul buzunarului.* SAMHA, N. 77. *Era un cui cu muela ieșită din poeză și mi s-a prins o sonda în el.* V. ROM. septembrie 1960, 69.

6. **REF.** (Despre unele plante parazite sau despre plantele agățătoare) **A se fixa**, a se agăța de ... (erescînd în sus); a crește pe ... Cf. LU. *Plantele parazite se prînd de alte plante.* LM. *Vița se prînde de tot preste tot ce dă.* id. ib. *Un mucegal verde se prinsese de var.* EMINESCU, P. I, 29. *De piciorul sting mi s-a prins un rug.* SAMHA, N. 21. *D'in afară-i mușu' prins [pe mănăstire].* ALEXICI, L. P. 159. *Nu se prînde muș-cîbul de el, se spînce despre oamenii zgîrciți.* Cf. ZANNE, P. I, 223.

7. **REF.** (Încechit; despre oameni) **A se stabili** la ..., a se fixa, a rămîne în ... *Merse la mănăstirea Dionisului și să prînde de lăcaș.* ANON. CANTAC., CM I, 90, cf. LM.

8. (Predomină ideea de lipire, de sudare, de aderare la ceva, de pătrundere în ceva) **I. Tranz și REF.** **A (se) uni** (prin atingere); a (se) lipi (cu o materie cleioasă sau prin alte mijloace, din alte cauze). Cf. LB. *Prînde cu coacă foile unui fascicul.* LM. *Ni s-au prins picioarele de scîndurele unse.* id. ib. *Irina se lăsă moale în brațele tinărului și-și prînce pătîmaș gura de gura lui.* DELAVRANCEA, T. 159. *Ți să prînda pleoapă de pleoapă, nare de nare ... de ger ce se pornice.* id. II, T. 251. *Se mișcă iute tîgaia, ca să nu se prînda omleta pe fund.* S. MARIN, C. R. 62. *Nară, buzele tele, Poate tu le-ai uns cu miere, De se prînd așa d-a mele.* DOINE, 75.

2. **REF.** (Despre țesuturi, părți ale corpului) **A se lipi** la loc, a se reuni cu ansambliu (sudîndu-se, întegrîndu-se la acesta). *Fatu împăratului Roș ...*

răpede pune capul lui Harap Alb la loc ... Ioarnă apă moartă, să sleie stingeți și să se prindă pitea. CREAȘĂ, o. 128. Au luat voinicul pe mosneg ... i-au pus ochii la locul lor și i-au uns tufte cu apă moartă și s-au prins. SBIERA, p. 40. El presupunea că ... numai din flumare i s-au prins picioarele la loc. id. ib. 249. cf. 137.

3. **Intranș.** și **refl.** A face priză cu ... a adera la ... Un cal graur ... Cu potcoave de argint Ce prind bine la pământ. ȘEZ. III, 242. Pe-o mrcană am căleat, Mrcană mică, milutoa, Și cu solzii cît palma. Potcoava nu să prindea. ib. IV, 220. Cerncala nu să prinde pe hltie unsă. ZANNE, p. v, 160. < Fig. Toată ziua am fost îndopsus. Nu se prindea lucrul de mine. C. PETRESCU, I, II, 185. Stugele, din rii și din castani, Pe fața ruginită a lacului s-a prins. ARGHEZI, vers. 26. În părul meu sălbatic A prins ninsoarea firelor de argint. BELNIC, v. 38. < **Expr.** (**Refl.**) A nu se prinde somnul de cineva = a nu putea dormi. Zădărnice m-am răscuit în așternut. Nu se prindea somnul de mine. C. PETRESCU, s. 117. Gîndurile îl muceceau toată noaptea și somnul nu se mai prindea de el. ȘEZ. II, 67. (**Refl.**; învechit și regional) A I se prinde (cuiva) privirea (sau ochii, ochiul) de (ori pe) cineva (sau de ceva) = a se opri cu privirea pe ..., a reține privirea, atenția; a alege cu privirea (pe cineva sau ceva) din mulțime, a prefera. Să-nu reveniți ferice ... Mai jum, mai tari ... Să mi se prindă ochiul pe dragii mei eroi! ALECSANDRI, POEZII, 477. Nu mi se prind ochii pre nici una din aceste frumuseți. I.M. De nici unul nu i se prindeau ochii, deși erau armăsarii și caii cei mai buni. ISPIRESCU, I, 15. Nimic, dară nimic n-avea de ce se prinde ochiul. id. ib. 207. cf. ZANNE, p. II, 347. Mi se prind privirile de bocancii cu care e încălțat. STANCU, B. A. I, 21. (**Refl.**; învechit) A se prinde năluca după ceva = a fi de acord cu ..., a-și da asentimentul, a trece de partea ... Se prinde toată mința după ascultătura la Hristos. COMESI, I, 373/1. < **Refl.** (Prin Mold.; despre medicamente, tratamente) A-și face efectul. Rar scapă vila de dalaș, căci leacul ce i se dă nu se prea prinde. ȘEZ. IV, 122.

4. **Intranș.** (De obicei construit cu dativul și cu determinarea „bine”) A(-i) fi necesar, folositor, util; a(-i) servi, a(-i) folosi; a(-i) face, a(-i) aduce un serviciu, a(-i) fi de ajutor. Acel Cerebez Mehmet-pașe le-a prinsu mai bine dect mi de pungi de bani. NICULCE, I, 117. cf. I.B. Argîr ... O ploșcă de vin aduce ... Care foarte bine prinde. BĂRAG, A. 37/10. Bine fi-ar fi prins cornele. ALECSANDRI, I, 939. Ce învățați în școală vă va prinde bine în viața socială. I.M. Economice-le prind bine la timp de nevoie. id. ib. Făt-Frumos, zise stăfarul, ia-mă de mî du plî-n pădure, că fi-oi prinde și cu bine. EMINESCU, p. I, 15. I-a mai dat o țipșie mare de aur ... ea să-i prindă bine la nevoie. CREAȘĂ, o. 49. Ștăuca îi zise: ... Dă-mi drumul în apă, că nult bine fi-oi prinde. ISPIRESCU, I, 43. Se mai erde că pentru că cupruși ... de nebulie prinde bine petrecerea lor print-un jug. MARIAN, I, 35. Ce bine prinde, dimineața pe răcoare, o cafelușă caldă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 137. Bine ne-ar mai prinde, don' plutonier, de ne-ar da! REBREANU, R. II, 82. Baniu m-au prins bine. VLASIU, D. 172. Nici închisoarea nu fi-a prins așa de bine ca bătaia asta. SADOVEANU, o. III, 114. Ce bine fi-ar mai prinde să cari niște saci tu spinare! H. LOVINESCU, T. 21. Ce le-am spus cu te-a prins bine! PHEDA, D. 111. Aceasta va prinde bine elevilor, deoarece, la timpul lor, agricultura va fi complet mecanizată. ȘCINTEIA, 1960, nr. 4 857. Țoi prinde tare bine Unde-a fi mai rău de tine. POMPIIU, B. 77. Vecinul de lângă mine Totdeauna mi prinde bine. JARNIK-BİRSEANU, D. 412. Au chilit tu sine că acele mere i-ar prinde acuma foarte bine. SBIERA, p. 210. Eu voi veni și mult bine-ți voi prinde. RETEGANU, p. I, 57. Acum, omar de mine, Și urtu-mi prinde bine. DOINE, 151. Ți-oi da un pui și mult bine fi-oi prinde. STĂNCULESCU, B. 191. Ce mai sfat tui

dă-luși, moșule! - Nu zice, cucanașule, asta, ca are să-ți prindă bine. ȘEZ. VI, 150. Gra mai e și palma ta, Dar îți mulțumesc de ea, Că mi-o prinde la ceva. BALADI, II, 115. Insuratul de tînăr și mîncarea de dimineață mare bine prinde. ZANNE, p. IV, 398. < **Expr.** A-I prinde rău = a-i face un prost serviciu, a-i cauza o neplăcere, un rău. Știu eu, măică, rău fi-a prins Orice vorbă cu fi-am zis. BIBELESCU, p. p. 97. < **Tranz.** (Învechit și regional; construit cu dativul și urmat de determinări ca „foamea”, „setea”, „poftea”) A-și potoli¹ (1). Cel ce răpăzle al mișălului, elndu-ș mude ceva, să-ș prinză foamea și setea ... COMESI, IX, 448. Au crescut moloz, și dintr-aceia și-au fost prinzînd foamea sărăcimea. URICHT, I, I, 203/30. Le-au dat turcii fînă, pomeid, de le-au prins foamea. IST. T. R. 112. Au dus acea pîne în Cumenișă, de le-au mai prinsu foamea deodată cu acea pîne. NICULCE, I, 137. Dă-mi și mie niște ouă, ca să-mi prind poftea măcar. CREAȘĂ, o. 20. Vinde [peștii] Și pe dînsu te mîndre Și etnd vreă foamea că-și prinde. MARIAN, SA. 362. < **Refl.** și **Intranș.** (Învechit; despre mîncare; de obicei în forma negativă) A-i prîi¹ (3). I-a masă deică ședeia, Se scula mar mult flămîndă, De dînsa nu să prindea. PANS, p. v. III, 38/18. Tot ce mîncea, nu-i prinde. I.M. Ipote acum nict de treabă nu-și mai căuta, nici mîncarea nu se prindea de dînsul. CREAȘĂ, o. 69.

5. **Tranz.** (Despre îmbrăcăminte, podoabe, pieptănătură etc.; p. ex. I. despre gesturi, atitudini, manifestări ale oamenilor) A-i ședa (cuiva) bine, a-i adecvat, potrivit (pentru cineva); s. p. c. a se potrii (II 3). Se upucă să o învestiminte cu hainele cu care era deplînsă și care o prindeau. NEGRUZZI, s. I, 338. Fetifa ... își cercă tar rochița, Punglică care-o prinde. BOLLIAU, o. 89. Ie prinde cămașa cu alțițe dă minune. ALECSANDRI, T. 656. Nu prinde pre un june a face și vorbi ca un bărtu. I.M. Învălită într-o scurteică blănită, care-o prindea de minune. EMINESCU, p. I, 139. Tat ce-ar zice i se cade, tot ce face-i șade bine Și a prinde orice lucru. id. o. I, 159. Catrina tui zicea că nu mă prinde etud mă slufese. GANI, s. II, 95. El trăia așa cum setia ... și aceasta nu era afectura pentru că-l prindea. CARAGIAI, o. IV, 429. Căciula-i jurcămească, trîntilă p-o urcele, ... El prindea ca p-un baiduc. DELAVRANCA, s. 25. Privirea, gesturile, toată pînța ei aveau un aer strengăresc, care-o prindea de minune. VLAMUȘ, o. v. III, 31. Cum fi se pare, Alexandre, mă prinde rochiu asta? CONTEMPORANUL, VI, 201. De lipsește mîreșu peteala, atunci mătoșea de păpușoi sau paiele de grîu cusute pe tasmălușe o prind minunot. SYVASIOS, s. 2. Părul boget ... o prindea atît de bine. GURLIANU, s. 158. Te prinde redîngota bine. TOPIRCIANU, B. 67. Mi se spunea că mă prinde mult pălăria tare. CAMIL PETRESCU, v. s. 47. Ca să faci hazuri t chuite să te prindă. C. PETRESCU, c. v. 234. Ce nu mă prinde? - Genul ăsta pe care l-ai ales. SIBASHIAN, I, 58. Haine de gata cu 1 200 de lei costunul ... ce să-ți spun, te prind. P. CONSTAN, R. 108. Negrul te prinde de minune. CĂLINESCU, s. 178. Ești atît de tînără și de frumoasă, mamă, că nu te prind vorbele astea bisericăști. VINA, I, II, 237. Nu mă mai prind găteliile. H. LOVINESCU, T. 248. < **Expr.** A-I prinde rău (pe cineva) = a nu i se potrii, a-i ședa rău. Am o neagră salbuliță De cercat la gîtlu tu, Care nu te-a prinde rău. ALECSANDRI, p. p. 36. < (Prin lărgirea sensului) Mihai prîmu pe solt ... cu multă sulă și jonyă domnească, căci „nult îl prindea domnia”, zice un contimporan. BĂLESCU, M. V. 258. (**Intranș.**) Cruzia foarte prinde la fețe dormitoare. NEGRUZZI, s. II, 294.

6. **Intranș.** **refl.** și **tranz.** (Învechit și popular; despre arme, unelte tăioase, proiectile) A pălrunde (1), a intra, a se înfige în ... (tăind, găurind, vătămînd etc.). Crezînd că n-a prinde sobia, tîmlă cît pultu și-i zbură capul DOSOITII, v. s. ianuarie 20/9. Fiind răvănă iarba, mai bine o prinde coasa. ECONOMIA, 65/12. Nu se poate apropie nime de cerb,

căci este solomonul și nici un fel de armă nu-l prinde. (BRIANGA, o. 95. *Putea ceru... ca nici un glonț, fie oculo din orișice pușcă or fi, să nu-l poată prinde.* MARIAN, I. 292. *În casele vechi găsești lemn de nu prinde toțoru, că-i tare cum îi crești.* COVNE, LII, XLIV, 659. *Nu prinde delto, celeste v-apucă și na se-mbrău stîlpul de ulvea.* ARGHEZI, VLRS. 396. *Bătrîrul... aruncă [paloșul] de să prinde bere-n usă.* BELTIGANU, P. III, 13. *De ce pe ai i-cu făcut așa națli și subțira.* Să prindă plumbul în ei. HODOȘ, P. P. 226. *O-ntrus pe toț împărăți.* Plumbu na i-o prins. GANDREA, T. o. 29. *Nici jandurul nu-i de fier.* Să nu prindă brîșca-n el. TOLC. TRANSILV. I, 142. *Capul plecat nu-l prinde sabiu.* NECULCI, L. 131, cf. ALEXANDRIA, 121/2, ZANNE, P. II, 38.

VI. (Predomîină ideea de dobîndire, de cîștigare, de obținere) I. T r a n z. (Învechit și regional; complementul indică bunuri materiale sau valori monetare) A intra în posesia a ..., a obține, a dobîndi; a obține contravaloarea a ..., a încasa; a cumpăra. Cu lupii să mă-mpac, Cînd de pule tu dezbrac și prind de pe bot parale. DONICI, I. II, 28/21. *Unul atînd o moște... Se apucă și o vinde.* Prinde pe dinso ce prinde și își cumpără îndată O sanie. PANN, P. V, II, 79/5. *Suma prinsă din vinzarea țopușilor... se suie la 315 175 lei.* I. IONESCU, D. 26. *Pe perje prind sume mari de bani.* ALEXANDRI, F. 256. *De la saline tezaurul public prinde... mari sume.* IM. Cîți sătenii n-au prins banul din glinuri. JIPLSCU, o. 53. *Banii ce-i va prinde din vinzarea lui să-i dea împărătelui.* ISPIRESCU, U. 70. *Are străiște bune, cafeacă de postav, a prins o păreche de juncani, o vacă.* CONTEMPORANUL, VI, 3. *Cam ce să prindeși voi pe pește?* DELAVRANCEA, O. II, 261. *Prepelțe țe core... le vindem, ... iar cu banii prinși pe ele mîncam... îngluflat.* BRĂDESCU, O. A. II, 91. *Mă-nțorci iară pe ploii... Să mai prind ceva de trai!* ALEXANDRI, P. P. 257. *Calul bun din grajd se vinde, și mai bun preț pe el prinde.* ZANNE, P. I, 348. ✦ A B S O L. *Dacă îți rîndul de la trei dimineața și cîțer de cu seara, prinzi.* CĂLINESCU, S. 7. ✦ Refl. pas. *Suma banilor ce s-au prins de pe țoși popușii... se suie la 665 197 lei.* I. IONESCU, D. 26. ✦ (Curent; prin lărgirea sensului; adesea în contexte figurate) A reuși sau a începe să dobîndească, să aibă; p. ext. a avea. *Leșii... au prins și mai mare pîzmă pe dinso.* NECULCI, L. 96. *Un măciș glîmpoș... Vrea să prinză rădăcină.* HETIADÉ, O. I, 134. *Împărăția... se duse la totul său... să îi dea să înțeleagă despre... sețba ce prinsese asupra tuturor bărbăților.* GORJAN, B. II, 100/13. [Un] tinăr laur... Va prinde rădăcină și, în urmă, va-nflori. ASACHI, S. L. I, 48. *O tînră cu care de mic prinsese amor.* PANN, F. II, 20/8. *Omul ce prinde o idee de mult timp așteaptă.* FILIMON, O. I, 137. *Parcă am prins aripi ca să zbor la București!* ALEXANDRI, T. 859. *Lipsil de pîrînti, de rude, de prietini cari să prinză milă de mine.* ODORSCU, S. I, 143. *Umbra sa... prinsese inel, inel conture țe părte și deveni clară.* EMINESCU, P. L. 45. *El nu putu prinde un gînd întreg, o hotărîre.* CARAGIALE, O. I, 63. *Aceste feșe..., pîrlile în focul luptelor, nu să trecătoare... nu prind cute.* DELAVRANCEA, S. 171. *Dă-le din căruță, roinice, ci șezi, țare că ai prins rădăcină.* CONTEMPORANUL, III, 656. *De cei ce vind pașum cînd ești atîns, Tu-n haine prinzi mirosul lor distins.* COȘBUC, P. II, 290. *Cuvintele prindeau tîfeșuri profetice.* D. ZAMFIRESCU, I. 64. *Nu înțelegea cum poate cineva, cînt-un lucru de nimic, să prinză vrăjmășie.* BRĂDESCU-VOINEȘTI, P. 331. *Atîta dragoste prinsese el pentru mine într-un timp așa de scurt!* HOGAȘ, M. N. 155. *A prins o idee minunată pe care trebuie neapărat s-o scrie.* REBREANI, I. 97. *Chîplul de pe catedră prinde în juru-i o lumină deosebită.* GALACTION, A. 22. *Prinsese o gușă gelatinoasă carc-i căptușea bărbia.* C. PETRILESCU, O. P. I, 63. *Cînele a prins și el dășmănie de moarte împotriva omului.* POPA, V. 345. *Statuia prinde tîfășurare prin detaliu puse cu creta.* BLAGA, H. 127. *Motorul duduia și mașina*

prindea mleză. STANCU, R. A. III, 8. *Sămțața străină poate prinde rădăcini în agorol mănos.* V. ROM. IANUARIE 1951, 151. *Cînd ceapa și făina au prins o culoare galbui, se sînge cu apă.* S. MARIN, C. B. 49. *Eu am prins gînduri nebune, Să mă duc cu mîndra-n lume.* JARNAK-BIRSEANU, D. 56. *Vînzînd această, țiganca prinsese fitea și mai tare.* SMIERA, P. 111. *Lemnerul, biet, acum prinsese și el gust de viață.* STĂNCESCU, B. 293. *Cam cîta de murlin, prinsese dragoste de dinso fată împărălalui.* FUNDISCU, L. P. I, 78. *A căzut vro doi, trei peri după droca țe lup și... e prins rădăcină în lup.* ȘEZ. III, 191. *Uda tăciunde care în umă prinsese rădăcini, creșu, înflori și făcu poame.* ib. V, 36. *Să prindă pînea coarjă, să să rîmîncească.* ALR II 4 004/520. *Piatra care se scoate adesea din locu-i nu prinde rădăcină.* BARONZI, L. 62. cf. 66, ZANNE, P. I, 249. ✦ E x p r. A prinde putere (sau puteri, forță) ori (în t r a n z.: regional) a prinde la putere = a) (despre ființe) a începe să capete sau a căpăta forță, vitalitate, a începe să devină sau a deveni mai puternic; a se întări. Cf. LB, LM, JIPLSCU, o. 56. *Corbul... aduse în unglile sale scu, puse țe rîteazul Prîștea și [acesta] prinsese mai multă putere.* IASPIRESCU, L. 88. *Te-nviorceți și prinzi puteri.* Sub vraja dulcici mîngîțier. IOSIF, PATR. 80. *Ca să prinză forță mai ceru un ceci.* CĂLINESCU, S. 631. *Stoi... să iau un cîl de vin să prindem și noi putere.* PRIDA, I. 86. *Cum au prins voinicele la putere, nu-și mai află loc acasă.* SMIERA, P. 22. *Împărăatul Verde încemăni, dar iarăși prinsese putere și țise...* REȚEGANUL, P. I, 32. *Cum i-a udal [corbul] limba lui Zorilă, cum a mai prins flăcăul putere și i-a rîtezol capul zmeului.* STĂNCESCU, B. 101. *Tei-Legănat prinsese la putere și, cînd l-a izbit o dîrtă pe zmeu, l-a rîrit în pămînt.* ȘEZ. II, 205. (Prin lărgirea sensului) Cînd îl simt [steagul] colc, pe inimă..., inima-mi crește și prinde la putere. ALEXANDRI, T. II, 30; b) (despre lucruri în mișcare, fenomene fizice etc.) a începe să-și înțelească sau a-și înleți activitatea, a începe să se intensifice sau a se intensifica. *Focule suflau. Focul prindea puteri.* STANCU, R. A. I, 37. *Ca prin farmec, elicea prinde puteri.* s. Iunie 1960, 69. A prinde rădăcină (sau rădăcină) = a) (despre oameni) a se fixa, a se stabili, a începe să capele sau a căpăta stabilitate într-un anumit loc. *Moldovenii... erau coșțeiți cu următoarele... bătăi de cap:* 1) *A prinde rădăcină într-un cubuleț restrîns...* HASDEU, I. C. I, 8. *Iar cu... Putea-voi rădăcină să prind în loc vrodalță?* ALEXANDRI, T. II, 68. *Să-l lăsăm să prindă, între noi, rădăcini.* GALACTION, A. 453. *Îți spun că n-ai să prinzi rădăcini aici.* STANCU, I. 26. *Nu puteai să prinzi rădăcini, nici la subsol, unde era mecanica, nici la secția de mașini.* PAS, Z. I, 306; b) (despre acțiuni, deprinderi, idei etc. ale oamenilor) a începe să găsească sau a găsi un mediu prielnic, a începe să se dezvolte, să se extindă, să se manifeste sau a se dezvolta, a se extinde, a se manifesta; a începe să se impună sau a se impune. *Libertatea a prins rădăcină în Europa.* BOLLIAU, O. 225. *Astfel de idei încolțeau pe nesimțite și prindeau rădăcină în mîntea mea.* GANE, N. III, 48. *Vede că este ascultat de cătră alții și că vorbele lui prind rădăcini.* SLAVICI, N. I, 12. *Multe „subiecte” se șterg cînd vrei să le scrii.* Asta înscamnă că ele n-au prins rădăcini destul de adînci în sufletul nostru. VLAHUȚĂ, O. A. II, 27. *Credeau acum că norocul lui Iosif Rodean a prins rădăcini adînci.* AGÎRBIȚEANU, A. 213. *Lucruri care n-avuseseră nici o trecere pînă acumă prinseră cu înecul rădăcini.* GÎRILEANU, S. 35. *Gîndul acesta n-a prins rădăcină niciodată.* SADOVEANU, O. I, 392. *Umanismul și știința n-au prins rădăcini în Veneția.* OȚETEȚA, B. 287. *Lupta pentru pace a prins rădăcini adînci.* STANCU, U.R.S.S. 143. *Relațiile socialiste... prind rădăcini puternice la sot.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 70. *A prinde carne (moale sau burlă, scu etc.) ori (refl.) a se prinde carnea (pe cineva) = a se îngrășa. Cău, de înimoiș, nu prind carne pe dinșii.* IM, cf. ZANNE, P. II, 62. *Coana Frîsinica, deși se sculase după boală, nu prindea nici dram de carne*

pe ea. SANDU-ALDEA, I. P. 175. *Observă că a început să prindă burlă.* C. PETRUSCU, I. II, 265. *O jigodie de purcel ... porcă mai bună numă: zi de post, că nu prinde seu pe el deloc.* STĂNOIU, O. I, 116. *Le-a rămas un copil, lăncu, uscat, slabotag, ... porcă er minca cenușă, nu prinde carne pe el.* STANCO, D. 17. **A prinde limbă** (sau glas) ori (în t r a n z.; popular) **a prinde la limbă** = a căpăta curaj, a îndrăzni să vorbească, să-și spună părerile; a-i veni cheful să vorbească. *Poleonicul Ionuță băuse în săndălelea Insurăbilor ... și prinsese la limbă.* GHICA, S. 14. *Oaspeții noștri ... prinseră la limbă și deveniră mai zgomotoși.* FILIMON, O. I, 181, cf. ZANNE, P. II, 231. *Vartolomeu a prins glas și veslie.* C. PETRUSCU, A. 292. *Tudorii, pe de altă parte, prinsese limbă.* CĂLINESCU, D. I, 189. *Cam tmi făcui seama, miorlăi Cotojman, moi prinzind la limbă.* PLOȘOR, C. 53. (Cu schintărea construcției) *După ce beau, Chirilă prinde oleacă de limbă și-ncepe a povesti.* SADOVEANU, O. VII, 295. (RAR) **A prinde limbă** = (despre copii) a începe să vorbească. *Iată-l pe copil ... Când a prins limbă și picioare, piere din băutură.* GALACIION, A. 115. **A prinde viață** sau (în t r a n z.; regional) **a prinde la viață** = a-și reveni la simțiri; a se înviora (fiziceste, sufletește); a se întrema, a se îndrepta. *Cinele tresare, prinde viață ... și se repede în sus.* STAVICI, S. I, 31. *Mă-n-tore spre cer să prind viață.* CĂLINESCU, I. I, 91. *Să nu-ai nici-o frică, Fată selbătecă, Că te-oi lua-n braț.* *Să mai prind la viață.* ALECSANDRI, P. P. 15. (Popular) **A prinde inimă** ori (regional) **a-și prinde inima** sau (în t r a n z.) **a (mai) prinde la inimă** (ori, învechit și regional, **la suflet, la fire**) = a începe să capete sau a căpăta curaj, a se îmbărbăta; a-și veni în fire; a începe să-și refacă sau a-și reface forțele, a se îndrepta. *Din acelea zile naștunea ... a și putat prinde inimă.* BARIȚIU, P. A. I, 570. *Prinde inimă, dragul meu Păturică!* FILIMON, O. I, 126. *Mamă-ntristată, prinde la suflet înviator!* ALECSANDRI, P. II, 118, cf. id. T. I, 497. I. M. *Grecii, care după luarea Țarigradului, se dăse afund, ... treptat prinseră la suflet.* ODOBESCU, S. I, 122. *Femeia, văzind apoi pe bărbatul său că se d-ărlează, ... prinse la inimă și începu să-l mustre.* GANI, S. II, 10. *Harap Alb, mai prinzind oleacă la inimă, tucalecă.* CRIANGĂ, O. 93. *A intrat în circiumă ... să-și prinză inima cu un ciocan de rachiu.* CARAGIAIE, O. II, 236. *Greuceanu mai prinse la suflet și, împaternicindu-se ... ridică ... pe zmeu și, trântindu-mi-l, îl băgă în pământ.* ISPIRESCU, L. 223. *Toți ai săi prinzera la inimă și birau.* DELAVRANCEA, S. 82. *Ai adus bureții? Pune-i la foc: să-ți faceți cu usturoi, poate eș mei prinde la inimă.* CONTEMPORANUL, XI, 492. *Arzind ceaslea d' le tnger, am mai prins la fire și am pareas mai departe.* SBIERA, F. S. 11. *Mă-a dot cu ban, ca să prind inimă.* SADOVEANU, O. XI, 307. *Zinele ... Annămuriră ... și numai trizia pruseră inimă, după ce le chemă crăiasa cu ea.* RELEGANUL, P. II, 16. *Îi ... dă u dia pres-cură să-și mai prinză niț! inimă.* STĂNCESCU, B. 89, cf. 180. (Cu topica inversată) *De-avol ... îndemnul-du-să mai toată Murga fișătim, inimă prinșă și-acum avea chef să să și bătă.* BUDA-DELEANU, J. 203. **A prinde înțâ (sau viață)** = a se naște; a se isca, a se ivi, a apărea; a se contura (vizual sau la minte). *Nici chipul, nici trupușorul nu puteau prinde ființă.* GHIȚIANU, S. 169. *Pecingini, în care n-a mai putut prinde viață nici o urdă.* C. PLĂBESCU, I. II, 203. *Un gîd vrăjmas în mine a prins ființă.* LABIS, P. 119. **A prinde nas** sau (în t r a n z.; regional) **a prinde la nas** = a deveni arrogant, îndrăzneț, obraznic; a-și lua nasul la purtare, a se obraznici. *Rodu' ... Au prins la nas, pentru că-l oarește vărul Ștefan Șitpeanu.* ALECSANDRI, I. 1361, cf. I. M. **A prinde lață = a)** (despre oameni) a începe să arate bine, a căpăta o culoare, un aspect frumos, sănătos. *Îi merseră bine trebile lui domnu Tămășoi și, din slab ce era, ... începuse anul să prinză fâc conș.* I. V. XLII, 398; b) (despre unce alimentare) a se rumeni (sub acțiunea focului). *Să prindă fâc pu!* XV, II

1004 2, cf. 1004 27, 29, 6. **A prinde un fir** = a avea un punct de plecare pentru a afla ceva, a cunoaște un amănunt în legătură cu o anumită situație. *Să jă bun, să-l educă minte cînd n-oi desfrîtit, c'o s' jăl prinde us țara, să gîrise a urmă, să lu-p-o, c'ea.* SADOVEANU, O. I, 612; b) a obține firul liber la telefon, pentru a pute a afla o convorbire. (Învechit, rar) **A prinde temei** = a căpăta stabilitate; a se statornici. *Amă-n-țina a Mai neli o să-năntez și o să prinză limă.* PANS, I. II, 82 2. (Învechit, rar) **A prinde foc** = a se eficăra. *Doar cine mei poate studia ora! Capdele pordele prins-foc.* EMINESCU, P. I, 116. **A prinde minte** (ori, în t r a n z.; regional, la raunte, la cunoștință) = a câștiga experiență, a deveni mai inteligent; a începe să se facă sau a se face om de treabă. *Via dăți cu capul obrăznicia ... ca să prindă și altă la mînde, văzînd de ratima voastră.* CRIANGĂ, O. 119. *O ia pe mearșă în brațe ... s-o dă cu caru-ic grîndă, ca să prindă la mînde.* SEVASTOS, S. 291. *I-am dat lumă vreo 30 de lovitură de fitinghie, ca să prindă la mînde.* CONTEMPORANUL, XI, 103. *Nevasta a prins mînde și s-a liniștit, de cînd a mîncă bătăia cea bună.* SADOVEANU, O. I, 437. *Ieri ai fost dat la bete. Astăzi veniți la trezie, Dar n-ai prins la cunoștință.* ALECSANDRI, P. P. 208. *Frantză verde fir de linte, Afăi bîrbăte-am prins la mînde.* ȘI.Z. I, 13. **A prinde chei** (sau, în t r a n z., rar, **la chei** ori, învechit, **la voie bună**) = a începe să se învelească sau a se înveseli. *Vinule duleu ... Care te-au beut ... Prinde îndată chei s-uită de nezar.* BUDA-DELEANU, J. 135, cf. I. M. *Șteru prindeau la chei și la arțay și începeau să arunce cu talgeri în bușii lăutari.* GALACIION, O. 70. *N-am ospăt amănci destul de bine.* *Doctorul Luduș prinsese chei.* STANCO, R. A. V, 363. (Învechit) **A prinde partea** (cuiva) = a lua (cuiva) apărarea; a se situa pe aceeași poziție cu cineva. *Pre Iulion mitropolitul Sardaichei în-ă l-au afurisit soborul ... pentru că prindea partea lui Nestorie.* ȘINCAI, III, I, 77 15. *Partea lui Luăslav o prindea Nicolae Gara ... iară a lui Vlădislav, Ioan Huniadi.* id. ib. II, 2 7, cf. 91 27. (Învechit) **A(-și) prinde gazdă** = a poșoi într-un anumit loc, la o anumită gazdă, a fi găzduit. *Seljîntu! Toma ... mearșă la Indua cu un țuguștoriu ... și prinșară gazdă într-o ca d. DOSOITIE, V. S. octomb. nr. 17 26, cf. noiembrie 115 14. *S-au ca în r-alta s ... și-au prinșă gazdă la un Enac.* *Barusanul* (a. 1775). BUL. COM. ISI. IV, 177. (În t r a n z.; regional) **A prinde la zile** = a ajunge mai în vîrstă; a mai crește. *Dață ce-am mai prins la zile, Începă de-a obzga după spriat ne copile.* ALECSANDRI, POLZI, 531. (Popular și familiar) **A prinde seu (la răunchi)** = a se îmbogăți. Cf. ZANNE, P. I, 659. (Regional) **A prinde urechi = a)** a auzi. Cf. id. ib. II, 163; b) a înțelege, a pricepe. id. ib. (În t r a n z.; regional) **A prinde în cap** = a se îmbăta. *După ce au prins în cap, încep a sări și a tropăi.* MARIAN, N. I, 734. (Regional) **A prinde zburător** = a se proface în strigoi. *Din iabirca ac-re înfocăță femia prinde zburător, eoz, bine numai voapă.* II, II 152. *Cînd doi ce s-au iubit s' destorț se ... anul prinde zburător.* id. 170. ♦ S p e c. (Învechit, rar; complementul indică funcții, postări) **A obține.** *Pe ars leu fost d'os țar pește prișoci.* D și s-ar fi putut un alt ... *Să prindă o eșt cam gred a gătoria.* DOBRI, F. II, 19 7. ♦ (Folosit și a b s o l.) (Pria Transilv.; la jocul de cărți) **A câștiga, a bate cu o carte superioară, a împiedica pe adversar să câștige.** *Ultimul joc l-am prins cu tromf.* MAC. DIALECT. I, 188. *Nu prinde, bogă cart, bună!* id., cf. 89.*

2. Fran z. (Despre suprafețele corpurilor) **A căpăta un strat de ... a se acoperi cu ...** Cf. I. M. *Lesca înca un usure ebur de căldura pămîntului, pe cînd bulgării prinsese brumă.* EMINESCU, P. I, 131. *De pești în paboboc s, nu prindă vinul floor, faceți cum făceau străbunii: l'armund-u beti pelin!* BLEDICIANU, P. 51. *Pologul rîșinău a prins.* PAUN-PISCIU, P. 51. *Într-o prinde, a o pababă subțire de gl ...* D. ZAM-

FIRISCU, I. s. 5. Zăpada-i el gardul și-a prins promoroacă și clampa. BACOVIA, o. 21. Osul deveni unuros și străveziu, și pe alocuri prinde plăci de sidef. CĂLINESCU, o. 1, 292. Era un cazan mare ... care prinsese coceala pe margini. STANCU, D. 483. Zidurile cenușii ale Poștei celei mari prinseră o vegetație albă. BARBU, P. 186. Păreții au prins mucegai. CHEST. II 386/77. [Vinul] o prins mușigai. ALR SN I h 214/228, cf. ALRM SN I h 387. Și piatra prinde mușchi, dacă șede mult într-un loc. CREANGĂ, o. 55, cf. ZANNE, P. 1, 250. Piatra care se rostogolește (din loc în loc) nu prinde mușchi. PANN, P. V. II, 4/22. Când prinde mămăliga coajă sau ctind prinde bostanul coadă, se spune despre o persoană parvenită. Cf. CREANGĂ, o. 91, ZANNE, P. 1, 122, III, 612. ◇ (Glume!) Mai zțem câte una să nu prindă limba mucegai. 1 martie 1962, 27. ◇ Ex p r. (Rar) A(-i) prinde inima mucegai v. mucegai (1). A-i prinde cuiva fața pământ v. pământ (3).

3. Tran z. (Folosit și absol.) (Învechit și popular; despre femei; de obicei urmat de determinarea „grea”) A rămițe lasărcinată; (despre femei; de obicei urmat de determinări care indică felul fătului) a concepe. Un om ... luo o fată a lui Levi lui muliure care prinse și născu un fecior. VO 182/12, cf. LB. Stul vaci ce prind îndată de orice taur. LM. Iepele acestea nu prind de nici un armăsar. id. ib. Căfeaua tneă se vede a fi prins căfei. RETEGANUL, P. IV, 36. Din minuta aceea văduna prinde grea și la nouă luni face un drug de fecior. id. ib. v, 27. Se poate întâmpla ca unele moare să nu prindă miel și atunci rămân sterpe. CHEST. V/73. O goneste și prinde vitel. ALR I 1071/900. ◆ A prăsi (3). Fără buni tauri nu poți prinde bune vite cornute. LM. De atunci avem capre cutii ... oăd eu bghini că și amu nu li măi pot prindi sămțu. ȘEZ. III, 11. ◇ Intran z. La oi deja s-au și introdus turme de merinoose, de unde toată lumea poate să prinză la scintfă bună. I. IONESCU, D. 466.

4. Refl. (Despre plante, semințe) A-și forma rădăcini (dezvoltându-se normal); (despre plante) a începe să se hrănească prin rădăcini (după transplantări); (despre plante răsădite) a se adapta în locul unde a fost răsădit (dezvoltându-se normal); (despre altoaie) a da mugur, a se dezvolta dintr-un mugur. Frăgarii ... implntându-se ca selcile, mai ampoie se prind. ECONOMIA, 210/8, cf. 41/6, LB. După ctăna vreme au văzut creanga sa cea laltuă că s-au prins. DRĂGHICI, R. 102/10. Grădinarul ... puse-n-datu altui. Să se prinză și să crească îndestul se nevoi. PANN, P. V. I, 6/17. Nu-mi prea vine să cred e-o să se prindă via pe dealul nucului. GİRLEANU, S. 26. Trei garoafe-n poart-am pus, Cite trele mi s-au prins. TEODOR-RESCU, P. P. 279. Cite-am pus pînă la prinz. Toate frumos și s-au prins. DOINE, 211. Se prinde vișa de vie pe șarț. ȘEZ. IV, 153, cf. GRAUL, I, 188. Păpa o răspuns că nu-i s-o prins. CANDREA, T. o. 28. Altoii, bade, s-au prins. FOLC. TRANSILV. II, 58. Ce se prinde degrabă și nu face roată? (Saleia) GOROVEI, c. 327. (Intran z.) Aceeși sămțu nu prinde bine în tot genul de pământ. LM. ◇ Fig. Bobul virtuții curind să prinde. I. VĂCĂRESCU, P. 142 I. ◆ Tran z. (Rar) A prăsi (4). Abia au putut creștinii prinde sămțu bogată în pământ. LM.

5. Refl. și intranz. Fig. A se consacra, a se impune; a începe să fie sau a izbuti să fie adoptat. Cu tectul stăoștia prinde și treaba se face. I. NEGRUZZI, S. 1, 65. Cu vremea civilizația s-a prins bine, cel puțin din punct de vedere al formei. IBRĂILEANU, SP. CR. 109. Pe Nae l-au numit Găman și „Găman” o să moară. Poate s-a prins numele ăsta și fiindcă e lucom! IONESCU, S. 37. Numele a prins, însă disciplina nu a progresat. CĂLINESCU, c. o. 61. „Uniația” a prins eliar de la început întocosebi în regiunile din nordul Munșului. BLAGA, G. 43. Această inovație nu prinde la fărani. GRAUR, S. P. 89.

6. Refl. și intranz. Fig. (Despre manifestări sau acțiuni ale omului) A găsi ascultare, crezare, a fi luat în considerație (drept bun); a izbuti să-și ajungă sau a-și ajunge scopul urmărit. Vezi aicea basnele lor, ce au scris; ce nu să prinde. N. COSTIN, L. 127. De trei ori să discintăm ... Dacă-a fi să mi se prindă Ori vedea ca-ntr-o oglindă. ALECSANDRI, P. 1, 11. Voi vorbi, de mi se va prinde sau nu vorba. LM. Splnul, văzând că i s-au prins minciunile de bune, cheamă la sine pe Harap Alb. CREANGĂ, o. 90. Stralagenia mea a prins. CARAGIALE, S. N. 172. Văzu liiganca că de astă dată nu i se prinde vorba, o întoarce la viclenie. ISPIRESCU, L. 66. Jocul d[umii] tale nu mai prinde. CAMIL PETRESCU, T. II, 192. Nu se prind tertipuri din astea, mi-am zis. VOICULESCU, P. II, 219. Astea stnt insinuafii care nu se prind la mine. CĂLINESCU, I. o. II, 260. Vrei să mă încreci cu amăgelile noastre vechi ... Nu mai prind! C. PETRESCU, A. R. 21. Viclenia [geacralului] n-a prins. PAS. Z. IV, 199. Zvonul ăsta ... se prinsese. PRUDA, M. S. 27. ◇ Refl. impers. Nu umbra cu mofturi că nu se prinde. VLAHUȚĂ, ap. IDRG. N-ai vrea să mă ajufi pe mine? — Să te ajuf? ... Nu, nu se prinde. II. LOVIN-LESCU, T. 381. ◆ Refl. (Învechit, rar) A se cuveni. Îmblă pte mare ca pre uscat, din puține piini sătura întunecree și de-a rindul lucra cite să prind lui D[u]nu[e]dzău. DOSOFTI, V. s. noiembrie 178^r/36. ◆ Refl. impers. (Învechit, rar) A-i fi dat, a-i fi hărăzit. Eu stnt Durie împăratul a toată lumea iară astăzi nu mi să prinse nici la moșta mea să moriu. ALEXANDRIA, 82/16.

7. Tran z. (Rar; complementul indică bătă) A se îmbolnăvi de ...; a se molipsi; a contracta. Murat cum te găseai, puteai să prinză un gutunor de cele tărești. ALECSANDRI, T. 608. Ai prins orbu găinilor id. ib. 829, cf. LM. ◇ (Glume!) Nu întâleg ca copitele iepci și opincile mele să prindă reumatism. HOGAȘ, DR. I, 106.

VII. (Predomină ideea de ocupare, de luare în stăpînire, de acaparare, de dominare) I. Tran z. (Învechit; complementul indică teritorii, locuri strategice, construcții, așezări etc.) A pune stăpînire pe ...; a captura; a cuceri; a domina. [Turcii] prinseră vadul la Calipoli. MONA, 101/1, cf. 351 I. Oprea armașul ... au răpezitu cu cărți în toate părțile să prinză marginea. URUCHE, L. 209. Petra Vodă îndată au trimis pe Bilă vornicul de prinse scaunul Sucebei. SIMION DASC., LET. 235. Au răpezit 100 de sămeni ... să caute să prinză polecile, să nu scape nici unul. NECULEL, L. 301. Au trimis ... pă Șlanale postelnicul ca daruri, să prinză porțile. R. POPESCU, CM I, 398. Nimic n-au isprăvit, că turcii prinsese porțile și au pecculat toate cămările. MUSTE, LET. III, 61/11, cf. 71/19. Au întrit pe glie și au prins băile. ȘINCAI, UR. III, 210/18. Romanii ... au prins toate ieșirile de acolo. BELDIMAN, S. P. I, 15/2, cf. LB. Au prins forțele de Hasancale. AR (1829), 50°/37. Era ... locul cum ridicat și niște sangiaci-bei fură orînduții spre a-l tăia ca să poută prinde capul podului. BALCESCU, M. V. 101. ◆ Fig. A antrena, a atrage (ducînd cu sine, făcînd incapabil de altceva); a absorbi; a captiva; a seduce, a amăgi. Prins și amefit de grafiile zinelor. LM. Nu-l puteai prinde pe Eminescu cu interesele care ademenese pe cei mai mulți oameni. MAIOR-RESCU, CR. II, 298. Firul spuselor lui te prindea, te prindea ca într-o mreajă. GİRLEANU, S. 95. Petre- cerea de astă scară îl prinsese rău și-l doborîse. GALAGION, O. A. I, 275. Pe om îl prinde viața îndată. C. PETRESCU, I. II, 207. Am devenit profesoară, m-a prins provincia și n-am mai ctint de mult. VLASU, D. 207. Magistrul, prins de textul lui sonor, Părea absorbit de-un nor. CĂLINESCU, L. L. 197. Orașul m-a prins în învălmășeala lui. STANCU, R. A. I, 56. Ideea dumitale m-a prins grozav. V. ROM. ianuarie 1965, 87.

2. Tran z. Fig. (Despre stări fiziologice, psihice, afective etc.) A cuprinde (pe neașteptate), a pune stăpînire pe ...; a copleși. Prinsesă-me (pren-

sără-mă v. Impregiurara-mă d) *durcitu morței*. PSALM. 215. *Fugără de la mornit, ca le prins-e vate un cutremur și o spaimă*. CORESI, IV. 139. *Fără să-l prinză somnul, toată noaptea să măneca*. PANS, I. 1. 49.22. *Frica nu prinde pe cei înmăști*. EM. De luccafăcăr din cer m-a prins un dor de moarte. I. MI-NEȘCU, O. I. 171. *Parcă era să mă prindă somnul oleacă*. CREANGĂ, O. 289. *Obosită fiind de șederea îndelungată, o prinse somnul*. ESPIRESCU, I. 30. *Și dodat-așa, din drum M-a prins jalea mușta eua*. COȘBUC, B. 128. *Descăleacă înclt, prins parcă de un sentiment de neliniște*. D. ZAMFIRESCU, I. 102. *Rânte deschise a inimilor prinse De chinul fără tihnă al vremurilor stinse*. PELICĂ, O. 113. *Un dor nepotolit o prinse de fetiță*. GIRLEANU, S. 160. *Mina-i tremura... ca prinsă de spazmuri*. HOGAȘ, DR. II. 136. *Pe Adrian îl prinse melancolia*. BASSABEȘCU, V. 81. *Plusu-necpe să mă prindă*. BAGOVIA, O. 70. *O cucuica... Incepu să-și sucească, în toate pățile, capul ei rotund, prinsă ca de un fel de neastîmpăr*. CAZABAN, V. 62. *Tristețea ceareă să mă prindă*. TOPIRCEANU, P. O. 92. *Cu mîrsta m-a prins dorul călătorilor pe apă*. MIHĂEȘCU, D. A. 7. *Incepu să-l prindă un pic de bănuială că scrisoarea n-o fi adevărată*. STĂNOIU, C. I. 130. *Găini prinse de patacă... se stricaua șiptind pe sub nasul cureanilor*. BRĂVEȘCU, O. A. I. 209. *Îl prindeau nădușele de necaz*. VLASIU, A. P. 149. *Ochii... spuneau o durere așa de odineă, înclt te prindea mila*. SADOVEANU, O. II. 10. *Înainte de a mă prinde somnul, ... înuripata inclupire își lua zborul*. BARI, S. M. 12. *Mă prinse un îrs sacadat, nervos*. BLAGA, II. 156. *Somnul m-a prins uncoți cu limpa în joala frumoseilor*. LABAȘ, P. 333. *Incepu să sforțite ca un om sănătos căruia îi prăște somnul oriunde l-ar prinde*. V. NOM. decembrie 1964, 66. *Incepu a-l prinde și foamea și selea pre lungă altă năcazuri*. REBEGANU, P. II. 77. *O prinse și pe ea de lo inimă dragostea după dînsul*. STĂNCESCU, B. 273. *Neica meu... Scrie două și trei rînduri și mi-l prinde niște gînduri*. HOBOȘ, P. P. 119. *M-o prins oă prîl!* ALB. SN. V. II. 1246 833. *Nemeșii, cînd auzea, Nici un grai nu mai grăia... Frică mare îl prindea*. BALADE, III. 149. ↗ L. O. C. v. d. **A(-l) prinde** mirarea (sau, învechit și popular, **mirare**, **minune**, **minuni** pe cineva) = a semina¹ (1), a se minuna (3). Nu numai Petru și Andrei prins-ă minune, ce și pre cei ce era cu mușii. CORESI, IV. 331. *Înșuș pe diavoli prinsă mirare De năpăznă așa iate și mare*. BUDAI-DELEANU, T. 75. *De ce vă prinde pre voi mirarea?* I. M. Nu te-ar fi prins mirarea dacă... ca s-ar fi ureat... la ceruri. EMINESCU, P. L. 137. *Mă prinde multă mirare că de aproape o lună n-am primit... nici o știre*. CARAGIALE, O. VII. 259. *El, cînd o vede, Minuni îl prindea De-a ei frumusețe*. BAIADI, I. 318. (învechit, rar) **A-l prinde otrava** = a otrăvi (1). *Să dea iarbă celui otrăvit să nu-l prinză otrava*. PAV. 109. ↗ Ex. p. (Rare) **Ce te-a** (sau **l-a**, **a-a** etc.) **prins?**, se spune pentru a-și exprima mirarea în fața unei atitudinii, a unei acțiuni etc. neașteptate, anormale a cuiva. *Tu mă-n-trebi grăbîl și-aprins, Dacă te-am iubit vrodată? Că-i cu tînc? Ce te-a prins?* COȘBUC, P. I. 177. *Nebune sint? Ori, ce te-a prins De stai așa pe-afară?* id. ib. 256. (Regional) **A-l prinde mînjile** (pe cineva) = a ști, a pricepe. *Cînd... cu vîzîl pe bălaur dîmăc și pe dînsuse pînă de la moarte, n-o vroî prindea mînjile ce să înceapa*. SBIIRA, P. 125. **A prinde beția** (pe cineva) = a (se) îmbăta. *Vîră și se desfalara pînă ce începu a prinde beția pe Pipăruș*. PELIGANU, P. V. 31. *Nu bea vinul cu dejea, Cî-l bea... cu fîlea... Că te-a prinde beția*. BINCESCU, P. P. 292. ↗ (Prin largirea sensului) **Prins-ă-ne pîrălegu meale și nu putîm căuta. PSALM. 77. *Mulți dentr-acestea cu păcatul mîrîvî deșart prinsă fură*. CORESI, IV. 13. *A meu fire, core cu moarte și cu pătrăcie fusese prinsă*. PARAFIS (1639), 216. *Fă-sint cu tine și nu te va prinde nici o menea*. DOSOFTEA, V. S. noiembrie 1687. *Prins de dulul înmăștii Prin grădini m-a***

caflim. BLAGA, POEZII, 23. *Multe opări l' sîră-sea, Năgura ochii-î rîndea*. POMPHIL, B. 22.

4. **Tranz.** și **refl.** **A face** și **popular**, despre boală; p. **EXCL.** despre farmece, blesteme, descinde cu **A** se abate asupra... a veni peste... a cuprinde (câtîmînd, producînd un efect negativ etc.); p. **EXCL.** a afecta, a vătămă. *Stă ca altă slabiciuina și rîul cui e prins de boală*. CORESI, IV. 211. *Să gîndim cum ne veste cînd ne prind frigurile*. CARLAM, C. 159. *Soara lui Samon era prinsă de friguri*. S. TEST. (1648), 72°. *Vărsatul m-a dînsu m s-au fost prins* (ca. 1812). IORGA, S. D. XII. 202. *Cînd îl prind frigurile priele bol, trupul e osodat*. CALENDARU (1814), 161-15. cf. BRUC, I. De ce să-ă o prinde gîlbuiarea de cîndă... nu n-ăi d-ăci! ALEXANDRI, T. 856. *Gă-ără pe Elena prinsă de frîntii, slabă și pabălă*. BOLEȘTIANU, O. 155. cf. IV. *Ai fi crezut că... erai prins de luagare*. DELAVRANCIU, S. 28. *Că prins de friguri șova*. COȘBUC, P. I. 231. *Frigurile te apuca sau te prind din te mîri o!*. PAMPHIL, B. 33. *Pentru ea să nu te prindă frigurile, durerile de cap, de piept și de stomac, e bîră... să te speli*. GOROVEI, CR. 8. *De asemenea, bacilul poate prinde anglionii... oasele și articulațiile*. ABC SĂN. 263. *Mă pătam prin somn ca prins de friguri*. VLASIU, A. P. 10. *Smulgea din colfuri stratele cu prins de friguri*. SADOVEANU, O. VII. 490. *După bătaia cu păturalul îl prinse-eră țarăș frigurile*. PRIDA, M. 199. *Că să nu se prindă descîntecul și de dînsa, ca tot spuina împotriva de ceea ce zicea el*. SBIIRA, P. 276. *Moică... Tu m-ai blestemat în ris, Data de mine s-a prins*. REBEGANU, TR. 65. *Cîl te-a întoarcă în dreapta ori în stînga, te-a și prins boala*. ȘCZ. I. 255. *Pațul e o boală ce... se prinde doadată de cel ce-l în. ib. 251. *Somul prins de astă boală nu mai v-ă*. ib. II. 69. *Blestemul Maicii Domnului s-a și prins de broasca*. ib. V. 36. *Să te prindă boala rea, Izdabi și friguro*. HERGOS, P. P. 111. ↗ **Ex. p.** **A-l prinde** (pe cineva) **frigurile** (sau **friguri de moarte**) = a simți un fior de spaimă, de groază, de maximă curvară etc. *Dacă azi D-ătr Andreiș, l-a prinsă frigurile*. R. POEȘCU, CM I. 326. *Îl prindea friguri cînd striga Constantin Voda la dînsii*. CANA, L. I. III. 221-18. *Găsu pe mîndra mea în brațele altui. Cînd în braș m-a strîngea Frigurile m-a prindea*. JARNIK-BIASIANU, O. 97. *Cînd Grăia îl vedea, Friguri de moarte îl prindea*. BINCESCU, P. P. 306. *Cum [im]ăratul mi-l vedea, Friguri de moarte-l prindea*. ALEXICI, I. P. I. ↗ **Ref. (Regional)** **A se molipsi**, a se contamina (Iofiana Sibîului - Sebeș) ALB. II. 4 h. 163, 139. ↗ **Tranz.** (Învechit; despre foc) **A distruge prin ardere**. *O hăgară în foc și nu o prinsă foal*. DOSOFTEA, V. S. septembrie 20°, 19.*

4. **Tranz.** și **refl.** **A face** să fie sau a fi imobilizat, reținut, oprit într-ua anumit loc (de ceva material), a face să nu se mai poată sau a nu se mai putea mișca (din cauza a ceva material care imobilizează). *Ca-n silpa acatîa, corea ei gîbîtă, Li s-on prins piciorul, de să acuteara*. DOSOFTEA, PS. 318. [Zimbrul] *acăt bea apă, să imbata... și fiind vesel, a prinde cu capul... între g-mănări* (ca. 1777). GAI II. 110, 6. *Se zbate în caleușul ei ca pasîtor prinsă în vîse*. STAVICI, O. II. 58. *Cîtblînd azi prin moagăre, ce să vizi? găina prinsă într. lemne*. BRĂVEȘCU-VOIȘEȘTE, P. 292. *Au rămas pe loc prinși pe colfuri d-dîncă*. CAMEL PELIGANU, C. S. 279. *Prinși între pîcătoarele mesei, Zbrăncea și Tațue se învîlmășiră cîcînd*. SADOVEANU, O. VII. 359. *S-au răpîzîl șoimii c-o urteodă mare... dar... li-au prins mînjii vîrful cozilor*. SBIIRA, P. 61. ↗ **Fig.** **Un craulul, vînduș-prins în clește, ... în jură creodăută și sapunera. CREANGĂ, O. 90. *O încurcătră subtilă, cu un pătenjenis absurd, în care eu... m-am prins prostete și mă zăd de altu timp*. GAIACIROS, O. A. I. 37. *Îst apasă tîmpelă prinsă gîr-ua c-eră dureros*. C. PELIGESCU, I. I. 219. *Se joacă laeul Herăstrău, Cu un copîl c-ua lui oțlîndu Șe-n-eară c-ourel; Să-l prindă în nu căbăre de curenbu***

D. BOTEZ, F. S. 45. *O țesătură inextricabilă de conveniențe absurde ne prinde pe toți ca într-o uriașă plază de păianjen.* BĂNESCU, O. A. I, 85. *Din țara prinsă-n flăcări pierice jumătate.* ARGHEZI, VERS. 392. *Îți amintești în Timpul și locul Prinse-ntr-o ziduri?* BLAGA, POEZII, 263. ◇ **Expr.** (Regional) **A prinde** (pe cineva) **cu eoaia între ușă** = a surprinde pe cineva mișcând. Cf. ZANNE, P. III, 425. ◆ **Tranz. Spec.** A exercita o presiune asupra unui corp (surprins într-o anumită poziție) strivind, zdrobind. *Stau gata să m-arunc afară, să nu mă prindă camionul dedesubt în caz de răsturnătură.* TOPÎRCLANU, O. A. II, 82. *Cel în cauză ... a pierdut controlul mașinii ee o conducea și aceasta, răsturnându-se l-a prins dedesubt.* BI. 1970, nr. 8124. ◆ **Tranz. Spec.** (Popular; despre dureri fizice; complementul indică părți ale corpului omeneș) **A înțepeni**, **a anchiloza**. *Răcoarea nopții și mișcarea îl făcură pe Ilie să simtă iar durerea în umăr. Îl făcu, parcă îi prinsese spinarea.* PREDA, D. 227.

5. **Tranz.** (Despre vânt, ploaie etc.) **A cuprinde** și **a lua cu sine**; **a antrena**. *Viscolul prindea în frământarea lui furiarele de fum negricios.* STANCU, R. A. III, 169.

6. **Tranz.** (Popular; complementul indică posturi de emisie sau ceea ce se emite) **A recepționa**, **a capta**; p. c. x. l. **a auzi**. *Ieri am vrut să prind un concert al Filarmonicii din München. Olga a protestat.* CAMIL PETRESCU, T. III, 231. *Voiam să ascult un concert de la Stuttgart și-l rugasem pe d-l Bogoiu să mi-l prindă.* SILBASTIAN, I, 45. *Încercă să prindă iarăși postul, fără să izbutească.* CĂLINESCU, S. 631. *Ar trebui să încercăm să prindem Bucureștii.* STANCU, R. A. III, 326. *Încercă să-l faci repede, să prindem știrile.* H. LOVINESCU, T. 157.

7. **Tranz.** (Popular; complementul indică locuri în spațiu, suprafețe) **A ocupa** (14). *Mănăstirea Agăției rău ... oclmuindu-să ... prindea numai locul* (a. 1815). URICARIU, II, 225/25. *Care din locuitorii țigului vor avea trebuință a mai prinde loc din locurile slobode ...* *... te va da* (a. 1816). *ib.* V, 205/2, cf. LB. *Au venit alții mai tînănti și au prins toate locurile bune ale diligenței.* LM. *Fiecare va prinde, adică va îngrădi cu gard și va stăpîni alta parte eî i s-ar cuveni dacă n-ar fi sat.* PAMFILE, A. R. 17. *Toată partea alifii mari ... era prinsă numai de prăvăliile lui.* BĂNESCU-VOINEȘII, P. 338. *Ai prins jumătate din odaie, ai luat și scaunul și acum rzi de mine.* HOGAȘ, DR. I, 102. *Toți alergau gîșind întrecîndu-se pentru a prinde cite un loc mai bun.* BARG, I. 75. ◇ **Loc. v. b.** (Învechit) **A prinde cu chirie** = **a închiria**. *Acea căsă au fost prinsă cu chirie.* PRAY, 76. *Domni ... după ce l-au domnia, prindea cărușe cu chirie de-și aducea agăluțul lor.* GHILORGACHI, LET. III, 291/32. *Am scris amicului să-mi prindă ... mai multe camere cu chirie.* LM. ◇ **Expr.** **A prinde loc** = **a)** a se bucura de considerație, de prețuire, a fi prețuit; a fi luat în considerație; a fi util. *Socolim că ... s-or găsi și dintr-aceste a noastre [însemnări] de vor prinde loc (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 282/3. *Mai mult loc ar fi prins să fi găsit un eușil, care putea să mă folosască ceva.* DRĂGHICI, R. 81/16. *Femei pline de duh și istețe N-au prins loc la ochii săi.* CONACHI, P. 13, cf. 122. *Vorba lui a prins loc și m-a ajutat foarte mult.* LM. *Arta ar pregăti o stare sufletească, în care acest fel de egoism, exagerat, să nu poată prinde loc.* GHEREA, ST. CR. II, 62. *Nimic alta nu mai putea prinde loc în sufletul ei.* GİRLEANU, S. 176. *Paraua e mică, dar loc mare prinde.* PANN, P. V, III, 74/17. *Cînd nu găsești mîdii, prinde loc și scoala.* ZANNE, P. I, 553. *În căldura frigurilor cuvîntul nu prinde loc.* *id.* *ib.* II, 559; **b)** (Învechit, rar) a trece drept ..., a ține loc de ..., a echivala cu ... *În așezămînturi verice să va tocmii, ori în scris sau nescris, ... prinde loc de pravilă.* CARAGEA, L. 12/18. **A nu-l prinde locul** (sau starea) **pe cineva** = a nu avea așîmpăr, a nu putea sta locului, a nu-și găsi locul. *Un alt cal mai năzdrăvan, ... Iule ca focul*

De nu-l prinde locul. ALECSANDRI, P. P. 388. *Pe feciorul cel mai mic nu-l mai prindea starea, nu putea de juleca mamă și de dorul frate-său.* RLEGGANUL, P. V, 26. (Învechit) **A-i prinde calea culva** = a pîndi trecerea cuiva (stînd în drumul lui). *Prinzîndu-i calea la Șipote, ... l-au impresurat oastea cea leșască.* URLECHE, L. 159.

VIII. (Predomină ideea de aflare, de descoperire, de surprindere) 1. **Tranz.** (Complementul indică oameni) **A surprinde** asupra unui (sau eu un) fapt; a descoperi că a săvîrșit o neregulă, o faptă reproabilă, o infracțiune etc. *Mai apoi cu mare meșteșug scîrbă-i aduse, ca încalec la aceasta să prinză pre el.* CORESI, EV. 165. *De ... nu va putea însuși să o prinză cu ael bărbat la arătare, să nu slujească.* PRAY, GOV. 20/6. *De-i vor prinde cu furtușag, să-i bată ea pre niște furi.* PRAY, II. *Pentru ceia ce ucig pre fur, cîndu-l vor prinde furînd (a. 1652).* GGR I, 161/21. *Fu prins cu vină de ucidere.* MINILU (1776), 181¹/31, cf. LB. *Apele acelea-n care pe furii în scaldătoare Te prindeam ... ochilor, spuneți! Ce privesc atunci în zare?* CONACHI, P. 102. *Oare vorești s-o prinză [pe Ți-itoare] și să te arăți cu slujbă înaintea stăpînului tău?* PHILIMON, O. I, 129. *Ha! coșearule, cu de-aste-mi umbli? ... bine că te prînci.* ALECSANDRI, T. 459. *S-ar putea pe dînsa cineva ea să o prindă Cînd ... se privește în oglindă.* EMINESCU, O. I, 80. *Sptul răpede își ațînteste privirile asupra lui Harap Alb și, nu știu cum, îl prinde zmbînd.* CREANGĂ, O. 103. *Unde s-a mai văzut să te ducă la căpitan, dacă te prindea cu vreun sac de tulpane.* CONTEMPORANUL, III, 823. *Să prînci pe acești onorabili reprezentanți ai clasei neguțătorilor în flagrant delict.* IONESCU-RION, S. 188. *Se ferea S-o prînc că mă privesc cu patimă.* COȘBUC, S. 31, cf. GİRLEANU, S. 163. *Îi prindea ... să nu-l prîncă cu tutun.* BASSARABESCU, V. 161. *Îl prindea ciupînd slugile.* C. PETRESCU, I. I, 93. *M-a prins mîncînd pe stradă.* BRĂVESCU, O. A. II, 105. *Dacă mă prinde mama, mă bate.* VLASIC, A. P. 23. *În ajunul nunții tmi prinsei logodnica cu o canalie.* SADOVEANU, O. I, 694. *Lăsă bărbia în piept, ca un copil prins în vino-văție.* CĂLINESCU, S. 117. *Profesorul căuta să mă prîncă cu lecția nepregătita.* BLAGA, H. 106. *Vechilul scolii că l-a prins pe popă spîntînd o mîncîună.* CAMIL PETRESCU, O. I, 104. *A fost prins cu manifeste.* STANCU, R. A. III, 38. *Să nu te mai prînc că treci dîncolo, că-ți rup picioarele!* H. LOVINESCU, T. 93. *Să prînc eu pe cineva că trage așternutul; îi umflu botul!* PREDA, M. 491. *Au trebuit să se despărțescă-ndată, că se temea să nu-i prîncă zmeul la un loc.* SBIERA, P. 63. *De vă prînc cu mîncîună, e vai și amar de voi.* RETEGANUL, P. II, 25. *Nu-i trebuie mită sau să fie prins cu ceva.* ȘIZ, II, 74. *Dacă te-oi prînc cu ceva, să ști ... că aici îți putrezese ciolanle.* MERA, I. B. 19. (R e f l. p a s.) *Oricine și va îndrăzni să scoată lumînări ... peste graniță și să va prînc, să se facă contobont pe scama mea.* CR (1833), 137¹/17. ◇ **Expr.** (Rare) **A prinde** (pe cineva) **cu măsura** (sau **cu litra**) **mică** = a prinde (pe cineva) cu ocaua mică, v. o c a. LM. (Regional) **A prinde în pluă** (sau **cu plușă**) = a da de gol, a descoperi. *Îi fu necaz ... l-am prins cu plușă.* DELAVRANCEA, O. II, 288. *Nu-l poți prînc în pină.* ALR I I 558/26. ◆ **R e f l.** (Rare) **A se surprinde** făcînd ceva în mod inconștient sau fără voia lui. *Se sfia să-și mărturisească gîndul ee-i încolțise în minte. Căula să-l alunge și se prîncă mercu nîngîndu-l.* REHBEANU, NUV. 108. *Mă prînc unceori ... gîndînd la Filofteia.* STANCU, D. 352. *Mă prinsei mirîndu-mă că-l văd zmbînd.* *id.* R. A. II, 255.

2. **Tranz.** și **refl.** (Învechit, popular și familiar) **A (se) înurea** în ceea ce spune, în răspunsuri, a face, a urmări să se dea sau a se da de gol (prin ceea ce spune); p. c. x. l. **a (se) pune** într-o situație dificilă, fără ieșire. *Mearsără fariseii făcînd sfat ea să-l prîncă pre el în cuvînt.* S. TEST. (1648), 29¹/1. *Eu eu asta mă prinsei, și nu știam ce răspuns să-i dau.* GORJAN, H. IV, 106/20. *Văzînd boierul că au*

rămăs acuma pe jos, și-au bătut mult timp capul, cu ce ar pute-o prinde. SUTRA, p. 222.

3. **Tranz.** (Complementul indică ființe) A da (pe neașteptate, într-un anumit loc) de sau peste... a lălmăi, a găsi (într-un anumit loc unde n-ar fi trebuit, nu te-ai fi așteptat, n-ai fi dorit sau ai fi dorit să se găsească). Să nu te mai prinză prin grădina că, pe legea mea, te jupoi de viu. FILIMON, o. 1, 140. Unde prindea oamenii, acolo îi finca la sfaturi. SLAVICI, s. 1, 14. Am căutat adesea să-l întâlnesc, dar m-am puzit gazon să nu mă mai prindă la el acasă. VLADU ȚĂ, o. 1, 193. Când se făcea ziua prînse un doctor militar ce se-naturu de la petrecere. CONTEMPORANUL, VI, 397. Să nu-l mai prind pe-aiți că-i rup picioarele! BASSARABESCU, v. 162. Voia să-l prindă pe american singur, ca să-i vorbească. BARI, l. 92. Să mă picuri cu ceară dacă nu mă prinză de scenă. GABRIEL PĂRĂȘESCU, t. 1, 312. Se mulțumea să doa... cu piciorul în plutețul lui Fircel, când îl prindea la bucătărie. POPA, v. 315. Intr-au răsturnat l-am întrecut, prinzându-l într-un colț... SADOVEANU, o. VII, 458. Papa e cam ursuz și nu-l prinză pe-acasă. CĂLINESCU, l. o. 1, 41. Să nu te mai prind pe unde mă duc eu, că te păru. STANCU, D. 317. Să nu-i prind în casă, că te erap capul! H. LOVINESCU, t. 126. Pe băiatul ău, când îl prinz, e vai de capul lui. ALB 1 252 178.

4. **Refll.** (Învechit) A se întâmpla, a se produce deodată, contrar așteptărilor, dorințelor etc. Pre Veniamin... nu l-au tremis cu frații lui... să nu i să prinză slăbiciune pe cale. BIBLIA (1688), 32° 27. Făr-de zăbavă să-și ridice domn din țară cu nu care cumvoas să să prinză vreo zmintea. ISL. Ț. R. A. Așj-derea prinzându-să] vreo moarte fămei mcale, să apu[ș] pe copiii miei să plătească tot (a. 1698). IORGA, s. D. XII, 8. \diamond **Refll.** împers. Năsture mergea den Ierusalim întru Erihon și în tâlhării căzu și dezbrăcăr el... După aceea se prînse un preut [de] mergea pre acea cale și văzu el. CORESI, TEHR. 113.

5. **Tranz.** (Complementul indică obiecte secrete, ascunse, corpuri delictive sau compromițătoare etc.) A da de urma..., a pune mîna pe..., a descoperi, a găsi (în mod neașteptat sau nedorit). Au prînsu de fuși uncalte la dinșii, două cupe de argint și șeptececi de lei (a. 1651). GER 1, 151/5. Lupul Vornicul au prînsu acele cărți și le-au trimis la vezirul. NECULCE, l. 233. Au prîns scrisorile secrete. LM. Dacă nu i-a mai scris, pricina era că mama-i prînsese scrisorile. BACALIAȘA, s. A. 1, 176. Acest roman, cu aparținuta unei corespondențe prîns pe apă, are o puternică și meșugită structură. GALACIION, v. 163. Armata a prîns manifestul nostru și face asupra lui o apreciere foarte simplă. BENUCE, M. C. 1, 91.

6. **Tranz.** (Despre anii de timp, elemente sau fenomene ale naturii, calamități etc.) A veni, a cădea, a se abate (pe neașteptate și de obicei în mod nedorit) asupra cuiu sau a ceva; a surprinde într-un anumit loc. Lumina întru untunecare lumina și untunecare el nu-l prindea. CORESI, TEHR. 183. Mă prinde seara. LM. Noaptea prîns pe bicti călători în mijlocul deșertului. LM. La știubă mă tray din lume, Pină gerul nu mă prinde. ASACHI, s. l. 1, 124. Mîine dimineafă... tot adăpăm — și ziua ne prinde în timp. SLAVICI, s. 1, 47. Luntrea... plutind pe-al mării larg Este prîns de furtună, fără plîză și colary. BLEDICIANU, p. 122. Pină să ajungă acolo o prîns amica. GIREANU, s. 167. Dădu cu ochii de cei patru milițieni pe care-i prînsese vrenca grămadă, nealiniată. MIHAI, s. A. 115. Ne prinde noaptea și ne oprim într-un conac. GALACIION, o. A. 1, 264. [Ariciul] a-ncrement în loc, posea, Cua îl prînsese vremea pe cărare. TOPRILIANU, p. o. 134. Ne întorecam dintr-o recunoaștere de noapte. Ne prînsese zorii zilei. CAMU PĂRĂȘESCU, t. 1, 127. Luc-asa mincăm noi, domnule, cum apucăm și unde ne prinde vremea. C. PLINIESCU, c. v. 139. Rar se întâmplă să mă prindă pe mine furtuna în lug. SIBASTIAN, t. 33. Pornea la hotar, să-l prindă acolo răstăritul soarelui. VLASIU, A. P. 22.

Cutremurul m-a prîns la Rîmnicu-Sărat. FLORELIANU, M. C. 113. L-au prîns zăvoarele și l-au împins cu inundația în baltă noastră. VOICULESCU, p. 1, 34. Ploua îi prîns pe drum. SADOVEANU, o. v. 177. În satul unde m-a prîns pe neașteptate zăpada. AIGHEZI, c. 3, 11. Ne prînde ploua, Nită! PAS, l. 1, 54. N-a prîns loaptea a dom. CAMILAR, c. p. 95. Aici pe un om l-a prîns cloua pulou. IADUȘ, p. 94. Uite-să ne prînsese pe front o vreme. Ploua de nu se mai isprăva. BARIU, p. 190. Iul, batrîn, Să ne prînde și pe noi o trumbă de răcoare. s. Iunie 1960, 49. Fînd prîns de o ploaie cu fulgere și grindină, m-am oprit la casa unui țărân. CONTEMP. 1965, nr. 955, 1-2. Că să fară ei acuma, că-i mai prînda noaptea la p-adere. SUTRA, p. 170. Destul că-l prînde pe loc ploua și se face tuă pină-n glezne. BULEGANU, p. 1, 41. Să-nămînăm boii... Să ucară noi iulior. Că m-a prînde miazăzi. ȘEZ, III, 244. \diamond **Expr.** (BARIU A nu-l prînde (pe cineva) vremea în loc, se spune despre un om extrem de ocupat. Cum să loci când tot intru nu te prînde vremea-n loc, N-ai nici când închide ochii. CONTEMPORANUL, 1, 105.

IX. (Predomină ideea de angajare, de acceptare, de învoiere) 1. **Refll.** (Învechit și popular) A-și lua obligația, angajamentul (de a face ceva), a se învoi sau a fi de acord să..., a promite, a făgădui să... (sau că...). Se-au prîns nește meșter den Tari-grad cum vor treace aceale corabii la locul vechi stutit (a. 1521). HURMUZAKI, XI, 813. Să-i tocmisca, de să va prînde bărbatul că... nu o va rătoma. PRAY, 151, cf. CANI MUR, l. 1, II, 328. I să ruga ca... să le iarte greșalele, prînzându-se tare că nu vor mai face ce nu făcut. ANON. GANACU, CM 1, 182. S-au prîns cu jurământ... să nu dea îndărăt. ALEXANDRI, POEZII, 201. Mă prînd, jupine droce, Popaci galim să nu-mi cumpori, pină slujba nu-ți voi face. CONTEMPORANUL, 1, 509. Tata... se prîns să-mi facă uniforma cu clătialo lui. GANU, s. II, 191. Feciorul meu se prînde că i-o face podul. CĂRANGĂ, o. 12. Mă prînd că voi pune mîna pe ael țilhor. ISPIRESCU, 1, 81. Cel ce se prînde că va scrie-o... o scrie... pe numele femeii. MARIAN, N. 28. Să ne... să arate dacă nu s-ar prînde el să dea împăfătura cea deplină mării sale. SADOVEANU, o. XV, 353. C-așa m-am prîns cu vorba; sa-ți fac ce ai-i cere. STĂNCESCU, II, 104. M-am prîns e-oi postu lunca. ȘEZ, III, 200. Boierul neînțelegînd sfaturile și creștindu-le fleacuri, nu se prîns, ba încă să și cam mînie. IB. VI, 150. Haide, nenă, după mine, Că mă prînd că fi-o fi bine. FOLC. BRANSILU, 1, 125. Nu te prînde, Stane, că e noaptea mare, se spune unui om lăudăros, care se erede mai inteligent, mai capabil, mai puternic etc. decît este. Cf. STANCU, R. A. 1, 162. UDRESCU, GL. \diamond **Expr.** (Învechit) A se prînde chezaș (sau cu chezașe) = a garanța (pentru sine sau pentru altul). Când... sa va prînde cu elizește, cum nu-ș va face muierii nice o răutate..., atunci giudeful să i-o dea pe mîna. PRAY, 155. Cea ce să va prînde chiziș denaintea giudefului pentru cel vinovat. IB. 331. \diamond **Tranz.** (Folosit și absol.) Dăte prîns bucuos și parunci... să-l ducă. HERODOT (1645), 200. Prînsă bucuos cupintele mele și șezu acasă la mine. GORJAN, II, IV, 135/6. Făt-Frumos prîns roșu a se lupla cu zmeul. ISPIRESCU, l. 195. Împăratul... prîns bucuos să se înrudească cu el. STĂNCESCU, B. 155. \diamond A da crezare, a o lua în serios (fără lemei, prin inducere în eroare). Ei s-au prîns, o iau în serios. Eu am făcut o glumă, acolo. CĂLINESCU, E. O. 1, 321. \diamond **Expr.** (Învechit) Cum s-ar prînde cum s-ar zice, v. zice. Cum s-ar prînde... te-ademenise numai cu vorbe dulci? ALEXANDRI, t. 571. Să trăiți, precum dorîți, cucoane, și să vă fie sîntul Vasili ogurliu, cum s-ar prînde, id. IB. 1333. \diamond A paria² (1). Cf. DRU. Mi se pare că ai vreo mințire, și m-aș prînde că e pentru Matea. CM (1848), 25° 32, cf. 9°/62. Eu mă prînd că jocul ăsta are pe dracul într-insul. FILIMON, o. 1, 182, cf. LM. Pă păionjân să-l omori, dacă fi-e voia să-ți erte Maria Fecioară 7 pă-

cate, pintru că s-a prins, care din dol o fese mal subfite. JIPESCU, ap. GCR II, 262. Mă putcam prinde că d. Costică o să ne joace festa, și ctștigam. CARAGIALE, o. VII, 40. Eu mă prinț că nici nu visafi ce bizâganie mai este și ata. IPIRESCU, u. 2. Mă prinț pe trei palace că nu bei ... din el! DELAVRANCEA, s. 132. Mă prinđ că te-am băgat în cofă. CAMIL PETRESCU, t. III, 433. Mă prinđ că asta este opera lui Slănică. CĂLINESCU, E. O. I, 232. Iată, măre, se prinđea, Mare rămășag făcea. TEODORESCU, P. P. 664, cf. ALR I 440/298, 302, 351, 768. < Refl. recipr. Ai să trăiești mai mult decât mine. Pe ce ne prinđem? EMINESCU, P. L. 117. Ne prinđem că adunarea generală o să fie de partea ta. T martie 1962, 27. Învață-mă ce să fac, Că m-am prins în rămășag Cu-o fată de împărat. RETEGANUL, TR. 25, cf. ALR I 440/278.

2. TRANZ. (Învechit și regional; complementul indică valori) A socoti; a evalua. Aam prinsu și datoria cea veache tot într-acci ban[și] (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 72/16. După sacoteala ce-am făcut de cea ce poate prinđe sporul acesta, numai în goștina viitoare se îmbracă lipsa casei acestuia (a. 1814). URICARIUL, I, 225. Nu-ți prinđ ziua de ieri ca zi întrecă de lucru. I.M. Prinđe-mă! ett vreî. RĂDULESCU-CODIN.

3. Refl. pas. (Învechit) A fi considerat. Țara Italiei este drept spre apus, cum se prinđe de aici de la noi. N. COSTIN, LET. I, 64/20. Au locmit ... în acela uscal (adece) cum se prinđe despre Moldova) cetatea ce se cheamă Literata. CANTEMIR, HR. 154.

4. Refl. (Învechit și popular; cu determinări introduse prin prep. „de”, „la”, „în”) A se angaja, a se apuca, a începe să facă ceva. Baiatul ... și boiarul ... se prinsră tuii de Galca să o dobîrdească. MONA, 403/41. Nicideodată de lucru așa bun nu le poți prinđe, cum au satana, au această lume ... să nu te smîntea[și]că (a. 1685). GCR I, 275/9. După îndata Lor, apot, s-au prins de-a-dăpărata. BUDAI-DELEANU, Ț. 120. Însă iată alta mai mare nevoie, că nu va nimenea să se prinđă de acea minunată expediție. ȚICHINDEAL, F. 257/6. Prinđe-te cu tot dinădinsul de această măiestrie. I.M. Era lucru greu, de care nu cuteza a se prinđe: pănăiturile din țarină. SLAVICI, N. I, 23. Ei aveau cel pușin cursuri, se prinđeau de ceva și le trecea timpul. VLASIU, D. 158. L-a aflat pe meșter prins într-o sfadă. GALAN, Z. R. 12. Văzîndu-se iar întrecută cu lucruri cari întrecea puterile ei, nu știa de ce să se prinđă biata nenorocită. SBIERA, P. 213. Novac ... grăia: Lasă-te de vitejie, Prinđe-le de-agonisic. BIBICESCU, P. P. 290. (INTRANZ.) Zisără cătră cocoane că, de ar avea trei instrumenturi muzicești, ar face o veselie prea frumoasă ... iar ele prinsără prea bucuros de una ca aceasta. GORJAN, H. I, 95/5. Am prinđ la plug luni ALR I 232/93. Timpul ctnd prinđem la săcere. ALR SN MN I h 48/281. (Refl. recipr.) Din joc să prinđ ficiorii La trînteli. COȘBUC, P. I, 98. Acei dintre mîniștri care nu venit mai devreme ... s-au prins într-o discuție pătimașă. CAMIL PETRESCU, o. III, 249. S-au prins la joc de cărși și s-au jucat trei zile și trei nopși. RETEGANUL, P. II, 74. Se prinseră voinici la luptă. id. ib. v. 40. La război că se prinđeau, Cu sulilele începeau. BALADE, II, 53, cf. ALR SN IV h 974. (TRANZ.) Sosînd la Iași ... prinđînd trebele cu mare tîrie ... pîn'și cinhodari ... își făcuseră (sîrșitului sec. XVIII). LET. III, 225/26. Prinđe cutntul din nou tremurînd. COȘBUC, AE. 32. > Expr. (TRANZ., refl. și INTRANZ.) A (se) prinđe (la sau în) vorbă (ori, regional, vorbe) sau (regional) în evlînie (cu cineva) ori (regional) n-și prinđe vorba (cu cineva) = a începe să discute cu cineva sau între ei, a intra în vorbă cu cineva sau unul cu altul. Cf. LB, I.M. Ctnd înțitinea vreun drumet, prinđea vorbă cu el. SLAVICI, N. I, 166. Prinđeau la vorbă și să mîngîiau cu curînt bun și așezat. DELAVRANCEA, T. 134. O să vă fie nici ușor vouă, își spunca mama, ctnd te prinđeau cu ea la vorbă. PAS, Z. I, 142. Oamenii, binevoitori, se prinseră la vorbă. V. ROM. octombrie 1958, 22. După ce și-au dat ei bună calea, ... s-au prins amîndoi la vorbă. SBIERA, P. 22.

Prinđe norocul la vorbă cu omul. RETEGANUL, P. IV, 22, cf. 21, v. 70. Ce ficior era Văl'an! ... Cu tri mîndre să-nțitni, ... Cu una vorbe prinđ'a, Cu altu mîndă dăd'a. ALEXICI, L. P. 189. (Regional) A se prinđe la vorbă = a se înțelege, a cădea de acord să ... Cf. LB. S-au prins boierii la vorbă Să facă d-o vîntoare. TEODORESCU, P. P. 505. (INTRANZ. și TRANZ.) A (o) prinđe la fugă sau a prinđe fuga = a porni în goană, a o lua la fugă. Tătarii au prins fuga. ȘINCAI, HR. II, 118/10. N-au avut sârmana iepă-ncotro și au prins la fugă. SBIERA, P. 61. După ce au avut el toată slînina la dînsul, au prins-o la fugă acasă. id. ib. 270. (TRANZ.; popular) A prinđe (pe cineva de) mușteriu = a face să devină, a ctștiga (pe cineva) de client. Las'că face baba, face, să te prinđă muștereu. CONTEMPORANUL, I, 509. (TRANZ.; regional) A prinđe post = a începe să postească. (Refl. pas.) Să prinđ'e postu d'e carn'e. ALR II/I h 193/102. Atunci să prinđ'e postu li Siml'etru. ALR II/I MN 110, 2 813/102. < INTRANZ. Spec. (Prin Transilv. și prin Mold.) A începe să vorbească, a intra în vorbă. Mai mult nu putu zice, căci se înecă de un plîns amar. Mă prinđe, Petre dragă, și vorbește. RETEGANUL, P. II, 56. Moșneagu ... o prins de la masă: Valeu, valeu, măi, nu mă lăsați. ȘEZ. II, 17. < INTRANZ. Spec. (Învechit; despre oameni) A contribui la ... La oarecare greutate nu prinđ ei ett de pușin, din priedina orătoarelor hrisoave (a. 1804). URICARIUL, I, 25. Mazilii, ruptașii ... vor prinđe și vor da cu toții la banii aceștia (a. 1813). id. 196.

5. Refl. și TRANZ. Spec. (Popular) A (se) angaja (într-o slujbă). Îmi vine să mă prinđ argut la voi. ALEXANDRI, T. 720. Nu mi-am prins încă oameni cu brațele pentru lucru. I.M. Muncit rii cu palmele ... se prinđ armangii la gramanul boieresc. GALATION, A. 415. Dracul se prinđe în slujba omului. ȘEZ. I, 168. Ei s-au prins jilari la oamenii din acel sat. id. 261.

6. TRANZ. (Urmat de verbe la infinitiv sau la conjunctiv, are valoare de verb semiauxiliar) A începe să ... Prinsem a cunoaște el grîjitorii și despuitorii. CORESI, EV. 488. Pămîntul Eghiptului încă ară fi prinđînd a înflămînti. PALIA (1581), 172/1. Atunce va prinđe a țipa sufletul din muncă (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 228/11. Prinseră a fugi. MONA, 399/5. Măria ta, cum ai vădînt oastea me, cum ai prinsu a bate. NECULCE, L. 241. Prinseră tureii a prăda și a robî țara. ANON. CANTAC., CM I, 129. [Leșii] au prins a lăia și a snopi per turci. MUSTE, LET. III, 15/35. Dracula, văzîndu-se lăsat de ai săi, au prins a fugi. ȘINCAI, HR. II, 10/14. Încungiurără cetatea, prinđ a o bate. MAIOR, LET. 6,9. Prinșără a să întreba ... Cum s-ar cădea să facă mai bine. BUDAI-DELEANU, Ț. 282. Dalila ... prinse o-l ruga pre Sampson. CALENDARIU (1814), 113/16. Prinđ a se alcătui trei case aice ... pentru văderea consulilor (a. 1815). URICARIUL, X, 257. Văzînd repegiciunea marșului nostru, au prins a fugi. AR (1829), 50²/18. Calul ... au prins a mai juca, a merge mai ușor. DONICI, F. I, 22/12. Filip sări și prinșă a topi ierbile. ALEXANDRIA, 166/5. Care-ncotro prinseră să fugă ca niște nebuni. GANE, N. I, 163. Prinse a se sfătui cu calul. IPIRESCU, I. 193. Ele nu au prins a bate în palme ca celelalte. CONTEMPORANUL, IV, 506. Turlele ascuțite prinđ a se rumeni. VLAHUȚĂ, O. A. II, 143. Cărăbușul ... prinđe a zbrînti și a se învîrti nconcent. MARIAN, INS. 25. Părerile de rău au prins să-l părăsească. PĂUN-SCIO, P. 53. Palate, temple ... Din brațul nopșii prinđ a se desface. NECULȚĂ, Ț. D. 17. Doamnele grăbit au prins Să se gătească. COȘBUC, P. I, 54. Se dezgustară de astfelii de școli și prinseră a le părăsi. SBIERA, F. s. 146. În sobă focul prinse a dadui. DUNĂREANU, CH. 111. Prinșără-n hohote lungi a ride toți zeii. MURNU, I. 21. Prinđ mai aprig În vecini să latre ctîii. GOGA, P. 95. Carpații prinđ în zare să se șteargă. IOSIF, P. 16. Cum stăteau așa numai ec prinse să abua rească un vînticel fierbinte. GÎRLEANU, N. 36. Lume-2

prinsese a forfoti iarăși pe stradă. REBREANU, N. V. 9. Trenul prinsese a-și domoli mersul. MIRONESCU, S. A. 132. Stătea, ca un pânjen înție, prinsese să-și lese pânza ca de umbră. CAZANAN, V. 62. O lufetegețe vază prinsese să lumineze vasilul timp de ruine. GALACIION, A. 396. Lăunduchele au prins a citiți. BRĂNESCU, O. A. I. 43. O găplă prinsese să-afioare Umula la singurătate. TOFINOȘ, A. T. B. 65. Prinsese a face planuri pentru viața ei ... cu început. STĂNOIU, C. I. 155. Spre văjmușele colorați Prinsese laal să se caște. LISNEN, V. H. S. 510. Nănoagul de colea prinsese a rida. VLĂSCU, A. P. 58. Un fil de dozamăgăru prinsese, să mă umple. VOICULESCU, P. II, 63. Baciumele de ciros au prins a suna. SAMOILANU, O. I. 183. De cum prinsese a se deștătu viața în port, d'ci în picioate. BARI, S. M. 60. Furiă de cu început să se aduce ... Înti ciu puține, apoi pândăntul a prins să foșească. GĂLINESCU, C. O. 43. Am prins număidecăt a ne mișca, a ne da cu coalele. STĂNESCU, D. 289. Prinsese a cotobăi peste tot. V. ROM. februarie 1955, 186. Porumbii zărilor vor prinsese Pe neapărșul cerului să joace. BUCUR, V. 46. A prins a bubui viscolul. CAMILAR, C. P. 95. Au prins a se auzi dăntăuntru bușnele, icnete, gemete. GALAN, Z. B. 236. Prinsese să asculte diu răspateri, să deslușească pece pus. VINCĂ, L. II, 132. Se așază ... și prinsese să mă mustre. CONTIMP. 1956, nr. 483, 3/1. Totul prinsese să se stingă blind. V. ROM. august 1958, 51. Mari pășări prinsese Să-mjestrifeze timpul cu umbrele fegare. LĂBIȘ, P. 303. Cind ca se trezi, Prinsese a lucrina. ALEXANDRU, P. P. 47. Prind cocoșii a cînta. JARNIK-BIRSEANU, D. 163. Prinsese laptele a fierbe. BELIGANU, P. III, 25. Ea prinsese măntreba, Șezut-am cu cineva? DOINEI, 115. A prins a întreba ... de nu știu unde stă. STĂNCULESCU, B. 60. Ia ciomăgul ... și unde prinsese a mi-l eroi. ȘEZ. I, 261. Oile o prins a zbiera. IB. II, 17. Vai, vai, inima mea, Rău m-a prins a mă dărea. HODOȘ, P. P. 31. O prins a amurgi. ȘEZ. IX, 19, cf. GR. S. VI, 242. Codru prinsese a se rări. BALADU, II, 365. Inima-mi prinsese a plînge. FOLC. TRANSILV. I, 267. Stoi să-și prind a povesti. FOLC. MOLD. I, 138.

7. Refl. și refl. recipr. (Următ de determinări introduce prin prep. „cu” care indică persoanele cu care se intră sau care intră în concurență, în confruntare etc.) A se compara (cu cineva) din punctul de vedere al forței fizice, al capacității intelectuale, al stării materiale etc.; a se lua la întrecere, a concura; a se înfrunta (în întrecere, în luptă, în război etc.); a se măsura (5). V. b a t e, l u p t a. Cf. LB. Nu te prinde cu cei mai mari ca linc. I. M. Auzi, tu! Să se prindă cu cu mine! COȘBUC, B. 123, cf. id. AE. 22. Care din voi se prinde ... La trîntă voințescă Cu mine, mă flacă? BELIGANU, P. 62. Parca cerul ... te roagă Să te princi cu lumea-ntreagă. NICULEȚU, T. D. 95. Rămase lvingătoare vorba județii! Nu te prinde cu el. AGĂRBIȚIANU, S. P. 16. Nu fi-am spus cu să nu te prinză la cu mine la șterat? SBIERA, P. 261. Ce aveam să fac? Le-am răbdet că doară v-o să mă prind cu el. BELIGANU, P. II, 57. Dacă n-am năroc și minte Cu Dumnezeu nu m-oi prinde. FOLC. TRANSILV. I, 273. (F i g.) Feciorii oușci ... S-au prins cu moartea eruntă la luptă voințescă. ALEXANDRU, POEZII, 477. Pământuile, ursule ... M-ai ispitit Să mă prind la trîntă cu linc. BRAD, P. 51. ♣ Ex p r. (Regional) A se pîluda în cînt (cu cineva) = a) a lucera să enerveze pe cineva, a face la ciuda cuiva. Cf. LB, I. M.; b) a provoca pe cineva. Cf. ZANU, P. I, 386. (T r a n z.; regional) A-și prinde mîntea (cu cineva) = a lua în serios spusele cuiva, a-și pune mîntea cu cineva. F l e o m b a r b o t, N-o să-și prindă doară mîntea c-o femeie. COȘBUC, P. I, 247. Nu-l prinde mîntea cu copul. BĂRILESCU, P. P. 306. Nu-l prinde mîntea cu nebunul! UDUȘESCU, G. I. (T r a n z.; regional) A-și prinde treabă (sau vadul cu cineva) = a o păți (2), a da de bucluc, a intra în încercătură. L-aș fi strigat. Dar m-am temut că-î apucet Și-mi prind cu

necuratul treabă. COȘBUC, P. I, 242. În prinză vază! cu nebunul. IOVINESCU, S. 112.

8. Refl. și tranz. (Început și popular, de obicei urmat de determinări care precizează sensul: A se asocia sau a face să se asocieze, a se întovărăși sau a face să se întovărășască cu cineva (în vederea unei acțiuni comune); spec. a intra sau a face să intre în relații de rudenie, de dragoste, de prietenie cu cineva, a începe să devină sau a face să devină rudă, prieten etc. cu cineva. Ce se prinsese Constantin la Teodor și custră și cîmănt. BRĂNESCU, 180. Mihail ... prinsese ceruții, bobza fier, cămăra. MOXA, 387-35. Tare trebură lăc somni căci cu cine să prinde. ȚICHINOI MI, I, 237-17, cf. BRĂNESCU. Unul zice-î egă, celălalt spăter. Pe ce-ș prinsese glori, i-ăș lăc în d'ci! ALEXANDRU, I, 406, cf. I. M. Nu te prinde lor tovarăș. EMINESCU, O. I, 196. Spăimă-Prinsese ... se roagă de iertare și zice că se prinde frate de cruce cu Fiul lepei. CRIȘĂNGĂ, O. 161. Spre a seșă de moartă, precă mîi, unul din copăi rătăcst se prinde frate de cruce cu un altul din altă familie. MARIAN, I, 359. Lei jăc cu prea soroc, Să mă prind cu tu? COȘBUC, P. I, 179. Copul de pe la șap te sau opt ani lu sus lăoc să-și cante tonarăși, — să-și prindă tovarășii pentru umblănt cu colindul. PĂMELU, CR. 35. M-am prins tovarăș cu membrii acestei comisiuni. GALACIION, O. A. I, 137. Măi Măntene, măi pecine, Vină să te princi cu mine? ALEXANDRU, P. P. 396. Cu ce Zburător te-oi princi, cel-șorit de fi-ai stins? TEODORESCU, P. P. 339. Tăvăl, var, plăt-n căruță Și-a prins bucea o drăgălă. JARNIK-BIRSEANU, D. 43. Să cînti, cuce, cînt m-oi de-șă te prind frate de cruce. id. ib. 304. Ală de multă copă tu dărise Dumnezeu, et acum nu vată năoc să se prindă cîmătru și să-î bole. SBIERA, P. 187. Tu m-eri prins un alt drăguș. MARIAN, SA, 76. Abăi, mîntul de d'parte, Prinde-măc cu linc frate. BELIGANU, II, 85, cf. 93. Cine joacă lup pe spat? Prinsese cu drăcul frate. DOINEI, 283. Dacă-ai avut glînd te ducă La ce m-oi prins ibornică? ȘEZ. III, 19. Tăc-Frumos se prinsese frate de cruce cu omul cu pdră. FĂNDESCU, I, P. I, 39. Tineret lăc m-am prins. FOLC. TRANSILV. II, 249, cf. 41. (Refl. recipr.) S-au prins tovarășii bunt cu rîndănta Hirdul, fedeleșul și găleata. ARGHEZI, V. H. S. 262. Celșo de la Muntea ... Vin colca la Moldoveni ... Să ne prindem sotorii. ALEXANDRU, P. P. 315, cf. SBIERA, P. 178, 262. S-au lăsat de luptă și s-au prins frate de cruce. BELIGANU, P. V, 40. Îi răspunde că ... dacă prea, să se prindă anandoi frați de cruce. ȘEZ. II, 201, cf. ALB SN V B 1375-272. (I n t r a n z.; regional) Prind botală [la plug]. ALB SN I B 16-250. Prind la un loc [la plug]. ib. h 16-571, cf. A. H. J. ♣ Ex p r. (Refl.) A se prinde în sîmbră sau (i n t r a n z.) a prinde în ortăcie (ori în, de sîmbră) sau (T r a n z.) a prinde tovarășie = a se întovărăși. Prinde tonarășie cu cîndănt și, prin concursul lui, reintră în regiunile acele lăcintătoare ale poeziei. ALEXANDRU, S. 197. Spăsu-ș-am să nu vă prindeți voi tu sîmbră cu călugărul acela? BELIGANU, P. II, 66. La acea bostăndărie prinsese tonarășie și tatol mōrici-tale. ȘEZ. IV, 4, cf. ALB SN I B 16.

9. (Predomină ideea de formare, de constituire, de trecere dintr-o stare în alta) I. Refl. (Regional; despre apă) A îngheța. Cf. LB. Începe a se prinde apa rîrtilor. I. M. Vîno mă, s-a prins gîrla. ALB II 705. ♣ (Despre gheață) A se forma (ca o crustă). Rîdică oăleuta și o răsturnă peste gheața de cîteva degețe ce se prinsese în jlyceabul de lincă fîntînd. REBREANU, I, 195. ♣ I n t r a n z. (Rar; despre anumite substanțe) A se solidifica. Ceara a început a prinde pe deasupra. I. M.

2. Refl. (Despre laptele dulce) A se transforma în lapte bătut sau în iaurt, căpătînd un aspect consistent; (despre unele preparate culinare) a căpăta consistență, a se încheaga, a se coagula. Zeama ... o pune la răcăală ca să să prinză pîfite (n. 1749). GER II, 43/19, cf. LB. Nu știu de ce laptele nu

se *prinde*. LM. *Punea mama laptele la prins*. CREANGĂ, o. 203. *După un ceas aproape de la punerea laptelui la prins, se ridică deasupra la gura oalei ... smîntîna*. PAMFILE, I. c. 22, cf. 21. *Strecura laptele în oalele de prins*. REBREANU, I. 319. *Am descoperit o serie de oale negre cu lapte de vacă pus la prins*. BRĂNESCU, A. 146. *Se toarnă compoziția peste fasole și se dă la cuptor. Se ține pînă se prinde ca o omletă*. S. MARIN, c. B. 167. *Laptele de vacă se pune în oale la prins*. CHEST. v/126. *Și-n plăcinte n-afi pus brînză* *Și zăgnată să se prinză?* FOLC. TRANSILV. I. 246. < > E X P R. (TRANZ.) A *prinde cheag* = a) (despre oameni) a începe să se instărească, să se chivernisească. Cf. LM, ZANNE, p. III, 520. *Dacă nu curge — pică. Pînă ce prinză cheag. Astăzi cu gazetăria se cîștigă bune parole*. C. PETRUSCU, c. V. 125. (Ref. l.; cu schimbarea construcției) *Curțile noastre le ingrădîrăm, casele să și/uiră ... și cheagul să prinse, veselia se împărștie*. DELAVRANCEA, s. 227; b) (despre conversații) a începe să se desfășoare, a se încheia. *Repede, vorba prinse cheag*. GIRLEANU, n. 37. ♦ TRANZ. fact. (Rar; complementul indică laptele dulce) A face să se transforme în lapte bătut sau în iaurt și să capete un aspect consistent. Cf. LB, LM. ♦ TRANZ. (Prin Olt.; complementul indică mîncăruri) A potrivi consistența (și gustul), adăugînd ceva care face mai consistent. *Și de-acilea o prind [ciorba] cu un pie de făină*. GL. OLT. *Noi o prindem cu ou, ciorbița*. ib.

2. Refl. (Regional; despre pline) A se rumeni (Petreștii de Jos — Turda). ALB II 4 004/250. *Anu s-o prins pîta făin*. ib. < > E X P R. A nu i se *prinde* (cuiva) colacii = a nu reuși ceva ce și-a propus. Cf. I. CR. VII, 154.

3. Intrans. A suferi efectul unei acțiuni exercitate asupra lui. *Își făcuse părul permanent, și uite că două șuvițe nu prinseră*. v. ROM. mai 1956, 30.

— Prez. ind.: *prind* și (învechit și regional) *prinț*, (regional) *pring* (AL VI, 189); perf. s.: pers. 1 *prinsei* și (învechit) *prinsu* (BIBLIA 1688, 123/16), pers. 4 *prinserăm* și (învechit) *prinsem*, pers. 5 *prinserăți* și (învechit) *prinset*; prez. conjunct.: pers. 1 *să prind* și (învechit și regional) *să prinț*, pers. 3 și 6 *să prindă* și (învechit și regional) *să prință*. — Și: (regional) *prindea* vb. II, (învechit) *prînde* vb. III.

— Lat. pre(h)ndere.

PRINDEĂ vb. II v. *prinde*.

PRINDEMÎNĂ adj. v. *preîndemînă*.

PRÎNDERE s. f. Acțiunea de a (se) *prinde* și rezultatul ei.

1. (Popular) Înțelegere, pricepere. Cf. *prinde* (II 1). Cf. LB. *Tractoriștii erau preocupați de prinderea înțeleului cârșilor*. MIHAI, o. 193.

II. 1. Oprire, reținere a cuiva (cu forța); spec. capturare; arestare; prins¹ (I), (învechit) *prinsoare* (I 1), *prinsură* (I), Cf. *prinde* (III 1). Cf. LV, BĂRCIANU, v. *Trînderca loșilor*. DL. ♦ (Regional) Faptul de a-și învinge adversarul (la jocul de șintar); (regional) *prinsătură*. *Namărul prinsăturilor (prînderilor, rămîncilor) se însemnă de o parte și cine are la urmă cele mai multe, acela e cel mai vrednic*. PAMFILE, J. I, 36.

2. Oprire, reținere a ceva cu mîinile (pentru a nu cădea, a nu izbi etc.). Cf. *prinde* (III 3). *Cele două celine se desemează prin tragere la sorți, una la bătaie și cealaltă la prindere*. SP. POP. 1950, nr. I 744, 2/1.

3. (Învechit și regional) Avere, avut, avuție; posibilitate materială. *Nearînd cu nici o prî[n]dere cu să poți plăti ... mă rog ca să faci cinstita Cumpănie milă de mine să mă ajute* (a. 1780). JORGA, s. D. XII,

102, cf. LB, PAMFILE, c. T. 353, PAȘCA, GL. 49. < > L. o. c. a d j. Cu *prindere* = bogat, avut, înstărit. *Cei mai sirimani, ba încă și cei mai cu prindere, bucurăși curăță rădăcinile ... arburilor*. ECONOMIA, 13/19, cf. PAMFILE, c. T. 353, LEXIC REG. II, 52. ♦ (Neo-bișnuit) Valoare. *Fata privea rece la perle și inele, Căci toată bogăția și prinderea din ele N-aveau altă farmec, ca ochii vii și dragi A pagului*. COȘBUC, p. II, 198.

4. (Rar; în expr.) A avea *prindere* = a avea de lucru, a se ocupa cu ceva, a avea o ocupație. *N-am nici o prindere pe aici*. CONV. LIT. XLIV₂, 3.

5. (Prin Transilv.; în sintagma) *Prinderea postului* (*Paștelui*) = lăsata secului. Cf. CONTRIBUȚII, III, 136, MAT. DIALECT. I, 77.

III. (Rar) Fixare, atașare, legare; (concretizat) ceea ce servește pentru a fixa, atașa, lega. Cf. *prinde* (IV 1). *Mușchiul radial intern ... are tot acele prinderi ca și încovoltorul superficial*. KNEZULESCU, A. 220/22. *L-am văzut cum se ridică chinuitor, potrîvindu-și cu teamă piciorul șehilor, sărit din curele. N-am știut ce să fac. Trebuie ... să-i ajut la prinderea piciorului?* SAHIA, n. 62.

— Pl.: *prinderi*.

— V. *prinde*.

PRINDILIC. -Ă s. m. și f., adj. (Regional) (Copil) ager, vioi (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *prindilici*, -ce.

— Etimologia necunoscută. Cf. *prinde*.

PRINDOĂRE s. f. (Transilv.) Avuție, bunăstare; condiție materială (de un anumit fel); stare socială. Cf. CADE. *Au făcut ospățul vesel, dar cam săracăcios, după cum îi era omului prindoaarea*. MIHA, I. B. 225, com. din BEIUȘ, PAȘCA, GL.

— Pl.: *prindori*.

— Cf. *prindori*, *prinde*.

PRINDORÍ vb. IV. TRANZ. (Prin vestul Transilv.) I. A acorda un ajutor material, a împrumuta cu bani. *Știu că ai bani ... și cred că m-ai putea prindori de amu pe așoi, dacă ai vrea*. LVC. III, 332.

2. A lucra, a munci (ceva). Cf. TRABA, c. N. 257.

— Prez. ind.: *prindoresc*.

— Cf. *prindoaare*.

PRÎNGĂ s. f. (Prin Ban.) Fiecare dintre cele două lemne puse de-a curmezisul peste capetele toitelor, la carul pentru transportat cereale. Cf. CDDE, ALB SN I h 62/36.

— Pl.: *prîngi*.

— Etimologia necunoscută. Cf. *pârîngă*.

PRÎNGITOĂRE s. f. v. *prîngitoare*.

PRÎNGUȚĂ s. f. (Prin Ban.) Fiecare dintre cele patru scindurele care se prind de marginile pereților laterali ai unui stup, pentru a-și da mai multă stabilitate și pentru a oferi posibilitatea unei mai ușoare mișcări. *La părătele cel de dreapta și cel de stînga sint prinse, deasupra și din jos, patru prînguțe și în mijloc un șfircel pentru țînera fagurilor întărit*. TOMIĆ, c. A. 48/3. *Aceaste așa prinse 4 prînguță fac două slujbe, una la ridicarea și mutarea stupului ... altă cînd vin mai multe magașinuri unul preste altul a sta, stau mai bine*. id. ib. 49/21, cf. 39/11, 55/25.

— Pl.: *prînguțe*.

— Prîngă + suf. -uță.

PRINOÍ vb. IV v. *prenoi*.

PRINÓS s. n. I. (În ritualurile religioase, mai ales în anticăitate) Ceea ce se oferă ca dar (în semn de venerație, de mulțumire, pentru realizarea unui scop etc.) unei divinități, unui sfînt etc.: jertfă, ofrandă. (Învechit) *mlntuire* (2), *plعون* (1). (Înve-

chit, rar) primeală (2). *Grasul eumândariloru lă mîncă și beți virul cărmujurele (prinoasele cv) lor?* PSALT, 317. *Nu e în vremea aceasta giude și proracu și purtătoriu, nece toate arsele, nece cunândari, nece prinoase, nece așumari, nece locu să giurgheimu între lire și se așlămu meserare.* ib. 328. *Cu iubire de oameni prinos de roduri caută de la noi, drept a noastră bună primire.* CORESI, I.V. 419. *Vor face pomcană mie și prinosul și leturghie și luminaire (cca 1580).* CUV. D. BĂTR. II, 155/10. *Suflet smerit, mare jărtvă iaste lui D[um]nezeu, mai vrtos de toate prinoasele-i iaste lui priimită (a. 1612).* GCR I, 99/18. *Să-i cinstim... prinoase de toată roada aductă.* DOSOFTEI, V. S. [prefață] 27/26. *Nu este în vremea aceasta... nici ardere de tot, nici jertfă, nici prinos, nici tîmție (a. 1784).* ap. TDRG, cf. LB. *Se-arată zeia Cipris, prinoasele-și s-adune.* BOLLAC, o. 82. *Un jude calcă legea... În urmă dă prinoase cu scop să amușească Simfira conștiinței ce-l muștră nenecată.* MUREȘANU, p. 51/7. *Un lempiu dumnezeiesc Unde muncitorul vine Prinoasele să-și incline.* ALEXANDRESCU, o. I, 131. *Moștele stîntului... se conservă pînă astăzi într-un seamp sicriu, acoperite de prinoasele credințașilor.* HASDEU, I. C. I, 80. *Pe altar prinos depune Cartea sa de rugăciune.* ALECSANDRI, POEZII, 597, cf. BARGIANU, V., CIHAC, II, 292, LM. *Chitarile și tîmția și juncanul ce-am jertfit, Fie-le prinos din parte-mi zeilor ce-au ocrotit Pe Numida.* OLLĂNESCU, II, o. 112, cf. ALEXI, V. *Lui Apalan închină jertfiri, ceatombे depline Numai din capre și boi... Iară prinosul la cer ajunge-nu rotacole de fumuri.* MURNU, I, 12, cf. 6, TDRG, ȘĂINEANU, D. V., CADE. *N-ai găsit prinoase s-aiuci nici unui zeu.* ARGHEZI, VERS. 361. ♦ (Prin lărgirea sensului și în contexte figurate) *Nu mai vin ielele-n sat De cînd un anchiaș bătrîn A învîțat pe român Să nu puiе lor prinos.* I. VĂCĂRESCU, p. 317/8. *Mergi drept la ei, tu, Despot, ca să le duci prinos, Lui Vodă a la spadă și Brațu-ți credințaș.* ALECSANDRI, T. II, 92. *Mulle neamuri au depus prinoasele închipuirii și măiestrii lor pe acest pămînt.* ODOBESCU, s. II, 252. *Am trecut prin toate umilințele amarnici Și muncă, luermi și juncle, mi-au fost prinoasele zădărnici.* MACEDONSKI, o. I, 217. *Din fund aleargă pîrlău... s-aducă Bistriței stăpîne prinosu-i de unde.* VLAHUȚĂ, s. A. III, 327. *În barbă lor cîruntă de amurgul, Ei strîng prinosul lacrimilor sfiate.* GOGA, POEZII, 20. *Am venit să-ți spun, domniță, cîtă jale pe la mine-i! Vîno, să reverși prinosul, bucuriile luminei.* EFTIMIU, I, 11. *Fieca picura-va din larg de zări albastre Prinos de bunălat pe sufletele noastre.* TOVÎNCEANU, p. o. 105. ♦ (Învechit și regional) *Cecea ce se dăruiește în amintirea morților, pomana (II I): spec. colae (mare) oferit preotului (sau credincioșilor) la înmormîntări, la parastase sau la anumite sărbători religioase. *Urile ce acelea să facă toată treaba biserică și prescuri și prinos.* PRAY. GOV. 167/6, cf. 417/12, ANON. CAR. *La mormînt am fost, Piladî, cînd te așli priveghînd... Și prinosul ce-l dedeasem tîntu lucrămîi în spălam.* BILDIMAN, o. 45/14. *Prinoasele aduse pentru ușurarea sufletului răpasatului, precum: colaci, alămăi, smochine, colivă și altele.* CONV. LIT. V, 131. *La șese săptămîni fecem un prinos cel o pită d'e mare.* ARIL. FOLK. V, 132. *La poportrea dăbului sînt sau duminică rusaliilor, tași oamenii due prinoase la biserică.* II H 40, cf. BIRLEA, L. P. M. I, 131. *La sîntu Niculae se due (la biserică) colaci care se numesc prinoase.* ALB I 777/96, cf. 777/799, ALB II/I h 172, 176/284. *Fac acasă prinos.* ALB II/I MN 89, 2 712/284. *Fecî colac di grău... [Se dă] prinos la popă.* ALB II 63, cf. 51, 325, MAT. DIALECT. I, 89. ♦ (Rar) *Ploc (2) dal unui stăpînitor; p. gener. dar; recompensă. *Cît pentru marele vistor ti dus la vodă cu prinosul obicinuit.* ALECSANDRI, T. I 387. *Autoritățile țrugului... nu mai avură altă treabă decît să supravegheze și să împărțească prinoasele generos izvoitile.* GALACTION, o. A. I, 275. *Poporul, blînd, primise pămîntul drept prinos.* ARGHEZI, VERS. 395.**

2. *Sacrificiu făcut în slujba unei cauze, a unei idei etc. *Noti stătem lucrarea lui, și dentr-însul și accelora lutororu e rod și prinos sufletec.* CORESI, I.V. 355. *Aductundu-te jărtvă fără de pritonă și prinos precă curec.* MINELUL (1776), 183²/26, cf. 22¹/3, 58²/25. *Satan... Pe-altarul tău m-aduc prinos.* MACLEDONSKI, o. I, 149. *Căși oameni... din prinosul propriei lor vieți, caută să aducă mîngiere celor abiciți.* VLAHUȚĂ, o. A. 434. *Pentru morți și-ul lor prinos, noi vrem pămînt!* COȘBUC, p. I, 208. *Unde este prinosul de muncă, de generozitate și de lăpti, pe care trebuia să-l aducă societății noastre colegii mei?* GALACTION, o. 336. *Îți aduc cugtel meu... Viața mea... Partidule, primește prinosul meu!* V. ROM. octombrie 1954, 5.*

3. *Omagiu (2) adus cuiva în semn de devotament, de admirație, de recunoștință, de mulțumire etc. *Cătră cine altul s-ar cădea mai cu cuvîntu a să înșăfoșă cartea aceasta și a să aduce prinos ostenelelor mele?* PRAYILA (1811), I/6. *Ea s-a înclinat respectuos dinaintea lor, le-a dat prinosul cuperit de admirație.* ALECSANDRI, T. II, 47, cf. 302. *Ma sînt cum fericit... a-i aduce, prin aceste rînduri, cel dintîi prinos de mulțumire.* ODOBESCU, s. III, 315, cf. A. *Tinerimea universitară... dorea să aducă... prinosul ei marelui erou al naționalității noastre.* CARAGIALE, o. I, 217. *Bățoarea-i astăzi al noastre prinos.* COȘBUC, p. II, 275. *Din mîlnirea lui stinguratică să înalte prinos de pomenire pentru acești îndepărtați robi.* MIRONESCU, s. A. 129. *Ca prinos indestruțibilei noastre prietenii... m-a proclamat, pe frontispiciu, cadirector.* GALACTION, A. 51. *Aduc prinosul meu de recunoștință nespălașilor care mi-au fost tovarăși credincioși de joc.* BRĂNESCU, o. A. II, 60. *Să înclinăm prinosul ei fără de zăbavă... tineretii cebi de-a jururi procurate.* ARGHEZI, s. V, 31, cf. id. VERS. 385.*

— Pl.: prinosuri și (învechit și regional) prinoase.

— Din slavonul ПРІНОСЪ.

PRINOSÍ vb. IV. (Învechit) A aduce prinos (I). *Acest potir îl înclina și-l prinoasește mîria sa... sfîntei mînăstiri (a. 1716).* IONGA, s. D. XVII, 165. ♦ Refl. pas. *Jertfă curată se prinoasește lui Dumnezeu (sfîrșitul sec. XVIII).* GRECU, p. 352. ♦ A oferi ca dar, ca omagiu. *Eu aș fi jărtvit aurdînd toată averea mea ca să dăbîndesc descoperirile aceste ce astăzi le prinoasec publicului.* VEISA, I, II/8.

— Prez. ind.: prinosesc.

— V. prinos.

PRINPREGÎR adv., prep. v. prîmprejur.

PRINPREJÎR adv., prep. v. prîmprejur.

PRINS¹ s. n. I. *Oprir, reținere a cuiva (cu forță); spec. capturare; arestare; prindere (II I), (învechit) prinoare (I I), prinsură (I). Cf. prinde (II I). Cf. ST. LEX. 171¹/1, DDRF. *Scriptorial... meșter je tot regimentul în prinsul puilor, îi aduc a, sora, ... pîrlăli.* CAMBLAR, s. I, 31, cf. D1, DM. ♦ *De-a prinsul sau de-a prînslea* = numele unui joc de copii în care un copil aleargă să prînda pe cei din jur care fug; (regional) de-a prînde-mă. Cf. PAVELLE, J. I, 31, II, 2, 19. *Cîrdurile de copii... se jucau de-a prinsul.* SAVOVIANU, o. II, 202. (Regional) *D-a pã (sau prã) prînsă* = oină. ALB SN V h 1292/76. ♦ Spec. *Pescuit (I). Prinsul păstrăvilor în acest mod este un sport favarit al călugărilor.* ANTIPA, p. 90.*

2. (Învechit, rar) *Pondere la jug. *Înett iaste pentru rîndul prinsului, cei mai iuși și zoi mari la coarne se prînd dinasfară, iară cei mai lenși și mai mici la carne de cătră om.* ECONOMIA, 81/25.*

3. (Învechit, rar) *Pariu (I). Cf. 1000.*

— Si: (regional) prînsă s. f.

— V. prinde.

PRINS², -Ă adj. I. I. (Ades.a substantival) (Om) lipsit de libertate, care este făcut prizonier, care est

arelat, luat captiv. Cf. **prinde (III 1)**. Deaci lu afliau prinsu elu dereptu intrebatul legeei lor. COD. VOR. 56/1. Tremesu-m-au ... să propoveduiesc prinșor lăsociune. CORESI, TETR. 122. Temniciorul deade pre tofi prinșii tn mina lui. PALIA (1581), 162/2. Văzu feate multe și bărbai ... tn șeică legați ce-i ducea prinși. DOSOFTEI, v. s. septembrie 267/5, cf. ANON. CAR. Așa un chinuți și pre ceilalți prinși. ȘINCAL, BR. II, 305/11. Cilor prinși dele moarte sureapă. BUDAI-DELEANU, T. 155, cf. DILU, LD. Oastea garnizonului ... s-au luat prinsă. AR (1829), 57/26. Temnițele și forterețele gem și nu mai pot încăpea mulțimea prinșilor. CR (1816), 223/52. Prinșii de război să se întoarcă de la unii la alții, fără nici o răscumpărare. BĂLCESCU, M. V. 213. Țara pustindu-se adese, ... domni o timporau cu prinșii ce luau de la vecinii lor. NEGRUZZI, S. I, 193. Oriet de splendidă fuse oferta prinșului agă, totuși cozacii nu se lăsară a se corumpe. HASDEU, I. V. 119. Veni un ordin să se libereze cea mai mare parte din prinși. BOLANTINLANU, O. 263, cf. 264. El mină îndată pe prinșii săi la Zlotna. ODOBESCU, ap. DDRF. Numărul prinșilor era tivă de sumă. XENOPOL, I. R. IV, 58, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. În ajunul ducerii sale, cu prins de război, spre Constantinopol. IORGA, L. I, 138. Intrarăm tn Halici cu vro trei mii de prinși. DELAVRANGLA, O. II, 30. Atita ne-a trebuit: un prins. De la dînsul vom astu noi multe. SADOVEANU, O. II, 15, cf. V. 500. Gîndiți-vă că prinșii stut sus ... tn mina trădătorilor. CAMIL PETRESCU, O. II, 465. Căii voinici ai celor prinși erau ... osteniți. STANCU, N. A. I, 205. Ordonă să fie scoase lanțurile de pe mințile prinșilor. VORNIC, P. 204. Voinicu ... zace la temniță prins. ȘEZ. VIII, 178. ♦ Fig. Eu, Pavel, stut prinsul lui [I]s[us] H[risto]s pentru voi păgînii. N. TEST. (1618), 2597/22. ♦ Expr. A se da prins = a) a se preda (2). Garnizonul cu declăruit că nu se va îndupleca niciodată a se da prins. AR (1829), 57/14, cf. 581/3. În umă și Verde s-au dat prins. ASACHI, I. 259/30, cf. DDRF. Asmuțim lumea asupra unui gardist care se luptă cu un pungaș ce nu se dă prins. BRĂDESCU, O. A. II, 347. Nu dați, fraților, nu ne omorîți! Ne dăm prinși. SADOVEANU, O. V, 496, cf. II, 117. Dați-vă prinși, ... ne-a strigot unul. STANCU, N. A. I, 79; b) (regional) a se recunoaște învins, a ceda. Ți-a venit rîndul să te măriți și dumneata! zise flăcăul. Făți se căznea, se succa, ... dar tot nu vrea să se dea prinsă și ceru un răstimp d-o noapte și a doua zi să ghibcescă. STĂNCULESCU, B. 146. ♦ (Despre animale) Care a fost capturat, vînat.

2. Atașat, fixat de ceva. Cf. **prinde (IV 1)** Îndată ce puseră [cîinii] gura pe ea, rămaseră împietriți și cu gurile prinse de lina mioarei. ap. TDRG. Să nu sufle tn coporul cu pine, că face copilul cu limba prinsă. MARIAN, NA. 12. ♦ Expr. (Regional) A-i fi cuiva graiul prins = a nu putea vorbi, a fi mut. În cap ochii să i se-ntoarcă Și să-i fie graiul prins. ALECSANDRI, P. I, 7. (Popular) A fi cu brațele prinse = (despre o femeie) a avea copil mic. Cf. ZANNE, P. II, 21, CIAȘANU, GL. (Învechit, rar) A fi prins de lîmbă = a fi amețit de băutură. Cf. DDRF.

II. 1. (Despre oameni) Care are mult de lucru, cu multe treburi; ocupat (II), absorbit, (Învechit) cuprins. Cine are strînsoare și auzițe pușină nu taste așa prins și finut de aceea. CORESI, I.V. 311. Illății așteaptă pe timp ... fiindcă oamenii stut prinși. PAMFILE, A. R. 224. Săptămîna asta stut prins, n-am să pot. CĂLINESCU, B. I. 193.

2. Cuprins, copleșit de o stare fiziologică, de o boală, de o stare sufletească etc.; s.p.e.c. Îndrăgostit. Cf. **prinde (VII 2)**. Vai, inima mea cea prinsă ... Cum ești de foc trist aprinsă. BĂRAC, A. 55. Părea că nu bagă samă că e lîngă o frumuseță ... care ... dovedea ... sau că inima lui era prinsă sau că era un nesimțitor. NEGRUZZI, S. I, 37. Fraza aceasta ni-l arată pe Tudor cu gîndul prins tn nădejdea marilor prefaceri pentru țara sa. OȚETEA, T. V. 110. La tuceput

nimeni nu bănuia ct de prinsă era [pentru flăcău] și cum se împotmolea tot mai rău zi de zi. CAMIL PETRESCU, O. II, 294. ♦ (Substantivat) În zări, departe-n funduri, un cal s-a arătat ... Și galbin călărețul ca prinsul de lîngoare. COȘBUC, P. II, 196. Ce tremur ca un prins de friguri? DELAVRANCEA, O. II, 323.

3. (Despre încheieturi, articulații etc.) Anchilozat. Piciorul lui Ștefan obrîntește. Încheieturile lui sînt prinsc. DELAVRANCEA, O. II, 33.

4. (Rare) Ocupat (I 2). Cf. **prinde (VII 7)**. Eram dator a rămînea tn școală încă un an ori ca învățător, ori ca ajutor la școala practică. Dar acele locuri erau prinse. BREZOIANU, I. 33/10. Toate scauncle stut prinsc. ap. TDRG. Vagoanele sînt prinse, soldații tn permisii agricole. C. PETRESCU, I. I, 8. Găsînd moara prinsă, el se așeză ... ușteptînd să-i vie și rîndul lui. FUNDESCU, L. P. II, 93.

5. (Popular; despre recipiente) Umplut, plin. Oalele prinse (ocupate, umplute) cu lapte trebuie să stea la răcoare vara. PAMFILE, I. C. 22. Butoiul meu e prins cu niște rachiu. CIAȘANU, GL.

III. 1. (Învechit, rar; despre apă) Înghețat. Cf. **prinde (X I)**. Cf. LB.

2. (Despre laptele dulce) Transformat tn lapte bătut sau tn iaurt, cu un aspect consistent; (despre unele preparate culinare) care a căpătat consistență, încheșat, coagulat. Cf. **prinde (X 2)**. Cf. LB. Din lapte prins se face lapte bătut. LM, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. Se dă la captor și se fine pînă ce tot siropul a fost absorbit și calafitul este bine prins. S. MARIN, C. B. 272, cf. II XV 425, CHEST. V 109/87, ALB SN II II 415. Cine s-a fript o dată cu ciobur fierbinte, suflă apoi și tn lapte prins. ZANNI, P. II, 556. ♦ (Despre unele mîncăruri) Care a fost expus prea mult la foc și a format tn fundul vasului o crustă necomestibilă ori a căpătat un gust neplăcut de aliment ars, afumat; (regional) păpărazit.

3. (Regional; tn sindagma) *Oelșori prinși* = colțunasi (Ciocănești - Valra Dernei). Cf. ALBM 85: III h 383/365.

- Pl.: *prînși*, -se.

- V. *prînde*.

PRINSĂ s. f. v. prins¹.

PRINSĂTURĂ s. f. (Regional) Faptul de a-și învinge adversarul (tn jocul de șintar); (regional) prindere (II I). Cf. PAMFILE, J. I, 36.

- Pl.: *prînsături*.

- Prins¹ + suf. -ătură.

PRINȘIONER s. m. v. prizonier.

PRINȘIONIER s. m. v. prizonier.

PRINȘIP s. n. v. prîncipul.

PRINSOARE s. f. I. 1. (Învechit) Prindere (II I). După prinsoarea botezătorului, tn Ioan, ... Andrei se întoarse intru al lui meșterșug. CORESI, EV. 210. Miercuria s-au locmit post pentru prinsoarea lui H[risto]s, etud s-au dat tn minile ucigușilor. PRAY. GOV. 1247/10. Pavel într-acest oraș multe scrbe și prinșori și bălăi păși. N. TEST. (1618), 2637/19, cf. 1667/19, ST. LEX. 1717/1. Prinsoarea lui Vișnovelchi așa s-au timplat: fiind bolnav, ... l-au legat bine și l-au dus tn Botășcani. N. COSTIN, L. 472, cf. 381. Atance, la prinsoarea ucelor turci, s-au umplut de-au perit una turca. NECULCE, L. 215, cf. 196, ANON. CAR., LIX. MARS. 191. ♦ Fig. Socoteam că tu ești numai omeneasca fericire ... Dar umbra prinsoare are? COȘBUC, P. 152. ♦ (Priv Bucov.) Efort, încordare a unui animal pentru a duce o povară. Cf. LEXIC RLG. 115.

2. (Învechit și popular) (Stare de) captivitate; p. ext. (concretizat) temniță, închisoare, pușcărie. Ai miluit vru om tn pri[n]soare? COD. TOD. 214. An

înfeles că iaste în prinsoare la dumilvoastre acel om carele eu ucis pe fratele nostru (inceputul sec. XVII). ROSETTI, B. 63. Ioan, auzind din prinsoare (Inchisoare în 1938) faptele lui H[risto], trimise doi den ucenicii lui. N. TEST. (1618), 117/14, cf. 313⁷/12. Pașea, să nu fie aflat îndămină o luntre mică ..., ar li cădută la prinsoare. M. COSIIN, O. 48. Ne-ai scos din lof și de la prinsoare. DOSOTLI, PS. 438/11, cf. id. v. s. septembrie 26⁷/7. Au mers și un pașă ... de au scos pe luncii ei robifi de aice din Iași, cartii ti prinsăse Dimitrașco Vodă, și pre alfii ce căzuse în prinsoare la moscali. MUSTE, LLI. III, 55/17. Ștefan Vodă ... și cu fiii sei ... fură duși la Constantinopol și aruncafi în prinsoare (sfârșitul sec. XVII). MAG. IST. V, 184. Văzînd răutățile și faptele mele mărturisită, dumneolui m-au pus în prinsoare (a. 1729). IORGA, S. D. XII, 33. Mă va băga în prinsoare, de voi rămăneo dorol (a. 1750). id. s. n. 105. Pre Bișila ... l-au pus la prinsoare, nici l-au slobozit pînă ce n-au plătit 100 de sunji de aar. ȘINCAI, HR. I, 82/17, cf. 204/17. Hanza, de cetele manlene Impresurat, cade la prinsoare. BUDAI-DELEANU, T. 171, cf. DRU, I.B. Întruînudu-se de la Palestina cădu în prinsoare ducului de Austria. SĂULESCU, HR. I, 206/19. Tribunalul ... ostîndi ... pe doi bandifi la moarte, iar pe ulfi zece la prinsoare de zece ani în fiare. GT (1839), 47²/4. Li se permise și lectură de cărți, pe care inspectorul prinsorilor nu le-ar afla periculoase. BARIȚIU, P. A. II, 638, cf. I, 491. POLIZU. Întru-o dimineața ... La poarta prinsoarei sta o sante grea. MUREȘANU, P. 221/18. O rază de lumină la robul din prinsoare ... Ce dulec va să-i fie. F (1867), 235. Împărătu-a cunoscut Copilașii ... Pe-a lor maică doritoare El o scoate din prinsoare. BOLAN-TISLANU, O. 92, cf. 110. Prinsoarii își fec plîmbările pe cărăra principolă din giurul pinsorii. F (1891), 379. Trece în Brașov, pe care-l pradă cîmpul, ducînd în prinsoare întregul snat al orașului. NINOPOL, I. R. III, 97. Și-n loc de turn, acolo el a durat prinsorii. GOȘBUC, P. II, 179, cf. 190. ALEXI, W. Fătul se trezi c-o zînă aducînd un ciob de apă și vărsîndu-l lîngă dînsul din prinsoare vād că-l scapă. EFIMIU, I. 120. Un prietîn genovez ... sta la un intrăce în prinsoare așteptînd banii de la fara lui, ea si se răscumpere. SADOVEANU, O. XI, 262, cf. XI, 321. Voinicul pete-n prinsoare Cu minuri în legătore. POMPLIU, B. 81. Doar scap și eu din prinsoare ... Să mă vād iară-ntră brazî. JARNIK-BIRSIANU, D. 289, cf. 270. Tu-n ulfiă, lo-n temniță; Tu la soare, lo-n prinsoare. MINDRILESCU, I. P. 98. Frunză verde de cicoare, Pier feciorii în prinsoare. MARIAN, INS. 118. M-au dus și la robie ... În temniță, în prinsoare, Sa nu mă vād rază de soare. RETEGANUL, TR. 21. Totă lumea-i slobođa, Nămai eu stînt la prinsoare Cu ferele de picioare. BIBICESCU, P. P. 169, cf. 128, 293. BUD. P. P. 19. Șăd eu l'șin'e, mîndră floar'e, ... Și nu mă l'em d'ze prinsoar'e. DEN-SUSIANU, T. II, 185, cf. T. PAPAHAGI, M. 106. O pîcat în prinsoare. ALR I I 427/313. < (Prin lărgirea sensului) [Păunul] să zîmcește ea să zboare și rămîne în prinsoare. BĂRAC, A. 16/20. < Fig. Vă fii în inema mea, într-această prinsoare a mea. CORLIȘI, AP. DHEL II, 469. Dac-ul nostru suflet ... se lăpește, De ce nu eadut pacea îndolă în mormînt? ... Dor dacă dimplovă, spărgînd a lui prinsoare, Nc-muritor, s-avîntă ... Eu tîncă voi să mor. BOLINTINEANU, O. 199. Acol ... domolește turbatele volburi ... Și negre fartuți, și le fînc-n prinsoare. GOȘBUC, AE. 12.

3. (Regional) Loc de unde cineva pescuiește cu erlsnicul. Cf. PAMFILL, VĂZD. 177.

4. (Regional) Avere. Cf. DDRF. Înecărafi tot ce avefi în cor și venifi tofi cu toată prinsoarea noastră la biserică. ap. TDRG. Neamul măi mic, adecă cel măi pufin numeros, va avea cuprînsul sau prinsorile măi mari. PAMFILL, A. R. 17. Umbă racul sa se-soare și n-are nici o prinsoare. ȘEZ, II, 199. Am venut aice pe locurile-acestea, da' greu (vom) duce-o ea n-avem nici o leaca de prinsoare. VASILIU, P. L. 250. < Loc. a. d. j. Cu prinsoare = (despre oameni) avut, bogat, înstă-

rit. Foto unui razeș cu prinsoare. ap. TDRG. < (Învechit, rar) Sumă plătită ea arendă. Le-am dot muntele Bălescu în subat ... să aibă a-l fînca cest munte cît le va fi voie ... însă și prinsoarea muntelui galbeni doozăci și doauo (a. 1778). IORGA, S. D. XIV, 96.

11. Nume dat mai multor obiceice sau parfi ale acestora care servese pentru a prinde (IV), a fixa, a sprijini etc. ceva:

1. (Prin sud-estul Ol.) Ar. de prins pârul. cv 1951, nr. 5, 26.

2. (Învechit, rar) Dispozitiv folosit la fixarea unor drugi. Era verigile prinsori drugilor, ea sa răzice masa. BIBLIA (1688), 66²/59.

3. (Prin vestul Transilv.) Cere de lemn care prinde doagele unui butoi. Cf. ARH. FOLK. V, 111, 173, ALR II 6705/95.

4. (Prin vestul Ol.) Parte a undăței de care se prinde sfoara. Tot felul de undățe ... prevăzute cu „arache” sau ... cu prinsoare (Mehedinți). ANTRIPA, P. 126, cf. 291.

5. (Regional) Căprior (la casă) (Feleacu - Cluj Napoca). Cf. ALR I 666/251.

6. (Transilv.) Bucată de lemn fixată la îmbinarea căpriorilor unei construcții, pentru a le mări rezistența. Cf. JAHRESBER. XIX, 102, CHEST. II 230/60, 323, ALR II/I h 226/250.

7. (Regional) Cosorobă (Peștișani - Tîrgu Jiu). Cf. ALR II/I h 225/836.

8. (Regional) Fiecare dintre stîlpii din peretele casei în care intră ferestrele (Rebrîșoara - Năsăud). Cf. CHEST. II 116/260.

9. (Transilv. și Maram.) Fiecare dintre cele două bare de lemn care fixează parțile laterale ale războiului de țesut sau talpile războiului de țesut una de alta; chingă, (regional) prinsoare (v. prin zător II 5). Cf. ALR SN II h 471, GLOSAR REG.

10. (Regional) Lambă (la car sau căruță) (Prundu Birgăului - Bistrița). Cf. ALR SN II h 346/219.

11. (Regional) Puntea dintre cornele plugului (Prundu Birgăului - Bistrița). Cf. ALR SN I h 20/219.

12. (Regional; în sintagma) Prinsoarea nărilor = zgîrciul nasului (Marginea - Rădăuți). ALR II/I MN 5, 6839/386.

III. I. (Munt.) Înțelegere, învoială, angajament luat în vederea îndeplinirii unui lucru. Caută (împărăte), și-și vezi scrisoarea, Legătura și prinsoarea Care ai dot pentru mine. ZILOR, CHON. 78. S-au vorba și s-au sfătuit și-au făcut prinsoare Ca să le omoare! MAT. FOLK. 3. I le dă [hainele și banii] că așa le fusese prinsoarea. I. CR. I. 77.

2. (Popular; de obicei în legătură cu verbele „a face”, „a pune”) Pariu (I). Eu pun prinsoare că mîndă-su nu l-au născut spre accasta. KOTZIEBU, V. 6⁷/8. Îfi fac prinsoare, Iepurile-n pîrlitură ... Îi prinzi cu mina calare. PANN, P. V. III, 107¹/20. Aș pune prinsoare că și temnicerul cecsta, pe care nu-l cunose, îl urăște. NEGRUZZI, S. III, 351. Aș pune o prinsoare Că dintre lofi mesenii cel măi eu drog răjit Ai fost tu, Anicușo. ALECSANDRI, T. II, 100. Fac prinsoare pe o sticlă de Colnar că nu mă cunoaștefi. CARAGIALE, O. VI, 423. Îmi aducei crînite de prinsoare ce fînșen cu Mihăiță. GIANI, N. III, 103. Gemenii se luau li prinsoare că nici tu cer nu se gîsea o măi mare frînăsefe cu ceia ce aveai ei. ISPIRESCU, L. 39. Bîntăcea p-oricine la prinsori. DELAVRANGEA, S. 25. Prinsoare punem amîndoi ... Și ius, de nu rămîi la noi! PAN-UNICU, P. 61. Lega tu dă nici o acțiune spre plăta unio debit dîu joc sau dîu prinsoare. HANANGIU, C. C. 411, cf. DDRF, BĂRCIANU, GORUN, F. 70. Număi nebun a putut să primească Hare_ăsta prinsoare. AGHIBEFANU, A. 368, cf. ȘAINIȘANU, D. V. Înceam apoi prinsori de tot bozul. I. PAVLIȘ, P. I, 59. Fac prinsoare că iar e vorba de o cartă. SEBASTIAN, C. 195. Te amputa noastră ... se fac prinsori pe lămbă. PUNBIAGLI, P. R. 16. Unii punctoi prinsoare ce țefectorul nă putea fi declt un mîdecer voinic. F. CONSTANTIN, N. 65. Cloșca: zasă eu put ... La o prinsoare, un sp...

gător dibaci a furat-o prin tavanul sălii. ARGHEZI, B. 119. *Eu fac prînsoare cu dămneata că moș Costache a îngropat undeva banii.* CĂLINESCU, E. O. II, 30. *În cazul cînd cîștigi prînsorca cam ce ai dori?* STANCU, R. A. I, 12. *Nu iese, mă, ... eu știu ce vorbește. Dincă vreai, facem și prînsoare.* PREDĂ, I, 57. *Eu pace nu făcea, ... Cîntre ei s-amesteca, La prînsoare-i tudeinna.* TEODORESCU, P. P. 664, cf. ȘEZ. III, 10. *Fala împăratului făcu prînsoare cu toți ca, în soroc de trei zile, să-l facă a vorbi.* FUNDSCU, L. P. I, 80, cf. CIAUȘANU, G. L., ALR I 440/302, 588, 704, 744.

3. (Regional) Pariu (2). *La popici ... se făceau prînsori pe „sof ori fără sof”.* SADOVEANU, O. II, 184.

— Pl.: *prînsari*. Gen.-dat. sg. și: (învechit) *prînsoarei*. — Și: (regional) *prînsór* (JAHRESBER. XIX, 102) subst., (învechit, rar) *prensoare* (IORGA, S. D. X, 326) s. f.

— *Prîns*² + suf. -oare.

PRINSONÉR s. m. v. prizonier.

PRINSONIÉR s. m. v. prizonier.

PRINSÓR subst. v. prînsoare.

PRINSUNÉR s. m. v. prizonier.

PRINSŪRĂ s. f. I. (Învechit) Prîndere (II I). *D[un]lul sf[i]nt ... mărturiseaște zicînd că prînsuri și scribe vor veni spre mine.* N. TEST. (1648), 162/24, cf. ANON. CAR.

2. (Regional) Ciudă. Com. din VICOVU DE SUS — RĂDĂUȚI. *Pe acela am mare prînsură, dor mi l-oi distoarea eu. ib.*

3. (Învechit și regional; concretizat) Suprafață de pămînt luată din terenul comun al satului: (regional) cuprînzătură. Cf. LB, DDRE, L. ROM. 1959, nr. 6, 49, TEAMA, G. N. 257.

— Pl.: *prînsuri*.

— *Prîns*² + suf. -ară.

PRÎNȘTIN s. n. v. prîsnel.

PRÎNTĂMBERISÍ vb. IV v. pretenderist.

PRÎNTIŪ prep. v. printre.

PRÎNTRE prep. (Semnifică ideea de interpunere a ceva sau a cuiva între elementele constitutive ale unui tot, raportate în mod divergent față de ceea ce se interpun)

1. (Exprimă interpunerea, prin suprapunere, directă sau mediată, între două sau mai multe realități spațiale, de același fel sau diferite)

1. (Exprimă situarea unui element, localizarea unei acțiuni sau a unei stări etc. între realități spațiale de același fel dispuse în mod discontinuu pe o suprafață nedefinită) *Într-a solă-ntînsă, printre căpîlani, Stă pe tron-u Mîreca încărcat de ani.* BOLINTINEANU, O. 36. *În saloane, printre rachii, E copilul răsfațat.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 171. *Un leam mare ... rămas printre tăciunii din vatră.* LUNGIANU, C. 25. *De un an, de cînd se află aci, printre pernele jîlului.* C. PETRESCU, I, II, 231. *Să fugim ... Unde-s munții rouați, Că-i un popă printre brazi Și cunună nentrebați.* JARNIK-BÎRSEANU, D. 58. *Să șed printre floricele S-ascult viers de păsărele.* POP., ap. GCR II, 306. (Realitățile sînt interioare spațiale, spații circumscrise sau ele sînt concepute ca atare) [Sabia] *zăceco, de mulți ani încoace, vîrlă pentre nește bolaboace.* BUDAI-DELEANU, T. V. 41. *Printre păduri tace, ca s-asculte cîntecul privighetorilor.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 326. *Printre rîpe galbene ... făceau exerciții.* BRĂESCU, O. A. II, 16. *Printre caline, — orașul stă.* JEBELEANU, S. H. 9. (Situarea răzleață, sporadică etc. a unor elemente) *Printre lacuri de munte stăm și privim.* BLAGA, P. 54. □ *Casele sînt răsptîndite printre livezi.* ◇ (Situarea

în comun a unor elemente sau serii de elemente diferite, prin amestecare) *Printre guraofele albe, de multe ori crește cine una de alt color.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Nu cumva să găsească vreun fir de moac printre nășip.* CREANGĂ, O. 119. *Altă cutie era umplută cu fiute, printre care înolau eiteva piroane.* CĂLINESCU, E. O. II, 161. □ *Se găsește printre boabele de grîu boabe de neghină.* ◇ (Realitățile spațiale discontinue sînt în construcții corelative, cu repetarea prepoziției) *Înnopte: printre prăpastii, printre ripi, printre ponoare.* CONACHI, P. 103. [Pecetea] *sîa așezată printre hrisoave pe membrană și printre felurite pitace domnești.* ODOBESCU, S. I, 130. ◇ (Situarea spațială a unui element, localizarea unei acțiuni sau a unei stări etc. sînt percepute, explicit sau implicit, prin intermediul simțurilor) *Mai bine să se poată vedea ... storca albincilor pîntră faguri.* TOMCI, C. A. 50/22. *Zăcește pîntră niște lufe ... o portifă.* GORJAN, H. I, 4/32. *Printre cei ce vînd produse ... Văzuî doi înși.* PANN, P. V. I, 16¹/6. *Printre sucmare se videa amestecate multe surtoce.* RUSSO, S. 42. *Cîteva stele priboge se iveau unde și unde printre nori.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Soarele rotund și palid se preveda printre nori.* ALECSANDRI, O. 168. *Cînd te-ar zări vinînd la stîna pă munte ... pîntră colți [de stîncă].* JIPESCU, ap. GCR II, 259. *Printre această steapă pădure se zăcește cerbul.* ODOBESCU, S. III, 59. *Printre plopi se vede funul Hanului.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 13. *Văd printre muzicanți oameni gravi.* SADOVEANU, O. IX, 261. *I-am văzut ... În cîmîtir, printre cruci.* ARGHEZI, VERS. 313. *Jos, prin ierburî, printre lemne, Uhuî s-aude, semne.* BLAGA, POEZII, 240. *Se ivi, printre frunzele aplecate ale crăcilor de sălcii, parca de la genunchi în jos a picioarelor cuiva.* PREDĂ, M. 18. *Se va ivi și luna ... Printre-nerețîții novri.* LABIȘ, P. 210. *Soar'le ce-mi vedea? ... Printre rîmnaele, niște păsărele.* BALABE, I, 289.

2. (Exprimă parcurgerea, străbateră etc. unei traiectorii sinuoase, ocolite, nesigure, agitate etc. delimitate de realități spațiale de același fel sau de elemente aparținînd unei realități colective) *S-au pierdut de el printre oameni.* BĂRNE, T. 64/14. *Fug printre mulțimea adunată împrejur.* BĂLĂESCU, M. V. 30. *Ies doi tineri la plîmbare Printre arbori înfloriți.* MUHEȘANU, P. 6 15. *Fugînd la vale Printre șoptitorii brazi.* COȘBUC, P. I, 165. *Primerul ... se înfrîntea printre oameni.* GÎRLEANU, N. 37. *Umblau printre de cu sistarele în mîini.* LUNGIANU, C. 39. *Umbla printre mesele încărcate.* REBREANU, I, 257. *Să trecem ... Printre garduri fumurii și solitare.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 32. *Trecu vîrtej printre uși.* C. PETRESCU, I, I, 213. *Înaintăm printre călători.* BRĂESCU, O. A. II, 7. *Îi place să se plîmbe printre cărți.* SEBASTIAN, F. 261. *Cu fruntea plecată trecu printre sculuri.* SADOVEANU, O. XII, 148. *Trecînd cu fruntea sus printre mulțime.* ap. JORDAN, L. R. A. 401. *Printre vreascuri se avîntă.* BLAGA, P. 32. *Străchinile mari care treceau printre mese.* CAMIL PETRESCU, O. I, 101. *Și veneam cu pasul iute Printre gardurile mute.* PARASCHIVESCU, C. T. 28. *Mî-cădulmei pașii cînd mă pierd printre ierburî.* BRAD, T. 65. *S-a pomenit înaintînd ușor printre oameni.* GALAN, Z. R. 33. *Juevai ceva sîrînd într-un picior printre niște pătrășele și semne zgîrlite în pămînt.* PREDĂ, M. 296. *Pășeste rar Printre perechi de-ndrăgostiți.* LABIȘ, P. 377. *A trecut printre oameni cu safa înseninată.* V. ROM. octombrie 1964, 65. *Găina care se plîmbă printre ei ... o cloșcă.* SORESCU, V. 14. *Mîiînd printre floricele Albișoare niorele.* JARNIK-BÎRSEANU, D. 76. *Se plîmbă ea lude pîntră călărași.* ZANNE, P. IV, 423. □ *Dancează printre mese. Rătăcea printre oameni în neștire.* (Realitățile sînt interioare spațiale, spații circumscrise sau ele sînt concepute ca atare) *De dor ce m-agiunge de sînta la casă Și de corturi tînsse în funi de mătăsă De m-oș vedea-mă trecînd pentre dinse.* DOSOFTEI, P. 140/1. *Murgul ușor îl duce ... Printre codri deși, prin păduri umbroase.* BUDAI-DELEANU, T. 141. *Dusă-mă pîntră peșteri afunde, Prin groape, vîrtoape înlucnoase.* id. ib. 314. *Printre*

platurile-umbre acua oaste Inmouă Vinea pare-un rlu de for. ASACHI, s. l. 1, 69. Un fior rece Printre-a lumii ptne trece. ALEXANDRI, p. II, 20. Ședea la tafas ori se zbeugăia printre culise. CARAGIALE, o. 1, 1. (Interiorul spațial este un mediu fizic format din particule care permit pătrunderea între ele) Merg printre stropii de ploaie. < (Parcurgerea privește traversarea prin strecurare, furișare, fofolare etc.) Se strecurase printre mulfime și perise. CR (1816), 32²/36. Făcându-mi loc printre dame, ... am alergat la celalalt capăt al galeriei. NIGRUZZI, s. 1, 38. Așoi tneet, tneet m-am furișat printre oameni și ... am erotit-o la fugă. CRĂNGĂ, A. 58. Se strecură pr neșimfite printre bănci, afară. BASSARABESCU, v. 3. Străinuul își făcu loc printre oamenii de pe peron și pătrunse în restaurant. SADOVEANU, o. VIII, 193. Ne-am strecurat cu dibăcie printre automobile și muscoli. STANCU, R. A. 1, 161. Se va strecura printre liniile inamice. v. nom. noiembrie 1962, 155. < (Parcurgerea privește încadrarea unui traseu sau a cursului unei ape între realități de același fel care îl mărginesc de o parte și de alta) Acel rlu trece p-o vale, pe cimpie, printre flori. ALEXANDRESCU, o. 1, 171. Un rlu ... Cu trece printre văi, Se umflă. BOLINTINEANU, o. 30. Dintre-o plină pare calea, Printre holde rălică. COȘBUC, p. 1, 220. Drumul ureă ... anevoie plină ce-și face loc printre dealurile strâmtoare. REBREANU, I. 9. Mașina întră dintre-o dată în viteză, gonind printre arături. v. nom. decembrie 1951, 216. Mureșul curge liniștit printre coline. BOGZA, c. o. 11. Trenul alcargă din nou printre păduri bătrine. STANCU, V.B.S.S. 153. Trenul glștia printre jomii uzi. BĂBUȚ, p. 12. Drumul printre văi. GRAM. ROM.² 1, 379. (Traversarea, străbateră etc. spațiilor libere dintre elementele componente ale unui tot, dispuse distanțat) În curte, pe lespezile spălate de ploa, printre crăpăturile cărora trosecul își întinde vifele. GÎRLEANU, S. 90. Imblînd p-aceolo, s-o băgat printre curățile di la mpră și l-o omorât. O. BÎMBEA, A. P. 1, 116. < (Realitățile spațiale delimitative sînt în construcții correlative, cu repetarea prepozitiei) L-oi aduce Printre șerpi și printre flori La cea ballă de me-a duce. ALEXANDRI, p. 1, 11. Umblă printre știubeie, printre straturi de flori. SADOVEANU, o. IV, 149. Printre munți și printre văi trece o cănuță. în GRAM. ROM.² II, 218. Li tot merg ctilinași Printre brazi, printre buhași. FOLC. TRANSILV. 1, 325. Ager, sprinten și ușor, Fără aripi Pot să zbor Printre ploaie, printre nor (Cugetarea). GOROVEI, c. 116. ♦ (Sesizarea traiectoriei — explicite sau implicite — se face prin intermediul simțurilor) Printre frunzele elătite, am zărit-o [apa Tismanei] licurind. ALEXANDRESCU, M. 19. Eu mă duc cu mare dor, Ca și înainte printre nori. JARNIK-BIRSEANU, D. 108. □ Aud mașina printre pomi. Printre dealuri zărește trenul alergînd.

3. (Următ de un determinant cantitativ, precizează numărul realităților spațiale de același fel ce delimitează intervalele pe care se situează un element sau se desfășoară o acțiune, o stare, un parcurs etc.) Aici drumul spre Bacurești trece printre două dealuri. VLADUȚĂ, R. P. 22. Tocmai atunci trecea, printre cele trei mese lungi și înguste, o femeie cu un coș cu pline. CAMIL PETRESCU, o. 1, 99. □ Arbustul se află printre sute de arbori. ♦ (Precizarea realităților spațiale delimitative se face prin intermediul simțurilor) Printre cele două coline zărește casa.

4. (Exprimă orientarea prin inepere sau prin dispersare, diseminare etc. între elemente de același fel considerate ca reper spațial) Mai multe fete ... veniră printre corturile noastre. BOLINTINEANU, o. 298. Un etine jigărit își printre dîștii. C. PETRESCU, I. 1, 221. O grămadă de puî de rață ... se și revărsară printre picioarele lor. PRIDA, M. 369. □ Au coborât printre noi. Căzu cu putere printre bolovani. (Dispersarea prin presărare) Pentru bolovani punea pîndntul care îl scolea din șanț. IST. T. R. 64. □ Aruncase să-mînșă printre flori. < (Dispersarea privește iradierea, difuzarea etc. unui fascicul luminos, a unui flux so-

nor sau de aer etc. într-un mediu [Mntn] suflă p-aca mare, ... Muge printre vete. HELIADU, o. 1, 352. Vntul aușea printre crăpăturile dărămăturilor colibii mele. VOINESCU II, M. 49.16. Ce strigăt, ca un vîfor, printre stînci a răsuna? ASACHI, s. l. 1, 69. Printre iorbă să strecoară O suflare, care trece cu pîn vine un fior. ALEXANDRESCU, o. 1, 71. Printre razele de stele zbură roturi de lumii. ALEXANDRI, p. II, 152. O boșică în loc de sticlă e tînsu-n ferestruite Printre care trece-o dungă iolortă și galbuie. EMINESCU, o. 1, 81. Luna bate printre ramuri. id. ib. 101. Numa luna printre ceață Varsă apolor văpaie. id. ib. 210. Printre frunzile dese ale pădurii străbute, drepte și aurii, sîngefile de lumină, lăpezele din apusul soarelui. DELAVRANCEA, I. 41. Printre crengi adormitoare Din cer un singur ochi de soare Căzu pe briu. COȘBUC, p. 1, 121. Razele de soare Printre șindriile fau-și colie. GOGA, p. 20. Lumina aurie se cerne printre celini. IOSIF, PATR. 70. Printre crengi adie-abia Un otnt de primăvară. TOPÎRCEANU, B. 8. Cuptoare ale cărei șoaple se pierdură în întuneric, printre sălcile noduroase. BRĂVESCU, o. A. 1, 328. Printre celini de brazi filșiaua goiși și alunari. SADOVEANU, o. XI, 210. Soarele se uita printre case. ARGHEZI, MRS. 291. Nu-i soare dect ce seapă printre nori. FIDORAN, o. 353. Se lasă printre celini, din tnal, O pulbere de raze, argintie. LABIȘ, p. 110. Pictnd rîșnița au făcud un vnt foarte mare printre crengile copacului. SBIERA, p. 6. Bate vntu printre brazi. MÎNDRESCU, I. P. 26. □ Soarele răzbate printre jaluzele. (Dispersarea unei acțiuni de curgere, de infiltrație etc.) Brazu stau în nemiscare, Printre ramuri ploua pică. TOPÎRCEANU, B. 24. Și-i curgeau lacrimile printre degete. SADOVEANU, o. II, 292. □ Apa pătrunde în pîmînt printre pietre. ♦ (Orientarea către un reper — explicit sau implicit — se face prin intermediul simțurilor) Vezi printre-a nopții stele, ce rază luminoasă Revărsă-n a sa cale luceafărul ceresc? ALEXANDRI, p. 1, 136. Printre gene a ei ochișori Ard ca două stele. BOLINTINEANU, o. 39. Printre zăbrele văzu luna plină. ODOBESCU, S. 1, 139. Îi mulfumu cu o galeșă oclouă strecurată printre pleoapele veștede. VINLA, L. II, 307. Pare-am privi omntnd-o luna cum sollă, la geam, Printre stramele de telegraf, legănote. LABIȘ, p. 67.

5. (Exprimă plasarea tănuită, Ierită, discretă etc. prin utilizarea spațiilor libere dintre realități spațiale de același fel sau dintre elementele unei realități colective) Bielul Aghiuță! știa el de ce sta pitit printre plevoșcă, mîcor că era un drac și jumătate. CARAGIALE, o. II, 218. Miștelul sta pitit toema printre diabolii mărunței de la urmă. id. s.n. 10. Il ascuse pe fundul mării, printre celofli cosăci. ISPIRESCU, I. 15. (Utilizarea spațiilor libere ca puncte de sprijin, de suspendare, de susținere etc. în efectuarea unei operații de ascensiune sau de coborîre) Urcarăm printre bolovani de piatră dărmați din înălțimi. BOLINTINEANU, o. 305. Incepu să se suie printre crăcile groase ale tulpinii spre creștetul ei. DELAVRANCEA, T. 49. Splnzurat de aer printre ramuri Se frîntntă în mătoșo-i Un păianjen. BLAGA, POEZII, 25. Surul lui se lăsa ușor pe picioarele dinapoi, ca să lungece în vteca printre răchite. CAMIL PETRESCU, o. II, 143. □ Coboară printre ramurile copacului. ♦ (Plasarea tănuită, Ierită, discretă etc. a unui element este percepută prin intermediul simțurilor) Iată-le, sîrind se joacă Undele de vnt. Una printre clăi s-ascunde, Umblă pe furiș. COȘBUC, p. II, 16.

6. (Exprimă intercalarea unor elemente într-un șir de alte elemente de același fel dispuse distanțat) Bătu parii în pîmînt, puse spinii printre pari și gardul fu gata. SLAVICI, S. 1, 21. □ Printre straturile de flori o să așez rînduri cu iarbă. < (Intercalarea privește inserarea într-un text) Am introdus cu rșu printre rînduri observațiile mele. ♦ (Intercalarea unor elemente este percepută cu ajutorul simțurilor) Am vdzut scrisul tău printre rînduri.

7. (Exprimă localizarea unei acțiuni, a unei stări etc. între două realități diferite care își corespund prin poziții de paralelism, de simetrie) *Merge printre soacii și masă. Stele se aflau azvîrlite printre tețuca și lunecă.* ↗ (Realitățile paralele și simetrice privesc părți identice ale unui obiect sau ale unei ființe) *Pentru căce că de na va fi făcut desăvârșit [sodomă], ce va fi făcut numai vârsare pe denăferă printre coapse, atiner nua să va iara caful.* PAV. 209. *Făcîci la trece printre picioare, vici și vesl.* SADOVLANU, o. IX, 179. *Oaia, crezînd că e vorba de împuns, se repezise la p' drafîrîl aceluia, bsteacînd cu cornîle cu miei printre picioarele poșii.* PRIDA, m. 14. *Printre palme lui lunecă.* V. ROM. septembrie 1962, 63. *Dai la vocă epa pînt coarne.* ARH. FOLK. I, 199. □ *Se ngețal printre picioarele mestii.* ↗ (Localizarea unei acțiuni, a unei stări etc. este percepută prin intermediul simțurilor) *Vedeam gunoaiete aruncate printre căsă și gard.*

II. (Exprimă intermitența desfășurării unei acțiuni, manifestării unei stări etc. în funcție de răstimpul dintre două sau mai multe repetări ale unei circumstanțe concomitente acestor acțiuni, acestor stări etc.)

1. (Exprimă încadrarea discontinuă a desfășurării unei acțiuni, a manifestării unei stări etc. în răstimpurile dintre manifestările intermitente ale unei circumstanțe concomitente acestor acțiuni, acestor stări etc.) *Printre suspine, bătrina o lămuri.* BASSARABESCU, III. ROM. N-am avut noroc — se căina ... *printre suflături.* CĂLINESCU, E. O. I, 131. □ *Mărturisă printre lărmii.*

2. (Exprimă încadrarea duratei unui parcurs în raport cu manifestările succesive ale unei circumstanțe concomitente aceluia parcurs) *Printre glume și risde, — un figan ... venea fopînd pe un cal bălbat.* SADOVLANU, o. I, 511. *În sol intrarăm printre lătrăturile cînilor.* id. ib. VI, 188. *Erom ușor, Zberam printre rafale.* LABIȘ, p. 411. *Printre glonțuri viu trecea.* ALECSANDRI, P. P. 91. □ *Înainta printre ovașii.* ↗ (Încadrarea etapelor de desfășurare ale unei acțiuni, ale unei stări etc.) *Copocii-și vîmflou, gîltînd printre tunete, vinele lungi și uscate de lămr.* LABIȘ, p. 42.

3. (Urmă de un determinant cantitativ, precizează numărul manifestărilor repetate ale unei circumstanțe ce întrerup desfășurarea în timp a unei acțiuni, a unei stări, a unui parcurs etc.) *Printre miș de urale a luat cartutul. Printre două strănuturi, reușea să zică ceva.*

4. (Exprimă producerea bruscă a unei acțiuni în cursul desfășurării iterative a unei circumstanțe concomitente acelei acțiuni) *Năvăliră printre chiote.*

5. (Exprimă perceperea, interceptarea etc. unor sunete, unor zgomote, unor manifestări etc. datorită momentelor de întrerupere ale altora) *Se auzea un vîiet. Printre pauze distîngea un șulerul lung.* PNEA, R. 6. □ *Printre fluierături distîngeam ce se întimplă. Printre țipete, se auzea un glas.*

6. (Exprimă încadrarea accidentală sau liber aleasă a unei unități de timp sau a unei circumstanțe ce se desfășoară în timp într-un șir de unități temporale similare sau diferite) *Printre tofi arii accia tot mai găsești și unul bun. Așteptam să se ivească un prilej bun printre momentele de mare agitație.*

7. (Exprimă alternarea temporară a două acțiuni, a două stări, a două procese etc. contrare) *Acum ridă printre lacrimi etîd o etîdă pe Dridri.* EMINESCU, o. I, 32. *Zîmbetul apare ca un suris printre lacrimi.* V. ROM. noiembrie 1962, 152.

III. (Exprimă inclinderea prin întrepătrundere, glîndită de vorbitor ca o modalitate de evaluare, directă sau prin context figurat, a raportului dintre doi termeni)

1. (Exprimă cuprinderea unui element între elementele unei colectivități, unui grup etc.) *Am crescut printre oameni învâțați.* LB. *Tot se găsece pîntre dîșii*

bărbați cu simțiminte nobile. IILIMON, o. I, 93. *Primarul ..., aflat acolo printre alți oameni, îi zise domol ...* REBRIANU, R. II, 201. *Printre reprezentanții nașunii era și un erlist celebru.* GALACTION, A. 312. *Cum de nu se afla printre clișia vizitatori nici un cunoscut?* VLASIU, D. 52. *Printre noi era și un sas din Sibiu.* id. ib. 77. *Produce bucurie unora, printre care ... ie proumeri la însuși.* CĂLINESCU, C. O. 95. *S-a totărit să plece-n zori Trei comuniști cu compresorul ... E printre ei un doinilor.* DEȘLIU, M. 10. *Nu mci iesă pîntre oameni că-i rușine.* A III 17. □ *Am trăit mult timp printre cunoscuți. Mă afiu iorăși printre copii. Era și aceasta printre concludii. Să se arute printre oameni.* (Cuprinderea privesc starea de spirit care domină între elementele unei colectivități, unui grup etc.) *Tulburare grozavă era printre ei. Printre tineri domnea optimismul.* ↗ (Cuprinderea prin înglobare, încorporare, asimilare etc.) *[Gaurii] se amesteca printre porumbi.* ODOBESCU, S. III, 31. *Mai bine să se amestecă ... printre lume, ca să poată mai bine băga în seamă și țescăii.* SADOVLANU, o. X, 589. *El se amestecă printre soldași.* CANIE PETRESCU, o. II, 11. *Se amestecă și ei printre oameni.* PRIDA, M. 307.

2. (Exprimă străbateră prin perigrinare, perindare etc. între elementele unei colectivități, unui grup etc.) *A intrat din nou în lungă pribegie și a umblot printre pescari.* GALACTION, o. A. I, 379. ↗ (Străbateră prin propagare a unui fapt, a unui eveniment, a unei informații etc. între elementele unui mediu social) *Poveștile lui minunate se istoriseau printre pescari.* BASSARABESCU, V. 144. *Grăbil să răsîndească printre fricleni vestea că a tcheiat copilăria.* BĂNESCU, o. A. I, 7. *Urcele din întimplările în care era amestecat el se răsîndeau numai deocîr printre oameni.* PRIDA, M. 250. ↗ (Străbateră privesc traversarea anevoioasă, dificilă etc. a unui șir de circumstanțe) *Șj eriat de cînd mă știu de termene și date, mi-am făcut loc cum um putut printre mode și evoluții.* ȘCINTEIA, 1973, nr. 11 933. □ *A trecut printre pericole mari.* (Străbateră prin pătrundere între elementele unui mediu ostil) *Ră-bese pîntre împotrivnici.* LB.

3. (Urmă de un determinant cantitativ, exprimă gradul de extensiune al mediului, al colectivității, al circumstanțelor etc. în care este inclus un element) *Printre multe versuri și note leșești și rusești, iată ce găsi.* NEGRUZZI, S. I, 46. [Se numără] *printre pușinii scriitori care înfeleseseră să existe din profesia pasiunii lor.* V. ROM. decembrie 1964, 161. □ *Printre tofi amicu săi, nu era nici unul mai de soi.* ↗ (Extensiunea privesc mediul, colectivitatea, grupul etc. în care se manifestă, se constată, se aplică etc. ceva) *Cum o să-și răsucească mustața de grozav printre tineri.* DELAVRANCEA, S. 38. *N-ar avea dect să fecă cercelări printre funcționarii ministerului.* GALACTION, o. A. I, 50. *La masă um refuzat să mîntne, scribindu-mă de tainul școlai, cum e tradiția printre înterții proaspeți.* BRĂESCU, o. A. II, 67. *Anclata printre publicul spectator.* ap. IORDAN, L. R. A. 401. □ *Se simțea bine printre colegi.* (Extensiunea privesc mediul, colectivitatea, grupul etc. în care este eficient ceva) *O jumătate de veac de propagare a literaturii și filozofiei grecești dăduse rezultate printre tinerii învâțați italieni.* VIANU, L. V. 26.

4. (Exprimă provocarea, producerea unei anumite stări de spirit, a unei anumite atitudini în cadrul elementelor unei colectivități, ale unui grup etc.) *Grozavă spaimă s-a iscat printre oameni.* ↗ (Provocarea privesc incitarea membrilor unei colectivități, ai unui grup etc. în vederea atingerii unui obiectiv) *Ai ridicat printre frații noștri negri Steagul răzvrătirii.* s februarie 1961, 67. (Atingerea unui obiectiv prin orientarea interesului spre elementele unei anumite colectivități, ale unui anumit grup etc.) *Din boierii ... moldoveni începură unii a se lipsi cu-mbunături printre greci, a arăta drumuri și căli ai rîulăi, cu ce ar lua bani mai mulți din țară.* NECULCI, L. 322.

5. (Exprimă utilizarea predilectă a unui element aparținând unei anumite categorii, unei anumite serii etc. de elemente de același fel, de aceeași natură, ca modalitate de efectuare a unei acțiuni, de atingere a unui scop) *Printre mijloacele... artistice, acela pe care Galaction îl folosește cu precădere este „potenforca”*. VIANU, A. P. 262. *Intr-un chip destul de surprinzător, printre mijloacele sale stilistice, Cezar Petrescu folosește adeseori pe aclele ale estetismului modernist*, id. ib. 377. □ *Printre tropii folosiți, abundă sinecdoca*. ↘ (În construcția *printre degete*, care sugerează caracterul întâmplător, superficial, greu de sesizat etc. ori sistematic etc. al efectuării unei acțiuni) *Nu vă uitareți la toate lucrurile pruncilor printră degete*. PETROVICI, P. 10/8. *Ce-i trece printre degete dă și stăpânului*. ZANSE, P. IV, 591. *Ai văzut cum Dumnezeu ne păcălește De ne trec lucrurile printre dește*. ARGHEZI, VERS. 361. □ *Toate ti trec printre degete*. ↘ (În construcția *printre picături*, care sugerează caracterul sporadic al efectuării unei acțiuni) *Eu m-am așternut pe scris... Printre picături aș vrea să completez pe „Roslogatur”*. CAHAGIALE, O. VII, 12. ↘ (În construcția *printre dinți*, sau, rar, *printre buze*, care sugerează caracterul voit ferit, neclar etc. al transmiterii unei comunicări orale ori o anumită stare sufletească exteriorizată prin vorbă) *Inchidea ochii și strecura, printre dinții albi și măruși, ete un „oh!”*. DELAVRANCEA, S. 109. *Nu cîntase în viața lui; și acum toată ziua îndruga printre dinți*. BASSARABESCU, V. 40. *Se ridică de pe scaun... și vorbește printre dinți*. REBREANU, R. I, 195. *Cîntodată vorbeau tucet între ei, scurt, mai mult printre buze, în cîteva cuvinte*. V. ROM. mai 1955, 33. ↘ (În construcția *printre rînduri*, care sugerează caracterul aluziv al transmiterii esenței unei comunicări scrise) *Printre rînduri își strecura și ete ceva din viața lui*. SADOVEANU, O. I, 59. □ *Cînteam printre rînduri*.

6. (Exprimă distribuția într-o ordine accidentală ori liber aleasă între elementele unei sau unor colectivități, unui grup etc.) *Jidovii au să fie împărșiți pîntre tagma negușitorilor, a irtgoveșilor și a lucrătorilor de pîntul* (a. 1818). VCA II, 222/18. □ *Mîncarea este împorșițată printre oameni*. ↘ (Distribuția privește inserierea incidentă într-un șir de elemente eterogene) *Românii cunoșteau, printre altele..., și aceste două specii de păsărele*. ODOBESCU, S. III, 24. *Stut în aerul volum..., printre altele, și o seamă de constatări și reflecții asupra unor capodopere shokespeariceae*. V. ROM. noiembrie 1961, 107. *Furiștii... au indicat, printre principalele motive ale vizitei lor în Marea Britanie, dorința de a merge la un teatru englez*. NL 1977, nr. 10 355. □ *Au vizitat printre altele castelul Bran. Printre diverse lucruri, știom și asta. Însă printre acestea, nu du uitării cele ce fi-am spus*. (Inserierea pe baza selecționării, după un anumit criteriu, a unor elemente dintr-o serie, dintr-un grup etc. de elemente de același fel) *Printre aulfimica de vase... s-a putut scoate întreagă o mică ulciă*. BOLLAC, O. 287. *Au întemeiat aci din vechime eteva sate, printre care deosebim pe cele următoare...* ODOBESCU, S. I, 227. □ *Printre concluziile trase, reținem următoarele...*

7. (Exprimă includerea unui element într-o anumită categorie de aceeași natură, pe baza unei corespondențe, de obicei valorice) *Băiatul dascalului leșea printre cei dinții*. BĂVTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Are pîntul de zestre și e printre mijlocași*. GALACTION, A. 170. *Agtrbiceanu stăruie neobosit să-și înscrie numele printre consanguinii săi*. CONSTANTINESCU, S. I, 17. *Reușise la examenul de admitere printre primii din eteva sate de candidași*. PREDĂ, M. 446. *Situează Orestia printre capodoperele literaturii dramatice din toate timpurile*. T mai 1964, 92. □ *Terenul acesta este considerat printre cele mai bune din lume. Era evaluată printre mărcile de prestigiu. Avea dreptul să se considere printre specialiști. Se numără printre cei mai destoinici. Printre cele mai bune realizări se înscrie și asta*.

— Și: (învechit și popular) *pîntre*, (învechit și regional) *péntrre*, *pîntră*, *pîntră*, *pîntre*, (învechit) *printră*, *préntrre*, (regional) *printră* (VLAC I 302/21, 30, 77), *păntre* (VLAC II 5 133 987), *pînte*, *pîntri* (VLAC I 302/370, ALB II 5 133 520, 605) prep.

— Pre + între.

PRÎNTRU prep. A. (Semnifică ideea de includere a unei realități în cuprinsul unui element singularizat față de altele subînțelese de același fel sau în cuprinsul nedeterminat al mai multora singularizate dintr-o multitudine subînțeleasă de elemente identice; astăzi în formă elidată)

1. (Exprimă cuprinderea a ceva pe întinsul unei suprafețe, în interiorul unui spațiu sau de-a lungul unui traseu)

1. (Exprimă situarea unei realități în cuprinsul unei suprafețe singularizate față de altele subînțelese de același fel sau al unor suprafețe selectate prin singularizare dintr-o multitudine subînțeleasă de suprafețe identice) *Se afla printr-un oraș din sudul Italiei. Se jucau printr-o curte. Printr-unele regiuni ale fării trăiesc urși*. ↘ (Suprafața pe care se situează o realitate este parte a unui interior spațial singularizat față de altele subînțelese de același fel sau al unor suprafețe selectate prin singularizare dintr-o multitudine de elemente identice) *Bănuia că-l va găsi printr-un scotar. Printr-unele poduri se cubăriseră lilieci*. (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adăcitură lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afinat, într-o structură elastică etc.) *Se bălăceau printr-o apă murdară. Porcii se tăvăleau printr-un noroi elisos*. (Interiorul spațial este gândit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Catargele se profilau printr-o ceață alburie*. (Starea fizică gândită ca interior spațial este un mediu sonor, optic etc. *Vacea lui răsuno printr-un zgomot infernal. Vîrfurile copacilor se clătinau printr-o lumină galbenă de lună*. (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă sau în ceva gândit ca atare) *Culegea muci printr-un lan de grîu. Își făcuse vizina printr-o pădure de fagi*. ↘ (Situarea pe întinsul unei suprafețe, în cuprinsul unui spațiu, al unui mediu fizic etc. este percepută explicit senzorial) *Printr-un colț descusut al perdelei, domnul Gufă pîntea pe furiș... mișcărilor Didinei*. BASSARABESCU, S. S. 109. *Omul din dosul peretelui... pîntea printr-o goură*. I. BOLTZ, B. I, 24. *Cerul se vedea ca printr-o pîlă*. COCEA, S. II, 79. *Îl vedea în noaptea ca printr-o mulțime care s-ar fi dat în lături în fața lui*. TLODOREANU, M. III, 31. *Mulți spun că, prin vecinătate, printr-o ulicioară, ar fi fost zărită umbra popii*. CAMELAR, S. I, 109. □ *Cîinii odalmecaseră vînatul printr-o pădurea. Urmăream zborul cocorilor printr-un văzduh plumburiu*. (Senzația este resimțită ca fiind situată într-una sau în mai multe părți din interiorul spațial al corpului unei ființe) *Au simțit o durere printr-un picior. Aveam arsuri printr-unele părți ale pieptului*.

2. (Exprimă străbaterea unui traseu cuprins nedefinit pe una sau mai multe linii posibile de traversare a unei suprafețe singularizate față de altele subînțelese de același fel sau a unor suprafețe selectate prin singularizare dintr-o multitudine subînțeleasă de suprafețe identice) *Proidiu printru (printru n) loc coperit mirurat*. PSALT. 80. *Nu-i bine să trecem printr-o localitate unde s-au iscat tulburare*. SADOVEANU, Z. C. 14. *Tubul de vîrtej reprezintă mînnunchiul de vîrtejuri ce trec printr-o suprafață oarecare*. CĂRĂFOLE-OROVEANU, M. F. I, 116. *Notarul... trecu printr-o curte*. GALAN, B. I, 130. *Acuma au fost mers ei la pădure printr-alt loc, nu pe unde merseră ieri*. SIBIRIA, P. 172. □ *M-am plîmbat printr-un parc. A făcut o excursie și printr-alle orașe*. (Suprafața traversată este un loc de trecut sau un element gândit ca atare

are permite intrarea și ieșirea a ceva în vederea depășirii localității de trecut sau a elementului gândit ca atare) *Piccolanini povăitului... include în rîilor turbe trecerea Durgării printr-acest lac.* BALCESCU, M. V. 182. *A parit ca o soarelă printr-o uscătură ascunsă.* CARAGIALE, O. P. 194. *Printr-un ochi de geam... țelul atînea din ond în ond spălătorul de zădă.* SANDU-ALDEA, A. M. 11. *Printr-o spărtură străbătui în curte.* CAZABAN, V. 62. *Poiso... rădise gura cup-torului pe dinăuntru, bîsînd o ocelizătură nămei...* *... și i se ținea printr-însa ozi de pînc.* COCIVA, S. I. 212. *Saci gerul printr-un loc mai fîrit.* SADOVEANU, O. XXI. 324. *Printr-un geam opac din tavan ploia îndăuntru o lumină albă.* DAN, V. 193. *Gamenii puteau ieși însă spre cîmp printr-o ușă pătrată.* CĂLINESCU, E. O. I. 117. *Un om priceput poate ajunge în același loc printr-o gaură pe care nimeni n-o păzește.* BOGZA, V. I. 298. *Toate liniile de intersecție trec printr-un singur punct.* CARAIOLI-OROVIANU, M. F. I. 64. *Accesul mișcare... reprezintă scurgerea unui lichid... printr-un orificiu.* ID. IB. 158. *Printr-un geam lunguț vîșea din subsol un abur.* CAMILAR, N. I. 324. *Printr-o porțiuță laterală... în timp ce în curtea unei clădiri mari.* GALAN, B. I. 477. *Un vapor nu poate trece printr-o ureche de ac.* TEODOREANU, M. III. 158. *Răsturile digestiei sînt eliminate printr-un punct de ieșire de pe suprafața corpului.* FAUNA R.P.R. I. I. 23. *Printr-unele fîrețe răbînțiră plăcările.* (Suprafața traversată este o cale de trecere de-a lungul căreia se poate ajunge dintr-un loc în altul) *De la Glargia în jos trecem printr-o largă ale... de răclași.* VLAHUȚĂ, R. P. 32. *Prin dosul acestor curți se deschide o porțiuță cură, printr-o cărare îngustă, ducă la un canal j... rîșut.* SAHIA, U.R.S.S. 31. *Printr-o suprafață traversată este parte a unui interior spațial singularizat față de cele subînțelese de același fel sau a unor interioare spațiale selectate prin singularizare dintr-o multitudine de elemente identice) Am trecut printr-un coridor lung.* VLAHUȚĂ, S. A. II. 31. *Turnă un j... harel de raclia printr-o feață de tresle.* SANDU-ALDEA, D. S. 108. *Nu-i chip să te strecoară printr-o meară, fără să te mîrjîști de fîntă.* ANGHEL-IOSIF, C.L. 25. *Gîndurile astelu mi vin în minte trecînd printr-un mazu arheologic.* ID. IB. 45. *Vreunul mergea de la unii la alții printr-o două ziduri de omăt, cu printr-o celate din j... șli.* BUJOR, S. 105. *Trecură printr-o odăie neluminată.* CĂLINESCU, E. O. I. 30. *Trecem printr-o gaură tomană.* BOGZA, V. I. 170. *Îi venea greu să ocolosească printr-o sălișă și două antreuri.* GALAN, B. I. 469. *Gura, în general anterioară... conduce, printr-un bulb faringian..., într-un întesun bifurcat.* FAUNA R.P.R. I. I. 57. *Printr-unele galerii ale minei nu mai circulau vagonetele.* (Interiorul spațial este cuprinsul unui mediu lichid sau adneitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afnat, într-o structură elastică etc.) *Trecînd printr-un lan de trifoi m-am suit pe un colnic.* CAZABAN, V. 111. *Înot m printr-o apă de munte.* *Printr-unele căpîșe erau cuiburi de j... trnice.* (Interiorul spațial este gândit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Tr-cum j... intru șoc... și scosîr-nă în răpăosu.* PSALT. 121. *Printr-un vîdăduț posomorit s-alungă nouri spulberați și tuști de furtună.* SADOVEANU, O. XVII. 399. *Compania se lădinea..., după un marș greu, printr-o floaie lungă.* CAMILAR, N. I. 37. *Trecusem printr-o ceață mai deasă ca oricînd.* (Starea fizică gândită ca interior spațial este un mediu sonor, optic) *Traversasem sala mașinilor printr-un zgomot asurzitor.* *Urcam încet j... teacă printr-o lumină de omurg.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă sau în ceva gândit ca atare) *Peria... se făcu o pădure deasă de nu putea nîme să răzbată printr-însa.* FILIMON, O. I. 428. *Rîul curge... printr-o rariște de anini.* VLAHUȚĂ, R. P. 95. *Să făcuse nu departe de curtea*

mea un felin... alt de des, încet nici șorșele nu trecă printr-însul. SANDU-ALDEA, A. M. 31. *La vreme de sară trecea printr-a pădure... un cioban călare.* SADOVEANU, O. XXI. 476. *Trecurăm cu greu printr-o turmă de oi aflată pe sosca.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. de pătrundere, de perforare, de străpungere, de infiltrare etc. într-o masă materială compactă) *Orcul... îl j... sezi zdravîn și-l treci printr-un tulpon curat.* BASARABESCU, V. 7. *Perforatorul pătrunsesse printr-un strat de argilă. Apa se infiltrase și printr-unele planșee de beton.* *Printr-una se vîd rînturile de flori... printr-alta se vede terasa.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 14. *Ca și cum s-ar încerca să privească printr-o sită deasă, cănta să-și dea seama lămurit care e pricina adevărată a tuturor clinurilor.* BUJOR, S. 43. *Zări..., ca printr-un geam ud, un om care venea spre ea.* ID. IB. *Zărea într-ucolo, ca printr-o j... țară străvezie, alte sate.* ID. IB. 82. *Printr-o fereștrică, se zărea de departe o lumină galbenă.* CAMILAR, N. I. 443. *L-am auzit printr-o ușă deschisă.* (Senzația este resimțită ca străbătînd interiorul spațial al unei părți din corpul unei ființe) *M-a săgetat un jungă printr-un braț.*

3. (În legătură cu o suprafață, cu un cuprîns spațial etc. determinate cantitativ, exprimă extinderea a ceva pe tot întinsul indicat de determinant prin singularizare față de alte întinderi subînțelese de același fel) *Seceta a biruit printr-un întreg fînt.* *Printr-un sfert de tură a ploaia.* (Extinderea privește suma localizărilor indicate de determinant) *Organele exercitare sînt j... otonefridii... deschizîndu-se la exterior printr-un număr variabil de pori.* FAUNA R.P.R. I. I. 49.

4. (Exprimă îndrumarea unei deplasări spre o localizare spațială singularizată ca reper orientativ sau spre mai multe localizări spațiale singularizate în același scop dintr-o multitudine de localizări spațiale identice) *Evacuarea sălii în caz de incendiu se va face printr-o ușire de serviciu.* *Traseul autobuzelor va fi derivat printr-unele străzi laterale.* *Localizarea spațială singularizată ca reper orientativ este parte a unui interior spațial sau a mai multora identice) Întoarcerea printr-acestă încăpere pe unde ați intrat. Își stabiliseră noul itinerariu printr-ate peșteri decît cele vizitate j... tă atunci.* (Interiorul spațial este cuprînsul unui mediu lichid sau adneitura lăsată pe întinderea unei suprafețe moi, în masa unui material afnat, într-o structură elastică etc.) *Coloana de tan-curii o apucase direct printr-un val al rîului.* (Interiorul spațial este gândit ca plasat între limitele unei stări fizice, ale manifestării unui fenomen meteorologic etc.) *Se îndreptă spre obiectiv j... intr-o ceață deasă.* (Interiorul spațial este constituit din părți, porțiuni, zone etc. rămase neocupate de vreunul dintre elementele de același fel adunate într-o aglomerare discontinuă) *Selîmbați-vă direcția și apucați-o printr-una dintre pădurile de pe coasta muntelui.*

5. (Exprimă mijlocirea realizării a ceva de către o delimitare spațială singularizată față de altele subînțelese de același fel sau de către mai multe delimitări spațiale selectate prin singularizare dintr-o multitudine de elemente identice) *Printr-un drum drept ajungi mai repede.*

6. (Exprimă încadrarea a ceva în cuprînsul unui interval de timp sau în decursul duratei unei circumstanțe)

7. (Exprimă plasarea petrecerii unui fapt într-un interval calendaristic singularizat față de altele subînțelese de același fel sau în mai multe intervale calendaristice selectate prin singularizare dintr-o multitudine de asemenea intervale identice) *Era printr-un august ploios.* *Printr-unele luni ale anului n-a ploaia deloc.* *Intervalul de timp este delimitat*

În interiorul duratei unei circumstanțe) *Era printr-un amurg de toamnă. Printr-unele nopți de vară mă plimbam pe molul mării.* (Interiorul duratei privește perioada de desfășurare a unei stări fizice, fiziologice etc.) *Țăranii săpau pământul printr-o arșiță dogoritoare.* (Urmas de determinare care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă o circumstanță sau o stare) *Era printr-un timp ploios. Printr-unele vremuri de restrîns strămășii noștri se refugiau în munți.*

2. (Exprimă parcurgerea unui interval de timp delimitat calendaristic și singularizat față de altele subînțelese de același fel sau a unor asemenea intervale selectate prin singularizare dintr-o multitudine de intervale de timp identice) *Am trecut printr-o lună secoloașă. Am trecut printr-ani fericiți.* (Intervalul de timp parcurs este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Umblam printr-o noapte și nu găseam ușă luminoasă.* CAMILAR, S. I, 268. □ *Am trecut și printr-unele iarni foarte gerocoase.* (Interiorul duratei privește perioada de desfășurare a unei stări) *Trecuse printr-o copilărie senină.* (Urmas de determinare care marchează explicit durata în interiorul căreia se manifestă desfășurarea unei circumstanțe sau a unei stări) *Țara și domniitorul trecută printr-un moment de mare grijă.* D. ZANFIRESCU, R. 207.

3. (În legătură cu un interval de timp determinat cantitativ, exprimă extinderea pe toată durata indicată de determinant prin singularizare față de alte durate subînțelese de același fel) *Spiritul a trecut atunci printr-unul din acele momente de bizarețe cari-i stul ușa de frecețe.* CARAGALE, O. III, 188. □ *A trecut printr-un trecut secol de frământări sociale.* (Perioada de desfășurare a unui fapt este delimitată în tot interiorul duratei unei circumstanțe) *Printr-una din iernile copilăriei mele, n-a existat zi fără zăpadă.*

4. (Exprimă proiectarea unui fapt într-un interval de timp singularizat față de altele subînțelese de același fel) *Excursia nu putea fi programată decât printr-o lună din cursul verii. Ne înțelesesem ca reușeau să aibă loc printr-o zi a lunii martie.*

5. (Exprimă rolul mediator — în favorizarea sau defavorizarea împlinirii unui fapt — al scurgerii unui interval de timp singularizat față de altele subînțelese de același fel) *Printr-o lună de practică, studenții au estigat mai mult decât prin studiul teoretic individual din restul anului.* (Intervalul de timp care influențează împlinirea unui fapt este delimitat în interiorul duratei unei circumstanțe) *Mi-am revenit după boală printr-un concediu de odihnă.*

III. (Exprimă integrarea a ceva în sfera unui domeniu, a unei posibilități, a unei modalități etc. sau a unei realități oarecare gândite ca modalitate)

1. (Exprimă implicarea a ceva ca aspect înglobat, ca parte componentă, ca trăsătură intrinsecă etc. în sfera unitară a unui domeniu singularizat față de altele subînțelese de același fel sau în unele domenii singularizate selectiv dintr-o multitudine de domenii identice) *A făcut cercetări printr-un domeniu tură neabordat al medicinei. Prezența elementelor progresiste printr-unele literaturi occidentale este evidentă.* (Sfera de implicație în care se singularizează aspectele subînțelese eterogene ale unui tot este o însușire dominantă unificatoare) *Acolo unde Polintineanu e în adevăr mare stul „Legendele patriotice”. Ele strălucesc printr-o originalitate fură seamăn.* DEMETRIESCU, O. 161. *Medicul regimentului semnoză ... o boală ciudată ..., caracterizată printr-o înțepire dureroasă a grumozilor.* BRĂDESCU, V. 67. *Poezia d-lui Jelebanu se remarcă printr-o încordată inteligență artistică.* CONSTANTINESCU, S. III, 293. *La acești bolnavi vom observa ... și un oarecare grad de degradare psihică caracterizată printr-o gâtuc încrezută.* XIA SÂN, 273. □ *Opera lui Neulce se caracterizează printr-o sobrietate stilistică remarcabilă. Viața lui a excedat printr-o corectitudine desăvârșită.* (Sfera de implicație

în care se singularizează un anumit conținut ideativ este suportul obiectiv al unui act de comunicare) *Si ce va fi vând oare și tabloulă Alina printr-aceste vorbe lașite și vobăleșce.* FILIMON, O. I, 171.

2. (Exprimă petrecerea de către cineva sau ceva a unui fapt singularizat față de altele subînțelese de același fel sau a unor fapte singularizate selectiv dintr-o multitudine de fapte identice) *Societatea noastră trece printr-o criză morală foarte grea.* IONESCU-RION, S. 232. *Domnișoara Aurica ... trece printr-o criză erotică grozavă.* GĂLINESCU, I. O. II, 17. □ *Trănomia trece printr-unele prefeceri.* (Faptul petrecut constă în confruntarea cu o formă de verificare, de examinare etc.) *Trecuse printr-o comisie mai indulgentă.* *Trecuse printr-un examen greu al victii.* *Produsul fusese trecut printr-o nouă probă de calitate.* (Faptul petrecut de cineva constă în trăirea unei stări sufletești ca urmare a influenței pozitive sau negative exercitate de o circumstanță, de o conjunctură etc. aparte) *Ilie Olteanu oștă greu, ca un om trecut printr-o primejdie mare.* GĂLAN, II, 1, 180. (Faptul petrecut este înțeles ca etapă singularizată față de altele de același fel) *Literatura română trece azi printr-o fază foarte curioasă.* BACALBAȘA, S. A. I, 262. *Viața bustenurilor, după ce a trecut printr-o fază intens industrială, s-a întors cu sute de ani înapoi la feudalism.* BOGZA, A. I, 71.

3. (În legătură cu un fapt determinat cantitativ, exprimă amploarea modului de manifestare, de săvîrșire etc. a acestui fapt) *Printr-un foarte mic efort am rezolvat problema. Autorul se remarcă printr-o bogală activitate literară. Printr-o oarecare străduire am reușit să înțeleg.* (Amplioarea modului de manifestare, de săvîrșire etc. a unui fapt rezultă din aspectul cantitativ al realității asupra căreia se extinde) *Măcerea-aminte a grozavă ce Mihei însuflu pe atunci tureților ... se păstrează în zăporul român printr-o multime de legende.* BĂLCESCU, M. V. 160. *Oamniul, tr etud printr-un lung șir de prefeceri, de speții ciudate și urâșe care au dispărut pe rând, tot din aia oceanului nin.* BOGZA, O. O. 121.

4. (Exprimă direcționarea către ceva singularizat ca reper intermediar în descrierea desfășurării cursului evolutiv al unui fapt) *Românismul românesc a trecut, printr-unii poezi mitici, până la morții săi reprezentanți.*

5. (În legătură cu un termen care indică o modalitate sau este gândit ca avînd o valoare modală singularizată față de altele subînțelese de același fel, exprimă recurgerea la un factor mediator sau datorarea decurgerii a ceva din manifestarea unui asemenea factor mediator) *Printr-acest mijloc a putară coprinca două din cinci corăbii ce erau tureții atunci ... pe Danăre.* BĂLCESCU, M. V. 169. *Postelnicul ... pierca furtia de mai înainte și, printr-un salt repede, o lua în broțe și o puse pe divan.* FILIMON, O. I, 120. *În vâzu succesul planurilor sale de jăfuire usuzat printr-acest mod de prădare, necunoscut încă acelor boieri români.* ID. IB. 181. *Cam s-a făcut evoluția animală o șlim din cercetările lui Darwin ... printr-o luptă cu mediul animal la care trebuie animalul să se adapteze.* IONESCU-RION, S. 132. *El apără rapănos, ... dar, printr-o miraculoasă putere de rezistență, ajunge să se strecoare oriunde.* BACALBAȘA, S. V. II, 117. *Colosul, printr-o mișcare e-i era obișnuită, sări repede ca o panteră pe umerii lui Criton cădând să-l doboare.* ANGHIELIUSI, O. I, 37. *Printr-o zmeitură săbătecă se delijiră de la obellă.* HOGAȘ, DR. II, 15. *Bătrânețea, care se anunță majoritativ vrărilor printr-un dozeabilibră, ... trece în domniul sevălor ... o vdiuște spirituală.* FILIMON, S. 153. *I-am demonstrat cum, printr-o disciplină inteligentă, printr-o grabie sevă, ... s-or pută tureține, chiar în orgamsușe cele mai debile, fecel sevă ... el vrbă.* COCEA, S. I, 203. *Avocatul trebuie să surprină pe jureți ... printr-o introducere de jureți de proces ca jureți nord de jureți sud.* FLOREANU, M. III, 14.

Bătrnul... se dădu jos printr-o sforțare supraomenească. CĂLINESCU, E. O. II, 286. Fondul primitiv e gata să înlăcească la suprafață printr-un fel de revoluție a elementelor vechi. RALEA, S. T. II, 69. Printr-o distribuție apropiată de surse pozitive și negative, ... am obținut scurgerea în jurul unei carene. CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I, 177. Ar stabili apoi, printr-o simplă tuncuire, distanța străbătută de cărușă. GALAN, B. I, 441. Peritoneul participă la apărarea organismului împotriva infecțiilor abdominale printr-un proces de localizare a acestora. ABC SĂN. 280. (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de transmitere sau de primire a ceva) Păsările vii pot fi transportate printr-o coletărie specială. (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea de justificare a manifestării unui fapt) Acest loc e încă vestit printr-o bătălie strălucită. BĂLCESCU, M. V. 128. Fondamenteleau ..., oraș în Franța, vestit printr-un castel în care snt odăvate remarcabile opere de artă. BACALBAȘA, S. A. I, 31. Accepta chiria lunar, în schimb se acoperea printr-o polișă scadență la data exigibilității ei. CĂLINESCU, E. O. I, 143. Societatea ... trăiește printr-o organizație centrală. RALEA, V. 39. Face apel la aceste procedee spre a-și justifica, printr-o aerobafie de argumente tendențioase, lezele sale retrograde. id. ib. 54. □ Printr-o neprezentare poți pierde procesul. Sterea de leșin poate apărea și printr-o scădere bruscă a tensiunii. (Factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva privește modalitatea adecvată, oportuna etc. de realizare a ceva) Nu putea ieși din platitudine decât printr-o lovitură. EFETIMU, S. 35. Lunca poate fi schimbată numai de către proletariet și numai printr-o lovitură revoluționară a lui. SĂBIA, U.R.S.S. 163. Venitul național a fost, secole de-a rândul, ... surse printr-o acumulare sălbatică. RALEA, F. 41. Războiul a fost pregătit și printr-o vie propagandă în Moldova și Țara Românească. IST. ROM. III, 467. □ Reușise printr-o munca asiduă. Am slăbit printr-un regim sever. (Factorul mediator datorită căruia poate fi demarcată o manifestare specifică într-un anumit stadiu din evoluția unui fapt este o modalitate de exteriorizare particularizantă) Orice progres începe printr-o stare neguroasă și plină de nedumeriri. GHICA, S. 22. Boala începe de obicei la vârsta adultă, printr-o stare de indispoziție. ABC SĂN. 273. □ Criza a continuat printr-o încordare crescută a mușchilor. Rana s-a închis printr-o cicatrizare a pielii. (Factorul mediator datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este o trăsătură de marcare a asemănării sau a diferenței dintre acestea) Era ... deosebit poate de alți localnici numai printr-aceea că nu purta împejurul coapselor obișnuitul șorț de sac. GALAN, B. I, 115. □ Femeile se aseamănă printr-o constituție fizică mai delicată. ♦ (În legătură cu un termen care indică un instrument sau este gândit ca având o valoare instrumentală, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este un mijloc concret) Au dat peste un lanț en care, printr-un mecorism primitiv, cineva din altar făcea să se miște icoana. SĂBIA, U. R. S. S. 48. Stourcea se face printr-un așendie care servește în același timp ca oficiu de legătură. CARAFOLI-OROVLANU, M. F. I, 78. Să presupunem că, într-un canal deschis, curge o rină fluidă ... care este debitată printr-o placă. id. ib. 110. La formele cele mai primitive ... intestinul e înlocuit printr-un sinchiu central digestiv. FAUNA R.P.R. I, I, 51 □ Apa fusese absorbită printr-o pompă. Imobilul fusese distrus printr-un incendiu. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește transportarea a ceva) Materiilele sosiseră printr-un mărșur de dimineața. Cărămizile erau ureale la etajele superioare printr-o bandă rulantă. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește actul expediției sau al recepționării unui mesaj, unei informații etc.) Meciuul fusese difuzat

printr-un post de radio. Vorbisem cu el printr-un videofon. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește asigurarea sau favorizarea îndeplinirii ori existenței unui fapt) Avionul fusese reperat printr-un detector. Rezultatele au fost verificate printr-un calculator electronic. (Mijlocul concret la care se recurge sau din care decurge ceva privește eficiența îndeplinirii unui fapt) În mijloc e așezată mașina de abur cu care snt în legătură două roți de apă munde printr-insa. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 50. □ Curentuța era dirijată printr-un semafor. Cernuse mălauiul printr-o sită mai deasă. (Mijlocul concret datorită căruia poate fi delimitată configurația specifică a unei părți din extinderea unui lucru este un aspect singularizant al aceluia lucru) Sternu! ..., jos de tot, se sfârșise printr-un căpăli foarte subțire. KREZULSCU, A. 31/2. O sală întinsă cu mese ... se sfârșea printr-un fel de scenă pe care se vedeau instrumentele. CĂLINESCU, E. O. I, 241. Lanțul se termină printr-o acumulare de 7 perechi ganglionare. FAUNA R.P.R. I, I, 128. □ De-a lungul defileului dramal se continuă printr-o îngustare bruscă. (Mijlocul concret datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un delimitator al alăturării sau al separării acestora) Scena se deosebea de restul sălii printr-o cotină de pânză. FILIMON, O. I, 226. Odaia de culcare a ministrului e despărțită printr-o ușe de a lui Vodă. CARAGIALE, O. III, 41. Traian însu trecu în odăia vecină despărțită de salon printr-o ușe deschisă. BASSARABESCU, V. 232. Plutonierul se îndoi de la mijloc ea și cum ar fi fost făcut din două părți, legate una de alta printr-o fișină. DAN, V. 146. Lucrătorii cei mai calificați făceau de sentință prin fața sistemului ca de planete, unite între de printr-o punte largă cu parapet. ARGHEZI, L. 181. Pagina era împărțită în două printr-o linie cu creion roșu. CĂLINESCU, E. O. II, 162. Tinda a fost împărțită în două printr-un zid de pantan. STANCU, D. 437. Există și unele protozoare colonide ... unde mulți indivizi snt reuniți ... printr-o substanță comună. FAUNA R.P.R. I, I, 16. Chisturile pot fi mobile ctnd snt legate de organele genitale interne printr-un pedicul ca un cordoan. ABC SĂN. 93. □ Încăperile erau separate printr-un glasvand. Dormitorul era izolat de camera de baie printr-un vestibul. ♦ (În legătură cu un termen care indică o operație sau este gândit ca având o valoare operațională, factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este o cale folosită în vederea atingerii unui rezultat) Printr-un calcul imediat găsim componentele vitezei. CARAFOLI-OROVEANU, M. F. I, 158. □ Am închis robinetul printr-o țnșurubare forțată. Mecanismul pornește printr-o simplă împingere. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de transmitere la distanță a unui lucru) Plățile s-au făcut printr-o virare de sume. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de redare a unui conținut de idei sau de sentimente) Toți poezii mari, ... printr-o trăsătură de condei, ... zgrăvesc un tablou mare, complex. GHIERA, ST. CR. I, 133. În marele tablou al lui Tizian ... amorul sftut e înșăfișat printr-o femeie blondă ... cu o privire gravă. BACALBAȘA, S. A. I, 251. Germania a fost prezentată printr-o zastică, de care erau legați muncitorii. SĂBIA, U.R.S.S. 26. Viața lor ar putea fi reprezentată printr-o vastă suprafață orizontală. TEODOREANU, M. III, 11. □ Relatase totul printr-un grai foarte colorat. Printr-o aluzie discretă l-a făcut să înțeleagă. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de motivare a existenței, a apariției etc. unui fapt) Mulți din voievozii noștri cei mari ... visară ereditatea și, printr-o fatalitate ..., acest vis făcu să se stingă cu sunet moștenirea lor. BĂLCESCU, M. V. 277. Englitera ... ajungea tot la soluționarea de a se da Moreca lui Mehmed Ali ... tenându-se cu nu cumva, printr-o înțelegere cu Rusia, ... să nu-și piardă preponderența ... în Turcia. GHICA, S. 127. Îndată însă ce norocul ne dă pe mână frnele statului,

atunci ..., ca printr-un fermec, lucrurile se schimbă. id. ib. 139. Printr-o coincidență norocoasă pentru dâns, ea amuse chiar atunci ideea de a veni la postulului. FILIMON, o. 1, 152. Copilăria ..., printr-un fel de coincidență firească și adică, îi făcu uncori să se joce. DELAVRANCA, v. 153. Ca printr-un fermec, toboșii se schimbă, se trag pădurile în lături. VLADUȚĂ, R. P. 204. Dar iată-l că, printr-o întâmplare, află adevărul. GHEREA, ST. CR. 1, 260. Modelul de moarte, ca printr-un ciudat capriciu, trupul ce purta un veac pe umeri își relua conturul lui de fată. ANGHIL, pz. 26. Un copil ... scâpă cu viață ca printr-o minune. BASSARABESCU, v. 140. Incordarea nervoasă uită de îndelungată la care-am fost ostendit printr-o așa de nedorită împrejurare mă făcea oamă să tremur. MIHONISCU, s. 129. În stradă oștepta duba, sosită ca printr-o incantațiune. EFTIMIU, s. 143. Dorescu, căci așa îl chema, printr-o ironie ciudată a întâmplărilor, era rod aristocrat al ogoarelor muncite fără șpor. I. BOTLEZ, B. 1, 64. Să știi că, printr-o minune de la Dumnezeu, ai dat de fântâna tinereții și ai bănt din ea. SABOVEANU, o. XVI, 218. Printr-o extindere logică a aprecierilor, orice om euvincios îmbracă era îngădui să intre la curte. id. ib. 225. Năseal printr-o împrejurare de pripășire oltenesească, gorjană, tu București, m-am pomenit în ei și mă socotese venit pe lume o dată cu caștala. ARGHEZI, B. 11. Sistemul de perspective ..., printr-o optică falsă de zugrav era tăiat în două secțiuni corespunzând fiecăruia cat. CĂLINESCU, E. O. I, 11. Ca printr-o oculoasă corespondență, pulbera de stete de pe cer își schimbă țesătura mereu. id. ib. 122. Atunci când, printr-o împrejurare oarecare ..., mineralul disoapă câteva stufe de aur ..., un tremur violent îl cuprinde. BOGZA, A. I, 190. (Calea la care se recurge sau din care decurge ceva privește felul de asigurare sau de facilitare a îndeplinirii unui fapt) Acest erau războinic ..., printr-un război purfial, ostenește pe dușmanii și le înelide calea Ardealului. BĂLĂSCU, M. V, 135. Nebunul are voroc să ajungă, printr-o intrigă de curte, aproape de strălucita odorată. CARAGIALE, o. III, 61. Tinărul normalist ... nădăjduiește să evadeze printr-o transferare. I. BOTLEZ, B. 1, 156. Sigur de el însuși ..., pareă ar fi rezolvat, bătut din palme, printr-un rind de haine noi, marea problemă a prietenii lor viitoare. COCEA, s. II, 73. (Calea prin care poate fi explicată angajarea specifică într-o anumită fază din desfășurarea unui fapt este un fel de a proceda pe linia realizării acestui fapt) Și-a început campania electorală printr-o întâlnire cu alegătorii. (Calea prin care pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un fel de explicație a comuniunii sau a disensiunii dintre acestea) Prietina lor se întărise și rămăsesea legați printr-un ideal care le lumina amândurora sufletele. SABOVEANU, o. XXI, 433. □ Ei stut dezbinași printr-unle interese divergente. † (În legătură cu un termen care indică un act, un document etc., factorul mediator la care se recurge sau din care decurge ceva este un asemenea înscris) Printr-o încheiere a șfăului administrativ, ... acordă ecelui Traudafroff ... monopolul de a exploata toate mineralele din țara. GHICA, s. 692. □ A fost numit în post printr-un decret al Consiliului de Miniștri. Și-a lăsat oareca unui prieten printr-un testament legalizat. (Înscrisul la a cărui valoare mediatore se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește transferarea unei sume de bani) Ți-am trimis banii printr-un mandat postal. Suma a fost transferată printr-o foșie de virament. (Înscrisul la a cărui valoare mediatore se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește aducerea la cunoștință a unui fapt) Printr-un fel de comunicat dat în vremea alegeților, ... guvernul a arătat că nu a prejudecat într-unime rezolvarea chestiunii. CARAGIALE, o. V, 29. El este ... dator² mai înainte de toți de a veni și a-și arăta părerea printr-un poveret în regulă. id. ib. Frole-său i-a răspuns, și el, printr-o scrisoare lungă. VLADUȚĂ, S. A. II, 16. Orice particular putea denunța,

printr-o scrisoare, pe o judecată. id. BASSARABESCU, s. 196. În rătăcirile, printr-o sortitoare. CĂLINESCU, E. O. I, 11. □ Așa am avut printr-o bobogărie. Așa aflat printr-un erudit de ... Mica publicată. (Înscrisul la a cărui valoare mediatore se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește aducerea unui fapt) Am poveret toată printr-un proces-verbal. M-am justificat printr-o declarație. (Înscrisul la a cărui valoare mediatore se recurge sau datorită medierii căruia decurge ceva privește acesul la un lucru oarecare) Plecarea din instituție se face printr-un bilet de voie. Obținuse transferul printr-o aprobare specială. (Înscrisul datorită căruia poate fi consemnată o manifestare specifică într-un anumit stadiu din desfășurarea unei activități este o formă de contribuție în domeniul a livității respective) A debutat în publicistică printr-o scrie de acțiune economică. BACALBAȘU, S. A. I, 243. □ Să-a încheiat activitatea literară? printr-un roman istoric. (Înscrisul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un act de consemnare a unirii sau a separării acestora) Nici starea socială nu e o invenție umană, cum credea Rousseau, după care oamănia s-au unii printr-un contract. KALLA, I. 45. □ S-au desjârșit printr-un act legal. † (În legătură cu un termen care indică o persoană, o instituție, un organ administrativ etc., factorul mediator la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva este un asemenea intermediar) Nimic nu mai dobândi favorile curții decol prin mijlocul postelnicului sau, mai bine, printr-a lui Păturică. FILIMON, o. 1, 165. De asemenea, printr-unșii, s-a împovărat țara cu o mulțime de legi. CARAGIALE, o. V, 8. □ Ma crialele se procură printr-un dech a al în tîlăuici. Consultațiile se fac numai printr-o poliținică de cartier. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva privește remiterea către cineva a unui lucru) Ți-am trimis poștele printr-un prieten. Nota de protest a fost remisă printr-o ambasadă. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva privește informarea cuiva) Am aflat vestea asta printr-un cioban care a venit cu ună plăcă la locul meu. SABOVEANU, o. XVI, 249. Mătură trimisese vorbă înainte la gospodar, printr-o oșină, că vine cu omul. BACAL, o. 24. □ Am fost citit printr-o judecătore de sector. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva privește aducerea unei probe despre un anumit lucru) L-am convins printr-un martor ocular. (Intermediarul la al cărui oficiu se recurge sau datorită intervenției căruia decurge ceva privește realizarea unei intenții, satisfacerea unui interes, rezolvarea unei probleme etc.) I păsenie numai de la ține, Doamne, ceamă printru singur sfinț făcătău, Isus Hristos, po 149. El dorea în tot chipul să câștige favoarea împăratului, cu printr-unșii să dobândăscă carănelului. BĂLĂSCU, M. V, 327. Dinea ... li găsise, printr-un unchi al ei, un loc la București. GALAN, B. I, 192. □ Mi-am rezolvat problema printr-o circumscripție de miliție. (Intermediarul datorită căruia poate surveni trecerea unei situații oarecare într-un nou stadiu d manifestare a ei este un agent declanșator) Totul a început printr-un prieten care ne-a fost cunoștință. Banle noastre rătălii s-au încheiat printr-un întâmpnat care ne-a întâmpnat. (Intermediarul datorită căruia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor determinant al unirii ori separării acestor elemente) Stătem legați printr-un copil. † (În legătură cu un termen care indică o stare psihică sau o formă de exteriorizare a acesteia, factorul mediator la care se recurge sau datorită căruia decurge ceva este o reacție afectivă sau o atitudine comportamentală) Printr-o crăzime epăntătoare, el forna cu june pe Răzvan la curte. BĂLĂSCU, M. V, 222. Printr-un o impliment de viață te un pasă cu trecătoare.

felicită pe ciocol de bună venire. FILIMON, o. 1, 161. Auzorul, printr-o fenomenală îndărătnicie, ajunge să ne vorbescă de „bierțul micilor”. BACALBAȘA, s. v. 1, 327. Când se revăzură ..., printr-un ciudat instinct, însă, nu-și dederă pe față cuvoștința. BASSARABESCU, s. n. 91. Șefii celor două nobile familii fixaseră, printr-o stranie intuiție, aceeași rețetă, socolită în dolari. EFESIMU, n. 8. În ce raporturi va mai fi cu Mado, care-l umilise printr-un refuz categoric? id. ib. 81. Printr-un răg instinct, ei au simțit că intelectul omului are palori de mort. I. BOTEZ, b. 1, 118. Elinii și romanii ... nu plângăreau ceea ce e firesc și admirabil în simțurile omului printr-o renunțare fricoasă și ipocrită. COCEA, s. 1, 95. Printr-o neașteptată și inconștientă alitudine, el combate pe emigranții francezi. RALEA, f. 37. □ L-am dezarmat printr-o indiferență totală. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește expedierea sau primirea unui lucru sub formă de comision) Ți-am putut trimite urgent banii printr-o neașteptată amabilitate a șefului meu. Pachetul ăi va sosi curând printr-o bună-voință laudabilă a vecinului nostru. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește exteriorizarea poziției adoptate de cineva față de ceva) Statuirile provinciei vor făgădui printr-un jurământ solemn îndeplinirea acestui articol. BĂLCESCU, m. v. 69. Turcii răspuseră împreună printr-un tipăt îngrozitor. id. ib. 125. Greaca răspunde printr-un suspin, dor nu se mișcă deloc. FILIMON, o. 1, 152. Lui Todea îi zise că, pe dată ce-î va face semn printr-un strănuta repetat de trei ori, să iasă afară. id. ib. 225. Ea se mulțumi o-mi răspunde printr-o aruncătură de ochi. id. ib. 326. Matco ... răspundea printr-un zîmbet foarte natural. id. ib. 338. Ne îngrozim să nu trădăm cumva, printr-o clipire de ochi fără voce, ... gândirea noastră de toate zilele. CARAGIALI, o. III, 58. Printr-un zîmbet foarte binevoitor, chelnerul mă asigură de-o dreptăț înfelegere a comenzii. MIRONESCU, s. 121. Felța a întors și ea capul către ei, răspunzându-le printr-un zîmbet. SAHIA, U.R.S.S. 65. Vom putea să ne împărțim clipele de emoție ... printr-o privire sau printr-un stîns de mîini. COCEA, s. 1, 96. Măistrul sondor ..., printr-un strigăt scurt, face atenți oamenii. BOGZA, a. i. 49. Santinela ... îi răspunde printr-alt semn. CAMILAR, s. 1, 231. Dacă or fi găsit un singur om căruia, printr-o soaplă, printr-un gest, să-i împărțasească ceva din grîștile și bănușile lui, Filip ar fi fost împăcat. GALAN, h. 1, 120. Când plutonierul ... îi arătă, printr-o vultă elegantă a condeiului, un semn ... Erloum simți că genunchii i se înmoaie. id. ib. 453. □ Și-au manifestat dezaprobarea printr-o tăcere ostentativă. Și-au consfințit hotărîrea printr-un roșot de aplauze. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește explicarea dată manifestării unei stări) Vestile ce mă veniră de la Dunăre adăugiră amarul inimei sale și-i pricinuiră moartea, pe care el ... o grăbi printr-o temere superstițioasă. BĂLCESCU, m. v. 78. □ Și-a pierdut buna reputație printr-o purtare incorectă. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală la a cărei mediere se recurge sau datorită căreia decurge ceva privește obținerea unui rezultat) Printr-o încordare de voință, mi-am luat moi mare înfăcșul. SANDU-ALDIA, v. p. 75. Acea ceva în figura lui care deslănuia o energie sălbatecă, dar înfrînată printr-o voință de fier. ANGHIL-LOȘIE, c. 1, 179. □ Îl cucerise printr-o poliție exagerată. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală datorită căreia poate fi generată o ambianță specifică într-un anumit stadiu din desfășurarea unei împrejurări este o formă de manifestare particularizantă în circumstanța dată) După clacă, se puneau cu loțit la jocuri ... și acestea se tacheiau printr-o horă mare. GHICA, s. 35. A fost o veselie mare, care s-a terminat, din nenorocire, printr-un

mic scandal. BACALBAȘA, s. a. 1, 9. (Reacția afectivă sau atitudinea comportamentală datorită căreia pot fi puse în legătură două sau mai multe elemente este un factor de generare a convergenței sau a divergenței dintre acestea) Acest negaționar ... se doșbea dintre colegii săi printr-o voră dibăcie. FILIMON, o. 1, 146. Foarte iubit de ofițeri, se deosebea printr-un tact desăvârșit ... și o cultură aleasă. BRĂVEȘCU, o. a. 1, 346. Ziarul acesta cuprinde ... înduioșate amintiri despre bătrînii rămași acasă, de care înăutul se simte legat printr-un bărbătesc sentiment al răspunderii. ap. DAN, v. XI.

6. (În legătură cu un termen care indică o bază de conformare, exprimă întemeierea manifestării sau săvîrșirii unui fapt pe această bază de conformare) În inimile tinerilor se plămădește oluotul viitorului unei națiuni; nu în ale bătrînilor care, printr-o lege firească, și-au pierdut energia. DEMETRESCU, o. 199. □ Legea a fost adoptată printr-un vot majoritar.

B. (Astăzi în forma pentru; semnifică ideea de referire respectivă la un element invocat ca sursă generatoare a ceva sau enunțat ca menire atribuită la ceva)

I. a) (Exprimă referința explicativă la o motivare prin cauzalitate invocată ca factor determinant al decurgerii unui fapt) S-au părat cu Rad[u]l Dăianul pîntru un cal al Optei al popei (a. 1626). GER 1, 74/2. Vor avea soadă pentru ... pămînturi. PRAN, 3. Să cea acel loc pentru carele să prieșce. ib. Printru o fală fugare Nu să cade a lăsa lucru tu doouo. BUDAI-DELEAȘU, Ț. 117. Au orătul de mîncinoase prieșile pentru care au fost prît (a. 1812). GER 11, 207/28. Tinichigul era ... gata oricînd să se războiască pentru nimicuri cu oricine. VLASIU, d. 394. Ce mai dîlta vorbă pentru un căus de tîrșe. ZANNE, v. IV, 142. ♠ (Factorul determinant al decurgerii unui fapt este un element psihic, afectiv, comportamental, volitiv etc.) Mai tare o voiu bate pentru păcatele voastre (a. 1560). GER 1, 5/4. Răspirea ce-au fost atunci spre apostoli pentru frica iudeilor. CORESI, LV, 131. Și nu dea început judecă pre el pentru năruvul cel nebunesc al lui. id. ib. 398. Pălntru prieșugul, de rîndul celor oamen[î] cu cea iapă, să ne duș[î] iopa (cca 1640). IORGA, d. b. 1, 70. Diavolul dîntăi pentru mîndrie cădzu. VABLAAM, c. 8. Înfricoșăți sint pentru mînie. BIBLIA (1688), 133/8. Sinatorii, pentru voia lui Șeremet, au mersu la împăratul. NECULCE, 1. 260. Împăratul turcescu, pentru lăcomia lui, învîjbindu-se cu ... împăratul de la Țarigrad, au venit cu mulțime de oști. R. POPESCU, cm 1, 236. Au marșit turcii pî Mîhnea Vodă, pentru răolățile lui cele cumplite. id. ib. 258. Pentru dragostea măriei tale, de ne vei poronci, vom face. ANDIM, p. XXVII. Îl bătea ... pentru mișelile lui. BĂRAC, t. 8/11. Petrușcu Voievod ..., pentru blîndețea cu care cîntui țeara ... se mînește cel Buu. BĂLCESCU, m. v. 28. Susfețele lor pentru păcate ... le-a ostudit. NEGRUZZI, s. 1, 246. Capul lui căzu ... pentru dreapta credință ce păstvasă către nenotocitul său domn. ODOBRESCU, s. 1, 257. Pentru dragostea ta, tată, ... voi face pe dracul în patru. ÎSPRESCU, 1. 15. Pentru stîma pe care îi-o port, te rog să nu-mi spui vorba asta. BRĂVEȘCU-VOINEȘTI, p. 200. Pentru care greșală l-a blestemat să fie toată viața victima iluziilor? BRĂVEȘCU, o. a. II, 359. Le vor cădea capetele pentru supla lor. SADOVEANU, o. X, 183. M-oi lasat pentru mînciuță. JAHNİK-BIRSLANU, d. 257. Crișcă iadul și mă cere Pentru păcate de-a mele. id. ib. 468. Nu vă stricoși voia bună Pentru mica mea mînciuță. BALADE, II, 55. ♠ (Factorul determinant al decurgerii unui fapt este un element de condiționare) N-au putut ... sta prin cetăți și prin munți pentru lipsa hrănilii. SIMON DASC., l. T. 1, 31/9. Locurile lor cu greu de hrană fiind, pentru multa piatră și munți. C. CANTACUZINO, cm 1, 16. Mult mai varvari sint acei de acolo, aducînd iaste, și pentru starea și tîria locului acelaia. id. ib. 73. Fiind lipsă de pîne, pentru lăcuste ce era pre aice. MUSTE, LET. III, 53/18. ♠ (Motivarea prin cauzalitate invocă

temeii în care rezidă decurgerea unui fapt) *Pentru credința unuia și pentru rugămintea altora, poate dobândi și altul vindecare.* CORESI, EV. 59. *Prințiva mea pentru fețele lui Hel.* PO 93/20. *Deade Domnedzeu zece curvințele sale afara să ne pentru tale ispășim* (a. 1607). C.A.V. D. BĂLU. II, 101/13. *Acastă boală nu voste spre moarte, ce-i ... ca să să arate pulerea lui Damnedzou pentru dânsa.* VARLAAM, C. 60. *Sintefi răscumpărăți de Domnul nostru Isus Hristos, pentru cinsti singele său și pentru marea sa.* id. ib. 111. *Ducă să va boledza, de-or fi făcut câte păcate și scărănăvii, pentru darul boledzului toate să vor curăfi.* PRAY. 292. *Spune părintelui tău că pentru ruga lui în taste bune* (a. 1692). CCM I, 306/2. *Toate pentru-Ansul fură și fur' de dînsul nenica fu ce fu* (a. 1693). id. ib. 308/32. *Pentru meduciu sa ... tinea rangul cel dîntu.* VĂCĂRESCUL, IST. 250. ⇨ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor desemnat ca mediator indirect în producerea faptului respectiv) *Trod ... tremese de prinse pre Ioan și-l legă în tenușia, pentru Trodăda, mițarea lu Filip, frotele lui.* CORESI, EV. 511. ⇨ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor acuzat ca răspunzător de ceea ce suportă în locul lui un substituit) *Am fost pedepsit pentru tine.* ⇨ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor implicat ca sursă din partea căruiua i se adresează cuiva, prin intermediar, faptul respectiv) *Sărută pe băiețel de sute de ori, pentru Andrei și pentru mine.* BRĂTESCU-VOINȘII, P. 175. *Sintefi voi îngăduitori cu dîsul și pentru mine.* BĂBLĂȘI, I. 72. ⇨ (Temeiul în care rezidă decurgerea unui fapt este un factor relevat ca particularizator în privința sursei de declanșare sau de existență a faptului respectiv) *Se știe că lasă și renunță pentru min.* SADOVEANU, O. XIV, 211. ♦ (Motivarea prin cauzalitate invocă justificarea din care rezultă rostul petrecerii unui fapt) *Lăuda pe fiul de împărat pentru o așa nimerită ... algerie.* ISPIRESCU, I. 38. □ *A fost decorat pentru merite deosebite. A fost condamnat pentru crimă.* ⇨ (Justificarea din care rezultă rostul manifestării unei grațitudinii este un factor de îndatorare morală, un serviciu, un ajutor etc. care a prilejuit-o) *Îți mulțămim pentru buna sfătuire ce ne dai.* DRĂGHICI, N. 162/31. *Cît am rămas de recunoșcător bunului părinte pentru această dorită veste!* NEGRUZZI, S. I, 7. *Pentru portul foarte mulțămesc.* id. ib. 222. *Harap Alb rămîne bucuros, mulțămind sfinții Dumineci pentru buna găzduire.* CREANGĂ, P. 214. *Fetele împăratului au mulțămii sptnului și pentru altă.* id. ib. 232. *Am primit carta postală și cărțile, pentru care foarte mulțămim.* CARAGIALE, O. VII, 145. *Pentru altă prietenie călduroasă ce-mi arăți, nu știu ... cum să-ți mulțămesc.* id. ib. 328. *Mulțămii lui Dumnezeu pentru ajutorul ce-i dete.* ISPIRESCU, I. 28. ⇨ (Invechit; justificarea din care rezultă rostul întreprinderii unui act este un factor de conformare căruiua i se subordonează acest act) *Noi încă vom face printru voia dum[n]iilor voștre* (Inceputul sec. XVII). IORGA, D. N. I, 17. *De vor tu în prinsoare acci tălțari, să faci bine pentru voia noastră să aibă stră[n]șoare* (Inceputul sec. XVII). id. ib. 11, 2. *Eu ... pentru voia don[ic]ilor voștre, am lăsat și nemică n-am luat* (a. 1604-1619). id. ib. I, 26. ⇨ (Justificarea din care rezultă rostul primirii sau al oferirii a ceva este un factor de compensare) *Eu pentru credința sau trupului vindecare ...* CORESI, EV. 61. *Să tuși și plăt deplin de la Damnedzou pentru truda voastră.* VARLAAM, C. 61. *Acastă ... plătă au avut ... pentru harul ce-au făcut cu mâna lui la împărăție.* NECULCEV, I. 184. *Pentru fapta lor dobândi-vor ... har de la prințul.* ȘINCAI, HR. III, 1/11. *Poși vede toate aceste pentru un flori.* NEGRUZZI, S. I, 329. *Se plătea un drept deosebit pentru orice procesiune.* BOLINTINEANU, O. 297. *Pentru asta vă plătesc eu simbric?* ISPIRESCU, I. 11. *Iată un bănuț de aur pentru răspunsul tău.* SADOVEANU, O. XII, 107. *Moromele ... nu bănuia că, pentru bucuriile lui de mai înainte, trebuia înca să plătească.* PREDĂ, M. 483. *Ce tîiești pentru bîncele ce mi-ai făcut?* SIBLJA,

P. 87. ⇨ (Justificarea din care rezultă rostul replicării în aceeași măsură la ceva este un factor care obligă moral la restabilirea unei echități prin ceea ce se ia sau se dă în schimb) *Să-i dea dobitoac pentru dobitoac.* PRAY. 15. *Pe toți i-au omorit, făcîndu-se moarte pentru moarte.* R. POPESCU, CM I, 280. *Să le răsplătească cu rău pentru rău.* id. ib. 171. *Moarte pentru moarte, cumătre, arsură pentru arsură, că bine-o mai plesniși dinioare cu cuvintele din scriptură!* CREANGĂ, P. 33. ⇨ (În construcțiile pentru că sau, învechit și regional, pentru ce ori, învechit, pentru căci, pentru căce sau, învechit, rar, pentru căci că, pentru căce că, justificarea invocată este prezentată argumentativ) *Pentru căce că oameni, pentru măriia deșartă ei se nevoiesc ... să strîngă urășe multă.* CORESI, EV. 52. *Bătu dreptăccă Domnul dăbania pentru ce făcuse rășful care Aaron barsase.* PALIA (1581), ap. c. cr. 79/9. *Să-i lasași în pace, pentru ce sint satel[ci] [s]ventei mănăstiri a lui Aron Vodă* (a. 1625). I. BIANU, D. R. 98. *Și fariseul pentru ce se făli căduz din toată cinstea.* VARLAAM, C. 11. *Pentru căci n-ași făcut unuia de cești ..., nice mie n-ași făcut.* id. ib. 22. *Să nu ta nemică ..., pentru căci cu mențiu-nu lui au amăgit pre stăpînul.* PRAY. 7. *Totăi ce-ș va ucide feciorul pentru ce-ș va fi lepădat legea ... nu să va certa că ucigătorul eă de părinți.* id. 98. *Cine-ș va gonii mărirea den casa sa pentru ce va fi făcută preacurvie, să cade să o hrănească plătă cînd va arăta preacurvia ei la giadeț.* id. 113. *Răsărînd soarele să vestejiră și pentru ce nu anură rădăcină să uscură.* S. TEST. (1648), 16³/30. *Toata deatoria irtoi fie pentru ce mă rugași.* id. 24⁷/30. *Nu-l cunoscu pre dînsul pentru că-i era mîinile ... părăose.* BIBLIA (1688), 19²/21. *N-au ales Domnul pre voi ... pentru căci vă iubește.* id. 131¹/25. *Acosta taste de crezul, pentru că și biserica noastră ... mărturiseste.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. *Care ascunzătoare foarte cu nevoie era să se afle ... pentru căci, cînd o au făcut, robii au adus de o au săpat.* id. ib. 20. *Iuste cu dreptul să zică cineva unui om cu sibi; ... lipsește din casa la? ... Pentru că iuste zis: ... „Unde Dumnezeu au împreunat, omul să nu desparțar”.* ANTIM, P. XXVII. *Nu te bucura la ctșiguri mici, pentru că cu un rac tot sărac.* NEGRUZZI, S. I, 249. *Eu se crede literată, pentru că a citit ce s-a tipărit prin Curierul românesc.* BOLINTINEANU, O. 316. *Mi-s dragă mie tusămi pentru că-i stîl dragă lui.* EMINESCU, O. I, 80. *Nu-i vorbă, că de greu, greu îi era, pentru că tu lipsa lui n-avea cine să-i îngrijească de casă.* CREANGĂ, P. 140. *Din inima lor nu s-a șlers partarea necuvîncioasă a sptnului ... pentru că bunătaea nu are de-a face cu răutatea.* id. ib. 209. *Nu mai m-aduc umine, pentru că i-am avut numele pe o însemnărică.* CARAGIALE, O. II, 115. *Acastă nu pentru că s-ar fi sfiit, ci pentru că nu știa nici dînsa ce are.* SLAVICI, O. II, 32. *Îl iubeau pentru că avea o privire căldă și liniștită.* VLAHUȚĂ, S. 85. *O disprefiaui și o urau pentru că o vedeau fericită.* AGĂRIBICANU, A. 481. *În analiză, artistul adevărot se exprimă direct, pentru că scriitorul, cînd analizează, lucrează cu inteligența.* IURĂILEANU, S. I, 18. *Se simfea atîns pentru că trebuia să recunoască, chiar ocolit, în fața fiului său, că a greșit.* REBREANU, R. I, 122. *Stă drept, pentru că niciodată nu l-am văzut dect drept ca o făclie.* GALACTION, A. 23. *Și pentru că graba apariției revistei nu era prea mare ... a luat corectura și manuscrisul nubelei.* id. ib. 81. *Armă nu port ... pentru că sint că ... nu voi putea ucide niciodată.* CAMIL PETRESCU, V. S. 310. *Mă certam cu ea întruna pentru că se strîmba la mine ori de cîte ori făceam vreo poză.* BRĂESCU, O. A. II, 72. *Pedepsele eurgou ca ploaia, pentru că ai mișcut în front, pentru că ai intrizat la front, pentru că ai vorbit în front.* id. ib. 79. *E în stare să mă împuște, pentru că m-am așezat un moment pe șezlongul lui.* SEBASTIAN, T. 36. *Eu o iubeam pentru că era veselă.* SADOVEANU, O. XVI, 392. *Pentru că frumaosa descriere ... nu i se pare suficient scriitorului, el adaugă și comentariul său entuzias.* VIANU, A. P. 76. *Mediocru te urăsc nu fiindcă i-ai contrazis, ci pentru că i-oi întrecut.* CĂLINESCU, S. 502. *Pentru că ușa era făcută*

din stejar gros, plantonul n-aurize nimic. PAS, z. III, 3. Eram singur și puțin trist, pentru că totdeauna călătoriile trebuie făcute cu cineva. BARBU, p. 7. I-oi sacii capul, pentru că avea un tală care putea să-ți asigure situație, relații. T februarie 1962, 21. Tu, badiș-așa-ai gândit Că eu, pentru că-s negruță, Mă bucur să-ți fiu dragușă. JARNIK-BIRSEANU, D. 234. Audt-am, mndruș, eu Că l'e fițe m-ta rău Pântru țe l'e iubăsc eu. T. PAPAHAĞI, M. 27. Vineri, pîntru ce-i zi de post, nu torc, nu fes, nu coasă. ALR II 5 755/260. Sint rude pentru că au uscat cămeșile la un soare. ZANNE, P. IV, 574. (În construcțiile pentru aceasta sau pentru aceea, justificarea prezentată argumentativ privește urmarea drept consecință a unui fapt exprimat sau subînțeles) Pentru aceasta și mai mult tinjiră olafii ucenicii și apostoli. CORESI, LV, 91. S-au făcut toate cete s-au cădzut ... Pentru-aceea noi, de nu vom băga în samă mila lui, nice vom lua amente îndelungă răbdarea lui, temu-mă să nu pățim mai rău. VARLAAM, C. 20. Pentru aceea l-au porcelit ... Lăcustă Vodă. URECHE, LET. I, 167/9. De vreme ce Dumnezeu va preloți oamenii să-i mintăiască ..., pentru aceasta au vrut să răsară lumina dumnezeirii lui în toată lumea. ANTIM, p. 2. Te află că ești diștărtoare ...; pentru aceea nu te noi (a. 1773). GCR II, 97/12. Pântru abaiia vă luați aminte. BUDAI-DELFAHU, T. 86. Pentru aceasta și cu socotesc Ca zădarnică toată cercarea. id. ib. 230. Pentru aceea, Pascu! zicca că toate părțile lumii sint lânșuite. BĂLCESCU, M. V. 5. Ai auzit lucrurile precum nu sint ... Pentru aceea obștea ne-a trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea. NEGRUZZI, S. I, 139. Desagii li erau deșerți. Pentru aceea li era utit de greu să sară din Bulucani la Sărăcenii. SLAVICI, N. I, 7. Pentru aceea, profesorul, deși torturat de cîteva întrebări, nu formulă nici una. GALACTIUN, O. A. I, 56. (În construcția interogativă pentru ce, justificarea prezentată argumentativ este cerută direct sau retoric) Pentru ce, Doamne, împingi sufletul meu? PSALT. HUR. 71^v/18. Pentru ce dosădim pre Dumnezeu necurate daruri aducînd lui? CORESI, EV. 449. Iară Is[us] dzise lui: ... pentru ce ai venit? N. IEST. (1648), 35^v/21. Pentru ce aceasta? BIBLIA (1688), [pafață] 3/12. Pentru ce e el datoriu a să ruga? (a. 1774). GCR II, 103/3. Pentru ce ai rîs? MINELUL (1776), 77^v/1. Pentru ce-mi cruși ahasță viață? BUDAI-DELEANU, T. 124. Pentru ce aștepți ... o fericire ce-ți poți face însufi? MARCOVICI, D. 10/16. Pentru ce în timp de pace fine în arme altăia unșuri? BĂLCESCU, M. V. 54. Nu știu pentru ce, cum jusei acest gînd, inima începă a mi se bale. NEGRUZZI, S. I, 67. Dar pentru ce orașul atit de strălucit Acum între orașe e cel mai umilii? ALEXANDRESCU, M. 10. Pentru ce nu ceri divorțul? BOLINTINEANU, O. 453. Pentru ce, rogu-le, n-ai spus nici măcar un cuvînt? ODOBESCU, S. III, 33. Dacă ai știut că ai un bunie așa de grobian, pentru ce m-ai îndemnat să mă lupi cu el? CREANGĂ, P. 53. Pentru ce nu cerci a păstra o cumpănă mai potrivită în viață? DELAVRANCEA, T. 30. Ah, bălrînă năzuroasă, Pentru ce atita fard? VLAHUȚĂ, O. A. I, 179. Pentru ce n-ai slut la ușe? CARAGIALE, O. II, 15. Și pentru ce să-i amărășli și zilele pușine? COȘBUC, P. I, 78. Pentru ce acest deslin de șemeridă? GALACTIUN, A. 191. Pentru ce sîpi? CĂLINESCU, S. 232.

b) (Exprimă referirea explicativă la o motivare prin finalitate enunțată ca obiectiv în perspectiva căruia este proiectată săvîrșirea unui fapt) Să se gătească și el pentru această dorită călătorie. GORJAN, N. I, 2/34. Trec furnicii ductnd în gură de faină marii saci, Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte și colaci. EMINESCU, O. I, 87. Mama lor le spunea că-i învață să zboare pentru o călătorie lungă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 226. Își descește cu greu făleile pentru vorbă. SADOVEANU, O. XI, 337. < (Obiectivul în perspectiva căruia se proiectează săvîrșirea unui fapt este avantajul sau dezavantajul ce poate fi produs cuiva) Cărțile provocorilor ... trebuiaște a le celi și a le finea printru multe folosuri și hasne. PO 7/16. Uciderea s-au făcut pentru folosul tătne-său. PRAY, 325. Ne-om nevoit pentru fo-

losul obștese. BIBLIA (1688), [pafață] 5/13. Au fostu numai pentru bineli lui acel giurămînt. NECULCE, L. 171. Ostenind și trudind a serie multe și mai de toate, pentru folosul multora. C. CANTACUZINO, CM I, 11. Să moară pentru folosul cratului lor. AXINTE URICARIUL, LET. II, 167/2. Întimplările anului ... a fost pentru binele meu. MARCOVICI, D. 4/25. < Nimeni nu acționează contra intereselor sale, adică pentru propriul lui rău. < (Obiectivul în perspectiva căruia se proiectează săvîrșirea unui fapt este prevenirea unor condiții conjuncturale eventuale, prin luarea unor măsuri prelabile) În beciugul de la cartmbul dedesupt ... era aninată o bardiță pentru feliurite întimplări. CREANGĂ, P. 106. Am ... un hambar plin ... pentru împrejuri grele. id. ib. 330. < Și-a asigurată casa pentru incendiu. < (Motivarea prin finalitate enunță o destinație efectivă sau virtuală, dorită etc.) Un fel de stofă bună pentru straie. DRĂGHICI, R. 155/2. Leac pentru închiderea feșii părului. PISCUPESCU, O. 317/1. Grădină ... pentru preumbărea ... împăratei. GORJAN, N. I, 4/10. Lupta pentru independență reținece ca glorie. BĂLCESCU, M. V. 18. Legea pentru recrutăție. CR (1818), 5^v/34. 120 chile de păpușoi a lei 105 și alte 200 a lei 95, cesti din urmă însă proști și cumpărăți pentru consumăție. ib. (1818), 21^v/13. Toaleta pentru balul de la club. NEGRUZZI, S. I, 46. Lege pentru crușarea pădurilor. MAIORESCU, D. II, 240. Dacă critica mea va fi ... nedemnă și nepotrivită pentru scrierea ce a provocat-o, rușinea va rămînea numai pe seama mea. ODOBESCU, S. III, 10. Peatra sulimanului sau peatra bună pentru făcut alifie de obraz. CREANGĂ, P. 142. Bucii ... pentru făcut saci. id. ib. 176. Mai potrivit popă pentru mai potrivit sat nici ... nu s-ar fi putut găsi. SLAVICI, N. I, 10. Se crede pentru ostudă ursii pe veșnicie. PĂUNU-PINCIO, P. 45. Vrao cincisprezece lei mărunti pentru bușșuri și alte cheltuieli. BASSARABESCU, V. 41. Dă-mi o cutie cu răpșea veagră pentru păr. id. ib. 91. Întii a fost nevoie de dragomani pentru schimburi. GALACTIUN, A. 334. Bricușul cu mica glăolină de oșel pentru tăiat vîrful șugării. C. PETRESCU, I. I, 3. Ieși ... ca s-adeacă trestie pentru foc. SADOVEANU, O. VIII, 415. Cere hrtie și plic pentru-o scrisoare. id. ib. X, 529. Regulament pentru organizarea armatei. OȚLEA, T. V. 98. Mine pentru creioane mecanice. NOM. MIN. I, 345. Își făcuse o cutie pentru păstrat desenele din cartan. CĂLINESCU, E. O. I, 62. Cei care au topoare, pot tăia eruci pentru foc. CAMIL PETRESCU, O. III, 227. Directorul ... umbla totdeauna cu buzunarele pline de piramidoane, sticlufe cu sirop pentru tuse. BARBU, P. 152. În ansamblu strădanilor pentru un nivel ridicat la învățătura rolul lotărilor li are munea profesorului în clasă. GI 1962, nr. 683, 1/1. Traieste pentru pește. ȘEZ. IV, 115. E destul o măciuca pentru un car de oale. ZANNE, P. IV, 10. < (Destinația este un element omagiat în cineșta căruia se formulează o urare) Ridie paharul pentru prietnia dintre noi. Toaste pentru victoria socialismului. < (Destinația este un element particularizat, privitor la care se raportează restrictiv un anumit fapt) Pentru vești, să știți măriile voastre că ... avem nedejde pe Dumnedzau că să va aședza lucrul (a. 1684). IORGA, D. B. II, 43. Deci ... pentru pace-i odeleri. NECULCE, L. 134. Mai socotit-au măriia sa Constantin Vodă pentru școli ... de le-au mai întărit. id. ib. 386. Cui pentru cheltuiată ... le voi împurmuta eu. DRĂGHICI, R. 14/8. < (Destinația este un element singularizat, față de care se raportează selectiv un anumit fapt) Inima lui, fragedă și curată, ia o opinie întentătoare pentru amor. NEGRUZZI, S. I, 56. Simș totdeauna aversiune pentru scandaluri. CARAGIALE, O. VII, 459. Ne-au lăsat — moi mult decit entuziasmul pentru cele ce-au scris — dorul după cele multe cete ar fi putut să scrie. GALACTIUN, A. 191. Organizațiile de partid cu datoria să asigure întăriria lor sistematică ... cu membri noi care și-au dovedit prin faple devotamentul pentru cauza partidului. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 774. < (Destinația este o încadrare temporală calendaristică, o perioadă oarecare sau o circumstanță gîndită ca durată) Li se confiscară bunurile, de-

clarindu-i trădătorii și izgonindu-l pentru totdeauna din patria lor. BĂLCESCU, M. V. 17. Găsră oltu pradă în acest oros, tuelt își dobindira vșmintu pentru recie. id. ib. 56. Patru mui de la Ispas, Pentru prinzul de pupas. ALEXANDRI, P. II, 105. Părosi satul și familia ei pentru totdeauna. ODĂBESCU, S. I, 10. Mai ocea strluse și jărălufe albe pentru zile negre. CĂREANGĂ, P. 3. Dă joroncă să-i culce în casa cea de aramă înfocată, ca să doarmă pentru vesniere. id. ib. 219. Era soarele în cruce, de se odhneau munți numai pentru o clipă. id. ib. 273. Ar fi preferabil să fie fiată conferența pentru o duminică. CARAGIALI, O. VII, 143. Să-și ducă neriinde pentru amiază, iar soara să se întorească acasă. REBREANU, I. 52. Adoarme-nă pentru recie. GALACTION, O. A. I, 59. Mama puse o pahnică ce brlneză, să avem pentru iarnă. VĂSILU, C. P. 132. □ An annual examenul pentru 5 iunie. Directiunile au fost date pentru anul în curs. Mincare pregătită pentru seara. (Incastrarea temporară prezentată ca destinație a ceva este indicată prin anterioritate, posterioritate sau concomitență în raport cu un moment actual) Noi pentru riilor ne pregătim. LĂBIȘ, P. 306. Ai învățat pentru mine toate lecțiile? 7 septembrie 1902. 2. □ Pentru acun este deștult. Ce mai acun pentru astăzi? Menul acesta a fost pentru ieri. → (Destinația este o ființă căreia i se adresează un lucru, un fapt etc.) Să-m trimiți patru calapuri [de săpun] pentru ... cucuina cămăreasa (a. 1798). IORGA, S. D. VIII, 36. Ceasul eel după urmă a bălul pentru mine. MARCOVICI, C. 10-11. Un scaun era rezervat lângă jude pentru colonel. CR (1848), 2¹/61. Acest răpaș e pentru tine. NEGRUZZI, S. I, 22. Culege nu-mă-uitu ca să facă un buchet pentru amoretul ei. id. ib. 196. Trei frați de-or fi, stul pentru tine! COȘBUC, P. 1, 182. Insemnarea aceasta e pentru dumneala. SADOVEANU, O. IX, 151. Mai om ascunse ... Și niște cămeșe, niște fole și niște bete Care nu stul nici pentru muteri, nici pentru fete. ARGHEZI, VTRS. 197. Aș, facultate, asta e pentru băteji de bani gata! CĂLINESCU, E. O. I, 136. Toemai lăiase o găină ca s-o facă ciorbă pentru ai casei. CAMIL PETRESCU, O. I, 73. Vinul e pentru voi, Nu e pentru noi. ZANNE, P. IV, 182. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element omagial, în cinstea căruia se formulează o urare) Beți și pentru cei care or lupta. SADOVEANU, O. XVIII, 302. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element preferat în dedicarea, închinarea unui anumit lucru) Celește ... un stih ce pentru tine serisei. GONACIU, P. 221. Serie ... soneti pentru răsărita stea a Moldaviei. NEGRUZZI, S. I, 206. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element favorizat, ales, în folosul sau de dragul căreia se întreprinde acel ceva) Pentru noi multe și mari minuni fapt-au făcătorul și Dumnezeul nostru. CORESI, EV. 61. Și noi datori stnem pentru frații noștri sufletele noastre să punem. id. ib. 169. Nu știți că venerea mare cu mă răslugniți printru voi? (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 46/5. Că acasă lume iaste ca o chervăserie; numai pentru călători iaste făcută. VĂRLEAM, C. 331. Să dea viața lui izbăvire pentru mulți. S. IESU. (1618), 26¹/10. Sta tare Nicolai Vodă pentru pământeni. N. COSTIN, LET. II, 86/37. Măcar că era grec, am strezi, dar era om bun; să pună țere pentru pământeni la domnie. NECULCE, I. 33. Era ajutor creștinilor și sta tare ca un viteaz bun pentru ei. ANON. GANIAC., CMI, 139. Păstorul cel bun își parr sufletul peintru oi. ANTIM, P. XXVII. Acun tot merge la dînsul de cere bani pentru copil (a. 1709). IORGA, B. R. 318. Ca un mihostră crucea ... peintru noi au luat. MINIU L. (1776), 201¹/10. Te-ai jertvit pentru mine. BUDAI-DELLANU, T. 138. Dobitoacele stul lăstate ... pentru noi oamenii. DRĂGHIU, R. 66/4. Să ceură a i se da ... bucate pentru oștirea lui. BĂLCESCU, M. V. 51. Te voi încredința că priclenul tău a făcut pentru tine mai mult dectt ține. NEGRUZZI, S. I, 63. Trăind nunci pentru el, a fost de pagubă compatrioților săi. id. ib. 213. Ce-o să aubă din acestea pentru el bătrîndu dascăl? EMINESCU, O. I, 133. Vorba cea: „fiecure pentru sine”. CĂREANGĂ, P. 187. Fiecare trăiește pentru el. DELAVRANCEA, T. 89. Pentru

nimeni în lume n-or fi făcut asto. BASSARABESCU, S. N. 11. Perceptorul facuse însă deștal pentru d'altă Motomote, h' omînose s'ei jăsuru c'el și putu e de mult. PRIDA, M. 452. Cum mă aduna pentru sine adună pentru oltu. ZANNE, P. V, 9. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element vizat ca substituit prin altceva în efectuarea unui fapt) Spune-mi o povestă a-i serie, căci voi serie cu pentru tine. DRĂGHIU, R. 91-22. Sunteți voi tugăduitori cu dînsul și pentru mine. REBREANU, I. 72. Am semnal eu pentru dumneabostră. GALACTION, O. A. I, 47. I. Lea Heana grăeste se pentru dînsul. SADOVEANU, O. IX, 386. Fugi, aite a'ergă mine C-a lucra și pentru tine. JARNIK-BIRSEANI, D. 163. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element particularizat, privitor la care se raportează restrictiv un anumit fapt) Că pentru condamnat ..., abia către soară putu să se scape de oameni. CR (1848), 1¹/57. Că pentru voga-bunzi ..., legea determină ca să se prindă în acel livul unde se află. ib. 0¹/57. Că pentru mine, domnul meu, mi-ar plăcea să trăiesc într-o republică de femei. NEGRUZZI, S. I, 200. Că pentru mine unul, fușteru sto C-o am de bucurie Că! totă hghioana ... Căve s'odau îmi zice. ALEXANDRESCU, O. I, 209. Nici tu nu esti de împărat, nici împărătu pentru tine. CĂREANGĂ, P. 186. De unde știu că nu s-or selamba lucrurile în bine și peintru d-ta id. ib. 235. Scriu în ziarele care creau dreptate pentru ea nedreplăfți. GALACTION, A. 229. Pentru dumneala Eu n-aș zice ba. ALEXANDRI, P. P. 7. (Ființa căreia i se adresează ceva este un element singularizat față de care se raportează selectiv un anumit fapt) Fiuța cea mui de lenul pentru un este însuși omul. MARCOVICI, D. 16-11. Mai mult purta grija pentru stăplua ei dect de dînsa. DRĂGHIU, R. 27-10. Dragostea ce avea pentru dînsul poporul. BĂLCESCU, M. V. 29. Aruncă oclăde arzătoare juvilor franzeze pentru care avea o preferință întărită. CR (1848), 40¹/47. Pă bine de ai purcare blindele pentru o persoană bolnovă. BOLENTIANU, O. 119. Simț o adurare în inuna mea pentru tine. EMINESCU, S. 116. Am eu putare de grijă pentru dînsul. CĂREANGĂ, P. 299. Se topea de dragoste pentru Heana. ISPIRESCU, I. 29. Adorațune de toată clipa pentru persoana lui fizică. VLADUȚA, O. A. I, 191. Boțu n-avea pentru femeie o considerație deosebită. BRĂVEȘCU, O. A. I, 4. Ne-am contrinat ecetările ... din simpatie pentru el. SADOVEANU, O. XII, 7. Vădele lui atență pentru Otilia o se părău scandalose. CĂLINESCU, I. O. I, 50. Intră ... cu inima bălndu-i ... de dragoste pentru fiul ei. CAMILAR, S. I, 119. ♦ (Motivarea prin finalitate emniță explicit mobilul, rostul săvîrșirii unui fapt) Ce numai pentru lauda oamenilor ei se postita. CORESI, EV. 49. Răuțchi ... treusă ... și la Duca Vodă pentru treble păcei. NECULCE, I. 143. Să-i dea Brncovanul pe an cte 10 pungi de bani pentru chivernisala lui. id. ib. 175. Acest secol fu ... secolul prin care se renumiră și în care se luptară puternic pentru libertate. BĂLCESCU, M. V. 15. [Românii] se luptă pentru drepturile naționale și triumfă. id. ib. 17. Precupești ce relipărese la psaltiri și ceasloave pentru speculație. CR (1848), 8¹/43. Pentru ale noastre drepturi m-am luptat fără-nclere. ALEXANDRESCU, O. I, 264. De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu? EMINESCU, O. I, 137. Scriitorul serie astăzi pentru slava. GALACTION, A. 111. Ofițeri ... veniți anume pentru pricopseală. BRĂVEȘCU, O. A. II, 370. Se prezenta pentru o bursă la seminarul Socola. SADOVEANU, E. 92. Stul fiul unui neam sărac Ce s-a luptat amarnic pentru piine. BENICE, V. 111. → (Invechit; mobilul, rostul săvîrșirii unui fapt este obiectul unei asigurări despre realizarea a ceva) De bună voie noi îned ne-am pus peceșile pentru moi mare mărturie ca să știe (a. 1581). CUV. D. BĂTR. I, 29/7. Și pentru credință pusu-ne-am mai jos în loc de pecești și degetele (a. 1591). ib. 58/6. Păntu bun[ă] credin[ă] am pus și mâna eu Cr[î]ste log[os]at (a. 1626). I. BIANU, D. R. 127. Peintru credința n-em pus și degetele (a. 1656). BUL. COM. IST. V, 199. Pă[n]tru credință ne-m pus și pecești[le] (a. 1658). ib. Păntu mai adevărat[ă] credință uc-am pus degete[le] și iscăiturile

mai jas (a. 1695). IORGA, B. R. 323. *Și pentru mai mare credința, dau zapisul în mâinile dumnealui și înlărese zapisul cu degetul meu (a. 1729).* id. s. D. XII, 33. *Pîntru mai adivărată credință am pus numele și degetul (a. 1836).* id. A. I, 56. <> (Mobilul săvîrșirii unui fapt este obiectul unei solicitări exprimate în speranța împlinirii ei) *Acela amu pentru talarți ruga-se, iară acesta pentru dinari.* CORESI, EV. 284. *Cine să va ruga pentru iertarea păcatelor unuia ca acelaia?* VARLAAM, c. 266. *Roagă-te pentru mine ca să fiu iertat de cil râu ț-am făcut.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 5/19. *Să rugați pre D[su]mn[e]-ău și pentru a noastră spăsenie.* BIBLIA (1688). [prefață] 5 14. *Noi, călugării, vom avea a ruga pe milostiva Dumn[e]-dău pentru b[un]ă sănătatea mărilor noastre (cca 1690).* IORGA, D. B. I, 93. *Mult s-au rugat acelu capetiu pentru Dumitrașco beizădeaua, s-i fie milă de dînsul ca-i un copil.* NECULCE, L. 116. *Să roagă din inimă pentru fericirea părinților.* MARCOVICI, D. 3 1. *Pentru ajutor la măcinatul grîului ... este rugată acea cinstită logofeție ca să bineboiască a pune îndatorire asupra cuvioșilor igumeni ai acestor mănăstiri (a. 1834).* DOC. EC. 710. *Tatău noaptea cambanele sunară ca să aducă aminte sufletelor celor bune a se ruga pentru mîntuirea sufletului celui păcătos.* CR. (1848), 2¹, 52. *Vă rugăm, prin urmare, pentru un cuvîntel.* CARAGIALE, O. VII, 69. *Te ruga nevastă-mea, măicuță, pentru niște șerb.* C. PETRESCU, I. II, 244. *Pentru pace mă rog.* ISANOS, T. I, 44. <> (Mobilul săvîrșirii unui fapt este obiectul unei cerințe a cărei împlinire se urmărește) *El se-au dus înăcțroo au putut pentru Iranîștea lui (a. 1591).* CUV. D. BĂTR. I, 56 5. *Numai cărți ne-au vinut de la Dumitrașco Vodă, să țeșim pentru Franță (a. 1671).* IORGA, D. B. II, 25. *Am trimis pentru vîile: dumilor noastre ce țase pe locul nostru (a. 1687).* id. ib. 67. *Turcii ... pe toți morții i-au dezgropat cercînd pentru avere.* N. COSTIN, LET. II, 122 38. *Iară nemții ... făcu: ce pute prin pîrgiurul cetăților pentru mîncare.* NECULCE, L. 57. *E o venturătoare ce cutrieră lumea pentru plăcerile ei.* NEGRUZZI, S. I, 44. <> (Mobilul săvîrșirii unui fapt este obiectul unei dorințe pentru a cărei satisfacere este oferită o compensație) *Nu cumva oi fosti să-mi tai viștea pentru-unc aremenesc?* CREANGĂ, A. 57. *Pentru nimic în lume nu mă mișc de aici.* CAMIL PETRESCU, T. III, 68. *Pentru nimic în lume n-aș fi trecut un pas mai departe.* SAĐOVEANU, O. I, 89. *Penr-un păhărel de vin M-ai dat, măică, la străin.* JARNIK-BİRSEANU, D. 175. *Boii i-o dat pentru bere.* BIRLEA, C. P. 156. (Obiectul dorinței pentru a cărei satisfacere se oferă o compensație este o durată amunită sau o circumstanță glândită ca o durată) *Aș fi dat orice pe lume penr-un ceas de prelungire.* CONACHI, P. 192. <> *Aș fi dat mult pentru o viață liniștită.* <> (Mobilul săvîrșirii unui fapt este obiectul unei intenții în vederea căreia se întreprinde efectiv ceva) *Trimisă Antioh Vodă sol pe Bogdan hatmanul în Țara Muntenască la Brîncovanul pentru așeză-rea păcii.* NECULCE, L. 131. *Au dat și leții egizilor lui Antiohii Vodă poduri ... pentru mai degrabă deșertare.* id. ib. 146. *Cu toții dar între dînsii datori sînt mină să puită Pentru apărarea vieții.* CONACHI, P. 286. *Aceste adunări se conșoan de domn pentru feceria legilor.* BĂLESCU, M. V. 9. *Mă due să gătesc tot penr: purederea noastră cu noul nostru domn.* NEGRUZZI, S. I, 162. *Pentru mîntuirea ordinii, ordinduse în sicera plusă un beșliu.* GHICA, AP. HEM 2 661. *Cuiburi de mitraliere violene plescăneau înrăbîit ca stolurile de berze adunate la sfet pentru plecare.* BRĂDESCU, O. A. I, 119. *Pentru căutarea unui drept, eei umili nu jornese de ceasă ca mlăna goală.* id. ib. II, 392. *Consiliile pedagogice ... își sporesc ... eforturile pentru găsirea și aplicarea celor mai bune metode de lucru.* ci 1962, nr. 683, 1/1. (Intenția săvîrșirii unui fapt este indicată ca act procesual ce urmează a fi efectuat) *Pentru a scoate acum acele ... fire treliu a deștrăma toată plina.* NEGRUZZI, S. I, 267. *Se împtriștea la orice măsură armate ee roia Pourte să ia penru a înăuși răscălarea lui Ipsilante.* GHICA, S. 109. *Te-asc făcut într-adins pentru a stoare? mierca*

și ceara. I. IONESCU, M. 382. *Satul ... hotări să-l spînzure, pentru a nu mai da pildă de lenevire și altora.* CREANGĂ, P. 329. *Pe amîndoi i-a tras ața la București, pentru a îmbrățișa cariera de copist.* CARAGIALE, O. I, 303. *Se văd armele podului, pe care l-a durt Constantin cel Mare peste Dunăre, pentru a pune în legătură Dacia eu Moesia.* VLAHUȚĂ, R. P. 19. *Se întoarșeră pe rînd: Gavril și Moise, pentru a domni, iar Ioan, pentru a rătăci o viață întreagă în Ardeal.* IORGA, L. I, 21. *Compilatorul intervine iarăși pentru a potriui lucrurile în folosul familiei sale.* id. ib. 111. *Lăutarii își potribeau zgomotos instrumentele pentru a da de știre tuturilor ... eă începe jocul.* REBREANU, I. 25. *I-am strigat ceoa, la întimplare, în urechea surdă, pentru a-i strămula gîndul în altă parte.* C. PETRESCU, S. 12. *Se ridicau pentru a oferi curtenților femeilor jilțurile de paie.* id. I, 1, 12. *Cine vorbește, o face pentru a-și împărtași gîndurile, sentimentele și reprezentările.* VIANU, A. P. 15. *Pentru a obține acest rezultat, suporealistul nu vrea să refînă nimic în scrierile sale.* id. ib. 18. *I se păru eă se țese în jurul lui manopere pentru o-l depozeda de avutul lui.* CĂLINESCU, E. O. II, 140. *Pentru a stimula creșterea producției ... s-a îmbunătățit sistemul de eclectare a produselor vegetale și animale.* ȘTIINȚA, 1954, nr. 2 893. *Se sfredelește pămîntul pentru a se scoale arușile ascuse.* ȘLZ. I, 204. (Intenția săvîrșirii unui fapt este confirmată sau infirmată ca urmare a unor condiții favorabile sau nefavorabile ce o influențează) *Citeva sugștii doar - suficienți penru a da impresia de dimișcău.* SEBASTIAN, T. 10. *Esti prea superficială pentru a fi leneșă.* id. ib. 61. <> *Rezultatele sînt prea bune pentru a nu continua cercetările.* <> (In construcțiile pentru ca să, pentru ca ..., și sau, învechit, pentru să, mobilul invocat este prezentat argumentativ) *Să nu postim noi pentru să pe laude ormenii.* CORESI, EV. 50. *Avola roii petraice pentru ca să scap de acea moarte amără (a. 1620-1625).* GER. I, 67 19. *Numai pentru să dobundăscă ... mult năpăstăire și asupre lumea.* VARLAAM, c. 9. *Slobodaș pe oameni nepuștință ... pentru să cucușă ce sînt și ei oameni.* id. ib. 328. *Vor îmbla ... pentru să facă ucidere.* FRAY. 97. *Poate să-l și muncească pentru să spuie.* ib. 294. *Și pentru să-i hie mai lesne a supune Ardealul, luasă toată Țara Muntenască.* M. COSTIN, O. 47. *Șerbul tău te ține ... Pentru să lu cu asupră plată din mila ta.* DOSOFTEI, VS. 59 4. *Zi dară ce sînt sor lui pentru ca să mi să facă mie bine.* BIBLIA (1688), 8²/24. *Să ne seuldăm să mergem, pentru să trătăm, să nu murim.* ib. 33²/33. *I-au dus la rîzitur pentru să le facă treaba.* IST. T. R. 39. *Au făcut mare stricăciune țării pentru ca să strice pe copiii lui Cantemir.* NECULCE, L. 120. *Așa au făcut cum s-au țis, pentru ca să rămîie neamului omeneșe pomene.* C. CANTAGUZZINO, CM. I, 14. *Au țis să facă pă Pirul banal postelnie mare, pentru ca să fie în toată vremea lingă dînsul, am de sfat.* B. PĂVESCU, CM. I, 279. *Am trudit din ei din noapte ... pentru ca să nu mă număr în rîndul leneșei slugi.* ANTIM, P. XXV. *Pentru ea să s-ajute sînt năseuși.* CONACHI, P. 286. *Semănau gîndă de creștea dumbrăvi, pentru ca să aibă străneșoii lemne de ars.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Pentru ea să locuică pămîntul dăruit, îl împorau eu prizonieri.* id. ib. 273. *Te-am înedleat pentru ea să mă porji în spinare.* ALECSANDRI, T. I, 430. *Vrei să ne întilnim într-o zi ... pentru ca să vorim deșpre o afacere care, deșigur, te-ar înere-a?* CARAGIALE, O. VII, 409. *Pentru ca iarăși să-l împace, îi etoplea ... a păpușă.* SLAVICI, N. I, 53. *M-am hotărit să mă fac copist, pentru ca să pal a-mi sfișii medicina.* DELAVRANCEA, T. 214. *Pentru ca să poată serie, îi trebuia liniște.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 57. *Casa pentru ca să știe, Au pus ca semn o nruia.* COȘBUC, E. 31. (Mobilul invocat este întreprinderea unui fapt prezentat ca urmare necesară a ceva) *Bengescu e prea mulțumit de succesul scrierilor sale în limba noastră pentru ca să nu continue.* ALECSANDRI, S. 158. (Întreprinderea unui fapt este prezentată ca urmare contradictorie în raport cu ceea ce ar fi fost de așteptat ca mobil)

Ne depărtăm în grabă de acest spectacol înfrorător ... pentru ca să dăm peste altul și mai crunt! ALECSANDRU, o. p. 370. A îis pentru ca peste oțeva minute să plingă. GRAM. ROM.² II, 465.

2. a) (Urmă de un determinant cantitativ, exprimă referirea delimitativă, în limitele indicate de acest determinant, la o motivare cauzală, invocată ca factor determinativ, ca temei sau ca justificare a ceva) *Să proslăvim pentru toate pre sfința ta. DOSOITII, ps. 511/5. Și să mirara pentru toate cite aduseose prestel Domnul. BIBLIA (1688), 381²/58. Mă să pare, pentru doouo pricini să-și fie mutat scaunul. R. POPESCU, cm 1, 227. Așa din senin și fără cuvint ... se minia foc pentru toată nimica. HOGAȘ, DR. II, 131. □ Îfi mulțumim pentru întreaga bunăvoînța. A fost criticat numai pentru o parte din opera sa.*

b) (Urmă de un determinant cantitativ, exprimă referirea delimitativă, în limitele indicate de acest determinant, la o motivare finală enunțată ca obiectiv, cu destinație sau ca mobil) *Pentru toți carei cu trupul au căzut înșelăciunei șarpelui ... trupulu-ș Isus muncii. CORESI, EV. 176. Pravile locuite, alcase și scoase pentru toți lucrătorii pămintului. PRAY. I. Minutul intru care un an să sfințește ... este de mare interes pentru toți oomenii. MARCOVICI, D. 3/7. Eu îfi voi purta de grijă pentru toată cheltuiala drumului. DRĂGHICI, R. 6/13. Legea comună pentru toți. BĂLCESCU, M. V. 10. Drumul e făcut de oamenii, pentru toți oamunii care vor să meargă pe el. STANGU, R. A. III, 101. La o scurtă socotala, pentru toată lumea era împede că, în mai puțin de un ceas, primo ptrula ... arca să fie în spatele lor. BARBU, V. 234. □ A dat destul de mult pentru un kilogram de miere. Plata pensie alimentară pentru doi copii. Problema este foarte importantă pentru unii dintre noi.*

↳ (Referirea delimitativă privește extinderea sau restrângerea unei perioade de timp sau a unei circumstanțe gândite ca durată) *Boierii ... izbutese ... a dobindi un dom al de dinșii, dor pentru scurt timp. BĂLCESCU, M. V. 23. Se găsiră încă bani mulți ... și promiții de hrană pentru trei ani. id. ib. 151. Regele ia doliul pentru 21 de zile. CR (1818), 9²/31. M-a lăsat în voia mea pentru o bucată de vreme. CRĂNGĂ, A. 16. Liniștea ... se întinse pentru câteva vreme. SADOVIANU, O. II, 67. Îi culca în el pentru citva timp, când römneau fără adăpost. GĂLINESCU, S. 239. Izbuliră să-l vadă ... pentru o jumătate de ceas. CAMIL PETRESCU, O. II, 19. Îmi robește inima Pentru-ntreaga viața. JARNIK-BIRSEANU, D. 33. ↳ (Referirea delimitativă privește stadiul cantitativ maxim aliaș în ordinea reală a suitei manifestărilor aceleiași fapt sau stadiul cantitativ minim ocupat de manifestarea unui fapt într-o ordine virtuală de reluări posibile) *Pentru a doua oară fu investit cu puterea vizirească. BĂLCESCU, M. V. 33. Să fie nepoii pentru a doua oară a da pas turcilor. NEGRUZZI, S. I, 168. Pentru întâia dată văzu din înfrunte Un căl. ALEXANDRESCU, O. I, 343. A și povestit-o cu altă spirit al. V. Alecsandri, pe carele atunci, acolo, pentru prima oară l-am zărit. ODOBESCU, S. III, 21. Pentru a o sulă oară era să i se adreseze aceeași întrebare. CARAGIALE, O. I, 305. Am cunoscut pentru întâia oară pe Leonică Ciupicescu acum câțiva ani. id. ib. 307. Pentru prima oară vorbeam cu ei. DELAVRANCEA, T. 208. Pentru întâia dată o auzeam vorbind mai mult. id. ib. 228. Pentru prima oară observam că de tare slăbise în anii din urmă. VLAHUȚĂ, O. A. II, 63. Cere cuvntul pentru a treia oară. BRĂTESCU-VOINESTI, P. 203. O înfrorare dulce ... gđili sufletul musafirului pentru întâia dată în viața lui. GİRLEANU, S. 232. Cu glas tremurat, îi zise pentru ultima oară ... REBREANU, I. 103. Se gđdi pentru întâia oară la ziua de înline. BASSARABESCU, V. 141. Ajuusesem în fața hotelului în care intram pentru întâia oară. BRĂTESCU, O. A. II, 49. Glasul lui stluș gemu pentru cea din urmă oară. SADOVLANU, O. I, 57.**

3. a) (Urmă de un determinant distributiv, exprimă referirea iterativă, în sensul indicat de acest determinant, la elementele unei suite de motivări cauzale de

aceiași fel, invocate ca factori determinativi, ca temeiuri sau ca justificări) *Și-i făcea zile negre pentru orice lucru. VLAHUȚĂ, S. 167. □ Pentru fiecare depășire de plan a fost evidențiat.*

b) (Urmă de un determinant distributiv, exprimă referirea iterativă, în sensul indicat de acest determinant, la elementele unei suite de motivări finale de același fel, enunțate ca obiective, ca destinații sau ca mobiluri) *Pentru oricare zidire ast-i lege nesclimbată. CONACHI, P. 266. Biletul e bun pentru orice tron. SADOVLANU, O. IX, 246. ↳ (Referirea iterativă privește elementele de același fel ale unei suite de perioade sau de circumstanțe gândite ca durată) *Sa ai de cheltuială pentru fiecare zi. Avea îmbăcăminte adecvată pentru orice anotimp.**

— Și: *péntru*, (popular) *pîntru*, (învechit și regional) *păntru*, *pîntru*, (învechit) *priintru*, *preintru*, *préntru*, *păintru*, *peintru*, *peintra*, *péntra*, (regional) *printra* (ALR I 1442/24), *prîntru* (ib. 1442/15), *pântu* (T. PAPAHAGI, M. 167), *péntru* (ALR I 1442/138), *pîntru* (ib. 1442/138), *pîntru* (ib. 1442/295), *păntru* (ib. 1442/270) prep.

— Pre + *intru*.

PRINȚ s. m. Titlu purtat de conducătorul unui principat (1) și de membrii unor familii princiare, regale sau imperiale; persoană care are acest titlu: principe¹ (1). *Lo-îf al doile, ... duxul Tuscortii, mare prinț Transilvaniei. RIND. JUB. {pr foșă} 2/8. Abazardru Vodă n-au trecut Dunărea, ... aște-șind intru ogintoria și pe Petru III ... prințul Terzi Muntneșu. ȘINGAI, DR. II, 211/16, cf. III, 122/12. Pavel Petrovici, mare prinț și moștenitor ... s-au însoțat a doua oară. CALENDARIU (1791), 16²/32. Stăpânirile cele mai multe se mutase în monarhi: împărași, chezari, crai, ... prinși. D. SUP. 8/18. Prințul, cu necredința sa ... toate upeltele mele le va moșcoli. N. POPOVICI, O. 50/7. Prea înălțatul fiu al măririi sale ... va avea titlu: prințul de Parma. NAPOLEON, 37/11. Tînărul prinț foarte înbea științele. NICOLAU, P. 175/4. Acestă carte taste cănația articulelor dentale și ... prin prințul Gheorghe Racoși II ... întărită. AMON, P. T. 616²/2, cf. CALENDARIU (1820), 2/50. S-au căsătorit cu Friederie August, prințul Saxoniei. CARVALCHI, C. 41/18, cf. 19/21. Dintr-această grădină trec într-alta ... unde este și palatul prințului Carol, fratele eroiului. GOLESCU, I. 119, cf. CILMENS. Un prinț de răfă împărătesc, nume Carocal. PLEȘOIANU, C. 1018, cf. id. A. 51/16. Prințul de Treantia murise la un război. CAPĂȚINEANU, S. 91/17. Acest prinț va merge la Brazilia după nuntă. CR (1829), 143/16. La ferimoșia armată au fost de față ... guvernatorul Moscăi, prințul Galțin. AR (1829), 166¹/3. Francise I ... împăratul Austrii, ... prinț mare Transilvaniei. EL (1838), 3¹/18. Toți boierii vin din țară și un prinț cu suta sa. ASACHI, S. L. I, 195, cf. VALIAN, V. Cine nu cunoaște trista soartă a acestui prinț nenorocit. MAG. IST. I, 254/4. Plecă, după cum zicea, la castelul prințului de Palermo. CR (1818), 1²/52. Acest prinț era un domnitor nevrădnic. BĂLCESCU, M. V. 36. Îndreptă Confuzius sterca aceștii împărății așa mult că se întăcără prinți peceștații. SP I, 139/9, cf. 138/20. POLIZU. Prinț strein nu-mi place, căci nu știe românește. ALEXANDRESCU, O. I, 265, cf. SION, C. XVI/3. Prințul cu-ai săi cavaleri, într-o sudă luminousă, Se-mbătalu de dulci plăceri. BELMINTINEANU, O. 33. Tinerii prinți ... petără unul dupe altul sub săbta gealului. ODOBESCU, S. I, 257. În al umbrei înlanerie Te asemăn unui prinț. EMINESCU, O. I, 119. Eu declamă cu toată căldura: «Fiul meu! prințul!» CARAGIALE, O. I, 2. Să plimbă într-o trăsură mai ciudată, mai înzoronată și mai coragioasă decet a unui orăscu prinț grec. DELAVRANCEA, T. 263. Por dînd-ă prinților șirag ... De buna seamă e l mai droș A fost ales. COȘBIC, P. I, 51. Mă-a spus că are și mă marie dușă un prinț. AGIRVEANU, A. 97. A fost decorat a boierul cu un prinț. BASSARABESCU, V. 107. Vino-ți la fir, prințe. Duspănal e uceni pe timpul de biră. CAMIL PETRESCU, I. III, 377. Soart: făcure, pară prinsoare*

să-l alinte ca pe un prinț indian. BRĂESCU, O. A. I, 280. Poate că într-adevăr ești prințul de Galles. SEBASTIAN, T. 169. Împăratul și prinții ... se mișeau cu greutate și înțiriere, avind fiecare interese. SADOVEANU, O. XII, 220. De ridică regele capul, capul prințului se ridică. ARGHEZI, B. 29. Sintem la curte, unde nici o carieră nu se poate face dacă nu plăci prințului. CĂLINESCU, C. O. 174. Crezi că ai să câștigi procesul, prințule? STANCU, R. A. I, 262. Marce nobil luptă să devină prinț suveran. V. ROM. ianuarie 1954, 204. La prinți de singe și regi se scrie astfel. T. iulie 1964, 62. Murind tatăl prințului, acela rămase crai în locul tălne-său. RETEGANUL, P. V, 19, cf. ALR II 2 864/791, 812. ◆ Prinț consort v. consort. Prinț moștenitor v. moștenitor (I). ◆ Fig. [Amăgirea] este prensul de obște nu numai a oamen[i]lor, ce și a dobitoacelor, a pasărilor și a peștilor. CRITIL, 90/35. Aristotele ..., supranumit „prințul filozofilor” ..., s-a înțlnit odată cu un țnăr. CARAGIALE, O. II, 139. ◆ Ex p r. A trăl ca un prinț = a avea de toate din belșug. Cf. DM, DEX.

— Pl.: prinți. — Și: (Învechit) prens s. m.

— Din germ. Prinlz, rus. принц. — Prens < fr. prince.

PRINȚĂ¹ s. f. (Regional) Prințesă (Grădiștea — Râmnicu Vilcea). ALR II 2 865/812.

— Pl.: prințe.

— Prinț + suf. -ă.

PRINȚĂ² s. f. (Regional) Haină femeiească nedefinită mai de aproape (Drăgușeni — Tecuci). Cf. II III 141.

— Pl.: prințe.

— Etimologia necunoscută.

PRINȚĂ³ s. I. v. prință.

PRINȚĂLŪȘ s. n. v. pințăluș.

PRINȚEĂSĂ s. f. v. prințesă.

PRINȚEP s. m. v. prințep¹.

PRINȚEPEĂSĂ s. f. v. prințepesă.

PRINȚEPS s. m. v. prințep¹.

PRINȚESĂ s. f. Titlu purtat de conducătoarea unui principat (I) și de descendentele unei familii regale sau imperiale; femeie care poartă acest titlu; soție a unui prințep¹ (II): principesă, (regional) prință¹, prințoaică. De cumva iaste vorba de împărăteasa, crăiasa, prințesa, grafița sau grofoaia, atunci ca așa se grăiește precum mai sus. EUSTATIEVICI, I, 112/6. Acest nume să da numai împărătesii și prințeselor. IST. AM. 37¹/11. Am venit la tine ..., o, pre strălucită prensasă, să-mi dai ajutoriu. CRITIL, 86/13. Prințesa ... ș-au adus toată româneasca sămînța sa. ȘINCAI, HR. III, 122/23. Ce prințesă au sosit ieri aicea? DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 182/1. Aduse înainte lui o prințesă de osebită frumseofă. NICOLAU, P. 216/20. Prințipisa Maria Ludovica ..., prințesa de Parma ..., logodită ... cu fostul pre acca vreampe împărat Napoleon. CALENDARIU (1820), 3/9. Maria Theresia, prințesa cea mai mare din Sîfilia ..., s-au fost căsătorit. CARCALECHI, C. 39/18. Nenoroita prințesă! Oh! cum mă umelesc, etnd mă glndesc la ette a mai suferit. HELIADE, D. C. 216/19. Oăă din partea opștiei întru slava nunții luminării sale prințesii Elenco Sturza [Titlu]. SCAVINSCI, O. În călindăr ... mai învață înă și sərbătorele anului, vrsta lunii și a tuturor prințeselor Europii. CĂPĂȚINEANU, B. 12/23, cf. id. s. 91/15. S-au împuternicit de a merge la hotar, spre a primi acolo ... pe luminata lor fiică, prințesa Cristina. AR (1829), 166²/28. Tinărul ducă de Laitenberg va merge dimpreună cu prințesa, soru-sa, ptnă la Brazilia. CR (1829), 143/13. S-a căsă-

torit ... cu Maria Teresia, prințesa din Sicilia. FL (1838), 4¹/28, cf. VALIAN, V. Alecsandru ... se însofi cu sora rigăt, prințesa de Livania. IST. M. 65/18, cf. POLIZU, BARCIANU, V. Prințesa scoase un șipăt și înclină capul pe piept. BOLINTINEANU, O. 435, cf. 188. O prințesă și tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu. CARAGIALE, O. I, 82, cf. DDRF, ALEXI, W. Da, prințesă, ... florile stut foarte frumoase. CAMIL PETRESCU, T. III, 335. Sentimentul locului seduce pe țnăra prințesă. VIANU, A. P. 225. Pe cap, prințesa se încununase cu o locă scurtă. CĂLINESCU, S. 7. Nu merită să fie prințesă. STANCU, R. A. I, 260. Mergi așal Ceara mă-tii! Cel Te vede prințesă! răspunse tatăl cu glas moale. PEDA, M. 171, cf. ALR II 2 865/36, 53, 105, 172, 182, 219, 520, 762, 769, 876. ◆ (Ca termen de comparație) Tie îți las tot. Ai să fii ca o prințesă. CĂLINESCU, E. O. I, 232. ◆ Fig. Prințesă mici îi pare bine Că stăpnește țara de albine. ARGHEZI, VERS. 182. ◆ Fig. Femeie distinsă, bine crescută, bine educată. Cine-i prințesa asta? SCRIBAN, D. Avem niște domnișoare minunate, niște prințese. CĂLINESCU, E. O. II, 177. ◆ Fig. (Ironie) Femeie snoabă, prețioasă, care face pe nobila.

— Pl.: prințese. — Și: (Învechit și regional) prințesă, prințesă, (Învechit) prensasă, (regional) prințesă (ALR II 2 865/36, 53, 172, 219) s.f.

— Din germ. Prinzess(in), rus. принцесса, fr. princesse.

PRINȚESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Prințiar. S-au rugat de noi ... a-i arăta lui toată grafița noastră cu prințescă. ȘINCAI, HR. III, 38/28. Supt mîtra cea prințescă, în povază, era un corb cu aripile întinse. id. ib. 236/3, cf. POLIZU, COSTINESCU.

— Pl.: prințesci.

— Prinț + suf. -esc.

PRINȚEȘTE adv. (Învechit, rar) Ca un prinț. Cf. POLIZU.

— Prinț + suf. -ește.

PRINȚIĂR, -Ă adj. v. prințelar.

PRINȚIP¹ s. m. v. prințep¹.

PRINȚIP² s. n. v. prințiplu.

PRINȚIPĂL, -Ă adj. v. prințepal.

PRINȚIPĂLEȘ adj. v. prințepal.

PRINȚIPĂT s. n. v. prințepat.

PRINȚIPE¹ s. m. v. prințep¹.

PRINȚIPE² s. n. v. prințiplu.

PRINȚIPEĂSĂ s. f. v. principesă.

PRINȚIPEĂZĂ s. f. v. prințepesă.

PRINȚIPEȘĂ s. f. v. prințepesă.

PRINȚIPIE s. f. v. prințiplu.

PRINȚIPIȘĂ s. f. v. prințepesă.

PRINȚIPIU s. n. v. prințiplu.

PRINȚIȘOH s. m. Diminutiv al lui prinț.

I. Prinț țnăr. Cf. VALIAN, V., POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. Nu vezi, buniceafă, etl ti de frumușel, alb de tot, cu penaj și cravată roșie, parcă e un prințșor. BRĂESCU, O. A. I, 231. Cuprînzîndu-și de după umăr feciorul, Vodă l-a sărutat pe țmplă ... Era un prințșor fraged și subțirel; abia trecuse de zece ani. SADOVEANU, O. XII, 288, cf. 366.

2. (Adesea deprecativ) Monarh al unui stat de mică însemnătate. *Prințșorii și margrofii nemțești ... voră să fină și ei hăile luxoase de vinătoare*. ODOBESCU, s. III, 142. *A intrat cu automatul său la curțile prințșorilor germani*. SADOVEANU, o. XI, 652.

- Pl.: *prințșori*.
- **Prinț** + suf. *-ișor*.

PRINȚOAIȚĂ s. f. (Regional) Prințesă. (Beclean - Dej). Cf. ALB II 2 865/260.

- Pl.: *prințoaițe*.
- **Prinț** + suf. *-oaiță*.

PRINȚĂRIĂ s. f. v. *prlmăvară*.

PRINVENI vb. IV. Intranz. (Învechit, rar; urmat de un infinitiv) A izbucni, a reuși (să...). *Mi se părea că prin stăruirea mea la acestea voi priveni a pricepe mai bine înțelesul ... învâștarilor*. BUCURIANU, I, 17/18. *Așa privenim a învinge multe și mari pedice*. id. ib. 54/12.

- Prez. ind.: ?
- **Prin** + **veni** (după fr. *parvenir*).

PRINZĂCI adj. (Prin Transilv.; despre oameni) Descuturăț. *L-am trimis la crișma, după fele de rachiu, și după ouă, pe la boresele din vecini. Om prinzăci!* *Trăntise ghieta rumân a mămăligă eil o ripă și-aet ne-o mestecat și-o păpară de nouăsprezece ouă*. BĂNUȚ, t. p. 38.

- Pl.: *prinzați*.
- **Prinde** + suf. *-aci*.

PRINZĂRE s. f. f. (Regional) Faptul de a prinde (III 1), de a pescui (Gingiova - Băilești). Cf. GRAMUȚ, I, 71. *Du' la masă ce mânăcă? Numa cigă și postrungă și nisătru de-l mărunț ... Că e lezne de prinzare*. ib.

2. (Prin nordul Ol.) Temniță, închisoare. Cf. JAHRESBER, v, 190.

- Pl.: *prinzări*.
- **Prinde** + suf. *-are*.

PRINZĂȘ, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care lucrează cu plăcere. Cf. LB.

- Pl.: *prinzași, -e*.
- **Prinde** + suf. *-aș*.

PRINZĂCIOS, -OĂȘĂ adj. (Învechit, rar) Ușor de sesizat, de înțeles. Cf. DRUȚ.

- Pl.: *prinzăcioși, -oășe*.
- **Prinde** + suf. *-ăcios*.

PRINZĂTOR, -OĂRE adj., subst. f. f. Adj. Care apucă, înșfacă, înhață; care pune mina pe..., care capturează. Cf. DRUȚ. *A împinge pe Nera tu lafa-mi prinzător*. ALEXANDRI, ap. DDF, cf. BĂRCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, ♦ (Substantivat, m.) Persoană care prinde pe cineva (care vrea să fugă, să facă ceva etc.); persoană care se ocupă cu capturarea păsărilor sau a animalelor sălbatic. V. **VÎNĂTOR**. *Bonii pe jumătate din toată suma să se deie îndată prinzătorului*. AR (1830), 27²/18. *Căii au ramas prinzătorilor*. ALEXANDRI, ap. DDF. *Prinzătorii au avut mare țarie de suflet și agerime de spirit, că, dacă nu se grăbea, se tulmăra o mare neorocire* (a. 1875). ap. BĂRÎȚIU, p. A, I, 661. *A făcut rost de un sticle de la prinzătorii cu elei*. CĂLINESCU, E. o. II, 191. *Prinzătorul a încrecat ... un mijloc ingenios de a o determina să mântnece*. VİN, pesc. aprilie 1964, 11. *Ne amintim de stolarile împuinate din cauza lăcomiei prinzătorilor de pe fărmarile Medilorancii*. ib. mai 1964, 8. ♦ **Spec.** (Substantivat, m.) Copil care, în unele jocuri, alungă după ceilalți copii pentru a-i prinde (în condiții determinate). *Este prins acela care trece botarul ori este atins cu palma de către prinzător*. PAMFILE, J. III, 2. *Stut scăpați acei care pot scăpa neatinși și lovește cu palma locul unde a stut prinzătorul*. id. ib. ♦ (Substantivat, m.) Copil care

prinde mingea la unele jocuri cu mingea (și o aruncă într-o groapă făcută în pământ). Cf. PAMFILE, J. I, 21.

2. S. f. Cursă de prins păsări sau alte animale; uncață sau loc special amenajat pentru prins pește; spec. cursă de prins păsări de forma unei duble colivii, în care un compartiment este ocupat de o pasăre cîntătoare în captivitate, iar celălalt compartiment, cu un perete mobil deschis, servește ca nadă pentru o pasăre liberă care, intrată în el, este prinsă prin închiderea peretelui mobil. Cf. POLIZU, DDF, BĂRCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînd apele bălții se-ntore năvalnice..., pestii năvălitori cu ele deodată împing, deschid clopce și idra în prinzătoare, în ghiol*. VOICULESCU, p. I, 26. *Vigla-a temchile prinzătorii numai din pârfile de către girla*. id. ib. 30. *Ai fost și tu vînător într-o vreme, însă de vrăbii, pîngoi și sticlești, cu praștia, cu cleiul și prinzătoarea*. PAS, z. I, 209, cf. DL, DM, SCI 1973, 45.

3. S. f. (Învechit, rar) Temniță, închisoare. *De ra auzi vreun lucru non ceva de la dînsa, o va slobozi din prinzătoare*. VARLAAM-IOANAF, II¹/20.

4. S. f. (Vestul Transilv.) Săculeț făcut dintr-o pînză rară și groasă în care se pune cașul la scurs, prin care se store făguri. Com. din TĂRCEAIȚA - BEIUȘ, cf. CHEST. v 61/34, 70, 82/25, 128/27, 31, 85, vi 151/6, A I 12, 13, 17, 20, 21, 22, 23.

II. P. anal. Nume dat unor obiecte sau unor părți ale acestora care servesc la prindere, la fixare, la apucare, la sprijinire etc.

1. S. n. Mașină sau instalație folosită pentru separarea anumitor impurități dintr-un material. Cf. ITR², DL, DM, DLX.

2. Subst. (Poplar) Grînda principală care leagă căpriorii unei case (țărănești). Cf. JAHRESBER. XIX, 102, ALB I 666/551.

3. S. l., s. n. (Regional) Bulfeu (la jug). Cf. BOCĂȘLIȚU, t. A, 151, 199, GREGGRIAN, CL, 61.

4. S. f. (Regional) Miner (I) (la coasă). Com. din MĂHĂLENI - MIERCUREA CIUC.

5. S. f. (Prin Bucov., prin nordul Mold. și prin nord-estul Transilv.) Fiecare dintre cele două bare de lemn care fixează părțile laterale ale războiului de țesut sau tălpile războiului de țesut una de alta; chingă, (regional) prinsoare (II 9). Cf. ȘEZ. v. 119, ALRM SN I h 302, A v 15, 33, GLOSAR REG.

6. S. f. (Prin Bucov.) Tindeche (la războiul de țesut manual). Cf. A v 8, 11, GLOSAR REG.

7. Subst. (Regional) Uncață de tors nedefinită mai de aproape (Bistricioara - Borsec). Cf. II x 22, 69.

8. S. f. (În sintagma) *Prinzătoare de muște* = fișie de plază sau de hirtie, îmbibată cu o materie lipicioasă, care servește la prinderea muștelor. *O țardea cărămizie care slujea și de prinzătoare de muște vara*. I. BOTEZ, B. I, 67.

- Pl.: *prinzători, -oare*.
- **Prinde** + suf. *-ător*.

PRINZONER s. m. v. prizonier.

PRINZONIER s. m. v. prizonier.

PRINZONIER s. m. v. prizonier.

PRINZONIER s. m. v. prizonier.

PRIOCĂ s. f. (Munt., Mold. și nordul Dobr.) Încălțelie. *Toată ziua și toată noaptea pricoa păștea împreună*. CONY, LIT. I, 114, 201, cf. 203, 208. *Chirițescu*, cr. 253. *Acum toți cite o pricoa de căi, de 10, 20 și 50 de cai*. ap. SCRIBAN, D. *Privele de țep*. ap. id. ib., cf. ALB I 798, 360, ALB II 700, ALB SN I h 205, UDRISCU, GL.

- Accentuat și: *pricoă*. SCRIBAN, D. - 114; *pricoi*.
- Și: *preucă* (accentuat și *preucă*, SCRIBAN, D.) s. f.
- Etimologia necunoscută.

PRIOCIHTI vb. IV. *Tranz.* (Regional; complementul indică finalul) A întinde, a împrăştia, a risipi (pentru a se usca) (Pecinişca — Băile Herculane). Cf. ALR SN I h 128/2.

- Prez. ind.: *priochitesc.*
- Pref. *prio-* + *chiti*.

PRIOD subst. v. *prihod*.

PRIONTİNDE vb. III. *Tranz.* (Regional; complementul indică finalul) A întinde, a împrăştia, a risipi (pentru a se usca) (Pecinişca — Băile Herculane). Cf. ALR SN I h 128/2.

- Prez. ind.: *priontind.*
- Pref. *prio-* + *intinde*.

PRIOR¹ s. m. = *prigoare* (II). *Priorii şi ciacrlile.* In SCL 1973, 46.

PRIOR² s. n. v. *proor*.

PRIOR³, -Ă s. m. şi f. Conducător al unei mănăstiri catolice sau al unei congregaţii de călugări catolici. V. *egumen, stareţ. Noi, Leopold... prot cardinal, ... priorul cinului sântului Ioan din Ierusalim... poftim sănătate şi mântuire.* ŞINCAI, nr. III, 182/14. *Într-o zi venise priora (stareţa) monastirei ursulinelor... ca să ceară audienţă.* BARIŢIU, p. A. II, 521. *Priorii (egumenii) benedictinilor n-au suferit pe comisarii veniţi din Roma... în monastirile lor.* id. ib. III, 20. *Dobîndi atita încredere tucit fu numii iconom, prior şi, mai în urmă, abate.* FILIMON, o. I, 315, cf. LM, BĂRCIANU, ALIXI, W., SCRIBAN, D.

- Pronunţat: *pri-or*. — Pl.: *priori, -e*.
- Din lat. *prior*, germ. *Prior*.

PRIORĂŢ s. n. Funcţia de prior³; perioadă cînd îndeplineşte cineva funcţia de prior³; unitate teritorial-administrativă bisericăscă condusă de un prior³ sau depinzînd de o mănăstire catolică ori, p. gener., unitate teritorial-administrativă din trecut, din unele ţări. *Pre... Ioan Taxi, -gubernotoriul prioratului Aurăni... vom apăra în toate dregătorile.* ŞINCAI, nr. II, 154/15, cf. LM.

- Pronunţat: *pri-o-*. — Pl.: *priorate*.
- Din lat. *prioratus*, germ. *Priorat*, it. *priorato*.

PRIORITĂŢ -Ă adj. Care are sau trebuie să aibă prioritate. *Indicatoare menite să arate conducătorilor de vehicule că se află pe căi de comunicaţie prioritare.* NL 1968, nr. 7 387. *A ajuns la cîteva descoperiri prioritare pe plan mondial.* FLACĂBA, 1975, nr. 14, 1.

- Pronunţat: *pri-o-*. — Pl.: *prioritari, -e*.
- Din fr. *prioritalre*.

PRIORITĂŢE s. f. I. Însuşirea sau faptul de a fi primul (într-o succesiune temporală): importanţă primordială pe care o are sau trebuie să o aibă cineva sau ceva în raport cu altceva sau cu altceva; situaţie, stare a ceva care are înţietate, faptul de a fi primordial, de a avea o importanţă primordială; primordialitate, înţietate, primat³, (neobişnuit) primordialism. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, FLUT. *Toată la ce se reduce mîndria priorităţii şi acuităţii a unor oameni.* ISIS (1859), 118²/15. *Işlicul cu patru colţuri al marelui terzi-başa părea că reclama prioritatea nobleţei asupra căciulci.* FILIMON, o. I, 176, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., PROF-POP., N. D., BĂRCIANU, V. *Ardelenii au mers şi mai departe în constatarea priorităţii naşionale a Munteniei.* HASDEU, I. C. I, 38, cf. COSTINESCU. *Societatea era silită să facă un nou tmprmut... spre garantarea obligaţiilor cu prioritate.* MAIORESCU, D II, 17, cf. DDF, ALEXI, W. *Aranjarea trimiterilor trebuie să se facă în mod cronologic... ceca ce are importanţă pentru prioritate cu privire la rezolvirea unei chestiuni.* BUL. COM. IST. I, 94, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pontifiţi literari din Bucureşti continuau să aspire*

mirosul de tîmnie al unei priorităţi. GALACTION, A. 69, cf. SCRIBAN, D. *Iniţiativa particulară şi concurenţa dintre indivizi avea prioritate.* IL I, 100. *Lingvistul francez dădea prioritate restului vocabularului asupra fondului principal lexical.* GRAUR, F. L. 8. *Există însă şi alte probe care pledează în favoarea priorităţii folosirii aceloraşi argumente.* s. c. ŞT. (IASI), 1957, 249. *Frumosul din realitate are prioritate asupra celui artistic.* s. iunie 1960, 44. *Creangă dă prioritate mişcării, lăstîndu-şi eroii să se caracterizeze în acţiune.* v. ROM. decembrie 1964, 85. *Prioritatea esteticului este totuna cu autonomia lui.* CONTEMP. 1977, nr. 1 280, 3/4. ◇ L. o. c. a d. v. *Cu prioritate* = în mod special, mai ales, în primul rînd, îndeosebi. *Prioritatea... îşi schimbuse... specificul, din cercalieră în plante industriale, cu prioritate orez-bumbac.* v. ROM. aprilie 1954, 180. *Excavatoarele... vor fi livrate cu prioritate în primul trimestru al anului.* ŞIINTEIA, 1977, nr. 10 972.

2. *S p e c.* (Jur.) Drept recunoscut creditorilor titulari ai unor garanţii reale (ipotecă, gaj etc.) sau ai unor privilegii de a fi plătiţi din preţul obţinut prin vânzarea silită a unor lucruri ale debitorilor lor mai înainte altor creditori; preferinţă. Cf. M. D. ENC.

3. *S p e c.* Posibilitate pe care o are inventatorul sau autorul unei mărci de fabrică, înregistrate într-o ţară, într-un anumit termen, de a-şi valorifica drepturile de creaţie intelectuală fără ca o altă înregistrare a unei aceleiaşi invenţii sau mărci, făcută în altă ţară, în cadrul aceleiaşi termen, să-i fie opozabilă. Cf. M. D. ENC.

- Pronunţat: *pri-o-*. — Pl.: *priorităţi*. Gen.-dat. şi: (învechit) *priorităţei*.
- Din fr. *priorité*.

PRIOROC s. m. v. *proroc*.

PRIOS, -OASĂ adj. (În dicţionarele din trecut) Prihnic. Cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALLXI, W.

- Pronunţat: *pri-os*. — Pl.: *priosi, -oase*.
- *Prii*¹ + suf. *-os*.

PRIOSPĂRGE vb. III. *Tranz.* (Regional; complementul indică finalul) A întinde, a împrăştia, a risipi (pentru a se usca) (Pecinişca — Băile Herculane). Cf. ALR SN I h 128/2.

- Prez. ind.: *priosjarg*.
- Pref. *prio-* + *sparge*.

PRIOSTRICĂ vb. I. *Tranz.* (Regional; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A prefaca, a modifica, a transforma (Pecinişca — Băile Herculane). Cf. ALR SN V h 1 337/2.

- Prez. ind.: *priostric*.
- Pref. *prio-* + *strica*.

PRIOT¹ s. m. v. *preot*.

PRIOT² subst. I. (Prin nordul Munt.) Uger al unei vaci cînd fată. Cf. RĂDULESCU-CODIN, CADE.

2. (Regional) Organ genital al vacii; (regional) făcăciune (Săpata de Sus — Piteşti). Cf. UDRISCU, GL. *A dăpus vaca la priot; e gata să fete.* id. ib.

- Pl.: ?
- Etimologia necunoscută.

PRIOTEĂSĂ s. f. v. *preoteasă*.

PRIOTEŞICĂ s. f. v. *preoteşică*.

PRIIPAC s. n. v. *pripee*.

PRIPAS¹ s. m., s. n. I. S. m. şi n. (Învechit şi popular) Pui de animal (domestic); p. ex l. copil. *Pară se va tuna noaptea... vor fi plîinile bune... şi întru dobitoace pripasure.* PARACLS (1639), 258, cf. 257. ANON. CAR., LE, POLIZU. *Cu pripaşi întrebuinţaţi în cursul mai multor generaţiuni, poate să ajungă... la rezultate cu totul satisfăcătoare.* I. IONESCU, P.

526, cf. DDRI, BĂRCIANU, ALENI, W. *Am de la iapa asta două pripasuri*, ap. TDG. *Va fi pagubă tu pripasi, adică tu miei și vite*. GORONIA, CR. 358. *N-am da-o pe bălana oricui ur-ar da pe ea. — Adevărat că-mi aduce noroc la casă. Anu și pripasu'... și asta de cincisprezece ani!* M. LAPELUL, P. G. 119, cf. ȘĂINEANU, D. F., CADL, II, I, 27, II XVIII 139. *Și-a luat vacuta ei, Pripasurile ei, Și a mînat-o... În dealul Galileului*. TEODORESCU, P. P. 375, cf. 392, MÎNDRESCU, I, P. 112. *M-am mînecat... Cu ale mele vaci, Cu ale lor pripași La câmpu cu roață*. MARIAN, D. 132, cf. 136. *Cînd ū-a fura miei, n-ai parte de pripas*. Ș. Z. II, 191, cf. III, 86, v, 75, com. din ZAGRA — NĂȘĂUD și din ORAVIȚA. *Fu de mîndra nu mă las Pîn' n-oi scoate-o cu pripas*. CIAUSANU, GL., cf. ALB. SN II h 259/85. ◇ I. o. e. a d j. **Iluz de pripas** = (despre vaci) prolific; care fală în fiecare an. Cf. PAMELI, CR. 217. SCRIBAN, D. ◆ (Adjectival; prin Transilv.) „Sprinten” (ca un animal înar sau ca un copil). Cf. DDRI.

2. S. m. (Învechit) Persoană străină care s-a pripășit (I) pe lângă casa cuiuă sau undeva. *Să nu te mai apropii de robul lui D[u]mnezău, anume cutari, și di roaba lui Dumnezău, nici di ficiorii lor, nici di pripașii lor* (a. 1799). GCR II, 172/17. *Pe Latif cominariul, de la Calimah pripas, Care... în Moldova au rămas, Spătarî se orînduiește în Divanul pămîntese*. BELDIMAN, E. 70/27. ◇ (Cu sens colectiv) *Cioroii eei mari sînt cincisprezece familii, cu tot pripasu lor*. BOLLIAU, O. 236. ◇ I. o. e. a d j. (Curent) **De pripas = a)** (despre animale domestice, mai ales despre cîini) care rătăcește de colo pînă colo, fără stăpîn, care este al nimănui; care s-a pierdut de stăpîn. *Orice fel de vită de pripas, uel ce va găsi vitu doloș să fie a o aduce la sutul său* (a. 1776) URICARIU, XIX, 318. *Vornicii să nu îndrăznească nicîdecum să prînză vitele cuiuș, de unde să pascu, cu soceolă cu să le numească de pripas*. PRAY, COND. (1780), 92, cf. VALIAN, V., POLIZV. *Venturile comunelor rurale din județul Putna provin [și] din... taxa vitelor de pripas*. I. IONESCU, P. 111, cf. PONTBRIANT, D. *Auzi, telegari? două mîroage de pripas*. ALECSANDRI, T. 1581, cf. 531. *Nu vă ozvirliți nebunicește în prăpastie ca să scăpați de lătratul etelui de pripas*. ODOBESCU, S. III, 483, cf. 482. *Îi plăcu și lui un așa dobitoac... Mai eu seamă că era și de pripas*. ISPIRESCU, I, 58, cf. DDRI, BĂRCIANU, ALENI, W., TDG. *Cu privire de cîine de pripas, se uită numai la gura lui*. RIBREANI, R. I, 126, cf. 316. *Acest cîine de pripas a venit la gospodăria lui oștă toamnă, din rîpîle nautelui*. SADOVEANU, O. X, 620, cf. VII, 483. *Nuamî un cîine de pripas se strecoară astfel într-o bucătărie*. VINEA, I. I, 35, cf. 336. *Calul ăsto e de pripas*. CIAUSANU, GL., cf. ALB. SN II h 323, A X 11, VI 3, 16, 19, 20; b) (despre copii) care a fost părăsit, abandonat (și rătăcește de colo pînă colo); p. c. x l. nelegitim, din flori. Cf. BĂRCIANU, V. *În vremea asta, Cătălin, Viclean copil de casă, Un paj ce poartă pas cu pas A-mpărătesci rochii, Băiat din flori și de pripas... Se furizează pîndilor Privind la Cătălina*. EMINESCU, O. I, 173. *Din însurătoare s-a ales cu trei copii, din care unul singur de pripas*. ap. TDG. *Se lipeau unul de altul, orșana Călina și Sandu Fălor, copil de pripas acesta*. ap. CADE. *Sărmanul Stoica creșeuse pe la pragurile tuloș, — copil din flori și de pripas*. GALACTION, O. 45. *E un bagabont. Un copchil de pripas*. II, LOVINESCU, T. 218; c) (despre oameni) venit din altă parte, de pe alte meleaguri, din altă țară; străin, venetic. *Altă viață nu e pentru un om de pripas cu dînsul*. SLAVICI, O. II, 203. *Documente oșeni și noi, că doar nu sîntem de pripas aici, și-neo documente de stăpînire, nu de mîluire*. ADAM, R. 42. *Oamenii ascultau... ezavina aceea lungă, în care se punea la cale truda mădularelor lor, jertfa lor pentru un boier de pripas*. SANDU-ALDEA, D. N. 207. *Noi nici nu ne uităm la tine, co la o slugă de pripas*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. S. I, 188. *Boieri de-o zi, boieri de ieri... Și unii, și-alții de pripas*. ARGHEZI, VLAS, 488, cf. 389. TOMESCU, GL. ◇ I. x p r. (Rar) **A lăsa pe**

cineva de pripas = a abandona, a părăsi pe cineva (într-un moment dificil). *Toparișii de drum nu ū-au lăsat de pripas, vînd să-și fie de-un ajutor*. V. ROM. februarie 1951, 97. ◆ (Învechit, rar) *Lucru găsit*. Cf. ASACHI, S. I, II, 358.

3. S. n. (Învechit) Vită rătăcică, fără staple, vită prinsă în semănături străine. *Pînă la un an deplin, să nu aibă voluere vornicul să muza pripasul*. PRAY, COND. (1780), 92. *Pripasurile ce sa vor prînde ori la ce sat sau țerg, să nu fie slobod... a le vînde* (a. 1818). URICARIU, I, 253. *Cînd... iai se vor mai afla stăpînii pripasului, atunci rămîn pripasurile drept ale drogătorilor* (a. 1818). *ib.* *Pripasurile aparțineau proprietarului p-a căruî moșie se gîsceau*. COSTINESCU, cf. I. BRĂLESCU, M. 70, ȘĂINEANU, D. V., CADL, I, O. e. a d v. (În legătură cu verbe ca „a lua”, „a prînde”, „a cădea”) **De pripas** = drept zălog, drept garanție (pînă la rîscumpărarea stricăciunilor pricinuite de vîta altuia în semănăturile proprii). *Să nu fie volnicii... a să amestecarea în judecota și în finutul vameșilor, nici să ia vite de pripas* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 338. *Vitele de pe moșiile lui a căleat lotarele altei împărății și sînt luate de pripas*. ISPIRESCU, I, 391. *Se țingute de judecătoria de pace din ocolul său, pentru niște boi ce au căzut de pripas*. I. NEGRUZZI, S. IV, 277. *La oborul de gloabă... a căzut de pripas un cal*. MON. OF. (1906), 5963, cf. TDG, DL. ◆ P. c. x l. **Despăgubire, amendă plătită pentru o vită prinsă în semănături străine**. *O samă din ispravnic s-au obicinuit de vînd ocoalele finutului... și acei ce le cumpără caută pricinile de judecări și impluile și pripasuri* (a. 1795). URICARIU, IX, 57-2, cf. VALIAN, V. *Săteni... alcargă Să se plîngă... De pagube, de ispasuri, De pierderi de pripasuri*. PANN, P. V, III, 15² 22, cf. PONTBRIANT, D., BAKONZI, I. 99. *De aici... nu se lua gloabă sau amendă, nici pripas pentru vitele rătăcite*. IORGA, C. I, II, 163.

4. S. n. (Bucov.) Loc îngrădit, ocol, țare unde se țin vitele prinse în semănături străine. *Trage murgul la pripas Și voinicul und-a mas*. I. CR. IV, 303. *Mi-o finut trei zile vitele-n pripas*. Com. din Bucov.—RĂDĂUȚI. *O luat-u-n pripas*. ALB. SN II h 323-365

— Pl.: (m.) pripasî și (n.) pripasuri, (Învechit) pripose (POLIZV), pripasore. — Și: (Învechit și regional) **pripăș** (LB, PONTBRIANT, D., PAMELI, CR. 217, CADL, II XVIII 139, com. din ZAGRA—NĂȘĂUD și din ORAVIȚA), (Învechit) **pripăș** (LB) S. m.

— Din v. sl. **прѣпасъ**.

PRIPĂS² s. n. (Prin vîstul Munt.) Înlesnire, păsuire¹ (în plata unei datorii); p. c. x l. răgaz, odihnă. *Înă. Hî dă pripas*. TOMESCU, GL. *Nu mai am pripas niciodată*. *id.* *ib.*

— Pl.: pripasuri.
— Cf. păsui¹.

PRIPASĂNIE s. f. v. prăpăstente.

PRIPĂȘ s. m. v. pripas¹.

PRIPĂ s. f. (Mai ales în I. o. e. a d v. În pripă sau, Învechit și regional, **de pripă**, **cu pripă**) Grabă mare; zor. *De pripă-l ajunge moacța și întunecăuclul păcatelor*. CORESI, EV. 402, cf. 127. *Rămase Endocluu cu coconii lîneri de-î acrotiia, ce de pripă se scrip [= risipi] bură trupasea*. MONA, 398-18. *Degraba s-au adunatu cu toți de au sfîrșit în țîrjă*. URICHI, I, 159. *Pripa la fîtețecare lucru naste gresale, dîntu carile mari pagube să fac*. HERODOT (1645), 362. *Să nu cumva vînd de pripă să ofle pre voi dîrmînd*. S. TESI. (1618), 59° 13, cf. 80° 18. *Nimica alt nu ezbuzii să fie acnu mai de țîrjă vîntei besareci și mai de treabă, numai Ingrușarea preuțesea* (a. 1650). BV I, 176. *Se va afla de pripă mîntu lui*. NEVCOI, IXV 879. *Slobodziră de pripă copacu de-l rupsără pre se[și]ntul în doauă*. DOSOITII, V. S. septembrie 1772. *Bogăția ce să strîngă pre lume de țîrjă iar să duce*. EL. D. (1680), 22° 12. *Scoală-te și*

t

c. pogoară de pripă de mei, căci au făcut fărâdelele norodul tău. BORBIA (1688), 132²/41. Bine au fost scotit L. r. p. Vornicul pentru aceasta cu să nu dea în pripă tatarii cu pradă în Țara de Gios. N. COSTIN, III, II, 117-18, cf. 121-21. Măria sa dar, văzîndu-și grăul cel ce peste puțină ce era, au dat o samă de bam. V. GRIELEANU, CM II, 144, cf. ANON. CAR. Nu vaste alt lucru ca să poată lua mai în pripă vertăcune decît poezia. ANTIM, ap. GER II, 6-26. Iub să înfrîntă și, jăcîndu-și ruga de pripă, deateră în apă. MINEIU (1776), 23²-37. Căi ce era cu noi de pripă să făcără protinici asupra noastră. VARLAAM-IOASAF, 138² 6. cf. 114²/26. Înfrîndu-se cu pripă, ostașii lui Antonie au cuprîns și punea și tunurile. ȘINCAI, BR. II, 210-21, cf. III, 295-12. Fugînd cu sufletul sîrac în pripă, lăsașă toate de jac. BUDAIDELLANU, T. 1285, cf. 206. Pripasurile... să nu fie slabod... a le priface în pripă (a. 1818). URICARIU, I, 253, cf. LB. Am aflat că sint... moi lesuc de făcut și de întrebîntat spre vîndecarea lor în pripă și cu prea pufină cheltuiată. PISCULESCU, O. 46-5, cf. I. GULESCU, în PR. DRAM. 72. Cu pripă așoi scoțit tot jăratul... au pus piste acele frunză lama cea junghă. DRĂGHICI, R. 220-12, cf. 27-20. Armîile răsene și austrieni, înaintîndu-să cu pripă, au sfărmat pe dășmanul. ASACHI, I. 131-1. Plăcerea cură de repede. Pasă și-n pripă moare. id. s. l. I, 243, cf. 90, 253. VALIAN, V. De vor mune, îndată să cuprînd de o boală ce în pripă le umflă tot capul. I. IONESCU, C. 104-5. Nu simțim cum să p-dree Tînerile cu pripă. PANS, E. IV, 127-5, cf. id. P. V. II, 120¹/17. Alergară cu pripă la cetate. NEGRUZZI, S. I, 160, cf. 179. POLIZU. În pripă de a părăsi casa, îi rămăsese jurnalul ogăt de căptuseala surticului. GHICA, ap. CADE, cf. CHIAȘ, II, 202. LM, PONTBRIANT, D., COSTINESCU Atunci ai fi văzut pe toți... îmbrîncindu-se și împedecîndu-se și mai rău, într-acea pripă deznădăjduită. ODOBESCU, S. I, 91, cf. 164, II, 240. Mă micram eu să fi mîncat lupul țerna asta așa de în pripă. CREANGĂ, O. 191. Am luat înclinat depeșă și, fără pripă nervoasă, am deschis-o. CARAGIALE, O. I, 217, cf. 126, II, 119, III, 118. I-au dezbrăcat ea să-i culce în puturile așternute-n pripă. SLAVICI, S. I, 339. Mihai făcu ce putu în pripă, adună pe tinerii ce se mai găsiră. ISPIRESCU, M. V. 51. Carele cu stamba, cu zehii... și cîte și moi cîte, descăreau în pripă. DELAVRANCEA, T. 121. Un armăsor, în pripă, Mi-a leg pe plac. MACEDONSKI, O. I, 35, cf. 67. Se vād ostași legîndu-și rîmile în pripă. VLĂBUȚĂ, O. A. II, 118, cf. I, 182. Tăcuși ei s-alatură-n pripă, Dînd goană sporite puteri. COȘBUC, P. I, 291, cf. 71, 200, II, 96, id. AE. 76. DDBF. Se îmbracă în pripă. D. ZAMFIRESCU, A. 117. El fu spinurat... așoi îngropat în pripă la vrea biserică din Constantinopol. IORGA, C. I, 1, 18. Comocra-nfășurîndu-si, nădăjdea pleacă-n pripă. GOGA, POEZII, 71, cf. 79. Înglîși o bucată de plăcintă în pripă. GİRLEANU, N. 78. Pripa și zăpăceala ne face adesea să rămînem cu buzele umflate. ATILA, P. 74. Clîiva nori, adunași în pripă la sfat deasupra capetelor noastre, ne grăbiră masa. HOGAȘ, DR. I, 185. Grigore luți strîns în pripă multe minii cunoscute. HEBREANU, R. II, 223. Nu găsesc în pripă Destule vorbe-nfricosate. TOPÎRLEANU, P. O. 75. Sub streșini un stîglele vine-n pripă. CAZIMIR, L. V. 37. Pe o șosca nepietrită, trasată în pripă... soldații... înaintau tăcuti. BRĂLESCU, O. A. I, 319, cf. 103. Astfel s-a săvîrșit, în pripă cea mai aprigă, plecarea lui Ionuș de la Timiș. SADOVEANU, O. XIII, 689. Pentru că nu s-au luat în pripă măsurile repezi de manevră, am fost surprîși de furtună. BART, S. M. 51. Intră singură înăuntru, derdecă ceva în pripă. CĂLINESCU, E. O. I, 30, cf. 77, 240. Însurat în pripă cu o fată din negustorime... se pomenise moșterînd o uriașă avere. STANCU, R. A. I, 214. Pretutîndeni cafere, lăzi, geamantane sau bacele făcute în pripă. V. ROM. noiembrie 1951, 5. Au pornit spre Brașov un val de bande huliganice adunate în pripă de pe Valea Prahovei. BENIUC, M. C.

I, 26. Femeia-și făcu loc în pripă și ieși în față. VORNIC, P. 82. În pripă crecează Jur-Împrejur după ițari. DEȘLIU, M. 15. Dă-mi voie la picioare să-ți desfășor în pripă Acest poem. LABIȘ, P. 297, cf. 216. Părea că abia ațipise, culeat în pripă. BRAD, O. 51. A noastră aliată imperială strînge în mare pripă armată. 7 iulie 1961, 51, cf. 44. Au fost petrecuți de Mitru... așa cum s-a hotărît în pripă, în fața crîșmei. LĂNCRĂN-JAN, C. II, 92. Iată că se ivește în pripă un noușaz. SBIERA, P. 90. Unui om îi muri femeia în pripă. ȘEZ. I, 247. Durerea de inimă trece dacă pui în pripă o lespede fierbinte sub briu. ib. III, 176. Înapoi fugea cu pripă iar proroc sta cu frică. ib. VIII, 43. Cu lava că îl umfla, în pripă pielea-i lua. PĂSCULESCU, L. P. 195. < L o c. a d j. (Învechit) De pripă = care se face, se produce, are loc repede, înte, grabnic; care trebuie făcut repede. Să nu auză ei aco muncă și acel lucru de pripă și năprasnă... să se spă-nîntează. CORESI, EV. 88. Cu socotînă de pripă să cunoască care le au fost Dunnezeu. id. ib. 417. Cîstite preule... amîndoi-vă ați rămas netoemiți cu de pripă premenca la. DOSOFTEI, V. s. septembrie 12²/35. Pre cine n-a tuspăima aco de pripă izoorte de undelemn? id. ib. decembrie 213²/30. < L o c. a d v. Fără pripă = pe indelete, fără grabă. Slujea în biserică fără pripă și toate... le făcea după tipie. GALACTION, O. A. II, 135. Să te gîndești fără pripă la viața ta. PREDĂ, M. S. 55, cf. M. D. ENC.

- Pl.: (neobișnuit) pripe. SCRIBAN, D. - Și: (învechit) prépă s. f. LB.

- Postverbal de la pript.

PRIPĂC s. II. V. pripee.

PRIPĂG adv. V. pripec.

PRIPĂGI vb. IV v. pribegl.

PRIPĂGIT, -Ă adj. V. pribegit.

PRIPĂJI vb. IV v. pribegl.

PRIPĂLOĂGĂ s. f. (Prin Bucov.) I. Femeie singură și care se descurca greu. Cf. ȘEZ. V, 119.

2. Prostituată. Cf. ȘEZ. V, 119.

- Pl.: pripăloage.

- Etimologia necunoscută.

PRIPĂȘĂR s. m. (Învechit) Slujbaş însărcinat cu încasarea amenzilor pentru vitele găsite în semănături străine. Cf. MIHĂILĂ, D. 144. Așăjăcerea dăm și întărîm sfîntii mănăstiri... cu nime din ispravnici să nu umble satile mănăstirii, nici globniei, nici pripășării (a. 1821). IORGA, S. D. VI, 75, cf. DL, DM.

- Pl.: pripășari.

- Pripas¹ = suf. -ar.

PRIPĂȘI vb. IV. I. Refl. (Despre ființe) A-și găsi undeva ori la cineva refugiu, adăpost venind din altă parte, a se stabili undeva sau pe lângă cineva venind din altă parte; a se aciuă, a se opoși (1). De cînd se pripășiră [ielele] De răcnet glasul lor ia ton. I. VĂCĂRESCU, P. 352/2. Un hoț vestit se pripășise Nemernicînd pe lungă schit. NEGRUZZI, S. II, 113, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. Un venetic pripășit în țara Moldovii. ALECSANDRI, T. I 585, cf. COSTINESCU, LM. Să ni gioace cu pi urs o mișă pripășilă pe la munteni. ODOBESCU, S. I, 173. Aci în araș c pripășit de vreo șase luni. CARAGIALE, O. I, 30. Pe lungă țeara numită Nemea se pripășise un leu. ISPIRESCU, V. 30. După cităva vreme mă pripășisem la un mare funcționar. DELAVRANCEA, T. 208, cf. id. H. T. 10. Pozeră de vogabonzi și de cerșitori ce se pripășesc îndeobște pe lungă asemenea bazaruri. CONV. LIT. XVI, 81. Se pripășise la fița Smaranda... un țigănaș slăbuț. VLĂBUȚĂ, S. A. II, 157. Sint zece ani de etnd s-a pripășit în satul nostru. DDBF. Nu știu de unde se pripășește pe acolo un calic. ȘEZ. VI, 169, cf. BĂRCIANU. Balleg

s-a pripășit numai de cinci ani în satul Vușoara. SANDU-ALDEA, V. P. 9, cf. ALEXI, W., IDRG. Când fi se pripășește vreo pasăre străină prin curte, să n-o atingi. GORONLI, CR. 21, cf. 455. Un străin pripășit printru ei. ARDELIANU, V. P. 181, cf. ȘAINIANU, D. U. Ne chemau mierloia pripășii prin tufigurile de liliac. CIUȘANU, R. SCIF. 39, cf. CADE. Se pripășise într-o vară, tocmai din alt faun. C. PETRESCU, R. DR. 51, cf. id. A. R. 188. Fimin Efendi, neguțator turc, pripășit prin fară, s-ar fi oșezat după unu la Vatra Dornei. CĂLINESCU, I. 5. În ograda boierească se pripășise o biată ființă din toată lumea. SADOVLANU, O. VII, 183, cf. I. 66. Acest rîfel s-a pripășit pe la noi. SCRIBAN, D. Se pripășise la Dej, venind de undera de la Oradea. VORNIC, P. 195. Ți-a mai dat vreun telefon de-aolo de pe unde s-a pripășit? 1 decembrie 1962, 21. Pe ăsta mic l-am găsit pripășit pe la niște neoinuri. LĂSCĂRĂȘAN, C. III, 445. De pază mi-l păzca Sluga lui de Neucula, Grec din Iunina venit și la dînsul pripășit. TEODORESCU, P. P. 566. La curtea lui Roșu-tîmpărol se afla pripășit un îtnăr. POPESCU, B. I, 1. În acea băltă, auzisă el că se pripășisă nește zmei. CĂTANĂ, P. R. II, 111. Fata împăratului se dăduse în dragoste cu un harap pripășit pe la curtea împăratului. ȘEZ. VI, 15. Să nu te pripășești la casa mea. Com. din BILCA-RĂDĂUȚI. S-a pripășit prin satul nostru și stă prin ușile altora. CHEST. II 8, 20, cf. A V 14, VI 26. > (Glume) Iată pe mîna eum codește-un negru purec ... Pripășit la vro femeie, știu că ar vedea pe dracul. EMINESCU, O. I, 18. < (Prin lărgirea sensului) Era tăcută și plăptîndă cu o floare sfoasă, pripășită într-un pămînt străin. BEBRANU, SUV. 215. Un brad pîpîrniciu ce se pripășise acolo. STĂNOIU, C. I. 153. Se mai apru o clipă în fața tufei de liliac, care i se pripășise de mai mulți ani aici, lângă gard. MIHALI, O. 160. < (Familiar) A se înecui. Le e aminte ea să nu se pripășească ... ploșnițele prin casele lor. MARIAN, INS. 432. < Fig. A seri ... într-o limbă nenșleasă, eu grațuri pripășite din cuvintele altor nații ominește. JIPESCU, O. 14. De la străini, obiceiul acesta a început a se pripăși și pe la români. SPIRILESCU, AP. CADE. Niște goloșani pripășii prin pusturile lui buzunare. SCRIBAN, D.

2. Franz. (Complementul indică ființe venite din altă parte) A lua și a ține pe lângă sine, a oferi adăpost (și cele necesare traiului); a opoși (2). Cf. POGOR, HENH. 230/28, COSTINESCU. Are ce mă ocară că o pripășese la mine. CONTEMPORANUL, VI, 2, 112. L-ai pripășit pe la noi și nu mai putem scăpa de el. DDRE, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Crezi că plodul eului ti d-tale? Cine știe de unde l-a pripășit, ap. IDRG. De unde l-ai mai pripășit și pe stricatul ăsta? BASARABESCU, V. 162. Cine a pripășit acest căfel pe aici? SCRIBAN, D. Era nepotul unui cafegi-basa ... pripășit de el în Vlahia. C. PETRESCU, A. R. 11, cf. ȘEZ. III, 86, ALB SN MN II h 323/833.

— Prez. ind.: pripășese. — Si: (regional) prepăși, propăși (MARIAN, INS. 432), (învechit, rar) prăpăși (Polizu) vb. IV.
— V. pripășit.

PRIPĂȘIRE s. f. Acțiunea de a (se) pripăși și rezultatul ei. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRE, M. D. ENC.

— Pl.: pripășiri. — Și: (învechit, rar) prăpășire s. f. Polizu.
— V. pripășit.

PRIPĂȘIT. -Ă adj. (Despre ființe) Care s-a rătăcit, a rămas fără stăpîn, fără îngrijitor etc.: care a venit sau a fost adus din altă parte, din alt ținut și s-a stabilit undeva sau pe lângă cineva, a ciuitat, o ploșit. Prin caracterul ee se caută a se da vitelor pripășite ... ar ajunge desigur la rezultate foarte satisfăcătoare. I. IONESCU, P. 526. Știe să afle urechea grăsunului pripășit, chiar și din oala cu varză. STANCI, S. II, 55, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘAINIANU, D. U., CADE. Deși nu era de soi, un ctin pripășit, Moelu

era răsfațat și îngrijit. BAILI, S. M. 104, cf. SCRIBAN, D., DI, DM. > (Substantival) Am om fi-a mai rămas și te în lumea aceasta, corectura asta, pripășitul ăsta. SEAVICI, O. II, 225, cf. ȘEZ IX, 155, CHEST. II 8, 20.

— Pl.: pripășit, -te.

— V. pripășit.

PRİPEALĂ¹ s. f. 1. 1. Lăptul de a se pripăși (1 2); înțeleală, grabă (prea) mare, zor necesiv, necluzim în realizarea unei acțiuni, prapire. Cf. DDRE, POLIZU, PONTBRIANT, D., LM. Et, ori din lăptu, ori din fripeală ... s-ajucă de rile. JIPESCU, AP. CADE. Cine n-a văzut cu cătă delectate și fripeala nu caută să-si înlecie nasturile de la piept? DELAVRANGEA, I. 105. La fripele, această legare se mai poate face în nodul S. ATEA, P. 31. Nu-ti nici un motiv de fripeală. V. BOM. noiembrie 1954, 8. Că mult dincoace poate fi vorba de fripeală. GAIAN, B. I, 41. Cu o fripeală de adolescent ... M coplesit cu un noian de marturisiri ciudate. VISLA, I. I, 30. Mă gândeam că fripeala este tmi va aduce de bună seamă o surpriză. CONTEMP. 1956, nr. 483, 3 I. Sîrtine repede, cu o fripeala caraghioasă, hrtiile. II, martie 1961, 22. > 1 oc. a d v. Fără pripeală = pe îndelete, fără grabă. Fripon Guja spunea fără pripeală, teo, lînștit. BILBRIANU, I. II, 39. Munca de lînșturire și convergere ... trebuie să fie dusă temeinic, fără fripeală, cu răbdare. SCINTILA, 1953, nr. 2 719.

2. (Regional) Umflătură la mîna provocată de un efort fizic excesiv, de o grabă prea mare în efectuarea unei munci. Umflătura puartă numele de fripeală și se tămăduie ... legîndu-se cu făina opart. PAMELLE, A. R. 121.

II. (Meteor.; învechit și regional, mai ales în Ban.) Caniculă, arșiță; dogoară a soarelui. Arajii sînt fripeali și negri de pripala soarelui (a. 1759). GER II, 61 38, cf. 61 23. De fripeșe razle soarelui ... și o fripeală mare foarte, atunci aduc. ploate și tunete. CALI DARIU (1814), 78 11, cf. 90 I. De arșiță carăreba sau fripeala soarelui, nu crește nici o plantă. LIUBA-IANA, M. 38, cf. CADE, SCRIBAN, D., H XVIII 282, 301, I. COSTIN, GR. BĂN. 168, ALB SN V h 1 502 27.

— Pl.: pripele.

— Pripl = suf. -eală.

PRİPEALĂ² s. f. (Bis.) Vers sau refren care se cântă după psalmi, înaintea stîhirilor sau laudelor închinăte unui sfînt. Pripeală] la toate stîh[i]rile: Prea sfîntă născătoare a lui Dumnezeu, spășește pe noi. PARACLAS (1639), 241. Pentru-acestea pripeale căce le-au audzit Italian au învățat pre Salustiu eparbul. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 1617 s. Stăbirile învierii și ale sfîntului cu eca de slavă, ... cu pripealele lui. MISLICI (1776), 166⁷² 27. Se cîntă un psalm mare cu pripelele: Aleluia, miluiește pre robul tău, aleluia (a. 1877). ap. IDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: pripele.

— Din slavonul прѣпѣла.

PRİPEC s. n., adv. 1. S. n. (Meteor.; învechit) Caniculă, arșiță; dogoară a soarelui. Blagoslaritî Domnul, focul, zăduh, frigul și prepecul. PSALE. SCH. 520, cf. CORESI, PS. 437 9. Șapte seci, subțiri și de pripec arse spice de grîu crescură. PATA (1581), 167 21, cf. 165/16. Iară se va fi cutremur mare, fripec va fi și mare nevoie. PARACLAS (1639), 254. Toate pre lesne le răbdă, și foamea și goluicnea și pripăcul și grul. VARIAN, C. 191. Era namiazădzî, fripăci și sedzum lîngă prău sfătuiind ee vom face. DOSOFTEI, V. S. octombrie 80¹ 11. Iarna frigul, vara pripăcul. CĂSTENI, AP. DDRE. August plecat spre rilor și fripec. CALENDARI (1733), 39 2. Pohni să descalece să să odihnească, căci era pripec (a. 1716). c. c. 199 26. De va fi cutremur mare, fripec și mare greutate va fi (a. 1799). GER II, 165 8. Ia olei bun ... și-l pune în tepsie întînsă și scoate-o în fripec, ca să si fiarbă din căldura soarelui (sfîrsitul sec. XVIII). GRECU, P. 396. Adună grămîdă de găleajo uscate și, stînd deasupra lor în fripecu

soarelui, fîlîte cu arîpîle sale pînă să-și aprîndă flacără (a. 1826). GCR II, 251/20, cf. GADI, SCRIBAN, D. ♠ Fig. Și iată oamii ai, o. prea iabile cititorii, ... sîntînă de apă răcoritoare de sufletele cele arse de pîripicul păcatelor (a. 1811). BV III, 35.

2. Adv. (Prin Ban.; în forma *pripîg*) Urgent, grabnic. Cf. I. COSTIN, GR. BĂN. II, 160, COMAN, GL.

— Accentual și: *pripîc*. SCRIBAN, D. — Și: (învechit) *pripac*, *pripăc*, *prêpce* (MARDARIE, I. 115²/3, SCRIBAN, D.), *prêpree* s. n., (regional) *pripây* (I. COSTIN, GR. BĂN. II, 160, COMAN, GL.) adv.

— Din bg. *upnek*. Cf. ser. *pripeka*.

PRIPEGÎT, -Ă adj. (Regional) Pîpernicit (Peșlișani—Tîrșu Jiu). Cf. ALR II I h 81/836.

— Pl.: *pripîgiți*, -te.

— Etimologia necunoscută.

PRIPELEĂC s. n. v. *prepeleac*.

PRIPELNIC, -Ă adj. (Învechit și regional; despre oameni și acțiunile, manifestările lor) Pripit (II). *Făcură și pre voia lui, pentru că se tocea de dînsul, fiind om pripelnic*. HERODOT (1615), 159. *Cel ostaș nu fie așa pripelnic, pentru că nu-i va lipsi prilej bun de a nu să slări* (a. 1691). TN 33. *Pripelnică călătorie [a] solilor străortinării* (a. 1701). ih. 98. *Să nu fiț așa pripelnicii a zice: oaste, oaste!* (a. 1701). ib. 100. *Dăco din contra sluteți pripelnicii, mindri. ... Andrăzni-neți cu mulțumire a vă espune la toate nezarurile care vă asteaptă*. BRIZOIANU, I. 102, 28, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *E un copil „pripelnic”*. *Călarșle, face pozne cu praș de pușcă*. CĂLINESCU, S. C. I. 86, cf. RĂDULESCU-CODIN. *La gară mai zăbarnie și la slujbă mai pripelnic*. ZANNE, P. VIII, 181. ♠ (În dicționarele din trecut) Zelos, prompt. Cf. DDRF, BARCIANU.

— Pl.: *pripelnici*, -ce.

— *Pripă* + suf. *-clnic*.

PRIPELNICIE s. f. (Învechit, rar) Pripă; nărăbdare; prompțitudine; exces de zel. Cf. DDRF.

— *Pripelnic* + suf. *-ie*.

PRIPI vb. IV. I. I. Înfran z. (Învechit; mai ales despre unități militare) A se îndrepta, a se deplasa grabnic către un loc; a veni, a sosi repede într-un loc. *De nu vrea fi pripit și Ion Vodă cu oastea ... nu pre lesne s-or fi aşezat la domnie*. URECHE, I. 183. *Sultanal au pripit de-au lovit la tabără*. N. COSTIN, LET. II, 33/4. *El își strîne oastea cîtă aru și pripit de să lovîră cu turcii*. ANON. CANTAC., CM I, 125, cf. 122. *Au pripit un general sîrb cu corpusul lui de oaste*. DIONISIE, C. 171, cf. 165. *Măriaşa. ... sprîntin pripeste pe cărărușă*. CODRU-DRĂGUSANU, C. 26. *Mihai Vodă cu un trup de oaste ... pripeste de le iese înainte*. BĂLCESCU, M. V. 97, cf. 185, CADE, SCRIBAN, D. ♠ Refl. *Au și purces gonăși după dînsul ca să-l prinză și s-au fost pripit acolo*. N. COSTIN, LET. II, 129/8.

2. Refl. (Învechit și popular; despre oameni) A se grăbi, a se zori; s p e c. (sens curent) a face un lucru (prea) în grabă și adesea fără chibzuială; a da greș într-o acțiune din cauza grabei. *Tot omul tu desert se trudește, pripeste-se și se nevoiaște de lucruri trecătoare*. COREȘI, ap. DHLR II, 469. *Mă pripese să mîrg la trahă ... cu apastă aaste*. HERODOT (1615), 500. *Fu pripindu-se ca să fugă și au căzut*. BIBLIA (1688), 222²/50, cf. 218¹/10. *Nu te pripesți la cele politicești ... pentru cîntea domniei*. ANTIM, P. XXX, cf. LB. *La băntură rece ... a nu să pripri îndată după înfierbîntare de trup*. PISCUPESCU, O. 188/23, cf. VALIAN, V. *La moarte u-oi cugelot ... Că iată a s-a pripit și din lume te-a răpîl*. PANN, ap. GCR II, 322, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CHAC, II, 292. *Stai că prea te pripesți, voinicule, ti răspunse sărăcia*. JIPESCU, O. 232. *Nu te grăbi așa, Harap Alb, că te-i pripri*. CILANGA, O. 124, cf. ALEXI, W., TDRG. *S-au pripit la scris*. DELAVRANCEA, O. II, 41. *Recu-*

noștea că s-a pripit cînd l-a dojenit. REBREANU, I. 223, cf. 360, id. R. I, 59, 121, ȘĂINEANU, D. U. *Chibzuind fără să se pripescă, alegend ... numai ce i-a plăcut lui*. BASSARABESCU, S. N. 178, cf. CADE, *E mai bine să nu se pripescă deloc călăul*. CAMIL PETRESCU, I. II, 620. *Se pripice încreu la mîncare*. TEODOREANU, M. II, 420, cf. SCRIBAN, D. *Îmi dă ehiar a înțelege să nu mă pripese prea mult*. CĂLINESCU, C. O. 31. *M-am pripit, domnilor ... Era cît pe-acî să săvîrșesc o greșală*. STANCU, R. A. II, 75, cf. I, 373. *I-am recomanda însă să nu se pripescă*. CONTEMP. 1953, nr. 375, 3/3. *Nu te pripri, tovarășe. Asta n-o hotărâști dumnicata*. BARANGA, I. 218. *Să nu săvîrșescă vreo greșală pripindu-se cu luarea de hotărîri*. PREDĂ, R. 301. *Vino, nebostă, la vin! — Hai, dragă, să ne pripim!* JARNÎK-BÎRȘANU, D. 455. *Des ne pripim să ostindim ... fără-nfățișare-i la judecată*. SBIERA, ap. CADE. *Vai de mine, ce făcui, Că prea iute mă pripiti*. ȘEZ, II, 80, cf. IX, 148. *Iar fiul Mariei ... Se pripri de le grăi*. BIBICESCU, P. P. 338. *Plusă mîndru s-o-nvîrșești, Dar te rog să nu te pripesți Că toate ore să-fi meargă strună*. PĂSCULESCU, L. P. 67, cf. ALR SN V h 1345. *Nu te pripri, nu te grăbi la orice și oriunde te vei duce*. ZANNE, P. VIII, 115. *La culesul vîilor, ca la război, să te pripesți*. id. ib. I, 305. *Cela ce se pripeste adesea se joticnește*. PANN, P. V, II, 13/3, cf. ISPRESCU, L. 195, ZANNE, P. VIII, 115, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Nu te pripri să înțelegi pînă nu vei esculta*. I. GOLESCU, ap. DDRF. *Se pripeste ca țiganca la argea (= lucrează grăbit și fără spor)*. Cf. ZANNE, P. VI, 396. *Ai vorbit de te-ai pripit, se zice celui care a spus o prostie, vorbind fără să gîndescă*. Cf. ALECSANDRI, T. 273, 366, 501, 1231, ZANNE, P. II, 848. ♠ Înfran z. *Pripeste a mă apăca* (ca 1560). ap. DHLR II, 469. *Și nevoiți de pripiti cum mai curtîd, că este vremea aproape a. 1600*. IORGA, C. I. II, 236. *Ce-au fost să ucigă pre altul, iară graba au pripit de l-au ucis pre dîns* (a. 1646). GCR I, 121/18, cf. ANON. CAR., DHLU, LB. *Ion Vodă pripise a da bătlia cu o oră mai înainte*. HASDEU, I. V. 155, cf. I. M. *Că muierea este dracu, Pripesle d'ê Fagă capu Ca să mi-o creadă bărbatu*. ALEXICI, I. P. 95. *Nu pripri cu spluzuratul, Ci să stai să ne dăm sfatul*. MATEESCU, B. 10. *Nu pripri la sîrutat Ca floarea la scuturat*. ZANNE, P. IX, 249. ♠ Fran z. fact. (Învechit; complementul indică oameni) A face, a obliga etc. să acționeze în grabă; a grăbi, a îndemna, a zori. *Au olergat Abraham și au luat vîfel moule și bun și-l deade sluyii și-l pripuia să-l facă*. BIBLIA (1688), 11²/35, cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, CHAC, II, 292. DDRF, ALEXI, W., TDRG. ♠ Refl. (Învechit și regional) A se sili, a se strădui (să facă ceva cît mai repede, la vreme etc.). *De se vor pripri oamenii și se vor nevoi, ceea mai vîrtos ... sănătoși stîl*. COREȘI, EV. 107. *Pripia-se să or julea sa fie el în ziua de rusulii a fi întru Ier[u]s[s]alim*, id. L. 96/6. *Voi, zorel de ziua Ș-al de dimineața, Ce tot rălăciți Și vă tot pripiti Ca să-mi răsăriți?* TEODORESCU, P. P. 68.

3. Fran z. (Astăzi rar; complementul indică acțiuni, deplasări etc.) A accelera, a înțu, a grăbi (pentru a realiza ceva). *Gheneralul Rot trebuia să pripescă marsul său spre a se așeza în a 2 linie*. AR (1829), 31¹/12. *Pentru ce pripiti lucrarea aceasta?* MAIORESCU, D. II, 159. *Ea pripri pe-sul spre ușa sacnasilui*. ODOBESCU, S. I, 129. *Pripeste ețira pași înainte sa*. DELAVRANCEA, S. 170. *Răpede pripice marsul pe sub umbrele dese ale copacilor*. CONTEMPORANUL, V. 2, 492, cf. DDRF. *Repeda meru că lucrul nu trebuie pripit*. AGÎRBIȘIANU, L. T. 383, cf. CADE. *Împingînd bătlia tu răspar, au pripit acea înfricoșătoare izbînlă a lui Ștefan Vadă*. SADOVEANU, O. XIII, 1016, cf. SCRIBAN, D. *Corbule, pasăre sură, Nu-mi pripri tu moartea mea*. BIBICESCU, P. P. 287. ♠ Refl. *Astronomul ar dori ca cursul Uranului să se pripescă*. BĂLCESCU, M. V. 4.

4. Fran z. (Învechit; complementul indică oameni) A urmări de aproape și în grabă pentru a pune pe

fugă, pentru a lunge, pentru a prinde etc. V. *Fugări*. Așa îl prispăi Mihai Vodă de aproape pe Irinia Vodă, cel și pe niște lăudăci pedestri ... i-au agiuns. N. COSTIN, t. 594. Lovindu-i pe fugă, Ștefan ... pășeste înainte, prispindu-i până la Voslui. SM (1829), 24²/34. Mihai Vodă apoi prispă așa de aproape pe Ieremia lucit avangarda sa ajunse ... ateuignardia lui Ieremia. BĂLELESCU, M. V. 431, cf. POLIZU, BARGIANU, V., ALEXI, W.

5. **Tranz.** (Învechit) A constrânge, a forța, a sili (să facă ceva în grabă). *Aș fi venit și cu pi la dumniua voastră, iar cu n-am putut că Vodă forte m-au prispit tare* (cca 1550). ap. DRLR II, 169. *Maxentiu gutasă pod viclean ... să-l prispăse să dea pre pod să piare cu oaslea-și marele Constantin*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 17²/9. *Fiind prispit la strămoare de giurământuri, omul să secul și fecce metanie*. id. ib. noiembrie 133²/27, cf. id. ps. 134/16. *Rămânând și cu din goștina cu cinececi și trei de lei ... și prispindu-ne și pociărul[ul] acum ... mă rog dumitale ... să mă rădică de acești 53 lei* (a. 1745). IORGA, S. D. XXI, 126. *De se culea să doarmă, îl prispă să sură cu turbat din pot*. MAIOR, P. 139. *Prispită de Negrită și de pazliuina critică, Branda se investă în costumul adus*. ASACHI, S. L. II, 69.

6. **Tranz.** (Învechit și regional) A surprinde; s p e c. a surprinde asupra faptului (re)probabil. *Acolo prispă pre un bălaur intrând în peșteră*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 116²/18. *Utoră acolo cuconul nașe credincioși, în vreme ce-i prispă apa*. id. ib. noiembrie 157/21. *Purcesesă și Vasilie Costache vornicul, ce, prispindu-l moartea acolo, s-au săvârșit*. N. COSTIN, LET. II, 55-18, cf. 36/30. *De nu l-ar fi prispit moartea ... ar fi însușit cobortitorilor său vrednicie imperială*. ȘĂVULESCU, HR. I, 169/8, cf. DDFR, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Mai că era să-i pripească Petrea vornicul în dezmierdăciunile cele mai mari*. SBIHA, P. 27. *Se temea cu să n-o pripească cinea lungă patul împăratului*. id. ib. 16, cf. 60, 109, REV. CRIF. III, 166, com. din STRAJA - BĂDĂUȚI. *L-o prispit pe boful ălu*. I. COSTIN, GR. BĂN. II, 160.

II. 1. **Tranz.** (Învechit și regional) A încălzi (puțernic), a înfierbînta, a încălzi (la foc). *Cînd voiești a da de acest vernichiu, pripească mai întâi icouan la foc, de nu se va înmulpla soare (sfîrșitul sec. XVIII)*. GRIGU, P. 398. *Obraji prispă de flăcări*. ȘĂINLEANU, D. U. *Ar fi înșepat-o cu cașitul ... sau ar fi prispit-o cu ochii la foc, să-i crape adînc*. IOVESCULESCU, S. 81. *Dar acum trebuiau să lucre [letele de împărat] singure și să-și pripească obraji lor rumeni la foc*. CĂLĂNĂ, P. B. III, 82. *Pe puia Vidrii îl lega, Cu ochii la foc îl prispă*. Mă-l bălea, mă-l catuana. MAT. FOLK. 50, cf. I. COSTIN, GR. BĂN. II, 160. > Refl. *Va sta ... aici, prispindu-se la focul din mahalaua proștilor*. VISSARION, B. 242. *Văzură într-un colț al casei, stînd și prispindu-se la foc, o pisică*. ȘEZ, VII, 27, cf. ALR SN III h 785/76.

2. **Tranz.** (Regional; complementul indică un aliment) A coace sau a frige repede (și superficial); a prăji (numai) la suprafață; a rumeni (2). Cf. I.B. *Te o puică și-un cucoș și-i curățește frumos, Frige-mă-i, nu mă-i prispă*. MARIAN, SA, 136, cf. DOINE, 297. *Te juică d-lugă cocoș și-i tuie grumaz jos și o frige, n-o prispă*. ALEXICI, L. P. 135. > Refl. S p e c. (Olt. și Munt.); despre plînc) A se coace prea repede făcînd găuri mari sub coajă; (regional) a se coși. Cf. ALR SN IV h 1062.

3. **Intranz.** (Învechit și regional; despre soare) A arde, a dogori. *Soarele încălzește și desfată, Iară nu pripește niciodată*. BUDAI-DELEANU, T. 325. *De pripește razele soarelui mai pre sus de obicinuințelor, ... atunci aduce ploaie*. CALENDARU' (1811), 78, 10, cf. TDRG, ȘĂINLEANU, D. U., CADU, SCRIBAN, D. *Cînd soarele prispă ... aerul era greu și încercos*. STANGU, R. A. II, 402. *Soarele pripește, Curele zbrocește*. Pieptul le plenește. PĂSCULESCU, I. P. 211. *Soarele cînd prea pripește ... Ploaia negreșt sosește*. ZANNE, P. I, 77. > **Tranz.** *Nici vor însușă, nici-i va mai prispă*

soarelui, nici-ăli ze-ăli. S. 1181. Cf. I.B. 399/14. *Dragăna Mufosă raspăce a, prispăce a soare, nu murea cu floarea de la*. DELAVANCIU, S. 59. *Soarele a început a prispă nămolul*. STANGU, D. 108. *Drumul n-o fi obosit, Soarel n-o fi pital*. FLOROBESCU, P. P. 586. *Ruplăia Din gradină, Că a crăbit De-a înflorit, Dar soarele n-o prispă?* STANGU, S. 234. *Te o prispăcăcă ... Și soarele îl prispăce, Căci-n cap-ău-ătrănește*. PĂSCULESCU, I. P. 171.

4. **Tranz.** (Regional; comb. mendul încheie cerade sau fructe) A face să ajungă la maturitate înainte de vreme, a coace prematur (prin căldura și uscăciune excesivă). *Unde oșăși grabăși, prispă și usca popasoi ... se fac mult mai rodici, d'ot pe alte locuri*. I. IOVESCULESCU, C. 97-23, cf. GRIGU, II, 292, DDFR. *Cînd ... acest băjnu sfînt este supărat cu ceva ... prichește grînde, căci la grabăse usca moartă de mularitatu lor*. FĂMULEA, S. V. 161, cf. SCRIBAN, D., ALR SN I h 41. *Clășăul e un loc iute, prispă creșterea și (la seacă) usca*. FURLESCU, GR. > 136/1. *Se prispăce cîrșele*. ALR II 36, cf. ALR SN I h 41. > **Intranz.** *Încep și holdole a prispă și moldovenii a ieși la săcere*. I. IOVESCULESCU, C. 126-25, cf. ȘĂINLEANU, D. U., SCRIBAN, D.

— **Prez. ind.**: *prispăce*. — **Și**: (Învechit și regional) *prispă* (I.B. ALR SN I h 41-362), (regional) *prispă* Ab. IV.

— **Din v. sl.** ПРИПЕТИ. — Pentru sensul II, cf. v. sl. припеши.

PRIPICI s. n. v. prichiel.

PRIPICE s. f. (Învechit, rar) Precocitate. Cf. DDFR. — Accentul necunoscut. — Pl.: *pricipi*. — **Prispă** — suf. -iv.

PRIPILEĂC s. n. v. prepelenc.

PRIPIRE s. f. Faptul de a (se) prispă (I 2); grabă (prea) mare, zor (excesiv, nechibzuit) în realizarea unei acțiuni; prispă (I 1). Cf. ІНВЪРІАТІА, 63, DRLC, POLIZU, POZIBIANU, D., BARGIANU, V., I.M. *Fiecare lucru la timpul lui, bine chibzuit, cu soarele, fără de prispire*. SLAVICI, S. I, 279, cf. DDFR. *Lucrarea ... prezintă însă cîteva lucruri, poul din cauza prispiri cu care a fost elaborată*. ARHIV, I, 6. *Te zeu ... la fugă-n prispire larăși ne-ndeamă cu zor!* COȘBUC, AL. 89, cf. 119, ALEXI, W. *Precolul mai cum-păni cîteva vreme plouul, ca să nu aba pe armă să-si impute iar pro prispire*. BĂBREANU, I. 223, cf. id. P. s. 118. > Fig. *Renunșasem la plăcerile lumii, Terțasem locoul de prispire sa*. I. NEGRUZZI, S. VI, 118.

— Pl.: *prispiri*.

— V. *prispă*.

PRIPIT, -Ă adj. s. n. I. Adj. (Despre ființe) Caracționază (prea) în grabă (și fără o suficientă chibzuită); (despre acțiunile, manifestările etc. ființelor) care se produce, care este făcut (prea) repede (și fără chibzuită); (prea) zorit, (excesiv de) grăbit, p. ex. I. nechibzuit, necegetat (din cauza grabei excesive); (Învechit și regional) prispelnic. Cf. DRLC, LB, POLIZU. *Ce este progresul de astăzi? ... O civilizier, prispită fără rădăcini în țară*. ALEXANDRU, I. 1202. *Mergi și loși prispiti*. I.M. *Teoria de la care plecăm eu ... era prispită, poul chiar d-lor întemeiată*. CARAGIATE, O. III, 2, cf. I, I, 13, 68. *Comisarul, ca om mai prispit, era ... încredințat că a dat de urma unei fațte ascunse*. SLAVICI, S. II, 108, cf. I, 73, id. O. II, 157. *În fața asalturilor lui prispite și zgomotoase se ridicase resiste indiferența surdă, formidabilă a lumii*. VLARUȚĂ, O. V. I, 227, cf. II, 195. *Toute devin, pentru logicienții noștri prispiti, cauze hotărtoare ab pessimismului*. GHUREA, ST. III, 300, cf. DDFR. *Ștefan Iusa ocobste Ochii Doamnei, e prispit*. COȘBUC, P. I, 213, cf. id. VI, 51. *Operele istorice ale lui Petru Maior ... au fost lucră*

răpede, fără ea, pentru aceasta, ele să fie niște opere pripite. IORGA, L. II, 247. De teama sintezei pripite, s-au îndreptat către analiza migăloasă. PETRĂ, O. 152. La astfel de prezentări pripite, nimeni nu înțelege numele celuilalt. AGĂRIBICIANU, A. 509. Îi părea rău că-i ascunde în vorbe multe pripite ... o stare de mulțumire sufletească. ARDELEANU, D. 121. Citește în pagini pripite ... noian de versuri. GALACIION, A. 148, cf. 175. Aceasta le-a dorit el atunci ... cu o schismatică și pripita confuzie a textelor. C. PETRUSCU, A. 318. După șoptele acestei pripite, oșteanul ... făcu un semn de tăcere. SADOVEANU, O. I, 290, cf. VII, 324, XI, 71. La gram alergam pripită. CĂLINESCU, O. II, 163, cf. id. c. o. 82. Începu cu un glas cald și pripit ... cântecul care le plăcea. CAMIL PETRUSCU, O. I, 88, cf. II, 19. Venită ..., în zbor pripit, un corb negru și o corbiță neagră. STANCU, R. A. III, 229. Ne aflăm în fața unei judecăți pripite. V. ROM. ianuarie 1954, 159. Crezi, într-adevăr că numirea lui Filip e pripită? GALAN, B. I, 41. Ce te bulucești, nonă? Ți-i grabă, ha? ... — Mi-s pripită, Gavril baci. T. POPOVICI, S. 79. Generalizarea teoretică nu are un aspect pripit și aproximativ. S. MAI 1960, 92. Ultima piesă a scriitorului ... include unele premise interesante — posibilitatea recuperării oamenilor, responsabilitatea unor judecăți și hotărâri pripite. V. ROM. ianuarie 1965, 117. Distanța dintre realitatea literară și teoriile generalizatoare, pripite. CONTEMP. 1966, nr. 1019, 315. Pașii pripitiți Îți face grăbiți. ZANSE, P. II, 666. ♣ (Prin lărgirea sensului) Razele ci sticleau ... pe valurile pripite și clocotose ale micului prtu. ODOBESCU, S. I, 161, cf. III, 534. Mergem o bucată bună pe marginea Malrului, ale cărui unde verzii, pripite, se sparg de bolovani. VLAHUȚĂ, O. A. II, 128. Anii grabnicii, vai! se scurg mereu și ... nu-i puțină ... Să se-nfirze pripita bătrânețe prădată. OLLĂNESCU, H. O. 151. Trec zilele în goana lor pripită Și fiecare mai sărac mă lasă. GOGA, POEZII, 87. ♣ (Adverbial) Bine, — grăt el pripit. SLEAVIL, N. II, 318. Îți răspunde pripit. DELAVRANCEA, S. 131, cf. 166. Un stol de ciori trecu, filfând pripit din aripă. VLAHUȚĂ, O. A. II, 237, cf. I, 210, III, 11. Baba își aprinse luleaua și trase de cleava ori pripit din ea. SANDU-ALDILA, D. N. 189. Aceași spaimă ... îi făcu inima să bată pripit. ANGHIEL-IOSIF, C. I, 16. Crezi asta? întrebă pripit Ion Florea. AGĂRIBICIANU, L. T. 111. Spuse pripit, multindu-și bagajele ... GALACIION, O. A. I, 48. Se încheie pripit la haină. CAMIL PETRUSCU, T. I, 125. Tovarășii mei își strinscă pripit unetele. SADOVEANU, O. VI, 609, cf. II, 351, VIII, 198. Începu să tremure pripit din baze. CĂLINESCU, S. 234, cf. id. B. I. 161. Clipi de cleava ori pripit din ochii mari. STANCU, R. A. IV, 266, cf. 113. (F i g.) Paharele ciocnite între ele, răsună pripit a bani de argint trînșiți pe piatră. DELAVRANCEA, S. 139. Prin deschizătura de sus a cortului, Nicorâr zărește o stea care lucește pripit lăcrămînd. SADOVEANU, O. XVIII, 356. ♣ I. o. e. a d v. (Substantivat; regional) În pripite = în grabă mare, foarte repede; grabnic. Muieroa-si mare dracu, Cum aude că-i bărbatu, În pripite-și leagă capu. HODOȘ, P. P. 197. ♣ (Rar) Agitat, trepidant, intens. Trebuința unei noi mușcări se simțise în viața pripită și spornică în secolul nostru. ODOBESCU, S. III, 321. ♣ (Substantivat, I. art.; prin sudul Munt.) Numele unei hore (cu ritm grăbit); melodie după care se dansează această horă. Cf. VARONE, D.

II. I. Adj. (Despre mîncăruri) Copt sau fiert, fript în grabă (și superficial) la un foc (prea) puternic. Mi se pare că bucatele aiestea-s pripite, și trebuie să fie ceva la mijloc. CRILANGĂ, O. 166. Se pregătește compoziția ca pentru „gogoși din aluat pripit”. S. MARIN, C. B. 41. ♣ Mămăligă (sau mămăliguță) pripită = mămăligă puțin consistentă, moale, pregătită prin amestecare continuă pe măsură ce se adaugă mălaiul în apă clocotită. Cf. DDBF. Mămăligă prichită ansă cu mădăvă din falcă de porc și cu unt de naft e bună ce bolfe. SLZ. V, 6. Babele fac cataplasme de în sau mămăliguță pripită. GRIGONIU-RIGO. M. P. I, 93. E

moale ca mămăliga cea pripită. PAMFILE, I. C. 195, cf. VICIU, S. GL.

2. Adj. (Transilv., Maram., Mold. și Bucov.; despre cereale) Copt înainte de vreme (din cauza căldurii și a uscăciunii excesive). Cf. ALB II 5197/386, ALB SN I h II. Îi pripită pîna, ti sacă; nu-i folos într-insa, n-are putere. ID II, 151.

3. S. II. (Med. vet., Med.; prin nord-vestul Munt.) Antrax. Cf. GANDRILĂ, F. 223.

— Pl.: pripiti, -te. — Și: (învechit) prepit, -ă adj. — V. pripl.

PRIPITÓR, -OĂNE adj. I. (Învechit) Zorit, grăbit. Cf. DULC, I. M. ♣ (Substantivat, f. pl.; în superstiții) Ființe imaginare despre care se credea că au darul de a prevesti moartea grabnică a cuiva. Tacă dură pripitoare unde cntă ursitoarele. CANTEMIR, IST. 108.

II. I. (Prin Ban. și prin Ol.; despre soare) Arzător, dogoritor. Ieși, soare pripitoare. GR. S. VI, 153. Cui iese soarele pripitor le pătrunde repede [rufele]. GL. OLT.

2. (Prin Bucov., prin Ban. și prin Ol.; despre cereale și fructe) Copt (prea) devreme, prețimpuriu; (despre pomi fructiferi) care face fructe prețimpurii. La Schimbarea la față se află pușinî struguri prispitori copți. MARAN, I. 392. Am un cișș prispitor. Com. din ORAVIȚA, Cf. ALB SN I h 44/836.

III. (Prin Mold. și prin Ol.; despre pămînt) Nisipos (D). Prășitul, nu numai în pămînturile cele lutoase ..., ba încă și în cele mai prîpitoare și arztoare, este foarte priitor popușoilor. I. IONISCU, C. 97/16, Cf. GL. OLT.

— Pl.: pripitori, -oare. — Și: (învechit) preptitóru (I. M), (regional) prl-spitór, -oăre adj.

— Pripit + suf.-tor.

PRIPÓANĂ s. f. v. prlpon¹.

PRIPÓI¹ s. n. (Bucov. și prin Ol.) Ospăț oferit de părinții mirelui după cununie (și la care mesenii oferă daruri mirilor). Această masă ... se numește ... în Bucovina masă mare și pripoi. MARAN, N. 653. Iar la grele, la nevoi, Să sărim ca la pripoi. SBIERA, F. S. 90. După ce făcăr nunta la soaru-său, venită să nuntească pripoiul la el ocaș. PAMFILE, D. 87, Cf. I. CR. VII, 210. Duminecă sara după cununie și luni e pripoi, cînd se dă în pahar, dalec. Com. din BILCA — RĂDĂUȚI și din STRAJA — RĂDĂUȚI, LEXIC REG. 84, 107.

— Pl.: pripoie.

— Din rus. припой „băutură”.

PRIPÓI² s. n. (Învechit, rar) Metal care servește la lîpit sau la sudat. Mere necinste și ocară de numele taturor decit pripoiul de aramă mai tare se va lipi. CANTEMIR, IST. 295, Cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: pripoie.

— Din slavonul припои, rus. припой.

PRIPÓI³ vb. IV. Transz. (Învechit și regional; complementul indică metale) A lipi; a suda. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. Pripuieste-l să fie tare cercul. I. COSTIN, GR. BĂN. 168, Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 16.

— Prez. ind.: pripoiesc. — Și: pripuit vb. IV.

— Din scr. pripojiti, rus. припоить.

PRIPÓITE subst. pl. (Învechit, rar) Obiecte de artă modelate din metal (prețios). Și easa cea mare au elădit cu leamne de chieđu și le ferecă cu aur curat și cioplă dent-insul finicuri și pripoite (I ă n ț u l e ț e B 1938). BIBLIA (1688), 309²/37.

— Cf. pripoi¹.

PRIPÓN¹ s. n. I. Frînghie, funie, odgon etc. cu care se leagă vitele la păscut (pentru a nu se putea deplasa decit pe o suprafață limitată), o ambarcație la țărni (pentru a nu fi luată de valuri) etc.; p. e x t. țărșu, parl de care se prinde această frînghie, această funie, acest odgon etc.; frînghia, funia, odgonul etc. Impre-

ună cu țărșușul sau cu parul¹ respectiv. Cf. ANON-CARL, KLEIN, D. 406, lb. *Un elat foarte mare ... Inghitea o corabie de capul cel dindărăt ... și pripoanele (strânglițele) ei se încurcăscă pînă dinții clătului.* GORJAN, H. II, 12/18, cf. VALIAN, V., POLIZI, PONTIBRANI, D., BARCIANI, V., COSTINESCU, CHIC, II, 293, 1 m. *Cu dinții apucă pripoanul cel tare, îl mușcă, îl roadă și-l rupe-n sfrșit.* MACEDONSKI, O. I, 16, cf. DAMI, T. 49. *Mă duc să-mi schimb pripoanul la boi.* SANDU-ALDEA, V. P. 166, cf. ALEXI, W. *Și-naintează oștind spre mal la popasul corăbii, Lasă cătușa-n afund și leagă strânglițele de pripoane. Alușii apoi se coboară cu toșii în mărghinea mării.* MURNI, I. 16. *A legat pripoanul calului de-un ltrș.* ap. TDRG, cf. CHIRIȚESCU, GR. 253, PĂCALĂ, M. R. 141. *Pisicuța or fi fost în stare să smulgă pripoanul și să se ia după mine.* HOGAȘ, DR. I, 279, cf. id. M. N. 168, 173. *Căii ... seot pripoanele și o croiesc la fugă.* LUNGIANU, ap. CADE, cf. ȘAINEANU, D. V. *Se gîndea la ceasurile acelea lungi, cînd păcea pripoanul unei vaci costelive.* P. CONSTANT, O. 49. *Că-lăuzul nostru a dezlegat lanțea din pripoan.* SADOVEANU, O. XVII, 502, cf. XIII, 396, 572. *Vitele, rumețind la pripoane, ... răsufleau greu.* CAMILAB, S. II, 402, cf. LTR². *Este-un cort mare, totat ... Cu fărușe De aramă ... Cu pripoane de argint.* TEODORESCU, P. P. 477, cf. 45. *O seos șese boi ... Boii din pripoan, Coarnile-n eustor.* MINDRESCU, I. P. 217. *Stați, voinici, nu mă gătiți Și calul tmî pripoanul ... Cu pripoan de ibrășit.* SEVASTOS, C. 217, cf. 26. *De m-aș vedea-n deal suit Și eu murgul pripoanul Cu murgul de trei grănate.* BIBICESCU, P. P. 393, cf. PĂSCULESCU, I. P. 25, I. CR. IV, 26, comb. din PRATA-TURDA și din BILCA-RĂDĂUȚI. *Căii [căi] nu mîncea el [lupul] din pripoan.* PLOȘSOR, C. 15, cf. DR. V, 274. ⇨ L o c. v b. **A lega** (sau a sta, a pune, a lăsa) **în pripoan** = a (se) pripoani (**I**). Cf. M. D. ENC. *S-o dus badița Ion ... Ș-o legat murgu-n pripoan.* ȘEZ. I, 165. *Puneam pe murgu-n pripoan, Săream la puica-n pridvor.* MAT. FOLK. 253. *Și s-o dus badea Ion Și-o lăsat murgu-n pripoan.* FOLC. MOLD. II, 524. ⇨ (Glumeț) *Desfăcu un ceasornic cu lanț cu tot, din pripoanele complicate.* C. PETRILESCU, A. 433. ♦ P. e x t. (Prin nord-vestul Munt.) Perioadă cît durează înfășurarea maximă și desfășurarea totală a funiei legate cu un capăt de steajer și cu celălalt de caii care treieră, învîrtindu-se la arie în jurul steajerului. Cf. UDRESCU, GI. ♦ (Regional: în forma pripoană) Fiecare dintre prăjiniile care, legate câte două la vîrf, se pun de-o parte și de alta a acoperișului de paie sau de stuf al unei case, pentru a-l susține împotriva vîntului (Lunca-Turda). Cf. CHEST. II 258/318. ♦ (Regional: în forma pripoană) Par¹, prăjină, stîlp etc. care servește să sprijine ceva. Cf. CHEST. II 282/266, A V 22, 25, 26. *Clăia s-a aplecac într-o parte și i-a pus pripoane să nu se rîstoarne.* MAT. DIALECT. I, 189. *Pune-o pripoană la ușa grajdului să nu se deschidă.* ib. ♦ (Regional; în forma pripoană) Șiret de piele (Apădia-Caransebes). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 160.

2. (Mai ales la pl.) Unealtă de pescuit formată din mai multe cîrlige cu nadă, prinse din loc în loc de o funie care se așază pe fundul sau la suprafața apei și ale cărei capete sînt fixate de țărșuși, (regional) s l o a r ă, c ă r m ă e u ț ă; p. e x t. țărșuș, par¹ etc. de care se prinde la mal această unealtă de pescuit (sau altele). V. c a r m a e. *Ca să prindă pește cu vîrșu și coșul te acufundă-n bulă ... iar capătul gînjului se leagă de ... un pripoan bătut în malul de sub apă.* ȘEZ. IV, 115. *Sfoara cea lungă este legată cu un capăt al ei de o piatră, cu care se aruncă cîrligele la o distanță ... iar cu celălalt capăt al ei este legată de un țărșuș numit pripoan.* ANȚIPA, P. 93. *După modul lor de a pescui, deosebit o întrecăgă varietate de pripoane.* id. ib. 306. *În cîrligele acestor pripoane se prind adeseori și alte specii de pești.* id. ib. 311, cf. 313, id. I, I, 25. TDRG. *Vaduri ... ar trebui făcute chiar în pescutul comunei: mare, la năvod, sfort, pripoane, cotefe.* AHA, P. 59. *Larvele de vetrice sînt și cea mai bună nadă (mormala)*

pentru pripoanele acorogă id. ib. 409, cf. ȘAINEANU, D. U. CADM. *Am oțalat pescarii din Grăvea ... să-și pună pripoanele cu cîrlige.* VOICULESCU, P. I, 11. *Vrei să prîzi cu două boi cîrșuș, soum, cînd noi punem pripoane cu vîrșuși - 500 - 1000 cîrlige.* AȘK. PISE, Iulie 1961, 7, cf. H II 319. ♦ (Regional) Coada sau finet al juvencului. Cf. DAMI, T. 125.

— Accentuat și: (regional) pripoan, VII I 1 129 96, 100, 103, 219, 289, 295, 357. — Pl.: pripoane și (regional) pripone (ib. I 129 96, 100, 103, 219, 299, 295, 357), (mld) pripoani (rom. din BILCA-RĂDĂUȚI, ALB. I 1 129 93). — Și: (regional) pripoană S. I. CRIST. II 258 318, 282 266, A V 22, 25, 26, MAT. DIALECT. I, 189, UDRESCU, GI.

— Din v. sl. *prȳkosbka*.

PRIPON² s. n. v. pripor.

PRIPONĂȘ subst. (Regional) Diminutiv al lui pripoan¹ (**I**) (Lîncele - Panciu). *Drag n'ia fos' că-luțu bun ... Pripoanașu i-l taiat Și pi dînsu m-oruncaț.* GRAUL, I, 286.

— Pl.: ?

— Pripoan¹ + suf. -aș.

PRIPONEĂLĂ s. f. (Bar) Pripoanire. Cf. COSTINESCU, DDFE.

— Pl.: pripoanili.

— Pripoan¹ + suf. -cabă

PRIPONĂ vb. IV. I. Transz. (Complementul indică animale, ambarcații etc.) A lega cu (sau de) un pripoan¹ (**I**) sau de un obiect fixat, solid (ca să nu se îndepărteze). Cf. ANON-CARL, KLEIN, D. 406, lb. *Dînd căuțul de la uscat în mare și pripoanîndu-l de o parce tuadins bătusă la mal.* DRĂGHICI, R. 219/31, cf. 299/19. *Îndolă ce ancorarăm ... și pripoanîm corabia, ... pleacă spre poarta cetății.* GORJAN, H. I, 148 22, cf. VALIAN, V., POLIZI, PONTIBRANI, D., BARCIANI, V., COSTINESCU. *Sîmînoc descălecă și el pripoanî calul, făcu focul.* ISPIRESCU, I. 381, cf. 249. *De zărocul ușei e pripoanît roibul ce suflă sperios pe nări.* DELAVRANCA, S. 175, cf. DDFE, ALEXI, W., TDRG. *Cu chestie de prevederi, pripoanî pe Piscuți de rădăcina unui urin.* HOGAȘ, DR. I, 195, cf. id. M. N. 66, ȘAINEANU, D. V., CADE. *Își pripoanise cuu sub frusta.* SADOVEANU, O. XVII, 341. *Sule de șlepuri sînt ancorate de-a lungul malurilor, pripoanite cu partine groase de sîrmă împletită.* BART, I. 330. *La dbaracadrul ceasta așleptă, pripoanî pe mal în doi țărșuși, podul. v. rom. martie 1954, 28. Cînd a știut Petre Rusu calul pripoanî în bătătură, s-a dus la vecil și s-a throat.* GALAN, Z. R. 62. *Între în grajdul vacilor, le seose pe rînd în bătătură, le pripoanî de niște stîlpi.* PRIDA, D. 43. *Pripoanî barca la mal și păși mai încolo.* V. ROM. septembrie 1962, 27. *Șeaca Toma cel vestit, Întegă murgu-i pripoanî Cu țărșușul de argint.* ALECSANDRI, P. P. 72. *Un caic e pripoanî Cu trei lanțuri de argint Că de tei n-a mai găsit.* TEODORESCU, P. P. 559, cf. 45. ȘEZ. V, 119. *Iar de făgii-mbătrîniți Stau rînd caii pripoanîți Cu funii de grea mătase.* HODOȘ, P. P. 201, cf. 45. *De m-aș vedea în deal suit Și cu murgul pripoanî. Cu pripoan de trei grănate.* BIBICESCU, P. P. 392, cf. 152. *Și pe murgu-l pripoanî Cu pripoan de țăr mărud, Cu țărșușu de argint.* MAT. FOLK. I 163, cf. PĂDULESCU-CODIN. *Cosîța oi despletă ... Murgul te l-oi pripoanî.* BLD, P. P. 5. *Apoi, mare, c-mi făcea? Călușul pripoanice, Să nu strice lucrada.* PĂSCULESCU, I. P. 250, cf. 169. GR. S. VI, 243. *La Plutna Corbului, Calul să fi-l pripoanestî. Cu mine sa te rubești.* FOLC. TRANSIL. II, 33. *Calul poste unde-l pripoaneste.* ZANSE, P. I, 356. (Glumeț) *Calul bălan ... l-am perdat cu odată ... și l-am găsit la cinci ai pripoanî de-un leustan.* ȘEZ. I, 73. *Murgu-i sur și paubanoș, Pripoanî în bostoc.* MINDRESCU, I. P. 89. *Un voinic ... Cu cal murg l-ă rîntănoș, Pripoanî de bostoc.* VASILE, C. 98. ⇨ Refl. pas. *Vasul corbului ... să se leage și să se pripoanescă*

CANTEMIR, IST. 377. *Se priponeau plutele mici, apoi plutăși băteau din patru una mai mare, cu care forneau în jos.* VLASICU, A. P. 180, cf. A. I 20. ♦ (Complementul indică animale) A pune o picică (2) sau ceva similar (ca să nu se poată deplasa repede și departe). *De ghilă nu-i? ... N-am pripoiat-o? ... n-am legat-o cu cornu de chucior? D. ZAMFIRESCU, V. T. 12. Își puteau pripoi căii slăbiți la iarbă grasă.* SADOVEANU, O. XII, 209. > R e f l. p. a. s. *Se priponește capul calcului de picioare sau muma ambele picioare sînt legate deolaltă.* BIRLEA, B. 138. ♦ P. a n a l. (Complementul indică oameni sau părți ale corpului lor) A imobiliza, a fixa cu ajutorul unei frînghii, al unui dispozitiv etc. *Fiiște omeșești, încușe la briu în cătușe si pripoiți cu beleiuge groase cu pe mină.* DELAVRANCEA, S. 92. *Alu ... a legat cobză pe loge ... cu minile pripoate din code la vi-furtele picioarelor.* SADOVEANU, O. XVI, 106.

2. T r a n z. P. g e n e r. (Complementul indică diverse obiecte) A prinde, a lega, a fixa bine cu sau de ceva. *În bobolud fața mîreșei cu o plină subțire ... pripoindu-o cu două săgeți.* CANTEMIR, ap. IDRG. *Acolo unde este poiană mai înflorită și cu frunzări acoperită, acolo e și cursa pripoiită.* ODOBESCU, S. III, 198. *După ce-și pripoi ochelarii pe nas.* D. ZAMFIRESCU, ap. IDRG. *E inteligent ... a ne pripoi mai bine ... undițile de color și de mal.* ATHA, P. 51. *Dumigeană de via ... era legată cruciș și pripoiită de lucei.* SADOVEANU, O. XVI, 13, cf. XIII, 900, XVII, 370. *Spre semn de opreală, apa este închisă și ciutura pripoiită.* SBIERA, P. 228, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. > F i g. *Nu mai bătea inima codrului și erau pripoate și vînturile.* SADOVEANU, O. III, 569.

3. R e f l. (Regional; despre oameni) A se rezema (2) (Stînceni—Toplița). Cf. A R I I 333, 227.

4. R e f l. (Rare; despre oameni) A se posta provocator în fața cuiva. *Vorba a fost slobozită de Angheluș a Stăni care se pripoiase dinaintea lui Cioară.* PAS, I. I, 168. ♦ F i g. A ține cu dirzenie, cu încăpăținare în ceva. *Gubercul să ludească și să pripoiște ca să apese mai greu și să ... zînte în sus pe țopor.* ODOBESCU, S. III, 335.

— Prez. înd. pripoișese și (regional) pripoi (A II 8).

— V. pripoi¹.

PRIPONIRE s. f. Acțiunea de a (se) pripoi și rezultatul ei; (rar) pripoișcă. Cf. pripoi¹ (1). Cf. LB, POLIZU, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINSCU, LM, PDRI. *Pripoiștea calului.* DL, cf. DM, LID², M. D. ENC., DEX. > F i g. *Fărmași pripoișeri de demult și zăvoare Cări vă ferecă sufletul!* DELIU, G. 28.

— Pl.: pripoișiri. —Și: (învechit, rar) preponișre s. f. LM.

— V. pripoi.

PRIPONIT, -Ă adj. I. (Despre animale, ambarcații etc.) Legat cu (sau de) un pripoi¹ (1) ori de un obiect fixat, solid (ca să nu se îndepărteze). Cf. pripoi¹ (1). *Căii lor pășteau pripoiți.* NEGRUZZI, S. I, 108. *Doisprezece căi pripoiși pășteau printre copaci.* GANI, N. I, 186. [Calul] trist, la o parte, ședea pripoiit. MACDONSKI, O. I, 15. *Se văd cîrduri de copii cite ce-o vacă legată de courne ori de picior, pripoiită ori împiedicată, ea să nu dea în țoposuri necuște.* SP. POPESCU, M. G. 41. *Vitele pășteau pripoișite.* SANDU-ALDEA, U. P. 159. *Valuri mici veneau la mal sălînd cu putere bărcile pripoișite.* DUNĂRIANU, GH. 48. *La micul debareader ... stăteau pripoișite cîteva luntre.* GALACTION, O. A. II, 289. *Paște-mi murgu pripoiit, Unde-ș paște nu-ș cunoaște.* BIRLEA, B. 101. *Tănîșlav test beat ... Cu căiecu pripoiit, Cări n-am văcut dă cîn sînt.* DIACONU, VR. 283. ♦ P. a n a l. (Despre oameni sau părți ale corpului lor) Imobilizat, fixat (în sau de ceva). *Izbi cu pumnul osos peste genunchiul bolnav: Că ai să mă ții pripoiit?* CAMILAR, C. 109.

2. (Rare; despre oameni) Postat provocator în fața cuiva. Cf. pripoi¹ (4). *Văzînd pe Vasiliușe pripoiit și furios, gănilie maticu Vitolia se uitară lung.* STĂNOIU, C. I, 200.

— Pl.: pripoiși, -te.

— V. pripoi.

PRIPOR s. n. I. Porțiune de teren cu suprafața înclinată față de planul orizontal și care formează, de obicei, versanții unor forme de relief, coastă, murete (2), povîrniș, pantă¹ (1), (rar) prāvāluce, prāvālac (1), (popular) prāvāliș, cîinā, (învechit și regional) piez (v. piază 1), (învechit) povîrnilurā (1), (regional) piezișea, ponciș (1 1), povîrghie, prāvālișturā¹ (2), prāvāval (4), rāpāguș¹ (1): (în special) porțiune de teren cu suprafața foarte înclinată, abruptă, prăpăstioasă. Cf. LB, VALIAN, V. *O săpătură făcută au de apă, au de cară, pe la pripoare* (a. 1817). URICARIU, X, 102, cf. POLIZU. *Ca pasărea pripoarelor Alcargă fără stare Lu apele izvoarelor.* FILIMON, O. I, 360. *În apropiere de Colacu este un pripor mare.* I. IONESCU, P. 351, cf. 497, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINSCU, CHIAC, II, 292, LM. *N-am potritit p-un pripor, p-un repeziș străniș.* JAFESCU, ap. IDRG. *La stînga pămîntul se lăsa la vale în costeș și pripoare gradate.* ODOBESCU, S. III, 195, cf. I, 116, III, 183. *Ai avut mare noroc de mine de n-ai apucat a coborî priporul ista, că erai prăpădit.* CRIANGĂ, O. 87. *Timp de un ceas și jumătate drumul e bun; vine apoi un pripor, pe care îl urci.* SLAVICI, S. II, 50, cf. 52. *Trăsura trecuse în adevăr de pripor și o armise drept spre sol.* MACDONSKI, O. III, 8. *De o parte și de alta se-nalță pripoare îmbrăcate-n codru.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 155, cf. 153. *Nu poți coci priporul, Cum mi te cosește dorul.* BILDICEANU, P. 107, cf. 95, 112. *Găsiînd pe porcar pe priporul unui deal,* ap. DDRF. *Mai rar pedrapșa însă, cea șchioapă de-un picior, N-o prins pe vinobolul fugindu-i din pripor.* OLLĂNESCU, II, O. 181. *Și care și turme-n pripoare Pe umede coaste răsar.* COȘBUC, P. II, 9. *La urcarea priporului, toată lumea coborî din trăsuri.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 33, cf. 13, ALIPI, W., I. BRĂESCU, M. 70, CHIRIȚESCU, GR. 253. *Știe unde are să vie vicu pripor mai greu de urcat.* AGĂRBIȚIANU, S. P. 69. *Coboram un pripor printre fugi.* C. PETRISCU, S. 228. *Malul celălalt era unalt, priporos și, pe pripor, cu ghirlande de mestecăni.* GALACTION, O. A. II, 169, cf. I, 266. *Bate Surul din potcoavă ... Căleă rar și cu zăbăbă Lunecușuri de pripor.* TOPĂRILANU, B. 16. *Cînd drumul urcă spre vîrf, ne apropiem de pripor.* PRIBEAGUL, P. B. 75. *Să cadă peste pripoare și peste colnice un val de lăcere măreață.* SADOVEANU, O. IX, 13, cf. VII, 352, X, 413, SCRIBAN, D. *Prinse a se scoborî din pripor în pripor, ajungînd la locul știut tocmai cînd se cumpănea soarele-n cîndie.* MIRONESCU, S. 203. *Urea pe costișă lîină ca pe-un pripor.* V. ROM. IULIE 1958, 46. *Coborînd priporul printre molizi ... Îmi adunam noianul de gluduri.* CONTEMP. 1953, nr. 376, 1/1, cf. II XVIII 137, 276. ȘEZ. III, 86, com. LIUBA. [Vulpea] fu iute de picior, Sări valea și-un pripor. MAT. FOLK. 99. *Pripoarele iestea-s rale. Cîn plouă ... să nu îmbli cu căruța pă știuștea.* GRAIU, I, 236. *Și ne paște la pripoare și ne-adapă la izvoare.* BUD, P. P. 70, cf. VÎRCOL, V. 98, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, T. PAPAHAĞI, M. 75. *Dacl' n'-ei întilni, Pî-un pripor di k'iatrt, O badi batriit.* DIACONU, VR. 105, cf. TODORAN, G. *Spune-mi mie ce-și lipse? Nu ai iarbă pe pripor?* FOLC. TRANSILV. I, 325. *Cînd s-orăta-n pripor Cîte-un gros sau negustor, Haiducii că mi-l opreau.* IB. II, 569. ♦ F i g. *Simșea vă găsiîndu-l pe Marcoradat găsișe totuș un pripor în lunecarea spre moarte.* CAMIL PETRISCU, O. II, 231. ♦ (Adjectival; rar) Priporos. *Dai peste un castel ce vîscază pe un vîrf de deal pripor.* SANDU-ALDEA, D. P. 50. *Urcă gîsiînd coasta priporă, care pare că nu mai are sfîșit.* ID. IB. 51. ♦ F i g. *Un nor alb se ridica înalt și pripor ca un raunte.* SĂM. VI, 469.

2. (Prin Ban. și prin vestul Transilv.) Porțiune de pădure (pe un versant) cu copacii tăiați, pe unde se dă drumul lemnului la vale, de la locul de tăiere. p. e. x. t. jgheab, uluc folosit în acest scop. Cf. CHEST. IV 30/282, AIR I 390/79.

3. (Prin nord-estul Transilv.) Poiană (1). Cf. AIR I 1 980/218, AIRM SS I h 398/219.

4. (Vestul Transilv.) Loc îngrădit lângă strungă, în care se odihnesc oile după muls; adăpost de iarnă pentru oi. Cf. DL, DM, CHEST. V 8/31, 36/31, 39/31, 49/1, A I 23, 31.

— Accentuat și (învechit și regional) *prîpor*. LB, BĂRCIANU, V., ALEXI, W., I. BRĂEȘCU, M. 70, CADE, SCRIBAN, D., AIR II 105, A I 31. — Pl.: *prîpore*. — Și (învechit) *prêpor* (LB, LM), (regional) *prîpore* (AIR I 390/79, A I 23), *prîpon* (TODORAN, GL.) S.H. — Din bg. *припор*.

PRIPORĂȘ s. n. (Regional) Un fel de șal pe care îl poartă unii flăcăi de la țară (Tulcea). PĂSCULESCU, L. I. 56. *Nu știi coase ori descoase, Gulerăș tălne-săt, Priporăș frăține-săt*. Id. ib., cf. 372.

— Pl.: *prîporășe*.
— Etimologia necunoscută.

PRÎPORE s. n. v. *prîpor*.

PRÎPORÎT, **Ă** adj. (Rare) Priporos. *Spre fierăstrau ducea drum prîporit, infundat în omăt*. CAZIMIR, GR. 199, cf. SCI. 1973, 16.

— Pl.: *prîporîți, -te*.
— De la *prîpor*.

PRIPORÓS, -OĂȘĂ adj. (Despre forme de relief, terenuri, drumuri etc.) Cu (multe) prîpore (1); d. forma unui prîpor; (rar) prîpor, prîporit, (regional) prîporiu, prîpos. *Urcăm pe coastele uscate și prîporoase ale Obârșiei*. VLAHUȚĂ, R. P. 140, cf. 64. *Un loc foarte înalt și prîporos, unde numai scâlfârindu-te te poți sui*. MARIAN, O. II, 213. *Îi lăsasem știrea să oprească la poala codrului și să ne cheme din vale, ca să coborâm povârnișul prîporos al piciorul*. ADAM, R. 63. *Luai prîporoșul prîporoasă, ce se încolăcea pe după un clin al muntelui*. ap. TDBG, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Am privit valca Oltului ..., munții grei și prîporoși*. GALACTION, O. A. I, 239, cf. II, 65, 169. *Drumul pe aici e din ce în ce mai prîporos*. SADOVEANU, O. IX, 201, cf. VI, 418, X, 423, IORDAN, L. R. A. 191, SCRIBAN, D. DL, DM. ♦ (Prin lărgirea sensului) *A început a coborî îndemnată scara prîporoasă*. GALAN, Z. R. 252.

— Pl.: *prîporoși, -oase*.
— *Prîpor* + suf. -os.

PRIPÓS, -OĂȘĂ adj. (Prin Bucov.) Priporos. Cf. LEXIC REG. 107.

— Pl.: *prîpoși, -oase*.
— *Prîp* + suf. -os.

PRIPÓSÍ vb. IV v. *prîposí*.

PRÎ-PRÎP interj. (Regional; repetat) Convînt care înită strigătul caracteristic al graurilor (Furcui Vechi — Teucui). Cf. AIR SS III h 698/605.

— Onomatopee.

PRIPÓSÍ vb. IV v. *prîposí*.

PRÎPÍCI s. n. v. *prîpîcîi*.

PRÎPÍ vb. IV v. *prîpîí*.

PRÎPÎNE vb. III v. *prîpîne*.

PRÎPURÍC, -IE adj. (Prin Transilv.) Priporos. *Într-un loc al stului, unde molul nu e prîpurii, adupă băiețării și flăcăii vitele*. LUC. III, 344.

— Pl.: *prîpurii*.
— *Prîpor* + suf. -iu.

PRÎPÚS s. n. v. *prîpusí*.

PRÎRÓD s. n. (Învechit, rar) Neam (1 4). *Vor să zică că neamul acesta a romanilor nu din elini să fie, nici rodul prîrodul lor din grecii troadeni să li să tragă*. CANTEMIR, HR. 100.

— Pl.: *prîroduri*.

— Din v. sl. *пръродаъ*.

PRÎROFÓRÍ vb. IV v. *prîroforí*.

PRÎROFÓRÍE s. f. v. *prîroforie*.

PRÎROFORÍSI vb. IV v. *prîroforí*.

PRISĂCĂ s. f. 1. (Popular) Loc într-o pădure unde s-au tăiat copacii; poiană (1) rămasă după tăierea copacilor. Cf. BARONZI, L. 117, DDRE, SCRIBAN, D. *A jucat pe surcelele că s-a făcut prisacă*. COMAN, GL., cf. CHEST. IV 99/78. *Ce să faci tu la preseacă dacă nici nu știi să dai cu lopatul?* I. ROM. 1959, nr. 2, 54, cf. ARVINTE, TERM. 162. ♦ (Regional) Vale îngustă, seacă (Bonț — Gherța). Cf. COMAN, GL.

2. (Popular) Trunchi de copac, ramură etc. care au fost curățate de crengi. Cf. CHEST. VI 5/14, 15. *Tăiem bradu jos ... îl cojim și curățăm crăciții și-l lăsăm să se usuțe: prisacă*. AIRM II 251, cf. A VI 12. ♦ (Regional; în forma *presacă*) Crestătură făcută în trunchiul unor copaci, care servește la marcarea unei porțiuni de pădure (Băița — Brad). Cf. CHEST. IV 112/109.

3. Loc unde sînt așezați stupii, unde se crește albine; totalitatea stupilor așezați pe acest loc; stupină, stupărie, (rar) albinărie, prisăcărie (2), (regional) pivniță (4), polată (2). *Tudor călugărul s-au dat cu prisoca și cu stupii și cu tot dobitoacul* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 212/13. *Vor nămi case ... și alte locuri de odihnă ce vor fi ... pe la priseci*. PRAY. 175. *Aceia ... au găsit o prisacă cu stupi*. SIMON DASC., LET. 15. *Îmbla oștenii leșuști ... strica și prisecile oamenilor*. M. COSTIN, O. 167. *Un loc de prisacă de la Veștești* (cca 1670). BUL. COM. IST. IV, 24. *Au scos de moară cîte 2 ughi și de prisacă cîte 2 ughi*. NECULCE, L. 299. *La prisaca albinelor să ne adunăm*. CANTEMIR, IST. 165. *Locuri de prisăci, toate cum s-or vini* (a. 1701). BUL. COM. IST. IV, 39. *Scos-au și prisăcării de prisacă doi ughi* într-un an. AMIRAS, LET. III, 131/9. *Au venit apele mari ... și au înecat multe dobitoace ... și prisăci de stupi* (a. 1729). GER II, 25/27. *Părțile de la Hulpășeni ... cu loc de prisacă și cinci pogoane de vie* (a. 1731). BUL. COM. IST. IV, 66, cf. IORGA, S. D. VI, 99. *30 stupi într-o prisacă* (cca 1743). BUL. COM. IST. I, 230. *Să aibă a lua de a zece ... din prisăci cu stupi* (cca 1754). ap. PAMFILE, I. c. 92. *Prisăcariul acela ... au pus pomi acolo la ace prisacă* (a. 1766). IORGA, S. D. VI, 104. *Pe piscul ce se scoabă cărarea de la prisacă* (a. 1778). URICARIUL, XVI, 318. *Au vindut un loc de prisacă împreună cu o poiană* (a. 1797). ib. X, 245. *Numai din farin ... și din prisăci de la clmp să-și dea zeciuială* (a. 1815). ib. II, 8/6. *De trei zile am rămas părăsit la prisacă, nici fii, nici nepoși n-au cercetat pe bălînul Găliianu*. ASACHU, P. 96/7. *Pe urs l-au fost ales nazir peste priseci*. DONICI, F. II, 19/4, cf. 20/1. *O prisacă se compune din 50 pînă la 80 de știubei*. I. IONESCU, D. 424, cf. 259, Id. M. 380, 381, HEM 743, CIHAC, II, 293. *În acea dumbravă este peștera, ce am prefăcut-o-n casă, și prisaca mea*. EMINESCU, P. L. 79, cf. 98. *Rămîn ... prisăcile fără prisăcar*. CHEANGĂ, O. 218. *Vedea moară, prisacă și livadă*. I. NEGRUZZI, S. II, 37. *Huiesc albinele ziua și noaptea la prisacă*. MARIAN, S. R. I, 119, cf. id. INS. 145, 146. *Avea gazda prisacă, iar la rețezatul făgurilor aveau și cu drepturile mele*. PĂUN-PINCIO, P. 110, cf. DAMÉ, T. 120. *Aruneau de timpuriu miere de pe la locuitorii ce aveau prisăci*. ZANNE, P. III, 675, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vătaful Lupan ... a avut desigur ... și prisacă*. PAMFILE, I. c. 92. *Nu-i o rușine să îți roiul și să-l rînduiești iar la prisacă*. GÎRLEANU, N. 112. *Ne apropiem chiar de prisaca mîndăstirii*. HOGAȘ, DR. II, 22, cf. ȘĂINEANU, D. V. *Harnicele al-*

bine din prisăcile călugărilor umblau de colo pînă colo. STĂNOIU, c. 1. 94. *Primăvara, la amiezi, E roi de-albini ca-ntr-o prisăcă*. D. BOTEZ, F. s. 7. *Albinele te cară la prisăci*. LESNEA, A. 68. *Albinele și-au pornit zborul în prisăcă*. SADOVEANU, o. v, 79, cf. 1, 615, VI, 336, SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 390. *Lîngă Adîncata își aveau bătrînii prisăcile*. STANCU, D. 21, cf. id. R. A. I, 52. *Foșnea adînc prisăca de zumzur de albină*. V. ROM. iunie 1954, 77. *În prisăcă zumzăie roiuri de albine*. CONTEMP. 1955, nr. 458, 1/3, cf. LTR², DER. *Cei de la prisăcă să asculte în tăcere*. HOREA, c. 74. *Hai, lelișă, la prisăcă ... Să mîncăm miere de roi*. ALECSANDRI, P. P. 344, cf. H X 31, 68, XII 27, SEVASTOS, c. 49. *Să mai ies o dată-n munte Să odihnesc în prisăcă*. DOINE, 263. *Prostu s-a urît în ștîmbeul gol din marginea prisăcii*. ȘEZ. III, 24, cf. ALR I 1 685/552, 590, ALR SN I h 265, A v 2, 20, VI 26. *Trăiește ca ursul la prisăcă*, se zice despre cineva care duce un trai bun, îmbelșugat. Cf. ZANNE, P. I, 683, DL. ♦ (Cu sens colectiv) Albinele dintr-o prisăcă (3). *Glășurile și chiotele se amestecă, înlocuind ca bătrîtul unei prisăci*. GİRLEANU, N. 115. *Prisăca sună ca mormurul de coasă*. ARGHEZI, VEHS. 182, cf. M. D. ENC., DEX.

4. (Prin nord-estul Transilv.) Loc unde se adăpostesc (ori s-au adăpostit cîndva) oile sau caii (în timpul nopții). V. stîmă, staniște. Cf. CHEST. IV 119/270, ALR I 412/218.

5. (Prin nordul Transilv.) Îngrăditură (făcută prin îngrămădire de lemne, nuiele, spini etc.). Com. din ZAORA—NĂSĂUD, cf. ALR II/I MN 125, 3 838/260.

6. (Regional; în forma prisagă) Fiecare dintre bucățile de lemn (sau de fier) ale unei grape, în care sînt înfipti colții (Chizățiu — Lugoș). Cf. ALR SN I h 36/76.

— Pl.: prisăci. Gen.-dat.: prisăcii și (regional) prisăcii. — Și: (regional) prisăgă (ALR SN I h 36/76), priseacă, preseacă, preseacă s. f.

— Din v. sl. *prěsěka.

PRISACĂN subst. (Bot.; regional) Zburătoare (*Chamaenerion angustifolium*) (Jina — Sebeș). BORZA, D. 45.

— Accentul necunoscut. — Pl.:?

— Cf. prisăcă.

PRISĂD, -Ă adj. v. prăsad.

PRISĂGĂ s. f. v. prisăcă.

PRISĂCĂR s. m. Persoană care se ocupă cu îngrijirea prisăcii (3) și cu creșterea albinelor (pentru a obține de la ele miere și ceară); albinar, apicultor, stupar. *Iară Ețco prisăcariul ... îndată s-au dus la Țara Leșască*. SIMION DASC., LET. 15. *Fi s-ar căzut ... vulpea prisăcariului bătrîn ciușiliturile să-și areate*. CANTEMIR, IST. 55. *Eu, Ilie, călugăr ot mănăstire Măgariului, și eu, Antiohie, prisăcariul (a. 1708)*. IORGA, S. D. VI, 39. *Călugării ... să nu fie văcari au prisăcari au păcurari (a. 1741)*. URICARIUL, IV, 401/24. *4 lei au dat sîmbrie prisăcariului (a. 1742)*. BUL. COM. IST. I, 273. *Ion Ienache, prisăcariul de acolo ..., au luat tot veniul de pe toată moșia (a. 1762)*. URICARIUL, XVII, 270. *Prisăcariul acela ... au pus pomi acolo ... la ace prisăcă (a. 1766)*. IORGA, S. D. VI, 104, cf. HEM 743, BARONZI, L. 117, CIHAC, II, 293. *Rămin ... prisăcile fără prisăcar, holdele fără jilar*. CREANGĂ, o. 218, cf. DAMÉ, T. 120, BARCIANU, MARIAN, INS. 146, ALEXI, W., TDRG. *Călugărul prisăcar trebăluia printre stupi*. HOGAȘ, DR. II, 22, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Procesiunea s-a oprit în preajma așezării prisăcariului*. SADOVEANU, o. XVIII, 637, cf. SCRIBAN, D., DM, LTR². *Miron prisăcarul Din marginea umbrită de păduri*. HOREA, c. 95, cf. ȘFC V, 25, H X 498. *Prisăcarii mi-l zărea Și la el că alerga Și cu miere îl ungea*. PĂSCULESCU, L. P. 125, cf. CHEST. VI 13/3, ALRM SN I h 173.

— Pl.: prisăcari. — Și: (regional) priseacă s. m.

— Prisăcă + suf. -ar.

PRISĂCĂRI vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A se îndeletnici cu apicultura. Cf. SIMION DASC., LET. 15, ȘFC IV, 198, 205.

— Prez. ind.: prisăcăresc.

— V. prisăcar.

PRISĂCĂRIE s. f. 1. Îndeletnicire a celui care îngrijește de o prisăcă (3) și crește albine (pentru a obține de la ele miere și ceară); albinărit, apicultură, prisăcărit (1), stupărit, stupărie. *Industria ... accesorie a agriculturii, cea mai importantă din această regiune, este prisăcăria*. I. IONESCU, D. 246, cf. CIHAC, II, 293, DDRF, TDRG, CADE. *Uncheșul m-a împărțit ... din vechia lui învătătură tul-ale prisăcăriei*. SADOVEANU, o. IX, 556, cf. id. E. 43, DL, DM, M. D. ENC., H X 506, ALRM SN I h 171.

2. (Rar) Prisăcă (3). Cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

— Pl.: prisăcăriei.

— Prisăcar + suf. -ie.

PRISĂCĂRIT s. n. 1. Îndeletnicire a celui care îngrijește de o prisăcă (3) și crește albine (pentru a obține de la ele miere și ceară); albinărit, apicultură, prisăcărie (1), stupărit, stupărie. *Lăstădu-sc de prisăcărit, n-ar[c] nici o treabă cu pomii (a. 1766)*. IORGA, S. D. VI, 104. *Prisăcariul acela ... haclul lui și-au luat pe prisăcărit (a. 1766)*. id. ib., cf. DL, DM, ȘFC IV, 299, M. D. ENC., DEX.

2. Impozit care se plătea pe prisăci (3), în Moldova. *Au rădăcut ... morăritul și prisăcăritul și circimăritul, care le scornisă Mihai Vodă*. NECULCE, L. 304. *Scos-au și prisăcărit de prisăcă doi ug[hi] tut-un an*. AMIRAS, LET. III, 131/9. *Cu prisăcăritul și cu desălina au stîns stupii oamenilor*. id. ib. 131/10, cf. DDRF, TDRG, PASCU. S. 108, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

— Prisăcar + suf. -it.

PRISĂCĂRIȚĂ s. f. Femeie care se îndeletnicește cu prisăcăria (1). *Era vorba de prisăcărița sftnului locaș ... Îngrijea o stupină de vreo cincizeci de coșnițe*. SADOVEANU, P. M. 50, cf. DL, DM, DEX.

— Pl.: prisăcărițe.

— Prisăcar + suf. -iță.

PRISĂCÍ vb. IV. I. Tranz. (Învechit și regional; în formele prisăci, presecci) A tăia. Cf. SCRIBAN, D. ♦ Absol. Fig. *Glășul Domnului presecește cu pară de foc*. PSALT. HUR. 23^r/14. *S-au sfătuit pentru trecirea oștilor în Ardeal pre unde ar fi, căci căile era prisăcite și astupate*. R. GRECEANU, CM II, 38, cf. DHLR II, 525.

2. Tranz. (Regional) A sparge, a zdrobi (Ci-reșu—Ilorezu). MAT. FOLK. 1 590. *Deasupra lor să lăsă, Mesele le fărîmă, Vasăle le prisăci*. id. ib., cf. T. PAPAHAĞI, C. L., GR. S. V, 141.

3. Rcf l. (Prin Maram. și prin nordul Transilv.; despre cereale) A se scutura (din cauza coacerii excesive); p. ext. a se răskoace¹ (II). [Grlul] s-o prisăcit. ALR I 911/360, cf. 931/343, 360.

— Prez. ind.: prisăcesc. — Și: (Învechit și regional) prisăci (R. GRECEANU, CM II, 38, SCRIBAN, D.), presecci (PSALT. HUR. 23^r/14, DHLR II, 525) vb. IV.

— Din v. sl. прѣсѣкати.

PRISĂDÍ vb. IV v. prăsădi.

PRISĂDÍRE s. f. v. prăsădire.

PRISĂDÍT, -Ă adj. v. prăsădit.

PRISĂRÁ vb. I v. prăsăra.

PRISC s. m. (sg.) (Bot.; regional; în sintagma) *Prisc păsăresc* = oreșniță (*Lathyrus tuberosus*). Cf. BORZA, D. 97.

— Etimologia necunoscută. Cf. plisc¹.

PRISCALĂU s. n. f. (Regional) Închizătoare de lemn (la o ușă) (Negrești — Baia Mare). Cf. ALB II 1 h 252-346.

2. (Regional) Clanță (la o ușă) (Negrești — Baia Mare). Cf. ALB II 1 h 250-346.

3. (Prin Maram.) Puscărie, închisoare. Cf. LEXIC R.L.G. 21.

— Pl.: *priscălană*.

— Etimologia necunoscută. Cf. *priscălană*.

PRISCAVĚT s. m. (Prin v. stul Transilv.) Om mincinos. Cf. RLV. CRIT. IV, 115.

— Pl.: *priscaveți*.

— Etimologia necunoscută.

PRĪSCĂ s. f. v. *prispă*.

PRISCOPĂLĂ s. f. v. *priscopală*.

PRISCOŪNIC s. n. v. *plstorale*.

PRISEĂCĂ s. f. v. *prisaică*.

PRISECĂR s. m. v. *prisăcar*.

PRISECĪ vb. IV v. *prisăci*.

PRISEL s. n. (sg.) v. *prizil*.

PRISÉLNIŤĂ s. f. (Prin Ban.) Saleie fină. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 168.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PRISFIRĂ vb. I v. *prifira*.

PRĪSLIŤĂ s. f. v. *prisljă*.

PRISLOĀPĂ s. f. v. *prislöp*.

PRISLŪC s. n. v. *prislöp*.

PRISLŪP s. n., s. m. I. S. n. Loc adneit în formă de șa sau de curmătură care separă două culmi de munte sau de deal; trecătoare îngustă între munți. situață la înălțime și avind formă de șa. *Așe-u mărturisit e-au finut ... ael munte ... din iazer plnă în Feredeu și din Feredeu în prislöpu Secului* (a. 1737). ȘTEFANELLI, D. C. 36. *Preste prisloupe, dintr-o vale într-alta, să poate trece cu carele*. LIUBA-IANA, M. 83. *Poteni verzi și frumoase ... despărțind cu prislöpul lor valea Suceviței de cea a Moldoviței*. ap. CADE, cf. DER. *Vindui via și-un prislöp*. MAT. FOLK. 501, com. din BANAT, din STRAJA-RĂDĂUȚI și din VAȘCĂU.

2. S. m. (Regional; la pl.) „Gropi de hotar” (Coșbuc-Năsăud). COMAN, GL. 63.

— Pl.: (1) *prisloupe* și (2) *prislöpi*. — Si: (Invechit) *prislöp* (D. BOGDAN, GL. 92) s. n., (regional) *prislöapă* (com. din STRAJA-RĂDĂUȚI) s. f., *prislöc* (com. din BANAT) s. n.

— Din sl. **prěslöpi*, bg. *npceion*.

PRISLŪPĪ vb. IV. (Regional) I. Refl. A se nărui (1). Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

2. Trans. (Complementul indică semne, urme etc.) A lăsa; a face (Coșbuc-Năsăud). Cf. COMAN, GL. — Prez. ind.: *prislöpevi*.

— V. *prislöp*.

PRISLŪGĂ s. f. f. (Invechit) = *prislögă*. Cf. CIHAC, II, 293, DDRF.

2. (Transilv.) Tub care conține pulbere explozivă (pentru minat). Cf. LB. PONTBRIANT, D., LM, ALINI, W., TRBG. SCRIBAN, D., DL, DM, FD 1, 169. VICIU, GL. 94. FRÎNCU-CANDREA, M. 43.

3. (Prin Transilv.) Chibrit. Cf. VICIU, GL. 71, 104, CHEST. II 367/399, 400.

— Pl.: *prislugi*. — Si: (regional) *prislögă* (TRBG, SCRIBAN, D., VICIU, GL. 71, 94, 101, FRÎNCU-CANDREA, M. 43), *prislögă* (FD 1, 169) s. f.

— Cf. ser. *prisluziti* „a aprinde”, rus *прислуга* „serviciu”.

PRISM s. n. v. *prismă*¹.

PRISMĂTIC, -Ă adj. Care este în formă de prismă¹, care se prezintă ca o prismă¹, care cristalizează în formă de prismă¹. Cf. LGR 52⁵. *Când lanțimea este dopotrivă, lărgimea surfețu cilindrice este mai mare decât a surfeții prismatice*. POENARU, G. 304-24. *La regia dorsală, așofizele sînt prismatice și triunghulare*. KRILZULESCU, A. 24-23. *Însumarea pilei prismatice de n s[1]ratură*. ILLM. ALG. 235-28, Cf. STAMATI, D. *Sînt și alte forme cristaline foarte complicate: ... piramide, prismatice, labelare*. BARASCH, I. S. 72-30. *În preajma lui Saint-Etienne, cărbunile de pămînt se carboniză în șire de formă prismatică*. MARIN, PR. I, 45-15, cf. 28-17. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDH, BARGIANU, ALINI, W., SĂINEANU, D. U., CADL. *Strivește între degtele tulpina prismatică a unei narcise*. CAZIMIR, GR. 35. *La controlul orizontalității în sens transversal, nivela ... se va așeza ... pe niște piese prismatice scobite*. ORBONĂȘ, MEC. 122. *Acestea sînt de fapt ... pene longitudinale perfect prismatice*. SOARE, MAȘ. 46, cf. DL. *Se înțelege prin prismă porțiunea dintr-o suprafață prismatică limitată de două plane paralele*. GEOM. SV. 69. ⇨ *Culoare prismatică* = fiecare dintre cele șapte culori fundamentale în care se descompune lumina soarelui cînd trece printr-o prismă¹ de sticlă. Cf. COSTINESCU, SĂINEANU, D. U., CADE. *Spectru prismatic* = totalitatea culorilor în care se descompune lumina soarelui cînd trece printr-o prismă¹ de sticlă. *Dînd peste o prismă mai multe raze soarelui și prinzîndu-le în dosu-i ... vedem un fenomen colorat, numit spectru prismatic*. STAMATI, F. 74-10. *Cel mai mare grad de căldură în spe[ci]trul prismatic ... e ... despre partea luminei cea roșie*. id. ib. 84/2.

— Pl.: *prismatici*, -ce. — Si: *prizmatle*, -ă adj.

— Din fr. *prismatique*. Cf. germ. *prismatisch*.

PRISMĂTÎN s. m. (sg.) Minerul compus îndeosebi din silicat de aluminiu și de magneziu. Cf. CANTUNIARI, L. M. 110, LTR².

— Si: *prismătînă* s. f. CANTUNIARI, L. M. 110.

— Din fr. *prismatine*, germ. *Prismatin*.

PRISMĂTÎNĂ s. f. v. *prismatin*.

PRISMĂTOÛD, -Ă adj., s. n. I. Adj. Care are o formă asemănătoare cu aceea a prisme¹. Cf. LM.

2. S. n. Poliedru care are două fețe poligonale paralele (baze) și celelalte fețe cu ele o latură sau un vîrf pe una dintre baze. LTR².

— Pl.: *prismatoizi*, -de.

— Din fr. *prismatoïde*.

PRĪSMĂ¹ s. f. Poliedru cu două fețe paralele și egale (numite baze) și cu celelalte fețe (laterale) în formă de paralelogram; corp solid care are forma acestui poliedru. *Multe prizmate matematicesti*. GHEORGHE, ap. URȘU, T. Ș. 261. *Fieștecari prizmă dar are două vâzis a sale*. GHEOM.-TRIGON. 118²/4. *Lințiile precum AB, BA care sînt înălțirile a doo paralelograme vecine să numesc muchele prizmei*. ASACHI, G. 83²/2, cf. id. E. III, 294/16. *Planul ... DVEFN împărțește pe paralelipiped în două prizme asemenea*. TEM. GHEOM. II, 43²/1. *Cîte temelii are prizma?* LAZĂR, A. 12²/11. *Înălțimea prizmei este ... perpendiculara scoborîtă dintr-un punct al bazei celui de sus p[er] planul bazei celui de jos*.

POENARU, G. 206-24, cf. 207,6. *Prismă pentagonală, ale cărua baze sînt pentagoane și are cinci fețe paralelograme*. DESEN ARH. 9/2. *Aceste bucăți ..., prin unirea lor, alcătuiesc o prizmă (un trup cu unghiuri) cu patru muchii*. IC. LUM. (1841), 206¹/21, cf. NEULICI, G. POP, G. 121/25. *Pila dreptunghiulară sau prisma cu bază*

dreptunghiular se întocmește astfel ... ELEM. ALG. 233/26. Cvarțul ... ce mai totdeauna steelește și e cristalizat în prisma mărginită de șase fețe. STAMATI, M. 8/21, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., BĂRCIANU, V., COSTINESCU. De la forma și natura bazei depinde natura și forma prismei. LM, cf. DDRF. La mijloc, ca [balanța] are o prismă triunghiulară de oțel. PONI, F. 38. Pe baza ABC și cu latura CS, ca muche, se construiește prisma ABCMSN. MELIK, G. 205, cf. 188. Prisma e o formă deschisă sus și jos ... constituită din planuri paralele la axa verticală. MURGOCILUDWIG, M. 20, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Pentru aceasta servesc în primul rând prismele, pe care se așază piesele rotunde. IOANOVICI, TEHN. 223. Fiecare micrometru trebuie pus la punct, așezând între tamponi o prismă aderență. ORBONAȘ, MEC. 82, cf. 84. Pe ax este fixată prisma (P), în jurul căreia se așază sculurile. IONESCU-MUSCEL, TES. 131, cf. DL. Se înțelege prin prismă porțiunea dintr-o suprafață prismatică limitată de două plane paralele. GEOM. SP. 69, cf. 80. Cristalul de sticlă ... este limpede, transparent, cristalizat în prisme hexagonale. GEOLOGIA, 13. Prismele sînt numite după natura poligonului de bază. LTH². Diferitele denumiri ale prismei sînt în strînsă legătură cu bazele. DEB, cf. ARVINTE, TERM. 162. ♦ Piesă din sticlă sau din alt material transparent, de formă poliedrică, de obicei prismatică, folosită pentru descompunerea sau polarizarea luminii, pentru reflexia razelor luminoase etc. Curcubeul ... se face din razele solare ce trec prin norii ce stau drept el, ca printr-o prismă. GENILIE, G. 111/23, cf. VALIAN, V. Cadre de raze ... răsăr Din daru-ți minunate. Voiește Oglinda lor să fin Și prisma ce le adună. I. VĂCĂRESCUL, P. A. 43/14, cf. NEGULICI. Privind prin această prismă, alte obiecte se văd colorate felurit. STAMATI, F. 74/14. Razele de deosebite colori se vor resfringe trecînd printr-această prismă. BARASCH, M. III, 37/21, cf. 29/14. Prismul ... are numai proprietatea de a despărți colorile. MARIN, F. 448/19, cf. 419/21, 34, POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT.-POP., N. D., COSTINESCU. Prin o prismă se văd toate colorile ce se arată în curcubeu. LM, cf. DDRF. Prismele întrebuințate de ordin ar sînt de sticlă. PONI, F. 365, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Aceste aparate sînt construite cu oglinzi metalice, lentile și prismele, măsurările bazîndu-se pe fenomenele de reflexie, refracție și interferență ale razelor luminoase. IOANOVICI, TEHN. 378, cf. DL, DEB, DN². ◇ (Urmă de determinări care precizează felul) Lumina ce refracta prisma lui Newton. PROPĂȘIREA, 202¹/38. Prismele de dispersiune și prismele de reflexiune. LTH². ◇ Fig. Se sili a-și înfrina ardentele speranțe, ce printr-un prism de lumină îi desmena strălucitul său viitor. FILIMON, O. II, 298. Opera noastră va fi totuși pînă la un grad o prismă generală a românității. HASDLU, I. C. I, VIII, cf. 192. Prisma imaginațiunii alteră razele adevărului. LM. Artiștii noștri ... au văzut lumea și au simțit-o cu totul prin altă prismă decît cea prin care o văd artiștii contemporani. IONESCU-RION, S. 249, cf. ȘĂINEANU, D. U. Acest lucru nu e ușor din cauza complexității alcătuirii sufletești: o prismă cu infinite fețe. RALEA, S. T. III, 164. Fiecare vede lumea de mîini printr-o prismă personală. V. ROM. iulie 1962, 149. ◇ Loc. prep. Prin (sau, rar, sub) prisma ... = din punctul de vedere ..., potrivit cu ..., în lumina ... Nu trebuie cerut postulul ca să văd trecutul prin prisma noastră. GHEREA, ST. CN. I, 315, cf. III, 384. Natura este văzută, de fapt, prin prisma artei. VIANU, A. P. 48. Spiritul de aventură concepe totul sub prisma hazardului. RALEA, S. T. III, 166. Analiza ramanului prin prisma ideologică clasei muncitoare ilustrează în mod sugestiv adevărul. V. ROM. septembrie 1954, 190. Judecnd prin prisma datelor mai noi ... ajungem la concluzia că primele nume [proprii] nu puteau fi decît cuvinte ale limbii comune. GRACR, N. P. 17. S-a văzut prea mult în Leopardi postul durerii reflectate prin prisma slăbiciunilor sale fizice. S mai 1960, 105. Minușos elaborat prin prisma unei gândiri voit convenționale. T decembrie 1962, 53.

— Pl.: *prisme*. — Și: *prizmă* (pl., învechit, și: *prîmî*, PONTBRIANT, D., *prismale*; gen.-dat., învechit, și: *prizmiu*) s. f., (învechit) *prism*, *prizm* (ASACHI, E. III, 247/19) s. n.

— Din ngr. *πρίσμα*, lat. *prisma*, germ. *Prisma*, fr. *prisme*.

PRISMĂ² s. f. v. *prispă*.

PRISMOID s. n. (În dicționarele din trecut) Corp solid care are o formă asemănătoare cu aceea a prismei¹. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D.

— Pl.: *prismoide*.

— Din fr. *prismoïde*.

PRISNALIC subst. v. *prislnele*.

PRISNĂR s. n. v. *prislnele*.

PRISNĂ adv., s. f. v. *prislne*.

PRISNĂR s. n. v. *prislnele*.

PRISNE adv., adj. invar., s. f. I. Adv. (Învechit și regional) În întregime, cu totul, complet. *Fă și scaunul meserătăției den curat aur ... Și fă doi heruvimi de-nțreg și prisne de aur.* PO 260/22, cf. 263/4, 305/4. *Di-ar face neștine bani cit de buni ..., taleri sau alt feal de bani să fie prisne de argint curat ... tot o certare va să aibă.* PRAY. 77. *Dzie călugării să fie fast făcut și sfeșnicele ... și policandru și hora tot prisne de argint.* NEGULICI, I. 8. *I-am dat ... 19 basmali prăsnî ... cu fir (cca 1730).* IOBGA, S. D. VII, 195. 2 *năfrămi de oglindă; una prisne cu hiru (a. 1765).* id. ib. XI, 61. *Un leșt prisne de izmărcnd, cumpărat drept 300 de taleri (a. 1793)* URICARIU, XVI, 203, cf. DDRF. *Ostașii ... împreună cetățuia și biserică prin un pod prisne de aramă.* MARIAN, T. 73. *Dou, vișel etc. a cărui coadă e la vîrv prisne albă.* COM. MARIAN. *A întins Față de masă Prisne de mătăsă.* SEVASTOS, N. 395. *Ifa mei de grîu d'e vară. A taii prin'e d'e săcară.* TIPLEA, P. P. 66, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. ♦ Exact, înlocmai, tocmai, chiar. *Și-nțrebind ceasul cînd s-au răpăosat, așlară prisne atunce la al noăle ceas.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 47¹/3. *Viețuia prisne ca un argint.* id. ib. noiembrie 144¹/26, cf. octombrie 51¹/28, decembrie 193¹/9. *Ș-apoi achisori ei Prisnă doi luceferi.* F (1886), 163.

2. Adj. invar. (Mold., prin Bucov. și prin nord-estul Transilv.) Curat, pur, neamestecat; veritabil. *Intr-acealea părși de lume dereg vinul cu apă că nu-l pot bea prisne de mare țărde.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 18¹/8, cf. id. ps. 250/3. *Papază ... de aur prisne făcută după obiceiul tracilor.* BELDIMAN, N. P. I, 114. *Despre argint neamestecat sau încercat se zice ispitit, lămurit, prisne, curat, străcurat, ars.* HEM 1 608. *O căsuță cu șindrilă nouă care steelea în asfințitul soarelui ca argint prisne.* ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., VICIU, GL. 71, ALR II/386. ♦ (Învechit, rar) Autentic, adevărat, veritabil. *S-au vădit și sv[i]afia sa ca un prisne a lui D[u]m[n]e[ș]dău priiatin.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 25¹/3. *Né-au îndrăgît ca nește curoni ai săi prisne.* id. ib. noiembrie 153¹/35, cf. octombrie 82¹/12.

3. S. I. (Învechit; în forma *prisnă*) Candelă (la biserică). *Cu alte multe odăjdii, spre vînzare încărcăfi. Prisne cu trei ipostaze.* DOSOFTEI, MOL. 85. *Prisne de fier și de strîmă, grele, încit se pute.* BELDIMAN, E. 93/21, cf. CIHAC, II, 293, DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: (3) *prisne*. — Și: (învechit și regional) *prîsnă* adv., s. f., *prîzne* adv., adj. invar., (învechit, rar) *prîsnî* adv.

— Din slavonul *присньк*. Cf. rus. *присньк*.

PRISNEL s. n. v. *prislnele*.

PRISNÎ vb. IV v. *prislne*.

PRÍSNIC, -Ă adj. f. (Învechit și regional, în Bucov. și Transilv.) Curat, pur, neamestecat. *Foaie de zestre ... 1 suie de aur presnie ca de 25 dramuri* (n. 1809). URICARIUL, X, 254. Cf. GHETI, R. M., ALEXI, W., com. din STRAJA - RĂDĂUȚI, A V 7, 15, 16, A VI 4, GLOSAR REG.

2. (Prin Transilv.; în forma *prisaic*) Adevărat, autentic, veritabil. Cf. GHETI, R. M.

— Pl.: *prisnici*, -ce. — Și: *présnic*, -ă, *prisuic*, -ă (GHETI, R. M.) adj.

— Cf. slavonul *присникъ*.

PRISNIC subst. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui *prisenel*.

1. Cf. *prisenel* (I 1). Cf. GAUA, SĂL. 92, ALR I 1270/98.

2. (În forma *prisaic*) Cf. *prisenel* (I 2). Cf. cv 1950, nr. 11—12, 39. ♦ (În forma *prizniție*) Epitet pentru un om vioi, sprinten, iute. Cf. COMAN, GL.

3. (În forma *prizaic*) *Prisenel* (I 3). *O roată moie mică ... pune în mișcare „priznițicu” ce e în legătură cu piatra morii*. VAIDA.

— Pl.: ? — Și: *prisaic* (cv 1950, nr. 11—12, 39), *prisaic* (ALR I 1270/98), *priznițicu* (VAIDA, COMAN, GL.) subst.

— *Prisenel* + suf. -ic.

PRISNIRE s. f. (Rar) Acțiunea de a *prisni*² (5). Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *prisniri*.

— V. *prisenel*.

PRISNIT s. n. v. *prisenel*.

PRISÓS s. n. f. Ceea ce depășește necesarul, ceea ce întrece o cantitate sau o limită obișnuită, reprezentând un spor sau un plus (inutil), plus² (3), surplus, excedent, (asfăzi rar) *prisosință*. (Învechit) *prisoșeală*, *prisoșire*, *prisoșit*, *prisoșitură*; p. ext. *abundență*, *belșug*, *bogăție* (excesivă). *Prisosul apei să nu se poată dărui fără voința noastră* (a. 1804). URICARIUL, V, 43/5. *Ș-închintă de sete un păhar, altul pentru gust, A treia de chief ... A șasa-i prisos*. BUDAI-DELEANU, T. V. 98. *Cel ce arată cartea de hotărnicie să-și ia mai tntii stnjanii deplin. Apoi cel ce are zapisul să ia prisosul*. CARAGEA, L. 8/29. *Postușnicu dumneavoastră ce-i aveși pe la moștu prisos, peste hotărnicia de șeaptezeci*. ZILOT, CRON. 87. *Dintr-acel prisos să să plătească toată datoria fărui*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65, cf. LB. *Socotind că tot din eit are și dă jărtfă i să primește mai bine decît celui ce dă din prisos*. MUMULEANU, ap. GCR II, 246/16. *Să i să dea prisosul banilor ce stn la Casa podurilor din ventitul anilor trecuți* (a. 1827). DOC. EC. 390. *Am lepăda, ca niște prisoașe, adevărurile pentru core au suferit mucnie*. MARCOVICI, D. 331/2, cf. id. c. 40/5. *Cuget chiar, bună femeie, Ce prisosuri să nu ceie*. ASACHI, s. l. I, 1-11, cf. VALIAN, V. *Rtule! fii-mi ereditinos, Nici lipsă fă, dar aici prisos*. I. VĂCĂRESCUL, P. 66/2. *Prisosurile venurilor publice ... le întrebuișază doanul lu ale lui particulare nevoi* (a. 1848). URICARIUL, X, 3. *N-aș fi avut astăzi nici chiar pentru mine, Necum s-am prisosuri să fac cuiva bine*. PANN, P. V. III, 76/24, cf. II, 43/10. *Condorul ... mântneă alt de mult înclt nu poate să se suie și să zboare, atunci varsă prisosu*. ISIS (1856), 7/1. *Nu căutam mai mult Decit acele care Natura ne-a lăsat, Făr-a goni prisosuri și trebuinși deșerte*. NEGRUZZI, S. II, 225, cf. PONTBRIANT, D., BARGIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690. *Duși și celor flămânzi din prisosul mesei voastre*. LM. *Acea idee ... a găsit ... acul prisos al concepțiunii, care tu dă valoareu universală*. MAIORESCU, CR. II, 109. *Așa fac și eu ... certnd poate prisos acolo unde se află ceea ce este de neapărată trebuință*. ODOBESCU, S. III, 39. *Spațiul strîmt de care dispunem nu ne permite a ne prea lungi la prisoașe de stil*. CARAGIALE, O. III, 88. *Mitrea ia cîteva boabe*

între dinși și oruncă prisosul între saci. SLAVICI, N. I, 91. *Din vreme veche nu să țomenise atîta prisos de bucote*. DELAVRANȚIA, S. 51. *Se știe că foctul dă din prisosul inimii lui*. VLAMUȚĂ, O. A. 401, cf. id. S. A. II, 11. *Prisosul de produse au început să-l vladă la străini*. IONESCU-BIEN, S. 137. *O clipă-a sfîrtmat, nătîngă, Prisosul lunilor de trudă*. GOGA, POEZII, 72. *Un soi de dihanie, pe care, cu un prisos de bunăvoință, ai fi putut-o luo drept cal*. HOGAȘ, M. S. 8. *Convorbirea oaspelui, ... reținută și măiestrită, fără labărțări, razne și prisosuri ...*, *fermea*. M. I. CARAGIALE, C. 14. *Ce prisos de viață cumplit în cle!* BASSARABESCU, V. 78, cf. 4. *Au pe ele un prisos de dantelușe*. GALACTIION, A. 429, cf. 231, id. O. A. II, 152. *Pasta pentru electrozi trebuie să fie astfel alevă înclt zgura ce se formează să au conțină un prisos de Al₂O₃*. IOANOVICI, TEHN. 177. *Prisosul farmecelor sale*. TOPÎRCEANU, P. O. 53. *Venise ordia să se adune prisosul de munișuții de la regimentele aflate în repaos*. BRĂEȘCU, O. A. II, 244. *Ascultă un sfat pe care fi-l dau prin prisosul unor vechi dureri*. SADOVEANU, O. X, 343, cf. III, 52, XI, 422. *Din aceste prisosuri lirice ale basmului, trece în scrisul lui Delavrancea ... ceea ce s-ar putea numi vorbirea frumoasă*. VIANU, A. P. 173, cf. ARGHEZI, VERS. 326. *Între lipsă și prisos Ne bucurăm de cite stnt*. BLAGA, POEZII, 273. *Recolta fusese mare, grtul trăgea greu la cîntar, prisosul a fost frumuseț*. V. ROM. noiembrie 1953, 207. *O privi cu îngăduință ... ca pe un ctine ce-ar fi trăit din mila și prisosul lui*. ib. august 1951, 95. *Azvrle prisosul!* BANUȘ, P. 102. *Ai voie să-și vinzi prisosul pe piață*. PREDĂ, D. 135. *Observăți noi care oferă un prisos de sugestii în înfelegerea ortei marelui povestitor*. V. ROM. decembrie 1963, 188. ♦ L o c. a d j. și a d v. **De** (sau, neobișnuit, **in de**) **prisos** = (care este) din belșug, din plin, mult, abundent; (care este) în plus, mai mult decît trebuie, peste obișnuit; p. ext. (care este) fără rost, inutil, zadarnic, superfluu; (învechit) de prisoseală, de prisosit¹. *Preoții cei de prisos vor da dejmă* (a. 1811). URICARIUL, IV, 111/1. *Trupul nostru au priimii ... unele mădulări îndoite, căci sint trebuincioase ... iar au de prisos*. CALENDARIU (1814), 102/19, cf. LB. *Teara nu are stare, tainuri a le mai da, Destul că-n vremea domniei le-au fost dat și de prisos*. BELDIMAN, E. 22/29, cf. LB. *Temîndu-se mult ca să nu zică vorbe de prisos, ajunge a fi neînțeleș*. HELIADE, O. II, 20. *Stăptnirea locului stringe bir de prisos*. CR (1830), 387²/22. *Pe vizătorul patriii ... și pămîntul îl împingea înapoi ca o greutate de prisos*. MARCOVICI, C. 19/12. *A vă mai lauda această carte e lucru de prisos*. GORJAN, H. I. [prefată] 1/2, cf. VALIAN, V. *N-ai socotit de prisos a vorbi ... despre plînte ce ne dau oloiuł*. I. IONESCU, C. 83/17. *Este de prisos d-a mai ajuta că toți așteaptă ... respunsul reginei*. CR (1846), 22¹/3. *Moorte! ... Nu ne mai lungi viața ce-o socotim de prisos*. CONACHI, P. 50. *E de prisos a vă descrie ce tnger este Zefrișă*. NEGRUZZI, S. I, 75, cf. 208. *E de prisos a-mi ecre scuze de îndrăzneala ce iau*. BOLLIAU, O. 50. *N-au decît să ia pe dos, Cite a scris el de prisos*. ALENANDRESCU, O. I, 325, cf. 176, 211. *Socot de prisos să mai aduag că ei nu uitaseră să-i teie funga*. ALECSANDRI, O. P. 51, cf. id. T. 306. *E de prisos a mai vorbi celor ce nu te ascultă*. LM. *Eu voi pleca ... Sint de prisos aice*. BOLINTINEANU, O. 205. *Este cu totul de prisos ca să te cerci a-i dovădi cum ce e aadăște*. ODOBESCU, S. III, 48, cf. I, 239, III, 4. *Întreaga-i frumusețe e în lume de prisos*. EMINESCU, O. I, 160, cf. 161, id. P. I, 42. *Toate opintelile și sudorile fuseseră de prisos*. CARAGIALE, O. I, 172, cf. II, 15, 25. *Gardurile stnt de prisos fiindcă n-au ce-ngrădi*. SLAVICI, N. I, 9. *Ia cîteva boabe ... și aruncă ... ca să găsească și păsările ceva*. — *Rău ai brodit-o, ti zice Simcon, căci aici ele găseșe în de prisos*. id. ib. 95. *Acum este de prisos, boierule. Tihariu au luat-o la sinătoase*. ISPIRESCU, I. 290, cf. id. V. 101. *Șetozar ce-i stă-motprivă de prisos i se opune*. MACEDONSKI, O. I, 105, cf. 36. *Vai' eu nu mai pot tubi*. *E de prisos, e acum!* VLAMUȚĂ, O. A. I, 192. *Și dacă oclai îi atanei Mai tihburi se vor face,*

N-o mntglia! E de prisos. COȘNUC, p. 1, 79, cf. 231. A fost cu desăvârșire de prisos să vorbească ministrului. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 186. Noaptea ... aceste precauțiuni stnt de prisos. ATILA, p. 31. Străduințele mele ... stnt de prisos. HOGAȘ, DR. I, 80. Simfântntul că ea e de prisos în lume începea s-o urmărească pretulindeni. RERREANU, I. 318, cf. 87, id. R. II, 17. Vru iarăși să plngă dar simți că e de prisos. BASSARABESCU, v. 141. Eritați epitele de prisos. GALACTION, A. 41, cf. 389. Mă întorc de prisos, ctnd pe a parte ctnd pe alta. CAMIL PETRESCU, v. n. 340, cf. id. T. I, 168. Se aprindea o discuție de prisos. C. PETRESCU, i. 1, 74, cf. 88, 130. Ș-apăi, sttm e-o să aibă dă pristos vreunu ca să ne dea? STĂNOIU, C. I. 19. Domnule colonel, vă expuneți de prisos. BRĂESCU, O. A. I, 52, cf. II, 160. Să nu încerci să negi, că-i de prisos. SEBASTIAN, T. 280, cf. 163. Un asemenea obiect este însă lucru de dublete într-o sltnă. SADOVEANU, O. IX, 19, cf. VIII, 250. S-au întrebuințat felurite mijloace — blindeșea, înșelăciunea, forța brutală — de prisos. BART, S. M. 90, cf. 46, 98. Tendința de a înova duce adesea la crearea de dublete perfect sinonime, așadar de prisos. JORDAN, L. R. A. 236. În turle rămase jos, Clopotele sptnzurau de prisos. ARGHEZI, VERS. 198, cf. 325, 460. Dacă ai zece mii de lei de prisos te alegi cu un stilou minunat. CĂLINESCU, S. 17, cf. id. E. O. I, 30, 190, v. ROM. septembrie 1954, 43. Eu mă simțeam stinger și de prisos. VORNIC, P. 14. Ea se mișcă robust printre lucruri și nu-i plac cele de prisos. v. ROM. noiembrie 1962, 57. În sac nu se pune decât ceea ce este strict necesar, fără nimic de prisos. ABC SĂN. 368. S-a știut, o viață întreagă, util, și se simte dintr-o dată de prisos. T mai 1961, 83. Întrebarca mi s-a părut străină, de prisos, depărtată. LĂNCRĂNȚAN, C. II, 193, cf. 28. Apa ce curge de pristos. H XI 324. Avem bani destui, odoară de prisos, o aufile ctt nu-i mai știm sama. SBIFFRA, P. 267. I-a mai rămas o firtoară de pământ de pristos. MARIAN, INS. 130. Ctnd se vede sata, e de prisos călăuză. ZANNI, P. VI, 297. Cu prisos = a) l. o. c. a d j. (învechit) excesiv, exagerat. Nădădea ca cu prisos pregătește ceasuri de amărăciuni. MARCOVICI, D. 8 12. Temerea cea cu prisos a viitorului, la mulți oameni, este numai un obicei rău. id. ib. 13'4; b) l. o. c. a d v. într-o măsură care depășește obișnuitul, normalul, cerințele, așteptările etc. Le-ai scris toate, după cum le vorbisem? — Încă și mai cu prisos. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. Vrednicia lui, ca tine, o cunosc mai cu prisos. ILLIADI, O. I, 410. Valahia singură plătea atunci Porții ... 2 000 cai, unt și miere cu prisos. BĂLCESCU, M. V. 57, cf. 62. Schimbă-ți dar a la pornire ... Ca să nu se într-armeze asupra-ți mai cu prisos. PANN, E. I. 67/3. cf. POLIZU, PONTBIANT, D., BARGIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, H. 690. Documente de felul acesta avem cu prisos. ODOBESCU, S. II, 22, cf. I, 323, 339, III, 78. Bani pentru ptne ii avem în pungă cu prisos. CREANGĂ, O. 159. Veți plăti cu prisos toate crimele seculare. CARAGIALE, O. VII, 256. Bani, argintării, mătăsuri erau cu prisos în mîinile fiecăruia. ISPIRESCU, AP. CADE. Călugărul murind i-a spus că sub altar Se află cu prisos lumcașă fericire. MACEDONSKI, O. I, 102, cf. DDBF, ALEXI, W., TDRG. Nu-ți vine să crezi cum s-au împlinit de cu prisos. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 322. Voioșia li reveni cu prisos. BASSARABESCU, S. N. 76. Toate erau răsplătite cu prisos. C. PETRESCU, C. V. 169, cf. SCRIBAN, D. Meșterul luă o cană de apă și umplu cu prisos pumnii lui Petrescu, adunați căuș deasupra ligheanului. GALAN, Z. R. 387. < L. o. c. a d v. (învechit, rar) La prisos = deoparte, în rezervă, ca economie. Din suta ce munca mea a scos, Dînd nouăzeci și nouă, pîn unu la prisos. I. NEGRUZZI, S. II, 57. ♦ (Mat.: învechit) Rest (7). 34 de suma catagrafiei de acum, 23 să scad ... 11 rămîn prisos în catagrafie (a. 1819). DOC. E. C. 222. Fiindcă am lipsă numai de zece unimi simple, apoi am un prisos de 9 000, 900, 90 scau 9 unimi de mii. ASACHI, M. 15/8.

2. (În orînduirea feudală; la pl., în forma prisoașe) Teren agricol care prisoașea (1) moșierului și pe care acesta îl arenda țărănilor (direct sau prin mijlocirea

arendașilor). Aceste pămînturi se zic prisoașe, dacă sînt în ogoare, și ierbărit, dacă se iau pentru vite. I. IOANESCU, M. 285. Din pămîntul proprietății ico locuiriții totdeauna prisoașe ca la 120 de făci. id. D. 417. ♦ (Prin Bucov. și prin nordul Mold.) Teren folosit pentru păsune; fînăț. Cf. A V 15, 25. GLOSAR REG.

3. (Munt.) Mănunchi de lire de urzeală care nu încap în spală (și care se fac ghem, rămînd pe lîngă război); (regional) minz (3), minzălău (3), minzoc (1 3), minzoi (2). Cf. ALB I 1 291/720, 776, 960.

— Pl.: prisosuri și (învechit și regional) prisoașe.
— Și: (învechit și regional) pristós, (învechit, rar) prisóst s. n.

— Din ngr. περισσός.

PRISOSEĂLĂ s. f. (Învechit) Prisos (1). Voi aduce ... lăcustă multă ... și va mîncea toată prisoașea (r a m a și i a B 1938) ce au rămas, care au lăsat coaou piatra. BIBLIA (1688), 46¹/18. Mîncară toți și să săturară și strînsară prisoașea (p r i s o s B 1938) fărămiturilor. ib. 761¹/19, cf. 120¹ 13. La ceară, focul nu face nici o prisosală (a. 1691). GCR I, 293/4. Năcazul lipsii la unu, scornește zaristiia prisoselii la altu. CANTEMIR, I. I. I, 68, cf. II, 328. O cetate să dă vrăjmașilor: nu știu, pentru prisoașea, au pentru lipsa de bani (a. 1704). EN 161, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, H. 690, LM, BARGIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. < L. o. c. a d j. și a d v. De prisoseală = de prisos, v. p r i s o s (1). Așijderea deosăbi ce ar fi fost destulă și încă de prisosală gilecava pentru alegerea acciî pasiri. CANTEMIR, I. I. I, 42.

— Pl.: prisoseli.

— Prisosii + suf. -eală.

PRISOSELNIC, -Ă adj. Care prisosește (1): p. e x l. care este inutil, nefolositor: (răstăzi rar) prisosilor. Eliud ... ne-a scăpat de atite litere prisoselnice. NEGRUZZI, S. I, 261. A făcut adooșe prisoselnice la unele [poczi]. ARHIVA, I, 82. Tinerii poeți moderni ... adeseori cad în greșala de a întrebuința prea multe neologisme prisoselnice. CONV. IIT. XI, 18. Noi primim bucuros cuvinte nouă ... dar ctnd nu îmbogățesc limba deloc ... pentru ce să o îngreuiem și să o urlichem cu sunete nepotrivite și prisoselnice? I. NEGRUZZI, S. I, 405, cf. CADE. Balta ... începe să-și răstoarne apele prisoselnice în ccalaltă imensă bășică. Dunărea. VOICULESCU, P. I, 27. Singurul meu lux, ctinele, era ... prisoselnic. SADOVEANU, O. X, 482, cf. SCRIBAN, D. Reformarea portului preofese a mers înspre tunderea părului prisoselnic. CĂLINESCU, I. C. 115. Iși plasau îndată orice ban prisoselnic în bunuri pe care le credeau rezistente. id. s. 41. Nu mai era nimica prisoselnic. Și toate își aveau un damn al lor. BLAGA, L. U. 103. ♦ (învechit) Disponibil, liber. Iau îndrăzneală ... a-ți trimite [compunerile] ... pentru ca să-ți fac cunoscută întrebuințarea prisoselnicele mele ceasuri. NEGRUZZI, S. II, 170. Cu un cinstit prieten ... Să depărte: urtlul în prisoselnici ceasuri. id. ib. 251.

— Pl.: prisoselnici, -ce și (învechit. f.) -ci.

— Prisosii + suf. -elnic.

PRISOSÍ vb. IV. Intrans. I. (Adesea construit cu dativul pronumelui personal) A fi, a exista, a se afla în cantitate mai mare decât este necesar sau decât îi trebuie cuiva; a întrece măsura sau limita obișnuită, a fi din plin, din belșug, din abundență; a fi sau a rămîne în plus, disponibil, în surplus (după ce s-a consumat ctt era necesar); (regional) a privești (1). Puțină ptine ... tuturor agiunse și încă prisosiră fărme, 12 coșnițe pline. VARLAAM, C. 194, cf. 283, 308. Iaste țara Ardealului plină de toată hrana ... ctt pline peste samă rodească multă, de niminea nu o cum-pără, ci ... tuturor prisoseaște. URECHE, L. 125. Lurai toate și prisosescu. N. TEST. (1648), 267^v/7. De aceasta-m dai ... Vin și grtu să-m prisosască. DOSOFTEI, PS. 19/11, cf. 32/10, 43/12, id. v. s. decembrie 2407/15. Tot carele va prisosi ție, fă m[i][o]stenie. BIBLIA

(1688), 616²/46, cf. 57²/56, 90¹/41. *Ce prisosea țirgurilor da, iară ce era tribuitoare țirgurilor le-au lăsat neclintite.* N. COSTIN, LET. II, 94/37. *Una nu-ai lipsa, adică departare de la curile sale, și alta prisosea, adică stare fericirii.* CANTEMIR, IST. 323. *Data-i-s-au gazdă bună în Beligrad și i-au făcut obroc bun, ca să-i prisosească de toate.* ANON. CANTAC., CM I, 169. *Că pre adevărat le prisosească pufinică vreme și pentru sp[ă]senția lor (a. 1700).* GCR I, 337/36. *Din banii ce mai prisosese din lefale dascalilor ... s-au orlnduit să se deie ... ajutoriu (a. 1740).* URICARIUL, I, 63. *Mai bine să prisosescă decît să lipsescă banii (cea 1740).* IORGA, S. D. XXI, 237. *Iar cea sută de lei ce prisosească, să o fii bine (cea 1750).* id. ib. 243. *Fiindcă-i lipsa frumsăfa chipului, ti prisosea ascufire minții și a istecciunii (a. 1779).* GCR II, 118/16. *Un ceas nu-ai prisosese Ș-ți spui ce mă trudește (a. 1796).* id. ib. 161/32. *Cînd vrodată vor prisosi peste toată trebuința cișmelelor bani dînt-acest venit, să se deie în trebuința podurilor (a. 1806).* URICARIUL, IV, 107/17. *Vesela noastră țigănic, Ce ceuma prisosind cu de toate Tăbărea la Spăteni pe empie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 303. *Trimisăi taleri 15, și ce va prisosi sau nu va ajunge, voi avea cînsilul răspuns și voi rămînea și cu îndatorat (a. 1810).* FURNICĂ, I. C. 275. *Dă să va vedea că nu prisosesc bani a să plăti cea adevărată datorie, să să chibzuiescă ... dă unde să să plătească.* I. GOLESCU, în PH. DRAM. 64, cf. DRU, CLEMENS, LB, VALIAN, V. *Stîl mulți cărora ... le prisosește o doagă.* CR (1848), 23²/20. *Asfel de tare-n frunte pe Dimofan a lovit, Încît pentru loldaua i-a fost și i-a prisosit.* PANN, E. II, 100/2, cf. POLIZU. *Ploile mai mult lipsesc decît prisosesc.* I. IONESCU, M. 62, cf. PONTBRIANT, D., BARGIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690, LM. *Veniurile tmî prisosesc.* GANE, S. III, 187. *Tot omul are un dar și un amar; și unde prisosește darul, nu se mai bagă în samă amarul.* CREANGĂ, O. 122. *Încea Aleodor la vîntoare ca să-și petrecă ceasurile ce-i prisosea de la treble împărăției.* ISPIRESCU, I. 42. *De va prisosi apă cît de cît, mucar o picătură, va avea noroc.* ȘEZ, II, 128, cf. DDRF, ALEXI, W. *Zac peste o mie în valea Cîrmişului, Înceați în ballă de două ori pe-alt, și ce mai prisosește ... prinși și risipiți.* DELAVRANCEA, O. II, 228, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Învățătorul ... ti spuse că oamenii vor pămînt și că nu mai pot trăi din ceea ce prisosește boierilor.* REBREANU, R. I, 95. *Provizia pe care o adunase ... ti ajunse și-i prisosi.* SADOVEANU, O. XI, 133, cf. II, 222, III, 129, V, 267, SCRIBAN, D. *Îi prisoscau totuși banii?* STANCU, R. A. IV, 284. *La colectări, de obicei, oamenii umplu sacul după ochi, și totdeauna prisosește la cîntar un kil-două de bucole.* V. ROM. noiembrie 1953, 207. *Vîndură vitele și tot ce le prisosea.* T. POPOVICI, SE. 35. *În asemenea sate ... pămîntul prisosea.* PANAI-TESTCU, O. Ț. 92. *Cîtă nu ne-a prisosi, Vom merge-n sat și-om dobtîndi.* BUD, P. P. 71, cf. ZANNE, P. II, 378. ♦ (Neobișnuit; despre oameni) A fi inulil, a nu-și avea rostul. *Înfelegînd că prisosește în rîndul celorlalți, a vrut să plece.* ARDELEANU, D. 95. ♦ (Învechit, rar) A da în plus. *Ermis ... deate fîșteccăruia ette o măsură plină [de minciuni]; iară ciobotarilor și ciorigarilor le prisosi mai mult, de să vîrsa pe deasupra (a. 1812).* GCR II, 211/22. ♦ (Învechit) A prevala (I). *Acasta nu să cheamă fără de cînsle, nice rușinată, pentru căce agiunge că au fost dentăi inuire de cînsle, iară sila ce i-au făcut denăria dată biruiaste și și prisosească.* FRAY, 201. *Nu va prisosi direptatea voastră mai mult decît a cărturarilor și a fariseilor.* BIBLIA (1688), 753²/21. ♦ (Învechit, rar) A face o precizare suplimentară. *M-au întreat un om de unde venim? Eu spuindu-i că de la Kronștat, el au prisosit: că de la Kronștatul din Transilvania, ce să hotărăște cu Valahia?* GOLESCU, I. 131.

2. (Învechit) A crește, a spori (ca număr, cantitate, intensitate, calitate etc.). *Mă rog ca dragostea voastră tîncă mai vrtos și mai mult să presosescă în cunoștință și întru tot înfelesul.* N. TEST. (1648), 264¹/28. *Războaiele se îmulfese și zivistile prisosesc (a. 1740).*

ap. TDRG. *După trebuința vremii de acum, etînd și norodul s-au îmulfit ... și trebuința de acest lucru au prisosit (a. 1824).* DOC. EC. 330. *Scrisei ... cîteva versuri ... și, citîndu-le, ti prisosi mîroarea mai mult decît tînti.* GORJAN, II, I, 125/17. < Refl. *Întăriți în credință cum v-ați și învățat, prisosindu-vă în ea cu mulțumire.* N. TEST. (1648), 270¹/13. < Franz. *Umblăm ... averi să agonisim. Să grîndim cît de multe și tot să le prisosim.* PANN, II, 59/14. *Cu un cîntîr dar, cumuna patina i-a prisosit, În loc să se lecuiască după cum el a gîndit.* id. I. III, 17/19.

3. (Regional; în expr.) A fi prisosit (pe cineva sau pe ceva) = a avea nevoie (de cineva sau de ceva) (Someș Gurulău—Zălau). MAT. DIALECT. I, 215. *Ce să fac? Sînt prisosit pe el.* id.

— Prez. ind.: prisosesc. — Și: (Învechit și regional) prisosi, (Învechit) presosi, (Învechit, rar) priposi, priposi vb. IV.

— V. prisos.

PRISOSINȚĂ s. f. (Astăzi rar) Prisos (I). *Vîrstînd prisosința cea pufină, cu inime cănta la slujnică.* AETHIOPICA, 40¹/3. *Capetele slobode luneca din are și, ca o prisosință a legăturii, splînzura într-o parte (a. 1773).* GCR II, 91/25. *Ritorii ... să slujesc cu thesis, carea le dăruiește prisosința și grăurea.* MOLNAR, RET. 18/1, cf. KLEIN, D. 406. *Prisosința să imbie în toate; nimica lipsește.* BUDAI-DELEANU, Ț. 147, cf. DRU, CLEMENS, LB. *Se umplu Europa de aur și de argînt prin a căruic prisosință preful monetei scăzu și al lucrurilor se sui.* SĂULESCU, HR. II, 257/23, cf. PONTBRIANT, D., BARGIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690, LM. *Din prisosința inimii grăieste gura.* CONTEMPORANUL, VI, 199, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADL. *Era amical, politico, dorilor să ne vază aplectîndu-se, din prisosința inimii cucerite.* GALACHION, A. 42, cf. SCRIBAN, D. *Aîndînd trăia în desfătări și în prisosință.* SMIERA, P. 88. *Mănăstirea mării tale ... au făcut-o din prisosință, iară cu am făcut-o pre a mea ... din banii hărăziți de văduve și alți bieți creștini.* MARIAN, T. 147. ♦ Loc. a d v. (Carent) Cu (sau, învechit, de, din) prisosință = mai mult (decît trebuie), în plus; p. ext. din plin, din belșug, din abundență; Îndeosebi, mai ales; (învechit) cu prisosire. *Vouă încă o dată din prisosință vă poruncim ca ... numitele plunuri și alte rezoluții ale noastre ... a le plini.* ȘINCAI, HR. III, 207/13. *Căldura întru acest ostrov era fîrște cu prisosință.* DRĂGHICI, R. 81/2. *Am dormit de prisosință, Fără nici o trebuință.* BĂRAC, A. 51/11. *Atît țirgoveții cît și episcopia, cu desăvîrșire aîndînd pîrfile, și-au îndeplinit una cătră alta îndatoririle ... și mai cu prisosință țirgoveții (a. 1852).* URICARIUL, III, 264/11. *El sta pentru fiecare socotile să dea, În care cu prisosință zgîrcenia-i să vedea.* PANN, P. V, III, 88/4, cf. PONTBRIANT, D. *Natura le dădea cu prisosință mijloacele de viețuire.* CONV. LIT. I, 257. *Se bea cu prisosință.* MACEDONSKI, O. I, 101. *Aceste calități stînt cu prisosință desfășurate.* BACALBAȘA, S. A. I, 231. *Cui li trebuie piatră, n-are decît să-și exploreze ... grădina, și va găsi cu prisosință.* GALACHION, O. A. II, 71. *Ce am suferit cîteva ani de zile ajunge ... să-mi răsucumpăr cu prisosință partea mea de rai.* BRĂDESCU, O. A. II, 79, cf. 391. *Să întărim ... cu prisosință, celelalte cetăți din margine.* SADOVEANU, O. XII, 327, cf. 79, 165. *Cîteva sute de lei, din care și-ar fi putut plăti cu prisosință pensiunea.* CĂLINESCU, E. O. I, 75. *Ar fi meritat cu prisosință titlul de doctor al facultății noastre.* VIANU, I. V, 40. *Episodul și mitra lui Cotodol răzbuunau cu prisosință toate supliciile.* C. PETRESCU, A. R. 20. *Împrejurările ... mă ajutau cu prisosință.* STANCU, B. A. II, 185. *Pocmul reușele cu prisosință să conunice pctosul revoluționar.* V. ROM. ianuarie 1951, 221. *Pilă, sare, nu-mi pînch pe lavă, De-ale vieții-s plin cu prisosință.* BLEVIC, V. A. I, 16. *Vi se cubine cu prisosință „Virtutea militară”.* CAMILAR, S. I, 175. *Scrisorile o dorețese cu prisosință.* V. ROM. ianuarie 1965, 200. *Taci și în-ndăpă*

pătânjene, Nisip e cu prisosință, Întunecata mca gură e fără sfârșit. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 3/3.

— Pl.: (rar) prisosințe. — Și: (învechit, rar) prisosință s. f. DRLU.

— Prisosî + suf. -ință.

PRISOSIRE s. f. (Învechit) Faptul de a prisosi (I): p. ext. prisos (II). Boalile oamenilor din prisosirea bucatilor să fac. HERODOT (1645), 114. Prisosirea norodului și ce au rămas în cetate ... ridică Navuzardan, cel mai mare preste bucătări. BIBLIA (1688), 286²/45. Cum puteți a grai bine, răi fiind? Pentru că den prisosirea (prisosința B 1938) inimii gura grăiaște. ib. 759¹/44. Ritorul nu păzește măsura, ci cu prisosire de eubinte îl adoogă afară de cale. MOLNAR, RET. 114/20. Vedeam prisosirea răutății sale. BELDI-MAN, N. P. II, 130/15, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 690, ALEXI, W. ♦ L o c. a d v. Cu prisosire = cu prisosință. Ce de animale ... să ascund cu prisosire sub acea velință nemărginită. DELAVRANCEA, T. 111, cf. DDRF. ♦ (Învechit, rar) Folos, profit. Care e prisosirea (folos B 1938) omului în toată truda lui. BIBLIA (1688), 446²/13.

— Pl.: prisosiri.

— V. prisosi.

PRISOSIT¹ s. n. (Învechit) Prisos (I). Den prisositul piceilor ... va fi de acoperit pre coastele cortului de o parte și de alta. BIBLIA (1688), 57²/59. Prisositul cuvintului lui Ierovoam, eite un dat război și cite au împărățit ... scrise sint. ib. 256¹/18. ♦ J. o. e. a d j. și a d v. De prisosit = de prisos, v. prisos (I). Și așa învâfindu-i de prisosit, s-au pristăvit cu pace. DOSOFTEI, V. S. decembrie 186¹/29. D[o]mnul D[u]m-ni[e]zăul tău ... și mai de prisosit te va face decit pre părinții tăi. BIBLIA (1688), 148²/43. Domnul ..., ca să fie toate de prisosit și nimica să nu lipsească, au rinduit trei boieri mari. GHEORGACHI, LET. III, 326/21. Darul s-au vârsat de prisosit în buzele tale. MINEIU (1776), 108¹/11. Arătând darul tău cel de prisosit. ib. 129²/9. Unii ca acia ... de-a pururea să se socotească ca niște oameni de prisosit, veleni și șireți (a. 1786). URICARIU, IV, 124/22. Cetatea aceea ... n-au vrut nici să o dăreacă, nici să bage hrană și păzitori într-însa, măcar că avea bagăție de prisosit. ȘINCAI, HR. II, 149/11. Pretutindenea era de tot felul și de prisosit blădele, ... urcioarele, id. ib. III, 43/20, cf. 283/5. Tacte averile, carele de prisosit în viața aceasta le maștenști, la moarte le vei pițarde. MAIOR, P. 53/9. Ploaia ... carea de prisosit se varsă ... împiedecă din destul roadele. CALENDARIU (1814), 89/23.

— V. prisosi.

PRISOSIT², -Ă adj. (Învechit) Care prisosește (I). Dacă nu se află ouă sau cloecitură, nici mame prisosite, ce să faci cu coșnița cea fără de mame ca să nu să prăpădească albinele dintr-însa? MOLNAR, E. S. 124/15, cf. CLEMENS, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, V., LM.

— Pl.: prisosiji, -te.

— V. prisosi.

PRISOSITŌR, -OĂRE adj. (Astăzi rar) Prisoselnic. Caut rodul prisositorii în folosul vostru. N. TEST. (1648), 267¹/6, cf. DRLU, LB, BĂRCIANU, V. Neologismii prisositorii sau formele și vorbele din nou create. ODOBESCU, S. II, 369. Unele dezvoltări s-ar părea a fi adoase prisositoare. id. ib. III, 639, cf. DDRF. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE. Comisia regională de colecții a dat dispoziție ca o parte din grul prisositor să fie vindut. V. ROM. noiembrie 1953, 207.

— Pl.: prisositori, -oare. — Și: (învechit) prisositoriu, -ie adj. DRLU.

— Prisosî + suf. -tor.

PRISOSITŪRĂ s. f. (Învechit) Prisos (I). Și nu numai într-o cale trupești, ce și într-o avuție să cade să tăiem prisositura, de prisoseaște în jilniță. VARLAAM, C.

408. Să feace: ... prisostură și saftu de tot binele. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178¹/21.

— Pl.: prisosturi.

— Prisosî + suf. -tură.

PRISOSNIC, -Ă adj. (Învechit) Inutil, nefolositor. Lucrușoare scumpe, dar de modă, prisosnice, dar aduse de departe. ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D., CONTRIBUȚII, III, 31.

— Pl.: prisosnici, -ce.

— Prisos + suf. -nic.

PRISOST s. n. v. prisos.

PRISPĂR s. n. (Prin Bucov., prin nordul Mold. și prin vestul Munt.) Fiecare dintre grinzile din care este făcută prispa (I): marginea exterioră de lemn a prispei. Cf. CHEST. II 270/86, GLOSAR REG.

— Pl.: prispare și (m.) prispari.

— Prispă + suf. -ar.

PRISPĂȚI s. m. pl. (Regional) Cusături oblice pe partea din spate, la umeri, a unei ii, făcute cu fire de mătase sau de lână colorată. Cf. BARONZI, L. 117, DDRF. ♦ (Prin nordul Munt.) „Pinza din spatele cămășii”. RĂDULESCU-CODIN.

— Etimologia necunoscută. Cf. prin spate.

PRISPĂ s. f. I. Parte exterioră a unei case (fără-nești), ca un fel de terasă îngustă (și acoperită în partea de sus), construită din lut sau din pământ bătătorit, din lemn sau din piatră, de-a lungul peretelui din față (și a celor laterali), adesea mărginită de o balustradă de lemn sau de zidărie și de stâlpi care susțin streșina: (regional) podmol (II I), prăguș (3), prici² (2), prus, streșină, streie, supărete, taban, tălpoane, tîrnă, tîrnăcior, vatră, vătruță. Un colț a prispei casei lui Pojăjămnă (a. 1800). URICARIU, V, 323/5. Șade pre o prispa ... și citește. KOTZBUE, V. 9¹/9, cf. LB. Se pomenită ... cu fipetele unui prunc în scutece pe prispa. PR. DRAM. 169. Pasurile măsurate Ce pe prispa cumpăneam. CONACHI, P. 215. Nu videai decit bolnăvi și murini pe prispele caselor. NEGRUZZI, S. I, 291. Ies pe bălătură, pe prispele lipite, Grămezi, grămezi, copiii cu plete curite. BOLLIAC, O. 68. Muncitorii, pe-a lor prispe, dreg uneltele de muncă. ALICSAANDRU, P. III, 33, cf. I, 101. Pe prispa afară văd un bătrîn. BOLINTINEANU, O. 342. Acea prispa cam țesută și împrejmuită cu mari balustre de piatră. ODOBESCU, S. II, 504. Pe prispa torca o fată frumoasă. EMINESCU, P. L. 7. Pe soră-ta, Măruca, ... o uitasem acasă pe prispa. CREANGĂ, O. 189, cf. 249. Șezu pe marginea de lemn a prispei. CARAGIALE, O. I, 158, cf. 48, 174, 224. Stătea ziua întreagă pe prispa casei. SLAVICI, S. I, 198. Adormi într-o zi pe prispa casei. ISPIRESCU, V. 102. Să strecură pe prispa din jurul pereților pînă la spatele casei. DELAVRANCEA, S. 183, cf. 3, id. T. 166. Prispă c-nvechit D de fesătore fine. MACEDONSKI, O. I, 18. Îmi așternea mama o saltea pe prispa, sub streșina lată din fața casei. VLAHUȚĂ, O. A. II, 176, cf. id. R. P. 79. Departe-n vâi e o căscioară Cu prispa neledă de lut. COȘBUC, B. 231, cf. id. P. II, 204. Prispă c plină de soare. DEMETRESCU, O. 79. Acel pat de pămînt din lungul peretelui din fața casei, care se numește prispa, este format tot de pămînt grămădit, bătătorit și apoi lipit. MANOLESCU, I. 19, cf. 18. Pe prispa caselor lui Scatu erau grămădiți vreo 20 de fărani. D. ZAMFIRESCU, V. T. 190, cf. id. T. S. 52. Moșneagul ... luă drumul spre casă. Ajuns, se așeză pe prispa. DUNĂREANU, CH. 70. Noi stam pe prispa strînși în șfat. GOGA, POEZII, 120. Un gândac se înalță pe prispa de lut. ANGHEL-IOȘIF, C. L. 117. Băiatul ... Învins de dor și jale, Pe prispa casei tale Se culcă obosit. IOȘIF, PATR. 35. La a casă ... deosebim: prispa ... înalță de 0,50 m - 1,50 m, înconjurînd casa pe lîngă doi, trei părăți, sau fiind numai în față. PAMELE, I. C. 402, cf. id. J. II, 162. M-am rezumat de un stîlp al prispei. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 122, cf. 126, id.

1. 48. *Odobae urmărise de pe prispă pe cei ce se duseseră să caute haiducul.* GHIȚĂȘANU, N. 42, cf. 199. *Mama Catrino se gătea să pună masa pe prispă.* BUJOR, S. 50. *Pe prispa unei case albe, gospodarul și gospodina dormeau duși.* HOGAȘ, DR. I, 2, cf. 70. *Ajunsesse din uliță în poartă, apoi în ogradă, pe urmă pe prispă.* REHREANU, I. 162. *Căsuța era în fundul curții și avea prispă, ca la față.* BASSARABESCU, V. 17. *Vedeu cu ochii omințirii căsuța cu prispă și cu parmaclă.* GALACTION, O. A. I, 282. *Maranda își răfuieste feciorul pe prispa hambarului.* CAZIMIR, GR. 76. *Era casă cu două odăi și prispă de lemn.* CAMIL PETRISCU, T. II, 166, cf. id. O. I, 71, 176. *Îi turnă să se spele afară la marginea prispăi.* C. PETRISCU, I. I, 278, cf. 272, II, 170. *Un source fierbinte de vară tnceinge ... apa din cofele de pe prispe.* BRĂDESCU, O. A. I, 207, cf. II, 21, 61. *Fata l-a poftit pe prispă.* POPA, V. 49. *Îngă prispa unde gușiau de foamă o ciotă de prunci.* VOICULESCU, P. I, 218. *Tot satul ... s-a suit pe prispe cu mna streășină la ochi.* SADOVEANU, O. N. 652, cf. 523, 619, XVII, 499. *Este așezarea de pe malurile Dunării, cu prispe a seune se stuț.* D. GUSTI, P. A. 219. *E a tradiție ca fiece locuință, cel de nelneșnată, cu prispă și cu stlpii de sprijin ai streășinii, să aibă ... și câteva brazde de mușcată.* ARGHEZI, B. 90, cf. id. VERS. 188. *Aceste încăperi dădeau înspre prispa de intrare.* CĂLIANESCU, E. O. I, 111. *Pe prispa caselor, este un moșneag ... își încălzește oasele bătrâne la soare.* BOGZA, C. O. 367. *Pe prispă ... dăm peste o fațete rezemată de zid.* STANCU, R. A. I, 20, cf. 91. *A lipăit pe prispă cu picioarele desculțe.* V. ROM. noiembrie 1953, 96. *Și-a poftit mușfirul pe marginea prispăi podite.* GALAN, B. I, 241. *Ei, ce mai una alta, ... trage căruța la prispă.* PREDĂ, I. 80. *În prispe se altrnaseră eiochimi de porumb sticloși.* BARRU, P. 60. *Casele noi nu mai au prispă sau pridvor.* LUPȚA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 73. *Eu am rămas acolo, jos, pe treptele prispăi.* T. august 1964, 71. *Să trag brazda draacului ... Drept ușa bogatului și prispa fărțatului.* ALECSANDRU, P. P. 286, cf. 356. *Apă la turci Tot să duci și pe prispă Să te calci.* TEODORESCU, P. P. 511. *Nu mai văzu pe femeia sa pe prispă și a cuțelat că ea a strâns slămina.* SBIIRA, P. 270. *Știu bine că-i strătoasă, Sede pe prizmă și coasă.* MÎNDRESCU, L. P. 12. *Pe prispă, afară, O babă bătrână.* SEVASTOS, C. 296. *Pe hotară, plugurile, Și pe prispe, căterele.* MAHIAN, S. R. II, 179. *Stai colea lungă casa asta pe prispă.* ȘLZ. I, 53. *Crească ierba cu casa și otata cel prispă.* IB. II, 46, cf. III, 179. *Nevasta ... iese pe prispa-afară.* BIUCESCU, P. P. 77. *Sl-m(ni) prăvăse ibovnicu, Pi prizmă la vornicu, Cam îl fundi sarocu.* VASILIU, C. 91. *Eu, mări, și-oi da ... loc de divan Afară pe prispă!* PAMFILE, C. T. 56, cf. ALB II/1 h 235. *O mârș afară pă prizmă și o mîncat acolo.* ALB II 155. ♦ (Învechit, rar) Platformă (I 4) (la vagoanele de cale ferată). *Iulius era aplecat de-o parte pe prispa vagonului.* CONV. LIT. XV, 113. *Tot drumul am stat afară pe prispa vagonului căutînd în zare direcția nouă a Iașilor.* CARAGIALE, O. VII, 523. ♦ (Sudul Ol.) Tindă (la o casă țărănească). Cf. ALB I 657/840, 860, 887, ib. 661/810. ♦ (Regional) Temelie, fundație (la o casă țărănească) (Oancea - Brăila). Cf. CHEST. II 90/116.

2. Formă de relief plană, situată la o altitudine oarecare; platformă (I 2). *Vino-ni codru la izvorul Care tremură pe prund, Unde prispa cea de brazde Crengi plecole a ascund.* EMINESCU, O. I, 75. *Malul din dreapta se pleacă dezpăind prispe largi de pașite sub poolele brădetului.* VLAHUȚĂ, R. P. 205, cf. LIR². *Din cuprinsul acestui relief peneplunzată se delasează nel prispa marginală de circa 80 - 100 m.* MG I, 153.

3. Dig rudimentar de pământ sau de lemn, folosit pentru a menține un anumit nivel al apei în bălți, lacuri etc. (provenite din apele curgătoare). *Pescarii observă etud seacă apa plină la un anumit nivel și închid apoi gtrla de scurgere cu un dig de pământ, pe care ei îl numesc prispă.* ANTIPA, P. 588. *Trebuie să supravegheze ... ca în toamnele secetoase să se facă prispe la toate gtrlele de scurgere.* id. ib.

- Pl.: prispe. - Și (regional) prisă (com. din BUGOVINA), prisimă, prizmă s. f.

- Din ucr. прісна.

PRISPĂ vb. IV v. pripi.

PRISPIȘOĂRĂ s. f. (Rar) Prispușoară. *În locul urdă briul se lărgă ... nu mai găsesc dect o prispișoară de-abia să-și alături picioarele.* ap. DRG, cf. DEN.

- Pl.: prispișoare.

- Prispă + suf. -ișoară.

PRISPITÓR, -OĂRE adj. v. pripor.

PRISPUȘOĂRĂ s. f. (Popular) Prispușoară. *Aveam nișoare, Ș-un pământ cel trage plugul, ș-o prispușoară la soare.* HASDEC, R. V. 10, cf. DEN.

- Pl.: prispușoare.

- Prispă + suf. -uliță.

PRISPUȘOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui prispa. (rar) prispișoară, (popular) prispușoară. Cf. prispă (I). Cf. DEN. *Sub prispușoara din jos, Să-și petreacă os prin os.* POP., ap. CADE.

- Pl.: prispușoare.

- Prispă + suf. -ușoară.

PRISTANDĂ s. f. Numele unui dans popular asemănător cu briul; melodie după care se execută acest dans. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM. DEN.

- Pl.: pristandale.

- Etimologia necunoscută.

PRISTANI vb. IV v. pristăni.

PRISTANIȘTE s. f. (Învechit) Port³ (I); p. ext. țarm (unde se află un port³ sau condiții de acostare a navelor); p. ext. loc de refugiu, loc adăpostit (pe țarmul unei ape). *Nu bună pristaniște cătră țernare, corăbniicii sfătuiră-se cum se mîncăde de acie.* COD. MOR. 86/17. *Doară voru pulea cumva agiunge în Finichia, cum se țerneze în pristaniștea (x a d u l s. T. ST. 1618, BIBLIA 1688) Cri[ti]([ti]).* ib. 86/22. *Tăcură undele ei. Și veseliră-se că tăcură și derese-i în pristaniștea (staniste n. adăpostul c², liniștea d) voici lui. PSALT. 231, cf. 462, CORESI, ps. 305/7. Se ascuseră întru-în ostrov. Troianii ieseiră și văzură pristaniștea pustie. MOXA, 353/37. Jeluiște cine e pre mare Să vază pristaniște.* id. 400/1. *Să alină marea ... Alunce curbiarii să voroviră si stlură în pristaniștea Mirliechi.* VARLAAM, C. 395. *Ies cu corabia afară din pristaniște (a. 1652).* ap. CADE. *Făcu o pristaniște în Ascalon, la mare, să fie de corăbiiari.* ANON. CANTAC., CM I, 104. *Ei au mas la arsana jos, adecă la pristaniște, unde sta corabiile (a. 1747).* GCR II, 41,6. < Fig. *Nu iou ... nicea trvofăturile acestora ce-și țnărădesc pristaniștea (a. 1652).* BV I, 201.

- Pl.: pristaniști.

- Din slavonul ПРИСТАНИЩЕ.

PRISTĂRIU s. n. v. pristol.

PRISTĂV s. m., s. n. I. S. m. I. (Învechit și regional) Persoană însărcinată cu supravegherea unui grup de oameni care lucrează la o construcție. *De acolo scotea oameni de săpa nuntile ... și săpa și cei ce era lăcuși pregiur munte. Și Vuvaris a lui Megovar și Arabeis a lui Artu era pristari.* HERODOT (1615), 368. *Acel taru ș-au schimbat numele ... pre numele vreauu pristav la lucrul lui.* M. COSTIN, O. 257. *Au poronci lui Ecfatie și lui Leontie să rămite pristari pentru facerea unor cetăți pre malul Dunării.* CANTEMIR, HR. 254, cf. CIHAC, II, 291, DDRE, A V 34.

2. (Regional) Persoană care supraveghea munca oamenilor de pe o moșie. V. logofăt, vătaf. Cf. DER, M. D. ENC., DEN., COM. FURTUNĂ. < Pristav de plugari = persoană care supraveghea plugurile (și

plugarii) de pe o moșie. *Pe ogor boierec, este unul pus mai mare peste toate plugurile; el se numește vâtav sau pristav de pluguri.* PAMFILE, A. R. 51.

3. P. g e n e r. (Învechit; de obicei înmat de determinări care arată felul) Supraveghetor; administrator; paznic² (I). *Muri pristavul zăgoshului, ce-i zicea Artabei, carile era om de ispravă.* HERODOT (1615), 395. *Coloți ce-i pristav pe vii (a. 1772—1773).* URICARIUL, XXI, 361, cf. LB. *Pe tine cine te-a pus pristav peste păduri?* GANE, S. II, 61. *Petru Movilă ... stăruie pe lângă Vasile Lupu, domnul cel cu așa de mare trecere altă la turci etc. și la pristavii bisericăști ai răsăritului, ca să adune tu loși un sinod.* ABHIVA, II, 101. *Acum cite un bolnav pirolește și pristavul ficărei odăi primește pe vizitatori.* IORGA, ap. CADE. *Sint pristav la pădurile mănăstirii.* ADAM, R. 210, cf. CADE, SCRIBAN, D. ♦ (Glumeț) *Ce mă-ntrubi pe mine? Parcă eu ts pristav pe fete?* ALECSANDRI, T. 1589. ♦ *Pristavul casei = majordom.* *Ceretind-o pristavul casei ei, să blăgo]slovi și mergea la Lavra.* DOSOFTOI, V. S. octombrie 93^v/2. *Honoria ... pentru curvia ce făcuse cu pristavul casei, din palat [a fost] gonită.* CANTEMIR, HR. 278.

4. (Învechit) Slujbaş care avea diverse atribuții financiare sau juridice (mai ales ca executor). *Măntărea ... piarde-s-va deastele toate și le vor lua pristavii (ispravnicii MUNT.), pre carii au lăsat bărbatul să fie socotitori casei-s.* FRAY. 137. *Veniturile podurilor ... s-au strlins ... de cei rînduiți de domni pristavi (a. 1782).* URICARIUL, XI, 251, cf. LB. *Domnia e areudă pe care îți dai suflet și-n care arăndașul e una cu pristavul Ce-a mijlocit vînzarea.* HELIADA, O. I, 230.

5. (Mold. și Transilv.) Fiecare dintre persoanele care făceau parte din consiliul de conducere al unei comune. V. p r i g a r. *Eu ts ficior boierec, fa! ... Pal s-ugiang și pristav, fa!* ALECSANDRI, T. 665. *În starea lor ordinară, [cuzii] erau niște pristavi ai satelor și, în deosebire de nobili, plăteau tributul alături de sărăni.* XENOPOL, I. R. II, 161, cf. III, 189. *Pristavii ... aveau să îndeplinească sentințele și să poarte grija satului.* PĂCALĂ, M. R. 15. *În slujba primăriei mai stl 3 pristavi (ptrgari).* id. ib. 315, cf. R. XVII 181.

6. (Învechit și regional) Fiecare dintre persoanele care îndeplineau sarcini (subordonate) cu prilejul unei sărbători (religioase), al unei ceremonii etc. *Pristavii striga, cu glas mare, să pornească halaiu.* DIONISIE, C. 207. *Cînd începe postul Crăciunului, junii se strîng lu un lac și se constituiesc, alegînd comitetul care să dirijă lucrările: birău, 2 vornici, 2 juzi, 2 pristavi și patru ptrgari.* TEODORESCU, ap. PAMFILE, CR. 168. *Arăndașul și slugile lui, pristavii, se îngrijesc de ploște și păhare ... tot ei trebuie ... să învezească pe nuntași.* PĂCALĂ, M. R. 176.

7. Persoană care avea sarcina să anunțe public știrile oficiale, dispozițiile, ordonanțele; crăinic, (Învechit, rar) pristavnic (2). *Și cînd l-am făcut acest vad vînzătoriu, noi am pus pristavi la trg de au strigat cine să va afla să cumpere ael vadu (a. 1630).* IORGA, S. D. I, 274. *Strigînd pristavii: „Așa va fi la tot omul pre carele va vrea împăratul să-l cîntescă” (a. 1743).* BV II, 71. *Pristavii în ptefe vestiră moartea lui Murat III.* BĂLĂSCU, M. V. 79. *Acestea pristavul ... le striga și lumea s-auză spre el alerga.* PANN, P. V. I, 30/22, cf. POLIZU. *Pristavii jalnic merg înainte, Strig et ia gura asle cuvinte.* BOLLIAC, O. 166. *Trbuie să strig pristavul în București să facem un tactm de pităce către zapcii hătănăești de prin județe.* FILIMON, O. I, 243, cf. PONTBRIANT, D., LM. *La o răsptintie ... un pristav, cu o chivără mare de lirie, striga din fundul bojocilor.* CARAGIALE, O. IV, 159, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vom trimite ... pe pristavi să strige că Petru e la ananghie.* DELAVRANCEA, O. II, 245, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *A strigat și pristavul porunca.* SĂDOVEANU, O. XV, 362, cf. XII, 187, M. D. ENC., DLX, FUNDESCU, I. P. I, 51. *Pristavul striga: „Mîndră de vînzare, Că mi-e birul mare!”.* MAT. FOLK. 70, cf. 63, 1062. *Pristav, mîre, că-mi pune, Trei*

zile, trei nopți striga. ȘEZ. VIII, 169. *Pristav de puneu, Pe uliță striga.* PĂSCULESCU, L. P. 302, cf. 219. ♦ (Adjectival; Învechit, rar) *Cetate de păpuși mute ... Cum dor nu te deștepti d-altte guri pristave De călătorești stăruie, ce stau coprinși de jale, Văzînd cum ești.* I. VĂCĂRESCU, P. 354/3.

8. (Prin Transilv.) Argat. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

9. (Transilv.) Odăiaș (I). Cf. LB, BĂRCIANU, V., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., com. din POPLACA — CÎSNĂDIE.

10. S. n. Dispoziție, ordonanță, poruncă anunțată de pristav (I 7). *Ion bărbierul ... strigînd pe toate ulițele orașului pristavii, zicînd că ... dă de știre tuturilor a nu culeza cineva să dea paraua (a. 1810).* BUL. COM. IST. IV, 122, cf. POLIZU. *Bătuse pristav că aelui care va amori pe balaur ... îi va da bogății nenumărate.* FUNDESCU, L. P. I, 141.

— Accentuat și: (regional) pristav. CADE, SCRIBAN, D. — Pl.: (I) pristavi, (II) pristavuri.

— Din slavonul ПРИСТАВЪ.

PRISTAVLISÎ vb. IV. Транз. I. (Învechit; complementul indică acte oficiale, documente etc.) A prezenta, a înainta, a înmîna, a preda. *Mu[n]ifi-patul din Ieși va pristavlisî fără smîntea Departamentului din Lăuntru ta[b]lo[u] de postolniciei [a]flători.* BULETIN, F (1833), 196^v/13. *Aș avea să-i pristavlisesc [ministrului] o jalbă.* ALECSANDRI, T. 1357, cf. 1359, TDRG, SCRIBAN, D.

2. (Învechit, rar; complementul indică persoane) A numi în funcția de pristav (II). *Poate-aș meritarisi și cu de a fi pristavlisit, ca evghenist.* ALECSANDRI, T. 1338.

— Prez. ind.: pristavlisesc.

— Cf. rus. представлять. — Pentru sensul 2, cf. pristav.

PRISTĂVNIC s. m. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) I. Conducător, șef (ecleziastic). *Să nu înveche lor de episcopi și de preuși și de diaconi, cum ... le se cade să fie pristavnicilor.* CORESI, L. 491/2.

2. Pristav (I 7). *Zisu-mi-se-au de voi, frații miei, den pristavnic, vrajbe întru voi stl.* CORESI, L. 284/2, cf. DHR II, 526.

— Pl.: pristavnici.

— Din slavonul ПРИСТАВНИКЪ.

PRISTAZÎ vb. IV v. pristăvî¹.

PRISTĂLÔG s. n. v. prostovol.

PRISTĂN s. n. v. prîsnel.

PRISTĂNÎ vb. IV. I. Întranș. (Învechit) A fi sau a se ridica împotriva cuiva. *Pristăniră împărații de pânțu.* PSALT. HUB. 1^v/3. *Nebunului să nu pristănești, că mai rău iaste.* FL. D. (1680), 38^v/15. ♦ A se încăpățîna, a se îndărălnici, a stăruie (într-o atitudine greșită). *Fără lege cugetă în stratul său; pristănece (pristăni cc², pristan n, a stătu d) în toată calea rea.* PSALT. 65, cf. CORESI, PS. 91/2.

II. I. Întranș. (Învechit, rar) A se alătura (cuiva), a urma (pe cineva). *Va lăsa omul tată-său și mămă-sa și va pristăni muierii.* CORESI, L. 431/3.

2. Întranș. (Învechit și regional) A face ceea ce dorește cineva, a face pe voia cuiva; a susține pe cineva; a lua, a ține partea cuiva; a urma exemplul cuiva. *Noi singuri întru o pildă vouă dată și noăo să pristăniți (să faceți ca noi în 1938).* CORESI, L. 491/22. *Mihail hatmanul și Troțușanul logofătul, dimpreună și cu alții carii era, de le pristănia lor, ... au rădicatu domnu pre Alexandru Vodă.* URACHE, L. 150. *Nu putea de tot slobod să hie în gîndul său de boieri, carii, socotind cea de apăi, să nu vie vreo perire fărî, nu-i pristănia boierii.* M. COSTIN, O. 63. *Să nu pristănești cu cel strîmbu, ca să fii mărlurie strîmbă*

BIBLIA (1688), 55²/6. Sfatul lui ... era ... să rădăce armă asupra turcilor. Deci, știind că nu-i vor pristăni botării, i-au tăiat. ANON. CANTAC., CM I, 177. Duca Vodă, fiind iubitor de argint și prea lacom de bani, nu avea cineva să-i pristănească. id. ib. 202, cf. CIHAC, II, 294, LEXIC REG. II, 31. Vezi bine, îi pristănește și el p-ai lui! UDRESCU, GL. > (Prin lărgirea sensului) Miltiad ... purceasă într-o zi de acolo și sosi la Linnas, pristănindu-i și ntul. HERODOT (1645), 354, cf. BĂDULESCU-CODIN. ♦ TRANZ. (Neobișnuit) A aproba, a învinița. Zisu-mi-s-a caș fi pristănit iz[v]odul Cu menire să răstorne la Moldova pe voinodul Lafcu. DANILA, V, 91.

3. INTRANZ. (Învechit) A se învoi, a accepta; a adera. Grăi: ... „veniți la nuntă!” Ei nu pristăniră, ce să duseră ... la satele lor. CORESI, EV. 303. Împăratul Paleolog, de nevoia turcilor ce-i venise lo gramazi ..., pristănise la toate capetele legii pre voia papei. URECHI, L. 72, cf. 73. Prinsă de viu pe căpitanul de lipcani, de lege turc și pristănise a finea cu creștinii. N. COSTIN, LET. II, 118/23.

4. INTRANZ. și TRANZ. (Învechit și regional) A îngădui, a permite, a tolera; spec. a primi, a găzdui, a adăposti (o vreme); a ceda (un drept, un privilegiu). Evriviadis zisă ... că ... de va rămânea varnarul în Europa, nu-i va pristăni vremea să șază molcom. HERODOT (1645), 456. Să nu pristănești lor și d[um]n[e]știlor lor făgăduință. BIBLIA (1688), 67¹/14, cf. I. CR. IV, 158, VII, 52, CADL. D-ta tmi pristănești mie orice vorbă, fiindcă vezi că snt om de treabă. BOCEANU, GL. Să nu-i pristănești deloc, că nu-i om cumsecade. id. ib. Nu-mi pristănește nimic! CIAUȘANU, V, 192, cf. TOMESCU, GL. Pristănește la tine pe copil. LEXIC REG. 50, cf. 43, LEXIC REG. II, 16. Te-oi mai pristăni eu așa o zi, două; mai mult nu poți. UDRESCU, GL.

5. TRANZ. (Regional; în forma pristini) A amăgi, a atrage (Bistrița—Drobeta Turnu Severin). Cf. LEXIC REG. 50.

III. INTRANZ. (Învechit, rar) A rămâne, a se statornici (pentru o vreme) într-un loc. Să nu pristănească (locuiau se a B 1938) în pământul tău, pentru ca să nu te faci să păcătuiești. BIBLIA (1688), 56¹/46.

— Prez. ind.: pristănesc. — Și: (Învechit) pristăni, prestăni (M. COSTIN, o. 68), (regional) pristini (CIAUȘANU, GL.), pristini, pristini (LEXIC REG. 43) vb. IV.

— Din slavonul ПРИСТАТИ-СТАНА.

PRISTĂNIRE s. f. Acțiunea de a pristăni și rezultatul ei.

1. (Învechit, rar) Cauză pentru a cărei apărare se duce o luptă susținută. Cf. pristăni (II 2). Să fiți pristănirii Domnului ca feciorii ceia dragii. CORESI, L. 427/4.

2. (Prin nord-estul Olit. și prin sud-vestul Munt.; în formele pristimire și pristinire) Îngăduință, permisiune. Cf. pristăni (II 4). Com. din TURNU MĂGURELE, cf. CIAUȘANU, V, 192.

— Pl.: pristăniri. — Și: (regional, 2) pristimire (CIAUȘANU, V, 192), pristinire (com. din TURNU MĂGURELE) s. f.

— V. pristăni.

PRISTĂNITOR s. m. (Învechit, rar) Persoană care pristănește. Cf. pristăni (II). Fiți-mi pristănitori, cum eu lui H[r]isto)s. CORESI, L. 315/21. Vine mnic Domnului despre feciorii ceia necredincioșii; derept aceia să nu fiți voi pristănitori. id. ib. 428/3. Voi ași fost pristănitorii noștri și Domnului. id. ib. 471/18.

— Pl.: pristănitori.

— Pristăni + suf. -lor.

PRISTĂPI vb. IV. INTRANZ. (Învechit, rar) A păcătui. Păcat faci oblicindu-te den leage că pris-

lăpiși. CORESI, L. 148/3. Cine pristăpește (a pucă înainte B 1938) și nu lăcuiaște întră învătătura lu H[r]isto)s, Dumnezeu n-are. id. ib. 206/13.

— Prez. ind.: pristăpese.

— Din slavonul ПРИСТАПИТИ.

PRISTĂPNIC. -Ă adj. v. preastpnic.

PRISTĂVEL s. m. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui pristav (I 5): ajutor de pristav. Doi feciori lovesc tu grîndă De s-au de pe uliță. Așezat ti domolește Pristăvelul Ncuilifă. GOGA, P. 91, cf. id. POEZII, 58.

— Pl.: pristăveri.

— Pristav + suf. -el.

PRISTĂV vb. IV. Refl. (Învechit și regional) A muri¹ (I). Pînă stitem pre pământ putem curăși păcatele noastre, ... iară cînd ne pristăvim de aceea, de-acia nu văm putea iale spăla. CORESI, LV. 248. Această piatră pre groapa Radului Buzescu ce-au fost mare cliucear ... și s-au preastănit ... v[ea]t 7118 (a. 1610). GER I, 44/6. S-au pristăvit proceasa Maria la păreasimi (a. 1626). CUV. D. BĂTR. II, 243/2. Să-i faci toată pomenirea lui, cum și allor frați ce se preastăvesc. PRAY. GOV. 126¹/1. Într-oceștuș an, ghenuarie, patrușprăzece zile, pristăvitu-s-au Ștefan Vodă cel Tîndr. URECHE, L. 137, cf. 86, 96, 129. Sînd pînă lu sfîrșit s-au pristăvit precum au dorit. DOSOFTLI, V. S. noiembrie 172¹/31. Să va pristăvi D[o]mnul meu, împăratul, împreună cu părinții lui. BIBLIA (1688), 241²/13. Într-ocest an s-au pristăvit și Șerban Vodă. N. COSTIN, ap. DDRE. Roman împărat ... s-au pristăvit în luna lui iunie. CANTEMIR, HR. 357. Cînd au fost la 7029, s-au pristăvit și Neagoe Vodă (sfîrșitul sec. XVII). MAG. IST. I, 158/3. Antonie Vodă au rămas la Farigrad și acolo s-au pristăvit. ANON. CANTAC., CM I, 197. S-au pristăvit și Ștefan Vodă în cetatea Hatinului. R. POPESCU, CM I, 275. S-au pristăvit și mama mării[i] sale. R. GREGLANU, CM II, 102. Cătră D[o]mnul s-au pristăvit (a. 1698). GER I, 321/24, cf. 319/18. S-au pristăvit în Domnul dumnealui Dumitrașcu Caramlău, biv vel postelnic (a. 1709). ap. DDRE. Povestea lui s[veat]li Macariu, cînd s-au pristăvitu (cca 1725). CAT. MAN. I, 330. Pristăvindu-să roaba lui Dumnezeu Dobrița ... și îngropindu-să în locul soacră-său (a. 1727). IORGA, S. D. XV², 31. Avlorul aceștii cărși, ncsătrșindu-o, s-au pristăvit (a. 1764). CAT. MAN. I, 155. Snt doi ani de cînd s-au pristăvit. MINEIUL (1776), 143²/27. Log[o]f[ă]t Trandafur ... s-au pristăvit în zile[e] luminatului domn io Mihai Șufu (a. 1791). IORGA, S. D. XV², 31. Sfinși părinși caru s-au fost pristăvit mai înainte. VARLAAM-IOASAF, 106¹/16, cf. KLEIN, D. 406. Prin rugăciunea sftintului se pristăvește împărăteasa (a. 1805). GRECU, P. 258. Vom să ne pristăvim Și de lume ne lipsim (a. 1809). BUL. COM. IST. I, 313. S-au întmplat de s-au pristăvit (au murit) și călugărul Nestorian. FICHINDEAL, F. 216/17. Pristăvindu-se mitropolitul fării, se va rădica la vrednicia aceasta totdeauna episcopul fării de sus (a. 1822). URICARIUL, IV, 299/24, cf. CLEMENS, LB. BANCIANU, V., CIHAC, II, 294. S-au pristăvit fericitul domn și bun creștin Radu Vodă. ODOBESCU, S. I, 68. Vitejii lumii noastre de mult s-au pristăvit. COȘBUC, P. II, 197. Viașa cuvioșilor părinși și a cuvioșelor maici care s-au pristăvit întră Domnul. STĂNOIU, C. I. 221, cf. CV 1951, nr. 3, 43.

— Prez. ind.: pristăvesc. — Și: (Învechit) pristovi, preastăvi, prestăvi, (regional) pristazi (CV 1951, nr. 3, 43) vb. IV.

— Din slavonul ПРИСТАЖИТИ СЯ.

PRISTĂVI² vb. IV. TRANZ. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A numi pristav (I). Cf. CIHAC, II, 294.

— Prez. ind.: pristăvesc.

— V. pristav.

PRISTĂVIE s. f. (Învechit, rar) Funcția de pristav (1). În multe Țeș și providel, iară într-aceasta pristăviile sale, bizuindu-să prost și lesne credzătoriu să arătă. CANTEMIR, I. I, II, 120, cf. 329.

— Pl.: pristăvii.

— Pristav + suf. -ie.

PRISTĂVIRE s. f. (Învechit) Faptul de a se pristăvi: moarte (2). Rămasă văduvă biserica ... pentru pristăvirea sfinției sale părintele lui Niculae patriarhu. GAVRIL, NIF. 18/22. Acest sf[i]nt, nici după pristăvirea lui, nu-ș[i] uită par[o]hia lui (a. 1675). GCR I, 223/31. Sv[er]ș[te]ș[te]nia sa au proslăvit a Xenii, iubitei sale mirease, sv[er]ș[te]ș[te]nta pristăvire. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 41¹/19. Pristăvirea acestui mai sus-pomenit domn. BIBLIA (1688) [prefață], 1/12. Dovedește-să trauil romanilor în Dachia, după împărțala împărășii, plină la pristăvirea lui Constantin Marele. CANTEMIR, HR. 245, cf. 16. După pristăvirea răposotului Matei Vodă, baiarii fărăi ... trimiseră de să strinse toată curtea. ANON. CANTAC., CM. I, 163. S-au întâmplat pristăvire fiului celui mai mare al mărti[i] sale. R. POPESCU, CM I, 549. A sa pristăvire mai nainte știind-o. MINEIUL (1776), 87^{v2}/15, cf. KLEIN, D. 406, LB, BARCIANU, V., LM. Mărcășe pompă a unci domnești tmormintări umplu tirgul, la a sa pristăvire, de o jale adincă. ODOBESCU, S. I, 106. Holărireă împărătesei era lămurită. Să nu văduvcesă împăratul, după pristăvirea ei, ci să ia pe aceea la care se va potrivi condurul ei. ISPIRESCU, L. 307, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: pristăviri. — Și: prăstăvire (DDR), prestăvire s. f.

— V. pristăvi¹.

PRISTĂVIT, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. (Învechit, rar) Mort (II I). Pristăvitul de la noi odihnește-unde tuturora iaste ves[c]lie. MOLITVENIC (sec. XVII), 302.

2. Adj. (Învechit) Mort (II I). La care preot să va afla carte ca aceasta ... rog să nu o vnză, nice unde să va întâmpla vreun preot pristăvit (a. 1650). BV I, 177/12. Pentru sufletele cele prestăvite, parastas și liturghii nu slujăscu de luni spre marți (a. 1777). CAT. MAN. I, 560, cf. KLEIN, D. 407, LB.

— Pl.: pristăviți, -te. — Și: prestăvit, -ă adj.

— V. pristăvi¹.

PRISTĂVOAIE s. f. (Învechit, rar) Soție de pristav (I). Pot s-agiung și pristav, fa! ... Care din voi vre să fie pristăvoaie? ALECSANDRI, T. 665, cf. CADE, DEX.

— Pronunțat: -voa-ie. — Pl.: pristăvoaie.

— Pristav + suf. -oaie.

PRISTE prep. v. peste.

PRISTEN s. n. v. prîsnel.

PRISTENE s. n. v. prîsnel.

PRISTENIÓR s. m. (Bot.; învechit) Silnică (*Glechoma hederaceum*). Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 142, CIHAC, II, 293, LM, DDRF, JAHRESBER, V, 327, BARCIANU, ALEXI, W., PANȚU, PL., BORZA, D. 77.

— Pl.: pristeniori. — Și: pristinlór (LB, POLIZU, BARONZI, L. 142, CIHAC, II, 293, LM, BORZA, D. 77) s. m., pristinioară (PANȚU, PL. 237, 275, BORZA, D. 77) s. f.

— Pristen + suf. -ior.

PRISTERIE s. f. (Bis.; regional) Împărtășanie (Vlăsinești — Botoșani). Com. FURTUNĂ.

— Pl.: pristerii.

— Etimologia necunoscută.

PRISTIGĂLĂ s. f. v. prăstăvală.

PRISTÍL s. n. v. pristol.

PRISTIMÍ vb. IV v. prîstánl.

PRISTIMÍRE s. f. v. prîstánlire.

PRÍSTIN¹ s. n. v. prîsnel.

PRÍSTIN², -Ă adj. (În dicționarele din trecut) Vechi. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 219, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: pristinii, -e.

— Din lat. pristinus.

PRISTINÁC s. m. v. păstîrnac.

PRISTINEĂLĂ s. f. (Regional) I. Păsulre¹ (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. O zi, două de pristineală de mi-ar da, aș încropi suma. id. ib.

2. Răsfat (I) (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. Nu-l învâța eu pristineală de acuma, căci — mare — nu te mai înțelegi eu el, și se suic în cap. id. ib.

— Pl.: pristineli.

— Pristinl + suf. -eală.

PRISTINÍ vb. IV v. prîstánl.

PRISTINÍC subst. v. prîsnille.

PRISTINIOĂRĂ s. f. v. prîstlenor.

PRISTINIÓR s. m. v. prîstlenor.

PRISTINÍRE s. f. v. prîstánlire.

PRISTÍȚ, -Ă adj. v. pestriț.

PRISTÍPNIC, -Ă adj. v. preastîpnic.

PRISTLĂN s. n. v. prîsnel.

PRISTNÉL s. n. v. prîsnel.

PRISTOĂIRE s. f. (Bucov.) Catrință. Cf. GLOSAR REG.

— Și: pristoăle (GLOSAR REG.), pristoăre (ib.) s. f.

— Etimologia necunoscută.

PRISTÓC s. n. v. prîtoe.

PRISTOCÍ vb. IV v. prîtoel.

PRISTOCÍT s. n. v. prîtoct¹.

PRISTOCITÓR, -OĂRE adj., s. m. și f. v. prîtoctitor.

PRISTOCITŪRĂ s. f. v. prîtoctură.

PRISTOÍ¹ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A debarca. Pristoi întru Efesu. COD. VOR. 2/22, cf. TDRG, DHLR II, 527.

— Prez. ind.: pristoiesc.

— Din slavonul прѣстѡити.

PRISTOÍ² vb. IV. Intranz. (Învechit și regional) A conțeni. Cf. COD. VOR. 22/23. Nu pristoiră ... arzind captoriul eu răsiră. PSALT. 329, cf. CORESI, PS. 434/10, TDRG, DHLR II, 527, ROSETTI, L. R. VI, 257, SCL 1960, 622, T. PAPAHAĞI, M. 230.

— Prez. ind.: pristoiesc. — Și: (regional) prîstui vb. IV. T. PAPAHAĞI, M. 230.

— Din slavonul прѣстѡити.

PRISTÓL s. n. I. Masa din mijlocul altarului, în bisericile creștine, pe care se țin obiectele necesare oficierii serviciului religios, sfința masă (v. masă I I); p. gener. altar. Milostenia o duc tgerii în ceriu ptnă la sf[i]ntul preastolu (cca 1550).

CUV. D. BĂTR. II, 466/15. *Dentăiu preastolul făcuse, și intru agiutoriu chemă acolo numele Domned-zului PALIA (1581), 51/1. Și destinsă fiul tatălui Domnul H[risto]s la sntul preastol. COD. TOD. 208. Și mearse Avram cătră preastolu (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 193¹/17. *Văduz în vis pre H[risto]s stînd pre preastol. VARLAAM, c. 134, cf. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 149¹/10. Focu duhovnicescu izvorășle den prea sf[î]ntul preastol (a. 1691). GCR I, 293/26. Au ingenuș[ne]beat înaintea preastolului. IST. Ț. R. I. *Preastolul făcînd slujbă au scăpat tainele de pre preastol. N. COSTIN, l. 290. Unde au ogiunsu săgeala, acolo au făcut preastolul în oltariu. NECULCE, l. 8. M[o]l[i]tvele de domnie i-au cetit, sntul preastol încungîrînd (a. 1700). GCR I, 333/7. În sntul oltariu, deasupra pristolului, încă făcu un lucru minunat. ANON. CANTAC., CM I, 108. Pen preastole căuta de găsiia mooste sfinte și le lepăda, zicînd că stît farmece. R. POPESCU, CM I, 371. Fiind scaunul crăiului grijit și gătit înaintea preastolului, într-insul au săzut (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 169/28. [Evangelhia] stă înlăuntru în sntul jertvenic, pre sntul preastol. ANTIM, p. 181. Ceale ce-s puse pe preastol cu adevărat să prefac. IACOV, SYN. 7¹/6. Încungîrîră sntul pristol. GHEORGACHI, LET. III, 290/31. Maaștele lui ... le-au pus ... supl sntul preastol. MINEIU (1776), 109¹/6. Aciest sf[î]nt preastol s-au făcut cu cheltiala domnului Ioan de Groza (a. 1780). IORGA, s. D. XIII, 76. Îmbrăcămîntea preastolului, vasele, odăjdiele ... toate să fie fără lipsă și după cuviință (a. 1810). URUCARIUL, VI, 353, cf. I.B. POLIZU, CIHAC, II, 294, I.B. Ingenunche drept la ușa din mijloc a altarului, își rezimă capul gol de sntul preastol. ODOBESCU, s. I. 72. Am jurat ca peste dinșii să trec falnic, fără păs. Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs. EMINESCU, O. I, 147. Pe pristolul încunjurat de făclii aprinse, străluceau crucea și evanghelia. VLAHUȚĂ, s. A. III, 214, cf. DDFR. Treceau în rînd cădelniși cu fumul lor domol, iar snta rugăciune curgea de la pristol. COȘBUC, p. II, 182, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. TRG. SEVERIN, s. II. ȘĂINEANU, D. U. Nu se vedea decît piciorul, acum derăpănat, al sntului preastol. GALACTION, O. 83. Ia icoana lui Isus și o duce în altar unde o așază pe preastol. PRIBEAGUL, p. R. 137, cf. ROSETTI, l. R. III, 96. Pune pe velința de mătase a preastolului cteva grăunțe mari de lămție scumpă. ARGHEZI, B. 26. Îți voi vorbi de aur, de fildeș, de pristol. De tot ce este sacru. CĂLINESCU, L. L. 132. Vei face o mîndăstire al cărei pristol să fie tocmai acolo unde se află acum copaciul. MARIAN, T. 133. O broască ... s-a ascuns ... sub pristol. RETEGANUL, p. I, 24. La preastol tu te-ai jurat, Cu mine te-ai cununat. BIRICESCU, p. P. 325. Mă rog ... de pristol, de antimis, de potir și de amvon. ȘEZ. V, 145. Îl cuminecă și-l pune la preastol jos pe copil. RĂDULESCU-CODIN, I. 124. Turcii a băgat cai-n biserică, și cai ... mîncea fîn după preastol. GRAUVI, I, 105. Da-i biserică frumoasă, Cu pristariu De mîrgăritariu. PAMFILE, s. T. 12.***

2. (Prin vestul Transilv.; prin confuzie) Pistornic (1). Cf. CONV. LIT. XX, 1015.

— Pl.: *pristoluri* și (rar) *pristoale*. — Și: (Învechit și regional) *prustól*, *preastól*, *prestól*. (Învechit) *pristór* (LM, CIHAC, II, 294), *prlștil* (CIHAC, II, 294), (regional) *prlștárlu* s. n.

— Din slavonul прѣстолъ.

PRISTOLEANĂ s. f. v. pistoleană.

PRISTÓLNIC s. n. v. plstornic.

PRISTÓH s. n. v. pristol.

PRISTÓRNIC s. n. v. plstornic.

PRISTÓS s. n. v. prlșos.

PRISTOSÍ vb. IV v. prlșos.

PRISTOVÍ vb. IV v. prlșávlí.

PRISTU Í vb. IV I. Întranz. (Regional) A conviețui (Șomentea Mare — Baia Mare). Cf. VICIU, s. GL. 13. Nu mă pot pristui cu miera asta. Íd. íb.

2. Franz. (Folosit și absol.) (Prin nord-vestul Transilv. și prin Maram.; complementul indică necazuri, supărări, dureri) A îndura, a răbda, a suporta. Nu mă pot pristui durerea cv 1950, nr. I, II, cf. LEXIC REG. 13. ♦ (Transilv. și prin Ban.; complementul indică oameni) A tolera, a îngădui, a suporta (pe lângă sine). Cf. PRIBEAGUL, p. R. 57. Am trei surori și o mamă, care nu te-or pristui pe aici. MIRA, l. II, 29, com. BENIUC. Nu mă pristuite lângă iel, așei d'î rîu. TIABA, c. 8, 257.

3. Refl. (Regional) A se ascunde. Cf. ȘEZ. VII, 182.

— Prez. ind.: *pristuieste* și *pristui*.

— Din scr. *pristati*.

PRISTU Í² vb. IV v. prleestul.

PRISTU Í³ vb. IV v. pristoi².

PRISTŪRĂ s. f. = păstură¹. Com. LIUBA.

PRISTOĂLE subst. pl. (Regional) Obiecte vechi de îmbrăcăminte (Panaci — Vatra Dornei). Cf. A V 20. — Cf. Țol.

PRIȘCĂI s. n. v. prășeău².

PRIȘCĂLĂ s. f. I. (Prin Transilv. și prin Bucov.) Schindrică sau lopătică de brad (despicată la un capăt) care se folosește mai ales la unele jocuri de copii, pentru a lovi pe cineva. Ceilalți îl croiesc cu prișcăla peste spate. MARIAN, I. 212. Nu te bate prișcăla, Că te bate vina ta! VICIU, GL. 71, cf. PASCU, c. 86. ♦ (În construcția) *De-a prișcăla* = numele unui joc în care un jucător este lovit pe spate cu prișcăla (I) de către ceilalți jucători, pînă cînd ghicește cine l-a lovit. Cf. MARIAN, I. 212. Cînd mișca e înlocuită cu o bucată de draniță despicată la cap ... jocul se cheamă în Bucovina ... de-a prișcăla. PAMFILE, J. II, 39, cf. PASCU, c. 86.

2. (Regional) Praștie (I I) (Mogos — Abrud). Cf. ALR I 1697/100.

— Pl.: ?

— *Prișcă* + suf. -ală.

PRIȘCĂ s. f. v. frlșcă.

PRIȘCĂLĂ vb. I v. prlșcăll.

PRIȘCĂLÍ vb. IV. Franz. (Regional) A lovi sau a plesni cu o muiă, cu sftiehiul biciului sau cu prișcăla (I). Cf. DR. V, 895, VI, 277, MAT. DIALECT. I, 89.

— Prez. ind.: *prlșcălesc*. — Și: *prlșcălă* (DR. V, 895, VI, 277) vb. I, *frlșcăll* (MAT. DIALECT. I, 89) vb. IV.

— V. *prlșcălă*.

PRIȘCĂLÍȚ s. n. (Prin Transilv.) Faptul de a *prlșcă* a l. Cf. VICIU, GL. 71.

— V. *prlșcăll*.

PRIȘCĂŪ s. n. v. prășeău².

PRIȘCOPĂLĂ s. f. I. (Ban. și prin OR.) Pușcoeci (de soc). Com. LIUBA, cf. ALR I 1696/1, 5, 837, 840. *Prișcopală cu dopuri*. ALR SN V h 1305/2.

2. (Regional; în forma *prlșcopulă*) Pocniitoare făcută de copii dintr-un bulgăre de lut muiat cu apă, scobit la mijloc, care, prin izbire, face un zgomot specific. Com. din ORAVIȚA.

— Pl.: *prlșcopale* și *prlșcopăle*. — Și: *prlșcopălă* (com. din ORAVIȚA, com. LIUBA, ALR I 1696, 1, 5), *prlșcopălă* (ALR I 1696, 810) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. *prlșcălă*.

PRIȘCUI vb. IV v. **prîșcut**.

PRIȘCUPÍ vb. IV v. **prîștípl**.

PRIȘLÉCI s. m. v. **prîșleț**.

PRIȘLEȘÍ vb. IV. Tranz., intranz. și refl. (Învechit, rar) A (se) stabili în altă parte; a (se) strămuta; a (se) înstrăina. *Asir au prîșleșit lângă marginea mării*. BURLA (1688), 176²/54. *Ful ... și Thegla Falasar ... prîșleșiră pre Ruvin și pre Gad*. ib. 291¹/21. *S-au prîșleșit la Vavilon*. ib. 291¹/12, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prîșleșesc*.
— Etimologia necunoscută. Cf. **prîșleț**.

PRIȘLÉȚ s. m. I. (Învechit) Străin, venetic; vagabond; pribeag (2). *Prîșleților răsipirii Pontului, Galateei ... buinrătate voaua!* COD. VON. 138/23. *Prîșlețu-s (nemiar nic sãnu d) eu în pãmîntu*. PSALT. 252. *Un neam au făcut din Thirei și din prîșleți de acolo*. HERODOT (1615), 260. *Noauo lumea nemernicieii ne este și într-tusa prîșleți sintem*. CANTEMIR, ap. TDRG. *Scris-am papa Ion, prîșleț (pibeag) dãn fara leșească* (a. 1729). CAT. MAN. II, 71, cf. DDRF, TDRG, PASCU, s. 322, ROSETTI, L. R. VI, 257, SCRIBAN, D. < (Adjectival) *Șarpele iaste feciar pãmîntului, iar calul iaste strcin și prîșleci*. HERODOT (1615), 35, cf. SCRIBAN, D. (Fig.) *Mult prîșleț fu sufletul meu*. PSALT. 268.

2. (Regional; în forma *prîșleț*) „Omnibicisnic”. Com. din SIRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: *prîșleți*. — Și: (învechit) **prîșleel**, (regional) **prîșlét** (com. din SIRAJA — RĂDĂUȚI) s. m.
— Din slavonul **прислѣцъ**.

PRIȘLIȚĂ s. f. v. **prîșliță**.

PRIȘNIȚ s. n. (Astăzi rar) Compresă. *Învelea ... cu prîșnițe de nãmãl fistule și abcese*. КЛОПШОКЪ, F. 293. *O pus o prîșniță cu fel de fel de alifii*. ПОРА, v. 155, cf. VOICULESCU, L. 232. *Miklos a bolit o sãptãmînã, învelit în prîșnițe*. T. POPOVICI, SE. 13. *Prîșnițul se recomandã în inflamațiile organelor toraco-abdominale*. ARC Sãn. 291, cf. L. ROM. 1962, nr. 2, 51, SCL 1973, 46.

— Pl.: *prîșnițe*. — Și: **prîșniță** (L. ROM. 1962, nr. 2, 51, M. D. ENC, DEX) s. f., (regional) **prîșniț** s. n., **prîșniță** s. f.

— Din germ. **Prlessnitz**.

PRIȘNIȚĂ s. f. v. **prîșniț**.

PRIȘTCHÍT, -Ă adj. v. **prîștítl**.

PRIȘTEN s. n. v. **prîșnel**.

PRIȘTIN s. n. v. **prîșnel**.

PRIȘTINI vb. IV v. **prîștãnl**.

PRIȘTÍPEALĂ s. f. (Prin sud-vestul Transilv.) „Crușare, păslare”. REV. CRIT. III, 166. *Trãtesc eu prîștípealã*. ib.

— Pl.: *prîștípele*.
— **Prîștípl** + suf. *-ealã*.

PRIȘTÍPI vb. IV. Tranz. (Prin sud-vestul Transilv. și prin nord-vestul OR.) A crușa, a păstra (REV. CRIT. III, 166), a economisi (LEXIC REG. 46).

— Prez. ind.: *prîștípeșc*. — Și: **prîșteupl** vb. IV.

LEXIC REG. 46.

— Etimologia necunoscută.

PRIȘTÍPIT adv. (Regional) De mîntuialã (v. mîntuialã I), în mod superficial (Rãșinari — Cisuãdie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 141. *Mãsurã cam prîștíchit*. id. ib.

— V. **prîștípl**.

PRIȘTÍT, -Ă adj. v. **peștríț**.

PRIȘTOÁLE s. f. v. **prîstoare**.

PRIȘTOÁRE s. f. v. **prîstoare**.

PRIȚÁN s. m. (În Grecia anticã) Magistrat principal; fiecare dintre cei cincizeci de delegați ai fiecãrui trib, care formau, la Atena, Sfatul celor cinci sute. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *prîțani*.
— Din fr. **prytane**.

PRIȚANÉU s. n. (În Grecia anticã) Edificiu unde se întîlneau prîțanii. Cf. DM, M. D. ENC.

— Pl.: *prîțanee*.
— Din fr. **prytanée**.

PRIȚĂ s. f. v. **plîțã**.

PRIȚĂCÍ vb. IV v. **prîțoel**.

PRIȚCĂ s. f. v. **preteã**.

PRIȚCE s. f. v. **prlee**.

PRIȚCÍ vb. IV v. **prîțel**.

PRIȚEÁLĂ s. f. (Învechit, prin Ban.) Avertisment, prevenire (1). Cf. ANON. CAR.

— **Prîțel** + suf. *-ealã*.

PRIȚEÁȘCĂ s. f. (Rare) Orcic care se adangã la una dintre marginile crucii cãruței, pentru a se putea înhãma un al treilea cal (în rînd cu ceilalți). *Sã-ți dau eu pe breazul meu sã-l pui la prîțeășcã*. CONTEMPORANUL, VI, 298.

— Din ucr. ***прятяшка**.

PRIȚÉGĂ s. f. (Regional) Fiecare dintre cele douã stîngii puse cruciș la ambele capete ale loitrelor (Timișoara). Cf. XVIII 277.

— Pl.: *prîțegi*.
— Din scr. **pritega**.

PRIȚFÓH s. n. v. **prîțvor**.

PRIȚÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv. și prin Ban.; de obicei constrînt cu dativul pronumelui personal) I. A preveni (1), a avertiza; p. ext. (cu sens atenuat) a sfãtui. Cf. ANON. CAR., CADE, **PRI-BEAGUL**, P. R. 57. *Cînd a plecat i-am prîțit sã fie cu grijã pe drum*. REV. CRIT. III, 166, cf. PAȘCA, GL., L. ROM. 1961, nr. 1, 21, LEXIC REG. II, 37.

2. A porunci (1). *Am prîțit ochilor mei Sã nu fie lãcrãmoși Dupã oamnei! frumoși*. DOINE, 68. *Ia jiganul pe biata fatã cu rãul și-i preteșe sã spunã ... cã el a omorit balaurul*. MERA, L. n. 108. < **Absol**. *Cinci-i el sã se gîndeascã o clipã cã poate prîțita în casa mea*. PAMFILE, A. R. 256.

— Prez. ind.: *prîțesc*. — Și: **prîțitã** vb. I, **prîțit** vb. IV.

— Din scr. **prittu**.

PRIȚÍCI s. n. v. **prîțchlel**.

PRIȚINDARISÍ vb. IV v. **pretenderísl**.

PRIȚINDIRISÍ vb. IV v. **pretenderísl**.

PRIȚINGHÉL s. m. v. **prîchludel**.

PRIȚINI vb. IV v. **prîțeni**.

PRIȚINIE s. f. v. **prîțenie**.

PRIȚINIȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui **prîținã**, v. **prîțien** (1) (Secãșeni — Oravița). Cf. ALR II 4382/29.

— Pl.: *prîținițe*.
— **Prîținã** + suf. *-iță*.

PRITITĂ vb. I v. prtl.

PRITITOĂRE s. f. (Bot.; regional) Coada-racului (*Potentilla anserina*) (Târnova Roșu — Cislădie). BORZA, D. 137.

— Pl.: *pritolitori*.

— Etimologia necunoscută.

PRITOĂCĂ s. I. 1. Vas de lemn (în formă de cadă) în care se transportă strugurii la tease ori acasă după culesul viei. *Vinul din pritoacă se toarnă în cadă cu căușul*. DAMÉ, T. 81, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 218, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. (Regional) Vas pentru păstrarea apei de băut (Jariștea — Focșani). Cf. CHEST. II 464/105.

— Pl.: *pritoace*.

— Postverbal de la *pritoel*. Cf. *pritoec*.

PRITOC s. n., adj. I. S. n. (Popular) Pritocire, 8 *litrade*, 4 *plnii* de lemn, 5 *cofere*, 3 *copăi*, 16 *găleși* pentru culesul la vie, 2 *linuri mari*, 2 *cane* pentru *priloc* (a. 1831). C. GIURESCU, P. O. 116, cf. POLIZU, DDFR, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *I-am dat la drojdie, să-l facem rachiu, iar scăzământul plnă la priloc a fost de aproape două sute de vedre*. STĂNOIU, C. I. 85, cf. SCRIBAN, D., DM. *Pritocul poate fi deschis (cu acrisirea oinului) sau tchis (fără acrisire)*. LTR², cf. DRU, M. D. ENC.

2. S. n. (Învechit și regional) Vas („scurt și larg”, PĂSCULESCU, I. P. 372) de obicei pentru prilocirea vinului. Cf. LM. *La moară că pleca ... Umplea gropi, umplea lătrapi, Poloboace cu pritoace*. PĂSCULESCU, I. P. 32, cf. 372.

3. Adj. (Învechit și regional; în sintagma) *Vin priloc* (și substantivat, n.) = vin care este tras de pe drojdie (prin cep). *O bute s-au măsurat vinul priloc* (a. 1727). IORGA, S. D. XIV, 274, cf. II XII 92, XIV 444, 478, ALR SN I h 246.

— Pl.: *prilocuri*. — Și: (învechit) *pristoe*, (regional) *pretoc* (TDRG, II XIV 478) s. n.

— Postverbal de la *pritoel*. Cf. *pritoacă*.

PRITOCĂLĂ s. f. Acțiunea de a prilocii. prilocire, prilocit¹, prilocitură, (popular) pritoc (I). Cf. POLIZU, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEN. CHEST VIII 74/13, UDRESCU, GL.

— Pl.: *priloceli*. — Și: (regional) *pritocălă* s. f. UDRESCU, GL.

— *Pritoel* + suf. *-eală*.

PRITOCÍ vb. IV. Trans. 1. (Complementul indică vinul) A turna dintr-un butoi în altul, după fermentație, pentru a limpezi (prin separarea de drojdia care s-a așezat la fund); (regional) a prelface (I 4), a prelface (4). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 328, POLIZU, CIHAC, II, 415, LM. *El însuși l-a cumpărat [vinul] chiar din vie, el l-a prilocit*. SLAVICI, S. I, 335, cf. DDFR, DAMÉ, T. 51, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *De cum începe însă a priloc vinurile, obrazul i se-nscincază*. BĂNUȚ, T. P. 103, cf. CADU. *Mai avem de prilocit un antol de rubiniu*. VOICULESCU, P. I, 129. *Apare ... stareful ... din beciul de sub arhondarie unde, de trei zile, pritoccea vinurile*. V. ROM. IANUARIE 1965, 212, cf. M. D. ENC., II XVIII 3. *Voi, chlari de buți, Vin să-mi prilocifi*. TEODORESCU, P. P. 58, cf. ALR SN I h 246. < Refl. pas. *Ca dintr-un vas într-alt vas prilocindu-se, se curățește și se îndulcește*. CANTEMIR, IST. 140. *Lasă să stea plnă în primăvară, ctind se pritocese vinurile* (a. 1719). GER II, 45/22, cf. MÎNCĂBILE, 104/8, TDRG. *Câzi în care se trăgea de pe drojdie vinul ce se pritocea*. C. GIURESCU, P. O. 116. ♦ (Prin nord-estul Ol.: în forma *pritoel*) A avea viciul beției, a fi bețiv. Cf. MAF. DIALECT. I, 233. ♦ P. gener. (Complementul indică lichide) A turna dintr-un vas în altul; a transvaza. *Mai descoperi că cerneala violetă e pe sfirșite și începu o laborioasă operație, pritocind un rest dintr-o sticlă, în câlimară*. C. PETRESCU, I. II, 148, cf. M. D. ENC., DEN,

A VI 26. < Fig. *S-a opintit a transvaza, ... a pritoci, ... a scâlamba*. *Accele creațiuni într-o limbă trivială sau extraregulară*. ODORISCU, S. II, 368. ♦ (Regional: în forma *pritoel*, complementul indică țuica) A rafina a doua oară (Grădiștea — Râmnic Vâlcea). Cf. ALR SN I h 252 812. ♦ (Prin nordul Mold. și prin Bucov.: în forma *pritoel*, complementul indică tortul de chiepă) A spăla turnând leșie în butoiul la care se află și scurgînd-o prin cep. Cf. V V 14, VI 26.

2. (Complementul indică zeama dintr-un vas cu murături, cu varză aced) A scoate din a turna la loc, de mai multe ori la rînd, pentru a dizolva sarea rămasă la fund și a determina o acrire uniformă; a mbtura, (regional) a premezi. *Văsa astă-noapte că pritoceam amindoi locitoarea și ca, parcă, varza să stricose*. PR. DRAM. 247, cf. DDFR, TDRG, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEN, ALR SN IV h I 106, A VI 26, MAF. DIALECT. I, 186. < Refl. pas. *Pepeni ... după 5-6 zile se pritocesc*. ȘEZ. VIII, 10, cf. CHEST. VIII 74/13, 14, ALR SN IV h I 106. *Varza ... trebuie pritocită azi, ca-ți trece termenul*. UDRESCU, GL. ♦ (Bar: complementul indică un lichid) A lăvăbura. *Galeria ... era ctind strlmlă, ... ctind înaltă și spațioasă, primind cu grabă apele și pritocindu-le*. V. ROM. IANUARIE 1965, 91.

3. P. gener. (Bar; complementul indică materii, obiecte etc.) A muta dintr-un loc în altul, dintr-o parte în alta. Cf. CHIRIȚESCU, GR. 253. *Făcea dntu o pensușă și după aceea pritocea tutunurile*. TEODORESCU, M. I. 193. *Mie nu mi-ai luat iaca, ti amintit Filip, pritocind banii dintr-o mînă în alta*. GALAN, B. I, 49, cf. M. D. ENC., DEN, VICIU, GL., I. CR. VII, 312.

< Fig. *Gîndurile fioroase ce pritocisem tot drumul le luaseră locul țuica și gîndul ca Sămășoala să nu fi mîntit*. M. I. CARACIALE, C. 86. *Dă-i drumul la studiu tău, ... îl pritocesci prea mult*. PRUDA, R. 39. < Ex pr. (Regional) A pritocii limba (sau vorbele) în gură = a vorbi încurcat, nedeslușit, nelămurit; a trîncăni; a nu fi ascultat. Cf. UDRESCU, GL.

4. Fig. (Prin nord-vestul Munt.; în forma *pritoel*, complementul indică oameni) A cicăli, a certa. Cf. UDRESCU, GL. *L-a pritocit un conac, sârmanul, și nici nu era vinovat, barin!* id. ib.

— Prez. ind.: *pritocesc*. — Și: (învechit) *priloci*, *pristoci* (CIHAC, II, 415, LM, DDFR), (regional) *pretoci* (II XVIII 3, ALR SN I h 246, IV h I 106), *petroel* (ALR SN IV h I 106, A V 14, VI 26), *pritoel*, *plitoci* (VICIU, GL.), *potrici* (ALR SN IV h I 106/36) vb. IV.

— Din bg. *преточа*.

PRITOCĂIRE s. f. Acțiunea de a pritocii; pritocit¹, pritocăală, pritocitură, (popular) pritoc (I). Cf. POLIZU, LM, DDFR, M. D. ENC., DEN.

— Pl.: *pritociri*.

— V. *pritoel*.

PRITOCÍ¹ s. n. Acțiunea de a pritocii; pritocăală, pritocire, pritocitură, (popular) pritoc (I). Cf. CADU, M. D. ENC., DEN, II XII 92. *Pritocitul curechiului are de fîntă ca moarea ... să se lungesească și pentru ca sarea să se poarte*. ȘEZ. VIII, 9.

— Și: (învechit) *pristoci* (LM), (regional) *plitocit* s. n.

— V. *pritoel*.

PRITOCÍ², -Ă adj. (Despre vin sau zeama de varză, de murături) Care a fost supus pritocirii. Cf. CADU. *Gustă vinul Pritocit*. TEODORESCU, P. P. 673. *Vin prelocit*. ALR SN I h 246/836. *Vinul pritocit cu mult mai bun*. ZANU, P. IV, 187.

— Pl.: *pritociti*, *-te*. — Și: (regional) *pretocit*, -ă adj.

— V. *pritoci*.

PRITOCITOC subst. (Prin nordul Munt.; cu sens neprecizat, probabil) Vas folosit la pritocitul¹ verzei. *Bun vas, bună varză ... Hop, toc, și-un priloc și un put de pritocitoc*. RĂDUȚESCU-CODIN.

— Pl.: ?

— Cf. *pritoci*.

PRITOCITOR, -OĂRE adj., s. m. și f. I. Adj. (Despre vase) Care este folosit la pritocit¹. *Putind pritocitorc.* PAMFILE, J. II, 128, cf. T. PAPAHAĞI, C. L., GOROVEI, C. 328.

2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care pritoceste (vinul). Cf. I.M.

— Pl.: *pritocitori, -oare*. — Și: (învechit) **pristocitor, -oare** (scris, greșit, *pristocitor*) adj., s. m. și f. I.M.
— **Pritocel** + suf. *-tor*.

PRITOCITURĂ s. f. Acțiunea de a pritoci; pritocire, pritoccală, pritocit¹, (popular) pritoc (I). Cf. I.M. *La pritocitura a doua te ajut și eu.* UDRESCU, GL.
— Pl.: *pritocituri*. — Și: (învechit) **pristocitură** (scris, greșit, *pristocitură*, I.M.), (regional) **plitocitură** s. f.

— **Pritocel** + suf. *-tură*.

PRITYÓR s. n. v. **prldvor**.

PRITȚ s. n. (Prin nordul Mold. și prin Bucov.) Fiecare dintre scndurelele care alcătuiesc partea principală a lîndechii de la războiul de țesut manual. *Pentru ptnzderurile mai grele ... se folosește ... o altă formă de lîndeche, făcută din lemn „din două priți, care se îmbucă”* PAMFILE, I. C. 278, cf. 495.

— Pl.: *priți*.

— Din germ. *Sprelze*.

PRITULÍ vb. IV v. **prețălul**.

PRITINÚÍ vb. IV v. **pricnelul**.

PRITIPITÁT s. n. v. **precipitat¹**.

PRIU, -ÎE adj. (Regional; despre animale) Prian; bălțal. Cf. GHETIL, R. M., DAMÉ, T. 28, BARCIANU, ALEXI, W., CIHAC, II, 289, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., II XVIII 138, 260, 267, A III 3, UDRESCU, GL., GL. OLT.

— Pl.: *prii*.

— Etimologia necunoscută. Cf. *prian*.

PRUMLĂ vb. I v. **plimba**.

PRŪB s. n. v. **proor**.

PRŪT s. m. v. **preot**.

PRUŢÍ vb. IV v. **preoŷl**.

PRIVĂ vb. I. Tranz. și refl. (Livresc) A (se) lipsi de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar. *M-am privat de cele necesare pentru a scoate din adineul mișelii pre spusul acesta.* CALENDARU (1791), 37/29, cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. A muncit ca un hamal ... și de cîte plăceri nu s-a privat! VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. ALEXI, W. „Societatea bună” din oraș ... găsește în procuror, privat și el de această plăcere, unealta prin care să se răzbune. IRRĂILEANU, SP. CR. 256, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Privată de agentul secund al cinoșiei ... poezia lui Macedonski trebuia să se scoabore la modulații minore.* LOVINESCU, S. I. 276. *M-am privat de allele, dar am ales în schimb niște plăci!* Bomboanel C. PETRESCU, I. II, 131. *Frații lui Reșep-Aga știură să-l priveze de beneficiul crimei lui* OŢEȘEA, T. V. 112, cf. COD. PEN. R. P. R. 526, 532. *Te-ai privat de cel mai delicios festin al intelectului.* CĂLINESCU, E. O. II, 14. *Caut fericirea paternității de care sînt privat de la moartea lui Relu.* id. ib. 308. *Urma să fie privat de drepturile civile.* CONTEMP. 1949, nr. 165, 12°, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. înd.: *privez*.

— Din fr. *priver*, lat. *privare*.

PRIVĂBIL, -Ă adj. (Rrar) Care se poate priva sau care poate fi privat de ceva. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D.

— Pl.: *privabili, -e*.

— Din fr. *privable*.

PRIVĂDĂ s. f. v. **privat**.

PRIVĂL s. n. v. **prăval**.

PRIVĂLĂ s. f. v. **priveală**.

PRIVĂNT¹ s. n. (Regional) Ramă¹ (2) a ferestrei (Bosanci — Succava). Cf. CHEȘT. II 175/233.

— Pl.: *privănturi*.

— Etimologia necunoscută.

PRIVĂNT² s. n. v. **prevlant**.

PRIVĂR s. n. v. **prldvor**.

PRIVĂRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a (s e) priva și rezultatul ei. Cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *privări*.

— V. *priva*.

PRIVĂRIU s. n. v. **prldvor**.

PRIVĂS s. n. v. **plafvaz**.

PRIVĂSCĂ s. f. (Învechit, prin Mold.) Jaț, pradă. *Ce privască am să fac în răzășime!* ȘĂINEANU, D. U.
— Etimologia necunoscută.

PRIVĂȘCĂ s. f. (Neobișnuit) Chelic. Cf. ALEXI, W.
— Etimologia necunoscută.

PRIVĂT, -Ă adj., s. f. I. Adj. I. (Livresc) Particular (I 3); care aparține unui particular (II); individual, personal (I 1). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 329. *Vreo pretenție, care jeliuit are a o cere de la un om privat pentru împrumutare.* ÎND. JUD. 297/11. *Celelalte monete se afla în visteria lui cea privată.* SINGAI, HR. III, 235/27. *Mai de a crede este că au mințit Procopie, om privat, dect imperatul Iustinian.* MAIOR, IST. 203/18. *Autoritatea Privată ca și nimic rămîne Și este numai de azi pînă mine.* BUDAI-DELEANU, Ț. 381. *Case private pentru lăcuință.* LP 10/3. *Pînă astăzi la private familii iaste oțet bun.* ÎNV. VIN. 104/13. *Trei biblioteci, cea din Fontenblau [sic!], a sfatului cetății și cea din Turin, a sa privată.* NAPOLEON, 38/12. *Persoanele ceale private.* MOLNAR, I. 322/4. *Au binevoit a primi astăzi pe numitul general într-o privată audienție.* AR (1829), 10°/35. *Lumea îmi era dragă; Privata mea viață Cînd veselă, cînd tristă, într-însa petreceam.* HELIADE, O. I, 175, cf. I. GOLESCU, C. *Într-o privată audienție au încredințat craiului franțuzilor scrisoarea.* AR (1830), 371°/6. *Trista experiență l-a învățat ... a preferi liniștea și odihna vieții private.* VOINESCU II, M. 89/25. *Preferai studiul privat în singurătate.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 20. *După oarecare nucele private se află o mulțime extraordinară de polonezi la Strasburg.* CR (1846), 22°/38. *Este datoric a învățătorilor privați sau a celor publici de a da această lecție?* BREZOIANU, I. 78/19, cf. STAMATI, D. *Cartea vie a poporului, adică năruvirile, obiceiurile publice și private, portul, muzica și limba ne va da poate soluția ce o căutăm.* RUSSO, S. 82. *Transmiterea unci depeșe private fine pînă la cheltuială.* ROM. LIT. 24°/21. *Correspondența privată.* DÎMBOVIȚA (1859), 264°/7, cf. POLIZU. *Istoria este plină de cruzimile comise în revendicarea libertăților publice și private.* GHICA, S. 186. *O lișeț și-o rață, Ai lebedei de baltă consilieri privați ... S-au strus de dimineață.* ALEXANDRESCU, O. I, 328. *Vorbele sacramentale ... le rostește prin adunările publice și private.* FILIMON, O. I, 98. *„Junimea” din Iași a fost ... o adunare privată de iubitori ai literaturii și ai științei.* MAIORESCU, CR. II, 336. *Scriterea aceasta ... o urmă mai mult ca un jurnal al său privat.* ODOBESCU, S. I, 315. *Nu s-ar putea ... să încercăm îmbunătățire ... prin inițiativă privată?* CARAGIALE, O. II, 176. *Să ne arate pe eroul său în viața-i privată, în viața de familie.* GHEREA, ST. CR. I, 282. *Ca să explică apoi perfect mai multe fenomene sociale ce: statul, dreptul civil sau privat.* IONESCU-RION, S. 126, cf. DDRF. *Orice act emanat de la autorități prezintă, în ge-*

neral, o importanță mai mică decât actele private. ARHIVA, I, 52. *Păstrează expediției organizate de el tot un caracter privat.* XENOPOL, I. R. V, 66, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vor să se documenteze asupra istoriei jolitice și private în trecut* SADOVEANU, O. N., 457. *Achiziția privată pentru despăgubiri se prescrie o dată cu achiziția publică.* COD. PEN. R. P. R. 107. *Proprietatea privată.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 1/2. *Apariția proprietății private și a exploatarea omului de către om a alterat raportul firesc între om și societate.* CF 1962, nr. 1, 11. *Exemplarul — bine conservat — se află în posesiune privată la Cluj.* CONTEMP. 1966, nr. 1 619, 8/1, cf. H. DAICOVICIU, D. 33. *La o casă privată ... joacă copiii cu muzicanții.* ALR II/1 MN 110, 2 798/2. ◇ (Adverbial) *Diocelean trăia privat.* ȘINCAI, HR. I, 38, 18. ◆ (Substantivat) Particular (II). *Au putut petrece în Țarigrad ca un privat.* ȘINCAI, HR. III, 173/16. *Riga Stauislav abdică coroana și se trase ca un privat în Petersburg.* SĂULESCU, HR. II, 453/20. *Între zidurile privaților numai puține se află pompoase.* RUS, I, I, 159/21.

2. (Învechit) Diferit, deosebit. *Acasta nu numai unui chip privat și deosebit, ce a tot trupul publicii de nemulata primejdie va aduce.* CANTEMIR, IST. 326, cf. id. I. I. II, 329. [Documentele] numai atunci au putere etud se cunosc de așa felii de câtră părțile private. ASACHI, L. 79¹/30.

II. S. I. (Popular) I. Clocol. Cf. LB, DDRF. *Cel ce face un puș sau o privată lângă un zid, fie comun sau nu ... e îndalorat să lase depărtarea prescrișă de regulamen.* HAMANGIU, C. C. 148, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Trei bărăci de privați, cu ușile date în lături, lăsau să se vadă murdăria hidroasă.* C. PETRESCU, I. II, 42. *Seriu măseări pe păreții privaților.* I. BOTEZ, B. I, 94. *A fost găsit în agonie pe scaunul privații.* ARGHEZI, B. 32. *O să vă ducem ... să curățăm privațiile.* PAS, Z. IV, 97. *O trimisese acasă să-i curețe privata.* V. ROM. septembrie 1960, 62. *Să umble ... Pe la toate ... privațiile.* MAT. FOLK. 685, cf. CHEST. II 447/5, 17, cv 1950, nr. 4, 33, ALR SN IV h 1 235, A V 25. MAT. DIALECT. I, 89, 189.

2. Una dintre figurile realizate cu un fir de ață inodată și petrecut printre degete într-un anumit fel, la jocul de copii numit „chipurile cu ață”. Cf. PAMFILE, J. II, 77.

— Pl.: (I) *privați, -le* și (II I) *privați*. — Și: (regional) *privadă* (CHEST. II 447/5, cv 1950, nr. 4, 33, ALR SN IV h 1 235, MAT. DIALECT. I, 89, 189; pl. *privăzi*, ALR SN IV h 1 235 și *privezi*, MAT. DIALECT. I, 89, 189) s. f., *privăd* (com. din STRAJA — RĂDĂUȚI) subst., *prevădă* (ALR SN IV h 1 235; pl. *prevăzi*, ib. h 1 235/102 și *prevezi*, ib. h 1 235/279) s. f.

— Din lat. *privatus*, germ. *privat*, fr. *privé*.

PRIVATICESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Particular (I 3). *Casele privatești.* SP I, 60/11.

— Pl.: *privaticesți*.

— Privat + suf. -icesc.

PRIVĂTIER s. m. (Învechit, în Transilv.) Particular (II); rentier. Cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *privătieri*.

— Din germ. *Privatier*.

PRIVĂTIM, -Ă adj. (Învechit, în Transilv.) Particular (I 3). Cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: *privătimi, -e*.

— Din lat. *privatum*.

PRIVĂTIȘT s. m. (Germanism ieșit din uz, în Transilv.) Persoană care își face studiile în particular. Cf. GHETIE, R. M.

— Pl.: *privătiști*.

— Din germ. *Privatist*.

PRIVĂȚIV, -Ă adj., s. n. I. Adj. (Livresc) Care lipsește pe cineva de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar; care arată o privațiune.

Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Determinarea pedepsei privative de libertate este o chestiune de apreciere.* COD. PEN. R.P.R. 25. *Restul pedepsei se execută potrivit dispozițiilor generale referitoare la executarea pedepselor privative de libertate* BO (1951), 818, cf. M. D. INC., DEN.

2. Adj., s. n. (Lingv.) (Afix) care exprimă lipsa, excluderea, dând cuvântului derivat un sens opus celui de bază. *Particulă privativă.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D. *Privativul slav „ne-” înlocuiește cu totul pe „in-”.* SCI. 1954, 299, cf. M. D. INC., DEN.

— Pl.: *privativă, -e*.

— Din fr. *privatif*, lat. *privativus*.

PRIVATIZĂ vb. I. Intrans. (Învechit, în Transilv.) I. A trăi ca persoană privată (I 3), retras, izolat. Cf. POLIZU, GHETIE, R. M., BĂRCIANU.

2. A trăi ca rentier. Cf. POLIZU, GHETIE, R. M., ALEXI, W.

— Prez. ind.: *privatizez*.

— Din germ. *privatistieren*.

PRIVATIZĂRE s. f. (Învechit, în Transilv.) Acțiunea de a privatiza și rezultatul ei. Cf. POLIZU, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *privatizări*.

— V. *privatiza*.

PRIVĂTNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Particular (I 3). *Vînătoria, păscăria, pășunatul ... a lor privației stăpîniri au fost, și noi numai pe d-lor i-am apucat singuri sine stăpînitori* (a. 1843). ȘTEFANELLI, D. C. 423.

— Pl.: *privatnici, -ee*.

— Privat + suf. -nic.

PRIVĂȚIE s. f. v. *privațiune*.

PRIVĂȚIUNE s. f. (Mai ales la pl.) Faptul de a (se) priva de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar; abținere voită de la ceva; p. ex. t. lipsă, sărăcie, mizerie. Cf. VÎRNAV, L. 141¹/15. *Prin chinuri, și privații, și lupte, și amaruri ... Prin forță-eroie să ia Cetatea-Sfîntă.* HELIADE, O. I, 184, cf. NEGULICI. *Au lăsat pe micii lor copii singuri, espuși la toate privațiunile și la toate pericolele singurății.* BARASCH, I. F. 7/15, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRONZI, I. L. IV, 204. *Duceau o viață zdruncinată, plină de privațiuni.* GHICA, S. 52, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se strecurau arabe zdrențuroase ..., uscate de privațiuni.* BRĂSCU, O. A. II, 133. *Cumulează suferințele privațiunii de libertate cu acele ale bolii.* VIANU, A. P. 271. *Comunitatea întrecă suferise privațiuni.* OPRESCU, S. 191. *Revoluționar curajos, el este gata să accepte orice privațiuni în numele scopului său nobil.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 4/4. *Alt de categoric era privațiunea de orice drepturi a sclavilor, înelt stăpînul de sclavi avea dreptul să-i tortureze, să-i lase flămânzi, sau chiar să-iucidă.* V. ROM. septembrie 1954, 214. *Privațiunile unei existențe care se îndărătnicește să salveze aparențele bunei slări.* PAS, Z. I, 96. *Stringerea acestei sume s-a făcut cu privațiuni și cu vânzări de obiecte de pref.* PREDĂ, R. 32. *Măsurile de privațiune de libertate.* BO (1963), 27. *Tineretea noastră a fost supusă unor lipsuri și privațiuni penibile.* T august 1964, 84.

— Pronunțat: -*țu-a*. — Pl. *privațiuni*. — Și: *privățe* s. f.

— Din fr. *privatou*, lat. *privatio*, -onis.

PRIVĂZ s. n. v. *pervaz*.

PRIVĂD subst. v. *privat*.

PRIVĂLĂ vb. IV v. *prăvăli*.

PRIVĂȚĂR s. m. (Învechit) Negustor (2); cămătar. *Era logodită cu un privățariu.* DOSOFTEI, V. S. septem-

bric 28°/16. *Uitnd că odată a fost covrigari, Acum dovedea tare și virtos, Că de nevoie numa prăvătari. Au căutat să fie.* BUDAI-DELEANU, t. v. 112. *Scmbându-și obraz cu măiestrie Și chipul, Ca prăvătariu să îmbracă Ce din Vidin duce băcălie La tabără.* id. 7. 244, cf. DM.

— Pl.: prăvătari. — Și: prăvătărlu, prăvătăriu s.m.
— Lat. prīvatariūs.

PRIVĂTĂRIU s. m. v. prīvatar.

PRIVĂZĂTOR, -OĂRE adj. v. prevăzător.

PRIVDŌR s. n. v. prīdvor.

PRIVEĂCIE s. f. v. prīveghl¹.

PRIVEĂG, -Ă adj., s. m. și f. v. prīveag.

PRIVEĂLĂ s. f. I. (Învechit și regional) Privire (I): p. e x t. cimp vizual. *Să acoperi și ieși din privală.* HERODOT (1645), 333. *Făcuse un cerdac înalt de marmură, pentru privală.* ib. 375. *Nici ochilor la priveală, nici nărilor la miroasăle sașiu se putea da.* CANTEMIR, IST. 125. *Cu otrăvită și deochetoare privală să nu o atingă.* id. HR. 100. *Cetitoriulul pentru privala înaintea, a i-o pune, nu ne vom lenevi* (a. 1710). GCR I, 360/27. *Pe acela eu trag și duc la priveală.* BUDAI-DELEANU, t. v. 108. *Atunci porunci cît mai îndată Cei armași să iasă la priveală.* id. 7. 88, cf. LB. *S-au ridicat un pavilion ... în carele se afla pentru priveală: împărăteștile lor mări, înaltele dregălorii, ministrii.* AR (1829), 17°/2, cf. POLIZU, LM. *Vișorla, mai jos de Golgota, e ferită de privala lumii.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCHIBAN, D. *Domnul Kelemen ... se aprise la priveală.* VORNIC, P. 76. *Să-și dea rodul la iveală Și tuturor la privală.* TEODORSCU, P. P. 171. *Iese afară la răcaare Și cu ochii la privală.* MAT. FOLK. 268. ◆ L o c. p r e p. (Învechit, rar) **În privală** (cuiva) = în văzul (cuiva), în prezența (cuiva), fiind de față (cineva). *Crudul ture ... porunci să-i ducă să le tace capul în privala tuturor.* BĂLCESCU, M. V. 48. ◆ L o c. v b. (Învechit) **A ieși** (sau a se afla) **în privală** sau **a face privală** = a prīvl¹ (I); a asista. *Giuca cu toatele la curte, și domnul cu daamna făcea privală.* GHEORGACHI, LET. III, 235/8. *Poți însă să faci astăzi privală la lunsul oilor.* KOTZEBUE, U. 13°/23, cf. TDRG. *Își înălță harapnicul alunghindu-și neamul care ieșise în privală.* SADOVEANU, O. XII, 405. *La marginea țărgului se afla lume multă în privală și cîntau ceterașii la crișme.* id. ib. XIII, 112. ◆ E x p r. (Neobișnuit) **A fi în privală** = a inspecta. *A fost generalul Trăgătoare în privală ... și cum a venit, a șters-o.* CAMILAR, N. I, 389. ◆ (Învechit, rar) **Oriențare vizuală.** *O casă ... cu privală la mitropolie.* CR (1833), 92°/42.

2. (Învechit) **Privelește (2).** *Priveala acea frumoasă ... altădată îmi pricinuia alina bucurie.* BELDIMAN, N. P. II, 42/2. *De pe muntele Ust capătă cineva cea întâi privală asupra culmelor Kirgiziei.* AR (1829), 195°/5. *Preșă pentru tine singur toate privelele firei.* CONACHI, P. 264. *Am văzut încîntătoare privală ce se întinde de pe vîrfuș muntelui.* NEGRUZI, S. I, 317, cf. POLIZU, LM. *Cînd cineva se află pe Lacul celor Patru Cantoane, este o crimă a nu se uita împrejurul său ... În zadar mă încercam să mă uit pe deasupra sau pe dedesubt, privala era hermetic închisă prin umbrelele îngreșeli.* I. NEGRUZI, S. III, 337, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, DEX.

3. (Învechit) **Privelește (4).** *Mai frumoasă privală și mai curioasă adunare ... nici cunosca a fi alta.* ANTIM, P. 119. *Era mai mort, fiind o privală mare cu jale de cei ce-l vedea zăcînd umflat.* MINEIUL (1776), 40°/22. *Cumplită iaste privala aceasta celor vii.* MAIOB, P. 103/10. *Cu o scîrnăvă privală ochiul cum să vă nînjîși?* BELDIMAN, O. 93/22, cf. LB. *În zilele trecute s-au văzut o privală curioasă de mai multe corăbii grecești.* AR (1829), 240°/20, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: prīvelî. — Și: (învechit) prīvală s.f.

— Prīvl¹ + suf. -eală.

PRIVEĂLIȘTE s. f. v. prīvelîște.

PRIVECHIEĂ vb. I v. prīveghea.

PRIVECIII s. n. v. prīveghl¹.

PRIVECII s. n. v. prīveghl¹.

PRIVEDEĂ vb. II v. prevedea.

PRIVEDERE s. f. v. prevedere.

PRIVEDITŌR, -OĂRE adj. v. prevăzător.

PRIVEG s. n. v. prīveghl¹.

PRIVEGĂTOĂRE s. f. v. prīvighetoare.

PRIVEGE s. f. v. prīveghl¹.

PRIVEGEĂ vb. I v. prīveghea.

PRIVEGETOĂRE s. f. v. prīvighetoare.

PRIVEGHIE s. f. v. prīveghl¹.

PRIVEGHEĂ vb. I. I. **Intran z.** (În practică religioasă) A petrece (noaptea) în rugăciuni, în reculegere și în meditații. *De glasul suspirelor meale lepîră-se oasele meale pelifeei meale ... Privegheaiu (privegheaiu h) și iuiu ca pasărea ce însingură-se în zidu.* PSALT. 208. *Trist iaste sufletul meu plînu la moarte, rămînești aici și privegheai cu mine.* N. TEST. (1648), 35°/30. *Privegheai și vă rugați, ca să nu întrați în ispită* (a. 1685). GCR I, 275/5, cf. KLEIN, ap. GCR II, 185/27. ◆ R e f l. *Să ne trezim și să ne privegheam și sufletele să ne curățim de ale pohtelor reale.* COBES, EV. 481. *Cu frica lui Dumnezeu și cu luare-amînte să se priveghe rugîndu-se.* PRAV. GOV., ap. GCR I, 89/34, cf. BI. VI, 73.

2. **Intran z.** (Învechit și popular) A sta treaz noaptea, a nu dormi în timpul nopții; a veghea. *Am nădeajde după aceea să mergem la oaste. Aceasta deaca auzi ... priveghe într-acea noapte* (a. 1600—1625). GCR I, 66/17. *Derept însă privegheai că nu știți în care ceas Domnul vostru va veni.* N. TEST. (1648), 32°/2. *A doua noapte priveghea fără somn.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3°/15. *Mari și neadorăniți ochi, care totdeauna priveghea spre poză* (a. 1799). GCR II, 164 I, cf. CLEMENS, DRU. LB. POLIZU, LM. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Nu poate dormi, ci numai priveghează cu o noaptea de mare, ca și prīvighetoarea.* CĂNDREA, F. 307, cf. CADE. *Noaptea aceea a privegheai într-o odărlă de sub stăreție, după ce a stat multă vreme de vorbă cu femeii venite din locuri depărtate.* SADOVEANU, O. X, 549. *Mă pedepsesc. Nu mai desfac așternutul o săptămînă și priveghez.* ARGHEZI, S. VIII, 336. *Noaptea întrecă am stat prīveghînd.* LABIȘ, P. 433. *Trebuie a priveghea în noaptea aceea.* GOROVEL, CR 61. *Cu greu a ședea loată noaptea și priveghea, dar cine nu poate prīvighia, nu poate nici stăpîni.* ZANNE, P. VIII, 495. *Nu dormiți această noapte, Cî ședeți și prīveghești.* FOLC. MOLD. I, 248. ◆ F i g. *De îl luminează soarele cu raze nestinse, de priveghează spre folosul lui stealele ... nu iaste altul făcătoriu de bine fără numai Dumnezeu.* MOLNAR, RET. 18/17. ◆ (Prin Transilv.: în forma prīveghî) A-și petrece nopțile în cheluri, în petreceri. *Doar fi-i dor de prīveghî Sau dor de căsătorit?* ȘEZ. II, 32.

3. **Tran z.** (Folosul și absol.) (Popular) A sta treaz noaptea la un morl (potrivit unor practici religioase). *Îl prīvegheară trei zile.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107°/4, cf. LI, LM. *Oamenii adunați ca să prīvighize sînt în prima linie îndatorii a lua seamă de luminile ce ard.* MARIAN, I. 193. *Înăuntru, în muzeala și sărăcie, nu era nimeni care să prīvegheze trupul nemîșcat și fără de dorinți.* DUNĂREANU, CH. 74, cf. TDRG. *Mortul rămase numai cu Ichim, cu Proftira și cu Mărioara să-l prīvegheze.* REBREANU, R. II, 202. *Trebuie să-l prīvegheam și m-am înțeles cu părintele Tudorache ca să vie să ce-*

lească aici. SADOVEANU, O. X, 634. *Se opri la basmul fetei de împăral moartă în biserică și care cere să fie privegheată în fiecare noapte de-un alt viteaz.* V. ROM. AUGUST 1963, 20. *Soacră-mea trăie să moară...* Singură aş prevedea-o Cu lumina D'ne slăvnă. DISSOCIANT, J. H. 119, cf. AIR II h 169

4. În Fran. (Învechit și popular) A păzi (11); a străjui. *Se nu Domnul veghiare cetatea, în desertu preveaghe vegheloritul.* PSALM. 274, cf. CORLEI, PS. 359. *Ca un strejar în toate părțile priveghea.* URECHE, I. 133. *Să nu vei priveghea, vou veni împotriva ta ca furul.* S. TEST. (1648), 305/21, cf. DRU. *Pe-o slăvnă înălțată stăguratea priveghează A Moldovei militarul pentru-a lărei sale pază.* ASACHI, S. I. I. 103. *Își întocmi tabăra, așezind streji ca să privegheze în toate părțile.* BĂLCESCU, M. V. 128. *De-a dreapta-mi sentinela în postu-i priveghează.* BOLLIAU, O. 82. *Ș-apoi venim priveghează.* *Sentinela mult viteză.* ALEXANDRI, P. H. 12. *Și-i spuse cum priveghease până la micul nopți.* ISPIRESCU, L. 82, cf. DRU. *Păstorul cel bun, cel ce priveghează și ziua și noaptea.* ZANSE, P. V. 489. *Zmeii toți dormeau, afară de unul care avea trei ochi, cu doi dormea și cu unul priveghea.* BOTA, P. 69. *Ia-ți mobilă răzășie Ca s-o ai de plugărie, Dar în virfu-i să le-asezi, Ca slejar să priveghezi.* ANT. LIT. POP. I. 511. (F'ig.) *Preste veacuri priveghează al meu ochi.* HELIADU, O. I. 265. *Așa trează toldeana a la minle priveghează Preste soarta-impărășiei și pe cursu-i strălucit.* ASACHI, P. 3/13. *Mergi, mergi usoaară bareă în dreptul celei stele... Acolo te oprește, acolo priveghează.* ALEXANDRESCU, M. 99. *Stilpi de umbră priveghează.* MACEDONSKI, O. I. 103. [Sălcieile] *toldeana au privegheat pe morminte.* LESNEA, VERS. 187. *Au deslulă minle care priveghează la poarta inimii.* SADOVEANU, O. IX, 334. ♦ Fran. *Beserearea... preveghe cu singele său.* COD. VOR. 21/10. *Îngerii... îi preveghe [Dumnezeu] (cea 1618).* GER I, 49/23. [S]u[ff]e[ct]ul tău fi-l priveghe cu drag. DOSOFTEI, V. S. septembrie 12/7. *Ereid cu strategia sa Privegheze aci poarta.* HELIADU, O. I. 419, cf. CADE. *L-au găsit în foșor, cu ferestre deschise, priveghindu-și averile.* SADOVEANU, O. XVII, 186. *Șade în mijlocul casei stăntul Nichita... Și ne veghe, Ne priveghe... De cu seară, Pîn' la cinoară.* TEODORESCU, P. P. 188. (F'ig.) *O ursită-o priveghează.* ASACHI, S. L. I. 171. *Stele clare priveghează cortul meu nemăsurat.* MACEDONSKI, O. I. 29. *Pe marginea apei, trestii și plopi Priveghează pământul.* HOREA, C. 86. ♦ Fran. (Folosit și a b s o l.) A pîndi (1), a urmări, a iscodi. *Noaptea cu neagra su învăltoare Cîmpi acoperisă și dumbrave... Numa fieri priveghea răpitoare Și bărbafii cu eugete rele.* BUDAU-DILEANU, T. 214, cf. DRU. *Astfel armia întrecăg veghe marmată toată noaptea, puînd în toate părțile streji spre a priveghea mișcăriile turcilor.* BĂLCESCU, M. V. 171. *Duma îi arăta cu minie fereastră cealaltă unde priveghea arma boierească.* GALAN, Z. R. 225, cf. AIR I 428/227. *Cum cultural se uita Și cum dînsul priveghea, Lată colo că-mu zărea O copilă sprintenoară.* BALADE, III, 255.

5. În Fran. (Astăzi rar) A avea grijă de cineva, de ceva sau (ca) să..., a fi atent, grijuliu, a urmări cu atenție; a supraveghea. *Spăsenia sufletelor altor noastre celor cutulătoare, pentru carele avem datorie să priveghem ziua și noaptea (a. 1741).* GER II, 28/3. *Priveghind tare daseșul la ucaia ca să nu desparfă slogurile (a. 1810).* IORGA, S. D. XII, 201, cf. DRU. *Însă ochii-mu p-a la soartă stînt deșeși necontenit, Și vor priveghea asupra-și.* HELIADU, O. I. 417. *Darurile acci făcătoare de bine prouii care priveghează asupra-și.* MARCOVICI, D. 7/15. *Priveghem la păstrarea posesiilor noastre.* BĂLCESCU, M. V. 418. *Aleg epitropi ai satului care stînt mugistrații comunei, priveghind la veniturile și cheltăciile ei.* BOLLIAU, O. 251. *Fii liniștită, e-oi priveghea toldeana asupra la.* ALEXANDRI, T. 191. *Priveghea la descărcatul unui car de fln.* SADOVEANU, O. III, 53. *Căminul cultural trebuie să privegheze la ridicarea sufletescă a oamenilor.* D. GUSTI, P. A. 291. *Baba... toldeana priveghea asupra fetelor.* ȘEZ. II, 50. ♦ Fran. *Impărțire de moști fiilor Gavril și Costache, în tot chipul priveghind a găsi chip de a tăia neunire (a. 1791).* BUL. COM. IST. IV, 179.

În cabinetul acesta va lucra d. Arago spre a priveghea marsul stelelor, al planșelor. CR (1846), 34/14. *Ca să-i privegheze mai de aproape, se mută în cetatea Holinului.* NEGUCZZI, S. I, 159, cf. POLIZU. *Trebuie să merg ca să priveghez repetițiile Finlnei Blanduzia.* ALEXANDRI, S. 169, cf. CIHAC, I, 310, I. M. *Lată-l acum pocăit și cuminte, vînd oorecum să mă privegheze în calea vieții.* GANE, S. III, 76. *Voi priveghea nurotite, le-oi pune la lucru.* CREANGĂ, O. 3, cf. BĂRCIANI, ALENI, W., TDRG. *În uita-te cum priveghează fecioru-său, Păiu, lucrările.* GĂRLANU, S. 178. *Pedagogii priveghează pe școlari.* ȘĂINEANU, D. V., cf. CADE. *Cine totu priveghea Și peste tot să uita?* BIBICESCU, P. P. 326. ⇨ Refl. p. a. s. *Cu despre Pîtru și copțul său, în oam mai aproape și se put lesne priveghea.* ODOBESCU, S. I, 83.

— Prez. ind.: *priveghez*, pers. 3 și (învechit și popular) *priveghe* și (învechit) *priveghe*. — Și: (învechit și regional) *priveghéa*, *preveghéa* vb. I, (regional) *priveghî* (ȘEZ. II, 32) vb. IV, *priveghe* (AIR II/I h 169/833), *privechea* (ib. h 169-141, 192), *prevechea* (ib. h 169/235), *preveghé* (ib. h 169 27) vb. I, *priveghî* (ib. h 169/310) vb. IV.

— Lat. *pervigilare*.

PRIVEGHEALĂ s. f. (Regional) (Stare de) trezie, veghe. Cf. CIHAC, I, 310, ȘEZ II, 130. *Nu-i de somn în astă-seară, S-asteptăm în privegheală.* PAMFILE, CR. 57. *Ședeți la privegheală.* T. PAPAHAĞI, C. I. *Nu durmim de astă-sară, Ci ședem în privegheală.* BİRLEA, L. P. M. I, 152.

— Pl.: *privegheli*. — Și: *priveghéală* s. f.

— **Priveghea** + suf. -eală.

PRIVEGHEARE s. f. v. **priveghere**.

PRIVEGHEÁT s. n. (Învechit, rar) Priveghii³ (3). *Să i se facă privegheat, sărindariu și toate după rînduiala creștinească.* BĂBAC, T. 74/26.

— Pl.: *privegheaturi*.

— V. **priveghea**.

PRIVEGHÉR s. n. Carte bisericască cuprînzînd rînduiala slujbei privegherii (3). Cf. ȘĂINEANU, D. V. *Privegheru de Anton Pan (1848).* SCRIBAN, D.

— Pl.: *priveghere*.

— **Priveghî** + suf. -ar.

PRIVEGHÉRE s. f. Faptul de a priveghea.

1. (În practicile religioase) Petrecere (a nopții) în rugăciuni, în reculegere și în meditații; (învechit) *priveghetură*. Cf. **priveghea** (1). *Se da cu posturile și cu priveghertile.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 113/17. *De aicea vei cunoaște cum că așea ești datoriu cu priveghere necnetată, ca și cu r[u]găciunea necnetată (a. 1685).* GER I, 27/25. *Viața la... ai săvrșit cu postul... cu rugăciunea, cu privegherile.* MISEIUL (1776), 61²/16. *Privegheri și rugăciuni.* MOLNAR, RET. 57/11. *Întru rugăciuni și îngăduitor, întru privegheri nu pregeta.* STĂNOIU, C. I. 150.

2. (Învechit și popular) Faptul de a sta treaz noaptea, de a nu dormi, de a veghea în timpul nopții; trezie, veghe. Cf. **priveghea** (2). *Se dederă dumneilor somnului și cu privegherii.* VĂCĂRESCU, ISI. 280, cf. DRU. *După ce am dormit, strîngîndu-și iară puterile sale sistema nevoasă, însuși somnul își ia sfrîșitul, și ne trezim.* Acesta stat a vieții se numește *priveghera* (vigilantia). ANTOV, 220/19, cf. I. M. *Nimic nu îndeamnă mai mult spre intristare decît tocmii priveghearea între cei ce dorm.* SLAVICI, S. I, 17. *Se duse cu cărticea lui în mîna și stătu în priveghere.* ISPIRESCU, L. 102, cf. DRU, CADE. *A trăit astfel termi și veri, cu priveghere multă și somn puțin.* SADOVEANU, O. IX, 186

3. Serviciu religios care se face în noaptea sau în seara din ajunul unei sărbători, într-o biserică sau într-o mănăstire; p. gener. serviciu religios de noapte care se oficiază în diverse împrejurări speciale; *priveghii*¹ (1). *Priveghearea bdeniloru.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 39/14. *Rugăciunile cari facem macedi prea-*

curatei fecioarei la zile de sărbători, nopțile cu privegheri (a. 1817). IORGA, s. D. VIII, 170. Nu rar văzui coconăși făcând curte la privegheri. CODRU-DRĂGUȘANU, c. 63, cf. POLIZU. Aude clopote și întrebă pe un arnăut ... ce sărbătoare e a doua zi, de se face priveghere mare. CARAGIALE, o. II, 236. Poruncă dele ca în toate bisericile să se facă rugăciuni și privegheri, ca să se îndure milostivul Dumnezeu a-i trimite un meșter bun. IȘPIRESCU, L. 295. În decursul păsărilor sînt trei privegheri sau denii ..., adevă servicii divine care se fac în timpul nopții. MARIAN, s. R. II, 284, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Toate ceterile bisericesti răsuna în inimă-i ca frumosul „Lumină lină” în serile de priveghere. GALACTION, o. 170. Toiul postului mare, cu nesfârșite-le privegheri și canoe, stăpînea netindurat peste mînăstire. VOICULESCU, P. I, 148.

4. Veghere a unui mort (potrivit unor practici religioase); priveghi¹ (3), (învechit, rar) privegheat. Cf. priveghea (3). Scara, la privegherea mortului, se adună moi mulți prieteni. PRIBEAGUL, p. n. 126.

5. (Învechit și popular) Pază (II 1); străjuire; (concretizat) pază (II 1). Cf. priveghea (4). Cîre duce-me-va în cetate de stare (încungiu rată c², de o priveghera II). PSALT. 115, cf. LB. Turnul clopotniței ... slujea pentru priveghere de foc. NEGRUZZI, s. I, 284. O priveghere bună. ZANNE, p. VIII, 495.

6. (Astăzi rar) Luare-aminte, grijă, atenție față de cineva, de ceva sau ca să ...; supraveghere. Cf. priveghea (5). Să aivă privegherea ispravnicii de a li se da de cătră stăpînul moșiei iarbă (a. 1794). URICARIUL, IV, 50/4. Peste politie Are în iad pază și priveghere. BUDAI-DELEANU, T. 226. Fiind priveghere fără conținere ca să fie în toată vremea menzilirile întru cea mai bună stare (a. 1814). URICARIUL, I, 203/4. Tu creștea supt privegherea mea. BELDIMAN, N. P. I, 23/17, cf. DRU. Nici a căuta cineva este stabod..., fiind împărătești și supt priveghere acele locuri. DRĂGHICI, R. 30/8. Liniștea domnea în sinul bisericii, mitropoliei avea neadormită priveghere pentru obștea sa evlavie. ASACHI, I. 84/18. S-au pus supt privegherea poliției. CR (1846), 22²/19. Omule! în rău și bine ce Dumnezeu împărăște. Vezi tu a sa priveghere? CONACHI, P. 288. Aceste lucrări urmară dzi și noapte sub privegherea de aproape a lui Sinan. BĂLCESCU, M. V. 134. Un stupid ... ca toți bărbații finuși în rezervă prin privegherea părinților. CR (1848), 30³/50. În înfășurarea împlărilor ... voi fi cu cea mai neadormită priveghere. KOOĂLNICEANU, S. A. 76, cf. POLIZU. Fondurile trebuincioase fură puse tu dispoziția comisiei de priveghere pentru nouă construcții. BREZOIANU, I. 81/16. Să aivă mare luare-aminte și priveghere chiar asupra lor însuși. CUPARENCU, V. 10/24. M-am gîndit că n-ar fi rău a a pune sub privegherea unui am credințias. FILIMON, O. I, 125. Fără de învătători pregătiți bine și mai ales fără a neadormită priveghere, cum poate să meargă biuc școalele sătești? I. IONESCU, M. 258, cf. CANELLA, V. 29, CIHAC, I, 310, LM, DDRF. Privegherea copiilor se va încredința... la ascendenții cei mai apropiați. HAMANGIU, C. C. 44, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. Să nu uităm însă a pune în preajma lui bună priveghere pentru folosul nostru. SADOVEANU, O. X, 119. Prețindea că fratele ei trebuia să stea acolo, sub privegherea ei. CĂLINESCU, E. O. II, 184. O ceată ... De panduri ... Ce era în priveghere, Doară Pintea va veni. RETEGANUL, TR. 48. ◇ I. O. C. a d j. și a d v. Cu priveghere = (care este) cu luare-aminte, cu grijă, cu atenție. Era fără preget și cu priveghere la trebile ce era a fării. N. COSTIN, LET. II, 98/11. Pururea era măriă sa cu priveghere, nu numai în cele mari, ci și în cele ce se vād a fi mici. R. POPESCU, CM I, 536. Să fie cu priveghere și cu luare-aminte, ziua și noaptea ... ca să păzească plaiul și potecile plaiului (sec. XVIII). ap. STOICESCU, C. S. 147. Cu priveghere împăratul ascultînd. PANU, E. I, 33/25. Și-n fară și-n afară să fiu cu priveghere, Căci Despot zînturatul rîvnește-a mea putere. ALECSANDRI, T. II, 86.

— Pl.: *privegheri*. — Și: (învechit și regional) *privegheare, prlvghere*, (învechit) *prlvghéare, preveghéare*,

preveghére, preveghlère, (regional) *prevlghère* (ALR I/II h 295/730) s.f.

— V. *priveghea*.

PRIVEGHETÓR, -OÁRE adj., subst. I. Adj. (Învechit) Care priveghează (2), care stă treaz noaptea sau care nu poate dormi. Om amar și priveghetor, adevă fără somn (a. 1652). ap. CADE, cf. DRU. ◇ (Prin lărgirea sensului) A paserei crestale cîntul cel priveghetor Semnelat-au noapței miază și venire-a zilei zor. ASACHI, S. L. I, 206.

2. S. m. și f. (Prin Transilv.; în forma *prevlghetor*) Persoană care priveghează (3), care veghează noaptea la un mort. S-o zbatul Gheorghe a moarte; Cînd e pe la cîntători I-o zînit *prevlghetori*. FOLC. TRANSILV. I, 429.

3. Adj. (Învechit) Care priveghează (4), stă de pază, străjuiește; p. ext. care este cu băgare de seamă, atent, vigilent. Fii *prlvghetoriu* și *îndărăște* ccale muritoare. N. TEST. (1648), 303³/17. Care *prlvghie* *prlvghetoriu* nărocul și trează în lucrurile oștenești paza lui Traian, de-abie au abătut-o. CANTEMIR, HR. 188. Acea împărăție foarte au stătul *direaptă* și *milostivă*, și era *prlvghetore* în toate ccale *cuvoase* și *direpte*. C. CANTACUZINO, CM I, 19. Un bun păstoriu pururea *prlvghetoriu* împregiurul turmei. KLEIN, ap. GCR II, 156/9. Să fim în tot ceasul *prlvghetori* asupra purtării noastre. MARCOVICI, D. 29/27, cf. POLIZU. Poliția a fost așa de *prlvghetore*, încît înainte de a auzi cele dinti vestiri despre complotul acesta, am văzut trupuri moarte plutind pe Bosfor. CR (1836), 225³/32, cf. CIHAC, I, 310. Al doilea *cavaler prlvghetor* al nevinovăției. GHEREA, ST. CR. I, 188, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE.

4. S. m. (Astăzi rar) Paznic² (1); strajă, străjer; supraveghetor; persoană care are grijă de cineva sau de ceva. Strigă să-l dezgroape ..., iară *prlvghetorii* răspunseră că domnește altul. MOXA, 370/4. *Prlvghetorii* îndată au vestit *nemiciilor* și *împăratul* au intrarmat pre ai săi. ȘINCAI, HR. I, 312/20, cf. DRU, LR. Preumblandu-se dincoare în satul Izmilouschi cu *prlvghetorul* său *Timerman*, au văzut o luntre mare *învechită*. ASACHI, I. 240/20, cf. POLIZU. *Postelnicul* avu necrozia de a orîndui pe Păturică *prlvghetor* asupra *faptelor* amantei sale. FILIMON, O. I, 150. Ne va cere mult pentru *faceera* unui plan și pentru concursul său de *prlvghetor* al restaurării. ALECSANDRI, S. 19, cf. CIHAC, I, 310, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 162, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Părea a fi *prlvghetorul* celor ettea cară. SADOVEANU, O. III, 191, cf. SCRIBAN, D. *Priveghetorii* aveau droșca pe cîmp și se urcau în ea. PAS, L. I, 262. Pe acest copil de suflet îl puse stăpîn și *prlvghetoriu* peste toți ciobanii. MARIAN, T. 305.

5. S. m. (Învechit, în Mold.) Subprefect. *Priveghetorii* să se alegă după glăsurca regulamentului (a. 1848). URICARIUL, X, 9. Ograda *prlvghetorului* de ocol (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 7, cf. POLIZU. Dar măcar *prlvghetor* (subetnuitor) nu aveți? — Ba *prlvghetor* avem... Dar ucum... e dus ca să ridice plăieșii. SION, P. 255. N-ai aflat e-o vinit poroncă ca să se facă case de tchisoare în toate satele? ... Ion s-o alcătui cu *prlvghetoriu* ca să dureze tot lucru teslării. ALECSANDRI, T. I 534, cf. CIHAC, I, 310. După dînșii veni catihetul, apoi *prlvghetorul* de ocol. GANE, ap. CADE, cf. CREANGĂ, OL., DDRF. Ar putea-o duce... dacă n-ar mai fi ispravnic, *prlvghetori*, *protopopi*, *primari*. HOGAȘ, DR. II, 30, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Se înfășează *prlvghetorul* și-mi cere *îndreptările*, din porunca ispravniciei. SADOVEANU, O. VIII, 554, cf. SCRIBAN, D.

6. S. f. (Prin Transilv. și prin Munt.) Luminare care arde la capul unui (sau lângă un) mort și care are, de obicei, lungimea acestuia; (regional) toiaș, (lumină de) stat. Cf. MARIAN, I. 149, DDRF, ȘĂINEANU, D. U. CADE, SCRIBAN, D., H IV 259.

— Pl.: *priveghetori, -oare*. — Și: (regional) *prlvghetóriu, -oáre, prlvghetórn, -oáre, prlvghetórn, -oáre*,

privlghetór, -oáre, privlghítór, -oáre, privlghítóriu, -oáre adj., subst. (învechit, rar) privlghítóriu adj.
— Priveghea + suf. -tor.

PRIVEGHETÓRIU, -OÁRE adj., subst. v. priveghe-tor.

PRIVEGHETORÓI s. m. v. privlghetorol.

PRIVEGHETURÓI s. m. v. privlghetorol.

PRIVÉGHII s. n., s. m. I. S. n. Serviciu religios care se face în noaptea sau în seara din ajunul unei sărbători, într-o biserică sau într-o mănăstire; p. g e n e r. serviciu religios de noapte care se oficiază în diverse împrejurări speciale; priveghere (3). Cf. LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE. În săptămâna denților... erau în biserică cernită priveghuiri din ce în ce mai lungi. SADOVEANU, O. II, 178, cf. SCRIBAN, D. ♦ (Prin Ban. și prin Transilv.) Datina de a sta de veghe petrecând în ajunul unei sărbători. Cf. HEM 875. Priveghiul acesta se serbează în noaptea spre duminică lăsatului de brânză. MARIAN, S. R. I, 273, com. din ORAVIȚA. ♦ (Prin Ban. și prin Transilv.) Foc în jurul căruia se petrece noaptea (în ajunul sau în preajma unei sărbători) în cîntece și jocuri. Cf. HEM 875. Jucau la lumina priveghiului pînă cătră revărsatul zorilor. MARIAN, S. R. I, 273.

2. S. n. (Popular) Faptul de a sta treaz noaptea, de a nu dormi, de a veghea în timpul nopții; (stare de) veghe, trezie. Cf. DDRF. Priveghuiri lungi de toamnă. IOSIF, PATR. 72, cf. TDRO. Cine spre ziua de bobotează stă de priveghiu noaptea, vede cerurile deschizându-se. GOROVEI, CR. 61. Vă ținea de urtl, ție și Aziniei, de cumva oți avea gustul să faceți priveghi în ias' noapte. HOGAȘ, DR. I, 102, cf. CADE, ȘEZ. I, 126.

3. S. n. Veghere a unui mort (potrivit unor practici religioase); priveghere (4), (învechit, rar) privegheat. Cf. DRU, LB. Cîntecul meu e versul de moarte a poporului la săzătoarea priveghiului. RUSSO, S. 142, cf. HEM 877, CIHAC, I, 310, LM. S-au adunat cu toatele la priveghiu, și unde nu s-au așternut pe mîncate și pe băute. CREANGĂ, O. 19. Seara era priveghie la casa lui Busuioc... Mortul nu era întins în casa cea mare. SLAVICI, O. I, 260. Cîl stă mortul în casă, noaptea se face priveghi, adică se adună rudele și prietenii lui și-l păzesc. CONV. LIT. XVI, 5. În aceste două nopți deci, cîl stă mortul în casă, se face în toate părțile locuie de români aș-numitul priveghi. MARIAN, I, 192, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRO. Se face mai mare chef la priveghuiri: băietanii, fete și femei stau cu mortul pînă-n ziuă. PAMFLE, CR. I, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Noaptea... s-a făcut mare priveghi... Călugărițele cîntau adormitei etncece dulci. SADOVEANU, O. XII, 179. Rămăseră în priveghi feciorii holtei, bărbajii de seama mortului, dar mai ales rudenile de toată seama. DAN, V. 169. Vorbeam rar, în șoaptă, ca la un priveghi. V. NOM. octombrie 1961, 64. La priveghi n-a îndrăznit să se ducă, și nici la îngropăciune. LĂNCRĂNȘAN, C. I, 52. A rămas obiceiul că noaptea la morți... să se facă priveghi pînă dimineața. ȘEZ. XVII, 17. Frunză verde de curechi, Asta-i nuntă, nu-i privechi. I. CR. III, 116. Să moară, e-oi mere-n priveghi. BÎRLEA, C. P. 89, cf. ARH. FOLK. II, 106, GREGORIAN, CL. 61, ALR I/II h 295, ALR II/I h 169, A IX 2. ♦ (Prin Bucov.) Cîntec ce se cîntă la mort, în timpul priveghiului¹ (3). Priveghiul se cîntă numai la oamenii tineri... Fetele care îl cîntă se plătesc de rudele mortului. ȘEZ. XVIII, 55.

4. S. n. (Irar) Pază (I I); străjuire. Două bufnițe mari, înveșnitate în catifea, s-au repezit de sus, pe umerii lui Iosif, de priveghe. ARGHEZI, C. J. 54. ♦ Fig. Tăcerea orașelor adormite sub priveghiul cuminte al lunii. BAHANOA, V. A. 29.

5. S. m. (Învechit; concretizat) Paznic² (1); străjă, străjer; supravegheator. Ca ziua de ieri ce trecu și straja nopții (preveghiul nopții ei). PSALT.

188. Ești de trup, suflet, mînta mea priveghiul păzitor. I. VĂCĂRESCUL, P. 421/9. Sigur drum țși face... Căci aurul printre priveghi aluneacă ușor Și dect trăsnetul mai crunt de stînci e zdrobitor. OLLĂNESCU, H. O. 229.

— Pl.: priveghuiri. — Și: privégghiu, (învechit și regional) prevéggh s. n., (regional) prlvéggh s. f., prlvég (ALR I/II h 295; pl. privegi, ib. h 295/77) s. n., prlvége (ALR. II/I h 169/76) s. f., prlvégl (ib. h 169 219) s. n., prlvéache (ALR I/II h 295/63) s. f., prlvéchi, prlvécl (ib. h 295, ALR I/II h 169/365), prlviechl (ALR I/II h 295/825), prevéchl (ib. h 295), prevégl (ib.) s. n.

— Postverbal de la priveghea.

PRIVEGHÍ² vb. IV v. priveghea.

PRIVEGHÍME s. f. (Prin Transilv.) Petrecere, chef de noapte. Fă după cuvîntul meu... Las-te de priveghime, Să nu pui vina pe mine, Că tu poți încleca Multe buji a deșerta. ȘEZ. II, 33.

— Priveghí² + suf. -ime.

PRIVEGHITÓARE s. f. v. prlvghetoare.

PRIVEGHITÓR, -OÁRE adj., subst. v. prlvghetor.

PRIVEGHITÓRIU, -OÁRE adj., subst. v. prlvghetor.

PRIVÉGHII s. n. v. prlvghí¹.

PRIVÉGI s. n. v. prlvghí¹.

PRIVEGIEȘ s. m. (Regional) Privegheator (2). Dragu meu, Ionu meu, Privegieșii ț-or vinil, Tu ca mine n-ai vorbit. FL. A. 51.

— Pl.: prlvégieși.

— Priveghí¹ + suf. -aș.

PRIVEGITOÁRE s. f. v. prlvghetoare.

PRIVELEGHÍÁT, -Ă adj. v. prlvleglat.

PRIVELEGHIE s. f. v. prlvlegiu.

PRIVELEGHIU s. n. v. prlvlegiu.

PRIVELEGIÁT, -Ă adj. v. prlvleglat.

PRIVELEGIU s. n. v. prlvlegiu.

PRIVÉLIȘTE s. f. I. (Astăzi rar) Privire (1): p. e x t. cîmp vizual. Fu... dezbrăcată cu pielea naintea prăviristii giudecării. DOSOFTEI, V. S. octombrie 93/35, cf. LR, POLIZU. Erau mulți... veniți așa de prlveliște. ap. CADE. Izbeliștea Care ne-nțuceă Vesprie prlveliștea. LESNEA, C. D. 91. <> Loc. adv. În (sau, învechit, spre) prlveliște = în vîzul tuturor, în public, la vedere; ca să vadă (oricine); în prezența cuiva sau a tuturor. Pre Dumnezeu... în prlveliște au mărturisit. MINEIUL (1776), 86¹²/18. Poporul încredut au seos... aceste trupuri și le-au aruncat în piața publică spre prlveliște și obșteasca desfăimare. ASACHI, I, 153/36. Au stătut copiii în prlveliște, la marginea căii. SADOVEANU, O. X, 601. Tovarășii lui Mîntrea li împingeau dîndărăt în prlveliște. id. ib. XVII, 361. Neapînd o vileje, un palos și o abilitate cu care să puceadă în prlveliște în picioare, pe catedră și la tribună, ologul își socotea jelanla teatrală. ARGHEZI, V. 64. A seos în prlveliște greșeala sau o țarlă. id. VERS. 385. <> Loc. prep. (Învechit, rar) În prlveliștea (cuiva) = în vîzul (cuiva), în prezența (cuiva), fiind de față (cineva). Întrat-ai luminat în prlveliștea mucenicilor. MINEIUL (1776), 157¹²/1. ♦ (Regional) Orientare, perspectivă vizuală. Satul Humuleștii... nu-i un sat lăluralnic, moctit și lipsit de prlveliștea lumii, ca alte sale. CREANGĂ, O. 218.

2. Parte din natură (care de obicei formează un ansamblu estetic) prinsă dintr-o singură privire (ori cîl poate fi cuprinsă dintr-o privire); aspect propriu unu;

teritoriu, rezultat din îmbinarea unor factori naturali și acțiunea omului; teritoriu care are acest aspect: peisaj (1), (invechit) priveală (2). V. p e r s p e c t i v ă l. *Suvenirile noastre însuflețesc, înfrumusețază priveștiștea de la feară. cn (1846), 179²/42, cf. POLIZU. Toți vin, în lunile cele călduroase ... să se bucure de priveștiștea măreață a muntoșii lor patrii. ODOBESCU, s. 1, 227. Rămase incremenit de frumusețea priveștiștei. EMINESCU, p. l. 98. E mai puțin simțitor față de măreața priveștiștea. CARAGIALE, o. II, 7. Nu se bucură mult de priveștiștea cea frumoasă. ISPIRESCU, l. 133. Văzduhul incropea de arsura soarelui ce poleia în aur de pâlălate priveștiștele satului. DELAVRANCEA, s. 53. Priveștiști largi, fermecătoare ni se desfășură din toate părțile. VLAHUȚĂ, o. a. II, 126, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, w. Zăceau priveștiștele moarte Sub cerul sur, în asfințit. IOSIF, PATR. 76, cf. TDRG. O priveștiștea frumoasă, de parcă și se primenește sufletul uitându-te la ea. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 23. N-avui timp să mă îmbăt de priveștiștea măreață a sării aceleia. HOGAȘ, DR. I, 48, cf. REBREANU, I. 324. Priveștiștea, care se desfășura în ceața alburie, mă furase. C. PETRESCU, s. 169. Priveștiștea de la fereastră a potolit puțin necazul. BASSABARESCU, s. n. 23. O priveștiștea nouă li se desfășură vederii. GALACTION, o. a. II, 166. Și-n priveștiștea bogată ... Iarna palidă-și arată Plăsmuirile de fum. TOPÎRCEANU, B. 15. Uneori priveștiștea cea mai frumoasă este acoperită de o ceață cenușie. CAMIL PETRESCU, t. II, 321. Furat de amintirile copilăriei, de mărcia priveștiștei, am intrat pe nesimțite în gară. BRĂESCU, o. a. II, 7. Urcam o vale împitșită cu ceață ... fără pic de priveștiștea. VOICULESCU, p. I, 80. Apa Moldovei se vede ... sub dezmiardate priveștiști ale pădurilor și munților. SADOVEANU, o. XIII, 132. Am avut în fața noastră una din acele priveștiști pe care rareori în viață ai prilejul de a le întâlni ... Insula părea creștetul cărunt al unei stînci uriașe. BART, s. M. 53. Pe bancă, sub castanul din via, te așază, Străine, ce venit-ai priveștiștea s-o vezi. PILLAT, p. 81. Contemplatorul recunoaște în priveștiștea ce i se înfățișează un motiv artistic. VIANU, A. p. 48. De ce face zarca depărtată priveștiștea? ARGHEZI, VERS. 364. Pot să contemple această priveștiștea spectaculoasă a lumii. BOGZA, c. o. 253. De acolo priveștiștea era și mai minunată. STANCU, U. R. S. S. 51. Poetul își amintește o priveștiștea pe care a văzut-o. L. ROM. 1953, nr. 4, 42. Am început să-mi petrec priverile peste priveștiștea din fața mea. v. nom. octombrie 1954, 171. Acolo-i plăcea priveștiștea. VORNIC, p. 22. Afară, pe tot ceasul, se schimbau priveștiștile? s aprilie 1960, 47. M-am îmbibat de frumusețe, de zgomot, de priveștiști. 7 septembrie 1962, 17. Trziu mi ies în drum aceste Priveștiști clasice. agreste. v. nom. octombrie 1964, 69.*

3. (Invechit) Spectacol, reprezentație (teatrală, de circ, de bilei etc.); p. c x t. loc unde se desfășura această reprezentație. *Era strînsă mulțime multă la teatrul, la prăvirîștea. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 165⁷/5. Îi scoasără la teatrul, adecă la prăvirîștea. id. ib. decembrie 231⁷/8. Ce iaste această vedea de priveștiștea ce să veade de ochii miei? MINELUL (1776), 43¹³/34. A purces... nu ca la un război, ci ca la o priveștiștea. VĂCĂRESCUL, IST. 256. Nu mai cu cuvînișă se merge la sfința liturgie decît la priveștiștea. MAIOR, p. 111/19. Femeia ... mergînd pre la priveștiști și jocuri. PRĂVILA (1814), 103/25, cf. CLEMENS, LB. Fînșu funcționarilor civili și militari ... da acestei priveștiști o pompă solemnă. NEGRUZZI, s. I, 36, cf. POLIZU. Nu este nici tragedie, nici comedie, ci jalnică priveștiștea cu jocuri și cîntece. FILIMON, o. I, 227, cf. TDRG. ◆ E x p r. A se face prăvirîște = a se da în spectacol (în fața cuiva), v. s p e c t a c o l. Făcîndu-să prăvirîște tuturor ce era pre-atuncea tirani ... au dobindit cununa slăvii. DOSOFTEI, v. s. ianuarie 37⁷/6. ◆ (În forma prăvirîște) Artă dramatică. Învăiînd jocurile și prăvirîștile. DOSOFTEI, v. s. octombrie 51⁷/33, cf. TDRG. ◆ (Cu sens colectiv) Spectatori. [Î]l a, rîcăr leilor în mijlocu a toală prăvirîștea de nărodul Rîmului. DOSOFTEI,*

v. s. ianuarie 44⁷/7. De la toată priveștiștea laude mari prîmesc. PANS, E. II, 69/14.

4. Fel de a se prezenta priverii al unei ființe sau al unui lucru, a s p e c t, I n f ă ț i ș a r e; spectacol, fapt, fenomen etc. (interesant sau neobișnuit) care se înfățișează, care este oferit cuiva: (invechit) privire (5), priveală (3). [Balaurul] l-ou zămorit, de-acia sta o prăvirîște miloasă. DOSOFTEI, v. s. octombrie 50⁷/26. Întru această epocă de șese ani căleîndu-se de oști nesfîrșite ... și făcîndu-se priveștiștea războiului de necontenire (a. 1812). URICARIUL, IV, 345/2. Așa fu priveștiștea, cînd iacă Ușa fără veste să deschide. BUDAI-DELEANU, T. 292. Tristă și d[u]ioasă ... priveștiștea, a vedea unele ca acestea în patria noastră (a. 1825). GCR II, 246/10. Făcui norodului o priveștiștea foarte de mirare și nepomenită. GORJAN, II, I, 124/21. Ce priveștiștea de jale! ... Acest trup lungit în fîrînă. CONACHI, p. 87. Uricioasă și îngrozitoare priveștiștea de omor! BĂLCESCU, M. V. 169. Toți alergară pe acasă ... tenundu-se să nu găsească asemenea priveștiștea pe acasă-le. NEGRUZZI, s. I, 79. Poporul, plin de sărbă ... Priveștiștea aceasta el nu o mai văzuse încă de tînd cu turcii. BOLLIAC, o. 202. A cutezat să-și desfășeze vederile cu uimitoroa priveștiștea a castei zeife, scăldîndu-se în pîrtu. ODOBESCU, s. III, 56. Vede răsărînd din fundul mării cei șapte cai ... Vede iar o priveștiștea ca-n ziua trecută. EMINESCU, N. 21. Așa eu anăgule se prindeau pe vremea aceea slăcîii la aaste ... Afurisită priveștiștea mai fu și asta! CREANGĂ, o. 183. Toți așteptau cu oarecare nerăbdare priveștiștea și masa de ospete. SLAVICI, o. II, 128. Clipește zorit, și fugind cu privirea de-ou priveștiștea groznică, ș-ascunde ochii. DELAVRANCEA, s. 37, cf. DDRF, TDRG, BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 17. Priveștiștea ... vrednică de milă a nemerniciei și stricăciunii omenești. HOGAȘ, M. N. 159, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Priveștiștea lor imi va procura un glorios capitol de sociologie. GALACTION, A. 384. În urmă ... se revărsă toată mulțimea lacomă de priveștiști crude. C. PETRESCU, c. V. 34, cf. SADOVEANU, o. X, 169. Priveștiștea celor trei mii de fărani tuarmași ... a trezit în sufletul boierilor întruniți la Boloșani o frică mai mare decît aceea de eteriști și de turci. OȚEILA, I. V. 193. O pădure trosnînd în slăcări e o împlîtare nefericită, dar ce priveștiștea măreață. GĂLINESCU, s. 104. Va fi astfel lipsit de priveștiștea Gurții. PAS, z. III, 26. Am rămas și noi înfricoșați de priveștiștea ce ni se deschidea în față. v. nom. august 1958, 75. Îi trebuî o vreme să se obișnuiască cu priveștiștea lumii din jur. BARBU, p. 203. Intrînd D-zeu în velniță, avu o priveștiștea nobocînută. ȘEZ. VII, 67. ◆ (Invechit, rar) Faptul de a cerceta, de a examina, de a observa (ceva sau pe cineva). Osebită iaste la priveștiștea acestii lumi viața bogățiilor și a săracilor. MOLNAR, REF. 61/1.

5. (Invechit, rar) (Ceea ce servește drept) prezentare generală (a ceva). Am alcătuit această în scurt cîrticică, drept o priveștiștea povăzuitoare. PISCUFESCU, o. 2/1.

— Pl.: priveștiși și (rar) priveștiștea. — Și: (invechit) priveștiștea, prăvirîștea s. I.

— Priveală + suf. -iște.

PRIVENȚĂ s. f. v. prevenție.

PRIVESTI vb. IV v. privești.

PRIVEȘTI vb. IV. 1. T r a n z. (Mold., Bucov. și prin Transilv.: mai ales despre lichide) A acoperi, a trece peste ...: (complementul indică lichidul din vase, recipiente, gropi etc.) a revărsa peste margini. Cf. TDRG. În vasul în care s-au pregătit gălbinele se pun sculele, însă în așa chip, ca acestea să prevestească sculele. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 24, cf. CADE, ȘEZ. V, 119. Înfelegînd adîncul aist priveriștit de mare, atunci a priceput că-i tare greu să birui pe un om și viteaz și înfelept. I. cn. II, 235, cf. ALB I 1331/218. (F i g.) A dragostelor fire ... Uscatul tot îl cuprinde și mările priveștiștea. CONACHI, p. 83. ◆ I n t r a n z. Mustul să priveștiștea peste morcovii ca un lățitor de mină. DNĂGHICI, ap. IDRG. Pun sculele ce au să le îngălbinească înuntru, însă astfel ca gălbinele să prevestească

deasupra lor. MARIAN, CH. 19, cf. TRDG, CADE. ♦ InTRANZ. P. ext. (Prin Mold.) A întrece, a prisoși (1). Cf. A V 35, VI 26.

2. TRANZ. (Prin Mold., prin Bucov. și prin Transilv.; complementul indică țesături, materiale textile, obiecte confecționate din materiale textile etc.) A țevi îndoinđ sau innădind materialul, a întoarce, a dubla pentru a face o țixitură dublă. Cf. CADE, SEZ. V, 119. *Pină să se gătească masa, numai bine au frivștit întreaga bucată de plină* Com. din PIATRA-NEAMȚ, com. din SIBAJA — RĂDĂUȚI, cf. A I 36. ♦ (Prin Munt., prin Mold. și prin Transilv.) A coase două bucăți una peste (ori lângă) alta (pentru a petici sau pentru a innădi). Cf. SĂGHINESCU, V, 65, DR. II, 826, A VI 26. *Cînd vrei să cîrpești, privești pețecul peste ruptură*. MAT. DIALECT. I, 188, cf. GLOSAR REG. ♦ (Prin Transilv.) A însăila. Cf. ALB I 1751-251, 280, 576. ♦ (Prin Munt.; complementul indică marginile unui obiect de îmbrăcăminte) A petrece una peste alta pentru a încheia. Cf. DR. II, 826.

3. TRANZ. (Popular; complementul indică șindrila, șifa, sclindurile etc.) A fixa, a aseza (parțial) una peste alta într-un anumit fel. Cf. ALB I 668-532, 554, 558, 576, 595, 610, 704, 730, 735, 740, GL. OLF. ♦ (Regional; complementul indică bucăți de lemn, grinzi) A suprapune capetele pentru a innădi (Deda — Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 188. ♦ (Regional; complementul indică obiecte, peteci etc.) A aslupa o crăpătură (Deda — Reghin). Cf. MAT. DIALECT. I, 188. *Să privești lada să nu curgă făina*, ib.

4. INTRANZ. (Prin Ban.; în forma *privești*) A umbra încercînd să nu fie observat. Cf. NOVACOVICI, C. B. I, 16, L. COSTIN, GR. BĂN. 168.

— Prez. ind.: *priveștesc*. — Și: (regional) *privești* (NOVACOVICI, C. B. I, 16, L. COSTIN, GR. BĂN. 168), *privești*, *privești*, *privești*, *privești* vb. IV.

— Lal. **pervestire*.

PRIVEZ subst. (Prin sud-vestul Transilv. și prin Ban.) Bucată mare de stofă sau de mătase pe care nașul sau nașa o dăruiește miresei și care se pune la cununie, pe spatele sau pe capul mirilor. Cf. PRIBAGUL, P. R. 138. *Privezul se atîrnă în timpul serviciului religios al cununiei pe umerii mirelui și ai miresei*. Com. din TIMIȘOARA.

— Pl.: ?

— Din scr. *privez*.

PRIVI vb. IV, 1. TRANZ. și INTRANZ. (Despre ființe) A-și îndrepta ochii sau (despre ochi, privire) a se îndrepta spre cineva sau spre ceva pentru a vedea; a se uita, (regional și familiar) a ochi² (1 1). *Den certu previ Domnul a vedea toți fecierii amenrești*. PSALT. HUR 27¹/12. *Ochiu lui (pre cel mișel previră h) ... ispitեսu fiii oamenilor*. PSALT. 16. *Cu audzul audziți și nu aveți a înțelege, și văd_zîndu prăviți și nu aveți a vedea*. COD. VOR. 104/22. *Culțemurat fu Moisi și nu culeza previ*. CORESI, L. 28/15. *Rădică ochii tăi și priveaște*. PALIA (1581), 124/4. *Previa ... dent-un fașar*. MONA, 385/38. *Stăptnu-său va sta de va prăvi și nu-i va despărți*. PRAY. 20. *Vești previ și nu nești vedea*. N. TEST. (1648), 173¹/4. *Doauo boale ... zovnistnicul are: Una cînd petreace rău, a doauo mai mare, Cînd priveaște pre altul că petreace bine*. M. COSTIN, ap. GCR I, 206/28. *Să minunară toți ceia ce prăvea*. DOSOFIEI, V, s. septembrie 5¹/6. *Să cetești cu inimă bună și cu îndemnare, prăvind ca pren oglindă viața a domnului trecut*. N. COSTIN, L. 15. *Era de mirare a prăvi arătarea și sămnu ca acela*. NECULCE, I, 42. *Nuam pre auz și pen'trebări de cei ce umblă prevind lumea ... aud și seriu*. C. CANTACIZO, CM I, 11. *Șădea de privita de la corturi*. R. POPESCU, CM I, 465, cf. ANON. CAR. *Să rădicăm ochu noștri și să privim la înălțimea cerului*. ANTIM, ap. GCR II, 16/15. *Tutur cu mare mirare era a privi lucru preste fire ca acela*. MUSTE, LIT. III, 13/8. *Ei privee unul la altul fără a mai îndrăzni a răspunde ceva*. IST. CAROL

XII, 15¹/11. *Ea priviu prin inelul ciudat*. BUDAI-DELEANU, T. 328, cf. id. LEN., DBLU, LB. *Privește armonia planșelor*. MARCOVICI, C. 11/6. *Ochiu lui nu sō sāturau prevind luciul mării*. DRĂGHICI, n. 88/22. *Se ascunse în dosul ferestrei, inel el putea privi toate mișcările lor*. GORJAN, II, I, 5/7. *Nuam treclînd priveșe la alte zine*. ASACHI, S. I, I, 84. *Ce poate biata minte Cînd prăpăști priveșe ochu și-napoi și înainte?* COSACHI, P. 109. *El slātu de față și privi cu răcală această tragedie*. BĂLCESCU, M. V, 45. *M-am pus la un loc de unde puteam privi pe mări*. NEGRUZZI, S. I, 53, cf. POLIZU. *Cealalti mesteri în mirare, Toți cu groză îl priveșe*. BOLLIAU, O. 94. *Priveșe cum orizontul se umple de făclii*. ALEXANDRESCU, O. I, 137. *Și priveșe cum apa curge și la colturi se porde*. ALIGSANDRI, POIZU, 50, cf. CIHAC, II, 294. *Toți se aprăjără să priveșe*. BOLINTINEANU, O. 419. *La geamul tău ce strălucea Privi alt de des*. EMINESCU, O. I, 191. *Fetele împăratului însă priveau la verișor ... cum priveșe etele pe mltă*. CREANGĂ, O. 102. *Costică, prăvind la obloanele prăvăliilor, bombănește mereu*. CARAGIALE, O. II, 212. *Păscu se ridică și priveșe în urma lui*. SLAVICI, S. I, 40. *Să se urce într-un pom și să priveșească la lupta lor*. IȘPIRESCU, L. 28. *Tot prăvi feciorul, nu știu cît prăvi*. CONTEMPORANUL, II, 912. *Multă vreme privi lung la chipul ofilit al bătrîni*. DELAVRANCEA, S. 16. *Privește stelele și luna Surtzător — și etată*. VLAHUȚĂ, O. A. I, 28, cf. DDRE. *Nu știu pentru ce atuncea Dureras priveșe spre ea*. DEMETRESCU, O. 56. *Stau prăvind-o cum ea coase la mașină*. NECULUȚĂ, T. D. 26. *Marar-și face cruce Prăvind în urma mea*. COȘBUC, P. I, 60. *Ochiu ei ... priveau tot spre poala rochiei*, id. B. 9, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Prăvind la zarea cerului albastră*, AMPLIN. GOGA, P. 35, cf. TRDG. *Tot sufletul i s-a urcat în ochii care priveșe cu nesăfuit*. BĂRTESCU-VOINEȘTI, P. 28. *Fata privea în jămînt*. AGĂRIBICEANU, A. 100. *Toți priviră spre deal*. GÎRLEANU, S. 37. *Îndreptîndu-și spre mine fața-i palidă și slabă, mă privi smerit*. HOGAȘ, DR. I, 230. *Privește apoi cu mare plăcere la horă*. REBREANU, I, 16, cf. ȘĂMINIANU, D. U., CADE. *Spre geamuri, iubito, privește*. BACOVIA, O. 23. *Priveam iureșul viteaz al Oltului*. GALAGHION, O. A. I, 242. *Visător și lung privește Casele de peste drum*. TOPÎRCEANU, O. A. I, 53. *Dă-mi voie să te priveșe puțin în lumină*. C. PETBESCU, C. V, 103. *Privea cu priviri absente pe geam afară*. BRĂSCU, O. A. I, 51. *Privește cu curiozitate grupul de pe terasă*. SEBASTIAN, T. 117. *Pălăria o ridică apoi în dreptul soarelui și privește prin ea*. VLASIU, A. P. 25. *Privi cu luare-aminte pe bătrîn*. SADOVEANU, O. XII, 34. *Imi place să priveșe printre gene ... dîru seltipăoare bisată de turturele heliceilor în mers*. BART, S. M. 36. *Prăvind însă mai de aproape, observai un lucru surprinzător*. CALINESCU, C. O. 44. *Se aprășe să priveșească și să asculte pe goparii care pregătesc mormîntul*. VIANI, I. V, 74. *Printre lacuri de munte stăm și privim*. BLAGA, P. 53. *O privea întruna și o iscodea cu privirea lui stăruitoare*. CAMIL PETBESCU, O. I, 124. *Păstoru prăvese și ascultă*. BOGA, C. O. 64. *Fuma și privea undeva, departe, în gol*. STANCU, R. A. IV, 393. *Rideau în nasul pandarmilor plouați care se întorseseră pe peron și-i priveau fioroși*. PAS. T. III, 18. *Ochii lor mă priveșe ca murle caapte din tușiș*. BENIUC, V. 22. *Priveau cu indiferență grupul copiilor*. GALAN, Z. P. 9. *Prăviș-mă cît stît de frumuseți și de distins!*. VINEA, L. I, 36. *Rădicăse fruntea și îl priveșe rece în ochi*. DEMETRESCU, A. 225. *Privește afară*. I. LOVINESCU, T. 101. *Priveșe din umbra anilor pămîntul Spaniei*. BOUREANU, S. P. 6. *Scoase carnetul într-a doară, cu gîndurile difuze, și-l privi*. VOENIC, P. 54. *Cuiperele mortale. Se recunosc destul de ușor dacă le privim cu atenție*. BELEA, P. A. 153. *Omul, în lanțuri, tăcut îl privește*. BANUS, P. 204. *Pe socul marmurei cernule privește Budha maestos*. ISAC, O. 112. *Priveam cerul întunecat, jos și plin de pletă*. BĂRBU, F. 30. *Prăvind prin vechi ferestă, Zări o faldă de figan*. PARASCHEVICI, C. T. 150. *După o mică pauză se lasă pe spătarul fotoliului și privește în tavan*. T. Iunie 1954.

12. Am privit fotografiile rigide peste care vremea coboartese vălul ei de păianjen. s. iunie 1960, 50. Dacă o să vi se pară prea mică trupa, priviți-o numai cu lupa. Așa o să puteți vedea cele mai grozave animale din pădurile ecuatoriale. SORESCU, v. 8. Să nu mai privească la obraze dalbe. ALECSANDRI, P. P. 10. Și la mine ctnd privește, Inima mi se sîrșește! JARNIK-BİRSEANU, D. 22. Nevasta că mi-l privește și din gur-așa-i vorbește. MAHIAN, SA. 20, cf. ȘEZ. III, 86. Ghîșă calu își potcoagește... Puica din ușă îl prăgești. MAT. FOLK. 1317. Podaru sta, prăvea, Să făcea că să gîndea Voind poterii să-l dea. GRAIUL, I, 175. Si-m(ni) prăvâsc ibovnicu Pi prîsmă la vornicu. VASILIU, C. 91. Ochii mei te-au prăvit față. I. CR. III, 151. Am fost de-am prăgit pușin la joc. Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. Mîndrele la el priveau. BALADE, III, 176. Stai în loc și le privești, La inimă te lopești. FOLC. TRANSILV. I, 231. Face ceva nerodește și fluierînd îl privește. ZANNE, P. II, 554. (Fig.) Ani care au privit nașterea lumii. MARCOVICI, C. 10/13. Și te-or privi luminele Acelor vie stele. ASACHI, S. L. I, 82. Pentru ce... stejarii... Privesc chirotînd subț dînșii niște slabe tușișoare? CONACHI, P. 260. Oltule..., puternici legioane p-a ta margine-ai privit. ALEXANDRESCU, M. 14. Soarele... privea la ei cu drag. EMINESCU, N. 11. Tăcut privește de pe podișul din stînga marelui castel. VLAHUȚĂ, O. A. II, 154. Plopii... lung priveșe Buimăciși spre mine. COȘBUC, F. 125. Se pare că saarele... „privește, se uită sau caută înapoi”. PAMFILE, CER. 35. O lumină cenușie, turbure, privea pe ferestre. REBREANU, I. 43. Uitate, statuiele albe priveșc, Albe vînd c-un aer ce plînge. BACOVIA, O. 37. Salut cu gestul cel mai larg această bravură rece, care privește lucrurile drept în față. GALACTIION, A. 220. În gravură îl priveau acum ochii rîzători ai dansatoarei. C. PETRESCU, I. 1, 3. Casele păreau mai negre și mă priveau cu o dușmănie rece. VLASIU, D. 308. Printre coline, — orașul stă privînd... O mamă e orașul ce privește și vrea să vadă totul. JEBELEANU, S. H. 9. (Expr.) (În tranz.) A privi spre (sau către)... = (despre clădiri sau despre fațadele lor) a fi situat (cu fața) spre..., a fi orientat către... Fațada ce privea către Podul Mogoșoaii avea un balcon. FILIMON, O. I, 108. Casa doctorului... privea spre mare. GALACTIION, O. A. I, 34. Partea de sus privea spre stradă, cu patru ferestre de o înălțime absurdă. CĂLINESCU, E. O. I, 8. ♦ (Întărit prin „cu ochii” sau, rar, „cu ochi”, „cu ochiul”) Cu ochii tăi preui-veri și plătirea păcătoșilor vedea-veri. PSALT. 191. Ciudesele lui cu ochii nu le-am prăvit. VARLAAM, C. 99. Cu ochi lacomi pre nișel prăvește. DOSOFTEI, PS. 33/11. Privesc cu ochii plini de speranță picul. CARAGIALE, O. II, 132. Niciodată n-am vă nit cu ce ochii te-a prăvit. C. PETRESCU, C. V. 106. Bătrînul privea cu ochi calzi pe Potcoavă. SADOVEANU, O. I, 200. Fiți voi măcar îndurători, Voi care mă priviți Cu ochii voștri înțelepți și buni. JEBELEANU, S. H. 32. Ctnd o înținea în drum o privea cu ochi dușmănos. V. ROM. noiembrie 1964, 15. (Fig.) Rămîne Toamna stîngură pe zare, Privînd cu ochu-i turbure și mare. D. BOTEZ, P. O. 35. (Expr.) (Tranz.) A (nu) privi (pe cineva) cu ochi buni v. ochi¹ (A I I). (Tranz.) A privi (pe cineva) cu ochi răi v. ochi¹ (A I I). ♦ Refl. p. as. Sînt astfel așezați, încl se priveșc prin porțiunea lor scobită. ARC SĂN. 376. ♦ Refl. recipr. Ei începură-n ochi să se privească. PANN, P. V. I, 12/23. Cîteodată — deși arare — se-nîltnese, și ochii lor Se priveșc. EMINESCU, O. I, 51. Tăcîră, privîndu-se din ochi cu a mare iubire. SĂM. VI, 375. Călătorii se priviră ctva timp cu bănuială. BRĂDESCU, O. A. I, 179. Rămăși singuri, tinerii se priviră o clipă. SADOVEANU, O. II, 598. Parcă le e rușine să se privească unul pe altul. SEBASTIAN, T. 42. Toți cei de față, în afară de Gelu, se priviră unuși. CAMIL PETRESCU, N. 133. (Fig.) Parnasul și Olimpul cu față se priviră. ALEXANDRESCU, M. 27. Și astfel stau de se priveșc: sus, lebăda de aur a cerului, jos, luceafărul de argint al apelor. GİRLEANU, N. 252. ♦ (Cu determinări modale, cumulează și ideea de apreciere) Simțim că Prăvost privește pe De Grioux cu aceeași

răceală și calcul. IONESCU-RION, S. 243. Aveau, despre artă, opinii prea rigide, ca să poată privi cu îngăduință încercările tinerești. VLASIU, D. 16. Toate mizeriile și scăderile noastre le-a privit cu îngăduință. SADOVEANU, O. VI, 252. Am început să-l priveșc cu o prejudecare pe care nu i-o arătaseam pînă atunci. V. ROM. octombrie 1964, 64.

2. Tranz. (Invechit; în forma prăvi) A trăi (fiind martorul...). Noi prăvim cumplite vremi. M. COSTIN, ap. GCR I, 196/25. ♦ Refl. Frații miei, nu în fâfărie prăvindu-se aveți credința D[om]nului nostru. COD. VOR. 116/22.

3. Tranz. și intranz. (Invechit) A observa (2), a remarca, a înregistra. Vei prăvi întărirea besa-recilor. BIBLIA (1688), 196/38. Au prăvit pe mîndăstire stăpînînd și n-au zis nimieă (a. 1768). UNICARIUL, XVI, 52. L-am dat pre iubitul meu nepot... prăvind în braudul meu nepotu dragoste, plăcere și iubire de îndăjătura (a. 1869). CAT. MAN. I, 234. Ai privit fără jale sfîșierile inimii mele. ODOBESCU, S. I, 167. ♦ Tranz. și refl. (Curent) A (se) examina, a (se) scruta, a (se) cerceta cu privirea sau, p. ext., cu mintea. Prăvind și văzînd cîntea lumii cum se cade a se purtare. URECHE, LET. I, 103/18. Trupul și fața istorilor prăvind și înțelegînd. CANTEMIR, HR. 361. Speriat de mine însumi Mă turbur și mă rădălesc prăvind-mă. MARCOVICI, C. 11/17. Ctnd priveșc zilele de-aur a scripturilor române, Mă confund ca într-o mare de visări dulci și senine. EMINESCU, O. I, 31. El privea la viitor, cum ai privi în fundul unui lac liniștit și limpede ca lacrima. ID. P. L. 62. (Fig.) Suftetul meu... se priveșc cu lăcomie și se spăimîntează. MARCOVICI, C. 11/21. ♦ Refl. p. as. Toate obiectele gîndirei... se pot privi împreună și se pot apoi deosebi dintr-un alt punct de vedere. MAIORESCU, CR. I, 47. ♦ Refl. (Prin lărgirea sensului) Cicoșul se rotește între găini ctnd se privește. ZANNE, P. I, 425. ♦ Refl. Spec. (Curent) A și cerceta propria imagine într-o oglindă. Cf. POLIZU. Se priveșc în o oglindă pe apucate în cursul zilei. VLAHUȚĂ, O. A. I, 196, cf. ALEXI, W., TDRG. Și probabil că de ciudă în oglindă s-a prăvit, Și-a dat seama e-a visat. MINULESCU, VERS. 174. Se întoarse și se privi în oglindă. SADOVEANU, O. VIII, 174. Oprindu-se din ctnd în ctnd în fața oglinzii. Se privea sever, lășînd buzele în jos. CĂLINESCU, E. O. I, 204. (Tranz.) Fîica mai mare își privește chipul într-o oglindă. H. DAICOVICIU, D. 16. ♦ Fig. În preajma unei păduri străvechi, se privea în iaz moara lui Călfar. GALACTIION, O. 43. În apă-și spală părul sălcii odorifere și se priveșc placide dinșoase conifere. CĂLINESCU, L. I, 164. ♦ Tranz. (Invechit, rar; în forma prăvi) A pîndi (1). Prăvește păcătoșul dreptul și scărîcică sprînsu cu dinții săi. PSALT. 68.

4. Tranz. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „ca”) A considera, a aprecia drept... sau într-un anumit fel; a socoti, a crede. Această dare a neguștarilor de pe afară prăvind-o josită cu totul... poronim ca de acum acei neguștari să aibă a da ctte șase bani de perechea de ciubote (a. 1821). UNICARIUL, XIV, 15. Pentru greșele și pedepsi, polițele prăvite [Titlu]. VÎRNĂV, G. P. Privește vremea ca un pămînt nelucrat. MARCOVICI, D. 12/11. El privește cu totul neprobabil ca guera să izbucnească între aceste două țări. CR (1846), 462/45. Această împrejurare foarte naturală fu privită de Murat ca un semn rău. BĂLCESCU, M. V. 79. Au prăvit petiția ca un complot (a. 1848). UNICARIUL, X, 12. Lumea privea pe postelnicul Zîmboliei ca pe un model de bărbat. NEGRUZZI, S. I, 73, cf. POLIZU. De-acum poți să-i privești ca ginerii mei. ALECSANDRI, T. I, 150, cf. CIHAC, II, 294. Ideile noi sînt... rău privite de aceste legiuni ale trecutului. BOLINTINEANU, O. 445. Ierunca... este privită pretutîndeni ca unul din cele mai delicate vînaturi. ODOBESCU, S. III, 33, cf. ALEXI, W. Și-atunci Memfis se înalță, argintos ctnd al pustiei, Încetare măiestrită din suflarea vijeliei... Beduini ce stau în lună, o minune o priveșc. EMINESCU, O. I, 43. Cum? Ctnd

lumea ni-e deschisă, a privi gndești că pot Ca întreg aliotmanul să se-mpiedice de-ua ciot? id. ib. 146. Mai tofi flăcăii îl priveau ca pe un fel de vătaf al lor. REBREANU, I. 115, cf. CADE. Un temperament de artist (aşa cum ești) nu poate să privească viața cu ochii unui om de afaceri. GALACTION, A. 307. Era deprins să-i privească pe toți aproape ca pe niște lucruri ale lui. SADOVEANU, O. V. 454. Poporul muncitor privește politica partidului ca politica sa proprie. SCÂNTEIA, 1952, nr. 2374. Sălășuia în noi o altă lume. Nelogică, dac-o privim acum. LABIȘ, P. 136. Oamenii au învățat să privească averea gospodăriei ca pe a lor proprie. LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4. 70. ♦ Refl. pas. El ... se privea de toți ca cel mai bun căpitan al Turciei. BĂLCESCU, M. V. 106. Omul ce l-a aflat se privește apoi de naș al copilului aflat. MARIAN, NA. 103. ♦ A lua în considerație, a ține seamă (de ...). Prăvind însă lipsa în carea se află Grecia, să va hotărâ ca ... pentru anul întâi să aibă Grecia a plăți Porței o sumă. AR (1829), 38²/20. Și cînd slujba ti vom cere el deloc n-o să privească De stntem boieri sau finem de vro casă boierească. ALEXANDRESCU, O. I. 265. ♦ (Învechit, rar) A aprecia, a prețui, a stima (la justa valoare). Haina mai mult e privită decît persoana cîntău. PANN, H. 17/1.

5. **TRANZ.** (La pers. 3) A fi în legătură cu a se referi (2) la cineva sau la ceva, a interesa, a implica pe cineva, a fi de competența cuiva, a intra în obligația cuiva. Am giudecat de cuvinți ca să adaog cuvînt de sfat, un mic cuvînt care prăvește scuolile noastre (a. 1825). CAT. MAN. II, 118. Tot ce voi scrie ... privește pe gospodine. I. IONESCU, C. 12/2. Zamoisky ti dete răspuns în scris că această treabă privește pe crai. BĂLCESCU, M. V. 93. Rempărșirea greșeala-mi o cunase bine, și cine stnt mă privește. PANN, E. I. 67/15. A fi, n-a fi, nu ne privește. ALECSANDRI, T. 900, cf. CIHAC, II, 294. Tot ce privește poezia populară merită cea mai mare luare-aminte. MAIORESCU, CRITICE, 609. Asta nu mă privește pe mine. CREANGĂ, O. 219. Cele petrecute îl priveau foarte de aproape. SLAVICI, O. I. 165, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. Cheltuielile călătoriei m-au privit pe mine. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 319. Era cît pe ce să fie pus la închisoare din pricina amestecului într-o daraveră ... care nu-l privea. HOGAȘ, DR. II, 8. Titu se mîndrea ca și cînd lauda l-ar fi privit direct pe dînsul. REBREANU, I. 233, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. Ce mă privește pe mine cine locuiește aci ori dincolo? C. PETRESCU, C. V. 82. Asemenea raporturi privesc numai două persoane. SADOVEANU, O. IX, 513. Experiențele lui priveau turburările vizuale în marile astenii. CĂLINESCU, E. O. I, 262. A sculta întotdeauna cu mult interes tot ceea ce privea legăturile dintre părinți și copii. CAMIL PETRESCU, O. II, 153. Eu tot voi afla adevărul care vă privește și pe care îl caut. STANCU, R. A. V. 369. Te privește cum te descurei. BENIUC, M. C. I, 484. Și ce vor spune ceilalți salariați? — Îi privește. VINEA, L. I, 45. Asta mă privește pe mine. II, LOVINESCU, T. 145. Mergeți și reclamați, faceți ce știți, nu mă privește. PREDĂ, R. 131. Mitropolitul și episcopii se află foarte adeseori printre martorii din sfatul domnesc, chiar cînd este vorba de probleme care nu priveau biserica. STOICESCU, S. D. 82. S-a alcătuit un plan privind necesarul de semințe, îngrășăminte, inventar etc. GI 1962, nr. 652, 3/4. Să fie respectată cu strictețe prevederea legii privind analiza periodică. SCÂNTEIA, 1966, nr. 6894. (R e f l.) Fără a se privi la vîrstă, au să se asepleză de cumva stnt buni. CR (1848), 6¹/11. (I n t r a n z.) Verice pagubă va pricinui stricăciunea areia privește la meșterul. CABAGEA, I. 27/32. ♦ E x p r. În (ceea) ce (sau cît, învechit, întrucît, înelt) privește (sau, rar, priven) ... = referitor la ..., raportat la În privința ..., privitor la ..., cu privire la ...: (judecînd lucrurile) sub aspectul ..., sub raportul ..., din punct de vedere ... Iar înelt privește ajutorința lui Mahomet ... Eu spun drept că nu-s în socotința lui Velzâuv. BUDAI-DELEANU, T. 224. Întrucît privește închinările ... ar putea să primască acum de bune toate închinările actuale. ODOBESCU, S. II, 26. Să stăm

acîi, în ceea ce te privește pe dumneata, și să luăm pe instalat la rînd. CREANGĂ, A. 148. În ce privește forma, am avea de făcut următoarele observații ... VLAHUȚĂ, O. A. II, 225. Admî și decretul tău în ce mă privește. GALACTION, A. 392. În ce privește pe Emma, ea intrase în căsătorie cu deziluzia unui amor nenorocit. BRĂTESCU, O. A. I, 4. Povestirea ... reflectează, fără îndoială, și în ce privește acest nume, un aspect folcloric autentic. ARH. FOLK. II, 87. Cît privește semnificația lui avem însă de făcut unele rezerve. VIANU, A. P. 135. În ceea ce privește morala, am aarecare îndoială. SADOVEANU, O. VI, 519. Se credea foarte competent în tot ceea ce privea mahaia respectivă. CĂLINESCU, S. 402. Bicentenarul nașterii lui Kant ... n-a adus nimic nou, cît privește illeuirea sau răstălmăcirea filozofiei marelui gânditor. BLAGA, Z. 140. Cît privește orașul acesta, nu mă leagă nimic de el. STANCU, R. A. III, 291. În ceea ce privește ipoteza mea asupra lui Radu, n-am vrut să te supăr. II, LOVINESCU, T. 267. În ce privește organele financiare, ele au datoriat să întărească controlul pe principalele șantiere. LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2. 29. În ce privește casa, o să i-o las. PREDĂ, R. 11.

6. **INTRANZ.** (Învechit; cu determinări introduse prin prep. „la” sau „cătîre”) A urmări, a ținde, a ținti. Stnt socoteale creștinești, carele privescu numai cătră adevărul cel evanghelicesc (a. 1700). CFR I, 337/29. Rebelia ... carea nu privea la alt de cît la o mare jefuire. ZILOT, CRON. 66. Pornirea aceasta ... privește ... nu numai la mîntuirea noastră, ci și a întregului neam grecesc (a. 1821). URICABIUL, XIV, 308. Legea ... nu privește numai la luminarea duhului, ci și la îndreptarea inimii. MARCOVICI, D. 307/27. Cele ce ispitim nu putem a le înșălege, nici a le ști cătră ce sferșil privesc. DRĂGHICI, R. 37/15.

7. **INTRANZ.** (Învechit) A se cuveni, a se cădea. Asta numa la-mpărafi a se face privește. PANN, E. III, 8/6, cf. DDRF. A se lupta călare Nu privește la fieșcare. ZANNE, P. IV, 287.

Prez. ind.: *privesc*. - Și: (Învechit și regional) *prăvi*, (învechit) *previ*, (regional) *prăvi* (EMINESCU, O. I, 11) vb. IV.

— Din slavonul *прѣхати*.

PRIVĚ vb. IV v. pliv.

PRIVLÂNT s. n. v. provlant.

PRIVICĂTOĂRE s. f. v. privighetoare.

PRIVICHETOĂRE s. f. v. privighetoare.

PRIVĪCH s. n. v. priveghit¹.

PRIVICHITOĂRE s. f. v. privighetoare.

PRIVICĪÓS, -OĂȘĂ adj. (Învechit, rar) Care privesc¹ (1). Cf. DRU.

— Pl.: *privicioși, -oase*.

— *Privi*¹ + suf. -*icios*.

PRIVIDĚRE s. f. v. prevedere.

PRIVIDITĪR, -OĂRE adj. v. prevăzător.

PRIVIGATOĂRE s. f. v. privighetoare.

PRIVIGĂTOĂRE s. f. v. privighetoare.

PRIVIGĂTĪR s. m. v. privighetor¹.

PRIVIGETOĂRE s. f. v. privighetoare.

PRIVIGHEĂ vb. I v. priveghea.

PRIVIGHEĂLĂ s. f. v. privegheață.

PRIVIGHEĂRE s. f. v. priveghere.

PRIVIGHERE s. f. v. priveghere.

PRIVIGHETOĂRE s. f. Numele a două specii de păsări călătoare, insectivore, de talie mijlocie, care cîntă foarte frumos: **a**) (și în sintagmele *privighetoare mare*, DOMBROWSKI, p. 400, BĂCESCU, p. 142, rar, *privighetoare filamelă*, BĂCESCU, p. 142, FORM. CUV. I, 61, *privighetoare proprie*, BĂCESCU, p. 141) pasăre cu spinarea brună-sură-roșcată închis, cu gîtul alb mărginit de un gri șters, cu partea superioară a pieptului sură închis; filamelă, (regional) presură¹ (**2**) (*Luscinia luscinia*); **b**) (și în sintagmele *privighetoare roșie*, DOMBROWSKI, p. 398, BĂCESCU, p. 141, *privighetoare mică*, DOMBROWSKI, p. 398, BĂCESCU, p. 141, *privighetoare sură*, BĂCESCU, p. 143) pasăre cu spinarea sură-roșcată-gălbui, cu gîtul și mijlocul pieptului albe, cu coada ruginie; (regional) minunea (**2**), mierlă¹ (**1**), pituluș² (**1 2**), mierlă-gulerată (v. mierlă **1**) (*Luscinia megarhynchos*). *Cine va mînea corb ... sau privighetoare ... unii cu accia 1 au să oarbă pociania*. PRAY. GOV. 497/9, cf. GCR I, 91/2, COD. PUSC. 79. *Stăpînește ... cerbi, capre, păuni, priveghetori*. CALENDARI (1733), 11/8. *Prinsă una din păserele ceale prea mici pre carea o chiitau preveghitoare*. VARLAAM-IOANSAF, 417/12. *An mos subit cori, ca să aseulte privighetorile*. ȘINCAI, HR. I, 392/3, cf. LB. *Privighetoarea cîntă primăvara și veselea pre toți*. TICHINDAL, F. 167/7. *Bușnița nu și ca să imiteze cîntodată cîripitul privighetorii*. ILLIADAE, O. II, 96. *Doacă versul cel duos Ți-i va pentul odaure, Tu-trect pe privighetoare*. ASACHI, P. 109/13, cf. I. VĂCĂRESCU, ap. ROSLIU-CAZACU, I. I. R. I, 149. *Au doar numai pentru tine ... Jaluica privighetoare cîntă seara, dimineată?* COȘACHI, P. 291. *Ai văcut privighetoarea bîdichei cum își umflă gușuța?* MR. DRAM. 377. *Are colivii cu steleți, cu mierle, cu privighetorii*. NEGRUZZI, S. I, 322. *Abia privighetoarea ... Să turbure cuteară o solemnă pace*. BOLLAC, O. 73. *Nenorocita privighetoare cîntă-n pădure a ei durere*. ALEXANDRISEV, O. I, 207. *M-am dus de-am ascultat concertul privighetorilor*. ALECSANDRI, S. 11, cf. CHIRAC, I, 310. *Privighetoarea cîntă la ferestrele mele*. BOLINTINEANU, O. 317. *Privighetoarea zboară afară dintr-o casă ce e ars*. ODOBESCU, S. I, 184. *Poate să mai doarmă cineva de rîul nebunilor de privighetori?* GREANGĂ, P. 131. *Auz un glas cu de privighetoare*. SPIRESCU, I. 211. *Privighetorile, cu niște piculine, își pîruie, la timp, melodiile lor*. DELAVRANCEA, T. 61. *Tace, cu s-asculte cîntecul privighetorilor*. VLAHUȚĂ, O. V. II, 171. *Privighetoarea țigurescă adeseori și-n cîntecele noastre paparoni ca simbol de iubire*. MARIAN, O. I, 251. *Se string să admire producții de artă, pe care ei le înțeleg tot atît cît măgarul din fabulă înțelegea cîntecul privighetoarei*. GHERLA, SI. CR. I, 232, cf. DBRI. *Din zăvoi, privighetoarea Iarăși a-ncepat*. COȘBUC, P. II, 69, cf. BĂRCIANU, JAHRESBER. XII, 130. ALLXI, W. *Privighetori din alte țări Vin doina să ne-asculte*. GOGA, POEZII, 8. *S-au dus privighetorile măiestre, Pustiul e cuibul blînde țurturele*. IOSIE, P. 47, cf. PAMELL, J. II, 162. *Parcă te unge la inimă; glas de privighetoare, nu altăceva*. BUJOR, S. 104. *Îngrijea el singur de papagalii ... de privighetorile și de țurturele sale*. HOGAȘ, DR. II, 49, cf. DR. V, 560, ȘAINLANU, D. V. *Aseulta înmărmurită cîntul de privighetoare*. EFTIMIU, I. 127. *Mă dor ... Privighetorile incluse-n colivii*. MINULESCU, VERS. 264. *Saocră-mea mi-u scos ochii, fără milă, ca la privighetori*. GALACIION, O. A. I, 99, cf. DS. *Se țîngina cu opele, cu codrii și cu privighetorile, din alăută!* SADOVEANU, O. I, 188. *Cîntecul privighetoarelor rătăcite în porcurile noastre este evocat va aceeași atitudine*. VIANU, A. P. 48, cf. DOMBROWSKI, P. 400, BĂCESCU, P. 143. *Privighetoarea cîntă mai framos*. ARGHEZI, VERS. 280. *E vorba de a descrie cîntecul privighetorilor în potamă?* CĂLINESCU, C. O. 182. *Roua e sudoarea privighetorilor Ce s-au ostenit toată noaptea cîntînd*. BLAGA, P. 198. *Era lună plină și cîntau privighetorile*. CAMIL PETRESCU, O. I, 31. *Ptită în fogul marc Cîntă o privighetoare*. PANASCHIVESCU, C. T. 137.

N-auzi privighetoarea? Ca eo-nvăța-vei măcestrul cînt. V. ROM. iunie 1951, 123. Privighetorile nu cîntă decît noaptea. II, LOVINESCU, T. 303. *Vom merge să ascultăm ... cîntecul neprevăzut al privighetorilor*. 7 septembrie 1962, 9. *Unele specii pleacă în totalitatea indivizilor lor (rîndunecele, privighetori)*. VIN. PESC. noiembrie 1964, 9. *Din penic, le rămîine sufletul aici, acestor privighetori și pitulici*. SORESCU, V. 72. *Mă-ngin cu florile Și privighetorile*. ALECSANDRI, P. P. 224. *Sprîncecele dauitate, Pene de privighetoare*. JARNIK-BIRSEANU, D. 21. *Pasere privicitoare, Ce vinți noaptea pe răcoare?* MAT. FOLK. 258, cf. VIRCOL, V. 98. *Asoră pe răcoare Cînta o privighetoare*. CIAUȘANU, V. 192, cf. ALR I 1 031, ALR SN III h 703. *Cioara în loc de privighetoare nu se poate vînde*. PANN, P. V. II, 117/19. *Ce știe măgarul ce e cîntarea privighetoarei?* ZANNE, P. I, 511. ◇ Fig. *Aud glosul cucoana Caliopei ... Ea-i! prînghetoarea mea*. ALECSANDRI, T. I, 319. *Cîte cîntece minunate nu glăsuia gurița lui Șerban, privicitoare satului*. ȘEZ. XII, 30. ◇ *Privighetoare albastră = pasăre cu spinarea de culoare brună-măslinie-sură, cu coada predominant ruginie-roșcată; (regional) gil-vînat, gușu-vînat (*Luscinia speciosa*)*. Cf. DOMBROWSKI, P. 403, BĂCESCU, P. 142. ◇ *Compus e: (regional) privighetoarea-bălților (sau -tamariscului, -tamarinului) sau prlvighetoare-de-stuf (sau -cu-mnștăgl-negre) = lăcar (*Luscinola melanopogon*)*. Cf. DOMBROWSKI, P. 310, BĂCESCU, P. 142, 143, FORM. CUV. I, 75; *privighetoare-de-stuf (sau -de-stufărie, -de-trestii) = a*) (și în compusele *privighetoare-greușel*, BĂCESCU, P. 142, *privighetoare-de-trestie-fluvială*, id. ib. 141) pasăre cu spinarea de culoare brună-verzuie, cu gîtul alb cu pete sure; (regional) silvie-de-țîrm, lăcar-de-țîrm, silvie-greușel (*Locustella fluviatilis*). Cf. DOMBROWSKI, P. 314, BĂCESCU, P. 141, 142; **b**) pasăre cu spinarea brună-măslinie-roșcată, cu gîtul și mijlocul pîntecului alb-brun, cu restul pîntecului galben-brun-ruginiu (*Locustella luscinoides*). Cf. CADL. DOMBROWSKI, P. 316, BĂCESCU, P. 142; **c**) (și în compusele *privighetoare-pătăată*, BĂCESCU, P. 143, *privighetoare-de-stuf-pătăată*, DOMBROWSKI, P. 319, BĂCESCU, P. 141) pasăre cu spinarea de culoare măslinie-sură cu sîriuri brune, cu gîtul și mijlocul pîntecului albe, cu laturile pîntecului și picioarele galbene (*Locustella naevia*). Cf. DOMBROWSKI, P. 320, BĂCESCU, P. 141, 142; (regional) *privighetoare-de-stuf (sau -de-stuf-ruginie, -de-baltă) = a*) caracat, lăcar mare (*Acrocephalus arundinaceus*). Cf. DOMBROWSKI, P. 322, BĂCESCU, P. 142; **b**) lăcar (*Acrocephalus palustris*). Cf. DOMBROWSKI, P. 328, BĂCESCU, P. 142; **c**) (și în compusul *privighetoare-de-lac*, DOMBROWSKI, P. 325, BĂCESCU, P. 142) țîriac, lăcar mic (*Acrocephalus scirpaceus*). Cf. BĂCESCU, P. 142; (regional) *privighetoare-cu-eap-negru (sau -neagră) = purcelușă-neagră (*Sylvia atricapilla*)*. Cf. SIMIONESCU, F. R. 147, DOMBROWSKI, P. 341, BĂCESCU, P. 142, 143; (regional) *privighetoare-de-grădină = a*) scrofiță, silvie de grădină (*Sylvia borin*). Cf. DOMBROWSKI, P. 343, BĂCESCU, P. 142; **b**) *Sylvia hortensis*. Cf. SIMIONESCU, F. R. 147; *privighetoare-cenușie = a*) (regional) grieluș, silvie de cîmpie (*Sylvia communis*). Cf. DOMBROWSKI, P. 346, BĂCESCU, P. 142; **b**) păsărică de culoare cafenie-roșcată, cu eapul cenușiu, care trăiește prin livezi și prin grădini (*Sylvia cinerea*). Cf. CADL. SIMIONESCU, F. R. 147; (regional) *privighetoare-cafenie (sau -pitioe) = purcelușă (*Sylvia curruca*)*. Cf. BĂCESCU, P. 142, 143; (regional) *privighetoare-porumbacă (sau -vărgată) = țîrițoare (*Sylvia nisoria*)*. Cf. DOMBROWSKI, P. 341, BĂCESCU, P. 142, 143; (regional) *privighetoare-de-stînci = urzicăr (*Saxicola rubetra*)*. Cf. BĂCESCU, P. 142.

— Pl.: *privighetori* și (rar) *privighetoare*. — Și: (Invechit și regional) *privighitoare, privigătoare, priveghitoare* (BĂCESCU, P. 142, ALR I 1 031 63, 69, 144, ALR SN III h 703 130, 157, 182), *preveghitoare*, (regional) *privigătoare* (ALR SN III h 703/812), *privigătoare* (ALR I 1 031/28, 290, 710, 735, 750, 776, 786, 792,

803, 808, 815, 846, 874, 926, 954, 990, ALR SN III h 703/365), **privighetoare** (ALR I 1031, ALR SN III h 703), **privicetoare**, **privicetoare** (BĂCESCU, PĂS. 142, ALR I 1031/878), **privicitoare** (ALR I 1031/138, 229, 516, 860, 865, 870, 885, 890, ALR SN III h 703), **privicigoare** (ALR I 1031/592), **privicitoare** (ib. 1031/270), **privigătoare** (ib. 1031/839, ALR SN III h 703/102), **privigetoare** (ALR I 1031/831), **privigloare** (ib. 1031/26, 30, 56, 131, 150, 158, 166, 200, 315, 335), **privigăvoare** (VIRGOL, v. 98, ALR I 1031/934), **privigloare** (ALR I 1031/718), **privigivitoare** (ib. 1031/243), **prevăcătoare** (ib. 1031/850), **prevăgătoare** (ib. 1031/837), **prevечitoare** (ib. 1031/890), **preveditoare** (ALR SN III h 703/53), **previgătoare** (ib. h 703/836), **previgetoare** (ALR I 1031/720, 740, 760, 764, 768, 798, 887, 980), **previgheoare** (ALR SN III h 703/784), **previcitoare** (ib. h 703/899), **previditoare** (ib. h 703/349), **previgătoare** (ALR I 1031/800, 805, 810, 820), **previgheoare** (ib. 1031/59, 337), **privigitoare** (ib. 1031/91, 109, 170, 174, 180, 215, 223, 247, 259, 381, 542, 704, 770, ALR SN III h 703), **pligtoare** (ALR I 1031/136), **plivigloare** (ib. 1031/684).

— **Privighea** + suf. *-toare*.

PRIVIGHETOI s. m. v. **privighetorol**.

PRIVIGHETOR¹ s. m. Bărbălușul **privighetoarei**; (regional) **privighetoroi**. *Privighetorul însă face mai bine, el știe să-și însușească amorul*. CR (1846), 180¹/10, cf. TDHG, CADE, SFC IV, 169. *Nici miera nu-i singurea, Că mai are un frățor, Pe negru **privighetar***. MAT. FOLK. 762, cf. ALR SN III MN h 703.

— Pl.: **privighetori**. — Și: (regional) **privigător** (ALR SN III MN h 703/250), **privigătoriu** (ib. h 703/228), **previgător** (ib. h 703/260) s. m.

— De la **privigheoare**.

PRIVIGHETOR², -OĂRE adj., subst. v. **privighe-tor**.

PRIVIGHETORICĂ s. f. (Ornit.; regional) Coadă-lată (*Celtia celti*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 143.

— **Privigheoare** + suf. *-ică*.

PRIVIGHETOROI s. m. (Regional) **Privighetor¹**. *Și fiindcă ei mai taată noaptea **privighează**, de-aceia ea s-a numit **privigheoare**, iară el **privighetoroi***. MARIAN, o. I, 244, cf. BĂCESCU, PĂS. 142, ALR SN III MN h 703.

— Pl.: **privighetoroi**. — Și: **privighetoi** (SFC IV, 168, ALR SN III MN h 703/899), **privighetoroi**, **privighe-toroi** (BĂCESCU, PĂS. 142), **privighe-toroi** (id. ib.) s. m.

— **Privigheoare** — suf. *-oi*.

PRIVIGHICIOS, -OĂSĂ adj. (Învechit, rar) Care ține treaz, atent. Cf. DRU.

— Pl.: **privighetioși**, *-aase*.

— **Privighea** + suf. *-icios*.

PRIVIGHIND, -Ă adj. (Învechit, rar) Care veghează, care este treaz. *Fu fecelat de un somn în care trupul era amorțit, dar fantazia **privighindă** îi zăgrăvea trecutul*. ASACHI, s. I, II, 76.

— Pl.: **privighinzi**, *-de*.

— V. **privighea**.

PRIVIGHITOARE s. f. v. **privigheoare**.

PRIVIGHITÓR, -OĂRE adj., subst. v. **privighe-tor**.

PRIVIGHITORIE s. f. I. (Învechit) Funcția, sarcina de **privighe-tor** (4). Cf. CIHAC, I, 310.

2. (Învechit, în Mold.) Subprefectură. Cf. CIHAC, I, 310.

— Pl.: **privighetorii**.

— **Privighitor** + suf. *-ie*.

PRIVIGHITORIȚĂ s. f. (Învechit, în Mold.) Soția **privighe-torului** (5). *Măcar vătărușe să fie ... Că n-or fi eu toate **privighitorice***. ALECSANDRI, T. 677

— Pl.: **privighitorice**.

— **Privighitor** + suf. *-iță*.

PRIVIGHITÓRIU, -OĂRE adj., subst. v. **privighe-tor**.

PRIVIGHITOROI s. m. v. **privighe-torol**.

PRIVIGHEOARE s. f. v. **privigheoare**.

PRIVIGITÓRIU s. m. v. **privighe-tor¹**.

PRIVILEGHIA vb. I v. **privilegia**.

PRIVILEGHIĂT, -Ă adj. v. **privileglat**.

PRIVILEGHIE s. f. v. **privilegiu**.

PRIVILEGHII s. n. v. **privilegiu**.

PRIVILEGHICUM s. n. v. **privilegiu**.

PRIVILEGLĂ vb. I. 1. Franz. (Astăzi rar, complementul indică oameni, comunități umane, instituții etc.) A acorda un **privilegiu** (1). Cf. POLIZU. *Ei snt privilegiați și de pravili apărați*. BOLLAC, o. 184, cf. BĂCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. E., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENG., DLX. ♠ (Învechit, complementul indică **privilegiul** acordat) *La 1598 ... **privileghie** ughenișilor libertatea cultului religios*. SĂULESCU, BR. II, 311-8. ♠ Refl. pas. *Domnitorilor și bărbăților celor mari ... li se **privileghie** a-și împodobi curunile sau cașurile lor ... cu pene*. AB (1829), 200¹/26. *În sfârșit de abie Sila putu a le face capăt după ce la 88 li să **privileghieră** dritul civil al romanilor*. SĂULESCU, BR. I, 56/3.

2. Refl. pas. (Învechit; în forma *privilegia*; despre publicații) A fi autorizat să apară. *Publicația acestei gazete, ce supt prea puternica paveză a împărăției Rosiei s-au **privilegial** (a. 1829)*. UNICARIUL, VIII, 108.

3. Franz. (Jur.) A supune unui **privilegiu** (2) sau unei preferințe de altă natură. *Era preferata tantei Matilda și deci ea va fi **privilegiată** în dispozițiunile testamentului*. C. PETRESCU, c. v. 97. *Cheltuielile ... snt **privilegiate** asupra oricăror alte creanțe*. LEG. EC. PL. 186.

— Pronunțat: *-gi-a*. — Prez. ind.: **privilegiez**. — Și (învechit) **privileghiu**, **privilighiu**, **privilighă** vb. I.

— Din fr. **privilégier**, *il. privilegiare*.

PRIVILEGIĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a **privilegia**. Cf. **privilegia** (1). Cf. POLIZU.

— Pronunțat: *-gi-a-*. — Pl.: **privilegiări**.

— V. **privilegia**.

PRIVILEGIĂT, -Ă adj., s. m. I. Adj. (Despre oameni, grupuri ori clase sociale, aezări umane, organizații sau instituții etc.) Care se bucură de **privilegiu** (1). *Nemeșii cea **privilegiată***. BUDAI-DELEANU, T. v. 66. *Accastă s[ântu] bis[erică] s-au rădicat ... în nemeșul și **preveleghiatul** oraș Dobru (a. 1815)*. IONGA, s. D. XIII, 90. *J. Radovici Mihail, senator în **privileghiatul** oraș Gradia-Mare*. PETROVICI, p. 367/18, cf. DRU. *Nu împărtași numai treptelor celor **privileghiate** darul dumnezeieștii înfelecțiuni*. MARCOVICI, d. 391/9. *Nobleșca este cel mai tuult clas **privilegial** într-o nație*. GENILIL, p. 46/11. *[Boierii] căutară a se forma în castă **privilegiată***. BĂLCESCU, M. v. 19. *Proiect care ... întemeiază constituția sa pe boierie **privilegietă***. RUSSO, s. 120. *O femeie dintr-o clasă **privilegietă***. ROMĂNUL (1851), nr. 6, p. 8, cf. POLIZU. *Clase **privilegiate** nu cunoștea în țara noastră decât clasele boierilor*. DIMBOVIȚA (1858), 5¹/18. *Acți cart au intradus instituțiile*

liberalo-burgheze la noi, printr-o luptă eroică, erau tocmai fiii clasei privilegiate. GHEREA, ST. CR. I, 328, cf. DDBF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, Dregătorii mari, care se considerau oarecum egali între ei, aveau deci conștiința unei condiții sociale privilegiate. STĂIGESCU, S. D. 74, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Substantivat) Acest ajutor a ișit pã loți dă obște, șt pã privilegiați, șt pã neprivilegiați, încă cu mai prisos decât la voi. I. GOLESCU, IN PR. DRAM. 80. Însăși stăpânirea locului are să cerceteze pã preveleghiat, odică și din datorii lui (a. 1826). DOC. EC. 362. Aduăările municipiilor erau compuse numai din feudali mari și mici privilegiați. BĂRȚIU, P. A. I, 638. S-au văzut neamuri pierind deodată pentru un princip sau pentru sloboznic, dar castele și privilegheții se tadoiesc. RUSSO, S. 116. Era dator fiecare stăpîn de vie să dea, din zece vedre una, afară de privilegiați și scutiți cu hrisoave domnești. FILIMON, O. I, 121, cf. ȘĂINEANU, D. U. ♦ P. gener. Care este favorizat, avantajat (de cineva, de împrejurări etc.). Citeva dale elegante și ctiva bărbași privilegiați ocupau palcurile dinaintea scenei. CR (1846), 32 bis¹/25. Se bucura de această considerație privilegiată. TEODOREANU, M. U. 32. Creațiile stăpînifice stat prin tasiși natura lor privilegiate. D. GUSTI, P. A. 198. Monopoliștii americani își creează o situație privilegiată în economia Marocului, îndepărtînd treptat pe capitaliștii francezi. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 753. Graiul moldovenesc ... avea [în veacul al XVIII-lea] ... o situație deosebită și, aș zice, privilegiată, în comparație cu graiul moldovenesc de astăzi. VARLAAM-SĂDOVEANU, 63. (Substantivat) Se miră cineva de repede la înălțare și ti uimesc privilegiații fortunei. CB (1848), 31²/79. Înfățișarea trușăilor privilegiați ai destinului. C. PLĂBESCU, A. 301. ♦ Fig. Bogatele producție ce scoate acest pămînt privilegiate. CB (1829), 227¹/18, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Pentru conștiința literară a epocii pe care o străbătem, proza lui Tudor Arghezi ocupă, fără îndoială, un loc privilegiat. XIANU, A. P. 263.

2. Adj. (Despre creditori) Care se bucură de privilegiu (2). Cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. S. m. (Învechit, în Mold.; în forma privilegiet) Subprefect. Gheorghe Căliman ... fii de privilegiet (a. 1828). URICARIUL, VII, 197. Subprefectura de Necorești ... către privilegietu Stoica Mîndru (a. 1860). ap. PAMFILE, A. R. 15.

4. Adj. (Învechit) Autorizat. Petru Bart, chesaroerătescul privilegietul tipograf a cărților celor școlărești (a. 1790). IORGA, S. D. XIII, 17. Acea privilegiate fabrică cu meșteșug făcăt. ST 21/2. Dată la tipar la privilegiate tipografie din București [Titlu]. IST. XIV, I. Nenumăratele circuli, cu privilegiate reletnice. PISCUPESCU, O. 4/10. Privilegiate tipografie a Albinei [Titlu]. SĂULESCU, I. Prenumeratiu se face la d. Eliad, la tipografia privilegiate. GTN (1835), 1²/5. O ruletă, cofă privilegiate care scurge pungile străinilor. NEGRUZZI, S. I, 326.

— Pronunțat: -gi-ul. — Pl.: privilegiați, -te. — Și: (învechit) privilegiate. -ă adj., privilegiate (URICARIUL, VII, 197, PAMFILE, A. R. 15) s. m., privilegiate, -ă, privilegiate. -ă, privilegiate, -ă, privilegiate. -ă adj.

— Din lat. privilegatus, fr. privilegé.

PRIVILEGIU s. n. I. Avantaj, scutire de obligații (cătrel stat), drept sau distincție socială care se acordă (în anumite perioade sau în situații speciale) unei persoane, unui grup social, unui partid, orașelor, mănăstirilor etc. (învechit) p r o n o m i o n; p. e x t. (concretizat) act, document prin care se acordă un asemenea avantaj, un asemenea drept, o asemenea distincție etc. Să fie de moșie cu privilegii de la tapăratul date neamului cautozinesc. IST. T. R. 11. I-au făcut să rămie lăcuitori în țara sa, dîndu-le cu privilegii lungi și late moșii. CANTEMIR, HR. 473. Cărți, confermații și privilegii mergetînd în mintile lor. R. POPESCU, CM I, 495. Moștele ce au avut Iftodi Cihan

de bastină și de cumpăratură, din drese și privilegiate (a. 1754). URICARIUL, XI, 308. Au binevoit a-i întări ceale vechi privilegii și obiceiuri. MINEIU (1776), [prefață] 5/1. Și mai întâi am cerut orășionilor acestora care cer privilegiiul scuteliu, ca să dovedească zisa lor (a. 1783). HUL. COM. IST. IV, 119. Aceștia pot atunci a strica acea diotă, iară ceale de alătura rude n-au acest privilegiiul. MAN. LEG. 28¹/13. Bogdan Vodă, domnul Moldovei, ... ceru privilegii ca și rumâni. VĂCĂBESCU, IST. 261. Fieștecare martur, care nu este slobođ prin vreun privilegiiul însămnat anume, ... să facă jurămînt. RÎND. JUD. 161/12. El au dat ... privilegiiul de a purta cercei. IST. AM. 41¹/5. Au vrut a-și arăta a sale privelegiiuri. CRITIL, 67/7. Ioanichie pre sine și țeara sa o au supus bisericii Romei prin privilegiiul scris cu litere de aur. ȘINCAI, HR. I, 237/28. Privilegiiile ce au avut prin hrisoave gospod (a. 1803). URICARIUL, IV, 80/9. În locul papei să-l ungă ... petrecîndu-i privilegiiul apostolicesc. MAIOR, I. B. 40/6. Celor ce slujesc lui cu credință Împarte privelegii. BUDAI-DELEANU, T. 362. Să perdem voia aceasta și privelegiiul ce ni s-au dat (a. 1811). DOC. EC. 110. Are privilegiiul ... ctînd ar vrea la alt loc să treacă și ocolo ar vai să se așeze. ST 25/21. Privilegiiul datilor lor de la domni Moldovei să vor păzi întocma (a. 1818). GCR II, 222/24. Vă va da toate prevelegiiile orășionilor romani. BELDIMAN, S. P. II, 181/8. Nu li se cade a avea și ei privelegiiurile ce le au ... cei de ucum. ZILOT, CRON. 67. Nici a să zminti legătura și privelegie legală prin hrisoavele gospod ce s-au cheltuit și s-au seos acestui oraș (a. 1821). IORGA, S. D. VII, 98. Să dăsfătează întru dobîndirea privilegiiurilor lor celor vechi. OȘTIREA, 14/1. Ctînd să va dovedi că ... n-au mers sacalile sale la împlîri de foc, atunci să-și piarză acea privelegie (a. 1827). DOC. EC. 381. Cu multe privilegiiuri și scutiri nu numai pe cetățeni, ci și pe poporani, lucrătorii de pămînt, i-au dăruit. T. AARON, S. A. 71/15. Li să hărăzește ca un privilegiiu a avea scutiță acea fabrică ... dăspere orice dare către stăpînire (a. 1832). DOC. EC. 501. Privilegiiul, sau titulu prin care vă stăpîniti bogățiile, nu este un privilegiiu tateimat pe dreptul firesc, ci pe oarecare așazămint amensc. CĂPĂȚINEANU, B. 85/11. Cu ce stălești voi mai vednici decît dînști ca să dobîndiți un asemenea privilegiiu? MARCOVICI, D. 57/21. Li dedă privilegii de a lăcu în Eghipt. SĂULESCU, HB. I, 3/18. Fiecare [țară] avea legile și privilegiiile sale particulare. ASACHI, S. I. II, 32. Au căpătat ... mai multe privilegii. id. L. 4/51. Să binevoiti a ordini a cercetare asupra acestii mașine și, găsindu-se cu adevărat alt de folositoare, să binevoiti a-mi da un privilegiiu pã cinci ani pentru Țara Românească (a. 1840). DOC. EC. 739. S-au desființat acest privilegiiu. TÎMPEANU, G. 15/11. Fiindcă aveți epitropii sluj grele slujbe, ar trebui să se hotărască oareșicare privilegii, sau cinstiri deosebite, pentru bărbații acia. CUCIURAN, D. 88/34. Acelea plase a lăcuitorilor ... se osebesc cu ceva privilegiiuri. RUS, I, 1, 63/1. Clerul, ca și mănăstirile, n-aveau la tnceput privilegii deosebite și erau cu totul sub jurisdicția statului. BĂLCESCU, M. V. 10. Au hărăzit Institutului ..., unii averi în moșii, alții privilegiiu fîntiltoare spre propășirea lui. C. VÎRNAV, B. 77/35, cf. STAMATI, D. Micile privilegii feudale. RUSSO, S. 71. Din toate privilegiiile Moldaviei, ale celei rămăseseră încă neatinse. NEGRUZZI, S. I, 242, cf. POLIZU. Democrația ... atacă nedreptatea, deosebirile, privilegiiile urticioase. BOLINTINEANU, O. 260. Se desființase toate drepturile și privilegiiurile tuturilor claselor. IĂCUSTEANU, A. 231. Statutul organic, prin care se acordă Universității o multime de privilegiiuri, a fost abrogat prin legea instrucțiunii din 1864. CONV. LIT. XI, 36, cf. DDBF. El stă în bune relații cu brașovenii, în urma mai multor privilegii comerciale încuviințate lor. XENOPOL, I. B. IV, 70. Clasa feudală îi punea oarecare piedici: privilegii locale, deosebiri vamale, legi de excepție. IONESCU-RION, S. 115. Nu se pot statornici privilegiiuri în materie de impost. HAMANGIU, C. C. XXXV, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Totodată ... se somează toți acei cari ar

pretinde veri un drept de proprietate, usufruct, servitute, privilegiu, ipotecă. MON. OT. (1906), 18, cf. TDRO. Basarab III cel Tânăr acordă mănăstirei Snagovul ... mai multe scutiri și privilegii. BUL. COM. IST. V, 71, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. E șeful unei nobilimi și ... unui cler care renunță la orice privilegiu. CAMIL PETRESCU, T. II, 351. Cu contrariu spiritul meu democratic și egalitar, astil oricărui privilegiu de clasă. C. PETRESCU, I. II, 52. Pentru femeile însărcinate ... legea acordă o serie întregă de privilegii economice. SAHIA, C.R.S.S. 109. Am ajuns în țara ungurească și-am desfăcut mărfuri certnd privilegiu să întemeiem și țărmaroace. SADOVEANU, O. XI, 194. Radierea unui privilegiu. COD. PEN. R.P.R. 427. Dați ordin să înceze privilegiile de care se bucură acești domni în fața autorităților. VORNIC, P. 91. Persoana însărcinată temporar cu conducerea consulatului se va bucura de drepturile, privilegiile și imunitățile evocate consulatilor. BO (1963), 27. Se indică apoi în privilegiu semnele de hotare care cuprind împreună cele două sate. PANAITESCU, O. T. 101. Acapararea privilegiilor burgheze depinde nu numai de jocul intereselor politice, dar și implicit de trănicia legăturilor de rubedenie. V. ROM. octombrie 1964, 96. Unde privilegiurile stăpnesc, acolo mai mulți săraei. ZANNE, F. VIII, 495. ◊ (Cu sens colectiv) Convenținea încheiată la Paris ..., desființnd monopolul și privilegiul, a încredințat suveranitatea fără în mna proprietății fonciare. I. IONESCU, M. 190. Tot ceea ce dezbină o națiune snt clasele și privilegiat. BOLLIAU, O. 264. ♦ P. gener. Drept, avantaj, libertate, favoare de care se bucură cineva sau pe care și le ia cineva (datorită unor circumstanțe determinate). Poeticii au nște slobozi și privilegiu, care nu au eșialții ce nu scriu eu stihuri. BUDAI-DELEANU, T. 128. Birătorii făcură din această libertate un privilegiu al lor. BĂLCESCU, M. V. 19. Am dreptul și privilegiul a mnea acești bani. id., ap. GHICA, A. 428. Aș fi îndestul de dispozal a respectu, între privelegiurile sexului nostru, sublimul drept al bune plăceri. CR (1848), 9²/43. Naționalistii zeloși cu privilegiul exclusiv al focului patriotic. MAIORESCU, CR. I, 331. Multimea celor de rind crede că plăcerile materiale ale vieții snt privilegiul lor exclusiv. CARAGIALE, O. III, 4. Franchetea dumneavoastră vă dă, în ochii mei, drepturi și privilegii prețioase. GALACTION, O. A. I, 149. Nu avea privilegiul d-tale de a se fi născut cu diploma de nobil tipărită pe spate. CAMIL PETRESCU, T. II, 204. Ei erau doar izbii de acest privilegiu al lui Felix de a nu mai veni la școală. CĂLINESCU, E. O. I, 24. Regizorul se bucură ... de privilegiul de a ghidi și de a vedea statornie, ca pe un întreg, drama pe care o pune în scenă. T. Iulie 1964, 1. ◊ (Prin lărgirea sensului) Vremelnicul privilegiu al vieții. MARCOVICI, C. 105/20. Natura ne-a dat nouă, oamenilor, privilegiul d-a avea limbe articulate. ISIS (1856), 16²/29. Un privilegiu special al naturii. MAIORESCU, CR. I, 223. Era o absurditate a ridica pe pedestal numai o singură patimă și a-i da privilegiul de a fi exprimată în forme poetice. GHIERA, ST. CR. I, 144, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, L. ROM. 1959, nr. 6, 87.

2. (Jur.) Drept conferit de lege unui creditor de a fi preferat celorlalți creditori ai aceleiași persoane în satisfacerea creanței sale. Vinderea sau cesiunea unei creanțe coprinde accesoriile creanței, precum cauțiunea, privilegiul și ipoteca. HAMANGIU, C. C. 356, cf. CADE, DER, M. D. ENG., DEN.

— Pl.: privilegiu și (învechit) privilegiiuri. — Si: (învechit) privilegiate s. f., privilegiiu, privilegiiuri, privilegiiuri, privilegiiuri s. n., privilegiate s. f., privilegiiu, privilegiiu, privilegiiu, privilegiiu s. n.

— Din lat. privilegium. Cf. it. privilegio, fr. privilège.

PRIVILEGE s. f. (învechit, rar) Actul primitiv pe care se baza un privilegiu (I). Cf. AN. IST. SAȚ. III, 520, DR. V, 810.

— Pl.: privilegii.

— Cf. privilegiu.

PRIVILEGIET s. m. v. privileglat.

PRIVILEGIHĂ vb. I v. privilegia.

PRIVILEGIHĂȚ, -Ă adj. v. privileglat.

PRIVILEGIHÓN s. n. v. privilegia.

PRIVILÍGIHU s. n. v. privilegia.

PRIVILIGIĂ vb. I v. privilegia.

PRIVINĂ s. f. v. privină.

PRIVINȚĂ¹ s. f. 1. (Învechit și regional) Privit¹ (I); p. ex U. clmp vizual. La tână-i spre privință Ca prieten se dusese. PANN, P. V. II, 83¹/11. Să mă duc în bătaie, În bătaia turcilor, Privința vânicilor. ALEXICI, I. P. 127.

2. (Astăzi mai ales în locuțiuni) Păreră (3), opinie; punct de vedere, considerent; aspect, înfățișare. Unu vor fi având poate niște privințe greșite asupra cesiunii sistemii protectoare. CR (1846), 17²/33. Fie-ne iertat dar a a descrie acum din altă privință. IB. (1818), 14²/31. Tinde să modifice condițiile de viață ale oamenilor în privințe precise. D. GUSTI, P. A. 390. ◊ L. o. c. a d v. În această (sau, popular, astă) privință ori într-o (oarecare) privință sau în unele privințe ori în multe privințe = din acest ori dintr-un anumit punct de vedere sau din unele ori din multe puncte de vedere, sub acest aspect sau raport sau sub un anumit aspect ori sub unele sau sub multe aspecte. Bărbatul e firește agresiv, va să zică natura se repetă în fiice exemplar în astă privință. EMINESCU, P. L. 79, cf. 25. Amna din zi în zi ... această paznașă trebușoară în multe privinți. GREANGĂ, O. 56. Părerile autorului snt în unele privinți protionice părerilor noastre. GHIERA, ST. CR. II, 57, cf. TDRO. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Snt niște oameni foarte bine, dar cu idei foarte învechite în unele privinți. REBREANU, R. I, 29. Lumea aceea primitivă rămăsese, în multe privinți, cu complicații pe care nu le mai cunoșc ... oamenii cetăților. SADOVEANU, O. IX, 165. În această privință, numele lui poate fi alăturat de acel al marelui înaintaș, Ion Creangă. VIANU, A. P. 238. Într-o privință oamenii depeniseră nepăsători. CAMIL PETRESCU, O. I, 66. Mă gndesc în această privință est de diferit este situația teatrului burghez. LUPA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 64. Alimentația naturală este și în această privință superioară celei artificiale. ABC SĂN. 303. La primul rol mai însemnat în teatru, reușește în multe privințe. T decembrie 1964, 48. În această privință sau într-o privință = referitor la cineva sau ceva, raportat la cineva sau ceva, privitor la cineva sau ceva, în (ceea) ce privește... Cine știe cte mistere ne-ar fi descoperit în această privință! EMINESCU, N. 33, cf. DDRE. Cu tot interesul însă ce am pus, n-am putut afla nimic la această privință. HOGAȘ, DR. I, 23. Domnul Catendachis, cu care m-am înțeles în această privință. BRĂESCU, O. A. I, 37. Aglae avea un chip special de a-și arăta invidia într-o privință ourecare. CĂLINESCU, E. O. I, 136. ◊ L. o. c. p r e p. În privința ... = a) (și, învechit, în forma cu ... în privință la ...) referitor la ..., raportat la ..., privitor la ..., cu privire la ..., în (ceea) ce privește ... Fiecare jurisdicție va ținea a adunare ... în privința aceasta. CR (1848), 5²/18. Începui să cuget mai serios asupra conținutului „sfețiune”, pronunțat de Kaiserfeld cu privință la deputații ardeleni. BARIȚIU, P. A. III, 302, cf. POLIZU, I.M. Poveste în privința timpului etnd se curve ca vntătorul să-și pună pușca și poșta în cui. ODOBESCU, S. III, 38. Snt încredințat, dascăle, în privința premei, dar nemărginirea, spațiul? EMINESCU, P. I, 41. Snt curios să știu dacă fu-au fost de vreun folos poveștele aele în privința traducerii ce ai întreprins. CARAGIALE, O. VII, 432, cf. DDRE. În privința evoluției sociale, acest interes se arată mai cu tărie. IONESCU-RION, S. 118, cf. BARCIANU, VDRO. Numai în privința ertstei ei s-au lucins controversse mai îndelungate. REBREANU, I 98. Nu mă înșelam în privința acestei femei. GALACTION, O. A. I, 161.

Nimeni nu-l putu face să-și descopere gîndul ascuns, în privința vinovaților. SADOVLANU, O. N. 176. Elaura n-ar pretinde lui Tartuffe s-o liniștească în privința sancțiunilor cerului. CĂLINESCU, C. O. 178. Ocupa al patrulea loc în lume în privința rezervelor de lăută. LUPŢA DI CLASĂ, 1954, nr. 12, 68. Anghel înțelesese, dar în privința lui Ilie Barbu se înțelase. PREDĂ, D. 222. În privința distribuției; cred că eu nu l-a slujit pe deplin și în toate rolurile pe cutor. 1 februarie 1962, 11; b) sub aspectul ..., sub raportul ..., din punctul de vedere ... În privința aceasta cu alt prețel ne vom face mai înțeleși. CB (1846), 1852/31. Eu stăi un om tihnit de felul meu și în privința aceasta ... bevinul meu nu-mi seamănă deloc. VLAHUȚĂ, O. A. I, 205. În privința aceasta rămăsesse și acum fărâncă. AGIBICIANU, A. 220; c) (învechit) în comparație cu ...; în raport cu ...; față de ... Femeia, în privința puricilor este ca pisica în privința soarecilor. BOLINTINEANU, O. 291. Ciomagul era în privința arecului ceea ce banota este în privința justi. HASDEU, ap. TDRG. ♠ EXP. (Învechit) A lua în privință = a avea în vedere, a lua în considerare. Cf. POLIZU, BĂRCIANU. ♠ (Învechit, rar) Gînd, intenție. Primește, dar, iubile celtorinle, această a noastră osteneală care o tînch cu bună privință și voie plecată. M. COSTIN, ap. CADL.

— Pl.: *privințe* și (învechit) *privinți*.

— *Privi*¹ — suf. -ință.

PRIVINȚĂ² s. f. v. prevenție.

PRIVIRE s. f. 1. Faptul de a *privi*¹ (1), *privi*¹ (1), (învechit și regional) *privință*¹ (1); p. ext. cîmp vizual; funcția organică a ochilor, vîz, vedere; mod de a *privi*¹ (1), uitătură, e a u t a t u r ă, (învechit) *privitură*; (aslăzi rar) *priveliște* (1), (învechit și regional) *priveală* (1). 1-au scos înaintea porții împărătești pentru privirea să-i vadă lumea. IST. T. B. 119. Zămbu este liară ... minunăta la privirea (a. 1777). GCR II, 110 1. Cu tirana Sa *privire*, pe diavoli invită Să muncească făptura ostindută. BIDAI-DELIANU, T. 215. Cf. DRU, LB. *Îndrăznesc a ardica privirea mea către tine*. MARCOVICI, D. 5 25. Aș dori să fac pace cu chinurile mele, să depărtez gîndul meu de *privirea* rețelor. ID. C. 9/19. *Îndelungată și galișă privire a lui Robinson către corabie*. DRĂGHICI, R. 5/31. Cf. GORJAN, H. I, 4/29. *Dar la cuget și privire ne-a lăsat un trainic semn De-nfrînare*. ASACHI, S. L. I, 50. *Așteaptă cu plăcere Dincolo, peste toți mușii ce ti mîrginesc privire, O lume necunoscută*. CONACHI, P. 263. *El își preclăblă privirea pe cîmpul bălăliei*. BĂLCESCU, M. V. 120. Nu știu însă de ce *privirea* se astenește a se uita mult la această prea regulată arhitectură. NEGRUZZI, S. I, 193, cf. POLIZU. În limștea nopței, *privirile tale Se-nolț, se ațintă pe cer luănat*. ALEXANDRESCU, O. I, 113. *Tată și fiica își schimbărit între dînsu câteva priviri*. FILIMON, O. I, 106. *Ferice de acela a căruia privire ... Ar face ca să nască pe gură-ți o zimbire*. ALEXANDRI, P. I, 129. *Ne întoarcem privirea asupra gravurei vechiului artist german*. ODOBESCU, S. III, 58. *Reia-mi al nemuririi nimb Și focul din privire*. EMINESCU O. I, 177. *Aruncă a privire părintească spre noi*. CREANGĂ, A. 75. *A ieșt urmărit de privirile celor trei cănșrați*. CABAGIALI, O. II, 18. *Rămase citva timp cu privirea ațintită la el*. SLAVICI, N. I, 137. *Se uita la dînsul parcă să-l soarbă cu privire*. ISPIRESCU, L. 31. *Privirile-i ascușite, ... trec prin geamuri și se tneacă în zarea zilei*. DELAVRANCEA, S. 37. *De pe-o terasă înflorită Privirea mea s-ar pierde-n cale*. MACEDONSKI, O. I, 67. *Privirea și vorba lui dau sufletelor încredere și brațelor tărie*. VLAHUȚĂ, O. A. II, 118. Cf. DDR. *După vecii de crudă suferință, Privirea mea te înțelnește iară*. NECLUȚĂ, T. D. 23. *Poate fixa citva timp privirile la soare*. ȘEZ, III, 122. *Privirile de farmec bete Mi le-am întors cătră pînănt*. COȘBUC, P. I, 176. Cf. BĂRCIANU, ALEXI. *N. Aruncă celor care fac haz priviri de ucigaș peste ochelari*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 222. *Poate el ar fi descoperit ceva în privirile ei*. AGIBICIANU, A. 54. *Rămase locului, cu gura căscată, în fața privirilor crunte ale moșneagului*. GİRLEANU, N. 11. *Florica îl*

măsură dia cap pînă-n picioare cu o privire veselă și luătoare în ris. BUJOR, S. 36. *Aprinsei o țigară, cu privirea pierdută*. HOGAȘ, M. N. 17. *Iau arunca o privire pe sub gene*. IRĂILEANU, A. 142. *Briceag aruncă a privire disprețuitoare spre cei ce-l acărâsc*. REBREANU, I. 16, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADL. *Și privirea-ți cade răgă peste apa larg-ovală*. BACOVIA, O. 58. *Avea o privire ironică și ascușită*. GALACTION, A. 9. *Spre țodgorii Toți întore privirile*. TOPÎRCEANU, N. 51. *N-am văzut niciodată o privire de tînger atît de obosit și de mirat*. CAYLI PETRESCU, V. S. 121. *În șanșuri oamenii caută unii la alții cu priviri neliniștite*. C. PETRESCU, I. II, 14. *Înceau cu mîinile împreunate, cu privirea fixă, cuprînsă de gînduri dăvulnice*. BRĂLESCU, O. A. I, 5. *Privirea fiecăruia dintre ei este speriată*. SAHIA, N. 18. *Aruncă a privire scurtă spre Ștefan*. SEBASTIAN, T. 53. *Directorul mă învîlul cu o privire părintească*. VLASIU, D. 109. *Inginerii trebuau să cuprînză vulturile cu privirile întînderea, înainte de a începe lucrarea*. VOICULESCU, P. I, 178. *Ascunsă privirilor cîlorlalți profesori străni, mica bibliotecă scăpase de a sigură confușcație*. CĂLINESCU, E. 96, cf. id. s. 246, 438. *Observă între doctori un schimb scurt de priviri*. SADOVLANU, O. VIII, 261. *Privirile de admirație ce i se aruncau, le primea cu îndrăzneală*. BART, E. 48. *Sînt că mă cheană Privirea mea uitată din joza prînsă-n ramă*. PILLAT, P. 9. *Privirea ta țirtșă și-mpedicală-n țină Primi din depărtare țitioa ei lumina*. ARGHEZI, VERS. 377. *În balta țstelată-mi scaldă privirea*. BLAGA, POEZII, 15. *Sustrase oricărui priviri omeneshi*. [culmile] rămîn într-o zonă nepămînteană și misterioasă. BOGZA, C. O. 56. *Mi se prînd privirile de bocanici cu care e țncălțat*. STANCU, B. A. I, 21. *Sințind parcă veninul privirilor eruncate asupra-i ..., ciuli urechule*. GALAN, Z. R. 146. *Iertare pentru fiiece privire, Ce-țhear de-i mîngtoasă—doare*. JERELIANU, S. H. 7. *Înainte de a intra, a oprit privirile pe țrinel, o privire plină de tristețe*. DAVIDOGLU, M. 21. *Avea o privire nu mirată, ci înșpăimțritată*. II. LOVINESCU, T. 309. *Omul l-a cercetat cu privirea la lumina furtorie a amurgului*. VORNIC, P. 63, cf. BELEA, P. A. 125. *Moromete îl țetrecu o vreme cu privirea*. PREDĂ, V. 38. *Ochiu înțlacrimați și-au deschis privirea*. ISAC, O. 264. *Și le-am țărit privirile grele, Ca o puderie de stele*. DEȘLIU, G. 43. *Țdopam Această părășită bogăție Și ne-mbătăm privirile cu ea*. LABIȘ, P. 381. *Mă intriga țnsă privirea lacomă a celui mai țtnăr dintre ei*. BAREU, P. 9. *Îl măsură în țăcere, cu a privire vie, din țălpi țnă-n creștet*. s. aprilie 1960, 55. *Priviri se îndreptară spre cîmpul depărlat*. HOREA, P. 28. *A schimbat cu interlocutorul meu a privire cu subțălesuri*. V. ROM. august 1962, 16. *Acesta ti vazu ochi țnceați în lacrimi, o privire de cîine bătut*. id. ianuarie 1965, 64. *E-naltă și subțire Și frumoașă la privire*. FOLC. TRANSILV. II, 30. ♠ (Prin țărgirea sensului) Întru viitorime mîinid a noastră *privire*. CONACHI, P. 296. *Întoarceti privirile spre situațiile de acum zeece și cîncisprezece unii*. GALACTION, A. 396. *Puntd în țtrivire sale și realitate vălu culturi, Negruzzii regășește ceea ce în Retoricele clasice se numea „comparația nobilă”*. VIANU, A. P. 48. ♠ Fig. *Rumleanii în vremea de demult da cunună de dașin viteajilor, carii bâtea răzbaui bine la privirea lui Mars*. CHEIA IX, 75^v. 31. *Privirea-i peste lume aruncnd, [luna] Lumină adinci prăpăștii*. ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Geamurile chîlilor ... căutau, de prin unghere, hipnotic spre mine cu priviri țutr-aurea de ochi țticioși*. HOGAȘ, DR. II, 11. ♠ (Regional) *Privirea cea rea = deochi. Gonește ... privirea cea rea, Stricăciunea Și deochiura ochilor*. TEODOBESCU, P. P. 371. ♠ Loc. adv. *Dintr-o privire = imedial ce s-a uitat; cit a putut vedea țitîndu-se repede. S-a uitat în țur, dintr-o privire, apoi a plecat grăbit*. LĂNCRĂNAN, C. II, 71. ♠ Loc. p r e p. (Învechit) *În (sau la) privirea (cuiva) = în văzul (cuiva), în prezența (cuiva), fiind de față (cineva). Pre mulți, țăindu-le capetele, poroncia de nu-i țngropa multe țile să ție la prăvirea altora*. N. COSTIN, L. 460. *Trupul lui sfîșiat...rămase dauă țile în privirea țuturilor*. BĂLCESCU, M. V. 404. ♠ (Concretizat) *Organul văzului, ochii (v. ochi¹ A11); expresie a ochilor¹ (A11)*. *Îmi place trandafirul, dar mai frumoașă-mi pare Privirea ce*

le-alese și mîna ce le-a smult. ALEXANDRI SCU, O. I, 278. Și mîncî, ce stînge pruncuțu-î la sîn, *Privirea de lacrimă plină ... Speranța durereu-î olină*. EMINESCU, O. I, 11. *Atunci Heana și simțește Că-î arde plînsul în priviri*. COȘBUC, P. I, 121, cf. ȘĂINEANU, D. C. *Privirile albastre ale oamenilor zbrîlțiți se imblînziseră*. SADOVEANU, O. XI, 10. *Til aiă scrulă cu privirea albastră ca marea*. CĂLINESCU, I. I, 103. *Frumoasă cu privire albastră se lucrută*. CAMIL PETRESCU, O. III, 161. *Avea obrajii roșu și privirile turburi*. PAS, Z. III, 3. *Tăcea, plîmblîndu-și privirile negre și genole ... de la Amidon la Luca și Inapoi*. VINEA, I. I, 36. *Încordînd arcuț trupului drept, Străpunsese punga de stîng cu priviri bulbucate*. BOUREANU, S. P, 29. *Avea un zîmbet subțire pe buze și o strălucire rece în priviri*. PREDĂ, R, 109. *Ea ... își feri privirile stîngerită*. id. M. S. 30. *Feticișca de făurar ... Cu privirea de smoală și obraji de var*. DEȘLIU, G. 53. ♠ Fig. *Vreau cu Noaptea să rămn, Ca să-î sărut privirile de rouă*. BINICU, V. 45. ♠ Spec. Contemplare. *Aerul curat, privirea naturii, deșteptară în inima mea suvenire doamnei B. NEGRUZZI, S. I, 60. A tînetat toată durerea vieții, orice dorință, orice aspirație în privirea acestui mîndru tablou din care faci și tu parte*. EMINESCU, P. I, 93. ♠ (Învechit) Orientare, perspectivă vizuală. *Fereastră camerei mele avea o privire din cele mai tînetătoare*. FILIMON, O. II, 109.

2. (Învechit) Observație (1), remarcă; părere (6), opinie; punct de vedere, considerent. *Se adăoge înău și această privire importantă, că noi stîlem cî se poate osteni și slăbiți de drum*. BĂLCESCU, M. V, 149. *Am citit cu viu plăcere scrisoarea dumitale care este plină de înțelepte priviri asupra easnicei gospodării a făreri noastre (a. 1869)*. URICARIU, XIV, 144. ♠ Loc. ad v. *În această privire ori într-o (oarecare) privire sau în unele priviri ori în multe priviri sau în toate privirile = din acest sau dintr-un anumit punct de vedere ori din unele sau din multe puncte de vedere ori din toate punctele de vedere, sub acest aspect sau raport ori sub un anumit aspect sau sub unele ori multe aspecte ori sub toate aspectele. În această privire ați știut doblînd încrederea*. AR (1829), 146¹/28. *Ele sînt în multe priviri necomplete*. ASACHI, S. I, I, 41. *Era în toate privirile indicată de situație*. MAIORESCU, D. II, 29. *Neștiind eu singur această taină ... nu te pot sfătuî în această privire*. EMINESCU, P. I, 43. *Barbă și mustețe ca în palmă; și doar le și prileam eu într-o privire ... dar degeaba muncă!* CREANGĂ, O. 226, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♠ Loc. prep. *Cu privire la ... sau (învechit) în privirea ... = a) (curent) referitor la ... raportat la ..., privitor la ..., în (ceea) ce privește ..., în privința¹ ...; avînd în vedere ... Se imblînzî ... atît în privirea sîlbătăciei sufletelor cît și a haziei trupurilor*. SĂULESCU, HR. I, 237/3. *Românii i-au dat acest nume în privirea poziției Italiei*. ASACHI, S. I, II, 47, cf. id. I, 181/18. *Cu scumpătate să se urmeze cele zise mai sus, atît în privirea mamelor, cît și a melor*. I. IONESCU, C. 69/14. *În privirea originii a apelor minerale există mai multe socotințe*. FĂTU, D. 79/7, cf. ARHIVA, II, 71. *Putem răspunde cu privire la trecutul nostru literar*. GALACTION, A. 20. *Se sfătuiră puțin cu privire la robii și la prăzile de război*. SADOVEANU, O. V, 500. *Meditarea chipului în care apare un artist ne dă indicații cu privire la răspunderile lui*. NIANU, A. P, 191. *Ieșise de etena ori în oraș, luase unele informații cu privire la Universitate*. CĂLINESCU, E. O. I, 61. *Detalii cu privire la peștera unde se crede că ar fi fost încluz Socrate*. BIAGA, II, 113. *N-or să cîute să repete zvonurile proaste cu privire la mine*. ȘTANCU, R. A. IV, 35. *Sarcini de seamă cu privire la organizarea temeinică a întrecerii socialiste*. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2769. *Moromele aprobează ... o hotărîre cu privire la un monument în cinstea eroilor*. PREDĂ, M. 220. *Au fost prezentate ... comunicări științifice cu privire la procedeele și utilajele speciale de sudare*. ȘCÎNTEIA, 1962, nr. 5683. *Vom formula eteva observații și cu privire la acest aspect*. G. 1963, nr. 691, 2/3; b) (în formele în sau din privirea ...) sub aspectul ..., sub raportul ..., din punctul de vedere ..., în privința¹ ... *În privirea culturii Eghiptului, de cum se cuprînsă de mameluca ...*

dedi lot înapoi. SĂULESCU, HR. II, 3844. *Științele pozitive trebuiesc înfățișate din privirea teoriei*. ODOBESCU, S. II, 66. *O recoltă bună în privirea călătui*. I. IONESCU, P. 109.

3. Examinare, cercetare, apreciere, considerare cu ajutorul văzului sau, p. ext., cu ajutorul minții. Cf. DRU, LR, BĂRCIANU, ALEX. W. *La o privire superficială, s-ar părea că Eminescu este un junimist*. IBRĂILEANU, SP. CR. 171. *Din etulăritarea lipsurilor și privirea critică ... se vor putea deduce propunerile*. LIG. I. C. PL. 491. ♠ Ex p. r. (Învechit) *A avea privire lu...* = a acorda atenția cuvenită, a ține seamă de ... *S-aibă toldeana privire la împrejurări, la loc și la climă, la firea poporului*. BUDA-DELEANU, 7, 377. (Învechit) *A avea (sau a lua) la privire* = a avea în vedere, a lua în considerare, a ține seamă. *Să întrebuințeze acele soiuri ... atînd în privire preava semănăturii*. I. IONESCU, C. 56/17. *Lînd în privire sperarea vîdoarelor lor venituri, li se puse condiții*. BĂLCESCU, M. V, 86. *Lînd tu privire că el se purtase vîrjeste la Lipova, ... îl iertă*. id. ib. 169. *Altă vorbă n-aveți ... fără a mai lua în privire toate jefile cite le facem pentru voi*. ALEXANDRI, O. P. 63. *Luăm în privire acele întimplări ale vietii intelectuale*. MAIORESCU, CR. II, 111. ♠ (Învechit, rar) *Luare-aminte, grijă, atenție*. *Păzea cu privire A merelor rumenire*. BĂRAC, A. 8/7.

4. (Învechit) Spectacol, reprezentație (teatrală, de circ, de bilei etc.); p. ext. loc unde se desfășura această reprezentație. *Porîră-se latru în sufletu întru prăvire în zboriște (n ă v ă l i r ă l o ț i î m p r e u n ă în teatron s. TEST. 1618). COD. VOR. 10/18. *Mulțimea carea venise la acea privire*. S. TEST. (1618), 102²/1, cf. ANON. CARL. DRU. *Era tocmă ceasul cînd avea scolarii să facă luptele ostășești, la care privire ... toți cei de față au rămas foarte mulțămîți*. AR (1829), 131¹/38, cf. TDRG, CADE.*

5. (Învechit) *Priveliște (4)*. *Tăiatu-i-aa și lui capul. Fălnică privire și nenorocită urgie!* MUSU, LEI. III, 62/29. *Văzu cetatea cea mare și mîndră a Ierusalimalui. Dar, o, ce privire tristă fu aceasta înaintea ochilor lui*. MAIOR, P. 401. *E deprinsă de mult Roma cu asemenea privire*. ASACHI, S. I, I, 113. *În cîrgerea acestei foarte grozave priviri Au urmat o întimplare înseamnă*. PASN, E. II, 74/11. *Strălucirea și banul gust a toaletei damelor și uniformele cele brîlante a domniilor ofițeri făcea o frumoasă privire în această ulanare*. CR (1838), 6²/13. *Această îmbrăcăminte are o privire foarte frumoasă*. KOGĂLNICEANU, S. II *Crunt război! privire cruntă!* ALEXANDRI, P. II, 16.

— Pl.: *priviri*. —Și: (învechit) *prăvire, previre s. f.* — V. *privi*¹.

PRIVIRIGIFĂRE S. F. V. *privirghetoare*.

PRIVISINĂ s. f. (Pescuit; prin Dobr.) *Prevină*. Cf. ANTIPA, P. 598.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *privisine*.
— Etimologia necunoscută.

PRIVISTÎ vb. IV v. *privești*.

PRIVISTULUI vb. IV. *Tranz.* (Învechit, rar) *A saluta. Iară monarhul ... spre toți ... privea, ca cînd îi privistulului (a. 1757)*. GER II, 53/29, cf. TDRG, SFC IV, 126, 128.

— Prez. ind.: *privistuluesc*.
— Din rus. *привытствовать*.

PRIVISTEĂ S. F. V. *prevesteală*.

PRIVISTEĂLĂ S. F. V. *prevesteală*.

PRIVISTÎ vb. IV v. *privești*.

PRIVIT s. n. I. Faptul de a *privi*¹ (1); *privire (1)*, (învechit și regional) *privință*¹ (1). Cf. DEX. ♠ Ex p. r. (Învechit, rar) *A se thupla în pră-*

vl(e) = a fi de față, a fi într-un anumit loc, la vedere. *Timplându-să acolo în prăvite o femeie stricată de un ochi...*, să feace o ninune mare și slăvită asupra ei. DOSOFTEI, v. s. octombrie 97⁷/8.

2. (Învechit: în forma *prăvit*) Spectacol, reprezentație (teatrală, de circ, de bilci etc.); p. e x t. loc unde se desfășura această reprezentație. *Să rășchiră nărodul de la prăvit și lăsară alergatele cailor.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 3^v/26.

— Și: (învechit) **prăvît** s. n.

— V. **prvl¹**.

PRIVIT² s. n. v. **prvlit¹**.

PRIVITĂ vb. I v. **prvlit**.

PRIVITĂ s. f. I. (Învechit și regional) Nuiă (flexibilă, răsucită, cu care se leagă o sarcină de lemne, de fln etc.). *L-au pus într-un car cu 2 boi, numai cu anti-rul și cu nădrogii, și au pus nește priviț la car, și i-au spintzarat răvășălile acelea ... și așa cu acea pompă l-au trecut pen litru.* R. POPESCU, CM I, 406, cf. ȘINCAL, HR. III, 104/16. *Adunai o mulțime de mărăcini și tușe și le făcui tot mămunchi-mămunchi și le legai strins cu priviți unu litru alu.* GORJAN, H. II, 37/25, cf. CADE, LEXIC REG. 84, VÎRCOL, v. 98. ◇ (Cu sens colectiv) *Colo-n luncă, la privită, Găsiu pupăza-nflorită și mndrușa mea mthnită.* POP., ap. ALEXANDRESCU, o. I, 388, cf. MARIAN, o. II, 176. *Frunzuliță de răchită, Într-un crîng să tai privită.* Com. din fostul județ VILCEA. ◇ EXPR. **A pune în privită** = a strînge laolaltă (flnul, vreascurile etc.) și a lega cu nuiete. *Căratul ftnului se face ... puindu-l în privită, adică-l acalește cu o prăjină, după aceea îl leagă cu alto, și-l ia în spate.* I. IONESCU, M. 404. ◇ P. e x t. (Prin Olt.) Sarcină, legătură (de lemne, de fln etc., legată cu o privită I) care poate fi dusă în spinare. Cf. CADE.

2. Numele mai multor obiecte, piese, părți ale unor unelte, construcții etc. (de lemn sau de metal) care au, în general, rolul de a fixa, de a lega:

a) (Pesceuit: prin Olt., prin vestul Munt. și prin Ban.) Fiecare dintre cele două nuiete flexibile, puse cruciș, pe care se fixează drăjina și plasa crlșnicului. *Crșnicul ... este o plasă pătrată ... întinsă prin două nuiete (zise priviti în Olt) puse cruciș.* DAMÈ, T. 124. *Cercurile (în Oltenia privițe) stnt 2 nuiete groase de alun sau de salcie indoite în formă de arcuri și legate în mijlocul lor cruciș unul peste altul.* ANTIPA, p. 142, cf. TDRG.

b) (Pesceuit: prin Olt.) Partea inferioară, în formă de greblă, a ramei metalice pe care este fixat saeul pentru pescuitul scoicilor. *Mincioșul de scoici ... are la gură un triunghi de fier cu marginea de jos — care se numește privită — prevăzută cu cuie.* ANTIPA, p. 389.

c) (Regional) Prințătoare de păsări confecționată din lațuri fixate pe un cerc de nuiete (Boureni — Băilești). Cf. LEXIC REG. 31.

d) (Prin Olt.) „Nuiă indoită cu care se lărgese mațele de porc pentru a putea fi umplute”. GL. OLT.

e) (Prin nordul Munt.; în forma *priviță*) Bețișor pus în puțină, deasupra verzei, ca s-o țină scufundată în saramură. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

f) (Regional; în forma *priviță*) Stînghie la cotelul găinilor, pe care acestea se suie (Topoloveni — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

g) (Regional) Piesă formată din mai multe nuiete de salcie cu care se fixează, la roata morii, aripile de colaci (Izbiceni — Corabia). Cf. ALR SN I MN h 158/886.

h) (Prin vestul Transilv.) Piesă metalică ce îmbracă partea de jos a leucii carului. Cf. CADE. *Privita intră pe vtrful osiei.* PRIBEAGUL, P. R. 86, cf. H XVIII 103, DENSUSIANU, T. H. 330, GREGORIAN, CL. 61.

i) (Regional) Inel de fier sau lanț scurt care leagă două tinjale la plug cînd sînt folosite două sau mai multe perechi de animale (Ineu — Arad). Cf. ALR SN I h 24/64, ib. MN h 25/64.

3. (Regional) Partea inferioară a locului unei ferestre la casele țărănești, adesea zidită și folosită ca poartă. Cf. BARONZI, L. 117, DDRF, CHEST. II 180/98. ◇ P. e x t. (Regional) Firidă (Gura Sărății — Buzău). Cf. ALR II/1 h 273/728. ◇ P. e x t. (Regional) În forma *priviță*) Etajeră mică; raft (Topoloveni — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *privite* și *priviti*, *priviți*. — Și: (învechit și regional) **priviță**, **plivită** (UDRESCU, GL.) s. f.

— Etimologia necunoscută.

PRIVIT¹ vb. IV. Tranz. (Învechit) A saluta (închinîndu-se și manifestîndu-și bucuria). *Spl[untul] ... le ieși în timpinare deschizîndu-le ueue și privitîndu-i ca nește cunoscuț.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 88⁷/13. *Pre toți aflîndu-i ... îi privitîia și-i săruta.* id. ib. noiembrie 174⁷/16. *Vornicul Lupal ... i-au ieșit înainte și l-au privitat ca căzută închinăciune.* N. COSTIN, LET. II, 125/9, cf. TDRG, T. PAPAHAĞI, C. L., SCRIBAN, D. ◇ Absol. *Alergă și-l cuprînsă cu brațele pîrtîndu-i bine și sîrutîndu-l, și privitînd îi zisă ...* DOSOFTEI, v. s. decembrie 196^v/24. ◇ Refl. r e c i p r. *Să tîlniră iarăș privitîndu-să.* id. ib. octombrie 43^v/7. *Privitîndu-să, ea îl cunoscu, iară el nu o cunoscu pre dtînsă.* id. ib. 56^v/10. ◇ (Cumulează și ideea de vizitare) *Făcîndu-să tunete și fulgere veni Domnul H[risto]s cu oaste îngerească să-i privilească.* id. ib. noiembrie 128⁷/17.

— Prez. ind.: *privitește*. — Și: **privită** vb. I.

— Din pol. *przywitać*.

PRIVITÎȘ s. n. (Învechit; în expr.) **A-și lua privitîșul** = a-și lua rămas bun, v. r a m a s¹ (I). *Lutîndu-și privitîșuri* (text marginal: i e r t a c i u n e) unul de cătră altul, s-au întors nemîncat peste toată călătoria. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 147⁷/33, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *privitîșuri*.

— **Privitî** + suf. -iș.

PRIVITOĂRE s. f. v. **privighetoare**.

PRIVITOIU, -OĂRE adj., subst. I. Adj., s. m. și f. (Persoană) care privește¹, care se uită la cineva sau la ceva. *Suîndu-să para focului sus feace groază privitorilor.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 35^v/35, cf. LB. *Se tîșiră înainte noastră cu pandieri fluturătoare și coverte pline de privitori.* AR (1830), 23¹/25. *Aceste toate făcără pe privitorul Shazinan să judece în sineși cum că și fratele său este tot într-așa stare.* GORJAN, H. I, 5/19, cf. POLIZU. Șede la o parte *Ca simplu privitor.* ALEXANDRESCU, o. I, 209, cf. LM. *Privitorii, cu căciulele în mînd, îi urau drum bun.* CREANGĂ, o. 141. *La toate ușile dușenelor se înghesuiesc privitorii curioși.* CARAGIALE, o. I, 58. *Dintre toți privitorii, o babă... aduse cu dtînsa o furcă mică.* ISPIRESCU, L. 67. *Din ctînd în ctînd, ridică ochii spre privitorii curioși.* DEMETRESCU, o. 118, cf. BĂRCIANU. *Nu mai putea suferi altăia privitori în jurul său.* AGRIBICEANU, A. 359, cf. ȘĂINEANU, D.U. CADE. *Toată lumea, jucători și privitori, trebuia să se îngrămădească în apoi spre bătătură.* REBREANU, R. I, 125. *La locul întîmplărt se și adunase o roată neagră de privitori.* C. PETRESCU, C. V. 34. *Rînjelul acestui monstru... trebuie să inspire privitorilor repulsie.* VLASIU, D. 107. *La fiecare răspîntie se adăogau alți privitori.* SADOVEANU, o. V, 577. *Se zărea un grup de privitori înarmași cu binoculuri.* BART, S. M. 57. *Din răscrucea privitorului plîd la Poarta de Foc să fie 19 kilometri.* ARGHEZI, R. 94. *Sînt rude de-ale mele — lămuri Pescalopol pe tinerii privitori.* CĂLINESCU, E. O. I, 82. *Privitorii, înmărmuriți de curajul lui, l-au scos din mîinile lor.* CAMIL PETRESCU, o. II, 445. *Măreța ondulare a acestui vast spațiu aduce în privitorul de deasupra sentimentul... plinirii pe ocean.* BOGZA, C. O. 19. *Oamenii..., ctînd sînt grăbiți..., se comportă într-un fel anumit, care-i lasă privitorului descoperiți aarecum.* BARBU, P. 28. *Acum o lăsase printre privitorii de la horă.* IL septembrie 1961,

28. ♀ Fig. Pontul privitor de față Nencetat se va mira De lupă cea îndrăzneacă. HLLIADÉ, o. 1, 287. ♀ L. o. e. a d. j. și p. r. e. p. Privitor la... referitor la..., raportat la..., relativ la... în (ceea) ce privește..., în privința... cu privire la... *Actele privitoare la aceste Principale* (a. 1866). PŢICĂRIU, x, 366. *Nu contribuî puţin a sprijini mai multe chestiuni privitoare la noi.* BOLINTINEANU, o. 251. *Elaborarea unui proiect privitor la întrebuintărea... veniturilor Asociaţiunii.* ODOBESCU, s. 1, 475. *Am a manie... d-a rupe... volumele ce-nă vin din străinătate privitoare la transfuzie.* DELAVRANCEA, t. 257. cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Lauda aceea şi altele privitoare tot la Neclărie nu i-au căzut bine părintelui.* HOGAŞ, DR. II, 29. *Pleacă... să se sfătuiască asupra ultimelor amănunte privitoare la nunta Laurii.* REBREANU, I, 249. cf. ŞĂINEANU, D. V., CADE. *Am o dorinţă... privitoare la Biblioteca Academiei.* GALACTON, A. 71. *Îşi avea părerile lui... asupra multor chestii privitoare la lumea care-l încourajă.* SADOVEANU, o. XI, 401. *Chestiunile privitoare la afacerea lui îndrumându-se la alte adrese... îşi luă febril ochelarii.* CĂLINESCU, t. o. 1, 228. *S-au tumultat anchelele privitoare la sursele străine ale operelor literare.* VIANU, I, V, 7. *Revendicările privitoare la apărarea şi ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii trebuie să rămână teania luptei sindicale.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 795. *Sarcinile privitoare la perfecţionarea cadrelor didactice.* GI 1962, nr. 685, 2 2. *În studiile sale privitoare la organizarea armatei române în trecut, Nicolae Bălcescu a fost preocupat şi de problema componenţei acesteia.* STOICĂSCU, c. s. 5. ♦ Persoană care se priveşte¹ în oglindă. *Oglinda compunea privitorului a figură negricioasă.* CĂLINESCU, B. I, 8.

2. S. m. şi (rar) F. S p e c. Persoană care asistă la un spectacol artistic sau, p. e. x. t., la o adunare, la o ceremonie etc.; spectator. *Să fie de faţă şi Haricliia, nu ca o privitoare, ce ca aceeaia ce era să fie junghiere spre jursă.* AETHIOPICA, 66^v/21, cf. L. V. *Caliopt, Androneseul se pot socoti actori Vrednicii s-amusarisească nişte nobili privitori?* PR. DRAM. 113. *Acum sala se vede plină de privitori.* CR (1846), 48²/49. *Teatrul înşofoază casa lui Anastase...* *În dreapta privitorului, fereastră; în stînga, uşă.* PR. DRAM. 207. *Altul zicea că să se tipărească piesa şi să se împartă la privitori.* NEGRUZZI, s. 1, 342. cf. POLIZU. *Sala adunării era destul de mare... Acest loc era destinat pentru privitori.* BOLINTINEANU, o. 280. *Ca privitor liniştit al acestui spectacol animal, slă călare regele.* ODOBESCU, s. III, 111. *Privitor ca la teatru Tu în lume să ten-chipui.* EMINESCU, o. I, 196. cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRC. *Băncile de la parter fuseseră scoase şi privitorii stăteau în picioare.* MIHĂESCU, D. A. 217. *Scurtmetrajele pot şi ele îmbogăţi cunoştinţele privitorilor.* V. ROM. IANUARIE 1963, 167. *Găseşte oarecare plăcere, pe care o comunică şi privitorilor, în încercarea de a în-sufleşi silueta... lui Don Cezar de Bazan.* 7 mai 1961, 98.

3. S. m. (Învechit) Persoană care observă, pîndeşte, iscodeşte, supraveghează. *Lăsară privitori... să le dea ştire pentru perşi.* HERODOT (1615), 411. *Trimis-au măriia-sa un privitoriu, p. Gheorghe Mareş vel-că-pitan.* R. GRECEANU, CM II, 191, cf. 387. ♀ (Adjectival) Neaflind vro strage privitoare, Intră cu navală acoperită în tebara păgînă. BUDAI-DELIANU, T. 256.

4. S. m. (Învechit, rar; în forma *prăvitor*) Reprezentant al puterii centrale într-o (sub)unitate administrativ-teritorială. *Iar prăvitorii şi zăpici cu puterea domnescă a se împlini aceste toate, să fie d-lui vel-vist[ernicul] (a. 1746).* URICĂRIU, I, 66.

5. Adj. (Învechit, rar; despre discipline, ştiinţe) Care are un caracter teoretic. Cf. DDRE.

— Pl.: *privitori, -oare.* — Şi: (învechit) *prăvitor* s. m.

— Privi¹ + suf. -tor.

PRIVITURĂ s. f. (Învechit) Privire (1). Cf. ANON. CAR., L. M. ♦ Fig. (În forma *prăvitură*) Oglindire, reflectare. *Intru carea [carte] am scris... şi alte multe*

de treabă pentru ceale ce stîl, de a cugetăcioase şi stîmlecăuase prăvitură (adaos marginal. o g l i n d e a l ă), *adecă socoteala lumii ceii nevădzule şi ceii vădzule.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 197^v/6. ♦ (Regional; în forma *prăvitură*) Farmec, vrajă făcută cu privirea (Bozovici — Oraviţa). Cf. ARH. FOLK. III, 113, 153.

— Pl.: *prăvitori.* — Şi: *prăvitură, prăvitură* (ANON. CAR.) s. f.

— Privi¹ + suf. -tură.

PRIVITĂ¹ s. f. v. plevită¹.

PRIVITĂ² s. f. v. privită.

PRIVOR s. n. v. pridvor.

PRIZĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică tutun) A trage, a aspira pe nas. *Bătrina... purta ochelari şi priză tabac.* NEGRUZZI, ap. TDRC, cf. ALEXI, W., CADE. *Priza din cînd în cînd tabac.* SADOVEANU, o. XI, 650. cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. ♀ Fig. *Un zîmbet, prizat de nosul ascuţit, îi aprîmă mustăcioara blondă.* TEODOREANU, M. II, 21.

— Prez. ind.: *prizez.*

— Din fr. *priser.*

PRIZĂ² vb. I. T r a n z. I. (Livresc) A aprecia, a preţui (3): a stima. *Deşi Pomponescu nu priză pe Ioanide, absenţa sa îl blesă.* CĂLINESCU, B. I, 401. *Nu priză trupurile macerate, ci carnaşia planturoasă.* id. ib. 430.

2. (Rar) A înţui, a sesiza, a înţelege. *Era alt de supărat, încl nu priză gluma şi o luă repede pe scări în sus.* CĂLINESCU, s. 338.

— Prez. ind.: *prizez.*

— Din fr. *priser.*

PRIZĂ s. f. Cantitate mică de tutun care se trage pe nas. Cf. I. GOLESCU, c. Vai, *strălucita escelenţă...*, *zise el lutnd o prisă de tabac imaginat din deşarla sa tabachere.* CR (1848), 25²/55, cf. STAMATI, D. *Înai prezentă o priză de tabac.* NEGRUZZI, s. I, 68. *O priză de tabac.* ALECSANDRI, T. 370, cf. BĂRCIANU, ŞĂINEANU, D. V., CADE, DM. DN². ♦ Doză (mică) dintr-un medicament. *Cînd boala s-a declarat, adaogă pe lîngă acesta o prisă* (text marginal: *cît iei eu trei degile*) *de calomel.* MAN. SĂNĂT. 266/29.

2. (Învechit) Pradă (2), captură. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. ♀ Ex p r. (Curent) A fi (sau a se afla) în priză = (despre o piesă de şah) a fi în pericol de a fi capturată. Cf. I. ROM. 1962, nr. 3, 338, DN².

3. (Livresc) Capacitate de intuiţie, de sesizare, de înţelegere (a realităţii). V. v i z i u n e. *Lipsit de priză asupra lumii externe... a trebuit să-şi întoarcă, întregă, puternica sa inteligenţă asupra sufletului său.* IBRĂILEANU, S. L. 17. *Pentru cine citeşte puţin şi scrie puţin, savantul poligraf şi polyvalent rămîne un personaj de comedie... fără priză asupra realităţilor.* CĂLINESCU, c. o. 61. ♦ (Familiar) Trece, influenţă; autoritate; interes. *Muncă şi soarele lor Le fac priză unde vor.* *La prieteni buni cîţi au Recomandăţii le dau.* MUMULEANU, c. 125/8. *Are o mare priză asupra studenţilor şi tinerilor.* CĂLINESCU, B. I, 163. *N-au priză în masă.* BENIEC, M. C. I, 173, cf. DN². *Am jucat intens... (o piesă cu priză la public).* 7 august 1961, 37.

4. (Tehn.; şi în sintagmele *priză electrică*, LTR², *priză de curent*, ib.) Dispozitiv cu ajutorul căruia se realizează conectarea la o reţea electrică a unui aparat, instrument etc. prin intermediul unei fişe de curent; p. r. e. s. t. r. orificiu, cu un dispozitiv de obturare sau de reglare, făcut în peretele unei încăperi, al unui generator, al unei conducte etc., care realizează legătura electrică. Cf. CADE. *Umpleau cu ipsis golarile din tencuială rămase în jurul prizelor.* CĂLINESCU, s. 439. *Citea rînduri de becuri electrice minuscule, puse în legătură cu prize de la căpătti.* VINEA, L. I, 50. *Să scoatem telefonul din priză.* BARANGA, I. 174. *Priza se fixează, de obicei, pe un perete, pe o mobilă, pe o ramă etc. şi rămîne sub tensiune şi după*

scoaterea fișei. LTR². Scoase din priză o instalație mică electrică. PHEDA, R. 165. Se întoarce la el în odaie și vîrte telefonul în priză. id. ib. 181, cf. DN². Uite, pun acum cearcînul în priză. T septembrie 1962, 35, cf. DER. ◊ Priză de pămînt = dispozitiv cu ajutorul căruia se realizează o legătură electrică conductoare directă cu pămîntul a unei rețele electrice, a carcасelor metalice, a utilajelor acționate electrice etc. pentru a se obține anumite circulații de curenți sau pentru asigurarea protecției contra pericolului de electrocutare. O priză de pămînt se compune, în general, dintr-unul sau din mai multe conductoare așezate pe sol. LTR², cf. DM, DER, M. D. ENC., DEX. Priză aeriană (de curent) = priză (4) în formă de bară, de lîră etc. prin care se realizează legătura dintre o rețea electrică aeriană și un tramvai, un troleibuz, o locomotivă electrică. Cf. DEX. ◊ Exp r. (Familiar) A îl (sau a băga pe cineva) în priză = a fi sau a face ca cineva să fie în contact direct (cu...); a fi sau a face ca cineva să fie foarte activ. ◊ (Și în sintagma priză electrică) Derivație dintr-o înfășurare electrică prin care se poate realiza o legătură electrică suplimentară. Reglajul intensității carentului se poate face... prin prize, scoțînd sau punînd în circuitul secundar un anumit număr de spire. ORBONĂȘ, MEC. 415. La transformatoarele electrice, utilizarea prizelor electrice permite variația în trepte a raportului de transformare, adică posibilitatea de reglare a tensiunii. LTR², cf. M. D. ENC.

5. Angrenare a două roți dințate într-un mecanism. Cf. DM, DEX. ◊ Priză directă (sau constantă) = cuplare directă între arborii principali al unui schimbător de viteză și arborele de la care primește sau căruia îi transmite mișcarea. Cf. LTR². La cuplarea în priză directă, mișcarea de rotație se transmite, între cei doi arbori cuplați, fără modificarea turajului. ib., cf. SFC I, 194.

6. (Adesea urmat de determinări care indică felul) Orificiu, piesă, dispozitiv sau construcție cu ajutorul căreia se absoarbe sau se captează un fluid (aer, abur, apă etc.) în scop utilitar. Prizele de aer pot avea forma de hotă, de cutie în perete etc. și sînt echipate, în general, cu un dispozitiv de reglare ori de întrerupere a curentului de aer. LTR². Caracteristicile principale ale unei prize de apă sînt determinate de modul de utilizare a apei captate, de felul sursei de apă ib., cf. DN². Priza de apă de la Dunăre, stația de preparare a apei și turbinele... vor fi gata la 15 iunie. SCÎNTEIA, 1960, nr. 1849, cf. GEOLOGIA, 5, M. D. ENC., DEX.

7. Fenomen de transformare din stare plastică în stare rigidă a amestecurilor hidratate de lianți folosiți în construcții. Priza mortarului se face după evaporarea apei. MACAROVICI, CH. 361. Tratarea mortarelor și betoanelor prin aburire, imediat după confecționarea lor, permite scurtarea timpului de priză și de întărire. LTR², cf. DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

8. (În sintagma Priză de aterizare (sau de teren) = ansamblul manevrelor executate de un pilot pentru a ateriza exact în punctul dorit. Cf. LTR², DN², DEX.

9. (Sport) Poziția miinilor în momentul în care se prinde sau se aruncă mingea de handbal, de baschet, de rugbi etc.; poziția miinilor unui portar de fotbal la prinderea sau la aruncarea mingii; mod în care atletii țin sulita sau prăjina, tenismenii racheta sau paleta etc. Cf. DN², L. NOM. 1962, nr. 3, 338.

— Scris și: prisă. — Pl.: prize. — Și: (învechit) préză s. f.

— Din fr. prise. — Preză < it. presa.

PRIZĂLUIT. -Ă adj. (Prin Bucov.; și substantivat) (Om) rănit² (1) (în război). Cf. ALR I 1426/378, 388.

— Pl.: prizăluiti, -te. — Și: prezăluit. -ă adj. ALR I 1426/378.

— Cf. prăzăluit.

PRIZĂRĂTIC. -Ă adj. (Regional; despre animale și plante ori despre părți ale lor) Prizărit (1) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. E ua biet de

copil mic, prizăratice. id. ib. A ieșit niște grtu prizăratice. id. ib.

— Pl.: prizăratice, -ce.

— Prizări + suf. -atic.

PRIZĂRÎ vb. IV. I. Refl. (Prin Mold. și prin Bucov.; despre animale și plante ori despre părți ale lor) A se pipernici; a deveni firav. Nu le priește [copiilor] aerul de-aice; cum ti aduce... slăbesc, se prizezesc. ap. TDRG, cf. CADE, M. D. ENC., DEX. ◊ Tra n z. F i g. În prezența lui, chiar celălalt Tudor Stoinescu-Staian..., cel de toate zilele.... abia își mai prizea firea. C. PETRESCU, O. P. I, 122.

2. In t r a n z. (Regional; despre oameni) A duce o viață modestă, grea. Fără bani nu pot începe nimic, și de aceea trebuie să prizezesc și eu ca toți prizearii. SBIERA, P. 244.

3. Tra n z. și refl. (Prin Transilv., prin Maram. și prin Ban.) A (se) răni¹ (1) (în război). A colindat cite țări și mări, s-a bătut cu „pămîntezul”, cu „burcușul”, o dată a fost și prizearit printr-un picior. BERBEANU, NUV. 193. L-o prezărit. ALR I 1426/359, cf. 1426/40, 361, LEXIC REG. II, 41.

— Prez. ind.: prizezesc. — Și: prizeari, prizeari, prizeari (ALR I 1426/361) vb. IV.

— Din slavonul прѣзърѣти (сѧ).

PRIZĂRIT. -Ă adj. 1. (Despre animale și plante ori despre părți ale lor) Care s-a oprit din creștere, din dezvoltare sau a regresat, a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice), (în)chireit, pipernicit, pipernicit (3), picăjit (2), sfrijit, (rar) nevoiaș (2), (regional) obidnic (1), patice, piozghirit, pimnicit, prizearatic, răit; p. ext. firav. Din sămănătura făcută mai deasă decît se cavine ieșă un griu des, prizearit și puțin la roadă. I. IONESCU, C. 177, 18. S-au adunat o mulțime de băieți și fete la școală, între care eram și eu, un băieț prizearit, rușinos și fricos. CREANGĂ, O. 180, cf. DDFR, BĂRCIANU. S-a făcut așa de piozghiat și de prizearit, că numai umbra a rămas dintr-insul! MARIAN, INS. 315. În dreapta lui sta mătușica, prizearită și firavă. SĂM. III, 52, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Un băieț prizearit, cu privirea subțire și bolnavă. CAZIMIR, GR. 30. [Țapul] era o stîrpitură, mic și prizearit. SADOVEANU, O. II, 101. Mie și prizearit, își răsucea pe loc trupul scheletic. V. ROM. august 1954, 30. Stăbuț, prizearit..., Grigore Virnav frămînta cu pași osteniți glodul din bătaura conacului. GALAN, Z. R. 121. Un căluț, prizearit și inepierc, lacepu a vorbi cătră dinsul. SBIERA, P. 50, com. din FRATA—TURDA și din STRAJA—RĂDĂUȚI. ◊ (Substantivat) Turculețul, simțindu-l mai barosan decît noi, prizearii, învinge, isprăvind cel dintîi. TEODOREANU, M. U. 213, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. ◊ (Prin lărgirea sensului) La capătul din vale stă greoaie crișma, ce parcă ridică, de ușoară și prizearită ce-i, în celălalt capăt, sus, biserica. GİRLEANU, N. 130. Pe tencuiala de sub raft Lucu zări prizearile citeva virgule stingerii. VINEA, L. I, 115. (Adverbial) „Carul mare” se deduse cu roțile în sus... Cel „mic” ridică prizearit costeliva „polară” în rit. IONESCU, N. 135.

2. (Popular; și substantivat) (Persoană) care duce o viață modestă, grea. V. amărit, nenorocit, prăpădit, sărac, sărman. Dascălul... privea cu ochi strălucitori de mulțumire către prizearii și picăjii săi școlari. CIAȘANU, R. SCUT. 24. Fără bani nu pot începe nimic și de aceea trebuie să prizezesc și eu ca toți prizearii. SBIERA, P. 244. Komănal... nu se lăsa... călcat în picioare de orice venetic ticăit și flămînd și de cîți prizearii și băluși de Dumăzeu. MARIAN, T. 107. ◊ F i g. (Familiar) Lipsit de importanță, de valoare, care ocupă un loc modest, secundar, neînsemnat. Și te-o stringe-n două sururi, așezîndu-te la coadă în vro notă prizearită sub o pagină nerodă. EMINESCU, O. I, 134, cf. CARAGIALE, O. III, 13. Prin stradele unui prizearit orășel. CONV. LIT., ap. DDFR, cf.

ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., SCRIBAN, D. *Fac la zece ani un prizărit articol născut mort.* CĂLINESCU, C. O. 36. *Pentru trusă, această prizărită notă înseamnă o lovitură serioasă.* V. ROM. martie 1951, 271.

3. (Ban., Transilv. și Bucov.; și substantivat) (Om) rănit² (1) (în război). Cf. ALR I 1 426/5, 28, 45, 69, 215, 259, 268, 378, 381, 385, 388.

— Pl.: prizărit, -te. — Și (regional) prizărit, -ă, prizărit, -ă (ALR I 1 426/5, 28, 45, 69, 259), presărit, -ă (BARCIANU), presărit, -ă, prezărit, -ă (SCRIBAN, D., ALR I 1 426/268) adj.

— V. prizări. — Pentru variantele presărit, presărit, cf. presăra.

PRIZĂCĂTURĂ s. f. f. (Învechit și regional) Ființă sau plantă (ori parte a lor) prizărită (1). Cf. BARCIANU, UDRISCU, GL. ♠ (Ca epitel, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Presăritură de poame. BARCIANU, *A ieșit o prizăritură de grâu.* UDRISCU, GL. *O prizăritura de copil, să-l sufl!* id. ib.

2. P. ex t. (Învechit) Rezultat, sfârșit prost. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: prizărituri. — Și: (învechit) presăritură s. f. — Prizărit + suf. -ură. — Pentru varianta presăritură, cf. presăritură.

PRIZĂRIȚ, -Ă adj. v. prizărit.

PRIZERÍ vb. IV v. prizări.

PRIZIL s. n. (sg.) (Învechit, rar) Tabac, tutun (de prizat¹). Cf. IORGA, S. D. XII, 81, XIII, 303.

— Accentul necunoscut
— Cf. germ. Prisen.

PRIZIONÉR s. m. v. prizionier.

PRIZÎL s. n. (sg.) (Învechit) Stofă fină de lână (cu un fir negru și mulț cenușiu închis). *Bunde de prisel albe* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 145. *Ghiordiile se făcea tot din ce se făcea rochițele... Mă mai bogate își făceau de prizîl (materie de lână cu un păr negru și cu un mohorit închis).* PRTIȘ, ȘCH. 111.

— Accentul necunoscut. — Și: prisel s. n. (sg.)
— Etimologia necunoscută. Cf. prizil.

PRIZLÁZ s. n. v. prileaz.

PRIZLŪCĂ s. f. v. preluță.

PRIZM s. n. v. prisma¹.

PRIZMÁTIC, -Ă adj. v. prismatic.

PRÍZMĂ¹ s. f. v. prisma¹.

PRÍZMĂ² s. f. v. prispă.

PRIZMÉL s. n. v. prismet.

PRIZNÁL s. n. v. prismet.

PRÍZNĀR s. n. v. prismet.

PRIZNĂTOÁRE s. f. (Regional) „Vas de bucată” (Orla— Sibiu). II XVII 240.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PRÍZNE adv., adj. invar. v. prismet.

PRIZNÉL s. n. v. prismet.

PRIZNĪC subst. v. prismetle.

PRIZÓN¹ s. n. (Tech.) Tijă metalică, filetată la ambele capete, care se folosește ca organ de îmbinare amovibilă a două sau a mai multor piese (de mașini sau de construcție); șurub prizionier, v. prizionier (3). *La lucrările de rezistență este absolut necesar a proiecta piesa beșind și înșurubându-i prisoane de fier.* OMBONAS, MLC. 428. *Mașinile-unelte... vor fi prevăzute cu dispozitive de fixare... pene, știfturi, prizoane, contrapiulițe etc.* PREV. ACCID. 10, cf. 22. *În general prizoanele snt montate în piese importante.* SOABE, MAȘ. 26. *La asamblare, prizionul se înșurubează cu capătul pentru înșurubare în gaura filetată din piesa de bază.* LIR², cf. M. D. I.N.C., DEX.

— Seris și: prison. — Pl.: prizoane. — Și: prezón s. n.

— Din fr. prison, germ. Prison.

PRIZÓN² subst. (Franțuzism învechit) Închisoare, temniță. *Ajunșind la poliție... îl conduseră în prizionul cel nobil, zis în limba oficială de pe atunci odaia de cinste, spre deosebire de închisoarea comună.* FILIMON, O. I, 392, cf. ALEXI, W.

— Seris și: prison. ALEXI, W. — Pl.: ?

— Din fr. prison.

PRIZONÉR s. m. v. prizionier.

PRIZONIER, -Ă s. m. și (rar) f., adj. 1. S. m. și (rar) f. (Adesea în legătură cu verbele „a lua”, „a face”, „a cădea”) Militar luat în captivitate de inamie în timpul unui război și reținut de acesta pentru a fi împiedicat să participe la ostilități; p. gener. persoană căzută în minile unui dușman, ale unui bandit, ale unui răpitor etc. și rămasă în puterea acestuia; captiv. V. pris² (1-1). *Au trecut prin capitala noastră la 6 000 turci regulați, prizionieri sloboziți din Rossia cu ale lor căpetenii.* CR (1829), 268¹, 21. *Avca de la mine Haji Pașa și alți prizionieri.* AR (1829), 91¹/41. *Contele O'Reilly n-a luat Algerul, ci pe el era p-aci să-l ia prizionier.* HELIADE, D. J. 182/5, cf. I. GOLESCU, C. *Întrara cu puternicie în Triveri și, ocupându-l, trimisă pe elector ca prizionier la Viena.* SĂULESCU, HR. II, 286/5. *Urgia zeului se astimpăra numai prin vărsarea de sînge a prizionierilor.* ASACHI, S. L. II, 31. *Trei sute din acei nevroici prizionieri fură duși în triumf pe dinaintea locuinței ambasadorului împărătesc.* BĂLCESCU, M. V. 35. *Însuși Potoschi și Alexandru, fratele domnului Constantin, căzînd prizionieri, au fost trimiși de Tomșa la Constantinopol.* CALENDAR (1850), 59/24. *Fiul lui Haji Husain Pașa s-au făcut prizionier.* TELEGRAFUL (1851), 87²/77. *Cu tot îndestulul refuz al consiliului federal de a da libertate prizionierilor, trimisul Franței a făcut... un nou pas.* TIMPUL (1856), nr. 1, 3³/4. *Pentru ca să locuiescă pămîntul dăruit, îl timpoporau cu prizionieri de la pecini.* NEGRUZZI, S. I, 273. *Am fost înconjuțați de echipajul unei șalupe bulgare... dezarmați, făcuși prizionieri.* CARAGIALE, O. II, 11, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE. *În ambulanța-automobil, am luat cu autoritate alături pe prizionierul neamf. CAMIL PETRESCU, V. S. 414. Venise pregătit pentru ofensivă, să plătescă cu viața lui victoria, nu umilința de a cădea prizionier.* BRĂESCU, O. A. I, 291. *Oștenii și prizionierul au stat privind plină ce am biruit pe tătăfătorul meu.* SADOVEANU, O. XI, 597. *Comportarea față de prizionierii de război.* ȘTIINȚA, 1952, nr. 2 316. *Căzuse prizionier la nemfi din prima lună.* STANCU, R. A. II, 118. *Am căzut prizionier și am fost dat dispărut.* II. LOVINESCU, V. 331. *Ofițerii porniră și ei spre școală, lăstîndu-i pe prizionieri să se sfătuiască.* BABU, V. 300. *Dacii... izbutesc să captureze prizionieri.* II. DAICOVICIU, D. 227. *Nono mii de călărimi prizionieri o loat rușii și rumânii.* GRAIUL, I, 186, cf. ALR I 1 427. MAI, DIALECT. I, 188, GLOSAR REG. ♠ (Adjectival) [Vasile Vodă] se încurcă în războaie în care e învins, și vede giacerele ucis, familia prizionieră. NEGRUZZI, S. I, 276.

2. S. m. și (rar) f. Persoană arestată, intermișată, închisă; arestat, deținut. *Prizonierul, văzându-se liber, prelinse că un act făcut în închisoare nu poate avea temei.* BĂLESCU, M. V. 39. *O cămară boltită cu ferestre strimle, care servea spre schingiuirea prizonierilor.* NEGRUZZI, S. I. 311. *Tirziu am aflat că mama trăia ca o prizonieră în casa asta.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. *Jandarmii... tăcură și veniră în virful degetelor spre adunare, aducând și pe prizonier.* SADOVEANU, O. X, 661. (Prin analogie) *Căpitanul își cumfăroșe șoimul de la un turc... Pe bord îl ținea într-o colivie. Ce trist era nefericitul prizonier când părăsea vreun port.* BART, S. M. 65. (Fig.) *Am înțeles că sînt prizonierul unor puteri necunoscute, iraționale, înfricoșate.* GALACTION, O. A. I, 44. *A rămas prizonierul concepțiilor idealiste și formaliste.* CV 1950, nr. 4, 52. *Rămîne inevitabil în urma vieții, iar uneori se dovedește prizonierul unor idei greșite.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2709. ◇ (Adjectival) *O ținea prizonieră pe Madala într-o cameră de la Curtea Hoveanului.* C. PETRESCU, R. DR. 343. (Prin lărgirea sensului) *Apa prizonieră devine un aliat formidabil.* SADOVEANU, O. IX, 252. *Unii aveau de străbătut cite 25 de ani de „muncă silnică” și nu puteau, ca vulturii prizonieri ai lanțurilor de picioare, să rabde captivitatea.* ARGHEZI, B. 123. *Îi ținea încă mina prizonieră și o mic de gînduri îi trecură prin minte.* 11 octombrie 1962. 16.

3. Adj. (Tehn.: în sintagma) Șurub prizonier = tijă metalică, filetată la ambele capete, care se folosește ca organ de îmbinare amovibilă a două sau a mai multor piese: prizon¹. *Se pot deosebi mai multe feluri de șuruburi de fixare:...* — Șuruburi pentru fundații — Șuruburi prizoniere (prezoane). SOARL, MAȘ. 8, cf. 26, L11², M. D. ENC.

— Scris și: *prisonier*. — Pronunțat: -ni-er. — Pl.: *prizonieri, -e*. — Și: (popular) *prizonér* (ALR I 1427), (regional) *prizonir* (ib. 1427/340), *prizonér* (BUL. FIL. VI, 39, ALR I 1427), *prinsonér* (ALR I 1427/51, 59, 77, 87, 107, 112, 227, 229, 243, GLOSAR REG., L. ROM. 1962, nr. 1, 113), *prinsoniér* (ALR I 1427/348), *prinsonér* (ib. 1427, L. ROM. 1962, nr. 4, 407), *prinsoniér* (BL IV, 109, ALR I 1427/269, 273, 345, 347), *prinsoniér* (ALR I 1427/295), *prinziionér* (ib. 1427/1, 24, 75, 109, 125, 131, 136, 141, 150, 156, 170, 190, 370, 375, 385, 388, 740, 772), *prizoniér* (ib. 1427, MAT. DIALECT. I, 188, GLOSAR REG.), *prizoniér* (ALR I 1427/9, 280, 283), *prinziionir* (ib. 1427/510) s. m., *prezonér*, -ă s. m. și f.

— Din fr. *prisonnier*. — Pentru variantele de tipul *prins-*, *prinz-*, cf. *prins*² și *prinde* (prez. ind., învechit și regional, *prinzn*).

PRIZONIERĂT s. n. Situația, starea de prizonier (I); p. e x l. perioadă de timp cîl cineva este prizonier (I); captivitate, (neobișnuit) prizonierie. Cf. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2351. *Căzuse prizonier la nemți din prima lună și-și trecuse prizonieratul de doi ani la o fermă din Alsacia.* STANCU, R. A. II, 148. *Nimeni nu poate ști ce s-a petrecut în lagărul în care a stat după ce a fost eliberat din prizonieratul german.* 11. LOVINESCU, T. 311. *Gama vastă a romanelor și navelor lipărite de curînd cuprinde... episoade din prizonierat sau din activitatea antifascistă și lupta partizanilor.* V. ROM. octombrie 1963, 185. *Pînă acuma n-o zis o vorbă de război și de prizonierat.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 121, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Prizonieratul spiritual al ideologiei burgheze.* M 1961, nr. 1, 14.

— Pronunțat: -ni-e-.

— Prizonier + suf. -at.

PRIZONIERIE s. f. (Neobișnuit) Prizonierat. *După prizonieria lui militară, cu Toprceanu trebuia să înjghebăm o piesă de teatru hilară.* V. ROM. martie 1956, 19.

— Pronunțat: -ni-e-.

— Prizonier + suf. -ie.

PRIZONIR s. m. v. prizonier.

PRIZVĂR s. n. v. pridvor.

PRIZVÎTER s. m. v. prezbiter¹.

PRÎI prep. v. pe.

PRÎGITOĂRE s. f. v. prigitoare.

PRÎHĂ s. f. (sg.) (Regional; cu sens colectiv) Scuamă (Sîngeorz Băi — Năsăud). Cf. PAȘCA, GL. — Etimologia necunoscută.

PRÎLĂI s. n. v. prilej.

PRÎLÓG s. n. v. pirloagă.

PRÎMBLĂ vb. I v. plimba.

PRÎX prep. v. prin.

PRÎNGĂ prep. v. pingă.

PRÎNJÓR s. n. v. prinzișor.

PRÎNSTIÓR s. n. v. prinzișor.

PRÎNȘÓR s. n. v. prinzișor.

PRÎNȘTÓR s. n. v. prinzișor.

PRÎNTRA prep. v. printru.

PRÎNTRĂ prep. v. printre.

PRÎNTRU prep. v. printru.

PRÎNTU prep. v. printru.

PRÎNTUI vb. IV v. prundui.

PRÎNTURELE s. f. pl. v. prundurele.

PRÎNZ s. n. I. (Și, regional, în sintagmele *prințul mare*, DEX, *prințul cel mare*, CADE, DEX, *prințul (al) mare*, ALR I 762/9, 708, 763/9, 708) Masă¹ principală care se ia cam la jumătatea zilei, d e j u n, (popular) n a m i a z ă (I); p. g e n e r. oricare dintre mesele¹ (principale ale) zilei; s p e c. ospăț (I), banchet, praznic, chef; (popular) prinzare (I), *Cînd faci prinz sau cină, nu chema liubovnicii tăi, nici rudele tale.* COBESU, I. V. 419. *Nice mă usîndi, împărate. Ca și pre cei chemați de mai denainte la prinzul lău (cca 1633).* GCR I, 80/31. *Să se postească pînă la alt prinz.* PRAY. GOV. 151¹/7. *Zăbovindu-să gonacii cu prinzul și cu băutul, iale să rugară... lu D[u]m[ne]șău.* DOSOITEL, V. S. octombrie 44¹/18, cf. ANON. CAR., LEN. MARS. 238. *Dar pînă a nu isprăvi prinzul s-au ivit de departe doi nori mari (a. 1783).* GCR II, 129/12. *Prinzul să face cu mare cheltuială și sara să face și comedie, la care au voie și fimeile a privi.* IST. AM. 72¹/1, cf. DRU, CLEMENS, LB. *Colonelul se puse la prinzul moestrului Gaetano.* CR (1848), 1¹/41. *Ceasul prinzului apropiindu-se, boierii începură a veni. Lăpușneanul se puse în capul mesii.* NEGRUZZI, S. I, 150, cf. POLIZU, Ard, *juțuși de piele, Patru mici... Pentru prinzul de popas.* ALECSANDRI, P. II, 105. *Într-un prinz: mîincă ciștigul ce alege.* BOLINTINEANU, O. 175. *Dați unui om flămînd un prinz: cu care își poate foarte bine pololi foamea.* ODOHESCU, S. III, 39. *Ia în fiecare zi de două ori, cu o jumătate de ceas înainte de prinzuri, un pahar de 250 grame.* CARAGIALE, O. VII, 61. *Acum e timpul cînd are să vină la prinz.* ISPIRESCU, L. 85. *Pe cînd era tocmai vremea prinzului, mi-am luat geamantanul și mi-am așezat la noua gazdă.* DELAVRANCEA, T. 192, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 363. *Grecii aveau trei mese pe zi: dejunul, prinzul și cina.* BIANU, D. S.

466, cf. IDRG. *Ei trecură prin trei camere plină ce ajunseră la sala largă unde se servi prinzul.* AGIRBICIANU, A. 135. *Sper să fiu acasă la Bistrița la vremea prinzului.* REBREANU, I. 263. *Eram așteptați cu prinzul. Am fost serviți aparte.* IHRĂILEANU, A. 152, cf. ȘĂINEANU, D. C. *Azi a lipsit de la prinz.* BASSARABESCU, V. 132, cf. CADE. *După 10—15 ani de luptă încordată și de prinzuri mai pe sponci, va veni o zi când vei fi recunoscut și consacrat.* GALACTON, A. 151. *Fata pregătea repede prinzul.* SADOVEANU, O. X. 525. *Când vremea prinzului veni, se așeză pe o buturugă să se odihnească și să mănince.* BOGZA, C. O. 33. *Mincăm. E ora prinzului.* PAS, Z. I. 267. *Prinzurile vor fi dese și mici.* ABC SĂN. 373. *Era înainte de ora prinzului, eam la unsprezece și jumătate.* BARDU, P. 8, cf. H II 31. *Sfîntul soare sus luca. Vremea prinzului era.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 494, cf. VAIDA. *Acolo să conclănești La toate prinzurile, La toate amiazurile.* MAT. FOLK. 107, cf. PĂSCULESCU, L. P. 14, GR. S. VI, 243, ALR I 762/1, 5, 9, 18, 35, 49, 159, 708, 837, 840, ALR SN IV h 1 083, A IX 1. *La gustare Un cal mare Și la prinz Un mînz, se spune despre o persoană risipitoare sau nechibzuită.* Cf. ZANNE, P. III, 572. *Ceasul prinzului este la cel bogal cînd voiește, la cel sărac eînd are.* id. ib. v, 91. \diamond (Prin analogie) *E cel mai frumos molan al litgului ... Cînd sosește ceasul prinzului ... se trezește morocănos.* GÎRLEANU, N. 239. *Năzdrăvonul mînz E sătul de iarbă și otavă, Îi voi da un troc de jar la prinz.* BENIUC, V. 49. *Hrana ... se administrează [animalelor] în mai multe prinzuri în cursul unei zile.* VÎN. PESC. februarie 1964, 20. \diamond (Rare) *Prinz diplomatic = dîneu. Trei dintre persoanele poflite la prinzul diplomatic ee se da în acea seară se scuzau că nu pot veni.* BRĂTESCU-VOINEȘII, P. 189. \diamond L o c. v b. *A ședea la prînz = a prînzî (1).* *Veniră de săcură cu Isus și cu ucenicii lui la prînz.* N. TEST. (1648). 11°/12. *Constantin Vodă ... șazînd la prînz, nimeriră doi trimiși de la Itrizea Vodă.* R. POPESCU, CM I, 374. \diamond E x p r. (Glumeț) *A fi (eam) după prînz, se spune despre un om amețit de băutură.* Cf. PANN, P. V. III, 9/12, POLIZU, IȘPIRESCU, C. 103, DDBF, ZANNE, P. IV, 97. \blacklozenge S p e c. (Regional) în practicile religioase creștine) *Pomană (II 1).* Cf. ALB II/1 h 176. *Îi face prînz de șas'săptăminti.* GL. OLT. \diamond E x p r. *A(-1) pune (cuiva) prînzurile = a(-i) face (cuiva) pomană (II 1).* Cf. PAMFILE, C. T. 345, ALB II/1 h 176/605. \blacklozenge (Popular; și în sintagmele *prînzul mic, prînzul cel mic, CADE, DEX, prînzul al mic, ALB I 760/708, 760*) Prima masă care se ia în cursul dimineții, în momente care variază după regiuni și după anotimp (în legătură cu muncile agricole); mic dejun, (învechit și popular) prînzisor (2). (regional) neunejor. *Dă luni dan namiezi pînă marți la vreme dă prînzul mic nu au conlenit din foe nicidăcum.* R. GRECEANU, CM II, 185, cf. CADE. *Mă blăstămai: Să n-am prînz fără de plîns, Nici amiază Fără adevaz.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 195, cf. CHEST. VIII 2/2, 26, ALR II 1 050, ALR SN IV h 1 083. *Nici-i prînz eu voie bună, Nici gustare eu-așezare, Da nici cină eu hodină.* FOLC. TRANSILV. I. 165.

2. (Concretizat) Ceea ce se pregătește sau se mănincă la un prînz (1); (rar) prînzare (2). *Pașa ne trimite ... un prînz care se compunea cel puțin din șazeci de feluri de bucate.* BOLINTINEANU, O. 266. *D-apoi ce vor mai zice eînd vor gusta în plus luxu ul prînz?* ALECSANDRI, T. II, 243. *Mergeam ductîndu-mi prînzul înșirat pe umăr.* HOGAȘ, DR. I, 205. *N-ar fi bine să vă duc prînzul sau?* CAMIL PETRESCU, T. III, 307. *Pînă îmbuc prînzul, mai meșterese iar la muște.* VÎN. PESC. noiembrie 1961, 22. *Îată-n zori de zi ... Soțoara lui ... Îi aducea Prînz de mînedătură. Vin de beutură.* ALECSANDRI, P. P. 188. *Mă așteaptă Tot eu apă rece-n vasă Și eu prînzul cald pe masă.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 197. *Măturea cu drumu Ară badea cu plugu: Vine lelea cu prînzul.* ȘEZ. VIII, 60. *Prînzul-n masă l-o lăsat.* BIRLEA, C. P. 131. *Vădzui soare răsărînd, Soare cu prînzuri fîind.* T. PAPAHAĞI, M. 8. *Să-i pui prînzul cald pe masă, Să-i pui apă rece-n vasă.* BALADE, III, 266. *Fiul meu, da vin în casă, Că fi-i prînzul cald pe masă.* FOLC. TRANSILV. I. 130

3. (Și, regional, în sintagmele *prînzul mare, prînzul cel mare, prînzul al mare, prînzul bun, MARIAN, S. R. I, 107, prînzul cel bun, prînzul al zdravăn, prînzul boieresc, prînzul păcurăresc, DENSUSIANU, T. II, 330, prînzul sterparilor, id. ib., prînzul stărpăresc, id. ib., prînzul țiganului, H II 280*) Mijlocul zilei, corespunzător aproximativ orei 12 (cînd se ia prînzul 1), amiază, (popular) namiază (1); p. e x t. (popular; și, regional, în sintagmele *prînzul mic, prînzul cel mic*) moment al zilei, situat în cursul dimineții, cînd se ia prînzul (1); p. e x t. (popular) interval de timp (care variază după regiuni și anotimpuri) cuprins între răsăritul soarelui și amiază; (regional) prînzare (2). *Și peste puțin, iată ajunge și prînzul.* KOTZIBUI, V. 19°/21, cf. POLIZU, DDBF. *Prînz sau prînzul cel mare, cînd soarele a străbătut jumătate din arcușul cerului, ceea ce-ar fi pe la ora 9 sau 10 înainte de amiază.* PAMFILE, CER. 31. *Scoală, scoală, să te duci la lucru, să nu ne apuce prînzul lucrînd.* REBREANU, I. 41, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Se apropia prînzul și nu se luase nici o hotărîre.* GALAN, Z. R. 12, cf. ALECSANDRI, P. P. 395. *Prînzul boieresc sau gustarea (ameazu).* H V 189, cf. MARIAN, S. R. I, 107, DENSUSIANU, T. II, 330. *Plînd acolo te duci un prînz.* CIAUȘANU, GL., cf. GR. S. VI, 243, BL VI, 202, ALB I 185/786, 792, 900, 932. \diamond (Precedat de prepoziții) *Sosînd în prînz perșii la Aflejaș și, de mai înainte înfălegînd cu ea la Artemisia străfataș puține vasă grecești ... soacele cînd le-ar putea să le dobîndescă.* HERODOT (1615), 430. *Cînd au fost simbată pe-a prînzul cel mare, iată că au sosit Bечir Aga.* N. COSTIN, ap. IDRG. *Puregîndu den București la mai 13 ... mergînda de prînz de s-au ospătat la satul Radului căpitanul, la Dulești, și de acolo ... au mers spre Obilești.* R. GRECEANU, CM II, 115. *Pe prînzul au mers lui Agirbici.* ȘINCAL, HR. II, 253/29. *Iară cînd fu cătră prînzul mare Obliccește venînd de departe O grămadă de păgiuî călare.* BUDAI-DELEANU, T. 248. *Putea cineva să ajungă de prînz plectînd din Veneția.* CR (1848), 45°/61. *La prînz bărbutu-și acasă cînd vine ... Tu du-te la dînsul cu firea-și cea dulce.* PANN, P. V. I, 56/6, cf. POLIZU. *La prînz ne oprîrăm la un orășel ce se cheama Tecuci.* BOLINTINEANU, O. 275. *Cam pe la prînzul cel mare ne-aflam iar în Folticeeni.* CREANGĂ, O. 243. *Sosim pe la prînzul cel mare în Cimpulung.* VLAHUȚĂ, R. P. 121, cf. BĂRCIANU. *Soarele s-apropia de prînzul cel mare.* ADAM, R. 7, cf. ALEXI, W., IDRG. *Cam pe la prînzul al mare, îl apucă, nenc, pe de urmă o vijulie.* STERBESCU, N. 1 054. *Plecasem din zori, cu sloboda, cu gînd să ne întorcem pe la prînz.* HOGAȘ, M. S. 99. *Pe la prînzul cel mic nu mai trecea pui de om.* REBREANU, I. 421. *Întorcîndu-mă la prînz de la birou, am poposit ca de obicei la „Mireea”.* BRĂTESCU, O. A. II, 209. *În fiecare zi la prînz, cîd ies de la minister, mă ure în autobuz.* SEBASTIAN, T. 33. *Azi era apelul lucrătorilor la masa de prînz și repaos.* ARGHEZI, B. 141. *Se deșteptă abia la prînz cînd soarele era sus pe cer.* CĂLINESCU, E. O. I, 307. *Bălcescu se grăbi să plece spre prînzul mic.* CAMIL PETRESCU, O. II, 143. *Mîne spre prînz am să te vizitez acasă.* STANCU, R. A. III, 65. *Spuneți-mi cit vă trebuie și la prînz aveți banii.* BENIUC, M. C. I, 51. *Veneam astăzi la prînz spre casă.* H, LOVINESCU, T. 243. *Mă întîlni pe la prînz cu Albei.* PREDĂ, M. 10, cf. 1 decembrie 1962, 35. *La prînz a sosit de la divizie un curier special.* V. ROM. octombrie 1964, 65. *Poporul împărfește astfel: la prînzor (pre la 8), la prînz (pre la 10), la prînzul al zdravăn sau ziua jumătate.* H IV 163. *Mă sculam în prînzul mare.* Mă-nchinam la sfîntul soare. TRĂDĂRESCU, P. P. 272. *Te scoli în prînzul mare Cîndu-i cîrda-n zăcătoare.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 122. *Pe-a prînz a zis cătră tată-său.* SBIERA, P. 152. *Și merg, și merg, pînă colo cătră prînzul cel bun.* RITEGANUL, P. I, 33. *Cînd a fost la prînzul mare, Vinea un căpitan călare.* DOINĂ, 92, cf. ȘEZ. IV, 138, BIRBESCU, P. P. 151, ALR SN IV h 1 083, 1 084. *Vin' eu mine-n codrul verde ... Să cer de la el iertare Pînă mîni la prînzul mare.* BALADI, III, 254. *Plîng la prînz și plîng mare Pînz toată zîmbuța.* FOLC. TRANSILV. I, 267. *Minăra prînzului* Cînd

sara pe răcaare. *Dimineața-n prînzul mare.* FOLC. MOLD. I, 125. *Ce viețuitoare umblă dimineața în patru picere, la prînz în două și seara în trei?* (Omul). POP., ap. GER II, 372. ♦ *Înainte de prînz sau înaintea prînzului.* (regional) (*pe*) *sub prînz:(ul)* = în prima parte a zilei; înainte de amiază, înainte de masă. Cf. POLIZU, DDRF, TDRG. *Arăta în fiecare zi înainte de prînz hîrlile pe care le primise.* CĂLINESCU, s. 111. *Pe sub prînzul, adică timpul dintre răsărit și prînz.* II XI 7, cf. IX 194. *După prînz = a)* în a doua parte a zilei, între amiază și seară; după amiază, după masă. *De acolo, după prînz, au mers spre Obilești.* R. GRECEANU, CM II, 145. *După prînz ieșiră cu împăratul spre întîmpinarea trupului lui Selim.* VĂCĂRESCUL, IST. 260. *Vom ajunge acolo după prînz.* CR (1848), 7³/76. *Într-o zi el dormea după prînz.* NEGRUZZI, s. I, 21, cf. POLIZU. *Pentru-nțtia dată După prînz să doarmă!* ALEXANDRESCU, o. I, 231. *După prînz oamenii mai stau de vorbă.* SLAVICI, N. I, 62. *După prînz zmeul duze pe Făt Frumos în cămară cu armele.* ISPIRESCU, L. 21. *După prînz înaintăm prin strămoșoara aceasta întîneacăș.* VLAHUȚĂ, o. A. II, 136, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *După prînz ne vin iar cițiva prieteni.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 80. *După prînz ... coborî în stradă și se plimbă ca de obicei.* AGHIRICEANU, A. 483. *Să-mi aduni după prînz pe flăcăi.* GÎRLEANU, N. 134, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ziua din ajun, după prînz, un chin.* BASSARABESCU, s. N. 17. *După prînz să raporteze bătrînului cum au lucrat.* REBREANU, R. I, 119. *Pină pe după prînz avem o zăpadă de două palme.* GALACTION, o. A. II, 225. *După prînz, în timp ce dumnealui ceea ziarul ..., coana Victorița găsea toldeana cea de făcut.* BRĂTESCU, o. A. II, 292. *După prînz um hotărît să luăm drumul înapoi.* SADOVEANU, o. VIII, 508, cf. IORDAN, L. R. A. 508, BUL. FIL. N. 70. *După prînz ... aducea cafeaua în birou.* CĂLINESCU, B. I, 28. *După prînz ne înțelesesem să mergem pe la ai noștri.* PREDA, I, 102, cf. H I 7, II 28, XVIII 45. *Un ceas al dimineții plătește cit trei după prînz.* PANN, P. V. I, 151/20, cf. ZANNE, P. I, 28; **b)** (la pl. art.) în fiecare după-amiază. *Îi plăceau calturile ascunse, umbra liniștită a pomilor din grădină, unde se ducea să eitească după-prînzurile.* BASSARABESCU, V. 17. (RAR) *După prînză sau (regional) din prînz înainte =* în a doua parte a zilei, între amiază și seară; după amiază, după masă. *După ieșirea din clasă, în după prînză acelei zile, ne adunăm eiși eram.* AL. LUPULUI, P. G. 127, cf. BUL. III, X, 70, FOLC. CUV. I, 115, II XVIII 45. ♦ **Ex p. r.** (RAR) *Din zori în prînz =* toată dimineața. *Darneaou panloșii albi de praf ai negustorului, măturisind parcă drumul lung, bălul pe caldarănturi din zori în prînz.* CONV. LIT. XLIII, 1056. (Învechit, rar) *Din prînz plină-n cină =* toată ziua. *Așa țiganii cu traista plină. Întră Alba și Flănunda mind. Sfătuia din prînz pină în cină.* BUDAI-DELEANU, T. 87. ♦ (Prin Ban.; în sintagma) *Prînz de pămînt =* bucată de pămînt pe care o poate lucra un om pină la prînz (3). Cf. CADE. ♦ **P. gener.** (Regional) Fiecare dintre momentele (principale ale) zilei corespunzătoare unui prînz (1); fiecare dintre părțile unei zile. *Ciobanii impart ziua în patru prînzuri.* II XV 81. *Se descintă ... cu un cușit ... de cite trei ori în trei prînzuri: dimineața, de amiază și sara.* PAMFILE, B. 59.

4. (Regional; concretizat; și în sintagmele *prînzul cel mare, prînzul cel mic*, II XVI 296, *prînzul cel bun*) Loc de pe hota cerească în care se află soarele la prînz (3). *Soarele era la prînzul cel mare și Trina așezase toate în bună regulă.* N. REV. R. I, BR. 1, 31. *Soarele era la prînz cînd ajunserăm în Panaci.* HOGAȘ, DR. I, 147, cf. II IX 72, XVI 227, 259, 296. *Cînd s-au trezit ei era acum soarele la prînzul cel mare.* SBIERA, P. 113. *Uite că-i soarele pe la prînzul cel bun și cu numai acum mă ridic.* RETEGANU, ap. CADE.

5. (Transilv.; și în sintagmele *prînzul mare*, ALR I 1 236/283, *prînzul cel mare*, ib. 1 236/217, 343) *Miazăzi* (1). Cf. ALR I 1 236/345.

— Pl.: *prînzuri*. — Și: (rar) *prînză* s. f.

— Lat. *pandium*.

PRÎNZĂ vb. I v. *prînzî*.

PRÎNZĂRE s. f. 1. (Popular) Acțiunea de a *prînză* (v. *prînzî* 1); p. ex 1. *prînz (1)*. Cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, BUL. FIL. II, 109. *Doi cași ... să ne fie de prînzare.* SADOVEANU, o. VIII, 539, cf. DEN. *Să-ți iei un dor de la mine, Trei mioare de frigare ... Ca să-ți fie de prînzare.* ALECSANDRI, P. P. 54. *Alege-mi ... Un berbec de căldare ... Să ne fie de prînzare.* TEODORESCU, P. P. 593. *Te-ani întîrdzial Ca domineare, Cu vin de prînzare!* MAT. FOLK. 26. *E mine o zi mare, Face taica d-o prînzare.* PĂSCULESCU, L. P. 159. ♦ **Loc. v. b.** (Învechit și regional) *A sta (sau a șede) la prînzare =* a prînzî (1). *La prînzare rar ședa, iară la cină mult minca.* C. CANTACUZINO, CM I, 79, cf. DDRF, TDRG. *A stat la prînzare sub săivan.* SADOVEANU, o. X, 350. *Șade la prînzare Mihnea Vodă cel eruntat.* ALECSANDRI, P. P. 201.

2. (RAR; concretizat) *Prînz (2)*. *Își isprăviseră și ei prînzarea, din pită neagră și brînză în seoarță de brad.* SADOVEANU, o. IX, 193. *Bună prînzare am avut și vrednică muiere mă îngrijește.* id. ib. XV, 446, cf. DEN.

3. (Regional) *Prînz (3)*. *Năiute murgul trecea, Savai cale d-o prînzare.* POP., ap. ODOBESCU, s. II, 432, cf. II IV 252, IX 143.

— Și: (învechit) *prînzîre* s. f. POLIZU, DDRF, BUL. FIL. II, 109.

— V. *prînză*.

PRÎNZĂ s. f. v. *prînz*.

PRÎNZĂȘOIU s. n. v. *prînzîșor*.

PRÎNZCEÂN s. n. (Regional) *Prînzîșor (4)* (Păduroiu—Pitești). Cf. ȚĂDRESCU, GL. *Pe sub prînz, pe la prînzecan. Să m-astepti puicuto-n deal Cu friptură și tain, Cu gurită și cu vin.* id. ib.

— Pl.: *prînzecene*.

— *Prînz* + suf. *-(u)cean*.

PRÎNZCIOR s. n. v. *prînzîșor*.

PRÎNZI vb. IV. 1. **Intranz.** *A minca (1)* la prînz (3), a de juna, (învechit și regional) a merrînda (1), (regional) a miezăza; p. gener. (învechit și regional) a minca (1) în oricare dintre momentele (principale ale) zilei; (regional) a prînzî. *Astăzi var prînzî cu a mine.* PALIA (1581), 180/17. *Blănu să prînzim (cca 1600).* CUV. D. BĂTR. II, 190/8. *Și prînzînd ei, unul gustă seolină.* MONA, 354/27. *Rugă pre unul den farisei cu să prînză cu el.* N. TEST. (1648), 76⁵/19. *Aflînd un loc cu șes de pajște, descălecură și ședzură să prînzăscă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 118⁵/21. *Și tot pămîntul prînzca.* BIBLIA (1688), 204²/50, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 238. *Te ebcamă slăp[1]nul să prînzăști cu dînsul (cca 1705).* GCB I, 352/12. *Ași prînzît ... la masa tălîni-său.* PETROVICI, P. 48/13. *Mergînd prînz plîmbarca grădinii și găsînd mincare ieștină, rămîn să prînzesc.* GOLESCU, I. 54, cf. DRU, LB. *Însuși craiul prînzca într-o zi cu jlugorii săi.* MUMULEANU, C. 7/16. *După aceasta prînzîră părțile vrăjmașe prietenește, împrenă.* GT (1838), 12¹/9, cf. TÎMPEANU, G. 46/19. *El au prînzît cu ai săi.* BĂRAC, T. 38/9. *Vei prînzî cu mine.* CR (1848), 6¹/73. *Socoli că este vremea să-și capele de prînzît.* PANN, P. V. I, 24/8. *Se făcuse de știre tuturor baicilor ... să vie să prînzăscă la curte.* NEGRUZZI, s. I, 148, cf. POLIZU. *Mîine vom prînzî împreună.* BOLINTINEANU, o. 401. *Pe cînd prînzcau, babă ieși ptînă în grajd.* EMINESCU, N. 22. *Simbătă seara am prînzît cu domnișoarele.* CARAGIALE, o. XII, 6. *Se obișnuiesc foarte în carînd să prînzăscă și să cînceze la Sărăric.* SLAVICI, o. II, 180, cf. DDRF. *În ceasul dimineții, Cînd prînzesc acei ce au, În cetote-ai ei erau ... Toți străjerii.* GOȘBUC, P. I, 326, cf. BĂRCIANU. *Ei prînzîră și trecură noaptea la Matei.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 188, cf. ALEXI, W., TDRG. *Te rugăm să vii să prînzăști cu noi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 171. *Îndată*

ce prînzii se strecură pe use și se duse să privească pe-
trezirea minierilor. AGÎRBEANU, A. 138. În ziua aceea
prînzii de părintele Harie. HOGAȘ, DR. II, 62, cf. ȘĂ-
NEANU, D. U., CADE. Am prînzit împreună. GALACTION,
A. 275. Prînzca la popotă. BRĂNESCU, A. 241. În curte,
pe niște paciumbi, s-au făcut niște mese la care prînzeau
cătanele. VLASIU, A. P. 213. Se coborî să prînzească
la un restaurant obscur. SADOVEANU, O. VIII, 235.
Își trăise copilăria fără a prînzii vreo dată ca lumea.
CĂLINESCU, S. 499. Cei doi își deschiseră rațiile și
începură să prînzească. V. ROM. februarie 1954, 239.
La amiază... am poposit într-un sat cu să prînzim.
ib. august 1958, 77. Ne-am dus în casă după aceea,
cu toții, ca să prînzim. LĂSCRĂNȚAN, C. I, 30. Spre
amiază ne-am retras către „umbrar” cu gînd să prînzim.
VIN. PESC. mai 1964, 7. Omul ia în gură ceva, prînde.
II IX 7, cf. X 489, XI 489. Noi de masă-ți mulțumim,
Că n-am venit să prînzim. JĂRNIC-BÎRSEANU, D. 493.
Haideți, surorii, să prînzim. MARIAN, I. 259. Mirele
și-a prînzit. BUD, P. P. 15. Da la masă cine prînde?
DENSUSIANU, T. II, 269. Haida, soacră, să prînzim.
BIRLEA, C. P. 131. Să văd... D'imineai ce-a prînzit.
T. PAPAHAĞI, M. 23. Acolo prînd toț cu nașu. ARH.
FOLC. III, 53, cf. ALR SN IV H 1083, 1081. Vodă...
Șade la masă, prînzește. BALADE, II, 311. N-am venit
cu să prînzească, Ci-am venit să-ți povestesc. FOLC. TRANS-
SILV. I, 48. Cum își va găli, așa va prînzii. PANN, P. V,
II, 21/5, cf. ZANNE, P. III, 568. ♣ (Cu complement
intern) Părințiorii mei Prînzul ce prînzește. Nu mi-
pot prînzii. TEODORESCU, P. P. 46. Prînzul să nu-
poți prînzii Pîn' la mine vei gladi. F (1891), 7.

2. Transz. (Regional; complementul indică oame-
ni) A servi, a oferi un prînz (I) (Sîncel — Blaj).
VICIU, COL. 39. Cînd o fi mîine la prînz... Să-l prînzim,
să-l ospătăm. id. ib.

— Prez. ind.: prînzește și (învechit și regional)
prînd (ANON. CAR., ALR I 763/837, 840), pers. 2 și (regional)
prînzii (ALR I 763/837), pers. 3 și (regional)
prînde, prînză, pers. 6 și (regional) prînd; conjunct.:
pers. 3 și (învechit) să prînză. — Și: (regional) prînză
vb. I.

— V. prînz. Cf. lat. prandere.

PRÎNZIRE s. f. v. prînzare.

PRÎNZIȘOR s. n. I. (Învechit și regional) Diminutiv
al lui prînz (I): (învechit și regional) prînzut
(I I), prînzuleț (I I). Cf. LEX. MARS. 238, DDFE, CADE.

2. (Învechit și popular) Prima masă¹ care se ia în
cursul dimineții, în momente care variază după regiuni
și după anotimp (în legătură cu muncile agricole);
mic dejun, (popular) prînz (I), (regional) nemitejor.
Cf. LB, POLIZU, DDFE, BĂRCIANU, ALLXI, W., TDRG,
ȘĂNEANU, D. U., CADE. Am ajuns... în joiană tocmai
la vremea prînziorului. SADOVEANU, O. III, 191, cf.
DEX, CHEST. VIII 2/12, LLNIC REG. 13. ♣ SPEC. (Regional,
mai ales prin Ban.; în practică religioasă creștină)
Pomană (II I) care se face în cursul dimineții,
în primele 8—9 zile după moartea cuiva. Prînzio-
șorul și cinșoara se fac pînă la nouă zile după ieșirea
sufletului. MARIAN, I. 189, cf. DDFE, COM. LIUBA.

3. (Concretizat; rar) Ceca ce se pregătește sau se
mîncă la prînzior (2). Ulise și porcarul... Făcură
foe la vatră dimineața, Gătiră prînziorul. MĂNȘU,
O. 269.

4. (Popular; adesea precedat de prepoziții și, re-
gional, în sintagma prînziorul al mic) Moment al zilei,
situat de obicei în primele ore ale dimineții, cînd se
ia prînziorul (2), (regional) prînzul (II), prînz-
e c a n ; p. e x t. interval de timp (care variază după
regiuni și anotimpuri) cuprins în prima parte a zilei.
Fîrcașca împărțire a zilei dintru-început au fost în
trii restimpuri, în timpul resărțirii, în al prînziorului...
și în timpul locii numai pomerează (chindie). SĂVULESCU,
III, I, X/5. În Iași oamenii nu se scoală înainte de ră-
sărțitul soarelui, ba încă dorm pînă la prînzior. NE-
GRUZZI, S. I, 297, cf. POLIZU. Românii împart ziua...

în următorul clip: răsărțirea (soare răsare); prînzio-
șorul, cînd e soarele de trei sulfi... ALICESANDRI, P. P.
395, cf. JIPESCU, O. 113. Pe la prînzior pornește spre
casa. CREANGĂ, O. 57, cf. MARIAN, S. R. I, 107, TDRG.
Pe la prînzior dădu drumul vîclor să mai pască.
REBREANU, I. 93. Prînzul, prînzior... cînd soarele
este cam de trei sulfi sau la altă parte din urcus.
PAMFILE, GR. 31. Pe la prînzior, adică de la 7³⁰—9
orasuri, cînd e obiceiul să se facă țoșas..., vine și fe-
meia cu demnitatea. id. I, C. 372. A adormit, cu fița
spre răsărit... pe la prînziorul al mac. LUNGIANU,
AP. CADE. Cam pe la prînzior numci ce aud vocea de
trampetă a preulesii. AL. LUPULUI, P. G. 130, cf. II II,
IV, V, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII,
XVIII. Și colea pe la prînzior [oastea] se porni mai
departe. MARIAN, T. 116. Nu finu lupta pînă la prînzio-
șor, și cătanele... erau bătute. RETEGANUL, P. I, 31.
Cînd a fost la prînzior Mai pușca este-un fecior.
id. TR. 29, cf. DOINE, 106, BĂBĂNESCU, P. P. 151. Cînd
se scoală Pescăruș împăratul, colea pe la prînzior, îl
cuprînde jalea. RĂDULESCU-CODIN, I. 137. M-am
sculat pe la prînzior Și-neălceai pe-un mînzior. PAM-
FILE, B. 18. Săș-rai pînă la prînzior. DENSUSIANU, T. II,
132. Așteptăi pînă la prînzior. GR. S. V, 98.

5. (Regional) Loc de pe bolta cerească în care se
afină soarele (sau luna) la prînzior (I); (regional)
prînzior. Soarele nu ne așteaptă, acuși se suie la prînzio-
șor. SADOVEANU, O. XIII, 93. Pînă se-nealță la fecior,
Soarele-î la prînzior. JĂRNIC-BÎRSEANU, D. 174.
Uite că-î soarele la prînzior și eu numai acum mă scol.
RETEGANUL, AP. CADE. Cînd soarile mî prînzior,
Mai vinca op(t) talharas(i). VASILIU, C. 81. Luna-î
sus la prînzior. PAMFILE, C. T. 181. Suie soare la prînzio-
șor, Vin soarele la nurori. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 158.

— Pl.: prînzioare. — Și: (regional) prînzioșor,
prînzășor (H X 538), prînzioșor, prînzșor (CADE), prînzioșor,
prînzioșor (H XVI 383), prînzșor, prînzioșor (ib. IX 130)
s. n.

— Prînz — suf. -șior. — Pentru varianta prînzio-
șor, cf. prînzule.

PRÎNZIȘTIOR s. n. v. prînzior.

PRÎNZIT¹ s. n. Faptul de a prînzii (I). Descă-
lecînd acolo pentru prînzii (sfîrșitul sec. XVIII). AP.
DDFE, cf. DEX.

— V. prînzii.

PRÎNZIT², -Ă adj. (Transilv.; despre oameni) Care
a mîncat (la prînz 3). Cf. LB, DDFE. Cei mai mulți să-
tenii venira prînzii la biserică. AGÎRBEANU, A. 113.

— Pl.: prînziiți, -te.

— V. prînzii.

PRÎNZITÓR s. n. (Învechit și regional) Sufragerie;
canfină. Cf. DDFE, LM. Ea îl lua de mînă, îl conducea
în micul prînzitor unde cînașeră. AGÎRBEANU, L. T.
354. Trece prin curte în clădirea de clăturt, unde se
afia prînzitorul companiei. VORNIC, P. 205, cf. DEX,
COM. DIN TIMIȘOARA. ♣ (Regional) Mobilier pentru
sufragerie. Au cumpărat un prînzitor din lemn de
stejar. COM. DIN FOȘTUL JUDEȚ TIHNAVA MIC.

— Pl.: prînzitoare.

— Prînzii — suf. -tor.

PRÎNZUCI vb. IV v. prînzul.

PRÎNZȘOR s. n. v. prînzior.

PRÎNZŪC s. n. (sg.) (Prin Maram.) Diminutiv al
lui prînz (2). Măi Vileane, pași ceasă, Că prînzucii
cald pe masă. BIRLEA, B. 31.

— Prînz — suf. -uc.

PRÎNZUI vb. IV. Întra: z. (Prin Mold., prin
nord-vestul Munt. și prin nord-estul Ol.) A prînzii
(I). ALR I 761 522, 558, 798, 803. Vodă acuma prînz-
uiește și cu sfîrșitul sfîrșuiește. UDRUȘCU, G.

— Prez. ind.: prînzuiește.

— Prînz — suf. -ui.

PRÎNZULEȚ s. n. I. (Învechit și regional) Diminutiv al lui *prînz* (I): (învechit și regional) *prînzisor* (I), *prînzuț* (II I). Cf. PANN, p. v. I, 24/19, POLIZU, CIHAC, I, 215, I M, DDRF, CADE, DEX.

2. (Regional) Pomană (II I). Com. din FĂURLEȘTI—DRĂGĂȘANI.

- Pl.: *prînzulețe*.
- *Prînz* + suf. *-uleț*.

PRÎNZURILE s. n. pl. (În povizia populară) Diminutiv al lui *prînzuri*, v. *prînz* (I). *De eu scară ploii, ninsoare, Peste noapte vîforeală, Prînzurile Cu rarele*. TEODORESCU, p. p. 74. *De la prînzurile Te-au apucat junghiurile*. BUD, p. p. 20.

- *Prînz* + suf. *-urile*.

PRÎNZUȘOR s. n. (Regional) *Prînzisor* (I) (Zlagna—Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 158.

- Pl.: *prînzuşoare*.
- *Prînz* + suf. *-ușor*.

PRÎNZŪȚ s. n. I. Diminutiv al lui *prînz*.

1. (Învechit și regional) *Prînzisor* (I). Cf. DRĂCU, CADE, DEX. *Prînzuțul lui — În casă, la masă*. FOLC. TRANSILV. I, 89.

2. (Prin vestul Transilv.) Cf. *prînz* (I). *Slujbă mîndră face-oi ... Zori dă ziuă liturgică, Pă la prînzul slujbă sîntă*. ALEXICI, L. P. 156.

II. (Regional) *Prînzisor* (I). Cf. MARIAN, s. n. I, 107. *Adunîndu-se cam pe la prînzul la gazda ... se așază la masă*. PAMFILE, CR. 168, cf. id. CER. 31, CADE.

- Pl.: *prînzuțuri*, DEX.
- *Prînz* + suf. *-uț*.

PRÎSĂD s. m. (sg.) (Bol.; regional) I. Crăpușnic (*Cirsium furcens*). BORZA, D. 48. ◊ *Prîsad de cîmp* = scări (*Cirsium vulgare*). id. ib. 49.

2. C o m p o s : *prîsad-de-cîmp* — scări măgăreșe (*Oenopordon oenanthium*). BORZA, D. 120.

- Etimologia necunoscută. Cf. *prîsăd*.

PRÎSCAVIȚĂ s. f. (Regional) Bătătură în talpă (Costești — Băile Herculane). ALIM 171 II 188, 810.

- Accentul necunoscut. — Pl.: ?
- Din scr. *prskalica*.

PRÎSCAVIȚĂ² s. f. (Regional) Instrument muzical nedefinit mai de aproape (Teregova — Caransebeș). II XVIII 284.

- Accentul necunoscut. — Pl.: ?
- Etimologia necunoscută.

PRÎSCĂȚI vb. IV. În tranz. (Regional; despre fusul de tors) A sfîrși (cînd se toarce cu el) (Totorenii — Beiuș). Cf. A I 22. *Fusu prîscățește*, ib.

- Prez. ind. pers. 3: *prîscățește*.
- Probabil formație onomatopeică. Cf. *prîscățiță*.

PRÎSCOPĂLĂ s. f. v. *prîscopală*.

PRÎSLE s. m. v. *prîslea*.

PRÎSLEA s. m. Băiatul cel mai înăr dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia, mezin (I): p. gener. apelativ pentru un copil mic sau pentru cel mai mic dintre mai mulți copii. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 317. *A sărutat cu toată căldura pe iubitul ei prîslea*. CARAGIALE, O. II, 33. *Aveou trei feciori; al mai mare să fi avut șapte anișori, al mijlociu vreo șase și prîslea vreo patru*, id. s. 109. *Mamele-și luau nepoții și copiii cei mai mici, prîslele, de, în poală*. DELAVRANCEA, s. 217, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Dintre toți, treisprezece frați, — opt fete și cinci băieți — era cel mai mic: prîslea*. CHIRIȚESCU, GR. 191. *Prîslea cere ceva mîmichii și căpitanul îl da-jește*. BRĂTESCU-VOINEȘI, ap. CADE, cf. PASCU, s. 301, ȘĂINEANU, D. U. *Sînt bucuroși acuma că văd și*

pe prîslea al său. SADOVEANU, O. XIII, 687. *Într-un pal de fier ... dărma prîslea familiei, Bănică bănicică*. STANCU, D. 390. *S-a întîmplat ca prîslea să apară abia pe la crucea amiezii ieșind tu patru labe din jireadă*. v. HOM. ianuarie 1957, 33. ◊ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Își puse în glînd să-și deie pe prîslea de Vlad în șcalile din Piatră*, ap. TDRG.

— Pl.: (rar) *prîsli* (POLIZU) și (n.) *prîsle*. — Și: (învechit și regional) *prîsnea* (DDR, TDRG, PASCU, s. 301, SCRIBAN, D., UDRĂSCU, GL.), *prâsle* (DDR, ȘĂINEANU, D. U.; accentuat și *prâslă*, CIHAC, II, 317), (învechit) *prîsle* (POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W.), *prâslă* (CIHAC, II, 317), (regional) *prâslea* (GRAUB, E. 132), *prîslea* (TDRG, PASCU, s. 301, SCRIBAN, D., GRAUB, E. 132) s. m.

- Cf. *prîsnel*.

PRÎSLEI s. m. (Regional) Localnic (Feldru — Nășăud). COMAN, GL. *Nu-s prîslei de pe-ai ei ca să eunosc toți oamenii*, id. ib.

- Pl.: *prîslei*.
- Cf. *prîslea*.

PRÎSLIȚĂ s. f. (Ban. și prin Transilv.) Furcă de tors (ornamentată). Cf. II XVIII 262, 284. *Fetele te bat, Fetele Cu furcile, Babele Cu drugile, Neveste Cu prîslițe*. BIBICESCU, p. p. 307, com. din ORAVIȚA, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 159, COMAN, GL.

— Pl.: *prîslițe*. — Și: *prîzliță* (COMAN, GL.), *prîsliță* (GĂMULESCU, E. s. 179), *prîsliță* (DM), *prîsliță* (II XVIII 262) s. f.

- Din scr. *prîslea*.

PRÎSLŪC s. n. v. *prîsluc*.

PRÎSNEA¹ s. f. v. *prîsnel*.

PRÎSNEA² s. m. v. *prîslea*.

PRÎSNEL s. n. I. I. Parte (conică) sau saibă terminată cu un vîrf ascuțit de la capătul inferior al fusului de tors, care, prin greutatea ei, face ca fusul să se învîrtească mai ușor în timpul torsului: țitirez, (regional) măciucă (I 2), mot¹ (7 c), muc (II 3i). Cf. KLLIN, D. 406, 407, DRĂCU, LB, BĂRCIANU, POLIZU, CIHAC, II, 293, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I, c. 209. *Un fițil aprins ... se fixează într-un prîstîn de la un fus de tors*. PĂCALĂ, M. R. 257, cf. PASCU, s. 219. *O și cam necăjese [pe mireasă] fiindcă în capul fusului nu-i dau „prîstîn”, ci un măr, o bucată de piine ... ca să scape fusul cit mai des*. DRAGOMIR, O. M. 55, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX, II XVII 8, REV. CRIL. III, 166, VIȚIU, GL., CV 1950, nr. 4, 33, AIR I I 270, A I 17, 20, 26, 35, 36, II 3, 4, 6, 8, 12, V 15, IX 12. ◊ P. ex l. (Mold.) Fus (mie). Cf. SCRIBAN, D., H X 33, 357, 508, 512.

2. Jucărie mică făcută din metal, din lemn etc., cu un vîrf ascuțit, care poate fi rotită pe o suprafață plană; țitirez, sîrlează. Cf. GHEȚE, R. M. *Prîstînul ... avînd forma fusului de tors, se răsucește a dată bine între degele, apoi se scapă în jos și se lasă să se învîrtească singur*. PĂCALĂ, M. n. 120. *Atanasie ... începe a se rotii, să fi jurat că-i un prîsnene viu*. BĂNUȚ, T. P. 114, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Îi făcea în atelierul lor de dulgherie un spînel*. PREDA, R. 223, cf. DEX, com. MARIAN, ȘEZ. V, 116, I, CR. I, 122, NOVACOVICH, C. B. I, 16, A V 11, 15, 16, VI 26, LEXIC REG. II, 52, MAT. DIALECT. I, 235, TEAHA, C. S. 257. ◊ (Ca termen de comparație, mai ales pe lingă verbe de mișcare, sugerează ideea de iuteală, de sprinteneală, de vioiciune) *Apai, ca prîsnelul, zbură ... peste bazaltul străzilor*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 165. *Ca pe un prîsnel învîrtește trupul*. ȚĂMINESCU, S. 139. *Moșneagul, iute ca un prîsnel, așterne țolul*. CRLANGĂ, O. 23. *A început să ne spună că pămîntul se învîrte ca prîsnelul*. SLAVICI, S. I, 191. *Auzînd ... vorbele din urmă, ca prîznărul se-nvîrta a dată și o luă la picior*. I (1888), 37. *Se învîrtea ca un prîsnel*. AGHÎNCEANU, A. 286, cf. ȘĂINEANU,

D. V. *Cucoana Catalina se învârti ca un prisnel, cobori în pinișă și se întoarce repede*. SADOVIANU, O. V. 351. *Saltă în sus ca un spirnel vrăjit*. STANCU, Ș. 30. *Umbla cum îi prisnelul*. V. ROM. februarie 1955, 119. *Iată și băta de fus Ca un priznâr sfârșind*. CONV. LII. V. 115. *Sint-Ilie ... ca un prisnel se învârtește încoace și încoace*. MARIAN, I. 290. *Eram am sprintel ca prisnelul*. BETEGANUL, P. V. 81. *Flăcăul se purta harnic de minune și era ca un prisnel în toate părțile*. ȘEZ. VII. 65. *Un glonț de stinge încheagat ... s-a învârtit ca un prisnel, de mai multe ori prin casă*. FRINCI-CANDREA, M. 293. *Se-nvârtește ca un spirnel*. I. CR. IV. 186. (Adverbial) *Umblă prisnel în toate părțile, ca o fată de cincisprezece ani*. SĂM. III. 169. *Umblă spirnel și-i povăruiește pe oameni să se judece*. STANCU, D. 258. *Se-nvârtece prisnel în jurul numelui de tun*. V. ROM. noiembrie 1953, 100. ◊ **EX P. R.** (Regional) **A-I umbra** (cuiva) **iute prisnelul**, se zice despre cineva foarte vioi, iute și harnic. *Asa de iute făcra, așa de iute îi umbra prisnelul, înec mama lui Petru n-avea timp să se mire îndestul*. RETEGANUL, P. II. 16. ♦ (Familiar) Epitet pentru un copil (mie și) foarte vioi sau pentru un om iute, ager. Cf. ZANNE, P. III. 323. *Taci că te-aude și te vîr-n tolbă, prisnelul naibii*. HOGAȘ, DR. I. 127, cf. SCRIBAN, D.

3. Numele mai multor părți ale morii: a) cring. *Prisnelul este alcătuit din 7 șitori sau șitori prinse la amindouă capetele în treante*. DAMÉ, T. 152, cf. 162. TDRG, PAMFILE, I. C. 185. *Valul e alcătuit din 7 șitori înfipte în cele 2 pristene*. PĂCALĂ, M. R. 466, cf. PASCU, S. 219, ȘĂINEANU, D. U., CADL, SCRIBAN, D., VAIDA, ALR SN I h 162; b) (prin Munt. și prin Transilv.; în forma *prisnel*) ansamblu alcătuit din fusul de fier și din cilindrul acționat de roata cu măsele. *Roata cu măsele învîrte prisaelul care e înlepenit în piatra alergătoare*. HELM 837, cf. II IX 439; e) (regional) fiecare dintre cele două discuri de lemn sau de metal care formează capetele cilindrului: (regional) țircoală. Cf. SCRIBAN, D., com. din SĂLIȘTE—SIBIU; d) (regional; în formă *priznel*) bucată de fier în formă de furfurioară, fixată pe osadă, în care se învârtește capătul de jos al fusului de la cringul morii (Gara Sărății — Buzău). Cf. ALR SN I h 165 728; e) (prin Munt.; în formele *prisnel*, *prizmel*) anul roții la moara de apă; (regional) fus, grîndei. *Acelui care învîrtește roata îi zice fus sau prizmel*. II IV 98, cf. 156.

4. (Prin Transilv. și prin Maram.; în formele *priznel*, *prisnel*, *priznel*) Bucea (la roata carului). *Văcuț car de mărgăm Cu juguri de tulipan, Cu prisnele de inele, Cu butuci de mere dulci*. F. (1889), 55, com. din MARAMUREȘ, PAȘCA, GL., MAT. DIALECT. I. 287, GLOSAR REG.

5. (Prin nordul Mold. și prin Bucov.) Disc metalice cu găuri pe margine, care se poartă la cingătoare și de care își atîrnă ciobanii cușitul, punga etc.; (regional) prisnic¹. Cf. TDRG, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, A VI 9, GLOSAR REG. ♦ (Transilv. și prin Bucov.; mai ales la pl.) Ornamentații din nasturi, discuri metalice etc. folosite mai ales la chimir. *Trei cai brașovenesti Cu friele-mpărătești, Cu zalele tatarești, Cu prisnele-aurii*. F. (1871), 104. *Velința e împodobită cu diferiți bureți de mesteacăn sau vâclui, numiți priznei*. MÎNDRESCU, L. P. 208, com. MARIAN, GLOSAR REG.

6. (Regional; în forma *pristen*) „Bucată plată de lemn cu care se peticește burduful de brînză” (Vai-deeni — Băile Govora). GL. OLT.

7. (Prin Mold.) Unealtă (de ciobănie) nedefinită mai de aproape. Cf. II I 22, VIII 298.

8. (Prin Bucov.; în forma *pirsnel*) Bobirnac (dat peste urechea cuiva). Cf. ȘEZ. V. 116.

9. (Prin Olt.; în forma *spirnel*) Virtej (de păr). *Se naște cu spirnel în frunte*. GOROVIL, CR. 191, cf. MAT. DIALECT. I. 235.

10. (Bot.; învechit și regional) 1. Peniță (III I) (*Myriophyllum spicatum* și *verticillatum*). Cf. POLIZU, BARONZI, L. 112, CIHAC, II, 293, BRANDZA, FI. 219,

BARCIANU, GHELESCU, FI. 228, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., BORZA, D. 113.

2. Coada-soriecelului (*Achillea millefolium*). Cf. BARCIANU, DDBI, DAMÉ, I. 187, ALEXI, W., BERZA, D. 10. — Pl.: *prisnel*. — ȘI: *prisnâr* (M. D. FSC.), *prisnel*, (învechit și regional) *prâsnel* (accentul necunoscut; BARONZI, L. 112, II IV 11, X 512), (învechit) *pristlan* (accentul necunoscut; ANON. CARL. PASCU, S. 219), *pristnol* (KILIAN, D. 407, LB, CIHAC, II, 293, JAHRESBERIC, V. 327) s. n., (regional) *prisnuc* s. f., *pristin* (accentul necunoscut; A II 12, IX 12), *priznol* (pl. si, m., *priznei*), *presnel* (I. ROM. 1959, nr. 5, 81), *preznol* (ALR I 1 270/148), *pruștin* (A I 1), *prisnâr* (accentul necunoscut; A I 36), *pristlan*, *pristen* (accentuat și *pristin*, ALR I 1 270/140; pl. și, m., *pristini*, lb.), *pristen* (A II 6, 8, GL. OLT.), *pristin* (A II 3, 6, 12; pl. si, m., *pristini*, lb. II 12), *priznol*, *priznal* (com. din ROȘTA-BELUȘ; pl. si, m., *priznali*, lb.), *priznâr* (ALR I 1 270/80), *priznel* (II I 110, com. din MARAMUREȘ, PAȘCA, GL., ALR I 1 270/59, 138, 213, 217, 219, 251, 289, 361, A I 17, GLOSAR REG.), *prisnol*, *priznâr* (LEAHU, C. S. 257), *püşten* (A II 7), *spîrnol* s. n.

— Din slav. *приснелъ, пръснелъ*.

PRISNÉT s. n. Faptul de a prisni².

1. (Învechit, rar) Foșnet, foșnitură. Cf. prisni² (5). Cf. CIHAC, II, 257.

2. (Regional; în forma *prisnit*) Sunete caracteristice, scîrțuitoare, scoase de crislei. *Cuc răcluț ciuștele-n creangă musculife înviorate, ridicîndu-și glasul deasupra prisnitului de eriste*. N. REV. R. II, nr. 18, 228.

— Pl.: *prisnete*. — ȘI: *prisnit*, *pirsnét* (CIHAC, II, 257) s. n.

— V. prisni².

PRISNI subst. (pl.) (Prin Ban.) Picături, stropi (de apă, de ploaie). Cf. I. COSTIN, GR. BĂN. 168. *Am simțit prisni pe frunte*. id. ib., cf. NOVACOVICU, C. B. I. 16.

— Postverbal de la prisni².

PRISNI¹ vb. IV. 1. Tranz și refl. (Ban.) A (se) stropi, a (se) împresca cu apă, cu noroi etc. Com. LUBA. *Am căleat în tun și m-am prisnit tot*. Com. din ORAVIȚA. *L-o prisnit eu imală*. I. COSTIN, GR. BĂN. II, 159, cf. id. GR. BĂN. 168, NOVACOVICU, C. B. I. 17, LEXIC REG. II, 37.

2. Intrans. (Învechit și regional) A fișni. *Precum din bărbal prisnește sîmînța, așa din miere*. ANTROP. 259 10, cf. ALR SN IV h 1 119/76. ♦ (Prin Transilv. și prin Munt.; despre oameni; în formele *prisni*, *prizni*) A izbucni, a pufni în ris. *Toți caai spre cae prisneau, unde-o știau că trăicște cu Gheorghie Căscău*. IOVESCU, S. 113, cf. MAT. DIALECT. I, 215.

3. Intrans. (Regional; despre oameni sau despre animale) A strămuta. Cf. SCRIBAN, D., II XVII 91, COMAN, GL. ♦ (Prin Transilv. și prin Munt.; despre pisici; în formele *prisni*, *prizni*) A pufni (la un cîine). Cf. ALR SN III h 675.

4. Intrans. (Regional; despre oameni) A sfârși. Cf. SCRIBAN, D. ♦ (Despre cai; în forma *pirsni*) A forși. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 368, ALR II I MN 7, 6 851/365.

5. Intrans. (În dicționarele din trecut) A foșni; a fișli; a scriși. Cf. CIHAC, II, 257, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ♦ (În dicționarele din trecut; despre foc) A pîrli, a străni; a vîi. Cf. CIHAC, II, 257, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. ♦ (Regional; despre fusul de tors) A sfîrși (cînd este învîrtit la tors) (Coverca — Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG. *Prisnește fusul*. id.

— Prez. ind.: *prisnesc*. — ȘI (învechit) *prisni* (DDBI, BARCIANU, ALEXI, W.), (învechit și regional) *prlnol* (II XVII 91), *pirsni* (CIHAC, II, 257, TDRG, SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII—VIII, 368, ALR II I MN 7,

6 851/365), (regional) **prîsnî**, **prîznî** (COMAN, GL., ALB III h 675/833, MAT. DIALLECT, I, 215) vb. IV.

— Din scr. **prsnuti**, bg. **пръскам**, rus. **прыскать**.

PRÎSNÎ³ vb. IV. **Tranz.** (Început și regional) A batjocori; a insulta; a nesocoti. *Svîntul Anania ... pre D[o]mn[u]l H[risto]s mărturisind și idolii prîsnud fă bătut cu laiege.* DOSOFTEI, V. S. IANUARIE 38⁵/21, cf. SCRIBAN, D. *O zis cea oarbă că să-i deie și ei lighean, pieptene și aglindă. Cele mai mari o prîsneau și nu i-o del.* VASILIU, P. L. 234.

— Prez. ind.: **prîsnesc**. — Și: (Început, rar) **prîsnî** vb. IV.

— Din slavonul **пръснати**.

PRÎSNIC¹ subst. (Regional) Disc metalic cu găuri pe margine, care se poartă la cingătoare și de care își atîrnă ciobanii euțitul, punga etc.; (regional) **prîsnel** (I 5). Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pl.: ?

— Cf. **prîsnel**.

PRÎSNIC², -Ă adj. v. **prîsnel**.

PRÎSTELNIC subst. (Prin sud-estul Mant.) Crlug la roata cu măsele a morii. Cf. DAMÉ, T. 151, 154.

— Pl.: ?

— De la **prîsnel**.

PRÎȘ interj. (Regional) I. Cuvînt cu care se cheamă măgarul. Com. din POIANA SIBIULUI — SEBEȘ.

2. Cuvînt cu care se alungă capra (Cîmpul lui Neag — Petroșeni). A III I.

— Onomatopee.

PRÎȘCĂU s. n. v. **prășcău**².

PRÎȘLEȚ s. m. v. **prîșleț**.

PRÎȘNÎ vb. IV v. **prîsnel**².

PRÎȘTIN s. n. v. **prîsnel**.

PRÎZLIȚĂ s. f. v. **prîzliță**.

PRÎZNĂI vb. IV. **Intranz.** (Regional; despre fusul de tors) A sfîrîi (cînd este învîrtit la tors) (Vășcău). Cf. TEAHA, C. N. 257.

— Prez. ind. pers. 3: **prîznăiește**.

— Cf. **prîsnel**.

PRÎZNĂLI vb. IV. **Intranz.** (Regional; despre fusul de tors) A sfîrîi (cînd este învîrtit la tors) (Pociolvelişte — Beiuș). Cf. A I 13.

— Prez. ind. pers. 3: **prîznălește**.

— V. **prîzbel**.

PRÎZNEL s. n. v. **prîsnel**.

PRÎZNÎ vb. IV v. **prîsnel**².

PRO¹ I. Adv. (În opoziție și adesea în corelație cu **contra**) În favoarea, în sprijinul cuiva sau a ceva. *Întîmpinarea aceasla, departe de a fi un argument contra, este un argument pro.* KOGĂLNICEANU, S. A. 145. *Metodul său de a vindeca pe cei turbați, despre care atîtea s-au scris pro și contra, merită într-adevăr a fi recunoscut.* CR (1848), 26³/20, cf. STAMATI, D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADL. *Am exminat ... argumentele pro și contra ale unci discuțiunii prealabile.* TITULESCU, D. 417, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. Element de compunere care: a) înseamnă „pentru...”, „în favoarea...”, „în sprijinul...” și care servește la formarea unor adjective ca: **pro-african**, **pro-feminist**; b) înseamnă „înainte”, „dinainte” și care servește la formarea unor verbe ca: **procunoaște**, **propăș** sau a

unor substantive ca: **procunoștință**, **procuvîntare**, **prodată**, **promunte**.

— Din lat. **pro**.

PRO² Element de compunere care: a) înseamnă „din nou”, „iar” și care servește la formarea unor verbe ca: **procufunda**, **pronumi**, **prosoace** sau a unor adverbe ca **prodănou**; b) înseamnă „foarte”, „în cel mai înalt grad” și care servește la formarea unor adjective ca: **proalben**.

— Etimologia necunoscută. Cf. slavonul **про-**. FORM. CUV. II, 200.

PROAFLĂ vb. I. **Tranz.** (Regional) A regăsi (I) (Bozovici — Oravița). Cf. ARH. FOLK. III, 153. *Asta-i cîncicu lu Dragobicîi cîn ș-o pierdut oili și le-o proaflat.* ib.

— Pronunțat: **pro-a-**. — Prez. ind.: **proaflu**.

— **Pro**² + **afila**.

PROAFRICĂN, -Ă adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este favorabil africanilor, care susține pe africani, care este de partea africanilor. Cf. SEC IV, 25, FORM. CUV. II, 201.

— Pronunțat: **pro-a-**. — Pl.: **proafricani**, -e.

— **Pro**¹ + **african**.

PROAMERICĂN, -Ă adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este favorabil americanilor, care susține pe americani, care este de partea americanilor. Cf. CONTEMP. 1949, nr. 126, 15/1, SEC IV, 26.

— Pronunțat: **pro-a-**. — Pl.: **proamericani**, -e.

— **Pro**¹ + **american**.

PROĂPTĂ s. f. v. **proptă**.

PROĂSPĂD, -Ă adj. v. **proaspăt**.

PROĂSPĂT, -Ă adj., s. f. și (rar) n. I. Adj. (Despre alimente sau produse alimentare) Care a fost preparat, recoltat, obținut etc. de curînd; care își păstrează (nealterate) calitățile originare; p. ext. care nu a fost supus unui procedeu de conservare. *Descoperînd somochinele ... cura laptele dintr-înse proaspete, ca deneaură culease.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 255/17. *Pește proaspăt de mîncat călugării în gios (a. 1742—1743).* IZVOADE, 228. *Ia o litră dă iere proaspete, miez de pîine, ierburi tocate (a. 1749).* GCR II, 43/4. *Ia crierii de-i taie bucățele și-i amestecă cu untu proaspăt.* MÎSCĂRILE, 48/18. *Dragă, neasămănată eopilă! Dă mîra proaspătă mai dulciică, Decît o turtura mai cu milă.* BUDAI-DELEANU, T. 124, cf. LB. *Totdeauna trebuie să aibă lapte și brînză proaspătă.* DRĂGHICI, R. 149/14. *Valahia și Moldavia ... Îndestulau Constantinopolul cu cîrnuri proaspete și sîrate.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Ț-a spus peștele cit face? este tocmă opt oca, Mi-am rupt mîinile cu dînsul, dar era proaspăt, mișca.* PANN, P. V. I, 65/18. *Stîl, zise, aste oua, Tot bune, proaspete.* id., ap. GCR II, 360. *Legumele cele proaspete nu trebuiesc muiate în apă.* PENESCU, M. 31/23. *Înghite la ouă proaspete și cafele reci.* CARAGIALE, O. I, 15. *Nu se mai sotură privind coșurile de cătină încărcate plîu în buze cu pește proaspăt.* DELAVANCEA, S. 65. *Niște borș de pește proaspăt cu orez li s-a adus.* CONTEMPORANUL, I, 163. *Seara, vameșul ne ospătează cu păstrăvi proaspeți și cu ierunci.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 136. *Pe o sîrmă ... stau spînzurați covrigi rumeni, iar pe alta părechi-părechi de cîrnați proaspeți.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 57. *Brînză, smîntînă și ouă proaspete ... aveu mai toldeana cucoana Mărioara la cămară.* HOGAȘ, DR. II, 103. *Veni iar cătră el, cu pită proaspătă și cu un hîrzob de păstrăvi afumați.* SADOVEANU, O. X, 511. *S-a spălat în loc de apă Cu lapte proaspăt de iapă ARGHEZI, VERS. 343. Brînză proaspătă de vaci Cu smîntînă și colaci.* id. S. V, 48. *Și, barim stînt proaspete prăjiturile?* CĂLINESCU, E. O. II, 103. *Pusc pe masă*

ouă proaspete. STANCU, R. A. III, 160. Varietățile de struguri apte a fi păstrate în stare proaspătă în timpul iernii. SCÎNTEIA, 1951, nr. 2 885. În ce privește sultulna, iurtul, chefirul, brinza proaspătă, ele sînt de regulă bine suportate. BELLA, P. A. 211. Rarori lipsa de la masa lui Ioan puil fript cu usturoi și pînea albă și proaspătă ca untul. PRIDA, M. 118. Curgeau din fluierie dotirile-argintii, Lin aburea laptele proaspăt în șistare. LABIȘ, P. 291. Pulcau prinde pe lîja crîngelor de la coadă și din fața elle o bucăică mică de pește proaspăt. VÎN. PESC. februarie 1961, 6. Carnea se desface sub formă proaspătă ... și coaglată. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 950, cf. ALB SN IV h 1 066. Amoroasă a carne proaspătă. ib. VI h 1 839 53, cf. ib. h 1 839, A III 2. Cînd ți-e brinza mai proaspătă, n-ai smîntîna. ZANNE, P. III, 485, cf. I, 566, IV, 51. ♡ (Prin lărgirea sensului) Păianjenul ... lucrează singur, făcîndu-și mari pînze, prinzînd greu o mîscă mai proaspătă. CĂLINESCU, C. O. 45. ♣ (Regional; despre vinuri) Din recolta anului în curs; nou (I) (Borșa-Vișeu de Sus). ALB II 6 143/362. Vin proaspăt. ib. ♣ (Despre plante) Cules, rupt, recoltat etc. de curînd. Pe uliță venea înact Ioa, cu o pală de fin proaspăt agățată de coasă. REDBEANU, I. 72. Preeții s-au îndreptat cu somoioagele de busuioc proaspăt ... către cîrdul de mîzărîi. MOROIANU, S. 81. Într-o oală de lut erau puse erizanteme proaspete. CĂLINESCU, S. 509. Fusese acoperit dia nou umbrarul din curte ... cu frunziș proaspăt. CAMIL PETRESCU, O. I, 84. Din cană curgea belșug de apă — florile își scuturau capul proaspete. ISAC, O. 220, cf. DEX. ♣ (Despre apa potabilă) Adus, scos etc. de curînd de la sursă; p. ex t. rece (I I). Savo, Savo, adă apă proaspătă de la șipot. ALECSANDRI, T. I, 316. Oi clătări ploșca bine și-oi umple-o cu apă proaspătă, ca să avem la drum. CREANGĂ, P. 201. Botele cu apă proaspătă ... sînt rînduite cu îngrijire. DELAVRANCEA, S. 222. Deșteptadu-vă simțirile greoaie cu apă proaspătă și rece, să privești fîră a vă sătura ceea ce omul nu poate nici deserie. id. T. 56. Masina trimdea să scoală apă proaspătă de la puț. BASSARABESCU, V. S. 8. Se deșteptă cu imaginea sofului său în privire și-și răcori obrazul cu apă proaspătă. SADOVEANU, O. XI, 57. ♣ (Despre aer) Care este curat, pur, oxigenat; p. ex t. (despre mirosuri) plăcut, înviorător. Aerul e viu și proaspăt. ALESSANDRI, POZZI, 62. Este condurașul, care-și scoate înaintea ciuboșica de un roșu brun pătat cu galben-palid și trimite o aromă vie, proaspătă. IORGA, P. A. I, 21. Dumineața trăiam într-un aer răcoros și proaspăt. SADOVEANU, O. VI, 605. Îi făcea bine și aerul rece și proaspăt. STANCU, R. A. IV, 253. De ce nu deschideți ferestrele? Nici nu știți ce aer proaspăt e afară! H. LOVINESCU, C. S. 108, cf. DM. Aerul din încăpere trebuie să fie curat și proaspăt. ABC SĂN. 135, cf. DEX.

2. S. f. și (rar) n. (Transilv.) Carne proaspătă (I) (de porc). CI. LB, REV. CRIF. III, 166, ALB II 4 011/250, 325, ALB SN VI h 1 839/281. ♡ EX P.F. A face proaspăt = a lăia porcul. REV. CRIF. III, 166. ♣ (Prin Transilv.) Slănină (PĂMÎLE, I. C. 58), grăsimă de porc (VICIU, GL.).

3. Adj. Care există sau a luat ființă de puțină vreme, care a fost făcut, creat, care a apărut, s-a produs etc. de curînd; de dată recentă. V. nou, recent. Pre lesne i-au biruit și i-au răsipit cu ajutorul praspăt. URECH, I. 188. Scriitorii cei mai proaspeți ai grecilor. CANTEMIR, HB. 66. Atuncea proaspătă mutarea-le fiind și necredîndu-i, la dregătorii și la alte ale fîrîi au-i trăgea. C. CANTACUZINO, CM I, 54, cf. 74. Cu trecerea zilelor se înnoia și se adăgea alte nevoi mai proaspete. AXINTI URICHIUL, LET. II, 152/13. Proaspetele povestiri pe care doi înțelepți călători le-au dat. ISI. AM. 3/11, cf. BUDAID-DELEANU, T. 409. GORJAN, H. I, 142/7. Văzînd un mortul mai proaspăt de să-ntrere: cine-am fost? ASACHI, S. I. I, 75. Omăsul se samănă într-o arătură proaspătă. I. IONESCU, C. 23/11. Oasele morților ... le dezgropă din umedul lor locaș ca să deie locul lor altor morși mai proaspeți. NUGRUZZI, S. I, 215. F o

căldură năbușitoare înăuntru și miroase a vopsca cu terpenții proaspăt. CARAGIANI, O. I, 75. Kira îngenechie pe molozul proaspăt sub care odhnea alesul c. DELAVRANCEA, S. 171. I-am văzut mormîntul proaspăt, nebătătorit. id. T. 251. Cine lasă ... urme în stratul proaspăt de zăpadă? VLADUȚA, O. A. II, 34. Întrebarea se înșipse în inima fetei ca într-o rană proaspătă. RIBREANU, I. 112. Știrea e proaspătă, adusă de șeful de cabinet. id. R. II, 35. Cîntam cu toții ... cu ochii boldiți dacă nu la poarta cea nouă, dar la mișcau cea proaspătă. GALACTION, A. 27. Doctorul Faisun simțea la el ceva dureros și cold, ca o rană proaspătă ce sîngează. id. O. A. I, 19. Trecură într-adevăr pe lângă cimilitul cu multe cruce proaspete, de scîndură albă. C. PETRESCU, I. I, 193. Fericit, încălzit de soare, urmăream înduioșat zborul unei berze, avesager proaspăt, ce plutea alb și negru în albastrul cerului. BRĂDESCU, O. A. II, 329. N-ai nici o dorință? întrebă sublocotenentul brusc — privind ... în grămada de pămînt proaspătă. SAHIA, N. 89. Storcea i-a și pus dinainte, o dată cu mîncarea de prînz, veste proaspătă că soru-sa Nastasia or fi căzută într-un puț. SADOVEANU, O. XVII, 301. S-au văzut ... învășiși măsliind cărțile, ca să poată sustrage zestra proaspătă a unui partener. ARGHEZI, B. 19, cf. 87. Centrul odăii se umplu din nou de fum praspăt, gros. CĂLINESCU, I. O. I, 27. Îi descoperi așternutul. E proaspăt, îl asigură. VINEA, I. II, 315. În drumul prăfos nu se mai cunoșteau nici măcar urmele gropilor proaspete. BARBU, P. 233. Omul cu chiain proaspăt, s. ianuarie 1961, 3. Grîndul proaspăt dă un material bun pentru pavaj. GLOLOGIA, 19. Un pelican ... în penaj proaspăt, după năprlirea de toamnă, colorat într-un roz viu cu ușoară nuanță portocalie. VÎN. PESC. aprilie 1961, 7. Pe Malul Mării Negre, asemeni unei uriașe tufe de scaieți, a înflorit cea mai proaspătă legendă. V. ROM. ianuarie 1965, 31. Peretele proaspăt al unei case tinere. CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 1 1. cf. DEX. ♡ (Adverbial) Un cleric înalt, brud, ras proaspăt, se izbi de profesorul cel bătrîn. AGHIBICEANU, A. 32. Nu știu pentru ce, stîd întias pe un așternut de urbă proaspăt cosită și miroșitoare ... mă strămuta în mîntea în niște timpuri vechi. HOGAS, DR. I, 16. A găsit, în valiza corecturilor proaspăt sosite de la tipografie, și nurela mea. GALACTION, A. 81. Într-o curte, doi mahalagu dezbrăcați de haină spulceau un porc proaspăt înjunghiat. G. PETRESCU, I. I, 220. Ogoarele își întindeau jășiile proaspăt întoarse de plug. id. ib. II, 174. Strada era în sîrbătoare. Mahalagu, ferechezuiți proaspăt, aveau cămăși curate. BRĂDESCU, O. A. II, 52. Era totdeauna ras proaspăt, cu mustața retezată deasupra buzei, dar nu și la capete. VLASIU, A. P. 52. Miroseau frumos florile cîmpului proaspăt cules. SADOVEANU, O. III, 23. În altă parte se vindeau ... porcii trandafirii, proaspăt îmbăiași. ARGHEZI, B. 105. Merseră de-a lungul apei pe un drum așternut proaspăt cu cloțuri de piatră. CĂLINESCU, S. 316. Prin rariști ne poliencam de glîi proaspăt răsturnate de ritul mistreților. BLAGA, II, 62. Veni cu un ulciar cu apă rece, proaspăt scoasă din puț. CAMIL PETRESCU, O. II, 200. Îmbrăca haine vechi, ponosite, însă periate, călăte proaspăt. STANCU, R. A. I, 261. Pe șoselele proaspăt dezăpezite aleargă camioane încărcate cu materiale. SCÎNTEIA, 1951, nr. 2 916. Căsuța era proaspăt zugrăvită, gardul îndreptat. BARANGA, I. 171. Se împlîmă să greșești, mai ales cînd ești proaspăt venit. PREDĂ, D. 163, cf. id. M. 121. Miroase a lapte proaspăt muls și a fla, s. marlie 1961, 71. ♡ Loc. adv. (Popular) Din (sau, învechit, de) proaspăt = de curînd, de puțină vreme, nu cu mult înainte. Și etad s-au suît într-acesta scaun ... de proaspăt să potolias goana. DOSOFIEI, V. S. decembrie 232, 15, cf. noiembrie 121/11. Am mai tăiet gustul de popie unuia care venise în gazdă la noi din proaspăt. CREANGĂ, O. 235, cf. DDBF. Cu toporul uriaș, cu coadă din proaspăt pusă, cu jungherul mare la cingătoare, Buzărlan se oprise și privea erunt prin sprîncelele-i tufoase. SĂM. V, 925. Am luat pe juncanu Irci sute fără doi lei ... tise Duaitrache Hazu, cu un zămbet blajin pe obrazul din proaspăt ras. LUC. VI, 98.

Împrăștiu a cromă de azimă de grlu curat, coaptă din proaspăt. VOICULESCU, p. II, 109. Pînă la calul său, din proaspăt împodobit de sahaiuacarul domnesc, îl jeteau Miron. SADOVEANU, o. x, 178. (Învechit, rar) În proaspătă vreme = în seculă vreme, numai-decît (4), imediat. În proaspătă vreme toate aceste s-au vindecat. CANTA, LIT. III, 185/18. ♦ S p e c. (Despre oameni) Care se află într-o anumită situație sau care are o anumită calitate de puțină vreme. Adrian ... fiind proaspăt împărat ..., spre a cel războiu s-au gătit. C. CANTACUZINO, CM I, 27. Văd lîngă mine pe amicul meu Ion Theo, coleg proaspăt de uriașe aspirații literare. GALACŢION, A. 85. Fusesem numit proaspăt ajutor de judecător, id. o. A. II, 56. Ca sublocotent proaspăt ... luasem parte, cu un regiment de infanterie din Capitală, la fortificarea văii Prahovei. CAMIL PETRESCU, U. N. 5. Nu e acum elipa să reparăm astfel de nedreptăți ..., răspuse proaspătul general fistnos, id. o. II, 532. La masă am refuzat să mînc, scîrbindu-mă de tainul școalei, cum e tradiția printre internii proaspeți, ca omul de familie, deprins cu mîncări alese. BRĂESCU, o. A. II, 67. Proaspăt proprietar al moșiei cumpărate de la un nobil ungar. VORNIC, p. 125. < (Adverbial) Erau el, Heana, nea Costache, și fărău proaspăt angajat. PREDĂ, R. 91. ♦ S p e c. Care apare în locul a ceva mai vechi; nou (4). Opera unui mare scriitor este într-adevăr o sursă ... pentru analize și constatări mereu proaspete. CONTEMP. 1953, nr. 371, 2/1. Suflul proaspăt al unei teme majore, actuale, a cucerit publicul. 7 septembrie 1962, 63. ♦ S p e c. Care este de strictă actualitate. Unii citeau zierele de dimineață cu cele mai proaspete știri. BARBU, p. 59. ♦ S p e c. Care își păstrează noulatea, care este încă viu, actual (în memorie). Urmările trecutei rezmerțe însă sint proaspete în firea minții noastre (a. 1766). URICARIUL, XIV, 195. După această scenă, urmează îndată, în amintirea mea, a doua — tot vie și proaspătă. SADOVEANU, o. VII, 315. < (Adverbial) I se perindau în minte, proaspăt, primele luni, primii ani ai tinereții lui zbuciumate, imensele lui privațiuni, gîndurile de sinucidere. V. ROM. IANUARIE 1965, 24.

4. Adj. (Despre plante sau despre părți ale lor ori, p. g e n e r., despre vegetație) Care este în plină dezvoltare, care este (încă) tînăr, fraged, crud; p. e x t. gîngăș, delicat. Cf. MAN. GÖTT, 134, POLIZU, ALEXI, W. Primăvara toate sint proaspete, dar nu depline, vara toate coapte și vii. DELAVANCEA, A. 5. Castani bătrîni umbreau cărările cu frunza lor proaspătă, fragedă de april. AGIRNICEANU, A. 33. Pe o văioagă, cobora pădurea cu horbota ei proaspătă de verdeală. BARBU, p. 188, cf. 191. În grădina devastată de frig ... văzu o floare albă, proaspătă, în vârful unei talpîne înalte, aproape useală. IL mai 1965, 32, cf. DEX. < (Prin lărgirea sensului) Primăvară. Și verde proaspăt ca un suflul nou. PILLAT, p. 130. ♦ (Despre oameni) Care are sau care păstrează calități de om în plină dezvoltare, în plină vitalitate; (despre obraz, privire, despre manifestări etc. ale oamenilor) care arată, trădează, exprimă aceste calități. Avem în brațe o fetiță fragedă și proaspătă ca o madonă. CAMIL PETRESCU, T. II, 252. Era proaspăt în privire și culoarea vie a obrazilor săi frumoși îi dădea un aer de flăcău. id. o. II, 148. Obrazul tău e proaspăt ... Ca mărul abia rupt. CĂLINESCU, L. L. 131. Pe neașteptate, apărui în fața lor Vilma, proaspătă și nespus de frumoasă. s iunie 1960, 13. E bine să fie și un glas de fată și o frumusețe proaspătă și sălbatică alături de doi dezmoșteniți. 7 decembrie 1964, 4.

5. Adj. (Despre ființe) Care are forțe noi, care are forțele intacte (nefiind pus la vreu efort); odihnit¹ (4). Și făcînd cale, întorcîndu-să înapoi, Bogdan Vodă i-au lăsat cu oaste proaspătă și au seos tot pleantul de la dînsii. URECHE, I. 132, cf. 188. Pînă la nemii au căzut aceia mai toți, fiind la acești ai noștri și cei mai proaspeți. M. COSTIN, LET. I, 344/7. Se deșteptară svinții ... cu totul proaspeți ca de asară culcați. DOSOFTEI, V. S. octombrie 76¹/15. Romanii, oaste proaspătă

părîndu-li-să, s-au părăsit a-i goni și s-au întorsu la tabăra sa. CANTEMIR, HR. 80. Însă și Goleman pe cărare Le aleargă, într-armat ca la bătaie ... Și după dînsul proaspăta laie, Ce, sosind, mull nu socește. BUDAI-DELEANU, T. 409. Diversiunea se face cu trupe proaspete și prin surprindere. BRĂESCU, o. A. I, 320. Oamenii lor încalecă cai proaspeți și noi încalecăm acciași cai de cînd am pornit. SADOVEANU, o. I, 282, cf. VI, 439. Du-te la conac și adu cai proaspeți. CAMIL PETRESCU, o. II, 140. < Fig. În lumina limpede de după furtună, manșii se ivesc ca în odăjdii de sârbătoare ... Sînt mai proaspeți, mai viguroși, mai plini de viață. BOGZA, C. O. 65. Primiți-l lovarăși și oaspete în inimile voastre clocotitoare, Mereu mai sprintene, mereu mai proaspete. DEȘLIU, G. 33. (Adverbial) Atît de proaspăt sună pămîntul și răsună în freamăt de motoare. id. ib. 21. ♦ Fig. Care se deosebește de ce a fost mai înainte, schimbat, transformat (în bine); nou (5). Se revîrsa peste noi suflul unei vieți proaspete. VLASIU, A. P. 270.

6. Adj. Fig. Curat, pur; limpede. Păcătuit-a omul, în vremuri ferice, Cînd nu-i lipsa nimica, nici hrană, nici odihnă ... Pămîntul, încă proaspăt, pătatu-s-a de stîncă cînd lumea era lorgă și oamenii puțini. VLAHUȚĂ, P. 17. Cerul albăstrea proaspăt, spălat. REBREANU, I. 461.

— Pl.: proaspeți, -te. — Și: (învechit și regional) proăspet. -ă (MAN. GÖTT., LB. ALR II 4 014/102, 235, 250, 833, ALR SN IV h 1 066, VI h 1 839/102, A III 2) adj., s. f., (regional) proăspăt, -ă (ALR II 4 014/29, 272, 365, 386, 551, ALR SN IV h 1 066/551; pl. proaspeți, -de. ALR II 4 014/29, 272, 365, 386), proăsped, -ă (ALR SN IV h 1 066/29), proăsppl, -ă (ib. h 1 066/365), (învechit, rar) proăspăt, -ă adj.

— Din gr. πρόσφορος.

PROĂSPED. -Ă adj. v. proaspăt.

PROĂSPET. -Ă adj., s. f. v. proaspăt.

PROĂSPÎD. -Ă adj. v. proaspăt.

PROAȘCĂ s.f. 1. (Învechit) Țîntă (în care se ocheste), pumet de ochit (cu o armă). Și fu prins viu muncitorul, de-aci fu pus de l-au săgetat în prociacă, și așa s-au lepădat sufletul. MOXA, 375/12. Turcii, ca într-o proască săgăta într-însii, de-i umplea de săgeți. URECHE, I. 174, cf. 211, SIMION DASC., LET. 201. Să puie o proască în vârful unei prăjini înalte, și să zică să săgete ostile într-acea proască. NEAGOE, ÎSV. 186/16. Îl pusese în proască să-l omoare. M. COSTIN, LET. I, 290/11. Și ieșind sănătoși din foc îi pusăram proască de-i săgetar și nemica nu le putară strica. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 111^v/28. Ucis în proască cu pietri s-au săvîrșit. id. ib. decembrie 199^v/7. Voiu întrei săgețile ... slobozindu-le la proască. BIBLIA (1688), 211^v/57. Cf. CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI-CAZACU, I. L. N. I, 226.

2. (Învechit) Distanță (variabilă) egală cu aceea parcursă de o săgeată aruncată cu arcu. Începură a strica podal de cătră parlea ei era cătră tatari, și stricură de o proască, pentru ca tatarii să nu să îspitească să facă vreo silă acolo la pod. HERODOT (1645), 252. Șoșînta ... ieși din cetate ca la trei proasce. DOSOFTEI, V. S. septembrie 5^v/23. Lăcuind două proasce de la apele ceale calde. id. ib. septembrie 13^v/1. Au șcut în preajma lui departe ca o proască de arc. BIBLIA (1688), 14^v/13.

3. (Popular; în e x p r.) A face (sau a da) proască sau proască (în, între, prin, printre sau împrejurul ...) = a se năpusti (2), a năvăli (2), a da iama (în, între, prin, printre sau împrejurul ...); p. e x t. a distruge, a nimici, a prăpădi (prin mijloace violente și instantanee). Năvălesc după ei turcii, eu înțală în rit vrei. Dar Balas și Condoguni făcea proască între ei. BELDIMAN, ap. GCR II, 215/1. Aeolo să dăm proască, sub ochiul cel de sus ... Și cale să deschidem prin aprigul dașman. ALECSANDRI, P. III, 289. Mina mea s-a miuit ... nu mai poate ridica buzduganul ăsta ... ia-l acuma

tu ... și proașcă să faci, ctud va izbi cu dinul în dușmanii noștri. ODOBLESCU, S. I, 67. *Fac proașcă în cei mai scumpi vuleji ai lui VLAMUTĂ, ap. CADEL. Tar cel Vodă boydănescă Dă-navală-n căzăcime, Și da proașcan-tătărime. COȘBUC, I, 111. O ghiogă neștrăgută Cu piroane întuulă, Care cind o învriteam, Proașcă prin dușmani făceam. ALECSANDRU, P. P. 469. Tu acum mă duc la masă Și fac proașcă printre ei, Cu un lup printre cei miei. SEVASTOS, ap. CADEL, ⚡. (Prin lărgirea sensului) Oricore gramatic se crede gramatic și vrea să fie reformatorul limbii românești și prin urmare îl vezi făcând proașcă în această comoră națională. ALECSANDRU, T. 1203. Proletariatul poate nici nu va avea prilej să facă proașcă în proprietatea burgheză. IONESCU-RIOȘ, S. 200. Soții zăriști, acum îmblinziți definitiv, făceau proașcă în șarfuriile cu gustări. GALACTION, O. A. I, 222.*

4. (Transilv., nordul Mold. și Bucov.) Praștie (1 I). *Tolă-n frunte sagitarii și veliții, limbu străin. Înarmați cu proaște, scuturi și cu șapte javeline. ALECSANDRU, P. III, 93, cf. SCRIBAN, D., ȘEZ. V, 120, ALR I 1 697/150, 215, 227, 268, 360, 370, 387, 388, 412, 522.*

5. (Mold., Bucov. și sud-estul Transilv.) Pușcoi (pentru improșcat apă). *Se trage feleștel în sus și se bagă proașca în apă. ȘEZ. IX, 75, cf. CADEL, COM. MARIAN, ALR I 1 696, ALR SN V MN h 1305/537.*

6. (Prin Bucov.) Stropitoare. [Florile] le uzi cu proașca. ALR II 2 537/365, cf. ALR SN IV h 1011.

♦ (Regional) Aparat de stropit via. V. VERMOREL. (Mărginea — Rădăuți). ALR SN I h 156/386.

7. (Regional) Pompă de incendiu. Cf. SCRIBAN, D., ALR SN III h 909/386.

8. (Urmă de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate de apă, de noroi etc. care țșnește de undeva și improașcă. *O proașcă de apă care se întrebunțează cind roșul se urcă în sus. ap. TDRG. Călind de-a dreptul cu lalpa, vltos, în girlele de unde țșneau proaște de apă lutoasă. C. PETRESCU, A. R. 49, cf. DM, DEX.*

9. (Regional; în forma *proașche*) Prăjină crestată la un capăt cu care se culeg fructele (Râșinari — Cislădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 525.

— Pl.: *proaște* și (învechit) *proașce*, (regional) *proști* (ALR SN III h 909/386, ib. IV h 1011/365, 386). — Și: (învechit) *prôteca*, *proșcă*, (regional) *proașche* (PĂCALĂ, M. R. 525), *proașiea* (ALR I 1 696/129) s. f.

— Postverbal de la [im]proașca.

PROAȘCHIE s. f. v. proașcă.

PROAȘCĂ s. f. v. proașcă.

PROĂVĂ s. f. (Regional) Gest, mișcare, grimasă sau vorbă indecentă (Mățău — Cîmpulung). Cf. COMAN, GI. *Felele fac proave ru băieții la șezătoare. id. ib. A (nu) asculta la proavele cuiva. id. ib.*

— Pl.: *prave*.

— Etimologia necunoscută. Cf. *probă*.

PROB. -Ă adj. (Livresc) Cinstit, onest, integru. Cf. POLIZU, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Om prob. ȘĂINEANU, D. U., cf. CADEL. În oglinzile ganiului său meliculos, lîmpede și prob, cu cleștarul, el ne-a răsfrint, nepieritor, așa cum ne-a văzut. GALACTION, V. 115, cf. SCRIBAN, D. *Didacticismul lui e prob. CĂLINESCU, S. C. I. 195, cf. M.D. FNC., DEX. ⚡ (Adverbial) În anii ultimi ai vieții sale, Eliade învățase să lucreze prob, fără ghirlânzi de cfețe stilistice. LOVINESCU, S. II, 40. ⚡ (Substantival) Aerul societății burgheze e viciat, nu e prielnic celor probi. CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 2/3.**

— Pl.: *probi*, -e.

— Din fr. *probe*.

PROBĂ vb. I. Transz. I. (Folosit și absolo) A supune la o probă (2), la o încercare, pentru a vedea dacă corespunde scopului, cerințelor etc.; a încerca,

a verifica, învechit și regional a probăla (2), regional a probali, învechit, rar a probăli, a probali (1). Cf. IB. POLIZU, *PROB-PROB...*, p. 100. *Ditșul, cum văd bine. Nu trogi spre țin. Și-apoi dăca vrei. Pați proba o delă, Dreaga marea, țată. COȘBUC, P. II, 153, cf. BĂRCIANU. În cartea ei nouă aflară pătărlă cere, probată, dădă douăze, și omăi țtră la țtrăze de grăme aur. AGĂRIBLIANU, A. 209. *Începu să probeze cheile în locăle. BASSARABESCU, V. II. Pubrica, lui simț muzical... îl țțeca să-și cetească țare țtrăle... pentru a le probe în ritmul și sonoritat a lor. VIXIN, A. P. 116. *Căută o cheie țtrărită, o țali, o țtrăb, țtră ce aceasta se țtrărită în una din broaștele castor. CĂLINESCU, S. 62, cf. 35. DIN, GĂVESANU, V. 192. ⚡ (1) p a s. Pentru că să poată fi țtrăditul cumpărătorul de țtrăgătura cailor, de obicei se țtrănd la o cărută sau se țtrăbește (încearcă) la cocie. DR. V, 81. ⚡ (1) e f I. *Țitul pus în diferite situații se probează meron, și desăvârșește sufletul. IERĂBILIANU, S. I, 32. ⚡ (Învechit și regional; complementul indica metode, sistetice etc.; în forma *probi*) A încerca pentru a reuși ceva; a face tentativa de... *Der știi cum îl țțea: dracul nu doarme, e-o să măi probească și în alt cîmp și vine iar la Petru în formă de un iepure schîp. I (1891), 166. Io nu pot să iau țapa-n țali și să ocoleș iazu... — O să probim și să-l ocolim. ALB. FOLK. III, 98. *M'-am probit și io nărocu. ALR SN V h 1 437/2.******

2. (Prin Transilv.) A repeta (1) (pentru a învăța pe dinafară). *Prin Comițăulul Huneduarri, țtrăvă colindul, — îl probează, — țtră-o casă cu țată mar. PAMFILE, CR. 38.*

3. A arăta cu argumente, cu probe materiale, prin rezultate etc. că cineva sau ceva este într-un anumit fel, are anumite trăsături etc.; a dovedi, a demonstra, (învechit și regional) a probăla (3), (învechit, rar) a probui (v. *probui* 2). *Nu sînt destule șeme a-ți proba că nu mă amăleș. IĂZĂRESCU, S. 66/26, cf. 47/8. Apa baltei n-are calitatea curată, leavind țțvor, precum am probat măi sus. DEX. III, 108/21, cf. BARASCU, M. II, 142/30. *Rău fac că țtră... țtră asta probă numai gelozia lor pentru că nu sînt și el asa de elegante. NEGRUZZI, S. I, 100, cf. ISIS (1859), 2^e 41. *Istericalele țtră care au țși proba țtrăocul. FILIMON, O. I, 124. *Poposuții... țtră țtrăcol a țtrăncipală țtră aici. Reșita lor probă că pământul... este țtrătil. I. IONESCU, D. 222. *Țți probat cu țtrăvțul voștru lumii țtrăse în țtrărare. Că din vultur, vultur noște, țtră stejar, stejar răsare. ALECSANDRU, O. 247. *Donnule... cum să vă țtrăbe; recunoșțitea me? id. I, I, 367. *Țmi spui țtrătrăna că țtră-e țtră de mine. Probează-mă-o, bibilouile! E foarte ușar. CARAGIALE, O. VII, 449. Cf. III, 24. ALEXI, W. *Natura lui de țtrăctelual, țtrăbată (și țtrăfortificată) de celtica țtrăarului enciclopedic. IERĂBILIANU, A. 126. *Voiam să-țtră arăt că nu sînt țtrăp, să-țtră probez că nu sînt țtrăgal la ocii. VLASIU, D. 187. *Țtră-țtrăvăr e cald. Asta o țtrăbează și alle țtrăunț care țtrăreșce cu mine în țtrăntazia aceasta aritectonică. SADOVIANU, O. VII, 282, cf. IORDAN, STII, 224. *Reșita unui țtrăv: e oarecum examenul exterior care țtrăbează țtrăritul. RALLA, S. T. III, 175. *Succesul țtră care spectacolul țtră dobindește și acum este demn de țtrăvăt și țtrăbează țtrăritățea unei țtrătrăturii pe care țtrărcutul și-o țtrăgăduț pe nețtrăpțtrățtră s-o înnumărită. S. Iulie 1960, 45. *Desenele... țtrăbează capacitată țtrămaginatară a artistei. CONTEMP. 1974, nr. 1281, 7/3, cf. DIN. *Vestib. sosile la redacție țtrăbează cu țtrăbțtră țtrăleor acest adăvăr. ȘĂȘTEIA, 1977, nr. 10/933.**************

— Prez. ind.: *probez* și (învechit) *prob*. — Și, (regional) *probi*, *provi* (GĂVESANU, V. 192) vb. IV, *probă* (GRAUL, I, 436) vb. I.

— Din lat. *probare* (cu unele sensuri dăpa fr. *prouver*).

PROBĂBIL -Ă adj., adv. I. Adj. Care se poate întâmpla, produce, p.țtrăce; care se șconțțază să se producă. V. *posibil*. *Lără prudăntă, țtrără țtrăci, a țtrăvătă și țtrără ștrătorărită, nu e țtrăvătă țtră probăla țtră*

agricultură. BREZOIANU, R. 9/14, cf. STAMATI, D. *Din toate gazetele ce ne venira în septemina aceasta, se vede pretutindene o îngrijire pentru turburarea păcii, carea din zi în zi se face tot mai probabile.* TELEGRAFUL (1854), 2°/1. Prin un asemenea mod probabile mi se pare că nu numai lucrurile Poloniei s-ar liniști (a. 1869). URICARIU, I. 179. *Eveniment probabil.* ȘĂINEANU, D. V., cf. DLX. ◊ *Timpul probabil = condițiile meteorologice care se prevăd pentru zilele care urmează.* (Cf. DI, DM, DEX).

2. Adj. (Adesea precedat de „mai^{1m}”) Care pare a corespunde (cel mai bine) realității, care merită să fie luat în considerație ca adevărat, temeinic (deși nu există argumente certe pentru el); plauzibil. Cf. PROT-POP., S. D. *A treia întrebare este mai probabilă.* BOLINTINEANU, O. 279, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ipoteza cea mai probabilă ... este tot o influență munteană.* BUL. COM. IST. V, 121, cf. 165. *Argumente probabile.* ȘĂINEANU, D. V., cf. CADE. SCRIBAN, D. *Însă anume zvonuri auzite de Stănică fue mai probabilă o altă ipoteză.* CĂLINESCU, E. O. I, 184. *Acastă explicație nu pare probabilă.* GRAUR, E. 52, cf. DEX.

3. Adv. După cum se pare, după toate probabilitățile; poate, (învechit și popular) pasămite, (popular și familiar) pesemne, (învechit) probabilmente, opăsă. *Oratorul are, probabil din cauza oboselii, spiritului prea încordat, un moment de amețală.* CARAGIALE, O. II, 140. *Și pleacă necăjitul părinte să caute biberon, probabil, id. ib. 180. Intră într-o cafenea ..., probabil o cafenea în care veneau mai mult bătrînii din cartier.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 117, cf. DDRI. *Probabil că din pricina aceasta nu progresază școala de-aici deloc.* REBREANU, I. 111. *Și probabil că de cîndă în ogîndă s-a privit.* MINULESCU, VERS. 171. *Era așternută cu un covor adine, probabil lucrul cel mai de preț din odaie.* GALACION, O. A. I, 67. *Trecem probabil pe lângă un tun.* CAMIL PETRESCU, V. S. 388. *Probabil că de aceea avea aerul atât de elegiac.* C. PETRESCU, I. I, 115. *Doi domni ... se așezară în spatele meu. Unul din ei, superiorul de altădată probabil, vorbea aprins.* BRĂLESCU, O. A, I, 268. *M-a văzut probabil trist în fața vitrinei, jerpelit cum sînt, și l-o fi impresionat.* SABIA, S. 99. *Un buchet de flori, culese probabil în timpul plimbării.* SERASTIAN, T. 41. *Eram fascinat și rideam probabil cu durere.* SĂDOVEANU, O. IX, 508. *Lăutarul atribuia probabil aceste cuvinte năfulese vinului celui aeru.* id. ib. 609. *Există în mijlocul bileului anual un ins fabricat din materiale tari, construit probabil din stîmă, talpă, lemn și cauciuc.* ARGHEZI, B. 62. *Incidental cu pianul o indispusese probabil.* CĂLINESCU, E. O. I, 52. *Sora Flavia atinge, probabil apăsînd cu relicvarul, o tumoare a canalului lacrimal al fetiței.* id. c. o. 111. *A intrat într-o încrețură din care probabil nu știe cum să iasă.* STANCU, R. A. IV, 98. *Perfectul simplu exprima o acțiune terminată de mult, probabil ... pentru că majoritatea vorbitorilor nu-l cunosc decît din carte.* IL I, 137. *Nu-or îngropa probabil fără urmă.* BENIUC, V. 32. *Probabil că așezară am răcil.* Era răcoare. II. LOVINESCU, C. S. 47. *Apen probabil unghiuri de vedere diferite.* id. T. 336. *Cel ce mi se păruse un artist se însufleșise, probabil pentru că băuse o picătură de coniac.* BARBU, P. 11. *Aici e, probabil, colțul preferat al maestrului?* 1 februarie 1961, 10. ◊ **Expr.** Este (sau e) **probabil că ...** = este posibil, există posibilitatea ca ... Este **probabil că** corpul absorbați de cărbune contractă cu dînsul un fel de unire și se lipește pe suprafața lui. MARIN, PR. I, 49, 9. *Dacă această parte (ritul) nu s-ar fi părut ... mai puțin însemnătoare, este prea probabil (doveditor) că n-aș fi scris niciodată măcar o linie.* VIS. 155/16. *Niște asemenea întâmplări sînt într-adevăr rare, însă pe cîtă vreme au avut loc este probabil că se mai pot ivi.* PARAB. 257/23. Este **probabil că** și mitropolii au trebuit să se strămute (a. 1857). URICARIU, V, 139/22. *Prin urmare, după acest princip și eacul, este probabil că fiscal va avea ... un venit de 8 500 000 lei pe an.* DIMBOVIȚA (1858), 11°/51. *E probabil că în clipa aceasta birțiile se află la tribunal.*

REBREANU, R. I, 250. *Mă gîndesc cu bucurie că m-am înșelat. Că e probabil că femeia mă iubește.* CAMIL PETRESCU, V. S. 220. *E mai puțin probabil că a trecut prin Cheile Bicazului și apoi posibil să fi trecut prin Vatra Dornei.* CĂLINESCU, E. 101. *Este probabil că fama de stilist a lui Odobescu se datorește mai cu seamă bogăției bine stăpînite a perioadelor sale.* VIANU, A. P. 150. *E foarte probabil că în noaptea asta e chiar, sau mîine în zori, o să le vedem pe Strada Mare.* II. LOVINESCU, T. 273. *Este foarte probabil că dorobanții de țară să fi fost adăugați la oastea de mercenari de către Mihai Viteazul.* STOICESCU, C. S. 119.

— Pl.: **probabili**, -e. — Și: (învechit) **probabile** adj.
— Din lat. **probabilis**, fr. **probable**, it. **probabile**.

PROBĂBILE adj. v. **probabil**.

PROBABILISM s. n. (Filoz.) Concepție potrivit căreia nu se poate stabili cu certitudine dacă o afirmație este sau nu adevărată. Cf. GHEȚIE, R. M., DS², M. D. ENC., DI.X. *Probabilismul gîndirii moderne.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 8/3.

— Din fr. **probabilisme**.

PROBABILIST, -Ă adj. s. m. și l. I. Adj. Care aparține probabilismului, privitor la probabilism. Cf. DEX.

2. Adj. Care folosește calculul probabilităților. Cf. DEX.

3. S. m. și f. Matematician specialist în calculul probabilităților. Cf. DEX.

— Pl.: **probabiliști**, -ste.

— Din fr. **probabiliste**.

PROBABILITĂTE s. f. I. Caracterul sau însușirea a ceea ce este probabil; fapt, întâmplare probabilă; mijloc, modalitate ca ceva să se poată realiza, să fie posibil. *Probabilitatea cîștigului este așa de mică!* CUCURAN, D. 88/27. *În proporția creșterii numărului medicilor deserește probabilitatea restatorniciei sănătății tot mai tare.* VASICI, M. II, 258/21, cf. NEGULECI, STAMATI, D. *Acasta este rezultatul cercetărilor statistice. Dintr-acest rezultat iese o lege de probabilitatea vieții pentru orice vîrstă în fiecare țară.* BARASCH, I. 133/4. *Acastă cercetare a anilor mitropoliiilor dă cel puțin niște probabilități tudeiești despre acest număr (a. 1857).* URICARIU, V, 142/18, cf. POLIZU. *Este oare trece umbră de probabilitate că, alungînd pe un polonoșil, moldovenii să fi chîmăat și îmbrășișat pe un altul chiar polon?* HASDEU, I. V. 221, cf. BARONZI, I. L. II, 233/1, DDRF, ALEXI, W. *Acastă ipoteză are însă, după părerea noastră, sorți de probabilitate.* BUL. COM. IST. V, 26, cf. I, 185. *Acem totuși, lîmpede, impresia unei probabilități de vindecare.* CAMIL PETRESCU, V. S. 182. *Cea mai simplă apreciere a probabilităților îl făcea să fie ferit de așa ceva.* SĂDOVEANU, O. IX, 138, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◊ **L. o. c. a d. v.** **Cu probabilitate = în mod probabil (1).** *Făcuseră de acasă altele teze cite subiecte li se puteau da cu probabilitate.* CĂLINESCU, E. O. I, 66. *Era un personaj care se putea intîlni cu probabilitate la orice legație.* id. s. 9. **După toate probabilitățile sau (învechit) după toată probabilitatea = după cît se pare; probabil (3),** poate, (popular și familiar) pesemne, (învechit) probabilmente. *M-am apucat în tot felul de cugetări fără a fi dobindit altă încredere decît că fiul meu este înamoral și mai mult nu, după toată probabilitatea.* LĂZĂRESCU, S. 61/6. *După toate probabilitățile îi va și include orice corieră politică.* CR (1848), 13°/8. *După toate probabilitățile voi fi în Iași peste trei zeci zile.* CARAGIALE, O. VII, 292. *Banii despre care se vorbește în acel document erau, după toate probabilitățile, bani mici sau bănișori.* BUL. COM. IST. V, 51, cf. 130. *După toate probabilitățile, Doru nu-l cunoștea prea bine.* CĂLINESCU, R. I, 159, cf. DM. *Inscripția ... a fost ridicată, după toate probabilitățile, în prima jumătate a anului 48 l. e. n.* II. DAICOVICIU, D. 91, cf. DEX.

2. (Mat.) Mulțime numerică prin care se exprimă caracterul aleatoriu (posibil sau nesigur) al unui

eveniment, al unui fenomen. *Definiția completă, axiomatică, a probabilității se face în funcțiune de natura timpului de evenimente considerat.* ITR², cf. DM. *Probabilitatea dă o măsură relativă a informațiilor pe care le avem despre un eveniment încadrat într-un sistem.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. *Calculul (sau teoria) probabilităților (sau probabilității) = calcul matematic care permite să se aprecieze dacă un eveniment complex se va întâmpla sau nu, în funcție de eventualitatea unor evenimente mai simple, presupus cunoscute; capitol al matematicii care studiază proprietățile claselor de mulțimi de evenimente înzestrate cu o probabilitate (1) și proprietățile variabililor aleatorii.* Cf. ȘĂINIANU, D. U. *Calculul probabilităților ... are o importanță deosebită.* CIȘMAN, FIZ. I, 461, cf. DM. *Echivalențele probabile ... se stabilesc în urma unui studiu statistic cu mijloacele calculului probabilității.* L. ROM. 1959, nr. 3, 77. *Calculul probabilităților are numeroase aplicații în fizică, statistică, asigurări, biometrie, tehnică etc.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: probabilități.
— Din fr. probabilité.

PROBABILMENTE adv. (Învechit) Probabil (3). *Noi avem numai a constata, deocamdată, că aparținând probabilmente acelei epoci: mobile multe ..., ulcele și htrburi.* ODOBESCU, S. II, 263, cf. DL, DM, SEC II, 197.

— Din fr. probablement (după probabil).

PROBAGIŪ s. m. (Rar) Persoană specializată în efectuarea unor probe (2) de laborator. *Probagiu la laborator.* NOM. PROF. 42.

— Pl.: probagii.
— Probă — suf. -agiū.

PROBĂJE s. f. v. preobrajenle.

PROBĂJENI¹ s. f. v. preobrajenle.

PROBĂJENI² vb. IV v. probăjenl.

PROBĂJINE s. f. v. preobrajenle.

PROBĂJNE s. f. v. preobrajenle.

PRORALĂU s. m. v. prăbălân.

PROBĂNT, -Ă adj. Care constituie o probă (1), care probează (3) temeinic, care are caracter convingător, care dovedește în mod neîndoielnic; edificator, concludent. Cf. ALEXI, W. *Virilitatea e legată prea de multe condiții, iar talentul și de mai multe, pentru că această corolație să fie întotdeauna probantă.* IBRĂILEANU, S. I, 46, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ce rațoare probantă poate să aibă această scrisoare?* CAMIL PETRESCU, T. I, 325. *Aceste exemple nu au mare valoare probantă.* ROSETTI, I. I. R. I, 90, cf. SCRIBAN, D. *Copiile eliberate de bancă... au puterea probantă a copiilor eliberate de instanțele judecătorești.* LEG. ZC. PL. 186. *Desigur criteriul nu este întotdeauna absolut probant.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, nr. 2, 29. *Probante sînt, în această privință, atacurile nenumărate ale presei.* IB. 1957, 300, cf. DM. *O concluzie de alt ordin este în legătură cu valoarea probantă a faptelor din textele traduse.* SCI. 1960, 224. *Documentele menționate în articolul 18 vor avea în statul de reședință... valoare juridică și forță probantă.* BO (1963), 29, cf. DEX.

— Pl.: probanți, -te.
— Din fr. probant.

PROBĂR s. m., s. n. (Tipogr.) I. S. m. (Învechit) Zefar, culegător. *S-au tipărit de Gheorghie Dimitrievic, tipograf și de Nicolae... probariu (a. 1811).* BV III, 51. *Și eu, tulre prubari cel mai mic, Dimitrie Antonovici Bucovinean (a. 1818).* IB. 211.

2. S. n. (Și în sintagma *probar de litere*) Album care cuprinde modelele de litere și de cifre de care dispune

o tipografie. *Probar de litere turnat scut și tur în rîile de litere spre a arăta caracterle ce le poartă.* V. MOLIN, V. T. 06, cf. BUL. III, VI, 31, DM. *Probarul de litere cuprinde principalele familii, subfamilii și caractere de litere, aranjate în general după mărime.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: (1) probori, (2) probare. — Și (1) învechit probăr s. m.

— Probă — suf. -ar.

PROBĂRE s. f. Acțiunea de a proba

1. Cf. proba (1). *Simfirăm trebuința de tot felul de probări și îmboldiri.* BREZOIANU, I. 31-13, cf. DDRE, ALEXI, W., M. D. ENC., DEX.

2. Cf. proba (3); (rar; concretizat) probă (1). Cf. DDRE, BARCIANU, ALEXI, W., DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: probări.

— V. proba.

PROBĂT, -Ă adj. 1. Care a fost încercat, verificat; p. ext. (despre oameni) experimentat, încercat; (învechit, rar) probăit. Cf. proba (1). *Cunoscut și în public ca om drept..., el era unul dintre dinasticii cei mai probați.* BARIȚIU, P. A. III, 118, cf. DDRE, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Care a fost dovedit, arătat, demonstrat, evidențiat. Cf. proba (3). Cf. DDRE, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: probați, -te.

— V. proba.

PROBATŌR, -OĂRE adj. Care are calitatea de a dovedi ceva, care poate servi drept dovadă, care probează (3); probatoriu (2). *Ca să vă încredințați că culoarea albă este suma tuturor celorlalte șase culori, voi arăta într-allele o experiență foarte probatoare despre aceasta.* BARASCH, M. III, 38 I. *Geologii moderni au găsit în templul lui Serapis un argument din cele mai probatoare că există pe pământ locuri care... s-au suit și s-au coborât.* ISIS (1862), 45° 19, cf. PROF.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W. *Este obligat să supravegheze ca organele de urmărire penală să strângă întreg materialul probator, necesar în cauză.* PR. DREPT, 833, cf. DEX.

— Pl.: probatori, -oare. — Și: (învechit, prin adaptare la sistemul fonetic popular) probătŏr, -oăre adj.

— Din fr. probatoire.

PROBATŌRIU, -IE s. n., adj. I. S. n. (Jur.) Procedură de alegere a probelor (1) în justiție; totalitatea probelor (1) adunate și prezentate într-un litigiu. *Camera este datoare să examineze această apărare în raport cu întreg probatoriul administrativ în cauză.* COD. PEN. N.P.R. 213. *Judecătorul de instrucție nu dispune de un probatoriu complet.* VIANU, P. 105. *Atît admiterea, cît și respingerea probatoriilor se motivează.* PR. DREPT, 873.

2. Adj. Care are calitatea de a dovedi ceva, care poate servi drept dovadă, care probează (3); probator. *Act probatoriu.* CADE, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Corpul de bază al lucrării îl constituie analiza atentă, sprijinită larg pe extras: probatori din operele clasice.* RL 1977, nr. 10262.

— Pl.: probatorii.

— Din lat. probatorius, -a, -um.

PROBAȚIUNE s. f. (Jur.) Dovedire; (concretizat) dovadă. *Despre probațiunea obligațiunilor și a plății.* HAMANGIU, C. C. 281. *Legea care guvernează mijloacele de probațiune a unui drept este legea care a fost în vigoare la dobîndirea aceluia drept.* ID. IB. *Un mijloc de probațiune judiciară.* COD. PEN. N.P.R. 126. *Judecătorul care este supus judecății colegiului disciplinar are dreptul să se apere prin toate mijloacele de probațiune prevăzute de lege.* PR. DREPT, 727.

— Pronunțat: -fi-ue. — Pl.: probațiuni.

— Din lat. probatio, -onis, fr. probation.

PROBAZĂ s. f. (Prin Bucov.) Mustrare (1), dojană. *De-or ieși din casă afară! La toți li-or fi de ocară. De-or intra de-afară-n casă, La toți li-or fi de probază.* MARIAN, I, 523. *El să se fi așezat într-o pustietate și mai mare, precum își pusesese el canorul când cu probaza slărețului.* ȘEZ, VI, 136.

— Postverbal de la **probozi**.

PROBĂ s. f. 1. Confirmare, dovadă, demonstrare a unui adevăr, a unui fapt, a unei afirmații etc.; (concretizat) dovadă, semn, mărturie, argument etc. în sprijinul (sau împotriva) cuiva sau a ceva ori pentru confirmarea unui fapt, a unei afirmații, a unei presupuneri etc., (rar) probare (2). *Jară vremea, proba cea neminciunousă, și pre minci și pre tine, cine să fim ne va areta.* CANTILIER, IST. 164. *Europeii cu bucurie le-ar fi priimit în loc de probe.* IST. AM. 60^a 10. *Probă e dovădirea și arătarea celor ce să zic.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 117. *Cât despre tărâș moșilor în cele intelectuale, eil adică despre erudiția capilor și elilei fării, probele stau iară de față.* HELIADE, O. II, 408. *Daca țara noastră există, după alțiia seculi de prădări..., e o învederată probă că românul avu odată și piept și braț și armă și minte.* CR (1848), 18^a 12. *Acea gondolă își avea asemenea fanalul stins, proba că se ducea după aventuri.* IB. 11^a 10, cf. BARONZI, I. L. II, 233 2. *Sinteți liberă a o chema Estera, drept probă de amicitie pentru amabila camaradă.* ALEXANDRI, O. P. 137. *A fi bărbant e probă de-o inimă-arzătoare Și de-o natură me, artistă, simțitoare.* ID. T. II, 138. *Această bucată ne poate da o probă exactă de ce era drama satirică la eleni.* ODOBESCU, S. I, 35. *Că aceasta a fost convingerea d[umne]a noastră intî stă de probă sufragiile Academiei la ocaziunea încoronării de estimp a operei celor mai meritorii.* I (1881), 193. *Iată, fraților, o probă mai mult că astăzi opozițiunea este considerată ca afară din națiune.* CARAGIALE, O. I, 83. *Bogăția de probe... întărește încă o dată aceea ce socialismul științific prevăzuse.* IONESCU-RION, S. 252. *Poezia „1907”... era proba unei mindre independente sufletești.* GALACTION, A. 35. *Uite ce-o răsărit soarele, probă că te-o iertat Dumnezeu.* BRĂESCU, A. 78. *Căpitanu Vârgetu... gusta locom din fruntea cazanului, adunată într-o strachină și prezentată ca probă de belșug pe o tavă de lemn, de un soldat.* ID. O. A. I, 335. *Anul ăsta, spuse ea, mișcarea muncitorească a primit lovitură grele, dar proba solidarității e dovedită.* VLASIU, D. 319. *Ea nu știe că eu am aflat totul s-o pîndesc. De șapte zile adun probe.* SADOVEANU, O. VII, 180, cf. IORDAN, STIL. 253. *În caz de calamitate... se poate face proba verității împătătorii.* COD. PEN. R.P.R. 554. *Niciodată reclamații n-au probe. Judecata a început numai pe bănuiele.* STANCU, D. 258. *Cu mijloacele pe care le avem la dispoziție astăzi, proba nu e greu de făcut.* ID. R. A. III, 315. *Întimplarea de azi îți oferă proba cea mai concretă.* V. ROM. IULIE 1954, 128. *Proba este deci orice fapt sau împrejurare care duce la stabilirea adevărului în proces.* PR. DRLEPT, 777. *În urma recursului declarat de procuratura municipiului București, se stabilește că... cu aceleași probe, nu justifică suma.* ȘCINTEIA, 1969, nr. 8207, cf. DEX. *Dumnăzdui a li-o luat și tăti cu sfînta cruci și cu prubi: tesacu, săbghii-li... au cruci la capîtu di cari îi cu mina.* ȘEZ, III, 6. *Îi dă bilc isădit Ca probă că-i învoit.* VOLC. MOLD. I, 187. — (În legătură cu verbul „a da”) *Să fi înțeles pe Petru Maior, frații ardeleni nu ne da probele văzute mai sus.* ROM. IULIE 119^a 5. *Spre a da o probă despre nerusurarea lui și a arăta eu ce ton amăgeau pe oameni.* VASILE, M. I, 11 7. — > *Probă cu martori* = susținere, dovadă cu martori a unei afirmații, a unei situații etc. în fața instanțelor de judecată. *Nu este admisibilă proba cu martori contra sau peste ceea ce este cuprins într-un act autentic.* HAMANGIU, C. C. 294. *Revoltat de ipocrizia proprietarului, medicul cere proba cu martori, care i se admite.* ARGHILZI, P. T. 94, cf. DM, DEX. — > I. O. C. V. B. *A da probă (sau probă) de...* = a dovedi, a demonstra, a proba (3). *În toate întâlnirile cu turcii, ea dădese foarte frumoase probe de curaj.* BĂLCESCU,

M. V. 103. *V-am dat probe de o lămeinică încredere din anima sinceră și curată* (a. 1869). URICARIUL, I, 172, cf. DEX. (Cu inversarea construcției) *Aceste semne și un spirit rebelic... de care au dat probă.* ASACHI, S. I, II, 86. *Însuflețit de sentimente eroice de care în ani de ocazii au dat probe strălucite.* CALENDAR (1850), 19 5. — > (Învechit, rar) Marcă² (1 2) aplicată pe un obiect de metal prețios (pentru a întări valoarea lui). Cf. POLIZU.

2. (De obicei în legătură cu verbele „a face”, „a pune la...”) Acțiune, cercetare, analiză etc. întreprinsă pentru a constata dacă ceva sau cineva îndeplinește condițiile cerute, corespunde scopului, cerințelor etc., încercare, verificare: spec., experiență, experiment. Cf. ANON. CAR. *Cu această doștorie făcu oarecine probă pentru 100 de oi.* CALENDARUL (1814), 190 10. *Proba sau experimental cel mai de pre urmă l-au făcut sorbind în muci înghițituri două linguri de unt de lemn clocotit.* AR (1829), 84^a 11. *Se urcă [pe cal], făcu probă și, într-un minut, fu aproape de pădure.* ISPIRESCU, L. 7. *Facem probă dacă nodul ațelor de sus ajunge drept la mijlocul zmeului.* ID., ap. IDRG. *Mă-nroșește singur gîndul Că tu ai aflat cu cale Toamă azi să pui la probă Inima nevastei tale!* COȘBUC, P. I, 73. *Sint alțiia ani de cînd n-o mai pus la probă vechia lui desteritate!* GALACTION, O. A. I, 70. *Îi răsuci instrumentul pe amîndouă fețele, apoi, cu arcușul, făcu o probă.* CĂLINESCU, B. I, 57. *Lasă-mă a clipă să-mi pun la probă prima impresie.* C. PETRESCU, A. R. 11. *Această probă cu tuberculină permite să deosebim indivizii care au suferit o primoinfecție tuberculoasă.* ABC SĂN. 363. *Timpul după care se începe proba trebuie să fie după cel puțin două ore.* VÎN. PESC. februarie 1964, 11. *Care va trece proba mai bine, acela va fi și cel mai viteaz și mai în stare să-mi fie ginere și urmaș în împărăție.* SBIERA, P. 99, cf. ȘEZ, III, 86, com. din BILCA—RĂDĂUȚI. — > I. O. C. A. D. J. — > D. (sau, popular, de o) probă = (care scriește) ca încercare, de încercare, de verificare. *Fusei adîncorii pe la Hanu-Roșu, de gustai un pelin... Luai de probă pentru casă vreo trei chile.* CARAGIALE, O. II, 86. *Făcea mereu junghieri și cîntăriri de probă.* SLAVICI, O. II, 126, cf. 85. *A descoperit ceva mai bun: să ceară abonamente de probă.* REBREANU, I. 66. *Băiețarii începură să joace de probă între ei.* BRĂESCU, O. A. II, 251. *A doua zi ne-am îmbrăcat și, încononați cîte patru, am plecat într-un marș de probă.* VLASIU, A. P. 412. *Eu zic să gusti — așa de-o probă... — Imi zise el cu generozitate, prezentîndu-mi ulciorul cu amîndouă brațele întinse.* SADOVEANU, O. IX, 393. *Încearcă a uniformă neagră, apărînd de probă în holul cel mare al palatului.* CĂLINESCU, S. 511. *S-a făcut un trager de probă (verificare) care s-a soldat cu spargerea țevii.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 2. — > Spec. (Adesea urmat de determinări care arată felul verificării sau obiectul verificat) încercare a unei mașini, a unui aparat, a unui material, a unui obiectiv tehnic etc. (pentru a verifica buna lor funcționare ori însușirile lor tehnice, funcționalitatea lor etc.). *Probele tehnologice, numite și probe practice, servesc la cunoașterea calității materialelor din punct de vedere al aptitudinii lor.* IOANOVICI, TEHN. 386. *Probele dinamice servesc la determinarea rezistenței materialului la aceleași eforturi. Însă provocate la eforturi instantanee (lovituri).* ID. IB. 387. *Locomotiva alergică... cu clochinde de muncitori prins de ea. I se face proba.* SAHIA, S. 31. *Proba de presiune e încercarea de determinare a rezistenței la presiune a căldărilor de abur.* LIT². *Proba autovehiculului se efectuează pentru a i se determina caracteristicile și condițiile de funcționare înainte de a intra în serviciu.* IB. *Am asistat... la proba practică a unui tractor fărînt de meșteri uzinelor din Brașov.* CONTEMP. 1962, nr. 796, 12. *Intrarea în producție a fabricii de acetilenă va permite începerea probelor tehnologice a altor 3 importante obiective.* ȘCINTEIA, 1966, nr. 6943. *Construcția, dotată cu aparatură specială, a trecut cu bine toate probele.* IB. 1977, nr. 10484. — > Spec. Încercare a unui obiect de îmbrăcăminte (care e în

lucru) pentru a vedea dacă se potrivește pe purtător. Vor să meargă împreună la probă la crotolreasă. CAMIL PETRESCU, T. III, 292. Când provincialul ajunge la Iași, viața Capitalei îl obligă la o modificare a deprinderilor, de care în cunoștință o detașă stingheritoarea probă a primului frac. VIANU, A. P. 51. Crotolul ti făcu proba. PREDĂ, B. 229, cf. DM. Începușe să strige la unele clienți, să facă probele mai în silă. BABU, P. 133, cf. DEX. ♦ S p e c. Fiecare dintre părțile din care constă un examen; p. gener. examen. Îscălesc eu cu numele tău proba mea. CARAGIALE, O. II, 74. Au trecut cu bine probele scrise și orale. I. BOTEZ, ȘC. 226. Vream să declar „Boul și nișelul” la proba de admitere în Conservator. KLOPSTOCK, I. 206. La proba de aplicație reuși fără emoții. PREDĂ, B. 79, cf. DM. M. D. ESCU, DEX. ♦ S p e c. (Adesea urmat de determinări care arată felul) Fiecare dintre întrecerile sportive organizate în cadrul unei competiții mai largi, în cadrul unui concurs etc. În pauzele dintre probe se urcă pe podiumul de onoare atleții eluși pe primele locuri. ȘTIINȚA, 1953, nr. 2 733. Nume de sporturi, de discipline și de probe sportive. L. ROM. 1959, nr. 2, 83. Avem ctewa lucrări de artă... care dovedesc plastic mările posibilități de inspirație dintr-o probă sportivă. V. ROM. iulie 1962, 159. Printre probele incluse în program stnt: înălțime, lungime, greutate (fele și băieții), 50 m plat, 55 m garduri etc. ȘTIINȚA, 1966, nr. 6 872. Campioana europeană de tenis de masă... s-a calificat în sferturile de finală ale probei de simplu ale campionatelor mondiale de la Stockholm. RI. 1967, nr. 7 001. ♦ (Învechit, rar; în sintagma) Probă la metale = titlu, literă. Cf. ALIPI, V. ♦ (Învechit, rar) Vas în care se topeau sau se încecau aurul, argintul etc. Cf. LB.

3. S p e c. (Astăzi rar) Repetiție (1) (făcută în vederea unei reprezentații, a unei ceremonii etc.). I-a intru locat pe loși și a făcut cîteva probe închinind cum avea să se desfășoare rînduiala solomoniei. VOICULESCU, P. II, 321. Niște copii... făceau probă de arătură. SADOVEANU, AP. 1089. Se zice în Ardeal „zeră”, „mulă”, „probă”, corespuinzînd lui „birgulă”, „zeră”, „repetiție” din Țara Veche. PUȘCARIU, I. B. I, 413.

4. S p e c. (De obicei în legătură cu verbul „a face”) Verificare a exactității unui calcul matematic. Probă... se face cu subtracție. DAS 81/16. Despre probele acestor patru lucrări ale aritmeticii. ȘINCAI, I. 39/3, cf. 77/9. Proba cea mai bună e: punerea ce le mai adaugi a dată cu mai mare luare de seamă, sau ce le adaugi din sus în jos, căci trebuie tot aceeași sumă se-fi iasă. ARYTM. (1806), 17/2. Proba scderii se face adunînd rîmășița cu numărul de scdnt. HELIADU, A. 25 4. Pentru de a face proba înmulțirii, trebat a împărți produsul prin înmulțitorul. ASACHI, I. 1, 41 19, cf. II, 12/2. Facem proba adunării chiar prin adunare. G. POP, I. 60/14. Pentru a face proba prin 7 a unei scderii. CILIBESCU, A. 82.

5. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Obiect dintr-o serie de obiecte identice sau cîntitate mică dintr-un material, care poate să servească la determinarea anumitor caracteristici ale obiectelor respective sau ale întregului material din care face parte; eșantion, mostră (3), (regional) mod³ (4). Romdăni, bănuitori și sfieși din fire, nu se risease a lărmite probe de produsele lor. ODONESCU, S. I, 480. Acest loc... este lusa destul de încăpător spre a putea conține probe numeroase despre toate obiectele ce se produc sau se lucrează în țara noastră. id. ib. II, 99. Atunci băconul, gustînd cu vîrful cuțitului o probă din puținică și măsurînd cu ochii de sus pînă jos pe mușteriu: — Nu face pentru d-ta, zice. CARAGIALE, O. III, 154, cf. MARIAN, CH. 52, DDRI. PĂMILILE-LUPESCU, CROM. 12. Plutonierul intrase la vapor și guse probe și să pregătusească bărcile pentru pescuirea ușteptului. BART, S. M. 73. Era o fierțură clocotitoare și fluidă cu zeama fierbinte de dulceață ... Topitorul lui, din cînd tu cînd, probe, să vadă căm se leagă. CĂLINESCU, S. 852. Cei doi care îl împinuseră pe Vale se precipitară cu o imensă linguță în adîncul tuandescenț al mesei

lichide și luară o probă. PREDĂ, B. 121. Această este clivă cu timoreglare în care introducăm probele de beton. CI. 1962, nr. 7, 34. Patru organe în laborator... lucrări practice primind cunoașterea părților minerale și organelor ale solului... probe de sol cu structură și fără structura. CI. 1962, nr. 685, 34. Ingiurorul agronom... cercetează la casa-laborator a gospodăriei probele luate din cîmp. ȘTIINȚA, 1962, nr. 5 167, cf. DEX, CILIBESCU, V. 192. 2. Corp de probă epruvetă. Cf. DL. DM. Arbore de probă = arbore ales după criteriile determinate, apoi doborît, tăiat și stivuit, astfel ca din volumul obținut să se poată deduce volumul unei specii de arbori sau al unui arboret. Cf. DS. Arborele de probă poate fi un arbore mediu sau un arbore tip. ITR² II, 14. ♦ (Regional) Arbore pregătît anume pentru ca anumite insecte parazite să-și depună în el ouăle, care apoi sînt distruse (Cărlibaba — Țara Humorului). Cf. ARVINI, TERM. 162. ♦ (Astăzi rar) Text de tipar pe care se operează corecturile tipografice. La acest... lucru [tipărire] multe lucrături vom fi făcut... unele pentru graba citirii la probe (a. 1698). RV II, 368. Graba citirii la probe (a. 1737). In sci. 1954, 36. Mă rog cu orice gresală veți afla, sau în cuvinte sau în slove, care să împlinesc din... alunecarea minții și a trecerii vederii ochilor prin cetele prubelor de noaptea... cu niște tușelești, ictași (a. 1713). RV II, 76, cf. sci. 1954, 36, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 189. > Probe de tipar = modele de tipărituri colecționate de un tipograf pentru a arăta varietatea literelor de care dispune. V. p r o b a r (2). Cf. V. MOLIN, V. T. 66. ♦ Analiză medicală; observare, cercetare, analiză a funcției unui organ în vederea stabilirii unui diagnostic. Înainte de recoltare, tuturor donatorilor li se face obligator reacția Wasserman, radioscopia pulmonară, probele hepatice. BELLA, P. A. 80. Se utilizează și la radiografiile renale, ale vezicii biliare sau ale bronhiilor, ca și în probele funcționale hepatice. ABC SĂN. 73, cf. DEX.

6. Formă particulară care, prin fuziunile sale, ilustrează o categorie, un ansamblu de fenomene, o situație generală; ceea ce servește drept model demn de urmat, pentru a ilustra ceea; exemplul tipic; mostră (4). Cf. DRIV. Cară făcute după proba, sau a celor englezești sau a celor flamande. I. IONESCU, C. 125 14. După... socotînța lui Dombal carele un înărcptul pe francezi ca să ieie probă de la moldoveni și valahi pentru păstratul popușilor. id. ib. 161/28. De la știubeiul albinei ia model și așezare; Cîrțița să-și deie proba arătului în cîmpie. CONACHI, P. 298. Nu știa deacă în a noastră lume a Apusului s-ar găsi multe societăți asupra cărora o probă de ista felia s-ar pută cerea în cursul unei vieți. CALINDAR (1861), 19/15. Alor de-și împune capu că limba românească n-are-ndestulare de cuvinte, du-le din parte-mî aste două probe, număd-o mărturie. APESCU, O. 55. Satira... despre care avem ucum și în limba românească cîteva probe... recomandabile... are o origine foarte veche. ODONESCU, S. I, 32. Toparășe director, lăsați-mă să-i orăt eu o probă de curaj, spuse rătăcios șeful cadrelor. V. ROM. ianuarie 1954, 93, cf. DEX. O luid prubli di la fluierașul lui D[un]măndzau. ȘI.Z. III, 8. Eu vreu să vă dau o probă cu bătuțana ista. VASIU, P. I. 63. 2. (Ca epilet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) adesea priorativ) Această probă de ceai-nicariu venise-n Sulina de la muntele Alos. CONTEMPORANUL, VI, 36. Cui ... n-ar fi fost așu de corecși, la un stăpîn care avea o asemenea probă de vizitiu. D. ZAMFIRESCU, V. T. 87. Advocatul păru a zice tutru sine că e greu, mai ales cu asemenea probă de boier. id. ib. 178. (EX PR.) (Regional) A-I trage (cuiva) o probă de bătaie = a bate zdravăn (pe cineva); a-I trage (cuiva) o mamă de bătaie. Cf. UDRESCU, GI. I-am tras o probă de bătaie să mă pomenească! id. ib.

— Pl.: *probe*. — Și: (Învechit și popular) **prubă**, (regional) **próvă** (CIAUȘANU, V. 192), **prublă** s. f.

— Din lat. *proba*, germ. *Probe*, il. *prova*, pol. *proba*, magh. *probá*, fr. *preuve*, *épreuve*.

PROBĂI vb. IV. *Tranz.* (Învechit, rar) A proba (1). Cf. *TRBG, SCRIBAN, D.*

— Prez. ind.: *probătesc*.

— **Probă** + suf. *-ăi*.

PROBĂIT, -Ă adj. (Învechit, rar) Probat (1). *Din vremea a patruzăci de ani ispitit și probăit vă aveam.* *CANTEMIR, I. I. II, 165.*

— Pl.: *probăitși, -te*.

— V. **probâl**.

PROBĂJĂNI vb. IV v. **probăjenl**.

PROBĂJENI vb. IV. *Ref.* (Mold.; despre frunze, iarbă, vegetație etc.) A se îngălbeni, a se veșteji (la sosirea toamnei). *În ziua de probajeni să probăjenesc frunzele copacilor.* ȘEZ. I, 128. *Începe codrul a se probajeni, adică a i se îngălbeni frunza.* ZANNE, P. I, 64. *Ziua de 6 august ... poporul o numește pobrejeni ... Poporul nostru crede că din această zi începe să se probajenească, adică să se îngălbenescă frunza codrului.* PAMFILE, S. T. 3. *În ziua de probajeni (6 august) se probăjenesc frunzele copacilor și timpul.* GONOVEI, CR. 282.

— Prez. ind. pers. 3: *probăjeneste*. — Și: **probăjâni**, **probajeni** vb. IV.

— V. **probajeni**¹.

PROBĂLI vb. IV v. **probâlul**.

PROBĂLUI vb. IV. *Tranz.* (Folosit și *absol.*) 1. (Învechit și regional) A încerca, a căuta să facă, să realizeze, să dovedească (ceva); a face tentative. Cf. *ANON. CAR. Am prăbăluit și cu judecăți* (a. 1806). IORGA, S. D. XII, 160, cf. *KLEIN, D. 407, DRU, LB, ALEXI, W., PASCU, S. 419. Pescari veniți din felurile colțuri ale pământului ... se uită în jurul lor și pipăie oarecum locurile, prubăluind ca să găsească colțuri ferice și îmbelșugate.* SADOVEANU, O. XIV, 476. *De ce n-am prăbăli să ne înțelegem și ca oamenii?* V. BOM. MAI 1955, 26. *Drăgușu cu alta-mi ședel ... Șează și prubăluiesc, Numai să nu-și bânuiască.* JARNÍK-BIRSEANU, D. 248, cf. VAIDA, CABA, SĂL. 99. *Am să prăbăluiesc și eu, să văd cu ce m-oi alege.* Com. din BILCA-RĂDĂUȚI. *Prăbăluie, doar oi țeși.* BIRLEA, B. 54, cf. CIAUȘANU, V. 192. *Prăbăluiesc să trag oblu-n fîntă.* MAT. DIALECT. I, 188. ◊ *Ref.* *Nu te prăbălești și tu să spargi piatra?* *ib.* 88.

2. (Învechit și regional) A proba (1): (complementul indică oamenii) a pune la încercare. Cf. *POLIZU, D. ZAMFIRESCU, I. 68. Trompeții se urcară pe parapetul cupolei prubăluindu-și încet trompetele.* SANDU-ALDEA, U. P. 134, cf. *DEX. Du-te, dorule, d-aci. Nu mă tot prăbălu!* DOINE, 18. *Cînd alege fuse, borcasa ocoșă ... le prăbăluiește.* BREBENEL, GR. P. *Ba, eu nu te-am celuit, Numai te-am prăbăluit.* BUD, P. P. 16. *Împăratul Roș l-o prubăluit a doua oară.* I. CR. II, 37, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. *Treizeci de brice rupea, Patruzeci prăbăluia, Cu douăzeci îl râdea.* DENSUSIANU, T. II. 290, cf. CIAUȘANU, V. 192. *Dă să-ți prăbăluiesc cizmele.* MAT. DIALECT. I, 188.

3. (Învechit și regional) A proba (3). Cf. *DRU. Așa au prăbăluit: au mestecat sau au roșit bearea cu roaibă și, beindu-o, după puțin timp au pișat-o așa roșie.* ANTROP. 135/26. *Să le prubăluiescă lor cit e de*

bună și de scump lucru unirea. JIPESCU, O. 15, cf. *PASCU, S. 419, ȘEZ. III, 86. L-ai bătut, l-ai rușinat ... — Vreu cu să probălească ... Să mă bătă Dunnezeu, dacă nu vreu să probălească.* T. POPOVICI, SE. 155, cf. *DEX.* ◊ *Ref.* *p. as. Trebuie a să cerca și a să prăbălu toate lucrurile, carile tn istorii odală și dinceput s-au pomenit.* CANTEMIR, *IB.* 184. *Care meșteșug să și prăbăluiește chiar tn grădina împărătească de la Nimfenburg, unde am mișcal 4 împreunăle căruțe ... trăgînd numai cu o mîna.* GOLESCU, I. 136.

4. (Regional; de obicei urmat de o propoziție introdusă prin conj. „că”, „cum” etc.) A chibzui, a socoti; a crede, a bănuî, a presupune. *O să dai tot tn sec, dacă nu prubăluiești că banu e mull ptnă-l tmulțești.* JIPESCU, O. 30. *Văzînd că nu-mi mai serii, am prubăluîi că trebuie să fii dus lăil, tocmai ... tn America.* PĂUN-PÎNCIO, P. 138. *După linia ce apucase pentru a trece curmezișul Tazlăului, prăbăluiau că o să se împiedece de picioarele mele.* HOGAȘ, DR. I, 316. *Prubăluî, socoti, se coborl, își umplu pieptul cu tot văzduhul nopții și se aruncă.* VOICULESCU, P. I, 43. *Măsură din ochi tnălțimea ptnă sus și prubăluî cum s-ar putea căfăra la drum.* SADOVEANU, O. X, 631, cf. XII, 795. *lală-l înșfăcat de căpriorii podului, zvirlindu-se din căprior tn căprior, ptnă ce prubăluî că se află deasupra carului cu muierea.* CAMILAR, N. II, 34, cf. *DEX.* *Prubăluî el cam unde ar fi fost și puse oamenii să sape.* I. CR. II, 205, cf. *LEXIC REG. 46.* ◊ (În forma *prubăluî*) A fixa, a stabili. *Trebuie să prubăluim eum ne-am tnțlni, eit mai curtnd.* CONTEMPORANUL, VI₂, 203. *Un preș prubăluî de eu iarna pentru la vară.* CONV. LIT. XLIV₂, 77. ◊ *Ref.* *p. as. Călea soarelui pe cer ... se prubăluiește, adică se prețuiește, se socotește tn sulți.* PAMFILE, CER. 31. ◊ *Absol.* (În forma *prubăluî*) A potri (II 2). *Surdu n-aude, dar prubăluiește.* ZANNE, P. II, 750.

— Prez. ind.: *prăbăluiesc*. — Și: (învechit și regional) **prăbăluî** (prez. ind. și: *prăbăluî*), **prubăluî**, (învechit) **probăluî** (LB), (regional) **probăli**, **probăluî**, **prăbăli**, **prăbăluî** (LEXIC REG. 46), **prubăli** (LEXIC REG II, 81) vb. IV.

— **Probă** + suf. *-ăluî*. Cf. magh. *pró b á l*, germ. *probieren*.

PROBĂLUIRE s. f. (Învechit și regional) Acțiunea de a **prăbăluî**.

1. Cf. **prăbăluî** (1). Cf. *DRU, LM, DEX.* *Cu prăbăluirea nimic alt mai supărălor, că unul din doi rămîne mai ușor.* ZANNE, P. VIII, 502, cf. CIAUȘANU, V. 192.

2. Cf. **prăbăluî** (2). *E vorba numai de un chil [de vin], ea să facem o „prăbăluire”.* STĂNOIU, *IN SCL* 1973, 46, cf. *DEX, CIAUȘANU, V. 192.*

3. Cf. **prăbăluî** (3). Cf. *DEX.*

4. Cf. **prăbăluî** (4). Cf. *DEX.*

— Pl.: *prăbăluiri*. — Și: (învechit) **probăluire** (LM), **prăbăluire** (id. ib.) s. f.

— V. **prăbăluî**.

PROBĂTĂTE s. f. v. **probitate**.

PROBĂTÖR, -OĂRE adj. v. **probator**.

PROBĂZĂTURĂ s. f. v. **probăzitură**.

PROBĂZITURĂ s. f. (Învechit) Mustrare (1). *De care lucru aievea este, că probăziturile carile tn obraz mi le arunca ... cu a Molii cuvinte foarte bine să potri-văse.* CANTEMIR, I. I. II, 98. *Cu greale probăzături și de cap clătînături, de moarte și mai rău dect de moarte ni să lăuda.* *id. ib.* 152, cf. *TRBG, SCRIBAN, D.*

— Pl.: *probăzături*. — Și: **probăzătură** s. f.

— **Probozi** + suf. *-tură*.

PROBEJENIE s. f. v. **preobrajenie**.

PROBELĂ s. f. (Învechit) Navă de mare (cu elice); s. p. e. (sens curent) navă de mare care intră în Dunăre. *Remorchiorurile și propulsiunile vin la Severin cu marfa din jos.* I. IONESCU, M. 751. *Probelele saierau, altele urlau din sirene.* SĂM. IV, 866, cf. SCRIBAN, D., I. 11², I. ROM. 1966, 87. ♦ Șlep mare de cereale. CHIHIȚESCU, GR. 253.

— Pl.: *probele*. — Și *propel* (pl. *propeluri*) s. n. — Din engl. *propeller*, germ. *Propeller* „elice (de vapor)”.

PROBĂ vb. IV v. *proba*.

PROBĂ subst. (Regional) Băi care împinge dopul la pușca de soc (Pecinișca — Băile Herculane). Cf. ALB. SN V h 1 306 2.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. scr. *probiti* „a destunda”.

PROBĂ s. f. (Învechit, rar) Cinste, onestitate, integritate. *Nobila coregie a unui suflet care îl are cunoștința probității (cinstirei) sale.* AR (1839), 359¹/4.

— Din it. *probiti*.

PROBITĂȚE s. f. (Livresc) Cinste, onestitate, integritate. *Om înțelept, pe care noi și frații noștri îl îmbrășșăm între ceilalți capelani ai noștri ... pentru deosebita sa probitate.* MAG. IST. I, 58 2. *Ei ar trebui să dea exemplul de probitate.* CR (1816), 33¹/34. *Banditul nu cerea altceva decât numai viața, legându-se de a fi pe viitor model de probitate.* IB. (1848), P² 48, cf. NEGULICI. *Am nevoie de a vă recomanda antica mea probitate ... și severa mea morală.* LĂZĂRESCU, s. 99/14, cf. ROM. LIT. 408¹/27. *Nu este nici un obraz omenesc care să nu fie priinilor de oarecare probitate.* FIS. 36/3. *Acest bărbol, în scurta lui viață, câștigase numele de cinstil și drept într-aita, încl era de ajuns a-l pomeni pentru a arăta probitatea personificată.* NEGRUZZI, s. 1, 244. *Lucrurile, prin magia virtuții a unor constituțiuni, au să meargă mai bine, ... că probitatea are să se onoreze, patriotismul să se stimuleze.* DIMBOVIȚA (1859), 20¹/36. *Stau de trei luni la Constanța, așteptând o consecvență a amenințărilor lui Szemere și ca să dau o dovadă de probitate mea.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 632. *Avem talent, virtute, merite sau probitate, Calități din altă lume, foarte grele și ciudate.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *A avut în vedere mai mult interesul său pecuniar decât acel al științei, care cere mai presus de toate veracitate și mai ales probitate.* I. IONESCU, M. 107. *Sătenii cunoșcui prin probitatea și munca lor.* ID. P. 201. *Dorință de probitate, de integritate.* CALINDAR (1861), 60¹/3. *Gustul bucuriilor nemărginite ar ucide economia, ar ucide munca, ar ataca probitatea.* BOLINTINIANU, O. 261. *Om de o probitate mai presus de orice bănuială.* CARAGIALE, O. II, 59, cf. DDBF, ALEXI, W. *Acetia erau omnia, mila, probitatea, oerotia, pe care o biată fată orfană și săracă le găsea.* GALACTION, O. A. I, 98. *N-am nici un motiv să pun la îndoială probitatea acestei mărturisiri.* V. ROM. APRILIE 1958, 117. *Savant de mare valoare, de o probitate exemplară, credincios idealului său,* IB. IANUARIE 1965, 150, cf. DEX. ♦ (Urmat de determinări care arată domeniul de manifestare) *Nu mai diletanții superficiali vorbesc cu dispreț contra unor tadeletniciri științifice, care cer erudiție, perspicacitate, probitate științifică.* BUL. COM. IST. I, 38. *Cine nu permite, erisplindu-se, nu e student, nu e ... cu probitate istorică.* CĂLINESCU, C. O. 113. *Probitatea științifică a lui Cihac nu poate fi pusă la îndoială.* SCI. 1954, 280. *Răminte pentru viața noastră muzicală o pildă vie de originalitate și probitate artistică.* ȘCINȚIIA, 1964, nr. 6 371. *Este ... un act de probitate artistică elementară să te îndrepti către ceea ce cunoști mai bine.* 1 iunie 1964, 66. ♦ (Învechit, rar; în forma *probatate*) Autenticitate, valabilitate, valoare. *Se înșămna figura divinităților ferei seau a domitorului ca a unor gârăntuitorilor probității acelei monete.* SĂULESCU, HR. I, 51 3.

— Și: (Învechit) *probatitate* s. f.

— Din lat. *probitus*, -atis, fr. *probité*.

PROBLĂM s. m. v. *problemă*.

PROBLĂMĂ vb. I TRANZ. (Neobișnuit) A problematiza. Cf. IORDAN, I. R. A. 241.

— Prez. ind.: *probleméz*

— V. *problemă*.

PROBLĂMĂȚIC, -Ă adj. s. f. I. Adj. Care are caracter de *problemă* (II I), care constituie o *problemă*, care necesită (unele) lămuriri, precizări, care se pretează la discuții (pentru a fi lămurit, soluționat); care ridică probleme (II I). *Problematic ... adecă o întrebare ce are să se dezlege.* ION ASACHI, R. 98 14. *Purții și alte asemenea științe snt pentru naturalist adăvurate ființe problematice.* BARASCH, I. 54 11. *Așa este ... imaginea lui Thersit, creul problematic al lui Homer.* VIANU, M. 60. *Ibrăileanu făcea abstracte de nala problematică ce se puneau creației literare.* V. ROM. FEBRUARIE 1960, 92. *Situația omului în lume ... este continuu problematică.* CONTEMP. 1971, nr. 1 281, 8/4, cf. DEX. *A creul romane cu eroi problematici.* ROMÂNIA LITBRĂĂ, 1977, nr. 26, 1/2. ♦ (Substantivat) Creator care ridică probleme (II I). *Fi-va cineva care să nu fi citit această carte a lui Balzac? Pentru acest problematic ... trebuie să spun că Enrieta e contesă.* GALACTION, A. 140.

2. S. f. Ansamblu de preocupări care caracterizează un domeniu al cunoașterii, o disciplină, o operă, activitatea cuiva etc. V. *Cematică*. Cf. IORDAN, I. R. A. 177. *Numele a prins, însă disciplina nu a progresat și se află încă în stadiul programelor și problematicii.* CĂLINESCU, C. O. 61. *Problematica morală ... este o trăsătură a întregii literaturi antice.* VIANU, L. U. 48. *Din cercetarea manuscriselor reiese că problematica socială ea preocupare este tot altă de intensă și în poezia lui Coșbuc de după 1900.* V. ROM. MAI 1954, 274. *O problematică aparte în romanul lui Ion Marin Sadoveanu o aduce seria linerei generații.* GL. 1958, nr. 6, 2/7. *Tudor Arghezi a anexat poeziei noastre noi domenii ale realității, o problematică și o sensibilitate necunoscute înainte.* S. FEBRUARIE 1960, 15, cf. V. ROM. APRILIE 1960, 46. *Se ivesc conflicte noi, dar esența acestor conflicte nu mai este contradicția între individual și colectiv, ci ce totuși alta — una generată de noua problematică a vieții satului.* GL. 1961, nr. 9, 2/2. *Sesiunea științifică ... va reliefa întreaga problematică multilaterală și bogată care sălășluiește în creația lui.* M. 1962, nr. 4, 31. *Gravurile lui ... atacă o problematică mare, de oscuștă contemporaneitate.* V. ROM. IANUARIE 1963, 130. *Ar fi interesant să-l vedem ... luptând pentru valorificarea unei piese originale cu problematică nouă.* I MAI 1961, 99. *Poeziile anterioare — dezbătând problematica respectivă — nu constituiau decât exerciții.* CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3 5. *Ultimii ani au demonstrat o continuă apropiere a creatorilor de film de problematica actualității.* ȘCINȚIIA, 1977, nr. 10 905. *Romancierul de clasă nu caată întâmplări nemoipomenite pentru a ilustra o problematică esențială.* ROMÂNIA LITBRĂĂ, 1977, nr. 35, 5 3.

3. Adj. Care provoacă îndoiele, care nu poate fi primit ca sigur, care pare puțin probabil; îndoielnic. *O realitate, chiar de ar fi și mijloace, s-ar păși pentru o perfecție, încă problematică, căci acu adevărată nu se poate câștiga decât prin concursul multor întreprinderi favoritoare.* ASACHI, I. 16 15. *Lady Lavinia e de o frumusețe mai mult decât problematică.* CR (1818), 9¹ 41, cf. STAMBU, D., PROF-POP., S. D., POSTIBIANU, D. *Totusi chiar astăzi, după altia și mai altia secolii, această acclimatare este în realitate mai mult decât problematică.* HASDEU, I. C. I, 226. *Întărirea cu moralizatoare va fi mai mult decât problematică.* GHIREA, S. I. CR. II, 86, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *În acest caz arătarea că Demian a fost utilizat ca izvor principal a și mai problematică.* BUL. COM. IST. I, 211. *Acesta înșămna iarăși măcel ... pentru o fericire problematică.* C. PIȚULESCU, I. II, 109. *Recunoașteți și el că succesul în față e problematică.* CĂLINESCU, B. I. 282, cf. DEX. ♦ (Logical) *Judecată problematică = judecată în care raportul*

dintre termenii ei este doar posibil. Cf. MAIORESCU, I. 61, DER. ♦ P. e x t. (Astăzi rar) Dubios, suspect; ciudat, bizar. *Oamenii ... a cărora figuri problematice îmi deșteptară oarecum instinctul conservativ.* DACIA LIT. 287/16. *Care om a cărui viață a fost, nu antinațională, ci chiar „problematică”, a respectat inscripția sa. jurământul său?* ROMÂNUL (1857), nr. 8, 12/30. *Într-un colț s-a văzut o ființă problematică, avind ceva asemănare de om dar mai mult d-o fiară.* BARASCH, I. F. 11/21. *Ființe problematice care trăiesc fără a avea nici un chip de viață.* ALECSANDRI, O. P. 48. *La căpătâi un cultiv însoțit cu ei, ale cărui flori albastre sau roșii de abia mai mițeau de sub lustrul problematic pe care vremea ... îl așternuse peste ele.* HOGAȘ, M. N. 137, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *problematici*, -ce.

— Din fr. *problématique*, germ. *problematisch*.

PROBLEMATIZĂ vb. I. **T r a n z.** (Rar) A face (din orice lucru) o problemă (**II 1**); a complica inutil (lucrurile); (neobișnuit) a problema. Cf. IORDAN, L. R. A. 241, DN².

— Prez. ind.: *problemățez*.

— **Problemă** + suf. -iza.

PROBLĂMĂ s. f. I. 1. (Învechit) Întrebare; chestionare. *De care lucru socotesc că ea în meștersugul cuvintului nedeprinsă și în izropurile ritoricești nelnvățată fiind, cu un cuvânt a să dovedi și cu o provlmă a să amorși să va putea.* CANTEMIR, I. I. I, 195, cf. II, 237. *Problumul nu are nici un înfeles.* CALENDAR (1861), 39/13, cf. STAMATI, D.

2. (Învechit; adesea construit cu verbul „a face”) Propunere (**I**); p. e x t. (concretizat) cerere, petiție care conține o propunere (**I**), o doleanță etc. *Nemții făcură o ucină lăcere, în cea după urmă, merseră înainte și făcură provlmă inperatorului de a trădării pacea.* VĂCĂRESCUL, IST. 269. *Au adanat o împreunare de boieri ai acei mai mari ... la cari s-au făcut provlmă ca să meargă doi boieri mari la feldmareșalu.* id. ib. 280. *Mai arătăm mărici teale și alte câteva provlmate ce ... se cuvine a și primite (a. 1793).* GĂLDI, M. PHAN. 245. *Pentru provlma ce au făcut orașenii (a. 1806).* id. ib. *El nu lmi făcu această provlmă pentru alt sfârșit, ci numai pentru că știa să facă niște hapuri miliutate.* GORJAN, H. IV, 43/10. *Nu te ameți atit cu gânduri ca aceste, Că problema vrăjmașului mult spre bine îți este.* PANN, I. IV, 80/11, cf. III, 20/22.

3. (Învechit și regional; în formele provlmă și provlmă) Pricină (**I 2**); s p e c. proces (**I 1**). *Acum ... el cere de la fată ca să-și dovedească iertăciunea nunei ei, care provlmă este împotriva pravilelor (a. 1794).* GĂLDI, M. PHAN. 245. *O parte din cele prigonitoare, spre dovada provlmii sale, nu poate proclasi celelalte să facă jurământ (a. 1810).* id. ib. *Pirșul nu poate să silească pre țiril să dovedească provlma pentru care îl jălăuște.* CARAGEA, I. 94/11. *Acea scrisoare nu este hotărre la provlmele prigonitoarelor părți (a. 1827).* DOC. LC. 398, cf. IDRG. *Numai pă mine joza Ducei m-au luat din prașia porumbului și m-au lăsat câteva zile în deșarte și neaderărat provlmii lui Maro'aiche, fără de cercetare cu marturi.* ARH. OLT. XII, 253.

II. 1. Chestiune care prezintă aspecte dificile, neclare, discutabile, care necesită o lămurire, o precizare, care se pretează la discuții, care impune o rezolvare; (astăzi rar) pricină (**I 5**). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 330, DRU. *A pune în lucrare reghenerația Greciei, în starea de astăzi a acestei țări ... este o problemă din cele mai grele.* AR (1829), 244²/15, cf. SCAVINSCHI, M. 98⁷/7, STAMATI, D. *O să ne întrebe cineva: cum dar aerul atmosferic a rămas pînă acum respirabil? ... Rezoluțiunea acestui problem o găsim în regnul vegetal.* BARASCH, I. 60/26. *Îată că cutreierarăm citva ulițe și n-am văzut încă o floare ... Vrei să-ți dezleg problema aceasta?* NEGRUZZI, S. I. 324. *În loc de a căuta care ar fi mijlocul de a dezlega problemul, să ni ferim a zice că România nu este cu puțință a exista decit numai cu toate condițiile*

mai sus arătate. CALENDAR (1861), 33/9. *Se trudea de mult să deslusească un problem foarte greu: chipul de a face datorii fără a le plăti.* ALECSANDRI, O. P. 49. *Ei au căutat, fie din observația directă a fenomenelor naturii, fie pe cale experimentală, să rezolve problema originii vieții.* MARINESCU, P. A. 41. *Care este explicația acestei sărăcii de forță suflătoare? ... Este de vină mediul social? ... Problema e grea și vrednică de atențiunea criticului social.* GALACTION, A. 191. *Se arată întrigat foarte să afle cum s-ar putea dezlega această irezolvabilă problemă.* C. PETRESCU, I. I. 79. *Felul ei deschis de a privi problemele nu îndemna să-i pun și alte întrebări care mă apăsau.* VLASIC, D. 316. *Unul ... mă întrebă foarte insistent „al cui e zmeul”. Problema aceasta a proprietății îi stă pe suflet.* CĂLINESCU, C. O. 102. *Sub duhul nostru se gesticula spectaculos și problemele se întrupau latnd înfățișare vie.* BLAGA, H. 69. *Cam care ar fi problema asupra căreia vrei dumneata să te oprești, inspectore?* STANCU, B. A. IV, 130. *Cu privire la data apariției acestor subalterni imediați ai morilor dregători, problema nu este nici aici mai clară.* STOICESCU, S. D. 79. *Mă preocupă și pe mine problema: care sînt raporturile între diferite generații?* 7 august 1964, 42, cf. DEX. ♦ *Problemă deschisă = problemă (**II 1**) care nu a fost rezolvată satisfăcător pînă în prezent sau care permite mai multe rezolvări satisfăcătoare succesive. Nu avem un argument lotărtor pentru una din aceste două ipostaze; lăsam așadar problema deschisă.* BUL. COM. IST. V, 148. *Preocuparea publicenilor pentru încurajarea literaturii de calitate rămîne o problemă ... deschisă.* V. ROM. februarie 1963, 183.

2. **S p e c.** (Adesea cu determinări care explicitează importanța) Chestiune importantă care constituie o sarcină, o preocupare (majoră) și care cere o soluție (imediată). *Bine bănuiam noi că în capul vreunui s-ascunde vreo problemă socială.* DELAVRANCEA, T. 7. *O problemă gravă nu se limpezește între un snișel vienez și o plăcintă cu mere.* REBREANU, R. I. 38. *Sînt în țara asta probleme mari.* SADOVEANU, O. IX, 508. *Se punea acum din nou problema oamenilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 271. *Îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă a devenit în țara noastră o problemă de stat.* ȘTIINȚA, 1953, nr. 2 756, cf. V. NOM. martie 1954, 235. *Dacă, pentru întreaga țară, cărbune mai mult ... este o problemă de viață și de moarte, pentru noi, din Valea Jiului, este și un punct de onoare.* DAVIDOGLU, M. 7. *Extragerea fierului, acest metal otit de necesar industriei, în cadrul realizării planului de stat, este o problemă extrem de importantă.* BARANGA, I. 168. *Problema dezurmării ... s-a impus ca o cauză vitală a tuturor paparelor lumii.* LUPEA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 39. *Vorbi ... cităva vreme despre problemele mai urgente din sat.* V. ROM. iulie 1962, 22. *Urmărind ... traiectoria creației sale, putem cu oaste ceva din dezbaterile publice și interioare prilejuit, astăzi, în occident, de problemele arzătoare ale teatrului.* id. decembrie 1964, 129. *Problema care se pune astăzi ... constă ... în caracterizarea particularităților specifice ale realismului contemporan.* id. ianuarie 1965, 165. *Pentru prosperitatea de mine a României socialiste se pune cu stăruință problema rezervelor de inteligență.* ȘTIINȚA, 1966, nr. 6 893. *Descoperirea la timp a tuberculozei este o problemă de cea mai mare importanță.* ABC SĂN. 363. *Nu mai vorbim de problemele cardinale ale acestei limbi.* H. DAICOVICIU, D. 18. *Speciulistii de aici studiază problema aplicării acesteii program și la secția de filetaj a uzinei.* ȘTIINȚA, 1969, nr. 8 207, cf. DEX.

3. **S p e c.** (Adesea urmat de determinări care indică domeniul) Chestiune care intră în sfera preocupărilor, cercetărilor unui domeniu sau în sfera preocupărilor, cercetărilor cuiva; chestiune care aparține unui domeniu; obiect principal al preocupărilor unui domeniu sau unei persoane. *V. t e m ă, m a t e r i e* (**6**). *Paala carcinului. Cancer ... Ea este cel mai de căpelenie problem al medicinei.* EPISCOPLSCU, PRACTICA, 343/11. *Se îndelctănească a propune ... în loc de*

idei, probleme limbistice. RUSSO, s. 54. *Istoria teritorială a Țării Românești ... constituă ... un corp separat și nedependente, analizând în doi volume ... un șir lung de probleme omogene.* HASDEU, I. C. I, VIII. *Una din cele mai grele probleme metafizice.* MAIORESCU, I. 51. *Mai sucești vreo figură, numeri fire de musteți și-u probleme culinare te încrezi o fi isteț.* EMINESCU, O. I, 155, cf. BUL. COM. ISF. I, 211. *Problema stilului nu-i era indiferentă lui Alecu Russo.* VIANU, A. P. 38. *Interesul prealabil pentru materia și problemele tratate este imperios cerul.* CĂMINESCU, C. O. 110. *Problemele enunțate au putut fi studiate împreună pentru cele două state feudale românești.* STOICESC, S. D. 5. *În lucrările practice vom pune accent pe problemele legate de alimentarea rațională.* GÎ 1962, nr. 685, 3/3. *Lucrările abordează probleme de eroziune, de persugistică și de volorificare a resurselor vegetale din regiune.* CONTEMP. 1966, nr. 1 619, 8/1.

4. Spec. (Mat.) Chestiune ori situație în care, fiind date anumite ipoteze, se cere să se determine alte date cu ajutorul metodelor specifice matematice. A cincea *problimă*. XVI 171. *Problima a. GHEOM.-TRIGON. 16^v/12. Problema. Să fie dată latura AB a unui poligon.* GEOMETRIA A. M. 125^v/7. *Pentru probleme nehotărâte.* ASACHI, ALGEBRA, 42^f. 13. *În fiecare problemă snt mărimi necunoscute.* id. E. II, 94/9. *Problima I. TEM. GHEOM. I, 7^f/23. Problemitile trigonometricești.* LAZĂR, T. 35^v/23. *Problema este o întrebare propusă care cere dezlegare.* POENARU, G. 5/15. *Acum să arătăm cum trebuie să se urmeze dezlegarea, cînd un problem ne va duce la asemenea cunștie nehotărîtă.* id. E. A. 302/20. *Dezlegarea etorva problem.* CONV. GEOM. 70/18. *Problema matematică ... înalte.* VASICI, M. II, 20/2. *Să ne propunem problemul invers, adică să aflăm numărul ce corespunde la un logaritm dat.* TRIGON. DR. 72/13. *Problema este o întrebare de dezlegat cu ajutorul teoremelor.* MELIK, G. 3. *Cu cernală a posasă, pe paginile cu liniatură de pătrășele violete, probleme de aritmetică.* C. PETRESCU, I. II, 162. *Îi făcăm problemele ce o îndemnam să și le copieze pe caiet.* STANGU, B. A. II, 101. *Problemele ce se dau spre rezolvare pot cuprinde în mai mare măsură date din realitățile țării noastre.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3, cf. DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului; urnat de determinări introduse prin prep. „de“ care indică domeniul) *Ce este? Vreo problemă de mecanică?* SADOVEANU, O. VI, 186. *Poate propune împăratului o problemă de șah.* id. ib. XI, 590.

III. 1. Dificultate, greutate pe care o întâmpină cineva (și care ar fi de dorit să fie rezolvată). *Dacă tu știi problema astei vieți cu care lupți, Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt.* EMINESCU, O. I, 137. *Celelalte probleme ale mele de trai, deși erau pușine, erau, însă, destul de grele.* HOGAȘ, DR. II, 47, cf. I, 141. *Se mai înște o problemă: cîrligele, unăfiele propriu-zise.* SADOVEANU, O. IX, 355. *Țurlea îi ceru lui Anghel să-i spună dacă au ceva probleme; care e situația organizației.* PREDĂ, D. 57. *Măruntele poruri. Problemele de-o zi, au fost coșile — Rămne-un miez atolecuprinzător Scltipind oglinzi de ope liniștite.* LABIȘ, P. 289. *Dacăii erau o problemă pentru romani.* H. DAICOVICIU, D. 117, cf. DEX.

2. Luern greu de înțeles, greu de explicat, de aflat sau de rezolvat. V. mister (2), enigmă. *Ce va fi viața noastră? O enigmă grozavă, o problemă netuțelcasă.* MARGOVICI, D. 332/24. *În Lara, un amestec misterios domnește ... Incolo, — o problemă e-ntregul său trecut.* MACEDONSKI, O. I, 266, cf. 271. *Ce are să fie peste un ceas, ce poate să se întimple mîine, snt probleme pe cari ... nu prea-mi bat capul să le deseur.* VLAHUȚĂ, AP. CADE. *Această afacere e o problemă.* ȘĂINEANU, D. V. *Ființa ei începea să se concentreze asupra acestei umbre, de unde trebuia să iasă la lumină. Era ceea ce se numește o problemă.* SADOVEANU, O. X, 541, cf. DEX.

— Accentuat și: (Învechit și regional) *problēmă*. GONJAN, II, IV, 43/10. — Pl.: *problemă*. — Și: (Învechit) *problēm s. m., problimă, prōxlemă* (pl. *proble-*

mitē), *prōvlmă* (pl. *provlimate* și *provlimate*), (regional) *prōvnmă* s. f.

— Din lat. *problema*, fr. *problème*, germ. *Problem*. — Formele cu -v- din ngr. *πρόβλημα*.

PROBLEMIST, -Ă s. m. și f. Specialist în elaborarea de probleme (II 4) în domeniul șahului sau al matematicii. Cf. DEX.

— Pl.: *problemisti, -ste*.

— **Problemă** + suf. -ist.

PROBLEMŪȚĂ s. f. (Bar) Diminutiv al lui *problemă*; *problemă* lipsită de importanță. *Rezolvnd însă problemele mari, rezolvi zeci și zeci de probleme.* V. ROM. octombrie 1951, 155, cf. SEC. IV, 183. *De o bună bucată de vreme în cronicile pe care le scrie ridică o „problemășă” în jurul unei cărți.* LL X, 243.

— Pl.: *problemușe*.

— **Problemă** + suf. -ușă.

PROBLĪMĂ s. t. v. *problemă*.

PROBOJĒNIE s. f. v. *preobrajenie*.

PROBOLŪI vb. IV v. *probălui*.

PROBOLŪIRE s. f. v. *probăluire*.

PROBOSCHĪDĂ s. f. v. *proboseldă*.

PROBOSCĪDĂ s. t. (Învechit) Trompă a elefantului; p. ext. trompă a unor insecte diptere. *Elefanții cu lovire de probosfidă li silea a să depărta.* ILON ASACHI, II, 61/4. *Elefanth. Fiera cea mai mare din evadrupede (de patru picioare) ce are o probosfidă și a cărui dinți să numesc os de fildis.* id. ib. 87/2, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., STAMATI, D. *Profesorul ... neva un nas ... cîrligat, înclt semăna mai mult u proboscidă dect a nas.* NEGRUZZI, S. I, 5, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *proboside*. — Și: *proboschidă* (I. GOLESCU, C.), *probosfidă, provoșchidă* (VALIAN, V.) s. f.

— Din lat. *proboscis*, -idis, fr. *proboscide*. — Pentru *proboschidă, provoșchidă*, cf. ngr. *προβοσχις*.

PROBOSCIDIĀN s. m. (La pl.) Ordin de mamifere mari, din care face parte elefantul, caracterizate prin trompa lungă și mobilă (folosită ca organ tactil, olfactiv și de apucare) și prin canini transformați în defense; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. *Gușă Mecușă aștepta într-adevăr trist, cu un nas prelung de proboscidian.* C. PETRESCU, C. V. 196, cf. SCRIBAN, D. *Între mamiferele citate din etajele pliocenului, constatăm forme de proboscediene.* MG 1, 135. *Ordinul proboscedienilor ... cuprinde animale pe care le cunoaștem sub numele de elefanți.* ZOOLOGIA, 180, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -di-an. — Pl.: *proboscedieni* și (n.) *proboscediene*.

— Din fr. *proboscedien*.

PROBOȘĪDĂ s. f. v. *proboseldă*.

PROBOȘĂG s. n. (Regional) Încercare, exercițiu (Moșeni — Sighetu Marmăției). ARH. FOLK. I, 229. *Apo o și zînit răpceanu de pă sus, o făcut proboșag. o trecut pingă el.* id., cf. 235.

— Pl.: *proboșaguri*.

— **Probă** — suf. -oșag.

PROBOTEĂZĂ s. f. (Prim Ban.) Molitvă (I) care se citește mamei și copilului la șase săptămîni după naștere. Cf. CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. 169.

— **Pro**² + *botenză* (= *botez*).

PROBOZEALĂ s. f. (Învechit și regional) Mustrare (I) (aspră). *Și coperii cu agiuratul sufletului micu, și fu împulare (în ponoșlu H. de pro-*

brăzălă d) mie. PSALT. 132, cf. 186. Nepuțtnd răbda păgtrul îndrăznirea și probrazala sotn[un]lui Theofil. DOSOFTEI, v. s. octombrie 59⁷/31. Caută și mai pre larg în copetele ce urmază, și a leșilor acestora cuvinte și probzale. CANTEMIR, hr. 125. Cu mare mînic și probzală a a listui început și groznică semne din ochi și din cap să tacă îi făcea. id. IST. 34, cf. DRU, LB, DDRF, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. O asemenea probzeală încă nu i se mai tulmplase să primească de la careva. v. ROM. februarie 1955, 236, cf. DM, DEX. Măi, budiță, pentru tine, Mullă supărare-mi vine, Supărare și rușine, Probzeală-n toate zile. JANK-BIRSEANU, D. 269.

— Pl.: probzeli și (învechit) probzale. — Și: (învechit) probzéală s. f.

— Probozi + suf. -culă.

PROBOZÉNIE s. f. (Regional) Muștrare (I) (aspră) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. Tot n-am scăpot de probzenitiile lui. id. ib.

— Pl.: probzenii.

— Probozi + suf. -enie.

PROBOZÍ vb. IV. I. T r a n z. (Învechit și popular) A muștra¹ (2) (aspru): a face de rușine. Muștrind pre ... Iulian și probzându-l pentru fărădelege ce s-au păgtrit. DOSOFTEI, v. s. octombrie 74⁷/22. Probzăcea pre necredinciosul acela împărat înaintea o tot sfatului. id. ib. decembrie 244⁷/18. Doamna lui Vasiliu Vodă l-au probzit și au început a-l blăstăma și a-l sudui. NECULCE, L. 22. Alafii istorici ..., nesuferind pentru această din părere scoruită vorovă, tare probzesc pre Eneas. CANTEMIR, hr. 124. Cei mai proaspeși pe cei mai vechi de mîncînnoși îi probzesc. id. ib. 171, cf. DRU, LB. Stn acum ostent de a mă vide probzit pentru lucruri nevinovate. KOGĂLNICEANU, s. 105, cf. POLIZU. Barbătu-meu ... nu s-a putul plinge că l-am țneșelat ..., deși citodată erau bănuielei ... și mă probzeo. CREANGĂ, A. I. Aschi și Seulescu fură probzoiși foarte cumplit. ARHIVA, II, 312. După ce discută de aproape lucrul, el își probzește adversariul în această formă năivă. IORGA, I. II, 242. Copiii mai ales să fie ascultători și cumînți ca să nu fie probzoiși, ocăriți sau muștrași. PAMFILE, s. T. 3. Se temea însă să nu-l probzească moșneagul care, pentru greșeli, se făcea pară de șoc. id. ib. 163. Să te păzești să nu fii probzit în ziua de probejini, e-apoi tot anul ești probzit (finut de rău, ocărit). GOROVEI, CR. 282. Încă nu probzise nominal pe nimeni în biserică. REBREANU, I. 77. Mi-a poruncit domnul părinte să nu mai las la dumneavoastră nici o gazetă, că altminteri mă probzește în biserică. id. ib. 303. De ce rîdeai? mă probzi el. SADOVEANU, O. XI, 224, cf. SCRIBAN, D. Și probzește-ți pruncul oricît fi-ar fi de drag. GĂLINESCU, L. L. 161. Glasul din fcreastră l-a probzit aspru mai departe. GALAN, Z. R. 239. El n-avea de gînd să spuie mai multe și nu fu supărat că-l probzesc alții. v. ROM. martie 1956, 152. Răspund de dumneavoastră în fața regimentului ... Și tot așa de des se apuca să-l probzească într-un fel în care te mirai că Botcanu tăcea. ib. octombrie 1964, 4. Popa ... ne probzise într-o predică, în fața altarului. LĂNCRĂNAN, C. II, 23. Începu a-l probzi și a-l juce troacă de porci. RETEGANUL, AP. CADE. Soacra a ocărit-o Și bărbatul a probzi-o Și soacra a moronei-o. SIVASTOS, N. 339. De aceea-mi pare bine că n-ai să te plîngi de mine, Că tu, ori de-unde ai venit, Nicieînd nu le-am probzit. MARIAN, I. 564. Împăratul se uită lung la dînsa, iar ostașii o finură de rău, probzînd-o. I. CR. I. 141. Bani nu i-om cheltui, Stratele n-am ponosit, Fete nu m-a probzit, Vremea mie mi-a venit, Taica, de căsătorit. PĂSCULESCU, L. P. 263, com. din FRATA — TURDA și dia STRAJA — RĂDĂUȚI. Nu mă mai probzoi, tată. DENSUSIANU, Ț. H. 188. Eu mîine pită prăjită, Cu lacrimi învăluită Dacă-s de loți probzoiță. BIBLEA, II, 33, com. DRĂGANU și com. din URLAȚI. Mă probzeo mama. ALB I 1442/355, cf. ALB SN V II 1414/235, A V 15, 16, VI 4, 33, LEXIC REG. II, 90.

Minși, bărbate, ca ș-un cline, La mine nu umbă nime, Num-un birăuș sătesc, Nu mă-ndur să-l probzeesc. FOLC. TRANSILV. I, 192. (Construit cu dativul etic) Și mi-l probzeo și mi-l cicălea nevasta, Inel biectul om, cînd ajunse la stîna, de amefit ce era nu se mai pulca ținea pe picioare. PĂCALĂ, M. B. 153. ♠ Refl. recep r. Oamenii nu trebuie să se probzească ... între dînșii. PAMFILE, s. T. 3. Făcea slujbă la beserică de patru ore-n săptămînă și nu se probzeo cu oamenii. STĂNOIU, C. I. 52, cf. PAȘCA, GL. ♠ (Prin lărgirea sensului) Sfințile sole îl infruntară și-i probzără ereticiu. DOSOFTEI, v. s. septembrie 23⁷/25. [Cîinele] a prins să se gudure, ... să ne sară cu labele pe piept. Inel moș Toma grădinarul a trebuit să-l probzească. GALAN, S. II, 179. (Refl. pas.) Cînd voia voilor și puterea puterilor cuiva ceva de la sine dăruiaște, nici ostentiuța trebuiaște, nici lenea se probzește. CANTEMIR, IST. 133. ♠ Refl. (Prin nord-estul Transilv. și prin Bucov.) A se înfrista; a se rușina (I). Cf. ȘEZ, V, 119, com. din ZAGRA — NĂȘĂUD.

2. Refl. (Prin Mold. și prin Transilv.; despre frunze, iarbă, vegetație etc.) A începe să se ofilească, să se veștejească, să se îngălbenească. Prin unele părți se zice chiar că în această zi se probzește cîmpul și codrul. PAMFILE, s. T. 3, com. din FRATA — TURDA. La probzării frunza se probzește. Com. din ZAGRA — NĂȘĂUD. Codrul se probzește. COMAN, GL., cf. A V 15.

— Prez. ind.: probzesc. — Și: (învechit) probzări (SCRIBAN, D.), probzări, pobrăzi (IDRG), pobrăzini (SCRIBAN, D.), pobrozi (id. ib.), (regional) propozi (BUL. FIL. II, 292, PAȘCA, GL.) vb. IV.

— Din slavonul *пробрзати, прѣбрзати (сѧ)*.

PROBOZIRE s. f. (Învechit și regional) Muștrare (I) (aspră). Că tu știi împutarea (ponosul n, probzărea d) mea și reacle meu și rușinea mea. PSALT. 133. Din gtrudul nostru macor un cuvînt să nu odoagem, și nici alt feliu de probzire să le dăm. CANTEMIR, hr. 114, cf. 478. Precum de toată probzirea vrednic să fii, o, iubitule, foarte bine canose (că ostentiuța cheltuită nu să jelește, fără numai cînd în urmă vr-un folos cumva nu aduce). id. I. I. I, 3, cf. DRU, LB. Ștefan avînd inima pătrunsă de probzirea munei, se depărtează. AR (1829), 24²/15, cf. LM. De probzire era gîngăș tare Și sfios, sormanul, ca o fată more. CONTEMPORANUL, II, 780, cf. DDRF. Probzirea lui Ion în biserică a declînțuit un potop de mînie în casa Herdelea împotriva preotului. REBREANU, I. 81, cf. DM, DEX.

— Pl.: probziri. — Și: probzările s. f.

— V. probzi.

PROBRĂZĂRE s. f. v. probzire.

PROBRĂZEĂLĂ s. f. v. probzeală.

PROBRĂZÍ vb. IV v. probzi.

PROBRĂZUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A muștra¹ (2) (aspru): a face de rușine. În deșertu ascuseră mie paguba cursei sale, în deșertu împutară (ponosluiră n, pobrăzuiră d) sufletului meu. PSALT. 62. Un leu grăi cu grai omeneș și zberind opria pre muncitori probzăuindu-le nemilostivirea. DOSOFTEI, v. s. octombrie 62⁷/22, cf. CIHAC, II, 222, DDRF.

— Prez. ind.: probzăuiesc. — Și: pobrăzui vb. IV.

— Din slavonul *прѣбрзѡвати*.

PROBRÉJENI s. f. v. preobrajenie.

PROBRÉJÉNIE s. f. v. preobrajenie.

PROBUI vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) 1. A proba (I). Îspitiră-me (probuiră-mă d) și văzură lucrurile mele. PSALT. 199, cf. SCRIBAN, D.

2. (În forma prubui) A proba (3). În fizică este prubuită corpusul care se învârtă în apă perd din a lor potară. ASACHI, E. II, 109/17.

— Prez. ind.: *probuiesc*. — Și: **prubul** vb. IV. ASACHI, I, II, 109/17.

— Din pol. *próbować*, rus. *пробовать*. Cf. *pr o b ă*.

PROBULUI vb. IV v. *probă*lul.

PROCAINĂ s. f. (Farm.) Produs de sinteză care se prezintă sub formă de cristale aciculare, incolore, inodore, cu gust ușor amar, puțin solubile în apă, și care exercită o acțiune anestezică locală; novocaină. Cf. LTB², M. D. ESC.

— Din fr. *procaïne*.

PROCAJEN, -Ă adj. (Med.; învechit, rar) Lepros. *Iar cine iaste provajen, adică stricat, nu vini la oraș, nici să amesteacă între creielalți perși.* HERODOT (1645), 58, cf. DR. III, 418.

— Pl.: *procajeni, -e*.

— Din slavonul *проркаженъ*.

PROCAJENIE s. f. (Med.; învechit, rar) Lepră. *Au intrat în T[ri]agrad boala cea spureată (text marginal: *procajenia*). DOSOFTEI, V. S. decembrie 217/11, cf. JAHRESBER. V, 128.*

— Din slavonul *проркаженіе*.

PROCĂTĂRI s. m. v. *procurator*.

PROCĂTĂRI vb. IV v. *procurator*.

PROCĂTĂRI s. m. v. *procurator*.

PROCĂTOH s. m. (Grecism învechit) Predecesor (1) (al unui monarh). *Măria sa Scarlat V[oi]e[vo]d, procatohul înălțimei tale (a. 1819). URICARIUL, IV, 209/19. Înăstrîndu-să aceste de cătră prea credincioșii domni, procatohi ai înălțimei tale (a. 1820). ib. I, 259. Are și hrîsov de la procatohul nostru domnu Scarlat Calimah Voievod (a. 1823). IORGA, S. D. VII, 86. Împăratul Nicolai cugetă almințirea... de cum procatohii săi. AR (1829), 190²/12. Marinimosul monarh îmfafoșază cu prisosință toate giuruirile procatohilor sei. ib. 231²/11.*

— Pl.: *procatohi*.

— Din ngr. *πρόκατοχος*.

PROCĂTOR s. m. I. (Transilv.) Avocat. *Pogart popa cel mai mare Anania cu bătrnii și cu un urătoriu (text marginal: *carele e grăitor sau procaltr*), anume Tertulie. N. TEST. (1648), 167²/6, cf. ANON. CAR. Și, pentru datorii, mă rog ca să șilească procuraru să scofă, pentru că stnt oameni de să pun și în pricină (a. 1700). IORGA, S. N. 86. Cine să naște supt această planetă... înșelători, mincinos (procurator, adică așezători de verbă). CALENDARI (1733), 20/10. Lutnd acest arnăul procurator pe Poștea de aici, o au dus la judecată, ca să-i etnă casa (a. 1759). IORGA, S. D. XII, 70. Cel sorocit, care, la vremea cea pusă, ori prin sine, ori prin procuratorul său, nu să va arăta în scaonul cel dintli, va plăti judecătorului un florin. MICU, în CONTRIBUTII, III, 126. Mergînd... cu aceiași lobu sau legiuitul procuratorul lui, toama giuimătatea satului cu toate folosurile și veniturile ei să o stătuiescă lui lobu. ȘINCAI, HB. I, 347/7, cf. III, 211/11. Am scris la dumnealui să găsească un procalor să-l puie să se judece cu Ionaș (a. 1799). IORGA, S. D. XII, 125, cf. LB. De deșteaptă e mai deșteaptă ca un procuratăr. SĂM. II, 242. Potracăni știți să fiți, dar sărac m-ați lăsat, ai? REBREANU, I, 279. A stat de vorbă vreun ceas cu un potracăr. VLASIU, A. P. 88. Crescuse dușmănia între ei, o dată cu datoriile la potracării. id. D. 223, cf. DM, DEX. Zice că adată au ieșit din școalele cele mari trei dieci foarte învățați, unul era doftor...; al dăilea era procuratăr, adică încurcători de trebi, sporitori de pricină; iar al treilea era șolomonar. RETEGANUL, P. III, 82, com. din FHATA — TURDA, PAȘCA, GL., COMAN,*

GL. Vorbește ca un potracăr. CV 1950, nr. 4, 33. Te pun pe mîna potracărului. ib. 1952, nr. 3, 42. cf. ALR SN IV h 989. *Mi-am băgat potracăr tare bun de gură.* MAT. DIALECT. I, 188. ♦ (Regional; adjectival; în forma *procatăr*) „Cuminte, cu umor” (Mehadia — Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161. *Am văzut că-i un copil procatăr.* id. ib. ♦ P. a n a l. (Zool.; regional: în formele *proctocr*, *potracăr*, ALR SN III h 732/141) Broatec (*Hyla arborea*). *O broască mică, verde, care de pe frunza ette unu: pom din grădina face un zgomot mare... și căreia sătenii îi mai zic și proctocr, fiind bună de gură ca și un advocat.* FRÎNCU-CANDREA, M. 101. *Buraticiu, broșticii, brotăceii, proctocrii... ctntă ca și broaștele.* PAMFILE, VĂZD. 97, cf. ALR SN III h 732/141.

2. (Prin Ban.: în forma *praratăr*) „Procurator fiscal” L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161.

3. (Învechit) Persoană imputernicită. *Cinstitulul și mie bun și odevărat prieten, dumneata juptne Marcoș, procatorul al cinstitulul sfat al Brașovului (a. 1728). IORGA, S. N. 110, cf. 107, 217.*

— Pl.: *procatari*. — Și: (Învechit) *procatr*, *protăcăr* (CONTRIBUȚII, III, 126), *procatol* (DHLR II, 541), (regional) *procatăr*, *protăcăr* (MÎNDRĂSCU, I. G. 75, FRÎNCU-CANDREA, M. 101), *protocr* (FRÎNCU-CANDREA, M. 104, PAMFILE, VĂZD. 97), *plocatăr* (ALR SN IV h 989/833), *potracăen*, *potracăr*, *potracăen* (COMAN, GL.), *potroăcăn* (PAȘCA, GL.), *potroăcăr* (COMAN, GL.) s. m.

— Din magh. *prókátor*. Cf. lat. *procurator*.

PROCATORII vb. IV. În tranz. (Învechit, în Transilv.) A exercita funcția de avocat, a practica avocatura. Cf. KLEIN, D. 407, 408, LB, LM.

— Prez. ind.: *procatoresc*. — Și: *procatării* (KLEIN, D. 407, LB), *protăcării* (KLEIN, D. 408) vb. IV.

— V. *procurator*.

PROCATORIE s. f. (Învechit, în Transilv. și prin Ban.) Avocatură. Cf. ANON. CAR. *Draca neștine să va mesteca ori în ce cauză străină făr'de carte legiuită de procătorie de la stăptnul (cauzăi),... doaozeci de florinși să va globi de la judecată.* MICU, în CONTRIBUTII, III, 127. *Au venit înaintea noastră... cu cărți de procătorie.* ȘINCAI, HB. II, 125/22, cf. LB, LM.

— Și: *procatărie* (IB), *procatorie* s. f.

— *Procurator* — suf. -te.

PROCATORII s. n. (Învechit, prin Transilv.) Avocatură. Cf. LB, LM.

— Și: *procatărit* s. n. LB.

— V. *procuratori*.

PROCĂTĂRIE s. f. v. *procuratorie*.

PROCĂTĂRIȚ s. n. v. *procuratorit*.

PROCĂTORIE s. f. v. *procuratorie*.

PROCĒD s. n. v. *procedeu*.

PROCEDĂ vb. I. În tranz. I. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la”) A trece la... a începe să... *După acestea, soșietatea a procedat la alegerea mădulărilor comitetului.* HELIADE, F. 14/11. *Fură mărginiși de-a proceda la cea mai mică și neapărată reformă.* ROM. LIT. 66²/21, cf. CALENDAR (1858), 112/8. *Sub asemenea auspicii guvernul de la 11 februarie... procede în zilele de la 2 pînă la 6 aprilie 1866 la plebiscitul care... consacără alegerea principelui.* MAIORESCU, D. I. 10. *Trebuie să procedăm la clasificarea lor după familii.* BUL. COM. IST. I. 50. *Vom proceda la o răzburare exemplară.* CAMIL PETRESCU, T. II, 362. *Întoretndu-și buzunarul pe dos, răsturnă proful de tulum în palmă și procedă cu îngrijire la epu-rofiunea lui.* BRĂNESCU, O. A. I. 141. *Au procedat la o cercetare mai amănunțită.* SADOVIANU, O. IX, 321.

Apoi, iubită domnișoară, procedezi la gresarea obrazului cu eremă. CĂLINESCU, E. O. II, 250. *Procedăm la percheziție. Muzicanții, cu militarii, sînt scutiți de formalitate.* STANCU, H. A. I, 176. *În interesul statului, al moștenitorilor sau pentru apărarea altor interese legitime, notariatul de stat poate procedea și din oficiu la inventarierea și luarea măsurilor de conservare.* RO (1953), 4. *Dacă degerătura s-a produs, datoria celui ce acordă primul ajutor este să procedeze la reînălțirea treptată și nu bruscă a regiunii atinse.* BELEA, P. A. 97. *Dacă cineva ar proceda la selectarea lor, rezultatele ar demonstra o erudiție greu de egalat.* V. ROM. decembrie 1964, 87. *Vom proceda la cumpărarea unui ariei.* T martie 1965, 58. ◊ Refl. impers. *S-a procedat, în numele statului, la o sechestrare imediată a acestor comori.* OPRESCU, s. 168. *Va trebui să se procedeze la aplicarea uniformă a normelor ortografice actuale ale limbii albaneze pentru scrierea cuvintelor albaneze care apar ca etimonuri la dicționarul nostru.* SCL 1951, 195.

2. A lucra după o anumită metodă; a acționa într-un anumit fel, a folosi anumite mijloace (în săvîrșirea unei acțiuni, pentru atingerea unui scop etc.). *Operația începe procedînd mai tîrziu de la înscriserea obiectelor.* CR (1846), 80¹/50. *Să procedăm cu un metod analitic.* IB. (1848), 3³/43. *Dar, pentru ca să procedăm după regulă, să-ți răspund la epistola ta.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 65, cf. 683. *Pentru alegerea domnului... românii procedau prin convocarea unei adunări obștești.* HASDEU, I. V. 60. *Este de necrezut cu etlă ușurință proced oamenii în această privință și etle neajunsuri... se nasc din asemenea ușurință.* MAIORESCU, CR. II, 151. *Astfel procede în toată partea tntii care e de 131 fețe.* ODOBESCU, s. I, 314, cf. BANCIANU, ALEXI, W. *Putem spune dinainte cum ar proceda Radu Comșa, în cutare ori cutare situație.* C. PETRESCU, I. II, 87. *Pentru a iastrui pe oameni și a ne învîșa și pe noi meșteșugul, proceda de la simplu la complex.* BRĂDESCU, O. A. I, 26. *Nu mi-ai spus cum procedei ca să fii fericit.* SEBASTIAN, T. 68. *Dumneata, maiorule, crezi că asta-i de ris. Așa procedași și iarna, etnd cad oamenii pe gheață.* SADOVEANU, O. XI, 535. *Ghica... transformă detaliul în episod, procedează printr-un lanț de digresiuni.* VIANU, A. P. 69. *Proceda Ioanide așa din malignitate sau voia să cîștige sufletul lui Tudorel?* CĂLINESCU, B. I. 179. *Primăvara cumpără lemne pentru iarna viitoare și așa procedează cu privire la toate.* ID. C. O. 66. *Eu așa am înțeles să procedez, cum am procedat.* STANCU, H. A. III, 280. *În loc să procedeze energie și să-l prodea pe individ justiției..., încearcă să mușamalizeze istoria.* PREDA, R. 111, cf. 85. *De ce nu procedezi corect pînă la capăt?* T martie 1965, 51, cf. DEX. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Din toate etle știm puțin aci rezultă că natura nu procedează decît prin dezintegrare de atomi.* MARINESCU, P. A. 35.

3. (În dicționarele din trecut) A proveni, a izvorî, a lua naștere din...: a-și avea originea. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., PROT.-POP., N. D., CADE. *Multe boale procedează din lipsu igienei.* SCRIBAN, D.

4. (Prin Olt.) A porni (I I), a pleca (B I). Cf. ALR II 4 761/836, 876.

— Prez. ind.: *procedez*. — Și: (învechit) *procède* vb. III.

— Din lat. *procedere*, it. *procedere*, fr. *procéder*.

PROCEDĂRE s. f. Acțiunea de a proceda și rezultatul ei.

1. (Astăzi rar) *Procedeu (I)*. Cf. *proceda (2)*. *Aceste idei... se apropie foarte mult în procedere de organizațiunile dorite de socialiști.* GHICA, s. 205, cf. BANCIANU, V. *Ce mai înțeleg de procedare!* MAIORESCU, CR. II, 61. *Cu asemenea procedare începe știința noastră despre latinitatea cuvintelor române.* ID. CRITICE, 79. *Se introduce o procedere pe care d-voastră n-o puteți aproba.* ID. D. I, 88. *Un asemenea mod de procedere își are fireasca sa explicație în legile tradițio-*

nale ale țărilor românești. ODOBESCU, s. II, 9, cf. DDRF. *S-ar putea... stabili procederea de calcul.* CLINESCU, A. 184. *Căci în domeniul lui Constantin Cantemir, logofătul Costin ia mai mult decît atîta și, ceea ce e mai curios și mai luminător asupra procedărilor sale, lucruri fără însemnătate.* IORGA, L. I, 101, cf. ALEXI, W. *Această procedare a indus în eroare pe Meyer-Lübke.* BUL. COM. IST. I, 29. *Eu nu pot considera această procedare decît ca o șicană.* BARI, S. M. 103. *Cei care se pregătesc pentru disciplina noastră... procedează într-un mod mai puțin riguros, amintînd procedările naturii.* VIANU, L. R. 14, cf. DM.

2. (Învechit, rar: în forma *procedere*) Cf. *proceda (3)*. Cf. STAMATI, D.

— Pl.: *procedări*. — Și: (învechit) *procédere* s. f. — V. *proceda*.

PROCÉDE vb. III v. *proceda*.

PROCÉDERE s. f. v. *procedare*.

PROCEDÉU s. n. 1. Cale folosită pentru a ajunge la un anumit rezultat, pentru a obține un anumit lucru, mod de a proceda (2); metodă (4), mijloc (II 2), mod¹ (1), modalitate (1), manieră (1), procedură (2), (astăzi rar) procedare (1), (rar) patentă (2), (învechit, rar) mers¹ (6). *Mi se va cere... și o esposiție pcca metodică despre cele mai bune procedee de urmat pentru învățatura citirei și scrisorii.* BREZOIANU, I. 49/3. *Transmiterea putineoasă este de 60 000 scrisori pe oră. Procedeele este foarte simplu.* ROMÂNUL (1858), 129²/20. *Alții [cred] că politica este un timp unde toate procedurile sînt permise.* MAIORESCU, D. I, 255. *Școala este un aparat subulos, care poate turna prin procedee mecanice toată știința omenirii în capul oricărui copil.* CARAGIALE, O. IV, 249. *Vom spune etteva cuvinte despre un procedee pe care-l întrebuițeam [Coșbuc] foarte des în zăgrăvirea naturii.* GHIEREA, ST. CR. III, 299. *Trebuie să întreprindem o serie de procedeeuri migdaloase și numai după multă muncă și chibzuință ajungem la rezultatul dorit.* BUL. COM. IST. I, 43. *Procedeele eel mai des și care este felul obișnuit al d-lui Sadoveanu de a trata natura este descoperirea și evocarea corespondenței dintre ea și om.* IRRĂILEANU, S. 22, cf. 14. *Procedeele meu se întrec pe muncă și pe răbdare.* GALACTION, A. 92. *Sîntem atit de obosiți de încercările și de procedeeurile tradiționale..., încît pășim taințe fără păreri de rău.* ID. IB. 400. *Pe viitor să piară poșta și altora de a mai recurge la asemenea procedee.* CAMIL PETRESCU, T. I, 195. *Descoperise un procedee mult mai simplu și fără de greș, pentru a cunoaște ee fol de surprize li pregătește viitorul apropiat.* C. PETRESCU, A. 184, cf. ID. I. I, 14. *Înlătură procedeele violenței verbale, ca nedemn de un aume cu blazon.* SADOVEANU, O. XI, 412. *Negruzzi... regăsește procedeele clasice al epitetului general.* VIANU, A. P. 47. *Saltul din registrul realist în acele retorice este manifestarea atitudinii ironice a scriitorului față de unele procedee tradiționale ale literaturii.* ID. IB. 126. *Procedeele revoluționare n-au fost pentru el decît un mijloc de a stoarce boierilor consimțămîntul.* OȚETEȘA, T. V. 264. *Un moment nu vrea să admită că procedeele meu e firesc și corect și că stringerea materialului e o condiție prealabilă oricărui munci intelectuale.* CĂLINESCU, C. O. 78. *Facem o inventariere a procedeele criminice ale lui Cicerone Teodorescu.* V. ROM. ianuarie 1953, 165. *Procedeele este productiv mai cu seamă în stilul științific.* LL I, 108. *Procedeele multiple și variate s-au născut în acea epocă, din nevoia imperioasă de a explica termeni noi, care pătrundeau în limbă în număr tot mai mare o dată cu elementele de cultură importată.* CONTRIBUȚII, II, 22. *Botticelli a avut o pregătire eclectică, deoarece a împrumutat procedee și particularități de la mai mulți dintre înaintașii săi.* S. mai 1960, 122. *Există... o adevărată înfruntare pe plan artistic a unor procedee dramatice cu adevărat noi.* T decembrie 1962, 73. *Epicul lui Slavici nu e numai un procedee, ca în teatrul romantic.* V. ROM. ianuarie 1963, 83. *Prin*

anumite procedee putem studia particularitățile diploziei. ABC SĂN. 132, cf. 1 decembrie 1964, 55. Noi procedee componistice sînt valorificate cu un lăluț ieșit din comun. nr. 1977, nr. 10/225.

2. S p e c. Soluție tehnică, tehnologică etc. adoptată sistematic pentru efectuarea sau producerea unui lucru. Turnarea prin stropire este un procedeu de turnare prin care metalele sau aliajele ce se topesc ușor sînt presate în tipare permanente. IOANOVICI, TEHN. 107. Forjarea în matrice a luat o dezvoltare considerabilă, astfel că în marile uzine nu se întrebuintează decît acest procedeu de forjare. id. ib. 121. Avem însă 2 fabrici care produc anual 1 500 tone mătase artificială prin procedeul viscosi. IONESCU-MUSCEL, P.S. 21. Fevile a căror șină este lipită cu cositor să fie brunate prin alt procedeu. VIN. PESC. octombrie 1964, 2, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Franțuzism rar) Bucăciță rotundă de piele prinsă în vîrfurile facului de biliard. Cf. CADE.

— Pl.: procedee și proceduri. — Și: (învechit) **proced** s. n.

— Din fr. **procedé**.

PROCEDIBILITATE s. f. (Neobișnuit) Pondere în mișcare a procedurii (1). *Ptîngerea prealabilă nu este numai o condițiune a urmăririi, o condițiune de proceduribilitate, sîntînd de dreptul formal.* COD. PEN. R.P.R. 217.

— De la **procedură**.

PROCEDURAL, -Ă adj. 1. Care aparține procedurii (1), privitor la procedură, care este în conformitate cu procedura. *Ion e expresia instinctului de posesie a pămîntului în serviciul căruia pune... o violență procedurală.* LOVINESCU, s. I, 364, cf. SCRIBAN, D. *Astfel de conflicte au sîlîl deseori pe Tudor să recurgă la justiție și să cîștige o mare experiență procedurală.* OȚETEĂ, T. V. 82, cf. 101, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Rar) Care ține de procedură (2), privitor la procedură, specific procedurii. (Adverbial) *O morfologie dramatică procedural antiaristotelică.* 1 februarie 1969, 52.

— Pl.: **procedurali**, -e.

— Din fr. **procédural**.

PROCEDURĂ s. f. 1. Totalitatea actelor și formelor îndeplinite în cadrul activității desfășurate de un organ de jurisdicție, de executare sau de un alt organ de stat; (rar) practică (7). Cf. AARON, în CONTRBUȚII, III, 124, CR (1830), 91²/29. *Este o instanție... supusă ca și toate celelalte la reguli de procedură.* BULETIN, G. (1844), 250¹/34. *Orice cîtașie, orice birție de procedură venca în casă le citeam.* BREZOIANU, I. 13/5, cf. NEGULICI. *Granicile forme de îmbrunătățire a Condiției criminale, a procedurii și a sistemului pedepselor* (a. 1848). URICARIUL, X, 10, cf. STAMATI, D. *Adaog însă că asemenea modificări lui par de dorit și chiar în procedura criminală de astăzi.* ROM. LIV. 409¹/21. *Comisiunea centrală a urmul o procedură cu totul alta de aceea pătîită de comisiunile din 1850.* KOGĂLNICEANU, s. A. 122, cf. BOLLAC, O. 108. *Au definit crima mai dinainte și au regulat procedura și pedeapsa.* GHICA, s. 204, cf. PROF.-POP., N. D., MAIORESCU, D. II, 239. *Cuțica era un fel de curte de casație care n-avea altă treabă decît să observe greșelile de procedură.* IONESCU-RIOȘ, s. 234. *În ambele aceste cazuri nu se va face nici o procedură în scris și nici o formalitate judecătorească.* HAMANGIU, C. C. 87, cf. 170. *Am amînat pentru un cîneț de procedură procesul unuia.* BRĂTEȘCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Nu s-a putut îndeplini procedura.* SĂDOVEANU, O.VI, 112. *Cu acaziunea efectuării procedurii de împăcare.* COD. PEN. R. P. R. 559. *Procedura deliberării și pronunțării deciziei la instanța de recurs este asemănătoare cu aceea de la instanța de fond.* FR. DREPT, 883. *Procedura constatării contravenției și a aplicării sancțiunii a primit, de asemenea, o reglementare nouă.* SCÎNTEIA, 1968, nr. 7 885, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Ramură a dreptului care are ca obiect studiul procedurii (1). Cf. DM, DEX.

2. Cale folosită pentru a ajunge la un anumit rezultat, pentru a obține un anumit lucru, mod de a proceda (2); metodă (4), mijloc (II 2), mod¹ (1), modalitate (1), manieră (1), procedeu (1), (astăzi rar) procedare (1), (rar) patentă (2), (învechit, rar) mers¹ (6). *Tot după această procedură poftese pe gospodari să urmeze și cu acele ce vor părea noue din acest cîltindar.* I. IONESCU, c. VI 16. *Acele lecții se dau și se prînea sara după procedura bărbatului.* ALECSANDRI, O. P. 57, cf. ALENA, M. *Fă, mă, un cîntec, că te bag în diacon...* *Nea Iehune, ia-ndeplinește procedura.* PLIHOĂ, O. 221. *Dovă fată o juncă, apoi i se sfredește un corn, se toarnă în el orgint viu și se astupă cornul cu un stușuș de lemn...* *Se vede că după o astfel de procedură, uiminea nu-i va putea lua laptele.* GORONAI, CR. 160. *Este împede că procedura inversă reprezintă o mare primejdie.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *Procedura arhaică recomandă „proba focului”, semn substitutiv avînd facultatea să indice pe vinovat.* VIANU, P. 105. *Exemplul altor științe — acestea mult mai riguroase înă — cum era fizica ori chimia, îi întărea în aceasta procedură.* RALLA, S. I, II, 29, cf. III, 201. *Procedura se folosește pentru călirea organismului, creșterea rezistenței fața de bolile produse prin răcire.* ABC SĂN. 168, cf. DEN.

— Pl.: **proceduri**. Gen.-dat. și: (rar) **procedarei**

— Și: (învechit) **procedură** s. f. AARON, în CONTRBUȚII, III, 124.

— Din lat. **procedura**, fr. **procédure**. — **Procedură** < germ. **Prozedur**.

PROCEDURIST s. m. Specialist în procedură (1), în dreptul procesual. *Se da pe față, la trebuință...*, un **procedurist** nu mai puțin de temut cu învățul său părinte. M. I. CARAGIALE, C. 137, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: **proceduriști**.

— **Procedură** + suf. -ist.

PROCELĂ s. f. (Latinism învechit) Furtună, vijelie. *Cînd însă o proclă a smuls din rădăcină un arbore suleget, ne cade cu amar.* MUREȘANU, P. 123/9. *De nou se-ninge cerul cu norii ca de proclă și aerul începe a fi sufocător.* id. ib. 125/12.

— Din lat. **procella**.

PROCELNIC s. m. (Învechit) Slujbaş în cancelaria domnească (cu atribuții nedefinite mai îndeaproape). *Stoian proclnic* (a. 1892). URICARIUL, XVIII, 415. *Dăci, gramatici, proclnici, pisori* (a. 1892). ib. 526. *Tot așa și proclnicul o dată este trecut la un loc cu diacii, gramaticii și pisorii...* *altă dată între boierii fără titluri sau cu titluri nesigure.* BUL. COM. IST. V, 2, cf. L. ROM. 1975, 339.

— Pl.: **proclnici**.

— Din slavonul **процелникъ**.

PROCENT s. n. 1. Dobîndă calculată la o sută de lei (sau la o sută de alte unități monetare) pe intervalul de un an; p. gener. dobîndă; (regional) sazolic, perçent. *Așa se numește suma cea împrumutată, capital, și camătă de o 100 la an, procent.* ARITHM. (1805), 83¹/10. *Prozântul acestor bunii* (a. 1811). ȘTEFANIEI, D. C. 353. *Pe aceste fabricate... le cumpărăm cu însutul procent sau dobîndă.* AR (1829), 48¹/7. *Ca să aflăm interesul unui capital, îmulțim acest capital prin numărul zilelor și prin procent.* G. POP, L. 147 22. *Fîindă procentul scontului este firește pozitiv, valoarea a doua nu poate fi priimită.* ELEM. ALG. 139 11. *Cu ce procent să se dea capitalul 3 200 ca în soroc de cinci ani să se urce cu dobîndă compusă la 50 000 de lei?* ib. 222 17, cf. STAMATI, D. *Dobînda simplă se zice aceea ce se te numai pentru capital sau pentru suma împrumutată potrivit procentului legiuit.* LAZARINI, M. 268 15. *Plătînd, de pildă, o moșie o dare de 200 galbani pe an, aceștia reprezintă, după procentul legiuit de aici de la 3 la 100, un capital de 1 000 galbani.* ROM. LIV. 294¹/18. *Frepădose toată ziua după camatar; l'gastise, din norocire, luase iar banu cu procente orbești.*

CARAGIALE, O. III, 11. *Interesul anual produs de capitalul de 100 unități monetare poartă nume de procent.* CULIANU, A. 258, cf. DDRE. *Eu socot că tot mai bine-i să-i dau cu procent.* SADOVEANU, O. VII, 513. *Am să tacere, dacă mă autorizați, să ofer un procent ceva mai ridicat.* id. ib. VIII, 231. *Să avertizați pe d-ra Otilia Mărculescu de existența la banca d-v. a creditului de 100 000 lei și să-i plătiți procentele.* CĂLINESCU, I. O. II, 206, cf. DLX.

2. Număr raportat la o sută; număr care arată câte unități sînt luate în considerație pentru fiecare sută dintr-o sumă; număr care exprimă raportul dintre o parte din o cantitate și întreaga cantitate considerată ca reprezentînd o sută; a suta parte dintr-o cantitate; sutime, procentaj. *Numărul care arată câte unități sînt a se calcula pentru fiecare sută se numește procent.* I. PANȚU, PR. 1, cf. ALEXI, W., V. MOLIN, V. T. 66. IORDAN, L. R. A. 182. *Procentul absențelor nemotivate s-a ridicat.* ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 400. *Tablourile săptămînice ... reprezintă, de-o pildă, procentul știutorilor de carte din România alături de procentul Germaniei.* C. PETRESCU, A. 461. *La noi se indeplinea planul totdeauna sută la sută, ba uneori și cîteva procente în plus.* v. ROM. ianuarie 1954, 77. *Asupra bazei de calcul se aplică următoarele procente ... no (1962), 206. Din toată cartea asta cît la sută, ce procent este adevărat și cît e minciună? v. ROM. august 1963, 29. Procentul cel mai mare de vindecări se obține la aceste forme de cancer.* ABC SĂN. 79. *Dramaturgul nu concepe însă munca scripției și birocratic. În cifre și procente.* T mai 1964, 78, cf. DLX. ♦ Semn special alăturat unui număr, care indică procentul (2). *Pe foaia de liberare a scris majorul ce a vrut el ..., un fel de procenturi.* CAMILAR, S. II, 126.

— Pl.: *procente*. — Șt: (învechit și regional) *procent (pl. procenturi), procento* (ap. URSS, I. Ș. 92), (învechit) *procent s. n.*

— Din lat. *pro cento*, germ. *Prozent*, rus. *процент*.

PROCENTĂJ s. n. Valoare a unei părți dintr-un întreg exprimată în procente (2); p. ext. procent (2). *Se va mărgini să obțină un acord asupra citorva principii, cum or fi: ... sporirea procentajului acordat Franței.* TITULESCU, D. 97. *Potrivind durata arderii, obținem fierul cu procentajul de carbon dorit.* IOANOVICI, I. HN. 47. *Deși au ... procentaj redus, distonții și trifonții adaugă, prin numărul lor mare, o notă însemnată de varietate vocalismului românesc.* MACRIAN, I. 37. *Socotii procentajul depășirii cu ochii plecași.* MIHAIL, O. 35, cf. scl 1960, 241. ♦ Calcul făcut pentru stabilirea procentului (2); p. ext. număr obținut prin acest calcul. *Folosindu-se de o cretă groasă, înșira pe teighea coloane lungi și tîncite de cifre, adunări, înmulțiri, procentaje.* GALAN, B. I. 20, cf. DLX.

— Pl.: *procentaje*.

— Procent + suf. -aj (după fr. *pourcentage*).

PROCENTUAL. -Ă adj. Calculat, exprimat în procente (2); care reprezintă un anumit procent (2) dintr-o cantitate; (învechit) procentualnic. Cf. GHEȚE, R. M., ALEXI, W. *Femeile de gardă ... primise plata după un tarif fix, — asupra căruia desigur are un drept procentual și călăuzul guraliv.* SADOVEANU, O. IX, 293. *Cotele procentuale de beneficiu.* LEG. EC. PL. 161. *Brigada a reușit să obțină ... o reducere procentuală.* ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 400. *Suprarenalele ... au fost găsite mai hidratate din punctul de vedere al mediei procentuale la animalele tratate.* PARHON, B. 156, cf. DM, M. D. ENC., DEX. <> (Adverbial) *Creșterea de greutate se exprimă procentual, specificîndu-se și timpul necesar.* IONESCU-MUSCEL, TES. 55. *Procentual se găsesc variațiuni ale ambelor feluri de sulf rezidual în raport cu vârsta.* PARHON, B. 52. ♦ (Rar) despre oameni care prestează un serviciu) Care este plătit cu un procent (2) dinainte stabilit din totalul încasărilor, al vizurilor etc. *Agenția română de impresariat artistic comunică celor interesați că încheie contracte cu difuzorii*

procentuali de bilete din întreprinderi și instituții. RL 1972, nr. 8 653.

— Pronunțat: -tu-al. — Pl.: *procentuali, -e*.

— Din fr. *procentuel*.

PROCÉS s. n. I. I. Acțiune în justiție făcută pentru soluționarea unui diferend între două părți care sînt în litigiu sau pentru constatarea și sancționarea încălcării legilor statului, judecată, pricină (1 2), acțiune judecătorească. (învechit și regional) *provlimă* (v. *problemă* 1 3), *plără* (2). (învechit) *pirire* (1), *pricinuire* (2), *prigonire* (2), (regional) *petrectare* (v. *pertractare* 2); (rar; concretizat) totalitatea actelor, birniilor adunate în vederea acestei acțiuni. *Dumitru Stroe Mihai arată că a lual de la jup(ă) nul Vasile Băcanul ... ungurești* [Iorini] 10 ... *în treaba profesului meu* (a. 1762). IORGA, S. D. XII, 75. *Mulți glieevindu-se pentru un lucru, apoi hai la profes, pînă ce storesc și tot ce au cheltuiesc.* ȚICHINDAL, F. 67-11. *Lucrul care cuprinde în sine storca priceii mai înainte de a să porni judecata să zice cauză, iară după pornirea judecătii să numește profes.* AARON, în *CONTRIBUȚII*, III, 124. *Găsece că judecătorecul divan nu poate singur a curma profesurile (judecățile) ce întră la dansul.* AR (1830), 21¹-12. *Mi-am jârfit toată vremea, toți banii ce cîștigam în alte profesuri.* KOGĂLNICEANU, S. 218. *Între timpul vechi ș-acuma, oare cine nu-nălece Că e mare diferire la nărav, la gust și lege? Plini de gară și profesuri, neastmpăratul om, Astăzi pentru milioane, dar atunci pentr-un pom.* ASACHI, S. L. I, 276. *Advocatul, pînă a nu se însărcina cu un profes, cerecează dacă încredințatorul lui are bani.* CR (1848), 24¹/44, cf. STAMATI, D. *Aziaturile și siguranțele private aduc prelungiri, profesuri.* RUSSO, S. 160. *Alții adevereau că bărbatul său ... are procesuri ce îl țin în Petersburg.* NIGRIZZI, S. I, 41. *În ziua de astăzi ... profesese au ajuns a fi cît de multe și att de lungi.* id. ib. 303. *Cînd erai la putere, ai cîștigat un proces nedrept prin ordinul ce ai dat judecătorilor.* BOLINTINEANU, O. 115. *Pînă mai deunăzi, urmeșii lui au păstrat niște noștii sumare despre unele procese cărora le dase el bolării: mununate prin căbitatea principiilor.* ODOBISCU, S. I, 259. *Venca la tribunal, pleda în cite-un proces neînsemnat.* VEAHUȚĂ, S. A. II, 339. *În zilele de proces, cînd se ducea egumenul cu călugării lui la divan, îl găseam acolo la usă.* ADAM, R. 43. *Era un proces însemnat, în care pleatau față-n față cei doi șefi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181. *Îi studice procesul, adun jurisprudență, doctrină, i-l pledez: cît se poate de bine.* id. ib. 198. *Începură să se urcească, din nou, împotriva lui, procese.* AGRIBICIANU, A. 210. *Procesul n-a durat decît o jumătate de oră.* BUJOR, S. 116. *Te asigura că am să cîștig procesul de la cea întâi instanță.* HOGAȘ, DR. II, 156. *S-ajungă el, la bătrînețe, să-l mînuice procesele și avocații!* BERREANU, I. 340. *Trei luni a durat procesul.* BASSARABESCU, V. 130. *Mi-a vorbit despre drumul lui în trin, despre procesul lui.* CAZIMIR, GR. 9. *Mi-au spus că dreptatea e de partea mea și că voi cîștiga negreșit procesul.* CAMIL PETRESCU, C. N. 38. *Radu Comșa studie dosarul, pledă și cîștigă procesul.* C. PETRESCU, I. II, 198. *Cu o zi înainte fusese la judecătore un proces care stîrnise tot țirgul.* I. BOTEZ, ȘC. 96. *Te-am apărut din oficiu, dar cît puteam să te apăr? ... Procesul n-a durat mult.* SAHIA, S. 83. *Cheltuielile cu procesul trebuiau plătite pe din două.* VLASIC, D. 198. *Urmărea, de ani, și citeva procese încurcate, pe care nădăjduia să le cîștige.* SADOVEANU, O. XI, 449, cf. I, 134. *Șoțul inocent poate cere oricînd în cursul procesului stingerea acțiunii penale.* COD. PEN. R.P.R. 470. *Găurile trebuiau să facă la proces dovada caricaturală că primele gloanțe porniseră de la lucrătorii lipsiți de orice armă.* ARGHEZI, B. 151. *Trebuie să-i bat capul meru, să-l sperii cu procese posibile.* CĂLINESCU, I. O. I, 249. *Mă, Toderiță, dă-mu repede ceva parole, că nu prea am procese.* id. ib. II, 101. *Procesele mai grele le trimite judecătorul mai de parte.* STANCU, D. 257. *Se întoarse radios de purcă ar fi cîștigat cel mai*

gru proces. id. R. A. IV, 206. De cinei sute de ani cele două sale se judecă și procesul trece din generație în generație. BOGZA, C. O. 298. A fost vorba că ... ne dau de-ua tutua ... — Vă dau, după proces ... răspuns. Dărie. CAMILAR, S. II, 308. M-au cheamat aiorilor la un proces. BARBU, P. 223. Și am delapidat, cum s-a spus în proces. V. ROM. noiembrie 1961, 42, cf. DEN. Nu pierduse în viața lui nici un proces. PELEGANU, P. IV, 32, cf. CIAUȘANU, V. 192. Are procește. AIR SN IV h 988 705. Mai bună-i o pace dect o sală de procese. ZANU, P. V, 511. ⇨ (Urmat de determinări care arată felul) De-abia începusem a mă deprinde cu atmosfera ... tribunalului ..., cînd iată un proces politic. ALIUSANDRI, T. I, 371. Ai avut vreodata procese penale? ȘIANCI, R. A. I, 305. În procesul civil recursul trebuie declarat în termen de 15 zile. PR. DREPT, 776. Pornirea procesului penal este obligatorie pentru organele de urmărire penală dacă procurorul dispune aceasta prin ordonanță sau rezoluție. ib. 857. Cînd sfatul domnesc avea de rezolvat procese civile mai complicate ..., mitropolitul participa la ședințele sfatului. STOICESCU, S. D. 85. Prezumția de nevinovăție constituie o regulă de bază în procesul penal din R.P.R. DEN. Principiile fundamentale ale procesului civil în R.P.R. sint: principiul legalității, al adevărului material, al egalității în drepturi. ib. ⇨ Ex p.r. A face (sau a intenta) cauza (sau, învechit, asupra cuiva) proces = a chema pe cineva în fața instanțelor de judecată, a da pe cineva în judecată. Drept aceea s-au și otărlt ca să se facă profes asupra lui Barcai. ȘINCAI, HR. III, 89 47, cf. DM, DEX. A face procesul (cuiva sau a ceva) = a critica, a ataca în cuvinte (pe cineva sau ceva), a analiza critic și polemic (condamnînd). E cu neputință ca Junimea, care a făcut procesul literaturii și culturii române ..., să nu fi cunoscut literatura și direcția „veche”. IBRĂILEANU, SP. CR. 67. Iar acum fratele ti făcea procesul unei pălării care nici măcar nu era un model. C. PETRESCU, C.N. 95, cf. DM, DEX. A-i face cuiva proces de intenție (sau intenție) = a învinui pe cineva pentru intenții reprobabile (pe care nu poți dovedi că le-a avut). Cf. DM, DEX. A-și face proces(e) de conștiință = a regreta, a-și reproșa anumite atitudini sau acțiuni. Cf. DM, DEX. ♦ (Prin nord-estul Mold. și prin sudul Munt.) Sentință judiciară. Cf. ALB SN IV h 995 111, 928. ♦ (Rar) Punel de vedere, opinie; p. ext. cauză. Fata n-avea să isprăvească argumentația, care se anunța atlt de strînsă, și o palmă răsunătoare o așeză automat pe scunul de pe care se ridicase să-și susțină procesul. BRĂNESCU, O. A. I, 418. ♦ (Rar) Disenție în contradictoriu. V. ce a r. l. a, dispută, neînțelegerere. Un car fărăneșc înjuțat cu boi stătea globit și tutre fărăn, stăpînlul carului, și autoritatea polițienească, nu știu ce proces aprins era în toi. GALACTION, A. 417. Bine că se mai găsește ette unu care să ne înțelegă și pe noi ... și să ne fie parte, în aceste procese, în care numai bărbații au dreptate! id. O. A. I, 61.

2. Compus: proces-verbal = înscris, act cu caracter oficial, în care se consenmează un fapt de natură juridică: act (cu caracter oficial) în care se consenmează pe scurt discuțiile și hotărîrile unei adunări constituite; (învechit) jurnal, tacir. Astăzi, marți, seansa s-a deschis la 9 ceasuri de dimineață sub viceprezidenția d. Mincioki, unde s-au aflat față 44 mādulare și s-a citit procesul-verbal (jurnalul) cel încheiat sîmbătă la 21. CR (1831), 89¹³. După ce judecătoria și asistenții vor fi făcut observațiunile lor soților, dacă aceștia vor slărui în hotărîrea lor, greșterul va încheia proces-verbal care se va subscrie ... de către părți. HAMANGIU, C. C. 72. Citirea procesului-verbal nu mă împiedica de a vedea cum tremura pālăria în mîna contravenientului. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 115. Și pentru asemenea lucruri goale mă silești pe mine să mîzgălesc coli întregi de procese-verbale, rapoarte, proslți. REBREANU, I. 357. Domnule Chiriță, rogu-te, ajută-mi mătălută mîșelus la procese-verbale! strigă deodată plutonierul. id. R. I, 111. În procesul-verbal de ședința ... se vorbește ... de apizul consultativ. TITULESCU, D. 216. Cred că mai

păstrează și azi amedenie de proces-verbale și de rapoarte, scrise cu anultă frază grauitrală. GALACTION, A. 86. Nu știu dacă acest stinge nu va trebui să curgă și ucina, cu martori, cu proces-verbal și cu toate formele duclului. id. O. A. I, 87. Poate prea să dreeze și un proces-verbal cu rezultatul inspecției și sa seamene în condică. C. PETRESCU, I. II, 173, cf. id. O. A. 36, BRĂNESCU, V. 69. Să-ți tragem un proces-verbal de contravenție. SEBASTIAN, T. 342, cf. DS. Să lepădați aceea bunu pe care i-ați sfeterisit de la oameni. Îi puneți cu proces-verbal în mîna jmararului. SADOVEANU, O. X, 581. Domnule căpitan, eu stul șala cu procesul-verbal și cu formele de scădere a efectelor de îmbrăcăminte. BART, S. M. 78. Un proces-verbal cuprinde un interogator luat lui Giattany. CĂLINESCU, B. I, 251. Acceptase lichidarea incidentelor prin juru de onoare și procese-verbale în regulă. id. S. 420. La întocmirea inventarului, notarul de stat încheie un proces-verbal, care va cuprinde toate operațiunile efectuate. BO (1953), 5. Am tacheiat pe loc zece procese-verbale, unul după altul. V. ROM. octombrie 1954, 93, cf. CAMILAR, S. II, 257. Am întocmit și un scurt proces-verbal al erorilor îndreptate. BARANGA, I. 206. Iscălești procesul-verbal și-ți vezi de treabă. VORNIC, P. 191. Voi mergeți la post cu mine, să întocmim procesul-verbal. BARBU, P. 197. În procesele-verbale de inspecție nu se găsece aprecieri în legătură cu respectarea programei școlare și ritmul de parcurgere a acesteia. GI 1963, nr. 691, 3 5, cf. DEN. Și să-tai chem un comisar, Să-ți închei proces-verbal. MAT. FOLK. 250. Citește proceștu-verbal. AIR SN IV h 995 987.

II. (De obicei cu determinări care arată domeniul, scopul, caracterul etc.) Succesiune de stări prin care trece, în desfășurarea lor temporală, diverse ființe, lucruri, fenomene etc.: evoluție a unui fenomen, a unui eveniment etc.; sir de operații, de fenomene etc. prin intermediul cărora se efectuează o lucrare, o transformare, se obține un produs etc. Cf. DNLU. Multe persoane simțese încă aice îngrijiri pentru viitorime și cautu la desfacerea imperiei turcești ca la un proces hamicesc. AR (1829), 243² 8. Cărbunii de pămînt fără îndotală stul rămășișuri a unei vechi imperii vegetale, care pria profesuri hemice și meteoarfoze au primit forma de acum. J. CIMAC, I. S. 399 6. Pe lîngă aceste are încă și scopos de a sluji ca un depozitar, din care primim hrăniloare elemente în oarecare lipsuri a profesului hrănilorei. ALBINET, M. 179 22. Tînerca și lungirea vieții ... s-ar putea acuma dobtîndi numai prin profesuri hemice. VASIGI, M. I, 10 16. În acest proces de abstractiune, noțiunile pierd oarecum materialismul senzațiilor. MAIORESCU, I. 21. Fluctuațiunile la care limba noastră este încă expusă în procesul ei de limpezare. ODOBLESCU, S. II, 360. Zibal privește fără să clipească procesul de descoapănere a mîinii ce desigur nu l-or fi crușat pe dînsul. CARAGIAIE, O. I, 68, cf. VII, 59. Cuvîntarea vadea la tot pasul o prosumiune nemaipomenită și o necunoștință totală a autorului ei asupra istoriei românilor și a taseunăității lor în procesul evolutiv al popoarelor conlocuitoare și circumvecine. SBIERA, F. S. 296. Procesul logic care slăpînește formarea oricărui noțiuni generale s-a îndeplînt și la formarea acestei noțiuni. PETICĂ, O. 412. Această problemă a numelui, Caragiale n-o uită deodată, atlt de mult numele face parte din procesul sau de creație. IBRĂILEANU, S. L. 85. Cu siguranță că stîtem contemporanți celui mai interesant proces social. GALACTION, A. 381. Peste ruinele satelor a trecut plugul. Procesul de înlocuiri și eliminări a intrat într-o altă fază. SADOVEANU, O. X, 401. Trăm în epoca telegrafiei și telefoniei fără străm, în veacul uriașului proces mecanic. id. ib. XIX, 360. I. A. Bassarabescu ... caută să surprindă realitatea în expresiile umile sau triviale, suportînd stulul literar unui proces de regresivitate către formele generale ale limbii. VIANU, A. P. 283. Procesul de evoluție nu este simplă repetare a drumului parcurs, ci o trecere de la simplu la complex, de la inferior la superior. CA 1949, nr. 9, 20. În general, desțepăcunerea este un proces apercceptiv. CĂLINESCU, C. O. 59. Dacă

nu le plăcea un tânăr, îl refuzau fără nici o discuție. Luau însă parte, împreună cu familia, la procesul de alegere, își dădeau părerea, o ascultau pe a altora. id. I. O. II, 97. *Nimic nu poate împiedica un proces istoric.* CAMIL PETRESCU, B. 215. *Procesul de învățământ, munca studenților, nu pot fi privite izolat de activitatea cadrelor didactice.* CONTEMP. 1953, nr. 327, 1/2. *Marxism-leninismul ne învăță că, în procesul dezvoltării societății, conștiința oamenilor rămâne în urma dezvoltării condițiilor vieții materiale a societății.* LUPA DE GLASĂ, 1953, nr. 5, 1. *Procesul de fărâșire a unei literaturi noi, înaintate ..., constituie unul din cele mai importante aspecte ale renașterii culturale.* V. ROM. februarie 1954, 262. *Premisele biologice ale gândirii și limbajului nu pot să se transforme, să se dezvolte într-o adevărată gândire și în limbă numai în procesul muncii.* GRAUR, I. L. 37. *Fără oxigen sînt imposibile procesele de viață în țesuturile organismului.* BILIA, P. A. 195. *Din analiza hărții tipurilor morfogenetice rezultă clar influența predominantă pe care au avut-o procesele geologice în formarea reliefului țării.* MG I, 192. *A înfățișat deci lumea ca proces, înaintînd prin contradicții.* S. MAI 1960, 81. *Procesul educativ al poporului muncitor duce la ridicarea necontenită a puterii de înțelegere a opere de artă de către mase.* M 1961, nr. 1, 14. *O prietenie strînsă te leagă pe membrii brigăzii, prietenie fărîșită în procesul muncii.* ȘCIŢIEA, 1961, nr. 5 353. *După unii cercetători, procesul de modernizare ... a limbii române literare începe pe la 1789 și durează pînă pe la 1880.* COTEANU, B. L. 25. *Fărîșirea se măsoară cu ... gravimetrice, iar procesul de măsurare se numește gravimetrie.* GEOLOGIA, 8. *În procesul de regiie, necesită latură e lăsată în subsidiar.* T februarie 1962, 15. *Lecțiile deschise ... au un scop demonstrativ: de a populariza experiența înaintoată, de a arăta profesorilor utilitatea ... unor procedee folosite pentru realizarea unor sarcini mai dificile ale procesului instructiv-educativ.* GI 1962, nr. 683, 4/2. *Acest proces uriaș de întreprindere a științei, tehnicii și producției este în continuă creștere.* LUPA DE GLASĂ, 1962, nr. 1, 52. *Calculul ionic este important în procesul de coagulare a singelui.* ABC SĂN. 77. *Procesul creator este prin esența lui o eliberare.* T iunie 1964, 65. *Mulți poeți ... trăiau un proces dureros de izolare.* V. ROM. decembrie 1964, 168. *Procesul de industrializare socialistă a țării se desfășoară într-un ritm înalt, susținut.* ȘCIŢIEA, 1965, nr. 6 689. *Ne lipsește ... știri ... care să ne descrie procesul nașterii statului.* II. DAICOVICIU, D. 83. *Rolul vitaminelor A este de a stimula creșterea, de a favoriza procesele de apărare ale pielii și mucoaselor contra infecțiilor.* S. MARIN, C. N. 9. *Înțeleg că priviți mișcarea de idei ca pe un proces continuu.* CONTEMP. 1971, nr. 1 276, 6/4, cf. DEX. *Combinatul va asigura și o diversitate de procese tehnologice de fabricație.* RL 1977, nr. 10 295. <-> *Proces de producție = a) (Ec. pol.) activitate socială în cadrul căreia oamenii intră în relații reciproce determinate și acționează, cu ajutorul uneltelor de producție, asupra obiectului muncii, pentru a crea bunuri materiale. În procesul de producție loși cei ce muncesc sînt mari și însemnați deopotrivă.* CONTEMP. 1953, nr. 333, 1/2. *Procesul de producție capitalist este incompatibil cu dezvoltarea multilaterală a celor ce muncesc.* ib. nr. 357, 2/3. *În procesul de producție al bunurilor materiale, oamenii intră în anumite relații necesare — relații de producție — care nu depind de voința lor.* LUPA DE GLASĂ, 1953, nr. 5, 45. *Obiect al muncii este orice lucru sau complex de lucruri supuse prelucrării în procesul de producție.* LTR² XI, 107; b) (Tehn.) totalitatea procedurilor folosite pentru transformarea materiilor prime și a semifabricatelor în produse finite. Calitatea unui combustibil prezintă mare importanță, deoarece influențează direct procesul de producție. IOANOVICI, TEHN. 26. *Dirigează de la panoul de comandă complicate procese de producție.* GI 1962, nr. 159, 1/1. *S-a aplicat în procesul de producție un interesant studiu privind stabilirea programului optim de laminare a prăjinelor de foraj.* ȘCIŢIEA, 1969, nr. 8 207. *Întrecerea ... însemnă în primul rînd arga-*

nizarea procesului de producție. MIHALE, O. 201, cf. DEX. <-> *Specie*. (De obicei cu determinări care arată felul) *Maladie, boală considerată din punctul de vedere al felului cum evoluează. La otrăvurile pulmonare are un proces și se pare că și mai jos.* CĂLINESCU, S. 603. *Procesul sclerotic poate atinge și vasele intratiradiene.* PARHON, B. 31. *Procesul canceros nu atîngese această regiune a limbii.* id. O. A. 1, 136. *Administrarea, timp de câteva zile, a 0,5—1 litru lapte constituie o descărcare remarcabilă a metabolismului, ceea ce în bolile hepatică acționează favorabil asupra evoluției procesului.* BELEA, P. A. 246. *Aceste două feluri de celule cresc în procesele inflamatorii sau infecțioase cronice.* ABC SĂN. 185, cf. DEX.

— Pl.: *procese și* (învechit) *procesiuri*. — Și: (popular) *procēs-t*, (învechit și regional) *profēs*, (regional) *profāse* (ALB I 1 445 5; pl. *profāscuri*, ib.), *profēs-t* (ib. 1 445 1; pl. *profēsuri*, ib.), s. n.

— Din lat. *processus*, germ. *Prozess*, fr. *procēs*.

PROCESÉLMIC, -Ă s. m. și f. (Regional) *Procesoman* (Globu Craiovei — Orșova). Cf. I. COSTIN, GR. N. X. II, 161.

— Pl.: *proceselnic*, -ce.

— *Proces* + suf. *-elnic*.

PROCESIE s. f. v. *procesune*.

PROCESIF, -Ă adj. v. *procesiv*.

PROCESIONAL, -Ă adj., s. n. 1. Adj. (Rare) *De procesiune, relativ la procesiune, care formează o procesiune*. Cf. I. GOLESCU, C., DEX. <-> (Prin lărgirea sensului) *Povestitorul a ajuns la un tip de compoziție vastă, de caracter mai mult procesional decît strict epic, în care un erou străbate țara Moldovii și cunoaște munții și apele ei.* V. ROM. octombrie 1955, 21.

2. S. n. (În dicționarele din trecut) *Carte bisericească în care sînt scrise rugăciunile care se cîntă la procesiuni* (I). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., S. D.

— Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *procesiionali*, -e.

— Din fr. *processionnel*.

PROCESIONĂR s. m. (În dicționarele din trecut) *Persoană care ia parte la o procesiune* (I). Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., S. D.

— Pronunțat: *-si-a-*. — Pl.: *procesionari*.

— Din fr. *processionnaire*.

PROCESIUNE s. f. 1. *Ceremonie religioasă în timpul căreia credincioșii, precedați de slujitorii bisericii, merg în convoi, purtînd adesea diferite obiecte de cult, cîntînd imnuri religioase sau roșind rugăciuni, pentru a cere ajutorul ori a mulțumi divinității într-o anumită împrejurare.* Cf. DRUC. *S-au încunguiat cu această profesie tot orașul stropindu-să cu aghesmă toate locurile.* AR (1829), 145² 19, cf. I. GOLESCU, C. *În toată răspîntia, pe străzi, tîc se face serviciu divin și se celebrează nenumărate procesii, la care poporul cu adîncă pietate ia parte.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 158, cf. NEGULICI. *Ca mare ambasador, la o procesiune în Roma, în loc să ia parte alături de persoane de rangul său, plectînd de acasă descult, în acea stare se amestecase între plebe și alături cu aceea mers de la o biserică la alta.* BARIȚIU, P. A. III, 222, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Ieri orașul s-a umplut de oameni veniți din satele de pe împrejur și a început serbarea cu o procesie la o biserică situată pe un deal.* ALECSANDRI, S. 280, cf. BARGIANU, V. *Fiece pelerin era dator să plătească un drept pentru intrarea în acest pămînt, fără a mai număra alte dări ...: se plătea un drept deosebit pentru orice procesiune.* BOLINTINEANU, O. 297. *Poporul s-au liniștit, dar procesia ce sultanul face mergînd la geamie, în acea vinere nu s-au făcut.* GM (1854), 2/6, cf. ALEXI, W. *Porniră și ei în fruntea procesiunii pînă la izvorul unde se făcea la Ispas festanie.* AGĂRICEANU, A. 248. *În seara aceleiași zile, el era purtat în procesiune în jurul bisericii.* OPRESCU, S. 170. *Ar fi nimerit, tăuică, să faceră o procesiune, să*

ne rugăm pentru ploaie. SIANGU, D. 112. *Le-ar fi plăcut să vadă lumea pleclnd la pădure, în procesiune, după caz și împrejurări, fie cu praporul sfinții fecioare Maria, ca la rugăciunile pentru ploaie, fie cu steagul sfințului Hubertus.* VORNIC, P. 41, cf. DM, DEN. *Colaci din cununie Ți i-om pute-n prosfție.* GH. S. VII, 36, cf. 80. ALB II/I MN 97, 2 753/105. ♦ (Regional; în forma procesie) Totalitatea obiectelor de cult care se folosesc în timpul unei procesiuni (1) sau în ritualul înmormântării. *În același timp se aduce de la o biserică și procesia menită pentru înmormântare, și unume: crucile, prapurile, sfeșnicile, serafimii, steagurile și năvălia ... cu cari are să se ducă mortul la groupă.* MARIAN, I. 219.

2. P. g e n e r. Grup de oameni care merg într-un șir lung în aceeași direcție și cu același scop; cortegiul, convoi; alai. *Parada instalării pornește de la Casa de sfat ... și parcurge multe străzi ... O parte a procesiei se face în iakturi pe Tamisa.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 229. *Familii întregi formau procesiuni mormente în cetle la bărbierul care scotea din corp tot stugele rău ce s-a adunat în tot anul.* BARASCU, I. 2110. *Eterștii și zaverștii, adunați în mânăstirea Galata din deal de lângă Iași, pornesc în procesiune cu steagul alb.* GHICA, S. 103. *Procesia intră pe poarta celății. Fală trăsura reginei încărcată de flori și trasă de șase corciriti de zebra.* CARAGIALE, O. IV, 388. *Pe măsură ce inspecția înaintează, suita crește în urma generalului, se transformă într-o adevărată procesiune.* BRĂNESCU, O. A. I, 78. *Negustorii ... ieșeau în pragul dușenilor ... și priveau procesiunea de capete goale, picioare desculțe și bismăli felurite colorate în mijlocul căreia pășea mîndru crăințul.* SADOVEANU, O. VII, 563. *D. Căcea se urea la tribună în momentul cînd învința Camerei răsună de etetecele manifestanților socialiști care trec în procesiune prin fața parlamentului.* V. ROM. IANUARIA 1951, 191, cf. M. D. ENC., DEN. ♣ (Prin lărgirea sensului) *Ochii li rămneau fixați la ușa casinoului, larg deschisă, prin care sălile de joc și de spectacol vărsau o necurmată procesiune.* C. PETRESCU, I. I, 11. *Văd, dis-de-dimineață, procesiuni după procesiuni de excursioniști trecînd spre gară.* SADOVEANU, O. IX, 236. ♦ P. g e n e r. (Rar) Șir, rînd de elemente. *Slogurile ureau forma unor safele pentru uriași și se alinau într-o procesiune lungă.* CĂLINESCU, E. O. I, 118. *De ce nu construiești această cale cu procesiuni de fîntni?* Id. s. 114. ♦ P. e x t. (Rar) Repetare, succesiune (la intervale regulate de timp). *Dacă n-ar fi așa de neguros, magul meu ar putea zîmbi; căci cunoștea și el acel fenomen, rezultat al unuia din multe mișcări ale pămîntului și care se cheamă procesiunea echinoecțiilor.* SADOVEANU, O. XII, 14.

— Pronunțat: -si-u-. — Pl.: procesiuni. — Și: (învechit și regional) **procésle**, (învechit) **profésie**, (regional) **proșfție** s. f., **proșfion** (ALB II/I MN 97, 2 753/105) subst.

— Din fr. procession, lat. processio, -onis, germ. Prozession.

PROCESIV, -Ă adj. 1. (Rar; despre oameni) Care este procesoman; p. e x t. ciretoș, șicanator. *Se purta cu multă blîndețe ... dar cu o iufime atît de netrînteruptă și în spirit atît de procesiv, încît supăra pe mîndă-acea.* BREZOIANU, I. 12/27. *Un vecin procesiv.* SCRIBAN, D. *Bassarabescu își găsește motivele în lumea mică burghezii, o lume făcută din funcționari, proprietari mărunți, fele băltnice, văduve procesive, provinciale nefericite, pensionari.* VIANU, A. P. 281.

2. (Neobisnuit) Procesual (1). — Pl.: procesivi, -e. — Și: (învechit, rar) **procesiv**, -ă adj.

— Din fr. processif.

PROCESIVITĂȚE s. f. (Neobisnuit) Tendința de a intenta (nejustificat) procese (1 1). *Managrafia sociologică a întrebuintat ... pînă acum formulare ... în statistica științei de carte, a procesivității și în studiul fărîmițării proprietății.* D. GUSTI, P. A. 146.

— Pl.: procesivități.

— **Procesiv** + suf. -itate.

PROCESOMÂN, -Ă s. m. și f. Persoană care are mania de a intenta procese (1 1) fără să aibă motive serioase; (regional) proceselnic, profestaș. *E. un procesoman și un zurbagiu fără pereche.* ȘCINȚILIA, 1961, nr. 5 293, cf. I. ROM. 1962, nr. 4, 391, FORM. CUV. I, 140, DEN.

— Pl.: procesomani, -e.
— **Proces** + -oman.

PROCEȘT s. n. v. proces.

PROCEȘTĂ vb. I. Franz. (Învechit, rar) A cere daune printr-un proces (1 1). *Spuțe-le că vroesc numădeceț păstrarea contracturilor, căci almintrelea voi procesa orice pagubă.* KOGĂLNICEANU, S. 220.

— Prez. ind.: **proceștez**.
— V. **proceșt**.

PROCESUAL, -Ă adj. 1. Care aparține unui proces (1 1), procedurii unui proces, modului de executare a hotărîrilor într-un proces etc., care ține de proces, de procedura lui etc.; (neobisnuit) procesiv (2). Cf. ALENI, W. *Tuturor persoanelor li se aplică aceiași dispazițiu de drept material și procesual.* PR. DREPT, 67. *La această activitate procesuală participă și terțe persoane.* Id. 788, cf. M. D. ENC., DEN. ♣ (Învechit, prin Transilv.) *Jude procesual = subprefect. Sub conducerea locotenentului Polsa, era cu jude procesual (subprefect ...) ... Tövösi Gergely (n. 1875).* ap. BARIȚIU, P. A. I, 651.

2. (Învechit, rar; prin confuzie) Procesional (1). *Prapurii, crucea, precuar și celelalte obiecte procesuale încă le duc numoi feciari.* MARIAN, I. 255.
— Pronunțat: -su-al. — Pl.: procesuali, -e.
— Din lat. processualis.

PROCESUANT, -Ă adj. (Învechit, prin Transilv.) Care se află în proces (1 1). *Acest advocat au aflat de bine a merge în această cauză la fața maiestății sale împăratul Ferdinand cu doi deputați din comunele procesuante (a. 1875).* ap. BARIȚIU, P. A. I, 661.

— Pronunțat: -su-ant. — Pl.: procesuanți, -te.
— De la proces.

PROCEȚĂ vb. I v. proclt.

PROCEȚĂNIE s. f. v. procltanțe.

PROCEȚI vb. IV v. proclt.

PROCEȚIRE s. f. v. procltîre.

PROCHEMĂ vb. IV. Franz. 1. (Învechit; complementul indică oameni) A proclama (2). *Ughelo fa prachenul de rege al Poloniei sub nume de Vladislav II.* ASACHI, S. L. II, 32. > Refl. *Ministrii englezi se tem ca nu cumva Don Pedro se va prochema de sine de rîgă al Portugaliei, lucru ce lor nu le place.* CR (1833), 159²/37. *Se prachenă de sine de principe comandante ... apoi se upucă și de reorganizarea regiului.* BARIȚIU, P. A. I, 252.

2. (Învechit, rar) A proclama (1). *Mitropolia Moldaviei, care pînă atunci era închinată la Ohrida, fu prochemată liberă și nealtrnată.* NIGRUZZI, S. I, 240.
— Prez. ind.: **prachem**.
— Pro¹ + chemu (după lat. proclamare, it. prochiama-re).

PROCHIMEN s. n. 1. (Bis.) Nume dat versetelor din psalmi care se cîntă înainte de a se citi un pasaj din Biblie (sau înainte de o rugăciune ori de o cântare). *Prochimenul zîții și celeanile de la facere cetire.* MINYUL (1776), 66¹²/18, cf. 83¹²/32. *Prochimenile ei sî cîntă la praznicele țarpărătești (a. 1829).* GĂLBI, M. PHAN, 236. *Sfinția sa ... cînta pe prochimen glasul al optulea.* GANE, ap. CADE. *Să tot cînt, să cînt mereu. La prochimen!* COȘBUC, B. 245, cf. DM, M. D. ENC., DEN.

2. (Învechit și regional) Chestiune, problemă care formează obiectul unei discuții, care este sau trebuie dezbătută. *Acum să aducem la mijloc iorăși prochime-nul războiului* (a. 1715). GĂLDI, M. PHAN, 236, cf. DDRI, BĂRCIANU, ALEXI, W., I. BRĂȘCU, M. 70, ȘĂINȚANU, D. U., CADL, SCRIBAN, D. < EXP. F. **A venit (iar sau iarăși) la prochimen** = a) a reveni la subiectul la chestiune, după o digresivă. *Ei, pe cum au umblat, așa au și pățit mai pă uramă, că au pierdut și împărăția. Ci să venia la prochimen.* R. POPESCU, CM 1, 246. *Să venim iarăși la prochimen.* VĂCĂRESCU, IST. 249. *Însă, Ne-am depărtat cu povestea. Ci, Să o lăsăm tucurată. Și să venim iar la Prochimen.* PANN, P. V. II, 133/18. *Bre, bre, bre! mă sparii, nene Bogonos! de unde dracu ai seos frusele astea de roman? ... - Mi-au rămas de cînd am citit cartea cea frumoasă Pustniuc. Dar să venim la prochimen.* NEGRUZZI, s. 1, 227, cf. CIHAC, II, 690, GHEȚIE, R. M., L. ROM. 1960, nr. 3, 94, DEX, MAT. FOLK. I 190. (Cu schimbarea construcției) *Pentru că era să-l facă gineci după fiica mării sale, doamna Maria, precum l-au și făcut, cum istoria se vede înainte, iar acum iar pentru Stăicu la prochimen să venim* (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. II, 203/19; b) (regional) a se potrive (II I). *Îa mai stai oleacă, voinice, îi zise atunci și împăratul, carele ascultase cum nu se înțelegeau ei la cuvinte. Cam cam dai tu să se înțelegea, parcă or veni la prochimen.* ISPIRESCU, L. 257. **A aduce** (pe cineva) la prochimen = a îndrepta, a aduce (pe cineva) pe calea cea bună. *Dac-ai vrea tu să-l aduci la prochimen ... suru ..., cînd îți despletiești părul ... știi? ... tertip femeiese.* ALECSANDRI, T. I 238. (Cu schimbarea construcției) *Moașa dar eu ete-i spuse La prochimen o aduse și o duse să doacească Chiar copilul ci să-l crească.* PANN, P. V. III, 43/14.

— Pl.: *prochime* (CADE, SCRIBAN, D.) și (rar, m.) *prochimeni*. — Și: (Învechit) **prochimen**, (regional) **parochimen** (MAT. FOLK. I 190) s. II.

— Din ngr. **προχοιμενον**.

PROCHITȚI vb. IV. Tranz. (Regional) A chiti din nou (Globu Craiovei — Orșova). HODOȘ, C. 63. *De cînd, mîndro, te-am lăsat, Ai negrit și te-ai uscat. Ia să vreau să te iubesc, La fire te prochitesc.* id. ib. — Prez. ind.: *prochitesc*. — Pro-² + **chiti**.

PROCI adv. (Slavonism învechit; de obicei precedat de „i”) Și așa mai departe; etcetera. *Ca și ienicerii cum stîl acum la turci, la Rtm prelorienii ..., așa și bulucuri pre nume veringu, iclîngu, ... iar la rîmleii primari, secundari, ... adevă cet dîntii, cet de-al doiele ... i proci.* M. COSTIN, LET. I, 20/3. *Pre urma lor Aristotel, Ţîfero, Xenafon proci soceotea lumea a fi veinică fără început și fără sfîrșit.* N. COSTIN, LET. I, 41/19. *Precum mărturisește David proorocul, psalm 39: „Răbdîndu am așteptat pre Domnul, și mi-au luat amînte, și au ascultat ruga mea, și m-au scos din grupa patimilor și din lîna cea adîncă, și au pus pre piatră picioarele mele” i proci.* NĒCULCE, L. 219. *Acesta este fiul meu cel iubit i proci.* ANTIM, P. 23. *Nai, Gabar, din mila lui Dumnezeu eraul Ardealului, domnul părșilor ungurești, șpanul secuilor i proci.* ȘINCAI, HR. II, 319/28. *La 26, au trîmes de la vezirul și au cerut numele fieștecărui în scris și au făcut izvod Ioan Sturza stn Sarădu Sturza, Gheorghe Cuza stn Ioan Cuza i proci* (a. 1822). URICARIUL, V, 116/17, cf. DDRI, I. BRĂȘCU, M. 70, SCRIBAN, D., DEX.

— Din slavonul **прочк**.

PROCIȚĂ s. f. v. **proașcă**.

PROCIȚĂ s. f. (Prin Ban.) Marginea spelei de la războiul de țesut. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 161.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

PROCIȚĂ vb. I v. **prociți**.

PROCIȚĂNIE s. f. 1. (În dicționarele din trecut) Lectură, citire (cu voce tare și din scoarță în scoarță). Cf. **prociți** (1). Cf. LB, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Recitare. Cf. **prociți** (2). Cf. LB, POLIZU, LM, BĂRCIANU, SCRIBAN, D. *Cercetarea pro-gresului se făcu prin procițanii.* CĂLINESCU, în SFC II, 106.

3. (Învechit) Examinare, ascultare (recapitulativă) a elevilor. Cf. **prociți** (4). *Băieții schimbau tabla în toate zilele și simbăta procițanie.* CREANGĂ, A. I, (f. TRIG, ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D.

4. (Regional) Mustrare (1); cicăleală. Cf. **prociți** (5). Cf. SCRIBAN, D. *Ce atla procițanie; ajunge o măciucă!* UDBRESCU, GL.

— Pl.: *procițanii*. — Și: (rar) **procițanie** s. f.

— Din rus. **процитание**.

PROCIȚĂLĂ s. f. (Învechit și regional) Faptul de a **prociți**. Cf. CADE, CIAȘANU, V. 192.

— Pl.: *procițeli*.

— **Prociți** + suf. *-eală*.

PROCIȚI vb. IV, I. Tranz. (Învechit; complementul indică acte, cărți, texte etc.) A citi (în întregime sau mercu); a citi (cu voce tare) în fața cuiva. *Blăstemat acela prociț ce nu va vrea să o procițesească înainte săborului* (sec. XVI). DMLR II, 527. *Una după altă veste viind cum pradă tătarii țeara, au văzut atunci lu ce au ieșit sfatul de la masă, și în desert procițind cărțile lui Sefer Gazî aga, în nădejdea căroră cărți se lăsasă Vasile Vodă.* M. COSTIN, LET. I, 293/36. *Această svîntă ... au procițit foarte cu socotință toată d[u]nm[e]-dzătească scriptură.* DOSOFFI, V. s. decembrie 2047/22. *Dă na o vor putea să o citească toată într-o zi, iară mai pușin vor putea ea să procițesească în fieșteicare zi ete un cap* (a. 1785). BV II, 307. *Nu încta de a ... prociți toate bunătățile ce-au făcut la a sale noroude.* IST. AM. 547/3. *Îmi procițea stîturile (mersurile) cele de dînsul alcătute, și-mi da cele de unii vestiți poezi ... Intocmite.* MAIOR, T. 42/12, cf. DRLU, LB. *Acest protocol să va prociți acum înainte voastră.* AR (1829), 707/14. *Secretariul acestui departament nu prociți adanării acturilor.* ib. 1397/1, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU.

2. Tranz. (Folosit și absol.) (Învechit și popular; complementul indică acte, cărți, texte etc.) A reciti. *Citește și procițește.* CANTEMIR, ap. DDRI. *Preușii, diaconii și alți fercovnici, carii se așlă pe la biserică, stîl datori adeseori a prociți cărticica aceasta* (a. 1791). BV II, 341. *Să le fi procițit cuvintele acealea: „De acum să nu mai păcătuiesti”.* MAIOR, P. 43/1. *Eu voi să scriu datorîțele și ale mele și ale voastre pre această tablă și le voi acăfa aicea, apoi le vom prociți cînd și cînd, pentru ea să nu le uităm.* PETROVICI, P. 22/26. *Procițea neînecat poruncile legii.* BELDIMAN, N. P. I, 5/20, cf. II, 168/11, DRLU. *Acca carle, acca slovă, ochilor mei vederate, De mii de ori procițete, de mii de ori sârutate.* CONACHI, P. 243. *Articolele ... au ajuns a fi cetite și procițite în toate clasele provinciale* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 21. *Cînd avea ete oleacă de timp, preadul lua octoialul și mai procițea glasurile.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DM, DEX. *Altul este mai bălan, și mi-l cheamă sftnt Ștefan și-mi vedește, procițește, și să roayă prea să raagă Pentru astă lume-ntreayă.* PĂSCULESCU, L. P. 15. *Îngă Ion sftli Ion Șeade bătrînal Crăciun, și cu acest preot din casa, și-mi citește, procițește.* id. ib. 17.

3. Tranz. (Învechit și regional; complementul indică lucruri citite, cunoscute, știute, presupuse etc.) A repeta (1) (în ghîd sau cu voce tare). *Să teme a răspunde numele acesta pe care el cu atla dragoste îl procițea în mîntea sa.* BELDIMAN, N. P. I, 58/1. *La aceasta eram încredințată, aceasta procițeam în toate zilele umblînd totdeauna pre vîrfurile munșilor ... De trîiaște el, ziceam întru mine, va veni.* id. ib. II, 85/11. *Juprîne! iar îi zise, una tmi spuseshi și de procițeseală, văz mă umpluseși, Ia tni spane încă unică măcar Să merg cu ea-n gură, procițînd-o iar.* PANN, P. V. III, 80/6. *Fîind mult pînă la ziuă, am avut timp de prisos*

Cu să procitească în minte mii de spuneri de folos. id. s. 1, 52. *Iancu pe drum procitea...* *Tot ce văsoal turăfuse.* SEVASTOS, ap. IDRO. *Pe cântecă cea, Din gură procitea.* ȘIZ, VI, 161.

4. TRANZ. (Învechit; complementul indică elevii) A examina, a asculta lecția, materia (recapitulativ). *Intr-o zi, prin luna lui mai, aproape de moși, îndrăgim păcatul pe bădița Vasile tintul, că mai bine nu i-oi zice, să pui pe unul Nic-a lui Costache să mă procitească.* GREANGĂ, A. 5. *Stăbăta un scolar mai mare, un monitor, îi procitea pe ceilalți.* CĂLINESCU, I. C. 10, cf. DM, DEN. ↗ Refl. pas. *Și a pus părintele pravila și a zis: că în toată stăbăta să se procitească bătești și fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce a învățat peste săptămână.* GREANGĂ, A. 3.

5. TRANZ. (Popular; complementul indică oamenii) A mostra¹ (2); a cicăli. Cf. CADE. *Am să te las acolo nemțac, îl procitea măică-sa.* VOICULESCU, P. II, 249, cf. SCHIBAN, D. *Se vedea după obrazul lui că are într-insul o chilă de venin. Îl procitea condicuar, dar el nu-i dădea ascultare.* PAS, I. I, 138, cf. DM, DEN, RĂDULESCU-CODIN, CIAȘANU, V. 192, UDRISCU, GL.

6. INTRANZ. (Prin nord-estul Ol.) A vorbi fără rost, a spune vrute și nevrute; a flecări, a pălăvrăgi, a înfrâncăni. Cf. CIAȘANU, V. 192.

— Prez. ind.: *procitească*. — Și: (învechit și regional) **prociță** vb. I, **prociți** vb. IV, (învechit) **prociță** (1B) vb. I.

— Din slavonul *процитати*.

PROCITIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a *prociti*. *Nu putem tăce adna impresie ce au făcut la toată adunarea procitirea acestor acte.* AR (1829), 147² 6, cf. POLIZU, DDIF, BĂRCIANU.

— Pl.: *procitiri*. — Și: **procițire** s. f. BĂRCIANU. — V. **prociți**.

PROCIȚI s. n. (Învechit) Faptul de a *prociti* (1). *Feciorii din părinți creștini carii pând nevoință ... la procititul svintelor cărți să umără și mearseră la pustia cea mai dinlontru.* DOSOITII, V. S. decembrie 187^v 15, cf. DRU, JAHRO SER, V. 128.

— V. **prociți**.

PROCLAMĂ vb. I. TRANZ. (Folosit și absolut) 1. (Complementul indică fapte, evenimente, hotărâri, acte etc. de o mare importanță) A anunța în mod solemn și oficial, (învechit, rar) a *proclama* (2); a aduce la cunoștință publică (printr-o proclamație 1); a hotărî (în mod public) să pună în practică, să realizeze. *Cereca să proclameze în Franția o republică.* CR (1831), 54¹ 23. *Este destul de tare pentru ca să-si poată proclama neatrănarea sa de la Poarlă.* GT (1839), 103² 10, cf. NEGULICI. *Proclamase însuși papa Pio ... cele mai multe reforme.* BARIȚI, P. A. II, 651, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Core Gullom Tell a proclamat libertatea republicană a Elveției?* ISIS (1859), 48¹ 13, cf. PROG.-POP., N. D., ALEXI, W. *În fața acestei adunări, Tudor proclamă desființarea birului.* OȚEȚA, T. V. 151. *Al de la Islaz au proclamat revoluția.* CAMIL PETRESCU, O. II, 213, cf. DM, M. D. ENC., DEN. ↗ Refl. pas. *La 1 ianuarie 1820 se proclama constituția.* AR (1829), 237² 14. *După aceasta se proclamează constituția și să împart arme tuturor persoanelor constituționale.* ib. (1830), 369¹ 30. *Acî ... li se proclamă în tabără libertatea lor.* BĂLCESCU, M. V. 138 ↗ Refl. *În 1925, Albania se proclamă republică.* RI. 1977, nr. 10 291.

2. (Complementul indică oameni) A acorda în mod oficial o înputernicire, un titlu, un drept, o calitate: (învechit) a *proclama* (1). V. ÎNVEȘTI. *După aceasta salutuld pre doamna Ruxandra de regentă în vremea minorității fiului ei, proclamară pre Bogdan de domn.* NEGRUZZI, S. I, 160. *O nașie întreagă prin mine-fi multănărește și te proclam din parte-i al fării Ipoerat.* ALEXANDRESCU, O. I, 292. *Senatul și Camera ... au proclamat în unanimitate de principe al României pe oțeța sa regală contele de Flandra (a. 1866).* Unt-

CARU I, VII, 239. *A zilei miu de glauri, ș-a nopții miu de șoaple îl proclamează-n față a lumii timpărul!* ALBU-SANDRU, P. I, 125. *Autorul acestei scrieri este proclamat deputat.* MAIORISCU, D. II, 122, cf. DDIF. *Duța se rosti în ueca zi pentru candidatul francez și Henri de Anjou fu proclamat rege al Poloniei.* NISOPOL, I. B. V, 91. *O să-l proclamăm de viceector.* AGIRBICEANU, A. 38. *Iosif Rodean fusese proclamat directorul băii.* id. ib. 209. *Eminescu a fost proclamat membru de onoare post-mortem al Academiei.* SADOVEANU, I. 76. *Camera și senatul s-au reunit în sedință solemnă și l-au proclamat rege.* STANCU, R. A. IV, 372, cf. DM, DEN. (Refl. pas.) *El se proclama de țopor domitorul, sup titlu de August, adică sfințit.* SĂULESCU, HR. I, 61 12. *Peste citeva minute se sțrânge alegerea și se proclamă deputat al boștru Dandunache.* CARAGIALI, O. VI, 150, (Refl.) *La 1099 cucerii Ierusalimul proclămăndu-se duce Godafred, rigă de Ierusalim.* SĂULESCU, HR. I, 126 10. *La 4 octombrie 1795, Stanislaw Lascinski și soțu sa Carlota Opalinska se încoronară și se proclamară rege și regină Poloniei.* NEGRUZZI, S. I, 178. *În desăvârșita năruire a tuturor speranțelor sale, Tudor s-a proclamat domn pentru a salva ce se mai punea din autoritatea publică ce se năruia.* OȚEȚA, T. V. 266. ↗ (Prin lărgirea sensului) *Invitai pe toți la masă ... — În sănătatea lui Manoil, strigă unul ... — Eu proclăm pe Manoil șeful nostru, strigă un altul.* BOLINTINIANU, O. 391.

3. A stabili cu fermitate, cu claritate. *Proclămănd vatra satului de nesupusă la nici a plată.* KOGĂLNICEANU, S. A. 129. *Acea revolușione franceză ... a proclămat dreptul pentru toți de a nu se supune dect legii.* GHICA, S. 223. *Polifia streină, voină a pune capăt acestor ucideri, proclamă legea marșială.* FILIMON, O. I, 318. *Egalitatea între oameni e proclămată de atâtea veacuri.* AGIRBICEANU, A. 46. *Proiectul noii constituțiu proclămă conducerea colectivă cu principiu al activității tuturor organelor de stat.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 665, cf. DEN. ↗ Refl. pas. *Să va proclama și la dntși dezrobirea femeilor de prin haremuri.* II. (1838), 13² 34. ↗ Refl. imperf. *Se va proclama care stat-sint religibile.* TITULESCU, D. 203.

4. A susține deschis, cu convingere, a afirma cu tărie. *Moldova se dislipește de această colerie și proclămă doctrina; că dascălașul funcționar, plătit sau neplătit, are a da seamă publicului de slința sa, de învătătura sa.* RUSSO, S. 161. *Vinătorii proclămă că nimic pre pământ nu se poate asănnu cu plăcerile vinătoriei.* ODĂBESCU, S. III, 100. *Proclămă că fărâni un pot trăi fiindcă n-au pământ.* RIBBIANU, R. I, 221. *Tot ce crede, scrie, luptă și proclămă Argezi ... jogaoru dintr-o convingere năpraznică.* GALACŢION, A. 5. *Nu-mi plac aglățăile ei ... — Ba făt-i sănătoasă! proclămă cucoana Frosa.* SADOVEANU, O. XI, 457. *Singurul egoșm pe care îl recunoaște leal e că doreu să proclame generozitatea lui.* CĂLINESCU, S. 132. *Aparteurile snt interzise, proclămă de la locul său Moroianu.* VINEA, I. I, 29. *Singur Chopin a fost cel căruia Schumann i-a proclamat „geniolitatea” cu atita promptitudine.* 8 februarie 1960, 50. *Apprope tot ce proclămă cu oțta emfăz Ccașovnikov se tălmăcește pe planul acțiunii în fapte dezordonate.* 7 decembrie 1962, 19, cf. M. D. ENC., DEN.

5. A considera sau a califica (în mod deschis, public) într-un anumit fel; (învechit, rar) a *proclamarisi*. *Compatriotul său, contele Cortiani, nu m-a proclamat de singura ... virtuoașă din toate Spaniile?* HELIADU, D. J. 60 16. *Legea evanghelică, descoperind spiritului cauza absolută, proclămănd mteura omenei și a lumii. Impinse mîntea omenească la demonstrarea și realizarea ei.* BĂLCESCU, M. V. 2. *Încă Eșop, părintele fabulilor, au proclamat limba cel mai mare rău și cel mai mare bun în lume.* CR (1848), 12¹ 16. *Urșiența mea ar fi fost proclămată picantă și provocatoare.* GALACŢION, O. A. I, 39. ↗ Refl. pas. *Lată un alt exemplu de felul cum se caută și se proclămă cauzele hotărtoare ale unor fenomene.* GHIEREA, ST. CR. II, 300. ↗ Refl. *Cînd un om are într-adevăr un ideal, preferă să umble în pielea*

goală pe stradă dect să se proclame idealist. II. LOVINSCU, T. 336.

— Prez. ind.: *proclâm* și (învechit) *proclamez*. — Și (învechit) *proclâmă* vb. I.

— Din lat. *proclamare*, fr. *proclamer*.

PROCLAMĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) p r o c l a m a și rezultatul ei.

1. Anunțare solemnă și oficială a unui fapt, a unui eveniment, a unei hotărâri etc. de o mare importanță pentru o colectivitate; hotărârea de a pune în practică, de a realiza un lucru de mare importanță; stabilire cu fermitate (și publică declarată) a unui lucru important; (învechit) *proclamație* (2). *Proclamația egalității politice și civile pentru toți fiii României*. KOGĂLNICEANU, S. A. 192, cf. POLIZU. *Între evenimentele care preocupă astăzi lumea întreagă este proclamarea principiului naționalităților*. CALINEAR (1861), 132/12, cf. ALLEXI, W. *Puțin timp după proclamarea Unirii Principatelor*. — Banca Națională a Moldovei trebui să încheie definitiv porțile sale. N. A. BOGDAN, C. M. 172. *Proclamația republicii a marcat victoria clasei muncitoare și a fărâmiții muncitoare asupra claselor exploatare*. CONTEMP. 1953, nr. 330, 3/2, cf. ȘCIŢEA, 1966, nr. 6955.

2. Acordare oficială a unei împuterniciri, a unui titlu, a unei calități etc. pentru o persoană. *În aceste împrejurări, proclamarea sa, de „el singur”, ca dănu al Țării Românești, nu putea fi dect un gest de disperare*. OȚETEȚA, T. V. 266.

3. Considerare (deschisă, publică) într-un anumit fel; susținere a unui anumit punct de vedere. *Simbolismul exercită o mare putere de seducție prin proclamarea valorii sugesive a cuvântului*. I. ROM. 1965, 383.

4. (Învechit; concretizat) *Proclamație* (1). *Era olteanul în astă stare Cînd dele Tudor o proclamare Că dare moartea la osmanlii*. BOLLIAU, O. 139, cf. DDRF, BARCIANU, DM, DEN.

— Pl.: *proclămări*.

— V. *proclama*.

PROCLAMĂRIȘI vb. IV. TRANZ. (Învechit, rar) A proclama (5). *Îți dau rușet o buclă din părul meu și le proclamarisesc pe la toate isprâvniciile cel mai iscusit și mai drăgălay*. ALECSANDRI, M. C. 18/29.

— Prez. ind.: *proclamarisesc*.

— *Proclami* + suf. *-arisi*.

PROCLAMATIV, -Ă adj. (Rar) Care proclamă ceva (cu ostentație, cu vorbe goale etc.). *Lipsită de exuberanță proclamativă, fericirea lor căpătase o sobrietate, o reculegere core-î dădea ceva religios*. TEODOREANU, M. III, 410. *Constituțiile proclamative ale regimurilor burgheze*. ȘCIŢEA, 1964, nr. 6718.

— Pl.: *proclamativi*, -e.

— *Proclama* + suf. *-ativ*.

PROCLAMATŌR s. m. (În dicționarele din secolul trecut) Persoană care anunță, proclamă ceva în public. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D.

— Pl.: *proclamatari*.

— Din fr. *proclamateur*.

PROCLAMĂȚIE s. f. I. Comunicare oficială prin care se aduce la cunoștința publică un fapt de o mare importanță și de interes general; declarație scrisă prin care se face un apel către mase în vederea unei acțiuni importante; p. e x t. document, afiș etc. care cuprinde o astfel de comunicare; manifest (1), (învechit) *proclamație* (4). *Proclamații fac îndată, prin răspntii le lipesc*. BELDIMAN, ap. DDRF. *În scurt, după aceasta au ieșit o proclamație, adică: chemare cu înștiințare, prin care ... dedeu poruncă către toți indiiianii în Lima ca să fie fuță*. CHRIST. NOM. 36/21. *Senatul aceluui stat au publicat o proclamație înștiințătoare: că Anglia nu va mai cunoaște din partea Greciei oricare altă blocadă*. AR (1829), 133/27. *În Spania ... au lăsat o proclamație înviltătoare ispaniolilor arătnd în sfârșit*

că a lor inscripție este: uitarea celor trecute, unire, slobzenie și buna ortodoxială în viitorime. ib. (1830), 372²/33. *După aceasta a arătat pirtul că el a alcătuit proclamația în puterea căruia s-a încungiurat Parisul de ostași*. CR (1831), 14²/8. *După ce Franța la 18 mai 1804 să făcu împărălie, Franțese, prin patentul din 11 aug[ust] și prin proclamația din 7 dec[embrie] 1804, s-a declarat pă sine de împărat*. FL (1838), 3¹/28. *O proclamație ... care s-a dat ... în numele împăratului rusese ... prin care ti poștește ca dînșii să se supnie*. GT (1838), 20²/2. *Au adeseu cătră lucrătorii Moscoviei o proclamație*. ASACHI, I. 147/17. *S-au hotărît a se da o proclamație prin care parlamentul să fie chemat pe 16 ianuarie*. GA (1839), 206¹/23. *Mai văzurăm și proclamațiunea supremului comandante*. BARBIEU, P. A. II, 376. *Gubernul Indiei a publicat proclamația următoare, anunțnd că Englișora se dispune a declara rebel Persiei*. TIMPUL (1856), nr. 2, 4¹/68. *Pe strade se citește proclamațiunea lui Ipsilante*. GIBICA, S. 103. *Intrarea lui Ipsilant în țară și proclamațiunea lui cea măreșă făcu pe cicoi să-și schimbe palatica*. FILIMON, O. I. 259. *Dă o proclamație, chemnd tot poporul la luptă*. CAMIL PILOBESCU, I. II, 331. *Proclamația împărită și unele cuvintări scrise ... se vor citi în cursul dimineții de joi în diferite piețe ale orașului*. id. O. II, 120. *Dau votul universal și împart moșiile la țărani*. Au afișat și proclamații. SADOVEANU, O. VII, 122. *Probabil la consfătuirea de la consulatul rusese sau de la Samureșă s-au redactat proclamația de la Padeș și primul arz către Poartă*. OȚETEȚA, T. V. 135. *E pregătit și ordinul către isprâvnicii ... E pregătită și proclamația lui Vodă către țărani*. C. PETRESCU, A. R. 37, cf. DM, M.D. ENC., DIX.

2. (Învechit) *Proclamație* (1). Cf. VALIAN, V., STAMATI, D. *Proclamația ce a făcut din balcon imi răsună încă în auz*. NEGRUZZI, S. III, 377, cf. POLIZU, ALEXI, W., DM.

— Pl.: *proclamații*. — Și: (învechit) *proclamațiune* s. f.

— Din fr. *proclamation*, lat. *proclatio*.

PROCLAMAȚIUNE s. f. v. *proclamație*.

PROCLĂMĂ vb. I v. *proclama*.

PROCLEĂȚ, -Ă adj. v. *proclat*.

PROCLEĂȚINE s. f. (Bis.; învechit, rar) Anatomă, afurisenie. *Blăstăm cu procleciune* (a. 1621). T. PAPA-HAGI, G. I.

— Pl.: *procleciuni*.

— *Proclat* + suf. *-ciune*.

PROCLEȚ, -Ă adj. I. (Bis.; învechit; despre oameni; adesea în imprecății) Anatomizat, afurisit, blestemat; p. e x t. păgîn (2); necredincios (3). *Că așa era scris în lege: proclat să fie tot omul carele spînzură pie lemn*. CORESI, IV. 69. *Norodul nu fu proclat, că păzără legea, creznd în Hristos*. id. ib. 197. *Procleți să fie muncitorii tăi și domnezii tăi cu tine* (cca 1580). CUV. D. NĂTR. II, 154/2. *Să hie neiertat de Domnul D[u]mnezeu și de Precista Maică și de toți svenții ce să hie treclat și proclat* (a. 1620). GCR I, 63/11. *Proclat cela ce face lucrul Domnului cu negrijă*. PRAY. GOV. IV¹/3. *Armenii ceia ce-s de trei ori procleași, spurcat post se postească*. ib. 56¹/18. *Carele din fitei[o]ri[i] miei sau din nepoșii miei va strica această puțin[ă] pomană a noastră, se fie blăstămat și proclat de 318 otă[și]* (a. 1639). IORGA, S. D. XI, 261. *Grăiaște scriptura: proclat cela ce face lucrul D[o]mnului cu negrijă* (a. 1640). GCR I, 89/5. *Cine să va mai rădica dintru nepoșii noștri sau din verii noștri ... să mai imble a mai răsescu[m]păra acel laz și acea ocină ... să fie treclat și proclat* (a. 1652). ȘTEFANELI, D. C. 5. *Ce, să nu hiu creștin, ce să hiu proclat, de am dot în lăturu vrului din cai* (a. 1657). IORGA, C. I. II, 245. *Acest croi au așezat această lege, să fie priimă în Ardeal ... cării lege este cap Fotie și Arie de la soboare procleași*. N. COSTIN, LET. I A, 52/26. *Această sfintă carte ... cine o va lua fără știre din biserică, să fie tricleat, anatomă*

şi proclét, ca Art. ca. 1741). IORGA, S. D. XVII, 102. De pe vârstă nouă mai mult decât ce am văzut noi, proclét să fie, că altă vestire... nu mai toate. VARLAAM-IOANSAE, 82° 26. De sa nu straca îngîtură varlău, să o legă unde va fi cartea; cine o va mîndă să fie proclét de sîs de sfî[itu]şi ce au fost în Vanchetia (a. 1797). IORGA, S. D. XIII, 46. Auzit-ali cum v-ari pomenit astăzi, soti cilti sînteh aceia, să fihi autotoma si procléti. TICHINDEAL, F. 78 24. cf. I. E. Proclét să fie ceta ce va lădui pte îngătorul de domii. ALEXANDRIA, 169 7. cf. POLIZU, ALEX., W. Proclét si tchet e numai ceta care a stricat legea, cîcînd în răductia lui Art. SADOVEA, I. E. XII, 116. (Substantivat) Năsu dent-însa pte Coastei, totălu lui Gul şi a proclétului lui Iarlan, ceta ce- cecău laeger. MOXA, 361 1. Păsati de lauti p- accu procléta de a îngropati... că şi ca fută de împărat au fost. NEAGOL, INV. 69 26. Şi răpostind mare Constantin împărat îndetă un p- u a iei cresa proclétului Art şi a lărbura pte mult. DOSOFTELI, V. S. octombrie 51° 22. S-au regat lui Dumnezeu zicind, Doume H[risto]s[e, dă-mi puteare să birătesc ceastă procléta. FL. D. (1689), 89° 17. Să infricoasă Ana şi Caiofa... şi să cutremur[ă] şi cel făr' munte Art şi proclétul Mahmet (a. 1692). GER I, 303 23. ♦ (Popular; substantivat, m.) Unul dintre numele dracului. Mîttelul sta jîtul locma pîntre diavolii mărăntel... - Văno-ncocce, procléte! Te dă cadeti, at? CARAGIALI, O. II, 218, cf. IORDAN, STIL. 67, COMAN, GL.

2. P. c. x. t. (Astăzi rar; adesea substantivat) (Om) ticălos, rău (A. I.); (om) ipocrit, fălărie; (despre manifestările oamenilor) care vădoste, trădează ticălosie, răutate sau ipocrizie, fălărie. Şi zise dracul, v-am ce-şi da că l-am mîncat, Şi-i zise lui Sisin, boreste-i procléte drece (a. 1580). CUV. D. VĂTR. II, 289 11. Trei luni au şezit proclétul în Jară, jăfăind, prădînd. R. POPESCU, CM I, 332. El cu mîntu zise, să cheame pte Ioj, şi-i zise: spune-m[i], procléte, ceter ai intră în cameră şi ai mîncat smarbîne (a. 1705). GER I, 351 27. Proclétul împărat, stricînd toată întocmirea, pte ascuns înştiintase pte popa de la Roma să nu tînu. ŞISEVI, III, 1, 96 36. Nu-i patriotismul vechi, buct... de bia îi mai aflî numele în gura proclétilor? DACIA LIT, 33 15. Ce cruzime! ce vinzare! Aşa proclét nu s-a dat. Ea să vîre-n supărare! Insuşi chiar p-ul ei bărbat. PR. DRAM. 335. Procléte, popa îi zise, of! nu de suflutul tău! Că-mvătătorile scrisse le-ai lălmădit aşa rău. PASS, P. V. I, 76 25. Aceştia sînt acei procléti carii, cu viclenule lor şi cu obrăznicia lor, ne stricăru tîrgul de vinzare. RUSSO, S. 332. Un glas din altă lume se-naltă şi grătesle: „Tu, proclét, ucigaşe! infame paricide”. ALEXANDRI, POLEZI, 301. Afară să ieşii amindoi, proclétilor!... aşeră. id. I, 1 466. Să se leagă unul dintre voi, care să meurgă şi să afurisească pe acest proclét şi vrăjmas cumplit. CREANGĂ, O. 36. Pretăntîndea răsuna glasul ei înăsprit... „Procléta mîziere!” ziceau oamenii vîlîndu-se după dînsa. SLAVICI, O. II, 161. Procléta le puse gînd rău şi tot plînuia cum ar face ca să-i răpule. ISPIRESCU, I, 67. Pîrhit cu stuge din Trium pe mîini în curînd năvăl-vă. Proclét co-omioară pe fin sub pîvuriletet. COSEBU, AL. 45. Nelegiuşilor, proclétilor, duceţi-vă şi vă veachi de treabă. GIRLEANU, S. 96, cf. DM. DLX. Ci tu, măr', te jăzest'. Că-mi e proclétul slinguer; El cu stuga că va du Şi pe tute le-a strica. POP., ap. ODOBESCU, S. II, 132. Ies, surioari, aşer! Ci proclétu c-a venit Şi sîsui ei n'i-a sosit. DIMONU, VR. 272. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Veniră cei procléti de ovrei la cel lui sălbatoc. MOXA, 379 30. Decî fu voitod Niclîfor şi iară fu minat cu ostile la Stria, el era un proclét de hadim, deci purla el putearea, id. 393 17. Procléta de ci ară cum văcu jata, tu puse gînd rău. ISPIRESCU, I, 63. Împăratul fiind la război, proclétul de uelcîs se infăişă într-o scară Al-emenei în chipul barbatului ei. id. I, 16. Drumul cel drept... fusese lăsat în părăgină de ctîd se pusese în calea lor ccel proclét de zîncu. POPESCU, B. II, 61. (Fig. Proclétu nedreaptă ubirea de arcut... un p- cîntîl şi multe răutăţi fără ce s'amă. TICHINDEAL, F. 301 6. (Cu sens atenuat) Dă-tă jos d-ucolo, procléte, că dă tat-tu peste lîne şi-ti moate oasclu. BĂBET SEV-VOL-

NEŞTI, ap. CADL. Imit aducei plocan acasă tot sozul de răjădăşti. Într-o zi, un proclét cu sghiuutu astă ce Petruşă. cf. TICHESCU, R. DP. 21. cf. L. COSTIN, GR. PÂN. II, 161. (Glume) Dar ctîd trica Trina, cătău o tîtu d'be rochie, parclétul răcîu rîtu în sus, proclétu, şi-i guşă a mîncare. DELAVRANGEA, I, 135.

3. (Transilv.) Grozav, cumplit, strasnic. Insoşi Ioanna Herdeha, ctî era de procléta la supărare, îi crafte. PĂBRIANU, I, 329. cf. id. R. II, 291. DM. DLX. Duşă aută zoolă-l cuprînsu un somn oşă de proclét adormi ca mort. REBEGANUL, P. III, 28. (Adverbial) Auzîndu-l, Ion răcui si mai proclét. REBEANU, I, 91. Porcă niciodată nu-l nimerise ută de proclét pe boierul Miron. id. R. I, 98. (Legat de un adjectiv prin prep. „de”, exprimă ideea de superlativ absolut) Am fost proclét de bet-ogă. REBEGANUL, ap. CADL. ♦ (Substantivat; regional) Om întele, infoat Com. din Zagra - NĂSĂC.D. (Adverbial) Mărgu proclét. ib.

- Accentuat şi: proclét. IORDAN, STIL. 67. - Pl.: procléti, -te. - Şi: (învechit) procléit, -ă, proclîat, -ă, proglét, -ă (KLEIN, D. 107), pîclét, -ă, poclét, -ă (DMR), (regional) proclit, -ă (ŞEZ, V, 119), prăclit, -ă (COMAN, GL.) adj.

- Din slavoni: ПРСКЛѢТЪ.

PROCLEŢEŢI adj. (Regional) Diminutiv al lui proclét (Bănia - Orsova). Cf. VTR. FOLK. III, 153. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Am un poclétul dă glas. Vătl, s-or răsuna. Lemn'li s-or clăcina. ib. 61.

- Şi: poclétul adj.

- Proclét - suf. -li.

PROCLEŢENIE s. f. (Bis.; învechit) Anatemă, afurisire; p. c. x. t. blestem; faptî rea. Accusta e oşu proclétenie a lui Dumnezeu unde zice: şi te voi face rob robilor tăi. TICHINDEAL, F. 292 21. Şi oriunde c' mîncă strînă acolo nu e blagosloveni, a proclétenii. id. ib. 311 7. Denş dînd pe deosea în vîlna vroşii şi-a jărătot numai proclétenia sa. CR. (1832), 35° 2. Rari sînt si accia cari, di parte de proclétenii lor, însă cunoscedu-le foarte bine, pot să-i imitez ce îndemînare. ib. (1833), 22° 38.

- Pl.: proclétenii.

- Proclét -- suf. -enie.

PROCLEŢI vb. IV, I. Trans. (Bis.; învechit) A excomunica, a anatemiza; p. c. x. t. a blestema; a condamna, a dezaproba. Ruşină amă pte această sfîntul sabor, şi-l procléţiră. CORESI, LV, 182. Şi goniră şi procléţiră pte toşi pte ceea ce chilea în deşert ereticii. PRAY. GOV. 79° 10. Veri să procléţesti agraţia ta, strănsourca cea nedireaptă, avuţia, burdăteza cea putredă. VARLAAM, C. 100. Eu nu poi să priimăse pte unul cu acesta ce iaste proclétul de ctîtia părinţii svenfi. id. ib. 138. Iară pte accule eresure, ce încolea şi răsărea, pte toate le dezrădăcioră şi le procléţiră (a. 1652). GER I, 163 9. Mulţi pravoslornici... procléţiră eresa lui Conste, împărat de Tarigrad. DOSOFTELI, V. S. septembrie 23° 20. Şi proclétindu-l şi istavînd treaba săborului sînt, mearsără... în eclate la curte. id. ib. decembrie 235° 2. Iată tu ai auzit toate etle au făcut împăroşii... la toate pămînturile, ca să le proclétescă pte iale. BIBLIA (1688), 281° 43. Duac[ă] vor merge la s[fe]tagora, voi să-i trimiţ cartea patriarbului şi a tot soborui s[fan]tăi măr[ă]stir[ă] de afurisarie, de-l voi procléti si afurisii cu tot săborul (a. 1716). IORGA, S. D. XII, 19. S-a dat de [N]iclîfor si cu garda dumisale, Parasca... pentru 14 florinti... [Cîne ar fura-o] să ste afurisit şi proclét (a. 1767). id. ib. XIII, 201. Nu se efiă întră oamea vrăjmasi a căroră începutul să nu fi fost din dragostea accia carea cu o proclétesc. MATON, DIARHI, 109 25. Ia... pomeni cei săitai se Imbuibă, si unde de multă befe încep a sudu, a procléti pămăna. TICHINDEAL, I, 311 20. cf. DMR, ALEXI, W., TPOR.

2. Refl. (Regional; despre boli; în forma procléti) A se înrăutăţi, a se agrava (Cavadiuceşti - Birlad).

I. CR. II, 71. *Așa și bubă lui... (cutare); Nici să se cocă, Nici să se proclețască, Nici să-l înjunghie, Nici să-l doaiă (doară)*. ib.

— Prez. ind.: *proclețesc*. — Și: (regional) **procleț** vb. IV. I. CR. II, 71.

— V. **proelet**.

PROCLEȚIE s. f. I. (Bis.; învechit) Anatemă, afurisenie. Cf. LM, DDNF, JAHRESBER. V, 314.

2. (Învechit) Ticăloșie; ipocerzie, fălărnicie. *Șarpele înșelă pre Eva cu a lui procleție*. CORESI, L. 376/13. *Procleția muerii*. PRAY. GOV. 163^r/3.

3. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Luțcală, repezițiune. *Dar să știi că ostroul șarpilor departe este și, pe lângă toată procleția ta, nu cred să poți ajunge acolo!* MERA, L. B. 21.

— Pl.: *procleții*.

— **Proelet** + suf. -ie.

PROCLEȚIRE s. f. (Bis.; învechit, rar) Acțiunea de a **procleț** (I); anatemizare, afurisire. Și *fiii lui Harmi Ahar cel ce au tulburat pre Israil carele au făcut pricăjire la proclețire*. BIBLIA (1688), 288^r/1.

— V. **procleți**.

PROCLEȚIT. -Ă adj. (Regional; în descultee) Care provine dintr-un blestem al cuiva. *Diochi cu șas rău, Diochi proclețit. Diochi de om întors di la fiță*. GRAUR, I, 297. *Proclețit (adică; proclețit „blestemat, afurisit”); Deochi proclețit*. CR. S. VI, 95.

— Pl.: *proclețiti, -te*. — Și: **proclețit, -ă** adj.

— V. **procleți**.

PROCLĂT, -Ă adj. v. **proelet**.

PROCLINTEĂLĂ s. f. (Med.; prin vestul Munt.) Luxație, serintitură. Cf. UDRESCU, GL. *Ce ai, omule, de ce schiopăți?* — *Uite, o proclintea la picior, am călcat strîmb și mă doare de-mi vine să fip*. id. ib.

— Pl.: *proclinteli*.

— **Proclinti** + suf. -eală.

PROCLINTÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Med.; prin vestul Munt.) A (se) luxa, a (se) serinti; p. ext. a (se) strivi. Cf. UDRESCU, GL. *Mi s-a proclintit stîngul de la gleznă*. id. ib. *S-a proclintit a vină de la picior*. id. ib.

— Prez. ind.: *proclintesc*.

— **Pro**² + **clinti**.

PROCLINTÍBE s. f. (Med.; regional) Acțiunea de a (se) **proclinti** și rezultatul ei; luxare, serintire; p. ext. strivire (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *E o proclintire a vaselor; nu e nimie, trece*. id. ib.

— Pl.: *proclintiri*.

— V. **proclinti**.

PROCLINTÍT, -Ă adj. (Med.; regional) Luxat, serintit; răsucit; p. ext. strivit (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Os proclintit*. id. ib. *Vină proclintită*. id. ib. *Picior proclintit*. id. ib.

— Pl.: *proclintiti, -te*.

— V. **proclinti**.

PROCLÍT, -Ă adj. v. **proelet**.

PROCLÍTIC, -Ă adj. (Gram.; despre unele articole și unele pronume; în opoziție cu enclitic) Care este așezat înaintea altui cuvînt (cu care formează o unitate sintactică); (rău) prepozitiv (I). Cf. ȘĂINEANU, D. V. *Pe cînd însă toate celelalte limbi romanice au articolul proclitic, româna îl are enclitic, ca și albanza și bulgara*. PUȘCARIU, L. R. I, 168. *Articolul posesiv, articolul adjectival și cel nedefinit sint proclitice*. JORDAN, L. R. 325, cf. SCRIBAN, D. *Dacă comparăm formele articulate cu articolul enclitic în românește și cele romanice apusene, cu articolul proclitic,*

constatăm o îmbogățire numerică a fondului principal la acestea din urmă. GRAUR, F. L. 181. *Legea transformării treptate a articolului hotărît românesc din proclitic în enclitic*. id. I. L. 175. *Articolul nehotărît este proclitic*. CL 1956, 139. *Toponimicele citate au întărit părerea celor care susțineau că articolul a fost multă vreme în românește proclitic*. SCL 1956, 57, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◇ (Adverbial) *Se întrebunțează numai proclitic „amî”, „îfi”, „al”, „li”, „ași”*. JORDAN, G. 127.

— Pl.: *proclitici, -ce*.

— Din fr. **proclitique**.

PROCLÍZĂ s. f. (Gram.; în opoziție cu encliză) Așezare, poziție a unui cuvînt proclitic. *În limbă cu cea română, unde procliza se întîlnește alături de encliză ..., e foarte greu să desparți cuvintele din frază după criterii formale sigure*. PUȘCARIU, L. R. I, 105, cf. 169, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *proclize*.

— Din fr. **proclise**.

PROCLU s. m. (Învechit, rar) Pretendent (2) (acceptat de o față). Cf. BARONZI, L. 117, DDRE.

— Pl.: *procli*.

— Cf. lat. **proclus**.

PROCOĂSE vb. III. Tranz. (Prin Ban.) A coase din nou; a coase la loc. Cf. CDDE, CADE.

— Prez. ind.: *procoș*.

— **Pro**² + **coase**.

PROCOĂĂ s. f. v. **procov**.

PROCOBÎĂ s. f. v. **procoviță**.

PROCOIĂ s. f. v. **procoviță**.

PROCOJÔR s. n. (Regional) Pocladă mică (pusă sub șaua calului). *Mi-a așternut procojorul de la șa*. LUNGANU, CL. 105, cf. 233.

— Pl.: *procojore*.

— De la **procov**.

PROCÔNSUL s. m. Magistrat roman care, după ce înceta să mai fie consul, era însărcinat cu guvernarea unei provincii; guvernator al unei provincii romane. *El încă cinci ani voievod să fie și titlul de proconsul să aibă*. NICOLAU, P. 252/23. *Pre acel timp au venit Vitelie proconsulul romanesc la Ierusalim*. TEODOROVICI, I. 326/12, cf. DRU. *Noroaddele Asiii ura numirile de consul și proconsul*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 112/11. *Autonie, proconsulul Macedoniei, încăierîndu-se cu el la război, s-au invins și steagurile apucate de la romani le așază-n celata Ghenucla*. IST. M. 4/12. *Această noă legătură pricinui lui încă cinci ani dărăgătorie de ocîrmuire, cu titlul de proconsul*. SP I, 209/3, cf. STAMATI, D. *Etoliî să răspundă acum îndată proconsulei roman din Ahaia 200 talante soboice argint curat, precum e cel din Attica*. ISIS (1859), 134^r/20, cf. DDRE, ALEXI, W. *Roma veche întregă Se-nșiră pe dinaintea mea: Consuli, Proconsuli, Matroane, copile, liberfi*. MACEDONSKI, O. I, 14. ◇ Fig. *Domnul N. Iorga este cel dintîi proconsul care simte și mărturiscește apropiata biruință a religiunii celei nouă*. GALACTION, A. 221. ◆ Fig. *Persoană care se poartă ca un tiran (abuzînd de drepturile sale). Pocit, faimos proconsul, model de tiranie, Cumplită fie calea pe care ai plecat*. ALEXANDRESCU, O. I, 291. *Convenționalii în misiune erau adevărați proconsuli*. SCRIBAN, D.

— Pl.: *proconsuli*. — Și: (învechit, rar) **procônsule** s. m.

— Din lat. **proconsul**, fr. **proconsul**.

PROCONSULĂR, -Ă adj. Care ține de proconsul, privitor la proconsul; guvernat de un proconsul. Cf. DRU, PROT.-POP., N.D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *proconsulari*. — Și: (învechit, rar) **procônsulare** s. m.

— Din lat. **proconsularis**, fr. **proconsular**.

PROCONSULĂR, -Ă adj. Care ține de proconsul, privitor la proconsul; guvernat de un proconsul. Cf. DRU, PROT.-POP., N.D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *proconsulari*. — Și: (învechit, rar) **procônsulare** s. m.

— Din lat. **proconsularis**, fr. **proconsular**.

PROCONSULĂR, -Ă adj. Care ține de proconsul, privitor la proconsul; guvernat de un proconsul. Cf. DRU, PROT.-POP., N.D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DEX.

— Pl.: *proconsulari*. — Și: (învechit, rar) **procônsulare** s. m.

— Din lat. **proconsularis**, fr. **proconsular**.

PROCONSULĂR, -Ă adj. Care ține de proconsul, privitor la proconsul; guvernat de un proconsul. Cf. DRU, PROT.-POP., N.D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DEX.

- Pl.: *proconsulari*, -e.
- Din lat. *proconsularis*, fr. *proconsulaire*.

PROCONSULĂT s. n. Funcție de proconsul; timp în care un proconsul își exercita atribuțiile. *Aceasta au fost purtarea lanțurilor Schipionu în curgere de cinci ani ce au ființat proconsulatul său.* VĂCĂȘAN, I. 110°, 17, cf. DRU, NEGULEA, PROF.-POP., S. D., ALENI, W., SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl. *proconsulate*.
- Din lat. *proconsulatus*, fr. *proconsulat*.

PROCONSULTE s. m. v. *proconsul*.

PROCOP s. m. v. *procopie*.

PROCOPE s. m. v. *procopie*.

PROCOPEANCA s. f. art. Numele unui dans popular asemănător cu brul; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 125.

- Etimologia necunoscută. Cf. *procopie*.

PROCOPEIE s. m. (Mai ales la pl.) Sărbătoare bisericască populară care se ține la 8 iulie (în cinstea mucenicului Procopie). Cf. CADU, MUSEEL, 79. *De asemeni se serbează și procopiile.* PAMFILE, VĂZD. 93, cf. id. s. v. 161. *Procopiile (8 iulie) se țin de săteni, eu să nu fie loști de fulgur.* GORVILI, CR. 128, cf. ARH. FOLK. III, 45, CHESE, V 175.

— Pl.: *procopi*. — Și: (regional) *procóp* (CADU), *procópe* (id. ib., PAMFILE, s. v. 161), *procóp* (MUSCEL, 79, PAMFILE, s. v. 161, CHESE, V 175), *pricóp* (PAMFILE, s. v. 161), *pricópe* (id. ib.) s. m.

- De la n. pr. *Procopie*.

PROCOPSEĂLĂ s. f. v. *pricopseală*.

PROCOPSI vb. IV v. *pricopsi*.

PROCOPSINȚĂ s. f. (Învechit, rar) *Pricopseală* (I). *Tiers are să primească pentru manuscript... jumătate de milion franci... (Vezi, așa e plătită procopsința!).* GR (1839), 99°/21.

- Pl.: *procopsințe*.
- *Procopsi* + suf. -ință.

PROCOPSIRE s. f. v. *pricopsire*.

PROCOPSIT, -Ă adj., s. m. și f. v. *pricopsit*.

PROCORARISI vb. IV. FRANZ. (Învechit, rar) A procura (I). (REFL. pas.) *Cel mai bun chip de a să prorocarisi asemenea oamenii este de a să du creștii spre învățură la meșteri buni (a. 1835).* DOC. I.C. 593.

- Prez. ind.: *procorarisesc*.
- Cf. *procura*.

PROCORIÓD s. m. v. *procuror*.

PROCORIÓL s. m. v. *procuror*.

PROCORIÓR s. m. v. *procuror*.

PROCÓȚ s. n. v. *poeróț*.

PROCÓU s. n. v. *poerov*.

PROCÓV s. n. v. *poerov*.

PROCOVÂNCA s. f. art. Numele unui dans popular (cu lăutari) care se joacă la nunta, după ce s-a fermînat masa de cununie; melodie după care se execută acest dans. Cf. SEVASPOS, S. 282, PAMFILE, A. III, 10, VARONE, D. 126, DM.

- *Procov* + suf. -ancă

PROCOVÂNȚĂ s. f. (Prin sud-estul Munt.) Discuție fără rost. Cf. cv 1950, nr. 1, 32.

- Etimologia necunoscută. Cf. *procovanca*.

PROCOVĂI s. n. v. *poerovăi*.

PROCOVĂI s. n. v. *poerovăi*.

PROCOVÉȚ s. n. v. *poerovăț*.

PROCOVĂȚĂ s. f. v. *poerovăță*.

PROCREĂ vb. I. FRANZ. (Despre femei) A rămîne însărcinată; (despre femele) a fi fecundată (urmînd să fete, să se înmulțescă etc.); a zămislî, a concepe; (despre liințe, organisme etc.) a se perpelua prin generare, a se înmulți, a prolifera (2), a se reproduce (1); p. ext. (despre femei sau femele) a naște (1 I). Cf. NEGULEA. *Un cîrlășan care... a procreat fără să gîndească sau prin amăgire.* MAN. SĂNĂT. 229/30, cf. PROF.-POP., S. D., BARGIANU, ALENI, W. *Orice peteche de oamneti sănătoși poate să procreze și sa umple casa de copii.* GALACTON, A. 111. *Alcătuiind din megildeoia lor putredă și găunoasă stîndardul amărăciunii și „rolie-păit” succesiunii Vameșului, care a „procreat”, a lăpăit și-a murit.* KLOPȘTOCK, F. 59. *Gh. Eminovici vedea în femeie un tovarăș inferior și util, urșit să procreze și să se îngrijească de gospodărie.* CĂLINESCU, E. 22. *Cînd o femeie nu procrează, decede din drepturile ei.* id. I. O. II, 301, cf. SCRIBAN, D. *Copilul născut de mama căsătorită este procreat din opera bărbatului căsătorit cu mama.* COD. PEN. R.P.R. 497, cf. DM. *Incapacitatea unui individ matur de a procrea.* ABC SĂN. 342, cf. M. D. ENC., DEX. ↗ FRANZ. fact. *Puterea a procrea pe alții se vede a sta cu puterea de a se regenera și în noi pe sine însuși în cea mai strînsa relație.* VASTIC, M. I, 135 7.

- Pronunțat: -cre-a. — Prez. ind.: *procreez*.

- Din fr. *procréer*.

PROCREARE s. f. (Rare) Faptul de a procrea; procreație. *Simflea nepoia imperioasă a procreării.* CĂLINESCU, O. I, 92, cf. DM, DEX.

- Pronunțat: -cre-a. — Pl.: *procreări*.

- V. *procrea*.

PROCREATIV, -Ă adj. (Livresc) Procreator. *Se vorbește deci de un geniu naștal, al patului conjugal... Vechea legendă se abule de la înțelegerea geniului ca putere procreativă a bărbatului singur.* VIANU, P. 10. *Femeia apare și ea cu posesoarea unei forțe procreative deopotrivă cu a bărbatului.* id. ib. 11. *Pacientul a spus numele popular al organului procreativ.* PREDĂ, R. 29.

- Pronunțat: -cre-a. — Pl.: *procreativi*, -e.

- *Procrea* + suf. -(a)tiv.

PROCREATOR, -OARE adj. Care procrează, care servește la procreație; (livresc) procreativ. Cf. BARONZI, I. L. IV, 204/32, SCRIBAN, D. *Podul exaltă femeia ca ființă procreatoare, care asigură continuitatea umanității.* CONTEMP. 1950, nr. 178, 4-2, cf. DM, DEX. (Substantival) *Are el ceva broscoid în fiziologia lui, dar numai atît cît trebuie unui observator sagace ca să descopere pe procreator.* GALACTON, O. A. I, 69. *Pupu seamănă cu doctorul Taifun, dar jrin e fenomen de impregnare nervoasă, sau de fraudă, sau de farsă, datorită unei fiziologii de procreatoare islărică?* id. ib. 71. ↗ (Prin lărgirea sensului) *Printre aceste mase geologice, formînd o uriașă dualitate procreatoare, Oltul vine la vale.* BOGZA, C. O. 16.

- Pronunțat: -cre-a. — Pl.: *procreatori*, -oare.

- *Procrea* + suf. -tor. Cf. fr. *procréateur*.

PROCREAȚIE s. f. Faptul de a rămîne însărcinată, de a fi fecundată (în vederea înmulțirii biologice), zămislire, concepție; faptul de a se per-

petua prin generare, înmulțire, reproducere (1), reproducție (1); p. ext. faptul de a naște (1 1); (rar) procreare. Cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *Căsătoria n-are pentru stat alt interes decât acela al procreației*. SAHIA, U.N.S.S. 114, cf. SCRIBAN, D. *Scopul căsătoriei este procreația*. CĂLINESCU, E. O. II, 304. *Strânși în brațe ... indiferenți față de problema procreației*. id. O. I. 268, cf. DM, M.D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ere-a-. — Pl.: procreații. — Și (învechit) procreațiune s. f. ARISTIA, PLUT., BARCIANU, ALEXI, W.

— Din fr. procréation.

PROCREAȚIUNE s. f. v. procreație.

PROCRINTĂ s. f. (Regional) Covășică în care se taie carnea pentru cîrnași (Lupșa — Abrud). Cf. VICIU, GL.

— Pl.: procrinte.

— Etimologia necunoscută. Cf. crintă.

PROCRÎȘTE vb. III. Intrans. (Regional: despre pline) A crește la loc (Bănia — Orșova). Cf. ARH. FOLK. III, 82. *Și cînd o scos-o, o fost o mîndră dă pită Cîi o tăiat din iu, o procrîșcut pîta*. ib., cf. 153.

— Prez. ind. pers. 3: procrîște.

— Pro.² + crește.

PROCSȘII s. m. s. n. v. poreușor.

PROCFUNDĂ vb. I. Refl. (Regional) A se cufunda din nou (Rudăria — Băile Herculane). Cf. ARH. FOLK. III, 97. *Aturșu ăraeu să procfundă-tiaz*. ib., cf. 153.

— Prez. ind.: procfund.

— Pro.² + cufunda.

PROCFUNOĂȘTE vb. III. Trans. (Folosit și absol.) (Învechit, rar) A ști, a cunoaște dinainte. *Dorese cu line-npreună Astăzi luplă a avea. D-oi și cădea-nvins de tine, După cum procfunose bine, Năciust n-o socotesc*. PANN, E. II, 125/14. *Ah, maie-a mea, de s-ar putea să procfunosti din mînte Și să-mi spuie ce o să măi trag de acum înainte*. id. ib. v, 42/20.

— Prez. ind.: procfunose.

— Pro.¹ + cunoaște.

PROCFUNOȘTÎNȚĂ s. f. (Învechit, rar) Cunoașterea ceea ce urmează să se întîmple. *Calul tău, frate procfun văz, procfunostiță arc. De să oprește așa-t loc și nu-ți dă ascultare. Poate o fi simțit că azi lu o să pierzi eu mine*. PANN, E. II, 152/17.

— Pl.: procfunostițe.

— Pro.¹ + cunoștință.

PROCURĂ vb. I. Trans. (Adesea cu pronomeni în dativ) I. A face rost (de ceva sau de cineva) pentru a utiliza; a obține, (grecism învechit) a profitaxi (11). (învechit, rar) a procorarisi. *Planuri mai lămurit-cu toate combinațiile acestui obicei Epitrofia joate se și le procureze de la Dresda*. CUCIURAN, D. 90/25. *A trebui minuni spre a-mi procura ceea ce eu adăra: mă poate indestula*. IĂZĂRUSCU, S. 26/22. *Este deci mai în măsură decât oricine să-mi procure amănuntele trebucioase*. KOGĂLNICEANU, S. A. 36, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Cred că veți afla la frații Harmuzaki această carte — iar în caz contrariu vă rog scrieți-mi, și mă voi strîngi a vi-o procura din vreo librărie de la Iași* (a. 1872). URICARIU, XII, 341. *Aștept să vie lupii ... Dobitoacele astea, sărmanele, urlă de foame ... voi să le procur o cină delicată*. BOLINTINIANU, O. 387, cf. ALEXI, W. *Era nenorocit că nu-și poate procura nici ecl puțin citava vederi din „paradisul românesc”*. REBREANU, I. 233. *Va să zică un dansator dorești? ... Poate să-ți procurăm unul de la operetă*. id. R. I, 59. *Am această carte ... de cîțiva ani. Am văzut-o la un prieten și mă-am procurat-o și eu*. GALAC-

TION, A. 7. *Eu sint străin de asta ... unelte le-a procurat Ciojocaru*. SADOVEANU, O. IX, 469. *Absolenții își vindeau cărțile învătate, și noii înscriși le cumpărau, nepuțin să și le procure cu prețul de librărie*. ARGHEZI, R. 50. *Îți procur un costum nou cum n-ai mai purtat toată viața*. CĂLINESCU, E. O. II, 18. *Procura specialiştilor, pentru modeste onorarii, memorii și fișe*. id. s. 17. *De unde poți dumneata să procuri armamentul de care ai vorbit?* STANCU, R. A. V, 199. *Își procurase literatură de specialitate și mi-a făcut o serie de observații extrem de juste*. BARANGA, I. 160. *Se răcește cafeaua, domnule ... E veritabilă ... Mi-am procurat-o cu prețul unei adevărate aventuri*. II. LOVINESCU, T. 253. (Ref. pas.) *Toluși, dacă i s-ar procura „o carte frumoasă”, ar încerca s-o citească*. CĂLINESCU, E. O. I, 59 <> (Prin lărgirea sensului) *Numai palmierii și arborul Pisang ... au putut să fie cei dinții arbori care au procurat omului nutrimentul său de toate zilele*. ISIS (1859), 21²/13. *Eram un îns în mulțimea anonimă ce procură societății, în toate timpurile, jertfa de fabrici și carne de tun*. BRĂNESCU, O. A. II, 135. (Ref. pas.) *Acesta consistă întru a se procura bolnavului un cerceaf*. PARAB. 317/11. ♦ (Învechit, rar) A prevedea (1 3). *Nalera, în prevederea sa, a procurat oricăruiu animal o vedere potrivnică cu felul existenței sale*. BARASCH, M. III, 25/20. ♦ (Învechit) A prilejui (1). *Se feliçita că ceva eroare îi procurase cunoștința unui compatriot*. GHICA, A. 644.

2. (Complementul indică noțiuni abstracte) A fi privina (1 1), cauza, mobilul (1) a ceva, a da naștere, a cauza, a ocaziona, a pricinui (1), a produce, a provoca, (rar) a prileji (2), (învechit) a pricinui (1); p. ext. a determina, a crea. *Des conversăm în limba mea, — ceea ce-mi procură nespăș plăcere*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 247. *Este oare în lume un spectacol atît de atrăgător, atît de respectabil, cu vederea unei mune de familie încunjiurată de fii săi ... procurînd tărbatului ei o viață fericită?* BR (1846), 55²/39. *Bucuriile ce putea să-i procure beneficiurile sale*. ib. (1848), 25⁴/42. *Niște adevărați amici, niște soți virtuozși îmi procură o scriere necunoscută de ecilulți oameni*. NEGULICI. *Ce interes însemnat procură acest studiu curiozității noastre*. BARASCH, I. S. 7/28. *Amorul de inimă ... ne procură momente de o fericire sublimă*. FILIMON, O. I, 135. *De vrei să-mi procuri asemîne surprindere plăcută, trebuie să o faci înainte de 25 februarie*. ALECSANDRI, S. 169. *Pentru Iănăchișă Văcărescu, muza era scioara ce-i procura un minut de plăcere*. ODOBESCU, S. I, 295. *Măgulirea pe care i-o procura considerațiunea aparentă a lumii*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 180. *Priveliștea lor îmi va procura un glorios capitol de sociologie revoluționară*. GALACTION, A. 384. *Bucuria aceasta îmi procură și necazul pe care as vrea să-l înlătur*. SADOVLANU, O. XVIII, 472. *Plăcerea pe care o resimțim față de succesul unui astfel de exercițiu riscant face parte din ordinea satisfacțiilor pe care ni le procură joel și virtuozitatea*. VIANU, A. P. 264. *Apropierea Georgetei îi procura o plăcere voluptuoasă*. CĂLINESCU, E. O. I, 278. *Nu poate ca prin conținutul ei de sentimente vesele sau tragice, după caz, o astfel de simfonie să procure auditorului o satisfacție artistică*. M 1961, nr. 1, 19. *Meștesugarului ... o tehnică bine pasă la pînel îi procură o anumită satisfacție, uneori foarte intensă*. V. NOM. MAI 1963, 97. ♦ (Învechit, rar) A face, a realiza, a crea. *Niște eunuci erau însărcinați de a malasca (a frămînta) nasul tinerilor prințese persane, cu să le procure (pregătescă, facă) un nos vrednic de a figura pe scaunul împărătesc*. FIS. 136/23.

— Prez. ind.: procur și (învechit, rar) procurez.

— Din fr. procurer, lat. procurare.

PROCURĂNT s. m. (Învechit) Procurator (1). Cf. CADE.

— Pl.: procuranți.

— Din it. procuraute.

PROCURĂRE s. f. Acțiunea de a procura.

1. Obținere a ceva sau a cuiva în scopul utilizării, al valorificării. Cf. **procura** (1). Cf. POLIZU, DDIF. *Achiziție de înviore a activității sportive ... prin procurarea de material sportiv*. CONTEMP. 1950, nr. 223, 2/3. *S-a prevăzut să se acorde gospodăriilor colective credite pentru procurarea de animale și materiale de construcție*. ȘTIINȚA, 1951, nr. 2861, cf. DM, DEX.

2. Cauzare, pricinuire, provocare a unui anumit efect. Cf. **procură** (2). Cf. DDIF, DM, DEX.

— Pl.: **procurări**.

— V. **procura**.

PROCURĂTOR s. m. 1. (Învechit) Nume dat unor înalți funcționari imputerniciți (în numele altora) cu atribuții administrative, politice și (deosebi) juridice; (astăzi rar) persoană care acționează în numele cuiva pe bază de procură (1), (învechit) **procurant**; p. gener. **mandatar** (1), **imputernicit**; p. ext. (ieșit din uz) **avocat** (al unei întreprinderi economice). *Acolo, de va avea și de crăi ceva asupra, fără nici o frică are voie să-l tragă la judecată, unde procuratorii vor răspunde pentru crăi și de va avea strîmbătale, afla-n județu și direptale*. UNECHE, I. 113. *Vestitulul, juratulul procurator al lui mieu, milostivului Dorn și alte*. EUSTATIEVICI, I. 119/13. *Mai pre urmă și-au pus procuratorii și plenipotențiarul pe oarecare nemije ... cu să aibă de grije*. ȘINCAI, HB, III, 181/31. *În soborul protopopese se prăse, sau se legiuise părțile ... cu ajutorul procuratorilor săi*. MAION, I. B. 307/10. *Tilhariu ... se tulbnește cu un procurator, care și el împreună cu acei domnișori într-acea casă lăcuia*. CALENDARU BUDA (1813), 19/5. *Epitropul nu poate să cumpere din lucrurile copilului, nici curatorul, nici procuratorul*. PRVILA (1814), 90/17. *Procuratorii, mandatarii, plenipotențiarul nu pot fi mărturii pentru acțiua a cărora sînt procuratorii sau mandatarii, pentru ea să socolese a fi o persoană cu dinșii*. ARON, în CONTRIBUȚII, III, 122. *Se socotea ael mai bun procurator (advocat) din vremea aceea*. NICOLAU, P. II, 237/21, cf. DRU, I.B. *Îată pentru ce mi-ai făcut dotată călătoria asta ... dimpreună cu proopsisul dumitale procurator*. HELIADE, D. J. 61/11. *Spre a pololi aceste zgomole ... se căsători, ca procurator al stăpînului său Sigismund Bathori, cu Maria Cristina*. BĂLCESCU, M. V. 71. *Dreptatea să face ... fără ministerie de procuratori sau de advocați*. IC. LUM. (1840), 56/29, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Volez prin procurator*. MAIORESCU, D. II, 116, cf. DDIF. *Cînd prin un act s-au constituit mai mulți mandatar sau procuratori, nu există solidaritate între dinșii, afară numai cînd s-a stipulat*. HAMANGIU, C. C. 393, cf. ALEXI, W. *Domnul Traian Bălleanu este procuratorul meu*. SADOVEANU, O. VII, 708. *Celelalte părți din procesul penal ... pot fi întoldeana reprezentate, atît în fața instanțelor de fond, cît și în fața celor de recurs, prin procuratori (mandatari)*. PR. DRUPT, 838, cf. DM, DEX.

2. **Spec.** Magistrat roman, ales de obicei dintre liberi, însărcinat cu stringerea impozitelor și cu administrarea provinciilor imperiale. *Peste această provință ... a pus Traian proprietar pe Marcus Scaurian, care a fost și procurator*. MAG. IST. I, 20/12. *Nici procurator în palaturi carii mîini și vorbe lungese, după cum zice Marțial în puține vorbe*. UVETĂRI, I, 96/26, cf. ARON, P. I. 621/18. *Nimic nu se mai puca lui de prin fări decît numai pentru Cezar, mai ales după ce se așază prin ele procuratori*. CĂPĂȚIȘEANU, M. R. 136/22. *Găsim în Dacia un procurator special al împăratului, pentru minele de aur*. XENOPOL, I. R. I, 183, cf. DM, M. D. ENG., DEX.

3. **Spec.** Înalt magistrat în unele republici italiene din evul mediu. *Strămoșul meu ura pe marchezul ... și l-a înecat noaptea în pușurile Veneției*. *Tatăl meu ura pe procuratorul Badoer, și l-a otrăvit la un ospăț al reginei Cornado*. NEGRUZZI, A. 85/29, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCHIBAN, D., DM, M. D. ENG., DEX.

4. (Învechit) Persoană care procură cuiva ceva. Cf. PROT.-POP., N. D. *Oamenii erau pentru tine simpli procuratori de plăceri*. VLADUȚĂ, S. A. II, 329, cf. CADL.

— Accentuat și: **procurător**. I.B. BĂRCIANU, ALEXI, W., DRG. — Pl.: **procuratori**.

— Din lat. **procurator**, fr. **procurateur**. — Pentru sensul 4, cf. **procura**.

PROCURATORIE s. f. (Învechit) Funcția, profesia de procurator. *La întoarcerea lui în Roma se îndelețnicea spre lucruri de obște, dară puțin fu socolit*. *După aceea, osebit, se îndelețnicea întru procuratorie la judecăși*. NICOLAU, P. II, 237/23, cf. DRU, I. GOLESCU, C.

— Și: **procurătorie** s. f. I. GOLESCU, C.

— **Procurator** + suf. -ie.

PROCURĂȚĂ s. f. 1. (Învechit) Avocatură. Cf. BĂRCIANU, V., ALEXI, W.

2. (Învechit, rar; în sintagma) *Procurătura financiară* = organ care avea atribuția să supravegheze respectarea legalității în activitățile financiare. *La cercetarea averii bisericesti se găsi că unele locuri bisericesti sînt încălcate de primăria orașului ... Se făcure deci orătările și postirile cuvîntoase ... cătră procurătura financiară ... ca apărătoare oficială*. SBITERA, F. S. 368.

3. Organ de stat care exercită activitatea de supraveghere a aplicării și respectării corecte a legilor, asigură trimiterea infractorilor în fața justiției, susținerea acuzării înaintea instanțelor judiciare, reprezentarea intereselor statului în aceste instanțe etc.; p. ext. clădire în care își are sediul acest organ. *O atenție deosebită sînt chemate să acorde organizațiile de partid din instituțiile judecătorești și ale procuraturii educării comuniste a oamenilor*. LUPRA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 27. *A doua zi de dimineață ... fu chemat la raion, la procuratură*. V. ROM. august 1951, 77, cf. DM. *Foarte bine, ar trebui într-adevăr ca procuratura să fie sesizată*. PREDĂ, B. 51. *A patra categorie de organe ale statului este formată din organele procuraturii*. FR. DRUPT, 69. *În urma recursului declarat de procuratura municipiului București, se stabilește că ... cu aceeași probă, nu justifică suma de 59 499 lei*. ȘTIINȚA, 1969, nr. 8207, cf. M. D. ENG., DEX.

— Pl.: **procuraturii**. — Și: (învechit) **procurătură** s. f.

— Din germ. **Prokuratur**, rus. **прокуратура**.

PROCURĂȚIE s. f. (Jur.) 1. (Învechit) Procură (1). *Născut în 27 ianuarie 1792; căsătorit în celotea Minhei prin procurație în 29 octovrie 1816*. CARCALICI, C. 40/11. *Născută în 30 noiembrie 1791 și logodită prin procurație în Viena la 28 februarie 1810*. CALENDARU (1820), 3/13. *Căsătoria măriri sale don Pedro împ[ăratul] Brasileei cu a tria fiică a prințului Eugen s-au săvrit aice prin procurație la 20 iulie*. AB (1829), 56/13. *Karolina Augusta ... căsătorită în celotea Minhen prin procurație*. CALENDARU (1844), 25/26. *D. Grant a venit de la Londra împuternicit cu act de procurație (a. 1848)*. DOC. EC. 910, cf. NEGULECI, POLIZU, BĂRCIANU, V., DDIF, ALEXI, W.

2. **Spec.** (Învechit, rar) Procură (2). Cf. IARCI, D. S. II, 439/27.

— Pl.: **procurații**. — Și: **procurațiune** s. f. BĂRCIANU, V., ȘAINIANU, D. V., SCHIBAN, D.

— Din lat. **procuratio**, -onis, fr. **procuracion**.

PROCURĂȚIUNE s. f. v. **procurație**.

PROCURĂ s. f. (Jur.) 1. Împuternicire legalizată, oficială prin care cineva poate reprezenta o persoană fizică sau juridică și acționa în numele ei, în anumite limite (specificate expres); act prin care se dă această împuternicire; (învechit) **procurație** (1), V. în **mandat** (1), **delegație**. *Îară cununa să va săvîrși, precum se aude, la începutul lui august dia procura*

(vechil), după care luminarea sa prințesa va precede la Brasilia. AR (1829), 54²/7. O ceremonie obicinuită în căsătoriile prin procură ale prinților. BĂLCESCU, M. V. 71, cf. DDRF, ALEXI, W. Chiar cînd lipsește din țară... cu am procură să dreg și să fac cum e mai bine pentru interesele lui. C. PETRESCU, R. DR. 89. Avocatul cere cînci șute de lei ca să prezinte magistratului o procură. BRĂESCU, O. A. II, 383. Lăsase procură pe numele tatălui său. SADOVEANU, O. VIII, 303, cf. SCRIBAN, D. Acești reprezentanți se numesc procuratori... dreptul lor de a reprezenta în justiție trebuie constatat printr-un act de mandat întocmit în scris, denumit procură. PR. DREPT, 792. Acesta fiind din spîlă întru nimic obscură, Ba chiar din os duial, ajunge o procură. T. Iulie 1964, 45, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Rar) Procură generală = mandat (4). Dă numaidecit o procură generală lui Costică, cu drept de a pune la orice nevoie avocat în locul lui. CARAGIALE, O. VII, 28, cf. DL.

2. S p e c. (Învechit) Împuternicire pe care o avea un epitrop; act prin care se dădea această împuternicire; (învechit, rar) procuratie (2). Cf. I. GOLESCU, C. IARGU, D. S. II, 439/26.

— Pl.: procuri.

— Din lat. *procura*, fr. *procure*, germ. *Prokura*.

PROCURĂTORIE s. f. v. *procuratorie*.

PROCURĂTURĂ s. f. v. *procuratură*.

PROCURIST s. m. (Astăzi rar) Persoană care acționează în numele cuiva pe bază de procură (I), în special în domeniul economic-comercial: p. g e n e r. mandatar (I), împuternicit; p. e x t. avocat (al unei întreprinderi economice). Cf. BĂRCIANU. De va fi neșine isprovnice (procurist) vreunui neguțătoriu, vînzîndu-i negotul ce i-au fost trimelind acel neguțătoriu, iar de se va prileji să nu-i mai trimiță alt negot... ap. N. A. BOGDAN, C. M. 13, cf. ȘĂINEANU, D. U. Admiinstrutorul meu Ilie Sacară, avocatul și procuristul meu Emil Savo... consătenii dumitale, toți au făcut ceva din viața lor. C. PETRESCU, A. 331, cf. NOM. PROF. 2. A făcut actul de vînzare-cumpărare cu un procurist al lor. SADOVEANU, O. XVII, 185, cf. SCRIBAN, D. Fărăste, cu acești procuriști ai monopolurilor americane, țirgul a fost încheiat la recezeală. CONTEMP. 1919, nr. 160, 3/2, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: procuriști.

— Din germ. *Prokurist*.

PROCUROR s. m. I. Dregător care avea atribuții (judecătorești) în divan (în perioada Regulamentului organic). *Procurorul divanului Petrof*. CR (1829), 308²/33. Toate comunicațiile... vor fi iscălite de directorul cantărilor politice și acelea ce vor fi împărțite de la divan vor fi asemenea iscălite de procurorul divanului Petrof. ib. (1830), 65¹/11. Se va rîndui de către domn pî lîngă această curte și un procuror și log[o]-[lăt] de anafonale. ib. (1833), 26¹/30. ◆ *Procuror general* (sau *crăiesc*) = nume dat în trecut unor înalți funcționari (cu grad militar) însărcinați să apere interesele regelui și ale maselor în fața parlamentului, în Franța. *Procuror general lîngă curtea crăiescă de Lion*. CR (1829), 309²/12. Hirtille plastografe sint acum tu minile procurorului crăiesc. NEGRUZZI, S. III, 175. ◆ (Cu sens neprecizal, probabil) Înalt funcționar diplomatic (acreditat într-o țară străină). *Toți din consulat au ieșit la poarta unde se afla și procuroru (arătătoru tainic de trebile țerei rusești) de lo Chișinău, d-lui spatarul Ionilă Bașotă* (a. 1819). URICARIU, VII, 83.

2. (În vechea organizare judecătorească) Magistrat, membru al parchetului (III), care avea rolul de a exercita acțiunea penală și de a susține acuzarea; (astăzi) membru al procuraturii (3), care supraveghează justa aplicare și respectare a legilor, care decide triniterea infractorilor în fața justiției, susține acuzarea înaintea instanțelor judiciare, reprezintă inte-

resele statului într-un proces etc. *Tot județul are o capitală cu o dregătorie de un tribunal judecătoresc de întâia cercetare, compus dintr-un prezident, cu doi judecători, un procuror, un secretar*. GENIELE, G. 192/17, cf. VALIAN, V. *Se arată că postul de procuror la tribunalul județului Vlcea a rămas vacant*. BULETIN, G. (1844), 197¹/10. *Domnul Andronescu, procurorul tribunalului criminal, sosi îndată*. ROMÂNUL (1857), nr. 2, 4³/73, cf. POLIZU. *Veni și legea de presă cu procurorii, interogatoriile, sentințele și chiar temnițele ei*. FILIMON, O. II, 274, cf. PROT.-POP., S. D. *Orce dregătoru are tainu lui... el calcă legeu cînd dă a-nțelege că-i spurcat la mită și, de-l simți, losă-l pe mîna prierodului*. JIFESCU, O. 63. *Din ordînul procurorului, cadavrul... a fost transportat la morgă*. CARAGIALE, O. II, 67. *Procurorul, însoțit de polițaiul orașului, îl gîsîră într-o vîgăună*. DELAVRANCEA, T. 128. *Procurorul tribunalului de întâia instanță va fi dator a verifica storca registrelor*. HAMANGIU, C. G. 23. *Procurorul, care s-a plîmbat de-a lungul odăii, poruncește apodului să aducă pe inculpat*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 253. *Peste o jumătate de oră venea lîngă căpătiul divanului, liniștită și gravă cu un procuror*. CAMIL PETRESCU, U. S. 46. *Sus mîinile! Sint procurorul. Bani pe masă!* BRĂESCU, O. A. I, 205. *Tănăsică — religioș și sărac cu duhul, de cînd scăpase din mîna procurorului — a avut, atunci, întâia lui viziune*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 215. *Își alungă ochii spre procuror, care sta răsturnat într-un jîl și privea în plafon*. SADOVEANU, O. VIII, 183. *Președintele bătu, cu un ciocan, în masă. I se dădu cuvîntul procurorului*. STANCU, R. A. II, 279. *Sarcinile procurorilor ogîndesc grija statului democrat popular de a slujii interesele poporului muncitor*. LUPA DE CLASA, 1953, nr. 11, 25. *Rămînea ca procurorul să stabilească și ce ctșig material personal urmărea Matei, cu mitele lui*. V. ROM. 1954, nr. 5, 67, cf. DM. *În procesul penel, procurorul este în mod obișnuit cel care susține învinuirea*. PR. DREPT, 837, cf. M. D. ENC., DEX. *M-au discutat: cine sint, ce fac...* *Parcă erau procurori*. T. decembrie 1964, 22, cf. CIAUSANU, GL., COMAN, GL., LEXIC REG. 56, UDRESCU, GL. ◆ *Procuror general* = a) (în vechea organizare judecătorească) șeful parchetului (III) de pe lîngă o curte de apel sau de pe lîngă Curtea de Casație. Cf. BĂRCIANU, V. *A fost numit judecător la tribunalul din Iași și a învîntat pînă la Curtea de Apel ca membru și ca procuror general*. MAIORESCU, CR. II, 331. *Ușa cabinetului se deschide, intră procurorul general*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 267. *Mi-a comunicat la telefon că e vorba să-mi da delegație de procuror general*. C. PETRESCU, C. V. 92, cf. DM; b) (și în sintagma *procuror general al Republicii*) șef al Procuraturii Republicii Socialiste România, care exercită supravegherea respectării legilor de către toate organele centrale și locale ale statului și care numește pe procurori (2). Cf. DM. *Toți procurorii sint subordonați procurorului general*. PR. DREPT, 69. *Prim procuror* = (în vechea organizare judecătorească) șeful parchetului (III) de pe lîngă un tribunal. Cf. DDRF, ALEXI, W. *Mă duc de scol din somn pe primul procuror și bem toți ceaiul*. GALACTION, O. A. I, 91, cf. NOM. PROF. 77.

— Pl.: procurori. — Și: (învechit și popular) **procoror**, (învechit) **prierorod**, (regional) **procorod** (COMAN, GL.), **procorol** (CIAUSANU, GL., LEXIC REG. 56, UDRESCU, GL.), **prieror** (G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 243) s. m.

— Din fr. *procureur*.

PROCURORĂȘ s. m. (Rar) Diminutiv al lui p r o c u r o r (2). *Prefectul cra o veche cunoștință — procorașul de odinioară*. CARAGIALE, O. I, 41.

— Pl.: procurorași.

— **Procuror** + suf. -aș.

PROCŪT s. n. v. *procur*.

PROCVÎNTĂRE s. f. (Învechit) Prefață. *Procvîntare din partea talmăcitorului aceștii Laghice* (a. 1826).

GCR II, 251/32. *Procurvintare* [Titlu]. MUMULEANU, C. 1/1, cf. IDRG, SILVERIN, S. 113.

— Pl.: *procurvintări*.

— Pro-¹ + *envintare*.

PRODĂ vb. I. Intranz. (Regional) A da din nou, a da la rindul său (Eftimie Murgu — Băile Herculane). Cf. ARH. FOLK. III, 100. *Iorgovan cîm mai lura, În dracu cîn proda, Dracu țos cădza, Cătră Iorgovan dîșă ...* ib. *Tei proda cu copu-u curu aluit-lalt, ăi dîin nainăa lui*. ib. 103, cf. 153.

— Prez. ind.: *prodău*.

— Pro-² + *da*.

PRODĂCI s. m. (Prin sud-vestul Munt.) Persoană trimisă înaintea unei armate pentru a face provizii. Cf. I. CR. IX, 125.

— Cf. *prodaei*. — Și: *prodăș* s. m. I. cu. IX, 125.

— Etimologia necunoscută. Cf. rus. *продавщик*.

PRODĂȘ s. m. v. *prodael*.

PROBAXI vb. IV v. *proftaxl*.

PRODĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Trădător. *Urmează ... a se face prodați și stricători statului lor*. SĂVULESCU, III, 1, 21/4.

— Pl.: *prodați, -te*.

— După ngr. *προδοτης*.

PRODĂȚĂ s. f. (Învechit, rar) Soartă, destin. *Prodata vieții mele*. SILVERIN, F. S. 142.

— Pro-¹ + *dată* „soartă, destin”.

PRODĂNOLU adv. (Regional) Iar, din nou (Bănia — Orșova). Cf. ARH. FOLK. III, 142. *Prodănou fac mîncare ș-o-mparl*. ib., cf. 153.

— Pro-² + *dă* (= *de*) + *nou*.

PRODECĂN, -Ă s. m. și f. I. Titlu dat membrului corpului profesional universitar care are funcția de locțiitor de decan; persoană care are acest titlu. Cf. NOM. PROF. 72, DL, DM, M. D. ENC., DIN.

2. (În vechia organizare judecătorească) Titlu dat avocatului care avea funcția de locțiitor al decanului baroului; persoană care avea acest titlu. Cf. DL, DM, DEN.

— Pl.: *prodecani, -e*.

— Din germ. *Prodekan*. II. *prodecano*.

PRODGĂDE s. f. v. *progadie*.

PRODIDIȚI, -Ă adj. (Învechit, rar) Proeminent. Cf. BARONZI, L. 98.

— Pl.: *prodidiți, -te*.

— Etimologia necunoscută.

PRODIG, -Ă adj. (Livresc; despre oameni) Risipitor (2), cheltuiitor; (excesiv de) generos, (de) darnic. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *S-au catelisit eredința în Il[risto]s de cătră mîncă-sa, carca era creștină, s-au mîritat după un public petriciu, giuue prodig*. GALENDAR (1854), I, I/26, cf. PROT.-POP., S. D., ALEXI, W., DM, M. D. ENC., DEN. ♦ (Substantivat) *Prodigul pat fi pusî subî un consiliu judiciar*. SCRIBAN, D. ♦ (Adverbial) (Fig.) *Nu era oare aceasta o injustă pîrtinire a destinului care-și risipise prodig toate favorurile asupra unuî singur individ?* C. PETRESCU, O. P. I, 15. ♦ (Despre băeșurii) Excesiv de mare, care întrece măsura obișnuită. *Ce grațios aruncă băeșul prodig la sftușitul mesei!* C. PETRESCU, S. 113. *Tudor ... plăi chelnerului și zvîrlî un băeșuî prodig, cu dezinvoltura unuî alt om*. id. O. P. I, 34.

— Pl.: *prodigi, -ge*.

— Din fr. *prodigue*.

PRODIGĂ vb. I. Franz. (Folosil și absol.) (Astăzi rar) I. A acorda, a da cu generozitate; a folosi din plin, a folosi fără măsură, în totalitate.

Împuțările ce-și făcea singur pe lângă cele ce femeia lui îi prodigase cu atîta libertate în vîro jumătate de oră. HELIADE, D. J. 65/16. *Toată lumea, cuprinsă de mirare pentru o împlînire atît de curioasă, alergase lângă B. și îi prodiga toate chipurile de a-l aduce în simțiri*. DACIA LIT. 263/23. *Publicul ... va sîi cînd sâ aprobeze și cînd nu; aplaud-ble nu vor mai fi prodigat-locuî la pasaghe cele mîcî rîu executate*. FILIMON, O. II, 192. *A fost a datorie pentru noi, domnule, ca sâ-și prodigăm îngrijirile de cari aveî aî propășiî trebuîndă*. ALECSANDRU, O. P. 21. *Ca sâ ajungă la scopul de a nu trece toată lucrarea peste 129 coile de tipar, comisiunea ... este invitată ... a nu prodiga frazele date drept exemple*. ODONESCU, S. II, 312. *Literaturul a prodigat dogiul acestui port*. MACEDONSKI, O. IV, 45.

2. (Complementul indică averi, bunuri materiale, bani etc.; în opoziție cu economisi) A risipi (2). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., S. D., ALEXI, W., DM, DEN.

3. (Complementul indică grămezi, șiruri, mulțimi etc.) A risipi (1). *Cămări tu care aurul era prodigat ca și pe toate albiturile domnești*. ROM. LIT. 168²/18.

— Prez. ind.: *prodig*.

— Din fr. *prodiguer*.

PRODIGALITĂȚE s. f. (Livresc) Risipă (1); darnicie, generozitate (excesivă); p. exl. folosire din plin, cu darnicie. *Era ... generoasă pîna la prodigalitate*. CR (1848), 21² 61, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Fanariatului îi plăcu naivitatea ciocoiului, iar mai cu seamă poapoas-ble tîluri ce-î da cu atîta prodigalitate*. FILIMON, O. I, 122, cf. 98, PROT.-POP., S. D. *Ajutat aî principiile care preced la creaiunea productelor agricole, cultivatorul poate să iasă la cîmp și să arunce cu darnicie semințele sale. Prodigalitatea asigură profitul*. I. IONESCU, D. 240, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., SILVERIN, S. 111, DM, DEN. ♦ (La pl.) Fapte de om risipitor (2). *Pentru ale lui prodigalități era neavut*. SĂVULESCU, III, 1, 175/10, cf. II, 306/5. *Cu prodigalitățile lui, a ajuns azi de n-are ce mîncă*. SCRIBAN, D. *Filantropia lui este iluzorie, fiindcă el tubește omul, fiind un vanitos care vrea să cîștige renume pentru prodigalitățile sale*. CĂLINESCU, O. O. 176. *Vai, su risipitor ce-am fost, Cu prodigalități absurde*. VĂCĂRESCU, P. 13⁰.

— Pl.: *prodigalități*.

— Din fr. *prodigalité*.

PRODIGIÓS, -OĂȘĂ adj. Ieșit (cu totul) din comun (prin cantitate, bogăție, varietate, calitate, efecte etc.). Cf. NEGULICI, ARISIA, PLUT. *Vaporul aplicat la manufactura bumbacului au dat rezultate prodigioase*. ROM. LIT. 271² 31. *Se înțelege ce prodigioasă diferențe se cultură poate să fie în două locuri de aceeași temperatură mediană, din care unul... are 10² de căldură mai mult decît celalt*. MARIN, F. 482/21. *Soarele este singurul principiu a toată lumina și a tuluror colorilor; razele sale răpasesc rosa (tran afîrul) roșie, crinul alb și cîmpurile verzi... Ce putere prodigioasă!* BARASCH, M. III, 36/22. *Au seos necontentî dîntr-insi pîatră cioplită, cărămida prodigioasă și difrite obiecte și vase*. BOLLAC, O. 277. *Masa cea mare de cărbune de pînînt și chipul cu care-împrăștiî n-arată cî vegetațiunea era într-o stare prodigioasă*. GONILESCU, O. 106/5. *Fluxul ... lingă unele fîmuri ... se saie la înălțimea prodigioasă de 45 picioare*. ISIS (1859), 27² 3. *Ductul între safran și bariton [e] de un efect dramatic prodigios*. FILIMON, O. II, 286. *În id ca lor acest procent este foarte mic, în timp ce în id ca străinilor este ceva prodigios*. I. IONESCU, P. 200. *Ara militară descoperă cu uimire o prodigioasă diversitate de mijloace*. HASDEU, I. V. 215. *Prodigiostă sumă sî idet ce ne străbăd ... mîncă*. MAIORESCU, CR. I, 57. *Pînă aici, Coriolan era mare, era împărățit; aci, aci, la statua eroului dî la Călușăreni, era produsus*. CARAGIALE, M. 182, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. S. *activitatea aceasta prodigioasă se împlî și în jurul*

unei activități politice însemnate. IORGA, I. II, 232. Având dinaintea noastră un om de o știință netăgăduită..., un iurător cu o memorie prodigioasă, era firesc să ne așteptăm la un curs de erudiție. LOVINESCU, M. 38. Cit de multilateral ar fi strălucit această minte prodigioasă dacă s-ar fi ivit într-altă lume. GALACTION, A. 115. Argezi rămâne un artist prodigios, al cărui scris posedă mari însușiri de forță și precizie. VIANU, A. P. 261. Acest adevărat părinte al comediei este totodată și unul dintre cei mai prodigioși scriitori ai anticității. V. ROM. septembrie 1954, 210. Prodigiosul succes pe care l-au avut „Scrisorile persane” la apariția lor, în 1721, s-a prelungit peste veacuri. LL 1, 37. Invenția prodigioasă a acestui omie se realizează surprinzător pe o schemă de compoziție care nu poate depăși navela. CONSTANTINESCU, S. I, 381. Această lege obiectivă a dezvoltării istorice explică și prodigioasa înflorire a creației umane în epoca Renașterii. CF 1962, nr. 1, 12, cf. M. D. ENC., DEN. < (Adverbial) A venit un timp când crinii s-au înmulțit prodigios pe masa mea. GALACTION, O. 340. Oradea este un oraș contemporan care se dezvoltă prodigios pe planuri multilaterale. GL 1961, nr. 2, 3/2. Epoca pe care o zugrăvește cu măiestrie istoric în cartea sa este prodigios de interesantă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 20/2.

— Pronunțat: -gi-os. — Pl.: prodigioși, -oase.
— Din fr. prodigieux.

PRODIGIOZITATE s. f. (Neobișnuit) Însușirea de a fi prodigios. Cf. SEC VI, 56.

— Pronunțat: -gi-o-
— Din fr. prodigiosité.

PRODIGIU s. n. (În dicționarele din trecut) Lucru, fapt ieșit (cu totul) din comun, extraordinar. Cf. NEGULICI, PROF.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. SCRIBAN, D. < Epitet pentru o persoană cu calități ieșite (cu totul) din comun, excepționale. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Acest muzicant e un prodigiu. SCRIBAN, D.

— Pl.: prodigii.
— Din fr. prodige, lat. prodigium.

PRODÎT. -Ă adj. I. (Învechit) Înstrăinat, străin; pribeg. Streinul mă feciut, fraților mici, și prodit fiilor mătă-mca (a. 1680). CP 55/23, cf. LB.

2. (În dicționarele din trecut) Nevoiaș (II). Cf. IB. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: proditi, -te.
— Etimologia necunoscută. Cf. ngr. πρῶ-ῶδὶ τ ῥε.

PRODITOR, -OĂRE adj. (Învechit; adesea substantivat) Trădător (de patrie, al unei cauze etc.). Ca un vânzătoriu și proditoriu a patriei sa socotește și acel dregătoriu... care dă afară și vedește tainele statului. PRAVILA (1788), 27/23, cf. IORGOVICI, O. 45/20. Tarpia se înmormintă pe colina... de pe carea... se pripăia proditorii și criminaliștii oștindii la moarte. SĂULESCU, HR. I, 39/20, cf. ASACHI, S. L. II, 358. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W. < Fi g. Să știi că dragostea este proditoare! BĂRAC, AP. IDRG.

— Pl.: proditori, -oare.
— Din lat. proditor.

PRODITĂRĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Venetic. Cf. TEAHA, C. N. 257. Prodătură să zice în eufală cata eala cari-i viiut juțire d'i tall sat. id. ib.

— Pl.: prodituri.
— Prodīt + suf. -ură. Cf. proditor.

PRODÎȚIE s. f. (Învechit) Trădare. Să sã socotească ca niște pătași și însuș aceia cari de sfatul profiției fãrți au știut ceva. PRAVILA (1788), 27/18, cf. IORGOVICI, O. 45/18. LEON ASACHI, R. 98/3. În timpul când crãiasa era lipsită de tronul său, prin cea mai nesuferită prodifție, această insulă au fost razimul eiștei. AR (1829), 62²/14, cf. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

— Pl.: prodifții. — Și: prodifție s. f. BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
— Din lat. proditio, -onis.

PRODÎȚIUNE s. f. v. prodifție.

PRODŌC s. n. v. produs.

PRODOSI vb. IV. Tranz. (Folosii și a absoli.) (Învechit) A trăda. Să fie belit slugeria Todor de vii, fiindă au prodosit (a. 1821). IORGA, S. N. 165. Enric al 4-le... agiunse a fi urit... și. În sfârșit, prodosit de înșii fiii. SĂULESCU, HR. I, 115/18. Acesta, în mijlocul cui mai aspre cercetări, stalornic părtinitor al adevărului, n-au prodosit (vândut) datoria legii și a cugețului. ASACHI, I 267/29. Pornit de patima răzbușării au prodosit el pe Carol Hăbățul călăra Hugo-Capet. id. L. 34²/17. Acela au prodosit patria și au dezonoral-o. CALENDAR (1855), 7/3. Paviu Trotușanu și Mihul l-au prodosit pe Petru Rareș (a. 1869). GĂLDI, M. PHAN. 237, cf. IDRG. SCRIBAN, D. < Refl. pas. În călătoria lui, incredinșindu-se că Sigismund se află sănătos, se înturnă îndurăpt, dar se prodosi de călăra boieri cari îndată au înștiințat pe transilvăneni de planul domnului lor. IST. M. 170/20.

— Prez. ind.: prodosesc.
— Cf. ngr. πρῶδιδω.

PRODOSIȚE s. f. (Învechit) Trădare. Pentru care lucru s-au crezut la cei mai mulți, precum cu a lor prodosie și vicleșug să sã fie făcut cele nepriuinilor. CANTEMIR, HR. 94, cf. LEON ASACHI, B. 98/3. Turcii... de multe ori lăbăra asupra ei în zadar, însă nepuțând ei să-i facă nicaia cu sila, au luat-o apoi prin vicleșug și prodosia lui Aaron Voievod. CANTEMIR, S. M. 59 I. Prodosia și oșinda lui Metion Sufetius, generalului albenilor. VIRNAV, F. 21²/11. De la Viena au venit înștiințare pentru... o prodosie (a. 1821). GĂLDI, M. PHAN. 237. Aceste nu sînt cuvinte unui vânzătoriu ce caută a răpsi planul unei prodosii. AR (1829), 162²/31. Să se facă cunoscută tuturor înștiințările primite... pentru uricivasa prodosie ce s-au ivit la Varșovia. CR (1830), 305²/6. Iroul Novgorodului... nu s-au sfiit prin prodosie a defșirma numele său în veci. ASACHI, I. 147/2. I-au imputat prodosia sa și nemulțămirea pentru mintuirea vicșei sale. id. S. L. II, 65. Au putut să o cercuească numai prin prodosia comendanșilor Ivesco și Maxim. IST. M. 114 I, cf. IDRG. IDRG. SCRIBAN, D.

— Pl.: prodosii.
— Din ngr. προδοσία.

PRODOSIȚIE (Învechit, rar) Trădare. Andrei, fiul lui Gheorghie..., vâzind în Rosia despre amioșăzi numai... prodosiri și vârsări de singe..., s-au fost dipart de la Vișgorod. ASACHI, I. 39/15.

— Pl.: prodosiri.
— V. prodosi.

PRODOSITOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar; și substantivat) Trădător. Și încă avind prepus cum că toată Moseva i-ar fi lui prodositoare, s-au depărtat. ASACHI, I. 120/2. Au poruncit a să publica prin cuprinsul toatei Rosii pe Mazepa de prodositar (vânzător) patriii. id. ib. 268/27.

— Pl.: prodositori, -oare.
— Prodosi + suf. -tor.

PRODŌT s. m. (Învechit) Trădător. Mulți aduc categoric asupra loșofătului Constandăcheni, cum că în diastima caimacamiei sale s-a arătat prodolis patriei (a. 1808). GĂLDI, M. PHAN. 237. Dind larului pe mincinosul țarevici, pe prodotul Sahovski și pe cumnatul Volotnikov, împreună cu acii de căpitanie a lui companioni. ASACHI, I. 156/21. La avarul poate-ntra-pei sau la casa cămătară, La prodotul cel șafarnic, care vinde a sa Jară. id. S. L. I. 229. De aice s-au dus asupra Akermanului unde, neaflind prodofi, armia lui au

pătimit multa zdruncinare. IST. M. 14, 6, cf. STAMATI, D., CHIRAC, II, 691. Brincovanul, pre care ai să ai pl-răse de prodot (a. 1881). ap. IDRG, cf. DDRI.

— Pl.: *prodofii*. — Și: *prodótsis* s. III.
— Din ngr. *προδότης*.

PRODÓTIS s. III. v. *prodot*.

PRODRÓM subst. I. S. m. și f. (Învechit) Precursor (I); înainte vestitor. *Prodromul acestii uricioase nești încă de demult lihaicul era.* CANTILIER, IST. 198, cf. I. GOLESCU, C., IDRG, GĂLDI, M. PHAN, 237.

2. S. n. (Învechit) Introducere în studiul unei științe. Cf. PROF.-POP., S. D., *Prodromul florei române sau enumerarea plantelor pînă astăzi cunoscute în Moldova și Valachia* [Titlu]. BRANDZA, FI., cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADEL, DM, DEX.

3. S. n. Simptom care precedă sau anunță apariția unei boli sau a unei stări patologice. Cf. ALEXI, W., *Durerea în ceafă, somnul neliniștit, membrele zdrobite sînt prodromele febrei lificide.* BIANU, D. S., cf. SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC., DEX.

— Accentuat și: *pródrom*. GĂLDI, M. PHAN, 237.
— Pl.: *prodromuri* și (rar) *prodrome*.
— Din ngr. *πρόδρομος*, fr. *prodromie*.

PRODŪ s. n. v. *produs*.

PRODŪC s. n. v. *produs*.

PRODUCĂLUI vb. IV. *Tranz.* (Învechit, rar) A produce¹ (I I). *Toate cele au fost în profas ... producă-luie sau așternute.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 126, cf. SFC IV, 128.

— Prez. ind.: *producăluiesc*.
— Din magh. *produkál*.

PRODUCĂTOR, -OARE adj., s. m. I. Adj. (Rar; despre fenomene, abstracte etc.) Care este cauza, mobilul¹ a ceva; care dă naștere la ceva. Cf. *prod-uc e¹ (II I)*. *Căderea unei organizații rele și înlocuirea ei prin alta mai bună au fost cauze producătoare și de optimism și de pesimism.* GHIEREA, SI. CR. II, 292, cf. DM, DEX.

2. S. m. (În opoziție cu *consumator*; adesea urmat de determinări care arată domeniul) Persoană care, prin muncă sa, produce¹ (III I) bunuri materiale, valori artistice sau științifice etc. *Omul desfăimător n-are curajii să se apuce de muncă, el este consumator și nu producător.* MAN, SĂNĂE, 3/7. *Fiecare membru a societății e totodată producător și consumator.* ROM, LII, 260¹/2. *Cui între aceste două categorii de producători intelectuali sîu acordăm stimă?* CARAGIALE, O. III, 50. *O mișcare literară ori științifică cuprinde ... și pe producătorii literari și pe consumatori.* GHIEREA, SI. CR. III, 15. *Purtarea negocului nu era făcută în genere numai de oameni onești, de producători vrednici.* N. A. BOGDAN, C. M. 14. *Cu asemenea clișiguri ... se alegeau mai toți producătorii de grîne moldoveni.* id., ib., 93, cf. NOM. PROF. 18. *Miron crescuse la Vălenii de Munte, regiune cu producători de fuică.* VLASIU, D. 323. *Materialismul istoric ... a permis pentru lntia oară să se înțelcagă că istoria dezvoltării sociale este istoria producătorilor de bunuri materiale.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 25. *Marxismul ne învață că producătorii de bunuri materiale, masele, poporul constituie factorul cențial în istorie.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 690, cf. DM. *Fală de propria literatură a avut o atitudine lipsită de sentimentul proprietății, comparabilă cu aceea a producătorilor de folclor.* V. HOM, decembrie 1964, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Adj. (Despre oameni sau despre activitățile lor, despre mijloace sau unități de producție etc.) Care creează, realizează, fabrică etc. ceva; care servește la producerea unor bunuri; productiv (2). Cf. *prod-uc e¹ (III I)*. Cf. PROF.-POP., S. D., DDRI, ȘĂINEANU, D. U. *Departamentele ... vor comunica ...*

lista unităților producătoare. I.G. 10. PL. 158. *Dezvoltarea industriei producătoare de mașini și unelte este singura cale de lichidare rapidă a înajoiciei economice a țării.* ȘCINTEIA, 1952, nr. 2 387. *Poporul muncitor și producător era lăsat în părișare toată!* SADOVLANU, I. 21. *Sfaturile populare au posibilități mari de a crea puternice baze propriu, producătoare de bunuri de larg consum.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 12, 102. ♣ (Prin lărgirea sensului) *Dacă [sprâncenele] nor fi încollurate și îndrepte, înseamnă mișcarea lucrătoare a unui spirit producător.* IIS. 124 8. ♣ (Dă spre unități de timp) În care se produce¹ (III I), în care are loc procesul efectiv de producție (2). *Compartimentul planificării fine următoarele evidente: ... A orelor producătoare directe și indirecte ...* I.G. 10. PL. 203. ♣ (Bar; despre comerț, activități lucrative etc.) Productiv (3). *Comerțul interior al producător naționale este destul de mare și de producător.* N. A. BOGDAN, C. M. 125.

4. Adj. (Învechit; despre pămînt, ținuturi etc.) Productiv (4). Cf. *prod-uc e¹ (III 2)*. *Prin mîlul rămas strecoțudu-se pămîntul se îngroșă și se face producătoriu.* SĂLESCU, III, 1, 142. ♣ (Despre plante) Roditor (1). Cf. NEGALICI ♣ (Curent) Viță producătoare (și substantivat, I) nume generic pentru vița de vie nealtoită.

5. S. m. Persoană sau societate care asigură finanțarea unui film cinematografic. Cf. IORDAN, I. B. V. 186. *Contractul prin care un producător de filme cinematografice dă în locațiune unui antreprenor de cinematograf filme în schimbul unei sume.* COD. FIN. R.P.R. 601, cf. DEX.

— Pl.: *producători, -oare*. — Și: (rar) *productor, -oare* (accentuat și: *prodúctor*, BI. XIV, 118) adj., s. m. ib.
— *Produce¹ + suf. -ător*. — Pentru *productor*, cf. fr. *producteur*.

PRODŪCE¹ vb. III. I. I. *Tranz.* (Despre oameni; complementul indică acțe, declarații etc.) A aduce (în instanță, la o instituție etc.) ca dovadă în sprijinul celor susținute, a face dovada documentară; p g e n e r a arăta; (Învechit, rar) a producălu. *Slobării trebuie acuma sa producă, adică să areale scrisorile.* PETROVICI, P. 45/8, cf. I.B. *Procuratorii vor trebui să producă un certificat cu mențiunile de mai sus, în ce privește persoana pe care o reprezintă la primirea pensunii.* MON. OF. (1906), 6. *Produce titlurile sale de proprietate.* ȘĂINEANU, D. U. *Sudății cu produs atunci declarații scrise că lemnul exportat e de proveniență austriacă și îl tranzitează numai prin Moldova.* OPLETA, I. V. 13. *Producea chiar unele documente genealogice din secolul XVIII.* CĂLINESCU, S. 16. *Cînd a urmat Grindea la sf. Sava nu se știe, dar producea testimony că absolvise cursul superior cu nota foarte bine.* id., s. c. I. 111, cf. DEX.

2. Refl. A se prezenta în fața spectatorilor cu un program artistic, sportiv etc. *Acest pianist se produce acum lntia oară.* SCRIBAN, D. *S-au produs rînd pe rînd colectivele carale ale studenților.* ȘCINTEIA, 1952, nr. 2 390. *Vreau să mă produc si eu cu o bucată de Mozart.* CĂLINESCU, S. 171, cf. DM, DEX.

III. I. *Tranz.* A fi pricina (I I), cauza, mobilul¹ (4) a ceva, a da naștere; a cauza, a ocaziona, a provoca, a pricinii (1), a prilejii (2), (rar) a prileji (2). (Învechit) a pricinii (1). *Această împrejurare a produs prea bune efecte.* CR. (1816), 18¹ 26. *Orice produce binele nu poate fi rău.* ib. (1818), 13¹ 73. *Protestațiile cele mai energice ... nu produceau nici un efect (a. 1818).* URICANUL, X, 16. *Curgera stîngelui este produsă (pricinuită) prin băuturi spirtoase.* FĂTU, M. 103 17. *Experiențele cele numeroase au probat ... cauza care produce electricitatea.* BARASCH, I. S. 18 15. *Care element se vede a produce lumina?* MAHIS, P. 7 11. *Cînd aburii vîntului și ochii erșmăresci au produs efectul lor, încep horle.* NGRUZZI, S. I. 315. *Mișcarea vaporului tm produse docamdată un efect displăcut: mă simt pușin atefit.* ALECSANDRI, O. P. 312. *Sosirea mea produce*

schizație. CABAGIALE, O. I, 74. *O astfel de artă ar deveni o forță socială care n-ar putea produce decât schimbările morale ... pe care ni le dorim.* IONISCU-RION, s. 245. *Glanțul produce tot alta durere în carnea unui german ca și într-a unui român.* C. PETRUSCU, I. II, 112. [Gîngănițele] *produc o mîncărime destul de sîmțită pe obraz.* SADOVEANU, O. VII, 282. *Nu vom tîgădui că o asemenea reprezentare a produs, către sfîrșitul veacului trecut, câteva opere ingenioase.* VIANU, A. P. 10. *Prințulul pentru Gaultony nu era de a obține, ci de a produce plăcere.* CĂLINESCU, B. I. 112. *Nu știu de ce nu pot să-l sufăr, de ce-mi produce repulsie.* id. s. 82. *Avem grijă ca legătura să nu producă necroză.* BELEA, P. A. 166. *Formele clinice variază după germeul care le produce.* ABC SĂN. 380. *Întîmplări mici îi produsură mici revelații, după ce începu să le cunoască gusturile.* PREDĂ, R. 87. cf. DM. *Înțelegerea austeră a vieții în folosul artei se asociază cu vîlitatea de a produce efect prin atitudinea paradoxală.* V. ROM. noiembrie 1964, 113. *Marele evenimente din 1933... au produs profunde frînțitări în rîndurile tuturor păturilor sociale.* ȘCINTEIA, 1965, nr. 6680, cf. M. D. ENC., DEX. *Iar dorul de tăicușor Arde ea un brădușor, Și-nealzește și lamină. Și-și produce-n suflet milă.* FOLC. TRANSILV. II, 72. ♦ (Mat.; învechit, rar) A determina ca rezultat.

Ca să înmulțim $\frac{7}{7}$ prin 7, trebuie ca fiecare a 7-a să se ia de 7 ori, și fiindcă fiecare produce unimea, avem $\frac{7}{7} \cdot 7 = 7$. HELIADU, A. 3220. *Lucrarea aceasta nu va schimba citul... fiindcă fîșteccare fel de unimii a împărțitorului va produce unimii întregi.* id. ib. 699.

2. REFL. unipers. (Despre evenimente, fenomene, acțiuni etc.) A avea loc, a se înîmpla, a se petrece (II 5); a se înfăptui, a se realiza (I). *Un fenomen foarte curios se produce în întunecimea nopții.* ALEXANDRI, O. P. 312. *Cu timpul însă se produce o diferențiere.* BIL. COM. IST. V, 131. *Cînd s-a produs insula și unde?* GALAGTION, O. A. I, 87. *Se produce o învîlmășeală indescriptibilă.* BRĂESCU, O. A. II, 90. *Ascultă: ucuma se produce atacul infanteriei.* SADOVEANU, O. VI, 161. *S-a produs... o mare mișcare democratică pentru libertate.* id. ib. IX, 255. *Cînd se convinge că actul infam nu s-a produs, recunoștința pentru femeia frivolă și o stranie liniște vin să-l aline.* VIANU, A. P. 387. *Poate că în creștinism... s-a produs înflorirea cea mai de seamă a înțelepciunii antice.* id. L.V. 11. *Plecarea urma să se producă în aceeași zi.* CĂLINESCU, B. I. 158. *Și nămaidecî catastrofa se produce.* BOGZA, C. O. 251. *Se produce mereu diferend între ofițerii ambelor unități.* PAS, Z. III, 22. *Felul în care se face transportul depinde de locul unde s-a produs accidental.* BELEA, P. A. 41. *Am adăugat că vizita mea s-ar produce duminică viitoare după amiază.* PREDĂ, R. 47. *Organiza excursii care se produceau în același fel.* id. ib. 110. *Nu tușeleg, nu pot să pricep cum s-a produs o asemenea greșeala.* BARBU, P. 293. *Veriațiile de culoare și lumină... se produc atunci cînd o rază de lumină trece printr-un mineral.* GEOLOGIA, 12. *O schimbare fundamentală se produce în situația științei și a savantului o dată cu victoria socialismului.* LUPȚA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 50. *Febra reprezintă rezultatul unor flecșare nerwase în legătură cu arderile care se produc în corp.* ABC SĂN. 159, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ În TRANZ. *Cîritatea falsă la care ea [împărăția romană] supuse prin silă lumea trebui să se sfârșească ca să facă loc unei organizări progresive, unei unități mai adevărate, produsă prin armonia naționalităților libere.* BĂLCESCU, M. V. 6.

III. TRANZ. I. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică bunuri materiale, valori științifice sau artistice etc.) A realiza prin muncă, a crea (printr-o activitate oarecare); s p e c. a fabrica. *Fiind produse prin un chip putincios omului, se cheamă productori măestriștrii.* STAMATI, M. 17. *Principiul a orice bogăție este producerea. Însă nu-i de ajuns numai a produce... trebuie*

a vinde. ROM. LIT. 34¹/21. *Să dea fiecarea mijlocul de a produce pentru consumația sa.* KOGĂLNICEANU, S. A. 79, cf. POLIZU. *Nu mi-a dat prin cap să fin zi cu zi socoteala de data și de natura lucrărilor mele, de împrejurările în care le-am produs.* CABAGIALE, O. VII, 217. *Dacă... marii noștri paști au pierit, nu înseamnă că nu s-ar găsi talente tinere care să producă.* PEIICĂ, O. 400. *Cinteele de lume și de beție... lăutarii le produc neconținut și fără trudă.* OȚETEȘA, R. 205. *Productul mărșuri de bună calitate și cit mai ieștine, vom cotribui la creșterea salariului real al oamenilor muncii din țara noastră.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2576. *Clarinetul, torogoața și saxofonul, armanica și acordeonul... sînt produse de fabrici.* ALEXANDRU, I. M. 10. *Fabrica de mase plastice a produs fevi și tuburi de scurgere.* ȘCINTEIA, 1963, nr. 5791. *Dopurile produse în cooperativa noastră nu sînt așa cum scrie pe firmă.* T martie 1965, 50. *Intrarea în producție a fabricii de acetilenă va permite înțeperea probelor tehnologice a altor 3 importante obiective care vor produce acetaldhidă.* ȘCINTEIA, 1966, nr. 6943, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ R e f l. p a s. *Străinii sînt așa de puțin în eurent cu ce se produce la noi, în literatură.* VLACHUȚĂ, O. A. II, 18. *Pe baza industrializării socialiste se pot produce mărșurile industriale necesare țărânimii muncitoare.* LUPȚA DE CLASĂ, 1950, nr. 7-8, 86.

2. (Despre pămînt, terenuri etc.; complementul indică plante, fructe etc.) A face să crească, să se dezvoltă, să rodească. *Suprafața acestor peninsule produce tot genul de fructe.* LAURIAN, M. III, 80². [Agricultura] *este arta de a cultiva pămîntul ca să producă substanțe folositoare omului.* BNEZOIANU, R. 141. *Au fost ani grei, cînd moștile n-au produs nimic sau aproape nimic și țărâanii lotuși nu s-au agitat.* REBREANU, R. I, 261. *Pămîntul produce plante.* SCRIBAN, D., cf. DEX. ♦ F i g. *Pe eroi și pe filozofi n-a produs numai Atena.* ASACHI, S. L. I, 163. *Cei mai mari bărbați ce produse acest secal în oatenire fură românii, Dracula Voievod, Vlad Tepeș, Ioan Huniud cu fiul său Matiaș și, în sfîrșit, Ștefan cel Mare.* BĂLCESCU, M. V. 15. *Zicau că ocel ornament natural era tot ceea ce se afla mai frumos în animalul estraordinar ce produce pămîntul.* CR (1848), 24³/69. ♦ (Despre plante; complementul indică fructe) A face, a produce rod¹ (I); a rodi¹ (I). Cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., S. D. *Pomii produc șoame.* SCRIBAN, D., cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, rar; despre plante) A reproduce (I), a înmulți. *Reproducția se numește funcția prin care produce o vegetație ființa ei cu totul, de asemenea înnoind prin aceasta soiul ei.* CAIET, 84¹/2.

3. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică profituri, venituri etc.) A realiza (2), a aduce prin muncă, investiții etc. *Un agricultor englez produce 245 lei, iar un agricultor francez numai 645 lei.* CALENDAR (1847), 46 I. *Talantul lui de poet nu-i producea nimica.* CABAGIALE, O. III, 8, cf. ALEXI, W. *Această întreprindere a produs beneficii mari.* ȘĂINEANU, D. V. *Banii pe care mi i-au produs romanele mele.* SAHIA, U.R.S.S. 192. *A trebuit să caut o meserie care să producă unediat.* BABANGA, I. 153, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *prodăce*.
— Din lat. *producere* (cu unele sensuri după fr. *produire*).

PRODUCE² vb. III. TRANZ. (Regional) A duce din nou (Bănia - Orșova). Cf. ARH. FOLK. III, 82. *Atunșa ia a dets că nu i-o dus. Toală noaptea s-o sfîdîșil și dîșimnala i-o luat și i-o produs.* ib., cf. 151.
— Prez. ind.: *prodăce*.
— Pro-² — *duce*.

PRODUCERE s. f. Acțiunea de a produce¹ și rezultatul ei.

1. Aducere a unor dovezi în sprijinul celor susținute; p. g e n e r. arătare. Cf. produce¹ (I I). Cf. STAMATI, D., BANCIANU. *Producerea dovezilor unui talent realizîndu-se în conciziune sugestivă.* VIANU, A. P. 163.

2. Cf. produce¹ (II I). Cf. ALEXI, W.

3. Realizare, creare a unor bunuri materiale, a unor valori științifice sau artistice etc.; spec. fabricare. Cf. produce¹ (III 1). *Principiul a orice bogăție este producerea.* ROM. LIT. 3 P² 20, cf. POLIZI. *Găica mi-a trinitis urmarea scrierii sale asupra producerii și a consumării.* ALECSANDRI, s. 128, cf. DDBF. ALEXI, w. *Ministrul domeniilor ... numu o comisiune de specialiști cu însărcinarea de a face analiza formelor actuale ale producerii și desfacerii în agricultură.* PŢICĂ, o. 160. *Producerea ofelurilor pe cale electrică.* IOANOVICI, T. HS. 52. *Producerea mărșii pentru care au luptat ei a fost primul act al pașei.* SADOVIANI, o. IX, 326. ♦ (Înv. echil., rar; concretizat) Bun (produs de natură). *Aud cuvântul tău carile toate te poroșăiește în cursul planetelor, în mișcarea stelelor, în industria omenească și în producerea naturii.* CALENDAR (1850), 15/19. ♦ (Înv. echil.; concretizat; mai ales la pl.) Operă (artistică), producție (literară). *Aveți mulțumirea de a prezenta publicului un buchet de produceri intelectuale care promit un frumos viitor literaturii noastre.* ALECSANDRI, s. 30. *O reacție salutară a spiritului nostru literar se constată în producerea ultimilor patru ani.* MAIORESCI, CRITICE, 88. *Ăsta este lucrul pe care n-ar trebui să-l uităm niciodată cind vorbim despre produceri intelectuale.* CARAGIALE, o. III, 50. *La noi lipsește cu desăvârșire un control serios și neîntrerupt al producătorilor artistice.* VLAHUȚĂ, o. A. 1, 213, cf. GHIFREA, ST. CR. III, 147. *Nu sînt traduceri, ci produceri originale.* D. ZAMBIRLESCU, v. T. 63, cf. DM. DEN.

- Pl.: produceri.
- V. produce¹.

PRODUCĂ s. f. v. producea.

PRODUCT¹ s. n. (Înv. echil.) 1. (Mat.) Produs (1); p. ex 1, formulă (aritmetică, algebrică etc.) prin care se exprimă o înmulțire. *Numerul cel ce să va scoate cu multiplicație, adică 12, să cheamă produs.* DAS 56/4, cf. 62/3. *Țifra produsului cea mai de pre urma de către stînga spre dreapta se vină subț a treia cifră.* ȘINGAI, I. 22/1. *De să înmulțește 4 cu 3, va fi 12 produsul.* ARTEM. (1805), 30/10. *Numerul carele resare prin înmulțire se numește produsul.* ARTEM. (1806), 22/7. *Adeseori se întâmplă că o cîtine ce iesă din mai multe deosebite operații poate fi pusă sub forma unui produs, sau rezultat al înmulțirii.* ASACHI, ALGEBRA, 17/16. *Numărul ce să adoașe să numește înmulțitul ..., iar sumei sau rezultatului s-au dal nume de produs.* id. E. 1, 18/10. *Numerile 2 și 4 se numesc făcători, diu care 2 se zice înmulțit și 4 înmulțitor, iar ieșitul 8, produsul.* HELIADE, A. 2/21. *Așadar A > B reprezentează produsul lui A înmulțit prin B.* POENARU, G. 6/21. *Deînmulțită poate să fie cîtine de orice fel, precum linie, suprafață ..., dar înmulțitorul nu poate fi alt decît număr, și produsul totdeauna va fi omogen cu deînmulțitul.* id. L. A. 11/16. *Numărul carele să naște prin înmulțire să numește produsul.* A. TEODORESCU, A. 15/5. *La înmulțire, cei doi factori sînt dați, și se cere produsul lor.* G. POP, E. 6/25. *O cîtine pusă sub semn, adică o cîtine care, luată de 4 ori, de 5 ori și [i] [e] [l] [e] [l] [e] ca factor ar da drept produs cîtinea pusă sub semn.* ELEM. ALG. 11/2. *Acel ce arată de cîte ori să se adune înmulțitul se zice înmulțitorul, iară suma înmulțitului se numește produsul.* LAZARINI, M. 39/9. *Înmulțirea algebrică este o operațiune care are de scop ... a găsi o a treia cantitate numită produsul.* CULIANU, A. 17, cf. 21. *Se capătă altca produse parțiale cîte cifre eu valoare ... sînt în înmulțitor.* CLIMESCU, A. 31. *Prin un produs de două linii trebuie să înțelegem produsul între numerele ce exprimă raportul acelor linii către linia luată ca unitate de măsură.* MELIK, G. 66. *Produsul membrilor interni este egal cu produsul membrilor externi.* I. PANFI, PR. 9.

2. Produs (II); spec. operă de artă, literară etc. Cunoașterea potrivirii a omului cu pămîntul, cu lucrătorii lui și cu producătorii pămîntului. PŢIROVICI, P. 82/23. *Pietrile cele scumpe și aceste ape metalice și*

alte multe ... reprezentează mai multe produse; decît educturi ale săvârșirilor ei. EPISCOPIESCU, A. 27/10. *Unele din producătorile firei se abat prin al lor organism de la forma felului sau.* AC (1829), 32² 39. *Grădăriti ce cuprind o somă mare și straturii întregi de săice și alte producători de mare.* AB. (1830), 3² 51. *Fier-pituitul ... este un produs secundar și să formează prin desfacerea fier-cvartului.* J. CHIRAC, I. S. 126/19, cf. NIVELICA. *Produsele unei reacții se despart prin simțul de corpul ce s-au pus în prezență.* MARIN, PR. I, XXXV 19. *Not ne întîndem mină cu produsele ostenturilor noastre literare, voi le aflați reși cugele.* RISSO, s. 333. *Niște maimule ... care trăiesc în pădurile Americii, schimbă din timp în timp ... locuința lor după ce au mîncat toate produsele pămîntului.* BARASCHI, M. I, 71/27. *A se putea mai bine îngriji de interesele lor și a exploata produsele Crimeii.* CALENDAR (1855), 96/34. *Dar spre a-si procura omul toate aceste produse delicioase ale pămîntului, a avut trebuință de călătorii și de navigațiuni.* ISIS (1855), 20/2, cf. POLIZI. *Mi s-a împlădit, domnule meu, a vedea mai multe produse și traduceri literare la eișii din prietenii mei.* BOLLIV, o. 17, cf. PROT.-POP., S. D. *După alții ... lumbajul omului e un produs instinctiv al naturii sale.* MAIORESCU, I. 24. *O critică plină de putere ... care privesc o operă literară ca un produs și ca atare îl analizează.* GHIFREA, ST. CR. I, 31, cf. BĂRCIANU, ALEXI, w. *Poezia, acest produs de lux al unor inteligențe alese, nu cere decît pasiunea în sine.* PŢICĂ, o. 430. *Poeziile de iubire ale lui Eminescu se înșiră printre cele mai înalte produse de genul acesta.* AGÎRBIȚEANU, L. I, 149, cf. DM. DEN. ♦ (Înv. echil., rar; în forma produs) Materie (1). *Contagiunea ... se lăsește și prin diverse, adică deosebite, producții sau lucruri ce ies din vila cea contagioasă, bunăoară: prin bulele gurii, prin muciile nărilor, prin sînge.* ÎNVĂȚĂȚIRĂ, 19/9. ♦ (Înv. echil., rar) Descendent, urmas. *Cît poate trăi calul în sălbăciune înă nu este holărit. Așa este și cu asinul (măgariul), calul, produsul amîndurora, trăiește mai mult și se face bătrîn.* VASCI, M. I, 78/17.

3. (De obicei urmat de determinări care arată proveniența, scopul, felul etc.) Produs (2). *Oare poată să se facă zahărul cel de pre la noi? ... Și pre urmă, oară în cît preț ne-ar sta noauo acest produs? DZ 3/9. Să pot întrebuința acest capital în plata datoriilor mele, fără a fi supărat și sălit de a nu aștepta vreme vânzării lucrurilor și a sumei de producători adunole la casa me (a. 1824).* IORGĂ, S. D. XXI, 366. *Nimeni să nu fie volnicii a cumpăra acele producători (a. 1828).* DOC. I.C. 109. *Să fie lipsiți de înlesnirea transportului producătorilor lor.* AB (1829), 83² 2. *Pentru mărfurile și producătorile ce să vor vinde în acest principat la bîciuri, țiguri, orașe și sale ..., rama ce să plătea pînă acum înlăuntru, în țară, sa strică.* CB (1829), 308² 22. *Unul venea cu fructe, produse ale țerei ș-ale labrării sale.* HELIADE, o. 1, 389. *Să trîmte cataloghia sămănturilor de primăvară ... pentru toată felurimu producătorilor (a. 1831).* DOC. I.C. 491. *Emisiștile amîndouă sînt datoare să-i sature cu tot felul de producători.* MARCOVICI, C. 60/20. *În minutul acesta, producătorile economice montanistice au călatură mai mare.* CV (1838), 16² 55. *I-oî arăta prețul curent a producătorilor.* KOȘALNICIANU, III PR. DRAM. 436. *Făcea cu dinșii neguștorie schimbînd produsul industriei lor pe aur, argint și fine blănării.* ASACHI, I, 123/48. *Spre nutreț, avea-n camară Tot producători de la țară.* id. S. I, 1, 257. *Posedă cele mai bune feluri de produse agricole.* GORBU-DRĂGUSANU, C. 56. *Schimbarea producătorilor nu avea importența de astăzi.* I. IONESCU, C. IV 11, cf. 67/18. *Toate produsele ... Moldovei se exportază pe la Galați.* I. CURIAN, M. III, 24/21. *Producătorile s-au scumpit de a riudul.* CB (1816), 1² 27. *În loc ... de a lucra multă întindere de pămînt cu multă cheltuială și, prin urmare, de a dobîndi producători scumpe, și puțin, mai bine ... a scoate din pușin pămînt multă roadă.* CALENDAR (1817), 47/18. *Valahia și Moldavia ... îndesțulau Constantinopolul cu cărnuri proaspede și sărat,*

cu multime de grâne și alte produse. BĂLCESCU, M. V. 58. *Daca ... vor dori a se folosi de privilegiul vapoarelor pentru transportul produselor pe mai sus zisă linie, atunei se vor orîndui numărul trebuincios de salupe de fier.* CB (1848), 20³-21. *Cine era să aducă la Sibiu produse, să ducă din el manufacte?* BARIȚIU, P. A. I. 391. *Multe producții împărătești.* PANN, I. III, 18-12. *Nu-ți de ajuns numai de a produce, și trebuie a-și schimba produsele, trebuie a vinde.* ROM. LIT. 34¹-22. *Producturile verii, tu poți la țig a duce.* NEGRUZZI, S. II, 37. *Prisosl de produse au început să-l vîndă la străini.* IONESCU-RION, S. 137. *Să făca prețul curent al produselor, mai cu seamă a grîului (a. 1889).* URICARIU, XIV, 246, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *În el găsim o sumă de amănunte asupra produselor fărăi noastre.* N. A. BOGDAN, C. M. 21. *Întîlni citeva tabere de cară cu mărfuri ... Erau produse ale Asiei.* SADOVEANU, O. X. 191. *Județul să trimită patrusprezece soiuri de produse agricole.* GALAN, Z. R. 71.

4. Venit, beneficiu. *Semănarea și lucrarea cinpei, sau că e necunoscută, sau cu totul nebăgată în seamă: sau deacă se și lucră, totuși slab produs aduce.* CULT. C. I 20, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *produse și producții.* — Și: *produt* s. n. — Din lat. *productus*, germ. *Produkt*.

PRODUCȚI² s. n. v. *produb*.

PRODUCTIBILITĂȚE s. f. (Învechit, rar) *Productivitate (1).* *Porumbul se păstrează mulți ani în stare bună și nu pierde nimic din productibilitatea sa.* ISIS (1859), 55²/29.

— Din fr. *productibilité*.

PRODUCTIV, -Ă adj. I. (Învechit) *Gare crează, care dă naștere la ceva; care determină ceva. [Fantazia] este ... de două deosebite forme: reproductivă și productivă, adică renăscătoare și născătoare.* EPISCUPESCU, O. I. 216-18. *Această formătoare și productivă putere acuma nu înceală a lucra.* VASICI, M. I. 46/21.

2. (Despre oameni sau despre activitățile lor, despre mijloace sau unități de producție etc.) *Gare crează, realizează, fabrică etc. ceva; care servește la producerea unor bunuri; producător (3).* Cf. NEGULICI. *Înțurcarea sa asupra domeniului productiv al statului au fost socotit precum urmează ...* ROM. LIT. 33¹/3, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Prin mijloace de bază productive se înțeleg acelea care sînt folosite pentru extragerea sau prelucrarea produselor.* LEG. EC. PL. 164. *Trebuia ca în timpul cel mai scurt să se dea viață noilor forțe productive.* STUDII, I, nr. 3, 10. *Muncitorii direct productivi ... primesc și premii pentru depășirea numărului de cicluri urmat.* ȘCINTEIA, 1952, nr. 2 391.

3. (Despre comerț, activități literative etc.) *Gare produce! (H I) venit, care aduce cîștig; rentabil, (rar) producător (3).* Cf. POLIZU, SCRIBAN, D. *Cu toate că [văcăritul] a fost adesea desființat cu așurisenie pentru acela care ar fi încercat să-l restabilească, el apărea din nou fiindcă era productiv.* OȚEȚEA, T. V. 52, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Rar) *Eficienț.* *Introducerea tehnicii noi în industria noastră cere o colaborare strînsă și rodnică a muncitorilor și tehnicienilor cu oamenii de știință care pot da un ajutor concret pentru a ei mai productivă folosire a utilajului.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 1, 68.

4. (Despre pămînt, ținuturi etc.) *Favorabil pentru cultură, care dă recolte bogate; fertil, rodnic (1), roditor (1), mînos (1).* (Învechit) *producător (4).* Cf. ȘAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., DS. *Sînt regiuni întregi ... care nu se pot cultiva, dar care pot să fie făcute productive prin împădurire.* ENC. AGR. I, 33, cf. SCRIBAN, D. DM, DEX.

5. (Despre sufixe, prefixe, elemente de compunere etc.) *Gare formează numeroase (sau mai multe) derivate, compuse etc. Un astfel de prefix productiv nu există în românește.* GRAYB, E. 25. *Un sufix productiv în românește este -iza,* id. I. L. 131, cf. DM. *Prin*

sufixe productive înțelegem acele sufixe care sînt utilizate pentru formarea de cuvinte noi. SCL 1958, 243. *Prefixul a- a fost productiv pînă spre sfîrșitul sec. al XIX-lea.* SFC II, 15, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Despre cuvinte) *Care are numeroase derivate. Acest cuvînt a devenit productiv.* CV 1950, nr. 2, 4, cf. DEX. ♦ (Despre conjugări) *Care se îmbogățește mereu cu noi verbe.* Cf. DM, DEX.

— Pl.: *productivi, -e.*

— Din fr. *productif*.

PRODUCTIVAMÊNTE adv. (Învechit) *În mod productiv; (în special) în mod rentabil. Înprumaturile ce se fac pentru a se întrebuința productivamente sînt singurele justificabile.* I. IONESCU, M. 298. *Cînd se vînd domeniul ... oare n-ar trebui să se vîndă și pentru a ne avansa productivamente?* id. P. 206, cf. SFC II, 189.

— Și: *productivămîntre* (I. IONESCU, D. 238), *productivemênte* adv.

— *Productiv + suf. -amente.*

PRODUCTIVĂMÎNTRE adv. v. *productivamente.*

PRODUCTIVEMÊNTE adv. v. *productivamente.*

PRODUCTIVITĂȚE s. f. 1. *Capacitatea sau însușirea de a fi productiv (3, 4); capacitatea de a produce! (III I) (mult); eficiență concretă, materială (a muncii productive); randament (1).* (Învechit, rar) *productibilitate. Introducerea mașinilor în toate ramurile industriei au înălțat-o la un mare grad de productivitate.* LAURIAN, M. IV, 17/15, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Productivitate înseamnă „calitatea de a fi productiv, rentabilitatea întreprinderii”.* CV 1950, nr. 2, 37. *Luptind pentru o productivitate mai înaltă, facem traiul nostru și al familiilor noastre mereu mai îmbelșugat.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 596. *O deosebită însemnătate au de asemeni și măsurile privind lărgirea suprafețelor însămînțate și sporirea productivității la leacur.* IB. 1954, nr. 2 860. *Pe de altă parte productivitatea pămîntului a slăbit.* S. C. ȘT. (IASI), 1956, 86, cf. DM. *Cînd muncitorii inovază sînt preocupați să cîștige timp ... să dea muncii o mai mare productivitate, să facă economii de materiale.* V. ROM. IULIE 1962, 161. *Acest brăzdar de fier sporea ... productivitatea agriculturii.* H. DAICOVICIU, D. 148, cf. M. D. ENC., DEX. *A crescut simțitor productivitatea și, implicit, cîștigul muncitorilor.* RL 1977, nr. 10 288. ♦ (Ec. pol.) *Productivitatea muncii = eficiența a muncii sociale exprimată prin raportul dintre cantitatea de produse realizată și volumul de muncă consumat. [Directorii] răspund ... de ridicarea continuă a productivității muncii.* LEG. EC. PL. 176. *Construirea societății comuniste cere în primul rînd ridicarea productivității muncii și a nivelului general al culturii poporului.* CONTEMP. 1948, nr. 110, 13/3. *Productivitatea muncii se determină prin raportul dintre volumul producției realizate de un muncitor ... și cheltuiala de timp de muncă întrebuințată în medie pentru a realiza acea producție.* LUPTA DE CLASĂ, 1952, nr. 4, 63. *Partidul cheamă pe muncitori, tehnicieni și ingineri să se preocupe necontenit de ridicarea productivității muncii și de reducerea prețului de cost.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 564, cf. DM. *Socialismul realizează cea mai înaltă productivitate a muncii ca un rezultat al existenței în economie a relațiilor de producție socialiste.* CF 1960, nr. 1, 17. *Creșterea productivității muncii în socialism se realizează în primul rînd ca urmare a progresului tehnice rapid și multilateral.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 19. *Productivitatea muncii este unul din indicatorii calitativi de bază ai economiei naționale.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. *Circa 90 la sută din sporul de producție din acest an a fost obținut pe scama creșterii productivității muncii.* ȘCINTEIA, 1977, nr. 10 926. *Aplicarea acordului global conduce la sporirea simțitoare a productivității muncii.* RL 1977, nr. 10 251.

♦ *Capacitate a unor sufixe, prefixe, elemente de*

componere etc. de a forma numeroase (sau mai multe) derivate, compuse etc. Am considerat aceasta ca un aspect al productivității sufizului, pentru că fenomenul nu e întâmplător. SEC. I, 64, cf. DEX. ♦ Capacitate a unor cuvinte de a forma numeroase derivate. Dar productivitatea acestui cuvânt nu s-a oprit (și nici nu putea să se oprească) aici. cv 1919, nr. 6, 21, cf. DEX. ♦ Capacitate a unor conjugări de a se îmbogăți mereu cu noi verbe. Cf. DEX.

2. (Încechit, rar) Producție (1). România, oșezată .. între Ungaria, Polonia și Bulgaria,... participă firește de genul productivității și tranzafeunilor tuturor acestor regiuni. HASDEU, I. c. I, 102.

— Din fr. productivité.

PRODUCTOMÉTRU s. n. Înregistrator automat de producție (1). Cf. DM, DN, DEX.

— Pl.: productometre.

— Cf. germ. Produktionsmesser.

PRODUCTŌR, -OĂRE adj., s. m. v. producător.

PRODŪCȚIE s. f. 1. Rezultat direct, concret și util al unui proces de muncă; totalitatea produselor, a bunurilor obținute în procesul muncii într-o perioadă de timp determinată și într-un anumit sector; (încechit, rar) productivitate (2). *Pogatele producției ce scute acest pământ.* CR (1829), 227¹/18. *Va face ... tot felul de producții ce pot ieși dintr-avastă ratură de mesteșug* (a. 1815). DOC. EC. 851. *Crezu că a făcut un dan de o valoare convenabilă ... saczul fiind o producție foarte scumpă.* CR (1818), 381¹/55, cf. NEGULICI, POLIZU. [Vrăbiile] nu schimbă lesne ochul în care s-au așezat, dar urmează acolo cu zel, după locuri unde s-au gătit diferite producțiuni agricole. ISIS (1859), 11²/25. *Un pogon semănat cu porumb cere jumătate sămânșă decât un pogon semănat cu grâu; apoi această jumătate cîtine dă o îndoită producțiune.* ib. 55¹/25, cf. PROT.-POP., N. D. *Cel întâi lucru ce se simți că lipsește ... fu brațele de muncă, producția solului, creșterea și întinderea industriei.* N. A. BOGDAN, C. M. 105, cf. ȘAI-NEANU, D. U., DS, SCRIBAN, D. *Oamenii muncii, însufleșiți de partidul lor de avangardă, pentru sporirea producției ... au făcut cu puțință scaderi la prețurile de vânzare.* CONTEMP. 1918, nr. 106, 1/1. *Azi ... toată producția este un bun al poporului.* cv 1949, nr. 6. 27. *Mărirea producției de bunuri necesare aprovizionării oamenilor muncii constituie o preocupare de seamă a partidului.* ȘTIINȚA, 1952, nr. 2 288. *Între trebuie să crească producția.* CĂLINESCU, S. 341. *Norma de ieri, musai trebu-ntrecută! Să sporască producția, să fim fruntea-n întrecere.* DEȘLIU, G. 47, cf. DM. *Însemnole sarcini au fost stabilite sectorului forestier pentru sporirea producției.* BO (1962), 233. *Se obține și în acest caz ... o producție mică.* LUPȚA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 27, cf. M. D. ENC., DEX. *Au realizat cea mai mare producție de cereale din istoria țării.* ȘTIINȚA, 1977, nr. 10 911. *Bicazul asigură aproape 55 la sută din producția totală de materiale de construcții a județului.* IA, 1977, nr. 10 248. ♦ (Adesea cu determinări care arată domeniul) Operă literară, științifică sau artistică; totalitatea operelor unui scriitor, ale unui om de știință sau ale unui artist; totalitatea operelor create într-un anumit gen, într-o anumită epocă etc. *Afurisitele tale de pisări ... au deschis mai multe căi către nemurire decât toate producțiile poezilor și romanșierilor.* HELIADE, D. J. 47/23. *Să ne uităm și să imităm numai producțiile sale cele vecli.* id. CR. P. 22/26. *Producțiile literare ce vor ieși spre îmbogățirea repertoriului.* GEN (1835), 1²/6. *Rătăcirile d-lui Lamartine prin literatura română țvi aduce aminte de o producție care au făcut oarecare senzație în vreme.* RUSSO, S. 41. *O fante românească ... s-ar îndreptea cu producțiile românești, fie din orice parte a Daciei, numai bune să fie.* KOGĂLNICEANU, S. A. 39, cf. POLIZU. *Acest amor de patrie a făcut ca la ei să citească mai multă lume producțiile literare.* BOLINTINEANU, O. 413. *Artele și poezia ... au izbutit să răsfrînga ti*

producțiuni de merit toate aceste felurde softe și anghu. ODONESCU, S. III, 51. *Grămzile de producțiuni literare de până azi.* CĂPĂGIANU, O. IV, 251. *E nenălbimil de nepăsarea publicului de tăcerii care e acceptat producțiile sale literare.* VIARU ȘI, O. A. I. 2-33. *Viața e olt de mare, olt de complicată, că nu e nimic mai greu decit a crea producțiuni; pentru aceasta trebuie geniu.* GHILIA, S. E. CR. I, 102. *Exprimă drept și scurt răscolirea mea sufletească în feța producțiilor lui Iscr.* GALACTIOS, A. 115. *Produsul meu poetul fredona producții propriu.* SPODETESCU, O. VIII, 382. *O revistă cum a fost „Viața românească” ... crează o rubrică fixă pentru adăpostirea producțiilor astfel inspirate: „documentele omenești”.* VIARU, A. P. 322. *Moș Costache nu se arată deloc încântat de producție, deși nu avea pricepere în muzica.* CĂLINESCU, E. O. II, 247. *Există însă a seamă de producții ale ortic: decedente care nu izvorăsc dintr-un impuls major.* M 1961, nr. 1, 33. *Cele n-ar fi de amintit despre una sau alta din producțiile lui pe cel de calde, pe olt de vibrant sobre.* v. ROM. decembrie 1961, 162. *Producțiile care au crezut că dețin supremație tul-tu astfel de ordine stul detronate.* GUSLMA, 1969, nr. 6, 15, cf. DEX.

2. Procesul creării bunurilor materiale necesare existenței și dezvoltării societății; activitate socială în cursul căreia oamenii (cu ajutorul mijloacelor de producție) exploatează, transformă sau adaptează elemente din natură potrivit trebuințelor lor. *Societatea ajunsese la oarecare dezvoltare în producție.* IONESCU-MIRON, S. 136. *Scopul cooperativelor este ... organizarea producției în comun.* I.L.G. 10. VI. 212. *Nenumărate femei s-au dovedit a fi frunțase în producție.* cv 1949, nr. 9, 15. *Satisfacerea maximă a nevoilor materiale și culturale mereu crescunde ale societății poate fi obținută numai pe calea ... perfecționării neîntrepuite a producției socialiste.* ȘTIINȚA, 1953, nr. 2 681. *Nu e admisibil ca producția să sufere pentru că nu știu cine favorizează nu știu de ce culture sector în daina altora.* PREDĂ, B. 128. *Profesorii care predau aceste discipline au studiat programele de practică în producție.* CI 1962, nr. 633, 11. *Echipa ci e în fruntea producției de doi ani și ar vrea s-o mențină așa mereu.* v. ROM. noiembrie 1962, 58. *Comunistul este acela care transformă omul în scopul producției.* 1 iunie 1964, 50. *În producție bărbatul avea ... totul principal.* H. DAICOVICIU, D. 39, cf. M. D. ENC., DEX. > (Ec. pol.) *Producție de mărfuri* = formă de organizare a economiei sociale în care produsele muncii sînt create de către diferiți producători independenți, autonomi unii față de alții, specializați fiecare dintre ei în obținerea unui produs oarecare, astfel încît pentru satisfacerea nevoilor sociale este necesară vânzarea-cumpărarea de produse pe piață. *Producția de mărfuri are un caracter istoric.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. *Muca producție de mărfuri* = formă de economie bazată pe proprietatea privată și munca personală a proprietarului mijloacelor de producție, în care se produce¹ pentru vânzare. *Mod de producție v. mod¹ (1).* *Forță de producție v. forță.* *Relați de producție v. relație (II 1).* *Mijloace de producție v. mijloc (II 3).* *Unelte de producție v. uneltă.* > Ex pr. *A fi* (sau *a se afla, a intra* etc.) în producție = a lucra (sau a începe să lucreze) într-un anumit domeniu de activitate; a fi (sau a intra) în cîmpul muncii. *Dimineața era în producție.* soara 11 școală. 11 octombrie 1960, 45, cf. DEX.

3. (Încechit) Faptul de a provoca, de a determina, de a declanșa ceva. *Acustica cuprinde tot ce este relativ la producția, propagarea și percepția sunetului.* MARIN, I. 25/6, cf. POLIZU. *Mulți autori pretind că căldura cea mare a pării este una din cauzele producției turbării.* ISIS (1862), 8⁷/30.

4. Spectacol organizat la sfîrșitul unui an sau al unui ciclu școlar la institutele de artă teatrală și

cinematografică. În școlile de muzică, de coregrafie etc. Cf. ALEXI, W., DL. DM, DEN.

— Pl.: *producții*. — Și: (tastăzî rar) *producțiune* s. f.

— Din fr. *production*, rus. *продукция*.

PRODUCȚIUNĒ vb. IV. Транз. (Învechit, rar) A face. Măicmulul alitea jărăci și alitea întorsăuri au *producțiruit* (făcut) cîl pre toate celelalte le-au adus într-o oșă nărăre. ȚICHINDEAL, F. 61 20, cf. SEC IV, 112

— Prez. ind.: *producțiruiesc*.

— Din germ. *produzieren* (după *producer*¹).

PRODUCȚIUNE s. f. v. *producție*.

PRODÍF s. n. v. *produb*.

PHODÍFT s. n. v. *produb*.

PHODÍH s. n. f. (Învechit și popular) Copeă (în gheață). Pre alții îi băga în *produb*. MUSTE, LET. III, 18 28. Iarna *produburile* sã fie distupate mai ales noaptea, căci vînta le ceas holărit se trezăște și se duce la bănt. I. IONESCU, c. 230 5. Ca să se tragă năvodul se fac *prodube* mici de o parte și de alta pe toată distanța. Id., p. 56. Se boleză copii ... la riu în *produb*. MARIAN, NA. 183. Se duc pînă la o riu sau pîru din apropiere și, dacă aceia e înghețat, fac în el un *produb*, din care apoi se spală toate pe rînd. Id., s. B. I, 132, cf. DAMÉ, I, 126. Se face „*copecă*” în gheață (*produse* sau *produb* în Moldova) și se înțică cu ostia pește care vine la copeă să respire. ANIPA, p. 96, cf. 174. Iarna se prinde peștele spărgînd gheața și formînd *copele* ... sau *produburile*. PAMILLÉ, I, C. 71, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Să zvrîla pe cărbuni niște carăși prinși în noaptea asta la *produburi*. SADOVLANU, O. VII, 119. Încep a lăia oamenii *preduburi*, ca să nu se înădușe peștele dedesubr. Id., ib. IX, 101, cf. B XVIII 15. SIMA, M. 181. Văzînd strigoiul că gheața de je luc îi destul de groasă, au lăiat într-insă un *produb*. SIBURA, P. 312. Se face un *produb* îngust de-a curmezînd apăi (*se luă gheața*) și se închide cu roloace. ȘIZ, IV, 116, cf. V, 119, I, CR. II, 218, com. din ZAGRA — NĂSĂLD ȘI DIN SIRAJA — RĂDĂUȚI. JORDAN, I. M. 196. PAȘCA, GL., AIR I 1 733, A V 2, 15, 22, VI E, 2°. Iarna lăiem *prădub* în gheață ca să adăpăm vitele. MAT. DIAL. C. I, 188, cf. 287.

2. (Regional; în forma *prăduf*) Vrană (la butoi). Gaură ce se află în vasele înfundate de amîndouă părțile și prin care se introduce lichidul se numește *vrană*, *poarcă* sau *prăduf*. DAMÉ, I, 85. Unul puse ochiul la *prăduf* și prîri în pîntecul balercii. VOICULESCU, P. II, 257. ♦ (În forma *produb*) Gaură mică făcută lângă vrană a unui butoi, pentru aerisire sau pentru evacuarea gazelor în timpul fermentației vinului. Vinul în vase fierbe ... bătînd bine dopurile și lăsînd numai *produburile* slabe. I. IONESCU, P. 253, cf. PASCU, S. 279.

3. (Sud-vestul Transilv și nordul Ol.) Organ genital la vacă sau la iapă. Cf. DR. V, 315, AIR I 1 099 109, 112, 825, 831, CV 1950, nr. 11—12, 39.

— Pl.: *produburi*. — Și: (învechit și popular) *produb* (pl. și *prodube*, AIR I 1 099 825), *produbv*, (învechit) *produbj* (pl. *produbej*), (regional) *produb*, *produb* (IDRG), *produbet* (AIR I 1 733 402; pl. *produbete*, ib.), *produbîi* (ib. 1 733 118; pl. *produbite*, ib.), *produbî* (ib. 1 733 223), *produbș* (ib. 1 733 5), *produbîn* (SEZ. VII, 187, com. din ZAGRA — NĂSĂLD), AIR I 1 733 227, 370, A V 2, 16), *prodobe* (PAȘCA, GL.), *prădubj* (com. din DEDA — RIGHIN), *prădubj* (IDRG, SIMA, M. 184), *prădubv*, *prădub* (IDRG), *prădubî* (DAMÉ, T. 85, VOICULESCU, P. II, 257), *prădubh* (AIR I 1 733 335), *podrubîv* (ib. 1 733 194; pl. *podrubve*, ib.), *podrubîmb* (LEXIC. REG. II, 71), *podrubîv* (AIR I 1 733 280; pl. și *podrubve*, ib. 1 733 194), *brădubî* (ib. 1 733 219), *burdubî* (DR., SIMA, M. 184) s. n.

— Din v. sl. *prodъsъ* b.

PRODUB s. n. v. *produb*.

PRODŪL s. n. v. pr. dub.

PRODŪS s. n. f. Rezultat material al unui proces social sau natural, al unui proces fiziologic, chimic, de creație etc.; rezultat material al unui complex de fenomene sau de acțiuni: p. gener. armare, consecință (concretă): (învechit) *product*¹ (2). Un *produs* chimic, un fel de otrăvă. MAIORESCU, L. 157. Acești optimiști sînt asemenea unui *produs* al societății moderne. GHEREA, SF. CR. II, 347, cf. BĂRCIANU. Nevasta căpitanului era *produsul* unei alte lumi. D. ZAMFIRESCU, A. 23. Fiecare celulă își ia elementele necesare din mediul înconjurător și elimină produsele sale de secrețiune. MARINESCU, P. A. 57. Opera lui ... nu este, în realitate, decît un *produs* riguros deductibil din condițiile istorice, sociale, economice. GALACTION, A. 197. Acest al doilea cunoscător al nostru nu ne privește de sus; e *produsul* altrei civilizații, al altrei societăți. SADOVLANU, O. VI, 219. Stilul este, într-o largă măsură, un *produs* voit, căutat. JORDAN, STIL. 12, cf. 196. Așa-numitele individualități omnești sînt produsele de interferență a mai multor influențe sociale. VIANU, A. P. 21. Noul roman putea fi considerat ca *produsul* unei mișcări radicale. Id., ib. 325. Concepția unei Renașteri, *produs* al descoperirii antichității, a acreditat... ideea că evul mediu n-a fost decît o perioadă de întinerie și de barbarie. OȘTEA, R. 328. Talentul fiind în esență un *produs* social, el este întotdeauna valorificat social. CONTEMP. 1918, nr. 107, 16. Sunetele din curint ... reprezintă sunete create de viața socială, fiind un *produs* social, ca rezultat al activității anterioare a omului. CV 1919, nr. 9, 15. Rațiunea e un *produs* social. CĂLINESCU, I. 335. Limba, după cum s-a văzut, este un *produs* al societății. GRAUR, I. L. 25. Individul nu este un element, ci un *produs* aflat la capătul unei evoluții. CONTEMP. 1971, nr. 1 271, 9 1. Artistul de geniu este *produsul* neamului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 39, 5 2. ♦ (Mal.) Rezultatul înmulțirii unor factori (numere, mărimi scalare, vectoriale etc.): (învechit) *product*¹ (1). Numărul care iese din mulțicuire se cheamă *produs*. ANDRIEVICI, A. 39 28, cf. ȘĂINEANU, D. U., MDT. Volumul unei prisme oblice oarecare este egal cu *produsul* dintre aria bazei sale și înălțime. GEOM. SP. 81, cf. 118². Aria rombului este jumătate din *produsul* diagonalelor. GEOMETRIE IX, 171. Pentru a ridica un *produs* la o putere, putem ridica fiecare factor la această putere. ALGEBRA IX, 210.

2. (De obicei urmat de determinări care arată proveniența, scopul, felul etc.) Bun material rezultat dintr-un proces de muncă; totalitate de bunuri materiale obținute (prin prelucrarea unor materii prime) în procesul de producție; (învechit) *product*¹ (3). O mare mămăligă ... și toate produsele lăptelui, sub toate formele, se înșirară cere împrejuru ei. HOGAȘ, DR. I, 58, cf. 113. Protojopescu, din principiu apărător al produselor naționale. C. PETRESCU, A. 452, cf. 313. Produsele laminale. NOM. PROF. 27. Furnizorii depun dimineafa produsele lor ... la ușile clienților. SADOVLANU, O. IX, 230. Am găsit însemnal ... acest *produs* bucureșlean. Id., ib. 256. Cu alare uriașă colaborare s-a creat disponibilul mediu de 6 ky produse textile de cap de om. IONESCU-MUSCUL, TES. 18. *Produsul* muncii condamnăntului aparține de drept statului. COD. PEN. R.P.R. 51. Tipizarea și standardizarea produselor miniere și petrolifere. LEG. LC. PL. 81, cf. 431. Punînd capăt însușirii de către capitaliști a produsului muncii neplătite a muncitorului ... naționalizarea creează mari resurse pentru dezvoltarea industriei. STUDII, I, nr. 3, 5. Volumul produselor alimentare distribuite populației ... a crescut. ȘTIINȚA, 1952, nr. 2 386. Mai tîrziu îi arată și alte produse ale industriei sale. CĂLINESCU, E. O. I, 181. Reclama produselor farmaceutice ne omoară. Id., ib. II, 180. Industrializa produsele și le desfăcea pe piață cu etichete blazonate. Id., s. 13. O meserie care dă asemenea produse merită atenție. CONTEMP. 1953, nr. 376, 1/4. Tot felul de produse industriale sînt puse la îndemîna fărânimii muncitoare. ȘTIINȚA, 1953, nr. 2 701. *Produse* vegetale și animale necesare aprovizionării popu-

lafici, ib. nr. 2 752. *Motomete nu prevăzuse niciodată latura comercială a produselor pe care i le dădea pământul.* PREDĂ, M. 69. *Produsele alcoolice sînt monopolul statului.* id. n. 385. *Noțiunea de „fructe” trebuie deosebită de aceea de „produse”.* FR. DREPT, 237. *Au realizat și experimental un nou produs românesc.* VİN, PISC, august 1964, 5. *Pe șoselele din jură și în orașe există în prezent peste 500 de stații pentru desfacerea produselor petroliere.* ȘCINȚIA, 1966, nr. 6 894. *Ministerul Industriei Alimentare ... răspunde de crearea ambalajelor pentru produse perisabile.* RL 1967, nr. 7 005, cf. M. D. ENC., DEX. *Produsele chimice românești sînt astăzi exportate în peste 100 de țări ale lumii.* RL 1977, nr. 10 254. ⇨ *Produs brut* = material obținut (dintr-o exploatare), înainte de sortare sau de prelucrare (finită). Cf. MDT. *Părăscau coarnele plugului, cu să se-nchine cărașiei ei, cu produsele brute ale topitoarelor de fier.* BEAGA, H. 93, cf. DM. *Produs finit* = produs (2) care, avînd procesul de fabricație încheiat, corespunde întocmai condițiilor tehnice stabilite și este apt pentru folosire. Cf. MDT, DER. *Produs de schimb* = marfă (4). Cf. DL, DM, DEX. *Produs necesar* = parte a produsului (2) creat de lucrătorii din sfera producției materiale care este necesară pentru asigurarea reproducției forței de muncă. *In socialism, alt produsul necesar eîl și plusprodusul aparțin oamenilor muncii.* DER, cf. M. D. ENC., DEX. *Produs pentru sine* (în socialism) forma istorică a produsului necesar. Cf. M. D. ENC. *Produs pentru societate* = (în socialism) forma istorică a plusprodusului destinat lărgirii producției și ridicării bunăstării materiale și culturale a societății. Cf. ib. *Produs global* = totalitatea bunurilor materiale create într-o ramură din sfera productivă. Cf. ib. *Produs net* = parte a produsului global care reprezintă valoarea nou creată; p. ex. l. venitul național. Cf. ib. *Produs social total* = totalitate a bunurilor materiale create în decursul unei perioade de timp de lucrătorii ocupați în sfera productivă; suma produsului global din toate ramurile economiei, într-o perioadă dată. *Produsul social total, deci și venitul național, în oricare orînduire, se creează în sfera producției materiale.* LUPA DE GLĂȘĂ, 1962, nr. 4, 15. *Ritmul de creștere al produsului social total și folosirea lui depînd de caracterul modului de producție.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (În dicționarele din trecut) Venit, beneficiu. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.
 — Pl.: *produse* și (învechit) *produsuri* (DBRF).
 — V. *producee*¹.

PROBŪȘ s. n. v. *produh*.

PRODŪȘCĂ¹ s. f. (Mold.) Copecă (în gheață). *Iarna, la pescuitul cu năvodul pe sub gheață, se fac copeci sau produse cu 2 instrumente de fier.* ANTIPA, P. 62, cf. 485, CADE, CONV. LIT. XLIV, 619, I. CR. II, 248, ALB I 1 733/510, 512, 528, 530, 536, 582, 588, 592, 618. ⇨ (Prin lărgirea sensului) *Pe malul celalt iacă un harbuz ... Tuta se suie pe el și face cu cușitul o produsușă să vadă de-i copl.* I. CR. III, 360.
 — Pl.: *produse* și *produsți* (SERBAN, D., ALB I 1 733/528, 536). — Și: (regional) *ploduşcă* s. f. ALB I 1 733/530.
 — Din rus, *продукка* „arăsuflătoare”.

PRODŪȘCĂ² s. f. v. *poduşcă*².

PRODŪT s. n. v. *product*¹.

PRODŪT s. n. v. *produh*.

PRODŪA s. n. v. *produh*.

PROEMINĚ s. f. (Grecism învechit) Rang de prim ordin (într-o ierarhie nobiliară). *Pentru folosul obștesc să stîrnescă felonichii de proedrii (șideri mai tâlzi) și engluții (a. 1821).* GĂIBI, M. PHAS, 237.
 — Pl.: *proedrii*.
 — Din ngr. *προεδρεία*.

PROGŪMENS m. (Învechit) Calugăr care a avut funcții de cămnen; ajutor de cămnen. *Danul, grămoneh și progumen* (a. 1493), ap. IDRG. *Mull greșitul etimonoh Mabilo, Moledonul, progumen al Govoru* (a. 1611) cap. I, 114-19, cf. MARDARI, I., 248-6. *Acest cărat-l-au fost paratob, Varlaam mitropolitul, moastiru Snagoubur, cu el-llinaia progumenului Teodosie* (a. 1679), ap. ODOBESCU, S. I., 156. *Fund aicea fuă un progumen, călugăr vechi de la acea mănăstire, anuare Agafon* (a. 1752). UROARIU, N., 187, cf. IDRG. SERBAN, D.
 — Pl.: *progumeni*. — Și: *progūmen* s. m.
 — Din ngr. *προηγοίμενος*.

PROEMINĂ vb. I. În Tr. a. n. z. (Rare) A ieși în relief, a ieși în afară, a fi proeminent. Cf. ALEXI, W. *Lra într-o zi strălucită de toamnă ... cu fărîmul Bulgaro albastru și creslat, proemînd deasupra Dunării.* GALACTION, A. 67. ⇨ Fig. *Marele eveniment care proeminează deasupra vieții sociale.* V. ROM. IULIE 1954, 9.
 — Prez. ind. pers. 3: *proeminează*.
 — Derivat regresiv de *proeminent, proeminență*.

PROEMINĚT, -Ă adj. Care iese mult în relief, care este (cu mult) mai ridicat decît suprafața înconjurătoare; (învechit, rar) prodidit. Cf. NEGULECI. *Se mai poate încă cunoaște după rădăcina nasului, dînd este lată ..., restrînsă, apăsata și proeminentă.* 118. 51/8, cf. 53/6, 1 101-POP., S.D., MĂDOBESCU, CR. III, 394. *Acea imagine încă vie a războaielor ducice, scoase la bun capăt de gloriosul Traian, o vom vedea poate într-o zi ... turnată în bronz cu tot proeminentul relief al Insufleșulelor sale sculpturi.* ODOBESCU, S. III, 68, cf. ALEXI, W., ȘĂINIANU, D. U. *E nalt, cu nas proeminent, voce puternică.* TEODORANU, M. II, 306. *În cal sur, uriaș, cu coastele proeminente ... , cărua această căruță.* SAHIA, N. 65. *Își admira cîinle, îi mîngîia fruntea proeminentă.* SADOVLANU, O. XI, 104. *Nasu e o parte proeminentă a feței.* SERBAN, D. *O fotografie-vizit în tonalitate cafenie spălăcîntă înfașă un om cu capul aproape depilat, cu ochii foarte proeminenti.* CĂLĂNESCU, I. O. I, 14. *Fra bine făcută, blondă, cu ochi albaștri, cu pieptul proeminent.* V. ROM. AUGUST 1963, 43. *Formațiuni proeminente sau ulcerate ale pielii.* ABC SĂN. 79. *Partea de jos a pieptului, cu sîni proeminenti, e acoperită de un păr de tuncă.* H. DAROVICU, D. 176, cf. DEX. ⇨ Fig. (Despre oamem și manifestările lor) Care iese din comun prin valoare, calitate etc. V. *remarceabile, excepționale, eminenent*. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Unuica Sovietică a invitat la Moscova personalitățile teatrale cele mai proeminente din toată lumea.* SAHIA, U.R.S.S., 149. *Trebuia să supraveghez personal toată punerea în scenă, moi ales acolo unde apăreau personalitățile proeminente.* VOICULESCU, P. I, 76. *El a fost unul dintre cei mai proeminenți literați ai celei de a doua jumătăți a secolului trecut.* S. MAI 1960, 119, cf. M. D. ENC., DEX □ *A creat o operă proeminentă.*
 — Pl.: *proeminenți, -le*.
 — Din fr. *proéminent*, germ. *proeminent*.

PROEMINĚȚĂ s. f. Faptul de a fi proeminent; (concretizat) ceea ce iese mult în relief, ceea ce este (cu mult) mai ridicat decît suprafața înconjurătoare, ieșitură, ridicătură (2); p. ex. l. înălțime. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULECI, PROF-POP., S.D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Destușeau ... proeminențele Ceabăliu.* GALACTION, O. A. II, 267. *O proeminentă de pămînt.* SERBAN, D. *Ochi holbași, bărbi revărsate spre proeminența burșilor, vorbe goale, fraze umflate.* SADOVLANU, I. 117. *Își mîngîia acum bărbia cu două ușoare proeminente gemene.* CAMIL PETRUSCU, O. I, 301. *În partea anterioară, corpul prezintă o proeminență pe care se află o ventuză.* ZOOLOGIA, 25. *Grecii li găseșe pe autotodonti ... folosind o ceramică grosolană, împodobită cu brîuri albeolore și cu proeminente.* H. DAROVICU, D. 37, cf. M.D. ENC., DEX. ⇨ Fig. *Nu glumesc, domnule, de lară arătecul cu o severitate ce i se pîru lui*

Gaitany jucată spre a da proeminență paradoxului. GĂLDEȘCU, s. 54. *Floresții erau o familie ... de o proeminență socială, pe premuri notorie.* id. s.c.l. 184

— Pl.: *proeminențe.*

— Din fr. *proéminence*, germ. *Proemlnenz.*

PROEMIU s. n. v. *prolnon.*

PROEX adj. v. *proln.*

PROÉRES subst. (sg.) v. *proeresis.*

PROERESÍ vb. IV v. *proerisi.*

PROERESÍE s. f. v. *proeresis.*

PROÉRESIS subst. (sg.) (Grecism învechit) *Bunăvoință; intenție bună; generozitate; voie, plac. Și boierimea, fleșcarele după a sa proeresis și puțință, au dat și ei milostenie la sfântul mormint (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. IV, 176-17. *După plăcerea eselențului voastre ..., la care eu deplin respect am avut proeres a-i aduce a mea profundă considerațiune.* ALECSANDRI, r. 95, cf. CIHAC, II, 691, DDRF, ALEXI, W., IDRG, I, BRĂLESCU, M. 70, ȘAINLANU, D. V., CADE, DEX. > **EX PR.** *Din (sau cu) bun proeresis ori de bun proeresul (cuiva) = de bunăvoie, din inițiativă proprie, nesilit de nimeni. Boierii, din bun proeresis, vor ajută la plata de doctor (a. 1805).* GĂLDEȘCU, M. PHAN, 237. *Ma adaug la această joale, de bun proeresul meu, zec suflere de țigani lăngarari.* ALECSANDRI, t. 133, cf. IDRG, SCRIBAN, D. **Văsa la (bun) proeresisul (cuiva)** a da (cuiva) libertatea să procedeze cum dorește, a lăsa la bunul plac al cuiva. *Eu las la bun proeresisul dumitale (a. 1779).* GĂLDEȘCU, M. PHAN, 237. *Lăstnd pe creștini la proeresisu alu lor (a. 1795).* id. ib.

— Și: *proeresie* (GĂLDEȘCU, M. PHAN, 237) s. f., *proeres*, *proeris* (CIHAC, II, 691, DDRF, I, BRĂLESCU, M. 70), *proerisis* (GĂLDEȘCU, M. PHAN, 237) subst. (sg.).

— Din ngr. *προαιρέσις*.

PROERESÍE, -Ă adj. (Învechit, rar) *Voit, intenționat. După cea mai nainte proeresită întimplare, acum prin forță au ieșit la iveală ... cum că păruțele Gherasim au lipsit din dregaloria sa (a. 1783).* IORGA, S. D. XIV, 111, cf. GĂLDEȘCU, M. PHAN, 237.

— Pl.: *proeresiți, -te.*

— V. *proeresi.*

PROERIS subst. (sg.) v. *proeresis.*

PROERISÍ vb. IV. R e f l. (Grecism învechit) *A se milostivi (2), a se îndura; a-și manifesta bunăvoința, generozitatea. Dunnealor boierii pământeni însuși de sine s-au proerisi (a. 1791).* GĂLDEȘCU, M. PHAN, 237. *Ciți se vor proerisi ... a da și a ajută la facerea acestor zidiri (a. 1795).* id. ib. > **TRANZ.** *Am voit a mă pune dascăl ... cu simbria [a][]feri 250, adică două sute cincizeci, care s-au dau de la episcopie, și cu altă mulțumire de la dum[nea]oastră] ce va fi proerisit dum[nea]oastră] (a. 1823).* BFI COM. IST. V, 300.

— Prez. ind.: *proerisesc.* — Și: *proeresi* vb. IV.

— Din ngr. *προαιρέσει* (aor. al lui *προαιρούμαι*).

PROERISIS subst. (sg.) v. *proeresis.*

PROERISÍE s. n. (Învechit, rar) *Bunăvoință. După proerisita ce se vede că nu eu avut asupra-i însuși răposatul acela (a. 1793).* GĂLDEȘCU, M. PHAN, 237.

— V. *proerisi.*

PROERISÍOS adv. (Grecism învechit, rar) *Din proprie inițiativă. Încă unora ce-i vedea mai săraci, făcîndu-i-se mila, proeritheos le-au ȳmit numai cte un leu pe săptămînă (a. 1799).* GĂLDEȘCU, M. PHAN, 237.

— Din ngr. *προαιρετικώς*.

PROEST s. m. v. *proestos.*

PROESTOĂSĂ s. f. (Învechit) *Stareță; persoană cu rang înalt în ierarhia unei mănăstiri de femei. [Călugări și călugăritele care vor să iasă afară din mănăstire, trebuie să fie] însoțiți cu vreun bătrîn sau bătrînă proestoasă (a. 1851).* TDRG, cf. GĂLDEȘCU, M. PHAN, 237, SCRIBAN, D.

— Pl.: *proestose.* — Și: *proi-toasă* s. f. SCRIBAN, D.

— De la *proestes.*

PROESTÓS s. m. f. (Învechit și regional) *Călugăr sau preot cu cel mai înalt rang în ierarhia unei mănăstiri sau a unei biserici; cleric mai mare peste o plasă. Pop Dumitru, proestos (a. 1717).* IORGA, S. D. XIII, 3. *Cinstite și de neam bun năseute arlon proeste, nouo în [I]risto]s iubite fiinte (a. 1772).* id. ib. XII, 86. *Chinomarul și proestosul mănăstirii fiind în loc de tată al chinoviei, să poarte grijă cu dragoste părintească de ceilalți (a. 1778).* GĂLDEȘCU, M. PHAN, 237. *Mănăstirea Doamnei ... acum mai bine de doi ani ... au rămas fără de proestos și fără de buna ocărînire (a. 1810).* URICARIU, VI, 352. *Proestosul și soborul să rouă, li sfătuesc, Niciun la ei să nu vie, căci pe toți ti prăpădesc.* BELDIMAN, E. 74/19. *Pentru toate condeile acestor monastiri grecești au dat și izvod, iscălil, proestosi monastirilor (a. 1827).* URICARIU, VII, 89. *Antecesorii păpi u-au fost alle dintru-nțiiu dect proestosi seau epscopi creștinilor din politia Romei.* SĂVELESCU, III, I, 115/25, cf. CIHAC, II, 691, DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., ȘAINLANU, D. V. *Mama era fiica proistosului Constantin Ostreanu, parohul bisericii sf. Teodor.* GALACȚION, O. 7, cf. STĂNOIU, C. I, 38, DEX. *Știa el că astfel să prea întuzie și trece lotarul premii pentru care îl îndătorise starețul ca să fie oasă, dară el nădăduia în ... bunătaea proistosului său.* ȘEZ, VI, 134. *Iar (culare) proistos, El să-mi fie sănătos, Cu-a lui casă, cu-a lui masă, Cu preoteasa-i frumoasă.* PĂSCULESCU, L. P. 18.

2. (Învechit) *Șef al unei bresle, al unei corporații etc.; staroste. Cf. IORGA, S. D. XII, 106. Să aibă ordinul nacoși-bașa dîmpreună cu toți meșterii zugravi a face între dînsii alegere de 3-4 fruntași, cari vor fi mai procopsiți la știința acestui meșterug, spre a numi proestii breslei (a. 1786).* GĂLDEȘCU, M. PHAN, 237. *Ficcare proestos al rușeturilor (a. 1793).* id. ib. *Să alegă rușetul pe unul dintre ei mai mare, săle fie proe-tos (a. 1824).* DOC. EC. 322.

3. (Învechit, rar) *Șef al unui serviciu public, al unei instituții (administrative, politice etc.). Pentru lenevire, nestînță, neascultare ... vor afla loc canonicirii și pedepse din partea proestosului dregătoriu ..., au din gară au în scris.* AR (1829), 187²/7.

— Pl.: *proestosi.* — Și: *proest*, *proistós* s. m.

— Din ngr. *προεστός*.

PROFĂLE vb. III. **TRANZ.** (Regional) *A face din nou (Eftimie Murgu - Băile Herculane). Cf. ARH. FOLK. III, 60. > A b s o l. Și muierea lui o plecat cu prînz și o căzut și l-o vârsat și s-o dus năpoi în sat iară ș-o profăcut dîi prînz.* id., cf. 154.

— Prez. ind.: *profăc.*

— **Pro² + face.**

PROFÂN, -Ă adj. s. m. și f. I. Adj. *Care este străin de religie, aflat în afara religiei, care aparține lumii laice. În mesec; p. ext. păgîn (2). Istori și învătături, din scriptorii cei profani, mai vrtos a romanilor celor vechi (a. 1811).* IV III, 30. *Să împace istoriile ceale profane cu ale sfinției scripturii.* MOLNAR, I, 91/19. *Autori ... profani (păgîni).* VÎRNAV, F. 45²/5. *Nici o specie de versuri din poezia profană nu se poate compara cu versetele biblice.* HELIADE, O. II, 177. *O limbă care, lungă biblie, are alttea cărți biseriecești (aceste au fost sentul în parăza limbii), încă și profane, traduse destul de bine după vreme, se poate socoti mai mult de jurnătate cultivată.* FL (1838), 5²/38. *Și tu istoria profană se povestea pe vremele acelea mult despre eroi și despre împărații arcazi.* VASICI, M. I, 87/19. *Republica creștină să scape aceste provincie de servitutea profană.* MAG. IST.

1, 78/8 cf. STAMATI, D. *Cu toată departarea Restaurației de idole profane, ca [biserica] n-a cutezat să calce în tot voiașul morelei Napoleon*, ROM. LIT., 216¹ 28. *Scrutorii unui bucurărești și profanu au introdus schismatismul limbii*, NEGRIZZI, S. V., 258. *Origine a iubii pictura ... știe obiceiul pe care această țăară, când se numeste mai ales profana, l-a făcut de îndată*, CARAGIALE, O. III, 112. *Coloritul viu și discordant, umbritul gras și posomort al secolurilor lui Melodiu, nu se înfălișese în pictura de la Agapia; formele rotunde și dulci ale școalei profane stau aici să îmbrace așa de bine custerile asemănate ale ortodoxiei!* FLOAȘ, DR., I, 39. *Am pășărit studiile profane și am intrat într-un colegiu tocmai studiilor religioase*, GALACTON, O., 60. *Cu istoria lui Brușu, punctul de vedere laic și interesul profan tulcuiesc preoapărea religioasă a cronicarilor medievali*, OTELEA, R., 210. *Ademenca pe moier cu căuștoșie profane*, CĂLINESCU, S., 738. *Științele profane*, VIANU, P., 49. < (Substantival) *Eu îl numesc profan, adică nesfințit, om lumesc*, TICHINDIAL, I., 387/7. *Și-am plecat fără de vorbă și cu ochii la pământ* *Pare că m-apropieșam* *Cu profan de-un lucru sfânt!* COȘMĂC, R., 220. *Eu voi intra în rai Zburind printre profani*, CĂLINESCU, I., I., 121.

2. Adj. Care este împotriva religiei stabilite, a canoanelor ei; care contrazice, nesocotește religia stabilită, canoanele ei, principiile ei morale; p. ex. l. care nesocotește lucrurile considerate sacre. Cf. NUGULEA, STAMATI, D. *În disprețul legii, credința lui profană* *Din paraclis făcui-a capela luterană*, ALEXANDRI, T. II, 161, cf. DEX. < (Substantival) *Profane, turbarea-și e semeală, Respectă măcar moartea în omul fără de viață*, ALEXANDRI, T. II, 116.

3. S. m. și f., adj. (Om) care este neinițial într-un domeniu al cunoașterii, într-o problemă de viață etc. V. *neștiutor*, *nepriceput*, *ignorant*, *agena* m. b. *Să te uităm acum la unele din prescripțiile dietetice, la popoli entice profani*, BARASCU, I., 14. *Băieții mei înaintași la învățătură, când voua să-și zică ceva care să nu fie înțeles de profani, comunicau între dâșii astfel...* GINCU, S., 50. *Tu, om ales, poet de căză nu prea ai timp de pierdut cu roi, profanii*, GANE, N. III, 112. *Dar la un poet, profane, Nu căta dect la cap, Căci eroa toată slava și joabale-i în cap*, VLĂDUȚĂ, O. V. I, 180. *Sinte o plăcere — nebănuită de profani — la învingerea greutăților, în căutarea și descoperirea adevărului*, BUL. COM. IST. I, 100. *E mirată, așa cum se miră profanii, că filozofia se ocupă de lucruri care lor le par excesiv de simple*, CAMIL PETRESCU, V. N., 78. *Continuând cu același ton de profesor, care, învitat, dă, calm, lămuriri profanilor*, id. V. II, 90. *Toate au fost utopii, respinse nu de profani, ci mai cu seamă de oamenii de știință*, C. PETRESCU, V. 118. *Profanule! Poezia mea se citește cu înflăcărare*, VLASIU, D., 93. *Nu putem rezista dorinței și plăcerii de a le împărtăși [învățămintele] alt mășiei pescărești cit și profanilor*, SADOVEANU, O. IX, 367. *Interiorul arhitectului nu produce de asemenea asupra lui Filip uimirile unui profan*, CĂLINESCU, S., 115. *Erorile de sătare și entuziasmele incomode ale profanului sînt excluse la cine a parcurs mulțumitor geografia romanistică*, id. I, 7. *Profanii nu înțeleg poezia — spune autorul —, ei nu cunosc sunetele culții (ale vieții), dau pentru aceasta nu joale fi învinuți viața*, V. ROM. IANUARIE 1951, 151. *Fără să mi amintim ce spun profanii ..., ne cam bănuim reciproc unele înclinații spre exagerare*, VÂN. PESC. AUGUST 1961, 15, cf. DEX.

— Pl.: profani, -e.

— Din lat. profanus, -a, -um, fr. profane.

PROFANĂ vb. I. Fran. z. A trata fără respectul cuvenit, cu dispreț, cu violență (civa considerat sfânt); p. gen. e. a știrbi, a vătăma, a nu respecta (cinstea, curățenia unei ființe, a unui lucru venerabil etc.), a face (printr-o acțiune nedemnă) să nu mai fie demn de stimă, de respect, a batjocori, a spurca, a pingări (II). *Eu nune alt de profanat de împostorii*

contemporani, HELIADI, ap. GHIGA, A., 725. *Patristismul lui fu profanul*, SĂULESCU, BR. II, 298/2, cf. NEGULEA, *Incepem a ... profana [limba] în cancelarii*, id. (1818), 18¹ 10. *Îl a profanat amuziciu, a călcat sacrul drept al recunoștinței*, FĂZĂRESCU, S., 60/3. *Nu te temi că acei Dumnezeu pe care îl profani te va fulmina?* FLEMON, O. I, 335, cf. PROF-POP., S. D. *Cronicarul Urechea, ... eclo al partidului aristocratic ... profanează prin satiră ultimele momente ale lui Ion Vodă*, HASDIU, I. V., 167. *Terțați-mi doră, în minutul când plec dintre voi, va zie un cuvânt care niciodată n-a profanat urechea voastră! ... am iubii!* BOLENEANU, O., 349, cf. 107. *Acci scriitorii exploatează obșnuia lucrării și profanează una din cele mai frumoase aspecturi ale ei*, MAIORESCU, CR. I, 315. *Pojoiul tău chiar nu te-a profanat*, ODOBESCU, S. I, 183. *De ce mă mână cu-acestești îndemnări de l mul și-mi profanezi credința cu-ocelasi prefăcut Săris*, MINULESCU, VERS., 100. *A pruit marele război, Cuibul ce la Dragasloveni a fost rădăd și profanat*, GALACTON, A., 37. *O moschee a profanată și un taian omorit*, OTELEA, I. V., 181. *Felix fugise din odaie, Într-adevăr tuară suferca*, Avea impresia că profanase un sanctuar, că batjocorise imaginea Olăiei, CĂLINESCU, I. O. II, 76, cf. DM, M. D. ENC., DEX. (Fî g.) *Acest ritu frumos nu-i profanat de fabrici, nici de guri de canaluri*, SADOVEANU, O. XIX, 383. < Refl. p. a. s. *Am văzut profanându-se credințele, simpatiele, interesele*, ROM. LIT., 67¹ 13. *Însă trebuie gândire, spre a nu se profana* *Nici pedajsa, nici răsplata*, BOLLAC, O., 172.

— Prez. ind.: profanez și (învechit, rar) profân și; (învechit, rar) profâni vb. IV.

— Din fr. profaner.

PROFANĂRE s. f. Acțiunea de a profana și rezultatul ei; pingărire, (învechit) profanațiune, (învechit, rar) pingărire, nesfințire. *Tu vorbești de onoare?* *Ge profanare?* ALEXANDRI, I., 1965. *De profanare nu e capabil decit un om fără inimă și cu spiritul îngust, în om care niciodată nu se poate uita pe sine*, CARAGIALE, O. III, 11. *Mi s-a părut întotdeauna că este o rădă profanare* *Să uifi că mamă și-e semeia*, MARDONSKI, O. I, 81. *Vănităea de a te mărturisi nu înăamnă o profanare?* DEMETRESCU, O., 126. *Nu pot îndura nici măcar gândul unei asemenea profanări*, CAMIL PETRESCU, T. II, 106. *Delictul de profanare de zornul il comite acela care, prin orice mijloace, profanează un mormânt*, COD. PEN. R.P.R. 387, cf. CĂLINESCU, I. O. II, 69. *Aceste creștine procesiuni se termină cu profanări păgâne*, RALEA, S. T. I, 351. *Oh, ce tineret lipsit de candoure!* *Nu mai poți avea, cu voi, nici aiăcar plăpătea profanării*, 1 februarie 1961, 11, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: profanări.

— V. profana.

PROFANĂT, -Ă adj. Care este (sau a fost) tratat fără respectul cuvenit, batjocorit, dezonorat, necinstit; pingărit (2). *Orice premiu de răsplată e căzut, e profanat, Căd s-a dat acelor oaameni care nu l-ar merita*, BOLLAC, O., 172. *În temple profanate au năvălit barbarii*, PILLAT, P., 191.

— Pl.: profanași, -te.

— V. profana.

PROFANATOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Persoană) care profanează; pingăritor. Cf. PROF-POP., S. D. *Profanatori nemerțici: spurcați cu-a voastră mină* *A aivului Horafiu poetică fântână*, ALEXANDRI, I., I, 227, cf. DRDE, BARGIANU, ALI, XI, W. *Simle bucurie pentru căderea profanatorului și ereticului, care s-a căsătorit în postul cel mare și a băgat spauma-n vlădici*, BORG, L. I, 93, cf. ȘINEANU, D. I. *Avea senzația unei ușoare je umăr, surprinzându-l în această percheziție profanatoare*, C. PETRESCU, I. I, 110, cf. SCRIBAN, D., DM. *Nc-a lăsat citra inserijă ... cu formule*

de afurisenie la adresa profanatorilor de morminte.

II. DAICOVICIU, D. 19, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: profanatori, -oare.

— Profana + suf. -lor.

PROFANAȚIE s. I. v. profanașune.

PROFANAȚIUNE s. I. (Învechit) Profanare. Cf. I. GOLESCU, C. Nunțile bogășilor noștri de astăzi, unde căsătoria este o speculație ..., fata marfă ..., cununia o profanație. DACIA LIT. 41/10, cf. ARISTIA, PLUT., PROT.-POP., N. D. Ce profanașune a zeilor respect Putut-a să-nfrineze în mina tinereții? OLLĂNESCU, H. O. 110, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM, M.D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -fi-u-. — Pl.: profanașuni. — Și profanație s. I.

— Din fr. profanation.

PROFASCIST, -Ă adj. Care este favorabil fascismului, care susține pe fasciști, care este de partea fasciștilor. Oamenii demulți se împărțiseră în profasciști și antifasciști. BENIUC, M. C. I, 387. Grupările antisemite și profasciste protestau împotriva interzicerii de către guvern a uniformelor și amenințau că vor veni acți în parlament în cămăși albastre și verzi. PREDĂ, M. 138 cf. DM, M.D. ENC., DLX.

— Pl.: profasciști, -ste.

— Pro-¹ + fascist.

PROFASIN subst. v. profasist.

PROFASIS subst. (Grecism învechit) Pretext (I). Nicidecum a vremilor, a lucrurilor și a timpărilor profasin sau alt chip de fereală și de șuvăială să punem CANTEMIR, I. I. I, 235, cf. II, 329. Cine s-ar ispăși, ... cu vreun chip de profasis, ... a strămuta această afierosire ce am făcut svintei monăstiri (a. 1756). URICARIU, X, 212, cf. GĂLDI, M. PHAN. 237.

— Pl.: ? — Și: profasin subst.

— Din ngr. πρόσαις.

PROFASISÍ vb. IV. TRANZ. (Grecism învechit) A pretexta. Am slujit ani la răposatul elucer Ftrfoj doștorul ..., mi-am cerut hacul meu, ce mi-a rămas din simbric tal[er]i 30, de care profasisindu că nu i se trimplase să-i dea și dindu-mi zapis cu vrednice mărturie (a. 1793). GĂLDI, M. PHAN. 238.

— Prez. ind.: profasisesc.

— Din ngr. πρόσαιξω.

PROFĂNÍ vb. IV v. profana.

PROFECȘOI, -OĂRĂ s. m. și I. v. profesor.

PROFÉCT s. m. v. prefect.

PROFECTÍCIE s. f. (Învechit, rar) Zestre, dotă Zestre în pravilă ... se numește profecticia. PRAVILA (1814), 112/12. Lucrurile acelea care talăt ... le va da în mina copilului ca să le schivernisească și să iaie rodurile (ce se numesc în pravilă profecticia) ... acestea nu stut ale fiului. ib. 141/21.

— Pl.: profecticii.

— Din lat. profecticus.

PROFEMINÍST, -Ă adj. Care susține drepturile femeilor, care este favorabil femeilor. Probante sint ... și campaniile profeministe din ziarele și periodicele înaintate. S. C. ȘI. (Iași), 1957, 300, cf. DLX.

— Pl.: profeminști, -ste.

— Pro-¹ + feminist.

PROFERĂ vb. I. TRANZ. (Complementul indică de obicei blesteme, amenințări etc.) A rosti¹ (I I), a pronunța, a spune (cu voce ridicată); (grecism învechit, rar) a proferisi. Cf. VALIAN, V., NEGULICI. Fiecare creștin vizitind a lor așezăminte, cu laudă proferează

numele fundătorului. CALENDAR (1855), 56/14, cf. ARISTIA, PLUT. Nenorocitul ... a putut de abia profera numele aceluși care-l lovide. GHICA, ap. CADE, cf. PROF.-POP., N. D. Zicem a profera ... blesteme spre a însemna greutatea ce voim să dăm vorbelor, sau strălucirea ce voim să le atribuim. CANELLA, V. 252. Nu mă voi plinge, nu voi profera blesteme în contra soartei și a oamenilor! CARAGIALE, O. VII, 105, cf. BARCIANU, ALEXI, W. Mulțimea ... care cu un minut înainte proferase strigătul de „moarte!” făcu gestul de iertare. ANGHEL-IOȘIF, C. L. 40, cf. ȘĂINEANU, D. U. Bernfeld ... se prezintă și proferind injuria ... căzu fulgerat de o perche de palme zdrovcne. BRĂESCU, A. 116, cf. SCRIBAN, D. Nu putu profera decit ... cuvinte absurde. CĂLINESCU, S. 332. Prințesa proferă această trivialitate cu o mare demnitate. id. B. I. 364. Mircea neagă ... intenția de a profera o amenințare la adresa puternicului sultan. VIANU, M. 70. Oratorul ... proferează înspăimântătoare blesteme. HALEA, S. T. I, 290. Începu să profere injurii. PREDĂ, R. 288. Actorul răspunde pentru cuvintul pe care-l proferă. L. ROM. 1960, nr. 1, 38, cf. M.D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: proferez și (rar) profér. — Și: (învechit) proferi vb. IV. VALIAN, V.

-- Din fr. proférer.

PROFERĂNȚĂ s. f. v. preferans.

PROFERĂRE s. f. Acțiunea de a profera și rezultatul ei. Proferare este a pronunția vorba cu o voce tare și inteligibilă. CANELLA, V. 251. Proferarea expresiunii „să se ducă să se spuzure” ... nu constituie delictul de amenințare. COD. PEN. R.P.R. 532, cf. DM, DEX.

— Pl.: proferări.

— V. profera.

PROFERĂ vb. IV v. profera.

PROFERISÍ vb. IV. TRANZ. (Grecism învechit, rar) A profera. Limba și de va să vorbească, Bucile nu pot să proferisască (a. 1820). GĂLDI, M. PHAN. 238.

— Prez. ind.: proferisesc.

— Din ngr. προφέρω.

PROFÉS¹ s. m. v. profesor.

PROFÉS² s. n. (Prin nord-estul Olt.) Prosop. Cf. VÎRCOL, V. 98.

— Pl.: profese.

— Etimologia necunoscută.

PROFESĂ vb. I. TRANZ. I. (Complementul indică ideea concepții, atitudini, păreri etc.) A expune, a împărtăși, a susține în mod public. Eu firște nu pot fi deit cu cei ce au profesat principiile mele și cu pe ale lor. HELIADE, ap. GHICA, A. 678. Un om ca tine, care ai profesat înțelepciunea în faptă, să te supui altla la capriciile întâmplării. VOINESCU II, M. 116/1. Religiunea domnitoare este cea romano-catolică, care o profesează cea mai mare parte a locuitorilor. LAVRIAN, M. IV, 35/2. Dreptul d-a profesa nesupărași religia lor. BĂLCESCU, M. V. 9. Noi trebuie să profesăm respectul naționalităților și egalitatea lor. id., ap. GHICA, A. 561. Am văzut allele unde se făcea toate contra tutulor principelor de pedagogie profesați la școala normală. BREZOIANU, I. 251/10. El n-a inctat de a profesa aceeași opiniu și corespondențe ce s-au purtat în cele din urmă ... n-a făcut decit a întări convicțiile sele. CONCORDIA, 3³/42. Dar societatea ... nu este complice cu cei ce profesează aceste cauze pierzătoare? BOLINTINEANU, O. 432. Idei ... care le profesează ca un fundament unic de regenerare. MAIORESCU, D. I, 98. Eliade nu poate fi socotit ca un spirit critic, ci ca un novator exagerat, chiar și atunci cînd profesa conservatismul. ÎBRĂILEANU, SP. CR. 210. Noșii mai îndepărtate ... profesind alt sistem de viață, sau o altă religie. N. A. BOGDAN, C. M. 2. Profesează un optimism definitiv.

LOVINESCU, s. I, 150. *Fără a profesa sinuciderea sau a căuta moartea cu dinadinsul, credem că acuitatea vieții se verifică în înfruntarea morții.* CALINESCU, B. I, 276. *Începu să mulțumeze în suul unei formații efemere de aspect democratic, profesind ideile cele mai stugiste.* id. s. 135. *În privința neologismelor, Munteanu profesează idei juste, ca mai toți cărturarii vremii.* CONTRIBUȚII, I, 8. *În materie de limbă literară, Eminescu profesează idei juste.* VARIAN-SADOVIANU, 329. *Macedonski profesa, în legătură cu aspectul „muzical” al artei cumințului, idei nu numai acceptabile, dar și de mult timp admise, într-o anumite sferă poetică.* I. ROM. 1966, 31, cf. M. D. ENC., DEX. *Felul cum profesăm cunoașterea acestui adevăr ... merită să fie discutat.* FLACĂRA, 1977, nr. 35, 8. — *Refl.* p. a. s. *Învățarea tăcerii undeva macar o lume o să profeseze nu audzim.* CANTEMIR, I, I, 101. *Falnică filozofia Lupului în școala dobitoacelor să nu să profesască.* id. ib. 211.

2. (Complementul indică îndeplinirea, meseria, profesia, discipline etc.) A se ocupa cu ...; a exercita, a îndeplini, a practica² (2), (învechit) a netahirisi. *Este vedat că și cei ce profesază învățătura științelor sînt una din cele mai nobile și mai interesante trebi într-o nație.* GENIEU, G. IX, I. *Medicina ... nu e nici un meșlesug, nici o marfă, ci o unire între cel ce o profesază și între cei ce i s-a înerezut.* IRETZULESCU, M. 15/3, cf. POLIZU, PROF. POP., S. D. *Acești profesori puși de altă anu în fruntea studiilor celor mai importante pentru națiunea română n-au făcut ... nimic pentru înaintarea științei ce o profesază.* MATOILESCU, G. III, 35, cf. DDRI, BARJANU, ALI XI, W. *Hergol profesa medicina infantilă.* CALINESCU, B. I, 56. *Se simte strujeni să răspundă că e ministru, iar arteluctura n-o mai profesa de mult.* V. ROM. octombrie 1961, 86, cf. M. D. ENC., DEX. — *ABSOL.* *Oricine nuneeste de doisprezece ani tu acesoi ramura are dreptul să profeseze.* MACLEDONSKI, O. IV, 53. *N-a profesat din motive politice.* V. ROM. iunie 1951, 89.

— *Prez. ind.:* profesez. — *Și:* (învechit) profesii, profesii vb. IV.

— *Din fr.* professor, lat. med. professare.

PROFESĂRE s. f. Acțiunea de a profesa.

1. Expunere, împărtășire, susținere (în public) a unei concepții, a unei atitudini etc. Cf. profesă (1). Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. Exercițiere, practicare (2), practică (v. practică 6) a unei îndepliniri, a unei meserii, a unei profesii etc. Cf. profesă (2). Cf. POLIZU, DM, M. D. ENC., DEX.

— *Pl.:* profesări.

— *V.:* profesă.

PROFESĂRI s. m. v. profesor.

PROFESĂRI vb. IV. *Transz. fact.* (Regional) A face să devină profesor (1) (Dolhasca — Fălticeni). ȘEZ. I, 88. *Orici s-au necăjit descălii și bieta bobă să-l jopescă ori să-l profesărească, tot v-au putut face nimic.* ib.

— *Prez. ind.:* profesăreș.

— *V.:* profesăr.

PROFESĂ vb. IV v. profesă.

PROFESIE s. f. v. profesiune.

PROFESIONAL, -Ă adj. Care ține de o profesiune (1), relativ la o profesiune; care este legat de o profesiune. *Potrivit scopului învățăturilor a da încredință, mai ales acor nelustrare, o creștere profesională, și a o înzestra cu cunoștințe pozitive.* ASACHI, R. 61, 11. *Aceste exerciții ingenioase desvălese pe rând orgaule locomotive ..., gubucii minelor și degdelor, ... tolodată ele svezază de importanță pregătire pentru un mare număr de cariere profesionale.* CALENDAR (1862), 55-20. *Și dacă cea ce albea pe la subțiorile scorojite ale*

fecăruți lerb nu era toevni s-er. n-mustuită, e-poi era e-l puțin cențigă nescutarăb, — lucră care, toluși, nu împiedeca pe mărunții meu colușă de a-și da țose profesionale. HOGAȘ, FR. I, 234. *Prin distincție și seriozitate profesională domina domul Bosul.* LOVINESCU, c. v. 11. *Speranța profesională din vorbe avocalului îl umpla deodată de o toată încredere.* REBREANU, I, 326. *Cu oca dezvoltament profesional, poți să fuci pe seolarii tui entuziaști salobitorii de elinește.* GAIACU-1908, X, 32. *Trei fiteșeare ... puțin cam sprioare, cu o prea recentă experiență profesională.* C. FLĂBESCU, X, 168. *Omul era reputat pentru eticștia sa profesională.* CAMIL PETRESCU, O. III, 191. *După descurșunii profesionale, după zeflemlre adresate mie, răubeiul peni, țiresc, în discucie.* BRĂNESCU, O. A. II, 130. *Fra tenut se confrăți ... pentru fanile și dilibuzările profesionale.* SADOVEANU, O. XI, 663. *Ca foloțef, el a dot aovodă nu numai de mari însușiri profesionale, ci și de gust.* OPPESCU, s. 28, cf. COD. PEX. R. P. R. 209, 325. *Căltoria perfecționa educația profesională și de sentiment.* ARGHEZI, II, 86. *Există un stobism profesional, un spirit de falsă arstberalie.* CALINESCU, G. O. 106. *Se pot folosi nume și cuvinte străine, reminiscențe din lectarii sau din ocupațiile profesionale.* GRAYR, S. P. 108. *Chiar dacă aș admite ... cu era să sălțresca o gresală profesională, asta nu-ți dă dreptul să-mi fuci rebelizitorii.* H. LOVINESCU, I, 335, cf. 352. *Terminologia profesională este legată de activitatea de producție.* S. C. S. I. (AȘI), 1957, 6. *Doctorul Sirbu cre sorcinii profesionale importante.* PLEDA, R. 38. *Saturat de entuzișline profesionale, vest într-o zi dunt-o librării ... cu cărți literate sub braț.* id. ib. 116. *Pentru evoluția ei profesională este absolut necesar să înerez și alt, roluri.* 7 decembrie 1962, 53. *Problema ridicării nivelului profesional ... al personalului de pază a vintatului rămine deschisă.* VIS. PISC. februarie 1964, 3. *Măsură gestului și a glasului cere actorului o pregătire profesională tenincică și un antrenament permanent.* 3 mai 1964, 71. *Ne farmecă nu numai precizia și rafinamentul profesional al nunciilor lor, dor și concențrarea adună, saturată de expresie.* ib. iunie 1964, 86. — *(Adverbial)* *Directorul uzinei respective era bine pregătit profesional.* RL 1977, nr. 10 276. — *Boală profesională* = boală determinată de acțiunea unor factori chimici, fizici sau biologici nocivi ori de suprasolicitară unor aparate, sisteme etc., care intervin în exercitarea anumitor profesii (1). *Bolile reumatismale, pulmonare și profesionale se stabilese prin regulamentul de aplicare a prezentului decret.* BO (1962), 202. *Se desfășoară ... o acțiune deosbit de susținută pentru prevenirea bolilor profesionale.* ABC SĂN. 70, cf. DEX. *Secret profesional* = informație pe care o deține cineva datorită profesiei (1) sale și pe care nu are dreptul să o divulge. *Cine o fi fericea care a înșipat o strofă alt de frumoasă ... — Secret ... profesional, d-ră.* CAMIL PETRESCU, T. II, 13. *Îți păstrezi secretele profesionale.* SPANCU, R. A. IV, 410, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Școală profesională* (și substantivat, f., rar n.) = instituție de învățămînt care pregătește muncitori calificați. *Din familie făcea parte și d-șoara Marioara Rădulescu ... elevă la școala profesională.* REBREANU, R. I, 24. *Măică-mea e profesoară la o școală profesională.* CAMIL PETRESCU, T. III, 227. *Amuseseră nouă copii, din care mai trăicu doi: un băiut mic, în clasele primare, ... și o fată de nouă sprezece ani, care făuse profesională.* BRĂNESCU, O. A. I, 116. *Aveam să urmez cursurile școlii profesionale.* id. ib. II, 116. *Numneoci e fată subțire, cu profesional.* AȘAS 16 VI 1935, 8,6. *Mai are anul ce vine și isprăvește școala profesională.* SADOVEANU, O. VIII, 305. *La noi, la fabrică, cîțiva tunceri care ca terminat de carind profesională fac grefăți.* ȘCINTEA, 1966, nr. 7 192, cf. DEX. *Învățămînt profesional* = învățămînt pentru pregătirea (și pentru specializarea) muncitorilor calificați. Cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Deformație profesională* v. deformație. — *(Adverbial)* *Cu obișnuința unui profesionist.* Jean Zlubi octovos, scuturlud profesional colful mesei cu șerpetul. C. PL-

TRDESCU, I. I, 5. *Doctorul Vasilia l comandă profesional bătrînului: — Scoateți-vă și cămașa!* CĂLINESCU, E. O. I, 147. *Așa, într-o zi, un zarzavagiu ... face profesional cu ochiul la domnul Costică, prezent.* id. c. o. 67. *Îmi surise profesional, se inclină și mă pofti să iau loc.* STANCU, N. A. I, 296. *Adela zîmbește profesional, adică neutru și schimbă fraze fără fond.* IL septembrie 1962, 10, cf. DEX.

— Pronunțat: -si-o-. — Pl.: profesionali, -c.
— Din fr. professionnel.

PROFESIONALISM¹ s. n. (Rar) Profesionism. *Rățiunea acestor schimbări constă în înlăturarea tendințelor de profesionalism din mijlocul ansamblurilor de amatori.* CONTEMP. 1918, nr. 105, 10/6, cf. DEX. *Vorbirea e decolorată, ștearsă, ca într-un proces-verbal așternut în virtutea inerției sau a unui profesionalism rece.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 10/1. ♦ Conștiință profesională. Cf. DEX.

— Pronunțat: -si-o-.
— Din fr. professionnisme.

PROFESIONALISM² s. n. (Rar) Cuvînt care aparține unui limbaj profesional. *Într-un capitol separat se analizează rolul stilistic al diferitelor straturi lexicale, și anume: arhaismele (lexicale și morfologice)... barbarismele, profesionalismele, elementele de jargon.* L. ROM. 1959, nr. 2, 102, cf. DEX.

— Pronunțat: -si-o-. — Pl.: profesionalisme.
— Profesional + suf. -ism.

PROFESIONALITĂȚE s. f. (Rar) Calitatea de a fi un bun profesionist. *Cu o profesionalitate versată..., ea încarnează..., prin Madeleine, o realitate ontologică.* T februarie 1969, 54.

— Pronunțat: -si-o-.
— Profesional + suf. -itate.

PROFESIONALIZĂ vb. I. Re II. și Tranz. (Rar) A căpăta sau a face să capete un caracter profesional; a deveni sau a face să devină o profesiune (II). *Condiția poezilor din antichitate se profesionalizează și se laicizează.* VIANU, P. 20. *Viața noastră profesionalizată implacabil de un mecanism zilnic.* RALEA, S. T. III, 303, cf. DEX.

— Pronunțat: -si-o-. — Prez. ind.: profesionalizez.
— Profesional + suf. -iza.

PROFESIONALIZĂRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) profesionaliza. *Procesul profesionalizării poezilor ... a fost limpede recunoscut.* VIANU, P. 18. *Dezvoltarea multilaterală a personalității umane nu contrazice în nici un fel profesionalizarea, dimpotrivă, o presupune.* CF 1962, nr. 1, 19. *Profesionalizarea timpurie a tinerilor poeți și scriitori poate fi iluzia acelora care nesocotesc greutatea artei scrisului.* V. ROM. iulie 1962, 163, cf. L. ROM. 1962, nr. 1, 49. *Institutul nu s-a reprofilat și cred că nu se va reprofila, în ce privește profesionalizarea actoricească.* T ianuarie 1971, 12, cf. DEX. *Profesionalizarea modului de a vedea literatura.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 5/1.

— Pronunțat: -si-o-. — Pl.: profesionalizări.
— V. profesionaliza.

PROFESIONALMÊNTE adv. (Rar) Din punct de vedere profesional. *Profesionalmente e indiferent.* ANGHESI, S. XI, 36.

— Pronunțat: -si-o-.
— Profesional + suf. -mente.

PROFESIONISM s. n. Practicarea a unei indeletniciri ca profesionist; însușire, calitate a unui profesionist; p. c x l. ramură a artei, a sportului etc. practică ca profesiune (I); (rar) profesionalism¹. Cf. SFC I, 126, L. ROM. 1960, nr. 1, 58. *Se vorbea în urmă cu cîțiva ani despre necesitatea competenței și profesionalismului în critică.* M 1961, nr. 1, 29. *O trăsătură morală nouă și pozitivă este respectul crescut pentru*

profesionism în sensul cel mai bun al cuvîntului. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 671, cf. DEX.

— Pronunțat: -si-o-.
— Profes[ion]ist + suf. -ism.

PROFESIONIST,-Ă s. m. și f. Persoană care lucrează într-un anumit domeniu de activitate pe baza unei pregătiri corespunzătoare, persoană de profesie, v. profesiune (I). *Negulătorii și profesionistele plătesc din meșteșugul lor... sau răscumpără acest lucru cu prețul așezat.* FUND. 41/12. *Fieștecare om care face cit de mic daravă cu altul: fie acela boicri ori profesionist (adece om de meșteșug) sau și măcelar...* NICHIFOR, P. VIII/1-1. *Să adauge și dobînda la capital, apoi astfelu ca dă ocazie la tot minutul la cea mai mare parte din popor, precum la funcționari, profesioniști, lucrători cu ziua.* CALENDAR (1854), 56/25, cf. POLIZU, BĂNCIANU, ALEXI, W. *Profesionist al teatrului, actor și director de trupă, el a lucrat în grabă.* LOVINESCU, S. I, 98. *Profesionistii, cînd sint inteligenți, sint mai bine așezați ca noi ceilalți ca să judece posibilitatea suflencă din acest roman.* GALACTION, A. 140. *Lăsăm criticilor și profesionistilor sarcina analizei și a detaliului.* id. ib. 226. [Profesorul] pare foarte prețuit ca profesionist și ca savant. CAMIL PETRESCU, T. III, 19. *Croitorul e un profesionist indiferent.* TEODOREANU, M. II, 161. *Soldatul de odinioară era un profesionist.* SADOVEANU, O. IX, 516, cf. COD. PEN. R.P.R. 553. *Organizează învățămîntul tehnic... pentru formarea cadrelor de profesioniști necesari realizării lucrărilor de construcții.* LEG. EC. PL. 93. *Simțea, ca profesionist, apropierea unei crize.* CĂLINESCU, N. I, 125. *Printre ei se aflau și cîțiva profesioniști cu îndelungă experiență.* STANCU, N. A. IV, 331. *Aș putea adăuga pe scriitori și pe criticii literari... care sint, din punct de vedere practic, tot un fel de profesioniști în materie de limbă literară.* L. ROM. 1959, nr. 4, 5. *Să se acorde de către profesioniști un mai atent și mai eficient sprijin artiștilor amatori.* 1 septembrie 1962, 63. *Insista îndeașu asupra rolului important pe care îl are... paznicul de vinătoare, pădurarul și orice om de teren care activează ca profesionist.* VÎN. PESCU, februarie 1961, 1, cf. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 671, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adjectival) *N-avem înecă critici profesioniști, meseriași în sensul superior al cuvîntului.* GHEREA, ST. CR. III, 116. ♦ (Adjectival) *Care este făcut de către persoane de profesie, care activează cu persoane de profesie.* *Am în vedere... nu numai critica muzicală profesionistă.* M 1961, nr. 1, 27. *Pe urmă, există, reale, 19 teatre profesioniste de păpuși.* T septembrie 1962, 49, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Spec. (Adesea cu determinări care precizează sensul) *Persoană care practică moravurile ușoare. S-au întîlnit doi profesioniști ai libidinei și ai adulterului.* GALACTION, O. A. I, 73. *D-ta știi că zîmbetul ei este zîmbetul unei profesioniste a zîmbetului.* CAMIL PETRESCU, I. II, 326. *Sentimentală și proastă ca orice profesionistă, cînd se prinde în eursă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 18.

— Pronunțat: -si-o-. — Pl.: profesioniști, -ste.
— Din lat. med. professionista, it. professionista, germ. Professionist.

PROFESIUNE s. f. I. Activitate cu caracter permanent pe care o desfășoară cineva în baza unei calificări, îndelungnice; complex de cunoștințe teoretice și de deprinderi practice de un anumit gen și de un anumit grad care definesc pregătirea cuiva pentru exercitarea unei ocupații; meserie (2), ocupație (II). *Ficcare la profesia sa și la starea ce are.* GOLESCU, E. 339/11. *Adevăratul mijloc de-a depărta răboiul și d-a avea o pace îndelungată este d-a cultiva meșteșugul armelor, d-a cinsti pe oamenii cei desăvîșiți într-aceste profesii.* PLEȘOIANU, T. III, 58/17. *Diplomatică noașă din Viena se recomandăriște cînstiului public desăvîrșit în profesia sa.* CR (1830), 88²/43. *Să se simță fericit, mîndru de profesia sa.* GTX (1836), 96²/4. *Slujesc în felul și profesia lor pă*

ritud, și etud mai mulți și etud mai puțin, după trebuința (a. 1838). DOC. EC. 711, cf. VALIAN, v. În privirea împoziției se caută stările, limba, religia, cultura, profesia și industria. FABIAN-BOB, 46 19. Până acum întrebuișa profesia moștitul fără să aivă cea mai mică cunoștință și de multe ori din a lor nestiință aducea cele mai multe primejdii. BULTEIN, G. (1810), 180°/27, cf. GEORG. N. 48 20. Holărl să întocmească un curs public unde să poată a se forma cei ei vor să îmbrățișeze profesia de îngrijitori de bolnavi. KHETZULESCU, M. 2/8. Istoria ajunge obiectul cel mai însemnat pentru cetățeni, fiindcă fiecare stare, fiecare profesie așli în ea învățături din care poate trage folos în sfera traiului său. IST. M. 1/12. Pricinile seau cauzele boalelor și a patinilor stnt: 1) aerul, 2) apa... 1) profesia (meseria). CORNEA, E. I, 185/30. El le arată că poate să-i întreacă în arta lor, fără a le îmbrățișo profesia. CR (1818), 43°/67, cf. NEGULICI, STAMATI, D., IARCU, D. S. II, 410/2. Nici nume, nici profesie de călțurar nu avem. RUSSO, S. 79. În profesia mea de hirurg, am făcut și am văzut grele și dureroase operații. NEGRUZZI, S. I, 295. Suptindu-se la această plată ... loși în genere ec ar exersa în Principat una sau alta din uceste profesii, fără ceștepfie de condiție sau de naționalitate. DÎMBONȚA (1858), 7°/2. Slujba sa nici-odată nu și-a socotit-o drept profesie, ei o chemare, o misiune. F (1865), 10, cf. 121. Cînd veni la mine, zise: „Ce profesie ai — negustor?” BOLINTINEANU, O. 274. Vor fi chemați în societate să exercite cea mai nobilă și cea mai umanitară profesiune. CARAGIALE, O. II, 122. Un birou de avocatură, deschis în asociație cu alți trei colegi de profesie și de speranțe. VLAHUȚĂ, O. A. I, 225. Spun că hîitul Pipăruș A fost egumen pe la schituri și-a fost de viță Anghelus. De profesiune cărăuș. COȘBUC, P. II, 251. Îi preamări apoi profesiunea de notar comunal, neuitînd a se da drept pildă pe sine însuși. REBREANU, I. 376. Așa tufelegi tu pe filozoful Teobald, de profesie sculptor? GALACTION, A. 216. Însă profesia de serv îl obligă să-și aleagă unul dintre limitatele nume. C. PETRESCU, R. DR. 98. Femeile sînt libere să-și aleagă azi orice profesie. SAHIA, U.R.S.S. 110. Trebuie să încheicăm procesul-verbal. Numele, domiciliul, vîrsta, profesiunea. SEBASTIAN, T. 210. Spunea că arta e o pierdere de vreme, că nu era o profesiune serioasă. VLASIU, D. 173. Aveau soții, copii, profesii, griji. TEODOREANU, M. V. 23. Din această îndeletnicire mi-am făcut o profesie. SADOVEANU, O. XII, 9. Din lectura gazetelor, dacă nu din practica profesiunii de jurnalist, îi rămăsese lui Filimon o anumită exuberanță polemică. VIANU, A. P. 57. Astfel de operațiuni nu sînt de esența profesiunii de avocat. COD. PEN. R.P.R. 607. Pentru profesiile din familia artelor ... socialismul este de-o generozitate nemaicunoscută. ARGHEZI, B. 157. Văzu un arhitect..., un concurent în profesiune. CĂLINESCU, B. I. 119. Ceilalți se rătăcesc priu profesiunii care nu li se potrivește. id. C. O. 23. În primele zile el trebuie să tufețe meșteșugul care va forma profesia sa. RALEX, S. T. II, 12. În condițiile dictaturii proletariului profesiunea de bibliotecar este ridicată la o mare înălțime. CONTEMP. 1953, nr. 333, 2/5. Profesia de cercetător e în primul ritud una de răbdare..., de calm. BAHANGA, I. 153. Eu mă simt în stare să fac ca profesia de psihiatru și psihiatra românească să cîștige neapărat niște descoperiri și procedee noi de tratament. PEDA, B. 37. Debutul meu în profesiune ar fi putut fi sursa tuturor îndoicilor și neliniștilor. id. ib. 129. Priure factorii externi, unul dintre cei mai importanți este profesia care obligă să se stea mult în picioare. ABC SĂN. 381. Un actor care gîndește independent și este stăpin pe subtilitățile profesiei se pastonează pentru înșingerea unor ... nepotriviri. I mai 1961, 98. Înainte, a fi lărau era o stare, o predestinare, nu o profesie. V. 6 iunie 1961, 19. Benet [se numără] priure puținii scriitori care tufeleseră să existe din profesia pasiunii lor. V. ROM. decembrie 1961, 161. Talentul nu e o profesiune. ib. iunie 1965, 25. -> I. o. c. a. d. j. De profesie = (după substantivul determinat) profesionist. Au

șezut pînă la 1824, locuind în casa lui Ion Denc, vășitor de profesie. IĂCUSTIANU, A. 35. Mișcarea artistică de amatori ... descoperă și cultură, în proporții de mase, talente, înproșpătînd merca ritădurile artiștilor de profesie. I august 1961, 160. Era mai ușor de identificat, ca tip social, dacă ofiția cu mai multă solemnitate și credința ritualul seducătorului tenebros de profesie. ib. decembrie 1961, 48.

2. (În sintagma) Profesie de credință = (adesca priu lărgirea sensului) declarație publică pe care o face cineva d spre principiile sau convingerile sale. Este timpul, după cum m-am înformat obltăieri, a vă face profesia de credință. HELIADI, ap. GHICA, A. 792. Pe atunci, ca și-n ziua de astăzi, erau la modă proclamațiile și profesiunile de credință. FILIMON, O. I, 287. În acest banchet vom cere cuvîntul, vom expune profesiunea noastră de credință și stul conșins că vom cîștiga multe voturi. ALECSANDRI, T. I 653. N-aș putea să le cinstesc mai mult decît făcîndu-ți completa mea profesiune de credință. GALACTION, O. A. II, 310. Nu-ți oduci aminte de vechile noastre profesii de credință? SADOVEANU, O. II, 662. Uncori vorbitorii devin lirici, fac profesii de credință cu ochii colți. id. ib. VI, 211. Se simțea obligat la profesii de credință politice. CĂLINESCU, S. 41. Citocetă un nume nou constituie o adevărată profesiune de credință. GRAUR, S. P. 98. ♦ (Glumet) Logofătul posedă zece moșii care însumează peste tot 121 509 țoșoane. În ceasta se rizumă profesia sa de credință? CONCORDIA, 161°/30.

— Pronunțat: -si-n-. — Pl.: profesii. — Și: profesie s. f.

— Din fr. profession.

PROFESOR. -OARĂ subst. 1. S. m. și f. Persoană cu o pregătire specială într-un anumit domeniu de activitate care predă o materie de învățămînt (la clasele mai mari ori într-o instituție de învățămînt superior), pregătește pe cineva în afara școlii într-un domeniu al cunoașterii etc. Jufitul Berbec, profesorul său. CALENDARIU (1791), 27 6. Profesorii și involtorii așa felii de cărți celind prucelor în școală. IORGOVICI, O. 673. Acum e doctor și profesor doilorii de ochi, bărbat din cei mai vrodnici români. MAIOR, I. B. 113/16. Profesor al clericilor. N. PEGONICI, O. 33 25. În suta cea trecută Volf, luminătorul Germaniei, profesor în Hualc, dobindi aspră foranță ... să nu se aște ... de iaste voale se mai poarte capul între umeri. TICHINDEAL, I. 177 5. Îmult învățatul d. Dintr-o Constantin, profesor. DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 209/18. Sînt rinduiale plăcute. Să veți profesori cîrștifi! Oameni buni și pucopsifi! MONTAN, S. 16 17. Vestitul Blondel, profesorul arhitectonici la Paris. LEON ASACHI, B. 12 29. Și dupre cum socot-aste domnul Miler, sfîtnicul colegiilor, au luat izvod și de la Baer, profesorul Petruburgului. CASTEMIR, S. M. 1/19, cf. DRU. De la un timp încoă, stările avute și-au crescut copiii priu profesori străini. HELIADI, O. II, 43. Mi-au îngăduit lucrurile mele cele școltoace a alcătui cărțicea această, scoțînd, din toată medicina..., mai vîrtos a nemuritorilor mei profesori, reguli. MILUT, XI 7. Dumnealui baronul ... cre să facă o călătorie pe la munții Ural, însoțit de profesorul ... Boza din Berlin și de dumnealui Meuseniu. AN (1829), 19 15. Pentru lucruri științifice lasă să îngrijescă sistematici și profesori. FI. (1838), 2°/13. Profesorul Simpson dia Edinburg au aflat un nou mijloc de adormire precum e ie și eterul sulfurit. CR (1818), 11°/30, cf. BARIJU, P. A. II, 707. Deci eu a sa zestrisoară profesori buni ca lăud, S-a tras la o moșioară, precum puse în gînd. PANS, P. V. I, 174 4, cf. RUSSO, S. 35. A doua zi profesorul veni..., scoase din stiu o broșură cartonată. NEGRUZZI, S. I, 7. Asta po-de fi profesor, și-astălalt un advocat. BOLIVIC, O. 170. Iar cuoan? V-am șpas la toți aier, de cînd mă așli cu profesor în sot, să ru-mi moa zeci cuoan. ALECSANDRI, T. I, 248. Profesoriu parus se clasce ea să dehată chestii ministeriale. BOLINTINEANU, O. 125. Un gram, anume Weber, îi ex-lieă regalte limbii latine; alți profesori îl învățară uli s

nește. ODOBESCU, s. I, 260. *Profesorul se uită la mine aiurit fără să înțeleagă.* CARAGIALE, o. II, 32. *Voia să se facă profesor de gimnaziu.* SLAVICI, s. I, 183. *Aș da concerte, aș da lecții, m-aș face profesoară, aș munci să-mi fac o carieră.* VLAHUȚĂ, o. A. II, 61. *Dau era profesor de filozofie și de limba română la clasele superioare.* id. ib. III, 10. *La acest nivel intelectual stau cea mai mare parte a profesorilor de pe la școlile secundare.* IONESCU-RION, s. 103, cf. DDRE, ALEXI, v. *Apoi veni conferința unui profesor de literatură.* REBRIANU, I, 141. *Cică învală în școală să se facă profes.* ALAS 21 IV 1929, 5/1. *Profesorul, înduioșat, zîmbi ușor.* BASSARABESCU, v. 3. *Ciflind intelectualii din Arad — profesori și profesoare — au proiectat, din diverse puncte de vedere, lumina criticii și a analizei asupra construcțiilor mele literare.* GALACTION, A. 72. *Sînt făcuți unul pentru altul — spuse nevinovatul profesorul, ștergîndu-și fruntea cu batista plină de scrum.* C. PETRESCU, I, I, 19. *Mai sînt încă dascăli care nu pricep că trebuie să modifice raporturile dintre profesori și elevi.* BRĂISCU, o. A. II, 381. *Era un eveniment rar: profesorul se întoarce din război schilod — și defilează prin oraș cu familia.* SABIA, s. 54, cf. NOM. PROF., 72. *Am hotărît să facem un tablou de suveritate cu pozele profesorilor și ale noastre.* VLASIU, A. P. 351. *Profesorii ne înfățișau antichitatea războinică ca pe ceva vrednic de mirare.* SADOVEANU, o. IX, 515. *Ai profesori fără studenți.* ARGHEZI, B. 18. *În liceu, înspăimîntam pe profesore prin l.u.z.* CĂLINESCU, E. o. I, 278. *Profesorul nu satiriza, cum e obiceiul utopiștilor, ci mai ales constrăina, visa, mă rog, o față a viitorului.* id. c. o. 62. *Profesorul ... îi ocupa pentru acasă cu diverse lucrări, printre care superlativ oneroase erau hărțile de desenat.* BINGA, II, 85. *Iar azi, duminică, abia ațipiseră și ei după amiază, cînd tocmă îi chemă profesorul.* CAMIL PETRESCU, o. I, 145. *I: procesul muncii științifice profesorul transmite tîmărului cereclător ideile sale, experiența sa bogată.* CONTEMP., 1953, nr. 313, 13. *Profesorul e acum cu ochii pe masa din mijloc.* DEMETRIUS, v. 32. *Matei poate oricînd să devină profesor universitar.* H. LOVINESCU, c. s. 37. *Am ajuns profesoară și intuițiile mele s-au verificat.* PREDĂ, B. 338. *Problema eficienței predării cu profesori specialiști la clasele I-IV preocupă astăzi numeroase cadre didactice.* CI 1961, nr. 637, 3/1. *Mi-aș căuta o ocupație, mi-aș scoate diploma din seitar și m-aș face profesoară.* 1 februarie 1962, 48. *Are întotdeauna un tabel cu numele profesorilor, completat cu notații amănunțite asupra vârstei, sănătății.* v. ROM., octombrie 1961, 88. *Totul său, profesor, scoala o gazetă democratică,* ib. ianuarie 1965, 153. *Oraș ... însemnează azi blocuri, școli cu sute de profesori, stațioane, lumină de neon.* CONTEMP., 1966, nr. 1 019 1/1. *Ce să știu, domnule profesor?* GRAIUL, I, 219. *Vremea învală pe acei cori n-au profesori.* ROMÂNUL GLUMET, 112. ◊ Fig. *Priviți teatru o școală de morală și veți găsi pe actori mîndri de a fi profesori norodului.* CTN (1836), 96¹/28. ◊ (Impropriu) *Învățător.* Cf. POLIZU. *Am să iau nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni ... la profesorul Nicolae Nanu, de la școala lui Balos.* CRLANGĂ, A. 18, cf. PAMFILE, J. I, 132, ALR I 1 508, 1 509.

2. S. I. (Prin Mold. și prin OIL.) Soție de profesor (I). Cf. ALR SN IV h 912.

— Accentual și: *profesor*. — Pl.: *profesori*. — *oarc.* — Și: (regional) *profēs, profēsăr* (ALR I 1 508/388) s. m. și f., *profesör, -oără* (ib. 413/900, 1 508/900, 1 509/900) s. m. și f., *profisăr* (GRAIUL, I, 342) s. m., *profisör, -oără* (ALR I 1 508/387, 590, 1 509/387, 536, 700), *profisür, -oără* (GRAIUL, I, 229) s. m. și f., *präfesür* (PAMFILE, J. I, 132) s. m., *präfisör, -oără* (id. ib.), *profesör, -oără* (ALR I 1 508/720), *prefetör, -oără* (ib. 1 508/355), (prin metaleză) *profesör, -oără* (ib. 1 508/591) s. m. și f.

— Din lat. *professor*, fr. *professeur*, germ. *Professor*,

PROFESORĂL, -Ă adj. I. (Învechit, rar) Care este al învățătorului, care ține de învățător, specific învățătorilor. *În zadar un învățător pe sa catedră profesorală ar cugda să arunce sămînța învățătorilor sale în inimile școlărilor săi.* CR (1834), 282²/17.

2. Care este al profesorului (II), care ține de profesor, specific profesorilor; privitor la funcția de profesor; (Învechit) profesoresc. Cf. POLIZU, PROT.-POP., S.D., BĂRCIANU, DDRE, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. *Ce va să zică habitudinea și disciplina profesorală!* GALACTION, o. A. I. 42. *Se înclină cu distincție profesorală.* CAMIL PETRESCU, T. III, 48. *Profesorul și-a restabilit prestigiul într-o secundă și regăsindu-și echilibrul profesoral și-a luat iarăși acel aer de cancelar netulburat.* VLASIU, D. 108. *Mie de stat, cu vorbă expozițivă și gest profesoral, reducea totul la cultură.* TEODOREANU, M. U. 29, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Adverbial) *Se ridică dîr, solemn, profesoral.* GALACTION, o. A. I. 86. ◊ Care este alecătuit din profesori (II). *Mă socotesc dator de a mărturisii... hînălatea cu care s-a primit cea dintîi cădîie a acestei cărți.... Împreună cu cînteca ce mi-a făcut consiliul profesoral de a o scoate folositoare pentru deprinderea tinerimii.* MARCOVICI, c. 511. *Reglementul ... să se păzească cu cea mai mare sfințenie ... în privirea dăturilor și a îndatoririlor corpului profesoral.* ASACHI, I. 19/32, cf. VALIAN, V. *Universul va fi o adevărată școală, dacă este dus de unii din cei mai demni de a lor misiune în corpul profesoral.* CR (1818), 25¹/22, cf. STAMATI, D. *Mijloacele prin care ea [universitatea] operează aceste sînt nu numai corpul profesoral și acel al elevilor.* CALENDAR (1861), 139-47. *Voi aduce cazul în șola conferinței profesoral.* SEBASTIAN, T. 285. ◊ (Despre manifestări ale oamenilor) Care exprîmă, denotă, trădează pedanterie, prețiozitate, gravitate, solemnitate. *Priviți, domnilor, zice Tomoiu cu un ton profesoral.* BRĂTESCU-VOINESCU, p. 265. *A uscălită amuzcîla, strîngîndu-l cu gîus îngrosat,* profesor. H. LOVINESCU, v. 5. *Le place să ridă de mersul lui grav,* profesor. H. octombrie 1962, 12.

— Pl.: *profesoralii*, -i.

— Din fr. *professoral*.

PROFESORĂȘ s. m. (Depreciativ) Diminutiv al lui profesor (I). Cf. DDRE, PASCF, s. 317, JORDAN, STIL, 183, SCRIBAN, D. *Profesorășul cu ochelari părăsi biroul.* VINEA, I. I, 311, cf. DM, DEX.

— Pl.: *profesorăși*.

— Profesor - suf. -aș.

PROFESORĂT s. n. Meseria, funcția sau cariera de profesor (I); timp cît cineva exercită această meserie, are această funcție; (rar) profesorie, (învechit și regional) profesură. Cf. DRUC, I, GOLESCU, c. *Epitrojiș face obștește și la toți cunoscut ea la Academia ce are a să înșința în țuși sînt încă vacante următoarele posturi de profesor ...* CR (1832), 37¹/29. *Vornic bisericesc de pe cluncea a chemat la profesor doi nobili juri români.* ROM. III, 257²/23, cf. POLIZU. *Funcționarii noi numiți ... să fie supuși la un examen prealabil, precum se face acesta pentru funcționarii ce aspiră la profesoral.* DIMBOVIȚA (1859), 162¹/63, cf. PROT.-POP., S. D., BĂRCIANU. *Mai tîrziu, părăsi profesoralul și intră în magistratură.* BOLINTINEANU, o. 116, cf. DDRE, ALEXI, W. *Abia împlinise un an de profesoral și risul i se împlini.* IORGA, I, II, 198. *Dacă nu ar fi fost profesoralul, căruia Stănescu ... îi jertfea cea mai mare parte a timpului său, el ar fi putut da întreaga dovadă a calităților sale de artist.* ARH. OIL, I, 339, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADL. *A umblat, timp de 30 de ani de profesoral, prin diferite orașe ale țării.* GALACTION, A. 354. *Gîndindu-mă numai, sînt că aș renunța la cariera profesoralului.* TEODOREANU, M. II, 521, cf. SCRIBAN, D. *Grea meserie și profesoralul ăsta.* CĂLINESCU, c. o. 34, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *professorat*.

PROFESOREĂSĂ s. f. (Învechit) Profesoară, v. profesor (1). *Sofia mea și o amicică a ei, profesoreasă la o școală din Budapesta.* R (1877), 542.

— Pl.: profesoresce.
— Profesor + suf. -easă.

PROFESORĂSCU, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Profesoral. Cf. DRLV. *Plină a nu se așăza acest bărbat [G. Lazăr] pe catedra profesorească, dulburile roadaești era într-o amorfire și degenerație.* CR (1830), 336²/22.

— Pl.: profesorăști.
— Profesor + suf. -esc.

PROFESORICĂ s. f. (Rare) Profesorică (1). Cf. BUL. FIL. VII, 74, SCL 1973, 47.

— Profesoră + suf. -ică.

PROFESORIE s. f. (Rare) Profesorat. Cf. POLIZU, SCRIBAN, D., SFC III, 173.

— Profesor + suf. -ie.

PROFESORIME s. f. Totalitatea profesorilor (1); mulțime de profesori. Cf. CADE, DL, SEC I, 68, DM, DEX.

— Profesor + suf. -ime.

PROFESORITĂ s. f. (Rare) Diminutiv al lui profesoară, v. profesor (1); (rare) profesorică. Cf. DDRF, IORDAN, L. R. A. 186.

2. (Învechit, rare) Profesoară, v. profesor (1). *Profesoriițe de pansioane capătă instrueștia curioasă pentru starea lor.* CR (1830), 110²/39.

3. (Prin Bucov.; impropriu) Învățătoare. Cf. ALB I 150/381, 388.

4. (Regional) Soție de profesor (1) sau de învățător (Covasna). ALB II 3 737/192.

— Pl.: profesorițe.
— Profesoară + suf. -iță.

PROFESUI vb. IV v. profesia.

PROFESURĂ s. f. (Învechit și regional) Profesorat. Cf. I. GOLESCU, c. *Își mai aleg și alte cariere mai sigure, precum tehnica, medicina..., profesura.* BARIȚIU, P. A. III, 61. *Ne vom restrânge amai de n cere mai multă garanție de la aspirații la profesură.* MAIORESCU, D. I, 407. *Profesură pentru tine? dar nu știe lumea toată că prin ertșare afundat. Tu ești vecinie nieri de-o treabă?* I. NEGRUZZI, S. I, 152, cf. III, 107, DDRF. *Îmi apăraam convingerile pentru deciziunea avea de a fi îmbrășișat profesura.* SBIERA, F. S. 232, cf. 300. SCRIBAN, D., GRAUB, E. 73. ♦ (Regional) Studii făcute de cineva pentru a deveni profesor (1). *Încet, încet isprări și copilul al doilea drepturie, al treilea medicina și al patrulea profesura.* RETEGANU, ap. CADE.

— Din germ. Professur.

PROFET¹ s. m. (1) Predicator religios considerat ca trimis al divinității pe pământ și înzestrat cu darul de a prezice viitorul; proroc (1). Cf. I. GOLESCU, c. *Meca e patria lui Moamet, profetul lor.* GENILE, PRINCIP. 71/5. *Coboare-se preste tine și preste strănepoșii tăi benedictia profetului.* CR (1816), 111²/2, cf. NEGULICI. *Spre a îmbărbăta spiritele spăimântate ale ostașilor de pe margine, le trimise steagul cel sut ce se zicea a fi fost al profetului Mahomet.* BĂLCESCU, M. V. 77. *Unele seete au și profeti și profetese.* BARIȚIU, P. A. I, 446, cf. STAMATI, D. *Toți eredinioșii profetului Moamet.* PANN, H. 20/1, cf. POLIZU, PROT.-POP., S. D. *Tăcut, Se-nalță de jos profetul între-ai săi neîntrecut.* MACEDONSKI, O. I, 100. *Se lumina la față ca un profet, fraza se deschidea, se lărgea, într-o bogăție de cuvinte, sonore, puternice, emoționante.* VLĂHUȚĂ, O. A. III, 11. *Ca un profet expuse el acelor popi fanatici și mărginiți cuvintul.* IONESCU-RION, S. 281, cf. DDRF. *Herodot ne spune că satru, un popor din Tracia, au la dlaşit un oracol... unde un neam dintr-înșii, beșii, stul profetii templului.* XENOPOL, I. R. I, 69. *Se-nătoare și vorbește solemn ca un profet.* COȘBUC, P. II, 192, cf. ALEXI, W.,

ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un Dtarol ce pretinde-a fi profet M-a luat eu vorba-ncet... încet.* MINULESCU, VERS. 335. *Și fi-ai aflat stăptnul și obrșia-n sftșit? Profetii dintr-o carte, citiși, te-au lăaurit?* ARGHEZI, VERS. 390. *În nouri ca profetii să nu stal niciodată.* CĂLINESCU, I. L. 12. *O frumusețe de măgar, cenușiu ca un șobolau, ua adevărat măgar de profet.* VINEL, I. I, 384. *Nu se temea de trăsăn-ble cerului, fiindcă lua în dășerit numele unui profet care nu era al lui.* V. NOM. IANUARIE 1965, 21. *Nimeni nu e profet în țara lui, se spune despre cineva care are puțină influență, care găsește puțină crezare sau înțelegere în mijlocul celor din jur.* *Apoi zice și proverbul: nimeni nu este profet în țara lui.* BOLINTINIANU, O. 278. (Cu parafrazarea proverbului) *S-a întâmplat măcar o dată să fie cineva profet în țara lui?* C. PETRESCU, C.V. 215. ♦ Epitet dat de musulmani lui Mahomed; proroc (1). *Atunci el pricepe visul Că-i trimis de la profet.* EMINESCU, O. I, 144, cf. ȘĂINEANU, D. U., DM, DEX.

2. Persoană care întuiește apariția sau desfășurarea unor evenimente în viitor; proroc (2). *Murșan... Bogat în sărăcia-i ca un astru el apune, Preot desleptării noastre, semnelor vremii profet.* EMINESCU, O. I, 170. *Ca toți marii artiști, Eminescu a fost profet prin arta lui.* GHIEREA, ST. CB. III, 173. *Artistul... este profetul și mijlocitorul nostru la altarul sacrelor idealuri.* GALACTION, A. 73. *Ua adevărat artist e un tribun și un profet.* id. ib. 203. *Stilul biblic este o uacaltă în ainiile omului reprezentativ al generației sale, apostol și profet al neamului său.* VIANU, A. P. 39. *Mutadinea lui e a unui profet și poet liric care are intuiția unor mari schimbări necesare.* SĂDĂNEANU, E. 228. *Timpului acest Mare și funest Eu i-am fost profet.* BENIUC, V. A. I, 231. *Am avut această naivitate Să cred că voi mai găsi, aici, poetul, Vestitorul, profetul.* BARANGA, V. A. 23.

— Pl.: profeti. — Și: (învechit) profit, (italienism învechit) profeta (ASACHI, S. L. I, 117) s. m.

— Din lat. propheta, fr. prophète. — Profet < ngr. προφήτης. — Profeta < it. profeta.

PROFET² s. n. v. profiță.

PROFET³ s. m. v. profet¹.

PROFETĂ² vb. I v. profeti.

PROFETEĂSĂ s. f. v. profetesă.

PROFETEȘĂ s. f. Femeie considerată drept trimisă a divinității pe pământ și înzestrată cu darul de a prezice viitorul. Femeie, între primii creștini, se văd diaconese, preotese oficinate, profetese, prezicătoare. HELIADE, O. II, 49. *Unele seete au și profeti și profetese.* BARIȚIU, P. A. I, 446. *Căci totul, Misenus, vai, totul Sftul adevăr a ctinat ptn-aici profetesa de tine.* COȘBUC, AL. 110, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Pl.: profetese. — Și: profeteasă s. f.

— Din it. profetessa, fr. prophétesse. — Pentru profeteasă, cf. profet¹.

PROFETIC, -Ă adj. De profet¹, ca de profet¹; care prevestește¹ (1), care prezice; care are caracter de profetic; care conține o profecie; (divers-) mesianic, (învechit, rare) pitlic. *Vrednici sânt de-năsmnal îndeci pentru... școala profetică.* SĂLĂSCU, HR. I, 87. *Furule ce făceau a se culțemura bolta grotei îl treziră din ael vis profetic.* ASACHI, S. L. II, 77. *Tablourile profetice... care vesteau surparea împărăției turcești de către un om de vișă rechiță.* BĂLCESCU, M. V. 82. *Acastă prezicere profetică... a fost citită în toate zilele d-alții oameni tavășaji.* ISIS (1859), 170²/30, cf. PROT.-POP., S. D. *În scul luptei [ra lu] cuprinsă de ael presentiment profetic, ce însofește toată-auna un amor profand și pur.* HASDIU, I. V. 171, cf. BĂRĂNCU, V. *Mihăiță ab-o frunț a înecălită, aerul misterios și profetic.* GANU, S. III, 79. *Toți Vrind să vibă glas profetic, saftel nall de pal țeft.* MACEDONSKI, O. I, 100. *Și cuvintul lor profetic, însușirata lor privire, Valurile de-năsmnele, lesplind-vie în*

două, *Splendidă-naintea noastră să ne-arate-o lume nouă?* VLAHUȚĂ, O. A. 1, 65. *Creațiunea lui Eminescu era profetică, pentru că ea s-a arătat într-o vreme când toate nemulțumirile și toate revoltele ... nu se manifestaseră încă.* GHEREA, ST. CR. III, 35. *Aceloși cuvînt profetic ... lua tonul unei adînci ure disprețuitoare.* IONESCU-RION, S. 284, cf. DDBF. *Ai lunii timp de aur să-nflorească Pe fărmi visași de sufletul profetic.* NECULUȚĂ, Ț. D. 27. *Vorbete baciului aveau o gravitate profetică.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 77, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. *Să privesc bine și de aproape ... pe acești caracteristici înfățișători ai burghezicii... să-i trecem, cu intenție accentual profetică, printre siluetele de o clipă.* GALACTION, A. 125. *Poate întimplarea din noaptea aceea fusese un avertisment profetic.* C. PETRESCU, C. V. 330. *Zădărnice glasurile profetice se ridicau din ce în ce mai dese și mai vindicative.* V. ROM. ianuarie 1954, 192. *Poetul adolescent admiră în el cîntărețul cu glas profetic.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 17, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: profetică, -ce. — Și: (învechit) profetic, -ă adj.
— Din fr. prophétique. — Profitic < ngr. προφητικός.

PROFETISM s. n. Curent religios care susține opinia funcția profetului¹ (religios). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Ei! cu toate acestea profetismul n-a murit și nu moare.* GALACTION, A. 391. *Panteismul, care este mai accentuat însă decît profetismul, îl identificăm într-un simț al bucolicului.* CONSTANTINESCU, S. I. 272.

— Din fr. prophétisme.

PROFETIZĂ vb. I. TRANZ. (Folosit și a absol.) A anunța, a arăta dinainte ce se va întîmpla (în calitate de profet¹); a prezice, a proroci, a prevesti¹ (1), a profeti. Cf. NEGULICI. *Putem profetiza d-lui că dacă va urma calca ce a luat va deveni un bun și mare artist.* DÎMBONȚA (1859), 124/13. Cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, DDBF. ALINI, W. *Eliad profetiza, făcea comentarii ale Bibliei.* IORGA, C. I. II, 80, cf. ȘĂINEANU, D. V. *Profetizînd asupra sorșii, Vorbise la o Curte, printre fleacuri, Făcînd năzbîlii mori, bufonul mortii.* D. BOITZ, P. O. 100, cf. SCRIBAN, D. *S-a împlinit în parte ceea ce am profetizat.* STANCU, R. A. IV, 361. *Bororul dezonorat devenit nebun — se mulțumește să profetizeze ... năptasnice răsturnări.* V. ROM. ianuarie 1965, 151.

— Prez. ind.: profetizez. — Și: (învechit) profiteză vb. I.

— Din fr. prophétiser.

PROFETÎ vb. IV. TRANZ. (Folosit și a absol.) A anunța, a arăta dinainte ce se va întîmpla (în calitate de profet¹); a prezice, a proroci, a prevesti¹ (1), a profetiza. Cf. LB. *Babe mestere urmate de-un stol greu de vrăjitori, Ele știu să profetizeze prin descîntătoare guri.* COȘRUC, P. II, 137, cf. ALEXI, W. *N-are să găsească? profesez eu, cu voluptatea amară a pesimismului, care a pus definiții stăpînire pe săpturi mea.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 79. *Precum ai profetit: „Greșese alții, plătiți noi”.* V. ROM. aprilie 1954, 48, cf. M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: profesez. — Și: (învechit, rar) profetă vb. I. LR.

— V. profet¹.

PROFETIE s. f. Ceea ce profetește cineva; prorocire, prevestire, prezicere. *Muzele, pre cci ce de la inimă le iubesc, cu darul profiției îi împodobesc.* CANTEMIR, IST. 275, cf. NEGULICI. *Ce ziei de visul meu? ... Nu este el oure o profecie?* NEGRUZZI, S. I. 295. *Profetii biblice vorbesc mult despre vanitatea asirienilor.* ISIS (1859), 132/40, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU. *El citea pe Apatangel, profetul după Iisus, și ale cărui profetii nu s-au împlinit încă.* BOLINTINEANU, O. 295, cf. EMINESCU, O. I, 31, MACEDOZZI, O. I, 155, DDBF. ALEXI, W., SEVERIN, S. 97, ȘĂINEANU, D. V. *O mincinoasă profetie De Sibila.* MINULESCU, VERS. 179. *Cîtă profetie cuprindea acest desen simbolic au dovedit-o eve-*

imentele la care am asistat. GALACTION, A. 395. *Nu ai avea decît de cîștigat dacă, în loc să faci profetii, ai răspunde la acuzațiile precise ... care fi se adue.* CAMIL PETRESCU, T. II, 596. *Să ne aducem aminte că majoritatea profetiilor nu se realizează.* SADOVEANU, O. N. 22, cf. SCRIBAN, D. *Ce profetie-n Zorca iubirei Fost-a atunci Azi amintire-i.* BLAGA, P. 75. *În ce prîbește firea și drumul celor două ape, cel pușin, legenda pare o teribilă profetie împlinită.* BOGZA, C. O. 11. *Ce înseamnă asta? ... — O profetie.* II. LOVINESCU, T. 151. *Oamenii dispun de rezerve mari de generozitate și de profetie.* BĂNULESCU, I. 218, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: profetii. — Și: (învechit) profiție s. I.

— Din fr. prophétique. — Profiție < ngr. προφητεία.

PROFEZMIE s. I. V. protesmie.

PROFIÉRBE vb. III. TRANZ. (Bau.) A fierbe din nou. Cf. CDDE 96.

— Prez. ind.: profiérb.

— Pro-² + fierbe.

PROFIL¹ s. n. I. Contur, aspect, reprezentare a feței cuiva, privită dintr-o parte; p. gener. contur al unui obiect, privit dintr-o parte. *Au orînduit a să bate o medalie frumoasă de bronz, de mărimea unei coroane. Fața arată profilul ... cu această latinească inscripție.* AR (1829), 151²/10. *Hinezii ... în cele mai multe au asemănare cu vechii egipteani, precum în profilul feței, în naravuri și deprinderi.* SĂULESCU, HR. I, 9¹²s /15. *Luă profilul acestuia și-l trimise lui Lavater.* CR (1846), 68²/11, cf. STAMATI, D. *În știință, cînd se vede numai partea jumătate a obrazului, se zice profil.* FIS. 33/31, cf. PROT.-POP., N. D. *O fată trece c-un profil Rotund și dulce de copil.* EMINESCU, O. IV, 195. *Avea trăsăturile feței mai regulate, un profil elastic cu ușle ochi mari.* GANI, N. III, 93. *Îi privea profilul osos și deslușit.* BRĂILESCU-VOINEȘII, P. 308. *Acea ... același glas mîngîios de mamă și chiar același profil.* BASSARABESCU, V. 17. *Ea se înlocuise ... cu profilul feței trist și încadrat de plete.* BĂCOVIA, O. 221. *Cu coada ochiului, vedem profilul Clarei.* GALACTION, O. 102. *Profilul său, palid, cu părul nocturn.* TEODORIANU, M. C. 160. *Se zăcea ... profilul palid ... al santinolei.* SADOVEANU, O. I, 691. *Slăbind, căpătase un profil superb.* CĂLINESCU, S. 40. *Te impresiona ... prin profilul grecesc și oval desăvîrșit.* BENIUC, M. C. I, 305. *Alături, maestrul Gigel, cu profilul în vînt ... bătea toba cu degetele pe masă.* VINEA, L. II, 36. *Ai un profil ca un zbor încercînt de pasăre.* II. LOVINESCU, I. 390. *Bîrbat voinic, cu profil ca de cîștig.* PREDĂ, M. S. 32. *În stîna bisericiiți se-arăta dumînica moșnegi cu plute albe ... și cu profilitari uscate.* V. ROM. septembrie 1963, 13. ♣ I. O. C. A. D. V. **Din** (sau **în**) **profil** = dintr-o parte (a feței sau, p. ex l., a corpului). *I s-a părut că l-a zărit în profil.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 117. *Se privi în oglîndă din față, din profil, din trei sferturi.* C. PETRESCU, C. V. 167. *Îl priveam din profil.* VLASIU, D. 166. *Se opri și o privi din profil.* STANCU, R. A. III, 113. *Văzuse joza unei fiare asemănătoare, tot din profil.* GALAN, Z. R. 116.

2. Fig. Aspect general caracteristic pentru cineva sau ceva; p. ex l. caracter predominant, propriu unei ființe, unui lucru, unei fenomen etc., caracteristică, specifică. *Alternanțele și contrastele ... dau profilul muzical al unui vers sau al unei poezii.* PUȘCARIU, L. R. I, 91. *Încercînd să schițăm profilul general al artei românece constatăm ... un simț profund al armoniei corpului uman.* OPRESCU, S. 200. *Noul profil dobîndit de literatura dramatică pentru copii aduce ... aspecte variate și inedite ale vieții copiilor de la noi.* T. MAI 1964, 89. *Voluntul reușese să creeze un profil al realizărilor în domeniul picturii contemporane.* V. ROM. decembrie 1961, 159. *În ultimii ani, în unele țări românece au apărut o serie de noi atlane lingvistice cu profil regional.* I. ROM. 1965, 351. *Profilul său spiritual polipotent are o unitate ... alimentată de vibrația geniului creator.* V. ROM. iunie 1965, 5.

Muzeul are un profil complex, nr. 1977, nr. 10 251. *O contribuție la formarea profilului spiritual al personalității.* CONTEMP., 1977, nr. 1 609, 72.

3. Reprezentare, vedere laterală, dintr-o parte sau aspect al unui lucru în care înălțimurile și contururile se detașează (ca un profil¹): contur al unui lucru, al unei forme de relief etc. V. SÎLHEA. *Un erin plăpând de-argint Profilul și-l arată.* PLICĂ, o. 60. *Vedeau, lălia oră, spre miazănoapte, folclorul profil al Carpaților.* GALACION, A. 321. *Va dispune țigara pe marginea sermăriei și va răscolea ochii la profilul Călimanului.* C. PĂTRIȘCU, o. p. 1, 109. *Profilul pechei bisericii, care ar fi trebuit să fie emblema de caracter a Capitalei, e un model de echilibru arhitectural.* ARGHEZI, n. 97. *Profilul caselor este în general admirabil.* CĂLINESCU, s. 318, cf. 358. *Peisajul fantastic ... își proiectează pe cer profilul vulcanic.* BOGZA, A. I. 85. ♦ P. gener. (rar) înfățișare, aspect. *Cele patru zee și cinci de biserică ... schițează Iașilor un profil venerabil și auster.* GALACION, A. 16. *Sub lumina nopților albe, corăbii și statui dădeau Leeningradului un profil de neuit.* BOGZA, M. S. 53. *Strada de ieri are astăzi un profil total schimbat.* s. februarie 1961, 6.

4. Spec. Conturul unui secțiunii plane a unui element de construcție, a unui corp geometric etc.; contur al unui plan, al unui proiect etc. *Să supunem că AB ... reprezintă direcția orizontală, și SB profilul unui plan înclinat pe care se află un trup greu.* G. POP, G. 16231. *Fig. 228 reprezintă diferite tipuri de profile.* GIȘMAN, IZ. 1, 320. *Dumitrie Cantemir a întocmit mai multe lucrări, hărți și profile pentru Constantinopol și regiunea înconjurătoare.* MG 1, 18. ♦ Conturul aparent al unui obiect, rezultat dintr-o proiecție ortogonală pe un plan. Cf. DL, DEX.

5. Desen care reprezintă o secțiune verticală făcută într-o construcție, într-un obiect, în sal etc. pentru a evidenția distribuția elementelor sau structura acestora. Cf. DL, DEX. ↗ *Profil geologic* reprezentare grafică, în plan vertical, a structurii geologice a unei porțiuni din scoarța terestră. *Profilul geologic e le reprezentarea raporturilor de aşezare între stratele de diferite vrste.* GEOLOGIA, 56. ♦ Secțiune în plan vertical a straturilor geologice. *Explorația adâncă a sării ... să va întinde în adâncime ... precum arată mai cu seamă profilurile (a. 1850).* DOC. IC. 968.

6. Piesă decorativă, în relief, folosită la ornamentarea unei clădiri, la consolidări aparente, la îmbunătățirea acusticii unei săli etc.; elemente de decor care ies din planul general al fațadei unei construcții. Cf. DL, M. D. ENC., DEX.

7. Obiectivul de bază (și relativ stabil) al producției unei întreprinderi, al activității unei instituții, careia îi corespunde un anumit mod de organizare, de înzestrare etc.; structură organizatorică ce corespunde acestui obiectiv. *Neconținut se creează noi institute, iar cele existente își lărgesc și își precizează profilul.* CONTEMP., 1956, nr. 183, 1/3. *Reforma din 1948 a învățământului ... nu ce privește profilul a contribuit în largă măsură la creșterea interesului pentru problemele de limbă.* L. ROM. 1959, nr. 4, 5. *Institutul nostru are un profil special.* s. august 1960, 67. *Numărul unităților cu acest profil, din întreaga țară, va ajunge astfel la peste 70.* RL 1968, nr. 7387.

8. (În loc a d j.) De profil = care aparține unei anumite specialități; de specialitate. *Catedră de profil.*

— Pl.: profiluri și (rar) profile.

— Din fr. profil, germ. Profil.

PROFIL² s. n. v. porțiră¹.

PROFILĂ vb. I. 1. Refl. A iesi în evidență (din ansamblul căruia îi aparține ori din cel înconjurător), a se contura, a se reliefa (2), a se proiecta (2); p. ex. 1. a se vedea. Cf. prot.-pop., S. D. *În depărtare, pe linia necedă a orizontului, se profilează ... morile.* ODOBESCI, S. III, 15, cf. ARDITEXSCU, C. D. 173. *Zidurile rămase în picioare din castelul*

cel nou se profileau mere negre pe cerul albastru-eruat al înserării. BEMBEANU, R. II, 279. *Era alt mine de inel, se profila perfect între doi capaci.* C. PĂTRIȘCU, I. II, 18. *Se profileau trei sechle pe orizont.* D. BOGZA, I. S. 27. *Sus, pe culmea care mărginea câmpul de instrucție ... se profila, în scăpătutul soarelui, soldatul Bolșevic.* BRĂNESCU, O. A. I, 80. *La elina noștră nimeni, se profilează figura soldatului.* SAHIA, I. A. S. 8. *Tânăr și băncari se profilează în zări.* SADOVEANU, O. IX, 517. *Muschubura fină e se profila pe sub perle.* CĂLINESCU, S. 20. *Umbră lui, din cauza luminării, se profila voloschi pe un perle.* id. ib. 711. *În bătaia razelor lumii se profila împletitura mîgăloasă de fier a șelților.* V. ROM. februarie 1955, 228. *Cununa dealurilor deopotrivă li care de de pomi și de sonde se profila în dracul.* CONTEMP., 1955, nr. 459, 3/3. *Și unora copaci cindă se profila în zări.* BOURIANU, S. P. 20. *Vile somptuoase, ale căror umbre se profileau straniu în lumina moartă a porțurilor.* VORNIC, P. 127. *În păza silueta strambă, cu un umăr mai ridicat, profila pe fondul galben, jucăș al forului.* T. POPOVICI, S. 403. *În largul câmpii se profila în amurg țărani cobind rar în urma caiilor.* PRIDA, R. 107. *Cerul senin, lîmpede, așteaptă ... să se profileze pe el coroanele capacilor.* V. ROM. iulie 1960, 65. *Pe fundalul argintiu imaculat al zăpezii se profilează siluetele străjilor.* VIX, PES. mai 1961, 2. ↗ Păg. *Temperamentul scriitorului se profilează din această impresiune.* DEMITRESCU, O. 167. *Profilată pe acest fond al interesului național ... el distanța ridicată de noi nici nu este luată deloc în considerare.* TEHULESCU, P. 715. *Dezastrul de aslă-seară ... prăbușește o certeră întreagă, profilată pe cerul celebrității.* GALACION, O. A. I, 72. *În centrul romanului se profilează chipul oștit al crului principal.* CONTEMP., 1953, nr. 338, 31. *Eroul său liric este un luptător în marea nobilitate a căruia figură se profilează pe fundalul ogitel al epocii noastre.* s. mai 1960, 100.

2. Franz. (Complementul indică obiecte, materiale etc.) A da o anumită formă, un anumit profil¹. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Franz. (Complementul indică întreprinderi, instituții etc.) A stabili (în linii generale) obiectivul de bază al producției, al activității, a organiza într-un mod corespunzător acestui obiectiv, a da o anumită orientare; p. gener. a specializa. Cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 89. *Instituția medicală special profilată pentru tratarea în staționă ... a bolnavilor.* VIX, S. S. 339, cf. DEX. ↗ Refl. pas. *Pentru realizarea acestor utilaje, se vor profila în această direcție un număr de întreprinderi.* ȘTIINȚA, 1960, nr. 4 837. *De la primul număr, revista s-o profilat ca o publicație regională de nivel și preocupări republicane.* V. ROM. ianuarie 1965, 213.

— Prez. ind.: profilez.

— Din fr. profiler.

PROFILĂCTIC -Ă adj., s. f. 1. Adj. Care aparține profilaxiei, privityor la profilaxie, specific profilaxiei; care forește, care apără organismul de boli; care se ocupă cu mijloacele de apărare a organismului împotriva bolilor, de combatere a condițiilor care favorizează apariția acestora; preventiv, (învechit, rar) profilacticiv. *Orice măsuri profilactice ar fi de prisos.* CUCURAN, M. 12^v 21. *Cu mare iscusință au aflat vaccina a fi mijloc profilactic asupra vărsatului.* VASILE, M. II, 78, 6. *Mijloacele profilactice ce sînt de luat.* MO (1860), 13 15. *Femeile erau înconjurată de toat precauțiunile profilactice.* GHICA, S. 42, cf. 278. *Am convicțiunea că medicina seculilor viitoare va fi o medicină profilactică și nu curativă.* ISIS (1862), 47¹ 46, cf. DDRE, BĂRCĂȘCU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., GADU, SCRIBAN, D. *Descoperirile din bacteriologie constituie aslăzi mîndru medicini profilactice progresive.* ȘTIINȚA, 1952, nr. 2 301. *Tratamentul ... profilactic și curativ, al bălînții PARHOS, B. 8. Pentru a preveni apariția unor boli se impun măsuri profilactice.* VIX, PES. august 1961, 20. *Pentru preocuparea asigurării unei alimentații*

profilactice ... rememrarea acestor reguli ... apare mai mult dect necesară. S. MARIN, c. r. 13, cf. M. D. ENC., DLN. ♦ P. g e n e r. (Rar) Care apără de ceva; apărător. Cf. CADE.

2. S. I. (Învechit) (Frată de) profilaxie. NEGULICI, cf. URSU, r. ș. 262.

— Pl.: *profilactici, -ce.*

— Din fr. *prophylactique.*

PROFILACTIV, -Ă adj. (Învechit, rar) Profilactic (1). *Accastă măsură profilactivă se poate adopta fără ca să necesite vreă cheltuială mare.* I. IONESCU, D. 473.

— Pl.: *profilactivi, -e.*

— Cf. *profilactice.*

PROFILĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) profila și rezultatul ei.

1. Cf. *profilă* (1). (F i g.) *Dramaturgia și-a impus și ea contribuția în profilarea acelei noi viziuni asupra lumii.* v. nom. ianuarie 1965, 141.

2. Cf. *profilă* (3). *Se va stabili în termen scurt profilarea cea mai judicioasă a întreprinderilor constructoare de mașini.* SCINILIA, 1960, nr. 4837. *Profilarea corespunzătoare a învățământului tehnic.* ib. 1965, nr. 6571.

— Pl.: *profilări.*

— V. *profilă.*

PROFILAXÍ vb. IV. T r a n z. (Grecism Învechit) A garanta. Cf. IORGA, s. D. XXI, 209, GÁLDI, M. PHAN, 238.

— Prez. ind.: *profilaxesc.*

— Din ngr. *προφυλάξω* (aor. al lui *προφυλάττω*).

PROFILAXÍE s. f. Totalitatea măsurilor medico-sanitare care se iau pentru prevenirea apariției și răspândirii bolilor; p. ex l. Totalitatea activităților cu caracter preventiv care stau la baza principiilor de ocrotire a sănătății publice: ramură a medicinei care se ocupă cu aceste măsuri și activități. *Găsiți cu cale ca să se facă această profilaxisu* (a. 1788). GÁLDI, M. PHAN, 238. *Învățătura despre prelungirea vieții ... și ferirea despre boale (profilaxis).* ALBINET, M. 18/11, cf. S. BĂRB. 167. *Cunoscând pricinile prin care stăbăciunea ... se naște la copii, profilaxis sau răzirea de ea este fără nici o îndoială.* NEP. VND. 17/16, cf. NEGULICI, DDRF, BIANU, D. S. *Pentru a stăvili alcoolismul ... trebuie să se facă în primul rând profilaxie printr-o propagandă antialcoolică continuă.* MARINESCU, P. A. 129, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, BRĂESCU, O. A. I, 229. *Organizase în folosul societății, pentru profilaxia tuberculozei, un spectacol.* SADOVEANU, O. IX, 539, cf. SCRIBAN, D. *Cea mai importantă sarcină a organelor ocrotirii sănătății este legată de profilaxia bolilor.* CONTEMP. 1956, nr. 186, 3/1, cf. BELEA, P. A. 186, DM. *Principiile parloviste ... stau la baza profilaxiei școlare.* G1 1961, nr. 631, 2/4. *Profilaxia diverselor boli este condiționată de cunoașterea cauzelor ee le probaacă.* TRIBUNA, 1961, nr. 208, 1/2. *Despre profilaxia și tratamentul trikomoniazei porumbelilor vom vorbi într-un alt articol.* VIN. PES. iunie 1962, 21. *Profilaxia se face prin respectarea normelor de igienă alimentară.* ABC SĂN. 72. *Un gram de profilaxie echivalează cu un kilogram de terapie.* CONTEMP. 1971, nr. 1273, 10/2, cf. M. D. ENC., DEX. *O vastă acțiune de profilaxie desfășoară și cabinetele stomatologice din școli.* RL 1977, nr. 10257.

— Pl.: *profilaxii.* — Și: (Învechit) *profilaxis* (scris și *profilaxisis*) subst.

— Din fr. *prophylaxis.* — *Proflaxis* < ngr. *προφυλάξις*, lat. *prophylaxis.*

PROFILAXIS subst. v. *profilaxie.*

PROFILOGRAF s. n. Profilometru care depistează și înregistrează (sau măsoară) denivelările suprafeței unui drum, a unui teren sau neregularitățile, asperită-

țile de pe suprafața unei piese (prelucrate). Cf. DL LTR², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profilografe.*

— Din fr. *profilographe.*

PROFILOGRĂMĂ s. f. Înregistrare grafică a asperităților de pe suprafața unei piese (prelucrate), obținută cu profilograful. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profilograme.*

— Din fr. *profilogramme.*

PROFILOMÉTRU s. n. Aparat pentru măsurarea gradului de netezime al suprafeței unui drum, a unui teren, a unei piese (prelucrate). Cf. DL, LTR², DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profilometre.*

— Din fr. *profilomètre.*

PROFIMÍE s. f. v. *protimie*¹.

PROFÍR¹ s. n. (Învechit) Fișie (de blană) cusută ca ornament pe marginea unei haine. *Numai pentru plofirul giubelii poftesc sâr' de supărare ca să ș[ă] schimbe ... cu jderi* (a. 1763). IORGA, s. D. XI, 71. *Ia zile mari, domnul îmbrăca cabanița, care era un fel de contoș cu ceaprazuri de fir și cu profiruri de samur.* GHICA, s. 501, cf. DDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *profiruri.* — Și: *piofir* s. n.

— Din it. *profilo* „ornament la haină” (prin apropiere de *fir*).

PROFÍR² s. n. v. *porfiră*¹.

PROFIRÍU, -ÍE adj. v. *porfiru*.

PROFÍSĂR s. m. v. *profesor*.

PROFISÓR, -OĂRĂ s. m. și f. v. *profesor*.

PROFISÚH, -OĂRĂ s. m. și f. v. *profesor*.

PROFÍT¹ s. m. v. *profit*¹.

PROFÍT² s. n. I. (Adesea construit cu verbul „a trage”) Ceea ce reprezintă un folos (material sau spiritual) pentru cineva sau ceva; avantaj, beneficiu, eștig, folos. (Învechit) priință (3). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Asta e singura manieră de a trage din această cultură tot folosul și tot profitul putincios.* BREZOIANU, R. 216/16. *Trebuie de luat aminte dacă cheltuielile întrebunfăte la asămîne prefacere vor pute răspunde la doritul profit (folos).* LIINSCHI, M. 16/15, cf. SIAMATI, D. *Dobîndă, cumătă sau interes se numește profitul sau folosul ce primește o persoană de la alta pentru un capital.* LAZARINI, M. 268/3. *Nu urma dară dect să le asigureze manșinerea acestor profite, pîindu-le subț garanția dreptului european.* CONCOBODIA, 3³/15, cf. POLIZU. *Dintr-o simplă eculătură, înțelegea cu cine are a face și ce profit poate să tragă.* FILIMON, O. I, 146, cf. PROT-POP., N. D., BARCIANU, V. *Pirvuł socotea să tragă profit.* ODOBESCU, S. I, 265. *Apropierea lui le-a făcut cinste și ... profit — și tneă de face.* CARAGIALE, O. III, 8, cf. DDRF, ALEXI, W. *După îndemnul Bălăceanului și al daamnei făcu ... acea expediție ... care-i aduse puțin profit și glorie tneă mai puțină.* IORGA, L. II, 627. *Trage și dunnelul profit.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 152, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Trăiți pentru profit și pentru desfătare.* GALACTION, A. 391, cf. BUL. FIL. V, 22. *Tu nu tragi nici un profit din afacerea asta.* CĂLINESCU, S. 86. *Știe ... să delireze cu profit pentru claritatea ideii.* id. c. o. 278. *Dac-am cheltuit io atîta bani, să mă fi ales io c-on profit.* ALB I 312/85. ♦ L o c. p r e p. **În profitul** (euiva) = în interesul, spre binele, în folosul (material sau spiritual al) (euiva). *Ar fi o concurență de fapte în profitul națiunii noastre.* ap. GHICA, A. 767. *A ardat să se imprime operele lui cu cheltuiala statului și să se vîndă în profitul urmașilor săi.* NEGRUZZI, S. I, 336. ♦ E x p r. (Familiar) **Un ce profit** = un

oarecare beneficiu, avantaj, folos. *Ba nu zi asta; pu-teai trage un ce profit.* CARAGIALE, O. VI, 60.

2. *S p e c.* (Ec. pol.) Formă transformată a plusvalorii, reprezentând beneficiul capitalistului. *Care-i câștigul, profitul capitalistului?* IONESCU-BROȘ, S. 181, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ♠: *Profit mijlocu = parte a plusvalorii creată în societate și care revine fiecărui capitalist proporțional cu mărimea capitalului avansat.* Cf. DER, M. D. ENC. *Profit comercial = parte a plusvalorii creată în sfera productivă.* DER.

— Pl.: *profituri* și (rar) *profite*. — Și: (regional) *profit* s. n.

— Din fr. *profit*, germ. *Profit*, it. *profitto*.

PROFITĂ vb. I. *În t r a n z.* (De obicei urmat ori precedat de determinări introduse prin prep. „de”) A avea un profit², a-și crea un profit², a b e n e f i c i a, (învechit, rar) a p r o f i t u i; a folosi un prilej, o ocazie (favorabilă) pentru a beneficia de ceva, pentru a face ceva. *Zoe profitase binișor de timpul său, ca cea mai mare parte din femei.* HELLADE, D. J. 147/21, cf. I. GOLESCU, C. *Vorbește odăul, apără-te; profitează de acest minut liniștit.* FLORESCU, G. 6/7. *Să faci aplicație meșugului ingineriei și al hotărâniciei ca să poți profita în vacanșia de vară.* BULHUIS, G. (1840), 273/16. *Marșa de tranzit ... nu ne aduce alt folos decît cu ceea ce profitează cărușul nostru care își află un mijloc de viață.* PROPĂȘIREA, 313°/24. *Elena nu intră în a profita de voia ce i se dădese.* CB (1846), 25°/25. *Tu, tu loc de a profita de această bună dispoziție, nu te poți fure de a face la fraze.* IB. (1848), 71/69, cf. 17°/36, NEGULICI. *Vor putea profita mai mult.* DLSCH. APT. 109/1. *Am uitat subiectul pentru care fac așa lungi digresii și tu profiți de timp în paguba mea.* LĂZĂRESCU, S. 45/18. *Ai numai o lună să trăiești; profită de plăcerile vieții.* ROM. LIT. 425°/33. *O zi tacd sună, în zilele vieții ... Să profităm de dînsa căci paza dîmneșei Va trece.* PELIMON, S. 12/1. *Filipescu a profitat de asta, ca să-i ceară scrisori de recomandare către pașii de la Ruscuc.* GHICA, A. 339. *De indulgența mea acum să profitați.* ALEXANDRESCU, O. I, 273, cf. PROT.-POP., S. D. *Arătînd lui Poteoavă și scrisorile moldovenilor ..., îl îndemna să profita de ocaziune.* HASDEU, I. V. 183, cf. BARONZI, I. L. I. 209/21. *Voi profita negreșit de zilele vișoroase pentru ca să mă pun pe lucru.* ALECSANDRI, S. 118. *George profită de aceasta și-i aruncă un pahar de apă în față.* BOLINTINEANU, O. 435. *Profită de petrecerea sa în Constantinopol.* ODOBESCU, S. I, 251, cf. 303. *Editorii sînt liberi ... să profite de munca și de pe urma sărmanului pierdut et pot.* CARAGIALE, O. III, 13. *Am profitat de ocazie și m-am dus la birt în colț să mănînce ceva.* ID. IB. VI, 197. *Profit de ocazie și mă instalez pe toată lungimea unui tichet.* VLAHUȚĂ, O. A. I. 241. *Mi-i rușine mie să ai asemenea ocazie și să nu profiți.* CONTEMPORANU, V. 2, 485. *Căuta să profite de bărniciu lui.* REBREANU, I. 206. *Ctreiumarul profită de ocazie să-și organizeze clientela.* ID. R. I, 193. *Profita cu un copil și se strecura la răcoare, pe jeșul din colț.* BASSARABESCU, S. N. 16, cf. ID. V. 81. *De altfel, e momentul să profităm de ocazie și să aflăm cu cine am avut onoarea să căldărim.* C. PETRESCU, C. V. 8. *Profitați de experiența mea și întrebați-mă.* BRĂESCU, O. A. I, 363, cf. II, 122. *Profitînd de faptul că a rămas o clipă singură ..., se apropie de el.* SEBASTIAN, T. 298. *Profit ... cu să cer unele informații cu totul speciale.* SADOVEANU, O. IX, 223. *Imaginația scriitorului va profita de finețea simțurilor sale.* VIANU, A. P. 43. *Profită iute de situație și, cu o tristețe de circumstanță, conștiași.* CĂLINESCU, S. 10. *Ai găsit că-i momentul să profiți de ocazie.* H. LOVINESCU, T. 287. *După reformă profitase și el de creditele pe care le deschise Banca centrală cooperativă.* PREDĂ, M. 108. *Nu vreau să profit de proverbiala lui gentileșe.* T decembrie 1964, 33, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ (RAR; construit cu dativul) A aduce cuiu profit², câștig; a fi culva de folos. *Partea renunșătorului profită coerezilor săi.* HAMANGIU, C. C. 168. *Este dar nedrept ca aceste state să suporte sîngure povara unor armamente ce nu le profită numai lor.* TIULESCU, D. 349, cf. 697.

Antioh cere deci și el pe una din principese ..., un mijloc de a pune capăt unei ... rivalități care nu putea să profite decît doar Cupăreștilor. IORGA, L. I, 337. ♠ (Eufemistic; complementul indică femeii) A silui, a necinși (2), a viola.

— Prez. ind.: *profit* și (învechit) *profitez*

— Din fr. *profiter*.

PROFITABIL, -Ă adj. Care aduce profit² (4); avantajos, util, folositor. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Tinerimea studiosă și plină de bunăvoință ... începe a pricepe că nimic nu e mai dulce, mai profitabil, mai folositor ... ca agricultura.* BRUZOIANU, R. 4 17. *Fapte care dimpreună cu multe altele de aceeași natură cer imperios o regulare raționabilă și profitabilă intereselor comunale și județene.* I. IONESCU, M. 105, cf. PROT.-POP., S. D., BARCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADU. *A jertfil bunăstarea familiei, legăturile profitabile, considerația publică.* GALACTION, A. 252, cf. SCRIBAN, D. *Fraonest, nu se amesteca în afaceri suspecte și profitabile.* CĂLINESCU, S. 359. *Mai profitabile apar experiențele care tind spre universalitatea croubit.* I iulie 1961, 20. *Extinderea acestei metodologii asupra unor domenii ... este profitabilă pentru însăși ideea de sistem.* I. ROM. 1966, 117. *Experiența fiecărui poate fi profitabilă celorlalți.* R. 1977, nr. 10 258.

— Pl.: *profitabili*, -e.

— Din fr. *profitable*, it. *profitabile*.

PROFITĂȘIRE s. f. v. *profitășire*.

PROFITEROL s. n. Prăjitură făcută din produse de patiserie (de forma unor goșoși mici) umplute cu cremă de vanilie, din (mai multe sortimente de) înghetată, din frișcă și din sos de ciocolată (cu rom). *Cu nasul tu farfurie, purese a mîncea grăbit dintr-un somptuos profiterol cu șocolată și frișcă.* VINEA, L. I, 133.

— Pl.: *profiteroluri*.

— Din fr. *profiterole*.

PROFITIC, -Ă adj. v. *profete*.

PROFITIZĂ vb. I v. *profitiza*.

PROFITOR, -OARE s. m. și f., adj. (Persoană) care caută să obțină un câștig din orice împrejurare (neținînd seamă de interesele altora); (persoană) care urmărește un folos din munca (sau în dauna) altora; *s p e c.* afacerist, speculant. *Știe că nu plătește el, pentru că n-are bani, și situația asta de parazit profitor îl înnebunește.* CAMIL PETRESCU, T. II, 91. *Măsurile luate ulterior de guvern au împiedicat revenirea profitorilor de pînă ieri în mijlocul satelor.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 6/1. *Să se întrece acești ... profitori ce răscură-părare se poate da poporului ... pentru ostînda în pușcăria seculară a ignoranței.* SADOVEANU, I. 55. *Dacă se va duce mereu la Georgeta, va fi un profitor.* CĂLINESCU, E. O. II, 23. *Au alungat și continuă să alunge pe profitori.* ID. S. 496, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *profitori*, -oare.

— Din fr. *profiteur*.

PROFITUI vb. IV. *În t r a n z.* (Învechit, rar) A profita. (Fl g.) *Din toate ramurile științelor profitu-iră în acest period al Imperiei romano-orientale legile prin împăratul Justinian I.* SĂULESCU, III, I, 150 5.

— Prez. ind.: *profituiesc*.

— Profit² + suf. -ui.

PROFIȚIE s. f. v. *profete*.

PROFOND, -Ă adj. v. *profund*.

PROFONT s. n. Ptlne de calitate inferioară care se prepara în trecut pentru miliarii din fostul imperiu austro-ungar. Cf. LB, LM, DDFI, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALENI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADU, SCRIBAN, D. *Pîdă caldă n-am mînceat, Numai profont*

nesărat. RITIGANUL, TB. 76. *Rău maică m-ai blăstămat, Să umblu din sul în sal, Să mncă p̄sfont uscal* HODOȘ, P. P. 210, cf. BIBICESCU, P. P. 128, VICIU, S. GL., BUD, P. P. 81. *Și-i umbla din jură-n jură Cu p̄fontul subsoară.* FRUCUP, p. 30.

— Pl.: *profonturi*. — Si: *prefōnt* (BARCIANU, ALEXI, W.), *prefōnt, p̄fōnd* (IDRIG, BIBICESCU, P. P. 128), *p̄fōnt* s. n.

— Din magh. *profōnt*.

PROFORĂ s. f. (Învechit) Dicțiune; pronunțare (după anumite norme). *Avînd măriia-sa hrison gătul, l-au dat în mna lui Panait grămălic de s-au suit în amvon și, cu glas mare și cu bună profora, l-au citit.* R. POPILSCU, CM I, 530. *Pretutîndenea să auzi ... ctinări noavo și profora de Tarigrad* (a. 1823). BV III, 422. *Văd că descăliu d-tale ... și-au strical proforaua, nu pof rostii pe i, â, ș.* NEGRUZZI, S. I, 9, cf. CIHAC, II, 691. DDRI, SĂGHINESCU, V., CADE, GĂLDI, M. PHAN. 238.

— Din ngr. *προφορά*.

PROFORISÍ vb. IV. *Tranz.* și refl. pas. (Învechit; despre litere, sunete, silabe etc.) A (se) pronunța, a (se) rosti² (I I). *Literele să proforisă.* ASACU, AIGHERBA, 5^v/12. *Făr-aceste slove ... nu se poate proforisi nici o silabi.* NEGRUZZI, S. I, 8, cf. CIHAC, II, 691. DDRI, GĂLDI, M. PHAN. 238.

— Prez. ind.: *proforisesc*.

— Profora + suf. *-isi*.

PROFTAMSI vb. IV v. *proftaxi*.

PROFTASÍ vb. IV v. *proftaxi*.

PROFTAXÍ vb. IV. (Grecism învechit) I. *Tranz.* A procura (I); a pregăti din timp. *Te-ai silit o proftaxi tu vreme toate cele trebuincioase pentru zidirea cetăților Acherma* (a. 1781). URICARIUL, III, 147. *Să-mi trimiți 10 porțioare după această rețetă, cu toate că scriu dumitale de acum, dar pentru ca să aibi dumncata vreme tudestula a mi le proftasi ptnă la sfîrșitul lui marie* (a. 1785). FURNICĂ, I. C. 126. *A proftaxi o sumă pentru făcutul acestui pod* (a. 1795). GĂLDI, M. PHAN. 238. *Ca să proftaesacă oști și tunuri și cele trebuincioase războiului* (a. 1822). URICARIUL, III, 234, cf. SCRIBAN, D.

2. *Tranz.* (Urmă de determinări infinitivale) A grăbi, a urgenta. *S-a făcut porunca legală la ainiđoi episcopi ca să proftaesacă a trimite banii școalelor epitropiei* (a. 1792). GĂLDI, M. PHAN. 238. *Cind s-ar intrupa acest fel de boală la vreo casă, să proftaesacă cu grabă a se deosebi de către cei sănătoși* (a. 1798). id. ib.

3. *Intranz.* A sosi, a veni, a ajunge. *Ptn-a proftaxi ajutorul cel mare* (a. 1790). GĂLDI, M. PHAN. 238. *Din răzvrătirea unui sulger Theodor ... s-au spăimntat orașul; ... apoi proftastnd cei de aici trimiși pentru paza Craghiovi, zic că s-ar fi potolit spaima* (a. 1821). IORGA, S. N. 152. <> *Tranz.* fact. *Făr' de nici o zăbavă să dai acești bani ... ca să ni-i proftlhaseacă cu grabă aici* (a. 1781). ARH. OLT. XIV, 256.

4. *Tranz.* (Urmă de determinări infinitivale sau conjunctivale) A avea timpul necesar pentru a întreprinde ceva. *În poliția aceasta a Bucureștilor s-au adiogot și s-au immulțit casele și nu pot proftaxi s coșari ... a merge pe la toate casele din oraș să măture coșurile* (a. 1796). GĂLDI, M. PHAN. 238. *Mulți apostafi și marfori ee nu proftlaxiseră să fugă* (a. 1822). id. ib.

5. *Tranz.* A trimite, a expedia; a transmite. *Să proftlaxiși înșliinșările d-poastre către toși zabișii* (a. 1806). GĂLDI, M. PHAN. 238. *Din banii ce se vor strnge mai tutti să-i proftlaxiș cu grabă aici la Casa lăzărurilor* (a. 1813). id. ib. *Serie-mi ca să-și proftlhasese carti* (a. 1820). IORGA, S. D. VIII, 54. *Și cel mult ptnă în 15 zile negreșil să ne proftlaxiș catagrafiile* (a. 1824). URICARIUL, V, 189/29. *Nunui te rog proftlhasese cti mai degrabă jaloba cătră divon* (a. 1835). GĂLDI, M. PHAN. 238. ; Refl. pas. *Este mare trebuință*

a să proftlasi deocamdată cu mare grabă la Giurgiu o sumă celferte cărbuni șigănești (a. 1812). DOC. EC. 143.

6. *Tranz.* A satisface, a acoperi. *Nici visteria neavînd stare de a proftlaci aceasta mare trebuință* (a. 1807). GĂLDI, M. PHAN. 238.

7. *Tranz.* A prinde (III I). *Ainiđoi au proftaxit hoțul* (a. 1810). GĂLDI, M. PHAN. 238. *Pe păharnicul Costache Hrisoscolcu, proftoxindu-l turcii după urmă, l-au jersfit îndată cu săbiile* (a. 1822). id. ib.

— Scris și: *proftlaci, proftlhaci*. — Prez. ind.: *proftlaxesc*. — Și: *proftlaxi* (GĂLDI, M. PHAN. 238), *proftlasi* (scris și *proftlasi*), *proftlaxi* (id. ib.), *proftlaxi* (scris și *proftlaxi*), *proftlaxi* (id. ib.; scris și *proftlaci*, id. ib.) vb. IV.

— Din ngr. *προφθάσα* (aor. al lui *προφθάνω*).

PROFTAXIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a p r o f t a x i (5); trimitere, expediere. *Să nu cumva să se facă vreo zăbavă la proftlaxirea acestei zaherle* (a. 1781). ARH. OLT. XIV, 256, cf. GĂLDI, M. PHAN. 238.

— Pl.: *proftlaxiri*. — Și: *proftlaxire* (scris *proftlaxire*) s. f.

— V. *proftaxi*.

PROFTĂXÍ vb. IV v. *proftaxi*.

PROFTEĂ s. f. v. *proptea*.

PROFTIMISÍ vb. IV v. *proftlaxi*.

PROFŪM s. n. v. *parfum*.

PROFUMĂ vb. I v. *parfuma*.

PROFUMĂRE s. f. v. *parfumare*.

PROFUMĂT, -Ă adj. v. *parfumat*.

PROFUMĂTOR, -OĂRE adj. v. *parfumator*.

PROFUMĂTORIU, -OĂRE adj. v. *parfumator*.

PROFŪND, -Ă adj. I. I. (Despre stări fiziologice sau psihice, despre însușiri ori manifestări morale etc.) Care este (foarte) puternic, care are o mare intensitate: adinc, intens, mare¹ (V I). *Se prezentase denaintea judecătorilor ... în desrânduiala cea mai profundă a tristeței.* CALENDARIU (1794), 32/17. *Îi plăcea singurătatea ca tuturor mihuirilor profunde.* ILLIAD, D. J. 36/9. *Impresia unei profunde groaze pe care voia să o învingă în zadar.* GTN (1836), 36^v/32. *Din parte-și Elena îi păstrase în toată puterea ... amor asemenea de profund ... ca și cel dântli.* CR (1816), 26^v/28. *Devenise incapabil de a resimți vreedată vreo pasiune profundă.* ib. (1818), 9^v/35. *Întristările-mi profunde.* CALENDAR (1851), 111/21. *Soldașii ... ctnd aud cîntecul lor național ... stnt prinși d-o melancolie profundă.* BARASCH, I. 177/16. *Sînșimint de profund respect* (a. 1865). URICARIUL, X, 371. *Surtsul era ... de o profundă melancolie.* EMINESCU, N. 35. *Conducătorul face niște ochi mari, în care strălucește o profundă admirație pentru cuccirile științei moderne.* CARAGIALE, O. I, 60. *Al treilea era d-o bunătate profundă.* DELAVRANCEA, T. 10. *O renaștere întreagă într-un vis tot mai profund.* MACEDONSKI, O. I, 28. *Nu e ură mai profundă și moi nempăcăuă ca ura pe care instinctiv o poartă dobitocia în contra inteligenței și ignoranța în contra culturii.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 201. *Taine are o admirație profundă pentru genialul scriitor francez.* GHEREA, ST. CR. I, 15. *Cil de profundă și de lamentabilă poate să fie degradarea sufletului omeneș!* GALACTION, O. A. I, 11. *Eu am pierdut copilăria la șase ani, mărturisit cu profundă tristețe doctorul.* BRĂESCU, V. 19. *Căzu în somn profund.* SADOVEANU, O. IX, 123. *Ele se inhalează prin măști speciale și produc un somn profund.* BELEA, P. A. 265. *Nu mi s-a tălmăplat ... să am o emoție altă de profundă.* PREDĂ, R. 38. *Din liniștea profundă A sufletelor noastre s-a-mpărtă-*

șit acum! LAMȘ, p. 359. Sentimentele mele pentru dumnezeu sînt adevărate și profunde. 1 august 1961, 56. Înzestrat cu o sensibilitate profundă. v. rom. decembrie 1961, 155. (Adverbial; adesea cu valoare de superlativ) Profund mișcat de bunăvoiața ce mi-ași mîntușit. IĂZĂRESCU, s. 5/5. Dormeau tîc și profund. CĂRĂGIALE, o. II, 8. Eu credeam profund, arbest. VLAHUȚĂ, o. A. I, 25. În Lușca ... Titu sosi amărît profund. REBREANU, I, 313. M-a indignat profund. IBRĂILEANU, A. 57. Profund mă-ntrîstăz. BĂGOVIA, o. 31. Am rămas profund mirat. GALACIION, A. 12. Iosul, zîcu el profund afectat, a decăzut. BRĂILESCU, o. A. I, 367. Pînsoarea ci ... m-a înduioșat profund. KLOPSOCK, F. 231. Am sentimentul că dorm, dorm profund. SEBASTIAN, T. 137. Se opri pe loc, profund umilit. TEODOREANU, M. II, 13. Glad l-am văzut ... am fost profund mișcat. SADOVEANU, o. IX, 605. Negreala clacii și bărbii ... îl făcea profund antipatic. ARGHEZI, B. 33. Filozoful m-a impresionat profund. STANCU, R. A. V, 306. Ești profund nefericit. 1 septembrie 1962, 8. Starea psihică a bolnavului este profund alterată. VIC SĂN. 366. Această întâlnire l-a zguduit profund. v. rom. octombrie 1961, 33. Acest pasional angajat, trăindu-și ideile politice profund și sincer. CONTEMP. 1966, nr. 1019, 2/5. ◊ (Prin lărgirea sensului) Un moment de profundă tăcere. VLAHUȚĂ, o. A. I, 201. (Adverbial) Eul mediu a fost un ep profund internațional. CĂLINESCU, c. o. 40. Caracterul profund realist al politicii economice a partidului nostru. ȘCÎNTEA, 1963, nr. 5 791. ◆ Spee. (Rare; despre culori) (Foarte) intens. Negru profund, voian de negru. BĂGOVIA, o. 25. ◆ Spee. (Despre saluturi, reverențe etc.) Care este făcut prin inclinarea adîncă a capului, a corpului etc.: p. ext. care exprimă respect deosebit, considerație (foarte) mare. Sinior impresario, zise bătrîna după o profundă reverință. CR (1846), 311/32. Primește, mare rege, profunda-mi salutare. ALEXANDRESCU, o. I, 355. Salută cu ... profundă reverință. TEODORIANU, M. P. 77. ◊ (Adverbial) Am onoarea să salut profund frățetea dumneavoastră. GALACIION, o. A. I, 150. Bancherul ... se înclină profund. CĂLINESCU, s. 260.

2. (Despre oameni) Înzestrat cu o mare adîncime a judecării, cu o deosebită putere de pătrundere, de înțelegere, cu o temeinică cultură etc., care analizează temeinic lucrurile, pătrunzător (4), perspicace; (despre gândurile, gîndirea, judecările, cunoștințele, înțelegerea etc. omului) care denotă multă inteligență, cultură, pregătire, seriozitate, profunzime (2). V-ași dat desigur seama în lumine și cunoștințele d-voastre profunde ... ce înscamnă descentralizarea. MAIORESCU, D. II, 149. Un avocat bun, talentat, cunoscător profund al oădului. BRĂILESCU-VOINEȘTI, p. 251. Supun aceste gînduri profunde dămitale meditări. GALACIION, A. 151. cf. SEBASTIAN, T. 61. Un artist nu e mare dacă n-are gîndire profundă. VLASIU, D. 401. Un om profund a fi jos mîlîn de medioeritatea lui. CĂLINESCU, c. o. 364 cf. id. s. 503. Diversitatea influențelor l-a crîștat îns, și i-a scos în evidență profunda sa originalitate. s. mai 1960, 122. Cei mai profunzi critici sînt cei care explică valorile elisice. v. rom. iunie 1965, 25. ◊ (Adverbial) Caragiale a fost un om profund gînditor. SADOVEANU, o. VI, 321. ◆ Care este făcut cu multă seriozitate, competență, pătrundere, profunzime (2). Este necesar ca pe viitor inspectorii să efectueze un control mai profund, mai multilateral. CI 1963, nr. 691, 3/5. Conflictul în care intră eroul e tragic și exprimă o profundă investigație psihologică. 1 iunie 1961, 71. Vom face o analiză critică mai profundă care să prefigureze drumurile de înecup ale revistei. v. rom. ianuarie 1965, 213. ◆ (Despre creații ale oamenilor) Care are o mare valoare, care este încărcată de semnificații. Apeni nevoie de o muzică profundă, bogată în idei. M 1961, nr. 1, 38. La un loc, nucele ideatice au un profund jurnal intim. CONTEMP. 1971, nr. 1 272, 3/3. O opera critică profundă e bine să fie și clară. ib. nr. 1 275, 3/3.

3. (Despre ochi, privire) Care exprimă, care sugerează sentimentele adînci, misurire morale deosebite, profunzime (2). Inoft. fîn. cu ochi profunzi, cu păr cărunt, noul comandant cerea pe totu lumea. PĂRĂESCU, o. A. I, 91. Așcum de totu lumea, de ochi mei profunzi. ARGHEZI, VIC SĂN. 305. Ochi, sîm erau profunzi și inteligenti. CĂLINESCU, R. I, 175. ◊ (Prin lărgirea sensului) Fața sa devine din ce în ce mai profundă și mai expresivă. EMINESCU, G. P. 16.

4. (Despre voce, sunete, zgomote etc.) Cu tonul (cel mai de) jos, grav, adînc. T. amalo de bas profund. HUGAȘ, DR. I, 280. Il amănța de la suete un glas de bas profund. C. PĂRĂESCU, c. A. 101. Lău o oantitate măreață ... cu si eua s-ar fi împătît si s-ar fi înecărat serii de cotauri de mpătaur. urele subiri, oltch profunde. SADOVEANU, o. IX, 16. Strigă spre ea, cu un glas profund pe care oarul îl foloți. CĂLINESCU, I. o. I, 105. Notele grave și profunde. BOGZA, c. o. 373. Suna în vîi o muzică profundă. LAMȘ, p. 263. ◊ (Adverbial) Spuse inec, aproape confidențial, dan profund, răsplet. CĂLINESCU, s. 30.

5. (Despre procese, modificări etc. fizice, sociale etc.) Care are un caracter radical (4 1), esențial; care duce la schimbări esențiale; care se deosebeste la mod esențial de altceva sau de ceea ce fusese înainte. Combinația chimică se caracteriză printr-o modificare profundă a corpurilor ce se combină. MAHIN, PR. I, XII/13. Între limba vorbită și cea scrisă sînt deosebiri profunde în ce privește construcția frazei. ION-DAN, STL. 210. Omenirea trece printr-o perioadă de profunde transformări. LUPA DI GLASĂ, 1962, nr. 2, 3. Cooperativizarea ..., revoluție profundă în viața țărănimii. ȘCÎNTEA, 1965, nr. 6 689.

6. (Despre ape, cavități, săpături, obiecte concave etc.) Al cărui fund se află la o distanță (foarte) mare față de marginea de sus, de suprafața de un reper dat etc.; adînc. Cf. 14. Se fac mai întu vîști groape profunde în interiorul munților, care sî simple cu apă. DESCH. API, 110 19. Am văzut semne de săpături în centrul ci, dar nu profunde. BOLLING, o. 269. În peșteri profunde-i cîșlă? MURĂȘANU, p. 21, cf. BOLANDIANU, o. 106. ȘĂINEANI, D. C. Împușcările se prelungiră în ponoare profunde. SADOVEANU, o. VIII, 312. Imense, profunde și zbuciumate, oceanul sînt marile laboratorii biologice. BOGZA, c. o. 230. ◊ (Cu determinări introduse prin prep. „de”) Rîul care l-am trecut ... profund de o palmă. NIĂNȚI, s. I, 195. ◊ Fig. (Substantivat, n.) Inima ... pulea ea oare a nu fi tresărit în profundul său cînd freacățul fluviului ... aducea răsunetul miraculoșilor fațe de lui Ion Vodă? HASNICU, I. V. 129. ◆ (Despre zone, regiuni etc.) Care se află la (mare) adîncime. Creșterea temperaturii trebuie sa se faca ... mult mai inec în zonele profunde. GEOLOGIA, 9. ◊ (Prin lărgirea sensului) Or fi ceori ostente, Chemări din regiuni profunde. VLAHUȚĂ, o. A. I, 60. ◆ Spee. (Despre plăgi, infecții etc.) Care pătrunde ori se află, este localizat adînc în interior. În cazul unei rani profunde este mai bine dacă se aplică antibiotice pe rană. BATA, p. A. 9. ◆ (Despre respirație, suspine etc.) Care vine sau pare că vine din interiorul corpului; adînc. Respirația, adică răsufierea gra, profundă, adică adîncă. ÎSVĂTĂTEȘĂ, 63 7. Negutătorul de mătăsării scos un profund suspin. CR (1818), 23 56. Ei nu fac operă de ortă Dia plîs, dintr-un suspin profund. DEMETRESCU, o. 65. ◊ (Adverbial) Profesorul își ridica pieptul și respiră profund. GALACIION, o. A. I, 55. Afară respiră profund. BARI, I, 250.

— Pl.: profunzi, -de. — Si (învechit) profund, -ă adj. 14.

— Din lat. profundus, -sa, -sum, fr. profond.

PROFUNDAMENTI adv. (învechit, rar) În mod profund. Cf. HELIADE, în sic. II, 197.

— După fr. profondément.

PROFUNDĂRE s. f. (Techn.) Ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adâncime mare în raport cu diametrul. L.R.R.², cf. SIC IV, 286, 315.

- Pl.: profundări.
- De la profund.

PROFUNDITĂTE s. f. (Livresc) 1. Profunzime (2). *Luna, suindu-se pe cer, arăta ... profunditatea obisului.* CR (1848), 16³/79. *Glasul cel tare al tunetului, urind asupra obiselor, se reptă și răsună în profunditatea lor.* ib. (1848), 20²/50. *Nu joacă învinge o mică impresie de graață ce-mi producee ferbetec undelor, zgomotul lor surd și profunditatea ce escund.* IĂZĂRLSCU, s. 43/25. *Profunditatea cea mai mare a oceanului se pare că abia trece peste înălțimea ... celui mai înalt munte depe pământ.* FONTANIN, G. 28/4. *În raportul profundității râilor submarine, se știe numai atât că, în unele locuri, trebuie să fie niște precipituri teribile.* ISIS (1859), 36/2. *Acastă formă pătată [a intrării în ocean] ținea pînă la o profunditate de 10 — 12 sturjeni.* FILIMON, O. I, 291, cf. PROT.-POP., S. D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Nu știu ce ceri, îmi răspunse călugărul, oftând din profunditatea inimii.* FILIMON, O. I, 310. *În aceste clipe de exultanță, profunditatea ochilor se accentua.* CĂLINESCU, S. 112.

2. Profunzime (1). *Atins indusul de profunditatea acelor idci ... mulțami gondoliierilor.* CR (1848), 28² 67. *Criticul ... să studieze cu ... profunditate subiectul ce voiaște a critica.* FILIMON, O. II, 226. *Profunditatea concepției nu împiedică elegria expresivii.* CARAGIALE, O. III, 232. *Mai mult decât răsipirea, prefera profunditatea într-un lucru totărit.* CĂLINESCU, I. O. II, 43. *Ceea ce caracterizează opo la Rembrandt ... este exteriorizarea profundităte a viziunii sale.* id. s. 487. *Mai multe idci, mai multă profunditate, mai multă mobilitate scenică.* v. ROM. ianuarie 1965, 151.

- Pl.: (rar) profundități. Gen.-dat. și (învechit) profundității.
- Din lat. profunditas, -atis.

PROFUNDOR s. n. Partea posterioară, mobilă, a ampenajului orizontal al unei aeronave, care asigură ușurința manevrării, echilibrul și stabilitatea aeronavei. CL. DER, M. D. ENG., DEN.

- Pl.: profundoare.
- Din fr. profondieur (după profund).

PROFŪNT s. n. v. profund.

PROFUNZIME s. f. 1. Capacitatea, calitatea, însușirea de a judeca, de a înțelege, de a înfățișa etc. lucrurile în esență, în semnificația lor adinecă: adinecime, (livresc) profunditate (2). *Interesante trebuie să fie observațiile tale sociologice, dacă au, toate, această profunzime.* GALACTION, A. 384. *Bălcescu e un cugeltor cu mari profunzimi.* SADOVIANU, E. 54. *Pușchin ... concentrează în versurile lui o rodnică profunzime.* id. ib. 202. *Vastitatea și profunzimea cunoașterilor lui Shakespeare constituie manifestarea unui joct al Renașterii.* VIANU, L. U. 65. *Vorbete ... n-or fi reușit să exprime în toată profunzimea ceea ce gîndea.* v. ROM. iulie 1954, 55. *Accentele dramatice puteau fi apăstate mai mult pe disputele de profunzime ale textului.* T. Iunie 1964, 75. *Profunzimea operei stă în framântul interior de viață.* CONTEMP. 1966, nr. 1019, 3/6.

2. Distanță, punct, loc etc. considerate de la suprafața unui lucru, de la un reper dat etc. pînă la o distanță (mare) spre interior; calitatea, însușirea de a fi profund (1); adinecime, (livresc) profunditate (1). *Căldura această radiantă ... se propagă atunei puțin cîte puțin în profunzimea lor.* MARIN, F. 9/21, cf. BĂRCIANU, CARPATUL, care-n profunzimea stîului său ascunde comori de fier, CARAGIALE, O. II, 139, cf. DDRI, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Depart-e n cine știe ce profunzimi de mări.* MINULESCU, VLRS. 100. *Delta cu profunzimi misterioase se întindea pînă departe.* SADOVIANU, O. VI, 75. *Acastă presiune face*

ca temperatura să crească mult mai înct în profunzime. GEOLOGIA, 9. *Zăcămintele minerale se află în profunzimile reci ale continentului.* ȘCINTEIA, 1977, nr. 10/32. ♦ Fig. *Cuvintele acestea au scos din profunzimi toată durerea.* SADOVIANU, O. VI, 323, cf. IX, 148. *Din ce profunzimi ... ale lumii sosește licărea plină de fantzie.* BOGZA, C. O. 381.

- Pl.: profunzimi.
- Profund + suf. -ime.

PROFŪZIE s. f. v. profuziune.

PROFUZIE s. f. (Livresc; de obicei cu determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate (foarte) mare, mulțime (de ...); abundență, bogăție. Cf. ARISTIA, FLUT. *Pemicele ... empluse două săli întregi cu o profuziune de lucrări de mină de tot felul.* ODOBESCU, S. I, 482, cf. BĂRCIANU. *Vitățile mici în unele privințe amintesc profuziunea ecuatorială.* MEHEDINȚI, G. I. 183, cf. ALEXI, W., SEVERIN, S. 111, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Profuziune de flori pe masă.* BRĂESCU, M. B. 36, cf. SCRIBAN, D., VIANU, A. P. 246. *Îi înctasesc profuziunea trandafirilor de pe Șoseaua Jianu.* BĂNUȚ, M. C. I, 436. *Printre noile dotări de aici merită a fi semnalată profuziunea de flori din Insula Trandafirilor.* v. ROM. august 1963, 155. ♦ Loc. a d v. *Cu profuziune = din abundență, din belșug, din plin, în mare cantitate.* *Arunca boceșurile cu profuziune pentru cel mai mic obiect ce mi se arăta.* BOLLIAE, O. 288. *Passage de armonie savantă ... se găsece semănată cu profuziune în operele „Nabucodonosor” și „Rigoletto”.* FILIMON, O. II, 263. *Anormalitatea ... e arătată în literatură cu atita talent și profuziune, înct n-avem dect să studiem ... câteva din aceste producțiuni artistice.* GHEREA, ST. CR. II, 319. *Sfărîmături de amforă sau de urnă funerară aruncă marea cu profuziune.* GALACTION, O. A. II, 109. *Lumina puternică a sudului face să apară pe planeta sa culori vii, notate cu profuziune.* VIANU, A. P. 77. *Pascalopol [era] pomădat și parfumat cu profuziune.* CĂLINESCU, E. O. I, 81. (Prin lărgirea sensului) *Încinat peste fire, colonelul strînge cu profuziune mină lui Moș T[ecă].* BACALBAȘA, S. A. I, 43.

- Pronunțat: -zi-u-. — Pl.: profuziuni. — Și: (învechit) profūzie s. f. ALEXI, W., SEVERIN, S. 111.
- Din fr. profusion, lat. profusio, -ouis.

PROGĂDĂ s. f. v. progădie.

PROGĂDE s. f. v. progădie.

PROGĂDIE s. f. (Regional, mai ales în Transilv., Ban. și Ol.) Curte a unei biserici folosită ca cimitir; p. ext. cimitir (pe lingă o biserică). *Apuctindu-se mesterii să facă șanșurile pentru temelile zidurilor, au început a scoate mulțime de case de oameni, din care s-a cunoscut că acest loc mai dinainte vream a fost tot padradie a bescaricii (cca 1800).* IORGA, S. D. XV, 312, cf. KLEIN, D. 407, LB, DDRF. *Dintre bărbații noștri mari se află tmormntați aici: episcopul ... Vasilie Moga (în progădia din „Groapă”).* MOIDOVAN, T. S. 115, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Nebastă-sa demult dormea în progădia satului.* LUC. V, 81, cf. TDRG. *Cind să sară ptreazul în progădie, ... se împiedică și se dă peste cap.* AGĂRICEANU, S. 113. *Niște mocofani cari n-au dect carțile pline de urzici ca și progădiile bisericilor neamului lor.* AL LUPULUI, P. G. 74, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Baba mea ... de douăzeci și cinci de ani zace-nținsă-n progădia bisericii.* BĂNUȚ, T. P. 188, cf. CADE. *O astfel de călătorie ... presupune tircoale în jurul bisericilor, puse pe un vîrf de deal, cu progădia fezoasă de crucei într-o rînă.* CĂLINESCU, E. 105, cf. B XVIII 78, VICIU, GL., I. CR. II, 247. *Decodată răsună toată progădia de cintece foarte triste.* DENSUȘIANU, T. H, 252, cf. GR. S. I, 138, GREGORIAN, CL. 61, ALR II/I H 178, A H 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, LEXIC REG. 21, 93.

— Pl.: *progădii*. — Și: **progădă** (1. cr. II, 247), **progăde** (VICIU, GL., GREGORIAN, CL. 61, LEXIC REG. 21; pl. *progăzi*, LEXIC REG. 21), **progrăde** (LB), **progrădele**, **prodgăde** (LB), **podrădele**, **pogrădă** (CIHAC, II, 115, DDRF, GHETIE, R. M. ALEXI, W.), **pogrăde** (LB, TDRG), **pogrădele** (TDRG, SCRIBAN, D., GEACU, I. 132), **vrogădele** (ZV. IV, 8) s. f.

— Din slavonul **ПОДЪРЪДАНЕ**.

PROGĂLBEN, -Ă adj. (Regional) Foarte galben (Crislești — Pașcani). MAT. FOLK. 1519.

— Pl.: *progălbeni*, -e.

— Pro-² + galben.

PROGENITIVĂ s. f. Totalitatea puilor unui animal; pui al unui animal, **prăsilă** (2), (rar) **plod** (3), (învechit, rar) **prăsilură** (1). *Formă de vite turme, dispuse d-al lor lapte, De lână și de piele, d-a lor progenitură*. HELIADE, O. I, 386. *Acolo mântuiea cu odihnă pe puii noînța ochilor mamei sale care strigă cu furie la piciorul arborului și nu poate să urmeze pe răpitorul progeniturii sale*. ISIS (1859), 125²/12, cf. BĂRCIANU, V., CADE, CAZIMIR, P. 163, SCRIBAN, D. *Pisica Alba ... socotind-o indiferentă la progenitură, i-am luat puii după naștere îndată*. ARGHEZI, S. VIII, 205. *Progeniturile și le îngrijeste cu destul de multă dragoste*. VIN. PESC. septembrie 1961, 10. *Masculul este foarte grijuliu și este în stare să atace orice dușman s-ar apropia de progenitură*. IB. august 1962, 10. *Analizând toate condițiile de dezvoltare a progeniturii noi, se poate face un pronostic*. IB. octombrie 1961, 4, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Astăzi mai ales familiar sau peiorativ) Totalitatea copiilor unui om; **copil**, **odraslă** (2); urmaș, descendent. *Cu tata, mama și progenitura Lazaroniți sînt în Neapole cum vroă sulă cincizeci de mii de suflete*. GĂDRU-DRĂGUȘANU, C. 159, cf. NEGULICI. *Deacă ... nevoia obligă pe muma a se despărți de progenitura sa, ea va face bine să se puie pe regimul igienic*. MAN. SĂNĂT. 261/26. *Progenitura (copilul) ... moștenește calitățile cele bune din amîndouă rasele*. BĂRASCHI, I. 131/20. *O, te-admir, progenitură de origine romană!* EMINESCU, O. I, 151, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Stugele grecesc al bătrînuului Arghiropol se strecurase din belșug, ca într-o vrednică progenitură*. ARDELEANU, D. 22, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ce-ar mai face azi acest titan etnd ... or vedea această arhibogală progenitură?* GALACTION, A. 271, cf. SCRIBAN, D. *Tatăl înțelegea, ca multă lumă respectuoasă de cultură, să-și pedepsească progenitura etnd nu învîșa*. CĂLINESCU, E. 21. *Unele progenituri ... pornesc cu totul pe alte căi*. BOGZA, C. O. 140. *În protocol nu intră nici dragoste, nici ură, Curteanul se însoară spre a avea progenitură*. 1 iulie 1961, 47. *Progenitura sa, care numără șase copii, cinci feciori și o fiică*. V. ROM. noiembrie 1961, 127, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *progenituri*.

— Din fr. **progeniture**.

PROGESTERÓN s. n. v. progesteronă.

PROGESTERÓNĂ s. f. Hormon care se formează în ovar și care este indispensabil în procesul de reproducere; luteină. Cf. DM, D. MED., M. D. ENC., DEX. ♦ Medicamentul preparat cu acest hormon. Cf. DEX.

— Și: **progesterón** s. n. DN², DEX.

— Din fr. **progesterone**.

PROGÉT s. n. v. proiect.

PROGETĂT, -Ă adj. v. proiectat.

PROGLÉT, -Ă adj. v. proiect.

PROGNĂT, -Ă adj. Caracterizat prin prognatism. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Director al ziarului se aple*

pe atunci d. Timoleon ... al cărui chip asimetric și prognat ... nu respira bunăvoință. CĂLINESCU, S. II, 57. *Negru ts în general prognat*. SCRIBAN, D., cf. DN, DEX.

— Pl.: *prognafi*, -te

— Din fr. **prognathie**.

PROGNATISM s. n. Conformație particulară a feței omului care constă în proeminența anterioară, în formă de bot, a maxilarelor sau a arcadei dentare ale acestora. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Emmi, cam pămîntic la față și cu prognatismul parcă mai accentuat din cauza maturizării*. CĂLINESCU, S. 383, cf. DIR, DN, M. D. ENC., DEX.

— Din fr. **prognathisme**.

PROGNITIC subst. (Învechit, rar) Pronostic (1). *Mulți astronomi ... au făcut prognitice, ce se va lucra în lume după aceea*. N. COSTIN, III, II, 23/6.

— Accentul necunoscut. — Pl.?

— Etimologia necunoscută.

PROGNOSTIC s. n. v. pronostic.

PROGNOSTICĂ vb. I v. pronostica.

PROGNOSTICĂLE s. f. pl. v. pronostice.

PROGNOSTICĂTOR, -OĂRE s. n. și f. (Neobișnuit) Persoană care face un pronostic (1). *Cunoscut ca prognosticator sinistru, e urit de foștii membri ai mișcării*. CĂLINESCU, S. 206.

— Pl.: *prognosticatori*, -oare.

— **Prognostica** + suf. -lor.

PROGNOSTICĂ vb. IV v. pronostica.

PROGNOSTICÓN s. n. v. pronostic.

PROGNÓZĂ s. f. Estimare a apariției și desfășurării în timp a unui fenomen, a unui proces etc., bazată pe studiul împrejurărilor care îi determină apariția și evoluția; estimare a valorilor probabile pe care le vor lua în viitor unele mărimi nesigure, inconstante din prezent; p. ext. **pronostic** (1). Cf. ALEXI, W. *În perioada recaltării, după cum rezulta din prognoză, timpul va continua să fie plouos*. ȘTIINȚA, 1960, nr. 1862. *Comitetul de Stat al Apelor ... asigură economia națională cu date și prognoze hidrologice și meteorologice*. BO (1962), 193. *Prognoza activității științifice nu face prevederi cu precizia astronomiei*. CONTEMP. 1971, nr. 1279, 8/6, cf. M. D. ENC., DEX. *Potrivit prognozei, vremea va fi, în general, închisă*. RI 1977, nr. 10295. *Această prognoză se va realiza puțin mai târziu*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 29, 20/1.

— Pl.: *prognoze*.

— Din fr. **prognose**, germ. **Prognose**.

PROGNÓN s. n. (Învechit) Plată¹, taxă pentru transportul cu căruța (de poștă). *Tripedile (progon) de aici cele obicinuite* (a. 1780). URICARIU, V. 395/21. *Au trimis ... domnul senilor de la Iasi pentru plată de prognoane la curăle ce s-au luat dă către polcari de la Iacuitori* (a. 1811). DOC. I.C. 136. *Cine va avea trebuința a trimite ștafetă la verice locuri va plăti progoul pentru 2 cai*. CR (1833), 98¹/1. *Cheltuielile extraordinare ale revoluției nu se urcă la mai mult de 700 000 lei, în plata prognoanelor, plata agenților în străinătate*. BĂLCESCU, AP. GHICA, X. 243. *Progonii și cheltuielile drumului lui Andrei, lucrătorii veniți din Ungaria* (a. 1850). DOC. I.C. 986, cf. POLIZI.

— Pl.: *prognoane*.

— Din rus. **aporon**.

PROGON² s. n. v. prigon².

PROGRADE s. f. v. progondie.

PROGRĂDIE s. f. v. **progradie**.

PROGRAM, -Ă subst. I. S. n. și (învechit) f. Ansamblul părților care alcătuiesc o ceremonie, o serbare, un spectacol etc. sau o emisiune de radio ori de televiziune (în ordinea desfășurării acestora); ceremonie, serbare, spectacol etc. astfel alcătuite; foaie de hirtie, publicație etc. care anunță (și descrie) aceste părți. *Ieri au urmat intrarea măiestrii sale ... după chipul arătat la programa feroniei.* AR (1829), 6¹/37, cf. 9¹/16. *Programa prăznuirii toată zile a numelui împărațestu sale mării domnului împărat a toată Rosiia.* CR (1830), 293¹/9. *Serbarea s-au făcut după următoarea programă ...* BULETIN, F. (1833), 193²/8. *Cătră comisia alcătuță pentru pregătirea programii înscăunării domnului (a. 1834).* URCAIUL, VIII, 185, cf. STAMATI, D. *Sta deoparte la o mesecioară de nuc și desena un cavaler pe dosul unui program.* VLACHUȚĂ, O. A. III, 9. *Afîsul programului viitoareii stagiunii teatrale urage prioriiile curioșilor.* DELMETRESCU, O. 177. *Iorăși e, concert, copii ... Vrei programă, lămurii? Stăi puțin să caui.* COȘBUC, P. I, 300. *În timp ce el își făcea programul noii stagiunii, eu priveam afîșele de programele vechi.* ANGHIL, PR. 118. *Data balului din octombrie a fost arătată ... — Cel puțin am fi văzut programul.* HELLIANU, I, 100. *Privesc cu un suris de beatitudine alt număr din program.* G. PLĂTEȘCU, I, II, 190. *Va merge la teatru cu program special.* BRĂNESCU, O. A. I, 38. *Înghițirea celor trei săbii. Era ultimul punct al programului.* SAVIA, S. 66. *Orchestra ... ieșea pe acoperișul circuitului oferind probe gratuite și o idee despre program.* ARGHEZI, B. 69. *Programul artistic ... a durat pînă dincolo de miezul nopții.* STANCU, C. R. S. S. 48. *După conferința a urmat un program artistic.* ȘCÎNTEA, 1954, nr. 2 884. *Programul este treptat completat cu improvizaii comice.* T mai 1964, 7. *Toată lumea a plecat, că programul s-a terminat.* SORESCU, I. S. *Arhișii amatori au susținut programe folclorice de mare bogăție.* CONTEMP. 1977, nr. 1 605, 84. ♦ **SPEC.** Emisiune de radio sau de televiziune. *La televizor nu era program.* PREDA, M. S. 57.

2. S. n. și (învechit) f. Expunere (scrisă) a principiilor, a scopurilor, a sarcinilor etc. unei organizații politice, sociale, culturale etc. *Opoziția dete în zilele trecute o programă.* CR (1818), 21³/18. *Vorbele indiscrete ce ies în toate adunările ... din partea celor ce și-au utat programa mișcării (a. 1819).* ap. GHICA, A. 770. *Apoi dacă după-acestea mai aveți cumva dorință Să v-arăt printr-o programă care e a mea credință.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Social-democrația română discută acum a nou program politic și economic.* IONESCU-BIȘN, S. 176. *Țăraniii alegători sau nealegători, să meargă cu loțu la o întrunire în Armadia, unde Victor Grofușoru avea să-și lămurească programul.* REBBIANU, I. 281. *Programul inițial al Reformei era destul de larg și de vast pentru a se concilia ușor cu aspirațiile umanismului.* OȚETEȘA, R. 320, cf. 39. *Burghezia a trădat programul revoluției.* SADOVEANU, E. 51. *Le înșăfîșui, pe înțelegerea lor, programul partidului.* STANCU, R. A. II, 305. *Ceea ce s-a vorbit acolo a fost mult mult decît un discurs, a fost un program.* ISAC, O. 310. *Congresul a dezbătut și adoptat în unanimitate documente de însemnătate istorica, care cuprind programul multilateral al dezvoltării României socialiste.* ȘCÎNTEA, 1965, nr. 6 689.

3. S. f. și (rar) n. (De obicei urmat de determinările „școlară” sau „analitică”) Document care stabilește și detaliază volumul cunoștințelor și sistemul lor de predare pentru o anumită clasă ori an de studii și la nu anumit obiect de studiu, în cursul unui an de învățămînt, sau tematica unui concurs, a unui examen etc. *Guvernul Greciei va publica o programă poștind pe lucruri arhitectici ... să-ți trimiță pînă într-un an desenuri.* AR (1829), 78²/26. *Întră această știință cărcia ... pot sluji drept programă la cursul fizicii pămîntului.* IB. (1829), 226¹/31. *El va ocinui școala după programa învățăturilor hotărîte de comitet.* HELLI-

ADE, F. 20/24. *Programă de cursul învățăturilor ce s-a urmat în Colegiul sf. Sava.* MN (1836), 69¹. *Consiliul de studiu se ocupă cu întocmirea și revizuirea programelor speciale de studiu.* MO (1860), 166/14. *La convocarea ministerului de a face o programă pentru învățămîntul clasic, aduna din cataloage nume de autori latini.* MAIORESCU, CR. I, 341. *Ciudote sînt și programele și regulamentele școlilor noastre.* CARAGIALE, O. II, 32. *Nu învășam încă fizica, precăzută amănunțit în programul de examinare.* BRĂNESCU, O. A. II, 96. *În afară de materiile impuse școlarului prin programe, ne-ăș putea spune că ... m-ar fi interesat în chip deosebit ceva.* BLAGA, II, 81. *Într-o mapă de inginer se afîă pusă la păstrare programul cursului.* ȘCÎNTEA, 1960, nr. 4 834. *Pentru că legătura dintre teorie și practică să se realizeze ... au fost ajutați să cunoască programele de matematică pentru clasa a IX-a.* I. ROM. 1961, nr. 2, 171. *În unele programe școlare se observă o tendință în favorarea științelor exacte.* V. ROM. noiembrie 1962, 85.

4. S. n. și (rar) f. (Plan de) activitate în care sînt stabilite (în ordinea desfășurării lor) etapele sau muncile, operațiile propuse pentru o perioadă dată; timp afectat acestei activități, o rar² (II B); desfășurare a activității (individuale, dintr-o instituție etc.) după un astfel de plan. *Negreșit că greutățile de a realiza un asemenea program sînt mari.* ROM. III, 78²/18. *Au ... obicei de a-și face pentru mai multe luni de zile înainte programul despre cele ce au să facă.* SLAVICI, N. I, 265. *Își întocmise programul de-acasă la toate amănunțele.* REBREANU, R. I, 16. *Hotări cu începere de a doua zi să-și alcătuiască un program.* G. PLĂTEȘCU, C. V. 365. *Programul era alt de încercut: ceit nu ne puteam întîli.* BRĂNESCU, O. A. II, 79. *Amorul nu intră în programul meu de viață.* SILBASTIAN, F. 71. *Desteptarea, după program, era la patru.* SADOVEANU, O. II, 399, cf. LEG. EC. PL. 210. *Ei vor face gimnastică, după program, tu fiece dîmineață.* ARGHEZI, S. VII, 262. *Pascalopol îi făcea un program deosebit, izolat de al Orlitei.* CĂLINESCU, E. O. I, 115. *Partidul dă oamenilor muncii un program științific de activitate.* LUPȚA DE GLAȘĂ, 1953, nr. 7, 28. *Era în program să fie gata peste trei săptămîni.* PAS, Z. III, 15. *Ai un program de la care nu te poți abate?* PREDA, R. 178. *Dacă îi înveți un program, vor fi obișnuii să respecte disciplina.* V. ROM. septembrie 1962, 56. *S-a aplicat în procesul de producție un interesant studiu privind stabilirea programului optim de laminare a prăjiniilor de foraj.* ȘCÎNTEA, 1969, nr. 8 207. *Aproape 180 000 de propuneri cu îmbogățit programele de lucru ale unităților economice.* IB. 1977, nr. 10 286. *S-au întocmit programe pentru control și autocontrol pe operații.* BL 1977, nr. 10 246. ♦ (Prin lărgirea sensului) **Cu programa aceasta de viață, își confundă adesea dîminețile cu serile.** CARAGIALE, O. I, 14, cf. IV, 289. *Urmează ... un program de viață aproape fără schimbări.* SADOVEANU, O. VI, 214. ♦ (Familiar) **Ocupație (II), lucru.** *Nu pot veni, fiindcă am program.* COM. IORDAN.

5. S. n. Ansamblu de instrucțiuni codate (într-o anumită succesiune), folosit de un calculator pentru rezolvarea unei probleme. Cf. DN, DER. M. D. ENG., DEN.

6. S. n. (Rar; în sintagma) **Muzică cu program** = muzică programatică, v. **programatic**. *Este de la sine înțeles că muzica simfonică și de cameră cu program poate ataca cu succes teme din viața contemporană.* M 1961, nr. 1, 21. *N-a înțeles să scrie muzica cu program, precăd compoziția de un argument literar.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/4.

— Pl.: *programe* și (învechit, rar, m.) *programi* (BREZOIANU, I. 69/21).

— Din fr. *programme*, germ. *Programm*, ngr. *πρόγραμμα*, rus. *программа*, lat. *programma*, it. *programma*.

PROGRAMĂ vb. I. **Tranz. I.** (Complementul indică acțiunii, activității etc.) **A organiza** potrivit unui program (4); **a stabili, a fixa un program** (4) pe baza

căruia urmează să se desfășoare o activitate. *Sumele rezultate se vor rambursa Bănești ... ca excepția lucrărilor programate pe anul 1 19. I.L.C. I.C. nr. 255. E programat la ora unsprezece noaptea. GAIAN, 7. nr. 147. Pentru îndrumarea viitorilor absolvenți dirigenții au programat o serie de vizite în întreprinderi și instituții. a. 1962, nr. 652, 64.*

2. A include într-un program (1). *Sunt programată cu un ctinlec.*

3. (Complementul indică oamnei) A planifica la o anumită dată pentru rezolvarea unei probleme. Cf. DEX.

4. A introduce un program (5) într-un calculator în vederea rezolvării unei probleme. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: *programez.*
- Din fr. *programmer.*

PROGRAMĂRIE s. f. f. Acțiunea de a programa și rezultatul ei. *Nici o altă metodă de programare nu este posibilă într-o societate democratică. CONTEMP. 1919, nr. 120, 23, cf. DL, DM, DS, M. D. ENC., DEX. ♀ (Prin lărgirea sensului) Programarea prea accentuată suprimă orice spontaneitate în versurile lui. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 94.*

2. Ansamblu de metode de rezolvare matematică a problemelor de tipul celor care intervin în planificare, urmărind optimizarea unor funcții de mai multe variabile. Cf. DLK, M. D. ENC.

3. (Listă de) instrucțiuni redactate într-un limbaj convenabil cu scopul de a fi executate de un calculator electronic.

- Pl.: *programări.*
- V. *programa.*

PROGRAMĂTIC, -Ă adj. Care cuprinde un program (2), privitor la un program, de desfășurare, înscris, fixat într-un program, care se desfășoară conform unui program. *Cursurile organizate ... își au o însemnătate programatică. D. GUSI, p. A. 311. [Seriiitorii] ajung altfel la o conștiință limpede și programatică a luptei antiretorice. VIANU, A. P. 12. Imaginile canfaze, contorsionale ... erau datorite în primul rind confuziei din conținutul poemelor, incertitudinilor ideologice și programatice ale autorului. V. ROM. ianuarie 1954, 161. Manole Crudu nu este un simbol, o ilustrare a unor teze și atitudini programatice ..., ci un caracter complex. 7 iunie 1961, 71. O parte importantă a lucrării este consacrată analizei documentelor programatice elaborate de Marx. SCINYLIA, 1964, nr. 6392. [Piesa] în semna un programatic document al generației sale. V. ROM. ianuarie 1965, 148. Necesitatea programatică de a înfățiș: publicului noi pagini dramatice. 7 septembrie 1965, 81. În clip programatic, stagiunea s-a deschis cu două premiere clasice. ib. februarie 1969, 92. (Adverbial) Neologismul începe să fie cultivat programatic ... în spirit sistematic inovator. I. ROM. 1965, 392. Maccedonski nu este numai primul poet, dar și cel dintâi „esteticien” român care începe să pună ..., programatic, probleme de estetică a limbii. I. ROM. 1966, 21. Prozator înzestrat ... el serie programatic. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 93. Societatea noastră ... afirmă programatic credința în fericirea membrilor săi. ib. 1977, nr. 26, 12. ♀ Muzică (sau lucrare, compoziție etc.) programatică = muzică (sau lucrare, compoziție etc.) muzicală) care își propune să ilustreze, să urmărească (explicit) o temă dată. *Muzica scenică este implicit ... muzică programatică. 5 iulie 1960, 81. Compozitorul nu scrie o lucrare programatică. M 1961, nr. 1, 19. Muzica vocal-simfonică este prin excelență programatică. ib. 1962, nr. 1, 8. Nu e vorba de portretizări, de o muzică programatică, ... ci mai degrabă de câteva instanțane ale unui peisaj sufletească divers. ib. 1965, nr. 2, 39.**

- Pl.: *programatici, -ce.*
- Din germ. *programatisch.*

PROGRAMATISM s. n. Caracterul unei muzici programatice; curent care promovează muzica programatică. *Muzica scenică este implicit și în cea mai largă accepție a termenului muzică programatică. Dar dacă ea e un gen definitiv consacrat, adăverseri programatismului nu mai pot avea nici un recurs. 5 iulie 1960, 81. Acestui tip de simfonism i-a folosit mult acceptarea ideii de programatism în cadrul muzicii instrumentale. M 1965, nr. 1, 84. Enescu a frecventat extrem de rar programatismul descriptiv. CONTEMP. 1965, nr. 967, 13, cf. DEX.*

— *Programat[ic] - suf. -ism.*

PROGRAMATOR, -OĂRE s. m. și f. Persoană specializată în întocmirea programului (5) unui calculator. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *programatori, -oare.*
- Din fr. *programmeur.*

PROGREBĂNIE s. f. v. pogrebanie.

PROGRÉS s. n. (Adesea cu determinări care indică felul, natura) Mișcare înainte, evolutivă (în spațiu, în timp, într-un proces, într-o stare de lucruri etc.), dezvoltare în linie ascendentă, de la simplu la complex, de la inferior la superior, apariție și consolidare a noului, evoluție, avansare, înaintare, (învechit) progrese (2); spec. dezvoltare, schimbare favorabilă datorită căreia se ajunge la un rezultat scontat ori se atinge un anumit scop. *Cunoscu că foarte bine va fi asistăluit, den credința fericitelor tale progresuri (a. 1699). EN 87. Smerența roastră din inimă pofteste ... dorit progres spre sporirea suștescului și trupescului bine (a. 1772). IORGA, S. D. XII, 86. Și te nară începutul, urmele, progresurile și deznoământul aventurii sale. CALENDARIU (1791), 31/13. Aceasta, mă frate, progres se numște. Cine nu-l urmează, moare, nu trăiește. MILLO, în PR. DRAM. 369. Studia cu zel, făcea progrese. HELIADU, D. J. 20/22, cf. VASILE, M. I, 224. Rânduiala și progresul stă doririle noastre. CR (1816), 22/31. Măi păstrează niște urme ca aduceri aminte de acca cultură, și nu mai fac nici un progres. Toate staționează la danșii. LAURIAN, M. IV, 112/8. Nu poate să se hozardeze a merge înspre progresurile industriale, lutud de bun orice mijloc ti pică la îndemână. I. IONESCU, F. 5/1. [Comerțul] a făcut progresuri nemărginite. CR (1848), 22/22. Studiul naturii oare a putut să facă vrun progres? ISIS (1856), 194. Fuzia între munteni și moldovenii face mari progrese uice. NIGRUZZI, S. I, 310. Cînd progresul lipsește, vine retrogradarea și decadenta. FILIMON, O. II, 216. Altul se pîtinge că fura pierce, Că tot progresul a stat pe loc. ALECSANDRI, T. I, 377. Direcția nouă a făcut dar un pas spre progres, dezbundu-ne de acele sisteme greșite. MADURESCU, CR. I, 388. De atunci n-am mai făcut nici un progres în această artă. ODOBESCU, S. III, 21. D-la, care ești mare amtor de muzică, ce zici de progresele lu Margo? CARAGIALE, O. IV, 240. A! Civilizare! Secol de progres și industrie. MACEDONSKI, O. I, 82. Doamnă, Revista noastră Are finta să îndrepte Spre progres această fară. VLADUȚĂ, O. A. I, 180. Ne vor trebui încă mulți ani pînă să facem în adevăr vreun progres. IONESCU-RION, S. 101, cf. MILLE, V. P. 75. În teatru nu se realizează nici un progres dramatic. DEMETRESCU, O. 178. Sub conducerea lui făceau progrese vădile. BRĂTESCU-VOINȘTI, P. 178. Vreau să văd cit progres ai făcut. RIBREANU, I. 108. Curentul latinist ... devine ... o forță socială, un ferment de progres. IBRĂILEANU, SP. CR. 9. Luase lecții cu una madam Silberstien și făcea progrese amănitoare. BASSARABESCU, V. 12, cf. GALACIION, A. 386. Trăim în veacul progresului. CAMIL PETRISCU, I. III, 10. A vorbit de progres, despre prosperitatea care veneau s-o aducă ... în aceste pustietăți rușe din calca civilizației. C. PETRISCU, R. DU. 248. Înzestrat în fine cu cală ferată, [orășul] s-a rețezit accelerat pe calca progresului. BRĂTESCU, O. A. I, 108. Nu găsești că face progres? SEBASTIAN, I. 112. Moda și progresul*

sunt forțe irezistibile. SADOVEANU, O. IX, 573. *Se retrag la Giurgiu din cauza progresului spiritului de revoltă.* OȚEȚA, T. V. 221. *Azi stătem în secolul progresului, al luminii.* CĂLINESCU, E. O. II, 213. *Am făcut progrese la clavecin.* ID. S. 706. *Progresele realismului vor consta ... în punerea în relație a oamenilor cu mediul lor social și natural.* VIANU, L. U. 48. *În secolul al XVIII-lea ideea de progres se confundă cu toată filozofia materialistă.* RALEA, F. 160. *Lupta pentru materialism în știință ... este însăși lupta pentru progresul științei.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 15. *Agrotehnica a înaintat, a făcut progrese.* V. ROM. IULIE, 1954, 116. *Crezi în progres, în oameni!* H. LOVINESCU, C. S. 93. *Eu lucrez de aproape doi ani la un studiu, și progresul e foarte lent.* PREDĂ, R. 36. *Agricultura înregistrează și alte progrese.* H. DAICOVICIU, D. 31. ◇ L. O. C. A. D. J. (Învechit) **De progres** = (despre oameni) progresist (2). *Bărbat de progres.* CR (1848), 13²/26. ◆ (Învechit, rar; adjectival) **Progresist** (2). *Mămi are să se formeze un ministeriu nou ... Vom vedea dacă va țese progres sau retrograd.* KOGĂLNICEANU, S. 217. ◆ **Evoluție regresivă, agravantă.** *Cu progresul ... moleciunii ... se găsiră oameni care se primiră de a-și vinde familia și chiar persoana lor.* ROM. LIT. 70¹/18. □ **Progresul unci boli.**

- Pl.: *progrese* și (învechit) *progresuri*.
- Din lat. *progressus*, it. *progresso*, fr. *progrès*.

PROGRESĂ vb. I. Intranz. A trece de la o stare sau de la o formă inferioară de dezvoltare la una superioară, a urma o linie ascendentă de dezvoltare, a face progrese; a înainta, a propăși (3), a avansa, a se dezvolta, (învechit) a prohorisi, (regional) a noji¹ (3). *Cum vrei să progresteze o țară unde nu este egalitate?* GHICA, S. 217, cf. BĂRCIANU, V., DDFR, ALEXI, W. *Probabil că din pricina aceasta nu progrestează școala de-aici deloc.* REBREANU, I. 411. *În deosebire de criticii Juninii ... recunoaște că țara a progresat.* IHRĂILEANU, SP. CR. 215, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Noi toți ... ne facem datori solidar și lucrările instituției progrestează.* CĂLINESCU, C. O. 63. *Lenin a făcut să progresteze teoria marxistă.* SCINTEIA, 1953, nr. 2 803, cf. MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 61, M. D. ENC., DEX. ◇ Refl. IMP. P. F. S. *La noi, astăzi, se progrestează în toate domeniile.* SAHIA, U. R. S. S. 198. ◆ A evolua spre rău; a se agrava. Cf. DM, DEX.

- Prez. ind.: *progrestează*.
- Din fr. *progresser*.

PROGRÉSIE s. f. I. Șir finit de numere al cărui termenii se deduc unul din altul după un anumit procedeu progresiv cu ajutorul unui număr fix; p. e. x. t. cantitate corespunzătoare acestui șir. 6, 8 ... o progresie. ARITM. (1823), 8²/23. *O urmare de termeni din care fiecare covârșește pe acela care îl precede sau este covârșit cu același câțâtime, este aceea ce numim progresie.* HELIADE, A. 105/21. *Sunt două feluri de progresii.* ASACHI, E. II, 119/22, cf. G. POP, E. 154/16. *Despre proporții, progresii și grămădiri.* ELEM. ALO. 175/1. *Progresie se numește un șir de citimi sau numere din care numărul întâi și cu al doilea dau un raport egal cu al numărului al doilea și al treilea ... ș-așa m. d. LAZARINI, M. 285/2, cf. DDFR, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Alimentele disponibile sunt mereu mai insuficiente, crescând într-o progresie.* RALEA, S. T. III, 195. ◇ **Progresie aritmetică** (sau, învechit, prin diferență) = șir de numere a cărui proprietate constă în faptul că fiecare termen al său, în afară de primul, se obține din cel care îl precedă prin adăugarea la el a aceluiași număr constant, numit rație. *Progresie aritmetică este un șir de numere, unde fiecare număr următor se deosebește de cel dinaintea acestuia.* POENARU, E. A. 311/2. *Progresie aritmetică sau prin diferență.* G. POP, E. 154/20. *Numim progresiune aritmetică sau progresiune prin diferență un șir de cantități astfel încât diferența între una oricare și precedenta sa este constantă.* CULIANU, A. 160, cf. CADE. *În orice progresie aritmetică, suma a doi termeni egal depărtați**

de extremi este egală cu suma extremilor. ALOEBRA IX, 159, cf. M. D. ENC., DEX. **Progresie geometrică** = șir de numere a cărui proprietate constă în faptul că fiecare termen al său, în afară de primul, se deduce din cel care îl precedă, prin multiplicarea lui cu același număr constant, numit rație. *Populațiunea noastră ... n-a crescut ... în acea progresiune geometrică cît să ajungă a fi lipsită de mijloacele de subsistenție.* I. IONESCU, M. 195. *Numim progresiune geometrică ... un șir de cantități astfel că raportul unci oricare la precedenta sa este un număr constant.* CULIANU, A. 166, cf. CADE. *Atunci află că cer un bob de grâu ... în progresie geometrică.* SADOVEANU, O. XI, 584, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) **Progres.** *Se înfrumuseță Roma cu multe pompoase zidiri, științele și măestrile proleguite făcând progresii.* SĂULESCU, HR. II, 316/8, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◇ (Prin lărgirea sensului) *A observat existența a două legi ...: legea substituției și aceea a progresiunii.* VIANU, M. 71.

3. (Neobișnuit) **Înaintare pe jos.** Cf. SCRIBAN, D. - Pl.: *progresii*. - Și: (învechit) **progresiune** s. f. - Din fr. *progression*, lat. *progressio*, -onis.

PROGRESÍF, -Ă adj. v. **progresiv**.

PROGRESÍSM s. n. Doctrină, poziție, politică progresistă (2). *Nu s-a luat în considerație progresismul lui.* CV 1950, nr. 3, 48. *Așadar, progresismul secolului luminilor nu e propriu-zis revoluționar.* RALEA, F. 174, cf. DEX.

- Din fr. *progressisme*.

PROGRESÍST, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Partizan al progresului pe plan politic, social, economic, cultural etc.; persoană care are o atitudine înaintată (în epoca sa). *Toledo meu este iar cel dântii pas ce face Neașole către civilizația modernă astfel după cum o înfeleg progresiștii noștri.* CR (1846), 28¹/15. *Fie reacționar, progresist, liberal-național, ... în ochii mei ... ei sînt numai studenți.* ALECSANDRI, S. 11, cf. BĂRCIANU, V., DDFR, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Susținu că fusese un progresist atras pe căi greșite.* CĂLINESCU, S. 135. *Era socotit un progresist.* CAMIL PETRESCU, O. II, 326, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care ține de progres sau de progresiști (1), privitor la progres sau la progresiști, care promovează, susține progresul (politic, social, economic, cultural etc.), care are o atitudine înaintată sau un caracter avansat (pentru epoca respectivă); (învechit) progresiv (2). *Asemine cuvinte și forme se mai găsesc și în multe jurnale progresiste.* N. O. M. LIT. 167/16. *Proprietarii progresiști au luat singuri inițiativa spre a se pregăti mai de timpuriu asupra organizării adunărilor electorale.* CONCORDIA, 145¹/56. *Ne vom sili, pe cît ne va fi iertat, a sprijini nația și idilele progresiste potrivit cu trebuințele țării.* DIMBOVIȚA (1858), 1¹/11. *Unul din cei mai inteligenți și mai progresiști proprietari ... a luat inițiativa a îmbunătăți hrana muncitorilor.* I. IONESCU, M. 305. *În poeziile lui are tendinși liberale, progresiste.* GHEREA, ST. CR. I, 290. *Numai intelectualitatea progresistă ... înțelegea să cultive și să folosească limba în interesul maselor populare.* IORDAN, L. R. 31, cf. SCRIBAN, D. *Nicolae Bălcescu a fost unul dintre luptătorii progresiști de acum un veac.* SADOVEANU, E. 49. *Nouă ofișeri progresiști au fost spinturași.* CAMIL PETRESCU, O. II, 549. *Lupta domniei ... pentru ridicarea statului feudal pe o treaptă superioară de organizare era o luptă progresistă.* V. ROM. IANUARIE 1954, 206, cf. COTEANU, R. L. 68, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *progresiști, -ste*.
- Din fr. *progressiste*.

PROGRESÍŢUNE s. f. v. **progresle**.

PROGRESÍV, -Ă adj. I. Care are loc treptat, încetul cu încetul (și continuu); care urmează o linie ascen-

dență, o evoluție continuă, un progres neluctat, care duce la progres. *Întâlcirea progresivă a cerului, ceața care se întindea ... și în sfârșit mulțămirea aceluia ce gustam înăuntrul-mă oduseră într-o reverie dulce și-armonioasă.* DACIA LIT., 267, 15. *Vom contribui spre a introduce în țară o agricultură prosperă, progresivă și îmbogățitoare ... pe țara acel viitor.* I. IONESCU, I, 7, 16. *Misia istoriei este a ne arăta, a ne demonstra această transformare continuă, această mișcare progresivă a omnității.* BĂLCESCU, M. V., 3, cf. NEGRULE. *Sivilizația, în mersa ei progresivă, modificăză limba și narăvurile.* RUSSO, S., 97. *Aici am urmat procesul progresif al științelor materiale.* BABASCH, I, 57, 9. *Viața de toate zilele a bolnavului se urmează d-o manieră egală ... d-o activitate progresivă și regulată.* id. I, 1, 18, 8, cf. POLIZI, BOLINTINEANU, O., 312. *Accastă schimbare poate fi progresivă sau regresivă.* GHERLA, S. I., CR., III, 157, cf. DRE, ALEXI, W., ȘAINIANU, D. V., CADE. *Irecolțuța se face în mod progresif și uniform.* IOANOVICI, TIBU, 105, cf. SCRIBAN, D. *Tot așa de funeșă i-a fost fărâmișă germane generalizarea progresivă a drețului roman.* OPUȘA, R., 312. *Setările greșite pe care le-am șanalat, se elimină în mod progresif.* CV 1950, nr. 1, 2. *Prin sistemul de contractare la prețuri progresive, interesul producătorului ... se împletește cu interesul statului.* ȘCÎNTEA, 1953, nr. 2, 801. *Istoria este succesiunea legică și progresivă a unor formațiuni social-economice.* CF 1962, 32. *Impozit progresif = impozit care crește procentual, pe măsura creșterii venitului, averii cuiva.* *Cer decii Adunării să aprobe ... înstituirea unui impozit progresif pe venit.* CAMIL PETRESCU, I, II, 506, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEN. (Lângv.) *Asimilare (sau asimilație) progresivă = asimilare (sau asimilație) în care sunetul modificat stă după cel care exercită influența modificatoare. Am întâlnit și un caz de asimilare progresivă a lui ă.* SCI. 1955, 226. *Asimilarea este progresivă când sunetul anterior asimilează pe cel următor.* GRAUR, I. L., 60. (Lângv.; rar) *Derivare progresivă = derivare care are loc prin adăugare de sufixe (sau, mai rar, prin substituție de terminație).* *Derivare progresivă* Volumul apei crește progresif. FĂTU, D., 118. *Căldura pătrunde tucel și progresif în sinul pământului.* MARIN, F., 9/6. *Temperatura scade ... astfel progresif în restul verei și în timpul toamnei.* DRĂGHICIANU, C., 101. *Trimețea pensiunea foarte neregulată, șjorind progresif nelnețelegerile.* BRĂESCU, A., 193. *Exercițiile și desfășurarea cu lux de semne ... știrneau progresif admirația colonelului.* id. O., A., II, 183. *Subiectivizarea personajului se accentuează progresif.* S. mai 1960, 91. *Care evoluează spre rău, care se agravează (continu).* *Oftea a urmat în unele țări o cale progresivă.* ISIS (1859), 156²/1. *Boala este caracterizată prin denutrie gravă și progresivă.* ABC SĂN., 159. *(Adverbial) Cancer, tumoare cu evoluție malignă, care netralată se dezvoltă progresif.* id., 78.

2. (Încechit) Progresif (2). *În toate veacurile ... el a afintit o de-aproape luare-aminte a guvernelor bine eugelătoare și progresive (a 1813).* DOC. L.C., 783. *Căutând pretutindinea elementele unei administrații tari și progresive, nu putea lăsa departe pe acest bătrîn și fidel servitor.* CR (1846), 37² 17. *Unitatea falsă ... trebui să se șfarme ca să facă loc unei organizații progresive.* BĂLCESCU, M. V., 6. *Niște legi și măsuri ce n-au adus nici o ameliorație, nici o reformă progresivă.* CR (1818), 37² 2. *Acesta nu este un sentiment de oameni progresivi, căci astăzi nu se fac schimburi de nații ca de vite (a. 1819).* ap. GHECA, A., 716. *Întocmiră societă liberale-burghize ... mult mai superioară ... mult mai progresivă.* GHERLA, S. I., CR., I, 326. *[Serilorii] ștut purtătorii concepției celei mai progresive, celei mai revoluționare din istorie.* SAVIA, I., R., S., S., 170.

— Pl.: progresivi, -e. — Și: (încechit) progresif, -ă adj.

— Din fr. progressif.

PROGRESIVEMENTE adv. (Franțuzism încechit) în mod progresif (1), pe rînd, încetul cu încetul

Se transportă progresivemente ... păștrînd lungimea sa și toate compresiunile sale în ordinul lor. MARIN, F., 382 16. *A-l răci progresivemente dedesubt de temperatura ambiantă.* id. ib., 493, 31.

— Din fr. progressivement.

PROGRESIVITĂȚE s. f. (Rar) Calitatea de a fi progresif (1), caracter progresif, evoluție progresivă. *Grînduirea ciclurilor de variațiuni se face în alternanță urmînd o progresivitate.* În sensul extensiunii suprafețelor. M 1965, nr. 1, 22.

— Din fr. progressivité.

PROGRÓM s. n. v. pogrom.

PROH subst. v. pruhă.

PROHĂB s. n. 1. Deschizătura din față a pantalonilor (bărbătești); despiciătură, în dreptul taliei, a rochiei sau a fustei; slîț (3). *Hainele lui erau totdeauna ocelești și vara și iarna: niște pantaloni largi cu probab, încrețitii la mijlocul trupului.* GANI, S., III, 29, cf. BĂRCIANU, SĂGHINESCU, V., 32. *Acest probab [la fustă] va fi acoperit cu pestelea.* PAMEHL, I. C., 361, cf. ȘAINIANU, D. V., CADE. *Descheindă-se la cite un nasture: începea cu cel de sus de la jiletă și șfșșea cu cel mai de jos la probabul pantalonilor.* I. BOIEZ, B., I, 71. *Citește ziarele ... Aflu numai că regele și-a încheiat bumbii la probab.* GALAN, Z., R., 366, cf. DL, COM. MARIAN, ȘEZ., IX, 37, COM. din ZAGRA — NĂȘĂUD, ALB II 3309, ALB SN IV h 1179. LEXIC REG. 107. *Exp. (Rar) A descoase (pe cineva) din toate probaburile = a încerca cu orice preț să afli secretele cuiva. Curios ca toți provincialii și pușin discret, șinea să-și descoase tovarășul din toate probaburile.* GANI, S., III, 187. *(Regional) Șlîț (2) (Foplița).* ALB II 108. *Leha cu tri ruji în cap și la poale cu probab.* id. *(Prin Bucov.) „Despiciătură în lungul hainei”.* ȘEZ., V, 120. *(Regional) Epitet depreciațiv pentru un om care poartă haină despiciată la spate.* Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. *(Regional) Ruptură mare într-o haină Mă-ta grijă n-a avut Să te poarte primenit. Cămașa să-ți fi clătît, Probabul să-ți fi etrpit.* CORBEA, A., 11, cf. LEXIC REG. 107.

2. Pl. ex. 1. (Prin Bucov. și prin sud-vestul Transilv.) Haină, rufă ruptă; zdreanță. *Cămașa pe el e toată probab.* TODONAN, G. I., cf. LEXIC REG. 107.

3. (Regional) Încrețitură la fustă (Baia — Fălticeni). ȘEZ., XX, 139.

4. (Prin Transilv.) Fiecare dintre cele două clape care astupă pe dinăuntru deschizăturile dinainte, în formă de buzunar, ale cioarecilor (ca să nu se vadă cămașa); (regional) oblon (6). Cf. CADE, FRÎNCU-CĂNDREA, M., 104, VICIU, G. I.

5. (Regional) Motiv ornamental în coșcocirie format din mai multe motive de broderie; (regional) amnar (Sibiel — Sibiu). LEXIC REG. II, 62.

6. (Prin Bucov.) „Tăietură mare de eușit”. LEXIC REG. 107.

7. (Prin Maram.) Prăpăd (1) (Vadu Izei — Sighetu Marmăției). T. PAPAHAGI, M., 108. *Pă unde merea Novac Tăt făcea numai probab.* id. ib.

— Pl.: probaburi și (rar) probabe, (regional, m.) probabi (com. din ZAGRA — NĂȘĂUD). — Și: (regional) proliab (ALB SN IV h 1179, 682, LEXIC REG. 107) s. n. și m., proliab (ALB SN IV h 1179 531), proliab (com. din ORAVIȚA), proliab (ALB SN IV h 1179 605), proliab (ib. h 1179 705) s. n.

Din bg. прохаб.

PROHĂHUȚĂ s. f. v. prahață.

PROHĂP s. n. și m. v. probab.

PROHĂR s. m. v. pohar¹.

PROHĂS subst. v. probaz.

PROHÁV s. n. v. **prohab.**

PROHÁVIȚĂ s. f. v. **prahațã.**

PROHÁZ subst. (Învechit) Zgardă (pentru ciini). *Un vinătoriu la vinat... pre un ogar în prohá: gata fiind după voia sa.* CANTEMIR, HR. 21, cf. BARONZI, L. 117, DDRF.

— Pl.: ? — Și: **prohás** subst. BARONZI, L. 117, DDRF.
— Cf. magh. *p ó r á z*.

PROHDEORISÍ vb. IV. *Tranz.* (Grecism învechit) A indica, a preciza. *Fiindcă în zapise nu estí prohdeorisit cît loc să fie fiecare* (a. 1806). GÁLDI, M. PHAN. 239.

— Pronunțat: *-de-o-*. — Prez. ind.: *prohdeorisesc*
— Și: **prosadlarısı** (GÁLDI, M. PHAN. 239), **prosodiorısı** (id. ib.) vb. IV.

— Din ngr. *προσδιόρισω* (aor. al lui *προσδιόρισω*)

PROHDIORHMÓS subst. (Grecism învechit) Indicație, precizare. *Orășenii în zapisul lor nu fac vreun prohdiorihmos cu arătare de numele ungurenilor* (a. 1806). GÁLDI, M. PHAN. 239.

— Pronunțat: *-di-o-*. — Pl.: ? — Și: **prosodiorizmós** subst. GÁLDI, M. PHAN. 239.

— Din ngr. *προσδιορισμός*.

PROHIBÁ vb. I v. **prohibl.**

PROHIBĂ s. f. v. **poifidă.**

PROHÍBE vb. III v. **prohibi.**

PROHÍBÍ vb. IV. *Tranz.* (Complementul indiciei mai ales producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri) A opri, a interzice printr-o măsură de ordin administrativ, prin lege. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Să știi că importul sării la noi este absolut prohibit.* CARAGIALE, O. VII. 557. *Copiii naturali, chiar cînd căsătoria ar fi prohibită între mame și tatăl lor, succed mamei lor.* HAMANGIU, C. C. 163, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Arta neuropată și provocatoare de nevroză trebuie prohibită.* GALACTION, A. 73, cf. SCRIBAN, D. *Acolo alcoolul e prohibit în zi de sărbătoare.* RALEA, O. 145. *Refl. pas.* *Dacă niște maxime morale s-ar putea lua drept niște satire, apoi ar trebui să se probeze evangeliul.* NEGULICI. *Preocuparea de a se prohibi ieșirea unor articole.* N. A. BOGDAN, C. M. 23.

— Prez. ind.: *prohibesc*. — Și: (învechit) **prohibá** (NEGULICI, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.) vb. I. **prohibe** (ALEXI, W.) vb. III, **proibá** vb. I, **prohibi** vb. IV.

— Din fr. *prohiber*, germ. *prohibieren*.

PROHÍBIRE s. f. Acțiunea de a *prohibi*. Cf. DM, DL, DN, M.D.ENC., DEX.

— Pl.: *prohibiri*.

— V. **prohibl.**

PROHÍBÍT, -Ă adj. (Mai ales despre producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri) Care este oprit, interzis printr-o măsură de ordin administrativ, prin lege. *Arme prohibite.* CADE, cf. DM, M.D.ENC., DEX. *Prin lărgirea sensului* *Confracții săi... se opriseră ca în fața unui prag prohibit.* BLAGA, G. 214.

— Pl.: *prohibiți, -te*. — Și: (învechit) **proibít, -ă** adj. CADE.

— V. **prohibi.**

PROHÍBÍTÍV, -Ă adj. Care prohibește, care aplică prohibiția; (rar) prohibitiv. Cf. NEGULICI. *Apărarea lor de concurență mergea pînă la absurditățile sistemelor prohibitive.* BARIȚIU, P. A. I. 525. *Țările despotice, unde s-a practicat... sistemul vamal, sistemul protecționist și sistemul prohibitiv, este dovedit... că au*

fast... cele mai sărace și cele mai puțin locuite. GHICA, S. 190, cf. PROT.-POP., N. D. *Să se omoare prin un sistem prohibitiv orice concurență.* MAIORESCU, D. I. 308, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Aplicarea principiului prohibitiv la materiile străine.* GOLOGAN, C. R. 88, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Tarif prohibitiv* = taxe vamale mari, fixate pentru a face imposibilă pătrunderea și concurența produselor străine pe piața internă a unui stat care fixează aceste taxe. Cf. DM, DEX.

— Pl.: *prohibítivi, -e*. — Și: (învechit) **proibítiv, -ă** adj. NEGULICI, DDRF, ALEXI, W., CADE.

— Din fr. **prohibítif**, germ. **prohibítiv**.

PROHÍBÍTÓRIU, -IE adj. (Rar) Prohibitiv. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prohibítorii*.

— Din fr. **prohibítoire**.

PROHÍBÍȚIE s. f. I. (Livresc) Interdicție. Cf. DELU, NEGULICI. *Prohibíțiunea nu era îndreptată numai asupra elementului românesc.* BARIȚIU, P. A. I. 525, cf. PROT.-POP., N. D., MAIORESCU, D. I. 309. *Cu toate acestea, domnul, pentru motive grave, va putea acorda dispensă din prohibíțiunile cuprinse în art. ... din acest codice.* HAMANGIU, C. C. 18, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Legislația piscicolă trebuie să fină seamă la stabilirea perioadei de prohibíțe [a pescuitului] de acest decalaj de temperatură.* VÎN. PESC. decembrie 1961, 14.

2. *Spec.* Măsură legislativă sau administrativă prin care se interzice producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri. *Dările vamale și prohibíțiunile au creat industria în statele cele mari.* GHICA, AP. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Prohibíțiunea exportului petrolului și a cărbunilor ar fi lăsată pentru mai târziu.* TITULESCU, D. 684. *Aici a fost patria aleasă a „botlegerilor” pe timpul prohibíței alcoolului.* V. ROM. noiembrie 1954, 69. *Se prevede ca pînă în aprilie 1980 prohibíția alcoolului să devină totală la New Delhi.* RL 1977, nr. 10 248.

— Pl.: *prohibíții*. — Și: (învechit) **prohibíțiune, proibíțe** (NEGULICI, CADE), **proibíțiune** (CADE, SCRIBAN, D.) s. f.

— Din fr. **prohibítion**.

PROHÍBÍȚIONÍSM s. n. Curent social care susține prohibíția (alcoolului). Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pr.: *-ți-o-*.

— Din fr. **prohibítionnisme**.

PROHÍBÍȚIONÍST, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care aparține prohibíționismului, privitor la prohibíționism; care susține, aplică prohibíția. Cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. S. m. și f. Susținător al prohibíționismului. Cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pr.: *-ți-o-*. — Pl.: *prohibíționíști, -ste*. — Și: (învechit) **proibítioníst, -ă** adj., s. m. și f. SCRIBAN, D.

— Din fr. **prohibítionniste**.

PROHÍBÍȚUNE s. f. v. **prohibíțe.**

PROHÍM s. n. v. **porfirá¹.**

PROHÍMEN s. n. v. **prochluen.**

PROHÍR s. n. v. **porfirá¹.**

PROHÍRĂ s. f. v. **porfirá¹.**

PROHÍTĂ s. f. v. **poifidă.**

PROHÍTÍ vb. IV. *Tranz.* (Învechit, rar) A batjocori, a zeflemisi. *Să mă prohibească túlinderea-n țară.* DOSOFTEI, PS. 130, 22.

— Prez. ind.: *prohítesc*.

— V. **prohítă.**

PROHOD s. n. Slujbă religioasă la înmormintările creștine; p. gener. înmormintare; prohodire, prohodit¹. *La toată slujba prohodului sfinții sale.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 43°/24, cf. id. ps. 264/19. *Și s-au înmormintat atunci la prohodul lui I patrierhii.* NECULCE, l. 115. *A scris însuși ... cu sfințita mîna sa, lăsînd cu limbă de moarte ca după prohod să să împorțâ ... cinci sute de forinți (a. 1780).* IORGA, s. d. XII, 293. *Proștu sînt trebuincioși pentru prohodul și îngroparea virovașilor (a. 1793).* URICARIUL, II, 178°. *În 24 noiembrie l-au și îngropat cu foarte mare pompa, mergînd și Mihai Vodă la prohodul lui.* ȘINCAI, III, II, 274/38. *De prohod n-a avut parte.* BELDIMAN, I, 55/34, cf. LB. *Biserica era iluminată și împodobită ca pentru un mort bogat, și un arhieru ... slujea prohodul.* NEGRUZZI, s. I, 254. *Năvălia fu așezată jos; ... se zise prohodul și slujba se urmă toată după rînduiala sa.* ODOBESCU, s. I, 109. *Cu ce sluge rece spunea care anume prood să-i citească prohodul.* GANE, s. III, 41. *A făcut masluri, prohoduri, îngropăciuni.* VLAHUȚĂ, s. A, II, 121. [Luminare] după prohod și mai ales după înmormintare se stinge el mai rămîne și se aduce acasă. MARIAN, I, 153, cf. DDRF. *Prohodul tuturor popilor din lume ... n-ar fi fost așa de plăticos, ... ca explicarea înceată și monotonă a acestui savant.* PĂUN-PIŢCIO, p. 141, cf. BARGIANU, ALEXI, W. *Un prohod pentru acela care nu mai suferea.* DUNĂREANU, CH, 39, cf. CHIRIȚESCU, GR, 253. *Declară că-i mort ... În jurul lui se adunară cîntăreji și ... începură în cor frumoasa cîntare de la prohod.* AGÎRBEANU, A, 297, cf. ȘĂINEANU, D. C. *Pe la sfîrșitul prohodului, ridicînd ochii, uitîni peste cosciug privirea lui Vasile Baciu.* REBREANU, I, 387, cf. CADE. *Se vedea un grup negru de femei și bărbați cu capetele goale, ... ascultînd prohodul.* C. PETRESCU, I, I, 193. *Călugării pușini cîntau prohodul făraniilor care căzuseră ... apărîndu-și sărăcia lor.* SADOVEANU, O, III, 233, cf. SCRIBAN, D. *Ceremonia prohodului o face cu un talent și o vioiciune de actor de operă.* ARGHEZI, P. T, 6. *Nu voi cînta prohod pe harpe înălțîrnat la catafale.* BENICU, M, 81. *I se părea că e ostîndî să-și asculte prohodul.* VINEA, L, I, 348. *Șase gornîști cîntă ... la înmormintare ... după terminarea prohodului.* ALEXANDRU, I, M, 44. *Tărani cu fețe arse ca de sodă Se-nstrau lăcuți ca la prohod.* LABIȘ, P, 96. *Prin sate, oamenii stăteau ca la prohod împrejurul plugurilor bune de nimic și nu vorbeau decît despre secetă.* V. ROM, IULIE 1958, 11. *Acolo e un prohod — cutare pescar a fost înghîțit de o furtună, s. Iunie 1960.* 51, cf. ȘEZ, II, 182, ALRM I II h 117, ALRM II, I h 219. *Popă să-mi cînte mie La prohod și liturghie.* FOLC, TRANSILV, II, 243. ♦ (Glume) *Astăzi lmi îngrop independența în momentul căsătoriei. Vă mulțumesc că ați asistat la prohodul meu.* ALECSANDRI, T, I 628. *Ar fi bine să înmormintăm ciocarle și să le facem prohod cu cîntări și rugăciuni.* VLASIU, A, P, 127. ♦ Fig. *Vîntul îi cîntă-n evlami prohodul.* NECULȚĂ, Ț, D, 79. ♦ Slujbă religioasă făcută în vinerea Paștilor, în amintirea morții lui Cristos. *Să cînte prohodul în sf. Vineri.* NEGRUZZI, ap. ȘĂINEANU, D. C. *Cîntd s-a întors înapoi, ieșeau toamii proștii cu prohodul din biserică.* ap. CADE. *Vineri, cînd s-a slujit prohodul, el, din toate glasurile care au cîntat cucernic „în mormînt viață”, a simțit limpede doar glasul ei.* CASIL PETRESCU, O, II, 77. ♦ (Regional) Slujbă religioasă oficială la fiecare oprire din cursul ducerii mortului la groapă. Cf. TDRG. *Și boierii se rînduiau să ducă sarcina neprețuită. Se schimbau la prohoduri.* SADOVEANU, O, XIX, 13.

— Pl.: *prohoad* și *prohoduri*. — Și: (învechit și regional) *provod* (ALRM I II h 117, ALRM II, I h 219) s. n.

— Din slavonul *продъхъ*.

PROHODI vb. IV. Tranz. I. A oficia slujba prohodului; p. gener. a duce la groapă (oficiind slujba prohodului); a înmormînta, a îngropa. [1] *provodiră și-l îngropară în al treilea ceas de zi.* VARLAAM, c. 380 *Și-îngropară pre so[?]ntul provodindu-l cu*

cinste. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 160°/24. *Și-l duce cu proști la biserică de-l prohodesc.* N. COSTIN, LET, I A, 62 3. *Și au pus un popă de legea noastră și altul armenescu de l-au prohodit.* NECULCE, l. 168. *Săpîndu-i groapă de viu l-au prohodit.* ȘINCAI, III, II, 27 8, cf. LB, DDRF, BARGIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. C., CADL. *Și-n timp ce zece popi mă prohodiau ... M-am răsucit în lada mea.* MINULESCU, VERS, 280, cf. SCRIBAN, D. *Îl prohodtra și-l îngropară pe plouie.* ȘINCAI, R. A, II, 326. *Popa ... îl prohodega pe bătrîn, pe tata, fără nici un pic de grabă.* LĂNCRĂȘAN, C, II, 353, cf. H III 21. *Să-i facem slujba cea mare ... Pentru că l-am prohodit.* JARNIK-BIRSEANU, D, 486. *Cînd pe la prînz era, Pe Valean mul prohoda ... Vin tu maică de-l bocești.* STAVROS, c. 298. *De-oi fi viu, să mi te știu, De-oi fi mort, Să te prohod.* PĂSCULESCU, L, P, 202, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. *Că p-aci de mi-oi muri, Nici am surori să mă cînte ... Nici frați să mă prohodească.* BIRLEA, L, P, M, I, 106, cf. ALRM II, I h 219. *Șapte clopote trăgea, Șapte popi îl prohodega.* BALADE, III, 180. (A D S O L.) *Proștii prohodesc, făcîndu-i ard liniștit.* VLAHUȚĂ, O, A, II, 35. - (Glume) *Băieții ... m-au înmormîntat în nășip și m-au prohodit cum știau ei.* CREANGĂ, A, 61. *Cînd no-au văzut eu atlea cioare ... cînd le-am poestit ... că noi voiam să le prohodim, i-a cuprîns amărăciunea.* VLASIU, A, P, 127. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Ura! ura! soldași voiinici ... Noi ducem moarte la cei vii Și-i prohodim cîntînd voios.* ALECSANDRI, I, I 521. ♦ Fig. *Prohodind cu vesnicie elipele de fum puștii.* LESNIA, A, 26. *Sirena fabricii e o bulă ce prohodește viața muncitorilor.* V. ROM, IANUARIE 1965, 139. (A D S O L.) *Frunza peată irosită. Și vîntul gemu prohodind departe.* IOSIF, P, 46.

2. (Rare) A plînge (2), a bocii, a jeli. *Perzîndu-ți pre tine, zilele îmi stul rîpîle ... Și te prohodeam cu lacrimi.* CONACHI, P, 232. *De-ar ști vorbi surata bună, Amar te-ar prohodi la groapă.* GOGA, c. p. 31.

3. (Regional; în forma *prođoti*) A ura. *Cîntîta gazdă din loc, Vă poftesc mult bine și noroc ... Duhul sfințit m-a pornit Să viu să vă provodesc La tot neamul pămîntesc.* PAMILIE, CR, 46.

4. (Prin Bucov.) A popi² (I I). *P-un țigan să prohodească, Și să-l ducă la icoane.* TRODOBESCU, P, P, 262.

— Prez. ind.: *prohodesc* și (rare) *prohōd*. — Și: (învechit și regional) *provodi* vb. IV.

— Din slavonul *продъхати*.

PROHODIRE s. f. Slujbă religioasă la înmormintările creștine; p. gener. înmormintare; prohod, prohodit¹. *Jalnic este peșb samă ceusul cel de prohodire.* CONACHI, P, 97, cf. LB, DDRF. *Din toate cîntecle strămoșului meu își amintea numai prohodirea și maslul.* ARGHEZI, S, VI, 45, cf. DL, DM, M, D, ESC., DEX. — Pl.: *prohodiri*.

— V. *prohod*.

PROHODIȚ s. n. Slujbă religioasă la înmormintările creștine; p. gener. înmormintare; prohod, prohodire. Cf. DL, DM, DEX. *Cine-o face ce-am făcut, N-aiăb loșor în pămînt, Nici popă la prohodit.* PĂSCULESCU, L, P, 203.

— Pl.: (rare) *prohodituri*, DEX.

— V. *prohod*.

PROHODIȚ, -Ă adj. Căruia i s-a oficiat prohodul; p. gener. înmormintat, îngropat. (Fig.) *N-am apucat așa codru' nicodată în zilele mele. Parcă-i justiu și prohodit.* SADOVEANU, O, VII, 141.

— Pl.: *prohodîți, -te*.

— V. *prohod*.

PROHORISI vb. IV. Intrans. (învechit) A progresa; a eștiga teren. *Să vă lăsăm pe străini sau și din pămînt ni a prohorisi cu vrajbe și amestecături spre vătămarea cîstei statului (a. 1782).* URICARIUL, VI, 461 *Grecii iar au prohorisit în Valchia (a. 1787).*

GÁLDI, M. PHAN. 239. *Și-așa prohoriseai și cinești îni doblindeai* (a. 1817). id. ib. *Fiul prohorisește la învățătură?* (a. 1827). id. ib. *Serie-mi mă rog, băbacă, dacă socotești că acești profesori vor putea prohorisi în Moldova.* KOGĂLNICEANU, s. 62. *Hei! ... când n-aș insura ... ce-aș mai prohorisi în astă lume!* ALECSANDRI, I. 1356, cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. ♦ (Despre boli) *A evolua. A nu lăsa să prohorisască boala spre epidemii* (a. 1832). GÁLDI, M. PHAN. 239.

— Prez. ind.: prohorisesc.

— Din ngr. προχώρα (aor. al lui προχώρα).

PROHORISĂȘIE s. f. (Învechit) Acțiunea de a prohorisi și rezultatul ei. *Un neam foarte rău și îndărătnic care s-au împotrivit toldeana prohorisirii creștinătății.* IST. AM. 76⁷/71. *Am avut cinești a înfătoșa d-voastre prohorisirile ucenicilor mei în istorie, cetire, scriere, aritmetică.* NEGRUZZI, s. I, 5, cf. GÁLDI, M. PHAN. 239, CADE, DL, DM, DEX.

— Pl.: prohorisiri. Gen.-dat. și: prohorisirei.

— V. prohorist.

PROHTAXÍ vb. IV v. proftaxl.

PROIBĂ vb. I v. prohibl.

PROIBÍ vb. IV v. prohibl.

PROIBÍT, -Ă adj. v. prohiblt.

PROIBITÍV, -Ă adj. v. prohibltív.

PROIBÍȚIE s. f. v. prohibiție.

PROIBIȚIONÍST, -Ă adj., s. m. și f. v. prohibiționist.

PROIBIȚIUNE s. f. v. prohibiție.

PROIDÍ vb. IV. TRANZ. (Învechit) A străbate, a trece (cu putere, cu forță). *Smeriră înfărcași picioare lui, fieră proidi* (petre cu d, străbătu u) *sufletul lui.* PSALT. 219, cf. ANON. CAR., DDRE, SCRIBAN, D. ♦ *InTRANZ. Proidi* (tre cu i c², voi tre cu d, străbăte-voi u) *printru loc acoperit mirurat pără la casa zeului.* PSALT. 80. *Ca duhal proideaste* (tre cu c², tre cu d, străbăte u) *intr-însa.* ib. 212. *Pus-at înturcarea și fu noapte, în ea proideseu* (străbăte-vor u, sor petre cu e) *toate gadinele.* ib. 215.

— Pronunțat: pro-i-. — Prez. ind.: proidesc.

— Din slavonul проидѣти.

PROIDÎRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a proidi și rezultatul ei. Cf. SCL 1960, 606.

— Pronunțat: pro-i-. — Pl.: proidiri.

— V. proidl.

PROIDÍT s. m. (Învechit) Venetic, străin, pribeag (2). *Vădua și sáracul omorâră și veritul* (n e m e a r n e i c u l d, proiditul u) *ucisră.* PSALT. 195. *Că ere nișchilă măsură, nu mulți veriși* (proidiși u, n e m i a r n e i c i d) *intr-însă.* ib. 219. *Domnul hrâncaște pribegiu* (veritii v, n e m e r i ț i i d, proiditul u) *ib.* 303.

— Pronunțat: pro-i-. — Pl.: proidiși.

— V. proidl.

PROIÉCT s. n. I. Plan, intenție de a întreprinde ceva, de a organiza, de a face ceva în viitor; (concretizat) înscris, document care conține un asemenea plan, o asemenea intenție. *Era mai lălaril în proiecturile sale, mergînd netinctat spre săvîrșirea scopurilor sale.* IST. CAROL XII, 31^V/17. *Dar fiindcă sau n-are tîric, Sau proiecturile nu i-s coapte, Cu capu în urmă vina-ș plătește.* BUDAI-DELEANU, Ț. 368. *Să li să dea voie să scoafă din pămînt, să lucreze și să vinză căr-*

buni ... Acest proiect, puindu-să în lucrare, poate să fie dă falos obști (a. 1811). DOC. EC. 106, cf. MANIEST (1813), 18/5. *Niciodată nu se cade ca să dăm noi pruncilor ocazia de a-și sparge capetele cu proiecturi de nebunie ... deșarte.* PETROVICI, p. 203/7. *Acola se sfîtuia pentru tot felul de pricini, asculta probleme (proiecturi).* NICOLAU, p. 326/15. *Teaisioles îi descopere acum proiectul, adecă glîndul lui.* MOLNAR, I, 323/6. *Întimplîndu-se a se isca împotriviri, alunce se aibă a se așăza, între aceste trei aliate puteri, alte proiecturi.* AR (1829), 36¹/22. *Gazeta noastră publică un proiect de a se întocmi o societate de faceri de bine.* CR (1829), 321¹/10. *Ca proiectul acesta ... o să dai și peste primejdii mari?* HELIADE, D. C. 217/26. *Tinerinea face ... multe proiecturi și planuri.* FL (1838), 9²/31. *Spre a nimici proiectul revolului său, face rezoluțiune a se duce însuși în Moldova.* ASACHI, s. I, II, 26, cf. URICARIU, VIII, 97. *Foile publice adeverează știrca despre proiectul închegării unei societăți comerciale.* CR (1846), 37¹/A. *Ștefan ia proiectul lui Mircea și caută a uni fările.* BĂLGESCU, M. V. 15, cf. NEGULICI. *Diu nenorocire ... nu am putut face alt nimic, decît proiecturi* (a. 1848). DOC. EC. 954. *Veni ... în momentul unui proiect de călătorie.* CR (1848), 5²/40. *O să fie avocat ... Și aceasta era un proiect bărit.* BRZOIANU, I, 13/4, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Greul ascultă cu bucurie toate proiectele de economie ce-i înfălișă ciocoiul.* FILIMON, O. I, 154, cf. DDRI, BĂRCIANU. *Și chiar acum se simfea foarte departe de un asemenea proiect.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 57, cf. ALEXI, W., SĂINEANU, D. V. *Urmă a dezbateri amplă asupra perspectivelor tinărului ... Încetul cu încetul totuși entuziasmul proiectelor se potoli.* REBREANU, R. I, 27. *Peste proiectele mele și ale tuturor, s-a prăbușit răsboiul universal.* GALACIION, A. 275. *Eu aai pe cap proiecte grele.* TOPIRCEANU, O. A. I, 226. *Tac și-și văd de treburi, lăsuind allora îndeletnicirea proiectelor noastre.* C. PETRESCU, I, II, 150. *Ce proiecte aveți pentru viitor?* BRĂNESCU, O. A. I, 104, cf. SCRIBAN, D. *Încecările de a părăsi oreșul ... au rămas simple proiecte de uhină.* ARGHEZI, B. 128. *Ea nu făcea niri un proiect de viitor.* CĂLINESCU, I. O. II, 117. *Generalul a reușit la proiectele lui.* id. s. 92. *Își implinise în bună măsură și celelalte proiecte.* STANCU, R. A. IV, 191. *Mîntea mea e plină de proiecte.* 7 august 1961, 46.

2. Formă premergătoare, pregătitoare a unei lucrări, a unei redactări etc. (care urmează să fie definitivată): prima fermă a unui plan (economic, social, financiar etc.), care urmează să fie discutat, (îmbunătățit) și aprobat pentru a primi caracter oficial și a fi pus în aplicare. *Proiect. De sprijineala ce Societatea filarmonică ... dorește a dobîndi de la ... înălțatul domn.* HELIADE, I, 43/10. *Am ciaste a supune cu plecăciune înălțimii voastre proiectul următor ...* (a. 1835). DOC. EC. 593. *Mai încolo să holări ca și proiectul de reprezentare ... să se împărtaşască cu guvernii.* GI (1838), 6¹/2. *Acest proiect mai înainte de a fi pus la dizbateri au fost dobîndit încuviințarea mai multor proprietari.* POVĂȚ. (1814), 231²/1. *Acosta e proiectul ce de la voi aștept și despre care aice vă dau un scurt concept.* BOLINTINEANU, O. 167. *În proiectul de buget se zice că ... se cere această sumă.* MAIORESCU, D. I, 92. *Proiectul nostru de program le admite la chestia agrară.* IONESCU-BUON, s. 187. *Proiectul de rezoluție este adoptat.* TITULESCU, D. 227. *Documente autentice pentru tablouri vitoare ... rămase în stare de proiecte.* OPRESCU, s. 43. *Proiectul noii Constituții proclamă conducerea colectivă.* SCINTEIA, 1965, nr. 6 665. *Au început a-oi dezbaterile asupra ... proiectului de plan.* ib. 1966, nr. 6 943. ♦ *Proiect de lege* (sau, învechit, *de legiuire*) = text provizoriu al unei legi, însoțit de expunerea de motive, care este supus dezbaterii organului legimitor pentru a deveni efectiv lege. *Camera Deputaților a primit ... acest proiect de lege.* CR (1829), 8²/20. *S-a dat, s-a primit un proiect de lege.* GTN (1836), 87²/31. *Să va alcătui proiect de legiuire statornică* (a. 1836). DOC. EC. 638. *În noul proiect de lege să între și un paragraf ... de traducerea cărților.* CR (1848),

26²/15. Noi am discuta și am încuviința fără prealabilă cercetare un proiect de lege. KOGĂLNICEANU, s. a. 135. Proiecte de legi enulate cu energie din momentul nașterii lor. MAIORESCU, CR. III, 137. Zățele astea se va depune în Camera un proiect de lege. CARAGIALI, o. II, 178. Ministeriul voia să propună ... spre votare un proiect de lege. SIERA, f. s. 211. Convenția a rotat proiectul de lege. CAMIL PETRESCU, t. II, 587. Ziarul ... a făcut cunoscut că Adunarea Națională ... a aprobat în unanimitate proiectul de lege. RL 1967, nr. 7011.

3. Lucrare tehnică întocmită pe baza unei teme date, care cuprinde calculele tehnico-economice, desenele, instrucțiunile etc. necesare pentru justificarea utilității și executarea unei construcții, a unei mașini etc. În urma proiectului admiralului Graț ... au dat vote ... a se rădica în Scastopolu un monument. AR (1829), 21²/33. Din proiectul ce a dat ... se va vedea că cu mijloacele ce se propun se poate curând aduce în desăvârșire această dorită clădire. HELIADE, f. 134. Un proiect ... pentru teatru zace îngropat în arhivele ministerului. NEGRUZZI, s. I, 346. Pentru cercetarea proiectelor de lucrări se statornicește ... cte un consiliu. MO (1860), 7163, cf. DS. Proiecte de construcție. LEG. EC. PL. 507. Toate apartamentele erau reținute dinainte chiar și la blocurile în stare de proiect. GĂLINESCU, s. 376. Al treilea proiect înfățișa un cartier muncitoresc, id. ib. 492. Proiectul [ascensorului] urma să fie prezentat șefului. V. ROM. februarie 1951, 120. Vă uitati la casa mea? ... Proiectul l-a făcut unchiul meu. PREDĂ, R. 191. Cînd nu lucrez la proiect, sînt la fața de realizare. T septembrie 1962, 5. → Proiect de diplomă = lucrare cu caracter preponderant tehnic pe baza căreia studenții institutului politehnic, ai institutului de arhitectură etc. obțin diploma la sfîrșitul studiilor. Cf. DL, DM, DEN.

— Pronunțat: *pro-ict*. — Pl.: *proiecte* și (învechit) *proiecturi*. — Și: (învechit) *proiect, proiect, proiect* s. n.

— Din lat. *proiectus*, germ. *Projekt*. — *Proiect* < fr. *projet*. — *Projet* < it. *progetto*.

PROIECTĂ vb. I. 1. *Tranz.* A elabora un proiect (3). Un arhitect proiectează o bină și va se arăta efectul ei. DESIN ABH, 2120. Proiectează aparaturile și standurile pentru probe și încercări. LEG. EC. PL. 203. Întreaga instalație ... a fost proiectată și fabricată în țară. ȘIȘTEIA, 1963, nr. 5792.

2. *Tranz.* A face, a realiza, a executa o proiectie (1). Cf. DL, M. D. ENC., DEN. → Refl. pas. Așadar unghiul ... se reduce ... ctud se proiectează pe planul orizontal. TRIGON. DR. 16511.

3. *Tranz.* (Complementul indică fascicule de raze, de particule, succesiuni de imagini cinematografice etc.) A trimite pe o suprafață, a reproduce pe un ecran. Imaginea este proiectată pe mozaic. ENC. TEHN. I, 157, cf. DM, M. D. ENC., DEN. (Refl. pas.) Se va lumina într-un panou, apoi se va proiecta imaginea Delta. H. LOVINESCU, t. 311. → Fig. Au proiectat ... lumina criticii și a analizei asupra construcțiilor mele literare. GALACTION, v. 72.

4. *Tranz.* (Complementul indică proiecte 1) A face, a pregăti, a întreprinde, a organiza în vederea atingerii unui scop în viitor, a-și propune, a avea intenția de a face în viitor într-un anumit fel; a planui, (regional) a proiecta. Bogdan ... proiectează încă o cruciată ortodoxă asupra catolicilor. ASACHI, s. I, II, 21. Medicul Aloisius ... a proiectat calculele spre îndreptarea calendarului iulian. CALENDAR (1817), 11/21. A tulituit a proiecta o nouă sistemă. CORNEA, E. II, 197/2, cf. NEGULEA, STAMATI, D. Turcia proiectată ... „Relația dintre proprietari”. KOGĂLNICEANU, s. a. 165. Proiectam să vorbesc la adunare în favorul lor. NEGRUZZI, s. I, 221, cf. POLIZU. Un căpitan ... proiecta să apuce mînușii ce zicea că cunoaște. BOLLIVAC, ap. GHINCA, v. 631. Comitetul teatral ... a proiectat statutele pentru crearea fondului unui teatru național. F (1870), 361, cf. BĂRCIANU. Cartea de față a fost altfel proiectată dect se prezintă publicului acum. MAIORESCU, CR. I,

III, cf. DDRI, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., GADE. E absolut necesar ca mișcarea pe care o proiectați să nu aibă loc. CAMIL PETRESCU, t. II, 349. Simțea numai trebuința de a realiza tot ce proiectase. CĂLINESCU, s. 208.

5. Refl. A ieși în evidență (din ansamblul căruia îi aparține ori din cel înconjurător); a se contura, a se reliefa (2), a se profila (1). Umbra se proiectează pe o parte a obiectului. DESIN ABH, 1215. Copul lui Mihalachi se proiecta mare ct un laboroc. VIABIȚĂ, o. A. II, 89. Statura lui s-a proiectat pe zăre. Încoroiată, lungă, amarită. IOPÎRCEANU, B. 99. Erau un bărbat și o femeie: în lumină se proiectau numai siluetele negre. C. PETRESCU, t. I, 23. Surdeam ca la niste cunoștințe vechi bărbuților ce se proiectau pe la unghere. BRĂLSCU, A. 8, cf. SABIA, N. 120. Tirgul era aproape; se proiecta pe înecăciul marelui asfințitului. SADOVEANU, O. XI, 416. Pe ziduri, pe acoperăminte ... se proiectează ... reclame luminoase. BART, s. M. 41. Deaparte o corabie cu jăzele poleite se proiecta pe linia roșie a orizontului. id. E. 131. În ceața luminoasă, profilul ei se proiecta delușit pe perdeaua de raze. V. ROM. octombrie 1951, 91. Pe drum se proiectau umbre de brazi înalți, ca niste uriași adormiți. VORVAC, o. 76. (Fig.) Această limbă s-ar fi proiectat pe zori mai profundă a unei limbi originare. BLAGA, G. 138. → *Tranz.* face. Cotarele vaselor pe ancoră proiecta pe lespețele tărîmului niste umbre subțirite. CR (1848), 23²/69. Norii proiectează fii Un vâl ușor și călător. CAMIL PETRESCU, v. 70. Umbra ce o proiecta panoul. ARDELEANU, U. D. 191. Peste drum de noi, Schiopul ... bătea în nicovă, împrăștiind scintile ce-l luminau proiectându-l în bordul întunecat ce pe fundul uoului. BRĂLESCU, O. A. II, 52. Prin ferestrele pe care soarele proiectează iorna madregori de proporocă, cî-pole picură perle sfîrimate. V. ROM. noiembrie 1962, 92. (Fig.) Din cîteva trăsături „Fintina Blănduzia” a izbutit să ne proiecteze o viziune artistică. LOVINESCU, s. I, 103. Am încercat ... să proiectăm pe fundalul lor istorie profilurile cele mai însemnate ale Școlii ardelen. BLAGA, G. 225. Lămpasul mic de mîner proiectează oarveni ce s-au boltit palate și cer. BRAD, T. 11. Presa dăveză a subliniat ... prestigiul pe care activitatea sa îl proiectase asupra țării. V. ROM. decembrie 1963, 10.

6. *Tranz.* (Complementul indică corpuri solide) A arunca (cu forță) într-o anumită direcție; (complementul indică lichide sau materiale pulverulente) a împrăștia sub presiune (și la distanță mare). Cf. CADR. Cînd te-oi lua ... și te-oi proiecta de pîrete, lipit acolo rîmii. SADOVEANU, O. II, 117. Aripioarele smuly smocurile [de lîmă] pe cari le proiectează cu putere pe grătarul care constituie peretele mașinii. IONESCU-MUSCEL, FIL. 426. Nucleul este proiectat la periferia celulei. PARHON, O. A. I, 118, cf. M. D. ENC., DEN. Din crater sînt proiectate roci. RL 1977, nr. 10952.

— Pronunțat: *pro-ice*. — Prez. ind.: *proiectez*.

— Și: (învechit) *proiectă, proiectă* vb. I.

— Din fr. *projeter* (după rom. *proiect*).

PROIECIANT, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care servește la proiectie (1), de proiectie. Ce să dobîndim planul proiectant a lîinii drepte A1, este desul a coborî într-un punct al ei o perpendiculară. OMIȘCU, T. 516, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEN. → *Drăgăla proiectantă* (și substantivat, f.) = dreaptă cu ajutorul căreia se efectuează proiectia (1). Cf. DL, M. D. ENC., DEN.

2. S. m. și f. Persoană calificată care face proiecte (3). Proiectantul șef ... dîndu-și seama de valoarea acestui proiect ... însurează un grup de ingineri constructori cu îmbunătățirea acestuia. V. ROM. ianuarie 1951, 265. Într-o sală de expoziție proiectanții au organizat o retrospectivă. ȘIȘTEIA, 1977, nr. 10919. S (Adjectival) Inginer proiectant.

— Pronunțat *pro-ic*. — Pl.: *proiectanți, -te*

— Din fr. *projetant*, germ. *Projektant*.

PROIECTĂRE s. f. Acțiunea de a (se) proiecta.

1. Elaborare de proiecte (3). Cf. **proiecta** (1). Cf. LEG. EC. PL. 198. *Dincolo, în sala de proiectare, oamenii lucrează conștiincios.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 3/3. *Îmbunătățirea activității de proiectare este strâns legată de extinderea acțiunii de tipizare.* LUPȚA DE GLASĂ, 1962, nr. 1, 9. *Planul ... pune sarcini importante în legătură cu proiectarea, asimilarea și realizarea de noi mașini.* ȘTIINȚA, 1963, nr. 5 791.

2. Trimitere pe o suprafață a unor fascicule de raze, de particule (pentru a le reproduce). Cf. **proiecta** (3). *Din spate, prin găurile strimte ale cabinei de proiectare, izbuca o fișie de lumină albă și se auză sfârșitul aparatelor de filmat.* BARBU, p. 184, cf. M. D. ENC., DEX.

3. Elaborare a unui proiect (2). *Proiectare a monumentului său.* CALENDAR (1857), 61/10, cf. POLIZU. *Comitetul însărcinat cu proiectarea și înființarea monumentului.* CALENDAR (1859), 124/18, cf. BĂRCIANU, V., ALEXI, W., M. D. ENC., DEX.

4. ieșire ori scoatere în evidență (din ansamblul căruia îi aparține ori din cel înconjurător). Cf. **proiecta** (5). Cf. DM, DL, M. D. ENC., DEX. → Fig. *Regia a ridicat personajul spre o proiectare simbolică.* T. Iunie 1961, 74.

5. Lansare, aruncare (cu forță) într-o anumită direcție a unui corp solid sau împrăștiere, sub presiune (și la mare distanță), a unui material în stare lichidă ori pulverulentă. Cf. **proiecta** (6). Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectări*.

— V. *proiecta*.

PROIECTĂȚ, -Ă adj. Care a fost plănuit, prevăzut să fie făcut în viitor. *În primăvara viitoare se găsește a întocmi o nouă linie telegrafică ... și linia proiectată.* CR (1834), 343¹/32, cf. ARISTIA, PLUC. *Să se grupeze, în opera proiectată, tot ceea ce fie nu-și place în arta vinătoriei.* ODOBESCU, s. III, 61. *Puțem fără multă pagubă amina pe sfârșitul săptămânii viitoare petrecerea proiectată.* CARAGIALE, o. VII, 32, cf. DDRF. *Se simțea incapabil să încerce gestul proiectat.* CĂLINESCU, s. 129. *Arestările proiectate nu izbutiseră.* STANCU, R. A. IV, 109. *Zestrea psihologică a tipurilor dramatice cuprinsă în ciclul proiectat.* T. Februarie 1962, 65.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectați, -te*. — Și (învechit) *progetăt, -ă* adj.

— V. *proiecta*.

PROIECTIL s. n. Corp metalic exploziv de formă cilindrică-ogivală, aruncat în spațiu de o armă de lăc sau lăsat să cadă asupra unei ținte, pentru a o distruge; p. g e n e r. (astăzi rar) orice corp greu care poate fi aruncat în spațiu (asupra cuiva sau a ceva) cu o forță oarecare. *Tabăra turcilor a căzut cu totul în mâinile noastre; am găsit într-însa ... un număr foarte mare de proiectile.* CR (1829), 138¹/17, cf. NEGULICI. *Un nou proiectil (uneallă) a atras speciala luare-aminte a comitetului artileriei.* GM (1851), 308²/41. *Dacă vom lua felul proiectilului care se aruncă ... vom deosebi: dări cu gurile ..., dări cu granate.* MO (1860), 361¹/3, cf. PROT.-POP., S. D., BARONZI, I. L. 1, 209²/23. *Trupele ... nu pot rezista ploaiei de proiectile.* MAIORESCU, D. II, 102. *Ordonanțele, pornite de la posturile de roșiori și de la bateriile călărețe din flancul drept, abia puteau să pătrundă sub grindina de proiectile.* ODOBESCU, s. III, 593, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. I., CADI. *Curind simți ... furtuna proiectilelor dușmane.* SADOVEANU, o. VI, 447, cf. STOICA, VÎN. 21, SCRIBAN, D., CANTUNARI, L. M. 129. *Șoimul călător nu este zvelt, ci un albat, un adevărat proiectil viu, zburător.* LINTIA, p. II, 133. *Fumul proiectilelor plesuite punctează văzduhul increment. V. ROM. mai 1951, 109. Explozia primului proiectil îi zăpăci pușin.* IB. august 1955, 41. *Proiectilele de cărămiți, lemne și pietreale zburau dintr-o parte în alta, vâjzind prin văzduh.* BENTUC, M. C. 1, 26.

Proiectilele cădeau ca niște mere și explodau sec, aruncnd o roată de schije nemiloase. BARBU, p. 262. *Din când în când, peste sat viaa cite un proiectil stingher.* V. ROM. octombrie 1964, 3. *Cartușul folosit ... în loc de alice are un proiectil masiv.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 21. (Fig.) *Cu vedenii de umbrele ce se-nchid și se deschid, Rescemat primești în față proiectile de lichid.* TOPIRCEANU, p. o. 82. → *Proiectil-rachetă* = rachetă alcătuită dintr-un proiectil obișnuit prevăzut, în partea dinapoi, cu un motor-rachetă pentru a-i asigura propulsia. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectile*. — Și (învechit) *proiectii* s. n.

— Din fr. *projectiles*.

PROIECTOR s. n. Aparat care concentrează (cu ajutorul unor oglinzi, lentile, prisme etc.) într-un fascicul intens razele produse de o sursă de lumină și care se folosește pentru semnalizări luminoase ori pentru iluminare la autovehicule, în săli de spectacole, pe aeroporturi etc. *Proiectoare electrice cu oglinda de sticlă sau de metal.* NICA, L. VAM. 203, cf. CADE. *Trece măturind strada cu evantaiile de lumină ale proiectoarelor.* CAZIMIR, GR. 122. *De acolo își purta săbiile de lumină proiectorul.* C. PETRESCU, I. II, 203. *Ca și cum se îndreptau asupra Păunii-Mici proiectoare într-o noapte fără lună.* SADOVEANU, o. XXI, 427. *Era proiectorul electric ce-și întorsese fișia luminoasă asupra țărnelui.* BART, s. M. 29, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DLR, M. D. ENC., DEX. → (Adjectival) *Dispozitiv projector*. → S p e c. Aparat pentru proiectarea imaginilor pe un ecran cinematografic, compus dintr-o sursă luminoasă și dintr-un sistem optic. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC.

— Pronunțat: *pro-iec-*. — Pl.: *proiectoare*. — Și (rar) **proiectôr** s. n. SCRIBAN, D.

— Din fr. *projecteur*.

PROIECȚIE s. f. 1. Operație de reprezentare a unui corp geometric pe un plan sau a unei figuri plane pe o dreaptă; (concretizat) corp, figură obținute prin această operație. *Sistema cea mai nouă este: a tăfăfoșa toate cite ultră într-un plan, prin proiectia lor orizontală.* D. ASACHI, r. 27 18. *Puțem defini proiectia unui obiect pe un plan orizontal, umbra acestui obiect pe plan, soarele aflându-se tocmai dăsupra obiectului.* G. POP, a. 183 15. *Se înțelege că proiectiile subtractive au de factori cos. negative.* TRIGON. DR. 114 21. *Proiecția unei linii pe un plan este linia formă din proiectele tuturor punctelor acestei linii.* ODOBESCU, T. 53 2, cf. STAMATI, D. *În construcțiunea planisferelor ... se întrebuiințează metoda proiectiunilor.* CULIANU, c. 109. *Se numește proiectiunea unui punct A pe o dreaptă IR, piciorul a, o perpendiculară duse din punctul A pe dreapta.* MELIK, G. 82, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. I. *Ficare catetă este medie geometrică între ipotenuză și proiectia ei pe ipotenuză.* GEOMETRIE IX, 101. *Proiecția pe o axă a unui contur polygonal închis este egală cu zero.* TRIGONOMETRIE, 81. → *Proiecție cartografică* = procedeu matematic de reprezentare în plan (pe o hartă) a suprafeței pământului sau a unei porțiuni din suprafața pământului, în care fiecărui punct de pe glob îi corespunde un punct de pe plan. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. (învechit) Aruncare, azvîrlire (cu putere) a unui corp; traiectorie pe care o urmează un corp ceresc (în jurul altui corp ceresc). *Toate aceste planete se învîrtesc pe după soare ... Învirtirea aceasta se zice azvîrlire sau proiectiune (proiecție), de la carea apoi dătrnă anul planetelor.* RUS, I. I, 8/15. *A doua mișcare ce este proiectia împregiurul soarelui sau mișcarea anuală pre care o săbtrșește în 365 zile.* CALENDARU (1841), 34/23, cf. NEGULICI, STAMATI, D., URȘU, I. Ș. 262. → Fig. *Omul e copleșit, astfel, sub o proiectie de ironii.* LOVINESCU, s. I, 315.

3. Emitere de raze luminoase, radiație; (concretizat) fascicul de lumină, traiectorie luminoasă, rază (1); p. e n t. (învechit) emanație. Nu se

poate sluiji cineva spre a distila fosforul de un aparat ordinaru de distilație ... și să espuipe pe operator la proiecțiile fosforului aprins. MAMON, PR. 1, 31-15. Mîntea lui alunceă în urmă ce pe o proiecție de lumină. VLADUȚĂ, O. A. III, 63, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Plutind deasupra timpurilor în proiecția lunii zărea trenul lunetind cu un licurici*. CĂLINIȘCU, C. S. 20. ♠ Fig. Ficina suslinea că toate fapțurile sint luminate și înfrumusețate de proiecția unei lumini divine. OJETA, R. 230. ♠ Fig. Mod în care este reflectat, reprezentat un anumit fenomen, un anumit obiect etc. din realitatea obiectivă; (concretizat) fenomen, obiect etc. astfel reflectate, reprezentate. *Tînărul călugăr Ieronim, de pildă, e proiecția idealizată a lui Eminescu însuși*. LOVINESCU, C. S. 11. „Cultura Renașterii în Italia” nu e rezultatul unor cercetări migăloase, ci produsul unor impresii artistice și proiecția în trecut a valorilor și aspirațiilor autorului. OJETA, R. 29. Un popor nu există dacă nu se simbolizează în cineva proiecții spațiale. CĂLINIȘCU, S. 662. *În Simfonia a IX-a se produce la un moment dat actul de proiecție profetică, aceea viziune ... ajunsă, prin iubire, la libertate și bucurie*. S. mai 1960, 86.

4. Reproduce pe un ecran a imaginilor înregistrate pe un film, cu ajutorul unui fascicul luminos. Cf. CADE, LEG. 1. C. PL. 126. *Să pună un reflector în plus ... să utilizeze o proiecție care să sublinieze sensul unei replici*. 7 septembrie 1962. 12. *Mă mai întrebasesem plnă atunci de ce se fac pauze în proiecție cînd ție lumea mai dragă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 17/1. ♠ Aparat de proiecție = aparat care servește la proiectarea pe un ecran a imaginilor de pe o peliculă cinematografică și la reproducerea sunetelor înregistrate pe pista sonoră. *În ultimii ani, o bună parte a școlilor au fost înzestrate cu aparate de proiecție*. SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 693.

— Pl.: proiecții. — Și: (aslăzi rar) proiecțiune, (învechit) prolepciune, proiecție, proiecțiune s. f.
— Din fr. projection, lat. projectio, -onis.

PROIECȚIUNE s. f. v. proiecție.

PROIEPCȚIUNE s. f. v. proiecție.

PROIGMEN s. m. v. proegmen.

PROIMIE s. f. v. proimion.

PROIMION s. n. f. (Învechit, rar; în forma *proimiu*) Parte introductivă la un discurs. *Într-acesta chip proimiu voroanci sale începu*. CANTEMIR, IS. 33. *În locul cel de sfat cu toții se adunară, unde într-acesta chip proimiu sfătuirii făcură*. id. ib. 146.

2. (Învechit) Prefață. *Tamă 1. Proimion*. VĂCĂRIȘCU, IS. 245. *Alcătuitorul acestor tuluplări s-au întocmit cu gustul obștii, care nu obicinuieste a ceti proimia* (a. 1786). CAL. MAN. I, 85. *Deci și el n-au făcut proimios la începutul scrierii lui* (a. 1786). ib. 85. *Căroră s-au adaos proimion despre nevoințele cele evanghelicești* (a. 1813). ib. II, 83.

3. (Învechit, rar; în forma *proimiu*) Prevestire. *S-au timplat ca Daclia, care ero cu un fericit proimiu a biruințelor următoare, ... în veaci preacnică de timpărat ca acela ... să răntie*. CANTEMIR, HR. 15.

— Pl.: proimioane. — Și: proimios s. n., proimie s. f., proimiu, proimiu (DDBR) s. n.
— Din ngr. προοίμιον. — Proemlu < it. proemlo.

PROIMIOS s. n. v. proimion.

PROIMIU s. n. v. proimion.

PROIX adj. (Învechit) Care a avut o calitate, o funcție, un rang pe care nu le mai are; fost. V. b i v. *Epigrama prea sfatului părinte Dosoftei, proim mitropolit*. M. COSTIN, ap. GOR I, 205-31. *F-a celit și molitfa de domnie Grigorie arhiepiscopul prou de Ohrida*. N. COSTIN, LEE, II, 57-33. *Hartion, prou episcopul Rimnicului*. R. GRECFANU, CM II, 152.

Chir Iacov, prou mitropolitul Moldaviei, au început a zidi mănăstirea mitropoliei. MESTI, L. I. III, 31-37. *Sfînța sa părintele chir Sava prou mitropolitul* (a. 1746). URICARIU, V, 372-21. *Smerit Veniamin; prou mitropolit* (a. 1802). ib. S, 121. *Prou egumen Hurto* (a. 1805). ib. XI, 325. *La predlojimo excellența sale dumecehu prou viceprezident are dimanul cinste sa arate* (a. 1811). DOC. 1. C. 126. *Dumecolor prou pastofi au postilor* (a. 1817). IES. II, 362. *Tanach, prou vâtaf al Văleni de Munte* (a. 1822). DOC. 1. C. 256. *Graf Polai, prou prezedent* (a. 1829). ib. 110, cf. CALENDAR (1851), 25. *BARCIANU, DDBR, GULJIE, R. M. ALEXI, W. Am spus că egumenul de la Dealu, Molei din Pogoniana, prou al Mirelor, a seius erounei*. IONGA, I. II, 609, cf. DDBR, SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: proimi. — Și: proiu adj.

— Din ngr. προίη.

PROIS subst. (Regional. În loc. adv.) De prois sau de bun proisul, din proisul cuiva — din proprie inițiativă, de bunăvoie, neconstrîns de nimeni. Cf. SCRIBAN, D. *Poate trice vreun om care, oșă din proisul lui, să spate că-i mai trebuie ceva mănăstire*. PĂDULESCU-GODIN, I, 113. *Apoi da — vreau să-i dau de bun proisul meu cuture lucră*. I. C. V, 376. *Asta o făcut-o di prois, de capul lui, de moșniul lui, din mîntea lui*. ȘEZ. VIII, 168.

— Etimologia necunoscută. Cf. proeresis.

PROISTĂ vb. I. Franz. (Regional) A plîntii, a proiecta (4) (Falpa Ogrăzile — Roșiori de Vede). GOMAN, GL. *Asa a proistat-o el, cum l-a plecat capul*. id. ib.

— Prez. ind.: proistez.

— Etimologia necunoscută. Cf. prois.

PROISTOĂSĂ s. f. v. proestoasă.

PROISTÓS s. m. v. proestos.

PROIZVOLEŢIE s. f. (Învechit; în loc. adv.) De pre proizvoletie — de bunăvoie, neconstrîns de nimeni. *Se amră cu Dumne-zou de pre proizvoletie*. DOSOFTEI, V. S. (prefață), II 11, cf. DDBR, SCRIBAN, D.

— Pl.: proizvoletii.

— Din slavonul произволеѣ.

PROIMBLĂ vb. I v. plimba.

PROINCĂLIEĂ vb. I. Franz. (Regional) A încelea din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculanel). ARH. FOLK. III, 66. *Atunși el o proincălicat calu și șcurpiu o scăpat e-uu cap iitlat*. ib., cf. 151.

— Prez. ind.: proincălic.

— Pro² — încelea.

PROINCĂPE vb. III. Franz. (Regional) A începe din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculanel). ARH. FOLK. III, 99. *Atunși draeu proinșipea să fig-coană a triu oară*. ib., cf. 151.

— Prez. ind.: proincăp.

— Pro² — începe.

PROJĂR s. n. v. pojar.

PROJECȚ s. n. v. proiect.

PROJECTĂ vb. I v. proiecta.

PROJECTĂL s. n. v. proiectil.

PROJECTOR s. m. (Învechit) Persoană care proiectează sau prospectează ceva. *Vergunde nu voi numitii proiectori să facă cercare dă u gâsi cărbuni dă patră, să fie valnici cu a lor cheltuală ce face* (a. 1811). DOC. 1. C. 108, cf. CONTRIBUȚII, III, 83, 84. NERETIC, PROF.-POP., S. D.

— Pl.: projectori. — Și: proiector s. m. DOC. 1. C. 107, CONTRIBUȚII, III, 83, 84.

— Din rus. проектор.

PROJECTOR² s. n. v. proiector.

PROIECȚIE s. f. v. proiecte.

PROIECȚIUNE s. f. v. proiectiune.

PROIEȚI s. n. v. proiect.

PROIEȚĂ vb. I v. proiecta.

PROIȚĂNIE s. f. v. poșganie.

PROIȚĂB s. n. v. proițab.

PROLAPS s. n. (Med.) Deplasare a unui organ sau a unei părți a unui organ din poziția lor normală ori ieșirea lor în afara cavității în care se află. Cf. ABC SĂN., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prolapsuri*.

— Din lat. *prolapsus*, fr. *prolapsus*.

PROLECĂ s. f. v. poreclă.

PROLECĂRĂ s. f. v. poreclă.

PROLEGĂ vb. I Refl. A se lega din nou, a se lega „de data aceasta” (Șopotul Nou — Moldova Nouă). ARH. FOLK. III, 116. *D-o fi legat, S-să dăz-lețe, D-o fi dăz-legat, S-să prolēțe*, ib., cf. 154.

— Prez. ind.: *prolēy*.

— Pro² = lega.

PROLEGĂȚ s. m. Magistrat roman care înlocuia un legat. DN².

— Pl.: *prolegați*.

— Din lat. *prolegatus*.

PROLEGOMEN s. n. v. prolegomene.

PROLEGOMENA s. f. v. prolegomene.

PROLEGOMENE s. f. pl. I. Parte introductivă, explicativă, care precedă expunerea propriu-zisă, într-o operă științifică. *Prolegomena* [Titlu]. CANTEMIR, III, 57. *Și cu aceste prolegomene pentru adevărînța numelui și neamului românilor noștri, pre această vreme îndestulându-ne, acelu mergeam înainte să ne ațerăm la istoricii grecești... ce au mai lucrat românilor noștri*, id. ib. 399, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., NEGULICI, PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, V., ALIN, W. *Deși prolegomenele mi preînuieste o sftntă teroare... stnt generalități care se impun și peste care nu se poate trece, fără pagubă pentru însuși studiul subiectului*. HOGAȘ, DR. II, 182, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Lucrările... care formează prolegomena la un studiu de sinteză asupra obștilor la români*. PANAITESCU, O. T. 8, cf. DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

2. Ansamblu de noțiuni preliminare aparținând unui domeniu științific. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Și: (învechit) **prolegomen** (VALIAN, V., NEGULICI) s. n., **prolegomena**, **prolegoménă** s. f.

— Din ngr. *προλεγόμενα*, fr. *prolegomènes*.

PROLEPSĂ s. f. Procedeu stilistic constind în enunțarea unei obiecții pe care un adversar ar putea s-o ridice și în combaterea ei anticipată. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *Prolepsa este des folosită în studiul oratoric al lui Cicero*. DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prolepse*.

— Din fr. *prolepse*.

PROLEPTIC, -Ă adj. Care ține de prolepsă, relativ la prolepsă, care formează o prolepsă. Cf. PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D.

— Pl.: *proleptici*, -ce.

— Din fr. *proleptique*.

PROLET, -Ă adj. v. proletar.

PROLETĂU, -Ă subst., adj. I. S. m. Cetățean sărac din Roma antică, considerat ca aparținând ultimei clase de cetățeni și fiind scutit de impozite. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Un selav bua făcea mai mult decât doi proletari romani*. NOM. LIT. 72²/17, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Populațiunea Romei în timpul imperiului se compunea în mare parte din proletari*. SCRIBAN, D., cf. DEX.

2. S. m. și f. (Rar la f.) Persoană din societatea capitalistă liberă din punct de vedere juridic, dar lipsită de mijloace de producție, și de aceea silită să-și vândă forța de muncă capitaliștilor; persoană care aparține proletariatului (1). *Ideile comuniste... nase și... sporesc... în țările unde țăranii snt... reduși la sturca de proletari sau și chiar de coloni*. KOGĂLNICEANU, S. A. 183, cf. 168. *Încet deschise ușa, cu sfială. Era un proletar*. VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Proletar ajunge muncitorul meseriaș, ca și țăranul*. GHEREA, ST. CR. I, 71. *E oare indiferent dacă muma omului... a trăit în aer curat, în belșug... ori a trăit în societatea capitalistă ca proletară, lucrând 16 ore pe zi?* id. ib. II, 17. *În mișcarea internațională a proletarilor snt foarte mulți socialiști devotați*. IONESCU-RION, S. 109. *S-au bucurat proletarii conștiinși... de strălucita reușită a fraților lor*. PĂUN-PINCIO, P. 113. *Socialiștii au fost reprezentanții proletarilor*. IBRĂILEANU, SP. CR. 193. *Am să mă jenez de dumnealui? Ce, dumnealui nu e proletar ca și noi?* REBREANU, R. I, 66. *Sculași ai auncii proletari!* BACOVIA, O. 156. *În societatea socialistă, în care a dispărut exploatarea omului, nu mai există nici proletari*. CV 1919, nr. 2, 23, cf. CONTEMP. 1919, nr. 120, 4/2. *Revolta împotriva acestei societăți putrede și înțelegera lui [Eminescu] pentru revendicările proletariatului le găsim exprimate puternic în poemul „Împărat și proletar”*. SADOVEANU, E. 77. *Noi, proletarii, ne pricepem oare în materie de rafinament burghez?* CĂLINESCU, S. 49. *S-arătăm boierilor C-astă fără nu-i a lor, Că-i a proletarilor*. FOLC. TRANSILV. II, 579. ♠ *Proletar (intelectual) = persoană săracă obligată să-și câștige existența printr-o activitate intelectuală. Poetul este și el un muncitor, un proletar*. GALACȚION, A. 111, cf. SCRIBAN, D.

3. Adj. Care aparține proletariatului (1), privitor la proletariat, specific proletariatului, realizat de proletarian; (ca) de proletar (2), format din proletari; (franțuzism) proletarian. *Am observat cu conștiință clerul tnaț și pe cel proletar*. FILIMON, O. I, 91. *Copii săraci și sceptici ai plebei proletare*. EMINESCU, O. I, 56. *Toată ceata proletară se desprejmuie cu frică*. DEMETRESCU, O. 39. *Se-aizea de-așară Viața proletară*. BACOVIA, O. 171. *Dacă fabrica... or fi organizată după legi proletare...* SAHIA, N. 31. *Vor cădea... jertfe pentru cauza mișcării proletare*. id. ib. 10. *Serisescem acest discours... într-o oarecare măsură impresionant de lectură unor poeme de Maiakovski, marce poet al revoluției proletare sovietice*. VLASIU, D. 76, cf. JORDAN, L. R. A. 482. *Revoluția proletară este singura ieșire posibilă din starea de haos și de mizerie proprie sistemului capitalist*. CONTEMP. 1919, nr. 120, 14/5. *În fața onoratei comisii s-a înființat un tnaț tnaț, smead și pletos, cu înfățișarea proletară*. SADOVEANU, E. 162. *Toți au figuri proletare, muncite*. CĂLINESCU, I. 342. *Au răsunit în curte... viforoasele accente ale imnului proletar*. PAS, Z. IV, 128. *Altfel snt prăjmușii Lumii proletare*. BENIUC, V. A. II, 150, cf. DEȘLIU, G. 19. *O clasă ne-a născut — cea proletară*. LABIȘ, P. 312. *În țările socialiste morala proletară nu este o simplă formulă*. V. ROM. noiembrie 1962, 89. ♠ *Fig. Din miile de eclule prea strimte, unde albina proletară distilează mierea trînturilor capitaliști, ... poporul muncitor venise în cete negre*. GALACȚION, A. 432.

— Pl.: *proletari*, -e. — Și: (neobișnuit) **prolet**, -ă adj. JORDAN, L. R. A. 482.

— Din fr. *prolétale*.

PROLETARIAN, -Ă adj. (Franțuzism) Proletar (3). *Acesta nu înseamnă că ne găsim în fața unui curent cu adevărat proletarian, având conturate în întregime trăsăturile specifice ale glândurii clasei muncitoare.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 6/3.

— Pronunțat: *-ri-an*. — Pl.: *proletariani, -e*.
— Din fr. *prolétarien*.

PROLETARIAT s. n. 1. Una dintre cele două clase fundamentale ale societății capitaliste, formată din muncitori salariați, lipsiți de mijloace de producție, nevoiți să-și vândă capitaliștilor torța de muncă pentru a-și câștiga existența, clasa proletarilor (2); totalitatea proletarilor (2) (din lume, dintr-o țară etc.); mulțime de proletari (2); condiție de proletar (2). *Reformele se vor face treptat și la timpul lor ... Atunci proletariatul și cu dnasul pauperismul ... se vor desființa.* ROMÂNUL (1858), 150²/79. *Ar găsi ai noștri cele mai drepte și întemeiate cuvinte de ... stăpînea zădrenfărosului vagabondagi, proletariat (a. 1869).* URICARIUL, XIV, 416. *Ce are de-a face proletariatul din Europa pe lângă mizeria fărânelui nostru.* CONTEMPORANUL, VI, 507. *S-a îngrozit burghezia față de izbînda proletariatului belgian.* PĂUN-PINCO, p. 143. *E Întîi Mai — sărbătorea muncii și a proletariatului unit din lumea întregă.* GALACTION, A, 379, cf. 249. *Dimensiunea muncii ori alcătuirea societății ... fără capitalism și fără proletariat.* C. PIETRESCU, R. DR. 39. *Doream ... să mă conving singur dacă în patria proletariatului și a fărânelui se rabdă de foame sau nu.* SAHIA, U.R.S.S. 49. *El se va interesa de soarta sanitară, economică și culturală a fărânelui, de aceea a proletariatului.* CĂLINESCU, c. o. 285. *A biruit proletariatul din Leningrad, va birui proletariatul din lumea întregă.* STANCU, U.R.S.S. 426. *Proletariatul începe să se afirme pe arena luptei de clasă ca o forță socială independentă.* LUPȚA DE CLASĂ, 1961, nr. 2, 1. *Proletariatul din țara noastră a spus un „Nu” răspicat hitlerismului ce-și începea stîngerosul său marș prin Europa.* V. ROM. februarie 1963, 3. ♀ *Proletariat agricol (sau agrar) = totalitatea muncitorilor agricoli din agricultura capitalistă lipsiți de mijloace de producție. Concentrarea de latifundiu în mâini puține creează o stare anormală și un proletariat agrar.* V (1883), 148, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Proletariat intelectual = grup social alcătuit din proletari (2) intelectuali. Pesimismul proletariatului intelectual.* GILBEA, ST. CR. III, 296, cf. III, 27.

2. Masele cele mai sărace ale cetățenilor liberi din Roma antică. Cf. DEX.

— Pronunțat: *ri-at*. — Pl.: (rar) *proletariate*. SCRIBAN, D.

— Din fr. *prolétariat*.

PROLETARIZĂ vb. I. Franz. și refl. A aduce sau a ajunge în starea de proletar (2). V. *pauperiza*. [Capitalismul] a proletarizat pe micii cultivatori de pământ ..., pe meseriași care n-au fost în stare să susțină concurența cu industriași. GHEREA, ST. CR. III, 25, cf. DM, DEX.

— Prez. ind.: *proletarizez*.

— Din fr. *prolétariser*.

PROLETARIZĂRE s. f. Faptul de a (s)e proletariza. V. *pauperizare*. *Proletarizarea maselor în occidental Europei, inegalitatea economică ... s-au săvîrșit acolo ... în zgomotul unei civilizații strălucitoare.* GHEREA, ST. CR. III, 26. *Are loc o expropriere în masă, care duce pe de o parte la formarea unei puternice burghezii a saelor, iar pe de altă parte la o largă proletarizare agricolă.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 12/5. *Proletarizarea nu înfirmă ascendența aristocratică.* CĂLINESCU, s. 114. *Suspendarea consumației pentru muncitor ... duce în fărțile capitaliste înaintate la proletarizarea crescută.* RALEA, o. 324.

— Pl.: *proletarizări*.

— V. *proletariza*.

PROLETARIZĂT, -Ă adj. Transformat în proletar (2), ajuns la condiția de proletar. *Tatăl lui a fost căminar — mic burghez intelectual, proletarizat ... împins de către dușmanii oamenilor muncii ... să admire tot ce este vechi.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 12

Pl.: *proletarizați, -te*.

V. *proletariza*.

PROLETULTISM s. n. Curent cultural (apărut în Uniunea Sovietică după Revoluția din Octombrie) ale cărui principii estetice se reduceau la ideea formării unei culturi „pur proletare” și care respingea (aproape) întreaga moștenire culturală a trecutului. Cf. JORDAN, L. R. 105, 114. CONTEMP. 1956, nr. 16, 17, DL, DM, DN², DEX.

După rus. *пролеткульт*.

PROLETULTIST, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. Care ține de proletultism, privitor la proletultism, specific proletultismului. [Presă] insistă meru, mai cu seamă după sesiunea din martie 1951 a Academiei R. P. R., asupra abuzului de regionalisme, pe care-l prezintă ca o manifestare „proletultistă”. JORDAN, L. R. 92, cf. DL, DM, DN², DEX.

2. S. m. și f. Adept al proletultismului. Cf. DM, DN², DEX.

— Pl.: *proletultști, -ste*.

— După rus. *пролеткультовец*.

PROLIFĂ s. f. v. *procrea*.

PROLIFÉR, -Ă adj. 1. (Bot.; despre plante sau despre părți ale lor) Care generează (accidental) un nou organ (suplimentar). Cf. NEGULECI, *PROL-POP.*, S. D., SCRIBAN, D.

2. (Biol.; despre celule sau, p. ex. l., despre țesuturi celulare) Care se înmulțește prin diviziune celulară. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *proliferi, -e*.

Din fr. *proliffère*.

PROLIFERĂ vb. I. Franz. (Biol.) 1. (Despre celule sau, p. ex. l., despre țesuturi celulare) A se înmulți prin diviziune (în mod anormal ori suplimentar). Cf. DN², DEX. (Franz. *fa c e l l.*) *În acest mușchi, nucleii sînt în general proliferați și proliferarea este foarte mare în unele fibre.* PARHON, o. v. I, 248. ♀ *Refl. Fig. Auzul se proliferază ca un madrepior din fundul oceanic al somnului.* II mai 1965, 9.

2. (Despre ființe, organisme) A se perpetua prin generare; a se înmulți, a se reproduce (1), a procrea. Cf. DN², DEX. ♀ *Fig. (Rare) A se dezvolta (în mod nefiresc, inutil). Pe liniile schițate de Maccodonski, a proliferat un întreg curent literar.* VIANU, A. P. 242.

— Prez. ind. pers. 3: *proliferază*.

— Din fr. *prolifférer*.

PROLIFERĂRE s. f. (Biol.) 1. Înmulțire, sporire (anormală ori suplimentară) a celulelor sau, p. ex. l., a țesuturilor celulare dintr-un organism prin diviziune celulară; proliferație (1). Cf. *prolifera* (1). *Se vede proliferarea unei fibre musculare într-un fel de tamagurire.* BABEȘ, o. v. I, 131. *Alterările predominante constau într-o proliferare luxuriantă a nucleilor.* PARHON, o. v. I, 248, cf. DR, DN², M. D. ENC., DEX.

2. Faptul de a prolifera (2); reproducere (1), procreare, procreație; înmulțire (prin procreare). Cf. DL, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *proliferări*.

V. *prolifera*.

PROLIFERĂT, -Ă adj. (Biol.; despre celule) Care s-a înmulțit (în mod anormal ori suplimentar) prin diviziune; p. ex. l. (despre țesuturi celulare) cu celule înmulțite (în mod anormal ori suplimentar) prin diviziune. *Arterele au pereți proliferați și sînt adesea astupate de coaguli.* BABEȘ, o. v. I, 134.

— Pl.: *proliferafi, -te*.

— V. *prolifera*.

PROLIFERAȚIE s. f. (Biol.) Înmulțire, sporire (anormală ori suplimentară) a celulelor sau, p. e x t., a țesuturilor celulare dintr-un organism prin diviziune celulară; proliferare (1). Cf. SCRIBAN, D., DN², DEX. ♦ (Bot.; neobișnuit; concretizat; în forma *proliferațiune*) Boboc apărut într-un loc neobișnuit. Cf. SCRIBAN, D.

— Și: (rar) *proliferațiune* s. f. SCRIBAN, D.
— Din fr. *proliferation*.

PROLIFERAȚIUNE s. f. v. *proliferație*.

PROLIFIC, -Ă adj. (Despre ființe) Care se înmulțește ușor și repede; (popular și familiar) pușos, (învechit și regional) plodicios, (învechit) plodit, ploditor, plodnic, (regional) plodos, (neobișnuit) plodarnic. Cf. NEGULICI, DDRF, BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *La un neam alfit de prolific nu importă mult dacă numărul celor rămași în Dacia era mare sau nu.* PUȘCARIU, L. B. I, 331, cf. SCRIBAN, D. *Familia noastră e cea mai prolifică.* CĂLINESCU, L. O. II, 260. *Mărturisii chiar că părinții ei fuseseră „prolifici”.* id. s. 127. > (Substantival) A luat crapi... din celălalt heșteu — că acolo luceseră să stea cam înghesuși. *prolificii.* VÎN. PESC. octombrie 1961, 16. ♦ (Despre căsătorii, relații sexuale) Din care rezultă mulți copii. *Neprevăderea populațiunii conduce la însoțiri de timpuriu, prea tinere și prin urmare prea prolific.* I. IONESCU, p. 160. ♦ P. a u a l. (Rare; despre pământ, terenuri) Rodnic (1), fertil, fecund. *Pământul prolific al Indiilor.* V. ROM. aprilie 1951, 98. ♦ Fig. Care creează mult (și ușor); în care se creează mult (și cu ușurință). *Piesa [cuprinde] 15 ani din viața lui Eminescu, avuți cei mai prolifici și semnificativi.* 1 iulie 1961, 70.

— Pl.: *prolifici*, -ce.
— Din fr. *prolifique*.

PROLIFICĂ vb. I. Intrans. (În dicționarele din trecut; despre plante) A încolți; a se înmulți. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind. pers. 3 *prolifică*.
— V. *prolific*.

PROLIFICĂȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Încolțire sau înmulțire a unei plante. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Și: *prolificațiune* s. f. ALEXI, W.
— Din germ. *Prolifikation*.

PROLIFICAȚIUNE s. f. *prolificație*.

PROLIFICITĂȚE s. f. Însușirea de a fi prolific; (învechit) plodiciune, plodnicie. *Prolificitatea [măteii] ... scade de la al 4-lea an în sus.* ENC. AGR. I, 122. *Din cauza prolificității familiei, el rămânea o rudă veșnic colaterală.* CĂLINESCU, L. O. II, 82, cf. DN². *Datorită prolificității destul de mari a speciei... efectul de miștreși se poate refăce în cîțva ani.* VÎN. PESC. noiembrie 1961, 11, cf. M. D. ENC., DEX. < (Prin analogie) Sufixul verbal ... -iza ... se bucură de o răspîndire și o prolificitate extraordinară. SCI. 1950, 67. ♦ S p e c. Indice care prezintă numărul total de pui născuți la o fătare de femelele mamiferelor multipare sau, p. g e n e r., capacitate de înmulțire a unor animale. *Aplicarea metodelor zootehnice înaintate a dus... la ... ridicarea prolificității.* ȘCÎNȚEA, 1951, nr. 2 867, cf. DER. M. D. ENC.

— Din fr. *prolificité*.

PRÓLIPS s. n. v. *prolipsis*.

PRÓLIPSIS s. n. (Grecism învechit) Prejudecată. *Prolipsisul să zice grecește aceasta ce s-a tălmăcit „cugit din început” (a. 1777).* GÁLDI, M. PHAN. 239. *Ostîndesc fără să să razine pe vreun rezon, ce numai pe prolipsisurile și rările lor deprinderi* (a. 1825). CAT. MAN. II, 119. *Acest prolipsis poate uneori să fie... mincinos și greșit (sec. XIX).* id. I, 319, cf. VEISA, I, 173-9.

— Pl.: *prolipsisuri*. — Și: *prólipsis* s. n.
— Din ngr. *πρόλιψις*.

PROLİPTICÓS, -OĂSĂ adj. (Grecism învechit; despre oameni) Care are prejudecăți, plin de prejudecăți. *Mai toți oamini sînt prilipticosi (sec. XIX).* CAT. MAN. I, 319. ♦ (Substantivat) *Critica cea fără de cuvînt a prolipțicșilor (a. 1836).* GÁLDI, M. PHAN. 239.

— Pl.: *prolipticosi*, -oase. — Și: *prilipticós, -oásă* adj.

— Din ngr. *πρόληπτικός*.

PROLIX, -Ă adj. (Despre vorbire, stil, scrieri etc.) Care este prea lung, care are prea multe cuvinte; lipsit de concizie; prea complicat; greoi, neclar, confuz; p. e x t. (despre oameni) care se exprimă cu prea multe cuvinte, complicat sau confuz; (rar) polilogic. Cf. NEGULICI, PROT-POP., N. D. *Iată ce fel de încrețături ne întîmpină adesea în prolixă narațiune a prelaudatului Paprocki.* HASDEU, I, V, 248. *Frazcologia prolixă și complicată.* ODOBESCU, S. II, 372. *Stilul este cu totul artificial, prolix.* ABHIVA, I, 362, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Prolixă lui proză.* IORGA, L. II, 351. *Înlătură perifraze prolixes și confuziuni de tot felul.* BUL. COM. IST. I, 89, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un stil impetuos, exaltat și prolix.* LOVINESCU, S. I, 323. *Fii prolix, cit mai prolix. Folosește, cînd vrei să te explici, comparația.* CAMIL PETRESCU, p. 40, cf. SCRIBAN, D. *O expunere prolixă, în care cititorul regăsește cu oarecare greutate simburile nou și volabil al cercetării personale.* VIANU, M. 60, cf. DN², M. D. ENC., DEX. (F i g.) *Un boier... minca cu lăcomie șerbet, netezindu-și barba prolixă.* CĂLINESCU, S. 22. ♦ (Adverbial) *Se exprimă, serie prolix.*

— Pl.: *prolixi*, -xe.

— Din fr. *prolix*, lat. *prolixus*, -a, -um.

PROLIXITĂȚE s. f. Însușirea de a fi prolix; lipsă de concizie, de simplitate, de claritate în vorbire, în scriere, în stil etc. Cf. NEGULICI, PROT-POP., N. D. *Definițiuni concise, fără prolixitate.* ODOBESCU, S. II, 342, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Prolixitatea și confuzia aparatului critic n-are pereche.* BUL. COM. IST. I, 77, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Victimă a solicismului perpetuu și a prolixității emfatic.* LOVINESCU, C. V, 50, cf. SCRIBAN, D. *Prolixitatea vulgară... este uitată într-o singură clipă.* VIANU, A. P. 29. *Poezia lui..., cu tonul prolixitatea, te face să respiri.* CĂLINESCU, C. O. 202. *Deznodămîntul... compensează prin concizia lui fierbinte ușoara tendință spre prolixitatea dinaint.* V. ROM. ianuarie 1954, 215. *Prolixitatea acestui imn obositor... nu i-a venit, pesemine, la îndemînă poetului nostru.* LL I, 148. *În epistolă pătrund, împreună cu prolixitatea prozei, mai multe amănunte concrete și identificabile.* L. ROM. 1960, nr. 1, 52, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *prolixité*, lat. *prolixitas*, -atis.

PROLOG¹ s. n. (Bis.; învechit) (Carte care cuprinde) viețile sfinților, (învechit) *prologar*; p. r e s t r. biografie a unui sfînt. *Prologul, adică Viețile sfinților (a. 1675).* GCR I, 221/A. *Proloagele tuturor sfinților.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 1^{1/2}. *Caută și proloage că ni afla destul de sfintele icoane și de sfînta cruce (cca 1751).* CAT. MAN. I, 96. *Prologul Eghiptului scrie: că tu pustia Libiei se afla doi pustnici.* ȚICHINDEAL, F. 214/6, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *proloage*.

— Din slavonul *прѡлогъ*.

PROLOG² s. n. v. *prolog*¹.

PROLOG³ s. n., s. m. I. S. n. (Învechit) Discurs, prezentare orală care se rostogolește la deschiderea unei adunări, la inaugurarea unei activități etc.; p. r e s t r. parte introductivă a unui discurs. *Camilopardul un prolog ca acesta făcu...* CANTEMIR, IST. 376. *Directorul teatrului mai înainte de reprezentăție a zis în limba rumânească prologul următor, mulțumind publicului*

de a sa rîdnă și poftindu-i fertizarea. CR (1831), 280¹, 5. cf. SĂGHIEȘCU, V. 101.

2. S. n. (În opoziție cu epilog) Parte introductivă a unei opere literare, dramatice sau muzicale, care prezintă evenimentele premergătoare acțiunii sau elemente care îi înlesnesc înțelegerea. (neobisnuit) **PROLOGOS (II)**: spec. introducere, prefață. Cf. BUDAI-DELEANU, I.E.X. [Tripartitul lui Verboște] să împartă într-un prolog sau cuvînt înainte și apoi în trei părți. AARON, în CONTRIBUȚII, III, 135, cf. VÎRNAV, I, 2¹/1, HELIADU, AMF. 3.1, NEGULECI, SIAMATI, D., POLIZU, PROT.-POP., N. D. Sortii sau Tăierea boierilor la Tirgoște. Prologul. BOLINTINEANU, O. 197. Prologul cu care începe cartea intitulată Ciocou este un studiu psihologic. GHICA, S. 63, cf. DDRE, BARGIANU, SĂGHINEȘCU, V. 101, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. F., CADU. Personajele prologului apar pe rînd și fantomatic prin ușa mascată. CAMIL PETRESCU, I. I, 9. Rosti el însuși, pe scenă, un prolog. SADOVEANU, E. 61. Prologozele lui Plaut și Terențiu. SCRIBAN, D. Prologul se deschide printr-o mișcare de baladă, cu un ritm târăgănat. V. ROM. IULIE 1962, 130, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◊ F i g. În limplarea aceasta... nu era decît prologul unei drame. SADOVEANU, O. I, 415.

3. S. n. Parte a unei piese antice de teatru care se prezenta înainte de intrarea corului în scenă și în care se expunea subiectul și se făcea apel la bunăvoința spectatorilor. Cf. DM, DN², DEX.

4. S. m. Actor care recita prologul (**3**). Cf. DM, DN², DEX.

— Pl.: (**1-3**) *prologuri* și (rar) *prologue*, (**4**) *prologi*.

— Din ngr. *πρόλογος*, lat. *prologus*, fr. *prologue*, it. *prologo*.

PHOLOGĂR subst. (Învechit) Prolog¹. Acestu sfîntă carte, anulme] *prologar*, au rămas de la nenca (a. 1721). IORGA, S. D. XV₂, 121. Acestu *prologari* l-am cumpărat eu, Tudurii dascal (a. 1796). id. ib.

— Pl.: ?

— Prolog¹ + suf. *-ar*.

PHOLOGĂȚIE s. f. Poziție a unei note muzicale care, făcînd parte dintr-un acord, se continuă și în acordurile următoare. Cf. DN, DEX.

— Pl.: *prologății*.

— Din fr. *prolongation*, lat. *prolongatio*.

PROLUVĂ vb. I. T r a n z. (Regional) A lua din nou, a lua încă o dată (Rudăria — Băile Herculane). MIA FOLK, III, 54. Bucatili să proiau năpoi și foahli. ib. *Il vo loba Dumnitău dži mlina slngă ... Și-l vo prolura dži mlina driaptă*. ib. 131, cf. 151.

— Prez. ind.: *proiau*. — Și: *proluvă* vb. I

— Pro² + lua.

PHOLUNGÍ vb. IV v. prelunghi.

PHOLUVĂ vb. I v. prolua.

PHOLUVIU s. n. Depozit sedimentar detritic format sub acțiunea torenților și acumulat la baza unor panle sub formă de conturi de dejecție. Cf. LIT², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *proluvi*.

— Din lat. *proluvium*.

PROMEDITĂ vb. I T r a n z. (Învechit, rar) A se promedita. Să-nfelege îndată că farsa [în text. farsă, sic!] au fost promeditată, și tu te învinovătești. PR. DRAM 196.

— Prez. ind.: *promeditez*.

— Pro¹ + *medita*.

PROMEXĂ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se plimba (**2**). Cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.: ?

Din germ. *promenieren*. Cf. fr. *promener*.

PROMEXĂDĂ s. f. 1. Deplasare în spațiu (și de obicei pe jos) în scop recreativ, curativ etc.; plimbare (**1**), (rar) plimbet (**1**). Cf. I. GONTESCU, C. [Phticseala] *ne paterce la bal, in taltu, la mese de ospățiu, la promiadă*. VASILE, M. II, 51-25, cf. BUS, I, I, 311-16, SIAMATI, D. *Tac e pterita o*. NICOLAZI, S. III, 61. *De ma cue la proncia e*. Ochi-si zicari-n u-sa-n jo. MUMĂȘANU, P. 129. *Recomandăm între altele promenadă... pe la sînu-n numlă Parnas*. CALENDAR (1862), 28-11. *Trăisr e e promenadă*. EMINESCU, O. I, 151. *Alta principala, un'e e totul promiadet de lume buna*. CARAGIALE, O. II, 3, cf. BARGIANU, ALEXI, W. *Tumea raltă si i'leca alia miscindu-si jasi in promiadet sau grabind*. ARDITEANU, I. D. 75, cf. ȘĂINEANU, D. C. *Plecam in promenadă, in rînd, cite doi... să ne arate împrejuririle*. BRĂNESCU, O. V. II, 119. *Am sa ies cu roasă mea, la brațelă, in promenadă*. SADOVEANU, O. VIII, 167, cf. SCRIBAN, D. *Consimtea a face ciftva jasi pe jos intr o scurtă promenadă intimă*. CĂLINESCU, B. I, 86. *Gospodari harnici au transformat malarile Bahluului in atrăgătoare locuri de promenadă*. IL februarie 1961, 12, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Concretizat) Loc (special amenajat) pentru plimbare (**1**); (învechit) plimbare (**2**), plimbătoare (v. p l i m b ă l o r **2**). *Se vede pînă în ziua de astăzi pe promenadă bustul împăratului*. BARIJIV, P. A. I, 561. *Vezi trecînd pe promenadă feluri de figuri cari de cari mai fanfoșe*. NEGRUZZI, S. I, 327. *Se plimbau la promenadă, ajungeau chiar pînă în parcul orașului*. AGĂBICEANU, L. T. 235. *Un regalist... a strigat în plină promenadă „Jos națiunea, trăiască regle!”*. CAMIL PETRESCU, T. II, 366. *Inaintau de-a lungul unui bulevard larg, tradiționala promenadă*. VINA, I. II, 103, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Teștră pe digul promenadă din fața Cazinoului*. CĂLINESCU, O. I, 111.

— Pl.: *promenade*. — Și (învechit, rar) *prominadă* s. f.

— Din fr. *promenade*, germ. *Promenade*.

PROMEXOĂR s. n. (Franțuzism rar) Foaier; (apartea dintr-o sală de spectacol unde nu sînt scaune sau bănci și unde publicul stă în picioare). CADU.

— Pl.: *promenoare*.

— Din fr. *promenoir*.

PROMENOR s. m. (Franțuzism rar) Persoană care frecventează o promenadă (**2**). *Căătorii străini... pri-vese cu ochi mirați etnd se întrlese, întria oară, cu pro-anorii noștri dintre Capșa și Palat*. GALACTION, A. 121

— Pl.: *promenori*.

— Din fr. *promeneur*.

PROMESĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Chitanță, bilet care dă drept de participare la tragerea unei loterii. Cf. GHEȚIL, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *promese*.

— Din germ. *Promesse*, fr. *promesse*.

PROMETAZINĂ s. f. Substanță medicamentoasă de sinteză, folosită în tratamentul unor alergii; fenergan, romergan. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prometazine*.

— Din fr. *prométhazine*.

PROMETELĂN, -Ă adj. (Rar) Prometeic. Cf. DI X. ◊ F i g. *Cereclarea, sub toate formele... precipită planeta în aventuri prometeice*. D. GUSU, P. V. 232, cf. DEX.

Pronunțat: *-te-ian*. — Pl. *prometeici*, -e.

Din fr. *prométhéen*.

PROMETEIC, -Ă adj. Care aparține lui Prometeu, privitor la Prometeu (sau la mitul acestuia), (rar) prometeician. [Omenirea] e *neprădnică de sursificul prometeic*. V. ROM. noiembrie 1962, 91, cf. DN², DEX. ◊ F i g. *Normera uncart exact in centrul prometeic al poeziei*. TEOPHOREANU, M. U. 27. *Natura imensă si omul producție se întrilnese într-un univers de grandoare si armonie a cărui*

imegine domină conștiința scriitorului. CONTEMP. 1956, nr. 5/1. Nu există ... preocuparea prometeică pentru semenii. s mai 1960, 113.

— Pronunțat: -le-ic. — Pl.: prometeici, -ce.
— Prometeu (n. pr.) + suf. -ic.

PROMETEISM s. n. (Rar) Atitudine, concepție legată de mitul lui Prometeu. *Prometeismul nu mai e o atitudine, ci o permanență, intrind în substanța poeziei lui Al. Philippide*. v. nom. noiembrie 1962, 91

— Prometeu (n. pr.) + suf. -ism.

PROMÉȚIU s. n. Element chimic din grupul pământurilor rare. Cf. DM, DER, DN², M.D. ENC., DEX.

— Din fr. prométhium, germ. Promethium.

PROMÎL s. n. v. promilă.

PROMÎLĂ s. f. (Rar) Parte raportată la o mie de părți dintr-un întreg; mîime¹. *Promilul, scris mai pre-secutat* 9/10⁰⁰/10⁰⁰ ... este acel număr care arată cîte unități sînt a : e socoti pentru fiecare mie. I. PANȚU, PR. 1.

— Pl.: promile. — Și: promil s. n.
— Din germ. Promille.

PROMINĂDĂ s. f. v. promenadă.

PROMÎS, -Ă adj. Care constituie obiceiul unei promisiuni; făgăduit. Cf. BARONZI, I. L. II, 209/25. *Alege dar, poete, averea cea promisă*. ALECSANDRI, T. II, 256. *Ținem a vă vedea îndeplinind promisa dv. vizită*. CARAGIALE, O. VII, 137, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: promiști, -se.
— V. promite.

PROMISCUITĂȚE s. f. I. Amestec eterogen, nepotrivit, nesănătos, imoral etc. de persoane; amestec de indivizi foarte diferiți pe care îi reunește un mod de viață mizerabil, dubios, imoral. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Promiscuitatea aceea silită a putreziciunii la un loc, în aerul muced ... mă înapăimintă*. ANGHEL-IOSIU, C. I, 217, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Stă înșipt ferm, sincer și imparțial în locul comun, cu o seninătate ce-l ridică deasupra promiscuității*. LOVINESCU, C. V, 111, cf. SCRIBAN, D. *În călătorie ... rareori dacă ți se adresează cupîntul. Se pare că francezul suferă și se ferește de promiscuitate*. RALLA, S. T. III, 135, cf. DN², DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) Promiscuitatea și anonimatul de la cîmîtirul nostru principal mi se par dureroase. GALACIION, A, 290.

2. Conviețuire în condiții de mizerie sau de imoralitate a mai multor persoane de sex diferit. *Sînt copii mici îmbătrîniți înainte de vreme ... perversiți de promiscuitate în care au trăit*. BRĂESCU, A, 250. *Să se întoarcă — în urmă — la promiscuitatea ceremoniarurilor erotice?* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 187, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Traitul liber în promiscuitate al femeilor ar fi cea mai oribilă imoralitate*. AGÎRIBICEANU, A, 115. *Anișoara ... avea mania excursiilor „în bandă”, a căror promiscuitate mie îmi făcea silă*. CAMIL PETRESCU, U. N, 100. ♦ Locuință, loc, mediu în care se trăiește în promiscuitate (2) : p. e. n. t. mizerie sau imoralitate dintr-un astfel de loc. *Proprietarul nu se sîchisea de promiscuitatea decorului ăsta, strigînd meru după chirie*. KLOPȘTOCK, I, 115. *Dar unde stăm? În promiscuitatea asta nu se poate sta*. II. LOVINESCU, I, 160. *Cunoscuise promiscuitatea înaintea curățeniei și suferința înaintea bucuriei*. II, septembrie 1962, 11.

— Pronunțat: -cu-i-. — Pl.: (rar) promiscuități.
— Din fr. promiscuité.

PROMÎSCU, -UĂ adj. Care are caracter de promiscuitate, caracterizat prin promiscuitate. *Prevede trei zile de familiaritate continuă, de intimitate promis-ă*. CAMIL PETRESCU, T. II, 123. *Se înștripa ... sanctuarul ... idilelor promiscue*. KLOPȘTOCK, I, 219. *Un mediu*

trivial, imoral și promiscu. CONTEMP. 1948, nr. 113, 12/3, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: promiscui, -ue.
— Din fr. promiscue, lat. promiscuus.

PROMISIE s. f. v. promisiune.

PROMISIUNE s. f. Angajament prin care cineva se obligă să facă ceva (pentru altul); făgăduială, (învechit) promitere. V. parolă (1). *Vroia a-și călea promisiunile*. ASACHI, S. I. II, 27. *Aduce aminte mactrului Gaetano promisia ce îi făcuse*. CR (1818), 1²/55, cf. NEGULICI. *Eu putui asemenea să mă evitaiese oarecum de promisiunea mea*. IĂZĂRESCU, S. 62/17, cf. STAMATI, D. *Credincioasă la promisiunea (făgăduiala, par la) ce dete*. FIS. 29/14. *Promisiunea ce... dădese... domnului Alexandru cel Bun (a. 1865)*. URICARIU, X, 375, cf. PROL-POP., N. D., BARONZI, I. L. II, 233/14. *La mulți ani le-am șters lacrimile, dîndu-le sau despăgubiri, sau posturi, sau promisiuni, pe care le voi împlini*. BOLINTINEANU, O. 140. *Eu am promisia actualei director general al teatrelor, că ... va face tot ce se poate*. CARAGIALE, O. VII, 278, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Nu-ți uita de promisiune ... Un ou înconcedat de pe la voi să-mi aduci!* AGÎRIBICEANU, A, 37. *S-a dat promisiunea solemnă pentru căsătorie*. SEVERIN, S. 81, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Promisiunea mincinoasă era o inspirație a momentului*. REBREANU, R. II, 92. *Dumineca, cu promisiuni anticipate, discutate îndelung, plecam în promenadă*. BRĂESCU, O. A. II, 119, cf. SCRIBAN, D. *Curtea ... stabilește în fapt anterioritatea promisiunilor de căsătorie*. COD. PEN. R.P.R. 511. *Uitînd promisiunea de discreție, îi împărtăși acestuia înlîmplarea*. CĂLINESCU, S. 329. *Te dezleg de promisiuni*. II. LOVINESCU, T. 202. *Gubernul de atunci ... nu includea să le facă promisiuni*. PREDĂ, M. 118. *Vă întrebați dacă am să-mi respect promisiunea?* BANBU, P. 300. *Amîntea de promisiunea de a-i repartiza încă un medic și doi felceri*. v. nom. ianuarie 1965, 53. *Numai cu promisiunile făcute ne vom vedea cu casele prăbușite în fundul ripii*. ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10 919.

♦ (Rar) Perspectivă promițătoare, favorabilă. *Perioada de care ne ocupăm e mai bogată în promisiuni decît în realități*. OȚEȚEA, T. V, 59. ♦ (Învechit, rar) Jurămint. *A laose că așteaptă ea să fie informat despre depuerea promisiunii membrilor și constituirea dieții*. BARIȚIU, P. A. III, 195.

— Pronunțat: -si-u-. — Pl.: promisiuni. Gen.-dat. și: (rar) promisiunei. — Și: (învechit) promîște s. f.

— Din fr. promission, lat. promissio, -onis.

PROMISORIU, -IE adj. (Jur.; despre jurăminte) Care se face în vederea aducerii la îndeplinire a unor fapte viitoare. Cf. DN², DEX.

— Pl.: promisoriu.
— Cf. fr. promissoire.

PROMISLÉNIE s. f. (Învechit, rar) Pronie (1), providență (2). *Promisleniia lui D[u]mn[e]dzău ce le grijește toate de aduce spre bine*. DOSOFTEI, V. S, septembrie 11²/21. *Nice taste D[u]mn[e]dzău, nice promislenie, adecă demaiute purtare de gînd, ce numai nărocul fieceărui om*. id. ib. noiembrie 153²/29, cf. IDRC, PASCU, S. 241, SCRIBAN, D.

— Și: promislénie s. f. DOSOFTEI, ap. PASCU, S. 241.

— Din slavonul ПРѢСЛОВИЕ ИЕ.

PROMÎT s. n. (Învechit, rar) Amintire, aducere-aminie. *Accese promituri sau aduceri-aminte ... și după moartea lor tot cîte pușintel află loru-și loc și se ascultă*. FICHINDEAL, F. 352/20.

— Pl.: promituri.
— Din ngr. προμίσθιον „morala de la începutul unei fabule”.

PROMITE vb. III. Trans. I. (Învechit) A prevedea (1); a anunța. *Ziua 12 ... la 11 ceas, 11 min. noaptea promite lucire de soare și aer rece și uscat.* CALENDARIU (1791), 12° 10. *Calendarul ne promite o vreme frumoasă.* CADE.

2. (Folosit și a b s o l.) A-și lua obligația, angajamentul de a face ceva (pentru altul); a face promisiuni, a da asigurări; a făgădui. *Promisese de a-și duce viața într-un chip onorabil.* CR (1848), 1461, cf. NEGULECI, STAMAI, D., POLIZU, PROF.-POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 209/26. *Promisu-i-am chiar tronul, ... iubirea i-am jurat.* ALECSANDRI, T. II, 155. *Stăpânul de ospătării ... te ostenește cu invitațiile ce-ți face și desfălările ce-ți promit.* BOLINTINEANU, O. 295 *El îi promitea ... că ... o va lua de soție.* EȘNĂNESCU, S. 40. *Ne-ai promis că nu să prinzești cu noi.* CARAGIALE, O. II, 74. *Îmi strînsese mina și-mi făgăduia protecția lui, cu aerul unui viitor ministru care promite o slujbă unui protejat.* VLĂDUȚĂ, O. A. I, 191, cf. DDRU. *Apoi la moșneag privese Și-i promit cinceci de galbeni pentru osteneală.* COȘBUC, P. II, 131, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Îi promite că-i va trimite cărți poștale.* REBREANU, I. 438. *Îți promit că va reveni.* ȘĂINEANU, D. V., cf. CADE. *De ce mi-ai promis că vii ... Cînd știai că-ai să mă mîni?* MINULESCU, V. 213. *Promite-mi că n-ai să uiți ceaștile de gradul al treilea.* SEBASTIAN, T. 182, cf. SCRIBAN, D. *Suferian promise că va face întocmai.* GĂLINESCU, B. I. 85. *Promisese și trebuia să-și lină deci cuvîntul.* CAMIL PETRESCU, S. 100. *Îmi jură că nu i-ai promis nimic în schimb?* H. LĂVIŢESCU, C. S. 98. *Maestrul ia comanda și banii și promite.* S. Iulie 1960, 12. *Unii promiteau alba, alții neagra, dar noi știam că promisiunile din vremea alegerilor ... nu sînt mult.* IB. Ianuarie 1961, 4. *Îi promisese de cîteva ori că va pune capăt jocului murdar.* V. ROM. IANUARIE 1965, 53. *Vă promit că în cel mai scurt timp vom avea un arii.* T. martie 1965, 58, cf. M.D. ENC., DEX. ♠ Refl. impers. *Se promisese din partea trupelor că se vor ierta toți accia carii se vor închina.* CR (1846), 441/3. ♠ Fig. (Rar) A sorți. *Începam bilanțul sîniștru al acestei peltececi, ea un general înfrînt și fugărit, promis degradării și exilului.* CAMIL PETRESCU, V. S. 125.

3. (Folosit și a b s o l.) A prezenta, a oferi, a avea perspective favorabile, femeinice, certe etc., a da speranțe. *Rămăsese unicul moștenitor al casei lor ... și al unui proces ... care promitea de a-i da într-o zi o frumoasă avere.* HELIADE, D. J. 15/21. *Analiza lumică nu ne promite mult despre calitatea ei.* DESCR. APE, 124/10. [Știința] *promite a regenera organismul social.* ROM. LIT. 258²/14. *Căutau a găsi urcă altă carieră care le promitea cel puțin un adăpost.* NEGRUZZI, S. I. 346. *Ochire ce promite plăceri îmbătătoare.* ALECSANDRI, AP. DDRU. *Crescut în școala părintelui său, promitea a-și semăna.* ODOBESCU, S. I. 316. *Este un junc plin de talci și viitor, o stea care promite.* CARAGIALE, O. IV, 281, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D. *Ținînd seama de prejudecățile curente asupra profesiiilor intelectuale, Dragavei un promitea nimic bun.* GĂLINESCU, S. 110. *Tehnica nouă nu-i mai promite profiturile cele mai mari.* ȘTIINȚA, 1953, nr. 2 637. *Eroul ... învață să iasă din solitudinea care nu-i promitea altceva decît rată.* T. Iunie 1961, 50. *Valoarea componenților săi promite de la bun început realizări artistice superioare.* CONTEMP. 1966, nr. 1 022, 6/7, cf. M.D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: *promit*. Și: (regional) *promiți* vb. IV. UDBRESCU, AL.

— Din lat. *promittere*, fr. *promettre*.

PROMITEHE s. f. (Învechit) Promisiune, făgăduială. *Mi-ai promis o schifă ... această promitere e foarte prețioasă pentru mine.* ALECSANDRI, S. 163. *Un om îți promite că va face ceva. În momentul promiterii este de bună credință.* MĂDĂRĂȘ, CR. II, 152, cf. DI, DM.

— Pl.: *promiteri*.

— V. *promite*.

PROMITE s. f. (Grecism învechit) 1. Promie (1), providență (2). *Pentru promie și promitia lui Dumnezeu, adică pentru nou înainte socotinta lui Dumnezeu (a. 1754).* GĂLBI, M. PHAN, 239

2. (Contabilitate) Comision, remiză. *Condusul de promitie iarăși nu-l pot primi, dacă dumealui au fost tovarăs și cu comisionaru (a. 1832).* FURNICĂ, I. C. 381.

— Seris și: *promitlic*. — Pl.: *promitu*

— Din ngr. *προμήθεια*.

PROMITURI vb. IV. Trans. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil) A atrage atenția, a face atent. *Să spună oamenilor prea sfîntul adevăr, se-a roage și frățește să le promiturăscă, să le instințeze, de înselăciunea ... unora să se păzescă.* FIȘINDAL, F. 352 18.

— Prez. ind.: *promiturăsc*

— Promite - suf. -trai.

PROMITISĂ vb. IV v. *promisist*.

PROMIȚĂTOR, -OĂRE adj. Care promite (1). *Să vestim tuturor ... că în familia artiștilor romîni s-a ivit un mult promițator Veniamin.* GALACHON, A. 226. *Aceste începături promițătoare vor trebui dezvoltate.* LEG. EC. PL. 124. *A dovedit ... cu prilejul expoziției sale personale, un promițator încep de maturitate.* V. ROM. noiembrie 1962, 149, cf. DI, DM, M.D. ENC., DEX. *În cadrul diferitelor edituri au apărut ... colecții cu titluri promițătoare.* CONTEMP. 1977, nr. 1 609, 7/5.

— Pl.: *promițatori, -oare*.

— Promite - suf. -ător.

PROMIȚI vb. IV v. *promite*.

PROMIȘLENIE s. f. v. *promișlenie*.

PROMOĂRĂ s. f. (sg.) (Regional) Promoară (1). *Novembre ... luna bramei și a promoarei.* MARIAN, S. R. I, 97. *Promoara se mai numeste și promoară, ... chiecură, ... roună înghelată.* PAMTELE, VĂZD. 66, cf. DI, DM.

— Și: *promoară* s. f. ALECSANDRI, P. P. 31.

— Cf. *promoară*.

PROMONTOR s. n. v. *promontoriu*.

PROMONTORIE s. f. v. *promontoriu*.

PROMONTORIU s. n. I. (Învechit) Munte (1); p. rest. vlf de munte (1). Cf. DRU. *Telegraful de pe această promontorie (pisc de munte) zărindu-ne, făcu de știre.* AR (1830), 22² 16. *Edificiile ce adornă frumosul promontor pe care este situat orasul Buda.* FIȘINDAL, O. II, 38. *Înaltul promontoriu de la Deva a fost de la natura însăși creat d-a fi fortificat.* V (1876), 196.

2. Fișie de pământ înaltă și stîncoasă care înaltea în mare; cap înalt; (învechit, rar) promunte. *Promontoriile se zic virurile de pământ ce se întind în mare.* AR (1829), 171¹ 29. *Pe continenturi se însemnează munții, văile, dealurile, ... peninsulele, promontoriile.* I.E.M. G. 10/2. *Vartolomeu Dial la 1486 descoperi promontoria Bunii Speranțe.* SĂVULESCU, BR. II, 387 40, cf. I, 193 13. *De la promontoria Matapan până la Capul Nordului.* FĂBIAN-BOR, C. 54 15. *Munții ... încep a se înălța de la tărîmul sudic, sporînd treptat de la promontoriul cel mai de gîos.* IC. I.E.M. (1844), 106² 20. *Dover ... e în capătul unui promontoriu.* CODRU-DRĂGĂȘANI, C. 109. *Au agiuns la cel dia urmă promontoriu al Africii, pre care l-a numit Capul Bunii Speranțe.* LAURIAN, M. III, 123 9, cf. POLIZU, PROF.-POP., S. D., BARONZI, I. T. II, 233 15. *Acest promontoriu se coboară în valuri cu un zid de stîncă.* ALECSANDRI, AP. CADE, cf. DDRU. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V. *Lesiră deasupra boscheteilor care îmbracă promont-*

torul spre miazăzi. GALACTION, O. A. I, 35. *Stlncile elementale au inclus de o parte și de alta promontoriul până-n prăpăștiile mării.* SADOVEANU, O. X, 122. cf. SCRIBAN, D. *Pe un promontoriu de stincă faci un castel.* CĂLINESCU, B. I, 70. cf. BARANGA, V. A. 26. *Pe un promontoriu de piatră am stat în ultimul soare suruc al lui septembrie ... și am privit trecerea păsărilor spre Delta.* BARBU, P. 80. cf. DER. *Au debutat ... dăruindu-și așezarea ... pe un promontoriu stincos.* II. DAMCOVICIU, D. 28. ♠ (Prin lărgirea sensului) *Un promontoriu caوندul ... se întindea până la circa 20 km spre nord de Galați.* MG I, 132.

— Pl.: *promontorii*. — Și: (învechit) *promontor* s. n., *promontorie* s. f., *promontoriu* (NIGULICI, STAMATI, D., АЛЕКСИИ, ПЛУ I.), *promontoriu* (GS 237/26) s. n.

— Din lat. *promontorium*, it. *promontorio*, fr. *promontoire*.

PROMORĂR s. m. (sg.) (Prin Mold.) Luna noiembrie. *Români dau lunilor numiri potrivite cu timpurile anului ... Noiembrie, brumar sau promorar.* ALEXANDRI, P. P. 34. *Promorarii, adică luna brumei și a promorării.* MARIAN, S. B. I, 97. cf. DIDRE, PAMFILL, S. T. 73. DL, DM.

— *Promeară* suf. -ar.

PROMOROĂCĂ s. f. f. Cristale de gheață poroasă care se depun pe sol, pe arbori, pe case etc. când temperatura este scăzută și vântul slab; chichură, (regional) nea² (2), *promoară*. *Lunea pudră de albă promoroacă.* ALEXANDRI, P. III, 18. cf. CHAG, II, 295. *Pe pragul uși se înfățișă Cozma ... cu barba albă de promoroacă.* GANI, AP. CADL. *Toți erau cu părul, cu barba și cu mustele pline de promoroacă.* CRIANGĂ, O. 116. *Văd eu prin vis declurile acoperite cu zăpadă, copacii în promoroacă.* VLĂDUȚĂ, O. V. II, 87. *Iarna ... a acoperit tot cu o promoroacă greaie.* CONTEMPORANUL, VII, 1. *O sticlă de busuioc ... o va găsi încercată de promoroacă.* SEVASTOS, N. 7. *Decă s-a prins de busuioc promoroacă, cred că mirii lor vor fi bogăți.* MARIAN, S. B. I, 131. cf. DIDRE. *Albe flori de promoroacă Păcură din ramuri albe.* NICULI JĂ, T. D. 117. *Promoroacea argintie de pe câmpuri s-a tolat.* OLLĂNESCU, II, O. 320. cf. DIDRE. *Promoroacea se joacă mai ales iarna din negura înghețată ce se prinde de ramurile copacilor.* PAMFILL, VĂZD. 65. *Decă iarna, la zile mari, va fi promoroacă multă, e semn de belșug în toate.* GOROVEI, CH. 20. *Mergeau suflând greu, tăcuți, cu fețele năpădite de promoroacă.* RLBREANU, I. 341. *A prins promoroacă și clapija.* BACOVIA, O. 24. *Decembrie ia locul lui iunie și florile de promoroacă, locul florilor adevărate.* GALACTION, O. A. II, 215. *Iarna ... Pute vâl de promoroacă Peste pomii și peste case.* TOPÎRCEANU, B. 70. *Toți aveau obraji îmbujorați de ger, genele albe de promoroacă.* C. PEYESCU, I. I, 189. *Stuf cîmpurile-înghețate Subt promoroacă.* D. BOILZ, P. O. 64. *Pădurea de pe Măgura era îmbrăcată în promoroacă.* SADOVEANU, O. X, 541. cf. SCRIBAN, D. *De frig am promoroacă-n palme, Pota pe seulte de fier.* CĂLINESCU, L. E. 91. *Cădea promoroacă din tufăni mărnași.* CONTEMP. 1951, nr. 379, 1.1. *Își scuturau de pe străie rumegușul de lemn amestecat cu promoroacă.* s. iunie 1960, 13. *Pe crengile subțiri ale merilor s-a prins un strat alb, fin, de promoroacă timpurie.* S. BOM. septembrie 1963, 31. cf. II X 509, XI 516, XII 168, ȘEZ. I, 111. *CARDAS, C. P. 272. ȘEZ. XVIII, 59. JORDAN, L. M. 191. ALR I 1260. Decă e promoroacă la Bobotează, atunci e vară bogată.* ALR II 5 053, 605. ♠ Fig. *O zi de promoroacă în cameră pătrunde.* BACOVIA, O. 130. *A chemat în jurul său sfetnicu cu bărbile de promoroacă.* SADOVEANU, O. XI, 606. *La ce folos o za cu niște zimfi Și scintecera loc de promoroacă?* ARGHEZI, VLRS. 363. *Nevoile i-au pus devreme promoroacă în păr.* CĂMILAR, N. II, 232.

2. (Rar) Brumă. Cf. CADL. *Șipotul cărării poartă-un glas de toavă, Să adape satul ars de promoroacă.* LILSNEA, A. 125.

3. (Regional) Strat fin, alburiu, asemănător brumei, care acoperă unele fructe; brumă. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V.

4. (Prin Mold.) Aburenă care se formează pe vasele (de sticlă) umplute cu apă (rece). *Au răzuit ... cum vin dulcături bune, și apă în pahare cu promoroacă.* SADOVEANU, O. V, 348. *Decă dimineața va fi prinsă promoroacă pe pahar, va avea noroc în căsnicie.* ȘEZ. I, 116.

5. (Regional) Moină¹ (1) (Pălliniș — Vatra Dornei). ALR I 1 228/211.

— Pl.: (rar) *promoroace*. — Și: (regional) *promoroacă* (ALR I 1 260, 120), s. f., *promoroc* (ARGHEZI, S. I, 86) subst., *promoroacă* (ALR I 1 260), *promoroacă* (SCRIBAN, D.) s. f.

— Cf. ber. *п р и м о р о з о к*, rus. *п о м о р о к*.

PROMOROĂGĂ s. f. v. *promoroacă*.

PROMOROĂRĂ s. f. v. *promoară*.

PROMOROC subst. v. *promoroacă*.

PROMOROCÎT, -Ă adj. (Regional) Plin de promoroacă (1), cu promoroacă (Fătărăuși — Pașcani). Cf. GOROVEI, CR. 39. *Decă a doua zi găsesse busuiocul promorocit, futa se va mărița în iarna aceea.* id. ib.

— Pl.: *promorociți, -te*.

— De la *promoroacă*.

PROMOTOR, -OĂRE s. m. și f. Persoană (sau colectivitate) care inițiază (și animă, susține) o acțiune, un curent, o idee etc. Cf. PROT.-POP., S.D. *Direcțiunea, al cărei promotor se schița a fi Maiorescu, era ... venită absolut la timp.* MACLEONSKI, O. IV, 121. cf. DIDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Au trăit alături, în comunitate desăvârșită de idei și sentimente cu promotorii culturii elenice.* IORGA, L. I, 52. *Promotorii revoluției.* N. A. BOGDAN, C. M. 96. cf. ȘĂINEANU, D. V., CADL. *Promotorul de frunte al principiilor care vor prefăce arta și literatura mondială.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 305. cf. SCRIBAN, D. *Promotorul răscoalii grecești ... a asigurat pe Ipsilanti de sprijinul Rusiei.* OȚETEȘ, I. V. 201. *Bolșiac a fost unul dintre promotorii cei mai înfocați ai ideilor democratice de la 48.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 15/3. *A fost un agitator, un promotor exploziv al ideii socialiste.* CĂLINESCU, C. O. 295. *Cel mai de seamă promotor ... al dubului popor în literatură a fost Vasile Alecsandri.* BENEȘ, P. 7. *În activitatea sa didactică și de cercetare a fost promotorul geografiei generale și geografiei regionale.* MG I, 26. *El a fost un adevărat ferment activ, promotor, animator și îndrumător al unei mișcări muzicale cu imense repercusiuni.* s. mai 1960, 123. *A fost unul din promotorii învățămîntului medical modern.* ABC SĂN. 70. *Partidul Comunist Român a fost în același timp apărătorul și promotorul culturii progresiste.* ȘĂINEANU, 1965, nr. 6 680. ♠ (Prin lărgirea sensului) *Această participare a conștiinței mele lingvistice este de cele mai multe ori promotorul generalizării unei forme nouă.* PUȘCARIU, L. R. I, 29. *Critica teatrală trebuie să fie promotoarea îndrăzelneli creatoare în dramaturgie.* CONTEMP. 1953, nr. 369, 4/5. (Adjectival) *Căutarea noului răspunde ... unei nevoi spirituale promotoare a progresului umanității.* LOVINESCU, C. V. 110. ♠ (Chim.) Substanță care mărește eficacitatea unui catalizator. Cf. MACAROVICI, CH. 118. *În majoritatea cazurilor, promotorul singur nu e activ sau are o slabă activitate catalitică.* LTR², cf. DER, M. D. ENC., DEN. ♠ (Adjectival) *Uneori chiar suportul catalizatorului poate avea o acțiune promotoare.* LTR². ♠ Substanță chimică folosită pentru a pune în libertate radicali liberi, capabili să inițieze o reacție în lanț; inițiator. Cf. DEN, M.D. ENC., DEN.

— Pl.: *promotori, -oare*.

— Din fr. *promoteur*, lat. *promotor, -oris*.

PROMOȚIE s. f. f. (Ieșit din uz) Ridicare la o demnitate (mai mare), înaintare în grad; p. e x t. trecere

a unul elev într-o clasă superioară, în urma rezultatelor obținute la învățătură. Cf. I. GOLTESCU, c., NEGULICI. *Deacă vom fi în stare de a repeta victoria asupra neamului, atunci va avea fiecare promoțiune în proporțiunea meritului său.* BĂRBUȚU, P. A. I, 259, cf. STAMATI, D., PĂLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRI, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♣ Fig. *Cum se poate învăța? întrebă Caty, dobitoare de promoțiuni mondene.* CĂLINESCU, s. 259. ♦ Totalitatea persoanelor ridicate în același timp la o demnitate, la un grad. Cf. CADE, M. D. ENC.

2. Serie de absolvenți ai unei școli, ai unei facultăți etc.; totalitatea persoanelor care absolverse în același an un ciclu de învățământ. *Din cea dintâi promoție este neobositul și entuziasmul muncitor Ioan Heliade Rădulescu.* VLĂDUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRI. *Șeful promoției și băatul comandantului școlii... erau pe drumul de coștise ce duce la Vaslui.* BRĂSCU, A. 136, cf. SCRIBAN, D. *Promoția lui sărbătorise treizeci de ani de la terminarea liceului.* V. ROM. Iulie 1954, 24. *Șilion recunoșc pe Moroianu Alexandru, decanul promoției și tor-torul liceului pe premuri.* VINIAX, L. I, 22. *Își căuta în zadar colegii de promoție.* s. martie 1960, 34. *Promoția mea a fost numeroasă.* 7 august 1961, 95. *Numele sărbătoritului e legat de pregătirea a numeroase promoții de ingineri constructori.* CONTEMP. 1966, nr. 1019, 8/1, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *promoții*. — Și: (învechit) *promoțiune* s. f.
— Din fr. *promotion*, lat. *promotio*, -onis.

PROMOȚIUNE s. f. v. *promoție*.

PROMOVĂ vb. I. TRANZ. I. (Complementul indică oamenii) A ridica sau a înainta într-o funcție, într-o demnitate, într-un post de răspundere etc.; a avansa. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În locul muncitorilor calificați, futu aduși să „lucreze” în atelierele haavului din gară, promovați tehnicieni.* ARGHEZI, B. 148. *În sec. al XVII-lea, ierarhia dregătorilor și modul cum erau promovați în funcții pot fi mult mai ușor studiate.* STOICESCU, s. d. 69. *Tînărul e promovat în funcții de răspundere.* V. ROM. ianuarie 1965, 206. *Venise... să reclame la noi că cei din secție nu-l promovează și pe el în muncă.* ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10 905. (REFL. p. a. s.) *Acest Iacov... au stăut inițial episcop al Ierusalimului, s-au promovat la această demnitate.* CALENDAR (1851), XXXII/22. *Să mai fie pe cinci ani ales la o direcție mai mare... să se promoveze la mare giude.* ÎB. (1857), 15/11. (REFL.) *Toate se trăgeau de la gafiță care se promovase ea însăși poștaş.* V. ROM. octombrie 1951, 157. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Gustul artistic atât de înalt... i-a permis să recunoască și să promoveze pe lofi scriitorii de seamă ai premii lui.* V. ROM. august 1963, 56. ♦ A declara absolvent al unui an școlar sau al unui ciclu de învățământ, în urma rezultatelor obținute la învățătură. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Institutul de teatru promovează an de an profesioniști temeinic pregătiți.* 7 august 1961, 112. ♦ (Folosit și absol.) (Complementul indică cicluri de studii, ani de învățământ, examene etc.) A termina cu succes; (complementul indică elevi, studenți etc.) a trece într-o clasă, într-un an superior, în urma rezultatelor obținute la învățătură. *Un Teodosie Gheorghidiu promovă la Halle cu o lucrare latină despre ciuda din Atena.* IORGA, L. II, 45, cf. SCRIBAN, D., DL. *El... promovează curind cu „faurt bine” aceleași materii la care căzuse cu numai câteva luni în urmă.* ȘCÎNTEIA, 1960, nr. 1830. ♦ INTRANZ. *De ctnd promoveze în elasa opta, purta inel.* TEODOREANU, M. II, 203. ♦ REFL. ÎMPERS. *Studenții știu că se promovează oricum.* 7 februarie 1969, 62.

2. (Complementul indică acțiuni, idei, curente, teorii etc.) A (iniția și a) susține, a sprijini făcând să progreseze, să se dezvolte. *A formulat și promovat tehnice ceea ce scriitorii mari din toate timpurile exprimaseră conerct.* CAMIL PETRESCU, T. III, 201. *Mi se pare o absurditate să promovez relațioul.* CĂLINESCU,

c. o. 33. *Toți criticii literari mol de seamă au slajit o reputație și au promovat un curent.* VIANU, I. R. 21. *Sarcina... orchestrelor populare este să promoveze arta populară.* ALEXANDRU, I. M. 151. *Un colectiv promovează... producții originole.* 1 februarie 1969, 83. ♣ (Prin lărgirea sensului) *Socialismul... a promovat cu dărnicie și cu entuziasm toate artele.* ARGHEZI, B. 156.

— Prez. ind.: *promovez*.

— Din lat. *promovere*. Cf. fr. *promouvoir*.

PROMOVĂRIE s. f. Acțiunea de a promova și rezultatul ei.

1. Cf. *promova* (1). *Promovarea. Recompensia și triumful dat de patrie bravilor.* CALENDAR (1857), 25/29. *Controlul executării trebuie să contribuie la promovarea de oameni noi capabili să foră să progreseze munca.* ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 683. *Promovările în funcții mai mari ale dregătorilor cu rang de ol doilea.* STOICESCU, s. d. 69. ♦ *Trecere a unui elev sau a unui student într-o clasă superioară sau într-un an superior, în urma rezultatelor obținute la învățătură.*

2. Cf. *promova* (2). *O societate culturală care luca pe față pentru promovarea religiei, științei și artelor.* OȚETEIA, T. V, 118. *Promovarea egalității în drepturi dintre femei și bărbați.* LLG. EC. PL. 132. *Nu îndrăzne a crede că poate să contribuie cu ceva la promovarea medicinii.* CĂLINESCU, B. I, 142. *Promovarea și înfăptuirea acestui plan nu putea fi opera unui singur om.* s. mai 1960, 123. *Promovarea tehnicii avansate.* RL 1977, nr. 10 258.

— Pl.: *promovări*.

— V. *promova*.

PROMOVĂȚ, -Ă adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care a terminat o clasă sau un an de învățământ, un ciclu de studii etc., pe baza rezultatelor obținute la învățătură. Cf. DDRI, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *promovați, -te*.

— V. *promova*.

PROMPT, -Ă adj. (Despre fapte, acțiuni etc.) Care se produce repede, fără întârziere (și la timpul oportun). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *Am deschis o locanță de lux... Serviciu prompt și regulat.* GANE, S. III, 183. *Să luați notă de comunicarea noastră spre cit moi promptă întrebuințare.* CARAGIALE, O. VII, 557, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Femeile... au divinoția promptă și infailibilă.* IBRĂILEANU, A. 102, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am să-și dau o sursă de informație sigură și promptă.* REBREANU, R. II, 76, cf. SCRIBAN, D. *Tot ce a rămas ca artă din eul mediu... noi îl datorăm acțiunii clar-văzătoare și prompte a domnitorului Alexandru Cuza.* OFRESCU, s. 167. *Intervenție promptă.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 10/6, cf. DN², DEX. ♦ (Adverbial) *Veți găsi la noi bunăvoința de a vă servi prompt și cu cea mai mare plăcere.* MIRONESCU, S. A. 111. *Sevea totuși rachiuul mai prompt chiar decit alte dăși.* REBREANU, I. 301. *Mustrearea își făcu prompt efectul.* C. PETRESCU, C. V. 91. *Chelnerii... servesc prompt și fără greș.* SADOVEANU, O. IX, 333, cf. SCRIBAN, D. *Instituțiile, codurile, stările de opinie intervin prompt și inexorabil.* RALEA, S. T. III, 110. *Lăcătușul... să intervină prompt ori de cte ori se constată o deficiență.* ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 835. *Te gindești, răspunse prompt fostul notar.* PREDĂ, M. S. 85. *Pentru acești sancțiuni trebuie să vină prompt.* VIN. PESC. februarie 1961, 3. ♦ (Despre oameni) Care acționează repede și la timp; (maghiarism regional) pntonș (1). V. OPORTUN. Cf. PROT.-POP., N. D., SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *prompti, -te*.

— Din fr. *prompt*, lat. *promptus*, -a, -um.

PROMPTITATE s. f. (Învechit, rar) Promptitudine. Cf. ARISTIA, PLUT.

— Prompt + suf. -itate.

PROMPTITUDĂ s. f. v. **promptitudine**.

PROMPTITUDINE s. f. Insușirea de a fi prompt; rapiditate (și punctualitate, oportunitate) în executarea unui lucru, într-o intervenție etc.; (rar) nepreget, (învechit, rar) promptitate. Cf. NEGULICI, FIS. 204/6, PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Descria promptitudinea și curățenia serviciului*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 311, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ion Ozun, cu promptitudinea unui vechi obicei, reconstituie... existența necunoscutului tînătaș*. C. PETRESCU, c. v. 47, cf. SCRIBAN, D. *Această transcriere a instanțelor reclamă însă o promptitudine impecabilă a minții*. OPRESCU, s. 97. *Cu o promptitudine uimitoare... transformă în interior sumptuos o odoie banală*. CĂLINESCU, B. I. 124. *Promptitudinea gesturilor și inițiativelor lui încep să-mi atragă din ce în ce mai mult atenția*. PREDĂ, R. 44. *Singur Chopin a fost cel căruia Schumann i-a proclamat „genialitatea” cu atîta promptitudine*. s. februarie 1960, 50. *Programarea cu maximă promptitudine a primelor audii ar avea consecințe din cele mai importante*. M. 1965, nr. 3, 12/2. cf. M. D. ENC., DEX. ♦ **L o c. a d v.** **Cu promptitudine** = în mod prompt, repede și la timpul potrivit. *Vei fi slujit cu promptitudine*. STANCU, R. A. v, 248. *După al doilea pahar umplut cu promptitudine, Sustrănescu deveni volubil*. T. POPOVICI, SE. 95.

— Și: (învechit) **promptitudă** s. f. NEGULICI.

— Din fr. **promptitude**, lat. **promptitudo**, -inis.

PROMUCIOR subst. (sg) (Prin Ban.) „Cerule înorat la asfințit”. NOVACOVICIU, c. B. I, 18.

— Accentul necunoscut.

— Cf. **promoroacă**.

PROMULGĂ vb. I. **Tranz.** (Complementul indică proiecte de legi, decrete, hotărâri etc. ale unor state) A da caracter executoriu (după votarea în parlament), atestînd oficial existența (prin publicare): **p. g e n e r. a** face să intre în vigoare. *Avu gloria de a promulga... celebrul hatîșerif din Ghiulhane*. CR (1848). 133/11, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Îi izgonește din bucașica de pămînt ce le-o recunoscură pînă și așezămintele din 1851, făcute fără împreuna lucrare a reprezentanții naționale și promulgate de sultanul otomanilor*. KOGĂLNICEANU, S. A. 134. *Promulgînd dar astăzi acest de noi alcătuit cod civil, legiuim prin hrisovul nostru de față ca după 3 luni... să începă a fi lucrătorii* (a. 1857). URICARIU, IV, 309/3. *Dispozițiunile legii promulgată la 3/15 decembrie anul 1864* (a. 1865). *ib.* X, 372, cf. PROT.-POP., N. D. *Încenează... constituția... și o promulgă în chiar ziua deschiderii Conferinței ambasadurilor*. MAIORESCU, D. II, 50. *Cea dintîi schiță de condiță civilă promulgată oficial în principatul României*. ODĂRESCU, S. I, 272, cf. DDRF. *Constituția a fost decretată, promulgată și publicată prin „Monitorul oficial” de la 1 iulie 1866*. HAMANGIU, C. C. IX, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN². *În Irak a fost promulgată o nouă constituție provizorie*. ȘCÎNTEIA, 1968, nr. 7834, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ **R e f l. p a s.** *Promulgîndu-se convențiunea încheiată la Paris... s-au desființat privilegiul și monopolul claselor scutite de dări*. I. IONESCU, D. 118. *Faptul... a fost săvîrșit cînd s-a promulgat legea citată*. COD. PEN. R. P. R. 7. ♦ (Priu lărgirea sensului) *Această academie a științelor... se crede mai întîi de toate menită a stabili și promulga regulile pentru limba și scrierea română*. MAIORESCU, CR. I, 345.

— Prez. ind.: **promulg**.

— Din fr. **promulguer**, lat. **promulgare**.

PROMULGĂRE s. f. Acțiunea de a promulga și rezultatul ei; (astăzi rar) promulgație. *Pînă la promulgarea legii... publicul este chemat de mîria sa a o conlucra cu știința și opinia*. RUSSO, S. 155. *Acest act, mai înainte de promulgarea lui, se va comunica puerilor*. ROM. LIT. 268²/14, cf. DDRF. *Femeile căsă-*

torite, pînă la promulgarea acestei legi, vor fi datoare... a cere inscripțiune asupra imobilelor bărbăților. HAMANGIU, C. C. 459, cf. ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *După promulgarea legii rurale... îl numește inspector general de agricultură*. S. C. ȘT. (IAȘI) 1956, nr. 2, 90, cf. DL, DM, DER, DN². *Promulgarea unei noi Constituții provizorii*. ȘCÎNTEIA, 1968, nr. 7834, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Concretizat) *Nu se sfiște de a contrasemna însuși această promulgare în decretul de la 20 mai 1876*. MAIORESCU, D. II, 23.

— Pl.: **promulgări**. — Și: (învechit) **promulgere** s. f. STAMATI, D.

— V. **promulga**.

PROMULGĂTOR s. m. (În dicționarele din trecut) Persoană care promulgă (proiecte de legi, decrete, hotărâri etc.). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: **promulgatori**.

— **Promulga** + suf. -tor.

PROMULGAȚIE s. f. (Astăzi rar) Promulgare. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D. *Promulgația edictului perpetuu a lui Adrian*. ROM. LIT. 396²/38, cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN².

— Pl.: **promulgații**. — Și: **promulgațiune** s. f. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Din lat. **promulgatio**, -onis, fr. **promulgation**, it. **promulgazione**.

PROMULGAȚIUNE s. f. v. **promulgație**.

PROMULGERE s. f. v. **promulga**.

PROMUNTE subst. (Învechit, rar) Promontoriu (2). *Promuntele Bunei Nădejdi*. VASICI, M. I, 76/20. — **Pro**¹ + **munte** (după lat. **promontorium**).

PROMUNTÓRIU s. n. v. **promontoriu**.

PROMUNTÓRIUM s. n. v. **promontoriu**.

PROMUROĂCĂ s. f. v. **promoroacă**.

PRONĂ vb. I. **Tranz.** (În dicționarele din secolul trecut) A lăuda (în mod exagerat). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D.

— Prez. ind.: **pronez**.

— Din fr. **prôner**.

PRONĂOS s. n. I. Partea de la intrare a bisericilor creștine, care precedă naosul; tindă. V. **na r l e x**. *Mormînt în mijlocul pronaosului*. IORGA, AP. TDRG. *Ușile pridvorului sînt deschise larg în lături, ca și ferestrele pronaosului*. GÎRLEANU, N. 89, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ploaia izbea în naos cu abundență și numai în pronaos... puteai găsi... un colț adăpostit*. GALACȚION, O. 80. *În pronaos se iscă tumult*. SADOVEANU, O. XII, 148, cf. SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 239. *În pronaos dădu cu ochii de două mari sarcofage*. CĂLINESCU, S. 732. *În pronaos, necropolă a duicilor Saxoniei, sînt plăci funerare dintre cele mai valoroase*. V. ROM. Iunie 1957, 96, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ **Încăperea** a unui templu grec, situată în fața sanctuarului și servind drept vestibul. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

II. (Neobișnuit) **Prolog**³ (2). *Moartea lui Dante Alighieri, tragedie* [:] un pronaos, trei acte și un epilog. MACEDONSKI, O. II, 275.

— Accentuat și: (rar) **prónaos**. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 239. — Pl: **pronaosuri**.

— Din ngr. **πρόναος**.

PRONAȚIE s. f. (În opoziție cu **supinație**) Mișcare de rotație pe care antebrațul o execută din afară către corp, în jurul axei sale longitudinale; (învechit) poziție a antebrațului în care jumătatea inferioară a radiusului se află înaintea cubitusului. **Po-**

ziția cea firească a mlîinii este pronafția. KRETZULESCU, A. 58/23. În supinație radul se întoarce într-o direcție împotriva de ceea ce au urmat în pronafție. id. ib. 147/25. Cînd radul (respectiv degelul mare) se sceste spre corp, alunui mișcarea se numește pronafție. POLIZU, P. 31/32, cf. DEB. DN², M.D. ENC., DEX.

— Pl.: pronafții.

— Din fr. pronation.

PRONAZIST, -Ă adj. Care este favorabil nazismului, care simpatizează sau care susține nazismul. Cf. DN².

— Pl.: pronaziști, -ste.

— Pro⁻¹ nazist.

PRÓNĂ s. f. v. pronle.

PRÓNIE s. f. l. (În concepțiile teologice și în filozofia idealistă; adesea cu determinări care arată sursa) Înțelepciune supremă cu care divinitatea ar conduce lumea. (grecism învechit) **promitie** (1), (învechit, rar) **promisiune**; divinitatea însăși, **dumnezeire**, **Dumnezeu**; **providență** (2); p. ext. grijă, milă, îndurare etc., considerate ca atribute ale divinității. *Acea de sus pronie pîrtind de grijea mîntuiriî acestor erivățcaie nîroade.* GASTEMID, BR. 21. *Pronia dumnezeiască calcă socotala mînto-rească [slc!].* id. IST. 295. *Dumnezeiasca pronie carea necentenit iaste păziloarea celui ce nădărduiaste intru ia.* R. GRECEANU, CM II, 178. *Prea luminatul nostru domn pe care pronia sa l-au ales și l-au pus preste acest norod.* ANTIM, P. 36. *Pronia lui Dumnezeu înălțînd pe mîria la la scaunul cel părintese (a. 1732).* GĂLDI, M. PHAN. 210. *Cu pronia sfîntului, întorend la capul vrăjmașului meștesugurile lui, să lămădat răul cu răul.* MINEUL (1776), 161¹², 10. *Pronia au despărțit neamurile prin munți și prin mări (a. 1791).* GER II, 152/13. *Cerul i l-au hărăzit pronia cea dumnezeiască.* MOLSAR, BET. 37/7. *Mare pronie dumnezeiască au fost că turcii n-au gonit pre ai noștri.* ȘINCAI, BR. III, 86/7. *Cu neputînță iaste, vorbind după pronia lui Dumnezeu cea de rînd, ca după o viață păcătoasă să urmeze moarte fericită.* MAIOR, P. 59/6, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pronie cei cu minie spre pedeapsă i-au plăcut.* BELDIMAN, O. 14/21. *Nuam ei stinguri area știința a leacurilor ... care le-au răsădit firea cea grijiloare sau însăși pronia.* CHEREȘ, ROM. 8/17. *Cereasca pronie l-au dat la arătate.* ZILOT, ERON. 333. *Însă pronia cea dumnezeiască au făcut și i-au dat lui o miare, pre Eva.* TEODOROVICI, I. 38/11. *Să poate mira ... creștinul de înfăleapta pronie a lui D[um]nezeu, care au îngăduit a să pastîi biserica Ierusalimalui (a. 1821).* GER II, 236/12. *Darurile acei făcătoare de bine pronii care priveghează asupra-și.* MARCOVICI, D. 7/15. *Pușina sa credinșă ... cătră sfînta pronie au arătat.* DRĂGHICI, R. 43/1. *Moldovci stînta pronie fericeire a menit.* ASACHI, S. I. I, 129. *Dumnezeiasca pronie a oînduit această unire.* DACIA LIT. 40/2. *Pronia vră, și-i izbăvi.* I. VĂCĂRESCULE, P. 150/3. *Cu un nebul grățiește asupra proniei nalte.* CONACHI, P. 264. *Zicerile : providenșă, creștin ... le-au prefăcut în pronie, hristian.* NEGRUZZI, S. I. 256. *Cu mila proniei cerești sintem cu toții sîndătoși.* GHICA, S. 308. *Pronia cerească v-a impius să-mi întîndeși mină de ajutor.* FILIMON, AP. DDBF. *Ba fe-rească pronia ALECSANDRI, T. 1276, cf. CÎHAC, II, 691. Nemilosînta ursită sau pronia răspălătitoare făcuse ca acești oameni să se întîlnească.* ODONESCU, S. I. 99. *Să te ferescă pronia de foc, de cutremur, de înec și de mulat!* CARAGIALE, O. VII, 159. *Vreau și eu să-neere pronia cerească, să stau la priveghere pînă la ctulatul cocoșilor.* DELAVRANCEA, S. 21, cf. BARGIANU, ALEXI, W., TDRG. *N-au cîrmuit Principele decît ca trimiși de pronia cerească în timpuri turburi.* BUL. COM. IST. II, 32, cf. SILVERIN, S. 119, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Scriitorii dăruit de pronie cu umor, cu veselie, cu duh satiric sînt mult mai pușini.* GALAGHON, A. 130. *O ploate de proiectile, pe care pronia cerească ni le puse: e la îndemînă, porni să cadă.* BRĂNESCU, O. A. II, 90, cf. SCRIBAN, D. *Nu vom îneca s-o binecupîntăm pînă la sfîrșitul zilelor pe care prania va voi să ni le*

Lărăzească. V. ROM. octombrie 1951, 59. *Hotărît că pe Mihai Petronici îl așeze în capitala Austriei însăși pronia cerească.* VORNIC, P. 126. *A adunat pronia, în țară, toate darurile.* 7 decembrie 1961, 11. *Pronia cerească în altfel o să făptuiască.* TEODOROVICI, P. P. 108.

2. (Învechit) **Prevedere** (1 3). *Supt dragostea și pronia înălțîmii tale [împărăteasa Ecaterina a II-a] (a. 1769).* GĂLDI, M. PHAN. 239.

— Și: (învechit, rar) **prónă**, **próonie** (GĂLDI, M. PHAN. 240) s. f.

— Din ngr. πρόνοια.

PROXISTIMOS subst. (Grecism învechit, rar) **Post** (1) (la mahomedani). GĂLDI, M. PHAN. 240. *Între-această joi sara fiind sama proxistimos ..., adecă cu 15 zile înainte bairamului în ramazan (a. 1715).* id. ib.

— Pl.: ?

— Din ngr. προχριστήσιμος.

PRONOISÍ vb. IV. În TRANZ. (Grecism învechit, rar) A se preocupă, a se îngriji de ceva. *Să pronoisască, după puterea lor, și să poarte de grijă pentru buna păstorie și împodobirea a stării slîntei biserici (a. 1761).* URICARIUL, I, 308.

— Prez. ind.: pronoisesc.

— Din ngr. επρονόησα (aor. al lui προνοέω).

PRONÓM s. n. v. pronomion.

PRONÓMIE s. f. v. pronomion.

PRONOMINĂL, -Ă adj. Care ține de pronume (1), privitor la pronume; cu valoare de pronume; exprimat prin pronume. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, BARGIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Flexiunea nominală și cea pronominală ale cătuiesc împreună ceea ce obișnuit se numește declinare.* JORDAN, L. R. 211, cf. SCRIBAN, D., DL. *Obligativitatea construcției prepoziționale apare la obiectele directe pronominale.* SCL 1959, 192, cf. DM, DN². *Cele mai multe dintre conjuncțiile simple au la baza lor teme pronominale.* IST. L. ROM. I, 211, cf. M.D. ENC., DEX. ♦ (Substantivat) *S-a dezvoltat tot mai mult funcția relativă a fostului pronominal qualis.* SG I, 25. ♦ (Despre propoziții sau despre părți de vorbire) Care este introdus ori însoțit de un pronume (1) sau care este construit cu un pronume. *Verbi ... Pronominali sînt aceia ce au înainte sau pe urmă pronumele mă, te, se.* HELIADE, PARALELISM, 73. *Primele ... propoziții ... au un vădit caracter pronominal, fiind introduse printr-unul din pronumele „cine” sau „ce”.* SG I, 143. *Situația verbelor active pronominale.* OBAM, ROM.² I, 275.

— Pl.: pronominali, -e. — Și: (învechit) **pronomnól**, -ă adj. NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D.

— Din fr. pronominal, lat. pronominals.

PRONÓMION s. n. (Învechit) **Privilegiu** (1). *Vor ieșiut aceste folositoare pravile întru starea cea neclătă a pronomiilor vechi (a. 1773).* GER II, 86/22. *Acest pronom se păzea nesmintit (a. 1775).* URICARIUL, VI, 160. *Judecata dupe dreptatea noastră și retele urmări ale lăcuilorilor i-au căzut din pronomii ce au la pravilniceasca condică (a. 1784).* BUL. COM. IST. V, 284. *Cu adevărat au avut acest pronomion hotărît prin domneștele hrisoave (a. 1793).* URICARIUL, I, 285. *Aleătuirea ce se face pentru pronomion de scuteluici și breslași (a. 1814).* id. IV, 183/23. *Urmașii lor vor intra în numire mazililor, fără a le rămînt pronomion pârînșăca (a. 1818).* GER II, 220/15. *Să aibă pronomion a răsucumpăra de vor voi numai cîminal neamului lor.* CARAGEA, I., 72/5. *Pronomii ... date prin hatîșerîfuri raielci moldovinești.* BELDIMAN, I., 98/18. *Dînd această fabrică ca un pronomion la casa dumneului dvornicului Manolache Băleanul (a. 1823).* DOC. EC. 296. *Apărînt cu mare înmă pronomiile petriofilor săi, ... au tras asupra sa*

urgia lui Carlu al XI. ASACI, I. 257/33. *Oborirea pronomiilor și privilegiilor de naștere și de castă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 192. *Ei cred că, dacă s-ar uni, ar pierde din măreția și pronomele lor.* I. IONESCU, P. 380, cf. CIBAC, II, 691, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 240. *Erau chemați la Constantinopol pentru reorganizarea fărui și restabilirea pronomiilor ei.* OȚETE, T. V. 355.

— Pl.: *pronominuri* (GĂLDI, M. PHAN. 240) și *pronominii* (CADE), *prononii* (SCRIBAN, D.). — Și: *pronómie* (CIBAC, II, 691, DDRF, ȘĂINEANU, D. U.; pl. *prononii*) s. f., *pronómiu* (LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.; pl. *prononii*), *pronóm* (pl. *pronome*) s. n.

— Din ngr. *προνόμιον*.

PRONÓMIU s. n. v. *pronominon*.

PROXOPÓRT s. n. Sistem de loterie în care jucătorii trebuie să indice rezultatele unor meciuri (de fotbal) care urmează a fi disputate. *Concursul proxoport nr. 34 cuprinde, în afara celor șapte meciuri din campionatul diviziiei A, partide din campionatul diviziiei B.* SP. POP. 1967, nr. 5366, 3/1. *Frumușca concursurilor proxoport constă în apariția surprizelor.* IB. nr. 5375, 2/2, cf. DEX.

— Pl.: (rar) *proxoporturi*.

— *Prono[s]lic* + sport.

PROXOSTÍC s. n. I. Ipoteză, previziune referitoare la desfășurarea, la sfârșitul unor fenomene, al unor evenimente, al unor acțiuni, al unor întreceri sportive etc., (învechit, rar) *prognítie* (I): p. ex t. *prognóză*; semn prevestitor. *Prognostic ale altor astronomi, adunate pre seuri, ceale numai ce vorbescu de ale oștilor, mai virtos de păgini și de prietenii lor* (a. 1693). FN 16. *Un prognostic a face ... voi îndrăzni.* CANTEMIR, IST. 93. *Prognosticale care implinesc lipsa cunoștinții noastre.* CRITIL, 39/1. *Prognosticon.* CALENDARIU (1814), 64/1. *Ea privea martiriul fiilor săi ca un prognostic pentru binele patriei în viitor.* SION, P. 233. *În privirea cliimei ... prognosticurile cunoscute în județ stnt multe, mare parte rămase chiar de la romani.* I. IONESCU, M. 63. [Copilului] *i se făcea un prognostic, adică i se cerea din semne viitorul.* MARIAN, NA. 417, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Fierberea creștea zi cu zi. La berăria Rahova discuțiile și prognosticurile nu se mai sfârșeau.* REBREANU, I. 274, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Să vedem ce cai alegură și să facem prognosticurile noastre.* C. PETRESCU, C. V. 376. *N-am pariat cum paria Abramovici ... urmind pronosticul presci de sport, ci la noroc.* BRĂESCU, A. 243. *Abatele primi cu îndoială prognosticul.* SADOVEANU, O. X, 199. *Condiția lui nu e susceptibilă de pronosticuri.* RALEA, S. Y. I, 98. *Cele mai favorabile pronosticuri prevedeau un câștig de 20 de deupași.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 6/1. *Sintem dintre foarte pușinii care, în disprețul unor pronosticuri sceptice, am obșinut randamente superioare.* ȘCINTEA, 1965, nr. 6659. *Au început, bineînțeles, și pronosticurile.* CONTEMP. 1966, nr. 1005, 2/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Un pronostic sintem ... îndreptățit să vedem aici.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26. 20/1. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Acel act împărătesc se putea considera totodată ca un bun prognostic pentru atingerea altor scopuri.* BARIȚIU, P. A. III, 122. ◇ Fig. *Al ceasului de-agală pronostic E-un mărunțel tic-tic, tic-tic, tic-tic.* CĂLINESCU, L. I. 26.

2. S p e c. (Astăzi rar) Previziune asupra evoluției, a duratei, a sfârșitului unei maladii; p. ex t. *diagnostie*. *Vulpea pre viața-și se giura, căci din prognosticul doștorului precum la lună nu va ieși, bine știa.* CANTEMIR, IST. 163. [Simte] *dureri într-o parte ... Ce prognostic, aproximativ firește ..., poți tu da?* CARAGIALE, O. VII, 411. *Un prognostic bun să poate face numai prin un bun diagnostic.* BIANU, D. S., cf. ȘĂINEANU, D. U. *Prognosticul absceelor reci depinde de*

boala principală. ENC. AGR. I, 10. ◇ (Adjectival; neobișnuit) *Semne prognostice ale unei boale.* SCRIBAN, D.

— Pl.: *pronosticuri* și (învechit) *pronostice* (BARCIANU, SCRIBAN, D.). — Și: *prognostie* (accentuat și *prognóstic*), (învechit) *prognosticón* s. n., (învechit, rar) *prognosticéale* s. f. pl.

— Din fr. *pronostic*. — *Prognostic, prognosticon, prognosticale* < it. *prognostico*, lat. *prognosticus*, -a, -um, ngr. *πρωγνωστικός*.

PRONOSTICĂ vb. I. *Tranz. și intranz.* A face un pronostic (I). *De multe ori împărății se văd peste vrea lor a prooroci... și preste simfiera lor se par a prognostici.* CANTEMIR, IST. 51. *Derept aceia, ca să nu prognosticască de accale reale, ales la ai lor ..., mai multe le tac, sau, deși zic cevaș, ei întunecat și încurcat le scriu* (a. 1701). FN 90. *Atunci cind l-a botezat, a spurcat apa din ș[fiut] botez ..., cu aceasta încă prognosticind ce om va să se acalgă din dînsul.* ȘINCAI, HN. I, 138/30, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Priveau la noi cu interec Seniorii lunei literare Și seniorie mai ales — Toși așteptau cu nerăbdare Pronosticându-mi un deces.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 183, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Vai de sufleteș și de oscioarele tale! îi prognostică ea sinistru.* CĂLINESCU, S. 439. *Așa cum o prognostica și o dorea el, nu avea să sosească declt acum.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/6, cf. M. D. ENC., DEX. *Încetincala extremă a pronosticului relansării economice.* ȘCINTEA, 1977, nr. 10905. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Dacă trecutul pronosticează prezentul, ială un motiv de bucurie reală.* PEPESICUS, M. III, 261.

— *Prez. ind.: pronostictez.* — Și: *prognostică* vb. I, (învechit) *prognosticé* vb. IV.

— Din fr. *pronostiquer*. — *Prognostica, prognostiel* < lat. *prognosticare*.

PRONT subst. (Regional) Staniște a vitelor (Topraisar — Techirghiol). ALRM SN I H 210/987.

— Pl.?

— Etimologia necunoscută.

PRONTOĂRCE vb. III. Refl. (Regional) A se reintoarea (I) (Rudăria — Băile Herculane). ARH. VOLK. III, 96. *Frați-so al mari, cîn să prontoarea, desagi nu-i afla.* IB. *Și al dăi dăinăinc'i să pruntoarsă și-m dăeșă o palmă în obraz.* IB. 103, cf. 154.

— *Prez. ind.: prontore.*

— *Pro-*² + *intoare*.

PRONTOZÍL subst. (leșit din uz) Medicament din clasa sulfamididelor, puțin solubil în apă, cu acțiune directă asupra streptococilor. Cf. LTR, DN, DEX.

— Pl.?

— Din germ. *Prontosil*.

PRONÚME s. n. I. (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv. *Pronumele ... în loc de nume iaste.* ALBOTEANU, GRAM. ROM. 227/16. *Din pronumele latinesc ille, illa ... pre incetu au izvorit articolii cci italienești.* MAION, IST. 238/29. *Iaste un pronume sau în loc de nume.* ETIMOL. 3/20. *Pronumele este așa cuvint care se pune în loc de nume.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 68/3. *Capul al III.* *De pronume, ptnă la capul al IV.* *De verburi.* TIN. NOM. 2/23. *Pronumele arată totdeauna aste trei persoane, adică: eu, tu, el.* PLEȘOIANU, C. 130/14. *Romdnii ... mai au rămășiță de cazuri la pronume și la substantivii și adjectivii femeiești.* HELIADE, PARALELISM, 7/22. *Pronumele este o zicere ce se pune în locul unui nume.* GR. R. (1835), 9/4, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ce economie mare se realizează prin întrebunșarea pronumelor — care dau propozițiunii o întorsătură mult mai elegantă — e evident pentru oricine.* PUȘCARIU, L. R. I, 37, cf. SCRIBAN, D. *În toate limbile indo-europene, pronumele are o flexiune aparte, deosebită și de substan-*

ține și de adjective. GRAUB, I. L. 139. *Deși abstracte prin natura lor, pronumele se referă întotdeauna la un obiect concret.* SCI. 1959, 192, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Urmă de determinări care arată felul) *Pronumele demonstrative se pun pentru a îndrepta atenția în cazurile unde altfel ar rămânea nefixată.* MAIORESCU, CR. I, 178. *Fiind mult întrebuințate, pronumele personale nu s-au putut regulariza.* GRAUB, I. L. 156. *Datorită confuziei formelor, în cele mai multe limbi romanice nu s-a păstrat decât o singură formă a vechiului pronume relativ.* SG I, 25. *Pronumele personale au forme deosebite pentru cele trei persoane, pentru numărul singular și plural.* GRAM. ROM. I, 192. *Pronume reflexiv se numește pronumele destinat în principiu să arate că acțiunea exprimată de verb se răsfrânge asupra subiectului.* IB. 201. *Pronumele negative sînt „nimic” și „nimic.”* IB. 221. *Sînt necesare exerciții de scriere corectă a pronunțelor personale neaccentuate, cînd sînt pronunțate laolaltă cu verbul.* GI 1963, nr. 691, 2/2.

2. (Învechit și regional) Nume de familie (provenit din poreclă 2): p. ext. poreclă (2). Cf. STAMATI, D. *Spătarul Dimache Pingulescu ... se silea să nu desmînjă pronumele său.* FILIMON, ap. DDFE, cf. TDRO, CADE, ALB I 1491, 1495/932.

3. (Prin confuzie) Prenume (1). *Cușitul meu săpase întregul nume, dar pronumele numai pe jumătate.* HOGAȘ, DR. I, 38. *Pronumele se dă unei persoane, cînd i se declară nașterea, tocmai pentru a o individualiza față de ceilalți membri ai aceleiași familii.* RR. DNEPT, 162, cf. DEX.

— Pl.: pronume.

— Din lat. *pronomen*. Tr. *pronon* (după nume).

PRONUMI vb. IV. Tranz. (Învechit) A supranumi. *Pentru cularia sa esemplară fu pronumit: cel sînt. ASACHI, S. I. II, 81. Este alungat din domnie de fiul său Radu, pronumit de cler „cel Mare”. XENOPOL, I. R. IV, 141. ♦ Refl. pas. Fiul lui Vasilie, Leon ... pentru a sa învățatură să pronumiră filosoful.* SĂULESCU, HR. I, 159/15. *Dupre numele antic al ritului s-au pronumit Brutis sau Bratiș.* ASACHI, S. I. II, 112. *Sultana ... din shima monahică se pronumă Sofrania.* ARHIVA, II, 373.

— Prez. ind.: pronumesc.

— Pro-³ + numi.

PRONUMINAL. -Ă adj. v. pronominal.

PRONUMIRE s. f. (Învechit, rar) Supranume. *Debitorii lui Carol ... demoralizați și mișcați precum se vădese din pronumirile date lor, potrivit cu meteh-nile fizice și morale.* SĂULESCU, HR. I, 98/19.

— Pl.: pronumiri.

— V. pronumi.

PRONUMIT, -Ă adj. (Învechit) Supranumit. *Tulius, pronumit Servius ..., caula ... a străluci spîta familiei.* SĂULESCU, HR. I, 41/1. *Hotărîră să-l înlocuiască cu fratele său Radu al III-lea, pronumit Prasn-glava.* XENOPOL, I. R. III, 98.

— Pl.: pronumiți, -te.

— V. pronumi.

PRONUNȚĂ vb. I v. pronunța.

PRONUNCIAMENT s. n. Declarație, manifest, acțiune prin care o provincie, o grupare politică, o armată etc. își manifestau atitudinea împotriva unui sistem politic, social etc. *În urma revoluțiunii, a războiului civil și a pronunțamentului hostil de la Dobrița, ca cel dintîi răspuns ... a fost anulara uniunii proclamate.* BARIȚIV, P. A. II, 622. *Împărășii, baronii, toate revoluțiunile și toate conjurațiunile, pronunțamentele ... au jurat și jură în numele sacru al libertății.* GHICA, S. 186, cf. GHEȚIE, H. M., CADE, SCRIBAN, D. *Pronunțamentul de la Blaj a fost prima acțiune politică organizată a burgheziei românești*

din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar. DER.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: pronunțamente. — Și: pronunțaménto (CADE), (învechit) pronunțamént s. n.

— Din it. *pronunziamento*, sp. *pronunciamento*, fr. *pronunziamento*.

PRONUNCIAMENTO s. n. v. pronunțament.

PRONUNȚĂ subst. (În dicționarele din trecut) „Pronunțare”. DDFE, cf. BĂRCIANU.

— Pl.: ?

— Postverbal de la pronunța.

PRONUNȚĂ vb. I. 1. Tranz. (Complementul indică sunete, silabe, cuvinte sau grupuri de cuvinte) A emite, a articula cu ajutorul organelor vorbirii, a rostii (1 1): p. ext. a spune, a zice: a vorbi. *Gramatica limbii materne ... învață regulile de a scria, a pronunța, a lîga mai multe cuvinte.* IORGOVICI, O. 5/18, cf. MOLNAR, I. 69/2. *Creșterea ce să cuvine la omul cel cuvîntător nu stă în a-i învăța ochii lui și limba să vadă deodată și să pronunțeze slovele și silabele.* GOLESCU, E. 257/3. *În sfîșit, Minerva pronunție aceste vorbe ...* PLEȘOIANU, T. IV, 176/18. *Ride de un strein care nu poate pronunția (vorbi) regulat limba lui cea aspră și cu multe silabe.* CR (1829), 221²/32. *Judicata aceasta se poate a o pune și altuia înainte, adică a o face cunoscută; elanți o pronunțez și zie ...* HELIADE, GR. ROM. 129, 19. *Gulurail face a pronunța vocalele pe nas.* ID. O. II, 383. *Cele mai multe dintr-aceste copile ... pronunțază foarte bine limba franco-cască.* CR (1833), 170²/11. *Bolnavul răitîndu-se necelut, cînd îl văzu d-abia pronunție aceste cuvinte: cînd ai veni? MAG. IST. I. 203/6. Pronunț a aceste vorbe fără strîmțorare.* CR (1848), 11¹/53. *Desper de a pronunția vrododată numele lor.* NEGURZU, S. I, 98. *Dumnealui pronunța a vorbă înfășă către unul din membri.* BOLINTINEANU, O. 219. *N-am fost la acea ședință, însă sînt convîns că d-sa n-a putut să pronunție aceste cuvinte.* MAIORESCU, D. I, 571. *Norocul tău că n-ai pronunțat vorba întregă.* EMINESCU, N. 79. *Radu lui, al cărui nume îl pronunța cu eclarie, și pentru el toată fericirea.* BRĂTESCU-VOINȘII, P. 192. *Cu inima în freamăt ... mi-am auzit numele pronunțat.* GALACTION, O. 58. *Nu îndrăzneau să pronunție cuvintele.* SEBASTIAN, T. 317. *Pronunța cu familiaritate nume de pictori și poeți.* VLASIU, D. 300. *Își mișca buzele, pronunțînd „sah” ori „mah”.* SAVOVLANU, O. XI, 647. *Felul de a pronunța sunetele vorbirii omenești nu este același la diversele popoare.* IORDAN, L. R. 175. *Să nu te mai aud pronunțînd acest nume.* CĂLINESCU, S. 713. *Pronunță destul de bine literele, numai pentru „r” înecare o oarecare dificultate.* PARBON, O. A. I, 268. *A uitat că numele ei a fost pronunțat într-un anumit context.* PREDĂ, B. 57. *Primele cuvinte te pronunța la 8-9 luni.* ABC SĂV. 347. ♦ Absol. *Este necesar ca toți vorbitorii să ajungă să pronunție aproximativ la fel, în vederea unificării pe scară națională a limbilor.* GRAUB, I. I, 73. ♦ Refl. pas. *Silabă numim un sunet deplin, ... care însă să se pronunție cu o scoalere de voace.* CREANGĂ, A. 88. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Papagalul ... poate învăța a pronunța ziceri prea deslușite.* PLEȘOIANU, AB. 61 I. ♦ Refl. pas. (Învechit, rar) în forma *pronunția*) A se citi. *Scinnul — se pronunțiază „mai puțin” (minus).* POINARU, G. 643. ♦ (Complementul indică cuvîntări, discursuri etc.) A ține, a prezenta prin viu „rai unui auditoriu. *A pronunța un discurs.* END, cf. SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX.

2. Refl. A-și spune părerea sau intenția asupra unei probleme; a-și da avizul într-o problemă; a lua atitudine într-o problemă. V. OPINA. *Poporul britanic se va pronunța în intervalul acesta.* CR (1816), 17²/21, cf. 71²/11. *Pentru a doza chestie vezi singur că nu ne putem pronunța curat.* BĂLĂDESCU, AP. GHICA, A. 555. *Acastă chestiune fiind de mare*

importantă și cerind observațiuni lungi, nu mă pot pronunța asupra ei. BOLLIAU, o. 288. Ciocoiul ... nu se pronunță deîntinut pentru nici o doctrină politică. FILIMON, o. 1, 98. Avusesse la dispozițiune niște adevărate sorgiași în virtutea cărora se pronunță. HASDEU, I. C. 1, IX. [Este] competent de a se pronunța și în chestiile bisericesti. MAIORESCU, D. II, 232. Despre celelalte două povești, ce să spun? Pin'acuma nu mă pot pronunța. CARAGIALE, o. VII, 122. În același sens se pronunțase cu mult mai înainte de dinșii d-l Eusebie Popovici. BUL. COM. IST. 1, 112. Așa stînd lucrurile, nu ne pronunțăm deocamdată pentru nici unu din cele trei ipoteze. ib. v, 123. Este în interesul nostru să ne pronunțăm asupra candidaturii lui imediat. TITULESCU, D. 123. Toldeana înțrizez să mă pronunț. GALACTION, A. 185. Nu te pronunța pînă ce nu pătrunzi înselesul cel tainic. SADOVEANU, o. XI, 457. Deputatul s-a pronunțat că va stăruia să fie mutat la un oraș. ULIERU, C. 65. Nu pot să mă pronunț pînă nu fac examenul amănunțit al botnavului. CĂLINESCU, E. o. 1, 303. Urmează să se constituie o comisie de medici care să-l examineze și să se pronunțe. BOGZA, A. I. 357. Au fost numeroși compozitori despre al căror merit s-a pronunțat Robert Schumann. s februarie 1960, 50. Bălcescu s-a pronunțat pentru instituirea unui regim modern. RI. 1977, nr. 10 294. ◊ Franz. (Învechit) Doctorul va pronunța că frigidurile tifoide s-au declarat. MAN. SĂNĂT. 271/25.

3. Franz. (Complementul indică hotărîri, sentințe etc. judecătorești) A decide în urma unor dezbateri și a comunica (în mod public); a declara (ceva) în virtutea autorității cu care cineva este investit. Nici o sentință de tribunal lumesc sau spiritual n-a pronunțat despărțirea noastră. ISIS (1862), 14/3. Aveau drept la o parte din auzurile pe care le pronunțau în urma judecării. BUL. COM. IST. V, 74. (A b s o l.) [Părerile] fure imperfite; după o discuțiune lungă se separă și neconștient altceva, că de a pronunțat în ... [15] zile. CALENDARIU (1794), 38/21. (R e f l. p a s.) Cel mult ca divorțul să se pronunțe în fațarea dumneavoastră, căci altă cale nu e. CĂLINESCU, E. o. II, 308. ◊ Refl. pas. Fig. Iată adevăratul drum pe care a mers și merge estetica metafizică. Aici e precizată metoda ei, drumul istoric pe care e mers și, tot aici, în câteva cuvinte se pronunță și condamnarea ei. GHEREA, ST. CR. II, 27. (În Franz.) Însă văzînd-o astfel pronunțînd la sentința de moarte asupra tuturilor iluziilor trecutului, era un ce penibil și spăimîntător. CR (1818), 114/67.

— Prez. ind.: *pronunț* și (învechit) *pronunțez*.
— Și: (învechit) *pronunță*, *pronunță* vb. I.
— După fr. *prononcer*. — *Pronunția*, *pronunție* < lat. *pronuntiatio*.

PRONUNȚABIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi pronunțat. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., SEC V, 200.
— Pl.: *pronunțabili*, -e.
— *Pronunța* + suf. -bil. Cf. fr. *prononçable*.

PRONUNȚĂRE s. f. Acțiunea de a (se) pronunța și rezultatul ei.

1. Emitere, articulare, rostire a sunetelor, silabelor, cuvintelor etc. cu ajutorul organelor vorbirii; fel, mod de a pronunța (II): pronunție, (învechit) pronunțiație, (învechit, rar) pronunțiatură. Cf. *pronunța* (I). *Pronunțarea* sau *grăirea* *slovelor*. CARTE TREB. II, 56/17. *Pronunțarea* lui „o”. HELIADE, o. II, 372. Zicerile trebuie să se scrie cu acele litere care le arată pronunțarea cea mai dreaptă. GR. R.-N. II, 80/1, cf. 81/2, POLIZU. Noțiuni practice despre tact și pronunțarea notelor [muzicale]. FILIMON, o. II, 213, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pronunțarea* cu „z” în loc de „s” a făcut progres mai ales după primul război mondial. JORDAN, L. R. 206. O situație deosebită prezintă numele scrise cu o ortografie neconformă cu pronunțarea, din cauză că purtătorii lor au avut idei etimologice false. GRAUR, N. P. 148. Există în unele țări așa-numita pronunțare scenică; actorii vorbesc foarte

îngrijit și constituie un model de urmat pentru spectatori. id. I. L. 74. Între cele două aspecte ale limbii sînt însă și deosebiri de pronunțare, de forme gramaticale. COTEANU, R. L. 14. ◊ (Cumulează și ideea de ortografie) Despre Dionisie Eclesiarhul știm exact că în copiile de acte făcute de el ... a modernizat pronunțarea, a adăugat sau a eliminat. BUL. COM. IST. I, 16.

2. Decizie într-un litigiu comunicată părților de către autoritatea competentă care a luat-o. Cf. *pronunța* (II). *Îndată după pronunțarea hotărîrii sindacale de caterisire, partidul conservator ... începe și clăgărea religioasă*. MAIORESCU, D. V, 31, cf. DDFR. *A pus la dosar chestia suspendării pînă la pronunțarea apelului care îl va spăla de orice vină*. REBREANU, I. 346, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Înainte de pronunțarea sentinței de despărțire s-a instalat la Pipera*. CĂLINESCU, S. 78. *Îndată după pronunțarea sentinței, am ieșit din sală*. L 1965, nr. 26, 5/1.

— Pl.: *pronunțări*. — Și: (învechit) *pronunțiere* s. f.
— V. *pronunța*.

PRONUNȚĂT, -Ă adj. Care are un caracter evident, pregnant; care este scos în evidență, reliefat, accentuat. *Patru pietre mari, cu indice pronunțate că au servit la strîbire de grîne*. BOLLIAU, o. 266. *Francezii, în care protolipul celic e cel mai pronunțat, rareori ... sînt numiți vlachi*. HASDEU, I. C. I, 40. *Figura sa avea trăsături pronunțate, fără să fie inteligentă*. BOLINTINEANU, o. 411. *Între poezii cei chemați și între simplii făcători de rime, este a linie de demarcațiune foarte pronunțată*. MAIORESCU, CR. I, 71. *Listul zec tipul cu tonul aspru și cu un pronunțat accent străin*. CARAGIALE, o. II, 17, cf. GHEȚIE, R. M. 356. *Acest boier sfălos ... n-avea, desigur, o pronunțată chemare pentru hătînănie*. IORGA, I. L. I, 260. *Lumea șoptește că arc un gust pronunțat pentru fructe verzi*. BRĂDESCU, o. A. I, S. *Ce să fac? răspunse e-un pronunțat accent nemțesc*. SADOVEANU, o. VIII, 253, cf. ARGHEZI, R. 72. *Madam Demirgian avea acum mustăți foarte pronunțate*. CĂLINESCU, S. 57. *Publicul nostru a arătat toldeana o pronunțată înclinație pentru operca marelui poet englez*. VIANU, L. V. 79. *Poezia noastră populară, mai ales cea epică, are un pronunțat caracter de cloșă*. BENIUC, P. 58. *Botnavul are o senzație de sete pronunțată*. BELEA, P. A. 163. *Se vedește o pronunțată schimbare în înfățișarea ei*. T martie 1962, 33. ◊ (Adverbial) *La Viena, Eleria a luat o formă tot mai pronunțat franceză*. OȚETEȚA, T. V. 117. *Cînd merge, șchioapătă foarte pronunțat*. II. LOVINESCU, T. 92.

— Pl.: *pronunțări*, -te.
— V. *pronunța*.

PRONUNȚĂ vb. I v. *pronunța*.

PRONUNȚĂMĒNT s. n. v. *pronunțament*.

PRONUNȚĂRE s. f. v. *pronunțare*.

PRONUNȚĂTĂRĂ s. f. (Învechit, rar) Pronunțare (II). Cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 366.

— Pronunțat: -ți-a-. — Pl.: *pronunțaturi*.
— *Pronunția* + suf. -tură.

PRONUNȚĂȚIE s. f. (Învechit) Pronunțare (II). Cf. VALIAN, V. Aceste numiri mi se păreau pe lângă aceasta de a pronunțatie lesne. BREZOIANU, I. 19/23, cf. NEGULICI. Se ocupă mult de alterațiile și pronunțatiile provințiale. RUSSO, S. 81, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., DL.

— Pronunțat: -ți-a-. — Pl.: *pronunțatii*. — Și: *pronunțatiune* s. f. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
— Din fr. *prononciation* (după *pronunța*).

PRONUNȚĂȚIUNE s. f. v. *pronunțatie*.

PRONUNȚIE s. f. Emitere, articulare, rostire a sunelelor, silabelor, cuvintelor etc. cu ajutorul organelor vorbirii; fel, mod de a pronunța (**1**); pronunțare (**1**), (învechit) pronunțatie, (învechit, rar) pronunțatură. *Pronunția sa veni mai rapidă, toată persona sa răbdă a aghilaționă fărmațoare.* CALENDARIU (1794), 29/16. *Pronunția de acumă cere ca dintr-uncle vorbe care le avem din limba cea veche, litera l... să se lase afară.* IORGOVICI, o. 18/3. *Limba romană căpătind într-un finut a Italiei cuvinte nouă sau pronunție nouă... aceleași cuvinte într-un alt finut al Italiei nu le avea.* MAIOR, D. 70/21. *Au o pronunție foarte urilă românească.* MONTAN, s. 15/23, cf. LB. *Să venim acum a cereța propozițiile și după înțelesul și pronunția lor.* HELIADE, GR. ROM. 140/5. *Regulile citirii ș-ate pronunțării limbii franțuzești (a. 1830).* BV III, 701. *Pronunția trebuie să fie deslușită.* MARCOVICI, R. 220/6. [Are] vorba schimbată în pronunție țigănească. BULETIN, G. (1840), 275/19. *Pulea să dea frazii și pronunției sale o originalitate elegantă și grațioasă.* CR (1848), 15²/58. *Cineva-i compusese un mic discurs, pe care apoi dînsul l-a citit cu o pronunție înșepătoare de urechi.* BABIȚIU, P. A. II, 57. [Acest sunet ne dă] *acea pronunție guturală și grosă de care nu ne putem dezbara.* NEGRUZZI, S. I, 262. *Chiar versul lui Helinde... este foarte greu la pronunție.* MACEDOŃSKI, O. IV, 38. *Și rotunjindu-și gura pe o pronunție afeclată, declamatoare, își taceă vorbele din urmă într-un ris artificial.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 59, cf. DDRF. *Repetă acest cuvînt din urmă, chinîndu-se parcă groaznic cu pronunția și cu înțelesul lui.* PEDA, R. 473. *Acestea se rar adapta cu timpul la sistemul de pronunție al limbii române.* CONTRIMUȚII, I, 8. *În gesturi și pronunție, dînsul a reținut accente și expresii din altitudinea mamei și mătușilor sale.* s. iulie 1970, 45. *Audiind modelele de pronunție mai dieșuine dote de foneticienți... elevii își însușise mai ușor vorbirea curentă.* GI 1961, nr. 631, 2/1, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pronunții.

— Din lat. pronuntio, it. pronunzia.

PROOL s. n. v. proor.

PROONIE s. f. v. pronie.

PROOR s. n., adj. 1. S. n. (sg.) (Regional) Perioadă a zilei care cuprinde, după regiuni, fie primele ore de după miezul nopții, fie primele ore ale dimineții, fie vremea prînzului, fie întreg intervalul de timp de la răsăritul soarelui pînă la prînz. Cf. HEM I 108, ȘĂINEANU, D. U., DR. I, 266. CADE, SCRIBAN, D. *De dimineață și pînă de amiază se numește proora.* H XVI 133, cf. XVIII 290. *Ruga ne ascultă, De cu seara-n prori Plină la cîinori.* TEODORESCU, P. P. 189, cf. VICIU, GL. ◇ Expr. *A da oile în prior* = a duce oile la pășune înainte de mulsul de dimineață. Cf. VICIU, S. GL. ◇ (În forma prour) *Vreme care precedă un anolimp, care se află în imediata apropiere a unui nou anolimp (Țepu — Tecuci).* Cf. PAMFILE, A. R. 7. *Veni... o seclă grozavă... În trei ani însă, în prour de primăvara, cerurile se deschisă și ploile începură.* id. ib.

2. Adj. (Regional; despre miei; în forma prior) *Născut în prima perioadă a anului.* Cf. DDRF. *Îi aducea pe cel mai frumos dintre miei priori.* SLAVICI, N. I, 36. *Și-i filție aripi de vultur hrăpăreș pe umeri, behău un miel prior.* VOICULESCU, P. I, 4.

3. S. n. (sg.) *Ajunul sârbătorii sfințului Gheorghe; mlneacătoare (2), (regional) proroc (3).* Cf. HEM I 107, I 108, DDRF. *Joiana noastră a fătat în proorul (ajunul) sf[înțului] Gheorghii.* SĂGĂNESCU, V. 65. *Cînd se împușinează laptele la vaci, atunci baba desecintă în proorul sfințului Gheorghe, înainte de a răsări soarele.* GRIGORIU-BIȘO, M. P. II, 3. *În ziua de proor, fețele și flăcăii se duc în lunci sau în păduri să culegă verdeșd.* np. CADE 638. *Cine doarme ziua în proorul (ajunul) lui sf. Gheorghe, ia somnul mieilor.* I. CR. IV, 47, cf. VI, 153, PAMFILE, A. II, 162. *Iau mana*

vacilor cu lapte în proorul (ajunul) lui sfințului Gheorghe. H III 156. *Mana vitilor se ia în noaptea di preiru lui stîlu Giorgi.* GR. S. III, 328. *Priurul lui sf. Gheorghe, adică ajunul lui sf. Gheorghe.* CHEST. V 171/5. *În noaptea prîerului sf. Gheorghe se unge vaca cu usturoi.* ib. v 171/38, cf. ALR I 619. ◇ (Rare) *Ajunul bobotezei. Ne-a apucat proorul bobotezei de-atlă chin.* în DR. I, 267.

4. S. n. (sg.) (Prin sudul Olit.; cu sens colectiv) *Crengi verzi care se pun la porți sau la case în ajunul sau în dimineața unei anumite sârbători.* Cf. LEXIC REG. 38. ◇ *Pelrecre a băieților care aduc proor (4).* Cf. LEXIC REG. 38.

— Și: **prool** (DR. V, 38, H III 156) s. n., **prour**, **préir**, **preoór** (CHEST. V 171/19), **préor** (ALR I 619/571, 592, 708), **prer** (ib. 619/596), **préur** (ib. 619/594), **prîr** (ib. 619/595, 701), **prîer** s. n., **prîor** s. n., **adj.**, **prîur** s. n.

— Din ngr. προορως.

PROORĂ vb. I. Tranz. 1. (Regional; complementul indică oile; în forma proori) *A porni, a duce la pășune în limbul proorului (1) (Șișcani — Iluși).* H VI 208.

2. (Folosil și a b s o l.) (Regional) *A uda, a stropi cu apă.* DR. V, 897, cf. VI, 519. *Apă-n vedre veși lua... Și-un stropsor de busuioac Și-mi viniși... Rourînd și prourînd.* VICIU, COL. 35.

— Pronunțat: *pro-or.* — Prez. ind.: *proorez.* — Și: **proori** (H VI 208) vb. IV, **proură** (VICIU, COL. 35), **prăură** vb. I.

— V. proor.

PROORĂTEC. -Ă adj. v. prooratle.

PROORĂȚIC. -Ă adj. (Grecism învechit, rar) *Care are darul profeției. Acolo să oflă un sâbrastru prooratec, adevă carile cunoaște lucrurile viitoare.* CANTEMIR, HR. 409, cf. SCRIPAN, D.

— Pl.: *prooratecii, -ce.* — Și: **prooratec.** -ă adj.

— Din ngr. προορατικός.

PROORÍ vb. IV v. proura.

PROORÍSM s. n. (sg.) v. proorismos.

PROORÍSMOS s. n. (sg.) (Grecism învechit) *Soartă, destîn. Cred în... proorismu sau mai înainte hotărârea.* VĂCĂRESCUL, IST. 219. *O urmare o hotărârii proorizmosului.* IST. AM. 29²/21, cf. LB, LM, GĂLDI, M. PHAN. 240.

— Și: **proorism**, **proorizmos** s. n. (sg.).

— Din ngr. προορίσμος.

PROORÍZMOS s. n. (sg.) v. proorismos.

PROOROC s. m. v. proroc.

PROOROCEĂ s. f. v. prorocea.

PROOROCÉSC. -EĂSCĂ adj. v. prorocese.

PROOROCÉȘTE adv. v. proroceste.

PROOROCÍ vb. IV v. prorocel.

PROOROCÍE s. f. v. prorocie.

PROOROCÍRE s. f. v. prorocire.

PROOROGĂ vb. I v. proroga.

PROOROGĂRE s. f. v. prorogare.

PROPAGĂ vb. I. I. R+II. (Învechit) *A s-lamulți prin reproducere.* V. reproduce (**1**). *Vă propagati în secolii Pe generi și pe sferii, vă reproduceți semenii.* HELIADE, O. I, 361. *Cu cil o fință... mai nainte se propaghează (prăsești) cu atlă li*

va fi mai scurtă viața. VASICI, M. I, 80/16, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♦ TRANZ. fact. A propaga o specie de pomii, de animale. SCRIBAN, D.

2. Refl. (Despre epidemii, infecții, microbi etc.) A se transmite de la un individ la altul. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., DDBF. Cum toată lumea știe, microbul se propagă Prin aer, prin contactul cu un bolnav în casă. TOPÎRCEANU, O. A. I, 160. Medicul regimentului semnaleză autorităților medicale superioare... o epidemie... care se propagă vertiginos. BRĂESCU, V. 67. Acești germeni... se propagă de la o infecție de vecinătate. ARG. SĂN. 7. ♦ (Despre unele acțiuni, elemente, surse etc. fizice) A se transmite din aproape în aproape, în spațiu (și în timp), cu viteză finită. Citeadată căldura se propagă în distanță, trecând prin spațiu ea lumina. MABIN, F. 9/9, cf. 379/1. Când o rază luminoasă trece printr-un mediu omogen, ea se propagă în linie dreaptă. DRĂGHILEANU, C. 22. Orice perturbație produsă într-un punct se propagă în toate direcțiile, dând naștere la o infinitate de unde. MARIAN-ȚIȚELICA, FIZ. II, 31. Căldura primită parțial se propagă în sol. MG I, 262. În interiorul pământului, căldura solară se propagă până la o adâncime. GEOLOGIA, 3. □ Incendiul s-a propagat fulgerător. ♦ TRANZ. fact. Limbi [de clopot] bronzate graiul ritmic îl propagă împrejur. MACEDONSKI, O. I, 154.

3. TRANZ. P. gener. (Complementul indică idei, principii, teorii, metode etc.) A recomanda cu insistență (și pretutindeni); a face să se răspândească la (tot mai) mulți oameni; a populariza, a predica (2); a propovădui (2), a răspîndi (3). Ideea trebuie propagată, dar existența comitetului și numele membrilor trebuie a rămîne secrete. BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 161, cf. BREZOIANU, I. 189/27. Cîmul din puuctele importante ale acestui program era... înființarea unui ziar care să se ocupe cu interesele tinerilor naționalităților, propagînd unire și frăție între dînsule. GHICA, A. 61, cf. id., s. 177. Sub mescua de învățătură, propegă sunatismul politic și prin urmare ignoranța în știință. MAIORESCU, D. I, 525, cf. CARAGIALE, O. III, 46. Acele convingeri științifice trebuie răspîndite și propagate prin toate căile. IONESCU-RION, S. 278. Propagă la fură, în plasa sa, teoriile lui Clevelei. IBRĂILEANU, SP. CR. 131. Propaga cu sentiment și argumente ascușite rîcnierca romantismului. SADOVLANU, O. VII, 210. Aceste învățătură nu îmbogățeau fondul de maxime propagate de biserică și de școală. VIANU, I. U. 64. Toată balustrica epică și dramatică se inspiră din aceste idei și le propagă. RALLA, I. 158. Trebuie să răspîndim revoluția, s-o propagăm și s-o înarmăm. CAMIL PETRESCU, O. II, 502. A propagat comunismul în cazarmă. STANCU, R. A. III, 185. Acest scenariu e o lucrare merituosă prin concepțiile înaintate pe care le propagă. V. ROM. martie 1951, 274. Sarcina de hază a teatrului de estradă este aceea de a propaga... tot ce-i înaintat în viață. CONTEMP. 1954, nr. 287, 414. Asemenea exemple modest... constituite o sursă prelungită de erori și simplisme, propagate adesea de la catedră. V. ROM. iulie 1958, 116. Ideile Reformei au fost propagate de timpuriu printre românii din Transilvania și Banat. SCL 1966, 78, cf. II IV 58. ♦ ABSOL. Aici veni sfîntul Pavel și Luca, care propaga la Trauda. BOLINTINEANU, O. 305. ♦ Refl. p. as. Această idee predominantă în secolul de mijloc s-a propagat chiar și în ordinul moral. ODOBESCU, S. II, 16. Ideea se propagă din ce în ce mai insistent. REBBEANU, R. I, 257. Infiltrația biblică este ușor de identificat în scrierile romanticilor francezi..., de unde ea se va fi propagat și în operele discipolilor români. VIANU, A. P. 39.

— Prez. ind.: *propagy* și (învechit) *propaghez*.

— Din lat. *propagare*, fr. *propager*.

PROPAGÂNDĂ s. f. Acțiune organizată de răspîndire în mase a unor idei care prezintă și susțin un partid politic, o teorie, o concepție etc., cu scopul de a le face cunoscute și acceptate, de a ciștiga adepți

etc.; (învechit, rar) propaganție. Încercară a exploata această întimplare în folosul propagandei lor. BĂLCESCU, M. V. 141, cf. STAMATI, D. Încercarea de propagandă politico-religioasă a craiului Ardealului avu de urmare pentru românii a da născare unității române în tontă întregimea ei. RUSSO, S. 73. De vor aluneca pe calca propagandii, se osîndesc a pierce. ROM. LIT. 276²/1, cf. POLIZU. După moartea lui Riga, executul de turci la Belgrad la 1815, propaganda Eterici a mers înainte. GHICA, S. 95. Aceste nemulțămiri purcedou parte din propagandele partidelor, parte din răul trai al ostașilor. BOLINTINEANU, O. 426. A nu dezaproba propaganda anarhistă e o mare rătăcire. IONESCU-RION, S. 149, cf. DDBF. Această școală era și ea un mijloc ascuns de propagandă luterană. XENOPOL, I. R. V. 74, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Se răspîndeau cărți de propagandă, școlile catolice se deschideau tinerilor români. IORGA, L. II, 58. Ne-a declarat că el... nu se pricepe la propagandă electorală. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 133. Literatura română de la începutul veacului al XIX-lea a fost teozistă, a fost transformată, conștient, în armă de propagandă. IBRĂILEANU, SP. CR. 118, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Așa cum o jui lu, problema devine un simplu pretext de propagandă electorală. REBBEANU, R. I, 35. Îi fusesc jenă de tovarăși să nu mărească impresia de utul de stupid debutant în materie de propagandă electorală. C. PETRESCU, I. II, 139. Anî îndelungați o propagandă stăruitoare și invenținată hrănise lumea de la noi cu știri de senzație. SADOVEANU, O. XVII, 22, cf. SCRIBAN, D. A venit... o dată în inspecție, altă dată în propagandă electorală. ULIERU, C. 60. Vaticanul se gîndi că putea să-l folosească pentru propaganda catolică. CĂLINESCU, S. 9. Bălcescu le spusese că ar fi bine să se pregătească și o bună propagandă printre clăcași. CAMIL PETRESCU, O. I, 331. Pretutindeni diplomația Germaniei naziste se dăda la o propagandă urieșă. STANCU, R. A. IV, 76. Propaganda prin conferințe constituie o parte importantă a muncii ideologice. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2573. În calitatea lui de secretar cu propagandă, Gitlan adunase toate cadrele didactice din regiune. PREDĂ, M. S. 22. Activitatea de propagandă trebuie să ajute la mobilizarea oamenilor. ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10 905. ♦ (RAR) Acțiune de îmburire, de convingere. Te-a prezcutat prietenul tînă cîtorva băteți, dîndu-le a înțelege că ai venit acolo prin propagandă lui. PAS. Z. I, 316.

— Pl.: *propagande*. Gen.-dat. sg. și: (învechit) *propagandii*.

— Din fr. *propagande*.

PROPAGANDIST, -Ă s. m. și f. I. Persoană care face propagandă; (neobișnuit) propagant. Cf. NEGULICI, POLIZU. Deșteptase bănuiele turcilor și-i făcuse să ia măsuri crude în contra propagandiștilor. GHICA, S. 99, cf. BĂRCIANU. Trebuie să deosebim pe propagandistul literaturii de autorul de literatură. IBRĂILEANU, SP. CR. 53, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SADOVEANU, O. VII, 210. Tăcuși și gravi citește cărți religioase pe care le impart pe bord la fiecare cursă propagandistele pentru răspîndirea bibliiei. BART, S. M. 34. Alexandru D. Xenopol a fost... cel mai activ propagandist cultural al neamului în afară. D. GUSTI, P. A. 74, cf. SCRIBAN, D. Bibliotecaarul devine agitator și propagandist al culturii socialiste. CONTEMP. 1953, nr. 333, 2/5. Sintem datori să răspundem cu seriozitate... îndalțărilor ce ne revin nouă, propagandiști ai culturii. 1 august 1964, 99, cf. M. D. ENC., DEX. (Adjectival) Era un agent propagandist. CARAGIALE, O. III, 161. Un preut propagandist. SCRIBAN, D. ♦ (Pînă lărgirea sensului) Să nu fii niciodată propagandistul unei slăbiciuni sau al unui viciu. VINEA, I. I, 110.

2. Activist de partid care conduce un cerc de studii al învățămîntului de partid. Problema nivelului ideologic înalt al propagandistului este o condiție esențială pentru învățămîntul de partid. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2711. Propagandistul este figura centrală a învățămîntului de partid. LUPA DE CLASĂ, 1962, nr. 1,

87. *Pregătirea propagandiștilor este efectuată la nivelul raioanelor, lunar, prin cabinetele raionale de partid.* GÎ 1963, nr. 691, 3/3, cf. M. D. ENC., DEN.

- Pl.: propagandiști, -ste.

- Din (1) fr. propagandiste, (2) rus. *пропагандист*.

PROPAGANDISTIC, -Ă adj. Care aparține propagandei, care are caracter de propagandă, care este făcut cu ajutorul propagandei, care urmărește să facă propagandă, care servește propagandei, de propagandă. *Era anunțată lumii, cu un mare tâmbălău propagandistic, ivirea unei arme noi, a armii atomice.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 3/1. *Combativitatea și intruziunea sa față de ideologia burgheză și a oricăror forme de manifestare a ei trebuie să străbata, cu un fir roșu, întreaga activitate propagandistică.* LUPȚA DE CLASĂ, 1953, nr. 5, 122. *Le mulțumim pentru strădaniile pe care și le dăseră cu răspîndirea materialului propagandistic în județ.* STANCU, B. A. I, 186. *Contrastul violent dintre viața de huzur a unui pumn de milionari și viața de mizerie a milioane de oameni... nu sînt argumente propagandistice imbiatoare.* V. ROM. martie 1951, 251. *Informațiile pe care le culgeți tu... ne folosesc și în munca propagandistică.* BENICU, M. C. I, 303. *Ai început să vorbești în elipse propagandistice.* H. LOVINESCU, C. S. 87. *Prin acțiuni propagandistice... a fost influențată în mod pozitiv ocolirea iepurelui.* VÎN. PESCE. 1964, nr. 10, 5, cf. M. D. ENC., DEN.

- Pl.: propagandistici, -ce.

- Propagandist + suf. -ic (după rus. *пропагандистский*).

PROPAGANDIZĂ vb. I. Tranz. fact. (Neobișnuit: cu sens peiorativ) A face să fie lămurit, convins cu ajutorul propagandei. *Vrei să ne propagandizezi? Lasă că știm noi ce vrem.* STANCU, B. A. I, 360.

- Prez. ind.; propagandizez.

- Propagandă + suf. -iza.

PROPAGĂNT s. m. (Neobișnuit) Propagandist (1). *Și mi e seamă vreau să punem mina pe birtii... Să-i prindem pe propaganți cînd au buzunarele pline.* CAMIL PETRESCU, O. II, 125.

- Pl.: propaganți.

- Propaga + suf. -ant.

PROPAGĂNȚIE s. f. (Învechit, rar) Propagandă. *Țara înăi era-n turbare De rebelista acea scrisoare Și-nșelăciunea prin propaganții Că li se-mparte moși de l-olții.* ZILOT. CRON. 351.

- Pl.: propaganții.

- Cf. propagandă.

PROPAGĂHE s. f. Acțiunea de a (se) propaga. 1. (Învechit) Înmulțire prin reproducere; (Învechit) propagație (2). V. reproducere (1), reproducție (1). Cf. propaga (1). *La germinare, plante, ș-elernă propagare. Pe generi și pe speții vă dați a voastre fructe Cu propria sîmînță, ș-a lumii abondanță.* HELLADE, O. I, 360, cf. POLIZU.

2. Transmitere sau extindere a unei boli, a unei infecții etc.; (Învechit) propagație (1), (Învechit, rar) propagațiune (1). Cf. propaga (2). Cf. DDR. *N-ai nici o teamă de complicații? De vreo propagare a inflamației în celulele mastoideene?* GALACTION, O. A. I, 56. *Delicte contra sănătății publice. Propagarea de epidemii și orice alte boale contagioase.* COD. PEN. R.P.R. 410. *Punarișiile osoase și articulare... se produc prin propagarea infecției la oasele minții și la articulațiile lor.* BELEA, P. A. 135. *Căile de propagare [a bolii] pot fi: limfatice, sanguine sau prin teaca nervilor.* ABC SĂN. 78. ♦ Transmitere a unor acțiuni, elemente, surse etc. fizice, din aproape în aproape, în spațiu (și în timp), cu viteză finită; (rar) propagație (1). Cf. propaga (2). Cf. POLIZU. *Funcționează fără a-și lua precauțiunile necesare spre a împiedeca propagarea zgomotelor.* COD. PEN. R.P.R. 561. O co-

losală importanță în dezvoltarea televiziunii moderne a avut și teoria propagării undelor electromagnetice. ȘTIINȚA, 1953, nr. 2810. *Studiul propagării sunetului în spații limitate prezintă un interes deosebit.* MARIAN-ȚIȚICA, IZ. II, 63. *Aparate speciale... înregistrează... propagarea undelor seismice.* GEOLOGIA, I, cf. DER. ♦ Fenomen fonetic care constă în transmiterea parțială a vibrațiilor unui sunet dintr-un cuvînt și în repetarea sunetului în cuvînt DER.

3. P. gener. Recomandarea cu insistență (și pretutindeni) a unor principii, teorii, metode etc. (pentru a le răspîndi); răspîndire, popularizare a unor principii, teorii, metode etc.; (Învechit) propagație (3), (Învechit, rar) propagațiune (2). Cf. propaga (3). *Propagarea ideilor luminate și serioase.* BOLINTINANU, O. 116. *Forma polemică e una din cele mai nimerite forme... pentru propagarea în masa publicului a unor adevăruri literare și științifice.* GUREA, ST. CR. II, 8. *O preocupare de frunte a presii de partid trebuie să fie propagarea patriotismului socialist.* ȘTIINȚA, 1951, nr. 2031. *O jumătate de veac de propagare a literaturii și filozofiei grecești dăduse rezultate printre tinerii învâțați italieni.* VIANU, I. V. 26. *Mulțizări locale se preocupă de propagarea cunoștințelor agricole în rândurile țăranilor muncitori.* LUPȚA DE CLASĂ, 1951, nr. 1, 57. *Cerem sprijinul institutilor de propagare a culturii muzicale.* M 1962, nr. 2, 12.

- Pl.: propagați.

- V. propaga.

PROPAGĂTOR, -OĂRE s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care propagă (3) idei, principii, teorii, metode etc., propovăduitor (2); spec. propovăduitor (1). Cf. NEGULECI. *Tac din o sistema o dogmă și din propagatorii dogmei niște fetiși literați și politici.* ROM. LIT. 227-26, cf. POLIZU, PROF.-POP., S. D. *Un jurnalist este apostolul adevărului, apărătorul dreptății, propagatorul cunoștințelor folositoare.* ALECSANDRI, T. 1711, cf. DDR. *Asachi e... un novator lipsit de spirit critic, ca propagator al literaturii europene.* IBRĂILEANU, SP. CR. 57, cf. LOVINESCU, C. V. 36. ȘĂINEANU, D. U., CADE, M. D. ENC., DEN. ♦ (Pînă la largirea sensului) Propagatoare neobosite ale culturii înaintate, teatrele au sarcina... să dea cea mai mare atenție repertoriului elastic. ȘTIINȚA, 1953, nr. 2770. *O aprinsă luptă a dus Rabelais și împotriva Sorbonei, propagatoarea scolasticii.* L. ROM. 1953, nr. 3, 40.

2. Adj. Care (se) propagă. *Localizațiunea... poate să fie cel puțin cauza propagatoare și altoitoare a virusului.* MAN. SĂNĂT. 227-19, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DEN.

- Pl.: propagatori, -oare. - Și: (Învechit) propagător, -oare s. m. și f., adj. ALEXI, W.

- Din fr. propagateur.

PROPAGĂȚIE s. f. (Învechit) 1. Propagare (2). *Spre vindecarea aceluia sau spre împiedecarea propagației [bolii], adevă a lăfirii, mijloacirile cele necesare, adevă cele de lipsă, să se întrebuiască.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 105-7, cf. BREZOIANU, I. 97-28, STAMATI, D., POLIZU. ♦ (Astăzi rar) Transmitere a unor acțiuni, elemente, surse etc. fizice, din aproape în aproape, în spațiu (și în timp), cu viteză finită; propagare (2). *Acustica cuprinde tot ce este relativ la producția, propagația și percepția sunetului.* MARIN, F. 25-6. *Fenomeni[i] producțiunii și ai propagațiunii sunului.* id. ib. 372-27, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. Propagare (1). *Am văzut în tomul întu ce urmări triste are acea nefericită ografică, a mină treaba propagației sporadice (după modul dobitoacelor) și apoi a crește copii cu speze publice.* VASILE, M. II, 141-27, cf. STAMATI, D., PROF.-POP., S. D. *Aceste organe de propagare pe care planta le transmite în lumea exterioară ca mijloc pentru continuarea și perpetuarea speciei, nu sînt decît celule simple.* GRIGESCU, FL. 10, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Propagațiunea surselor.* CADU, cf. SCRIBAN, D.

3. Propagare (3). Cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., CADE, SCRIBAN, D.
— Pl.: *propagații*. — Și: *propagațiune* s. f.
— Din lat. *propagatio*, -onis, fr. *propagation*.

PROPAGAȚIUNE s. f. v. *propagație*.

PROPĂN s. n. sg. Hidrocarbură saturată gazoasă din seria metanului, care se găsește în țitei și în gazele asociate cu țiteiul și este folosită drept combustibil menajer, ca materie primă în industria chimică etc. Cf. MACAROVICI, CH. 431. *Se vor utiliza la capacitatea maximă instalațiile de fabricare a produselor speciale, ca: benzena, toluen, propan*. LEG. EC. PL. 426, cf. LTR², DM, DEU, DC. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *propane*.

PROPANOL s. n. sg. Alcool aciclic saturat primar obținut la fabricarea alcoolului etilic sau din etilenă; alcool propilic. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *propanol*.

PROPAROXITON, -Ă adj., s. n. (Cuvint) care are accentul pe silaba antepenultimă. Cf. ALBOTEANU, GRAM. ROM. 137/9. *Masculinele și adjectivele nu urmează această regulă, nici toate femininele proparoxitone*. PUȘCARIU, L. R. I, 28. *Acest ritm, la rindul lui, aduce cu sine multe proparoxitone*. id. ib. 92. *În proparoxitone, cind „i” sau „c” sint așezați înaintea unei vocale scurte, accentul cade, în latina vulgară, pe această vocală*. ROSETH, I. L. R. I, 71. *În cazul în care ambele sufixe sint neaccentuate, derivatele sint totdeauna proparoxitone*. SCL 1954, 335. *Proparoxitonele nu pot să-și formeze pluralul cu -uri*. LL I, 116, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *proparoxitoni*, -e.

— Din fr. *proparoxyton*.

PROPAROXITONIE s. f. (Fon.: rar) Însușirea de a fi proparoxiton; faptul de a fi proparoxiton. *Provoacă paroxitonia persoanelor 1° și 2° și proparoxitonia persoanelor 3° și 6°*. SCL 1954, 87.

— Pl.: *proparoxitonii*.

— *Proparoxiton* + suf. -ie.

PROPĂȘTE s. f. v. *prăpastie*.

PROPĂȘTIE s. f. v. *prăpastie*.

PROPĂȘTOR s. m. (Învechit, rar) Străbun, strămoș. [Avraam] fu propăștor și strămoș D[o]mn[ui]lui I[risto]. DOSOFTEI, V. s. decembrie 217², cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *propăștori*.

— Din ngr. *προπάτωρ*.

PROPĂȘĂCIUNE s. f. (Învechit, rar) 1. Propagare (2). Cf. STAMATI, D. 222.

2. Propagare (3). Cf. STAMATI, D. 222.

— Cf. lat. *propagatio*, -onis.

PROPĂȘĂTOR, -OĂRE s. m. și f., adj. v. *propaga tor*

PROPĂȘĂTÉNIE s. f. v. *prăpăștenie*.

PROPĂȘI¹ vb. IV. 1. *Tranz.* (Învechit, rar) A preceda (3). *Propășit de directorul curții și întâmpinat de miniștri la ușa salei... m[aiestatea] sa, suindu-se pe treptele tronului... va poronci a i se înfășoșa fermanurile* (a. 1834). URICARIU, VIII, 192.

2. *Tranz.* (Învechit, rar) A preceda (4). *Semne care propășesc citimetele*. ASACHI, E. II, 17/5.

3. *Intranz.* (Învechit și regional) A merge înainte; a înainta. *În vestimile albe propășea-a muiere între elebarzii puși în șir pătrat*. MUREȘANU, P. 216/11, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Birtășița cind ieșea Cătră casă propășea*. L. COSTIN, GN. BĂN. 169. ♠ Fig. Și vrstele veciei, la dînsul inhămate, L-Apocalips supuse, spre reacuri propășesc. HELIADE,

o. I, 192. ♠ (Rare; despre incendii) A lua proporții; a se întinde. *Focul propășea*. CONV. LIT. XLII, 449.

4. *Intranz.* A trece de la o stare sau de la o formă inferioară de dezvoltare la una superioară, a urma o linie ascendentă de dezvoltare, a face progrese; a înainta, a progresa, a avansa, a se dezvolta, (învechit) a prohorisi, (regional) a uoși¹ (3). *Fu cel mai puternic luptător pentru introducerea limbii moderne în administrație și justiție, în locul celei latine, cu care era peste puțină a propăși*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 53. *El pretinde că a înaintat, a propășit, s-a civilizat*. ODOBESCU, S. I, 378. *Toate lucrurile propășesc în țara aceasta; singura stina trebuie să fie aceeași astăzi ca și pe timpul păstoriei dacice*. HOGAȘ, DR. I, 57. *În toate aceste țări civilizate, instituția nenumăratelor corporații subzistă, propășește și în același timp folosește*. N. A. BOGDAN, C. M. 174, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cu cît se vor dezvolta și vor prospera gospodăriile colective, cu atît va crește bunăstarea colectivităților*. SCINTEIA, 1953, nr. 2 799, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ (Prin lărgirea sensului) *Propășea în vindecare*. ASACHI, S. L. II, 62.

— Prez. ind.: *propășesc*.

— Pro¹ + pășl (după lat. *progredior*).

PROPĂȘI² vb. IV v. *prlpăși*.

PROPĂȘIRE s. f. Acțiunea de a propăși¹ și rezultatul ei.

1. (Învechit) Expansiune, extindere (în spațiu); înaintare. Cf. *propăși¹* (3). *Înainte de a se urzi toate aceste propășiri în vecinătatea Poloniei, aișt rigat sta ca o putere însemnătoare*. SĂULESCU, BR. II, 340/21. *Propășirea Semlunici în Ungaria nu-i lăsa o alegere decît în Polonia*. ASACHI, S. L. II, 82.

2. Mișcare înainte, evolutivă, dezvoltare în linie ascendentă, progres obținut de cineva sau de ceva. Cf. *propăși¹* (4). Cf. VEISA, I. 173/15. *Sitința aceea strălucită de propășirea industriei și a civilizației de a pune în armonie obiceiurile cele vechi de producere cu trebuințele cele noi*. I. IONESCU, C. IV/13. *Au săvârșit cel puțin învătăturile filozofice cu propășire bună*. CR (1818), 6²/2. *Mi se părea că dintre noi doi eu făceam multă propășire*. BREZOIANU, I. 8/19. *Cu cît cîștigăm în propășiri, cu atîtă pierdem în relațiile private*. RUSSO, S. 23. *Monopol fac azi de drepturi; în a lor scurtă vedere Propășirii năvnișe pun ei dese-mpotriviri*. ALEXANDRESCU, O. I, 77. *Generația asta nouă... este condusă de-o putere năvzută care o împinge de umeri către un viitor măref și... această putere este geniul propășirii, adevăratul profesor*. ALEXANDRI, T. 1205. *Geniul e lanțul ce trage lumea spre propășire*. ODOBESCU, S. I, 242. *Nu voi pregeta să dau concursul meu pentru propășirea bune și folositoare instituții de cultură românească pe care ați înființat-o*. CARAGIALE, O. VII, 363. *Era o fterbere de muncă, o dragoste de propășire*. DELAVRANCEA, S. 215, cf. MACEDONSKI, O. I, 43, DDRF, BĂRCIANU. *Datina... poate să nu se mai potrivească, Celor ce cu propășirea s-au născut în vremea lor*. DAVILA, V. V. 154, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Bunurile comune ale poporului constituiesc temelia materială a propășirii economice și a independenței naționale a Republicii Populare Române*. LEG. EC. PL. 21. *E semn bun, e semn de fericire și de propășire*. V. ROM. ianuarie 1954, 196. *Dosoftei... era... energetic luptător pentru propășirea turturii naționale*. LL I, 114. *A avea în vedere propășirea neconținută a acestui popor este adevăratul patriotism*. CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Această dezvoltare independentă este o cheazăie a propășirii naționale*. RL 1977, nr. 10 241.

— Pl.: *propășiri*.

— V. *propășit¹*.

PROPĂȘITOR, -OĂRE s. n., adj. 1. S. n. (Mat.; învechit, rar) Termen care precedă un alt termen. Cf. *propăși¹* (2). *Progresia aritmetică este un șir*

de termină din care fleșcare întrece pe propășitorul său. ASACHI, E. I, 120/4.

2. Adj. Care propășește¹ (4), care face să propășească¹; p. e. x. l. înaintat, avansat; progresist (2). *Arătura adâncă este punctul cel mai important din toate operațiunile unei agriculturi propășitoare.* I. IONIȘCU, D. 245. *Un eveniment ... întrerupse liniștea acestei domnii blânde și propășitoare.* ODOBESCU, S. I, 276. *Recurg la ... una din acele limbe pe care nu le pot ignora oamenii ce vor să se fină în curentul propășitor al științelor moderne.* id. ib. III, 613, cf. DDRE, ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Ascendență activă și morală frească ... asupra întregului mers propășitor al culturii naționale.* D. GUSTI, P. A. 218, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX.

- Pl.: propășitori, -aare.

- Propășil¹ + suf. -tor.

PROPĂVĂDUÎ vb. IV v. propovădui.

PROPĂVĂDUIRE s. f. v. propovăduire.

PROPĂVEDUÎ vb. IV v. propovădui.

PROPĂVEDUIRE s. f. v. propovăduire.

PROPEĂ¹ s. f. v. popreală.

PROPEĂ² s. f. v. proptea.

PROPEDEUTIC, -Ă s. f., adj. I. S. f. Învățământ pregătitor care cuprinde elementele de bază ale unei științe: disciplină care constituie o introducere necesară în studiul altei discipline. Cf. STAMATI, D., BĂRCIANU-ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., SCRIBAN, D., DM. *Aver, roes consideră logica ca o propedeutică la știință.* JOJA, S. L. 257, cf. M.D.ENC., DEX. ♦ Ramură a medicinei care are ca obiect învățământul pregătitor clinic. Cf. M. D. ENC.

2. Adj. (Rar) Care aparține propedeuticii (1), privitor la propedeutică, bazat pe propedeutică. Cf. SCRIBAN, D.

- Accentuat și: propedeutic. BĂRCIANU, SCRIBAN, D. - Pl.: propedeutici, -ce.

- Din fr. propédeutique.

PROPÉDICĂ s. f. (Mat.: învechit, rar) Operația de înmulțire. *Am urmat și cu plină am trecut tot cursul de învățătură și satele 1, 2, 3 plină la 10, apoi propedica, o dată una-una, două ori două patru, până la o sută.* ARH. OLT. X, 313, cf. GÁLDI, M. PHAN. 240.

- Cf. p r o p e d i c e.

PROPÉDIE s. f. (Învechit, rar) Primele elemente de învățătură; studiu pregătitor; parte introductivă a unui studiu. *Psaltichie românească. Care cuprinde întru sine calvasiariul... anastasima cu propedia și cu tot meșșugul (a. 1713).* CAT. MAN. I, 114, cf. GÁLDI, M. PHAN. 240.

- Din ngr. προπαιδεία.

PROPÉL s. n. v. probelă.

PROPÉLIȘTE s. f. (Neobișnuit) Interdicție. *Propeliștea severă din ochii surorii mai mari.* C. PETRESCU, O. P. II, 53, cf. SCL 1973, 47.

- Pl.: propeliști.

- Propil¹ + suf. -eliște.

PROPÉNĂ s. f. Compus organic din clasa hidrocarburilor aciclice nesaturate, care se găsește în gazele de cracare izolate din petrol și care se folosește ca materie primă la fabricarea glicerinei, acetonei, alcoolului izopropilic etc.; propilenă. Cf. DER, DC, M.D. ENC.

- Din fr. propène.

PROPÉNSIE s. f. v. propensivne.

PROPÉNSIE s. f. 4. (Livresc) Încălnare firească, tendință, dispoziție, atracție naturală către ceva. *Bărbații însă mai maturi și toți bătrînii, cunoscutul din lunga experiență propensivne pasionată a unei părți considerabile dintre compatrioții noștri de a vărsa sînge omenesc ... erau nespus de îngrijorați.* BĂRȚIU, P. A. II, 81. *Propensivneea limbii germane se pare a fi de a schimba pe rî în ml.* HASDEU, I. C. I, 41. *Propensivneea în cultura tinerilor noștri este ... în saraarea jurisprudenței și în contra celorlalte științe.* MAIORĂSCU, D. I, 350. *Din nenorocire, oamenii cu astfel de propensivni au fost puțini la număr.* ODOBESCU, S. I, 245, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Area propensivneea de a vedea totul la nivelul templelor și palatelor.* CĂLINESCU, S. 645. [Poetul] *schifează conflictul dintre bărbal și femeie, el vinovat că-și face iluzii, ea condamnată să vegeteze fără propensivni spirituale.* V. ROM. IANUARIE 1965, 112.

2. (În dicționarele din trecut) (Tendință de) atracție între corpuri. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

- Pronunțat: -si-u-. - Pl.: propensivni - Și (rar) propensie s. f. SCRIBAN, D.

- Din lat. propensio, -onis, fr. propension.

PROPETĂR s. m. v. proprietar.

PROPI¹ vb. IV v. popri.

PROPI² vb. IV v. propti.

PROPICE adj. invar. (Livresc) Favorabil, prielnic, avantajos; potrivit, indicat, nimerit. *Un mît propiicu împinse [vasul].* HELIADU, D. J. 97/25, cf. NIGULICI, ARISTIA, PLUT. 19. *Să nu pierdem situația propice și legală în care ne-am fost pus.* ap. GHICA, A. 801. *Finalul ... este în șesul Sireului în locul cel mai propice.* I. IONESCU, D. 302. *Fragmente vii de soare. Ce zeu propice nouă aice v-a îndreptat?* ALECSANDRI, T. II, 331. *Scrisoarea v-a dat-o încă, dar e hotărît să o dea.* *Așteaptă momentul propice.* VLĂDUȚĂ, S. A. II, 333, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Așteptă momentul propice la Geneva pentru a relua firul discuțiilor.* TITULESCU, D. 116. *Găsind la urmă a moment propice ... A fugit.* TOPÎRGEANU, O. A. I. 205. *Pentru existența de luptă, de risc și de îndrăzneală ... a găsit un teren pregătît și propice.* C. PETRESCU, D. DR. 302. *Atmosfera din Cluj nu era propice pentru fronda literară.* VLASIU, D. 155, cf. IORDAN, I. R. A. 482. *SCRIBAN, D. Nu voia să se compromită personal, ca să rămînă o rezervă la momentul propice.* CĂLINESCU, S. 714. *Se va crea un elimat propice crucei.* CONTEMP. 1956, nr. 519, 57. *A găsit probabil un teren propice.* BĂRANGA, I. 167. *Laboratorul, sala, nu era prea propice înregistrărilor impecabile.* s. iunie 1960, 37. *Am găsit mediul ambiant cel mai propice unei eferescențe culturale.* T. iulie 1964, 16, cf. M.D. ENC., DEX. ♦ (Neobișnuit) Apt, capabil (să ...). *Atribuia ... noștiuni de istorie ca știință un sens care să facă această știință propice de a deveni o armă de luptă socială și patriotică.* S. C. ȘT. (Iași), 1957, 250.

- Și: (Învechit) propiel (ARISTIA, PLUT. 19) adj. invar., propiele (pl. propicii, ap. GHICA, A. 772), propișlu, -le adj.

- Din fr. propice. - Propișlu < lat. proplilus.

PROPICI adj. invar. v. propice.

PROPIȚIE adj. v. propice.

PROPIETĂR s. m. v. proprietar.

PROPIETĂREĂȘĂ s. f. v. proprietăreasă.

PROPIETĂR s. m. v. proprietar.

PROPIEȚIE s. f. (Învechit, rar) Ocrotire (1), protecție. *Pre Domnu și pre oastea lui ... An cînsie mare i-au prîmil, zicînd să rămîie în propieția crîdei lui (Incep-*

tul sec. XVIII). MAG. IST. I, 377/21. ♦ „Prietenie, familiaritate”. Cf. DR. II, 791.

— Pl.: *propicții*.

— Etimologia necunoscută.

PROPIȚĂR s. m. v. proprietar.

PROPIȚĂREASĂ s. f. v. proprietăreasă.

PROPILEE s. f. pl. Intrare monumentală a unui templu, a unui palat etc. din antichitate, formată dintr-un ansamblu de vestibuluri și de porți legate între ele prin porticuri și prin scări. Cf. BĂRCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Propilee ca sule de coloane grandioase*. CĂLINESCU, s. 339. *Să se fi plimbat oare printre propileele anticele Elade un cetățean din cu chipul și asemănarea domnului Ibrăileanu?* v. ROM. martie 1956, 52, cf. DM. *Cele mai vestite propilee sînt cele de pe Acropola Atenei*. DER. cf. M.D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Propileele vieții noastre publice și literare sînt păzite de vajnici străjeri*. ap. LOVINESCU, c. v. 162. *Strălucita lumbă clinicască a fost să fie pentru mine o grădină desfulată și mult dorită, în care însă dascălul mei n-ou știut să mă facă să intru prin propileele de onoare*. GALACTION, A. 31.

— Pronunțat: *-le-e*. — Și: (rar) **propilēu** s. n. NAM. ISF. ART. 173.

— Din fr. *propylée*.

PROPILEĂ s. f. Compus organic din clasa hidrocarburilor acelice nesaturate, care se găsește în gazele de cracare izolate din petrol și care se folosește ca materie primă la fabricarea glicerinei, acetonei, alcoolului izopropilic etc.: propenă. Cf. DER. DC, M.D. ENC.

— Din fr. *propylène*.

PROPILEŪ s. n. v. popilee.

PROPILIC adj. (În sintagma) *Alcool propilic* = alcool acelic saturat primar obținut la fabricarea alcoolului etilic sau din etilenă; propanol. Cf. LTR², M.D. ENC., DEX.

— Din fr. *propylique*.

PROPILNIC s. m. v. popilnle.

PROPINĂ vb. I. Tranz. (Latinism învechit, rar) A da, a însufla. *Am avut o cră, cînd noi dam lumină, Simț și bărbăție fruților lipsiți; Ma, se-ntoarse foaia, ș-azi ei ne propină Spirit de viață celor amorțiți*. MUREȘANU, p. 150/6.

— Prez. ind.: *propin*.

— Din lat. *propinare*.

PROPINĂC s. n. v. proprinae.

PROPINĂȚIE s. f. I. (Învechit, rar) Comerț cu băuturi alcoolice. *Vindeca băuturii, adecă propinație* (a. 1843). ȘTEFANELLI, D. C. 422.

2. (Regional; concretizat: în forma *prepinatic*) Cireușă. Com. din PARVA — NĂSĂUD.

— Pl.: *propinații* — Și: (2) **prepinăție** s. f. Com. din PARVA — NĂSĂUD.

— Cf. lat. *propinatio* „întrecere între băuturi”.

PROPIS s. n. I. (Ban. și prin sud-estul Transilv.) Caiet. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 170, CV 1951, nr. 6, 29, ALR I 1 513/5, 28, 45, 51, 158, 164, 178, LEXIC REG. II, 37. ♦ (Regional) Înfirție liniată special de creșe se servea elevii la exercițiile de calligrafie. Cf. DL, DM.

2. (Prin Ban.) Serisoare. *Să-mi trimiți un propis, Dar nu cu cerneală scris*. HODOȘ, p. p. 217.

— Accentuat și: *prôpis*. DM. — Pl.: *propisuri* și *propise*. — Și: (regional) **propită** (ALR I 1 513/178) s. f., **poprîs** (ib. 1 513/45) s. n.

— Din scr. *propis*.

PROPIȚĂR s. m. v. proprietar.

PROPIȚIŌN, -OĂRE adj., s. f. v. poprîtor.

PROPIȚĂ s. f. v. propis.

PROPIȚIU, -IE adj. v. propice.

PRŌPIU, -IE adj. v. propriu.

PROPIVNIC s. m. v. popilnle.

PROPLECĂ vb. I. Intran z. (Regional) A pleca din nou (Etimie Murgu — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 60. *Și muieria lui o plicat cu prinz și o căzut și l-o vârsat și s-o dus năpoi în sat iară, ș-o profăcut dăi prinz și iar o proplicat și o așuns cu prinz la Mănușiu*. ib., cf. 154.

— Prez. ind.: *propléc*.

— Pro² + *pleca*.

PROPOĂDĂ s. f. v. broboadă.

PROPOCNI vb. IV. Intran z. (Regional) A poeni din nou (Șopotul Nou — Moldova Nouă). ARH. FOLK. III, 113. *Ș-atunș iar propocnesc cu pișeoalili*. ib., cf. 154.

— Prez. ind.: *propocnesc*.

— Pro² + *poeni*.

PROPODĚLNIC s. n. v. brobodelnic.

PROPOLIS s. n. sg. Substanță rășinoasă, aromată și amară, culesă de albine de pe mugurii arborilor pentru a o folosi la astupatul crăpăturilor din stup, la lipitul fagurilor etc.: păstură¹ (2). Cf. ALEXI, W., LTR², DER, CHEST. VI 84/3, 15, 18. ♦ (Regional) Veninul albinei (Stejar — Iipova). CHEST. VI /27.

— Din lat. *propolis*.

PROPONDERĚȚĂ s. f. v. preponderență.

PROPONIMENT s. n. (În dicționarele din trecut) Curs, prelegere (universitară). Cf. DDFR, SCRIBAN, D.

— Pl.: *proponimente*.

— Din it. *proponimento* „hotărîre, rezoluție”.

PROPORȚIE s. f. I. (Mat.) Egalitate între două rapoarte, avînd patru elemente constitutive. *Regula de tri se numește și regula proporțiilor*. ȘINCAI, I, 72/12. *Aceste patru cîtimi fac o proporție*. HELIADE, A. 88/11. *Proporțiile cele mai importante și mai sporitoare în geometrie*. POENARU, G. 107/24. *Două raporturi egale înformează ceea ce să numește proporție*. ASACHI, E. I, 113/17. *Împreunarea a două referințe egale se numește o proporție*. ANDRIEVICI, A. 156/31. *Despre proporții, progresii și grămădiri*. ELEM. ALG. 175/1, cf. STAMATI, D., CULIANU, A. 58. *Două raporturi a căror rațiuni sînt egale formează ceea ce se numește o proporțiune*. CLIMESCU, A. 188, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DER, M.D. ENC., DEX.

2. Raport între dimensiunile unor obiecte, între dimensiunile părților unui întreg (ori ansamblu de elemente) sau între (fiecare dintre aceste) părți și întreg (sau ansamblu); p. e x t. raport echilibrat, armonios între elementele unui ansamblu. *În cetăți, orașe și comunități, după proporție, să se pună deregători dintre catolici*. ȘINCAI, HR. III, 189/7, cf. DLRU. *Artei, științei na-i este iertat a trece peste legile proporțiilor și armoniei*. HELIADE, O. II, 377. *Nămărul copiilor, în analoghie cu acii în vîrstă și cu bătrînii, din norocire să află peste toate proporțiile ... cunoscute în statistică*. AR (1830), 1/28. *Gradele paralelelor cu apropierea de paluri scod ... Accastă scădere se face în următoarea proporție ...* ELEM. G. 21/5. *Fiecare Cite-o critică zicea: Unal că proporție n-are, Altul e-a ei împărțală E făcută cu zmin-teolă*. ASACHI, S. L. I, 366. *Statul e dator a ridica pentru români, după proporția poporului, școli mai mari și*

clementare. BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 293, cf. POLIZU [Casele] au început a se supune regulilor proporției, a se împodobi cu coloane, cu ferestre largi și luminoase. ALECSANDRI, O. P. 179. Ori din ce parte o privești, îți înfățișează o desăvirșită armonie de linii și de proporții. VLAHUȚĂ, S. A. III, 274, cf. DDBE, BĂRCIANU, ȘĂINIANU, D. U., CAPL. Am făcut o serie de portrete cu o coloratură rodiniană, destul de expresivă și chiar asemănătoare, deși schimbam proporțiile cum îmi venea bine. VLASU, D. 172. Și vezi doi îngerași cu două libelele finuși pe degetul unui inger de juste proporții. TEODOREANU, M. II, 32, cf. SCRIBAN, D. Florentinii Iudeești au făcut din pictură o știință întemeiată pe studiul anatomiei, proporțiilor și perspectivei. OȚETIA, P. 253. Artistul ... trebuie să observe cu cea mai mare scrupulozitate proporțiile respective, deci raportul exact între obiecte și adâncimea planurilor. OPRESCU, S. 110. Pe fondul albastru al munților din zori, lumea pare deodată o frescă, prin proporții, prin frumusețe, printr-o înfățișare totală de apoloasă. BOGZA, C. O. 280, cf. M.D.E.N.C., DEX. ♦ P. gener. Raport, relație (adecvată, echilibrată) între ființe, lucruri, fenomene, noțiuni etc. Măcar că părțile acestea în fiecare faptură sufletească se află, toțiș proporția și alecătuirea lor mult și schimbă după fire, după viață. TEODORE, A. 73-18. Din explicațiile cuprinse în paragraful din urmă, se vede că sfera și conținutul noțiunilor stau în proporții inversă. MAIORESCU, L. 38, cf. CADE, SCRIBAN, D. Stabilirea unei juste proporții între producția mijloacelor de producție și producția bunurilor de consum, în industria și agricultură, este o necesitate obiectivă. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 766, cf. M.D.E.N.C., DEX. <> Proporții economice = raporturile dintre două sau mai multe sectoare, ramuri, activități, procese etc. din cadrul economiei sub aspectul utilizării unor părți din munca socială în concordanță cu nevoia socială. Cf. M. D. ENC. <> L. o. c. a d v. În proporție cu ... = în raport cu ..., comparativ cu ..., proporțional cu ... Fiind nevoie d-a face împărțeaua în proporție cu ce avea să ia fiecare, auvă trebuință de cineva care să facă redușia. BĂLCESCU, M. V. 50. Aceste așezăminte cer un capital foarte mărginit în proporție cu altele. ROM. LIT. 251/39. În fiecare comună urbană se va organiza o societate dramatică, în proporție, se-nfelege, cu numărul locuitorilor. CARAGIALE, O. II, 178. Muncitorilor [li se recunosc] dreptul asupra „beneficiului exploataării în proporție cu serviciile pe care le aduc producției”. IONESCU-RION, S. 180. Dacă Zița ... se schimbă în proporție cu durata de timp, era oare posibil să sară tot altă de vie din paginile lui Caragiule? IBRĂILEANU, S. L. 33. Li asigură, în mîncu sa, a răsplată în proporție cu plăcere pe care i-o făcea. SADOVEANU, O. VIII, 235. ♦ L. o. c. p r e p. În proporția (în care) ... = tot atît cil ..., după cum ..., în (sau pe) măsura (în care) ... Un rînd de haine, lustruit, inverzit, care seădea și ei din cauza transformărilor multiple, în fiecare an, în proporția în care slăbea, pe nesimțite, proprietațul BRĂESCU, O. A. I, 219. Amatorii de teatru național nu ascultau cu plăcere a limbă artificială și nu-și înălțau sufletele în proporția glasușilor și gesturilor actoricești. SADOVEANU, E. 69. ♦ E x p r. A păstra proporțiile = a respecta o anumită limită în afirmații, a nu exagera. II. (Astăzi la pl.; adesea în contexte figurate) Valoarea a unei dimensiuni, a unei mărimi, a unei extensii: dimensiune, mărime (I); extindere; amploare. Mîncel lor ... devin palide, se lungese și iau nuște proporții mai elegante. CH (1848), 15²:51. Ar trebui istoria eritică a limbii de la formarea neamului român spre a putea reduce la drepte proporții propăveduirea de restaurație ardelencească. RUSSO, S. 66, cf. 76. Era ... o statuă viu și de proporțiuni imense. HASDEU, I. V. 35. Strigătul lor de alumă ... dă mișcării intelectuale proporțiuni ce fără de aceasta nu le-ar fi avut. MAIORESCU, CH. II, 122. Toate ... păstrîndu-și proporțunea, nu mi-ar părea nici mai mari nici mai mici de cum îmi par azi. FEMINESCU, S. 31. Viața se ridicăse lu o treaptă de exaltare din care toate se vedeau ... de proporții haotice. CARAGIALE, O. I, 64. F vorba de a afla pînă unde merge și în ce pro-

porțu crește așa-numitul idealism. IONESCU-RION, S. 281. Acum avea proporții înfiorătoare. AGIRBEGIANU, A. 55, cf. BĂBREANU, I. 291. La stînga, ietacul cu proporții de salon, substanțial și sever mobilat. TEODOREANU, M. II, 22. De doi ani ... proporțiile ti deveniseră și mai impozante. SADOVEANU, O. VIII, 153. Rămase năuc într-un fotel scund, înțelegînd proporțiile năpăstii. CAMIL PETRESCU, O. II, 132. Total părea atunci că face parte dintr-o dramă a lumii, surdă, de proporții imense, neînăute. BOGZA, C. O. 36. În ce privește proporțiile dicționarului, am arătat că el va fi tipărit în patru volume. I. ROM. 1953, nr. 4, 33. Total era reprezentat în proporții cosmice. V. ROM. IANUARIE 1954, 117. Nebotarărea tatălui său ... căpătă pentru el proporții nemăsurate. PREDĂ, M. 391. Se împlineste sub ochii noștri o prefacere de mari proporții. 1 februarie 1962, 51, cf. ib. iulie 1964, 53. <> E x p r. A lua (săp, rar, a dobindi) proporții = a) a se dezvoltă, a crește (tot mai mult), a căpătă amploare; a se amplifica. O. belea ce a luat proporții internaționale (a. 1859). URICARIU, XIV, 146. În mîntea ei, moș Șarban lua proporții mari de tot. BUJOR, S. 68. Era mulțumit că a scăpat de grijile care azi-noapte luaseră proporții. RIBREANU, II, I, 52. În Humulești, la crișma de peste drum de biserică, beția luase proporții epice. IBRĂILEANU, A. 88. Alarmat că dezertările în corp iau o proporție îngrijorătoare, colonelul ... a luat disciplino regimentului pe cont propriu. BRĂESCU, O. A. II, 263. Cuvîntul „ordina” luă pentru el proporții covîrșitoare. SAHIA, S. 85. Într-a șasea lună ... [ei]nele] dobindise proporții impunătoare. SADOVEANU, O. X, 504. Descoperirea făcută lua proporții fantastice. BARI, E. 284, cf. CĂLINESCU, S. 231. Figura lui ... ia proporții legendare. BENIUC, P. 80. Vă dați seama ce proporții a să ia povestea asta? BARANGA, I. 179. Așa se potrece lucrurile cu copiii la care apare treptat o obezitate ce ia proporții. ABC SĂN. 17: b) (familiar; despre ființe) a se îngrașa. DM.

4. (De obicei precedat de prep. „în”) Valoarea a unei cantități, a unui număr (determinată în raport cu o unitate dată, cu alte elemente sau considerată în mod absolut); cantitate; număr (I I); măsură (I 2). Să se gătească 300 stînjinii lemne ... împărțîndu-le cu proporție potrivită ... cite 13 stînjinii la fiecare loc (a. 1829). DOC. I. C. 131. Atunci fantaziile lui vor crește într-o proporție insulată. CH (1816), 95¹:18. Beția se dezvoltă în stol cu o răpegiune și cu o proporție spăimîntătoare. ALECSANDRI, S. 7. Se nase oameni de talent artistic în proporție covîrșitoare. CARAGIALE, O. IV, 213. Creația și analiza se găsește împreunate, în diverse proporții, la orice prozator de talent. IBRĂILEANU, S. L. 3. Pentru funcțiunea oricărui organism și oricărui organ e necesară o proporție normală de apă. MARINESCU, P. A. 63. Puterea lui evocatoare se sprijină, într-o proporție covîrșitoare, pe factorii audicienii. VIANU, A. P. 227. Bucureștenii, care în bună proporție sînt filtrați cel puțin ai unei academii ... n-au gustul exhibiției de pergament. ARGHEZI, B. 56. Utilizarea în proporții tot mai mari a mijloacelor mecanizate. ȘCINTEIA, 1953, nr. 2 844. Proporția de substantive abstracte crește pe măsură ce ne apropiem de vremea noastră. GRAUR, F. I. 141, cf. DEX. ♦ (Rar) Cotă-parte. La 1754, Lotrenii vin la divan; se restabilește învoiala, restituindu-se proporția din cheltuielă. BUL. COM. ISE. II, 261.

— Pl.: proporțiu. — Și: (învechit) proporțione s. f.
— Din lat. *proportio*, -onis, germ. *Proportion*, it. *proporzione*, fr. *proportion*.

PROPOȚIONA vb I. Fran z. A stabili anumite proporții (în raport cu ansamblul, cu o circumstanță, cu un reper, cu un anumit scop etc.); a stabili un raport echilibrat, just (între elementele unui ansamblu). Cf. I. GOIEȘCU, C. Scinto este proporțional la soma și la timpul a cărora plată sa anticipază. ASACHI, F. I. 169 7, cf. VALIAN, V., NIGULEA, Învațătorul ... să proporțione comunicățiile sale potrivit înțelegerii și curiozității [scolarilor]. BRIZOIANU, I. 150 27, cf. POHIZU. Valoarea lucrărilor e însă proporțională și după mijlocul în care sînt executate. ONORISCU, S. I, 276.

cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ⇨ Re11. pas Valoarea criticului se proporționează cu sfera sensibilității estetice. LOVINESCU, C. V., 158.

— Pronunțat: -fi-o-. — Prez. ind.: proporționez; conjunct. pers. 3 sg. și: (Învechit) să proporțione.

— Din fr. proportionner.

PROPORȚIONAL. -Ă adj. Care formează o proporție, care corespunde unei proporții: (învechit) proporționalnic, (învechit, rar) proporționicesc. Așa trebuie înțeles numărul, cu să fie proporțional după mulțirea acatolicilor și a catolicilor. ȘINCAI, nr. III, 213/2, cf. STAMATI, D., POLIZU. Nu putem zice că puterea moralizatoare a artei este proporțională cu genialitatea artistului. GHEREA, ST. CR. II, 82, cf. DDRF. Sufrașele a două sfere sînt proporționale cu pătratul razelor lor. MELIK, G. 257, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, GALACTION, A. 426. Artiile descrie de raza vectorare a soarelui sînt proporționale cu timpurile întrebunțate spre a le descrie. SEBASTIAN, T. 336, cf. SCHUAN, D. Volumul a două piramide care au înălțimile egale sînt proporționale cu artiile bazelor lor. GEOM. SP. 95. Într-un triunghi oarecare, laturile sînt proporționale cu sinusurile unghiurilor opuse. TRIGONOMETRIE, 102. Fiecare piesă a unui obiect trebuie să fie proporțională cu peștele pe care vrem să-l prindem. VÎN. PESC. iulie 1962, 3. ⇨ Impozit proporțional = impozit stabilit în raport cu venitul cuiva. Cf. DM, DEX. (Mat.) Medie proporțională = rădăcina pătrată a produsului dintre două cantități; medie geometrică a unor mărimi. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DN, DEX. (Mat.; substantivat) A patra proporțională sau (rar) al patrulea proporțional = cel de-al patrulea termen al unei proporții (II), care se află pe baza celorlalți trei termeni ai ei. (Prin lărgirea sensului) Existența în limba engleză a obiectului de îmbrăcăminte „balaclava” ne-a sugerat rezolvarea etimologiei lui „malacof” prin așa-numita regulă a celei de a patra proporționale. L. ROM. 1969, 183. ⇨ (Adverbial) Într-o anumită proporție cu ... în raport cu ..., comparativ cu ...; unul în raport cu altul; (învechit, rar) proporționalniceste. Hotărâșle o subvenție anuală de 450 000 lei, plățiți fiscalului de către monastirile închinat și analoghiștilă proporțional pe veniturile lor (a. 1855). UNICARIUL, IV, 434/14. Lumina slăbește proporțional cu distanța. SCRIBAN, D. Nici o capitală n-are proporțional o mișcare de limuzine luxoase mai intensă. ARGHEZI, U. 102. Gravităția este forța care face ca toate corpurile de la suprafața pămîntului să aibă, proporțional cu masa lor, o greutate. GEOLOGIA, 8. Pensia se calculează proporțional cu numărul anilor de muncă. BO (1962), 202.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: proporționali, -e. — Și: (învechit) proporționel. -ă (ILELADE, A. 90/9, cf. 108/2. POENARU, G. 242/24), proporționăriu, -ie (STAMATI, D.) adj.

— Din lat. proportionalls, germ. proportioel. fr. proportionnel.

PROPORȚIONALITĂȚE s. f. 1. Însușire a elementelor unui ansamblu, a unor lucruri, a unor fenomene, a unor noțiuni etc. de a fi proporționale între ele sau de a forma o proporție; faptul de a fi proporțional; însușirea de a avea elementele componente echilibrate, armonioase. Orașanul ... își formează din ce în ce mai mult gustul de proporționalitate în toate construcțiile. MN (1836), 11¹/27, cf. VALIAN, V. Proporționalitatea formelor, bustul dezvoltat, iau sugerează ideea de sănătate deplină. GHEREA, ST. CR. II, 30, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADL. Viața sănătoasă a unei academii se manifestă într-o justă proporționalitate dintre activitatea scriitorilor și aceea a plenului. D. GUSTI, P. A. 205. După același principiu se explică fenomenul proporționalității și al simetriei morfologice. PUȘCARIU, L. II, 1, 19, cf. SCRIBAN, D. Din această complexitate, se desprind ... două trăsături esențiale: proporționalitatea și armonia. MG 1, 95. Pierderile cantitative dezechilibrează atît proporția claselor de vîrstă cit și proporționalitatea sexelor. VÎN. PESC. februarie 1964, 5. ⇨ (Prin lărgirea sensului)

În critică, proporționalitatea dintre om și scriitor e mai obligatorie decît în scriptura artistică. ARGHEZI, T. C. 133. ⇨ Stare în care se înfăptuiesc (toate) proporțiile economice necesare asigurării echilibrului economic și dezvoltării social-economice. Cf. M. D. ENC.

2. S p e c. (Mat.) Raport între (două) mărimi care variază proporțional; raport între două proporții (II). Proporționalitatea laturilor nu poate fi urmare a potrivirii unghiurilor, nici viceversa. POENARU, G. 107/12. Proporționalitatea nu se strică dacă termenul cel dintîi și cel de-al doilea deodată se vor înmulți sau se vor împărți printr-același număr. id. E. A. 191/23. Putem înmulți sau împărți un mediu și un sistem al unei proporții cu aceeași citime, fără a se sminti proporționalitatea. ELEM. ALG. 181/13, cf. DL, DM, LIR², M. D. LNC., DEX.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: (rar) proporționalități. — Din fr. proportionnalité, lat. proportionalitas, -atis.

PROPORȚIONALNIC, -Ă adj. (Învechit) Proporțional. Numerele geometricești proporționalnice. ARITM. (1805), 72. Numeri geometricește proporționale. ARITM. (1806), 67.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: proporționalnici, -ce. — **Proporțional** + suf. -nic.

PROPORȚIONALNICĂȘTE adv. (Învechit, rar) Proporțional. Cf. ARITM. (1806), 88.

— Pronunțat: -fi-o-. — **Proporționalne** + suf. -cește.

PROPORȚIONĂRE s. f. Acțiunea de a proporționa. Cf. POLIZU. Proporționarea straturilor se face după cerințele practice și în funcție de materialele întrebunțate. IOANOVICI, TEHN. 35, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: proporționări. — V. proporționa.

PROPORȚIONĂȚ, -Ă adj. 1. Care se află într-un anumit raport de proporționalitate; care urmează, respectă, reprezintă anumite proporții; (învechit) care are o anumită dimensiune (în raport cu ...); (învechit, rar) proporțuit. Staurile mici, puțin proporționate (potrivite) să se fină vitele noaptea. ÎNVĂȚĂTURĂ, 65/8. Această creștere se cunoaște după ... citățimea metalelor prețioase ce sînt în circulație și a cărora înmulțire proporțională ce se simte de cîțiva ani a covîșit orice așteptare. CR (1836), 29³/20. Nobilimea voie ... parte proporțională la contribuția domestică cu nenobilii. İB. (1848), 14³/27. Cere dar de la băiat numai o atenție proporțională cu puterile trupului și sufletului său. BREZOIANU, I. 120/21. Vei avea grijă să fie vinul proporționat cu gustul, pofta și volumul fiecărui. SADOVEANU, O. XI, 612. ⇨ (Cumulează și ideea de justețe, de echitate) Așteaptă de la dietă ca să-i propună spre confirmare una alta sistemă mai dreaptă, mai proporțională, după stări și averi. BANIȚIU, P. A. I, 528.

2. Care are proporții echilibrate, armonioase, care se potrivește cu celelalte elemente sau cu ansamblul din care face parte. Capul mare, proporțional, frumos făcut. ANTROP. 227/17. Este de o talie mai sus decît mijlocie, lut în umeri și bine proporționat. CR (1848), 14³/16. Avea o talie elegantă și o figură expresivă, cu trăsuri foarte nobile și proporționale. BOLINTINEANU, O. 391, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. În fața e făptura puternică, dar atît de zveltă și de proporțională, a bisericii celei mari. GALACTION, O. 217, cf. SCRIBAN, D., M.D.ENC., DEX.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: proporționași, -te. — Din lat. proportionatus, fr. proportionné. Cf. proporționa.

PROPORȚIONĂȚ, -Ă adj. v. proporțional.

PROPORȚIONICESC, -EĂȘCĂ adj. (Învechit, rar) Proporțional. Cf. ASACHI, G. 35³, id. ALGHEBRA, 28⁷.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: proporționicesți. — **Proporționice** + suf. -icesc.

PROPORȚIUNĂRIU, -IE adj. v. proporțional.

PROPORȚIUNE s. f. v. proporție.

PROPOȚUIT, -Ă adj. (Învechit, rar) Proporționat. Cf. DAS 138.

- Pl.: *propoțuiți, -te.*
- De la *propoție*.

PROPOSÍ vb. IV v. poposi.

PROPOSÍRE s. f. v. poposire.

PROPOVĂDUÍ vb. IV. *Tranz.* I. (Complementul indică învățături morale, concepții, doctrine etc. religioase, divinitatea etc.) A recomanda cu insistență, a prezenta (în mod cel mai convingător) unui mare număr de oameni (și în diferite locuri); a predica (1), (învechit și regional) a povesti (2), a propovedi, (învechit) a mărturisi (1), (învechit, rar) a povestui (2), a proceci (2). *Am propoveduit cuvîntul Domnului.* CORESI, I, 73/9. *Deschise ochii orbilor Domnul ... Derept oceia-l propoveduiră și-l proslăviră pretutindenea.* id. EV, 253, cf. 57. *D[u]m[ne]z[eu] au poruncit s[fi]nșilor săi ucenici și apostoli să propoveduiască pr făcătorii de viață, cuvîntul său la toată zidirea.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/55. *Cei ce au propoveduit unele ca acestea cu nimic întru adevărul n-au greșit.* VARLAAM-IOASAF, 35^v/5. *L-au trimis în Bulgaria să propoveduiască credința cea catolică.* ȘINCAI, HR, I, 161/9. *La Ciobaru el era în mânăstire Propoveduind sfînta neamire.* BUDAI-DELEANU, T. V, 30, cf. CLEMENS. *Un predicator, propovăduind supunerea către cel vecinic, descria cu mare vlociune supunerea lui Avraam la porunca lui Dumnezeu.* HELIADE, O, II, 30. *Se recomandă iurăși la proeși și la predicatori d-a propovădui poporului pocăința.* BĂLCESCU, M. V, 38. *Propovăduiește cuvîntul Domnului.* AGRIBICEANU, A, 60. *Toamă veni e în sot un predicator baptist... care propovăduia adevărata evanghelie.* T. POPOVICI, SE, 128. ♦ *Ab sol.* În zilele acelea veni Ioan Botezătorii de propovăduia în pustia Iudeii. N. TEST. (1618), 57^v/2. *Mulț s-au ostenit îmblînd prin toată lumea și propovăduind oamenilor.* CHEIA IN, 8^v/6. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Acela varvar să cheamă și toate scripturile așa-l numese și propovăduiesc.* C. CANTACUZINO, CM I, 40. ♦ *In tranz.* (Învechit; despre cererici) A predica (1). *La ziua unui sfînt, cînd preotul citea și propovăduia, Pe mulți din dregători să plîngă i-a-ndemnat.* ALEXANDRESCU, O, I, 219.

2. *P. gener.* (Complementul indică idei, principii, teorii etc.) A recomanda cu insistență (și pretutindeni), a face să se răspîndească la (tot mai) mulți oameni; a populariza, a predica (2), a propaga (3), a răspîndi (3). *Greșeala este de a propovădui că limbile se reformează, cînd, dimpotrivă, limbile se formează zi pe zi.* RUSSO, S, 65, cf. 75. *Se ridică între fărâni și propovăduiește împotriva electorali.* GALACTION, A, 172. *Gorki propovăduiește tinerilor scriitorii datoria ce o au intelectualii de a sprijini ... lupta politică a muncitorimii.* SADOVEANU, E, 262. *Marele scriitor rus... a propovădui... stimă față de frumusețea sufletească a omului, care rămîne om chiar și aici.* L. ROM, 1953, nr. 1, 95. *El va propovădui frăția între neamuri.* V. ROM, octombrie 1955, 150. *Dumneata parcă propovăduiai iubirea.* H. LOVINESCU, T, 299. ♦ *Ab sol.* *Răpînd împărățiile din tiranie, acestea au n-au propovădui cu limba? au n-au adevărit cu condeii?* MOLNAR, RET, 43/16. *Horia, Tudor, Bălcescu și aștia alți au propovădui și au pus în mișcare pe cei mulți împotriva jăcămînturilor de popoare.* CONTEMP, 1953, nr. 376, 3/1.

3. (Învechit) A face cunoscut; a revela (1), a dezvălui. *Că propovăduia te vrea să fie lui și spunea necinilor că vrea piteu scăpu el de acea muncă.* CORESI, EV, 88. *Dumnezeu... au trimis în lume proroci să propovăduia că la oameni venirea lui.* ANTIM, P, 2, cf.

LB. ♦ *In tranz.* *Veni să vedă că au propovădui Dumnezeu lui Noe de zua giudefului și de învierea morșilor.* N. COSTIN, I, 61.

4. (Învechit; în forma *propovădui*) A considera, a socoti; a alege; a numi (1). *Că Dumnezeu te propovăduiesc, de scamne și ciudes; o fact.* CORESI, EV, 227. *Indată fu propovădui împărat.* VĂCĂRESCUL, IST, 262. ♦ *Ref l.* *Mehmed... s-au propovădui împărat u toate otomanicești împărății.* id. ib, 255.

— *Prez. ind.:* *propovăduiesc.* — *Și:* (Învechit) *propovădui, propăvădui* (I. NEGRIZI, S, I, 399), *propăvedui* (RUSSO, S, 75) vb. IV.

— Din slavonul *пророческі докази*.

PROPOVĂDUIRE s. f. Acțiunea de a propovădui și rezultatul ei.

1. Recomandare, susținere publică a unor învățături morale, a unor concepții, doctrine etc. religioase cu scopul de a fi împărtășite de cel mai mult oameni. (Învechit) propovedanie (1), mărturisire (1), mărturisitură (1), (învechit, rar) propovedire. Cf. *propovădui* (1). *Pre Hristos] adevă l-au grînit tar nu drept, nici precum au dat propovăduirea ap[osto]lilor (a. 1765).* GCR II, 79/23. *Cu strălucirile propovăduirii... i-ai luminat.* MINEIUL (1776), 16^v/33. *Fu trimis în părțile Iudeiei de le propovăduia mintuirea propovăduire.* VARLAAM-IOASAF, 6^v/22. *Cea mai mare... detorie a păstoriiului sufletească iste propovăduirea cuvîntului lui D[u]mnezeu (a. 1795).* GCR II, 156/14. *Propovăduirea minturii oamenilor.* CALENDARIU (1814), 11/19. *Spre mullămurea propovăduirii ce am făcut pentru el, mi-au dat o femeie plină de smerenie.* BELDIMAN, N. P, II, 96/13, cf. LB. *Propovăduirea calvinistă și reacția românească în contra ne aduce forma... conereta a neamului nostru.* RUSSO, S, 76, cf. POLIZU, DDRF. *Nu prea înțelegea, din literă în literă, propovăduirile bisericii.* VLASIC, A, P, 298. ♦ (Învechit, rar; în forma *propovăduire*) Ceea ce este prezis, prorocit. *Bucură-te, fecioară, propovăduirea prorocilor.* MINEIUL (1776), 210^v/29.

2. Prezentare în masă a unor idei, principii, teorii, metode (etc., în scopul popularizării (și împărtășirii) lor; popularizare. V. *propagare* (3). Cf. *propovădui* (2). *Părinteasca noastră plecare spre propovăduirea și înaintarea bunelor învățături (a. 1828).* URICARIUL, VII, 175. *A pornit omul a umbla și e împărăștia... propovăduirile împotriva băuturii.* SADOVEANU, O, III, 36.

— Pl.: *propovăduiri.* — *Și:* (învechit) *propovăduire, propăvăduire* (DDRf), *propăveduire* (RUSSO, S, 76) s. f.

— V. *propovădui*.

PROPOVĂDUIT, -Ă adj. (Despre concepții, doctrine, idei, înțelegeri religioase) Care este recomandat (cu insistență) pentru a fi răspîndit; (învechit) care a fost prezis, prorocit. *Că de nu vrea fi lăritia cea multă a lu Hristos propovăduitul... cum ar fi crezut oamenii?* CORESI, EV, 117, cf. DDRF. ♦ (Substantivat) *A boteza tu repejuni pre cel propovădui te-ai încredincit.* CALENDARIU (1814), 16/19.

— Pl.: *propovăduiti, -te.* — *Și:* (învechit) *propovăduit, -ă* adj.

— V. *propovădui*.

PROPOVĂDUIȚOR, -OĂRE subst. I. S. m. și f. (Bar la f.) Persoană care propovăduiesc (1) învățături morale, concepții, doctrine etc. religioase; predicator (1), propagator (1), (învechit) propovednic, mărturisitor (1). *Domnul ucenicii săi... mari preuși și propovăduitori faței.* CORESI, EA, 130. *Propovăduitorul evangheliei în orașul Logojului.* PAFTA (1581), ap. GCR I, 37/17. *Andrei [era] propovăduitor în beserică.* DOSOITII, V, S, septembrie 23/6. *Cartile ceate de farmece arădu-te în joc, s-au făcut propovăduitoria evangheliei.* MINEIUL (1776), 14^v/9. *Propovăduito-*

rilor cuvântului lui D[um]nezeu. MOLNAR, RET. 3/9. Voi puteți moi mult sporii face decît propovăduitorii profeți. PETROVICI, P. 2/2, cf. LB.

2. S. m. și f. (Rar la f.) Persoană care propagă (3) ideii, principii, teorii etc.; propagator (1). Văzură un propovăduitor care striga: „O, iubiiții mei oameni ..., nerozia ce vă îndeamnă a strînge bogății multe este cu totul nesuferită”. GORJAN, H. IV, 5 11. El are să fie propovăduitorul necredinței și minciunii. ȘVZ. II, 27, cf. DDRF. Acest instrument ... se făcea în stare a servi mai tîrziu alcătuirilor noi de opere originale, propovăduitorilor ardeleni și celor dinții poeți ai neamului. IORGA, I. L. I, 511. Mai trebuie ca sociologul din artist să nu fie chiar un ... propovăduitor ca Dostoievski. IBRĂILIANU, S. L. 61. Un dezgust complet simțea pentru acești propovăduitori ai urii de rasă. SAHIA, V.R.S.S. 180. Nici o manifestare a propovăduitorilor unui nou război să nu rămînă fără riposta necesară. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2 375. ♦ (Învechit, rar) Persoană care îndrămnă, slătuiește o colectivitate. Cf. ȚICHINDEAL, F. 190/18.

3. S. m. (Învechit, rar; în forma propovăduitor) Persoană care face cunoscut, care vestește, care anunță, care progresează (1). N-au luat filozofi ... să trimită propovăduitori venirii lui. ANTIM, P. 2.

— Pronunțat: -du-i-. — Pl.: propovăduitori, -oare. — Și: (Învechit) propovăduitor, -oare s. m. și f. — Propovăduitor — suf. -tor.

PROPOVEADĂNIE s. f. v. propovedanie.

PROPOVEĂDNIC s. m. v. propovednic.

PROPOVEDĂNIE s. f. (Învechit) 1. Propovăduire (1); predică (1). Așa și noua va să cadă spre propovedanie tremis să fiți. CORESI, LV. 130. Ca propovedania evangheliei spre tot omul arată-se cu dar bun. id. ib. 185, cf. 128. Auzind propovedania lui Petr să mîhniră tutru inimă. N. TESC. (1648), 181⁷/28. Au avut ușă deschisă către propovedania ev[an]gh[e]lii. ib. 256⁷/22. Aceasta era hirotonit ep[iscop]u[le] p[ro]p[ro]p[ro]p ..., rîspînd cu propovedania dreptății bojnicele idolilor. DOSOFIEI, V. s. octombrie 96⁷/3. Precum cu propovedania evangheliei să fie mîrs, septece apostolilor mărturisesc. CANTEMIR, HR. 157. Acea propovedanie a diaconului căzu pre pămînt bun. MINEIUL (1776), 10⁷/36, cf. POLIZU, DDRF. BARGIANU, TDRG. LB. CADE, SCRIBAN, D. ♦ (Priu lărgirea sensului) Cugetai să scoți această s[er]m[on]ă carte ... să fie propovedanie creștinătății noastre (a. 1612). OCR I, 98 11. ♦ Anunțare, vesteire. Cf. LB. POLIZU.

2. Orație funebură. Început-am a tipări cîteva propovedanii, pentru îngropăciunea morșilor (a. 1683). GER I, 269/11. Ceale mai naiute culcase patruzeci propovedanii spre a se zice la îngropăciunea oamenilor morși. MAIOR, ap. id. ib. II, 201/15, cf. POLIZU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DEX.

— Pl.: propovedanii. — Și: propovedănie s. f.

— Din slavonul ПРОВОСРЪДАНІЕ.

PROPOVEDÎ vb. IV. Transz. (Învechit și regional) A propovădui (1). Propovediui (mărturisii) d. BURLA 1688) ev[an]gh[e]liia Dzeului. COD. VOR. 20/11. D-o stea ne călăuzim Pe Hristos să dovedim, Lumii să-l propovedim. TEODORESCU, P. P. 101. ♦ (Învechit, rar) A pomeni, a aminti. Iată și adaogerca ritoricească pentru lauda fărui grecești, ... vârtii, ca să le propovedească beacti, au făcut a osteni aceale o sută de lumbi. MOLNAR, RET. 40/5.

— Prez. ind.: propovedesc.

— Din slavonul ПРОВОСРЪДЪТИ.

PROPOVEDÎRE s. f. (Învechit, rar) Propovăduire (1). Cf. CORESI, L. 159/5.

— Pl.: propovediri.

— V. propovedi.

PROPOVĂDNIC s. m. (Învechit) Propovăduitor (1). Se cădea amu să aibă și mărturiu nespuseci și dumnezeiești tocmale ..., tocmitori și propovednicii. CORESI, EV. 209, cf. id. L. 81/16. Acest a lui D[um]nezeu propovednic și marele a toată lumea învățătoriu (a. 1615). TDRG. De multe ori misionarii (propovednicii) găsesc acum prilej ca să vestească sălbaticilor o viață viitoare. IST. AM. 95⁷/7.

— Pl.: propovednici. — Și: propoveădnic s. m.

— Din slavonul ПРОВОСРЪДЪКЪ.

PROPOVEDUȚI vb. IV v. propovădui.

PROPOVEDUȚIRE s. f. v. propovăduire.

PROPOVEDUȚI, -Ă adj. v. propovăduit.

PROPOVEDUITOR, -OARE s. m. și f. v. propovăduitor.

PROPOZÎ vb. IV v. probozi.

PROPOZIT¹ s. m. v. prepozit.

PROPOZIT² subst. (Învechit) 1. Plan (3), intenție, scop. Aceasta fiind tot propozitul istoriei noastre, putese-va ... a să înștiința cititorul nostru din tot cursul hronologhiei. CANTEMIR, HR. 153. Căci propozitul (puseam în minte) nostru era ca, cu sfîrșitul cărții a nota, și sfîrșitul Hronicului pentru vechimea românilor din Dachia să punem. id. ib. 461, cf. 69. Ar fi surpat republica deacă lacrimile mamei sale Veturia nu l-ar fi stîmpit de la aseminca propozit. SĂULESCU, HR. I, 51², cf. GILUȚIE, R. M., BARGIANU, ALEXI, W.

2. Propunere (1 1); subiect în discuție. Siloghizmul corbului ... la propozitul adunării aceștia ce solos au adus? CANTEMIR, IST. 52, cf. id. I. I. II. 329, ARISTIA, PLUT. 19.

— Seris și: propozit. — Pl.: ?

— Din lat. propositum.

PROPOZIȚIE s. f. 1. (Învechit) Propunere (1 1). Propozițiile celor prinșiți sint primite în cel gabinet (a. 1691). EN 41. Mi să pare prea semeată propoziția celui prinșit (a. 1699). ib. 76. Ar pute împiedeca la Constantinople ușoara primire a propozițiilor de pace. AR (1829), 13¹/27. Cînstita ocîrmuire de Dîmboviță ... să aducă la împlinire legiuila propoziție a cămărașului ocni Telega (a. 1837). DOC. EC. 658. Propoziția ministerială fu aruncată de o mare majoritate. CR (1846), 50¹/40. Se tenuse ... de vreo redicolă propoziție de maritașu. ib. (1848), 36¹/71. Erau coprișe și propozițiunile destinate a se preface în proiecte de legi. BARIȚIU, P. A. I, 528, cf. 567, POLIZU. În această intîlnire, sau primește sau refuză propoziția. BOLTINEANU, O. 300, cf. 268, BARGIANU, ALEXI, W. El este atunci nu numai o urmare logică a propozițiilor înaintate, ci și o reproducere exactă a realității. PETICĂ, O. 467, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 6, 41, DEX. ♦ (Astăzi rar) Afirmație; lucru susținut de cineva. Părăsind pe istorici ... i să pare că va putea dovedi părerea sa, puind această propoziție ... CANTEMIR, HR. 130. Paralel cu această diferență constatată, pentru scopul ce ne ocupă, următoarea propozițiune limitativă ... MAIORESCU, CR. I, 18. Și în acest domeniu rămîne valabilă propoziția lui Strieder: „La început a fost comerțul”. OȚETEȘ, R. 41.

2. Cea mai mică unitate a sintaxei, care comunică prin cuvinte o judecată, o idee etc.; (învechit) propunere (11). Propozițiune, adică propunere. VĂCĂRESCU, în SCI. 1951, 31. Atunci făcu un cuvînt sau o propoziție. HELIADU, GR. ROM. 2/8. Cînd lucrul este al numinativului sau al subiectului propoziției, atunci întrebăm înțelesul. id. PARALELISM, II, 46. În orice fraz sau propoziție ... trebuie să fie negreșit un verb. GR. R. (1835), 71/20. Propoziție principală se numește ceea care coprinde cugetarea noastră cea

de căpetenie. GR. R.-S. II, 69-11. Vorbirea se face mai ales în propoziții. MAIORESCU, I. 15, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vorbește ... factul pe care într-o propoziție*. CAMIL. PLĂBESCU, I. 1, 31. *În locul infinitivului avem, ca în limbile balcanice, propoziții secundare*. PUSCALIUC, R. I. 213. *Accentul principal al propoziției stă pe predicat, nu pe subiect*. IORDAN, I. R. 163, cf. 350. *Propozițiile simple separate prin puncte de suspensie se întrezăsc cu o înclinație provenind din însăși scurtimea lor*. VIANU, A. P. 45. *Propoziția este o comunicare cu un singur predicat, care exprimă o judecată*. GRACU, I. I. 161. *Limba nu este un conglomerat de cuvinte, ci un tot organizat în propoziții după anumite reguli de morfologie și sintaxă*. MĂCRIA, F. 18.

3. (Log., Mat.) Enunț al unei judecăți a cărei valoare de adevăr este întemeiată pe bază de reguli explicit arătate; (Mat.) teoremă ajutătoare demonstrației unei teoreme mai importante ori stabilirii unui rezultat fundamental. *Teoremele de geometrie sunt propoziții*. CADU, A. *demonstră o propoziție*. SCRIBAN, D. *Într-o propoziție și contactele eliptice există un factor comun, acela de a nu avea decât două valori: „adevăr” sau „fals” pentru propoziții „eliptice” sau „deschise” pentru contacte*. CONTEMP. 1956, nr. 188, 54, cf. M. B. ENCU, DIX.

— Pl.: *propoziții*. — Și: (astăzi rar) *propozițiune*, (învechit) *propozițiune* s. f.

— Din lat. *propositio*, -onis, it. *proposizione*, fr. *proposition*.

PROPOZIȚIUNE s. f. v. *propoziție*.

PROPOZIȚIUNE¹ s. f. v. *prepoziție*.

PROPOZIȚIUNE² s. f. v. *propoziție*.

PROPOZU¹ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A propune¹ (I). *Deaderă mărturie, propozuind și ei multe cuvinte dogmatice*. DOSOFTEI, V. s. decembrie 227/5. *Cuvinte de pace a-i propozui am*. CĂNEMIR, IST. 342, cf. DDRF.

— Prez. ind.: *propozuiesc*.

— Cf. *propozit²*.

PROPHEĂ s. f. v. *popreală*.

PROPREȚOR s. f. Magistrat roman (de obicei fost pretor) delegat cu guvernarea unei provincii și independent, în această calitate, funcția de pretor. Cf. CADU, SCRIBAN, D.

— Pl.: *proprietori*.

— Din lat. *propraetor*, fr. *propréteur*.

PROPHETĂ s. f. Demnitatea, funcția de pretor; timp cîl cineva deținea această demnitate sau funcție. Cf. SCRIBAN, D.

— Din fr. *prophéteur*.

PROPRU vb. IV v. *popri*.

PROPRIETĂ s. f. v. *proprietate*.

PROPRIETĂR, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Persoană care deține dreptul de proprietate (3) asupra unui bun, stăpîn, posesor (I); spec. persoană care posedă un imobil (considerată în raport cu chirieașii săi). *Pentru mîncare sau pentru odăpare, să fie cu înfălesul proprietarilor acestor vite*. ÎNVĂȚĂTURĂ, 32/3. *La numitul proprietarii să pot cumpăra foarte ieftin berbeci*. AR (1829), 56*/32. *Au încheiat un contract cu proprietarii moșilor*. ÎB. 228*/42. *Proprietarul unei grădini simte mare plăcere a o lucra*. MARCOVICI, D. 210/2. *Noi stătem toți proprietari și cu familie* (cca 1835). UNICARIU, VIII, 123. *Zaharia Mînzu, proprietar*. ASACHI, FED. 2 2, cf. id. s. 1, t. 111, VAIAN, V. *Proprietar de vio treizăci de moși*. CR (1846), 21 26. *Boierii ... nu formau o clasă nobiliară ca în Europa, u-aveau ... nici dreptul de a fi singuri proprietari de*

pămint, BĂGĂSCU, M. V. 1. *Proprietarul locandef Cîrlopolu*. CR (1848), 4 71, cf. 257 30. STAMATI, D. PANU, P. V. I. 89 23, 105 21, s. 35. *Clăd și fi cu proprietarii, ar trebui să plătesc pînă la*. NEGREZU, S. I. 103, cf. 195. *Eunucii proprietarii nu se însoțesc*. ALB SANDRU, I. I. 257. *Un om al proprietarului vine acolo să aștepte trecători stîl și să-i vîndă la curtea boierască*. BOLINTINIANU, O. 282, cf. 1 22. *Scoala ... virtuoasă, căntanța proprietarului*. CARAGIALE, O. II, 18, cf. 128. *Desi [camera] era încăpătoare, proprietarii au făcut să-i dea o singură fereastră mare*. SLAVICI, S. I. 255. *Reprezintă clasa proprietarilor de instrumente de muncă*. IONESCU-RON, S. 136, cf. DDRF. *Sunt înduși căntăresc acest interes al proprietarilor de a nu lăsa șărbii lor să facă slujba ostășească*. NESTORU, I. I. IV, 151. *Aram o căsăși mică ... Proprietarii ... adî în fundul curții*. BRĂILESCU-VOINȘIL, P. 171, cf. 190. *Băile de aur cele mai bune lăseseră săracii lijiți și proprietarii*. AGĂRBIȚEANU, A. 215, cf. 45. SĂNĂȘANU, P. V. *Trebuia să-și plătească rata chiriei. Atunci proprietarii îl joșteau pe un scaun*. BASSARABESCU, V. 87, cf. CADU. *Nădăjduia să pună capăt chiriilor, mulțirilor și conflictelor cu proprietarii*. GALACIION, A. 280. *Proprietarul casei murise, moștenitorii împărșiră și vinduseră*. C. PLĂBESCU, I. II, 127, cf. BRĂILESCU, O. A. I. 219. *Sint feciorii unui proprietar din Impăjurimi*. SADOVEANU, O. VIII, 338. *Bassarabescu își găsește motivele în lumea mică bughezii, o lume făcută din funcționari, proprietari mărunți*. VIANU, A. P. 281. *Furtul comis de ... proprietar în condițiunile art. 221 ... se pedepsește*. COD. PEN. R.P.R. 579. *Nu intră, în prevederile decretului de sață, obiectele de uz personal și casnice, aparținînd proprietarilor exploatații*. LEG. EG. PL. 64. *Proprietarul meu, căruia nu i-am plătit chiria*. CĂLINESCU, E. O. I, 143, cf. id. s. 51. *Fostul proprietar al clădirii ... fusese un om cu gusturi alesc*. V. ROM. aprilie 1951, 164. *Sinteți convocat ... pentru a asista în calitate de proprietar*. II. LOVINESCU, T. 98. *Moromete deveni proprietar*. PREDĂ, M. 69, cf. 109. *Proprietara magazinului ... aici gătea, aici dormea*. BARBU, P. 131, cf. 179. *Toți pleceau vara, numai eu rămînceam zălog la proprietarii*. 1 iunie 1964, 35. *Ieu om căldător, dumneavoastră toți proprietarii*. O. BIRLEA, A. P. I, 165. ♦ *Mare proprietar* = proprietar al unui latifundiu; latifundiar. *Junch Seatiu, alegeător la colegiul III, mare proprietar*. D. ZAMFIRESCU, V. 1, 21. *Mari proprietarii și oameni politici*. C. PLĂBESCU, I. I, 12, cf. ALR SN III h 886/818. (Cu inversarea termenilor construcției) *Proprietar mare și holtei bătrîn*. NEGREZU, S. I, 109, cf. ALR SN III h 886/531. ♦ (Mil.; învechit) *În formele proprietarii și proprietar* Comandant. *Proprietar de un regiment pedestraș*. CARCALECHI, C. 41 20, cf. 13 3. *Proprietarii preste regimentul pedestrașilor*. CALENDARU (1820), 3 21.

— Pronunțat: *-pri-e-*. — Pl.: *proprietarii*, -e. — Și: (învechit) *proprietarii*, *proprietăr* (CR 1831, 21 51), *proprietăr*, (regional) *propetăr* (GRACU, I, 433, CHESE, II 3 20), *propietăr* (CRIST, II/30), *propietăr* (ALR SN III h 886), *propităr* (GLOSAR REG.), *poprităr* (ib.) s. m. — Din lat. *proprietas*, fr. *propriété*.

PROPRIETĂRIESC, -EASCĂ adj. (Învechit) *Proprietăresc*. *Sintem supuși ... la toate dările de optivă, dit proprietărescești cit și la ale capitali* (ca 1857). DOC. IC. 659. *În proprietățile particulare sint ... pogoane proprietăresce și ... pogoane clăcășești*. I. BĂSESCU, M. 133. *Locurile proprietăresce și nu mai sint ... amestecate cu jârșile ... ce se dau oamenilor casei proprietarului*, id. D. 354.

— Pronunțat: *-pri-e-*. — Pl.: *proprietărescești*, -e. — Și: *proprietăresce*, -ească adj.

— *Proprietar* + suf. *-esc*.

PROPRIETĂRIU s. m. v. *proprietar*.

PROPRIETĂȚE s. f. I. Trăsătură predominantă (sau ansamblu de trăsături predominante) care caracterizează o ființă, un lucru, un fenomen etc. și care

diferențiază o ființă de alta, un lucru de altul etc.; caracteristică, însușire. *Proprietățile trupului.* DOSOETI, v. s. decembrie 204/26. *Proprietate este cuvânt strămoșesc și însemnează însușimile cunoscuti a unui persoane sau unui lucru.* BUDAI-DELEANU, T. 352. *Leul și omul au început a se price pentru proprietățile ... sale.* ȚICHINDEAL, F. 29/12, cf. 145. *Asupra proprietăților numerilor se poate cineva ajutama ... din teoria numerilor.* HELIADE, A. 27/23. *Semnle hemice a mineralilor sint acele proprietăți pe care mineralile le înfașoșează ... prin căldură, prin electricitate.* J. CIHAC, I. N. 345/12. *Proprietățile trupurilor ceale mecanice: tărimea, molimea, țepenirea.* ANTROP. 172/15. *Multe alte numere au această proprietate.* POENARU, E. A. 51/27. *Multe din proprietățile [carbonului] ... sint foarte variabile.* MARIN, PR. I, 39/4, cf. POLIZU. *Răsfriingerca luminii soarelui ... varietind temperatura pinișii strică proprietățile ei.* PENESCU, M. 61. *Șirectia nu este o proprietate a civilizației.* BOLINTINEANU, O. 299. *Proprietățile generale ale materiei sint: întinderea, divizibilitatea, nepenetrabilitatea.* PONI, F. 2, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Radiul a avut deja aplicațiuni medicale din cauza proprietății lui de a distruge țesuturile.* MARINESCU, P. A. 31, cf. 38. *Forjarea este o metodă de prelucrare bazată pe proprietatea maleabilității metalelor.* IOANOVICI, ILIIN. 110. *Descoperirea ... proprietăților ondulatorii ale materiei a pus noi probleme fizicienilor.* CONILMPE. 1949, nr. 120, 7.5. *Albușul oului de găină are proprietatea de a ucide diferitele microorganisme.* IB. 1953, nr. 316, 5.5. *Acești mușchi au proprietatea de a se contracta.* BELEA, P. A. 105. *Viața capătă curioasa proprietate de a estompa insectul cu insectul ceea ce de obicei e senzațional.* V. NOM. noiembrie 1962, 150. *Proprietățile de recunoaștere a mineralelor sint de două feluri: fizice și chimice.* GEOLOGIA, 11, cf. 9. *Studiul proprietăților figurilor geometrice formează obiectul geometriei.* GEOM. SP. 5. *Excitabilitatea este proprietatea materiei vii de a reacționa față de excitații din mediul înconjurător.* B. DARW. 9. *Soluția își pierde repede proprietățile.* VİN. PESU. octombrie 1964, 2. (Prin lărgirea sensului) *Corpurile, deci materia, au proprietăți fundamentale sau principale și proprietăți secundare.* MACAROVICI, CH. 13.

2. Calitate a unui cuvânt, a unui termen, a stilului etc. de a reda exact noțiunea sau ideea exprimată, de a fi adecvate. *Stilul unit, avind deslușirea de cea mai întâi a sa datorie a păzi, se silește a uni și proprietatea, curățirea și scumpătatea, care ti dă și oarecare trează de frumusețe.* CR (1834), 292/21. *Proprietate și adevăr în vorbire.* BREZOIANU, I. 91/21. *Lipsit de epitetul rar și de curntul strălucitor, acest stil este de o proprietate desăvârșită.* LOVINESCU, C. VIII, 29, cf. CADE. *Proprietatea termenilor contribuie, în mare măsură, la realizarea funcției de comunicare.* I. ROM. 1959, nr. 5, 52. *Scritorul adevărat își alege cuvintele, alt în vederea expresivității cit și a proprietății.* GL 1961, nr. 1, 6/6. *Se poate constata, la Creangă, o preocupare consistentă pentru proprietatea termenilor folosiți.* I. ROM. 1965, 581.

3. (Adesea urmat de determinări care arată felul, natura) Stăpînire deplină asupra unui bun, în baza unui drept recunoscut (sau impus); (concretizat) bun material (îndeosebi imobil sau pămînt) aflat în deplină stăpînire a cuiva. *Să se facă după forme și acturile de proprietate pentru imbele țărîi.* (a. 1841). URICARIU, XIII, 378. *Găsim pe cei mai mulți locuitori moșneni, ... adică liberi și cu proprietățile lor.* BĂLĂCESCU, M. V. 11. *Toate aceste bîncle ... sint proprietatea statului.* FĂTU, D. 165/23, cf. PANN, P. V. II, 53/11. *Nu se poate colorasi de proprietatea lui.* NEGRUZZI, S. I. 303, cf. POLIZU. *Cămila dată inaintea nunții se face proprietatea miresei.* BOLINTINEANU, O. 300. *Divonurile pămîntesti și domniii țării au oprit cu tîlul pe greci să aibă proprietate.* ODONESCU, S. II, 10. *Cartea lui Zoroastru era proprietatea lui dreptă.* EMINESCU, N. 60, cf. DDBF. *Proprietatea răzășească ... era cele mai de multe ori (afară de mazili) mai veche decit descă-*

lecorea. NENOPOL, I. R. IV, 147. *Proprietatea este dreptul ce are cineva de a se bucura și a dispune de un lucru în mod exclusiv și absolut, însă în limitele determinate de lege.* HAMANGIU, C. C. 122, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ele sint mai toate numai acte de proprietate.* IORGA, I. L. I, 69. *Prăvălia aceea ... era proprietatea lui vîru-său.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 144. *L-a asigurat că grădina va rămîne proprietatea lui Herdelea.* REBREANU, I. 83. *Canu Costache Oprîșoiu avca proprietățile dumnealui.* BASSARABESCU, V. 159. *Proprietatea lui Atanasie Ceaur stătea sus, deasupra bojdeucelor.* GALACTION, O. A. I, 155. *Proprietatea lui cuconu Alexandru Filoti.* SADOVEANU, O. VIII, 192. *Se aflau de sute de ani mai mult proprietăți, considerate ca fără stăpin.* OȚETEȘTEA, T. V. 39. *Dreptul de proprietate personală a cetățenilor.* CONST. R.P.R. 13, cf. 10. *Întinderea exagerată a orașului, compus în imensă majoritate din proprietăți fără etaj.* ARGHEZI, B. 81. *De la o vreme, grevează proprietățile cu datorii.* CĂLINESCU, S. 78. *Negustarimea vede în el o pavăză împotriva ... celor care vor să se atingă și de proprietate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 390. *Gospodăriile agricole colective au obținut rezultate insemnate în dezvoltarea creșterii animalelor proprietate obștească.* ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 859. *Dreptul socialist consideră drept sacră și inviolabilă proprietatea socialistă.* PR. DREPT, 11, cf. 35. *Pădurile sint proprietate de stat.* BO (1962), 233. *Postpașoptiști ... nu se pot sprijini nici pe arborele genealogic, nici pe rentele proprietăților părintesti.* V. ROM. ianuarie 1965, 97, cf. A III 17. *Pășunile, pădurile ... continuau să fie proprietate comună a întregului trib.* II. DAICOVICIU, D. 30. *Posedă și o casă proprietate personală.* RL 1968, nr. 7 387. *Au fost trecute în proprietatea statului o serie de mari întreprinderi industriale.* ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10 905. < > *Proprietate literară (sau artistică) = drept de care se bucură un autor de a dispune după voie de operele sale literare sau artistice, putîndu-le edita, reproduce etc. Sint îndrit a da în judecată orice direcțiune sau companie de teatru care si-ar permite ... să calcce drepturile mele de proprietate literară.* CARAGIALE, O. VII, 435, cf. DL. DEN.

— Pronunțat: -pri-e-. — Pl.: proprietăți. — Și: (învechit) proprietă s. f. URICARIU, III, 251.

— Din lat. proprietas, -atis, it. proprietà, fr. propriété.

PROPRIETĂREASĂ s. f. Soție a unui proprietar; femeie care deține dreptul de proprietate (3) asupra unui bun, stăpînînd; spec. femeie care posedă un imobil (considerată în raport cu chiriașii ei). Cf. POLIZU, DDBI. *Cocoana Leonara este fosta mea proprietăreasă de casă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 288. *Unii au făcut-o să-și piară răbdarea și să le zică de la obraz, cu un glas de proprietăreasă.* BASSARABESCU, V. 96, cf. CADE. *Firșete că nu mai sint ceea ce eram odinioara: dator proprietăreși, dator la bir.* GALACTION, A. 386, cf. BRĂTESCU, O. A. I, 279. *La patru ani și jumătate. Mișu e proprietăreasă de o mulțime de lucruri.* ARGHEZI, C. J. 144. *N-a trecut mult și proprietăreasa, cu să scape de datorii, își vindea partea fostului soț.* STANCU, R. A. I, 43. *Țărani au dat foc la conacul moșiei despre care știți că e a nepotului proprietăreșei.* PAS, Z. I, 192, cf. DIX, ALR SN III h 887.

— Pronunțat: -pri-e-. — Pl.: proprietăreșe. — Și: (regional) proprietăreasă (ALR SN III h 887), propriăreasă (ib. h 887, 928) s. f.

— Proprietar — suf. -easă.

PROPRIETĂRESC, -EĂSCĂ adj. Care aparține unui proprietar, de proprietar; care reprezintă o proprietate (3) privată; (învechit) proprietăreșesc. *Să raportuiescă ... cite mori proprietărești să află pă dinsele* (a. 1833). DOC. EC. 528, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Țăranea (arătînd casa proprietărească din dreapta): — Colea, la clir Ionită.* MACEDONSKI, O. II, 53. *În neîncrederea ascunsă și intunească cu care te întim-*

pină fărânel, citești anii lungi și grei ai jugului propriclăresc. GALACIION, A. 232, cf. DEN.

- Pronunțat: -pri-e-. — Pl: proprietărești.
- Proprietar: suf. -esc.

PROPRIETĂRICESC -E-ĂȘĂ adj. v. proprietari-cese.

PROPRIETĂRIE s. f. (Rare; cu sens colectiv) Totalitatea proprietărilor (de pământ); mulțime de proprietari. *Orice atingere a ... [proprietății] va ridica proprietăria din întregul țară ca un singur om.* CAMIL PETRESCU, O. II, 406, cf. DEL, DIN.

- Pronunțat: -pri-e-.
- Proprietar: suf. -ime.

PROPRIETĂR s. m. v. proprietar.

PROPRINĂC s. n. (În dicționarele din trecut) Zid de apărare; meterez (H); p. ext. închisoare. Cf. CHIA, II, 229, DREB, BARGIANU, ALIPI, W.

- Pl: proprinace.
- Și: proprinac s. n. ALIPI, W.
- Cf. propri.

PROPRITĂRĂ s. f. v. popritură.

PROPRIU, -IE adj. I. (De obicei construit cu adj. pos. „meu”, „său”, „său” etc.) Care aparține în mod exclusiv cuiva, care este numai al lui. V. personal (H I). *Care lucru iaste al său (adaos marginal: proprium).* DOSOFTEI, V. s. ianuarie 1673. *Acesta, din propria sa argintărie bătind 200 000 de florinți ..., au plătit oastea.* ȘINCAI, BR. III, 216/10. *Românii din Ardeal și acum obișnuiesc cuvântul „propriu” și zic „asta-i propriu a meu”, adică „ansuși al meu”.* BUDA-DELEANU, T. 352, cf. DRU, LB. *Acolo p-al ei june îl află mort în stinge, în propriul lui stinge.* HELIADE, O. I, 354. *Ca pre fiii săi să crească, n-a cruțat nece pre sine, Cum eu propriu stinge-adapă pe-ai săi fii un pelican.* ASACHI, S. L. I, 63. *Fu o cer asta, domnule, numai pentru propria mea conștiință.* CR (1818), 3/61. *Fiecare vorbește și serie limba sa proprie.* GHICA, S. 53. *Pentru propriul vostru bine eu vă zic a vă-ndrepta.* BOLINTINEANU, O. 124. *Propria sa individualitate.* MAIORESCU, CR. I, 75. *Creșterea limbii românești era insufletă lui Tănăchiiș de genul său propriu.* ODOBESCU, S. I, 263. *Și etnd propria ta viață singur n-o știi pe de rost, O să-și bală alții capul s-o pătrunză cum a fost?* EMINESCU, O. I, 134. *Odată juca cu trupa lui proprie în provincie o melodramă.* CARAGIALE, O. I, II. *Uita propriile ei dureri și alerga să-i vie frățiarului lui-ajutor.* SLAVICI, N. I, 261. *Conștiința propriei sale existențe.* DELAVRANCA, S. 139. *Să simtă bălăile propriei lui inimi.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 72. *Nu vrea să umărească în natură decât propriile lui plăceri.* IONESCU-RION, C. 81. *Și merge astfel cel robil durerii De propia lui umbră însofi.* CERNA, P. 167. *Găsiseră mijlocul de a-și căpăta indulgență pentru propriile lor greșeli.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181. *Sfiala aceasta îl scădea în ochii săi proprii.* REBREANU, I. 101. *Actorul interpretează un personaj cu experiența sa proprie asupra vieții.* IBRĂILEANU, S. I, 49. *Răd ... de propriul meu nas.* TOPIRCEANU, P. O. 92. *Nu pot să lupt împotriva propriilor mele convingeri.* CAMIL PETRESCU, T. II, 517. *Ieri a văzut cu propriii lui ochi cum unu ... a fost pleșut în plină stradă.* SAHIA, S. 91. *În propriul de, interes, vă rog mult, faceți un efort.* SIBASTIAN, T. 242. *Locurile de întâlnire ale studenților erau, firește, în afară de Universitate și propriile locuințe.* CĂLINESCU, E. 184. *Avem de gând să fac o vizită domnișei, în propria ei reședință.* SADOVEANU, O. II, 662. *Caragiiale se poate lipsi și în sebișa „Amur” ... de orice comentariu propriu asupra tonului și acțiunii.* VIANU, A. P. 135. *Propriul portret al artistului ... pare să fi luat naștere tot în timpul războiului din 1877.* OPIRSCU, S. 40. *Obișnuit să execute ordinele, nu avea nici o părere proprie despre nimic.* CĂLINESCU, S. 477. *Alții ... veniseră din ini-*

fiativă proprie. STANCU, B. A. IV, 391. *A valorificat și limba și tradițiile folclorice ale poporului nostru prin propria sa creație.* BENVIC, P. 8. *Risipești destul pentru propria dumitale persoană.* V. ROM. mai 1956, 37. *Fu am ajuns ... prin propriile mele puteri.* II, LOVINESCU, C. S. 12. *Nu se putea lăsa bătut. Ar fi înscănat să moară în propriul lui venin.* VORNIC, P. 207. *Cu propriii mei ochi văd largul zării.* IABEȘ, P. 141. *Plutea parcă în beția propriei oboseli.* PREDA, R. 121. *Își încălța glutele sale negre, căptușite cu ratelină, invenție proprie.* BARBU, P. 137. *O să trăim cu un fel, un fel mare, dincolo de propria noastră făptură.* 1 septembrie 1962, 17. *Macdonski nu făcea simple speculații abstracte, ci teoretiza pe marginea propriii sale experiențe.* I. ROM. 1965, 385. ♪ *Nume (sau substantiv) propriu a) nume care se dă unui lucru sau unei ființe spre a le deosebi de celelalte lucruri sau ființe din aceeași categorie și care se scrie cu literă inițială mare. Esop dară și Ioseph n-au fost nume proprii după cum ni se par nouă astăzi.* HELIADE, O. II, 71. *Pe nume propriu și Tripolem îi zicea.* PANN, E. II, 17/9. *Acum suferiți să vă spun și ce nume propriu le-au dat.* NEGRUZZI, S. I, 102. *Erau pline de cuvinte dincești și negreșit de o mulțime de nume proprii.* ODOBESCU, S. I, 52. *Acea pe lângă asta păcatul că nu putea pronunța niciodată curat numele proprii și neologisme.* CARAGIALE, O. I, 14. *Și citații, nume proprii De ramani, de greci antici, Spun curat că numai Ramses E savant.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 175. *Substantive (sau nume) proprii ... numesc indivizii luași izolat, de pildă persoane, animale, localități, țări, popoare.* IORDAN, G. 82. *Sint foarte numeroase complementele de agent exprimate printr-un substantiv propriu.* L. ROM. 1959, nr. 2, 9. *Se poate împlini și procesul invers: un substantiv comun poate să devină nume propriu.* GRAUR, I. L. 103; b) (rar) persoană (considerată ca purtătoare a unui nume propriu a). *Cele mai deseori obiectul pamfletului are nume propriu.* SADOVEANU, O. IX, 524.

2. Care aparține în exclusivitate cuiva, constituind o trăsătură specifică a sa; p. ext. care constituie o particularitate a cuiva sau a ceva; specific, caracteristic. *Obiceiul cel mai propriu a orizontului este de a vede cum să dispărâște șfera în două părți întocma.* AMFILOHIE, G. F. 176/14. *Cafeaua să alcătuiască din o materie rășinoasă și extractivă, din un oloi gras și din o altă proprie materie numită umărăciunea cafelei sau cafein.* ALBINȚI, M. 117, 13. *Metalurile sint minerale grele și compacte nu prea vrtuose, eu lacire proprie.* J. CHIA, I. S. 403/8. *Aici se află magnifică familia a curmalelor (propriu mai eu scamă Americii și n. Africeii).* DRĂGHICIANU, C. 113. *Caracterile acestora nu sint proprii numai literaturii.* IONESCU-RION, S. 248. *Cuvinte care aveau un șarmee propriu.* SADOVEANU, O. VI, 258. *Literatura noastră populară are ceva al său propriu, deosebit de al altor neanuri.* id. E. 12. *Printr-o diferențiere individuală, proprie creației de geniu, realismul povestitorilor români din veacul al XIX-lea atinge neașteptata lui plenitudine în opera lui I. L. Caragiiale.* VIANU, A. P. 123. *Zimbi sil și eu aca răcăală ce-i era proprie cind voia să lvingă orice sentimentalism.* CĂLINESCU, S. 331. *Lupta pentru economii ... este o metodă permanentă proprie economiei socialiste.* SCINILIA, 1953, nr. 2 588. *Limba literară din secolul al XIX-lea se caracterizează printr-o serie de trăsături proprii.* S. C. ȘI. (LAȘI), 1956, nr. 1, 1. *Limba ... evoluează după legi proprii naturii ei.* MACRIS, I. 14. *Instinctul său nu s-a îngelat, selectnd numai acele poeme care fixează o atmosferă unitară, un mic univers propriu.* CONSTANTINESCU, S. I, 370. ♪ (Substantiv) *Propriul libertății este de a nu se inclina la prezumțiunile nedrepte.* GHICA, ap. CADU.

3. Care este bun ..., potrivit ..., indicat pentru ...; care este capabil, în stare să ... *Horafiu zice că iambul e născut pentru acțiune și propriu pentru dialog.* HELIADE, O. II, 176. *Tată condițiunile cele mai proprii, dupe părerea noastră, să putem avea în viitor teatrul bun.* FILIMON, O. II, 200. *Natura nu-l făcuse propriu*

pentru o administrație serioasă. PETICĂ, o. 295. *El este scriitorul propriu să te faci să uiți un moment viața și tristețea ei.* GALACIŢION, A. 129. *Pământul... era propriu agriculturii.* SADOVEANU, o. IX, 327.

4. (Despre cuvinte, îmbinări de cuvinte, limbaj etc.) Care redă exact ideea ce trebuie exprimată, care este (cel mai) adecvat; care aparține limbajului nefigurat. *Limbajul științific trebuie să fie precis, să conțină termeni proprii, care să nu dea loc la înțelegeri aproximative sau greșite.* IORDAN, L. R. 75. *Termeni proprii, comparații și metafore.* VIANU, A. P. 267. *Manuserisele marilor scriitori ne arată efortul deșus de aceștia... pentru a găsi termenul propriu care să exprime cel mai expresiv ideea.* L. ROM. 1953, nr. 4, 55. \diamond **Propriu-zis = a)** loc. a. d. j. și a. d. v. (care este sau trebuie luat, considerat) în sensul strict al cuvântului, în sensul exact. *Mormint însă, propriu-zis dac, n-am găsit până acum.* BOLLAC, o. 288. *Calitatea propriu-zisă a fuziei nu se simte decât abia după al doilea lui.* SLAVICI, N. I. 291. *Genul de roman propriu-zis care se îndepărtează mai mult de tip este romanul-problemă.* IRRĂILEANU, S. L. 5. *Cu toate acestea nici „păhărel” nu-i diminutiv propriu-zis.* IORDAN, STIL. 188, cf. id. G. 128. *Fusul poartă denumirea de fus orizontal sau fus propriu-zis.* SOARE, MAȘ. 67. *Nu avusese niciodată o profesie propriu-zisă.* CĂLINESCU, S. 19, cf. id. C. O. 64. *După ce musafirilor li se arătau căfeii împăiași din vitrină, ... aceștia treceau la discuția propriu-zisă.* BARBU, P. 163. [Regiunea] cuprinde atît epicentrele din apropierea litoralului... cît și epicentrele din Anzii propriu-zisi. SCINTEIA, 1960, nr. 4 848. *Activitatea concertistică propriu-zisă a orchestrei s-a rărit.* M 1962, nr. 4, 35; **b)** loc. a. d. v. la drept vorbind, de fapt, în realitate. *Radu nu-și lua propriu-zis un angajament.* CAMIL PLEHESCU, T. II, 37, cf. id. V. N. 25. *Propriu-zis slujba de cine de ogradă n-o îndeplinea conștiințios.* SADOVEANU, O. X, 500, cf. XIX, 308. *„Alexandru Lăpușneanu”, după cum s-a observat uneori, este propriu-zis o dramă în mai multe acte.* VIANU, A. P. 55. *Alunici își dădu seama că nu știa cu ce se ocupă propriu-zis bătrînul.* CĂLINESCU, E. O. I, 45, cf. id. S. 474. *În secolul al XIX-lea putem spune că s-a constituit, propriu-zis, limba română literară.* L. ROM. 1953, nr. 4, 51. *El n-a spus propriu-zis că se retrage.* PREDĂ, R. 11. *Debuta propriu-zis într-o carieră care avea să eaple mai înzîn employare mondială.* V mai 1964, 64. \diamond Loc. a. d. v. La propriu- (adesea în corelație cu la Figura D) în mod real, concret, obiectiv. *Începuse să sufere în casa Știrichii, la propriu și la figurat.* CĂLINESCU, S. 380, cf. 80. *Vasul iubază din ce în ce mai adînc. Scrișul devine distul, la propriu și la figurat.* TUDORAN, O. 79. \diamond Care are un caracter exact, strict, delimitativ. *Cultura noastră de astăzi este și devine pe zi ce trece o „cultură națională în sensul propriu al cuvîntului.”* IORDAN, L. R. 14.

5. (Învechit) Real² (II). *Să se restrîngă numai la Ungaria proptea așa numită.* CR (1848), 1²-10. *Proftu moldoveni crezuseră pînă atunci că acolo se începe propria Ungarie.* BARBU, P. A. II, 568, cf. 492.

— Pl.: propriu. — Și: (învechit și popular) propîn, -ie, (învechit, rar) propîrum adj.

— Din lat. proprius, -a, -um, fr. propre, it. proprio.

PROPRIUM adj. v. propriu.

PROPT s. n. v. proptă.

PROPTĂR s. n. Piesă la războiul de țesut țărănesc, făcută dintr-o scîndură cu creștături, care împiedică derularea sulului pe care sînt întășurate itele ori pe care se află pinza țesută; (regional) cătel, cordenci, piedică (I b), răzuș, tocălie. Cf. DAMĂ, I. 136, DM. M. D. I.N.C., DEX.

— Pl.: proptore.

— Proptă + suf. -ar.

PROPTĂ s. f. I. 1. (Regional) Proptea (I I). Cf. ANON. CAR. LB. Pari, ... propte și scînduri (a. 1826). DOC. I.C. 366. *Și cu stam legat De-o proptă de gard.* F (1872), 341, cf. LM. *Îl duce la o proptă de gard.* MARIAN, NA. 141. *Înălțimea gardurilor... e de la 1 m pînă la 1,50 metri cu propta, ca să nu le trîntească vîntul.* LIUBA-LANA, M. 3, cf. GELȚIE, B. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Apoi duce oul la o proptă de gard.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 72, cf. PAMFILE, J. II, 162, id. S. V. 153. *Că-i un loc primejdios, Pe sub proptă lunecos.* DEȘLIU, M. 6. *Să le pui propte crengilor grele de roade. c. mai 1960, 30. Cum fine gardu cu proptu Așa să fină (cutare) cu (cutare).* MAT. FOLK. 666, cf. VICU, GL., DENȘSIANU, T. H. 330. CHEST. II 134/3, 230/10, ALB H/I h 226/848, A I 12, 17, ib. III 2. *Te pușei în corn de masă, Luai propta de la casă.* IOIC. TRANSILV. I, 107. (Pun lărgirea sensului) *Nu sta proptă gardului.* RETEGANU, CH. 85. \diamond I. o. c. p r e p. În proptă... = în contra, împotriva... *Cîrmaciul înșfăcă vîsla ș-o împlîntă pieptiș în propta torului.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 321. *Să se prîndă să ră-bească pînă aci în propta minții de ope.* CONV. LIT. XIII, 928. \diamond E x p r. A se pune (în) proptă (cu cineva) sau a sta în proptă cuiva = a se împotrivi, a se opune cuiva. *Să să fi pus în proptă cu boierul satului... nu făcea.* SĂM. II, 824. *Se pusesse de citeva ori în proptă cu boierul.* IL septembrie 1961, 18, cf. DEX. *Nu te pune proptă, că faci rău.* UDRESCU, GL.

2. Fig. (Rar) Ajutor, sprijin; protecție, favoare. *Această partidă... a fost întărită prea presle măsură în rădăcila sa părere, ea și cum ea ar fi uncea proptă a tronului.* BARBU, P. A. III, 426. *Doară ova și ea o proptă la a ei bătrîneță — trup din trupul ei și stinge din singele ei.* F (1885), 220. *Maestrul stă bine-n lumea mare Și poate-avea nevoie de-o proptă oareșare.* ARGHEZI, VERS. 476. *Sînt îngrupați în d'etorii, d'iu pricina dărilor și proectorilor. N-avem proptă d'i lo n'ime.* DENȘSIANU, T. H. 138. *Să-mi fie proptă la bătrînețe, d-aiă l-am ereșut.* UDRESCU, GL.

— Pl.: propte. — Și: (regional) propt s. n., proptă s. I. — Postverbal de la propriu.

PROPTEĂ s. f. I. 1. Lemn, stîlp, par³ (I), scîndură etc. cu care se sprijină un gard, un zid, un pom etc.; (popular) poprea (v. popreală II I), (regional) prijin (I), proptă (I). Cf. ANON. CAR. *Dară spetele, dragile mele, Sînt la garduri în loc dă proptele.* BUDAI-DELEANU, I. 326. *Să pui și cu umerele ca o proptea, ca să să fie mai bine.* I. GOLLESCU, în PR. DRAM. 61, cf. POLIZU. *Proptele și manunchi de lufiș, legați cu frînglîi, sprijina și întărește tarceii.* ODOBESCU, S. III, 109. *Vaind sa lege cîpăstrul calului de propteauna jortii, accusta u infruntă.* ISPĂRESCU, L. 389. *Proptelele sau proptele cu care se proptese mai ales gardurile ca să nu pice jos.* MARIAN, O. II, 392, cf. DDRI, BĂRCIANU. *Floaie[ă] creșculă la umbra are nevoie de proptă pînă se întărește la rădăcinile ei.* ADAM, R. 21, cf. ALEXI, W., CĂNDREA, F. 192. *Corabia neagră-mpingînd-o spre mal dădură Peste grămada de prund și lungiră sub diusa proptele.* MURNU, I. 18. *O serie de puii groși înclinați... care sprijină întreg gardul și care se numesc proptele.* ANTEA, P. 581, cf. IDRU. *Gardurile neclă se întăreș cu poprele sau proptele bătute în pămînt oblic.* PAMFILE, J. C. 430, cf. 470, ȘĂINEANU, D. C., CADE. *Proptecele fură luale... și jorțele se deschiseră.* SADOVEANU, O. I. 281. *Afi dă:ut cumba să stea Bățul drept, fără proptea?* ARGHEZI, VERS. 217, cf. DL, DEX. *Dar lelită mititca Sare gardul ș-o proptea.* JĂRNIC-BIRSEANU, D. 392, cf. 48. *Dac-o fi diocbiat de gard, Să-t cază proptecele.* PĂSCULESCU, L. P. 151, cf. CHEST. II 119, 133, 131. *La un gard se tepeze, De-o proptea că s-apeua.* BALABU, II, 159. *Gardul cu proptele bune Nu code-n timp de furtune.* PANX, P. V. III, 27/20. \diamond F i g. *Te-o gătel, te-o nătă-sal Și te-o jus proptea la gard.* IOIC. TRANSILV. I, 196. \rightarrow E x p r. (Popular) *Propteauna gardului = a)* (și în forma *propteauna gardului*) persoană leneșă (și urîț). Cf. ZANNE, P. III, 321, PAMFILE, J. II, 161.

Te cununt Cu *propteaua* gardului, Cu *mişelul* satului Și cu *neamul* slabului. JARIN-BĂRSEANU, D. 171, cf. BUD, P. P. 50. VASHILU, C. 151, PĂSCULESCU, I. P. 151. *Ca tine am a mie... Mai de neam și mai de viță, Nu ca tine-o rămașiță, Rămășița satului Și propteaua* gardului. ȘI Z. XXIII, 57; b) copil nelegitim. Cf. MARIAN, N. 60, ZANNI, P. III, 321. ♦ (Învechit, rar; la pl.) Gard. Au *ferot o legătura de tort... L-au aflat la proptealele* papii celui săsesc (a. 1800). JORGA, S. D. XII, 215, cf. XII, 301.

2. (Regional) Piedică (f. n) (la car, căruță). *Ven-a cu un car nou... pe care-l trăgia cu mâine, la nalc cu propele și la deal cu oșintele*. CRIANGĂ, ap. CADU, cf. CADE.

3. Fig. (Învechit) Argument, argumentare (în susținerea unui lucru). *Filozoful cel adărat, toate caile ce le zice sau le tăgăduiește... cu bune și adărate propteale le prapțește*. KLEIN, ap. BIAGA, G. 141. *Accese trei propteale arunca problema într-un labirint*. HADDEV, I. C. I, 175.

4. Fig. Ajutor, sprijin; protecție, favoare (nemeritată); p. ext. persoană care acordă cuiva un sprijin (nemeritat). *Mai mult iubști decât temuși să fie... ca acelea snt propteale cele adărate, care vin din inimile oamenilor*. ȘINCAI, BR. II, 187/38. *Cu momeala banului, cu propteaua torelui, Antorci legea cum își place*. JIPESCU, O. 72. *El nu are încredere în sine și astfel suferul lui, care merca șovăie, are nevoie de o propteale*. CARAGIALE, O. III, 80. *Republici dintre-acele Prin care-ajung alțiș! dinastice propteale*. MACEDONSKI, O. I, 44. *Pe cind feciorul boierului își trecea clasele cu propteale, băiatul dascălului ieșea printre cei dintii*. BRĂTESCU-VOINIȘTI, P. 167. *Funcționar conștiincios și cu mai multă carte decât alții, dar fără propteale la cei sfinși*. REBREANU, R. I, 26. *Am pus ceva la cale... Am pus și propteale*. SADOVEANU, O. VII, 38. *Alil părintele... el și fratele meu au bune propteale la București*. STANCU, R. A. IV, 141. *Broscoiul ăsta se simte cu propteale și își face de cap, trecind peste ministrul său*. PAS, Z. II, 151. *Erau alții mai învtrliși ca el, cu propteale mai uari*. BENIUC, M. C. I, 333. *În înclupirea lui, numai un funcționar cu foarte traince și înalte propteale putea să lipsească de la serviciu*. VINEA, L. I, 33. *La mulți ani cu sănătate La boieri ca dumneavoastră, Că stătești propteaua noastră*. TEODORESCU, P. P. 135.

5. Fig. (Regional și familiar) Pumn tras cuiva în falcă. *Îți tournă niște propele la fălci de-ți strămută căpriorii*. ALECSANDRI, ap. CADE. *Propteale la fălci*. SCRIBAN, D.

II. (În dicționarele din trecut; în forma *propteală*) Faptul de a (se) propti. Cf. POLIZU, DDNI, SCRIBAN, D.

— Pl.: *propteale* și (rar) *propteali*. — Și: *propteală*, (regional) *propteală* (ȚIPLA, P. P. 115), *propteală* (BIRLEA, C. P. 36), *propeală*, *propteală* (CHEST. II 134/120 a) s. f.

— Sg. refăcut după *propteale* (pl. lui *propteală*). — *Propteală* < *propti* + suf. *-eală*.

PROPTEAȚĂ s. f. v. *propteale*.

PROPTEAȚĂ s. f. v. *propteale*.

PROPTĂ s. f. v. *propteale*.

PROPTI vb. IV. I. Tranz. (Complementul indică garduri, ziduri, construcții etc.) A pune o *propteale* (II) (sau mai multe), un element de rezistență etc. pentru a sprijini, pentru a împiedica să cadă; a sprijini (ceva) cu o *propteale*, cu un element de rezistență. Cf. ANON. CAR., IB. POLIZU. *Un larg pătrat de-nalte și lepene ziduri care... se afundau în apă, proptite cu largi căpriori de piatră*. ODOBESCU, S. I, 125, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., IDRG. *Finul... adunat în câteva clase proptite cu pari, umplea văzduhul cu un miros îmbătător*. REBREANU, I. 19,

cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Parl lungi proptiți în toate laturile împiedică năruirea acestui sacru soțru*. GĂLINESCU, I. 49. *Aceste case... erau proptite cu trunchiuri lungi de făg cojit, ca să nu se dărtec*. CAMIL PIHILESCU, O. I, 336. *Ești bun la inimă pentru că mi-ai proptit casa*. BLETGANUL, P. IV, 54. (Ref. pas.) *Furlecare cu trezăci de grunzi să proptesc* (a. 1812). GHIU, II, 210.5. < Fig. *Acum macaralele gigantice Propteale cu umera zările-afunde*. BRAD, I. 98. ♦ Fig. (Învechit) A argumenta (în susținerea unui lucru). *Cu ce rațiuni își vor fi proptit ei acea faptă a lor, să ne spună canonizatu bisericii răsăritine*. BĂRȘIU, P. A. I, 212. *Discurs finut cu profundă cunoștință de lucru, proptit cu argumente luate chiar și de la adversari*. ÎL, IB. III, 211.

2. Tranz. A așeza, a pune, a fixa (linga ori pe un punct de sprijin) astfel încît să se mențină în poziția dorită, să nu cadă etc.; a rezema (II), a sprijini. *Domnul fire (pr)ijinește G², sprijinește D, propti-va II) marea lui*. PSALT. 69/31. *Ridică-te și slăi drept, proptindu-ți picioarele cele dinainte pe pârle*. ȚICHINDEAL, ap. CADU. *Lenș krunul și-l proptește*. COȘBUC, P. I, 145, cf. 117, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *Trei credincioși descuși se-nclină Proptindu-și frunțile-n covor*. MINULESCU, VIBR. 38. *Brățele ei, proptite în orbitele ochilor, intrară înă o dată în șuroaiele de fluid abanos*. GALAGHION, O. V, I, 60. *Ș-a proptit pumnii în ținple*. STĂNOIU, C. I, 201. *Cînd ridea, își proptea bărbia în piept*. VLAȘIU, D. 54. *Ochii se opriră asupra unei furci proptite lângă zid*. V. ROM. decembrie 1951, 206. *De zeci de ani măsoară de-a strîmbul preșu-n lung... Cu crja de la dreapta, proptită subșuară*. ARGHEZI, VIBR. 286. *Își propti palmele de genunchi*. CONTEMP. 1953, nr. 327, 1/4. *Își propti coatele pe masă și privi pe geac afară*. V. NOM. noiembrie 1953, 116. *Propti săcurea de un butuc*. IB. mai 1955, 25. *Portretul tu ulci al unui militar... cu sceptrul proptit în sold*. VINEA, L. I, 40. *Stătu la geam cu bărbia proptită în palmă*. T. POPOVICI, S. 168. *N-ou să-ți mai văd niciodată Ochiul altnei, buza proptită în pumn*. LABIȘ, P. 69. < Refl. *Înfișe sabia în pământ, se propti într-însa și rămase nelintit*. ISPIRESCU, I. 128. *Acum pe crje se propteau, N-avea puteri și tot vancă*. COȘBUC, P. I, 285. *Pe urmă se propti într-un col. C. PLĂBESCU, I. II, 175. Se propti apoi în labele-i erorme*. SADOVEANU, O. V, 507. *Gemînd mă proptesc de primul copac*. BENIUC, V. A. II, 18. *Colul slăbănog... se propti spre-ape cu botal în prof*. T. POPOVICI, S. 259. < V. p. aș. a împinge cu putere (pentru a împiedica ieșea sau intrarea cuiva). *Proptește-ți spatele ușii, Ca să nu mai iasa turcii*. BAI ADE, II, 125. < Refl. *A cîncei sărirăm pe pândul vasului și ne proptirăm din toate răsputerile deasupra lui, ca nu cumva lighiaana înfuriată... să scape*. ODOBESCU, S. III, 254. ♦ P. gener. (Rar) A imobiliza, a fixa. *Culeă jos pe Rânică, U propti sub picioare și-și înfișe colții în labu lui*. ODOBESCU, S. III, 245. *Înșurubează tirbușonul în dop și trage... Proptește sticla între picioare și trage*. NIMIC, I martie 1964, 56.

3. Refl. A se sprijini cu toată forța de un punct de rezem în vederea realizării unei acțiuni care impune acest efort. *Se propti în picioare și ztrli cu o bucată de piatră*. ȘAIIA, S. 108. *Se propti în mîini spre a se ridica*. GĂLINESCU, B. I, 13. *Piatra pe piept că puncia, În picioare se propteale. Și, dacă se ajîncea, Trei strajeni în sus o da*. TEODORESCU, P. P. 568. < Tranz. *Și-a proptit palmele în obrazul meu și m-a respins*. SADOVEANU, O. VI, 312. < Refl. recipr. *Arnăuții încereau să-și mulțimească de omni care împingeau proptindu-se unul de altul*. V. ROM. noiembrie 1953, 20. ♦ A se înțepeni într-un loc (sprijinindu-se). *Se propti în spătarul scaunului*. SADOVEANU, O. VI, 549. *Simțeau moi picioarele. Se proptiră mai tare și se înfuriară*. PAS, Z. IV, 75. *Cete proptești în usă?* PRIDA, M. 277. (Tranz.) *Și-n zădăr propteale Picioarele-n usă*. COȘBUC, P. I, 271. *Își propti atunci călețele în trotuar*. GALAGHION,

o. A. I, 81. ◇ Fig. În fundul răsăritului se proptiseră nori grei. SADOVEANU, M. C. 93.

4. Refl. A lua o poziție înțepenită (și provocatoare) în fața cuiva. *Cucașul ... se proptise gata de luptă.* GÎRLEANU, N. 236. *Se propti crăcănat, cu chipiul pe ceață ... în fața zăplanului.* BRĂESCU, O. A. II, 276. *În prag se propti un zdrahon mustăcios.* SADOVEANU, O. I, 498. *Se propti în fața ei cu picioarele răschirate.* V. ROM. aprilie 1955, 168. *Cițiva ofițeri se proptiseră în fața lor, cu cite un revolver în ... mână.* PAS, Z. IV, 39.

5. Refl. Fig. (Învechit, rar) A se folosi de o proptea (1 4), a recurge la sprijinul cuiva (spre a obține ceva). Cf. LB.

6. Refl. Fig. (Regional) A se întrema, a se îndrepta după o boală (Răchitova — Hațeg). Cf. VICIU, GL. *A fost mult beteag și uite că se propti umărul.* id. ib.

— Prez. ind.: *proptesc*. — Și: (popular) *propti* (ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.), (învechit, rar) *proptî vb.* IV.

— Din slavonul *подъпрѣти*.

PROPTIRE s. f. Acțiunea de a (se) propti și rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDFR, BĂRCIANU, ALEXI, W., DL, DM, M.D.ENC., DEX.

— Pl.: *proptiri*.

— V. *proptî*.

PROPTÎȘ¹ adv. (Rar) „Sprijinit, răzîmîndu-se”. CADE.

— *Proptî* + suf. -iș.

PROPTÎȘ² s. n. (Rar) Barieră, stavilă făcută la marginea unei ripe sau a unui rlu, pentru a opri căderea oamenilor sau a animalelor; p. g e n e r. ceea ce servește spre a (se) propti. *Dincolo de cruce este un proptîș făcut din câteva lemne, pentru ca să nu cadă vitele în părtu.* SLAVICI, N. I, 62, cf. DDFR, CADE. ♦ *Baluștradă (la o scară).* [Copiii] se urcau pe proptîșurile scării. CONV. LII. X, 302, cf. TDRG.

— Pl.: *proptîșuri*.

— *Proptă* + suf. -iș.

PROPTÎȘOARĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui *proptî* (1). DDFR.

— Pl.: *proptîșoare*.

— *Proptă* + suf. -ișoară.

PROPTITÓR, -OĂRE adj. (Rar) Care proptește, sprijină, susține. *Iei-colea se desfac, întinzîndu-se pînă în centrul ei ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri nalte.* BĂLCESCU, M. V. 307, cf. DDFR, DL, DM, M.D.ENC., DEX. ♦ *Spec.* (Regional; substantivat, f.) Birnă care se pune deasupra ușorilor ușii și deasupra ferestrei pentru a întări peretele (Gîrov — Piața Neamș). CHEST. II 117/203a.

— Pl.: *proptitori, -oare*.

— *Proptî* + suf. -tor.

PROPTITURĂ s. f. (Regional) Înlăritură, sprijin (realizat cu ajutorul proptelelor I I) (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. *Îi trebuie o proptitură sănătoasă morii, altfel cade în brînci.* id. ib. ♦ *Opintea (I) (Săpata de Sus — Pitești).* UDRESCU, GL. *Încă o proptitură japănă, băieți, loși odată, și-l dăm jos.* id. ib. *L-am răsturnat dintr-o proptitură.* id. ib.

— Pl.: *proptituri*.

— *Proptî* + suf. -tură.

PROPUCITÓR, -OĂRE s. m. și f., adj. v. *propunător*.

PROPULSĂ vb. I. Tranz. (Complementul indică corpuri mobile) A împingea o mișcare de înaintare (cu ajutorul unui propulsor). *Brațul propulsat de o forță oarecure face o rotație completă spre dreapta.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 183, cf. DN, DEX. ◇ Fig.

Întîmplarea învăluită în legendă ... capătă strălucirea unui măreț exemplu de natură să propulsze forța națională a Principatelor românești, subjugate. LL I, 13. *În montarea studențească au fost propulsate spre prim-plan acele elemente reale din piesă.* CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 4/2. ♦ P. ex l. (Rar) A proiecta, a împinge, a arunca departe, cu violență. Cf. DEX.

— Prez. ind.: *propulsez*.

— Din fr. *propulser*.

PROPULSĂNT s. m. (Rar) Propulsor. *Faptul că s-a putut înprima acestei încercături uriașe prima viteză cosmică dovedește existența ... unor propulsanți de rachetă cu calități energetice superioare.* ȘCINTEIA, 1960, nr. 4 835.

— Pl.: *propulsanți*.

— *Propulsa* + suf. -ant.

PROPULSĂRE s. f. Acțiunea de a propulsa și rezultatul ei; p. ext. propulsie. Cf. DL, M.D. ENC., DEX.

— Pl.: *propulsări*.

— V. *propulsa*.

PROPULSIE s. f. Exercițiu de a unei forțe de împingere sau de tracțiune asupra unui vehicul, a unui sistem tehnic etc., pentru a provoca o mișcare de înaintare a acestora; acțiune de deplasare înainte a unui vehicul, a unui sistem tehnic etc. prin exercitarea acestei forțe asupra lor; propulsare. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Dispozitiv de captarea energiei valurilor și utilizarea energiei la propulsiunea navelor.* ENC. TEHN. I, 456. *Diferențialul trebuie să aibă o conformație specială, pentru a traduce în cele din urmă propulsiunea într-o mișcare cu viteză crescătoare.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 195. *Toate popoarele maritime ... se foloseau, pentru cârmuirea corăbiilor, de aceleași instrumente: lopeți, prăjini sau pinze, care serveau și la propulsiunea.* OȚETEȚA, R. 112. *Manipularea constă din acțiunea mecanică de tracțiune sau de propulsie.* ABC SĂN. 385. *Propulsiunea se poate realiza ... prin intermediul numai al roților din față.* LTR², cf. DER. *Propulsiunea nucleară a vaselor maritime ... a făcut și ca obiectul unor comunicări.* ȘCINTEIA, 1964, nr. 6 380, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ Fig. *Era un animator. Prin energia, prin puterea lui de propulsiune, el a știut dintr-o dată să împingă Flăcării a forță de expansiune.* LOVINESCU, M. 293. *Chemarea ei de sirenă ne poate îmbia cu forța de propulsiune a unei pasiuni.* HALEA, S. T. II, 256.

— Pl.: *propulsii*. — Și: *propulsiune* s. f.

— Din fr. *propulsion*.

PROPULSIUNE s. f. v. *propulsie*.

PROPULSIV, -Ă adj. Care produce o propulsie. *Elice propulsivă.* CADE. *Roată propulsivă.* SCRIBAN, D., cf. DM, DN², DEX. ◇ Fig. *Sentimentul Elenei Farago nu e propulsiv.* LOVINESCU, C. V. 173. *Comitetul pentru construirea teatrului, al cărui factor propulsiv era D., scosese ... un plan mai vast.* CĂLINESCU, S. 209. *Nedispunînd în mediul familial de o condiție materială propulsivă ..., a fost obligat de tînăr să-și caute un rost.* V. ROM. august 1961, 88, cf. DEX.

— Pl.: *propulsivi, -e*.

— Din fr. *propulsif*.

PROPULSÓR s. n. Organ de mașină sau aparat care servește la propulsiunea unui vehicul; (rar) propulsant. Cf. CADE. *Prin acel șarpe negru, propulsorii electrici împing glod.* SADOVEANU, O. IX, 302, cf. SCRIBAN, D. *Propulsorul nautic ... permite oricărui vas să circule pe rturi puțin adînci.* ENC. TEHN. I, 297. *La aeronave, propulsorul poate fi elice.* LTR². *Zvîcnesc inimile bătrînelor propulsoare ... Acolo-n adînc.* BRAD, T. 12, cf. DER. *A aprins la ora 6,57 propulsorul principal al cabinei „Apollo 11” pentru a-i înprima impulsul necesar părăsirii orbitei lunare.* ȘCINTEIA,

1969, nr. 8 134, cf. M. D. ENC., DEX. (Fig.) *Ca și Schleiden, propulsorul și reformatarul botanicii, Hückel recunoaște un singur drum.* ARHIVA, II, 270. *Funcția de legătură între episoade a lui „și” este evidentă, cu și rolul său de propulsor în desfășurarea narației.* VARLAAM-SADOVEANU, 275. ◊ (Adjectival) *Aparatul propulsor ... este acționat de o forță fizică.* I.N.C. TEHN. I, 296, cf. M.D.ENC., DEX.

- Pl.: *propulsoare* și (rar, m.) *propulsori*.

- Din lr. *propulscur*.

PROPUNĂTOR, -OĂRE s. m. și f., adj. (Persoană) care propune (1) ceva. *Realizarea reformei a fost însă statornic urmărită de propunătorii ei.* KOGĂLNICEANU, s. a. 211, cf. POLIZU, DDFR. *Alexandru al Rusiei fusese propunătorul acestei legături.* ARHIVA, II, 19. *E ... propunător de afaceri extravagante.* CĂLINESCU, c. o. 279. *Abia acum observă însă că propunătorul n-are mîna stîngă.* CAMIL PETRESCU, o. III, 223, cf. DEX.

- Pl.: *propunători, -oare*. - Și: (învechit) *propulător, -oare* s. m. și f., adj. POLIZU, DDFR.

- *Propune¹* + suf. *-ător*.

PROPUNE¹ vb. III. Tranz. I. (Folosit și abso-
s o l.) (Complementul indică propuneri, sugestii, idei, păreri, soluții etc.) A supune discuției, aprobării sau hotărârii, (învechit) a propozui; spec. (Mat.) a oferi spre a introduce într-un calcul, într-o demonstrație. Cf. DRU. *Serim dar despre dreapta spre stînga și firele sub și firele numărului propus.* HELIADE, A. 27/22. *Fie ABC triunghiul propus în care vom face supoziție.* POENARU, G. 26/26. *Tragem o linie „ab” a căreia lungime să coprinză ntîlca sultim de măsura propusă, spre pildă patru sutimi.* DESEN ARH. 8/10. *Cite-i propunea femeia, el la toate zicea: bine!* ASACHI, s. l. I, 259. *Propunind d-lui nga Asachi a face un schimb (a. 1840).* UNICARIUL, XIII, 377. *Era determinat ... a propune parlamentului niște măsuri.* CR (1846), 1²/17. *El propune ca aceste două țări să se prefae în provincii.* BĂLCESCU, M. V. 130, cf. 156. *Numărul propus va fi produsul unei puteri a lui 2.* G. POP, E. 46/13. *Au propus el tntii ca să se ... formeze, întocmai după rînduială, un desăvîrșit șhit (a. 1856).* UNICARIUL, IV, 410/4, cf. POLIZU. *Propuse o plimbare pe etnp.* ALECSANDRI, O. P. 101, cf. DDFR. *BARCIANU, ALEXI, W. Mă pomnesc cu neuca torgu la mine, ca să-mi propuie să mergem a doua zi la vîndoare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 136. *Propuse să meargă repede ... cu careta.* REBREANU, R. II, 129. *Multe din regulile propuse sînt binevenite.* GALACATION, A. 286. *Vă propun deci ca imediat să se satisfacă cererea poporului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 519. *Fiecare e gata să-și dea o consultație, să-și propună un remediu.* BRĂTESCU, O. A. II, 297. *Să mergem la Secu, propuse el.* SADOVEANU, O. IX, 66, cf. X, 461. *Consiliul Mondial al Păcii a examinat aceste probleme și a propus soluții.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 391. *Au propus să urce prefurii.* ARGHEZI, S. XI, 96. *Propunea, deoamdată, patru înfăptuiri arhitectonice.* CĂLINESCU, S. 492. *Cu alte cuvinte îmi propuneți un ttrg.* STANCU, R. A. IV, 117. *S-o ștergem englezește, propuse doctorul.* VINEA, L. I, 32. *Vă propun să rămînem în această cameră.* GALAN, Z. R. 149. *Aprobare cu multă nevinovăție două importante hotărîri pe care le propuse Aristide.* PREDA, M. 220. *A propus să luerăm azi aici.* II. LOVINESCU, T. 385. *I-am propus să jucăm șah.* BARBU, P. 37. *Scritorul refuză lămurirea sofistică pe care o propune la o masă prietenească Pomponescu.* V. ROM. octombrie 1964, 95. *Nu propun și nu resping nici o formulă.* CONTEMP. 1965, nr. 954, 1/6. (Ref l. p. a. s.) *În toate zilele să propun răsplatiri pentru îmbunătățirea multor feluri de dobitoace.* MARCOVICI, D. 216/17. *Un proiect de lege spețial vi se va propune.* CR (1848), 27¹/16. *Se propun multe pentru satisfacerea condamnatului.* MAIORESCU, D. V, 41. *S-a propus construirea unei alte artere, către Focșani.* s. ianuarie 1961, 17. ◊ (Prin lărgirea sensu-

lui) *Mintea omenească are puțința să propună lumii un alt chip.* VIANU, I. V, 81, cf. scl. 1973, 47. ◊ (Urmat de determinări în conjunctiv sau infinitiv) A da (cuiva) un sfat, a îndemna, a sfătui, a recomanda să ... *Neago îi propusă a îmbrășa păstoria.* ASACHI, S. I. II, 36. *Un prieten mă opri și-mi propuse să scriu cronică.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. *Se făcea că i-ar fi propus însuși căpitanul să se reangajeze.* REBREANU, I. 370. *Îmi propunea sa fiu vechitul lui politic.* GALACATION, O. A. I, 152. *I-a propus să nu se gîndească la text, ci să înceapă să acționeze.* T mai 1964, 12.

2. (Învechit) A formula; a prezenta (cuiva). Cf. VEISA, I. 173/18. *Noi aci vom propune numai eteva exemple din lucrările cele mai din urmă ale detei.* CR (1848), 11³/22, cf. NEGULICI. *O întrebare am, ce voi a ț-o propune.* PANS, I. III, 41/10, cf. CADE.

3. (Complementul indică oameni) A recomanda pentru numirea într-un post, într-o demnitate, într-o misiune etc. *Nu se știe încă pe cine va propune opoziția.* CR (1848), 2³/31. *Iată de ce, Tomșo, propun un domn străin.* ALECSANDRI, T. II, 114. *Și cum știe-o rugăciune Doamna măsălarisă, Tot soborul îi propune S-o aleagă stăriță.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 37. *Propuse ministrului în funcțiune numirea lui Aslan.* CĂLINESCU, R. I, 55. *Îmi voi permite, subinspectare, să propun ca dumneata să fii mutată la București.* STANCU, R. A. III, 294. *Îl propun ... candidat pentru circumscripția noastră electorală.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 819. *O să-l propunem președinte.* PREDA, D. 122. *Mă gîndeam chiar să le propun pentru o decorație.* BARBU, P. 347. *Miine îl propunem candidat pe tovarășul.* s. ianuarie 1961, 4. ◊ Ref l. p. a. s. *Cei dinți trei [călugări] carii vor învâța pe ceilalți regula cinului ... să ni se propună nouă, după cădînța patronatului nostru.* ȘINCAI, HR. III, 286/29. ◊ Ref l. *Gimnaziul nu s-a înființat, și chiar subprefectul, care se propusese la început pentru parca literară, optase pentru catedrele de gimnastică și etn.* BRĂTESCU, O. A. I, 107.

4. A pune la dispoziție, a oferi, a recomanda pentru a fi cumpărat, utilizat etc. *Maiori îi căpitani zeloși se grăbesc să-i dea relații, să propună serviciile lor.* BRĂTESCU, O. A. I, 78. ◊ Ref l. p. a. s. *Ți se propune neest inel spre cumpărare.* CĂLINESCU, S. 331. *I s-a propus un milion pentru casă.* CADE. ◊ Ref l. *Se propune cu ginere pe la toate fetele bogate.* FILIMON, O. I, 97.

5. (Construit cu dativul pronumelui personal; adesea urmat de determinări introduse prin conj. „să”) A-și pune în gînd să înfăptuiască ceva, să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel, a intenționa să ... a (se) hotări. *Nu ... va putea atinge vrendată sfîrșitul ce își propune, dacă mai tntii nu va avea cunoștințe adînci despre anatomie.* KRETZULESCU, A. IV/4. *Noi ne-am propus să publicăm o colecție a tuturor eronicarilor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 16. *M-am îndepărtat de scopul ce mi-am propus.* NEGRUZZI, S. I, 268. *Lumea își propune Un lanș de ferice, un șir de lucruri bune.* BOLLIAU, O. 90. *Îmi propui a le publica mai la urmă într-un volum separat.* GHICA, A. 6. *Iată tipul ce ne propunem a urmări în deosebitele faze.* FILIMON, O. I, 98. *Își propune să meargă unde l-a duce fantezia lui.* ALECSANDRI, O. P. 177. *Ne-am propus dintru început să ne ferim de asta.* CĂRAGIALE, O. III, 205. *Aceasta e teorema pe care Prévost își propune să o dovedească.* IONESCU-RION, S. 243. *Toldeauna își propunea să se puie pe-nvățat.* AGÎRBIȚEANU, A. 234. *Îmi propuncam să-l învîș a scoate din apă rațele lorite.* SADOVEANU, O. X, 478. *Nu ne propunem să studiem aci întregul curent al romanului nou.* VIANU, A. P. 367. *O mască oarecare în care-mi propun să erd.* RALEA, S. T. II, 113. *Îmi propusese chiar să scriu o piesă de teatru.* BARANGA, I. 156. *Noul comitet își propune să acorde o atenție mai mare îmbunătățirii activității extrașcolare a elevilor.* GI 1961, nr. 630, 2/4. *Și-au propus să meargă într-o zi după Pepelen.* SRIERA, P. 9, cf. 73.

6. (Învechit; complementul indică materii, discipline) A preda (3). Cf. CADEL. *Igiena era materie rezervată clasei a șaptea. Profesorul care o propunea trebuia, firește, să fie medic.* GALACTION, A. 39. *Profesorul cel nou, care ne propunea cosmografia, era un abil pedagog.* id. o. A. II, 12. < > Refl. p. a. s. *Învățăturile ... se propun în școală.* PETROVICI, P. 28/18. *În școlile lor se propun ... învățăturile toate ... în limba străină.* ap. BARIȚIU, P. A. III, 132. *Școala fondată de a se propune într-însa pentru prima oară gramatica ... în limba română.* F (1872), 264. *Despre graiul în care să se propună științele la această universitate, nu se putea cere cel românesc fiindcă nu aveam profesori români.* SBIERA, F. S. 288.

7. (Învechit) A pretexa. S-au vestit ca să vie la visticie să-și primească banii cu dobânda lor ... și au propus că zapisul îl are înstreinat (a. 1839). DOC. EC. 721. *Nu-i bogă în lătearea sării ... propunând că n-au loc (a. 1849).* ib. 787.

— Prez. ind.: *propun* și (rar) *propui*; ger. și: (Învechit) *propunind*.

— Din lat. *proponere*, fr. *proposer* (după *pune*).

PROPŪNE² vb. III. Trans. (Regional) A pune din nou (Gîrbovu — Strehaiu). GL. OLT. [*Atuatul*] *il propun în postavă și pun apă.* ib.

— Prez. ind.: *propun*.

— Pro-² + *pune*.

PROPŪNERE s. f. I. Acțiunea de a propune¹ și rezultatul ei.

1. Sugestie, idee, părere, soluție etc. supusă discuției, aprobării sau holării cuiva. (învechit) *propozil²* (2), *propoziție* (1), *predlojenie* (1), *problemă* (12); p. ext. stat, indemn. Cf. *propune¹* (1). *Să nu să mire sfințenia ta de această propunere și să o socotească doar ca un ritorism.* VĂCĂRESCUL, GR. 10.1. *Dezartează de această propunere și rugăciune ce acum îți fac toată socotința, slujirea și aplicăciunea.* CALENDARUL BUDA (1818). 39 7. *Daed² voim ca propunerile noastre să folosească ceva, atunci trebuie să fie oclca răspicute.* PETROVICI, P. 128/13. *După propunerea d-lui Belacu, profesorul de teologie, s-a găsit cu cuvință de către prea sfinții episcopi să se mai anuneze acest examen.* MN (1836). 63²/44. *Propunerile de încusrire care li făcuse Vasile Vodă gurnia planurilor sale un rezultat dorit.* ASACHI, S. L. II, 10, cf. 96. *Acosta dorind a căpăta a înturire în interesurile Moldovei, un primut cu bucurie asănuine propunere.* IST. M. 45/12, cf. 78 15. *Propunerea lui fu primută într-un glas de toți.* BĂLCESCU, M. V. 49. *Propunerile regești ... nu poartă niciodată caracterul unui conservatism ruginit.* CR (1818). 14²/42, cf. 10¹ 16. *Tărâmul cu bucurie propunerea-i ascultînd Luă coșul de mînă și îndată l-a dat.* PANU, P. V. II, 58 11. *Toate propunerile ... urmau să le trimită la toată secțiunile Adunării.* KOGĂLNICIANU, S. A. 135. — *Îa deci în brațe cea ploacă burduhoasă și-și răcorește gtlejul. Propunerea oclasta zmbi bătrînelui.* NEGRUZZI, S. I, 215. *Ce ai zice dacă și-ăș face o propunere ... să ne plimbăm împreună.* ALLCSANDRI, T. I, 433. *Propunerea postelnicului se primi de toată lumea.* BOLININEANU, O. 431, cf. DDFE, BĂRCIANU. *Comitetul ... constmfi, în principiu, cu această propunere.* SBIERA, F. S. 288. *Nu e de refuzal propunerea hangiuului de a merge să le arate gheșăria.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 60. *Propunerea raționalistă ca un „tribunal” de lingviști să decreteze „îmbunătășirile” limbii.* IBRĂILEANU, SP. CR. 49. *Ce-ar fi ... să facem Crăciunul la țară? ... Propunerea o considera o atenție delicată pentru dînsul.* REBREANU, R. I, 211. *Da, am auzit! Propuneri, congrese, tovarășii, eforturi stinghere.* GALACTION, A. 423. *Încuviinșară cu mare grabă propunerea, desedărcîndu-se astfel de-o răspundere.* SADOVEANU, O. X, 176. *Susținu că suma înscrisă e numai o propunere, prețul definitiv urmînd a se determina de comisiune.* CĂLINESCU, S. 70. *Mitru fu de părere ca ei doi să meargă înainte ... Cei doi*

tabaci li ascultară propunerea. CAMIL PETRESCU, O. II, 147. *Dumneata ce spui de această propunere?* STANCU, R. A. III, 325. *De aci a veni propunerea lui Frimu — pe care eu, de altfel, am împărțit-o.* GALAN, Z. R. 355. *I-am sugerat că aș vrea ..., dacă n-ar supăra-o propunerea mea, să-i fac o vizită.* PREDĂ, N. 47. *Eu am o propunere, zisei.* V. ROM. august 1963. 30. *Notez propunerile făcute la adunare.* RL 1977, nr. 10 281. ♦ (Învechit) *Părere* (3). *Aceia cum că fum, aer, foc și alte trupuri se suie în sus nu e în contra propunerii noastre, ci toate au esplicăția sa.* M. DRĂGHICI, F. I, 8²/11.

2. Recomandare, ofertă pentru numirea cuiva într-un post, într-o demnitate, într-o misiune etc. Cf. *propune¹* (3). — *Vino numaideci tu mine să te bagi ... La propunerea sa eimele i-a răspuns ...* ALEXANDRESCU, O. I, 240. *Membrii Curții Supreme sînt numiți de Prezidiul Marii Adunări Naționale a R.P.R. la propunerea guvernului.* CONST. R.P.R. 89.

3. Intenție de a face un anumit lucru, de a realiza ceva. Cf. *propune¹* (5). *Tot Israelul ar fi stăpînit de nu i-ar fi curmat moartea cea timpurie propunerile sale.* TEODOROVICI, I. 191 3.

4. (Rare) Predare a unei materii de studiu; p. ex l. oră, curs. Cf. *propune¹* (6). *Ion Florea sta acum într-o bancă pe la mușlocul săbi de propunere.* AGINBICEANU, L. T. 42. *Propunerea unei filozofii nu trebuie să nască într-un student oroarea de a asculta, ci voința de a asimila.* CĂLINESCU, C. O. 113. ♦ (Învechit, rar) *Tratare* a unei lecții, a unei teme. *Am văzut o carte de școală deșteptînd în spiritul studenților prin asemenea propuneri neexacte ura în contra culturii a două națiuni.* MAIORESCU, CR. III, 163.

II. (Gram.: învechit) *Propoziție* (2). *Propoziționale, adică propunere.* VĂCĂRESCUL, în SCL 195-1, 34. *O judecată ce se înfășeșază prin vorbire sau prin scriere, ia nume de propoziție sau propunere, ca un lucru ce se pune înainte.* I. POP, I. 4/23.

— Pl.: *propuneri*.

— V. *propune*.

PROPURTĂ vb. I. Refl. (Prin Ban.) A se plimba (2). ALRM I I h 136.

— Prez. ind.: *propott*.

— Pro-² + *purta*.

PROPŪS s. n. I. (Învechit, rar) Expunere, prezentare, relatare. Cf. *propune¹* (2). *Vream să intru îndată în propusul meu, dupe cum am și început.* HELIADE, O. II, 417.

2. (Învechit și regional) Plan (3), intenție. Cf. *propune¹* (5). *Mina la el ... întinde cu propus ca să-l omoare.* MUREȘANU, P. 25/20, cf. DDFE, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Au auzit toate planurile și propunerile zmeoaicelor.* SBIERA, P. 105, cf. 273. *Pleacă trufaș în cordra vrăjmașului, cu propus să-l sfărîme.* MERA, L. B. 45.

— Pl.: *propusuri*.

— V. *propune¹*.

PROPŪSCĂ s. f. (Rusism regional) Act prin care se certifică ceva. *Dacă aceu voce de cristal n-ar fi arătat, înainte de orice propusă și semnăment, că am de-a face cu o heteroaică.* MIHĂESCU, în SCL 1973, 47, cf. LEXIC REG. 107.

— Pl.: *propuști*.

— Din rus. *пропуск*.

PRORĂ s. m. v. proroc.

PRORĂ s. f. Partea de dinainte a unei nave; p. rest r. extremitatea din față a acestei părți, unde se află postul de comandă; bot. (învechit) prau. Cf. BUDA-DELEANU, LEN. *Unda începu a muși despicată de proră.* HELIADE, D. J. 98.1, cf. I. GOLESCU, C. *Deci proră ci era itoarsă împotriva valurilor și la fieșcare năvălire de apa ce intra în canal ia să redica*

PROROCĂSTVIE s. f. (Învechit) **Prorocie (1)**. *Unde este prorocăstvia lu Muisii prorocul?* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 358/6, cf. 314/10. *Toată prorocăstvia scripturii.* N. TEST. (1648), 187^v 27. *Iaste vrun psalam să nu fie plin de prorocăstvie de Domnul Iristos?* DOSOFTEL PS. 300/2. *Tocmelele s[er]v[an]ților le audzim într-altă limbă, cumu-s strălăde de sara, slarele, prorocăstviile* (a. 1715). IORGA, S. D. XIII, 135.

— Pl.: *prorocăstviu*. — Și: *prorocăstvie* s. f.

— Din slavonul *пророцество*.

PROROCĂSTVĂ Î vb. IV. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Învechit) A proroci (1). *Le-au prorocăstvit urgie de la Dum[ne]z[eu]*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 1167/10. *Au prorocăstvit cu Zaharia.* id. ib. decembrie 222^v/25, cf. BV I, 226, TDRG, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prorocăstvește*.

— Din slavonul *пророцествовать*.

PROROCĂȘTE adv. (Învechit) În felul prorocilor, ca un proroc. *Și strigă prorocăște Elisavtha.* CORESI, EV. 493. *De ciud te cunose, tot prorocăște Grătești.* BUDAI-DELEANU, T. 392, cf. DRU, POLIZU.

— Și: *prorocăște* adv. POLIZU.

— **Proroc** + suf. *-ește*.

PROROCĂ Î vb. IV. T r a n z. I. (Folosit și a b s o l.) A anunța, a arăta, a simți dinainte (în calitate de proroc) ce se va întâmpla, cum va fi, cum va evolua etc.; a profeti, a profetiza, a prevesti (1), a prezice, (învechit) a prorocăstviu. *Cei ce de a voastră buhnărate prorociră.* COD. VOR. 110/11, cf. 26/13. *Sfintul David au prorocit de Iristos.* CORESI, I.V. 413. *Cela ce prorocăște, oamenilor grăiaște întru bine.* id. I. 326/5. *Aduse-și aminte de cel părinte ce prorocise d[um]n[eu]șii* (a. 1620). CUV. D. BĂTR. I, 384/9. *Cu atitca sute de ai mai denainte au prorocit prorocii de venirea lui.* VARLAAM, C. 22. *Și alte seamu reale s-au arătat, de-i prorocia toți că va fi sfârșitul lor rău și amar, cum s-au și împlai.* VRECHE, I. 103. *Prorocia împăratul David pentru împărăția izrailiteanilor.* CHEIA IN. 60^v/3, cf. 15^v/22. *Să așază preste ei duhul și prorociră.* BIBLIA (1688), 102^v/14. *Mult un plins, prorocind cu plnsul realele ce vor să pață pă urmă.* R. POPESCU, CM I. 438. *Și prorocia ctind bune, ctind rele.* BUDAI-DELEANU, T. 87. *Blindefele, bunatata ..., iubirea de oameni a acestui oblađuitor proroci norodului desfatată p[er]trecece, sub a sa înfăleaptă octmuire* (a. 1819). VRICARIUL, VII, 75, cf. CLEMENS, DRU, LB. *Care drept este asupra-fi a-nvăța, a proroci?* HILIADY, O. I, 421. *Vrăjitoarea blăstemată Ieri așa tm proroci ...* NEGRUZZI, S. II, 77. *Îfi prorocese că ai să ctșigi mult tn ostă sară.* ALECSANDRI, T. I 103. *Eu prorocese că această mărțare va fi bună.* CONTEMPORANUL, II, 288, cf. TDRG. *Prorocese că din tntărul asta se va alege un bărbat strașnic.* AGIBICLANU, A. 105, cf. ȘINEANU, D. U. *Băieții proorociseră bine.* BASSARABESCU, V. 4, cf. 405, CADE. *Mama proorocise ca o buhă pe clopotnișă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 17. *Vine ... furtuna ..., proroci cel mai mare dintre frați.* SADOVEANU, O. VIII, 341. *Sortit unui altfel de viitor ... cum ti proorociseră cindva dascălii de lo sftnul Sava.* C. PEIRESCU, A. R. 11. *Ameninșă cu grele pedepse. Proorocii catastrofe.* STANCU, R. A. I, 277, cf. 326. *Viscolul proorocit tn toamnă.* GALAN, Z. R. 126. *Știe că n-o să fie așa cum proorocau ei.* PEDA, B. 9. *Nu de neaz, ci prietenește proorocese editorilor că romanul pornografie nu va fi multă vreme la pref.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 141, 5/2, cf. ALBI I 403/385, 387, 600. (R e f l. p a s s.) *Ne apropiam de teribilul an 1840, despre care se proorocia fel de fel de grozăvii.* GHICA, S. 172. *Era apreciat și i se proorocia un mare viitor.* GALACTION, O. A. II, 219. *Un tntăr Iristos numit De carc s-a prorocit.* T. ODORESCU, P. P. 112. < (Glumet) *Proorocia Întimplările toate după ce se trece.* ALEXANDRESCU, O. I, 216. < (Prin lărgirea sensului) *Instinctul ... tnvola pe dobitoace a proroci furtuna.* CONACHI, P. 293. *Vintule, copile, Codrii ce-i trudești?*

Ce-mi tot spui de jale Și-mi tot prorocăști? CERNA, P. 116.

2. (Învechit, rar) A propovădui (1). (A b s o l.) *De ta Ev[an]ghelice ... cu prorocii tnttru păgâni.* CORESI, ap. GER I, 15/30.

— Prez. ind.: *prorocese*. — Și: *prooroci* vb. IV.

— V. *prooc*.

PROROCĂ ÎE s. f. (Astăzi rar) **Prorocie (1)**. *Prorocia cea ... de la Dum[ne]ș[eu] cu grăia-se.* COD. VOR. 166/19. *Prorocia Zahariei.* PSALM. 331. *Și părinte a multe limbi fu, după dumnezeiasca prorocie.* CORESI, EV. 224, cf. 175. *Și să să imple tnttr-tnși prorocia Isaiei.* N. TEST. (1648), 17^v 11. *Tot cela ce aude cuvintele prorociei cărții aceștia.* BIBLIA (1688), ap. TDRG. *Mntăititoare prorocie ... de viăirea Domnului Iristos.* N. COSTIN, L. 52, cf. 40. *Cunosc adevărat cu duhul prorociei că eu este ... izbăvirea lumii.* ANTIM, P. 75. *Întmplarea au adus să să plincască prorocia.* IST. CAROL XII, 21^v/17. *Împlinirea unii mincinoase prorocii.* IST. AM. 42^v/19. *Îi respica ei prorocia Isaiei.* PETROVICI, P. 84 I. *O prorocie cercasă tni rădică toată nădejdea.* BELDIMAN, N. P. I, 26/7, cf. DRU, LB. *Această zicere a fost proorocie.* DONICI, F. 59. *Se ivise o proorocie care spunea că acest oraș va intra iarăși tn stăpînirea creștinilor.* BĂLCESCU, M. V. 81. *Lasă proorociile, cinstite Bogonoase.* NEGRUZZI, S. I, 235, cf. POLIZU. *Ultimile cuvinte din energicul discurs al lui Potcoavă erau nu numai o prorocie, ci chiar un fel de a doua vedere.* HASDLU, I. V. 203. *Să se timplinească la dtmsul prorocia din acele slove.* ISPIRESCU, L. 274, cf. DDRE, TDRG, ȘINEANU, D. U., CADE. *Ptnă azi nu văd nici un semn de bună prorocie.* GALACTION, A. 50, cf. SCRIBAN, D., M.D.ESC., DEX. *Scripturi și prorocii.* TEODORESCU, P. P. 101. *Prorocia despre Ștefan cel Mare.* ȘEZ. III, 235. < (Prin lărgirea sensului) *Ochii lui era pravili, gura lui prorocie.* CONACHI, P. 301.

— Pl.: *prorocii*. — Și: *proorocie* s. f.

— **Proroc** + suf. *-ie*.

PROROCĂ ÎRE s. f. I. Acțiunea de a proroci (1) și rezultatul ei; ceea ce prorocăște (1) cineva sau ceva, p r o f e ț i e; prezicere, prevestire, (astăzi rar) prorocie, (învechit) proorocăstvie, proorocitură, plaz², zicere, (învechit, rar) proorocenie. *Să ascună de dtmsul, temtndu-se de prorocirea cetitorului de steale* (a. 1650). GER I, 131/3, cf. DRU, POLIZU. *Glasuri din trecut străbate l-a prezentului ureche.* Din a valurilor sfadă proroci se aridic. EMINESCU, O. I, 45. *Un spirit care cunoaște mersul omnirii ... rar ... face prorociri mincinoase.* ARHIVA, II, 508. *Va produce oorecare plbă-n lume.* Ca o nouă proorocie. MINULESCU, VERS. 278, cf. 150. *Acum [călugărul] prostea lumea cu prorociri.* VLASU, A. P. 209. *Nu-i fu recunoscător pentru această proorocie.* SADOVEANU, O. IX, 104, cf. XI, 274. *Discut cu Zugravu ... și-i amintesc de proorocie.* STANCU, R. A. IV, 269. *Prorocirile mele sint mai vrednice de erezare dect ale prorocului Ilic.* VORNIC, P. 191. *Ioanide, pe care-l tntărtă cu prorociri sumbre, îl porecește „cucuvea”.* V. ROM. octombrie 1964, 98, cf. M. D. ESC., DEX.

2. (Regional) Orație de nuntă (care prevestește viitorul tinerilor căsătoriti) (Piatra Olt — Slatina). GL. OLT. *De mult așa, veneau doi băieț călări și ... tncepeau prorocirea [la nuntă].* ib.

— Pl.: *prorociri*. — Și: *proorocire* s. f.

— V. *proocel*.

PROROCITĂTOR, -OĂRE s. m. și f., adj. I. S. m. și f., adj. (Învechit) (Persoană) care prorocăște (1). V. p r o o c, p r o f e ț. *Iară proorocitori doi sau trei să grăiască, alafi să judece.* CORESI, L. 330/7, cf. DRU, DEX.

2. Adj. (Învechit, rar) Care dă prognoza, care arunță cu anticipație starea vremii. *Proorocitoare arătări ale călindurilor sint după ... clima deosebitelor locuri.* PISCUPESCU, O. 89/16.

— Pl.: *proorocitori, -oare*.

— **Proocel** + suf. *-tor*.

PROROCITURĂ s. f. (Învechit) Prorocie (1); dar al prorocului (1), darul de a proroci (1). *Unuia amu duhul dotu-i-e cuvînt de mîndrie ..., altuia prorocitura.* CORUȘI, I, 321-11. *Altuia ciude a face, altuia prorocitura, altuia duhuri a gonii.* ID. I.A., 317.

— Pl.: prorocituri.

— Proroci + suf. -tură.

PROROCITĂ s. f. Femeie care proroceste (1); p. ex t. ghițătoare. *Cu bani făcuta pre prorocita de la Delfi de porocii Laconilor ... să scoasă de sub trani Athina.* HERODOT (1615), 295. *Mînaea ... zice că-i prorocita.* N. TEST (1618), 305¹ 25. *Evangelistul Luca prorocite le numește.* DOSOFILIA, S., septembrie 6¹ 31. *Oclavie August Chesar ... au întrebă pre Sevilla prorocita cîi ai vor sta palatuirile acelea.* ANTIM, O., 316, cf. 116. *Doară ești o prorocita? ... O ruga să-i prorocescă Ce va să mai pătimască.* BĂRAC, A., 68 2, cf. 100G. *La noi toate babele fiind prorocite, de asemenea i-a spus o bunică a sa ... că el n-are să piară de șteang.* CI DE FIER. SADOVEANU, O. XII, 758. ♪ (Îrmează după un nume propriu, atribuind calitatea ca un adjectiv) *Era Ana prorocita, fată lu Fanul.* CORUȘI, IX, 515, cf. A. TEST (1618), 68¹ 21. *Și luo Mariiam prorocita, sora lui Aaron.* BIBLIA (1688), 50¹ 51, cf. 175² 43.

— Pl.: prorocite.

— Din slavonul пророкица.

PROROCILĂ vb. IV a. poreclă.

PROROCOSTARE s. f. v. prorocescare.

PROROCIRE s. f. v. prorocitorie.

PROROGĂ vb. I. Trauz. (Complementul indică activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc.) A amina (din oficiu) pentru o dată ulterioară sau a prelungi în timp; p. gener. a amina; p. ex t. a suspenda (pentru un timp oarecare). *Dieta o deschide, proroga și închide un comisariu reg[esc].* BARIȚIU, P. A. III, 170. *Încă și mai curioasă este de a vedea ce vești face în cazul etud o ași proroga [adunarea] sau dizolvi (a. 1861).* IORGĂ, S. D. XVIII, 43, cf. PROF-POP., S. D., DDRE, BĂRCIANU, ALEGI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Arhitectul proroga mereu acțiunea și căuta să câștige timp cu vorbele.* CĂLINESCU, S. 128, cf. DL, DM, DN², DLX. ♪ Refl. p. a. s. *După aceste, s-au prorogat (Anebis) parlamentul ... pînă la 8 august.* AR (1829), 52¹ 29. *E rău numai că Dieta s-a prorogat pînă la 2 iulie.* BĂLCESCU, AP. GHICĂ, A., 278.

— Prez. ind.: prorog. pers. 3 și (Învechit) *proroagă*.

— Și: **prorogă** vb. I.

— Din lat. prorogare, fr. proroger.

PROROGĂRE s. f. I. Acțiunea de a proroga și rezultatul ei; prorogație. Cf. DRU, DRU, CADE, SCRIBAN, D. *Un decret de prorogarea datei deschiderii mînaoarei.* COD. PEN. R.P.R. 176. *Direcția mai înlimpina cîteva dificultăți tehnice, încît ideea praarogării premierei se primii cu foarte opartan.* CĂLINESCU, S. 695, cf. DL, DM, DER, DN², DLX. ♪ Act prin care se amînă sau se suspendă activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc.: prorogație. Cf. CADE, DEN.

2. Extindere a competenței unui organ de jurisdicție. *Legea a prevăzută ... prorogarea competenței, adică dreptul unei instanțe care, potrivit principiilor generale în materie de competență, n-ar putea judeca pricina, să poată totuși s-o judece.* FB. DREPT, 801, cf. DER, DEN.

— Pl.: prorogări. — Și: (rar) **prorogăre** s. f.

— V. **proroga**.

PROROGĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Prelungit (1); amînat. Cf. DRU.

— Pl.: prorogați, -te.

— V. **proroga**.

PROROGATIV, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se poate proroga. Cf. PROF-POP., S. D.

— Pl.: prorogativi, -e.

— Din fr. prorogatif.

PROROGĂTIE s. f. Acțiunea de a proroga, prorogare (1). *La 12 iunie s-au făcut prorogația (închiderea) parlamentului.* AR (1829), 51¹ 19, cf. I. GOLICȘI, C., STAMAIL, D., PROF-POP., S. D., BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DN², DEN. ♪ Act prin care se amînă sau se suspendă activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc.: prorogare (1). Cf. CADE, DEN.

— Pl.: prorogații.

— Și: **prorogațiune** s. f. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. prorogation, lat. prorogatio, -onis.

PROROGĂTINI s. f. v. prorogație.

PROROS, -OĂȘĂ adj. (Regional) Foarte ros (Cris-tești - Pașcani). MAI. FOLK. I 519.

— Pl.: prorosi, -oase.

— Pro² + ros.

PRORUGĂ vb. I. Refl. (Regional) A se ruga din nou (Bănia — Orșova). Cf. ARD. FOLK. III, 108, 151.

— Prez. ind.: *prorug*.

— Pro² + ruga.

PRORŪMPE vb. III v. prorupe.

PRORŪMPELE s. f. v. prorupere.

PRORŪPE vb. III. I. În Trauz. I. (Învechit și regional; despre oameni; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „în”) A începe să vorbească, să țipe, să rîdă, să plîngă etc. în mod brusc (și cu putere). *Accentele ei strani, accentele stîl sinistre.* — *Sinistre pentru dînsul, prorupe Cacluliu.* HELIADU, O. I, 352. *Am început rău, prorupe repede Barbaia.* CR (1816), 31¹ 36. *Femei și copii, ... vîzînd slăcările, prorupsără în vaoale cumplute.* BARIȚIU, P. A. II, 264. *Prorumpînd într-un ris sardonice, îi zise ...* FELIMON, O. I, 389. *Însă într-o zi prorupse cu o voce puternică și arzătoare.* EMINESCU, G. P. 30. *Prorupse și el ca și mine într-un plus nesfîrșit.* AP. I. COSTIN, GR. BĂN. II, 161. ♪ (Învechit; despre sunete, vorbe, țipete, risete etc.) A izbucni (în mod brusc și cu putere). *Un suspin dureros prorupse din toate pîpturile.* BARIȚIU, P. A. I, 630. *Un aplauz asurzătoru prorupse în public.* ID. IB. II, 117, cf. PROF-POP., S. D. *Laerimile îndelung conoante prorupsără din ochu lar.* LM, cf. BĂRCIANU.

2. (Învechit; despre mișcări sociale) A se declanșa, a izbucni. *La doi ani ... a prorupit revoluționa de 7-8 ani a lui Francisc Rákoczi.* BARIȚIU, P. A. I, 218. *Putea să prorumpa o turburare peste noapte.* ȘON, P. 221.

II. Refl. (În Trauz. I) (Învechit; despre sunete, zgomote) A începe. *S-a prorupit larma.* I. COSTIN, GR. BĂN. 170, cf. NOVAOVICIU, C. N. I, 16.

— Prez. ind.: *prorup*. — Și: (Învechit) **prorŭmpe** vb. III.

— Din lat. prorumpere (refăcut după rupe). Cf. pro² și rupe.

PRORŪPERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a prorupe și rezultatul ei; (Învechit) prorupție. Cf. prorupe (I 2). *La asomenea vedere, nemărginită au fost prorumperea urgiei.* ASACHI, S. I, II, 61. *După proruperea revoluționa în Italia ne pomenirăm și cu o rebeliune a nobilimii polone din Galizia.* BARIȚIU, P. A. I, 693, cf. STAMAIL, D., GHILU, R. M., BĂRCIANU.

— Și: **prorumpere** s. f.

— V. **prorupe**.

PRORUPȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Propupere. Cf. PROT-POP., S. D., GHEȚIU, R. M., BARGIANU.

— Pl.: *prorupții*. — Și: **prorupțiune** s. f. GHEȚIU, R. M., BARGIANU.

— Din lat. *proruptio*, -onis.

PRORUPȚIUNE s. f. v. *prorupție*.

PROȘĂC, -Ă s. m. și f., adj. v. *prusac*.

PROSADABUSĂ vb. IV v. *prohdeorisi*.

PROȘAIE s. f. v. *proșle*.

PROȘATE s. f. pl. (Regional) Fructe (Feldru — Năsăud). LEXIC B.G., II, 76.

— Cf. *prășad*.

PROȘĂC subst. (Regional) Marginea, extremitatea din vale a unui sat (Mehadia — Orșova). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN., 170.

— Pl.?

— Din ser. *prosek*.

PROȘĂDĂ vb. IV. Trans. (Prin Munt.) A răsadă. *Taci, tulpină, luci, ... Nu e vina ta, Și-i a celuia Care te-a sădit Și te-a proșădit*. PAMELE, C. T. 33.

— Prez. ind.: *proșădesc*.

— Pro²: *sădl*.

PROȘĂSIE s. f. (Prin Bucov.; cu sens colectiv) Frapuri și cruci folosite în un cortegiu religios. Cf. LEXIC B.G., 197.

— Pl.?

— Din ucr. *процесня*.

PROȘALESĂ vb. IV v. *proșcallsi*.

PROȘALISĂ vb. IV. Trans. (Învechit; complementul indică oameni) A invita, a pofli (1). *Au trimis măria-sa ... să-l-au proșalitisă să vie la curte*. R. GRICLANU, CM II, 160. *Veți proșaliti și pre preu sfintia sa păuntele ... la această adunare* (a. 1793). GĂLDI, M. PHAN, 240. *A nu proșalesă pe domni nu să poate* (a. 1801). *id.*, *ib.* *Deci te proșalipsese ... să poștești până la mine* (a. 1853). *id.*, *ib.* *Îți cer de o nuc de ori certăciune că nu te-am proșalitisă la masă*. FILIMON, O. I, 191. *Varul vechetei voastre v-au proșalitisă*. ALECSANDRI, I, 1228, cf. IDRG, CADE, SCRIBAN, D. — Pl.: *proșalisesc*. — Și: **proșalesă**, **proșallpsi** vb. IV.

— Din. ngr. *ἐπροσκάλησα* (aor. al lui *προσκαλῶ*).

PROȘĂCĂNIU s. n. (În teatrul antic) Parte a scenei corespunzătoare scenei și avanscenei de astăzi; (în teatrul modern) avanscenă. Cf. GHEȚIU, R. M., BARGIANU, ALENI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM. *Proșăcniul copătu o importanță deosebită, el devenind unul dintre principalele locuri de joc*. CONTEMP. 1961, nr. 777, 3/4. *Au ieșit pe proșăcniu. Creangă se oprește, pune lada jos. 1 iunie 1961, 22, cf. DER, DN², M.D. ENC., DEX.*

— Pl.: *proșăcni*. — Și: (rar) **proșăcniul** s. n.

— Din lat. *proscenium*, fr. *proscenium*, germ. *Proscenium*.

PROȘĂCĂNIUM s. n. v. *proșăcni*.

PROȘCHINITĂR s. n. (Bis.; învechit) 1. Un fel de pupitur înalt pe care se află o icoană și care se așază în centrul bisericii; iconostas. *Se închină ... către icoana ... proșchinitarului*. GHEORGACHI, LIT. II, 290/28. *Doară cutu pentru milostenie cu pecefile boierilor rânduți epitropi, una să stea în biserică la proșchinitaru și alta la spital* (a. 1799). URICARIU, I, 92, cf. IDRG, CADE, SCRIBAN, D. ♦ Scăunul pe care se în-

genunchează pentru rugăciune. Cf. DDRE, TDRG, SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN, 241.

2. Capelă, paraclis mic. Cf. CIHAC, II, 691, DDRE, ȘĂINEANU, D. V.

3. Loc de pelerinaj. Cf. SCRIBAN, D.

4. Carte de rugăciuni și de informații asupra locurilor sfinte. Cf. ȘĂINEANU, D. V., SCRIBAN, D.

— Pl.: *proșchinitare*. — Și: **proșchinităria** s. n.

— Din ngr. *προσκινητόρι*.

PROȘCHINITĂRIU s. n. v. *proșchinitar*.

PROȘCOATE vb. III. Trans. (Regional) A scoate din nou (Eftimie Murgu — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 95. *Frați-so proșcoa mna dz'in dz'isagă și-i măi da o palmă*. *ib.*, cf. 151.

— Prez. ind.: *proșcot*.

— Pro²: *scoate*.

PROȘCOMEDI vb. IV v. *proșcomidi*.

PROȘCOMEDIE s. f. v. *proșcomidie*.

PROȘCOMIDĂ vb. IV. Trans. (Despre preoți; complementul indică pînca și vinul) A pregăti, a sfinți pentru împărtașanie; a face o proșcomidie (1). Cf. IDRG, CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Prez. ind.: *proșcomidesc*. — Și: (rar) **proșcomedi** vb. IV, CADE.

— Derivat regresiv de la *proșcomidie*.

PROȘCOMIDIE s. f. 1. Parte din slujba liturgică în care preotul pregătește, sfințește pînca și vinul pentru împărtașanie; (învechit) predlojenie (2). *De se va timpla cumva să se vearse sfintele ... preotul iară să facă a doua proșcomidie* (a. 1652). GER I, 160/30, cf. DOSOFTEI, MOL., 85. *La proșcomidie să toarne pînă apă în vin, și după sfințirea tainelor, apă caldă, după rînduială*. IACOV, SYN. 15^v/6. *De citire călugărului în chalte ... Arătarea proșcomidiei, în ce chip să va face* (Sec. XVIII). CVF. MAN. I, 305. *Acest pomelnic ... urmează a se pomeni pururea la sfînta proșcomidie* (a. 1814). ARH. OLT. I, 60, cf. IM. *S-au plătit această sfîșîlă proșcomidie de Mihail și Ecaterina* (a. 1829). IORGA, S. D. XII, 163, cf. VALIAN, V., POIȚI, CIPAC, II, 691. *Sch sărindar se înțelege ... amintirea celui repausat la 40 de proșcomedi și liturghii*. MARIAN, I, 377, cf. DDRE, BARGIANU, ALENI, W., IDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Preoții, utind de proșcomidie, dormeau netreziți pe sub mese*. ARGHEZI, S. VI, 45, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX.

2. Masă sau firidă în peretele de nord al altarului, unde se săvîrșeste proșcomidia (1) și unde se află pregătite sfintele daruri; jertfelnic. *Acesta sfîntul jertfelnic ce să zice proșcomidie, v-au fost așa din temelie* (a. 1731). AP. IDRG, cf. LB, VALIAN, V. *În părilete despre miazănoapte al altarului este construită proșcomidia, adîncată în zid cu o peșteră* (a. 1877). AP. IDRG, cf. IM. *N-am disprețuit ... odăjdile roase de molii în seruele din proșcomidie*. ODOBESCU, S. II, 236. *S-a odais ... o vesmîntărie de-o parte și o proșcomidie de alta*. IORGA, AP. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M.D. ENC., DEX.

— Accentual și: (învechit) *proșcomidie*. CIHAC, II, 691, LM, DDRE, CADE, SCRIBAN, D. — Pl.: *proșcomidii*. — Și: (învechit și regional) **proșcomiedle**, (învechit, rar) **proșcomidele** s. f.

— Din slavonul *прѣсѣкѣнѣ*.

PROȘCOMIDII, -Ă adj. (Bis.; învechit, rar; despre pînca sau vin) Care a fost pregătit, sfințit pentru împărtașanie. *Proșcomidite dă le vor mîncea cîinii* (a. 1652). GER I, 160/25.

— Pl.: *proșcomidii*, -te.

— V. *proșcomid*.

PROȘCONIDIE s. f. v. *proșcomidie*.

PROSCOVITĂ s. f. v. pocrովhă.

PROSCRIS Ab. III. (Rare) 1. (Rare) A dezaproba, a condamna, a blama. *Fu tu voi să proserii pe tătari; însă nu poți afla în scrierul tostru tuet un erou care să m se curie la noia mea pe mă.* HELIADI, D. J. 26. *Ce iar serii aceste cohtăti în societatea noastră unde aceste sufiminte stnt proscrise?* BOLINTINEANU, O. 125, cf. CADE. *Neologismul, proscris de poctica tradițională.* MIANU, A. P. 252. *Sentimentele ... pe care biserică le-a proseris, se cristalizază și dinu constante în anul Retosterii.* OPILEA, R. 334. *Carpatos nu proserii toate romanele cavaleste.* IL. I. 124.

2. A lua măsuri represive (privative de libertate) împotriva cuiva, în special pentru motive politice; a scoate de sub scutul legilor, a prigonii (2); a îndepărta în mod forțat din patrie, a exila, a surghinui, a alunga, a izgoni. Cf. NEGULICI. *Regii, țoparele și miniștrii altorelor mă proscrise în numele politice și a religiei.* CALENDAR (1854), 53/31, cf. POLIZU. *Și-și trimesese listă chiar de persoane ce erau să fie proscrise.* GHICA, A. 191, cf. PROT.-POP., S. D., BARONZI, I. E. I. 209/31, DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 81, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Nu-l văd m printre arestati în timpul revoluției și nu e proscris, e numai destituit din post.* GĂLINESCU, S.C.I. 87, cf. DL, DM, DN², M. D. INC., DEN. (Glumeț) *Când în staturile Europei [lupii] erau proscrși ..., numai în Moldova ... viețuiau ca în stul unei republici.* NEGRUZZI, S. I. 279. (Rare) *Toți învașii să proscrși, pentru a li se jăfui averea.* SĂULESCU, IR. I. 56/24. (Rare) *Din țară suguri s-au proseris.* MACEDONSKI, O. I. 209. (Rare) *im p e r s.* *Se proserii din țară sub pedepse grele att iezuții, ct și călugării din oricare ordin.* BĂRȚIU, P. A. I. 133.

3. (În antichitatea romană) A condamna la moarte (pentru infracțiuni politice) fără forme judiciare, publicnd pe o listă numele persoanei condamnate, pe care oricine putea s-o omora. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., S. D., ANTONESCU, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. INC., DEN.

4. (Astăzi rar) A interzice, a oprî. Cf. NEGULICI. *Proscrisei asemenea biliardul.* BRIZOIANU, I. 79/28. *S-ar fi stipulat ca cultul lui Alah să fie pe totdeauna de acolo proscris.* CALENDAR (1861), 53/5, cf. PROT.-POP., S. D. *Utarăți că proscrise stnt orișice ducluri?* MACEDONSKI, O. II, 119, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DEN.

— Prez. ind.: *proscritiu*.

— Din fr. *proscrire* (după *serie*).

PROSCIÈRE s. f. Acțiunea de a proserie și rezultatul ei. Cf. *proserie* (2). Cf. POLIZU. *Priveam cauza română la care am sacrificat tot, făcnd din viața mea un șir de tchisori, exiluri, espatrieri și proscriteri.* BOLLAC, ap. GHICA, A. 629, cf. PROT.-POP., S. D., DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DN², M. D. INC., DEN.

— Pl.: *proscriteri*.

— V. *proserle*.

PROSCRIPȚOR s. m. (Rare) Persoană care holăra o proscritiție. Cf. DDRE, SCRIBAN, D., DN².

— Accentuat și: *proscritpor*. SCRIBAN, D. — Pl.: *proscritpori*.

— Din lat. *proscriptor*, fr. *proscripteur*.

PROSCRIPȚIE s. f. f. Pedepsă la care autoritatea publică supunea pe cineva (pentru o vină politică); izgonire din patrie a cuiva (pentru o vină politică), exil, surghinui. *Protestanții se tratară cu asprime ... Frederic al 5-le de Palăfui perdu statul în puterea actului împărătesc de proscritiție.* SĂULESCU, IR. II, 282/10, cf. NEGULICI. *Două dieli ... amenința pe înnoitori cu pedepse grele, cu anateme, cu proscritițiune și chiar cu moarte.* BĂRȚIU, P. A. I. 132. *Acești aristocrați ... decretază legile de proscritiție, și măsură*

și vlad libertatea ca a morfi. RUSSO, S. 182. *Măre: voastră o va ridica din toată proscritiția și li va elzăgi asigurarea vofu.* NEGRUZZI, S. III, 320, cf. POLIZU, PROT.-POP., S. D., DDRE, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN², M. D. INC., DEN. (Glumeț) *Să-i procure dulcele fericiu al unui proscritițiu de zece ani.* GHICA, S. 57. (Rare) *Autoxidare. Poate să am norocul cu în mulțimea lumii atitile ... să găsească o afrobări, cari să mă plăbască cu prisos de ne-cazurile îndelungată mele proscritițiu.* CARAGIALI, O. VII, 456.

2. (În antichitatea romană) Puncie în afara de lege sau condamnare la moarte fără forme judiciare, de obicei pentru infracțiuni politice. Cf. NEGULICI, STAMAIL, D. *Marele orator retras la Fusulum ... afli că numele său era p lista proscritițior.* CONCORDIA, 177/70, cf. PROT.-POP., S. D., ANTONESCU, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. INC., DEN. (Rare) *Listă de proscritiție* — listă afisată care cuprindea numele persoanelor condamnate. *Au compus o listă de proscritiți, ... făcndu-i a etide cu toți erau meniți a fi omoriti.* CALENDAR (1858), 117/9, cf. DL, DM, M. D. INC., DEN.

3. (Rare) Interzicere, desființare, oprine. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., S. D., ȘĂINEANU, D. U. *Proscritițiuie a unui obicei.* CADE, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *proscritiții*. — Și: *proscritițiune* s. f.

— Din lat. *proscriptio*, fr. *proscription*.

PROSCRIPȚIUNE s. f. v. *proscritiție*.

PROSCRIS, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj., s. m. și f. (Persoană) care suferă rigorile unei proscritiții (1); (persoană) care a fost obligată să-și părăsească patria (pentru o vină politică), exilat, surghinuit. Cf. NEGULICI. *Au întret apoi în Moldova împreună cu soacra lor, doamna Ieremie Moulă, și cu toți proscritii refugiați.* CALENDAR (1850), 71/9. *E dulce pentru sârmanul proscris a-și îndrepta ultima privire către ai săi.* LĂZĂRESCU, S. 135/12. *Postițunea mea de proscris în siul patriei mele ... îmi comandă o prudintă stranică.* MAN. SĂNĂT. 293/28. *Cei carii nu voia să jorțe cocară ungurească fura declarati de proscriti.* BĂRȚIU, P. A. II, 202. *Eu este din o familie proscrită.* NEGRUZZI, S. III, 319, cf. POLIZU. *Toată optuca-n pușcări: Toți ... Pribegese proscriti, goriti.* BOLLAC, O. 192. *Beizad-a Grigore Sturza avea zuef de zina lui și nu joflase pe toți românii proscriti.* GHICA, ap. CADE. *Panu ... cu toate că nu credea la posibilitatea de a figura între proscriti, totuși găsi mai prudent a se da deoparte.* STON, P. 233. *Proscris, tu a mea țara cu nu mă voi renloare.* BOLINTINEANU, O. 2, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ieri scruptul regilor și-al tinereti — iar azi tonagul bietului proscris!* CONX. LIT. XLII, 137. *Visarăm visuri goale și doruri de proscriti.* PETICĂ, O. 146, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Regalst proscris și să ai curajul să te prezint ministrului justitiei chiar?* CAMIL PETRESCU, T. I. 481, cf. SCRIBAN, D. *Victor Hugo a fost trecut primul pe lista proscritilor.* SADOVEANU, E. 228, cf. DL, DM, DN², M. D. INC., DEN. (Rare) *Fig. Singur stnt astăzi și proscris, Te-ai dus, te-ai dus, o dulce ris!* I. NEGRUZZI, S. II, 298.

2. Adj., s. m. și f. (În antichitatea romană) (Om) pus în afara legii sau condamnat la moarte fără forme judiciare (pentru o vină politică), prin inserierea numelui pe o listă. Cf. NEGULICI, STAMAIL, D., ANTONESCU, D.

3. Adj. (Rare; despre idei, atitudini, acțiuni) Interzis, oprit, nelgăduit. *Despotismul proscris cădă înă a vni tu mijlocul nostru sub nume minciunoase și sub mască.* BOLINTINEANU, O. 258, cf. DL, DM, DN², M. D. INC., DEN.

— Pl.: *proscriti*, -se. — Și thvechit, rari *proscris*, -ă adj., s. m. și f.

— V. *proserle*.

PROSECTOR s. m. (Med.) 1. Persoană specializată în efectuarea diseecțiilor și autopsiilor. *Dacă boala lui au fost interesantă, i se face autopsie de către prosector în sfînța primarului și a doctorilor.* CUCURAN, D. 15/20. *Într-una din acele zile veni la Rotaru... soția unui prosector de la spitalul Filantropia.* BENIUC, M. C. I, 304, cf. DL, M.D. ENC., DEX.

2. Persoană însărcinată să prepare piesele anatomice necesare la cursul unui profesor, în examenele de laborator etc. Cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DI, DM, DN², M. D., ENC., DEX.

— Accentuat și: *prosector* (BĂRCIANU, SCRIBAN, D., DEX) și *prosector* (ALEXI, W.). — Pl.: *prosectori*.

— Din lat. *prosector*, fr. *prosecteur*, germ. *Prosektor*.

PROSECTUICĂ s. f. (Med.; rar) Morgă² (1). Cf. DER, M. D. ENC., DEX. ♦ Încăpere în care se pregătesc piesele anatomice pentru diseecție. Cf. DEX.

— Pl.: *prosecturi*.

— Din germ. *Prosektur*.

PROSFERISÎ vb. IV v. *prosforsî*.

PROSFETÎ vb. IV. Tranz. fact. (Învechit, rar) A face să lumineze, să strălucească. (F i g.) *Prosfetește* (l u m i n e a z ă cc² hd) *fața ta spre șerbul tău.* PSALT, 53, cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *prosfetesc*.

— Din slavonul *просветити*.

PROSFORĂI s. f. (Învechit) Dar; p. e x t. ofrandă, jertfă. *Allă nemică mîncînd, fără profsora ce-i aducea.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 211²/23. *Profsora, adică poelon la casa împărătească* (a. 1825). GĂLDI, M. PHAN, 211. *Răscumpără azi păcatele părintelui prin o profsora mărinimoasă și mîntuioare Brandei.* ASACHI, S. L. II, 65, cf. CHAC, II, 691. *Ți-ani primit profsoraau.* SĂGHINESCU, v. 65.

— Pl.: *prosforate*.

— Cf. ngr. *προσφορά*.

PROSFORĂI vb. I. Tranz. (Învechit și regional) A oferi (1); a dărui. *Netimpătîndu-se stările cu Albert, profsora ră Margaretei și corona Sfetei.* SĂULESCU, HR. I, 215/11. *Ducea tîntinea sa corona de emir, spre a o profsora mîresci.* ASACHI, S. L. II, 61. *Îndemnat de îngrijirea vrednică de laudă și mărinimoasă, au profsorat prin darnica sa mîna jîrtfa aceasta* (a. 1856). URICARIU, IV, 113/21, cf. IDG. *Să urăm pe-un zeu născut... Prosfortîndu-i tîntieri.* TĚODORESCU, P.P. 21. ♦ (Învechit, rar) A jertfi, a sacrifica. *Pentru patrie și zeu Să profsoare traiul seu!* ASACHI, S. L. I, 183.

— Prez. ind.: *prosforez* și *prosfôr*.

— Cf. ngr. *προσφορᾶ*.

PROSFORĂT, -Ă adj. (Învechit, rar) Primit în dar; dăruit. *Cu așrînt aruncă darurile profsorate.* SĂULESCU, HR. I, 65/2.

— Pl.: *prosforați, -te*.

— V. *prosfora*².

PROSFORISÎ vb. IV. Tranz. (Folosit și a b s o l.) (Învechit) A oferi (1). *Am cîste să profsoriesc prin ex[celen]ța ta* (a. 1809). GĂLDI, M. PHAN, 241. ♦ R e f l. p a s. *De la casa școalelor a se profsorsî cu de puțin ajutor nu este mijloc* (a. 1815). id. ib., cf. HR. II, 794.

— Prez. ind.: *profsoriesc*. — Și: *profsorisî* vb. IV.

— Din ngr. *προσφορίζω* (aor. al lui *προσφορᾶ*).

PROSHMĂ s. f. (Grecism învechit, rar) Aparență. *Cu o proshimă de patriot bun [a dat țara în] mîinile jefuitorilor.* I. GOLLSCU, în FR. DRAM. 12.

— Pl.: ?

— Din ngr. *πρόσημα*.

PROȘIE s. f. (Popular) Ogor arat și semănat pentru prima dată sau după ce a fost lăsat necultivat timp de mai mulți ani; p. e x t. ogor nelucrat sau (abia) des-țelenit; p. g e n e r. ogor (11 2). *În prosăi au mai sîmănat, tot într-acei părint, ovăs, și s-au făcut* (a. 1771). LORGA, S. D. VII, 95. *Niște prosii..., unile arale de dînsii..., iar altile rupte din felină* (a. 1816). id. ib., VI, 177. *Înul cere loc nou, prosie, toloacă.* I. IONESCU, c. 42/26. *Pe lu noi, cînd felina e arată pentru prima oară, se cheamă prosie.* HEM 1463, cf. CHAC, II, 295. GHEȚIE, R. M., DAMÉ, T. 61, ALEXI, W., TDRG. *După doi-trei ani de arătură, locul se mai nămuiește, se mai fărmîncează și ia numele de prosie.* PAMFILE, A. R. 26, cf. LUNCIANU, CL. 229. *Un pămint... dacă se ară anul acesta, la anul viitor devine prosie.* AN. DOBR. IV, nr. 4, 101, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, II I 189, 287, 420, II 100, 271, 319, III 71, 209, v 478, VI 113, VII 50, 184, IX 231, 310, XI 99, XII 140, XIV 136, RĂDULESCU-CODIN, 61, VICIU, GL., CIAUȘANU, v. 192, CHEST. IV 123, 816, 982. ♦ (Regional; în forma *proșite*) Finaț. Com. din POIANA — VAȘCĂU. ♦ (Regional) „Loc din apropiere”. Com. din BUCOVINA. ♦ (Prin nordul Mold.) Moșie strămoșească. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *proșii*. — Și: (Învechit) *proșale* (pl. *proșăi*), (regional) *proșle* (com. din POIANA — VAȘCĂU, CHEST. IV 123/816), *proșle* (H. II 319, XI 99) s. f.

— Etimologia necunoscută.

PROSILOGISM s. n. Silogism dintr-un șir de silogisme, a cărui concluzie servește ca premisă unui alt silogism. Cf. M.D.ENC.

— Pl.: *prosiologisme*.

— Din fr. *prosiologisme*.

PROSIMIAX s. m. (Zool.; rar) Lemurian. Cf. SCRIBAN, D., M.D.ENC.

— Pronunțat: *-mi-an*. — Pl.: *prosimieni*.

— Din fr. *prosimiens*.

PROSINGHILĂ s. f. (sg.) (Regional) Vreme rea (Fărcășa — Piatra Neamț). A v 31.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

PROSHI vb. IV v. *prozări*.

PROSHITĂUĂ s. f. v. *prozărtură*.

PROȘIE s. f. v. *proste*.

PROȘIȚIE s. f. v. *proceclune*.

PROSLĂVĂ s. f. (Învechit, rar) Glorie, slavă (deosebită). *Cine se potrivește cătră tine în putere..., în proslavă și minuni a face?* PALIA (1581), ap. DHIR II, 528.

— Pl.: ?

— Din ser. *proslava*.

PROSLĂVNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Mărit³ (3), slăvit. *Proslavnice bălaur mare! Te rog, aibi milă și-n durare!* COȘNUC, P. II, 217.

— Pl.: *proslavnici, -ce*.

— Din ucr. *прославни*.

PROSLĂVI vb. IV. I. Tranz. A aduce (prin vorbe, scris, cîntece etc.) întreaga laudă, cînte, slavă (împusă de calitățile celui în cauză), a da cîntea, considerația deosebită cuvenită, a ridica în slavă; a elogia, a mări¹ (VI 1), a preamări (2), a glorifica, a slăvi, (astăzi rar) a preaslăvi, (învechit) a pohfăli, a pre-cînta, a preainălța (2), a prealăuda, (învechit, rar) a prearădica (2). *Ispovedescu-me fie, D[um]nedzeulu meu, cu toată înrîmă mea și voiți proslăvi numele tău în veaci.* PSALT, HUR. FR. 37/20. *Se nu se rușireadze, ce se proslavească D[um]n[e]d[ze]u în cîntea aceasta.* COD. VOR. 162/7. *Toată sîmînța lui Iacov proslăviți*

elu. PSALT, 37. *Izbăvi-te-voi și proslăvi-mă-voi.* CORSI, IV, 235. *Toți să proslăviți și să măriți Domnul Dumnezeu nostru.* COB, IOD, 193. *Să te cinăm și să te proslăvim.* VARLAAM, c. 208. *Să proslăvească pre tatăl vostr[u] ceea ce iaste în ceriure.* S. IESU, (1618), 6^a 35. *Frica la ... peste toți vecii trăește. De te cinți și te proslăvește.* DOSOFIEI, ps. 58 20. *Doamne Dumnezeul nostru, ne iartă și pre noi de păcatele noastre ca să te proslăvim în veaci.* CHILIA IS, 7^a 21. *Dumnezeu ... pre cel ce-l proslăvea și-l chemă la sine.* ANON, CANTAC., CM I, 91. *Cu multă și mare laudă au proslăvit pre Dumnezeu (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. II, 354 16. *De-a pururea să fie mărit și proslăvit.* ANIM, p. 11. *D[io]niul ... i-au proslăvit în lume pre acești luminători, cari pentru credința vitejeaste s-au nevoit.* MINUL (1776), 73^a 9. *Iaste cu cuviniță a proslăvi pre Dumnezeu.* MOLNAR, RET, 16, 7, cf. LB. *Nu prigiti a proslăvi și ei ființa și mărima dumnezeirii.* PISCULESCU, o. 65/20. *Tatăl al puterii, voind să proslăvească Cu un moștean al slavci.* HELIADE, o. I, 191. *Aceste fapte toate, Prin scrieri trufacate. Certind ai proslăvit.* DONICI, F. II, 60/15. *Și dușmanii tăi înșiși te proslăveau.* BĂLCESCU, M. V. 565. *Dumnezeu ... știe a proslăvi pe acii ce-l slăvesc (a. 1856).* URICARIU, IV, 409 13, cf. PO-LIZU, CIHAC, II, 317, DDRF, BĂRCIANU, ALIXI, W., IDIG. *Paema proslăvește pe Iani vistieryl.* BUL. COM. IST. II, 91. *ȘINEANU, D. V. CADL. M-a interesat în cel mai înalt grad modul cum a fost proslăvit cultul lui Goethe.* D. GESTI, p. A. 351, cf. SCRIBAN, D. *Societatea capitalistă ... proslăvește libertatea individului de a oprima și exploata pe semenul său, anul.* SADOVEANU, E. 191. *In Wilhelm Tell ... proslăvește pe eroul luptelor fărănimei elvețiene împotriva împărării absolutismului austriac.* s mai 1960, 81. *Pururea să te mărim, În veci să te proslăvim.* ȘEZ, VIII, 41. (Glumel) *Domnul Zamfirescu ... fiindcă nu proslăvise vinul, găsi cuvinte de laudă pentru băutura din izvor.* STĂNOIU, c. I. 90. (Fig.) *Banu-n lume azi donește ... Pin' și hoși el proslăvește.* ALECSANDRI, T. 636. *Nalbele rudeau în soare proslăvind în mine urmele fiului pierdut.* KLOPȘTOCK, F. 260. ♦ Refl. p.as. *Această boală nu e câtră moarte, ee de slaba lu Dumnezeu, de să se proslăvească fiul lu Dumnezeu drept ea.* CORESI, EV. 91. *Să proslăvească-se numele slavei tale (a. 1619).* CUV. D. BĂTR. II, 122/19. *Dumnezeu ... în trei fețe se proslăvește, tatăl, fiul, duhul sfint* (a. 1755). URICARIU, VI, 175. *În grecește a fost alcătuită lucrarea unui gre adresată altui gre și în care se proslăveau mu ales isprăvile acestuia.* IORGA, I. I. 218. ♦ Refl. (Prin lărgirea sensului) *Voi învia, și mă voi proslăvi, și eu târziu voi sfârta împărăția iadului.* MINUL (1776), 200^a 13. ♦ Trans. fact. (Învechit, rar) A face să aibă calități deosebite, a da glorie, strălucire, mărire. *Virtuțile ce au proslăvit odinioară patria.* MARCOVICI, c. 121/2.

2. Refl. p.as. (Învechit; despre evenimente sau personalități religioase) A se serba, a se celebra. *Sfintul Dimitrie ... să proslăvească astăzi.* VARLAAM, c. 371. *Să proslăvește adormirea năsețoarei de Dumnezeu (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. II 330 I.

3. Trans. (Învechit, rar) A binecuvinti, a blagoslovi. *Că ne-au sfințit și ne-au proslăvit pre noi cu duhul sfint, ea în noirea vieții să tmlăm.* CORESI, EV. 116. *Oșfințește mănăstirile și proslăvește egumenii, și întărește spre răbdare monahii.* id. ib. 180.

4. Trans. (Învechit) A milui (I 1). *Nu-l va numai proslăvi Dumnezeu pre cea ce i-au slujit bine, ce și viața de veaci da-i-ra.* CORESI, IV, 221. *Spre vrăjmași cu biruire-i proslăvea și în viața lor sătura-i cu de toate de destul.* id. ib. 105. *Cădzindu-i la picioare, le sârula mulfămiud lui Dumnezeu ce l-au așa proslăvit.* DOSOFIEI, v. s. noiembrie 116^a 17. *Rogu-mă ca un nemearnic ... Pre mine mă proslăvește (a. 1802).* GER II, 193/4.

5. Trans. (Învechit) A dota cu calități (morale, fizice) deosebite. *Au proslăvit Dumnezeu moaștele sfintei cu faceri de minuni.* MINUL (1776), 87^a 25.

Suflet proslăvit de virtuțile cele moi sfinte. MARCOVICI, D. 319 26.

6. Refl. (Învechit și regional) A se simți bine, a fi mulțumit, satisfăcut; a se odihni în voce, a se lăfai. *Lu amu proslăvriu-ma, că preul tau cunoșcu-mă, e lu voră proslăvisti-le, că parul le mo' crezu-i-b.* CORESI, IV, 181. *Mă voi proslăvi întru fața.* BIBLIA (1688), 19^a 30. *Gazda, robotind zi si noapți, se proslăvira pe cuptor.* CREANGĂ, o. 223. *Mă gândesc că azi dimineolă nici grad n-avem unde ară să nu se proslăvească trupșorul la noapte.* ap. IDIG., cf. ȘAIBANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Niste tufe vorzi și-n eb jăsări cuta. Și să proslăvea. Din gură-mi zicea.* PĂSCULESCU, I. p. 168. ... Fig. *Dupre cum soarele cu totul asinținea iaste, noavind vreo parte în dos sau cu lipsă, ci tot cu totul s-au proslăvit cu lumina ... așa și sufletul cel strălucit, desăvirsit (a. 1775).* GER II, 197 21, cf. IDIG.

♦ (Învechit) A o duce, a-i merge (IV 2). *Cum te mai proslăvești cu slujba dtean-asec?* ALECSANDRI, F. 1089, cf. CADE.

7. Refl. (Învechit) A muri¹ (I). *Deaca să proslăvi Isus, atunci-și adusără aminte că acestea au fost scris pentru dnas VARLAAM, c. 67. Pentru inel s-a proslăvit Danul în țara Vabilonului.* SEVASTOS, s. 69.

8. Intran.z. (Regional) „A trece timpul, așa petrece viața” (Crucea — Vatra Dornei). A V 15.

9. Intran.z. (Regional) A se îndeletnici, a se ocupa (II) (Pipirig — Tirgu Neamț). A VI 32.

10. Intran.z. (Regional) „A umbla de la stină la stină”. A V 14, 20.

— Prez. ind.: *proslăvese*. — Și: (învechit) **proslăvi** (SCRIBAN, D.), (regional) **prăslăgi** (LEXIC NEG. 107) vb. IV.

— Din slavonul **ПРОСЛАВИТИ**.

PROSLĂVIRE s. f. Acțiunea de a proslăvi (I) și rezultatul ei; preamărire (II), gloriefiere, slăvire, (învechit) preaslăvire, pohfală (I), (învechit, rar) prealundare, pohvalenie, proslăvitură (I). *Vecinicia proslăvire numelui domniilor sale (a. 1820).* URICARIU, II, 68. *Facă-se ... Chiar ca un crai de puternic și cuprins de proslăvire.* CONACHI, p. 299, cf. PO-LIZU, LM, DDRF, DL, DM.

— Pl.: *proslăviri*.

— V. *proslăvi*.

PROSLĂVIRE¹ s. n. (Învechit, rar) Faptul de a proslăvi (I). *Și dîntr-aceasta să cunoștea de înainte pentru proslăvitul și a bătrneacilor ș-a stergeri Elisabetei.* DOSOFIEI, v. s. septembrie 25^a 21

— V. *proslăvi*.

PROSLĂVIRE², -Ă adj. Care este vrednic de întreaga laudă, cinste, slavă (datorită calităților sale); preamărit, preaslăvit, preainălțat (I), (învechit) precincat, prealuminat (2), preeseninat, (regional) prealuminos, (învechit, rar) pohvălit. Cf. LB. *Vom merge ... la palatul fericit Unde de veci locuiește amoriul cel proslăvit.* CONACHI, p. 180. ♦ Fig. (Învechit, rar) Luminat, înseninat; transfigurat. *Din rugă tu era obrazul proslăvit ca de tnger.* DOSOFIEI, v. s. septembrie 11^a 11.

— Pl.: *proslăviți, -te*.

— V. *proslăvi*.

PROSLĂVITÓR, -OĂRE s. m. și f. (Rar) Persoană care proslăvește (I). *Proslăvitorii lui Fudor nu l-au putut dăseulpa dect copleșind poporul.* OTEAVA, I. s. 301, cf. DEX.

— Pl.: *proslăvitori, -oare*.

— **Proslăvi** ÷ suf. -tor.

PROSLĂVITÓRĂ s. f. (Învechit, rar) I. Proslăvire. *Să se înțeleagă și ce e proslăvitura. Că pre adevăr nălfimea și slava lui Hristos fu crucea.* CORESI, IV 464.

2. Ajutor dat cuiva: binefacere. *Mulțumește cu daruri bune st cu laudă a dăătorului de bine domnul acea proslăvitura.* CĂREȘI, IV, 422.

— Pl.: proslăvituri.

— Proslăvi + suf. -itură.

PROSLĂJNIC s. m. v. poslușnic.

PROSÔH s. n. v. proșop.

PROSOCOTI vb. IV. Refl. (Regional) A se gândi bine: a câmpăni (Prigor — Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. 170. *Și iar m-am proccotit! Su nu mă las de înbit.* id. ib.

— Prez. ind.: prosocelesc.

— Pro² socotii.

PROSODICĂESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Prozodie. *Au fost ei nevoiți ca să mai aște și alle buchii ..., adevă 47, împreună cu alte scame prosodiești și ortograficești.* CANTILMIR, S. M. 311 9.

— Pl.: prosodiești.

— Prosodie + suf. -ăesc.

PROSODIE s. f. v. prozodie.

PROSODIORUSI vb. IV v. prohdioristi.

PROSODIORIZMÓS subst. v. prohdiorihmos.

PROSOMIE s. f. f. (Neobișnuit) Asemănare. *Prosomiile (potrivirile, uniformitățile) între oameni sînt hotărîte de natură.* SILVIRIS, S. 116.

2. Tip de melodie după care se întonază unele cântări bisericesti, p o d o b i e (3); s p e c. cântare bisericăscă din minei sau din octoile. *Prosomiile scrvesc de model altor cântări.* SILVIRIS, S. 116, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: prosomii.

— Cf. bg. προσομοίω.

PROSOP s. n. Obiect format dintr-o bucată de țesătură, care se folosește la șters după spălare sau, mai rar, ca servet, ca obiect de podoabă (în casele țărănești) etc.; ștergar (1), (învechit și regional) mînă-ștergură (1), peșchir (1), (regional) chindeu, senic, profes, sprijineală, ștergătoare. *Este obiceiul a se da la visterie mitropolitului ... un prosop de cele bune cu care șterge picioarele ucenicilor.* GHEORGACHI, I. F. III, 311/36. *Prosop de cele bune, cusut cu beteală (a. 1794).* IORGA, S. D. XI, 223. *În lipsă de prosop, să usca la aer.* DRĂGHICI, R. 148/25, cf. POLYZU, CINAȘ, II, 691, PONABRIANT, D. *Fermenech, lăgicere, prosopae și ale pluzeturi.* I. IONESCU, D. 206, cf. I. M. *Făcu să filfite ... prosopul alb curat, aninat sus, la usa bărbieriei.* CARAGIALE, O. III, 18. *Aluatul îl învălese într-un prosop.* SILVASTOS, N. 78. *Un colac învâlit într-un prosop nou.* MARIAN, N. 305, cf. DDFE, BARGIANU, *Duduia dă peste un prosop mare înflorit și ntrstat cu borangie.* ADAM, R. 158, cf. ALEXI, W. *În Moldova se leagă vîta la gît c-un prosop ... și i se ia stîgă din cap, de la ureche sau de la gît.* GRIGORU-RIGO, M. P. II, 21. *Pe la ferestre și chiar peste covor alirînă în cuie scrvele sau prosopae.* PAMFILE, I. C. 413. *Dezlegați desagați, scoși dintr-înșii vestitul meu prosop și, așternîndu-l pe iarbă ..., îl ridicăi sau, mai degrabă, îl scoborî la treapta de față de masă.* HOGAȘ, DR. I, 265, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Vezi să nu-mi uîți prosopul și vesta albă.* BASSARABESCU, V. 41, cf. CADE. *Vezi că-i mămăliga pe masă, învălită în prosop!* REBREANU, B. II, 30. *Cînd a sfîrșit, își șterge trupul slacofiu de frig cu un prosop.* C. PETRILESCU, I. I, 299. *Întîrse pe iarbă, ca pentru însușeție, perii de tol felul, o coajă de săpun, prosopul pălurit cu îngrijire.* BRĂLESCU, O. A. II, 230. *Are în mîna un prosop cu care tocmai se șterge pe față.* SEBASTIAN, I. 322. *Servetele, prosopaele și toată rufăria pălului și a mesei sînt într-adevăr albituri.* TIODORIANU, M. U. 155. *Profesorul întrebuință apa, săpunul și prosopul.* SADOVIANU, O. VIII, 260, cf.

GĂLDI, M. PHAN. 241. *Hrîbii ... sînt risipiți pe Imensul prosop, lîdins pentru ospătare.* VIANU, A. P. 281. *Pe alt scaun, o căldare cu apă; o cană, un săpun și prosop.* GALAN, Z. R. 387. *Cumpăr prosopul cu care o să se steargă pe mîini.* H. LOVINESCU, T. 161. *Victor intră în odaie cu un prosop în mînă.* PREDĂ, M. 88. *Tăcu și aruncă prosopul pe un scaun.* V. ROM. IANUARIE 1965, 73, cf. II 136, 385, X 539, XII 197, XVI 13, 97. *Dă din partea miresei un prosop lung.* ȘEZ. I, 34. *Vi se închină și un prosop dî în Să vă ștergiți gurița dî vin.* MAT. 191.K I 199. *Prosopae de mîtasă lua și pe sfoura le-ntîndea.* PĂSCULESCU, I. P. 205, cf. COM. SAT. III, 79, ALB I 1 956/808, ALBII SN I h 317, A I 15.

— Pl.: prosopae. — Și: (regional) prosôh, proțop (A II 3) s. n.

— Din bg. πρόσποπος (pentru) „față”, προσοαίς „ștergar”.

PROSOPALGIE s. f. (Med.) Nevralgie facială. *Dușele de pirături mari ... se întrebuințează ... la prosopalgie (durete de față).* FĂTU, D. 33, cf. DEN.

— Pl.: prosopalgii. — Și: (învechit, rar) posopalgie s. f.

— Din fr. prosopalgie.

PROSOPALȚIE s. f. v. prosopalgie.

PROSOPÉL s. n. Diminutiv al lui PROSOP. *Pun moi prosopete pe masă.* COȘBUC, AE. 28, cf. DEN.

— Pl.: prosopete.

— Prosop + suf. -el.

PROSOPOPÉE s. f. v. prozopopee.

PROSOPOPĪE s. f. v. prozopopee.

PROSPĂT, -Ă adj. v. proaspăt.

PROSPĂT¹ vb. I. (Prin Transilv.) I. Refl. A (sc) ospăta (2) (din belșug). Cf. I. B. *Bine ne-am prospătat, bogdaprosti!* în DR. III, 686.

2. TRANZ. (Complementul indică oameni) A avea o anumită atitudine față de ..., a trata într-un anumit fel; s p e c. a muștra¹ (2); a pedepsi (2). Cf. DRUC, I. B, DR. III, 686, COMAN, GL.

— Prez. ind.: prospătez.

— Prea + ospăta.

PROSPĂTĂ² vb. I. TRANZ. (Învechit, rar) A re-lua (2), a reîncepe. (Refl. p a s.) *De iznouă războiul prospătîndu-se ..., multă moarte s-au făcut.* CĂNTEMIR, III, 288.

— Prez. ind.: prospătez.

— V. proaspăt.

PROSPĂTĂȘ adj., s. m. (Învechit) (Pescari) care vîdea pește proaspăt (prin sale). *De la cea ce sară pește proaspăt pen vaduri, să aibă a luarea ca de la prospătași (a. 1701).* IORGA, S. D. V, 311. *Pescariul prospătașu i sârătașu (a. 1748).* id. ib. VI, 311.

— Pl.: prospătași.

— Proaspăt + suf. -aș.

PROSPĂTĂTE s. f. (Învechit, rar) Calitatea de a fi proaspăt (1). *Punem puțin terciutul într-un rus unde este coca și avoperînd-o, o găsim în starea sa de prospătate în care fusese întîl.* PLENESCU, M. 53/13.

— Proaspăt + suf. -ătate.

PROSPĂTURĂ s. f. f. Aliment proaspăt (1). *Negustorul nostru tocmai în ziua aceea primise un mare taxid de prospătură.* CARAGIALE, O. III, 152. *Avem stridii, brînzeturi proaspete, ne-a venit o lungustă vie ..., și-i înșiră, foarte volubil, toată lista „prospăturilor” sosite ab dimineață.* id. ib. 155. *Căzile cu sârături și „prospături” în coșuri cu gheață.* ANTIPA, P. 696, cf. CADE. *Ne dădu-se peste cop să găsim, afară de conscrie pe care le economiseam, și puțină prospătură.* VOICULESCU, P. I, 308, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEN. *Avem prospătură*

CIUȘANU, G. ♀ Fig. *Chior dacă ar vrea să vîndă o prosopătură copoilor de aici, n-ar avea ce să le vîndă.* STANCU, R. A. V, 124. *Comandantul o să ne dea o permisie mare de-acum... E timpul să mai aducă prosopătură, că nouă ni s-a urît de etila fugă.* BĂRBU, p. 212.

2. Amestec de făină, apă și drojdie comprimată, omogenizat și fermentat, folosit la prepararea plămădelii. Cf. LTR², M.D.ENC.

3. (Argotic) Fătă țîmără, atrăgătoare, fragedă. Cf. BUL. IUL. IV, 136. *Ce e cu fetișcana asta? ... E bine făcudă. Prosopătură.* STANCU, R. A. I, 28.

— Pl.: *prosopături.*

— Proaspăt + suf. -ură.

PROSPÉCT s. n. 1. (Învechit) *Perspectivă*¹ (2) (a unui colț din natură). *Înlăuntrul acestei insule sînt foarte frumoase ca zugrăvite prospecturi (vederi).* CALENDARIU BUDA (1816), 53/23. *Se deosebește prin înălțimea și prospecturile sale romantice muntele Pionul seau Ceallăul.* GEOGR. DAC. 14/3. *În sinul acestor munți ... artistul (zugravul) se bucură de prospectul pitoresc, carile se întrec în frumuseță cu ale Alpelor Elveției.* IC. L. M. (1840), 26¹/36. *De aici este un prospect foarte frumos, unul dintre cele mai incunoscute care există în Germania.* F (1867), 429. *De la virful Gutinului cu deosebire se deschid cele mai frumoase prospecte.* IB. (1890), 136, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. ♀ (Învechit, rar) Aspect, înfățișare. *Orașul nostru capătă din zi în zi prospectul unei cetăți, din toate părțile îngrădindu-se cu baterii.* CR (1829), 218¹/9.

2. (Învechit) *Perspectivă*¹ (3). *Sunt prospecte mari că complanarea va urma în câteva luni.* BĂRBUT, P. A. III, 302. *Avem însă prospectele cele mai bune că altădată va fi și mai bine.* ODOBESCU, S. I, 503. *Ce prospecte are la noi un literat?* F (1871), 311, cf. ALEXI, W.

3. Afîș, anunț, pliant, broșură etc. în care se prezintă sumar planul unei lucrări în curs de apariție, calitățile, condițiile de vânzare și de folosire ale unui produs, intențiile unor instituții sau ale unor întreprinderi etc. *În Germania a început a se publica un prospect de întocmirea unui drum de fer între Nürnberg și Furt.* CR (1833), 180¹/30, cf. VALIAN, V. *Publică prospectul unui foș periodice.* DACIA LIT. VII/3, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Vă alăturăm ... prospectul ce s-o tipărit, spre a lua a mai temeinică cunoștință despre scopul acestlii întreprinderi (a. 1857).* BUL. COM. IST. I, 318, cf. POLIZV. *Cele patru opere noi nu mai figurează decît ... cteodată pe prospectele deschiderii teatrului, iară pe scenă nicidecum.* FILIMON, O. II, 289, cf. PROT.-POP., N. D., DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘINEANU, D. V., CADE, SCHIBAN, D. *Prospectul ... a venit și la primărie, o să fie afîșat și o să-l citiți.* PRIDA, M. 313, cf. DN², M.D.ENC., DEX. ♀ (Învechit) Descriere, prezentare (sistematică și sumară). *Curierul de Smirna dă un prospect despre reformele ce au introdus sultan Mahmud.* AB (1829), 75¹/2. *Prospectul uscatului.* GENLIE, C. 120,9. *Prospectul imperiei plîntelor împărțită în 24 clasuri și 117 ordinuri.* J. CIHAC, I. N. 321/26. *Introducerea ne dă un scurt prospect istoric despre starea de mai înainte și starea de astăzi a țării.* CONV. LIT. XI, 388.

— Pl.: *prospecte* și (învechit) *prospecturi.*

— Din lat. *prospectus*, fr. *prospectus*, germ. *Prospekt.*

PROSPECTĂ vb. I. 1. *Tranz.* (Folosit și a b s o l.)

1. (Complementul indică terenuri) A cerceta cu scopul de a descoperi și a localiza zăcăminte minerale utile. *Am cumpărat ... pădurile ... nou făcut decît ceea ce ai făcut tu ... cînd cumpărai să prospectezi pentru coaoara ta.* C. PETRUSCU, R. DP. 185. *Primele obiective concrete sînt luilele coesificabile de prospectat în Banat.* CONTEMP. 1919, nr. 120, 101, cf. DM, DN², M.D.ENC., DEX. ♀ Fig. *Filozofia prospectază, creează, inventează în felul ei, pentru că transformă ceea ce ... era numai o posibilitate, într-o forță ideală activă.* CONTEMP. 1969, nr. 1177, 85.

2. A cerceta terenul și oferta de mărfuri de pe o piață dată. Cf. M.D.ENC., DEX.

— Prez. ind. *prospectez.*

— Din fr. *prospecter.*

PROSPECTĂMIL s. f. Acțiunea de a *prospecta* și rezultatul ei; ansamblul cercetărilor efectuate pentru a descoperi și a localiza zăcăminte minerale utile; *prospecțiune*. Cf. *prospecta* (4). *Se vor executa lucrări de prospectare și explorare în zonele de perspectivă.* ȘTIINȚIA, 1960, nr. 4837. *Aplicațiile izotopilor se vor extinde și mai mult îndeosebi în domeniul prospectării de noi zăcăminte și al prelucrării fierului.* IB. 1952, nr. 5453, cf. DM, DN², M.D.ENC., DEX. ♀ Fig. *Nota dominantă a literaturii sovietice de prospectare a viitorului.* V. ROM. IULIE 1962, 118. *Prospectarea însăși este filozofia în curs de a se realiza și a se depăși continuu.* CONTEMP. 1969, nr. 1177, 87. *Experiența existentă de p. acum în prospectarea viitorului.* IB. 1977, nr. 1609, 123.

— Pl.: *prospectări.*

— V. *prospecta.*

PROSPECTIVĂ s. f. Analiză asupra viitorului conștient în studierea factorilor tehnici, științifici, economici, sociali etc. și în stabilirea influenței lor conjugate asupra evoluției accelerate a lumii moderne. Cf. M.D.ENC., DEX, L. ROM. 1975, 176.

— Pl.: *prospective.*

— Din fr. *prospective.*

PROSPECTIVIST, -Ă s. m. și f. Specialist în *prospectivă*. Cf. DN².

— Pl.: *prospectiviști, -ste.*

— *Prospectivă* + suf. *-ist.*

PROSPECTOR, -OĂRE s. m. și f. Specialist în *prospecțiune*. Cf. CADE, DM, DN², DEX. ♀ (Adjectival) *Hărțile de detaliu, întocmite de geologii prospectori, constituie un material de bază pentru întocmirea hărților geologice generale.* GEOLOGIA, 121.

— Pl.: *prospectori, -oare.*

— Din fr. *prospecteur.*

PROSPÉȚIE s. f. v. *prospecțiune*.

PROSPÉȚIUNE s. f. Ansamblul cercetărilor efectuate pentru a descoperi și a localiza zăcăminte minerale utile; *prospectare*. *Se vor efectua lucrări de prospecțiuni și explorări pentru mărirea rezervelor actuale și identificarea zăcămintelor noi.* LEG. EC. PL. 427. *Succesele echipelor noastre de fizicieni care fac prospecțiuni magnetice.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 6/1, cf. DM. *A propus aplicarea unor metode complexe de cercetare, constînd din prospecțiuni geologice detaliate.* ȘTIINȚIA, 1960, nr. 4833. *Se fac prospecțiuni geofizice prin metoda magnetică.* GEOLOGIA, 9, cf. DER, DN². *Prospecțiunile pentru descoperirea de noi zăcăminte continuă.* ȘTIINȚIA, 1967, nr. 7300, cf. M.D.ENC., DEX.

— Pronunțat: *-fi-u-*. — Pl.: *prospecțiuni*. — Și: *prospécție* s. f. DN².

— Din fr. *prospection.*

PROSPÉR, -Ă adj. Care se dezvoltă sau se află în condiții extrem de prietnice, de favorabile, de maximă înflorire; înfloritor. *Jaluzia și rivalitatea farinei Sofia cu nora sa Elena a turburat cursul cel prosper a dinastiei.* ASACHI, F. D. 12. *Vom învăța aceea ce trebuie a face pentru ea să putem avea o agricultură îmbogățitoare, progresivă și prosperă.* CALENDAR (1817), 41/8, cf. NEGULICI. *Populul român ... au conservat altitudinea lui liniștită care-l face demn de o soartă bună, de un viitor prosper.* DIMBOVIȚA (1858), 16¹/28. *Soarta ne era prosperă, șeful trecea zîmbitor, Generațiile noastre aveau falcie viitor.* ALI NÂDBIȘCU, O. I, 288. *O stare prosperă a muncitorilor.* I. IONESCU, M. 115, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *A doua domnie a lui aici fu o domnie prosperă și fericită.* IORGA, I. I, 51, cf. ȘĂNI-

NEANU, D. U., CADE. *Eu unul nu-ți doresc decât o viață prosperă și plină de fericire.* MIRONESCU, S. A. 109. *Hai-nele curate ... dovedeau o bunăstare prosperă.* C. PETRESCU, I. II, 141. *Coloniile prospere săsești și șvabești ... au cam aceeași înfățișare.* SADOVEANU, O. IX, 330, cf. SCRIBAN, D. *La conducerea luptei pentru o viață liberă și prosperă stau astăzi partidele comuniste.* CONTEMP. 1948, nr. 111, 8/6. *Descoperirea ... un popor mai liber și mai prosper.* VIANU, L. V. 8. *Se însiruie strălucind ogoarele perfect alinate și satele largi ale acestui prosper finit.* BOGZA, C. O. 190. *Havana ... oferă ... aspectul unui oraș modern și prosper.* V. ROM. aprilie 1954, 67. *Sint, pe cit se poate vedea, sănătoși și, peșemne, mai mult sau mai puțin prosperi.* S. martie 1960, 35, cf. DN². *Oamenii sosiți ... din Milet, orașul prosper de pe coasta apuseană a Asiei Mici.* H. DAICOVICIU, D. 12, cf. M.D.ENC., DEX. ♦ *Care dovedește, arată, trădează o stare bună, favorabilă, înfloritoare.* *Obrazul ras și prosper.* C. PETRESCU, C. V. 256, cf. DEX.

— Pl.: prosperi, -e.

— Din fr. prospère.

PROSPERĂ vb. I. Intranz. A se afla sau a se dezvolta în condiții extrem de prielnice. V. FLORI. *Muzica și limba au prosperat mai mult în Grecia și Italia.* HELIADE, O. II, 376. *Clima e a blândă, unde prosperau fructele sudice.* ASACHI, S. L. II, 87, cf. NEGULICI. *În patrie prosperează orășelii felii de așăzărînt (a. 1851).* URICARIUL, XIII, 342. *Nu mai prosperează virtuțile, care se fac de admirarea lumii.* CALENDAR (1855), 3/29. *Și aici poate prospera industria mătasei.* ROM. LIT. 107²/4. *Noutatea lucrului făcu să prospereze întreprinderea acestor industriași.* NEGRUZZI, S. I, 341, cf. POLIZU. *Soarta lor va prospera.* DÎMBOVIȚA (1858), 1-1¹/9. *Ție fi-a dat soartea domn după dorință... Supt al cărui sceptru tu vei prospera.* MUREȘANU, P. 149/4, cf. PROT.-POP., N. D. *Copilăria e ca un arbore june ce prosperă liber în aer.* ALECSANDRI, T. 1 710. *Inceputul unei literaturi române, o literatură care ar fi prosperat.* BOLINTINEANU, O. 443. *Vedem că vreo instituție nu merge bine, nu-și atinge scopul sau nu prosperează.* CARAGIALE, O. III, 99, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Cine știe ce alcătuirii neașteptate vor crește și vor prospera într-o zi pe mormintele celor ce-au murit eroi.* GALACTION, A. 267, cf. DS. *Colonia de albine va prospera foarte bine cînd va avea o mlecă preocupată numai de grija de a depune ouă cît mai multe.* ENC. AGR. I, 121, cf. SCRIBAN, D., DN², M.D.ENC., DEX.

— Prez. ind.: prospăr și prosperez.

— Din fr. prospérer.

PROSPERĂRE s. f. Acțiunea de a prospera și rezultatul ei. V. prosperitate. Cf. ARISTIA, PLUT., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Binele și prosperarea tuturor.* GALAN, Z. R. 21, cf. M.D.ENC., DEX.

— Pl.: prosperări.

— V. prospera.

PROSPERĂTOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar) Care prosperă. *Nenumărate sînt piedecile care se aruncă în calea unei justiții răpezi și a unei administrațiuni prosperătoare.* BARIȚIU, P. A. III, 428.

— Pl.: prosperători, -oare.

— Prospera + suf. -ător.

PROSPERITĂTE s. f. Stare sau dezvoltare prosperă, înfloritoare a unei întreprinderi, a unei instituții, a vieții unui individ sau a unei colectivități, a unei așezări, a unei regiuni etc.; bunăstare, belșug. V. prosperare. *Comisia este dutoare bunei bugetări ce d. colonelul Nojii a arătat pentru prosperitatea acestor întreprinderi.* HELIADE, F. 13/3, cf. I. GOLESCU, C. *O norocită influință asupra prosperității naționale.* POENARU, I. VII/3. *Asămînea prosperității îngimșă pe domniitorii Franței a păși eu războia ofensivă în Evropa.* SĂULESCU, HR. I, 17/22. *Am avut prilejul să mă pătrunz de prosperitatea acestui port.* BULETIN, G. (1840), 33-1¹/7. *Peste pușin, Veneția ... va vedea reînflinșindu-se vechea sa prosperitate.* CN (1846), 2¹/46. *Cală să deschiză niște*

nouă sorginși de prosperitate. ib. (1848), 27¹/7, cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Românul din Dobrogea este într-o prosperitate de care nici un țeran de pe fața pămîntului nu se bucură.* ROM. LIT. 14²/30. *Prosperitatea societății în care trăim.* FIS. 1/17. *O pacificațiune generală ... au devenit pentru Europa o legătură nouă de prosperitate și de repaos.* TIMPUL (1856), nr. 1, 2³/57. *Înștiințare către toți aceia care doresc înaintarea și prosperitatea nației române.* CONCORDIA, 19¹/13, cf. POLIZU. *Ar fi foarte trist ... să vie a face o dezbinare în contra fericirii și a prosperității patriei sale.* DÎMBOVIȚA (1858), 2²/30. *Țara ... în tine își pune toate speranțele prosperității sale (a. 1859).* N. A. BOGDAN, C. M. 144, cf. PROT.-POP., N. D. *O va conduce pe calea prosperității și a gloriei (a. 1866).* URICARIUL, VII, 239. *Considerau totdeauna tractatul ce ne leagă a fi un izvor de putere și o temelie de prosperitate.* HASDEU, I. V. 196. *Prosperitatea industriei și a comerțului sînt rezemate pre prosperitatea agriculturii.* I. IONESCU, M. 277. *Iar tu cu mulțumire pe lauri meritate Te înconjurî de stimă și de prosperitate?* BOLINTINEANU, O. 137, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se pare că atunci mîndritirile noastre adăposteau buni și harnici gospodari, ce explică prosperitatea lor.* IORGA, L. II, 384, cf. SEVERIN, S. 117, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tihna și prosperitatea omencască sînt flori care înfloresc dimineața și seara cad pradă furtunilor neprevăzute.* GALACTION, A. 37. *A vorbit despre progres, despre prosperitatea pe care veneau s-o aducă în mai puțin de doi ani în aceste pustietăți rupte din calea civilizației.* C. PETRESCU, R. DR. 248. *Să ridice prestigiul și prosperitatea pensiunii sale.* BRĂESCU, O. A. II, 119. *Ură prosperitate și sănătate îndelungată slănitului domn.* SADOVEANU, O. X, 178, cf. SCRIBAN, D. *Prosperitatea Pisei ... se răsfrînge asupra orașelor Florența și Lucca.* OȚEȚEA, R. 15. *Expoziție destinată să convingă străinătatea de frumusețea, înflorirea și prosperitatea create.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 2/1. *Prosperitatea morală engleză e datorită bogăției.* RALEA, S. T. I, 278. *Prosperitatea agrară a Cubei.* V. ROM. aprilie 1954, 70. *Prosperitatea bătea la ușa multora din sat, vitele se înnulțeau.* PREDĂ, M. 63. *Îi va fi ușor ... să capteze surse virgine de aurii, să-și croiască o nouă prosperitate.* V. ROM. ianuarie 1965, 17. *Pentru prosperitatea de mîine a României socialiste se pune cu stăruință problema rezervelor de inteligență.* ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 893, cf. DN², M.D.ENC., DEX.

— Pl.: (rar) prosperități. Gen.-dat. și: (rar) prosperităței.

— Din fr. prospérité, lat. prosperitas, -atis.

PROSPETEL, -EĂ adj. (Rar) Diminutiv al lui proaspăt (I). *Eu sînt om cu greutate, toți boterii vin la mine, De băcării proșpețele îmi sînt putinele pline.* NEGRUZZI, S. I, 157, cf. DEX.

— Pl.: proșpeței, -ele.

— Proaspăt + suf. -el.

PROSPEȚIME s. f. Calitatea de a fi sau de a părea proaspăt, nealterat, nou, tinăr, viu, fraged, gingaș etc. *Dar filosofisind Pătruns-ai legea bine: Că apele mișcînd, Păstrează proșpețime?* DONICI, F. II, 17/19, cf. DRG. *Era o împreste de răcoare și proșpețime peste orașelul din vale.* CAMIL PETRESCU, U. N. 119. *Proșpețimea radioasă a întiiu diminești.* TEODOREANU, M. U. 17. *Se hotări să cumpere tabloul care era pe pînză, scoțînd efecte singulare de proșpețime din strivirea cu eufitul a culorilor pe fondul textil.* CALINESCU, S. 70. *Ottul ... aduce deasupra înălțimilor aspre și minerale o proșpețime de rouă, pe care nici soarele, nici vîntul nu pot să o usuce.* BOGZA, C. O. 84. *Această operă și-a păstrat întreaga proșpețime și întregul relief.* L. ROM. 1953, nr. 1, 32. *Era o dragoste nouă, cu rădăcini adînci, plină de proșpețime și căldură.* V. ROM. august 1951, 75. *Se înviorase de-a binelea, revenind la încredere și proșpețime.* VORNIC, P. 110. *Iarba avea o proșpețime dureroasă.* BARBU, P. 203. *Călătoria ... îi dă senzația de neînlocuit a nouității, a proșpețimii.* S. ianuarie 1961, 63. *Lucrare plină de proșpețime, căreia îi sînt proprii plasticitatea*

ștun simț coregrafic autentice. M 1962, nr. 4, 36. Are, însă, altă prospețime în figură și altă violețune în priviri. r decembrie 1964, 31. ♣. (Prin lărgirea sensului) Scriitorii și poeții făcuseră de mult acest pas înapoi spre învâfătura poporului, de chiznănd literaturii porțile de aur ale prospețimii poetice. VLASIU, D. 387. În literatură, ea și în teatru, diletanții, prin prospețimea manifestării lor, neconstrinsă de disciplinele tradiționale, sînt mai interesați. VIANU, A. P. 391. Să citele prospețimea în casa noastră nouă. BHAD, O. 46.

— Proaspăt + suf. -ime.

PROSPICĂ vb. I. Întran z. (Latinism; despre oameni) A arăta, a părea într-un anumit fel (după înfățișare). Cf. GHEJIE, R. M. *Ce bine prospiciezi!* ALEXI, W. *Ce bine prospiciază la față!* Com. din TIMIȘOARA.

— Pronunțat: -ci-a. — Prez. ind.: prospiciez.

— Și: prospicla vb. I.

— După lal. prospiceere.

PROSPICIĂ vb. I v. prospicla.

PROSPOIET, -Ă adj. (Regional) Proeminent (Agribiciu—Cluj-Napoca). LEXIC R.L.G. II, 74. ♣ S p e c. (Despre haine, țesături) Înfoiat (Vilcele—Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 89. *Rochia asta îi-i tare prospoiță.* ib.

— Pronunțat: -po-iet. — Pl.: prospoiței, -te.

— Etimologia necunoscută.

PROST, PROĂSTĂ adv., adj. A. Adv. (Învechit, rar) I. Drept, vertical, neaplecat. *Mortul prost șezu și grăi tnaienta tuturor.* CORESI, EV. 317. *Că trupul fără de suflet nice poate ședea prost, nici a grăi adeoăr.* id. ib. 318.

2. Din destul, din belșug, în mod abundent, imbelșugat. *Să ceară de la D[um]n[e]zeu cela ce dă tuturor prostu (din destul N. TEST. 1648, destul BIBLIA 1688) și neponosluindu-și da-se-va lui.* COD. VOR. 110/21.

II. Adj. I. (Învechit) I. (Despre oameni și manifestările lor) Cural (sufletește), neprihănit, nevinovat (I), cast; sincer, cinstit, fără ascunzișuri; natural (I 3), firese. V. p r o s t a t i e l (I). *Ne învață Hristos să fim întregi (ce se zice proști și nehitleani) și să nu fim veninoși și răi ca șarpele.* CORESI, EV. 202, cf. 214. *Că dă la inimă proastă și dreptă țeșea acea rugă.* VARLAAM, C. 255, cf. DOSOFTEI, MOL. 85. *Păstorii alcătuiindu-te al turmei cet cuptătoare, să fii prost, blnd, smerit și bun (a. 1805).* GRECU, P. 303. ♠ (Adverbial) Le părea Irod că e neînșelătoriu și nehitlean și prost grătaște și zice lor. CORESI, EV. 503.

2. Care este comun, obișnuit, simplu, de rind. *Nenu-nii să le pare că e pline proastă și vin prost sfinta cumin-eedătură.* CORESI, EV. 109, cf. 194. *Pravila călugărului prost.* PRAY. GOV. 158^v/14. *Domnul Hristos nu iaste om prost, cumu-l grăiesc jidovii și arianii, ce iaste Dumne-dzău adevărat.* VARLAAM, C. 271, cf. 329. *El fine mijlocul lanțului ... ființelor, care începe de la ziditor și se pogoară plnă la cea mai aică și proastă vieșuitoare.* MARCOVICI, C. 11/12. *Mulți celesc istoria lui Arghir ... fără de a socoti alteeva lucru într-însa decit o proastă poveste.* BĂBAC, A. 3/5. *Din sălbatic e-o proastă hul-tuitură ... copaciul schimbă natura.* CONACHI, P. 283. *Nu simțiți că-n proaste lucruri voi vedeți numai ainiuni?* EMINESCU, O. I, 157. ♠ (În construcții negative) Care are o importanță, o amploare, o intensitate etc. redusă. *Cu adevărat, nu-i proastă cererea orbului, ce-i mare, și numai puterea unuia sângur lui Dumne-dzău putea cererea lui să dea.* VARLAAM, C. 339. *Nu puțină pedeap-să le-au făcut și nu proaste bădăi le-au dat.* R. GRECEANU, CM II, 203. *Chinurile lui nu erau proaste.* GANE, S. III, 165. *Pe loc am început a plnge și bucuria mea n-a fost proastă.* CREANGĂ, P. 187. *Ciuda noastră și necozul cailor, care trebuiau să taie de-a dreptul prin tufe, nu erau proaste.* HOGAȘ, DR. I, 90. *Chinurile și muncile lor nu erau proaste.* MARIAN, F. 18. *Neliniștea lor nu fu proastă.* ȘEZ. VIII, 68, cf. IV, 2. ♠ (Adverbial) Tare, intens. *Nu așa prost zis-au apostolul să ne bucurăm noi,*

ce de Domnul să ne bucurăm. CORESI, EV. 120. *Iar despre altă parte măria sa voie oștașilor mării sale au dat, nu prost pre cruci a-i măcelări (Începutul sec. XVIII).* MAG. IST. II, 176/12. *Dar și I ilaret pe dînsul nu l-a lovit așa prost.* PANN, L. II, 86/11. *Strinseră de mînă pe voi-niș și nu se mirară prost de risipa creșterilor umălei.* GALAGHON, O. A. II, 36. ♠ S p e c. (Învechit, rar; despre ami) Care este nebisect. *Calendaru la anul de la nașterea lui Hristos 1791, cari e prost (a. 1791).* IORGĂ, S. D. XIII, 17. ♠ S p e c. (Învechit, rar; despre zile) Lucrător. *Cele 9 cîntări din psaltire, așezate după rînduiala tipicului bisericesc, amu să celesc ... preste an în zile proaste (a. 1815).* IV III, 116. ♠ S p e c. (Învechit; despre cuvinte) Simplu. *Insemnarea în loc de nume iaste doo: proastă, cum e; eu, împreună cum e; singur eu.* ST. IEN. 243/21, cf. 218/17. *Furma ... iaste de 2 fealări: proastă, precum: fac, încheiată, precum: prefac.* EUSTACHEVICI, GR. RUM. I 3^v/15, cf. 76^v/22.

II. I. (Învechit și popular; despre oameni) Care provine ori face parte dintr-o pătură socială inferioară, de origine, de condiție umilă, de rind, de jos; care aparține poporului (de rind), din popor; care ocupă în societate un rang umil, inferior. *Procolat ... va merge în săbör cu oameni proști sau cu bături.* PRAY. GOV. 19^v/18. *Au născut cînd Darie cu dobăndit împără-rișe, și în cînte au născut, nu ca ceialanși ficiari, cari au născut cînd era Darie prost.* HERODOT (1615), 356. *Să va certa boiarinul și muierea, dacă vor face ucidere, ca și fieștecină de cîi nui proști oameni.* PRAY. 86. *A treia pricină au pus că sînt de neam prost cantemi-știi.* N. COSTIN, LET. II, 48/15. *Și umbla pre gios, fără olăia, ca un om prost.* NECULCE, L. 227, cf. 65. *Lichinie de neam dac să trage ... însă de proști oameni era.* C. CANTACUZINO, CM I, 21. *De murea vreun egumen sau călugăr sau boiar, ... au măcar fiece om mai prost, el numădect trimitea de lua tot ce aveu.* ANON. CANTAC., CM I, 192. *Își schimbă portul ca săracii, făcîndu-să oameni proști.* AETHIOPICA, 9^v/18. *Tamerlan ... din om prost ajunse prin vrednicie și minle ... a stăpni toată India.* VĂCĂRESCU, IST. 253. *Îmeia unii om prost nu iesă în cetate neavînd pe dînsa podoube.* IST. AM. 8^v/2. *Pre dînsul, cel ce este născut din așa luminată vîș, mai pușin l-au socotit, decit pre un român prost.* ȘINGAI, HR. II, 323/26. *Era pămîntean din județul Mehedințului, născut din părinți proști, din neamul pandurilor.* RÎMNICEANU, AP. OJEIFEA, T. V. 73. *Sînt din neam mare, nu prost.* MUMULIANU, C. 102/9. *Bucătării au fost ... slobozi a tocmi muși și ziașeluri, cum și muierele pe la oamenii proști prin mahalale (a. 1823).* DOC. I.C. 269. *Să ceredete de-a lungul prin fără, Ce vorbește plebeu, populu cel prost.* MUREȘANU, P. 14/10. *Să lepezi aceste baine boierești și să te îmbraci cu haine de fecior prost.* FILIMON, O. I, 132. *Am încecat [condurul] la femeii de neam și la de cele proaste, plnă și la roabe.* ISPIRESCU, L. 307. *El roge, eu o fată săracă, din neam prost, Ce-i pasă lui de minc?* COȘBUC, S. 48. *La poarta curții ... era mare îmbulzeală nu numai de norod prost, ci și de neamuri.* SADOVEANU, O. X, 183, cf. T. PAPAHAĞI, M. 172. ♠ (Substantival) Astăzi prăznuim praznicul tuturor svenșilor ... a șeaplea [zi] direpșu, împărăși și proști. VARLAAM, C. 147. *Cei proști nru să-ș părăsască țara fără război ... iară împărășu au fost zield mai bine să mărăă pre pămîntul lor.* HERODOT (1645), 213. *Într-un clip să vor certa și boiarii și era ... proști.* PRAY. 289. *Că-l oedărlie și nu vră să-i slujescă, ca unui domnu; ce pîntru ecie miluie pe cei proști.* NICULEA, L. 118. *Aceiași iaste sfirșitul și a boiurilor și a proștilor.* MARIAN, P. 18/15. *Luînd de acolo oameni, fie nemeși sau proști ... îi înjugau și arau lauri.* NEGURZU, S. I, 216. *Alla se știe că l-a luat de jos, din proști.* BASSARABESCU, V. 118. ♠ Soldat prost = soldat care nu are grade, soldat negradat. Cf. I.B. DIBU. *Acuma Ghiogă a ajuns căprar, iar Iție a rămas soldat prost.* BLEBNEANU, XV. 280. ♠ Expr. Neam prost, se zice despre o persoană lipsită de educație, bătărană, moică. ♠ S p e c. (Substantival; învechit, rar) Iobag. Supă-

rintu-se nobili din Ardeal pentru dese răscoalele proștilor, tot întru acest an s-au adunat în Câmpina. ȘINCAI, HR. I, 395/14. Gîndul lui Șincai se îndreaptă odesca și spre soarta iobăgimii. În Cronica sa el spune: „Proștii la altă agiunsesse pe vremea mea, de se vindea ca dobitoacele”. BLAGA, G. 178. ♦ (Prin vestul Transilv.) Țăran. Cf. D. POP, M. 153, ALR SN III h 898/325. ♦ (Învechit; despre limbă) Vorbit de marea majoritate a unei colectivități naționale; popular (1). Am scris și această svântă carte, de o am tâlmăcit rumânește, pe limbă proastă. DOSOFTEI, în BV I, 245. Tâlmăcierea acei cărți ... s-au urmat în limba proastă grecească. PRĂVLA (1814), IX/1.

2. (Despre obiecte materiale) Care este necorespunzător sau insuficient de corespunzător pentru un anumit scop; s.p.e.c. care este de calitate inferioară, ordinar (2). 4 briie proaste (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 202/11. Mai mic pământ și mai prost. PRĂV. 2. Povara de bumbac prost (a. 1691). IORGA, S. D. V, 365. Den roada farinii sole ce era mai proastă pine și pleave aprindea și jărlăia lui Dumnezău. N. COSTIN, I, 52. Diamanturile pierd frumusețea și nu le asebești mai mult de orice altă urită și proastă piută. MOLNAR, RET. 77/22. Și aruncind acum arma sa proastă, Apucă nește arme mai ușoare. EUDAI-DELEANU, T. 418. Sarea aceea este mult mai proastă decît sarea ocelor Moldăvei (a. 1814). URICARIUL, I, 217. Luerează postav prost de fură (a. 1822). DOC. EC. 261. O slugă îi dete apoi un cal prost. BĂLGESCU, M. V. 62. 120 chile de păpușoi a lui 195 și alte 200 a lui 95, cești din urmă tînsă proști. CR (1848), 21¹/12. Oarecine îmi spunea C-a rîndul ... Un cal prost ce îl avea. ALEXANDRESCU, O. I, 318. Scăpă o batistă molotolită și mirosind puternic a parfum prost. C. PETRESCU, I, 1, 24, cf. II, 195. Nouăzeci la sulă din vinat scapă din pricina cartușelor proaste. SADOVEANU, O. X, 483. Dulnea a rin acru, a tutun prost dulnea. STANCU, B. A. I, 118. Garniturile proaste sînt totdeauna lăsele la coadă de serviciul căilor ferate. PAS, Z. III, 16. Post-ai, leleo, cînd ai fost, Ș-ai rămas un lucru prost. ALEXANDRI, P. P. 338, cf. TLODORESCU, P. P. 571. Cine deschide ochii după ce empără, cumpără totdeauna mărfa proastă. ZANNE, P. V, 229. Roata cea mai proastă, ceea mai rău scîrție, id. ib. 537. ♦ (Adverbial) Văz că-mi scrii pentru sacul de bumbac, care ai luat de la mine, că ar fi ieșit prost (a. 1780). M. I. COM. IST. II, 215. ♦ (Despre creații ori manifestări ale spiritului) Care este lipsit de valoare. Mic, dău, nu-mi face cinste sa văz un teatru prost. PR. DRAM. 113. Publicase un volum de versuri proaste în limba franceză. VLAHUȚĂ, O. A. II, 60. Trezirea ei se poate de neartistică, de proastă a subiectului. GHERLA, ST. CR. II, 68. Pe dinlăuntru zidurile sînt stropite cu albastru și galben, iar pictura e puțină și proastă. HOGAȘ, DR. I, 8. Nu em recunoscut decît cîteva pasaje de teatru prost. CAMIL PETRESCU, T. I, 101. Revista va trebui să rascolască ... spiritele amorfite de mîncare și politică proastă ale burghezilor. VLAHUȚĂ, D. 81. ♦ (Despre stări, situații, manifestări etc.) Care se află sub nivelul dorit, așteptat, normal, care are un aspect necorespunzător, rău, care ia o turnură rea. Aflîndu-se spitolul la slab și proastă stare, n-am suferit ... a prim (a. 1785). URICARIUL, I, 105. Teatru nostru național și literatura noastră dramatică au ajuns într-o stare proastă. CARAGIALE, O. II, 177. ♦ (Adverbial) E un autor jalnic ce prost ne sfătuieste. ALEXANDRESCU, O. I, 182. Am găsit cam prost acasă. CARAGIALE, O. VII, 123. Iată o săptămîntă prost începută. VLAHUȚĂ, O. A. I, 234. Așa cum te știu, nu pricep cum de n-ai încercat să ucizi... — Vezi că mă cunoști prost? — CAMIL PETRESCU, T. I, 257. Cum merge? — Prost, domnișoară Otilia GĂLINESCU, I, O. I, 19. Războiul ... a început să meargă prost. STANCU, B. A. III, 11, cf. IV, 260. Prost merge josta. H. LOVINESCU, C. S. 27. Mie tare mi-ai fost dragă. Că de dragă ce mi-ai fost, M-ai făcut să umblu prost. FOLC. TRANSILV. II, 55. (EXPR.) A se simți prost = a încerca un sentiment de jenă, a fi stîmjenit. Mă simt prost față de colegii mei. CAMIL PETRESCU,

T. III, 23. ♦ (Adverbial; pe lângă verbe ca „a vorbi”, „a pronunța” etc.) În mod stricat, incorect. Cf. DM. ♦ S.p.e.c. (Despre sănătate, starea fizică a cuiva, stări fiziologice etc.) Care lasă de dorit. Cf. DM. ♦ Care este modest, simplu, sărăcăcios (ca aspect); care este făcut din material de calitate modestă, inferioară: (învechit) prostac (2), (învechit, rar) prostatic¹ (2). Îndreptarea călugărească iaste ... finerea cu haine proaste de lînă. PRĂV. GOV. 115¹/10. Și va intra și surimanul în veșmint prost. N. TEST. (1648), 177¹/18. Intra-va și mișelu întru scărnave (proaste BIBLIA 1688) veșminte. COD. VOR. 116. Au îmbrăcat pe Bogdan și pe Iordachi în haine proaste, și s-au făcut în loc de slugi. NECULCE, L. 152. Dintr-o casă mică și proastă ce s-au aprinsu ... s-au așifal foc mare. R. POPESCU, CM I, 514. Il văd eu un port prost (cca 1740). ARHIVA, I, 158/10. Vrut-om să te văzu și m-ai ocolit de la proastă casa noastră (a. 1760). BUL. COM. IST. II, 214. S-au limplat un foc ... la o casă proastă (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 231/36. S-au îmbrăcat în haine proaste și înșind plăteșii au scăpat în Ardeal. ȘINCAI, HR. III, 246/5. Acelea era bogățiile lăcașului acestui prost. BELDIMAN, S. P. II, 71/7. Slofele de cur ... contrastau cu hainele proaste ale românilor. BĂLGESCU, M. V. 176. Netînav ... să îmbracă în haine proaste. ALEXANDRIA, 5/10. Plecă ... îmbrăcat ... în haine proaste sărănești. ISPIRESCU, L. 91, cf. 200. Ascuns în strai prost, Ruset ieși prin ulicioare strimbe. SADOVEANU, O. X, 153. În școală își bătea școlerii joc de dînsul, fiindcă el avea străiele cele mai proaste dintre lați. SBIERA, P. 130. ♦ (Cu determinări complementare de relație) Umbla fiteam, prost la haine, și numai cu două-trei slugi. NECULCE, I, 227. ♦ (Adverbial) E stingaci, e prost îmbrăcat, e timid. SEBASTIAN, T. 365. Era îmbrăcată nu se poate mai prost, cu o rochie de postav gros. CĂLINESCU, S. 21. ♦ (Învechit și regional; despre oameni și înfățișarea lor) Urît. Era un om pre mic de stat, și fătură proastă. NECULCE, L. 326, cf. ALR I 785/96.

3. (Despre bani; în opoziție cu b u n) Care nu mai are putere de circulație; (învechit) care valora o pătrime dintr-un ban vechi. V. BAN ROȘU. Au dat ... elle 5 ruble de om într-o lună, care fac 50 lei proști și un tult. N. COSTIN, LET. II, 112/21. Îi avea ca hae 500 de lei proști pe an, un cîit de rochie, un bariz. CONTEMPORANUL, IV, 391. ♦ Palmă proastă = vechi unitate de măsură pentru lungime, mai mică decît palma¹ (3). Au mai rămas ... trei fiii și opt palme, socotită funia cite 24 pași și posul de 6 palme proaste (a. 1838). URICARIUL, XIV, 38.

4. (Despre oameni) Care este fără (multă) știință de carte, fără (multă) cultură, simplu; neinstruit, neștiutor, (învechit) neștiut² (2), (regional) prostav. Sa fie mai lesne și mai ușor a citi și a înțelege pentru oamneni ceea proști. CORESI, EV. 6. Scriitorii aceluia n-au aflat scrisori, ca de niște oameni neașăzați și nemeamnici, mai mult proști decît să știe carte. URICHE, I, 58. Luminează și arată tot lucrul celor întunecați și praști și nănvălați. PRĂV. VI. Acest Dosoftei mitropolit nu era om prost de felul lui. NECULCE, I, 98. Fieștece om prost și necărturariu să poată lesne priceape lucrul. MOLNAR, RET. 112/22. Ostașii moldoneni sînt viteji și meșteri de a minut sulfa ... deși sînt niște fărani proști, luafți de la plug. HASDEU, I. V. 79. Sînt o fată proastă: nu știu să vorbească. BOLINTINEANU, O. 322. Dar trebuie să-l vedeți cu cei mici, cu cei pe care el îi crede mai proști decît el. VLAHUȚĂ, O. A. I, 199. Să nu te superi ... Sînt așa cu, un om prost ... Parecă ce învățătură am? SADOVEANU, O. II, 567. ♦ (Cu determinări complementare de relație) Am fost și prost la numărul — Și n-am ce spune. COȘBUC, P. I, 198. ♦ (Substantivat) Le va fi fiind proștilor îngădui să nu cunoască asemenea semne; însă unui eroi nu-i e îngădui. SADOVEANU, O. XII, 372. E o superstiție născocită de un prost. SEBASTIAN, T. 79. ♦ (Învechit, rar; despre popoare, națiuni, colectivități umane) Înapoiat. Să cunoaștem cit sîntem mai îndură decît celelalte neamuri și încă și decît aceea ce le socotim mai proaste decît noi. CU (1829), 2/16. ♦ Lipsit de rafinament; simpl. După

cum și norodul cel prost zice: rînul e bun și la bucurie, și la setrbă. SADOVEANU, O. X, 7. Ce să-i faci? Tu te-ai subțiat, noi am rămas tot proști. 1 decembrie 1964, 36. ♦ (Neobișnuit; despre limbă) Care se află la un stadiu considerat mai puțin evoluat decât vechile limbi clasice. [Povestile Sindipei] au ajuns în formă schimbătoare la apuseni, fie în lătaște, fie în limbile proaste. SADOVEANU, O. XV, 343.

III. 1. Care are efecte nefavorabile; care este nefavorabil, rău. Norocul cel prostu al lui Alixandru Vodă nici aicea nu-l lasă să tîmbească. URECHI, L. 82. Timplatu-s-au... de-au fost și timpurile proaste, de au s-au făcut ține. NECUICE, L. 312, cf. 280. [A domnii] apărind fara de multe rete, făcînd multe bunătăți și multe obiceiuri proaste rădîcînd. ANINTE URICARIUL. LET. II, 189-38. Au înștiințat pî împăratul de aceștia ale lor proaste socotele. R. POPESCU, CM I, 511. Vine la mine să mă întrebe de unde să împrăstie asemenea proaste zvonuri asupra sofului său. SADOVEANU, O. X, 624. Toți mincau pușia, de teamă să nu facă proastă impresie. CAMIL PETRESCU, V. N. 30. Ochii linipezi ai felei dezmințeau proastele lui opinii. CĂLINESCU, E. O. I, 284. O să-mi iasă nume prost. ARGHEZI, S. XI, 32. [Fieca sa] un Hercule feminin, cu inimă bună... și reputație proastă. 1 decembrie 1964, 55. ♦ (Adverbial) Vădînd că unblă lucrurile prost și împotriva, s-au sculat de la casa ei. NECUICE, L. 385. Luțul..., în numele omofiliții biziundu-se, prost nameri. CANTEMIR, IST. 104. Socotelele lui au ieșit însă prost. CAMIL PETRESCU, V. N. 48. Afacerile mergeau prost. BRĂDESCU, O. A. II, 15. Prost îi stau treburile lui... dacă a ajuns pînă aici. PREDĂ, D. 58. (E x p r.) A pleca prost = a sosi într-un moment nepotrivit. Istești somsar picase prost! V. ROM. ianuarie 1965, 21. ♦ S p e c. (Invechit, rar) Prevestitor de rău, de nenorocire. Două semne i s-au arătat proaste și nime n-au socotit că nu este a bine. N. COSTIN, LET. II, 61/15. ♦ (Despre trai, stare materială etc.) Plin de lipsuri, de privațiuni, de greutate. Ce o fi pricina de nu-ți merge bine?... Cum pușai ajunge-n așa proastă stare? PANN, P. V. I, 25/23. Traiul rău și proasta stare în care aceste familii viețuiau redusese pe domaița la un singur fiu. ODOBESCU, S. I, 317. Mulțumese împăratului că s-a fost îndușoșat de starea cea proastă și ticăloasă în care ajunsesem. ISPIRESCU, L. 283. M-am sătural de ocări, de morală și de trai prost. 1 decembrie 1964, 23. ♦ (Adverbial) Dacă mai stai deoparte... după ce vei fi trăit prost, ai să mori și mai prost. CARAGIALE, O. IV, 235. Nici atunci cînd era Serdici n-o duceam așa de prost. SAHIA, N. 114.

2. (Popular; despre vorbe, cuvînt, afirmații) Defăimător; jignitor; p. ext. vulgar, grosolan, trivial; care este fără sens, fără conținut. Ar hi vorovii ei niște voroave proaste de Neculău Vodă. NECUICE, L. 195, cf. 338. Pre domnu l-au necinșit cu cuvinte proaste. R. POPESCU, CM I, 371. Să nu știi să faci vorbe deșarte și să grațiești cuvinte proaste. IACOV, SYN. 45^v 13. Porunci să-l bată peste față Pentru vorba proastă și îndrăzneală. BUDAI-DELEANU, T. 172. Nici vru s-asculte la vorbe așa proaste. ALEXANDRESCU, O. I, 183. Îl apucase pe bietul cucușel o tusa de cele cu urechile lungi... ca să nu zic vorbă proastă. ALECSANDRI, T. 10. Făcu cu ochiul rochiști-rindunicii... și spuse o vorbă proastă unui stînjinel. GİRLEANU, N. 229. Te rog, cucioase, să mă ierfi de vorbă proastă. dar Grigoriță al sfînciei-tale spune minciuni. MOGAȘ, DR. II, 19. ♦ Glumă proastă (sau de prost gust) = glumă fără haz (care supără, jignește), glumă nepotrivită, deplasată. A-necup întii să rîză ca de o glumă proastă. CARAGIALE, O. II, 289. E deprins a face glume proaste. SLAVICI, N. I, 89. (Prin dislocarea termenilor sintagmei) Glumele erau citeodată și proaste, mai cu seamă cînd se punea cuiva... un ac în bancă. PAS, Z. I, 295. ♦ De prost gust = deplasat, nepotrivit. Abia am putut scăpa de el. Cine mi l-a trimis a făcut o farsă de prost gust. VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. Să renunși la planurile dumitale de prost gust. CĂLINESCU, S.

743. cf. id. E. O. II, 97. ♦ (Despre obiceiuri, deprinderi, apucături) Care merită să fie dezaprobat, care trebuie îndreptat (căci se abate de la normele obișnuite). Are un obicei prost: rănesc pe somn ca un apucot. VIASU, A. P. 419. Mă lungisem, după prostul meu obicei, pe iarță. STANCU, B. A. II, 170.

3. (Despre vreme) Caracterizat prin condiții meteorologice defavorabile, urit, rău, nefavorabil, neprielnic. Vor participa în număr mare la pot cu toate că vremea e proastă. STANCU, B. A. III, 7. Vîntul, cu aspre aripe reci, bate din ceastă A vreme proastă. DEȘLIU, M. 28.

IV. 1. (Adesea substantivat; adesea cu sens atenuat) (Om) care este lipsit de inteligență, fără judecată, fără pricepere, fără istețime; mîrșănit (4), prostănac, nătărău (1), nătîng (1 1), nechiob (1), nerod (1 1), netot (1 2), tont, sec. (rar) puțin la mîntie, (invechit și popular) năuc (1), neajuns² (3), (popular) pâlăvatic (2), (invechit și regional) prostan, prostatic¹ (4), prostănic, (regional) moroșman, motănos, năgăbui, nășărimb (1 2), nătînt, năblăreac, năprui, nășilnic (4), năvleg (1), năvligos (1), necălit, opac² (1), paliu³, păhuif, pătrășcan, pleonocis, pliu² (1), puncău, prostovoi, tanăul, tălășman, tărăntuc, tăul, trascăliu, țelpezi, tintăit, trencheș, trone², tutunac. Mai cu milă să va certa muiarea decît bărbatul... de vreme ce iaste mai proastă și mai lesne spre cădăre decît bărbatul. PRAV, 215. Petricico Vodă era om bun și slab, prost. NECUICE, I. 52. Lasă prostului acernic îndulcătoarea nădejde de un bine ce-i părelnic. CONACHI, P. 258. Această lecție de modestie, în gura unui om mai prost decît dînsul, înlărită pe sir Lionel. CR (1848), 6° 74. Se cucioște Omul prost din vorbuliță. PANN, P. V. I, 9 24. Băiatul nu e așa prost cît seamănă. NUGRUZZI, S. I, 65. Ia acum vād și cu cā nu ești prost. CREANGĂ, P. 150. Nici noi nu sîntem așa de proști, cum cred-ți d-voastră pentru ea să au știm ce va să zică principiile moderate. CARAGIALE, O. II, 56. Prostule, nu vezi că de tine rid! SLAVICI, N. I, 46. Să-l ierfi, tată, au e prost ca ceilalți. ISPIRESCU, L. 46, cf. id. U. 114. He, he, fata proastă și țifnoasă dă norocului cu piciorul. DELAVRANCEA, S. 15. Avea mai mult figura unui om prost decît a unui om rău. VLAHUȚĂ, O. A. I, 207. Știi, ieri la moara ce spunea? Că-s proastă for și gară rea! COȘBUC, P. I, 126. Prost am fost că n-am crezut că mi-a spus acum trei ani. AGIRBICIANU, A. 48. Adică așa de prost mă crezi tu pe mine? GİRLEANU, S. 55. Crezi că ești proasta să lase țisărea din mîna pe cea din gard? RIBREANU, I. 112, cf. 115. Nu eram proastă... am fost mereu pîntre țelășar, își dispută prumele distincțiunii. GALACTION, O. A. I, 96. Eu ani zis întotdeauna că Herș îi un mare prost. C. PLIBESCU, C. V. 27. Se bucură de popularitatea celui mai prost din corp. BRĂDESCU, O. A. I, 78. Finără... mai mult copilă decît proastă. SEBASTIAN, T. 42, cf. 326. Nume de pictori și poeți pe care eu le resteam cu o stîngăcie care-mi da un aer de prost. VIASU, D. 300, cf. 302. Ești un prost. Cite paseri zboară, tu socoși că toate se mîntăcă. SADOVEANU, O. IX, 398. Dacă nu-i poate lămuri nimic, e clar: e prost. ARGHEZI, S. VII, 18. Mi se pare că dintre noi doi, tu ești prostul. STANCU, B. A. II, 109, cf. I. 309. Stai, Nilă, stai, mă, prostule! Îl opri mătușa înțepată. PREDĂ, N. 57. Un prost pedant, cu fanatismele semidoctului. II. IOVINESCU, C. S. 14. Căpitanul meu e... un fel de prost simpatice. S mai 1960, 37. Nu te lua, recuac, după nebunii și proștii din malăla. 1 decembrie 1964, 7. Ce stai, mîndruță, la poartă. Ori ești proastă și acloată? JARNIC-BIRSEANU, D. 156. Ț-am spus cu cî ești prost și n-ai vrut să mă crezi. ȘEZ, II, 101. D-o fi vrun drumeș Prost și nătăfles... Drumi să-i arătați, Slobod să-l lăsați. BALADE, II, 266. Doamne, nu lăsa pedeapsă. Ia bărbat nevastă proastă. FOLC. TRANSILV. I, 444. Nalt ca țradul, prost ca gardul. ZANNE, P. I, 123. Nu cere de la prost învaș și de la bătrîn băf, id. ib. II, 489. Nevoiaș și prostul și în ziua de Paști postește. id. ib. 650.

Nu da bota în mîna prostului, id. ib. III, 483. Nu e prost cine mîntîncă, ci e prost cine îi dă, id. ib. 618. Vai, saracu omu prost, Bun odor la cas'a fost! CREANGĂ, p. 10, cf. ZANNE, p. IV, 257. Vozteul cel prost bate calul cel bun. ZANNE, p. V, 660. Mîntea celui prost anevoie o întorci, id. ib. VIII, 500. Prostul pînă nu-i fudul, parcă nu e prost destul, s. ianuarie 1961, 4. (În basme) Nu se înspăimîntă, știind că zmeul e prost ca miezul nopții. RETEGANUL, p. IV, 19. ♦ (Determinat prin „de mine“, „de tine“ etc., ca invocare sugerînd regretul, dezamăgirea etc.) Bestiile și ticăloșulele Și cu, proasta de mine, care te plîngeam! TEODOREANU, M. U. 133. Dar ce-am zis, proasta de mine. Războiul unde se pune? RETEGANUL, tr. 162. ♦ (Despre minte, capacități intelectuale etc.) Așe socotescu eu cu firea mî această proastă. NECULCE, L. 91. Ce toate pînă la una scorniturii de proști crieri... sint. CANTEMIR, hr. 458. Nespusă turburare și zgomot cu mîntea lui cea proastă în loată cetatea au făcut. R. GRECEANU, CM II, 187. Uită-te la indianul a căruia proastă mîntie N-au trîvîfat a preface cele din fire urzite. CONACHI, p. 263. Ești un netot! Ți-e capul prost și-ți faci de cap, Ioane. COȘBUC, p. I, 118. Și-acum mi-e capul prost, Că nu-nșeleg nici azi ce-a fost, id. ib. II, 41. Și-mi treceau fel și fel de gînduri prin mîntea mea proastă. C. PETRESCU, I. II, 8. Ce-mi tot vorbești de geniu și talent, De capul prost, de cap inteligent? s. februarie 1961, 3. El e mare și slogos, Dar la mîntie mie și prost! JARNÍK-BİRSEANU, D. 180. Nîmănu-i vină nu-i bag Fără prostului de cap, id. ib. ♦ (Ca termen de comparație) Oî face și cu ca prostul. CREANGĂ, p. 31. Rizii ca prostul și nu m-aseulși deloc. CARAGIALE, O. IV, 318. Mă uitam ea prostu cum s-a dărtat podu cu porumb peste boii mei. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 122. Stai în față, gură-cască, minunîndu-te ea proasta la țîrg. TEODOREANU, M. U. 165. El, deși vulpoi bătrîn, căzuse ea prostul în capcana întînsă de vicleana fărîncuță. STANCU, R. A. IV, 298. Nimic, Zic și cu, așa, ca prostul. H. LOVINESCU, T. 98. Tu ai tras căruța la negustor și m-ai lăsat ca pe-un prost în mijlocul drumului. PREDĂ, I. 106. De ce-i fi rîzînd ca proasta-n bilci? t. martie 1962, 16. Îmi părea rău... că-mi pierdusem cumpătul, ca prostul. LĂNCĂNĂȘAN, C. I, 9. ♦ Loc. a d. v. (Regional; substantivat) A proasta sau a (ori de-a) prostul = degeaba, în zadar; fără noimă. Ne porfi de-a prostul pe toți! COȘBUC, s. 32. Noaptea stringe ca alțiia draci cîtă frunză și iarbă, pentru că nu a proasta se zice... că erau cîți draci în iud. MERA, L. B. 219, cf. ALB SN V h 1 477. ♦ Exp r. (Substantivat) A-și găsi prostul = a-și găsi omul pe care să-l poată înșela ușor, pe care să-l poată duce de nas. Vrea să mă prîndă eu un plan subțire, Dar nu și-a găsit prostul! GALACIION, O. 82. (Substantivat) A face pe prostul sau (regional) a se face prost = a se preface că nu înțelege, că nu bag de seamă, a simula prostia. Băic-tanul făcu pe prostul. GİRLEANU, S. 10. Faci pe prostul eu mine? BRĂLESCU, O. A. II, 276, cf. ALB SN V h 1 257/102. (Substantivat) A fi un prost și jumătate sau a fi prost ca noaptea. (regional) a fi prost în dungii (sau iaqăurii) = a fi foarte prost. Așa-fi trebuie dacă ești un prost și jumătate. ȘEZ. III, 186, cf. CIAUȘANU, GL. CV 1950, nr. 11—12, 40. ♦ (Prim lărgirea sensului; despre animale) Ce cîine prost! ♦ (De obicei pe lingă substantive nume de profesioniști) Care nu corespunde într-un anumit loc, într-o anumită profesiune, activitate etc. din cauza lipsei de pregătire, de pricepere, de aptitudinii, care nu are pregătirea, indemnarea, priceperea necesară în munca, în activitatea pe care o îndeplinește; care nu este apt pentru ceva; care desfășoară o activitate cu rezultate nesatisfăcătoare, slabe. Așa și lacanii, cite unul bătîndu-să, nici într-un chip sint mai proști decît alți oameni. HERODOT (1645), 392, cf. 444. Ați îmbătrînit în club și tot proști ați rămas. Șămenul nu se joacă cum îl jucați voi. BRĂLESCU, O. A. I, 75. Un comandant este un prost comandant dacă ordinea lui nu le poate împlini el însuși ca soldat. v. nom. decembrie 1964,

71. ♦ Spec. Care este lipsit de talent (într-un domeniu al artei). Toate la el sint de comediant — și sint de comediant prost. VLAHUȚĂ, O. A. I, 203. Tu ești cel mai prost poet în Siracuza. COȘBUC, p. I, 85. Crezi că ei nu știu cine ești: o actriță proastă. H. LOVINESCU, T. 198.

2. (Regional; despre oameni; adesea substantivat) Nebun (I 2), dement; smintit, zăpăcit. Cf. PRIBEA-GUL, p. R. 57. Dar să dea Domnul de sus, Pînă mine să fii prost. BIBICESCU, P. P. 61, cf. GR. S. V, 45, ALB SN V h 1 241.

3. (Popular; despre oameni) Grosolan, bătăran, mojie (2), necioplit (2). Cf. ALB II 3 668/27, 53, 76, 130, 284, 319, 353, 514, 551, 574, 886.

4. (Prin Mold., prin Munt. și prin Olt.; despre oameni; și în sintagma prost la gură, ALB II/1 h 30/769) Flecar. Cf. ALB II/1 h 30.

5. (Prin Transilv. și prin nord-estul Olt.; despre oameni) Bleg, moale (I 5). Cf. ALB II 3 721/105, 228, 812.

6. (Regional; despre oameni) Mincăcios (Gura Sărății — Buzău). ALB SN IV h 1 087/728.

7. (Prin vestul Transilv.; despre oameni) Murdar (I). Cf. ALB I 639/61, 65.

8. (Regional; despre oameni) Invidios (Sîmnicolau Român — Oradea). ALB SN V h 1 250/316.

— Pl.: proști, proaste.

— Din v. sl. прощѣть.

PROSTĂ vb. I v. prosti¹.

PROSTĂC, -Ă s. m., adj. (Învechit) 1. S. m. Om prost (B II 1). D[u]m[e]dzău ce le grijaște toate de aduce spre bine și din cei prostaci de multe ori... au deprins a face minuni. DOSOFTEI, v. s. septembrie 11^v/23. D[u]m[e]dzău... au făcut pentru mine, un prostac, această prea slăvită taină. id. ib. 15^v/1.

2. Adj. Prost (B II 2). Purta haine mijlocii și prostace. DOSOFTEI, v. s. decembrie 23^v/26.

3. S. m. Om prost (B II 4). Acum vedem că sintem biruiți de cuvîntul unui prostac cumu-l vedeți că-i nemvîfat la cuvînt. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 12^v/1. Dară ce sint eu, un prostac, sau de unde aș fi eu invîfat. id. ib. 133^v/19. Iaste în locul prostacului ce nu-nșelegă limba cărții (a. 1680). NV T. 227. Sau singur din capul său au scornit-o, sau de la vreun prostac însă zavistitoriu... au aflat-o. CANTEMIR, HR. 138, cf. SEC IV. 181.

— Pl.: prostaci, -ce.

— Din pol. prostak, ucr. прощак.

PHOSTĂN, -Ă adj. (Învechit și regional; adesea substantivat) Proştănac. Fiind la hire foarte prostan, l-au fost scos din împărăție. M. COSTIN, LET. I. 255/14. Cearcă și ispitesc în tot chipul să poată afla pe neştine prostan. ŞINCAI, HR. III, 45/28. Jupăneasa Mărica, minunală şemeic, groasă și frumoaşă, dar cam prostană. NEGRUZZI, S. I, 246, cf. DDBF, BĂRCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SEC II, 95, 180, IV, 192, DEX, ANT. LIT. POP. I, 201, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, A V 19.

— Pl.: prostani, -ce.

— Prost + suf. -an.

PROSTASIE s. f. (Grecism învechit, rar) Protecție (I). Milostivnicii prostasii a augustului sofului nostru (a. 1787). GĂLDI, M. PHAN. 241.

— Din ngr. προστασία.

PROSTATĂ s. f. (Anat.: și, învechit, rar, adjectival, în sintagma ghindă prostată) Organ musculos și glandular, de forma unei castane, situat la nivelul porțiunii inițiale a uretrei și care aparține aparatului genital masculin; (învechit) gîlca sămîntii. Cf. ANTOP. 241/20. Prostatca, un fel de gîlca, de mărimea unei castane, ce îmbrățișează rădăcina feții udului. KRETZULESCU, A. 10/5, cf. 337/20, COINEA, E. I, 40/10. Capătul sondei cată să nu treacă mai încolo de ghinda

prostată. MAN. SĂNĂT. 188/25. *Boalele hronice a maiului, a splinei ... și a prostatei*. APE MIN. 22/21. *Prostatata este o glandă ct o castană, situată sub sinfisă*. POLIZU, p. 126/11, cf. ALEXI, W. *Prostata la copii este în stare rudimentară*. BIANU, D. S., cf. CADE, DM, DER, DN², M. D. ENG., D. MED., DEX. ♦ (Med.; impropriu) Prostatită. Cf. DEX.

— Pl.: prostate. — Și: (Învechit, rar) prostăte, prostrătă (CORNEA, I. I, 40/10) s. f.

— Din lat. prostata, fr. prostate.

PROSTĂTE s. f. v. prostată.

PROSTĂTEC, -Ă adj. v. prostatie¹.

PROSTATECTOMIE s. f. (Med.) Extirpare a prostatei sau a adenomelor prostatice². Cf. DN², D. MLD.

— Pl.: prostatectomii.

— Din fr. prostatectomie.

PROSTĂTIC¹, -Ă adj. I. (Învechit; despre oameni și manifestările lor) Simplu; sincer; curat; natural (B I 3), firese, degajat. V. prost (B I 1). *Îngenunchiară amindoi și să sărurău cu prostecă sărulare*. DOSOFTEI, v. s. septembrie 12¹/36. *Întru cinstea lui am a zice tnaincea dragostei vaastre puține cavinte ... nu cu vorbe riloricești și alcătuile, ci cavinte smerile și prostatie*. ANTIM, p. 188. *Făcea cugetările accaste prostatie a să lumina și a să rușina sfeatnicii cci ce se afla la tndoială*. BELDIMAN, N. P. II, 172/3. *Nevinovat păstoriul, cu prostatie credință, S-au învrednicit aieva a-l doblndi cu credință*. CONACHI, P. 152. ♦ (Substantivat) *Că mi-i, Doamne, nedeajdea pre tine, Să-m trimiși folosință cu bine. Prostatiei ce în dreptatea Stnt cu mine-n toată greutatea*. DOSOFTEI, ps. 78/15.

2. (Învechit, rar) Prost (B II 2). *Nesocotile ostelnile erouli stau răsipite aieva și colo prin minile și casele cele prostatie*. MUMULEANU, c. 56/8.

3. (Învechit, rar; în forma prostatic) Numeros. *Și fiii lui Israil creșeură și să înmulțiră și prostatiei să făcură ... și înmulți pământul pre ei*. BIBLIA (1688), 39¹/32.

4. (Învechit și regional) Prost (B IV 1). *Find ... niște oameni pășiți rău și oarecum prostatici*. HERODOT (1645), 237. *Prostater ținea Vasile Vodă pre Matei Vodă*. M. COSTIN, LET. I, 278/7, cf. LB, POLIZU. ♦ (Substantivat) *Oaspeții ... se vesele ... glumind și rîzînd ... despre vreun prostatic ce s-a prilegit la masă*. MARIAN, NA. 248. ♦ (Învechit, rar; în forma prostatic) Nepriceput (3) (Într-o meserie), nelndemic (2). *Un blaniar în meșterșug isteț, pre altul ... prostatic au amăgil*. CANTEMIR, IST. 52.

5. (Învechit) Prostese (3). *Cealalte întrebări le-au aflat mai toate prostatele* (a. 1799). GCR II, 170/33. *Nepuțndu-se opri de rts la această prostatică umire a prietenului său, ș-au întins mîna cu sâmn de dragoste*. DRĂGHICI, n. 236/31. *Pricepu fâfârnicia chiar și sub ael vâl de prostatică modestie*. FILIMON, O. I, 132. *Așa, așa! adăugă hatmanul Cărăbuș, cu un rts înghesuș și prostatic*. id. ib. 182. *Are un obraz pe care se citește o prostatică rlvnre la mărini*. ODOBESCU, S. I, 100. *Și prostatele nări și le umflă orișicine în savante adunări Cînd de tine se vorbește*. EMINESCU, O. I, 131. ♦ (Adverbial) Proștețe (3). *Era domn cu-nșlepeciune, și la mînia lui grăie tal cu cinste și cu îngăduială, nu cu răstături, prostatic*. NECULCE, L. 122.

— Pl.: prostatiei, -ce. — Și: prostătee, -ă adj.

— Prost + suf. -atic.

PROSTĂTIC², -Ă adj., s. m. I. Adj. Care aparține prostatei, privitor la prostată, din regiunea prostatei. *Partea prostatică ... începe la bășică*. KRETZULESCU, A. 336/3. *Uretra se împarte în patru părși ... partea prostatică se află învăluită dă prostată*. POLIZU, p. 120/30, cf. DN². *Produsul de secreție al prostatei se varsă în porțiunea prostatică a uretrei*. DER III, 880, cf. DEX.

2. S. m. Bolnav de prostatită. *Ea unil prostatiei ... a intervenție chirurgicală pare adeseori absolut necesară*. PARHON, B. 178, cf. DN², DEX.

— Pl.: prostatiei, -ce.

— Din fr. prostatique.

PROSTATITĂ s. f. (Med.) Inflamație acută sau cronică a prostatei; (impropriu) prostată. *Prostatita acută este produsă cele mai adeseori de blenarie*. BIANU, D. S., cf. CADE, DM, DER, DN², M. D. ENG., D. MED., DEX.

— Pl.: prostatite.

— Din fr. prostatite.

PROSTĂȚIE s. f. v. prostrație.

PROSTĂV, -Ă adj. (Regional) Prost (B II 4). *Aude ... De tine pomenind, Că te cheamă Ștefan Vodă, Ceta cam prostav de vorbă*. MAT. FOLK. 212, cf. TDNG, T. PAPAHAĞI, C. I.

— Pl.: prostavi, -e.

— Cf. prost.

PROSTĂCIUNE s. f. (Regional) Om foarte prost (B II 1) (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) O prostăciune de om. id. ib.

— Pl.: prostăciuni.

— Prost + suf. -ăciune.

PROSTĂLĂN, -Ă adj. v. prostolan.

PROSTĂLĂNCĂ s. f. (Regional) Femeie proastă, v. prost (B IV 1) (Negrești — Baia Mare). ALR SN V h 1 240/346.

— Prostălan + suf. -că.

PROSTĂLĂUCĂ s. f. (Regional) Femeie proastă, v. prost (B IV 1). Cf. MARIAN, S. R. II, 217.

— Pl.: prostălauce.

— Prostălău + suf. -că.

PROSTĂLĂU adj. (Adesea substantivat) Augmentativ al lui prost (B IV 1); (popular și familiar) prostovan, (popular) prostolan, (regional) năvțre (I). Cf. LB. *Ei, zău, tare-mi pare bine Că-mi bot joc d-un nătărău; Ei, de-acutava las' pe mine, Am să-l fac mai prostălu!* PR. DRAM. 406, cf. POLIZU. *Românii din Transilvania înfeleg sub cuvntul „mul“ nu numai pre oamenii ce nu pot vorbi, ci și pre cei prostăli*. MARIAN, O. I, 113, cf. DDRF. *Fiul popei, un prostălu ce nu știa paște bobocii*. CONV. LIT. XI, 100. *Să nu mai crezi aiurelile unui prostălu ca Tănăsică*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. S. II, 201. *O să ajungă de rts cu prostă-lăul ăla*. VLASIU, A. P. 343. *N-am aflat niciodată numele prostălăului care și-a clădit în piatră mugetul de bou*. THEODOREANU, M. V. 20. *Gliganal, neștiind ce-i osta, se uita la tatăl său ca un prostăla ce se află*. SADOVEANU, O. XI, 491. *Mi s-a părut prostălu*. Era numai scump la grai. STANCU, D. 87. *Mărginit, prostă-lău, ... n-a fost în stare să învețe nimic*. GALAN, N. I, 71, cf. SEC IV, 186. T. PAPAHAĞI, M. 187, com. din TĂRCĂIȚA — BEIUȘ, ALR SN V h 1 240, A 124. ♦ (Regional) Ūrsuz (Coropceni — Iași). ALR SN V h 1 243/514. ♦ (Regional; despre oameni) Grosolan, necioplit (Șlu-nicolau Român — Oradea). ALR II 3 668/316. ♦ (Substantivat, m.; regional) Om fără căpătii (Stupiniu — Zălau). ARI. I 1 553/283.

— Pl.: prostălăi.

— Prost + suf. -ălău.

PROSTĂNAC, -Ă adj. (Adesea substantivat) (Om) care este lipsit de inteligență, fără judecată, fără pricepere, fără istețime; mărginit (I), prost (B IV 1), nătărău (I), nătling (I I), negliab (I), nerod (I I), tant, netot (I 2), sec, (rar) puțin la mînt, (Învechit și popular) năuc (I), neajuns² (3), (popular) pălăvatic (2), (Învechit și regional) prostan, prostatic¹ (I), prostănic, (regional) nătînt, năbîrgeac, năprui, nă-

silnic (6), năvleg (1), năvligos (1), moroiman, motănos, năgăbui, nășărtmb (1 2), necălit, opac² (1), paliu², păhuiu², pătrășcan, pleoncios, pliuird (1), puncău, prostovoi, tanău¹, tălășman, tărăntuc, tăul, trașcaliu, telpiz, tîntăit, trencheș, tronc², tutunac. Cf. POLIZU. *El se făcea că nu înțelege vorbele aruncate în poșida lui; se arăta prostănac.* IȘPIRESCU, L. 229, cf. 108, 111. *Are un aer de prostănac.* VLAHUȚĂ, D. 180, cf. DDRF. *Răsună ... strigătul circumarului către un ajutor duminecal, băiat mare și prostănac.* REBREANU, R. I, 134. *Se poartă ca un prostănac.* id. I, 217. *Doacă o să ne ducem de ripă, literaturii proaste a acestui prostănac o s-o datorăm.* CAMIL PETRESCU, T. II, 484, cf. I, 259. *Prostănac și somnoros, eum apărea întotdeauna printre oameni.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 65, cf. I, 245. *Nu mai un hoț prostănac, fără nici un grăuncior de înțelepciune, stăruiește mai mult decît se cuvine într-un loc unde a săvîrșit o faptă.* SADOVEANU, O. XVI, 108. *Nu te mira, prostănacule. Știu eu ce fac.* STANCU, R. A. III, 338. *Era oare numai un bătrîn prostănac, care venise să-i smulgă ceva boni?* id. ib. IV, 210. *Sînt eu peșemne prostănac Că-mi vîntur gura de pomână.* V. ROM. octombrie 1954, 26. *O bună compoziție a realizat ... în rolul servilului și prostănacului Priboi.* T. decembrie 1962, 11. *Un om cam prostonoc se înșurase e-o femeie frumoasă.* ȘEZ. V, 159, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, ALR I 1518/984, ALR SN V 1240/791, A IX 1. ♦ (Substantivat; ca epitel, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Prostănacul de Ungureanu se duce meru-meru pe la ca.* REBREANU, I, 113. *A insinuat prostănacul de Tudose.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 42. ♦ (Rare) *Prostesc (3).* *O frumusețe prostănaică este un farmec mort.* DELAVRANCEA, H. T. 49.

— Pl.: prostănaici, -ce. — Și: (regional) prostonăie, -ă adj.

— Prostan + suf. -ac.

PROSTĂNĂTEC, -Ă adj. v. prostănatle.

PROSTĂNĂȚIC, -Ă adj. (Învechit și regional) *Prostănac. Cîtăva vreme s-a jurat a fi cevași la vederea norodului celui prostănătece.* TIMPEANUL, G. 101/15, cf. DDRF, ALEXI, W., SFC IV, 186, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. *Mai prostănațic, mai greu de cap.* ALR I 1518/158, cf. ALR SN V h 1240. *Vine mai prostonătic.* A III 18.

— Pl.: prostănațici, -ce. — Și: prostănațee, -ă, prostinațic, -ă, prostonățic, -ă adj.

— Prostan + suf. -atic.

PROSTĂNĂU s. m. (Învechit, rar) Om prostănac. *N-a fost Păcălă ... Ci un prostănađu prea mare, vită vorbitoare chiar.* PANN, ap. CADE.

— Pl.: prostănađu.

— Prostan + suf. -ău.

PROSTĂNĂEL, -EĂ adj. (Regional) Prostău (Doman — Reșița). MARIAN, I. 123. *Am văzut eu bine Că mă lași pe mine Cu pui micuței Și prea prostănei.* id. ib.

— Pl.: prostănei, -ele.

— Prostan + suf. -el.

PROSTĂȚICIE s. f. (Învechit, rar) Calitatea a ceea ce este simplu, rudimentar, prost. *Athineii vrea să micșureazăz prostățicia cuvintului.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 121¹/33. *Rumpind toate-impletuirile lor ca nește hire cu prostățicia strigării.* id. ib. 181¹/27.

— Prostăție + suf. -ic.

PROSTĂȚIURĂ s. f. v. prostătură.

PROSTĂVĂLĂ s. f. v. prostovot.

PROSTEĂLĂ¹ s. f. 1. Faptul de a se prosti¹ (2); stare a omului prost (B IV 1). *Femeia să nu puie acul în cap, pe perini sau în alte părți, căci e senin de prostăcă și cu timpul își va pierde mintea.* GOROVEI, CR. 2.

2. Înșelare sau încercare de a înșela. Cf. prosti¹ (4). *Mi se pare că s-a apucat dă prostit melișial... Îi arăt cu prostealăl Crede că scapă de freac?* BACALBAȘA, S. A. I, 28.

3. Faptul de a se prosti¹ (6), de a se fandosi. *Ce prosteli stăstea? Fii serioasă!* UDRESCU, GL.

4. (Regional) Lucrare făcută de mintuală (Pițești). UDRESCU, GL.

— Pl.: prosteli.

— Prosti¹ + suf. -eală.

PROSTEĂLĂ² s. f. (Învechit și regional) Cerșetorie. *Baba mergea meru în prosteală cum învășase ea; dară într-a zi îi zise fata să-i campere din țirg plncă...; baba biet, din paralele ce adunase din cerșit, îi cumpără.* IȘPIRESCU, L. 364, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Prosti² + suf. -eală.

PROSTÉLCĂ s. f. v. peșteală¹.

PROSTELUÍ vb. IV v. protestăluí.

PROSTÉRCĂ s. f. v. peșteală¹.

PROSTERNĂ vb. I. R e f l. A se pleca (A I 1), a se inclina (plină la pămînt) sau a îngenunchea (Inclinădu-se pînă la pămînt) în fața cuiva sau a ceva în semn de venerație, de supunere, de umilință etc. *Tiranul cade în genunchi, se prosternă și ecre iertare.* HELIADE, O. II, 78. *Aieca, cu dare de sume, prosternut la picioarele calmucului, primea confirmație domniei.* SĂULESCU, HR. I, 229/4. *Prosternută la picioarele sale... i-au depus jurămîntul înfricoșat.* ASACHI, S. L. II, 116. *Prosternîndu-se înaintea lui, i-au iertat.* IST. M. 152/20. *P-aci era a se prosterna și a-i cere iertare.* CR (1848), 13³/39, cf. NEGULICI. *Pentru ce vă strîngeți atîta la piept și vă prosternați înaintea lor?* BOLLIC, O. 235, cf. PROT.-POP., N. D. *Mie-n genunche cl sa prosternat, Convins că de mine poate fi salvat.* CARAGIALE, O. IV, 355. *Îmi plăcea să văd toată lumea aceea prosternată la picioarele mele.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 62. *Am să mă prostern la pragul ușei sale.* I. NEGRUZZI, S. V, 194, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se mai prosternă încă a dotă pînă la pămînt într-o adinecă temenea turcească.* C. PETRESCU, I. I, 222, cf. SCRIBAN, D. *Smărăndache... se prosternă și merge să sărute mîna bătrînei.* CĂLINESCU, S. 204. *Călugărul se ridică și se prosternează.* H. LOVINESCU, T. 164, cf. DN², M.D.ENC., DEN. ♦ Fig. *Prosternîndu-se în fața „activității” de asimilare duse de nemți în Cehia.* CONTEMP. 1951, nr. 165, 2/2. *Nc prosternăm înaintea lui și ne vine greu să-l alăturăm de comedio-graful francez.* CĂLINESCU, C. O. 205. (T r a n z. f a c t.) *Căința îl prosternă pe culpabil.* SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: prosteru și prosternez. — Și: (Învechit) prostérne vb. III.

— Din fr. prosterner. — Prosterne < lat. prosternere (după așterne).

PROSTERNĂRE s. f. Acțiunea de a se prosterna și rezultatul ei; atitudine, poziție, stare a celui care se prosternă; (astăzi rar) prosternație. *El se ridică din prosternarea orientală.* ODOBESCU, S. I, 288, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Cărămizile de jos premeau în răcoarea lor monahală prosternarea genunchilor.* KŁOPȘTOCK, F. 202, cf. DN², M.D.ENC., DEN. ♦ Fig. *Prosternarea noastră dinaintea sistemilor de limbă.* ROM. LIT. 187¹/2. *N-am putut stăpîni nevoia de prosternare din ochii mei.* IBRĂILEANU, A. 189. *Creșteau în atmosfera de prosternare față de cultura grecească.* V. ROM. noiembrie 1954, 140.

— Pl.: prosternări.

— V. prosterna.

PROSTERNĂȚ, -Ă adj. Care se prosternă. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ar fi voit ... să îngenunche*

Înaintea ei, serios și fără umilită, ca și un papă prostertat. CĂLINESCU, S. 127.

- Pl.: prosternăți, -te.
- V. prosterna.

PROSTERNĂȚIE s. f. (Astăzi rar) Prosternare. Cf. I. GOFLESCU, C. NEGUTICI, STAMATI, D., PROT.-POP., S. D., BARCIANU, ALEXI, W., DN², DEN.

- Pl.: prosternăți.
- Din fr. prosternation.

PROSTESC, -EASCĂ adj. f. (Învechit) Comun, obișnuit, simplu, ordinar (1). *Garcește misterul. A trimis un bătoșas. Cu un tolar rudăresc, cu două fețe, prostesc.* PANN, P. V. III, 61¹ 1, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., CADL, SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Popular (1). Cf. ANON. CAR. *Încă a în cîntecele prostesci, pe la damna lui Pătru Voda, vadul Oblucitului să pomenesc.* CĂSTELNIC, HR. 241, cf. LB, POLIZU, DDFR, BARCIANU, ALEXI, W.

3. Care denotă, arată, trădează prostie (3), de prost (B IV 1); nerozesc, neghiob (2), nerod (1 1), nărlng (1 1), nesocotit (3), nesărat (2), (rar) neghiobesc, prostănac, (învechit) prostatic¹ (3). *Ha! Ha! Ha! ... răspuse cerșitorul cu un rîs prostesc.* CONV. 137, VIII, 452. *Oamenii ajunseseră la obiectivurile antropofagilor din Noua Zeelandă, la dobităcia prostăscă a caldote-nenilor.* GHERIA, ST. CR. II, 112. *Se băgase în ceartă dintre dînșii într-o clipă de neaaz prostesc.* REBREANU, I. 122. *O zbughiră în uliță cu niște risete prostesci.* id. R. I, 114. *Omul își avea rîsul lui prostesc.* SADOVEANU, O. VII, 489, cf. SCRIBAN, D. *Este băiatul doctorului Sima..., completă în șaptea bătrînul, frecîndu-si mințile cu un rîs prostesc.* CĂLINESCU, E. O. I, 17. *Avea pe chip o veselie prostescă, pe care n-o înfelega nimeni.* PREDĂ, M. 112, cf. 118, M. D. ENC., DEN.

- Pl.: prostesci.
- Prost + suf. -esc.

PROSTÊȘTE adv. f. (Învechit) Cu simplitate, în mod simplu. *Să ruga ... nu cu vro uratură de cuvînt multe, ce pre scurt și prostesc.* VARLAAM, C. 255. *Un om oarecare luminat în lume ... lăsdînd nebagate samă toate valurile lumesti, petrecînd prostescule viața, au tras la sine cu lucrul a bunătăților parte.* DOȘOFTEI, V. S. noiembrie 133⁵ 9. *La aceste cuvinte ... au suspinat Ioan Vodă, răspunzînd prostesc: cunosc-am de multe ori priința voastră spre mine.* N. COSTIN, I.I.T. I A, 90²⁶. *Vorovînd omul fără meșteșug, prostesc, își descoperă pe față ce simte și ce gîndește.* CONACHI, P. 300.

2. S p e c. (Învechit, rar) În limba simplă, în limba populară. *Multe să fie fost neamurile sau, precum prostesc le-am zice, oarcele ghetilor.* CĂNILMIR, HR. 71. *Literala (căreia mai prostește îi zice Lederatul).* id. ib. 322.

3. Ca un prost (B IV 1), în mod prostesc (3); (cu sens atenuat) fără nici un motiv, fără o justificare logică; slupid, nerozesc, neghiobesc, (rar) năucește, (învechit) prostatic¹ (5). Cf. CLEMENS, LB. *Mergi așa prostesc-n valuri, să te prăpădești.* PANN, E. I, 48/4, cf. id. P. V. I, 98 13, POLIZU. *Ea tot ar fi stat mai mult cu noi, dacă n-am fi alungat-o prostesc.* CREANGĂ, A. 97. *Și aici s-a purtat tot ... cu obrăznicie și prostesc.* id. P. 292, cf. DDRI, BARCIANU. *De ce? De ce? îi șopteam întruna prostesc, cu ochii scăldați în lacrimă.* REBREANU, NUV. 221. *Săpăm prostesc un șanț de banuială, de invective și de ură între noi.* GALACTION, A. 363. *Am intrat prostesc într-un joc neghiob.* CAMIL PETRESCU, T. II, 304. *Mă întore de acolo cu clevea flari culesă, pe care le port prostesc, fărî îndeminare.* SEBASTIAN, NUV. 71, cf. CĂLINESCU, S. 135. *Mă înduioșai prostesc de propria-mi soartă.* STANCU, R. A. I, 141. *Pîlungea înec, prelung, jeliindu-se prostesc și spîntuc mearu unul și același lucru.* PREDĂ, M. 285. *Am rămas deoparte, răsucind bila în mînă, prostesc.* LĂNGRĂNȚAN, C. II, 338. ♠ Ex p r. A rîde (sau a

zîmbi etc.) prostesc — a rîde (sau a zîmbi etc.) fără motiv sau atunei cînd nu trebuie. *Vocă rîde prostesc și nu răspunde.* BASSARABESCU, V. 62. *Cazocul rîdea prostesc.* SADOVEANU, O. VI, 261. *Zîmbi prostesc, mișcă puțin buzele și țocu.* CĂLINESCU, E. O. I, 302.

- Prost — suf. -esc.

PROSTÊȚIC, -Ă adj. v. protetic¹.

PROSTÊȚĂ s. f. v. prostete.

PROSTETE s. f. f. (Învechit rar, cu sens colectiv, în forma *prostetii*) Prostete: (6). *Urmează a se împlini și a se mestece, cînd u viu jurta, prosteta prin nobleță și nobleța prin prosteta.* GORJAN, II, II, 218 24.

2. (În dicționarele din trecut) Atitudine, purtar, prostescă (6). Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

- Și: (învechit, rar) prostetă s. f. GORJAN, II, II, 218 24.
- Prost — suf. -ete.

PROSTÊZĂ s. f. v. proteză.

PROSTIE ab. IV, I, I r a n z. (Complementul indică oamenii) A aduce la starea de prost (B IV 1); a îndobitoci. Cf. LB. □ *Aerastă lene l-a prost de tot.*

2. R e f l. (Despre oameni) A-și pierde mîntea, inteligența, puterea de judecată, de gîndire, a deveni prost (B IV 1); a se împi, a se nănci (1), (învechit) a se neghiobi, (regional) a se tutui. Cf. POLIZU. *Tu-ai prostit rău de cînd nu t-ai mai răzuit.* EMINESCU, S. 79. *S-a prostit savantul, decît adă și unu' nu mai stă să mormăie.* DELAVRANCEA, T. 220. *Dun simtea că se prostesc, că i se strînge mîntea, cu un arici speriat.* VLACHUȚĂ, D. 96. *Zile întregi nu vîd pe nimeni! Mă prostesc între patru pereți.* BRĂVEȘCU, O. V. I, 112. *Trebuie să faci ceva ca să moră, sau să nu mai simbi, să adoarină adînc, să-si piardă luciditatea, să se prostescă.* DIMITRIUS, A. 296. *I-o bătut înmucezînd di s-a prostot di bătut, acolo undă-a fost la mîltițe.* GRACIU, I. 280. ♠ R e f l. s i t r a n z. f a c t. (Prin atenuarea sensului) A-si pierde sau a face să-si piardă cîmpătul, dreapta judecată; a (se) listici, a (se) zăpăci, (regional) a (se) ului. [Între femei] i se schimbă cu totul firea; se zăpăce, se prostesc. GĂLĂ, S. III, 158. *Se uita drept în ochii lui iscoditori, zăpăcîndu-l și prostindu-l.* REBREANU, I. 161. *Uncheșul mă învîța că la vreme de primejdie lumea se prostesc și mai tare.* SADOVEANU, O. XI, 279. *Cînd intră spaima în el, se prostesc de tot.* CAMIL PETRESCU, O. II, 155. *La Paști, cînd vede oauă roșii la creștini, el și mai rău să prostesc, își perde dă tot cîmpătul.* ȘEZ III, 27. *Rele-s, juică, frigurile, Da-s mai rele dragostile, Frigurile te trezesc, Dragostile te prostesc.* HOPOȘ, P. P. 32. ♠ (Rar) A-si pierde puterea, forțele fizice. *Pentru attea primejdie de moarte fiind, așa u perise fata, așa se prostesc...* cît mai aseamene era unui mort decît unui om viu. MAIOR, P. 31 19, cf. EL N, II. ♠ (Învechit, rar) A se urli. Cf. LB.

3. R e f l. (Despre lucruri) A-si pierde din calitate, din valoare, a nu mai corespunde bine scopului inițial. Cf. DL, M. D. ENC., DEN.

4. T r a n z. (Familiar; complementul indică oamenii) A induce în eroare, a duce cu vorba, a face să creadă ce nu-i adevărat; a înșela, a păcăli, (familiar) a duce, a trișa. *Cucoana ne prostesc cu vorba.* REBREANU, R. I, 236. *Aeu vîd că prei să-ți bafii joc de mine. Dar să nu mă prostesci.* id. NUV. 7. *Spuneai că în raptul capului nu înfelegi să te prostescă domnul.* C. PETRESCU, R. DR. 256. *Acum prostea lumea cu prorociri, care se vor împlini la Pastele cailor.* VLĂSICU, A. P. 209, cf. ARGHEZI, VERS. 387. *De ce minți?... Pe cine orăui tu să prostesci?* PREDĂ, D. 89, cf. ALB I 1 327 180, ALB II 3 711 818. ♠ (Prin lărgirea sensului) Scos din spital ... și trimis la regiment ... nu li se îngadur să prostescă milităria. PAS, Z. III, 261. ♠ F i g u r. Stîlul care erva să mă prostescă astfel n-un pot numi sublim. GARAGIALI, O. III, 71.

5. Refl. Fig. (Învechit, rar) A se schimba, a se travesti. *Nu știu, floare este asta, ori amori prostil în strai? Căci cu mitrosul odată slobaade for și vâpaie.* CONACHI, p. 157.

6. Refl. (Familiar) A se purta neserios, afeclat, fandosit; a se fândosi, a se izmeni. *Să mă prostesc nifel... La noi, vezi dumneada, coconiță, merge anul altfel.* PR. DRAM. 278. *Să-i vezi seara, la madam Hans, cum se prostese.* STANCU, R. A. II, 77. *Stai și mănincă, nu te prosti, zise Moromele.* PREDA, M. 26. *Tu nu te mai prosti așa, că-ți șade râul!* UDRISCU, GL.

— Prez. ind.: *prostese*. — Și: (regional) **prostă** vb. I.

— V. **prost**.

PROSTI² vb. IV. I. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A ierta, a scuti de o pedeapsă. *Tu, părinte, mă prostește.* DOSOFTEI, MOL. 85. ♦ A îngădui, a permite, a da voie să facă ceva interzis. *Să mănince simbăta și duminica, ce mai nointe de aceasta să spuie arhierului și părinților celor sufletești, de-l vor prosti pre dntul el să mănince [pește].* BRAV. GOV. 123^v/1, cf. CADE.

2. Refl. recipr. (Învechit, rar) A se împăca. *Și deoa să tlmiră țarăș... mulțămiră lui D[u]mn[e]dzău și să prostiră.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 43^v/8.

3. Refl. (Învechit; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de”) A renunța (la o slujbă), a-și da demisia, a demisiona; spec. a abdică. *Rivni cu să se odihnească și se prosti de împărăție... și făcu pe fiul său Mehmed în locul său.* VĂCĂRESCUL, IS. 256. *Veziu fiind seos din vezare după ce au împărășit..., singur el s-a prostil.* id. ib. 277. *M-am prostil de dregătoria ce aveam, pentru ca să nu fiu amestecat în faptele mai sus-numitului.* id. ib. 294, cf. CADE, BL. VI, 62. ♦ Refl. pas. *Pașa... s-au prostil, adică s-au mazilit.* DIONISIE, c. 230. ♦ (Învechit, rar) A se retrage într-un anume loc. *Urmind la toate deci cu această carte m-am zăbovit la anul dintăi... unde și metania mi-am pus (a. 1761).* GAF. MAN. I, 238.

4. Intrans. (Popular) A cerși. Cf. PAMFILE, J. II, 162. TRG. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Prez. ind.: *prostese*.

— Din slavonul **ПРОСТѢТИ**.

PROSTIC s. n. v. **prostichi¹**.

PROSTICĂ adj. (Rar) Prostuță, v. **prostuț**. *Baba se simțea mai prostică, mai tare la cap și nu prea i se împotriva.* REBREANU, NUV. 192.

— Prost + suf. -ică.

PROSTICÉL, -EĂ, -ICĂ adj. Diminutiv al lui **prost**.

1. Cf. **prost** (B II 2). *Minglia nepatința firii cu aceo puținta și prostica mănecare.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 209^v/22. *Scotea niște papucei, Că erau de prostici!* Făceau cinci sute de lei. MAT. FOLK. 164.

2. Cf. **prost** (B II 4). *Nu umblase la școală, din care pricină rămăsese mai prostică.* BRĂESCU, v. 21.

3. Cf. **prost** (B IV 1). *Băiatul, cam prosticel, Cerind یره de un fel, L-a pus pe taler, aci, Și allele poranci.* PANN, p. v. III, 61^v/10. *Lingă-u cui domnese palat, Cu rang de arhimandrit, Trăia un popă prosticel, Căci păsloriu-i de la oi... Știa mai mult decit el.* MUREȘANU, p. 175/7, cf. DDRP. *Maică-sa grăia: ... — Noi nițicum l-om da, Că e mititel, Că e limerel Și cam prosticel.* TEODORESCU, P. P. 49.

— Pl.: *prosticii, -cele*. — Și: **prostică** adj.

— Prost + suf. -vel, -icca. — **Prostică**: cu schimbare de suf.

PROSTICHI¹ s. n. (Învechit) Adaos, spor la o dare. *La cistele dăjdular... să nu îndrăznească a face vreo prostichi măcar un bar (a. 1810).* GÁLDI, M. PHAN.

241. *Anaforea dumnealui vel-vistier, pentru prostiechi la dijmarit, la oicrit și la vinăriei (a. 1815).* id. ib. *A se mai face un prostiechi la cite trele huzmeturile... încă de cite două parale (a. 1815).* ap. TRG.

— Pl.: *prostichiuri*. — Și: **prostichion** (GÁLDI, M. PHAN. 241), **prostie** (id. ib.) s. n.

— Din ngr. **προσθήκη**.

PROSTICHI² vb. IV. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică salarii, venituri etc.) A spori. (Refl. pas.) *Să binevoiești înălțimea la a se prostiechi tefusoara acestui logofăt (a. 1813).* GÁLDI, M. PHAN. 241.

— Prez. ind.:?

— V. **prostichi¹**.

PROSTICHION s. n. v. **prostichi¹**.

PROSTICĂ adj. v. **prosticel**.

PROSTIE s. f. I. (Învechit) Curățenie (sufletească), neprihănire, puritate; cinste, sinceritate; naturalețe (2). *firese. Trimease-l și în finta Siluamului, ca să arate prostia și bună mîntea orbului.* CORESI, EV. 170. *Fifi... cu prostia inimici și cu frica Domnului și tot ce faceți cu toată inima.* id. L. 466/4. *Și foarte era laudă[i] de ospătături și de prostie.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 179^v/36, cf. LR.

2. (Învechit) Simplitate, modestie (1). *Fifi ascultători slăpților voștri... în prostia inimii voastre.* CORESI, ap. DHR II, 469. *Întru oameni creștini prostie și direplate creștinească nu veri afla, ce mării deșartă și mândrie și loudă și fală întru ei.* VARLAAM, c. 255. *Cu prostie să ruga cătră Domnul... Nu cu vro urătură de cuente multe.* id. ib. *Cu ce prostie trăiau, cu ce cumpăt, cu cită huare-avante (sfârșitul sec. XVIII).* IORGA, L. I, 511, cf. CADE, SCRIBAN, D.

3. (Învechit) Neștiință, ignoranță, nepricepere. *Iară mulți n-au perit munteri, că au luat de vreme la fugă, după acea risipă a oștilor muntenești, care s-au făcut mai mult den prostia Diicului.* N. COSTIN, LET. I, 310/7. *Dar Dumnezeu... n-au socotit prostia și neștiința mea, ci au căutat la bogăția și noianul bunății sale.* ANTIM, p. I. *Și pentru acea multă prostie a voastră... și neștiința la sf[î]nța carte, m-am îndemnal... a vă înștiința cu această mică cărticea.* id., ap. GCR II, 28/8. *Tu o să mori în prostie.* PANN, p. v. I, 16^v/20.

4. Stare a celui prost (B IV 1); mărginire (3), nănlגיע (1), nerozie (1), negliobie (1), nesocotință (1), (rar) neminte, netoție, (învechit și regional) nărtărie (1), (învechit) prostime (5). *Prostia diu născare leac nu mai are.* NEGRUZZI, s. I, 218. *Hoția și prostia stnt bine prețuite.* BOLINTINEANU, o. 136. *Dănilă se făcea cu mina de inimă, rîzind de prostia dracului.* CREANGĂ, o. 33. *Unul din ei mi-era eunoseut... un tip antipatie, de o prostie veselă și zgomotoasă, care-mi făcea rău.* VLABUȚĂ, o. A. I, 220. *Pentru ce să icie De bani buni prostia oricărui femeii?* COȘBUC, p. I, 247. *Doamna Herdelea se necăji de otita prostie.* REBREANU, I. 173. *Eu știu bine că nu-ți pasă de gura și de prostia lumii.* GALACTION, o. A. I, 341. *Prostia este arma inofensivă cu care recrutul speră să se împotrivescă lurilor teorilor... îndreptate în contra lui.* BRĂESCU, o. A. I, 57. *Că era multă invidie, răutate și prostie..., sinuțeam și cu.* VLASIC, D. 26. *Uite dumneata, cum urlă prostia tnaînța îngimfării!* SADOVEANU, o. III, 179. *Prostia, -nșelăciunea, păcatul, îndolota Muneescă făptura noastră din veac, fără de răgaz.* ARGHEZI, s. v, 21. *Atita prostie adunată la un loc cu atita naivitate... îl făcu să ridă.* STANCU, R. A. III, 142. *Unde te înlorci, nu dai decit de prostie îngimfală.* H. LOVINESCU, T. 241. *Era deci lîmpede pentru ei că numai din prostie s-a dus după al lui Biriță.* PREDA, M. 192. ♦ Fig. *Străbunii tăi... În viață, sub razele soarelui crud. Văzură prostia și lenca cui pradă.* LARIȘ, P. 415.

5. (Mai ales la pl.) Faptă sau vorbă prostească (3), lucru prostesc, nerozie (2), negliobie

(2), ineptie, năflingie (2), nesocotită (2), neloție; (cu sens atenuat) lucru lipsit de importanță, de seriozitate, fleac, nimic (III). *Iar o să începi cu prostiile, cu acea putere de rău a copilăriei tale sfințite.* DELAVRANCA, I. 23. *Cum poți să-ți înclupui o asemenea prostie?* VLAHUȚĂ, O. A. II, 210. *E o prostie să buți în zădărniciu asta.* AGĂRRICIANU, A. 216. *Dumnezeu au venit să vada jocul, nu să audă prostiile tale.* REBREANU, I. 26. *Am de lucru ... N-am vreme de prostii!* id. ib. 102. *Astăzi fu-am spus multe prostii.* IURĂILEANU, A. 189. *Nu cumva să supere cu vrea prostie pe domnul portarel.* BASSARABESCU, A. 61. *Și nu știa cum să-mi mulțumescă ... Proști! ...* C. PLIEȘCU, O. A. 101. *Prosti, Elisabeta! ... Apocripie. Tante stălele ... și-au decarat morții.* SAHIA, S. 60. *Pot să spun o prostie?* SEBASTIAN, T. 140. *Cearța noastră de această a fost o prostie.* id. ib. 347. *Ne finem de prostii. Trebuie să facem ceva mai de samă.* SADOVEANU, O. X, 167. *Nuamă tueri fund, oamenii se însoară; mai tratu, nu mai săvârșese asemenea prostie.* id. ib. XII, 569. *Azi fi-am spus numă prostii.* CĂLINESCU, S. 118. *In mare prostie te-ai bagat! Il muștră Simion.* BENUȘ, M. C. I, 186. *Nu, nu pot să uă exprim. Vorbes prostii.* H. LOVINESCU, O. S. 55. *Vorbești prostii, fetțo. În niață, totul se uită.* id. ib. 81. *Să-ți bagi degetul în mure s-apoi să nu vei să-l lingi, ar fi o prostie.* ZANSE, P. III, 665. ↗ Loc. a d.V. **În prostie** = fără măsură, fără socoteală, în neștiere. *Cheltuieste-n prostie, cu nebunul.* UDRESCU, G. ♦ **Faptă nesocotită de gravitate redusă; baroboață, pozna!** (3). *Îrăsnăie. Ai grijă de copil, să nu sucă vrea prostie.* VLASIU, A. P. 73, cf. ALB S S A B 1402.

— Pl.: prostii.
— Prost + suf. -ie.

PROSTIETATE s. f. (Învechit, rar) Stare de înapoierie (culturală). *Că până cînd se află vreau norod în prostietate, el e în starea prunecască.* ȚICHINDEAL, I. 313/3, cf. SEC VI, 62, 65.

— Pronunțat: -ti-e-.
— Prost + suf. -ietate.

PROSTII, adj., s. n. (Edificiu antic) care are coloare numai pe fațada principală. *Templu prostii.* NEGULICI, cf. CADP, DN², M.D.J.S.C., DLX.

— Pl.: prostiluri.
— Din fr. prostyle.

PROSTIME s. f. I. 1. (Învechit) Curățenie (sufletească), nevinovăție (2); cinste, sinceritate; supunere, umilință. *Gudecă-mă, Doamne, că cu eu prostime Îmblu-n toată vremea și n-am rău pe nime.* DOSOITII, PS. 79/5. *Cu prostimea inimii mele m-am nevoit, toate acestea, și acumă pre norodul lău carele s-au aflat aieca om văzut cu veselie nevoindu-se fie.* BIBLIA (1688), 307²/28.

2. (Învechit) Simplitate, modestie (1); sărăcie. *Să umbăm ca niște săraoi ... pentru că iaste întărire la unile ca acestea prostimea portului.* ALTHIOPICA, 8/23. *La județul prea înaltului judecator, craiul este ... ocrotit de strălucirea scaunului său, iar săracul nimicil de prostimea îmbrăcăminte!* MARCOVICI, D. 390/2.

3. (Învechit) Neștiință, ignoranță, nepricepere. *Dintru toată neînvațatura și prostimea mea, vrut-am puțin cevași a serie ... pentru meșteșugul și ființa poeziei.* MACABIEI, GRAM. 133¹/1.

4. (Învechit, rar) Insușirea a ceea ce este prost (B III 1), nefavorabil, negativ. *Prostimea năravurilor și dobitocia pătimilor iau adesca locul frumosei și simplei naturi.* MARCOVICI, D. 211/6.

5. (Învechit) Prostie (4); ceea ce denotă prostie (4). *Țărânu! ... nu să carle, ales etnd va fi mărturie cuișă și de va grău cuvinte fără de ispravă) și fără eale, de să va cunoaște lucrul, că grăioște de prostimea lui.* FRAY, 281. *El să nu fie avul cap, carele să poată d-întreg a scorni ... prostimea voroavi il arală.* CANTEMIR, HR. 139. *Slăptnirea ... grăbește a te însăreuna*

cu potolirea acestui neardindutei cursă din prostimea și nedomnirea unor asemenea oameni fără de judecată (a. 1832). DOC. I.C. 512. *Prezum îndrăznește întunorecul, curvia și hoția, asemenea învitează pe piznos prostima împrejurașilor lui, îl saltă cu izbîndă peste dinșu, și-i supune, și-i pradă cu nemernicia lor.* PISCOPESCU, O. 113/19. *Omul ... pururea în cărtire de a sa ususit prostime.* GOSACHI, V. 261. *Omul ... pe Dumnezeu chiar tală socotea întru prostime.* id. ib. 302.

6. (Cu sens colectiv; mai ales în limbajul claselor exploatare) Oameni de rînd, marea masă a populației; specie. *Țărăniime; norod (5), gloată, multime (3), învechit, rar) prostetă (v. PROSCETE 1). Iară toată oastea lui era de 30 000. Iară prostime și adunătură ce era pe lângă Ion Vodă.* URICHI, I. 190. *Iară lângă ei den prostime vesele oameni iai și strîngundu-sa multime, făcură gilecavă în orăș.* S. HSI. (1618), 157-20. *Nebunile și turbade, gândurile prostime arcea.* M. GOSCHIN, I.L.T. I, 311/38. *Turcii ... au fugit și s-au înclis în erlate în Cămință, iar prostimea, satele, s-au răstip carii încotro au putul.* NEGULICI, I. 76, cf. 197. *Iară rămășița dochilor cîți scăpasă din oșteni, și alta prostime, pre toți pînă la unul, precum să-i fie trecut mai spre fundurile țării ungurești, serie Ion Sambuțel.* CANTEMIR, HR. 83. *Cu mare cinste și pompă i-au cununat, fiind multă adunare la această nuntă, atît dă boierii fării, cît și dă altă prostime.* B. GHEORGHEANU, CM II, 163, cf. ANON. CAR. *Și cumintul ce grăia era grăt, și era laudat de cătră toți, și plăcut prostime (sfîrșitul sec. XVII).* I.L.T. III, 262/30. *Cînd s-au întimpla să se mai secole prostimea asupra neamșor ... să ajule pre neamșor întru apărare asupra prostilor.* MAIOR, IST. 105/11. *Vei da voie sinatorilor a sprîjini, a apăra și a îmbugăli prostimea.* BLEDIMAN, S. P. II, 162/8. *Prin meșteșugirea limbutei lor fac pe prostime a crede că eu adevarat s-au poez.* DRĂGHICI, R. 182/26. *Prostimea ... șole împărătiată pe cump.* NEGRUZZI, S. I, 35, cf. 153. *Băiatul e înțelept, e prorospul, are inimă bună, dar est ieșit din prostime.* FILIMON, O. I, 205. *Răcurește Vodă ...: prostimeu înțeleptă Ridică azi din fărîna stînga-i umilită și îndrăznește-a-și pune voința-n fața mea?* ALI SANDRU, POLZII, 631. *Azi, împrejură-mi văzîndu-ră-adunați, Boieri și lu, prostime, siml mulțumire mare.* id. T. II, 167. *Dumnezeu v-a dăruit cu minte, eu să ne porăuifi și pre noi prostime.* CRĂNGĂ, A. 163, cf. id. O. 229. *Am găsit multă lume adunată, și din boierime, și din tagme și prostime.* CARAGIALI, O. IV, 159, cf. II, 212. *Cărturarii totdeauna au căutul să se deosibească de prostime.* ISPIRESCU, V. 3. *Se așeză în scaunul împărăției și-și tocmi oștile, boierimea și prostimea cum știa el.* id. I, 103. *Prostimea chiar era bogată. Prin curși aveau, mai toți, euptoare.* MACEDOANSKI, O. I, 189. *Mai bine rămîneanu în prostime, căci nu-ș fi cruțul cea mai zdrobitoare dezamăgire.* ADAM, R. 17. *Socotești măria la că boierii pot ceva fără prostime?* DELAVRANCA, V. V. 51. *Primarul ... porunci slăcăilor să conluie jocul, să vada și domii cît sint de frumose petreecrile prostimii.* REBREANU, I. 183. *Mulțimea de soldași ce plecau în concediu și prostimea împetrîțită, neștiutoare ... alerga pe chei, năvălea în vagoane.* BRĂLESCU, O. A. I, 179, cf. 236. *Venită grămadă la Giurgiu ea să-l primească, nu numai boierii, ci și negustorimea, popunea, prostimea.* C. GANE, TR. V, 112. *Nuamă prostimea ... nu părea supărată pentru surparea unor case boierești.* SADOVEANU, O. X, 169. *Țărânu pentru ei era prostime, bună de țigela și exploant.* id. ib. XIX, 110. *Veneau de toată mîna: prostime, Țigovești, dervișii.* I. BABBU, O. 80. *E atita prostime adunată pe ulițe, că de-abia a răzbit călare pînă aci.* CAMIL PETRESCU, O. III, 65. *La faptă, vine rîndul nostru, al prostimii.* C. PLIEȘCU, A. R. 51. *Eu stul tot cu prostimea, cu slăbănogit și cu flămînzii.* PAS, I. I, 116. *O răsturnare de-asta ... nu se poate face dacă n-ai poporul de partea lu, prostimea, adică pe cei mulți.* I. ANCRĂȘAN, O. II, 71, cf. I. PAPAHAGI, M. 166.

— Prost + suf. -ime.

PROSTIMON subst. (Grecism învechit, rar) Amendă, despăgubire. *Mitropolitul propune să fie osindit a da feței prostimau.* (a. 1797). GĂLDI, M. PHAN, 241.

— Pl.?

— Din ngr. *πρόστιμον*.

PROSTINĂVIC, -Ă adj. v. prostănatic.

PROSTIRE¹ s. f. 1. (Mold., Bucov. și nordul Munt.) Cearsaf. *Căpșanii înfășară în prostirile aceale ce prătimir, de sprejmiră singele svinții sale.* DOSOFIL, ap. GCB I, 258, 26. 2. *prostiri*: una cusut[ă], una aleas[ă] (a. 1730). IORGA, S. D. VI, 156. 3. *prostiri*. 3 cu fir, 1 obial cu flori (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 69. 4. *prostiri de obiial* (a. 1745). URBARIUL, XI, 225. 5. *prostiri de asternut* (a. 1780). *ib.*, 249. *Oarecare asătămănare cu compresurile strinse ne înfășoază învălirea în prostiri.* FĂTU, D. 29, 18. *Cu perinele de pai a trăsurei, un oghiul în ră stare și o prostire ne indeletnicem a face un pat.* RUSSO, S. 170. *Prostirile în patu-i de negre putrezesc.* NEGRUZZI, S. II, 199, cf. BARONZI, L. 161, GIHAG, II, 296. *Un strat mare de fîn ... pe care deducea își întinse feluritele șaluri și prostiri.* GANE, N. II, 45. *Adăuse ... prostirile, abiturii și alte mărunțuri.* CONTEMPORANUL, IV, 394. 6. *Prostire-n ciubuce de borangie cu horbotă.* SEVASTOS, N. 46, cf. BĂRCIANU, *Mașul scoase din ladă o prostire de în curată ... o asternu pe pat.* DUNĂREANU, CB, 17, cf. IDRIG. *Puseră pe fiecare pat ... câte două joclăzi una peste alta, una ca prostire și alta cu oghiul.* HOGAȘ, DR. I, 121, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ridica prostirea, înfoia pernele.* BRĂDESCU, O. A. II, 13, cf. SCRIBAN, D., II XII 105. *Fata ... să acopere cu o prostire, aprinde lumânarea.* ȘEZ. I, 116, cf. IORDAN, L. M. 199. *Spăl câmăși, țfari, izmene, prostiri.* ALB I 637/510, cf. ALB SN V II 117, A V 15, 18, IX I, I. ROM. 1960, nr. 3, 76. *Am o prostire Plină de pozdire (Cerul).* GORVEL, c. 65. ♀: Fî g. *Te pipăi în prostirile zăpezii.* LESNEA, VEBS, 162. ♦ (Prin Bucov. și prin vestul Mold.) Învelitoare de pat; cuvertură. Cf. A V 11, 15, VI 26. ♦ (Prin Mold.) Față de masă albă. Cf. PAMFILE, J. I, 132. *Este o masă-mpadobită, Cu prostiri acoperită.* FOLC. MOLD. I, 240. ♦ (Regional) Tesătură de bumbac sau de borangie dungată (în diferite culori), folosită la decorarea pereților, la învelitul bănelor etc. *Prostirile ... se spînzură de-a lungul și de-a latul pereților în loc de coboare.* PAMFILE, I, c. 281.

2. (Învechit, rar) Un fel de glugă (preotească). *Prostirea cu care își învălea capul la închinăciune, într-o formă cu un guler de mantie.* PELIMON, ap. CĂLINESCU, S. C. I, 74.

— Pl.: *prostiri*.

— După ucr. *ночітв*.

PROSTIRE² s. f. Faptul de a (se) prosti¹.

1. (Trecere în) stare de îndobitocire, de imbecilizare. *Faceți să încelze această tristă priveștiște ce înfățișează prostirea și neștiința țăranilor.* MARCOVICI, D. 220, 9, cf. DDRF.

2. Pierdere a minții, a inteligenței, a puterii de judecată.

3. Diminuare, degradare, înrăutățire a calității unui obiect. *În zioa aceasta s-au ars și mai multe sute de mii de saci cu făină prin magozii, din care pricină și s-au întâmplat o mare scumpete și prostire a pinei.* CR (1833), 195¹/39.

4. Inducere în eroare; înșelare, amăgire, păcălire. Cf. DL, DM.

— V. *prosti*¹.

PROSTIRE³ s. f. (Învechit) Acțiunea de a se prosti² (3); demisie; abdicare. *Alergă la prea Înalta Poartă și făcu castrici și prostire domniei, rugându-se să-l mazălească.* VĂCĂRESCUL, IST. 288.

— Pl.: *prostiri*.

— V. *prosti*².

PROSTISI vb. IV. În tr a n z. (Grecism învechit, rar) A adăuga (la un venit, la un câștig, la o dare). *Vom mai găsi vreun mijloc să prostisim la venit* (a. 1803). GĂLDI, M. PHAN, 241.

— Prez. ind.: *prostisesc*.

— Din ngr. *προσθήσει* (aor. al lui *προσθέτω*).

PROSTIȘOR, -O ARĂ adj. Diminutiv al lui *prost*: ca un prost.

1. Cf. *prost* (B II 2). *Mcorsă într-un sălaș prostișor, peșteră sărăcească, și au născutu-l fără nice o stricare.* DOSOFIL, V. S. decembrie 237¹ 26.

2. Cf. *prost* (B IV 1). Cf. ANON. CAB. ♀ (Substantivat) *De-i lua o prostișoară. N-aibă-n vatră nici așoară.* FOLC. TRANSILV. I, 235.

— Pl.: *prostișori*, -oare.

— Prost + suf. -ișor.

PROSTIT, -Ă adj. 1. Care și-a pierdut (în bună parte) facultățile intelectuale și morale; îndobitocit. *Dacă sînt tineri cu trupurile neputincioase, dacă sînt bătrîni au suflete prostite.* ISPIRI SCU, V, 26. *Cu aspectul epuizat și prostit, copăta aspectul unui animal tînăr.* PARHON, B. 151. *Erau prostite de atîta așteptare.* BARRU, P. 210.

2. (Care este) ca un prost (B IV 1) sau, p. ext., năucit, buimăcit, zăpăcit, dezorientat, descumpănit, uluit. *Tînărul se uita prostil la tatăl său.* AGÎMBICEANU, A. 405. *Rămase prostil ca un om care se pierde în fața unei nenorociri.* DUNĂREANU, CB, 214. *Noroc bun! zise Ion stringînd din umeri prostil.* REBREANU, I, 270. *Virginia se uita la toți, prostilă.* BASSARABESCU, V, 151. *Albe, rîzînd spre lumea prostilă, Lunecau baltistele albe.* BACOVIA, O. 79. *Toută ziua murmură ca prostil ... „Să-mi facă ea mie asta!”* CAMIL PETRESCU, I, III, 31. *Am aruncat ... galbenii ce fîneau în mînă. Am rămas prostil, cu ochii după ei.* BRĂDESCU, A. 239. *Privește prostilă gloata de oameni din jurul ei.* SAHIA, N. 12. *Căscă ochii, năncrezător, și spuse prostil: — Ordinul ... e ordin.* *ib.*, 85. *Două zile umblă cu un nebuu, islovit, prostil, moale ca o cîrpă.* SADOVIANU, O. II, 371. *Aurica se extazia înaintea ei și Titu rămase prostil.* CĂLINESCU, E. O. II, 148. *Stăteam prostil cu telegrama în mînă.* CONTEMP. 1953, nr. 374, 14. *Făcuse acest lucru altul de pe neașteptate ... că agentul și insoțitorul rămăseră în tîndă prostiți.* PREDĂ, M. 158, cf. 341. *Căzu pe patul nedesfăcut, prostilă.* BARRU, P. 187. ♦ Care denotă, exprimă, trădează prostie (4) sau, p. ext., năuceală, buimăceală, dezorientare, aluire. *Se uita la el cu mirarea prostilă a uriașului care vede că un pitic culează să i se pună piedică.* AGÎMBICEANU, A. 324. *Chelnerul plecă ... iar Ghinea holbă niște ochi prostiți.* REBREANU, NUV. 130. *Prăpădit, galben la fața, se uita cu ochii prostiți la Hleba.* SADOVIANU, O. I, 397.

3. Care a fost indus în eroare, înșelat, amăgit. *Și-s supte din sudoarea prăstitului popor.* EMINESCU, O. I, 59. *Nu vă bucurați că bărbaiți nu s-au lăsat prostiți?* T februarie 1962, 36, cf. DEX.

— Pl.: *prostiți*, -te.

— V. *prosti*.

PROSTITUĂ vb. I. Re II. și tranz. fact. A practica sau a face să practice prostituția. Cf. IORGONICI, O. 69, 8, STAMATI, D., NEGULICI, ARISTIA, PLUT., POLIZU. *Veți prostiți femeia aceluia ce-ți va deschide casa.* FILIMON, O. I, 311, cf. PROT.-POP., S. D. *Trebuia să se prostiție pentru o bucată de piine.* BOLINTINEANU, O. 384, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *Silește lucrătoarele să i se prostițieze.* ap. IORDAN, L. R. A. 353. *El nu-și prostițiează fiica, ci o solosește doar ca un mijloc de a-și asigura un an sau doi de existență.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 1.1, cf. DM, DN². ♀ (Prin lărgirea sensului) *Bărbații se prostiție cu femeile.* MAIORESCU, CB, III, 170. ♦ Fî g. A (se) folosi în mod degradant, înjositor, nedemn; a căpăta sau a face să capete un aspect degradant,

nedemn. *Cifiva tineri derbedei* - *Co-si prostituie jun-
feia la pierdutele femei*. MACIDONSKI, o. 1, 83. *Fi-am
incredințat biserica mea mai pură decît o virgină, iar
tu ai prostituat-o pentru bani*. FILIPON, o. 11, 126.
*Limba lui inveninată ... aprinzîndu-se în acea bițu
de desfrînări, ea se prostituă în tabularile cele mai res-
pingătoare*. ODOBESCU, s. 1, 49, cf. ȘĂINEANU, D. U.,
CADE. *Nu stîm capabili să dîberăm progresul din
gheara celor care îl plîngăresc și îl prostituază*. C. PE-
TRESCU, A. 119. *Politicienii gălăgioși ... devin și pro-
xeneții patriotismului, pe care-l prostituază cui oferă
mai mult*. BRĂEȘCU, o. A. II, 348, cf. SCRIBAN, D.,
DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -lu a. — Prez. ind.: prostituțz.
— Și: (rar) prostîtuî (prez. ind. prostituiesc și pro-
stitui) vb. IV.

— Din fr. prostîtuer, lat. prostîtuer.

PROSTITUĂBE s. f. Acțiunea de a (se) pro-
stitui și rezultatul ei. Cf. POLIZI, BARONZI, I. E. I,
233/22. DDBF, BĂRCIANU, ALENI, W. *Actiune de
prostituare a unei persoane*. COD. PEN. R.P.R. 163. *Prî-
mește să fie tatrefinul ... de către o femeie, din cîstigurile
provenite din prostituarea ei*. Ib., cf. DN², M. D. ENC.,
DEX. ♦ Fig. *Prostituirea unor talente și avalanșa
de nontalente*. M 1962, nr. 1, 5.

— Pronunțat: -lu a-. — Pl.: prostituări. — Și:
(rar) prostîtuire s. f.

— V. prostîtua.

PROSTITUĂT, -Ă s. f., adj. I. S. f. Femeie care
practică prostituția: curvă, lîrlă, femeie de stradă,
(rar) palațandă. (Învechit) miere¹ (f), femeie publică
(v. public), (argotic) mainuță (f), marcoavă, mas-
troacă, parașutistă (v. parasutist f). Cf. NEGULICI,
PROT.-POP., S. D. *Ziceai că femeia asta te dez-
gustă pentru că este o prostituată*. BOLINTINEANU, o.
385. *Să te cobori în acea ocnă la care s-află condamnate
Nenorocitele fîințe ce se numesc prostituate*. MACI-
DONSKI, o. 1, 81. *Eroina romanului e o prostituată*.
GHIERA, ST. CR. II, 230, cf. DDBF, BĂRCIANU, ALENI,
W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Apunctnd pleoapele oame-
nilor, le întorcea cu pensa, stîngerinde ca buzele unei
prostituate de barieră*. BRĂEȘCU, o. A. II, 337. *Ai
atîngîial copîii și pe prostituate*. LESNEA, VRS. 54, cf.
SCRIBAN, D. *O femeie care nu este considerată în public
ca prostituată*. COD. PEN. R.P.R. 465. *Salirizează și
glorifică suferința prostituatei, luată în această epocă
drept simbol al demnității umane căteate în picioare*.
CONTEMP. 1949, nr. 126, 3/3. *Ar fi voit-o căzută, rătă-
cită, ca prostituatele din romanele lui Dostotovski*.
CĂLINESCU, E. O. II, 10. *Prostituatele profesionale
le imitară*. STANCU, R. A. IV, 331. *Vreuna din prosti-
tuatele întîrziate s-a desprins diutr-un gang și-si încearcă
norocul*. VINEA, I. II, 160, cf. DN², DEX.

2. Adj. Care se prostituază. *Fă asemenea și cu
doamna Bovary și pei acea pe femeia prostituată*.
ROMĂNUL (1857), nr. 2, 3²/27. *O femeie prostituată*.
BOLINTINEANU, o. 385, cf. BĂRCIANU, ALENI, W.
— Pronunțat: -lu a-. — Pl.: prostituafu, -te. — Și:
(Învechit) prostîtuît, -ă (BĂRCIANU, ALENI, W.) adj.,
prostîtuîtă (NEGULICI, PROT.-POP., S. D., SCRIBAN,
D.) s. f.

— Din fr. prostîtuée. — Prostîtuîtă < lat. prosti-
tuta.

PROSTITUÎ vb. IV v. prostîtua.

PROSTITUÎRE s. f. v. prostituare.

PROSTITUIT, -Ă adj. v. prostîtuat.

PROSTITUĂ s. f. (Rar) Lucru prost (II II 2),
de calitate inferioară, lipsit de valoare. *Cu slugile
se culcă iarna-n casă La vatră-n colbărie și se-aihracă
Cu prosturi*. MURNU, o. 185. *Păcat de parale ce-ai
dat pe citul acesta, că-i o prostîtură*. Com. din PIATRA-
NEAMȚ.

— Pl. prosturi — Și: prostătură s. f. Com.
GRUC.

— Prost¹ : suf. -tură

PROSTITUȚĂ s. f. v. prostîtuat.

PROSTITUȚIE s. f. Faptul de a întrutine relații
sexuale cu mai mulți bărbați în scopul procurării
mijloacelor de existență; faptă (infracțională) comisă
de femeie care procedează astfel; ocupația prostituatei.
Viață dusă de o prostituată. Cf. IORGOVICI, o. 69-72.
CUCURAN, M. 2⁵ 17. NEGULICI, STAMAIL, D., POLIZI,
PROT.-POP., S. D. *Capila ... a smulsesem din ghearele
prostituțit*. BĂRCIANU, o. 101. Cf. DDBF. *Acești
revoluții pudici orădese prostituția, adulterul*. DEMI-
TRESCU, o. 105. *În tua prostituție zac moarte și
razele-ti și crîmă înverșu*. NICULEȚĂ, T. D. 18. *Vaga-
bondajul, prostituția nu-mi de-a fare cu crimele*. IONESCU-
-RION, s. 173, cf. BĂRCIANU, ALENI, W., CADE. *Are
puterea să izbăvească de sărăcie și de prostituție*. GAIACU-
TION, o. A. I, 65. *Volam să fac studii după natură
în ceea ce privește prostituția și desfrul*. SADOVEANU,
o. 1, 117, cf. SCRIBAN, D. *Acordă ... ajutorul său
unei femei pentru exereitarea prostituției*. COD. PEN.
R.P.R. 461, cf. CĂLINESCU, E. S. 330. *Ereditatea mor-
bidă trebuie și ea menționată; alienația mentală, cri-
minalitatea, prostituția*. RALEA, s. I, II, 21, cf. DN²,
M. D. ENC., DEX. ♦ *Casă de prostituție = casă în
care se practică relațiile sexuale mai sus definite;
bordel, lupanar. Cui i-ar veni să creadă că a fost prins
noaptea într-o casă de prostituție?* I. BOTEZ, B. I,
71. *Boruri, case de nobilă prostituție miliardară, tri-
pouri*. ARGHEZI, B. 136. ♦ Fig. *Corupție; înjosire,
degradare. A desfrîntat tortura și arderea strigoilor,
care pînă atunci încă tot mai era uzitată spre rușinea
și prostituțiunea omenirii*. BĂRILEU, P. A. I, 359,
cf. CADE, DEX.

— Și: (Învechit) prostîtuțiune s. f.

— Din fr. prostitution, lat. prostitutio, -onis.

PROSTITUȚIUNE s. f. v. prostituție.

PROSTOGĂLĂ s. f. v. prostovol.

PROSTOGOĂLĂ s. f. v. prostovol.

PROSTOGÖL s. n. v. prostovol.

PROSTOLĂN, -Ă adj. (Popular; adesea substan-
tivat) Prostălău. Cf. LB. *Nea Mușat, ca și nea Vlad ...
însemnează astăzi pe un prostolan*. HASDEU, I. C. I,
87. *Degeaba mai călăui în el pe prostolanul moldov
din care pulea orișicine să facă ce vrea*. STAVICI, S. I,
251, cf. MARIAN, S. R. II, 247, CADE, SFC VI, 119, 126,
134, DEX. *Un biet om necăjit cheamă un croitor, care
era cam prostolan, să-i facă o păreche de pantaloni*.
I. CR. II, 165, cf. ALR SN v h 1240.

— Pl.: prostolanî, -e. — Și: prostălăn, -ă adj.

— De la prostălău, cu schimbare de suf.

PROSTOLÖG s. n. v. prostovol.

PROSTOLÖI s. n. v. prostovol.

PROSTOMĂN s. m. (Învechit, rar) Om prost
(II II 4), fără (multă) știință de carte, fără (multă)
cultură, neînvațat. *Fie între filozofi sau între prostoma-
ni ..., nicăieri firea sa nu o schimbă*. FICHESDEAL,
I, 435/6, cf. SFC IV, 191.

— Pl.: prostomani.

— Prost + -oman.

PROSTONĂC, -Ă adj. v. prostănac.

PROSTONĂTIC, -Ă adj. v. prostănatic.

PROSTOVĂLĂ s. f. v. prostovol.

PROSTOVĂN, -Ă adj. (Popular și familiar; adesea substantivat; rar la f.) Prostălău. Cf. PAMFILL, J. II, 162. *Nenea Dumitruche... era slăbănog, prostovan.* STANGU, D. 6. *Ce cojoace, prostovanilor? Ce căciuli?* id. R. A. I, 346. *Tu nu te mai întorci acasă la tine, pentru că nu ești nebun să te lași prins ca un prostovan.* BARBU, Ș. N. II, 58. *Prostovanul ăsta îmi spuse înainte că nu te mai sugrumă.* V. ROM. noiembrie 1961, 25. *Văzind că nu e glumă cu ăst prostovan, vră să-l otrăvească.* I. CR. II, 230. *Uite, am și eu trei gineri — unu cam prostovan.* RĂDULESCU-CODIN, I, 275, cf. VIRCOL, V. 98, ALR SN V h 1 240/29. ♦ (Regional) Zăpăcil (Secășeni — Oravița). ALR SN V h 1 241/29. ♦ (Regional) Urșuz (Pecinișca — Băile Herculane). ALR SN V h 1 243/2.

— Pl.: *prostovani, -e.*
— Prost + suf. *-ovan.*

PROSTOVĂLI vb. IV v. *prăstăvăli.*

PROSTOVÔI, -OĂIE adj. (Regional) Prost (B IV 1) (Beloțu — Craiova). GL. OLT.

— Pl.: *prostovoi, -oai.*
— De la *prostovan*, cu schimbare de suf.

PROSTOVÔL s. n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă conică de 4—5 m în diametru, dintr-un inel metalic central și o frînghie circulară la periferie, de care sînt atimate greutatea de plumb, și la care plasa se strînge ca un sac cînd este scoasă din apă; (regional) năpastă (II), năpastnic, plasă¹ (I 3), trandada. *De și-ar ultrna de gît un prostovol și s-ar arunca în Dunăre, ar putea să pescuiască... pe împărăatul peștilor.* INSPIRESCU, ap. CADE. *Partea de sus este legată cu o funie lungă cu care pescarul trece înapoi prostovolul după ce l-a aruncat.* DAMÉ, T. 125. *În gurile adînci unde este mult pește la gropi... se întrebunțează prostovolul.* ANTIPA, F. I. 111. *Tot județul știa că s-a introdus acolo un nou instrument de pescuit numit prîstălogul.* id. p. 161. *Începe pescuitorul cu prostovale.* id. ib. 407. *Se face vad chiar pentru halău, plasă, ploscă, prostoval.* ATILA, P. 50, cf. TDRG. *Prostovolul sau năpasta este un fel de sac de pînză de voloc, ai cărui ochi sînt de mărimea degetului mic.* PAMFILL, I. C. 68, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cu plasa și cu prostogolul, am colindat malul pînă dinspre ziuă.* TOPICLANU, D. A. II, 13. *Pescar în ape dulci... în fluviu... prostovolul.* NOM. PROE. 17. *Garza mea făcea din azvrlitul prostovolului numai un fel de sport.* VOICULESCU, P. I. 15, cf. ENC. AGIL. IV, 658, SCRIBAN, D. *Unele de pescuit ce se aruncă asupra peștelui și-l acoperă cu plasă (copac, prostovol etc.).* NOM. MIN. I, 28, cf. DER. M. D. ENC., DEX, II VII 483, XIV 86, 105, ALR I 1 734/112, 508, 839, 898, 910, ALR SN III MN II 741, 987, LEXIC REG. 84, MAT. DIAL. CT. I, 189, GL. OLT. ♦ I. o. c. a. d. v. (Regional) *De-a prostovala* = de-a rostogolul, de-a dura, peste cap. Cf. DM. *Se dă d-a prostovala.* ALR I 367/940, cf. 367/85, 107, 109, 940, ALR SN V h 1 434, LEXIC REG. II, 41. ♦ (Regional) Crisnic. Cf. ALR I 1 737/194, 900, 954, 988.

— Pl.: *prostovale* și *prostovoluri*. — Și: (regional) *prostovăla*, *prostogăla* (ALR I 367/107), *prostogolă* (ib. 367/79, 85) s. f., *prostovôl* s. n., *prostolôj* (MAT. DIAL. CT. I, 189), *prostolôj* (ALR I 1 734/508) s. n., *prăstăvăli* (DM), *prăstăvăli* (ALR SN V h 1 434/886), *prăstăvăli* (ALR I 367/109) s. f., *prîstălog* s. n., *păstrăgăla* (ALR SN V h 1 434) s. f., *plostovôl* (ALR I 1 734/839), *postovôl* (ALR II, 899), *postrovôl* (II XIV 86, 105), *rostolôj* (TDRG, SCRIBAN, D.) s. n.

— Etimologia necunoscută.

PROSTOVOLÏ vb. IV v. *prăstăvăli.*

PROSTRĂȚE, -Ă adj. (Rare) I. (Med.; despre oameni) Care este într-o stare de prostrație; (despre însușiri sau manifestări ale organismului uman) care este extrem de scăzut, de diminuat. *Respirația sau răsufierea e scurtă, sufocativă..., apetita prostrată sau*

depusă, pierdută. ÎNVĂȚĂTURĂ, 63, 22. ♦ Lipsit de energie morală, foarte abătut, deprimat. Cf. DN², DEX.

2. (Despre tulpinile unor plante) Care crește culcat la pămînt. *Caulii externi prostrați, apoi ascendenți erecți.* GRIGORESCU, FL. 68, cf. DN², DEX.

— Pl.: *prostrați, -te.*

— Din lat. *prostratus*, fr. *prostré*.

PROSTRĂȚĂ s. f. v. *prostată.*

PROSTRĂȚIE s. f. (Adesea prin exagerare) (Stare patologică de) slăbire extremă a forței fizice și psihice caracterizată prin lipsa de reacții la solicitările mediului, prin indiferență totală față de ceea ce se petrece în jur. V. *apatie*. *Dieta, luările de singe și lipitorile aducînd o prostrațiune (oboseală) generală.* MAN. SĂNĂT. 271 8. *Măică-mea a căzut într-un fel de prostrațiune, din care nu s-a putut rădica decît a două zi.* SION, P. 342, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Era într-o stare de odihnă absolută, înfrățită prostației.* ARDELEANU, V. P. 223. *O boală febrilă, începînd prin frisoane, prin lipsa de poftă de mîncare, prin prostrație.* BAREȘ, O. A. I, 302, cf. CADE. *Dacă nici comanda asta nu-l trezește din starea asta de prostație, nu mai e nimic de făcut.* CAMIL PETRESCU, T. III, 12. *Colonelul căzuse în prostație.* BRĂESCU, O. A. I, 44, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A rămas pe scaun în aceeași stare de prostație.* SEBASTIAN, T. 242, cf. JORDAN, I. R. A. 36, SCRIBAN, D. *Nesiguranța situației, averii și vieții, alteranța perioadelor de agitație și de prostație... i-a obișnuit cu o tristețe de neînvins.* OȚEȚEA, T. V. 62, cf. EL X, 41. *Multă vreme Felix stătu într-o stare de prostație totală.* CĂLINESCU, E. O. II, 318, cf. id. s. 73. *După efortul făcut, Ioana e într-o stare de prostație.* II, LOVINESCU, T. 314, cf. DER. *Căzuse într-o stare de prostație.* V. ROM. aprilie 1963, 40, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Și: *prostație*, (învechit) *prostrațiune* s. f.

— Din fr. *prostration*, lat. *prostratio*, -onis.

PROSTRĂȚINE s. f. v. *prostrație.*

PROSTRĂNGE vb. III. Franz. (Prin Ban.) A strînge la loc. CADE.

— Prez. ind.: *prostrîng.*

— Pro² + strînge.

PROSTULEȚ adj. (Rare; și substantivat) Prostuț. *Știu că ai să privești ca pe-un... negustoras, ca pe un prostuleț.* ALECSANDRI, T. I 264, cf. TDRG, CADE, DEX.

— Pl.: *prostuleți.*

— Prost + suf. *-uleț*.

PROSTUȚ, -Ă adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *prost* (B IV 1), *prosticele* (3), *prostisor* (2), (regional) *năgîrlău*, *nocorobu*, *tutne*², *prăstănel*; p. ext. (cam) *naiv* (2), *erud.* *În sărăimia poet odată reclamat Asupra unui om prostuț, dar pre bogat.* DONICI, F. II, 51/3. *Era... cam prostuț din fire și cam obraznic din creștere.* ALECSANDRI, O. P. 56. *Un inger de geniu... ceilalți cari au ramas în cer sînt cam prostuți.* EMINESCU, S. 100. *Un biet copil prostuț, vezi bine, Sînt eu — ce-o fi găsit la mine?* GORUN, F. 147. *El atîta știe: să rîdă și să tacă, sau, rusinos ca un flăcău prostuț, să-și ducă un picior înainte și să se uite fîntă la opină.* BASSARABESCU, V. 63, cf. CADE. *Avea doi copii: o fudă... și un băiat Coca, prostuț, poreclit Garabel.* BRĂESCU, O. A. II, 16. *Prostulete, tu nu vezi c-ai plecat fără surluc?* TEODOREANU, M. II, 121. *De la început acest nou oaspete s-a arătat cu totul prostuț.* SĂDOVEANU, O. X, 501, cf. SCRIBAN, D. *Gigi era frumos, încolo cam prostuț.* CĂLINESCU, S. 67, cf. 170. *Fetișcana... pe care clo considerase prostuț.* STANGU, R. A. III, 163. *S-o vadă și domnul inspector... pe prostuța noastră.* id. ib. 298. *Sigur că n-o să-mi fie ușor, pentru că sînt nebun după tine, proslufo!* 7 februarie 1962, 30. *Eram doar*

un adolescent entuziast și cam prostuț, care credea că tot ce zboară se mântuie. II. LOVINIȘCU, T. 335, cf. DEX.

- Pl.: *prosluți, -e.*
- Prost + suf. -uț.

PROSUMȚIUNE s. f. v. **prezumție**.

PROȘ s. n. (Regional) Alică (mai mare). *Impărțea ... „prau și proșuri” pentru lupi, cite două încercături de căciulă.* AL. LUPULUI, P. G. 101.

- Pl.: *proșuri.*
- Etimologia necunoscută.

PROȘCĂ vb. I. Transz. (Regional) A împoșca (Lunca — Suceava). 101c. MOLD. I, 287. A zburat o hulubiță; *Apa-n gură e-o lual Și pe noi ne-o proșcat.* ib.

- Prez. ind.: *proșc.*
- Cf. *proșcă*.

PROȘCĂI s. n. v. **prășcău**.

PROȘCĂ s. f. v. **proșcă**.

PROȘCĂU s. n. v. **prășcău**.

PROȘEDEĂ vb. II. Intransz. (Învechit, rar) A sta în față; a ocupa locul întâi într-o adunare. Cf. ARISTIA, PLUT., FORM. CIV. II, 201.

- Prez. ind.: *proșed.*
- Pro⁻¹ + ședeă.

PROȘEDERE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a proședeă și rezultatul ei. Cf. sic IV, 25.

- Pl.: *proșederi.*
- V. *proședeă*.

PROȘIE s. f. v. **proșle**.

PROȘTERNE vb. III v. **proșterna**.

PROȘTIRUI vb. IV. Transz. (Învechit, rar) A necoti, a desconsidera. *Chemarea sa o necințese și proștirătesc.* ȚICHINDEAL, F. 432/12, cf. sic IV, 142.

- Prez. ind.: *proștiruiesc.*
- După germ. *prostituiereu*.

PROȘI s. m. (În dicționarele din trecut) Șef al lucrărilor într-o tipografie; directorul unei tipografii. Cf. VALIAN, V., LIM. DIFR. GHETL. R. M., BARGIANI, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. I., CADE. ♦ (Haf) Corector (tipografic). Cf. CADE.

- Pl.: *proși.*
- Din fr. *prote*.

PROȘI² s. m. (Învechit) Conducătorul comunității monahale de la muntele Athos. *Gavril proșul, adică mai marile sfetogorii* (a. 1654). GER I, 170/31. *Biserica ... o au și ținosit cu blagoslovenia arhiereului și a proșului și a altor egumeni de la alle mânăstiri.* ANON. CANTAC., CM I, 101.

- Din slavonul *прѣшкѣ*.

PRŌTA num. ord. v. **protos**².

PROȚĂCĂR s. m. v. **procator**.

PROȚĂCIR s. m. v. **procator**.

PROFACTINIU s. n. sg. Element chimic metalic, alb-cenușiu, strălucitor, radioactiv, izotop al uraniului. *Profactiniul ... a fost descoperit în 1918.* MACAROVICI, CH. 401, cf. DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Din fr. *proctactinium*, germ. *Protaktinium*.

PROȚĂGINĂ s. f. v. **pățaglină**.

PROTAGONISTE -Ă s. m. și f. I. Actor care interpretează rolul principal (ori unul dintre rolurile principale) într-o piesă de teatru, într-o operă muzicală, într-un film sau, p. gener., erou principal într-o operă literară. Cf. I. GOFIȘCU, v. *Cel dinții cunoscut în role serioase de protagonist și cel d-ă doilea în role galante.* GEN (1835), 10¹ 18, cf. NEGULEA, BARGIANI, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. I., CADE. *Nuvla începea bifurcat ... Oflam și cu împreună cu protagonistu.* TLODOBILANU, M. C. 57, cf. SCRIBAN, D. *Un fel de spicher îi prezintă ca pe protagonistu piesei.* CĂLĂNESCU, C. O. 125. *În Hamlet compătimim drama protagonistului vietună.* LL I, 121. *În ultimă analiză, protagonistu unei opere literare (dramatice ori prosaitice) reprezintă, concret, idei în dezbatere.* CONTEMP. 1962, nr. 815, 1/7. *Și-a reconfirmat capacitatea de a duce la bun sfârșit roluri de înțindere, de protagonist.* 1 iunie 1964, 76, cf. DN². *Stridențe într-... în jocul unor protagoniști.* 1 februarie 1969, 49, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Sala ... a fost plină pînă la refuz la recitalul acestor două protagoniști.* M 1962, nr. 1, 39. *Muzica îl ajută pe privitor să tresară în locul protagonistului, să înțelegă în locul lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 17/1.

2. Figură proeminentă, reprezentant de frunte al unei mișcări, al unei teorii etc.; promotor, inițiator; cap, corifeu, frunzăș. *Va apărea — așa cum a fost — un mare animal, un generos protagonist al vremii sale.* GALACTION, A. 319, cf. SCRIBAN, D. *Așa a devenit Tudar Vladimirescu ... protagonistul unei politici naționale de reacțiune împotriva stăpînirii fanariote.* OPRTEA, T. V. 282. *În Giacomo Leopardi trebuie să subliniem ... pe protagonistul liric al solidarității umane.* s mai 1960, 105. *Mai toți protagoniștii lirismului post-păoptist se trag din Muntenia.* v. NOM. ianuarie 1965, 97, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

3. Persoană care joacă rolul principal într-o acțiune, într-o afacere. *Protagonistii crimei.*

- Pl.: *protagoniști, -ste.*
- Din fr. *protagoniste*.

PROȚĂL s. n. (Bot.) Corp vegetal de forma unei lame, rezultat din germinarea sporilor criptogamelor vasculare. Cf. CADE. *Proțal ... rezultatul germinării micro și macrosporilor de la criptogamele vasculare.* ENC. AGR., cf. DM. *Acesta este proțalul care reprezintă generația sexuală a ferigiilor.* BOTANICA, 125, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *proțale.*
- Din fr. *prothalle*.

PROȚĂMINĂ s. f. Proteină bazică avînd o compoziție relativ simplă, care conține aminoacizi, prezentă în cantități mari în celulele seminale ale peștilor. *Proțaminele sînt cele mai simple albumine, cu cea mai mică greutate moleculară.* MACAROVICI, CH. 630. *Sturina este o proțamină.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *proțamine.*
- Din fr. *protamine*.

PROȚĂPŌP s. m. v. **protopop**.

PROȚĂRGŌL s. n. sg. Preparat medicamentos compus din azotat de argint și o soluție alcalină de proteine, în formă de pulbere fină, galbenă-brună, amăruie, solubilă în apă, folosit ca antiseptic în tratamentul mucoaselor, la gulerai, în boli de ochi etc. Cf. NICA, L. VAM. 204, CADE. *Kollargolul ... și protargolul ... conțin albumine sau alte substanțe organice care joacă rol de coloide protectoare.* MACAROVICI, CH. 387. *Ochii se dezinfectează cu protargol.* BELIA, P. A. 233, cf. DM, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Din fr. *protargol*, germ. *Protargol*.

PRŌTAS s. n. v. **protază**.

PROȚĂSĂ s. f. v. **protază**.

PRŌTASIS s. f. v. **protază.**

PRŌTĂV, **-Ă** adj. (Învechit, rar) Neplăcut. *Nemica nu-mi iaste mai protav dect în vreamea prinzului ... a vorbi.* ȚICHINDEAL, I. 203 13.

- Pl.: *protavi, -e.*
- Etimologia necunoscută. Cf. ser. *protivan.*

PRŌTĂZĂ s. f. I. Prîma parte a unei perioade condiționale, care cuprinde propoziția secundară sau propozițiile secundare și care îndreaptă atenția cititorului ori ascultătorului asupra consecințelor ce se enunță în apodoză. *Nici vă mirați de ale mele implelicite protases.* CANTILMIR, ISI, 39, cf. CADE. *Cele două părți, adică grupe de propoziții, ale perioadei se cheamă protază (prima) și apodoză (ultima), după poziția pe care o au una față de alta.* IORDAN, G. 238, cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1953, nr. 3, 65, 78, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Premisă (2). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 329, GHEOM-TRIGON, 16°/10, BARCIANU, ALEXI, W., GĂLDI, M. PHAN, 241, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 327, SCL 1954, 36. ⇨ *Protase părtnicești* = premise (2) particulare (afirmative sau negative). Cf. CANTEMIR, I. I. II, 329. *Protase adevărate* = premise (2) afirmative, id. ib. ♦ (Învechit, rar; în forma *protas*) Teză, dogmă. *Protasul eretic* (c. a. 1840). URICARIU, VII, 41, cf. GĂLDI, M. PHAN, 241.

3. Partea de la început a unei drame antice, care cuprinde expunerea subiectului. Cf. CADE, DER, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *protaze.* — Și: (învechit) **prŏtas** (pl. *protasuri*) s. n., **protăsă** (pl. și *protases*), **prŏtasis** (GĂLDI, M. PHAN, 241) s. f.
- Din fr. *protase*, lat. *protasis*. — **Protasis** < ngr. **πρότασις**.

PRŌTĂ s. m. (Învechit, în Ban. și prin Transilv.) Protopop. *O sută la prota ... știu cu cum se ciștișă parohiele pe la noi.* CONV. LIT. V, 3, cf. CADE. *Io drăgușu nu l-oi spune ... Că și prota-i protopop Și tot ai șapte, opt!* HODOȘ, P. P. 177, com. din TIMIȘOARA, ALR II I h 186.

- Pl.: *proți.* ALR II I h 186.
- Din ser. *protă.*

PRŌTĂC s. m. (Ban.) Ciur de piele cu găuri mari cu care se cerne grîul. *În vasă să află ... sîtă și cîndă ... protăc pentru ciurăil grîu.* LIUBA-IANA, M. 100, cf. CADL, LTR², DM. *Grîul se cerne cu protăcul.* H XVIII 145.

- Pl.: *protăci* (LTR²) și (n.) *protăce* (CADL).
- Din ser. *protak.*

PRŌTĂCĂRI vb. IV v. **proctator.**

PRŌTĂLŪI vb. IV v. **protestălni.**

PRŌTĂȘTĂLŪI vb. IV v. **protestălni.**

PRŌTECSIE s. f. v. **protecție.**

PRŌTECSŪI vb. IV. Transz. (Învechit, rar) A proteja (II). *Să teame de a călca pe aceta ce mărtinea sufletului îi protecsuiesc.* (a. 1794). GER II, 153 2.

- Prez. ind.: *protecsuiesc.*
- **Protecsie** ± suf. *-ui.*

PRŌTECSĂȚIE s. f. v. **protestație.**

PRŌTEȘTULŪI vb. IV v. **protestălni.**

PRŌTECTĂ vb. I. Transz. (Învechit) A proteja (II). *Ocirnuirea se îndatorează a protecta cumpărătorii.* CR (1830), 358°/23. *De ai copii de îngrijit, ei sint primii cu bucurie prin toate casele amicilor, protecțai, ajutați.* ib. (1816), 56°/30. *Cerul ne va protecta.* NEGRUZZI, S. III, 140, cf. DL, DM.

- Prez. ind.: *protectez.*
- Derivat regresiv de la **protector.**

PROTECTOĂRĂ s. f. v. **protector.**

PROTECTŌR, **-OĂRE** s. m. și f., adj. 1. S. m. și f., adj. (Persoană) care protejează, care apără, care păzește, ocrotește, sprijină, favorizează, fereste etc. pe cineva sau ceva: (rar) **protector.** Și *notind ... cu protectorii* (text marginal: *sprijinitorii*), *au turins pre un slujitoriu ... ce să necasă în mare.* DOSOFIEI, V. S. septembrie 29°/33. *Un protectoru-i fu și cpitrop.* VĂCĂRESCUL, 181, 261. *Are protectorii ei.* CANTAGUZINO, N. P. 75° 16. *Au lăsat 100 000 de ducați ... făcînd pre împăratul turcesc executoriu dialei, ieră pre împăratul Ferdinand II protectoriu.* ȘINGAI, HR. III, 18/33, cf. BUDAI-DELEANU, LEN. *Crăiasa, ea o protectoră a așzămîntului, fine într-insul cu cheltuiala sa un număr de copii.* AR (1829), 63°/2. *Paternicului nostru protector.* CR (1829), 275°/14. *Este vremea a orăta pre ămnecului marele ban Constantin Bălăceanu, protectorul și apărătorul școlorei rumânești.* HLIJADE, GR. ROM. XXII/24. *Eu n-aveam nici bani, nici protector.* id. D. C. 184/27. *A luminat cuștul cel înțelpt și milostiv al prea înaltului nostru protector.* CONOFĂU, V. 18, 15. *Lumina unei nații este învățătura ... și protectorii, dar și părtinitorii înaintării ei, sint asemenea cei mai mari adevărat patrioși.* GENILIE, G. I, 7. *Cromvel nevrid a primi corona Marei Britanie ce i se proșoră de partizonii săi, domni preste ea sup titlu de protector dreptăților.* SĂULESCU, HR. II, 332/9. *Napolcon, ca protector ... de state, se făcu și domnitoriu peste o parte mare din Germania.* FL (1838), 90°/13. *Ar fi pierit fără nișlocirea unor protectori ai săi puternici.* ASACHI, L. 8/31, cf. id. I, 335/21. *Protectorul creditorului ... s-ou încredințat în scrisul pe formă.* BULETIN, F. (1843), 380°/2. *Bela se bucură foarte mult vîzînd Ungaria impoporată cu o nație așa de puternică și activă și pe dînsul protector unui rigă.* IST. M. 27/3. *Vino, nu-nceata, ... Te-am avut în patimi ca un protector.* PANN, P. V. II, 162/30. *Educația franceză se părea marelui nostru protector prea revoluționară.* KOGĂLNICEANU, S. A. 192. *Îl credeți științelor protector.* NEGRUZZI, S. II, 227. *Dă un zîmbet spre mulțumită La protectoru-i cel generos.* BOLLIAC, O. 156. *Chemat ... din ordînal amicului și protectorului său.* GRICA, S. 100. *Rămîne o fetiță fără nici un protector pe pămînt.* BOLINTINEANU, O. 462. *Ar fi închinat țara protectorului său.* ODOBESCU, S. I, 71. *S-a stabilit între familia Gaudi și protectorul său o prietenie.* CARAGIALI, O. I, 70. *Poate să găsească un prieten de luptă împotriva Aglaiei toemai în protectoarea ei.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 152. *Îl îndrebase ce protector are.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 190. *Cei doi fuc pe protectorii lui.* AGIRBICEANU, A. 136. *Protectorul lui a trecut la pensie.* REBREANU, I. 237. *Îmbrăcămintea, toaleta ... rămaseră, lainic, tot în sarcina scumpului meu protector.* GALACIION, O. A. I, 100. *Protectorul murise.* BRĂTESCU, O. A. I, 166. *Rolul de protectoare știa să-l joace, cu tact și cu demnitate.* BART, L. 158. *Se desparti cu veartă de protectorul său.* VIANU, A. P. 81. *Suferi soarta protectorului său.* CĂLINESCU, C. O. 229. *Iată ... cine-mi era protectorul dumitale!* STANCU, H. A. III, 353. *Rămase în picioare lingă protectoarea sa.* VINEA, L. I, 42. *Intrase în conflict cu protectorii lui.* PREDA, R. 298. *Tot de un protector ai dat.* V. ROM. ianuarie 1965, 59. ⇨ Fig. *Sint alte seri, cînd o sint [steaua] aici la fereastră, vie, protectoare, atentă.* SEBASTIAN, T. 318.

2. Adj. Care are rolul de a proteja; care arată intenția de a proteja; p. ext. binevoitor, condescendent. *Unii vor fi avînd poate niște privințe greșite asupra cestiunii sistemii protectoare.* CR (1816), 17°/34. *Ideea amestecăturilor protectoare ... care păstrează mult timp porțiunea aposă.* MAN. SĂNĂT. 131 18. *De parte de ... zîmbete protectoare.* ALEXANDRESCU, O. I, 136. *Prezîntindu-mi umărul său mi-l bută cu bunăvoință protectoare, am solutat cuvințios.* CARAGIALE, O. II, 157. *C-un aer protector, c-un glas tărăgănat, ... își declamă capitolul de banalități.* VLĂHUȚĂ, O. A. I, 199. *Avea o altitudine protectoare.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 181. *Un imperceptibil zîmbet grațios, încet și totodată pro-*

lector. HOGAȘ, H. 90. *Putești dormi fără grijă! repetă... cu un zîmbet protector și liniștitor.* REBREANU, R. II, 103. *Îmi adresau întrebări binevoitoare, cu surisuri protectoare.* CAMIL PETRESCU, p. 41. *Asta nu se face altul prin lege protectoare, ci prin trezirea conștiinței tuturor.* SADOVEANU, O. VI, 289. *M-a bătut pe umăr c-o mînă protectoare.* id. ib. X, 480. *Să aibă față de arhitect o înuțată protectoare.* CĂLINIȘCU, B. I, 41. *Lucerna să fie semănătoare fără plantă protectoare.* VÎN. PESC. martie 1964, 17. (Fig.) *Sujus unui tratament deformatant, textual și-a ascuns, cu orgolul protector, sensurile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 130, 91. ↗ (Adverbial) *Sărind jos, îl bîtu protector pe umăr.* REBREANU, R. I, 217. *Vorbea protector... și fumegea mahorecă.* TEODOREANU, M. V. 21. *Cel mic se uita la tuseștir degajat și vag protector.* PREDĂ, R. 107.

3. Adj. (Despre state) Care își exercită protecția asupra unui protectorat; (învechit) protectorice (2), (învechit, rar) protectorilor. *Acest prejudeț... putea să se nască numai din necunoștința poporului și a stărcii lui politice către Turcia și către puterea protectoare.* ap. GHICA, A. 120.

— Accentual și: *protector.* — Pl.: *protectori, -oare.*
— Și: (rar) *protectoară* (GANI, S. II, 33). (Învechit) *protectoră* s. f., *protector* s. m.
— Din lat. *protector, -oris*, fr. *protecteur*.

PROTECTORĂȚ s. n. Formă de dependență a unui stat sau a unui teritoriu față de un stat străin, în virtutea unor convenții potrivit cărora statul protector conduce politica externă a statului ori a teritoriului protejat, acestea păstrîndu-și (integral sau parțial) autonomia internă proprie; conducere exercitată de statul protector. *La intrarea lui în protectorat... comerțul Olandezilor înflorea.* SĂULESCU, III, 332/14. *Să se recunoască supț protectoratul Turciei, iar niciodată a-i fi roabă.* MAG. IST. I, 197. *Prințul de Montenegro au trimis la Viena pe d. Vladimirovici spre a trata asupra primirii din partea Austriei a protectoratului asupra Montenegroiului.* GM (1851), 306¹/16. [Rusia] *cerind deocamdată numai protectoratul asupra corăbionarilor săi.* TELEGRAFUL (1854), 128²/55, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCHIBAN, D. *Neputînd rezulta o supușenie la un protectorat străin.* COD. PEN. P. R. 38. *Asupra ființului cucerit... se întinde protectoratul regelui... din Tracia.* H. DAICOVICI, D. 121, cf. DER. M. D. ENG., DEN. ◆ (Prin lărgirea sensului) *Întrucît revoluționea socială cuprîndea în sine și sfîrșimarea protectoratelor comerciale străine, burghezimea se înjosea să privească lucrurile și din punctul de vedere național.* PEIICĂ, O. 418. ◆ Stat sau teritoriu caracterizate printr-o astfel de formă de dependență. Cf. CADE, DM, DEN.

— Pl.: *protectorate.*
— Din fr. *protectorat*.

PROTECTORĂ s. f. v. protector.

PROTECTORĂȚĂ s. f. (Învechit, rar) Protectoare. v. protector (1). Cf. POLIZU.

— Pl.: *protectorițe.*
— **Protector** + suf. *-iță*.

PROTECTORICE s. f., adj. (Învechit) 1. S. f., adj. Protectoare, v. protector (1). *Trebuia jolbă atunci îndată Ca să trîmîșă la-nalta Poartă, Iar d-altă parte la protecția Slavica curle dîndu-i știința.* ZILOT, CROȘ. 359. *De cite ori s-a prezentat înainte-mi mesagerul secretei noastre protectorițe, n-am lipsit de a-i face diferite întrebări.* FILIMON, O. I, 339, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. Adj. (Despre state) Protector (2). *După dispozițiile luate de curțile suzerană și protectorice, precum se zicea pe atunci.* KOGĂLNICEANU, S. A. 217. *Împotriva drepturilor curții suzerane și protectorice.* GHICA, S. 639.

— Pl.: *protectorice.* — Și: *protectriță, protletriță* s. f.
— Din fr. *protectrice*, Cf. it. *prolettrice*.

PROTECTORĂȚĂ s. f. v. protectorice.

PROTECTORĂȚOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar) Protector (2). *Ați iutins plîngerile și înguirile voastre... cătră curțile suzerană și protectoroare* (a. 1831). URICARUL, II, 213/3.

— Pronunțat: *-tu-i-*. — Pl. *protectoritori, -oare.*
— Cf. *protecta*.

PROTECȚIE s. f. 1. Sprijin, ajutor, ocrotire acordată cuiva sau cerută de cineva; (greecism învechit, rar) prostasie. *Toți cu muiari și cu copii... cersînd să-i primască supț supuneră și protecția împărăției.* CONTEMP. HR. 256. *Să ceară domnu pã Iordache brîzadea... carele să afla sub protecția nemților.* R. POLESU, CM I, 511. *Stînt ai noștri supuși sau prodani, și protecția noastră stînt vrednici a avea.* PORNEȘA, I 16. *Trebuința ce avea vericare de protecția sa.* VĂCĂRESCU, IST. 250. *Cerca protecția și ocrotirea crotului persiceșc.* MOLNAR, I. 426-18. *Protecția zeilor nici că se putea să fie mai bine întrebuițată.* PLEȘOIANU, V. III, 96/27. *A doua zi văzui viind... pe lăcutorii atelor învechiate și cerînd a noastră protecție.* AR (1829), 51¹/13. *Curicul de răsărit se bucură de protecția preșidentului.* id. (1830), 9¹/12. *Lăstînd dictatura, se arăbase ca cum n-ar vrea să trăiască decît sub însuși protecția legilor sale.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 101/18. *Să nu lu slobod nici într-un clip a olerga la ocrotiri de protecții străine.* CR (1833), 138² 7. *Stăptîntea va lua supț a sa înaltă protecție acest așăzămînt* (a. 1836). DOC. EC. 618. *Aceste, cu cuvîntul aritului protecției.* *Iu a giuea role spre folosul lor și mizernicie protegiutei tîbenore.* SĂULESCU, HR. II, 314/18. *Mulțumita fie protecției prea înaltatului domn, strălucitului fundator și acestui institut.* ASACHI, R. 3/3, cf. id. I. 289/12. *Pricina ocașta va face poate pe consulul franc a părăsi Haiti lăstînd pe supușii franci supț protecția consulului britanic.* CR (1846), 12²/31. *O altă parte de cumant, pentru a căpăta protecția și ajutorul papei, au lotărit a primi religiu catolică.* IST. M. 25²/26. *E treoba administrației publice, care e datoare o da ajutor și protecție ver unde va fi om pătîmos.* KRIZULIȘCU, M. 7/3. *Singurul fel de protecție ce poate și trebuie să deie o ocrotire.* VOĂȚ. (1845), 287/5. *Boierii Țării Românești cugetară la ajutoare și protecții străine.* BĂLESCU, M. V. 27. *Se leuca că n-o să poată afla nicăieri aici azil, nici protecție.* CR (1848), 29³/49. *De nu mă înțeam sub protecțunea ta, de mult oș fi nutrimentul eștilor de mare.* LĂZĂRESCU, S. 41/4, cf. STAMATI, O. *Mă luă cu o bucurie nespūsă sub protecția sa.* ALECSANDRI, O. P. 15. *Fără nevoiți a cere protecția domnului M. Kogălniceanu.* BOLINTINEANU, O. 281. *Împrejurarea de a fi inseris în registrele primăriei unui orăș dînt-o fără străină... nu poate constitui dovada supunerii la protecțunea statului străin.* COD. PEN. P. R. 38. *Protecția mamei și a copilului prin înștiințarea de maternități, leagăne, cămine.* LEG. EC. PL. 132. *A vrul să se refugieze sub protecția cavalerului.* PREDĂ, R. 9. ◆ (Prin lărgirea sensului) *Prasul... serpește pentru protecția materialului topit.* IOANOVICI, BEIȘ. 176. *Societate pentru protecția peisagiului.* SADOVEANU, O. IX, 215. *Regulile de protecție a sănătății.* BELEA, P. A. 148. *Pădurile se împart în... păduri de producție și protecție.* BO (1962), 234. *Funcția cea mai importantă a vitaminici A o constituie protecția pielii.* ABC SĂN. 389. ↗ *Protecția muncii* — (adesea prin lărgirea sensului) ansamblu de măsuri care au drept scop ocrotirea vieții și a sănătății celor ce muncesc, în timpul procesului de producție, și asigurarea celor mai bune condiții de muncă. [Întreprinderile] *aplică norme fixe pentru muncă, salarizare și protecția muncii.* LEG. EC. PL. 197. *Protecția muncii, ocrotirea vieții și sănătății muncitorilor... au devenit în regimul nostru democrat-popular o importantă problemă de stat.* CONTEMP. 1954, nr. 410, 411. [Intoxicațiile profesionale] *se produc... datorită necorespinderii măsurilor de protecție a muncii.* BELEA, P. A. 148. *Instituțiile*

de igienă și protecția muncii din țara noastră desfășoară o susținută activitate științifică. ABC SĂN. 351. cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX. ♦ Loc. ad j. **De protecție** = (adesea prin lărgirea sensului) care sprijină, ajută, ocrotește, protejează; care arată, vădește, trădează asemenea intenții. *Se sui în chibitea întinzind mâna către Colen cu o zimbire de protecție foarte nobilă.* CĂPĂȚINEANU, B. 8/5. *Era bucuros să cunoască măsurile de protecție pe care le prepară noul guvern.* REBREANU, R. II, 227. *Uzura ei [roții] ar fi mare dacă nu s-ar atenua ... prin aplicarea unei căptușeli de protecție între ax și manșonul ei.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 187. *Asigura personalului îmbrăcăminte de protecție și celelalte drepturi.* LEG. EC. PL. 210. *Stabilind utilitatea de protecție a inconstiențului, nu ne poate fi permisă a-i idealiza valoarea.* RALEA, S. T. II, 79.

2. Sprijin, ajutor (memeritic, neprincipial etc.) acordat cuiva pentru obținerea unui avantaj, favorabil; p. ex l. persoană care acordă acest sprijin, acest ajutor. *Vinătorul, spre a dobândi protecția Dianei, anină pe ael copaciu o fidvă de lup.* LEON ASACHI, B. 11/7. *Fericirea unui popor stă în libertatea tuturor, iar nu în protecținea unora și în apăsarea altora.* GHICA, S. 188. *Mai toți boierii români luau în curțile lor lini și fără protecție.* FILIMON, O. I, 200. *Unii înaintază prin protecție.* MAIORESCU, CR. II 390. *Căările vieții fiind grele și înguste, Ei încearcă să le treacă prin protecție de fuste.* EMINESCU, O. I 137. *Sistemul hătrului și protecțiunii zdrobește adesea conștiințele cele mai solide ale dascălilor.* CARAGIALE, O. IV, 78. *Prccum se vede ... isi va fi făcut dușman, n-o fi avind protecțiune.* SLAVICI, S. I, 278. *Cu atitei protecții mari, ministru trebuie să ajungi!* REBREANU, I. 421. *Protecția — la el nu încăpea.* GALACION, A. 23. *Nu merge cu protecție, cu rude.* TOPÎRCEANU, P. O. 146. *Îți spuneam, Comșa, că o să am nevoie de protecție.* C. PETRESCU, I. II, 123. *Așa este tineretul de azi Nu învață nimic, alcargă numai la protecție.* BRĂILESCU, A. 182. *Trebuia să recurgă la intervenții, la protecție.* SADOVEANU, O. VII, 665. *Trebuie să răzbească fără protecții, fără recomandății, singur.* ARGHEZI, S. XI, 78. *I-ar trebui o protecție mare.* CĂLINESCU, E. O. I, 146. *Protecția elitelor, da, statul e dator să protejeze elitele.* VINEA, L. I, 46. ♦ Loc. ad j. **Cu protecție** = influenț. *N-avem printre noi pe cineva cu protecție* VLASIU, D. 119.

3. Sprijin (politic, militar) acordat sau cerut de un stat ori de un teritoriu altui stat, de obicei în schimbul unor compensații pretinse de statul protector. p. ex l. (învechit) protectorat. *Întui el s-au dat supt protecția fărăi leșăști.* IST. CAROL XII, 67^v/23. *Insulele ionice fac o republică sub protecția (apărarea) anghilor. Lăcătoriai sînt greci.* GT (1838), 35^v/23. *Se adresară la republica Veneției cerind protecția și suzeranitatea ei ca să se mintuie de turci.* BĂLCESCU, M. V. 27. *Serbia nu mai are lipsă de protecțiunea Rusiei.* TELEGRAFUL (1854), 3²/19. *Țara se supusese protecției turcești.* NEGRUZZI, S. I, 242. *Vor plăti aceste țări o sumă anuală vecinilor ... sub titlu de protecțiune (a. 1869).* URICARIUL, I, 179. *Țara aceasta e mică, nu poate trăi prin sine, ci totdeauna pusă sub protecția străină.* BOLINTINEANU, O. 441. ♦ (Învechit) Consulat. *Pentru sudii protecțiilor straine să face osebită cercetare și alegere (a. 1819).* DOC. EC. 235.

4. (Astăzi rar) Sistem protecționist (1). Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *protecții*. — Și: (învechit) *protecțiune, proteșcie* s. f.

— Din lat. *protectio*, -onis, fr. *protection*, rus. *протекция*.

PROTECȚIONISM s. n. Politică economică și de promovare a unor activități economice indigene, prin măsuri de îngrădire a drepturilor concurenților externi pe piața internă și de mărire a puterii producătorilor autohtoni. *Speciile cele mai superioare de mătăsă, fabricate mai cu seamă în Constantinople sau*

la Palermo și susținute prin protecționismul cel mai riguros. HASDEU, I. C. I, 105. *Ține pentru protecționism un discurs foarte sărat și foarte gustat.* CARAGIALE, O. III, 31, cf. BĂRCIANU, ALENI, W. *De la liberalism aceste țări se văd silite să treacă la protecționism.* GOLOGAN, C. R. 87, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Se preconiza starea protecționismului parazită (ceea ce însemna de fapt acordarea unor și mai mari posibilități de pătrundere a capitalului străin în economia românească).* V. ROM. IANUARIE 1960, 97, cf. DER, M. D. ENC. *Apare, astfel, deosebit de îngrijorătoare ascensiunea de acum a protecționismului, relevă ziarul.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 905. ♦ Fig. *Un protecționism cultural ... împins pînă la fobie.* LOVINESCU, M. 46.

— Scris și: *protecționizm*. SCRIBAN, D. — Pronunțat: -fi-o-.

— Din fr. *protectionisme*.

PROTECȚIONIST, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care aparține protecționismului, privitor la protecționism, care susține ori aplică protecționismul. *Țările despotice, unde s-a practicat ... sistemul protecționist și sistemul prohibitiv, este dovedit astăzi că au fost și sînt cele mai sărace.* GHICA, S. 190. *Cu tot regimul nostru protecționist, nici o fabrică de mînuși în tot ținutul.* CARAGIALE, O. II, 161. *Vorbește, de pildă de impozite asupra fondului funciar, taxe „serios” protecționiste etc.* IONESCU-RION, S. 179, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *Tarifetele protecționiste au dat posibilitate industriei lanieră să satisfacă 60% din consumul intern.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 24, cf. DEX.

2. S. m. și f. Adept al protecționismului. *Aș întreba pe protecționisti sau pe partizanii sistemului vama dacă ... stabilindu-se liberul-schimb ... România a păgubit ceva.* GHICA, AP. CADE, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Pronunțat: -fi-o-. — Pl.: *protecționisti*, -ste.

— Din fr. *protectioniste*.

PROTECȚIUNE s. f. v. *protecție*.

PROTEGARISÎT, -Ă adj. (Învechit, rar) Protejat (1). *A-i pune pe sudii protegarisiți la bir (a. 1824).* T. PAPAHAĞI, C. L.

— Pl.: *protegarisiți*, -te.

— Protege + suf. -arisit.

PROTÉGE vb. III v. *proteja*.

PROTÉGEHE s. f. v. *protejare*.

PROTEGIĂRE s. f. v. *protejare*.

PROTEGIĂT, -Ă adj., s. m. și f. v. *protejat*.

PROTEGUÎ vb. IV. TRANZ. (Astăzi rar) 1. A proteja (1). *Voia a dovedi credincioșilor că libertatea cetățeană este proteguită de libertatea religioasă hristiană.* SĂULESCU, HB. II, 262/5. *Proteguia negușitoria și lucrarea pămîntului.* ASACHI, I. 137/7. *Acuma fusăse proteguil.* CALENDAR (1855), 34 17. *Proteguind cu creditul său pe cel năpăstuit, ib. (1859), 57/16. Ca mîni o s-ajungi ministru la instrucție, nu-i așa? ca să-mi proteguiești artele.* GANE, S. III, 183, cf. DDRF, CADE, IORDAN, L. R. A. 239, BUL. FIL. II, 119, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC IV, 118, 139, M. D. ENC., DEX. ♦ S p e c. A favoriza, a părtini (1). a sustine. *Își protegutește neamurile!* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 51.

2. A proteja (2). Cf. CADE, SCRIBAN, D. *O serie de formalități și restricții menite ... a protegui fie pe unii incapabili, fie familia dispunătorului.* FR. DREPT, 424.

— Prez. ind.: *proteguiesc*.

— Protege + suf. -ui.

PROTEGUÎRE s. f. (Rar) Acțiunea de a protegui și rezultatul ei.

1. Cf. proteguit (1). După moartea soțului ei, ea este luată sub proteguitura lui Vladislav, XENOPOL, I. R. IV, 176.

2. Cf. proteguit (2). Imputarea ... s-a făcut pentru proteguitura sau consacrarea unui interes public. COD. PEN. R. P. R. 551.

- Pl.: proteguiti
- V. proteguit.

PROTEGUȚE, -Ă s. m. și f. (Rar) Persoană protejată (1), ocrotită (de cineva). Cf. SIAMATI, D. *Proteguțul său Nu are nici o treabă și a vîșt un rîu*. I. NEGRUZZI, S. II, 30. *Ioan ... nu avea timp să-și scrijele proteguțul*. ARHIVA, I, 515. *Rodu cel Frumos ... era proteguțul turelor*. XENOPOL, I. R. IV, 10.

- Pl.: proteguți, -te.
- V. proteguit.

PROTEGUITÔR, -OĂRIE adj., s. m. și f. (Astăzi rar) Protector (1); ocrotitor; apărător. *Învoarea înaltei curți proteguitoare* (a. 1835). URICARIU, VIII, 130. *Să cunoască ... nația pe mecenajii proteguitori*. SĂVULESCU, HR. I, VI 7. *Nu rămasă ... alt mijloc de refugiu decît a se retrage iar în arborele proteguitori*. ASACHI, S. I, II, 65. *Fra vorba de căpătul vreo pensie și de convins pe vreau ... proteguitor al artei*. IONISCU-VARON, S. 256. *Petra s-ar mai fi pîlut mîinii în seana, dacă muma lui nu s-ar fi îndusmînt cu proteguitorul ei cel mai de seamă*. XENOPOL, I. R. V, 21. *Proteguitori și cunoscători ai artei*. ABDELEANU, D. 82, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) *Îl bătu proteguitor pe umăr*. C. PETRESCU, I, I, 19.

- Pronunțat: -gu-i-. — Pl.: proteguitori, -oare.
- Și: (învechit) proteguitori, -oăre adj., s. m. și f.
- Protegul + suf. -tor.

PROTEGUITÔRII, -OĂRE adj., s. m. și f. v. proteguitor.

PROTEIC, -Ă adj. I. (Despre unele substanțe) Care își schimbă neconținut forma. Cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEN. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Se luptă fără odihnă împotriva balaurului secular și proteic al succesului ... allora*. LOVINESCU, C. V, 157, cf. id. S. II, 22. *Te simțim ... cum îți schimbă ființa — proteic anonim*. MINULESCU, VERS. 163, cf. SCRIBAN, D. *Romanul este, într-adevăr, un gen proteic*. V. ROM. MARTIE 1960, 129. *Existența proteică a actorului*. T. IULIE 1961, 22.

2. (Biol.) Care se referă la proteine sau la protide, care ține de proteine sau de prolide, care conține proteine sau protide. Cf. SCRIBAN, D., MACAROVICI, CH. 161. *Substanțele proteice constituie — din punct de vedere cantitativ — cea mai importantă componentă a organismului animal*. CONTEMP. 1955, nr. 177, 5 6. *Substanțele proteice [sînt conținute în] ... brinză de vacă*. BELLA, P. A. 215, cf. DM. *Membrana celulară a plantelor este de natură celulozică, pe cînd la animale este de natură proteică*. B. DARW. 11, cf. DN². *Dezvoltarea zootehniei impune valorificarea integrală a resurselor interne de furaje proteice*. ȘCIINȚIA, 1968, nr. 7 869, cf. M. D. ENC., DEN.

- Pronunțat: -te-ic. — Pl.: proteici, -ce.
- Din fr. protéique.

PROTEIDĂ s. f. (Biol.) Substanță chimică naturală rezultată din combinația unor proteine cu substanțe de altă natură. *Acest organ este compus din nucleo-proteide, proteide bogate în fosfor*. ESC. AGR. IV, 201, cf. MACAROVICI, CH. 630, DLB, DN², M. D. ENC., DEN.

- Pl.: proteide.
- Din fr. protéide.

PROTEINĂ s. f. (Biol.) Substanță organică alcătuită din carbon, hidrogen, oxigen, azot, sulf etc. și care intră în componența protoplasmului celulelor animale și vegetale, îndeplinind în organism funcții variate fundamentale. *Experiențele comparative asupra*

densității și cantității de proteină. SANDU-ALDEA, S. 36. *Compoziția chimică a lînei ... [are] la bază o substanță amino-acidică din grupa proteinelor*. IONESCU-MUSCUL, FIL. 106. *Proteina din aceste substanțe este mai bine folosită de animal pentru formarea moleculei sale de albumină decît proteina din lapte*. ESC. AGR. I, 118, cf. MACAROVICI, CH. 630. *Uredunțele provoacă ... scăderea cantității de proteine*. SĂVULESCU, M. V, I, 100. *Proteinele animale sînt mult mai valoroase pînă la organismul animal decît cele vegetale*. CONTEMP. 1951, nr. 389, 5 2. *Proteinele repară ... uzările suferite de tesuturi*. BELLA, P. A. 235. *Savanțul ... acordă o mare atenție chimiei și fizicii proteinelor*. LUPA DE GLASĂ, 1962, nr. 1, 57. *Este necesar să se dea o atenție deosebită plantelor leguminoase, bogate în proteină*. ȘCIINȚIA, 1962, nr. 5 526. *Neîngurarea de proteine s-a dovedit a fi cea mai răspîndită formă de subnutriție*. V. ROM. IULIE 1962, 111. *Proteinele (albuminele) sînt cele mai importante pentru viață*. S. MARIN, C. B. 6, cf. M. D. ENC., DEN. *Proteinele artificiale depășesc actualmente în țările capitaliste 6 la sută din cantitatea totală de proteine*. ȘCIINȚIA, 1977, nr. 10 911.

- Pl.: proteine.
- Din fr. protéine.

PROTEINIC, -Ă adj. Care aparține proteinelor, referitor la proteine, care conține proteine. *Se introduce în corp o substanță proteinică*. ESC. VIJ. 79, cf. DEN.

- Pl.: proteinici, -ce.
- Proteină + suf. -ic.

PROTEINOTERAPIE s. f. Tratament care constă în injectarea în organism a unor proteine, în scopul stimulării proceselor biologice de apărare împotriva infecțiilor. Cf. M. D. ENC., DEN.

- Pronunțat: -te-i-.
- Din fr. protéinothérapie.

PROTEJĂ vb. I. I. Franz. A ajuta înlesnind reușita, rezolvarea unei situații etc. prin recomandări, sprijin material sau moral, crearea unor circumstanțe favorabile etc.; a ocroti, a sprijini, (rar) a protegi (1), (învechit) a proteja, (învechit, rar) a proteșui. *Domnul îi proteje*. HELIADI, O. I, 200. [Polonii] *protegînd pe Moldavești, se-acaracă a-și redobîndi influența asupra Moldaviei*. BĂILESCU, M. V, 21. *Zeul amorului să ne proteje!* CR (1818), 8² 55. *Este mult mai folositor a nu proteje acest principal*. BARIȚIC, P. A. I, 77. *Iubește pe Sanuto! pe junele de peste canal! — Dumnezeule, protejază-ne!* IĂZĂRESCU, S. 35 16. *Asta însemna să protegă ... easta plugarilor*. ISIS (1856), 63, 2. *Dionis era învățat, proteja pe filosofi și pre poezi*. CALENDAR (1860), 119, 17. *N-a rămas în spirite îndoială că Rusia proteja Eteria*. GHICA, S. 96. *În loc să proteje societatea de la care se nutrește și se înabulesc, o speculează*. FILIMON, O. I, 241. *Legile care protejează pe cetățeni se întorc contra lor*. BOLINTINEANU, O. 259. *Merge în dosul palatului spre a proteje operația conspiratorilor*. CARAGIALE, O. III, 142. *Ducele ... protegea pe Tasso*. GHEREA, ST. CR. I, 231. *Cerease să protejeze doi negustori în pragul falimentului*. VORNIC, P. 222, cf. DL, DM, DN², -, REF. I, P. A. S. *Ioan Colbitin ... se alesese, se pusese și se proteja de prinși*. EPISCOPESCU, O. I, 280/10. ♦ Spec. A favoriza, a părtini (1), a susține; a încuraja. *Se vede că te protejează Eugenia*. REBRANU, B. I, 173. *La ce să mă gîndesc? — La persoana care ne protejează*. SAVOIANU, O. VIII, 159, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEN.

2. Franz. și refl. A (se) apăra de acțiuni dăunătoare, de un pericol; a (se) feri, a (se) păzi (1) 3, 4). Cf. SIAMATI, D. O. *răbdare ... Din copilărie tu mă-mbrățișasi. La toată nevoia lupla-tu protejași*. PANS. P. V, II, 161 2. *Tu protejează Acest vinul*. NEGRUZZI, S. II, 91. *Nimic nu-l putea împiedica, fiind protegat de artileria cetăților*. HASDLU, I. V, 133. *Ajutorul dat unui popor spre a-și apăra libertatea ... este un fapt*

just și legitim, fiindcă el are de scop a proteje independența popoarelor. ARHIVA, 1, 81. Susține-mă tu, zee mea mareașă, Proteje-mă cu sceptrul tău. NECULUȚĂ, Ț. D. 29. M-am furișat afară, protejat de umbra lui popa Grecu. BRĂESCU, O. A. II, 53. Protejat de o deasă perdea de fum. VINEA, L. I, 30, cf. DL, DM. Noul auto-transformator are, de asemenea, prevăzut un sistem de descărcare care îl protejează contra supratensiunilor. ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 943, cf. DN², DEX. Ferestrele înalte erau protejate de draperii masive. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 15/1.

— Prez. ind.: protejez. — Și: (învechit) **protéje** (prez. ind. *protég*; conjunct. pers. 3 și 6 să *protége* și să *protégă*; ger. și: *protégind*) vb. III.

— Din fr. *protéger*, lat. *protegere*, it. *proteggere*.

PROTEJĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) proteja și rezultatul ei.

1. Cf. **proteja** (1). *Invocăm protegierea înlîfimii v[oastr]e la orice necesitate și nevoie a noastră* (a. 1776). URICARIUL, I, 180, cf. DDRF, M. D. ENC., DEX. ♦ **S p e c.** Favorizare, părtinare (1). Cf. DEX.

2. Cf. **proteja** (2). *Are drept scop protejarea anumitor specii de pește. vîn. pesc. aprilie 1964, 5. Dinastia ... Flaviilor ia noi măsuri pentru protejarea frontierei dunărene. II. DAICOVICIU, D. 125. Un program concret ... de protejare a mediului înconjurător. ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10 921.*

— Pl.: *protejări*. — Și: (învechit) **protégere** (BARCIANU, ALEXI, W.), **proteglăre** s. f.

— V. **proteja**.

PROTEJĂT, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj., s. m. și f. (Persoană) care se bucură de protecția (1) cuiva: **s p e c.** (persoană) care este favorizată, părtinită, avantajată de cineva; (om) care este agreeat, simpatizat de o persoană influentă, **f a v o r i t.** *Făcu o salutație grațioasă protegiatului său. CR (1848), 28²/61. Amicul și protegiatul cavalerului de Gentz. GHICA, s. 28. Protejați ca și protectori, toți vom fierbe într-o oală. ALEXANDRESCU, O. I, 265. Casa și masa banului erau puse la dispozițiunea protegiatului său. FILIMON, O. I, 201. Acuma am nevoie să știu numele protegiatului matal. CARAOIALE, O. II, 111. Promite o slujbă unui protejat. VLAHUȚĂ, O. A. I, 191, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. E vremea călătoriei lui Șerban la Iași ... pentru a-și vedea protegiatul. IORGA, L. I, 307. Nu-mi place de protegiatul vostru. AGIBICEANU, A. 248, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Să-l audă vreunul din protejații lui ... și să-l prască. REBREANU, NUV. 74. Protegiatul d-tale mi-a făcut o scenă îngrozitoare. CAMIL PETRESCU, T. III, 51. Atingea și mingia cu laba pe nefericitul său protejat. SADOVEANU, O. X, 505, cf. SCRIBAN, D. Ciuguli și ea pe apucate, aruncind ochi atenți asupra protegiatului ei. CĂLINESCU, E. O. II, 234. Le spusese că ești protegiatul lui. PAS, Z. I, 306. Poetul Mihail Eminescu ... e protegiatul lui Maiorescu. T iunie 1964, 17, cf. M.D. ENC., DEX.*

2. Adj. Care este apărat, ocrotit, ferit, păzit (de ceva dăunător). Cf. M. D. ENC., DEX. ♦ **S p e c.** (Despre sisteme tehnice, instalații etc.) Care este înzestrat cu un sistem de protecție. Cf. DL, DM.

— Pl.: *protejați, -te*. — Și: (învechit) **proteglăt**, -ă adj., s. m. și f.

— V. **proteja**.

PROTEJĂTOR, -OĂRE s. m. și f. (Rar) Protector (1). Cf. BL XIV, 121.

— Pl.: *protejatori, -oare*.

— Proteja + suf. *-tor*.

PROTEMISĂ vb. IV v. **protimisă**.

PROTEMISIRE s. f. v. **protimisire**.

PROTÉIUMĂ s. f. (Grecism învechit) Avantaj, privilegiu; superioritate; calitate, însușiri superioare. *Proterimele, privilegiurile și pronomiile* (a. 1787).

GÁLDI, M. PHAN. 241. *Toate știu să le ascunzi supt o perdea prea tainică; proterimile însă nu poți. KOTZEBUE, U. 22²/25. Pentru proterimele ... cu care prea sfinția sa este împodobit* (a. 1826). GÁLDI, M. PHAN. 241.

— Pl.: *proterime și proterimi*.

— Din ngr. **πρωτέριμα**.

PROTEROZÓIC, -Ă adj., subst. 1. Adj. Care aparține proterozoicului (2), care se referă la această eră; algonkian. *Geologii fac din această serie mai nouă ... o perioadă deosebită pe care o numesc perioada algonkiană sau proterozoică. GEOLOGIA, 61, cf. M. D. ENC.*

2. Subst. Eră geologică căreia îi snt atribuite formațiile dintre arhaic și paleozoic (2) și care conține urme de organisme și cărbuni; algonkian. Cf. M.D. ENC.

3. Subst. Grupă de straturi geologice din proterozoic (2).

— Pronunțat: *-zo-ic*. — Pl.: (1) *proterozoici, -ce*.

— Din fr. **protérozoïque**.

PROTESE subst. (Prim nord-vestul Olt.) Nume de pește nedefinit mai de aproape. Cf. BĂCESCU, P. 186. — Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PROTESMIE s. f. (Învechit) Termen, soroc; răgaz (1). *După trecerea profeziei de doi ani* (a. 1792). GÁLDI, M. PHAN. 241. *În vremea profeziei pentru cei de aici s-au dus în Rusia* (a. 1803). URICARIUL, XXV, 98. *Să o strige pe toate ulițele orașului Ieșii în prothesmie de 40 zile* (a. 1819). GÁLDI, M. PHAN. 241. *Aci care în protesmie au schimbat cu lucruri nemșcătoare bisericestii, nu pot avea impaternalităținere de samă* (a. 1820). URICARIUL, I, 268, cf. CIHAC, II, 691. — Scris și: *prothesmie*. — Pl.: *protesmii*. — Și: **protesmie**, **protizmie** (GÁLDI, M. PHAN. 241), **profezmie** s. f.

— Din ngr. **προθεσμία**.

PROTÉST s. n. 1. Faptul de a protesta (1); manifestare energetică (în atitudine, în scris sau oral) de dezaprobare, nemulțumire, opoziție etc. față de o stare de fapt, față de o măsură etc. considerată nejustă, abuzivă, dăunătoare; (rar) protestare (1), protestație (1), (învechit, rar) protestăciune. *Să seamănă protesturi pentru noano ostire [sic!]* (a. 1703). FN 155. *A nu porni jalbă și protestul nostru* (a. 1820). URICARIUL, I, 261. *Trimise pașei al său protestul, Să nu-ndrăznească-n țară să treacă. ZILOT, CRON. 351. Atunci au iscălit protestul. CR (1831), 10²/41. În urma protestului fără chibzuință, n-am pornit mișcare în contra. UELIADE, AP. GHICA, A. 729. Să vor adresarisi cu jalobele și protesturile lor. BULETIN, F. (1833), 134²/3, cf. I. GOLESCU, C. *Supt protest s-au lăsat. NICHIFOR, P. 83/3. Să estern numaidecui plingeri peste plingeri, jălbi peste jălbi, reclamații, protesturi. PR. DRAM. 165, cf. STAMATI, D., POLIZU. Protesturi, reclamații. ALEXANDRESCU, A. 273, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADI. *La sfirșit, articolul un slab protest, menit mai mult să-i evidențieze cavalerismul. REBREANU, R. I, 209. Gest jenat, de protest. SEBASTIAN, T. 177. Ieni un fel de protest dintr-o singură silabă. SADOVEANU, O. XI, 520, cf. SCRIBAN, D. *Se închină în semn de protest. CĂLINESCU, E. O. II, 213. Îl și ajută, cu toate protestele lui, să se dezbrace. STANCU, R. A. V, 47. Ridicând vocea, acoperind chiar de la început protestele pe care le-au încercat mulți dintre ascultători. GALAN, Z. R. 20. Mi se pare că e vorba de o adunare de protest. H. LOVINESCU, T. 295. Răspunse ... cu o voce atît de hotărîtă, încît avea nuanțe de protest. PREDĂ, R. 112. Izbucneau proteste dulci. BARBU, P. 161. Beethoven este silit să accepte situația, dar cu un protest al atitudinii care dă manifestării lui generale ceva clocitor. s mai 1960, 82. Era nelipsit de la toate manifestările de protest. v. ROM. iulie 1962, 153. În semn de protest ..., foștii luptători din rezistență au organizat o demonstrație a tăcerii. ȘCÎNTEIA,****

1963, nr. 5 795. *Există în aceste piese ... trăsătura comună a protestului împotriva unei societăți strimbe.* T august 1964, 2. *Există o categorie de teoreticieni ... a căror acțiune este protestul înfinit.* CONTEMP. 1965, nr. 95-1, 1/4, cf. M. D. ENC., DEX. *La protestele unora dintre pacienți, lucrurile nu s-au schimbat.* RL 1977, nr. 10 254.

2. (Și în sintagma *nață de protest*, DL, DM, DN²) Act al unui guvern prin care acesta își manifestă dezacordul privind anumite măsuri luate de guvernul altui stat, pe care le consideră contrare prevederilor unui tratat sau normelor de drept internațional. *Prezidentul cugetă după schimbarea întârzierilor tractatului de pace a aduna congresul național și a iscăli protestul făcut asupra oarecăroră condiții din protocolul de la 22 martie.* AR (1829), 236²/5. *Trase o copie după aceste acte și le alătură pe lângă un protest din partea dănanului.* MAG. IST. I, 200/27, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC.

3. (Jur.) Act public prin care organele judecătorești constată neplata la scadență a unei polițe; (învechit) *protestație* (2). *Uită-te, iar protesturi, hirtii de tribunal.* NEGRUZZI, s. III, 153. *Protestul pentru neplată trebuie să fie făcut în ziua ce urmează după aceea a scadenței.* ap. CADE, cf. ENC. AGR., COD. PEN. R. P. R., 547, M. D. ENC.

4. (Rar) Declarație, asigurare. [Viața] și-a scris-o el însuși într-un stil ... fanfaron, cu proteste de modestie. CĂLINESCU, I, 112.

- Pl.: *proteste* și (învechit) *protesturi*.

- Din lat. *protestum*, it. *protesta*.

PROTESTĂ vb. I. I. În *Tranz.* A-și manifesta în mod energic (prin atitudine, în scris sau oral) dezaproba, nemulțumirea, opoziția etc. față de o stare de fapt, față de o măsură etc. considerată nejustă, abuzivă, dăunătoare; (învechit) a prereni, a prici¹ (2). a protestui, a protestații, (învechit, rar) a protestași. *Protesta ea, numai că datorită ei către Dumnezeu și către aproapele îi comandă o purtare alt de bizară.* HELIADE, D. J. 11, cf. VALIAN, V. *Au protestat în contra întrunirii unui congres.* CR (1848), 3¹/33. *Au fost acelea popoarele ca să proteste și să lucre pentru anulara [legii]lor.* BARIȚIU, P. A. II, 29. *Nu culează a protesta asupra unui abuz ce le sapă independența.* NEGRUZZI, s. I, 243, cf. POLIZU. *Primește să luereze eu oamenii care au protestat.* BOLLIC, ap. GHICA, A. 631. *Strigam și protestăm tare.* ALEXANDRESCU, O. I, 318. *Pentru tine, în fața lumii voi protesta, ALECSANDRI, P. II, 118. Toată adunarea, și mai ales femeile, protestară.* BOLINTINEANU, O. 423. *Fiecare dintre noi, după putere, protestează și-ncearcă să-nfiereze răul.* CARAGIALE, O. II, 154. *Protestez, zise jurisconsultul, oseră am fost și eu la club.* DELAVRANCEA, S. 130. *Gindul că e învins face să tresară, să protesteze.* GHEREA, ST. CR. III, 400, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Matei vroia să protesteze.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 198, cf. ALEXI, W. *Da' ce? ... Noi sintem soldați? ... protestă glumeț una mai îndrăzneacă.* HOGAȘ, DR. II, 69. *Toată familia protestă într-un singur glas.* REBREANU, I. 216, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *N-am protestat, m-am supus.* GALACTION, O. A. I, 97. *Pol face dovada! protestă Sofron.* C. PETRESCU, I. II, 83. *Încearcă să protesteze.* BRĂNESCU, O. A. I, 166. *Nu încearca să protestezi.* SEBASTIAN, T. 73. *Nu protesta, căci ai dreptate.* SADOVEANU, O. IX, 140. *Obiceiul ei era de a nu protesta niciodată.* CĂLINESCU, S. 452. *Se supuseră plină la urmă și cei care protestaseră.* STANCU, R. A. I, 176. *A protestat, căci îl știa sărac.* PAS, Z. I, 93. *E un șantaj, domnule consilier? - Pardon! protestă Siliou.* VINEA, L. I, 45. *Ea protestase.* DEMETRIUS, A. 91. *Biserică trebuie să protesteze.* II. LOVINESCU, T. 155. *Rubedeniile protestară.* PREDĂ, R. 10. *Erați acestei povestiri vor protesta cîntînd-o.* BARBU, P. 54, cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 87. *Nu pe protesta.* T septembrie 1962, 9. *Fig. Intestinele protestează.* DEMETRESCU, O. 125. *Ciocane, pile, bucăți de fier ... protestau ascuțit sub mîinile lui.* SADOVEANU, O. VII,

630. *Tranz.* (Învechit) A contesta; a dezaproba, a condamna. *Protestează el alegerea deputaților, care s-a făcut prin sila baianetelor (a. 1848).* URICARIUL, X, 3. *Să vor găsi oameni care vor zice că sta în puterea directorii teatrale să protesteze pu artiștii cei răi.* FILIMON, O. II, 245. *Proștriarul Urghului a protestat în scrierea taxei monopolului racluiului în bugetul comunei.* I. IONESCU, D. 218.

2. *Tranz.* (Jur.; complementul indică poize, ecouri etc.) A stabili (pe cale judiciară) neplata la scadență, pentru a se lua măsurile de rigoare. Cf. STAMATI, D. *Dacă însă polița nu a va plăti ..., atunci bancherul o va protesta.* I. PANU, PR. 84. *I se sistă și creditul la bănci și numai ... prin protecția unor prieteni reuși să nu-i fie protestate cambiile.* AGĂRICEANU, A. 208. *Nu mi-a plătit polița la scadență și i-am protestat-o.* CADE. *Viu să protestez la banca la o poliță.* GALACTION, O. A. II, 212. *Cecurile emise de titularii de conturi curente de ecouri nu pot fi protestate, nici andosate.* LEG. EC. PL. 226. *Sufleșel nu protestă polița.* CĂLINESCU, B. I. 25. *N-o să mă grăbesc să protestez polița.* II. LOVINESCU, T. 117. *El știa ... ce polițe au fast sau vor fi protestate.* v. nom. ianuarie 1965, 25. *Ref. pas. N-or putea lăsa să i se protesteze polița.* REBREANU, R. I, 47.

3. *Tranz.* (Rar) A declara, a asigura (în mod public). *Protestează că n-au știut că există dijămă la Țara Ramânească.* KOGĂLNICEANU, S. A. 61. *A protestat că e nevinovat.* CADE.

- Prez. ind.: *protestez*; conjunct. pers. 3 (învechit, rar) și: *să protésle*.

- Din it. *protestare*, fr. *protester*.

PROTESTĂBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi protestat. Cf. CADE.

- Pl.: *protestabili*, -e.

- Din fr. *protestable*.

PROTESTĂN s. III. V. *protestant*¹.

PROTESTĂNT¹, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Adept al protestantismului. Cf. DRU, CUȚETĂRI, I, 12³/19, CĂLĂTORIE, IV, 26³/3. *Întru aceștia chip toți cei aprinși cu rinna mărturisirei legei protestanților propovedulari ... s-au fost ridicat.* ȚICHINDEAL, F. 477/15, cf. ABEJEDAR, 10.11. *S-au ținut sinodul de Iași în 1642 în contra protestanților (a. 1822).* URICARIUL, V. 141. *După aceea au jarnit război asupra protestanților din Ghermania.* IST. UNIV. IV, 39/11. *Eu ce în viață-mi nu putui unei Catolice, protestant.* HELIADE, O. I. 127. *Ca și cum ar fi aruncat cineva tăciuni aprinși pe casele protestanților, așa urmări au cea patentă.* BARIȚIU, P. A. III, 6, cf. STAMATI, D., DDBF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Erasm a fărut armele cele mai redutabile cu care protestanții aveau să combată catolicismul.* OȚETEĂ, R. 214. *Protestanți de ăștia care n-au nici cruce la biserică.* CĂLINESCU, E. O. II, 255, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparține protestantismului, referitor la protestantism, care susține protestantismul specific protestantismului; (învechit) *protestanticesc*. *Religia domnitoare aci este protestantă sau luterară.* CR (1829), 152²/1. *Doi filosofi, unul catolic și altul protestant, au cunoscut această nefericită stare a femeilor.* FL (1838), 43¹/30. *Un preot protestant.* ASACHI, I. 5²/36. *S-au născut în urmă biserică evanghelică sau protestantă.* FABIAN-BOB, 48⁵. *Germanii sînt parte catolice, parte protestanți.* LAURIAN, M. III, 69 2. *Ordnul meritului mihtor, fondat la 1759, spre recompensarea așterilor de religie protestantă.* CR (1818), 10² 43, cf. POLIZU, DDBF. *Iacob Basileie era sîră tufoială trecut la religia protestantă.* XENOPOL, I. R. V. 63, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Formidabilul pastor protestant.* IBRĂILEANU, S. L. 65, cf. CADE. *Am intrat într-un templu protestant.* SADOVEANU, O. IX, 242, cf. SCRIBAN, D. *E un ecou direct al parșivismului protestant burglez.* KALEA, S. T. II, 250. *Trecem pe lângă turnul pîrtot*

al bisericii protestante. DEMETRIUS, A. 110. Biserica protestantă consideră cultul ființelor ca o formă de idolatrie. GRAUB, N. P. 45. De ce să vă mai duceți acasă? se mira pastorul protestant. T. POPOVICI, SL. 21, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protestanți*, *-te*. — Și: (învechit, rar) **1) protestân** s. m.

— Din germ. **Protestant**.

PROTESTĂNT², -Ă s. m. și f. (În dicționarele din trecut) Protestatar **(1)**. Cf. STAMATI, D., DDBR.

— Pl.: *protestanți*, *-te*.
— **Protesta** + suf. *-ant*.

PROTESTANTICESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Protestan¹ **(2)**. Cf. POLIZU, SRC II, 112.

— Pl.: *protestanticesci*.
— **Protestant**¹ + suf. *-icesc*.

PROTESTANTICĂȘTE adv. (Învechit, rar) Ca protestan¹ **(1)**, în felul protestanților¹. Cf. POLIZU.

— **Protestant**¹ — suf. *-icesc*.

PROTESTANTISM s. n. Confesiune religioasă creștină separată de catolicism prin mișcarea Reformei din prima jumătate a sec. al XVI-lea. *Dida de la Spir a vestit pacea și a dat protestantismului ... (ființa) cea legiuită*. CR (1829), 58¹/23. *Protestantismul, ce s-a ruț din biserica romano-catolică pe la 1517, nu cunoște de căpdenie pe papa*. GENILIE, G. 115/22. Cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDBR. *Îmbrățișase protestantismul*. NENOPCL, I. R. V, 71, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lipsită de temple și de imagini, această religie avea să încă mci țirziu la protestantism*. LOVINESCU, C. VII, 176, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Totalitatea popoarelor sau țărilor protestante¹ **(2)**: totalitatea protestanților¹ **(1)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Scris și: (rar) *protestantizm*. SCRIBAN, D.
— Din fr. **protestantisme**.

PROTESTĂRE s. f. Acțiunea de a protesta și rezultatul ei.

1. Acțiunea de a protesta **(1)**: p. ext. (astăzi rar) protest **(1)**. Cf. POLIZU, BARONZI, I. I, III, 222. *Taci, nu mai cerea Prin falsă protestare din nou a te spurea*. ALECSANDRI, T. II, 183. *În mijlocul protestărilor de indignare s-aude un șipăt sfîșietor*. CARAGIALE, O. I, 4. *Prind să se ridice glasuri de protestare*. VLAHUȚĂ, O. A. II, 102, cf. DDBR, BĂRCIANU. *Vieța surorii sale ... era a protestare vesnică împotriva vieții ei*. D. ZAMFIRESCU, A. 188. *Vede a mișcare de protestare a lui Andrei*. BRĂTESCU-VOINEȘII, P. 171. *Înaregă protestări timide*. BRĂBLANU, I. 262. *La protestările mele, a fugit în camera de-alături*. ÎBRĂILEANU, A. 195, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Zădărnice e orice protestare*. VOI, *eci ce-n lume ați comis răcate*. TOPÎRCEANU, O. A. I, 69. *Am răspuns paraponșit, stîrnind protestări violente*. BRĂEȘCI, O. A. II, 130. *Nu fine seamă de protestări*. SEBASTIAN, T. 283. *Plecase, cu toate protestările maiorului*. SADOVEANU, O. V, 94. *Prin această protestare, s-au lepădat de orice răspundere*. OJTELA, T. V, 279. *Protestările ei n-au folosit la nimic*. ARGHEZI, S. XI, 21. *Mă mărginesc la simpla protestare verbală*. CĂLINESCU, C. O. 80. *Viețitul de protestări asurzitoare pluti multă vreme în cuprinsul străzii*. CAMIL PETRESCU, N. 18. *Furtuna de strigăte și protestări continuă afoi cu aceeași violență*. PREDĂ, M. 137. *Este o protestare împotriva descăjurării*. V. ROM. februarie 1957, 206. ♦ **Fig** Ramurile negre ale teiului se răsuciră ca a protestare. C. PETRESCU, I. I, 146.

2. Cf. protesta **(2)**. *Protestarea unei polițe*.

3. (Rar) Cf. protesta **(3)**. Cf. BĂRCIANU. *Prefața începe cu protestările de modestie pe care autorii din toate timpurile au crezut că le datorase publicului*. IORGA, L. I, 356, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *protestări*.
— V. **protesta**.

PROTESTAMISÍ vb. IV. În t r a n z. (Învechit, rar; glumet) A protesta **(1)**. *Dacă mie mi s-a plătit așa de seump pentru ea să nu grăiesc, ce-au trebuit să vă plătească dumneavoastră pentru ca să deveniți advocații lor ...* — A! ... *protestarisim*. ALECSANDRI, T. 1395.

— Prez. înd.: *protestarisesc*.
— **Protesta** + suf. *-arisi*.

PROTESTATĂR, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f., adj. (Persoană) care protestează **(1)** într-o împrejurare oarecare, de obicei cu implicații sociale largi: (persoană) care aderă la o acțiune de protest **(1)**. *Îi poruncște și-i indică măsuri în contra protestatorilor*. ÎBRĂILEANU, SP. CN, 73, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Numai persoana protestatarilor se va fi schimbat*. TITULESCU, D. 352. *Hogaș este un protestatar și un denunțator al alcătuirii sociale din zilele lui*. GALACTION, A. 356, cf. DL, DM. *Scritorul român dovedește într-adevăr o cunoaștere justă a poziției politice a lui Courier, burghez liberal, protestatar*. VARLAAM-SADOVEANU, 209. *Fără să fie un poet protestatar, Apollinaire afirmă în schimb cu o neistovită vitalitate viața*. s. august 1960, 75, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

2. Adj. (Despre manifestări, creații ale oamenilor) Care conține sau trădează un protest **(1)**: de protest. Cf. CADE. *Cu pumnul strins răsucit, în același gest protestatar*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 17, cf. DL, DM. *Merită atenție, întrucît reflectă un impuls protestatar*. V. ROM. noiembrie 1962, 93. *Cînd părăsea [țara] ... lăsa în urmă documentul unei atitudini protestatere*. T. mai 1961, 64. *Lucrarea ... îl înșafășează pe N. Iorga ca un spirit activ, protestatar față de încălcarea independenței naționale*. CONTEMP. 1966, nr. 1619, 83, cf. DN², T. februarie 1969, 87, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protestatari*, *-c*.
— Din fr. **protestataire**.

PROTESTATĂR s. m (Învechit, rar) Persoană care părăsește o anumită doctrină, o anumită religie și îmbrățișează o alta. *Abraham cu tatăl său Tharê ca protestatar ieși din Babilon cu tradițiuni babiloniene; ebreii veniră în Egipt cu tradițiuni abrahomiene*. HELIADE, O. II, 69.

— Pl.: *protestatari*.
— **Protesta** — suf. *-tor*.

PROTESTĂȚIE s. f. 1. (Astăzi rar) Protest **(1)**: (concretizat) act scris prin care se exprimă un protest. *Să caute să trimită acca protecțatie cu care s-au încărcat (a. 1737)*. IORGA, S. N. 102. *În auzul tuturor cu glas mare am strigat ... făcînd protestație (a. 1765)*. id. s. d. XIII, 253. *Nu după multă vreme veni la mine ... și-mi dede a protestație*. ȘINGAI, BR. III, 201/17. *Întru acesta chip isi înnaiaște protestația*. MAIOR, I. B. 97, I, cf. DBU. *Pentru aceasta să face obștece cunoscută această protestație a dumisale*. PULETIN, F. (1833), 117²/3. *Să auz protestațiile ei*. VOINEȘCU II, M. 274, cf. VASILE, M. II, 34/12. *Protestațiile cele mai energice ... nu produceau nici un efect (a. 1848)*. URICARIU, N. 16. *A emis o protestațiune în contra tuturor răzmașilor*. BABIȚIU, P. A. I, 189, cf. POLIZU. *Găsrîm mijlocul de a redija o protestație și o o trimite la Constantinopol*. BOLINTINIANU, ap. CADE. *Protestații intenționale stîngace*. CARAGIALE, S. F. 51. *Erau dusi la hamborul de mărfuri, în mijlocul protestațiilor celor mai fanșoși*. D. ZAMFIRESCU, T. S. 59, cf. SCRIBAN, D. *Înminară ... copie după protestația pe care majoritatea delegațiilor ... o ticluise*. V. ROM. ianuarie 1959, 15, cf. DEX.

2. (Învechit) Protest **(3)**. *Protestațiile de poliță făcute de la notari*. RIND, JUD. 115/20.

3. (Învechit) Declarație, asigurare. *Prințul răspunde după obicei cu protestații de credință către padișahul BĂLCESCU*. M. V. 11. *El adanse protestații și jurăminte ca astfel va urma și în viitor*. id. ib. 324.

— Pl.: *protestații*. — Și: (învechit) **protestațiune**, **protecțăție** s. f.
— Din lat. **protestatio**, **-onis**, fr. **protestation**.

PROTESTAȚIUNE s. I. v. **protestație**.

PROTESTĂCIUNE s. f. (Învechit, rar) **Protest (1)**. *De-a mea tristă păsăciune Te îndura, zeu de foc! De nu vrei protestațiune Să întind în orice loc.* NIGRUZZI, în PR. DRAM. 475.

— Pl.: *protestăciuni*.

— **Protest** + suf. *-ăciune*. Cf. lat. *protestatio*, *-ōnis*.

PROTESTĂCUI vb. IV. În tranz. (Învechit, în Transilv.) A protesta (1). *Mă rog dumitale să fu ostentorului ca să protăstăluiești după cum și obiceiul cinstilului sfat (a. 1728).* IONGA, s. s. 110. *Și mai protăluiești (sic!) duminca iar, mă rog, și pântru un zapis (a. 1728).* id. ib. 112. *Nevrind să stea la judecālă aici unde au protăstăluit (a. 1737).* id. ib. 102. *Protoștăluiesc înaintea dumneavoastră ca să am dreptale eu jupinul Ene (a. 1765).* id. s. d. XII, 77. *Pentru care, cu de loc am și protăstăluit, și cînd el să va întoarece aici, va învăța cine sint (a. 1816).* id. ib. 172. *Trebuie să protăstăluiască deosăbi.* AARON, în CONTRBUȚII, III, 126.

— Prez. ind.: *protestăluiesc*. — Și: **protestelui** (sfc. iv, 127), **proteștăluu**, **protăștăluu**, **protostăluu**, **prostelui**, (sufect) **protăluu** vb. IV.

— Din lat. *protestari*, magh. *protestálni*.

PROTESTELUI vb. IV v. **protestăluu**.

PROTESTEȚI vb. IV. În tranz. (Învechit) A protesta (1). *Cel dintii spre moarte osindul A fost un liliac sub streăniș robil. El însă a protăstăluit, înfășoșind dovezi aripile ce are. Că nu-i din neomul șoriceș.* DOȘICI, F. II, 25, 10. *Moașa protăstăluia și au apucat pruncul de picioare și tatăl său îl jîncea de cap.* BĂRAC, F. 6/28, cf. sfc. iv, 124, 138.

— Prez. ind.: *proteștătuiesc*.

— **Protest** + suf. *-ui*.

PROTESTUȚIT, **-Ă** adj. (Învechit, rar) Contestat. *Neîmpuțernicindu-l ... nici cît de pușin iscălitura cea șilnică și protăstăluia a preasfinșitului păstoriu (a. 1820).* URICARIUL, I, 265.

— Pl.: *proteștătușii, -te*.

— V. **protestul**.

PROTEȘEA s. I. (Prin nord-estul Ol.) Numele unei specii de presură¹ (1) mică. Cf. BĂCIȘCU, FĂS, 143.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PROȚETIC¹, **-Ă** adj. I. (Med.) Care ține de proteză (1), referitor la proteză, care reprezintă o proteză, care servește ca proteză. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DEX.

2. (Fon.; despre sunete) Care se adaugă la începutul unui cuvînt (ce începe cu o consoană), fără a-i schimba înțelesul. Cf. ȘINEANU, D. V., CADE, DL, DM. *În limba română există eliar variante fonetice cu „ă” protăție, cum ar fi: „ălămii” (pentru „lămii”).* SCL 1959, 260. *În- există în limba română ca o particulă protătiacă asemăntă, sfc. II, 18, cf. DN², M. D. ENC., DEX.*

— Pl.: *protătiici, -ce*. — Și: (învechit) **protătiție, -ă** adj. CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. *prothétique*.

PROȚETIC², **-Ă** adj. (Grecism neobișnuit) Care este proiectat, plănuit. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *protătiici, -ce*.

— Din ngr. *προθετικός*.

PROȚEU s. m. I. (Livresc) Persoană nestatornică, care își schimbă, după împrejurări, domiciliul, părerile, atitudinile. Cf. NIGRILEI. *Satan, fermecător, Satan, proteu ce ești ascuns în toate, În iadul tău primese să ard.* MACEDOȘKI, O. I, 149, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

2. (Zool.) Batracian cu corpul lung, subțire, de culoare roz-albă, cu ochii mici, ascunși sub piele și care trăiește în unele pesteri (*Proteus anguinus*). Cf. SCRIBAN, D. *Proteul trăiește prin pesterile din Dolmașu.* ZOOLOGIA, 129, cf. DN², M. D. ENC.

3. (Biol.) Bacterie care conține elemente bacilare, foarte mobilă datorită cililor cu care este prevăzută, utilizată de obicei în produsele de putrefacție animală. Cf. D. MLD., DN².

— Pl.: *protăi*. — Și: (2, 3) **protăus** s. m. d. MED., M. D. ENC.

— Din fr. **protée**, lat. **proteus**.

PROȚEUȘ s. m. v. **proteu**.

PROȚEZĂ s. f. I. Aparat sau piesă medicală care înlocuiește un organ, un membru sau o parte dintr-un membru (amputat) al corpului, un conduct natural etc., sau pe care se fixează o dantură falsă. *Aici nu e vorba de protheza mecanică.* TURNEȘCU, C. 3. *Lui Sibiriac îi lipsca o mînă și avea în locul ei o proteză cu cîrlig.* SADOVEANU, O. XVII, 274, cf. SCRIBAN, D. *Încăntarea în muncă a invalizilor ... prin aplicarea tratamentelor științifice de corijare a infirmităților, aplicarea de proteze și reeducarea profesională.* LEG. I. C. PL. 117. *Pecior amputat, a cărui proteză metalică sună.* BENSIC, V. C. C. 84, cf. DL, DM. *Ceda, rînjînd larg ... ca la dentist sau ca o moștră de proteză.* VENEA, L. II, 307. *Profilaxia stomatologică constă în eliminarea factorilor iritanți: tutunul, alcoolul, alimentele picante, prozele dentare de fier etc.* ABC SĂN. 311, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Operație chirurgicală prin care se înlocuiește un organ, un membru al corpului etc. printr-o proteză (1). Cf. BIANU, D. S., ȘINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN².

2. (Fon.) Apariție accidentală a unei vocale (mai rar a unei consoane) la începutul unui cuvînt (care începe cu o consoană), fără a se schimba înțelesul cuvîntului respectiv. *Proteza unui „a”, mai ales în regiunile vestice și nord-vestice (asudare, apipăt ...).* PUȘCARIU, L. B. I, 221. *Din punct de vedere fonetic proteza lui „m” [în „unde”! pentru „de”] se înfășoșă ușor.* IORDAN, SILL. 51, cf. SCRIBAN, D. *În letania lirice sau „pelecute proteza lui „i” la unele cuvinte care încep cu „s” plus consoană GRAUR, I. L. 63, cf. DL, DM. Hasdu ... a respiră ... existența unei proteze românești.* SCL 1959, 260, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) *proteză*. — Pl.: *proteze*.

— Și: (învechit) **prostăză** s. f. SCRIBAN, D.

— Din fr. *prothèse*.

PROTEZMIE s. f. v. **protesmie**.

PROȚECTOR s. m. v. **protector**.

PROȚETRĂ s. f. v. **protectrice**.

PROȚIDĂ s. I. (Mai ales la pl.) Denamire generică pentru orice substanță organică azotată. *Acestă combinații constau, în primul rînd, din compuși organici (protide, lipide și glucide).* B. DARW. 8. *Compuși organici ... sint grupați în protide, lipid și glucide.* BOVICIA, 8, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protide*.

— Din fr. **protide**.

PROȚIDIC, **-Ă** adj. Care conține protide, format din protide, de protide. Cf. DEX.

— Pl.: *protidici, -ce*.

— Din fr. **protidique**.

PROȚIE s. f. (Învechit) I. Întietate, prioritate (în raport cu alții); s p e e. (Jur.) drept de prioritate al primului născut, al soției în ce privește răscumpărarea zestrei, față de moștenitoră soțului, al răzesului (de a cumpăra pămînt, față de alte categorii de țărani) etc. *Cu toții această proteu căleă locul e-l mai de cînto lor au dat.* CANTIMIR, PR. 85. *Și lingă alte mihuri, s-au dat ei protie, cu igumăni - ei să slușasă (a. 1557)*

URICARIUL, XIV, 180/1. *Și cu baștina pâriufască după protie răzeșiei au mai făcut dum[ne]a[ului] și alte cumpărături (a. 1811).* IONGA, s. d. VI, 179. *Isauv ... și-au vindut protia nașterii lui pe o fierțară de linte.* I. IONESCU, c. 25/4. *Ochii loți având gilceavă De protie și de slavă.* CONACHI, ap. TDRG. *Nu eram așa de nerăbdător ca să mă silesc să ajung ... cel dintâi la dușman și căutam să las protia la ceilalți.* ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. (La jocul de cărți) Protos¹ (2). Cf. DDRF, CADE, GÁLDI, M. PHAN, 242.

— Din ngr. **πρωτεύα**.

PROTIHNIC, -Ă adj., s. m. și f. v. potrivnic¹.

PROTIM adj. v. protimos.

PROTIMÍ vb. IV v. protimisi.

PROTIMÍE¹ s. f. (Învechit) Zel, silință, rivnă, bunăvoință. Cf. CANTEMBR, I. I. II, 330. *Cu mare protimie ... nu mă lenevii a face știre și mării[i] tale (a. 1713).* GÁLDI, M. PHAN, 242. *A rădăcia poroncile împărătești și ale domniei cu prathimie (a. 1766).* id. ib. *Arătând fiecare protimie și rivnă (a. 1783).* id. ib. *Nimica nu rămâne nebiruit de către cea după puțință necontentită silință și desăvârșit protimie (a. 1804).* TES, II, 332. *Și găti vro zece mie Cu o mare protimie (a. 1817).* GÁLDI, M. PHAN, 242. *Oricâți fugari de ai Moldovii să cer, cu loată protimă să dau, încă și sate întregi (a. 1819).* DOC. EC. 198. *Cu prathimia d-tale i-ai vîrit prepusul în cap.* KOGĂLNICEANU, s. 195, cf. CADE, SCRIBAN, D. — Scris și: *prothimie*. — Și: **protimie** (GÁLDI, M. PHAN, 242, SCRIBAN, D.), **prathimie** (scris *prathimie*) s. f. — Din ngr. **προθυμία**.

PROTIMÍE² s. f. (Învechit) I. Înlietate, prioritate (în raport cu alții); preferință. *Lipsit și de dreptul său și mai ules că și prathimiiu disfacerii acestor de aice lăcuntori ... s-au foarte scurtat (a. 1813).* BUL. COM. IST. IV, 93, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

2. Protos¹ (2). Cf. DDRF.

— Scris și: *prothimie*.

— Cf. **protimis**, **protie**.

PROTIMIS s. n. v. protimis.

PROTIMISÍ vb. IV. Trauz. (Învechit) A acorda înlietate, prioritate; a prefera; a privilegia (1). *Am protimisit această lună în tipariu, fiindcă într-o această lună au luat înțepere rindurile fării (a. 1776).* BV II, 216. *Acești varvari, care lăcuiesc un olat bogat de aur, protimisesc pe fer, pe care dau spaniolilor pari, cai, isă.* AM, 23¹/5. *Au protomisit ... a să lipsi de slova domniei (sec. XIX).* CAT. MAN, II, 315, cf. ASACHI, I, 375/2. *Poruncindu-să și tularor arendașilor după lu mortile acestea ca să protimisească pe brutari la măcinș (a. 1826).* DOC. EC. 376, cf. VÎRNAV, F. 20¹/1. *Protimisind binele patriei ... au însoțit șieși în domnie pe fiul său Ștefan.* AR (1829), 32¹/23. *Și-i face a protimisi cu să păscău mai bine lăcere.* VEISA, I, 30/1. *Moldovenii protimisăse a da sute de mii de lei pentru carele ... decit a da un gulbin sau doi pentru o istorie a patriei lor.* KOGĂLNICEANU, s. 110. *A îndrepta această năpăsluire ce să face arestarților, protimisindu-i și întrebându-i în lucru în toate zilele săptămînii (a. 1843).* DOC. EC. 787. *Unele își protimisese (socolose mai cu cinsle) arderea împreună.* SP I, 195/27, cf. POLIZU, DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ◊ Refl. p. a. s. *Să protimisește cel ce s-au judecat mai naute, spre a lua priedina lui sfârșit mai întîi.* PRAV. COND. (1789), 66. *La vuzarica cea dintâi să se protimisească megieșii (a. 1784).* N. A. BOGDAN, c. m. 71. *Toldeuina cînd nu să va cînta cu oameni de ai casii și va vrea a vindé venital, atunci să să protimisească numai jălutorii (a. 1784).* RUL. COM. IST. V, 281. *Sămănătura de primăvură trebuie să să protimisească*

de cea de toamnă. COD. SILV. 23. *Mai întîi să se protimisească locul trebuincios (a. 1803).* URICARIUL, IV, 162. *După ce să va săvîrși cercetarea de la fața locului ... să să protimisească apoi la plată și acești taleri 3 000 (a. 1826).* DOC. EC. 365. *Să să protimisească acela ce va da mai mult (a. 1827).* id. 392. *Este vrednic să se protimisească la această boală.* PLUSC, D. 26/21. *Metodul următori este a să protimisi ...* ASACHI, E. I, 82/15. *Cărbunii lui se protimisece la vîrsătorii și băi înaintea celor de fug.* MIHALIC, o. 13/6. ◊ Refl. *Mi se pare că am dreptate să mă protimisece, precum hotărăște și pravila (a. 1772).* IONGA, s. d. XXI, 157.

— Prez. ind.: *protimisec*. — Și: **protimi** (GÁLDI, M. PHAN, 242), **protimisii** (id. ib.), **protimisi**, **protimisi**, **protimisii** (IONGA, s. d. XXII, 301; scris *prothimisi*, id. ib.), **protimisi** (GÁLDI, M. PHAN, 242) vb. IV.

— Din ngr. **προτιμίζω** (aor. al lui **προτιμώ**).

PROTIMISÍE s. f. v. protimis.

PROTIMISÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (se) protimisi și rezultatul ei; prioritate (1), înlietate, preferință. *Să nu se învrednicească nimine din megieși a-i scoate cu cuvînt de protimisire (a. 1784).* N. A. BOGDAN, c. m. 71. *Care știe nemfește să dobîndească protimisire.* CARVE TREB, II, 258/7. *Să se facă publicația ... spre înștiințarea acelora ce rudenia sau răzășia le dă protimisiri a cumpăra (a. 1785).* URICARIUL, IV, 36/19. *Trebuie să aibă vreo protimisire înainte unui cumpărătoriu străin.* RIND. JUD. 317/1. *Întîi pentru cei ce li s-ar cădea protimisire la cumpărat (a. 1794).* IONGA, s. d. VII, 131. *Iar între sine făr' conține Să lupte pentru protimisire.* BUDAI-DELEANU, T. 318. *Deci aceasta să publicarisește spre știința celor ce ar ave dreptul protimisirii.* BULETIN, F. (1833), 82²/32.

— Pl.: *protimisiri*. — Și: **protimisire** s. f.

— V. **protimisi**.

PROTIMISIS s. n. (Învechit) Preferință, predilecție; drept de prioritate (1); drept de preempțiune. *Cere de la Ștefan Roset ... să răscumpere în puterea protimisului niște cumpărături (a. 1765).* BUL. COM. IST. IV, 211. *Să aibă protimisii ca deosebit privilegiu numai cei ce sînt parte bărbătească.* PRAV. COND. (1780), 100. *Răzășia le dă protimis a cumpăra (a. 1785).* SOB. HDS. 21. *Dintu-acei ce au protimisii ca să plătească datoria (a. 1785).* URICARIUL, II, 79/6. *Și cu acest mijloc se îndreptă și madaeva de protimisii.* VĂCĂRESCUL, IST. 272. *Abînd mănăstirea protimisii și numîl este vecin rău (a. 1792).* IONGA, s. d. XIV, 134. *Am cunoscut că ai protimisii spre săvîrșirea acestui lucru (a. 1796).* GÁLDI, M. PHAN, 243. *Sorocu de protimisii au trecut (a. 1808).* ARH. OLT. IV, 57. *De acum tuaiete un protimisii ca acesta să fie cu totul oprit (a. 1815).* URICARIUL, I, 122. *La suhatari să nu ceară protimisii, cu pricină că le-a finit și în alți ani (a. 1825).* DOC. EC. 350, cf. POLIZU, TDRG. *Multe pronomii exclusive, adică personale, și protimisuri (monopoli) cu carile englezii se folosesc prin piașile de negoț, s-au arătot nepotrivite ca interesurile Rosiți.* ASACHI, I, 211/14. *În privința dreptului de a cumpăra, se știe că, în trecut, în țările noastre, aveau protimisii rușele și vecinii pămîntului.* BUL. COM. IST. IV, 3, cf. CADE. *Se recunoaște dreptul cultivatorului asupra ogrăzii și locurilor defrișate de el ... și, în caz de arendare, drept de protimisii față de alți amatori.* OȚETEȚA, T. V, 35. *Puțința exercitării dreptului de „protimisii” constituie motiv de anulare a vînzării.* C. GIURESCU, P. o. 152.

— Scris și: *prothimisii*. — Pl.: *protimisiiuri*. — Și: **protimisii** (IM. GÁLDI, M. PHAN, 243) s. f., **protimisii** (GÁLDI, M. PHAN, 243) s. n., **protimisii** (id. ib.) s. f., **protimisii** (id. ib.) s. n.

— Din ngr. **προτιμίζω**.

PROTIMISITÓH, -OĂRE adj. (Învechit, rar) Car e acordă dreptul de prioritate (1) sau de preempțiune.

Acestora Ioan au dăruit pământuri pe rîul ... Cuisova cu mari și protimistoare privilegii. ASACHI, I. 123/10.

- Pl.: protimistori, -oare.
- Protimisl + suf. -lor.

PROTIMOS adj. (Învechit; despre oameni) Care arată promptitudine. *Protimos și grabnic ... era spre poruncile împărătești.* R. POPESCU, CM 1, 568. *Sacaliști-vă cu cit se cade dumneavoastră a fi mai protimi (a. 1783).* GĂLDI, M. PHAN. 242. *La toate poruncile ... să fiți următori și protimi a le urma și a le săvârși la vreme (a. 1781).* id. ib. *Dolhorul politiei de aici ... este practicos și protimos la trebuințele țerei (a. 1786).* URICARIUL, III, 79.

- Scris și: *protimos*. - Și: *protim* (pl. *protimii*) adj.
- Din ngr. πρότιμος.

PROTIPEND s. m. (Neobișnuit) Protipendist. *Gust de oameni moffangii, menit să-i pună, de la început, ca un jungi în simpatia protipenzilor orașelului.* P. CONSTANT, o. 128.

- Pl.: protipenzi.
- Derivat regresiv de la protipenda.

PROTIPENDĂ s. f. v. protipendadă.

PROTIPENDĂD, -Ă adj. v. protipendat.

PROTIPENDĂDĂ s. f. Marea aristocrație care se bucura, în orînduirea feudală, de privilegiile speciale: vîrfurile clasei privilegiate din epoca burgheză. Numărul scutnicilor ce se vor scade după vechea legiuire, adecă 30 de la protipendada (a. 1827). URICARIUL, VII, 99. *Ai norocire a fi și d-ta evghenis din protipendas, vîrstare din vișă aleasă.* NEGRUZZI, s. 1, 238. *Cel dinții loc se opri pentru o seamă de familii ce se aflară, încăntea regulamentului, decorați cu sanariotical titlu de protipendadă.* DIMBOVIȚA (1858), 5²/24. *Postelnicul de abia a pridedit să eitească numele celor din protipendadă.* GHICA, s. 37. *Mindria lui merge pînă la protipendadă.* FILIMON, o. 1, 139. *Nu eram fiul unui boier de protipendadă.* LĂCUSTEANU, A. 73, cf. DDHF, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tata ... era băier din protipendadă.* SADOVEANU, o. VI, 538. *Familiele din protipendada de altădată.* CĂLINESCU, s. 8. *Se puseseră jîlfuri ... pentru cei trei efori, eum și pentru ceilalți boieri din protipendadă.* CAMIL PETRESCU, o. 1, 194. *Căutau priu laale mijloacele ... să ajungă și ei a fi considerați ca făcînd parte din bălțala și stricata noastră protipendadă.* STANCU, R. A. I, 261. *Protipendada ... se supune.* LL 1, 102. *A început evacuarea minislerelor și a protipendăei.* PAS, z. III, 16. *Prin orase-noplate protipendada N-a mai știut ce-are de făcul.* v. ROM. mai 1957, 65. *Satirizînd pe cei din protipendada vremii.* CONTRIBUȚII, I, 7. ◇ (Adjectival; învechit) *Boierii protis-pentados (a. 1815).* URICARIUL, I, 246. *Și tu, ce ești cucoană protipenda, să fii lol una c-o giupîneasă din casă!* ALECSANDRI, T. 1087. *Apoi să cate a lua o slujbă de boier protipenda.* id. ib. 1237. ◇ (Prin lărgirea sensului) *M-am prezentat ellorva directori din protipendada administrativă.* GALACTION, o. A. I, 142.

- Pl.: protipendade. - Și: (Învechit) *protipendă* (GĂLDI, M. PHAN. 243, BĂRCIANU; pl. *protipendas*), *protipendălă* (GĂLDI, M. PHAN. 243), *protipëndă* (ALEXI, W.), *protipentădă* (GĂLDI, M. PHAN. 243) s. f., *protis-pentădos* subst.
- Din ngr. πρότιμ πεντάδος.

PROTIPENDĂLĂ s. f. v. protipendadă.

PROTIPENDĂRI, -Ă s. m. și f. (Învechit) Protipendist. *În stil de curte, boierii de frunte se zie protipendari, adică din cele cinci clase de la început, apoi boierimea mdrăntă.* CODRU-DUȘOVSANU, c. 17, cf. PONTBRIANT, D., DL, DM. ◇ (Adjectival) (F i g.) *Protipendarii curcani ... se revoltau ... de umilirea în care*

te azotrlise Pandele, silîndu-i să-și dea caful ... cu găini de rînd și cacaoși de sate. MACEDOŃSKI, o. III, 50.

- Pl.: protipendari, -e.
- Protipenda + suf. -ar.

PROTIPENDĂT, -Ă s. m. și f. (Învechit) Protipendist. *Nai, boierii cei mari, ... protipendății, stîtem lăsați la o parte ca niște netrebniici.* ALECSANDRI, în CONV. LI. VII, 369, cf. TDRG, DL, DM. ◇ (Adjectival) *Credeau cu vreedată, protipendad boier, Cu o sô vie timpul să fi și tu vistier?* BOLINTINEANU, o. 163.

- Pl.: protipendăți, -te. - Și: *protipendăd, -ă* adj.
- Protipenda + suf. -at. Cf. protipendist.

PROTIPENDĂ s. f. v. protipendadă.

PROTIPENDESC, -EASCĂ adj. (Învechit, rar) Care aparținea protipendadei. ALECSANDRI, ap. GĂLDI, M. PHAN. 243.

- Pl.: protipendescți.
- Protipenda + suf. -esc.

PROTIPENDÍST, -Ă s. m. și f. Persoană care făcea parte din protipendadă; (Învechit) protipendar, protipendat. *Nai, boierii cei mari, ... protipendiști, stîntem lăsați la o parte ca niște netrebniici.* ALECSANDRI, T. I 338, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.

- Pl.: protipendiști, -ste.
- Protipenda + suf. -ist.

PROTIPENTĂDĂ s. f. v. protipendadă.

PROTISMISÍ vb. IV v. protimisí.

PROTIS-PENTĂDOS subst. v. protipendadă.

PROTÍST s. n. (Biol.; rar) Protozoar. *Paate fi tned numit acest regn al protistelor, caosul biologiei.* ARHIVA, II, 287, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DN², M.D. ENC., DEN.

- Pl.: protiste. - Și: protista s. f. LIT².
- Din fr. protiste.

PROTÍSTA s. f. v. protist.

PROTISTOLOGÍE s. f. (Biol.) Disciplină care se ocupă cu studiul protistelor. Cf. M. D. ENC., DEN.

- Din fr. protistologie.

PROTIVĂ adv., s. f. v. potrvivă.

PROTIVĂDĂRE s. f. v. potrvivădare.

PROTIVÍ vb. IV v. potrviví.

PROTIVÍRE s. f. v. potrvivire.

PROTIVITÓR, -OĂRE adj. v. potrvivitor.

PROTIVNIC¹, -Ă adj., s. m. și f. v. potrvivnic¹.

PROTIVNIC², -Ă s. m. și f., adj. v. potrvivnic².

PROTIVNICÍE s. f. v. potrvivnicle.

PROTIZMÍE s. f. v. protesmle.

PROTÍLCĂ s. f. v. potrvică.

PROTIMÍSHE s. f. v. protimisís.

PROTO- Element de componere care însemnează „primul”, „întîiul” și care servește la formarea unor substantive ca: protoljude, protomedic, protomeșter, protopărinle. Cf. FORM. CUV. I, 256.

- Din ngr. πρωτο-, fr. proto-

PROTOAMIBĂ s. f. Amibă primitivă. Cf. FORM. CUV. I, 146.

- Pronunțat: *-to-a-*. — Pl.: *protoamibe*.
- Proto- + amibă.

PROTOĂNIE s. f. (Ran.) Protopopeasă. Cf. CADE.

- Pl.: *protoanie*.
- Protă + suf. *-oanie*.

PROTOASICRIT subst. (Învechit, rar) Persoană care ocupă cel mai înalt rang într-o ierarhie. *S-a suit în boierie de protoasicrit*. DOSOFTEI, v. s. ianuarie 22^v/7.

- Accentul necunoscut. — Pl.: ?
- Din ngr. *πρωτο-* + *ασύκριτος*.

PROBİTUMEN s. n. Substanță bituminoasă presupusă ca intermediară între materia organică și bitumenul petrolifer. Cf. LTR², DL, DM, DN², M.D. ENC., DEN.

- Pl.: *probittumene*.
- Din germ. *Probittumen*.

PROBROMURĂ s. f. (Chim.) Combinație a unui corp simplu cu cea mai mică cantitate de brom. Cf. CADE, SCRIBAN, D., FORM. CUV. I, 139.

— Pl.: *probromuri* (SCRIBAN, D.) și *probromure* (CADE).

- Proto- + bromură.

PROȚĂLĂ s. f. v. portocală¹.

PROȚACARBONĂT, **-Ă** adj. (Chim.) Care este combinat cu cea mai mică proporție de carbon. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: *protocarbonați*, *-te*.
- Din fr. *protocarbonat*.

PROȚACARBURĂT, **-Ă** adj. (Chim.) Care formează o protocarbură, care este în stare de protocarbură. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: *protocarburați*, *-te*.
- Din fr. *protocarburat*.

PROȚACARBURĂ s. f. (Chim.) Combinația cea mai săracă în carbon pe care un corp simplu o poate forma cu carbonul. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *protocarburi* (CADE, SCRIBAN, D.) și (rar) *protocarbure* (CADE).

- Din fr. *protocarbure*.

PROȚATEDRĂIE s. f. (Grecism învechit, rar) Înlietate (în rang). *I-a dat protocedria, adică rindul a ședea din susul tuturor boierilor* (a. 1787). GĂLDI, M. PHAN, 211.

- Din ngr. *πρωτοκαθεδρία*.

PROȚĂLĂ vb. IV v. protocoli.

PROȚĂLĂ vb. IV v. protocoli.

PROȚĂNGHEL s. m. v. protosînghel.

PROȚĂCİR s. m. v. procreator.

PROȚĂCLORURĂT, **-Ă** adj. (Chim.) Care formează o protoclorură, care este în stare de protoclorură. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: *protoclorurați*, *-te*.
- Din fr. *protocloruré*.

PROȚĂCLORURĂ s. f. (Chim.) Combinație a unui corp simplu cu cea mai mică cantitate de clor. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *protocloruri* (CADE, SCRIBAN, D.) și *protoclorure* (CADE).

- Din fr. *protoclorure*.

PROȚĂCĂL s. n. 1. (Învechit și regional) Formular oficial folosit pentru acte publice, corespondențe etc.; p. e. x. t. registru (f. 1), catalif (în care se inseriu diverse date cu caracter oficial). [*Vor da cărți de judecată, trecute la protocol* (a. 1742). IORGA, s. D. VI, 226. *Fieștare să se afle la canțilaria Cernăuțului ca să se treacă numele dumucavaostră la protocol*. PORUNCĂ, 3/31. *Care pentru acest sfârșit din protocolul locurilor a am șeos*. EUSTATIEVICI, I. 14/17. *Șerban Vodă, cereînd proto-coalele pîrci și răspunsul lui, le-au trimis lui Dionisie*. ȘINCAI, HR. III, 127/21, cf. 194/30. *Bine au voit spre ajutoriu a-mi împrumuta trei proto-coale ale vlădicului Klain*. MAIOR, I. B. 105/18. *Să se plătească, în formal-nicul protocol să se scrie*. ST 44/22. *Toată sala are și protocolul ei, unde se scrie ziua sosirii bolnavului, numele bolnavului, vîrstă, meseria*. CUCIURAN, D. 5/16. *Profeții tuturor religiilor luară de curînd însărcinare a face extracturi din proto-coalele botceaiilor*. CR (1848), 5³/8, cf. STAMATI, D. *Tabcla ... este seasă cu scrupulozitate din proto-coalele deosebitelor autorități*. ap. GHICA, A. 121. *Condici de însămnal toți trecătorii prin sat... cică-s proto-coale de recesemînță*. ALECSANDRI, T. 695. *După ce îi cununa, îi scria pe cei tineri la protocol*. PITIȘ, ȘCH. 150, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Da fi-l pune-n potocol Pă cum n-ai boi în ocol*. ȚIPLEA, P. P. 17, cf. ARH. FOLK. III, 153. *Morții tăi de notariș, Că m-ai scris la popiriș, Și m-ai dus la protocol, M-ai lăsat fără de țol*. FOLC. TRANSILV. I, 419. ◇ E X P R. (Regi-onal) **A se pune la potocol** = a se înscrie în registrele stării civile și parohiale în vederea căsătoriei și a cununiei. *Tinerii s-au pus la potocol*. MAT. DIALECT. I, 189.

2. Act, document în care sînt consemnate rezoluțiile unei ședințe, ale unei conferințe (internaționale), ale unui congres, ale unei convorbiri diplomatice etc. V. p r o c e s - v e r b a l. *Toate aceste [discuții] trebuie să se însemneze în protocol*. PETRONICI, v. 45/16. *Însăși proto-coalele comisiunii centrale vă vor dovedi tot adevărul*. KOGĂLNICEANU, S. A. 123. *În ședința din 17 iuliu ... s-a perdut citva timp cu rectificări de protocol*. BARIȚIV, P. A. III, 198. *Protocolul unei ședinți*. MAIORESCU, CR. I, 181. *Protocolul ședinței poarlă concluziunile acestei dezbateli*. ODOBESCU, S. I, 491, cf. MÎNDRESCU, I. G. 75. *S-au redactat și publicat proto-coalele ședințelor din sesiunea din 1861*. SBIERA, F. S. 217, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Eu revăd protocolul privitor la capitoul I*. BARANGA, I. 181, cf. M. D. ENC.

3. Totalitatea formelor și practicilor pe care guvernele și reprezentanții lor le aplică în relațiile diplomatice, precum și la adoptarea tratatelor și a altor acte diplomatice; acord internațional în formă simplificată și avînd ca obiect explicarea, completarea și prelungirea termenului unui alt acord, sau cu caracter de sine stătător; document în care se consemnează aceste forme, practici, acorduri etc. *Ieri am luat de știre de la Londra că la 22 martie s-au făcut un al treilea protocol între cele trei puteri*. CR (1829), 22^v/22, cf. 194^v/17. *Semnează ... un protocol, ale cărui concluzii însă Turcia le refuză iarăși și acum Rusia declară formal războiul*. MAIORESCU, D. II, 52. *Ambasadorul Rusiei la Berlin ... a ajuns, la 14 martie, să încheie cu ... ministrul de externe al Prusiei un protocol*. OȚETEȘA, T. V. 345. *În urma trativelor care au avut loc la București între delegații Republicii Socialiste România și Turciei, s-a semnat la 22 februarie protocolul privind schîmburile de mărfuri dintre cele două țări*. ȘCINTEIA, 1966, nr. 6 900, cf. DER, M. D. ENC.

4. Totalitatea regulilor care stabilesc modul de desfășurare al unor acte solemne, al diferitelor reuniuni diplomatice, al relațiilor dintre diplomați și funcționarii țării de reședință, c e r e m o n i a l; p. g e n e r. totalitatea regulilor care trebuie respectate (în societate) într-o anumită situație; serviciu de pe lângă ministere sau de pe lângă alte instituții centrale însărcinat cu fixarea și cu respectarea dispozițiilor privitoare la ceremonial. *Au a cerca la toate prilegiurile proto-coalele preste lucrul împărătesc*. FUND. 53/5. *Trebuia să cunoască și protocolul, fiindcă sarcina de a porni pe solii străini*

era a lui C. GANE, *TR.* v. 276. *Ea a salutat după rânduiala protocolului.* SADOVEANU, O. XII, 104. *Consiliul de Miniștri are un aparat tehnic și administrativ compus din următoarele organe proprii: cancelaria Consiliului de Miniștri, serviciul administrativ...* protocolul. I. G. EC. PL. 71. *Primi... o lîrtie de la direcția protocolului.* CĂLINESCU, S. 405. *Fostul ughiolant domnesc... stie desigur regulile protocolului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 260. *Nou înțin la protocol încă de pe vremea împăratului din Viena.* STANCU, R. A. V, 364, cf. M. D. ENC., DEN. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Cînd laudă lumea venea la mare, doamna Zoe Dobrotescu... se ducea la munte.* Această deplasare făcea parte din protocol v. ROM. ianuarie 1965, 6.

— Pl.: *protocole și protocoluri*, (învechit) *protocele* (DDRF, BĂRCIANU), (m.) *protocoli* (VALIAN, V., ALFEXI, W.). — Și: (învechit și regional) *potrocól* s. n.

— Din lat. *protocollum*, germ. *Protokoll*, fr. *protocol*.

PROTOCOLĂ vb. I v. *protocol.*

PROTOCOLĂNT s. m. (Germanism rar) Secretar. *Protocolantul consistorial califică pe acest Vasile Sbierea.* SBIERA, F. S. 81, cf. SEC II, 110, 112.

— Pl.: *protocolanți*.
— Din germ. *Protokollant*.

PROTOCOLĂR, -Ă adj. I. (Învechit) Care are caracter de *protocol* (2), care este inseris într-un protocol. [Comisia] *aducîndu-și o minte de petițiunco celor 176 bărbați...* a luat și următorul concluz *protocolar...* BARIȚIU, P. A. III, 31.

2. Potrivit *protocolului* (4), care este impus de protocol, care ține de regulile ceremonialului stabilit; (despre oameni și manifestările lor) ceremonios. Cf. CADE, *Nae, mai protocolar ca oricînd...* se înclinase în unghi drept. TEODOREANU, M. II, 22. *Sintem într-un salon de oameni îmbrăcați europenește, după anumite cuvinte de ordine, zise protocolare.* GALACTION, A. 320. *Venea la iașfecții protocolare, ostil, pînă să găsească toate rețele.* BRĂESCU, O. A. I, 325. *Au făcut frunțașilor localnici vizitele protocolare.* SADOVEANU, O. X, 405, cf. SCRIBAN, D. *Avea o față măslinie...* un ris *protocolar.* CĂLINESCU, D. I. 14. *Alhambra e palatul fastuos pentru ceremonialul protocolar.* RALEA, S. I. I, 352. *Ca să fie mai practic, schimbă formula protocolară.* CAMIL PETRESCU, O. II, 323. *Cele mai nevinovate și protocolare întrebări.* VINEA, L. I, 142. *Pîndese cu ochi aprigi aceste distribuții de favoruri protocolare.* v. ROM. iulie 1951, 220. *Rolul său era numai protocolar.* PAS, Z. IV, 8. *Era rezervat și protocolar, ea și cum ar fi fost de marmură.* VORNIC, P. 151. *Pregătirile protocolare.* v. ROM. octombrie 1964, 109, cf. M. D. ENC., DEN. ◇ (Adverbial) *Totul era corect, protocolar.* ANGHIEL, PR. 66. *Lacheul se înclină protocolar.* CAMIL PETRESCU, I. II, 410. *Se înclină protocolar în fața băieților.* TEODOREANU, M. II, 20.

— Pl.: *protocolari*, -c.
— Din fr. *protocolaire*, germ. *protokollarisch*.

PROTOCOLĂRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a *protocola* și rezultatul ei. Cf. *protocolii* (1). Cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALFEXI, W. — Pl.: *protocolări*.
— V. *protocola*.

PROTOCOLĂRMÊNTE adv. (Învechit, rar) Conform cu procesul-verbal. Cf. GHETIJE, R. M.
— *Protocolar* + suf. -mente.

PROTOCOLĂ vb. IV. *Tranz.* (Învechit) I. (Complementul indică acte, documente etc.) A autentifica, a legaliza; a întări. *Acest hrisov... este protocolat de Iancu Rașu vel-visternic* (a. 1784). UICARIUL, V, 130/11. *Măcar de au și vrut a se da pricină că n-ar fi protocolat..., s-au mai văzut și alte hrisoave... neprotocolite* (a. 1817). *ib.* IV, 341/17. *I s-au dat acest pîtea întării cu a*

noastră domnească iscălitură și peete si protocolat de al nostru marele postelnic (a. 1827). *ib.* VII, 97. *Cartea de fondățiune... întărită cu peete si cu iscălitura domnului de atunci și protocolată de mare logofăt.* I. IONESCU, P. 126. — *Recell pas. Protocolându-se de vel-logofăt pe cîte moși vor intra în acel hrisov* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 31. *Cărțile acestor slujbe... să s-protocolinasă de vel-logofătul* (a. 1776). UICARIUL, XIX, 318. *Hrisovul de afiorisirea trebuia să se protocolneasă de d-lui vel-logofătul* (a. 1797). *ib.* I, 117.

2. A trece, a înregistra în protocol; s p e e. (complementul indică procese-verbale de constatare) a încheia, a redacta. *A protocoli suntele, zapisele, actiile și burtiile* (a. 1810). ap. IDRG, cf. STAMATI, D., POLIZU, GHETIJE, R. M., CADE.

3. A verifica (prin confruntare), a colaționa, a confrunta. Cf. VALIAN, V., CADE, SCRIBAN, D. — *Recell pas. Să se protocolneasă numele lor cu catastisele visteriei* (a. 1811). ap. IDRG, 94 *să scad, cari protocolindu-să cu catastihă visteriei, s-au potrivit la nume* (a. 1819). doc. EC. 220. *Protocolindu-se [copiile] de judecătorie din cuvînt în cuvînt cu originalele lor* (a. 1810). ap. IDRG.

— *Prez. ind.: protocolese.* — Și *protocolă* (POLIZU) vb. I, *protocolăi, protocolăi* vb. IV.

— Din lat. *protocollare*, germ. *protokollieren*.

PROTOCOLIȘT s. m. (Învechit) Persoană care redacta un proces-verbal; p. e x t. secretar (al unei comisii, al unei adunări, al unei instituții). Cf. DRUC, *Protocolist și aluzariu obstesc.* BULEFIN, F. (1833), 180¹ I, [Foafia] se trimele în toate zilele, la patru ceasuri după prînz, *lipită de foata protocolistului.* CUCURAN, D. 9 13. *A numit cu titlu de protocoliști... pe... I. Aldulcanu, român, și pe sasul Konradsheim.* BARIȚIU, P. A. III, 94, cf. STAMATI, D., BĂRCIANU, ALFEXI, W., NOM. PROF. 71, SEC II, 112.

— Pl.: *protocoliști*.
— Din germ. *Protokollist*.

PROTODIĂCON s. m. (Învechit) Primul diacon pe lângă un episcop sau un arhiepiscop; arhidiacon. Cf. LM, BĂRCIANU, ALFEXI, W., CADE, DE, DM, M. D. ENC., DEN. Pronunțat: -di-a- = Pl.: *protodiaconi*.
Din ngr. *πρωτοδιάκονος*.

PROTODIACONIE s. f. (Rar) Calitatea sau rangul de protodiacon. Cf. BĂRCIANU
Pronunțat: -di-a-
— *Protodiacon* + suf. -ie.

PROTODORIC, -Ă adj. Care aparține fazei de elaborare a ordinului doric grec din secolele VII-VI î.e.n. Cf. M. D. ENC.
— Pl.: *protodorici*, -ce.
— Din fr. *protodorique*.

PROTOGAMIE s. f. (Învechit, rar) Căsătorie între un bărbat și o femeie care nu au mai contractat înainte o altă căsătorie. *Numărul căsătoriilor ce se fac între flăcăi și fete, adecă protogamiile.* I. IONESCU, D. 82
— Pl.: *protogamii*.
— Cf. ngr. *πρωτογονία* = *γάμος*

PROTOGIN, -Ă adj., s. f. și (rar) n. I. Adj. (Bot., despre flori hermafrodite) Al cărui pistil se dezvoltă înaintea staminelor. Cf. SCRIBAN, D., DEN.
2. S. f. și (rar) n. (Geol.) Rocă granitică caracterizată printr-o textură sistoasă. Cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 164. *Protoginul e o rocă puternic dezvoltată în masivul Mont Blanc.* ITR², cf. DEN.
— Pl.: *protogini*, -c.
— Din fr. *protogyne*.

PROTOIEREȘ s. m. Preot ortodox care conduce o protoierie (2); rang, funcție deținută de acest preot: protopop, (învechit) protă, protoprezbiter. *Feciorii de protoieriei și de proști intră în rînduiala rușaiilor*

(a. 1818). GCR II, 220, 40. *S-au adunat 318 părinți asupra lui Arie protoierul bisericii din Alexandria*. SĂULESCU, BR. I, 70/27. cf. CIHAC, II, 663, UDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., GĂLDI, M. PHAN, 241, CADE, NOM. PROF. 73, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-to-ie-*. — Pl.: *protoierei*. — Și: (regional) *protulrii* (ALR II/I h 186/414), *potraierén* (ib. h. 186/537) s. m.

— Din ngr. *πρωτοιερός*.

PROTOIERIE s. f. I. Rangul sau funcția de protoieru; timpul cît cineva funcționează ca protoieru; protopopie (1), (învechit) protopopiat (1), protoprezbiterie. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Unitate administrativă bisericească ortodoxă formată din mai multe parohii, condusă de un protoieru; protopopie (2), (învechit) protopopiat (2). *Subscrișii poporenii și ctitori ... invitați fiind de proloieria acestui district* (a. 1863). GĂLDI, M. PHAN, 244, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. ♦ Reședința unui protoieru. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC.

— Pronunțat: *-to-ie-*. — Pl.: *protoierii*.

— Protoieru + suf. *-ie*.

PROTOIODURĂ s. f. (Chim.) Combinația cea mai săracă în iod pe care un corp simplu o poate forma cu iodul. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DN², FORM. CUV. I, 139.

— Pronunțat: *-to-jo-*. — Pl.: *protoioduri* (CADE, SCRIBAN, D.) și (rar) *protoiodure* (CADE).

— Din fr. *protoiodure*.

PROTOISTORIC, -Ă adj. Care aparține protoistoriei, privitor la protoistorie, specific protoistoriei. *Populațiunea preistorică ... a fost cucerită de o populațiune, nu din plină istorie, dar protoistorică*. ARHIVA, I, 261. Este necesar să stabilim la geți, ca și în întreaga Europă protoistorică, acest uz al unctelor, mobile și vasele de lemn. PĂRVAN, G. 141, cf. CADE, DM, DN², DEX.

— Pronunțat: *-to-is-*. — Pl.: *protoistorici*, *-ce*.

— Din fr. *protohistorique*.

PROTOISTORIE s. f. Epocă din istoria omenirii cuprinsă între preistorie și istorie, corespunzând epocii fierului. *Protoistoria getică începe de fapt — ca și în vest — încă din vrenca bronzului*. PĂRVAN, G. 289, cf. CADE, *Protoistoria Daciei*. C. PETRESCU, R. DR. 45, cf. DER, FORM. CUV. I, 139, 140, DEX.

— Pronunțat: *-to-is-*.

— Din fr. *protohistoire* (după *istorie*).

PROTOJUDE s. m. (Învechit, rar) Prim judecător, judecător șef. Cf. ALEXI, W.

— Pl.: *protojuzi*.

— Proto- + jude.

PROTOMĂ s. f. Figurină în formă de bust de animal sau de om, aplicată ca ornament la un obiect de metal sau de ceramică (din antichitate). *Aceeași disparitate se observă între capul de juncan al protomei riturului și cele patru persoane din jurul gîtului acestui vas*. ARHIVA, II, 397. *Bara de argint răsucită, păstrînd încă urme de auritură, se termină la cele două capete în protome de animal*. PĂRVAN, G. 540, cf. DN². Ca un împrumut grecesc ... sînt considerate protomele ceramice în formă de cap de țap, de taur și de cal. H. DAICOVICIU, D. 196.

— Pl.: *protome*.

— Din fr. *protomé*.

PROTOMÉDIC s. m. (Învechit) Medic șef. Se recomandă la *protomedicos ca dinpreună cu comisia doctoricească să cerceteze* (a. 1811). DOC. EC. 816. *După protomedicul de atunci ... s-au descoperit că această apă se compune din următoarele materii minerale ...* FĂTU, D. 185. *În lipsă de medici români ajunse în rang și funcțiune de protomedic al țării*. BARIȚIU, P. A. II, 572, cf. STAMATI, D., POLIZU, DDRF, GHETIE, R. M.,

BARCIANU, ALEXI, W., ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 354, FORM. CUV. I, 146, 148.

— Pl.: *protomedici*. — Și: *protomédeios* s. m.

— Proto- + medic.

PROTOMÉDICOS s. m. v. *protomedic*.

PROTOMÉȘTER s. m. (Învechit) Conducător al unei bresle: *staroste*. *Rufelul bărbierilor ... au avut și un protomeșter mai mare pesc dinșii, adică staroste* (a. 1824). DOC. EC. 311, cf. CONTRIBUȚII, III, 79, GĂLDI, M. PHAN, 241.

— Pl.: *protomeșteri*.

— Proto- + meșter (după ngr. *πρωτομάστορας*).

PROTOMISÍ vb. IV v. *protimisii*.

PROTÓMISIS s. n. v. *protimisis*.

PROTÓN¹ s. m. (Fiz.) Particulă elementară stabilă, cu sarcina electrică egală cu a electronului, dar pozitivă și cu masa de 1 836 de ori mai mare, constituind nucleul atomului de hidrogen și intrînd în alcătuirea nucleelor atomice ale celorlalte elemente. *Nucleul cuprinde particule neutre, numite neutroni, și particule pozitive, numite protoni*. CIȘMAN, FIZ. II, 101. *Nucleul atomic c constituie din nucleii de hidrogen numiți protoni*. MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 131, cf. DL, DM. *Energia protonilor ce vor trece prin ... accelerator*. CONTEMP. 1966, nr. 1 004, 8/1, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protoni*.

— Din fr. *proton*, germ. *Proton*.

PROTÓN², -Ă adj. (Fon.; rar) Protomic². *A auzit în unele părți ale Olteniei pe „a” inițial proton că „are un accent secundar”*. PUȘCARIU, I. R. I, 70. *Fenomenul trecerii lui „ă” proton la „a” nu se întâlnește în graiul românilor din Dumasca*. SCL 1958, 53.

— Pl.: *protoni*, *-e*.

— Cf. *protonic²*.

PROTONEFRIDIE s. n. Aparat excretor caracteristic viermilor lați, format din foarte multe tuburi mici legate de un canal median, care se deschide printr-un por excretor la capătul posterior al corpului. *Un astfel de aparat excretor se numește protonefridie*. ZOOLOGIA, 27.

— Pl.: *protonefridii*.

— Etimologia necunoscută.

PROTONÉMA s. f. v. *protonemă*.

PROTONÉMĂ s. f. (Bot.) Formație verde, reprezentînd stadiul inițial de dezvoltare a gametofitului. *Spor sub forma unui corp ... filamentos sau lamelar, numit protonema*. ENC. AGR. *Începe un sporul, se continuă cu protonema pluricelulară*. BOTANICA, 22, cf. DER. *Protonema are muguri, din care iau naștere noi plante*. M. D. ENC., cf. DEX.

— Pl.: *protoneme*. — Și: *protonéma* s. f.

— Din fr. *protonéma*.

PROTÓNIC¹, -Ă adj. (Fiz.) Care ține de protoni¹, referitor la protoni¹, care conține protoni¹. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protonici*, *-ee*.

— Din fr. *protonique* „idem”.

PROTÓNIC², -Ă adj. (Despre sunete și silabe) Care se află înaintea silabei accentuate; (rar) proton². Cf. CADE. *Vocala protonică*. SCRIBAN, D. *Fenomenul trecerii lui „ă” în poziție protonică la „a” ... a fost remarcat de multă vreme*. SCL 1954, 63, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protonici*, *-ce*.

— Din fr. *protonique* „idem”.

PROTONOTĂR s. m. (Învechit) Prelat de la curtea papală (mai rar patriarhală) Însărcinat cu înregis-

trarea și cu expedierea actelor pontificale (sau patriarhale); (învechit, rar) juriconsulul al statului. *Protonotarul iaste ușă celor de afară și pre jilucure, și mai mare notarilor, adică cărtularilor* (a. 1652). ap. CADE. I se da puterea de a face cu numele împăratului doctori ... și protonotari. ȘINCAI, BR. II, 208 3, cf. DRU. Nemeș. atunci protonotariu sau, cura se zicea în alte țări, juriconsulul al statului. BARTIU, P. A. I, 370, cf. GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: *protonotari*.
- Și: *protonotăriu* s. m.
- Din lat. *protonotarius*.

PROTONOTĂRĂȘ s. m. (Învechit, rar) Secretar șef, prim-secretar. *Poate să să ție [uovim cu grație] de la bațar care secretăreșiu de guverne sau de la protonotărășii tâbluii crăeșii*. AARON, în CONTRIBUTII, III, 124.

- Pl.: *protonotărăși*.
- Proto- + *notarăș* (după lat. *protonotarius*).

PROTONOTĂRIU s. m. v. *protonotar*.

PROTOPĂRINTE s. m. (Învechit) Strămoș, străbun. *Acci oameni trăiseră plină în momentele din urmă în conștiința heretică din protopărinți*. BARTIU, P. A. II, 46. *Datinile antice ale protopărinților*. MARIAN, I, 87, cf. ALEXI, W. *Un preat mic și blond, fără nici o asemănare cu fobulosul protopărinte al poporului lui Dumnezeu*. HOGAȘ, DR. I, 47.

- Pl.: *protopărinți*.
- Proto- + *părinte*.

PROTOPLASMATIC. -Ă adj. Care se referă la protoplasmă, care ține de protoplasmă, compus din protoplasmă; (rar) protoplasmic, protoplastic. *Toate elementele vii din întregul corp al plantelor superioare snt unile prin filamente protoplasmatice*. ARHIVA, II, 428, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *protoplasmatici*, -ce.
- Din germ. *protoplasmatisch*.

PROTOPLĂSMĂ s. f. Substanță albuminoidă complexă, având aspectul unei mase viscoase, incolore, semifluidă, care reprezintă substratul material caracteristic al vieții, baza celulei vii; (rar) protoplast. *Germeii unicelulari, primitivi, alcătuiți și ei din protoplasmă*. IONESCU-RION, S. 125, cf. ALEXI, W. *Protoplasma, care formează corpul celulei, nu e omogenă cum se credea la început*. MARINESCU, P. A. 48, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Protoplasma, baza materiei vii*. ENC. TEHN. I, 105. *Admite ... o îngroșare a protoplasmei tuturor celulelor*. PARION, B. 53. *Medicamentele digitale formează un complex durabil cu protoplasma tuturor celulelor*. DANIELOPOLU, F. N. II, 82. *Citoplasma, nucleul, plastidele și alte incluziuni vii constituie protoplasma*. BOTANICA, 8. *Materia vie, care constituie protoplasma celulară, nu are stabilitate*. B. DARW. 8. *Granulații mici în protoplasmă de culoare roz*. ABC SĂN. 185, cf. M. D. ENC., DEX.

- Seris și: *protoplazmă*. SCRIBAN, D. - Pl.: *protoplasme*.
- Din fr. *protoplasma*.

PROTOPLĂSMIC, -Ă adj. (Rar) Protoplasmatic. *Viața a apărut în mod spontan în fundul mării sub aspectul de mase înform protoplasmice*. MARINESCU, P. A. 41, cf. CADE, DM, DEX.

- Pl.: *protoplasmici*, -ce.
- Din fr. *protoplasmique*.

PROTOPLĂȘT s. n. (Biol.; rar) (Parte din) protoplasmă. *Plastidele și alte incluziuni vii constituie protoplasma în sensul larg sau protoplastul*. BOTANICA, 8.

- Pl.: *protoplaste*.
- Din germ. *Protoplast*.

PROTOPLĂȘTIC, -Ă adj. (Biol.; rar) Protoplasmatic. Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: *protoplastici*, -ce.
- *Protoplast* - suf. -ic.

PROTOPÓP s. m. Preot ortodox care conduce o protopopie (2); rang, funcție deținută de acest preot protoieru. (învechit) protă, protoprezbiter. *Fata Măriei și a popei lui Govil Otci protopopul* (a. 1612). GCR I, 92/31. *Să aducă pe protopopul de acolo* (a. 1724). IORGA, S. D. VI, 240. *După egumenii greci, intră protopopul cu preoții din Iași*. GHILORGACHI, LET. III, 301/11. *Protopopi și preoți ... vor face jurământul cu credință*. PORUCĂ, 3/2: *Pentru protopopu Ianaclu ... s-au făcut această svință bisericii* (a. 1777). IORGA, S. D. VII, 78. *Cur Theodor, protopop de la episcopia Rădăușului* (a. 1778). CAL. MAN. I, 641. *Cumstul (părinte) protopop și cesor* (a. 1810). IORGA, S. D. XIII, 130. *Puindu-se aicea cu ceilalți în loc de arhieru pe un arhipresviter (protopop)* (a. 1817). URICARIUL, V, 27/18, cf. CLEMENS, DRU, LB. *Protopopul județului* (a. 1832). URICARIUL, VIII, 168. *Protopopii orașului și a deputăție din partea deputațiilor mahalalelor se vor înfășișa*. CR (1834). 60¹ 13. *Înarmat cu o recomandăție a protopopului respectiv*. IB. (1848). 62² 32. *Domnia Ia, domnule protopop, rându*. NEGRUZZI, S. III, 459, cf. POLIZU. *Mă duc numai într-o fugă la protopopu*. ALECSANDRI, I, 1 583, cf. LM. *Cu protopopul, preoții trebuie să nu facă ... vorbă*. SLAVICI, N. I, 6, cf. DDFR, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Poate peste câțiva ani să fie protopop*. AGIRBICEANU, A. 45. *Cu etia știință fi-i îndopat capul, să mai ai plantele părintelui Neculai ... ai ajunge protopop*. GURILEANU, S. 115. *Iacă, protopopae ... cum vă stricați voi copiii prin cele școli*. HOGAȘ, DR. II, 45. *Șase preoți ... în frunte cu protopopul bătrîn, le binecuvintase legătura*. REBREANU, I, 251, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Își preumbla jolcașul roșu și briul viștirea de protopop de-a largul județului*. VOICULESCU, P. I, 118. *Păsea mareș pe uliță, avînd în mîna o cirjă de protopop*. SADOVEANU, O. V, 290. *Cînd se prăpădea un copil aducea pe pătrupuș din Turda*. DAN, V, 60, cf. M. D. ENC., DEX. *Ș-o să mai iabese vro opt Ș-uă fată de potopop*. TEODORESCU, P. P. 315. *Nu cer nimic decît să faceți potopop pe părintele care m-a trimes aicea*. ȘLZ. IV, 189. *Mi-a zis un potropop C-ar mîncea un porumb copil*. MAT. FOLK. 127. *Și popa și pătrupopa Tătuș fine cite optu*. GANDREA, T. O. 31. *De-a mai fi undeva loc Merge-a domnul pătrupop*. BUD, P. V, 27. *La citava vreme o ajuns și pătrupop*. VASILIU, P. L. 211. *Deorît să făcea la pătrupop, nunta tot așa*. GR. S. V, 11, cf. MAT. DIALECT. I, 81.

- Pl.: *protopopi*.
- Și: (învechit și regional) *potropóp*, (învechit) *potropópa*, (regional) *protapóp* (ALB II, I h 186, 2), *protupóp* (ib. h 186, 64), *pătrupóp*, *pătrupópa*, *potrupóp* (ib. h 186) s. m.
- Din slavonul прѣтѣропѣ.

PROTOPÓPA s. m. v. *protopop*.

PROTOPOPEĂȘĂ s. f. Soția unui protopop; (învechit) protoprezbiteră, (regional) protoanie, (familiar) protopopoaie. Cf. LB. *Fetele și protopopeasa îl rugau mereu să cite*. SLAVICI, N. I, 203, cf. DDFR, CADE, DL, DM, DEX.

- Pl.: *protopopese*.
- Și: (popular) *potropopeășă* s. f. DM, DEX.
- *Protopop* - suf. -easă.

PROTOPOPÉSC, -EĂȘCĂ adj. Care aparține protopopului, privitor la protopop, de protopop. *Popa Vasile, jural protopopesc din Măjina* (a. 1763). IORGA, S. D. IV, 93. *Datoria dregătorii protopopești* (a. 1776) id. ib. XIII, 132, cf. LB. CADE, DEX.

- Pl.: *protopopești*.
- *Protopop* - suf. -esc.

PROTOPOPEȘTE adv. (Învechit, rar) Ca un protopop. Cf. LB.

— **Protopop** + suf. -ește.

PROTOPOPI vb. IV. Întranz. (Învechit, rar) A exercita funcția de protopop. Cf. LB.

— Prez. ind.: *protopopesc*.

— V. **protopop**.

PROTOPOPLĂT s. n. (Învechit, mai ales în Transilv.) I. Protopopie (1). Din funcția de director în Sibiu trecuse... ca protopop; după cîțiva ani însă fu lipsit și de acel protopopiat. BARIȚIU, P. A. I, 556, cf. DM, DEN.

2. Fețele acelea care s-ar afla într-această protopopiat cu îndestulă abuzie... să le îndemni (a. 1812). IORGA, S. D. XI, 201, cf. LB. Pentru teatrul național voi face în scurt colecte prin tot protopopiatul. F (1870), 166. Aici se află scaunul unui protopopiat. MOLDOVAN, T. N. 115. Protopopiatul Sucevi. SBIERA, F. S. 179, cf. ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEN.

— Pronunțat: -pi-at. — Pl.: (2) *protopopiate*.

— **Protopop** + suf. -at.

PROTOPOPIE s. f. I. Rangul sau funcția de protopop; timpul cîi cineva funcționează ca protopop; proterioerie (1), (învechit) protopopiat (1), protoprezbiterie. Vrednie de dregătoria protopopiei. ȘINCAI, IR. III, 40-30, cf. LB, POLIZU. Avea casă și avere frumoasă, pe care de drogul protopopiei n-ar fi părăsit-o. SLAVICI, O. II, 71. Nici eu însuși, cu toată protopopia mea, n-am mai auzit evanghelie... ca cea de azi. ISPIRESCU, AP. CADU, CF. DDRF, ALEXI, W. Florea, restituit în protopopie, moare la 8 iunie ale anului următor. IORGA, L. II, 156, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEN. Popă mare te făcut, Că fi-am dat protopopie, Te-am-nălțat la vîlădicie. BALADE, III, 99.

2. Unitate administrativă bisericească ortodoxă formată din mai multe parohii, condusă de un protopop; proterioerie (2), (învechit) protopopiat (2). Tastă protopop în protopopia lui (a. 1763). IORGA, S. D. IV, 93, cf. ALEXI, W., CADU, DL, DM, M. D. ENC., DEN.

◆ Reședința unui protopop sau a unei protopopii (2). Lumina de ceară albă neincepute se găseau, ele, de ajuns și de rămas, ca la orice protopopie de pe vremea aceea. HOGAȘ, DR. II, 152, cf. SCRIBAN, D.

3. (Învechit) Una dintre instanțele bisericești de judecată. Stăntiile ce alcătuiesc partea judecătorească a clerului... sînt: a) protopopiile... ap. TDRG.

— Pl.: *protopopii*.

— **Protopop** + suf. -ie.

PROTOPOPOAIE s. f. (Familiar) Protopopeasă Juea concina cu cucoana Mărioara, protopopoaia. HOGAȘ, DR. II, 88, cf. DL, DM, DEN.

— Pronunțat: -joo-ia. — Pl.: *protopopoaie*.

— **Protopop** + suf. -oaie.

PROTOPOTĂRI s. m. (Învechit, rar, cu sens neprecizat, probabil Protopop. Pre protopotariul Mihail Nadan, solul lui Barciui, l-au prins Mihnea Vodă. ȘINCAI, IR. III, 80-10

— Pl.: *protopotari*.

— Etimologia necunoscută Cf. **protopop**.

PROTOPREZBİTER s. m. (Învechit) Protopop. Rugător de sânt(ă)lătea dum(ital)ă protoprezbiter Eustatie (a. 1751). IORGA, S. D. XII, 68. Am primit răspunsu d-tale... care ai trimis prin... protoprezbiteru nostru Lazăr (a. 1815). URICARIUL, VII, 70. Vreun protoprezbiter... au dat voie vreunui preot să cunune rob cu roabă a doi stăpîni deosebiți (a. 1817). ap. TDRG. Urmă citirea... unui circularu episcopesc către protoprezbiterul locului. CR (1816), 121²/24, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 211, DL, DM, M. D. ENC., DEN.

— Seris și: *protopresbiter*. — Pl.: *protoprezbiteri*.

— Și: **protoprezviter** (scris și *protopresviter*) s. m.

— Din ngr. **πρωτοπρεσβύτερος**.

PROTOPREZBİTERĂ s. f. (Învechit) Protopopeasă. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEN.

— Pl.: *protoprezbiteri*.

— **Protoprezbiter** + suf. -ă.

PROTOPREZBİTERIE s. f. (Învechit) Protopopie (1). Cf. LB, GĂLDI, M. PHAN. 211.

— Pl.: *protoprezbiterii*. — Și: **protoprezviterie** s. f. GĂLDI, M. PHAN. 211.

— **Protoprezbiter** + suf. -ie.

PROTOPREZVİTER s. m. v. **protoprezbiter**.

PROTOPREZVİTERIE s. f. v. **protoprezbiterie**.

PROTOPSĂLT s. m. Prim cîntăret la o biserică. Cel ce este protopsallis îndată începe a cînta. GHEORGACHI, LET. III, 290/25. 240 lei pe an protopsall, pe lună 20 lei (a. 1776). URICARIUL, XIX, 385. Constantin David protopsallu sfîntei bisericii ceî mari (a. 1850). CAT. MAN. I, 416, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Pătru, fost protopsall al bisericii constantinopolitane. IORGA, L. II, 401, cf. TDRG. Și se vedea, curios intru Domnul..., protopsall la schitul lui Darvari. M. I. CARAGIALE, C. 116, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN. 211, DM, DEN.

— Pl.: *protopsalli*. — Și: (învechit) **protopsăltis** s. m.

— Din ngr. **πρωτοψάλτης**.

PROTOPSĂLTIS s. m. v. **protopsall**.

PROTORĂCE s. n. Primul segment al toracelui la insecte, care poartă prima pereche de picioare. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC.

— Pl.: (rar) *protorace*. SCRIBAN, D. — Și: **protórax** s. n. CADE, DN².

— Din fr. **prothorax** (după *torace*).

PROTORAX s. n. v. **protorace**.

PHOTOS num. ord., s. m. I. Num. ord. (Învechit) Cel dintîi, primul (într-o ierarhie). Iată, te orînduim domnia mea a fi protos între judecători la departamentul de opt (a. 1798). URICARIUL, VII, 188, cf. DDRF, ALEXI, W. ◆ (Adjectival) Să-l metaherisiți dascăl protos al școlii de acolo (a. 1803). URICARIUL, VIII, 441.

2. S. m. invar. (Familiar; la jocul de cărți) Cel care are dreptul să deschidă jocul; (învechit) prolie (2), prolimie² (2). Eu sînt protos. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D. Jocurile de cărți intrate la noi în secolul trecut folosesc termenii în marca lor majoritate grecești (confînă, decor, cîoflă, protos). GRAUR, E. 129, cf. DM, DEN. ◆ (Rar) Cel care este dispus cel dintîi să facă ceva, să participe la o acțiune. Cf. SCI. 1973, 47.

— Din ngr. **πρώτος**.

PHOTOS² s. m. v. **potroz**.

PROTOSINGHEL s. m. Grad ecleziastic ortodox superior singhelului și inferior arhimandritului; persoană care are acest grad. Să puie patriarhu pre Silvestru, protosinghelul său (inceputul sec. XVIII). M.G. IST. IV, 136/3, cf. R. POPESCU, CM I, 511. Va alege sinodul... unul dintre cinovnieii ceî mai mici bisericești, cum arhidiacon, protosinghel (a. 1817). URICARIUL, IV, 299/10. Primise cinul călugăresc și se făcuse protosinghel. BARIȚIU, P. A. III, 250. Șade singuratic... cu fratele său, protosinghelul Neofil. NEGRUZZI, S. I, 313, cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU. A treia zi eram pe drum... cu protosinocelul și catihetul gimnazial. SBIERA, F. S. 226. În sănătatea oaspetelui, zice repede protosinghelul, mai de la o parte. ADAM, R. 85, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Bucătăria fu dată în primirea protosinghelului Iustin. ȘĂINOIU, C. I, 87, cf. NOM. PROF. 73. Acu o să stai lungă mine și o să-mu cînfî. Nu degeaba ești protosin-

ghel. VOICULESCU, p. 1, 131, cf. SCRIBAN, D., GĂLDI, M. PHAN, 241. *Proșit* mult mai *trziu și împodobit cu rangul de protosinghel*. GĂLINESCU, S. C. I. 21. *Se ivi în prag și bătrînul proșinghel*. CAMIL PETRILESCU, O. II, 710, cf. M. D. ENC., DIN.

— Pl.: *protosingheli*. — Și: (învechit) *protosîncel*, *protocînghel* (I.M.) S. III.

— Din ngr. *πρωτοσὶγκέλλος*.

PROTOSÎNCEL s. m. v. *protosinghel*.

PROTOSPĂTĂR s. m. (Învechit) Comandant general al oastei, în special al călărimii (în orînduirea feudală). *Așijdere un ilustric protospatari, om d[iv]inedzâiesc, ședeu lîngă besarcica s[ă]n[ă]n[ă]ului*. DOSOFTEI, V. S. octombrie 887/5. *Au lăsat înapoia sa pre protospătariul cu oști*. ȘINCAI, HR. I, 193/12, cf. DRLEU. *La bulgari, documentele cunoscutе azi nu arată între demnitari pe spătar sau protospătar*. BUL. COM. IST. V, 126, cf. FORM. CUV. I, 146.

— Pl.: *protospătari*.

— Din ngr. *πρωτοσπάταρος*, lat. *protospatarius*.

PROTOSTEĂ s. f. Stea care se află în faza de formare. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *protostețe*.

— Proto- + stea.

PROTOSULFURĂ s. f. (Chim.) Combinația cea mai săracă în sulf pe care un corp simplu o poate forma cu sulful. Cf. CADEI, SCRIBAN, D.

— Pl.: *protosulfuri* (CADEI, SCRIBAN, D.) și (rar) *protosulfure* (CADEI).

— Din fr. *protosulfure*.

PROTOȘFULUI vb. IV v. *protestăluî*.

PROTOTIP, -Ă s. n., adj. 1. S. n. Exemplar (din ceva) care reprezintă un model ilustrativ (pozitiv sau negativ); s p e c. model desăvîrșit, model care servește ca etalon. Cf. EPISCULESCU, O. I. 288/17. *Lui... îstu june se păru prototipul aceluia ce era obiectul dorit*. CALENDAR (1854), 88/3. *Va izbui o imita grădinară care este prototipul culturii perfecționale*. I. IONESCU, M. 340. *Nu vedea în femeia iubită decît copia imperfectă a unui prototip nerealizabil*. MAIONESCU, CR. II, 304. *Clîp de uger, dar femeie. Căci femeia-i prototipul îngerilor din senin*. EMINESCU, O. I, 29, cf. DBRE, ȘĂINEANU, D. V., CADEI. *Ai fi crezul (ascullindu-l) că e prototipul omului de aefiune*. TEODOREANU, M. I. 30, cf. SCRIBAN, D. *Idealismul, stîmabile, este... concepția după care artistul nu copiază natura, ci prototipi*. GĂLINESCU, C. O. 147. *Constatăm mai întîi o luptă între „de-” al prototipurilor străine și „des-”, sinonimul lui din cuvintele moștenite*. SCI. 1950, 70. *Neuitatul Mitică al lui Caragiale, prototipul micului burghez al epocii... apare mereu reînnoit*. CONTEMP. 1951, nr. 379, 2/5. *Această acvilă este prototipul precauțiunii și al vicleniei*. LENTIA, P. II, 166. *Imaginaea persoanei sale s-a păstrat în amintirea urmașilor ca un prototip al artistului desăvîrșit*, s februarie 1960, 53. *Crează un cron autentic și viguros... prototip al lăranului contemporan*. 7 februarie 1961, 4. *Pentru marea boierine, domnul ideal era acela care nu ieșea din curîntul ei; prototipul domnului „părinte al boierilor” a fost Petre Șchiopul*. STOICESCU, S. D. 88.

2. S. n. Exemplar original, formă originală (care stă la baza altui exemplar, a altei forme). *Francezii, în cari prototipul celtic e cel mai pronunțat*. HASDEU, I. C. I, 40. *Forma moldovenească se apropie de prototipul latinesc*. IORDAN, G. 11. *Ne introduce într-o lume de reprezentări mistic-platonice, în care raportul dintre creator și creatură este acela al unui prototip cu reflexele sale*. VIANU, A. P. 251. ♦ (Rare) Manuscris original (după care se fac copii). *Original sau prototip, sinonim cu autograf, fără însă să cuprînză nea-*

părat și noștirea de a fi scris cu mîna autorului. BUL. COM. IST. I, 90.

3. S. n. Model reprezentînd tipul original după care se efectuează sau se realizează ceva; prim exemplar, modelul cel dintîi, s p e c. (Tehn.) produs unicat sau prim exemplar dintr-un lot de piese, de mașini etc. care urmează să fie fabricate în serie. Cf. STAMATI, D. *El privea lega... ca izvorul cel mai adevărat a dritului civil, ca prototipul sistemului fiecărei legislații bine regulate*. ROM. LIT. 373/33, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALENI, W. *Verificarea și omologarea... prototipurilor de motoare și mașini*. I.E.G. I.C. PL. 132. *Examinați voi propunerea și, dacă o găsiți bună, proiectați-o frumos, și trimiteți-o... la uzina noastră, să-i facem noi prototipul*. V. ROM. august 1953, 51. *În magazinele de mobilă, de luni de zile se află expus prototipul unui model de bibliotecă-mobilă*. ȘCINTEIA, 1960, nr. 1813. *Atelierele specializate pentru prototipuri și serii restrînse în stare să furnizeze produse pentru magazinele amintite*. RI. 1967, nr. 7041, cf. M. D. ENC., DEX.

4. Adj. (Învechit, rar) Prototipic. *Se înalțe cu mincea la o mai înaltă și prototipă cauză*. SĂULESCU, III. I, 43/13.

— Pl.: (1-3) *prototipuri* și (învechit) *prototipe*, (rar, m.) *prototipi*, (4) *prototipi*, -e.

— Din fr. *prototype*, germ. *Prototyp*.

PROTOTIPIC, -Ă adj. Care este caracteristic pentru ceva sau pentru cineva, care aparține unui prototip, care constituie un prototip; (învechit, rar) prototip (4). *Au avut cinismul prototipic și revoltător*. CARAGIALE, N. S. 70, cf. DM, DN², DEX.

— Pl.: *prototipici*, -ce.

— Din fr. *prototypique*.

PROTOVEȘTĂRIȚ s. m. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Protoveștier. *Mergînd ai noștri ca la zece miî sub povățuirea protoveștăritului Murin*. ȘINCAI, HR. I, 283/27.

Pronunțat: -ti-a-. — Pl.: *protoveștăriți*.

— Cf. *protoveștărar*.

PROTOVEȘTĂR s. m. v. *protoveștier*.

PROTOVEȘTIER s. m. (Învechit) Titlu dat boierului de rangul întîi, superior vistierului, însărcinat cu administrarea vistieriei sau lezaurului țării; persoană care purta acest titlu; p. gener. vistier. *Protoveștăritul Alexie... făptui a se interî amîndu*. SĂULESCU, HR. I, 162/21. *Chiar din veacul al XV-lea cătăru boier i se zice protoveștier pentru a se deosebi de alți vistieri mai mici, vistierii al doilea*. IORGA, C. I. II, 157. *I se dă titlul de protoveștier, care nu înseamnă însă mai mult decît vistier*. BUL. COM. IST. V, 109, cf. FORM. CUV. I, 116, 231.

— Pronunțat: -ti-er. — Pl.: *protoveștieri*. — Și: *protoveștărar* s. m.

— Din ngr. *πρωτοβεστιάριος*.

PROTOXID s. m. (Chim.) Oxidul cel mai puțin oxigenat al unui element. *Protoxid de fier*. FĂRU, D. 155/19. *Cînd un atom de metal se combină cu un atom de oxigen, produsul se numește protoxid*. POȘI, CH. 31, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADEI, SCRIBAN, D., DI. DM, DN², M. D. ENC., DEX. ⚡ *Protoxid de azot = gaz incolor, cu gust dulceag, care, inspirat o dată cu aerul, produce o stare de euforie și care este folosit ca anestezie locală și generală; gaz ilariant*. *Protoxidul de azot este necolor, fără miros, de-o savoare cam dulce ca zaharul*. MARIN, PR. I, 119/18, cf. BIANU, D. S. 88, MACAROVICI, CH. 306, LIEB², DER. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *protoxidzi* și (rar, n.) *protoxid* (SCRIBAN, D).

— Din fr. *protoxyde*.

PROTOZOĂR s. n. (La pl.) Încrângătură de animale microscopice inferioare unicelulare, cu cea mai simplă structură anatomică; (și la sg.) animal care face parte din această încrângătură; (rar) prolist. Cf. BĂRCIANU, ALEXI. W. *Ființele vii sînt compuse dintr-o singură celulă, cum e cazul animalelor microscopice numite protozoare, sau sînt complexe celulare.* MARINESCU, P. A. 47, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Au fost descoperite protozoarele, animalele cele mai simple, al căror trup este redus la o bucățică de protoplasmă.* SIMIONESCU, F. R. 460, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *La protozoare, la plastide, problema nu se pune încă.* RALEA, S. T. II, 86, cf. DL, DM. *Animalele ... sînt grupate în următoarele încrângături: protozoare ...* ZOOLOGIA, 4, cf. GEOLOGIA, 65. *Agentul patogen este un protozoar flagelat unicelular.* VİN. PESC. iunie 1962, 21, cf. DN², M. D. ENC., DEN.

— Pronunțat: -zo-ar. — Pl.: protozoare. — Și: (rar) protozoăre s. f. BĂRCIANU, ALEXI. W.
— Din fr. protozoaire.

PROTOZOĂRE s. f. v. protozoar.

PROȚPI vb. IV v. propti.

PROTRITÓN s. m. (Geol.: la pl.) Gen de amfibieni din carboniferul superior permian, din grupa stegocefalilor, asemănător cu salamandra, care trăia în mlaștini; (și la sg.) animal care făcea parte din acest gen; brahiozaur. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: prototritoni.
— Din fr. prototriton.

PROTROMBĪNĂ s. f. Factor sangvin inactiv în stare normală, care, în hemoragii, se transformă în trombină, cu rol în coagularea sîngelui; trombogen. Cf. M. D. ENC., D. MED.

— Pl.: protrombine.
— Din fr. prothrombine.

PROTUBERĂ vb. I. Franz. (Neobișnuit) A acoperi cu broboane de sudoare. *Sudori reci începuse să protubereze vizibil fața lui Susțel.* CĂLINESCU, S. 137.

— Prez. ind. pers. 3: protuberază.
— Din it. protuberare.

PROTUBERĂNT, -Ă adj. Care formează o protuberanță (1), care are aspectul unei protuberanțe. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Arhitectul remarcă pîntecele ei protuberant, disimulat sub draperia rochiei plisate.* CĂLINESCU, S. 332, cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEN.

— Pl.: protuberanți, -te.
— Din fr. protubérant.

PROTUBERANȚĂ s. f. 1. Formație anatomică care constă dintr-o ridicătură pe suprafața unui organ; p. gener. parte a unui obiect ieșită în afară, ridicătură, proeminență, ieșitură. *Fașa posterioară prezentează pe linia mediană protuberanța occipitală.* KREZULESCU, A. 91/13, cf. 192/7, 479/6. *De prin prejurul protuberanței răsar perechea nervilor.* POLIZU, P. 177/32, cf. BĂRCIANU, ALEXI. W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Privirea pătrunzătoare a moșneagului ... cu monstruoase protuberanțe frontale.* C. PETRESCU, O. P. II, 189, cf. SCRIBAN, D. *Protuberanțele stîncilor ofereau un soi de scară.* CĂLINESCU, S. 765. *Cîteva folii de lemn lăcuit în negru cu prea multe protuberanțe ornamentale.* DEMETRIUS, A. 32, cf. DL. *În masivele carpatice cele mai înalte se ridică ... protuberanțele alpine.* MG I, 78, cf. DM. *Se mai întîlnesc la unele specii și formații cuticulare dentiforme, spiniforme sau protuberante.* FAUNA R.P.R. VIII, 11, cf. DN², M. D. ENC., DEN.

2. (Astron.) Nor de gaze incandescente care se observă la marginea discului solar, în forma unor limbi de foc. Cf. CADP, DM, DER, DN², M. D. ENC., DEN.

— Pl.: protuberanțe. — Și: (învechit) protuberență s. f.
— Din fr. protubérance.

PROTUBERENȚĂ s. f. v. protuberanță.

PROTURIRIU s. m. v. protolieren.

PROȚUPÓP s. m. v. protopop.

PROȚURĂ s. f. (La pl.) Ordin de insecte inferioare, lipsite de aripi, de antene și de ochi, cu rudimente de picioare pe primele trei segmente abdominale și cu armătură bucală pentru supt și pentru mestecat; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. *Proturile ... sînt insecte mărunte.* SIMIONESCU, F. R. 219, cf. DER, M. D. ENC., DEN.

— Pl.: proture.
— Din fr. protures.

PROȚUTÓR, -OĂRE s. m. și f. Persoană numită să administreze bunurile unui minor (aflate în afara țării în care acesta este stabilit). Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: protutori, -oare.
— Din fr. protuteur.

PROȚĂC subst. (Regional) Batistă (Bonț — Gherla). COMAN, GL.

— Pl.: ?
— Cf. p r o ț a c ă .

PROȚĂCĂ s. f. v. proțue.

PROȚĂP s. n. 1. 1. Bucată de lemn de lungime și grosime variabilă (despicată la un capăt, rar la amîndouă), avînd diverse întrebuințări:

a) Prăjină (1) groasă de lemn, fixată la drielul carului, al saniei etc. și de care se prinde jugul, (regional) t i n j a l ă , t u r ș u g (2); p. e x t. (regional) oiște¹ (1). *Mulți boi ard cu dinșii și mulți și scap, pentru că le ard proșapul.* HERODOT (1615), 228, cf. ANON. CAR., CLEMENS, LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Proșapul este lemnul de care se trage carul.* I. IONESCU, M. 710. *Cu mare greu hartoiște carul într-o parte, îl oprește în loc, se pune pe proșop și se așterne pe gînduri.* CREANGĂ, P. 41. *Se căzneau să întorcă carul cu două proșapuri spre poartă.* SLAVICI, O. I, 236. *Un car cîte cu două proșapuri sau rude.* MARIAN, O. II, 286, cf. DAMÉ, T. 9, CĂNDREA, F. 461, IDRG. *Proșapul este un drug gros care se leagă în partea de dinainte a carului. El poartă jugul.* PAMFILE, I. C. 137, cf. CHIRIȚESCU, GB. 253. *Proșapurile cu juguri de frasin ... zăceau și ele obosite.* ILOGAȘ, DR. II, 39. *S-așezară, pe urmă, pe proșapul căruții să mai răsufle.* MIRONESCU, S. A. 97. *Îl scoase [chimirul], cum și-ar fi scos inima, și-l puse pe proșapul carului.* GALACTION, O. 289. *Căii erau cu hamurile pe ei și boii lingă proșapuri.* SĂDOVEANU, O. XI, 289. *Oprirea lingă un astfel de car cu boii dejugați, unul rumețind în picioare, altul lungit lingă proșap.* CAMIL PETRESCU, O. II, 169, cf. H II 13, 29, 50, 62, 81, 118, 132, 168, 186, 203, 214, IV 14, 75, 156, V 152, X 69. *Dejugînd boii l-au legat la proșap.* SBIERA, P. 11, com. MARIAN. *Pentru ca dracul să nu se mai apropie de car, i-a pus crucea la proșap.* ȘEZ. III, 241, cf. V. 119, ȚIPLEA, P. P. 115, GRAUL, I, 85, PĂSCULESCU, L. P. 21, I. CR. VI, 127, com. din ORAVIȚA și din SIRAJA — RĂDĂUȚI. *Buciumul de odolean și proșapul de omac.* BIRLEA, C. P. 112, cf. id. L. P. M. II, 23, ALR I 818/158, 772, ALR II 5 079/27, 29, 365, 531, 5 080/182, 605, A V 14, VI 26, IX 1, 4, 5. *Avea carul două proșape, se spune despre vremurile grele de demult, din timpul bejeniei.* Cf. CONTEMPORANUL, V₁, 298, ȘEZ. I, 155. *Mălăringă groasă, Șede între două flocoase (Proșapul).* GOROVEI, C. 307.

b) Prăjină (1) lungă. *Un om năpraznic abia ardică O grea icoană într-un proșap.* BOLLIAU, O. 166, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ◇ Ex p r. (În trecut) A umbra (sau a veni, a purta, a se înfățișa etc.) eu jalba (sau, rar, cu hirtia) în proșap = a umbra (sau a veni, a se înfățișa etc.) cu o jalbă pusă în vîrfurile unei prăjini pentru a se face remarcat din mulțime și a putea înmîna jalba domnitorului, unui demnitar etc.;

p. ext. (familiar) a cere cu insistență (protestând, vociferând) un drept sau o favoare. Atunci s-au sculat țirgoștenii, cu mie cu mare, ș-au venit... cu țogojini aprinse în cap și cu jalba în proțap. GURCA, s. 260, cf. DDRF. În frunte e un moșneag scund și un slăcău voinic care poartă jalba în proțap. CAMIL PETRILESCU, o. I, 237. A doua zi ne-am înfășurat gardii cu jalba în proțap. VOICULESCU, p. II, 274, cf. ZANNE, p. v, 516. (Cu schimbarea construcției) Voi merge iar cu proțapul, o să vorbească cu domnia Doară va da sfatulul să-mi întoarcă răzâșia. HASDEU, II, v. 116. ♦ Fig. (Adverbial) Drept, țepăn. Deteră drumul lui Azor, care ridică coada proțap. CONV. LIT. XXXVIII, 651. ♦ Ex p. (Familiar) A sta proțap = a sta drept, nemîșcat.

e) (Prin Ban. și prin vestul Ol.) Lemn crăpal în două pină la mijloc, cu ajutorul cărui se meltează tulpinile de cinpă. Cf. CADE, com. din BRĂDULEȘ DE JOS — ORAVIȚA, L. ROM. 1960, nr. 5, 36.

d) Fiecare dintre cele două bețe despicate la un capăt și infipte în pământ cu celălalt capăt, lângă jar, între care se fixează pește întreg pentru a se frige. Cf. DDRF, ANȚIPA, p. 237. *Îți voi vorbi, prietino, despre crap la proțap.* SADOVEANU, o. IX, 443. *Aici au mîncat înția oară crap la proțap.* VOICULESCU, p. I, 11, cf. SCRIBAN, D. *Frigeau crapi mari la proțap.* CAMIL PETRILESCU, o. II, 173. *Crapul la proțap se pregătește numai afară.* S. MARIN, c. B. 75, cf. II XIV 453.

e) (Prin nordul Munt. și prin nord-estul Ol.) Prăjină despicală la un capăt (în formă de erăcaună), cu care se culeg fructele de pe ramurile înalte ale pomilor; (regional) popîrăc (H I e). Cf. CV 1950, nr. 1, 39, LEXIC REG. 84.

f) Unealtă în forma unei prăjini (H) (despicate la vîrf), de prins raci. *Pescarul vede racul pe fundul apei și-l apucă cu proțapul.* ANȚIPA, p. 291.

g) (Regional) Bueățică de lemn folosită pentru a ține îndepărtate făleile ori buzele unei ființe ori marginile unei deschizături. *Le pune ete un proțap în gură ea să stea cu dinții rînjiți.* ISPIRESCU, l. 219, cf. CADE, SCRIBAN, D.

h) (Prin nord-estul Ol.) Bețisor despicat cu care, în trecut, unii învățători răsuceau părul neluns al unor școlari, drept pedeapsă. Cf. CADE, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, v. 192.

2. Drug de lemn cu care se rotește moara de vin pentru a aduce aripile în poziția optimă spre a fi acționate de curentul de aer, pîrghie (H d), oîștel (2), cîrmă, drugul mării; drug de lemn cu care se rotește cilindrul fîntinii. Cf. DAMÉ, t. 162, PAMFILE, l. c. 189, LTR², II II 271, 311, 322, XIV 446.

II. (Regional) Laț pentru prins păsări (Rimnicu Vilcea). Cf. LIXIC REG. 84.

III. (Prin nord-estul Ol. și prin nord-vestul Munt.; și în sintagma *proțapul nunții*, LEXIC REG. 81) Petrecere care se face luni, după nuntă. Cf. ib. *Luni făca proțapu, cum să făda ulată, e-așa să kema.* GL. OLT. ♦ *Proțapul soacrei* = masă care se face luni, după nuntă, cînd soacra primește darurile convenite. UDRESCU, GL.

— Pl.: *proțapuri* și (învechit) *proțape*. — Și (regional) *proțlăp* s. n.

— Din v.sl. *pročepъ. Cf. bg. II ПОЧЕП (dial. *npouan*).

PROȚĂNT s. n. v. procent.

PROȚĂPĂȘ s. n. (Prin sudul Transilv. și prin Maram.) Proțap (H I a) mobil, cu capul în formă de cîrlig. Cf. LIXIC REG. 93, GLOSAR REG.

— Pl.: *proțăpașe*. — Și: *proțăpăș* s. n. LIXIC REG. 93.

— Proțap + suf. -aș.

PROȚĂPEALĂ s. f. Faptul de a (se) proțăpi; lovitură, izbitură (cu proțapul H I a). *Răsucindu-se*

scurl pe călție, și a freacă pe sine de proțăpeala oîștei, izbită... ș-a-l mîlă și pe Coza C. PETRILESCU, A. B. 18, cf. DI, DM, M.D. EN. D. X.

— Pl.: *proțăpeli*.

— Proțăpi + suf. -ole.

PROȚĂPÊL s. n. I. Diminutiv al lui proțap. Cf. CADE.

2. (Regional) Japită (la proțap H I a). Cf. TDRG. *De proțap! legăm înjala în care luțugăm doi sau patru boi.* PAMFILE, A. B. 40, cf. CADE, DM, II IV 156.

— Pl.: *proțăpeli*.

— Proțap + suf. -el.

PROȚĂPI vb. IV. I. Franz., intranz. și refl. (Regional) A (se) înțepeni, a (se) fixa; a (se) opri (H). *Porcă un nod și se ridică... din lungurea în sus pe beregată și i se proțăpea în omșorul gutteului.* CONV. LIT. XIII, 922. *Cumpăna parcă era proțăpită acolo sus.* ISPIRESCU, l. 400. *Își proțăpește greu carule prin hopuri.* LUNGIANU, ap. CADI, cf. PAMFILE, J. III, 93. *În cetatea Camenșta ar fi fătul o iapă un minz cu două capete... Slujitorii grajdului crătesc au proțăpit acele capete.* SADOVEANU, o. XIII, 129. *Coala în margine de sat... E o forșolă de mașini... Se proțăpește frontul.* id. ib. XVII, 257. *Fata se proțăpise în mijloc și se împiedeca lumea de el.* PREDA, M. S. 148, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

2. Franz. (Complementul indică obiecte) A pune o pană de lemn pentru a face să rămîină deschis, despical etc.; spec. (complementul indică gura) a pune proțap (H I g) sau căluș pentru a nu vorbi, a nu striga etc. *Mai bine mi-aș fi proțăpît gura decît să vorbesc.* CONV. LIT. XVI, 350, cf. DDRF, TDRG, ȘAIȘNEANU, D. V., SCRIBAN, D. *Călușcii le prindea, Coama, Coada, Le tăia, Gurile Le proțăpea.* TEODORESCU, p. P. 656.

3. Franz. (Rare; complementul indică lînce) A lovi, a izbi, a bate (cu proțapul H I b). Cf. SCRIBAN, D. *Spune, că altfel te proțăpesc la făci.* SADOVEANU, p. M. 184.

4. Refl. (Despre oameni și animale) A se ține bine, cu putere, infipt (pe picioare) Cf. LB, CREANGĂ, GL. *Se proțăpi în dreptul ușii, între doi stlpi ai cerdacului.* REBRIANU, R. II, 189. *Se proțăpi după birou, în fața lor.* VORNIC, p. 204. *Se proțăpi, beat, în fața oglinzii,* s. iunie 1960, 22. *Îmboldi cu putere juncantul care, proțăpît în ușa, miroșea pămîntul.* II, august 1960, 7. *În ceptișu se bayă un băț... ca să se proțăpească [mortul] cînd trece pe punte.* ARH. FOLK. VII, 70, cf. 122.

5. Refl. Fig. (Familiar; despre oameni) A sta drept, nemîșcat, țepăn ca o prăjină pentru a-și exprima ostentația, îngînțarea, îndrăzneala etc. *Cînd se înfășează într-un salon... se proțăpește grav și solemn în vîzul tuturor.* VLAHUȚĂ, o. A. I, 202, cf. DDRF. *M-am proțăpît înaintea lui cu minile în buzunar.* SĂM. III, 263. *Proțăpîndu-se în fața lor... începu a suge lămure.* VORNIC, p. 59. *Se proțăpea lăgîndu-se în fața lui.* T. POPOVICI, sl. 81. *M-am urcat în vagonul personalului, m-am proțăpît pe culoare.* v. NOM, aprilie 1961, 63. *Bătrînul a ocolit masa și s-a proțăpît în fața mea.* LĂSCĂRĂȘAN, c. I, 70, cf. CIAUȘANU, v. 192. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Acuma se proțăpășe ună otriva creștinilor învă un dușman.* *Asupra lumii vin clozmenii.* SADOVEANU, o. XII, 212. *A răsărit luna. S-a proțăpît gură-cască deasupra castelului cu turnulețe.* CONV. LIT. 1954, nr. 380, 14.

6. Refl. Fig. (Rare) A se împotrivi. Cf. ZANNE, p. v. 518. *Mărea... se mira că nu se proțăpise numă-sa în amenințarea pe care i-o arunca lui.* SADOVEANU, o. XVII, 173.

7. Franz. Fig. (Învechit) A pretexta. Cf. LB, BĂRCIANU, ALEXI, w.

8. Franz. Fig. (Prin Bucov.; complementul indică oameni) A ști să facă o treabă de frică. Cf. CADE, ȘEZ, v. 120.

9. **Tranz. Fig.** (Regional) A străpunge cu privirea (Lungești — Drăgășani). ȘEZ. III, 214. *Alapina cum îl vedea Dă dăparte-l proțapea și din gură mi-i grăia.* ib.

— **Prez. ind.:** *proțăpesc.* — **Și:** (regional) **proțopi** vb. IV. PAMFILE, J. III, 93, ARH. FOLK. VII, 70.

— **V.** **proțap.**

PROȚĂPIOR s. n. (Regional) Mică bucată de lemn care se fixează pe osia cotigii plutului. *Sub cirlig ... proțăpiorul cotiugei.* MARIAN, D. 58.

— **Pl.:** *proțăpioare.*

— **Proțap** + suf. *-ior.*

PROȚĂPIRE s. f. Acțiunea de a (se) **proțăpi** și rezultatul ei. Cf. LM, DDR1, M.D.ENC., DEX.

— **Pl.:** *proțăpiri.*

— **V.** **proțăpi.**

PROȚĂPIT, **-Ă** adj. Care a fost, este sau a rămas fixat, înțepenit, nemișcat, țeapăn. *Puse toți sacii. [dar] cumpăna pare că era proțăpită acolo sus.* ISPIRESCU, ap. CADE. [Muntele] *proțăpiti citu-i valea de largă Stă și tapicidică omu să meargă.* DEȘLIU, G. 26, cf. REV. CRIT. IV, 86, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Toți au rămas: Cei de la spate Cu gurile căscate. Cei dinainte Cu gurile proțăpite.* TEODORESCU, P. P. 176, cf. SEVASTOS, N. 369, GEORGESCU-TISTU, B. 18. ♦ **Fig.** (Familiar; despre oameni) Care stă drept, țeapăn ca o prăjină pentru a-și arăta ostentația, îngimfarea, îndrăzneala etc. *Jată la Drăgan ... ce proțăpiti!* DELAVRANCEA, S. 57, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX.

— **Pl.:** *proțăpiți, -te.*

— **V.** **proțăpl.**

PROȚĂPTORĂȚ s. n. v. **perceptorat.**

PROȚĂSC s. n. v. **proces.**

PROȚEDURĂ s. f. v. **procedură.**

PROȚENT s. n. v. **procent.**

PROȚENTO s. n. v. **procent.**

PROȚENTĂLMIC, **-Ă** adj. (Învechit, rar) Procentual. *A zecea proțentualnică plată a învățătorului.* ST. INST. 25/9.

— **Pronunțat:** *-tu-al-.* — **Pl.:** *proțentualnici, -ce.*

— Cf. germ. *prozentual.*

PROȚES s. n. v. **proces.**

PROȚESIE s. f. v. **proceslune.**

PROȚEST s. n. v. **proces.**

PROȚEȘAȘ, **-Ă** s. m. și f. (Regional) Procesoșman (Răcășdia — Oravița). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *A fost mare proțeșas.* id. ib.

— **Pl.:** *proțeșai, -e.*

— **Proțest** + suf. *-aș.*

PROȚIĂP s. n. v. **proțap.**

PROȚISIÓN subst. v. **proceslune.**

PROȚOP s. n. v. **prosop.**

PROȚOPĂȘ s. n. v. **proțăpaș.**

PROȚOPÍ vb. IV v. **proțăpl.**

PRÓUR s. n. v. **proor.**

PROUHÁ vb. I v. **proora.**

PROURMÁ vb. I. **Tranz.** (Prin Bucov.) A continua (pe cineva). Cf. BL IV, 193, SFC IV, 24, FORM. CUV. II, 201, 203.

— **Pronunțat:** *pro-ur-.* — **Prez. ind.:** *prourmez.*

— **Pro¹** + *urma* (după germ. *fortsetzen*).

PROVALISÍ vb. IV. **Tranz.** (Jur.; învechit) A face o propunere. *Ne-ou provalisiti însuși a prefaci contractul (a. 1817).* GÁLDI, M. PHAN. 244. *O parle din cele prigonițoare ... nu poate provalisi celeilalte să facă jurămint (a. 1818).* ap. CADE. *S-au mulțămii a cumpăra fără de a provalisi ceva (a. 1822).* GÁLDI, M. PHAN. 211. ♦ **Ref l. pas.** *Orice cuvint se provalisește la judecată de către părțile prigonițoare ... (a. 1818).* id. ib.

— **Prez. ind.:** *provaliscsc.* — **Și:** **provlisi** (GÁLDI, M. PHAN. 244), **pravalisi** (id. ib.), **prevalisi** (id. ib.) vb. IV.

— Din ngr. **προβάλλω** (aor. al lui **προβάλλω**).

PROVANSĂL, **-Ă** s. m. și f., adj. v. **provensal.**

PROVÁZ s. n. v. **pervaz.**

PROVÁZĂ adv. (Regional) „După el” (Boureni — Băilești). *C-oșarii provază Mergc de mirează.* I. CR. IV, 201.

— Etimologia necunoscută.

PRÓVĀ s. f. v. **probă.**

PIÓVĀ² s. f. v. **proră.**

PROVĀRSĀ vb. I. **Ref l.** (Regional; despre llchide) A se prelinge² (2) (Berzasea — Moldova Nouă). ALR I 1331/5.

— **Prez. ind. pers. 3:** *provārsă.*

— **Pro²** + *vārsa*.

PROVĀZĂȚÓR, **-OĂRE** s. m. și f. (Învechit) Om prevăzător (1). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., S. D., SFC IV, 25.

— **Pl.:** *provăzători, -oare.*

— **Provedea** + suf. *-ător.*

PROVEĂLĂ s. f. (Prin nord-estul Ol.) I. Probă (2), încercare, verificare. Cf. CIAUȘANU, V. 192.

2. Probă (5), mostră (3). Cf. CIAUȘANU, V. 192.

— **Pl.:** *proveli.*

— **Provi** + suf. *-eală.*

PROVEDEĂ vb. II. **Tranz. I.** (Învechit) A prevedea (1 3). *Mulți oameni din comitate au venit provăzuși și cu arme de foc.* BARIȚIU, P. A. III, 22, cf. II, 317. *A prevedea cu s. chismă episcopii și prin aceste bisericile parohiale concernite (a. 1881).* CAT. MAN. I, 571. *Locurile ce poartă astfel de numire ... au fost în vecheate provăzule cu întârituri.* ODOBESCU, S. II, 179. *Era latină ... să se cheme un știutor (cunoscător) ... care trebuia să provadă cadavrul cu cele necesare.* MARIAN, I. 84, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SFC I, 8, IV, 24, 25, 27.

2. (Învechit, rar) A prevedea (I 1). *Din epocă în alta, din secol în alt secol, întreaga-mi prevedență a provăzut s-alcagă Predestinate aloame.* HELIADE, O. I, 207, cf. 204.

— **Prez. ind.:** *provăd.*

— Din lat. **providere** (după *vedea*).

PROVEDENȚĂ s. f. v. **providență.**

PROVEDERE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a **provedea** și rezultatul ei. Cf. SFC IV, 288.

— **Pl.:** *provederi.*

— **V.** **provedea.**

PROVEDINȚĂ s. f. v. **providență.**

PROVEDITÔU s. m. Înalt funcționar public în vechea republică venețiană, însărcinat cu guvernarea unei provincii, cu diverse funcții de control etc. *Proveditorul Urscolo... a omorât pe Murat*. *NUPTAZI*, s. III, 479. *Seminază o scrisoare către proveditorul flotei*. *CAMIL PETRUSCU*, I, II, 199, cf. 226, 262

- Pl.: *proveditori*.
- Din it. *proveditore*.

PROVÊL s. n. v. *proverb*.

PROVENĂNTĂ s. f. v. *proveniență*.

PROVENÎ vb. IV. În tranz. (De obicei urmat ori precedat de determinări introduse prin prep. „din”) A lua naștere, a rezulta din ceva sau de undeva, a-și avea originea, oblsia, proveniența din ceva sau de undeva; a se trage, a decurge, a veni, a deriva. *Paguba ce ar fi provenit din pierderea acestor fâri era mult prea însemnată*. *BĂLESCU*, M. V., 58. *De aici provine o mare simplitate de judecată*. *en* (1848), 324/50. [Material] *provine de la pământ*. *CALENDAR* (1850), 61/3. *Gunoii... provin din gunoii măturăturilor de uliță*. *BREZOIANU*, A., 212/25, cf. *STAMATI*, D. *Acidul carbonic provine din carbonatele ce cuprind*. *MARIN*, PR. I, 3/29. *Cristalul conservă culoarea și înfățișarea corpului din care provine*. *BARASCU*, I. S., 72/7, cf. 16/14. *POLIZU*. *Nu cuava din această familie va fi provenit primitivul portret?* *HAȘDEU*, I. V., 237. *Pământ provenit din agrul public*. *MAIORESCU*, CR. III, 132. *Alienarea provenită din prea multă învâfătură*. *LĂCUSTEANU*, A., 13. *Uneori cerul se încinge... de o vilvoare roșatică, provenită din prjcol*. *ODOBESCU*, S. III, 20. *Coșbuc a deslușit... de unde provin aceste note triste și luguiloare*. *GHEREA*, ST. CR. III, 345, cf. *BARCIANU*, *ALEXI*, W. *Metamorfozele, cari s-au păstrat pînă la noi, provin din exemplarele pe cari le avea prietenii săi*. *BUL. COM. IST.*, I, 13. *Cartoful provine din America*. *ȘINEANU*, D. V. *Unele boale provin adesea din necumpătarea la mîncare*. *CADRE*. *Mîncăm o friptură provenită din această uzină de rațe*. *SADOVEANU*, O. IX, 314. *Originalitatea sa a provenit din curajul de a persevera în formele stilistice mai vechi*. *VIANU*, A. P., 282, cf. 45. *Atunci își dădu Filip seama de unde proveneau țipetele*. *CĂLINESCU*, S., 787. *A existat în ucraineană un substantiv corespunzător, de la care ar proveni cuvîntul nostru*. *GRAUR*, E., 28. *Oxigenul provenit din aer ajunge, tot, la fesături și celule*. *BULEA*, P. A., 234. *Boala se transmite prin alimente provenite de la animale bolnave*. *ABC SĂS.*, 71. *Trofeele prezentate... provin integral de la câpriori sfințiați de lupi*. *VIN. PESC.*, februarie 1964, 5. *Chiar și luna provine de la un șut. Este o mîngie care n-a mai căzut*. *SORESCU*, V., 15. *Cuvîntul „școală” provine din limba greacă*. *CONTEMP.*, 1977, nr. 1616, 2 I.

- Prez. ind.: *provin*.
- Din fr. *provenir*.

PROVENÎ vb. IV. În tranz. (Prin Ban) A reveni¹ (I), a se întoarce. *Și clanșa cînd să fie mînta cu șlaganu, provîni Pătru cu ogărâii lui*. *ARIU. FOLK.*, III, 84. *Să provîn la miște. Să mă tai cu diște*. *ib.*, 109, cf. 151.

- Prez. ind.: *provin*.
- Pro-² + veni.

PROVENIENȚĂ s. f. Loc, sursă, persoană etc. de unde vine sau provine¹ cineva sau ceva; p. ext. origine (I), oblsie (3); (rar) provenire, (regional) tîmădaș (I). Cf. I. *GOLISCU*, C., *PROT.-POP.*, S. D. *Un alt manuscris... de proveniență cantacuzinească*. *HAȘDEU*, I. C. I, 79. *Această ilustră proveniență a cărții a contribuit și ea la impresia prădusă*. *MAIORESCU*, CR. III, 7. *Ajunge la proveniența cea mai de erecut a cuvîntului*. *ODOBESCU*, S. I, 35. *Buții mari și mici, toate cu inscripții de vinuri și proveniența vinurilor*.

CAPAGIARI, VI, 89. *Mă rog, proveniența Lezoi*. *ib.*, VII, 106. *... DI. 2/9*. I. *LEBE*, *BALCIANU*, *ALEXI*, W. *Într-un de document și text trebuie să se aibă prudență*. *COM. IST.*, I, 91. *Indicativ și prezent sunt... proveniența*. *Imprumuturilor*. *PESCARU*, I, II, 1, 202. *Formulă raportată de proveniență au triadă*. *OPTEA*, A. I, 8. *Un Autograful... cu inscripția*. *Indoborn*. *cu proveniență*. *Stambulul și Albina*. *CĂLINESCU*, I, II, 1, 82. *Indoșir*. *cu proveniență*. *de proveniență cultă obligă*. *și vorbitori*. *și se deplasează în sfera altui stil*. *VIANU*, M. III. *O nătrătură de proveniență gormonă*. *SEANU*, R. A. I, 320. *Militarismul său de medieră proveniență gormonă*. *BIANU*, M. C., I, 313. *Acest unvers material, de proveniență filurite, a fost unificat de Anton Pann*. *V. ROM.*, noiembrie 1954, 146, cf. *DEX*. ♦ (Năclășit) *Că a ce vine sau provenit de undeva*. *Provenit de undeva... în proveniența p sărăci de buclă*. *PROVENIENȚĂ*, 17, 281.

- Pronunțat: *-ni-er-*. — Pl.: *proveniențe*. — Și (învechit) *proveniță, proveniță* (I. *GOLISCU*, C., *PROT.-POP.*, S. D.) S. I.
- Din fr. *provenance*, germ. *Provenienz*, it. *provenienza*.

PROVENIENȚĂ s. f. v. *proveniență*.

PROVENIRE s. f. (Rare) Proveniență. *Asemenea împrejurări... explică de ajuns provenirea* [provinciălimelor]. *MACEDONSKI*, O. IV, 124, cf. *DDRF. DEX*.

- Pl.: *proveniri*.
- V. *proveni*¹.

PROVENÎT s. n. v. *provent*.

PROVENSĂL, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază din Provence (veche provincie din sudul Franței) sau este originară de acolo. Cf. *CADRE*, *SCRIBAN*, D., *DM. DEX*.

2. Adj. Care aparține regiunii Provence sau populației ei, privitor la Provence sau la populația ei, originară din Provence. *Să cînt pe nobila Izoră. Cu graul dulce provenșal*. *ALECSANDRI*, *POEZIE*, 537, cf. *ib.*, s. 108. *ȘAINIANU*, D. C., *CADRE*, *SCRIBAN*, D. *Dulcețea lui don Quijote - o castellană, după tipul feudal din poezia provenșală*. *CĂLINESCU*, I, 184. *Limba provansală, vorbită în sudul Franței de circa 30 milioane de oameni*. *GRACU*, I. I, 202. ♦ Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de provensăii (II); p. ext. limbă romanică vorbită în mai multe provincii din sudul Franței. *Învățî provansala și asterre-ete pe lucrul*. *STANCU*, R. A. IV, 361. *Specialistii pun astăzi între limbile române și limba catalană, care plină în secolul al IX-lea ținea de provansală*. *L. ROM.*, 1959, nr. 4, 7.

- Pl.: *provensăli* -e-. — Și: (rar) *provenșal, -ă, provansal, -ă* s. m. și f., adj.
- Din fr. *provençal*.

PROVÊNT s. n. (Învechit, în Transilv.) Beneficiu, venit realizat (de stat) prin acordarea de privilegii comerciale; p. ext. cîștig, câștig. Cf. *ERLU*. *Alt fond a fost pîndul de provente, care s-a cîștigat prin venitele dreptului a regolu și cercimîrit al omunilor grăntăfășeli*. *MOLDOVAN*, T. S., 164, cf. *GHEBU*, R. M., *BARCIANU*, *ALEXI*, W.

- Pl.: *provente*. — Și: *proveni* s. n. *BARCIANU*, *ALEXI*, W.
- Din lat. *proventus*.

PROVENȘAL, -Ă s. m. și f., adj. v. *provansal*.

PROVENȘALISM s. n. (Rare) Vorbă, expr. sie (imprumutată) din limba provansală. Cf. *CADRE*.

- Pl.: *provenșalisme*.
- *Provenșal* - suf. -ism.

PROVÊRB s. n. I. Expresie de proveniență populară care conține, într-o formă concentrată sau eliptică,

sugestivă, de obicei metaforică, ritmică sau rimată, un stat, o povață, o experiență de viață etc.: zicală, zicătoare, vorbă bătrânească, (rar) parimie (1), (popular) pildă (1), zicere, (învechit, rar) parimie (1). V. a f o r i s m, d i c t i o n, a d a g i u, m a x i m î, s e n t i n ț ă. *Poetica noastră au silii să bage în povestea această toate zisele sau proverbiile de obște ce să obicinuesc la fărani.* BUDAI-DELEANU, T. 107. *Chelul, după proverbul ce avem în limba noastră..., nu se minie.* MUMULEANU, ap. GCR II, 246/34. *Au scos acest proverb.* IST. UNIV. III, 109/17. *Știi proverbul acela ce zice că cine să duce să caute lină, cteodată se întoarce tuns.* HELIADE, D. C. 48/2, cf. id. D. J. 4/8. *Spunerea de pilde și proverbur.* CĂPĂȚINEANU, B. 19/11. *Proverbie sauu zicătoare.* SĂULESCU, I. 63/1, cf. id. HR. I, 11/7. *Aceasta foarte adeseori să întâmplă, precum ... dovedește proverbia.* ALBINȚ, M. 8/20, cf. 112/7. *Și, precum proorba zice, sub pandoșla ei să stai.* ASACHI, S. L. I, 215. *Cea mai mare dragoste a arabilor este de a roști prin proverburii (paremii) șaptele lor cele însămnate.* IC. LUM. (1840), 103²/25, cf. STAMATI, D. *Proverburii, adică zicale.* PANN, P. V. I, 3/1, cf. POLIZU. *Multe versuri ... trecură de proverburii în gura poporului.* NEGRUZZI, S. II, 147. *Proverbiul despre copilul cu două moașe ne făcuse ... a declina propunerea.* HASDEU, I. C. I, X. *M-am pătruns de adevărul acestui proverb.* ALECSANDRI, O. P. 48. *Proverburii și ghicitori (a. 1874).* GCR II, 371. *Poporul român ... nu se arată în proverbi săi așa tare încântat ca poezii și prozatorii ceni.* ODOBESCU, S. III, 67. *Căta prilej să-și spuie proverbele.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 190, cf. DDRF, ALLXI, W. *Primește cu fericire colecția de proverbe a lui A. Pann.* IERĂILEANU, SP. CR. 148. *Se spune că proverbele sint înțelepciunea popoarelor.* BRĂESCU, O. A. II, 365. *Nu cunoaște indeajuns valoarea proverbelor bătrânești.* SADOVEANU, O. VIII, 343. *Imaginele, metaforele, comparațiile lui Creangă sint proverbe sau ziceri tipice ale poporului.* VIANU, A. P. 110. *Proverbul înțeleptului plugar.* ARGHEZI, S. V. 76. *Chitigase ... o prinsoare că va comenta fiece frază a canlocatorului cu un proverb.* CĂLINESCU, S. 157. *După cum spune un proverb, pe unde ies varbele, ies și sufletul.* STANCU, R. A. III, 222. < (Ca termen de comparație) *S-a dus Pan, înul Peptei, cel isteț cu un proverb.* EMINESCU, O. I, 31. < E X P R. (Regional) *A fi (sau a se face) de proverb = a fi (sau a se face) de ris, v. r i s² (2).* *Lasa-l lată, nu te face de proverb.* BENICU, V. CUC. 17, cf. CIAȘANU, V. 192.

2. (Rare) Operă dramatică, de proporții reduse, cu conținut moral, care ilustrează și dezvoltă, de obicei, un proverb (1). *Proverb original într-un act.* MACEDONSKI, O. II, 401, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.

— Pl.: *proverbe* și (învechit) *proverburii*, (m.) *proverbi*. — ȘI: (învechit) *proverbie* s. f., *proverbiu* s. n., *provorbă* s. l., (regional) *provă* (PAMFILE, J. II 162, ȘLZ. III, 86, NX, 138) s. n.

— Din fr. *proverbe*, lat. *proverbium*. — *Proverbă*: prin apropiere de *vorbă*.

PROVERBIAL, -Ă adj. I. Care este extrem de cunoscut, despre care s-a dus pretutindeni vestea, știut de toată lumea, de pomină: p. e x t. extrem de mare, de intens etc. *În timpul de pace, arma cavalerului este amabilitatea proverbială.* ASACHI, T. B. 7, cf. NEGULICI. *Impasibilitatea ... ce arăt în orice caz de acv-ațiune este proverbială.* LĂZĂRESCU, S. 101/4. *Bella sanariotă, a cărei frumusețe a fost proverbială în Europa.* TIMPUL (1857), nr. 35, 1¹/52. *Ospitalitatea română, ce era ... proverbială.* NEGRUZZI, S. I, 310. *Era un om de o violență proverbială.* GHICA, S. 368. *Proverbiala bravură a moldovenilor.* HASDEU, I. V. 78, cf. 174. *Îubirea și îngrijirea ce știu a da oilor sint ... proverbială.* ODOBESCU, S. I, 228, cf. DDRF. *Lăcomia proverbială a somnului stirpește și alungă peștele.* GHIRTESCU, GR. 51. *Era un om de o veselie proverbială.* HOGAȘ, DR. II, 196. *Zgîrcenia lui a rămas proverbială.* REBREANU, R. I, 54. *Stoarcerile lui Caragea au rămas proverbiale.* OȚEȚA, T. V. 53. *Dădu informații foarte*

deprimante asupra severității proverbiale a profesorului. CĂLINESCU, E. O. I, 209. *Generozitatea mea e proverbială.* VINEA, L. II, 36. *O exuberanță devenită proverbială.* V. ROM. octombrie 1964, 84. *Nu vreau să profit de proverbiala lui gentilețe.* T. decembrie 1964, 33, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Care ține de proverb (1), privitor la proverb, cu caracter de proverb; (învechit, rar) parimicesc. Cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN. *Artist a cărui modestie devenise proverbială.* CONTEMP. 1971, nr. 1 274, 7/3, cf. M. D. ENC., DEX. < (Adverbial) *Proverbial de avar.* SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-bi-al*. — Pl.: *proverbiali*, *-e*.

— Din fr. *proverbial*.

PROVERBIALIST s. m. (Învechit, rar) Autor de proverbe (1). Cf. PROT.-POP., N. D.

— Pronunțat: *-bi-a-*. — Pl.: *proverbialiști*.

— *Proverbial* + suf. *-ist*.

PROVÉRBE s. f. v. *proverb*.

PROVÉRBIU s. n. v. *proverb*.

PROVEZIÓN s. n. v. *provizion*¹.

PROVÍ vb. IV v. *proba*.

PROVIANT s. n. (Învechit și regional) Alimente necesare pentru aprovizionarea armatei: p. g e n e r. alimente, provizii alimentare, produse alimentare. *Murindu-le caii și boii ... n-avé cu ce tragi priviantul, puștile.* NECULCE, L. 364. *Boiarii îl sfătuiu să-i bage aice în țig ... și să le dea proviant* (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. III, 354/8. *Leșii ... cercau multe provianturi de la oameni.* AXINTE URICARIU, LET², II, 146. *Fimeile lor îi urmează împovărate de provianturi.* IST. AM. 82²/19. *Să-și strângă privianturi de apă și de lemne.* GHILU, 35/7, cf. BUDAI-DELEANU, IEX. *Provianturi și furajul pentru cai.* BELDIMAN, I. 72/7. *Comandanții îi vor face rapoarturi ... despre starea proviantului.* AR (1829), 155²/32. *A hotărî ... a aduce din Ungaria provianturi.* CR (1829), 47²/8. *Mai multe din aceste corăbii era încărcate cu orez și cu alte provianturi.* IB. (1830), 421¹/17. *Cercetază furtişugurile lor, rușeturile lor, răsiua cu proviantul rusesc.* KOGĂLNICIANU, S. 200. *Proviantul ce avea în corăbie abia era de aguns.* DRĂGHICI, R. 24/4. *Celălalte corăbii de războiu încă n-au dect să-și ia proviant și muniție.* CT (1838), 30²/39. *Boalce ce s-au arătat în armie, lipsa proviantului ... l-au îndemnat a se înturna în Rusia.* ASACHI, I. 295/29, cf. 268/5. *Afară de proviantul propriu, furam tratați mai ales cu țigari.* CODRU-DRĂGĂȘANU, C. 185, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Clucerul ... juca cărți cu miile de galbeni, căci era peste proviant.* GHICA, S. 11. *Jafuri făcute fărânilor ce educ provianturi în oraș.* ALECSANDRI, T. 1 353. *Osman-Pașa primește ... coloane de munițiuni și de proviant.* MAIORESCU, D. II, 97, cf. DDRF. *Vistiernicul Matei cere de la arășii 30 de cară de proviant pentru armata lui Rareș.* XENOPOL, I. R. IV, 231, cf. GHETIJE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Proviantul pe care-l aveam la îndemînă era să-ni fie de ajuns?* HOGAȘ, M. N. 171. *Îi soseau mercu ... proviant, muniții și soldați.* GALACIION, O. A. I, 266. *Trage la jug cărușele cu proviant.* OPRESCU, S. 41. *A primit o scrisoare ... să pregătească proviant pentru două corpuri de armată.* CAMIL PETRESCU, B. 129. *Știna este lacul la care trage fiece cioban pentru primirea proviantului.* H XVII 121. < C o m p u s : (**mare**-**proviant**-**maistru** = șeful aprovizionării armatei. *Fusele marele-proviant-maistru al oștilor.* M. I. CARAGIALE, C. 90. < (Învechit) *Dare din care se aduna fondul pentru aprovizionarea (cu alimente a) armatei. Să li se ierte și acei cete taleri 13 oi proviantului (a. 1813).* DOC. EC. 154. *Proviantul la Caragea ... l-ași plătit în zece rinduri și tot nu erați scăpați.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 79.

— Pronunțat: -vi-ant. — Pl.: provianturi. — Și: (învechit) privánt, prlvánt s. n.

— Din pol. prowjant, rus. провиант, germ. Proviant.

PROVIANTĂ vb. I. Tranz. (În dicționarele din trecut) A aproviziona (cu proviant). Cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: -ri-ant-. — Prez. ind.: proviantez.

— V. proviant.

PROVIANTĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a provianta și rezultatul ei. Cf. POLIZU.

— Pronunțat: -vi-ant-. — Pl.: proviantări.

— V. provianta.

PROVIDENȚĂ s. f. I. (Învechit) Voiață, grijă, milă, îndurare, considerate ca atribute ale divinității. Din providența lui D[u]n[u]ș[ă]u ... veniră ... pasări ... și-i nitcară pe toți [șerpilor]. DOSOFTEI, v. s. decembrie 210²/10. Din providența celui preaputernic ... am scâlp din gura unui crocodil. GORJAN, H. II, 167/30. Văzându-se atârnat, nu mai cugeta la alt decît a cădea cît va putea mai cu omenie, recomandându-se providenței. CR (1848), 24¹/65, cf. STAMATI, D.

2. (În concepțiile teologice și în filozofia idealistă) Înțelepciune supremă cu care divinitatea ar conduce lumea, (grecesc învechit) promitie (1), (învechit, rar) promisiune; p. ext. divinitatea însăși, dumnezeire, Dumnezeu; promie (1). Căci nimeni, nici știe, nici poate iscodi tainicile providenței lucrări (a. 1701). EN 89. Dumnezeiasca providență care te-au părăsîit spre ruina aceștii încredințării. VĂCĂRESCUL, GR. 1/10, cf. IORGOVICI, O. 41/8. Două nașii mari, pe care le însuși providența le cheamă spre a păzi între sine un prietășug nestrămutat. AR (1829), 78¹/30. Angelul custode ... fu ales ... De nalta providență. HELIADE, O. I, 326. X-au fost fericiți în nici una din deosebitele stări în care providența i-a așezat. MARCOVICI, D. 51/6. Ilustrissimului nostru prinț, Alexandru Ghica, într-a cui mînă providența a încredințat înțlia împlinire și înlucere a Regulamentului [organiei]. GENILIE, G. III/18. Să răverse împrejurul său comoara luminilor și a desăvârșirii, a căria cheie providența i-n dat-o pe mîna sa. MN (1836), 67²/43. Sub ochiul providenței ..., către fînta hotărîlî de dînsa mai de tînainte, omenirea înainteză. BĂLCESCU, M. V. 3. Grație șie, providență, care-mi păstrezi amicul spre a-l mai strînge o dată în brațele mele ... IĂZĂRESCU, S. 68/17. Esle o providență eternă și atotputernică, care a înlocuit toate admirabilele mișcări ale corpurilor cerești. BARASCH, M. II, 67/20. Se părea destinat numidect de providență la lucruri mari. ROM. LIT. 157²/46. Principele ... snt predestinate de providență n transmite civilizațiunea apusană în frumoasele sări ale Orientului. TIMFUL (1856), nr. 1, 2¹/12. Scăparăm deocamdată numi prin combinarea providenței. CONCORDIA, 33²/54. Îngerul păzitor pe care providența l-a dat fiecărui om nu este decît femein. NEGRUZZI, S. I, 56. Misterele providenței snt prea înalte pentru noi spre n le putea pătrunde. ISIS (1859), 20/2. Idei drepte și înalte ... Vor vedea lumina zilei; și în formă de mari fapte, Subt privirea providenței, lumea se vor arăta. ALEXANDRESCU, O. I, 77. Iau martur providența Care-mi cunoaște gîndul și-mi vede conștiința. ALECSANDRI, T. II, 105. Tu ești mai sever decît providența. BOINTINEANU, O. 466. Aceștia snt misiunile încredințate de providență acelora ce au luat sarcina de conducători morali ai societății. ODOBESCU, S. I, 242. Și vibrează cer și apă ... Fire, om și providență Snt din nou iar bundate. MACEDONSKI, O. I, 162. Aceasta nu era o fîntă de rîud, era un susțel mare ... care l-ar însufleși la fapte mari și l-ar susține ca o providență. VLAHUȚĂ, D. 121, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W. Să sperăm că providența va fi fost mai îndurătoare. REBREANU, R. II, 229. Poate că o providență ... te scoate în calea mea. GALACTON, O. A. I,

82. Prin ce întâmplare providența lăsa să cadă în calea lui cîteva fărîmituri de la ospățul vieții? SADOVEANU, O. VI, 630. Își exprimă credința că providența va acroți cauza grecilor. OPLETA, T. V, 182. Au un substrat afectiv comun: o neluște în fața existenței, o neluște credere în providență. CĂLINESCU, C. O. 73. Năroc de un trimis al providenței, coborît ... să pună capăt caznelor. C. PETRESCU, A. R. 18. Ce bine că te întâlneșe, providența mi te-a scos în cab. BENEU, M. C. I, 259.

♦ (Învechit, rar: în forma *providență*) **Providere** (I I). Din epocă în alta, din secol în alt secol, Întreaga-mi providență a prăvăzut s-alegă Predestinate cloame. HELIADE, O. I, 207.

3. Persoană sau împrejurare care contribuie (în mod cu totul neașteptat, miraculos) la salvarea, la fericirea etc. cuiva. Sinteși *providența celor care trec*. ALECSANDRI, T. I, 287, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Damrule doctor, stuleți providența noastră*. CĂLINESCU, F. O. II, 280, cf. DEX.

— Și: (învechit) **providenție**, **providență**. (învechit, rar) **providență** (HELIADE, O. I, 207) s. f.

— Din lat. *providentia*, fr. *providence*.

PROVIDENȚIAL, -Ă adj. Care aparține providenței (2), care ar fi trimis, hotărît, dat de providență; p. ext. care contribuie (în mod cu totul neașteptat, miraculos) la salvarea, la fericirea cuiva, la rezolvarea unei situații dificile ce părea de nereșolvat etc. *O mînă providențială priveghea usupră-le și ti strecură minunat din toate primejdiile*. MAG. IST. I, 2 I. *Trebuie să recunoaștem o lucrare providențială în atacul de alaltieri*. IĂZĂRESCU, S. 62 14. *Planul a fost descoperit printr-o scrisoare a asasinului ... care s-a găsit într-un chip providențial*. CONCORDIA, 135³/64. *Heliade, om de geniu, bărbat providențial*. HASDEU, I. C. I, 161. *Urmezi ... menirea ta sublimă și providențială*. ALECSANDRI, POEZII, 137. *O împrejurare providențială*. CARAGIALE, O. VII, 206. *Primi o răsplată providențială*. ODOBESCU, S. I, 263, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., IORGA, I. II, 634. *Copiii mei mai vorbesc și acumă despre nenea Miliță, amul providențial*. C. PETRESCU, A. 272. *Fiindcă mos Costache nu-i lua aproape nimic, se obișnuise să și-l înclăjuie pe Pascalopal cu pe un înlocuitor providențial*. CĂLINESCU, L. O. II, 138. ♦ (Adverbial) *Cîrmuiește providențial universul*. V. ROM. IANUARIE 1965, 98.

— Pronunțat: -fi-al. — Pl.: *providențiali*, -e.

— Din fr. *providentiel*.

PROVIDENȚIALISM s. n. Concepție filozofică idealistă bazată pe credința în providență (2); concepție religioasă care susține că providența (2) ar determina cursul evenimentelor istorice. *Providențialismul este acea concepție după care divinitatea a pus la îndemna omului tot ce-i trebuiește*. CONTEMP. 1948, nr. 111, 8/1, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -fi-a-.

— Din fr. *providentialisme*.

PROVIDENȚIALIST, -Ă adj., s. m. și f. (Care este) adept al providențialismului; (persoană) care crede în providență (2). Cf. IORDAN, I. R. A. 183. *Înviarat de această idee, moșelul providențialist începu să cînte*. CĂLINESCU, S. 319.

— Pronunțat: -fi-a-. — Pl.: *providențialiști*, -str.

— Din fr. *providentialiste*.

PROVIDENȚIE s. f. v. providență.

PROVIDEȚ, -Ă s. m. și f. (Învechit) Prezicător; ghicitor; profet¹ (1). *Au nemerit la un părinte călugăr ... dascăl și provideț*. GAVRII, NIF. 12/9. *Ești provideț de-mi știi numele și că snt preu*. DOSOFTEI, ap. TDRE. ♦ (Adjectival) *Șoimul în multe istef și provideț, iară într-aceasta ... prost ... se arăta*. CANTEMIR, IST. 294, cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *provideți*, -e.

— Din slavonul *пророчество*.

PROVINCIAL, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care aparține provinciei (3), privitor la provincie, propriu, caracteristic provinciei, de provincie. *În orașele cele provinciale... sînt moi multe clase de oreșeni.* MAN. INV. 77/22. *Locuitorii acei polițione provinciale.* CR (1848), 12²/20. *Plînge-n mine un vals provincial.* BACOVIA, O. 84. *Marile cariere începuseră toldeaua în mediu provincial.* CĂLINESCU, E. O. II, 68.

2. S. m. și f., adj. (Persoană) care locuiește în provincie (3) sau care este originară de acolo; p. ext. (persoană) care se comportă sau reacționează cu stîngăcie, în mod greci, naiv etc. Cf. LB. *Se împărțea în moscovitini și în provințiali.* ASACHI, I. 209/7. *Provințialul e fudul din născare.* NEGRUZZI, S. I, 238. *Și noi, provințiali, știm să ne gătim după modă.* ALECSANDRI, T. I, 276. *Un provincial cam necioplit.* MAIORESCU, CR. III, 265. *[Era] curios ca toți provințiali.* GANE, N. III, 186. *Apare în ușa berăriei o figură joasă de provincial.* CARAGIALE, O. II, 44. *Și-ndreaptă pașii Spre otel Continental, Unde-a tras de-abia așezură Un cliubur „provincial”.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 180, cf. DDRF, ALEXI, W. *Mișcarea, zgomotul, frământarea de pe stradă îl minunau ca pe provincial.* SĂM. VI, 447. *Toate acestea sînt nimicuri încintătoare, mai ales pentru casier și pentru Elena, provințiali nepricepuți.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 239. *Unul din voi va trebui să devină provincial.* BASSARABESCU, S. N. 169. *Doctorul provincial înțelesese lucrul în comedie.* GALACTION, O. A. I, 33. *Numără restul cu minuțiozitate de provincial venit în capitală cu buget limitat.* C. PETRESCU, I. II, 213. *Ai ticuri de provincială.* SEBASTIAN, T. 368. *Ești un provincial apatic.* VLASIU, D. 291. *O lună făcută din funcționari, proprietari mărunți, fete bătrîne, văduve procesive, provinciale nefericite.* VIANU, A. P. 284. *Nenumărați au fost croicii candidați provințiali la cucerirea lui, dar orașul i-a macerat.* ARGHEZI, B. 56. *Sînt demodați și bătrîni.* *O biată provincială.* VINEA, L. II, 7. *Era un tinăr... cu o expresie de provincial la marginea capitalei.* PREDĂ, H. 92.

3. Adj. Care aparține provinciei (1), privitor la provincie, propriu, caracteristic provinciei și locuitorilor ei; care se găsește în provincie; (rar) provincialist (3). *La Cairo s-au așezat o școală de administrație practică... unde se învață administrația provincială.* CR (1830), 50¹/21. *Deputații provinciale.* GT (1838), 1²/26. *Plățile deputaților... să se tragă din casa provincială.* CR (1848), 5¹/17. *Nu sînt încă sigur de li se acordă și administrație cum și dietă provincială.* BĂLCESCU, AP. GHICA, A. 263, cf. IROT.-POP., N. D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Trebuie a respecta limba cărților bisericesti, ca să nu avem o limbă bisericască... și trei limbi provinciale.* IERĂILEANU, SP. CR. 19. *Vorbirea provincială (regională, dialectală) se deosebește de limba comună.* IORDAN, L. R. 88.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: provințiali, -e. — Și: (învechit) provințial, -ă adj., s. m. și f.

— Din lat. provincialis, fr. provincial.

PROVINCIALISM s. p. I. Fapt de limbă (cuvint, expresie, pronunțare etc.) existent numai într-o anumită regiune, caracteristic pentru un anumit grai; regionalism (2). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Unul i-a dat [limbii] provințialismele sale, altul latinismele păstrate în dialectul său.* HELIADE, PARALELISM, I, 2/29. *Voi să arăt că a întrebuița pre X în loc de Φ nu e un provințialisism moldav.* NEGRUZZI, S. I, 263. *Accastă lipsă de comunicații intelectuale produce... răul de a întreține provințialisme în limba scrisă.* ODOBESCU, S. I, 359. *Provințialisimul neindemnității și expresiunile de un caracter puțin literar abundă.* id. ib. II, 352. *Din povestirea colorată, presărată cu provințialismele munților lui de naștere, simțesc în el un suflet furtunos.* SADOVEANU, O. VI, 410. *Provințialismele și termenii speciali nu pot avea aceeași valoare în limbă ca vorbele elementare cu care operăm zilnic.* PUȘCARIU, L. R. I, 191. *Opere literare contemporane care păcătuiesc prin abuzul de provințialisme.* IORDAN, L. R. 89. *În literatura noastră de specialitate a început să se*

vorbească tot mai mult de arhaisme și de provințialisme. SCL 1955, 110.

2. Fel de a se purta și de a gândi propriu unei anumite provincii (1), în discordanță cu restul țării și în detrimentul acesteia. V. regionalism (1), patriotism local. *Istoricul poate fi numai român prin simțimint și trebui să fie numai om prin rațiune: provințialisimul și fanatismulucid știința.* HASDEU, I. C. I, IX.

3. Atitudine, comportare etc. specifică unui provincial (1), mentalitate de provincial. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: provințialisme și (învechit, rar, m.) provințialismi. — Și: (învechit) provințialisim s. m.

— Din fr. provincialisme.

PROVINCIALIST, -Ă subst., adj. I. S. m. (Învechit, în Transilv.) Persoană care nu făcea parte din cadrele armatei. *Poruncă împărătească... pentru lăcuiitori neuniți de legea grecească, fie cătane, fie provințialisți, și pentru popii lor (a. 1784).* IORGA, S. D. XIII, 14. *Memorabila adunare a regimentului J românesc, la care au participat și așa-numiții provințialisți, adecă nemilitari.* BĂRÎȚIU, P. A. II, 206, cf. I, 513.

2. S. m. și f. (Învechit) Provincial (2). Cf. STAMATI, D.

3. Adj. (Rar) Provincial (3). „Sămănătorul” (cu ă) își trăda deci structura provințialisă. cv 1949, nr. 9, 12.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: provințialisți, -ste. — Și: (învechit) provințialisist, -ă (pl. f. și provințialisiste) subst., adj.

— Provincial + suf. -ist.

PROVINCIALIZĂ vh. I. Refl. și tranz. fact. A căpăta ori a face să capete trăsături specifice celor din provincie. *În dialect s-au provincializat.* CR (1848), 19¹/39. *Eroul se provincializează.* BLAGA, Z. 115.

— Pronunțat: -ci-a-. — Prez. ind.: provincializez.

— Provincial + suf. -iza.

PROVINCIALIZĂRE s. f. Faptul de a (s)e provincializa. Cf. BĂRCIANU.

— Pronunțat: -ci-a-. — Pl.: provințialisări.

— V. provincializa.

PROVINCIE s. f. I. (Adesea cu determinări care precizează unitatea teritorială) Parte delimitată dintr-o țară, constituind o unitate geografică, administrativă sau geografico-administrativă. V. regiune, ținut. *Craiul maurilor care avea scaunul său la Granada, în provincia Spaniei.* DESC. AM. 17/21. *Înfricoșatul cutremur ce s-au tulmplat... în provincia Valenției.* AR (1829), 11²/33. *Provincia zicem că este o parte a unui stat și a căruia stăpînire alină de la cărmuirea cea înaltă a statului.* LG 7/8, cf. F. AARON, G. 7/7. *Resbelele se fac astăzi numai pentru cîștigarea venitei provinții.* ASACHI, S. L. II, 5, cf. id. I, 332-26. *E descris sau tot pămîntul... sau numai ceva țară sau provință.* RUS. I, I, 37/13. *Se porunci ca în toate provinciile... profeții și predicatorii să aște zelul poporului.* BĂLCESCU, M. V. 38. *Misiunile iesuiților din provincia Lyonului.* CR (1848), 10³/21. *Atunci coroana era perdută pentru Carol și Franța devenea o provincie engleză.* ODOBESCU, S. I, 5, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Dacă scriitorii noștri se vor închide în provinciile lor... vom avea despărțiri tot mai pronunțate și în grai.* REBREANU, R. I, 83. *Florida e o provincie joasă, mlăștinoasă.* RALEA, O. 21. *Avînd niște neamuri în altă provincie — pin Ardeal.* O. BIRLEA, A. P. I, 160.

2. (Adesea urmat de determinarea „romană”) Teritoriu cucerit de romani în afara Italiei, administrat de un magistrat și supus legilor și organizării romane. *Statuti pe care... le preface în provinții romane.* MX (1836), 71¹/50. *Babilonia văzu veștezinindu-i-să floarea cînd se prițuca în provinție romană.* GUSTI, G. V. 23/27. *Imperatoriul Traian..., după ce au bătut pe*

Decebal, regele dacilor, cu prefăcut în pravință ramană țeara. LAURIAN, M. III, 67/19. *Deveni una din cele mai frumoașe provincii ale întinsei împărășii romane.* BĂLCESCU, M. V. 6. *Paporul roman cuceri Macedonia ... și o prefăcu în provincie.* XENOPOL, I. R. I, 86.

3. (La sg.) Teritoriul sau localitate dintr-o țară în afară de capitală. *De ai voracire a fi și d-la ... vlastare de vișă aleasă ... și ai trebuință a merge în provincie, fii sigur că ai să fii bine priait.* NEGRUZZI, S. I, 238. *Am hotărât să introduc în provincie obiceiurile din Ieși.* ALECSANDRI, T. 482. *E în provincie, ... la o moșie, mi se pare.* CARAGIALE, O. II, 40. *Ca orice tânăr din provincie, am sosit cu un mare bagaj de iluzii.* C. PETRESCU, C. V. 165. *Va fi numit ... pe undeva prin provincie.* CĂLINESCU, E. O. II, 68. *Mama a plecat cu mine în provincie.* DEMETRIUS, C. 25. *Eu făcusem un stagiu de 3 ani în provincie.* BARRU, P. 35. *A dat o reprezentafie în provincie?* T. august 1964, 67. ♠ L o e. a d j. **De provinele** = situat în provincie (3); specific provinciei. *Am răstăcit ... prin marginile unui oraș de provincie.* BACOVIA, O. 235. *În orașul de provincie banal, Unde niciodată nu se văzuse un papagal.* TOPÎRCEANU, P. O. 113. *Îmi plac orașele de provincie.* BRĂESCU, O. A. I, 314. *Intr-un tirg de provincie ca al nostru ... gara este ... marca.* SEBASTIAN, T. 215. *Intraseră într-o ulicioară catilă ... ca în orașele de provincie.* STANCU, R. A. V, 109. *Nici pe scenele de provincie nu se mai tastează astfel de replici.* H. LOVINESCU, T. 177.

— Pl.: provincii. — Și: (învechit) **provință**, **provințe** s. f.

— Din lat. **provincia**, germ. **Provinz**, fr. **province**.

PROVINCIOĂLĂ s. f. (Rar) Diminutiv depreciativ al lui **provincie** (1). *Absorbit cu totul de rezultatul unor alegeri parțiale din cine știe ce provinciaară.* CARAGIALE, O. III, 98, cf. DEX.

— Pronunțat: -ci-oa-. — Pl.: **provinciaare**.

— **Provinele** + suf. -ioară.

PROVINȚĂ s. f. v. **provinele**.

PROVINȚIAL, -Ă adj., s. m. și f. v. **provinețal**.

PROVINȚIALISM s. n. v. **provinețalism**.

PROVINȚIALIST, -Ă subst., adj. v. **provinețalist**.

PROVINȚIE s. f. v. **provinele**.

PROVITAMINĂ s. f. Substanță inactivă din alimente care, activată de organism, este capabilă să se transforme într-o vitamină. [Ergosterina] e **provitamina** vitaminei antirahitice. ENC. AGR. *Cele mai multe din ele snt luate din hrană, fie gata prelucrate, ca vitamina, fie sub forma unor provitamine.* S. MARIN, C. N. 9, cf. SEC IV, 25, D. MED., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: **provitamine**.

— Din fr. **provitamine**.

PROVIVASI vb. IV. 1 r a n z. (Învechit; complementul indică oameni) A numi într-o demnitate sau într-o funcție; p. c x t. a avansa, a promova. *Am provivosit pe sf. sa și astăzi la 25 ale lunii acesteia s-au așezat mitropolit al țerei (a. 1795).* GĂLDI, M. PHAN. 244. *Am hotărât ca să așezăm și să provivovim pe preasfinșia sa numitul arhiereu ... acestei țeri a Ungro-Vlahiei (a. 1812).* id. ib. *Iată provivovasi pe dl. comisu Gheorghe Asache cu rangul de vel agă (a. 1827).* URICARIU, VII, 97. ♠ A b s o l. *Eu, pe temeiul înaltei puteri date mie, ... spre a provivovasi în ranguri, ... înălțesc pe dumnealui Ghica în rang de vornic de Țara de Sus (a. 1833).* ib. 226.

— Prez. ind.: **provivovasesc**.

— Din ngr. **προβίβασα** (aor. al lui **προβίβάζω**).

PROVIVASIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a provivovasi și rezultatul ei; numire într-o dem-

nitare sau într-o funcție; p. c x t. **promovare**, **avansare**. *Să se treacă aceasta a d-sale Ghica provivovasire în acturile ocărnuirei (a. 1833).* URICARIU, VII, 226. *Va avea dritul unei provivovasiri [sic!] în treptăluirea rangurilor (a. 1833).* GĂLDI, M. PHAN. 244.

— Pl.: **provivovasiri**.

— V. **provivovasi**.

PROVIZER s. m. v. **provizor**¹.

PROVIZIE s. f. Rezervă de produse necesare cuiva sau undeva pentru o anumită perioadă de timp; (în special) rezervă de produse alimentare. *De opt zile ne aflăm fără provizia mlăcării.* BILDIMAN, S. P. I, 137/25. *Au puresc fără zăbavă cu oaste într-acolo, fără provizion.* MOLNAR, I. 110/8, cf. DRU. *Provizia hranei bălănilor de la toate spitalele prinșipalurilor are să se vinză prin mezat.* AR (1829), 230²/35. *Își pusesse toată provizia războiului și-a hranei soldaților.* PLEȘOIANU, T. IV, 31/18. *Se făc canaluri ... spre a se îndemna prin aceasta cărătura proviziilor.* CN (1830), 369²/17. *Gătindu-să cu îndestulă provizie, au jurces.* DRĂGHICI, R. 61/1. *Lulnd provizii, ierneaș ... la Palagonia.* GENILIE, G. 36/28. *După mai multe singeroase lupte se văzu fără provizii și fără puteri macar a se înturna în Rusia.* SĂULESCU, HR. II, 460/21. *Numărul dar al roilor trebuie să fie potrivit cu mijloacele de hrană și de provizie.* MN (1836), 17¹/30. *Ele să nătrese mai mult cu provizii de plinte, cu poame.* J. CUBAC, I. N. 18/11. *După ce ne luarăm destulă provizie, iar plecarăm.* GONJAN, H. IV, 105/13. *La hambare, nimeni cară Provizioane de la țară.* ASACHI, S. I. I, 260. *Încangiurnd Moscva, au cuprins toate drumurile, pe unde ca se îndestula cu provizii.* id. I. 161/1. *Se găsiră încă bani mulți ... și provizii de hrană pentru trei ani.* BĂLCESCU, M. V. 154. *Să ducă gloata de lănceri cale de cte 5—6 zile fără pic de provizie.* BARIȘIU, P. A. II, 318. *Trăsurile ... trăgea la seară; în una să saia cucoana, eaconul și arnăutul ..., în alta proviziile.* Russo, S. 22. *Rusia a trimis un corp de observațiune ... cu artileria, munițiunea și proviziunea cuvințioasă.* TELEGRAFUL (1854), 142¹/13, cf. POLIZU. *Provizii cumpărnd ..., el le lua sau scump sau tot pe datorie.* NEGRUZZI, S. II, 236. *Una din cele două camere servea drept cămară pentru conservarea proviziunilor.* FILIMON, O. I, 265. *Mi-am făcut provizii de lemne și de legume.* ALECSANDRI, T. I, 371. *Pregătește proviziuni și face un pod la Silistra.* ODORESCU, S. I, 296. *Cu un coșuleț elegant de provizii ... se ureă în birjă.* CARAGIALE, O. II, 2. *A găsu-o pe maica Aegidia făcnd proviziune de comploturi.* SLAVICI, O. II, 79, cf. DRU. *BARCIANU, ALEXI, W. I se dau stolnicului și onuvite provizii din bucătăria donului.* BUL. COM. IST. V, 148. *Terminase provizia de figări.* GALACTION, O. A. I, 107. *Să-și primească, din cind în cind, provizia de mahoră și de rachiu.* C. PETRESCU, R. DR. 129. *Și-a făcut noua provizie de figări.* TEODOREANU, M. U. 230. *Legumea înțet din provizii.* VOICULESCU, P. II, 270. *Veneau de acasă încărcăți cu provizii.* CĂLINESCU, E. 160. *Pajiștea-i moale, plaata suportabilă și panerul cu provizii alături.* SADOVEANU, O. IX, 293. *Scăpossem de provizie uscată, de carnea sărată la butoi.* BART, S. M. 96, cf. STANCU, R. A. II, 181, M. D. ENC., DEX. ♠ Fig. *Așa lasă toate incendiile mari, după ce se sting, a provizie de căldură acunsă.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 60. *Nici provizia de lermen ai regiunii în care copilarise ..., nici îndelețnicirile oamenilor de pe-acolo nu împogășesc vocabularul lui.* VIANU, A. P. 122. ♠ (Prin lărgirea sensului) *Port cu mine a lada de bilete dulci ... Vezi dar că am o provizie ... îndestulătoare.* BOLINTINEANU, O. 361. *Am văzul pescari bătrni care abcau lngă ei o provizie de pietre.* VIN, PESC. mai 1964, 4.

— Pl.: **provizii**. — Și: (învechit) **proviziôn** (pl. **provizioane**) s. n., **provizlune** s. f.

— Din fr. **provision**, lat. **provisio**, -onis, germ. **Provislon**, rus. **провизия**.

PROVIZIÓÑ¹ s. n. (Învechit) Comision, remiză (I 2). *Aflându-l de un provezion, am gândit să înștiințez întâi pe dumneata, ca pe un dîntii a cîinstilei Companii (a. 1749). IORGA, s. D. XII, 52. La cărăuși cite 5 lei; ostaneala mea, provezonu 60 (a. 1792), id. ib. 115. Noi rămînem să-i răspundem dumneului, împreună cu provizionu lei 5 (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 248. Provizionu ce să cuvîne a lua comisionarii, care vînd mărfuri străine pentru socoteala altora, este 2 la sută. NICHIFOR, P. 86/18, cf. IARCU, D. S. II, 439. Proviziune sau comisiune este o remunerație ... ce se dă comisionarului ... pentru îndeplinirea unei comande. I. PANȚU, FR. 3, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.*

— Pronunțat: -zi-on. — Pl.: provizioanc. — Și: proviziúne s. f., provezióñ, provezón s. n.

— Din germ. Provision.

PROVIZIÓÑ² s. n. v. provizle.

PROVIZIÓÑĂ vb. I. *Tranz.* (În dicționarele din trecut) A aproviziona. Cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: -zi-o-. — Prez. ind.: provizionez.

— V. provizion².

PROVIZIÓÑE¹ s. f. v. provizle.

PROVIZIÓÑE² s. f. v. provizion¹.

PROVIZOR¹ s. m. (Învechit) Persoană care se ocupa cu îngrijirea și cu administrarea unei instituții, a unei moșii etc. *Sculatu-s-au cu pără dumnealui Ștefan Arșanii, provizorul mărilor sale (cea 1733). BUL. COM. IST. II, 252, cf. DRUC, VALIAN, V. Vei vedea scrisoarea ce mi-au trimis-o ... provizerul (a. 1741). IORGA, s. D. XII, 40. Un român ..., fost provizor la domeniul unui magnat. BARIȚIU, P. A. II, 492, cf. 95, POLIZU, PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. Provizorul internatului ... inspecta ... cuferele tncuiale ale elevilor. ARGHEZI, S. XI, 88. Provizor din 1854 al internatului Liceului Matei Basarab. CĂLINESCU, S. C. L. 91.*

— Accentuat și: provizór. SCRIBAN, D. — Pl.: provizori. — Și: provizer s. m.

— Din lat. provisor, germ. Provisor.

PROVIZOR², -OĂRĂ adj. v. provizorlu.

PROVIZORĂ vb. I. *Tranz.* (Neobișnuit) A numi într-o funcție în mod provizoriu. Cf. BUL. FIL. III, 186.

— Prez. ind.: provizoretz.

— Derivat regresiv de la provizorat².

PROVIZORĂȚ¹ s. n. (În dicționarele din trecut) Funcția provizorului¹; timp cît cineva ocupa această funcție. Cf. PROT.-POP., N. D., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: provizorale.

— Provizor¹ + suf. -ăȚ.

PROVIZORĂȚ² s. n. (Stare a) ceea ce este provizoriu; lucru, fapt, situație provizorie; timp cît cineva sau ceva este provizoriu; (învechit) provizoriu. *Să pună capăt șovăielilor și unui provizorat scandalos. GALACIÓÑ, O. A. I, 49. O disciplină rece domnește aci, pareu o senzație de provizorat. C. PETRESCU, I. I, 299. Ele ... nu sînt decît un provizorat fragil, ca toate ale noastre omenești și nedurabile. SADOVEANU, O. IX, 211. Total era hotărît ... de către caracterul de provizorat al vieții comunale. ARGHEZI, B. 82. Aceste case aveau un aer de provizorat, ca niște decoruri de teatru. CĂLINESCU, B. I, 121. Criza aceasta nu poate fi decît un provizorat. RALEA, S. T. II, 129. Precara situație a ei și a familiei ei ... nu putea fi decît un provizorat. V. ROM. IANUARIE 1965, 5. Se instaurează în noi un sentiment de provizorat. 7 februarie 1969, 53.*

— Pl.: provizorate.

— Din fr. provisorat.

PROVIZORIC, -Ă adj. (Învechit) Provizoriu. *Guvern provizoric. CR (1830), 168¹/39. Și s-a așăzot în amîndouă jomenitele cetăți guvernuri provizorice (vremelnice). ib. (1831), 45²/11. În mijlocul folositoarelor lucrări, ce au înseunat toate minutele administrației provizorice, se află oarecare persoane ... dușmane (a. 1831). URICARIUL, II, 219.*

— Pl.: provizorici, -ce.

— Din germ. provisorisch.

PROVIZORLU, -IE adj. Care se face pe un termen limitat, care durează sau este destinat să dureze numai un anumit timp, după care urmează să fie înlocuit (cu ceva sau cu cineva stabil); temporar, vremelnic, (învechit) provizoric, provizornic. *Guvern provizor ... întru care Lucea persoane ... de credință. ZILOT, CRON. 350. Prezidentul guvernului vremelnice seau provizoriu al Grechiei. AR (1829), 47¹/11. [Rebelii] făcură sfat și întocmiră un fel de cîrmuire provizoră. CR (1830), 15²/45. Am întocmit un guvern provizoriu. BĂLCESCU, AP. GHICA, A. 39. El mulțumește pentru leafa provizorie. TELIGRAFUL (1854), 16¹/60. O măsură provizorie s-au hotărît la Constantinopoli (a. 1855). URICARIUL, IV, 440/22. Starca ... provizoric în care se află riscele principale. ROM. LIT. 12²/11, cf. POLIZU. Sovenirile cele multe și frumoase ce ne-au lăsat generalul Kiseleff în guvernarea sa provizorie. BOLLIAZ, O. 214. Avem un guvern provizoriu compus din oameni luminași. BOLINTINEANU, O. 218, cf. DDRF. Posesiunea provizorie nu va fi considerată decît ca un depozit care va da celor ce au dobîndit-o dreptul de a administra averea absentului. HAMANGIU, C. C. 40, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Această clasificare nu poate fi decît provizorie. PETICĂ, O. 458. Un indice provizoriu prin ajutorul cărnii să ne îndreptăm inconșcențele. BUL. COM. IST. I, 98. Nu-i vorba să te împotmolești în Gargalău. E ceva provizoriu. REBREANU, I. 188. Îmbrăcămîntea oaselor și a pielei e numai carcera provizorie pentru ceva mai adînc. C. PETRESCU, I. I, 237. Fă, te rog, ... o chitanță provizorie. SADOVEANU, O. VII, 248. Am înființat o infirmerie provizorie în comună. ULURU, C. 14. În provizoria lor sălășuire priute solștiții, [rîndunelele] se comportă ca și cum s-ar fi asociat cu eternitatea. ARGHEZI, S. VIII, 23. Despărțirea era ... provizorie. CĂLINESCU, F. O. I, 86. Totul e grăbit, provizoriu, trecător. V. ROM. Iunie 1951, 157. Oamenii își scurg prin timp Fonta fiartă a vieții. Se încheogă sub drăpele și-n tipare provizorii. LABIȘ, P. 309. < (Adverbial) Țara se va guverna provizoriu, în numele noulu suveran. CR (1848), 2²/21, cf. MAIORESCU, D. II, 181. Îl înlocui apoi provizoriu. IORGA, L. II, 327. Vei fi suspendat din slujbă. Dor, firește, provizoriu. REBREANU, I. 328. Fuscsc ... poftit, provizoriu, sa aștepte. GALACIÓÑ, A. 322. I-a închiriat provizor și cîteva camere. C. PETRESCU, C. V. 159. Se așeza pe un scaun, dar pe margine, provizor. ILODORFANT, M. V. 32. Am putea admite ..., provizor, că persoana nu face parte din teritoriul nostru. SADOVEANU, O. XIV, 13. Otilia se hotărît să ducă provizoriu pianul la o prietenă. CĂLINESCU, E. O. II, 302. ♦ (Substantivat, n.: învechit) Provizorat². În tot timpul acesta al provizoriului măsurile militare să fie luate cu mare grijă. BARIȚIU, P. A. I, 82. Cîl pentru ambasadă, aceasta s-a amnat pînă la încetarea provizoriului și alegerea unui cap definitiv al Germaniei. AP. GHICA, A. 167, cf. ALEXI, W.*

— Pl.: provizorii. — Și: (învechit) provizór, -oără adj.

— Din lat. provisorius, fr. provisoire.

PROVIZORNIC, -Ă adj. (Învechit) Provizoriu. *Alcătuitul ... guvern provizornic ure a pregăli temerurile guvernului definitiv. CR (1829), 238¹/9. Această tipărire fiind provizornică ... s-au fost închisuit a se face în litografie (a. 1832). URICARIUL, VIII, 202. S-au hotărît, ca o măsură provizornică, a pregăti pe candidații doritori cu oarecare învăfătură. BULETIN, F.*

— Pl.: provizornici, -ce.

— Din lat. provisorius, fr. provisoire.

PROVIZORNIC, -Ă adj. (Învechit) Provizoriu. *Alcătuitul ... guvern provizornic ure a pregăli temerurile guvernului definitiv. CR (1829), 238¹/9. Această tipărire fiind provizornică ... s-au fost închisuit a se face în litografie (a. 1832). URICARIUL, VIII, 202. S-au hotărît, ca o măsură provizornică, a pregăti pe candidații doritori cu oarecare învăfătură. BULETIN, F.*

(1843), 143² 11. ≡ (сдвѣрѣдѣ) *Neîncăperea caselor ... în care provizoriu ocean se află învâzată ocean șoala* ca. 1836). URICARU, VII, 193.

- Pl.: *provizoriu*, -*sc*.

- *Provizer*² - suf. -*ist*.

PROVLEMĂ s. f. v. *problemă*.

PROVLEMĂ s. f. v. *problemă*.

PROVVISI vb. IV v. *provăvisi*.

PROVVIĂ s. f. v. *problemă*.

PROVOCĂ vb. I, I. *Tranz.* (Complementul indică oamenii) A îndemna, a stimula printr-un act de sfidare, printr-un gest șocant, deplasat etc. să reacționeze (în mod adecvat), a întări, a alina, a incita, a instiga; spec. (hr.) a aduce (prin acte de violență, lezarea demnității sau alte fapte ilicite) într-o stare de suferință favorabilă comiterii unei infracțiuni; (învechit) a soma să facă un anumit lucru. *Sunt provocat a la fose următoarele întrebări ...* CUCURAN, D. 93 18. *Celbrul orator îl întrerupsese provocându-l din nou.* CR. (1846), 68¹ 39, cf. POLIZI. *În numele legii vă provoc eu să depuneti armele.* SION, P. 225. *Apucă de gura lui în ideea că nenorocitul ar încerca să mă provoace.* CARAGIAE, O. II, 96. *Trebuie provocat și împins spre alte sentimente.* GALACTION, O. A. I, 110. *Dar broscuții din răstoaică îl insultă-n pauze și din popură-l provocă cu prelungi aplauze.* TOPIRCEANU, O. A. I, 31. *Provocat de îndărătuția lui Gligore, se ridică ..., să-i ardă și el cu site o palma.* BRĂESCU, O. A. II, 282. *Știe la ce se expune și nu vrea să provoace pe nimeni.* SADOVEANU, O. VII, 675. *Parecă locuină provocat de minia lui, se liniști ... și vorbi elibzuit.* CAMIL PETRESCU, O. II, 141.

2. *Tranz.* A chema, a invita, a obliga la o întrecere, la o competiție, la o luptă, la un duel etc.; (învechit) a provocariși. *Au fost provocați la arme prin manifeste și rescripse împăvătești.* BARIJU, P. A. III, 89, cf. STAMATI, D., POLIZI. *Apare Ernani bândit și-l provoacă la un duel.* FILIMON, O. II, 261. *Octave provoacă la duel pe amicul său.* GHEREA, ST. CR. II, 327, cf. DDFR. *BARCIANU.* *Am fost provocat la duel.* CAMIL PETRESCU, T. I, 9. *Ar trebui să te provoc la duel.* TIODORFANI, M. V. 83. *Își căuta martori pentru a provoca la duel pe directorul ziarului.* CĂLINESCU, S. 121. *Își sfidează fratele și-l provoacă la luptă.* V. ROM. IANUARIE 1965, 107. ≙ Fig. [Muntele] *findeste poru din depărtare, îi atinge spre crestele lui și îl provoacă la luptă.* BOGZA, C. O. 67.

3. *Tranz.* A fi pricina (II D), cauza, motivul (4) a ceva, a da naștere, a avea drept urmare; a cauza, a ocasiona, a pricinui (II), a prileji (2), a produce (II D), (rar) a prileji (2). (învechit) a pricinui (II). [Îngrijorările] *sint totodată provocate de zgomotul recrutațiilor extraordinare.* CR. (1846), 137² 35. *Deacă mistuirea provoacă un minut figură, aja sedolivă triumfează repede.* MAN. SĂNĂT. 181 17. *Nu Rusia s-a lmbat*a plăii această sumă, ci numai a provocat pe sfaturile administrative ... de a hotărî din veniturile fără sumă.* TELEGRAFUL (1854), 16¹ 51. *Go: ușor, foctie, stnu-i învește Provocat dorințe.* BOBINTINEANU, V. 52 8. *Imaginile provocate în fantasia noastră prin cuvintele poetului.* MĂDĂRĂȘ, CR. I, 10. *Critica mea va fi ... nedemnă și nepotrivită pentru scrierea ce a provocat-o.* ODOBESCU, S. III, 10. *Întreabă și provoacă următorul mic dialog ...* VLĂDUȚĂ, O. A. I, 240. *Înfășurarea lui provoca leșinuri de ris.* DEMETRESCU, O. 113, cf. DDFR. *Dacă interdicțiunea nu este provocată nici de sof, nici de rude, ea trebuie să fie provocată de procuror.* HAMANGIU, C. C. 112. *Prin prile lor lui vizirul provoacă mazzlia lui Antonie Ruset.* RUL. COM. IST. I, 185. *Între fărani știrea provocă o mișcare.* REBREANU, R. II, 83. *Acest gest, provocat narceum de vorbel ei, mi se părea că-mi da drepturi nouă.* IBRĂILIANU, A. 86. *Deznădejdea duntiale tnu provoacă mlă.* CAMIL

PETRESCU, T. III, 165. *Percecierea nu poate fi provocată de un evadament din afară.* C. PELEȘANU, I. II, 5. *Ce mltros are să provoace un scandal?* id. O. V, 131. *Ambu comandantul de regiment care ... provocasă [ancheta] au fost multți BRĂESCU, O. A. I, 49. A provocat risul luițora.* SEBASTIAN, I. 16. *Vă provoca, evident, dăritatea.* TIODORFANI, M. II, 31. *Se feri, ca și cum atingerea lui țor le provocă o suferință fizică.* SADOVEANU, O. XI, 511. *Întreba cu care a fost uncați prima proza lui Arghezi a fost provocată de prezenta unor proode ...* Izbatite într-o mesura suferința manifestă. VIANA, A. P. 265. *Întrunțora „Societatea filologică” cu școala ... de a provoca discută în jurul problemelor de specialitate.* CA. 1949, nr. 6, 6. *Izbuțirea [războiului] ... provocă omul de cartă multă curiozitate, apa tristebă.* CĂLINESCU, C. O. 11. *Toate aceste substanțe, după ce au fost luate, provocă dureri mari în gura.* BELEA, P. A. 149. *Să nu înceseze iar lupturi de la oabă pentru risul excesiv pe care le-l provoacă.* PRUDA, M. S. 16. *Vidul din ventura este provocat prin flambarea interiorului.* ABC. SĂN. 385. *Presle salu au provocat un șoc în conștiința contemporanilor.* 7 decembrie 1964, 49. *Căldura din ultimele zile a fost provocată de un curent rapid și puternic de altitudine.* ȘCÎTEIA, 1965, nr. 6 693. *Exploziile au provocat pagube materiale.* RL 1977, nr. 10 282. ≙ R e f l. pas. *Se provocă vărsături, se dau purgative.* BELEA, P. A. 166.

4. R e f l. (învechit, prin Transilv., și prin Bucov.) A se referi (2) a lua în sprijin (pe baza unui precedent), *Spre a-și întemeia guvernarea, se provocă la oșle pertrudate asupra băgăbului.* BARIJU, P. A. III, 273, cf. 6. *BARCIANU.* *Lea ... pre confesiunile său în afărare, provocându-s. la azul de jura atunei.* SBIERA, F. S. 365, cf. ALENI, W.

- *Prez. ind.: provoc.*

- Din fr. *provocuer*, lat. *provocare*.

PROVOCĂMIH. -Ă adj. (În dicționarele din trecut; despre oameni) Irasabil, iritabil, supărăcios. Cf. I M, ALENI, W.

- Pl.: *provocămih, -e*.

- *Provoca* - suf. -*ibil*.

PROVOCĂNI. -Ă adj., s. m. I. Adj. (Bar) Provocator (D). Cf. I M. *Buzele ei, însoțite de sucul rubinuu, dădău o expresie provocată frunusești et blondă.* IBRĂILIANU, A. 27, cf. SEC II, 112. *Anua Ekberg (o sunță seducătoare și provocantă).* CONTEMP. 1967, nr. 1 065, 5 3, cf. DEN. *Ascultă cu o ureche distrată acest gen de declarații provocante.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 21 3.

2. S. m. (învechit, rar) Persoană care provoacă pe cineva la duel. Cf. STAMATI, D.

- Pl.: *provocăni, -te*

- Din tr. *provocant*.

PROVOCĂRE s. f. Acțiunea de a (se) provoca și rezultatul ei.

1. Întăritare, așitare, incitare, instigare, (rar) provocare (I); sfidare. Cf. *provoca* (II). Cf. I M, DDFR. *Schimbările domnilor se fac mai mult după provocările interne.* NENOPOL, I. R. IV, 202, cf. BARCIANU, ALENI, W. *Nu provocase ... Cantemireștii, afară numai dacă nu se consideră numirea lui Antioh ca o provocare.* IORGA, I. I. 337. *Glusul trompetelor bulgărești ... ajungeau ca o provocare la urechile calafatenilor.* BRĂESCU, O. A. I, 291. *În urma unor asemenea provocări, invazia păgănilui se va săvârși negreșit.* SADOVEANU, O. XII, 269. *Un boven scuipă în direcția friganților ... Provocarea era evidentă.* CĂLINESCU, C. O. 27. *A fost vorba nu de o întimplare stupidă, ci de o provocare.* STANCU, R. A. V, 171. *Recunoaște că e stupid să răspunzi prin provocări cuociești unor intenși bune.* H. LOVINESCU, I. 386. *Provocările răsunau din ce în ce mai dirze.* VORNIC, P. 25. *Dușmanii noștri ... se dedau la provocări, aștia oamenii.* IĂNCRĂȘAN, C. II, 350.

2. Chemare, invitare sau obligare la o întrecere, la o competiție, la o luptă, la un duel etc., (rar) **provocație (2)**; somare, somație. Cf. **provoca (2)**. *Au fost provocați la arme ... Români ... au urmat acelor provocări de bunăvoie.* BARIȚIU, P. A. III, 90. *Provocarea [la duel] s-a se pedepsescă cu închisoarea.* ROM. LIT. 398²/20, cf. ARISTIA, PLUT. *Trei frați unguri erau ripitorii frumoasei june, din care cel mai mare acceptă provocarea [la luptă].* CALENDAR (1859), 109/19. *Provocarea la danș venea mai toldeaua din partea tinerilor.* FILIMON, O. I, 175. *De ce nu am putere să-i fac o provocare precum se cuvine ... și să-l străpung cu spaga!* ALECSANDRI, O. P. 45, cf. LM, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Va plăti scump ... provocarea la duel.* CAMIL PETRESCU, T. I, 12. *Primi provocarea și începu să lupte.* SADOVEANU, O. X, 307. *Mă pomeneșe cu tneă patru provocări la duel.* STANCU, R. A. I, 269. ♦(Concretizat: rar) Somație scrisă, citație. *Îi sosiră din oraș provocări pentru plata dlor cîteva sute de zlofi.* AGÎRBEANU, A. 431, cf. 214, 539.

3. Cauzare, determinare, pricinuire, producere, (rar) **provocație (3)**. Cf. **provoca (3)**. *Este silit să-și avorteze zilnic prin provocare vaită gîndirile și concepțiile.* CARAGIALE, O. III, 8. *Provocare de perical public.* COD. PEN. R.P.R. 399.

4. (Învechit, prin Transilv.) Referire. Cf. **provoca (4)**. *Prin acea provocare ... la Federațiunea germană irită și instrăinează nu numai pe unguri, ci și pe toate papaarele negermane.* BARIȚIU, P. A. III, 301, cf. I, 436.

— Pl.: **provocări**.
— V. **provoca**.

PROVOCARISÍ vb. IV. Franz. (Învechit) A **provoca (2)**. *Vrei duel cu mine? Mă provocarișesh pe mine, generalul miliției?* ALECSANDRI, T. 1402.

— Prez. ind.: **provocariseș**.
— **Provoca** + suf. **-arist**.

PROVOCĂT, -Ă adj. Pe care cineva sau ceva îl provoacă. Cf. SIAMATI, D., BĂRCIANU, ALEXI, W. >(Substantivat) *Răspunse provocatului.* CR (1818), 16³/18, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: **provocați, -te**.
— V. **provoca**.

PROVOCĂTOR, -OĂRE adj., s. m. I. Adj. Care întărită, ațîțată (v. ațîțător), incită (v. incitator), instigă (v. instigator) sau excită (v. excitant), (rar) **provocant (1)**; care atrage atenția, șochează, slidează (prin aspect, conținut, comportări etc.). *Cu tol langaiul acesta alt de provocator, regina-mumă ardonă să nu i se facă nici un rău.* CR (1816), 87²/33. *S-au și purlat în mod provocatoriu.* BARIȚIU, P. A. III, 402, cf. PROT.-POP., N. D. *Cu un ton provocător, îl întreabă ...* CARAGIALE, O. II, 125, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Un zîmbet provocător ti rătăcea pe gură.* D. ZAMFIRESCU, V. 7, 154, cf. ALEXI, W. *Surtsul tău era tol așa de enigmatic și de provocător ca și odinioară.* PETICĂ, O. 264. *Închina mercu ... cu o trușie provocatoare pe față.* REBREANU, I. 35. *Urțenia mea ar fi fast proclamată picantă și provocatoare.* GALACTON, O. A. I, 39. *Avca o înfățișare provocatoare, chiar cînd era umilită și fără putere.* C. PETRESCU, I. I, 50. *Văduvele ... îl ispiteau cu rtsuri scurte, provocatoare.* BRĂESCU, O. A. I, 91, cf. 410. *Se așază ... cu o vizibilă — poate puțin provocatoare — voluptate.* SEBASTIAN, T. 46. *Nu-i bine să fii provocător cu somitățile.* VLASIU, D. 119. *Privirile lui ... căzură bruse pe sniū ... provocatori.* TEODOREANU, M. II, 228. *Steriadă a avut curajul să rămînă el însuși ... fără nimic agresiv ori provocator.* OPRESCU, S. 92. *Agenții provocatori se pedepsesc.* COD. PEN. R.P.R. 517. >(Adverbial) *Adeseori se uita provocător la oameni cari nu l-au mai văzut niciodată.* AGÎRBEANU, A. 213. *Să vă oprși pe la palaturile rusului, zise acesta înfigîndu-și provocător amîndouă mințile în briul său.* HOGAȘ, DR. I, 130. *Pe bord observă neclintit manevra de ple-*

care, binoclă provocător malul opus. BRĂESCU, O. A. I, 321. *Te scali din pat ..., eaști și zîmbeshi provocator.* TEODOREANU, M. II, 227. ♦(Substantivat) *Persoană (afiată în slujba unor autorități) care instigă la producerea unui act reprobabil, de obicei cu scopul de a denunța pe vinovați.* Cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Provocatorii vor fi puși la locul lor.* STANCU, R. A. III, 8. *Poate să le ia drept spion, drept provocator.* GALAN, Z. R. 295. *Siguranța strecurase provocatori.* T. POPOVICI, S. 209.

2. S. m. (Învechit, rar) *Persoană care provoacă pe cineva la duel.* *Eram ... curios a videa un duel ...* *Provocatorul ... văzînd mîiestatea și curajul protivnicei lui, se dămoli, se trase înapoi.* ALECSANDRI, O. P. 41.

3. Adj. Care constituie cauza a ceva, care determină, care pricinuieste, care produce ceva. *Semele de mai sus depînd și de cauza provocatoare.* BELEA, P. A. 175. >(Substantivat) *Cînd provocatorul acestor grazare pîrîduri fu jos, tinărul văzu mirat un omuleț subțire.* CĂLINESCU, E. O. I, 11.

— Pl.: **provocatori, -oare**. — Și: (astăzi rar) **provocător, -oare** adj.
— Din fr. **provocateur**.

PROVOCĂȚIE s. f. (Rar) I. **Provocare (1)**. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W. *Împărțitul frigmanilor suportă cu mare răbdare aceste provocațiuni.* CĂLINESCU, C. O. 28.

2. **Provocare (2)**. *Strămătarea ... să nu se tilcuiască ca provocație (invitare) la război.* AR (1839), 173²/13, cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., ALEXI, W.

3. **Provocare (3)**. *Principale izvoare de provocație a fenomenelor subconștiente.* RALEA, S. T. II, 13.
— Pl.: **provocații**. — Și: **provocațiune** s. f.
— Din fr. **provocation**, lat. **provocatio, -onis**.

PROVOCĂȚIUNE s. f. v. **provocație**.

PROVOCĂLUI vb. IV. Refl. (Învechit, prin Transilv.) A se referi (2). *Mai pre urmă nai cei de legea Răsăritului, în cele bisericesti, avem a ne provocălui la ss. canoue și la s. pravilă.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 126

— Prez. ind.: **provocăluiesc**.
— Din lat. **provocare**, magh. **provokál**.

PROVOCĂTOR, -OĂRE adj. v. **provocator**.

PROVOCÓV s. n. v. **poerov**.

PROVÓD s. n. v. **prohod**.

PROVODÍ vb. IV v. **prohodi**.

PROVÓDNIC s. m. (Învechit, rar) Călăuză. *În urma lui au lăsat pe cîțva [oșteni] ca să fie provodnicii lui Romil.* BELDIMAN, N. P. I, 142 19.

— Pl.: **provodnici**.
— Din rus. **проводник**.

PROVÓRBĂ s. f. v. **proverb**.

PROVOȘCHIDĂ s. f. v. **proboscidă**.

PROXENET, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) *Persoană care mijlocește prostituția, care indeamnă sau constrînge pe cineva să practice prostituția, care inlesnește practicarea prostituției (pentru a trage foloase materiale personale); mijlocitor (2), codoș, (învechit și regional) pezevenchi (1), (învechit) verigas, (regional) pohoț. V. pește² (6).* Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D. *De seminația aceasta era legală mai mult în conștiința sa turpildinca fanariotă sau chiar meseria de proxenet.* IBRĂILEANU, S. L. 80, cf. CADE. *Praxeții abîșnușiși mîșunau nu numai în Italia, ci și în Spania.* CĂLINESCU, I. 168, cf. M. D. ENC., DEX. >

Fig. *Proxeneții patriotismului, pe care-l prostituază* cui oferă mai mult. BRĂNESCU, O. A. II, 348.

- Pl.: *proxeneți, te.*
- Din fr. *proxénète.*

PROXENETISM s. n. Ocupația proxenetului, faptul de a trage foloase materiale din practicarea prostituției altuia; infracțiune săvârșită de proxenet; (învechit) pezevenenie (D), vergăsie. *Corupția sexuală și proxenetismul, ... două delict distincte.* COD. PEN. R.P.R. 463, cf. M. D. ENC., DEN.

- Si: (rar) *proxenitism* s. n.
- Din fr. *proxénétisme.*

PROXENISI vb. IV. *T r a n z.* (Grecesm învechit, rar) A pricinui, a produce, a cauza. *Multă mizerie ce ne-au proxenisit moartea* (a. 1713). GĂLDEA, M. PHAN, 245.

- Prez. ind.: *proxenesc.*
- Din ngr. *προξενισα* (aor. al lui *προξενῶ*).

PROXENITISM s. n. v. *proxenetism.*

PROXIM, -Ă adj. (Livresc) Care este cel mai apropiat (în timp, rar în spațiu). *La proxima naștere se prinde un cocoș.* MABIAN, SA. 102. *Veni comitetul ... la proxima adunare generală ... cu propunerea ca să să stăruiască la locurile competente.* SBIERA, F. S. 288, cf. CADE. *Proxima întrevodere.* ap. IORDAN, L. B. A. 113. *Am să cer să-și facă autocritica la proxima ședință.* V. ROM. aprilie 1963, 12, cf. L. ROM. 1959, DE. 5, 56, M. D. ENC., DEN. ♦ (Logică) *Gen proxim* = primul termen relevant al unei definiții, care este cel mai apropiat ca sens de noțiunea de definit. *Comunist e genul proxim, român sau ungar diferența specifică.* BENIUC, M. C. I, 97, cf. M. D. ENC.

- Pl.: *proximi, -e.*
- Din lat. *proximus.*

PROXIMITĂTE s. f. (Livresc) Apropiere imediată (în spațiu, în timp, în rang etc.); vecinătate. Cf. *NEGULICI, PROT-POP.,* S. D. *Proximitatea portului Galși ... îi deschide ... debuseu.* I. IONISCU, P. 31, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Proximitatea rudeniei se stabilește prin numărul generațiilor.* ȘĂINEANU, D. V., cf. CADE. *Proximitatea geografică a Germaniei și Italiei de statele dunărene crează un adevărat privilegiu comercial pentru aceste mărfuri.* TITULESCU, D. 119. *Fără să-i pese de proximitatea șefului gării ... murmură pentru ea.* TLODOREANU, M. II, 347, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEN. *Cu factură spectacolul s-a aflat în proximitatea filmului polițist italian.* CONTEMP. 1977, nr. 1 609, 9 2.

- Din fr. *proximité*, lat. *proximitas, -atis.*

PROZĂIC, -Ă adj. I. (Învechit) Seris în proză (D); care este specific prozei. *Compuneri și traduceri poetice și prozaice.* GLENIE, G. 189, 1. *Este un stil anume prozaic, unul poetic și altul oratoric.* EL (1838), 12° 14. *Cea mai însemnată scriere prozaică a sa este Evidențe.* ASACHI, I. 15° 26, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Frumosul poem ... îl reproduc prin următoare prozaică traduce.* CALENDAR (1862), 77/6, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Despre opere literare, stilul lor etc.) Lipsit de calități artistice; (despre scriitori) lipsit de talent; p. e x t. (adesea prin lărgirea sensului) banal, comun, plat; vulgăr. *Poetilor prozaici le plac mult versurile libere.* HELIADA, D. I, 82-6. *Boteri divaniști ... nu se mai așă ... șezind pe divan, ei pe niște moderne scaune prozaice.* ROM. IIT. 303/6, cf. POLIZU. *O convorbire altă de prozaică.* NEGRUZZI, S. I, 68. *Prozaice umilite nu poci a le înfrunta.* ALLANDRESCU, O. I, 174. *Acest adevăr prozaic, recunoscut de toate sectele filosofilor antici și moderni.* FILIMON, O. II, 251. *Planul său era mult mai prozaic.* HASDEU, I, V, 14. *Ce dracu lui atla să iei un ministru? ... Prozaice-ntreprinderi în care să vtri botul?* BOLINTINEANU, O. 134. *A lua*

cuvinte prozaice și a le ridică la splendoarea unei rime surprinzătoare. MAIORESCU, CR. II, 314. *Să răsune fanfara triumfală a vânturilor feudale, reamintind prozaicului nostru secol ... timpii de cavalerescă cortezie.* ODOLISCU, S. III, 51. *Foși alergă după câștig, după prozaicul ban.* GHERA, SE. CR. I, 201. *O' Cât de prozaic este romanul meu.* I. NEGRUZZI, S. III, 263, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Fleuta îl ajută pe cleric foarte prozaic.* AGĂRBIȚIANU, A. 239. *Poetizează luna grădina de poezie.* Prozaicele hoarde De-acuma au tăcut. BACOVIA, O. 161. *Poezia trebuie săptilă. Cu voce tare, orice poezie pare prozaică.* VIASCU, D. 131. *E o istorie pe care nu m-as simți în stare s-o trec în însemnările acelea prozaice ale mele.* SADOVEANU, O. X, 177. *Tu ești prozaică și eu sint idealist.* GĂLINESCU, B. I, 138. *Du o viață așa de prozaică, cu ce pot ajuta eu visării unui om abt de mare ca dumneavoastră?* id. S. 128. *Comparația homerică nu este opera unui autor prozaic și nici a unui poet primitiv.* VIASCU, M. 32. *Șefa de cabinet îi dădu la sosire, ca de obicei, un scurt și prozaic raport.* V. ROM. ianuarie 1951, 126. *Înclinarea către vis și fantezie este însoțită la Heine de-o aproape simultană observație a realității celei mai prozaice.* ib. ianuarie 1957, 220. *Versurile sale sint prozaice.* VAULANU-SADOVEANU, 51. *În ciuda invitației la basm și poezie, spectacolul e destul de prozaic.* 1 septembrie 1962, 75. *Iertată fie-ne comparația cam prozaică.* ib. februarie 1969, 46.

- Seris și: *prozaic, -a.* - Pronunțat: *-za-ic.* - Pl. *prozaici, -ce.*

- Din fr. *prosaïque.*

PROZĂISM s. n. Însușirea de a fi prozaic (2); ceea ce este prozaic; p. e x t. platitudine (D), banalitate; vulgaritate. Cf. I. GOLESCU, C. *Artele rele frumoase au misiunea de a ... înalța spiritul mai presus de prozaismul materiei.* FILIMON, O. II, 160. *Nu i se iartă ... prozaismul.* MACLONSKI, O. IV, 83, cf. BARCIANU. *Fără artă, cu mult prozaism în expresie ... culecele lui simple continueau, toluși, o idee poetică.* LOVINISCU, C. V, 150. *Prozaismul și înlănuțirea stereotipă a conerctului în opăsan condeul.* TLODOREANU, M. II, 158. *De aci și sărăcia formală, ... luncușul pe pantă metaforei pentru metaforă, alături de prozaismul sec.* CONTEMP. 1948, DE. 108, 5 3. *Se găsește aici toate semnele unui prozaism voit.* CONSTANTINESCU, S. I, 160. *Ariditatea și prozaismul specifice existenței umane aflate sub dominația civilizației citadine.* V. ROM. octombrie 1963, 88. *Colorează ... prozaismul existenței lor cu vorbe mari.* 1 decembrie 1961, 41. *Prozaismul devine cadrul de desfășurare a unui puternic lirism.* CONTEMP. 1971, nr. 1 266, 3 5.

- Seris și: *prozaizm.* SCRIBAN, D. - Pl.: (rar) *prozaisme.*

- Din fr. *prosaïsme.*

PROZĂIST s. m. (Învechit) Prozator; p. gener. persoană care scrie un text, o lucrare (nepoetică). Cf. POLIZU. *Încurajați pe poezii și prosaisti noștri.* F (1871), 608. *Singurul rol ce scriitorii reflexivi, filologii mai târzi, dar apoi și ceilalți prosaisti au științei, îl pot avea în privința lumii ... este de a i se supune fără împotrivire.* MAIORESCU, CR. I, 189, cf. id. CRITICE, 50, L. ROM. 1973, 17.

- Seris și: *prosaist.* - Pl.: *prozaisti.*

- Din germ. *Prosaist.*

PROZĂIZĂ vb. I *T r a n z.* (Rare) A face prozaic (2), a lipsi de calități poetice. Cf. SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: *prozaitez.*
- Din fr. *prosaïser.*

PROZĂSTIC, -Ă adj. (Livresc) De proză (D), scris în proză, care aparține prozei. *Protagonistii unei opere literare (dramatice ori prosastice).* CONTEMP. 1962, nr. 845, 1/7, cf. SCI. 1975, 351.

- Seris și: *prosastic.* - Pl.: *prozastici, -ce.*

- Din *proză.*

PROZATOR, -OĂRE s. m. și f. Autor de opere literare scrise în proză (1), scriitor în proză. Cf. I. GOLESCU, C. *Avem mulți poeți ... Sînt și destui prozatori*. NEGRUZZI, S. I, 335, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BĂRCIANU, ALENI W. *Creația și analiza se găsesc ... la orice prozator*. IBRĂILEANU, S. I, 3. *Auzi prozator, care să culeze să prîncească, pentru ... visurile lui, niște obiecte bulete de bancă!* GALACȚION, A. 109. *Maturitatea artistică i-a adus prozatorului nostru o rafinată sobrietate de stil*. TOPÎRCEANU, O. A. II, 316. *O prozatoare care lipărise de curînd o carte cu auzinții*. VLĂSIU, D. 66. *Îl cunoșteau toți pe prozatorul Galacțion*. TEODOREANU, M. V. 32. *Ironia și humorul sînt filoane dintr-acele mai bogate ale artei prozatorilor români*. VIANU, A. P. 276. *Articolele de fond publicate de poeți și prozatori frunzăși*. V. ROM. octombrie 1951, 270. *Prozatorii moderni au renunțat de mult la ceea ce aș numi logica epicului*. V. ROM. iunie 1957, 21. *Primum prozator latin din a cărui operă s-au păstrat părți relativ însemnate a fost Cata*. IST. L. ROM. I, 67. *Prozatorul român a trebuit să aibă o atitudine specială față de limbă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 5/4.

— Pl.: prozatori, -oare.
— Din fr. *prosauteur*.

PROZAURIĂX s. m. (La pl.) Ordin de reptile primitive, de talie mică, terestre și acvatice: (și la sg.) reptilă care aparține acestui ordin. Cf. M. D. ENC.
— Pronunțat: -zu-u-ri-au. — Pl.: prozaurieni.
— Din fr. *prosauriens*.

PRŌZĂ s. f. Modalitate de exprimare a literaturii care nu se supune regulilor de versificație, care folosește forma obișnuită, liberă, firească a vorbirii: (concretizat) compunere literară care folosește acest mod de exprimare. *Un curs de poezie și proză*. CR (1829), 130²/14. *Mai multe scrieri în proză și în versuri*. HELIADE, C. 7/14, cf. id. AMF. 53/9. *Traducători în vers și în proză*. GENSLER, G. 189/2. *De ce traduce un poet numai în proză?* FL (1838), 5¹/21, cf. VALIAN, V. *Literatura frumoașă a ispanilor, precum în proză, așa în versuri*. RUS, J. I, 153, cf. STAMATI, D. *Autorii de proză ... au rămas mai aproape de noima națională*. RUSSO, S. 61, cf. POLIZU, S. *Sintești poeți. Vaie a vă plînge-n proză de I-Apolon nu aveți*. ALEXANDRISCU, M. 259. *N-am scris nici un vers, nici o linie de proză*. ALECSANDRU, S. 111. *Aș scrie și proză, dar nici asta nu voi*. BOILINTINEANU, O. 327. *Scriitori, fie în proză, fie în versuri*. CARAGIALE, O. IV, 244. *Are pe conștiință vra patru cărți tipărite: proză și poezie*. VLĂDUȚĂ, O. A. I, 194, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALENI, W. *Posterioră în proză e un simplu buletin de îngropare*. IORGA, E. II, 86. *Umplea ziarele cu revolta sa socială, talmăcită într-o proză luminoasă*. GALACȚION, A. 80. *Compunerea în proză alternată cu versuri*. VIANU, E. V. 51. *Eu nu am darul versului dect în mică măsură. Prefer să spun în proză ce gîndesc*. BENIUC, V. 29. *Rîmcele și ritmul prind cu greu vibrări de clopot, Vorbele se cer în proză, Unde-ar luneca mai slobod*. LABIȘ, P. 406.

2. (La sg. cu sens colectiv) Totalitatea operelor în proză (1) ale unui scriitor, ale unui popor, ale unei culturi, ale unei epoci: literatură scrisă în proză (1). *Uitat-om ziua și văleatul Ce-au înfrățit pe vremi, odată, A mele stihuri de aramă Cu proza ta cea nesărată*. TOPÎRCEANU, O. A. I, 110. *Despre marele maestru al prozei noastre ... poctul mi-a vorbit într-o seară*. SADOVEANU, O. IX, 611. *Sentimentul naturii apare în proza românească o dată cu Alecu Russo*. VIANU, A. P. 73, cf. 64. *Proza românească socialistă a dat romane și nuvele remarcabile*. 4 februarie 1964, 4. *Parvenitismul este un fenomen pe care proza română l-a zăgrăvit insistent*. V. ROM. octombrie 1964, 91. *Proza dovedea de mult timp un puternic specific național*. V. ROM. ianuarie 1965, 153. *Vocabularul prozei latine nu se diferențiază de cel curent*. IST. L. ROM. I, 69.

3. (Rar) Text neliterar scris în proză (1). *Își revizui raportul, punetnd proza cu semne aprobative, elătinete din cap cu satisfacție*. BRĂESCU, O. A. II, 275.

Pe un ofițer de carieră nu-l duci cu comunicale bine întocmite. Pentru civilii proza asta poate mai merge. BARBU, P. 341.

4. Fig. Platitudine (1), banalitate (în exprimare, în tratarea unei teme); fapte sau lucruri mărunte, comune, cotidiene, aparținînd realității de fiecare zi. *Să trecem la călduța proză a căsătoriei lui Ion Vodă cu fata marelui boier Lupea Huru*. HASDEU, I. V. 172. *O, eroi! ... vă citează toți nerozii Mestecînd veacul de aur în noroiul grea al prozii*. EMINESCU, O. I, 149. *Mizeriile și proza vicții ... sfîșiau inima simțitoare a poetului*. GHEREA, ST. CR. II, 100. *Proza prea năbușitoare a vicții de toate zilele*. IONESCU-RION, S. 260, cf. CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: (rar) proze.

— Din fr. *prose*, lat. *prosa*.

PROZĂRI vb. IV. Refl. unipers. (Astăzi rar: despre bube) A crape, a se spuzi. Cf. MOLNAR, AP. DR. IV₁, 390. LB, CHAC, II, 169. BĂRCIANU, ALENI, W.

— Prez. ind. pers. 3: *prozărește*. — Și *prozori* (DR. IV₁, 390), *prosiri* (EB) vb. IV.

— Etimologia necunoscută. Cf. zări.

PROZĂRITURĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Eczemă, erupție, spuzeală. Cf. LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALENI, W.

— Pl.: *prozărituri*. — Și: *prositură* s. f. LB.

— *Prozări* + suf. *-tură*.

PROZECTOR s. m. v. proiector.

PROZELIT, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Persoană convertită, de curînd, la o ideologie, la o doctrină, la o credință etc. (prin intermediul unor reprezentanți ai lor); adept non (și inflăcărat) al unei ideologii, al unei doctrine, al unei credințe etc. *Făcura iară mulți proseliți sau credincioși noi*. NICOLAU, P. 320, cf. DRU, LB, I. GOLESCU, C. *Credința și-a aflat șișei mai vîrtos între danii și boierime atîmii*. FL (1838), 26²/30. *Fmaticii făcători de prozelizi au ajuns a fi de ris*. GI (1839), 182²/55. *Un misionar protestant ... se sirguitese a mă face proselit*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 113, cf. STAMATI, D., POLIZU, GALATIȘ, TRIMIS SĂ FACĂ PROSELIZI ÎNTRE GRECII DIN RUSIA ... a fost arestat. GHICA, S. 95. *Numărul proseliților și adepților ajunsese a fi îndestul de mare ca să se poată gîndi la organizarea scriilor*. id. ib. 332. *Luxul, acum, își avea prozelizii sîn în toate clasele societății*. FILIMON, O. I, 217, cf. 371. *Știrbei mă conta între prozelizii săi*. LĂCUSTEANU, A. 105. *Acest cerc literar ... ar trebui să aibă mîi de proseliți*. GHEREA, ST. CR. II, 98, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALENI, W., SILVERIN, S. 13, CADE, SCRIBAN, D. *N-a mai apucet să-l radă pe noul prozelit*. PAS, Z. IV, 114. *Cînd dareau să facă prozelizi, își atribuiau ... asemenea merite*. CAMIL PETRESCU, O. II, 117. *Brașurile acelea au făcut prozelizi*. CĂLINESCU, B. I. 217. < (Adjectival) *Acesta este întemeietorul stnicerilor, adică tinerii oșteni alcătuiți din mulți creștini proseliți*. SĂULESCU, HR. I, 146/16.

— Scris și: *proselit*. — Pl.: *prozelizi, -te*.

— Din lat. *proselytus*, fr. *prosélyte*.

PROZELITIC, -Ă adj. (Rar) Care aparține prozelizilor, privitor la prozelizi, caracteristic prozelizilor. Cf. SCRIBAN, D. *Mania prozelitică face ravagii*. RALEA, S. T. I, 286, cf. DEX.

— Scris și: *proselitic*. SCRIBAN, D. — Pl.: *prozelitici, -ce*.

— Din fr. *prosélytique*.

PROZELITISM s. n. 1. Zel, rivnă, strădanie de a face prozelizi. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Praselitismul ultramontan austriac își dă în capete cu proselitismul ortodox mscălesc*. BARIȚIU, P. A. III, 15, cf. I, 126, 555. *Catolicismul roman este foarte îndrăzneț la prozelitism*. RUSSO, S. 74, cf. DDRF, BĂRCIANU,

ALIXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Acțiunea de prozelitism ce întreprinde VARLAAM-SALOIANU*, 225, cf. M. D. ENC., DI X.

2. Devotament, atașament (la o ideologie, la o doctrină, la o credință etc.) specific prozelitilor. *Fruitoasă epocă a prozelitismului socialist*. GALACTION, A. 121. *Printre cauzele care au provocat descoperirile geografice, cronicarii pun în locul întui prozelitismul religios*. OȚETEȚA, R. 113, cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *proselitism, proselitism* (SCRIBAN, D.).
- Din fr. *proselétisme*.

PROZÍCE vb. III. TRANZ. (Prin BAN) A zice din nou; a repeta (1). Cf. ARH. FOLK. III, 105, 113, 154, ȘFC V, 201, FORM. CUV. II, 199.

- Prez. ind.: *prozic*.
- Pro-² + *zice*.

PROZNOȘÉXIE s. f. (Rusism învechit, rar) Pronunțare (1). *Unii din rossieni nu pot să dea adevărate zicere, adică proznoșenie, la slova și în cuvintele moldovenești* (a. 1789). RV II, 329.

- Pl.: *proznoșenii*.
- Din rus. *прогношение*.

PROZODÉM s. n. (Livresc) Element prozodie (1) cu rol distinctiv. *Corespund, în mod categoric, unor prozodeme (adică unor elemente prozodice cu rol distinctiv) semnele: virgulă ..., punct ... și, în anumite situații, semnul întrebării*. I. ROM. 1967, 59.

- Pl.: *prozodeme*.
- Din fr. *prozodème*.

PROZÓDIC, -Ă adj. I. Care aparține prozodiei (1), care privește prozodia, de prozodie: (învechit, rar) prosodicesc. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., S. D. [Cîntecul este, în privința regulilor prozodice, cu mult mai prejos de ingenioasă improvizare a vîntătorului. ODOBESCU, S. III, 10, cf. DDRI. *Seurtimea lui „t” și „u” era prin urmare un semn prozodic*. ARHIVA, I, 163, cf. BĂRCIANU, ALIXI, W. Cînd descoperirea o formă prozodică nouă, doi, trei sau chiar mai mulți psalmi la rînd erau versificați în acea formă. LL I, 148. *Natura formei sugestive impunea ... revoluția prozodică*. LOVINESCU, S. I, 371. *Conceptul, lirismul aparent se desfășura în largi perioade, se-nvăluia cu prestigii prozodice în mare cînte la cîntorii*. CONSTANTINESCU, S. III, 19. *Prelucrarea în sens artistic a elementelor de limbă vorbită nu-l preocupă însă atît de mult, cît mai ales satisfacerea nevoilor prosodice*. CONTRIBUȚII, I, 22, cf. 10. *Versurile poemei depășesc structura prozodică a versificației populare*. I. ROM. 1959, nr. 2, 59. *Analiza elementelor prozodice și a semnelor de punctuație*. ib. 1967, 55. *Supunerea la norma prozodică e obținută prin orice mijloc*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 91. ♦ (Adverbial) *Această deosebire de inspirație se traduce, prozodie, prin folosirea metrului trohaic*. V. ROM. martie 1956, 56.

2. (Învechit) Ortografic. *Între aceste semne adevărate prosodice alăturăm și sedila*. HELIADE, PARALLISM, II, 153/16.

- Scris și: *prosodic*. — Pl.: *prozodici, -ce*.
- Din fr. *prosodique*.

PROZODÍE s. f. I. Parte a poeziei care studiază versificația și normele ei sub raportul structurii versurilor, al numărului accentelor sau al cantității vocalelor unui vers; (mod de) aplicare a acestor norme în compunerea unei lucrări poetice. Cf. MACARIEȚ, GRAM. 133^r/21. *Prosodia e învîștărea d-a da fiestecărei silave același ton care i se cuvine*. ȘINCAL, P. P. 3. *Au făcut chip captivității ritoricești și original prozodiei poeticești*. ÎNȘTIINȚARE, 7 I. *Învîștărea rădicării sau a apăsării glasului la silabe sau la cuvînte învîștă prosodia*. TEMPEA, GRAM. 6/3. *Prosodia iaste partea a putra a gramoticii, ceea ce supt măsurarea slovenurilor celor însemnătoare, eîl tuvașă a tucheia stihuri*. EUSTATHEVICI, OR. RUM. 115^r/3. *Prosodia (măsurarea tonului)*.

DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 201 2, cf. CILMINS, DRU. *Vei jărădosi limba românească cu toate părțile ei, adică: gramotica, sintaxa, prosodie, stilu și filologia limbii* (a. 1828). UȚCĂCIUȚ, VII, 172. *Prosodia, adică cîntarea zicurilor*. HELIADE, GR. ROM. IX 7. *Prosodia (facerea stihurilor)*. ALBOIANU, GRAM. I^r II, cf. VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D., POIȚIȚ, *Scriserile sale în limba ruscască sînt ... un tratat de algebră, reflexii asupra prosodiei, cîteva cîntece*. NEGRUZZI, S. II, 157, cf. PROT.-POP., S. D. *Nepinovášja încează din momentul în care ... se amestecă în prosodie*. MAIORESCU, CR. II, 10. *Poezia populară ... imperfectă în privința prosodiei ... dar plină de verdeață și de putere*. ODOBESCU, S. I, 186, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALIXI, W. *Nevoinșcînd teoria prozodiei clasice, avea un simț desăvîrșit al ritmului*. LL I, 113. *A fost profesorul într-o poezie și prozodie a] celor trei bătești*. V. ROM. februarie 1956, 21. *I-au arătat ... importanța prozodiei în realizarea poeziei*. S. C. ȘF. (AȘD), 1957, 233.

2. (Învechit) Ortografie. *Gramatica ... are patru părți: ortografia, etimologia, sintaxis și prosodia*. SI. LEX. 220^r. *Prosodie a arăta că iaste o lîrte dă glăsuire scrisă, care arată cum să se facă pronunția la cele scrise*. VĂCĂRIȘCUL, GR. 102 1, cf. RÎMNICEANU, 23^r/11. *Semnele prosodiei românești sînt accentul ascuțit, accentul grav, circumflexul*. HELIADE, PARALLISM, II, 153 2. *A nu întrebuișa semnele prosodiei și ale punctuației rîu*. GR. R.-N. II, 78 11.

3. (Învechit) Pronunțare (1). *Nu se poate numi ortografie o manieră de scris ee nu conservă adevărate prosodie a limbii*. CR (1848), 28^r/41. *Limba românească corectă trebuie a fi ... codul ortografiei și a sintaxei, a prosodiei și a vorbei*. RUSSO, S. 60.

- Și: (astăzi rar) *prosodie* s. f.
- Din ngr. *προσοδία*, fr. *prosodie*, lat. *prosodia*.

PROZOPOPÉE s. f. Figură retorică prin care autorul pune să vorbească o persoană absentă, defunctă sau un personaj alegoric. V. *PERSONIFICARE*. *Prosopopeca nu iaste alt, fără numai a face și plămădire a unui obraz ... cînd ritorul aduce la mijloc pre cei depărtați de oameni, pre cei viu sau pre cei morți*. MOLNAR, RET. 277/19, cf. DRUȚ, I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., S. D., GHETIȚ, R. M., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-pe-e*. — Pl.: *prozopopei*. — Și: *prosopopée*, (învechit, rar) *prosopopie* (GHETIȚ, R. M.) s. f.

— Din fr. *prosopopée*, lat. *prosopopeia*. — *Prosopopie* < ngr. *προσωποποιία*.

PROZORÍ vb. IV v. *prozări*.

PROZORLÍV, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Pătrunzător (3), perspicace. *Știa gîndurile oamenilor și era de față acolo unde ez trupul nu era, care lucra și plînu astăzi oameni prozorlivi sînt în lume*. VARLAAM, C. 329.

- Pl.: *prozorlivi, -e*.
- Din slavonul *прозорливъ*.

PROZORLÍVÉ s. f. (Învechit, rar) Pătrundere (3), perspicacitate. *Pravoslavnicul înțeremeni și se cutremură de prozorlivia sîntului*. DOSOFTEI, V. S. decembrie 190^r/17, cf. SCRIBAN, D.

- *Prozorliv* + suf. *-ie*.

PROZÓRNICĂ s. f. (Bot.; regional) Sunătoare, pojarniță (3) (*Hypericum perforatum*) (Bîrsana — Sighetu Marmației). Cf. ALR SN III h 649 353.

- Pl.: *prozornice*.
- Cf. ucr. dial. прозорожник „sovirvariță”.

PRR interj. Cuvînt cu care sînt oprîși caii din mers. Cf. CHEST. V 77/77.

- Onomatopoe.

PRȘ interj. v. **ptru**.

PRȘIU interj. v. **ptru**.

PRTROA interj. v. **ptroia**.

PRU interj. v. **ptru**.

PRŪ s. f. (Învechit) Proră. Cf. KLEIN, D. 408. *Un tinăr nalt și frumos ... sta în picioare la pruă și porunca.* GHICA, S. 395, cf. CADE.

— Pl.: *prue*.

— Din it. *prua*, fr. *proue*.

PRURĂ vb. I v. **proba**.

PRURĂU s. m. v. **probar**.

PRURĂ s. f. v. **probă**.

PRUBĂLEĂLĂ s. f. (Regional) Încercare, probă (2) (Stolna — Cluj Napoca). Cf. LEXIC REG. II, 81.

— Pl.: *prubăleli*.

— **Prubăli** + suf. *-eală*.

PRUBĂLÍ vb. IV v. **probăli**.

PRŪBLĂ s. f. v. **probă**.

PRUBŪÍ vb. IV v. **probuí**.

PRUBUÍȚ, -Ă adj. (Învechit, rar) Verificat, încercat. *Cercări prubuite prin corele fieștecare om lesne poate să se păzească de această boală prin povăluirile în gios arătate.* AR (1831), 59²/3.

— Pl.: *prubuiți, -te*.

— V. **prubui**.

PRUBULÍ vb. IV v. **probăli**.

PRUC subst. (Prin sud-vestul Transilv.) Surpătură în mină. Cf. MD1.

— Pl.: ?

— Din germ. *Bruch*.

PRUCEDĂ vb. I v. **pucede**.

PRUD, -Ă adj. (Franțuzism rar) Care simulează o atitudine virtuoasă, austeră. *În diplomatie, o femeie prudă nu face două parole.* CĂLINESCU, S. 269, cf. DN².

— Pl.: *pruzi, -de*.

— Din fr. **prude**.

PRŪDĂ s. f. v. **pudră**.

PRUDĒȚ, -Ă adj. (Despre oameni) Care prevede (1 1) și preîntâmpină un pericol, o neplăcere, un necaz etc. posibil, care acționează cu băgare de seamă și ia toate măsurile de prevedere pentru a înlătura orice pericol, orice neplăcere, orice neajuns; prevăzător (1), precaut, circumspect, grijuliu. *Prudente ... vezetor înainte, portetor de grije de cele ce vor să fie.* IORGOVICI, O. 41/10. *Fieștecare eonom prudentu (cu înțelepție) poate să vează ... ranele cele de riic.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 95/9. *Este prudent și prevăzător.* CR (1848), 13² 31. *Cultivatorul prudent luud în considerație pe uelea a căror folosință i se pare netăgăduită.* BREZOIANU, B. 8 11. *Căuțați un om onest și un om învățat și prudent.* MAN. SĂNĂȚ. 13/29, cf. STAMATI, D. *Omul prudent nu prea are slatură mare.* FIS. 100/15. *Era înțelept, prudent.* ROMÂNUL (1857), nr. 3, 1³/71, cf. DDRI, BARCIANU, ALEXI, W. *E un pedant rece, prudent, măsurat.* IORGA, L. I, 78. *Eu, prudent cum mă știți, n-am mai așteptat să izbuenească focul.* REBREANU, R. II, 223. *Ceialți luau adesea tu glumă nefericirile ei, ceea*

ce o supăra și o făcea prudentă. IBRĂILEANU, A. 22. *Am fost destul de prudent la începutul carierei mele.* GALACTION, O. A. I, 42. *Singur pe navă, prudentul Ulișe privea cu-ntristare, Cât își oceanul de larg.* TOPIRCIANU, P. O. 9. *Nu deschidem, hotărî portăreasa prudentă.* VOICULESCU, P. I, 189. *Prudenții săi îndrumători.* OȚETEȚA, T. V, 137. *Deveni prudent, sentimentul primejdiei îi crescuse.* PREDĂ, R. 249. *Un critic prudent.* RL 1977, nr. 10 266. ◆ (Adverbial) *Ceialți declarau că nu e prudent d-a rupe o pace de șaptezeci de ani cu turcii.* BĂLCESCU, M. V, 199. *Bărbatul se retrase prudent lângă nevastă-sa.* BRĂESCU, O. A. I, 251. *Sufletele, retras prudent cu cițiva pași, nu voi să se mai atingă de covor.* CĂLINESCU, S. 51. *Mandache (dând prudent lu o portă pătura).* II, LOVINESCU, T. 218. ◆ (Substantival) *Mînteau cînd făceau pe prudenții?* HELIADE, ap. GHICA, A. 677. ◆ (Despre manifestări, acțiuni sau creații ale oamenilor) Care exprimă, dovedește, trădează prudentă, precauție, circumspecție; prevăzător (1), precaut, circumspect. *O măsură prudentă.* ROM. LIT. 408²/1. *Mod expeditiv și prudent de a întîmpina critica.* MAIORESCU, CR. II, 39. *Păstrură ... o rezervă prudentă.* SĂDOVEANU, O. VIII, 240. *Asemenea concepții ... nu interesou firea sa prudentă.* CĂLINESCU, S. 615. *Atitudinea rezervată și prudentă.* VIANU, L. V, 28.

— Pl.: *prudenți, -te*. — Și: (învechit) **prudēnte, -ă** adj.

— Din lat. *prudens, -ntis*, fr. *prudent*, it. *prudente*.

PRUDĒȚE, -Ă adj. v. **prudent**.

PRUDĒȚĂ s. f. Calitatea de a fi prudent; atitudinea celui prudent, mod de a acționa al omului prudent; prevedere (1 3), precauție, circumspecție, băgare de seamă. *Prudenție ... vederea înainte cu ochii mîinți la cele ce vor să fie.* IORGOVICI, O. 41/13. *Despre prudenție.* VÎRNAV, F. M. II, 171²/10. *Cugeta ... la nebunia temerilor prudenței.* HELIADE, D. J, 44/9, cf. I. GOLESCU, C. *Elisabeta ... prin a ei genie și cultură, prin prudenție întru alegirea bărbaților statului ... întări tronul său.* SĂULESCU, BR. II, 338/9. *Calități ... trebuitoare cultivatorului.* *Prudința, lăriu poînței, statornicia.* BREZOIANU, B. 8 6. *A delibera cu mai multă prudență asupra pedepsei ce legile hotărâse.* I. SZABESCU, S. 125/21. *Prudența ar prescrie atunci d-a chema un medic.* MAN. SĂNĂȚ. 12 6, cf. 246/3. *O lucrare a mulți omenesci ce reclamă ... un grad de prudență.* MAIORESCU, CR. I, 245, cf. DDRI, BARCIANU, ALEXI, W. *Not trebuie să lucrăm cu multă prudență.* REBREANU, I. 276. *Mă retrag cu o bună lecțiune de prudență.* GALACTION, O. 233. *Se aventură cu mare prudență pe Calea Griviței.* C. PEIRESCU, C. V, 39. *Comandamentele recomandaseră prudență.* BRĂESCU, A. 138. *Seeplic din prudență.* SEBASTIAN, T. 91. *A avut prudența de a-și opăra averea ei personală.* CĂLINESCU, S. 79. *Am uitat să-mi iau suficiente măsuri de prudență.* STANCU, R. A. III, 332. *Frică poate să-i fie oricui, totul e să nu ajungi robul ei, et s-o schimbi în prudență cît mai mare.* BENIUC, M. C. I, 160. *Am avea multă înțelepciune, multă prudență.* II, LOVINESCU, T. 193. *Pîpăi sobișu de teracotă cu o prudență cu totul de prisos.* VINEA, L. II, 315. *Nici o prudență nu e de prisos.* BARANGA, I. 170. *N-am simțit și nu sînt nici acum nevoia unei prudențe în plus.* PREDĂ, R. 31. *Înaintam astfel cu tot mai multă prudență.* V. ROM. august 1958, 75. *Ureau ... cu prudență pînă la linia ferată.* BARRU, Ș. N. II, 296. *Trebuie multă judecată și prudență.* 1 februarie 1962, 26. ◆ Loc. adj. și adv. **Cu prudență** = (care acționează, se manifestă etc.) în mod prudent. *Înțășarca lui era cu gravitate, vorba cu rezervă și prudență.* MN (1836), 87² 42. *A nu pluti în contra curentului apei ... ce cu prudență a conduce lantrea.* ASACHI, E. D. 9. *Esperiența aceasta trebuie făcută cu prudenție.* MARIN, PR. I, 184/27. *Pune în lucrare cu prudință și moderație noua teorie.* ROM. LIT. 261/17.

— Și: (învechit) **prudēnție, prudință** s. f.

— Din lat. *prudēntia*, fr. *prudence*, it. *prudenza*.

PRUDÉNȚIE s. f. v. *prudență*.

PRUDERIE s. f. (Franțuzism învechit) Afectare a unei rezerve excesive în ceea ce privește pudoarea, decența; atitudine, manifestare care vădește o asemenea afectare. *Grația voluptoasă a spaniolilor, unii nu știu cu ce reflect de pruderie engleză.* CR. (1818), 18³/73, cf. NEGULICI, *Lăchoul d-tale te desjăgubeșt foarte frumos de pruderiile aparente ce arăți în lume.* TIMPUL (1856), nr. 1, 1³ 70, cf. PROI-POP., S. D. — Pl.: *pruderi*. — Din fr. *pruderie*.

PRUDINȚĂ s. f. v. *prudență*.

PRUDII s. n. v. *produb*.

PRUFENI vb. IV. Întran z. (Regional) A scoate sunete asemănătoare buhaiului folosit de colindători. *Noi, măi Zaharie, să prufnim din gură ca buhaiul.* CREANGĂ, A. 43, cf. DM, DEN. — Prez. ind.: *prufnesc*. — Formație onomatopeică.

PRUGĂ s. f. (Prin Ban.) Gale (liberă). Cf. GĂMULESCU, E. S. 180, L. COSTIN, GR. BĂN. 170. — Pl.: ? — Din scr. *pruga*.

PRUGLĂ s. f. (Învechit, rar) Un fel de laț. Cf. ANON. CAR. — Pl.: *prugle*. — Din scr. *pruglo*.

PRUI subst. (Regional) Cingătoare improvizată. Com. din Vicovu de Sus — RĂDĂUȚI. — Din ucr. *пруй* „flșie de plină sau de stofă”.

PRUIĂU s. n. v. *prohab*.

PRUIĂP s. n. v. *prohab*.

PRUIĂ s. f. (Învechit și regional) Partea cea mai bună a ceva; frunte. *Afară de pruiha, fruntea, cei mai mulți se întoarseră pe la casele lor.* RUSSO, S. 115. ◇ (Adjectival) *Rachiu pruiă*. COMAN, GL. — Și: *proh* subst. Russo, S. 113, 419. — Etimologia necunoscută.

PRUIȘTE, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Care aparține protipendadei. *În proiectele aceste este o curioasă amestecare de idei economice bune de monopol, și preste tot gludal de a înghiți obstia în boierii pruiști.* RUSSO, S. 120. — Pl.: *pruiști, -ste*. — **Pruiă** + suf. *-ist*.

PRUI s. m. (Regional) Om prost (B IV I) (Rudina — Tîrgu Jiu). Cf. H IX 92. — Pl.: *prui*. — Etimologia necunoscută.

PRUIĂ s. f. Strat de materie ceroasă, incoloră sau violacee, care acoperă pielea unor fructe ca o brumă. Cf. DM, M.D.ENC., DEN. — Din fr. *pruine*.

PRUIĂLNIC, -Ă adj. (Prin Mold.) Glumeț. Cf. SCRIBAN, D. — Pl.: *pruiălnici, -ce*. — **Pruiă**¹ + suf. *-alnic*.

PRUJĂ s. f. (Prin Mold.) Glumă; anecdotă. *Nu-ți pară treaba prujă.* PAMILL, A. R. 257. *Dar flăcăul ... avea chef de prujă.* POPA, V. 10, cf. SCRIBAN, D., SCI. 1973, 47. — Pl.: *pruji*. — Postverbal de la **pruji**¹.

PRUJĂ s. f. „Cordică de suman” Com. din BUCOVINA.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PRUJĂUȚI vb. IV. Întran z. (Regional) A glumi (Zorleni — Brlad). Cf. I, CR. XII, 45. — Prez. ind.: *prujăuțesc*. — **Prujă**¹ + suf. *-ăuț*.

PRUJĂ vb. IV. Întran z. I. (Mold. și Bucov.) A glumi. *Depart de a pruji pentru idei utopice de lege.* DRĂGHICI, R. 238 6, cf. GIBSC, II, 297. *Asa-i d, vesel, îi place să prujăsc.* CONTEMPORANUL, VI, 7, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALENI, W., IDRG, PAMILL, J. II, 162. *Ei, 'ncetale fă-i a pruji.* HOGAȘ, DR. I, 126. *Dumitale îți vine a pruji, ca told-auna.* SADOVLANSU, O. XII, 73. *Rid și prujesc unii cu alții.* II, septembrie 1961, 11. *Săracu de mine, cucoane, dor n-am venit să prujăsc! Dacă nu crezi, întreabă toți oamenii din sat.* ȘEZ. I, 261. *Alei, sorii, draga mii. Cî vorbesti, și mă prujăști.* VASILIU, C. 12, cf. A V 18.

2. A flecări, a sporovăi. *Flăcăii ... glumesc, prujesc și chiute.* MARIAN, SA. 249, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., ȘEZ. III, 86, A V 14, 15, 20. — Prez. ind.: *prujesc*. — Etimologia necunoscută.

PRUJĂ vb. IV. Întran z. (Prin sud-estul Munl.) A sluji, a munci. *Slujește, Prujește De micșor copil La domn Costandin.* TEODORESCU, P. P. 46. — Prez. ind.: *prujesc*. — Cf. rus. *пружаться* „a se încorda, a depune efort”.

PRUJIRE s. f. (Prin Mold.) Acțiunea de a **pruji**¹ și rezultatul ei. Cf. DDRE. — Pl.: *prujiri*. — V. **pruji**¹.

PRUJETOR, -OARE adj. (Prin Mold.) Glumeț; flecar. Cf. COSTINESCU, 130, JAHRENSBER, V. 328. — Pl.: *prujitori, -oare*. — **Pruji**¹ + suf. *-tor*.

PRUJITURĂ s. f. (Mold. și Bucov.) Glumă; smoaivă; anecdotă. Cf. COSTINESCU, 130. *Cu prujituri de-a tale, ia acș se duce noaptea și vai de odilna noastră!* CREANGĂ, P. 253. *Flăcăii se roteș prin casă, spun povești, cimilituri, prujituri și fac fetele de rid.* SEVASTOS, S. 25, cf. DDRE, BĂRCIANU, IDRG. *Pină să mai spună unul o glumă, altal o prujitură ... a trecut o mare parte din noapte.* HOGAȘ, DR. II, 191, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADI, SCRIBAN, D., DEN, A V 15, 18. — Pl.: *prujituri*. — **Pruji**¹ + suf. *-tură*.

PRUMIĂ s. f. v. *plămfa*.

PRUMINE subst. pl. v. *plămfa*.

PRUMUTĂ vb. I. Tran z. (Învechit și regional) A împrumuta. *Prumută dereptul.* DOSOITEL, II DA II, 529. *Pietosu-i cuget Pe aripe de flăcăiri ce-i prumuta credința Svola ptnă la tronul cereșului părinte.* HELIADE, O. I, 216, cf. SCRIBAN, D., DENSUSIANU, T. H. 330. — Prez. ind.: *prumut*. — Lat. ***promutuare**.

PRUMUTIV, -Ă adj. (Învechit, rar) Mutual, reciproc. *Îi duci ... darurile cele de cuvintă și prumutive* [notă explicativă: *dar pentru dar*]. GORJAN, II, II, 83/28. — Pl.: *prumutivi, -e*. — Și: **premutiv, -ă** adj. GORJAN, II, II, 83/31. — Cf. **prumuta**.

PRUN s. m. Pom fructifer din familia rozaceelor, înalt de 6–10 metri, cu frunze eliptice, cu flori albe-verzui, cultivat pentru fructele sale, drupe sferice alungite, de obicei de culoare violetie; (regional) perjă¹, pom (2) (*Prunus domestica*). Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 239, GCR I, 3571.9. *Puținul loc cu puțința prunii* (a. 1725). URICARIUL, VII, 17, cf. COTIANU, PL. 22. *Au nins mult, cîl s-au mai loși dărâmat prun* (a. 1814). IORGA, S. D. XII, 5, cf. CLEMMENS, DRU. I.B. POLIZU. *Migdalul, persicul, prunul, cîreșul, pentru dușii au tot un nume*. NEGRUZZI, S. I. 102, cf. BABONZI, I. 142, CIBAC, I, 219. *Sînt farini sădite cu pruni*. SLAVICI, N. I, 332. *Dele peste o livecă cu pruni*. ISPIRESCU, L. 318. *Prunii noștri sînt vineți și le plezesc crăcile de încăreacă ce sînt*. DELAVRANCA, I. 134, cf. MARIAN, CH. 8, DDRF, BRANDZA, D. 131. *Am găsit-o ieri în prun*. COȘBUC, P. I, 200, cf. BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 195, N. LEON, NLD. 60, ALEXI, W. *Trei pruni frățini ce stau să moară își tremur creasta lor bolnavă*. GOGA, POEZII, 13, cf. BIANU, D. S., TRDG. *Nu e livadă cît de mică în care să nu se găsească măcar un prun*. SIMONEȘCU, FL. 357. *Era nișipos locul, se uscau perii și prunii*. VLASIU, A. P. 175. *Paserile ... zburau ... pe deasupra prunilor*. SADOVEANU, O. III, 142, cf. ENC. AGR. *Stupii stau piliți în ploaie*. *Printre crăcile de prun Par un sat ori un cătun*. ARGHEZI, VERS. 253. *Dormitau, în grădina lui veche, merii și prunii*. STANCU, B. A. V, 212. *Niște aripi pîlțiră undeva într-un prun*. PREDĂ, M. 83. *Părul, prunul ... fac parte tot din familia rozacee*. BOTANICA, 140. *Din pruni nu cădeau flori*. LĂNCRĂNAN, C. II, 351, cf. II II 11, X 43. *În grădina cea cu pruni Fac fețele rugăciunii*. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 449. *Frunză verde măr și prun, Hai la Ioana peste drum, Să gustăm vinu de bunășez*. I. 290. *Așa-mi zice frunza-n prun, Să iubesc și să nu spui*. HODOȘ, P. P. 61. *Se string ... cîte trei muguri din ficcare poai: măr dulce, păr, prun*. ȘEZ. IV, 152. *Niște pruni înfloriți Cu argintu puleiți*. BALADI, I, 456. *Dragu-mi-i prunul cu prună, Și mîndra cu voie bună*. IOLE, TRANSILV. I, 150. < (Cu determinări care indică specia) *Prun albisor, prun bistriț, prun călugăresc, prun ciorăse, prun dulce, prun gros, prun plos, prun tomatic, prun cătotec, prun vinat, prun-zăr-zăr etc.* < Ex p. r. (Regional) **A umbra cu mîntea prin pruni** = a nu avea mînt. Cf. ZANNE, P. IX, 517. < (Regional) *Prun gogonel* = goldan (*Prunus insititia*). Cf. GRECESCU, FL. 195, PANU, PL. (Regional) *Prun sărbetic* = a mîlîn (1) (*Prunus peus*). Cf. BRANDZA, FL. 541, PANU, PL., com. LUCIA: **b)** goldan (*Prunus insititia*). Cf. GULESCU, IL. 195. — Pl.: pruni. — Lat. prunus.

PRUNĂRIU¹ s. m. Cultivator de pruni; (regional) perjăr (1). Cf. DR. VIII, 207, CADE, NOM. PROF. 13, SCRIBAN, D. *Vai, săracul prunarii! Dacă-i fură cioara pruna, El o jeleşte ca luna*. BUCULESCU, P. P. 224. *Sîrbenui ts prunari, pîntru ce-s mulți jomii acolo*. T. PAPAHAĞI, M. 162.

— Pl.: prunari.
— Prun + suf. -ar.

PRUNĂRIU² subst. I. S. m. Insectă mică de culoare cafenie, acoperită cu peri moi, care atacă prunele și cîreșele; burghiaș, lirezar (*Rhynchites cupreus*). *Un alt insect ... e tot alt de stricăcios ca și prunariul*. MARIAN, INS. 87. *Nu-i bine să se împungă cu acul în această zi, căci dae-er face una ca aceasta, insecta numită prunor sau burghias ar împunge prunele și cîreșele*. PAMFILE, CB. 22, cf. CADE. *Prunarii ... un gîndăcel mărunt ca de aramă*. SIMONEȘCU, F. R. 302, cf. ENC. AGR.

2. Subst. (Regional); în forma *prunariu* Ceea ce rămîne după fiertul țuicăi (Sighiștel — Dr. Petru Groza). Cf. TLAHA, C. N. 257.

3. S. m. (Regional; glumeț) Epitet pentru un om care nu vrea să muncească. *Alți feciori să duc în țară la muncă ... că, dacă nu se prea duc prin țară de stă*

acasă, le zice prunari, cî zice că stă pe acasă de așteaptă țruțele să se coacă. CONV. LIT. XXIV, 916.

— Pl.: prunari. — Și: (regional) **prunării** s. m.
— Prună + suf. -ar.

PRUNĂRIU s. m. v. prunari².

PRUNĂ s. f. I. Fructul prunului, drupă de formă sferică alungită, de obicei de culoare vinată sau gălbuie, cu simbur mare; (regional) perjă, poamă (1) (1). Cf. ANON. CAR. *Spata iaste mai bună fiartă, vodușilă cu grășine de vacă, cu gutui tăiate fâlii, cu prune și cu vișine uscate*. MÎNCĂRILE, 54 11, cf. 5/9, 79 18. *Mear, țoare, prune, mici multe*. CALENDARI (1733), 13/16. *Se află și ... cîreșe, prune* (a. 1793). URICARIUL, VI, 168. *Să fac prune multe* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 173, cf. CLEMMENS, DRU. I.B. *Vite sau prune, nu-au luat tot* (a. 1830). IORGA, S. D. VII, 19, cf. POLIZU. *Mă stringe o cîznă dă mă usuc ca o prună pă streșină*. ALEXANDRU, T. 157. *Gusta din bute ... țuica de prunc*. ODOBESCU, S. I, 81. *La sfîrșitul nunței, aduseră un coș de prune uscate*. ISPIRESCU, L. 204, cf. DDRF, BĂRCIANU, GULESCU, FL. 195. *Zeama de prune uscate foarte ... curăță copiii micii de limbrici*. N. LEON, MED. 60, cf. ALEXI, W., TRDG. *Vinul de prune se face citodată, dar el trebuiește băt îndată*. PAMFILE, I. C. 234. *L-a găsit în livadă, culegînd prunele*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 88. *În povesti iarăși cum s-a făcut domn Zahoria, fugind de acasă aumai eu o traisă de prune uscate*. RIBREANU, I. 173. *Se uită lung la coca aceea fiartă, împănată cu prune opărite*. BASSARABESCU, V. 79. *O cioară ... amărită și stingheră Ca o prună afumată*. TOPIRCIANU, O. A. I, 171. *Băcănița își așezase mălaiul și prunele uscate pe trotar*. GALACTION, A. 452. *O codană cu ochi genași și negri-albăstrui ca pruna*. C. PETRESCU, R. DR. 258. *Prunele se coc*. VOICULESCU, P. II, 106. *Ne strecurau ... mere și prune în sacii de peșmeli*. SADOVEANU, O. II, 446. *Coșulele în care se recoltează ... prunele și strugurii*. ARGHEZI, B. 41. *O prica drept în ochii ei mori, tari ca pruna verde*. CAMIL PEĂRISCU, O. I, 22. *O corină de catifea de culoarea prunii coapte*. BARBU, P. 179. *Se spală prunele, se opăresc*. S. MARIN, C. B. 99. *Buba rea se vindecă cu prune păstrate din ziua de joia mare*. ȘEZ. III, 122. *Liptari di prun'e, alb 1 873 80*. *Macrie de prun'e, ib. 873 103*. *Cu rîsul și cu glumele Să culeg toamna prunele*. PANN, P. V. III, 7 16. *Am o vacă a fătă Și vițelul dîntr-însa Încă-i a fătă (Pruna)*. GORONIA, C. 280. < (Cu determinări care indică specia) *Prune albe, prune bardace, prune băbești, prune bătegoase, prune bistrițe, prune bistrițene, prune brumării, prune călugărești, prune ciorăști, prune cînești, prune dulci, prune dulducefe, prune galbene, prune gîrlănoase, prune gîlaur, prune gogonole, prune goldane, prune grase, prune moi, prune motrone, prune popești, prune roșu, prune rumene, prune de toamnă, prune turcești, prune de vară, prune vârtice, prune vinete etc.* < Ex p. r. (Regional) **A fi cu pruna în gură**, se spune despre prosti. Cf. ZANNE, P. I, 269. **Parcă are prune (sau o prună) în gură** ori este cu prune (sau cu pruna) în gură, se spune despre cineva care vorbește neclar, care pronunță cuvintele nedeslușit sau bilbiit. Cf. CADE, M. D. ENC., DEX. **A vorbi (sau a răspunde etc.) cu pruna-n gură** = a mormăi, a vorbi (sau a răspunde etc.) neinteligibil. *Ăla să uită chiondorîș la rumân și-i răspunde cam cu pruna-n gură*. IPESCU, O. 110, cf. ZANNE, P. I, 269. (Familiar) **Îlbat cu prune** = fleacuri. Cf. PAMFILE, C. 50. (Familiar) **Zeamă de prune sau nu e niel de zeama prunelor**, se spune despre ceva sau de cineva fără valoare, care nu e bun de nimic. Cf. ZANNE, P. IV, 99, CADE. < Compus: (regional) **prună-pădureață** = porumbă¹. Cf. ALR SN III h 632/192.

◆ (Irar) **Țnică (de pruna I)**. *Era ... cu o jumătate de „prună” înainte*. în scl 1973, 47.

2. (Regional) Organul genital al iepii (Finteușul Mare — Baia Mare). Cf. DR. V, 315.

— Pl.: prune.
— Lat. pruna.

PRUNĂRIE² s. f. Ocupația, indeletnicirea prunării. *Mosnenii fac plugărie, pușină și prunărie mullă.* I. IONIȘCU, M. 469, cf. DEN.

— Prunar¹ - suf. -ie.

PRUNĂRIE² s. f. Livadă de pruni, pruniste, pruniș, prunet, (regional) perjărie. *Pitalul părăsea, din vreme la vreme, prunăria din dosul caselor.* MACLEONSKI, O. III, 5, cf. B. DE XI, 65, 72, 77, M. D. ENC., DEN.

— Pl.: prunării.

— Prun - suf. -arie.

PRUNĂ s. m. (sg.) (Regional) Ceca ce rămâne după fierul țucii (Dr. Petru Groza). Cf. TILHA, c. N. 257.

— Prună - suf. -ău.

PRUNC s. m. 1. (Învechit și popular) Copil (de orice vîrstă și indiferent de sex), (învechit și popular) p l o d (4); (sens curent) copil în primele luni de viață. s u g a c i, s u g a r; (învechit) Iată. *Să jeatele pruncilor fură rane lor.* PSALT. IUR. 52° 11. *Și aduseră pruncuț viu și fu mungiere nu puțin.* COD. VOR. 18° 1, cf. PSALT. 335. *Și Răveca, miutarea sa, fu lăroasă; și pruncuț împingea-se unul pre altul în zgăul ei.* PALIA (1581). 98° 1. *Într-alte zile a săptămînei suga ca ș-alaltî prunci.* VARLAAM, c. 386. *Luă pruncuț împodobit ca de moarte și mearșă plîngînd acasă.* HERODOT (1615), 16. *Cela ce va ucide prunc micșor, să va certa mai cu rea moarte decît cela ce ar fi ucis bărbat deplin.* PRAY, 87. *Vei ucide den bărbul și pană în miutare și den prunc plnă la sugători.* BIBLIA (1688), 205° 56. *Să se aștepte pe acela prunc plnă a naste, fiind făt acela să fie moșten domniei.* N. COSTIN, LET II, 115 26. *Toată greimea lumii acest prunc învâțat o cîrmuiește?* ANIM, p. 105. *Luerul acela cu care îngrozește pe prunci.* ALPHONICA, P. 27. *Bucuriu pentru prunci cîi rumănești cari să află în crătia ungurească (a. 1781).* BV II, 270. *Vor pune pruncuțului episcop (a. 1792).* URICARIU, IV, 281 27. *Prunc mic fiind, sugrumosă mari bălauri.* MOLNAR, REF. 92 14. *Să facă doaua strane de prunci în biserică (a. 1810).* IORGA, s. D. XII, 201. *Au murit Coloman, crăiul ungarilor, căruiu i-au urmat fiul său ..., prunc fiind în vîrstă numai de 11 ani.* ȘINCAI, HR. I, 213/32. *În vis, eu mă făceam C-aș fi fost prunc.* HELLADE, O. I, 165. *Stu de vorbă cu papagalul ca un prunc ce vorbește cu păpușile.* DRĂGHICI, R. 150 6. *Pe lîngă cîteva case ce să topiră, s-au făcut și trei prunci jîrtfă flucărilor.* GT (1838), 1° 27. *Un frumos prunc au văzut.* ASACHI, s. L. I, 90. *Domni Enric 6-le ramus de părintele seu prunc de 9 luni.* SĂULESCU, HR. I, 210° 2. *Au născut un prunc zdravăn.* BĂRAC, T. 5 18. *Imaginația poporului augurase d-aei că acest prunc va fi pieirea țării lui.* BĂLCESCU, M. V. 40. *După patruzeci zile, pruncuț doșește lucrurile.* BRIZOIANU, I. 110 3. *S-au făcut mai multe cercări cu hloroformul, altă la operații chirurgice, cum și la nașteri de prunci.* CR (1818), 11° 8. *Prunc lepădat la ușa unei biserici.* NEGRUZZI, s. I, 107. *Pruncuț plunge, Brațul de mamă abia îl stînge.* BOLIȘC, O. 118. *Și sufletu-nu s-alină cu-nectul și ușor, Ca pruncuț ce-l adorme a numii lui cîntare.* ALLXANDRESCU, O. I, 337. *Cum nu se dă ... pruncuț dezlipit de la sînul mamei sale, ... așa nu mă dam eu dus din Humulești.* CREANGĂ, A. 115. *Se Lotăriră să boteze pruncuț.* ISPIRESCU, I. 131. *Ce-oi auzi și ce-oi vedea, nici prunc din mamă să nu auză și să nu vadă.* DELAVRANGEA, s. 87. *Cată pruncuț mîna să și-o poarte Spre tot ce vede.* CLINA, P. 62, cf. GALACTION, A. 197. *Elvira Eleftereseu ... cu trup de jandam călare și cu suflet înocent de prunc.* C. PETRESCU, c. v. 177. *Ia claua de circa 18 ani, stîl considerafi „feciori” și nu „prunci”.* PRIBEGUL, P. R. 19. *Vraciul trecu pe sub iconostas, cu să vadă somnul pruncuțului.* SADOVLANI, O. XII, 352. *Deosbeshi chemarea pruncuțului în vînt.* ARGHEZI, v. 21. *În soare, spicele își fu la sîu grăunțele Ca niște prunci ce sug.* BLAGA, POEZII, 51. *Pruncuț acesta stă toată ziua tăcut.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11. *Ca un prunc trezit scencește Vîntul.* BENIUC, v. 53. *S-auzi un seneet de prunc.*

CAMILAR, s. I, 81. *Un prunc gol și pipernuț se rezboie sub ochii lui.* VINEA, I. II, 151. *Scencește ca un prunc olintat.* VORNIC, P. 171. *O văzu pe Raftro tînără, alăptînd la sîn un prunc dolofan.* STANGU, R. A. III, 221. *Sculași-vă, prunci, că au murit toată-rost.* T. POPOVICI, s. 139. *Fu stîl prunc de nouă ai.* JARNIK-BÎRSFANU, D. 119. *Să rămîie curată ... Ca fița pruncilor.* MARIAN, v. 172, cf. CÂNDREA, T. O. 51. *Că să stîli că de prunc mic Pur la moarte-am fost voine.* BALADE, II, 372. *Pruncu-n leagăn liposte.* FOLC. IBANSILIA, I, 208. *Pruncuț să naste în pele goală, alții dau cămasa pe el.* ZANCI, P. III, 55. *Păcatele părinților, pedeașa pruncilor.* id. ib. IV, 540. *Între multe moașe piere pruncuț.* id. ib. v. 131. ♣ F 1 g. *Bucuria mea să zămuscească prunci Care să-i semene.* JIBELIANU, s. II, 21.

2. (Învechit și regional) Copil de sex bărbătesc considerat în raport cu părintii săi; p. gener, fiu (indiferent de vîrstă). *Le ucidea feciorii și le jungheu prunci.* MOXA, 375 37. *Tot crestinul să-si ducă loru la biserică (a. 1675).* GCR I, 220/20. *Prunciilor lor cei mici să le plîncescă.* DOȘOTEI, PS. 18/16. *Nu înloarec fața ta de către pruncuț tau.* CHIEA ÎN, 6F 21. *Murînd Ioan, ceru sultan Suleiman să facă moștenitor pe pruncuț său.* VĂCĂRESCU, IST. 261. *Un prunc, spre mîngiere, din trupul lor nu avea.* PANN, L. I, 2 8. *Pare-mi-se e-aveai mai mulți prunci.* ODOBLESCU, s. I, 75. *Lor h-i și rușine să-și crească prunci.* VLAHU ȚĂ, O. V II, 37. *Muieri cu prunci pe spate.* VOICULESCU, P. II, 74. *Au început să vină prunci și nevasta a fost coșleșită de grija pentru copii.* CĂLINESCU, E. O. II, 125. *Va merge neamul ăsta spre el din tată-n prunc.* BENIUC, v. 60. *Sălas fie nu fi-oi da C-am on prunc zberător.* BIRLEA, B. 28. *Aieste obuciuri o rămas de la tată la prunc.* ALR II 3 229/281. *Aște lucruri le-am moștenit din tată în prunc.* ib. 3 229/316.

3. (Regional; în opoziție cu fată sau pruncă și adesea în corelație cu de) Băiat. *Trei sute era ... Afară de prunci, muieri și fele.* BUDAI-DELEANU, T. 89. *Se prinde un cușos, de este prunc, iar de este pruncă, o găină.* GOROVEI, CR. 205. *După șipet nu pot cunoaște locă e prunc ori fată.* SADOVEANU, O. XII, 33. *Ar ... un prunc ș-o fată.* ALR II I h 132/334, cf. ALRM I II h 263, ALR SN VI I 732. ♣ (Prin nordul și vestul Transilv.) Pogoniei (I). Cf. ALR I 896/56, 90, 278, 302, 305, 320, 355.

4. (Prin nordul Transilv. și prin Maram.; și, adjectival, în sintagma om prunc, ALR II I h 138/325, sau în sintagma prunc tuăr, ALRM I II h 258) Băietăndru, lăcășăndru; lăcăș. Cf. CADE. *Unde-ai fost leliș-tuinei? Ia fîntna cu doi nuci, Să dau gură la doi prunci.* BUD, v. p. 63, cf. ALR II I h 138, ALRM I II h 258.

— Pl.: prunci.

— Probabil lat. *puerunculus. Cf. PUȘCARIU, în DR. I, 602.

PRUNCĂH s. m. (Învechit, rar) Copil (de sex masculin). *Un pruncari așa în onste, ce dracu ar fi luerat?* BELDIMAN, E. 8 13.

— Pl.: pruncari.

— Prune + suf. -ar.

PRUNCĂTEU s. m. (Prin vestul Transilv.) Băietăndru. Cf. TILHA, c. N. 257.

— Pl.: pruncătei.

— De la prunc.

PRUNCĂ s. f. (Învechit și regional) 1. Copil de sex femeiesc. *Părințu ... o au închinat lui Dumnedzau pruncă de trei ai.* VARLAAM, c. 382. *Nican și Hiodor ... prinși ... cu mulți prunci și prunce, le lădară capțele tuturor.* DOȘOTEI, v. s. septembrie 3F 35. *Trămăndt-nu-se nunta pînă va fi prunca de vîrstă, pre el l-au priimit nu numărul cunnașilor săi.* ȘINCAI, HR. I, 230/1, cf. DRU, LB. *O pruncă de 3 ani nu înclă a șipa.* GT (1839), 122° 2. *O piddă bună pentru creșterea cea bună a pruncelor (a. 1812).* CAL. MAN. I, 371. *Cerșetoream încă pruncă fiind.* NEGRUZZI, s. III, 496. *Înălfîindu-se dar prunca, si frumșețea-i să-nmulțea.* PANN, E. I, 3/1, cf. GOROVEI,

CR. 205. *O cunose de pe cind era pruncă și a adus-o la castel tatăl său.* SADOVEANU, O. XI, 45. *Prunca să fie sănătoasă și indestulată de toate bunătățile.* H II 227, cf. ȚIFLEA, P. P. 29. *O pruncă de doi ani.* BÎRLEA, C. P. 134. \diamond F i g. (Adjectival) *E omenirea pruncă. Ce are și viață și viitor-nainte.* HELIADE, O. I, 228. *Nu avea libertate pruncă, floare plîndă a pustietății. ci libertatea cea bărbată.* BĂLCESCU, M. V. 558.

2. (Și în sintagmele *pruncă tinără* și *pruncă tinerea*) *Fată tinără. Pruncă fiind Paraschiva și curată fecioară.* MINEIUL (1776), 80^v/15. *Toate merscră prunce tinere. La fragi, vesele, cu a lor pinere.* BUDAI-DELEANU, Ț. 309, cf. DDRF, CADE. *Pe cel deal, pe cel colnic. Trece-o pruncă ș-un voinic.* ALECSANDRI, P. P. 17. *Haide, bade, de mă ia Pin'ce-s pruncă tinerea.* JARNIK-BÎRSEANU, D. 41. *Merge-o pruncă pe ce luncă Și-un voinic pe cel colnic.* BUD, P. P. 15. *Peste luncă, mere pruncă.* BÎRLEA, B. 49, cf. T. PAPAHAĞI, M. 105. *Am sădzut ... a umbră. Cu mindra cînd o fo(st) pruncă.* ARH. FOLK. I, 168. *Prunca mi să speria, Ochii în patru că-și făcea.* BALADE, III, 228. *Pe lingă mindră se da Și pe cal că mi-o punca. Începea prunca-a suspina.* FOLC. MOLD. I, 252.

3. Fîică. *Am botezat și am miruit pă prunca lui Pop Vaselie (a. 1778).* IORGA, S. D. XI, 251, cf. DRU, LB. *I-a fost ucis pe pruncii și pe pruncele d-sale.* ODOBESCU, S. III, 235. *Prunca plînge, măsă-i zice: — Taci cu maica, nu mai plînge.* MAT. FOLK. 259, cf. GR. S. VI, 43. *Prunca pop'ii cea mai mică.* CANDREA, Ț. O. 31, cf. SCL 1973, 48.

— Pl.: *prunce.*

— *Prunc* + suf. -ă.

PRUNCENIE s. f. (Prin Maram. și prin nordul Transilv.) Copilărie. Cf. ALR II/I h 153.

— *Prunc* + suf. -enie.

PRUNCESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Care aparține pruncilor (II), privitor la prunci, specific pruncilor. de prunci; pentru prunci. V. c o p i l ă r e s c. *Știind ... slăbiciunea celor cu mente pruncească.* VARLAAM, C. 13. *Și din cuconie pruncească fu adus ... robul la țara haldeilor.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 22^v/9. *Ca niște săgeți pruncești ai socotit improșcările pietrelor.* MINEIUL (1776), 76^v/17. *Usebit de vîrsta pruncească și bărbătească să aștă și tinerețe.* MOLNAR, RET. 59/8. *Mîntea cea pruncească nu e vrednică să gîndească la cele din urmă.* TICHINDEAL, P. CADE. *Plîngeai ncîncetat. Înălțînd cele mai pătrunzătoare pruncești strigări.* BELDIMAN, N. P. I, 18/23, cf. DRU, LB. *Se numesc dinții căitorii, dinții pruncești.* ANTROP. 47/14. *După ce s-au născut fătul începe viața pruncească.* IB. 271/22. *Jucării pruncești.* ALR II 4 373/310. \diamond F i g. Care este lipsit de seriozitate, de femeii; copilăresc. *Au pornit asupra ... domnului Valahiei, pentru pruncească pricină.* ȘINCAL, HR. II, 321/31.

— Pl.: *pruncești.*

— *Prunc* + suf. -esc.

PRUNCHEȘ s. m. (Rar) Pruncușor (I). *Asta era mai demult, cînd eram și eu prunchesh.* BENIUC, V. CUC. 18.

— Pl.: *pruncheshi.*

— *Prunc* + suf. -eș.

PRUNCÎ vb. IV. Intranz. (Rar) A copilări. Cf. DRU, LB, POLIZU. *Aici a pruncit el.* SLAVICI, N. I, 48, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX, ALR II/I MN 77, 2 667/95.

— Prez. ind.: *pruncesc.*

— V. *prunc.*

PRUNCIE s. f. (Învechit și popular; de obicei precedat de prep. „din” sau „în”) Copilărie. *Trupul său încă din pruncia sa nu-l cruță.* VARLAAM, C. 405. *Din pruncie fu lui D[u]mn[e]dău dăruit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 33^v/1. *Pruncia [ține] pin' în 6 ani (inceputul sec. XVII).* MAG. IST. III, 31/11, cf. LEX. MARS. 217. *Din pruncie te-ai închinat lui D[u]mnezeu. Mi-*

NIUL (1776), 178^v/30. Au fost în vîrsta prunciei. (a. 1794). GCR II, 150/17. *Din pruncia mea am crescut între dinșii.* ȘINCAL, HR. II, 325/2. *Luă față asemenea celei Ce arc un tînar ieșind din pruncie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 425. *Oare știe ... stîhurile ceale ce te-au învățat de rost în pruncie.* PETROVICI, P. 77/12, cf. DRU, LB. *Pruncia (Infantia). După ce s-au născut fătul începe viața pruncească.* ANTROP. 271/21. *Acest os în pruncie se află compus de trei oase care se lipește la o vîrstă mai înaintată.* KBETZULESCU, A. 71/20. *Ce ești, încă din pruncie-ți, pe deplin am prevăzut.* I. VĂCĂRESCUL, P. 277/3. *Suferea din pruncia sa de slăbiciunea nervilor.* BARIȚIU, P. A. I, 589. *Noi încă din pruncie sîntem obicinuiți. A crede sărăcia ca răul cel mai mare.* NEGRUZZI, S. II, 256, cf. I. 26. *Îngrijirea ce ar trebui să aibă mamele întru ... moralul copiilor în pruncia lor ... este bazul tuturor rezultatelor.* PENESCU, M. VI. *Tu care-ai fost din pruncie al muzelor favorit.* ALEXANDRESCU, O. I, 176. *Născut pe-al mării mal, Deprins sînt din pruncie să lupt cu-al mării val.* ALECSANDRI, T. II, 68. *Dătrînă și credincioasă slugă, care-l crescuse din a sa pruncie.* ODOBESCU, S. I, 145, cf. 235, GHIEA, ST. CR. II, 79, ALEXI, W. *Aieve parc-o văd aici Icoana firavci bunici. Din frageda-mi pruncie.* IOSIF, V. 41. *A primit în pruncie învătătură la mănăstirea Agapiei.* SADOVEANU, O. X, 47. *Nu mai răsună-n voi ca într-un ghioc. Povestea minunată a prunciei?* BENIUC, V. 23. *Încă din pruncie să-l fi certat și să-l fi bătut spre a nu căde într-aceli răli năravuri.* POP., ap. GCR II, 359. *Ist copil chiar din pruncie, Maica sa mi l-a dat mie.* ALECSANDRI, P. P. 12, cf. ALR II/I h 153. *M-ai blestemat din pruncie. Ca să mor în călănie.* FOLC. TRANSILV. I, 118. (F i g.) *Starca de pruncie în care se afla, în acel timp ... [arta militară] în toată Europa.* BĂLCESCU, M. V. 125. \diamond L o c. a d j. *Căzut în pruncie = semil, ramolit; căzut în mîntea copiilor. A ta truție. Aștă că tu aștă-i căzut ești în pruncie.* ALECSANDRI, POEZII, 431. (Substantival) *Acest căzut în pruncie, acest ghiu, m-au insultat.* PR. DRAM. 368.

— *Prunc* + suf. -ie.

PRUNCĂME s. f. (Învechit) Mulțime de prunci (II); totalitatea pruncilor. *Creșterea pruncimei (a. 1775).* GCR II, 108/34, cf. POLIZU, LM, SCRIBAN, D.

— *Prunc* + suf. -ime.

PRUNCŌI s. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Augmentativ al lui *prunc*; băiețandru. Cf. CABA, SĂL. 92.

— Pl.: *pruncoi.*

— *Prunc* + suf. -oi.

PRUNCŌIȘ s. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Copil între 7 și 12 ani. Cf. VAIDA.

— Pronunțat: -co-ieș. — Pl.: *pruncoieși.*

— *Pruncoi* + suf. -aș.

PRUNCOTĂN s. m. v. *pruncotean.*

PRUNCOTEĂN s. m. I. (Prin Maram. și prin Transilv.) Băiețandru. Cf. LB, CADE, DR. X, 459, VAIDA, ALR II/I h 138, MAT. DIALECT. I, 26.

2. (Prin nord-vestul Transilv.) „Copilaș, băiețaș”. CANDREA, Ț. O. 51.

— Pl.: *pruncoteni.* — Și: *pruncotân* (pl. *pruncoteni* și *pruncotani*) s. m. ALR II/I h 138.

— *Prunc* + suf. -otean.

PRUNCȘŌI s. m. v. *pruncușor.*

PRUNCUCIDERE s. f. Infracțiune care constă în uciderea (de către mamă a) propriului copil (nou-născut); infanticid. Cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Într-un proces de pruncucidere... tinărul dovedi dcodată un talent surprînzător de vorbire.* SADOVEANU, O. VII, 686, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Pruncucidere este omorul săvîrșit de mamă asupra copilului său din afara căsătoriei.* PR. DREPT, 659, cf. SFC I, 168, 169, 177, FORM. CUV. I, 44, 46, 57, 61, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *pruncucideri*.
- **Prunc** + *ucideri*.

PRUNCUCIGĂȘ, -Ă adj. (Și substantivat) (Persoană) care își ucide propriul copil (nou-născut), care comite crima de pruncucidere. Cf. DDRI, ALEXI, W., IDRO, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SEC I, 82, 168, 169, 177, 178, IV, 236, IORM, CUV. I, 15, 37, 61, DEN.

- Pl.: *pruncucigași*, -e.
- **Prunc** + *ucigaș*.

PRUNCULEĂVĂȘ s. f. (Regional) Prunculiță (Jina — Sebeș). Cf. GR. S. VI, 213.

- Pl.: *prunculețe*.
- **Pruncă** + suf. *-uleană*.

PRUNCULEȚ s. m. (Popular) Diminutiv al lui *prunc*; copilăș, (învechit și regional) pruncuț.

1. Cf. *prunc* (1). *Prunculeți de-t militei Ca și niște țigerci*. MAHIAN, I, 179.

2. Cf. *prunc* (2). *Leleo, muică, leleo, Doume! Prunculeți-mi mor de foamă*. BOLLAC, O, 181, cf. DDRE, BARGIANU, ALEXI, W. *Se duce-o femeie în lume Cu prunculețu de mână*. MAT. FOLK, 259

- Pl.: *prunculeți*.
- **Prunc** + suf. *-uleț*.

PRUNCULIȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui *prunc*; (regional) prunculeană, pruncușoară. *Prunculiță cu bănuț, Cu mult dor m-ai întrebat*. T. PAPAHAĞI, M, 53, cf. DLN.

- Pl.: *prunculițe*.
- **Pruncă** + suf. *-uliță*.

PRUNCUȘOARĂ s. f. (Regional) Prunculiță. Cf. MARIAN, SA, 318.

- Pl. *pruncușoare*.
- **Pruncă** + suf. *-ușoară*.

PRUNCUȘOR s. m. Diminutiv al lui *prunc*; copilăș.

1. (Popular) Cf. *prunc* (1). Cf. DDRE, BARGIANU, ALEXI, W. *Închideți ochii ... prunci pruncușori*. CAMILAR, S. I, 335. *Flori cu față de bujori Și cu ochi de pruncușori*. ALECSANDRI, P. P, 131.

2. (Popular) Cf. *prunc* (2). *Scăpiind un pruncisor al craiului ... l-au dus la împărăteasa Ecaterina a Rusiei să crească acolo*. DIONISIE, C, 211. *Ea lu brău-i poartă țăreă și la sin un pruncușor*. ALECSANDRI, POEZII, 64. [Împărăteasa] își luă cu totul nădejdea de-a căpăta un pruncușor. POPESCU, B. II, 4.

3. (Învechit, priu Transilv.; în forma *pruncșor*) Cf. *prunc* (4). *Iacă un tinăr ... Strigai; — Fîner, drăguțe prietene, Spune-ți numele, dulce pruncșor*. BUDAI-DELEANU, T, 310.

- Pl.: *pruncșori*. — Și: (regional) *pruncșor* s. m.
- **Prunc** + suf. *-ușor*.

PRUNCUȚ s. m. (Învechit și regional) Diminutiv al lui *prunc*.

1. Cf. *prunc* (1). *Săracul pruncuț se amărăste*. PETROVICI, P, 19/19, cf. DRUC, LB, CALENDARIU (1811), 63/5. *Am rămas grea ... Am făcut ochina, să zie, și pruncuța Și îi puse nașu numele Vlăduțu*. PANS, P. V, II, 137/3, cf. MUREȘANU, P, 116/7. *Cu cheile s-or jucat Multu pruncuți Nepricepuți*. BEM 1766. *Ce-i mai drag și mai plăcut Ca pruncuțul nou născut?* ALECSANDRI, P, II, 181, cf. DDRE, BARGIANU, ALEXI, W. *Un pruncuț mic ce-am aflat*. BUD, P, P, 8.

2. Cf. *prunc* (2). *De Vitimir au rămas un pruncuț*. ȘINCAI, HR, I, 58/9. *Un om au avut un pruncuț foarte frumos și o fetișoară cam urâtă*. FIȘINDREAL, AP, CADE, *O femeie legându-și pruncuțul*. GT (1839), 22/30. *Cătu-i de făloasă cu pruncuțul-n braț*. PRIBRAGUL, P, R, 105, cf. SEC IV, 118, 151. *Să să-nvele tăt omu Să nu-ș deie pruncuțul*. T. PAPAHAĞI, M, 98. *Am un pruncuț mititel*. FOLC. TRANSILV, I, 208.

- Pl.: *pruncuți*.
- **Prunc** + suf. *-uț*.

PRUNCUȚĂȘ s. f. (Regional) Diminutiv al lui *pruncă*.

1. Cf. *pruncă* (1). Cf. DRUC, LB, DDRI, MAHIAN, SA, 318, CADE, M, D, ENG., DEN.

2. Cf. *pruncă* (2). *Trece-o pruncă ș-un voinic, Voinicul haurind ... Iar pruncuța suspinând*. ALECSANDRI, P, P, 17.

- Pl.: *pruncuțe*.
- **Pruncă** + suf. *-uță*.

PRUND s. n. 1. Pietriș mărunț (amestecat cu nisip) care se găsește pe fundul și pe malul apelor sau (în straturi) în scoarța pământului; prundiș (1), (regional) prundar (1 1). *Avca atlu argint și aur de mult cumu-i prundul*. VARLAM, C, 318. *Apele fugi-vor de-a rămîne prundul*. DOSOFIL, PS, 51/10, cf. LB, POLIZU, Pământul ... este în unele locuri argilos și în altele nisipos și cu prund. I. IONESCU, M, 335. *Vino-n totu în izvorul Care tremură pe prund*. EMINESCU, O, I, 75. *Vezi izvoare zdrumicate peste pietre haurind ... Ele sor în bulgări fluizi peste prundul din răstoare*, id. ib, 85, cf. 75.

Ape înfi ... curg fără repaus pe așternutul lor de prund. GANI, AP, CADE, cf. BARGIANU, ALEXI, W. *Tot de „babușe” se mai descintă, punînd 9 pietricele de prund într-o ulciacă cu apă*. CANDRUCA, I, 132, cf. IDRG, ȘIȘNEANU, D. V., CADE, *Zvîrlugi subțiri alunecă pe fund Și păstrăvi din colloanele de prund*. CAZIMIR, I, C, 27.

Muncă ghețaru ... Pe apele culcate cu tălpile pe prunduri. LESNEA, C, D, 121. *Cu o grămadă de prund bătută de apă mînioasă ... se risipea cheagul ostirii lui Potocki*. SADOVLIANU, O, V, 196. *Ca-n aje fără prundari sobuloase, reci, Arzînd se văd minuni — prin lutul purpuriu*. BLAGA, P, 99. *Cînd îmi salt genunchiu-n prund Prin nisipul cel mărunț, Cîț p-aci să mă scufund*. PARASCHEVESCU, C, 7, 130. *Prundul selipește sub zări cenușu*. BANUȘ, P, 214. *Sana în vîi o muzică profunde, O muzică i undelor pe prund*. LABIȘ, P, 263, cf. N X 81. *O stînt un bulătau mare fără fund; cînd o ajuns o fost prund, au fost ramaș minui o leacă de bălățiță*. ȘEZ, I, 177. *Părauș cu apă rece Pe la poarta mindrii trece, Dare-ar Dumnezeu să sece, Să rămîna numai prund, Cum am rămas io ca gînd*. HODOȘ, P, P, 146, (om. din AGRUȘ—ARAD).

2. Fig. *Din cuprinsul norului înalt, Ploaia-și sparge prundul pe asfalt*. LESNEA, VERS, 18. *Vezi al ceasului străfund. Aer curge. Sîntem prund*. BLAGA, P, 39. ♦ *Pietriș mărunț care se așterne mai ales pe drumuri sau pe șosele; prundiș (1). Trebuie să faci straturile, lăsînd printre dîusele cărări, peste care se pune nisip și prund*. I. IONESCU, C, 13/26. *Pașii săi ... nu răsuna defel pe pietrișul și prundul cel mărunț*. EMINESCU, G, P, 166. *Sub piciorușele lor, sună prundul de pe aleile dispuse în amfiteatru*. VLAHUȚĂ, O, A, III, 33, cf. SĂGHINESCU, V, 32, CADE. *A ureat din gaură suria pe o movilă de prund*. C. PETRESCU, I, I, 190. *Mi s-au părut ciudate drumurile. Nu-i un fir de prund pe ele*. SADOVLIANU, O, XIX, 16. *Drama îi l-aș pardosi, Nici cu peatră, nici cu prunt. Numai cu nisip mărunț*. HODOȘ, P, P, 59, cf. PODARIU, FL, 58. ♦ (Regional) Nisip (1). Cf. ALR I 397. *Zidarii bogă prund în var și văcălese apoi casa*. MAT. DIALECT, I, 89. ♦ (Regional) Grohotiș (Feneș — Alba Iulia). CHEST, IV 91/102.

3. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund 1). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund*. BEM 738. *N prundul mării sobora, Apă-n gușă de lau, Pietricele-N degețe*. TEODORESCU, P, P, 10. *Mă duci la prundul ne sece, Dorul mîndrei să-l înec*. RETEGANUL, CH, 125, cf. CHEST, IV 33/118, A V 33, 35. GLOSAR RG.

4. Mal, țarm acoperit cu prund (1); teren (din apropierea unei ape curgătoare) care conține prund (1), teren format din prund; prundiș (2), (regional) prundar (1 2). *Pomorie, țarmurile mării, prundarii* (ca. 1600—1630). CV. D. BĂTR, I, 298. *Și, așa, varparii, Văzînd cum s-au făcut prunt și cum iaste cale, au mers spre Polinis*. HLRODOF (1645), 462. *Îngrădiș marea cu prundul*. DOSOFIL, MOL, 85. *Acesta era din cetatea persană despe*

5. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund 1). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund*. BEM 738. *N prundul mării sobora, Apă-n gușă de lau, Pietricele-N degețe*. TEODORESCU, P, P, 10. *Mă duci la prundul ne sece, Dorul mîndrei să-l înec*. RETEGANUL, CH, 125, cf. CHEST, IV 33/118, A V 33, 35. GLOSAR RG.

6. Mal, țarm acoperit cu prund (1); teren (din apropierea unei ape curgătoare) care conține prund (1), teren format din prund; prundiș (2), (regional) prundar (1 2). *Pomorie, țarmurile mării, prundarii* (ca. 1600—1630). CV. D. BĂTR, I, 298. *Și, așa, varparii, Văzînd cum s-au făcut prunt și cum iaste cale, au mers spre Polinis*. HLRODOF (1645), 462. *Îngrădiș marea cu prundul*. DOSOFIL, MOL, 85. *Acesta era din cetatea persană despe*

7. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund 1). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund*. BEM 738. *N prundul mării sobora, Apă-n gușă de lau, Pietricele-N degețe*. TEODORESCU, P, P, 10. *Mă duci la prundul ne sece, Dorul mîndrei să-l înec*. RETEGANUL, CH, 125, cf. CHEST, IV 33/118, A V 33, 35. GLOSAR RG.

8. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund 1). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund*. BEM 738. *N prundul mării sobora, Apă-n gușă de lau, Pietricele-N degețe*. TEODORESCU, P, P, 10. *Mă duci la prundul ne sece, Dorul mîndrei să-l înec*. RETEGANUL, CH, 125, cf. CHEST, IV 33/118, A V 33, 35. GLOSAR RG.

9. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund 1). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund*. BEM 738. *N prundul mării sobora, Apă-n gușă de lau, Pietricele-N degețe*. TEODORESCU, P, P, 10. *Mă duci la prundul ne sece, Dorul mîndrei să-l înec*. RETEGANUL, CH, 125, cf. CHEST, IV 33/118, A V 33, 35. GLOSAR RG.

10. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund 1). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund*. BEM 738. *N prundul mării sobora, Apă-n gușă de lau, Pietricele-N degețe*. TEODORESCU, P, P, 10. *Mă duci la prundul ne sece, Dorul mîndrei să-l înec*. RETEGANUL, CH, 125, cf. CHEST, IV 33/118, A V 33, 35. GLOSAR RG.

11. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund 1). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund*. BEM 738. *N prundul mării sobora, Apă-n gușă de lau, Pietricele-N degețe*. TEODORESCU, P, P, 10. *Mă duci la prundul ne sece, Dorul mîndrei să-l înec*. RETEGANUL, CH, 125, cf. CHEST, IV 33/118, A V 33, 35. GLOSAR RG.

12. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund 1). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund*. BEM 738. *N prundul mării sobora, Apă-n gușă de lau, Pietricele-N degețe*. TEODORESCU, P, P, 10. *Mă duci la prundul ne sece, Dorul mîndrei să-l înec*. RETEGANUL, CH, 125, cf. CHEST, IV 33/118, A V 33, 35. GLOSAR RG.

13. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund 1). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund*. BEM 738. *N prundul mării sobora, Apă-n gușă de lau, Pietricele-N degețe*. TEODORESCU, P, P, 10. *Mă duci la prundul ne sece, Dorul mîndrei să-l înec*. RETEGANUL, CH, 125, cf. CHEST, IV 33/118, A V 33, 35. GLOSAR RG.

14. (Popular) Albie, fund al unei ape (cu prund 1). *Pe la noi, locul dintre malurile unui rîu nu se zice albie, ci prund*. BEM 738. *N prundul mării sobora, Apă-n gușă de lau, Pietricele-N degețe*. TEODORESCU, P, P, 10. *Mă duci la prundul ne sece, Dorul mîndrei să-l înec*. RETEGANUL, CH, 125, cf. CHEST, IV 33/118, A V 33, 35. GLOSAR RG.

apus de apa Efratului lângă prundul apei petrecind. id. v. s. februarie 71V/29. Carii cum putură scăpară, unii în cetate ..., alții în prund. ANON. CANTAC., CM I, 180, cf. ANON. CAR. Prundul mării și Petru cu picioarele goale ... șade de deasupra pe o piatră (a. 1805). GRECU, p. 160. La limpedele ape Iordanului ea junge, Descalică pe prunte și jos, aci, se culcă. HELIADE, o. I, 306. Împatriva acestor trebuinți și a prundurilor care se găsește supt linia imoșului s-au legiuit treizeci fălci peste suma de trei sute fălci (a. 1852). URICARIUL, III, 253. Erau rămășițele unui vechi pod, care unea odinioară prundurile. ODOBESCU, s. I, 386. Din prund înalță trunchii lor arinii în lunce risipiți. EMINESCU, o. IV, 209. Toată ziuca bate prundurile după scâdat. CEEANGĂ, o. 186, cf. 215. Se rupse un crmpețas [de maț] și-l dete pe riu. El se oprî pe un prund. ISPIRESCU, I, 70. Totu-satu-i strîns la horă, în bătătura circumii de pe prund. VLAHUȚĂ, o. A. II, 160, cf. DDRF. Iute scoaloară troicniți luind în primire pămîntul, Iuți își întind oboșitele trupuri pe prunduri de sare. COȘBUC, AE. 15. Din prundul girlei, cîreada se urea pe un vad. D. ZAMFIRESCU, v. 7. 26. Merse-n lăcere pe prund spre marea cea multvuităe. MURNU, I. 4. Intrasem pe prundul Sabasei, un pîrau limpede, care purcede din fundul munților Fărcășei. HOGAȘ, DN. I, 68. Decît să te trudești acolo, în băi ..., mai bine aici slobod pe prunduri. VOICULESCU, p. II, 272. Dormim un somn bun cit or paște caii în prund. SADOVEANU, o. XIII, 706. A rămas în urmă și casa aceea plătitoare, desprinsă parcă din cine știe ce prunduri. V. ROM. octombrie 1955, 130. Se apropiiau ... prășind păpușoiul slab, galben, răscolind prundul. CAMILAR, N. I, 167. Cînd te-ai dus de lingă mine, M-am culcat pe prund. Someșul, cu vorbe line, Mă chema la fund. BANUȘ, p. 290. Sub privireți se culcase Marea năzînd spre prund. V. ROM. noiembrie 1962, 76, cf. h. VI 22. Turcii stau pe zidurile, Ca ciorile în prunturile. POP., ap. GER II, 302. Într-al Mării Negre prund. La dălbela minăstiri, Ler, Doamne, Ler, Slujescu-mă rouă freoți. TEODORESCU, p. p. 43, cf. 49. Și cum mi te-o scos în prund, De-amu nu-i veni mai mult. MARIAN, I, 241. Nu știu, apoi, e-necat, Sau e pe prund cruncat. ȘEZ. II, 36. Ocolită de dușmani Ca prundul de bolovani; Ocolită de durere Ca prundul de petricele! BIBICESCU, p. p. 115, cf. TIPLEA, p. p. 115, GRAUL, I, 431, com. din MARGINEA—RĂDĂUȚI. Doi pruncuț mititeluț Tot pînă prund și pînă arină. Țiindu-se tot de mîndă. FOLC. TRANSILV. I, 207. Așteaptă, murgu, să paști prundul. ZANNE, p. I, 557.

4. Insulă mică, fără vegetație, formată din aluviuni (cu prund I), pe cursul unei ape curgătoare; prundiș (3). **Insulele și prunturile, care se formează în albia fluviilor și a râurilor navigabile ..., sint ale statului, dacă nu se opune titlu sau prescripțiune.** HANGU, c. c. 129. **Praguri — adică bancuri în adîncime — cari uneori se ridică mai sus ca „bancuri de potmol” sau „de nisip” ... transformîndu-se — după înălțimea lor — în prunduri, chiciuri, păcuie.** ANIPA, p. 192, cf. 788.

5. (Regional) Bucată de pămînt cuprinsă între răzoare; delniță (Riu Bărbat — Hațeg). A IV 5.

6. (Regional) Poiană (1) (Măceșu de Jos — Băilești). ALRM SN I h 398, 872.

— Pl.: prunduri. — Și: (învechit și regional) prunt (pl. prunturi și prunte) s. n.

— Din v. sl. *prudz. Cf. ser. p r u d, pol. p r a d.

PRUNDĂC s. m. (Ornit.: regional) Fluierar (*Tringa totanus*). BĂCESCU, PĂS. 143.

— Pl.: prundaci.

— Prund + suf. -ac.

PRUNDĂR s. n., s. m. I. S. n. I. (Prin Transilv.) Prund (1). Cf. LM, ALR II/272. ♠ Îngrămădire de lemne, bușteni, crengi etc. aduse de apă și oprite la colitură râurilor, pîrailor etc. (unde formează un fel de baraj) (Rîmeț — Aiud). CHEST, IV 59/99.

2. (Transilv. și nordul Mold.) Prund (3); teren nisipos (1). **Cine mere prin prundariu? Ia, bădița cu pieptariu.** VICIU, s. GL., cf. I. CR. III, 248, com. din

AGRIȘ—ARAD, ALR II 2 483/537. **Locul unde au pămînt năsișos, numit la prundor.** ALR SN I MN h 10/105, cf. A I 23. ♠ (Adjectival) **Loc prundar.** A I 35.

3. (Prin Bucov.) Cîte făcută din piatră de riu. Cf. GLOSAR REG.

II. S. m. I. Numele mai multor păsări mici care trăiesc pe lingă ape: a) (prin Mold. și prin Munt.: și în sintagma prundar de șes, BĂCESCU, PĂS. 143) prundăraș (*Charadrius dubius euronicus*). Cf. BANCIANU, BĂCESCU, PĂS. 143; b) (regional) *Charadrius pluvialis*. ENC. AGR.; c) (regional) codobatură (*Motacilla alba*). Cf. MARIAN, o. I, 327, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., BĂCESCU, PĂS. 143, ALR I 1 042/730; d) (regional) lăstun (*Delichon urbica urbica*) (Valea Lungă Cricov—Pucioasa). ALR SN III h 702/762; e) (regional) pescărel (II I b) (*Cinclus cinclus*). Prundarii saltă-ntr-un picior. LUNGIANU, ap. CADE. **Stete în loc să privească zănguirile prundarului.** ap. CADE, cf. BĂCESCU, PĂS. 143, RĂDULESCU-CODIN, ALR I 1 046/594, 735, 776; i) (regional) *Cinclus aquaticus*. CONV. LIT. XXIII, 342.

2. (Int.: regional) Fusar (*Aspro streber*). BĂCESCU, p. 30, cf. DEX.

III. S. m. (Rar) Persoană care scoate și transportă prund (1). Cf. LM, JORDAN, L.R.A. 162, SCI 1973, 48, DEX.

— Pl.: (I) prundare (com. din AGRIȘ—ARAD) și (II, III) prundari.

— Prund + suf. -ar.

PRUNDĂȘ s. m. (Ornit.: regional) 1. Fugaci (*Calidris*). CADE, cf. BĂCESCU, PĂS. 143. ♠ (Urmă de determinare care indică specia, genul) Prundaș de limanuri. BĂCESCU, PĂS. 143. Prundaș de mare. id. ib. Prundaș-islandic. id. ib. Prundaș mare. id. ib. Prundaș pitic. id. ib. 141. Prundaș-roșcat. id. ib. Prundaș sur. id. ib.

2. Codobatură (*Motacilla alba*). ENC. AGR.

— Pl.: prundași.

— Prund - suf. -aș.

PRUNDĂIȚS, -OĂȘĂ adj. (Regional; despre terenuri) Nisipos (1) (Remetea — Beiuș). A I 12.

— Pronunțat: -dă-iș. — Pl.: prundăiși, -oase.

— De la prundos. cu schimbare de suf.

PRUNDĂLĂU s. n. (Regional) Gunoi vegetal. Com. din AGRIȘ—ARAD.

— Pl.: prundălaie.

— Prund + suf. -ălău.

PRUNDĂRIĂȘ s. m. Numele mai multor păsări care trăiesc de obicei pe malul apelor: a) (și în sintagmele prundăraș de riu, BĂCESCU, PĂS. 144, prundăraș de riu cu cioc negru, id. ib., prundăraș gulerat mic, id. ib.) pasăre călătoare de mărimea unei prepelițe, brună-roșcată pe spate și albă pe pînțecă, cu două dungi albicioase pe cap și pe piept; (regional) eric, pietrai, pietrar (IV 3), prundar (II I a), prundurel¹ (a), lililie, vâcărel, ploier gulerat mic, ploier de riu (*Charadrius dubius euronicus*). BĂCESCU, PĂS. 144, cf. DER, DEX; b) (regional; în forma pruntăraș) ploier (II I) (*Charadrius apricarius*). BĂCESCU, PĂS. 144. ♠ (Urmă de determinare care indică specia) Prundăraș de mare. id. ib. Prundăraș pestriț. id. ib. Prundăraș gulerat. id. ib. Prundăraș de munte. id. ib. Prundăraș montan. id. ib. ♠ C o m p u s e: (regional) prundăraș-lobat = notătită (b) (*Phalaropus lobatus*). id. ib.: (regional) prundăraș-de-nămol sau prundăraș-cu-cioc-lat = *Limicola falcinellus*. id. ib. ♠ (Regional) *Cinclus aquaticus*. CONV. LIT. XXIII, 342.

— Pl.: prundărași. — Și: (regional) pruntărăș s. m.

— Prundar + suf. -aș.

PRUNDĂREL s. m. Diminutiv al lui prundar (II). Cf. CADE. ♠ Nume dat mai multor păsări care trăiesc pe malul apelor. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: prundărci.

— Prundar + suf. -el.

PRUNDĂRIE s. f. (Rar) Teren format din prund (1) aluvionar, loc de unde se scoale prund. A dat un chiol scurt și a rupt-o la fugă spre prundărie. CAMILAR, c. p. 159, cf. DEX.

- Pl.: prundării.
- Prund + suf. -ărie.

PRUNDĂRIU, -Ē adj. (Regional; despre terenuri) Nisipos (1) (Finiș — Beiuș). A 1 17.

- Pl.: prundării.
- Prund + suf. -ăriu.

PRUNDĂRIOS, -OĂȘĂ adj. (Prin vestul Transilv. și prin Maram.; despre terenuri) Nisipos (1). ALB SN I h 10/349, cf. A 1 22, 35, TEAHA, c. n. 257.

- Pl.: prundărioși, -oase.
- Prund + suf. -ăros.

PRUNDI vb. IV. Transz. (Regional) A prundui (1). Cf. TDŢG, ŞĂINEANU, D. V., CADE. ♦ P. gener. A acoperi cu un strat de ... Mare-i dealu Bistrişii ... Cui îi Bistrişa de mare, Num-o cărauşă are, Ş-ti prundi-tă cu năsip, Nu poei mere de urit. MÎNDRESCU, L. p. 43. Ce-i mai frumos, Doamne, n lume? Cărauşă prin pădure, Că-i prundi-tă cu alune. id. ib. 48.

- Prez. ind.: prundese.
- V. prund.

PRUNDIŞ s. n. 1. Pietriş mărunț (amestecat cu nisip) care se găsește pe fundul și pe malul apelor sau (în stauri) în scoarța pământului; prund (1), (regional) prundar (1 1). Hamleconul, prin prundişul apci aceea imblnd, ... un crocodil mare și groaznic ieşind, pre beiciniul hamlecon, pentru ce să-l înghită, în fălei îl lua. CANTEMIR, IST. 205. Pe un peştriş prundiş se leagănă trindabu Moldovă. NEGRUZZI, s. I. 193, cf. 195. Riul ici alunecă de-a furişa peste prundişul lus. SLAVICI, N. I. 59, cf. DDRF. Un riuțel limpede ... fuge pe putul său de prundiş mărunț. IORGA, ap. CADE, cf. TDŢG. Tăcea vrăjit izvorul ce curge pe prundiş. PETICĂ, o. 124. Satule împărătițe, ce grăunțele, seateau selipiri repezi, cu a prundişului spălat de ape. GIBLLANU, N. 205. Hogăşurile săpate de puhoaic se muț jăseau ... în prundişul galbăn. HOGAŞ, DR. I. 297. Valuri mărunte bal ușor pe prundişul malului. TOPÎRCĂANU, O. A. II. 13. Sus, pe bolta lănuccată, ardea drumul robilor ca un prundiş de foc. SADOVEANU, O. I. 664. De unde a putut să-umugurească [Iacrima]? ... Dintr-un nisip, dintr-un prundiş, dintr-un nămol. ARGHEZI, VERS. 303. ♦ F i g. Dintre stelele fără număr de deasupra — ea dintr-o spuză de aur, din prundişuri de nestemate ... — unul dintre feciori alese un grup geometric și-i dădu un nume. SADOVEANU, O. IX. 30. Prundişul de amelișt O să lucească în prima lumină. s. ianuarie 1961, 7. ♦ Pietriş mărunț care se așterne mai ales pe drumuri sau pe șosele; prund (1). Tropicul cailor pe prundiş produse larma. ALECSANDRI, ap. CADE. Tropicul lui se auzea răsunând see pe prundiş. GANE, N. I. 10. Prundişul crîșca sub opineț. HOGAŞ, DR. I. 44, cf. CADE. Potecile cu prundiş mărunț șerpuiau priătre chioscure. REBREANU, R. I. 80. Zimbea și Stroe Vardaru, căleind prin prundişul alb. C. PETRESCU, A. R. 58. ♦ F i g. Din Călea Robilor am luat prundiş, Suind în cer cărarea pe furiș. ARGHEZI, VERS. 317. ♦ Nisip (1) (de riu). ŞĂINEANU, O. V., ALB I 397/200, 370, 880.

2. Mal, țărni acoperit cu prund (1); teren (din apropierea unei ape curgătoare) care conține prund (1), teren format din prund; prund (3), (regional) prundar (1 2). 29 fălei luncă de sălci, prundiş, stinci, ponoară din care se alcătuiește acest loc (a. 1810). UNICARIUL, XIII. 377. De pe prundişul Moezlii capătă mai mult decât ce aice nu dobîndim de pe pămînturile făgăduinței de plugărie. I. IONESCU, c. 66/1. Creșteau cum crește răchito-n prundişul apătos. SLAVICI, O. II. 21, cf. JAHRESBER, V. 328. BARGIANU, Locuri de luneci, prundişuri, drumuri și ... locuri fertile. GRECESCU, FL. 78, cf. ALEXI, W. Ne urmarăm drumul pe prundiş, sărind ca niște capre peste bolovani, cursuri de apă. HOGAŞ,

DR. I. 3. Mersc. de-a lungul unei alte văi largi, cu o grîlă rătăcită în prundişul lot. CĂLINESCU, s. 715. Dinecă și Liesandru să o ia pe lângă mînăstire și apoi, prin prundiş, să răzbală în mahalaua Dobrotesci. CAMIL PETRESCU, O. II. 9. Păsări mari, fulșind domol din aripi ... se lasă mai departe pe prundişuri. s. aprilie 1960, 47.

3. Insulă mică, fără vegetație, formată din aluviuni (cu prund 1), pe cursul unei ape curgătoare; prund (4). Cf. CADE. Cum mergea, iată că în mijlocul Dunărei dădu de un prundiş gol, ca un ostror mic. RELEGANUL, P. III. 5.

- Pl.: prundişuri. — Și: (regional) prundiș s. n.
- Prund + suf. -iș.

PRUNDIȘOR s. n. Diminutiv al lui prund (1). Costunii șae oculuri ..., lăsdnd parcă să curgă din gusele lor catifelate prundișor sferice în cupe de cristal. SADOVEANU, O. IX. 11, cf. DEX. ♦ F i g. În ochii ei verzi, punctași cu prundișor cafeniu, tresări o luminiiță. SADOVEANU, O. VI. 583.

- Pl.: prundișoare.
- Prund + suf. -ișor.

PRUNDIȚ, -Ă adj. (Despre șosele, drumuri, alei etc.) Pe care s-a așternut prund (1); prundiț. În curtea mare, prundiță, cete de copii zburdalnici se fugăreau. REERLANU, I. 211, cf. 115.

- Pl.: prundiți, -te.
- V. prundi.

PRUNDOI s. n. (Regional) Plaur. E un braț care dă în Balta lui Carpov și imbucătura e astupată de un prundoi. TAIBALI, s. 36. O mare parte din aceste bălți sint acoperite cu stufării imense, din curi cele mai multe sint stufuri plulitoare — plaur sau prundoaic. ANIPA, p. 198.

- Pl.: prundoaic.
- Prund + suf. -oi.

PRUNDOS, -OĂȘĂ adj. (Despre terenuri) Acoperit cu prund (1), alcătuit din prund; p. ext. pietros (1); (regional) nisipos (1). Temindu-să să nu cumva cază în un loc prundos. N. TEST. (1618), 171^o29, cf. LB. Am găsit într-un loc prundos niște pietre. DRĂGHICI, R. 53/48, cf. DDRF. JAHRESBER, V. 323, BARGIANU, ALEXI, W. Nestor ..., stăpinul prundosului Pîlos. MURCU, I. 27. Lăsăm apa incolăcită în valea prundoasă a Bazăului. CĂLINESCU, C. O. 245. Iturile prezintă albia prundoasă sau nisipoasă. VIN. PESC. octombrie 1962, 5. Toloaca aceasta era prundoasă și useală și iarba moi că nu se afla. SBILBA, ap. TDŢG, cf. ALB SN I h 10.

- Pl.: prundoși, -oase.
- Prund + suf. -os.

PRUNDUI vb. IV. Transz. 1. (Complementul indică drumuri, șosele etc.) A acoperi, a așterne cu prund (1), a pietrii cu prund; (regional) a prundi, a prundui. Un țirgușor mic ... cu strade drepte, largi, bine prunduite. GANE, ap. CADE, cf. BARGIANU, ALEXI, W., DDRF. SCRIBAN, D. ♦ (Prin lărgirea sensului) Mureșul a prunduit hotarul satului Com. din DEDA — RILGHIN. CĂLINESCU, C. O. 245. Iturile prezintă albia prundoasă sau nisipoasă. VIN. PESC. octombrie 1962, 5. Toloaca aceasta era prundoasă și useală și iarba moi că nu se afla. SBILBA, ap. TDŢG, cf. ALB SN I h 10.

2. (Prin Bucov.; în forma printui) A risipi (2), a irosi. Cf. ȘEZ. V. 119.

- Prez. ind.: prunduișe. — Și: (regional) 2) printui vb. IV.
- Prund + suf. -ui.

PRUNDUIȘ subst. (Regional) Prunduleț (1). Cf. PASEV, s. 351. Prunduiș de mare. De azi înainte. Care or mai trece, Vămă să le văi. PĂSCĂLIȘCU, L. P. 11.

- Pronunțat: -du-iș.
- Pl.: ?
- Prund + suf. -uiș.

PRUNDUIȚ, -Ă adj. (Despre drumuri, șosele, alei etc.) Pe care s-a așternut prund (1); prundiț. Vi-

frumoase, vesele, cu grădiniși în față, cu drumuri prunduite. VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Doi coi albi băteau șoseaua prunduită.* SĂM. VI, 5-11. *Prin mijlocul satului se întinde ulița prunduită.* GÎRLEANU, s. 130, cf. CADE. *De la noi și pîn' la voi Sint tot căței de usturoi (Drumul prunduit).* GOROVEI, c. 137.

— Pl.: prunduiși, -te.

— V. prundui.

PRUNDULEȚ s. n. Diminutiv al lui prund. Cf. JAHRESBER. VIII, 196.

1. (Regional) Cf. prund (2). *Prunduleț de Mare Neagră.* PĂSCULESCU, L. P. 17.

2. Cf. prund (3). *Coala jos în prunduleț A crescut un nuculeț.* JARNÍK-BİRSEANU, d. 182.

— Pl.: prundulețe. CADE.

— Prund + suf. -uleț.

PRUNDULI vb. IV. T r a n z. (Regional) A prundui (1). *De-aș ști, bade, c-ai veni, Drumu ți l-aș prundui. Tot cu prund de cel mărunț, Să vii, bade, mai curînd.* PODARIU, IL 58.

— Prez. ind.: prundulesec.

— Prund + suf. -uli.

PRUNDUNEĂ s. f. (Prin Bucov). Femela prundurelui¹. *Ci nu-s pui di prunduniel Pi creanți di aluniel, Da sint pui di prundunie, Pe creanți di alunie.* ȘEZ. IV, 136.

— Pl.: prundunele.

— Prundunel + suf. -ea.

PRUNDUNEL s. m. v. prundurel¹.

PRUNDURÉL s. m. (Regional) Numele mai multor păsări care trăiesc de obicei pe malul apelor: a) prundăraș (a) (*Cladrius dubius curonicus*). BĂCESCU, PĂS. 111; b) (și în sintagma prundurul de pădure, id. ib.) colobatură (*Motacilla cinerea*). TDRG. BĂCĂSCU, PĂS. 111; c) (în forma brundărel) sticlețe (*Calidris carduelis*). Cf. DDRF. ALEXI, w.; d) pescărel (II I a) (*Alcaeo althi*). Cf. ȘĂINEANU, D. v.; e) fugaci (*Calidris*). Cf. CADU. *Nu-s pui di prunduniel Pi creanți di aluniel.* ȘEZ. IV, 136, cf. v. 120. *S-a găsit om prunduniel, Pi-o crianți di aluniel.* GRAIU, I, 167, cf. VINCUL, v. 98.

— Pl.: prundurei. — Și: (regional) prundunel, brundărel (DDRf. ALEXI, w.) s. m.

— Prundar — suf. -el.

PRUNDURÉL s. m. (Prin Bucov) Numele unei plante spinoase, nedefinită mai de aproape, care crește pe prundurile (3) piraielor de munte. ȘEZ. XV, 110.

— Pl.: prundurci.

— Prund — suf. -arel.

PRUNDURÉLE s. f. pl. (Popular) Diminutiv al lui prunduri, v. prund (3). Cf. TDRG. CADE. *Calo-n jos pe prundurele, Florile dalbe! Joacă două rîndunele.* MARIAN, s. R. v. 19, cf. ȘEZ. VI, 118, MAT. FOLK. 1317, RĂDULESCU-CODIN, 62, CĂRDAȘ, c. p. 110, BUD, p. p. 6, 81, VASILIU, c. 140, DENSUSIANU, Ț. H. 330. *Calo sus pe printurele Este-o turmă de oi grele.* ARH. FOLK. I, 177, cf. BL VI, 161, MAF. DIALECT. I, 89.

— Și: (regional) printurèle s. f. pl.

— Prundur (pl. lui prund) + suf. -el.

PRUNDURÓS, -OĂSĂ adj. (Regional; despre tere-nuri) Pielros (II) (Horgești — Bacău). A IX 3.

— Pl.: prunduroși, -oase.

— Prund + suf. -uros.

PRUNDUȚ s. n. (Regional) Prunduleț (II). *Foaie de cicoare, În prunduț de mare, Iată că-ni răsare Puter-nicul soare.* TEODORESCU, p. p. 110.

— Pl.: prunduțuri.

— Prund + suf. -uț.

PRUNDUȚÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui prundul. Cf. prund (3). (Berbești — Sighetu Marmației). BIRLEA, c. p. 145. *Calo-n jos pe prundulețe, Să bat două taberi grele.* id. ib.

— Pl.: prundulețe.

— Prunduț + suf. -el.

PRUNÉL s. m. (sg.) (Rare) Țuică (de prune). Cf. SCL 1973, 48.

— Prună + suf. -el.

PRUNÉLĂ s. f. (Anal.: franțuzism învechit) Pupilă. *Prunela sau deschiderea pupilei.* MARIN, F. 463/31, cf. 434/21. *Ochii acestui șarpe sint foarte vii și pătrunzători; au un iris roșu și o prună neagră.* ISIS (1859), 162¹/14, cf. BARONZI, I. L. IV, 205/8.

— Pl.: prunele.

— Din fr. prunelle.

PRUNÉT s. n. Livadă de pruni; pruniș, pruniște, prunărie², (regional) perjărie. Cf. DBLU, LB, POLIZU. *Dunga vînată a drumului ce tăia în curmezis dealul prunetului.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. cf. DDRF, PHILIPIDE, p. 181, GHUȚIE, R. M., BĂRCIANU, TDRG. CADE, DR. XI, 65, SCRIBAN, D., DEX, VAIDA.

— Pl.: pruneturi și (rar) prunete.

— Prun + suf. -et.

PRUNÉC s. m. (Regional) Prunișor (I) (Podu Dimboviței — Cîmpulung). cv 1950, nr. 3, 36.

— Pl.: prunici.

— Prun + suf. -ie.

PRUNÉȘ s. n. Livadă de pruni; prunărie², pruniște, prunel. (regional) perjărie. Cf. DR. XI, 72, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162, DEX.

— Pl.: prunișuri.

— Prun + suf. -iș.

PRUNIȘOĂRĂ s. f. I. Diminutiv al lui prună (1). Cf. MARIAN, CADE.

2. (Rare) Gogonea de forma unei prune (1). *Se mai păstrează unele legume în otel, precum gogoșari ..., pătlăgele verzi (prunișoare sau gogonele).* ION BOTEZ, STR. 61.

— Pl.: prunișoare.

— Prună + suf. -ișoară.

PRUNIȘÓR s. m. I. Diminutiv al lui prun; prundul, (regional) prunic. Cf. JAHRESBER. VIII, 212, CADE. *Ochii lelei care-mi plac, Dulcișori și mieriori, Mă cheamă sub prunișori.* JARNÍK-BİRSEANU, d. 36, com. MARIAN. *Cucule, pană surie... N'ți-ai cîntat pã prunișor Să trăim cu mare dor.* T. PAPAHAGI, M. 53. *Pe la noi, prin prunișari, Cărarușă de ficiori.* PODARIU, FL. 22.

2. (Prin Munt.) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. *Ierburi și flori stît: ... tufanică, prunișor, șofran.* H IV 84.

— Pl.: prunișari.

— Prun + suf. -ișar.

PRUNIȘTE s. f. Livadă de pruni; prunărie², prunel, pruniș, (regional) perjărie. *Pădurile nu înverziseră încă, dar pruniștile erau în floare.* SLAVICI, o. II, 30. *Soarele ne bătea-n față; căldura lui, lumina de-afară, covorul verde de sub pruniște mă bătură și pe mine.* LUC. XII, 185, cf. PAMFILE, J. III, 93, PASCU, s. 250, CADE, DR. XI, 72, ALR II/61.

— Pl.: pruniști.

— Prun + suf. -iște.

PRUNJĂL s. m. v. pătrunjel.

PRUNT s. n. v. prund.

PRUNTĂRĂȘ s. m. v. prundăraș.

PRUNȚIȘ s. n. v. prundiș.

PRUNUȚ s. m. Diminutiv al lui *prun*; prunișor, (regional) prunic. Cf. PASCU, s. 151. *Frunză verde de prunul. Dai, trei ani au-i drăguș. HODOȘ, p. p. 119, cf. TIPLEA, p. p. 115.*

- Pl.: *prunuți*.
- **Prun** + suf. *-uț*.

PRURIGO subst. Boală cronică a pielii, caracterizată prin apariția unor leziuni superficiale persistente în formă de bășicuțe, însoțite de mâncărime intensă. *Prorigul (un fel de mâncărime a pelei, care se declară cu brobancle). DESCR. APE, 5/13, cf. MAN. SĂNĂT. 338/23. Această cură este folositoare la următoarele boale: ... Felurimi de esanteme ..., mai vtrlos prorigul. PARAB. 287/27, cf. ENC. AGR. V, SCL 1960, 46, DER. Datorită puscurilor frecvente de prorigo, porțiunile de piele atase se îngroașe, devin aspre, pigmentate. ABC SĂN. 296, cf. M. D. ENC., DEX.*

- Și: (Învechit) *prorig* subst.
- Din lat. *prurigo*.

PRURIT s. n. Mâncărime intensă a pielii, care apare în diferite boli de piele sau în unele afecțiuni generale. *În animal iarăș se ieșe semnele turbărei, bunădără prurita, adevc mltcare cu scârpinare. ÎNVĂȚĂTURĂ, 121/16, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALENI, W. Mâncărirea sau pruritul poate fi de mai multe feluri. BIANU, D. S. 413, cf. SCRIBAN, D. Căderea dinților și chiar căderea perilor trebuie invocate aci. Pruritul senil de așemeni. PARHON, B. 32. Dozele mari de chinină ... dau grefuri, vârsături, ... prurit. BELEA, P. A. 152. Pruritul poate fi generalizat pe întreg corpul sau localizat numai la anumite părți din corp. id. ib. 501, cf. DER. M. D. ENC., DEX.*

- Pl.: *prurituri*.
- Din lat. *pruritus*, fr. *prurit*.

PRUS¹ s. m. (Entom.: Bucov.) Șvab¹ (b) (*Phyllostromia germanica*). *Un alt fel de insect, care trăiește asemenea prin bucătării ... și care aduce la fâptură cu șfabul, dară e cu mult mai mic decit acesta și de culoare gălbuie-roșiatică, se nucește în Bucovina; prus. MAHIAN, INS. 490, cf. JAHRESBER. XII, 111, IDRG, CADE. Plecnd de la constatarea că unor gândaci de bucătărie li se spune prusi, trageți concluzia că numele lor este în legătură cu „roșu”. CV 1949, nr. 4, 52.*

- Pl.: *prusi*.
- Din ucr. *nyyak*.

PRUS², -Ă s. m., adj. I. S. m. (Învechit) Prusac (1). *Într-această an și Olbriltu, craial leșescu, gălindu-sa cu mare oaste cu să margă asupra prusilor, ce n-au săvârșitu și au murita. UHECHE, L. 110. S-au așezat deasupra fărăi pruşilor. N. COSTIN, ap. CADE. Cf. CIHAC, II, 298. Se lega Petru de a se îngriji de binele Poloniei ... la caz de război cu pruşii să-i deie un ajutor de 400 de călări. XENOPOL, I. R. III, 144, cf. BĂRCIANU, IDRG, SCRIBAN, D., SFC II, 215. < (La sg. cu sens colectiv) Allă a treia parte au luat-o nemfii jumătate și prusul jumătate. DIONISIE, C. 163.*

2. Adj. (Învechit) Prusac (2). *Întră cu trupile cavalerilor în Prusia ..., caprinscă feara și întoarscă pe slavenu pruşii la credință. SĂULESCU, III, 1, 225, 24.*

3. S. m. (La pl.) Triburi care populau în antichitate și în evul mediu țărmul de sud al Mării Baltice dintre cursul inferior al riurilor Vistula și Niemen; (și la sg.) persoană care aparținea acestor triburi. Cf. M. D. ENC.

- Pl.: *pruși și prusi*, -se.
- Din pol. *prus*.

PRUSĂC, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Prusiei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care trăiește în Prusia; prusian (1). Cf. JAHRESBER. VIII, 142, PASCU, s. 191, ȘAINEANU, D. V., CADE. *Au trecut frontiera 40 mii de prusaci și 30 de mii de austrieci. CAMIL PETRESCU, t. II, 352, cf. SCRIBAN, D., SFC VI,*

18. < (La sg. cu sens colectiv) *Împăratul, cteoa cetățui, carile era în calea prosocului, sfîrind, ctefva plabi au căzut în mina turcilor. CĂSTENIR, III, 115.*

2. Adj. Care aparține Prusiei sau populației ei, privitor la Prusia sau la populația ei, originar din Prusia; prusian (2), (rar) prusăcesc, (învechit) prusesc, prusienesc, prus² (2). *Hegel a creet ... jultica ido că statul prusac, asa cum se prezenta el în secolul al XVIII-lea, este creația supremă a sputului universol. CONTIMV. 1919, nr. 120, 34. Într-o gară Se scurge, gîlgîind, armata prusacă. V. BOM. iulie 1954, 210. Soldatul prusac își stergea de glod cizma. CAMILAR, N. I, 12. Teapăn și încorselat cu un cavalerist prusac. VINEA, L. II, 35.*

- Pl.: *prusaci*, -ce. — Și: (învechit) *prosăc*, -ă s. m. și f., adj.
- Din rus. *nyyak*, pol. *prusak*.

PRUSĂCĂESC, -EĂSCĂ adj. (Rare) Prusac (2). *Nu mai puteau de dragul jilecilor prusăcești. MACEDONSKI, O. III, 95, cf. SCRIBAN, D.*

- Pl.: *prusăcești*.
- **Prusac** + suf. *-esc*.

PRUSĂCĂEȘTE adv. (Rare) Ca prusacii (1), în felul prusacilor. Cf. SCRIBAN, D.

- **Prusac** + suf. *-ește*.

PRUSĂESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Prusac (2). *Au lăsat oaste aulseătesca și prusăescă în Paris. DIONISIE, C. 231. Prețul ei pe un pentru dregători este 11 taleri prusești. AR (1830), 9¹/13, cf. BĂRCIANU.*

- Pl.: *prusești*.
- **Prus²** + suf. *-esc*.

PRUSĂV, -Ă subst., adj. I. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Prusiei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care trăiește în Prusia; prusac (1), Lăcutorii ... să adună în sumă de 70 000 suflde, din care ... francezi, pruseni. TIMPANEL, C. 30 9. *Trusianul Ioan Văcher, fiul lui Ernst, veni cu șaptezecede auți cavaleri teuton. BĂLCESCU, M. V. 138. Longwy și Verdun căzuseră în minile prusienilor. IONESCU-RION, S. 193, cf. DDFR, BĂRCIANU, CADE. Acum să joftcească prusienii, să le arătăm noi ce putem cu pusculița noastră Loebel. BRĂESCU, O. A. II, 130, cf. SCRIBAN, D., SFC II, 218.*

2. Adj. Care aparține Prusiei sau populației ei, privitor la Prusia sau la populația ei, originar din Prusia; prusac (2), (rar) prusăcesc, (învechit) prusesc, prusienesc, prus² (2). *La 39 decem., ministru prusian din Paris a dat a vizită ambasadorului Austriei. CR (1832), 318¹/23. Această îndatorire ... se găsește în toate urbariele polone, rusești, și pînă și prusiene. KOGĂLNICEANU, S. A. 143, cf. BĂRCIANU. Paralel cu „legea progresului” se dezvoltă în muntea domnului colonel superioritatea pasului prusian asupra tuturor celorlalte pasuri. BRĂESCU, O. A. I, 22, cf. 361.*

3. S. m. pl. (Rare) Prus² (3). *Astăzi prusienii, de origine baltică, vorbesc limba germană. GRAUB, I. I. 198.*

4. Adj. (Rare) Care aparține prusilor (3). *Limba veche prusiană este cunoscută doar printr-un dicționar din secolul al XVI-lea. GRAUB, I. I. 198.*

- Pronunțat: *-si-an*. — Pl.: *prusieni*, -e.
- Din fr. *prussien*.

PRUSĂVĂCĂ s. f. (Rare) Prusiană, v. prusian (1). Cf. CADE, SFC II, 229.

- Pronunțat: *-si-an*. — Pl. *prusienice*.
- **Prusian** + suf. *-că*.

PRUSĂVĂESC, -EĂSCĂ adj. v. prusienesc.

PRUSIANIZĂ vb. I Tranz. și refl. A (se) asimila cu populația de limbă prusacă; (rar) a (se)

prusifica. *De altmîntrelea cred că se spune și prusifica (alături de prusianiza), așadar de la aceeași temă două verbe perfect sinonime.* BUL. FIL. VI, 51. *Se prusianizează țara!* PAS, L. I, 155, cf. SFC III, 114.

— Pronunțat: -si-a-. — Prez. ind.: prusianizez.

— Prusian + suf. -iza.

PRUSIĂT s. m. (Chim. rar) Cianură. Cf. CADE.

— Pronunțat: -si-a-. — Pl.: prusiați.

— Din fr. prussiate.

PRUSIC adj. (În sintagma) Acid prusic = acid care se prezintă sub formă de lichid incolor, volatil, foarte toxic, cu miros de migdale amare; acid cianhidric. Cf. BARGANU, BIANU, D. S., ȘAINEANU, D. U., CADE. Acidul prusic ucide fulgerător. C. PETRESCU, I. I, 16, cf. SCRIBAN, D., DT, M.D.ENC., DEX.

— Din fr. prussique.

PRUSIENESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Prusac (2). *Andrei Kube, suditu prusianesc* (a. 1825). DOC. EC. 352. *Le voi trimite cu prilejul cărților care să trimt de stăpînireca prusienescă la consulatul din Moldova.* KOGĂLNICEANU, S. 102.

— Pronunțat: -si-e-. — Pl.: prusienesti. — Și: prusianesc, -ească adj.

— Prusian + suf. -esc.

PRUSIFICĂ vb. I. Trans. și refl. (rar) A (se) prusianiza. *De altmîntrelea cred că se spune și prusifica (alături de prusianiza).* BUL. FIL. VI, 51, cf. SFC III, 114.

— Prez. ind.: prusific.

— Prus² + suf. -ifica.

PRUSLUC s. n. v. prusluc.

PRUSLUC s. n. (Ban. și vestul Transilv.) Laibăr (fără mineci); vestă; pieptar (1). *Caută la pruslucul lui și spune că-i vor veni altă modă de haine de la Viena.* ȚICHINDEAL, F. 399/26, cf. DDF. *Peptariul, carele se numește și prsluc ..., e un vestmînt din lînă albă sau vinăto.* LIUBA-JANA, M. 18, cf. CADE, H IV 78, XVIII 5, 145, 269, com. din ORAVIȚA și din TIMIȘOARA. GR. BĂN. 170, CHEST. V 165/61, ALR SN IV h 1 181, LEXIC REG. II, 11.

— Accentuat și: prusluc. — Pl.: prusluc (CAD₁) și pruslucuri (DM). — Și: prusluc (CADE, GR. BĂN. 170), pruzluc (ALR SN IV h 1 181/17), pruzluc (LEXIC REG. II, 41), prisluc, pusluc (VAIDA, CABA, SĂL. 92, CV 1959, nr. 4, 41, ALR SN IV h 1 181/331, LEXIC REG. 10), puzluc (VICIU, GL., ALR SN IV h 1 181/310, LEXIC REG. 23) s.n.

— Din scr. prsluk, prusluk, magh. pruszlik.

PRUST¹ subst. Lemn care ține deschisă gura mătetei năvodului. Cf. ANTIPA, P. 62.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PRUST² subst. Perete de cărbune la care se lucrează în abataj cu ciocanul de abataj: „fața locului de muncă” Intr-o mină de cărbuni. Cf. FD I, 151.

— Pl.: ?

— Din germ. Brust.

PRUSTĂU s. n. Sfredel scurt (de circa 30–50 de centimetri), de formă hexagonală, folosit de mineri pentru găurii slăuca. Cf. DR. IV, 1557, FD I, 170. *Adă prustariu să prustulim găurile.* PAȘCA, GL., cf. LEXIC REG. 21.

— Accentuat și: prustar. LEXIC REG. 21. — Pl.: prustare. — Și: prustăriu s. n.

— Prust² + suf. -ar. Cf. magh. pruztoló.

PRUSTĂRIU s. n. v. prustar.

PRUSTULI vb. IV. Trans. (Complementul indică rocile dure din mine) A găuri cu prustarul; „copleștești locul de muncă” (FD I, 170). *Adă prustariu să prustulim găurile.* PAȘCA, GL., cf. FD I, 170.

— Prez. ind.: prustulesc.

— Din magh. pruztol.

PRUȘĂICĂ s. f. (Regional) Praf de var. Com. din BANAT.

— Cf. brus.

PRUȘNÍ vb. IV. Intrans. (Regional) A izbucni în ris, a pufni în ris. Com. din LOMAN — SEDEȘ.

— Prez. ind.: pruşnesc.

— Formație onomatopeică. Cf. pufni, prufni.

PRUȘUYÍ vb. IV. Trans. (Regional: complementul indică bucăți de pinză sau de piele) A coase margine la margine, punind un petic pe dedesubt. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: pruşuyesc.

— Din bg. прошивам.

PRUTĂȘ s. m. (Regional) Persoană care locuiește în regiunea Prutului sau care este originară de acolo (Săcel — Vișeu de Sus). T. PAPAHAĞI, M. 113. *C-o fugit de la bărbat. Cu prutaș s-o adunat.* id. ib.

— Pl.: prutași.

— Prut (n. pr.) + suf. -aș.

PRUTET subst. (Prin Mold.) Baltă alimentată cu apă din Prut; lost braț al Prutului, rămas ca baltă. *Am un prutel pe moșie.* ANTIPA, P. 788. *Mutu a fost, înainte de războiul celălalt, în slujba unui boier, la un prutel, în marginea finutului Fălciului.* SADOVEANU, F. M. 277, cf. SCI. 1973, 48.

— Pl.: ?

— Prut (n. pr.) + suf. -et.

PRUTIȘOR subst. (Regional) Pesmet (1). Cf. PAM-FILL, J. II, 93.

— Pl.: ?

— Cf. germ. Brot.

PRUȚI s. n. (Prin Maram. și prin vestul Transilv.) Traistă de pinză pentru hrabă (pe care o purtau soldații). Cf. CADE. *De la Solflorin în sus, în mare loagar m-au pus. Cu puștile în pirometer, Pruțucele fără pită. Cu prolaea fără pită.* TEABA, C. N. 257.

— Pl.: pruțuce. — Și: pruțacă s. l.

— Din germ. Brotsack.

PRUVIREAG s. m. (Bot.; prin Transilv.) Micsandră (*Malthiola incana*). Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 61.

— Accentul necunoscut. — Pl.: pruvireagi.

— Etimologia necunoscută. Cf. magh. virág.

PRUZGIUC subst. (Învechit, rar) Postav de Brusa. *Pruzgiuc, bucata de 50 cofi; 95 bani* (a. 1726–1733). N. A. BOGDAN, C. M. 160.

— Accentul necunoscut.

— Din germ. Prusszeug.

PRUZLIUC s. n. v. prusluc.

PRUZLIUC s. n. v. prusluc.

PSALM s. m. Imn religios biblic cîntat, la vechii evrei, cu acompaniament de harpă sau rostit (și cîntat), la creștini, de psalți, de credincioși etc.; (la pl.) culegere formată din 151 de astfel de imnuri (cele mai multe atribuite regelui David), cuprinsă în Vechiul Testament și care alcătuiește psallirea. *Grăți unul cu alalt în psalomi și în cîntări.* CORESI, L. 429/8. *Sfînta Veneri sta acii și ruga-se cu psalom din sălțiri* (cea 1580). CUV. D. NĂTR. II, 154/12. *Cînd vrăjmașii tău să rădică spre tine, citeaște psalom 3, 19, 30, 31.* PARACLIS (1639), 259. *Să zică 100 de psalmi.*

PRUV. GOV. 154/18. *Cei rai rau s-au sfinrit, duja cuvintul Prorocului in psalm XXXIII.* VRECHE, LEF. I, 175/26. *Intr-alle pro[ol]o[ie]i carele aduce despre H[ris]to[is], aduce cuvinte dea psalom 117 (a. 1651).* GR I, 153/32. *Si aduca sa-nfaleaga Intuitorce de so[pi]ri[ti] si glas mestecat si psalom strasnic.* DOSOFTII, V. S. septembrie 37/13. *Psalmul lui D[a]p[i]d, nescris deasupra la iudovi.* BIBLIA (1688), 332². *Pracum mar-turiseste David prorocul, psalom 39: „Rabdindu am așteptat pre Domnul”.* NEGULCE, I, 219. *Cu adevarat nu este alta fara numai ca sa ve inveci pre noi acia ce este scris la ol doilea psalm.* ANTIM, P. 13. *Psalomul gonește pre drazi si aduce pre ingeri Inr-ajutorial nostru (a. 1710).* GR I, 361/7. *Si-l invafa carte, Inr-uu an psallirea si psalmii.* ALEXANDRIA (1791), 16/18. *Atunea nu avea In buze alt fara numai psalmi si cintari d[um]nezeiesci.* MOLNAR, REL. 57/8. *O gramada De sfinși ce cinta psalmi ș-antifoane In-trebară: „Ce-fi e, Spiridoane?”* BUDAI-DELEANU, T. 163. *Sa nu li se dea bucăși mari ..., psalmi intregi.* PETROVICI, P. 78/13, cf. DRU, LB. *Ș-uu adus aminte de un psalm ce-l auzisă de multe ori cintindu-l maică-sa.* DRĂGHICI, R. 46/7. *David ... compuse, in o prea frumoase poezie Insfalată lui de D[um]ne[ș]eu, psalmii ca niște ode.* SĂULESCU, HR. I, 17-23. *Simfonia psalmilor In limba ruscăscă ce a tipări ... este un monument al respectului său pentru cărfiile sfinte.* NEGRUZZI, S. II, 144, cf. POLIZU, CIHAC, II, 692. *Timpul e frumos, ca lumea să poată veni ... cintind psalmi și litanii.* SLAVICI, O. II, 4. *Și tot cadarnic chem in suflet Inflă-căreaa unui psalm.* MACEDONSKI, O. I, 98, cf. DDRF. *S-auzea-n departe tremurat cintarea Buciumului jalnic, ca un psalm In vnt.* COȘBUC, P. I, 249, cf. ALINI, W., MURNU, GR. 48, TDRG. *Ca din psalmi vorbește!* DELAVRANCEA, O. II, 233, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un psalm cîntat de-un preot gîngav.* MINULESCU, VERS. II. *Am Invafat cîțva psalmi si — din soaptele amarațură — o mulțime de lucruri profane.* GALAC-TION, A. 28. *Să uifi la cetarii tipicel Și psalmii in zi de Crăciun.* TOPIRCEANU, P. O. 155. *Popa, răscolit, găsi In amintire frinturi de molitve, cetanii și psalmi.* VOICULESCU, P. II, 300. *Preotul murmură psalmii morții.* SADOVEANU, O. I, 18, cf. SCRIBAN, D. *Vorbi cu glasul lui de altădată, melodios ca o cîntare de psalmi.* V. ROM. martie 1951, 161. *Dosoftei avea meritul de a fi Inzestrat biserica ortodoxă cu psalmi versificați.* LL I, 112. *Ala, Iudita. Frumoasă femeie o fost. I-o scris mulți psalmi opostolat Solomon.* T. POPOVICI, SE. 597, cf. L. ROM. 1962, 326. ♦ P. gener. Cîntare, imn de proslăvire: clntec; poezie (lirică). *Pentru ce, cînd cuțelarea azi se vine de o mără? Oare da-nor ascullare versului cei ce n-ascull Decti psalmul desfrinării, decit al beției cult?* BELDICIANU, P. 124. *Ai dorit să-fi fi iubitul visurilor ce-fi frămîntă Inima și-ntr-insa dulce psalmul dragostelor cîntă.* DLEMETRESCU, O. 19. *Să-ngin pe nas, Inglindurat Un psalm de tinerețe.* IOSIF, PATR. 30. ♦ Fig. *Și psalmul triumfal al cioclonului este sublimul răsărit de soare pe șesul neundoial al Bărăganului.* CARAGIALE, O. III, 17.

— Pl.: psalmi și (Invechit, n.) psalme (DRĂGHICI, R. 18/1). — Și: (Invechit) psalom s. m.

— Din slavonul *псалмак*.

PSALMIC, -Ă adj. Care aparține psalmilor, privitor la psalmi, specific psalmilor: psallic. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psalmicii, -ce.

— Psalmi + suf., -ic.

PSALMIȘT s. m. Autor de psalmi; (de obicei art.) nume dat regelui evreu David, considerat autorul majorității psalmilor biblicei, (Invechit) psallistul; p. ext. cîntăreț de psalmi. V. psall. *Că așa zice psalmisto: citu-s iubite sălășlurite tale, Doamne.* DOSOFTII, ap. GR I, 239/8, cf. LB. *Vedem cele mai frumoasă cîntări ale psalmistului David tot*

In versuri. MURULEANU, C. 36-15, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., S. D. *Cine ar putea să rostească tot ce spun actualii și mintu aceste splendide idealizări plastice ale artei virătorescă... acela ar fi totodată rapsodul, trubadurul și psalmistul semiuțea lui Ninirod.* ODOBESCU, S. III, 53, cf. DRU, O. *eternule psalmist, Mare t-ve cuvintul.* COȘBUC, P. I, 265, cf. ALINI, W., TDRG. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Avolo — precum spune psalmistul — „am fost așezate jefurile... casa lui David”.* GALAC-TION, A. 78. *Guardurile nulle cad cu luvul. Așa scrie la psalmist.* SADOVEANU, O. XI, 321, cf. SCRIBAN, D. *Orî de cite ori găsește In textul psalmistului note elegiace... Dosoftei întărește aceste note.* LL I, 116. *I-a băgat In cap că există In viața bărbatului și o a treia Infiorie, care se Inmplă pe la vîrsta psalmistului.* VINEA, L. I, 391. *Nu mai ridie la nouri lăuto de psalmist.* V. ROM. decembrie 1961, 30.

— Pl.: psalmiști. — Și: (Invechit) psalmista s. m.

— Din fr. psalmiste. — Psalmista < lat. psalmista.

PSALMIȘTA s. m. v. psalmist.

PSALMODIĂ vb. I. Tranz. (Adesea folosit și a b s o l.) I. (Complementul indică psalmi, rugăciuni, cîntări religioase) A cînta sau a recita (In biserică, după un anumit tipic); (Invechit) a psălmui. *Puțin se cal autorii născuți a ne-egreia Cări p-un ion totdeauna pare e-ar psalmodia.* HELIADU, O. I, 120, cf. NEGULICI, PROT.-POP., S. D. *Celalt partind pe cap turbanul Țesut din verde ibrișm Psalmodiază Alcoranul.* MACEDONSKI, O. I, 55, cf. DDRF. BARCIANU, ALINI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un cantar-celilor psalmodiază. Corul intonează din cînd In cînd, la utison, versetele regelui David.* SADOVEANU, O. IX, 235, cf. SCRIBAN, D. *Doauă maici, rămase lungă năsălie, Incepură să psalmodieze cu o psallire tnaute.* GĂLINESCU, S. 751. *Vocca dogită a popii Crăuce psalmodia: — Doamne și stăpînul vieții mele, duhul odevărului.* T. POPOVICI, S. 22.

2. A cînta, a recita, a cita sau a rosti cu glas monoton, uniform, neexpresiv (ca și cînd ar cînta, ar recita etc. psalmi). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., S. D. *Să nu capeți de la mine decit un eoncom fluturote și fură lmei, psalmodiat și acela je dring sau cîntat din frunză.* ODOBESCU, S. III, 10. *Am auzit un biet rapsod psalmodiund cîntecul bătrnesc al lui Toma Alimos.* IBRĂILIANU, S. 15, cf. CADE. *Bunicea... psalmodia In beregata ei pastie iertăciunea păcătoșului.* KLOPȘTOEK, I, 203. *Fredonund, cîntînd sau psalmodiînd In durarea jeteilor.* id. ib. 222, cf. SCRIBAN, D. *Vorbeu cu un școlar care psalmodiîză o leție din care nu Ințelege nimic.* PRUDA, R. 163. *Nu-l slăbea din priviri psalmodiînd, ameninșînd, sughișînd, tar lacrimile ti curgeau șiroice.* id. ib. 288. ♦ Fig. *Psalmodiau necurmat și pe aceeași coardă dureții reale sau imagine.* MACEDONSKI, O. IV, 8.

— Pronunțat: -di-a. — Prez. ind.: psalmodiez.

— Din fr. psalmodier.

PSALMODIĂRE s. f. v. psalmodiere.

PSALMODIC, -Ă adj. Care aparține psalmodiei, privitor la psalmodie, specific psalmodiei. Cf. CADU, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) *Sub el psalmodie versul silabele să-și joace.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 57.

— Pl.: psalmodicii, -ce.

— Din fr. psalmodique.

PSALMODIE s. f. I. Melodie bisericească tărăgănată cu care se cîntă (după un anumit tipic) psalmii și, p. gener., alte cîntări religioase; p. ext. fel de a cînta această melodie. *Incepu... uceate de izvor... și de zahăr psalmodii.* DOSOFTII, V. S. decembrie 1971/27. *Singur glasul fîrd psalmodice poate cu fircasca sa putere, cu auclele sunet... să pice In slava fanteziei.* VÎRNAV, F. M. I, 86² 21, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, POLIZU, PROT.-POP., S. D. *Clopotele*

de la cetera bisericii începură a suna și o psalmodie tristă ajunsă până la auzul mulțimei. Aceste cîntări ieșeau din gurile cîtarilor proci și cîntăreți. FILIMON, o. 1. 299. Privesc al prostimii cortegiul ... Condus de-o psalmodie cu tonul tărăgănat, Cum merge cu spărire și cam ingenutechează. ALECSANDRI, T. II, 154. cf. DDRF, ALLXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

2. Cîntare, recitare, citire sau rostire cu glas monoton, uniform, neexpresiv. Satena cu sunție Intonează-o psalmodie. NEGRUZZI, s. II, 123. Cite suspinuri adinci și dureraose se untră, sub bolțile anticului templu, cu psalmodiile alinătoare! ODOLESCU, s. 1, 141. Inimi reci ca vîntul iernii, psalmodii pe-aceiași melru. MACEDONSKI, o. 1, 95. Dus încet de luntrea amintirii, Ascull duiosa morții psalmodie. GOGA, POEZII, 250. Sint cărți în care psalmodii cu regi ecouri Prelung deșteaptă-n aer spasnul din regalele capouri. TOPÎRCEANU, o. A. 1, 244. cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psalmodii și (învechit) psalmodii.
— Din ngr. ψαλμῳδία, fr. psalmodie.

PSALMODIERE s. f. Acțiunea de a psalmodia și rezultatul ei: mod specific de a psalmodia: (rar) psalmuire. Cf. DDRF. Sint rostite de ceteri cu mîscări largi și psalmodieri în vederea păstrării caracterului arhaic. LOVINSCU, s. 1, 112, cf. 239, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -di-e-. — Pl.: psalmodieri. — Și: (învechit) psalmodiere s. f. DDRF.
— V. psalmodia.

PSALOM s. m. v. psalm.

PSALT s. m. Cîntăreț de strană în biserică: dascăl, cantor, (învechit, rar) psaltichie, psalticas. Împăratul ... tot în picioare au stătut pînă ce au cîntat psaltii axion și ctenia. N. COSTIN, ap. GĂLDI, M. PHAN, 245. 180 [lei] lui Maris psalt pe acest an (a. 1772). URICARIUL, XXI, 359. Acești trei, adică psaltie și dascalul și vatorul, se aibă pe tot anul această rădătură la vremea descenții trei sute stuji (a. 1776). ib. VII, 53. 3 condei de trestii de mare la Ioniță Prate psaltul (a. 1814). IORGA, S. D. V, 260. Năsălia drept coreță și secriul drept redvan. Preoții cîntînd și psaltii în loc de miterhanca! CONACHI, p. 52. Psaltii cînta: „O, de aș avea o mie de lambi!” CR (1848), 12°/15. Preot, diacon, psolți, elisiarh. — și în fine un cor. ALECSANDRI, s. 19, cf. CIHAC, II, 692. Biota mama ... s-a pus cu rugăminte pe lingă tata și m-a dat să învăț psaltichie la un psalt de la biserică Adormirea. CREANGĂ, o. 254, cf. DDRF, BARGIANU, Mître, știi ce spune psaltul? Să nu faci în viața la Ceca ce te-ar supăra De fi-ar face-o altul! COȘBUC, P. 1, 80. Îl solutară pe cîntărețul popular psaltii de la școala de muzichie. N. BEV, R. 1, nr. 4, 168, cf. ALEXI, W. Această a doua școală domnească ... dobîndu un dascăl de cetil și scris, ... un psalt, pentru glasuri și „alte bisericesti cîntări”. IORGA, L. II, 25, cf. TDRG, Domnul Ștefan, psalt vestit la strana cea mare de la sf. Gheorghe. HOGAȘ, DR. II, 88, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, Ștefan se duse la un psalt ... în Tufuient. CĂLINESCU, I. C. 43. Preoții cu psaltii au cîntat cu frumaose glasuri veșnica-pomenire. SADOVEANU, o. XIII, 1020, cf. GĂLDI, M. PHAN, 245. SCRIBAN, D. Șoapla trecutului îmi mai amintește de adădițiile ... de diacon, de preot și arhieru ale pistoriei poetului și psaltului Dosoftei. ARGHEZI, B. 118, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. 1, 354. Anton Pann, deși legat prin indelemticirea lui de psalt de cele bisericesti, este un ireligios, un laic. v. ROM. noiembrie 1951, 141. Activitatea de psalt ... a susținut-o paralel cu celelalte ocupații. IST. LIT. ROM. II, 343, cf. M. D. ENC., DEX. < Fig. Căci mei dulce-i viața cînd, în armonie Cu psaltii naturii, cînt neîncetat. MUREȘANU, p. 81/16. ☉ (Atribuind calitatea ca un adjectiv)

Avînd acolo și dascali psaltii eu deplină știință să trafe și psaltichia (a. 1803). URICARIUL, VII, 134.

— Pl.: psaltii.
— Din ngr. ψάλλης.

PSALTÉRION s. n. Vechi instrument muzical cu coarde, de formă triunghiulară, folosit pînă în evul mediu: (învechit) psaltire (2). Cf. CADEF, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -ri-on. — Accentuat și: psalteriôn. M. D. ENC. — Pl.: psalterioane. — Și: psaltériu s. n. SCRIBAN, D.

— Din fr. psaltérion, lat. psalterium.

PSALTÉRIU s. n. v. psalterion.

PSĂLTIC, -Ă adj. Care aparține psalmilor, privitor la psalmi, specific psalmilor: psalmic. Unul din bunii cîntoseători ai cîntecului psaltic. M 1965, nr. 2, 8.

— Pl.: psaltici, -ce.
— Psalt + suf. -ic.

PSALTICHIE s. f. Muzică vocală bisericască specifică ritului ortodox: lucrare care conține o asemenea muzică (cu îndrumări de execuție). Psaltichie rumânească. Carea cuprinde intru sine Catavasiariul, cu toate trebuincioasele cîntări ale bescariciei (a. 1713). CAT. MAN. 1, 144. S-au cumparat o psaltichie pentru învățatura băiețului (a. 1772). URICARIUL, XXI, 360. Avînd acolo și dascali psaltii eu deplină știință să înțele și psaltichia (a. 1803). ib. VII, 134. Au scos un riers lin din psaltichie Alcătuindu-l după canon. BUDA-DULEANU, T. 305. Împreună cu acestea paradosese și psaltichia cîntătoare (a. 1815). URICARIUL, II, 230, cf. IB. I. GOLESCU, C. Această școală s-au făcut ... spre învățatura di psaltichie, grecești și molavențești (cca 1831). IORGA, S. D. XV, 228. După prin: sint trebi o mie. — Las' că-nveți și psaltichie! CODRU-DRĂGUȘANU, C. 11, cf. POLIZU, Am parosit pe fiii lui Brutus cu blajinul Likeardopolu care cînta din Norma pe psaltichie. GHICA, s. 258. Acu învăț psaltichia, ea să mă fac psalt la biserică la sfîntul Onafrei. ALECSANDRI, T. 904, cf. LM. M-a dat să învăț psaltichie la un psalt de la biserică Adormirea din Tîrgul Neamțului. CREANGĂ, o. 254, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., TDRG, Pentru ascultare și pentru Domnul, fiule, imi răspune el pe o notă oarecare din psaltichie. HOGAȘ, DR. I, 22, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, Adusese cu el un carnet în care își notase, cu note de psaltichie, cîteva cîntări școlare. GALACIUN, A. 27. Porni a zice cîntări din psaltichie. SADOVEANU, o. XI, 221. Nici un preot nu-ți mai cîntă, bătrîn, din psaltichie. PILLAT, P. 76, cf. GĂLDI, M. PHAN, 245, SCRIBAN, D., ROSETTI-CAZACU, I. L. R. 1, 354. Dar popa aista se vede că nu prea știa ceaslovul, nici psaltichia așa bine. I. CR. III, 56.

— Pl.: psaltichii. — Și: (învechit și regional) psaltichie s. f.

— Din ngr. ψαλτική.

PSALTICHIEȘ s. m. (Învechit, rar) Psalt. LB.

— Pronunțat: -chi-eș. — Pl.: psaltichieși.
— Psaltichie — suf. -aș.

PSĂLTIR subst. v. psaltire.

PSALTIRE s. f. 1. Carte bisericască d^o ritual, aparținînd Vechiului Testament și cuprinzînd cei 151 de psalmi atribuiți în cea mai mare parte regelui evreu David (și care a folosit, pe vremuri, la noi, drept manual școlar în învățămîntul elementar, în școlile de catihic(i), în seminarii etc.). Sfîta Veneri sta aici și ruga-se cu [psa]lom din săltiri (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 154/12. 3 psaltire (a. 1588). ib. 1, 196/7. Să cetească psaltirea. PRAN. GOV. 158°/1. Psaltire a sfîntului proroc David, pre limbă rumânească. DOSOFTEI, PS. 1. Și-l luo Aristotel și-l învăță carte, In-tr-un an psaltirea și psalmii. ALEXANDRIA (1794),

16/17. 5 lei pe o psaltire românească (a. 1809). IORGA, s. D. VII, 15, cf. DRLE, LB. *Preocupări ce se împăresc la psaltiri și ceasloave pentru speculație*. CR (1818), 8/13. *Au tradus multe cărți bisericești în limba românească, au alcătuit și psaltirea în versuri*. SĂULESCU, III, 1, 122/11, cf. 25²⁰. *Afară de psaltire și ceaslov eu nu știu decît vicile sfinților*. NIGRUZZI, s. 1, 222, cf. POJAZU. *Ești acum la ceaslov și minc-țoimine ai să treci la psaltire*. CREANGĂ, o. 182. *Mai sfințit dragostea decît orice psaltire*. COȘBUC, p. 1, 175, cf. BĂRCIANU, ALLXI, w., MURNU, GR. 18. *Dumnezeu să-ți fie darul Să mai poți cînta psaltirea Și să poți găsi paharul*. GOGA, POEZII, 52, cf. ȘĂINIANU, D. U., CADL. *Procul coboară iarăși ochii pe psaltire*. GALACTION, o. 169. *Treci și pe la mine pe acasă, de adă psaltirea*. SADOVEANU, o. 1, 101. *Anico, luafii saltirea și mai cîntă, ca să-l ușureze Dumnezeu*. MOROIANU, s. 98, cf. SCRIBAN, D. *Noi sintem totdeauna cu orice stăpînire Și-o legănam cu stihuri cîntate din psaltire*. ARGHEZI, VERS. 397. *Dosoftei a ajuns la ideea de a traduce în versuri psaltirea*. IL 1, 118. *Se pomena că-și seapă copul în psaltire*. GALAN, z. B. 250. *Mă dusei la mănăstire, Pusei mina pe psaltire Și citii citeva zile*. ALECSANDRI, P. P. 306. *Maș călugăr, de ești beat, Du-te de te culcă-n sal, Ori te du la mănăstire De-și citește pe saltire*. TEODORESCU, P. P. 557. *Bată-l crucea de diacon, Cîmă-i, Doamne, de buiac! Cu minde pe psaltire, Cu ochii pe la copile*. JĂRNIC-BÎRSEANU, D. 471, cf. ȘEZ. III, 63. *Cheamă pe popă să-și cetească saltirile*. GRAUL, I, 5, cf. FOLC. MOLD. I, 113. ♦ Fig. *Vîntul, cu psaltirea lui domoală, Ne ridică frunțile mai sus*. LESNEA, VERS. 100.

2. (Învechit) Psalterion. *Scoală-te, slava mea, scoală-te, psaltire și cealere*. PSALT. 233. *Se laude numele lui în zbaru, și în tîmpănă și în psaltire (psaltire u) se cînte lui*. İB. 307. *Îspovediți-vă Domnului în ceateri*. *În psaltire cu zece mașe cîntați lui*. COHESI, PS. 79/9. *În ceatera cea de zece strune Și-n psaltire versul să răsune*. DOSOFTEI, PS. 108/10, cf. DRLE, TDRG, SEVERIN, s. 120. *Serieri din veacul al XVIII-lea pomenesc numele multor instrumente muzicale: ... nagarale sau tumbelchiriuri, naiuri, psaltiri*. ALLXANDRU, I, M. 13.

— Pl.: psaltiri și (învechit) psaltire. — Și: (învechit și popular) saltire s. f., (învechit) psaltir (SCRIBAN, D.) subst., psaltire, psaltire, (regional) saltire s. f.

— Din slavonul Псалтирь, ngr. ψαλτήριον.

PSALTISTUL s. m. sg. art. (Învechit) Psalmist. *Psaltistul și toți prorocii cu duhul lui Dumnezeu cîntînd de judecata și de plata ce va să fie au propovădit*. VARLAAM-IOASA, 40²/3.

— Derivat regresiv de la psaltire.

PSAMIT s. n. I. Material detritic alcătuit din fragmente de minerale, roci sau organisme cu dimensiuni pînă la 2 mm și care alcătuiesc unele roci sedimentare. Cf. LTR², M. D. ENC.

2. Denumire generală dată nisipurilor și gresiilor. Cf. LTR², M. D. ENC.

— Pl.: psamite.

— Din fr. psamit.

PSĂLMUI vb. IV. În tranz. și în tranz. (Învechit) A psalmodia (I). *Lăudați Domnul, că dulce e Domnul, cîntați (psălmui) v) numele lui că e bine*. PSALT. 281/20. *Cînta-voiu și psălmui-voiu Domnului*. DOSOFTEI, ap. GCR I, 218², cf. MURNU, GR. 48, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: psălmutesc.

— Psalm + suf. -ui.

PSĂLMUIRE s. f. (RAR) Psalmodiere. *Înnoia Maicii Sfinte, ... cu zîmbetul cuminte, Prin fumul de tămîie și psălmui de clerici*. PHILAT, P. 21.

— Pl.: psălmuiuri.

— V. psălmul.

PSĂLMUIȚORU s. m. (Învechit, rar) Persoană care psălmuește. Cf. DRLE.

— Pronunțat -mu-i-. — Pl. psălmuiitori.

— Psălmui + suf. -tor.

PSĂLTICĂȘ s. m. (Învechit, rar) Psalt DRLE.

— Pl.: psălticășii.

Psaltichie f. suf. -aș.

PSĂLTIRE s. f. v. psaltire.

PSEFIT s. n. I. Material detritic alcătuit din fragmente de minerale, roci sau organisme cu dimensiuni mai mari de 2 mm și care alcătuiesc unele roci sedimentare. Cf. LTR², M. D. ENC.

2. Denumire generică dată rocilor sedimentare detritice grosiere (pietrișuri, bolovănișuri, conglomerate, brecii etc.). Cf. LTR², M. D. ENC.

— Pl.: psefite.

— Din fr. pséphite.

PSELTIRE s. f. v. psaltire.

PSEŢTE adv. (Regional) Apoi, peşemne. Com. din STRAJA — RĂDĂUŢI

— Cf. peşemne.

PSEUDARTROZĂ s. f. (Med.) Lipsă de consolidare a capetelor osoase ale unei fracturi care are drept consecință crearea unei false articulații. Cf. BIANU, D. S., DER. *Pseudartroză cu lipsă mare de substanță osoasă*. D. MED., cf. M. D. LNC., DLX.

— Pronunțat: pse-u-. — Pl.: pseudartroze.

— Din fr. pseudarthrose.

PSEUDO- Element de compunere care înseamnă „fals”, „neadevărat”, „pretins” și care servește la formarea unor substantive ca: pseudoautonomie, pseudocelebritate, pseudoerație etc. și a unor adjective ca: pseudoaristocrație, pseudocetimologie etc. Cf. CADE, FORM. CUV. I, 21, 139, 150, 187, M. D. LNC., DEN.

— Pronunțat: pse-u-. — Și: (învechit) pseudo-

— Din ngr. ψευδο-, ψευδός, fr. pseud(o)-.

PSEUDOACID s. m. Acid anhidru care nu mai este electrochimic acid. Cf. MACAROVICI, CH. 110.

— Pronunțat: pse-u-do-a-. — Pl. pseudoacizi.

— Pseudo- + acid.

PSEUDOALDEHIDĂ s. f. (Chim.; la pl.) Grup de substanțe odorante de sinteză; (și la sg.) substanță care face parte din acest grup. *Pseudoaldehidele se utilizează drept componenți ai aromelor de fructe și în parfumerie*. LTR².

— Pronunțat: pse-u-do-al-. — Pl.: pseudoaldehide.

— Pseudo- + aldehidă.

PSEUDOANACREONTIC, -Ă adj. Care dă impresia că este scris în genul anacreontic, cu aparență anacreontică. Cf. DEN.

— Pronunțat: pse-u-da-a-na-cre-on-. — Pl.: pseudoanacreontici, -ce.

— Pseudo- + anacreontic.

PSEUDOANTIC, -Ă adj. Fals antic, cu aparență antică. *În mijlocul celor două mese pseudoantice era cîte un crater de marmură, cu două anse*. CALINESCU, B. I. 8.

— Pronunțat: pse-u-do-an-. — Pl.: pseudoantici, -ce.

— Pseudo- + antic.

PSEUDOAPENDICITĂ s. f. Denumire dată unei boli manifestate prin dureri abdominale, care dau impresia unei apendicite. Cf. D. MED.

— Pronunțat: pse-u-do-a-. — Pl.: pseudoapendicite.

— Pseudo- + apendicită.

PSEUDOARISTOCRATIC, -Ă adj. Fals aristocratic, cu aparentă aristocratică. *Prințesa Șerica Băleanu, tipul femeii de salon, renumită în cercurile aristocratice și pseudoaristocratice pentru seratele ei.* v. ROM. august 1960, 111.

— Pronunțat: *pse-u-do-a-*. — Pl.: *pseudoaristocratice*. -cc.

— **Pseudo-** + aristocratic.

PSEUDOARMONIC, -Ă adj. (Mat.; despre funcții) Care are calitatea de a fi egală cu produsul unei funcții armonice printr-o funcție neperiodică de aceeași variabilă. Cf. LTR².

— Pronunțat: *pse-u-do-ar-*. — Pl.: *pseudoarmonici*. -cc.

— **Pseudo-** + armonic.

PSEUDOARTIST, -Ă s. m. și f. Fals, pretins artist. *Dacă pseudoartistul rămâne el însuși în această lume de rind ... atunci se înțelege că lucrarea sa poate să fie trivială, indecentă.* MAIORESCU, CN. II, 195, cf. FORM. CUV. I, 131, DEX.

— Pronunțat: *pse-u-do-ar-*. — Pl.: *pseudoartiști*. -ste.

— **Pseudo-** + artist.

PSEUDOAUTONOMIE s. f. Autonomie falsă, aparentă. *Academia să rupă valul mincinos al pseudoautonomiei sale și să pătrundă în mijlocul societății în plin proces de devenire.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 6/3.

— Pronunțat: *pse-u-do-a-u-*.

— **Pseudo-** + autonomie.

PSEUDOBĂCĂ s. f. Bacă falsă întilnită la plantele eucurbitacee, la soe etc. Cf. M. D. ENC.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudobace*.

— **Pseudo-** + bacă.

PSEUDOBLEPSIE s. f. (Rar) Iluzie optică. Cf. D. MED.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoblepsii*.

— **Pseudo-** + blepsie.

PSEUDOBUNĂTATE s. f. (Rar) Bunătate falsă, aparentă. *Sint, de altfel, gesturi și acte de pseudobunătate, cari nu sint decit variații periferice și nu îndreptățesc nici o concluzie.* GAMIL PETRESCU, U. N. 65.

— Pronunțat: *pse-u-*.

— **Pseudo-** + bunătațe.

PSEUDOCĂLUGĂR s. m. Fals călugăr. *Pseudo-călugării cerură a se culca timpuriu.* ASACHI, S. L. II, 40.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocălugări*.

— **Pseudo-** + călugăr.

PSEUDOCELEBRITATE s. f. Falsă celebritate; (concretizat) persoană care se bucură de o falsă celebritate. *Înclin să cred că inabordabile sint mai ales pseudocelebritățile.* CONTEMP. 1961, nr. 778, 1/7.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocelebrități*.

— **Pseudo-** + celebritate.

PSEUDOCILINDRU s. m. Formație cu aspect cilindric, alcătuită din aglutinări de celule (neinglobale într-o materie proteică), din conglomerate de cristale sau de săruri amorfice etc. prezentă, uneori, în urină și putind fi confundată cu cilindrul adevărați. Cf. D. MED.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocilindri*.

— **Pseudo-** + cilindru.

PSEUDOCOCAINĂ s. f. Ester obținut, alături de cocaină, din frunzele arbustului *Erythroxylon coca*, folosit, în medicină, ca anesteziant ușor. Cf. LTR².

— Pronunțat: *pse-u-*.

— **Pseudo-** + cocaină.

PSEUDOCŌCS s. n. Prods obținut din cărbuni neaglutinanți, avind toate proprietățile mecanice și chimice-tehnice ale coesului obișnuit; cocs brichete. *Fabricarea pseudocoesului consistă în carbonizarea cărbunilor (prin fluidizare sau prin alte mijloace).* LTR².

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocoesuri*.

— **Pseudo-** + coes.

PSEUDOCOLOID s. m. Sistem dispers eterogen care cuprinde, pe lângă particule mai mari, vizibile cu ochiul liber sau la microscop, și particule coloide. *Exemple de pseudocoloizi sint: suspensiile, emulsiile, aerosolii și pastecele.* LTR².

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocoloizi*.

— **Pseudo-** + coloid.

PSEUDOCONGLOMERAT s. n. Formă rotunjită care apare la unele roci sub influența proceselor de alterare superficială și care se poate confunda cu conglomeratele autentice. Cf. LTR².

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoconglomerate*.

— **Pseudo-** + conglomerat.

PSEUDOCREĂȚIE s. f. Creație falsă, fără valoare. *Adoptarea unei metode definite de creație, metodă care are rolul ... să înlătore deficiențele și tarcele pseudo-creației acloricești din trecut.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 9/1, cf. DEX.

— Pronunțat: *pse-u-do-cre-a-*. — Pl.: *pseudocreații*.

— **Pseudo-** + creație.

PSEUDOCREDINȚĂ s. f. Credință falsă. *Ceva mai înainte stigmatizase pseudocredința clericilor.* s. c. ȘT. (IASI), 1956, nr. 1, 56.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocredințe*.

— **Pseudo-** + credință.

PSEUDOCRITICĂ s. f. Critică falsă sau fără valoare. *Critica criticii ne obligă să distingem critica de pseudocritică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 1/1.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocritici*.

— **Pseudo-** + critică.

PSEUDOCRONICĂ s. f. Cronică falsă sau fără valoare. *Despre romanul de aventuri, autorul pseudo-ronicii se pronunță plin de îngrijorare.* v. NOM. IULIE 1960, 150.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudocronici*.

— **Pseudo-** + cronică.

PSEUDOCRUP subst. (Med.) Crup fals. *Pseudocrupul survine la copiii mici cu vegetații adenoidice.* BELEA, P. A. 188, cf. ABC SĂN. 114, D. MED.

— Pronunțat: *pse-u-*.

— **Pseudo-** + crup.

PSEUDOCULTURĂ s. f. Cultură falsă, aparentă. Cf. L. ROM. 1953, nr. 1, 6. FORM. CUV. I, 139, DEX.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoculturi*.

— **Pseudo-** + cultură.

PSEUDODEMOCRAȚIE s. f. Democrație falsă, aparentă. *Pseudodemocrația capitalistă.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 5/3, cf. FORM. CUV. I, 139, DEX.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudodemocrații*.

— **Pseudo-** + democrație.

PSEUDODIPTER s. n. (În anticlitătea greco-romană) Templu în care distanța dintre colonadă și pereții celei este egală cu distanța a două intercolonamente plus o grosime de coloană. Cf. M. D. ENC.

— Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudodiptere*.

— Din lat. *pseudodipterium*.

PSEUDODOMICILIU s. n. (Rare) Fals domiciliu. *Se întoarse la pseudodomiciliul său.* CĂLINESCU, B. I. 227.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudodomicilii*.
- Pseudo- + domiciliu.

PSEUDODRAMĂ s. f. Dramă falsă, aparentă. *În această „pseudodramă” găsim ... toate disperările.* 1 februarie 1969, 51.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudodrame*.
- Pseudo- + dramă.

PSEUDOEPIGRAF, -Ă adj., s. n. (Text) atribuit pe nedrept unui anumit autor. *Dacă o scriere a unui autor cunoscut s-a păstrat anonimă sau pseudoepigrafă, stilul poate fi un prețios ajutor ca să se descopere autorul ei.* BUL. COM. IST. I, 36. *Un text e ... pseudoepigraf sau pseudonim, când se atribuie pe nedrept unui autor.* ib. 91, cf. FORM. CUV. I, 139.

- Pronunțat: *pse-u-do-e-*. - Pl.: *pseudoepigrafi, -e*.
- Pseudo- + epigraf.

PSEUDOEPISCOP s. m. Fals episcop. *Pentru aceea se și zice că Bernovski ar fi otrăvit pre Iusnie pseudoepiscopul și duhovnicul lui Despot.* ȘINCAI, III, II, 216/5, cf. I, 259/1.

- Pronunțat: *pse-u-do-e-*. - Pl.: *pseudoepiscopi*.
- Pseudo- + episcop.

PSEUDOESTÉT, -Ă s. m. și f. Fals estel. *Pseudoestefii sau oamenii cu vederi strâmte, cari cred că știința trebuie să se ocupe numai de formele desăvârșite ale culturii omenest.* BUL. COM. IST. I, 38.

- Pronunțat: *pse-u-do-es-*. - Pl.: *pseudoestefi, -le*.
- Pseudo- + estet.

PSEUDOESTÉTIC, -Ă adj. Cu aparență estetică, fals estetic. *Plăcerea în contemplarea naturii nu e niciodată „estetică”, ci de obicei „anestetică” și uneori „pseudoestetică”.* BLAGA, Z. 14.

- Pronunțat: *pse-u-do-es-*. - Pl.: *pseudoestetici, -ce*.
- Pseudo- + estetic.

PSEUDOETIMOLOGIC, -Ă adj. Fals, aparent etimologic. *Faptul vorbește în sensul că autorii se conduceau după o normă etimologică sau pseudoetimologică.* SCL 1950, 61. *Trebuie să fi intervenit concepția etimologică sau, mai exact, pseudoetimologică a premii în materie de ortografie.* S. C. ȘT. (IASI), 1956, nr. 1, 7.

- Pronunțat: *pse-u-do-e-*. - Pl.: *pseudoetimologici, -ce*.
- Pseudo- + etimologic.

PSEUDOHERMAFRODITISM s. n. (Med.; livresc) Androginie. Cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: *pse-u-*.
- Din fr. *pseudo-hermaphroditisme*.

PSEUDOINSTRUMENT s. n. Fals instrument (muzical). *Drimba ... face legătura cu pseudoinstrumentele.* ALEXANDRU, I. M. 27.

- Pronunțat: *pse-u-do-in-*. - Pl.: *pseudoinstrumente*.
- Pseudo- + instrument.

PSEUDOLATÍN, -Ă adj. Fals latin, aparent latin. *Restaurând latina clasică și substituind-o variantelor pseudolatine ..., umanismul a stabilit între sovaniți diferiților fâri un fel de „comuniune intelectuală”.* OTETEĂ, II, 319.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudolatini, -e*.
- Pseudo- + latin.

PSEUDOLIBERALISM s. n. Fals liberalism, pretins liberalism. *Uneori se strecoară vechea prejudecată de a-l prezenta pe Curajiale drept un critic al pseudo-*

liberalismului, din punctul de vedere junimist. CONTEMP., 1948, nr. 106, 54

- Pronunțat: *pse-u-*.
- Pseudo- + liberalism.

PSEUDOLINGVIST, -Ă s. m. și f. Fals lingvist, pretins lingvist. *În numeroase locuri acestor pseudo-lingviști și lupta împotriva cosmopolitismului.* I. ROM. 1953, nr. 2, 95.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudolingviști, -ste*.
- Pseudo- + lingvist.

PSEUDOLITERĂT, -Ă s. m. și f. Fals literat, pretins literat. *Aveți pseudoliterafi și-au făcut impresia unor bucatari care încălzesc mâncări.* DELIBRĂSCA, O. 178, cf. DEX.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudoliterafi, -te*.
- Pseudo- + literat.

PSEUDOMEMBRĂNĂ s. f. Membrana patologică formată pe amigdale, pe cerul gurii, pe nas, pe peritoneu etc. de unele boli ca anghina, laringita, apendicita etc. Cf. BIANU, D. S. *Un astfel de bacil sporogen ... produce o inflamație vie și formațiunea de pseudomembrane.* BABEȘ, O. A. I, 117. *Peritoneul injectat și acoperit cu pseudomembrane.* id. ib. 411, cf. D. MED., FORM. CUV. I, 139, DEX.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudomembrane*.
- Pseudo- + membrană.

PSEUDOMETAFORĂ s. f. Falsă metaforă. *Prin dispariția factorilor care împiedică conștința diferențelor, pseudometaforele antropomorfe se vor putea dezvolta în metafore adevărate.* VIANU, M. 25, cf. DEX.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudometafore*.
- Pseudo- + metaforă.

PSEUDOMILITAR s. m. (Rare) Fals militar, persoană lipsită de aptitudini militare. *I-a spus o mulțime de lucruri asupra caterei și asupra lunii militare - văzute prin temperamentul lui de pseudomilitar.* GALACTION, O. 132.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudomilitari*.
- Pseudo- + militar.

PSEUDOMORFĂZĂ s. f. Modificare fizică sau chimică a unui mineral care continuă să-și păstreze forma cristalografică inițială. *Acest metal să pere a fi o pseudomorfoză de aughit-porfir.* I. GHAC, I. S. 428/23, cf. GHETIȚ, R. M., BALCIANU. *Există corpuri a căror structură și compozițiune chimică nu corespond formei cristalografice exterioare. Aceste corpuri au primit numirea de pseudomorfoze.* MURGOCI-LADWIG, M. 39, cf. DM, DL, DER, M. D. ESC., DEX. Fig. *În cultura rusească, care ... se exprimă încă în forme străine de sufletul său (pseudomorfoză), Schengler întrezărește ca simbol - nemărginitul „plan”.* BLAGA, Z. 203.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudomorfoze*. - Și (învechit) *pseudomorfăză* s. f.
- Din fr. *pseudomorphose*.

PSEUDONEUROPTERĂ s. f. v. pseudonevropteră.

PSEUDONEUROPTERĂ s. f. (la pl.) Familie de insecte din grupul nevropterelor, cu aripi membranase egale, cu metamorfoză incompletă, al căror aparat bucal este adaptat pentru lăsat și slărlmat; (și la sg.) insectă din această familie. *Pseudonevropterelor au corpul lung, cu pînțele formate din numeroase tinte.* SIMIONESCU, I. R. 252, cf. ENC. AGR.

- Pronunțat: *pse-u-*. - Pl.: *pseudonevroptere*.
- Și: *pseudoneuropteră* s. f. ENC. AGR.
- Pseudo- + nevropteră.

PSEUDONIM, -Ă subst., adj. I. S. m. (învechit, rar; în forma *pseudonim*) Persoană care trece ceea ce nu este, care se da drept ceea ce nu este. *Tărlăruca*

unui oblăduitor, afară numai cînd el ar fi un pseudonim iar nu un adevărat domnitor, nu-1 altă decît fericirea oblăduitorilor (ante 1857). URICARIUL, IV, 300/18.

2. S. n. Nume creat sau adoptat sub care cineva își ascunde adevărata identitate, folosit mai ales de autorii operelor literare, artistice etc.: (rar) pseudonime. Nu știu dacă măria sa ar primi ca să se publice [traducerile], chiar sub un pseudonim. ALFESANDRI, s. 104. Publicările sale literare le-a început sub pseudonimul W. Augustsohn. MAIORI SCI, CR. III, 64. O cheamă din botez Nastasia, dar, de mult, toată lumea ti zicem Graziella... Este pseudonimul ei. CARAGIALE, O. II, 115. Mi se pare că v-am mai văzut, și-mi întuse mina spunîndu-și numele și-un pseudonim cu care iscălise cîteva articole într-o revistă. VLAHUȚĂ, O. A. I, 190. Tîndrul care scrie sub pseudonimele Tomșa sau A. Toma are talent. GHILREA, S. I, CR. III, 192. Din pricina cenzurii austriace luă pseudonimul de Nicolaus Lenau. IONESCU-RION, s. 290, cf. DDRI, BĂRCIANU, ALEXI, W. Aerst procedu al lui Gion de a-și crea pseudonimul l-au imitat și alți Ionești. IBRĂILEANU, S. I, 87, cf. CADE. L-am cunoscut, ani și ani, numai din romanticul său pseudonim. GALACIION, A. 16. O să li se pară suspect autorităților că semnau cu pseudonime. VLASIU, D. 152, cf. SCRIBAN, D. Puskîn publică sub pseudonimul Ivan Belkin o serie de povestiri. SADOVEANU, E. 203. Pseudonimul era necesar deoarece regulamentul școlar interzicea cu desăvîrșire elevilor colaborarea la orice publicații. V. ROM. septembrie 1954, 112. Cîțitorii aveau dreptul să dezlege șurade și să schimbe sub tot felul de pseudonime corespondențe între ei. PAS, 7, 1, 279. Astăzi un pseudonim literar. BENUȘ, V. CUC. 48. Alt caz unde se poate face o legătură între nume și caracterul celui care-l poartă e constituția de pseudonime. GRAUR, S. P. 18. Pseudonimul este o denumire sub care este cunoscută o persoană care activează într-un anumit domeniu, literar, artistic. PR. DRI PT, 162. Se răzbanau decamată contestîndu-l în cercul lor, împungîndu-l sub pseudonim în vreo publicație, recitîndu-i în deridere unele poezii. V. ROM. septembrie 1962, 69.

3. S. m. (Rar) Persoană care poartă un pseudonim (2). Intră, plouat... tîndrul și simpaticele noastre colaborator literar, pseudonimul Piccolino. CARAGIALI, O. II, 170.

4. Adj. Care are un nume fictiv; care este scris, iscălit, publicat sub un pseudonim (2); care este pe nedrept atribuit unui anumit autor, pseudoe-pigraf. Cf. STAMATI, D. Articuli anonimi și pseudonimi nu se vor băga în seamă. TELEGRAFUL (1854), 369/30, cf. PROF.-POP., S. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. Un text e autentic dacă e incontestabil al autorului al cărui nume poartă... pseudoe-pigraf sau pseudonim cînd se atribuie pe nedrept unui autor. BUL. COM. IST. I, 91, cf. ȘĂINEANU, D. V. Carte pseudonime. CADE, cf. SCRIBAN, D.

— Pronunțat: pse-u-. — Pl.: pseudonimi, -e. — Și: (învechit) pseudonim s. m.

— Din fr. pseudonyme.

PSEUDONOȚIUNE s. f. Noțiune aparentă, înșelătoare, falsă. Prin pseudonoțiuni înțelegem acele confințuri de gludire care, în mod aparent, iau forma noțiunii. CONTIMP. 1956, nr. 306, 711.

— Pronunțat: pse-u-do-no-ți-u-. — Pl.: pseudonoțiuni.

— Pseudo-+ noțiune.

PSEUDONÍME s. n. (Rar) Pseudonim (2). Numele sub care e cunoscut e un pseudonime. IONESCU-RION, C. 65.

— Pronunțat: pse-u-. — Pl.: pseudonime.

— Pseudo-+ nume.

PSEUDOOCULTÍST. -Ă adj. Fals, aparent ocultist. O marcantă rezervă... moi ales în practicile pseudocultiste. CONTEMP. 1966, nr. 1030, 3/2.

— Pronunțat: pse-u-do-o-. — Pl.: pseudoocultisti, -ste.

— Pseudo-+ ocultist.

PSEUDOORIENTÁL. -Ă adj. Fals, aparent oriental. Acordurile ei ample și pseudoorientale evocă temple somptuoase. L. ROM. 1962, nr. 3, 391.

— Pronunțat: pse-u-do-o-ri-en-. — Pl.: pseudoorientali, -e.

— Pseudo-+ orientat.

PSEUDOPARAZÍT s. m. Plantă sau animal care are unele asemănări cu plantele și animalele parazite, fără să intre în categoria acestora. Cf. ENC. AGB.

— Pronunțat: pse-u-. — Pl.: pseudoparaziți.

— Din fr. pseudo-parasite.

PSEUDOPERIPTÉI s. n. Templu antic (roman) înconjurat de coloane, la care coloanțele laterale ies doar în parte din nivelul zidului. Cf. DN³.

— Pronunțat: pse-u-. — Pl.: pseudoperiptere.

— Din fr. pseudo-périptère.

PSEUDOPÓD s. n. Prelungire temporară și mobilă a protoplasmei unor protozoare rizopode sau a unor celule (ca leucocitele), care servește la locomoție și la prinderea prăzii. Cf. SCRIBAN, D. Amoeba... nu are aparat locomotor special, ci se mișcă cu ajutorul unor prelungiri protoplasmice numite pseudopode. ENC. AGR. 1, 223, cf. DL, DM. Amiba emite niște prelungiri citoplasmice, care se numesc pseudopode. ZOLOGIA, 7, cf. DER, FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX. ◀ (Prin lărgirea sensului) Multe plante inferioare prezintă organe speciale sub formă de... pseudopode, prin care ele se pot deplasa în mediul acvatic. BOTANICA, 59.

— Pronunțat: pse-u-. — Pl.: pseudopode.

— Din fr. pseudopode.

PSEUDOPOPULARIZÁRE s. f. Falsă, aparentă popularizare. Felul popular de a expune ideile n-are nimic comun cu metoda proastă de „pseudopopularizare”. CV 1919, nr. 6, 2.

— Pronunțat: pse-u-. — Pl.: pseudopopularizări.

— Pseudo-+ popularizare.

PSEUDOPREFÍX s. n. Element de compunere sau cuvînt cu ajutorul cărui se formează (în compunerea savantă) mai ales termeni științifici și tehnici; prefixoid. Interesantă ni se pare semnalarea faptului că pseudoprefixele (sau elementele de compunere, cum ne-am obișnuit să le numim) sînt cu mult mai numeroase, în prezent, decît prefixele propriu-zise. L. ROM. 1965, 407, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: pse-u-. — Pl.: pseudoprefixe.

— Pseudo-+ prefix.

PSEUDOPREFIXÁ vb. I. Fran z. A forma un nou cuvînt cu ajutorul unui pseudoprefix. Cf. DEX.

— Pronunțat: pse-u-. — Prez. ind.: pseudoprefixează.

— V. pseudoprefix.

PSEUDOPREFIXÁRE s. f. Acțiunea de a pseudoprefixa și rezultatul ei. Astăzi, paralel cu instruirea maselor, se extinde și pseudoprefixarea. L. ROM. 1962, 399.

— Pronunțat: pse-u-. — Pl.: pseudoprefixări.

— V. pseudoprefixa.

PSEUDOPREFIXÁT. -Ă adj. (Despre cuvîntele) Format cu ajutorul unui pseudoprefix. Astfel de termeni, în majoritate compuși sau pseudoprefixați, marchează... drumul viitor al lexicului limbii române. L. ROM. 1962, 399.

— Pronunțat: pse-u-. — Pl.: pseudoprefixați, -te.

— V. pseudoprefixa.

PSEUDOPROBLEMĂ s. f. Falsă, pretinsă problemă. *Bloomfield socotește problema raportului dintre limbă și gândire drept o pseudoproblemă și trece la o adevărată operă de „formalizare” a lingvisticii.* I. ROM. 1953, nr. 2, 91, cf. DEX.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoproblemă*.
- Pseudo- + problemă.

PSEUDOPROROC s. m. Fals, pretins proroc. Cf. FORM. CUV. I, 150.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoproroci*.
- Pseudo- + proroc.

PSEUDOPRUDENȚĂ s. f. (Rar) Falsă, pretinsă prudență. *Ce pseudoprudență revoltătoare, să arunce înapoi într-un menaj dizolvat ... pe o femeie care-și cerșește redempțiunea și care ți-a dăruit un copil?* GALAXION, O. A. I, 52.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoprudențe*.
- Pseudo- + prudență.

PSEUDOSAVANT s. m. Fals, pretins savant. *O serie de pseudosavanți aflați în solda trustrurilor imperialiste încearcă se reinvie teoria reacționară și diversionistă a lui Malthus.* SCIENTIA, 1952, nr. 2 381

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudosavanți*.
- Pseudo- + savant.

PSEUDOSCORPIE s. f. (Zool.; la pl.) Subclasă a arahnidelor care cuprinde insecte caracterizate printr-un apendice în formă de clește legal de o glandă cu secreție; (și la sg.) insectă care face parte din această subclasă. Cf. ENC. AGR.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoscorpii*.
- Pseudo- + scorpie.

PSEUDOSCORPIÓN s. m. Insectă asemănătoare cu scorpionul, care nu are coadă și nu este veninoasă. Cf. SIMIONESCU, F. R. 418.

- Pronunțat: *pse-u-do-scor-pi-on*. — Pl.: *pseudoscorpioni*.
- Pseudo- + scorpion.

PSEUDOSOCIALIST s. m. Fals, pretins adept al socialismului. *Încă în timpul vieții lui Marx și Engels o serie de pseudosocialiști ... au luat atitudine împotriva teoriei marxiste a luptei de clasă.* CONTEMP. 1950, nr. 181, 2/1.

- Pronunțat: *pse-u-do-so-ci-a-*. — Pl.: *pseudosocialiști*.
- Pseudo- + socialist.

PSEUDOSTENOGRĂFIC, -Ă adj. (Rar) Aparent, fals, pretins stenografic. *Jurnal pseudostenografic pentru perioada de 1-11 ianuarie 1961.* I. ROM. 1962, nr. 3, 391.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudostenografici*, -ce.
- Pseudo- + stenografic.

PSEUDOSTEREOFONIE s. f. Procedeu de reproducere a sunetelor, care imită efectul stereofonie și care constă în trimiterea sunetelor din toate părțile, nefiind posibilă localizarea sursei sonore. Cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: *pse-u-do-ste-re-o-*.
- Pseudo- + stereofonie.

PSEUDOȘTIINȚĂ s. f. Falsă, pretinsă știință. *Lupta împotriva pseudoștiinței.* IBRĂILIANU, SP. CR. 91. *Cu orice adevărat om de știință, Philippiide disprețuia pseudoștiința.* CV 1950, nr. 2, 12, cf. DEX.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoștiințe*. Gen.-dat. și: *pseudoștiinți*.
- Pseudo- + știință.

PSEUDOȘTIINȚIFIC, -Ă adj. Fals, aparent, pretins științific. *Arma științifică pe care o posedă pro-*

letariatul este unizat mai puțin, înfățișat sărăcit și înfățișat ca un pseudoștiințific pe care le are burghezia. CONTEMP. 1949, nr. 129, 64. *Afirmările pseudoștiințifice ale teoreticienilor turcoizi cu privire la naționalitățile „sujetoare”.* LEXICA DE GRASA, 1953, nr. 1-2, 38. *Husleu nu s-a mulțumit să critice numai jurnalele pseudoștiințifice ...* *Nicolae Ionescu.* S. C. ȘI. (IASI), 1957, 272.

- Pronunțat: *pse-u-do-ști-in-*. — Pl.: *pseudoștiințifici*, -ce.
- Pseudo- + științific.

PSEUDOTALENT s. n. (Rar) Fals, pretins talent. *Scritorii care, în opera lor, înfățișează lumii scrisori ori trist, sunt în majoritate în toate literaturile și stau pe toate treptele, de la pseudo- sau evasivament până la geniu.* GALAXION, V, 130.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudotalent*.
- Pseudo- + talent.

PSEUDOTURCOaică s. f. (Rar) Falsă, pretinsă turcoaică. (Adjectival) *Cântărețe, dansatoare pseudoturcoice din lupanarele bucureștene ... se arătau în Turmu o dată cu mistifi casele de export.* GALAXION, A, 66.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudoturcoice*.
- Pseudo- + turcoaică.

PSEUDOVÂNĂTOR s. m. Fals, pretins vânător. *Un asemenea pseudovânător nu-i decît un neclăbuzit vin.* PESC. martie 1964, I.

- Pronunțat: *pse-u-*. — Pl.: *pseudovânători*.
- Pseudo- + vânător.

PSEUDO- v. pseudo-

PSEUDOMORFÓZĂ s. f. v. pseudomorfoză.

PSEUDONIM s. m. v. pseudonim.

PSI s. m. invar. A douăzeci și treia literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetelor *ps*; a patruzecia literă a alfabetului chirilic, corespunzând sunetelor *ps* și avînd valoarea numerică 700. Cf. CADL.

- Din gr. ψῖ.

PSICOLÓG s. m. v. psiholog.

PSICOLÓGIC, -Ă adj. v. psihologic.

PSICOLOGICAMENTE adv. (Învechit, rar) Psihologiceste. Cf. SEC II, 197.

- Din fr. *psychologiquement*, it. *psicologicamente*.

PSICOLOGÍE s. f. v. psihologie.

PSIF s. n. (Învechit) Alegere (prin vot) sau numire în funcție (a unui mitropolit). *Să aștepte psiful de la biserică cea mare a Tariigradului.* CANTEMIR, ap. CHAC, II, 692. *Prea-cuvioșii egumeni ... datu-se-a iar voie ca după canoave să facă psifos, adică alegere, și să aleagă obraz vrednic, cinstit și trebuincios ca să primească această purtare de grijă* (a. 1760). BUL. COM. ISL. III, 10. *[Patriarbul Tariigradului] s-au rugat ca să se desfacă psiful și osăzarea aceasta a mîmitului mitropolit* (a. 1781). URICARIU I, III, 129-25, cf. CHAC, II, 692, TRIG. I, BRĂNESCU, M. 70, GĂLDI, M. PHAN. 245, SCRIBAN, D.

- Pl.: *psifuri*. — Și: *psifos* s. n.
- Din gr. ψῖφος.

PSIFIL s. f. pl. v. psifol.

PSIFISI vb. IV. Franz (Învechit) A alege (prin vot) sau a numi într-o funcție înaltă. (VEFL. PAS) *Capul canalu lu cel de bou să să primească și lu cîntroia leului să să psifisască.* CANTEMIR,

I. L. I, 160, cf. GÁLDI, M. PHAN, 245, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. 1, 328.

— Prez. ind.: *psifisese*.

— Din ngr. *εψίφισα* (aor. al lui *ψηφίζω*).

PSIFÓI s. f. pl. (Învechit) Mozaic¹ (1). *Marmurile și psifotele și zugrăvelile cu psifoi* (a. 1715). ap. TDNG, cf. CIRAC, II, 692, GÁLDI, M. PHAN, 245, SCRIBAN, D.

— Și: **psifii** s. f. pl. GÁLDI, M. PHAN, 245.

— Din ngr. *ψηφί*.

↳ **PSIFOS** s. n. v. **psif**.

PSIHANALIST, -Ă s. m. și f. Persoană care se ocupă cu psihanaliza, specialist în psihanaliză; adept al psihanalizei. *Dacă psihanalistii au putut vorbi totuși de un catarsis al visurilor, lucrul se datorește unei simple construcții psihologice pe bază de analogii, nu unui fapt de experiență intimă directă.* VIANU, M. 59, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihanaliști, -ste*.

— Din fr. *psychanalyste*.

PSIHANALITIC, -Ă adj. Care aparține psihanalizei, privitor la psihanaliză, specific psihanalizei; care se bazează pe psihanaliză. *Daft-mi voie să încerc eu o aplicație psihanalitică.* CAMIL PETRESCU, T. III, 198. *Această barbarie poate să posedă ... laboratoare și romane psihoanalitice — cu rămâne totuși barbarie.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 14/5. *Bălăceala psihanalitică mi-a produs toldeana repulsie.* 7 februarie 1961, 16, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihanalitici, -ce*. — Și: (rar) **psihoanalitice**, -ă adj.

— Din fr. *psychanalytique*.

PSIHANALIZĂ s. f. f. Ansamblul concepțiilor lui S. Freud și ale adepților săi privind viața psihică conștientă și inconștientă, după care tendințele sau dorințele profunde ale individului vin în conflict cu convingerile sale morale și sint alungate în subconștient, de unde tind să reapară sub o formă travestită. *Psihanaliza a fost deseori criticată pentru exagerarea rolului sexualității și al impulsurilor inconștiente în viața psihică a omului.* M. D. ENC., cf. DEX.

2. Metodă de analiză psihologică și de tratament al bolilor neuropsihice bazată pe psihanaliză (1), care își propune, prin diverse probe (asociații de cuvinte, relații de vise, interpretări de figuri confuze etc.), să descopere cauzele nevrozelor și psihozelor și să vindece aceste boli. *Să lăsăm la o parte jargonul nostru medical și toate pretențiile și subtilitățile psihanalizei.* GALAXION, O. A. I, 124. *Vrei să faci psihanaliză?... Cu o condiție: să iei de colaboratoare pe d-ra Sinu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 198, cf. BLAGA, Z. 176. *Psihanaliza operează o generalizare pe care raporturile de fapt nu o îngăduie și ale cărei rezultate se cuvine a fi privite cu rezervă.* VIANU, M. 50. „*Psihanaliza*” și „*inhibiția*” lui Freud sînt încercări apreciable de a determina și explica fenomenele inconștiente. RALLA, S. T. II, 11, cf. FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX.

— Și: (rar) **psihoanaliză** s. f.

— Din fr. *psychanalyse*.

PSIHASTÉNIC, -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care suferă de psihastenție. *De cele mai multe ori, cînd nevropatul ori psihastenientul declară că îi lipsește ceva, aceasta nu e decît o iluzie.* RALEA, S. T. II, 37.

— Pl.: *psihastenici, -ce*.

— Din fr. *psychasthénique*.

PSIHASTENIE s. f. Formă de nevroză caracterizată prin obsesii și fobii, prin stări de nehotărîre, nesiguranță de sine, agitație, crize etc. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., FORM. CUV. I, 139.

— Pl.: *psihastenii*.

— Din fr. *psychasthénie*.

PSIHIE s. f. Oglindă mobilă de mari proporții, în care cineva se poate vedea în totalitate. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *psihic*.

— Din fr. *psyché*.

PSIHIATRIC, -Ă adj. Care aparține psihiatriei, privitor la psihiatrie; bazat pe psihiatrie. *O consecință importantă de această progresiune mare în sfera psihiatrică a fost curabilitatea cea mare a smintțiilor.* BARASCH, I. F. 20/21, cf. id. I, 119/19, BĂRCIANU, Juran *cu desenator la Clinica psihiatrică*. VLASIU, D. 11. *Ce semnne, tală-soerule? — întrebă Stănică, cu intenții psihiatrice, făcînd cu ochiul celorlalți.* CĂLINESCU, E. O. II, 47. *Mizroukhine a studiat 50 de bătrîni ... din punctul de vedere neuropsihic, fără a găsi la ei turburări psihice de tip psihogen sau psihitric în genere, nici crize senile.* PARRON, R. 69, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -hi-a-. — Pl.: *psihiatrici, -ce*.

— Din fr. *psychiatrique*.

PSIHIATRIE s. f. Disciplină medicală care se ocupă cu studii bolilor psihice și cu tratamentul lor. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu ai picotot studii de psihiatrie în revistele străine de specialitate?* CAMIL PETRESCU, T. III, 23. *În fața Institutului de Psihiatrie ne-am despărțit.* VLASIU, D. 341, cf. SCRIBAN, D. *Intrase de la început în grafiile profesorului de psihiatrie.* CĂLINESCU, F. O. I, 258. *Psihiatria confirmă de minune acest lucru. E o constatare unanim recunoscută că deprimații nervoși ... pierd o dată cu sentimentul social și propria lor individualitate.* RALLA, S. T. II, 76, cf. 102. *Este medic și asistent la Institutul de Psihiatrie.* BENIUC, M. C. I, 56. *Hai să vă povestesc. Cu ocazia asta o să aflați ceva despre psihiatrie.* PRIDA, R. 27, cf. FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -hi-a-.

— Din fr. *psychiatrie*.

PSIHIATRU, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în psihiatrie. *În Franța ..., psihiatrii au o mare influență în influința făcătoare de bine a muzicii vocale și instrumentale.* BARASCH, I. F. 20/10, cf. BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Psihiatrii abili ... înlocuiesc dușurile și morfina cu vorbe bune și sugestii raționale.* BĂBÎT, E. 377, cf. SCRIBAN, D. *A consultat tot felul de lume ... matematicienii eminenți, psihologii și psihiatri.* V. ROM. martie 1951, 249. *Nu sint psihiatru, îi declară doctorul, indulcindu-și glasul.* VINEA, L. I, 28. *Un psihiatru este un medic cu o specialitate foarte precisă.* PRIDA, R. 20, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -hi-a-. — Pl.: *psihiatru, -e*.

— Din fr. *psychiatre*.

PSIHIC, -Ă adj., s. n. f. Adj. Care aparține psihicului (2), privitor la psihie, specific psihicului. *De asemenea și înriuriri psihice atacorînesc sistemul pielii în mare grad.* ALBINEȚ, M. 189/9. *Femeia asta are toate calitățile de inimă, cum ar zice un autor de romane, iubitor de amănunte psihice.* CARAGIALE, ap. CADE. *Adîncit-am pînă-n funduri tot ce e filozofic, Medicină, drept, știință, psihici legi, teologie.* MACEDONSKI, O. I, 271. *Asupra acestei satiri a fost așintită mai ales atenția autorului, și nu asupra adîncirii psihice a persoanelor.* GHIEREA, ST. CR. I, 350. *Deși amîndoi sint pesimiști, natura lor psihică, intimă e absolutamente deosebită.* IONESCU-RION, C. 63, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *O hîrcă, o spadă, o lespede și un Hamlet trăiesc și aci, aducînd, cu o disonanță psihică, zvonul reinvoareerii.* KLOPȘTOCK, F. 330, cf. SCRIBAN, D. *Nu transpore nici un reflex din intimitatea psihică a vorbitorului.* VIANU, A. P. 16. *Toate aceste mici mizerii psihice nu făceau din bătrîn un abătut.* CĂLINESCU, E. O. II, 227. *Cele mai clementare fenomene psihice ... anunță dacă stîtem sau nu pe calea bună.* RALEA, S. T. II, 16. *O trăire*

psihică complexă în favoarea apariției subite a tulburării extraordinare. *CONTEMP.* 1954, nr. 389, 2-5. *O importanță deosebită pentru vindecarea bolnavilor o are liniștea lor fizică și psihică.* BULEA, P. A. 200. *Dobrota suferite o depresiune psihică.* BARDU, P. 53. *Stereotipiile pot fi întâlnite și la oameni distrați ... care au suferit o serie de traume psihice.* MOC SÂN. 342. *Vaiam să te întreb dacă boala mea e unsofită ... și de tulburări nervoase, psihice.* 1 februarie 1961, 12, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbiu) Din punct de vedere al psihicului (2). Cf. SCRIBAN, D.

2. S. n. Formă specifică de reflectare a realității, proprie omului și animalelor superioare, produs al activității sistemului nervos; totalitatea fenomenelor și proceselor prin care se realizează această reflectare; structură sufletescă proprie unui individ; p. ex. l. individ cu o structură sufletescă proprie. *Psihicul lui era foarte fin pentru lumea de azi.* IONESCU-BON, c. 91. *Miron a ajuns la concluzia că eu, deși aream talent, eram încă un țaran neclădit, un psihic încărcat de prejudecăți.* VIASIV, D. 291, cf. SCRIBAN, D. *Psihologia a început de la o vreme să părească psihicul propriu-zis.* CĂLINESCU, c. o. 61. *Studia pe Pavlov, căutând să-și facă o idee despre om și psihicul lui din experimentele marelui savant.* BENICU, M. C. I. 502. *Cele mai bune [tranchilizante] sînt acelea care, calmînd psihicul alterat al bolnavului, îi păstrează neatînsă cunoștința și coerența intelectuală.* ABC SÂN. 359, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psihici, -ce.

— Din fr. psychique, germ. psychisch.

PSICAMENTE adv. (Rar) Din punct de vedere psihic. Cf. GHICA, în SEC II, 189, SCRIBAN, D. 1071.

— Psihic + suf. -(a)mente.

PSIHISM s. n. Totalitatea fenomenelor psihice proprii unui individ sau unei colectivități; viață psihică; manifestare psihică. *Iată o cauză, am putea-o numi teologică, care se opunea la studiul psihismelor inferioare.* RALEA, S. T. II, 10. *Pierre Janet concepe psihismul sub punctul de vedere al unui atomism.* id. ib. 35, cf. DL, DM. *Îmi doresc croul lucid, dezbrătat de tenebre și psihisme.* 1 iunie 1961, 67, cf. M. D. ENC.

— Pl.: (rar) psihisme.

— Din fr. psychisme.

PSIHIZĂ vb. I. In tranz. (Rar) A face o analiză psihologică (amănunțită); (rar) a psihologiza (1). Cf. SEC III, 102.

— Prez. ind.: psihizez.

— Psih[ic] + suf. -iza.

PSIHONALITIC, -Ă adj. v. psibanalitic.

PSIHONALIZĂ s. f. v. psibanaliză.

PSIHODRĂMĂ s. f. Metodă psihoterapeutică modernă care folosește improvizația jocului dramatic, pe o temă dată bolnavilor psihici, ca mijloc de exteriorizare a trăirilor acestora, oferind posibilități de investigație și de vindecare. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: psihodrame.

— Din fr. psychodrame.

PSIHOFIZIC, -Ă adj. s. f. 1. Adj. Care aparține psihofizicii (v. psihofizie 2), privitor la psihofizică, de natură psihofizică. *Cercetări psihofizice asupra numărului exact de idei, ce pot încăpea în fiecare moment dat al conștiinței, s-au făcut.* MAIORESCU, CR. II, 143, cf. CADE. *Există în psihologie o lege numită psihofizică, după care senzația e un reflex al excitației.* RALEA, S. T. III, 250, cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. f. Curent psihologic care studiază, pe cale experimentală, raporturile (cantitative) dintre intensitatea stimulilor fizici și intensitatea stărilor psihice corespunzătoare, dintr-o formulare matema-

tică a concluziilor obținute. Cf. ȘĂINIANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

3. Adj. Care aparține psihicului și fizicului, privitor la psihic și la fizic. Cf. DEX.

— Seris și: psihofizic. — Pl.: psihofizici, -ce.

— Din fr. psychophysique, germ. Psychophysik.

PSIHOFIZIOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține psihofiziologiei, privitor la psihofiziologie. *Inclina diagnosticul său psihofiziologic prin simțurile: „om rau, dar inteligent”.* GHICA, S. 348. *Este peste puterile lui s-o mai dezrădăcineze din pajistile și din răzoare le domeniului său psihofiziologic.* GALATEIANU, O. A. I, 70, cf. DL, DM, M. D. ENC.

— Seris și: psihofiziologic. — Pronunțat: -zi-o-

— Pl.: psihofiziologi, -ce.

— Din fr. psychophysologique.

PSIHOFIZIOLOGIE s. f. Ramură a psihologiei care combină metodele psihologice cu cele fiziologice pentru a stabili mecanismele neurologice și fiziologice corespunzătoare diferitelor fenomene psihice precum și influența activității psihice asupra funcțiilor neurovegetative; psihologie fiziologică. Cf. DL, DM, DER, FORM. CUV. I, 186, 190, M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -zi-o-

— Din fr. psychophysologie.

PSIHOGÉN, -Ă adj. Care ia naștere datorită unor cauze psihice. Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psihogeni, -e.

— Din fr. psychogène.

PSIHOGENÉZĂ s. f. 1. Apariție și dezvoltare a funcțiilor psihice la om. Cf. DL, DM, FORM. CUV. I, 139, M. D. ENC., DEX.

2. Procesul apariției unei boli din cauze psihice.

Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psihogeneze.

— Din fr. psychogenèse.

PSIHOLOGĂ s. f. v. psiholog.

PSIHOLOG, -OGĂ s. m. și f. 1. Persoană specializată în studiul psihologiei (1). Cf. I. GOLESCU, c., NEGLICI. *Aceste jurnale ale știinților sînt d-un mare interes pentru un psiholog și mai cu seamă pentru un psihiatru.* BARABOȘ, I. F. 19 28, cf. POLIZI, DDRE, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINIANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Un psihiatru este un medic cu o specialitate foarte precisă, un medic curant, și nicidecum un psiholog.* PREDĂ, R. 20, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Persoană dotată cu însușirea de observator fin, cu capacitatea de a sesiza și de a analiza viața sufletescă a cuiva; bun cunoscător al sufletului uman, al psihologiei (2) omenești. *De data asta mă încredințat pe deplin că ... nu era deloc psiholog.* HOGAȘ, DR. II, 15. *Psiholog, dramaturg și moralist, Vlahuță și-ar fi canalizat poate talentul în poezia didactică.* LOVINESCU, c. VI, 103. *Sînt cel mai mare talent, cel mai puternic creator de viață, cel mai fin psiholog.* C. PETRUSCU, c. V, 21, cf. SCRIBAN, D. *A încercat psiholog Garagiule crede-a se putea dispensa de mijlocul analizei.* VIASIV, A. P. 127. *E un înțelept al pieturii și, fără îndoială, un mare psiholog.* RALEA, S. T. I, 273. *Medicul trebuie să fie și un bun psiholog, nu de laborator, ci de oameni.* CONTEMP. 1955, nr. 171, 41. [Scritorul] a alizăză cu pătrundere sufletul omeneșc, ca orice psiholog. V. ROM. decembrie 1964, 129, cf. M. D. ENC., DEX.

— Seris și: (după fr.) psiholog. ALEXI, W. — Pl.: psihologi, -oge. — Și: psiholoagă (SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC.) s. f. (învechit) psicológ (NEGLICI) s. m. — Din fr. psychologue.

PSIHOLOGIC, -Ă adj. Care aparține psihologiei, privitor la psihologie sau la fenomenele care fac parte din domeniul ei de cercetare; sufletesc, (învechit,

rar) psihologicesc. *Chipul cel viu și adevărat al observațiilor sineșului său stă... în spaimă și în liniște și în alte asemenea psihologice simțiri și arătări din noi.* EPISCOPESCU, o. î. 74/12. *Precum în rinduiala psihologică ascine și în rinduiala materială... sunt principuri.* RUSSO, s. 90. *Ce relațiune psihologică se află între niște creieri stricași și într-o nuia sau un lanț?* BARASCH, i. f. 12/7, cf. ZALOMIT, în *CONTRIBUȚII*, I, 193, POLIZU. *O asemenea întâmplare este foarte comună..., cu toate acestea este un act psihologic foarte complicat.* ISIS (1859), 3¹/48. *Prologul cu care începe cartea... este un studiu psihologic.* GHICA, s. 63. *Asemenea fenomene trebuiesc privite mai mult cu un fel de interes psihologic.* MAIORESCU, CR. II, 10. *Aș dori să nu să desprăciase cu atita ușurință o stare psihologică care trebuie să fie cu mult înaltă, mai delicată, mai greu de surprins.* DELAVRANCEA, T. 210. *Analizând pe artist din punctul de vedere fiziologic, psihologic, moral etc., vom da de mediul înconjurător, care a fasonat pe artist.* GHEREA, ST. CR. II, 11, cf. DDBF. *Eu cred că expresiunea estetică a unei opere literare are un caracter psihologic.* DEMETRESCU, o. 174. *După un răpede și neobservat studiu psihologic, propriu numai femeilor, se uită la Avrum și-i spuse ceva.* HOGAȘ, DR. I, 100. *Autorul... a citorva romane în care era o tendință spre o mai adâncă analiză psihologică.* VLASIU, D. 316. *Delicetea lor e o mască socială, nu o realitate psihologică.* TEODOREANU, M. U. 42. *Resortul său psihologic este plăcerea amintirii.* VIANU, A. P. 67, cf. 283. *Și iară se chinuie zadarnic, căutând soluția acestei quadraturi psihologice.* CAMIL PETRESCU, S. 31. *Reacțiile psihologice sunt surprinse în diversitatea și complexitatea lor.* s. mai 1960, 91. *Au rămas... mădește încercări copilărești, importante numai ca documente psihologice.* ib. februarie 1960, 50. *Conflictul în care eroul e tragic... exprimă o profundă investigare psihologică.* T. Iunie 1964, 71. *Caracterul intelectualității e determinat de structura psihologică a eroilor.* V. ROM. octombrie 1964, 87, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ *Moment psihologic = moment potrivit pentru a influența pe cineva, pentru a determina producerea unui anumit fapt, soluționarea unei probleme etc.; moment de tensiune în așteptarea producerii unui fapt.* Cf. CADU. *Ait momentul psihologic, cit și mijloacele pe care le oferă limbajul omnesc pentru exprimarea stărilor sufletești afective se aseamănă de la un popor la altul și de la o epocă la alta.* IORDAN, STIL. 121. *Pentru sensibilitatea noastră personală, care-i în funcțiune de moment psihologic, o acțiune trecută poate părea prezentă.* id. ib. 143, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. ♠ (Adverbial) *Într-un grup de manifestanți participă un număr de indivizi diferențiați psihologic, dar legați momentan de un mobil comun.* LOVINESCU, C. IV, 113, cf. SCRIBAN, D.

— Seris și: (după fr.) psihologic, psychologic. — Pl.: psihologici, -ce. — Și: (învechit) psicologice, -ă adj.

— Din fr. psychologique.

PSIHOLGICESC, -EASCĂ adj. (învechit, rar) Psihologic. Cf. POLIZU.

— Pl.: psihologicești.

— Psihologie + suf. -icesc.

PSIHOLGICEȘTE adv. Din punct de vedere psihologic: sufletește, (învechit, rar) psihologicamente. Cf. POLIZU, DDBF. *Ni se pare că vedem... pe autor îndemnulându-și partenerul (fictiv, se înțelege, și totuși real psihologicește) să trintască batocul de părete.* IORDAN, STIL. 159. *Nu polemizăm cu fabulația romanului perfect motivată psihologicește.* s. c. ȘT. (IASI), 1958, 116. *Shakespeare nu a putut face din Hamlet un răzbuțor, cu alt mai mult un răzbuțor înfîm și neputincios, ceea ce esteticeste ar fi o caricatură, iar psihologicește o absurditate.* V. ROM. noiembrie 1964, 109, cf. DEX.

— Psihologic + suf. -ește.

PSIHLOGIE s. f. 1. Știință care se ocupă cu studiul psihicului, cu legile proceselor psihice și cu particularitățile psihice individuale. *La acest neam de boale avem pricină a descrie un ce din psihologie.* EPISCOPESCU, PRACTICA, 276/26, cf. I. GOLESCU, c. Cînd zice cineva teologie, geografie, logică, psihologie..., aceste vorbe în sine au și definiția în limba de unde s-au luat. CR (1848), 3³/32. *În școlile mai înalte fac un studiu special din facultățile sufletului, sau cursul de psihologie.* BREZOIANU, î. 105/1, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Acastă studie cuprinde toată istoria, originile popoarelor, psihologia, literatura.* RUSSO, s. 96, cf. ZALOMIT, în *CONTRIBUȚII*, I, 193, POLIZU, LM. *El, pe catedră, explică o lecție de psihologie.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 65. *Psihologia modernă concepe sufletul ca un țesut.* IBRĂILEANU, S. L. 56. *Se strădui... să-și reamintă cum se numesc în psihologie fenomenul acesta al previziunii.* C. PETRESCU, î. II, 122. *Cititorul tratatelor de filozofie și psihologie... urmărește nu numai pulsațiile activității perceptive, dar și întunecarea trecătoare a conștiinței.* VIANU, A. P. 184. *Psihologia a început de la o vreme să părească psihicul.* CĂLINESCU, c. o. 64, cf. 59. *Literatura, psihologia și biologia secolului al XIX-lea... au cultivat și încetățenit aspecte ale vieții sufletești considerate pînă atunci de disprețuit.* RALEA, S. T. III, 23, cf. I, 96. *Promisese... să scrie un tratat de psihologie criminală.* BENIUC, M. C. I, 431. *Era și profesor de logică și psihologie.* VINEA, I. I, 112. *Fusese numită asistentă la catedra de psihologie.* DEMETRIUS, A. 306. *Obiectul psihologiei îl constituie elementele... caracterului, ale lumii lăuntrice a omului.* CF 1961, nr. 1, 46, cf. DER, M. D. ENC., DEX. ♠ *Psihologie fiziologică = ramură a psihologiei (1) care combină metodele psihologice cu cele fiziologice pentru a stabili mecanismele neurologice și fiziologice corespunzătoare diferitelor fenomene psihice precum și influența activității psihice asupra funcțiilor neurovegetative; psihofiziologic.* Cf. M. D. ENC. *Psihologie abisală = ramură a psihologiei (1) care înglobează diverse curente psihanalitice și care își propune să studieze straturile cele mai profunde ale personalității individuale.* Cf. id. ib. *Psihologie animală = ramură a psihologiei (1) care studiază geneza și stadiile de dezvoltare ale psihicului la animale; zoopsihologie.* Cf. id. ib.

2. Ansamblu de procese psihice care caracterizează un individ sau o colectivitate. V. mentalitate, concepție. *Un dramaturg nu poate să desprindă din întreaga psihologie a unui om, o idee, un sentiment.* IONESCU-BLON, s. 242. *Psihologia socială modernă se caracterizează mai ales prin două fenomene: individualismul și pesimismul.* id. ib. 330. *Mi s-a părut... că mă întâlneam cu această psihologie specială, stinsă și sfârșitoare, care este semnul cadutului eu moarte.* GALACTION, A. 278. *Au crescut miraculos averi de milioane, personalități politice... și o psihologie obștească nouă.* id. o. A. I, 139. *Nu se mai pot conduce decît după legile psihologiei colective.* C. PETRESCU, î. II, 126. *Rînjetul acestui monstru exprimă psihologia egoistă și cinică a iubitorilor de aur.* VLASIU, D. 107. *Întimplarea pe care vreau s-o povestesc... ar putea sluji poate celor ce adună documente pentru psihologia mulțimii.* SADOVEANU, o. VI, 214. *Am psihologia bănuțoare a unui feudal.* CĂLINESCU, s. 396. *Redarea psihologiei vârstei de optsprezece ani... e unică în literatura noastră.* RALEA, S. T. I, 69. *Caiețul cu „Contribuții la psihologia copilului în epoca de pubertate” rămăsese nedeschis.* DEMETRIUS, A. 272. *N-ai să pricepi, de pildă, niciodată psihologia și drama mea.* II. LOVINESCU, T. 336. *De la evocarea mediului cazon s-a îndreptat spre psihologia rurală.* CONSTANTINESCU, S. I, 382. *Prin psihologie socială, marxismul înțelege în primul rînd sentimentele și emoțiile oamenilor, care apar și se manifestă în relațiile sociale între oameni.* CF 1960, nr. 5, 113. *Are ceva din psihologia burghezului arrogant și distant.* V. ROM. ianuarie 1963, 85. *Să încercăm să clarificăm psihologia atît de arbitrară a eroilor.* T mai 1961, 99, cf. DEX. ♠ (Cu determinări care indică

domeniul) Ansamblu de procese psihice care sînt determinate, generate de un fenomen, de un proces etc. sau care condiționează o anumită activitate. *Să se inițieze de ajuns tu ata pozorii și a psihologiei muzicale.* FILIPON, o. II, 258. *Nu cunoașteți nimic din psihologia dragostei.* CAMIL PELTESCU, v. s. 11. *Advar foarte explicabil pentru cîr cunoaște cu adevărat psihologia războiului.* id. ib. 316. *Se mira chiar de falsa psihologie a dragostei din toman.* CĂLINESCU, o. I, 98, cf. DEX.

— Seris sî: (după fr.) *psihologie*. — Pl.: *psihologii*. — Și: (rar) *psicologie* s. f.

— Din fr. *psychologie*.

PSIHOLOGISM s. n. Orientare, tendință, concepție psihologică ce extinde cauzalitatea psihologică la interpretarea unor fenomene din alte domenii ale realității sau care exagerează rolul factorului psihologic în diferite sfere ale activității omenești; s.p.c.c. exagerare a importanței factorului psihologic în literatură. *Un psihologism și o sociologie moderate ... și un simț artistic extrem pot dărui minunea unei opere de artă perfectă.* IBRĂILEANU, s. I, 61. *De aici ... psihologismul ... liricii sale.* LOVINSCU, s. I, 298. *Azi, literatura și psihologismul au descălușat pe traducătorul biblic.* GALACIION, A. 335. *Insuști prea mult asupra unor omănunte care le fac să alunece spre psihologism.* CONTEMP. 1919, nr. 161, 5/6. *Filosofia culturii ar trebui să renunțe la orice fel de psihologism.* BLAGA, z. 185. *Se pierde în meandrelor psihologismului propriei persoane.* s. mai 1960, 113. *În sociologie, adeptii psihologismului consideră psihicul individual sau colectiv drept factor fundamental al vieții sociale.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *psychologisme*.

PSIHOLOGIST, -Ă adj. Care aparține psihologismului, privitor la psihologism; care se bazează pe psihologism. *Pentru critica psihologistă.* DON QUIJOTE devine tipul gînditorului exaltat. I. I, 128. *Nu întotdeauna explicațiile sale psihologiste sînt valabile.* s. c. șt. (IASI), 1956, nr. 1, 63.

— Pl.: *psihologiști*, -ste.

— Din fr. *psychologiste*.

PSIHOLOGIZĂ vb. I. (RAR) I. **Intranz.** A face o analiză psihologică (amănunțită); (rar) a psihiza. *Tot ce poate să facă un autor ... este să psihologizeze numai cu privire la dînsul.* MACEDOANSKI, o. IV, 108.

2. **Tranz.** (Complementul indică discipline, științe etc.) A studia cu ajutorul metodelor psihologiei (I); a face să capete un (pronunțat) caracter psihologic. (REFL. p.a.s.) *Totul se psihologizează la un moment dat; logica, estetica, morala, teoria cunoașterii.* v. ROM. aprilie 1958, 88.

— Prez. ind.: *psihologizez*.

— Din fr. *psychologiser*.

PSIHOLOGIZĂNT, -Ă adj. Care acordă o importanță mare sau exagerată factorului psihologic. *Seriu o literatură psihologizantă.* CONTEMP. 1919, nr. 159, 2/3. *Teatrul psihologizant, de investigație analitică.* 7 septembrie 1966, 58, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihologizanți*, -te.

— Din fr. *psychologisant*.

PSIHOMANȚIE s. f. Pretinsă artă de a ghici viitorul prin invocarea spiritelor celor morți. Cf. DN², M. D. ENC.

— Din fr. *psychomancie*.

PSIOMETRIE s. f. Măsurare a fenomenelor psihice. Cf. DEX.

— Din fr. *psychométrie*.

PSIOMOTÓR, -OĂRE adj. Care se referă la funcțiile motrice realizate prin activitatea nervoasă superioară; care este determinat de aceste funcții.

Intruziunea în dezvoltarea psihomotorie poate fi datorită unei boli g. locale. AM. ȘAN, 347, cf. M. D. ENC., DEX. — *Cețru psihomotoriu* = regiune a scoarței cerebrale care intră în acțiune sub influența unei excitații cerebrale fizice. Cf. CML, DM, s. c. DEX.

— Pl.: *psihomotorii*, -oare. Și: *psihomotoriu*, -le adj.

— Din fr. *psychomoteur*.

PSIHOVOTÓRIU, -IE adj. v. *psihomotor*.

PSIHOVOTÓZĂ s. f. (MED) Nevroză. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihovotroze*.

— Din fr. *psychonévrose*.

PSIHOPĂFI, -Ă s. n. și f. adj. (Persoană) care suferă de psihopatie. *Nu sînt nebuni adevărați ... Sînt simpli psihopați.* CAMIL PELTESCU, I, III, 101. *A fost un monștru fizic, cu bustul normal și partea de jos înfiorător mutilată și atrofiată.* De unde teoria artistului psihopat. CĂLINESCU, o. O, 206. *E ca un psihopat care ar crede că are un triunghi în cap.* BALEA, I, II. *Stările mentale ale psihopatiilor sînt regresivii pînă la forme psihice anterioare.* id. s. T, III, 108. *Trebuie să-și mărturisesc că nu-mi plac psihopatii, mai ales toxicomanii.* VONEA, I, I, 155, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihopați*, -te.

— Din fr. *psychopathe*.

PSIHOPĂTIC, -Ă adj. Care aparține psihopatiei, privitor la psihopatie. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihopatici*, -ce.

— Din fr. *psychopathique*.

PSIHOPATIE s. f. Boală psihică; s.p.c.c. stare morbidă caracterizată prin tulburări de afectivitate, de comportament sau de caracter. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *psihopatii*.

— Din fr. *psychopathie*.

PSIHOPATOLOG, -Ă s. m. și f. Specialist în psihopatologie. *Sînt afirmațiile unui mare psihopatolog ... de reputație europeană.* CAMIL PELTESCU, T, III, 213, cf. DEX.

— Seris și: *psicopatolog*. — Pl.: *psihopatologi*, -ge.

— Derivat regresiv de la *psihopatologie*.

PSIHOPATOLOGIC, -Ă adj. Care aparține psihopatologiei, privitor la psihopatologie. Cf. DEX.

— Pl.: *psihopatologici*, -ce.

— Din fr. *psychopathologique*.

PSIHOPATOLOGIE s. f. Ramură a psihologiei care studiază aspectele patologice ale activității psihice. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. *psychopathologie*.

PSIHOPEDAGÓG, -Ă s. m. și f. Specialist în psihopedagogie. Cf. DN².

— Pl.: *psihopedagogi*, -ge.

— Din fr. *psychopédagogue*.

PSIHOPEDAGOGIE s. f. Aplicare a metodelor psihologiei experimentale în pedagogie. Cf. DEX.

— Din fr. *psychopédagogie*.

PSIHOSOCIOLOGIC, -Ă adj. Care aparține psihosociologiei, privitor la psihosociologie, de psihosociologie; care se bazează pe psihosociologie. *Ibrăileanu face mai ales critică psihosociologică.* v. uoM, martie 1960, 76.

— Pronunțat -ci-o-. — Pl.: *psihosociologici*, -ce.

— Din fr. *psychosociologique*.

PSIHOSOCIOLOGIE s. f. Studiul psihologic al fenomenelor sociale. Cf. DEX.

— Pronunțat: -ci-o-.

— Din fr. psychosociologie.

PSIHOSOMATICĂ s. f. Orientare în medicină care studiază originea psihică a unor boli din domeniul patologiei generale și posibilitatea folosirii mijloacelor psihologice în terapie Cf. DN³.

— Din fr. psychosomatique.

PSIHOTEHNICĂ s. f. Ramură a psihologiei care studiază problemele activității oamenilor sub aspectul practic, aplicativ. *Un coleg de la Institutul de Psihotehnică rostiște un discurs de adio.* BENIUC, M. C. I, 167. *Psihotehnica utilizează cu precădere metoda testelor.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. psychotechnique.

PSIHOTEHNICIÂN, -Ă s. m. și f. Specialist în psihotehnică. *Echipele economice, tehnice, comerciale, financiare: ... 1 financiar și 1 psihotehnician.* D. GUSTI, P. A. 169.

— Pronunțat: -ci-an. — Pl.: psihotehnicieni, -e.

— Din fr. psychotechnicien.

PSIHOTERĂPIC, -Ă adj. Care aparține psihoterapiei, privitor la psihoterapie; bazat pe psihoterapie. Cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: psihoterapici, -ce.

— Din fr. psychothérapique.

PSIHOTERAPIE s. f. Metodă de tratare a bolnavilor prin influențarea psihicului lor, utilizându-se explicația rațională, persuasiunea, hipnoza, sugestia etc. *Trei medici specializați în psihoterapie.* CAMILU PETRESCU, T. III, 9. *Volumele lui Kant și Fichte nu fuseseră deschise pe birou decât pentru mistificarea curioșilor și a iubitorilor de psihoterapie.* LOVINESCU, S. I, 107. *Cu psihoterapia te lăsăm pe d-ta, care ești specialist! zise doctorul c-o blîndă ironie.* BART, E. 376, cf. DM, DN², DER. *Reeducarea psihicului bolnavului ... se numește psihoterapie.* ABC SĂN. 297, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. psychothérapie.

PSIHOTÓNIC, -Ă adj., s. n. (Medicament) care are o acțiune stimulentă asupra funcțiilor psihice. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl. psihotonici, -ce.

— Din fr. psychotonique.

PSIHOTRÓP, -Ă adj. (Despre medicamente) Care are acțiune asupra psihicului Cf. M. D. ENC.

— Pl.: psihotropi, -e.

— Din fr. psychotrope.

PSIHÓZĂ s. f. Boală psihică caracterizată prin grave tulburări ale comportamentului, gândirii sau afectivității bolnavului și de care acesta nu este conștient; p. g e n e r. boală mintală. Cf. CADU, SCRIBAN, D. *Băiatul ăsta suferă de demență acută ... Dacă psihoza lui se lățește, omenirea e pierdută.* CĂLINESCU, B. I. 277. *Observația internă, autoanaliza nu apare decât în unele psihoze.* RALEA, S. T. II, 27, cf. 68, PARHON, B. 78, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX. ♦ (De obicei cu determinări care arată cauza) Stare de spirit holnăvicioasă, adesea cu caracter colectiv, caracterizată printr-o surescitare obsedantă și contagioasă, creată de cauze (șocante) exterioare. *Veacul de mijloc e epoca clasică a psihozelor și neurozelor de tot felul.* GHEREA, ST. CR. II, 116. *Frica viefei viitoare ... a fost totdeauna unul din cei mai mari producători ai neurozelor și psihozelor religioase.* id. ib. 304. *Sint clipe cînd toate le am ... Tăcute, duioase psihoze — Fru-moase povești ca visuri de roze.* BACOVIA, O. 192. *Era voinic, se simțea sănătos, era invadat însă de psihoza migrației.* CĂLINESCU, B. I. 420. *Se pare că de la o*

vreame am căpătat toți o psihoză, în sensul că socotim prezentul ca inesențial, ca simplă punte de trecere către o zi ipotetică de mîine. id. c. o. 103. *Noi, doctorii, avem azi psihoza cancerului mai mult decât bolnavii.* T august 1964, 55, cf. DEX, CONTEMP. 1971, nr. 1 273, 10/5.

— Scris și: (după fr.) psichază. — Pl.: psihoze.

— Din fr. psychose.

PSIHROFÍL, -Ă adj., s. m. și f. (Animal sau plantă) care trăiește la temperaturi scăzute; criofil. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: psihrofili, -e.

— Din fr. psychrophile.

PSIHROMÉTRU s. n. Higrometru utilizat pentru determinarea umidității atmosferice. Cf. ALEXI, W., ENC. AGR. *Umiditatea relativă se măsoară cu higrometre și cu psihrometre.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 625, cf. DDT, DER, M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (după fr.) psihrometru. — Pl.: psihrometre.

— Din fr. psychromètre.

PSILÍ subst. (sg.) (Lingv.; grecism învechit) Spirit lin. *Psili ... iaste suflarea ceea ce încuviințează zicerea prin lină suflare.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 20²/13. *Psili pururea la început pe glasnică, la cîntatul care să orîște înlăuntru (a. 1823).* BV III, 409, cf. GÁLDI, M. PHAN. 245.

— Din ngr. ψιλίη.

PSILOFITĂLĂ s. f. (La pl.) Grup de plante criptogame devonice din încengătura pteridofitelor, cu tulpină subpămînteană și acriană, lipsile de frunze sau cu frunze solzoase, și care se înmulțesc prin spori; (și la sg.) plantă din acest grup. Cf. LTR² XIII, 449. *În afară de alge și psilofitale ..., plantele stînt reprezentate [în devonian] ... prin primele criptogame.* GEOLOGIA, 70.

— Pl.: psilofitale.

— Din lat. psilophytales.

PSILOFITĂ s. f. Plantă din grupul psilofitalelor, cu rizomul prevăzut cu perișori, cu tulpină acriană ramificată dihotomic, cu ramurile fără frunze, prevăzute cu sporangi, și care se înmulțesc prin spori. Cf. LTR². *Acum se întîlnesc primele plante de uscat, numite psilofite.* BOTANICA, 187. *Psilophyton era o plantă cam de 0,50 m înălțime.* GEOLOGIA, 68, cf. DER, M. D. ENC.

— Pl.: psilofite. — Și: psilofiton (scris și psilophyton; accentuat și psilofitón, DER) subst.

— Din fr. psilophyton.

PSILOFÍTÓN subst. v. psilofită.

PSILOMELÁN subst. Oxid natural hidratat de mangan, de culoare neagră, cu luciu semimetalic au mat, care se găsește frecvent în zăcămintele de mangan. *Psilomelanul e minereul principal folosit în siderurgie.* LTR². *Minereul e constituit din psilomelan.* GEOLOGIA, 120. *Psilomelanul constituie un minereu de mangan.* DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. psilomélane.

PSIMÍT subst. (Învechit, rar) Praf obținut prin pisarea varului sau a tencuiei de pe pereți, întrebunțat în picturile murale. V. c e r u z ă. *Ia ohră de la sftnta Anna și leaspede vearde de zid sau ohră vearde ... și psimith și le amească pe toate (sfrîșitul sec. XVIII).* GRECU, P. 392. *Ia leaspede vearde, cinci dramuri și ohră odincă și psimith al părețului și negru și pisează-le bine (a. 1805).* id. ib. 98, cf. 100.

— Scris și: (după ngr.) psimith.

— Din ngr. ψιμίθος.

PSIMITIZI vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A zugrăvi cu psimil. Și puind proplazmă și pușină carne, psimitizează-le ori suliminează-le (a. 1805). GRECU, p. 92.

— Prez. ind.: *psimitizează*.

— Din ngr. ψυμῖτιζω.

PSITACISM s. n. Reproducere mecanică a celor auzite sau citite, fără a le înțelege. V. papagalism. Cf. SCRIBAN, D., D. MED.

— Seris și: *psitacizm*. SCRIBAN, D.

— Din fr. psittacisme.

PSITACÓZĂ s. f. Boală infecțioasă care se localizează de obicei la plămâni și care este provocată de un virus transmis mai ales prin intermediul papagalilor; boala papagalilor. Cf. ENC. AGR., D. MED.

— Pl.: *psitacoză*.

— Din fr. psittacose.

PSIII interj. v. pst.

PSIIT interj. v. pst.

PSINI adv. v. pesemne.

PSOÁS subst. Fiecare dintre cei doi mușchi inse-rați pe fața anterioară a vertebrelor lombare și la capătul femurului, contribuind la flexiunea coapsei. Mușchiul *psaos cel mic* ... este un mușchi ce adeseori naște din vertebra dorsală. KRETZULESCU, A. 238/1. M[ușchiul] *psaos cel mare se află în abdomen de latură vertebrelor lombare*. POLIZU, p. 68/21, cf. DER, M. D. ENC.

— Pl.:?

— Din fr. psaos.

PSOFOMÉTRU s. n. Aparat folosit pentru măsurarea perturbațiilor introduse într-un circuit telefonice de circuitele învecinate. Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *psofometre*.

— Din fr. psophomètre.

PSORĂ s. f. v. psorlázis.

PSORIÁZĂ s. f. v. psorlázis.

PSORIÁZIS subst. Boală de piele caracterizată prin descuamări abundente, localizate în diverse regiuni ale corpului. *Psoriaza se poate ivi pe diferite părți ale corpului*. BIANU, D. S., cf. DER. În psoriazisul generalizat se observă creșterea temperaturii, indispoziție, dureri articulare. ABC SĂN. 297, cf. M. D. ENC., DEX.

— Seris și: (după fr.) *psoriasis*. DN². — Pronunțat: *-ri-a-*. — Și: *psorláză*, (rar) *psorá* (ALEXI, W.) s. f.

— Din fr. psoriasis.

PSS interj. v. pst.

PST interj. (Adesea repetat sau pronunțat cu „s” prelungit) Cuvânt prin care se atrage cuiva atenția (să tacă, să asculte etc.). *Pst, pst, cetățene Martine*. ALECSANDRI, T. 1732. *Tu dresoi ... pe preptelcarul tău ca să asculte la semnalele consacrate: Pst! pil! și apor!* ODOBESCU, s. III, 3. *Pst! Întrerupe directorul ... făcând cu ochiul juriconsultului spre d-na Moroi*. DELAVRANCEA, s. 135. *Strigă: Pst! ... Poștiți*. CONV. LIT. XLV, 373. *În sală se făcu deodată liniște, se auzi de câteva ori „psst!”*. AGĂBICEANU, A. 231. *Ei ... pst! Băiete! ... Poștim și pe la noi*. BRĂDESCU, O. A. II, 270. *Psst! Psst! făcea Păcală, întorcând capul peste umăr*. VLASIU, A. P. 92. *Pst! nu erteni, că te zdrobăsc!* SADOVEANU, O. II, 467. *Făcu spre noi semn cu degetul: — Psst!* CAMILAR, C. 82.

◆ (Substantivat) *Ridica dreapta și făcea un „psst” prelung*. AGĂBICEANU, A. 31. ◆ Spec. (Regional) Cuvânt cu care se strigă oile (Romos — Orăștie).

CHEST. v 77/65. ◆ Spec. (Prin nord-estul Munt.) Cuvânt cu care se alungă pisicile. *Pst, afară; pst, pst*. UDRISCU, GL.

— Și: *ps* (DR. I, 88), *psill*, *psilt* interj.

— Onomatopee.

PȘO interj. (Regional; repetat) Cuvânt cu care se strigă caii (Bănești — Găești). CHEST. v 77/6.

— Onomatopee.

PȘUGĂLE interj. (Prin nord-vestul Olț.) Cuvânt cu care se strigă oile. Cf. PAȘCA, GL.

— Accentul necunoscut.

— Formație onomatopeică

PTERANODÓN s. m. Reptilă zburătoare fosilă din ordinul pterozaurienilor, cu cioc alungit, cornos și fără dinți, cu o creastă lungă situată înapoia capului și cu aripi foarte mari. Cf. LTR², DN².

— Pl.: *pteranodon*.

— Din fr. ptéranodon.

PTERIDĂ s. f. (Bot.; rar) Ferigă de clmp (*Pteridium aquilinum*). Cf. BRANDZA, FL. 515.

— Pl.: *pteride*.

— Din fr. ptéride.

PTERIDOFITĂ s. f. (La pl.) Încrengătură de plante superioare străvechi, cu rădăcină, tulpină și frunze, care se înmulțesc prin spori; (și la sg.) plantă din această încrengătură; criptogamă vasculară. Unele pteridofite prezintă spori de același fel. LTR². Pteridofitele snt cormofite complete. BOTANICA, 124. Pteridofitele prezintă ... o alternanță de generații. lb. Unele pteridofite din carbonifer au dat importante zăcăminte de cărbuni. DER, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pteridofite*.

— Din fr. ptéridophytes.

PTERIDOSPÉRMĂ s. f. (La pl.) Grup de gimnosperme primitive arborecente sau ierboase, cu frunze asemănătoare celor de ferigă și care se înmulțesc prin semințe provenite din ovule nelvelite în ovare; (și la sg.) plantă din acest grup. Cf. LTR². În depozitele de cărbuni de pământ s-au găsit urmele unor plante numite pteridosperme. BOTANICA, 134.

— Pl.: *pteridosperme*.

— Din fr. ptéridospermes.

PTERIGION subst. Îngroșare în formă triunghiulară, cu aspect de aripioară, a conjunctivei, care acoperă (total sau parțial) corneea. Cf. BIANU, D. S. Pterigionul este format din țesut conjunctiv și țesut elastic. ABC SĂN. 298, cf. D. MED.

— Pronunțat: *-gi-on*.

— Din fr. ptérygion.

PTERIGOTĂ s. f. (La pl.) Subclasă de insecte superioare care cuprinde majoritatea insectelor, caracterizate, în general, prin prezența aripilor și prin dezvoltarea prin metamorfoză; (și la sg.) insectă din această subclasă. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pterigote*.

— Din fr. ptérigotes.

PTERODACTIL s. m. (La pl.) Gen de reptile fosile zburătoare de mărimea unei vrăbii, care au trăit în jurasicul superior și în cretacic; (și la sg.) reptilă din acest gen. *Pterodactylul, o șoptră care zbura în aer și care era parcă jumătate șoptră și jumătate posere*. ISIS (1859), 7/1, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, LTR². *Pterodactylus ... avea dimensiunile unui vultur ... și a coadă scurtă*. GEOLOGIA, 84, cf. DER, DN², M. D. ENC., DEX.

— Seris și: (după fr. și lat.) *pterodactyl*. — Accentuat și: *pterodactil*. CADE, SCRIBAN, D. — Pl.: *pterodactili*. — Și: *pterodactylus* s. m.

— Din fr. ptérodactyle, lat. pterodactylus.

PTERODACTYLUS s. m. v. pterodaetil.

PTERODÓN s. m. (La pl.) Gen d. mamifere carnivore fosile din cocen, asemănătoare cu hienele; (și la sg.) mamifer din acest gen. Cf. M. D. ENC.

- Pl.: *pterodoni*.
- Din fr. *ptérodon*.

PTEROPÓD, -Ă adj., s. n. f. Adj. (Despre unele animale) Care are picioarele proprii pentru înofat. Cf. SCRIBAN, D.

2. S. n. Gastropod fosil cu piciorul transformat în doi lobi simetrici, cu cochilie subțire, tubulară, în formă de corn. Cf. SCRIBAN, D., LTR.².

- Pl.: *pteropodi*, -de.
- Din fr. *ptéropodes*.

PTEROZÁUR s. m. (Rar) Pterozaurian. Cf. DN.².

— Pronunțat: *-za-ur*. — Pl.: *pterozauri*.
— Din Pterosaurus, numele științific al pterozaurianului.

PTEROZAURIÁN s. m. (La pl.) Ordin de reptile fosile adaptate pentru zbor; (și la sg.) reptilă din acest ordin, (rar) p t e r o z a u r. Cf. LTR.², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *-za-u-ri-an*. — Pl.: *pterozaurieni*.
- Din fr. *ptérosauiens*.

PTIALAGÓG, -Ă adj. (Despre substanțe, alimente etc.) Care activează salivajia, care provoacă o salivajie abundentă. Cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: *pti-a-*. — Pl.: *ptialagogi*, -ge.
- Din fr. *ptyalagogue*.

PTIALÍNĂ s. f. Ferment secretat de glandele salivare, care are proprietatea de a transforma amidonul din alimente în maltoză și glucoză; amilază salivară. Cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Saliva ... se compune din apă, săruri și o substanță albuminoidă numită ... ptialină*. BIANU, D. S. 645. *Glandele salivare produc un lichid numit salivă ... în care se găsește un ferment (amilază sau ptialină)*. ENC. VET. 39, cf. CADE, SCRIBAN, D., DER, DN.², M. D. ENC., DEX.

— Scris și: (dupa fr.) *ptyalină*. — Pronunțat: *pti-a-*.

- Din fr. *ptyaline*.

PTIALÍSM s. n. Salivajie abundentă (care apare în unele afecțiuni). Cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., DN.², M. D. ENC., DEX.

— Scris și: *ptializm*. SCRIBAN, D. — Pronunțat: *pti-a-*.

- Din fr. *ptyalisme*.

PTII interj. v. ptiu.

PTIOA interj. v. ptiu.

PTITĂLĂGÓI s. m. v. pitpălăcol.

PTIU interj. (Popular și familiar; adesea repetat) Cuvint care redă zgomotul pe care-l face cineva când scuipă; cuvint (care sugerează acțiunea de a scuipa și) care exprimă dispreț, dezgust, nemulțumire, mirare etc. în fața unui lucru neașteptat; (regional) pfui, puc!, iu. *Ptiu! la dracu, pîntr-o pungă. Tînuși un ceas vorba lungă*. PANN, P. V. 1, 17/5. *Și să zici tu că tu l-ai scapat pe dumnealui? ... Ptiau! ... nu ți-e rusine odracului!* GHICA, S. 303. *Ptiu! mă! zise frate-ău, după ce l-a lăsat să sfirțască*. CREANGĂ, P. 45. *Ptiu! păcatele mele! — suspină el deznădăjduit*. SLAVICI, N. II, 269, cf. DDBE, BĂRCIANU. *Auzi ... ce să-î trăsnească ci prin cap! Ptiau! Uci-gă-te-ar toaca!* SANDU-ALDEA, A. M. 138. *Ptiu! păcătosule! face conu Tancu în culmea indignării*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 159. *Ptiu! ptu! plu! ... de cînd sint nu*

am răzul așa copil frumos. id. ib. 206. *Dumneata erai? Ptiu, nici nu te-am cunoscut!* AGĂBICEANU, A. 49. *Mi-am adus aminte de sfatul bunicii, că dacă mi s-o arăta cumva dracu, să-mi fac cruce de trei ori și să zic: „ptii, drace!”* VLASIU, A. P. 211, cf. 48. *Se opri și scuipă într-o parte: Ptiau! dă-i dracului!* SADOVEANU, O. II, 90. *Lița Salomia stupa în spuză de trei ori: Ptiu! ptiu! ptiu! Și-și făcu cruce*. id. ib. VIII, 579. *Fafo, suavă, e limpede și senină. Ptiau! bătu-te-ar norocu!* ARGHEZI, S. VIII, 150. *Ptiu, bată-l gheena! — se cruci Popa Tuică*. CĂLINESCU, E. O. II, 296. *Astea-s vorbe de șef? Ptiu! ... Cine să-î dea ordin, mă rog?* GALAN, Z. R. 10. *Ptiu! Scuipă năprasnic în pămînt*. PREDĂ, D. 156. *Ptiu, lăbi-te-ar moartea cu ochii tăi! a exclamat Moromete furios*. id. M. 72. *Pămînt ați vrut, pămînt aveți pînă în gît! Ptiu! Scuipă și le intoarse spatole*. BARBU, P. 198. *Ptioa mineiună-n puțin!* SBIERA, P. 146, cf. ALR II 3 252/2, 27. < (În descintee: insoțește acțiunea de a scuipa) *Să rămîie ... ca argintul strecurat. Ca soarele-n senin. Ptiu, omîn! POP., ap. GCR II, 343. Mptiu, leacul fic, nu fic. Colacul babei să serie!* TEODORESCU, P. P. 379. *Să pîcie, Să se rupă Ca spuma de mare, Ca rana de soare, Ca stupitul în cărare, ptiau!* ȘEZ. IV, 19.
— Și: *ptii, ptioa, ptii* (ALR II 1 MN 61, 4 226 2, 279). *ptuu, mptiu, ptiu* interj.
— Onomatopce.

PTOLOMÉIC, -Ă adj. (Rar) Care aparține lui Ptolemeu sau concepției lui asupra lumii bazată pe doctrina geocentrică, privitor la Ptolemeu sau la concepția lui. *Vrăjmașii ... Ne-au ieșit în cale Nu-n spațiul ptolomeic, ci-n viață, pe pămînt*. LARIȘ, P. 283.
— Pronunțat: *-me-ic*. — Pl.: *ptolomeici*, -ce.
— Ptolemeu (= Ptolemeu) (n. pr.) + suf. *-ic*.

PTOMAÍNĂ s. f. (Mai ales la pl.) Substanță toxică azotată rezultată din descompunerea proteinelor de origine animală. Cf. BIANU, D. S., CADE, DER, DN.², D. MED., M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *ptomaine*.
- Din fr. *ptomaine*.

PTOZĂ s. f. Fenomen patologic care constă în deplasarea în jos a unor organe interne, datorită, mai ales, slăbirii și relaxării unor ligamente de susținere. Cf. BIANU, D. S. *Ptoza poate fi: gastrică, renală, hepatică etc.* DIB, cf. DN.². *Unele ptoze beneficiază de tratament chirurgical*. ARC SĂN. 298, cf. D. MED., M. D. ENC.

- Pl.: *ptoze*.
- Din fr. *ptôse*.

PTR interj. v. ptru.

PTRIO interj. v. ptru.

PTRIU interj. v. ptru.

PTROA interj. v. ptruia.

PTRȘII interj. v. ptru.

PTRI' interj. v. ptru.

PTRU interj. (Adesea repetat și cu „r” sau „u” prelungit)

1. Cuvint cu care se opresc sau se cheamă căii ori măgarii. *Ptru! ciii! ... Da bună bucată am mers*. CREANGĂ, P. 119. *Nu mai vedeam cal, nu mai vedeam nimic. Strig: ptrio, Murgule, ptrio. Breazule — să-mi ează omușoru și mai multe nu. SĂM. III, 665. Ne oprim. Ptru! stăi, Rusca!* SADOVEANU, O. VI, 638. *Ptruu! strig la cai și ei abia se opresc locului*. PAS, L. 1, 91. *Caii se opriră alunecind — Ptrrr!* BARBU, P. 121. *Șezi numai aice și, cînd li vedea-o că vine, să strigi ... ptru! ptru! iapa babei! și ea va sta*. SBILBA, P. 58, cf. CHEST. V 77/21, 24, 99, ALR II 5 525/723, ALR

SN V H 1467/848. ◇ (Prin lărgirea sensului; adesea în corelație cu *na*¹ și *tu*) *Tpru, Ipru, Ipru!* din buze zise *Către cei ce judeca*. PANN, II, 36/7. *Luă coasa pe spinare Ș-o tui la deal pe vale. Ptru, ptru, ptru și na, na, na, Moara sta și se usca*. MÎNDRESCU, L. P. 220. *Pru, tu, tu, morișea mea, Nu te duce pe colca*. I. CR. IV, 163. *Tr, tr, tr și na, na, na! Moara sta și se uita*. FOLC. MOLD. I, 301.

2. (Popular) Cuvînt cu care se strigă vacile și, mai ales, boii prinși în jug (ca îndemn să meargă la slînga). *Tpriu, Ipriu, Ipriu, nea Boian, nea, Că nu-i boula sî te ia*. ȘEZ. I, 139, cf. CHEST. V 77/6, 65, 86, A II 12, III 3. ◇ (Regional; în corelație cu *ni*³, *ne* a¹ etc.) Cuvînt cu care se strigă viței (Vidra — Pauciu). CHEST. V 77/91.

3. (Popular; în formele *pru, ptu, Iptroa, Ipru, tru*) Cuvînt cu care se cheamă sau, rar, se alungă oile. Cf. PREGUP, P. 56, CHEST. V 77/78, 86, A I 23, 31, II 12, III 2, 16.

4. (Regional) Cuvînt care imită sunetul produs de imprăștierea apei cu buzele. *Vorbind, podarul ingenuchie pe marna rîului, luă apă în pumnii făcuși găvan și cu un „ptruu” ... scos de pe buze și-o împroșcă pe obraji, ca o bură de ploaie*. CONV. LIT. XLIV, 38.

— Și: (regional) *ptrui* (A II 12), *ptr* (ib. III 16), *ptrlo*, *ptrlu* (CHEST. V 77/65), *ptrșii* (ALR II 5 525/723), *ptrt* (A III 2, 16), *ptu* (ib. I 23, III 3), *prșiu* (ALR SN V H 1467/899), *pru*, *tpri* (ib. H 1467), *tpriu*, *tpri* (DR. IV, 886, CHEST. V 77/86, ALR SN V H 1467), *tpriuș* (ALR SN V H 1467/836), *tproa* (PREGUP, P. 56), *tr*, *tru* (CHEST. V 77/78) interj.

— Onomatopee.

PTIUA interj. v. *ptrula*.

PTIUCĂ interj. (Regional; în corelație cu *na*¹) Cuvînt cu care se strigă oile (Vad — Sighetu Marmației). CHEST. V 77/92.

— Cf. *ptru*.

PTRII interj. v. *ptru*.

PTRŪIA interj. (Popular; adesea repetat) Cuvînt cu care se cheamă unele animale, îndeosebi caii și oile. *Și din gură că striga: Ptruia, calul latii din tinerețe, Să vii la bătrînețe*. MAT. FOLK. 130. *Și te du la marginea cailor și strigă: „Ptruia ... calul latii din tinerețe!”* RĂDULESCU-CODIN, I, 168, cf. COMAN, GL., CHEST. V 77/7, 15, 48, 66.

— Pronunțat: *ptriu-ia*. — Și: *ptrua*, *ptroa* (CHEST. V 77/7, 48, 66), *ptroa* (ib. 77/15) interj.

— Cf. *ptru*.

PTRŪSCA interj. (Prin Bucov.) Cuvînt cu care se alungă oile. Cf. LEXIC REG. 107.

— Formație onomatopeică.

PTU interj. v. *ptru*.

PTUI interj. v. *ptlu*.

PTUȘI vb. IV v. *căpuși*.

PTUU interj. v. *ptlu*.

PȚU interj. (Regional) Cuvînt care imită plescăitul buzelor cînd se dă un sărut (Pitești). Cf. ȚDRESCU, GL. — Onomatopee.

PU interj. (Repetat) Cuvînt care imită strigătul puzezei. *Căci așa ne amăgea mama, cu o pupăză care-și făcea cuib de mulți ani într-un tei foarte bătrîn și scorburos ... Și numai ce-o auzeam vara: „Pu-pu-pup! Pu-pu-pup!”* CREANGĂ, A. 52. *Omul îndată s-a prefăcut în cuc, iar muierea lui în pupăză, și-au început amîndoi ... a cînta, el cucu, iar ea pu-pu-pu!* MARIAN, O. I, 13.

— Și: *pup* interj.

— Onomatopee.

PUMI interj. Cuvînt care exprimă greață, silă, dezgust. *Beau și un pahar de limonadă ... Puah! Ce caldă e!* STANCU, D. 406.

— Onomatopee. Cf. fr. *pouah*.

PŪBER, -Ă adj., s. m. și f. (Livrese) (Individ) care a ajuns la vîrsta pubertății. Cf. I. GOLESCU, C., PROF.-POP., N. D., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *puberi*, -e.

— Din fr. *pubère*, lat. *puber*.

PUBERĂL, -Ă adj. (Livrese) Care aparține pubertății, privitor la pubertate, specific pubertății. *Acele-rațiunea puberală a creșterii*. PARHON, B. 128, cf. CĂLINESCU, O. I, 271, DN², DEX.

— Pl.: *puberali*, -e.

— *Puber* + suf. -al.

PUBERTĂTE s. f. Perioadă a vieții omenеști cuprinsă între copilărie și adolescență, caracterizată prin maturarea funcțiilor sexuale, prin apariția caracterelor sexuale secundare și printr-o dezvoltare psihică intensă. *Pînă la vîrsta pubertății de cincisprezece ani ... se simte într-o învîrșită dureroasă de sănătate și de traiul stadiu lui*. EPISCOPESCU, O. I, 51/23. *Cel de al doilea stadiu ... ține pînă la ajungerea vîrstei pubertății*. id. PRACTICA, XXXVI/31. *Pe la vîrsta de șapte ani începe a se dezvăli pubertatea (junia)*. PR. 31/15. *Cu această dezvoltare a vîrstniciei (pubertății), capătă omul un nou bold spre creștere*. VASICI, M. I, 189/22, cf. ARISTIA, PLUT. *Se întimplă adeseori că o copilă, ajungînd la vîrsta pubertății, pătîmește*. BOTEZ, A. 59/27. *Și fi-am răpit, de bunăvoință, o puberlată indoioasă*. MACEDONSKI, O. I, 223, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Turna gaz peste focul amărîței noastre de pubertăți — vestită de cearănele vinele din jurul ochilor*. CIAȘANU, N. SCUT. 69, cf. CADE, SCRIBAN, D., CĂLINESCU, O. I, 265. *O dată cu pubertatea, fețele încep să fie preocupate de frumusețea feței*. CAMIL PETRESCU, O. I, 256. *Pubertatea se caracterizează printr-o serie de transformări fizice, mai ales prin maturarea sexuală*. DER. *Boala apure mai ales la tineri începînd de la vîrsta pubertății*. ABC SĂN. 12, cf. DN², M. D. ENC., DEX. ◇ (Învechit, rar) *Oas-le pubertăței* — pubis. *Dinaintea acestora sînt oasele numite a pubertăței*. CORNEA, E. I, 193 10. ◇ (Jur.: rar; și în sintagma *vîrsta pubertății*, CADE) Vîrstă minimă admisă de lege pentru căsătorie. Cf. STAMATI, D., CADE.

— Gen.-dat. și: (învechit) *pubertăței*.

— Din fr. *puberté*, lat. *pubertas*, -atis.

PUBESCĚNT, -Ă adj. (Despre frunze, tulpini etc.) Care este acoperit cu peri fini și mici ca un puf. Cf. GREGLSCU, FL. 92, DS. *Frunzele caduce ... cu vîrfuri tociți, pe dos slab pubescente*. ENC. AGR. III, 103, cf. SCRIBAN, D. *Tulpină ... acoperită cu peri pubescenți mărunți*. FLORA R.P.R. II, 89, cf. 83, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pubescenți*, -te.

— Din fr. *pubescent*.

PUBESCĚNȚĂ s. f. Stare a tulpinilor sau a frunzelor pubescente. Cf. SCRIBAN, D., DN².

— Pl.: *pubescențe*.

— Din fr. *pubescence*.

PUBIĂN, -Ă adj. Care aparține pubisului, privitor la pubis; care formează pubisul. *Areada sau boltirea pubiană*. KRETZULESCU, A. 70/13. *Se numește astfel ... partea pubiană a fiecărui os iliac*. BIANU, D. S. 605, cf. DN². *Cele două oase pubiene se articulează pe linia mediană ... închînd astfel bazinul în față*. DER. III, 892, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -bi-an. — Pl.: *pubieni*, -e.

— Din fr. *pubien*.

PŪBIS s. n. Os-pereche care formează partea anterioară a centurii pelviene; (învechit, rar) oasele pu-

bertăței, v. pubertate. Acest os în pruncie se află compus de trei oase care se lipsesc la o vîrstă mai înaintată; aceste trei oase se numesc ilionul, pubisul și ischionul. KRETZULESCU, A. 71/22, cf. 70/27. Osul soldului ... se compune de trei părți: 1) de osul iliac, 2) de osul pubis și 3) de osul șezutului sau ischionul. POLIZU, P. 37/30, cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., DN². DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pubise și (rar) pubisuri.

— Din fr. pubis.

PUBLIC. -Ă s. n. și f., adj. I. S. n. și (învechit) f. Totalitate de persoane considerată în raport cu ceva care îi este atribuit, adresat, destinat, în raport cu ceva la care este martoră etc.; număr mare, nedefinit de persoane; opinie publică, v. public (II 2). V. masă (3), mulțime (3), lume, popor (4). Ce sînt datori atît stăpînitorului țării, sau către public să slujească (a. 1782). URICARIUL, XI, 266. Aceste documenturi ... înă și publicului (obștei) stricătoare ar fi. S⁷ 22/16. Organizația nouă a școlilor de la locul cel înalt înălțurii, carea curînd la public se va da. ST. INST. 4/20. Cei ce învață tinerimea foarte de mare folos stîl publicului (obștei) (a. 1811). NV III, 30. Pentru o facere de bine așea de mare, ... umilită mulțămire înaintea publicului daturii m-am jînut. T. AARON, S. A. 8/8. Dacă să va primi aceasta acum de către cînstitul public, făgăduiesc că să va da la tipariu o al doilea compunere asemenea. PÖV. 3/10. Cu mulțămire mă socotesc că trebuie a pune înaintea publicului și a prenumărării școlca gazetei. CR (1829), 297²/29. Dorînd cu aceasta a o face mai folositoare tinerimei și a merita oarecum votul publicului și a tonarășilor miei. MARCOVICI, C. 5/20. Are cînsle a se recomanda cînstitul public că de curînd a adus de la Viena haine europenești. CR (1834), 344²/37. Ea avu mare parte în plinirea neglijărilor sale; de aceea fu de public, de asemîne ca și de dînsul, urîlă. ASACHI, S. L. II, 119. A știut să respecte publicul cititor. CR (1848), 4³/60. Atenția publicului nu mai era îndreptată spre poezie. MAIORESCU, CRITICE, 88. Rolul lor este d-a lua în ris relele năravuri ale omenirei și, arătîndu-le publicului sub o formă atrăgătoare și isusită, să le biciuiască rîzînd. ODORESCU, S. I, 31. Am de mult intenția să dau publicului o sumă de note asupra vieții lui Eminescu. CARAGIALE, O. III, 11. Publicul e schimbăcios ..., adeseori cauze mici produc în el efecte mari. SLAVICI, N. I, 296. E de prisos a spune că vom fi imparțiali, căci avem pe public judecător. MACEDONSKI, O. IV, 45. Toată reclama a fost zadarnică. Publicul a rămas neapăsător ca-ntotdeauna ... Numărul 2 din frumoasa revistă n-a mai apărut. VLAHUȚĂ, O. A. I, 225. Era înghesniată mare, clericii se pîrdeau în mulțimea celuilalt public. AGĂRIBICANU, A. 41. Se hotărî a se face apel la public. N. A. BOGDAN, C. M. 171. Cancelaria mandatelor avca cele mai dese afaceri cu publicul. BASSARABESCU, V. 67. Publicul dă năvală în parcul ce se inaugurează. GALACIION, A. 71. Privește la cine fine uncori publicul cititor! id. ib. 185. Publicul, lăsînd afacerile, s-a împărțit ca de obicei în două tabere. BRĂDESCU, O. A. I, 356. Coloanțele de soldași se înșiră în liniște unele după altele; publicul privește placid și cumînte. SADOVIANU, O. IX, 267. Publicul literar a întuit de la început în autorul volumului ... un reprezentant al curentului modernist. VIANU, A. P. 257. Un autor modern se întrebă cu neliniște dacă își va găsi un public și cum va fi primită lucrarea sa. id. l. n. 54. De această campanie ... publicul va începe în curînd să se sature. STANCU, R. A. IV, 378. Publicul a început să se sature de aceste teme convenționale. V. ROM. noiembrie 1954, 75. Fără posibilitatea de a fi înțeles, mesajul creației nu poate ajunge în public. V. ROM. noiembrie 1962, 143. Expoziția s-a bucurat de o bună primire din partea publicului vizitator. ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 873. ♦ *Marce public* sau (rar) *public cel mare* = masele largi ale populației considerate în raport cu ceva care le este atribuit, adresat, destinat, în raport cu ceva la care sînt martore etc. *Ne referim la îndrăznețele procedee stilistice ... practi-*

cale într-o operă rămasă aproape necunoscută marelui public. VIANU, A. P. 242. Pentru publicul cel mare, faptul părea de crezul. STANCU, R. A. IV, 333. ♦ *L o c. a d v. În public* sau (învechit) *în publică* = în prezența mai multor persoane, în fața oamenilor, în văzul lumii; la cunoștința tuturor; (învechit) publicamente, (învechit, rar) publicește. *Și îndată s-au arătat în public că are oaste* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 270/21. *Face în public lauda tuturor acelor bucale ce-au mîncat.* CUGETĂRI, II, 58^v/27. *Se dele această vestire în public.* VĂCĂRESCUL, IST. 259. *Bune rînduiale folositeare obștii ... care prin scris în publică s-au dat.* SOB. HNIS. 18. *Nici o sentenție nu trebuie să să cetească părților, nici să să deie de știre în publică.* RÎND. JUD. 239/1. *Moșile aceste le-au cumpărat cu bună credință în publică, dinaintea boierilor dinuului (a. 1793).* URICARIUL, XVI, 325. *În public au zis ... că de nu s-ar fi putut face într-alt chip ... ar fi sculat pre toți asupra lor.* ȘINGAI, BR. II, 286/9. *Pentru aceea să pedepesc dezerteri în publică, pentru că au dat pildă rea altora.* OBRADOVICI, D. 46/13, cf. D. SUP. 51/2. *Deatornicia omenie ... și în publică și în privat să o jînă.* MAIOR, I. B. 98/8. *Se arată în public un indian care se hrănește cu cremene.* CR (1834), 336²/49. *Toate vorbele să fie bine auzite în public.* GTN (1836), 63²/6. *Recunoaștem prin cuprînsul acestora și mărturisim în public.* MAG. IST. I, 330/2. *Vor spune-o fără îndoială în public și fără rezerve.* CR (1846), 17²/38. *Acestea zicea Sigismund în public și în particular.* BĂLCESCU, M. V. 42. *O broșură ... popoul a ars-o în public.* CR (1848), 9¹/8. *Care era studiile și seriozitatea talentului său atît de întemeiat în literatură, pentru ca în public să aibă drit de a adresa doamnelor moldovene niște mustrări atît de crude?* ROM. LIT. 196¹/10. *Eu, def negustor, să mă pui în public cu o coate-goale, nu vine bine.* CARAGIALE, O. VI, 5. *Întotdeauna mi-a fost cu nepuțință să sărut copiii în public.* IBRĂILEANU, A. 23. *L-a pîlmuit în public.* GALACIION, A. 149. *În Olanda n-au rost crișmele, pentru că nimeni nu petrece în public.* SADOVIANU, O. IX, 254. *Sofia ... e un sanctuar despre care bărbutul nu se destăinuie în public.* CĂLINESCU, B. I. 174. *N-am cîntat-o încă niciodată în public.* T septembrie 1962, 5. ♦ *Exp r. (Învechit, rar) A da (ceva) în publică* = a aduce (ceva) la cunoștința unei colectivități umane. *Stăpînirea ... au fost făcut ... o întocmire de dajdiile fării ... dînd-o și în publică țerei.* ZILU, CRON. 71. (Regional) *A da* (pe cineva) *în public* = a demasca (pe cineva), a da pe față. *Si feré și el si nu-l uci-n public, căși vai ș-amar di viața lui.* GRAUL, I, 505. ♦ *S p e c.* Totalitatea persoanelor care asistă la un spectacol, la o conferință, la o reuniune etc.; asistență, auditoriu, spectatori. *Acelor uita că nu trebuie să steie decît cu fața spre public.* NEGRUZZI, S. I, 343. *Cer dinainte pardon și iertăciune onorabilului public.* ALECSANDRI, T. I, 290. *Urmărit de atenția publicului, își va lua rolul în serias.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 216. *O parte din public se pregătea să plece, sătul de atita muzică.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Un cuplet nerod ... a plăcut publicului.* GÎRLEANU, N. 64. *Dar publicul din staturii n-a crezut Că poate fi și-un accident adevărat.* MINULESCU, V. 127. *Gherlaș, în fața unui public atît de avid de spectacol, își începea scamatoriile.* SAMIA, N. 65. *Cușca susflăurului a fost așezată așa înalt cortina să se lase între ca și public.* SADOVIANU, O. IX, 539. *Gloua de galerie ocupă rangurile dinspre tavan, de unde îndobște pornesc aplauzele publicului entuziast.* ARGHEZI, R. 148. *Spectacolul se desfășura fără taxă, fără scaune, fără bănci, onoratul public lungîndu-se pe pietrișul mărunt.* PAS, Z. I, 186. *După spectacol a fost așteptat și felicitat de o mare parte a publicului, s iulie 1960, 46.* *Publicul de astăzi este cult și exigent.* LUFTA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 63. *Joci prost, publicul fluteră.* T decembrie 1962, 34. *Asta e caracteristica publicului: să nu asculte.* ib. februarie 1961, 30. *Una dintre cele mai categorice impresii pe care ne-a lăsat-o acest teatru ... este afluența de public.* ib. februarie 1969, 82, cf. M. D. ENC., DEX. (Precizat prin „spectator”) *Publicul spectator a avut o atitudine mai interesantă.* GALACIION,

A. 263. ♦ (Învechit) Populație (a unei așezări umane). *Au robii pe publicul Odessei prin purtările cele plăcute și politica lor.* AK (1829), 252-36. *Nobili din Viena și publicul se îndreacă într-o mărturisire de respect și de încredere ce au în această adunare învâțată.* CR (1848), 122-16.

II. Adj. 1. Care are loc în prezența unui (mare) număr de oameni, în văzul lumii; la care ia (sau poate lua) parte un (mare) număr de oameni. Cf. RÎND, J. D., 101/7. *Pentru care bunătățile, publică mulțumită și dan.* MAJOR, I. B., 105-19. *Imposibilitățile vor trebui să se facă pe trei ani, și prin licitație publică (a. 1828).* URICARIUL, IV, 431-6. *Alenașca așteaptă de la mine această publică mărturisire.* HELIADI, ANI, 81-2. *Fa un sol și pricină al lor i s-au făcut ... defaimare publică.* CA (1838), 75-17. *Amorul de patrie, libertatea, agitata și devotamentul stăi vorbire sacraimentale ... pe care le roștește prin adunări publice și private.* FILIMON, O. I., 98. *Nota obținută a fost nota maximă, pe lângă un supliment de laudă publică.* GALACȚION, O. 58. *În aceeași săptămână apărea ... la Iași într-o întrunire publică.* C. PETRUSCU, I, 11, cf. BRĂILESCU, O. A. I., 166. *Nu se împăca lotuși cu ideea unei demonstrații publice.* CĂLINESCU, S. 26. *Legia îngăduie să luăm unele hotărâri cu caracter financiar, fără licitație publică.* VIANĂ, I. I., 38. *Concertele publice în fața mulțimii necunoscută îl înlimidează.* 8 februarie 1960, 52, cf. M. D. ENCI, DEX. ♦ (Adverbial) *Fa n-a vinut public, dudu-mi două palme.* V. ROM., noiembrie 1961, 37. *În familie stău două pete pe care tante Catuca nu credea să le recunoască public.* H. LOVINESCU, I., 269. ♦ S p e c. (Despre examene, concursuri etc.) Care se desfășoară în prezența unui număr de oameni (care pot aprecia); care permite o participare efectivă largă sau participarea tuturor celor ce îndeplinesc condițiile prevăzute. *Însăș cartea trebuie să se areate în publice cercetări (examenuri) și de aceea trebuie să se judece.* CARILIREB, II, 231/7. *Ia publicul examen s-au obișnuit a se dăruir pruncii cu cile ceva.* PETROVICI, P. 62-27. *Vei face ... două publice exomene (a. 1828).* URICARIUL, VII, 174. *S-a făcut examen public al școlii începătoare.* CR (1832), 250/35. ♦ S p e c. Care se face sau devine cunoscut pentru o întreagă colectivitate sau pentru cei mai mulți membri ai ei; care este destinat unei colectivități umane (pentru a lua cunoștință). *Să va ... vesti pretutindere prin navellele (gazete) publice.* PRAVILA (1788), 11-7. *Acele cinci puntări ... prin scrisoare publică s-au primit.* ȘINCAL, BE. III, 212-21. *Îți poruncim să o faci publică [stirea] la toți neguțătorii politicii (a. 1823).* DOC. I. C., 278. *Asemine foi publice lipărite pe la 1717 să ivă și în Germania.* SĂVILESCU, HR. II, 106-1. *Foile publice adevărate stirea despre proiectul încheierii unei societăți comerciale a Dunării.* EN (1846), 37, 1. *Cu două zile înainte ca moartea lui Alexandru Șușu să fi devenit publică, Tudor a fost văzut la consulatul rusesc.* OȚELIA, T. V., 135.

2. Care aparține unei colectivități umane sau provine de la o astfel de colectivitate; care privește pe toți membrii unei colectivități; general, comun, obște (I). *Socatind lipsa crâmei noastre și mltuirea cea publică, îndată ... patru bombarde ... ești mai curind să câștigați.* ȘINCAL, HR. II, 78-7. *Rânduiala e acolo deplină ... în cultura (lucrarea) măiestriilor, precum și în publica linișite.* MAJOR, T. 32-20. *Voi, tătăfătorilor ... stăleți ... crescători publici (de obște).* PETROVICI, P. 43/11. *Holart, cu obștească învoire a senatului, să ia toată partea la această faptă de bine public.* BĂLCESCU, M. V., 36. *Guardia civică ... va fi însărcinată cu finerea siguranței publice.* CR (1818), 22-1. *Spiritul public va părăsi căile pedanților și se va îndrepta la izvorul adevărat.* RUSSO, S. 36. *Greșala este că începe neamul cu școlile Ardealului și nu cu școlă limbii hrisoavelor, limba publică.* ID. IB., 65. *Aceste direcțiuni moderne ale spiritului public au devenit o proprietate comună moi pentru toate națiunile din Europa.* ISIS (1836), 21, 1. *Omul făcând bine nu atrăne decît de sine, și poate brava judecata publică.* NEGRUZZI, S. I., 289. *Istoria este plină de cruzimile comise în revendicarea libertăților*

publice și private.

VIANĂ, S. 186. *Când v-am însuflat dorința de-a tulbura linștea publică?* ALECSANDRI, T. I., 86. *Care ... captivitatea în folosul utilității publice.* IONESCU-BUDU, S. 178. *Lăpune acia persoanelor ... disprețul public.* COD. PEN. R.P.R., 543. *Descoperirea ... respectul și admirația publică pentru reprezentanții culturii spirituale a națiunii.* VIANĂ, I., I., 8. *În acest gust public nu trebuie să se pade capriciul trecător al modei și al momentului.* 8 iulie 1960, 83. ♦ Opiniu (sau, rar, opiniune) publică — părere, judecată a colectivității, punct de vedere general într-o anumită chestiune; colectivitate umană considerată din punctul de vedere al părții, al judecării sale într-o anumită chestiune. public (II). *Scritori însamplați dău toată Europa înecura prin țipar a trezi opinia publică.* BĂLCESCU, M. V., 35. *Acela ce n-a crezut în opinia publică n-are drept să eoră nume de la dinsa.* BOLEAIC, O. 259. *Influența sa asupra țesei și asupra opiniei publice în Anglora.* GIBEA, S. 180. *As fi expus ministerul la o sală de articule fulgătoare în toate foile române, și opinia publică ar fi fost contra mea.* BOLEAICIANU, O. 110. *A odtesol ... o scrisoare deschisă, care a zguduât opinia publică.* CARAGIALE, O. IV, 115. *Și tot izvorul lui de inspirație, toată țaria lui de luminător al opiniei publice și stă în această prețioasă carte.* VIANĂ IȘ, O. A. I., 199. *Avem conștiința (în care se reflectă și imperatiile opiniei publice) că totul era în regulă.* BRĂILEANU, A. 117. *Opinia publică o admira.* BART, I., 256. *Opinia publică nu-l cunoștea decit sub o înfățișare întâmplătoare.* ORESCU, S. 28. *Faptul comis înduce indignarea opiniei publice.* COD. PEN. R.P.R., 565. *Să ieși în lume, să luminezi opinia publică, să aduci pe rătăciți pe coloa cea bună.* CĂLINESCU, I. O. II, 51. *Crește curantul opiniei publice mondiale pentru crearea unui climat de înțelegere și prietenie între toate țările.* ȘCINȚIA, 1953, nr. 2-770. *Este necesar ca în jurul tuturor ... jefailorilor avutului obște să se dezrolle o puternică opinie publică de înfiorare și dispreț general.* ID. 1954, nr. 3-041. *Sfira de acțiune a opiniei publice din țara noastră este vastă.* LUPA DE GLAȘ, 1961, nr. 2, 56, cf. M. D. ENCI, DEX.

3. Care aparține statului, privitor la stat, de stat. *Era determinat ... a propune parlamentului niste măsuri care să poată fi cerute în interesul serviciului public.* CR (1846), 12-18. *Puterea publică nu era delegată premediteste de țopor unor aleși ai său.* BĂLCESCU, M. V., 12. *Dregătoriile publice erau încluse.* BOLEAIC, O. 222. *Poporul Iașului ... nu se ocupă de lucruri publice.* BOLEAICIANU, O. 277. *Serviciile publice încep dimineața la 7.* CARAGIALE, O. II, 34. *Este minutor de bani publici într-o mare administrație.* ID. IB., 59. *Mari cugetări mi-a însuflat deunăzi un funcționar al ordinii publice.* GALACȚION, A. 452. *Îți atrag atenția că aici te afli într-un birou public.* ȘERASTIAN, T. 234. *Un ispravnic s-a înfruptat din banul public.* SADOVLANU, O. XIX, 35. *Oamenii lui au a structură mai degrabă rudimentară ... așa cum o impun condițiile de existență în mediul provincial sau în modestia biurourilor publice.* VIANU, A. P. 204. *Patrimoniul public.* COD. PEN. R.P.R., 325. *Tot ce le-a putut da ... atore, fosturi publice, acoreturi, sofale.* CĂLINESCU, C. O. 37. < (Învechit) Drept public = subîmpărțire a dreptului care trata despre relațiile persoanelor (ca indivizi particulari) cu statul; relații juridice stabilite pe baza acestui drept. *Acest tractat tuă și astăzi formează dreptul public al țării.* BĂLCESCU, M. V., 11. *Nu avuseră ocaziuni a se orienta asupra teoriilor moderne de drept public.* BARTIU, P. A. III, 63. (Învechit) Minister public v. MINISTER (6). (Ieșit din uz) Învațământ public sau instructe (ori instructiune, școală) publică = învățământul sau școală organizate și controlate de stat. *Stăleți chemat a opera salutare reforme în instructia publică.* ALECSANDRI, S. 5. *Acest domn urzi oșezămintele ... și școli publice.* ASACHI, S. I. II, 5. *La școala publică se învăța numai grecește.* NEGRUZZI, S. I., 3. *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din București ... ne-a permis, în vara trecută, a strămuta în capitală o culgere*

din cele mai interesante cărți. ODOBESCU, S. I, 339. Intra în școala publică chiar din clasa I. GALACTION, A. 160, cf. M. D. ENC., DEX. (Ieșit din uz) Forță publică = poliție (1). A mandat și ardonat tuturor agenților forței publice să-i aducă, de unde or ști, pe numiții ... CABAGIALE, O. II, 15. Reprezentantul forței publice, un sergent burlănos ... începu ancheta. BRĂESCU, V. 60. Nu se ofla prin ațropirea sa nici un reprezentant al forței publice. CĂLINESCU, S. 37, cf. DEX. Viață publică = viață, activitate (politică-administrativă) a unui stat; activitatea cuiva în legătură cu funcțiile de stat pe care le ocupă. Interesul unei Camere este de a fi compusă din reprezentanții tuturor ramurilor vieții publice. MAIORESCU, D. I, 117. Un început de cultură, în orice rom al ei s-ar întâmpla, trebuie să cuprindă întâi ceva ce nu a fost încă atunci în viața publică a aceluși popor. ID. CRITICI, 70. Explozia aceasta de murdărie morală atila timp ascunse, și multe alte dezordini ... în arena vieții publice, înfățișează altele spectacole nenorocite. VLAHUȚĂ, O. A. I, 183. Călători aveau renume și-n viața publică. SADOVEANU, O. XI, 671, cf. M. D. ENC., DEX. Datorie publică = suma totală datorată, la un moment dat, de către un stat în baza unor împrumuturi interne și externe. Datoria publică a Angliei este de 800 milioane de funți. AR (1830), 19¹⁶, cf. M. D. ENC., DEX. (Rare) Om public = persoană care joacă (prin funcția sa) un rol important în viața politică și socială a unei țări. Chiar cînd manevrează condeiul, a rămn oameni publici, individualități avute în largul vieții practice și politice pentru care dărese să crească noi valori. VIANU, A. P. 23. ♦ (Despre oameni) Care ocupă o funcție de stat. Înalt învâfător ..., advocat public [a trimis institutului] o mapă mare a Europei. ST. ISSI, 319. Ioan Molnar ..., profesor public în Academia Clujului. MOLNAR, I. VI 12. Cu învâfător public în vreme de șase ani am îndreptat adesea deprinderile școlitorilor. HELIADE, O. II, 106. Pensile dregătorilor publici să se reguleze. CR (1848), 5²/3. O ordonanță a noului suveran ... confirmă în posturile lor pe toți împiegoți publici. IB. 6²/32. Acest împiegot public îi plătește foarte rău chiria. NEGRUZZI, S. I, 301. Neputînd fi învâfător public pentru că rămăsese în legea lui, fusese chemat de domnul Moldovei. EMINESCU, N. 52.

4. (Despre instituții, locuri de acces, valori etc.) Care este accesibil, deschis tuturor, pus la dispoziția tuturor sau a unor anumite categorii de oameni. O bibliotecă publică. AR (1830), 357¹/16. Ceta ce pe drumul public pe călători a prădat. ASACHI, S. I, 1, 64. Cînta cîntece ... în piațele publice. NIGRUZZI, A. 11/14. Majoritatea ne mulțămim cu sălile bibliotecilor publice. GALACTION, A. 76. Fusesse ... poștit, provizoriu, să aștepte într-o celulă a nu știu cărui palat public. ID. IB. 322. Sculpturile lui ... constituie azi titluri de glorie pentru colecțiile publice și particulare ce le posedă. OPRISCU, S. 121. Casa e superbă, poate servi ca local pentru o instituție publică. CĂLINESCU, S. 176. ↗ (Astăzi rar) Grădina publică = pară (1). Astăzi iar mă așteaptă la grădina publică. KOGĂLNICEANU, IN PN. DRAM. 430, cf. POLIZU. [Făcea] lungi popasuri prin oleile ascunse ale grădinilor publice din Iași. CREANGĂ, A. 133. Se adună cu alți cliiva bătrîni de seara lui sub umbra teilor din grădina publică. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 351. Am intrat în grădina publică. BASSARABESCU, S. N. 24. Într-o grădina publică, lăcută, Pe un nebul l-am auzit rîcînd. BACOVIA, O. 50. Grădina publică unde concerta muzica militară. BRĂESCU, O. A. II, 131. Tot eu săraca trebuie să fac poliție și la gară și la grădina publică. SEBASTIAN, T. 278. Într-o sară ... ne-am dus la grădina publică de sub cetate. SADOVEANU, O. X, 386. Vom refăce grădina publică; rom para străzile. STANCU, R. A. I, 291. (Învechit) Femeie publică = prostituată. Găsi a femeie publică și o luă cu sine. BĂLLESCU, M. V. 457, cf. POLIZU, LM. (Învechit) Casă publică = casă de prostituție, bordel. Casa lui ... devenise în urmă o casă

publică, în care intrau cei mai desfruași junii. FILIMON, O. I, 111.

— Pl.: publici, -ce. — Și: (formă coruptă) pobbile s. n.

— Din lat. publicus, -a, -um, fr. public.

PUBLICĂ vb. I. Trauz. 1. (Astăzi rar; complementul indică știri, informații, păreri etc.) A face cunoscut, a aduce la cunoștința tuturor (prin tipărire, afișare, persoane intermediare etc.), a spune, a anunța, a vesti în public; (rar) a publicita, (învechit) a publicaris (1), a publicării, a publicii (1). Curgerea singelui ... înainte de zilele lui Harrey era neștiută și acesta au fast cel dinti care au publicat-o. TEODORI, A. 70/10. Senatul publică că nicidecum nu va cădea obiceiurile sale cele vechi. CĂPĂȚINEANU, M. R. 39/26. Puse om îndată cu trimbișo Ca să publiceze, strigînd prin oraș, Cui că împăratul, je uliși umblind, A pierdut inclul. PANN, P. V. I, 30/15, cf. CADE. Nimic din ce publicau gazetele nu era de actualitate. SADOVEANU, O. IX, 208, cf. SCRIBAN, D. De fapt, lui Stănică îi era rușine să-și publice căsătoria. CĂLINESCU, E. O. II, 79. Ziarele publicau știri importante de pe front, s. ianuarie 1961, 55. Publicăm ... institutele și specialitățile la care se înființează secții de subingineri. RL 1968, nr. 7387, cf. DEX. ↗ Refl. pas. Deci îndată fu propovăduit împărat, publicîndu-se și moartea tălne-său. VĂCĂRESCU, IST. 262/9. Și să va publica, adecă vesti, preluindere prin ... gazete ... publice. PRAVLA (1788), 11/5. A armelor inecare peste tot s-au publicat. HELIADE, O. I, 116. S-au publicat ... că averea nemisțăoarea a nequitorului ... este amunetarisită. BULETIN, F. (1843), 21¹/3.

2. (Complementul indică articole, cărți, reviste, izvoare documentare, creații literare etc.) A face să apară prin intermediul tiparului (sau al altor mijloace tehnice de multiplicare); a tipări, a da publicității (v. publicitate 4), (învechit) a publicaris (2), a publicii (2). Să se poată sluji de astfel de cărți pe care ... le-am publica acuma. PLEȘOIANU, A. 3/21. Senatul aceluși stat au publicat o proclamație înștiințătoare. AR (1829), 13²/21. Gazeta ... publică descriiți următor ... CR (1829), 11²/26. Redacția poștește ... pe acci ce au documente atîngătoare de istoria românilor a binevoi a a le face cunoscute spte a le publica. MAG. IST. I, 111/11. Buletinul legilor ... a publicat 26 de mari volumuri. CR (1848), 2³/37. Iată ce găsesc ... în Îndreptarea legii, publicată din ordinal lui Matei Basarab. KOGĂLNICEANU, S. A. 177. Kogălniceanu ... publica Dacia literară. NIGRUZZI, S. I, 334. Binevoși a publica în ... iar următorul articol ... (a. 1876). URICARIU, S. 272. Mline gazeta lui tot o să publice scrisoarea noastră. CABAGIALE, O. VI, 111. Vă trimis o cronică. Dacă vă convine, o publicați. ID. IB. VII, 425. Va publica o carte. VLAHUȚĂ, O. A. I, 216. „Familia” i-a publicat o poezie de trei strofe. FIEBREANU, I. 62. A scris și a publicat al doilea volum. GALACTION, A. 278. Și ca o răzbunare milenară Am publicat Divina Comedie. TOPÎRCEANU, B. 90. Și dumneata publică o asemenea scrisoare? CAMIL PETRESCU, T. I, 279. O revistă de avangardă îi publicase o novelă. C. PETRESCU, C. V. 145. Publicam în vremea ceea poezii. I. BOTEZ, ȘC. 59. Publica din cînd în cînd ruvele și fragmente de roman. TEODOREANU, M. U. 37. Cînd și-a publicat primul său volum de ode, Înărul poet ... nici nu era major. SADOVEANU, E. 224, cf. VIANU, A. P. 244. N-ai mai publicat nimic în ultima vreme? STANCU, R. A. I, 233. Am vorbit despre studiul tău ..., am aranjat să fi-l publice imediat. PREDĂ, R. 40. Încă nu-și publicase primu-i volum de versuri, V. ROM. decembrie 1964, 161. ↗ Refl. pas. În cînd gazeta aceasta se va publica cu nou tipariu. AR (1830), 4²/29. Gazeta ... ce se publică în Berlin. CR (1848), 9²/9. În această vreme nu s-a publicat nici o carte. DELAVRANCLA, T. 257. ↗ Refl. impers. I se publicau întiile versuri. CĂLINESCU, E. 98. I se publicase o poezie într-o revistă. V. ROM. septembrie 1955, 62. ♦ (Regional) A oficia-

liza prin lipărire (Frăsinet — Oltepița). **GRAUL**, I, 155. (Ref. p. a. s.) *Să clămească firea-nainte prime, cin's-a publicat Trăsnetu, zicea porința miei, țara o bută cu frământ multe*. ib.

3. (Prin nord-estul OH.) A calomnia, a ponegri, a defăima. Cf. **CIVILIANI**, 61.

— Prez. ind.: **public**, conjunct. pers. 3 și: (învechit, rar) **să publiceze**. — Și: (învechit) **publici** vb. IV.

— Din lat. **publicare**. Cf. fr. **publier**.

PUBLICABILU, -Ă adj. Care se poate publica (2). *Produsele ... nu numai că nu sunt publicabile, dar stău menite să te ugele asupra propriilor d-tale posibilități*. **CONTEMP.**, 1948, nr. 108, 8/2. *Lucrul n-a fost publicabil și nici nu o apărut vredota*. 11 martie 1961, 31, cf. DN², M. D. ENO, DEN.

— Pl.: **publicabili**, -e.

— **Publica** + suf. -bil. Cf. fr. **publiable**.

PUBLICAMENȚE adv. (Învechit) În public, v. **public** (1). Cf. **HELLADE**, în **SEC II**, 197. *Pentru care undelre lileș cu cruzime pedăși pe mastela sa, încund-o publicaminte în apa Siretului*. **ASACII**, S. I, II, 33, cf. **SCRIBAN**, D.

— Și: **publicaminte** adv.

— Din it. **publicamente**. Cf. fr. **publiquement**.

PUBLICAMINȚE adv. v. **publicamente**.

PUBLICAN s. m. Persoană care strângea impozitele la vechii romani. *Iară noi le-am lăsat cum au fost în izvodul grecesc, văzind că alte limbi încă le fîn așa, cum-i sinagoga și publican și gangrena*. S. **TEȘU**, (1648), V¹/16. *Că de vești ubi par cei ce vă iubesc pro voi, ce plată veți avea? Au nu și publicanii fac aceea?* ib. 7¹/34, cf. **LM**. *Nu știu dacă Dacia era supusă și ca prestațiilor în natură ... cori se arendau la publicanii și alcătuiau una din sarcinile cele mai grele ale provinciilor*. **XENOPOL**, I, B, I, 162. *Om cumsucade sau poate publican, ai fost, totuși, un „cetățean roman”*. **LOVINESCU**, C. IV, 54, cf. **SCRIBAN**, D., DN², DEN.

— Pl.: **publicanii**. — Și: (învechit, rar) **publicân** s. m.

— Din lat. **publicanus**. Cf. fr. **publicain**.

PUBLICĂRE s. f. Acțiunea de a publica și rezultatul ei.

1. (Astăzi rar) Aducere la cunoștință (prin tipărire, afișare, persoane intermediare etc.) a unei știri, informații, păreri etc.; anunțare, vesteire. (Învechit) publicarisire, publicație (1), publicuire. Cf. **publica** (1). Cf. **NEGUTIC**, **POLIZU**, **IM**, **BARGANU**, **ALENI**, W., **DEN**. ♦ **Spec.** Afișare. *Nănzirizată publicare a acestui tractat prin orașul Tunis*. **CH** (1830), 226²/40.

2. Acțiunea de a face să apară un articol, o carte, o revistă, izvoare documentare, creații literare etc.; apariție a unui articol, a unei cărți, a unei reviste, a unor izvoare documentare, a unei creații literare etc.; tipărire. (Învechit) publicație (2), publicitate (1). Cf. **publica** (2). *Se întreprinse publicarea unei foi literare*. **NEGRUZZI**, S. I, 331. *Se anunșă publicarea unui articol*. **ROMÂNUL** (1857), nr. 32, 1¹/51. *Toată astă lucrare și publicare stătem dători onor. d. Maior*. **CALENDAR** (1859), 89²/23. *Publicarea lor mă scutește de a zgrăvi portretul iubitelui prieten care le-a scris*. **BRĂTESCU-VOINEȘTI**, P. 31. *Mă dusei la „Curierul” ... După publicarea acestei înștiințări ... mîncoi în pece și neturburat de nimeni*. **HOGAȘ**, DR. II, 48, cf. **GALACIION**, A. 167. *Ai știut de la început că publicarea acestei scrieri va provoca scandal*. **CAMIL PEŢRESCU**, T. I, 353. *Publicarea și afișarea hotărîrilor*. **COD. PEN.** B.P.R. 70. *Publicarea unei cărți este o etapă a creației însăși*. V. **ROM.** decembrie 1961, 103. *A întâmpinat universarea ... cu publicarea celorva volume*. ib. 158.

3. (Învechit; concretizat) Publicație (3). *Voi de o scoate la lumină o publicare periodică sub titlul de*

„*Floriștea literară*”. **ROM. LIT.** 22. *Întrunind în publicarea de foia discursurile parlamentare ... nu pot justifica o asemenea lucrare*. **MADRID**, D. I, 1, cf. **DDU**, **DEN**.

— Pl.: **publicări**.

— V. **publica**.

PUBLICARISĂ vb. IV. **FRANZ.** (Învechit) 1. (Complementul indică știri, informații, păreri etc.) A publica (1). *Cea totu slujba a ofeșrilor politicești iese ... a le publicării poronceli*. **ISI**, AM. 14¹/21. *Dă să va găsi ocașta cu cale ... va avea dinomul răspus ca să publicarisescă și ocaștă răspătare* (a. 1811). **DOC. EC.** 99. *Tăianii ... vor plăti ... cînd să vor face tuguirele publicarisile* (a. 1818). **GER** II, 221/30, cf. **VIRSAN**, I, 113¹/6. *Ceva ce am publicarisit noi la începuterea războiului peste măsură s-au sămșit*. **OȘTIRIA**, 128/14. *Îș fericește voroadel prin comunicația buculi adunat din căătorile ce face neomurile, unil prin țările altora, ... publicarisindu-le prin cărți*. **GOLSCU**, I, 2. — Ref. p. a. s. *Să publicariseste că s-au făcut erai la Ispania*. **ISI**, AM. 19¹/19. *Poruncim ... ca, trecîndu-să fidula acestu în condica rîsterei, să se publicarisescă și cătră dregători prin ... cărți domnești* (a. 1811). **URICARIUL**, I, 222. *Să se publicarisescă prin daraban în poliție mulara lor, ca să fîie știut obștie unde a-i găsi la vreme de trebînșă* (a. 1832). **DOC. EC.** 503. — Ref. impers. *Precum s-au hotărît și s-au publicarisit lăcuitorilor* (a. 1815). **ap. TRIG.**

2. (Complementul indică articole, cărți, reviste, izvoare documentare, creații literare etc.) A publica (2). (Ref. p. a. s.) *Zapisa ... dușă izvodu ce să va publicarisă dă către divan* (a. 1811). **DOC. EC.** 108. *Legea ... nu poate avea putere îndatoritoare cînd mai înainte voința legiuitorului nu să va face cunoscută, edecă cînd legea lui nu să va publicarisă*. **GOLSCU**, I, 121/11. *Poruncile să se publicarisescă ... și prin alte gazduri*. **CH** (1830), 17¹/16. *Să așeză un dubtin sătesc, care să se publicarisescă în alte exemplare pe cile sînt și sale în țară*. **GI** (1839), 67²/9.

— Prez. ind.: **publicarisese**.

— **Public** + suf. -arisă.

PUBLICARISIRE s. f. (Învechit) Publicare (1). *An raportul desființatului divan judecătoreșc spre publicarisire în terainul hotărît de șase luni*. **BULLETIN**, F. (1833), 50¹/24.

— Pl.: **publicarisiri**.

— V. **publicarisă**.

PUBLICĂȚIE s. f. Acțiunea de a publica și rezultatul ei.

1. (Învechit) Publicare (1). *Să se scrie cătră dregătoria finutului ... ca să se facă publicația în șese luni, la toate zilele de ltrg* (a. 1785). **URICARIUL**, IV, 36¹/17. *Să se dea publicații și poronci de obștie în toată țara*. **SOB. HRIS**, 46. *S-a urmat talocmai, făcîndu-să după rînduiala pătîță legiuîta publicație aicea în orașul Iași și pretulindenea în auzul de obște* (a. 1795). **URICARIUL**, VII, 58. *Luminata domnișă n-au înplînit facerea publicației* (a. 1806). **ib.** X, 238. *La toate județile [să se facă] publicații pentru ca să strîngă ispravnicii fîlânșiile de la lăcuitori* (a. 1812). **DOC. EC.** 139. *Pentru vînzări ... să se urmeze făcîndu-să publicații în șase luni de zile*. **PRAVILA** (1814), 46/20. *Se va face publicația și pe la finuturi, ca asemenea să se urmeze*. **PONTURI**, 12/22. *După ce forumul de judecată face hotărîrea ... trebuie să o cetele înaintea părților, și aceasta cetele sau vestire să zice publicație*. **AARON**, P. F. 665¹/21, cf. 665¹/17. *Publicație prin poronci împărțalească*. **OȘTIREA**, 112/1. Cf. **DREV.** *Această așebire ... lesne s-ar dovedi și cu prisos, cînd mosiile nănzăstirilor grecești s-ar arenda prin publicații după chipu ce se urmează și la cele pămîntești* (a. 1831). **URICARIUL**, V, 356/3, cf. **NEGUTIC**, **STAMAIL**, D. *Înainte de a da curs cererii, murea vornicele ordonă sa se facă publicații în județele oltece și hautrofe*. **OJEDIA**, I, X, 81. ♦ **Spec.** Anunț; afiș; ordonanță

publică. De-mi va abate vrodată să-mi vind moșta, am gînd să pun în publicație ... că, pre lingă ccelealte calități, ca se bucură și de un bun vecin. NEGRUZZI, s. 1, 221. Înaintea celebrării căsătoriei, ofițerul stării civile va face două publicații. HAMANGIU, c. c. 27, cf. ȘAINLANU, D. U., CADE. ♦ **S p e c.** Declarație. *Governul nostru face o publicație oficială.* CR (1829), 16²/30. *A făcut totdeauna publicație prin gasetelelor.* MS (1836), 69¹/16. *Am de gînd să fac o mică publicație înainte de plecarea mea din țară spre a justifica acest pas al meu.* CARAGIALE, O. VII, 543.

2. (Învechit) **Publicare (2).** Vestindu-să din publicația tratatului îndurarea pre puternicii și hrănitoarei noastre împărății ... de trebuință am socotit a împlini datoria noastră (a. 1812). URICARIUL, IV, 112²/21. *Făcătorul pravilii scoțese că acea pravilă arc și dobîndeste putere îndatoritoare din ziua publicații sale.* GOLESCU, E. 121/20. *Prezidentul ... prețuind folosul moralic ce va aduce nației noastre publicația acestei gazete ... au binevoit și însuși a se prenumera.* AR (1829), 9¹/6. *Dorința celor ce deamult poftesc înștiințarea unui mijloc înlesnitoriu, prin carele să poată nația noastră cunoaște îmbunătățirile și înaintirile minței ominești ... astăzi ... plînește prin publicația acestei gazete (a. 1829).* URICARIUL, VIII, 108.

3. (Și în sintagma *publicație periodică*) **Tipăritură** cu apariție periodică. **periodic (1); p. gener.** ceea ce se publică (**2**); lucrare tipărită, **tipăritură**; (învechit) **publicare (3).** *Drept aceea publicația va urma [să apară] ca și pînă acuma și binevoitorii prenumerații să vor adresui cătră reducere în cele ce vor voi a-i împărțasi.* AR (1829), 6¹/13. *Între a fi lipsită națiunea de orice publicațiune periodică ... sau a se supune la acelea condițiuni, alegerca în acea epocă era ușoară.* BARTICU, P. A. II, 656. *Șade ... între gazete, reviste și publicațiile nouă a Parisului.* RUSSO, s. 19. *Mai toate publicațiile tipăresc articole interesante.* ROM. LIT. 110²/10. *Mișcarea intelectuală la București ... e mai mare decît o reproduc publicațiile ce ies de sub censură și tipar.* DIMBOVIȚA (1858), 8¹/71. *Publicațiunea întrecăg e un semn caracteristic al stării în care a ajuns literatura română.* MAIORESCU, CR. I, IV. *Ce face cu publicația lui?* CARAGIALE, O. VII, 173. *În cursul anului expirat publicațiunea noastră n-a fost subneționată de nici un fel de autoritate.* ARH. OLT. II, I. *Sînt doi ani de cînd publicațiile literare mai cu vază, care apăreau la noi, au fost suprimate de vijetia împrejurărilor.* GALACTION, A. 196. *Pornise a tipări în marile publicații europene.* SADOVEANU, O. X, 455. *Se aflau în curent cu tot ceea ce apărea în ... publicațiile periodice ale țării.* id. ib. XI, 419. *Ioanide nu era un om de știință, nu avea publicații suficiente.* CĂLINESCU, B. I, 21. *Doctorul care și-a luat diploma nu mai urmărește publicațiile de specialitate.* id. c. o. 34. *În publicațiile sătești ale vremii se poate urmări o întrecăg producție lirică a revoltei sărăncești.* V. ROM. martie 1957, 8. *O descuție largă ... ocupă publicațiile literare.* CONTEMP. 1962, nr. 845, 1/6. *A fost un savant cu renume european, autor a numeroase publicații de igienă.* ABC SĂN. 160. *Absolvă ... liceul, în a cărui publicație tipărise la 16 ani primul lui poem.* V. ROM. ianuarie 1965, 154. *Coloanele publicației ti stau la dispoziție pentru orice fel de colaborare.* ib. iunie 1965, 55. *O publicație care, din prima zi, n-a trăit inutil, își poate socoti vrsta în ani-lumină.* CONTEMP. 1966, nr. 38, 2/6, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: publicații. — Și: (învechit) publicațiune s. f.

— Din fr. publication, germ. Publikation, rus. публикация.

PUBLICAȚIUNE s. f. v. publicație.

PUBLICĂ s. f. (Învechit) Republică (**1**); p. gener. stat, țară. *În chivernisala lucrurilor publicăi sale, nu alita cealea ce pot, pre cît cealea ce nu pot socotesc.* CANTEMIR, IST. 31. *Împărăția accia nu monarhic, ce*

publică este. id. ib. 128. *Să nu mai pomenim cte răutăți și cumpliri au făcut publicăi venețienești.* id. nr. 20. *Ulpie Traian, așezînd înții lucrurile publicăi ... au dat răspuns dachilor că pentru banii ce cere le va da arme.* id. ib. 81, cf. MAIOR, IST. 203/19, DDRF, TDRG, CADE, SCHIRAN, D.

— Pl.: publici.

— Din lat. [res] publica.

PUBLICĂLUI vb. IV. **Tranz.** (Învechit) **A publica (1).** Cf. IORGA, S. D. XIII, 262. *Scris și publicăuit acest deliberat [în proces] la anul 1778 (a. 1778).* id. ib. XII, 91. *Înainte de 10 zile ale lui avgust să nul publicăuiescă.* MANIFEST (1813), 19/29. *Dar pasul, a lor lucrare, roagă a fi tăinuit, Căci va fi cu greu ispravă fiind publicăuit.* BELDIMAN, E. 98/29, cf. DRUC. ♦ **Ref. pas.** *Trebuie să se fie concursul ca început din ziua în care s-au publicăuit edictul pomenit.* RIND. JUD. 75/4. *Publicăuindu-să deliberatul înaintea părților.* AARON, P. F. 665/27. ♦ **Ref. impers.** *Plinirile reghimenturilor de călărimă și de pedestrimă să fac în chip (precum să publicăuiesc) de a finca obicnuite presidii (a. 1699).* FN 70.

— Prez. ind.: publicăuiesc. — Și: publicăui vb. IV.

— **Public** + suf. -ălui.

PUBLICĂȘTE adv. (Învechit, rar) **În public, v. public (1).** *Vrca a se retrage în Holandia, pentru a se consorți acia cu o comediană ... cu care el viețuia publicăște.* CALENDARIU (1794), 36/20.

— **Public** + suf. -ește.

PUBLICĂ vb. IV v. publica.

PUBLICISM s. n. (Franțuzism rar) **Publicistică, v. publicistic (2).** Cf. L.M. *Publicismul nu e totdeauna demu de misiunea ce are de a lumina publicul în chestiunile politice.* id.

— Din fr. publicisme.

PUBLICIST, -Ă s. m. și f. **Persoană care publică (2) opere cu caracter politic, social, cultural (legate de actualitate); (sens curent) persoană care publică (în calitate de profesionist) articole în presă, ziarist, jurnalist, gazetar; p. gener. (rar) scriitor.** *Un mare număr de publiciști ... au fost însufleții de dorirea de a face o reformă.* CR (1836), 43¹/1. *Văzut-ai la cî un doctor, filosof sau publicist?* ASACHI, S. L. I, 225. *Publiciștu ... și-au dat glasul laudei asupra marei acestei cugetări.* RUSSO, s. 154. *Ca moldovean și ca publicist n-am putut să las fără întîmpinare un asemenea atac.* ROM. LIT. 196¹/30. *Ca publiciști ne cunoaștem datori ... a aduce aminte fraților noștri că viitorul țării depîndă de buna armonie între fiii săi.* DIMBOVIȚA (1859), 119²/52. *Publicistul teatral are îndatorire mult mai severă decît a colegilor săi.* FILIMON, O. II, 260. *Cunoști misiunea sintă și luminătoare a presei? ... Ai idee de rolul sublin a unui publicist?* ALECSANDRI, T. 1711. *Asta este datoria d-voastră de publiciști imparțiali.* CARAGIALE, O. II, 177. *Cu totdeauna în cariera mea de modest publicist, eu iscălesc articolele mele.* id. ib. VII, 507. *Publiciștii consacrați s-au întîlnit în paginile acestei reviste.* GALACTION, A. 87. *Profesor universitar, fost secretar general, publicist apreciat, murise după o viață foarte agitată.* CAMIL PETRESCU, E. N. 27, cf. CĂLINESCU, C. O. 134. *A putut fi semnalat publicistul capabil să exprime idei și tendințe generale.* VIANU, M. 122. *Publicistul m-a ascultat atent.* STANCU, R. A. V, 124. *Ținărul publicist semnează în această revistă mai multe poeme în proză.* V. ROM. septembrie 1954, 124, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Atribuie calitatea ca un adjectiv) *Viața lui agitată pe care o închipuia ca a unui erou publicist în luptă cu tirania.* CĂLINESCU, S. C. L. 85.

— Pl.: publiciști, -ste.

— Din fr. publiciste.

PUBLICISTIC, -Ă s. f., adj. 1. S. f. Totalitatea publicațiilor periodice dintr-un anumit interval de timp, dintr-o țară, dintr-un domeniu etc., considerate ca mijloc de informare a publicului; gen al scrisului care aparține acestor publicații; presă (2), (învechit) publicitate (3). În *adevăr, publicistica română prezintă deocamdată în tonul și maniera articolelor sale spectacolul a două extreme greu de împăcat*. MAIORESCU, CR. I, 209. *Această revistă ... ajunsese să cerccească un loc eminent în publicistica noastră din acele zile*. GALACIŢION, A. 69. *Hasdeu a îmbrăţişat în publicistica vremii și multă polemică încisivă și sarcastică*. SADOVEANU, O. XIX, 143, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Manualul ... e mai puțin geografic și mai mult publicistic*. FLACĂRA, 1977, nr. 35, 8.

2. S. f. Activitatea, profesiunea sau domeniul publicistului; gazetărie, ziaristică, presă (2), (franuzism rar) publicism, (învechit) publicitate (2). *Așteptam păzirea condițiilor elementare ale publicisticii*. MAIORESCU, CR. II, 92. *N-am să mă las eu ... căleat în picioare de niște tineri care-și închipuiesc că ... au dreptul să-și bată joc de ignoranța mea în materie de publicistică literară*. CARAGIALE, O. VII, 506. *Îl găsim ... de la primii pași pe care îi face în publicistică, colaborator al „României literare”*. IBRĂILEANU, SP. CR. 210. *În scrisul său curge în torentele seva populară a violenței atît de caracteristic publicisticii recente*. LOVINESCU, C. IV, 59. *Visa zimbînd reîntrarea lui în viața agitată a publicisticii*. SADOVEANU, O. VII, 204. *Viața lui în serie o lungă perioadă de absență din publicistică*. V. ROM. septembrie 1951, 150. *Sînt cazuri, în publicistică, de pseudonime care acoperă mai multe identități*. GNAIB, N. P. 107.

3. Adj. De publicist sau de publicistică (v. publicistic 1, 2), privitor la publicist sau la publicistică, specific publicistului sau publicisticii. *După stilul artistic, cel mai apropiat de cel familiar este stilul oratoric, ... iar apoi stilul publicistic*. JORDAN, L. R. 123. *În activitatea publicistică este întotdeauna prezumția de activitate publică*. COD. PEN. R. P. R. 516. *Paralel cu activitatea publicistică ... își continuă studiile*. V. ROM. septembrie 1951, 142. *Chiar după o experiență publicistică de cîțiva ani, stilul încă apare în gazetele noastre uneori înțeleit, lipsit de precizie*. CONTRIBUȚII, II, 103, cf. L. ROM. 1959, nr. 4, 17. *Activitatea publicistică ... presupune funcționarea rapidă a rețelei de comunicații*. V. ROM. noiembrie 1962, 151. *Și-a început activitatea publicistică notorie relativ tîrziu*. ib. iunie 1965, 51, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: publicistici, -ce. Gen.-dat. și: (rar, 1, 2) publicisticii.

— Publicist + suf. -ic. Cf. germ. Publizistik, publicistisch, rus. публицистика.

PUBLICITĂ vb. I. Transz. (Rar) A publica (1). *Nu trebuie trasă concluzia ... că am dorit să obiectiviz, să publicitez: absolut toate procesele*. 1 noiembrie 1962, 62.

— Prez. ind.: publicitez.

— Cf. publicitate.

PUBLICITĂRI, -Ă adj. Care aparține publicității (3), privitor la publicitate; care servește publicității; care se ocupă de publicitate. *Din rațiuni publicitare, și îndeosebi din rațiuni comerciale, au fost lansate multe „stele” orbitoare dar efemere*. ȘTIINȚA, 1966, nr. 6 926, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: publicitari, -e.

— Din fr. publicitaire.

PUBLICITĂȚE s. f. f. (Învechit) Publicare (2). Cf. NEGLICI, STAMATI, D. *Dar reclam și pentru mine dritul de a critica orice scriere au primit publicitatea*. ROM. LIT. 1961/45.

2. (Învechit) Publicistică, v. publicistic (2). *Cu publicitatea începură a se încărea bărbați al căror talent și erudiție sînt cunoscute*. CR. (1848), 251/16. ♦ (1 rar; cu sens colectiv) Operele publicate de cineva,

creația scrisă (publicată) de cineva. E bine să-ți pui pîdicia pe insuși și să-ți rău-vorol și avur cu publicitatea la. GALACIŢION, A. 79.

3. (Învechit) Publicistică, v. publicistic (1). *Au ajuns actele adunării naționale de la Blaj pe călă publicității la București*. BARIȚIU, P. A. II, 569. *Ni se impune dorința de a reflecta și la starea publicității noastre din acele zile*. id. ib. III, 152. *Li-ar fi cu nepuțința chiar dînsu a rădica acest corp căzduț, dacă nu s-ar răzema pe lemerul puternic al lumii moderne, adică: pe libertate, publicitate*. CALENDAR (1861), 70, 11. *Au voi răspunde la insultele voastre prin publicitate*. ALEXANDRU, T. I 712. *A încerca prin toate mijloacele să punem o stăvilă curentului de idei bizantine ce invărușe capetele generației prezente ne pare singura misiune oportună a publicității bine înțelese*. MAIORESCU, CRITICĂ, 71. *De cînd eu am părăsit profesiunea de scriitor, s-a făcut atîta progres în publicitatea românească, încît mă sînt absolut zdrobit cînd mă aflu în fața unei file curate de hîrtie*. CARAGIALE, O. III, 240. ♪. (Învechit) Organ de publicitate (sau al publicității) sau organul publicității = publicație periodică aparținînd publicisticii (v. publicistic 1). *Spre a nu rămînea mai gîos de organele publicității ... [Vezuviiu] au început a vîrșa prin zece guri mari și mici riuri de lavă arzătoare*. CR. (1848), 233/37. *Dar fiindcă tîm adresezi parola în public, onoarea și datoria cer a-ți răspunde tot prin organul publicității*. DIMBOVIȚA (1859), 160²/69. *Nu poate fi vorba de insinuarea ce nu s-a sfitul a se produce și în unele organe de publicitate*. MAIORESCU, CR. II, 178.

4. Caracterul a ceea ce este public (II 1), a ceea ce nu este ținut secret; faptul de a face sau de a deveni cunoscut în cercuri (cît mai) largi; mijloace prin care ceva sau cineva este făcut (sau devine) cunoscut de cercuri (cît mai) largi. *Publicitatea triumfulor ce putea să facă a uită trecutul acestei femei abandonate fu pentru Lionel un fel de afront*. CR. (1848), 112²/63. *Frică mare aveu acea generațiune de orice publicitate*. BARIȚIU, P. A. I, 534. *Cel ce se teme de publicitate știe că are multe păcate*. BOLLAC, O. 263, cf. CADE. *Avem nevoie de multă publicitate ... așful și o splendoare*. CAMEL PETRESCU, T. III, 20. *Prea insista să dăm publicitate scandalului*. C. PETRESCU, C. V. 131. *Ce bună și gratuită publicitate, înainte de alegeri!* id. R. DR. 86, cf. SCRIBAN, D. *Au dat actului cea mai largă publicitate*. OȚTEA, T. V. 230. *Cînd împărățiile colomnioase sînt cuprinse într-un act public, este implicil realizat elemental publicității*. COD. PEN. R. P. R. 517. *Nu voia să atingă prin publicitate memoria lui Cioerlan*. CĂLINESCU, S. 515. *În jurul anchetei ... se făcea mult zgomot și multă publicitate*. STANCU, R. A. IV, 318. *Să știți de la mine că de cele mai multe ori publicitatea frizează cerșeria și șantajul*. VINEA, L. II, 247. *Îți dai seama că o astfel de publicitate m-ar ajuta cu sapa pe mort*. BARIȚIU, P. 335, cf. M. D. ENC., DEX. ♠ *Publicitatea judecătii sau principiul publicității = principiu al dreptului procesual socialist potrivit căruia soluționarea litigiilor se face de regulă în ședință publică. Publicitatea judecătii, adică desfășurarea proceselor în prezența publicului, este un alt principiu de bază al instanțelor în R. P. R.* PR. DREPT, 730, cf. M. D. ENC. *Mica publicitate = rubrică a unei publicații periodice în care se publică (contra plată) cereri și oferte de serviciu, anunțuri de vînzări și cumpărări, înștiințări cu caracter personal etc.; totalitatea anunțurilor de acest fel publicate de un periodic în rubrici speciale. Încotro se află ghișeu de mică publicitate?* C. PETRESCU, C. V. 160. *Pentru ei cîștitul unui ziar însemna preș de trei ceasuri, începînd de la articolul de fand și terminînd la ultimul anunș al miciei publicități*. P. CONSTAN, R. 85. *Mica publicitate [Titlu]*. RL 1968, nr. 7-169, cf. M. D. ENC., DEX. *Agenție (sau, rar, agentură, învechit, birou) de publicitate = loc în care se pot da, pentru a fi publicate în periodice sau difuzate prin radio și televiziune, anunțuri cu caracter publicitar. Să nu te surprindă dacă ai să-l întâlnești minc pe scări ... coborînd de la biroul de publicitate*. C. PETRESCU, C. V.

281, cf. VINEA, I. II, 238. *Anunțurile se primesc la ... agenția de publicitate*. RL 1968, nr. 7471. *Agent de publicitate* = persoană angajată de o firmă comercială pentru a prezenta produsele firmei respective și pentru a face reclamele mărfurilor ei. Cf. NOM. PROF. 10, M. D. LNC., DEX. ◇ *EX PR. A da publicității* (sau, rar, *in publicitate*) = a publica (2). *Cit pentru odă am dorit să fac o grațiozitate lui vodă înainte de sărbători ... și cred, prin urmare, că domnitorul va da-o publicității*. ALEXANDRI, S. 95, cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX.

— Gen.-dal. și (învechit) *publicității*.

— Din fr. *publicité*.

PUBLICUI vb. IV. *Tranz.* (Învechit) 1. A publica (1). Cf. DELU. *Aceasta să o publicuții la toți de obște și de urmare, că ați pus porunca domniului mele în faptă* (a. 1824). DOC. LC. 338. *Să se dea porunci ... a cetii de iznoavă și a publicii instrucțiile date*. CB (1831), 1682/31. *Și-n ouzul tutulora le-au publicuit pe loc*. PANN, E. IV, 89/6. ◇ *RECI. PAS.* *Cei ce să vor dovedi că au loțuril pe strîmbătate și peste pravilă ... unii ca accia să se înfrunte, să se necînstească și să se publicușoasă, să se pedepsească după vina lor de orice treaptă vor fi*. MAN. LEG. 4/19. *Unii ca accia să se înfrunte, să se necînstească și să se publicușoasă*. FRAY. COND. (1780), 52. *Să să publicușoasă in tot prințipatul sloboda voie ce are fșescare* (a. 1832). DOC. EC. 498. *Această cerere ... să să publicușoasă spre știința tuturor* (a. 1836). ib. 624. ◇ *RECI. IMPERS.* *Publicuindu-să între norod cum că părintele Gherasim au lipsit din dregătoria sa* (a. 1783). IORGA, S. D. XIV, 111.

2. (Complementul indică articole, cărți, reviste, izvoare documentare, creații literare etc.) A publica (2). *Oșticia franșesilor în Rossiia la leat 1812, în odăogore de oareșcare cărți împărătești publicuite în vremea răzmiriții* [Tîllu] (a. 1826). IORGA, I. II, 338, cf. CADE.

— Prez. ind.: *publicușesc*.

— *Public* + suf. -ui.

PUBLICUIRE s. f. (Învechit) Publicare (1). *Să se arate la jomenița judecătorie în soroc de două luni, socotit din ziua publicușreii*. BULETIN, G. (1844), 10/19, cf. DDFE.

— Pl.: *publicușii*.

— V. *publicui*.

PUBLICUIȚĂ vb. IV v. *publicușui*.

PUCN s. m. v. *puum*.

PUC¹ interj. (Regional; repetat) Piu (Rășinari — Cîsnădie). PĂCALĂ, M. R. 163. *Veneia însărcinată, cum dă cu ochii de preo fșință schimosită ..., ca să nu să lege răul de ea și să nască preo pocitură, scuișă pe acela, zicind : „puc! puc!”* id. ib.

— Onomatopee.

PUC² s. n. Obiect în formă de disc, făcut din cauciu tare, folosit la jocul de hochei pe gheață pentru a marca goluri în poarta adversă. Cf. DM, I. ROM. 1959, nr. 2, 86. *Minute întregi pucul a rămes în trimeca de apărare a formoșiei adverse*. SP. POP. 1966, nr. 4916, 13, cf. DER, M. D. LNC., DLX.

— Pl.: *pucuri*.

— Din engl. *puck*.

PŪCĂ s. f. (Regional) Termen depreciativ la adresa unei femei sau a unei fete (Bonț — Gherla). PAȘCA, G.

— Pl.?

— Etimologia necunoscută. Cf. *pucă*².

PŪCĂR¹ s. m. (Prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Munt.) I. Om prost, nătîng. Cf. I. NOM. 1959, nr. 2, 54, LA SIC RFG. 81.

2. Epitet depreciativ pentru un tînăr necăsătorit (care umblă hainana). Cf. UDRESCU, GL. *Pucăre, unde ai fost ascuț?* id. ib.

— Pl.: *pucări*.

— Etimologia necunoscută. Cf. *pucă*.

PŪCĂR² s. m. v. *mucăr*.

PUCECIÓS, -OĂȘĂ adj. (Învechit, rar) Sulfuros. [Corpurile] *carele sint pucecioase*. AMILOHIE, G. F. 55/1.

— Pl.: *puccioși, -oase*.

— Cf. *puccios*.

PUCHEĂNĂ s. f. v. *puchină*.

PUCHEȘ s. m. v. *puchină*.

PUCHEȘÓS, -OĂȘĂ adj. v. *puchinos*.

PUCHE s. m. I. (Nordul Mold. și Bucov.) Urdoare. Cf. SCRIBAN, D. 1072. DEX. ALRM I/1 h 21.

2. (Regional) Pată (1) mare (Piatra Neamț). COMAN, G. *Masa e toată numai un puchi de cerneală*. id. ib.

3. (Regional) „Păduche”. Com. din BRAȘOV.

4. (Regional) Numele unui joc de cărți nedefinit mai de aproape (Băleni Sîrbi — Tîrgoviște). Cf. H IV 12. *Jocuri de cărți sint : preferanța ..., puchi*. ib.

— Pl.: *puchi*.

— Etimologia necunoscută.

PUCHÎN s. m. v. *puchină*.

PUCHÎNĂ s. f. (Mold. și prin nordul Dobr.; mai ales la pl.) Urdoare. Cf. IDRG. *Dacă te niși nespălat în oglindă, fuci puchini*. GOROVEI, AP. CADE, Cf. SCRIBAN, D., DEX. IORDAN, L. M. 202, ALRM I/1 h 24.

— Accentuat și: *puchină*. IORDAN, L. M. 202. — Pl.: *puchini*. — Și: *puchin* (SCRIBAN, D.) s. m., *pucheănă* (ALRM I/1 h 24) s. f., *puchén* (ib.) s. m.

— Etimologia necunoscută.

PUCHEĂLĂ s. f. (Regional) Migală (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Atta puchinăulă ce e la rochia asta, să tot ai răbdare*. id. ib.

— Pl.: *puchineli*.

— *Puchinl* + suf. -eală.

PUCHINI vb. IV. *INTRANZ.* (Prin Mold. și prin Munt.) A migăli (2). *Ce tot puchinești acolo?* SCRIBAN, D., Cf. UDRESCU, GL. (RECI) *M-am puchinit mult prin-am sfîșit*. SCRIBAN, D., Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Cum întrebuința el banii „de natură” și subile vădușor nimoi nu știa, căci nimoi nu-i cerea socoteală. Cel mult, dacă vreuna venea să „puchinească” împreună „cîl are de luat”*. CONV. LAT. XLIV₂, 661.

— Prez. ind.: *puchinese*.

— V. *puchiu*.

PUCHINȘIT, -Ă adj. (Regional, despre scris) Care se descifrează greu (din cauza micimii, a înghesușelii literelor) (Piatra Neamț). COMAN, GL.

— Pl.: *puchinșit, -te*.

— Cf. *puchini*.

PUCHINȘIT¹ s. n. (Regional) Migăli¹ (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Ce attla puchinit!* id. ib.

— V. *puchinl*.

PUCHINȘIT^{2, -Ă} adj. (Regional; despre oameni) Migăli² (Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *puchinșit, -te*.

— V. *puchini*.

PUCHINÓS, -OĂȘĂ adj. I. (Popular, mai ales în Mold.; despre oameni sau despre ochii lor) Care are urdori, urduros; p. e. x. t. (peiorativ) neîngrijit (1), nespălat, murdar (1). *Ciute urechile, puchinoși ochii ..., lăboase copilele cămilei*. CANEMIR, IST. 107, cf. DDFE, BARCIANU, ALEXI, W., IDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Spune, rabîn puchinos, spune, nepotu-tău Zalman*

unde e. ROMÂNIA LITERARĂ, 1971, nr. 111, 181, cf. DEX. *Lumea-mi zice puchinos, Mândra-mi zice căs-frumos, PAMELE, c. 199. Spală-te, că tare mai tești puchinos, A IX 2. ♣ UXPTE. (Adverbial; regional) A se uita puchinos = a mijii (I, II). Cf. ATR II 11 h 11 682.*

2. (Despre oameni, așezări etc.) Nemişnat, de nimic (v. *nîmîc* II); sărac, sărăcăcios. Cf. ZANZI, p. II, 679. *Dădea satului puchinos un aspect ... pătorec de bilci. BRĂEȘCU, A. 228. Cum poți tu, slăvite sfînte Gheorghe ..., să te muși aici la Alon, la niște greci puchinoși? SADOVEANU, O. XIII, 907. ♣ (Substantival) Oh, cum t-ar aranja el pe puchinosul ăsta, pe otreapa asta fără nici un Dumnezcu! T. POPONICI, s. 330. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Tal'tu era un puchinos de croitor la Bolșeni. ARGHEZI, s. XI, 42.**

3. (Prin Mold. și familiar; despre lumină și surse de lumină) Care este extrem de slab, de puțin intens. *O lampă, o lumină puchinoasă. SCRIBAN, D. ♣ (Adverbial) Lampa asta arde puchinos, id. ib. ♣ (Despre scris, litere) Care este extrem de mic și se descifrează cu greutate. *Niște litere puchinoase. SCRIBAN, D. ♣ (Adverbial) A scrie puchinos, id. ib.**

— Pl.: *puchinoși, -oase*. — Și: (regional) *puchenôs, -oasă* adj.

— *Puchină* + suf. *-os*.

PUCHIÓS, -OĂȘĂ adj. (Regional, mai ales prin Mold.; despre oameni sau despre ochii lor) Care are urdori la ochi, urduros; p. ext. (peiorativ) nelugrijit (I), nespălat, murdar (I). *Călugărul cel puchios, Care mai naide vreme, îi pâră că-i mișios. BELDIMAN, F. 10 33. cf. 59, 15. CIHAC, I. 222. DDBE, BARCIANU, ALEXI, W., IDEG, CADÉ, SCRIBAN, D., DEX. ♣ (Regional) Care este bolnav de traiboi (Cristești — Botoșani). Cf. ATR III MS 58, 1188 III.*

— Pl.: *puchioși, -oase*.

— *Puchi* + suf. *-os*.

PUCHIȚEL, -EĂ, -ICĂ s. m. și f., adj. I. S. m. și f. (Popular; mai ales la pl.; adesea cu determinări care indică culoarea) Picățel (2). V. *bulină, bobîță. Are o fustă nouă, cafenie, cu puchiței albi, roșii, verzi. CONTEMPORANUL, VI, 1. Roșii ... de materie ... de țig, albă cu puchiței. ȘEZ, IX, 43. Ți-am adus și lîe un cumas de rochie, cu puchițai. S. REV. ROM. I, nr. 1, 36. Fetele ... cu fuste de stambă cu puchiței ... stau mai auli în picioare. D. ZAMFIRESCU, V. T. 82, cf. ALEXI, W. Din țig se cumpără ... prafuli cu cati se dau, se trag brîțele și se fac puchiței — pantele. PAMELE-LUPESCU, CROM. 229, cf. CADE. O stofă fantezie năgră cu puchiței galbeni mă ispiți să intru în pîrvălia lui. BRĂEȘCU, A. 11. Bunicul își pune lavalteră de matasă albă cu puchiței. TEODOREANU, M. V. 232. Intînse celor doi oameni ... o mîna moale și grasă, pîstruiată cu puchiței cărămizii. SADOVEANU, O. VIII, 253, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX. [Sticleții sîni] verzi și cu puchițai. ATR I 1015 530. [Buburuza] ori puchițai pi te. ib. 1889 611.*

2. Adj. (Regional) Cu puchiței (I); p. ext. pestriț (I). Cf. PASCU, c. 193. *Capra e albă, roșă, neagră, pestriță (puchițică). H III 306. Gătuțele ... Cu bețițe puchițele. MARIAN, D. 268. ♣ (Despre ochi) Căprui (Lipovăț — Vaslui). ATR I 31 510.*

— Pl.: *puchiței, -ele*. — Și: *puchițică* adj.

— *Puchi* + suf. *-ițel, -itea*. — *Puchițică*: cu schimbare de suf.

PUCHIȚICĂ adj. v. *puchițel*.

PUCHIPURŪCHI interj., adj. v. *pitpalac*.

PUCI s. n. Acțiune armată a unui grup politic militar avînd drept scop răsturnarea prin violență a unui regim politic, a unei ordini statale. *Dacă te-ar izbuli puschul, ar fi altceva. BENIUC, M. C. I, 178, cf. DM, DN², DIB, M. D. ENC., DEX.*

— *Scris și (după germ. *Putsch*) Pl. puciuri*
— Din germ. *Putsch*.

PUCIĂGNĂ s. f. v. *pucioagnă*.

PUCIĂIOS, -OĂȘĂ adj. (Prin nordul Mold.; despre oameni) „Urît, neplăcut”. Cf. VI, 127 ♣ (Substantival) *Fugi încolo, pucioaiosul tîb*

— Pl.: *pucioaiosți, -oase*.

— Etimologia necunoscută. Cf. *pucios*.

PUCIĂNĂ s. f. v. *pucioagnă*.

PUCIĂNGĂ s. f. (Transilv.) Unealtă de cizmărie cu care se nelezește, se poleiește sau se lustruiește pielea. Cf. BARCIANU, IDEG.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. scr. *pučenkă*.

PUCIĂNOG subst. v. *počinog*.

PUCIĂCNĂ s. f. v. *pucioagnă*.

PUCIĂGNĂ s. f. v. *pucioagnă*.

PUCIĂNGĂ s. f. v. *pucioagnă*.

PUCIĂCNĂ s. f. v. *pucioagnă*.

PUCIĂGNĂ s. f. (Bot.) I. Plantă erbacee din familia umbeliferelelor, cu flori albe, care crește prin semănături; (regional) puturoasă (v. *puturos*), buruiană-pucioasă, iarbă-puturoasă (*Bifora radians*). *Gozurile ... de care mai cu seamă trebuie pluvite și curățite holdele sînt acestea: pucioagna, laptele-ctnelui, bozii. ECONOMIA, 16 26, cf. BARCIANU, PANȚU, PL. Aerul e plin de miros de arsură, sau de pucioagnă. ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., BONZA, D. 31. H XVII 19, 226. REV. CRIT. III, 166. VICIU, GL., ATR II 5 173 111.*

2. (Transilv.) Coriandru (*Coriandrum sativum*). Cf. IB, POLIZU, LM, DDBE, GHILȚIE, R. M., ALEXI, W., IDEG, DR. V, 558, BORZA, D. 51.

— Pl.: *pucioagne*. — Și: (popular) *pucioăgnă* (DDBE, BARCIANU, PANȚU, PL., CADE, SCRIBAN, D., VICIU, GL.), (învechit și regional) *pucioăcănă* (ALEXI, W., SCRIBAN, D.), *pucioăcănă* (CADE), (regional) *pucioăgnă* (H XVII 226), (învechit, rar) *pucioăcănă* (GHILȚIE, R. M.), *pucioăgnă* (LM) s. f.

— Cf. *pucios*.

PUCIÓS, -OĂȘĂ adj. I. (Chim.; învechit și regional; în sintagmele) *Piatră* (sau, învechit, *iarbă*) *pucioasă* (și, sens curent, substantivat, f.) — suf. *Ploao spră păcătoși cursă foc și văpăie* (s p u z ă d. *piatră pucioasă* II). PSALT. 17. *Alunce Domnul în chip de ploaie trimese din ceriu de la Damnul piatră pucioasă și fac. PALJA (1581), 72 11. Alunce dracii apuca-i-vor ... mestectindu-i în răsînă cu piatră pucioasă (cca 1600). CUV. D. BĂIB. II, 230 1. Și vor mesteca răsînă cu piatră pucioasă. COD. TOD. 227. Ploa foc și cu piatră pucioasă den ceriu. S. TEST. (1618), 92/29, cf. 310⁷ 31. S-au aprinsu odată mîniie lui D[umne]zău cu piatră pucioasă (a. 1600—1650). GER I, 142/17, cf. ST. LEX. 119 2. Aprinseră foc cu smoață și iarbă pucioasă și răsînă și plumb. DOSOFTEI, V. s. septembrie 4/30. Că va ploa Domnul cu iarbă pucioasă. id. ps. 36 13. Pentru păcatul trupului au ars Dumnezcu Sodomul și Gomorul cu foc de piatră pucioasă. CHILIA IN. 90/6. Iarbă pucioasă și sare arsă tot pămîntul lui. BIBLIA (1688), 148⁷ 57, cf. 370² 50. Cu iarbă pucioasă. facul rru să potolească. CANTEMB. IST. 51, cf. 185. Au scobit mulți cocanari și i-au umplut cu zmoală și cu pucioasă și cu alte lucruri ce se aprind și, aruncîndu-le în cetate, s-au aprins. R. POPESCU, CM I, 541. Să iai silitră ..., pucioasă, ... cărbuni de lemn. MÎNCĂRILE, 124 12. O pica pre deasupra cu iarbă pucioasă. MINEUL (1776), 71¹ 5. Nu te temuși de mîniia marilor dumnezăi să nu te arunce în piatră pucioasă. VARLAAM-IOASAF, 112¹ 2. Dracu*

țș închină cu păhar Păcură, smoală, rășină aprinsă
Și cu topită piatră pucioasă Este beutura lor întinsă.
BUDAI-DELEANU, T. 320. Dăm ... cabului 1 lot de
piatră pucioasă pisată. CALENDARIU (1811), 175²¹.
cf. LB. [Bucățelele de metal] se par ... ca niște pucioase
avutoare de fier. AR (1829), 195¹⁹. Vezi în mijloc
o mare întinsă și adîncă de pucioasă. MARCOVICI, c.
115/13. Pucioasă și pilitură de fier care ..., aprin-
zîndu-să, deschid o bortă. DRĂGHICI, R. 113/20, cf.
ANTROP. 151/14. Pucioasă, cărbuni, silitră și arme a
fabricat. ASACHI, s. l. I, 221. [Pastilele] nu răspîndiră
nici un miros de pucioasă. CR (1848), 41⁷ 70, cf. POLIZU.
Să se afume, cu ușile închise, cu pucioasă galbănă.
CUPARENCO, v. 45/1. Substanțe ... pre care natura le
dă în mare cantitate ... cum este oxigenul, hidrogenul,
carbonul, pucioasa. I. IONESCU, M. 312. Fumul galben
și negru de smoală și de pucioasă ... întunecă lumina
diamantului. DELAVRANCEA, s. 95, cf. DDRF. BAR-
CIANU, ALEXI, W., PAMFILE-LUPESCU, CROM. 218.
M-am pierdut ... printre mușii de pucioasă care scripă
și se rup Aruncîndu-și bolovanii în văzduhurile roșii.
EFTIMIU, I. 63. Apele [smirucului] conțin pucioasă.
GALAXION, O. A. II, 383. Și-n aburi de pucioasă,
pe cărare, Văzui venind spre mine fără grabă Un om.
TOPÎRCEANU, B. 88. Rîpa Galbenă ca un zid de pucioasă
se ridică pînă la cer. VLASIU, A. P. 295. [Vinul] are
gust de pucioasă. SADOVEANU, O. XI, 11. Într-o movilă
de cărbuni și alta de pucioasă ... boii rumegau domol.
BART, S. M. 83. Deosebire de costum: corset vîrgat
cu galben de pucioasă. ARGHEZI, S. VIII, 59. Cînd
să ridică capacul, mă năvăli un fum, Pișînd ca o pucioasă.
CĂLINESCU, L. L. 67. Aerul era fierbinte, mirosea a pucioasă
și a ml. T. POPOVICI, SE. 59, cf. LTR². Varsă din cer
foc și zare Cu catran și cu pucioasă. TEODORESCU,
P. P. 105. Era un fum și un miros greu de pucioasă.
ȘEZ. II, 161. Contra aprinderii se dă vitci să mînințe
tările amestecate cu pucioasă pisată mărunt. ib. IV,
127, cf. X, 58. Împrăștii pe jos pucioasă, o aprînzi
și te afumi. PAMFILE, B. 67, cf. ALR I 1 536/129, 156,
215, 266, 280, 313, 317, 360, 740, 714, 782. ♦ (Prin
Transilv.; substantivat, f.) Chibrit. Cf. CADE. VICIU,
GL., CHEST. II 367/307, ALR I 1 610/96. ♦ (Regional)
Pere pucioase = varietate de pere nedefinită mai de
aproape. Cf. II XVII 226.

2. (Învechit și regional; despre substanțe, materii
etc.) Sulfuros; p. c. x. l. care miroase uril (a sulf
sau a hidrogen sulfurat), care răspîndește un miros
neplăcut, puturos. Cf. ANON. CAR., DRU, I. B.
Nice într-astă pucioasă vîpaie, Cu vecinică și neshnă
pută Sntem plecați. BUDAI-DELEANU, T. 218, cf.
DRG. CADE, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DLX. Fugi,
bubă rîmoală, Bubă rîmoasă. Bubă pucioasă, Bubă
rînată ... Din fața obrazului. ȘEZ. XI, 51. ♦ Apă
pucioasă sau (substantivat, f.) apă de pucioasă = apă
(minerală) sulfuroasă. Vom mai ședeă vreo trei săptă-
mîni, ocupați a boteza reumatismurile în apă de pucioasă.
ALECSANDRI, S. 173, cf. M. D. ENC., DLX. CREST. II
462/270.

3. (Prin nord-vestul Munt. și prin Dobr.; despre
oameni) Mîrdar (1), jegos. Cf. UDRESCU, GL. ♦
(Substantivat) Puciosul ăla. ALR II 3 390/682. ♦
(Regional) Trîndav, leneș, puturos. Îi cam pușos, da
cîn vra umbt repidi. ALR I 323/510, cf. A VI 26. UDRESCU,
GL. ♦ (Substantivat; și prin lărgirea sensului) Taci,
mă, puciosule, nu mă învîța tu pe mine. STĂNOIU,
c. I. 116. Puciosul-ăla bătrînu a plecat și-a lăsat ușa
deschisă. UDRESCU, GL. ♦ (Regional) Nesuferit (2),
rău (A 1). Cf. LEXIC REG. 117, UDRESCU, GL. Ia să
nu te faci pleios, că-ntoarceg șuba pe dos. id. ib.

4. (Regional; despre lemne) Plin de apă, ud (Glin-
boca — Caransebeș). Cf. ALR II/1 h 281/27. ♦ (Cu
sens neprecizat, probabil) Plin de sevă, verde (Comar-
niie). Cf. TEODORESCU, P. P. 479. Frunză verde lemn
pucios, Romînu e om vînos, Merge noaptea și pe jos.
id. ib.

— Pl.: pucioși, -oase. — Și: (regional) pleiôsi, -oasă
adj., s. f.

— Puji + suf. -os.

PUCIOȘIT, -Ă adj. (Chim.; învechit; în sintagma)
Hidrogeniu pucioșit = hidrogen sulfurat. Apa de strungă
cuprinde ... hidrogeniu pucioșit (sulfurat). AR (1830),
236¹ 11. Hidrogeniu pucioșit (sulfurat). MANOLACHE
DRĂGHICI, I. 102/5.

— Pl.: pucioșiti, -te.

— Cf. pucios.

PUCLĂUĂ s. f. (Ornit.; regional) Bibilică (*Numida
meleagris*) (Cizer — Zălau). Cf. BĂCESCU, PĂS. 111.

— Accentul necunoscut. — Pl.: puclaie.

— Etimologia necunoscută.

PUCLIȘ, -Ă adj. (Regional) Coceșal. Cf. GLOSAR
REG., ED III, 186.

— Pl.: puclîși, -e.

— După germ. *buck(e)lig*.

PUCLUÍ vb. IV. I. Întran z. (Transilv. și
Bucov.; mai ales în construcții negative) A prîdi
(4). Cf. CADE. Nu mai pot puclui de-atîta muncă. Com.
MARIAN. Cu el nu-i de a puclui (nu poți învinge cu
el). că vezi că-l așimbă. VICIU, GL. M-am săturat de
toate, nu mai pot puclui. Com. din BILCA — RĂDĂUȚI.
Pucluieste și el cum poate. Com. din VICOVU DE JOS —
RĂDĂUȚI, cf. PAȘCA, GL., LEXIC REG. 107, L. ROM.
1960, nr. 3, 79. ♦ Tran z. (Prin Bucov.) A face
un lucru de mîntuială, a luera superficial. Cf. LEXIC
REG. 107.

2. Întran z. (Regional; în forma *pucui*) A sta,
a locni (Someș Guruslău — Zălau). MAT. DIALECT. I,
215. N-a putut pucui pe lingă casă dinaintea lui. ib.

3. Tran z. (Regional; în forma *pucului*) A fura
(Moiseiu — Vișeu de Sus). GLOSAR REG.

— Prez. ind.: pucuiesc. — Și: pucului, pucului
(GLOSAR REG.) vb. IV.

— Cf. pocoli.

PI CÔST subst. v. pocost.

PUCOSTÍ vb. IV v. pocosti.

PUCȘĂ s. I. (Regional) Mai² (II 2) (Petrița). A
III 17.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PI CULĚ vb. IV v. pucui.

PUCULĚÍ vb. IV v. pocoli.

PI CULĚÍ² vb. IV v. pucui.

PUCUȚICI s. m. (Entom.; regional) Licurici (*Lampy-
ris noctiluca*) (Gîlnic — Reșița). ALR I 1 895/28.

— Pl.: pucurici.

— Etimologia necunoscută. Cf. Licurici.

PUD s. n. Unitate (rusească) de măsură pentru
greutăți egală cu 16,38 kg. La anul 1826 s-au scos ... 7
milioane puduri de sare. AR (1829), 236¹/12. Pentru
cei ce să călătorească cu căruțe de poștie, de va fi un om
poate să aibă și povară pînă la cinci puduri, adică
pînă la 66¹/₂ oca. CR (1833), 94¹/36. Au lucrat o bucată
de fier ce trăge ca la trei puduri. ASACHI, I. 301/17.
Pentru una sută șeptzeci puduri și douăzeci funturi
sîn luate ... s-au dat această cîvitanție (a. 1848). URI-
CARIU, X, 271, cf. STAMATI, D., POLIZU. Odată am
trecut un leac de testemele în care erau la nouă puduri.
CONTEMPORANUL, III, 821, cf. ALEXI, W., LTR².
M. D. ENC., DEX.

— Pl.: puduri.

— Din rus. *пуд*.

PUDĂIU s. n. v. pudră.

PUDĂRĂ s. f. v. pudră.

PUDĂRIELE s. f. pl. (Regional) Podoabe, v. p o d o a b ă (I-I) (Șleiu — Hațeg). Cf. ALB I 790-116.
— Etimologia necunoscută. Cf. pudră.

PUDĂRI vb. IV v. pudra.

PŪDEL s. m. Rasă de ciini de mărime mijlocie, cu părul lung, lăptos și creț, ușor de dresat, folosită mai ales la vînătul păsărilor acvatice. *Îl leg frumușel cu balista de gît și-l aduc acasă cu pe-un pudl. ALEXANDREI, I, 1309. Îți amintești pe nedespărțitul nostru tovarăș de locuință, frumosul pudel Caro? id., ap. GHICA, S. 353, cf. ENC. VII, 703. ȘĂINEANU, D. I., CADE, Văzut atunci ... Un pudel gras și plin de panglicuțe. TOPÎRCIANU, O. A. I, 70, cf. SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.*

— Pl.: pudeli. — Și (rar) pudl s. m.
— Din germ. Pudel.

PŪDER s. n. v. pudră.

PUDERĂ vb. IV v. pudra.

PUDIBOND, -Ă adj. v. pudbوند.

PUDIBONDERIE s. f. (Franzuzism rar) Mectare a unei pudori exagerate. Cf. DN².
— Din fr. pudibonderie.

PUDIBOND, -Ă adj. (Livresc) Care aferlează o pudoare exagerată; care este foarte rușinos. Cf. LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. I., CADE, SCRIBAN, D., DN², DEX.

— Pl.: pudibunzi, -de. — Și: pudibond, -ă adj. DN².
— Din lat. pudibundus. — Pudibond - fr. pudibond.

PŪDIC, -Ă adj. (Despre oameni) Plin de pudoare (I), care manifestă pudoare; plin de candoare, de curățenie morală. Cf. PROT-POP., S. D., LM, F ... ceva mai adinecă decît o simplă glumă anecdota pudicului june care, surprins în cămașa de noapte, se descopere tot, ca să-și ascundă gîtul. VLAHUȚĂ, D. 111. Numele său pune roșeli ciudate pe obrajii domnișoarelor pudice. DEMETRESCU, O. 165, cf. BARGIANU, ALEXI, W. Ce tulburătoare sînt mișcărilor Adelei cînd umblă! O femeie pudică ar trebui să nu umble. IIRĂILEANU, A. 171, cf. CADE. Ieșea provocătoare ... să-l petreacă pu'tu poartă, naină și pudică. BRĂESCU, O. A. I, 410, cf. SCRIBAN, D. Vîntătorul Acteon al mitologiei, sfîșiat de cîinii proprii lui hoite, asmuțîți împotriva-i de pudica Diană, surprinsă goală, s. mai 1960, 79. Eu am rămas un jărăn pudic. 1 februarie 1962, 42, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Despre manifestările oamenilor) Care denotă, exprimă, trădează pudoare (I). Rîsul isteric al momeii și gestul pudic al foșii Leonora m-au obsadat multă vreme. BRĂESCU, V. 30. Hirzonindu-se cu noi ... cu mișcări stingoace, pudice. id. O. A. II, 119. U'morul este produsul unui sentiment mișcat dar pudic și care, din această pricină, se ascunde sub o imagine înveselitoare. VIANU, M. 72. Voluptatea adevărată e pudică. RALEA, S. F. III, 133. ♣ (Adverbial) Costache așcutu morala ... cu ochii plecați pudic în ceașca de cafea. CĂLINESCU, I., O. I, 211, (F i g.) Drasura noastră, un eastan Cu frunze pudic răsfrate, Pentru-a scribi de paravan lăbirilor nevinovate. TOPÎRCIANU, M. 61.

— Accentual și: (rar) pudic. SCRIBAN, D. — Pl.: pudici, -ce.
— Din fr. pudique, lat. pudicus.

PUDICIFĂȚIE s. f. Însușirea de a fi pudic; p. ex. I. pudoare (I); (latinism rar) pudiciție. Cf. PROT-POP., S. D., LM, BARGIANU, ALEXI, W., MIDLELEANU, D. 115, CADE, SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DEX.

— Din fr. pudicité.

PUDICIEȚIE s. f. (latinism rar) Pudicitate. Cf. GHETIL, R. M. Scrișoare ... pe care, dintr-un explicabil sentiment de pudiciție, editorul o relează de la mijloc. PERPESICIU, S. M. IV, 17.

— Din lat. pudicitia.

PŪDING¹ s. n. Budincă englezească preparată din făină, ouă, grăsime de vacă, zahăr, măduvă, prune și rom. Cf. CADE, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pudinguri.
— Din engl. pudding.

PŪDING² s. n. Varietate de conglomerat foarte compact, format din blocuri perfect rotunjite, cu mult piatră. Cf. SCRIBAN, D., CĂSTUȘARI, I., M. 161, LR², DN².

— Pl.: pudinguri. — Și: (rar) pudingă (accentul necunoscut) s. f. CĂSTUȘARI, I., M. 161.

— Din fr. poudingue. Cf. engl. puddinge-stone.

PUDINGĂ s. f. v. puding².

PUDLE s. m. v. pudel.

PUDLĂ vb. I. Fran z. (Tehn., complementul indică mase metalice de fontă) A separa d. impurități pentru a obține un oțel cu însușiri speciale. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: pudlez.
— Din fr. puddler, engl. puddle.

PUDLĂGIU s. n. v. pudlaj.

PUDLĂJ s. n. (Tehn.) Procedeu de îndepărtare a impurităților din fontă, în cursul elaborării oțelului. *Acastă din urmă operațiune se numește pudlajul. POȘI, ch. 222. Fierul industrial se obține prin ... procedeu pudlajului, cînd obținem fierul prin reducerea ontel. IOANOVICI, TEHN. 46, cf. SCRIBAN, D. În procedeu pudlajului, șarja constituită din fonta brută albă și cu deferiți oxizi de fier. LR², cf. DN², M. D. ENC., DEX.*

— Și: (învechit) pudlăgiu s. n.
— Din fr. puddlage.

PUDLĂRE s. f. (Tehn.) Acțiunea de a pudla și rezultatul ei; ansamblul operațiilor de elaborare a oțelului prin pudlaj. Cf. SIC V, 201, M. D. ENC.

— Pl.: pudlări.
— V. pudla.

PUDLĂȚ, -Ă adj. (Tehn.: despre fontă) Separat de impurități prin folosirea pudlajului. *În urma dezvoltării industriei oțelului, fierul pudlat a fost înlocuit cu oțelul ce se fabrică. IOANOVICI, TEHN. 47.*

— Pl.: pudlăți, -te.
— V. pudla.

PŪDLI subst. (Transilv.) Tejghea (într-un magazin). Cf. ALB SS IV h 1019. A scos marfa pe pudli și ne-a arătat-o. MAT. DIALACT. I, 189. Baniți te strînge tu focul de la pudli. ib.

— Pl.:? — Și: pōdli subst. ALB SS IV h 1019-260.
— Din magh. pudli.

PUDOARE s. f. I. Sentiment de sfială, de rușine, de jenă, de decență, de candoare, de curățenie morală manifestat în comportarea cuiva; comportare, manifestare care arată asemenea sentimente; pudicitate, (latinism rar) pudiciție. *În sfișit, feblețea se arată în glasul său și în toate mișcărilor sale, pudoarea (rușinea) și înfrinerea în mîna sa (fața sa). IIS. 79-28. El avea dreptul de a refuza orice lucrare care ar fi putut pune viața sa în pericol sau a-l îndemna a face ce este necăstît ori contra pudoarei. KOGĂLNICIANU, S. A. 141, cf. LM. Pudoare ... rușine cînstită de a face sau a zice ceva în contra bunii cîvințe. BARONZI, I. I.*

IV, 205/9. *Ce podoare în fața ei!* ALECSANDRI, T. I, 253. Astfel îi vorbește juna frumusețe, Și podoarea varsă purpură pe față. BOLINTINEANU, B. 44/21, cf. DDRF. Întru cit biata mea cronică le-a turburat simțul lor de podoare? DEMETRESCU, O. 105, cf. BĂRCIANU. Altfel nu sînt nebună și nici lipsită de podoarea adevăratelor sentimente omeneste. D. ZAMFIRESCU, A. 10, cf. ALEXI, W. [Era] cuprins ca de o tainică podoare în fața acestei multimi. ANGHEL, PR. 116. Obscură din podoarea secului și delicatețea artei, poczia Elenei Farago este o forță concentrată și tragică. IOVINESCU, C. V, 174. Cred că un fel de podoare burgheză ... ne făcea să trăim îmbelșugat dar modest. CAMIL PETRESCU, U. N. 47. Ochiul lor se întâlnește o clipă, se încrucișară cîntărind stăruitor infirmitatea celuiilalt, apoi cu podoare priviră în altă parte. C. PETRESCU, I. II, 246. Toate păcatele noastre izvorăsc dintr-o cauză unică: lipsa de podoare, de simț moral. BRĂESCU, O. A. II, 347, cf. SEBASTIAN, T. 35. Literatura lui ... nu-i dădeci podoarea melancoliilor. TEODOREANU, M. U. 31. Sentimental meu în fața lumii e de podoare. id. M. II, 325. Această ultimă și tragică podoare îmi strînge dureros inima. SADOVEANU, O. VI, 485. Se crezu căutare, față de o domnișoară străină, să dea dovezi de o mare podoare. CĂLINESCU, E. O. II, 149. Spunea lucrurile verde, fără umbră de podoare. id. s. 263. Comprîmarea instinctului crotic în rasă a făcut posibilă podoarea, această politețe ancestrală a sexualității. RALEA, S. T. II, 148. Se uită adevsa că podoarea și discreția ... nu apar întimplător. s. martie 1960, 68. Întrebarea dumitale rămîne pe izvoatăle indiscreției și răspunsul meu numai pe jumătate lipsit de podoare. T. iunie 1964, 65. Cu podoarea ei obișnuită, se trase după tăblia petului: ca să-și dezbrace cămașa de noapte. V. ROM. IANUARIU 1965, 71. Nevoia de intimitate și de podoare constituie o mare realitate. CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 3/3. ♦ Fig. Vișul, ecl puțin, are podoarea de a nu se numi singur vișin, îi e rușine cu numele său propriu. HELIADU, O. II, 54. O undă zylobie își lasă strălucitoarea-i golicie în viaa dezmițdărilor șagalnice ale unei raze de lumină, spre a-și arunca în urmă, peste podoarea-i parcă jignită, haina de umbră a pădurilor. HOGAȘ, M. N. 91. O mare mămăligă oacheșă, iesită din liparul fierbinte al unui ceain, se răsfăta fără podoare sub ochii noștri. id. DR. I, 58. ♦ (Rar) Discreție; modestie (1). Văd că evtai să-mi spui cine a intervenit. Lăudabilă podoare! C. PETRESCU, I. II, 153.

2. (Jur.) Castitate, virginitate. Infraționi contra podoarei. COD. PEN. R.P.R. 450. ♦ Atentat la podoare = infrațione care constă în încercarea de a viola o femeie. Cf. DM, DEX.

— Pl.: (rar) pudori. SCRIBAN, D.
— Din fr. pudeur, lat. pudor.

PUDOINICĂ s. f. = podoință. Cf. cv 1951, nr. 9—10, 45.

PUDRĂ vb. I. I. Tranz. și refl. A(-și) da cu pudră, a (se) larda cu pudră; (invchit) a (se) pudru. Cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Doamna deselase poșeta, își pudră nasul, își roși buzele. C. PETRESCU, I. II, 215. Se așezau la masă, el fără haină ..., ea în capot, pudrată din belșug. BRĂESCU, O. A. II, 292. Tremurul privirii îi cernu imaginea unei femei care se pudra, privindu-se în oglinda săceșei. TEODOREANU, M. II, 227. Scoase o oglînjoară ... Se uită în ea, își pudră fața. STANCU, R. A. I, 298. Voi, mîndră, frumoasă ești Numai cînd te pudărești. COM. SAT. V, 65, cf. A V 15. Ș-o rîndit lelea găina, Ș-o luat pudră fărina. Ș-aitu s-o pudărit Pînă tot o murit. FOLC. TRANSILV. I, 413. ♦ (Prin lărgirea sensului) Ca și acum plecau cocorii, bruma pudra flori ofilite. C. PETRESCU, S. 211. O rază de soare, pudrată de pulberea de aur a verii, se frînge pe estradă. KLOPȘTOCK, F. 110. Fluturii au adus cite puțin din aproape nepăpăita făină, cu care ei se pudrează în faptul serii

pe spinare și pîntec. ARGHEZI, C. J. 98. Praful pudrase cenușiu nasurile și pomeliu busturilor. T. POPOVICI, S. 5.

2. Tranz. A acoperi cu un strat (subțire) de zahăr pudră. Cf. CADE, DN², M. D. ENC., DEX.

— Prez. ind.: pudrez. — Și: (regional) pudări, puderi (LEXIC REG. 21) vb. IV, pudură (A V 15) vb. I.
— Din fr. poudrer.

PUDRĂRE s. f. Acțiunea de a (se) pudra și rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDRF. Spălarea pe miini cu parfum, pudrarea perucii, punerea pantofilor ... se fac în fața laturor. T. iulie 1964, 31. Pudrarea se poate efectua manual sau mecanizat. LTR², cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pudrări.
— V. pudra.

PUDRĂȚ, -Ă adj. (Despre oameni) Care are fața acoperită cu un strat de pudră. Cf. DDRF. Un domn tinăr, pudrat și zimbitor, îi primi foarte prietenos. RIBREANU, R. I, 269, cf. id. I, 97. Era pudrat ca o femeie, cu trăsăturile vulgare. C. PETRESCU, I. I, 87. Sublocotenentul ... cobora vertiginos la vale, fereșes, pudrat. BRĂESCU, V. A. 119. Veni și unul dintre ofițerii de punte. Spilevit, ras proaspăt și pudrat. BARI, S. M. 98. O doamnă bătrînă, foarte pudrată ..., strigă pișigăiat. CĂLINESCU, S. 37. Într-o carcă de aur, înmănușat, pudrat, Trece admirat de mulți, de nimeni adorat. T. iulie 1964, 36. (Substantivat) Căpitanul ... nu era un pudrat care-și prăpădise anii umblind după concliste. SADOVEANU, O. VI, 457. ♦ (Prin lărgirea sensului) Coșulețe în care se recoltează ... prunele și strugurii pudrați cu bruma pișigării. ARGHEZI, R. 41. ♦ Fig. Toată înfățișarea lumii se schimbă dintr-o dată, scaldată în singe și pudrată cu aur. BOGZA, C. O. 51. Mi-i dor de ducă, spre mine încă chem Acele panglici albe pudrate-n colb de lună. LABIȘ, P. 151. ♦ (Despre părți ale feței sau despre fețele oamenilor despre părul lor etc.) Acoperit cu un strat de pudră, dat cu pudră; (aslăzi rar) pudruit. Pe fața lor pudrată ochii apăreau mari și suferinzi. BACOVIA, O. 224. Știa să mîngie moale obrazul catifelat și pudrat al nepoatei. SADOVEANU, O. XI, 506. Fața palidă și suptă îi era pudrată prea tare. CĂLINESCU, E. O. I, 54. Era îndrăgostit ... de această femeie cu buzele roșii și cu obrazul pudrat. STANCU, R. A. III, 22. ♦ (Prin lărgirea sensului) A ieși un greieruș Negru, mic, miut în tuș Și pe-ariپی pudrat cu brumă. TOPÎRCEANU, B. 54. Regiunea gușei este pe laturi pudrată sur. LINȚIA, P. II, 70. ♦ Fig. (Despre manifestările, creațiile etc. oamenilor) Era o muzică grațioasă, pudrată, diafană. C. PETRESCU, O. P. II, 201. Vorbăria pudrată, domoulă, Și-abia furișată Cu gesturi silnice Prin urchile acului. DEȘLIU, C. 9.

— Pl.: pudrați, -te.
— V. pudra.

PUDRĂ s. f. Pulbere fină (parfumată și colorată) obținută prin mărunțirea unor corpuri solide, care se întrebunțează ca fard. El nu dă pe Seneca un fard de pudră bun. NEGRUZZI, S. II, 179, cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Pe față, un vâl ușor de pudră n-a izbutit să ascundă urmele oboseite ale virstei. BAS-SARABESCU, V. 108. Aceasta ar interesa numai pe cîlitorii care știu beția unei pudre îmbiesite cu parfum și care cunosc emoția unei întâlniri amoroase. BACOVIA, O. 227. Pe obrazul oval, neatins de pudră ..., mîhnirea pusese o umbră. C. PETRESCU, A. 453. Rămăsoă singură ... își răcorii ochii, își tăvăli obrații în pudră. BRĂESCU, O. A. II, 235. Se vinde numai pudră și parfum. VLASIU, D. 14. Atitudinea ... subrețelor de operetă surprinse de stăpînele lor umblindu-le la pudră. TEODOREANU, M. II, 15. Eu nu mă supăr că mata dai puțină pudră și roș. SADOVEANU, O. IX, 61. Cutii de pudră numeroase ... erau aruncate în dezordine pe masa de toaletă. CĂLINESCU, E. O. I, 31. Totdeauna îl supărase mirosul pudrei pe care o întrebunțea. STANCU, R. A. III,

39. *Să nu le prinda însă cu pudră și față toște pentru buze.* PAS., z. 1, 220. *Pune-ți numai pușină pudră.* H. LOVINESCU, 1, 247. *Își ascunde obrazul sub un strat gros de pudră.* BARBU, p. 55. *Mi se pare că pudră nu folosești încă.* 1 Februarie 1964, 13. *Cele fete sunt pe-ace ... Foarte sunt afurisite. Dar cu pudră sunt mîștile.* MAL. FOLK, 911, cf. ALB. SN. IV h 1 198, LEXIC. REG. 13. *Pă banii de pe o rață și-o luat pudră dă față.* FOLC. TRANSILV. 1, 317. ♦ P. g e n e r. (Adesea atribuie calitate ca un adjectiv) Material solid prefăcut în pulbere. *Zahăr pudră.* M. D. ENC., cf. DEX. ♦ S p e c. Pulbere fină dintr-o substanță medicamentoasă, folosită pentru acoperire, protecția sau tratarea pielii și în terapia unor boli. Cf. VOICULESCU, 1, 263. *Pudrele pentru copii au rolul de a absorbi umiditatea corpului și de a calma iritațiile și opăcelile.* LIT. Părțile ce se țin pe o unghie cu un tr. făcut din pudră. PAMELE, B. 13, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pudre. — Și: (regional) *pudră* s. n., *pudră* (ALB. SN. IV h 1 198/551) s. l., *pudră* (ib. h 1 198) s. n., *pudră* (ib. h 1 198, GLOSAR. REG.) s. l., *pudră* (ALB. SN. IV h 1 198/235) s. n., *prăjă* (ib. h 1 198 769) s. l.

— Din fr. *poudre*. — *Puder*, *pudră* etc. < germ.

Puder.

PUDRETĂ s. f. (Ieșit din uz) Preparat industrial sub formă de pudră, folosit ca îngrășămint. *Mai stă și alte amestecări ... precum stă: ... pudreta, ipsosul.* I. IONESCU, p. 38, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., SEC. IV, 82.

— Scris și: (după fr.) *pudretă*. ENC. ROM.

— Din fr. *poudre*.

PUDRIERĂ s. f. Cutioară (prevăzută cu o oglindă) în care se păstrează pudra de fardat. Cf. NICU, E. NAM., CADE. *De porțelan albastru pudriera.* PILLAJ, p. 162, cf. JORDAN, L. R. A. 180, SCRIBAN, D. *Îi aduce o pudrieră.* H. LOVINESCU, 1, 247, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *-dri-e-*. — Pl.: *pudriere*.

— Din fr. *poudrier*.

PUDRU vb. IV. Tranz. și refl. (Învechit) A (se) pudra (I). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., DM, DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) Și cea de promovare a pudruia codrii pustii. DACIA LIT. 140/8. *Iar în lunca pudruia cu mărunț mărgăritar Salt-o veveriță mică pe o creangă de stejar.* ALECSANDRI, POEZII, 16. *Imagina lui Porojau trecea pe dinaintea ochilor mei, ... nu neagră și veselă, ci pudruia cu făină.* id., ap. GHIȚA, s. 75.

— Prez. ind.: *pudruiesc*.

— *Pudră* + suf. *-ui*.

PUDRUIT, -Ă adj. (Astăzi rar; despre părți ale feței sau despre fețele oamenilor; despre părul lor etc.) Pudrat. *Perdeaua din fund ... s-a ridicase și lăsase a se vedea Apolo și Muzile în peruci pudruite.* GTS (1836), 107¹ 15. *Cum îl dai? întrebă euoana, aruncînd, pe sub genele-i mai pudruite decît aripelă unui fluturas de noapte, o privire galesă.* CARAGIALE, O. III, 155. *Leana lui Arghir, cu genele albe și părul pudruit, umbra forțoa printre oamant.* ANGHIL-IOȘIE, c. l. 24. *Sub bărbia cu indoituri proaspăt rase și pudruite, țipa ... fiogul imens al unei legături roșii.* HOGAȘ, DR. I, 173, cf. DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) Iată grîeri, iată fluturi cu-arpioare pudruite. ALECSANDRI, POEZII, 56. *Ieri căldură, azi zăpadă. Și din codrii pudruiași tes în grabă, după pradă, Cîi și urși flămînzîți.* id., ib. 119.

— Pl.: *pudruiași, -te*.

— V. *pudrui*.

PUDURĂ vb. I v. pudra.

PŪDURĂ s. f. v. pudră.

PUERICITĂȚĂ s. f. Ramură a medicinei care se ocupă cu metodele și mijloacele de creștere și dezvoltare armonioasă, în condiții sănătoase, a copiilor mici. Cf. CADE. *M-am întebal adeseori dacă mai este undeva pe pămînt ... oca societate omnienească unde puericultura să fie alt de dezonorată.* GALACIȚOS, A. 111. *Am cumpărat cărți de puericultura.* id. O. A. I, 100. *Se conformă întocmai tipicului unei cărți de puericultura.* BARI, 1, 383, cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: *pu-e-*. — Pl.: (rar) *puericulturi*.

— Din fr. *puériculture*.

PUERIL, -Ă adj. (Mai ales despre însușirile, activitățile, manifestările etc. oamenilor) Caracteristic copilului sau copilăriei, de copil, copilăresc, copilăros; p. ex. l. (de obicei peiorativ) căruia îi lipsește maturitatea, profunzimea, seriozitatea, neserios; naiv (I). Cf. PROT.-POP., S. D., IM. *Noi suntem accia ce-i putem muștra ... de a subordina, în modul cel mai puert, veritatea istorică unor meșhine pretensiuni.* HASDEU, I. C. I, XII, cf. BĂRCIANU. *Înepăsare zgomotoasă caracteriza convorbirea colegilor săi; preocupările puerii, o oarecare trivialitate intimă.* D. ZAMFIRESCU, I, 80, cf. ALEXI, W. *Poezia lui o confesiune șoptită într-un decor puert.* LOVINESCU, I, 1, 68. *Umbra pătrala a corozocului i se muță pe obraji rotunzi, pe bărbia puertă.* CAZIMIR, GR. 35. *Radu o privește în ochi cu o gravitate puertă.* CAMIL PEIRESCU, I, II, 23. *El se socotea mosafir zeflemistud cu stringeri din umeri un puert capriciu feminin.* C. PEIRESCU, c. v. 178. *În seau de grațitudine și dăuștie, scrisese o poezie puertă și candidă.* TEODOREANU, M. II, 290. *Războaiele de odinioară ... ne apar mieși și puerii.* SADOVIANU, O. IX, 518. *Avca agerime intelectuală, lungă stupidități și capriciu puerii.* id., ib. XI, 439, cf. PUSCARIU, L. R. I, 393. *Gura ei puertă păstrează nuanța de suris a minilor unei ghtariste.* ARGHEZI, S. VIII, 292. *Copiau cărți poștale ilustrate ... de calitatca cea mai proastă uneori și mai puertă.* CĂLINESCU, E. O. I, 57. *Nu pușni artiști mari sînt plîni de vanitate și de cursurii uncoi puerii.* id., c. o. 200. *Filozofia hegeliană ... ca și poezia lui Victor Hugo, ... e puertă și sublimă, naivă și granduoasă.* RALEA, S. T. II, 285. *Bătrîni se arală, adeseori, de o sensibilitate excesivă, neprofită, puertă pentru cele ce îi ating mai direct.* PARHON, B. 68. *Stătea pe canapea nîdrîit, cu o expresie puertă de împotrînire.* PREDĂ, R. 112. *Inventatori ei unșii au renunțat la ca ca la un lucru puert și mort.* CONTEMP., 1965, nr. 959, 1/1. *Unele echivalări plastice sînt de-a dreptul puerie.* ib. 1971, nr. 1 273, 7/2. *Motive puerie care nu vor senza niciodată absențele lor.* FLAGĂRA, 1977, nr. 36, 6. ♦ (Adverbial) *Nu s-a mîrgînit, ca un dascăl de școală, la teortu puert negalve.* CARAGIALE, N. F. 160.

— Pronunțat: *pu-e-*. — Pl.: *puerii, -e*.

— Din fr. *puérl*.

PUERILISM s. n. Stare patologică în care bolnavul reproduce vorbirea, gesturile și întregul comportament al copiilor. *Putem observa demenți senili căzuți în mîntea copiilor (puerilismul mîntal al lui Duprê) și simțînd plăcere a-și petrece timpul în felul copiilor.* PARHON, B. 71, cf. DN², D. MED.

— Pronunțat: *pu-e-*.

— Din fr. *puérlisme*.

PUERILITĂȚE s. f. Însușirea de a fi puert; caracter puert; atitudine, manifestare puertă; naivitate, copilărie. Cf. PROT.-POP., S. D., IM. *Să nu uităm a constata că tinărul autor, părăsînd puertitățile alt de banale ale altor alți, a preferat să trateze un subiect modern.* CARAGIALE, O. III, 230, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Se amestecă atla puertitate votă.* LOVINESCU, S. I, 436. *Constata la ca puertități de ordn cabolinesc, care îl agasau peste măsură.* CĂLINESCU, S. 199. *Voinescu II îl privește cu mila și surdă amar de atla puertitate.* CAMIL PEIRESCU, O. II, 615. *Se obișnuia*

stilul facil și de o puerilitate senilă al schimonosirii epigramatice. v. ROM. noiembrie 1954, 152, cf. DN², DEX.

- Pronunțat: pu-e-. — Pl.: puerilități.
- Din fr. puerilité.

PUERPERĂL, -Ă adj. Care aparține lăuzei sau lăuziei, care se referă la lăuză sau la lăuzie. Cf. LB, BĂRCIANU, SCRIBAN, D. ◇ Febră (sau infecție) puerperală ori (învechit) friguri puerperale = boală infecțioasă care apare la lăuze datorită pătrunderii în uter a unui agent patogen. Multe bătări de seamă ce s-au făcut asupra febrilor puerperale dovădesc că astă boală este molveșitoare. KRÉTZULESCU, M. 113/20, cf. 173/14. Cit pentru femeile lăuze, fricțiunile desc cu pomada camforată ... le vor feri de frigurile puerperale. MAN. SĂNĂT. 261 9, cf. LM. Febra puerperală ... nu este totdeauna efectul imbolnăvirii septice a endometrului. ANINA, II, 227, cf. ALEXI, V. Febra puerperală să produce prin introducerea în organism a unui microb numit streptococ. BIANU, D. S., cf. SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: pu-er-. — Pl.: puerperali, -e.
- Din fr. puerpérale.

PUF¹ interj., s. n. I. Interj. I. Cuvint care redă zgomotul infundat produs de lovirea, în cădere, a unui corp de o suprafață (moale), de o lovitură etc.: buf. Atunca cu ciuturile unul în altul puf în cap. TICHINDIAL, F. 214 21, cf. CLEMENS, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX. Omu nostru o luwat vâtrău și „puf” în oală. ALEXICI, I. P. 250. Dracul făcu — puf! cu capul de pârle. RLEGANUL, P. III, 58, cf. ALR SN V h 1 468.

2. Cuvint care redă zgomotul produs de o suflare (puternică și) bruscă, de o izbucnire în ris, de o persoană care fumează etc. A sufla puf! nu e greu. PANS, P. V, II, 19 5. Am auzit odată puf! în lampă, și așa buf! CARAGIALI, O. IV, 107, cf. DDBF. Se oprește la un știubei și puf! la urdiniș fum de tutun. LUC, VII, 404, cf. CADE, SCRIBAN, D., PASCU, C. 109.

3. (Prin vestul Munt.) Pîr¹ (I). Cf. UDRESCU, GL.

II. S. n. (Prin vestul Munt.) Înșepătură (de ac): s p e c. injecție. Cf. UDRESCU, GL. Hai să-ți fac un puf! id. ib.

- Onomatopoe.

PUF² s. n., s. m. I. S. n. I. (Cu sens colectiv) Pene (v. p a n ¹ I I) mici, moi și fine (lipsite de rahis) care constituie primul penaj al puilor sau care acoperă corpul unor păsări pe burtă și sub aripi și care servesc la umplerea pernelor, a plăpumilor etc. Cf. POLIZU. Așternutul cel moale, iar mai virtos cel di puf..., îl slăbește [pe copil] prin multă nădușcală ce-i scoate. PENESCU, M. 22 11. Divanuri cu salteli și perine de puf. I. JONESCU, D. 206. Craiul ... Țapân, drept, cu schițru-n mină, șede-n perine de puf. EMINESCU, O. I, 85. Cum nu simtem două jăsări ... Cioc în cioc să stăm alături Într-un cuib numai de puf, id. ib. IV, 369. Încep eu toții a cărăbani la saltete cu puf, perine moi ... și alte mărunțșuri. CRLANGĂ, P. 117. Făcu un culeuș ... numai din fulgi de pasări, de se cufunda în puf cind se culea. ISPIRESCU, L. 287. Spre a trage cte un pui de somn tu își icoi ... saltete de puf, id. v. 25. Vulturul i-a clădit un cuib din puf de boboc. DELAVRANCEA, S. 253. Țineau un sac plin cu puf de gîscă. CONTEMPORANUL, VI, 100. Tot mai bine fi-era în moliciunea așternutului de puf. ADAM, R. 20. I-au ieșit niște puț drăguși ..., îmbrăcați cu puf galben. BRĂTESCU-VOINȘTI, P. 225. Să te culci în patul tău de फिल्डे, așternut cu puf de lebădă. GALACTION, A. 243, cf. NOM. PROF. 53. Se uita ... la cirdurile de giște care umplău de puf apa neagră. SADOVEANU, O. I, 466. Gospodinele scot cloștile, urmale de ghemulețe mișcătoare de puf, id. ib. IX, 511. Puii sint îmbrăcați la început cu puf. LINTIA, P. II, 11. Ana se înăbușă în reduta ei de lină și puf. VINEA, L. II, 132. Puful se găsește sub penele de acoperire. LTR². Puful are

aceeași alcătuire ca și pana. ZOOLOGIA, 143. Femela își construiește un cuib din păpuris uscat, pe care-l căptușește cu puf propriu. VİN. PESC. august 1962, 10. Puful constituie din punct de vedere economic categoria de pene cea mai valoroasă. DER. L-am găsit întins peste pilota de puf, în pat, îngropat ca într-o spumă de săpun. v. ROM. octombrie 1964, 22, cf. M. D. ENC., DEX. ◇ (Ca termen de comparație, sugerează ideea de greutate ușoară, moliciune, înfioiere etc.) Cel mai caracteristic e fantasticul scaiete, al cărui cap, rotund ca o minge, spinos ca un ariei și ușure ca puful, se dezlipește toamna de putrezitul său trunchi. HASDEU, I. V. 108. Miinile ... albe ca o coală de hrtic, cu pielea moa'e ca puful. ISPIRESCU, L. 234. [Trupu] e alb ca marmura și moale ... ca puful. DELAVRANCEA, T. 95. Ele mă mîngieie și au minele ca puful, id. ib. 118. Pămîntul era moale ca puful, și picioarele se afindau în el. SANDU-ALDEA, U. P. 181. Purta ... guler făcut într-o blană ușoară și umflată ca puful. VINEA, L. I, 64. ◇ Fig. Dormi în umbră legănată lebezele-n puf de undă. ARGHEZI, VERS. 82. Din cind în cind răzbătea luna, care răsărise dincolo de puful albicios al norilor. CAMIL PETRESCU, O. II, 7. ◇ EXP. A crește (sau a trăi, a ține etc.) în (sau pe) puf (sau, rar, pufuri) sau în perini de puf = a crește, a trăi etc. în confort, fără să ducă lipsă de nimic, a crește, a trăi etc. în huzur; a crea (cuiva) condiții foarte bune de trai. Nu pot zice că loviturile lui mă dureau, căci crescut pe puf cum fusese, nealins de vînt și de soare, avea sărmanul oasele moi. GANE, N. III, 61. Deși nu crescuse-n perini de puf... se supăra cind trebuia să calce pe gunoi. SLAVUL, N. I, 268. În bancă, zăltări de el, stă copilul unui arendaș bogat, care a crescut în pufuri. DEMETRESCU, O. 102. Să nu crezi c-am să te țiu tu puf. PAMFILL, J. II, 162. În puf am ținut-o. H. LOVINESCU, T. 258, cf. M. D. ENC., DEX. ◆ P. a n a l. (De obicei cu sens colectiv) Fulg (de zăpadă). S-a lăminat si-a început a veni, pe vînt, puf rar de ninsoare. SADOVEANU, O. VI, 392, cf. XIII, 909. Ninsoraca începu să picce cu fulgi mari ... Un puf de zăpadă căzu drept în flacăra lumînării. CĂLINESCU, S. 29. Ninge liniștit. Satul e îmbrăcat în puf alb. SIANGU, D. 32. Viscosul se potoli ... Arborii își scutarară crengile și aruncară de pe umeri mantile de puf, id. H. A. IV, 7.

2. (Cu sens colectiv) Păr¹ (I) mărunț, moale și mătăsoș din blana unor animale. Cu cît lina are mai mult puf, cu atît are mai mare valoare. ENC. VET. 662. Privea și el ca pe cea scump ochișorii care clipeau nătrănit în puful blănițelor. SADOVEANU, O. V, 415, cf. LTR², DEX.

3. (Cu sens colectiv) Perișori (v. p e r i ș o r ¹ I I) foarte fini și moi care cresc pe obraz (mai ales la puberi), rar pe cap; început de barbă sau de mustață (la puberi). Puful din față-ți cu floarea se va șterge. NEGRUZZI, S. II, 37. Unguța miresei cu un fel de aluat ... vare ctud îl desprinde de pe obraz și scoate tot puful. SEVASOS, S. 79. Deasupra buzelor cu o ușoară umbră de puf bălan, broboniseră picuri de sudoare. C. PETRESCU, C. V. 206. Doi flăcăr țigani, căroră le infiera mustața și le dădeu puful pe obraz. SADOVEANU, O. I, 30. Un puf dens făcea o umbră deasupra buzei de sus. CĂLINESCU, U. I. 35. Prin puful bălăilor și rar care îi spuza chelia se putea vedea că se înrașise pînă în creștetul capului. VINEA, L. I, 42.

4. (Cu sens colectiv) Peri (v. p ă r ¹ II I) mici și fini care acoperă unele plante ori unele părți ale lor sau cu care sint prevăzute unele semințe ca să poată pluti în aer. Umple pernele cu puf de papură. PAMFILL, I. C. 412. A trecut întii o boare ... Și-a furat de prin ponoare Puful păpădiilor. TOPIRCEANU, O. A. I, 33. Și grădina ... Și-ar imprăștia grăbită Puful ei de păpădi. CAZIMIR, L. U. 48. Pe maluri ning scaieții zădarnicul lor puf. PILLAI, P. 56. Un cînc puf au nins scaieții. I. BARBU, J. S. 12. Sălcieile făcuseră puf și mișșori. v. ROM. decembrie 1954, 70. Gutui curățate de puf, id. octombrie 1964, 3. ◇ Puf de piersică sau puful piersicii = păr¹ (I I) fin și moale care crește la oameni pe obraz și pe ceafă. Gura-i

era rece și i se zburleşe pe lângă urechi puful piercieii. GARAGIALE, o. 1, 112. Sub umbreluța azurie se vede sclipind părul cel blond și ceafa cu puf de piercieă. id. ib. IV, 17. Ca o floure-au trecut, turețe... Și tot puful de piercieă-al feței Și-a-năspri rădăcina sub brici. V. ROM. Iulie 1953, 51. ♦ Bumbac puf = bumbac brut obținut la cules. Cf. M. D. ENC.

5. (Adesca cu determinarea „de pudră”) Obiect de toaletă făcut din puf² (I 1) sau din alt material pufos, care servește la pudrat. *Pufuri pentru pudrat, din orice fel de pene.* NIÇA, L. VAM. Doamna se aranja în oglindă cu puful de pudră într-o mână și cu batonul de roșu în cealaltă. REBREANU, R. I, 28. Își mai trecea ușor puful de pudră pe obrazul oacheș. C. PETRESCU, V. 312. C-un puf plat își tampona gîtul înălțat ca să fie pielea întinsă. TEODOREANU, M. II, 228. Își înflori iar obrazul cu puful de pudră. SADOVEANU, o. XI, 510. Se înarmă cu un puf și-și apropie nasul de oglindă. GALAN, B. I, 6.

6. (Regional) Pilotă (I) (Baș). ALBM II 1 h 362/876. 7. (Prin sud-estul Olt., prin sud-vestul Munt. și prin sudul Mold.) Partea cea mai bună a făinii, lamura făinii (obținută la măcinare). Cf. ALB I 772/600, 885, 887, 898.

8. Ouă bătute pus cu lingura la supe sau în ciorbe după ce acestea s-au fiert și care, coagulându-se, stă la suprafață sub formă de ghemotoace neregulate; zdrențe. *Supă cu puf de ou.* S. MARIN, c. B. II.

9. (Regional) Numele unui joc de copii care constă într-o „luplă” dintre arătătorul unui copil și cel al altui copil (Nemțișor - Tîrgu Neamț). Cf. I. CR. IV, 86.

II. S. m. (Regional) I. (Bot.) Gogoasă (*Globaria gigantea*). Cf. N. LEON, MED. 23, TDRG. PANȚU, PL., ENC. AGR. I, 118, SCRIBAN, D., BORZA, D. 193.

2. C o m p u s : (Bot.) puf-vegetal = bumbăcarită (*Eriophorum scheucheri*). PANȚU, PL.

3. (Prin vestul Olt.; la pl.) Gogoși ale viermilor de mătase. Cf. GL. OLT.

- Pl.: (n.) *pufuri* și (m.) *pufi*. - Și: (învechit, rar) *puf* s. n. SCL 1958, 236.

- Din v. sl. **puxъ*. Cf. bg. *пyx*.

PUF³ s. n. Seaua seund, fără spătar, de formă cilindrică, capitonat cu stofă sau făcut din material plastic umplut cu aer. Cf. CADE, DEN.

- Pl.: *pufuri*.

- Din fr. *pouf*.

PŪFA interj. v. *pufal¹*.

PŪFAI¹ interj. (Adesca repetat) Cuvînt care redă zgomotul produs de pufăitul¹ (2) unui fumător. *Scote o lulea, o înfundă cu tutun și pufăi! pufăi! pufăi!* GÎRLEANU, ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., DM, DEN.

- Și: (rar) *pūfa* interj. SCRIBAN, D.

- Onomatopoe. Cf. *puf¹*.

PUFĂI² s. n. I. (În dicționarele din trecut) Ceea ce este lfoial, umflat, asemănător cu puful² (I 1). Cf. LB, POLIZU, GHETI, R. M., BĂRCIANU, ALLXI, W., SCRIBAN, D.

2. (Bot.; popular) Gogoasă (*Globaria gigantea*). Cf. LB, POLIZU, DDRE, GHETI, R. M., BĂRCIANU, N. LEON, MED. 23, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. C., CADE, ENC. AGR. I, 118, BORZA, D. 193.

- Pl.: *pufăie* și *pufăiuri*. (m.) *pufai* (SCRIBAN, D.).

- Cf. *puf²*.

PUFĂN s. m. (Regional) Iepure (*Lepus europaeus*) (Zervești - Caransebeș). L. GOSTIN, GR. BĂN. II, 162.

- Pl.: *pufani*.

- Puf² + suf. -an.

PUFĂR s. n. I. (Prin Mold.) Nisip foarte fin. Cf. SCRIBAN, D.

2. (Regional) Zăpadă măruntă, prăfuită (Brosteni - Vatra Dornei). CONV. IIT. XLIV₂, 132. Omătu ista-i gros, nu-i pufariu. ib.

- Pl.: *pufaruri*.

- Puf² + suf. -ar.

PUFĂȚ, -Ă adj. (Rare) Înfoial, umflat (ca puful² I 1). ALLXI, W.

- Pl.: *pufăți*, -te.

- Cf. *puf²*.

PŪFĂ¹ s. f. (Bot.; regional; în sintagma) *Pufa calului* - numele unui burete nedefinit mai de aproape (Brădișorul de Jos - Oravița). H XVIII 169.

- Cf. *puf²*.

PŪFĂ² s. f. (Regional) Plelă (I) (Bujoreni - Râmnicu Vîleca). GL. OLT. *Pă pufă nu vez dăloc*. ib.

- Etimologia necunoscută. Cf. *pufăi*.

PUFĂÎ vb. IV. Întranz. I. (Despre oameni și animale) A sufla sau a respira cu zgomot (și greu) pe nări; spec. a pufni (I). Cf. LB. *Umblă pe nas pufuind, P-alții nimie socotind.* MUMULIANU, C. 107/3. *Pufuise și gîstise toată noaptea.* GORJAN, H. II, 38/23. *Unul din ei pîhăi la stîngutul său și începu să miște capul.* DELAVRANCEA, T. 48. *În curte Plăvișe pufuie pe nări a soame.* id. V. V. 135. *Căi... usurăți din jug, ronțăiau cîte-o buruiiană și pufăiau cu nările în frunzele uscate de pe jos.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 55. *Sarman dobitoc... De spaimă-n lumina cea mare Din culnie s-a repezit, Și cade sub valtră, tresare, Și pufăie nemiluit.* GORJAN, I. 90. *Da' ce și-a venit, premarule, de pufăi așa, necăjit, ca soalele?* PLĂCĂ, O. 235. *Gonea... pașea morocănos, pufuind de necaz.* REBREANU, NCV. 7. *Pufăie ritmic și calcă îndesat.* CAZIMIR, GR. 71. *L-au văzut pe lăta pufuind pe nări.* PAS, Z. I, 213. *Brebu își pipăi încă o dată partea lovită și pufăi pe nări.* id. I. I, 56. *Mormăi pe un ton pletisit și pufăind prelung.* VINEA, I. I, 39. *Benea pufăi de citeva ori pe nas.* T. POPOVICI, S. 251. *Fata pufăia și suduia.* LĂNGRĂNȚAN, C. I, 53, cf. M. D. ENC., DIX. *Și a pufăit, cînd a înșipt sula în inimă lui, și atunci a marit.* ȘEZ. XII, 157. *Sărăcii bouleni au început a rumea și a pufu și s-au culcat alături.* PAMFILE, CR. 119, cf. ALB SN III h 675. (F r a n z.) *Pufăit printră mustăți un oftat stîngaci și ridicul.* DELAVRANCEA, S. 117. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Făcea pași mărunți încete, pufăind din gură.* CĂLINESCU, S. 312.

2. (Despre oameni; de obicei cu determinări care arată ce se fumează) A da afară din gură (și pe nas) fumul de tutun cu un zgomot infundat, prelung și șuierător (provocat de dezlipirea bruscă a buzelor sau de ieșirea aerului și a fumului printră buzele ușor întredeschise); p. ext. a fuma; a pufni (2). *Mă mir ce gust poți găsi să pufăiești din gură ca un neam?* ALECSANDRI, T. 477. *Eu închisese ochii, pîfăind dintr-o figură slînsă.* DELAVRANCEA, T. 43. *În fața unui maldăr de gazete străine... pufăia dintr-o havană.* VLAHUȚĂ, D. 10. *Greul își scoase din buzunar o figură mîltară, o aprînsă, pufăi de citeva ori.* DUNĂREANU, CH. 216. *Dînsul le ascultă pufăind întruna din lulea.* GÎRLEANU, S. 51. *Moșneagul... pufăind o dată din lulea, scîlpă printră dinți mai cu măiestrie și mai departe peste foc.* HOGAȘ, DR. I, 287. *Moș Din pufăi: din lulea.* LUNGIANU, CL. 32. *A aprîns o figură... a pufăit și a istorisit.* G. PETRESCU, R. DR. 110. *Își aprîns o figură și, pufăind tacticos, își roti iar ochii în toate părțile.* STĂNOIU, C. I, 216. *În foța mea, bătrînul pufăia pașnic, așezat turețe jos pe un plocod.* VOICULESCU, P. II, 81. *Se înțoptau la casele pîrîntuși schimbăuți, pufăind din țigări țiate îndemînic.* P. GOSTIN, R. 93. *Bătrînul... pufăiește tacticos din lulea.* SADOVEANU, O. I, 67. *Baba joveșca și pufăia din figură.* id. ib. 196. *Scote o figură... o aprînde și pufăie.* STANCU, D. 313. *Pufăind din lulea și sugînd din clondir, se apuca de sporocăit.* TUDORAN, P. 113. *Pufăia din figură și țușea rar, dogit.* BĂRBU, P. 85. *Scose o figură, o aprînsă și începu să pufăie, dus pe glanduri.* V. ROM. mai 1963, 34, cf. M. D. ENC., DEN. Ș. T r a n z. *Fumul... cel pufăiat pe nările lor... Arta-*

neacă lumina diamantului. DELAVRANCEA, s. 95. *Gospodarul a mai tras un fum și l-a pufăit în soare.* SADOVEANU, o. IX, 289. *Omul bărbos pufăie tutun.* STANCU, d. 521. *Am oprins și om pufăit țigări.* id. B. A. I, 51. *Sta eu nasul în jos și-și pufăia trabucul.* id. ib. IV, 372. *Își aprinse țigara și-o pufăia gros.* GALAN, z. R. 371. ♦ (Despre lulele) *A scoate fum. Două lulele pufăie, fumează.* STANCU, d. 103. ♦ (Prin Bucov. și prin nord-estul Transilv.) *A sufla în foc.* Cf. ȘEZ. IX, 156. CHEST. V/66, 67.

3. (Despre locomotive) *A scoate aburi sau fum cu presiune și cu zgomot. O mașină de tren ca o jucărie de copil ... pufăie și aruncă rotoacele de fum.* ARDELEANU, D. 12. *Vreo doi fărani, cu luleaua între măsele, se holbau la mașina ce pufăia trudită.* REBBEANU, NUV. 255. *Trenuri trec în șiruri lungi pe malurile apei, cu locomotivele pufăind.* BOGZA, c. o. 250. *Locomotiva pufăie, vagoanele se ciocniră violent unele de altele.* STANCU, R. A. V, 97. *Locomotiva pufăie din ce în ce mai repede.* CAMILAR, s. 1, 313. *Locomotiva pufăia mercu, regulat.* GALAN, z. R. 327. *Locomotiva trecu pe lângă ei pufăind, învâluindu-i în aburi.* MIHALE, o. 296. *Obosită, locomotiva pufăie.* v. BOM. august 1960, 9. ♦ (Prin sinecdocă) *Trenul bufăia din soarele lui de fier, luruind aproape, tot mai aproape.* POPA, v. 214. *Intră pufăind în gară ... trenul personal.* SEBASTIAN, T. 216. *Trenul alerga înnoite pufăind și înfigindu-și botul în noaptea înzăpezită.* s. iunie 1960, 21. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Pe așa vreme foalele din sătră pufăiră în grămăjuia de cărbuni cari rinjiră roșu.* DELAVRANCEA, T. 170. *Nu mai dogoreau forțele, nu mai pufăiau foalele.* PAS, L. I, 73. (T r a n z.) *Raluca lăsă foalele cari-și pufăiră lung cea din urmă răsuflare.* DELAVRANCEA, T. 175.

4. (Învechit, rar) *A ride pe infundate.* Cf. POLIZU.

5. (Prin Ban. și prin nordul Munt.; despre mămăligă, cartofi copli etc.: în forma *pufăi*) *A produce un zgomot specific (în timpul fierberii, coacerii etc.)* Cf. COMAN, GL., CHEST. VIII 15'6.
— Prez. ind.: *pufăi* și *pufătesc*. — Și: *pufni* (rar) *păfăi* (DDRF), (regional) *puhăi* (CHEST. V 13, 34 40, 66, 67, 86, 91), *puhni*, *pihăi*, *pihăi* (DDRF), *pihăi*, *pihăi* (COMAN, GL., CHEST. VIII 15'6), *butăi* vb. IV — *Puf*¹ + suf. *-ai*.

PUFĂIALĂ s. f. 1. Faptul de a pufăi (2); (concretizat) fum scos de o persoană care fumează. *Nouri usurei, ca pufăielii de lulele, se ridicau deasupra ogoarelor verzi.* SADOVEANU, o. II, 48. *Să string ... Citeva mu de pufăieli din țigare.* DEȘLIU, G. 42, cf. M. D. ENC.

2. (Prin sud-estul Mold.; în forma *păhăială*) Ceață, negură (1). LEXIC REG. II, 93.

— Pronunțat: *-fă-ia-*. — Pl.: *pufăieli*. — Și (regional) *păhăială* s. f. LEXIC REG. II, 93.
— *Pufăi* + suf. *-cală*.

PUFĂIŌS, -OĂȘĂ adj. (Transilv.; despre oameni, despre părți ale corpului lor etc.) *Puhav (1)*. Cf. LB. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Era avocat de legea veche, fără doctorat, un bătrîn pușaios și la față și la mîni.* AGĂRIBCEANU, A. 123, cf. ALR II/1 h 106-130.
— Pronunțat: *-fă-ios*. — Pl.: *pufăioși, -oase*.
— De la *puf*².

PUFĂIRE s. f. Acțiunea de a pufăi. Cf. POLIZU, M. D. ENC., DEX.
— Pl.: *pufăiri*.
— V. *pufăi*.

PUFĂIT¹ s. n. Faptul de a pufăi.

1. Cf. *pufăi* (1). Cf. DM, DEX.

2. Cf. *pufăi* (2). *Singura lor manifestare de vitalitate ... era pufăitul sporadic din țigările pe care brigadierul li le adusesc.* s. iunie 1960, 51, cf. SFG IV, 299, DEX. *Băgă tutun în lulea, dar n-apucă s-o isprăvească de pufăit, că începu sfîntul Rie să scapere din amnar.* I. CR. III, 347.

3. Cf. *pufăi* (3). *Pufăitul mașinii.* ARDELEANU, V. P. 8. *Vagonul ... se oprea în dreptul timpului de unde se auzeau firînturi de greieri, prelungi și leneșe, întrecîndu-se cu pufăitul grocii al mașinei.* CONV. LIT. XLIII, 405. *Pufăitul locomotivei subî balla gării înăbușea vocile.* REBBEANU, R. I, 15. [Cîntecul] *se pierdea în trîncînitul de fier al vagoanelor și-n pufăitul de abur al mașinii.* MIRONESCU, S. A. 132. *Pufăit de aburi, vîiet de tampoane.* LESNEA, C. D. 96. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Se auză pufăitul motorului de la moara cu aburi.* VLASIU, A. P. 263. *Satul se umplu în curînd de pufăitul bătrînului motor.* v. ROM. IANUARIE 1960, 19. *Schelele măsurau vremea cu pufăitul ritmic al motoarelor de aburi.* ib. februarie 1963, 55, cf. DEX.

— Și: *puñuit*, (regional) *păfăit* s. II.
— V. *pufăi*.

PUFĂIT², -Ă adj. (Rare; despre pămînt, terenuri etc.) *Afnat. Împrăștiu semințele și le îngrop ... bătrînd ... lărina pufăită cu dosul unei lopeți.* COMȘA, X. z. 36.
— Pl.: *pufăiți, -te*.
— V. *pufăi*.

PUFĂITŌB, -OĂRE adj. (Învechit, rar) *Care pufăie.* Cf. LM.
— Pronunțat: *-fă-i-*. — Pl.: *pufăitori, -oare*.
— *Pufăi* + suf. *-tor*.

PUFĂITĂRIĂ s. f. (Rare) 1. *Pufăit*¹ (1); *pufnet* (1). *Pufăitură de ris.* LM. *Auzii lîngă mine ca o pufăitură de uimire și de spaimă.* SADOVEANU, o. IX, 360.

2. *Pufăit*¹ (2). Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

3. *Pufăit*¹ (3). *Se auzeau pufăiturile unui tren.* SCRIBAN, D.
— Pronunțat: *-fă-i-*. — Pl.: *pufăituri*. — Și: *pufăitură, pufăitură* (SFG IV, 299) s. f.
— *Pufăi* + suf. *-tură*.

PUFĂVEATĂ s. f. (Bot.; regional) „Iarbă de baltă” (Arg-toaia — Strebăia), n v 10.
— Pl.: ?
— Cf. *puf*².

PUFĂRIE s. f. Mulțime de *puf*² (1 1); așternut umplut cu *puf*². *Cocorina ... se tolănește în mătăsuri, țoartă nestemate, să culcă ță pufărie.* JIPESCU, o. 155, cf. DRG, CADE, SCRIBAN, D.
— *Puf*² + suf. *-ărie*.

PUFĂRIȚĂ s. f. (Bot.; regional) *Pufuliță (Epilobium hirsutum)*. SIMIONESCU, FL. 281.
— Pl.: *pufărițe*.
— *Puf*² + suf. *-ăriță*.

PUFĂICĂ s. f. v. *pufoaică*.

PUFĂIN s. m. (Ornit.; rar; în sintagmele) *Pufin mediteranean* (sau *răsăritean*) = *furtunar (Puffinus puffinus)*. BĂCESCU, PĂS. 444.
— Din *pufini*.
— Din *Puffinus puffinus*, numele științific al furtunarului.

PUFIȘŌR s. m. (Bot.; regional) *Papanas (2) (Trifolium arvense)*. Cf. BORZA, D. 171.
— Pl.: *pufișori*.
— *Puf*² + suf. *-ișor*.

PUFĂ s. f. *Ridicătură conică formată prin erupția la suprafața pămîntului a gazelor degajate dintr-un zăcămint de hidrocarburi care au antrenat apă și nămol; piellă (6), vulcan noroios.* Cf. DM, LTR².
— Pl.: *pufcă*.
— Cf. *pufni*.

PUFNET s. n. Faptul de a pufni.

1. Zgomot produs prin expirarea bruscă a aerului

pe nări (și care exprimă supărare, nemulțumire, dispreț etc.); pufnitură, (rar) pufăitură (1). Cf. pufni (1). *Dulfe, aceste pufate cui lăudându-te le arăți?* CANTEMIR, IST. 156. *Însă pufnelul meu în furtună lăturendu-se, stropii în girle curătoare se vor întoarce.* id. ib., cf. SCRIBAN, D., DEX. *Și ce pufecte sînt astoa, mă rog?* UDRIȘCU, GL.

2. Zgomot produs prin cadere, izbire, explozie etc. *Se auziră motoarele tancurilor și pufectul scurt, indesat, al unui anticar, care trăgea lovitură după lovitură.* T. POPOVICI, S. 419, cf. UDRIȘCU, GL.

3. (Regional) Rîs² (1) Infundat. Cf. pufni (3) (Cepari — Curtea de Argeș). Cf. UDRIȘCU, GL. *Lăsați pufectele, mări, și culcași-vă!* id. ib.

— Pl.: pufecte.

— Pufni + suf. -ct.

PUFNÍ vb. IV. Intran. 1. (Despre oameni și animale) A expira brusc, cu zgomot, scurt și sacadat, pe nas (și pe gură) (din cauza oboselii, a miniciei, a nemulțumirii etc.); a pufai (1). *Dulful, ni pe de o parte, ni pe de altă parte de corabie trecind, pre gaura ee de asupra capului are, atita pufnea, cît stropii apii în corabie și în obrazul corăbiarului sărea.* CANTEMIR, IST. 156. *Vai, sărmanu dascoll Veci-l cum pufnește, Ochii-i se aprinde, Nasu-i se roșește.* ALICсандри, T. 370. *Pufnească el cît i-a plăcea. Eu una mă duc la mătușica.* id. ib. 1187. *Pureclul ședea în culcuș... asculta ce spun ei și numai pufnea din cînd în cînd.* CREANGĂ, p. 79. *Pufnind s-a trîntit iar cu capul pe căpătii.* CARAGIALE, O. II, 261. *Baba, de cite ori vedea pe moșneag, pufnea, scuipa în urma lui, trîntind ușa, și intra în cocioabă.* DUNĂREANU, CH. 73. *Notorul... pufni mereu pe nări.* AGÎRBIȚEANU, A. 218. *Celălalt... pufnește, înjură și amenință.* GALACTION, O. A. I. 53. *Și pufnește pe nas scurt și indesat ca o mașină de treier.* C. PETRESCU, C. V. 85. *Bătrînu! pufni de cîteva ori, fără să se uite la ea.* SADOVEANU, O. I, 457. *Pufnea ușor pe nas, mîrlărisîndu-și numai în frînturi nelegate nenorocirea.* id. ib. VI, 513. *Vaca... pufnind pe nări... căuta spre mal cu ochii înstîngerati.* BART, S. M. 93, cf. 85. *Aș! — pufni Stancu — ce căsătorită! nici n-o sfîlănuie să se căsătorească.* CĂLINESCU, E. O. I, 146. *Doamna... ascultă argumentele sofului pufnind.* STANCU, R. A. IV, 102. *Face, pufnind, o mică strîmbătură și ridică din umeri.* H. LOVINESCU, T. 341. *Pufnea și se întorcea la grijile sale bănești.* VORNIC, P. 11. *Într-un lîrziu, un altul pufni pe nas, luveselit.* PREDĂ, D. 126. *Eu nu știu cum nu fi-o fi fte rușine să spu, pufni ferzeiu din fundul lîncei... la vorbele astea.* V. ROM. septembrie 1962, 38, cf. CIUVĂȘANU, GL., H X 538. < (Prin lărgirea s-nsului) *Un glas cunoscut îi pufni la ureche.* RLBREANU, NUV. 9. < Fig. *Varnișele elocoteau pufnind în stropii albi.* ANGHIEL-IOȘIF, C. I. 53.

2. (Despre oameni; de obicei cu determinări care arată ce se fumează) A da afară din gură (și pe nas) fumul de tutun cu un zgomot infundat, prelung și șuierător (provocat de dezlipirea bruscă a buzelor sau de ieșirea aerului și a fumului printre buzele ușor întredeschise); p. ext. a fuma; a pufai (2). *Nenea Gușă, pufnind dintr-un gogeamite țigaret de chilimbar, își rotca ochii peste mulțime.* BRĂTILESCU-VOINEȘTI, P. 133. *Îl întâmpină... pufnind rar dintr-o țigară.* RLBREANU, R. I, 25, cf. CADU. *Vedeai pe bancă... un bătrîn gros, luciuriu, pufnind din țuica.* PAS, Z. I, 108.

3. (De obicei determinat prin „în ris²”, „de ris²” sau prin echivalente ale acestora) A izbucni în ris², a începe să ridă (brusc și zgomotos). *Zicînd aceste, ne-am uitat unul la altul și am pufnit amîndoi în ris.* NEGURZZI, S. I, 259. *Trecea cît trecea, se sălăpnea lumea cîteva secunde și iar pufnea ori cîteva din public, ori chiar un actor.* CARAGIALE, O. I, 3. *Tu? la concursul de întîne? a zis pufnind de ris Niță.* id. ib. II, 70. *Școlarii pufniră de ris.* DELAVRANCEA, H. T. 96, cf. id. T. 188. *Toută*

clasa pufnește de ris. VLARUȚĂ, O. A. I, 213. *Își mușcă buzele șirele. Pufnesc de ris, fără să vrea.* IOȘII, PATR. 32. *A pufnit de ris în palmă ca prostul.* BRĂTILESCU-VOINEȘTI, P. 152. *Alături frînțele vorbesc în șoaptă și unciori pufnesc.* RLBREANU, NUV. 130. *În lugu'rut sălii pufneau în ris sarvastie.* BĂCOVIA, O. 17. *Gavriluță rămase docamdată nedumrit, parcă nu înțelega bine; apoi, docodată, cu ochii sticliți, pufni într-un ris ascuțit.* SADOVEANU, O. VI, 617. *Amîndoi docodată pufniră în ris.* BART, I. 133. *Otilia, pufnind disret de ris, agravă situația.* CĂLINESCU, I. O. I, 72, cf. II, 39. *Andrei se silea să nu pufnească în ris.* T. POPOVICI, S. 139. *Fiecă-sa, pufnind în ris, îi făcea semn.* GALAN, B. II, 285. *Fetele pufniră în ris.* PREDĂ, M. 332. *Frate-său, boierul, îl asculta cu mare luare-aminte și se tot silea ca să nu pufnească de ris.* SBIERA, P. 266. < TRANZ. *Cînd se răstește mai tare, îl pufnește risul și i se dezlipesc mustățile.* SEBASTIAN, J. 37. *M-a pufnit risul, iar profesoara de matematică m-a prins cu cîrta.* CĂLINESCU, S. 75. *Pe Iancu Manu îl pufni risul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 129. *Rîdea nestăpînit... Redeveni sobră, dar numai pentru cîteva clipe, căci din nou o pufnea.* PREDĂ, B. 439. *Constanța... rise de remarca lui și o pufnea risul ori de cite ori își aducea aminte.* id. ib. 196.

4. (Despre locomotive, mașini, motoare etc.) A da afară, cu zgomot infundat, scurt și sacadat, gaze, aburi, fum; p. ext. a produce un zgomot infundat, scurt și sacadat (în timpul funcționării). *Locomotivele pufnesc ca niște balauri.* RLBREANU, NUV. 103. *Pufnește, zbirnăie, Se-ntoarce și lasă-n urma lui, pe drum, Miroas albastru de benzină.* TOPIRCEANU, P. O. 80. *Mașina trecu pufnind, vagoanele se opriră scurt.* SADOVEANU, O. VIII, 197. *În hohot pufnește motorul, În tîmbele repezi de roți.* V. ROM. ianuarie 1951, 173. *Orașul era tăcut, departe o locomotivă pufni.* T. POPOVICI, S. 205. < TRANZ. *Din gară un tren pufni un nor alb și porni gală peste câmpuri.* C. PLĂBESCU, S. 9. *Trenuri înșirate de o parte și de alta stau gola să plece, mașini pufnesc valuri de fum negru.* id. ib. 41. < (Despre gaze, aburi, fum) A izbucni, a ieși cu presiune și cu zgomot, *Un urui grabit de roți, De mii de transmisioane, Pufnește fumul furios Pe coșuri, în coloane.* ANGHIEL-IOȘIF, C. M. I, 69.

— Prez. ind.: pufnesc. — Și: (regional) pufni vb. IV. ALR SS III h 675 876.

— De la puf¹.

PUFNÎBE s. f. Acțiunea de a pufni. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pufniri.

— V. pufni.

PUFNITURĂ s. f. Faptul de a pufni (1); zgomot produs prin expirarea bruscă a aerului pe nări (și care exprimă supărare, nemulțumire, dispreț etc.); pufnet (1), (rar) pufăitură (1). *Îi trase [pe cai] de urechi pînă ce fiecare din ei răspunse prin cite o pufnitură pe nări.* MIRONIȘCU, S. A. 137, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pufnituri.

— Pufni + suf. -tură.

PUFNIȚĂ s. f. v. butași.

PUFOAICĂ s. f. Haină scurtă, vătuită și matlasată. *Un muncitor îmbrăcat cu o pufoaică... zidea un cuptor din cărămizi.* V. ROM. octombrie 1951, 112. *În locul pufoaicei... purta pe umeri-i încoroiați un palton negru.* CONTEMP. 1955, nr. 180, 33. *Ai fi zis că-i un băiețandru îmbrăcat în pufoaică.* S. Iunie 1960, 10, cf. LIR², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: pufoaice. — Și: (regional) pufieică s. f. scf. 1973, 18.

— Din rus. пуфокa, prin apropiere de puf².

PUFOS, -OĂȘĂ adj. I. (Despre perne, saltele, scaune etc.) Cu (mulți) pufi (1) sau cu (mulți) material avînd

consistența, moliciunea pufului²; p. ex t. moale¹ (I 1) ea puful² (I 1). Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Salteaua ... E prea pufoasă*. STANCU, R. A. V. 246. *Din jilț adine, din jilț pufoș, S-a ridicat un domn verzu!* BANUȘ, P. 179. ♦ (Despre zăpadă, pământ, roci, piine etc.) Care are o consistență redusă, care este puțin compact și are aspectul structural al pufului² (I 1). V. a f i n a t, p o r o s (I). Nu mai așteptam ... eraincii pufoși ai iernii. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I. 45. *Albă ca o ninsoare călduță și pufoasă*. POPA, V. 153. *Rămase o clipă orbită de albul scinteietor care acoperca c-un strat pufoș pământul*. BART, E. 308. *Materialul de construcție urma să fie piatra de Dobrogea și roca de mare pufoasă*. CĂLINESCU, S. 193. *Să mănince toți copiii-n voie Din miezul ei pufoș, fără sfială*. V. ROM. noiembrie 1954, 65. *Sub un felinar se strinsese o grămadă pufoasă de zăpadă*. BARBU, P. 281, cf. 121. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Soarele ... aruncă o pulbere pufoasă peste zidurile înalte ale celății*. STANCU, U. R. S. S. 36. *Luna apare și iar dispare printre norii pufoși și nestatornici*. V. ROM. noiembrie 1953, 81. ♦ (Despre eer) *Acoperit cu nori ca puful² (I 1)*. *Era cald încă, dar cerul era întunecat și pufoș*. CAMIL PETRESCU, O. III, 153. *Era o naapte albicioasă din pricina zăpezii, și cu cerul pufoș*. V. ROM. noiembrie 1953, 12. ♦ (Rare; despre oameni, despre părți ale corpului lor etc.) *Puhav (I)*. *Și, cu o binecuvîntare, îi întinse mîna pufoasă pentru sărutare*. VOICULESCU, P. I, 157. *Pulpele se văd mai subțiri, dar carnea pe ele s-a făcut parcă pufoasă*. CAMIL PETRESCU, O. II, 302. *Răspunse una pufoasă și grăsună*. STANCU, R. A. V. 85.

2. (Despre animale, despre blana lor sau despre părți ale corpului lor) Care are (mulți) puf² (I 2); (învechit, rar) pufulin. *Poate jucaseră, înainte-le... cu beverilele pufoase*. C. PETRESCU, R. DR. 6. *Sîngele ce-n blana pufoasă se prelinge îl reîntinereste o clipă, nefirese*. LABIȘ, P. 37. ♦ Ca puful² (I 2); mătăsoș. *Un tînăr ... într-un costum ... dintr-o stofă englezască pufoasă și moule*. CĂLINESCU, S. 95, cf. M. D. ENC., DEN.

3. (Despre față sau părți ale feței) Acoperit cu puf² (I 3). *Bărbia cu gașă pufoasă îi tremura cu la copii înainte de a izbueni în plîns*. C. PETRESCU, C. V. 209.

4. (Despre plante sau părți ale lor) Acoperit cu puf² (I 4); (rar) pufuiat. *Muntii, cu ierbuța lui pufoasă... te-nșuflește... și ai rămintea acolo veninc*. IPIESCU, O. 92. *Semințe pufoase*. PAMFILE, J. II, 88. — Pl.: pufoși, -oase. — Puf² + suf. -os.

PUFOȘIT, -Ă adj. (Rare; despre oameni și despre părți ale corpului lor) *Puhav (I)*. „Or să se obrutească”, a scrisul ocașul pipăindu-și carnea pufoșită și dospind în strînsura singelui POPA, V. 137.

— Pl.: pufoșiți, -te.

— Pufos + suf. -it.

PUFUÍ vb. IV v. pufâl.

PUFUIÁT, -Ă adj. (Rare; despre plante) *Pufos (4)*. *Șoseaua ... cu plapi tremurători și pufuieți*. POPA, V. 174, cf. scl. 1973, 48.

— Pronunțat: -fu-iat. — Pl.: pufuiați, -te.

— De la puf².

PUFUIÍT s. n. v. pufăit¹.

PUFUIÍT², -Ă adj. (Neobișnuit) Ca un puf² (I 3). *Daă n-ar fi avut ... acea umbră de mustață roșie pufuită în jurul gurii ei cărnăoase, ar fi putut pretinde... la o frumusețe statuară*. VINEA, L. I, 67.

— Pl.: pufuiți, -te.

— De la puf².

PUFUIÍTURĂ s. f. v. pufăltură.

PUFULETE s. m. (Bot.; regional) I. *Gogoșă (Globaria gigantea)*. PANȚU, PL., cf. BL II, 247, BUJOREAN, B. L. 390, BORZA, D. 193, A III 18.

2. *Păpălu (I) (Physalis alkekengi)*. CADE.

— Pl.: pufuleți.

— Puf² + -ulete.

PUFULEȚ s. m., s. n. I. Diminutiv al lui puf². I. S. m. Cf. puf² (I 1). *Ține acest pufuleț din aripioara mea*. IPIRESCU, L. 44.

2. S. m. Cf. puf² (I 3). *Nasul cam în vînt și buza de sus eu o umbră de pufuleț și un început de gușuliță*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 199.

3. S. n. Cf. puf² (I 5). *Prea am fost al ei așa ca un ... pufuleț de pudrieră*. ARDELEANU, V. P. 145.

II. S. m. (Bot.) I. Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele ovale și florile albastre sau albe, care se cultivă ca plantă ornamentală; (regional) pufușor (II 2) (*Ageratum houstonianum*). Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 12.

2. (Regional; la pl.) Pejmă (I a) (*Amberboa moschata*). BORZA, D. 43.

3. (Regional) *Gogoșă (Globaria gigantea)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 195. *Gogoșă sau pufulețul ... este ... o ciupercă rotundă*. BELEA, P. A. 160. *Pufulețul nu este bun de mîncat și nici nu se asemănă cu vreă ciupercă comestibilă*. id. ib., cf. BORZA, D. 193, ALR II 6 405/928.

III. S. m. pl. Produs alimentar în formă de tubulețe, preparat din mălai cu adaos de cașcaval. Cf. DEN.

— Pl.: (m.) pufuleți și (n.) pufulețe.

— Puf² + suf. -uleț.

PUFULIN, -Ă adj. (Învechit, rar; despre animale, despre blana lor sau despre părți ale corpului lor) *Pufos (2)*. *Tigresa ... e-o labă pufulină O mingie ușure, și mutual se cearcă*. HELIADE, O. I, 366.

— Pl.: pufulinii, -e.

— De la puf².

PUFULIȚĂ s. f. (Bot.) I. Plantă erbacee cu tulpina cilindrică, ramificată, acoperită cu peri lungi, cu flori roșii-purpuri, care crește prin locuri mlăștinoase; (regional) limbricăș, pufăriță, răscoage (b), zburătoare (*Epilobium hirsutum*). Cf. GRECESCU, FL. 221, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 61, M. D. ENC., DEN.

2. (Regional) *Epilobium mantanum*. Cf. BORZA, D. 64.

3. (Regional) *Zburătoare (Chamaenerion angustifolium)*. BORZA, D. 45.

— Pl.: pufulițe.

— Puf² + suf. -uliță.

PUFUȘOR s. m., s. n. I. Diminutiv al lui puf².

I. S. m. Cf. puf² (I 1). Cf. DDRF. *Are pufușor pe botișor, se spune cînd, după anumite semne, se dovedește vinovăția cuiva. Eu cam ades vedeam Că tu pe botișor Aveai și pufușor*. DONICI, F. 26, cf. ZANNE, P. I, 622, IORDAN, STIL. 293.

2. S. m. Cf. puf² (I 3). *Pruncul ... e copil ca tați copiii, numai n-are tneă pufușor pe cap*. SADOVEANU, O. XI, 88.

3. S. m. Cf. puf² (I 4). *Pufușor ca la piersică*. SADOVEANU, O. II, 116.

4. S. n. Cf. puf² (I 5). *Își deschiseră poșetele, scoaseră pufușoarele și oglinzile și începură să se fardeze*. STANCU, R. A. V. 85.

II. S. m. (Bot.) I. (Mold.) *Papanas (2) (Trifolium arvense)*. Cf. TDRG, PANȚU, PL., ENC. AGR. IV, 443.

2. (Regional) *Pufuleț (II 1) (Ageratum houstonianum)*. BORZA, D. 12.

— Pl.: (m.) pufușori și (n.) pufușoare.

— Puf² + suf. -ușor.

PUGHIBALĂ s. f. v. poghibală.

PUGHILĂREȘ s. n. v. bughilărăș.

PUGILĂȚ s. n. Luptă cu pumnii goi practicăată ca sport, între doi jucători, în antichitatea greco-romană. Cf. I. GOLESCU, C. VALIAN, V., PROT.-POP., S. D., ALENI, W., ȘINEANU, D. F., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ (Bar) Bătăie, încercare (cu lovituri de pumni). Cf. CADE, SCRIBAN, D. *În ascemenea pugilate, pletele date pe spate ale lui Mihai alcătuiu o puternică ispită pentru mințile coabtanților.* CĂLINESCU, I. 73. *Discuția or fi degenerat într-un pugilat.* id. o. I. 222, cf. M. D. ENC. ♦ Fig. *Eu am dat, damndor, ordin prefectului să oprească o mascaradă care împingea la pugilat patitic.* PAS, L. I. 285. ♦ (Sport; rar) Box. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: pugilate și (învechit) pugilaturi.
- Din fr. pugilat.

PUGILISM s. n. Sport în care doi adversari luptă între ei, pe ring, după anumite reguli, cu pumnii îmbrăcați în mănuși speciale; box, pugilistică. Cf. I. ROM. 1959, nr. 2, 81, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Din engl. pugilism.

PUGILIST s. m. Sportiv care practică boxul; boxer. Cf. CADE, IORDAN, L. R. A. 183, L. ROM. 1959, nr. 2, 85, DM, DN², M. D. ENC., DEX. *Prea puțin pugiliști dețin acea lovitură decisivă ... care contează mult în boxul mondial.* NL 1977, nr. 10 257.

- Pl.: pugiliști.
- Din fr. pugiliste.

PUGILISTIC, -Ă adj., s. f. f. Adj. Care ține de pugilism, privitor la pugilism. Cf. DM, DN². *Ajunse un fel de veteran pugilistic temul și slimat de vtrstnic.* GL 1967, nr. 19, 3/1, cf. M. D. ENC.

2. S. f. Sport în care doi adversari luptă între ei, pe ring, după anumite reguli, cu pumnii îmbrăcați în mănuși speciale; box, pugilism. Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

- Pl.: pugilistici, -ce.
- Din fr. pugilistique.

PUGLĚU s. m. (Prin Transilv.) Dulău. *Zmeul are un cocș și are un pugleu care-i păzește casa.* MERA, L. B. 201.

- Pl.: puglei.
- Cf. magh. p u d l i.

PUGN s. m. v. pumn.

PUGNĂȘ s. m. v. pumnaș.

PUGNĂȘĂ s. f. v. pumnaș.

PUGNĂȘĚL s. m. v. pumnășel.

PUGNIȘOH s. m. v. pumnîșor.

PUH s. n. v. pu².

PŪHA s. f. v. paha.

PŪHAB, -Ă adj. v. puhav.

PUHĂCE s. f. (Ornit.: învechit și regional) Bu²niță (*Bubo bubo*). *Ochii ... dect a puhacii mai mari și dect a mîșii mai luminoși.* CANTEMIR, IST. 135. [Liliacul] ziva orbecăiește, iară noaptea, ca puhacea, purrecele, în prav ascuns, zărește. id. ib. 147, cf. TRDG, CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 144.

- Pl.: puhace.
- Din ucr. пухач.

PUHĂI s. m. (Bot.: prin vestul Transilv.) Corcoduș (*Prunus cerasifera*). BORZA, D. 138.

- Pl.: puhai.
- Etimologin necunoscută.

PUHĂȚV s. f. (Regional) Bici lung și gros (Vlădeni - Iași). Cf. FOLC. MOLD. I. 415 *Brazdă neagră răs- turno, Tot din puhată pornea ib*

- Pl. puhale.
- Cf. puhă²

PŪHAY, -Ă adj. f. (Despre oameni, despre părți ale corpului lor, mai ales despre față) Cu carnea moale¹, flască (și umflată); umflat, buhăit, (rar) pufoș (II), pufoșit, (regional) buged, pihăvit (2), pu²fios, scarbăd¹. Cf. ANON. CAR. *Savoliti si buhavi la fafo.* PISCULESCU, O. 10/17. *Privește ... Cum se strimbă, se slufeste Parcă-i puhavă la gară.* DOȘICI, F. II, 21 10. *E gras, adică prea gras, pentru că-i așa puhav la față și voluminos.* VLĂDUȚĂ, O. V. III, 20. *Ingineru, subprefectu, cu sefele buhabe de petrecerea de cu sară s.* REV. R. I, nr. 2, 73. *Un domn ... cu un clap puhav de bețe.* D. ZAMFIRESCU, V. F. 191. *Grasă, buhavă, murdară, coana Profira se nușca din greu.* id. T. S. 10. *Măluras, puhav ... așa se arăta arătarea de etracaci al șcaalei.* CĂUȘANU, R. SCUT. 80. *Juca cu un zmbet de mare fericie puhav sub pipăit.* SADOVEANU, O. III, 41. *Bea vin roș ... devenind tot mai puhav săptămînă cu săptămînă.* id. ib. XIV, 29. *Creștelul gol pași să-l lucrezi Puhav sub pipăit, ca pe ciu-perci.* ARGHEZI, VERS. 98. *Acea ... o față lustruită și puțin puhavă.* CĂLINESCU, S. 57. *Socrul, puhav, făleos și stacojiu, trăgea aereu ... din ureci.* CAMIL PETRESCU, O. I. 566. *Grasă, puhavă, îmbătrînită tuainte de timp.* STANCU, R. A. II, 111. *De trei ani, de tud nu te-am văzut, te-am făcut și mai puhavă.* II. LOVINESCU, T. 272. *Cărnurile puhave ale feței lui Ionescu tremurau, gelatinaase.* T. POPOVICI, S. 22. *Își trecu brațele albe, puhave, pe după gîtul lui.* id. ib. 77. ♦ Fig. *Acelasi sistem de critică împotriva goliciunii puhave, a frazeologiilor.* D. ZAMFIRESCU, I. 52. ♦ (Prin nord-estul Ol. și prin nordul Munt.: despre oameni; în forma *phar*) Care nu rezistă la eforturi; slab; bolnăvicios. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 57. LEXIC REG. 81, LEXIC REG. II, 30.

2. (Regional; despre aluat, pine, cozonac etc.) Moale¹ (I f); afinat, înfoiat, crescut; p. ext. proaspăt (II f). *Cozonaci puhavi.* SĂGHINESCU, V. 101. *Pline puhavă.* Com. din URCA - CIMPIA TURZII, cf. MAT. DIALECT. I, 89. ♦ (Prin vestul Munt.: despre boabele cerealelor; în forma *phar*) Care nu are miez; ușor; sec. Cf. TOMESCU, GL. A *ușel un grlu phar estimp, ușor la bob, parcă e pleavă.* UDRĂSCU, GL. ♦ (Regional; despre carne) Fragil (Vlnători - Sighișoara). ALR SS IV h 1093 157.

3. (Regional; despre pămînt, roci, terenuri, zăpadă etc.) Care se fărîmîțează ușor; care este puțin compact. *Cu fața zbrețită ca o slincă puhavă ... urla prin aerul cernit mama pădurilor.* EMINESCU, S. 7. *Picioarele li se afundau pînă la gleznă în lutul galben și puhav.* GÎRLEANU, S. 22. *Intrară pînă la gleznă în mocirlă, dîndu-se repede după o salcie scorburoasă și puhavă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 150. *Am mers liniștit prin omătul puhav.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 4 I. *Locurile acestea sînt puhabe.* Com. MARIAN, Com. din HERECLEAN - ZĂLAU, cf. A IX 4, MAT. DIALECT. I, 89. *TEAHU, C. S. 257. ♦ Fig. Cercul atrnă, puhav, deasupra ulișelor.* STANCU, D. 79. ♦ (Prin nordul Mold., prin nord-estul Ol. și prin nord-vestul Munt.: despre terenuri) Umed, jilav; apăsos, mocirlos (II). Cf. CHEST. II 73 223, LEXIC REG. II, 16.

4. (Prin Mold.: despre mirosuri) Stricat, viciat, greu, infect. *Mirosul străbute prin crăpăturile ferestrelor ... moale, umed, rîncez, puhav.* TEODOREANU, M. V. 150, cf. ȘEZ. XX, 139.

- Accentual și: puhăv. - Pl.: puhavi, -ce. - Și (rar) buhăb, -ă, (popular) buhav, -ă, (regional) puhab, -ă, pihav, -ă, phav, -ă adj

- Din bg. пухав.

PŪHĂ¹ interj v. puhă¹.

PUHĂ² s. f. (Regional, mai ales în Mold.) Bici lung; biciușcă cu care se joacă copiii. V. pîl³, gîrbaci, biciușcă, cravașă, hărăpnic. Și pun² ... de-i băt² cu puha. NICULE, I. 299. *Din puha lungă mereu pacnind ... Eu merg călare tot chiuind.* ALIC-SANDRU, T. 51, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *Cu o mînă ținea Lățarile și cu cealaltă a puha de cinepă cu mînerul scurt.* SADOVEANU, O. N. 192. *Pocnind din puha ... a slobozil fugarii cu mare repeziciune.* id. ib. 280, cf. SCRIBAN, D. Și li mînă unu, Dănilă. *C-o puli mari di lini.* VASILIU, C. 181, cf. 171. *Eu îl întreb de sănătate, El îmi dă cu buha în spate.* ȘEZ, III, 121. — Pl.: puhe. — Și: bûhă s. f. — Din pol. puha, ucr. nyra.

PUHĂ³ s. f. (Transilv.) Bucată de pînză răsucită, înnodată la un capăt (sau la ambele capete), folosită într-un joc de copii. *Puha se face astfel că un ștergar sau altă bucată de pînză ... se înnoadă în formă de ghem.* MARIAN, I. 199, cf. DDRF. ♦ (În construcția) *De-a puha* = numele unui joc de copii în care jucătorii ascund puha³, iar unul dintre ei trebuie s-o găsească. În Transilvania ... jocul acesta se numește „de-a puha” și „de-a merța”. MARIAN, I. 199, cf. DDRF, PAMFILE, J. II, 39, ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: puhe.
— Cf. buhă.

PUHĂ⁴ s. f. (Prin Bucov.) Perucă. ȘEZ, V, 120.
— Cf. buhă.

PUHĂ⁵ s. f. v. buhă.

PUHĂGLĂLĂ s. f. (Regional) Vină aflată în partea inferioară a burtii calului (Beclean — Făgăraș). DR. V, 308.
— Etimologia necunoscută. Cf. puhav.

PUHĂI¹ interj. (Regional) Strigăt cu care se alungă lupii (Năsăud). CHEST. V 77/48.
— Accentul necunoscut. — Și: pûhă interj. CHEST. V 77/18.
— Onomatopee.

PUHĂI² vb. IV. Întranz. și tranz. (Transilv.) A striga foarte tare, puternic. *Dacă ar veni vrco fiară sălbatecă ... să sară într-ajutor, să strige și să puhătescă după fiară.* PRECUP, P. 9. *Văzîndu-l oamenii [pe lup] ... au început a-l puhăi și a-l hăitui.* id. ib. 48, cf. CHEST. V 7, 66, LEXIC REG. II, 76.
— Prez. ind.: puhăiesc.
— V. puhăi¹.

PUHĂI³ vb. IV. Întranz. (Prin nordul Mold. și prin nord-vestul Transilv.) A pocni din puhă². Cf. CHEST. V/16, 88.
— Prez. ind.: ?
— Puhă² + suf. -ăi.

PUHĂI⁴ vb. IV v. puțal.

PUHĂI⁵ vb. IV v. puhăvi.

PUHĂI⁶ vb. IV v. puhoi².

PUHĂLĂLĂ¹ s. f. (Regional) Zăpușcă, caniculă, arșiță. Cf. PAMFILE, J. II, 162.
— Pronunțat: -hă-ia-
— Etimologia necunoscută.

PUHĂLĂLĂ² s. f. v. pohoială.

PUHĂIER s. m. v. puhoier.

PUHĂVI vb. IV. Refl. I. (Despre oameni sau despre părți ale corpului lor, mai ales despre față) A deveni puhav (I); a se umfla, a se buhăi. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., M. D. ENC., DLX.

↳ Trauz. fact. Fig. *Munca asta, puhăiește mîntea.* VLAHUȚĂ, ap. CADE.

2. (Prin nord-vestul Munt.; în forma pîhăvi; despre plante) A pâl¹ (2). Cf. UDRESCU, GL. *S-a pîhăvit grîul de anu-ăsta.* id. ib.

3. (Prin nord-vestul Munl.; în forma pîhăvi; despre oameni) A se anemia. Cf. UDRESCU, GL. *S-a pîhăvit de tat biclul băiat, e galben ca țurta de ceară, tras la față, stîns.* id. ib.

— Prez. ind.: puhăvesc. — Și: (rar) puhăi, (regional) pîhăvi vb. IV.
— V. puhav.

PUHĂVIE s. f. (În dicționarele din trecut) Faptul de a fi puhav (I); starea celui puhav; buhăială. Cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.
— Puhav + suf. -ie.

PUHĂ s. f. (Regional) Om bătrîn (neputincios și ramolit) (Drăguseni — Pașcani). A VI 26.
— Etimologia necunoscută. Cf. pujiă.

PUHOĂLĂ s. f. v. pohoială.

PUHOI¹ s. n. I. (Adesea cu determinarea „de apă” sau „de ape”) Cantitate foarte mare de apă (formată de ploii sau de zăpezile topite) care curge cu repeziciune și forță; apă curgătoare umflată de ploii care iese din mătă și se revarsă cu forță; suvoi, torent. V. noian (I I). *Preste vară au fost ploii grele și poroaie de ape și multă tuccare de apă s-au făcut.* URECHI, L. 112. *Fost-au ... iornă grea și geroasă, cit n-au fost așa nici odinioară, și de aci preste vară au fost ploii grele și poroaie de ape.* SIMION DASC., LET. 91. *Și l-au aruncat în jghebul cetății ..., pre unde să scură pohoial.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 104¹/6. *Iară peste vară, au fost ploii grele și poroaie mari de ape.* N. COSTIN, I. 324. *Cu mari pahoie în locul ce se cheamă Zaflan se coboară.* CÂTEMIR, IST. 140. *Și fiind un poha mare, adecă apă, s-au inceat feciorul lui Onța (a. 1748).* IORGA, S. D. XVII, 58. *Deacă se va intimpla vrun povoi carele să bătucească arătura ..., iarăș trebuie grăpat.* ECONOMIA, 43². *Vărsături de ploii, pohaie și alte.* AR (1830), 3²/28. *De pe munți, din ripi, din lacuri se reped mii de pohaie.* ASACHI, S. L. I, 208. *Valuri tulburate de pohaie.* CONACHI, P. 293. *Primăvara rupe gheața, umple piritle și pornește pohaiele.* RUSSO, S. 17. *Cînd pohoii năpodește, atunci privesc înspre dealul ista.* SLAVICI, N. I, 101. *Muscelele se azvirlă în munți năpraznici cu creștetile vâroase brăzdate de puhoie.* DELAVRANCEA, T. 116. *Urlă Torcoul în vale, umflat de puhoie.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 155. *În scurt timp urmează ploie cu pohaie.* MARIAN, O. I, 169. *Curge puhoiul spumegător; în depărtare, tunete mor.* BELDICEANU, P. 61. *De apă curg izvoare grele și riuri mari, și fac povoi.* COȘBUC, P. II, 174. *Da' nu te teme ... că doar am mai trecut eu peste puhoiu Tazlăului și nu m-am mai inceat.* HOGAȘ, M. N. 213. *Pluteau rădăcini, bucăți de garduri împletite, strujeni smulși de undeva, unde puhoiul a inundat.* C. PETRESCU, I. II, 174. *Izbea icuită cu virful încălțărilor în gunoaiele rostogolite de puhoie.* id. A. R. 52. *Nu sint eu stăpînitorul părăsitorilor palate, al pădurilor deșarte, al puhoaielor umflate.* EFTIMIU, I. 51. *Cînd puhoiul vine ..., trăște nu numai ce-i pe șosea, dar și casele înalte.* CAMIL PETRESCU, V. N. 416. *Mi-au rămas în mînt pohaiele și revărsările ca ceva mareș.* SADOVEANU, O. VII, 311. *Izvoarele și puhoaietele înălțimilor se presuc în piraie.* id. ib. XII, 17. *Nu se mai auzeau decit puhoaietele curgînd în vale.* CĂLINESCU, S. 836. *Drumul capricios ... scormonit și stricat odată de puhoaiete ce descăreau măci-nișul muntelui peste el.* BLAGA, H. 51. *Din adîncime urcă un luruil greci și neîntrerupt ...; puternicele puhoaiete formate pe fundul marilor văi.* BOGZA, C. O. 63. *Au construit patru baraje de piatră ce protejează comuna de puhoaiete de primăvară ale riului Suha.* SCINTEIA, 1953, nr. 2 812. *Coadă de deal a*

râmas pleșavă și spălăta de puhoaic. V. ROM. februarie 1954, 15. *Pe-aici au trecut odată puhoaic.* BLSVIC, v. A. II, 23. *Toată ziua ne-au urmărit mitralierele prin puhoi.* CAMILAR, s. I, 65. *Crește-n puhoaic Crin-cena ploaic.* VINTUL șporește nițelul său. DEȘLIU, M. 32. *Aici pe un m-l-a prins cîndea puhoiul — Trăgea butuci cu boii spre oraș.* LABIȘ, p. 91. *Puhoaicile zăpezilor topite și ploile îi umflă apele.* VIN. PESC. aprilie 1964, 3. *Suflă mint pe sub pădure, Ș-o rupt o creangă de mure, O pîcat creanga-n puhoi, Ș-o venit pînă la noi.* BIRLEA, B. 60. *În acele părți vine puhoiul mare de înecă multă lume.* ȘI.Z. I, 214. *Vor fi secețe mari, puhoaic, ploii necurmute, boli în oameni și vite.* IB. II, 27. *Pînă vii ... Te opacă vînt și ploii. Nu poți veni de povoi.* IB. XII, 200, cf. DENSUSIANU, T. H. 303, ALR I 122, I 256, ALR II 2 499, ALR SN VI h 1 810, A V 15. IX 4. BALADE. III, 52. ◊ (Ca termen de comparație, sugerează ideea de cantitate mare, enormă, de forță nestăvilită, de repeziecune) *Iară oastea tălă-rească ... ca un puhoi degrabă ce vine.* URECHE, LET. I, 162/3. *Tătarii ... fără de veste au fost intrat ca un puhoi, și cu multă dobdnă și robi s-au înturnat înapoi.* N. COSTIN, LET. II, 45/14. *Au trecut tătarii ca un puhoi degrabă prin Iași.* id. ib. 48/33. *Ca riul va pegeri și ca puhoiul va năbuși.* CANTEMIR, IST. 113. *Cași puhoiul ... toate le surpă și le strică.* ȘINCAI, HR. I, 58/31. *Au vărsat ca puhoiul sânge pre gură.* id. ib. II, 132 28. *Fug diabolii: iar apa sfințită Ca puhoiul mergea pe dînșii stropită.* BUDAI-DELEANU, T. 263. *Ș-așa în chipul puhoiului s-au dus spre Mitropolie (a. 1819).* URICARIU, VII, 75. *Sistemele limbistice ... ca un puhoi s-au revărsat în șeurile noastre.* RUSSO, S. 13. *Ura creștea, ca puhoiul turbat al unui Siret milos, vinăt, în creșterea zăporită a ploilor turburi și năpraznice.* POPA, v. 332. *Pe urmă are să fie iubirea, nestăvilită și clară, ca un puhoi de munte.* V. ROM. noiembrie 1962, 68. ◊ Fî g. *Am rupt zăgăzurile și azi nimeni nu mai poate opri puhoiul [revoluției].* CAMIL PETRESCU, T. II, 519. ◊ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep „de”) *Puhoi de pară în neprietini au căzut.* CANTEMIR, HR. 202. *Puhoi de ură ce zăgăzu-și frînge!* VLARUȚĂ, O. A. I. 41. *Lași cartea din mînă și un puhoi de sentimente și eugclări te inundă.* IONESCU-RION, s. 313. *Se lîngui și se revoltă, revărsîndu-și durerile și zbuciumul într-un puhoi de fraze.* REBREANU, P. S. 159. *Deasupra, în albastru, tremarua ciocirlii vărsînd puhoiul lor amefilor de cîntec.* SADOVEANU, O. I, 270. *Puhoaică de ani îl vor lăsa curat.* CĂLINESCU, L. I., 206. *Puhoiul acela de gînduri îl amenința din nou.* V. ROM. iulie 1954, 65. *În fața ochilor i se dezlanțui un puhoi de foc.* CAMILAR, s. I, 177.

2. Ploaic mare, torențială; potop (2). *După amiază zi, fiind liniște, să feacără holburii și vînturi greate și cu puhoi de ploii.* DOȘTELE, v. s. septembrie 3/24. *Povoii, pe țarină coaptă Căzînd cu năprasnă într-o elipită Strică truda plugariului drăpăt.* BUDAI-DELEANU, T. 170, cf. LB. *Ploile mari se numesc puhoiuri, hopoiuri.* PAMFILE, VĂZD. 109. *După fiecare puhoi se înviorau și se schimbau toate.* LĂNCRĂNȚAN, c. II, 474, cf. DEX, ALR SN III h 787. ◊ (Regional: în forma hopoi) *Picătură mare de ploaic (Uricani).* Cf. VICTU, GL. *Ploaia vine în hopoiuri.* id. ib.

3. P. a n a I. (Adesea cu determinări care arată felul, natura) Cantitate imensă, număr foarte mare de ființe sau de lucruri (în mișcare năvalnică, în agitație etc.); multime (1), potop (4). *La răsăd ca acesta, adăpătură cu puhoi de singe ea acela să se fie cavenit.* CANTEMIR, HR. 14. *Căci lung nu va sprijini puhoiul Oștilor păgîne o fărîșoară Cînd va fi să întoarcă a doua oară.* BUDAI-DELEANU, T. 228. *Puhoiul acei materii urma cătră partea unde erau cartofile.* DRĂGHICI, n. 119/19. *Puhoi de stîncă curgea pe fruntea ninoroșilor tineri (a. 1848).* URICARIU, X, 14. *Jana ... ar fi în puhoiul ulișilor cu cele care stau acolo și așa aduna-o de acolo.* NEGRUZZI, s. III, 316. *Cînd am zărit ursul, deodată am simțit, frate ..., Un puhoi de stoiuri curgîndu-mi*

ici, în spate.

ALLESANDRI, I. II, 77. *Și codrul tot e-n elacot de-al armelor povoi.* COȘBUC, s. 17. *El descuie partuța curții ... și după el puhoiul de lume.* AGĂRIBICIANU, A. 512. *De prin curți răsăr femeii cu cite un vas și mărește puhoiul.* LUNGIANU, c. 5. *Îl strigă cu glas rebeșgul, zîrcolîndu-se furios în puhoiul de oameni.* REBREANU, s. v. 5. *Făcuse în turece de trei ori ane și de trei ori i-a măturase puhoiul năvărilor străine.* GALACȚION, O. 156. *A alergat și dimiza noastră ... și puhoiul turcesc a fost stăvilit.* id. O. A. I, 268. *E grozavă tirania fără istov și fără noimă a unui puhoi de copii cari simt o voluptate drăcească să chinuie un bîlș prîns în colivia clasei lor.* I. BOTLEZ, B. I, 7. *Se rătăceau, se întoreau nesocoțiți să lupte împotriva puhoiului nestăvilit ce le ștergea urmele.* BRĂNESCU, O. A. I, 179. *Bărbații stau cu arma în mînă ... în bătaia puhoiului dușman.* SADOVEANU, O. VI, 169, cf. XII, 350. *Și se ducea puhoiul plăvanilor, agale.* ARGHEZI, VERS. 289. *Îl tri de braț, la lunan mai ferit din puhoiul mulțimii.* C. PETRESCU, A. R. 21. *Puhoaicile cenușii ale armatelor germane au invadat țara.* ȘTANCU, R. A. II, 361. *Au năvălit puhoaic de lătari?* LABIȘ, p. 82. *Citeva fete ... în totuși vitejește piept puhoiului uriaș de oameni veniți să ecară lămuriri.* s. aprilie 1960, 11. *Mergi însoțit de un puhoi de oameni.* ib. ianuarie 1961, 17, cf. CHEST. VI 36 11. ◊ (Adverbial) *Un croi ... Doritor numai de slav singelui vărsat puhoaic.* CONACIU, p. 282. *Și-atunci coloana-năvălă A turcilor, sosind puhoi, I-o-a și cuprîns.* COȘBUC, P. II, 26. *Ne dădea comanda Cîncinot, cînd ieșeam cu toții puhoi din velodrom.* GALACȚION, A. 102. *Stăzi roiesc pretutîndeni, puhoi, flacăii omioși.* DEȘLIU, G. 11. *Lăcrămile merg povoi.* MÎNDRIȘCU, L. P. 21. (Fî g.) *Curînd, întunericul veni puhoi și s-auzeau numai cluchetele bidonnelor.* CAMILAR, s. I, 46.

4. (Regional; în forma povoi) Cărare făcută în pădure de animalele sălbatice (Căsoani — Tirgu Jiu). CHEST. IV 26 851. *Merse cit merse și dete în puhoiul ursului.* ib.

5. (Prin Transilv.) Îngrămădire de lemne, crengi etc. blocate pe cursul unei ape și care formează un slăvilar. Cf. CHEST. IV 59 62, 241.

— Pl : puhoaic și (rar) puhoiuri. Și: (popular) puhoi, (încechit și regional) povoi, (regional) puvoi (ALR SN III h 787), pāvói (CHEST. IV 11 214), pihoi (ALR SN VI h 1 810 531, A IX 4), puvoii (ALR SN VI h 1 810 76), covói (ib. III h 787 235), hopoi (pl. hopoiuri), opovói (X III 18), (încechit, rar) poghoi s. n.

— Din v. sl. *походъ*. — *Попои*, prin metateză.

PUHOI² vb. IV. În t r a n z. 1. (Despre ape curgătoare) A curge în cantitate mare, năvalnic; p. e x t. a se revărsa (1), a inunda cu forță (fînd totul în cale). *Pirul ... a puhoit peste fărîmuri, s-a revărsat ... a măturat citeva cașare.* C. PETRESCU, O. P. II, 157, cf. id. B. DE. 295, M. D. ESC. *O plovit apă.* ALR SN III h 820 531, cf. 825 310. ◊ R e f l. (Prin lărgirea sensului) *Setetele se puhoiau în lungul trenului.* CAMILAR, s. II, 100. ◊ T r a n z. (Folosil și a b s o l.) (Despre oameni: rar) A invada; a veni în număr mare din altă parte. *Iar Tamerlan ... încă au fost aceloras mongoli împărâ, care așijdere toată Asia au puhoit cu oștile sale.* BUDAI-DELEANU, T. 369. *Au puhoit oameni streini și s-a lăfit mare zvon și mare frămîntare.* C. PETRESCU, R. DR. 238, cf. SCL 1973, 48.

2. (Regional; despre pămînt) A se prăvăli (1). Com. din POIANA-VAȘCĂU.

— Prez. ind. pers. 3: puhoiește. — Și: (încechit) povoi vb. IV. (regional) puhoiă (ALR SN III h 825 310) vb. I, puhoi (CHEST. V 84), puhoi vb. IV.

— V. puhoi¹.

PUHOIĂ vb. I v. puhoi¹.

PUHOIĂLĂ s. I. v. puhoiăta.

PUHOIER s. m. 1. Numele mai multor specii de păsări despre care se crede în popor că ar prevesti furtună și ploaic: a) (Mold. și Bucov.) ploier (II 1) (*Charadrius apricarius*). Cf. BĂCĂESCU, PĂS. 115; b)

(Mold. și Bucov.) fluierar-argintiu (*Squatarola squatarola*). Cf. id. ib. 115; c) (prin Mold.; în forma *pohoier*) caie (*Buteo buteo*). Cf. id. ib. 136; d) (Mold. și Transilv.) găie (*Milvus milvus*). Cf. DDFE. BARCIANU, ALIX, W., TDRG. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂȘ. 115. Această pasare ... se numește în unele părți locuite de români găie, iară în altele ... puhoier. MARIAN, O. I. 164. Puhoierii zboară în număr mare. PAMFILE, VĂZD. 102. Cf. ȘĂINEANU, D. U. Aduși parcă de vânturile înălțimilor, veneau puhoieri, chemind cu jale. SADOVEANU, O. III, 558. Din vîntul înălțimii ... străbat tînguiriile paserilor ce se cheamă puhoieri și care vestesc volburii ale talazurilor. id. ib. XVIII, 283, cf. H XII 374. Cînd primăvara zbor mulți puhoieri, e scema de viituri mari de apă. ȘEZ. VI, 51. Cînd vin puhoieri din jos în sus, va fi vreme bună; dacă ei trec de sus în jos, aduc pohoii. ib. 63, cf. COMAN, GL., A VI 26.

2. (Regional) Hăițaș (la o vînațoare) (Neagra Șarului - Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG.

- Pronunțat: -ho-ier. - Pl.: puhoieri. - Și: (regional) puhăier (BĂCESCU, PĂȘ. 115). pohoier s. m. - Puhoi¹ + suf. -ar.

PUHOIRE s. f. Acțiunea de a puhoi² (1). Cf. DM. DEX. < (Prin lărgirea sensului) În puhoirea fără odihnă a străzii, vă trudeați privirea să descoperiți frații voștri necunoscuți. C. PIETRESCU, s. 6, cf. id. c. v. 40. - Pl.: puhairi. - V. puhoi².

PUHONȚ s. m. = pahonț. Cf. SCL 1973, 48.

PUHOTÓG subst. (Regional) Burete (pentru tabla de scris) (Mihăileni - Miercuria Ciuc). Cf. ALR SN IV h 917 574.

- Pl.: ?

- Etimologia necunoscută.

PUHÚ vb. IV v. puful.

PUHUIĂLĂ s. f. v. pohoială.

PUÎ¹ s. m., interj. I. S. m. I. (De obicei urmat de determinări care indică felul) Pasăre de la ieșirea din ou pînă la maturitate. Ce deade vitei mîncarea lor și puilor corbilor ce chema cl. PSALT. 304. Ca vulturul coperi cuibul său și spre puî săi felui. ib. 314. Că lor [porumbeilor], cînd le iu puî lor, ei se izgoneșe, și iară se întorc cîtră domna său. COBELS, EV. 203, cf. 510. Adu mie trei giunci de etle un an ... și o turturea și un puî de porumb. PALIA (1581), 57 9. Iaste această pasăre ... cîdată de firea ei, căci cînd aduce puî în lume își face cuibul pre piatră (a. 1642). GCR I, 102/6. Văzurăm de departe un ou de pasăre ... Apropoiindu-ne acolo văzurăm că avea oul puî, ivindu-se pușintel botul (a. 1783). GCR II, 129 7. Papagalii cei bătrîni ... fugea, iar de cei tineri puî nu vede nici unul. DRĂGHICI, R. 97 26. Se încearcă la zbor Ca puîi de cocor. PANN, P. V. I, 160/16. Ajungînd într-o livede, în culcuș de vulpe vede Puî de corb nezburător. ALEXANDRESCU, O. I. 222. Toamna [dropiile] ... duc turmele de puî să pască fărîncele înțelenite. ODOBESCU, S. III, 11. Ispitîți de joc, Niște puî de rîndunele Și-au uitat mîncarea-n gură. COȘBUC, P. II, 18, cf. 278. Tu parc-anzii ... Un ciripit de puî de rînduneică. GOGA, P. 31. Puî goloși de vrăbii fără pene. MINULESCU, VERS. 331. Colo jos, pe mlaștină S-a-nțîlnit un puî de cioară C-un bilan de băștină. TOPIRCLANU, B. 16. Intram în rogoaze și prindeam puî de rațe sălbatice. VLASIU, A. P. 21. O lișită se arată, cu puîi după dînsa. SADOVEANU, O. II, 561. În cuibul de-argilă, sub streșină, Stau puîi - ghîrlănda De capete. BLAGA, POEZII, 387. Păstra în vută oușoarele străvezii și rotunde ... Iar cînd ieșeau din ouă puîi gelatinoși, fără pene ..., nu mai putea de bucurie. V. ROM. mai 1957, 9. Creșterea acestor puî de struț ... s-a făcut mai întîi prin învățarea lor să mînuce. V. ROM. FEBRUARIE 1964, 20. Începuse să dea mîncare la doi puî de porumbel. V. ROM. noiembrie 1964, 20. Poruncitu-mi-a mîndra Pe un puî de rîndunea Să mă

duc ptnă la ea. JARNÍK-BIRSEANU, D. 132. Fă-mă, Doamne, cem-i face, Fă-mă puîul cucului, În dealul Ludușului. id. ib. 113. Fă-mă puî de turturea, Să mă duc la mîndra mea. HODOȘ, P. P. 57. S-a dus cucul, duce-s-or! Și-a lăsat puîi goloși Pe tulpină De suspină, S-ai crească Mamă streină, BIRICESCU, P. P. 97. Fație verde foi de nuc, Frumos cîntă-un puî de cuc, Să pun șeava să mă duc. MAT. FOLC. 773. Să ieși afară cu achiu închiși și ... să zici: cum nu văd eu acum, așa să nu vadă cioara puîi. ȘEZ. II, 67. Cuibul fi-au stricat, Puîi fi-au luat, Ș-acum, singurică, Cînti pe râmurică. BALADE, III, 157. Supărat ca mine nu-i, Numa mierla cu doi puî. FOLC. TRANSILV. I, 175. Mă suii pe dealul Corbei, Unde cîntă puîul mierlei. FOLC. MOLD. I, 102. Dacă face puîul aripi, nu-l mai găsești la cuib, se spune despre copiii care, după ce se fac mari, părăsesc casa părintească. Cf. ZANNE, P. I, 318. Corbul puîi albi li scoate, iară firea în negrimea lor li înloarce (= firea omului nu se schimbă). id. ib. 436. Corbul, cînd puîi lui s-o întimpla să iasă cu pene albe, nu crede că sint ai lui, se spune despre cei răi care cînd fac un bine nu cred că l-au făcut ei. id. ib. 437. Puîul mai cu minte decît cioara (= mai mult știe copilul decît părintii lui). id. ib. 624. Vrabia e toldeana puî, se spune despre cei care par tineri fiindcă sint mici de statură. Cf. PANN, P. V. III, 151/16. CREANGĂ, P. 148, ZANNE, P. I, 580, II, 490. < (Ca termen de comparație) Și s-au strinsu toată boierimea la dînsul și oastea, ca puîi de potrinichi. NECULCE, L. 54. Așijderca și marghiolii cei ce cu el fugise, ca puîi dă potriniche risipindu-se ... la moscali s-au dus. R. GRECEANU, CM II, 187. Să risipese ca puîi dă potriniche. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62. Se încearcă la zbor, Ca puîi de cocor. PANN, AP. ZANNE, P. I, 422. Ea este o ceară moale pe care o întore cum mi-e rota; nepinovată ca un puî de turturea. NEGRUZZI, S. I, 77. Străinu-s ca puîu de cuc, Milă n-am unde mă duc! JARNÍK-BIRSEANU, D. 207. < F i g. O să facem împreună o brigadă ... și o să facem din puîi aceia goloși oțelari de mina întîia. PREDĂ, R. 129. < (Rar) Puî de cuc = copil din flori, bastard. Prin multele sale prin care Gavrilă își cultiva interesele electorale, începuse a se vorbi de bastarzi și de puî de cuc. VINEA, L. I, 97, cf. DEX. < EX PR. (Regional) A vorbi puî și ouă = a spune nimicuri; a flecăli. Cf. ZANNE, P. I, 624. (Regional) A sta (sau a trăi) ca puîul în găoace = a sta (sau a trăi) retras, izolat, singuratic; a fi resemnat, tăcut. Cf. UDRESCU, GL. A muri ca un puî de găină = a muri repede, fără chinuri. Cf. SCRIBAN, D., DM. < C o m p u s: (Bot.; prin Ban.) puî-de-gîscă = păpădie (1) (*Taraxacum officinale*). BORZA, D. 168. < (Popular; în construcția) (De-a) puîa-gaia (sau -gaie, -gai, -caia) ori (regional, sudat) puiegaie = numele unui joc de copii în care unul dintre jucători îndeplinește rolul cloștii sau păsării care-și apără puîi de atăcurile găii; (popular) (de-a) cloșca cu puî (v. c l o ș c ă), nliuși și porumbelii (v. u l i u), (regional) (de-a) mama-gaia (v. m a m ă I I), baba-gaia (v. b a b ă), pușiori (v. p u î ș o r I 2). Te giuca cu dînsu de-a baba-orba ... - Ba nu, băbăc ... de-a puîa-gaia. ALECSANDRI, T. 339. Bre, de aiștia se gioacă de-a puîa-gaia. id. T. II, 97. Băteții o tuliră ... strigînd în goana lor; - Cine vrea de-a puîa-gaia? DELAVRANCLA, S. 224. Mai cu de-a baba-orba, de-o mîjoarea, de-a puîa-gaia, se făcu și miezul nopții. CONTEMPORANUL, V, 297. După numele gaie a acestei paseri se numește de cătră români și-o plantă ..., precum și un joc al copiilor, anume: de-a puîa-gaia. MARIAN, O. I, 169, cf. PAMFILE, J. I, 32, II, 41, H III 38, 229, 312, X 87, 151, 572, ALR SN V h I 297. < F i g. (Rar) Începător (într-o profesiune): om naiv. Puîi și puicile de la Conservator care fuc coadă la ieșire. ALAS I VII 1939, 9/2, cf. SCL 1973, 48.

2. Spec. Puî¹ (I I) de găină sau de altă pasăre de curte; p. r e s t r. carnea acestei păsări; p. e x t. mîncare gătită din astfel de carne. Cițiva puîi pîrplii în frigare ... și mămăliguța erau gata. CREANGĂ, P. 10, cf. id. A. 60. O cloșcă cu puî mai rămăseșe și mi-a păpat-o și p-ai. DELAVRANCEA, S. 230. Am mîncat eu un picior de puî. VLAHUȚĂ, O. A. II, 95. La lună

nouă nu se pun cloște la clocti pe ouă, căci ... nu vor scoate pui. PAMFILE, CER. 81. *Încea ... jumulea veste pui în tinda casei.* BUJOR, S. 95. *Îa dă-ne și dumneata orun scrob, orun borș de pui, niște brinză cu smântână, dă-ne ceva.* HOGAȘ, DR. I. 117. *Fu lăsa un moment cînd ... respectul meu atîuse culmea ... Accasta fu la puilul cu smîntînă.* id. M. S. 37. *Le-o fi foame și noi n-avem nimica gatu ... Davă știaa, tîiam vreo doi pui.* REBREANU, I. 413. *Doamnele colonel, șopli ofițerul popolar, să pună puil la frigare?* BRĂEȘCU, O. A. I. 41. *Doi pui fripși, brînză nouă, căpșuni.* CAMIL PETRESCU, T. I, 202. *Umbla prin curte, luat cu asalt de o vaste întregă de pușori, pui, puiantri.* VOICULESCU, P. I, 59. *Aduse puilul fript, aduse vin, — dar boierul gusta pe gînduri.* SADOVEANU, O. I, 63. [*Vulpea*] se năpusti asupra puilor și înhăfă trei. id. ib. XI, 112. *Sanda umi arătă un pui mic, seos de cloșea ei.* DEMETRIUS, A. 175. *Răcori lipsea de la masa lui locan puilul fript cu usturoi și pînca albă și proaspătă ca untul.* PREDĂ, M. 118. *Mî-duce un pui pe-o tavă aurie.* 1 iulie 1961, 31. *Yinc bărbăfelul meu Din sol, de la fîgădău; Eu îi pun zamă de pui, El cutău bîciul din cui.* JARNIK-BİRSEANU, D. 462. *Frunzulică de sulfînă ... Ce dai omului de cină? — Făsu verde cam pălî; Iboaicului pui fript.* MAT. FOLK. I 107. *Și-au pus blide lingă blide, Tol cu pui, cu găini fripte.* BALADE, III, 175. *Cloșea care cuprinde ouă multe nu scoate nici un pui, se spune despre cei lacomi.* Cf. ZANNE, P. I, 421. *Nu poți fi și cu pui, și cu ouă, și cu găina grasă, se spune despre cei lacomi.* id. ib. 467. *Omul, cînd n-are ce să mîntînce, mîntînce și pui fripși.* id. ib. III, 616. *A zburat puilul cu ața, se spune atunci cînd ai scăpat momentul potrivit sau cînd ai pierdut o ocazie favorabilă.* Cf. id. ib. I, 615. UDRESCU, GL. ♠ (Ca termen de comparație) *La mîria la aleurgă toți cu nălețdea, cu puilii la cloșea.* ODOBESCU, S. I, 68. *Cu puilii îngă cloșea umblă, se adună.* ZANNE, P. IX, 123.

3. P. gener. (De obicei urmaș de determinare care indică felul) Orice animal de la naștere pînă la maturitate (considerat în raport cu părinții lui). *Puilul apîdeci.* MOXA, 379/31. *De vreme ce făcu puilul leului așa, dar cînd va veni lăul cel mare, ce va face?* ANON. CANTAC., CM I, 96. *Un lup, pe puilul său voind să-l isplăcească, ... I-a fost trianis odată La margine să vadă; Pe unde-s oile.* DOXICI, F. 32, Cf. ARISTIA, PLUT. *Împușca elte un pui de urs și o capră neagră.* GUICA, S. 14. *De nu era doamna palatului afară, dînd de mîncare puilor ei (căci așa numea cu lighionile din pădure), îi prăpădea negreșit.* ISPIRESCU, L. 7. *Dorin doi pui de nevăsluică Supt o brazdă de otavă.* GOGA, P. 65. *Speriat, dintr-un hăfș, Pui sfios de căprioară A ieșit la luminis.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 17. [*Pisica*] avea calcușul puilor într-o gură de sobă. C. PETRESCU, I. II, 13. *Ciuta țsi trezea puilul atîngîndu-l cu butul.* SADOVEANU, O. XI, 121. *Am văzut ... un pui de căprioară din primăvara trecută.* id. ib. 308. *S-a ridicat părechea de lei cu patru pui.* ARCHEZI, VERS. 384. *După ce l-am așezat în cușca lui, pe fîn moale, puilul de lup s-a mai liniștit.* V. ROM. MAI 1957, 6. *Chiar și puilul de viperă proaspăt născut ... are asupra lui otrava ucigătoare.* VIS. PESC. noiembrie 1961, 17. *Copilul făranelui se naștea fărăn de-a gata — pesemne așa cum puilul vulpii se naște vulpe.* 1 iunie 1961, 49. *Un caș dulce dezvălea, Optzeci de fâlii lăia, Patruzeci la pui de cîni, Patruzeci la etni bătrini. Toți în grabă le mîncea.* ALECSANDRI, P. P. 55. *Pui de nișteș sau purci.* ALR II 1 976/723, cf. ALR SN III h 731, LENIC REG. II, 81. *Și-o vrăjitoaică de șerpoaică Tol în poală-mi să oua, Tol în poală-mi put scolea.* BALADE, III, 93. *Leoaica numai un pui fece și bun.* ZANNE, P. I, 503. *Pui de lup nici cum se puie cu miei împreună să crească la pășune.* id. ib. 513. *Molanului bătrîn pui de șoareci îi plac.* id. ib. 555. ♠ (Ca termen de comparație) *De-aș avea o bălătoară Naltă, veselă, ușoară, Ca un pui de căprioară.* ALECSANDRI, P. I, 1. *Se uită la cozile ei cum undulou pe cameron în spate, ca doi pui de șorpe.* BASSARABESCU, V. 60. *Îl aruncă în villoarea vieții ca pe un pui de pisică în villoarea unui rlu!* GALACTIUS, A. 410. *Băiatul era rotuc ca un pui de urs.* PREDĂ, M. S. 26. ♠ (Regional) *Puilul Swei*

Vasileă, Cf. MARIAN, S. R. I, 15. *Pui de lui — om vîlcer; om curajos, neînfricat.* „Pui de leu”, *Suspină trist, „Odorul meu”.* COȘBUC, P. I, 119. *Doamne! Fudor sa trîiască! Sus cu toți, pui de lei.* id. ib. II, 111. *Pui de viperă (sau de răpărcă) — om rău, viclean, primj-dios.* V. NĂPĂRCEĂ (I 3). *Șerpa, pui de viperă, cum vehi scăpa de judecata ghenei?* S. I. 151. (1648), 30³ 31. *Esti vicot, pui de năpărcă.* GUICA, S. 222. *„Unde-s puilii de năpărcă?” — strigă el cu gles răgușit.* ODOBESCU, S. I, 173. *Atta om vrut să afle din gura lui, pui de viperă ce mî-ai fost, zice atunci șpinul.* CRĂNGĂ, P. 206, cf. ZANNE, P. I, 566.

4. Ou sau larvă de insectă (mai ales de albină); (regional) cățel. *Oul sau puilul de albină [se numesc] pui sau cățel.* MARIAN, INS. 146. *Larvele de furnică se numesc pui.* id. ib. 233. *În unu din acești saci ... se zice că au furnicile pui.* id., ap. CADL, cf. SEVERIN, S. 92, CHEST. VI 22 11, 16, 17, 18, 20, 31, 32. ALR SN I h 271.

II. S. m. I. (De obicei cu determinări care indică specia) Plantă tină, puicet (1); ramură tină, subțire și flexibilă a unei plante lemnoase, mlădă (1), lăstar, vîlstar, mlădă (1), (învechit și popular) odraslă (1), (regional) mlădoacă, (neobișnuit) mlăstară. *În marțe se face și tăiatul puilor de dud, cu scop ... de a îndrepta creșterea crengilor.* I. IONESCU, ap. CADL. *Acolo vei găsi doi pui de dafini, unul ciresiu și altul trandafiriu.* ISPIRESCU, ap. CADL. *Ne-a arătat trupul mlădios al unui pui de frasin.* I. BOTEZ, B. I, 21. *Prin liniștea pitulitoare Aud scîncind un pui de lei.* LESNEA, A. 16. *Cînd vine primăvara zărești din întimplare, Iute buruienii, puilul de zarzăr.* STANCU, D. 58. *Nevăstăie puil de crin, Tăcu-ți dragostea din sin.* De-ai fi tu drăguța mea, Nici un dor n-aș taai avea. DOINE, 61. *Foate verde pui de nuc, Geaba beu, geaba mîntue, Că n-am cu cui' să mă culc.* PAMFILE, C. T. 102. *O plantă ducă e mică i se zice pui, ducă moi crește, pușor.* H V 367. *Cînd e poaul mic i se zice pui.* ib. VII 11. *Rădăcioară se zice la rădăcina unui pui de pom.* ib. IX 388, Cf. A III 6.

2. (Regional) Mugur, ochi (BV 2) de viță de vie; (regional) căpușă (Șimand — Arad). ALR I 1 712, 59.

3. (Popular; la pl.) Copileți (la tulpina porumbului II 1). *La prașila a doua [a porumbului] se rup și puilii din de la rădăcină.* DAMĂ, I. 62, Cf. VAIDA, COM. DIN TĂRCĂLPA — BEIUȘ, ALR SN I h 103, A I 35, II 8, 12, MAT. DIALECT. I, 89. ♠ (Regional) Porumb (II 1) (tinăr) ruț cu scopul de a rări porumbul (prea deasă) (Șolna — Cluj Napoca). Cf. LENIC REG. II, 81.

4. (Transilv.) Măunchi (I 1) de fîn. Cf. A I 12, II 6, 8, 12.

5. (Transilv.) Bob de porumb (II I), de fasole, de mazăre etc. Cf. LB, ALR I 819, ALR II 5 135. *Ai pus fasole. Cîți pui ai pus într-un cui?* MAT. DIALECT. I, 89.

♠ (Prin Mnt. și prin Transilv.) Rodul tinăr al porumbului (II 1) (înainte de a se forma mătasea și boabele) (popular) păpușă (II 2), (regional) pînusie, puică (III 1). Cf. ALR SN I h 105, A II 12. ♠ (Prin Transilv. și prin Mold.) Știulete de porumb (II 1) îngemănat; (regional) babă. Cf. ALR II 5 148, 105, 141, 157, 250, 701. ♠ (Regional) Cățel (de usturoi) (Lăurenii — Tîrgu Mureș). ALR I 814 231.

III. S. m. I. (De obicei cu valori stilistice familiare, dezmiardătoare, peiorative etc., depinzînd de context); adesea cu determinări introduse prin prep. „de” Copil; fiu; odraslă (2); persoană tină (considerată în raport cu ascendenții săi). *Puilul de cocoi suni de sineși acest adevăr.* FILIMON, O. I, 121. *Alungă-o-ai pe dansa, ca departe de părinți În colba împistrită ea să nase-un pui de prinț.* EMINESCU, O. I, 83. *Odată ... născu gemeni, o perche de pui de zet, pe Joe și pe Junona.* ISPIRESCU, V. 81. *Puilul meu e bun și tace. Nu ț-l dau, și du-te-n pace?* COȘBUC, P. I, 231. *I a colful bulevardului un pui de țigan ... bătea frenclte cu clește în lava fierbînt.* C. PETRESCU, C. V. 115, cf. id. R. DR. 75. *Cei doi pui de humal ... țipă și ei țigrozii.* SAHIA, N. 42. *Domnița Maria, cu puilul ei, ... a trecut ca o uabără.* SADOVEANU,

o. 1, 197. *Strănuțul privea cu plăcere pe acești pui de om.* id. ib. XII, 109. *Să vadă și ei un pui de moș.* SIANGU, R. A. III, 157. *Nu-s pui de domn, nu în să par deștept.* BENIUC, V. 91. *Veți împinge și tu căruciorul. Cu un pui de om micuț și drag.* id. V. A. 1, 59. *G-o pasere de pe munte. Și încă avea doruri multe: Dară eu un pui de om, Să n-am pe lume un dor?* BIBICESCU, P. P. 31. ♦ (Ca termen de comparație) *Mai face doi pași stringându-și la piept paltonul lung și larg ... în care pareă e un pui de lăutar.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 17. *Pantofior lucios și negru ca un pui de arab.* BRĂESCU, O. A. I, 101. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Mi-ar fi făcut însă mai bună impresie când acei pui de publicanți ar fi apărut cauza libertății.* CODRU-DRĂGUSĂNU, C. 180. *Ce pui de noinie era în tinerețele lui!* ISPIRESCU, L. 15, cf. 201. *Am să te văd pui de buceureștan.* C. PETRISCU, R. DR. 81. „Înapoi!” ..., ne spuse cu toată asprimea un pui de sublocotenent. BRĂESCU, A. 255. *Pe moșta noastră ... ședeă un pui de româneă cum nu mi-a mai fost dat să văd.* SADOVLĂNU, O. I, 169. *Lasă cel hungar la sîn, Că eu sînt pui de toamnă. Și nu-mi pasă de-un păgîn!* ALIĞSANDRI, P. P. 78. *M-a făcut matică-n coșer, Să fii pui de călușer!* JARNİK-BIRSEANU, D. 395. *Sub poale de codru verde Frumos pui de lotru șede.* HODOȘ, P. P. 184. *Pui de moldoveanu, Pri-pășit de-un an De d-r și alcan.* BALADE, II, 198. *Sub o foaie de leuștean Țipă un pui de moldovean (Buratecul).* GOROVLI, C. 33. *Lungă-o lufă de moșdrecan Țipă un pui de ungurcan (Clopotelul).* id. ib. 90. ♦ (Familiar) *Pui de lele = a)* (și în forma *pui de bogdaproste*) copil din flori, bastarđ; p. ex. l. om șiret, șmecher; pușlama, derbedeu. Cf. DDRE, ZANL, P. V, 385. *Era între ei unul isteț, un pui de lele care nu-și găsea pereche.* GALACIION, O. A. II, 159. *Umbraș și pui de lele care tăiau pe nesimțite buzunariul surtucurului și-i furau portofelul.* PAS, L. I, 58. *Cum de cuteară acest pui de lele, feciorul unui funcționar șpostal, să-l cenzureze pe el?* VINEA, L. I, 320, cf. DI X, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI, CIAUSĂNU, V. 192; b) bărbat afemeiat. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 89, CIAUSĂNU, V. 192; c) femeie de moravuri ușoare. Cf. JIPESCU, O. 56. (Familiar) *Pui de druc = copil sau om neaslimpărat (2).* Cf. POLIZU, CADE. (Familiar) *Puiul dracului = om nesupus, neaslimpărat (1).* *Românul ... are șapte nițe și-i puiul dracului, după cum se exprimă fărânu.* ALIĞSANDRI, S. 109. (Popular și familiar) (Ca) un pui de bogdaproste = (ca) un cm firav, prăpădit, necăjit, sărac. *Cind m-a văzut bunica în ce hal mă ațlam... ca un pui de bogdaproste, cit pe ce să se prăpădească plingînd.* CRIANGĂ, A. 24, cf. VLAHUȚĂ, D. 277. *Ce stai acolo așa prăpădit, parcă ești un pui de bogdaproste?* I. NEGRUZZI, S. IV, 171. *L-au văzut desuț și dezmațat ca un pui de bogdaproste.* C. PETRISCU, R. DR. 169, cf. PAS, Z. I, 289. (Regional) *Pui de giol = pölgöar (1 2).* *Ia și fuge ca un pui de giol.* I. GOLESCU, ap. DDRE, cf. JAHRESBER. XIX—XX, 41. DDRE, ZANNE, P. II, 241. (EX PR. : regional) *A da pui de giol = a înșela, a escroca; a fura.* *Le dam pui de giol la pînă și la ulcioru cu apă.* GORJAN, II, II, 53/27. *Se luă după dînsul și ciugela ... să înșele pe Făt Frumos și să-i dea pui de giol la inel.* ISPIRESCU, I. 109, cf. DDRE, ZANL, P. IV, 375. ♦ EX PR. *Nici pui de ...* sau (în construcții negative) *pui de ... = absolut nici o persoană, absolut nimeni. Se-apropie la poartă ... și, bătiud de două-trei ori și de mai multe ori, nu se văzu nici pui de om.* GORJAN, II, I, 65/16. *Mi-am ales acest loc pustiu și mi-am făcut casa așa ca un pui de om să nu mai poată răzbi la mine.* ISPIRESCU, L. 61. *Pe acolo nu se vedea nici pui de om.* id. ib. 354, cf. ZANL, P. IV, 121. *Pe la 10 ore dimineața nu să pomenca pui de om prin aleca țetor.* DELAVRANCEA, T. 103. *De altfel, pe la prînzul cel mic, nu mai trecea pui de om.* REBREANU, I. 121. *Pînă mă iubcum cu Ion, Nu mă știa pui de om.* FOLC. TRANSILV. II, 83. ♦ (Familiar; de obicei la voc.) Termen de adresare (dezmierdător sau ironic) folosit mai ales cînd se vorbește eu sau despre un copil ori eu sau despre un bărbat (tinăr); (familiar) pușor (III 2). *Dragă puțule, băute, Trageți mînu din cel joc.* ALIĞSANDRI, P. I, 8. *Șezi mătăluță locului, puțule, și te*

învălește cu contășu băbăci. id. I. I, 113, cf. CARAGIALE, O. II, 228. *Puțul mamii, dă-mi tu mîna Să te scot!* COȘBUC, P. I, 226. *Dar îndată, ... puțule! Ce bine o să trăim amîndoi!* DELAVRANCEA, S. 156, cf. ALEXI, W. *Am să-l rog să te și înainteze, puțule.* GÎRLEANU, S. 73. *Hiuță, puțule, fă cruce.* id. ib. 90. *Gusturi, puțule: nu știu d-ta că gusturile nu se discută?* BASSARABESCU, V. 53. *De ce te-ai dus singur, puțul mamei, și de ce nu m-ai luat și pe mine?* REBREANU, NUV. 51. *Așa, puțule mamei! Dormi linișt!* GALACIION, O. A. I, 65. *Îsprăvește cu basmele, puțule. Bursucule.* ALAS 25 XI 1934, 1/1, cf. JORDAN, L. B. A. 508. *Nu fi trist, puțule, că te scap eu de aventurieră.* CĂLINIȘCU, E. O. I, 188. *Gaby, puțule, sînt io, măicuța ta.* VINEA, L. II, 19. ♦ (Regional; în construcția) *De-a puțu moartă = joc de copii în care fețele boceșe, ca la mort, o păpușă făcută din cirpe.* Cf. PĂCALĂ, M. R. 198.

2. (Mai ales în poezia populară; de obicei ca termen alintător de adresare) Iubit. *Foaie verde mărăcine, S-a dus puțul de la mine.* POP., ap. GCR II, 310. *Sărmana inima mea, Iar a prins a mă durea, Și mă doare nenețat, De cînd puțu m-a lăsat.* SEVASTOS, C. 150. *Frunză verde peliniță, Șede puțul la porțiță, Cere apă și guriță.* ȘEZ, I, 11. *Neculaie, pui păun, ... Chica to-i toată inele, Gura ta-i șugar de miere.* JARNİK-BIRSEANU, D. 21. *O, Leliță, pui păun, Mută-ți casa lingă drum.* id. ib. 71. *Puțulișă, pui păun, Trece la badea peste drum, Să cercăm euul de-i bun.* id. ib. 373. *Foaie verde matolat, Vîno, vîno, pui băiat.* MAT. FOLK. I 091. *Pentru-un pui care mi-e drag Șapte boierescari fac.* FOLC. MOLD. I, 118.

IV. S. m. (la pl.) Cusături decorative mărunte (în cruculițe) pe ăle, cămășile, cojoacele etc. țărănești; fel de a face aceste cusături; model de cusătură mărunță (în cruculițe) de pe aceste obiecte. V. RIU (3). *Se îmbracă cu cele mai frumoase și mai scumpe haine ... cămașă cu altife, cu pui și cu fluturi.* MARIAN, I. 64, cf. DDRE. [Pe catrințe] se împistrese niște figuri, imitațiunii de flori, frunze etc., ce se zic pui. LIUBA-JANA, M. 17. *Bolborosind mercu, scose de sub pernă o năframă galbuie cu pui și-și înfășură cu dînsa făleile, gura și nasul.* REBREANU, NUV. 226. *Fălăcii [erau] cu ifari strînși pe mîă, cu bondițe înflorate pe trup, cu cămăși cu pui.* SADOVLĂNU, O. I, 236. *Boii slabi poartă-n coarne Năframe cusute cu pui și arnici.* LABIȘ, P. 42. *M-or jeli mundețe ... Cu pui roșii la mincei.* BIRLEA, L. P. M. I, 106, cf. PODARIU, FL. 21. *Pe cămeșă, mai cu samă cele de sărbătoare, is cusuți pui de strămătură.* ȘEZ, IV, 17, cf. V. 120. *Minceile au la capul din gîs, jur-împrejur, pe lingă tivitorie, pui chindisiți.* BREBENEL, GR. P. *Cămășile bărbătești erau și ele cu mincea largă și cu „pui cusuți pe marțini”.* DIACONU, VR. I.VIII. *Lina ... se lucrează cu acul, făcîndu-se „pui” și „altife” pe cămăși.* STOIAN, PĂST. 60, cf. GHEORGIAN, CL. 61. *Fac pui pe poale.* ALR I 1 762/56. *O cusut cămeșă cu pui.* id. I 762/79, cf. I 762, ALB II 3 301, 5 778, A V 15, VI 3, 16, 26, GLOSAR REG., LEXIC REG. 85, LEXIC NEO. II, 62. ♦ (Mold. și Bucov.; la pl.) Picățele, v. p i e ă ț e l (2). *Femeiușca ... se ouă sese pînă la opt ouă albe și împestrițate cu pui șingenii.* MARIAN, O. II, 154. *Pascuțita e un insect frumușel, lătăreț și lungăreț, de culoare roșie și împestrițat cu pete negre și pui albi.* id. INS. 121. *De fi se înnegrese unghiule, ori de ai pui negri pe ele, ifi va muri cineva din casă.* ȘEZ, III, 116. *Oaia are pui negri pe bot.* A V 14, cf. VI 16, 26. ♦ (Regional) Mișină (4) (Leșu — Năsăud). Cf. DR. V, 290. ♦ (Regional) Desen cu care se incondeiază ouăle (Șopotul Nou — Moldova Nouă). Cf. ARH. FOLK. III, 44. *Oaia pestriță cu pui.* id., cf. 154. ♦ (Regional; la pl.) Modele ornamentale făcute pe turle la anumite sărbători religioase (Șopotul Nou — Moldova Nouă). Cf. ARH. FOLK. III, 42. *Face turtă cu pui.* id., cf. 154. ♦ (Regional; la pl.) Asperități care se fac pe dosul palmei din cauza frigului și a necurățeniei. Cf. SCIBAN, D.

V. S. m. (Familiar) I. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Nume generic dat unor obiecte de dimensiuni reduse (sau considerate

ca alare). *Făcusem un pui de mămăliga, că eram flântud nevoie mare.* SANDU-ALDEA, I. P. 103, cf. HOĞAŞ, DR. I, 8. *Un pui de mașină trece grăbit, duclind spre atelierele gărei două vagoane stricate.* BASSARABESCU, V. 118. *Întinde-o mină ... să prindă-n virfal unei lumânări de ceară* *Un pui de flacără, cel o albină.* CAZIMIR, P. 76. *Sosise în oraș tinăr ... cu un pui de bărbăță garibaldionă.* C. PETRESCU, O. P. I, 112. *Încercă toate lucrurile: se pâlă cu puilul de pernă încălțat la gura sobei, obloji maseaua cu usturoi pisat.* BRĂNESCU, O. A. I, 213, cf. SCRIBAN, D., DEX, ȘEZ. V, 120. *Un pui ... de ceapă.* CIAUȘANU, V. 192. *Pui de castraveți.* GL. OLT.

2. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Nume generic dat unor obiecte, fenomene, manifestări etc. de proporții, intensitate etc. foarte mari, cu însușiri superlativale etc. *A vrut să mă facă un pui de bof [= o poștă], când umblă să ia moșia unor mahalale din București.* ZILOT, CRON. 79. *Luai ș-un pui de piatră ca de treizeci de oca și-i făni capu drojdăi.* GORJAN, II, II, 63/15. *Pui de om călugărul! strigară ascultătorii.* NEGRUZZI, S. I, 169. *Mavrogheni era pui de om, mă!* GHICA, S. 503. *Am un pui de colțari care face cu ochiul.* ALECSANDRI, T. 811. *Moș Vasile era un cărpănos ș-un pui de zgirite-brinză, cu și mătușa Mărioara.* CREANGĂ, A. 50. *Și era un pui de ger în dimineața aceea, de crăpau lemnele.* id. O. 191. *Ciobanul adormi și trase un pui de somn pînă a doua zi.* ISPIRESCU, I. 252. *În loc de bani se pomenea bietul om cu cite un pui de bătaie bună.* id. M. V. 14. *Un pui de iarnă cum de mult nu mai fusese.* ap. DDRF. *Un pui de vînt trecea șuierînd peste cîmp.* SANDU-ALDEA, I. P. 85. *Trage un pui de vînt!* sau „s-a scornit un pui de vîntîșor”, însemnează că bate un vînt tare. PAMFILE, VĂZD. 53. *Să prînzești, să tragi un pui de somn, pînă pe la patru.* AGĂRBIȚEANU, A. 289. *Popa îl lua cu trăsura ori de cite ori se ducea în Armadia ... și trăgeau ette un pui de chef.* REBREANU, I. 108. *Stoieca dormi un pui de somn.* GALACTION, O. 46. *Ai dori cu nebulie ... un pui de ceartă, un joc de-a gelozia.* id. O. A. I, 122. *Îl prindeau oamenii, îi „trăgeau cite-un pui de bate” și-l zvrileau în drum.* SADOVEANU, O. III, 109, cf. IOHANN, STIL. 186. *Să-i tragem un pui de somn la rariștea asta, la umbră.* ARGHEZI, S. VIII, 337, cf. XI, 102, DEX. *Moșteagul se gîndea să-i tragă un pui de bate, să pomenească.* ȘEZ. II, 153. *Pui de friguri.* CIAUȘANU, GL. ♦ (Regional) *Puicul țergului* = obicei deosebit, interesant, valoros, util. V. O R I C E L. O A R E C I C Ă (1). Cf. LB. *Să cumpere la un bîlei ce avea să se facă peste citeva zile într-un oraș cale de trei zile, să cumpere zîndr așa puicul țergului.* F (1881), 12. cf. BLV. CRIF. III, 166, ALEXI, W.

VI. S. m. I. (Transilv.; cu determinări care arată felul) Sertar. Cf. LB. *Ascunsei repede epistola în puicul mesei.* F (1885), 18. *Știu eu ce-i în puicul mesei, Știu eu toată treaba casei.* ib. (1877), 99. *În interiorul lăișilor se află uncori și cite o cultioară secretă ... lăcișia banilor, azi puicul lăzii.* PĂCALĂ, M. R. 111, cf. ALR I 702, A II 3, 6.

2. (Prin Transilv.; în sintagma) *Puicul șurii* = pudol de deasupra șurii, în care se păstrează nutrețul. Cf. CHEST. II 414/51, MAT. DIALLECT. I, 266.

3. (Prin Transilv. și prin Maram.; în sintagma) *Pui de fereastră = ochi* (B I I). Cf. VAIDA, CHEST. II 177/368, 375, ALR I 660/295, 278, 333, 335, 337, 355, 357.

4. (Regional) Șopron (I I) (Mieșsasa — Medias). ALRM II I h 293/111.

5. (Prin Olt.; la pl.) Surcele pe care cineva le împarte celor ai casei ori celor din alte case în ajutorul Grăciunului, însoțindu-și gestul cu urări de bine. Cf. PAMFILE, CR. 22, 29.

6. (Prin sud-vestul Mold.) Una dintre cele două bucăți de alun din care este format răbojul (I I), care se află în posesia stăpînului de oi sau asupra ciobanului, puțin fiind confruntată cu partea răbojului aflată la baci, pentru verificarea unor scotechi. *Cînd se învește urco Indoiulă, cel ce contestă aduce „puiv”, bacul își ia și el făneșua lui și se confruntă soceala.* DIACONU, P. 28, cf. 27.

7. (Regional) Fiecare dintre bucățile de lemn prinse pe căpriori pentru ca să-ți tină mai bine încheiași și pentru ca să le mărească rezistența împotriva presiunii vîntului (Vernești — Buzău). CULST. II 230/98.

8. Ambareație mică cu vase, folosită pentru anumite servicii la bordul vaselor mai mari. Cf. CAD I, DM, DEX.

9. (În economia capitalistă) Acțiune dintr-o nouă emisiune, care are un curs mai scăzut decît acțiunile vechi ale aceleiași întreprinderi. Cf. CAD I, DM, DEX.

10. (Regional) Petic de diferite forme care se pune la răseroiala de la subsoară sau la poalele cămășilor țărănești; (regional) broșeuță, puicet¹ (2), palbă², pâlăceri³. Cf. ALR SN IV h I 168, L. ROM. 1959, nr. 3, 72. ♦ Bazon. *Furul se mai lărgește ... pruu ajutorul puilului, care are aclești rost ca și pava la cămeși.* PAMFILE, I. C. 353.

11. (Transilv.) Bomboană (mică). Cf. ALR I 316/249, 289, ib. I 608/249, 289, LEXIC REG. II, 81.

12. (Regional; la pl.) Spumă care se ridică deasupra cînd începe să fiarbă urda (Laura — Rădăuți). GLOSAR REG.

VII. Interj. I. (De obicei repetat) Cuvînt cu care se cheamă puil¹ (I 2), găinile și alte păsări de curte. Cf. MARIAN, O. II, 375, DDRF, IDRG. *Găina și cucușul se strigă eu puil, puil.* II I 59, cf. X 198. *Gusu-gusu, glștele, Biri-biri, rașele, Pui-pui-pui găinile; De-ăți mînea, de u-ăți mînea, Eu să-mi fac datoria.* CIAUȘANU, V. 31, cf. ALR SN II h 365, A II I, 3, V 33, VI 26. ♦ (Regional; în corelație cu n e a¹) Cuvînt cu care se strigă mînzul (să vie după căruța în mers) (Giurocuta Carei). VICIU, S. 61.

2. (Regional) Cuvînt cu care se asmut cîinii (Coloșu Mare — Jimbolia). LEXIC REG. II, 41.

— Pl.: pui și (VI 10, și II) puiri (ALR SN IV h I 168/279).

— Lat. pullus.

PU12 ab. IV. 1. TRANZ. (Folosit și a b s o l) (Învechit și regional; despre păsări) A face puil¹ (I 1, 2). Cf. ANON. CAR., DRU., DDRF, IDRG. *Puiază puiază prin sote.* II XVI 16, cf. II XVI 15. *Eu nu pot întinde, Tu să le poți prinde, virfurde mele, Să treci peste ele, Că-n mîne-a puiază Din inimă spurcal Roșu șoimul!* MARIAN, I. 107. *Pajura? puiază aci de nouă ani.* RĂDULESCU-CODIN, I. 173. *Șoimul puia ani întregi în al copac.* I. CR. IV, 46. ◊ F i g. *Mineiana, la început inofensivă, puirilă, gratuită, vanitoasă, multiplicîndu-se, puirilă alte și alte muncimii.* C. PETRESCU, O. P. II, 192.

2. R e f l. (r e c i p r.) (Regional; despre animale) A se împreuna; p. e x t. a se înmulți; (regional) a se puși. Cf. p u i l (I 3). *Pînă la sf. Andrei lupii se puiesc și-s pirjol de răi și îndrăzneți.* CONTEMPORANUL, VII₂, 103, cf. ALEXI, W., com. MARIAN, PAMFILE, C. 7, 353, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, ALR I 1101, ALR II 1959, 5532, A V 15, VI 4, 26, IX 5. ♦ TRANZ. (Transilv.) A făta. *Căteama puiașe ... șeace căfei.* RETIGANU, P. IV, 36, cf. ALR I 105, A I 31, 35.

3. R e f l. (Învechit și regional; despre insecte) A se înmulți (prin ouă); p. e x t. a se răspîndi în număr mare. Cf. CHEST. VI 88/21, 32. ◊ În TRANZ. [Lăcustele] *au puiază în citeva ani, cu primejduta țara să moară de foamă.* R. POPESCU, CM I, 472. ♦ (Regional; despre albine; în forma puia) A-și depune ouăle în vederea înmulțirii (Streja Cîrșoara—Victoria). CULST. VI 43/28. ♦ A b s o l. (Regional; despre ouăle de albine; în forma puia) A scoate larve de albină (Dejani — Făgăraș). CULST. VI 100/7.

4. În TRANZ. (Regional; despre plante, mai ales despre porumb) A înfrăți; p. e x t. a forma copileți. Cf. IDRG, ALR SN I h 98, ib. I MS h 103/310. *Primăvara grîul puiază.* A I 13, cf. 21, 22, 31, 35. ♦ TRANZ. (Complementul indică plante) A copili. Cf. ȘAINEANU, D. U., ALR SN I h 101/705. ◊ R e f l. p. a. s. *Via se puiește, adică se rup vîstăruți mici.* II h 272.

5. În *Tranz.* P. anal. (Prin estul Olț. și prin Ban.) A se desintece; despre bube; în forma *puia*. A se întinde. *Bubă veniață... Nu puia.* MAT. FOLK. 1588. *Tu, bubă puioasă Nu puia. Nu fulgera, Nu junghia.* L. COSTIN, GR. BĂN. 170.

6. În *Tranz.* și refl. Fig. (Învechit și regional) A se inteși, a crește în intensitate. *De aceste lui în minte puiază Fierbințola! cîteodată îi pare Că vede pe Roaica cu groază.* BUDAI-DELEANU, T. 189. *Nici n-am lucrămîi, c-aș boei Pînă mi s-ar potoli! Dar focul mi se puiește Pînă mi se dogorește. Pînă bate și mă prinde, Inimioara mi-o cuprinde!* PAMFILE, C. T. 210, cf. id. c. 50.

7. (Regional; în ex p. r.) A puia capul (sau urechile) cuiva = a împuia capul (sau urechile) cuiva, v. împuia. Cf. CIAȘANU, GL. (Cu schimbarea construcției) *Ia locă-vă gura d-aci... zice împăratul, că iai puia răși în cap de cînd tot sporogîți!* GORJAN, H. II, 19129.

— Prez. ind. pers. 3: *puiește*. — Și: *puia, poia* (VÎRCOL, V. 98) vb. I.

— V. *puia*¹.

PUȚĂ vb. I v. *puia*².

PUȚĂC s. m. (Bot.) I. (Prin Ban.) Arpagie. Cf. CADE, ALB. SN I h 192 76.

2. (Regional) Copileț (la tulpina porumbului) (Glimboca — Caransebeș). ALB. SN I h 103 27.

— Pronunțat: *pu-iac*. — Pl.: *puieci*.

— *Puia*¹ — suf. *-ac*.

PUȚĂG s. n. (Sud-vestul Transilv.) Podul¹ (I 2) grajdului (VITA, T. II, 101, CADE, VICIU, GL., DENSUȘIANU, T. II, 330, CHLST. II 420 48, GREGORIAN, CL. 61) sau despărțitură în șură (MAT. DIALECT. I, 266) în care se păstrează nutrețul și recolta (SCL 1973, 49).

— Pronunțat: *pu-iağ*. — Pl.: *puiağuri*.

— *Puia*¹ — suf. *-uğ*.

PUȚĂN s. m. (Regional) Puiaandru (3) (Crucea — Vatra Dornei). A V 15. *Puian de cerb.* ib. ♦ S p e c. Cătelandru. SLAVICI, ap. TDRG, cf. DL, DM.

— Pronunțat: *pu-ian*. — Pl.: *puieci*.

— *Puia*¹ — suf. *-an*.

PUȚĂNĂ s. f. (Rar) Puică (I 3). *Piadea vulpea de după colțibă...* — *Puianca...* *ian auzi-o, aîrîie.* CAMILAR, S. II, 425.

— Pronunțat: *pu-ian*. Pl.: *puience*.

— *Puian* + suf. *-că*.

PUȚĂNDRU, -Ă subst. Augmentativ al lui *puia*¹; *puia*¹ mai mare.

1. S. m. Cf. *puia*¹ (I 1). *Tata nu uita să le reteză aripile pentru ca puiaandrii să aibă timp să se deprîndă cu locul de naștere.* PAS, Z. I, 130. *În această perioadă s-ar putea ca puiaandrii (de porumbel) să nu cunoască locul pe unde să iasă și să iulre în porumbărie.* VÎN. PESC. septembrie 1962, 20, cf. RĂDULESCU-CODIN, 63, L. COSTIN, GR. BĂN. 170.

2. S. m. Cf. *puia*¹ (I 2). *Umbla prin curte luat cu usalt de o oaste întreagă de pușori, puia, puiaandri.* VOICULESCU, P. I, 59, cf. ALB I 1000/898. ♦ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Descoperise că, din femeie ce era, fusese dintr-o împlăcare schimbată într-un cocoșel puiaandru.* CABAGIALE, O. IV, 270.

3. S. m. și f. Cf. *puia*¹ (I 3). *Creșteau pe lingă ei lupi, pe care îi prindeau de puiaandri.* VOICULESCU, P. I, 103, cf. BĂGEȘCU, P. 26. *Grîna vă ocol și ne pomenim că se ulouare pe furis, de puiaandrii morși în gură.* STANCU, D. 15. *La o bătaie de iepuri cade o vulpe; fie ea chiar puiaandru.* VÎN. PESC. februarie 1964, 8. *Au urmat cîțiva puiaandri indigeni și curcubeii pe care i-am trimis un apă să mai crească.* ib. noiembrie 1964, 4, cf. MAT. FOLK. 591.

4. S. m. Cf. *puia*¹ (II 1). *De-a lungul ulucilor sint cîțiva puiaandri de salem.* GALACTION, O.A. II, 249. *Cînd e pomul mic i se zice puia, puiaandru.* H VII 147, cf.

IX 388. VÎRCOL, V. 98. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Că moare frunza-n ramuri, puiaandru și ușure, Copacul meșuește și s-a-nmulțit pădure.* ARGHEZI, VERS. 388.

5. S. m. și f. Cf. *puia*¹ (III 1). *Pe geaunchii ei doargm, somn dulce, Niculiaa, o puiaandru sălbatică, siagura odraslă a casei.* DELAVRANCEA, S. 166, cf. DDRF. *Fericit, nu băgam în seamă puiaandrii de țigan ce spionau scoțînd capetele din tușurii.* VOICULESCU, P. II, 101. *Veneau... și culegeau... aîndrețe de roaînee, puiaandru necoapte.* în SCL 1973, 19, cf. BL XIII, 36. *Ca un copil ciătăreț, el debutează în strană după funterzia lui îndrăzneală și negaloare de puiaandru.* ARGHEZI, S. VIII, 177, cf. COM. SA1, III, nr. I, 51.

— Pronunțat: *pu-ian*. — Pl.: *puiaandri, -e* și *puiaandri, -e*.

— *Puia*¹ — suf. *-aadru*.

PUȚĂT s. n. v. *puia*¹.

PUȚĂTĂ s. f. v. *puia*¹.

PUȚĂȚĂ s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Puier (2). CV 1951, nr. 1, 36. *Puia mîntăcă în puiață.* ib.

— Pronunțat: *pu-ia*. — Pl.: ?

— De la *puia*¹.

PUȚ s. n. Diminutiv al lui *puia*¹.

1. (Bucov. și nord-estul Transilv.: adesea cu determinare care arată felul) Cf. *puia*¹ (VI 1). *Puicul mesei.* COM. MARIAN, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, CHEST. II 70/232. ALB I 702/259, 269. *Foarfecele sint în puicul mașinii de cusut.* MAT. DIALECT. I, 189, cf. 287.

2. (Bucov.) Despărțitură în șură¹ (I), în care se păstrează cereale, alimente etc. Com. MARIAN, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, CHEST. II 70/232. ♦ P. c x I. (Regional) Șură¹ (I) (Șieu Măgheruș — Bistrița). Cf. MAT. DIALECT. I, 287.

3. (Regional) Podul¹ (I 2) grajdului, unde se păstrează nutrețul (Runcu Salvei — Năsăud). CHEST. II 420/258.

4. (Regional) Cf. *puia*¹ (VI 10). Com. din ZAHAREȘTI — SUCEAVA.

— Pl. *puicuri*.

— *Puia*¹ + suf. *-ic*.

PUICĂNĂ s. f. (Regional) Augmentativ al lui *puică* (I 1). Cf. DM, H X 151, ALB I 1000/746, 954.

— Pl.: *puicane*.

— *Puică* + suf. *-ană*.

PUICĂRI s. m. (Rar) Vinzător ambulant de *puia*¹ (I 2). Cf. IORDAN, L. R. A. 162, scl 1973, 49.

— Pl.: *puicari*.

— *Puică* + suf. *-ar*.

PUICĂ s. f. I. 1. *Puia*¹ (I 2) de sex feminin: găină tinăară (care abia a început să ouă). Cf. ANON. CAR. *Să zice că dia ouăle cele rotunde se scot puice, iard din ceale lungărele puia sau cocoșei.* ECONOMIA, 105/1, cf. LB. *Acelea [ouă] ce au... bășică cu aer la o parte, cu sâmița puicii.* PENESCU, M. 72 10. *Cînd își aducea ea aminte de puicile cele nădolece și boghete... crăpa de ciudă.* CREANGĂ, O. 8. *Din toate colțurile ogrăzii răsăriră găini negre, albe, cocoși cu creasta bălută, puici boghete, rașe leșești.* DUNĂREANU, CH. 71. *Se crede că trebuie să fie clocit... cel dintăi ou de puică negră.* PAMFILE, DUSM. 85, cf. id. J. I, 132. *Femeia, înainte de-a pune ouăle sub cloșcă, le așază pe pămînt ca să iasă din toate puice.* PĂCALĂ, M. R. 161. *Să nu cumva să-mă prindeți... vro puică boghelă.* HOGAȘ, DR. II, 88. *Găinile și puicile venîră din toate părșile.* REUREANU, R. I, 152. *Pe căpriori dormeau niște puici.* [suf] *că primprejur era plin de pene.* VLASIU, A. P. 219. *puice] mi-a mîncal nouă puici — din cele mai mari și mai boghete.* SADOVEANU, O. VI, 636. *Zi cu zi îmi faei cadou, Puică galbenă, un ou.* ARGHEZI, S. P. 103 *Începură să alege spre el din toate părșile și puici, puici, cocoșei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 102. *Du-le zău, bărbale-n tîndă Și te uilă sus la grîndă, Că-i o puică ș-un*

2. (Bucov.; art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 126.

— Pl.: *puiculene*.

— **Puică** + suf. *-uleană*.

PUICULIȚĂ s. f. Diminutiv al lui *puică*.

1. Cf. *puică* (I 1). Cf. CADE, ALR I 1 000/158, 508, 679, ALR II 5 694/182, 192, 682, 928.

2. Cf. *puică* (II 2). *Ba șazi mai bine acasă cu mine, puiculița mea*. CR (1846), 124²/32, cf. POLIZU. *Doină, doiniță! De-aș avea o puiculiță Cu flori galbene-n coșifă, Cu flori roșii pe guriță!* ALECSANDRI, P. I, 3. *O să ne despărțim, puiculița mea*. BOLINTINEANU, O. 274. *Ia poftim, puiculiță, de cinstește dumneata întâi*. CREANGĂ, O. 232, cf. DDRF, ALEXI, W., CADE. *Puiculiță, chip frumos, Eu te-aș lua bucuros*. ALECSANDRI, P. P. 17. *Iubește-mă, bădiță, Pe mine, o puiculiță!* JARNÍK-BÎNSEANU, D. 46. *Puiculiță, pui păun, Treci la badea peste drum Să cercăm vinul de-i bun*. ID. IB. 373. *Puiculița mea frumoasă ... Purcesei să vin la tine, Pierdii calca, vai de mine*. MARIAN, SA. 18. *Puică, puiculița mea, Fă-ți gurița fintinea*. MAT. FOLK. 1 314. *Și m-ascapt-o puiculiță, Ca un crin, ca o crăiță, Cu gura de lănuță*. PAMFILE. C. T. 97. *Aveam și eu o puiculița Ș-o murit mîncînd jintiță*. ȘEZ. XXIII, 89. *De-aș ști că e puiculița, Aș întinde pușculița, Și i-aș pușca cobilița*. FOLC. TRANSILV. II, 34. ♦ (Rare; depreciativ) *Cocotă, prostituată*. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 473, 493.

3. Compus: (Entom.; prin nordul Munt.) *puiculița-popii* = buburuză (*Coccinella septempunctata*). Cf. ALN I 1 889/768, 770.

4. (Prin nord-vestul OlT. și prin sud-estul Transilv; la pl.) Floricele (de porumb). ALN SN IV h 1 115. — Pl.: *puiculițe*.

— **Puică** + suf. *-uliță*.

PUICUȚĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui *puică*.

1. Cf. *puică* (I 1). Cf. ALN I 1 000, ALR II 5 691. *Trei puicuțe cucuite Stau la lelea sub pârlețe* (Fereastră). GOROVEI, C. 148.

2. Cf. *puică* (II 2). *Salbă sprinten dăntătorii, Grînceții, vîntătorii, Cu puicuțe românești*. ALECSANDRI, POEZII, 573. *Și dară nu ești meșter la arma de vînat, Să priuzi cu undișoara puicuțele din sal?* BOLINTINEANU, O. 184. *Pre puicuță trebuie să o lase, familia rămîne fără pîne*. CONTEMPORANUL, III, 775. *Cel mai tînră chiotea: „Alelei, puicuța mea!”* COȘBUC, P. I, 130. *Toldeaua, dragă puicuță, pe mine mă apucă așa jalea*. SADOVEANU, O. II, 186. *Dărniciu de m-a ajunge, Sufletul de loc mi-l stringe, Și capul mi l-a tăia Și puicuța mi-a lua*. POP., AP. GCR II, 296. *Să văd pe puicuța mea, Cea frumoasă, ochișea*. MARIAN, SA. 10. *Foaițe verde ca mărarul, De trei ori potcovii calul ... Să urc la puicuța dealul*. MAT. FOLK. 1 363. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Am văzut pe la fintina O puicuță de română, Și de-atunci dorul mă frînge, Soarele din cer mi-l stînge*. POP., AP. GCR II, 305. ♦ (Rare; depreciativ) *Cocotă, prostituată*. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 473, 494.

3. (Prin Bucov.; la pl.) *Puică* (III 3). Cf. DDRF. *Acele grăunțe însă cari ... nu poanesc, ci-și păstrează forma de mai nainte, se numesc puicuțe și găinuțe*. MARIAN, D. 57, cf. SEC IV, 155.

4. (Regional; la pl.) Specie de cartofi lunguieți (Coverca — Valtra Dornei). GLOSAR REG.

— Pl.: *puicuțe*.

— **Puică** + suf. *-uță*.

PUIDĂI vb. IV. Intrans. (Prin Ban.; despre cîini) A lătra. *Lupul ... vede că vin cițiva feciori cu bofile cătră el și cu cîinii sumușind și puidăind* CĂLIANĂ, P. B. III, 33.

— Prez. ind. pers. 3: *puidăiește*.

— Etimologie necunoscută.

PUIEC s. m. (Regional) 1. (La pl.) *Pui* (I 4) de albine (Glimboca — Caransebeș). ALRM SN I h 176/27.

2. (La pl.) Copileți (la tulpina porumbului) (Glimboca — Caransebeș). ALRM SN I h 73/27.

3. Cățel (de usturoi) (Răchita — Lugoj). ALR I 841/75.

4. (La pl.) Arpagic (Chizătău — Lugoj). ALRM SN I h 128/76.

— Pronunțat: *pu-iec*. — Pl.: *puieci*.

— Cf. *pui*.

PUIECIŌN s. m. (Prin nord-estul OlT.) Diminutiv al lui *puiet* (4); p. restr. ceapă mică. Cf. CIAUSANU, GL. 53.

— Pronunțat: *pu-ie-*. — Pl.: *puieciori*.

— **Puiet** + suf. *-ior*.

PUIEDE s. f. v. *poiede*.

PUIÉDIE s. f. v. *poiede*.

PUIÉLNIȚĂ s. f. v. *puierniță*.

PUIÉR subst. I. (Regional) Sertar (la masă) (Buciumi — Zălau). ALN I 702/285.

2. (Prin sud-vestul Munt.) Coteș în care se dă mîncare puilor (I 2); (regional) pilișnic, puerniță (2), puiață. cv 1951, nr. 1, 36. *Am făcut un puier, de dăm la pui să mînce*. ib.

— Pronunțat: *pu-ier*. — Pl.: ?

— **Pui** + suf. *-ar*.

PUIERĪME s. f. (Regional; cu sens colectiv) Mulțime de *pui* (I 1) (Bechel — Corabia). GL. OLT.

— Pronunțat: *pu-ie-*.

— **Pui** + suf. *-ărime*.

PUIERĪȚĂ s. f. (Regional; cu sens colectiv) Copileți (la tulpina porumbului) (Secășeni — Oravița). ALN SN I h 103/29.

— Pronunțat: *pu-ic-*.

— **Pui** + suf. *-ariță*.

PUIERNIȚĂ s. f. I. Instalație simplă folosită în crescătorii de pești pentru dezvoltarea puietului (3) de păstrăv. Cf. NOM. MIN. I, 26. *Alimentarea se face astfel, încît fiecare puerniță să primească apa direct de la ulucul de distribuire*. LTR², cf. M. D. ENC.

2. Instalație special amenajată pentru creșterea puilor unor păsări de curte fără cloști, în primele luni de viață. *Este bine să li se facă cunoscut elevilor modul de creștere a puilor în puernițe*. GĪ 1962, nr. 685, 3/3, cf. I martie 1962, 36. *Puiernițele se împart în compartimente corespunzătoare unui număr de 200 de pui sau boboci*. LTR², cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Regional; în forma *puclniță*) Clocitoare (Măceșu de Jos — Băileșli). GL. OLT. ♦ (Prin sud-vestul Munt.) Puier (2). Cf. cv 1951, nr. 1, 36.

3. (Mold.; în forma *puclniță*) *Cocotă, prostituată*. Cf. BUL. FIL. XI—XII, 494.

— Pronunțat: *pu-ier-*. — Pl.: *puernițe*. — Și: (regional) *puclniță* s. f.

— **Pui** + suf. *-arniță*.

PUIESTRI subst. (Regional) Mădiță (II) (Petritu) A III 17.

— Pronunțat: *pu-ies-*. — Pl.: ?

— De la *pui*.

PUIET s. m. (La sg. cu sens colectiv) I. Mulțime de *pui* (I 1); (învechit) puime. Cf. LB. POLIZU, DDRF, M. D. ENC., DEX.

2. Mulțime de *pui* (I 4). *În mulțarea întâia albinelor își dezvoltău cuibul și puietul*. SADOVEANU, O. XVIII, 621, cf. CHEST. VI 22/16, 92/3, ALRM SN I h 176, M. D. ENC., DEX.

3. Pești mici (în prima lor perioadă de viață), adesea obținuți prin fecundare artificială și folosiți la repopularea apelor. Cf. NICA, L. VAM. [Este necesară]

supravegherea creșterii în topline a puieților de păstrăv. VÎN. PESC. iunie 1962, 20. Întreaga cantitate de puieți produs este folosită pentru repopularea bazinilor de pescuit sportiv. İB. octombrie 1961, 1. cf. DEX, com. din Cl. J. NAPoca.

4. Plante lemnoase tinere din momentul în care formează primele frunze pînă cînd ating înălțimea de 1—2 m, crescute spontan în păduri sau cultivate în pepiniere silvice sau pomiceole spre a fi transplantate ulterior, (regional) puieți (3); p. gener. plantă lină, puieți (II 1). Cf. ALEXI, W. Am ocular vara sub coajă puieți de 2 ani, creșcuți din slăburi pădureți în școala altoitor. COMSA, S. Z. 48. Făcu fiști! la puieții nucului. GALACTION, O. A. I, 261. Capacii ... se umflăscă prin puieți și semințe. C. PLIBRESCU, R. DR. 211, cf. NOM. PROF. 14. Se vor recolta ... puieți forestieri din pădure. LIG. EC. PL. 413. Se mlădie ușor în mînt puieții Pădurii celei nouă — care crește. V. ROM. octombrie 1954, 32. [Arbustul] poate fi introdus în teren prin plantare de puieți sau prin semănătură directă. VÎN. PESC. martie 1961, 17, cf. LTR². Datoria elevilor este de a participa la activitățile obștești ... prin plantarea puieților. BOTANICA, 169. Puieții naturali cresc spontan în păduri; cei cultivați sînt creșcuți în pepiniere pomiceole. DER. Clujă cucul pe paie, Fata la doarme-n unghete. I. CR. III, 250. Puieți răsăriți din sănînța căută. L. COSTIN, GR. BĂN. 170, cf. A VI 26.

5. (Rar) Mulțime de puieți (III 1). Cînd s-a hotărît ca ... să-și puie cununia pe cap alături de un controlor financiar, a făcut-o mînată de sărăcia și de puieții de copii de acasă. BASSARABESCU, S. N. 161.

— Pronunțat: pu-iet. — Pl.: puieți. — Și: (regional) puîete, puîet s. m.
— Pul¹ + suf. -et.

PUIETE¹ s. m. (Prin nord-estul Ol.) 1. Diminutiv al lui puieți (II 1). Cf. CIAUȘANU, GL.

2. Puieți (VI 10). Cf. CIAUȘANU, GL. Am băgat la cămașă doi puieți, id. ib.

3. Adaos de lemn la grinzile care au o adîncitură. Cf. MAT. DIALECT. I, 231.

— Pronunțat: pu-ie-. — Pl.: puieți.
— Pul¹ + suf. -ete.

PUIETE² s. m. v. puieț.

PUIETOARE adj. (Gram.: învechit, rar; în sintagma) Spiță puietoare = grad pozitiv, v. pozitiv (I 4). Spiță puietoare iaste și numirea lucrurilor cu nume adăogătoare, cum e: alb, negru și alte. ST. LEX. 225/5.

— Pronunțat: pu-ie-.
— Pime + suf. -ătoare.

PUIETOR, -OARE adj. s. f. 1. Adj. (În dicționarele din trecut; despre animale) Care umblă după imperechere, după puieți (I); care se puiește² (2). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. S.f. Cloșcă. Cf. DRUC.
— Pronunțat: pu-ie-. — Pl.: puietori, -oare.
— Pul² + suf. -ător.

PUIETURĂ s. f. (Învechit, rar; cu sens colectiv neprecizat, probabil) Mulțime de copii, de odrasle, de urmași. Lumea creștinească, în puietură vestilă (a. 1694). FN 42.

— Pronunțat: pu-ie-.
— Pul² + suf. -ătură.

PUIET¹ s. m. v. puieț.

PUIET² s. m., s. m. (Prin sudul Transilv.) 1. S. n. Sertăraș. Cf. puieți (VI 1). Cf. ALB I 702, 160, A II 8.

2. S. m. Selindura de jos a ferestrei. Cf. CHEST. II 180/61, 63.

— Pronunțat: pu-ief. — Pl.: (n) puiele și (m.) puieți.
— Pul¹ + suf. -ef.

PUIEZĂ s. f. v. puieza.

PUIEZĂ vb. IV. 1. Intranz. (Învechit) A veni în mare cantitate, în mare număr (și năvalnic). V. năvăli, năvălii. Ai ieșit ca un riu din eden, poiezînd cu valuri lim. MINERUL (1776), 62². Poiezise ca furnigile cînd se suie pe copaci primăvara. DIONISIL, c. 182, cf. CADU.

2. Refl. (Mold.) A se îmulți prin procreare. Salamandrele ... poporul le cunoaște sub numele de solomizdre. Poporul crede că ele ... se puieze chiar din cenușa unei solomizdre arsă-n foc. ȘEZ. II, 71, cf. IDRG, ȘĂINEANU, D. V. Într-o magazie de lămnărie ... se puiezisără guzganii. SADOVEANU, O. II, 516. Au treuit pe deasupra lor doi cormorani dintre accia care se puiezisără într-o dîmbravă, pustiind-o. id. İB. XIII, 331. ♦ A se îmulți ca indivizi; a se răspîndi în mare număr pe un teritoriu. Cf. CREANGĂ, ap. CADE, SCRIBAN, D.

3. Refl. (Prin nord-estul Ol.: despre apă; în forma poieji) A se revărsa (I). Cf. CIAUȘANU, V. 189. ♦ ... A picura, a asuda¹. CIAUȘANU, V. 189.

4. Franz. (Prin nordul Munt.: complementul indică suprafețe; în forma poiezi) A acoperi, a umple (cu făină). A ieșit din corn ... cai, herghelii multe. Dă să le bage-n corn! Da cînd ducea pe cele ieșite, a poiezit pămîntul cu altele. RĂDULESCU-CODIN, I, 197, cf. 356.

— Pronunțat: pu-ie-. — Prez. ind. pers. 3: puiezește. — Și: (Învechit și regional) polezi, (regional) pulzi, poleji (CIAUȘANU, V. 189) vb. IV.

— Pul¹ + suf. -ezi.

PUIEZITURĂ s. f. (Regional) Mulțime de puieți (I 2) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. Ce de puiezitură am văzut la gostat! id. İB. ♦ Mulțime de copii. Cf. puieți (III 1). (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. Duduia curtea școlii de puiezitara satului. id. İB.

— Pronunțat: pu-ie-. — Pl.: puiezituri.
— Puiezi + suf. -tură.

PUIGĂN s. m. (Mold.) Augmentativ al lui puieți; puieți mai mare.

1. Cf. puieți (I 1). Toate sălbăticiunile care aveau în acei cotton de lume domnie se deșteptau deasupra slufurilor și lucurilor, învățîndu-și puigani la zbor. SADOVEANU, O. XIII, 819, cf. id. P. M. 89.

2. Cf. puieți (I 2). Cf. SCRIBAN, D.

3. Cf. puieți (I 3). Puieți de cîeni se mai cheamă puigani. S. C. ȘI. (IASI), 1958, 149. Puigan ... un puieți de lup sau iepure aproape de un an. I. CR. VI, 30. Ai vinat ceva? Nuvai un puigan mi-a picat. id. İB.

— Pl.: puigani.
— De la pul¹.

PUIGRÓS s. m. (Ornit.: regional) Bolgros (Coccythraustes coccythraustes). Cf. MARIAN, O. I, 416, IDRG, DOMBROWSKI, P. 95, 315, BĂCĂSCU, PĂS. 145.

— Pl.: puigroși. — Și: (regional) puingrós (MARIAN, O. I, 416, IDRG, BĂCĂSCU, PĂS. 145), puingrós (MARIAN, O. I, 416), puingrós (BĂCĂSCU, PĂS. 145) s. m.

— Pul¹ + gros.

PUILETE s. m. (Regional) Porumb semănat des, care se recoltează verde și este folosit ca furaj (Geoagiu — Orăștie). Cf. MAT. DIALECT. I, 266.

— Pl.: puileți.
— Pul¹ + suf. -uilete.

PUIUȘ subst. (În dicționarele din trecut) Împletitură făcută din niule și întrebuințată ca funie. Cf. DRUC, GHETIE, R. M., BĂRCIANU.

— Pronunțat: pu-i-. — Pl.: ?
— De la pul¹.

PUIIŪT s. m. (Regional) Diminutiv al lui **pui**. Cf. sfc vi, 124, 127.
— Pronunțat: *pu-i*. — Pl.: *puiuți*.
— De la **pui**¹.

PUIȚE s. f. (În dicționarele din trecut) Puiet (1). Cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W.
— **Pui**² + suf. *-ite*.

PUIGRÓS s. m. v. **puigrós**.

PUIGRÓȘ s. m. v. **puigrós**.

PŪINIȚĂ s. f. (Prin Mold.) Cocotă, prostituată. Cf. NUL. FIL. XI—XII, 491, GRAUR, E. 32.
— Pl.: *puinițe*.
— **Pui**¹ + suf. *-niță*.

PUIOĂRĂ¹ s. f. (Regional) „Haină femeiască făcută dintr-o stofă cu boabe albe” (Frata — Turda). PAȘCA, OL., cf. scl 1975, 263.
— Pronunțat: *pu-ioa-*. — Pl.: *puioare*.
— **Pui**¹ + suf. *-ioară*.

PUIOĂRĂ² s. f. v. **păioară**.

PUIÓC s. m., s. n. Augmentativ al lui **pui**¹.
1. S. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Cf. **pui**¹ (1 1, 2). Cf. TEAHA, C. N. 257.

2. S. m. (Prin Ban.) Cf. **pui**¹ (1 3), Cf. CADE. *Își prinse un puioc de urs și mai prinse unul de lup și-i tavață să-i fie cini credincioși la orice vreme*. MERA, L. B. 104.

3. S. n. (Regional) Cf. **pui**¹ (VI 1) (Semlac — Sinnicolau Mare). ALR 1 702/51.
— Pronunțat: *pu-ioc*. — Pl.: (m.) *puioci* și (n.) *puiacuri*.
— **Pui**¹ + suf. *-ac*.

PUIÓȘ, -OĂȘĂ adj. f. (Popular și familiar: despre ființe) Prolific. *Cu matca de iepuroaică se vindecă sterilitatea, pentru că acest animal e foarte puios*. CANDREA, F. 311, cf. 11RG. *Nu e nici puios ..., că n-are copii*. BRĂTESCU-VOINȘII, I. 143, cf. CADE, IORDAN, STIL. 369, DM, M. D. ENCL. DEX. ♦ (Prin sud-estul Transilv.; în sintagma) *Fagure puios* = fagure din care ies **pui**¹ (1 4) de albine. Cf. CUEST. VI 127/29, 30.

2. (Prin Ban.; în sintagma) *Bubă puioasă* = boală de piele care se manifestă prin ieșirea unor bule mărunte, mici ales pe față. *Bubă puioasă ..., nu umfla, nu gimfa, căi cu descințe te-oi descința și cu sare te-oi săra*. ALEXICI, L. P. 207, cf. ALRM II/1 h 181 27.
— Pronunțat: *pu-ios*. — Pl.: *puioshi, -oase*.
— **Pui**¹ + suf. *-os*.

PUIPURŪCII s. m. = pitpălac (II 1). Cf. BĂCĂLESCU, PĂS. 145.

PUIȚE s. f. Acțiunea de a se **pui**² (2). Cf. DRU, DDRF, DEX.
— Pl.: *puiți*.
— V. **pui**².

PUIȚĂ s. f. (Regional) Copileț (la tulpina porumbului) (Secășeni — Oravița). ALR SN I h 98/29.
— Pronunțat: *pu-i*. — Pl.: *puițe*.
— De la **pui**¹.

PUIȘÓR, -OĂRĂ subst., interj. Diminutiv al lui **pui**¹.

1. S. m. I. Cf. **pui**¹ (1 1). *Că o pasere ce-și hrănește puișorii și-i pitula plină trecu minătorul*. MOXA, 386/36, cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Peste o clipă se auzi țipetele de bucurie ale puișorilor cărora rindunica le adăca hrană*. GĂRLEANU, N. 217. *Sărmane păsărele, sărmani puișori golași, dacă ați putea ... ce-ați povesti voi de traiul*

vostru prin cîmpiile noastre! GALACTION, A. 416. *Puișor de la pădure, Du-te la mîndra de-i spune Să nu se gale-asa bine, Că, zău, capul mi l-o pune*. JARNIK-BİRSEANU, D. 13, cf. 205. *Și să zbor din nuc în nuc, Ca un puișor de cuc*. PAMFILE, C. T. 107. *Iar mai sus, pe spic de nuc, Cînt-un puișor de cuc!* CIAUȘANU, V. 31. ♦ **Exp r.** (Rare) **A fi puișor cu eaș la gură** = a fi copil, încă nematurizat; p. ext. a fi (total) lipsit de experiență. Cf. ZANNE, P. III, 513. ♦ (Regional; la pl.; și în construcțiile *de-a puișorii*, *HEM 609, H II 64*, *ALR SN V h 1 297/272*, *de-a puișoru*, *ALR SN V h 1 297/784*) (De-a) **puia-gaia**, v. **pui**¹ (1 1). Cf. H IX 498.

2. Cf. **pui**¹ (1 2). *Găsi ... zecce puișori de găină, puișor somnoroși sub tulecele lor umede*. VLAHUȚĂ, O. A. III, 60. *Umbla prin curte, lual cu asalt de o oaste intragă de puișori, pui, puiendri*. VOICULESCU, P. I, 59. *Niște mălai dintr-o strachină mică în jurul căreia puișor jaluic vreo zecce-cinsprezece puișori niți cîntauile*. PREDĂ, M. 292.

3. Cf. **pui**¹ (1 3). Cf. POLIZU. *Puișorii de pește*. I. IONESCU, M. 91. *Apoi dă, cumătră, se vede că și lui Dumnezeu îi plac tot puișori [de capră] de cei mai tineri*. CREANGĂ, P. 31.

II. S. m. (Regional) Cf. **pui**¹ (II 1) (Vulcan). A III 6. ♦ **Plantă tinăra mai cresculă decît puiul** (II 1) (Piscu Vechi — Calafat). H V 367. *O plantă dacă e mică i se zice pui, dacă mai crește, puișor*. Ib.

III. I. S. m. și f. (Rare la f.; adesea ca termen de adresare) Cf. **pui**¹ (III 1). *Se hotărăște să slea în coridor ... să păzească pe Goe, să nu se mai întîmple ceva puișorului*. CĂRĂGIALE, O. I, 271. *Ține icoa, puișorul mamei, așa aceasta*. ISPIRESCU, L. 51. *Mama-i dusă-n sat! Cu dorul Azi e singur puișorul, Și-am închis ușa la tindă Cu zăvorul*. COȘBUC, B. 87. *Unde ești tu acuma, puișorul mamei?* PREDĂ, M. 79. *Bucură-te, mănăstire, Că ce puișor îți vine, Da' nu vine să-nfloreaască, Ci vine să veslejească*. POP., AP. GCR II, 344. *No, puișoara mamei, acum poți umbla toată lumea, că ești gata*. KETEGANUL, P. III, 14. *Trei zmei păgîni ... au pus mina pe puișoarele împăratului și le-au dus în lanca lor depărtată*. MERA, L. B. 243. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Ipate se și prinde în joc lingă un puișor de fată*. CREANGĂ, O. 70, cf. id. p. 236. *Oare unde să fie puișorul cel de știță?* I. NEGRUZZI, S. IV, 47.

2. S. m. (Familiar; de obicei la voc.) Termen de adresare (dezmiertător sau ironic) folosit mai ales cînd se vorbește cu sau despre un copil ori cu sau despre un bărbat (tinăr); (popular) **puinleț** (2), (familiar) **pui**¹ (III 1). *Ascultă, puișorule — i se adresă ..., — te-am chemat să-ți spun o vorbuliță*. PAS. Z. IV, 192. *Puișori, imi vine să cînt, să rid și să plîng și mi-e dor de ducă, mă*. T decembrie 1964, 5.

3. S. m. (Popular; de obicei ca termen alintător de adresare) **lubi!**. *Aș vrea să mă duc la bal, puișorule!* CR (1846), 124²/31, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Puișor scump ..., vreau să-ți spun ceva foarte serios, în interesul nostru*. CĂLINESCU, S. 625. *Foate verde mărăcine, S-a dus puilul de la mine ... Tuturor le pare bine, Numai mie-mi pare rău, C-a fost puișorul meu*. POP., AP. GCR II, 310, cf. ALECSANDRI, P. P. 275. *Puișoru cînd m-atinge, Voc la inimă mă-ncepe*. JARNIK-BİRSEANU, D. 22, cf. 384. *Am purces depărtișor, Că m-așteapt-un puișor Ca un crin, ca un bujor, Că gura friptă de dor*. PAMFILE, C. T. 97, cf. BOLC. TRANSILV. I, 296.

IV. S. m. (La pl.) Cf. **pui**¹ (IV). *Scoarțele se fac în donă ițe și oricît de groase, cu puișori aleși de deosbite culori*. AP. HEM 1324, cf. DDRF. [Alesăturile] se fac în flori, riuri, puișori, costițe, fluturi etc. PAMFIL, I. C. 291. *Cioarceii sînt de geolgiu sau de punză subfire de humbac ..., iar la gezne sînt răsfrînți ca de patru degete și chiviți cu puișori de arnici roș*. id. S. V. 60. *Vine-o sfașcă de pe lan Cu trei puișori pe stan, Unu-i roșu, altul e verde, Bine sfașcei i se șede*. MARIAN, NU. 235, cf. PODARIU, FL. 21, A V 20. *Să-mi cumperi*

năframă neagră, Neagră și cu pușori, Să nu mă uiți plină inorî. TOLC. TRANSILV., II, 36.

V. S. m. (Familiar; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”) I. Cf. **puș** (V 1). Să-ți fac un pușor de mămăligă. STĂNOIU, c. I, 30.

2. Cf. **puș** (V 2). Ce pușor de bărbăfel oi să am! ALECSANDRI, T. 525. Dacă tu-s și ieu un pușor de om în felul meu, dor tot m-a tras Harap Alb pe șfară. CREANGĂ, I, 236.

VI. I. S. m. (Prin sudul Munt.) Cf. **puș** (VI 10). Cf. ALB II 3396-928, ALB SN IV h 1168-899.

2. S. m. Vechie monedă austriacă de argint care a circulat și în țările române. În Bucovina... este și astăzi datina de a pune mortului un pușor de argint sub limbă. MARIAN, I, 81. Ia pre copilul ce are să se rețeze în brațe și, dându-i unul sau doi pușori (crucuțe) de argint în mână... îl pune să șadă pe pieptarul așternut. id. NA, 111, cf. DDRI. Pușorii, firjiricii, galoganii, pitacii... de valori diferite ce nu se pot îndestul explica astăzi. N. A. BODGAN, c. M. 169, cf. DEX. Noi ne rugăm dumniții tale Să ne dai vro trei parale... Sau vro eișva pușori. POP., ap. GCR II, 337, cf. ȘEZ. III, 86. Ia mai ză, măi scripcăraș, Că și-oi da un creifăraș; Iar de-i zice binîșor, Eu și-oi da un pușor; Și de-oi zice cu alean. Ți-oi zăriți și-un galogan. PAMFILE, c. T. 318, cf. id. s. T. 161, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI și din MAIERU—NĂSĂUD.

3. S. n. Pernă mică, care se pune direct sub cap (peste o pernă mare); perniță (I 1), pernuță (II). Cf. CADE, BL V, 10, SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

4. S. n. (Prin Munt.) Donișă mică. Botele cu opă proaspătă, clădirile cu vin scufundate în doniși, pușoarele noi cu miros de braă... sînt rînduite cu îngrijire și înconjurate cu foi de pelin. DELAVRANCEA, S. 222, cf. M. D. ENC., DEX, H IV 152.

5. S. m. (Mold.) Mușchiuleț fraged de porc; p. gener. carne fragedă. Cf. SĂGHINESCU, V. 101, CADE.

6. S. m. (Regional; la pl.) Bucăți de lemn, lungi de circa un metru, care se pun la acoperișul caselor fără streșină, pentru a feri pereții de ploaie (Borșani—Adjud). CHEST. II 245/191.

VII. Interj. (Regional; repetat) Cuvînt cu care se strigă pușii (I 2), găinile și alte păsări de curte (Ștefăneștii de Jos—București). ALB SN II h 365-769.
— Pronunțat: pu-i-. — Pl.: pușori, -oare.
— **Puș** + suf. -isor.

PUIȘTE s. f. (Regional) Țarină de pe care s-a cules porumbul (Branîștea—Galați). Cf. H III 71.
— Accentul necunoscut. — Pl.: puști.
— **Puș** + suf. -iște.

PUIȘ¹ s. n. I. (Rare) Faptul de a se puș (2). Cf. CADE.

2. (Regional) Perioada de împerechere la animale și la păsări. Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 192.
— Și: **pușat** (pl. **pușaturi**). CIAUȘANU, V. 192) s. n. CADE, CIAUȘANU, V. 192.
— V. **puș**.

PUIȘ². -Ă adj. (Regional; despre cai) Care are o pată albă pe crupă. Cf. **puș** (IV). Com. din SĂVINȘIN—LIPOVA.
— Pl.: puști, -te.
— **Puș** + suf. -it.

PUITŌR, -OĂRE subst. I. S. m. și f. Lucrător tipograf care alimentează cu coli de hîrtie presa de imprimat. Cf. DM, DEX.

2. S. n. (În sintagma) *Puitor de mine* = navă militară amenajată pentru transportul și punerea minelor marine și fluviiale. Cf. M. D. ENC., DEX.
— Pronunțat: pu-i-. — Pl.: puitori, -oare.
— Pune + suf. -itor.

PUIȚĂ s. f. (Regional) I. 1. Semănat al unor plante. Cf. DM.

2. Timpul înd. și semănată anumite plante. Cf. CADE, DM.

II. Cusătură cu flături sau cu fir pe o cămașă țărănească. Cf. CADE.

— Pronunțat: pu-i-. — Pl.: puțuri.
— Pune + suf. -itură.

PUIȚ s. m. Diminutiv al lui **puș**.

1. (Prin Maram.) Cf. **puș** (I 1). *Le strîșuțu cun-gului, Cîntîș puțu acului.* — Tu, puțu acului, Spune-mi drumu Clujului. BÎRLEA, c. p. 173.

2. (Regional) Cf. **puș** (II 2) (Vascău). A I 34.

3. (Prin nord-vestul Olt.) Puieț (I 4). Cf. GR. S. V., 123.

4. (Prin nord-vestul Olt.) Arpagie. Cf. GR. S. V., 125.

5. (Prin Transilv.; mai ales la pl.) Bombeană. Cf. ALB I 316/251. *Le-am cumpărat copilor puși de 10 lei.* MAT. DIALFCT. I, 89, cf. LENIC REG. II, 74.

— Pl.: puși

— **Puș** + suf. -iș.

PUIȚĂ s. f. (Mold. și Bucov.) I. (La sg. cu s-n-s colectiv) Hăită de ciini sau de lupi care umblă după o cățea sau după o lupoaică în perioada împerecherii. Cf. CADE, SCRIBAN, D., PAMFILE, c. 50, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI, JORDAN, L. M. 194, A VI 26. *Umblă ca cățeaua cu pușa după ea,* se spune despre o femeie neserioasă. Cf. ZANNE, P. I, 401.

2. Cățea sau lupoaică în perioada împerecherii. *Dar dacă... v-ar fi prins lupii, atunci cum era? V-am auzit chiuind... am auzit și pușa.* CONTEMPORANUL, VII, 102, cf. 103, com. MARIAN, com. din STRAJA—RĂDĂUȚI. < Loc. a d j. În puță = (despre femelele unor animale) care se află în călduri, v. căldură. Să înduri... nerușinarea telurică, de cățea în pușă, a unor fărânci cherhelite care cochetează cu niște zăplani de frnari. I. BOTEZ, B. I, 196.

3. Femeie stricată, depravată. Cf. BL IX, 59, BUL. FIL. XI—XII, 495, com. MARIAN, A VI 26.

— Pronunțat: pu-i-. — Pl.: pușe.

— **Puș** + suf. -ișă.

PUIȚI vb. IV. Refl. (Regional) A se puș (2). *Poporul crede că solomăzdrile se înmulțesc lesne de tot și se pușesc chiar din omușu vrăi solomăzdră arse în foc.* N. LEON, MED. 195, cf. SEC VI, 114, ALB II 1959-219.

— Pronunțat: pu-i-. — Prez. ind. pers. 3: puștește.

— **Puș** + suf. -iș.

PUIUC s. m., s. n. (Regional) Diminutiv al lui **puș**.

1. S. m. I. (În poezia populară; de obicei ca termen dezmiardător de adresare) Pușor (I 1). *Cucule, puțucule, Glas dulce de primăvară. Tu te duci, apoi vi iară.* MARIAN, I, 293. *Cucule, puțucule! Cîți ani tîm vei dăruî Plînd ce cu voi muri.* id. s. n. II, 229.

2. (Regional) Pușor (I 2) (Ciceu Giurgești—Dej). ALB I 992-266.

3. (Regional) Bob de fasole. Cf. **puș** (II 5) (Ciceu Giurgești—Dej). ALB I 849-266.

4. (Prin Transilv.) Cf. **puș** (III 2). *Bucuros și le dau... de mă vei sloboni tu afară din temnișă, că vai! rău e aicea, puțucule!* RLEGANUL, ap. CADE.

II. S. n. (Transilv.) Sertăraș. Cf. **puș** (VI 1). *Despioră casele căuțind... și prin puțucul meșurilor.* BARIȚIU, P. A. II, 272. *O masă cu puțuc și cu polișă s-o faci tu singur cu mîinile tale, de la început și pînă la sfîrșit?* VLASIU, A. P. 313, cf. GOMAN, GL., ALB I 792-79, 118, 194, 230, 243, 247, 251, 255, 257, 268, 289 LENIC REG. II, 74, 81. *Foarfecele sînt în puțucul mașinii de cusut.* MAT. DIALFCT. I, 189, cf. 215.

— Pronunțat: pu-iuc. — Pl.: (m) puțuci, (n) puțucuri.

— **Puș** + suf. -uc.

PUIŪG subst. (Regional) Pod¹ la şură sau la grajd. V. pui a g. Cf. pui² (VI 2). (Şard — Alba Iulia). TODORAN, GL. *Puiugul şurii*, id. ib.

— Pronunţat: pu-iug. — Pl.: ?
— Pu¹ + suf. -ug.

PUIUGRÓS s. m. v. puigrós.

PUIULÉŢ s. m. (Popular) Diminutiv al lui pui¹.

1. (În poezia populară; de obicei ca termen dezmiertător de adresare) Puişor (I 1). *Hei, măi, puiulef de cuc, După care să mă duc?* FOLC. TRANSILV. I, 284. ◇ F i g. *Cine clătă, chiuteşte De tot codrul mi-ş vucşte? E hoiducul Miuţef, Al codrilor puiulef.* ŞEZ. IV, 130.

2. Puişor (III 2). *Vro cincizeci de ieniceri... Întrebând Şi ispiţind, Şi pistoale pitulind; Întrebând de Iorgovan, Puiulef de hoşoman.* TEODORESCU, P. P. 558.

— Pronunţat: pu-iu-. — Pl.: puiulefi.
— Pu¹ + suf. -ulef.

PUIULŪC s. m. (Regional) Puişor (I 1) (Giuleşti — Sighetu Marmăţiei). T. PAPAHAĞI, M. 13. *Puiuluc de cuc, După care să mă duc?* id. ib., cf. 230.

— Pronunţat: pu-iu-. — Pl.: puiuluci.
— Pu¹ + suf. -uluc.

PUIULŪŢ s. m. (Regional) Puişor (I 1) (Glod — Sighetu Marmăţiei). T. PAPAHAĞI, M. 36. *Frunză verde de trifoi, M-a cerut la mama doi... Hei, lu, puiuluf de cuc, După care să mă duc?* id. ib., cf. 230.

— Pronunţat: pu-iu-. — Pl.: puiulufi.
— Pu¹ + suf. -uluf.

PUIURÉL s. n. (Regional) Diminutiv al lui pui¹ (VI 10) (Criştoru de Sus — Vascău). Cf. ТЕАНА, С. N. 257.

— Pronunţat: pu-iu-. — Pl.: puiurele.
— Pu¹ + suf. -urel.

PUIŪŢ s. m. Diminutiv al lui pui¹.

1. (Popular: adesea ca termen dezmiertător de adresare) Puişor (I 1). Cf. ANON. CAR., DRU, LB. *Blestematul cel de uliu iară mi-a mncat puiufii... zise ciورا.* MARIAN, O. II, 43. *S-a dus cucul de p-aiçi Ş-o lasot puiufii mici.* ŞEZ. III, 154. *Tu, puiuf de coorbă neagră, Eu de mică te-am finut Şi falos nu fi-am avut.* id. IV, 9. *Frunză verde floricea, Săracă inima mea, Cum se zbate şi se-ntoatec Ca puiuful în ghioace.* HOPOŞ, C. 58. *Voi, puiufi de turturele... N-oşi văzut pe mndrul meu?* BUD, P. P. 6, cf. PODARIU, FL. 20. *Şi nimica n'u vedzea. Numa um puiuf dze corb.* DENSUSIANU, T. H. 185.

2. (Regional) Puişor (I 2). *Cloştile şi puiufii gălbui tafundă buruienile.* LUNGIANU, AP. CADE, Cf. ALR I 991/388, 992/333.

II. (Regional) Boboc de floare. Cf. pui¹ (II). (Marginea — Rădăuţi). Cf. ALR SN III h 660/386.

III. (Mai ales în poezia populară) 1. (Adesea ca termen dezmiertător de adresare) Puişor (III 1). *Acum te-aş ruga, De m-ai asculta, Ca să faci un bine, Chiar şi pentru mine Şi puiufii tăi, Că-s pre prostănei.* MARIAN, I. 124. *Hei, tu, puiufu mamii, T-oi trimete mndră carte, Cu margini de busioc.* T. PAPAHAĞI, M. 21.

2. Puişor (III 3). *Frunza cea de sac Tot imi spune să mă-ntore că vine puiuful meu.* MARIAN, SA. 88. *Şi m-am dus în sat lo joc, Ş-am iubit un busioc... Şi-l fineam ca pe-un puiuf Şi-l iubeam ca pe-un drăgul.* HOPOŞ, P. P. 121.

IV. (Regional) Puişor (IV). Cf. MARIAN, NU. 235.

V. (Prin Ban.) Puişor (V). *Se puseră să tragă un puiuf de somn pină una-alta. Nu mult după aceea iată vine la finţună o babă.* CĂTANĂ, P. B. III. 16.

VI. (Ban., Transilv. şi Maram.) Sertăraş. Cf. pui¹ (VI 1). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 171, ALB I 702/30, 35, 49, 56, 87, 178, 266, 270, 273, 283, 359, 360, CV 1931, nr. 5, 27, A II 8, LEXIC REG. II, 42.

VII. 1. (Prin Ban. şi prin Maram.) Cf. pui¹ (VI 10). Cf. ALR SN IV h 1168.

2. (Regional) Cf. pui¹ (VI 11) (Feleacu — Clnj Napoca). ALR I 1 608/251.

— Pronunţat: pu-iuf. — Pl.: puiufi.
— Pu¹ + suf. -uf.

PUIZĂ s. f. v. puizea.

PUIZEĂ s. f. (Bot.: regional) 1. Pansea (I b) (*Viola tricolor*). Cf. BORZA, D. 181.

2. C o m p u s: puizea-pe-foale = cebare (*Sanguisorba minor*). Cf. BUJOREAN, B. L. 390, BORZA, D. 155.

3. (În forma puizo) „Buruiană lătăreaţă, mărunţă, care creşte întinsă şi lipită de pământ”. GRIGORIU-RĂGO, M. P. II, 11. *În Oltenia... se fierbe puiza tafundată cu capac de cocă şi zeama ce rămâne se dă vitei.* id. ib., cf. I, 89.

— Pl.: puizele. — Şi: (regional) puiză (GRIGORIU-RĂGO, M. P. I. 89, II, 11), puizeă (BUJOREAN, B. L. 390) s. f.

— Etimologia necunoscută.

PUIZÍ vb. IV v. puiezi.

PŪJDINĂ s. f. (sg.) (Prin nord-vestul Munţ.: de obicei cu determinări la pl. introduse prin prep. „de”) Mulţime (I). Cf. SCRIBAN, D., COMAN, GL. *Are o pujdină de copii.* UDRESCU, GL. *E tirgul pujdină de lume.* id. ib.

— Etimologia necunoscută. Cf. s p u j i n ă.

PUJINĂR s. n. v. buzunar.

PUJÍŢĂ s. f. v. poşghişă.

PŪJÎNĂ s. f. v. pujlă.

PŪJLĂ s. f. (Regional) 1. Pofaie (I). Cf. PASCU, S. 237, ŞEZ. V, 120. *Ni, potaie! În casă fi-ai găsit să stai, puşlă? RĂDULESCU-CODIN, I. 204, com. din VIGOVU DE SUS — RĂDĂUŢI, din BILCA — RĂDĂUŢI ŞI din STRAJA — RĂDĂUŢI, COMAN, GL., ALB I 1156/375, LEXIC REG. 107, UDRESCU, GL. ◇ E x p r. 1 umbra ea o puşlă = a umbra de colo colo fără nici un rost: (regional) a umbra puşlău, v. pujlău (2). Cf. ARH. OLT. XXI, 271.*

2. Epitet depreciativ pentru o persoană neascultătoare şi leneşă: p. e x t. puşlama: hainana; (învechit şi regional) pujlău (2). Cf. I. CR. I, 122, com. din STRAJA — RĂDĂUŢI, CIAŞANU, GL., PAŞCA, GL., LEXIC REG. 107, MAT. DIALECT. I, 234, UDRESCU, GL.

3. Epitet depreciativ pentru o femeie de moravuri uşoare. Cf. DR. I, 412. *Şi-a lăsat nevasta şi copiii şi stă cu puşla aia.* MAT. DIALECT. I, 287.

4. (Bot.) Coadă-calului (*Equisetum telmateja, arvense* şi *silvaticum*) (Voşlobeni — Gheorghieni). VICIU, G. I.

◆ (În forma pujină) Finaţ care se coseşte o singură dată pe an (Runcu Salvei — Năsăud). CHEST. IV 121/264.

— Pl.: puşlc. — Şi: (regional) pŭjînă (CHEST. IV 121/264), pŭjînă (PASCU, S. 237, ŞEZ. V, 120), pŭjîă s. f.

— Din ucr. пущла „câine”.

PUJLĂU s. m. 1. (Regional, în forma puşlău) Dulău (Orlea — Corabia). PĂSCULESCU, L. P. 296. *Multe ceotece tăia Şi puşlăii îi chema.* id. ib.

2. (Învechit şi regional) Epitet depreciativ pentru o persoană neascultătoare şi leneşă: p. e x t. puşlama: hainana: (regional) pujlă (2). Cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 301, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, PASCU, S. 417, ŞEZ. III, 86, DR. II, 412, com. DRĂGANU. *Un puşlău care nu se fine de nici o treabă.* MAT. DIALECT. I, 189. ◇ E x p r. (Adverbial) A umbra puşlău = a umbra de colo colo fără nici un rost: (regional) a umbra ea o puşlă, v. pujlă (1). Cf. B XVII 181, MAT. DIALECT.

1. 189. ♦ (Învechit, rar; în forma *pușlău*) Dezertor. Cf. DDRF.

3. (Învechit, rar; în forma *pușlau*) Cal de pripas. Cf. GHEȚU, R. M.

— Pl.: *pușlău*. — Și: *pușlău, pușlău* (ALEXI, W.) s. m.

— *Pușlă* + suf. *-ău*.

PUJLETIC -Ă adj. (Regional; despre oameni) Leneș. Com. din STRAJA—RĂDĂUȚI.

— Pl.: *pujletici, -ce*.

— *Pujlă* + suf. *-etic*.

PUJLI vb. IV. (Prin Bucureștii I. În Franza. (Despre ei); în forma *pujni*) A lătra în mod neplăcut și răgușit. ȘEZ, V, 120. *Cine ce numai pujniște!*. ib.

2. Refl. „A se strica, a se face de nimic”. LEXIC REG., 107.

— Prez. ind.:? — Și: (regional) *pujni* (prez. ind. pers. 3 *pujniște*) vb. IV. ȘEZ, V, 120.

— V. *pujlă*.

PŪJNĂ s. f. v. *pujlă*.

PUJNI vb. IV v. *pujlă*.

PŪJNITĂ s. f. (Prin Maram. și prin nord-estul Transilv.) Casă urfă (CHEST. II 49/363), sărăcăcioasă, în ruină (ib. 50/268).

— Pl.:?

— *Pujnă* + suf. *-ită*.

PUL s. n. Fiecare dintre cele 30 de piese rotunde care se folosește la jocul de table; (rar) pion (2). Cf. CHIRȚESCU, GR. 253. *Deschise cutia de table și începuse să așeze pulurile pentru amândoi*. C. PETRESCU, O. P. I, 163. *Tuica jucată la table, eu zarul aruncat din băierile inimii, eu pulurile plesnile eu sete*. BRĂDESCU, O. A. II, 297, cf. IUL. FIL. V, 260, DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *puluri*.

— Din te. pul „monedă de aramă”.

PŪLBĂR subst. v. *pulbere*.

PŪLBĂRE s. f. v. *pulbere*.

PULBĂRÓS, -OĂSĂ adj. v. *pulberos*.

PŪLBERU subst. v. *pulbere*.

PULBERĂ vb. I. Franza. (Învechit, rar) A umple de praf. *Erolocrit văzduhul a pulberat, Cînd s-a repezit cu calul și pe drum a alergat*. PANN, E. IV, 58/7.

— Prez. ind.: *pulberez*.

— V. *pulbere*.

PŪLBERĂ s. f. v. *pulbere*.

PULBERĂRIE s. f. Fabrica sau depozit de muniții; (Învechit) prăfărie (2). *În stînga a fabrică mare — pulberăria statului*. VLAHUȚĂ, ap. IDRG, cf. ALEXI, W., CADE. *Pulberăria de la Dadești*. SCRIBAN, D. *Să fumeze ... mai mult decît într-o pulberărie, în acest lăcaș al benzinei, nu e voie*. BOGZA, A. I. 65. *Se iscară, prin localități ascunse între munți, pulberării*. STANCU, R. A. I, 315, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pulberării*. — Și: (rar) *pulbererie* s. f. SFC IV, 77.

— *Pulbere* + suf. *-arie*.

PŪLBERE s. f. I. Material format din particule foarte fine și ușoare de sol (care pot fi antrenate de vînt și pot rămîne în suspensie în aer, se pot depune pe obiecte etc.); p. g e n e r. orice amestec pulverulent de corpuseuli (care se pot menține în suspensie în aer); praf (I), (regional) colb. V. ț a r j n â. *Și strî-*

gîndu ei și lepădîndu-și veșmentele, pulbere (prahu s. TEST. 1618, BIBLIA 1688) vîrîndu spre văzduhu. COD. NOR. 419. Ca pulberea (pulbera s, prahul h, d) ce o mătură vîntul din fața pămîntului. PSALT. I. La acestea sî tocmoșle și fărna, cea pulbere sufîre. DOSOITU, V. s. septembrie 32/31. Rămase trupul gal în pulbere aruncat. ANON. CANTAC., CM I, 139. S-oprește din fuga surcapă Cu pînele de sudori pline, De pulbere și sluge împroșcat, Cu trupul întreg nevătămat. BUDAI-DELIANU, T. 255, cf. LB, DRU. Un nor mare de pulbere îi vîdi apropierea românilor. BĂLESCU, M. V. 111. Am venit aici ca să scap de tîna și de pulberea țasilor. NEGRUZZI, S. I, 198. Era peste tot o mare de pulbere în care înotau. BOLINTINEANU, O. 291. Pulberea se joacă în imperial unei raze. EMINESCU, O. I, 133. Soarele aprinde eucubee în norul de pulbere ce se ridică. VLAHUȚĂ, O. A. II, 153. Pulberea sură pe drum, în repzi vîrtejuri urală, Plină de șuier fugea de-a langul șoselei. COȘBUC, P. II, 61. Din pulbera involburată Abia puteai să-l deslușești. GOGA, POEZII, 120. Ulițele pustii și pline de pulbere. GALACȚION, O. A. I, 248. O boarcă caldă, mînată de un vînt subțire, purta vîrtejuri de pulbere fină, sahariană. BRĂDESCU, O. A. II, 177. Căldura văzduhului crește, pulberea drumului sporește. SADOVEANU, O. IV, 111. Un copil în cămașă se joacă în pulberea din mijlocul șoselei. ULIERU, C. 121. Sînt umbra ta, de-a pururi de om nedespărțită ... Pe pulberea fierbinte și-n eremenea tocită. ARGHEZI, VERS. 375. Vrabia se scoldă în pulbere și ciripește. CĂLINESCU, C. O. 131. Odată, istovit de-albastrul prea senin Al primăverii, Cu suflet de copil, tîlcul am Căzu eu fața-n pulberea pămîntului. BLAGA, POEZII, 14. Casele de lacuit se făceau depărțitor de ulițe ea să nu le ajungă pulberea. CAMIL PETRESCU, O. II, 503. Stirniță de un car ... pulberea se sălta ca un nor și rălmnea în aer. PAS, I. II, 217. Ridicării din pulbere trupul căzut în nesimțire. VORNIC, P. 216. Deasupra stepei cădea un strat de pulbere venit de cine știe unde. BARBU, P. 247. Spală ploile pulberii aduse de vînt. s august 1960, 7. Respira adînc ... aerul amestecat cu pulbere fină, cu adieri de naftalină. V. ROM. ianuarie 1965, 28. Frunză verde alunică, Grea pulbere se ridică De la Iași înspre Mîlești. ALECSANDRI, P. P. 180. Nu se alege nemieă Din pulbera de pe drum. MARIAN, D. 80. Ad-mîni o vadri de vin St-mi șterg gura di pelin ... Di pulbera dramului. VASILIU, C. 11. Potcoște pu-recu ..., pune cte o oca și jumătate la un picior, ploaia plouă, pulbăru merge după d. ANH. FOLK. III, 151, cf. ALR SN III h 864, LEXIC REG. 56. Pînteni roibului că da Și ca vîntul se ducea, De se vedea Pulbera După ceata de voinici. BALADE, II, 291. < (Considerat ca simbol al stării de distrugere, de abandon sau al uitării) Scările de marmură ale vreunui palat al cărui stăpîn ce de mult pulbere. IONESCU-MIRON, S. 314. Acolo dorm voierozii și domnișe, boieri și cneaghine și pulberile iubirilor. SADOVEANU, O. X, 489. Și se întorc să urce pe zări, de prin apus în pulberile lumii cernate-n amîntire. ARGHEZI, VERS. 83. < (Figural sau prin lărgirea sensului) Surugiul chiuieste; caii zboară co doi zmei Prin o pulbere de raze, prin un bour de setnei. ALECSANDRI, POEZII, 15. Pe mîndrele cărări, Ce tree prin verze și mîndre plaiuri E pulbere de-argint. EMINESCU, O. IV, 91. Soarele, din creștetul cerului și revarsă pulberea strălucitoare. DELAVRANCEA, T. 59. Ce pulberii strălucile prin ceruri se întind. MACEDONSKI, O. I, 116. Stelele clipeșc, scuturînd pe ape pulberea luminii lor. VLAHUȚĂ, O. A. II, 136. Pe mîdișă mugurie frunzele se dezvelese Și de pulbere de aur fluturași strălucese. BELDICEANU, P. 53. Zmățul pulberii de rouă Ce străluccea pe timp măruntă. GOGA, P. 119. Printre miș de șalre albe Vezi fanare în amurg Și prin pulberea de aur Oamenii pe uliți eurg. IOSIF, PATR. 37. Apu ... se ridică sprintenă din auz și se risipește apoi într-o pulbere de argint. GIRLEANU, N. 105. Vînturi străine și de pre-tîndeni au suflat și pulberea uitării s-a așternut groasă peste iecanele trecutului. HOGAȘ, H. 47. Carele ... Își mișcă lin, șiragul nesfîrșit, În auria pulbere de soare. D. BOFEZ, I. S. 89. Vîntul ne-azortlea în păr și-n Față

pulbere de lună. *BLAGA*, p. 184. Nu cumva este cele ce poartă aruncă pulbera tristeții tale? *STANCU*, d. 21. Încă-i în minte pe-acel ce-ai mînat în război, Tîrîndu-i prin pulbera morții pînă în țî și pînă în țî. *LABIȘ*, p. 285. S-a înapoiat curînd... cu suflul și ochii plîni de pulbera de aur a soarelui fărîmițat pe albastrul mării. *V. ROM.* ianuarie 1963, 10. ✦ *EXPR.* A se fiine norocul sau sărăcia (după cineva) ca pulbera după ciini (sau ciine) = a avea ghinion, a nu reuși; a fi (foarte) sărac. Se fiinea... norocul după dînsii ca pulbera după ciini. *ISPIRESCU*, l. 174, cf. *DDRF. ROMÂNUL GLUMET*, 23. (Cu inversarea construcției) Sărăcia după el se fiine ca pulbera după cine. *PANN*, p. v. 1, 156/3. A (se) face sau a (se) prefăce în (praf și) pulbere ori pulbere și cenușă sau a (fui) se (mai) alege sau rămîne (nici) (praful și) pulbera ori (regional) pulbera și paradichiu (din cineva sau ceva) = a) (despre ființe) a fi zdrobit, sfărîmat, fărîmițat, nimicît, ucis; a se alege praful (v. *PRAF* 1). (regional) a se alege paradichiu (v. *PARADICHIU*). Nu vă temeți că se vor scula romanii ce au locuî aici și vă vor face praf și pulbere? *NEGRUZZI*, s. 1, 203, cf. *LM*. [Calul] zboară cu dînsul în înaltul cerului și apoi, dîndu-i drumul de acolo, se face Spînnul pînă jos praf și pulbere. *CREANGĂ*, p. 278. Îi bătî de nu se alege nici pulbera de ci în două bătălii ce te dote. *ISPIRESCU*, ap. *CADE*. I-am întîns un băl lung și l-am tras în sus... să-i fi dat drumu se duca de nu s-alegea nici pulbera. *VLAHUȚĂ*, o. a. III, 56. Moara ciocotului macină oameni de s-alege din ei pulbera. *SADOVEANU*, o. XVII, 195. Inamicul era prefăcut în pulbere. *V. ROM.* iunie 1965, 16. Fosiți-mi-l praf și pulbăr, numa unturișă s-o aleziți din icl. *ARIU. FOLK.* III, 83. (Cu inversarea construcției) Dac-ai lumeca de acolo pînă jos, praf și pulbere s-ar alege de tine. *VLASIU*, a. p. 295. (În imprecății; adesea cu inversarea sau cu schimbarea construcției) Praful și pulbere să se alege de capul lui! *ISPIRESCU*, l. 121. Să se alege praful și pulbera de cei care impușcă oamenii! *STANCU*, R. A. II, 97. Să se alege prafu și pulbera de el! *ȘEZ.* III, 35. Praful și pulbere să se alege din tine! *Com. din ZAGRA—NĂȘĂUD.* Alege-s-ar pulbera și paradichiu de ci! *URBESCU*, GL.; b) (despre obiecte, bunuri materiale etc.) a nu mai rămîne nimic, a fi copleșit distrus sau irosit, risipit, înlăturat; a nu se (mai) alege nici praful, v. *PRAF* 1). Și călzură țoți idoli de se sfărîmăta și se foceră pulbere. *DOSOIIL*, v. s. septembrie 7, 16, cf. *LM*. Boul... au dat cu omul și din el și te au făcut pulbere je toate. *SPINNA*, p. 199. (Cu inversarea construcției) Și așa se fiine că, je umă, pulbera s-alege din bînd. *PAS.* z. 1, 161. (În imprecății) Praful și pulbere o să se alege din atîta gazdă. *V. ROM.* I, 1, 87. (Învechit) A plîa (ceva) în țo și pulbere = a distruge. *Act. Ardealul* l-au pas în țo și pulbere. *SINAI*, III, III, 71-9. A arunca pulbere în ochii (cuiva) = a induce în eroare, a înșela (pe cineva), dîndu-i iluzia că lucrurile sînt altfel decît în realitate; a arunca curva cu praf în ochi, v. *PRAF* 1). Cf. *LM*, *ZANNE*, I, 1, 269. (RAR) A-și scutura pulbere de pe picioare = a se lepăda de totul de la lucru. Cf. *ZANNE*, I, 1, 263. (RAR) A se ridica (sau a se scula) din pulbere (sau din pulberă) = a evolua; a parveni (1). Cf. *id.* II, 270. Pînă-n sfîrșit, să nu răiți marcașă sârbațoare Cînd te-ai sculat din pulberă decolăta în picioare. *ARGHEZI*, *VERS.* 377, cf. *DEX*. (Cu schimbarea construcției) E ceva urîl și rău sa je fivorul unui faou care, ca ridicat din pulbera lor, a elacășio? Cf. *PETRESCU*, A. R. 26. (RAR) A ridica (sau a ridică) capul din pulbere = a se emancipa. Acest norod spămantul Anu, ul s-raru, capul din pulbere oșă d. *HELIADE*, o. I, 456. A scote (sau a ridică) din pulbere (pe cineva) = a scote din anonimat, a face cunoscut sau a promova (pe cineva), Meritul sau singur îl ridicăse din pulbere la cea mai însemnată slujbă a țării. *BĂLCESCU*, M. V. 251, cf. *ZANNE*, p. 1, 270, M. D. ENC., *DEX*. (Cu fruntea) în pulbere = (despre oameni) umilit. Îți cer iertare și uitare despre trecut, cu fruntea în pulbere. *CR* (1818), 26°, 18. Aș vruî să te văd în pulbere-nainte-mi, Plecut și umilit.

I. NEGRUZZI, s. IV, 171. Toată turma nevolnicelor se așternea la pămînt, în genunchi, cu fruntea în pulbere. *C. PETRESCU*, A. R. 20. (Regional) Cîta pulbere și spuză = cîta frunză și iarbă, v. *FRUNZĂ*. Au și început a curge furnicile cu droaia, cîta pulbere și spuză. *CREANGĂ*, o. 120. (Ironie) A face pulbera praf = a nu face nici o ispravă. Așoi laî să plecăm, tovarășilor, că făcurăm pulbera praf. *BENIUC*, v. *ENC.* 64. ✦ *Fig.* Trupul omeneș considerat ca ceva pieritor, supus acțiunii distrugătoare a timpului. Oare mirosul de smîrnă, oare cîntețul cel sint, Pulbera ce este stînsă țot să-nvie din mormînt? *ASACHI*, s. L. I, 73. Cum dar pulbera cutiază Firei a se-impotrivi? *MUREȘANU*, p. 15/14. Răsar o vijelie din margini de pămînt Dînd pulbera-mi fărîni și inima-mi la vînt. *EMINESCU*, o. I, 128. Emoționanta încăpce a acestei iluzii, a trecătoarei pulberi omenești. *TEODOREANU*, M. U. 156. Și satul a dat buluc [la nuntă], fiind într-un an bogat și în griu și în porumb, numai ban pentru veselie și înmulțirea pulberii. *CAMILAR*, c. p. 15. Biruită-nchidam ochii... Ca mine, multe rodii prea coapte Sufereau în lumină... Soare, nu ne privi! Pulbere sîntem și pămînt. *ISANOS*, T. L. 67. ✦ *Fig.* (Urmă de determinare introduse prin prep. „de” care indică felul) Multime (1), puderie (imprăștiată ca pulbera 1 de vînt). Pe toată coasta ce cuprînde Iași... vîzurăm... o pulbere de case albe cu învelișuri de fier alb. *BOLANTINEANU*, o. 276. O pulbere de speculatori de tot felul... urma cu mărșuri pașnica noastră armie. *id.* II, 302. Ghicam în pulbera de aștri nenumărate oști de țigari. *MAGEDONSKI*, o. I, 230. O pulbere de glasuri se ridică Din mii de guri. *VLAHUȚĂ*, o. A. I, 80. De ce n-am oripe vijeliei Să mă înalț la pulbera de stele Și să le sting, pe rînd. *CERNA*, p. 28. Pulbera de stele de pe cer își schimbă țesătura mereu. *CĂLINESCU*, E. O. I, 122.

2. P. a n a l. (De obicei cu determinări care arată felul, materia etc.) Nume dat unor materii solide reduse la starea de particule foarte fine (ca pulbera 1) și care au de obicei diferite utilizări; praf (2). Pulbera de aur era uscată apoi în tipsii. *AGRIBICANU*, A. 68. Am văzut rotînda-se ușor... Pulbera cimentului în soaf. *HOPIA*, c. 118. ✦ *Spec.* (Regional) Pospai (1). În moara pulbera albă de faină cernută mărunt se ridică pîcîlîndîni. *ANGHEI-IOȘIF*, c. L. 24, cf. *ARSEN I* h 183, 29. ✦ *Spec.* (Prin Ban. și prin sudul Mun. Iași) Lamură (a fainii). Cf. *ALR I* 772/12, 720.

3. P. a n a l. (Învechit și regional; urmat de diverse determinări) Polen (1). Pulbera cea roditoare. *MADON*, ap. *URSU*, t. ș. 44, cf. *INV. ROM.*, ap. *id.* II, 257. Pulbere mrositoare... numită: polin. *CORNEA*, E. II, 269/13. Pulbera zămislirii. *STAMAI*, M. 27/1. Pulbera cea galbenă aflîndu-se în centrul anterei se numește polen. *BARASCHE*, I. S. 140/11, cf. *MIHAI*, ap. *URSU*, t. ș. 257. Pe buze obraznica albină Ascunsă ca-ntr-o floare de lotus, care-i plină De pulbera cea dulce. *COȘBUC*, s. 145. Pulbăru lu fluori. *ALR SS I* h 107, 29.

4. P. a n a l. Exploziv granular cu viteza de ardere relativ mică, utilizat la armele de foc, în tehnica rachetelor, în tehnica minieră etc.; *spec.* (și în sintagma pulbere neagră, M. D. ENC., *DLR VII*, 1193) substanță pulverulentă formată dintr-un amestec de azolat de potasiu, sulf și cărbune de lemn, folosită ca explozibil (indeosebi la armele de foc), praf de pușcă (v. *PRAF* 2), (popular) iarbă, (învechit, rar) prăvărie (v. *PRĂFĂRIE* 2). Progresul e mai mare, știința mai departe Cînd ne produce ca pulbera lozante Ș-alătarea cu dînsa fulgătoare armă. *HELIADE*, o. I, 382. Sub domnița fîntîi sîm se face acuni în Moscova pulbera seau praful de pușcă. *ASACHI*, I, 78/27. Opt însă ea fost executată prin pulbere și glonț. *BARIȚIU*, P. A. II, 259. Pulbera de tun fu măiată de apă. *NĂNOVOL*, I. R. V, 104. Pulbera este un amestec de azolat de potasiu, de sulfure și de cărbune. *PONI*, ch. 179, cf. *BĂRCIANU*. Din împrejurarea deschiderii unei fabrici de pulbere... acum se perindează prin oraș lume mai multă. *BRĂTESCU-VOINȘTI*, p. 322, cf. *MACAROVICI*, ch. 563. Cartușul actual, datorită

probabil formei sale parabolice ... purnute o mai bună afundare a pulberii. VÎS, PUȘC, noiembrie 1964, 8, cf. M. D. ENȘI, AIB SS IV, h. 948, A S 29, XI 29, p. 19. Fig. *Amfiteles cîn în coasta cogii e pulbere de pusea.* SADOVIANU, o. XII, 307. — *Pulbere fara fum ... exploziv pe bază de nitroceluloză, care conține un absorbant de vapori.* *Teledonul ... coprius cu pulverat de nitrat ... este foarte pulberos și foarte, cu stăruie a pulberii, fara fum.* MĂCĂRĂȘ, o. II, 563, cf. M. D. ENȘI.

5. (Regional): în forma *pulbâr* Vspîrîna (Nîșior — Năsăud), BUL. III, IV, 71.

— Pl.: *pulbâr*. — Și în regional: *pulber* (AIB SS IV h. 864) subst., *pulberă* (AIB I 366-984, 986) s. f., *pulbâr* subst., *pulbăre* (ib. 1365-798), *pulbăre*, *pulbure* (O.D.R., AIB SS IV h. 864-95) s. f., *pulvâr* (BUL. III, IV, 71) subst., *pulvere* (AIB I 366-131) s. f.

— Lat. *pulvis*, *-veris*.

PULBERERIE s. f. v. *pulberărie*.

PULBERIUC, -Ă adj. (Învechit, rar) ca *pulberia* (1). *Prin nori pulberici.* BOLONDIANU, ap. ȘĂINEȘTI, D. V.

— Pl.: *pulberici*, *-ce*.

— *Pulbere* + suf. *-ic*.

PULBERIȚE s. f. (Regional) Diminutiv al lui *pulbere* (1) (Clopotiva — Mateji, cf. VICH, cor. 97. *Pe drum ce-mi vede? Măc-o negurice, Battind pulberice.* Id. ib.

— *Pulbere* + suf. *-ice*.

PULBERIZĂ vb. I v. *pulveriza*.

PULBERIÓS, -OĂȘĂ adj. (Învechit) adesea prin lărgirea sensului) 1. Prăfos (1). *Fluturii cîi pulbăroși și la față cenușoși, care ... împrejurul stupilor zboară.* TOMCI, c. A. 101 20. *Ulițele îi sînt stîmte, strîmbe și ... pulberoase.* RUS, I, 1, 205, 16. *Flutul cel mai rău pentru vite este acel ruginii, adică pe a căraia blajeni se vîd pe te pulberoase, galbene.* I. IONISCU, c. 111 8, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. 17. Fig. *Sufletelor zboară din închisoarea pulberosă și se întîrîse în paradisul amorului.* I. NEGRUZZI, s. I, 285.

2. Prăfos (2). *Alcoolul ... face oia lafioasă și o pune o cântăre pulberosă de camfor.* MAN. SĂNĂI, 119 8. *Soarele scaldat într-un nor pulberos se cîșună după munte.* PRONIL, NEGRUZZI, s. I, 320, cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., DEN.

— Pl.: *pulberosi*, *-oasă*. — Și, învechit: *pulverós*, *-oasă* (D.P.L.), (regional) *pulbărós*, *-oasă* adj.

— *Pulbere* + suf. *-os*.

PULBERULENT, -Ă adj. v. *pulverulent*.

PULBERE s. f. v. *pulbere*.

PULBERIC s. f. v. *pulbere*.

PULCĂ s. f. (Prin Bucov.) Femeie leneșă. Cf. LEXIC REG. 115.

— Pl.: ?

— Cf. ucr. пулька.

PULDĂR s. n. v. *puđră*.

PULEĂRIȚI s. n. (Prin Bucov.) Portofel (2). Cf. LEXIC REG. 117.

— Pl.: *pulearitari*.

— Din ucr. пулярець.

PULEĂZĂ s. f. v. *pleasă*.

PULIȚI s. n. v. *poleiți*.

PULGĂRMȘTER s. m. (Învechit, rar) Primar (III 1) al unei comune. Cf. BILU II, 341.

— Pl.: *pulgarmșteri*.

— Din magh. *polgármester*.

PULHECĂ s. f. v. *pulhela*.

PULIȚI s. f. Bonda specială cu saț pe circumferința exterioră, pe care se nașcă o frînghie sau o curea și care servește la ridicarea, așezarea, la transmiterea unei mișcări circulare etc. V. SERPIȚI. Cf. IUREȘ, I, M. IX.

— Pl.: *puliți*.

— Din fr. *poulie*.

PULHIECĂ s. f. (Prin sudul Mold.) Numele unei părți a plînzii nefecate mai din aproape. Cf. BILU II, 149.

— Pl.: — S. *pulhela* s. f. BILU 149.

— Etimologia necunoscută.

PULHOC s. m. (Regional) Mormoloc (1) (Mărginea — Bădăuți). Cf. AIB SS III h. 764-86.

— Pl.: *pulhoci*.

— Etimologia necunoscută.

PULMAN s. n. Vagon de lux. Cf. DN². ♦ *PULMAN* tren compus din astfel de vagoane de lux. Cf. DN².

— Pl.: *pulmante*.

— Din engl. *pullman* [car].

PULMĂ s. f. (Ban.) Mîngă (1). Cf. CADR. 17. (În construcția *De-a pulma* = numele unui joc cu mîngă. Com. din BRĂDȘORU. Cf. JOS — ORAVITZA. ♦ Grupă făcută în pămînt pentru jocul cu mîngă deservit mai sus. Com. din BRĂDȘORU. Cf. JOS — ORAVITZA.

— Pl.: *pulmi*.

— Din magh. *puha* 'abondanță'.

PULMĂNĂRIȚĂ s. f. v. *plămînzărie*.

PULMĂ s. m. v. *pulmon*.

PULMĂNĂRIȚĂ s. f. v. *plămînzărie*.

PULMĂNĂRIȚĂ s. f. v. *plămînzărie*.

PULMON s. m. (Cvaul.; livresc) Plămî (1 1). *În justicare țara a peptului se află un pulmon.* TEODORI, A. 65 15. *Aparatul respirator, ce ține mai tot partul, se compune din doi saci ... care se numesc pulmoni.* KREJZVLESCU, A. 8 28. *Este cu totul poștă întrebuințarea acestor oje ... la astmă ... cînd se fi prăcută din adevărați slabiciune a pneumonilor.* DISC. APE, 35 19. *Un omal respăra aerul prin pulmon.* BĂRĂSCU, M. III, 217 2. *Arteria pulmonilor ... umplîndu-se acuma de ... sîngă, vrea să-l întoarcă tarăși.* TERȘESCU, c. 71 2. *Oam-nu care vorbesc mult în viața lor stît supuși la emoragie a pulmonilor.* ISIS (1859), 130² 15. *Părțile posterioare și inferioare ale pulmonilor stît roșu-vinete.* BABEȘ, o. A. 1, 289. *Pulmonii sau bojoci stît în număr de doi, așezați unul la dreapta și altul la stînga în coșul pieptului.* I.S.C. VET. 54. *Alteratiunile circulației prin pulmonul batrinilor într-o cor-tinută iminență de stază.* PARHON, B. 18, cf. M. D. ENȘI, D.I.X.

— Pl.: *pulmoni*. — Și: *pulmîn* (URȘI, I, S. 264), *pulmîn*, *plumôn*, *pneumîn* s. m.

— Din lat. *pulmo*, *-onis*. — Pentru *pneumîn*, cf. ngr. πνεύμων.

PULMONĂL, -Ă adj. (Învechit) Pulmonar. *Stăgile din inimă aiceaptă merge prin arteria pulmonală în plămînt.* ANTIOP, 79 4, cf. 93 26. *Oftica ... pulmonală.* APE MIN. 26 21. *Din fiecare plămînt ies ette două vene pulmonale.* POLIZU, P. 167 16.

— Pl.: *pulmonali*, *-e*.

— Din lat. *pulmonalis*.

PULMONĂRI, -Ă adj. Care se referă la plămînt (1 1), care aparține plămîntilor, de plămînt; care este localizat la plămînt, care afectează plămîntul; (Învechit) pulmonal. *Venele pulmonare stît în număr de patru.*

Coasă pentru fiecare plămân. KREZULESCU, A. 496 18. Cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Fiecare pulmon este format, întocmai ca un burete, din o mulțime de bășicuțe mici numite vezicule pulmonare.* ENC. VET. 51, Cf. CADL, SCRIBAN, D. *Eram râu bolnav ... de congestie pulmonară.* CĂLINESCU, S. 401. *Insuficiența pulmonară ... accelerează îmbătrânirea.* PARHON, B. 178. *S-a îmbolnăvit de gripă pulmonară și a decedat a treia zi.* VINEA, L. V. 392. *Dacă s-au produs leziuni pulmonare, se vor da calmante ale tusei.* BELEA, P. A. 169. *Printre medicamentele care se întrebuințează în astmul pulmonar, cităm: atropina, adrenalina.* ABC SĂN. 73.

- Pl.: *pulmonari*, -e.
- Din fr. *pulmonaire*.

PULMONĂRIȚĂ s. f. (Bot.; rar) *Guscărișor* (*Pulmonaria officinalis*). *O altă plantă de primăvară înflorită în pădure este pulmonarița.* SIMIONESCU, FL. 17.

- Pl.: *pulmonarițe*.
- Din numele științific al plantei, *Pulmonaria* [officinalis], după cuvinte nume de plante ca *măselarița*, *săpunarița* etc.

PULMONIC, -Ă adj., s. m. și f. (lesit din uz) Tuberculos, fizic. Cf. CADL.

- Pl.: *pulmonici*, -ce.
- Din fr. *pulmonique*.

PULMONIE s. f. (Med.) 1. (Înviechit și regional) Pneumonic. Cf. PROT.-POP., N. D., CADE, SCI. 1950, 77.

- 2. (lesit din uz) Tuberculoză. Cf. CADE.
- Pl.: *pulmonii*. — Și: (regional) *plumonie* s. f. SCI. 1950, 77.
- Din fr. *pulmonie*.

PULMŪN s. m. v. pulmon.

PULŌNIC s. n. v. poloune.

PULŌVĂR s. n. v. pulover.

PULŌVEB s. n. (Adesea cu determinări care indică materialul) Obiect de îmbrăcăminte tricotel, fără nasturi, care acoperă partea superioară a corpului și este purtat, de obicei, peste bluză, cămașa, rochie etc.; p. ex. l. *jacluță tricotelă. Desface un pachet, arată niște veste și un pulover de angora.* CAMIL PETRESCU, T. III, 245. *Pulover albastru, cu mâneci lungi și închis la gât.* SEBASTIAN, T. 139. *Îmbrăcetu într-un pulover de lână albă.* CĂMINESCU, O. I. 70. *Rămăseară îmbrăcați numai în pantaloni și în niște pulovere de lână.* STANCU, R. A. III, 70. *Încercă să-și bage gubulurul cămășii sub pulover.* V. ROM. septembrie 1955, 110. *Purta ... un pulover cafiniu.* VINEA, L. II, 168. *Lucrază la o mașină de încheiat pulovere în atelierul de confecții.* SCINTEIA, 1969, nr. 4862, Cf. M. D. ENC., DEN.

- Accentuat și: *pūlover*. — Pl.: *puloverc*. — Și: *pulŏvăr*, (regional) *plŏvăr* (L. ROM. 1959, nr. 5, 6), *polŏvăr* (ib.) s. n.

- Din fr., engl. *pull-over*.

PULP s. n. v. pulpă.

PULPĂ vb. I. Transz. (Rar; complementul indică fructe cu sîmbure) A separa pulpa (4) de sîmbure. Cf. ŪDRESCU, GL.

- Prez. ind.: *pulpéz*.
- V. *pulpă*.

PULPĂN s. n. (Regional) Căpân de pasăre. Com. din BUCUREȘTI.

- Pl.: *pulpănc*.
- *Pulpă* + suf. -on.

PULPĂNĂ s. f. I. Fiecare dintre părțile de la talie în jos ale unei haine bărbătești (lungi). V. *p o a l ă*

II 1). *Plopana anterioară, jublei.* I. GOLESCU, IN DR. I, 291. *Încercă să sîrute pulpana anterioară.* FILIMON, O. I, 172. *Dulară de serasir înflorată ... cu nasturi sau bumbi de aur d-a lungul peștilor și a pulpanei.* ODONESCU, S. I, 418. *Se dau jos scuturîndu-și pantalonii și pulpanele redîngotele.* CARAGIALE, O. I, 279. *Își apucă omîndouă pulpanele sucmanului și începu să se scuture de sloi.* SLAVICI, S. II, 9. *L-a ajuceat de pulpana j chelei și, gata să plîngă, l-o regal s-o ducă la pensi-on.* VLADUȚĂ, D. 57. Cf. IDRE. *Mama Paraschiva, fiind pe Gheorghe de pulpana samonului, îl boceste ca pe moart.* N. REV. R. I, nr. 1, 31. *Își ridică pulpanele giubelor în cîngătoarea de plisă roșie.* DELAVRANCEA, II, T. 5. *Cu pulpana anterioară prinsă în brîu, ... era tipul zădărnului de modă veche.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 101. *Virtul îi flutura pulpanele mantalei.* BĂRBANU, P. S. 11. *Pulpanele redîngotei făceau un unghi drept cu sfințea.* BĂSSARABESCU, V. 71. [Sumarul] *ne stăruie de încheiat nu are: dacă este neapărat nevoie, se încheie prin fîntoa cu mîna unei crișii (pulpană) după adegul urătător.* PRIBEGUL, P. R. 49. *Își dădu la o parte pulpanele pelerinii.* SADOVEANU, O. XI, 408. *Uscou la vînt și soare tot felul de obiele, Pulpane de cafe-tane.* I. BĂBĂU, J. S. 120. *Simțindu-i de umeri, de pulpanele vestoanelor.* T. POPOVICI, S. 20. *Și-n mors, pulpana țării zboară.* T. IULIE 1964, 60. *Și-l luară de pulpană și-l aruncă-n cușoară.* PĂȘULESCU, I. P. 208. ♀ *Fig. Amargul pe uliți pulpana-și desface.* LESNEA, VRS. 118. *Tînci-ți-vă bine de pulpana mea! Am să ajung departe. Numai moartea îmi va întrerupe cariera.* STANCU, R. A. I, 317. *În medicină ... o ucenicie sub pulpana unui mare specialist este aproape inevitabilă.* PRIDA, R. 26. ♀ *Exp r. A se ține de pulpana cuiva = a urmări cu insistență pe cineva, a nu da pace cuiva; a se ține seai de cineva, a se ține de poala cuiva, v. *p o a l ă* (I 1). Cf. ZANNE, P. III, 324. DR. I, 291, DL. *A trage de pulpană (pe cineva) = a insista, a stărui (pe lângă cineva) pentru a obține ceva. N-a tras de mincă și de pulpană pe nimeni, n-a lingușit țierde.* ARCHEZI, T. C. 29. *A lua pe cineva sub pulpană = a proteja (I).**

2. (Regional) Un fel de elapă (dintr-o țesătură groasă) care acoperă gîmbașilor, păzitorilor de vite etc. Cf. PAMFILE, I. C. 290, CADL.

- Pl.: *pulpănc*. — Și: (înviechit) *pulpăină* (CIHAC, II, 267, DR. I, 291), *plopăină*, *poloăină* (CIHAC, II, 267), *polpăină* (POIȚU), *polpoăină* (CIHAC, II, 267), (regional) *plopșăină* (DOBULESCU, GL.), *plopșără* (id. ib.) s. f.
- De la *pulpă*.

PULPĂRI s. n. (De obicei la pl.) 1. Apărătoare de noctal sau de piele purtata odnoară de războinici pe pulpe (1); înviechit, rar) *pulpă* (7). *Voi, Căpitani și călăși obi, ve frumozie pulpari.* MIRON, I. 4. *Zu împărțit atună în două cele. Pe solii mei cei cu pulpare mîndre.* id. c. 165, Cf. IDRE. *Condorul se mișcă foarte greu ... Sprîjîrit în julyerele lui de ațel.* N. REV. R. XVI, nr. 3, 37, Cf. I. EN.

2. Un fel de moletire sau de carimbi de ciorași (implețiți sau confecționați din piele sau postav) cu care se acoperă pulpele (1) sau picioarele de la genunchi până la gleznă; tuzuc¹, tureacă, (înviechit) tibială. *Uniforma ... este dintr-o cămășă, un pteptariu, o jărele de pulpari.* AN (1829), 174² 15. [Copiii] *tracătă niște ciorași de postav numiți cioroci, cu și pulparele purtate de cromăni din Macedonia.* PAČALĂ, M. R. 125, Cf. CADE, SCRIBAN, D., DEN.

- Pl.: *pulpure* și (rar, m.) *pulperi* (SCRIBAN, D.).
- *Pulpă* + suf. -ar.

PULPĂRI², -Ă adj. Care aparține pulpei (3 d), privitor la pulpă. Cf. DN².

- Pl.: *pulpării*, -e.
- Din fr. *pulpaire*.

PULPĂRE s. f. Acțiunea de a pulpă. *Avea un tabl nominal al citorilor elevi, întocmit pe întreprinderi ... Crescătorii de jorci, centre de pulpare, depozite,*

cooperative, centre de congelare. PRIDA, B. 82. *Să se construiască o întreprindere pentru pulparea și industrializarea fructelor.* ȘTIINȚA, 1969, nr. 1853.

— Pl.: pulpați.

— V. pulpa.

PULPĂT¹ s. n. (Rare) Faptul de a pulpa. Cf. UDRISCU, GL.

— V. pulpa.

PULPĂT², **Ă** adj. (Învechit, rar, despre oameni sau despre animale) Pulpos (1). Cf. LL.

— Pl.: pulpați, -te.

— Pulpă + suf. -at.

PULPĂ s. f. 1. Ansamblu anatomic format de mușchii posteriori ai gâmbel, (regional) i c r ă ; parte a piciorului situată în dreptul acestor mușchi; p. c a t. (împotrîri) coapsă. *Femeile lor poartă brațari de oaură la pulpă.* HERODOT (1645), 262. *Accaste [râni]... să vindecă mai pre lesne cumu-s la stinghii și la pulpile picioarelor.* PRAV. 125. *Învăța patru dărbani să-l bată cu pietri preste obraz... și preste pulpi.* DOSOFIL, V. 8, septembrie 67/8. *Pulpele picioarelor lui stul ca niște stâlpi de marmură tulărați pre stepene de aur.* CHILIAȘ, 307/5. *Să te bată... preste genuchi și preste pulpi.* BIBLIA (1688), I46²/33. *La cămăla de socotit iaste... perințele între picioarele dinainte și în pulpile picioarelor denapoi.* CANTEMIR, ISF. 90, cf. ANON. CAR. *Marginile hlamidei aruncindu-le preste părțile cele dinapoi și preste pulpele picioarelor calului (a. 1773).* GER II, 90/31, cf. DRUC, ANTHOP. 31 2. *Am un semn... pe pulpa piciorului sting.* PR. DRAM. 170. *Ochiu-ni înltuesțe ș-admiră o cadină... Cu pulpa mărmarie.* ALECSANDRI, P. III, 4. *Traion, în tunică scurlă, cu tibiale... vlnătorești pe pulpe și cu toga pe umeri.* ODOBESCU, S. III, 74. *Cosifele ei lungi și stufoase de-i bătea pulpele.* ISPIRESCU, L. 78. *Nu-i frumos ca să-și arate Pulpa golului picior.* COȘBUC, B. 227, cf. BIANU, D. S. *Afele de la opinci... erau aduse în jurul pulpi.* HOGAȘ, DR. I. 307. *Brațele și pulpele îi zreneau fără voie.* REBREANU, I. 280. *S-a răsturnat o sâmbură și o fală... și-a sfîșiat pulpa piciorului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 70. *[Copiii] cu pulpele goale și cu obraji asudați... se lărjonesc.* C. PETRESCU, C. V. 361. *Oamenii ucor-dați, înspăimîntați, minăși de la spate de gradăși care-i loveau cu cealaltă peste pulpe, înaintau ca niște somnambuli.* BRĂESCU, O. A. I. 80. *Îi dădu una peste pulpele piciorilor.* SADOXIANU, O. I. 687. *String bine colu-n pulpe și pînțeni dau S-ajung.* PILLAT, P. 145. *Făcu ettera mișcări gimnastice în scopul de a arăta mușchii-latura pulpcor.* CĂLINESCU, I. O. I. 268. *Arca... gheb galbene, cu ciorapi vârgați trași pe pulpă.* PRIDA, M. 88. *Și-a șters cu mina pulpele.* 1 februarie 1961, 21, cf. M. D. ENC., DEX. *În cea baltă de la Fant Este-un șarpe cum berbant... Nu cumva tu l-ai căleot și de pulpă te-au mușcat?* ALECSANDRI, P. P. 398. *De va fi deochial De bărbat Să-i plesnească Pulpile, Să-i curgă Singele.* TEODORESCU, P. P. 370. *La buci Șolduri, La șolduri Spele, La spele Fluicere, La fluicere Pulpă, La pulpi Glezne.* MARIAN, D. 97. ♦ F i g. *Mingii pe pulpe o răchită.* Pe creștet netezesc un pai. LESNEA, VERS. 130. ♦ F i g. (Învechit) Bărbăție, putere, tărie. *Nu în vârlutea cailor vru, nec în pulpile (v ă r l u t e a n) bărbăților dulce vru.* PSALT. 304, cf. CORESI, PS. 398/12.

2. (Adesea cu determinări care arată felul) Carneă dintr-o pulpă (1) de animal, care servește ca aliment; p. g e n e r. orice fel de carne maeată. Cf. ANON. CAR. *Să iei pulpă de vișel..., untu proaspăt au slănină.* MÎNCĂRILE, 47 15, cf. IB, ȘĂINEANU, D. U., CADP. *A adus aseară... o pulpă de vișel.* CĂLINESCU, C. O. 89. *Trebuî să dea mușchiul și două pulpe la conac, așa cum era pravila.* CAMIL PETRESCU, O. I. 37, cf. ALR SN II h 363.

3. P. a n a l. Numele unor părți cărnose ale corpului oamenilor sau animalelor care seamănă, ca formă, cu o pulpă (1):

a) (Popular; și în sintagmele *pulpa minii*, ALR II h 49, *pulpa de la mână*, ib. h 49 141, *pulpa de la brîncă*, ib. h 49 316) Biceps. Cf. DDBI. *Sunese minca și seose Două brațe cu pulpele groase.* ARGHIZI, S. I. 207, cf. ALR II h 49.

b) (Prin nordul Transilv. și prin Munt.; în sintagma) *Pulpa minii* = antebraț. *Sunese minca stingă pînă la cot și rezemă mîful cutitului de pulpa minii.* DILAVRANCA, I. 200, cf. ALR II h 91.

c) (Rare) Partea cărnosă de la ultima falangă a degetelor. Cf. POȘCARU, I. I. WB.

d) (Cu determinări care precizează sensul) Tesut conjunctiv bogat în vase și nervi, care se găsește în unele organe sau care umple unele cavități osoase. Cf. CADP. SCRIBAN, D. *Caria dentară..., progresînd d la suprafața dintelui spre profunzime, ajunge la pulpa dentoară.* ARC SĂN. 7, cf. M. D. ENC., DEX.

e) (Popular) Uger. Cf. DRUG, CADP. *Vacilor tineri, cînd fată pentru prima oară, li se umflă pulpa și nu pot suferi să fie mulse.* SZ. IV. 128, cf. IB, 204, com. din ZAGRA -- NĂȘUD, din ORAVITZA și din SIBITIA -- RĂDĂUȚI, ALR I 1 058. *În coșită pulpa dă lapte.* ALR II 5 673/219. *Cînd se umflă pulpa la vacă, tu pun' oful și prav și lămin'.* ALR II 7, cf. A V 15, VI 3, 26, LEXIC BELG. 21.

4. P. a n a l. Tesut celular spongios, bogat în seva și care constituie pericarul unor vegetale; (sens curent) partea moale și cărnosă a unor fructe și legume. Cf. CADP. SCRIBAN, D. *Pulpe de fructe strccurate.* SOM. MIN. I. 460. *Zemoasă și astringentă ca un pulp de caisă.* CĂLINESCU, O. I. 266. *Conținutul ei mai mare de vitamină C, dintre toate fructele, se găsește în pulpa de măceș.* S. MARIȘ, C. B. 11, cf. M. D. ENC. < Pulpă de fructe semiconservă fabricată din fructe închise ermetice în butoaie parafinate și păstrate cu ajutorul unui conservant în vederea industrializării. Cf. M. D. ENC.

5. Reziduu obținut în industria zahărului, în distilării și la prepararea feculei și folosit ca hrană pentru vite. Cf. LEB².

6. Apă care conține în suspensie granule minerale. Cf. DS².

7. P. c a l. (Învechit, rar) Pulpar (1). *Coif de arama pre capul lui... și pulpe de aramă preste fluicerele piciorilor lui.* BIBLIA (1688), 207²/25.

— Pl.: pulpe și (învechit și regional) pulpi. — ȘI: (rare) pulp s. n., (regional) pulpe, pŃlpa (ALR I 1 058 552) s. f.

— Lat. pulpa. — Pentru sensurile 3 d, 4, 5 și 6, cf. fr. pulpe.

PŃLPE s. f. v. pulpă.

PŃLPEȘ, **Ă** adj. (Regional) despre oameni sau despre animale) Pulpos (1) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRISCU, GL. *Fată pulpeșă.* id. ib. < (Prin lărgirea sensului) *Două mere gurguete, Pulpeșe și cucuete; Iiut, gliceește-le băvete De n-or fi în sin la fete* [Sinii]. id. ib.

— Pl.: pulpești, -e.

— Pulpă + suf. -eș.

PULPIȘOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui pulpă (1); (regional) pulpuliță. Cf. DRUG, CADP. *Zidul se sura și o cuprindea Pin' la gleznișoare, Pin' la pulpișoare.* ALECSANDRI, P. P. 190, cf. GER II, 290.

— Pl.: pulpișoare.

— Pulpă + suf. -ișoară.

PŃLPIT s. n. (Prin Transilv.) 1. Pupitru (2). Cf. DRUC, BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. Pupitru (3). *Studentii... sorbeau cu sete prelegerile lui Bărnufiu... Spiritul de rezistență plana preste tot în aer; chitar și în Viena... au fost vizitate pulpitele elevilor din Seminarul S-la Anna, de unde au și fost eliminați vreo doi băieți ruteni.* BĂRNUIU, P. A. I. 633.

3. Serlar (la masă). *Sertori... cari se vor afla în pulpitele meselor.* BĂRNUIU, P. A. III, 162, cf. A II 3.

4. Pupitru (H). Cf. TIM. POPOVICI, D. M.

— Pl.: *pulpite*.

— Din lat. *pulpitum*.

PULPITĂ s. f. Inflamație a pulpei (3 0) dentare. Cf. DN². *Pulpita apare în urma pătrunderii în pulpa dentară a unor microbi*. ABC SĂN. 298. cf. DEN.

— Pl.: *pulpite*.

— Din fr. *pulpite*.

PULPÎFRU s. n. v. pupitru.

PULPOĂNĂ s. f. v. pulpană.

PULPÓS, -OĂSĂ adj. I. (Despre oameni sau despre animale) Care are pulpe (H) mari și groase, (regional) pulpeș. (invechit, rar) *pulpat*²: p. restr. (despre picioarele oamenilor sau ale animalelor) musculos; cărnos. Cf. DRUC, LB, POLIZU. *Vaca bună de lapte ... are picioarele pulpoase sus și subfiri jos*. DAMĂ, T. 31, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., IDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEN.

2. (Prin sud-estul Olh. și prin vestul Munt.: despre oameni sau despre părți ale corpului lor) Bine dezvoltat (ca musculatură): vinjos, robust, zdravăn. Cf. ALB II¹ h 86, UDRESCU, GL.

3. (Regional; despre mamifere, mai ales despre vaci) Cu uger mare. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Alde văși-s mai pulpoșă*. ALB SN VI h 1 757/250, cf. UDRESCU, GL.

4. (Despre fructe) Cu pulpă (4) bogată. Cf. DEN, DN³, UDRESCU, GL.

— Pl.: *pulpoși, -oase*.

— Pulpă + suf. *-os*.

PULPULIȚĂ s. I. (Regional) Pulpșoară: s pe e. picior de găină (fript) (Săcele). Cf. ALBM SN I h 215/182.

— Pl.: *pulpulițe*.

— Pulpă + suf. *-uliță*.

PULS s. n. Ansamblu de mișcări fiziologice ritmice de dilatare și de contractare a pereților arterelor determinate de creșterea și scăderea succesivă a volumului de sânge pompat de inimă, pulsație (H): p. ex. I. loc unde se simte această mișcare ritmică. *Să socotească sânii de moarte când pulsul ... să va schimba de bătu*. FIZIOGN. 128/16. *O întâmpinare întârziată și neschimbată a membranelor arteriilor ... chemăm pulsul*. AMFILOIDE, G. F. 259¹/1. *Calul răsufle greu ... pulsul îi iaste virtas și bate repede*. CALENDARIU (181 D. 161/7, cf. INVĂȚĂTURĂ, 63/16. *Prin puls sau bătărea arteriilor se înțelege lățimea păreților carea o face singele prin mișcarea sa în latură*. TEODORI, A. 74/14, cf. CLEMENS. *Pulsul să încetinește*. HOL. 3/5. *Răsufarea lor este de asemenea precum și bătăia pulsului lor*. AR (1829), 192²/22. *Bătearea vinelor (pulz)*. ÎNDREPTAREA, ap. URSCU, T. 5. 264. *Să noște în noi o groază, pălirea pelei, micșorarea pulsului, frigu mntilar*. ANTIOP. 60/5. *Numărul pulzului tl vom aduce la 75 într-un minut*. IB. 97/5. *Bătaia inimii și a pulsului ... să nu fie grăbită*. ALBINET, M. 45/1. *Moartea se cunoaște după chipul cadaveric, după încetarea pulsului*. KRETZULESCU, M. 91/7, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Pulsul prelungește prin toate arteriile, în toate ramificațiile lor*. POLIZU, P. 147/12. *Doctorul ... îl apucă de puls, dar îndată lăsă mna să cadă*. NEGRUZZI, S. I. 210. *Pulsul astei inimi*. MUREȘANU, P. 34/11. *Fior rece va treee prin ale lăle vine, Răpide ... va bate pulsul tău*. ALEXANDRESCU, M. 155. *Dan se simfea bolnav ... Intrară doi oameni în chilia lui ... Unul ... veni să-i cerce pulsul*. EMINESCU, N. 79, cf. DDBF, BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Îmi iau pulsul și temperatura de cteva ori pe zi*. IBRĂILEANU, A. 45. *Accastă undă pe care o simțim sub deget, când punem mna pe arteră, poartă numele de puls*. ENC. VET. 61. *Capitul a avut temperatura, puls frecvent, se agita, țipa*. GALACION, O. A. I. 55. *Prinse mna care se lăsa moale să-i asculte pulsul*. C. PETRESCU,

I. I. 205. *Îi pipăi pulsul, ti îndreptă gulerul pijamalei cu gesturi repezi*. VINEA, L. II, 251. *Apar greșuri ..., accelerarea pulsului, scăderea tensiunii*. BELEA, P. A. 151. *Medicul îmi pipăia pulsul*. ISAC, O. 295. *La început bolnavul poate fi agitat ..., pulsul accelerat și mic, respirația normală*. ABC SĂN. 319. *I s-a făcut o morfină și doarme. Pulsul e bun*. T august 1964, 61. ◇ Fig. *El punea mna pe pulsul țării sale și inina lui sălta în tact cu inima norodului*. GHEREA, ST. CR. II, 211. *Vei simți în toate manifestările acestea ... bătaia pulsului unui papor care vrea să trăiască*. RERREANU, I. 151. *Munca e pulsul de viață al omenirii*. SADOVEANU, O. VI, 177. *Pulsul surd al muncii începe iar să bată în piepturi și-n molaare*. PILLAT, P. 46. *Urmează de aproape pulsul realității în veșnică schimbare*. RALEA, S. T. II, 103. *Am căutat mereu și mereu pulsul acestei epoci*. T august 1961, 89. *Pulsul uzinei, viața și munca de ficcare zi ... snt teme abordate în producțiile lirice*. V. ROM. ianuarie 1965, 199. ◇ Ex p r. *A lua (cuiva) pulsul sau a-și lua pulsul* = a număra pulsațiile (H) inimii (cuiva), apăsînd cu degetul pe artera de la încheietura mîinii. *Puse urechea pe pieptul lui, în vreme ce cu mna dreaptă îi lua pulsul*. CĂLINESCU, E. O. I, 150. *Îi lua pulsul și tensiunea, îi da să bea digitală*. VINEA, L. I, 281. *Înainte de a intra mi-am luat pulsul, inima îmi bătea cu o sută douăzeci pe minut*. PREDĂ, II, 38. *A sluiți (sau a prinde) pulsul* = a înțelege sau a întui exact o situație, o stare de lucrări, cursul unor evenimente etc. *Începe să simtă pulsul nou al vieții, să privească lucrurile de pe platforma de stat*. V. ROM. ianuarie 1954, 118. *A prins pulsul sedișei, ... a știut unde s-a îndrepte*. MIHALE, O. 324. *A pipăi pulsul* = a căuta să-și dea seama de intențiile, de planurile (cuiva), de o stare de spirit existentă etc. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: (rar) *pulsuri*. — Și: (invechit) *pulz, pûlzum* (Urscu, T. 5. 63), *pols* s. n.

— Din lat. *pulsus*, fr. *pouls*, germ. *Puls*, it. *polso*.

PULSĂ vb. I. Intranz. I. (Despre sânge) A circula ritmic prin vasele sangvine. Cf. POLIZU. *Stinge ... pulsa cu putere în el*. SADOVEANU, O. X, 496, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., DM, M. D. ENC., DEN. ◇ Fig. *E dimineața tinereții, tatul se zbate și pulsează în stinge proaspăt, amețitor, fierbinte*. RALEA, S. T. I, 319. ◆ (Despre inimă) A se dilata și contracta ritmic, pompînd sângele prin artere. Cf. SCRIBAN, D. ◇ Trauz. fact. Fig. *Omule neliniștit ... Tu pulsezi stinge orașelor, satelor*. LABIȘ, P. 415.

2. Fig. (Despre viață, gânduri, procese în desfășurare etc.) A se manifesta cu putere; a fremăta, a palpita (3), a vibra. *Pulsează lunga vreme*. În orologiu cu pașii uniformi. EMINESCU, O. IV, 245. *În mine pulsează gîndul ocesla al salvării, cum gîlgie singele în gîtul tăiat*. CAMIL PETRESCU, U. N. 403. *În inima orașului ... viața pulsează puternic*. SAHIA, N. 91. *Pulsa tu el o bucurie a vieții*. SADOVEANU, O. VIII, 289. *Cele trei mari căi de piatră, de fier și de apă, care acolo jos străpung munții ... lăsînd viața să pulseze în lungul lor*. BOGZA, C. O. 326. *Arborii ... cu frunzișul proaspăt și verde, cu tulpinile pulstnd de sănătate*. STANCU, R. A. II, 14. *Porțiunea Dellei între canalul Sulina și brațul Sf. Gheorghe ... pulsează de muncă*. VIN. PESCU, august 1964, 13, cf. M. D. ENC., DEN.

— Prez. ind.: *pulsez*. — Și: (invechit, rar) *pulză* vb. I. ALEXI, W.

— Din lat. *pulsare*.

PULSĂNT, -Ă adj. I. (În sintagma) Vas pulsant = organ al albinei care pompează sângele în corpul insectei, îndeplinind rolul inimii. *Vasul pulsant este împărțit în opt compartimente*. ENC. AGR. I, 118.

2. (Rar; despre curentul electric) Pulsator (2). Cf. M. D. ENC.

— Pl.: *pulsanți, -te*.

— Pulsa + suf. *-ant*.

PULSĂR s. n. Sursă galactică de unde radio a cărei emisie este alcătuită din impulsuri cu frecvențe de ordinul miliardierilor și cu perioade de până la o secundă. Cf. M. D. ENC.

- Pl.: *pulsare*.
- Din engl. *pulsar*.

PULSĂRE s. f. Acțiunea de a pulsa și rezultatul ei; pulsație.

1. Cf. pulsa (1). Cf. POLIZU, *De-aș putea căi în inimă numai clipa că bate o pulsare*, L. NUGRUZZI, s. VI, 282, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., M. D. ENC., DEX.

2. Fig. Cf. pulsa (2). [Slavici] a dat ... o teoană credincioasă a culturii noastre ... însuflețită de însăși pulsarea vieții reale a poporului. MAIORESCU, CR. III, 49, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: (rar) *pulsări*.
- V. *pulsa*.

PULSATIL, -Ă adj. 1. (Despre senzații, procese patologice etc.) Care se manifestă prin pulsații (1) (anormale), prin zvelnituri; (rar) pulsativ. *Durere pulsatilă*. DM, cf. DN², DEX.

2. (Despre boli, simptome etc.) Care aparține pulsului, privitor la puls, care afectează pulsul. *Aneurism pulsatil*. M. D. ENC., cf. DEX.

- Pl.: *pulsatili*, -e.
- Din fr. *pulsatile*.

PULSATIV, -Ă adj. (Rare; despre senzații, procese patologice etc.) Pulsatil (1). *Durere pulsativă*. SCRIBAN, D., cf. DN³.

- Pl.: *pulsativi*, -e.
- Din fr. *pulsatif*.

PULSATÓR, -OĂME adj. 1. (Despre fenomene) Care este alcătuit dintr-o succesiune de pulsații (2) identice. Cf. M. D. ENC., DN³. ♦ (Rare; în forma *pulsatoriu*) Perioodic (1). *În unele cazuri, regimul așelor eortice are un caracter pulsatoriu*. MG I, 414.

2. (Despre curentul electric) Care este format numai din alternanțe de un singur sens; (rar) pulsant (2). Cf. M. D. ENC., DN³.

— Pl.: *pulsatori*, -oare. — Și: (rar) *pulsătorim*, -le adj.

- De la *pulsa* (după fr. *pulsateur*).

PULSATÓRIU, -IE adj. v. *pulsator*.

PULSĂȚIE s. f. 1. Fiecare dintre mișcărilor pulsului, pulsare (1); p. ext. puls; fiecare dintre mișcărilor de dilatare și de contractare a inimii, prin care sângele este pompat în artere. *Apoplesia se zice trăsătoare când pulsațiunea arteriilor și sângea a învelot de lat*. MAN. SĂNĂT. 206/25. *Pulsația și respirația sînt foarte slabe, feța palidă, mișcările și simțirile se potd*. PARAB. 197/1. *Fătul începe a mișca, asemenea i se aude și pulsațiile inimii de dublă frecvență*. POLIZU, p. 200/2. *Cînd apostima e sub arterie, pulsațiile se simte pe o linie*. TURNESCU, c. 13¹/17. *Temperatura și numărul pulsațiilor sînt normale*. CARAGIAE, o. VII, 46, cf. DDRE, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. V., CADR, SCRIBAN, D. *Pulsațiile ventriculului drept persistă cîva timp după aceea ale ventriculului stîng*. DANIELOPOI, I. N. II, 34, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) Mișcare (vibratorie) de scurtă durată. *Locomotiva își număra pulsațiile*. ARDELEANU, V. P. 7, cf. SCRIBAN, D. *Anul acesta ... fenomene de pulsații între masle de aer rece și cald au avut loc cu multă regularitate*. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6589.

2. Numărul de perioade pe care le efectuează o mărime periodică într-un anumit număr de unități de timp; s p e c. (Fiz.) mărime caracteristică proceselor periodice, egală cu frecvența acestor procese înmulțită cu 2π . *Schimbările de intensitate ale luminii sã fie transformate în pulsațiuni de curent*. ENC. TEHN. I, 149, cf. LTR², DL, DM, DN², DER, M. D. ENC., DEX.

3. Fig. Desfasurare a unui proces, a unui fenomen, a unei acțiuni într-un ritm intens, viu, trepidant; pulsare (2). *Conștiința sãu originală și plin de spirit și de grație nu s-a înșipat dect de pulsațiunile mari și patriotice ale sufletului sãu*. GAMA, s. 673. *Roma miza de pulsația vieții care nu cunoaște astîmpărul*. ANGHILĂ-BOȘU, c. I, 9. *Tronț nu stă oameni, ci păpuși fără pulsația vieții*. LOVINESCU, s. I, 12. *Urmărește nu numai pulsațiile activității percepțive, dar și tălăncirea trecătoare a conștiinței culm*. VIANU, A. P. 181. *O păleca își începe viața aici o dată cu primele pulsații ale Oltului*. BOGZA, c. 6, 92. *Opera e păzută în uitatele ei vie, nedesfăcută în păși care sã limiteze percepția*. V. ROM. decembrie 1963, 188, cf. DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pulsații*. — Și: (aslăzi rar) *pulsațiune*, (luvechit, rar) *pulzãtle* (ALEXI, W.), *pulzãțiune* (ld. ib.) s. f.

- Din fr. *pulsation*, lat. *pulsatio*.

PULSATIUNE s. f. v. *pulsație*.

PULSOMETRU s. n. Pompă pentru deplasarea apei prin presiunea exercitată de aburi asupra apei respective. Cf. LTR², DN², DER, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *pulsometre*.
- Din fr. *pulsomètre*.

PULSOREACTÓR s. n. Reactor pentru avioane supersonice la care arderea combustibilului se face în mod discontinuu. Cf. DP, DM, LTR², DN², DER, M. D. ENC.

— Pronunțat: *-re-ae-*. — Pl.: *pulsoreactoare*. — Din fr. *pulsoréacteur*, germ. *Pulsoreaktor*, rus. *пульсореактор*.

PULSULEȚ s. n. (Rare) Diminutiv al lui *pulsa*. *Apusã pulsulețul binișor, Și mijlocelul sã-i cuprinzã ușor*. GORUN, F. 81.

- Pl.: *pulsulețe*.
- Puls + suf. *-uleț*.

PULT s. n. (Transilv. și Ban.) Tejghea; p r e s t r. sertar. *De dînsul n-avem date — Și chiar d-avem, Stau puse-n pult, Ca știri pușin adăvurate!* COȘBUC, p. II, 251, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *A sta ... după pult și a vinde la negoț*. CĂTANĂ, ap. T. PAPAHAGI, C. L., cf. ALR SN IV h I 019.

- Pl.: *pulturi*.
- Din germ. *Pult*. Cf. magh. *pult*.

PULTACÉU, -CÉE adj. (Rare; despre materii, substanțe etc.) Păstos. Cf. DN². <. *Anghinã pultacee* — anghinã în care amigdalele sînt acoperite cu un exudat alb. Cf. DN².

- Pl.: *pultacci*, -ee.
- Din fr. *pultacé*.

PULULĂȚIE s. f. Înmulțire rapidă și abundentă. Cf. DN². ♦ Producere rapidă de țesuturi morbide. Cf. DN².

- Pl.: *pululații*.
- Din fr. *pululation*.

PULUMAN s.m. (Bot.; regional) Luminișă (*Oenothera biennis*) (Petrova — Vișeu de Sus). BOGZA, D. 119.

- Accentul necunoscut. — Pl.: *pulumana*.

— Etimologia necunoscută.

PULĂĂR subst. v. *pulbere*.

PULVERE s. f. v. *pulbere*.

PULVERINĂ s. f. Pulbere (2) neagră cu granule foarte fine folosită ca exploziv și la fabricarea artificilor. Cf. DN², DEX.

- Pl.: *pulverine*.
- Din fr. *pulvérlin*.

PULVERIZĂ vb. I. **Tranz. I.** (Complementul indică diverse corpuri solide) A transforma în pulbere (2) prin mijloace mecanice sau manuale. V. **măcina (1)**, **mărunți**. *Să-i dai de subț carbului atita cât să se topească materia de mai sus, pulverizată.* CORNYA, I, II, 176-24. *Am preparat din 9 grame pulverizate și 6 dr[amuri] spirit de vin o tinctură.* DESC. APE, 175-21. *Baracele ... este o sare albă și cam dulce, care fiind pulverizată să înfățișează ca o pulbere albă.* BARASC, I, N. 68-24, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘAINJANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ **INTRANZ.** *Seleniul ... nu este tare, se sparge cu sticle și pulberisă lesne.* MARIN, PR. I, 30-33. ◊ **TRANZ.** și **REFL.** A face să dispară sau a dispărea (prin violență) de pe fața pământului (împrăștiindu-se în particule). V. **distruge**, **nimici (1)**, **prăpădi (1)**. *A fost destulă vreme o secundă ca pe unu dintre cei aflați în jurul torpilei să-i rupă în bucăți ... iar pe ceilalți să-i pulverizeze complet.* BART, S. M. 75. *Imagina monumentului se pulverizează în așchii disperate.* CONTEMP. 1971, nr. 1272, 33, cf. DEX. ◊ **FIG.** *Răzburarea finală e pulverizată.* LOVINESCU, S. I, 236. *Tot ce zace muced și rău într-un suflet se risipește, se pulverizează.* C. PETRESCU, O. P. II, 310. *Spectacolul televizat pulveriza ... timpul și spațiul.* 7 februarie 1969, 49.

2. (Complementul indică lichide sau pulberi) A imprăștiia în particule extrem de fine cu ajutorul unui pulverizator. V. **dispersa**. *Pulveriză o ploaie măruntă de parfum.* C. PETRESCU, C. V. 266. *Joseph pulveriza esența de brad.* ID. R. DR. 102. *Moura ... măcina ultimul sac de grâu al unui om ... împrăștiind în aer milioane de stropi de apă pulverizați.* BOGZA, C. O. 39. *Îmi plăcea cînd pulveriza odecolon.* S. IANUARIE 1961, 40, cf. M. D. ENC. ◊ **FIG.** *Pulverizat în ploaie și în vînt, parfumul teilor adia luminos.* TEODOREANU, M. II, 67. *Viena putea fi văzută ... în răsplîndiri de lumină pulverizată pe acoperșuri de case.* VORNIC, P. 106.

— **Prez. ind.:** *pulverizez*. — **Și:** (învechit) **pulberiză** (scris și *pulberisa*; prez. ind. pers. 3, rar, și: *pulberisă*) vb. I.

— **Din fr. pulvériser**, lat. *pulverisare*. — **Pulheriza**, prin apropiere de *pulbere*.

PULVERIZABIL, -Ă adj. (Despre corpuri solide) Care poate fi transformat în pulbere (2). Cf. CADE, DN². ◊ (Despre lichide sau pulberi) Care poate fi pulverizat (2). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pulverizabili, -e*.
— **Din fr. pulvérisable**.

PULVERIZĂRE s. f. Acțiunea de a (s)e pulveriza și rezultatul ei; (rar) pulverizație.

1. Cf. **pulveriza (1)**. Cf. ALEXI, W., DL, DM, LTR², DN², M. D. ENC., DEX. ◊ **FIG.** *Expresionismul contraponer pleacă de la principiul pulverizării genurilor literare.* LOVINESCU, S. I, 329. *Impresionismul ... diferențiază și subtilizează încă o dată la pulverizare năzuințele inerente naturalismului.* BLAGA, Z. 111.

2. Cf. **pulveriza (2)**. Cf. DL, DM, LTR², DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: (rar) *pulverizări*.
— V. **pulveriza**.

PULVERIZĂT, -Ă adj. Care este prefăcut în pulbere (2) sau în particule lichide foarte fine. Cf. DM, DEX.

— Pl.: *pulverizați, -te*.
— V. **pulveriza**.

PULVERIZĂTOR s. n. Aparat folosit pentru împrăștierea în particule foarte fine a lichidelor sau a pulberilor (2). V. **atomizor**, **vaporizator**. Cf. ALEXI, W. *Pulverizațiunile să fac cu un aparat special numit pulverizator.* BIANU, D. S. 609, cf. NICA, L. VAN. 205, ȘAINJANU, D. U., CADE. *Se parfumează cu pulverizatorul ... își ține cravata în oglindă.* CAMIL PETRESCU, I, 4, 467. *Se repezi la pulverizator să-și învâluie sora într-un halo de pudră lichidă și parfumată.* C. PE-

TRI SCU, C. V. 169. *Căută pe mescioara de cristal, printre flacoane și pulverizatoare, portfigaretul.* ID. O. P. I, 123. Cf. SCRIBAN, D. *Undășitărea aerului se face cu ajutorul ... pulverizatorilor.* IONESCU-MUSCEL, TES. 626. *Alese un pulverizator din trusa ei și îl prăfui peste tot cu apă de colonic.* VINTA, L. I, 73, cf. M. D. ENC.

— **Scris și:** (rar) *pulverisator*. BĂRCIANU. — **Acc-n-luat și:** (rar) *pulverizător*. BĂRCIANU, ALEXI, W. — **Pl.:** *pulverizatoare* și (rar, m.) *pulverizatori*.
— **Din fr. pulvérisateur**.

PULVERIZĂȚIE s. f. (Rare) Pulverizare. Cf. ALEXI, W. *Pulverizațiunile să fac cu un aparat special numit pulverizator.* BIANU, D. S., M. D. ENC., DEX.

— **Și:** (învechit) *pulverizațiune* s. f.
— **Din fr. pulvérisation**.

PULVERIZĂȚIUNE s. f. v. **pulverizație**.

PULVERÓS, -OĂSĂ adj. v. **pulberos**.

PULVERULENT, -Ă adj. Care se prezintă sub formă de pulbere. V. **prăfos**. *Pe fundul balonului ... se depune pătura de bromură de potasiu pulverulentă.* ARHIVA, II, 148. *Folen pulverulent.* GRECESCU, IL. 16. *Boraxul sub formă pulverulentă dă rezultate foarte mulțumitoare.* ORBONAȘ, MEC. 399, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pulverulenți, -te*. — **Și:** (învechit) *pulberulént, -ă* adj.

— **Din fr. pulvérulent**, lat. *pulverulentus*. — **Pulberulent**, prin apropiere de *pulbere*.

PULVERULENȚĂ s. f. (Rare) Calitatea sau starea unui corp pulverulent sau pulverizat. *Pulverulența unui joc de ape.* CĂLINESCU, R. I, 15, cf. DEX.

— **Din fr. pulvéulence**.

PULZ s. n. v. **puls**.

PULZĂ vb. I v. **pulsa**.

PULZĂȚIE s. f. v. **pulsație**.

PULZĂȚIUNE s. f. v. **pulsație**.

PULZUM s. n. v. **puls**.

PUM s. m. v. **pumn**.

PÎMA s. f. invar. Mamifer carnivor din familia felidilor, cu corpul suplu, cu blana de culoare galbenă-roscată și care trăiește în America; *cușuar* (*Felis concolor*). *Leul american sau puma* (*Felis concolor*) se întinde de la Canada ... pînă la Patagonia. ISIS (1856), 50-1, cf. CADE. *Indicu cu pîbla arămie, sălbatică și cinicim în lușta cu ... puma, cu bizonul și cu celelalte sălbăticiuni ale singurătății.* SADOVEANU, O. X, 446, cf. 147, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DLB, M. D. ENC., DEX.

— **Și:** *pûmă* (pl. *pume*) s. f. SCRIBAN, D.
— **Din fr. puma**.

PÎMĂ s. f. v. **puma**.

PUMĂȚUF s. n. v. **pămătuț**.

PUMÉR s. n. v. **pumnar**.

PÛMICE s. f. (În dicționare) Rocă de origine vulcanică, poroasă, ușor friabilă, folosită de obicei la lustruirea metalelor. V. **piatră ponce**. Cf. DBRE, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘAINJANU, D. U., SCRIBAN, D.

— **Din lat. pumex, -fels**.

PUMN s. m. I. Palmă (1) Închisă, cu degetele îndoit și strîns. *Cela ce va lovi pre altul cu pumnul*

... nu să cheamă sudalma mare. *PRAP.* 234, cf. ANON. *CAR. Trădătorii cu prina între spețe. Așa o lăudă, că mai că n-o omole. BUDA-DELEANSI, T. V. 112, cf. IB. DELU, CIMENS. Își strigă pumnul cu un aer expresiv. CR. (1848), 45³, 50. *Dau voinici să se piară. Și cu ferul oșcut și cu pumnul amorțit. ALEXANDRU, P. I. 38. Se repezi și-l love în obraz cu pumnul. CARAGIALE, O. II, 125. Închise ochii și izbi în toate părțile cu pumnii înțelești. DELAVRANCEA, T. 127. Și-nec cu-necul desfăcut Din pumnul strins cîntos, Spre-adîncuri, vîjînd în jos, Cușful a cîzul. COȘBUC, P. 75. Pumnul Axiniei, mic și necros, izbea repede și puternic în ușa Iadorogului a eișna. HOGAS, DR. I, 94. Numără gologanii ... și strînse ca bîgote de scîmă și plecă ... zornîndu-i în pumnii. REBRIANI, I. 33. Cu pumnul strins, crîntînd ușor cu degetul cel mare spre cei doi vecini, îi șoptește în taină. BASSARABESCU, V. 48. I le pune în mîna și-i încheie pumnul ca să strîngă bine buchetul. SEBASTIAN, T. 69. Și cu-niosul, buimăcîi, bîlbîia după culion, frecîndu-și cu pumnii ochii umfioși. VOICULESCU, P. I, 118. Tu-na mîngîi pumnul greu, Ești prinsă cu un flutur De laba unui leu. CĂLINESCU, L. I. 106. Își sprîncea pumnul sub bărbie cu degetul mic. CAMIL PETRESCU, S. 55. Mî-s pumnii strînși, mai duri ca piatra. BENIUC, V. A. I, 252. Își șterge ochii cu pumnul. II. LOVINESCU, T. 231. Fractura acestui os se produce în urma loviturilor de pumn. BELIA, P. A. 112. Pumnii se încheștau pe sulfi. ISAC, O. 208. N-am să-ți mai văd niciodată Ochiul adnei, buza proptită în pumn. LABIȘ, P. 69. Pumnul strins i se deslăș și degetele i se lăsară domoale pe lângă trup. V. ROM. decembrie 1964, 72. Eu-l întreb de sănătate. El mi-a cu un pumn în spate. JARNIK-BIRSEANU, D. 398. C-om oșcut de la noi Cum da cu pumnii-n lădoi. FOLC. TRANSILV. II, 48. Nici masa n-are gard, dar nici pumnul n-are la-căși, se spune cînd cineva vine nepoftit la masă. Cf. ZANNE, P. II, 651. ♦ (Ca termen de comparație) Dealuri neregulate ... încep a se ini pe la fîrește, ca niște pumnii monstruoși. VLADUȚĂ, O. A. III, 32. Atît de scund, înclt parea pitic și cu așa strîns ca un pumn. BOGZA, C. O. 25. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”, sugerează dimensiuni neobișnuite de mici) Pumnul acela de oase fîră de astîmpăr, energia aceea ... se elieștia așa, zadarnic. ANGHEL, PR. 5. Nimeni n-ar fi bînuît altă suflă și energie într-un pumn de femeie. BART, E. 315. El, deși e un pumn de om, e altîndru și n-a vrut să plătească rușet la ocazii aștei. CAMIL PETRESCU, O. II, 220. (Urmas de un substantiv la fel) Numai noi, românii, un pumn de ocazii, am finit pînă a venit generalul ... cu oșire nouă. AMICA, S. 19. Numai un pumn de bărbolți, aor zdrăvene bule de luptă. COȘBUC, M. 191. Pumn de răbîtușie lă-cerea prin răzduh. LESNEA, VLRS. '88, cf. ȘAINLANU, D. V. Lăcomia, în panică, a unui pumn de pîntori se tafrunta cu bravura și judecata clora, revoluționara. ARGHIZI, B. 134. ♦ Fîg. Sub pumnul gîsolan al forței Dreptatea celui slab se șpăimă. VLADUȚĂ, V. 39. Războiul cerea sprîncea încredute, pumn de fier. GALACIION, A. 452. Nu știu ce oi, rîia, ris, bine, rău În strînsul pumnului tău? ANGHEZI, VLRS. 196. Se bucura din toată inima de această stavilă - cere-l seula de obligația de a-și apăra drepturile cu pumnii. V. ROM. martie 1954, 33. Pumnii îndrîjiți de muncitori Au spart zăgăzul dinspre zori. DEȘLIU, G. 38. ♦ (Regional) Pumnii abrațitor (sau abrațului) - pomelii. Ceas rău de spîriet, Își din erverii capului. Din pumnii abrațului. MAF. FOLK. 1519. ♦ L. o. c. a d j. Cît pumnul sau cît un pumn - (extrem de) mic (H) sau (extrem de) mare¹ (I) (după cum substantivul determină deosebeste de regulă un obiect mic mare¹ sau mai mic decît pumnul I). Înglîte la vasturi cît pumnul Și suferă în ves fumul. PANS, P. V. I, 135/1. O grămadă de căfeluși cît pumnul și orbi ca sobolii. ODOBLESCU, S. III, 42. Pîlînce ... cu lucrurile cît pumnul. ISPIRESCU, I. 70. Părul legă pere care cresură cît**

pumnul. DELAVRANCEA, S. 249, cf. TDRG. *Trădătoarele casăle cîm cît pumnul. SADOVLANSI, O. A. 198. În-burlele - țoțe gîdici cît pumnul. STANCI, D. 257. S-a izbit cu capul de peret și și-o făcut un cîcut cît pumnul. II. LOVINESCU, T. 37, cf. V. D. ENO, DEN. -) Ex p r. A sta cu capul (sau cu timpla) în pumn (sau, rar, în pumn) - a sta pe gînduri, a contempla (proptîndu-și capul sau timpla cu pumnii I). Pe mîngîiea rîului, așezat pe o piatră, Gîngu stă cu capul în pumn, uitîndu-se în rostogolirea turbur a apelor. C. PETRISCU, S. 55, cf. IB. DM. Anghel stăba mai departe cu timpla în pumn. PREDĂ, D. 35. A arăta pumnul (cuiva) = a îndrepta pumnul (I) (spre cineva) în semn de amenințare; p. c. x l. a amenința (pe cineva). Trebuie să ai un stroșne portul ... ca să-arați pumnul stăpînirii. Alfel ești pierdut. VLADUȚĂ, S. A. II, 93, cf. DEN. (Irar) A rămîne cu pumnul în gură = a rămîne păcănit. Cf. ZANNE, P. II, 424. A(-l) pune (sau vîri) (cuiva) pumnul în gură - a împiedica (pe cineva) (cu mijloace dure) să vorbească sau să acționeze, să facă ceva. Au o sugură lei dînsă; să vîre pumnul în gură oricui spune adevrul. 1 iunie 1964, 32, cf. DEN. UDRESCU, GL. A-și da cu pumnii în cap = a nu mai putea de necaz; a regreta extrem de mult. A(-și) pîlînge în pumnul = a) a pîlînge (pe ascuns) de necaz sau de durere (proptîndu-și obrajii în pumnii I). Eu cu Dumitru mergeam zgrîbuliși și pîlînceam în pumnul. CREANGĂ, A. 30. Suflau în unghii și pîlînceau în pumnii. id. P. 240, cf. TDRG, CADL, DEN; b) a regreta greșeala făcută, a se căi. Cf. ZANNE, P. II, 676. A ride în pumnul = a ride pe ascuns. Cf. id. ib. 424. A(-i) bate (cuiva) în (sau din) pumnul sau (rar) n juca pumnii = a necăji sau a lua în ris pe cineva (lovîndu-și pumnii unul de altul). Mărucea Sănuceului ... facecă adescori în ciuda mea și-mi bătea din pumnii porocîndu-mă „Ion Torcălar”. CREANGĂ, A. 63. Au nu cumva crezi că lumea întreaga stă să-și bată în pumnii și să-și juca în ciudă? ap. TDRG, cf. ZANNE, P. II, 425. Și-atunci ea, cînd el glumește, joacă pumnii și-l stroșnește Pe obraz. COȘBUC, P. I, 97. Din deal tîm bate în pumnii, ca să mă încheideze. ADAM, R. 55. Ce se mai bucura satana cînd te aude! Continuă Catrina cu busuioel în mîna. Uite așa bate din pumnii de bucurie! PREDĂ, M. 164. Batu în pumnii vulpei e-o amăgîto. ȘEZ. III, 188. A-și rupe pumnii și pletoarele pe cineva = a bate foarte tare pe cineva. Cîtă vreme bătuțul fusese mic, conu Costache își rupsese ... pumnii și picioarele pe el. BASSARABESCU, V. 161. (Regional; ironic) A cînta în pumnii = a fi foarte supărat, amărît. Cf. PAMFILE, J. II, 162. (Regional) A lăsa pe cineva cu pumnii în inimă = a lăsa pe cineva adînc îndurerat, neconsolat. Cf. CIAUȘANU, GL. ♦ (Adverbial) Palma aspră pumnii s-adună. BENIUC, V. A. II, 275. (Fîg.) Oametul se strînseseră pumnii și se arătau deopotriva de pîrtași. POPA, B. 131. ♦ Regiune afilă la încheitura antebrațului cu extremitatea inferioară a mîinii. Pumnul te sînt strîns legați unul peste altul cu o curea tare. CARAGIALE, O. I, 58. În dreptul pumnului se petrec mișcările prin care mîna se îndoaie sau se rastoarnă înapoi. BIANU, D. S.*

2. (Adesea în construcție cu verbele „a da”, „a trage” și precedat de art. nehot. „un”) Lovitura dată (cuiva) cu pumnul (H); (Invechit, rar) pumnitură. Un pumn ce va da neștine altuia, nu să cade să să curte. FRAN. 322. Să-i înșu ... de pumnii să strîștă bușii. DOSOFTEI, V. S. septembrie 198³/25. Să gîsește vre-unul de Își umplă ceafa de pumnii și spatele de ciomege. PANS, P. V. I, 25/4. Cînd t-am tras un pumn o făcut lît! și o cădzu de-a rostogolu. ALEXANDRU, I. 72. Pentru o cotoroașă și o pîlpacă, un pumn și le-a luat mirul. DELAVRANCEA, S. 39. Un pumn zdrăvîn îi zgîdui creierii. VLADUȚĂ, O. A. II, 12. Scodse pîlpătul în așeră ea și cînd se prîgîtea să prîncească în el un pumn. GÎRLEANU, S. 111. Se aprofa lîngărită ... și-l umplea de sînge dînt-un pumn, dat ca o lovitură de măciucă. BRĂILESCU, V. 27. Și-și căra la pumnii în cap ea și se dezmeticească. SADOVLANSI, O. II, 102. Veri să nu-și dau și eu un pumn după ceafă. PREDĂ,

m. 58. În loc de car cu opt băi Ți-oi da niște pumni zgtreții De fi-or părea bună găsiți. ALECSANDRI, P. P. 87. Nu știu palm-a fost ori pumn, Că din spate-mi ieșea fum. MARIAN, SA. 5. Cifi pumni dai, oftăia buboi faci. ȘIZ. VI, 23. De n-or fi toate gătate, Ții vor suna pugnii în spate. MAT. FOLK. 413. Gura nu-ți mai tace, Pravila-o cetești, Cu pumni te zdrabești. BALADE, I, 432. ◊ L. o. c. a. d. j. (Ror) Iute de pumn = care este gata oriind să se ia la bătaie (cu pumnii I); bătaus. Orbecăiește spre azilul de noapte, pînă cînd o du peste un sergent sanchiu și iute de pumn. GALACTION, A. 213. ◊ EXPR. A lua (pe cineva) în (sau la) pumn = a lua (pe cineva) la bătaie (cu pumnii I).

3. Palma¹ (I) sau palmel¹ făcute căuș pentru a putea reține ceva (de obicei un lichid); p. ext. conținutul palmei¹ sau al palmelor¹ făcute căuș. Apă în pumni... au dus lui. N. COSTIN, ap. GCR II, 2/31. Să iai buruiană... proaspătă, mărunt pisată, un pumn plin. CALENDARIU (1814), 173/23, cf. LB. Lună cu pumnul grăunțele și le aruncă în bătătură. VLAHUȚĂ, O. A. II, 48. Rada rde, le dă apă, Toți din pumnii ei să beie. COȘBIC, P. I, 97. Își răcoare ochii în apa adunată în pumn, cu mormăituri de mulțumire. C. PETRESCU, I, I, 263. A ieșit în antrul cu pumnul de fărmituri..., le-a vîrlit în gura sobei. id. c. v. 120, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 174. Hai, mărgele! Ia mărgele!... Ia numai un pumn și du-te: Într-o palmă fii opt sute. ARGHEZI, VERS. 245. Din pumni streini nu te saturi cînd bei apă. PANS, P. V. I, 136/20. ◊ L. o. c. a. d. v. Cu pumnul (sau pumnii) = în mare cantitate, în mare număr, cu toplanul, cu ghiotura. Mîna pe durdă punea, Frumuseț e-o încercă, Băga iarba cu căciula, Gloanțe cu pumnu turna. BALADE, II, 350. A lua cu unul și a da cu pumnul. BARONZI, I, 60. (Fig.) Va trebui să se ducă dînsul să se înfeleagă cu Toma, să nu se întîmple... să înglîță toți rușinea cu pumnii. REBREANU, I, 192. ◊ (De obicei precedat de art. nehot. „un” și urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitate (mică sau mare) din ceva (atît cît poate încăpea în palma¹ cuiva). V. mînă (I 2). Prîmeaste... cel pumn de eșă ce du e cel sărac la cel împărat (a. 1652). GCR I, 157/18, cf. ANON. CAR. Ia un pumn de orz săpat bine. PISCUPESCU, O. 261/22. Punem un pumn de fărtie... în căldarea cu apă cînd fierbe. PINESCU, M. 59/10. Vîrsă în mîna stărilor un pumn de bani de aur. ODOBESCU, S. I, 91. Îmi prezintă trei pumni de stafide. CARAGIALI, O. II, 171. Pentru ea să facă și el ceva, ia un pumn de pen și începe a le număra. SLAVICI, N. I, 46. Îi dăte un pumn de bani. ISPIRESCU, L. 151. Vîrl, fără zgornot, tu buzunarul pantalonilor un pumn de perali. DELAVIANȚEA, S. 136, cf. DIMI, BĂRCIANU. Un rît le-a sptzurat de vîrfuri Un pumn de fire de otavă. GOGA, POLZII, 13. Un pumn de franci și de golozani se împărăștiră pe șolele. GÎRLEANU, N. 57. O felș-cană... opărește un pumn de mălai într-o scăfiță de lemn. CĂCÎRLAN, P. P. 357. Aruncat în ceoun pumnul de fîină ce aveam la îndemînă. HOGAȘ, DR. I, 211. Cu un pumn de iarbă șterse toată coasa. REBREANU, I, 50. Mi-au presărat în pal un pumn de ace. MINULESCU, VERS. 255. Răsturnă pe masă un pumn de franci. BRĂESCU, O. A. I, 13. Poscăd lămă..., un pumn de pipir, niscaiva cafea. CĂLINESCU, C. O. 67. Stît noștii care apasă asupra lumii, prin bogăția și fantasticele lor, ca un pumn de bijuterii masive. BOGZA, C. O. 52. E o lună care alcargă din zi și pînă în noapte pentru un pumn de fîină. PREDĂ, M. 506. Vroia să-i dau o mînă de trifoi sau un pumn de fîină. LĂNCRĂȘANU, C. II, 352. Pune mai mult preț pe un pumn de golozani decît pe tine. 7 decembrie 1964, 19. Gospodina scoate cînta pumnii de boabe de grîu. II. DAICOVICI, D. 45, cf. DEX. Dragoste de fată mare, Ca fusolea din căldare Cînd îi torni un pumn de sare. ȘIZ. I, 49. Îi dăte un pumn de galbeni. FUNDESCU, I. P. I, 83, cf. ALRM II/1 h 95. Într-o urmă de ochie Un pumn de buboac (Usturoiul). GOROVEI, C. 384. ◊ Fig. Știu că ar trebui un pumn de curaj pentru aceasta. GALACTION, A. 135.

4. (Regional) Pumbaș (I). Cf. DM, M. D. ENC., ALR SN IV h 1467/182.

5. Veche unitate de măsură pentru lungimi, folosită astăzi doar de pescari și egală cu aproximativ două treimi dintr-o palmă¹ (3). Făcea lezezi de aur, uilele le făcea de șase pumni de lurgi, oltele de trei pumni. HERODOT (1645), 21. Vei face ci [mesei] cumună de un pumn j-nprejfur. BIBLIA (1688), 57¹/45. Patru cei de cite șeisprezece pumni, murgi. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 109. [Armăsarul] este sur, de 16 pumni de nalt. I. IONIESCU, D. 262. Pumnul, măsură fără nici o precizie, se estimă la 2/3 de palmă. I. BRĂESCU, M. 8. Pétile au o lungime de 5 pumni. ANTIPA, P. 328, cf. 320, DM, DEX.

— Pl.: pumni și (popular, n.) pumnuri (KLOF-STOCK, F. 30, ALRM I/1 h 81). — Și: (învechit și regional) pum (pl. și, n., pumuri, ALR II/1 MS 27, 2 169/219, ib. 2 170/260), pugn, (învechit) pugn (LEX. MARS. 239) s. m., (regional) pumi (COMAN, GL.) s. m. pl. — Lat. pugnus.

PUMNĂCI s. m. (În dicționarele din trecut) Gladiator. Cf. GHEȚE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. — Pl.: pumnaci.

— Pumn + suf. -aci.

PUMNĂL s. n. Armă albă cu lamă scurtă, cu două tășuri și cu vîrful ascuțit; jungher, (învechit) pumnar (I), junghii. V. stilet. La Dionis, tiran aprig, pe ascuns a fost intrat Meros, congiuratal giune, c-un pumnal între vestimile. ASACHI, S. I. I, 207. Pumnalu din stnu-i scoate. CR (1846), 184²/25. Să-ți înfigi pumnalul în inima amantului necredincios și pe urmă să te arunci însuși pe fereastră. PH. DRAM. 133. Spade, pistoale, pumnaluri, ciubuce de cel mai mare preț. CR (1848), 40²/79. A scos un pumnal și un revolver și, amenunțîndu-i, s-a făcut nevăzut. CARAGIALE, O. II, 10. Scoală-te din nou la luptă... Ia pumnalul! MACEDONSKI, O. I, 97. A-nrîtit pumnalu-n carne, să se scurgă rîul tot. COȘBIC, P. I, 121. În creierii lui... începu să fuie curîntul de care se sjăimintase, ascuțit și sfișicilor, parcă l-ar fi scormonit un pumnal. REBREANU, P. S. 80. Din cînd în cînd, făcu să lucească lama unui pumnal. BĂCONIA, O. 236. Venefia mi-a det gondola, Otrava Ștreangul și pumnalul. MINULESCU, VERS. 135. Un nor subțire străpurse luna ca un pumnal. C. PETRESCU, I. I, 17. Mîna albă se joară cu pumnalul, Ce scînditează pîntre setni de pietre scumpe. PILLAT, P. 20, cf. DM. Ne-au rămas citiva cîmîtîre plane... de înlunajie, cu... pumnale de fier, ... oglinzi. II. DAICOVICI, D. 41. ◊ Fig. Cu rîvîl vesnic, Sula sub mîguri își înfundă Pumnalul viu al undei, învalută-n fum. LABIȘ, P. 359. ◊ Lovitură dată cuiva cu arma defînită mai sus. În aceste locuri menite pentru voluptate și calm, s-au ciocnit și sfărîmat sub pumnul și otravă... alto omenire. V. ROM. Iulie 1951, 222. ◊ Fig. Cuvintele ei fură pumnale pentru Costache. CĂLINESCU, F. O. I, 231.

— Pl.: pumnale și (învechit) pumnaluri.

— Pumn + suf. -al (după it. pugnaie, fr. poignard).

PUMNĂLĂ vb. I. Trans. (Ror) A înjunghia sau a ucide cu ajutorul unui pumnal. Înfierez pe fiul care pumnalază pe-al său tată. MACEDONSKI, O. I, 280, cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: pumnalez.

— V. pumnal. Cf. il. pugnalare.

PUMNĂR s. n. I. (Învechit) Pumnal. Timiseră îndoii număr de acasă, purtînd ficcare... la coapsă un pumn cu îndoii ascuțit. ASACHI, S. I. II, 98. Să poarte baston rocooc și pumnar cerezăesc (a. 1846). N. A. BOGDAN, C. M. 142, cf. POLIZU. Cînd gigantul fu căzut sub perfidul pumnar al neapolitanului Cigala, ieșierii... se azvîrliră asupra victimei. HASDEU, I. V. 166. A scos, de nu știu unde, un pumnar și mi-a declarat că se ucide. ALECSANDRI, T. I, 423, cf. ALEXI, W.

2. (Regional, mai ales în Transilv.) Pumnăș (1). Cf. LB, *Pe așter și pe pumnăș. Pupă-mă dor de-a dumisale*, F (1889), 439, cf. BĂRCIANU, *ODD* 221. *Bărbații purtau samon, cojoc, ... de asemenea și pumnării lungi*. PIREAGU, p. n. 38, cf. ALR II 330/195, 105, 310, cv 1951, nr. 3, 46, com. din TÂRCĂIȚA — BIEUȘ, ALR SN IV h 1167, LEXIC REG. II, 81, TEAHA, c. n. 257.

— Pl. *pumnăș* și (regional) *pumnășuri* (ALR SN IV h 1167), (2), m. *pumnări*. — Și: (învechit) *pumnăr*, (regional) *pumnărul* (ALR SN IV h 1167), *pumnăr* (TEAHA, c. n. 255) s. n.

— *Pumnă* + suf. *-ar*. Cf. *pumnăral*.

PUMNĂȘ s. m., s. n. l. s. m. Manșetă (încrețită și brodată) la cămăși țărănești și la îi; bandă sau șiret de pinză care se aplică la o mîneacă, servind ca manșetă; parte a mînecii de la capătul dinspre pumn (1); (regional) pumn (4), pumnar (2). Cf. KELLS, D. 65, LB, ALEXI, W., TDRG. *Poartă cămeși lungi, pînă la genunchi, la mîneci cu pumnășii cusuți cu arniea*. PANFILE, l. c. 368. *Mînecele ... se termină, cele de purtal, cu pumnășii, un fel de ciupage strîmte*. PĂCALĂ, m. n. 123, cf. MÖLIN, R. R. 416, II XVII 99, com. din ORAVIȚA și din SEBEȘ — FĂGĂRAȘ. *Îmbrăcămintea bărbaților e aceasta: cămașe lungă ... cu mîneci strîmte jos cu „pumnășii”*. DENSIȘIANU, Ț. II, 7, cf. 330, GRIGORIAN, GL. 61, ALR SN IV h 1167, A III 4, 7, LEXIC REG. 93, LEXIC REG. II, 62.

2. S. m. Pl. ext. (Regional) Broderie cusută pe manșeta unei cămăși țărănești sau a unei îi. Cf. POLIZU, LICUBA-IANA, m. 15. *Am perindat satele noastre ... scotocind după ciupage, pumnășii și alesături fel și fel*. COMȘA, s. z. 4, cf. ȘAINLANU, D. C., L. ROM. 1960, nr. 1, 72.

3. S. n. (Regional) Mînecețe, v. mînecețuță (2) (Petrița). Cf. ALR SN IV h 1197/833.

— Pl.: (1-2) *pumnășii* și (regional, n.) *pumnășe* (ALR SN IV h 1167, A III 4), (3) *pumnășuri* (ALR SN IV h 1167/833). — Și: (regional) *pugnăș* (ib. h 1167/17) s. m., *pugnășă* (A III 7) s. l.

— *Pumnă* + suf. *-aș*.

PUMNĂȚĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Bentiță cusută de jur împrejurul părții de jos a rochiei. Cf. TEAHA, c. n. 257.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PUMNĂ s. f. (Învechit, rar) Luptă sau bătaie cu pumnii (1). Cf. ABISTIA, PLUT. 19.

— Pl.: ?

— *Pumnă* + suf. *-ă*.

PUMNĂCÉL s. m. v. *pumnuleel*.

PUMNĂRI vb. IV. Fran z. (Prin Ban.; complementul indică oameni) A pumni. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *Oamenii au început să-l pumnărească*. id. ib. ♦ Refl. recipr. (Regional; la unele jocuri de copii) A se nunăra pe pumni (1) pentru a alege pe cel care urmează să fie călăt sau prins (Isverna — Baia de Aramă). GL. OLT.

— Prez. ind.: *pumnăresc*.

— *Pumnă* + suf. *-ări*.

PUMNĂȘÉL s. m. (Transilv. și Ban., mai ales la pl.) Diminutiv al lui *pumnăș* (1); (regional) *pumniceel* (2), *pumnășor* (4), *pumnășel*, *pumnășor*. Cf. GHETȚE, R. M., CADL, II XVIII 21, VAIDA, ALR SN IV h 1167.

— Pl. *pumnășețel*. — Și: *pugnășețel* s. m. ALR II 330/197.

— *Pumnăș* + suf. *-el*.

PUMNĂLĂ s. f. (Rare) Lovitură de pumn (1) sau, p. ext., bătaie cu pumnii. Cf. TDRG, CADL, SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *pumnăle*.

— *Pumnă* + suf. *-ală*.

PUMNĂCÉL s. m. v. *pumniceel*.

PUMNĂ vb. IV. Fran z. (Popular, complementul indică oameni) A lovi, a bate cu pumnii (1); (popular) a pumnui, (regional) a pumnări. Cf. LB, DRU, POLIZU. *Deodată zăru pîntră dîșii pe Mihăiță, cel care ma pumnise în grădina noastră*. GANȘ, s. III, 64, cf. DDRI, CADL, BOL. FIL. I, 148. *Se încovătoase tare din grumaji și, cînd îl ... pumnău cîlălti doi, prin ochii lui părea că trece ... o rugă tristă*. SADOVEANU, O. I, 192, cf. SCRIBAN, D. *A pumnă-o, dar n-a omorî-o în bătaie*. V. ROM. decembrie 1960, 155. *Maierele voastre. Cele proaste. Mă pumnăse ... Și de pătră mă trîtlese*. ALEXI, L. P. 119, cf. ALR II I MN 27, 2170-76, v v 25. Ț. Refl. recipr. *Ajunseu la bătaie ... se pumnău de te îngrozeai*. CONTEMPORANUL, IV, 503. *„Tencile” se pumnăse, țipă, se zgrie*. ap. TDRG. *Se pumnăse pe ascuns tot drumul cu băuțu*. II septembrie 1962, 11. *Acolo se certau și se pumnău trei copii negri de drac*. RETEGANUL, ap. CADL.

— Prez. ind.: *pumnăse*.

— V. *pumnă*.

PUMNICEL s. m. Diminutiv al lui *pumnă*.

1. Cf. *pumnă* (3). *Mălai nu lăsase nici un pumniceel*. PANȘ, P. V. II, 67-16, cf. CADL, DEN.

2. (Regional) Pumnășel. Cf. TDRG, CADL. *Șirilea de păstă col Țs făcute pân'în zlot, Pumniceel de pîngă mîna Puntu tri coșe aă fărîna*. POP., ap. JAHRESBER. VI, 43. *La ule fără altîță, mîneca e cusută de sus din ciupag și strînsă cu creț jos la pumnăcei (manșete)*. BREBENEL, GR. P.

— Pl.: *pumniceel*. — Și: (regional) *pumnăcél*, *pumnăcél* s. m.

— *Pumnă* + suf. *-icel*.

PUMNĂIST, -Ă adj., s. m. l. Adj. (Despre concepții, teorii etc. lingvistice) Care aparține lui Aron Pumnul sau adeptilor lui, privitor la Aron Pumnul sau la adeptii lui; (neobișnuit) pumnulean. Cf. SFC VI, 127. □ *Ortografie pumnăistă*.

2. S. m. Adept al sistemului lingvistic preconizat de Aron Pumnul. Cf. IORDAN, L. R. A. 183, SFC VI, 127.

— Pl.: *pumnăiști, -ste*. — Și: (rar) *pumnăulist, -ă* adj., s. m. IORDAN, L. R. A. 183, SFC VI, 127.

— [Aron] *Pumnăul*] (n. pr.) + suf. *-ist*.

PUMNĂȘÓR s. m. Diminutiv al lui *pumnă*.

1. Cf. *pumnă* (1). Cf. LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADL.

2. Cf. *pumnă* (2). *Replica era forte, întovărășită de un pumnășor în masă*. SADOVEANU, O. XI, 412, cf. CADL.

3. Cf. *pumnă* (3). CADL, cf. ALRM III h 95/574.

4. (Transilv.; mai ales la pl.) Pumnășel. Cf. TDRG, com. DRĂGANU, com. din FRATA — TURDA, PAȘCA, GL., ALR SN IV h 1167, LEXIC REG. II, 47. *Are ... ie cu pumnășori*. FOLC. TRANSILV. II, 187.

5. (Transilv.) Pumnăș (2) cu împunsătura mică. Cf. LB, FRÎNGU-CANDRIDA, M. 12.

— Pl.: *pumnășori*. — Și: (învechit și regional) *pugnășór* (FRÎNGU-CANDRIDA, M. 12), *pumnășór* (ALR SN IV h 1167/235) s. m.

— *Pumnă* + suf. *-șor*.

PUMNĂȚĂ s. f. (Învechit, rar) Pumnă (2). *Mușcăturile și pumnăturile stăt armele care fac ordinea*. F (1870), 367.

— Pl.: *pumnățuri*.

— *Pumnă* + suf. *-țură*.

PUMNÓR s. n. (Regional) I. Parte a tindei unei case țărănești unde se află vatra; (regional) cupto-riște (Minișu de Sus — Vașcău). CHEST. II 294/407.

♦ P. ext. Vatră (Poiana — Bciuș). A I 36.

2. Firidă (Nucet). A I 35.

— Pl.: *pumnoarc*.

— Etimologia necunoscută.

PUMNÓRIȘTE s. f. (Regional) Ridicătură de zid la o casă țărănească pe care este așezată vatra sau soba (Minișu de Sus — Vașcău). CHEST. II 331/407.

— Pl.: *pumnoriști*.

— *Pumnor* + suf. *-iște*.

PUMNUÎ vb. IV. Tranz. (Popular; complementul indică oameni) A pumni. Cf. POLIZU, BALCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, GL. ◊ Refl. recipr. *Începură ... a se pumnui*. IȘPIRESCU, U. 58, cf. CADU, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, GL.

— Prez. ind.: *pumnuiesc*.

— *Pumn* + suf. *-ui*.

PUMNUIĂLĂ s. f. (Regional) Pumnuire. Cf. TDRG, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, GL.

— Pronunțat: *-nu-ia-*. — Pl.: *pumnuieli*.

— *Pumnul* + suf. *-ală*.

PUMNUIRE s. f. (Regional) Acțiunea de a (se) pumnui; (regional) pumnuială. Cf. POLIZU, ALEXI, W.

— Pl.: *pumnuiiri*.

— V. *pumnul*.

PUMNULEÂN, **-Ă** adj. (Neobișnuit) Pumnist (I. Cf. SEC VI, 120).

— Pl.: *pumnulenii*, *-e*.

— [Aron] *Pumnul* (n. pr.) + suf. *-can*.

PUMNULIST, **-Ă** adj., s. m. v. *pumnist*.

PUMNULIZĂ vb. I. Tranz. (Neobișnuit) A modifica în conformitate cu sistemul lingvistic preconizat de Aron Pumnul sau de adepții lui. *Se plîng: altă dată că „Foaia Societății” ... îi pumnulizează scrisul*. VARLAAM-SADOVEANU, 226.

— Prez. ind.: *pumnulizez*.

— [Aron] *Pumnul* (n. pr.) + suf. *-iza*.

PUMNUȘEL s. m. (Prin Transilv. și prin Maram.; mai ales la pl.) Pumnășel. Cf. CADE, VICIU, GL., ALR I 1762/257, ALR SN IV h 1 167, MAT. DIALECT. I, 89.

— Pl.: *pumnușei*.

— *Pumn* + suf. *-ușel*.

PUMNUȘOR s. m. (Regional) Pumnășel (Groși — Baia Mare). ALR SN IV h 1 167/349.

— Pl.: *pumnușori*.

— *Pumn* + suf. *-ușor*.

PUMNUȚ s. m. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui *pumn*. Cf. DRLU, LB.

— Pl.: *pumnuți*.

— *Pumn* + suf. *-uț*.

PŪMPĂ s. f. v. *pompă*¹.

PŪNĂ prep. v. *pină*.

PŪNĂRĂ s. f. v. *pănură*.

PUNC, **-Ă** adj. v. *pone*.

PŪNCĂR s. n. v. *buncăr*.

PUNCAU adj. (Regional) „Prost” (Crucea — Vatra Dornei). GLOSAR REG.

— Pl.: *puncăii*.

— Etimologia necunoscută. Cf. magh. *b r u n k ö*.

PUNCÉR s. m. (Sport) Boxer care are o lovitură foarte puternică. Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 85.

— Seris și: (după engl.) *puncher*. L. ROM. 1959, nr. 2, 85, ib. 1973, 32. — Pl.: *punceri*. — Și: *puncelór* (seris și, după fr., *puncheur*, DN³) s. m.

— Din engl. *puncher*, fr. *puncheur*.

PUNCI¹ s. n. Băutură preparată de obicei dintr-un amestec de portocale, suc de lămie, zahăr, la care se adaugă rom sau lichior (și unele mirodenii). *Să fie ... ceai, rom, șampanie, sirop de ponci* (a. 1811). LONGA, S. D. VIII, 51. *Au adus ... o mare tigvă plină de ponci, de dînsa în timpul unei făcut cu apă, arac, zeamă de alămie și zeamă de treștie de zahar*. LEON ASACHI, n. 41/27. *Dau toate feliturile de băuturi, cum: cafea, lemonade, ponci, înghețată*. GOLESCU, I. 42. *Băutura rachiului, a veteilor, a ponciurilor pentru căldura climii locului țării, cu totul și intru totul [este] împotriva*. PISCUPESCU, O. 201/14. *Gătește păharde de ponci*. AR (1829), 249¹/22, cf. VALIAN, V. *Eu sînt de idee să facem ponci*. NEGRUZZI, S. I, 74. *Seara ... vom bea cite un ponci ca să ne răcorim*. id. ib. 207. *Mă cobor în salon unde căpitanul mă așteaptă cu un vas de ponci înflăcărat pe masă*. ALECSANDRI, O. P. 291, cf. I. M. DDF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. *Dai ponci rece la masă?* CĂLINESCU, B. I. 177. *Gazda făcea un puș admirabil*. BARBU, P. 19. *Chelnărițele elegante și zimbitoare le aduceau ceai, grog, ponci, coniacuri*. V. ROM. august 1960, 58. *Se pune tot zahărul în vasul special de ponci*. S. MARIN, C. B. 323.

— Seris și: (după engl. și fr.) *punch*. M. D. ENC. — Pl.: *punciuri*. — Și: (rar) *puș*, (învechit) *ponel* s. n.

— Din engl., fr. *punch*.

PUNCI² s. n. Calitate a unui boxer de a executa lovituri puternice, decisive; lovitură puternică, decisivă aplicată adversarului de un boxer. Cf. M. D. ENC., L. ROM. 1973, 32.

— Seris și: (după engl. și fr.) *punch*. — Pl.: *punciuri*.

— Din engl., fr. *punch*.

PUNCIÓR s. m. v. *puncer*.

PÍNCITE s. n. v. *plutece*.

PUNCT s. n. I. I. Articol, paragraf etc. dintr-o lege, dintr-o convenție, dintr-un statut etc.; p. gener. legea, convenția, statutul etc. în totalitate; p. restr. hotărîre, prevedere, condiție, clauză, obligație cuprinsă în acest articol, în acest paragraf, în acest act; spec. obligație a țaranului ponaș¹. *Despre partea hanului era aceste ponturi: steagul și tuiurile să le dea pe mina lui Ieremii Vodă*. M. COSTIN, O. 45. *Să alegă și să încheie ponturile și legăturile intru amîndouă părțile*. N. COSTIN, L. 575. *S-au dus în sus la craiul Argust cu ponturile păcii, să îlească craiul Argust*. NECULCE, L. 145. *Cu toții dîcem și adăverim și din tot sufletul și inima sîgăduim ca toate capitularile și ponturile ... să le păzim*. CANTEMIR, I. I. I, 236, cf. II, 330. *S-au mai făcut un tractat cu alle 20 de ponturi*. R. POPESCU, CM I, 515. *Au înșălat pã Ballagiul cu bani și cu alte daruri dă au făcut pace, iar de puncturile și tocmcele ce făcuse și așăzase nu să vor sinea*. R. GRECEANU, CM II, 200. *Iară care pont nu era pre voia boiorilor, ei rîspundea că nu-i bun (începutul sec. XVIII)*. MAG. IST. III, 345/5. *Să dea în tipariu și eteva ponturi ... în carele arată toată poronca vădrarilor* (a. 1764). URICARIUL, I, 294. *Ponturile cele date de domnia mca la ispravnicii* (a. 1775). BUL. COM. IST. V, 267. *Să aibă a plăti vamă după hotărîrea ponturilor din visterie* (a. 1784). N. A. BGDAN, C. M. 72. *Ponturile în ce chip s-au hotărît cu sfatul de obște, ca să să urmeze paza dumberăvilor* (a. 1794). CAT. MAN. I, 3. *La aceste ponturi ale lor, cînd le-au dat, am fost și eu față* (cca 1775—1810). BUL. COM. IST. IV, 112. *Au domnit acest domn cu pace 7 ani*,

după cum era la pontul păcii încheiat. DIONISIE, c. 167. Ponturi pentru anacorii [TILU]. PONTURI. După cele ce spune mărturia ce s-au scris jos, trebuie să se cetească tot punctul încheierea mărturii. AARON, în CONȘTIINȚĂ, III, 117. La acest pont însă vei avea dumnezeu și această băgare de seamă (a. 1819). Doc. I.C. 219. Să scrie ponturi străine ... Spre prăpădirea privilegiului. ZILOT, CRON. 350. S-au căutat la ponturile vămu și să găsi la cap. 35 scriind ca să plătească ... cele taleri unu de na la (a. 1822). Doc. I.C. 256. La pieile crude să se vindeze plata vămu precum să află orînduță în ponturi și în catalogu vămurilor (a. 1821). ib. 333. Slujitorii ... îngrijese pentru toată siguranța ... fiecare deosebit, orînduți cu deosebite ponturi. GOLESCU, I. 29. Spre a se și locuiește ... acestor vile au trimis și condiții în ponturi. AR (1830), 17-1. Toți etîi ne-am întors în foră din școlile străine ne-am dat de misiune: dezrobirea fărânilor de lanțurile robăgici, pontului și clăiei. KOGĂLNICĂNU, s. A. 212. După aceasta se va cunoaște de este pontul pravelnicesc primit sau ba (a. 1818). URICARIU, IV, 289/21. Instrucția brașovenilor cojrinde peste 23 ponturi. CR (1818), 5/11. Ne dau ponturile și tălmăcirea Reglementului organic. RUSSO, s. 111. Voi lua punctele mai însemnate din programul radical. IONESCU-RION, s. 177. Cestiunea ... se poate reduce la două ponturi de căpetenie. ODOBĂSCU, s. II, 6. Aceasta era în vremea boierescului, în urmă, cînd veni pontul, se schimbă și regula, fiecare fărân fiind îndatorat să lucreze cu plată. SEVASIOS, s. 312, cf. BĂRCĂNU. Tăranul cu 2 boti, în schimb celor 4 făci ce le avea de la moșie, trebuia să facă ... 28 prăjini arătură pentru pont. CONV. III, XLIV, 655, cf. ȘĂINEANU, D. C., CADL. Negustorii care nu orădă să se supună acestui pont (regulă) jură nevoiți să plătească laminatul în bani. C. GANL, IR. V. 386, cf. SCHIBAN, D. Află, nu fără uimire, și obiectivele care urmau să fie atinse de brigadă, formulate pe puncte. PREDĂ, R. 130. Ci munșca la pont unu din cast pentru toată casa. DIACONU, AR. XLIX. ◊ I. o. c. a d. v. (Învechit) Ponturi-ponturi pe paragrafe, pe capitole, în mod amănunțit. Va arăta deputatul Divanului cel mare ponturi-ponturi suma cea trebuincioasă republicei (cca 1818). URICARIU, IV, 286/13. ♦ (Prin Bucov.: în forma pont) Pămînt, moșie pe care cineva le posedă pentru totdeauna (în baza unui act, a unei înțelegeri etc.). Cf. ȘLZ III, 85. ♦ (Prin Mold.) Parle (I 3). I-o dat pontu, ori partea lui. ȘEZ. XVIII, 169.

2. P. g e n e r. (Învechit; în forma pont) Pasaj, paragraf, capitol, fragment dintr-o lucrare, dintr-o scriere etc. Vă poștin să vă aduceți aminte, cîndu acestu pontu de asupra, să vedeți ce-uu pătîl atunci acci hatmani. NECLUCEL, L. 289, cf. 311, 412. Iată li arăt printr-aceste ponturi cum să urmezi, ca să nu greșești (a. 1837). DR. I. 51. Pontul doi din carte se găsește la sfîrșit. SADOVIANU, O. X, 251, cf. 253. ROȘTII-GAZACU, I. L. R. I. 260.

3. Element al unui ansamblu, parte determinată în cadrul unei acțiuni mai largi, al unui subiect, al unei discuții, al unei probleme, al unei situații etc., idee, principiu etc. care stă la baza unei probleme, a unei discuții etc. V. a s p e c t. Să osindească și pe acești păgîni ... pentru că cred și alte oareșicari ponturi. VĂCĂREȘCU, ISL. 256. În trei ponturi greșite aci preu vestitul Engel. ȘINCAL, IR. I, 391/25. Fîind puterea obăduitoare într-un pont singur împreună. BUDAI-DELEANU, T. 310. Toate aceste puncturi sînt neapărat de lipsă. PETROVICI, P. 11/26. Acum să plecăm de la pontul acesta de unde am și început. HELLADE, O. II, 13. Cît pentru pensie, ca ar fi aslăzi pontul unei strînguinoase alcături cu împăratul Don Pedro. AR (1830), 18/11. Natura n-a însemnat le aceasta vreun sfîrșit hotărît, darnică fiind și asupra acestui pont. FR. 3/25. Singurul pont ce rămîne este a ști ce spre bine Ceriul l-au pus chiar în starea care lui i se cuvine. CONACHI, P. 260. Acest pont neîndoieln ... Au făcut să osebească pe ziditor de zidire. id. ib. 301. Singurul acest pont ajunge a demasca și a scoate

la lumină liberalismul opozit. CR (1818), 21/33. Sluga l-a întrebat atuncea ... — Firște! el îi răspunse, și sluga urmă alt pont. PANS, I, 81/17. Încă un pont ol criticu nu înfăleg ... răspîlțirea ce cere domnul D. G. RUSSO, s. 8. Observațiunile făcute ... nu lasă nici a îndoielă asupra acestui pont. BARASCH, M. I, 92/11. Limba noastră ..., mai ales în acest pont al ortografiei, întrece pe multe altele. NAGRUZZI, s. I, 5. Despre aceste puncte mă rog să dai destuluri cum pret să se urmeze. BĂLESCU, ap. GIUCA, V. 512. Fite, coroane, la pontul acesta nu mă unese cu părerea domniei tale. FILIMON, O. I, 151. Punctul de căpetenie al dramei satirice, adică corul de saloni, lipsa cu totul. ODOBĂSCU, s. I, 41. Sînt mai multe puncte în privința cărora s-ar putea ajunge lesne la o înțelegere. BUL. COM. IST. I, 6. Cuvintele și atitudinea lui Aristodoroche împerează ... punctele dificile. GALACIION, O. A I, 91. Am venit cel ce să studiez contractul nostru ... mai sînt cîteva puncte nelămurite. GAMB. PEHRESCU, I, III, 13. Ne-am înțeles și asupra punctului acesta. Nu este așa? BRĂDESCU, M. B. 161. Cu părere de rău, nu pot să lămuresc acest punct întinecat al discuției. SADOVIANU, O. VII, 285. Ioanide nu era lămurit asupra acestui punct. CĂLINESCU, s. 115. Numai să te mai înțelegem într-un pont. BENICE, V. CUC. 50. E foarte bine așa, punctul acesta e cel care a plăcut boarășului Negocscu. PREDĂ, R. 130, com. din SIRAJA — RĂDĂUȚI — L. o. c. a d. v. Din punct în punct sau punct cu punct — unul după altul, fiecare pe rînd (și amănunțit); p. e n l. în mod amănunțit, detaliat, pe larg. Cf. DM, M. D. ÎNC., DEX. ◊ E x p r. A pune (ceva) la punct a) a regla (fi) (un aparat sau un sistem tehnic). Cf. DM, M. D. ÎNC., DEX; b) a aranja, a polivi (lucrurile) așa cum trebuie, fără a neglija nici un amănunț; a restabili cu fermitate adevărul. Știa cît fierbe ... cînd preparația înfășurării lui nu e pusă la punct. CĂLINESCU, s. 372. Avea impresia că asistase la o scenă bine pusă la punct. VINEA, I. II, 307, cf. DM, M. D. ÎNC., DEX. A fi pus la punct — a fi bine îmbrăcat (și îngrijit). Cf. DM, M. D. ÎNC., DEX. A pune (pe cineva) la punct = a arăta (cuiva) ce se cuvine și ce nu, a da (cuiva) o lecție de bună-cuviință, a interveni în mod ferm, ca o ripostă la manifestarea necontrolată (a cuiva). Cf. DM, M. D. ÎNC., DEX. Punct de onoare — lucru, chestiune care angajează prestigiul, autoritatea, onoarea cuiva. Cf. DEX.

4. S p e c. Elapă, fază sau moment în desfășurarea unui proces. Pre cît iaste de iute la curgere punctul vremei, încă mai tuși sînt măturile lucrurilor în vreme. CANTEMIR, IST. 97. Cînd un brazilian iaste la pontul morții, rudeniile cad peste dînsul de-l îmbrășcăză. IST. AM. 79/20. Nu cumva lucrurile sînt fi venit la un punct înțit să fie dificilă a soluție pacifică. CR (1816), 21/16. Împărțeauă hojma toale pu'la pont de nesfîrșire. CONACHI, P. 277. Și mumă-sa-ntr-astă vreme în viață nu mai era ... Și nici măcar un pricin-l-acest pont nu să afla. PANS, E. II, 41/1. Logicu este de a se opri la pontul unde un princip se lovește de alt princip. RUSSO, s. 85. Prietinel tău ... se află în pontul de a te înșela. CALENDAR (1856), 58/20, cf. BĂRCĂNU, V. ◊ Punct de plecare (sau de pornire, învechit, de purcedere) = început al unei lucrări, al unei acțiuni sau cauză primară a ceva. Cf. BĂRCĂNU. Un punct de plecare sigur pentru cercetarea noastră. BUL. COM. IST. II, 138, cf. REBREANU, I. 469, LOVINESCU, C. IV, 5, OPRESCU, S. 126, CĂLINESCU, C. O. 77, SCÎNTEIA, 1953, nr. 2/769. GAUR, E. I7, BELLA, P. A. 172. ◊ I. o. c. a d. v. La punct = la momentul oportun, la timp, (familiar) la țanc. At avul mare noroc e-am venit locniță la pont. CARAGIALE, O. II, 117. Ne culcăm frunusel ... ca să ne putem scula dimineața la pont. id. ib. VII, 32. A, bravo, mi-ai venit la pont, șezi colea ș-ascultă. VLAHUȚĂ, D. 39. Nu te teme, cuconu Ionuță are să vie locniță la pont. HOGAȘ, DR. II, 101, cf. ȘĂINEANU, D. C., CADL. SCHIBAN, D. Ai venit la punct. DL, cf. CIAUȘANU, GL. Pînă la un punct — pînă la un moment dat; pînă la o limită

(admisibilă); într-o anumită măsură. *Pină la un punct ... apa de la Ems ... a se întrebuiși.* APE MIN. 26/17. *Aria este și ea, pină la un punct, a meserie.* VLASIU, D. 38. *Mă interesează pină la un punct.* SADOVEANU, O. VIII, 293. *Intrară în curtea vecină, care era pină la un punct asemănătoare cu cea de dincoace.* CĂLINESCU, E. O. I, 54. *Ți-am spus, stnt o fată cuminte pină la un punct.* id. ib. 282, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Regional) **Pe pont** = așa cum trebuie, exact cum se cuvine. *Făcu pe pont.* Com. din ZAGRA — NĂȘĂUD. *Tuma pă pont.* ALR SN V h 1341/362. **Pină la ce punct** = în ce măsură, pină unde. *Esaminătorii și judecătorii nu se vor mărgini numai a cunoaște pină la ce punct candidații cunosc și au științele cerute.* BREZOIANU, I. 18/12. *Nu știu pină la ce punct ieșurăria poate degrada pre un om.* NEGRUZZI, S. I, 212, cf. DM, DEX. \diamond **Ex pr.** **A fi** (sau a se găsi etc.) **pe** (sau **la**) **punctul de a...** (sau, învechit, **în punctul ..., la punct de ...**) = a fi gata de..., a fi pregătit să ..., a fi eit pe-aci să ... *Corabia noastră ajunsese în punctul pieirei, și, ca să o apărăm de zdrobire, o lăsarăm în voia furtunii.* GORJAN, H. IV, 98/4. *Eram în punctul de a crede ... că e înamorată de grec.* CR (18-18), 272/17. *Cind capsula a sosit la punctul de a se deschide prin maturitate, o ia tăind lujerul.* BREZOIANU, A. 422/30. *Eram în punct de plecare.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 631, cf. ȘĂINEANU, D. V. *A fast pe punctul de a plăti cu închisoarea aceste îndrăzneli.* SADOVEANU, O. IX, 593. *Eram pe punctul de a mă rostogoli în jos.* CĂLINESCU, S. 90. *Fetița, pe punctul de a ieși, îl privește.* T februarie 1962, 18. **A ajunge** (sau **a se găsi, a se afla**) **la un (sau într-un) punct mort** = a ajunge (sau a se găsi, a se afla) într-un impas, în imposibilitatea de a găsi o soluție. Cf. LEG. EC. PL. 474, DEX. \blacklozenge (Adverbiaf; cu delerminări temporale introduse prin prep. „la”) **Exact, precis, fix; cu precizie.** *Iar apoi, punct la anul ... auzi, sârmana, o băluc în ușă.* CONV. LIT. X, 336, cf. ALEXI, W. *A doua zi, punct la trei și jumătate după prinz ...*, *postalionul era la poartă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 137. *La 9 punct cortina se ridică.* ap. TDRG. *Trenul pleacă la zece punct.* CADE. *La 12 punct, Zapis se va coborî cu Șoimul, împreună cu prinții, la curtea palatului său.* VISSARION, B. 321. *Punct la 8 ceasuri iată vine popa cel dintii.* CĂTANĂ, P. R. II, 95. *Pont la 12 am sosit acasă.* MAT. DIALECT. I, 87.

5. (Învechit și regional; în forma *pant*) **Prilej (1)**, ocazie (1); s p e c. **prilej** favorabil pentru cineva. Cf. BĂRCIANU, V. *Trebuie să mergă ... în oada d-ălături, unde e pont mare de câștig.* CARAGIALE, O. I, 221, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. \diamond **Ex pr.** **A avea ponturi** = a începe bine o treabă, a avea sorți de izbândă. Cf. DDFE, ZANNE, P. IV, 553. **A-l face** (cuiva) **pontul = a)** a-i crea (cuiva) o situație favorabilă, a-i face (cuiva) o înlesnire. Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DEX.; **b)** a păcăli (pe cineva), a-i face festa. *Și, zi, mă lucreși, ai? Adică, dă-i cu bere, dă-i cu vin, nu pentru cineva obrazului..., pentru ca să-mi faci pontul cu serisoarea...* BRAVOȘ! CARAGIALE, O. VI, 122, cf. DEX. (Argotic) **A-i vinde** (cuiva) **pontul** = a destăinu (cuiva) un secret prin care poate obține un avantaj, un profit. Cf. DI., DEX.

6. (Transilv.; în forma *pant*; de obicei la pl.) **Toană**, mofturi (v. m o f t 2), capriciu; obicei (2), deprindere, apucătură. Cf. VAIDA. *Omul acesta e cu ponturi.* Com. din PARVA—NĂȘĂUD și din ZAGRA—NĂȘĂUD, DR. IV, 1088. *Nu face ponturile!* ALR SN V h I 258/272. *Mă copile, iar faci ponturi la muncare!* MAT. DIALECT. I, 87. *Are niște ponturi tare rele.* ib. 286. *Vină odată, nu mai face altceva ponturi.* ib. \diamond **Ex pr.** **A grăi pe ponturi** = a vorbi afectat. Cf. ALR SN V h I 256/219.

7. (Regional; în forma *pont*; de obicei la pl.) **Vorbe de spirit** sau cu caracter aluziv (v. a l u z i e), glume (v. g l u m ă, p o z n ă), ironic (v. i r o n i e), răulțios (v. r ă u l ț i o s), și alte **panturi și ponasuri** nu da dintr-insul, de-i ero și lui Iehamete citeadată să se mai întinască cu cineva și să-l mai strinească la vorbă. CREANGĂ, O. 263. *Luarea-aminte a lui Matei fu mai cu scamnă atrasă asupra Aglaiei, din ziua în*

care dinsa îi vorbi, cu ponturi, despre Tineuța și Mihai. D. ZAMFIRESCU, V. T. 148, cf. ȘĂINEANU, D. U., DR. IV, 901, CADE, BL VI, 161, SCRIBAN, D. *Și-i spusese cum știu mai cu ponturi, din fir în păr, toată întâmplarea.* RETEGANUL, P. V, 11. *La straini ma jeluiesc, Numai ponturi ma ponturesc.* VASILIU, C. 192, cf. 205. *Vorbeste în ponturi.* I. CR. III, 286. *Ce pont de vorbă e asta?* CIAUȘANU, GL. *Aiestea-s ponturi.* ALR I 1332/283. *Spune multe ponturi.* MAT. DIALECT. I, 214, cf. 187, 286. \diamond **Ex pr.** (Popular) **A vorbi** (sau, regional, **a da**) **în ponturi** sau **a bate cuiva pontul** = a vorbi aluziv, a face aluzie, a da aproponri. Cf. ZANNE, P. IV, 553, ȘĂINEANU, D. U., DR. IV, 901, SCRIBAN, D. *Îl cinstea în fiecare dimineață cu câte un rachin, după ce figural îi bătea pontul de mai sus.* I. CR. IV, 61.

8. (Regional; la pl.; în forma *pont*) **Variațiuni**, înflorituri melodice pe o temă muzicală (Năsăud). Cf. ALR I 1467/268. *Zice în frunză cu ponturi.* ib.

9. (Transilv. și prin Ban.; în forma *pont*) **Figură** (cu tropăituri) la anumile dansuri populare, pe care o execută numai flăcăii. *Unii pocneau în degete, cei mai mulți făceau ponturi cu picioarele.* AGÎRBEANU, A. 152. *Stați, să mai facem un pont, că daar duminică-i și astăzi; aici îi laeu jocului de cind știu to Lechinfa.* VLASIU, A. P. 118, cf. VICIU, GL., ALR I 1476/18, 219. *Joacă călușerul cu tot felul de ponturi.* MAT. DIALECT. I, 187, cf. 87.

11. **I.** Semn mic și rotund, asemănător cu o înțepătură de ac, folosit în scriere ca:

a) Semn de punctuație cu valoare de pauză care se pune la sfârșitul unor fraze și propoziții independente, după grupuri de cuvinte sau cuvinte izolate care echivalează cu propoziții independente etc. *La punct (.) slobozind tonul răsufilăm mai mult, eit am pute zice unul, doi, trei.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 14/5. *Literele mari se scriu ... după fieșcare punct.* PAULINI, GRAM. 12/27, cf. STAMATI, D. *Nici punctul, nici exclamația nu ascund vreo idee, și cind s-ar pute găsi cevași limba o ascunde supt o mreșă încelită.* RUSSO, S. 149. *Pontul ... arată pauza sau luțtarea cea mai mare...* *se pune la sfârșitul frazurilor.* BĂLĂȘESCU, GR. 211/13. *„Doamna mea” suna cu un tic al serisorii, după fiecare punct, cu sau fără interjecție.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 193. *Primese de la prietnului meu ... epistala următoare...* *adăogindu-i numai punctele și virgulele de care se află cu totul lipsită.* SADOVEANU, O. IX, 437. *I-a dictat textul ... dintr-o răsufilare, fără nici un punct, fără nici o virgulă.* V. ROM. MAI 1954, 66. *Pauzele din vorbire sint redete în scris prin semnele de punctuație, punctul, semnul întrebării, semnul exclamării.* GRAM. ROM.² II, 479, cf. M. D. ENC., DEX. \diamond **Două puncte** = semn de punctuație constând din două puncte (II I) așezate unul deasupra celuilalt, folosit pentru a arăta că urmează o vorbire directă, o enumerare, o explicare, o concluzie, marcind totodată și o pauză (scurtă) în vorbire; (învechit) colon. *De acest fel de pauzării stul ... două puncturi (:).* PAULINI, GRAM. 14/10, cf. POLIZU. *Două puncturi sau colon (:)* arată cea mai mare paușă la citire. BĂLĂȘESCU, GR. 209/21. *Semnul numit două puncte anunță vorbirea directă sau o enumerare.* GRAM. ROM.² II, 499, cf. M. D. ENC., DEX. (F i g.) *Trei cuvinte viața-ntregă. Două puncte: Îmi ești dragă.* ARGHEZI, VERS. 355. **Punct și virgulă** sau (învechit, rar) **punct cu apritoare** = semn de punctuație constând dintr-un punct (II I) așezat deasupra unei virgule, care marchează o pauză mai mare dect cea redată prin virgulă și mai mică dect cea redată prin punct, folosit pentru a despărți propoziții sau grupuri de propoziții care formează unități relativ independente în cadrul unei fraze; (învechit) semicolon. Cf. POLIZU. *Punctu cu apritoare ori semicolonul ... arată o tuțtare mai mare ca coma.* BĂLĂȘESCU, GR. 207/28. *Punctul și virgula marchează de obicei o paușă mai mare dect cea redată prin virgulă.* GRAM. ROM.² II, 497, cf. M. D. ENC., DEX. **Puncte de suspensie** sau **puncte-puncte** = semn de punctuație constând din trei (sau mai multe) puncte (II I) așezate în linie orizontală, folosit pentru a arăta o pauză mare în

cursul vorbirii, o întrerupere în șirul gândirii sau al acțiunii ori o omisiune (voluntară) într-un text (reprodus). *Colaborare dintre lector și autor ... constând dintr-o plasticizare imaginativă a lectorului care compensează punctele-punctele sau clarobscurul lăsat înăuntru de autor.* TEODOREANU, M. II, 463. *Punctele de suspensie ... apar după orice fel de întrerupere.* IORDAN, STIL. 80. *Mulțimea punctelor de suspensie introduse între coordonate sau subordonate dovedește că propoziția ca unitate gramaticală și logică se îneară.* VIANU, A. P. II. *Propozițiile apozitive ajung să fie separate de termenul determinat prin ... puncte de suspensie ca și cum ar constitui propoziții independente.* ȘI I, 118. *Punctele de suspensie arată o pauză mare care marchează în general o întrerupere a șirului vorbirii.* GRAM. ROM.² II, 503, cf. M. D. ENC., DEX. (F i g.) *O strângere de mână, Un „ah!” O sărutare Și-n urmă; puncte, puncte.* MINULESCU, VERS. 218. *Actul se stinge în cumpănit puncte de suspensie.* T. MAI 1964, 70.

b) Semn grafic folosit după un cuvânt prescurtat. Cf. STAMATI, D. *De multe ori punctul (.) este semn de scurtare, etnd adecă se pune numai o literă ori mai multe dintr-un cuvânt.* BĂLĂȘESCU, GR. 224/26. *Punctul marchează de obicei abrevierile.* GRAM. ROM.² II, 504, cf. M. D. ENC., DEX.

c) Semn grafic care se pune deasupra literelor „i” și „j”. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ EX PR. A pune punctul (sau, rar, punctele) pe i = a spune în mod exact și fără echivoc ceva, a preciza ce este esențial într-o chestiune, a trage concluzia. Cf. CADE. *Amîndoi ne gîndeam la căsătorie, dor nici unul nu îndrăznise să pună punctul pe i.* VLASIU, D. 268, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Astăzi rar; în sintagmele) *Punct de întrebare sau punct întrebător* = semnul întrebării, v. SEMN. Cf. POLIZU, CADE. (F i g.) *Și, ea și cum ar fi luncat înadîns pe lângă punctul meu de întrebare, se plecă în mod foarte firese și ... rupse un mare și frumos fir de romanță.* IIOGAȘ, M. N. 102. *Punct al mirării sau punct de mirare (ori de exclamație) = semnul exclamării, v. SEMN.* Cf. POLIZU. *Nasul lui, ce semăna cu un colosal punct al mirării scris în pozițiune inversă, atrase atențiunea tuturor călătorilor.* FILIMON, O. II, 21, cf. CADE. *Scrisoarea ... e ... plină de puncte de exclamație.* SADOVEANU, O. III, 50.

3. Numele mai multor semne (grafice) convenționale în formă de punct (II 1), cu diverse întrebări:

a) Semn grafic folosit în matematică în locul semnului grafic „x”, pentru a arăta efectuarea unei înmulțiri. *În loc de semnu x se întrebuițeauz cteodată un punct.* POENARU, G. 6/23. *Înmulțirea se arată sau cu o cruce piezișă x sau cu un punct pus între făcători.* id. E. A. 11/22. *Al înmulțirii semn este acesta x sau un punct și să cetește înmulțit prin ...* A. TEODORESCU, A. 5/6.

b) Semn grafic pus la dreapta unei note sau a unei pauze muzicale pentru a marea prelungirea intonației notei sau a pauzei cu o jumătate din valoarea lor. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM. ♦ *Punct de orgă* = semn pus deasupra unei note muzicale, care indică suspendarea măsurii și prelungirea ei orielt de mult este necesar. Cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX.

c) Semn convențional care indică pe o hartă așezările omenești (miei). *Punctele pe hartă colorate sînt porturi și orașe populate.* D. BOTEZ, F. S. 20, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

d) Semn convențional care marchează zarurile, piesele de domino etc. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

4. Obiect, corp etc. care, din cauza depărtării sau a micimii, apare într-o formă aproximativ rotundă și cu detalii greu perceptibile. [Balonul] *cu repeziune ridicîndu-se plîu ce, ajungînd cu un punct mic, se făcu nevăzînd întru înălțime.* AR (1829), 42²/18. *De rîdicăm ochii în vro noapte sîrîmă cătră cerin, vedem acolo un număr mare de puncturi lucitoare ce ni se par stulte.* RUS, I. I. 4/7, cf. NEGULICI. *Toate ceele puncturi luminoase sînt locuite de oameni?* FILIMON, O. II, 22. *În zarea depărtată, La răsărit, sub soare, un negru punct s-arată.* ALECSANDRI, P. III, 26. *Dar deodată un punct se mișcă ... cel dintîi și singur. Iată-l Cum din el uos face mîmă, iară el devine Tatăl.* EMINESCU, O. I, 132. *Un punct se aprînsese pe muclea declului opus.* VLAMIN 11, S. A. II, 178. *Pe strada întrecuții aproape, cîteva puncte de lumină au lucit.* ANGHIEL, PR. 38. *M-am deșrîns să urmăresc un punct pe apă, fîră de nici un gînd.* C. PETRUSCU, I. I, 82. *Ultimii involozii, ca niște puncte nesigure, s-au depărtat mult, coborînd panta.* SAHIA, N. 23. *Spre ostrovul cu sălcii aplecate și desfrunzite pluteau puncte negre și mărunte.* SADOVEANU, O. V, 703. *Rîdicăște în pierzare Spre un punct scîlîpîit de stea.* ANGHIEL, VERS. 350, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Adîncitură, pată etc. mică, rotundă pe suprafața unui obiect, a unei piese tehnice etc. *Lințiile ... se fixează prin baterca unor puncte.* IOANOVICI, TEHN. 224. ♦ Pată mică, rotundă, detașată pe un fond de altă culoare. *Avea un punct roșu pe ochiul drept.* CADE, cf. DEX.

5. (Învechit; în formele *punct, pont*) Grup de (douăzeci de) obiecte de același fel luate împreună, formînd astfel o unitate la vînzarea, folosirea etc. unor mărfuri. *Le aduse prețal acestor lumînări la potru lui punctul.* CR (1848), 25²/13. *Lucășile sau unitățile diferitelor obiecte se specificau prin ... bolturi sau ponturi.* N. A. BOGDAN, C. M. 173.

6. (Și în sintagma *punct tipografic*) Unitate de măsură a lungimii, folosită în tipografie, egală cu 0,376 mm. Cf. V. MOLIN, V. T., CADE. *Un punct e egal cu 0,376 mm.* ITR², cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

7. Fel de a coase, de a broda, de a croșeta prin care se obțin mici ornamente de formă rotundă; mod-1 de cusătură, de broderie, de împletitură astfel realizat; (regional) *puntură* (2). *Variația în culori, în puncte și în motive de la o regiune la alta ... ne îngăduie să determinăm cu destulă precizie proveniența unei cămăși brodate.* OPIRISCU, S. 153, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

8. (M.d.; popular; și în sintagma *punct negru*) Comedon. *Îmi scoate punctele negre de pe nas fără sa simt.* VINEA, L. II, 310, cf. ARE SÎN. 12.

III. 1. Concept teoretic fundamental ireductibil în matematică și în geometrie, definit ca locul de intersecție a două linii; p. e. l. porțiune a spațiului în care dimensiunile lineare sînt nule. *Ce lucru este punctul matematicii? ... acela cărui îi zic indimaticii că n-are nici lungime, nici lărgime, nici grosime.* AMILONIE, E. 137/8. *Sa se tragă ... o linie care să treacă prin punctul din mijlocul linii.* DESEN ARH. 8/6. *De la un punct la altu se poate trage numai o linie dreaptă.* POENARU, G. 7/25. *Circonferența cercului este o linie curbă ale căria puncturi toate sînt dreptăvî depărtate de centru.* id. ib. 45/5. *Punctele unde se taie ei între sine însemnează polii eclipticeii.* GENILIE, G. 89/29. *Prin cuvîntul punct sînsămnă locurile spației în care nu sîmăi socotește nici o dimensiune.* ASACHI, E. III, 3/1. *Deosebitele părți ale oricărui linii se sîrșesc în puncturi.* CONV. GEOM. 2/26. *Ca să cibă cîteva aceste distanțe ar putea ... plînta cepele în puncturile de întîlnire a acestor brazde.* BREBOLIANU, A. 123/25. *Un punct matematic se pierde în nemărginirea disoziziunii lui.* EMINESCU, N. 33. *Se numește ... punct locu unde se întîlnesc două linii sau extremitățile unei linii.* MILIK, G. I. *Geometria diferențială a spațiilor generalizate se bazează ... pe definierea proprietăților fundamentale ale spațiului, în jurul unui punct.* CONTEMP. 1954, nr. 385, 5/6, cf. ITR², DER. *Numerele reale pozitive sau negative sînt reprezentate prin puncte situate pe x', x.* ALGEBRA X, 155. *Punctele de unde pleacă două laturi consecutive sînt vîrfurile poligonului.* GEOMETRIE IX, 123. ♦ Unitate de măsură pentru unghiuri egală cu 1. Cf. I. ROM. 1966, 83.

2. (Adesea urmat de determinări care precizează sensul) Valoare a unei mărimi fizice, tehnice etc.; s. p. e. temperatură fixă, caracteristică, la care se petrece un anumit fenomen fizico-chimic. V. grad

Punctul unde apa înghețată fiind supus la multe variații. MANIN, PR. I. 78/15. *Punctul de fierbere al acidului sulfuric anhidru.* ID. IB. 133/16. *Se capătă punctul întâi puind termometrul în gheață și stă argintul cel viu, însemnăm eu zero.* STAMATI, F. 102/12. *Punctul fierberii apei variază după gradul presiunii (apăsării) atmosferei.* BARASCU, M. III. 131/1. *Punctul de îngheț al apei.* CADU. *Punct de congelare.* MACARONICI, CH. 74. *Temperatura la care are loc topirea se numește temperatură sau punct de topire.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. II, 102, cf. LTR², DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DLX.

3. *Unitate de măsură, exprimată numeric, care arată golurile marcate sau punctele obținute de cineva într-o întrecere sportivă, în unele jocuri etc.: (de obicei la pl.) unitate de măsură, exprimată numeric, care arată punctajul obținut de cineva în finalul ori pe parcursul unei competiții sportive, al unor jocuri cu mai multe etape etc. Dacă ceri carte înainte d-a socoli puntele, ce-mi pasă nic! DELAVRANCEA, S. 135, cf. CADE. *Eu pariez cu tine că numai după cum pronunță bancherul „dau”, „dau carte” ..., eu știu la sigur ce puncte are.* BRĂNESCU, O. A. I. 75. *Se aude glasul anunțând ultimul punct marcat.* SEBASTIAN, T. 83. *Foarte multe echipe și-au putut da seama în acest pasionant final de campionat căl contază ... un punct.* SP. POP. 1963, nr. 4273, 5/3. *Realizând 197 de puncte ... a câștigat praba de lir.* SPORTUL, 1968, nr. 503, 4/4. *Masivul nostru așărător reiu ușor, dar decis, și înscrie punctul victoriei.* ȘCINTEIA, 1966, nr. 6943, cf. DL, DM.*

4. Fiecare dintre diviziunile unei cartele pentru raționalizarea anumitor produse desfăcute prin unitățile de stat sau cooperatiste: bichet detașat dintr-o astfel de cartelă. Cf. DL, DM, DEX. ◊ *Loc. adj. și adv. Pe puncte = a) (care este cumpărat, procurat) în baza dreptului conferit de cartelă; raționalizat. Pontoși — pe puncte, corapi — pe puncte, haine — pe puncte.* GALAN, B. I. 6. *E mai sărac îmbrăcată, cu o stambă pe puncte.* H. LOVINESCU, T. 38, cf. DLX. b) (familiar) (care este) fără pregătirea corespunzătoare funcției pe care o ocupă sau titlului pe care îl deține. Cf. DEX.

IV. 1. Loc determinat pe o lungime, pe o suprafață, în spațiu; porțiune de teren cu anumite caracteristici; p. ext. așezare omenească, localitate. *Soarele trecină caile 12 zodie, încurjură cercul său și vine arăși la punctul de urde au pures (a. 1695).* EN 69. *L[omnul] gleneral de căpitanie au însămnat pe loc toate puncturile de lovire.* AN (1829), 66/36. *Picătura de apă căzind ... pe același punct al unei marmure o p[ătruce] cu vreme.* MARCOVICI, D. 168/21. *Acesta este ostrovul Tenerifa ... iar puncturile celelalte [în zare] însămnează locurile năsiuare.* DRĂGHICI, B. 24/29. *Nici un călător ... nu va putea să între prin alte puncturi decât prin celea ce s-au însemnat mai sus.* CR (1834), 297/15. *Punctul din care obiectul mai bine se vede.* ANTOP. 182/11. *Înfălișează lăcașurile fraților noștri conpămînteni din diferite puncturi ale sfîi globului.* GENIE, G. 3/17. *La fiecare pont dă exportafie dă sare să dă dea dă la carantinele locale cite un gardian (a. 1836).* DOC. EC. 619. *Lupta cea mai învîerșunată începe atunci din toate punctele.* BĂLCESCU, M. V. 118. *Această oglindă are și calitatea d-a strunge și toate razele luminei căzute pe dinsa într-un punct care se cheamă foc.* BARASCU, M. III. 35/18. *Anotempurile variază în număr și în durată pentru diverse puncte ale pămîntului.* DRĂGHICIANU, C. 95. *Spuse englezilor că noi mergem tot la punctul la care ei pleaseră.* BOLINTINEANU, O. 305. *Acele populațiuni ... ocupa centul Macedoniei și Thesaliei, grămădite mai oles pe trei puncturi înscenate.* ODOBESCU, S. I. 225. *Moșta ... este așezată într-unul din cele mai sălbatice și mai sublime puncte ale Carpaților.* CARAGIALE, O. II, 43. *La punctul orătat de ea, zărirăm marginile de aur ale unui nor.* HOGAȘ, DR. I, 108. *A rinduîl umblători rezi ... la toate punctele de margine.* SADOVEANU, O. XII, 258. *Dataria fiecăruiua este să-și învețe punctul pe care stă, arașul în care trăiește.* ARGHEZI, B. 86.

Anume puncte trebuiesc complet curățate și pe ele înălțate edificiile cardinale. CĂLINESCU, B. I. 42. *Acolo, sub rădăcina acelu brađ... se află punctul geografic ... din care Oltul pornește în lume.* BOGZA, C. O. 18. *Cele mai multe puncte ... eu descoperiri ... se găsește în Dobrogea.* H. DAICOVICIU, D. 44. *S-a luat măsura ca mersul autobuzelor pe distanțe mari să prevadă opriri numai în punctele importante.* RL 1967, nr. 7041, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ *Punct de ochire = locul din țință în care trăgătorul potrivește precis linia de ochire.* Cf. DL, DM, M. D. ENC. *Punct cardinal v. cardinal.* *Punct echinocșial v. echinocșial.* *Punct vernal v. vernal.* *Punct autumnal v. autumnal.* *Punct de articulare = loc de pe bolta palatului unde se emite un sunet cu ajutorul organelor de vorbire.* *Schimbarea s-a petrecut datorită faptului că vorbitorii au schimbat punctul de articulare a lui „u” din regiunea postpalatală în regiunea prepalatală.* GRABU, I. L. 64. (Rar) *Puncte de foc = procedeu terapeutic folosit în anumite afecțiuni și constând din termocauterizări locale.* Cf. CADE. *Ploua subțire, pieziș, o ploaie rece ce-și înțeapa obrazul ca punctele de foc.* BRĂNESCU, V. A. 102. *Punct material = abstractizare folosită în mecanică, conform căreia corpurile reale își păstrează masa, dar își reduc dimensiunile la zero.* Cf. LTR, DER, M. D. ENC., DEX. *Punct de sprijin (sau de rezem) = a) loc fix pe care se sprijină o pirghie pentru a ridica ceva.* Cf. CADE, SCRIBAN, D.; b) proptea (I I). Cf. CADE; c) fig. sprijin, ajutor. *Eu crez că ... punctul de rezem este în Transilvania.* BĂLCESCU, AP. GHICA, A. 568. *Italia este nevoită să caute puncte de sprijin aiurea.* TITULESCU, D. 336. *Parcă privirile lui le sunt Căutînd un punct de sprijin.* S. august 1960, 6. *Punct medical (sau sanitar) = serviciu medical organizat cel mai aproape de locul de muncă sau cel mai aproape de un loc în care se pot întâmpla accidente.* *Îl vom transporta de urgență la cel mai apropiat punct medical.* BLEIA, P. A. 180, cf. DER, M. D. ENC., DEX. (Invechit) *Punct de vedere (sau de privire) = loc de unde se poate privi ceva din unghiul cel mai bun cu putință; p. ext. loc de unde se vede o priveliște frumoasă. [Ulițele] înfălișînd la toți dzece pași un nou punct de privire, arată o varietate drăgălașă.* NEGRUZZI, S. I. 70. *Sint frumoase puncte de vedere în acest parc.* ȘĂINEANU, D. V. *Punct de plecare = loc de unde pleacă cineva sau ceva. Sosit din nou în punctul de plecare.* *Îmi plimb privirea tristă împrejur.* BENIUC, V. 38, cf. DEX. ◊ *Loc. prep. Din punct de vedere ... sau din punctul de vedere al ... = în privința ... sub raportul ... luînd în considerație (un anumit element de referință).* *Din punct de vedere aristocratic.* CR (1848), 14² 30. *Cestiunea danubiană, din punct de vedere român, jrea a fost neglijată de Germania.* AP. GHICA, A. 161. *Acest edificiu ..., privit însă din punctul de vedere al stilului ..., nu prezintă nimic însemnat.* FILIMON, O. I. 228. *Algeria ... este împărțită ... din punct de vedere al fertilității în trei districte.* BRĂLSCU, O. A. II, 138. *Ceea ce îl preocupă, din punct de vedere lingvistic, nu este redarea realistică a vorbirii curente, ci stilizarea ei.* VIANU, A. P. 238. *S-a vorbit ... despre relele pe care le aduce consumarea băuturilor alcoolice din punct de vedere igienic.* ULIERU, C. 25. *O industrie ... desăvîrșită din punct de vedere tehnic.* ȘCINTEIA, 1953, nr. 2810. *De cînd există societatea omenească, oamenii au fost diferiți din punct de vedere al înzestrării lor.* CF 1962, nr. 1, 18. *Mai sint profesori ale căror lectii prezintă unele neajunsuri din punct de vedere metodic.* GI 1963, nr. 691, 2/3. ◊ *Expr. Punct de vedere = aspect sub care ceva privește o problemă sau atitudine pe care o are față de ea; mod în care cineva privește o problemă, rezolvarea ei etc.; părere (3); concepție. Întrebările lor mi-au deschis oarecare ... puncturi de vedere.* BREZOIANU, I. 51/29. [Dările] se pot privi din mai multe puncturi de vedere. MO (1860), 361/2. *Un punct de vedere izolat și contestat.* MAIOBESCU, D. II, 87. *Este imposibil din mai multe puncte de vedere.* CARAGIALE, O. II, 103, cf. BĂRCIANU. *A fost un convor-*

bitor care aducea în discuție puncte de vedere noi. IORGA, P. A. II, 25. Este pasibilitatea ca punctul de vedere al guvernului român să capete satisfacțiune. TITULESCU, D. 257. Înțelegea prea bine „punctul de vedere” al doamnei colonel, dar n-avea ce face. C. PETRESCU, I. I, 18. Făcu silință să-și limpezească și mai bine punctul de vedere. SADOVEANU, O. IX, 47. Aprobă în latul acest punct de vedere. *id.* *ib.* 190, cf. IORDAN, L.R. A. 272. Cera ce numim „adevărât” este totdeauna produsul unui punct de vedere. VIANU, A. P. 391, cf. 207. Vine însă un moment când punctele de vedere la care au dus experiențele acumulate apar ca incompatibile cu principiile medievale. OȚETA, R. 329. O întorsătură-n punctul de vedere. ARGHEZI, S. V, 39. Felix înțese punctul de vedere al Otiliei. CĂLINESCU, E. O. I, 122. Criticul e un creator de puncte de vedere noi în raport cu o operă. RALEA, S. T. I, 129. E o diagnostică negativă?... — Depinde de punctul de vedere. H. LOVINESCU, T. 341. Acesta e un punct de vedere superior pe care trebuie să-l sprijinim. VORNIC, P. 221. Repeta întocmai punctul de vedere al secretarului. PREDĂ, D. 61. Rămân la punctul de vedere exprimat în cronică mea. T martie 1962, 73. Din acest punct de vedere putem afirma că arta noastră este nouă chiar în esența ei. ȘCÎNTEA, 1965, nr. 6 680. Din punctul de vedere al culții = după felul în care concepe sau în care privește cineva ceva sau pe cineva. Din punctul lui de vedere, Nae... a avut dreptate. CAMIL PETRESCU, V. S. 73. Au avut dreptate, din punctul lor de vedere, să înlăture această legendă. SADOVEANU, O. XII, 231. Istorisirea continuă din punctul acestuia de vedere și cu mijloacele stilistice ale unei adevărate predice. VIANU, A. P. 120. Vorbesc, bineînțeles, din punctul lui de vedere. CĂLINESCU, S. 51. (Cu schimbarea construcției) Înfățișăram cauza noastră din punctul său adevărat de vedere. ap. GHICA, A. 801. (Regional) A pune pont = a fixa, a hotărî un anumit loc pentru efectuarea unei acțiuni. S-o dus la locu unii pusest [iei] pont di cu sarl. ȘEZ. III, 3. ♦ (Mold.: în forma pont) Loc unde își efectuează o persoană (în special de pază) slujba sau lucrul; p. ex l. slujba, serviciul unei persoane (de pază). Cf. TRG, DR. IV, 902. Eu, Vasile..., sergentul Vasile din pont..., cin' să fie, că nu mă mișc din poarta marelui. BRĂNESCU, O. A. II, 27. Eu cu slujba, cu pontul meu, nu pot să fiu acasă și să priveghes. SADOVEANU, O. VII, 598, cf. SCRIBAN, D., ȘEZ. XX, 139. ♦ (Regional; la unele jocuri de copii) Țintă extremă până unde pot fugi copiii care participă la jocul respectiv; (regional) țâcâr (Voivozi — Carei). ALR SN V h 1 295/325.

2. **Spec.** (Învechit; în forma pont) Pol¹ (5). De obște, la toate magneturile se află două ponturi, ce stau unul dinpotrioa altuia. AR (1829), 138¹/20. Să așază mai cu deădinsul la numitele două ponturi ce să cheamă poluri scau capitele magnetului. *ib.* 138¹/27, cf. 138¹/3.

3. **Spec.** (Regional; în forma pont) Capăt, extremitate a unui obiect (Seeășeni — Oravița). ALR II 6 648/29. Pontu dila vtrf. *ib.*

— Pl.: puncte și (învechit) puncturi. — Și: (învechit și popular) pont, (învechit și regional) punit, punit (TRG), (învechit, rar) pūnetum (CONTRIBUTII, III, 118, 130) s. n.

— Din lat. pūnetum. — Pentru variante, cf. magh. pont, fr. point, it. punto.

PUNCTĂ vb. I. **Trans. I.** (Adesea prin lărgirea sensului) A scoate în evidență; a marca (3), a sublinia, a accentua. Cf. punct (I 3). Povestea, punctind fiecare argumentare, cu gesturi mărunte și reperi. C. PETRESCU, R. DR. 337. „Iată, tocmai”, a punctat judecătorul, bucuras că vede o cută adîncă între sprîncelele femeii. POPA, B. 32. Punctă cuvîntul „aici” cu arătătorul înfipt cu putere în lemnul biroului. VINEA, L. I, 41. Se întvîrtea necontenit... punctînd, unde trebuia, cuvintele. BARBU, P. 182. Un asemenea moment punctează o decizie de furie maximă. V. ROM. IANUARIE 1960, 127. Suflu dramatic intens, punctat... de mo-

mente de realizare lirică. ȘCÎNTEA, 1964, nr. 6 371. Majoritatea dansurilor au fost punctate ritmic de acca trajozială specifică spaniolă. CONTEMP. 1966, nr. 1 005, 6/3. Replica finală punctează și explică... dezastrul. *ib.* 1971, nr. 1 271, 4/5. Cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Un secundar fantastic punctează neștinia. CAMIL PETRESCU, VERS. 62. Clopotele... punctează subțire pacea,—rar. SADOVEANU, O. IX, 11. Dezvoltarea este apoi punctată de ivirea unor forme noi... ale unor evoluții ulterioare. VIANU, M. 22. Erau tristeți sensibile dar scurte, Punctate de naive bucurii. LABIȘ, P. 136. Orogliul punctează scurgerea interstiului de jălnică bucurie. T februarie 1969, 87.

2. (Rar; complementul indică texte scrise) A pune summele de punctuație; (rar) a punctua. Cf. punct (II 1). Cf. POLIZU, CADE, SCRIBAN, D.

3. (Complementul indică suprafețe, obiecte etc.) A face sau a forma pete, adăncituri etc. mici, rotunde, care ies în evidență pe un fond larg, de obicei de altă culoare; a face să apară ca niște puncte. Cf. POLIZU. Măchile... sînt rotunjite, iar suprafața este striată sau punctată. IOANOVICI, TEHN. 145. Fluturi de cele mai gingașe culori, în chipul cel mai delicat punctate. SADOVEANU, O. IX, 361, cf. DEX. ♦ Fig. Numai ici-colo paposeau etrduri de eiuri, punctînd cu pistrui negrii obrazul pămîntului. REBREANU, R. I, 70. Binevenit fii, șaimule, în casă... Să tragi din nou hotar punctul cu stec. ARGHEZI, VERS. 280.

4. (Sport; complementul indică puncte) A înregistra pe măsură ce se marchează. Cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX. ♦ (Rar; complementul indică puncte) A marca (6). Cf. DEX. ♦ (Învechit, rar; la jocul de cărți) A miza. Cf. POLIZU.

5. (Învechit; complementul indică arme, proiectile etc.) A ținti; a îndrîpta. Se duse... să vadă cetelea și apoi punitară tunurile spre dînsa. BĂLCESCU, M. V. 150. ♦ (În limbajul vîinatorilor; complementul indică animale) A adulmea. Un căfel fox... puncta cu bolșarul cînd într-o parte, cînd în alta. SADOVEANU, O. XII, 633. O vulpe curte... se vedea lămurit cel e de interesată de vecinătatea aceea bine mirositoare [a căprioarei], o puncta intruna cu botu-i ascuțit. *id.* *ib.* XIV, 582.

6. Fig. (Rar) A pătrunde (1). Oh, punctează cu al tău foc Soare, soare... Corpul ce întreg mă doare, Sub al premurilor joc. BAȘOVIA, O. 87. Numele Mărășeștilui m-a punctat inima și m-a făcut să mă gîndesc cu teroare la piciorul tatei rămas pe această câmpie. SAHIA, N. 15.

— Prez. ind.: punctez. — Și: (învechit) pūntă vb. I.

— Din punct (după fr. pointer).

PUNCTĂJ s. n. 1. Însemnare a ideilor principale sau mai importante ale unei expunerii, ale unei lucrări etc.; stabilire a unui plan (de acțiune) sunar; (învechit) punctațiune. A făcut un punctaj amănunțit pentru raportul pe care se pregătea să-l dea verbal sau scris. GALAN, B. I, 98, cf. 122, DEX.

2. Notăție în puncte (III 3) a rezultatelor obținute la o întrecere (sportivă); totalitatea punctelor obținute de un sportiv sau de o echipă într-o întrecere (sportivă). Întrînd cel mai bun punctaj la probele de palinaj-niteză..., a cucerit titlul de campion. ȘCÎNTEA, 1954, nr. 2 959, cf. DL, DM. Toate rezultatele sportive, în fiecare disciplină, se calculează în minute și secunde, în scoruri, în punctaje etc. L. ROM. 1959, nr. 2, 91. Siguranța fiericî urmei primește punctaj maxim atunci cînd cîinele nu s-a abătut niciodată. VÎS. PESC. Iebruarie 1964, II, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: punctaje.

— Punct + suf. -aj (după fr. pointage).

PUNCTĂR s. n. (Fehn.: rar) Punctator. Spre a evita ștergerea liniilor trasate în timpul manevrării, acestea se fixează prin bateria unor puncte din distanță în distanță cu ajutorul punctarului. IOANOVICI, TEHN. 224, cf. ȘEZ III, 114.

VII, 426. *Greșeli de fraze, de cuvinte, de punctuație*. DELAVRANCEA, T. 215, cf. DDBF. *Iți cer să pronunți a franțuzescă corectă, să păzești punctuația*. I. BOVIȚ, II, T. 185. *Ortografia și punctuația ... ne aparțin nouă*. SADOVEANU, O. IX, 577. *Așa cum s-a publicat, textul e cam neclar din cauza punctuației greșite*. BUL. COM. IST. II, 98. *Prin punctuație se înțelege totalitatea regulilor potrivit cărora sînt folosite, în scris, anumite semne, cu scopul de a despărți unele de altele părțile unei propoziții și ale unei fraze*. IORDAN, I. B. 732. *Problema punctuației așezutei se poate rezolva ... în mod științific*. SCI. 1951, 126. *Șfichiuește editura pentru greșeli de punctuație*. V. ROM. IANUARIE 1951, 252. *S-a inclus și un aic capitol cu reguli de punctuație*. L. ROM. 1959, nr. 1, 35. *Să fie utilizate ... exercițiile aplicative ... de punctuație*. GI 1964, nr. 691, 2, 2. cf. M. D. ENC., DEX.

— Pronunțat: -tu-a-. — Pl.: punctuații. — Și (rar) punctuațiune (CADE, SCRIBAN, D.), (Invectiv) punctușle, pontușle s. f.

— Din fr. *punctuation* (după *punct*).

PUNCTUAȚIUNE s. f. v. punctuație.

PUNCTULÉȚ s. n. Diminutiv al lui *punct*: punctișor, (rar) punctuliță. Cf. *punct* (II 4). Cf. SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: punctulețe.

— **Punct** + suf. -uleț.

PUNCTULIȚĂ s. f. (Rare) Punctișor. *În buruienți, liciuricii scripesc ca niște punctulițe verzi*. REBREANU, NUV. 85.

— Pl.: punctulițe.

— **Punct** + suf. -uliță.

PUNCTUM s. n. v. punct.

PUNCTUÓS, -OĂȘĂ adj. (Neobișnuit; despre oameni) Punctual (1). *Domnul Chirea era foarte punctuos și aștepta de la toată lumea, de la candidații săi, să fie tot așa*. AGIRBICEANU, L. T. 136, cf. 146, 307.

— Pronunțat: -tu-os-. — Pl.: punctuași, -oasă.

— **Punct** + suf. -uos.

PUNȚIE s. f. Procedeu chirurgical de introducere a unui ac sau trocar într-un vas, într-un țesut sau într-o cavitate a organismului în scopul extragerii unui lichid normal sau patologic, a unui fragment de țesut sau pentru introducerea unui medicament: (rar) punționare. *Dacă unăflătura se mărește, deși a dat vitei acest loc..., călă atunci a năzii fără a mușta pe glanduri la punția (impungerea) pielii de subțit!* BREZOIANU, R. 331/10. *Face o punționare (gaură) prin impungere și injecție în pungo boaselor aliu camforat*. MAN. SĂNĂT. 241/18. *Deacă boala este rebelă, [se face] punționare (impunșătură) și curăționare* ib. 279/25, cf. POLIZU, T. 114 6. *Infigerea în țesuturi a vîrfului unui instrument se numește punție*. TUNESCU, MED. OP. 157, cf. 1467. *Punționarea să cheamă exploratoare cînd o facem cu scopul ca să vedem dacă să află lichid și ce fel de lichid, adică pentru a stabili un diagnostic*. BIANU, D. S., cf. DM, DFB. *Lichidele se obțin prin punție cu trocar*. ABC SĂN. 327, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: punții. — Și: (rar) punționare, (Invectiv) pôneșle, pôneșionare s. f.

— Din fr. *punction* (după *punct*).

PUNȚIONĂ vb. I. *Tranz.* (Rare; complementul indică țesuturi, organe, cavități etc.) A face o punție. *Cu scopuri de investigație este punționată cavitatea pleurală*. ABC SĂN. 357.

— Pronunțat: -fi-o-. — Prez. ind.: punționez.

— Din fr. *punctionner* (după *punct*).

PUNȚIONĂRE s. f. (Rare) Punție. (Prin lărgirea sensului) Punționarea cu sterul rașu a butonilor și a abeeselor. ENC. AGR. III, 578.

Pronunțat -tu-o- Pl. punționări.

— V. punționa.

PUNȚIUNE s. f. v. punție.

PUND s. m. v. pînd.

PUNE vb. III. A. (Predomina ideea schimbării locului) I. 1. *Tranz.* (Complementul indică obiecte) A face să stea undeva, a lua și a așeza într-un anumit (sau în alt) loc, a așeza pe ..., la ..., sub ... etc.; (complementul indică obiecte, ființe, p. ex. A. diverse noțiuni abstracte) a face să ocupe locul (dina-înțe) stabilit ca fiindu-i propriu sau cel mai potrivit, a da un anumit loc (adekvat); a plasa² (2). *Adecă poiu întru Sion piatră în margure de unghiu*. COV. VOR. 116-13. *Și derepțu și bunii de-a draața pânei va*. CORESI, LV. 38. *Va pune oile de-a dreapta sa, iară caprele de-a stînga*. id. ib. *Puntd numeru cei mai mici înainte, adăugăm particula „spre”, apoi punem zece și așa numărăm pînă la noaspzece*. ȘINCAI, I. 3 5. *Are datorita să osebească părțile cuvîntului, puntd fieștecareu la locul său*. MOLNAR, REL. 110/16. *La români, mai tare se hotărăște sau mărginește lucrul puntd articulu după nume, dect întru alte limbi*. MAIOR, IST. 243/33. *Acel (;) pus la locul unde arată cugetarea mea*. CR (1818), 42/39. *Sameșul se sui în țal și scoase dintr-o mică lădiță citeva plicuri pe care le puse pe mica sa mescioară și începu a le desface pe rînd*. FILIMON, O. I, 242. *Puse seara la capul fieceărui din ei cite un mînușchi de flori*. ISPIRESCU, L. 20. *Puse ... un bolovan mare la gura vîgăunei*. id. ib. 338. *Se poate să nu pui nici un cușil pe masă?* SAHIA, N. 60. *Pune cu mare grijă cartea pe masă*. SEBASTIAN, I. 256. *Puse scrisoarea subț ochii căpitlanului*. SADOVEANU, O. XII, 147. *O luptă nu se sugerează prin cîncizeci de figuri agitate, ci prin cîinci, dar puse unde trebuie*. OBRISCU, S. 44. *Uite, aici ții pui rușele, ici hainele*. CĂLINIȘCU, E. O. I, 35. *Pui o bucată de zahăr sus la etaj, pe o masă*. id. C. O. 11. *Puse pe masă ... o mare roată de cașcaral galben și un burduș de bituză*. STANCU, R. V. III, 180. *Pîta n-o știu frămînta: Pe lopata n-o poct pune*. JARȘIK-BIRSEANU, D. 428. *Să pui lingura pe bîld*. MÎNDRESCU, L. P. 57. *Scote orologiuț și-l pune pe masă*. REIEGANUL, P. II, 15. *Puse costul la locul lui*. STĂNCESCU, B. 249. *Să punem lingă albiu lui o mătură*. ȘEZ. I, 52. *Și țifele ții tăia, Pe tablă mi le puneu*. BIHICESCU, P. P. 325. *De cînd bădița s-a dus. Tri flori în fereastră am pus*. 101.C. TRANSILV. I, 305. (R. E. I. p. a. s.) *După ce s-au oșt țurțifele, aceștea se pun pe o sinie așternută cu un masanu curat*. MARIAN, I. 190. < (Prin analogie; complementul indică părți ale corpului omeneș) *Rugîndu-se au pus prește ei mîinile*. BINLIA (1688), ap. GCR I, 283-34. *Făcut-au Antonie Vodă mare jurămint împreună cu țoți boiaru, cite unul ..., fieștecare pîindu-și mîinile pre sfînta evanghelie*. ANON. CANTAC., CM I, 193. *Pusă mîna pe cioarsă să o tragă*. BUDAI-DELEANU, T. 407. *Pui mîna p-a mea frunte*. ALEXANDRESCU, O. I, 251. *Abia un braț pe țit ț-a pus și ea l-a prins în brațe*. EMINESCU, O. I, 179. *Cînd voi pune eu mîna mea cea dreaptă pe mijlocul tău, atunci să plesnască cercul acesta*. CREANGĂ, P. 88. *Cînd puse mîna pe colivie, odată țipă pasărea*. ISPIRESCU, L. 75. *Puse mîna pe mîstașa lui cea albă*. id. ib. 323. *Vine-necl, pe ochi țni pune Mîintele ei mici și moi*. COȘBUC, P. I, 117. *M-at pus mîna peste gară cu să tac ... și mă supun*. DAVILA, V. V. 29. *Un flăcău mărînfel, după ce lăsă dulapul, ți puse mîna pe uneri*. DUNĂREANU, CH. 221. *Ți punca mîna pe frunte, prîvind lung în ochii lui mărîfi*. SADOVEANU, O. IX, 150. *Pun-ți mîna după ladă*. DOINE, 140. *Sui seara de piatră și dădu d-o ușe; nici n-apucă să pite mîna și se deschise singură*. STĂNCESCU, B. 114. *Că-ț porțita de rogoz, Cum pui mîna, țică jos*. HODOȘ, P. P. 43. *Aide, neicufă, prin dos, Că am ușă de rogoz, Cum pu mîna, code jos*. BIHICESCU, P. P. 42. *Fiecare pune mîna und-o-l doare*. ZANNE, P. II, 550. < Expr

A pune mîna = a) a lua (ceva) în mînă, a prinde (I I), a apuca; p. ext. a se apuca de lucru; a face, a lucra, a întreprinde ceva; a acționa. Cf. mînă (I I). *Datori sînt mînă să pue* Pentru apărarea vieții. COSAGHI, p. 286. *Puneți mîna pe mistrie. Călfce, ucenici.* BOILAC, o. 91. *Unde puneă el mîna, puneă și Dumnezeu mîna.* CREANGĂ, p. 37. *Nu mai știa pe ce să pue mîna și ce să facă.* ISPIRESCU, l. 97. *Pune mîna pe înr. DULAVRANCEA, T. 137. De noroc nu se poate plînge; pe ce-a pus mîna, i-a mers.* BRĂTESCU-VOINȘTI, I. 57. *O să punem mîna pe par.* STANCU, D. 101. *Costică ... puse mîna pe halbă.* PREDĂ, M. S. 12. *Pune mîna și învață, că nu e glumă!* id. R. 86. *Să pui mîna pe arme.* STĂNCESCU, R. 237; b) a-și însuși ceva prin abuz; a sustrage, a fura; p. ext. a despuia de averi, a prăda, a jefui (în cursul unei incursiuni). *Puseră mîna pe vistieria dotanului și tmplură orașul de flăcări și de sînge.* BĂLCESCU, M. V. 66, cf. ALECSANDRI, POEZII, 462. *Poloața de babă ... pune mîna și pe vîrtejniță tot cu același viclesug.* CREANGĂ, p. 98, cf. CIAȘANU, GL.; c) a lua (pe cineva sau ceva) cu forța (în timp de război), a captura; p. ext. a lua prizonier, a duce în captivitate. *Italianii puseră mîna pe un bastiment argentinian ce se afla în port și fugiră cu familiile lor.* CR (1846), 43²/50. *El trecu vreo mie de oameni lungă Nicopole cu să pună mîna pe acele vase.* BĂLCESCU, M. V. 99. *Am pus mîna ... pe fata lui Osman.* ALECSANDRI, POEZII, 462. *Puind mîna pe însuși armele tureilor.* ISPIRESCU, M. V. 30. *Puseră mîna pe doamna lui Mihai.* id. ib. 51; d) a ajunge în posesia unui lucru (interesant), a face rost de ceva sau de cineva, a dobîndi; a da de cineva sau de ceva, a găsi în mod întimplător ceva sau pe cineva interesant, deosebit, a descoperi. *Iudicii a pus mîna pe un bilet către nevastă-sa.* GHEREA, ST. CR. II, 189. *Ia, privește pe ce îndreacă de băiet pune mîna.* CAZIMIR, GR. 131. *Dintr-o mie să pui mîna pe el, se spune despre un om deosebit de frumos și de atrăgător.* Cf. CIAȘANU, V. 178; e) (și, familiar, a pune laba) a prinde (III I); a aresta. *Să-mi pui mîna pe Spancioc și pe Sloicni.* NEGRUZZI, S. I, 158. *Cum nu vîi lu, Țepeș domne, ea, puind mîna pe ei, Să-i tmparși în două etc.: în smîntîși și în mișci.* EMINESCU, O. I, 151. *Puneți mîna, copii, pe jupînul ista și începeți a-l blăstăma cum își ști voi mai bine.* CREANGĂ, P. 59. *Puseră slujitorii mîna pe el și-l duseră la tmplatul.* ISPIRESCU, L. 76. *O ceală de haiduci puse mîna pe noi.* id. ib. 290. *Vreau să scap ... Nu vreau să pue mîna pe mine!* CARAGIALE, O. VI, 297. *Dădură ordin să mai aresteze pe eiși var putea pune mîna.* BUJOR, S. 2. *Aoleu, moș Ioane, că n-am pus eu laba pe dinși!* *Le arătam eu!* SADOVEANU, O. I, 666. *Să pue mîna pe ei, să-i lege și să-i dea oamenilor slăpînirii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27. *Hai acuma cu noi să punem mîna pe domniî Trafucică și Eneache.* PREDĂ, D. 219; f) (mai ales în construcții negative) a se atinge de ceva, a umbla cu sau la ceva (ce nu-i aparține), a întreprinde ceva nedorit, nepermis. *La dulapuri nu mai umblă nimeni.* *Nu pune nimeni mîna pe dosare.* V. ROM, august 1953, 43. *A pune mîna sau are obiceiul să pună mîna ori cam pune mîna sau îi place să pună mîna, se spune despre un om necinstit, hoț, care fură.* (Învechit) *A pune mîna pe pînc și pe cușl = a obține, a dobîndi putere deplină, toate mijloacele necesare.* *Am pus mîna pe pine și pe cușl.* FILIMON, O. I, 127. (Învechit) *A pune mîna asupra cuiva = a amenința pe cineva cu bătaia, a fi agresiv; p. ext. a bate, a ridica mîna asupra cuiva. Părinții pot a depărta pre fii din moștenire pentru pricinî cuvințioase, adecă, cînd vor pune mîna asupra părinților.* FRĂVILA (1811), 150/22. *A pune mîna în loc pentru cineva (sau pentru ceva) v. mînă (I I). I-a pus Dumnezeu mîna în cap v. mînă (I I). A pune mîna pe plept v. mînă (I I). A-și pune mîna pe înmă (sau pe eușt) v. mînă (I I). A-și pune mîna în cap v. cap. (Învechit) *A pune la mînă pe**

cineva = a face ca cineva să fie la discreția cuiva, a avea la mînă pe cineva; a obține ceva de la cineva. *O amorează aîta de frumoasă și delicată, ce dorea prea mult ca să o pue la mînă.* GORJAN, II, IV, 75/32. *I-am pus la mînă. I-am prins mai dinioare cu oca mică.* ALECSANDRI, T. 411, cf. ZANNE, P. II, 261. *A pune piciorul (undeva, la cineva) = a pătrunde, a călca, a păși (undeva); a intra, a veni, a se duce (undeva, la cineva). Năval cu tași în lagăr, năval! oastea răcește ... Ei pun picioru-n lagăr.* ALECSANDRI, POEZII, 222. *Cînd am pus piciorul în casa asta și te-am văzut, am înțeles că toate s-au isprăvit.* SADOVEANU, O. VI, 586. *Acest bărbat străin pune înlăta oară piciorul în părțile noastre de lume.* id. ib. XII, 66. *Tata ... mi-a poruncit să nu mai pun piciorul dincolo de vale.* VLASIU, A. P. 31. *Dragă mi-e lelița naltă Și la mers cam legănată ... Unde ea-și pune piciorul Să aprinde chiar mohorul.* BIBICESCU, P. P. 364. (RAR) *A pune piciorul (sau piciorul) la pămînt (ori pe uscat, Jos etc.) = a cobori (dintr-un vehicul, dintr-o ambarcație etc.). Abia puserăm picioarele pe uscat, și o mulțime de săteni români veniră spre întimpinarea noastră.* BOLINTINEANU, O. 268. *Trupa puse ... piciorul la pămînt și rămase nemișcată.* SADOVEANU, O. XI, 161. **A(-i) pune piciorul (sau, rar, picioarele) în (sau, rar, pe) prag v. prag (I I).** (Învechit) *A pune în ajutor sau a pune mînă de ajutor (cuiva) = a veni în ajutorul cuiva; a da ajutor. Domnului iaste ajutarea ... Pus în ajutoriu țarele.* GORESI, PS. 211/5. (Cu inversarea construcției) *Fă bine și mă ardică, mînă d-ajutor să-mi pui!* PANS, P. V, III, 156/16. **A pune umărul (sau regional) a pune plept (pentru cineva) = a împinge (cu umărul); a veni cuiva în ajutor, a susține, a sprijini, a ajuta pe cineva; a contribui cu munca sa, cu eforturile sale.** *Ercule puse umărul.* ISPIRESCU, V. 56, cf. ZANNE, P. II, 422. *E de datorîa dumitale, dacă zici că o iubești pe Otilia, să pui umărul să creăm aici o atmosferă sănătoasă.* CĂLINESCU, E. O. II, 29. (Familiar) **A pune osul = a participa la o muncă (greă), a munci (din greu).** *Cînd rămiți văduv cu un băiat de unsprezece ani ... trebuie să pui osul de vrei să nu te mîntue sarcăcia.* REBREANU, P. S. 135, cf. SCÎNTEJA, 1962, nr. 5 708. **A pune gura (pe ceva) = a mîncea (I).** *Numai atuneca puneă gura pe iarbă, cînd Pepelea era foarte ostent și incela puîntel de a zice.* SBIERA, P. 8. **A pune ochii (sau, rar, ochiul) (pe cineva sau pe ceva) = a se opri cu interes asupra cuiva sau a ceva (dorînd să și-l apropie, să-l obțină); a dori să obții sau să ajungi la ... Puse muierea stăpînului lui ochii ei pe Iosif. BIBLIA (1688), 29³/23. *Din toate cile vede, pe flori își pune ochii.* HELIADE, O. I, 368. *În lipsă de bani, puseseră ochii pe 4000 lei, trimișt de la Brussa cu o destinație specială.* BĂLCESCU, AP. GHICA, A. 566. *Mi-am pus ochiu pe duceca Adela.* ALECSANDRI, T. 948. *Ai pus ochii pe Gheorghe, învătătorul.* CARAGIALE, O. VI, 271. *Se bucură nevoie mare că puseseră ochii pe un așa boboc de flăcăr.* ISPIRESCU, L. 387. *Vezi mume cari nu gîndesc decît cum să-și mărîte fala care și-a pus ochiul pe vreun înțăr.* I. NEGRUZZI, S. I, 63. *Ai pus cumva ochii pe cineva, jucăm la nuntă?* CĂLINESCU, E. O. II, 98. *Puse ochii pe o locuință în palat.* id. S. 511. *Am pus ochii pe tine.* MÎNDRESCU, L. P. 90. *Își puseseră ochii pe un cățel.* ȘEZ, III, 135. (Cu inversarea construcției) *Pe care ochii am pus.* TEODORESCU, P. P. 287. **A pune degetul pe rană (sau pe bubă, pe rana deschisă, rar, unde trebuie ori ar trebui) = a atinge o problemă dureroasă sau delicată a cuiva; a găsi punctul dificil al unei chestiuni; a descoperi și a da pe față cauzele reale ale unor stări de lucruri supărătoare.** Cf. ZANNE, P. II, 112. *M-am învîrțit mult în jurul lui, ai s-a părut uneori că mă apropiu de enigmă, poate am simșit-o vag, — dar n-am putut pune degetul unde ar trebui.* IBRĂILEANU, S. L. 20. (Reflexiv pas.) *Odată ce s-a pus degetul pe rana deschisă, furtuna s-a declanșat.* BART, E. 285. **A pune ochii (sau privirea, nasul, capul) în pămînt = a avea o altitudine modestă, sfioasă, a se rușina, a se simți jenat, vinovat etc., plecîndu-și privirea. Ilinca****

pusese ochii în pământ și sta mută, aiurită de spaimă. VLAHUȚĂ, O. A. II, 52. Ea se uita speriată-n vânt. Și, ca certat-apai și-a pus Privirile-n pământ. COȘBUC, P. I, 281. George puse nasul în pământ și tăcu. RILBREANU, I, 24. Ucenicul se rușină, punind nasul în pământ. SADOVEANU, O. IX, 171. Eu răspund dintr-un cuvânt. Fără să pun ochii-n pământ. JARNIK-BIRSIANU, D. 41. (Adesea cu inversarea construcției) **A pune problema...** (sau **problemele...**, **chestiunea...**) a prezenta, a înfățișa, a aduce în discuție o anumită chestiune teoretică sau practică importantă care cere o rezolvare; a ridica problema. **Problema pusă dureros înaintea cugetului meu...** a rămas nedezlegată. GALACȚION, A. 31. **Chestiunea trebuie pusă și dezlegată într-altfel.** id. ib. 202. **Mihail Sadoveanu s-a răsrit în numeroase rânduri în problema progresului limbii noastre literare, demonstrând cu măiestrie cum trebuie puse și rezolvate, în chip just, problemele de bază ale limbii literare.** L. ROM. 1953, nr. 2, 35. **Petru Maior... este cel dintâi care pune problema neclimei palatalizării, crezând fenomenul de origine latină.** MACREA, F. 41. (R e f l. p a s.) **S-a pus pe întreaga uzină problema de a se produce cantități sporite de piese de schimb de bună calitate.** ȘCINTEIA, 1954, nr. 2 886. **Se poate pune chestiunea unei dualități de genuri, a unor registre desebite de simțire și de expresie.** GL 1958, nr. 200, 3/1. **Problema care se pune astăzi... constă... în caracterizarea particularităților specifice ale realismului contemporan.** V. ROM. ianuarie 1965, 165. **Se punca acum din nou problema oamenilor.** CAMIL PETRESCU, O. II, 271. **Se puneau problema dacă retragerea lui era lucrul cel mai evident pe care trebuia să-l facă.** PREDĂ, II, 110. **A pune probleme** = a crea o situație dificilă care trebuie rezolvată; a ridica probleme. **Mă pricep mai puțin în plastică, aș spune însă că ritmurile tale nu pun probleme decât de formă, rezolvate sau nu, rămâne de văzut.** VLASIU, D. 316. **A pune înainte(a)** (cuiva) = a) (și în forma a pune cuiva dinainte) (complementul indică mîncăruri) a aduce și a așeza (pe masă) în fața celui (sau a celor) care urmează să mînce; a așterne (cuiva) dinainte (pe masă) spre a mînce; a aduce la masă, a servi. **Ce-ți va pare înaintea, mărtică** (cca 1600). CUV. D. BĂȚR. II, 192/2. **Le-au pus dinainte a mîncari de brînză, amestecată cu făină** (a. 1750—1780). GER II, 85/12. **Atunci lund moșul copăile date. Le puse înainte pîne și bucate.** PANS, ap. CADE. **Răstoarnă apoi sărmațele în strachină și i le pune dinainte.** GREAN-GĂ, P. 32. **Alceva nu vă putem pune dinainte decât morun, niselru și păstrugă.** SADOVEANU, O. XIII, 323; b) (învechit; și în forma a pune întru fața cuiva) a prezenta, a expune, a înfățișa, a arăta; a aduce înainte. **Pure-voi întru fața la păcatele tale.** PSALT. 97. **Îată, iubișilor, că pun înaintea voastră învătătura graiului frumos.** MOLNAR, RLI. 3/4. **Apele, zograful cel minunat, punea icioanele sale înaintea norodului și aseulta părerea multora pentru iale.** ȚICHINDEAL, F. 115/24. **Unii își puneau înainte ceea ce se făcea aiurea.** BREZOIANU, I. 76/20. (Cu inversarea construcției) **Această pildă ee e de scrisu și de mîlari înainte ne-o pune noauo și cu mîndrie și cu folos.** CORESI, EV. 12; c) (învechit) a propune¹ (I). **Spre a nu mai umbla monede mîncinoase în prinșipat, pui înaintea divanului... să poruncească tularor pămîntenilor dregători...** (a. 1818). DOC. EC. 411. (R e f l. p a s.) **Să pune înainte un arc de graduri 20.** AAT, ap. URSU, T. ș. 263. **Nevoit de a cere o pace ee i s-au pus înainte de alttea ori.** AN (1829), 194/11. (Cu inversarea construcției) **Cînd den 3 înainte puse numerile.** DAS, ap. URSU, T. ș. 263; d) (învechit și regional) a aduce sau a invoca drept argument. **Sărăcia și meserătatea să nu a punem înainte.** CORESI, EV. 207. **Rugînd să-i dea voie să călătorească... puind înainte că prin această s-ar putea înzestra cu învătățuri.** DRĂGHICI, II, 1/12. **Pescarul, fără să-i spuie că în ziua aceea nu poate să prinză pește de două ori..., îi pusă înainte că e de parză pînă la ballă.** GORJAN, II, I, 61/28. **Știu e-ai să-mi pui înainte prîteșugul.** CONACHI, P. 86. **Și-mi tot**

pune înainte ele nu-mi trece prin mule. TLODORISCU, P. P. 335. **A pune (ceva) în evidență** — a face ca un lucru să fie clar, limpede pentru toți; a insista asupra unui lucru pentru a-l dețasa de altele, mai puțin semnificative, a scoate în relief, a sublinia, a releva (ceva). **Punem în evidență aceste fapte.** GHIREA, ST. CR. I, 233. **Îată o simțidicoasă familie ce pune sfot, punindu-si pretențiile în evidență.** ANGHIEL, PR. 173. **Privind în ansamblu alți textul dramatic al și spectacolul..., se poate spune că este vorba de o lucrare dramatică interesantă și de un spectacol care reușite să puna în evidență o idee de o puternică actualitate.** CONTEMP. 1954, nr. 384, 4/3. **Întreaga istorie a științei pune în evidență legătura ei indisolubilă cu caracterul ortoduririi sociale.** LUCIA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 47. **A pune în lumină (ceva)** — a da la iveală, a face (mai bine) cunoscut; p. ext. a pune în evidență. **Aceasta e partea pe care romii cădu să o punem în lumină aci.** GHIREA, ST. CR. II, 241. **Vreau să pun în lumină altceva.** GALACȚION, A. 250. **Prin referința la tematica sa, au putut fi puse în lumină numeroase elemente tradiționaliste.** VIANI, A. P. 257. (Cu inversarea construcției) **Taate învătătura și știința descoperindu-le și în lumină puindu-le și lăstăndu-le, ca să putem încă cunoaște și să știm lucrurile bunțar și a răilor.** C. CANTAGUZINO, CM I, 28. **A pune (cuiva) în vedere** v. v e d e r e. ♦ S p e c. (Urmat de determinări locale introduse prin prep. „la”) **A lundne, a expune, a lăsa o vreme undeva (cu un anumit scop). [Blana mușală] o presară cu lărtțe multe și o pune la umbră de să usucă cu țărilefe** (Sec. XVIII). ap. NEM. 1569. **Lama... a căriia piele au pus-o la soare ca să se usuce.** DRĂGHICI, R. 67/16. **Într-un colț al geambicului stau puse la saare cîteva clondire mohorțe.** BASSARABESCU, V. 7. **Pucea oborocu la soare.** ș. z. I, 190. **Dimineța, înainte de a strînge patul, pun asternutul la aer.** COM. DIN BUCUREȘTI. ♦ E x p r. **A pune la foc** = (complementul indică alimente) a expune acțiunii focului pentru a prepara, a fierbe, a coace, a prăji, a încălzi. Cf. DL. **A(-l) pune (cuiva) la dispoziție** (sau la îndemnă) — a oferi (cuiva) ceva din proprie inițiativă sau la cerere. **Neconșcutului meu caleg din viitor îi pun la îndemnă o iconuță înedită.** GALACȚION, A. 305. **Este nevoie să-mi pui la dispoziție tot materialul pe care îl ai.** CAMIL PETRESCU, T. I, 218.

2. **Transz. și refl.** (Învechit și popular) **A (se) instala, a (se) stabili** (într-o localitate, într-un ținut, într-un loc etc.) aducînd ori venind din altă parte. **Feciu Adam în chipul meu și-l puș în raiu** (a. 1580). CUV. D. BĂȚR. II, 362/26. **Acei ramoni... era aici puși lăcitori de Traian.** C. CANTAGUZINO, CM I, 57. **Du-mă, Doamne, și mă pune Unde-s nevestele bune.** DOINE, 6. **Du-mă, Doamne și mă pune Unde mi-i mai drag pe lume.** JARNIK-BIRSIANU, D. 145. ♦ Fig. **Năcazul și voia cea S-au pus la inima mea** și s-au pus cu-ășezămintul pînă în-or băge-n pămînt. id. ib. 215. **Supărare, voie ră** Pusă-i la inima mea. ȚIPLEA, P. P. 36. ♦ **Transz.** (Curent; complementul indică corpuri de pază, străjeri) **A instala, a posta** în anumite locuri pentru a supraveghea, a păzi. **S-au tăbărlt în mi-locul cîmpului, nelntărlndu-și tabăra, nici puind păzilor.** ȘINCAI, III, I, 221/16. **Puse streji în toate părțile.** BĂLESCU, M. V. 59. **Să sfătuiră locuitorii să puie pe apropiatul delușor un păzilor.** ș. z. V, 77. ♦ **R e f l. p a s.** **Să se pună sintinelele de jur împrejurul cazărmi.** BRĂLESCU, O. A. I, 230. ♦ (Învechit și regional) **A (se) adăposti.** **Mă vei protegea, mă vei pune în palatul dumatile.** CR (1818), 33¹/11. **Merem, ne punem supt o strășină.** ALB II I h 270/157. **Să mă pui să nu mă ploie.** ib. h 270/284. **Ma pan di ploie.** ib. h 270/386. ♦ **Transz.** (Învechit) **A duce, a băga, a vîrl în...** **Grătră că mearge la mormînt... — Unde-ăști pus el?** CORESI, IX, 96. **L-au pus în peștera fericitului Ioan.** MINEIU. (1776), 19²/4. **Sfintele... moaște... le puse într-o casă de rugă, cu a cărui așezare s-au făcut multe tîmduuri.** ib. 151¹/1. ♦ **Transz.** (Regional) **A lăsa undeva, după ce l-a transportat**

plnă acolo cu un mijloc de locomoție. Să-ți pun de-a binele nora în Piatra. CREANGĂ, p. 115. În fund apor mănții vineți. Autobuzul ne pune, ca pe jumpe și cu Mălea, în Piatra. CĂLINESCU, c. o. 250.

3. **Tranz.** A lăsa din mină sau de la sine pe ceva sau undeva; a lăsa jos, a depune. *Pusă jos coșnița cu smochinle.* DOSOFTEI, ap. GER I, 255/31. *Lutndu-și pălării din cap, o pune pe iarbă la jământ.* CREANGĂ, p. 238. *Niște furnici veniră și îi puseră pre gură citva boabe de grâu.* ISPIRESCU, v. 102. *Tăraniți încep a se scotoși pe la chimire, pun pe biroul avocatului tot ce au asupra lor.* VLADUȚĂ, o. a. I, 211. *Ea vine de la moară; Și jos, în ulicioară, Punându-și sacul, iacă, Nu-l poate ridica.* COȘBUC, p. 1, 63. *Pune miza, zise căpitanul de intențență. — Am pu-u-u-s doi franci.* D. ZAMFIRESCU, R. 203. *Pui patru cărți jos, dai cite patru ficăruia, ici carte cu carte.* PAMFILE, J. I, 15. *Puse bocceaua jos.* CHIRIȚESCU, cn. 176. *Își pune pălăria pe scaun, iar pe masă ghiozdanul cit toate zilele.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 258. *Își scoase verigheta din deget și o puse pe birou.* C. PETRESCU, I. II, 119. *Portarul ... puse geamantanul la picioarele șoferului.* BRĂDESCU, o. a. I, 104. *Se pregătea să pui pe masă miza ci obișnuită care era acum de zece napoloni de aur.* CAMIL PETRESCU, o. I, 583. *Puscă furca pe bute Și mă dădai pe băute.* MAT. FOLK. 1365. *N-a pus un ban pe masă.* ȘEZ. II, 33. \diamond **Loc. v. b.** A pune amanet = a amaneta. *Acum i-a pus și beșonul lui amanet.* C. PETRESCU, c. v. 121. *Se ducea să pui amanet moșia.* SADOVEANU, o. I, 428. (Eliptic) *Am pus și lanțul și ceasornicul la orici, altul ne mai rămăsese în casă.* DELAVRANCEA, s. 112. \diamond **Expr.** (Învechit) A pune armele jos = a înceta să mai lupte, recunoscându-se învins; a capitula; a depune armele; a face să depună armele. *Toată birnița-i să o închinie împărăției lui, puind armele lui jos.* C. CANTACUZINO, cm I, 17. (Glumet) *Era destul ... să arunce o cădulțură galeșă sau o vorba cu două tuțesuri, pentru ca virtutea ... să pui îndată armele jos.* GANE, N. I, 5. (Regional) A pune buza = a lăsa colțul buzelor în jos, strâmbându-se gata de plns. Cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 3, 67. (Învechit; de obicei cu inversarea construcției) A-și pune sufletul (sau viața, sănătatea, capul, avuția) (pentru cineva) = a fi în stare de orice sacrificiu pentru cineva. *Păstorul bun sufletul lui pune-l drept oile.* CORESI, EV. 482. *Pentru care oate era gata și sănătatea sa să-și pui.* VARLAAM, c. 345. *Pentru-țnșă svinții ș-au pus nu numai avuția, ce și sănătatea și viața și, mai apoi, și capul ș-au pus.* id., ap. GER I, 107/34. *Sufletul ș-a pune.* DOSOFTEI, ps. 121/5, cf. id. v. s. octombrie 97/15. (Învechit) A-și pune capul = a-și pierde viața, a muri; a fi ucis; p. ex. I. (curent) a fi absolut sigur de ceva (garantind cu viața pentru cele susținute). *Și ș-au pus și el capul de glanțu, precum scrie letopisățul.* NECULCE, L. 20. *Ș-apoi vâdzind că să strică țura și să pushește, să spârte că ș-a pune capul și feci și el legătură și scrisă cărți pe la margine de milă.* id. ib. 157. *Declara că el își pune capul că Mihai Vodă n-are nici un gnd de vrăjmășie.* BĂLCESCU, M. V. 325. (Regional) A pune (cuiva) capul (sau sufletul) = a lua (cuiva) posibilitatea de a mai raționa, a face să-și piardă capul, a zăpăci; p. ext. a nenoroci, a distruge. *M-aș duce-n lume, Dragostea capu mi-l pune!* JARNIK-BIRSEANU, D. 9. *Mindra capu fi l-a pune!* id. ib. 97. *Sufletul badii l-ai pus.* DOINE, 114. *Că fetele imi pun capul.* ȘEZ. I, 267. *Mindrete capul fi-au pus.* BĂLCESCU, p. p. 357. *Ibavnica i-u pus capu.* ȘEZ. V, 20. (Regional) A pune zilele (cuiva) = a omori (pe cineva). *Dușmanii, dușmancele, Vrea să-mi pui zilele.* SEVASTOS, c. 55. \blacklozenge (Învechit, rar) A scoate, a înlătura, a da deoparte. *Nimea nu va lua sufletul meu de la mine, ce cu pune-l voi de mineș.* CORESI, EV. 81. \blacklozenge (Învechit și regional) A pierde (II I). *M-am pus cu blidul și sluga.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 117^v/33. *Acolo v-ați pus averca, tinerețele la stos ... Ce a scos din voi Apusul clud nimic nu e*

de scos? EMINESCU, o. I, 151. *Cel ce bea și ctnță bine, Nu-l mai vezi cu haine bune, Toate la crișmă le pune.* POP. ap. ZANNE, p. III, 453.

4. **Tranz.** (De obicei urmat de determinări modale) A așeza într-un anumit fel, într-o anumită ordine sau după un anumit tipic; a aranja, a dispune, a rindui! (I 2). *Voi pune oasele voastre peste oasele bozilor voștri.* BIBLIA (1688), 91²/14. *Stau ... cu rînăutul lor pus de-a rîndul gios.* GHILORGAGHI, LET. III, 300/13. *A daua zi ridică cărămizile în dungă, ca să se usuce mai bine, și apoi le pune în banchet, odecă în șir de 1 000 cărămizi.* I. IONESCU, M. 706. *Tot căpitanul ... Pui-și la rînd pămîntenii și dacă-i degrabă-n bătaie.* MURNE, I. 46. *Lutnd două din ... ascioarc, le puse vîrf în vîrf.* ISPIRESCU, L. 59. *Fetele țîșiră pe așă cucoși și strafide ... Nu-i înșiră la hurtă, ce-i pun mistreți.* SEVASTOS, N. 154. *Din mai multe pale puse una lîngă alta și acoperindu-le cu alte pale, se face o grămadă care se numește porcoi ..., porșor, poloante, purculeț.* PAMFILE, A. P. 158. *Cărămizile pune-le mai rîrîl, uite așa, și toarnă mortar mull între ele.* CĂLINESCU, s. 343. *Punca scoră Lîngă scară.* ALECSANDRI, P. P. 107. *Năuă buți în șir punea.* TEODORESCU, P. P. 657. *Au adunat la jitarie dejma de la ficcare om, puind-o tu stoguri, ficcare fel de ptne deoparte.* ȘEZ. I, 261. (Ref. p. as.) *După ce s-au melișot ... se pun futoarele grămadă ca să nu zboare sau să se smulgă.* I. IONESCU, c. 155/24. *Pomenele ... se pun una peste alta pe o mesioară acoperită cu o față de masă curată, sau într-o coșară mare și frumoasă.* MARIAN, I. 167. *Grul secerat se pune în mănunchi.* DAMÉ, T. 56. \diamond **Expr.** A pune masa v. m. a s. a! (I I). A pune în ordine sau în (bună) orînduială sau (învechit și popular) (la) orînduială, (regional) în rost = a așeza ordonat sau așa cum trebuie; a face ordine, rînduială; a restabili ordinea (unde-a sau în ceva). *Puindu-și oștile în bună orînduială, stăpini și Nicheca.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *Binevoști a mai aștepta nițel ... să-mi pui la orînduială lucrurile casii.* GORJAN, B. I, 27/21. *Noul doan se vâcu cu totul în neputință de a pune ... orînduială la anarhia în care se afla țara.* BĂLCESCU, M. V. 32. *Și-a pus armele în rînduială.* CREANGĂ, p. 302. *Încerc să pun orînduială între oamenii cari se grămădesc unii într-altii.* CAMIL PETRESCU, v. N. 261. *Pusc trebele în rînduială.* ȘEZ. III, 208. *Deci să mă rog de prost Pîn-a pune podu-n rost, Voi fi voinic cum am fost Și-oi trece la adăpost!* MAT. FOLK. 166. **A pune la nu loc** (sau, regional, laolaltă, învechit, deprună) = a așeza diverse elemente (de același fel sau eterogene) în același loc, a aduna, a strînge la un loc. *Că de-ar fi pus avuția bogății deprună, n-ar fi mișei în nevoie fiind.* CORESI, EV. 42. [Griul] *il purim iară laolaltă tăt.* ALR SS I h 68/95. **A pune deoparte** = a) a sorta, a alege. *Se apuca Cu lopata de-i stringea: Oasele, cite găsea, Tot doparte le punea.* TEODONESCU, P. P. 549; **b)** a păstra pentru sine (sau pentru altcineva); a rezerva, a opri. *Scoate un paloș și un buzdugan ... se apucă de le grijește și le pune deoparte.* CREANGĂ, p. 194. *Fu zic așa: că să pun deoparte un mertic din fruntea făinii.* SADOVEANU, o. XIII, 136. *Mă, Stancule, ce-i al tău, vorba-ai, îl punem deoparte!* PREDĂ, I. 160; **c)** (și în forma a pune la o parte) a economisi, a strînge, a agonisi. *Am pus și eu deoparte ... ban cu ban.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 205. *Acum se vede cit de bine e să pui omul un ban deoparte.* CAMIL PETRESCU, T. I, 275. *Din economiile mele, pusesem ceva deoparte.* SADOVEANU, o. X, 371. *Dacă aveam de lucru în șir, poate puneți deoparte pentru băial ca să-l înscrii la taamnă.* PAS, Z. I, 219. *De pe pămîntul cit îl avea, abia scoate cit să trăim, necum să poată pune la o parte pușinul care-i mai trebuia pentru datoriile rămase.* VLASIU, A. P. 74. *Pui doparte-n linerețe, Ai ce da în bătrățe.* ZANNE, p. II, 771. **A pune bine** = a) (și în forma a pune la păstrare) a așeza ceva într-un loc ferit sau special amenajat pentru menținere în bună stare, pentru a nu putea fi găsit de alții etc.

Mărinimoasa pradare a unei comori de o sută treizeci mii galbeni, care se dovedise odănași și puși la păstrare de neamul domnesc al fării. ODOBESCU, s. 1, 158. Pune bine armele zmeilor. ISPIRESCU, l. 317. *P* o economie pusă la păstrare sub saltea. PAS, z. 1, 242. A luat frunzele și sămânța cea de tutun, *h*-a pus bine cu pipa la un loc. RILIGANUL, p. II, 69. (Prin lărgirea sensului) *P*lec, nitdro, de la tunc, înmăioara mea-și rămâne, *l*a-o tu ș-o pune bine. HODOȘ, p. p. 79; **b**) (complementul indică sume de bani) a economisi. *P*uncam banul bine. Și un ban peste altul fac doi, peste doi, dacă pui altul, fac trei. DELAVRANCEA, II, T. 17. A pune pluză (sau pliza) = a pregăti urzeala pentru țesut (treceând firul de pe mosor pe alergătoare sau pe urzitoare, de unde se montează apoi pe război). Cf. DL, DM. Nici n-am tors, nici am pus pluză. JARNIK-BIRSEANU, D. 178. Și-a girat pluză să puie. MARIAN, SA. 58. Nici torceam, nici puncam pluză. RETEGANUL, TR. 127. Și torsei Și pusei pluză. DOINE, 253. A pune fuiorul în două (sau în trei, în patru etc.) = a forma un mănunchi din două (sau trei, patru etc.) fire răsucite sau împletite la un loc pentru a se obține un fir mai trainic (și mai gros); a împleți firul, a lua firul (sau fuiorul) în două (sau în trei etc.). *P*une-l... [fuiorul] în trei pentru feștilă. SEVASTOS, N. 9, cf. DL, DM. (Folosit și a b s o l.) A pune (pe) sul = a înfășura urzeala pe sulul de dinapoi, la războiul de țesut manual. Să urzesc, să pui pe sul. DELAVRANCEA, O. II, 201. Bălea patru pari, care atrna sulul dă doi, și tuică doi era care puna sulu. Com. din IZBICENI - CORABIA. (Folosit și a b s o l.) A pune (pe) ghem (sau pe rășchitor) = a depăna firele toarse de pe fus pe ghem, pentru a obține ghem, sau de pe fus ori ghem pe rășchilor, pentru a face jirebi. Com. din LĂPUĞIUL DE SUS - DEVA și din SĂGEATA - BUZĂU.

II. *T* r a n z. (Așezarea în alt loc implică acțiunea de acoperire) **1.** (Complementul indică de obicei obiecte de îmbrăcăminte) A așeza pe cap, pe corp (v. *I* m b r ă c ă e a) sau în picioare (v. *I* n c ă l ă a), a acoperi (total sau parțial) capul, corpul, membrele cu... *P*us-ai în capul lui cumună de pîtrile cealca bune. CORESI, EV. 179. Să pui un pantolon elegant. NEGRUZZI, S. III, 58. Trebuie iar să-mi pun rochia cea de catifea roșie. ALLGANDPI, T. 414. Mitropolitul, puindu-i omoforul pe cap, îi cîli cu glas muref rugăciunile și încoronare. ODOBESCU, s. 1, 72. Pune pe trupul său haine de păstori, cămeșă de borangie, fîșută în lacrimile mamei sale. EMINESCU, N. 5. Și-și punca mantie de cavaleri. id. ib. 59. Pune cușma pe cap, o îndasă pe urechi. CREANGĂ, P. 81. Pune oțincile în picioare, căciula în cap. ISPIRESCU, l. 215. Pune stema în cap. id. M. v. 47. Dumineca pune manșete albe și guler de cauciu cu cravată înodată strîmb. C. PETRESCU, s. 62. Pe cap, doamna..., juptreșele și juptnițele pun lese de mărgăritar, care prind bani de aur. IORGA, C. I. I, 130. Își pune o bluză veche cu mincei sunese ca să n-o împiedice-n mișcări. BASSARABESCU, V. 93. Pune-ți pelerina. TÎODOREANU, M. II, 163. A poștit și pe lusuarii crăușii să-și puică zălele și să-și strîngă în chingi căii. SADOVEANU, O. XII, 349. Veșmînturul se consultă cu celisiaritul dacă mitropolitul nu pune tiara de aur băluc... sau o uitră ușoară. ARGHEZI, B. 26. Pe trup pun un brocat de fină poleintă. CĂLINESCU, l. l. 70. Pundău-și melonul, porni cu ploierul în mîină, deși nu era nici cel mai vag semiu de vreme rea. BENIUC, M. C. I, 117. Își pune pălăria pe cap. PHEDA, M. 392. Vrei să pun rockia violetă? T septembrie 1962, 11. Să pun pețala pe cap. ȘEZ, I, 75. Pun năframă-u cap. RILIGANUL, CH. 93. A pus o hanță pe ca. STĂNCESCU, B. 35. Cumună d'e mîir în cap puică-ot. T. PAPAĞAGI, M. 137, cf. ALR SN VI h l 617. După ce-și degeră urechea, degeaba mai pui căciulă. ZANSL, P. II, 157. \diamond *E* x p r. (Har) A pune cîntă o manta v. m a n t ă (I I). (Învechit și regional) A-și pune maramă = a se mărița (I). Cf. DDFR, ZANSL, P. III, 221. \blacklozenge *T* r a n z. și r e f l. A (se) îmbrăca, a (se) purta într-un anumit fel, într-o

anumită ținută. *I*arna pune blană și șugoni cadă. Mă pun la papuci. C. PETRESCU, I, II, 132. Te-ai pus în mare ținută. id. ib. 173. \langle *E* x p r. (R e f l.: argotic) A se pune în ținută (sau în fuste) = (despre bărbați) a plînge (I) (cu usurintă). Cf. MUL. III, IV, 119.

2. A așeza, a așterne peste ceva, a li lînde deasupra. *P*re tromul sfințitor moaște au pus un căcor. ANON. CANTAC, CM I, 105. Pune pe dalbul d-ochilor o pîcle de bivol și-o pătură de răsina. RILIGANUL, P. III, 22. Vin', bîdîșă, prin grădină Că li-am pus o rogojină. BIBICESCU, P. P. 67. Pă stămie puu măsăoie. T. PAPAĞAGI, M. 163. Cum e moartea-uscătoare. Pune pluză pe picioare. TOC. TRASSIV, I, 197. \diamond *F* i g. *L*ocomotiva gîfția uretînd și nîmîi aburul cîi puneu un vîl turbure peste aceu gratie fără seamăn a țoisăfului BARBU, P. 7. \blacklozenge *R* e f l. (Despre zăpadă, praf, nisip etc.) A se lăsa jos formînd un strat mai mult sau mai puțin dens și gros, care acoperă obiectele sau suprafețele atinse, a se așeza în strat, a se aștern e, a se depune; p. e x t. (despre gheață) a se forma și a se întinde, a acoperi (total). [Pulberea] s-au pus nullă, cum să pune omătul. DOSOFI, V. S. noiembrie 1107/23. La 5 aprilie începu a să pune pe Vistula, ceu de jos, gheață, care pe alocurea să trălăță pînă la 22 de pîcioare. CR (1829), 35 10. Omătul se pusese pe unele locuri pînă la brîu. CREANGĂ, A. 30. Se punca promoroacă. id. p. 210. \diamond *T* r a n z. [Iarna] pune vîl de promoroacă. Peste pomii și peste case. TÎODOREANU, B. 70. \blacklozenge *R* e f l. *F* i g. A începe să se producă. *T*ocmai în ast au se pune o țornă grea. *T*roscuau pomii în grădină. DELAVRANCEA, II, T. 31. Se pune țarnă grea. AGHIBICEANU, l. T. 128. *N*oaștea, uile-o, iar s-a pus. VISSARION, B. 137. \blacklozenge (Complementul indică substanțe pulverulente) A lăsa să cadă puțin câte puțin pe o suprafață; a presăra pe... *P*are că și-ar fi pus cenușă pe cap la durerca publică. CR (1846), 97/31. Cînd... ploaia cade puhoi, pun sare pe prag. STANCU, D. 300. [Cașul] îl tai, pun sare pe el. Com. din PITROENI. \diamond *E* x p r. **A-și pune cenușă pe cap** = a se pocăi (I); a-și recunoaște vina sau greșala în mod public. Cf. ZANSL, P. II, 45.

3. (Complementul indică furaje, paie, plante recoltate etc.) A așeza jos pe o suprafață, de obicei împrăștiind cu grijă pentru a se depune în mod uniform. Să aducă fîn, să puie în țeste. ȘLZ, I, 292. Pui așternut [la vite]. ALR I 616/510. *L*e puu așternut. ib. 616/536. \diamond *R* e f l. p. a. s. *P*opușoi... se coseșe după culegere, iar eu să se usuce se pun pe ocnțe. *T*roscmai cum am văzut că se pune și costura de ovăz. PAMFILE, A. R. 225.

4. (Complementul indică cuvinte, propoziții, idei etc.) A așterne pe hîrtie; s p e c. a preciza, a indica în scris; p. e x t. a trece într-o lucrare sau într-un inseris, a introduce, a inserie; s p e c. a reda în scris sau, p. e x t., prin pictură, a transpune. *T*rei rozoare de vie... pune în foaia de zestre, la logodnă (a. 1725). URICARIU, VII, 16. Aicea, la sfîșitul cărții, pusem și stihurile ce le cîntă copiii cînd amblă cu steaua (a. 1747). BV II, 97. Aștept scrisoarea ta. Nu uita să pui anume dîta. GARAGIALL, O. VII, 524. Cine poate să puie pe pluză tot verdele? DELAVRANCEA, T. 57. Și-un dor funest din inima-mi pustie. *S*e leagă-n stih, ce nu-l pun pe hîrtie. NECULIĂ, T. D. 22. Voi veni în conacul tău, măcar pe-o săptămîină, să pun ceva pe hîrtie din noile mele proiecte literare. GALACTION, A. 50. Nimeni n-ar putea reproduce... pîto-ul acestui artist. Ceca ce tucere să pun eu aici e ceva cu totul palid. SADOVEANU, O. XI, 605. În toată această țarnă Eminescu a fost statornic și orișiet, fară prea mari grijuri, înel a fost în stare să pună pe hîrtie o mulțime de conputeri. CĂLINESCU, E. 123. Socoloala e simplă, frate, ai văzut-o pusă pe hîrtie. CAMIL PLEBESCU, O. II, 119. Pui decă prețul aprobat de întendența era zece lei și eu luam cîntă cu șapte. *C*t puncam pe bon? PHEDA, M. 116. \diamond *R* e f l. p. a. s. *I*n latîntatea rechie se punca aî... în loc de ae. MAIORI SEU, CR. III, 197. \diamond *L* o c. v. b. A pune

Iscălitura (sau semnătura) = a iscăli, a semna. \diamond Ex p r. **A pune pe note** (sau, rar, **pe muzică**) = (complementul indică un text, o poezie) a compune muzica adecvată. **A pune pe curat** = a transcrie. **A pune aprobarea** = a aproba cererea, propunerea, soluția dintr-un document scris, prin semnătură proprie. *Ei, când e gata dosarul? Să-ți punem aprobarea.* V. BOM, august 1953, 38. **A pune accent(ul)** (sau un **accent deosebit**) **pe ceva** = a scoate în evidență un anumit lucru; a da unei probleme o atenție deosebită. *Pun, în cadrul operei de construcție peșnică, un accent deosebit pe dezvoltarea industriei.* SCINTILA, 1953, nr. 2 677. **A pune lipsă pe cineva sau (popular) a pune lipsă cuiva** = a nota absența cuiva de la cursuri de la o ședință etc. *Vorbesc eu la cancelarie să nu-ți pună lipsă.* PAS, z. 1, 70. *Pe drum se mai pedea încă cite un flăcău alergând să ajungă mai repede, să nu fu pus lipsă.* PREDĂ, m. 93. (Jur.) **A pune pe numele cuiva** = (complementul indică o avere imobilă) a înscrie cu drept de proprietate pe numele altecuiva, a transfera, a ceda cuiva. *Dacă vă puneo casa pe numele vostru de la început, n-aveam altă supărare!* CĂLINESCU, I. O. 1, 92. (Jur.) **A pune pe rol** = (complementul indică un proces) a înscrie pe lista tribuna lului în vederea judecării efective (la o anumită dată). \diamond (Invechit) **A tipări**, a publica (printre alte materiale). *Din suflet m-am supărat văzind că ai pus ... „Sonetul păcii” care l-ai luat de la mine fără a-mi arăta a dumitale cugetare.* CR (1829), 75² 7. Ziarele ... *Pe pagină a treia mi-au pus un necrolog.* MACIDONSKI, D. 1, 42.

III. **Tranz.** (Așezarea obiectului se face prin alăturare, aplicare, legare, prindere, fixare sau prin montare)

1. **A așeza**, a pune, a fixa (lungă ori pe un punct de sprijin) astfel încât să se mențină în poziția dorită, să nu cadă etc.; a propăi (2), a rezema (1), a sprijini. *Luă o scară, o puse pe zid.* ODOBESCU, s. 1, 11. *I-am luat în prapă scara. Eu mă-njură: „Ești nebun? Pune scara!”* — *Dacă-njuri, eu n-o mai pun!* COȘBUC, p. 1, 201. *Cind se-ntoarse-n urmă mamă-sa de afară și-o pus mină-n solduri și-a privit-o drept.* id. ib. 246. *Puse coatele pe masă.* TEODORESCU, p. p. 141. *A pus degetul pe cocoșul de la pușcă.* RETEGANUL, p. II, 72. *Zice frate Către frate: ... Să punem mâinele-n șel.* *Să zicem una de jale.* BINCLESCU, p. p. 148. *Am pus melifa în gord ș-am început a melifa.* Com. din BILCA — RĂDĂUȚI. *Puri mătura după ușă.* Com. din GÎRDA DE SUS — CÎMPENI.

2. **A așeza** pe sau peste ceva făcînd să adere, să se prindă, să se lipească sau să se întipărească; a aplica pe ..., a lipi de ... *Făcutu-i-am de la noi această mărturie și am pus pețea orașului ca să-i fie de credință* (a. 1591). GCR 1, 38/36. *Puind dalta și lovind cu ciocanul cite o bucată mare din piatră.* DRĂGHICI, B. 53/31. *O vizicătoare votam a-ți pune pentru durerea ochilor.* id. ib. 115/16. *Își pune alunele și se sulimenește.* NIGRUZZI, s. II, 265. *A pune și marca fării lui la pomenitele manufacturi* (a. 1839). DOC. EC. 717. *Veniți încoaci degrabă să vă pun pușintel roș.* ALECSANDRI, T. 438. *Pune el ce pune la rană.* CHEANGĂ, p. 177. *Pune gura lui fierbinte pe-a ei buze ce suspină.* EMINESCU, O. 1, 79. *Puse gura la spărtură.* ISPIRESCU, I. 225. *Este-o crudă profunzora Să uși că mamă fi-femia ... Nepăsător să pui pe buze o fioroasă sărutare. Precum se pune un stigmat.* MACEDONSKI, O. 1, 81. *Îi uda copul cu spirt și-i puneo comprese.* COSTMPOBANUL, V. 1, 42. *Și ca să simți sosirea lui, Mai mult de-ocum tu n-o să pui Urechea la pământ!* COȘBUC, p. 1, 112. *Luă temperaturile, punga ventuze la bolnavi, făcea înfecții cu o îndemnare de uimea pe doctori.* MIRONESCU, s. A. 121. *Repede, puneți-vă bărbi și mustăți, că peste jumătate de oră începem.* VLASIU, A. P. 359. *Inginerul are și el altă ștompilă pe care o pune pe un al doilea sigiliu.* BOGZA, T. 76. *Casa mea mi-o înelăseși, Pețea marc tu-mi puseși.* MARIAN, I. 131. *A pus pețea sa pe călcăiul băutului.* ȘEZ, I, 4. *Pune la picior ... rădăcină de brustur.* id. 252. *Le puse pe-*

celea lui în spînare. FUNDESCU, I. P. 1, 91. (Fig.) *Îmi pun în schimb urechea pe inima fării Și aud bătăi.* BENIC, V. 27. \diamond Ex p r. (Popular) **Run (ori blajin) să-l pui pe (ori la) rană** (sau, regional, la **hubă**) **ori (lum) de pus pe rană să te vindeci**, se spune despre un om foarte bun. *E om bun să-l pui la bubă.* PAMFILE, J. III, 84. *Era de pus pe rană să te vindeci cu el.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 309. *O fată subfiriecă și blajină s-o pui la rană.* SADOVEANU, O. III, 378. *Eu n-am noroc, dar altfel ls om bun, să mă pui la rană.* id. ib. IV, 593. (Ironie) *Do!ă în judecată de domnu Cortojar, cel bun să-l pui la rană.* C. PETRESCU, I. II, 208.

3. **A lixa pe, la sau de ceva prin agățare, legare ori petrecere**; a prinde (IV 1), a agăta, a atina. *În loc de sobie, și-au pus în brtu loșorul.* DRĂGHICI, R. 60/27. *Spălînd-o [cămașă], a pus-o într-un copăcel să se usuce.* id. ib. 90/15. *Pune furca-n briul ei ... Jar fuior-i de matasă Pe pământ, în urmă loșă Mreji de raze argintii.* ALECSANDRI, POEZII, 261. *Își puse în cur paltonul ud.* EMINESCU, N. 35. *O pungă de cele ... cu bairile lungi de pus în gut.* CHEANGĂ, P. 43. *Umple întâi plosca și o pune la sold.* id. ib. 205. *Crețele și părăluțele să le pui la ureche.* DILAVRANCEA, T. 154. *De ce nu-ți pui mantaua în cuier?* id. s. 125. *Le pune roată, la pălărie, panglici și ace cu bamb.* SEVASTOS, N. 85. *Ce, la piept a pus ea floare?* COȘBUC, p. 1, 62. *Șorful ... și-l puneo dinainte.* PAS, z. 1, 170. *Sînt unele monede pe care le pun fetele la gut.* II II 423. *Pune furca-n cîngătoare.* TEODORESCU, P. P. 300. *Pe mîini, pe unde pun unii brățelele.* SBIERA, P. 31. *Să punem găteat-n cui.* MÎNDRĂSCU, I. P. 167. *Pusei severa la briu.* RETEGANUL, TR. 129. *Pune clopoțe pe boi.* id. ib. 135. *Să-ți pun două florii la pepl.* DOINE, 63, cf. 53. *Să-i punem zgardă de fer.* ȘEZ, II, 136. *I-o pus în spate o păreche de desagi.* id. 163. *Papa își puse țătrătură în gut.* id. IV, 2. *Cind mi-a pus pușca de gut.* BIBCESCU, P. P. 133. *Și oculo în celînă, sus, puși oculo o mucariță.* ARH. FOLK. V, 132. *Puni oculo-n cui straița.* ALR SN V H 1 330/95. *Punemu-m bolă straița asta d-a umăru.* Com. din ROȘIA — BEIUȘ. *Punem creci verz de fog la poartă, pe stîlpurile căsu.* Com. din STREHIA. *I-a pus tinicheaua de coadă.* ZANNE, P. III, 401. *N-o să-l pui cadră-n perete, se zice despre cineva care este cocoșit, dar care trebuie totuși să lucreze, sau despre un obiect cumpărat special pentru a fi mult întrebuintat.* Cf. id. ib. 50. \diamond Refl. p a s. *Ceamul ... se pune ... în cujbă.* ȘEZ, V, 4. \diamond Refl. *Buzduganul ... se puse în cui.* ISPIRESCU, I. 87, cf. FUNDESCU, I. P. 1, 33. \diamond Ex p r. **A-și (mai) pune pofta în cui** v. p o f t ă (1). **A(-l) pune (cuiva) lingura (sau lingurile) de gut** (sau de ori în briu, regional, la **gusă**) = a) a lăsa pe cineva nemîncat fiindcă a venit tîrziu la masă. *Mama are să ne pună lingurile în briu.* C. PETRESCU, N. DB. 92; b) (regional; acțiunea se răsfrînge asupra propriei persoane) a pierde ocazia favorabilă pentru a realiza sau dobîndi ceva. Cf. ZANNE, P. III, 591. (Regional) **A-și pune lingura de briu** = a termina de mîncat. id. ib. **A pune cuiva ștreangul de gut** = a forța pe cineva să facă un lucru neplăcut (și nedorit de acesta). (Regional) **A pune cuiva funta-n coarne** = a înșela pe cineva; a dispune de cineva după bunul său plac. Cf. ZANNE, P. I, 439. *Vrei să-mi pui funta-n coarne?* ȘEZ, II, 73. (Regional) **A pune (cuiva) ghiocci la ureche** = a înșela (pe cineva). *Toută lumea rîdea de îmbroboditul de bărbat, numai papa și Zgimboi nici vedea, nici că simțea cum maica proleasa le puneo ghiocci la ureche.* POPESCU, B. III, 140. (Regional) **A pune (ceva) la ciochină** v. c i o c h i n ă. (Regional) **A(-l) pune (pe cineva) în sus** = a spînzura (pe cineva) Cf. TRIPLEA, P. P. 115. *De l-oi spuțe-N sus l-or puhe, id. ib.*

4. **A așeza sau a dispune să se așeze potrivit așa cum trebuie pentru a putea ocupa locul destinat în cadrul unui ansamblu, a m o n t a (1); p. e x t. a prinde, a luțepeni, a întări într-un anumit loc din care să nu se poată clinti, a f i x a. Aceasta e ușa Domnului, ca nîmea ... să nu vie aciea, că roauo au pus Dumnezeu, ca să nu treacă.** CORESI, EV. 179.

Multe coșuri, împtindu-le cu patre, le-au aruncat în Prut, legându-le de grinzi... peste carele au julescuse împletite bine, așternind paie și pleară peste leasle. N. COSTIN, IET. I A, 61/22. La capătul șanțului de spre Dunăre fec fărâcă și pe dinșu pun o leasă prin care apa se scurge. I. IONESCU, M. 530. Să te scindurib, alea ce le-am pus ieri la pat. ISPIRESCU, I, 65. Puse o săgeată într-insul [în are]. ... îi dote drumul și năși pjeni așa de bine încât acolo rămase. id. v. 71. De pun vîrtejul sub osie, ridică cărușa cu cinci chile țarcă n-ar fi nimic. DELAVRANCA, I, 135. Iau o țatilo de plug și o pun pe o loitră de car cu un capăt de țelagă. MARIAN, N. 700. Pune ciubărul pe doage. DOINĂ, 58. Colibele la munte stut făcute din lătanii puse în formă conică. ȘEZ, V, 3. Puncem șină dă ferecătura. ALR I 823/900. Puncem rafa pe roată. ib. 823/1, cf. 823/19, 56, 87, 93, 150, 156, 159, 170, 178, 190, 230, 266, 280, 298, 302, 320. [Pentru] corlate punem lemne la loitre (perpendicular și orizontal), punem în carea ca un pătut. ALR II 5 232/886. Punem pătut pe cărușă. ib. 5 232/876. Pui raf pe roată. A I 23. > R e f f. p a s. Între două săgeți se pun și cîte 4 pautanturi crucișe încheinte. I. IONESCU, c. 167/26. Preste mortaci [la bordei] se pune o leasă de nuiele. id. m. 151. La coamă se pune un rind de olane..., iar la dolie se pune pe dedesunt o tablă de fier. ap. TDMG. Păcurarii... mca paartă și zăbici de lînă cu pleasă și cu gujba din care se face lațul, spre a se pune în codorișă. LIVBA-IANA, M. 113. Îngrăditura livezilor întinse... se face cu rălagi și druci, așa că tot între doi druci înfișii în pămînt... se pun orizontal răzlogi de nouă urme de lungă. PAMFILE, I, c. 447. < E x p r. (Regional) A pune coadă în oală = a găsi un motiv pentru a-și justifica refuzul. Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 67. A pune în scenă = a) a regiza (b) un spectacol. *Insecutul Aristote* pune în scenă cîte o bucată de teatru. OLĂȘANȘI, T. 41. Numele... regizorului care pusese în scenă piesa. PREDĂ, R. 118, cf. T februarie 1969, 93. (T r a n z.) f a c t.) Autorul au pus în scenă pe Moleșor. ROSSO, S. 7. (Prin lărgirea sensului) Au pus în scenă... pe Ulise... și... pe unul din companioni lui. ARISTIA, PLUT. LXXXVIII₂/5; b) a înscena, a crea aparentele a... Cf. BARIȘIU, P. A. I, 579; BOGZA, A. I, 55. < S p e c. A aplica, a monta (b) și a fixa prin coasere sau prin baterie în cutie. Mai are de pus căptușeala și pun guler. ALR II 6 537/29. Pun bandă. ib. 6 537/352. Pun dos [la haină]. ALR SN II h 528/53, cf. ib. h 528. Pui pîntecă. ib. IV h 1 192/551. Îi pune talpă pe penșă. ib. h 1 192/872. < E x p r. (Învechit) A pune culva laeava = a rușa cu stăruință pe cineva. Cf. POLIZU, ȘIO H₁, 218. (Învechit și regional) A pune (culva) pîngeava = a păcăli, a amăgi, a înșela (pe cineva). *Hoful... îi pune pîngeava numoidec*. PANN, P. V. II, 30/24, cf. BARONZU, L. 40, CIAȘANU, G. (Argotic) A pune guler = a nu plăti datoria. Cf. NUL. FIL. IV, 178.

5. (Complementul indică animale de tracțiune) A prinde în hamuri la cărușă, la trăsură, la caleașcă etc., a înhăma; a prinde în jug la car, la plute etc., a înjugă. Pune caii, ca să mergem mai departe, zise el holărît. SLAVICI, O. I, 221. Puse caii, la cărușă sa trei, iar la a lui Iorgovan numai doi. id. ib. Se sculase de dimineață și pusese caii la ham. PREDĂ, D. 66. Patru boi la car puneau. ALECSANDRI, P. P. 38. Să pui caii la un rădvan. SIBERA, P. 218. Că pun alba la cărușă. SEVASTOS, N. 281. Pune-oi boii la înjală. Ș-oî seuale ginau-afară. SEVASTOS, C. 261. Vizitii puseră iute caii la călășea domnului. ȘEZ, V, 20. < L o c. v b. A pune șaua (pe cal) = a înșeuca. Să pună șaua pe ponci. CR (1848). 72/71. Stringe mase, nu mîntine. Pune șaua să mă duc. JARNIK-BIRSEANU, D. 506. Am pus șaua pe doi cai. ȘEZ, I, 14. Pui șaua pe cal. A I 17, cf. 24. (Glumet) Ș-am pus șaua pe-un cușcoș. ȘEZ, I, 14. A pune frul (unui cal) = a înfrîna. *Puindu-i frul...*, înecăcă. ISPIRESCU, I, 166. < E x p r. A pune șaua (pe cineva) = (complementul indică de obicei copiii) a face să devină ascultător,

supus, a cumin[ti]. p e x t. Complementul indică oamenii maturi) a constrînge să asculte orbești (și să nucească pentru altul). Cf. DL. DEX. *Pria na ră fălăt bunica și v-ați făcut de cap!* Acum, at stați cu mine, lască jun cu șaua pe voi! Con din BUCURĂȘTI. A pune frul (de ceva) = a) (complementul indică sentimente, pasiuni) a reuși să stăpînească, să domine, să potolească. *De-ar fi fost bîsat prin lume Să treci ca orice om de rînd, Ce leste-ai fi pus frul durerii și răzărătului tău gînd!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 50; b) (complementul indică o acțiune în desfășurare) a face să înceteze, a intrerape brusc; a curma, a opri (b), a stăvili. *Venerișă pasese frul neobosibii sale zburdălnicii și... își mîstuse frunta sa în încheiștara umbroasă a unei crîngi aricice.* HOGAS, M. S. 172. A-și pune frul biobil (sau gurii) ori a-și pune frul la limbă = a vorbi cumpătat, cu prudență; a se reține de la vorbă. Cf. DL. DEX.

6. (Complementul indică un dispozitiv de închidere, de încuiere) A manevra astfel încît să închidă ori să încuie o ușă, un capac, o cutie etc. *Seara ușchi a și strigat să pui zăvoarele și lăcășile.* NEGURZU, S. I, 89. *Puind zăvoarele bine.* CREANGĂ, P. 311. *Își puse cîrligul la ușa tinzii și plecă prin pecuni.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 96. *Sub cîrș iubii mult timp au rămas.* Cînd din ușa tinzii s-auzi un glas... — Unde ești, Simina? Ne culcăm! Pe ușa pui zăvorul, vino! COȘBUC, P. I, 254. *Pune zăvorul, măi fumeie!* Eu mă întorc îndată! SADOVEANU, O. VII, 643. *Monahul... se retrăsese înfricoșat și puse zăvor la chilie.* id. ib. IX, 148. *Pune zăvorul la ușă, imi poruncei eu.* id. ib. XI, 239. (F i g.) *Dar vreri lor ci pun zăvor.* NICULUȚĂ, T. D. 50. *Stai inimioară pe loc, Să-ți pui lacăt la mijloc.* MAI, FOLK. 278. < E x p r. A-și pune lacăt la gură = a-și impune tăcere, discreție.

IV. T r a n z. (Schimbarea locului se realizează prin introducerea sau pătrunderea într-un spațiu mărginit) I. A face să intre într-un spațiu mărginit; a așeza în sau sub ceva; a introduce, a băga, a viri. *Derept aceea nîmea să aprinză lumînarea și să o puipe supt ciubăr, ce în sfoștnic, ca să lumineze tutaror.* GOMES, EV. 307. *Rahula luo bodzi și-i puse supt paiele cămărilor și șăzu desupra.* PALMA (1581), 126/19. *Dar a iadului năluce îl poartă și-l pun toama supt a carții poartă.* BUDAI-DELLANU, I, 127. *Stringe cenușă trupului lui Tulie, o pun într-un vas.* BELDIMAN, S. P. I, 172/11. *Pusăse în spură niste carloște.* DRĂGHICI, R. 86/6. *Toarnă boștina în căzi, de unde o iau, o pun în saci și o calcă în zghcab.* I. IONESCU, P. 252. *A doua zi o fală îl vede viind și puind o scrisoare sub o piatră, lîngă joartă.* COȘV. LII, I, 33. *Boierul... lu [punguța] fără păsare, o pune în buzunar și pornește cu trăsura.* CREANGĂ, P. 64. *În sfîrșit, orice altă jivină ar fi, pune-o în traistă și-o adă acasă... să fie coșul nostru.* id. ib. 71. *Leagă turbîncea strîns la gură, o pune sub cap.* id. ib. 303. *Brațul [cumpenei]... în care era puși banii se lasă în jos.* ISPIRESCU, I, 100. *String tot părul tuns și-l pun sau sub tăietelor lemnelor sau îl îngropă într-un moșinoi de furnică.* MARIAN, S. R. II, 70. *Am să-i pun sub perină brăbănoe.* id. O. II, 83. *Alții... iau un șip, pun într-unsul zahăr pisat.* N. LEON, MED. 90. *Puncam cărțile în ghiozdan, ne rugam pentru „minte, învățătură și sănătate, jîrîniș și profesori”, ș-o tuleam la porecă, la arșice și la zmeu.* DELAVRANCA, II, I, 108. *Curcua de încins... are cășifă de pus parale, labac, liuleaua.* COȘV. LII, XIV, 658. *Domnul Seneca pusese luleaua în gură.* GURILEANU, S. 55. *Zenobia îi pusese în traistă un codru de pine de mălai, niște brînză și ceapă.* REPREANU, I, 46. *Mi-a spus să pun manuscrisul în saltor.* SADOVEANU, E. 166. *Într-un noian de frunze roșii, de odihna, Gudeșe să-și pun sub cap un țepure ucis.* BLAGA, P. 87. *Umbile lor [balaurilor] pune-le-oi în sin.* BENEȘ, V. 72. *M-a îmbătat... pîmîndu-mi mte, pe ascuns, seram de figură în cin.* V. ROM. noiembrie 1961, 76. *Imi pun sore-n merundare și tarifă-n năfrămufă.* MÎNDRESCU, I, P. 181. *Puindu-i mîna-n sin.* REILGANU, CH. 125. *Puse biciul în dășagă.* STĂNELSCU, B. 29. *Puse otravă în*

sticle. id. ib. 231. Pune o peatră în tureala unei cio-bote ș-o leagă la gară. id. ib. 276. Saleia ... o pui în racliu. ȘEZ. IV, 183. Iau o fir-de busuiog și-l pune su' pierină. ALR 11/1 MN 110, 2 802/172. Eu mă rog să-mi serii și mie Pe o firă de lurtie. Să o pan în buzunari. Să o am la zile mari. FOLC. TRANSILV. II, 320. (R e f l. p a s.) Se iau câteva semințe de laur, se piscază, se pun într-o lingură cu apă și se dă balnaului de friguri să bea. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 75. Chîșca se face din mațele groase ale porcului ... Umplutura ei se pune în ele e alcătuită din orez, ... bojoci. ȘEZ. VI, 77. ◇ (Introducere a mai multor elemente de același fel se face prin așezare ordonată, prin aranjare în ...) Pune florile într-un vas ce se află pe masă. SEBASTIAN, T. 42. Îi luă trandafirii din mână și-i puse în eara cu apă, pe prispă. V. ROM. noiembrie 1964, 52. Puse nește plăcinte-ntr-o merindare. RETEGANUL, P. III, 58. (R e f l. p a s.) 2 mîșzi vechi de jântice vulpe ... Aceste ... s-au pus într-o ladă mare (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 233. Cașul se zîntă, se frămîntă, se sară și se pune în brădoaică ... sau în burduf. I. IONISCU, M. 367. ◇ L o c. v b. A pune în groapă (sau în mormint) = a îngropa, a înmormînta. Cf. PSALT, 180, CORESI, EV. 134, N. TEST. (1648), 311⁷. ◇ E x p r. (Regional) A-și pune limba unde nu-i fierbe oala = a se amesteca unde nu-i fierbe oala, v. oală (I I). Cf. ZANNE, P. IV, 18. (Rar) A pune în mormint = a ucide, a omori. Caută pe cel care a pus în mormint pe părintele tău. SADOVEANU, O. V, 570. A-și pune ceva în gînd (sau în cap) = a) a lua hotărîrea să ..., a avea intenția să ... Și-a pus în gînd să descopere vicleșugul babei. CHEANGĂ, P. 98. Tala și-a pus în gînd să mă mărite cu George. REBREANU, I. 20. Moș Costache își pusese în cap să-l facă să irosască pentru mizerabila întreținere tot acest venit. CĂLINESCU, E. O. II, 164; b) (învechit) a ține minte, a-și aminti. Cite-mi le-ai spus astăzi, nu le mai pune în gînd. PANN, L. I, 47/18. Pune-ți în gînd că, de vro zece zile, bubaca s-a îndrăgît de paseri ș-a cumpărat vro 30 de umari. ALECSANDRI, T. 763; c) a se gîndi la un anumit lucru dorit (cu speranța că el se va îndeplini). A pune în gură (ceva) = a mîncea (I). Nu pun în gură nici pîine, nici apă. SADOVEANU, O. XII, 136. A nu avea nici ce pune în gură (sau, regional, în căldare) = a nu avea ce mîncea; a fi lipsit de orice mijloace de existență. Măi, țovarășe ..., dă-mi un sac cu porumb pînă la anu, că n-are muierea ce pune în căldare. PREDA, D. 94. A nu pune țigară în gură = a nu fuma. Ve-azi dă dimineață nu pusăi țigară-n gură. T martie 1962, 17. A pune în gura cuiva = (complementul indică expresii, cuvinte) a introduce în vorbirea cuiva, ca element specific. Unele forme gramaticale, rare sau inexistente în vorbirea populară din Moldova ... sînt întrebunțate de scriitor nu numai pentru a le pune în gura eroilor munteni ..., ci pentru a-și exprima nemîjlocit și precis gîndurile sale de porestitor. L. ROM. 1953, nr. 2, 41. A pune sub papuc (pe cineva) v. papuc¹ (I). A pune (pe cineva) sub călcîi(e) = a) (complementul indică țări, popoare) a supune, a subjugă. Cf. ZANNE, P. II, 32. DL, DM, DEX; b) (rar; complementul indică oameni) a descoperi, a înjosi; a distruge. Cf. ZANNE, P. II, 32. A pune ceva sub oboroac v. oboroac (I). A pune pe toți într-o corbă = a trata un grup de oameni la fel, fără a face deosebire între ei după merite, după valoare etc. Cf. DL, DM. A pune mîna în foc pentru cineva v. mînă¹ (I I). A pune (cuiva) pumnul în gură = a împiedica (pe cineva) să vorbească, a reduce la tăcere (pe cineva); a închiide (cuiva) gura. (Familiar) A-l pune (pe cineva) în cofă = a întrece (pe cineva) (prin pricepere, prin viclenie), a infunda (pe cineva) cu argumente. Să te văd ... care pe care ... — Las' te mine, e-am să îți-i pui în cofă. ALECSANDRI, T. 237, cf. CADE, DL, DM, DEX, ȘEZ. IX, 155. (Glumeț) A-și pune capul sub comănac = a se călugări. Cum de i-a trîsnit prin gînd să-și pună capul sub comănac? HOGAȘ, DR. II, I. (Învechit) A pune (pe cineva) sub sabie sau a pune capul cuiva sub

pieior = a ucide, a omori (pe cineva). Ori să-i pui supl sabie, ori să-i deie la calargă. M. COSTIN, LET. I, 268/8. Au lovit și ei vo 20 și mai bini di soli tăărăști ... și le-a pus tot supl sabie. NECULGE, I., 331. Nici un suflet de nianic nu lăsa viu ..., ei tot supl sabie puneau. C. CANTACUZINO, CM I, 75. Mi-ar pune capul sub pieior, Să poală. COȘBUC, P. I, 128. (Regional) A pune (ceva) sub pieior = a nu lua în seamă, a neglija; a da deoparte. Cite mama mi le-o spus. Tăle su pieior le-am pus. FOLC. TRANSILV. I, 452. (Regional) A pune lumea în pîtece = a mîncea sau a bea cu lăcomie. ZANNE, P. II, 393. ◇ S p e c. A trece prin ... Colo, lingă lampă, într-un mic ietac, Vezi o fată care pune ață-n ac. EMINESCU, O. IV, 364. ◇ S p e c. (Complementul indică un inel, o verighetă etc.) A viri în deget. Îi puse inelul. ISPIRESCU, I. 311. Ține tu inelul meu, Pune-l în degetul teu. ALECSANDRI, P. P. 20. Unde nu pune crăioasa inelul pe deget. RETEGANUL, P. II, 13. Și-l puse [inelul] în degetul lui. ȘEZ. I, 68. ◇ S p e c. A face sau a lăsa să intre (complet) într-un lichid. Și vor suspina ... ceia ce pun undeșe la riu și ceia ce pun năvoade, și mrejarii vor jăli. BIBLIA (1688), 465¹/13. Punem oboroac unde umblă ori trece peștele. SADOVEANU, O. IX, 434.

2. (Popular; complementul indică plante) A semăna; a răsădi, a planta (I I). Aluncea am arat ... de-am pus porumb (sec. XVIII). IORGA, S. D. XIII, 154. Am pus pomii pe marginea paghiei săleşti. ap. TBG. Am să te învăț etud să pui bucatele pe coastă și cînd ai să le pui pe padină. PAMFILE, D. 91. Pînă cucuruz. Com. din BANLOC-DETA. ◇ R e f l. p a s. Aceasta harpagică ... se pune în pămînt alcătuit de table sau straturii. PAMFILE, A. II, 19.

3. (Complementul indică lichide) A face să intre într-un recipient; p. e x t. a lăsa să curgă pe sau peste ceva (prin răsturnarea recipientului în care se află lichidul), a vîrta, a turna. Vel cupar ... pune vuleă în două pahare. GEORGACHI, LET. III, 301/10. Pînă vin și undelemn, făcu de fu neameslecată amestecarea lor. MINEUL (1776), 130²/2. Mai pune pușin coniac ... Așa ..., ai dreplate, are un parfum bun. BARBU, P. 26. Tot horină de drojdii am pus pe el. RETEGANUL, P. III, 84. ◇ E x p r. A pune benzină (sau gaz ori, regional, oleu) pe foc = a agrava o situație și așa neplăcută. Cf. ZANNE, P. IV, 26, H IV 26. (Regional) A pune plumb (topit) în capul cuiva = a domoli pe cineva; a-i băga cuiva mîinile în cap. Cf. ZANNE, P. II, 58.

4. A introduce în plus peste ceea ce deja există; a adăuga. Și ... [așaz-o] în țingire, pînă-ți undelemn ... și o ceapă locată mărunchel (a. 1749). GCR II, 42/18. Pune și niseai mîrodii ..., scorțîșoare, nucșoare sau cuișoare. TOMCI, C. A. 165/15. Faceți pluralul ... și pe urmă puneți-i articolele covenite. CB (1848), 23¹/12. După ce a fiert peștele bine, [în zeama respectivă] ... a pus o mînă de sare, o mînă de ardei. CONTEMPORANUL, IV, 142. Îi pui [mîncării] dresuri, merge, nu-i pui, arune-o și cîinilor că nici ei n-o mîntîncă. HOGAȘ, DR. II, 59. În borșul cu bureți se poate pune și o mînă-două de orez. ȘEZ. VI, 70. Mai pui niște apă ca să-l mai suptiu [varul]. ALR SN V h 1 347/228, cf. ib. 1 347. Sacul din care tot iai și nu mai pui, să gotește. ZANNE, P. III, 348. Omul, cînd se însoară, își mai pune o doagă. id. ib. IV, 392. ◇ A b s o l. De unde iei, tot scade, și unde pui, adaogă. GORJAN, B. II, 114/30. ◇ R e f l. p a s. Turle de fîină de păpușoi, cernulă prin sita cea deasă, frămîntate cu chișleag în loc de apă și cu brînză. Ca să fie mai moi, se pun și carloafe fierle. CHEANGĂ, GL. Aluatul acru care se pune în frămîntură ca să dospescă. Com. din BRĂSOV. I s-a mai pus zînu de mine, se spune despre cineva care a scăpat de o primejdie. Cf. ZANNE, P. II, 537.

5. (Complementul indică oameni; urmat de determinări locale ca „la inchișoare”, „la pușcărie”, „în inchișoare”, „în pușcărie” sau echivalente ale acestora) A sili să stea într-un loc închis, a face să intre cu sila în ...; a duce la ..., a azvîrli în ..., a băga la ...; a închiide. Au poruncit de l-ou prins și l-au pus la

Inchisoare. IST. T. R. 16. *Oricarele dau trei zile va mai zăbovi, la calargă va să se puie* (ca. 1715). ARHIVA R. II, 10.10. *Pe soldatul Michael l-au pus la închisoare și peste o săptămână l-au otrăvit de-au murit* NACULET, I, 167. *Scoseră și pe împăratul și-l puseră la închisoare*. VĂCĂRESCU, IST. 272. *Un făcător de rebel este pus la opreală în închisoarea de la Viena, în Austria, zic că au aflat mijloc de a scoate zahăr din fin*. CR (1829), 1382/21. *Mă puseră la opreală până a doua zi*. GORJAN, H. II, 195/28. *Iată-mă-s. Doamne, pusă la opreală*. CRIANGĂ, p. 318. *Spunea cineva despre dămnaculii că era cel pe care să fie pus la închisoare din pricina amestecului lui-o daraveră a unor războaie de la Dorna, care nu-l privea*. HOGAS, DR. II, 8. *Dumneata u-ai să strigi, fiindcă te pun la popreală în casă și-ți așez doi dorobanți la poartă*. PAS, I, I, 39. *Împăratul puse deocamdată la popreală pe cei trei frați, îi găzdui și ospătă înpărâtește, dar nu le dete voie să se depărteze*. POPESCU, R. II, 63. (REFL. P.A.S.) *Nimeni nu se va pune la închisoare altfel decât după cum poruncește legile*. CR (1832), 874/3. \diamond **Expr.** **A pune** (pe cineva) **în lanțuri** (sau **în ori la lanț** sau **în fiare**, **în obezi**, **în butuc**) sau **a pune** (cuiva) **călușe** = a imobiliza pe cineva prin legare în lanțuri sau în călușe ori prin închiderea a miinilor și a picioarelor în butuci sau în obezi. *Erau bieții vecinii robiți și puși în fiare*. ODĂRESCU, S. I, 67. *Să fie puși în lanțuri și să fie călăuziți la Liv.* SADOVEANU, O. XII, 369. *Pe cind slujitorii erăcești puneau pe solii moldoveni în obezi, călăreții de legătură de pe malul de dincoace nu intrăzără să reapeadă vestea*. id. ib. 370. *De tinar m-ai pus în lanț*. JARNÍK-BİRSEANU, D. 318. *M-ai pus la lanț*. MINDRESCU, L. P. 38. [Î]i puneu cu picioarele și minile în butuc. ȘEZ. IV, 17. *Și pe Gruia că-l puneu Tot în fere Până-n șele, Tot în lanț Până-n gramazi*. BIVĂCĂȘCU, P. P. 296. (foră lărgirea sensului) *Mindră și vitează crai ..., o, foră română ... Erai slobodă ... și te puseră în obezi*. RUSSO, S. 141.

6. (Popular; complementul indică obiecte cu vîrf sau cu muchii ascuțite, tăioase, colțuroase) **A înfige**. *Încăleacă pe-un bivoli ... Îi pune ghioga-n solduri și pleacă vulturește*. ALECSANDRI, POEZII, 373. *Îi pune șpaga în piept*. CREANGĂ, O. 143. *Domnul îi puse pînteni. Calul sări și căzu*. DELAVRANCEA, O. II, 30. *Oamenii lui Petru Vodă Aron au jus pînteni cailor și s-au dus învăluși de pulbere*. SADOVEANU, O. XII, 252. \diamond **Expr.** **A pune** (cuiva) **un glonte în piept** = a impușca (pe cineva). *Tragi podul mai de-a drept* Pîn'nu-ți pun un glonte-n piept. ALECSANDRI, P. P. 159. **A-i pune** (cuiva) **cușitul** (sau **cușitele**) = a omori (pe cineva); a distruge, a nimici. *De ce să nu-ți puie cușitul, dacă-și descarcă toate scriburile în curtea mea?* DELAVRANCEA, T. 151. *Să-ți puie cușitele inamucului*. II IV 48. (Curent) **A pune** (cuiva) **sula în coastă** (sau **cușitul în ori la gît**) = a sili, a obliga (pe cineva) să facă un lucru neplăcut (și greu) pentru el. *Nu vă pune nimeni cușitul-n gît*. C. PETRESCU, I, II, 208. *Parcă am fost din alba care să-ți pui sula în coastă să-ți cumperi marchizet și panteți de lac*. PREDĂ, M. 176. **A pune** (carne) **în frigare** = a înfige (carnea) în frigare pentru a se frige la jăralie. p. ex. I, a frige în frigare, deasupra jăralicului. *Au tăiat o bucată de carne și au pus-o în frigare*. DRĂGHICI, R. 85/3. *Să dai degrabă cureanții la bucătării, să-ți puie-n frigare*. ALECSANDRI, T. 989. *M-a trimes ... să frig prepeștu asta aci ... Pune-o colo, în frigare*. STĂNCESCU, B. 220. **A pune** (pe cineva) **în țepă** = a trage (pe cineva) în țepă, v. țepă. (FRANZ. și REFL.; curent) **A (î) se pune** (cuiva) **un ghîmp** (sau **un enșit**) **la inimă** (sau, rar, **la stomac**) = a face să fie sau a fi cuprins de teamă, de supărare, de grijă, de neliniște. Cf. ZANNE, P. II, 209. 137. **A-și pune gheara-n gît** = a se încăleca. *De ce vă puneți gheara-n gît? Să lase unul, cel de cel?* POPĂRCEANU, M. 15. (Regional) **A pune acul** (despre albine, viespi etc.) = a înțepa. *Pune acul albina. Com. din MAG-SIBIU. [Gărgăunul] e cel care pune acul, înțepă*. ALB SN III MS h 746/872.

B. (Predomină ideea schimbării poziției) **1. 1.** **Refi.** (Popular, despre oameni) **A se așeza** (pe ...). *Se puse pe o stîncă*. HILADE, O. I, 338. *S-au pus lângă un copaciu să mînnie*. DRĂGHICI, R. 99/7. *Ajunșind în capatul alor, m-am pus pe o canoajă de brazde*. NEGRUZZI, S. I, 45. *Puindu-se iarăși pe sofa într-o pozițiune voluptuasă, turnă licoră de foc cu mîna ei*. FILIMON, O. I, 141. *Se pune pe prolap și se așterne pe giuduri*. CRIANGĂ, P. 41. *Se pusesse jos ca să se odihnească*. ISPIRESCU, V. 12. *Puindu-se pe pragul de la coridor, să găză*. MARIAN, SA. 19. *Desfăcui desagii și mă pusei în cab să-mi asltrap și eu foamă*. HOGAS, M. S. 59. *Îa pune-balea, pe laifă, Vasile*. SADOVEANU, O. VIII, 96. *Se puse pe laifă*. SELKA, T. 52. *Nu să pune bine pe scaun*. RLEGANU, P. IV, 75. *M-am pus ... pe o bulurugă*. STĂNCESCU, B. 119. *Copiii se puseră jos*. id. ib. 162. *Se puse jos pe prispă*. ȘEZ. I, 102. *Se pune fata la pîmînt cu șpatle spre ușă*. id. II, 128. \diamond **Expr.** **A se pune pe capul cuiva** sau **a se pune cu rugămintă pe lîngă cineva** = a stărui fără încetare pe lîngă cineva pentru realizarea unor dorințe, pentru obținerea a ceva etc. *Peste iornă mama s-a pus pe capul talei ca să mă dea undeva la școală*. CRIANGĂ, A. 16. *Fetele împăratului s-au pus cu rugămintă pe lîngă sptu*. id. p. 231, cf. ZANNE, P. II, 60. **A se pune la masă** v. **masă**¹ (I I). \diamond **Tranz.** *Îl puse lîngă dînsa și, ca să-î însușească mult curagiu, îi dete, cu propria ei mîna, dulceața și cafeaua*. FILIMON, O. I, 141. *Îi opăsau pe umeri și-l puneau cu sila pe scaun*. BASSARABESCU, V. 5. *Și-l puneu pe scaun gios*. ALECSANDRI, P. P. 211. *Că te pune pe-un genuche și-ți lot mîntee mii și sute*. JARNÍK-BİRSEANU, D. 276. \diamond **Tranz. și refl.** (Urmat de determinări care indică noua poziție) **Au încălecat puindu-l proacă și s-au răpezit cu sulfa și l-au lovit în piept**. DOSOFTEI, V. s. septembrie 25/28. *Cartea în care era strictindu-să cu mergere ce tare, l-au pus iarăși călare*. IST. CAROL XII, 76/A. *Moș Nelișfor ... așterne coșocul și se pune într-o rită jos, lîngă foc*. CREANGĂ, P. 131. *Băietul se pune ciobănește, într-un genunchii*. id. ib. 153. *O pune în genunchii ..., o trage de păr, o bate*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 331. *Îi plăcea să-î pună în genunchii*. PAS. Z. I, 111. *Și-n genunchii îl pune și capu-i răpune*. ALECSANDRI, P. P. 67. *Să puse deci cu fața în jos și începu a suspina*. RETEGANU, P. II, 29. *Cînd văzură taurul mort, ... să puseră în genunchii și voră să-î mulțumească*. id. ib. IV, 43. *Se puse ... în genunchii*. STĂNCESCU, B. 171. *Se puse călare*. id. ib. 298. *Copiii se pun roată*. ȘEZ. II, 62. *Ma pun lîpca pe pîmînt*. VASILIU, C. 58. *Ne punem călare*. ALB I I 120/180. *Să puru-n jarunț*. ALB II h 189/95. \diamond **Expr.** (FRANZ.) **A pune la colț** = (complementul indică un copil) a obliga să stea nemișcat, drept pedecapsă, într-un colț al camerei, cu fața la perete. (Prin lărgirea sensului) *V-ar plăcea să șadă sairna și la colț să fie pusă Biala artă*. VLĂHUȚĂ, S. A. I, 61. (Tranz.) **A pune** (pe cineva) **la zid** = a impușca (în urma unei sentințe de condamnare). *Dacă nu-l puteam pune la zid, îl ucidem moral*. C. PETRESCU, A. 414, cf. DI; **b**) a condamna, a blama; a înfiera (faptele cuiva). Cf. DL. (FRANZ.) **A pune pe** (sau **în**) **pleoare** = a) (complementul indică bolnavi) a reda sănătatea cuiva prin îngrijire (medicală) adecvată, a face sănătos, a însănătoși. *În doștore n-am credință Să-l pui iar în picioare*. GOGA, P. 96, cf. DL, DM; **b**) (regional; complementul indică omenii) a scoate dintr-o incurătură, din impas. Cf. CIAVȘANU, GL.; **c**) (complementul indică lucrări, acțiuni, construcții etc.) a crea condițiile necesare pentru a începe, a se desfășura, a exista în bune condiții. *Eu v-ajut ... — Cu asemenea metode? Ca să dezorganizezi munele? ... — Dimpotrivă, abia ucuar o pun pe picioare*. V. ROM. august 1953, 43. *Se mutară în căsuța lor; Mihai trebăluți o săptămână pînă o puse pe picioare*. T. POPOVICI, S. 209, cf. DL, DM; **d**) a crea, a realiza. *Cînd i se înțaplă să pună în picioare o figură cu totul deosebită de sine, el o face din punctul de vedere al valorificării personale*. VIANU, A. P. 179, cf. IORDAN,

L. R. A. 261. A se pune pe (sau în) picioare = a) a se însănoși după o boală (lungă și grea). Cf. DL, DM; b) a se reface din punct de vedere material. *Jojoarul lupta încă din greu cu nevoile, căci nu se pusesse bine pe picioare, cu tot ajutorul dat de Tudor.* CAMIL PETRESCU, o. II, 64, cf. DL, DM. A se pune (în) piună (sau piua) = a) a se apleca ghemuindu-se la pământ, de obicei prin sprijinire în mâini (pentru ca cineva să se poată sui sau înălța pe spinarea lui, pentru a putea sări peste el etc.). Cf. POLIZU. *Baba s-a pus piună și strigă lui Prichindel: — Uaide, hopa! CARAGIALE, o. II, 251. Credinciosul lui puindu-se piună, Făt-Frumos se urcă pe dînsul; d-aci pe coama zidului și sări în grădina.* ISPIRESCU, L. 75, cf. DDRF. BĂRCIANU. *Aprudul Purice se pusesse piună ca el, Ștefan cel Mare, să încolcească calul.* DELAVRANCEA, H. T. 91, cf. TDRG, DR. IV, 729, ȘĂINEANU. D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, MAT. DIALECT. I 233; b) (rar) a sprijini pe cineva într-o acțiune. Cf. ZANNE, P. V, 498, SCRIBAN, D. A se pune luntre (sau, rar, cruce) = pune ori (popular) a se pune în cap (și în picioare) sau a se pune în creștet ori în ruptul capului, și(-n) cruciș și(-n) curmeziș = a depune cele mai mari eforturi, a se strădui din răsputeri pentru a obține, a realiza ceva; a se da peste cap, a face imposibilul (spre a obține, a realiza ceva). *Pune-te ... pe lingă ca luntre și punte și juruștește-i ceriul și pământul, ca să-ți smocască pe nevasta d[um]i[ile] și să fi-o aducă.* CREANGĂ, P. 170. *Măcar să te pui în ruptul capului.* id. ib. 223. *Nu scap eu de tine, nici tu de mine, măcar de s-ar pune nu știu cine și cruciș și curmeziș.* ISPIRESCU, L. 63. *Cind e să te biruiți dragostea, să te pui și-n cruciș și-n curmeziș ... tot degeaba.* DELAVRANCEA, S. 23. *Ochiul mamei nu doarme, vede că nu-i bine, se pune luntre și punte și află că feciorul ei ar vrea să ia pe fata cutăruia.* SEVASTOS, N. 26. *De v-ați pune-n cap cu toții, Eu aș fi primor în sat!* COȘBUC, P. I. 204. *Se puse luntre și punte și-ajunse ... la vreme.* STĂNCESCU, B. 143. *De te-ai pune în creștet, tot degeaba.* ZANNE, P. II, 93, cf. 58. A (i) se pune în curmeziș (sau de-a curmezișul) = a împiedica pe cineva în acțiunile sale. *N-am putut să vă împlinesc cererea. Se vede că diavolul se punca de-a curmezișul.* ISPIRESCU, V. 1. (Prin lărgirea sensului) *Aurora-nîrziată nu s-arată sub franziș, Întinericul în cale i s-a pus în curmeziș.* MACEDONSKI, O. I, 115. A pune jos (pe cineva sau ceva) = a culca, a lînti la pământ. *Pune-o jos și să-i scoatem costifa cea.* CREANGĂ, P. 177. *Vintu o pus jos tăl griu.* Com. din PIPIRIG—TIRGU NEAMȚ.

2. Tranz. și refl. (Popular) A (se) ureca, a (se) sui pe sau într-un mijloc de locomoție pentru a se deplasa, pentru a merge undeva. *Se apropie, legă ranele lui, vîrsă unt și vin, puse el pre al lui dobitoac, duse el în casa de oușpeși.* CORLESI, LV. 388. *Sculă-se drept aceia Iacov și pre cămile puse ficioii și mîncrile lui.* PALIA (1581), 124/18. *Luară pre Staioco și pre ai lui băgați în fiară și în cătuși și-i puseră într-un car mocănesc (inceputul sec. XVIII).* MAG. 181. V. 124/30. *Alegînd dintre tureii ei ce era robii în Livorno până la 80 tot de cei mai de frunte, s-au pus în corabic și i-au dus în Tarigrad.* ȘINAI, BR. III, 8/31. *Ajunș lingă grădina împăratului, el o puse [pe fată]-n luntre, ducînd-o ca-ntr-un leagăn peste lac.* EMINESCU, S. 11. *Îl pun într-un car cu boi ... și hai eu dînsul la locul de spînzurătoare.* CREANGĂ, P. 329. *Îndată ce-mi trimiteți 100 lei avans, cu condiția ca restul de 100 să mi-l garantați a mi-l da înainte de conferință, acolo, la Buzău, mă pun în tren și viu.* CARAGIALE, o. VII, 413. *Se puse pe calul lui Făt-Frumos și o luară la sănătoasa.* ISPIRESCU, L. 191. *Se puseră în niște corăbii.* id. v. 50. *Am plecat bucueroase să ne punem în trin, să ajungem acas!* BRĂDESCU, o. A. I, 400. *Ne-au pus în tren și-am umblat noi șase zile.* SADOVEANU, o. VI, 389. *Dac-am văzut, în-am pus în tren și m-am dus să vorbesc eu domnului Filip.* id. ib. VIII, 134. *Vină de te pune pe calul iesta, ... nu amerge pe jos.* SBIERA, P. 234. *O puse pe cal și p-aci fi-c drumul.* STĂNCULESCU, B. 177.

3. Tranz. și (popular) refl. A (se) așeza întins pe ceva; a (se) înlînde, a (se) culca. *Vineam de te sforțam a te pune în pat.* CH (1848), 81/69. *Iancu o ridică și o puse în pat.* NEGRUZZI, s. I, 19. *Cum a venit împăratul de la vinătoare, ... s-a pus în așternut.* CREANGĂ, P. 97. *M-am sculat prica de dimineață, mă pun iar în pat.* CARAGIALE, o. VII, 89. *Puse copilul într-o ulbie ce găsi și-o așeză în pat.* ISPIRESCU, L. 60. *Se puse pre o pașiste și adormi.* id. v. 62. *Și-a făcut lemnul, s-a gălit, s-a pus în sieri și-a cerut lumînarea.* PAMFILE, DUȘM. 155. *Îl dezbracă amîndoi, ca pe un copil, și-l pun în pat.* GÎRLEANU, N. 74, cf. SĂLĂNOIU, C. I, 84. *S-a dus să se puie în pat.* SADOVEANU, o. V, 181. *Slăbise tare astă iarnă; de la bobotează s-a pus în pat.* id. ib. VI, 572. *Să puseră în pat și durniră pîn'la ziua.* RETEGANUL, P. I, 67. *Se pune să se odihnească pe iarbă.* ȘEZ. I, 226. *M-am pus, Cu fața-n sus, Supt un măr mare-nflorit.* BIRICESCU, P. P. 8.

4. Refl. (Regional) A sta postat înaintea cuiva sau a ceva (cu un anumit scop). *Tacma în mijlocul de drum să pune Strigînd: Stați, voinici, că aici-s groape!* BUDAI-DELEANU, Ț. 248. *Se pune firm la poartă, pe calul său comandă ș-adună desfăcuta și fugitiva oaste.* HELIADE, o. I, 336. *Se puse dinaintea stăpînului său cu mînele la piept.* FILIMON, o. I, 116. *Tot aici ești, Ivane, tot? — Ba bine că nu, zise Ivan, făcînd stînga-nprejur și puindu-se drept în calea morții.* CREANGĂ, o. 145. ◊ Ex p r. (Adesea prin inversarea construcției) A i se pune (cuiva) în cale (sau în drum) ori a se pune în calea cuiva (sau a ceva) = a bara drumul cuiva sau a ceva, a sta cuiva sau la ceva în cale împiedicînd o acțiune. *Atunci el lînde mina să vadă Cine iarăș în drum i să pune.* BUDAI-DELEANU, Ț. 291. *O, tu nici visezi, bătrîne, ești în cale mi s-au pus!* EMINESCU, o. I, 146. *Făt-Frumos Se puse-n calea negurii cu coarne.* ARGHEZI, VIERS. 399. *În calea apii nu te poți puri.* Com. din GİRDA DE SUS — CÎMPENI. A se pune împotriva (sau împotriva ...) sau (învechit) a se pune înainte (sau tare) = a lupta împotriva ..., a se împotrivi; a se contrazice. *Să ne punem împotriva lăcomiilor (a. 1689).* OCR I, 285/5. *Singură puterea sa nu iaste să să puie împotriva a altu păgînătate.* CANTEMIR, BR. 148. *Dară să pune tare ... obicei nou să nu să facă.* NECULCE, L. 26. *Tu te lauzi că Apusul înainte fi s-a pus? ... Ce-i mîna pe ei în luptă, ce-au voit ael Apus?* EMINESCU, o. I, 147. *Dacă zice el că vine, eu nu mă pun împotriva.* SADOVEANU, o. X, 646. (Eliptic) *Să temu să lu să puie creștinii și să face mare vîrsare de sînge.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 1597/6. *Nu te mai pune și d-la alt pentru te mîeri ce.* CREANGĂ, P. 152. (Rare) A se pune eu capul = a se opune din răsputeri, cu prețul vieții (Cu inversarea construcției) *Dar eu capul mi te pune Să n-o joace Alți feciori.* COȘBUC, P. I, 136. (Regional) A (i) se pune soarele drept inimă = (despre omeni) a-i fi foame, a avea senzația de foame. Com. JORDAN.

5. Refl. (Popular) A tăbări asupra cuiva, a se repezi la cineva; a face presiuni asupra cuiva. *Hofilor, ticăloșilor! ... Vă puneți o sulă pe un om, ca corbit.* ALF SANDRI, T. I, 401. *Voinicul de Freule mi se puse pe de cu arul său.* ISPIRESCU, V. 44. *Se puse stăpînirea pe noi cu totopatul, dar și noi i-am făcut-o.* PAS, Z. IV, 237, cf. DL, DM.

II. (Schimbarea poziției are loc pe plan figurat)

1. Refl. recipr. (Popular; urmaș de determinări introduse prin prep. „cu”) A se măsura (5), a se compara cu...; a se lua la întrecere. *Din mîncare și băutura las'ducă ne-a întrece cineva, numai la treabă nu ne prea punem cu toți nebunii.* CREANGĂ, P. 259. *Și-și și găsite ... cu cine să se puie.* ISPIRESCU, v. 58. *Nu te pune cu citorul nostru, e-a văzut multe.* DELAVRANCEA, H. T. 7. *Măturisea că-i om a dracului și cu el nu se poate pune nimeni.* SADOVEANU, o. VIII, 364. *Te pui cu un om care nu e în foarte mînjele.* CĂLINESCU, S. 563. *Dacă n-om năroc în lume, Cu Dumnezeu nu m-oi pune.* FOLC. TRANSILV. I, 273. *Nu te pune cu mai-marele tău, nici te plici cu cel mai*

mare decît tine, nici să te apropîi la apa care curge repede. ZANNE, p. IV, 131. Nu te pune cu dracon, id. ib. VI, 596. < Ex p r. (Invechit și regional) A se pune de pricină (sau în poartă, în pizmă, de sau la price, invechit, în ori eu price) a) a ajunge în conflict cu cineva; a se lua la ceartă, a se certa; a face gură. Nu ra putea nune să se pune în price sau să stea împotriva judecătului. PRAY, 111. Nici un boier n-am vădut precopsit din cine ce să pun în price cu domniul. NECULCI, I, 283. Nu te pune în poartă ... cu împăratul iadului. CREANGĂ, p. 49. De ce a trebuit să se pună în pizma cu Ciulic? SLAVICI, s. I, 281. Neculai, nu te tot pune în poartă cu toți b-recheții. CONTEMPORANUL, VI, 490. Apă ti-am dat, mîncare fi-am dat, ce-fi mai trebuie? Acu te pui de pricină? SADOVEANU, o. III, 153. Nu se putea pune cu el de pricină, id. ib. IX, 31. Nu s-a mai pus cu dînsul la price. SIBIRIA, p. 291. □ (Eliptic) Nu te pune cu el. (TRANZ.) Pusut-te-ai (pusu-te-ai nec?, pusăși-ne d) în price în limbă. PSALI, 81; b) a se împotrivi, a se opune. Poruncilor tale să pune cu price. DOSOIEI, ps. 3410. Cîla nu se pune de pricină, dă capra și ia carul. CREANGĂ, p. 42. Alexă nu se puse de pricină, luă lăcrișo și porii departe. PAMILE, s. I, 51. (TRANZ.) A-și pune mintea (cu cineva sau cu ceva) v. mîntuie (2).

2. TRANZ. A stabili o dată, o limită etc., de obicei în urma unei înțelegeri prealabile; a fixa, a hotărî. Și au pus hotar apa Cîrinușului într-o duminică dimineața. NECULCI, I, 180. Au mai pus zi ca să voroescă adunîndu-se la București. GHEORGACHI, LET. III, 180/1, cf. CADE. Să punem ședința ... pentru mine la douăsprezece. V. ROM. august 1953, 58, cf. DL, DM.

3. TRANZ. A determina în urma observării atente, a consultării; a preciza, a stabili. Dacă eu nu știam să-i pun diagnoza, nici ea nu mi-o putea pune exact. IBRĂILEANU, A. 181. Vreau să-i văd reacțiile, să-i pun diagnosticul exact. CAMIL PETRESCU, T. III, 34.

4. TRANZ. (Complementul indică impozite, dări) A stabili (un anumit euanțum) drept obligație. Pui biruri mari pe țară cum n-au mai fost sub soare De cînd cu Hun-Tătarul și Mihnea cel turcî. BOLINTINEANU, o. 164. Ne fac legi și ne pun biruri. EMNESCU, o. 1, 150. Ai pus biruri mari și grele încît toată țara geme. TEODORESCU, P. P. 479. < Refl. pas. Cînd nu erai la cîrmă, înuntru și afară Sîrgai că se pusese bir peste bir pe țară. BOLINTINEANU, o. 161. Se pun alte biruri. C. PETRESCU, I, II, 207.

III. 1. TRANZ. (Folosît și a b s o l.) A da (cuiva) ordin, dispoziție să ... a hotărî, a obliga sau a îndemna să ... Cînd vor ști lucrătorii că [pămîntul] nu iaste acelaia ce i-au pus să lucrează ceoale, ... cînd i-ar pune să seacere. PRAY, 280. Acesta sîfînt l-au pusul Iulian să batgiocurească sîfîntul batedz. DOSOIEI, V. S. septembrie 1916. Il pîrie ... că le-au fost pînd pe giupnese de au fost cărat var și piatră. NECULCI, I, 52. Pînd de au numărat morșii ... s-au oflat, zic, cînci sute de miî. C. CANTAGUZINO, CM I, 27. Se jurase de cu seara a pune să plătescă amînda pe cel dîntăi ce nu va veni la timp. CR (1846), 31²/22. Puse de patru părți de deleră foc casei unde erau turcii adușoi. BĂLCESCU, M. V. 52. Puse de arse și dete în pradă orașul Ruscîuk, id. ib. 62. Sigismund pusese de-l îngropase fără nici o cînst. id. ib. 395. Nu țeșea ... nici o traducțiune care să nu puie să-i o prescrie. NEGRUZZI, s. I, 4. Să mă puie pe mine ... să învîț a, b, c! id. ib. 7. Tu pune să arunce peste zid hoiturile cîinilor acestora. id. ib. 157. O să te pui să lui ceapă la bucatărie. FILIMON, o. I, 133. Cine te-a pus să însuși de aceste nume în introducțiunea lo? ODORLESCU, s. III, 62. Puse să-i facă un buzdugan. EMNESCU, s. I. Lupul se duse la un fierar și puse să-i ascuță limba și dinții. CREANGĂ, v. 22. Împăratul pune de pîupătănă și îmbracă la fel pe amîndouă fetele. id. ib. 270. S-apoi, ia, să-l fi pus păcatul să se întrecă cu dodecochul, id. ib. 285. Dracul mă punea să-mi bat capul cu gramatica? id. A. 114. Puse de se făcu pregătirile de nunta. ISPIRESCU, L. 80.

Căpitanul de haiduci puse de tîm un curean, id. ib. 142. Puse o seamă de slujitori de-ai lui ca să le pîndească. id. C. 61. Pentru ce fi-ai ras barba? ... — Nevoina m-a pus s-o rad. CONTEMPORANUL, III, 574. În colț lăcut de vro Sahară Costele-aș pune să-mi zidească. MACEDONSKI, o. I, 66. Voi pune servitorii să-l bată! COȘBUC, p. I, 53. Pe Barbu-Cot ... l-a pus la joc! id. ib. 58. Dacă nu te astumperi ... jîn servitoarea să te arunce în stradă. CAMIL PETRESCU, T. III, 81. Că n-or fi avut pe cine să pună la coasă fîndea au rămas numai femele și moșnegii becișnici. C. PETRESCU, I, II, 8. Cum suna de douăsprezece, punea servitorii de ne scotrau în uliță. I. BOTEZ, B. I, 12. Cum Eminescu ... era bun povestitor, tovarășii îl puneau să le istorisească ce citise. CĂLINESCU, I, 71. Și-a stricot coptii. Nu-i pune la muncă. SIANCE, D. 41. Ori de cîte ori este de spus ceva satului, primarul pune să se sune goarna, id. ib. 53. Să-l puie să-și facă cruce. TEODORESCU, P. P. 183. Cînd a fost de sîrătat, Ea m-a pus la frîmîdat. JARNÎK-BİRSEANU, D. 105. O puse ... Să-i caute în cap, id. ib. 150. Și mă pune să-l sîrut. BIBIULESCU, P. P. 200. Împăratul puse să strige pristavul în toată împărăția. FUNDESCU, L. P. 1, 60. A pus pe toți să spuie cite un basm, id. ib. 72.

2. Refl. A începe să ... a se apuca de ... Te porniși a te pune pre prăzi. BIBLIA (1688), 206¹/51. Se puse rușinos pe fugă. BĂLCESCU, M. V. 159. S-a pus, în onoarea nației sale, a egala o ediție din cele mai frumoase pariziene. CR (1848), 4³/50. Se întorase înapoi acasă și se puse a cugeta, id. 43¹/51. M-am pus pe studii botanice. NEGRUZZI, s. I, 103. Știu că lată-lău voia să te facă medic și lu te puseseși pe chinie. GHICA, s. 142. Se puse pe învățatură cu o silință extraordinară. FILIMON, o. I, 122. De mine, iubita mea, să ne punem la lucru, id. ib. 144. De-acum trebuie să ne mai punem și cite pe-o leacă de carle. CREANGĂ, A. 100. Pîn-or mai mîncă boii, s-a pus să mîntuce și el ceva, id. p. 143. Mă plimb o zi și apoi mă pun la lucru pe brînci. CARAGIALE, o. VII, 6. Se puse deci la vorbă. ISPIRESCU, L. 60. Se puse pe trai și trăiră vac de om nesupărași, id. ib. 111. S-a pus Liua pe lăcut. COȘBUC, p. I, 50. Fac un foc de gîteje în mijlocul ogrăzii și apoi se pun pe nebanii. MARIAN, I, 220. Mă pun pe lucru. C. PETRESCU, I, II, 169. Ecclesiarhul se roși el dodată, apoi se puse pe ris. STĂNOIU, C. I, 135. Te pui s-o mîntuici. SEBASTIAN, T. 189. S-au pus apoi la tufas. SADOVEANU, o. I, 195. S-a pus pe înjurat. PRUDA, M. 67. L-am pofîit în curte, i-au dat un scaun și ne-am pus pe vorbă. BARBU, p. 72. S-a pus Mărcuș în silă Să ceară mereu la milă. JARNÎK-BİRSEANU, D. 486. Unde mi să pune Trifon a mîncă. RETEGANUL, P. I, 4. Să pun oamenii a să sfîlui, id. ib. 27. Să puse și mîncă și bău bine, id. ib. II, 75. Să puse ... și lega, id. ib. III, 43. Să punea pe plîns, id. ib. IV, 61. Să puseră ... pe aspaș, id. ib. V, 33. Se puse el pe viașă. STĂNCESCU, B. 291. Se puse el pe plîns și pe jelt. ȘEZ, I, 283. Colul s-a pus la băut apă, id. V, 154.

C. (Predomină ideea de schimbare a stării sau a situației cuiva sau a ceva) 1. TRANZ. a) A face să ajungă într-o anumită stare sau într-o anumită situație: a) (schimbarea are loc din punct de vedere organic, funcțional) Somnul pune trupul într-un stat mai mult pasiv. VASILE, M. I, 51/2; b) (schimbarea se produce în raport cu un complex de împrejurări sau în raport cu o anumită situație) Văzîndu-se pus în încercală, nu mai știa ce să facă. CREANGĂ, p. 270. „Sonata umbrelor” este o piesă îndrăzneală care ne pune în fața unor probleme grele. GALACTION, A. 263. [Fetul lui de a se comporta] bîntîfles, punea într-o situație penibilă pe anucii săi, care trebuiau totuși să asculte pe Alfo, dest acesta se adresa de fapt sălîi și un tor. CONTEMP. 1951, nr. 381, 35. < Ex p r. (Refl.) A se pune în situația (sau în locul, în postură, în pielea) cuiva = a-și imagina că se află în împrejurările în care se găsește cineva, pentru a-și da seama de modul acestuia de a gîndi sau de a reacționa în asemenea împrejurări. Mă pun în situația locotenen-

tului și-i înțeleg amărăciunea. REBREANU, p. s. 125. **A se pune în postura...** = a se manifesta ca..., a se da drept... **Fiind celibatar, îi plăcea să se pună în postura unui cavaler galant, mai mult de formă.** VLASIU, D. 111. ♦ **A aprecia prin raportare la alte persoane, acțiuni, fapte, situații etc., situind pe plan valoric după importanță, mod de a acționa etc.:** a situa într-o ierarhie; a considera, a socoti. **Creștinul... pune interesul patriii mai presus de toate.** MARCOVICI, D. 249/1. **Istoria pe drept l-ar pune în rândul lui Tit.** NEGRUZZI, s. 1, 193. **În fruntea bănușilor puseră pe pîndarii arendașului Cosma Buruiană.** REBREANU, R. 1, 99. **Eu unul pun deasupra lui pe poetul Argezi.** GALACTION, A. 5. **Încrezători în destinul poporului nostru și luptînd pildă de la cei ce au pus patria mai presus decît viața, continuăm lupta noastră strîns uniți la jurul steagului nostru biruitor.** V. ROM. octombrie 1964, 66. ♦ **R e 11.** **Te pui pe sine cu Dumnezeu deopotrivă.** CONACHI, p. 264. **Nu-i plăcea să se pună mai presus de alții.** VLASIU, A. p. 299.

2. A numi, a desemna, a alege într-o funcție, într-o demnitate, pe o treaptă într-o ierarhie etc. **Puseși-me (punre-me-veri hd) în capul limbilor.** PSALT, 29. **Pîșpur puseră-l în cetatea Chileiului.** CORESI, EV. 97. **Doam' om' pus el pre tine, și toți frații săi slugi lui am pus.** PALIA (1581), 108/15. **Brut să feace nebun de scăpă de moarte și-l puse Tulie măs-cărici coconiloru-ș.** MOXA, 356/35. **L-au pus pașă la Dirstor.** SIMION DASC., LIT. 165. **Aron-Vodă... au pus pre Ureche logofăt mare.** id. ib. 263. **Eu-s pus de Domnul, Crai în muntele Stouul.** DOSOFTEI, ps. 14/13. **L-au pus împărat.** R. GRECEANU, GM II, 131. **Împăratul Vasile puse iarăși pre Ignatie.** MINEIUL (1776), 136⁵²/36. **Acesta l-a pus în slujba Hatigii.** VĂCĂRESCUL, IST. 247. **L-au pus ca pre un împărat în palatul aceștii lumi, mai mare cu stăpînire peste toate ceale ce sînt.** MOLNAR, RET. 19/10. **Era pus mai mare preste mahinele cetăței.** ȘINGAI, HR. I, 113/22. **Să ne puie în slujbe.** ALECSANDRI, T. 275. **Te-aș pune nornic.** EMINESCU, N. 43. **Pe babă, de mlă, a pus-o găinăriță.** CREANGĂ, P. 70. **Să-i puie domn în silă pe Simeon Mobilă.** ISPIRESCU, M. V. 46. **Au să-l pună pe Ciubotaru președintele comisiei interimare.** C. PETRESCU, I. II, 143. **Toți i-o pus neamfu căprari.** MÎNDRESCU, L. P. 166. ♦ **R e 11.** **N-și asuma o funcție, un rol de conducere etc.** **Pune-te în capul armatui mele.** ALECSANDRI, T. I, 397. **Se puse în locul lui domn el Moldovei.** ISPIRESCU, M. V. 33. **Să puseră unul papă și altul nănaș.** RETEGANUL, P. IV, 74.

II. Т Р А Д З . I. (În loc. v. b.) A pune (pe cineva sau ceva) la probă (sau la încercare) = a proba (1), a încerca. **Dun își punca la încercare tot talentul lui de premiant la desen.** VLAHUȚĂ, O. A. III, 79. **Mă-nroșește singur gîndul Că tu ai oțluf cu cale Toamă ezi să pui la probă Inima nevastei tale!** COȘBUC, P. I, 73. **El ti ceruse să-l pună la încercare și să-i cîntărească puterile.** C. PETRESCU, C. V. 49. **A coborît mașina [de cusut] din trăsură... Mama o nîngia, o puneu la probă.** PAS, Z. I, 242. **Să-l pot pune la-ncercare.** **Să vad de e viteaz mare.** TEODORESCU, P. P. 606. **Sa puie pe fiecare la probă cu ceva.** SBIERA, P. 99. **A pune (pe cineva) la chinuri (sau la cazne, la torturi, învechit și popular, la unucel) = a chinui, a tortura fizic (pe cineva).** **Îl puseră la muncă.** MINEIUL (1776), 105⁹¹. **Fără judecătă, fără nimic, îl băgară la pușcărie spre a fi pus la cazne.** ISPIRESCU, M. V. 7, cf. GADE, DL. DM.

2. (Învechit) A socoti, a considera. **Nu pune lor, părinte, păcut aceasta.** CORESI, EV. 465. ♦ **EX P. I.** **A pune în socoteală că...** = a băga de seamă, a observa că... **Pusei în socoteală că toți erca... împietriți.** GORJAN, B. I, 149/12. (Curent) **A pune (ceva) la socoteală = a avea în vedere, a lua în considerare (ceva), a ține cont (de ceva).** **Mai pune la socoteală că și Trăsura era înaintat în vîrstă, bucler de frunte și timp în felul său.** CREANGĂ, A. 89. **Toate le pusesu la socoteală în planurile de viitor.** BRĂTESCU-VOINEȘTI,

P. 190. (Curent) **Unde (mai) pui... = gîndește-te (și) la..., socotește și..., închipuiește-ți (și faptul) că... Apoi unde pui cealaltă lume care s-a partat prin sutul nostru.** CREANGĂ, A. 73. **Apoi unde pui d-la gîndul ce-l muncea groaznic.** ISPIRESCU, L. 234. (Curent) **Unde (mai) pui (că)... = fără a mai socoti (că)..., în plus... Că la ea e curat, că e odihnă bună... și unde mai pui, umbră deasă și prune de tot felul.** DELAVRANCEA, T. 192. **Și unde mai pui că aici stai ca într-o mîndăstire.** GIRLEANU, N. 227. **Unde mai pui pe bunica, bătrînă de nouăzeci de ani.** BASSARABESCU, V. 148. **Și unde mai pui că a luceput a viscolii și umblă dîhăniile.** SADOVEANU, O. I, 90. **Unde mai pui că și nopțile tncep a fi luminate de lună.** id. ib. v. 515. (Curent) **A pune temei = a avea încredere, a crede; a socoti întereciat.** Cf. CĂLINESCU, E. O. II, 209, id. c. o. 61.

3. (Învechit și regional; urmat de determinări introduse prin conj. „că”) A admite, a presupune (că...). **Să punem că avem a lamulți numărul 6 este 6.** AMFILOHIE, E. 26/3. **Să punem că mai tatti începe unul..., tncep mai mulți a cugeta la mijloacele întreprinderii.** HELIADE, ap. GHIGA, A. 687. **Ce fac cu dacă vine măria sa la leturghie?... Pune că vine și vlădica Tarasie de la Roman.** SADOVEANU, O. XIII, 84.

4. (În loc. v. b.) **A(-i) pune nume (sau poreclă, rar, porecliri) = a numi¹ (1); a porecli (2).** **Puseră nume besareciei Capitol.** MOXA, 356/20. **Au pus numele apoi Siretului.** C. CANTACUZINO, GM I, 49. **Îl călugărîră puindu-i numele Poisie.** NEGRUZZI, S. I, 160. **Văzîndu-mă așa mic și ovilit, mi-au pus numele Tîndală.** id. ib. 217. **Și-i puse mama numele: Făt-Frumos din Lacrimă.** EMINESCU, N. 4. **Ți-a pus numele Chirică.** CREANGĂ, P. 149. **Îi puse numele Alcodor.** ISPIRESCU, L. 41. **Auzi tu, maam, cite-mi spune? Și-aleargă-n sat să mai adune Și cite porecliri pe-uscuns Îmi pune.** COȘBUC, P. I, 127. **De-acum în șezători Voi mai fi să fiu pe lume, Fetele să-mi pună nume?** id. ib. II, 171. **Puneți nume la feciori.** RETEGANUL, TR. 53, cf. DOINE, 175. **STĂNCESCU, B. 87. Put nume la rîfăl.** Com. din FENEȘ — CALANSEBEȘ. **A pune întrebări (sau o întrebare) = a întreba.** **În timpul mesei s-a interesat de situația noastră școlară, punîndu-ne clar cîteva întrebări în legătură cu materiile pe care le făceam.** SABIA, N. 69. **Mi-e imposibil să-i pun vreo întrebare despre viața lui de familie.** GAMIL PETRESCU, V. N. 422. **Iartă-mă, sînt stupid și pun întrebări grosolane.** SEBASTIAN, I. 47. (ÎN P. I.; regional) **A pune pace = a încheia pace (2), a face pace.** **Înăfate împărate, Pune pace.** JARNIK-BÎRSANI, D. 316. **Împărate, împărate, Pune pace, nu te bate.** IOLG. TRANSILV. I, 171. **A pune tăcere = a împune tăcere, a face liniște, a nu vorbi.** **A pus tăcere și tăcra.** BIBI-CESCU, P. P. 333. **A(-și) pune pomană = a face pomană (II 1), a da de pomană.** **Rafă să nu pui pomană.** ȘEZ. III, 46. **Își pune pomană.** Com. din VĂLEANI — SÎNICOLAU MARE și din GLIMBOCA — CALANSEBEȘ.

— Prez. ind.; pers. 1 **pun** și (popular) **puî**, pers. 2 **puî**, (învechit) **poi**, (regional) **puni**, pers. 3 **puie**, pers. 4 **puim** (accentuat, rar și **puim**), IORDAN, L. R. A. 128), pers. 5 **puncti**, pers. 6 **puî**; perf. s.: **pusă** și (învechit) **puș**, pers. 4 (învechit) și **pusem**; m. m. perf.: **pusescm**; viit. pers. 3 și: (învechit) **ra pore**; conjunct: **să puî** și (popular) **să puî**, (învechit și regional) **să puî**; part.: **pus**; ger. **puînd** și **puînd**. — Lat. **ponere**.

PŪNERE s. f. Acțiunea de a (se) pune.

I. I. Așezare, instalare, plasare. Cf. **pune (AI I)**. Cf. DRUC, I. B. DRUC, GADE, DL, DM. **Fundul pentru punerea bucatelor pe masă.** A II 226. ♦ (Învechit) **Punere înainte = propunere (I I).** **I-au făcut punere înainte în limba rusă de a înclina bandiera.** AN (1829), 5²/29. (Regional) **Punerea capului sau punere de cap = omorîre,ucidere; distrugere; dezastru, nenorocire; calamitate, sinistru; ceea ce constituie un dezastru, o nenorocire, o calamitate etc.** **Numai trei mîndre-am avut... Cea din capul satului Mi-i punerea**

capului! JAHNİK-BİRSEANU, D. 95. *Mi-a jurat ... cu punerea capului.* DOINĂ, 229. *Afară e punere de cap!* CIAUȘANU, V. 129, cf. LEXIC REG. 50. (Fiz.) *Punere la pământ* = legare intenționată a unui circuit electric cu pământul sau cu o masă metalică în contact cu pământul. Cf. DL, DM.

2. Pregătire, aranjare, rânduire (într-un anumit fel, într-o anumită ordine, după un anumit tipic). Cf. **PUNE (A I 3)**. *Vei băga înăuntru masa și vei pune înaintea punerea ei.* BIBLIA (1688), 69¹/22. □ *Punerea pieselor la îndemână.* ♣ *Punere la cale* = proiectare a unei acțiuni. Cf. SĂVULESCU, BR. I, 117/13.

3. Îmbărcare; încălțare. Cf. **PUNE (A II 1)**. *Spălarea pe mâini cu parfum ... punerea pantofilor ... se fac în fața tuturor.* 1 iulie 1964, 31.

4. Aplicare. Cf. **PUNE (A III 2)**. *Vizitătorile și punerile de mustar.* AR (1831), 456¹/5. *Ar fi urmat iscăliturile, punerea solemnă a peceșilor și șnuruirea pergamentelor.* SADOVEANU, O. XII, 348. ♦ (Învechit) *Învățătură, îndrumare, sfat (demu de pus în aplicare, de respectat). O punere morală e o lege ... careu virtos să se păzască.* PETRONIC, P. 104/13. *Pol urma punerile ... una după alta.* id. ib. 106/9, cf. 87/25.

II. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în”, marchează începutul unei acțiuni) Trece la realizare, începere a activității de ... Cf. **PUNE (B III 2)**. *Punere în fabricație a unor noi produse de larg consum.* DL, cf. DM. *Propunerile de măsuri privind utilizarea la maximum a capacității de lucru a instalațiilor și agregatelor fiind aprobate ... urmează ca, începând chiar de mine, să acționăm pentru punerea lor în practică.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 761. ♠ (Învechit) *Punere în lucrare = a) tranzacție. Tranzacțiile sau punerile în lucrare după tractatul de Londra.* AR (1829), 128²/11; **b) aplicare în practică. Punerea în lucrare a acelei hotărâri.** DRĂGHICI, R. 163/7. *Punere în libertate = eliberare (din detențiune). Pentru punerea în libertate va interveni guvernul nostru.* STANCU, R. A. V, 376. *Punere în scenă = regizare a unui spectacol; p. ext. fig. înscenare. De opt zile publicați în fiecare număr cte un avertisment amenințator cu publicarea unui document ... Această lungă introducere este ceea ce se numește o extraordinară punere în scenă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 217. *Trebuie să supraveghez personal toată punerea în scenă.* VOICULESCU, P. I, 76. *Punerea în scenă a piesei ... își găsește justificarea.* CONTEMP. 1966, nr. 1 007, 4/7. (Jur.) *Punere în înlăturare v. înlăturare.* (Jur.) *Punere sub învinuire v. învinuire.* (Jur.) *Punere sub urmărire v. urmărire.* (Jur.) *Punere sub acuzare v. acuzare.* (Jur.) *Punere în executare v. executare.* (Hipopgr.) *Punere în pagină = a) schițare anticipată (înainte de culegere) a locului în pagină al fiecărui articol dintr-un periodic; paginație (3); b) așezare în format de pagină a unui text cules, pentru a obține forma definitivă a lucrării care se tipărește; paginație (2).*

— Pl.: (rar) *puneri*.

— V. *pune*.

PUNGĂCI¹ s. m. (Regional) Hoț (Vima Mare — Tîrgu Lăpuș). ALR I 1 534/270.

— Pl.: *pungaci*.

— **Pungă** + suf. *-aci*.

PUNGĂCI², **-CE** adj. I. (Învechit, rar; despre obiecte) Care înceapă, care împunge. *Ș-Andreeptă în mîna sulia punga.* BUDAI-DELEANU, I. V. 57. ♦ Fig. Sarcastic, caustic. *Firea lui cea dîră și punga.* BUDAI-DELEANU, T. 112.

2. (Învechit și regional; despre vite) Care are nărvul de a împunge. Cf. LB, HEM 189.

— Pl.: *pungaci, -ce*.

— **Punge** + suf. *-aci*.

PUNGĂLĂ¹ subst. (Regional) Unealtă cu vîrful ascuțit cu care se fac găuri la opinci (Bîrsana — Sighetu Marmăției). ALR II 6 618/353.

— Pl.: ?

— **Punge** + suf. *-alău*.

PUNGĂMINTE adv. (Glumeț) Din punct de vedere al situației materiale. *Fu, din mila creatorului, mă aflu în cea mai deplină malțamure, fizicamnte, moralmente și intelectualmente; nu pot însă, vai! a zice tot așa și dintr-un punct de vedere mai important ca mall — adică pungașitate vorbind.* CARAGIALE, O. VII, 291, cf. SIC II, 189, 197.

— **Pungă** + suf. *-aminte (= anente)*.

PUNGĂII s. m. (Învechit) Persoana care păstra, care administra banii unei comunități. Cf. JAHNİK-SBER, V, 327, BĂRCIANU, ALENI, W.

— Pl.: *pungari*.

— **Pungă** + suf. *-ar*.

PUNGĂȘ s. m. Hoț de buzunare; p. gen. r. Hoț (de obiecte, de bunuri mărunte); p. ext. escroc, om șmecher (I). *Văzui Alhori, neigași, Hoși, răpitori și pungași.* PANN, ap. GCR II, 323, cf. POLIZU. *N-am trebuită eu de pungași.* BOLLAC, O. 165. *În fundul curții se vedeau diferite grupe de maslagii și pungași.* FILIMON, ap. TDRG, cf. ILM 1 948. *Esti un pungaș prost.* SLAVICI, S. II, 304. cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 61, ALENI, W., BĂRCIANU, DILR I, 362, TDRG, PASCU, S. 348, SEVERIN S. 33, ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Asmulim lumea asupra unui gardist, care se luptă cu un pungaș ce nu se dă prins.* BRĂESCU, O. A. II, 347. *Sint operator de buzunare, adică pungaș.* SADOVEANU, O. IX, 491, cf. SCRIBAN, D. *Un om cult n-are ce să caute la pungași.* ARGHEZI, S. XI, 23. *Ești un pungaș, ... nu dau nimic.* CĂLINESCU, E. O. I, 91. *Cu mardicașii și pungașii mahalalei nu vor să aibă a face.* CAMIL PETRESCU, O. II, 46. *Un pungaș de buzunare ti zise: — Bine ai făcut.* STANCU, R. A. V, 39. *Vrei ... să-ți turec mîinile la spate ca unui pungaș.* DEMETRIUS, C. 66. *Ură? Împotriva cui? ... Împotriva pungașului asta? II.* LOVINESCU, T. 198. *E un pungaș care de două ori a fost prins cu gestiunea lipsă.* PREDĂ, R. 87. *Se ridicase un pungaș iușel și îlnăr peste toți munghitorii.* BARBU, G. 405. *Spunea că el urăște pungașii.* T noiembrie 1962, 30, cf. VAIDA, ZANNE, P. V, 528. ♠ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Iertai pe ucenici, pe simbrași și pe pungași oia de calfe.* DELAVRANCLA, O. II, 340. *Pungași de doctari! Li iau banii degeaba.* CĂLINESCU, E. O. I, 304. ♠ (Adjectival) *Disjar pentru totdeauna întreprinderi vechi ruinate, lughite de capitaliști mai norocoși sau mai pungași.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 10.1. *E cel mai pungaș dintre toți.* STANCU, R. A. V, 251.

— Pl.: *pungași*.

— **Pungă** + suf. *-aș*.

PUNGĂ s. f. I. Săculeț (cu baieri) confecțional din diferite materiale, cu una sau cu mai multe despărțituri, în care se țin în mod curent banii (de metal) și alte obiecte mici; conținutul unui astfel de săculeț; săculețul împreună cu ceea ce conține. *Și cum de aduc banii și pungile, ei șupese dă le numără ei singuri* (a. 1642). GCR I, 95/11. *Aflindu vreme și ei să-și umple pungile, dat-au șlire împăratului.* URECHL, L. 182. *Cela ce va lua bani de la cineva ... de-î va fi peccatuit în pungă și el va fi stricat pecetea, atunci să se cearte cu un fur.* FRAY. 42. *Nu stringereși aur, neci argint, neci bani în pungile voastre.* S. TEST. (1648), 12^v/33. *Nemica să nu ia pre cale ... nici traisla, nici ptine, nici bani în pungă.* BIBLIA (1688), 778¹/58, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 227. *Slujesc, mântne, pun în pungă* (a. 1774). GCR II, 103/20. *N-ajută acum armele viteze Cum punga cu galbeni teșuită.* BUDAI-DELEANU, T. 225, cf. DRLEU, LB. *Donnule! numai această pungă am putut apuca din corabie.* DRĂGHICI, R. 23/20. *De la jăcuitor, ilharii au furat O punga cu parale.* DOINIC, F. 73. *Au băgat*

punga cu bani în stn. BĂRAC, T. 15/10. Scoase de marturi dinaintea sultanului pe muftiul Bostan-Zadel, pe cadiascherul Baki, ... cumpărați de dînsul cu vreo cîteva pungi de sechinî. BĂLCESCU, M. V. 85. Cu hloroformul, domnule, mi-a sters punga și n-am simțit cîtuși de pușin. CR (1848), 24²/37. Punga plină pînă-mi fuse. Mindra pe mîna mă puse, Cînd veni la jumătate, Mindra mă dete la spate. PANN, P. V. II, 123, 18. Pîedea împreună cu punga și vioța. NEGRUZZI, S. I, 16, cf. POLIZU. Această pungă plină vrei tu să fie-a ta? ALECSANDRI, T. II, 326, cf. CIHAC, II, 299. Aruncă pe masă o pungă cu o mic de ducași. BOLINTINEANU, O. 393. Îi mai întinde și o pungă toșcă de bani. CREANGĂ, P. 171. Scoate punga din buzunar, apoi din pungă, două patace. CARAGIALE, O. II, 16. Vă stînești mori cu banii în pungă. DELAVRANCEA, T. 172. Veselia ei te-nectută, Însă ea golește pungi, Cîu ochi lungi, cu gene lungi. MACEDONSKI, O. I, 57. Banii sînt în aur, într-o pungă de piele. VLAHUȚĂ, O. A. II, 254. Credeam că-și va goli punga în mîinile nenorocitului. DEMETRESCU, O. 108. Și cei necoși hoțomani Nu-mi prădă punga cu bani. NECULUȚĂ, T. D. 36. Avea-ntr-o pungă galbeni din turmele vîndute. COȘBUC, F. II, 95, cf. TDRG. Îmi rămîneau în pungă o mic de zloști. AGĂRICEANU, A. 48. Seose punga împletită, Să deie banii. GÎRLEANU, S. 57. Virt mîna în buzunar și scoase o pungă, iar din pungă un galbân. HOGAȘ, DR. II, 160, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Turcul își dădu consimțămîntul în schimbul unei pungi cu aur. GALACTIION, O. A. II, 69. Moșneag ștenit! îl întîmpină baba cu mătura, cerîndu-i punga să vadă cil a adus. C. PETRESCU, I. II, 122. Împart punga de bani și dăruiește castele. BRĂESCU, A. 208. La asta ai ajuns tu, măi? Să ieși la drumul mare, să tai pungile oamenilor? SADOVEANU, O. III 261. Dine faci că le vinii, tot mai bine e să ai banul în pungă. CĂLINESCU, I. O. I, 335. Dacă pentru orice fleac o să desfacem punga, unde-ajungem? T martie 1962, 17. Zece pungi de irmilici, Opt de rubiele mici. ALECSANDRI, P. P. 135. Herghelii de cai și pungi de bani. POP, AP. GCR II, 317. Turcii, mîre, mi-l aflau. La greu bir mi-l așezau: ... Pă lună, o pungă plină Și pă an Caru dă bani. Ș. Z. III, 212. Da-ți-ar binul Dumnezău Patru sute, bani în pungă. La dăstori să nu-ți ajungă. BÎRLEA, B. 56. Cf. CIAUȘANU, V. 193. Semn lui Nedea că-i făcea, Pungi de bani li crăta Și Nedea se-năpustea. BALADE, II, 94, cf. IOIC. TRANȘIL. I, 420. UDRĂSCU, GL. Cine nu desclide ochii desclide punga. ZANNE, P. V. 521. Dumnezău dă, dar tu bagă în pungă. id. ib. VI, 657. Nu e mai grea boală decît punga goală. PANN, AP. CADE. Cf. ROMÂNUL GLUMET, 49. ZANNE, P. V. 521. Banului rău pungă să nu-i faci. ZANNE, P. V. 57. Sărocului nu-i trebuie pungă. id. ib. 551. Și sătul și cu punga plină nu se poate. id. ib. IV, 113. Ochii lui sînt la pungă. id. ib. II, 292. Ruda omului este punga cu banii și sacul cu mîlatul. id. ib. IV, 571. Punga de la gură să fi-o păstrezi, iar nu în fund să fi-o scormonești. id. ib. VIII, 463. Tovărășia e bună numai cu punga ta. id. ib. IV, 231. Nu sună banul cînd e unul singur în pungă. id. ib. V, 66. Cu bogatul nici celul să nu-l încreci, nici în pungă să te măsoară. id. ib. 88. Poffim pungă la masă, dacă fi-ai adus de-oasă. CREANGĂ, P. 234, cf. ZANNE, P. V. 520. Fugi de cel ce pupă-n bot, că își ia din pungă tot. ZANNE, P. II, 681. Noi putem fi frați, dar pungile noastre nu sînt surori. id. ib. V, 520. Ce folos de cușmă lungă Dacă nu-s parale-n pungă. id. ib. 471. Punga nici desclisă, nici închisă, pururea să fi-o păzești. id. ib. VIII, 463. Toți banii În punga Stanei, se zice despre cei care își cheltuiesc banii cu femeile. Cf. id. ib. V, 59. Masa întinsă Te lasă cu punga linsă. id. ib. III, 647. < (Ca termen de comparație) Gura mare a cocoarșii ... se stringe pungă. SĂM. III, 169. Asculta foarte serioasă, cu capul sus, cu buzele strînse punga și privea mîniaosă. REBREANU, I. 26. Învidioșii făceau complimente cu gura pungă. BRĂESCU, O. A. I, 409. Fîroasa săptură Cu trupul pungă. BOVREANU, S. P. 26. Slăbise ... I se strînsese obrazul pungă. BARBU, P. 101, cf. SEVASTOS, S. 355. < Pungă goală sau suflă-n pungă, se spune despre un om fără bani. Cf. BARONZI, L. 96. PAMFILE, J. II, 162. JAHRESBER

NIX—XX, 28. (Ironic) Neguțător de pungi = hoț (de drumul mare). Frica de hoți i se trăgea de la o întîlnire ce a avut noaptea în pădure cu un neguțător de pungi. GANE, N. III, 165. < F. X p. r. A(-și) stringe (sau a face, a i se face, a avea) gura (sau buzele) pungă = a) a avea sau a produce o senzație de contractare a buzelor din cauza unui aliment astringent, aeru etc. Buzele lui Gheorghe se stringeau pungă, ca și cînd ar fi mușcat dintr-o lămție. GÎRLEANU, N. 59. Porumbrelul ... face porumbrele, niște raade negre ca alunele de mări și care, cînd le mîineci, îți face gura pungă, fiind astringente. ȘEZ. III, 13. Cînd bei din vinul acela și se face gura pungă. UDRĂ. Vinu de la Valea Lungă Cînd bești face gura pungă. ZANNE, P. VI, 436.; b) a ține sau a face să țină buzele strînse ori a-și stringe buzele (în semn de nemulțumire, de amărăciune etc.). Tăcea, zdrăbită de emoție, cu ochii umezi, stringînd buzele pungă. REBREANU, I. 178. Nu-ți sînt soră, se sculură baba, făcîndu-și gura pungă. SADOVEANU, O. VIII, 559. Își stringe gura pungă, își frîntută buzele și le mușcă. STANCU, D. 260. A sufla în pungă sau a-i sufla vîntul în pungă ori a avea pe dracu-n pungă sau a-i fi punga olficioasă sau a da de fundul pungi = a nu (mai) avea bani, a termina banii, a nu (mai) avea resurse. Cf. UDRĂ, ZANNE, P. V, 526, 527, VI, 607. Bietul Ibrahim a dat de fundul pungi! GALACTIION, O. A. I, 342. (Regional) A i se întoarce (cuiva) punga pe dos = a-și cheltui toți banii. Cf. ZANNE, P. V, 525. (Regional) A-l mînea (pe cineva) în pungă = a simți nevoia să facă cheltuieli (de prisos). Cf. UDRĂSCU, GL. A-l ustura (pe cineva) în (sau la) pungă = a plăti un lucru cît nu face. Cf. id. ib. A sta cu mîna în pungă = a cheltui mereu; a fi mereu nevoit să cheltuiască. Cf. id. ib. (Regional) A-l seurma paralele în pungă = a fi cheltuitor. Cf. ZANNE, P. V, 525. (Regional) (Ba) că(-i) teacă, (ba) că(-l) pungă, se spune cînd, sub diverse prețexte, cineva se eschivează să facă un lucru. În sfîrșit, spuneau că nu sînt încă gata precum ar dori, că le vine greu a se despărți de singura lor fiică ... la urma urmelor — că teacă ..., că pungă. SLAVICI, N. I, 96. Nașul, nașa ... Se suciră, se-nrîrîră. Ba că-i teacă, ba că-i pungă. AP. TDRG. Nici unul om putea veni; unul zicea că-i teacă, altul că-i pungă, al treilea că fe dîncolo. RETEGANUL, F. I, 30. (Regional) A-i face punga păienjenii la gură = a fi foarte zgîrcit. Cf. ZANNE, P. V, 522. (Regional) A umbla cu doi bani în trei pungi = a se purta necinstit. id. ib. 68. (Regional) Ca un ban în două pungi, se spune despre cei săraci și fuduli. Se răsfață-n haine lungi Ca un ban în două pungi. PANN, P. V. I, 161/4, Cf. ZANNE, P. V. 68. (Regional) A trăi ca banul în punga săraacului = a trăi liniștit. Cf. ZANNE, P. V. 69. (Regional) A bate pe cineva în pungă = a produce cuiva o pagubă. Cf. CIAUȘANU, GL. (A fi) gros (sau, rar, cald) la (ori de) pungă = (a fi) foarte bogat. Cf. DELAVRANCEA, AP. UDRĂ, ZANNE, P. V, 526. (Substantivat) De aceea ce ero înprejurul lor, arlîști nu se inspirou mai deloc, decît cînd era vorba ... de convins pe vreun gros de pungă, proteguitor al artei. IONESCU-RION, S. 256. (Regional) A avea cheag la pungă = a avea bani, a fi bogat. Cf. ZANNE, P. III, 520. (Regional) A sta cu punga în drum = a fi darnic. Cf. id. ib. V, 525. A-și dezlega (sau a-și desface) punga (ori băierile pungi) = a da (cuiva) bani; p. ext. a fi darnic, generos. Le-a arătat în ce mare strîmtoare se afla și i-a rugat să-și dezlege pungile ca să-l ajute. CARAGIALE, O. II, 256. Oamenii din țig trec repede; au treburi multe; n-au vreme să-și desfacă punga. DELAVRANCEA, T. 174. (Regional) Xiei nu-mi intră-n pungă, nici nu-mi iese, se spune cînd cineva nu are nici un interes într-o afacere. Într-o treabă oarecare. Cf. ZANNE, P. V, 523. (Regional) A-l avea (sau a-l băga) în (sau ia) pungă (pe cineva) = a dispune de cineva; a-l avea la mîna. Cf. id. ib. 524. UDRĂSCU, GL. (Regional) Să-l bagi în pungă, se spune despre cineva slab, pipernicit. Cf. ZANNE, P. V, 524. (Regional) A-și căuta în pungă = a fi rău bolnav, a fi pe moarte. Cf. id. ib. 525. CIAUȘANU, V. 193. UDRĂSCU, GL. (Regional) A-l băga (popa) în pungă (pe cineva), se spune despre un om care a murit. Cf. UDRĂSCU, GL. (În imprecății; cu schimbarea

construcției) *Vedea-te-aș în punga papii.* PAMBLI, I. II, 161. A lega băterile la pungă (sau punții) v. băieră. A avea nouă băieri la pungă v. băieră. ◊ (Prin lărgirea sensului; sugerează resursele materiale, mai ales averea în bani, ale cuiva) *Castanele după cari alergau însurățelii îl ajutau mult la sporirea punții.* GHICA, s. 36. *Rugai pe prietenul meu Tasache Crăciunul... să-mi închipe un cal potrivit punții mele.* HOGAȘ, I-R, I, 157. *Din nenorocire, credincioșii erau mai grai la pungă ca păstorul.* REBRIANU, I, 221. *Mai întreg venitul acestor vâmi intra drept în punga domnitorului.* N. A. BOGDAN, c. m. 157. *Ne învoim creștinește, după cum ne lasă punga și inima.* TEODOREANU, M. V, 168. *Pentru punga lui Hie și ața era prea scumpă.* SADOVLANU, o. VII, 551. *Era plin orașul de circiumi... Pentru toate gusturile și pentru toate punșile.* STANCU, H. A. II, 121. *Nu vă-ntreabă nimenea de punșă.* BLSIVC, V. A. II, 124. *Bea vin, punșă-și chebluiește Și zău că nu se căușe.* ALECSANDRI, P. P. 317. *Punșă mea se chebluiește!* MAT. FOI K. 398. ◊ (Familiar) *Punșă statului = bugetul statului.* ◊ Sp e c c. (De obicei determinat prin „de han”) *Săculeț cuprinzând 500 de galbeni, taleri, lei vechi etc., cu care se făceau unele plăți înainte de secolul al XIX-lea; p. e x l. suma de 500 de galbeni, taleri, lei vechi etc. Trimis-a la împărășia turcilor pre Tăutul loșofătul cel mare... de au dus birul zecce punșă de bani.* URUCHE, ap. HLM 2 420. *Și până n-au dat cîteva punșă de bani nu i-au slobozit pre acești boieri.* M. COSTIN, LET. I, 352/18. *Am dat domnia mē la sfîntul mormînt trei punșă de bani, adecă taleri 1 500 (a. 1695).* HEM 2 419. *Fost-au să dea Lupul Vornicul și vro 60 punșă de bani la vezirul din veniturile fărîi.* N. COSTIN, ap. HLM 2 419. *Încă au rămas și lui Vasilie Vodă o mic de punșă de bani doblîndă.* NECULCE, I, 17. *I e dede o punșă de bani.* ANON. CANTAC., CM I, 145. *Au îmbrăcat seraserișu-șășa pe hanul cu o blană de sumur dă trei punșă de bani.* R. POPESCU, CM I, 564. *L-au dăruit mărișu-vodă cu 5 punșă de bani.* R. GRECEANU, CM II, 145. *Este datoare șara cu 200 și mai bine de punșă.* ANTIM, p. XXVIII. *Iară Sandului i-au fost de zălog... cu zăpis de la Mihalachi blanariul pentru o punșă de bani (a. 1715).* URICARIU, XXII, 362. *Au zis că are în hotar 5 punșă de banșii (a. 1760).* IORGA, S. D. X, 389. *Au cîștigat cîțeva somă punșă de bani (a. 1769).* GER II, 82/1. *Oare nu te vei speria cînd ț-oi zice că am dot 200 de punșă de bani pe amîndouă huzmeturile? (a. 1790).* IORGA, S. D. VIII, 81. *Au cîștigat și pîn'la 30 punșă de bani (a. 1793).* id. ib. 27. *Un grec sta cu sabia scoasă să-l taie, de nu ar fi dat numă cinci punșă de bani, adecă 2500 florinșii pentru viașă pruncului său.* ȘINCAI, HR. III, 252/1. *I-au dat vro cîteva punșă de bani (a. 1800).* GER II, 178/30. *Cere patru sut: cînzăci de punșă de bani (a. 1806).* IORGA, S. D. VIII, 124. *O sumă mare dă bani, piște patru sute dă punșă.* I. GOLLESCU, în PR. DRAM. 64. *Au făcut bine împurmutînd șara cu taleri 300 000... cu locmcală de doblîndă pa taleri șapte și jumătate la punșă pe lună (a. 1823).* DUC. I.C. 281, cf. LB. *Pașă trimisese 10 000 punșă de boni la Constantinopol.* CR (1836), 3¹/20. *Ș-o punșă de galbeni încă-ți dăruiesc.* PANN, P. V, I, 39/11. *Aduse moaștele sfîntei Paraschiva de la Epivata, pentru care dete trei sute punșă de bani.* NEGRUZZI, S. I, 283, cf. POLIZU. *Am dat spătarului douăzeci de punșă de bani.* FLIMON, O. I, 158, cf. HEM 2 419. *Dele pârîinșilor lui vreo trei punșă de galbeni.* ISPINESCU, I, 108. *Iaraciul e fixat pentru Muntenia la 619 punșă (309 500 lei), iar pentru Moldova la 135 punșă și 445 lei (67 945 lei).* ȘIO I, Cl. XXXVII, cf. CVII. *Văduna lui Șerban Vodă a trebuit să plătească trei sute de punșă, iar autorul „Evenimentelor”, prefăcînd în lei, vorbește de 150 000 de lei.* IORGA, I. L. I, 320, cf. IDRG, I. BRĂESCU, M. 78, ȘĂINEANU, D. U. *Am să-l rog să-ți dăruiescă o punșă de galbeni.* GALACTION, O. 77. *Trimisîndu-i măgulele Ș-ului poclon de zecce punșă.* ALECSANDRI, P. P. 179. *Hergheșii de cai și punșă de bani Ca la boierii cei mari.* POP., ap. GER II, 317. *Și da Tudor, și mai da Tot je ani Cinci punșă de bani.* BALADE, III, 313. ◊ (Adesea cu determinări introduse prin prep. „de” care arată conținutul sau felul) *Săculeț*

confectionat din hirtie, din material plastic sau din alte materiale și care are diferite întrebuințări; conținutul unui astfel de săculeț (mai ales alimente); săculețul împreună cu ceea ce conține. *Pe toată ziua stricam într-însle cîte un corn de praș și cîte o punșă de alic.* ODOBESCU, S. III, 22. *Simbătă șara ginerile mergea la mîrească cu punșă cu biutari; așa se zicea că „duce punșă”. El ducea mîreșii gimbir și oșîndă, iară socriilor cîzme.* PETIȘ, ȘCH. 108. *El conta-n punșă, zice-n pripă: „Zău, zău, că n-am tabar de pipă”.* COȘBUC, P. II, 248, cf. ȘIO II, 117. *Punșă de hirtie sau carton, șiaple.* NICA, I. NAM. 205. *Vedea mînașă de bomboane... A mîncat cîteva punșă pe zi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 215. *Avea așa dată de perde... punșă și bucăși de sticlă zărlite pe jos.* SABA, S. 93. *Acadele și bigi-bigii pentru plozi ori o punșă de fructe.* G. M. ZAMBIȚESCU, SF. M. S. II, 168. *Și-a scos o punșă mare de piele și și-a răsucit o șigară groasă.* SADOVEANU, O. V, 297. *Mai bine-mi da o punșă cu tutun.* ARGHEZI, VLRS. 297. *Ceru o punșă cu alune americane prăjite.* CĂLINESCU, E. O. II, 86. *Băgă mîna la piețlar înăuntru și scoase punșă cu seucle.* V. ROM. MAI 1955, 26, cf. II VII 151, ALR I 1 514/120.

II. P. a n a l. I. Nume dat unor organe ale oamenilor, ale animalelor sau ale plantelor sau unor părți, formații etc. ale acestor organe care seamănă cu o punșă (I):

a) (Anat.; popular; în sintagma) *Punșă boașelor* - scrot. *Face o puncțiune (gaură) prin împunșere, și injectă în punșă boașelor oliu camforat.* MAN. SĂNĂT. 214/18, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

b) (Anat.) *Săculeț triunghiular situat pe piciorul albinei, în care aceasta strînge și transportă polenul. Zburau albine cu punșile încăteate de polen în iarba coaplă.* C. PETRESCU, I. II, 210.

c) (De obicei cu determinări care precizează sensul) *Cavitate mică formată într-un țesut în care se acumulează un lichid patologic. (P i g.) Mi alîns locmai punșă cu puroi... Am niște nesiguranțe și niște bănușeli care îmi bat în feastă piroanele nebuniei.* GALACTION, O. A. I, 46. ◊ (Popular) *Punșă de apă = ascită.* Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

d) (Bot.; rar) *Coloriza. Radicula embrionului este îmbrăcată e-o punșă (puberită; coloriza).* GRECESCU, PL. 8.

2. Umflătură a pielii asemănătoare cu o punșă (I) (situată mai ales sub pleoapa inferioară). *Cu ochii adînciși în punșă de piele zărcită.* ap. IDRG. *Un obraz buhăit, cu punșă tufeșate sub pleoape.* C. PETRESCU, I. II, 188. *Cu punșile pleoapelor umflate de nesomn.* id. A. 459. *Era nervos, punșile de grăsime de sub bărbie se zăbeau ca niște broșuce.* V. ROM. octombrie 1958, 23. *Punșile de sub ochi li erau rînde.* ib. decembrie 1964, 45.

3. Cavitate naturală în scoarța pămîntului, de forma unei punșă (I), care conține o anumită substanță. *O punșă de gaz melan, un zăcămînt de sare... pot să modifice sensibil densitatea mijlocie a scoarței Pămîntului.* CIȘMAN, FIZ. I, 213. *Prăful de caolin astfel produs se concentrează uncori în punșă, formînd zăcăminte.* GEOLOGIA, 29. *N-a fost altceva decît o punșă de apă strînsă din ploi și din topirea zăpezii.* I Iulie 1964, 66.

III. C o m p u s e. (Bot.) *punșă-babei = a)* plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene-aurii, care crește prin locurile umede; tătăișă. (regional) alant, albeașă, cioroinie, creștinească, iarbă-de-inimă-rea, iarbă-roșie (*Pulicaria dysenterica*). Cf. CIHAC, II, 299, DURE, BRANDZA, F. I, 270. BARCIANU, GRECESCU, FL. 296, ȘEZ. XV, 132, PANȚU, FL., CADE, BORZA, D. 139, 276; b) (popular) turtă (*Carlina acaulis*). Cf. IL, POLIZU, BARONZI, L. 112. CIHAC, II, 299, BRANDZA, FL. 299, DAMĂ, T. 186, GRECESCU, FL. 326, N. LEON, MED. 65, PANȚU, FL., CADE, BORZA, D. 41, 276; c) (regional) traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*). BORZA, D. 39; (regional) *punșă-elobanului = limba-mării (Iberis umbellata)*. id. ib. 87; (regional) *punșă-popil = a)* traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*). Cf. POLIZU, BARONZI, L. 142, CIHAC, II, 299, DURE, BRANDZA, FL. 142, ȘEZ. XV, 134, PANȚU, FL., ȘĂINEANU, D. U.,

CADE, BORZA, D. 39, 276; b) stupitul-cucului (*Cardamine pratensis*). Cf. BORZA, D. 40, 276; e) punguliță (II a) (*Thlaspi arvense*). Cf. CIHAC, II, 299, BĂRCIANU, BORZA, D. 169, 276.

IV. (Regional) Singerele. Cf. LB. ȘĂINEANU, D. U. — Pl.: *pungi* și (regional) *punge* (șez. IV, 170).

— Din m. gr. *πούγγι*, lat. med. *punga*, v. sl. *пѡ҃҃҃҃҃҃҃҃҃҃҃҃*.

PUNGĂLEALĂ s. f. Faptul de a *pungăli*.

1. (Prin nord-estul Ol.) Cf. *pungăli* (I). Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 193.

2. (Regional; în forma *punghilcală*) Cf. *pungăli* (2) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Cită punghilcală la fetele-astea!* id. ib.

— Pl.: *pungăleli*. — Și: (regional) *punghileală* s. f. UDRESCU, GL.

— **Pungăli** + suf. *-eală*.

PUNGĂLÍ vb. IV. 1. **T r a n z.** (Folosit și a b s o l.) (Popular) A coase prost, a coase de mintuială (cu împunsături neregulate și inestetice, cu creșuri etc.); p. g e n e r. a coase; (regional) a *pungi* (3), a *pungi*² (v. p u n g e 2). Cf. CADE. *Meseriașii ... se apueară de meserie; eizmarii să pingeleasă, eroitorii să pungălească.* PAS, Z. III, 279. *O să plătească ei, că n-or fi nebuni, zise Ilie, urmărind cum îi pungălea muierea cămașa.* PREDĂ, D. 8, cf. M. D. ENC., DEX, CIAUȘANU, V. 193, TOMESCU, GL.

2. **I n t r a n z.** (Regional; în forma *punghili*) A migăli (2); a mocoși (Moșoaia — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pungălese*. — Și: (regional) *punghili* (prez. ind. și *punghil*) vb. IV. UDRESCU, GL.

— **Punge** + suf. *-ăli*.

PUNGĂLÍT, -Ă adj. 1. (Popular) Prost cusut; (regional) *punguit*¹. Cf. L. NOM. 1959, nr. 5, 73.

2. (Regional; în forma *punghilit*) Care lucrează cu migală; (regional) *punghinit*² (Săpata de Sus — Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *pungăliți*, *-te*, — Și: (regional) *punghilit*, *-ă* adj. UDRESCU, GL.

— **V. pungăli**.

PUNGĂLITURĂ s. f. (Popular) Faptul de a *pungăli* (I), (regional) *pungăleală* (I); împunsătură (cu acul) într-un material; (concretizat) cusătură (neîngrijită, neglijentă). Cf. CADE. *Cusăturile să fie vizibile în pungălituri roșii.* ARGHEZI, în SCL 1973, 49, CIAUȘANU, V. 193.

— Pl.: *pungălituri*.

— **Pungăli** + suf. *-tură*.

PUNGĂRÍ vb. IV. **T r a n z.** (Învechit) A *pungăși*. Cf. POLIZU, JAHRESBER. V, 327.

— Prez. ind.: *pungăresc*.

— **Pungă** + suf. *-ări*.

PUNGĂRÍRE s. f. (Învechit) *Pungășire*. Cf. POLIZU, LM.

— Pl.: *pungăriri*.

— **V. pungări**.

PUNGĂȘEALĂ s. f. Faptul de a (s e) *pungăși*. *Oamenii pe eări uneori ti vezi noaptea la pindă gata la pungășeli.* JIPEȘCU, ap. CADE. *Las'că vă-nvăș eu minte, dacă-i vorba pe pungășeală!* DUNĂREANU, CH. 20, cf. IDRG, DEX.

— Pl.: *pungășeli*.

— **Pungăș** + suf. *-eală*.

PUNGĂȘESC, -EASCĂ adj. I. De *pungăș*, hoțesc. Cf. SCRIBAN, D., DEX.

2. (Rar; în sintagma) *Geamparalele pungășești* = numele unui dans popular nedefinit mai de aproape; melodie după care se execută acest dans. *Am început să joc geamparalele pungășești.* BARBU, G. 206.

— Pl.: *pungășești*.

— **Pungăș** + suf. *-esc*.

PUNGĂȘESTE adv. Ca *pungășii*, în felul *pungășilor*: hoțeste. Cf. SCRIBAN, D.

— **Pungăș** + suf. *-ește*.

PUNGĂȘÍ vb. IV. **T r a n z.** A-și însuși (pe ascuns sau cu forța) un bun material al cuiva, a fura; p. e x t. a înșela, a escroca; (popular) a *pungui* (1), (învechit) a *pungări*, a *pungi*¹ (2). Cf. BARONZI, L. 125. *Vai de mine! ăsta e vrua pungăș; a aflat că nu-i dumnealui acasă și umblă să ne pungășească.* CARAGIALE, O. V, VI, 34. *Gubernanșii ... ne pungășese luind biruri.* SLAVICI, N. I, 295, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SEC IV, 200, M. D. ENC. DEX. ◇ Refl. recipr. *Se pungășesc unul pe altul.*

— Prez. ind.: *pungășese*.

— **V. pungăș**.

PUNGĂȘÍE s. f. Faptă de *pungăș*; ocupație de *pungăș*; hoție; p. e x t. escrocherie, înșelătorie; șmecherie (2). *Nu pot învăța vreo meserie ... Vor trebui volens nolens să se apuce de pungășie.* CARAGIALE, O. V, 411. *Să facă bine și cinstit, să nu-mi umble cu pungășii.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Și vagoanele de griu strase rechiziției, astă iarnă, nu e pungășie?* C. PETRESCU, I. II, 83, cf. SCRIBAN, D. *Forma minoră a pungășiei prudente.* ARGHEZI, B. 21. *Îi dăduseră o idee: cum să urzească o pungășie.* STANCU, R. A. I, 304. *Hoția sau pungășia sau alte păcate erau valabile numai dacă erau săvârșite acolo în sat.* PREDĂ, R. 251.

— Pl.: *pungășii*.

— **Pungăș** + suf. *-ie*.

PUNGĂȘÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a *pungăși* și rezultatul ei: (învechit) *pungășire*. Cf. DDRF.

— Pl.: *pungășiri*.

— **V. pungăș**.

PUNGĂȘOĂICĂ s. f. Hoată de buzunare; p. g e n e r. hoată (de bunuri mărunte); p. e x t. escroacă; femeie șmecheră (1). Cf. CADE. *Doamna — să mă irtați — e pungășoaică. A cules-o babaca de pe maidan și-a făcut-o prinșesă.* STANCU, R. A. I, 260, cf. DM. *Să nu te mai văd aici, pungășoaică afurisită, că te vîr la pușcărie!* V. ROM. MARTIE 1958, 8, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pungășoaice*.

— **Pungăș** + suf. *-oaică*.

PUNGĂȘÓI s. m. (Regional) Augmentativ al lui *pungăș* (Balta Doamnei — Ploiești). ALR I 1550/746.

— Pl.: *pungășoi*.

— **Pungăș** + suf. *-oi*.

PUNGĂTÓR, -OĂRE adj. (Învechit) Care împunge, înțeapă; împungător. *Pungătoare ghimpuri.* MAIOR, P. 120/26. *Și pe tirani îi lăasă în erudele lor chinuri. ... În patul lor cel moale, mai pungător, mai aspru și însuși decât spinii.* HELIADE, O. I, 212. *Pungători pinteni.* id. ib. 322.

— Pl.: *pungători*, *-oare*.

— **Punge** + suf. *-ător*.

PUNGE vb. III. **T r a n z.** 1. (Folosit și a b s o l.) (Învechit și regional; mai ales despre obiecte cu vîrf ascuțit) A împunge, a înțeapa. Cf. CLEMENS, LB. [Taurul] *în sec lovește, pune și sparge cu piciorul pămîntul.* HELIADE, O. I, 319, cf. STAMATI, D. *Gura-i pute, barba-i pune.* DOINE, 269. ◇ F i g. *Puns de supărare, Pune mîna-ndată foarte mînios Pe cel mai tenace și-l trîntește jos.* HELIADE, O. I, 296.

2. (Prin nord-estul Ol.; în forma *pungi*) A *pungăli* (I). Cf. CIAUȘANU, GL., LEXIC REG. 85.

— Prez. ind.: *pung*. — Și: *pungi* vb. IV. CIAUȘANU, GL., LEXIC REG. 85.

— Lat. *pungere*.

PUNGHIILEALĂ s. f. v. *pungăleală*.

PUNGHIILĂ vb. IV v. *pungăil*.

PUNGHIILIT, -Ă adj. v. *pungăilit*.

PUNGHIINEALĂ s. f. (Regional) Faptul de a *pung* hîni, de a luera înec, atenți, cu mîgală; (regional) *punghini*¹ (Săpata de Sus — Pitești). Cf. *Udrescu*, gl.

— Pl.: *punghineli*.

— *Punghini* + suf. *-ala*.

PUNGHINI vb. IV v. *punghini*.

PUNGHINIȚĂ s. n. (Regional) *Punghineală* (Săpata de Sus — Pitești). Cf. *Udrescu*, gl. *Alta punghiniță la o moravă, m-ă speria!* id. ib.

— V. *punghini*.

PUNGHINIȚĂ, -Ă adj. (Regional) Care lucrează cu mîgală; *punghinit*, v. *pungăniț* (2) (Săpata de Sus — Pitești). Cf. *Udrescu*, gl. *Punghiniță foia, are o răbdare de fier*, id. ib.

— Pl.: *punghiniți, -te*.

— V. *punghini*.

PUNGHISI vb. IV. 1. *Tranz.* (Regional) A mîgăli (2); a mocoși (Mosoiaia — Pitești). Cf. *Udrescu*, gl.

— Prez. ind.: *punghisesc*.

— De la *pungăli*, cu schimbarea de suf.

PUNGHIȚĂ s. f. (Prin Ban, și prin Ol.) *Punguliță* (1). Cf. ANON. CAR., CADU, *Băgînd mîna tu buzunari, seoașă doauă punghițe de bani și i le dele lui Petru, pofîindu-i noroc*. CĂTANĂ, p. B. II, 101.

— Pl.: *punghițe*. — Și: (învechit) *pungîță* s. f. ANON. CAR.

— *Pungă* + suf. *-iță*.

PUNGÎP vb. IV. 1. *Tranz.* (Complementul indică de obicei gura sau buzele; construit cu dativul pronumelui personal) A strînge și a țuguia, dînd aspectul unei *pungi* (1); (rar) a *pungi* (5). *Se poate ..., își pungi gura fetica*. SADOVIANU, o. XVII, 309, cf. SCRIBAN, D. *Clătina capul încăpăținat și, punghindu-și buzele, împînsă luntrea la debarcader*. GAIAN, B. I, 16. ♣ Refl. *Gura se pungește de fructe aere*. SCRIBAN, D. ♣ Refl. (Regional) A se chîrci; a se zbîrci; a slăbi (Cepari — Curtea de Argeș). UDRESCU, gl. *S-a pungit haba, a rămas multică, o coctrleață plină de zbricitari*, id. ib.

2. *Tranz.* (Învechit) A *pungăsi*. *S-a dres treaba cu palția. Toată pricina era să mă pungească*. BĂLĂDESCU, ap. GIUGA, A. 614. A *hotărîl să-și răzbunc cum se cade, punghind pre cei mai mari boieri*. NIGRUZZI, S. I, 87, cf. 85. *Taia [cărțile de joc] ... iscodind fel de fel de feșmecherii ce întrebuința sara spre a pungi pe pontatori*. ALEXANDRI, o. p. 48, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADU, SCRIBAN, D.

3. Refl. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Ol.) A fi *zbricit*, a fi meschin (la bani); a se calici. *Ce te tot pungești așa?* CIAUȘANU, gl. *Te pungești la nimica și cînd e la gros nu te mai uși, dai cu ochii închiși*. UDRESCU, gl.

— Prez. ind.: *pungesc*.

— V. *pungă*.

PUNGÎP vb. IV v. *punge*.

PUNGÎȚ, -Ă adj. 1. (Despre gură sau buze) Strîns și țuguia, dînd aspectul unei *pungi* (1), (regional) *pungos*; p. ext. (regional) despre obraji sau despre pielea lor) cu crețuri, încrețit, ridat, zbîrcit; (despre oameni) cu obrazul sau pielea obrazului ridate, zbîrcite. *Pe gură ei pungiță reveni pentru o clipă un zmbel fin de netcredere*. D. ZAMFIRESCU, V. T. 47, cf. CADE. *Țlăca Leana, duhul de groază, se înfățișa mare și ciolănoasă ..., e-o gură pun-*

gîță din care nu lipsea laca mei o măsoa. SADOVIANU, o. XVII, 370. *În fața lor se afla Bonifaciu Hagianus, cu făclele mai încrețite și cu gura pungiță din cauza absenței citorva dinți din față*. CALINESCU, S. 41. *Are obraji pungiți, buzele pungiți*. UDRESCU, gl. ♣ Fîg. (Regional) despre oameni) Amărit, chinul (Cepari — Curtea de Argeș). UDRESCU, gl.

2. (Bof.) despre unele organe) Aseuțit la mîf. Cf. 182.

3. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Ol.) *Zbricit*, avar. Cf. CIAUȘANU, A. 193, UDRESCU, gl. ♣ (Substantivat) *Un pungit, mama facului!* UDRESCU, gl.

— Pl.: *punghițe*.

— V. *pungă*.

PUNGÎȚĂ s. f. v. *punghiță*.

PUNGÎȚ subst. (Eureism învechit) Ornament pentru stufe, pentru țesături (făcut din mărgele). ♣ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Asta este... hares pungițe*. FILIMON, o. I, 223, cf. ȘO IJ, 158.

— Pl.: ?

— Din *te*, *bușuc*.

PUNGOCI s. n. Augmentativ al lui *pungă* (1); *pungoi*. *Negustorul se scula în pivăore, scoțînd din buzunar un pungoci unsuros, destul de greu, plin cu măruiș*. CARAGIALE, o. III, 115, cf. IV, 289. CADU, SCRIBAN, D. *Pungociul cu tutun și foia trecură din mîni în mîna*. STANCU, R. A. V, 415, cf. ALB T I 544-820.

— Pl.: *pungoace* și (rar) *pungociuri* (SCRIBAN, D.).

Pungă + suf. *-oci*.

PUNGOCI s. n. Augmentativ al lui *pungă* (1); *pungoci*. Cf. ANON. CAR. *Nu e nefer în oștirea noastră care să nu aibe cte un pușgoc plin cu malmudele și dadeceari*. FILIMON, o. I, 272. *Omninii altor nății și-ntescăză pușgocății cu bănt din negustorie*. APRESCU, o. 16, cf. IDRE, CADU.

— Pl.: *pungoaci*.

— *Pungă* + suf. *-oci*.

PUNGOS, -OȘĂ adj. (Regional) despre gură sau buze) *Pungit* (1) (Bonț — Gherla). COMAN, gl.

— Pl.: *pungoși, -oase*.

— *Pungă* + suf. *-os*.

PUNGIȚ vb. IV. 1. *Tranz.* (Popular) A *pungăsi*. Cf. POLIZU, JAHRESBER. p. 327, ALIXI, W. *Ca să dea conced la soldați, — o zi, două-ți pungițe*. STANCU, D. 308. *N-am tîlbur pe altcînoră. Numai pe soldații care au sarit asupra noastră să ne pungițe*, id. R. A. II, 141, cf. SCI 1973, 50. *Dragă, m-ai pungit de loși banii, nici de țigări nu m-ai lăsat*. UDRESCU, gl.

2. Refl. (Prin nord-vestul Munt.) A se căuta, a se scotoi prin buzunare de bani. *Trei băceși s-au pungit în fața cinematografului, ca să încropească suma d-un film*. UDRESCU, gl.

3. *In tranz.* (Regional) A *pungăli* (1) (Borlova — Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *Mărioara ste bine a pungiți*, id. ib.

4. Refl. (Regional) despre fructe) A se încreți, a se zbîrci. Cf. CADE. *Un fel de măr pungit de zbricituri premature*. In SCI 1973, 50.

5. *Tranz.* (Rar; complementul indică de obicei gura sau buzele; construit cu dativul pronumelui personal) A *pungi* (1). *Tantii Fira ... se retrase doi pași punghindu-și gura și apoi, apropiindu-se și sărutîndu-l, zise patetic și serios*. In SCI 1973, 49. ♣ Refl. (Despre obraz sau despre pielea lui) A se zbîrci. *Pergamentul obrazului se punghise dezvelînd dințu*. C. PLĂBIRESCU, o. p. I, 243.

— Prez. ind.: *pungitesc* și (regional) *pungui*.

— *Pungă* + suf. *-ui*.

PUNGULĂ s. f. (Regional) Faptul de a (s e) p u n g u i. Cf. p u n g u i (1, 2). (Pitești). Cf. FURESCU, G. *Ce de pungulă plină să încropim bănuții d-un oălmaș!* id. ib.

- Pronunțat: -gu-ia-. — Pl.: *punguiei*.
- **Pungui** + suf. -călă.

PUNGURE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a p u n g u i (1). Cf. POLIZU.

- Pl.: *punguri*.
- V. **pungui**.

PUNGUȚ 1. -Ă adj. (Regional) Pungălit (1) (Amarăștii de Jos — Caracal). L. ROM. 1959, nr. 5, 73.

- Pl.: *punguți, -te*.
- V. **pungui**.

PUNGI ÎT? -Ă adj. (Prin vestul Olt.) Zgîrcit, avar. *E pungut de n-are țară*. BOCIANU, GL.

- Pl.: *punguți, -te*.
- De la **pungă**.

PUNGULIȚĂ s. f. Diminutiv al lui p u n g ă.

I. Cf. p u n g ă (1). *Lăsă la dînsul o punguliță cu 200 de galbeni de aur*. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 118/5. *Eu, înspăimîntat, apuc pungulița, o pui în sin, și uit demincarea* (a. 1819). URICARIU, VII, 71, cf. LB. *Ș-apoi trage, copile băiete, cu amîndouă mîinile galbenii înainto-ți, bagă-i în punguliță, cheltuiește frumos, impluiește-ți toate plăcerile*. PR. DRAM. 125. *Deschide-te, punguliță!* *Scote-ți banii prin guriță*. BĂRAC, T. 151. *Scote coloa pungulița, Fă-o să-și caște gurița*. PANN, v. v. 1, 20¹ 17, cf. POLIZU. *De-aș avea o pușculiță și trei glanți în punguliță și-o sorăoră bîrdișă!* ALECSANDRI, P. 1, I. *Deschide-te, punguliță, Să plătești plăcuțelele*. ODOBOLSCU, s. III, 10, cf. DDRE, JAHRESBER, V. 327, BĂRCIANU. *Pe vetele de „rochița-rînduiciei”, floricelele albe și roșietice parcău niște pungulițe de mătase răsucite*. SANDU-ALDEA, C. P. 57, cf. ALENI, W. *A plecat ... e-o punguliță plină de poli*. ap. CADU, cf. DIHUR, 253, PASCU, s. 260. *Luă dintr-un scriu o punguliță, în care păstra încă economiile ei de față*. BRĂLESCU, O. A. I. 6. *Ș-a scos dintr-o pungă mare o punguliță mîlciță și mi-o dat doi lei*. SADOVLANU, O. VII, 596. *Primblă-mi-se-o cătăniță, Cu doi bani în punguliță*. ALECSANDRI, P. P. 97. *Scoase pungulițele și le dă una la un cerșitor, cicalaltă la celalalt cerșitor*. CĂTANĂ, P. B. II, 102, cf. ZANGL, P. V, 520.

II. (Bot.) I. Numele a două specii de plante din familia cruciferelor: a) plantă erbacee de culoare verde deschis, cu miros neplăcut, cu tulpină dreaptă, cu frunze oblonge și sagitate la bază, dințate sau cu marginea întreagă, cu flori mici, albe, dispuse în racem, cu fructe aproape circulare, aripate și cu stilul seuri; (regional) limbușoară, țasecă, țâșculiță, banul-diavolului, buruiana-viermelui, iarbă-roșie, mazărea-miții, plașcă-ciobanului, punga-popii, traista-ciobanului, turta-cioarei (*Thlaspi arvense*). Cf. BRANDZA, FL. 139, TRBG, PANȚU, FL., CADE, SIMIONESCU, FL. 220, SCRIBAN, D., BOBZA, D. 169; b) (regional) păstăioară (2) (*Thlaspi perfoliatum*). Cf. BOBZA, D. 169.

2. (Regional) și în sintagma *pungulița păstorului*, DDRE, BRANDZA, FL. 112, ȘEZ. XV, 134, PANȚU, FL., CADE) traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*.) Cf. BOBZA, D. 39.

- Pl.: *pungulițe*.
- **Pungă** + suf. -uliță.

PUNGUȘOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui p u n g ă (1); *punguliță* (1), *punguță*. *Cînd mi-i pingușoara plină, Mă culc cu mîndra pe mîndă*. POP., ap. CADE.

- Pl.: *pungușoare*.
- **Pungă** + suf. -ușoară.

PUNGUȚĂ s. f. Diminutiv al lui p u n g ă (1); *punguliță* (1), *pungușoară*. Cf. ANON. CAR. *Deschide punguța și a vede plină de galbeni*. KOTZEBUE, V. 11¹ 29, cf. DRUC. *Și cum mergea el pe-un drum, numai iaca*

gösește o punguță cu doi bani. CREANGĂ, O. 20. *Doamna trage din mînșon punguța, din care scoate o lîrtiță*. CARAGIALU, O. II, 18, cf. DDRE, JAHRESBER, V. 327, TRBG. *Îl găsi Crăciunul cu o punguță cu galbeni pe care o purta, cu buierele pătrecute pe după git*. CAMIL PETRESCU, O. I, 81. *Cînd vei avea punguța daldora de gologănași, rii cu ea la avocatul doctor Claudiu Pap*. STANCU, R. V. III, 96. *Deșerta punguțele, pe rînd, în fața noastră*. BARBU, P. 20, cf. SEC IV, 151, M. D. ENC., DEN. *Și-au zis birnăarii! Că s-or grăbi și-or veni! Cu bărbtafele!* — *N-a-neoape!* ... *Și-au venit cu punguțele! Că-n punguțe încoape!* MARIAN, SA, 331. *Cînd mi-era punguța plină, Mă cuba puica pe mîndă*. MAT. FOLK. 398.

- Pl.: *punguțe*.
- **Pungă** + suf. -uță.

PUNU s. m. pl. Nume dat de români cartaginezilor. Cf. M. D. ENC., DEN.

- Din lat. **Puni**.

PUNU? s. m. pl. v. **punia**.

PUNIBIL -Ă adj. (Jur.) Posibil de pedeapsă (2); (rar) punisabil *Cuvintele formale de dinșii ca „punibil”, „plătibil”*. I. NEGRUZZI, s. 1, 242, cf. SCRIBAN, D. *Rezultatul punibil al amorului fără voie constituie elementul esențial al delictului de omor fără voie*. COD. PEN. R. P. R. 199, cf. DEN.

- Pl.: *punibili, -e*.
- Din lat. **punibilis**.

PUNIC -Ă adj. Care aparține Cartaginei sau locuitorilor ei, referitor la Cartagina sau la locuitorii ei; cartaginez. (învechit) punicec. Cf. STAMATI, D., PROL.-POP., S. D., BĂRCIANU. *Feniciană vorbită la Cartagina este cunoscută sub numele de limba punică*. GRAMR. I. I. 206, cf. M. D. ENC., DEN. ♦ *Război punic* = denumire dată ficcivă dintre cele trei războaie purtate de Roma antică împotriva Cartaginei (261—211, 218—201 și 119—116 î.e.n.) pentru hegemonia în bazinul occidental al Mării Mediterane; (învechit) război punicec. *Războaiele punice ... ne-au fast cîntate în orele de clasă*. SADOVLANU, O. IX, 515, cf. M. D. ENC. I 531.

- Pl.: *punici, -ce*.
- Din lat. **punicus**, fr. **punique**.

PUNICEC -EĂSCĂ adj. (Învechit) Punic. ♦ *Război punicec sau bătăie punicească* = război punic, v. **punic**. *Împăratului acestuia ... îi fu a purta război așa cumplit asupra marcomanilor, carele se asemăna cu cele punicești*. MAIOR, IST. 19, 7. *În vîrstă de 17 ani era, dînd la bătăia punicească dintîi viața tatălui său scăpă*. NICOLAU, P. 212/15. *Cîtăva vreme înainte de războiul punicec d-al doilea, luară de la ei de la abajii lor ... șapte sute mii de pedestrași*. CĂPĂȚINEANU, M. B. 33, 9.

- Pl.: *punicești*.
- **Puni** + suf. -icesc.

PUNIE s. f. v. **plinte**.

PUNIHOS -OĂȘĂ adj. v. **ponhos**.

PUNISABIL -Ă adj. (Rar) Punibil. Cf. ALENI, W.

- Pl.: *punisabili, -e*.
- Din fr. **punissable**.

PUNITIV -Ă adj. Care pedepsește (2); destinat să pedepsească. Cf. SCRIBAN, D. *Războiul se reduce fie la dreptul natural de legitimă apărare ..., fie la o acțiune punitivă întreprinsă de colectivitate*. TITULESCU, D. 291, cf. DN², DEN.

- Pl.: *punitivi, -e*.
- Din fr. **punitif**.

PUNȚIE s. f. (Învechit) Pedeapsă (2). Cf. STAMATI, D., LAURIAN, în *CONTRIBUȚII*, I, 187, ALEXI, W.

— Pl.: *punițiu*. — Și *punițiune* s. f. STAMATI, D., LAURIAN, în *CONTRIBUȚII*, I, 187, ALEXI, W.

— Din lat. *punitio*, *penis*, fr. *punitfon*.

PUNIȚIUNE s. f. v. *puniție*.

PUNOĂME s. f. v. *puoi!*.

PUNOI¹ s. n. v. *puoi!*.

PUNOI² vb. IV v. *puoia*.

PUNOIĂ vb. I v. *puoia*.

PUNOIOS, -OASĂ adj. v. *puolos*.

PUNȘ s. n. v. *punci!*.

PUNT¹ s. n. v. *pfund*.

PUNT² s. n. v. *punct*.

PUNTĂ¹ vb. I v. *ponta!*.

PUNTĂ² vb. I v. *ponta!*.

PUNTĂ³ vb. I v. *puneta*.

PUNȚARISĂ vb. IV v. *pontarisă*.

PUNȚĂ s. f. (Învechit, rar) Vîrf ascuțit (al spadăi). *Trag săbii toți boierii și șuieră oțelul și punga se depune respectuos pe masă, Onoare de oșteni*, HELIADI, o. I, 233. *Venea în punga spadăi*, id., ib., 353.

— Pl.: *punte*.

— Din it. *punta*.

PUNTE s. f. 1. Pod³ îngust (format, de obicei, dintr-o scundură sau dintr-o hîrnă) așezat peste o apă mică, peste un șanț, peste o ripă etc. și care poate fi trecut de oameni numai cu piciorul. *Au numit o punți strămută di ies așară cîn baltă*, HERODOT (1645), 279. *În mîna egliphanului sulîfă ca un lemn de punte și să țogori cătră d*, BIBLIA (1688), 239² 19, cf. ANON. GAR., IEN. MARS, 238, DRĂI, I.B. *Alurele se fac riuri, valca s-umple d-undă lor, și la punte cînd agungi călătorul în noivoi, Volbură înfuriată temela d o supă*, ASACHI, s. I, I, 208. *Peste codri, peste munți, Peste ape fără punți*, ALECSANDRI, p. I, 28, cf. I.M. *Ei trec în răpejune de riuri fără punți*, EMINESCU, o. I, 98. *Cum treceau puntea peste apa Necămfului...*, mi-au linceat ciabotele și am căzut în Ozana, CREANGĂ, o. 191. *O trecea peste punte și purta grije de ea*, SLAVICI, s. I, 49. *Iată punțile de biruc...* *Morile, izvorul viu*, MACEDONSKI, o. I, 8. *O punte s-așterne peste Slănie*, VLAHUȚĂ, o. A. II, 153, cf. DDBF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Răsărea un oraș ea prin farme...*, *Împodobil cu grădina și cu punți peste ape-aranee*, ARGHEZI-IO-SIF, c. M. II, 98, cf. IDRG. *Punți fac peste rîpi și ape, numai pentru picior*, PAMELE, I, c. 469. *E acolo... o punte peste gîrlă core duce înspre viu*, BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 207. *O singură grindă înalt suspendată... ueca cele două maluri ale Negrii, ea un fel de punte acriană*, HOGAȘ, DR. I, 124. *Calugării așezară la loc puntea smulsă de puhoi*, GALACTION, o. 205. *Trecu puntea pîriului unde era scaldătoarea lor*, C. PETRESCU, I, II, 209. *Trecură cu huseții, acoperișuri de case și punți peste capul lui*, VOICULESCU, p. I, 55, cf. PRI-BEAGU, p. R. 75. *O punte îngustă trecea peste ape*, SADOVLANU, o. I, 51. *Treceera alături a 2 persoane adueca amunte de fabula celor 2 capre înțluite pe o punte*, ARGHEZI, B. 82. *Mălin Susan a pus piciorul pe puntea către ostrov*, GALAN, z. R. 91. *Trebuia să-l cheme la pe puntea dintre moară și fîrm*, s. aprilie 1960, 47, cf. VÎN. PESC. noiembrie 1961, 22. *Păși pe puntea care traversa pîrlul*, v. ROM. ianuarie 1965, 66.

Nici în lîntre și nici punte, Să trec în mîndrușă-n curle!, JAVENIK-BIȘTEANU, p. 309. *Care dă apă de jomână, face punte pe lanca colulă și trec în țea*, SAZ, III, 423. *Truza urcă lemn er-fese, Lă punte, ca s-a-nălțese*, HOȘOS, p. p. 63, GDB, din STRAJA, RĂDĂUȚI, v. I, 35. *Late frate cu drăcul pîna vei trec puntea*, PAMELE, s. v. 229, cf. BAIEU, s. s. II, 141, comed. din PIATRA NEAMȚ, ZANSE, p. VI, 581. *Drăcul nu face punte și biserici*, PANS, p. v. I, 78-77, cf. JUDESCU, o. 115, ZANSE, p. VI, 588. *Tro lucruri nu se pot pe lanca asta: scara în cer, punte peste mări și mîndura în fer*, ZANSE, p. VI, 263. *Punte strunbă, vale-adîncă (cîldarea și toarta ei)*, SIBIRIA, p. 320. *În pădure-născut, În pădure crescut, Așară d m-au adus, Căle-tăuora soluța m-au pus (Puntea)*, GOMOVII, c. 308. ? (Prin lărgirea sensului sau figurat) *Nu înălțărăm ape țân' aproape Colo de unde zădăre răsor*, *Trecînd pîntre trece ueste locuri peste Noană vîmi și noană punte*, EUGLE, BUDA-DELEANU, I, 322. *Cîte nu poate sălțră omul? birute ș-ațul și timpul, face punte peste lăful Oceanului Atlantic!*, GI (1838), 52² 51. *S-alergăți pe vai, pe munte, Peste mări să faceți punte*, PANS, p. v. III, 91-11. *Necrușind numea-n lume, neștînd numea sfînt, Uitam că piața-i o punte dintre bogă și noroșit*, HASDEU, p. v. 167. *Ce t-ai apuneat să-ți faci viciorul, pîntru că el nu reea să deva punte ambicia tale?*, ALECSANDRI, t. I 276. *Nu spera cînd vezi mîscii*, *La izbînda făcînd punte*, EMINESCU, o. I, 196. *Lumina ce t-o pune (morțului)... te serpește spre lumina dă drămuțului...*, *măi ales cînd are să treacă peste puntea raufă*, MARIAN, I, 79. *Ai durat prin aer punte*, *Din fîc de fac*, COȘBUC, p. I, 218. *Pentru ce-nfrîntare tîuă mîntă la iar fi o punte?*, DAVILA, s. v. 27. *Venea din cer o cîmp onaurgul...* *De pe malul unui mînt*, *Duro, din umbra și lumină, în drum o minună punte*, GOGA, POEZII, 91. *Cu gîdul nostru-ntîndră punți și peste mări și peste munți*, DELESCIANU, I, v. 17. *Închipuirea mea, făurînd spre trecere o punte de lumină, legase între d cele două cerpe de țatele ab răfă mele*, HOȘOS, M. S. 20. *Aste amunte... erau ce o punte imvizibilă aruncata între noi*, IERĂLEANU, A. 200. *Dacă el er fi ștut s-o tulcoagă dintru început...* *n-ar fi îngaduit să se creze între o un gol peste care ceunva trebuie să clădească punți noi de comunicație*, RIFRIANU, p. I, 187. *Acști stîlpi sustineau niște terase...* *legate cu punți între d*, GALACTION, o. A. I, 156. *Alcătuim două generații olt de străine și de dușmane, încl nu există nici o punte de reconciliere*, C. PETRESCU, I, II, 217, cf. id. A. 466. *Dragostea era doar o punte de trecere în lumea visului*, VIANU, D. 369. *Chiar atunci cînd nărează, puținele fapte alcătuesc niște punți azărlite peste intervalul dintre două „labouri”*, VIANU, A. p. 242, cf. CONTEMP. 1949, nr. 160, 93. *Și se leagă în pridroare Mirod-nii dulci de floare, Ca o punte de polcei*, *Pentru fluturii-n scurteci*, ARGHEZI, VRS. 246. *Se pare că de la o vreme am căpătat lofi o psihoză, tu sensul că socotim izvoitul ca inesențial, ea simplă punte de trecere către o zi ipotetică de mine*, GĂLĂNEȘCU, c. o. 103. *Cînd trec punțile de somn Îmi rămîne numai visul și abisul, și abisul*, BLAGA, p. 180. *O punte de fîrească complicitate lega trecutul, „asa cum era gîndul”, de prezentul, „asa cum era voit”*, v. ROM. ianuarie 1954, 198. *Erlazia intelectuală rămîne o atitudine creatoare, o stare de simfire în care devine solubilă puntea dintre mister și rațiune*, CONSTANTINESCU, s. I, 261. *De la Săcel la Munții Georgiei Se-așterne nevăzută o punte*, BANUȘ, p. 197. *Vrem să deslășim toate căile! Vrem să istovim toate punțile!*, LABIȘ, p. 339. *Te-am dat așară cu intimplarea aceea cu tot și nu-ți mai păstram nici o punte de întăucrete*, PREDA, M. S. 97. *Îmi place vioiciunea...* *o mînt care aruncă punți în imposibil!*, 1 septembrie 1962, 29. *Distanța săpată între ei nu mai poate fi scurtată de nici o punte*, ib. iunie 1961, 71. *Turismul de pescuit constituie o veritabilă punte a prieteniei*, VÎN. PESC. august 1961, 12. } Ex p r. **Punte de scăpare** mijloc de a trece peste o dificultate, cale de ieșire dintr-un impas Cf. DE X. A se face (sau a se pune) lîntre (sau, rar, munte, regional,

cruce, scară) și punte = a face toate eforturile spre a reuși, a-și da toată silința în vederea realizării unui scop. *Omul vrednic se face munte și punte și trebuie să iasă la liman.* PANS, I. V. II, 86/14, cf. 49/10, BARONZI, I. 48. *Trebuie să ne facem munte și punte și să-i venim de hac ispravnicului.* ALEXANDRI, T. I. 217. *S-a pus el, nu-i vorba, luntre și punte ca să-și vire codița cea birlițată undeva.* GREANGĂ, O. 57. *Se făcea luntre și punte și-si scăpa țora de nevoi.* ISPIRESCU, ap. CAPI, 730. *Dacă, bunăoară, se înceacă cineva, se pun luntre și punte și nu se lasă până ce nu-i află corpul ca să-l înmormunteze.* MARIAN, I. 351, cf. ZANNE, P. I. 221, II, 369, III, 365, V, 396, 397, VI, 534. *Se face luntre și punte și tot pe-a lui rămâne.* PAMFILE, J. II, 152. *Ei se hotărâseră să se facă luntre și punte, să poată munci.* AGĂRICEANU, A. 51, cf. C. PETRESCU, I. II, 142. *Te-oi făcut luntre și punte și i-ai rezolvat cazul.* PAS, Z. I. 143. *Mama lui Tânăsă s-a făcut luntre și punte ca fiul ei... să meargă la această școală.* BENUC, M. C. I, 69. *A trebuit ca mama să se facă luntre și punte și să-i dea două mii de lei.* 8 ianuarie 1961, 57. *Buna... se făcea luntre și punte ca să nu i se mai întâmple nimic.* LĂNCĂRĂNȚAN, C. I, 61. *Am sarcina să mă fac luntre și punte... Și să-l găsească pe tovarășul inginer.* 7 martie 1964, 9. **A trece puntea** = a scăpa de o primejdie. Cf. ZANNE, P. VI, 270. **A face punte** = a) a nu merge la serviciu într-o zi de lucru care se află între două sărbători legale; b) (despre servicii publice, instituții) a nu funcționa într-o zi de lucru care se află între două sărbători legale. ♦ **Puntea ologului** = joc de copii în care un copil, care își murdărește călcâiul și începe să șchiopăteze, cere altui copil, care nu cunoaște jocul, să-l ajute întinzându-i palma peste care primul copil trece cu călcâiul murdar. Cf. PAMFILE, J. I, 52.

2. (Încechil) Pod¹ (II I). *Nu era departe de puntea lui Traian, de-a dreapta Dunării.* ȘINCAI, HR. I, 49/21. *Pruncul aude vorbind de o punte (pod) feste Duhăre.* PETROVICI, P. 91/15. *A ieșit cum cu palut până au ajuns în o punte sau pod.* BĂRAC, T. 30/31. *O grupa de batelieri sfârșindu-se a-și dezlega barcele și a le duce să le pună la adăpost sub puntea cea mai de aproape.* CR. (1818), 23³/17, cf. 8²/73. *Am vizitat o punte pe Troțuș făcută de el, care este primărie publică.* NEGRUZZI, S. I, 309.

3. Spec. Punte (I I) mobilă care leagă vasele de chei. *Trece peste punte în carobie.* CARAGIALI, O. II, 193. *Intervențiile făcute în altele rinduri la câștănie n-au fost ascultate, deoarece o punte rezistentă costă mult.* SAHIA, N. 41, cf. DEX.

4. Spec. (Și, rbr. în sintagma punte cu moară, BARCIAN) Punte (I I) mobilă peste un șanț adânc, plin cu apă, la o cetate sau la un castel medieval. *Furtuna a lovit Cu zgomet adineauri în lanțul ruginit Al punții de la poartă.* PETICĂ, O. 180. *Puntea scrisă pe lanțuri. Omul... dădu năvală la deschizătura porții [cetății].* SADOVEANU, O. XIII, 543, cf. DEX.

5. Schidură groasă sau panou îngust așezat pe o șchelă, pe care circulă muncitorii când lucrează la înălțime. *O asemenea construcție..., cu punțile șchelilor prăfuite de var, li se păru a prezenta deplasată.* C. PETRESCU, I. II, 215. *O echipă de muncitori a înaintat pe punțile de lemn.* SAHIA, N. 34, cf. DEX.

6. (Și în sintagma punte de comunicație) Placă de metal rabatabilă care servește la legătura dintre două vagoane de cale ferată. *Piese de schimb pentru vagoane... Punți metalice pentru intercomunicații.* SOM. MIN. I, 111, cf. DEX.

7. (Prin Munt. și prin Transilv.) Pîrleaz (I). Cf. CHEST. II 413/120, A II 8.

8. (Prin Bucov. și prin Maram.) Trunchi întreg de copac tăiat și curățat de crengi și de coajă. Cf. ARVINTE, ILRM. 162.

H. I. Numele unor părți de unelte agricole, de obiecte de uz casnic etc.:

a) Stinghie de lemn care unește cele două brațe ale ferăstrăului de tâmplărie, situată la distanță (apro-

ximativ) egală de pînza și de frînghia ferăstrăului și pe care se sprijină pana cu care se răsucesce frînghia: (regional) curmeziș, mijloc (I 3 a), mijlocar (I 4). Cf. DAMÉ, T. 86, SĂGHINILSCU, V. 102, I. APOLZAN, F. 31, PAMFILE, I. C. 121, CADE, *Mijlocar [este] sinonim cu chingă, puntea ferăstrăului.* ENC. AGR., cf. GLOSAR REG.

b) (Regional) Stinghie care susține fagurii în stup (Noul Român — Victoria). CHEST. VI 141/20.

c) (Prin Transilv.) Policioară (2 b). Cf. ALRM SN I h 217/182, A III 2, TEAHA, C. N. 257.

d) (Regional) Bucată de fier care unește coarcele plugului. Cf. FD II, 158, ALR SN I h 20, GLOSAR REG.

e) Arc care unește cele două picioare ale pasului² (II 2). Cf. PAMFILE, I. C. 162.

f) (Prin Mold., prin Munt. și prin Transilv.) Stinghie de lemn care desparte ochiurile geamului; p. ex t. per-vez (2 b). Cf. CHEST. II 177/123, 180/345, GLOSAR REG.

g) Poliță¹ (2 a). Cf. PAMFILE, I. C. 470.

h) Stinghie de lemn sau bară de fier care se pune de-a curmezișul doagelor de la fundul ciubarilor, ciunturilor, butcașelor etc. Cf. DAMÉ, T. 89, CADE, ALR II 6 706/95, 762.

i) Stinghie de lemn sau bară de fier care se pune de-a curmezișul la gura ciunturilor, a găleților etc. *Își adapă boii com cu greu, căci găleata areca „punte”.* CONV. IT. XLIV, 75. [Ciubarul] este dus cu pârînga... un drug de lemn... de al cărui mijloc atrînă o „punte” ce intră în torțile ciubarului. C. GIURESCU, P. O. 107.

j) (Regional) Brăcinar la căruță (Săcele). ALRM SN I h 227/182.

k) (Regional) Parte a scoabei care alcătuiește corpul ei, pînă la locul unde se îndoaie cele două capete (Mirești — Pașcani). Cf. ALR II 6 673/537.

l) (Regional) Parte a greblei în care se află fixații colții (Poiana — Vășeu). Cf. TEAHA, C. N. 257.

m) (Regional) Talpă (la joagăr) (Scărișoara — Abrud). ALR II 6 423/95.

n) (Regional) Parte mai lată a potcoavei folosite de lucrătorii forestieri, pe care stă talpa piciorului (Moiseiu — Vișeu de Sus). ARVINTE, TERM. 162.

o) (Regional) Lama tapinei (Moiseiu — Vișeu de Sus). ARVINTE, TERM. 162.

p) (Regional) Stinghie la grajă (Strelăia). ALRM SN I h 29/848.

r) Parte a scannului de doage pe care este sprijinită doaga în timpul prelucrării. Cf. DAMÉ, T. 88, PAMFILE, I. C. 162.

s) (Muz.; rar) Cordar. Cf. TIM. POPOVICI, D. M.

ș) (Prin Transilv.) Platea¹ la cămășile bărbătești. ALR SN IV h 1165.

2. Numele unor părți ale morii:

a) (Și, regional, în sintagma puntea bogdanelor) Lemn orizontal (mobil) care unește capetele stîlpilor din care este alcătuit stăvilarul morilor de apă. Cf. DAMÉ, T. 117. *O cădere de apă... se poate mări și prin stăvilare compuse — la moara țărănească — din patru stâlpi, numiți bogdani... ale căror capete sînt legate printr-un lemn — puntea bogdanelor.* ENC. AGR. IV, 66, cf. ALR II 6 727/2, 27, 102, 105, 219, 228, 250, 260, 272, 281, 316, 319, 353, 386, 414, 762.

b) (Transilv., Ban. și prin Mold.) Pîrghie cu ajutorul căreia se reglează înălțimea pietrelor morii (de apă sau de vînt), pentru a se obține, după voie, o făină mai mare sau mai măruntă; (popular) posada² (I). Cf. ALRM SN I h 111.

c) (Regional) Strat de lemn de care este prinsă broasca morii (Ghilad — Timișoara). ALR II 6 745/36.

d) (Regional) Schelet de lemn pe care este așezată roata morii. Com. din TĂRCĂIȚA—BEIUȘ.

e) (Prin Bucov. și prin Transilv.) Grindă longitudinală care unește ursoarele morii și pe care se realizează crîngul și fusul morii. Cf. A V 22, 28, MAT. DIALECT. I, 189.

f) (Prin sudul Transilv.) Birnă orizontală, paralelă cu fruntarul, cu un capăt mobil, care se reazemă

pe calul morii. Cf. PĂCĂȚĂ, M. R. 166, com. din SĂ-
LISTE - SIBIU.

g) (Regional; la pl.) Căvace (Golulad - Timisoara).
ALRM II 1 678136.

h) (Rar) Măci pișă metalică pe care este așezat
capătul de jos al fusului care învârteste piatra așeză-
gătoare la moara de apă. V. p o s a d a ² (H. 2) și t u d a
p o d o i m a ¹ (H). Cf. SĂGHESCU, V. 102.

i) (Regional; și în sintagma *puntea prisăclat*).
DAMÉ, T. 162) Masa țigăii. V. m a s a ¹ (H 12). Cf.
id. ib., PAMULE, I. C. 199.

3. Planșeu din lemn sau din metal care închide
corpul unei nave la partea superioară sau care com-
partimentează nava pe nivele (învechit) pod¹ (H 2).
*Din vârstare tinerică o tulăină înformată Să facea
stejar puternic... At sâu trunchi durat în punte, ou
în plutitoare vase, Ar da riurilor legi ș-a lor cuts-od
înfrînă. ASACHI, S. I. 1, 61. Capitanul se suit pe puntea
de lângă hornul mașinii și începe a da ordin de plecare.*
ALEXSANDRU, O. P. 290. *Văporel mege mai înec,
mai cu pază... Amândoi comandantul sint pe punte.*
VLĂHUȚĂ, O. A. 407. *În port a cearat un vas... Pe
puntea lui, odată, Am navigat spre vechiul continent.*
MINULESCU, VERS. 345. *De cîte ori ajungeam ale o
corabie străină, sârea cel dintîi pe puntea ei.* CAMB
PEIRESCU, T. II, 178. *Am mers cu vaporel între ma-
rinari, cînd la punte, cînd la mașini.* SAHIA, C.R.S.S.
5, cf. ABC MAR. *Era să-t spun tinărului domn, întîlnit...
pe puntea vaporelului... că, deși ne apropiem de port,
cu la debarcader nu mă voi despărți.* SLBASTIAN, I.
152. *Cîțiva marinari greci cîntau pe punte.* SADOVEANU,
O. XII, 56. *Lunca se strînge mereu prîvind la jocul
marinarilor de pe punte.* BARI, S. M. 13. *În turbura-
tu-mi sufletul am construit o arcă... Și turme-nrege de
gînduri pe puntea ei se-îmbacă. I. BĂRBU, J. S. 8.
Ședea pe o bancă, pe puntea inferioară a unui vapor.*
CĂLINESCU, S. 62. *Coablatul pare... un transatlantic;
cu toate catargele și punțile de comandă vopsite din
nou.* BOGZA, C. O. 65. *Neva, purtînd pe undele ei co-
răbii... cu pasageri în haine de sîrbătoare pe punte.*
STANCU, C.R.S.S. 115. *Sala părea o punte de vapor
puternic luminată.* V. ROM. iulie 1954, 52. *Se aude
iar sirena unui vas îndepărtat... O umbră străbate
puntea.* II, LOVINESCU, T. 349. *Puntea... strălucea cu
dușumelele în casa vrednicilor gospodini.* IUDORAN, P.
332. *Epavele lumii își cheamă arcașii pe punți.* LABIȘ,
P. 246.

4. Bucăciță de plută² (2), de lemn ușor sau de metal
în care se înfîșe fișul candeliei ca să plutească în
untdelemn. V. p l u t a ² (3 c). Cf. DORU, SĂGHESCU,
V. 102, IDRG. *Nu se auzea decît... torsul candeliei...
Înscă din punte plîștia ușor.* CONV. III, XIV, 369, cf.
CADU, COM. FURTUNA.

5. (OH.) Coardă de viță de vie întinsă între araci.
Cf. H XVI 41, ALRM I I 710 808, GL. OLA.

6. (Anat.; prin Transilv.; în sintagma) *Puntea*
umărului = claviculă. Cf. ALRM II 1 92 172, LEAHA,
C. N. 257.

7. (Anat.; Transilv.; și prin nord-vestul Mold.; în
sintagma) *Puntea nasului* = cartilaj care desparte
între ele foscele nazale; (popular) zgirciul nasului.
Cf. ALRM II 1 17. *Ce-i în lume fără nume? (Puntea
nasului).* GOROVIA, C. 308, cf. PASCU, C. 193.

III. (În credințele populare) 1. (Munl.) Două crenguțe
în formă de furcă între care se așază o crenguță
orizontală, ca o punte (H), sau alte obiecte, pe care
fetele de la țară le puneau afară în noaptea slutilui
Vasile sau a Bobotezei pentru a-și visa ursita. *Pun-
țile sint așezate de fete în marginea girlelor.* MUSCEL, 5.
*Fetele pun punți în noaptea de sf. Vasile... Dacă
găsește punțile (mărgele, cereci, busuioac, bite, salbă ș.a.)
rouate, atunci zic că e semn bun.* II IV 165. *Le da cîte-un
firiceel dă busuioac, cu ala-ș făer punte.* ALM II I MN 110,
2 802/928, cf. ALRM II 303.

2. (Regional, mai ales în Mold. și Bucov.; în practi-
cele religiei creștine ortodoxe) Bucată de pînză
îngustă și lungă care se așterne în drumul cortegiului

mortuar, p. p n t, p o n a n ă care constă, de obicei,
din colac, bucăți de pînză, covoraș, căm de apă etc.
și care se împarte pe drumul pe care este dus mortul la
cîmîtir; (regional) pod² (H 2). Cf. MARIAN, I. 391,
SĂGHESCU, V. 102, SĂMĂRANU, D. 1.

3. Ban pe care se crede că trebuie să-l plătească
mortul ca să poată trece și calatorii pe lumea cealaltă.
Vamă. *U a strus comorile acelu... ca să abă cu o
plăte nômih sau punțile în lumea cealaltă.* MARIAN, I.
87, cf. PAMULE, CONV. 5. *E un păcat din ole mai mort...
de a nu-t se da [mortului] cînd moare punțile...
la înmormîntare.* ȘIZ, III, 237, com. FURTUNĂ, ALM
II I 1 172 531. *Pîntru un mort și da nouu pînți sau
șapți.* ALRM II 201.

4. (Regional) Piază care se pune peste fața mortu-
lui; (regional) podul mortului, v. p o d ¹ (H 2) (Miron
Costin - Roman). ALRM II 1 115 536.

IV. 1. Dispozitiv de măsură a unor mărimi elec-
trice, format din patru elemente de circuit așezate
după laturile unui patrulater, pe diagonalele căruia
sînt dispuse o sursă de energie și un instrument de
măsură. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Chim.; în sintagma) *Punte de hidrogen* = legă-
tură de hidrogen. Cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *punți*.

— Lat. *pons*, *-ntis*.

PÎNTEAC s. n. v. pîntec.

PUNTEĂ s. f. v. punteică.

PUNȚICĂ s. f. (Rar) Punteoară. Cf. CADE, DEX.
— Pl.: *punteice*. — Și: *punteică* s. f. LB.
— Punte + suf. *-ică*. — *Punteica*: cu schimbare
de suf.

PUNȚOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui *punte*; (rar)
punteică, (popular) punțică (H). Cf. CĂRAC, I. 223,
UDBESCU, GL.

— Pl.: *punțoare*.

— Punte + suf. *-țoară*.

PUNȚĂ s. f. I. (Popular) Punteoară. Cf. III,
DEX. *Trecui valea ș-o punțică la fața de dascăliță.*
ALEXSANDRU, P. P. 368, cf. REAIGANU, CH. 166.

2. (Regional) Lopăciță la rășchitor (Nucet). TIAHA,
C. N. 258.

3. Interval aflat între găurile țevilor la o placă
tubulară a unei căldări de aburi. Cf. DEX.

— Pl.: *punțife*.

— Punte + suf. *-iță*.

PÎNTRU prep. v. pîlatru.

PUNȚĂȚIE s. f. v. punctuație.

PUNȚĂ s. f. I. (Învechit) Împunsătură, înțepă-
tură; urmă lăsată de o împunsătură. *Și va fi ca
fulberea de la roată avuția celor necurați, și ca fărîna
ce spulberă mulțimea celor ce te asupresă și va fi cu o
punțură îndată.* BIBLIA (1688), 469²/54. *Pe lângă ei
pămîntul era ca o punțură.* HELLADE, O. I. 376, cf.
IDRG, CDDE, CADE, SCRIBAN, D.

2. (Regional) Punct (H 7). *Poalele cămeșii sau Is
eusule la punțură cu flori pe margini și cu bibuluri...
sau chiar cu acul ciurului.* SEVASTOS, S. 90

— Pl.: *punțuri*.

— Lat. *punctura*. Cf. it. *puntura*

PUȚOTORÔS, -OĂSĂ adj. v. puturos.

PUP¹ interj. v. pu.

PUP² s. m. I. (Mai ales în Ban., Transilv. și Maram.)
Boboc de floare. Cf. KELLIN, D. 408, LB, CĂRAC, II,
299. *O feciorică tînără cu un pup de floare nedezvoltat.*
F (1873), 53, cf. DORU, JAHRESBER. III, 325, V. 326,
BĂRCIANU, ALENI, W., IDRG, DR. IV, 658, ȘĂMĂRANU,

D. U., CADEF. SCRIBAN, D., H XVIII 138, VAIDA, *Mi-ai fost pup de trandafir, Acum ești creangă de știr'* HODOȘ, P. P. 122, *Lolișoară, gură dulce, Cheamă-mi dorul să se culce...* Între pupi de trandafiri, *Lingă buze dulci, subțiri*, BIBIȘCU, P. P. 28, cf. VICIU, S. GL., COM. DIN TIMIȘOARA, *Fă-mă, Doamne, ce mă jaci, Fă-mă pup de trandafir*, L. COSTIN, GR. BĂN. 171, cf. ALR SN III h 660, LEXIC REG. 56, GL. OLT. < Pîg. *Fata tinăre, frumoasă e pup de trandafir*, H XVIII 267, *Cînd pleacă cu mortu la mormînt, atunci, pînă u-a pleca, îl patrișe...*, *alta să dzîșe: „pup dă trândăfir”*, ARH. FOLK. III, 108. ◆ Mugur (1). Cf. ALR I 1712/315, L. ROM. 1959, nr. 3, 70, LEXIC REG. II, 42. ◆ Fîg. (Transilv.) Copil mic. Com. din ZAGRA-NĂȘĂUD, L. ROM. 1959, nr. 6, 51, *Vezi ce pup frumos îi în leagăn?* MAT. DIALECT. I, 266. ◆ (Regional; în sintagma) *Pupul fîntii* = lamura fîntii (Briheni — Dr. Petru Groza), TEAHA, C. N. 258.

2. (Regional) Altoi (Ineu — Arad), ALR SN I h 219 64, *Din lăstari se ia un pup*, ib. *U'uitură cu pup*, ib. h 221 64.

3. (Prin Ol. și prin Ban.) Pată mică, *Pup de tină*, CADEF, cf. DM, *Oile sînt... pasture cînd botul li-i alb cu pupi negri*, H XVIII 267, cf. 141.

4. (Transilv. și Ban.; mai ales la pl.) Motiv ornamental, desen (de forma unor cereuțe) folosit la cusăturile și la țesăturile țărănești. Cf. CADEF, *Fecmeile, iarna-vara, se leagă la cap cu o cîrpă mare de culoare vinăt-închisă și cu pupi*, PRIBLAGUL, P. R. 37, cf. DENSUSIANU, T. H. 330, ALR I 1762/65, 77, ALR II 3 331 29, MAT. DIALECT. I, 266. ◆ (Regional) Motiv ornamental făcut pe colaci (Bozovici — Oravița), ARH. FOLK. III, 42, *La Bozovici decorafiele făcute cu feava pe colaci se numesc „pupi”*, ib.

— Pl.: *pupi* și (la unele sensuri, n.) *pupuri* (LB, CADEF, DENSUSIANU, T. H. 330).

— Din scr. *pupa*, ucr. *nyu*.

PUP³ s. m. (Familiar și în limbajul copiilor) Sărut. Cf. UDRIȘCU, GL. *Hai și dă un pup la mama!* id. ib. — Pl.: *pupi*.

— Postverbal de la *pupa*.

PUP¹ subst. I. S. m. și (rar) n. (Med.; regional, mai ales în Ban. și Transilv.) Citoză, cocoasă. Cf. DR. V, 222, CABA, SĂI, *Are un pup în spate dî o pită*, Com. din FRATA—TURDA, cf. ALRM I I h 58, ALR II I MN h 56 250, LEXIC REG. 9, MAT. DIALECT. I, 89. < EXP r. (Adverbial) A sta (sau a se pune) pup = a sta chireit, a sta pe vine. *Toată ziua aceea... au petrecut vremea șezînd pup între straturi*, SIVACI, S. I, 22, cf. DDBE, *Achim ședea pe straturi pup*, COȘBUC, P. II, 237, cf. JAHRIȘBER, XVI, 71, DR. IV, 660, com. din ZAGRA—NĂȘĂUD, *Stau timboțit, pup asa*, ALR SN V h 1 487 53, cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 47, 49, TEAHA, C. N. 258.

2. P. a n a l. Nume dat unor (aglomerări de) obiecte care seamănă ca formă cu un pup¹ (1):

a) S. m. și n. (Transilv.) Grămadă de cereale, de paie etc.; stog (de fin, de grâu); clăie de strujeni sau de coceni așezați (pentru iarnă) în formă de căpiță. Com. din ZAGRA—NĂȘĂUD, COMAN, GL., ALR SN I h 67 61, ib. h 117 334, h 118, ALRM SN I h 50 61, ib. h 81 334, A I 12, I3, 20, 21, 35, MAT. DIALECT. I, 287, LEXIC REG. II, 81, 87. < EXP r. *Fasole pupuri* = specie de fasole care crește fără araci, ca niște mici tufe. Com. din ZAGRA—NĂȘĂUD.

b) S. n. (Transilv.) Grămadă mică (de gunoi). Cf. VAIDA, CHEST. II 127/380, *Pup de gunoi*, MAT. DIALECT. I, 215. ◆ EXP r. *A sări tot pupuri* = a face sărituri scurte și dese (de bucurie), id. ib.

c) Subst. (Regional) Virf de deal (Brusturi — Oradea), CHEST. IV 88/302.

d) Subst. (Prin Transilv.) Calota pălăriei. Cf. VICIU, GL., ALR SN IV h 1 161 316.

e) Subst. (Regional) Moț¹ (1) (Simnicolau Român — Oradea), ALR SN III h 688 316.

f) S. n. (Prin Ban. și prin Transilv.) Coc, concii. *Fetele... făceau din păr o mulțime de chici (cosițe),*

ca să stea creț, altele îl făceau „pup”, PRIBLAGUL, P. R. 40, *Acuma se face pup, „coc” în creștel*, ALR II 3 286 53, cf. 3 286 316, 3 288 53, LEXIC REG. II, 90.

3. S. m. Numele unor preparate alimentare (făcute din făină):

a) (Ban. și prin Transilv.) Un fel de colac; s p e e, pupăză (II), *La moști de iarnă..., românecele din Transilvania fac și dau în această zi de pomână un fel de copturi care se numesc pupi*, MARIAN, S. R. I, 261, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 162, *Colac sau cunună sau pup*, ALR II 4 031 53, cf. 4 031 310, *Pingă ea is nouă pupi copți*, ib. 4 032 27, cf. 4 032 53, *Să face parastasu, Și pomțe. Să-mparte la rudă-căi, la oamiu. Și pupi la frunē*, A I 12.

b) (Prin Ban. și prin sud-vestul Transilv.) Gogoasă; scovardă, *Pupi cu uloi*, CHEST. VII 7 2, *Din aluatul de pine se fac uneori gogoși (pupi)*, ib. 26 31.

c) (Prin Transilv. și prin Maram.) Turtă de mălai (coaptă în cenusă). Cf. DENSUSIANU, T. H. 330, LEXIC REG. 13, MAT. DIALECT. I, 189. ◆ (Regional) Turtă de mure uscate (Clopotiva — Hațeg), GREGORIAN, C. I, 61.

d) (Regional) Franzelă (Agîrbiciu — Cluj Napoca), LEXIC REG. II, 74.

e) (Prin Transilv., prin Maram. și prin Bucov.) Pîine mică. Cf. VICIU, GL. 21, ALR SN IV h 1 065/353, ib. IV MN h 1 070/250, A V 8.

4. Subst. (Regional) Bucată de aluat care se seurge din pîinea crăpată și se coace mai tirziu, căpătînd o coajă rumenă: (regional) cursură (Vinători — Sighișoara), ALR SN IV h 1 063/157.

5. S. m. (Regional) Coltuc sau bucată de prescură (Vilcele — Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 89.

6. S. m. (Prin sud-vestul Transilv.) Prună care se usucă în pom. Cf. DENSUSIANU, T. H. 330, *Pruțele s-or făcut pupi d'e ploaie*, id. ib.

7. S. m. (Regional) Nume dat mai multor plante:

a) Zbirciog (*Morehella esculenta*). Cf. CADEF. ◆ (La pl.) Zbirciog-grași (*Gyromitra esculenta*). Cf. BIANU, D. S., PANȚU, PL., ȘAINLANU, D. U., SCRIBAN, D., BORZA, D. 194, ALR II 6 101/365, A V 14.

b) (La pl.) Bobonei (*Gomphrena globosa*). Cf. BORZA, D. 78.

c) (La pl.) Maghiran (I) (*Origanum majorana* sau *Majorana hortensis*). Cf. DR. I, 362, BORZA, D. 105.

— Pl.: (m.) *pupi* și (n.) *pupuri*.

— Din magh. *pup*.

PUPĂ vb. I. I. FRANZ. și refl. recipr. (Popular și familiar) A (se) săruta. *Măstie măcar de sînt și de un sfînt mic, uite să-l sărute, nice să-l pupe, ce departe sa stea și să i se ietie nunci*, PRAY, GOV. 6° 13, cf. LB, *Au început Moise a se pupa cu Bucura* (a. 1827), IORGA, S. D. XII, 212, *În gunchei îi pupă mina*, FR. DRAM. 346, cf. POLIZU, *Mă sărutat-ndată pîrîntii în urare Și ai și cu Măria puparăm mina lor*, BOLLIAE, o. 104, *Curiosii provinciali... Acu te string de gît, acu te pup*, ALECSANDRI, T. I, 229, *Te vină-ncoace la ninășcul, să te pup e!*, CREANGĂ, P. 21, *Ne pupăm în gondolă cu doi potricieni*, CARAGIAIU, o. II, 165.

Apoi îl luură și îl puperă și pe o parte și pe alta, ISIRIESCU, I, 105, *Fu bat la sfînți mătămii, și-i pup și-i roș cuminde*, VLAHUȚĂ, P. 5, [Părintele] *pupă de sute de ori marginea cea mai de jos a poalei [mitropolitului]*, I. NIGRUZZI, AP. TDIG, cf. DDBE, *Se recomandă de babe asemenea ca bolnavii să puppe un măgar*, ȘEZ. IV, 30, *Bogota-și pupă boii-n bot*, *Îmbătrînind cu boi cu tot!*, COȘBUC, P. I, 129, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., *Pentru a nu-i crăpa cuiva buzele, i se recomandă să puppe oala cu unt*, CANDREA, F. 235, *Tu mă urăști! Mi-o spune chiar Garîța, frumuseța! Întinde-mi-o s-o pup măcar*, IOSIF, T. 116, *Baba vru să puppe mina jupțesii*, CONV. LIT. XLIV₂, 543, cf. TDIG, *Povestea e-er fi făcut oțtea vetejii, de l-a pupat însuși împăratul*, REBREANU, I, 116, cf. ȘAINEANU, D. U., CADEF, *Vino să bei un pahar de vin cu tată-lău și să te pup pe frunte*, C. PETRESCU, I, II, 29, *Domnișoară, v-aș pupa, dar*

mîros a usturoi. BRĂILESCU, O. A. II, 261. *Unii i-au pupat mîna, alții numai au simțit*. TEODorescu, M. I, 32. *Fi-ți-ar guturașul de rîs, Anghilina! Ai pupat colocol în bot*. IONESCU, S. 56. *Bogdănuș, pupă o mîna babacii și nouăcăt*. SADOVIANU, O. XI, 207. cf. SCRIBAN, D. Nu mai merg plîu ce fiecare din voi nu mă pupa de zece ori. ARGHIZI, S. VII, 25. *Doacă pîndea a fată, a pupa holeşte pe obrajii rumenițe*. CAMIL PETRESCU, O. I, 39. *Se îmbrășișară, se pupară, se împăcau*. STANCU, R. X, II, 181. *Răsucindu-și gîtul îl pupă pe coșul pe obraji*. PREDĂ, M. 369. *Din sală se auzeau strigătele spectato-riilor întăritați de ce ea ce vedea pe cîtuș: — Pupa-mă! BARBU, P. 178. *Avea însă conac... L-am băut împreună și ne-am pupat și ei iar m-a băut*. V. ROM. noiembrie 1964, 39. *Să te pup odălu-n frunte*. TEODorescu, P. P. 120. *Îndelă s-au îmbrășișat și s-au pupat*. SBIERA, P. 22. *Iepuroșu-i bun de zamă, Iepuroșica de friptură, Lăcu de pupat în gură!* HODOȘ, P. P. 167. *Of! două buze dulci și moi, Săruda-m-aș cu eu voi Și cu ochii cui vă ține... Și v-adapă tot eu micu, De nă pup eu-așa plăcere*. BRUCISCU, P. P. 34, cf. ALIM II 118, ALIM III 149, 50. *Dacă n-are frumos, pupă și mucos*. PANN, P. V, II, 113/16, cf. BARONZI, I. 59, ZANNE, P. II, 561, 562. *Zestrea toate le astupă, Ea și pe drăcu-l pupă*. ZANNE, P. IV, 692. *Am o fată mare, čine trăce o pupă (Soba)*. ALR SN V MN h 1286,928. ♦ (În imprecații) *Lăuda-te-ar Bogdan-Ducea și Pupa-te-ar Popa Iapă!* TOPĂRCEANU, P. O. 156. ♦ Ex pr. (TRANZ.) A pupa (pe cineva) în bot = a linguși, a se da bine pe lingă cineva. *Pupa pe rumân tu bot și-i lua din pungă tot*. HELIADE, O. II, 425. *Uite, e-o vorbă număi te pupă cineva-n bot*. PANN, P. V, II, 56/11. *Chiță, Chiță, pupă-l în bot și-i pupă tot, că sătulul nu crede la ăl flămînd*. CARAGIALI, O. VI, 82, cf. ZANNE, P. II, 680. (REFL. RECIP.) A se pupa în bot (sau, rar, în gură) cu cineva = a fi în relații extrem de strînse cu cineva; a se înțelege foarte bine cu cineva. *Să tundeți, eu-alle vorbe, tot ce nu vor boierii Ce s-au pupat în gură*. BOLINTINEANU, O. 166. *Se pupă-n bot cu lîlharul de director*. VLĂDUȚĂ, S. 196, cf. DIDI, ZANNE, P. II, 681. (Eliptic) *Bagă sama, căpitan! Noi nu te-am ales pe tine Ca să te pupi cu boierii și să ne dai de rușine!* HASDEU, R. V. 68. (TRANZ.; mai ales în imprecații) A-l pupa pe cineva (mă-să) rece = a vedea pe cineva mort. Cf. IORDAN, I. R. A. 495. *Of, pupa-o-ar mă-sa rece, Că dorul ei nu-mi mai trece!* PARASCHIVESCU, C. T. 51. (TRANZ.) A pupa huleana neamțului sau (refl. recip.) a se pupa cu cîndăruț = a se îmbăta; a fi bețiv. Cf. ZANNE, P. III, 210, 529. (TRANZ.) A-l pupa pe cineva eucul armenesc, se spune cuiwa care se scoală tîrziu, care lenevește (în pat). *Scoală, duglișite, înainte de răsăritul soarelui; tot vrei să te pupa eucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua?* CILANGĂ, A. 52. (REFL. RECIP.) Iar se văd și nu se pupă, se spune, ironic, despre persoane care nu se pot suferi. Cf. ZANNE, P. IV, 239. ♦ Compus e: (rar) pupă-vînt s. m. = om ușuratic, nescrios, fără căpătîi. Cf. JAHRESBL. XIX—XX, 12; (rar) pupă-lapte s. m. = om blond. Cf. CHIRIȚESCU, GR. 253.*

2. TRANZ. (Familiar; mai ales în construcții negative) A ajunge să obțină ceva rivărit sau care i se cuvine, a căpăta, a dobîndi, a pune mîna pe ceva. *Tu de la vizitul tot nu pupai banii*. PANN, EP. CADE. *Da' nici cuvîntel să nu suflă cuiva, că nu pupi ate două sule de lei*. ap. YBRG, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Gîin din Iechința nu mă pupă gîofu cîl oi fi să fie!* VLASIU, A. P. 252, cf. SCRIBAN, D. *Rașca te simpatizează și te-a propus, atrăgîndu-și atenția că fără „dar” nu mă pupi vro plecare*. BARBU, P. 331. ♦ (Ironie) *Čiți s-au prins cu mîna-n sac, cu ocaua mică, toți au pupat duba*. IONESCU, O. 95. *Și-ntrăcăbă-te la urmă cine pupă mai des grosu*. id. ib. 134. ♦ (Iar) A vrea, a dori, a jîndui. *Ai pupa tu să te ia ăla*. PREDĂ, M. 101.

— Prez. ind.: pup, pers. 6 și (invechit) pup.
— Lat. *puppere.

PI PĂR. -Ă adj. (Regional) „Harnic, aspru, amar” (Bonț — Gherla) Cf. GOMAN, G.

— Pl.: pupari, -i.
— Etimologia necunoscută.

PUPĂRĂ s. f. v. pupară.

PUPĂRE s. f. (Popular și familiar) Acțiunea de a (se) pupa și rezultatul ei; sărutare; (concretizat) sărut. Cf. pupa (1). Cf. TB. *Mulți pun pupare rece și mută*. I. VĂCĂRESCU, P. 163/8, cf. POLIZU, GHIC, I, 223, DIDI, BĂRCIANU, ALIENI, W., SEC. IV, 308.

— Pl.: pupări.
— V. pupa.

PUPĂT s. n. (Popular și familiar) Fapțul de a (se) pupa, sărutare, sărutare; (concretizat) sărut; (popular și familiar) pupătură. Cf. pupa (1). Cf. POLIZU, GHIC, I, 223, CILANGĂ, O. 207, DIDI, BĂRCIANU, ALIENI, W. *Se repezi la mine și din toată inima mi trase un pupat strănuț*. CONV. III, XLII, 150, cf. BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., SEC. IV, 308. *Cu pupat să te mîngie De la cap pînă la călețe*. TEODorescu, P. P. 311. *Dă pupat, dă sărutul, Popa nu ne dă făcet*. ZANNE, P. II, 681. *Tu s-o pochești cu măcușă și lasă doacă i-a mai trebui pupat*. POP., ap. CADE.

— Pl.: (rar) pupatui.
— V. pupa.

PI PAZĂ s. f. v. pupăză.

PUPĂ¹ s. f. Partea de dinapoi a corpului unei nave. *Pupa (partea cea din apoi) era coronată cu niște flori*. MAIOR, I. 18/19. *Roata pupei fu depărtată cît colo, vro intragă fu sfărîmată*. HELIADE, D. J. 104/19, cf. I. GOLESCU, C. *Flota toată zări două fregate... Acesa era una Ducea de Berrî... și cialaltă care avea în pupă bandieră turcească*. CR. (1830), 162¹/18. *Partea dinapoi, numită „pupă”, e mai timpă decît cea dinainte*. COBU-DĂGUȘANU, C. 50. *Vaporul bătea bandiera franceză în prună și la pupă*. GHIC, S. 400, cf. BARONZI, I. L. II, 233/27, BĂRCIANU, *Vislasul cel frieos Nu măi se-nerede-n pupe vopsite doar frumos*. OLLĂNESCU, H. O. 59, cf. ALIENI, W. *Se ridică deodată, apropiindu-se de pupă*. DUNĂBEANU, CH. 147, cf. CHIRIȚESCU, GR. 253, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dorm trei galere Ce poartă-n pupe încrustate Trei nume spaniole*. MINULESCU, V. 30. *Deodată începe să-ți bată vîntul în pupă*. C. PETRESCU, C. V. 53. *Maiorul... le finu la pupă, în secret, o cuvîntare*. BRĂDESCU, O. A. I, 328, cf. ARE MAR. *La pupă, pe dinelă, toate erau împodăbite cu mult gust*. BĂRY, S. M. 26, cf. SCRIBAN, D. *Adusă de curent, pupa manevra, executată cu dibăcie, poate să ducă la o acostare spectaculoasă*. TUDORAN, O. 149. *Sub efectul drmei... pupa vine în vînt*. I. ROM. 1961, nr. 1, 31.

— Pl.: pupe.
— Din fr. poupe.

PUPĂ² s. f. (Entom.) Stadiu în metamorfoza unor insecte, reprezentînd faza de trecere de la larvă la adult; nimfă (2), (popular) păpușă (II 3). Cf. SCRIBAN, D., ENC. AGR. *Prin prășiit, pupele... omizilor, care trăiesc în pămînt, sînt distruse*. ȘCINȚIA. 1952, nr. 2392, cf. DL, DM. *După cîva timp, lorvele se transformă în pupe*. ZOOLOGIA, 90, cf. DIDI.

— Pl.: pupe.
— Din lat. pupa.

PI PĂ³ s. f. (Regional) Cartof copil (Sereca — Orăștie). MAT. DIALECT. I, 266. *Hai, la mama, să-ți dea pupe*. ib.

— Pl.: pupe.
— Etimologia necunoscută.

PUPĂCIOS, -OĂȘĂ adj. (Popular și familiar; despre oameni) Căruia îi place să (se) sărute. Cf. CADE. *Ghenea*

e pupăcios la chef. C. PETRESCU, I, II, 29, cf. M.D. I. Sc., IX. *Măi badișă al meu frumos, Tu ești tare pupăcios!* — *Mindrulița mea frumoasă, Tu ești și mai pupăciosă!* PODARIU, FL. 89.

- Pl.: pupăciosi, -oase.
— Pupa + suf. -ăcios.

PUPĂGIOARĂ s. f. v. pupejoară.

PUPĂI vb. IV. Intranz. I. (Despre pupeze I 1) A scoate sunete caracteristice speciei: (regional) a pupui² (I). Cf. LB, POLIZU. *Muierea la ... să se prefacă în pupăză ...*, pupăind toată ziua ea o nebună. MARIAN, O. I, 13, cf. II, 171. *Ce ai, pupăză, cu mine? ... ciud îi pupăi, Toată lunea te-a urî Și cu bulgări or zvrli.* ap. CADE, cf. II, VI, 119.

2. (Popular și familiar; despre oameni) A flecări; a cleveți. Cf. LB, LM. *Toți defăimătorii sînt numiți „pupeze” și se zice că „pupătesc”, adică clevesc.* MARIAN, O. II, 176, cf. DDRF. *Cil ce i-am spus s-a dus și-a pupăit prin sal; nu-i spune că pupăie tot.* REV. CRIT. III, 166. *Mătușă, du-te-n treabă-ți și au mai pupăi attea.* VASILIU, P. I, 46, cf. 261, PAȘCA, GL., MAT. DIALECT. I, 89.

3. (Regional; despre broaște) A orăcăi (Bocea — Zălau). ALR SN III h 730/279.

- Prez. ind.: pupătesc și pîpăi.
— Pup¹ + suf. -ăi.

PUPĂIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a pupăi și rezultatul ei. Cf. LB.

- Pl.: pupăiri.
— V. pupăi.

PUPĂJOARĂ s. f. v. pupejoară.

PUPĂTOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Rar) (Om) căruia îi place să (se) sârtule. Cf. CADL.

- Pl.: pupători, -oare.
— Pupa + suf. -ător.

PUPĂTURĂ s. f. (Popular și familiar) Pupa. În o pupătură universală, a spațiere de stiele pe toată lînia. D. ZAMFIRESCU, ap. CADL. *Urmă o serie de pupături de mîni și de ochi între cucușoarele venite și între gazde.* ap. IDRG. *Se ridicau ieri-colo izbucniri de risete ... câte-o pupătură mai plescăită.* REBRIANU, R. I, 16. *Se găsi prins de pupăturile camarazilor din toate părțile.* MIHONESCUL, S. A, 112. *S-a aranjat, rîzîndu-se bine de dimineața, ca să primăscă ... samedenii de pupături.* ARGHEZI, S. VII, 102.

- Pl.: pupături.
— Pupa + suf. -ătură.

PUPĂȚĂ s. f. v. pupăză.

PUPĂȚELE s. f. pl. (Prin Bucov.) Pupături, v. pupătură. LEXIC REG. 115.

- De la pupa.

PUPĂZĂ vb. I. I. Intranz. (Regional; în forma pupăzi) A flecări, a pâlăvrăgi (Poiana Sibiului — Sebeș). ALR II 1 h 29.130.

2. Refl. (Prin vestul Munt.) A se îmbăta. Cf. ZANNE, P. IX, 701.

3. Refl. (Regional) A sta ridicat, a sta în sus (Pitești). UDRESCU, GL. *Ți s-a pupăzat gulerul la cămășă, uite-l cum stă bizoi.* id. ib. ♦ A se cocoșa (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. *Ce te-ai pupăzat acolo, mă diavole; dă-te jos, că mă pui cu jălărcașa pe tine!* id. ib.

4. Refl. (Regional) A se împopoțona, a se înzorzona (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL. *S-a pupăzat marșăla să meargă zorzonată la nuntă!* id. ib.

5. Intranz. (Regional; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A scurta prea mult (Pitești) Cf. UDRESCU, GL. *M-a pupăzat rochia, deșteapla!* id. ib.

6. Refl. (Regional; despre vedere) A se împăienjeni, a se vaoala; a slăbi. Cf. ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., COMAN, GL. *Ce-ai, bătatule, nu poți să dai „bună ziua”? Ori fi s-a pupăzat văzul?* UDRESCU, GL.

7. Refl. (Prin nord-estul Olț.) A se strîmta, a se îngusta. Cf. CLAUȘANU, V. 193. *Locul se pupăzează spre Olteț.* id. ib.

- Prez. ind.: pupăzez. — Și: pupăzi vb. IV, pupăzi (SCRIBAN, D.) vb. I.
— V. pupăză.

PUPĂZĂȚ, -Ă adj. (Prin Munt.) Strîmb; pieziș. *O babă slabă și uscăț, din scripluri, de care doar nasul — un uos pupăzat și ascuțit ... — și ochii au mai rămas.* IOVESCUL, S. 69. < E x p r. **A fi** (sau a umbli) **cu nasul pupăzat = a)** a fi îngîmlat, a umbli cu nasul pe sus. *Prea e și ea cu nasul pupăzat.* UDRESCU, GL.; **b)** a fi supărat, bosumflat. *Ce-o fi avînd de umbli cu nasul pupăzat?* id. ib. < (Adverbial) **A tăia pupăzat.** id. ib. *A se uita pupăzat.* id. ib.

- Pl.: pupăzați, -te.
— V. pupăza.

PUPĂZĂ s. f. I. I. Pasăre insectivoră migratoare, eu penaj pestriț, cu cioc lung, subțire și curbat în jos, cu un moț de pene mari, roșii-ruginii, așezate ca o creastă în virful capului; (regional) nevăstuiică (I 2), pasăre-de-balegă (*Upupa epops*). Și barza și șoinul și cite-ii samănă lui și pupăza și liliacul. BIBLIA (1688), 137¹/8. *Glasul cucului din glasul pupăzii nedeosebind, totăcauna urechile sale către cuvintele mele surde și de tot astupate ș-au finit.* CANTEMID, IST. 359, cf. DBLU, LB. *Încă întrebă ce să coci?* MIȘTE DE MARE ȘI PUPEZE, GURINȚU-ȘI CUIBUL DIA NĂRAV ȘI LEAC, ÎL LĂSĂ ȘI MERSE IAR ÎN ALTĂ PARTE. PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *S-a cueuiet ea o pupăză.* MARIAN, O. II, 171, cf. DDRF, BĂRAC, T. 16/26. *Pupăza moțată și frumoasă-n pene, Guraîndu-și cuibul dia nărav și leac, Îl lăsă și merse iar în altă parte.* PANN, P. V, II, 49/21, cf. HEM 2 495. *Elte-a trimes cu pupăzi de vizitare, să spurci iarmarocul?* CRĂNGĂ, O. 210. *De ce, în acest amefitor vâlmașag de cioare și de pupeze n-azi o dată puternicele bălă de aripi ale unui vultur?* VLAHUȚĂ

(Regional) A aduce tot pui (sau ouă) de pupăză = a merge totul rău, în pagubă. Cf. ZANSE, p. IX, 701; PAMELE, J. D. 162; MAT. DIALLECT. I, 231. **A-i merge** (cuiva) **gura ca pupăza** = a vorbi mult; a fi flecar. Cf. ZANSE, p. I, 627, II, 195. (Regional) **A-i căuta** (cuiva) **pupăza** = a-i merge rău; a nu avea noroc. *La tot le-o căuta merla, Numai tine pupăza.* FOLEA, TRANSILV. I, 478. (Regional) **A-și umple cuibul ca pupăza** (sau ca o pupăză) = a fi murdar; a avea obiceiuri proaste. Cf. PANS, ap. CADE, MARIAN, O. II, 178; ZANSE, p. I, 621, IV, 599. (Regional) **A-i lua** (cuiva) **dracul din pupeze** = a) a-i pierde răbdarea, a-și ieși din fire. Cf. MAT. DIALLECT. I, 231; b) a fi nebun. Cf. CIAUSANU, V. 193. (Regional) **A-i pune** (sau a-i da) (cuiva) o **pupăză în obraz** = a batjocori, a face de două parale. Cf. MARIAN, O. II, 178, 179; ZANSE, p. I, 626. ♦ (Regional) **Femeia cucului** (Grosi — Baia Mare). ALR I 6 198/319.

2. Fig. (Regional) **Persoană care flecărește** (v. fleccar, palavragiu) sau care eleveste, care blăște (v. elevestitor, birfitor). *Totu de sfâimătorii stău numiți „pupeze” și se zice că „pupăzele” adică eleveste.* MARIAN, O. II, 176. Cf. DDRE, COMAN, GL., ALR II I h 30/130. ♦ P. rest. r. **Gură** (considerată ca organ al vorbirii). Cf. LU, I-a *lipal-o în pupăza* ZANSE, p. I, 627. *Tacă-și pupăza.* MARIAN, O. II, 176 cf. COMAN, GL., ALR I 69/122, 217, 257, 273, 350/1383/273. *Să vă mai tacă pupăzale!* MAT. DIALLECT. I, 89. < Ex pr. **A hate din pupăză** = a vorbi mult a flecări, a pălăvrăgi, a trâneani. Cf. id. ib.

3. Fig. Femeie îmbrăcată sau fardată strident, p. ext. femeie neserioasă sau de moravuri ușoare (regional) **pupezoaică**. *Numai la zbirfuturi fi-i gînda ... ghidi, ghidi, pupăză bălăută.* ALECSANDRI, T. 938, cf. JORDAN, L. R. A. 196. *Vine cel dintîi la slujbă — și-a lăsat și mustață și nu mai agăță pupeze.* BUL., III, XI—XII, 195. *Să le vezi pe pupeze pe plajă sau la munte.* PAS, Z. II, 175. *Era dus la București sau în vreun orașel de vilegiatură, cu cine ște ce pupăză, cum zicea el.* VINEA, L. I, 105. *Ce rost are să te apuci s-o împoșolonezi pe Julia cu pe o pupăză dusă la vedere?* II. LOVINESCU, T. 248.

4. (Prin Transilv. și prin nord-estul Ol.) Organ genital al femeii și al iepei. Cf. CIAUSANU, V. 193. ALR I 1099/107, 295.

II. (Regional) Un fel de colac, de turtă, de pline, de cozonac (în formă de pasăre sau de cuib de pasăre) care se face de obicei cu prilejul unor împrejurări deosebite (botezuri, nunți, înmormîntări etc.): (regional) **păpurojine**, **pășărică** (7), **pășăruică** (4), **pășăruță** (1), **peștișor** (6). Cf. LU, POLIZU, GIHAC, I, 223. *Cînd se-narăcă ramul de pom ... este datina ... de a se face și cooce mai multe creștăși, sfințioși și pomene sau pupeze.* MARIAN, I, 167, cf. id. NA, 236, id. O. II, 176. DDRE, REV. CRIT. III, 166. *Prin comit. Hunedoara, garda plătește pe colindatori cu un colac sau o pupăză.* PAMELE, CR. 11. *Pentru copile moarte se dă de jomană copilelor: sărace cite o pupăză, un colăcel împletit din aluatul ce rămîne pe fundul albiei.* PĂCALĂ, M. R. 183, cf. DR. IV, 473. *Cînd ... o găseam la urmă în calau, sofinie, pînca din caștor, dumnceai arma obiceiul să-mi deie o pupăză cu ochi de cerușcă.* SAPONEANI, O. XIII, 29, cf. VAIDA. *Dor mă doare palmele, Palmele și coatele, Tot citind și rîmîntînd La pupezi dulbe despletind* PĂSCULESCU, L. P. 60. *Să-mi faci mie doi colaci, ... o pupăză dintr-o merță Și-un covrig dintr-un merlic.* PAMELE, C. T. 91. *Cu clii îi rîde, Pupeze li-i întinde, Cu clii îi sto, Colaci li-i da.* BIRLEA, ap. CADE, cf. CHEST. VIII 27/11, ALR I 777, ALR II I h 172/310, ALR II I MN 89, 2 712/235, ALR II 1 032. < Ex pr. **Colac peste pupăză** sau (rar) **pupăză peste colac**, se spune cînd peste o pagubă, peste o nenorocire, se supărăre se adaugă o altă pagubă, nenorocire, supărare. Cf. ZANSE, p. VI, 521; MARIAN, O. II, 177; CADE. *A dat peste el un blestemat de „lufus”, pupăză peste colac, și n-a mai fost în stare să-și vadă de afaceri.* VLASIU, D. 31, cf. SCRIBAN, D. *Scrisoarca accosta veni ca pupăza peste colac : ea m-a făcut de-a binelea un hoț.* s. ianuarie

1961, 43. (Rare) **Pupăză pe colac** = lucru excepțional. *Trebute să se marite : Rău face că așteaptă pupăză pe colac.* BIRLIANU, SIV, 207.

III. (Regional) Numele a două plante erbacee: a) noptică (Hesperis matronalis). Cf. BORZA, D. 53, 276; b) orăstică (Orobus vernus sau Lathyrus vernus). Cf. BRANDZA, FL. 515, CADE, SCRIBAN, D., DM, BORZA, D. 97, 276, II X 19. *Colo-n lunca, la frîntă, Găsu pupăza-nflorită și mîndruța mea mîntulă.* MARIAN, O. II, 176. *Găsu pupăza-nflorită : Nu stă pupăza s-o rap, ori pe Leana să m-o pup.* CIAUSANU, V. 28.

IV. I. (Prin Ol. și prin Ban.) **Joacă mare, ascuțit la un capăt, folosit la spart și cioplit pîetre și pentru făcut găuri sau scobituri în lemn.** Cf. CADE, VIETI, GL., ALR II 6 780/812.

2. (Med.: prin nord-estul Ol. + Cătrînce) Cf. CADE, CIAUSANU, V. 193.

3. (Prin nord-estul Ol.) **Semn convențional pus de dogari pe fundurile vaselor.** Cf. CADE, CIAUSANU, V. 193.

— Pl.: **pupeze** și (regional) **pupăzi, pupăzi, pupezi, pupeze** (ALR I 1 025 680, 681, 708, 741), **pupezi** (ib. 1 025 730). Gen.-dat.: **pupezei** și **pupezi**, (învechit) **pupăzu**. — Și: (regional) **pupăță** (ib. 1 025 5), **pupăză, pupăză** (ib. 1 025 75, 85, 87, 107, 112, 116, 156, 269, 283, 285, 351, 357, 359, 368, 887, ALR II 6 217 105, 349), **pupoză** (ALR I 1 025 530), **pupuză** (ib. 1 025 388, 391, ALR II 6 217 537) s. f.

— Cf. alb. **pupëzë**.

PUPĂZEĂ s. f. v. pupezean.

PUPĂZĂ vb. IV v. pupăza.

PUPĂZĂI s. m. v. pupezoii.

PUPĂZĂI s. m. v. pupezoii.

PUPEGIOĂRĂ s. f. v. pupejoară.

PUPEGIŌI s. m. v. pupezol.

PUPEJOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui pupăză.

I. I. (Ornit.) Cf. pupăză (I 1). Cf. MARIAN, O. II, 157. *Am apucat o pupejoară-n scorbura și am prins-o.* UDRESCU, GL.

2. Fig. Cf. pupăză (I 3). *Ce e cu pupejoara aia? Ce vrea?* UDRESCU, GL.

3. (Anat.: prin Transilv.) Cf. pupăză (I 4). Cf. DR. V, 315.

II. (Regional; în formele pupejoară și pupăgioară) Cf. pupăză (II). *Un fel de păsărele din aluat de grîu, care ... se numesc „pupeze” sau „pupăgioare”.* MARIAN, O. II, 178, cf. DDRE.

III. (Regional; mai ales la pl.) Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor: a) orăstică (Orobus vernus sau Lathyrus vernus). Cf. BRANDZA, FL. 515; BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 193, IDRG, SEZ. XV, 105; BORZA, D. 97, 267; b) orăstică (Orobus niger sau Lathyrus niger). Cf. PASCU, S. 161; BORZA, D. 97, 276, II XI 95. *Am cules o chită pe pupejoare.* UDRESCU, GL.

— Pl.: **pupejoare**. — Și: (regional) **pupegioară** (MARIAN, O. II, 157, DDRE, GRECESCU, FL. 193, BORZA, D. 97, 267), **pupăgioară, pupăjoară** (BĂRCIANU, IDRG, II XI 95) s. f.

— **Pupăză** suf. -ioară.

PUPEJŌI s. m. v. pupezol.

PI PÉLEI s. f. pl. v. păpălan.

PUPEZĂ vb. I v. pupăza.

PŪPEZĂ s. f. v. pupăză.

PUPEZEĂ s. f. I. Diminutiv al lui pupăză (I 1). Cf. IDRG.

2. (Mai ales la pl.) Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor: a) orăstică (*Orobis vernus* sau *Lathyrus vernus*). Cf. BRANDZA, FL. 545, GRECESCU, FL. 193, ȘEZ. XV, 105, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 97, 276; b) orăstică (*Orobis niger* sau *Lathyrus niger*). Cf. BORZA, D. 97, 276. *Singele-voinicului roșu-foe se amestecă ... cu pupezele mărunte și conabii*. DELAVRANCEA, T. 60. *Pleacă să adune floricele, ea : ghiocci ... pupezele, viorele*. MUSCEL, 36, cf. PASCU, S. 145, L. ROM. 1973, 130, II IX 153, 201, 338, XI 326, 389.

— Pl.: *pupezele*. — Și: (regional) *pupezelă* (ȘEZ. XV, 105), *pupezică* (II XI 389), *pupăză* (ib. IX 153) s. f.

— *Pupăză* + suf. *-ea*. — *Pupezică*: cu schimbare de suf.

PUPEZELĂ s. f. v. *pupezea*.

PUPEZICĂ s. f. v. *pupezea*.

PUPEZOĂICĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) *Pupăză* (I 3). UDRESCU, GL.
— Pl.: *pupezoaică*.
— *Pupăză* + suf. *-oaică*.

PUPEZOI s. m. I. (Ornit.) Bărbătușul pupezei (I 1). Cf. MARIAN, O. II, 157, CADE, GR. S. VI, 137. *Ce-ai văzut. Nemițule? — Doi pui de pupăzu!* TEODORESCU, P. P. 193, cf. PAMFILE, J. II, 68, ALR I 1 025/124.

2. Fîg. (Prin nord-vestul Munt.) Tinăr ușuratic. *Ascultă, foto, să nu te-apuci să-mi pripășești pupezoii: ăla p-aiici, înfelesu-m-ai?* UDRESCU, GL.

3. (Regional) Numele mai multor plante erbacee: a) orăstică (*Orobis vernus* sau *Lathyrus vernus*). Cf. DDRE, BRANDZA, FL. 545, GRECESCU, FL. 193, IDRE, N. LEON, MED. 59, PANȚU, PL., ARH. FOLK. VI, 298, BORZA, D. 97, VICIU, GL., CANDREA, T. O. 52; b) (în forma *pupegiioi*) orăstică (*Orobis niger* sau *Lathyrus niger*). Cf. BORZA, D. 97; c) (în forma *pupegiioi*) Plăcea-pastilor (*Ancarone nemorosa*). Cf. id. ib. 19, ALR SN III h 641/346; d) ciuboțica-cucului (*Primula veris*). ALR I 1 955/257; e) (la pl.; în forma *pipigioi*) brebenel (*Corydalis marschalliana*). ALRM SN II h 454/284. *Frunză verde pipigioi, poștim cumătore la noi*. MARIAN, SA. 243. *Frunză verde pipigioi, Vină, badeo, joi, la noi*. ȘEZ. III, 59. *Frunză verde pipigioi, Ni-o făcut mamă pi doi, Unu miercuri, unu gioi*. VASILIU, C. 149. *Rouă de pe pipigioi e bună să te speli cînd te dor ochii*. ȘEZ. XV, 105, LEXIC REG. II, 74.

— Pl.: *pupezoii*. — Și: (regional) *pupegiioi* (BORZA, D. 97, L. ROM. 1973, 130, CANDREA, T. O. 52), *pupejoi* (ARH. FOLK. VI, 298), *pupăzoi* (CADE), *pupăzui*, *pupuzoi* (ALR I 1 025/124), *pepigioi* (PANȚU, PL.), *peplugioi* (BORZA, D. 97), *pipigioi*, *pipioi* (VICIU, GL., ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., LEXIC REG. II, 74) s. m.

— *Pupăză* + suf. *-oi*.

PUPÎ vb. IV. Întranz. (Regional) A îmboboci (Rîmnicu Vilcea). LEXIC REG. 85.
— Prez. ind. pers. 3: *pupește*.
— V. *pup*².

PUPÎC subst. (Familiar și în limbajul copiilor) Diminutiv al lui *pup*³. *O chemă la telefon pe prietena sa, îi trimise prin pînă receptorului un pupic*. PAS. Z. II, 152. *Și acum fine un pupic de la mine*. VINEA, L. I, 63.
— Pl.: ?
— *Pup*¹ + suf. *-ic*.

PUPÎNICĂ s. f. (Prin Ban.) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. *Dîncolo de Slatina A-nflorit pupinică*. HODOȘ, P. P. 106. *Dragă mi-i calea dîncocă, Și n-am pentru cine-o face, C-a-nflorit pupinică, M-a urit iboanica*. id. c. 68.
— Și: *pupînică* s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. *pup*².

PUPÎL, -Ă s. m. și f. I. Persoană (orfană) minoră afiliată sub tutela sau în grija euiva (altul deelt părinții). *Pămînturile orfanilor, adevă a pupiilor ori de ce fealiu, să pot da în arîndă la orașenii din obști militărești*. FUND. 10/34, cf. DRUV, I. GOLESCU, C., STAMATI, D., POLIZU. *Rolul unui tutor care administrează averea ce i s-a încredințat pentru pupiile săi*. MAIORESCU, D. I, 138. *Nobilul hidatgo Silva prinde la fidanșata și pupila lui, mîndra dona Sol, pe doi cavaleri*. CARGIALE, O. III, 59. *Tot ael ce nu este nici rudă, nici afin (euseru) cu pupilul nu poate fi silit a primi tutela fără voința sa*. HAMANGIU, C. C. 96, cf. 47. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Tutorele croinei ... vine de-și ia pupila îndăd*. LOVINESCU, C. IV, 116. *Poși fi pupila mea, putem să ne aventurăm în lume, eum am mai făcut*. CĂLINESCU, E. O. II, 208. *Bătrînelul ... nutrește pentru pupila lui un amestec de sentimente paterne și dragăstoase*. VIANU, A. P. 345. *Ar putca să-i fie tală sau poate unchi ... cel cu misiune de tutore, dar care devine cu timpul un pretendent tiranic la mina pupilei sale*. VINEA, L. I, 148. ◊ Fîg. *Sitiñfele și activitatea românilor n-au dezmințit eficacitatea acestei idei ... pupilul da merou dovezi de bărbăție, și-și cîștiga însuși drepturi, pentru care tutorii nu-l socotise încă matur*. ODOBESCU, S. III, 443.

2. (Învechit, rar) Copil. *Pe Karafa l-au bălgoricit, ca eum ar fi învingători de muieri și de pupili*. ȘINCAI, NR. III, 146/5.

— Pl.: *pupili*, *-e*.

— Din lat. *pupillus*, fr. *pupille*.

PUPILĂR¹, -Ă adj. Care ține de pupil, privitor la pupil. Cf. DRUV, I. GOLESCU, C., PROT.-POP., S. D., BĂRCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *pupilari*, *-e*.
— Din lat. *pupillaris*, fr. *pupillaire*.

PUPILĂR², -Ă adj. Care aparține pupilei, referitor la pupila. Cf. PROT.-POP., S. D. *Reflexul pupilar exagerat*. BABEȘ, O. A. I, 327. *Priatre simptomele neurologice, Mizroukhine notează ... scăderea reflexelor pupilare*. PARHON, B. 69, cf. 102, M. D. ENC.
— Pl.: *pupilari*, *-e*.
— Din fr. *pupillaire*.

PUPILARITĂȚE s. f. (În dicționarele din trecut) Timpul cît durează tutela unui pupil (I). Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., S. D.
— Din fr. *pupillarité*.

PUPILĂ s. f. (Anat.) Deschizătură circulară în partea centrală a irisului, prin care se face adaptarea vederii în funcție de luminozitate, de distanță etc.: (popular) lumina ochiului, (învechit) gaura irisului, (franțuzism învechit) prunelă, (regional) negruș (2). Cf. I. NAT. 87, ANTHOP. 176/14. *Această gaură ce să lărgeste sau să strîngează, ca să lase să între în fundul ochiului mai multe sau mai puține raze luminoase, s-au numit pupila sau lumina ochiului*. KRETZULESCU, A. 466/1. *Am vindecat pupile (lumina ochiului) cruceiforme, cornate, izbite de opacitate*. MAN. SĂNĂT. 328/25, cf. STAMATI, D. *Cînd impresiunea luminei este prea tare, atunci pupila (gaura irisului) se micșorează*. BARASCH, M. III, 19/19, cf. POLIZU, P. 110/31. *Formațiunea unei pupile artificiale*. TERNEȘCU, C. 139^f, cf. PROT.-POP., S. D. *Jucînd în toate părțile niște ochi mici cu pupilele vîrgate, dete brațul d-nei Moroi*. DELAVRANCEA, S. 120, cf. DDRE, PONI, F. 389, BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Ochii lui, cu pupilele largi, se chinuiau într-o așteptare fără scop*. REBREANU, P. S. 87. *Pe pupilă parcă să avea la permanență un fulgusor*. ARDELEANU, U. D. 78. *Ori de ette ori pupila nu se aișcă e semin rău*. ENC. VET. 77, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Flacăra adevărului ... își aducea în pupile lucrî orbitoare de bunăte*. KLOPȘTOC, F. 250, cf. DR. IX, 444. *Nădăjduia c-o înfricoșată pasiune arînd centrală în pupilele-i cuorme*. SADOVEANU, O. IX, 42. *Pupilele, în nepuțință de a se concentra, erau risipite*

tu gol. CĂLINESCU, I. O. II, 50, cf. BOGZA, C. O. 12. *Pupilele reacționează atât la lumină cât și la așchidare.* PARHON, O. A. I, 265. *Cînd lumina proiectată de oglînde de jos îi izbește pupila, tresărit.* X. ROM. Iulie 1951, 175. *Nu era nalt, nici frumos, ... cu niște ochi ..., parcă numai pupila, înregei, rotunzi, ea niște guri de cuplor de iad.* DEMETRIUS, A. 22. *Idoli cu stranii pupile trimise singeroasele zile.* BOVICANU, S. P. 21. *Viperele se desosebesc de cîilalți șerpi prin pupilele ochilor lor: lunguiețe.* BILBA, P. A. 153. *Străluciri de minereu și tu porți în rotundele pupile.* LABIȘ, P. 92. *Cînd privesc la lumină sau în dejătare, pupila ochiului se mîsoarează.* ABC SĂN. 13. *Ci pupile mari au ochii tăi frumoși!* 1 aprilie 1961, 76, cf. A II 2. ♠ Fig. *A tresărit lumina ea un praf cînd și-a deschis pupila ei bălaur.* PILLAI, P. 10. *Aș fi putut ..., Țîind în timp a risului pupilă, Sa plămădesc, cum nu am plămădit, Minuni modeste, simple, din argilă.* LABIȘ, P. 122.

— Pl.: pupile.

— Din fr. pupille, lat. pupilla.

PUPĂLINCĂ s. f. v. pupulea.

PUPĂN, -Ă adj. (Franțuzism rar) (Ca) de păpușă (1). *O intrigase ... fetița cu pălărie de pai, zuluși roșiciei, ochi verzi, născu în sus, guriță pupină, len de copil.* TEODORIANU, M. II, 316.

— Pl.: pupini, -e.

— Din fr. poupin.

PUPÎTRU s. n. 1. Suport special, cu picior înalt, cu suprafața înclinată, pe care se așază notele muzicale; (regional) pulpil (4). *Înt-un ștafiiu mic ce despărtea scena de public erau o multime de scaune și pupitre destinate pentru muzicanții ce compunciau orchestra de pe atunci.* FILIMON, O. I, 226, cf. TIM. POPOVICI, D. M. 121, CADE. ♠ Loc. ad v. *La pupitru* în calitate de dirijor; pentru a conduce o orchestră. *Îi revine înăruului dirijor ... meritul de a fi realizat, cu pricepere, talent și cu o participare sobră la pupitru, acest concert.* M 1962, nr. 4, 37. *Un spectacol Stravinski... atînd pe Boulez la pupitru.* ib. 1965, nr. 2, 21. *Apariția dirijorului la pupitru a constituit ... un adevrat prilej de sărbătoare.* ib. 46. ♠ Suport înclinat pe care se sprijină o carte, un caiet etc. *Puteai să faci așa de la început! triumfă funcționarul comercial, răsfirindu-și plîcurile pe pupitrul ghișeului.* C. PETRESCU, I. II, 119. *În parlea cealaltă, o mobilă îngustă și naltă, cu pupitru deasupra și multe saltare.* SADOVEANU, O. VII, 691. *Pe pupitrul pianului se afla un caiet deschis la un preludiu de Vivaldi.* CĂLINESCU, S. 416. ♠ (Tehn.) *Pupitru de comandă* = instalație (în formă de masă înclinată) cu ajutorul căreia se execută comanda, măsurarea și controlul operațiilor unui proces tehnologic sau de altă natură. Cf. DEX. *De la pupitrul de comandă mecanic al apasă pe un buton și locomotiva ... pornește.* ȘTIINȚA, 1977, nr. 10 913.

2. Mobilă care are partea de sus în formă de plan înclinat, folosită pentru scris, citit, desenat etc., și în care se păstrează diverse materiale în acest scop; (regional) pulpil (1). Cf. DDRE. BĂRCIANU. *Nevastă-sa se uită prin pupitrul lui, rîzînd.* D. ZAMFIRESCU, B. 61, cf. ALENI, W. ȘĂINEANU, D. C. *Foile litografiate stăteau praiște în pupitru, tot anul, neclînse, nelăuate.* GALACIION, A. 11. *Se opri lângă pupitrul anocaltului.* SADOVEANU, O. VIII, 183. *Seria în picioare la această măsufă-pupitru.* STANCU, U.R.S.S. II. *Lucrau la un pupitru ce fusese destinat cîndva rugăciunii.* VINLA, I. 1, 108. *Slăuca în picioare, în fața unui pupitru foar înalt și citea o carte bisericască.* DEMETRIUS, A. 94.

3. Partea din față a unei bănci, cu fața înclinată, cu sau fără capac rabatabil, de obicei pentru una sau pentru două persoane, folosită în școli, în universități etc.; p. g e n e r. bancă; (regional) pulpil (2). *O bancă veche — cu pupitrul rupt — s-a rătăcit afară.* HASSABEHESCU, V. 131. *Răzîmată pe pupitrul stropit cu cerneală.* CAZIMIR, GH. 115. *Cîtca, ea un elev, romanul sub pupitru.* C. PETRESCU, I. II, 114. *Un elev necinstit își*

serisese pe fața pupitrului ... tocmai chestiunea pe care o dăduse la teză de cosmografie. I. BOHIZ, B. I, 17. *Dormitoarele cu poltrone alinate, clasele cu pupitrele olinate.* BRĂNESCU, O. A. II, 95. *Îi seria ... altorii de la școală, pe pupitru sau sub pupitru.* TEODORIANU, M. II, 114. *Ședea lungit pe bancă, ascuns cu totul privirilor din cauza pupitrelor îndoit în hemiciclu.* CĂLINESCU, C. S. 95. *Capul cădea înclît pe cartea deschisă pe pupitrul neclît.* BARA, S. M. 11. *În pupitrele noi de lemn de brad se aflau trei douăzeci și cinci de muncetori.* X. ROM. septembrie 1955, 79. *E un vers pe care am plins, în adolescență, în dosul pupitrului.* DEMETRIUS, A. 102. *Duceți-le în clasa a patra și așezați-le peste coblalt pupitru.* II. LOVINESCU, T. 108. *Așa văd lumea omului.* Culecat cu capul sub pupitre. BASCU, P. 220. *Omul lui o poziție care amîntea de copii în pupitrele lor.* PFLA, R. 391.

— Pl.: pupitre. — Și: (înveclit) pulpitru s. n. TIM. POPOVICI, D. M. 121.

— Din fr. pupitre. — Pulpitru: prin apropiere de pulpit.

PUPŢ s. n. (Rar) Augmentativ (cu sens depreciativ) al lui pu p²: sărut zgomotos și grosolan. *Unde nu-i dă și Trăsnea cel uricios un jupoi, fără vest.* CRĂNGĂ, O. 233, cf. TDRG, CADR.

— Pl.: pupoate.

— Pup² + suf. -oi.

PUPŢ subst. (Regional) Lîpic (Crănguiești — Drobeta Turnu Severin). Cf. GL. OL T.

— Pl.: ?

— Pup¹ + suf. -oi.

PŢPOȘ, -Ă adj. (Med.; Transilv.; despre oameni) Cocosat. Cf. DR. V, 222. ALR II I h 56, MAT. DIALECT. I, 89.

— Pl.: pupoși, -e.

— Din magh. püpes.

PŢPOZĂ s. f. v. pupază.

PUPŢ s. n. 1. (Med.; Transilv.) Gîfoză, cocoșă, Iaca o babă carabă, șchioapă, cu pupii în spate. CONV. LIT. IX, 190, cf. XX, I 016, TDRG, CADR. SCRIBAN, D.

2. (Prin Transilv. și prin Ban.) Moș (1). *Pencle se rădicară în sus și astfel remaseră ele îlnă și-n ziua de astăzi și de-aceea c cioceii cu pu-pui în vârful capului.* MARIAN, O. I, 338, cf. VICIU, GL. 91. ALR SN III h 688, 53.

3. (Regional) Coc, conci (Sînnihaiu Almașului — Zălau). ALR II 3 286, 281.

— Pl.: pupuie. — Și: bubul s. n. VICIU, GL. 91.

— Cf. pu p⁴.

PUPUȚ vb. IV. 1. În t r a n z. (Regional) A pupă (1) (Moseu — Galați). Cf. II III 325.

2. Refl. recipr. (Prin nord-estul Ol. și prin nord-vestul Munt.) A vorbi în taină; a sușoti; a pune ceva la cale. Cf. CIAUȘANU, V. 193. *Ce tot vă pupuși, mă, ori aveți de gînd să puneți țara la cale?* UDRESCU, GI.

3. T r a n z. (Regional) A agasa, a enerva (Comloșu Mare — Jimbolia). Cf. LEXIC REG. II, 42.

4. Refl. recipr. (Prin nord-vestul Munt.) A se giugiuli. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: pupuiesc și pupui.

— Pup¹ + suf. -ui.

PUPUȚ, -ŪTE adj. (Prin Mold.; despre copiii mici) Frumos. Cf. PASCU, S. 135.

— Pl.: pupuți.

— Etimologia necunoscută. Cf. pu p².

PUPUIĂ vb. I. Refl. (Prin Maram.) A se cocoța. Cf. GR. S. VI, 95. *Șade fată pupuiată Pe un vîrf de piatră.* ib.

— Pronunțat: -pu-ia. — Prez. ind.: pupuiez.

— V. pupul.

PUPUIALĂ s. f. (Prin nord-estul Olit. și prin nord-vestul Munt.) Acțiunea de a se pupui² și rezultatul ei; (regional) pupuitură. Cf. pupui² (2). Cf. CIAUȘANU, v. 193. MAT. DIALECT. I, 234. *Ce pupuieli i-o fi mai găsit?* UDRESCU, GL. *Ce atita pupuială?* id. ib.
— Pronunțat: -pu-ia-. — Pl.: pupuieli.
— Pupui² + suf. -eală.

PUPUIĂȚĂ, -Ă adj. (Regional; despre animale) Cu pete; pestriț (1) (Pecinișca — Băile Herculane). I. COSTIN, GR. BĂN. II, 162. *La vecina sub părete, Plin de pisici pupuiete.* id. ib.
— Pronunțat: -pu-iat-. — Pl.: pupuiăți, -te.
— De la pup².

PUPUIĂȚĂ, -Ă adj. 1. (Regional) Aseușit, țuguiat (Groși — Baia Mare). ALR SN V I 1 509/349.
2. (Ban. și Transilv.; despre păsări) Moțat (1). *Am găină bubuiată și-i inelată su lăcată.* RETEGANU, TR. 178, cf. ALR SN III h 688/53. *Pe la noi pe sub părete. Is plin de puice pupuiete* (Furnicarul). GOROVEI, c. 166, cf. 272, PASCU, c. 193.
— Pronunțat: -pu-iat-. — Pl.: pupuiăți, -te. — Și: bubuiăt, -ă adj.
— De la pup⁴.

PUPUICĂ adj., s. f. (Regional, mai ales în Mold.) (Fată, femeie) drăguță, gingașă, agreabilă, gătită, cochetă. *Pare-î scoasă din cutie, Zău așa-i de pupuică, Însă grabă! n-a să fie Niciodată frumușică.* NEGRUZZI, s. III, 51. *Da' știți, zău, că-i pupuică de tot.* ALECSANDRU, T. I 184, cf. IDRG. *Nu-mi venea să cred că șlampăle: lătoajă de adineauri era aceeași cu pupuica spileuită pe care o ducem ... la braț.* M. I. CARAGIALE, c. 136, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♀ (Adverbial) *Dați brațul și mergeți pupuică, ... tot pe virful searpilor.* ALECSANDRU, T. 406. (Prin lărgirea sensului) *Guliță, du-te de-ți pune străiele cele de Anul nou și te fă pupuica, suflă-tul meu.* id. ib.
— Accentuat și: pupuică. IDRG. — Pl.: pupuice.
— Pupul¹ + suf. -ică (prin apropiere de puică).

PUPUIEȚĂ s. m. 1. (Regional; în ghicitori) Umflătură, excrescență. *Stiugiar (goron) verde, În vîrf ard.* *Pupuieți cumătră* (Piperul). GOROVEI, c. 290, cf. PASCU, c. 193.
2. (Prin nord-estul Transilv.) Căpiță de fin. BUGNARIU, n. 265/244.
— Pronunțat: -pu-ieț. — Pl.: pupuieți.
— Pupul¹ + suf. -eț.

PUPUIȚĂ s. n. (Prin nord-estul Olit. și prin nord-vestul Munt.) Faptul de a se pupui². Cf. pupui² (2). Cf. CIAUȘANU, v. 193, UDRESCU, OL.
— Pl.: pupuitori.
— V. pupui².

PUPUITĂRĂ s. f. (Prin nord-estul Olit.) Pupuială. Cf. MAT. DIALECT. I, 234.
— Pronunțat: -pu-i-. — Pl.: pupuitori.
— Pupui² + suf. -tură.

PUPURÊI s. m. pl. 1. (Regional) Pete mici (pe corpul unui animal) (Micești — Alba Iulia). ALR I 1 492/136.
2. (Prin Transilv.) Motiv ornamental (în formă de cereulețe) folosit la cusăturile și la țesăturile țărănești. *Șuba e albă, pe margini cu două sinoare, unul negru, celălalt alb, în cornurile aripilor trei pupurele de șinor.* MOLDOVAN, T. N. 64. *Coase cu pupurci.* ALR I 1 762/136.
— Și: pupurêle s. n. pl.
— Pupuri (pl. lui pup²) + suf. -el.

PUPURÊLE s. n. pl. v. pupurele.

PUPURÊZ adv., s. n. 1. Adv. (Prin Transilv. și prin Ban.; în e x p r.) A sta (sau n se pune) pupurez = a sta chireit, cu spatele curbat, a sta pe vine. Cf. REV. CRIT. III, 166. *Acolo se pune pupurez: lîngă copac, proptit de tulpina lui și așteaptă liniștit întimplările*

ce au să urieze. MERA, L. B. 122, com. din URCA — CÎMPIA TURZII.

2. S. n. (Prin sud-vestul Transilv.) Pîine mică. Cf. REV. CRIT. III, 166.

— Pl.: (2) pupureze. — Și: huburéz adv. Com. din URCA — CÎMPIA TURZII.
— De la pup⁴.

PUPÊȘĂ s. f. v. păpușă.

PUPUȘUȚĂ s. f. (Prin Transilv.) Păpușică (1). Cf. LN.
— Pl.: pupușuțe.
— Pupuşă + suf. -uță.

PUPUȚ subst. Diminutiv al lui pup⁴.

1. Subst. (Prin vestul Transilv.) Cf. pup⁴ (1). (E x p r.; adverbial) A sta pupuț = a sta chireit, cu spatele curbat, a sta pe vine. Cf. TEAHA, c. N. 258.

2. S. m. (Regional) Pasăre mică, cu mot¹ (1), neidentificată mai de aproape (Derna — Marghita). Cf. BĂCESCU, PĂS. 145.
— Pl.: (2) pupuți.
— Pup⁴ + suf. -uț.

PUPUȚĂRE s. f. (Regional) Împopoțonare (Bonț — Gheria). COMAN, GL.
— Pl.: pupuțări.
— Cf. i m p u p u ț a.

PUPUZĂ s. l. v. pupăză.

PUPUZOI s. m. v. pupezoii.

PUR¹ s. m. Numele mai multor plante erbacee: a) plantă erbacee din familia liliaceelor, cu bulbul format din numeroși bulbi mici, acoperiți cu o membrană, cu tulpina rotundă, cu frunzele lungi și înguste, cu flori purpurii, dispuse în umbel: (regional) ai (*Allium rotundum*). Cf. BRANDZA, FL. 411, GRECESCU, IL. 570, PANȚU, PL., BORZA, D. 15, 276; b) (regional; și în sintagma pur de grădină, BORZA, D. 14) hăjme (*Allium ascalonicum*). Cf. GRECESCU, FL. 570, PANȚU, PL. 123, BORZA, D. 14, 276; c) (regional) ai sălbatic (*Allium ochroleucum*). Cf. DDBF, GRECESCU, FL. 568, PASCU, c. 85, PANȚU, PL. 3, ARH. OLT. XXI, 274, BORZA, D. 15, 276, II V 49, XII 24; d) (regional) praz (*Allium porrum*). Cf. BRANDZA, FL. 442, CATANELE, 28, BIANU, D. S., PAMFILE, A. R. 195, PANȚU, PL. 236, BORZA, D. 15, 276; e) (regional) arpagie (*Allium schoenoprasum*). Cf. BRANDZA, FL. 442, PANȚU, PL. 9, BORZA, D. 15, 276; f) (regional) aiul șarpelui (*Allium scorodoprasum*). Cf. GRECESCU, FL. 569, PANȚU, PL. 3, BORZA, D. 15, 276; g) (regional) ceapa-ciorii (*Allium vineale*). Cf. ȘEZ. XV, 111, BORZA, D. 16, 276, ALR II 6 315/414; h) (regional) usturoi (*Allium sativum*). Cf. BORZA, D. 15, 276; i) (regional) luminărică (*Verbascum thapsus*). Cf. LN, POLIZU, BARCIANU, TDRO, BORZA, D. 178, 276; j) (regional) coada-vacii (*Verbascum phlomisoides*). Cf. BRANDZA, FL. 344, BIANU, D. S. 432, ȘEZ. XV, 60, CADE, BORZA, D. 178; k) (regional) coada-vacii (*Verbascum thapsiforme*). Cf. BORZA, D. 178; l) (regional) ghiocel (*Galanthus nivalis*). Cf. ALR I 1 932/335, 522, 592, 808. Cf. LR, DRU. *Fă un sos cu ... o lîtră de săină, o bucată de unt, petrinjel, pur.* ap. TDRC, cf. CIHAC, I, 212. *Există ascariena pur, eu florile albastre-azurii, albe, galbene sau roșii, destul de plăcut.* ap. TDRC, ALEXI, W. *Altele iau un fir de pur și desetină deasupra bolnavului.* GNIGORIU-RIGO, M. P. I, 17. *Copiii mîntăneă ... pur de ballă, de vie, ett e tindr.* PAMFILE, J. II, 89, cf. H I 19, 57, 187, III 306, 399, IV 44, 52, VII 480, X 353, 496, XI 326, XII 170, XVI 146, 280. *Franză verde fir de pur, Blesema-le-aș, nu mă-ndur, Că mi-ai fost ibovnie bun.* SEVASTOS, c. 194, cf. ȘEZ. VII, 190, I. CR. III, 373. *Culegea știr, dragavei, pur leurdă.* PLOȘBOR, c. 40, cf. TOMESCU, GL., A VI 26.

— Pl.: puri și (învechit, n.) pure (l.b.). — Și: (regional) por (СИБАС, I, 212, BONZA, D. 15), pōrlu (BONZA, D. 15) s. m.

— Lat. *porrum*.

PUR². -Ă adj. I. Care există, se prezintă neamestecat cu nimic altceva, care nu conține elemente străine unei anumite naturi specifice; curat, neamestecat. Cf. l.b. *Această monedă ... e de un aur foarte pur*. CR (1848), 413/86, cf. STAMAIL, D., ARISTIA, PLUJ. *Uila aceasta este compusă de aceeași materie ca și diamantul ...; însă această materie se află în diamant într-o stare pură și cristalizată*. BAHASCH, I. N. 61/10, cf. 63/18, POLIZU, IDRF. *Uzfructul se poate stabili sau pur, sau cu lermene, sau cu condițiune*. HAMANGIU, C. C. 132, cf. ȘĂINEANU, D. V. *Era un englez de rasă pură, cu barba și mustățile roșcate*. SADOVEANU, O. VI, 95. *Alchimistii nu aveau noțiunea de corp pur*. MACAROVICI, CH. 5. *Vegetația este alcătuită din molidișuri pure și molidișuri cu brad*. MG I, 694. ♢ Fig. *Nai creșteam într-o lume cu zgură, ei se nasc din minecru din ce în ce mai pur*. 7 august 1964, 66. ♢ L. o. c. a d v. **Pur și simplu** = nimic altceva decât ...; numai și numai; nici mai mult, nici mai puțin decât ... *Am să-i reclame pur și simplu banii*. ALECSANDRI, S. 167, cf. ALEXI, W. *Ești pur și simplu un căfel primejdios*. HOGAȘ, DR. I, 183. *Șacul nervos și-a luat pur și simplu patru ani din viață*. CAMIL PETRESCU, T. III, 81. *Ar trebui să luați măsuri ... să-l chemați și să-i interzică pur și simplu*. C. PETRESCU, C. V, 229. *Dar înainte de a țorni într-aci, nu eram decât pur și simplu o haimana, un vagabond*. MIHĂILESCU, D. A. 6. *A sculpat pur și simplu, așa, cum se sculpa*. ARGHEZI, S. VII, 27. *Zenaida Manu moșăia pur și simplu*. CĂLINESCU, S. 172. *Aici ești pur și simplu caporal*. BENIUC, M. C. I, 376. *Femeile întorceau pur și simplu capul după el pe stradă*. GALAN, Z. II, 149. *Mă silești să te concediez pur și simplu*. VINEA, L. I, 44. *Cea de-a doua mireasă răspundea pur și simplu la numele de Aurica*. BARBU, P. 139. *El nu refuzase să răspundă fratelui său, ci pur și simplu îl credea mort*. V. ROM. noiembrie 1962, 153. *Vegetația ei luxuriantă ne-a fascinat pur și simplu*. VIN. PES. august 1964, 11. *Se întoreea acasă cu fălcile alit de încețate lucit pur și simplu nu mai putea vorbi*. PRIDA, M. S. 33.

2. (De obicei despre noțiuni abstracte, despre valori spirituale) Care realizează sau încearcă să realizeze un tip, un model considerat perfect, absolutul; care se conformează (întocmai) unui tip, unui model, unui etalon; care este neamestecat cu elemente ale unui alt tip sau ale unui alt model (din același domeniu); (despre artă, produsele ei etc.) care se află în afara oricăror tendințe, a oricăror scopuri. *A, e, i, o, u sînt vocale deschise sau pure*. CR (1818), 152/11. *Latinismul pur pică de la sine*. RUSSO, S. 97. [Cupa de Murano] *e arta pură, fără fraze*. MACEDONSKI, O. I, 186. *Cunoaștința estetică și sentimentul estetic la artiștii, fiind „a priori”, e un produs pur al spiritului*. GHEBEA, ST. CH. II, 43. *Noi trebuie din timp să atragem atenția cavalerilor artei pure și să le arătăm încotro duc tăcile lor*. IONISCU-RION, S. 246. *Acești romancieri, care au privit lumea în aspectele ei sensibile, ca și artiștii puri, au privit-o și în raporturile ei*. IERĂILEANU, S. L. 62, cf. CADE. *Îngrat ce ești! Așa prețuiești tu sinceritatea pură?* GALACTION, A. 246. *Este un dans artistic, dans pur*. CAMIL PETRESCU, T. II, 118. *Esența explicațiilor arhaice era mui pură și mui poetică*. SADOVEANU, O. IX, 162. *Fașă de cuvîntul pur (i-aș zice, mai bine, lexical), morfemul reprezintă elementul necunoscut, nou*. IORDAN, STIL. 232. *N-am întâmpinat cazul vreunui scriitor care să fi conceput lucrarea literară ca pe un exercițiu regresiv, de întoarcere ... către documentul pur*. VIANU, A. P. 394. *Construcția operelor monumentale ... constituie gloria cu mai pură a Renașterii*. OȚETEĂ, R. 333. *Armonia și echilibrul tablourilor sale nu sînt teorie pură*. OPRESCU, S. 229. *Ar deveni, asemeni spiritelor pure, o ființă surdă, oarbă și mută, fără nici o dorință*. CĂLINESCU,

c. o. 117. *Constatarea pură, intelectuală, degajată de alitudinii apreciative, e o abstracție*. RALEA, S. T. II, 16. *Doina aceasta se înalță pînă la cele mai pure și desăvârșite trepte ale emoției*. BOGZA, C. O. 366. *Înveștă cu atributele ... unei senzualități naturale și pure, ca e lipsită de luciditatea și gîndirea specifice generației sale*. 7 iunie 1964, 73. ♢ (Adverbial) *Poezia sa este numai spiritalistă; gîndul este pur exprimat într-o adorare principială*. CONSTANINESCU, S. I, 181. ♢ L. o. c. a d v. (Regional) *De pur ce ... = extrem de ..., foarte*. *De pur ce-i bun*. ȘIZ, VII, 183. *De pur ce saavîm*. ib. ♣ S p e c. Care se conformează întocmai unei doctrine, unei credințe etc. *Socialiștii puri mai rămăseseră numai cîțiva*. GALACTION, A. 63.

3. Care este nealterat, nevieciat. *Cînd lucrătorul nu e silit să rămîie în sălile sășezîntului cu aerul stricat, atunci e preferabil ca să se plimbe într-un aer pur*. ISIS (1859), 130²/3, cf. CADE. ♢ (Adverbial) *Florile miroseau proaspăt și pur*. C. PETRESCU, I, II, 11.

4. (Despre zăpadă) De un alb imaculat. *Pătura imaculată a zăpezii, nemăjită de circulația mecanică, rămînea pînă primăvara pură*. ARGHEZI, H. 101. *Albă tu, zăpadă pură*. BLAGA, P. 70. *Cîmpul nemărginit, acoperit iarna de înalte și pure zăpezi*. STANCU, R. A. II, 393.

5. (Despre cer, zare, atmosferă) De o semănătate desăvârșită. *Acum sînt șlele sus; cerul e înalt și pur*. C. PETRESCU, I, II, 149. *Simfea zorii, fără să vadă zarea lor pură*. TEODOREANU, M. II, 115. *Cerul e pur și aerul umed*. RALEA, S. T. I, 252. *De la o zare la alta, cerul redeveni o albastru și pur*. BOGZA, C. O. 64.

6. (Despre chip, față, obraz) Care este de o desăvârșită armonie, frumusețe. *Ochii lui Dănuț priveau o pură față de feliță polidă*. TEODOREANU, M. II, 51. *Cu obrajii puri și ușor măslinii, cu nas grosc și ochi migdalafi*. CĂLINESCU, S. 14. *Avea un chip rotund și pur*. BARBU, P. 36. ♢ (Prin lărgirea sensului) *Mugur alb, și roz și pur*. BACOVIA, O. 87.

7. (Despre voce, despre sunete etc.) Care este de o mare limpezime, claritate, frumusețe; limpede, clar; cristalin. *Glasul torentului ne ojunge mai sonor și mai pur*. CR (1818), 10² 61. *Glasul Olgafei era mic dar pur, neted, fără stufențe*. TEODOREANU, M. II, 142. *Și te lopeai cu totul în țările Și ne venea doar cîntecul tău pur*. BENIUC, C. P. 89. ♣ (Adverbial; prin vestul Transilv.) Lămurit, clar, deslușit, răspicat. *Pur își spun să vină cu mine Că atunci îți va fi bine*. BEV. CRIF. IV, 116.

8. Care este neprihănit, nepătat, curat din punct de vedere moral; s p e c. cast, virgin. *Virtutea-i ieșire pură din acele pericole*. CR (1848), 212/68. *Vai! oameni fără datini ... și fără de virtuți, Ce spre-a păta ce este pur, par că sînt născuți*. BOLINTINEANU, O. 169. *Tot ce a fost în cîntu-mi mai pur și mi capil ... A format un tînger frumos și juvenil*. EMINESCU, O. IV, 173. *Adela e altă de pură și ... altă de bună!* IERĂILEANU, A. 93. *Ceoa ce era pur și inalterat în toată suferința lui*. C. PETRESCU, I, II, 102. *Cuvintele cu care m-a întâmpinat aveau tonul profund și cast al celei mai pure femei*. VEASIU, D. 186. *Sentimentul acestui l-aș dori pur*. SADOVEANU, O. X, 83. *Săvîcă încerci pentru o clipă remascarea de a bănuți o soție altă de pură*. CĂLINESCU, I. O. II, 81. *Măriașă pareă pură*. Pură și nevinovată. STANCU, R. A. IV, 284. *Era ... un om frumos și pur*. DEMETRIUS, A. 309. *O tulburare Se-adăpostise-n sufletul meu pur*. IAHȘ, P. 137. *Poate că eu pot să-ți dau o dragoste mai mare și o viață mai pură*. 7 septembrie 1962, 17. ♢ Fig. *Femeie, ... Pur trandafir, bătut în cuie De dimiuit pe crucea mea*. ARGHEZI, VRS. 89. *Tu, flacăra năpraznică și pură*. CONTIMP. 1956, 1049, 15.

9. Care nu este nimic mai mult (sau altceva) decât ..., care se limitează exclusiv la ... *Dar el iar cînd avem a face cu pură frazologie bisericăscă, ... frumuseți literare deșteaptă atenția e țitorului*. BOGZA, I.

1. 432, cf. CADL. *Cine s-aștepta să-mi cadă Patru iepuri dintr-un foc?* — *Astă stă invenții pure.* TOPÎRCEANU, o. a. 1, 185. *Ingroto, tu știi bine că e purul adevăr.* CAMIL PETRESCU, t. I, 90. *Au urit două lucruri: ditontismul amabil și crudiția pretențioasă, scerbădă, de pură bibliotecă.* D. GUSTI, p. a. 293. *N-a primal umoarea antropofobă, ci o pură socoteală redacțională.* CĂLINESCU, c. o. 81. *Nu, n-o să mă despart, ci o pură idee.* PREDĂ, R. 288. ♪ (Adverbial) *Abia acum începe cu adevărat genul pur epic cu romane ca Neamul Șoimăreștilor, Ion. IBRĂILEANU, s. l. 8. Caracterul epic al operci sale rămâne pur formal.* LOVINESCU, s. 1, 29. *Trecând de la regimul pur lactat la altul mai consistent, a dat într-o tulburare gastrică serioasă.* GALACIION, o. a. 1, 53. *Nu poți să spui că nu există și o emoție pur artistică.* CAMIL PETRESCU, t. II, 118. *Stănică făcu gestul, pur decorativ, de a plăti.* CĂLINESCU, E. o. 1, 249. *Am determinat, în planul pur teoretic, marile sisteme ale idealismului romantic.* VIANU, p. 88.

— Pl.: puri, -e.

— Din lat. *purus*, fr. *pur*.

PURADĂU s. m. v. **puradel**.

PURADÉL s. m. (Popular și familiar) Copil de țigan. (popular) danci. parpandel; p. gener. (familiar) copil. Cf. KLEIN, D. 409, LB, CIHAC, II, 522, DDFR, BĂRCIANU. *Țiganul... intră apoi în casă și spune purdelor și horhunei lor cum a tnculuit pe român.* MARIAN, INS. 206. *Oamenii, femeile, fetele, puradeii se strâng grămadă.* SANDU-ALDEA, A. M. 219, cf. ALEXI, W., TDRG, PAMEILE, A. R. 257, DR. IN2, 812, ȘAINFANU, D. U., CADE. *Mă așteptam să găsesc înșirați pe căleste pe toți dancii și puradeii soțreii.* VOICULESCU, P. II, 62. *Puradeii îl observară numai decît și-si opriră vorșerările.* SAĐOVEANU, O. XII, 511. *Pe cînd eram au puradel mai mult decît barosul tătucăi...* id. ap. CADE, cf. SCRIBAN, D. *Mă băteau mai mult decît pe ceilalți puradei.* STANCU, R. A. II, 201. *Plesneste-o pe Frosa că a dat în puradelul tîn.* PAS, Z. I, 116. *Nu-ți place să te bată puradelul? Învață! Uite, țiganu-i mai deștept ca voi toți!* T. POPOVICI, SE. 167. *Ganul țiganul nu eia singur, căci avea s-o muiere cu care căjătase vro șase puradei, va să zică pui de țigan.* RETEGANUL, P. I, 60. *Denșucu st dust și gast pi poft la mast, mîncu bitnzt cu mămăliți celdt, di i s-o făcut poftl puradelului.* GRAIU, I, 503, cf. CABA, SĂL., COM. din STRAJA — RĂDĂUȚI și din ȚEPEȘ VODĂ — CERNĂVOĐĂ. *Doi furdoi s-au apucat la bătaie.* Com. din RĂDĂUȚI, cf. MAT. DIALECT. I, 89.

— Pl.: *puradei*. — Și: (regional) *puradéu*, *puradău* (SCRIBAN, D.: accentual și *purădău*, id. ib.), *purde* (KLEIN, D. 109, CIHAC, II, 522; accentual și *jurdé*, LB) s. m., *purdeá* (LEXIC REG. 56) s. f., *purdel* (TDRG, CABA, SĂL., COM. din STRAJA — RĂDĂUȚI), *purdeu* (BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘAINFANU, D. U., SCRIBAN, D.) s. m.

— Din țig. *purde*, magh. *purde*.

PURADÉU s. m. v. **puradel**.

PURADÍCHU s. m. (Rare) Numele unui pește nedefinit mai îndepoaproce. *Cite-un biban..., cite-o roșioară proastă și puradichiul cel țepas.* STĂNOIU, în SCL 1973, 50.

— Pl.: *purodicti*.

— Etimologia necunoscută.

PURADÍCHU subst. v. **paradichiu**.

PURĂȘ, -Ă adj. v. **poroș**¹.

PÚRAY, -Ă adj. v. **porav**.

PÚRĂ s. f. I. (Învechit) Perioada Imperechierii la bovine. *Au venit pura vacii să se gonească* (A. 1847).

URICARIUL, X, 405, cf. POLIZU, CIHAC, II, 299, BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. (Prin Bucov.: într-un desclntec; cu sens neprecizat, probabil) Pasiune (5). *M-am sjiălat... De ură, De pură, De făcătură.* MARIAN, D. 122.

— Pl.: *pure*. — Și: (Învechit) **póră** s. f. URICARIUL, X, 405.

— Din ur. *nopá*.

PURĂNCÍTĂ s. f. v. **poruncit**.

PÚRĂȚ s. m. (Rare) Termen (depreciativ) pentru un exreu (bogat); p. gener. om bogat. *A dat să strngă marfa de pe grilajul cu lorbată albă de chiciură, dar purățul s-a răzgnđit.* I. BOTEZ, B. I, 19. *Mare „purăț”! Se îmbolnăvește mercur! Parcă-i Rotschild!* În SCL 1973, 50.

— Pl.: *purăți*.

— Din idiş *purəts* „bogălaș”.

PURĂU s. m. (Regional) Malac (Agrbiciu — Cluj Napoca). LEXIC REG. II, 74.

— Pl.: *purăi*.

— Cf. *pură*.

PURĂVÍ vb. IV. Transz. (Prin vestul Transilv.) „A trata rău pe cineva”. cv 1951, nr. 9 — 10, 44. — Prez. ind.: *purăvesc*.

— V. *purav*.

PURĂZĂU subst. v. **porozău**.

PURCĂU¹ s. m. v. **porcar¹**.

PURCĂU² s. m. v. **porcar²**.

PURCĂIUU s. m. v. **porcar¹**.

PURCĂLAB s. m. v. **plcălab**.

PURCĂLĂȘ s. m. (Prin nord-vestul Transilv. și prin Bucov.) Purceluș (I). Cf. CONV. LIT. XX, 1016, PASCU, s. 350, SEC VI, 119, COM. MARIAN.

— Pl.: *purcălași*.

— *Porc* + suf. -*ălaș*.

PURCĂNĂȘ s. n. v. **porcănaș**.

PURCĂRUȘ s. m. v. **porcăruș¹**.

PURCĂREĂLĂ s. f. v. **porcăreală²**.

PURCĂREĂȚĂ s. f. v. **porcăreăță**.

PURCĂRI¹ vb. IV v. **porcări¹**.

PURCĂRI² vb. IV v. **porcări²**.

PURCĂRIE¹ s. f. (Prin nord-vestul Transilv. și prin nord-estul Munt.) Meseria porcarului¹ (II). Cf. CONV. LIT. XX, 1016, B XII 32.

— *Purcar¹* + suf. -*ie*.

PURCĂRIE² s. f. v. **porcărie¹**.

PURCĂRIȚĂ s. f. (Regional) Colac din aluat care se dă porcarului¹ în ajutorul Crăciunului. Com. din VĂLCANI — SÎNNICOLAU MARE.

— Pl.: *purcărițe*.

— *Purcar¹* + suf. -*iță*.

PURCEĂ s. f. I. Puiul de sex feminin al seroaței; p. ex l. seroață (tinără). Cf. LB. *Iacă purceaua vecinului, zi, La merlicu gșlii-n grab', să repezi.* PANN, P. V. II, 65/25. *Ieri noapte era [Impii] să-mi curățe purceaua din tindă.* CONTEMPORANUL, VII2, 1, cf. DDFR. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Un zdravăn porc, ba chiar purcea, Hai toată ceata după ea.* GORUN, F. 180, cf.

TD RG, PASCU, s. 150. *Iarna ne vom îngriji ca purcelele și purceii să stea la căldură.* LNC, VII, 599, cf. ȘAINEANU, D. V., SCRIBAN, D. *Pînă la vară, mai fată purceaua o dată.* STANCU, D. 262. *Ce te flăcăiești aici ca purceaua etnd bea?* BENIUC, V. CUC, 36. *Ce guici așa, leică? Vai, vai! Cum mai guică! Ca o purcea.* PREDĂ, M. 55, cf. II, XI 5. *Da' și mlndra-i ușurva, C-a mlncat carne de mia și costiță de purcea!* JAHNİK-BİRSEANU, D. 364. *Purceica a crește mare și-a face purcei.* SBIERĂ, P. 251. *După ce s-a tigrășat purceaua bine, unchișul a tăiat-o.* I. CR. II, 286, cf. ALR I 1110 714, A VI 26, IX 5. *Joacă, mă, pe pitileaua, Că ți-a da mă-sa purceaua!* FOLC. TRANSILV. I, 196. *El rîde, și purceaua moartă în cofeț (sau în cocină, în coșar), se spune despre cei nepăsători față de propriile lor necazuri.* Cf. TD RG, CIAȘANU, GL., UDRESCU, GL., ZANNE, P. II, 693. *Am o purcea grasă, Noaptea trece peste casă (Luna).* GHOVEI, C. 211, IDRG, 203. ◇ (Ca epitel depreciativ, folosit, de obicei, în imprecății) *Taci, fă, din gură, purceaua dracului.* PREDĂ, M. 301. ◇ (Prin Munt. și prin Ol.) *Purcea mistreofă (sau săbatică) = femelă (tinără) a porcului mistreț; puilul de sex feminin al porcului mistreț. Ce-mi poruncești, stăpîne? ... - Să mai mulgi apoi lapte de purcele mistrețe.* VISARION, R. 66, cf. ALRM SN II h 196. ◇ Ex p r. (Familiar) *A lua purceana de eoadă (sau de nas) = a se îmbăta. Nu-i e destul că-i cu mîntle necoadă, A luat și purceana de eoadă.* PANN, P. V, I, 112/7, cf. BANONZI, I. L. I, II. *De la dînsul [Bachus] a rămas vorba ... ce noi îi zicem pre limba noastră: a luat purceana de eoadă.* IȘPIRESCU, V. 103, cf. DDRE, ZANNE, P. I, 627, N. 701, IDRG, PAMILLI, J. III, 93, ȘAINEANU, D. V., CADE. (Regional) *A avea purceică = a fi arțăgos; a avea loane.* ZANNE, P. IX, 705. (Regional) *A pune cuiva purceaua = a necăji pe cineva.* Cf. CIAȘANU, GL.

2. (De obicei art.; și în construcțiile *de-a purceaua*, II IV 57, 90, XVI 31, ȘEZ. XIII, 61. ALR SN V h 1302, LEXIC REG. 56, *de-a purcea*, ALR SN V h 1302) *Joc de copii la care unul dintre jucători împinge cu un baston o minge, o bilă, un os etc. spre o grupă care se află în mijlocul unui cerc, în timp ce ceilalți jucători caută să-i împiedice cu bastoanele trecerea; p. ext. minge, bilă, os etc. care servește la acest joc; de-a poarca, v. p o a r c e a l (2). *Un copilotru bătea „purceaua” e-a strășnică măciucă de măceș.* STĂNOIU, C. I. 76. *Cei doi frați ... se simțeau bine pe izlaz: jucau purceaua.* PREDĂ, D. 23, cf. II I 301, II 82, IV 12, V 72, 321, IX 124, X 87, XII 212, CIAȘANU, GL., ALR SN V h 1302. ◇ Ex p r. (Regional) *A se juca de-a purceana în ceafa (sau pe spluarea) cuiva = a trage cuiva o bătaie.* Cf. UDRESCU, GL.*

3. (Anat.; prin vestul Transilv.) *Biceps (al mîinii).* Cf. ALR II/1 h 49.

4. (Ol.) *Cavitate, adîncitură care se află după pavilionul urechii.* Cf. ALR I 51 805, 870, 871.

5. *Capăt de traversă pe care este rezemat lomul în timpul așezării la coltă a șinelor unei linii de cale ferată.* Cf. LTR².

6. (Argotic) *Ladă.* Cf. BARONZI, I. L. I, 151.

— Pl.: *purcele*. — Și: *purceică* s. f.

— Lat. *porcella*. — *Purceică*: cu schimbare de suf.

PURCEDĂ vb. I v. *purcede*.

PURCEDE vb. III. I. I. Intrans. (Învechit și popular; despre ființe; de obicei cu determinări locale, mai rar finale) *A porni (II I), a pleca (II I). Cînd fu noaua sfîrșitul acelor zile, ieșim și purceasem.* CORESI, L. 100/11. *Purcease drept aceea Izdrat cu tot cu ce areca el.* PALIA (1581), 192/7. *Purcease de tîmblă mai toată lunca.* MOXA, 319/15. *Ei îndală și lăsară mreajă și purceasără după-ânsu.* VARLAAM, C. 153. *Solul ... de nu va purcede ce să va zăbăvi într-acele loc ... nu să va certa cu un suduitoriu de domnie.* PRAY, 72, cf. 168. *Lutndu-și zina bună starcățul purceasă.* DOSOFILI, V. S. octombrie 57²/21. *Și el purceasă după dînsul* (a. 1692). GEN I, 297/13. *Eu,*

iată, gata sînt și purceez; mergi și tu de încalecă. IST. F. R. 48. *Au purces Petru Vodă înaintea carălor.* NECULCI, L. 13. *Le deade împăratul oaste mare și purceseră.* ANON. CANTAC., CM I, 95. *Boiarii ... au purces cu toști de au venit în țară.* R. POPLESCU, CM I, 300. *Purcis-au cu toată curte mării săli ... și au mersu la Roman* (a. 1733). CAT. MAN. I, 184. *S-au îndalcat și domnul cu toată curtea mării săli de au purces (sfîrșitul sec. XVIII).* BUL. COM. IST. II, 112. *Purcegînd domnul împreună cu jasa ... înaintea oamnenilor ... era edourile.* GHIORGACHE, CER. (1762), 310, cf. 202. *Purcegînd mergea înainte întru aceiași sară și în noaptea cea de după dînsa.* ALTHOPICA, 17²/13. *Vrînd să purceaze trimisul acela împărătese închise pre sfîntul să nu iasă nîvidecum de acolo.* MINSIUL (1776), 78²/12. *Face semn cătră ai săi să purceagă După dînsul.* BUDAI-DELEANU, T. 114, cf. 126. *Îi grăbesc ca să purceagă, dar în taină,* pe ascuns. BELDIMAN, L. 23/35, cf. id. N. P. II, 75/6, CLEMENS, DRU, LB. *Dacă mă reji săli, eu voi purcede.* DRĂGHICI, R. 109/6. *Dădu ostașilor scîmnelul a se înarma și a purcede.* ASACHI, S. L. II, 61, cf. 9. *Îndată purcezînd, sosi în 5 august în tabăra de la Rușci.* BALCESCU, M. V. 105. *Fir-ar afurisit ceasul întru care am purces La această călătorie.* PANN, L. I, 101/15. *Doisprezece concurenți purceseră și numai cinci se înturnau.* NEGRUZZI, S. I, 42, cf. POLIZU, CIHAC, I, 223. *Căii lor ce-n luptă purced cu nepăsare.* BOLANȚEANU, O. 114. *Lasă să purcează corpi-i de soldați Și rămîne-n urmă.* id., ap. TD RG. *Hățuri și biciuscă apucă și purcede.* I. NEGRUZZI, S. II, 136, cf. CONV. LIT. XXVI, 801. *Vodă-n sîrg a și purces; După el ostărea-n fugă.* COȘBUC, P. I, 83, cf. ALINI, W. *Dar să purcedem, căci noaptea-i grăbită și ziua ne-apucă.* MURNU, I. 203, cf. 16. *TD RG. Și iar purcesu la drum.* GIRLEANU, N. 199. *Și purcedeam mereu, în căutare de zări mai adînci.* M. I. CARAGIALE, C. 41, cf. ȘAINEANU, D. V., CADE. *Fugari de la oaste, care-au purces poînăcește să ia calca cotului.* C. PLIHESCU, R. DR. 132, cf. id. I. I, 267, BUL. FIL. II, 97. *El a purces pe nos.* LESNEA, VERS. 17. *Dacă purcezi astăzi, apoi pînă duminică ești înapoi.* SADOVEANU, O. X, 559. *Cine-a purces în ploaie și furtună Și a brăzdă în neaură și zloată Șeul blajin și gras?* ARGHEZI, VERS. 25, cf. 91. *Tătărimea purced-a și pe Grue mi-l ducea La cel popă creștinesc.* ALECSANDRI, P. P. 79, cf. 25. *Au trebuit ... să purcedă mai departe.* SBIERĂ, P. 72. *C-am purces pe cale, Pe cărare.* MARIAN, I. 13, cf. id. SA, 18. *Cei trei frați au purces la drum.* ȘEZ. II, 51, cf. 51. *Să se puie cață pe capul necetei sale ca să-i dea voie de a purcede în lungă călătorie.* POPESCU, B. III, 73. *Purcesei să-mi col bărbatul.* ȘEZ. V, 47, cf. VI, 167. *El că a venit ... La tăicuțul lui Și la măicuța lui Ca ei să purcedă.* VICIU, COL. 161, cf. PĂSCULESCU, L. P. 373, GR. S. VI, 81, ALR II 1761, 605, 512. *Și ea tot venea Și venea, venea Și se-mpiedica, Și iar se scula, La drum purcedea.* BALADE, III, 51. ◇ (Cu determinări locale care indică direcția, sensul, (înta deplasării sau punctul de plecare) *Nu purceade înapoi.* PSALT. HVB. 37²/11, cf. 17²/11. *Dacii degrabu purceasiră spre Suceava.* URECHIE, L. 172. *Au stălut lucrul așa, e-au fost purcegînd la Uivar* (a. 1667). BUL. COM. IST. IV, 170. *Întainte merge-ori (înainte mergi c. e. a vei mai nainte purceade D) amu înaintea feaței Domnului a gata calea lui.* PSALT. 335. *Au purces eu mare gălire cătră Beligrad.* IST. F. R. 33, cf. 70. *Purces-au Traian împăratul cu ostile sale în gios pe lângă Dunăre.* N. COSTES, L. 129. *Și singur Jemontu au purces den Beligrad la Săbes.* id. ib. 582. *Au și purces Ștefan Vodă în sus pe la Cernăuși.* NECULCI, L. 10, cf. 49, 312. *Drept spre apa Sarghețu au purces.* CANTEMIR, HR. 83, cf. 476. *Piste două luni au purces și el la Iesi* (sfîrșitul sec. XVIII). BUL. COM. IST. II, 164. *D. unde era, a veni în țară au purces.* R. GRICEANU, CM II, 128, cf. 120, 132. *Purcegîndu de aici împreună cu sfîrciul un prieten al meu* (a. 1759). IORGA, S. D. XXI, 231. *Purcede domnul de la curte cu tot abătul.* GHIORGACHE

CHI, GER. (1762), 300, cf. 308. *Purcegind pre mare spre Eghiptet.* AETHIOPICA, 2^a/6, cf. BUDAI-DELEANU, T. 262. *Au ieșit din colibă și au purces într-altă parte.* TICHINDEAL, I. 78/1. *Amindoi purcey de acolo.* BLEDIMAN, N. P. II, 65/12. *Aceste rămășițe de viață de mare ... purcegind ... spre miazănoapte au răpit toate cu sine.* AR (1830), 8^a/11. *Să le facă cunoscut că ai purces la Londra.* DRĂGHICI, B. 6/9. *Este o săplămină de când au purces la Petersburg.* KOGĂLNICEANU, S. 75. *Să purced din aceste locuri d-unde soarta mă desparte.* ASACHI, S. L. I, 159. *Purcegind toți din locul unde petrecuseră noaptea, ceva mai înainte își așezară tabăra.* BĂLCESCU, M. V. 171. *A purces să se ducă la iad c-un toaig în mină.* NEGRUZZI, S. I, 87, cf. II, 46. *Purceseră către Sinaia, unde ajunseră înaintea serii.* BOLINTINEANU, O. 441. *Purces din Țarigrad însoțit de oaste turcească.* ODOBESCU, S. I, 159, cf. 138, 269. *Lutndu-mi rămas bun de la părinți am purces cu bunicul spre Pipirig.* CREANGĂ, A. 23. *Împăratul ... purcesse la biserică ca să se cunun.* ISPIRESCU, L. 79. *Și-a doua zi purced Din zori centurioni spre silhela barbare.* COȘBUC, P. I, 160. *S-a sculat Vartolomei pescarul și a purces devala, la valtă.* SADOVEANU, O. IX, 156. *Lipani s-a întors purcegind spre casă.* ID. IB. X, 637, cf. XII, 381. *Și imbulzita coifurilor gloată ... Purcede înainte și-nădrăt.* ARGHEZI, VERS. 239, cf. 102. *Eu am purces în largul fării mele Nu ca să-mi satur vechi porniri pribege.* BANUȘ, P. 259. *A purces și ca prin lume.* SBIERA, P. 44. *Și-a purces La moară la Ivănești.* MARIAN, S. R. I, 28. *Să-i scot boii din ocol Și plugul de sub șopron Și să purced la ogor.* SEVASTOS, C. 230. *Badeo, pune-te pe cal Și purcede-neoa, la vale.* PAMELI, C. T. 138. *Purces-au Maica Precista De la casa ei, de la masa ei.* FOLC. MOLD. I, 227. (REFL.) *Veverița, coadă lungă, Sare ca o flucără. S-a purces prin plai alaiul. Sulițele scapără.* BLAGA, POEZII, 389. ♦ (Prin extensiune: despre vehicule: adesea cu determinări care indică punctul de plecare, direcția, sensul, ținta sau ritmul deplasării) *N-au aflat nici o corabie gata să purcedă îndulă la Hamburg.* DRĂGHICI, R. 15/14. *De la fărmlul fatal vasul purcede.* ASACHI, S. L. I, 111. *Calcașea a purces ca vintul.* NEGRUZZI, S. I, 20. ♦ (Prin extensiune: despre aștri, despre noapte, vreme etc.) *Deschide-te, dașin, acum pentru mine. Să m-adăpostesc. Căci noaptea purcede și soarele vine.* BOLINTINEANU, O. 85. *Vremea purcesese înspre cald și omătul se lopea.* I (1891), 73. ♦ Fig. *Toate giudecările lui nu purceasără de le mănre.* PSALT. IUR. 12^a/11. *De la capul omului jurecede spre tot trupul viața și sănătatea.* CHILIA IN. 29^a/8. *Mijlocul cel mai practic este să purcedem pe calca constatării faptelor simple.* CARAGIALE, O. V, 244. *Toți purced de la această nevoință de a se defini.* IONESCU-RION, S. 119. *Știam pe de rost ... sfaturi să purced cu bărbăție pe calca muncii.* M. I. CARAGIALE, C. 8. *Urmind pilda hincului ... au purces pe aceleași căi.* SADOVEANU, O. X, 170. ♦ EXPR. (Învechit) *A purcede în (sau spre) răsipă* = a se împrăștia, a se risipi; a se desfășura, a decurge în mod nefavorabil; a se distruge, a se nimici. *Au purces ostile lui den războiu în răsipă.* N. COSTIN, L. 119, cf. ID. LET. II, 30/37. *Așa a purces toate lucrurile fării dințiiși dată spre răsipă și fără socoteală.* ID. LET², II, 101. [Turcii] *au purces în răsipă: unii au apucat pe pod ..., alții pin Nistru.* NECULICI, L. 49. (Învechit) *A purcede către Domnul (sau dintru această viață)* = a muri (trezind în ceafaltă presupusă lume). *Au purces dintru această viață cătră cea veacinică.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 60^a/41. *Stând episcopul și beseriei făcînd, eu puce cătră Domnul au purces.* ID., AP. TDRG. ♦ (Cu determinări locale) *A ieși. Îndată să purcedem afară Purlind și noi creștinilor moarte.* BUDAI-DELEANU, T. 221. *La un caz cumva de-nurcătură, Nu văd nici uși deschise, nici ferestre, Pe unde teafăr să purced afară.* TOPĂRCEANU, B. 96. ♦ *A trece prin ...*, a străbate. *Lutnd cărarea Imblată, purceasă Prin cea necunoscută dumberavă.* BUDAI-DELEANU, T. 187. *Urde purcezi, Codrii ciunțezi.* MARIAN, D.

148. ♦ Refl. (Neobișnuit) *A se ivi, a apărea. Și lung privește-n sus, să vadă; nu se purcede-un aor de ploaie?* ANGHEL, I. G. 21.

2. **Intranz.** **Spec.** (Învechit; de obicei cu determinări introduse prin prep. ca „asupra”, „contra”, „împotriva”) *A porni (II)* (cu ostii) pentru a ataca, a învinge pe dușman. *Purces-au cu ostii Antonia Caracal asupra parthilor.* N. COSTIN, L. 151. *Domțian, carele întâi au purces cu oaste asupra lui Decebal, cratiul dachilor.* CANTEMIR, HR. 165. *A purces asupra barbarilor pe cari i-a și învins.* ȘINCAI, AP. CADE. *Asupra păgâtailor purceasă.* BUDAI-DELEANU, T. 183. *Mihai ... purcesse în contra imbilor vrăjmași cu toată armata.* BĂLCESCU, M. V. 60. *Petrecea zilele în vesele ospețe ... gata a purcede asupra lui Ion Vodă.* ODOBESCU, S. I, 171. *Creștinii purcesse asupra turcilor.* ISPIRESCU, M. V. 29, cf. DDRF.

3. **Tranz.** (Învechit; complementul indică oameni; de obicei cu determinări locale) *A trimite, a face să plece (B I)* (undeva). *A purces Nicolai Vodă pre frate-său ... la Țarigrad.* AXINTE URICARIU, LET. II, 145/8. *L-a purces iarăși cu alai și cu mare cinste, mergind și singur Nicolai Vodă de l-au petrecut.* ID. IB. 154/13. *L-au gătit și l-au purces la Botușeni (a. 1788).* IORGA, S. D. XXII, 54.

4. **Intranz.** (Învechit; despre suprafețe de pământ, linii de hotar etc.; de obicei cu determinări locale) *A se întinde către ... sau de la ..., pînă la ...* *Capul hotatului ... purcegind spre răsărit ... cuprinde cereheji ... de unde iarăș spre răsărit se întinde.* CANTEMIR, HR. 60. *Această moșie purcede în gios (a. 1785).* ȘTEFANELI, D. C. 155. *Capul hotarului Brădușani ce purcede din drumul țirgului spre opus (a. 1792).* BUL. COM. IST. IV, 200. *Calcaea dealului ... core purcednd de la Dănileni desparte valea Gîgiei de valea Hăneșei.* I. IONESCU, D. 53.

5. **Intranz.** (Învechit; despre ape curgătoare sau, p. ext., despre lichide sau secreții organice) *A curge. I-au spîntecut cu brieul tablătura de purceasără puaotic Impuhte.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 74^a/14. *Apa [Nilului] ... în lacul carile Medra se cheamă izbucneaste și din lac iarăși în gîrlă purcegind, și se ocheonul despre apus carile.* CANTEMIR, IST. 141.

6. **Intranz.** (Regional; în expr.) *A purcede de veste* = a jinde de veste, v. prinde (II 5). *Ci-a purces de veste ... Alexandru că-l ajunge Și cu sulița-l împurge.* PAMELI, C. T. 78.

II. 4. **Tranz. și intranz.** (Învechit și popular; despre oameni; de obicei cu determinări care indică felul acțiunii) *A începe, a trece (la ...).* *Procița Ana cu postul și cu rugăciunea cu Saaniul purcease.* CORESI, I. A. 50. *Să purcedem spre lucrarea celor lucrute bune.* ID. IB. 249, cf. PARACLES (1639), 260. *Lăcînd acolo, purceasără a lua locuri și, așa, dobândiră Machedonia.* HERODOT (1645), 465. *Și îndotă purceasă a crește în toate nevoințele ceale sufletești.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 173^a/25. *Iona ... purcesse să fugă (a. 1691).* AP. TDRG. *Vom purcede a arăta descălcarea o doauo.* N. COSTIN, AP. GCR II, 2/10. *Au purces acci boieri hotarnici de li-au tomit și niște pietre hotară (a. 1741).* URICARIU, XXV, 313. *Am purces a măsura din Troian pe Cahul în sus pâr în hotarul Bisericeii (a. 1759).* ID. X, 65. *Stareful ... purcease să se ducă.* MINEIU (1776), 52^a/10. *Purcegind de la dreapta, află 2, 5, 8.* ASACHI, E. I, 125/6. *Dalmația purcease a mai cuvinta.* CR (1818), 1^a/12. *Cum a purces la sfaturi, la batjocuri, așa acuma la oări.* SLAVICI, S. I, 16. *Oastea ... Nici purcedea inopoi să fugă ... Nici culeza să dea piept cu troienii.* MURNU, I. 106. *O dată eu cel dintii dezghet, căulătorii de comori au purces la treabă.* C. PETRESCU, A. 109. *Cum va pune mîreasa horbot, să purceadă danțuri ... pe toate ulițele țirgului.* SADOVEANU, O. X, 352. *Să-ți fereci gura o, nfericite, De nu, vei purcede să luești toate elle sint rinduite de puterile suprapământești.* V. ROM. IANUARIE 1954, 131. *Cu nasul în fufurie, purcesse a mtea grăbit.* VINEA, L. I, 133. *Muli mă bucur cînd văd că purcedem la fapte.* VORNIC, P. 38. *La jocari*

st duce, Mndri nunt purcede, O săplămint tot be. ȘEZ, v. 88. De-i purceasă [mânăstirea] de demult, Din afară-i mușchiul prins, Pă din lontru-i zugrăvită, ALEXICI, l. p. 159. (Refl. imperf.) Alunci se purcedea la sote la o nouă regrupare a pământurilor cultivabile. PANAITESCU, o. t. 93. S-a întocmit pe urmă devizul și s-a purces la realizare. ȘCÎNTEA, 1967, nr. 7263. ♦ (Prin lărgirea sensului) Înnoirea teatrului nostru a purces ... de la punerea din nou în valoare a clasicele noastre. 7 august 1964, 18. ♦ (Despre fenomene ale naturii) De prin văi purcede vntul Prin largul albelor văzduhuri. GOGA, POEZII, 17. După o săplămintă purceasă plătice. C. PETRESCU, i. II, 242. Uncori ... purcedeau și vnturi pe coamele brazilor. SADOVEANU, o. XI, 40. ♦ Intranș. (Învechit; despre suprafețe de pământ, linii de hotar etc.; de obicei cu determinări locale) A-și avea începutul, a începe din ..., de la ..., de unde ... etc. Au ieșit unde purecede finutul Tutovei. M. COSTIN, ap. GIDEI, De la satul Rudina purcede o vale. I. IONESCU, m. 104. ♦ Intranș. (Despre sunete, zgomote etc.) A (se) porni (II 5). Cîndu va purcede glasul lui Dumnezeu în buciumul acela tugerescu ... va deslepta morții. VARLAAM, ap. GCR I, 105/41. Domol purcede glas de schijă De la clopotnița din deal. GOGA, POEZII, 38. Se strămutau la locul lor, ... de unde din nou purcedeau sudălmii și răcnetele. C. PETRESCU, n. DR. 116.

2. Intranș. (Învechit, rar; despre evenimente, acțiuni etc.) A se desfășura, a se petrece (II 5), a decurge. Dacă s-au așezat Alexandru Vodă la scaun ... ca și la domnia întâi au purces lucrurile. M. COSTIN, ap. TDRG.

3. Intranș. (Bar) A proceda (2); a acționa. După gîndul nostru cel viclan am purces. DOSOFTEI, MOL. 76. Mijlocul cel mai practic este să purcedem pe calea constatării faptelor simple. CARAGIALE, în DM. Eminescu nu purcede nici o clipă ca un simplu adunător de curiozități. BLENIC, p. 25.

III. Intranș. (Învechit și popular) A proveni, a izvorî, a lua naștere; a-și avea originea; a emana. Lumina care iase și purcede de la soare de luminează (a. 1645). GCR I, 114/6. Au ieșit unde purcede apa Smilii în finutul Tutovii. URECHE, ap. GCR I, 71/30. Ce pojar au purces dintr-ostă scînteie! M. COSTIN, ap. DDRF. Duhul cel adevărat care de la părintele purecede. DOSOFTEI, ap. GCR I, 208/24. Elam, feciorul cel mai mare a lui Sim, den care au purces clamutenii și persii. N. COSTIN, l. 72. Amazonele ... dintr-aceiași neam purecase ... să fie. CANTEMIR, nr. 59. Din inima rea, rău gînd purecede. ap. DDRF. De la acești romani dară, pureces iaste numele valahilor. C. CANTACUZINO, cm I, 31. Luminarea minții amenestii care purcede din silința și învățătura științelor (a. 1765). UNICARIUL, I, 271. Eva din coasta lui Adam pureceasă fiind (a. 1806). ap. TDRG. Reuțăfiele care vin pre stupii ... purced din negriță. ECONOMIA, 198/20. Acesta purecedea în dreaptă spișă Din eraul Jundalei. BUDAI-DELEANU, t. 90. cf. 30, 222. Toate seorniturile, tușclăciunile și socotînțele cele mincinoase care purced și curg din neștiințe, lesne le putem ... lăpăda. ȚICHINDEAL, ap. GCR II, 214/32. Cele de alătură [nemurii] lîntia spișă nu au, ei purcege de la al doilea spișă. PRAVILA (1814), 109/5, cf. LB. Șase stele scînteiază ... Cu cea rază ce purcede de l-al lumii urzitor. ASACHI, s. l. I, 117. Taate aceste vilejii mari ... purced din izvorul credinții. ARHIVA R. I, 62/21, cf. POLIZU. Aceste nemulmîmuri purecedeau ... parte din răul trai al ostașilor. BOLINTINEANU, o. 426, cf. 260. Inlîntirea purcede din firea latentului și alegerea subiectelor sale. GHEREA, st. CR. II, 211, cf. DDRF. Te-meuri să-și pună cetății din care Neamul latin a purces. COȘBUC, AE. II, cf. ALEXI, w. Razim moral care ... purcede din atîngerea cu dumnezeirea. AGĂRI-

BICLANU, v. 40. Un prtu lîmpede, care purecede din fundul munților Fărcășei. HOGAS, DR. I, 68, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. De aci purced ... dezorientarea și amărăciunea noastră. GALAGHION, A. 369. Taate de la dînsa au pureces, Ea-i capu răutăților. SADOVEANU, o. VII, 288, cf. SCRIBAN, D. Autoritatea venea de la numărul anilor și al zbircurilor, neavnd de unde purecede de altundeva. ANGHIZI, B. 101, cf. 17, id. ALRS. 358. Un protest ... pureces parcă din adîncul incontrolabil al unei simțiri. CONTEMP. 1966, nr. 1422, 72.

IV. Intranș. (Învechit și regional) A deveni. Bictul om purecede desfrînat și începe lucruri peste puterea sa. M. COSTIN, ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U., PĂSCULESCU, l. p. 373. ♦ Expt. (Învechit și popular) A purcede grea (sau îngreunată, groasă) — a rămîne însărcinată. Soru-mu ... s-au dezmerdat cu un ibovnic al ei și a pureces grea (a. 1779). GCR II, 119/32. Femeia de ra purecede îngreunată în anul jălirii ... PRAVILA (1814), 128/7. Caută toate chipurile și mijloacele încuviințate, cum ar putea moi degrabă purecede grea. MARIAN, n. 3, cf. DDRF, CANDREA, F. 67. Să purecedă îngreunată și să facă un copil. PAMFILE, s. t. 42, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Simțese că are să fie mamă, căci ea purecesse îngreunată. SBIERA, p. 41, cf. 108, 202. Fumeia ... din ceasu cela o pureces groasă. ȘZ. IV, 193. La cîtva vreme, purcedi fata groasă. ib. IX, 17, cf. A X 15.

— Prez. ind.: purecd și (învechit) purec; pers. 2 pureczi, pers. 6 și (învechit) purec; conjunct. și (învechit) să purec; pers. 3 să purec; să purecdă, să purec; perf. s. și: pers. 2 (învechit) purecsi, perf. c. și: pers. 6 (învechit) au pureis; ger.: purecînd și (învechit) purecînd, purecdînd. — Și: (regional) purecdă (l. ROM. 1960, nr. 5, 19) vb. I, purec; (DDR) vb. III, purecdă (ALR II 1761/812) vb. I. — Lat. procedere.

PURCEDERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a purcede și rezultatul ei.

I. Pornire (I 1), plecare (II). Cl. purcede (I 1). Nor era la cort ziua, ... tîntu toate purcederile lor. BIBLIA (1688), 69² 14. Au mers pînă la corturi intru credința purcederit. ISL. T. B. 62, cf. CANTEMIR, l. I, II, 330. Făcînd ștîre de purcederea mării sale la oaste (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 155/18. Purcederea catanelor de la Râmnic. R. POPESCU, cm I, 507. Aci să însemnează purcederea domnului la oaste. R. GRIGEANU, cm II, 177. O zi mai înainte de purecdirea pașii. GHEORGACHI, GER. (1762), 311. După purcederea lui Tamerlan, ... au izgonit pe Musa. VĂCĂRESCUL, IST. 251. După purcederea lui Bocikai, doi arguși s-au socotit laolaltă. ȘINCAI, nr. II, 309/36, cf. 250/20. Cei ce au a trimete amaneluri ... trebui să le ducă ... mai înainte de purcederea poștei (a. 1814). N. A. BOGDAN, c. m. 151, cf. LB. DRU. Tunel de tunuri vestea purcederea împăratului de la Rio. AR (1830), 22² 39. La purcederea pac-bolului (curir de more) starea lui nu era întocmită. ib. (1831), 336¹ 6. Îndată ce va vîdea purcederea corăbii, ... să vestească tatălui său. DRĂGHICI, R. 6 17. Mă folosesc de purcederea damnului Rîșard ... ca să dau accesul scri-soare. KOGĂLNICIANU, s. 51. Rucunda ... istorisi cu amănuntul întîmplărilor urmate la curte de la purcederea lui Coribut. ASACHI, s. l. II, 20. Purcederea din Paris fu ... dureroasă. CODRU-DRĂGUȘANU, c. 141, cf. POLIZU. Balul a fost a doua zi după purcederea la. NEGRUZZI, s. I, 64. Mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră. id. ib. 162, cf. PHILIPPIDE, p. 140, DDRF, BARGANU, ALEXI, w. ♦ Expediere, trimîtere. Nu voi detaia aici purcederea cărbunilor. F (1882), 227.

2. Cl. purcede (I 2). Aduna ... tot felul de puteri și gătca acum purcederea cea asupra lor. AETHIOPIA, 31¹ 4. În 15 noiembrie au pureces asupra Giurgiuului, despre carea purcedere așa scrie Anonimul de la Ileneș ... ȘINCAI, nr. II, 250/20.

3. Cf. **purcede** (III). Să ne înștiințăm de înțepătura și purcederea și așezământul ... acestui neam. CÂNTĂMIR, III, 281. **Purcederea** sfântului duh (a. 1699). GCR I, 328/14, cf. DDRF. *La parte a doavo voi urătă purceder[ea] tuturar cuvintelor noastre.* BUDAI-DIHAȘU, IX.

— Pl.: **purcederi**. — Și: **purcédire** s. f.
— V. **purcede**.

PURCĒDIRE s. f. v. **purcedere**.

PURCEGĂTOR, -OĂRE adj. v. **pureezător**.

PURCEGĂTŪRĂ s. f. v. **pureezătură**.

PURCĒGE vb. III v. **purcede**.

PURCĒL s. m. I. I. Puilul (de sex masculin al) scroafii, de obicei pînă la înfărcare; p. ext. porc (I) (finăr); carnea acestui animal. *Scroafa ... născură o dotă 30 de porci.* MOXA, 354/32. *Porcii cei mici, carii vor fi de o lună, să nu ia nimic* (a. 1715). IONGA, s. d. v, 313. *Purcelului de-i vei tăia urechile ... îl vei găsi acolo.* ȚICHINDEAL, s. 138/9, cf. CLEMENS, DRU, LB. *Purcelul la descină plătește 10 parale* (a. 1827). URICARIU, VII, 105. *Porcii după fătare să se aplece la scroafă ca să sugă* (a. 1844). ap. TDRG. *Mă prăjese ... ca un purcel la euptor.* PR. DRAM, 261. *Ea umple oala prosteste Nencercind apa de fel S-ii toarnă de-l opărește Toama ca pe un purcel.* PANN, p. v. I, 98/16, POLIZU. *Purcelul toată ziua mușluia prin casă.* CRIANGĂ, o. 16. *Între alte merinde, aduce feciorului său și trei porci grijiți gata.* id. ib. 238. *Purcel la frigare.* CARAGIALE, o. II, 116. *Se tămăduiesc de un minca un purcel.* ISPIRESCU, L, 128. *Birlogul unde dorm porcii.* CANDREA, I, 307. [Drăcușorul] are înfățișarea unui purcel. PAMFILE, DUȘM, 211. *Unchiușul a găsit în cale un purcel.* id. s. t. 69. *O friptură de purcel.* AGÎRBIȚEANU, A, 47. *Porcii mai obraznici năvăleau în tindă.* BUJOR, s. 74. *Covățiam cu porcii, miorlăiam cu mița.* HOGAȘ, DR. II, 46. cf. I, 132. PASCU, s. 150. *Iarna ... porcelele și porcii să stea la căldură.* FSC. VEF, 599. *Drept răspuns, purcelul grohăi mulțumit.* REBREANU, R. I, 147. *El merge ori se frăște ... cu porcii, cu rațele.* GALACTION, A, 115. *Deschise poarta larg să treacă trăsurile, printre porcii ... bălăindu-se în noroiul ogrăzii.* C. PETRESCU, I, II, 142. *A fugit purcelul lu don colonel.* BRĂESCU, o. A. I, 196, cf. 33. *Se scaldau ... giștele, porcii.* VLASIU, A. P. 20, cf. 182. *Pe vatră sfirtea ... friptura de purcel.* SADOVEANU, o. I, 90. *Nevăstuicile se vor juca în ogradă Cu porcii.* ARGHEZI, VEB, 188. *Hrănirea porcelor și agonisirea de porumb absorbeau toate energiile.* CĂLINESCU, B. I, 69. *Mincă o ureche de purcel.* STANCU, R. A. III, 339. *O scroafă săbatică cu mai mulți porci după ca imi tăie calca.* s. iulie 1960, 36. *Purcel a cărui crustă troznește printre dinți.* 1 iulie 1964, 61, cf. II IV 53. *Am mîncat carne de miel Și costifă de purcel.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 364. *Am visat că, de-aș minca carne de purcel ... m-aș însănătoșa.* SBIERA, p. 26, cf. ȘEZ, VI, 79. *Din pită rupea. Din purcel mușca. Vin din ploscă bea.* BALADE, II, 200. *Nu te țin așa măreț Ca un purcel creț.* FOLC. TRANSILV. I, 435. *El mîntuică un purcel. S-altui dă un purcel.* se spune despre cel Iacom și zgîrcit. Cf. ZANNE, P. III, 626. *Printre ițe și fustei Paște o scroafă cu porci. Printre ițe și între spată Paște o iapă descălată, se zice despre o pînă (prea) îngustă.* id. ib. v, 358. *Din purcel se face porcul.* id. ib. IX, 701. *Doi porci negoței Bate gîsca la tiulei (Cobza).* GOROVEI, c. 91. *Cu porcii scroafă grasă Trece noaptea peste casă (Luna plină).* SADOVEANU, P. c. 14. ◇ (Regional) *Purcel sălbatic* (sau de pădure, de gigan) = puilul (de sex bărbătesc al) porcului mistreț. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALB II 4 976/219, 272, 300, 353, 605. ◇ **EXPR.** *Cu căfel, eu (sau și) purcel* = cu lot avu-tul; cu toată familia; cu toții. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 402. *Ei, moș Vasile, da' ce-mi vii cu căfel, eu*

purcel așa de dimineață? GÎRLEANU, N. 110. *Au plecat cu căfel și purcel.* CAMIL PETHESCU, o. II, 652. *S-a adunat tot satul, cu căfel, cu purcel, ca la nuntă.* I. BOTEZ, ȘC. 69. **A nu avea (nici) căfel, a nu avea (nici) purcel** = a) se spune despre un om care nu are grijă, griji materiale, incurcături etc. *Copii n-ai ..., N-ai căfel, n-ai purcel.* DELAVHANCEA, o. II, 287. *Vorba românului: n-am căfel, n-am purcel.* BASSARABESCU, v. 95. (Cu schimbarea construcției) *Copii n-ai, purcel n-ai, căfel n-ai! Aruncă, domnule, banii în drapta și-n stînga.* CĂLINESCU, E. o. II, 216; b) se spune despre un om sărac, care nu are nimic. Cf. ZANNE, P. III, 68. ◇ **C o m p u s.:** (rar) **purcel-de-India** = cobai (*Cavia porcellus*). Cf. DL, DM.

2. (Regional) Sarma (Firiza — Baia Mare). LEXIC REG. 21.

II. (Regional) I. Ciorchine (mare) de strugure; (regional) **purcelaș** (2). Cf. CIAUȘANU, GL., ALR I 1 715. *În loamna asta, via a rodii bine și o să facem vin mult din porci.* cv 1949, nr. 8, 35, cf. L. ROM. 1950, nr. 5, 89. ◇ **Mugurul viței de vie** (Fundătura — Gherla). ALR I 1 712/255.

2. (Bot.: la pl.) Rodul-pămîntului (*Arum inaculatum*). Cf. BORZA, D. 24, II VI 80.

3. (Bot.: la pl.) Ciumăfaie (*Datura stramonium*). Cf. BORZA, D. 57.

4. (Regional) Bucată mică de lemn, de formă cilindrică, care țin loc de mîngie, la unele jocuri de copii. Cf. PAMFILE, J. III, 17.

5. (Regional; la pl.) Unealtă la războiul de țesut, nedefinită mai de aproape (Firjănești — Galați). II III 145.

— Pl.: **porcii**. — Și: (regional) **ptreel** s. m. ALR II 4 976/705.

— Lat. **porcellus**.

PURCELÂNDRU s. m. (Regional) Augmentativ al lui **purcel** (I I): (regional) **purcelele** (Pietroșița — Tirgoviște). Cf. II IV 153. ◇ **Pui** (mai mare) de porc mistreț (Secăneși — Oravița). Cf. ALR II 4 976/29.

— Pl.: **purcelăndri**.

— **Purcel** + suf. **-andru**.

PURCELĂȘ s. m. (Regional) I. **Purcelaș** (I). Cf. ȘEZ VI, 119, 132. *Măi bădișă, du-le-acum, Că te-așteaptă hida-n drum ... Cu purcelașul fripl.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 213, com. MARIAN. *Și-a aprit lelea Nastasia; purcelașul să-l aibă de Crăciun.* RETEGANUL, ap. CADE I 028. *N-ai atita ocolaș Cil ar paște-un purcelaș.* BIRLEA, c. p. 33.

2. **Purcel** (II I) (Ighișul Vechi — Agnita). ALR I 1 715/160.

3. (Bot.) Scaietele-popii, cornuți (*Xanthium strumarium*). Cf. PASCU, s. 347, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, BORZA, D. 187.

— Pl.: **purcelași**.

— **Purcel** + suf. **-aș**.

PURCELĒTE s. m. (Regional) Augmentativ al lui **purcel** (I I): (regional) **purcelandru**. Cf. JAHRESBER. XII, 157.

— Pl.: **purcelești**.

— **Purcel** + suf. **-ete**.

PURCELÍ vb. IV. Refl. recipr. (Regional; despre porcine) A se împerechea. Cf. TDRG, DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *Purcii aceștia vor crește mari și iar s-or purceli și-or face porci.* SBIERA, p. 251. ALB I 1 143/308.

— Prez. ind. pers. 3: **purcelește**.

— V. **purcel**.

PURCELÍME s. f. (Prin nord-estul OH.) Friptură de purcel (I I). *Bună găteală; Rea potriveală: Înti zărimea, Și-apoi purcelimea.* CIAUȘANU, v. 117.

— **Purcel** + suf. **-ime**.

PURCELUCĂ s. f. (Prin Transilv.) Purcea (I) mică, înăără. *Un măscuraș și o purcelucă și-a oprit lelea Nastasia ... purceluca s-o lână de sămăntă. BĂLĂGANUL, ap. CADU.*

— Pl.: *purceluci*.

— *Purcel* + suf. *-ucă*.

PURCELUȘ, *-Ă* subst. I. S. m. și f. Diminutiv al lui *purcel* (II). Cf. POLIZU: *Purceluși cu coada sfredel*. LEMNESCU, o. I, 81, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, w., TDRG, DBII I, 364, SEC II, 202, 210. *Vrem și noi să cumpărăm un purceluș, să-l creștem, să-l îngășăm*. T decembrie 1961, 11, cf. II II 79. *Și nu-l frige cum se frige ... Ca un purceluș pirlit*. TEODORSCU, p. p. 295. *La argași că porunca. Purceluși c-aducea ...*, *Fripiți d-a-ntrégul pe tîpsie*. id. ib. 481. com. MARIAN. *Ce rați, mtudor, pe șusa? ...* — *Să-ți arăt purcelușa*. MAT. FOLK. 189. *Am un purceluș cu mașele de oșel* (Lacătul). GOROVEI, c. 194. ♣ (Familiar) Epitet alintător dat capîilor (dolofani). Cf. IORDAN, STIL. 188, PAS, z. I, 76, PREDĂ, i. 189.

II. S. f. (Ornit.) I. Pasăre de culoare sură spre maroniu pe spate și albă pe pîntece, care trăiește prin grădini; (regional) pitulice (II d), *șiț* (*Sylvia curruca*). Cf. CADE, SIMIONESCU, F. R. 147, DOMBROWSKI, p. 348, BĂGESCU, PĂS. 115.

2. Pasăre de culoare măslinie pe spate, albă pe gît și pe pîntece, care își face cuibul prin tușisuri și adesea prin iarbă; (regional) pitulice (II e), seroliță (*Sylvia hortensis*). Cf. MARIAN, o. I, 321, DDRF, JAHRESBER. XII, 139, ȘĂINEANU, D. V., CADE.

3. (În sintagma) *Purcelușă neagră* = pasăre mică, de culoare sură închis pe spate și sură deschis pe burtă, care trăiește prin tușisuri și prin păduri și cîntă plăcut; pitulice (II g) (*Sylvia atricapilla*). Cf. BĂGESCU, PĂS. 145.

III. S. f. (Med.; regional) Puschea (Secăseni — Oravița). ALB II/I h 39/29

— Pl.: *purceluși, -e*.

— *Purcel* + suf. *-uș*.

PURCÉS s. n. (Învechit) Faptul de a *purcede*.

I. Pornit (II). Cf. *purcede* (II d). *A sosit și ceasul purcesului*. HERODOT (1615), 186. *La purces i-au dat-o o cruce de aur*. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 147/30. *De purcesul lui Siemontu den Ardeal, nemie adepărat nu s-au așăzut*. N. COȘFIN, I, 590, cf. 500, 596. *I-au mai dăruț și atunce la purces cinci mii de galbeni*. NECULCE, L. 19. *La purcesul lui Mineh, trimis-au de au robuț toț oamenii den ținutul Holinului*. id. ib. 375, cf. 203, CANTEMIR, BR. 317. *La purcesul lui nefăctadu-le ștîre, li s-au părut că s-au ficlenit* (Începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 300, 10. *La purcesul lui den Tirgoviște, ștrîtuse preoții bisericii de făeură ... slujbe*. ANON. CANTAC, CM I, 141. *Zăbăvind cu purcesul ou trimis de l-au tucungiuat*. AXINTE URICARIUL, LET. II, 177/13. *Să orînduiască toate cele spre purces*. BELDIMAN, L. 15 18, cf. LB. *Banii care mi-ai dat la purcesul meu din Moldova*. KOGĂLNICEANU, s. 48, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, w., TDRG, ȘĂINEANU, D. V., CADE. *Cînd a fost purcesul oștii din Liov, dintr-o dată s-a ștrînit vîrtej mare de vînt*. SADOVEANU, o. XII, 372. ♢ *Purcesul de grea* = sarcină, graviditate. *Apoi aceastașă cură și tu vremea purcesului de grea va fi îndestulă ca să îndrepteze starea*. VEISA, I, 139/6. ♣ Începere, început. *La purcesul iernuț, au început a se arăta pe acest pămînt scame ... de multe nenorociri*. SADOVEANU, o. X, 210. ♣ Fî g. Pornire, avînt; p. ex. I. *furie*. *Blăstemată să fie mânia lor prin ce că-i așa reapede ... și purcesul lor, prin ce-i ușa vîrtos*. PALIA (1581), ap. GCR I, 35/31, cf. GCR II, 512.

2. Cf. *purcede* (III). *Trăgînd purcesul său din ceteala din Thesalonie*. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 112/5.

— V. *purcede*.

PURCÉS², *-EĂȘĂ* adj. (Învechit) I. Care pleacă (II d), care pornește (II d). Cf. *purcede* (II d). *Falnicul luciu din haina de-aram-a purceselor armii*. MURSE, I 37.

2. Care își are originea, care provine din ... Cf. *purcede* (III). (Substantivat) *Tara străbună mi-o cant și neamul, purcesul din Joe*. COȘBUC, AT 20. *S-asculte pe craii, purcesu din Zeus*. MURSE, I, 27.

— Pl.: *purcși, -ase*.

— V. *purcede*.

PURCEZĂTOR, *-OĂRE* adj. (Învechit) I. Care pornește (II d), care pleacă (III d). Cf. *purcede* (II d). Cf. LB, CIHAC, I, 223, BĂRCIANU, ALEXI, w.

2. Care provine¹, care își are originea, începutul, care emană din ... Cf. *purcede* (III). *Dubul șfînt de la părintele purcezător* (a. 1614). GCR I, 109 31, cf. LB. *Iară astezi se vede o fi la naștile de la romani purcezătoare*. ANTROP, 227/12. *Realizarea drepturilor sale purcezătoare atît din referințele ... cît și din legile ștatortile*. BARIȚIU, P. A. III, 428, cf. CIHAC, I, 223, DBII, BĂRCIANU, ALEXI, w. ♣ (Substantivat) *A! patrăle palat era o cureubului, ca un purcezătoriu de la soare*. IST. AM. 15/1.

— Pl.: *purcezători, -oare*. — Și: *purcegătôr, -oăre* adj. BĂRCIANU, ALEXI, w.

— *Purcede* + suf. *-ător*.

PURCEZĂTĂRĂ s. f. (Învechit, rar) Pornire (II d), plecare (II). Cf. CIHAC, I, 223.

— Pl.: *purcezături*. — Și *purcegătătără* s. f. CIHAC, I, 223.

— *Purcede* + suf. *-ătură*.

PURCI¹ s. m. (pl.) (Regional) Varietate de ciuperci nedefinită mai de aproape (Sabasa — Vatra Dornei). GLOSAR REG.

— Etimologia necunoscută.

PURCI² vb. IV v. *plreî*¹.

PURCICĂ s. f. v. *purcea*.

PURCICĂȚĂ s. f. (Mold. și Bucov.) Diminutiv al lui *purcică*, v. *purcea* (II). Cf. PASCU, s. 155. *Aveam o purcicuță frumușică și grăsuță de-ti era drag să te uși la ea*. SADOVEANU, o. I, 614, cf. SEC. IV, 153, com. MARIAN. *Aai o purcicuță vijacoșă, Cînd o prinzi de urechi, Face știști în costoroașă* (Cheia). SUIERA, p. 320, cf. GOROVEI, c. 72, PASCU, c. 191.

— Pl.: *purcicuțe*.

— *Purcică* + suf. *-uță*.

PURCÔI s. m., s. n. v. *porcoul*

PURCÔLĂ vb. I. Franz (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică înul) A strînge în porcoaic (II); (regional) a bogli, a copîji, a căcărezi (Săpata de Sus — Pitești). UDRESCU, GL.

— Pronunțat: *-co-ia*. — Prez. ind.: *purcoiez*.

— V. *porcoul*.

PURCÔIĂȘ s. n. v. *porcoiaș*.

PURCULÊTE s. m. v. *porculet*.

PURCULÊȚ s. m., s. n. v. *porculeț*.

PURD, *-Ă* adj. (Prin Olț. și prin Munt.) Surd. *Îreche purdă*. GR. S. I, 138, cf. LEXIC REG. 93.

— Pl.: *purzi, -de*.

— Etimologia necunoscută.

PURDĂLNIC, *-Ă* adj. v. *prădnic*.

PURDĂ s. f. (Regional) Praf (II). Cf. sci. 1973, 50, LEXIC REG. 31.

- Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.
- PURDĒ** s. m. v. *puradel*.
- PURDEĂ** s. f. v. *puradel*.
- PURDĒL** s. m. v. *puradel*.
- PURDĒU** s. m. v. *puradel*.
- PURDĪC** s. m. (Regional) = *poghircă* (1). Com. din ȘCHEIA — SUCEAVA.
- PŪREC** s. m. v. *purice*.
- PURECĂ** vb. I v. *purlea*¹.
- PURECĂN** s. m. Augmentativ al lui *purice*. v. *purice* (1). Cf. MARIAN, INS. 419.
— Pl.: *purecării*.
— *Purece* + suf. *-an*.
- PURECĂR** s. m. (Regional) Omoritor de purici (1) (Șasa — Tîrgu Jiu). șez. IX, 57. [Racul] e un *parecar*. *Dacă-l pui sara în pot, toată noaptea omoară la pureci*. ib.
— Pl.: *purecării*.
— *Pureca* + suf. *-ar*.
- PURECĂRE** s. f. v. *puricare*.
- PURECĂRIȘĂ** s. f. v. *puricarișă*.
- PURECĂȘ** s. m. v. *puricaș*.
- PURECĂT** s. n. v. *puricat*.
- PURECĂRIE** s. f. v. *puricarie*.
- PURECĂTURĂ** s. f. v. *puricătură*.
- PŪRECE** s. m. v. *purice*.
- PURECĒL** s. m. v. *puricel*.
- PURECĒȘTE** adv. v. *puricește*.
- PURECHĒT** s. n. v. *purleat*.
- PURECĪ** vb. IV v. *puriel*.
- PURECĪME** s. f. (Rar) Puricărie. (F i g.) *Nu m-a-nținat alaiul de inimă săltărețe, Pestrifă purecime ce foșăie în sus*. LABIȘ, p. 276.
— *Purece* + suf. *-ime*.
- PURECITŪRĂ** s. f. (Regional; cu sens colectiv) Șipei subțiri care se bat pe pereții caselor de lemn, pentru a fixa tenciala sau lutul (Rebrișoara — Năsăud). CHEST. II 369/260.
— *Pureel* + suf. *-tură*.
- PURECŌS, -OĂȘĂ** adj. v. *puricos*.
- PURGĂ** vb. I, I. Refl. și tranz. A(-și) provoca purgație (2); a lua sau a da un purgativ (2). Cf. OLLĂNESCU, H. A. p. 45, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Răspunse într-un rînd la invitație că, purgîndu-se pentru moment, îi e imposibil a asista la examen*. IORGA, L. II, 518, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. 2. TRANZ. (Livrese) A elimina, a purifica, a epura. Cf. DL, DN². ♦ (Jur.; complementul indică o obligație, un impozit etc.) A face să piardă sau a elibera, a scuti. *Modul de a purga proprietățile de privilegii și ipoteci*. HAMANGIU, c. c. 454, cf. ALEXI, W.
— Prez. ind.: *purghez* și (rar) *purg* (SCRIBAN, D.).
— Din fr. *purger*, lat. *purgare*.

PURGĂMĒNT s. n. (În dicționarele din trecut) 1. Curățare, eliminare, înlăturare. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.
2. Purgativ (2). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *purgamente*.
— Din lat. *purgamentum*.

PURGĂR s. m. v. *pirgar*.

PURGĂRE s. f. (Atestat prima oară la ARISTIA, PLUT.) Acțiunea de a (s c) purga.

1. (Învechit) Purgație (2). Cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. ♦ P. c. x. l. (Concretizat) Diaree. Cf. GHEȚIE, R. M.

2. (Livrese) Curățare, eliminare, înlăturare, epurare. *Mai tîrziu, pe cînd artistul era cu mîntea bolnavă, s-a făcut în opera lui publicată în volum îndreptări, purgări și omisiuni cu desăvîrșire arbitrară*. CĂRĂGIALE, o. III, 12, cf. DL. ♦ (Jur.) Pierdere de privilegii; scutire de impozite, de obligații. *Purgarea bunurilor dobîndite*. HAMANGIU, c. c. 454.

— Pl.: *purgări*.

— V. *purga*.

PURGĂTIV, -Ă adj., s. n. 1. Adj. Care provoacă purgație (2), care curăță intestinele. *Această boală nu suferă leacuri deșertătoare (purgative)*. APA MINER. 23/10, cf. NEGULICI. *Clistir purgativ*. MAN. SĂNĂT. 165/17, cf. STAMATI, D. *Se vor depărta de lângă bolnav toate remediile purgative*. PARAB. 62/8, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Limonadele și pilulele (hopurile) purgative*. BIANU, D. S., cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O să facem negoț cu ceai purgativ*. CAMIL PETRESCU, T. I, 392, cf. SCRIBAN, D. *Substanțele amintite au efect purgativ*. ABC SĂN. 10.

2. S. n. Substanță medicamentoasă de origine chimică sau vegetală, care favorizează eliminarea materiilor fecale din organism; (popular) eurătenie, (învechit) purgație (1), purgament (2). *Purgative (curefitoare)*. CALENDAR (1862), 18/1. *Cereau întrebuințarea de puternice purgative*. ib. 25/2. *Purgative (eurătenii)*. CORNEA, E. I, 192/16, cf. DDRF. *Mai bine este însă să se deie purgativele simple, formate dintr-o singură substanță*. BIANU, D. S. *Să-i dați mîine un purgativ*. CONV. LIT. XLV, 376. *Să chemi din nou doctorii ..., din nou să-mi prescrie purgativ*. ARDELEANU, U. D. 72, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Luă purgativele cele mai respingătoare*. CĂLINESCU, E. O. II, 226, cf. id. c. o. 75. *Vom da un purgativ ca să eliminăm toxicul pe cale intestinală*. BELEA, P. A. 149, cf. 274. *Se administrează purgative pentru a îndepărta resturile alimentare*. ABC SĂN. 72.

— Pl.: *purgativi, -e*.

— Din fr. *purgatif*, lat. *purgativus*.

PURGĂTŌR s. n. v. *purgatoriu*.

PURGĂTŌRIU s. n. 1. (În religia catolică) Loc în care se crede că poposec sufletele morților cu păcate mai ușoare, pentru a fi purificate, prin suferințe, înainte de a intra în paradis. Cf. I. GOLESCU, c. *Marea înghiiți pe catolici și ei acum au să aștepte ... pînă cînd vreo liturghie să-i mai scape de etiva cărbuni ai purgatorului*. HELIADE, D. J. 115/23, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cuvintele rai, iad, purgator, pentru mine nu mai aveau înțelesul vechi*. VLASIU, D. 229, cf. SCRIBAN, D. *Nu mai în sinul apostoliceii bisericii romane ... putea găsi drumul paradisului ... prin proba plină de mizericordie a purgatorului*. CĂLINESCU, s. 679. *Suflete aflate în purgatoriu*. BOGZA, c. o. 42. *Mi se pare că sînt într-un fel de moarte, în purgatoriu, mă curăț ... de tot noroiul*. v. NOM. IANUARIE 1965, 67. ♦ (Glumeț) *O femeie frumoasă este un paradis pentru ochi, un infern pentru suflet și un purgatoriu pentru pungă*. CR (1846), 184²/45. ♦ (Învechit, rar) Iad, infern. Cf. POLIZU.

2. P. anal. Loc de suferință trecătoare; perioadă, stare temporară de încercări, de suferință. *Viu înapoi... ca să seol pe domnia dumatăle din purgatoriu prin care vrei să treci.* HILIADE, D. C. 222/28 cf. NEGULICI. *Holleiia, purgatoriu acest mîrșar, unde își riscă cineva punoa, cîntea și viața.* NEGRUZZI, S. I, 74. *Prin cîte regiuni trebuie să treci ca să ajungi din acest purgatoriu așund al bălților [Dunării] în paradisul Carpaților.* BOLLIAC, O. 247. *Șeoaia e purgatoriu de unde trebuie să iasă omul cu mîntea luminată.* IONESCU-RION, S. 101. *Am fost nevoit să trec de la început prin pedeapsa purgatorului, hrînindu-mi seoa de cunoaștere cu țipărituri fără valoare.* SAVDOVEANU, E. 46.

— Pl.: (rar) purgatorii. — Și: (rar) purgătorium (DR. X, 329), purgator (VLASIU, D. 229) s. n.

— Din lat. purgatorium, fr. purgatoire, it. purgatorio.

PURGATORIU s. n. v. purgatoriu.

PURGĂȚIE s. f. I. (Învechit) Purgativ (2). Cf. VULCAN, T. 547, I. PAȘCA, M. 172, LB. *Să primească elistire (clysmata) sau purgație (purgans) mai ușoară s. uXIII, 21/17. Curățeni (purgații) ... și alte mijloace deșertătoare.* SEP, VID. 7/15, cf. BĂRCIANU, ROSETTI-CĂZACU, I. L. R. I, 386, DEX.

2. Faptul de a elimina (în mod regulat) materiile fecale; curățire a intestinelor cu ajutorul unui purgativ (2), efectul provocat de un purgativ; (învechit) purgare (1). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. DL, DM, M.D. ENG., DEX.

3. (Rare) Primenire (1), purificare (1), curățire. *Purgația aerului în camerele de locuință dă viață nouă corpurilor slăbite.* SEVERIN, S. 120. ♦ (În concepțiile religioase) Curățire de păcate (prin ispășire). *Purgația sufletească apropie pe om de cer.* SEVERIN, S. 120

— Pl.: purgații. — Și: (învechit) purgațiune s. f. BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Din lat. purgatio, -onis, fr. purgation.

PURGAȚIUNE s. f. v. purgație.

PŪRIC¹ s. m. v. purice.

PURIC² s. n. v. porih.

PURICĂ¹ vb. I. I. Tranz. și refl. A (se) curăța de purici (1) (prin zindu-i, omorându-i etc.); a (se) căuta de purici (1) (pentru a-i înlătura); a(-și) înlătura puricii (1) de pe corp, de pe haine etc. Cf. ANON. CAR., LB. POLIZU, DDBF. *Îată pe aiuă cum eodește-un negru purec; ... Bietul „Jus”! la ce să-l purec?* EMINESCU, O. I, 48, cf. BĂRCIANU, MARIAN, INS. 420, ALEXI, W. Noi, cînd ne pișcă purici, Îi puricăm pe loc. GORUN, F. 95, cf. IDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. [Cănele] legăna coada, cu mî lăsam pe capul lui și-l puricăm la rădăcina nasului. ARGHEZI, C. J. 92, cf. CĂLINESCU, C. O. 48. *Celălalt [frate] în colnița (șuro) vitelor, pureca, să iertați, coșocul.* ȘEZ, I, 100, cf. MARIAN, SA. 163, CIAȘANU, GL., ALR I 1 202, I 205/780, 782, 803, 810, 815, 820, 825, 870, 887. ♦ Tranz. P. anal. (Prin nord-estul Ol.; în forma pureca; complementul indică omizile) A culege, a curăța de pe pomii fructiferi. Am purecat și cu prunii. CIAȘANU, GL.

2. Tranz. Fig. A cereța cu atenție, cu de-amănuntul, a examina cu minuțiozitate. *De cumperi un lueru, îl purici s-apoi togmești.* JIPESCU, O. 80, cf. 159. *Chioufele ... cînd cumpără haine vechi le purică pînă toate-ndoiturile.* CARAGIALE, O. I, 155. *Să cereclăm înă o dată lista, s-o puricăm cum s-ar zice.* I. NEGRUZZI, S. IV, 319, cf. BĂRCIANU, DDBF, ALEXI, W., IDRG. *N-am pregeat a pureca găbănășe și poduri ... eăultnd.* COMȘA, S. Z. 4, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vorbesc documentele de familie... le-am cereclat și le-am puricat de nenumărate ori.* C. PETRESCU, O. P. I, 228, cf. SCRIBAN, D. *Puricînd letopiseșii slovelor,*

din fir în păr. ARGHEZI, S. P. 9. *Mă ez-minuoză de sus și pînă jos prin ochelari și-mi purică actele literă cu literă.* V. ROM. IANUARIU 1951, 190. *Dar agenda? V-efi purecat agenda?* VINEA, I. I, 142. *Trecea apoi în cabinutul de lucru și începea să purece lîrtu ca un slujbas vechi.* VORNIC, P. 103.

3. Tranz. Fig. (Rare) A aduna cu de-amănuntul. MARIAN, INS. 418.

4. Tranz. Fig. (Complementul indică ființe) A bate tare. *Au venit nemli să purece pe domni de ungari.* BĂRȚIU, P. A. II, 612. *Prins Gruia lui Novac Turcu mi fi-l judecă Și mi fi-l purecă: Unii feapa-i o gătose Și alții îl palmușe.* POP., AP. GEN II, 303. [Bila] aceea nu glumi, ci mi-i purecă cî se poate de bine. BULGANU, P. I, 8, COM. din FRATA — TURDA și com. PAȘCA.

5. Tranz. Fig. (Prin nord-estul Ol.; în forma pureca; complementul indică oameni) A lăsa fără bani (prin mijloace necinstite). *Bine m-au mai purecat!* CIAȘANU, GL.

— Prez. ind.: pūrice. — Și: purecă vb. I.

— Lat. pulicare.

PURICĂ² vb. I v. purici.

PURICĂLE s. f. pl. v. poricale.

PURICĂR s. n., s. m. I. S. n. (Anal.; popular și familiar) Poliear (2). *Se apropia cu puricorele înșite în subțiorile vestei.* KLOPȘTOCK, I. 295. *Nemulțumirea i se înăbuși într-un timp, ... plesnind agasot unghia puricărului de aceea a degelului cel mic.* ID. IB. 321. *Cleștele arătătorului precut lipit de puricăr.* ID., în SCL 1973, 50. *Pe podua din fundul ogrăzii... s-a arătat gîdea Ismail Harapu, cerecînd lășul paloșului ca puricărul mîinii stingi.* SAVDOVEANU, O. XVIII, 112, cf. DL, DM.

2. S. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Hoț. Cf. VAIDA.

— Pl.: (1) puricare, (2) puricari.

— Purice suf. -ar (prin apropiere de poliear).

PURICĂRE s. f. Acțiunea de a (se) purica.

1. Curățare de purici (1): puricătură (1), purical (1). Cf. purica¹ (1). Cf. POLIZU, CHAC, I. 223, BĂRCIANU, MARIAN, INS. 420, ALEXI, W., DDBF I, 165.

2. Fig. Cereclare atentă, minuțioasă, amănunțită; purical (2), puricătură (2). Cf. purica¹ (2). *Procese de natura acestora se numau purificare, sau, cum le numea poporul nostru în glumele sale satrice, judecăți de purecare.* BĂRȚIU, P. A. II, 642, cf. POLIZU, BĂRCIANU, DDBF, ALEXI, W.

— Pl.: puricărife. — Și: purecări s. f.

— V. purica¹.

PURICĂRIȚĂ s. f. Plantă erbacee din familia compozecelor, cu tulpina cenușie, păroasă, cu frunze ondulate și flori galbene, dispuse în capitule, cu miros neplăcut, care crește prin locurile umede; (regional) purică (1), puriceasă (1), puricioasă (1), rozovă, iarba-puricelei (*Pulicaria vulgaris*). Cf. POLIZU, CHAC, I. 223, BĂRCIANU, GREGESCU, FI. 296, ALEXI, W., IDRG, PASCU, S. 262, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 276, M. D. I. SC. — Pl.: puricărife. — Și: puricăriță (BRANDZA, FI. 270, DAMĂ, T. 186; accentul necunoscut), purecăriță (DDBF, GHETIL, B. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.) s. f.

— Purice + suf. -arîță.

PURICĂRIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). BORZA, D. 135

— Pl.: puricărife.

— Purice + suf. -arîță.

PURICĂȘ s. m. I. (Rare) Puricele (1). Cf. MARIAN, INS. 419. *O spusă mărută de purecași terzi și grăbți.* În SCL 1973, 50.

2. (Prin Bucov.) Purice-de-omăt, v. **purice** (13) (*Podura nivalis*). Cf. MARIAN, INS. 568.

- Pl.: **puricași**. - Și: **purecâș** s. m.

- **Purice**¹ + suf. -oș.

PURICĂȚ s. n. I. Curățare de purici (11); puricare (1), puricătură (1). Cf. **purica**¹ (1). Cf. DDRF.

2. Fig. Cercetare atentă, minuțioasă, amănunțită: puricare (2), puricătură (2). Cf. **purica**¹ (2). *Purichetul unei vîrgale, lipsă unei vocale, grișul unei purcări de le apuca groaza*. RUSCO, s. 77. *Puricatul noaptea la lampă le îngăduia tablouri de clarobscur*. CĂLINESCU, c. o. 48.

- Pl.: **puricături**. - Și: **purecăt** (DDR), (învechit, rar) **purichet** s. n.

- V. **purica**¹.

PURICĂRESC, -EĂSCĂ adj. (Neobișnuit) Care aparține puricilor (11), privitor la purici. *Dar există o literatură în regulă puricărească ... se dau puricilor cele mai nostime porecle*. CĂLINESCU, c. o. 48.

- Pl.: **puricărești**.

- **Purice** + suf. -ăresc.

PURICĂRIE s. f. Mulțime de purici (11); (rar) purcăime, (regional) puricărimă. *Noi, ca niște călători înțelepți, nu luaram în seamă această puricărie*. BOLINTINEANU, o. 291. *Chiar și acum, toamna, era o puricărie de le apuca groaza*. SLAVICI, v. p. 90, cf. MARIAN, INS. 420, CADE, SCRIBAN, D., DM.

- Și: **purcărie** s. f.

- **Purice** + suf. -ărie.

PURICĂRIME s. f. (Regional) Puricărie. Cf. STE III, 57, com. din ȚEPEȘ VODĂ - CERNANODĂ

- **Purice** + suf. -ărimă.

PURICĂRIȚĂ s. f. v. **puricăriță**.

PURICĂȚIRĂ s. f. I. Curățare de purici (11); puricare (1), puricat (1). Cf. **purica**¹ (1). Cf. POLIZU, CADI, UDRESCU, GL.

2. Fig. Cercetare atentă, minuțioasă, amănunțită: puricare (2), puricat (2). Cf. **purica**¹ (2). Cf. POLIZU. *A intrat la purcătură*. UDRESCU, GL.

3. Fig. (Rar) Bătăie zdravăna (dată cuiva). Cf. **purica**¹ (4). Cf. CADE.

- Pl.: **puricățiri**. - Și: **purcățură** s. f.

- **Purica** + suf. -ătură.

PURICE s. m. I. Nume generic dat mai multor specii de insecte mici din ordine diferite, lipsite de aripi, parazite pe om, pe animale sau pe plante:

1. **a)** (La oameni; și în sintagmele **purice** comun. MARIAN, INS. 416, *purice de casă*, id. ib.) Insectă de circa 2 mm lungime, de culoare neagră-cafenie, cu corpul turtit lateral, cu aparatul bucal pentru înțepat și supt și cu picioarele posterioare adaptate pentru sărit (*Pulex irritans*). id. ib. 405, cf. CADE. **b)** nume dat unor specii de insecte mici, asemănătoare cu puricele (11a), parazite hematofage pe diverse animale. MARIAN, INS. 416, cf. SIMIONESCU, F. R. 369, ZOOLOGIA, 75. [Liliacul] *ziua orbăcește, iară noaptea ... purcele, în prav ascuns, zărește*. CANTEMIR, IS1, 117, cf. ANON. CAR. *Muscătura puricului nici omoară, nici inveninează trupul omului*. ȚICHINDEAL, F. 220-14, cf. IB, CLEMENS. *Nu știe nădrăul că un purice viu face mai mult decît Napoleon mort!* NEGRUZZI, s. 1, 212. *Acolo unde șade o femeie, nu sînt purici*. BOLINTINEANU, o. 291. *Iată, pe mină, cum codește-un negru purec*. EMINESCU, o. 1, 48. *Elefantul îi se părea purice pe lingă acest cocoș!* CREANGĂ, o. 23. *Ducă-l supără și-l mănîncă pe cineva prea tare puricii ... are să ploaie*. MARIAN, INS. 411. *Puricele ... e un insect nesuferit*. id. ib. 112, cf. 370. *Noi, cînd ne pișcă purici, îi puricăm pe loc*. GORUN, p. 95, cf. TDRG. *Se crede că pe unde se mătură cu mătură făcute din aceste plante [pelin], puricii mor*. PAMFILE, s. v. 170. *Gospodinele mătură numai decît casa, ca să fie*

fertă de purici. id. CR. 19, cf. 20, ȘAINLANU, D. V. *Venea primăvara și puricii se prăseau*. VIASIU, A. P. 339, cf. 33. *Plătește-le, Doamne, după sojta lor ... Să aibă la subsuără purici și la tălpi, scorpii*. SADOVLANU, o. XI, 287. *Un cărbune brațul i-l mușcă ... Il ia, ca pe un purec, din loc, cu două dește*. ARGHIZI, VENS. 131. *Mă năpădiră puricii*. STANCU, H. A. III, 263. *S-a dat repede peste cap de s-a făcut purice*. SBIERA, p. 143, com. MARIAN. *Dacă primăvara vezi mai întîi miel negru, peste vară te mîntuie puricii*. ȘEZ. I, 153. *De vezi miel alb, nu te mănîncă puricii*. id. 278, cf. VI, 41, XII, 171, ALR I 1201, A II 3, 12, A III 2, 3, 5, 16, 19, MAT, DIALECT. I, 189. *Nu-mi așterne Mură, jos, Că de pureci îs greșos*. FOLC. TRANSILV. I, 203. *Pe sub pat, puricii bat, Nu-s de omu supărat*. id. 336. *Am înfipt cușitul în pămînt, Fugiți, puricilor, după vînt*. FOLC. MOLD. I, 209. *Bivolul nu se teme de purice (= cel puternic nu se teme de cel slab)*. Cf. BARONZI, L. 60. *Puricele, cînd îi place, Cit un elefant îl face*, se spune despre un om mîncinos. Cf. MARIAN, INS. 417. *Și din purici va să scoată seu*, se spune despre un om foarte zgircit. id. ib. *Puricele, cit de mic, dar sare ca o căprioară*, se spune pentru a arăta că faptele contează. id. ib. *Pentru un purice își arde plapuma*, se spune despre cei înși la minie. id. ib. *Cine doarme cu cîinii, se scoală plin de purici (= cine se amestecă cu cei răi, capătă apucături rele)*. id. ib. 416, cf. ZANNE, p. 1, 375. *Se poate păzi un sac de purici, o turnă de țepuri, dar nu a femeie*. ZANNE, p. II, 155. *Sărituri de ciută, urmă de nimică (Puricele)*. SBIERA, p. 321. *Am un bou negru, unde sare, urmă n-are, unde paște, se cunoaște (Puricele)*. id. ib. *Am un cal cit un mal; Unde sare, Urmă n-are; Unde paște, Se cunoaște (Puricele)*. PAMFILE, c. 7. ◇ (În imprecății, adesea glumeț) *Om bun, mîncea-te-ar puricii să te mînceie!* CREANGĂ, o. 72. *Albi-ți-ar D-zeu puricii și ochii!* MARIAN, INS. 418. ◇ (Ca termen de comparație, cu aluzie la dimensiunile reduse ale insectei) *Se face cit un purec*. POLIZU, cf. MARIAN, INS. 118. *Bietul Dragoș, deși era o molahală de om mare ... se făcuse totuși mic, numai cit un purec*. HOGAȘ, DR. II, 97. *Ciprian își opri răsuflarea și se făcu cit un purec*. CĂTANĂ, p. B. III, 24. ◇ Expr. (Familiar) **A nu (mai) face (mulți sau prea mulți) purici sau purici mulți** (undeva, la cineva) = **a)** a sta puțin undeva sau la cineva, a pleca repede de undeva sau de la cineva. *Vara, nu făceau purici mulți pe la școală*. CREANGĂ, o. 255. *Du-te, dacă ești amator de căi foarte blond, în toate saloanele literare, dar nu fă nicăiri purici*. CĂRAGIALE, o. III, 249. *Dacă nu văd [pețiorii] ... mai nimică din cele ce li s-a spus că ar avea feciorul ... capete de zestre, atunci nu fac prea mulți purici*. MARIAN, NU. 131, cf. SCRIBAN, D. *Marinarii nu fac purici nicăieri*. BART, E. 219. *Vasili cel Mari n-o făcut mulți purici prin Tătărusi*. ȘEZ. VIII, 57, com. din PIATRA-NEAMȚ și din JINA-SEBEȘ; **b)** a nu rezolva nimic, a nu face nici o treabă unde se duce. Cf. CIAUȘANU, GL. (Familiar) **A i se face inima cit un purice** sau **cu inima cit un purice**, se spune cînd cineva este foarte speriat de o primejdie iminentă. *Umbă rătăcind ca inima cit un purice de frică*. ISPIRESCU, L. 281. *I s-a făcut inima cit un purice, adică: s-a băgat în toate răcorile de spaimă*. MARIAN, INS. 417, cf. 418. *Rămase cu inima cit un purice*. Mîințic și tremura să nu se răzbune mînciuna. REBREANU, I. 111. *La gîndul că secretul lui e în gura serbitoroarelor, i se face inima cit un purice*. BRĂESCU, o. A. II, 295. *Ți se face inima cit un purice, căci la un năzdrăvan ... multe se pot întimpla*. TEODOREANU, M. V. 167. *De cînd maica m-a făcut n-am văzut așa poznă ... Mi se făcuse inima cit un purice*. SADOVLANU, o. I, 600. *E toată zîtu cu inima cit un purice, să nu se întimplă ceva*. s. ianuarie 1961, 23. (Regional) **A avea purici pe limbă** = a avea mîncărimă de limbă, v. mîncărimă. Com. FURTUNĂ. (Popular) **A avea purici** = a nu avea aslimpăr. Cf. ZANNE, p. IX, 705. (Regional) **A face purici** = a fi nerăbdător. Cf. MARIAN, INS. 417. (Popular) **A seutura (pe cineva) de purici** = a

bate. Cf. id. ib. 418. CADL. (Regional) A-și scutura puricii = a scăpa de sărăcie. Cf. UDRISCU, GL. (RAR) Nici eit (ai chiori) un purice — deloc. Cf. ZANNE, p. x. 705. Nu se poate, înfăcă frică tot trebuie să ai... Nici eit un purice, pe onoarea mea. BRĂNESCU, O. A. I. 343. (Popular) A fi plin de parazite ale dinelii de puică = a avea mulți bani. Cf. ZANNE, p. v. 182. (Popular) De cînd (sau pe cînd) se potevea puricele = (de) demult; niciodată. Cf. IȘPULSCU, I. I. ZANNE, p. 1. 629. (Regional) Mîi s-au cernit puricele = puțin îmi pasă. Cf. MARIAN, INS. 418. (Popular) Pareă m-ar (sau te-ar, l-ar etc.) mușca (sau pîșca) un purice nu-mi (sau nu-ți, nu-i etc.) pasă. Cf. id. ib. PAMFILE, J. II, 162. (Popular) (Ia și) cum te-ar pîșca un purice, se spune despre un lucru de nimic, de puțină însemnătate. Cf. CBEANGĂ, p. 258, MARIAN, INS. 418. ♦ Compus: (glume) purece-bătrîn păduche (I I b) (*Pediculus vestimenti*). Cf. MARIAN, INS. 467.

2. (La plante; și în sintagma *purice de iarbă*, II IV 51, v 98) Numele a două specii de insecte parazite mici care trăiesc pe plante și care se hrănesc cu sucii acestora: a) (și în sintagma *purice de grădină*, *purice de varză*, CADE, *purice de curechi*, MARIAN, INS. 102, *purice de răsad*, id. ib., *purice de cîmp*, id. ib., *purice verde*, id. ib.) insectă de culoare albastră sau verde, cu cap mic și cu antene subțiri de forma unui fir de păr, care distruge legumele, în special răsadul de varză (*Haltica oleracea*); b) (și în sintagma *purice negru*, id. ib. 105, *purice de cîmp*, id. ib., *purice de in*, id. ib., *puricele pământului*, id. ib., *purice de pământ*) insectă de culoare neagră, care atacă inul, trifoiul și varza (*Haltica nemorum*). Ariile de griu... au minea lăcusta și cărăbușii și puricii și omida. DOSOFTEI, ap. OCR I, 264/27. *Camelina... este mai însemnată decît toate celelalte [plante], pentru că în tinerețe nu o mănîncă puricile de pământ*. I. IONESCU, c. 81/21. *Legumele semănate... nu le mănîncă vermi, omizile, puricii de grădină*, MARIAN, s. II, 152, cf. BĂRCIANU. *Bobul nu se pune miercuri sau vineri în pământ, căci face purici*. PAMFILE, A. II, 187, cf. id. CR. 25, CADL. *Aparate de strîns puricii la plante*. NOM. MUS. I, 11, cf. ȘEZ. XII, 169.

3. Compus: *puricele-cinepîi* = insectă mică, de culoare verzuie sau arămie, cu luciu metalic, care atacă cinepa (*Psylliodes attenuata*). Cf. LITZ, *puricele-ciuperelor* = insectă care sapă galerii în tesuturile ciuperelor (*Hypogastura manubrialis*). Ib.; *puricele-inului* = insectă mică, neagră-verzuie sau neagră-albastruie, cu luciu metalic, care atacă plantele tinere de in (*Aphthona euphorbiae*). Ib.; *puricele-sfecele* = insectă care atacă frunzele sfecele (*Chaetocnema tibialis*). Ib.; *puricele-dranului* = numele unei insecte de culoare castanie, cu trupul îngușt și subțire, acoperit cu păr, cu antene și picioare cărămizii, și care, mai ales în stare de larvă, atacă rădăcinile grîului și ale ierburii; (regional) faur (*Elatris segetum*). Cf. MARIAN, INS. 43, SIMIONESCU, I. B. 295; *purice-de-omăt* = insectă mică, de culoare neagră-verzuie, care trăiește, iarna, sub lemnele putrezite; (regional) puriceaș (2) (*Podura nivalis*). Cf. MARIAN, INS. 568.

4. (Și în sintagma *purice de ballă*, SIMIONESCU, F. II, 425, ZOOLOGIA, 61, *purice de apă*, id. ZOOLOGIA, 61, LITZ) Nume dat mai multor crustacee inferioare mici de apă dulce stătătoare, transparente, cu corpul acoperit cu o crustă membranoasă, care servesc ca hrană de bază pentru puicatul de pește; (livresc) dafnie (*Daphnia*). *Drept mulțumire avea să se lase tractoriștilor un sac de purici*. VÎN. PESC. mai 1961, 7.

II. I. (La pl.) Punele negre care apar pe țesăturile crude de hîmbac, rezultate din resturi de seminte care aderă la fibre, și care, prin albirea țesăturilor, nu se mai observă. *Fibrele de pe val ajur uniform rețartate, lipsite de impurități și de așa-numiții purici* IONESCU-MUSCLE, FIL. 131, cf. LITZ.

2. (Regional) „Ornament la bondiță” (Audia - Piatra Neamț). GLOSAR RLG.

3. (Prin Transilv. — la pl.) Puricele = puricele (3). Cf. VICH, GL. CRIST. VII 20/21.

4. (De obicei art.; și în construcțiile *în purice*, PAMFILE, J. II, 39, *de-a puricele*, id. ib., *de-a puricele pe labă*, id. ib.) Numele unui joc de copii, în care fiecare jucător trebuie să prindă o minge, o bilă etc., așezate pe unul dintre capetele unei pirghii, și pe care o face să sară spre el atingînd celălalt capăt al pirghiei. Cf. PAMFILE, J. II, 39, II X 167, 586, XVI 373, ȘEZ. II, 63.

5. (Popular; și în sintagma *în purice*, ALB SS V II 1296/29, *la purice*, ib. II 1296/32, *d-a puricele*, ib. II 1296/250, 411, *de-a puricilor pî bubu*, ib. II 1296/260) Jocul de copii popular (2). ALB SS V II 1296.

6. (Prin Transilv.) „Titirez” (cu care se joacă copiii). Cf. IB., MAT. DIALECT. I, 266.

III. I. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre bucățile mici de piatră, beton, oțel etc. care se așază pe fundul cofrajului, sub armături, pentru a menține armăturile în poziția prescrisă în timpul turnării betonului. *Între el [beton] și cofraj se introduc deșeurile metalice mărunte numite purici*. CV 1919, nr. 7, 30, cf. LITZ.

2. (Mai ales la pl.) Cui mic, cu floarea mare, folosit în cizmărie, în tapițerie etc. Cf. CADE, SCRIBAN, D., IORDAN, STIL. 369, DM. ♦ (Regional) Cui de lemn, lemn subțire bătut pe pereții de lemn ai unei case, pentru a ușura fixarea tencușii, a lutului. Cf. SĂGHINESCU, v. *Dindărătul cingii mari [a plutei] este un cui numit purice*. PAMFILE, I. C. 105, cf. CADL. *Șardila fixată cu cui de lemn de tisă numite purici*. COM. MARIAN, COM. T. PAPAHAGI, COM. SAT. III, 80, CHESE, II 369/183, 185, A V 15, 25, VI 9, GLOSAR RLG.

3. Numele mai multor părți ale morii: a) (prin Transilv.) pirghie (de lemn) care servește la ridicarea sau la coborîrea pietrei morii. Com. din TĂRȘIJA — BIRUS, ALB II 678/310; b) (regional) bucată de oțel sau de fier fixată în centrul puștei de sub fusul cingului morii, pe care se învîrtesc capătul de jos al fusului (Negrești-Oaș). ALB SS I MN II 165/316; c) (regional; în forma *purice*) brească (sub cepul grîndeiului) (Birsana — Sighetu Marmăției), ib. I II 161/353.

4. (Regional) Parte a plugului nedefinită mai de aproape (Răcoasa — Panciu). II XI 517.

5. (Regional; în forma *purice*) Plută (3 c) (Banloc — Timișoara). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 171.

— Pl.: *purici*. — Și: *purice*, (rar) *purice*, (regional) *purice* (MARIAN, INS. 119) s. m.

— Lat. *pulex*, *icis*.

PURICEĂLĂ s. f. (Regional) Acțiunea de a purici (2) (Bogdana — Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62. ♦ (Concretizat) Pietriș lipit pe pereții unei case, pentru a le mări rezistența (Bogdana — Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62.

— Pl.: *puricele*.

— Purice + suf. *-eală*.

PURICEĂSĂ s. f. (Bot.; regional) 1. Puricariță (*Pulicaria vulgaris*). Cf. POLIZU.

2. Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). Cf. CIHAC, I, 223.

— Pl.: *puricese*.

Purice + suf. *-easă*.

PURICEĂSCĂ s. f. (Bot.) Numele unei specii de lichen; (regional) părul-crijei (*Lecanora conflans*). Cf. BOICZA, D. 197.

— Purice + suf. *-ească*.

PURICEL s. m. I. Diminutiv al lui *purice* (I I, 2); (rar) *puriceaș* (I). Cf. DUCU, CADL. SCRIBAN, D., DM. DEX. *Purici, Purice, din casă cu vâ scosei*, MARIAN, INS. 111. *El mănîncă un purcel Ș-altu-i dă un puricel*, se spune despre un om laconi și zgîrcit. PĂSS, P. V. III, 69/12, Cf. ZANNE, p. III, 626, PASCU, c. 191.

2. (Regional; în forma *purecel*) Numele mai multor feluri de cusături: a) riuri mărunte la cămașă (Mățau — Cimpulung). COMAN, GL.; b) un fel de broderie cu care se unesc marginile a două bucăți de pânză (Blaj). Cf. VICIU, GL.; c) (la pl.) primul șir de găurele cusute pe marginea unui tiv (Cepari — Curtea de Argeș). Cf. UDBRESCU, GL.

3. (Popular; la pl.) Fel de mâncare constind din bucățele de mămăligă sau de lurlă prăjite în grăsime; (regional) purici (v. *purice* II 3), scornici, gîgău. Cf. MARIAN, INS. 420, PAMFILE, J. II, 337. II IX 7. ȘEZ. IX, 74, I. CR. V, 374. COM. DIN BUCUREȘTI. COMAN, GL., CV 1949, nr. 9, 33, ib. 1950, nr. 2, 31, ib. 1951, nr. 1, 36, I. ROM. 1959, nr. 2, 51, LEXIC REG. 31, 46, UDBRESCU, GL.

4. (Regional; la pl.) Nisip sau țărînă pe care o aruncă copiii la scăldat pe corpul ui al aceluia dintre ei care vrea să se îmbrace și să plece, pentru a-l sili să intre din nou în apă, ca să se spele. Cf. SCL 1973, 50.

5. (Prin Mold.) Fiecare dintre penele mici de lemn fixate pe pereții de lemn ai unor case, pentru a susține lipitura. Cf. PAMFILE, I. C. 420.

6. (Regional; în forma *purecel*) Mică bucală de lemn de formă conică, care, așezată la capătul unei scindurele, este azvirlită prin lovirea celuiilalt capăt al scindurelei (Șoroștin — Medias). Cf. VICIU, GL.

7. (Regional; în construcția) *De-a purecelu* = (de-a) lura (Strehaia). Cf. ALR SN V H 1 301/818.

— Pl.: *puriceii*. — Și: *pureceli* s. m.

— *Purice* + suf. -el.

PURICEȘTE adv. (Rar) Ca un purice (I 1), în felul puriceului. Cf. JORDAN, L. B. A. 174. ◇ Fig. *Spiritul, vinace ca lăcustele, sare purecește*. ALAS 28 IV 1935, 1/1, cf. SCL 1973, 51.

— Și: *purecește* adv.

— *Purice* + suf. -ește.

PURICI vb. IV. *Tranz.* I. (Prin Mold. și prin Transilv.: complementul indică șipei, cuișoare sau pene de lemn) A bate în pereții sau în birnele unei case, pentru a fixa tencuiala sau lutul; a fixa cu purici (III 2). Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., A V 15, 16, 20, 22, 25, MAT. DIALECT. I, 287, GLOSAR REG. ◇ Refl. pas. *Pereții casei... se puricesc cu niște penișoare mici numite puriceii*. PAMFILE, I. C. 420. *Se bat niște lefurele mici, ca să fie lutul și se zice că se puricesc casa*. COM. SAT. III, 80. *Păreți... să purecește cu lefuri*. ALRI II 122.

2. (Regional; complementul indică bucăți mici de cărămidă sau de piatră) A lipi pe pereții noi ai unei case, pentru a le mări rezistența (Bogdana — Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62.

— Prez. ind.: *puricesc*. — Și: *purică* (GLOSAR REG.) vb. I, *puriceii* vb. IV.

— V. *purice*.

PURICĂ s. f. (Bot.; regional) I. Puricariță (*Pulicaria vulgaris*). Cf. BRANDZA, FL. 270, GRECESCU, FL. 276, TDRG, PASCU, S. 171, CADE, BORZA, D. 139.

2. Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). Cf. BORZA, D. 135.

— *Purice* + suf. -ică.

PURICIOĂSĂ s. f. (Bot.; regional) I. Puricariță (*Pulicaria vulgaris*). Cf. BRANDZA, FL. 270, PANTU, PL., CADE 1028, BORZA, D. 139.

2. Iarbă-roșie (*Polygonum persicaria*). Cf. BORZA, D. 135.

— *Purice* + suf. -oasă.

PURICÓS, -OĂSĂ adj. I. Cu mulți purici (I 1), plin de purici. Cf. ANON. CAR., DRUC, LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., CDDE, SCRIBAN, D., DM, DEX.

2. (Regional; despre animale; în forma *purecos*) Nărăvaș (Bonț — Gherla). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *puricoși, -oase*. — Și: *puretós, -oasă* adj. ANON. CAR., DRUC, LB, BĂRCIANU, ALEXI, W., CDDE, COMAN, GL.

— *Purice* + suf. -os.

PURIF s. n. v. *porih*.

PURIFICĂ vb. I. 1. *Tranz.* A face să fie pur² (I), curat, neamestecat, nealterat, necievat, limpede prin eliminarea, înlăturarea corpurilor, substanțelor sau elementelor străine. V. *curăț* a. *Mungaessul servește a purifica sticla și a o colora violet*. BABASCH, I. N. 56/9, cf. PROT.-POP., N. D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Acest curent [latinist], tot purificind limba, tindea la desființarea ei*. IBRĂILEANU, SP. CR. 88. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Cimpia și lacul... purificau aerul de zăpușeală*. PREDĂ, R. 283, cf. DEX. (Refl.) *Vaporii... sunt din nou alungați în alte cazane..., se amestecă și se purifică*. C. PETRESCU, A. 465. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se întorcea cu plânzii purificați de balsamul rășinei*. C. PETRESCU, I. II, 212. ◇ Fig. *Focul cel sacru al libertății, care purifică pe națiuni de lepra sclaviei*. FILIMON, O. I, 212. *Fericea n-o poți gusta decit cind te-a purificat nefericea*. REBBEANU, R. I, 212. *Un umanism orientat și bizantin, extras și purificat din vechile cărți ale tradiției populare*. VIANU, A. P. 240. *Perspectiva relațiilor internaționale dintre state și popoare părea purificată de obstacole și pericole*. ȘCINTEIA, 1952, nr. 2399, cf. CĂLINESCU, B. I, 22. *Valul revoluționar... nu va trece fără a purifica mlaștinile Dimboviței*. v. ROM. IANUARIE 1954, 189. *Să-și purifice piesele de tot ce le tacetosează*. T decembrie 1964, 44. *Ne trebuie critici purificați de veninul sterilității*. v. ROM. Iunie 1965, 24. (Refl. pas.) *Arhitectura trebuie să se purifice de orice natură vie*. CĂLINESCU, B. I, 5. ◆ (Încechit, rar) A dezinfecța; a steriliza. (Refl. pas.) *Nimic nu intră în curte decit după ce se purifică la fum*. GHICA, S. 31.

2. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină pur² (II); a (se) curăț de păcate. Cf. PROT.-POP., N. D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Trecu înainte... cu sufletul plin de incredere, împăcat și mulțumit, parcă s-ar fi purificat într-o baie de virtute*. REBBEANU, P. S. 96. *Duduia Ionița... s-a purificat și nimic n-o mai întuneacă*. SADOVEANU, O. VII, 356, cf. SCRIBAN, D. *După... confesiune presupunea că se va liniști și purifica*. CĂLINESCU, S. 126, cf. id. E. O. II, 53, DEX.

3. Refl. (În ritualurile religioase) A se disculpa, a se justifica, conform regulilor prescrise de canoane. *A fost citat episcopul la curte spre a se purifica*. BANȚIU, P. A. I, 428.

— Prez. ind.: *purific*.

— Din fr. *purifier*, lat. *purificare*.

PURIFICĂRE s. f. Acțiunea de a (se) purifica și rezultatul ei.

1. Proces prin care un corp, un ansamblu etc. devine pur² (I), curat, neamestecat, nealterat, necievat, limpede prin eliminarea elementelor străine; (rar) purificație (I). Cf. *purifica* (I). *Sub cuvint de „purificare” [a limbii], iatocmeau un vocabular de termeni necunoscuți românului*. MAIORESCU, CR. II, 215, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Este împotriva purificării „absolute” a limbii de elemente străine*. IBRĂILEANU, SP. CR. 159, cf. CADE, M. D. ENC., DEX.

2. Proces prin care cineva sau ceva devine pur² (II) sau curățat de păcate; (rar) purificație (2). Cf. *purifica* (2). *Produce... o înălțare și purificare a acestor pasiuni*. MAIORESCU, CR. III, 28, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Purificarea sufletului ușurează intrarea în rai*. SEVERIN, S. 120. *Își datoră lui însuși un act de purificare... să aibă amara satisfacție de a fi mai presus de ea*. CĂLINESCU, E. O. II, 68. ◆ Cere monie religioasă consacrată ispășirii păcatelor, curățării morale. Cf. CADE.

— Pl.: *purificări*.

— V. *puriflea*.

PURIFICĂT¹ s. n. Faptul de a (s)e purifica. Cf. DEX.

— V. purifica.

PURIFICĂT², -Ă adj. Care a fost supus purificării. Cf. purificare (1). Sarea purificată (curăţită) care constituieşte sarea întrebuirată în bucătăriile noastre. BARASCHI, I. S. 67-13.

— Pl.: purificaţi, -te.

— V. purifica.

PURIFICĂTOR, -OĂRE adj. s. n., s. m. I. Adj. Care purifică (1). Cf. BARCIANU, ALENI, W., ŞĂINEANU, D. V., CADL, DM, DEX. ♀ (Substantivat) Recunoaşte ... lui Heliode Rădulescu un important rol de legiuitor, regenerator şi purificator al limbii. I. ROM. 1965, 382.

2. S. n. Aparat, utilaj, instalaţie care serveşte la purificarea (1) unei substanţe; epurator. Cf. M. D. ENC., DEX.

3. Adj. Care purifică (2). Cf. BARCIANU, ALENI, W., ŞĂINEANU, D. V. A descoperit pasiunea cea mare şi purificatoare. C. PETHESCU, I. II. 228, cf. LABIŞ, P. 388. O undă de nobleţe autentică, purificatoare. 1 decembrie 1961, 56.

4. S. m. (Rar) Pinză cu care proetul şterge potul după cuminecătura. Cf. PROT.-POP., S. D.

— Pl.: purificatori, -oare. — Şi: (învechit) purificător, -oăre adj. BARCIANU.

— Purifica + suf. -tor. Cf. fr. purificateur.

PURIFICĂŢIE s. f. (Astăzi rar; atestat prima oară la I. GOLESCU, C.) I. Purificare (1). Cf. PROT.-POP., S. D., BARCIANU, ALENI, W. Noile albine lucrătoare ies pentru prima oară din stup ... pentru a face zborul de purificăţie şi acela de recunoaştere. ENC. AGH., cf. ŞĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D.

2. Purificare (2). Cf. PROT.-POP., S. D., BARCIANU, ALENI, W., ŞĂINEANU, D. V., SCRIBAN, D., CADL.

3. Ceremonie religioasă consacrată ispăşirii păcatelor, curăţării morale. Purificaţiunea muerii ce a născut se face după patruzeci de zile. IM, cf. ŞĂINEANU, D. V., CADE.

— Pl.: purificaţii. — Şi: purificaţiune s. f.

— Din fr. purification.

PURIFICAŢIUNE s. f. v. purificaşte.

PURIFICĂTOR, -OĂRE adj. v. purificator.

PURII s. n. v. porth.

PURIM s. n. Sărbătoare mozaică, celebrată la începutul primăverii, în amintirea salvării evreilor din masaerul plămuit de Aman, demnitarul regelui persan Ahasver (Xerxes). Cf. ALENI, W. În casa lui mncam toate bunăţăile; tăseii de ca à cu maguin, turtă dulce ..., pandişpan de purim. BRĂESCU, O. S. II. 73, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din ebr. purim.

PURINĂ¹ s. f. (Regional) Oaie albă cu pete negre în jurul botului. Com. din SCRIBIA—ADJUD.

— Accentul necunoscut. — Pl.: jurine.

— Etimologia necunoscută.

PURINĂ² s. f. Compus organic heterociclic, unitate de bază a acidului uric, care formează adenina şi guanina din structura acizilor nucleici. Cf. L.IB², DC, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: purine.

— Din fr. purine.

PURIOĂSĂ s. f. v. purotos.

PURISĂ vb I. Transz. (Învechit, rar) A transcrie pe curat, în formă definitivă. S-a celtit conceptul

rugămintei, core aflându-se de bun, s-a aprobat şi s-a postat lotdeodată secretariul, cu fără înţiere să o juriseze. BARIŢIU, P. S. II, 120. Toate aceste opure sau altele ... după moartea mea, să se puri eze ... dacă se vor afla demne să se şi tipărească. id. ib. III, 163.

— Prez. ind.: purisez.

— Din lat. purisare.

PURISM s. n. Tendinţă exagerată de a elimina dintr-o anumită limbă (toate) elementele considerate străine de structura ei de bază. Cf. I. GOLESCU, C. A nu se arunca în balboacele etimologhii şi a purismului. BUSO, S. 90, cf. 50. Ar trebui ca lumea întreagă să aibă numai o limbă şi felurile limbii ... să se încredinţeze în purism în limba primordială a omeniului. ROM. LII, 120² II, cf. PROT.-POP., S. D. Divergenţa de păreri în privinţa purismului limbii române. I (1871), 405, cf. DDRF, BARCIANU, ALENI, W., ŞĂINEANU, D. V., CADE. Purismul, oricare ar fi felurile lui, s-a adevărit şi de astă dată neputincios. PUŞCARIU, I. R. I, 385. O vorbire cu preocupări de purism n-ar fi dat altele echivalente, cu asociaţii secundore alt de felurile. VIANU, A. P. 257. Să amintim satirizarea purismului în piesa „Muza de la Burdujeni”. LI. I, 59, cf. M. D. ENC., DEX.

— Din fr. purisme.

PURIST, -Ă s. m. şi f., adj. (Atestat prima dată la I. GOLESCU, C.) I. S. m. şi f. Adept al purismului. Să se teamă de prigonirea curăşilorilor (puriştilor). ROM. LI, 178¹ 2. Banul Brncoveanu discuta cu puristul Duca în limba lui Tucidid. GHICA, S. 49, cf. PROT.-POP., S. D., BARCIANU, DDRF, ALENI, W., ŞĂINEANU, D. V., CADE. Purişti care luptă de ctva timp în gazetele noastre în contra neologismelor. SADOVEANU, E. 34. Banul-simf ... s-a opus tendinţelor puriştilor exageraţi. PUŞCARIU I. R. I, 115, cf. 389, 392, SCRIBAN, D., GĂLINESCU, C. O. 84. Autorul studiază atitudinea puriştilor faţă de cuvintele noi. I. ROM. 1959, nr. 1, 99, cf. M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care practică, susţine purismul; care aparţine purismului, privitor la purism, conform purismului, caracterizat prin purism. În vorbă era alt de purist, încit unul care nu cunoaştea alte limbi neolatine, cu anevoie îl putea înţelege. I. NEGRUZZI, S. III, 106. Faţă de curentele italianizante, puriste sau latiniste, Odobescu a reprezentat reacţia directivei populare. VIANU, M. 206. Selecţia cuvintelor nu a fost făcută după criterii etimologice sau puriste, ci după criteriul niabilităţii lor în limbă. SCL 1954, 286. Diferenţele teorii puriste au contestat necesitatea cuvintelor împrumutate. GRAUB, I. L. 105. Limbajul oficial era purist şi evita cuvintele greceşti. IST. I. ROM. I, 55, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: purişti, -ste.

— Din fr. puriste.

PURITAN, -Ă s. m. şi f., adj. I. S. m. şi f. Adept al puritanismului; p. ext. persoană care practică, afişează sau pretinde o morală foarte severă sau care manifestă o rigoare excesivă în respectarea principiilor religioase. [Societatea carbonarilor] nu forma decit o seclă religioasă ca aceea a ... janseniştilor şi a puritanilor englezi. FILIMON, O. II, 100. Singeroasele evenimente ale rebelului civil aflat între prezviterienii englezi, numiţi puritani, şi compatrioţii lor catolici. id. ib. 275, cf. BARCIANU, ALENI, W., ŞĂINEANU, D. V., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN, DER, M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparţine puritanismului, privitor la puritanism; caracteristic, specific, propriu puritanismului; p. ext. care practică, afişează sau pretinde o morală excesivă. V. auster, rigid. „Raul pierdut” al lui Milton nu putea să se producă decit în Engliera cea aspră şi puritană. GUREA, ST. CB. II, 75. Ministru puritan. CADE. [Inima] îi păzise cuminenţia ... punându-i în priviri, în suspine şi în gînduri, transfigurarea nevinovăţiei puritane. KLOP-

ŞTOCK, F. 307. *Principii puritane*. SCRIBAN, D. *Atmosfera* [piesei] e mai degrabă de o asprime puritană, solidă și plină de rigiditate ..., cu precepte severe. T decembrie 1964, 52. *Prea se cred unii oameni singuri puritani*. v. ROM. ianuarie 1964, 88, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: puritani, -e.
- Din fr. puritain.

PURITANISM s. n. Numele unei secte prezbiteriene engleze care își înlemnizează doctrina numai pe textul Bibliei, luptând împotriva rămășițelor catolicismului: p. c. x. l. rigoare exagerată, și adesea formală, privind respectarea preceptelor religioase și morale. V. austeritate, rigorism. Cf. ȘAINEANU, D. V. CADE, SCRIBAN, D. *Calvinismul și diversele lui derivații sectare (puritanism, metodism)*. OȚETEȘA, R. 325. *Crezuse cu frenezie în virtute, în dragoste. Ceea ce este neconvenabil la el, e puritanismul*. CĂLINESCU, C. O. 174. *Morala kantiană, în toată severitatea ei austeră ..., e un ecou direct al puritanismului protestant burghez*. RALEA, S. I. II, 250, cf. III, 253. *Nu crezi e-or fi preferabil să eviți subiectul puritanismului?* II. LOVINESCU, T. 106. *Cazi în puritanism. Asta e un semn de bătrânețe*. T februarie 1962, 47, cf. M. D. ENC., DEX.

- Din fr. puritanisme.

PURITĂȚE s. f. 1. Calitatea de a fi pur² (1). [Fleurența] are ... o academie pentru puritatea limbei italiene. LAURIAN, M. IV, 93/22. *Omul tecuie se servește cu microscopul spre a cunoaște dacă o materie lucrată este adevărată și în puritatea (curățenia) ei, sau dacă este falsificată*. ISIS (1856), 22/1. *O rasă păstrată în toată puritatea ei de mai multe secole*. BARASCH, I. 126/22. *Cînd un prinț stă în căpăta prin zestre ori prin eucerire un oraș italian ... n-avea nici o idee de spațiu vital, de puritate a rasei*. CĂLINESCU, G. O. 40. *Lucrări practice deosebit de interesante prilejuiesc determinarea purității și greutatea boabelor de semănat*. GI 1962, nr. 685, 3/1.

2. Calitatea de a fi pur² (2); calitatea a ceea ce este perfect, desăvârșit. *Vorbea ... englezește cu o puritate estremă*. CR (1848), 15²/55. *Datinile primitive ale bisericii ... s-au păstrat la noi într-o puritate mai neatinsă decît în multe alte părți (a. 1865)*. URICARIU, X, 370. *Într-un oraș mai mic ... puritatea acestei însușiri naționale [curățenia] se vede în toată puterea*. SADOVEANU, O. IX, 272. *Temperamentul său poetic e construit pe contrast; nota gravă, severă, își îmbină reflexele de plumb cu nota grațioasă, de o linie suplă și simplă în puritatea ei*. CONSTANTINESCU, S. I, 57. *Păstrează vechea ... puritate a liniilor*. PETICĂ, O. 352. *Opera paladyană descrie un moment de maximă puritate sub semnul superbe seninătăți*. CONTEMP. 1971, nr. 1 276, 7/5, cf. M. D. ENC., DEX. *Dovedind ... puritate stilistică, variațiile soluțiilor și ansamblului s-au succedat după tipicul și gustul secolului trecut*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 27, 18/1. ♦ Calitatea de a fi în totul consecvent față de un principiu, de o ideologie, de o credință. *Catedrelor de științe sociale le revine un rol însemnat în lupta pentru apărarea purității ideologice, împotriva ideilor înapoiate*. CONTEMP. 1953, nr. 302, 1/2. *Nivelul științific al lecțiilor, puritatea lor ideologică ..., sînt numai cîteva din aspectele analizate*. GI 1963, nr. 692, 3/1.

3. Calitatea de a fi pur² (3). *Cum se mai poate simți răcoarea și puritatea aerului respirat prin asemenea adevărate coșuri de locomotivă?* G. PETRUSCU, I. II, 5. *Ultima noastră țară stă acum în puritatea singelui*. CĂLINESCU, S. 115.

4. Calitatea de a fi pur² (5). *Azurul ... e alba de intens încît îndurează cu puritatea lui sărmanii ochi obosiți*. PETICĂ, O. 279.

5. Calitatea de a fi pur² (7); claritate, limpezime. *Glasul copilului era de o puritate remarcabilă*. CĂLINESCU, S. 428.

6. Calitatea de a fi pur² (6). *Finețea plină a obrazilor ... făcea să se presimtă puritatea sprintenă a stîrilor*. TEODOREANU, M. II, 70. *Avea o frunte de o puritate izbitoră și simplă parcă din petale sîdefii*. PREDĂ, N. 90.

7. Calitatea de a fi pur² (8); neprihănire, curățenie morală. *Mitropolitul Grigore ... păstora la București din 28 iulie 1760 și era respectat de toți domnii pentru vîrsta și puritatea vieții sale*. LONGA, L. I, 521. *Ți-o spun eu, bărbatul unei femei de o puritate spartană*. GALACTION, O. A. I, 109. *Omenirea a văzut totdeauna în puritate cel mai înalt grad de etică*. RALEA, S. T. I, 56. *Ai o puritate care-mi place grozav. Am spus puritate, nu ingenuitate*. H. LOVINESCU, T. 267. *Ideea lepădării tuturor măștilor și triumful tinereții, purității*. T februarie 1962, 15. *Viața intelectuală a Parisului, ades de o mare înălțime și puritate, este și ea pătâlă*. v. ROM. decembrie 1963, 224. *Stranie ... atmosfera de puritate și depravare*. CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3/6. *Secretele de dincolo de [ochi] ... aveau aceeași puritate inocentă*. PREDĂ, M. S. 28.

- Pl.: purități.
- Din fr. pureté, lat. puritas, -atis.

PURTOĂNE s. f. (Regional) Slăvilă, zăgaz (Bocea Montană — Reșița). GOMAN, GI.

- Pl.:?
- Etimologia necunoscută.

PURȚĂ s. f. (Bot.; regional) 1. Dentiță (*Bidens tripartita*). Cf. BORZA, D. 31.

- 2. Cîrligior (*Bidens cernuus*). Cf. BORZA, D. 31.
- Pl.: purțe.
- Etimologia necunoscută.

PURȚU, -IE adj., s. m. I. Adj. (Regional; despre oameni) Cărunt; bătrîn (Rîmnicu Vilcea). LEXIC REG. 85. ♦ (Ca + pitel, prin înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Să-l fi văzut pe puriul de Năcașu*. BARBU, G. 383.

- 2. S. m. (Argotie) Tată. BL II, 183.
- Din țig. puro (f. puri).

PURȚURE adv. v. pururi.

PURJĂ vb. I. Tranz. (Complementul indică instalații tehnice, cazane, recipiente) A evacua în timpul funcționării o cantitate de apă cu un conținut ridicat de săruri, în vederea curățirii, pentru împiedicarea formării pietrei etc. Cf. SEC IV, 297, M. D. ENC., DEX.

- Prez. ind.: purjez.
- Din fr. purger.

PURJARE s. f. Acțiunea de a purja și rezultat ei. Cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: purjări.
- V. purja.

PURJĂR s. n. Dispozitiv folosit pentru purjare. Cf. LTR², DEX.

- Pl.: purjoare.
- Din fr. purgeur.

PURLI vb. IV v. plrli.

PURLIGĂN, -Ă adj. (Regional) Sărac, nevoiaș (I) (Sibiu). ALR I 452/125.

- Pl.: purligani, -e.
- Etimologia necunoscută.

PURLIGĂR s. m. v. potlogar.

PURLUI vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică oameni) A-și bate joc; a batjocori (Vlăsinești — Botoșani). Com. FURTUNĂ. ♦ A porecli (2) (Borșa — Vișeu de Sus). ALR I 1 496/361. ♦ A agasa, a plictisi, a enerva; a bate la cap. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

- Prez. ind.: *părlu*.
- Etimologia necunoscută

PUROĂIE s. f. v. *puroi*¹.

PURTOARE s. f. v. *puroi*¹.

PUROI¹ s. n. I. Colecție de detritus tisular și de leucocite formată într-un focar inflamator de germeni patogeni sau de unii agenți fizici și chimici; (popular) eoplură, materie (I), (regional) material (II). *Allora le va cură dîntro ochi smrad cu puroi* (cca 1550). CUV. D. BĂIB. II. 470 I. *Vătămurile și puroaiele ranelor curățîia*. COBESĂ, LV. 364, cf. 361. *Zăcea ... plin de puroi* (a. 1581). GER I. 30/32, cf. COD. IOD. 222. *Estă un om de avea o rană rea și plină de puroi împușite*. MOXA, 358/12. *I-au spîntecat cu briciul imblatura de pureasă ră puroaie împușite*. DOSOFIEI, V. S. octombrie 74/11. *Și-ș luo lui un lărb pentru ca să-ș rază puroaie*. BIRLIA (1688), 363²/55. *Desfăcură mărmurile și se iui din lăuntru trupul Radului Vodă ... plin de puroi* (sîrșitul sec. XVII). MAG. IST. IV, 254, cf. ANON. CARL. ANON. CANTAG., CM I, 102. *Puroaie caie din gtlei*. CALENDARIU (1811), 165/20. *Supt piale se vede materie sau puroi*. İB. 178²/27, cf. LB. DRU. *Și să și sparg bulie ... atînd unile etînt într-însele, iar altile o puroaie galbenă, limpede și aposă*. PISCUPESCU, O. 217/13. [Străvele] *era pătate cu puroaie stingerose ale ciuমাঁșilor*. AR (1829), 161²/22. *Întor-mai ca acei doftori ce, abătînd punoi rele, fac din boale nensemnte boalele cele mai rele*. CONACHI, P. 281, cf. POLIZU. *Curgerca punoiului din rana făcută* (a. 1871). ap. IDHG, cf. CIHAC, I. 222, DDRF, GHETU, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Puroiul este un lichid opac, de culoare și miros diferit, format dînt-un serum*. ENC. AGR. I. 9. *După ce i-ai spălat rana, [ingrijitorul] i-o infectează înadîns cu puroi de la altul*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 199, cf. ȘĂINEANU, D. V., CADE, *Puroiul a început să curgă, iar temperatura, zărcolirile și fîpetele au înecat*. GALACTION, O. A. I 55, cf. SCRIBAN, D. *Pui altoi; Iese puroi, Semeni floare; Purcă uzi cu apă tare*. ARGHEZI, VERS. 318. *Examenul microscopic al unei picături de puroi arată prezența gonococului*. ABC SĂN. 375, cf. 114, 312, M. D. ENC., DEX. *S-a înlăpat, Singele n-a dat, Nici punoi n-a curs*. ȘEZ. I, 200. *Buba ... sparge, curgînd din rani, multă vreme, puroaie*. İB. IV, 123, com. din FRATA — TURDA, ALRM I I h 183, ALR II/I MN 57, 4 186/27, 29, 36, 102, 182, 219, 228, 260, 272, 279, 284, 334, 346, 353, 362, 365, 405, 762, 876. ♠ F i g. *O revoluție de înțelesul de dărtmare a unei ortînduirii de pătrugai, de pături și de teancuri de puroaie stratifiale nu o putea duce la capăt o fărînimă risipită pe plaiuri*. ARGHEZI, B. 132.

2. (Transilv. și prin Maram.) *Coraslă*. Cf. ALR I 1 064/112, 129, 140, 144, 190, 255, 259, 270, 273, 359.

3. (Regional; în forma *punoi*) Zeama din boabele porumbului necopt. Cf. ȘĂINEANU, D. V. → EXPR. **A fi (în) puroi**, se spune despre porumbul care are boabele necoapte sau tocmai bune de fierț. *Cînd grăunțele [de porumb] ... la strîpire între unghii dau un fel de lapte subțire, se zice ca sînt în punoi*. PAMFILE, A. R. 89, cf. ALR II 5 154/836, 5 155/102. *Cin [porumbul] li puroi, boaba-i mică, etunci crește și are-n ea numai apă*. L. ROM. 1961, nr. I, 22.

- Pl.: *puroaie* și (învechit) *puroi*. - Și: (învechit și regional) *punoaie* s. f., *punoi* s. n., (învechit) *puroaie*. (regional) *purtoare* (GR. S. VI, 242) s. f., *purón* (BUL. FHL. XI—XII, 359, ALR I 1 064/112, ALRM I/I h 183, ALR II/I MN 57, 4 186/29, 36), *purúr* (ALR I 1 064/129), *plúoi* (ALR I I h 130, GLOSAR REG.), *plrói* s. n.

- Lat. **puronium*.

PUROI² vb. IV v. *puroaie*.

PUROLĂ vb. I. În tranz. (Despre țesături animale, organe, leziuni etc.) A forma, a colecta sau a

elimina *puroi*¹ (II); a supura. *Rofu ... putrede se numese acelea cari nu prînd poliță defel, ci nencetă zunoază*. MARIAN, SA. 387, cf. IDRG, CADL. *În cazul rônlor care au stingerat sau puroiază, ponsamentul se va schimba zilnic*. BELEA, P. A. 91, cf. DI, DM, M. D. ENC., DEX, ALR II/I MN 57, 4 186/182, 228.

- Pronunțat: *-ro-ia*. - Prez. ind. pers. 3: *puro-iază*. - Și: (învechit) *puroi* (LB. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W.), (regional) *punoi* (GLOSAR REG.) vb. IV, *punoaie* vb. I.

- V. *puroi*¹.

PUROLĂT, -Ă adj. (rar) Purulent. Cf. DRU. *Obraju scofiteți se sugau adînc între gingiile știrbe și puriale*. VOICULESCU, P. II, 290.

- Pronunțat: *-ro-ial*. - Pl.: *puroliați, -te*. - Și *purial*, *-ă* adj.

- V. *purolia*.

PUROIĂNIC, -Ă s. m., adj. v. *porolnic*.

PUROIÓS, -OĂSĂ adj., s. f. I. Adj. (Învechit și regional) Purulent. Cf. LB, DRU. *Deoa c o rană sau fistule puroioase, infectă adesta cu otia camforat*. MAN. SĂNĂE. 245/3, cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, DM, M. D. ENC., DEX. *Bube puroioase se sclrnave*. SMILBA, P. 300. *Bube rale, puroioase, Arzătoare pin-tin oase*. ȘEZ. III, 117.

2. S. f. (Prin Munt.) Varietate de struguri cu boabe mărunte, albe și dulci. Cf. II h 125, VII 26.

- Pronunțat: *-ro-ios*. - Pl.: *puroiași, -oase*. - Și: (regional) *purioasă* (II VII 26) s. f., *puruiós, -oasă*, *puruiós, -oasă* adj.

- *Puroi*¹ + suf. *-os*.

PUROIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a *puroi*² și rezultatul ei; supurare. Cf. DRU, DDRF, ALEXI, W. - Pl.: *purairi*.

- V. *puroi*².

PUROI³ s. n. v. *puroi*¹.

PURPUIU s. n. v. *purpură*.

PURPUIĂ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A împurpura, a înroși. *Rul în treacău spune ca el sînge troaie în vremele trecute unda-i a purpurat*. HELIADE, O. I, 180.

- Prez. ind.: *purpurez*.

- V. *purpură*.

PURPURĂT, -Ă adj. (Învechit și regional) Porpuriu. *Insece purpurate fac spicul unduios*. BOLLIAE, O. 68. *Soarele ... o nurecă purpurată Peste dealuri înlîndea*. ALEXANDRESCU, M. 230. *Unda ... Scînteie sub brul stelei purpurat*. BOLINTINEANU, O. 107. *O porumbă minunată Ca o gușă purpurată*. TEODORESCU, P. P. 21.

- Pl.: *purpurați, -te*.

- *Purpură* + suf. *-at*.

PURPURĂ s. f. (Atestat prima dată la I. GOLESCU, c.) I. (Învechit) Nume dat mai multor boli contagioase caracterizate prin apariția pe piele a unor pete de culoare roșie; (sens curent) boală caracterizată prin apariția pe piele și pe mucoase a unor erupții hemoragice subcutanate. *Acest vârsat ce-i zice și ... purpur (scarlatin)*. PISCUPESCU, O. 259¹/I, cf. BIANU, D. S. *Pielea poate fi și sediul a niici hemoragii — purpura*. ENC. AGR. IV, 608. *Purpura poate fi datorită unci alterări a capilarului sanguin*. ABC SĂN. 299, cf. DER, II VIII 161. *A ieșit un pîrpor pe el*. L. COSTIN, CR. BĂN. 154. *Iesă pîrpor, pete roșii*. ARH. FOLK. III, 45, cf. ALRM I/I h 160.

2. Substanță colorantă roșie închisă cu nuanță violetă, care în antichitate se extrăgea din molușca *Murex brandaris*, iar astăzi se obține pe cale sintetică; p. gener. culoare roșie închisă. Cf. VALIAN, V., NEGULEA, POLIZU. *Gâlbuia auroră de purpură armată*

Albește Inverzita dumbravă. BOLLIAC, o. 73. *Ochi negri ...; pielea albă și colorată de purpură.* FILIMON, o. 1, 105, cf. PROT.-POP., N. D. Azi, cu dulce purpură I-e fața semănată. BOLINTINEANU, o. 129. *Azur, smarald și purpur ... În foc de-amurg se-ngnă.* NECULUȚĂ, Ț. D. 108. [În ochi] un purpur de singe-i s-a lăsat. COȘBUC, p. 11, 183, cf. 203. *Obrajii Săseii se înroșiră ca purpura.* D. ZAMFIRESCU, v. Ț. 127, cf. CADE. *Un strop de purpură pătează albastrul violet al mării.* MINULESCU, vers. 13. *Luci soarele în asfințit, în aur și purpură.* SADOVEANU, o. VIII, 377. [Cocoșii] își aruncă fulgere din ochii tiviți cu roș de purpură. id. ib. IX, 207. *Cerneala mea e o esență rară Băltind în purpură și în aurii. O apă vie într-o călimară.* CĂLINESCU, L. L. 173. *Purpura jarului se răsfrângea deopotrivă în toți ochii.* CAMILAR, N. II, 230, cf. 393. (F i g.) *Mii de genii ... Din pomul : fin' al vieții iau purpură și-azur.* COȘBUC, s. 158. ◊ (Adjectival) *Soarele răsărind din purpurul său scaun adusă peste cetate ziua cea dintâi frumoasă de primăvară.* GT (1839), 69.

3. Stofă scumpă plușată, vopsită cu purpură (2): (învechit) porfiră¹. Cf. VALIAN, v. [Trupii] întins pe o piatră de marmură și acoperit cu o manta de purpură. BĂLCESCU, M. V. 395. *Eran cu alita moliciune culcați ... pe paturi de purpură.* BARONZI, I. L. I, 210/24. *Strai de purpură și aur.* EMINESCU, o. 1, 36, cf. MACEDONSKI, o. 1, 104. *Făt-Frumos cu păr de aur Și cu manta de purpură.* NECULUȚĂ, Ț. D. 69, cf. ȘĂINEANU, D. U. CADE. *A fost nevoie de dragomani pentru schimburi și pentru negustorie ..., pentru purpură și mărgăritare.* GALACTION, A. 334, cf. 112. *O gondolă cu vâl de purpură* SADOVEANU, o. XII, 334, cf. 32. *Scriban, D. Aici se întilneau cortegiile bogate ale curtenilor, pe hainele cărora străluceau broderiile de purpură și de aur.* OPRESCU, s. 165. *Adame ... Erai, ca pe-o hlamidă de purpură, o scamă.* ARGHEZI, vers. 382. *Ce, noi am avut covoare și purpuri?* CĂLINESCU, s. 49. *Regele era înveșmântat cu o tunică de purpură țesută cu fire de argint.* id. ib. 827. *S-a încheiat de-atunci un an Și-n purpuri și mălășă Frumoasa fată de Țigan Era acum crâiasă.* PARASCHEVICU, c. Ț. 151. ◊ F i g. *Soarele apusese după un lung șir de nori fantastici, pre care îi polcia cu o bordură de purpur.* NEGRUZZI, s. 1, 236. *La aceste vorbe Caterina tresări și un vâl de purpură trecu pe fața sa.* BOLINTINEANU, o. 418. *Dealurile erau încărcate cu sarcini de purpură.* EMINESCU, N. 48, cf. 71. *Sub largă purpură de flori, Niponul magic ride-n soare.* MACEDONSKI, o. 1, 89, cf. 161. *Dunga de lumină se prefăcuse acum într-un lac de purpură.* I. NEGRUZZI, s. III, 354. *Soarele dispăruse, aruncându-se într-un ocean de purpură.* D. ZAMFIRESCU, v. Ț. 106. *Soarele a învins, Purpura sa aurie se întinde e o mantie regală.* PETICĂ, o. 246, cf. 44. *Soarele îmbrăcat în manta de purpură a zorilor sale.* HOGAȘ, DR. II, 51. *Ce purpură de lumină se lăsa din văzduh!* BASSARABESCU, v. 6. *Priveam lung, spre apus, ... zdrețecele norilor de purpură.* GALACTION, A. 477. *Gingăniți ovale, încrestate cu livluri și bizare zugrăveli de purpură.* SADOVEANU, o. IX, 388, cf. 1, 111. *O purpură imensă trmura deasupra pomilor.* CĂLINESCU, s. 102. *Reflexele uriașe ale purpurii ea care norii s-au înveșmântat.* BOGZA, c. o. 51. *Din funtă de purpur al zării S-aude tunind.* BENIUC, v. 164. *Flori de purpur se deschid.* BANUȘ, p. 384. ◊ P. e x t. *Veșmint de ceremonie pentru regi, nobili, arhieriei etc. făcut din purpură (3). Vătafu de copii la ceremoniile mari purta acul și purpura domnilor.* BĂLCESCU, în URICARIUL, XXII, 428, cf. STAMATI, D. *Spre răsplată ospesiei ... îi trimise lui purpură și coroană împărătească.* NEGRUZZI, s. 1, 213, cf. POLIZU. *Mini în purpură și-n aur Am să știu încoronat.* ALECSANDRI, P. 1, 162. *Cu purpură pe umeri, pe cap purtind coroană.* MACEDONSKI, o. 1, 166, cf. 192. *Regii-n purpur s-au încins.* COȘBUC, p. 1, 51. *Era un crai ajuns la frumoasă bătrâneță, purtând șchiptru și purpură.* SADOVEANU, o. XII, 348. ◊ F i g. (Învechit) *Demnitatea consulilor, împărățiilor etc. (la romani); (mai tirziu) demnitate regală: demnitatea de cardinal; p. e x t. putere; mărire; tron; împărăție, imperiu. Eroica la liră ... Fă să-i auz vi-*

branca a coardelor sonoare Înținse-n negrul stinge ttraniilor purpurii. HELIADE, o. 1, 200, cf. NEGULICI. *Pe purpura romană credința așazără Și-nvinsă pe idoli în Capitol stăviși.* ALEXANDRESCU, o. 1, 79, cf. PROT.-POP., N. D. *Cu o mână de oameni el arătă lumii că știu a-și cuceri o purpură.* HASDEU, I. V. 190. *Purpura domnească picnă pe-a ta privire I-a fost, nenorocite, o piză de orbire.* ALECSANDRI, T. II, 191. *Vulgul îl adoră și ceru purpura în strigăte.* I. NEGRUZZI, s. V, 527, cf. II, 170, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., M.D. ENC.

— Pl.: purpuri și purpure. — Și: (astăzi rar) **pŭr-pur** (accentuat și **pŭr-pŭr**, HELIADE, o. 1, 200, EMINESCU, o. 1, 3) s. n., (regional, **I**) **pŭrpor**, **pŭrpur** (ALRM 1/1 h 160/5, 9, 24) s. n.

— Din lat. purpura, fr. purpura.

PURPURĂTOI, -OĂRE adj. (Învechit, rar) Care impurpurează, înroșește. *Cind apune lucitoare Lumina-l purpurătoare, Făgăduiește el oare Soarele cel viitor?* HELIADE, o. 1, 94.

— Pl.: purpurători, -oare.

— Purpura + suf. -ător.

PURPURĂNĂ s. f. Substanță de culoare roșie-cafenie, extrasă din rădăcina unor plante din familia rubiaceelor sau obținută pe cale sintetică și care se întrebuințează ca intermediar pentru prepararea coloranților. *Alizarina ... se găsește în rădăcina de Rubia tinctoria, alături de purpurină.* MACAROVICI, CH. 620, cf. LTR², DL, DM, DN, M.D.ENC., DEX.

— Pl.: purpurine.

— Din fr. purpurine.

PURPURĂ, -ÎE adj. Care are culoarea purpurii (2), roșu închis cu nuanță violetă; (rar) purpuros, (învechit și regional) porfiriu, purpurat. Cf. I. GOLESCU, c. *O scoarță purpurie în late vergi florante.* HELIADE, o. 1, 220. *Materia colorantă purpurie.* MAN. SĂNĂT. 151/20, cf. STAMATI, D. *Un singe purpurii văpsi pielea lui lucie.* NEGRUZZI, s. 1, 42, cf. 74, 295, PROT.-POP., N. D. *Soarele ... apune roș ca focul, Înțintind pe cea clăpie O văpșeală purpurie.* ALECSANDRI, P. II, 19. *Scutul ... pe care sîlfite o acvilă albă ... și prapurul purpurii.* ODOBESCU, s. 1, 252. *Aș pune soarta lumii pe buza-ți purpurie.* EMINESCU, o. 1, 22. *Cerul purpurii se oglindea în apele limpezi ale Siretului.* GANE, N. 1, 24, cf. DDBF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pe clăpie Înțins-au flori de vară o pinză purpurie.* PETICĂ, o. 164, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fața brăzdată de pete purpurii.* BRĂESCU, A. 236. *Purpurii la fașă ... s-a așezat, cu majestate, la umbra unui platan.* TEODOREANU, M. U. 91. *Perdele de matasă purpurie.* SADOVEANU, o. X, 229. *Purlau ... conduri purpurii înfloriți cu argint.* id. ib. XII, 93. *Soarele asfințise, înecat în apa pălădă de un roș înstrăgerat ... sub un cer purpurii deschis.* BART, s. M. 50. *Fularul cu desene purpurii.* CĂLINESCU, s. 46, cf. id. I. L. 70. *Ca-n ape fără prunduri ... Arzînd, se văd minuni Priu lutul purpurii.* BLAGA, P. 99. *Pe geamul înghelat, opac, Se joacă-o rază purpurie.* V. ROM. ianuarie 1954, 39. *Pe boltă steag s-arată, Întreg răsăritul e steag purpurii.* BENIUC, v. 124, cf. id. V. A. II, 131. *Dacă tăiem ciuperca, vedem că are carnea galbenă, dar că repede devine roșie-purpurie și apoi verzuie.* BELEA, P. A. 160. *Mii de buze purpurii Pentru șipăt rotunjite.* LABIȘ, P. 309, cf. 160. *Pe acoperișul cherhanalei din apropiere căzuse soarele turtit ..., purpurii ea o viță înjunghiată.* BANBU, P. 227. *Vezi cum eade lumina Parpurie-n apus?* HOREA, c. 114. ◊ (Substantivat) *Dacă tot universul ar fi de un purpurii superb, noi n-am ști ce sint culorile.* CĂLINESCU, c. o. 292.

— Pl.: purpurii.

— Purpură + suf. -iu.

PURPURĂS, -OĂSĂ adj. (Rar) Purpuru. *Spre-apus s-arată încă în brazde purpuroase Giganticele urne ce soarele-a lăsat.* MACEDONSKI, o. 1, 243, cf. 79, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DL, DM.

- Pl.: *purpuroși, -oase.*
— *Purpură* + suf. *-os.*

PURSÎNGE adj. invar. (Despre animale, mai ales despre cai) Care este de rasă pură², alacăș, neamestecată cu altă rasă. Cf. CADE. Știi, prințule, am niște luldogi *purstage*. VINEA, I. I. 382, cf. DL, DM, DN, M.D. INC., DEX. (Fig.) Un mic restaurant ... Lux căutat, atmosfera caldă, chelnerii francezi *purstage*. RĂBREANU, R. I. 203. ♦ (Substantival, m.) Cal de rasă pură², de obicei de origine engleză sau arabă. Cf. ENC. VET. 352, CADE. *Pur-singele meu Ienuper a luat premiul cel mare.* C. PETRESCU, C. V. 75. El o inițiasă, pe un *pur-singe*, în tainele viguroasei eleganțe a călăriei. TEODOREANU, M. II, 91, cf. IORDAN, L. R. A. 99, DL, M.D. ENC., DEX.

- Scris și: *pur-singe*.
— *Pur*² + *singe* (calc după fr. *pur-sang*).

PURTĂ vb. I. I. T r a n z. 1. A susține, a ține în mână, în spate, pe umăr etc. duclnd cu sine (undeva, în altă parte). Iară credința celora ce-l purta și-l sloboriză cu patul mai mare era dectă a bolnavului. CORESI, EV. 59. Cea ce va agiuta furului ... să-i rădice furtușagul sau să-l poarte să-l ascundă ... ca pre un fur să-l cearte. PRAY, 38. Nu purtareți pungă. N. TEST. (1618), 81°/19. Fietecine sarcina lui-și va purta. IB. 255°/24. Să poarte în brațe pre cel ce cuprinde toată făptura. MINEIU, (1776), 195°/20. În loc de steag purta ei a ceară. De argint. BUDAI-DELEANU, I. 92, cf. DRU. I. Iamas ... le slujea în loc de catiri purtându-le sarcinile. DRĂGHIȚI, R. 65/4. El fntea ochii peste o hartă ce o purta în sin. ASACHI, S. L. II. 37. Văzu deodată trectnd pe dinaainte-i un arab negru purtnd în mină o coasă. BĂLCESCU, M. V. 392. Sierul era purtat de juni nobili. id. ib. 395. Un paj ce poartă pas cu pas A-mpărătesii rochi. EMINESCU, O. I, 173. Eu am picioare. tu ai ochi; să te port în spinare. ISPIRESCU, L. 303. Sora mea care mă purta în cireă ... picrise dintre noi. DELAVRANȚA, I. 37. În urma mea, soldatul tmi purta ghiordanul cu cărți. VLAHUȚĂ, O. A. II, 248. Doi oameni purtnd un cadavru în spate Răsar pe tăcut din cetate. COȘBUC, P. I, 92, cf. 143, GOGA, POEZII, 6. Soldatul Bolocan, tafipt cu un semnal topografic, purtnd pătura, ecarecaful și gamela. BRĂSCU, O. A. I, 80. Am așzrlul, alături de pescarii cei mari cu vâtași, mreji și năvoade uriașe, purtate de zeci de oameni. VOICULESCU, P. I, 12. Domnia-sa conisul Șendrea, care deschidea calea măriei sale cu slujitori domnești, purta carlea craiului. SADOVEANU, O. XII, 348. Sint clipe etnd în spate aș vrea să port a cruce. PILLAT, P. 14. Mai trziu donița cu limonadă părăsită a dat loc unui aparat cu țevi, construit cu o biserică și purtat în spinare. ARGHEZI, B. 110. Avea aerul de a purta pe umeri o cruce. CĂLINESCU, S. 9. Apar fetele purtnd, una, tablaua cu dulceață, ecalată, cafeaua. H. LOVINESCU, T. 252. De ce mai porți pușca aia în spinare? PREDĂ, M. 201. Intr-aita s-a turburat de-i purta în palme ca pe niște mere pe amndoi. RETEGANUL, P. V, 41. Am purtat și pe dracu în brațe. ȘEZ. I, 148. Numai sor'sa Hlncă Pe brațe că mi-l purta. BALADE, II, 60. Trei mă țin, trei mă poartă, Cinci mă duc de mă adapă. Din nasul meu curge miere și otravă (Condeiu). GORONEL, C. 98. < Fig. Că drept aceea venise ca neputințele noastre și nevoile să poarte cu bună mână. CORESI, EV. 226. Închise pre Filipie în temniță, cea ce purta greul la războie. MONA, 374/1. Nenorocitele noastre popoare ... să poarte un jug greu și nesuferit. BĂLCESCU, M. V. 42. Frați raqunî, aidi la bătaie Moartea-n mină toți purtați. CR. (1848), 173/23. Opoziția poartă în gură cu mullă trufie cuvntul: „reprezentare de popor”. ib. 212/25. Ce să vă spun vouă oameni de ieri, eu, omul veacului, care port două sute de ierne în spate? NEGRUZZI, S. I, 245. Așa cum ești Singură porți povara mării românești, Tirgaviște căzută! ALEXANDRESCU, O. I, 69. Cei care prin lume purtau bicul de urgie. ALECSANDRI, POEZII, 281. Cei ce răbdă jguș și-a trăi mai vor Merită să-l poarte spre rușinea lor! BOLINTINEANU, O. 31. Tot neamul omenesc poartă, de secolii întregi, jalca tinărului păstor Abel. ODOBESCU, S. I, 193. Multe au văzut ochii mei, de altă amar de vea-

curi ette port pe umerele mele. CREANGĂ, P. 190. Eu îi port păcatul. SLAVICI, S. I, 239. Tot ce poartă pe umeri un popor. DELAVRANȚA, T. 9. Singurătăți deșerte și eu în suflet port. PĂUN-PÎNCIO, P. 48. Toată povara greului o poartă. GOGA, P. 28. Am navigat spre vechiul continent, Purtnd mândria luptei estigale. MINULESCU, VINS. 315. Cine știe cum prinseseră din gura mea acest cuvnt și acum eu, fără să știu, îl purtam înșit în căciulă. GALACTIUN, O. A. I, 40. Voi nu știți că-a inimă port o dulce mireasmă de floare. Parfumul trecutului mort. TOPÎRCIANU, B. 63. Bine, bădăș, mata să-mi porți păcatul. BĂBESCU, A. 32. Erau nemulțumiți și sctoiși de o schimbare socială și politică, purtnd fiecare în spinare balastul unui individualism precoce. VLAȘIU, D. 81. Ea, sâraca, își poartă negrețoa pârătelor. TEODOREANU, M. V. 229. Cliți anii au trecut? Îi port pe umăr. CONTEMP. 1966, nr. 1022, 14. Rea bucată-i dragostea, Cine prinde-a o gustă N-are cap de-a o lăsa Nici minte de-a o purta. JARNİK-BÎRSEANU, D. 8. Că ei știu furta doru Cînd se mută cu cortul. FOLC. TRANSILV. I, 243, cf. FOLC. MOLD. II, 201. < (Invechit) Poartă voce = portavoce. Cf. PROT.-POP., N. D. < E X P R. A purta (pe cineva) pe degete = a dispune de cineva după bunul său plac; p. e x t. a înșela. Să aibi tu puterea mea ... lumea aceasta ai purta-a uita-șă pe degete. CREANGĂ, P. 190. Să-i strîmbi gîtul o leacă să se învețe en de altă dată a mai purta lumea pe degete. IB. ib. 267. Cu frumusețea ei după care ostau cu b. ții, și cu felul ei, purta satul pe degete. GÎRLEANU, S. 137. Ai venit să ceri tertare de la cel de care ți-ai bătut joc și l-ai purtat ani pe degete? SADOVEANU, O. V, 192. (Regional) A purta poșta = a flecări. Umblă la minciuni, poartă poșta. ALR III h 29 141. (Regional) A purta sufletul în traistă = a nu se ține de cuvnt sau a minți. Crede-mă, bre, că doră nu port sufletul în traistă. Com. din VICOVU DE SUS—RĂDĂUȚI. < Fig. (Astăzi rar) A suporta, a suferi, a răbda, a îndura; a trage consecințele (neplăcute). Reg pre voi, frați dragi, toate ispitele să răbdăm și toate scîrbele să purtăm. CORESI, EV. 87. Veni-am ... întocma cu aceea ce au purtat zăduhul zilei (a. 1612). GER I, 97 27. O! tu, hărtie mult răbdătoare, Care pe spate-ți cu voie bună Toată înțelegia de supt soare Și nebunia porți împreună. BUDAI-DELEANU, T. 73, cf. DRU. Este drept ca fiecare să poarte povosul faptelor și ziselor sale. ODOBESCU, S. III, 10. Dacă port cu ușurință și cu zîmbet a lor ură, Laudele lor desigur m-ar mîhni peste măsură. EMINESCU, O. I, 141. Ar fi purtat și aceste suferinșe și nu-l mîhnea drept un singur gînd: „ce va zice lumea?” SLAVICI, S. I, 120. < E X P R. (Regional) A-i purta (cuiva) de cheltulală = a suporta toate cheltuielile cuiva, a întreprinde pe cineva din punct de vedere material. Are să urmeze [la școală] cum știm noi ... Dar eu mă lupt cu gîndul cum să-i port de cheltulală. CREANGĂ, A. 120. < A trece, a transmite dintr-o mină în alta, din mină în mină, de la unul la altul. Se optea și culsea de pe jos citeva picturile pe care încep să le poarte dintr-o mină în alta. V. ROM. februarie 1955, 250. Citeva pahare de aluminiu fură purtate din mină în mină. BANU, P. 11. Toți cei de pe scaun stau cu mințile la spate, purtnd fuș-a din mină în mină. ȘEZ. I, 272. < A mișca incoace și încolo, a deplasa, a trece dintr-o parte în alta; a plimba (3). Îi purtă pteul pe sub nas și izbucni în ris. C. PETRESCU, I. I, 113. Își suna cleștele și-și purta mătura lungă jarul urieș. SADOVEANU, O. IX, 609. < A avea asupra sa (ducînd cu sine, pentru a folosi la nevoie). Cine poartă farmece și ierbi la grumazii lui, are parte de slujirea bodizilor. PRAY, GOV. 110 10. Arme nu va purta cu sine PRAY, 32. Cea ce poartă și îmblă cu bani răi face pe pus cum să fie și el soție cu culpușanii, ib. 79. [Acele daruri] le purta cu sine pre unde mergea. ANON. CANTAC., CMI, 103. Purta cu sine și de vânzare Seceri, cușite, soarfee. BUDAI-DELEANU, P. 91. Paloșul ... îl purta totă aana acums la dinstul. ISPIRESCU, L. 131. De patruzeci de ani purta Cu el acest cutit. COȘBUC, P. I, 231. De ce purtați d-voastră carnetul de ecouri la d-voastră? CAMIL PETRESCU, T. III, 10. Bățul lustruit ... îl purta nu mult de fudulie. SADOVEANU, O. III, 176. Fu pe părin-

tele mitrafolii tot vreau să-l ușurez de gubinii pe care-i poartă cu el. id. ib. VII, 350. Purla un baston, pe care-l minuia cu stingăcii de automat deranjat. BLAGA, II, 78. Poartă baston. II. LOVINESCU, c. s. 29. Ușa ... era incuiată cu cheia, pe care o purta boierul toldeana la sine. SBIERA, p. 69. ♦ (Despre mijloace de transport) A deplasa, a duce dintr-un loc în altul; a transporta, a căra. Cf. DELU. O! gondola iubită! ... Zbori vesel, zbori în pace, purtându-ne pe mare. ALECSANDRI, p. 1, 165. Cu teală zestrea ei, purtată în zece care, el trecu la Ituscuc. ODOBESCU, s. 1, 138. Trăsura îi purtă pe străzi întortocheate. C. PETRESCU, I, II, 215. O șalupă ne poartă printre mii de vapoare acostate. RALEA, s. T. 1, 265. Gabrioleta boierului le-a purtat la conac. STANCU, D. 53. ♦ (Despre ființe) A duce, a căra, a transporta cu un mijloc de locomoție. Iarna puncam etinle în săniuță. Ca să știe și el ce bine-i să te poarte olții. BENIUC, v. 24. Că și domni au drăguță, Le poartă vara-n căruță Și iarna pe săniuță. DOINE, 35, cf. ALR II 5 227/279, 316, 325, 334.

2. A duce cu sine, a trage după sine. Veni un luj-din pădure și purta găteji de băga în foc. MOXA, 254/35. Opt telagari ... purtau trăsura mai ușor ca vîntul. ODOBESCU, s. 1, 161. ♦ Fig. Așa sint mamele, cred că aurul poartă noroc. CAMIL PETRESCU, T. 1, 14. Numerele cu soț îi purtau noroc. C. PETRESCU, I, II, 189. Ți-am purtat noroc. SEBASTIAN, T. 349. S-a înstărit și, bunul de el, a crezut că i-am purtat noi noroc. ARGHEZI, s. VIII, 237. Să-ntîmpini primitor melancolia Cînd toamnele fi-o poartă sub ferestă. LABIȘ, p. 312. Ce e frumos poartă panos. ROMÂNUL GUMET, 3. ♦ (Învechit; complementul indică victorii, succese etc.) A obține, a reuși. Destul că Janulău purtă biruință, că toți să plecoră după șfalul lui. BUDAI-DELEANU, T. 385. Ungaria se îmbunătăți în cele din lăuntru și purtă victorii în cele din afară. SĂULESCU, HR. I, 242/17. El ... un triumf sint a purtat. ASACHI, s. L. 1, 62. Ajută-ne astăzi să purtăm biruință. ISPIRESCU, n. v. 23.

3. A sprijini, a susține să nu cadă, să nu se răstoarne în mers. Să mergem în pace Până cînd ne vor purta picioare. BUDAI-DELEANU, T. 107.

4. (Despre femeie) A fi însărcinată, a avea făt (în plutee); a duce sarcina, graviditatea. Cf. MIHEIU (1776), 194¹/22. Searașele poartă purceii potru lunii. ECONOMIA, 99/3. Îți ert moartea m-a, dar nu-ți voi icita niciodată pe aceea a nevinovăției prunc ce poart în sinul meu. NEGRUZZI, s. 1, 29. O! de sinul meu ferice. C-a purtat și a născut Donna viteaz și priceput! ALECSANDRI, p. II, 108. Nu vezi pe cine am la genunchii mei? Pe mama care a purtat în pîntecele ei pe domnul de mine al Moldovei. DELAVRANCEA, o. II, 32. Mare mirare să nu fie băiat, măi Vasile! ... Numai să-i ajute Dumnezeu să-l poarte sănătoasă. REBRIANU, I, 182. Cf. CADE, SCI. 1973, 51. ♦ A D S O I. Femeia ingrunată care poartă mai greu va naște băiat. MARIAN, SA. 21. Bivolitele poartă un an de zile. REBEGANU, p. v. 50.

5. (Despre plante) A produce, a prinde rod¹ (I): a rodi¹ (I). Multe flori sint, dar puține Rod în lume o să poarte. EMINESCU, o. 1, 226. ♦ Fig. Acele trăsuri așa de regulate, așa de bine lămurite, conțin într-insule o putere, o energie, o stăruință, care negreșit eu a purta mari și minunate roduri. ODOBESCU, s. 1, 24.

II. 1. TRANZ. (Complementul indică ființe) A duce dintr-o parte în alta, dintr-un loc în altul, de la unul la altul sau a duce într-un sau dintr-un anumit loc; a conduce, a însoți (îndrumînd, călăuzînd, dirijînd); p. gener. a duce. Cel ce purtă omenii săi în justine. PSALT. HUR. 116¹/8. Gad într-ormîndu-se va purta tînăinte lui. PALIA (1581), ap. GCR I, 36/20. Ep[iscop]ul scopul ce va purta oaste după dînsul. PRAV. GOV. 18¹/6. Orb pre alt orb poartă. ib. 19¹/7. Solia aceasta o purta Antiochie Jora ce era postelnic la Ducea Vodă. N. COSTIN, LET. II, 17/1. Pardosul pe cămila de căpăstru purta. CANTEMIR, IST. 124. Și-l blegosloviră toți rugînd pre Dumnezeu să-l poarte într-accastă cale cu sănătate. ANON. CANTAC, cm 1, 141. I-a purtat în Asprocania. ȘINCAI, HR. I, 192/25. Limba vinovată le dăspică Purttîndu-i ca pe nește urși pin ha fară. BUDAI-DELEANU, T. 318.

Leagă etinle de grumaz, apoi îl poartă după tine. ȚICHINDEAL, ap. GCR II, 214/16. Generalii săi corii portaseră armele victorioase pînă spre munții Belcanu ... avea instrucțiune ca să răscoale pe serbi. BARIȚIU, p. A. 1, 294. I-a purtat din loc în loc. ODOBESCU, s. III, 17. Apoi începe a purta coii incolo și incoace. CREANGĂ, p. 195. Nici Mili nu voia s-o poarte altul de mîna ori s-o fie în brațe. SLAVICI, n. 1, 151. Fetele vreau să fie purtate prin lume, ca oamenii să le vadă și să le ducă vestea. id. o. II, 29. El poartă calul, dînd ocol, În trap grăbit, în pas domol. COȘBUC, p. 1, 109. M-a purtat tăcut, la cele trei clăi de fun, clădite ca trei jucării netede. C. PETRESCU, s. 12. Te poartă Ca pe un orb fîrat de mîna. MINULESCU, v. 10. Mi-a povestit cum Dumnezeu l-a purtat ca de mîră pînă la scaunul metropolitan al Heracleei. GALACTION, o. 92. Într-o zi de aprilie m-a purtat cu ca prin douăzeci de magazine ca să-i fiin pachetele. CAMIL PETRESCU, T. III, 146. Colonelul îl poartă la întîmplare, fără cruțare, de la cantină pe la furoze și pe la grădina de zarzavat. BRĂESCU, o. A. 1, 78. Teofil ... poartă jocul și nu-i ușor să porți un joc de-o sută de perechi. VLASIU, A. P. 119. Ai ieșit cu oile la păscut? — M-a trimes tălucă să le mai porți! imi răspunse. SĂDOVEANU, o. VI, 598. Un cîștit vornic mare să poarte un cap de danț și alt cîștit vorvic mare alt cap de danț. id. ib. n. 352. Felix fu purtat apoi prin fața tablourilor. CĂLINESCU, L. O. 1, 56, cf. id. s. 6. Pe cheiul Dunării, la Bratislava, ne purtase cașuri întregi pe sub copacii în desfrunzire. BARBU, p. 62. Și-l purta pe la toate bunurile cîte le-avea. REBEGANU, p. III, 16. Scoateți calul de la grajd Și-l purtați din sat în sat. SENASTOS, c. 242. Cine te poartă pe aici? Că nici pasăre primînteană nu înblă pe aici. ȘIZ. II, 52. Orice suflet ... după ce moare e purtat în ceea lume de un inger. ib. 158. Ce draeu de se îndură moșneagul ista să poarte băietul pe jos? ib. v. 41. Ce-ți porți osul pe unde ciorile nu-și duc sofa? FUNDESCU, I. P. 1, 16. Doi băieți și-o copilă Și te poarte pe uliță. POIC. TRANSILV. I, 189. (Construit cu dativul (lic) De mîna mi-l lua Și prin leduri mi-l purta. ALECSANDRI, p. P. 28. ♦ Refl. pas. Grul să se poarte cu lopoșile. I. IOANESCU, c. 176/21. ♦ Refl. Dintr-un loc într-altul ... Ne purtăm îndoielnică firea. BLAGA, p. 156. ♦ (Prin lărgirea sensului) Venind Gligorie Vodă domnu în urma țâline-său, au găsit țara stricată, fărînată de alita răotăși ce-i venise ... Constantin Vodă o au purtat rău. Mihnea Vodă mai rău. R. POPESCU, cm 1, 394. (Despre vînt, ape etc.) Vîntul dînspre miază-noapte ... foarte tare și rău purta vîndile. HERODOT (1615), 326. Nuori purtați de vînt. N. TEST. (1648), 188¹, 18. Ești țîrna pe care o poartă vîntul. COȘBUC, p. 109. Aci vă poarte vîntul cum știe că vă poarte A fopăi în joc! EMINESCU, o. 1, 24. Ritul Doemnet ... poartă slaviuri mari de gleoță, butuci groși și-i aruncă de mactrezele potului. DELAVRANCEA, s. 5. Vîntul suflă de poartă crengușele copacilor. ȘIZ. v. 149. Vîntul Imi poartă bara pe cărerea Pe care soarele și marea Se-ambărlășează cu pămîntul? MINULESCU, v. 24. Domnul colonel Merșor, suflînd, plutește aproape de mal, cu fața în sus, ca o gramandură rătăcită. purtată de valuri. BRĂESCU, o. v. 1, 41. O boare caldă, minată de un vînt subțire, purta vîrtejuri de pulbere fină saharică. id. ib. II, 177. Apa-i purta încl barba cărută, amestecată cu subțirele rădăcini ale lionelor. SĂDOVEANU, o. VII, 340. Păstorii înfîlșeze cîte un brad lînr, purtat, cu rădăcini cu tot, de apele unui puternic șuvoi. BOGZA, c. o. 65. Și apa mă purta devale. STANCU, R. A. 1, 12. Cum valurile l-a purtat, La mal l-a aruncat. TEODORESCU, p. P. 164. (Refl. pas.) Corabia se purta în sus și în jos [pe valuri]. DRĂGHICI, R. 9/19. ♦ A determina să se ducă undeva (în mod real sau imaginar) sau, f. i. g., să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel, a mîna¹ (I), a îmboldi; a îndruma, a orienta. Ce interes îi poartă în marea mea? BELDIMAN, o. 33/16. Într-o clipă-l poartă gîndul îndărăt cu mii de veacuri. EMINESCU, o. 1, 132. Pe-acolo a-a purtat dorul, de mi-am frînt piciorul. CREANGĂ, o. 49. De ce-ai venit aici? grăi Miron cu amărăciune. Ce gînd te-a purtat? SLAVICI, n. 1, 104. Atunci ce vrei cu acel ticălos? strigă

și numai două mi-a pierdut dintre ele. AGÎRBIȚIANU, L. T. 219. *El purta cu înțelepciune treburile împărăției înclt toți să mirau de mîntea lui cea mare.* RETEGANUL, p. III, 7. ♠ Prin lărgirea sensului) *Truful omenesc un cap are, Care poartă și povătuiește Toate celelalte mîdulare.* BUDAI-DELEANU, T. 340. ♠ (Păr) A întreține din punct de vedere material. *Port la școală un nepot c-o mulțime de cheltuială.* SADOVEANU, O. VIII, 271. ♠ Refl. impers. Școala se poartă cu cheltuială. id. ib. 191.

2. (Complementul indică acțiunii) A desfășura, a duce, a suporta în mod activ, cu eforturi proprii etc. *Împăratul purta război cu un vecin.* EMINESCU, N. 3. *Purtase judecăți tocmai pentru bucata de pămînt ce-o stăpînesc și acum.* GÎRLEANU, N. 8. *Aș vrea să-mi spu copilaria ta Și luptele pe care le-ai purtat.* D. BOTEZ, F. S. 54. *Aveau de purtat nici mai mult nici mai puțin decît cece ducluri.* STANCU, B. A. I, 272. *Purta multe războaie și toldeaua biruia.* SBIERA, P. 107. *Înălțate împărate, Pune pace, nu te bate ... Că de cînd tot porți bătaie Lacrămile curg părăite.* RETEGANUL, TB. 64. ♠ Ex p r. A purta (pe cineva) prin judecăți = a da (pe cineva) în judecată (tirindu-l mereu pe drumuri). *Acei ce ... vor purta pre alții prin judecăți și apoi să vor da în lături și vor părăsi cererea lor ... să plătească cheltuiala pîrîților.* PRĂVILA (1814), 179/10.

3. A exercita, a îndeplini o funcție, o însărcinare) sau a deține (un titlu, o demnitate). Cf. DRU. *În cursul nevrîstniciei regelui, muma sa Sofia purta demnitatea de regentă.* ASACHI, S. L. II, 33. *Acest junce Bogdan ... intră în casa lui Ferhad-pașa, ajungînd a purta slujba de haznadar.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Fu denumit cancelariu al acestei țări, pe care o cunoștea prea bine din funcțiunile sale anterioare purtate într-însa.* BARIȚIU, P. A. III, 118. *E cel din urmă domn al țării care poartă titlul de „Domn al amînduoror țeturile Dunării”.* ODOBESCU, S. I, 224. *De douăzeci și mai bine de ani ... port vornicie în Pipirig.* CREANGĂ, A. 18. *Purta titlul de monșier.* CĂLINESCU, S. 9. *În aceste documente apar numeroși boteri purtînd titlul de dregători.* STOICESCU, S. D. 77.

4. (Complementul indică instrumente, unelte, arme etc.) A folosi (cu pricepere, îndeminare) cu ajutorul mîinilor; a mînuî (II). *Dacă să învîrte bine, cum va purta sulfa, ... îi scoala la războie.* N. COSTIN, L. 125. *Mai tînoite de vîrstă de cînsprezăce ani ci știu purta arcu și săgețile.* IST. AM. 92^v/3. *Care-i vîleaz — atunci el adausă —, Care-i vîdnic armele să poarte, La harț aici cu mine să țasă!* BUDAI-DELEANU, T. 248. *Apoi las'că Rada știe Și-n ce fel să poarte șapo.* COȘBUC, P. I, 91. *Și boii simt, după cum e purtat plugul de courne, că puterile stăpînului au mai slăbit.* GÎRLEANU, N. 210. *Profesorul nostru nu dîngea creta niciodată. Lăsa pe clevi s-o poarte și să se mînjăscă ei pe mîna.* GALACȚION, A. 9. *Găsi ... o horbotă înepulă. O luă între degete și începu să poarte înghia.* SADOVEANU, O. VIII, 202. *De cînd plugu n-am purtat Pită bană n-am mîneat.* ȘEZ. II, 79.

IV. TRANZ. I. A avea pe sine (ca parte integrantă) de la natură ori în mod accidental, potrivit obiceiului, modei etc. *Nu-ți vezi cocoșa ce-o porți în spinare?* PANN, P. V. I, 8/28. *Și vechiul Maccus poartă o cocoșă în spate și alta în pept.* ODOBESCU, S. I, 43. *Părul lins, cu unde albăstrui. U poartă-a temple.* DELAVRANCEA, S. 9. *Purta, sub nasul său cu nări porcine, această uriciune, jumătate rasă, jumătate tunsă și absurdă, care este mustașa modernă.* GALACȚION, O. A. I, 148. *Purta o frumoasă barbă blondă.* SADOVEANU, O. X, 480. *Eclislarhul poartă un nas monumental.* ARGHEZI, B. 26. *Purta un fel de barbă scurlă, cărunță.* CAMIL PETRESCU, O. III, 224. *Te vei fi mirînd poate că port barbă.* STANCU, R. A. III, 298. *O fetiță slăbușă ... poartă codițe.* II. LOVINESCU, T. 91. *Purta o mustașă aurie ca grul pe o buză parșivă.* BARBU, P. 144. *O singură dată soldatul acela a purtat mustăfi.* S februarie 1960, 36. *Patruzeci de ai tmi pare De cînd port păr pe spinare.* JARNIK-BİRSEANU, D. 450. ♠ Ex p r. A purta coarne = a fi înșelat în căsnicie. *Mi se ridică*

părul pe cap numai gîndindu-mă la căsnicie ... — Dar cînd mai porți și coarne, ce zici, Prutescule. CONTEMPORANUL, V₂, 501.

2. S p e c. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte, de încălzimînte, de podoaibă etc.) A fi, a umbla îmbrăcat, încălțat, împodobit cu ... *Să neștine va purta piiale de cal sau de măgarîu, să nu intre în bîsearică.* PRĂV. GOV. 54/18, cf. 161^v/4. *Curva să cunoaște pre locul ce lăcuiaște și pre haine ce poartă.* PRĂV. 191. *Poartă jupînescule ilyice în toată vremea.* R. POPESCU, CM I, 475, cf. DRU. *Acel coif de fer ce Butu în vechime l-a purtat l-a adus cununii de laudă.* ASACHI, S. L. I, 70. *Se prepară în ministerul guerei un proiect spre a se prezenta camerelor asupra decorațiilor militare și asupra drepturilor ofițerilor ce le poartă.* CR (1848), 10²/38. *N-aș fi gîcit că bătrîna ... ce purta ochilari și priza tabac era frumoasa doamnă B. NEGRUZZI, S. I, 68. Privim vechea ormură Ce un uriaș odată în războaic a purtat.* ALEXANDRESCU, O. I, 73. *Salbă și rochiță pentru-un sărutat, Niciodată, doamnă, eu nu am purtat.* BOLINTINIANU, O. 76. *Pe dasupra poartă un conțos.* ODOBESCU, S. I, 263. *Flori albaste are-n păr-u și o stea în frunte poartă.* EMINESCU, O. I, 85. *Căfelușa ... la giț purta o salbă de galbeni.* CREANGĂ, P. 291. *Pe cap purta gugiu-mane puse com într-o parte.* ISPIRESCU, M. V. 44. *Stăpînul meu n-a purtat pînă acum așa haine proaste.* id. L. 200. *Ce poartă ea, alt om aruncă.* COȘBUC, P. I, 127. *Jupîn Hagiu! Purta pe umeri o scurteică de lastic.* DELAVRANCEA, H. T. 6. *Fiecare lucru ce poartă pare la locul lui.* D. ZAMFIRESCU, A. 23. *Pe pieplărețul lui de lînă Purta un ban de la-mpăratul.* GOGA, P. 23. *Femeile din sat purtau haine tot mai scumpe.* AGÎRBIȚIANU, A. 212. *Purta gulere prea scurte pentru gițul său lung.* BASSARABESCU, V. 8. *Dar ce tașelegi tu prin stil, Policarp? Că port ghețe toldeaua lustruite?* GALACȚION, A. 386. *Purta pe cap o veștedă cunună Și-n ochii lui părea că, deopotrivă, Melancolia lumii întregi s-adună.* TOPÎRCEANU, B. 88. *At purtat lucruri purtate de altele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 167. *Purta haină cenușie, strînsă la mijloc.* C. PETRESCU, I. I, 13. *Măria ... purta ciorapi țoz.* BRĂESCU, O. A. II, 292. *Poartă guler tare de cauciuc și o crabulă lungă.* SEBASTIAN, T. 10. *Purta o bască mică și o pelerină neagră de cauciuc.* VLASIU, D. 14. *Purta austerii și calăria de culoare tulnecasă, albăstră.* SADOVEANU, O. X, 203. *Prinos de închinare la frumusețea smecdă El poartă o călțușe de aur drept douăzeci.* ARGHEZI, VERS. 385. *Părul luns scurt îl do peste ureche, în care purta doi mici cereci din două mărgele albăstre.* CĂLINESCU, S. 155. *Căciula o poartă pe sprîncegă.* STANCU, D. 489. *Noi nu purtăm pantofi boieresci subtili.* id. R. A. IV, 257. *N-avea pe lume părăche: Purta cercel la ureche.* PARASCHIVESCU, C. T. 87. *Tudor Bălesu purta vestă neagră peste cămașă albă cu mineci bogate.* FREDA, M. 187. *Pe cap purta o șapcă mare de birjar.* BARBU, P. 170. *Era vînat și nu purta ceasul la mîna, să nu se strice.* V. ROM. noiembrie 1964, 14. *Cîți mă văd toți mă-ncreabă De ce port maramă neagră?* JARNIK-BİRSEANU, D. 321. *Bade ca al meu nu vezi, Că poartă cheameșă albă, La grumaji năframă neagră.* FOLC. TRANSILV. I, 113. *Nu tot ce poartă rasa și camilașca e călugăr.* ZANNE, P. III, 335. *Stut cercel cu toartă, Dar om nu mă poartă, Decît mă agață La case în fașă (Iacătul).* GOROVEI, C. 193. (TRANZ. I a c l.) *Își luasă o fată a unei rachierife ... Și o purta cu salbi de galbeni.* NEGULCE, L. 85. *În cazarmă purtam soldații mai așa ... Dar cînd îi scoleam la inspecție ... nă rog, kainele noi.* BRĂESCU, V. 140. *Se crede frumusețea lumii pentru că bărbatu-său o poartă gătită.* SADOVEANU, O. X, 608. *De cînd m-a luat, Bine m-a purtat, Cu cămeși de in.* POP., ap. GCR II, 331, cf. SEVASTOS, C. 22. *Și-n postavuri te-o purta.* BIBICESCU, P. P. 279. (REFL.) *Împăratul ... o au urgisit să nu mai fie volnică a să mai purta în portul împărătesc (a. 1760).* GCR II, 74/10. *E chipes ... și să poartă în ostășești.* JIPESCU, ap. IDRO. *Mă purtam curat.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 96. *Astfel se poartă pe-aiți fecioarele noastre, cu tolbă, Gleznele lor înșingîndu-le strîns cu coturnul.* COȘBUC, AE. 19. *Se poartă înșingi cu colane de califea.* HOGAȘ, DR. I,

251. Sumese izmenele și, descult, cum se purta, tucpu să strige tare. VISSARION, B. 41. ◇ l. o. c. a. d. j. și a. d. v. De purtat = (care este, serveste) de îmbrăcăminte. Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtișog, fie lucru de purtat, fie de-a mîncării. CREANGĂ, A. 45. Să-mi dai de mîncare și de purtat el mi-a trebui. id. p. 151. ◇ E. x. p. r. A purta doliu = a umbla îmbrăcat în negru sau a aplica o țile neagră pe haine, în semn de doliu. Caty rămase ceva mai îndărăt de grupul familiei, puțin indispușă de doliul pe care, pentru circumstanță, fu nevoită să-l poarte. CĂLINESCU, S. 370. În prag o femeie cu obrazul frumos, blondă... Purta doliu mare. STANCU, R. A. I, 174. ◆ Refl. impers. A fi la modă. O răni înfundată într-o rochie cu fioncure, cutecurile de o șchioapă la pantofi, cum se purta odinioară. CARAGIALE, O. IV, 265. Se poartă... E la modă... Am pește 20 de brădari. DELAVRANCEA, O. II, 277. Știți că se poartă pantofi din piele de șarpe? BRĂESCU, O. A. II, 259. Să călăm doi, trei coșii Încălțați cu iminii... G-așa se poartă la Jii. ȘEZ, V. 31. ◇ (Prin lărgirea sensului) Se poartă anul acesta misticismul, RALEA, S. T. III, 292. ◆ (Regional) A ține, a îngrijii, a întreține. Accastă rană se tulinde uncori pe toată spinarea dobtolocului, mai ales etnd omul nu simte milă de vita lui și o poartă asfel. ȘEZ, III, 202. Nu mai știau bieții părinți ce să-mi mai facă și cum să mă mai poarte. VLAHUȚĂ, O. A. II, 218.

3. A avea imprimat, gravat, pictat, scris. A porunci(?) ca să se tipărească o carte ce poartă în frunte titlu: „Cărticica năravurilor bune“ (a. 1810). IORGA, S. D. XII, 202. Români... nu vă atingeți de banii cu păcat Ce poartă a lui Despot chip mîndru-ncoronat. ALECSANDRI, T. II, 189. Cavaleri români purtînd acvila creștină pe coiful lor de fer venîră să caute o poartă mai pacinică. ODOBESCU, S. I, 252. Sîlpii de porți purtau două rînduri de numere, cu vâpșeaua deoptrivă de ștearsă. C. PETRESCU, I. I, 220. Cupeurile care trăgeau sub boltă intrării purtau blazon. SADOVEANU, O. VIII, 125. ◇ Fig. O petiție care poartă caracterul nevinovăției (a. 1848). URICARIU, X, 19. El poartă pe-a sa frunte un semn dumnezeiesc. ALECSANDRI, P. I, 131. El poartă marca superficialității și dezordinilor strămoșești. VLAHUȚĂ, O. A. I, 181. Tanța purta pe față un surt curat de fericire. BERREANU, R. I, 245. Nenoroceții, albi ca varul, cu capul gol, cu părul rîbni, fugeau cu priviri rătăcite, purtînd în palma zăreliță peccata neagră a lașității lor. BRĂESCU, O. A. I, 291. Poartă acum pe față o melancolie senină. H. LOVINESCU, T. 405.

4. A fi înzestrat, prevăzut cu..., a avea (în structura sa). Ar trebui să-i dau în gerunchi, s-o admir zile neștrîșite, tocmă fiindcă poartă chipul, frumosul, delicatul și nobilul ei chip. DELAVRANCEA, I, 258. Greoi atîrnă galbenul acoperiș, Purtînd spărturi albastre de lumină. PĂUN-PINCIO, P. 57. Călușii purtau în jurul nărilor înflorituri de gheafă. AGĂRIBICANU, A. 465. Cel mai frumos măr poartă în miezul lui vermele care îl va roade și-l va închîrci. CAMIL PETRESCU, T. I, 371. ◇ Fig. Carele seamănă pre duhul și poartă chipul cerului. COBES, EV. 51. Boierii cei de aice îl cunoaștea, îl știa La haractrul ce poartă nimic nu se-ndoia. BELDIMAN, E. 64/28. De ce porți o tristă frunte? ASACHI, S. L. I, 121. Pare că și trunchiul veciniei poartă suflete sub coajă. EMINESCU, O. I, 85. E Șuier copilul, căpetenie de haiduci, ce poartă fulgere în priviri. DELAVRANCEA, S. 175. Că-i un neghiob ce poartă-n piept Un suflet înclinat, NECLUȚĂ, T. D. 53. Pescemne, dragul meu, sint clipe în care purtăm al suflet în noi. GÎRLEANU, S. 106. Sint oameni care poartă în ochi, fără nici o puțință de amăgire, tot adevărul personalității lor. GALACTION, A. 58. Arareori cite un copil, drept, tăcut, purtînd în ochi liniștea naturii în care crescuse, răsar pe neașteptate. BRĂESCU, O. A. I, 16. Și l-am prins la noi la poartă Să vedem ce minte poartă. JARNIK-BİRSEANU, D. 67. V. Fran. I. (Învechit) A avea asupra sa (pentru a conduce, a decide etc.). Eu port toată puterea. ALECSANDRI, T. II, 169.

2. (Complementul indică gînduri, sentimente, intenții etc.) A fi stăpînit de...; a nutri (2). Ferecași de

ceia ce poartă gînd bunu cătră Il[risto]s (cea 1550) CUV. D. BĂTR. II, 166/17. Temnicariul nici o grijă nu purta, căce că Dumnezeu era cu Iosif. PALIA (1581), 162/3. Purta pizmă Iosif lui Iacob. BIBLIA (1688), 20°, 19. Ci-i porți pizmă și-l zavistuesți pre la unii și pre la alții. ANTIM, P. 81. De ce să purtăm altă frică? BUDAI-DELEANU, T. 108. Cînstrele-i ca pre părinți tăi cei trupești și poartă năravuri bune (a. 1821). IORGA, S. D. XII, 211. El încă purtînd sîială de oaavni sălbateri și de feură. DRĂGHICI, R. 62/11. Să-ți frîncești această mică pedeapsă de la dînsul pentru eugtul cel r-ai purtat asupra lui. BĂRAC, F. 417. Trădătorul s-a folosit de această ocazie ca să verse asupra nenoroचितului său ura ce purta tatălui. BĂLĂESCU, M. V. 155. Viul interes ce trebuia să-l poarte pentru Dionis. EMINESCU, S. 77. Să nu mă silești a-mi împărși simpatia ce-ți port. CARAGIALE, O. IV, 381. Mulți ti purtau ură și-i dospeau gînd rău. DELAVRANCEA, S. 16. Eu vă port prea multă stimă și n-oș pulea fi de altă părere. VLAHUȚĂ, O. A. I, 198. Nu știu ce-i cu tine Că tot porți bănat. COȘBUC, P. II, 143. Acerst inimos slujitor cunoaște dragostea fără mergini ce ră port. CAMIL PETRESCU, I. III, 162. Singurul care ne sta în cale era popa, căruia, nimic de zis, ti purtăm o frică, soră cu moartea. VLASIU, A. P. 45. Era rău cu un lucrător tînr care-ți purta pică. PAS, Z. I, 270. Din toate părșile se auzeau fluieriad glanșele... Și parcă nu purtăm frică. ISAC, O. 200. El mi-a spus că... nu-mi poartă dușmăne. BĂRBU, P. 23. Frică nimăru nu purtăm. TEOBĂDESCU, P. P. 173. Fata însă, colega rînjioasă și voinică, nu-i purta frică. MARIAN, INS. 116, cf. ALB SS V H 1251/987. La dușman nu se ducea. Că mare frică purta. BALADE, III, 340. ◇ l. o. c. v. b. (Franz. și ingl. Franz.) A purta (de) grijă (sau grijă) eulva sau de (ori, învechit, despre) ceva = a se îngrijii de cineva sau de ceva. Să făcea a purta grijă împăratului. MOXA, 392/5. Le purta de grijă în toate zile. DOSOFIII, V. s. octombrie 73° 14. Ne poruncește noavno Il[risto]s ca să purtăm grijă pentru împărăția ceriului. CHEIA IX, 12° 3. Poartă grijă pentru noi. BIBLIA (1688), 20° 51. Fîindu boierii ortunduți de purta grijă ce era treaba: pîne, ordzu, iarbă, lemne. NECULECI, I, 43. Nu purta grijă de aceasta. ANON. CANTACU, CM I, 86. Au purtat de grijă pentru mîntuirea neamului omenesc. ANTIM, P. 1. Să nu poarte grijă că va urma la toate poronicele împărătești (sfîrșitul sec. XVIII). LLT. III, 227/3. Să poarte de grijă surorii sale (a. 1805). URICARIU, XI, 328. Grijă care trebuie purtată tînd fată oile. ECONOMIA, 88/10. Grijă lui ș-acum poartă nevăzută. BUDAI-DELEANU, T. 139, cf. DRULU. Eu îți voi purta grijă pentru toată cheltuielă a dînsului. DRĂGHICI, R. 6/13. Ispravnicu... a avut bunătaea să ne poarte grijă foarte mult. KOGĂLNICEANU, S. 2. Nu purta grijă de capul nostru, doinnule. NYGRUZZI, S. I, 172. Mă duc îndată acasă pentru ca să port de grijă despre cele trebuincioase pentru bal. ALECSANDRI, T. 119. Despre sosirea mea, dacă nu te anunș din vreme, nu purta grijă. CARAGIALE, O. VII, 78. Tutturor le purta de grijă, că n-ar fi intrat cu mîna goală măcar d-ai fi pîrpălit-o pe jerăgai. DELAVRANCEA, S. 229. Poartă grijă de odihna lor. VLAHUȚĂ, O. A. II, 33. Au pus pe o babă, care le purta de grijă, să se ducă la împăratul. ȘEZ, II, 50, cf. COȘBUC, P. I, 138. Bărbatul ti purta de grijă. GÎRLEANU, S. 160. Pallas Atena-nlecapta, Cea care-i poartă de grijă la orice nevoic, îl vede. TOPIRCEANU, P. O. 11. Am purtat de grijă să nu rămînă pe dinafară. C. PETRESCU, I. II, 172. Sub părintele Glicheric, care poartă altă grijă de mîndăstire, se face economie. STĂNOIU, C. I, 86, cf. H. LOVINESCU, T. 115. Și de grijă ne-a purta Plaiul cu pădurele. ALECSANDRI, P. P. 258. Să se ducă Încotro i-a purta Dumnezeu de grijă. SBIERA, P. 297. Să port griega de haiduci. RETEGANU, IB. 39. (Ref. p. a. s.) Grijă lor nu se poartă îndelung. ECONOMIA, 209/13. Au dat poruncă de a-i petrece în jura lor și de a li se purta grijă. AR (1829), 58° 19. (Familiar) A-i purta eulva un dînte = a urmări să se războie pe cineva. Sînd de vorbă cu ca am aflat că-i purta președintelui un dînte. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 539. ◆ A avea în sine, a conține, a ascunde; a reține, a păstra. Pre Antonie de-mi voi

purta mândre, nu-l voi numi nicodînăgară patriarh. DOSOFTI, V. s. octombrie 637'28. Acel glas purta o melodie și melodiile atrage și imblăzește fiarele. BOLLAC, o. 33. Omul mare-n suflet, moșnean, stăin el fie. În suflet poartă lumea întregă drept moșie! ALECSANDRI, I. II, 111. A te ceput a se conta de către o națiune cîntîrele ce nu poart în sine o însemnare exactă. ODOBESCU, S. I, 216. Adevărata tragedie, sufletul cel mare o poartă în el. DELAVRANCEA, I, 69. A căsi astfel de clement în orice lucrare artistică este a crede că arta poartă în sine o putere ... moralizatoare. GHIREA, ST. CR. II, 74. Trece luna, ba încori și ani, fără măcar să bănuiești că, într-o parte necunoscută a cerului tău, porți icioane din alte vremuri trecute. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P, 297. Purta în suflet risul ei cald, buzele ei pline și umede. REBREANU, I, 20. Două grooznice blăsteme ... Ce să fac de acuma are? Cui să-i spun ce pot în suflet, ce m-apasă, ce mă doare? EFTIMIU, I, 38. Într-un trup de copil, el purta vivacitatea, limbulia ... pe care or fi putut să le împartă între ei trei oameni grași și erlați cu bunul-simț. GALACTION, A, 279. Asemenea imagine făcătoare de minunăți purta în sine toată puterea și toată biruința împotriva unor necredincioși ca acia. SADOVEANU, O. IX, 186. Poart încă în sufletul meu acea elijă vinunată. CĂLINESCU, S. 83. Poart încă-n gânduri Mierea, mirajul. Dar fără tine Pană-i paisajul. BLAGA, P, 74.

3. (Complementul indică nume) A se numi (1), a se chema într-un anumit fel, a căpăta ori a avea o anumită denumire sau un anumit calificativ: p. ext. a prelua de la cineva (ducînd mai departe). Cf. BĂLCESCU, M. V, 10. Numele de romîn ce-l purtăm. CR (1818), 18° 5. Cinea cămăruțe ..., din care una mai mărisoară poartă jomposul nume de salon. NEGRUZZI, S. I, 70. Tu porți un nume dulce. ALECSANDRI, P, I, 166. Nu trebuie să ne amărecă titlul lor, care poartă numele filozofului Menip. ODOBESCU, S. I, 52. Mulți la noi o confundă cu graurele, din cauză că ea poartă pe franțuzește un nume ce s-ar crede că corespunde cu al acestuia. id. ib. III, 23. E un țîrăr desăvîrșit, care-ți na purta cu onoare numele. CABAGIALE, O. VII, 213. N-ai văzut tu veselie De cînd ești și porți un nume. COȘBUC, P. II, 33. Porecla de Ncanițel pe care o purta din școală i se eucnea. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P, 170. Nu poartă numele meu. GALACTION, O. A. I, 37. O stradă a țîrgului poartă numele lui. SADOVEANU, O. VI, 123. Există într-adevăr și azi o bisericuță pe un mal al râului Dimbovița ... purtînd numele ciobanului din legendă. ARGHEZI, B. 126. Străzile care dan spre lac poartă nume de boieri. CĂLINESCU, S. 5. Punctul unde are loc această gravă indicație poartă un nume cu mare rezonanță simfonică: Wagner, BOGZA, C. O. 17. As vrea să-i poartă fiul nostru cu cînsle numele. STANCU, R. A. III, 14.

4. (Complementul indică conversații, corespondență etc.) A desfășura, a susține, a duce (împreună) cu altul sau cu alții ori între ei; a întreține. Era gata să continue, din orice loc, o conversație purtată de alții. ARGHEZI, A. 125. O sfadă izbucni între ei, pe care o purtau în unghurele. id. ib. 468. Costi purtase în cursul verii o întinsă corespondență cu tatăl său. SADOVEANU, O. VIII, 313. < Refl. pas. Convorbirea s-a purtat apoi asupra Pactului oriental. TITULESCU, D. 659. Discuțiile s-au purtat în jurul unor probleme privind politica partidului. SCINTILIA, 1960, nr. 4 848.

VI. TRANZ. (Popular) A îndeplini conform tradiției, tipicului, cerințelor. Amu de i-ai purta baturîndu-te, să nu sleie cu țerna-n gură. CONTEMPORANUL, VI, 2. cf. PAMFILE, C. T. 353. < Refl. pas. Toate aceste pomcîriri ... se cheană griji și mare mult e căinat acela căruia nu i s-au purtat grițile. MARIAN, I, 370. Slujbele sint de toate șapte la număr. Ete se poartă de regulă în șapte simbele. id. ib. 377.

VII. Refl. A avea o anumită conduită, a se comporta, a se manifesta într-un anumit fel (în relațiile sociale, față de cineva etc.); p. ext. a acționa într-un anumit fel. Dumitrasco Vodă încă să purta bine că i le trimiți, peste cînu, șese doile. NECULCE, L. 209. [Dascălii] cu ce felii de silință să poartă asupra învățăturii copiilor

(a. 1748). URICARIUL, I, 65. Purtîndu-se și el împotriva sfîșîntelor cu nevoiulă, MINEUL (1776), 78° 17, cf. TICHINDEAL, F. 1719. Rețele ... fi s-au trimis din cer ca ... să le învețe cum trebuie să le porți de să vor iuvi țarăși. MARCOVICI, D. 15'27. L-au sfătuit cum trebuie să să poarte. DRĂGHICI, B. 30'21. Se sili și el a se purta cu cele mai bune ... purtării. GORJAN, H. I, 2'4. Acum am prins de nou la putere și nădăjduiesc ... că mă voi purta bine de acum. KOGĂLNICEANU, S. 95. În gospodărie ... fîstecare trebuie așa să se poarte ea; cheltuiala să nu întreaă pe ciștiș. I. IONESCU, C. 212'28. Până la o preme s-au purtat bine. BĂRAC, T. 10'23. Poartă-te după împrejurări! BĂLCESCU, M. V, 203. Iacă, prietene, zise, dacă știi cum să te porți. Bucățica chior din gura lupului pași să o scoți. PANN, P. V, I, 24'22. Ca fiarele unul asupra altuia ne purtăm. EMINESCU, N. 145. Și aici s-a purtat tot hursuz, cu obrăznicie și prostete. CREANGĂ, P. 292. Zina se purtă cu mare bună-cuvîință. ISPIBESCU, L. 39. Fîrește, la început să purtau cu mine ca niște cunoscuți. DELAVRANCEA, T. 221. Cum te porți mă poart. DANILA, V. V, 147. Or fi știind carte multă, dar nu știu să se poarte. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P, 353. Marina se purta însă cu un deosebit respect față de Elena. ARGHEZIANU, A. 221. Au să-i spună ei ce mai au de făcut și cum se cuvine să te porți aici. HOGAȘ, DR. II, 45. Știu bine ce fac și cum trebuie să mă poart. REBREANU, I, 219. Lui Virgiliu i-ai intrat în grații ... El se purta mai bine cu conștrații. TOPIRCEANU, R. 91. Cine știe să se poarte nu pleacă în asemenea caz. CAMIL PETRESCU, I, III, 445. Domnișoară Sabina, știu că nu-mi prea place cum te porți cu mine. C. PETRESCU, C. V, 367. Soldatul pleacă în concediu numai dacă se poartă bine. PRĂESCU, O. A. II, 312. Vă purteți cu mine de pară-as avea opt ani. SERASTIAN, T. 105. Poartă-te frumos ca să fii plăcut oamenilor. VLASIU, D. 6. Se purta de sus cu ceilalți soldați. SADOVEANU, O. II, 354. Se purta c-o politeță exagerată cu toată lumea. BART, E. 365. Nu voi căsimți niciodată să nu mă poartă la o vîltorea mea soție. CĂLINESCU, F. O. II, 316. Soția mea m-a mai învățat cum să mă poart prin lume. STANCU, R. A. III, 23. De ce se purta el așa de prietenos? PREDA, M. 267. Daria, vezi cum te porți. T februarie 1962, 18. Vorbea cam stujenit și abia acum îmi dau seama că el se purta așa tocmă pentru că nu voia să mă jignească. V. ROM. ianuarie 1955, 72. Lu m-oi purta și vai fuce După cum lui bodea-i place. ALECSANDRI, P, P, 267, cf. TEODORISCU, P. P, 104. Să vă purtați cum se cade. SBIERA, P, 252. Să purtau cu necuvîință. RETEGANUL, P. III, 58. Să-mi văd mindra Cum să poartă. BIBICESCU, P. P, 15. Și ea bine s-a purtat. Pă drăguș l-o oscultat. FOLC. TRANSILV. I, 333. Cum fice chipul te poartă. ZANNE, P. II, 68. Mîrcasa intrînd în casa socriilor, țati fîn ochii pe dînsa să vadă cum se poartă. id. ib. IV, 450. < (Conștruit cu dativul etic) Aș să mi te porți! NECULCE, L. 21. < F i g. Că slova-nuță groiul și gîndul să se poarte. ARGHEZI, S. P, 95. Dorule, ce fi-am făcut! De te porți așa urit? FOLC. TRANSILV. I, 121. < (Prin lărgirea sensului) Alcoolul absolut se poartă cu camforul precum apa cu zahărul. MAN. SĂNĂT. 114 25. < TRANZ. fact. A determina pe cineva să se comporte, să acționeze într-un anumit fel. Arcadie avea o muiare ... foarte rea și lacomă și-și purta bărbatul cum era voia ei. MOXA, 365'36. Sעותינד בויריין că l-or purta precum te va fi voia lor. NECULCE, L. 87. < F i g. (Învechit, rar) A petrece (II 3), a se desfăta. Acel loc plin de lumină Unde inimi nu suspină, Cî în bucurii se poartă. I. VĂCĂRESCU, P. 256'3.

VIII. I. Refl. (Învechit) A se petrece (II 5), a se întimpla; a se desfășura. Purtau-se lucrurile așa ... mare nechivernisală s-au făcut între moscal de și-au împărțit ostile în multe părți. N. COSTIN, LET. II, 116'38. Solul turcesc ... vîdzînd aceste lucruri ce să poartă și moscalii nu primăse bani să facă pace ... au făcut izvod de toate. NECULCE, L. 351. A căroro lucruri și cum s-au purtat, și cum au descălecat. ..., le trec și le las. C. CANTACUZINO, CM I, 65. Den dumnezeiasca orînduială, lucrul așa s-au purtat că fiind aici în țară un beizade ... și el avînd o cocoană ..., scriînd lo patrierșic la Tariograd,

i-au adus blagoslovenie ca să o poată lua. R. GRICĂȘU, cm II, 167. Văzind ceilalți boieri cum se poartă trebile (sfârșitul sec. XVIII). LI R. III, 201/38. Au ... datorie ... a socotii și pentru cele trecele vremi cum s-au purtat lucrurile (a. 1757). URICARIU, IV, 7/1. Pentru împărăriile celor ce s'vor purta printre voi ... va veți arăta la ispravnice (a. 1831). ib. XIII, 392.

2. Intranz. (Jur.; urmat de determinări introduse prin prep. „asupra”) A avea ca obiect, a se referi, a privi; a se preocupa, a se interesa. *Îndoiala judecătorului nu a purtat decât asupra sensului exact al unei ordonanțe prefectoriale.* COD. P.E.S. R.P.R. 177. *Acest proces purtând asupra unei chestiuni care este prejudicială.* ib. 479. *Indiferent dacă divulgarea poartă asupra unui fapt adeverat sau nu.* ib. 535.

IX. Intranz. (Regional) A rezista (I) (Seeu Strchala). GI. OLT. [Pielea de porc], dac-o luși fără să pui ceva ..., poartă mai mult. ib.

— Prez. ind.: port. — Și: (învechit) portă vb. I.
— Lat. portare.

PURTĂMIL. -Ă adj. (Familiar; despre obiecte de îmbrăcăminte) Care este comod de purtat, care nu se murdărește și nu se uzează ușor; p. ex l. care mai poate fi purtat, care nu este încă uzat. (rar) p o r t a b i l (2). Cf. DEX.

— Pl.: purtabili, -e.
— Purta + suf. -bil (după fr. portable).

PURTABILITATE s. f. (Rare) Calitatea de a fi purtabil. Cf. srec vi. 56.

— Portabil + suf. -itate. Cf. fr. portabilité.

PURTĂLĂ s. f. (Regional; în loc. a d j.) De purtală = (despre obiecte de îmbrăcăminte) de purtare, care nu se murdărește și nu se uzează ușor; p. ex l. care mai poate fi purtat, care nu este încă uzat. (rar) p o r t a b i l (2). Cf. DEX.

— Pl.: purtabili, -e.
— Purta + suf. -ală.

PURTĂRE s. f. Acțiunea de a (se) purta și rezultatul ei.

1. I. Transportare, ducere; cărat. Cf. p u r t a (I 1). *Trebuie să le spuie drumul făcut în tovărășia boierului Topală; chinurile de foamă ...; purtarea în crecă a boierului și apoi drumul întunecos din peșteră.* VISSARION, II, 320. *C-o să facem d-o plimbare, Cam tu chip de vinătoare După pasări galbioare, Că-s bune la mînăcare, Și ușoare la purtare.* ANT. LIT. POP. I, 367. ♦ Fi g. (Învechit, rar) Suportare. *Vodă a plătit zăhărcău ce trebuia dusă în Cameneș cu bani, ea să nu se asupească ferea cu purtarea ei.* ȘINCAI, III, 169/38. ♦ Fi g. (Învechit, rar) Înrijire, păstrare, conservare. *Am socotit ... să fac oarecare ciuși de pușină luminoare intru acest noian al neștiinței pămîntenilor miei de cunoștința purtării sănătății.* PISCURĂȘEV, O, 1/20. ♦ (Învechit și regional) Ducere a sarcinii de către o femeie gravidă; p. ex l. sarcină, graviditate. Cf. p u r t a (I 3). *O! purtare de pîntec proa slăvită!* MINEUL (1776), 90²/27. *Cu răsărirea cea din purtarea pîntecului, lumii blagoslovenie ai înflorit.* ib. 91²/21. *Bolnava s-a ostenit purtare pe timpul purtării.* MARIAN, NA, 45.

2. (Învechit, rar) Ducere cu sila, contra voinței sale. Cf. p u r t a (III 1). *De la Caiușa la Pilat, de la Pilat la Irod [a fost dus Iisus] ... Într-aceaste purtări intru toate ce purtară pre Domnul Hristos, avu svenția su legături greale.* VARLAAM, c. 77.

3. (Regional) Circulație, umblet. Cf. p u r t a (II 3). *Aceste drumuri create prin purtarea oamenilor, vitelor ori cailor trăgători la felurile vehicule au fost și pe atunci ... urme numai de tâlpi omeșești, de copite ori de roate de car.* N. A. BOGDAN, c. m. 7. ♦ (Prin Vestul Transilv.) Macere, treabă. PAȘCA, GL. *În ce purtare ești pe-aiți?* id. ib.

4. (Învechit) Conducere, dirijare. Cf. p u r t a (III 1). *Acți fii cari ... stnt de neapărută trebuință pentru purtarea economiei.* CB (1848), 6¹/40. *În limba latina s-a deprins la stilu ce se zicea curial și diplomatie, adică*

cel adoptat și uzat din veacuri în purtarea afacerilor fără. BANCIU, p. a. I, 199. ♦ *Purtare de mîinte gînd sau de mîinte purtare de gînd* — pronie (1), providență (2). *Promisente, adică de mîinte purtare de gînd.* DOSOFTEI, V, s. noiembrie 153/30. *Cu a căruia purtari de mîinte gînd și lasare toate să simplă cu drept gînd.* id. ib. 151¹/1.

5. (Învechit și popular; în ex p r e) Purtare de grijă (solicitudine, atenție, grija (aratăla unei ființe, față de o problemă etc.); îngrijire. Cf. p u r t a (III 1). *Don griji și purtare de griji să va tot le juca.* BIBLIA (1688), 368¹/20. *Și-i au dat toata purtarea de griji a casă lui (începutul sec. XVIII).* MAG. ISL. I, 88/30. *May mîinte să se ferească pre sine și cu purtare de griji să se jazească.* IACOV, SYN. 3¹/9. *Cite noamuri ... fără temeriu au neînecată purtare de griji (a. 1775).* URICARIU, I, 75. *Îți voui lauda darul și purta cea de grija cea multă în toate.* MINEUL (1776), 11¹/6. *May mîinte de a le schimbă seutecele avea purtare de griji a-i scălda.* ISL. AM. 52¹/6. *Vreun om strein milostivindu-să il va lua în purtarea sa de griji.* PRĂVILA (1814), 152/27. *C-o mare a sa purtare de griji covîsînd mai mult decît bre-nu laplelui său li-au jăcut vrua.* BALIYAN, s. p. I, 19/1. cf. DRULU, LB. *Damnezeu ... are subla sa purtarea de griji pasările cerului.* DRĂGHICI, II, 10/16. *Întîmpina fetele sau ... arătându-i cele mai odine și fragele primiri și purtări de griji.* GORJAN, II, 1/7. *U-a mea purtare de griji să fi bincredințat.* PĂSS, P.V. II, 17/20. *Are înălțimea sa atla purtare de griji, ea să nu fim chinuși cu frig, cu foamă și cu sete.* CIOANGĂ, p. 258. *Dascălul îl însărcinase cu purtarea de griji pentru dunsu.* SLAVICI, s. I, 151. cf. ALIUL, w.

II. Folosire, întrebuințare a unui obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de podoaibă; purtat (3). Cf. p u r t a (IV 2). *Purtarea fără drept de uniformă ... militare.* COD. P.E.S. R.P.R. 118. *Fra un om seund, nebărbierit, cu pantalonu enusit, roși de-atla purtare.* PĂDĂ, D, 86. *Hainele de le avea se cam hărățiseră de atla purtare.* BANCIU, G, 21. ♦ I. o. c. a d j. *De purtare = a) (despre îmbrăcăminte, încălțăminte etc.) care se poartă în mod obișnuit (în zilele de lucru); de toate zilele, de lucru.* Cf. DE. DEX. ALB. SS. IV. I. 155; b) (rar, despre animale) care se folosește la muncă, la tracțiune; de muncă, de tracțiune. *Grigore era plictișit ... din ptecina Nadinei care, fiind amatoare de înțele, nu ar fi mulțumită să o plimbe cu căii de purtare.* REBREANU, R. I, 214. ♦ E. x. p. r. *A lua (un lucru) la purtare = a începe să întrebuințeze (un lucru) foarte des, (aproape) zilnic.* *Pe cap purta o șapea mare de birjar, lepădată o dată și luată din nou la purtare.* BANCIU, p. 170. *A-și lua nasul la purtare = a a s (1).*

III. (Adesea la pl.) Mod, fel de a se comporta; conduită, comportare, (rar) port (II 3), purtat (5), (regional) purtătură. Cf. p u r t a (VH). *N-î leșdăm ... de toate purtările lui.* PRAY. GOV. 115/15. *Fete apoi s-alegem înfățele ... Ce cu purtare întreaga viteză Să pîncească spie a legilor pază.* BUDA-DELEANU, T, 380. *A sale laudate purtări (a. 1818).* URICARIU, I, 251. *Ce bine putem aștepla ... de la purtarea cea bună.* PEIROVICI, p. 3/18. cf. DRULU. *Au dorit a arbi ptele de a afăra purtările ocîrmuirii intru cele ce se atinge de Portugalia.* AR (1829), 51²/46. *Purtările voustre să fie dreptă pîldă credincioșilor slujitori ai Columbici.* ib. (1830), 20¹/16. *A fi însuși el mulțumit de sineși și de purtarea sa.* MARCOVICI, D, 10/8. *De acum înainte lsi va îndrepta purtările.* DRĂGHICI, II, 51/13. *Purtările sale cele înfățele cu toate treptele de oamnt.* GORJAN, II, 1/2/9. *Prin purtarea și împărșirea lor de bani lusufia încetăre între locuitori.* ASACHI, s. I, II, 28. *Purtarea lui Kiraly dupe aceea dă de neadeverată avastă bănuială.* BALCIȘEV, M, V, 126. *F cu nepuțință a avea cineva o purtare mai convenabilă decît a ei.* CB (1848), 29¹/73. *Of, fetica mamii' cum ești frumusea, Cum îți răz purtarea, cum te răz cinstuă.* PĂSS, p. v. I, 55/3. *Cîrînd se vor dăzămăși și se vor rușina de purtarea lor.* BOIYAN, O, 225. *Cîntecul, purtarea și năravul și-a schimbat.* ALEXANDRESCU, O, I, 187. *Dar, ceea ce face mai mare onoare numelui de român este nobila purtare a poporului de la 11 iuni și pînă*

astăzi. BOLINTINEANU, O. 247. *Spiritul stăruitor de naționalitate ... mîna pe unii din boieri și mai ales pe Văcărești în purtarea lor.* ODOBESCU, S. I. 261. *Din inima lor nu s-a gîstert purtarea necuviincioasă a spinului.* CREANGĂ, P. 209. *Eleva Lucy N. din clasa V are o purtare urtă în societate.* CARAGIALE, O. II, 190. *Toți se uimără de asemenea purtare pripită.* SLAVICI, N. I. 73. *Au purtarea noastră nu-ți place?* ISPIRESCU, L. 12. *Era o crimă purtarea mea.* SPIONAM UN OM ATIT DE BUN ȘI DE LUMIȘIT. DELAVRANCEA, T. 196. *Iubirea ei a fost Rănită de disprețul purtării fără rost.* COȘBUC, S. 100. *Din purtările lui, ar fi putut pricepe cineva că-i simpatică domnișoara aceea.* AGÎRICEANU, A. 52. *I-am spus că te-a supărat purtarea ei de azi.* HOGAȘ, DR. I. 185. *Nu înțelegea purtarea lui.* REBREANU, I. 117. *Dacă s-ar putea cinematografia și fonografia conținutul unui roman, am vedea pe pînă figurile personajilor, gesturile lor, toată înfățișarea și purtarea lor.* IBRĂILEANU, S. I. 3, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fala mea, purtarea asta mi se pare cam ciudată.* EFIMIU, I. 21. *Floreal a fost admirabilă în purtarea ei reținută și demnă.* GALACŢION, O. A. I. 51. *Purtarea mea a stîrnit mînia celor din jurul meu.* CAMIL PETRESCU, T. I, 356. *Tinere, ce fel de purtări sînt acestea?* SEBASTIAN, T. 149. *Mendeluj avea purtări mai alese.* VLASIU, A. P. 17. *Urmărea cu mare luare-ăminte toate vorbele și purtările mamei-să.* SADOVEANU, O. X, 563, cf. COD. PEN. R.P.R. 315. *Se remarcă prin purtarea lui cordială populară.* CĂLINESCU, S. 10. *Am fost foarte mulțumit pînă acum de purtarea voastră.* V. NOM. noiembrie 1953, 125. *Du-te păsăriea-i spune Că purtările-i nu-s bune.* TEODORESCU, P. P. 347. *Mindră, buze marmanzii, Dar pe-a cui seamă le fii? — Dară și pe-a dumitale De-i avea bună purtare!* JARNÍK-BİRSEANU, D. 368. *Purtarea cea bună multe cusururi acopere.* ZANNE, P. VIII, 464. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Trăiam bine în aceste finuturi bogate, cu a căror sălbătie ne impricidenism repede, cu toată neomenia purtării noastre față de codrii seculari de fagi.* BRĂNESCU, O. A. I. 46. *Rămînea să-și explice purtarea lui față de problemele minii, în alt chip.* V. NOM. ianuarie 1965, 87. ◆ Spec. Mod de comportare disciplinară a unui elev, în școală. *Este primul la învățătură și la purtare pe toată școala.* I. BOTEZ, ȘC. 216. ◇ (Glumet) *La purtare și Grivei Are tot unu și trei.* ARGHEZI, VERS. 267. ◆ (Regional) Evoluție, stare, condiție (meteorologică bună). *Femeile serbează pe Baba Dochia pentru purtare: timpului.* MARIAN, S. R. II, 136. *O seamă de românce ... serbează ziua cea dinții din martie ... prin nelucrare, și anume: pentru purtarea timpului, pentru ca să se domolească mînia Babei Dochia ...* id. ib.

— Pl.: purtări.

— V. purta.

PURTĂT¹ s. n. Faptul de a (s e) p u r t a.

1. (Învechit) Transport, dus; căral. Cf. purta (I 1). *Area cai de poștă la toate conacile ... numai pentru purtatul cărșilor.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 159/2, cf. ALEXI, W.

2. (Învechit) Conducere, dirijare. Cf. purta (III 1). *Oastea noastră ... era risipită den purtatul prost.* M. COSTIN, LET. I, 343/34. *Decheval, om în purtatul oștilor foarte meșter.* CANTEMIR, HR. 166, cf. DDRF.

3. Folosire, întrebuințare a unui obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de podobă; purtare (II). Cf. purta (IV 2). *Păstra căciula pe ceafă, o căciulă veche cu fundul spart, roasă pe margini de atita purtat.* STANCU, D. 161.

4. (Popular) Fel, mod de a se îmbrăca, ținută; (concretizat) ceea ce se poartă (IV 2), îmbrăcăminte. Nu te ajungea atit din rîndul mincaltului cît și din rîndul purtatului (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 282/16. *Mindrușo cu părul cres, Te cunoșc sara pe mers, Pe mersul picioarelor, Pe purtatul paalelor.* HODOȘ, P. P. 161.

5. (Rar) Purtare (III). *Doamna lngă Ștefan vine, Btînd-n vorbe și-n purtat.* COȘBUC, P. I, 211.

— V. purta.

PURTĂT², -Ă adj., s. f. I. Adj. (Despre oameni) Care a voiajal mult, umbolat; p. ex l. cu experiență, versat. *Fericit e călătorul Ce, purtat voios prin lume, își lngnă viața, dorul, Cu-al iubitei dulce nume!* ALECSANDRI, P. II, 55. *D-ta, moș Nichifor, ești om purtat, știi mai bine decit mine.* CREANGĂ, P. 115, cf. ZANNE, P. III, 731, PAMFILE, J. II, 161. *Novocanu, tatăl lui Boldar, om purtat prin străinătăți ..., a schimbat altă orînduială.* C. PETRESCU, II, DR. 94. *Vra să zică, îi om purtat prin lume!* SADOVEANU, O. III, 201. *Alexa baciul a știut ce să le răspundă, căci el e om purtat.* id. ib. X, 311. *De ești om purtat în lume, îl poți face pe dracul să te îmbogățească fără să fii a lui.* ȘEZ. V, 141. *Să chema pe baciul stnei, ca unul ce e mai purtat, căci el fusese de două ori în lîrg.* I. CR. II, 305. ◇ (Substantivat) Căciula purtatului în mijlocul satului (Biserica). PASCU, C. 194.

2. Adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte sau de încălțăminte) Folosit vreme îndelungată; uzat, vechi. Cf. LB. *Ai nebunî: Cum, eu să port lucruri purtate?* KOGĂLNICEANU, IN PR. DRAM. 424, cf. POLIZU. *Decățul îi dăduse niște pantaloni roși, un surtuc și o pâlărie purtată.* SLAVICI, O. I, 79, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Hainele mele ... să mă-mbrac ... Ale purtate.* DELAVRANCEA, O. II, 354, cf. ȘĂINEANU, D. U. ◆ (Învechit; despre pămînt) Cultivat (exagerat de) mult, fără întrerupere, pînă la secătulare. *Cînd pămîntul este foarte bogat și nou, atunci să lasă popoșii mai rari decit atunci cînd pămîntul este vechi și purtat.* I. IONESCU, C. 100/8. *Cu cît locul va fi mai vechi și mai purtat, cu atita este mai bun pentru hrîșcă.* id. ib. 104/28.

3. S. f. art. Numele unui dans popular care se execută în perechi, în ritm binar și mișcare moderată, cu mai multe variante, executat la deschiderea ciclurilor de joc; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 126, DER, M. D. ENC., ALR I 1 477/798. ◇ *Purtarea de fete* = dans popular, cu acompaniament vocal, executat de femei care se țin de braț în formație de cerc; melodie după care se execută acest dans. Cf. DER, M. D. ENC.

— Pl.: purtați, -te.

— V. purta.

PURTĂTIV, -Ă adj. v. portativ¹.

PURTĂRĒL s. m. v. portărel.

PURTĂREȚ, -EĂȚĂ adj., s. n., s. m. I. Adj. (Învechit) Mobil¹ (I); portativ¹. *Am vîndut lucruri purtărețe și scule.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 189^v/33. 2 scări mari purtărețe (a. 1802). DOC. EC. 71, cf. POLIZU. *Pe lngă plugul cu vapor lucrează de minune și mașina de bătut purtăreafă, ce-i zic locomobilă.* I. IONESCU, N. C. 498/31, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., TRG. CADE. ◇ *Dicționar (sau vocabular) purtăreț* = dicționar portativ, v. portativ¹.

2. Adj. (Med.; Învechit; despre boli) Care este de natură mai puțin gravă, care este ușor de suportat; stenic. *Se împarte idropica în stenică (purtăreafă) și astenică (zăcătoare).* CORNEA, E. I, 17/15. *La gastritul stenic (purtăreț) folosește luarea stigelui, lipitorile.* id. ib. 37/14.

3. S. n. (Prin vestul Transilv.) Fiecare dintre cele două prăjini pe care se cară flnul (la locul unde se face claiu). Cf. REV. CRIT. IV, 145, L. ROM. 1959, nr. 6, 45.

4. S. m. (Învechit, rar; în sintagma) *Purtăreț de viață* = fîmță (care trăiește). *Care sînt și mingăitori duh au înfăleptat, ș-au luminat, ș-au învățat pre apostoli cu limbi strălucite și înfocate, ș-au adevărințat, ș-au înlărit a fiului lui Dumnădzău acel purtăreț de viață.* DOSOFTEI, AP. HEM 335.

5. Adj. (Popular; despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) Care se poartă în mod obișnuit, de fiecare zi; care ține la purtare (II), care nu se rupe ușor, nu se murdărește ușor. V. durabil. *Scurteic-asta e bună ș-o ai și pentru biserică și la horă și să hie și*

purtăreoașă. JIPESCU, O. 146, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. III, 93, PASCU, S. 104, ȘĂINEANU, D. V., CADE, COM. MARIAN. *Postăm ș-o părechi de papucei ... Cu căputa di raft Ca st'ții mai purtăreaf.* MAT. FOLK. 1 497, cf. ALB. SN IV h 1 155.

6. Adj. (Învechit, rar; despre limbă) Comun. popular. *Acești fericiți dascoli ... carii s-au nevoit de-un scos [căr]ile pre limbă mai purtăreacă grecească pentru ca să poată înseleage și cei mai netnvăfași.* EUSTRATIE, ap. GCH I, 78/38.

7. Adj. (Învechit, rar; despre oameni) De rînd, obișnuit. *Ne născu om purtăref ce se zice D[u]mnezeu și om. PRUV. GOV. 146^v/10.*

— Pl.: *purtărești*, -e. — Și: (rar) *portăref*, -eășu adj. DDRF.

— Purta + suf. -ăref.

PURTĂTOR, -OĂRE subst., adj. I. S. m. și f., adj. (Fîință) care poartă (I I), duce, aduce, transportă ceva. *Voi ași stătut loși astăzi înaintea D[o]mniei ... Și muierele voastre și feciorii voștri și cel nemcarnece ce e în mijlocul taberii voastre deu tăetorii de lenne al vostru până în purtătorii de apă.* BIBLIA (1688), 148^v/14. *Acest nume Bun ... va să zică purtătoriu de steag.* CANTEMIR, HR. 468, cf. CLEMENS, DRU, LB. *Gubernul ... a ordonat încă de a supuna la un esamin riguros pe toți aceia carii ies din cetate, spre a se asigura nu cumva să fie purtători de scrisori.* CR (1846), 87^v/45, cf. POLIZU. *Mai întii ... purtători al steagului domneste în ocaziunile solemne, el este însărcinat, la 1688, să cale vad pentru facerea unui pod pe Argeș.* ODOUESCU, S. I. 254, cf. DDRF. *Vorbitorul înține brațul în sus ca un purtător de stîndard.* SAHIA, S. 36, cf. NOM. PROF. 72. ♦ Fig. *Și călțuni dau la picioare ca să se păzească de scorpie și de dracon, purtătorii de moarte.* CORESI, EV. 30. *Accasta iaste einstită și sfință a purtătoriiului de lumină ziua turieret.* ID. IB. 115. *Împăratul s-au arătat purtător de burcînă.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Învățătura graiului frumos și a vorbei împodobite ce să țievește acun ... cu un odor purtătoriu de folos.* MOLNAR, RET. 3, 8. *Purtătoriiule de biruință, mare mucenice Gheorghie.* CALENDARIU (1814). 24/6, cf. MAIORESCU, CB. II, 281. *Puterea nopții blînd înșenina-vei Cu ochii mari și purtători de pace?* EMI-NESCU, O. I, 120. *Ercule li dăruî săgețile sole cele purtătoare de moarte.* ISPIRESCU, V. 78. *Făpturi purtătoare de ploate Se urcă pe culmi.* COȘBUC, P. II, S. O. *Tăcere lașă și dureroasă, peste care trecu freamătul Ingerului purtător de moarte, se făcu în tranșe.* BRĂDESCU, V. A. 70. *Limba este purtătoarea culturii poporului respectiv.* JORDAN, L. R. 26. *Ca niște purtători de ete două eandele în ochii, lupii negri erau o irlă și se țrau ... ca niște viermi.* ARGHEZI, S. VII, 248. *Bunica știe mai multe lucruri adevărate ca noi și tîlmăcește pisica și culoarea ei, purtătoare de noroc.* ID. IB. VIII, 210. *Pe cer plutesc noi purtători de moarte.* H. LOVINESCU, T. 171. *Omenirea întreagă este ... purtătoarea procesului culturii.* S. MAI 1960, 85. *Organizarea materiei muzicale prime, purtătoare a clementului emoțional, este un proces rațional.* M. 1961, nr. 1, 18. ♦ *Purtător de cuvînt* = persoană care ia cuvîntul în numele altora într-o adunare, într-un grup, într-un loc; persoană care reprezintă interesele cuiva. Cf. SRC I, 163. (RAR) *Purtător de condei* = scriitor. *Acei cîșiva purtători de condei ... trec prîntre noi drept niște simpatiei rădăci.* GALACTION, A. 160. *Undă purtătoare = undă electromagnetice de înaltă frecvență care, fiind modulată de un semnal de mesaj, servește la transmiterea acestuia.* Cf. M. D. ENC., DEX. *Purtător de germeni* = organism uman sau animal care adăpostește microbi patogeni, de obicei într-una din cavitățile naturale ale corpului, constituind, în același timp, o sursă permanentă de infecție. Cf. M. D. ENC., DEX.

2. S. m. și f. *Persoană care are ceva asupra sa, care deține ceva, căreia li aparține ceva.* *Purtător de armă, spătar.* ST. LEX. 168/2. *Dar la urma urmei și aceste nume plasează pe purtătorii lor în mîndul lor special.* IURĂILEANU, S. I. 87, cf. 73. *Toși purtătorii*

de arme se repezără să și gătească. SADOVLANU, O. V. 616. *În ce măsură numele pot deveni caracteristice pentru purtătorii lor ne orată faptul că unele dintre ele devin tipice pentru un popor.* GRAUR, S. P. 18. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Unitate lingvistică proprie-zisă este numai acel element constituit al limbii care exprimă ceva, care este purtătorul unui înțeles.* JORDAN, I. I. 132. ♦ I. oc. adj. și a d.v. **La purtător** = (care poate fi plătit, achitat, folosit etc.) fără a avea indicat numele titularului; (care este emis) fără a fi nominalizat. *Aceste ecure se emit la purtător.* I. PANU, FI. 81. *Capitalul ... pe baza căru se lățră a se jun în circulație bilete la purtător, plățile la vedere.* N. A. BOGDAN, C. M. 171. *Proprietatea acțiunilor la purtător se transferă prin simpla tradițiune a titlului.* ap. CADL. *Biletul de tren fiind la purtător.* COD. PEN. R. P. R. 439

3. S. m. și f., adj. (Fîință) care duce dintr-o parte în alta, de la unul la altul, care răspîndește, propagă, împrăște ceva. *Vorba purtător de altul nu e gîndul vorbitorului, ci graiul purtătorului.* MAIORESCU, CR. II, 108. *Pe perină ... se țrau înecet, abia vizibil, doi purtători de ... tifos exantematic.* AGĂRICEANU, S. P. 41. *Să vedem alitudinea sa față de purtătorii formelor nouă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 185. *Limba literară reprezintă rezultatul unei îndelungute tradiții culturale și e totodată purtătoarea în mase a problemelor celor mai complexe și mai variate ale culturii.* I. ROM. 1953, nr. 4, 53. *Făcîndu-se purtătorul de idei al poporanismului ...* Ibrăileanu scria ... V. ROM. septembrie 1954, 119. *O deosebită atenție trebuie să acorde organizațiile de partid activității inovatorilor și raționalizatorilor, purtători ai progresului tehnic în întreprinderi.* ȘCINTEIA, 1954, nr. 2 862. ♦ (Învechit; cu determinările „de Dumnezeu”, „de dumnezeire”) (Om) care crede în Dumnezeu și care practică ori propagă religia creștină; p. ex t. sînt. *De D[u]mn[e]scu purtătorii părinții noștri.* PRUV. GOV. 1^v/3, cf. 57^v/15. *Ce-ou cereot ș-au găsit și nouă ne-au arătat purtătorii cei de dumnezăire.* EUSTRATIE, PRUV. 3 6. *Arhimandrii sfințului și purtătoriiului de Dumnezeu, părintele nostru Nicodim.* ANON. CANTAC., CM I, 106. *Sufletul tău cel bine ascultătoriu și de D[u]mnezeu purtătoriu.* MINEICU (1776), 36^v 19. *Purtătoriu de D[u]mnezeu părinți astăzi să-i lăudăm.* IB. 66^v 1. *Ignatie, purtătoriu de D[u]mnezeu.* CALENDARIU (1814), 18^v 2.

4. S. m. și f. (Învechit; în sintagma) *Purtător de grijă* = persoană care se îngrijește, se ocupă de cineva sau de ceva, de afacerile, de problemele cuiva. *Și cînd loșif ură fi vîzînd pre Venicemiu cu a, dîșse purtătoriiului de grijă casei sale; du lăuntru cești bărbași în ceșă.* PALIA (1581), 180/16. *Într-acei păstori ce au nemerit locul acesta, fost-au și Dragoș ... pre carile cu toșii l-au pus mai mare și purtătorii lor de grijă.* URACHE, L. 65. *Au făcut sinod, adevă sobor: 12 episcopi sînt purtători de grijă Bisericii.* NECULCI, L. 293. *Au trimis pre dumnealui Radul Gulescul, moare vornece, să fie purtătoriu de grijă la Poartă de toate poruncile mării-sale.* R. GRICEANU, CM II, 171. *Bereca Ianoș, erdinecioul care li lăsase Rucof căimacan în locul lui, purtător dă grijă tuturor lucrurilor fării ... au închinat Ardealul turcilor.* R. POPESCU, CM I, 377. *Purtător de grijă să fie popa Ilie (a. 1753).* IORGA, S. D. XII, 73. *Procul Ioan carle de multe ori au fost purtătoriu de grijă de ortinduiala besarciei.* MINUL (1776), 52^v 1. *Voi socotiți pre carele vești vrea să vă ste purtătoriu de grijă și să vă împărățesc.* VARLAAM-IOASAF, 168^v 15. *Fîindcă era ... numai de septe ani, i-au dal purtătoriu de grije ... pe Preda, fratele său.* ȘINCAI, HR. II, 115/29, cf. DRU, LB. *Der străjerul lor ș-a toate purtător de grijă, cine-i?* VLAHUȚĂ, O. A. I, 52, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. (Cu alte determinări) *Își rîdică ochii cătră al său ajutoriu și purtătoriu de nevoință.* VARLAAM-IOASAF, 116^v 9. *Au mărșu doamna Dabijoaie în Tarigrad, cu Ducea vîsternicul, ginere-său, actindu pe Cupăreștii cei bătrîni în Tarigrad purtători de trebile domniii.* NECULCI, I. 37.

5. S. m. (Învechit) Conducător, (Armuitor; călăuzitor, îndrumător. *Și nu e în vremea aceasta gînde*

și prorocu și purtătorii (p o v a ț ă d). PSALT. 328. Patriarșii carei era purtători sfințului săbor a toată lumea. CORESI, IV. 183. Zice prorocul Mihnea: „Și tu Vithleeme, pământul Iudeei ... Den tine omu iese-vo purtătoriu ce va paște oamenei săi”. id. ib. 196. Și puse el purtători spre egipteani. id. l. 25/22. Ce arindă purtătoriu ... carii rădicasă dentra sine, în Țara Leșească de multe ori au intrat și multă pradă și izbină au făcut. URECHE, L. 64, cf. 241. Alunei purtătoriu mie zise: „Aieca să începe hata lumē”. BUDAI-DELEAȘU, Ț. 314. Pedreecu zilele în vesele aspele, benche-tuind cu boierii și purtătorii oștii lor. ODOBESCU, S. I. 171, cf. DORF. Din mijlocul acestor meseriași și negustori s-au ridicat ... organizații și purtătorii comerțului mere. OPIŢEA, R. 41. Doi Căplești și trei Buzești, Zmei fărăi românești, Purătorii oștilor Și frunta boierilor. ALEXANDRU, P. P. 196.

6. S. m. și f. (Învechit, rar) Persoană îmbrăcată, împodobită cu ... Purător de ghordanuri împădăști. S. E. LEN. 179/1.

7. Adj. (Regional; despre îmbrăcăminte) De purtare, v. purtare (II) (Nucșoara — Cimpulung). ALBȘAN IV h I 155/781. Haine de purtare sau purtătoare. ib.

8. Adj. Care are imprimat, gravat, pictat, scris etc.; care poartă (IV 3). Regelui i se subșternu sub data din 25 iunie 1863 una alta suplică sau memorial purtător de necumărate subscrieri puse de către proprietari BARIȘU, P. A. III, 188.

9. Adj. (Rar) Care face, care produce ceva. Văzui sulita ae fulger purtătoare. ALEXANDRESCU, O. I, 82. Depunerile pe livretle de economii sînt purtătoare de dobânzi. IEG. IC. PL. 227.

— Pl.: purtători, -oate.

— Purta : suf. -ător.

PURTĂTURĂ s. f. (Învechit și regional) Faptul de a (se) purta. Cf. ANON. CAR., BARGANU, ALEXI, W. ♦ (Învechit; în sintagma) Purțatură de grijă = soliditate, atenție, grijă (aratată cuiva). Purțatura de grije a lui Dumnezău. SICHIU, DE AUR, 767. ♦ (Regional) Purtare (III). Măi, voi minioarei ... Poeti nu va pleci Purțatura me(o) Și hrana ei va dau. VASILIU, C. 29.

— Pl.: purtături.

— Purta² + suf. -ară.

PURTĂȚĂ s. f. v. portăță.

PURTĂCALĂ s. f. v. portocală.

PURȚOTĂ s. f. v. plețotă.

PURȚULĂN s. n. v. porțelan.

PURULĂT, -Ă adj. v. purolat.

PURULÓS, -OĂȘĂ adj. v. purolos.

PURULENT, -Ă adj. (Despre țesuturi animale organe, leziuni etc.) Care conține puroi¹ (I), care elimină puroi¹, care puroiază; supuranț, (rar) puroial, (învechit și regional) puroios. Cf. MAI, MEDIC. 66, ALEXI, W., BIANU, D. S. O periculoasă cu membrane false purulente. BABEȘ, O. A. I, 222. Abcese și inflamațiuni purulente. id. ib. 271, cf. CADE. Să-și smulgă cămașa de la piept și să-și arate altele bube purulente! GALACTION, O. A. I, 39. Mîinile și picioarele umflate și jurulente. CONTEMP. 1949, DE. 158, 9/5. O tumoră ... care se vindecă prin eliminarea substanței purulente. CĂLINESCU, C. O. 111. Produce o inflamație purulentă a peritoneului. BELLA, P. A. 131. Tratamentele se rezolvă ... prin deschiderea și golirea colecției purulente. ABG. SĂN. 7. ♦ Fîg. Primăvara va fi purces foarte undeva... aici e numai o rană purulentă care se deschide la soare. C. PIETRESCU, I. II, 159. Pileuri împuțite de fum [de țigară] care serpuiau..., împănînd odăia cu unde purulente. KLOPŠTOCK, I.

152. Ca într-un muzeu viu, a încercat ... fragilități grațioase și vicii purulente. CONSTANTINESCU, S. I, 67.

— Pl.: purulenți, -te.

— Din fr. purulent.

PURULENȚĂ s. f. (Rar) Faptul de a fi purulent; supurație. Cf. ALEXI, W., DEX, SEC VI, 117.

— Pl.: purulențe.

— Din fr. purulence.

PURUMB, -Ă adj. v. porumb.

PURUNG s. m. v. porumb.

PURUR s. n. v. purci¹.

PURURĂI subst. (Prin Transilv.) Rumeșu format prin tăierea lemnului cu ferăstrăul. Cf. ALA I 1 852/93, 94.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PURUCHE adv., s. f. v. pururi.

PURUCHEA adv. v. pururi.

PURURI adv., s. f. I. Adv. Fără înecare, fără întrerupere, întruna, mereu (II 1), neconținț (2); lotdeauna, vesnic, în veci. Păcatul meu înaintea mea e pururile. PSALT. HEB. 437/9. Sufletul meu în mînăra ta e pururea. ib. 1067/26. Nevinovat giindu aibindu ... cătră oameri pururea. COD. VOR. 62/9. Pururea (în toată vremea n. TEST. 1648, întru neînecare BIBLIA 1688) noaptea și ziua slujindu. ib. 74/28, cf. 168/4. Sufletul meu în mările tale pururea. PSALT. 260. Iară noi pururea înolăm ... ziua și noaptea. CORESI, IV. 56, cf. 20, 174. Să se ia amente pururea de toate și de alte greșeale. PRAY. LUGACI, 172. Aieca A-bram pururea leage (a. 1600). CUV. D. BĂIR. II, 189/10. Acum și pururea și tutru veci (a. 1632). GCR I, 77/26. Totăltui mărire ... acum și pururea. PRAY. GOV. 1167/12. Dumnezău ... pururea socoteaste bine de faptele mînților sale. VARLAAM, C. 183, cf. 42. Nu-i lăsa să se odihnească, ci pururea le făcea nevoie. URECHE, L. 64, cf. 121. Dumnezău adevărat ce iaste tuturor ... domn și împărat acum și pururea și întru veci. EUSTRAȚIE. PRAY. 5 15. Acum și purure și în vecie de veci (a. 1669). GCR I, 184/3. Inema mea mi s-ar deprinde Pururea nainte-fi, lutnd pilde. DOSOFTEI, PS. 60/4. Omul ... pururea socoleala și giadul lui are. BIBLIA (1688), [prefață] 6/6. Tinără pururea iaste mintea voastră. N. COSTIN, L. 66. Sf[ă]nțutul d[eu]h ce-i viu pururea. MOLITVENIC (sec. XVII), 304. Constantin Duca Vodă purure avea ... prieresug cu hatmanul. NECULCE, L. 128, cf. 170, 185. Giudină că-i iaste prieten, pururea îl trimitea pă acesta în solii. R. POPESCU, CM I, 360. Născătoarea de Dumnezău și pururea fecioară Maria. ANTIM, P. 2. La judecătoria fiescăruiia județ să fie orlinduși pururea cite doi slujitori. PRAY. COND. (1780), 80. Pururea au trăit după legile și datorile romanilor. MAIOR, IST. 175. Oastea noastră așa purure întrecăg Vu răminea și nebiruită. BUDAI-DELEAȘU, Ț. 114. Lăude fi-oi cînta cum purure ciut. id. ib. 134, cf. CLEMENS, LB. Copii stul supuși rătăcirii, dar pururea se tutore cu lacrimi pe ochi. MARCOVICI, D. 5/20, cf. 1/2. Un vulcan purure fumător. DRĂGHICI, B. 31/28, cf. 4/5. El e sălbatic, purure-i plin de trufie. ASACHI, S. E. I, 161. Boierii fărăi ... erau pururea plecași la schimbarea doanilor. id. ib. II, 33. Un chip pururea la ochi-mi s-arăta. CONACHI, P. 178. Pururea în timpul bătăliei, mercu cu niște uriași, s-au răzbut românii. BĂLCESCU, M. V. 76. Aceste două poluri opuse ... nu păstrează purure a lor însușine. CR (1848), 111/37. O ladă mare, purure deschisă. NEGRUZZI, S. I, 10. Aieca înpresie a tinereții, care rămîne pururea în sufletul omului. id. ib. 68, cf. 39. A gloriei cale pururea o veji vedea. ALEXANDRESCU, O. I, 289. Eu ... pururea credincios și supusă slugă. ALEXANDRI, T. 450, cf.

136, CHIAC, II, 300, I.M. *Opera lui Vasile Alecsandri va găsi pururea în Academia Română un cuvânt... de laudă.* MAIORESCU, CRIFICE, 609. *S-au bucurat pururea de asemenea folboare.* ODOBLESCU, S. II, 11, 14. *Glasul amintirii rămâne pururi mal.* EMINESCU, O. I, 107. *Doau capre slabe... dormeau pururea în tindă.* CRIANGĂ, O. 192, cf. I. *Mulțumirea mea va fi pururea cu tine.* ISPIRESCU, L. 79. *Venea pururea în fruntea zglobiților de copii.* DELAVRANCEA, S. 172, cf. id., I, 110. *În lume, în agitațiile vieții... omul simte pururea că are pentru ce trăi.* VLĂHUȚĂ, O. V. III, 75. *Un glas de îmbărbătare porni de sub cerul pururea azurii.* IONESCU-RION, S. 164. *Pururea vesel... el își urma înaintea călea.* BACALBAȘA, S. A. II, 9. *Pe-ale undei murmură Să-mi trimeată pururi; Cuvintări eu d-zmăiere.* BALDICIANU, P. 104, cf. DURE, BĂRCIANU. *Un asemenea om mințea pururea.* D. ZAMFIRESCU, A. 6, cf. ALEXI, W. *Tu mă birui fără luptă, Pururi nelrînsă mare.* GOGA, POEZII, 195. *O, vis al văștu mele, ce-o elipă mi-ai zîmbit, Mergi pururi în lumină, etern sărbătorit.* CERNA, P. 97, cf. 61, 92, TUDU, ȘĂNEANU, D. V., CADE. *I-am sărbătorit pururea în inima mea.* GALACTION, A. 17. *Jos, pe-un vîrf de campanula Pururea-n vibrație, Și-a oprit o libelulă Zborul plin de grație.* TOPÎRCEANU, O. V. I, 37. *Fiecare elipă venea cu grija ei și-l flina pururea înecordat.* SADOVEANU, O. II, 168. *Niște flori pururea deschise.* id., ib., VII, 20. *Era un om pururi zîmbitor și dătător de optimism.* CĂLINESCU, S. 386. *Cu cei care muncesc fii pururi laolaltă.* id., I, 1, 15. *Îmi place fluviul pururi călător.* V. ROM. IANUARIE 1951, 130. *Îl înveselea un pic zîmbetul pururi neșters al colegului.* CAMILAB, S. I, 114. *Pururi înăuntrul nostru trăiau Zible-acelea de vara ISANOS.* T. L. 62. *Ochiul rațiunii ne armărește pururi deschis.* LABIȘ, P. 337, cf. 142. *Parcă ași vrea Să mă deprîndeți cu zborul Și pururea să mă depășiți.* s. IANUARIE 1961, 24. *E pururea plin de noroi.* 1 Iunie 1961, 28. *Jură, mamă, pentru mine, C-am fost pururea cu tine.* BALADE, III, 221. *Muierca rea, apa și focul pururi răzbat și li se face loc.* ZANNA, P. II, 294. (Adjectival: neobișnuit) *Făcură paos celor cet pururi.* MURNI, O. 31. ♠ (Precedat de prep. „de-a”, învechit, „a”, „a de”, „de”, regional, „în”) *Eu pururea (de pururea e) upuvăiiu în tire.* PSALT 138. *Ce iaste de pururil a se bucura? Să-ș fie tot omul în dereptatea sa.* CORESI, EV. 120. *De pururea mergea în besarecă.* id., ib., 406, cf. 3, 217. *Audiție socoteaste și de pururea o polhteaste.* MOXA, 345/3, cf. 381/27. *Și răul de purure-l va gonii.* PRAX. GOV. 1307/3, cf. 1467/6. *Miscii de pururea-i abeji eu sine, iară pre mone nu.* VARLAAM, C. 66. *Luminea bucuriei ceea ce e de pururea (a. 1612).* GER I, 102/26. *Domniî Moldovii de-a pururea să aiba urechi deschise despre turc.* URLECHE, LET. I, 112/3. *Om razboințe și de-a pururea trăglindu-l inima spre vărsare de sînge.* id., I, 33. *Acel om iaste învățat a fura de pururea și va fi făcut și alte date acest lucru.* PRAX. 36. *De pururea se va ceta ceta ce învață pre altul să facă vreo greșală.* id., 333, cf. 26. *A de pururea fericiuță.* DOSOIELE, V. S. octombrie 527/16. *Acea pace... de-a pururea se cerea cu solii ce venea de acolo.* MUSTE, LEL. III, 35-41. *Îndată ce neștine le-au pierdut o dată, accasta iaste prindu de-a pururea (a. 1794).* GER II, 151/36. *Accastă rînduială să se urmeze de-a pururea (a. 1804).* UNICARIUL, I, 15. *De-a pururea să înștiințez... de veri ce s-ar întâmpla (a. 1819).* IORGA, S. D. VII, 70. *Mășterii patentarii a pururea șu strigare asupră-mi, că eu sint priema (a. 1833).* DOC. EC. 530. *Vor fi a pururea gata de a alerga spre ajutor unde se va întâmpla foc (a. 1835).* id., 593. *Mergi... Und-al meu cuget și-ntina De-a pururea viază.* ASACHI, S. I, I, 81. *Gândul meu fiind la tine de-a pururea sprijinit.* GONACHI, P. 175. *Speranța... e pentru de-a pururea pierdută.* NAGHUIZA, S. II, 15, cf. I, 22. *Polize, întreau fi pierdută amindoi și trupește și sufletește de-a pururea.* ODOBLESCU, S. I, 278. *Un clip de-a pururi odolat.* EMINESCU, O. I, 192. *Cu mine zilele-și odauca... Și ai ce toate astea-n față De-a pururi ziua ce de azi.* id., ib. 204. *Copiii și copilele megieșilor cratt de-a pururea în*

patriceri cu noi. SAVA GA, A. 24. *Da-ar fi pe-tat, mi se tot asemăna judecării... ce-n-au drăpăd, ne-ar mai nazui în peo și în pururea la judecăt.* id., ib., 130. *Condurul sta de-a pururea pe-masă în camera împăratului.* ISPIRESCU, L. 129. *Camera pe d-a pururea era floară.* DELAVRANCEA, S. 20. *A mea dragăle-ai robu-a.* Pe d-a pururi înmăi po. VLĂHUȚĂ, P. 77. *Copile, în cești gata De-a pururea să plîngi!* COBZE, I, 41. *Pentru ce-mi asucuzi de-a pururi țara genă-tare?* id., p. I, 120, cf. BĂRCIANU, ALEXI, S. *Ape-nd părintescu-i totop, ce-l de-a pururea țamă.* Mă ig spre vase. MURNI, I, 26. *Să dă n brațil nă d-a pururi Tăria urii și-a tūbitu.* GOGA, POEZII, 3. *Un artist de-a pururi n-mălfund d' sine.* CERNA, P. 53, cf. 69. *Catargurile negrilor bunzi îi vor arăta de-a pururi cerul albastru.* ANGHIE, ER. 59, cf. 104. *Un cer de plumb de-a pururea domnea.* BAGOIEA, O. 11. *Cel ce plătise de-a pururi, după cum bo a fost vrăd.* IONESCU, VERS. 196. *Pilda acosta... m-a călăuzit d-a pururi!* GALACTION, A. 37. *Ea rămâne tot acolo... pentru a urși bobocilor înflorire de-a pururi.* KLOPȘIȘCOG, I, 44. *Sint umbra ta, de-a pururi de om nesdăpățit.* ARGHEZI, C. O. 15, cf. id., s. VIII, 121. *Ea sint de-a pururi tinăr, deși la păr cărunt.* CĂLINESCU, I, I, 210, cf. 118, 122. *Garață roșie, de-a pururi Văi înflori.* BLENIC, V. A. II, 32. *Pălărea asupra satului i-a fost zărobită de-a pururea.* CAMILAB, S. II, 300. *Jalea... intra'ă acolo pentru de-a pururea.* id., ib., 327. *Mundele stă neclintit... de-a pururi o tinăr.* JUMBLEANU, S. II, 41. *Acuia s-au legat pentru toată viața.* Pină vor odihni de-a pururi. DAVIDAGLU, O. 62. *Nu poți opri... Lumea să se-avinte de-a pururi înaint!* DESLIV, G. 56. *Vorbe ce... de-a pururi rămîu.* BRAD, I, 23. ♠ (Învechit și regional; în construcții negative) *Nicotodată. În toată vrămea mișcu aveti cu voi... Iară pte mine nu mă vîți a-oi pururea.* S. IESL. (1618), 607/2. *Gura sacului legata pururea să nu o fi.* ZANNA, P. IV, 319. ♠ (Precedat de prep. „de”) *Să nu umbli de pururea dănt-un loc într-alt loc.* PRAX. GOV. 1275/21. ♠ (Neobișnuit) *Din ce în ce mă palt. Și pururi Moart a sporea în poțor și săgețile-n labă-ohre.* MURNI, I, 14.

2. S. f. (Învechit, rar; în forma *purure*) Vesnicie, eternitate. Cf. POEZIE.

— Și: *pururea* adv., învechit) *purure* adv., s. f., *pururile*, *pururile* (IDR6), *purulare*, *pōrurea* adv.

— Etimologia necunoscută.

PURURELNIC, -Ă adj. (Învechit) Permanent (D); vesnic. *Neltu mănți ei Mjlor copriți cu toțop-pururelnice.* SĂLUSCU, HR. I, 48/27. *Se sldortnic parea pururelnică a Glormancii.* id., ib., II, 293/3. *O delimitare este aici indispensabilă pentru a curmă cetele pururelnice: dintre magionii.* I. IONESCU, M. 141, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *pururelnici*, -ce.

— *Pururi* f. suf. -nie.

PURURELNICIE s. f. (Învechit) Vesnicie, eternitate. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— *Pururelnie* f. suf. -ie.

PURURILE adv. v. *pururi*.

PURURILEA adv. v. *pururi*.

PUS s. n. Faptul de a (se) pune. Cf. CADR. SCRIBAN, D.

1. (Popular) Turnare, vărsare în unui lichid într-un recipient). *Pusul vinului în butele să se facă sub controlul administrațiunii.* MAX. SĂNAT. 48/26.

2. (Regional) Sotnare (prin așezarea sămăntelor în brazdă); p. ex. I. *vrerea clad se scămăni (pr.) așezarea sămăntelor în brazdă.* *Priu tlnăni și Turci Româneaseri popușori nu se sāmăni prin azvărul ei se pui, si priema cu karurea vrăca se nu, si pusul, pururea sau purura pōmămbi.* PASARU, A. II, 69.

— V. *pune*.

PUSĂT subst. v. păsat.

PUSĂCIUNE s. f. (Învechit) **1.** Poziție **(1)**. *Pusăciunea geografică, sau situarea, se olărește prin lungimea sau lățimea geografică.* Rus., t. 1, 60/25. *Pusăciunea geografică a locului acestuia e drept înscimnată și de Ptolemei.* FM (1846), 138¹/12.

2. Poziție **(6)**. *Dau această nevinovată mîngîilete acelora pe care pusăciunea lor de veghieri atristează, nesomnia îi chinuiește.* MAN. SĂNĂT. 104/3, cf. STAMATI, D. *De-a mea tristă pusăciune Te îndură!* NEGRUZZI, s. III, 52, cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M. *Pusăciunea sa ca verigă în lanțul etern al vieții spirituale.* SBIERA, F. S. 312.

— Pl.: *pusăciuni*. — Și: *pusărlune* s. f. GHEȚIE, R. M.

— De la *pus* (după it. *posizione*, fr. *position*).

PUSĂȚIĂ s. f. f. (Învechit) Poziție **(1)**. *Iară acele trei părți ... de pe pusătura locului, de iznoavă le-au numit ... măluroasă, muntoasă și din mijloc.* GANTLMIR, HR. 69, cf. ANON. CAR., CADE.

2. (Regional) Boală contractuală de cîineva prin farmece; p. ext. farmec, vrajă (pentru îmbolnăvirea cuiva). Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *pusături*.

— *Pus* + suf. *-ătură*.

PUSĂȚIUNE s. f. v. pusăclune.

PUSCĂ s. f. v. pușchea.

PUSCĂ s. f. v. pușchea.

PUSCELÓS, -OĂȘĂ adj. (În dicționarele din Irecul) Pustulos. Cf. LB, POLIZU, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., CDDE.

— Pl.: *pusceloși, -oase*. — Și: *puștelós, -oășă* adj. POLIZU.

— *Pușchele* (pl. lui *pușchea*) + suf. *-os*.

PUSCHEĂ s. f. v. pușchea.

PUSDĂRIE s. f. v. puzderie.

PUSDĂRIE s. f. v. puzderie.

PUSĂ s. n. Manifestare bruscă și puternică (însoțită de ridicarea temperaturii) a unei boli; acces. Cf. GRAUR, L. 48, DN². *Reumatism cronic degenerativ ... se instalează treptat, în puseuri.* D. MED. II, 488, cf. M. D. ENC., DLX. < Fîg. *Maniera sa eroică era de stil vechi, ceremonioasă, cu puseuri sentimentale.* CĂLINESCU, B. I. 117. *Acest puseu de sînge înnoilor l-am dărit deci ... în toate compartimentele de lucru.* CINEMA, 1968, nr. 12, 9, cf. M. D. ENC.

— Pl.: *pusuri*.

— Din fr. *poussée*.

PUSILANIM, -Ă adj. (Livresc; despre oameni și manifestările lor) Care este lipsit de curaj, de fermitate. V. LAȘ. FRICOS. *Observați ce pusilanimă e atitudinea.* GALACTION, A. 212. *Nu intuia torturile infernale ale pusilanimului Suflețel.* CĂLINESCU, B. I. 306. *L-am caracterizat pusilanim, pentru motivul că în piesă evită vilva, ... scandalul.* v. ROM. decembrie 1960, 150.

— Pl.: *pusilanimi, -e*.

— Din fr. *pusillanîme*.

PUSILANIMITĂTE s. f. (Livresc) Caracterul unui om pusilanim; slăbiciune morală, lipsă de curaj, de fermitate; starea creată de omul pusilanim. V. LAȘITALIE. *El singur la ora tirzie, în pusilanimitatea și lasitatea universală, veghea asupra capitalei.* v. ROM. ianuarie 1951, 193. *De aici înainte, întîm în plină dramă sentimentală, care explică pusilanimitatea lui Andronache din „Sfatul familiei”.* ib. decembrie 1960, 149.

— Din fr. *pusillanimité*.

PUSIUTIC s. m. v. poșidie.

PUSUC s. n. v. prusluc.

PUSLUȘĂNIE s. f. v. poslușanle.

PUSLŪȘNIC s. m. v. poslușnic.

PŪSNIC, -Ă s. m. și f. v. pustnile.

PUSNICI vb. IV v. pustnilel.

PUSNICIE s. f. v. pustnicie.

PUSNICIIE s. f. v. pustnicie.

PUSNICIT, -Ă adj. v. pustnicit.

PUSOĂNE s. f. f. (Învechit) Poziție **(1)**. *Cînd punea mării tare pusoarea ei și apele nu trec gura ei.* DOSOFTEI, ap. GCR 1, 268/12. *Locul aduce de la caută lăcuiților a-și face haine ... cum este firea cerului și pusoarea vreunei părți de loc.* N. COSTIN, ap. CADE, cf. TDRG. *Pusoarea unui loc.* SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Sătură. *Marele Vasilie era în pusoarea trupului lung foarte și drept la stat.* DOSOFTEI, v. s. ianuarie 47¹/2, cf. SCRIBAN, D. ♦ Alitudine, comporlare. *Văzînd a ei vilează pusoare, că intru nemică nu bagă samă muncile aceale amară.* DOSOFTEI, v. s. februarie 58¹/13, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

3. (Învechit) Vie sădită de curlînd, (Învechit și popular) s a d; p. gener. plantație recentă. *Acela ce va tăia vie roditoare, sau și pusori, acestuia să-i taie mînule.* PRAY, 21, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

4. (Prin Ban. și prin sudul Transilv.) Curmătură pe unde trec animalele sălbatice și unde stau vînătorii la pîndă. Cf. PĂCALĂ, M. R. 141, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *pusori*.

— *Pus* + suf. *-aare*.

PUSPĂI s. n. v. pospal.

PUSPĂN s. m. (Bot.: Transilv.) Cimișir (*Buxus sempervirens*). Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 142, LM, MARIAN, S. R. 1, 123, DDRF, MÎNDRESCU, I. G. 75, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., BULET. GRĂD. BOT. V. 51, T. PAPAHAĞI, C. L., PANȚU, PL., MORARIU, PL. 461, BORZA, D. 35.

— Pl.: *puspăni*. — Și: *puspănd* (LB, LM), *puspăn* (MORARIU, PL. 461, BORZA, D. 35), *pospăn*, *pospăng* (PANȚU, PL., BORZA, D. 35), *poșpeăng* (T. PAPAHAĞI, C. L.), *sospăln* (BORZA, D. 35), *sospăn* (id. ib.) s. m.

— Din magh. *puszpáng*.

PUSPĂND s. m. v. puspan.

PUST s. m. v. puștl.

PŪSTĂ s. f. f. Stepă situată în Cîmpia Panonică; p. gener. (aslăzi rar) stepă. *Pustele și locurile de pășune cele depre șes.* ECONOMIA, 16/3. *Să se întreprîndă un drum de fer și peste pustă, de la Peșta spre Arad.* GT (1839), 41. *Maghiarii pusteii ... poartă pînteni.* CODRU-DRĂGUȘANU, c. 29. *Poporul maghiar iobăgit pe la sate și prin intensele paste ale Ungariei.* BARIȚIU, P. A. H. 69, cf. POLIZU. *Pusta și șesul în lung și în lat, e o pustie deșartă.* SLAVICI, O. I. 268, cf. II, 199, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ne coborîm ... din pustele Ungariei și pînă în talazurile mării.* DELAVRANCEA, O. II, 236. *În Banat este o mare deosebire între casele de la „codra” și între cele de la cîmpie sau „pustă”.* MOLIN, R. B. 288, cf. SCRIBAN, D. *În partea de apus a țării ... fertile cîmpii vestesc pusta maghiară.* CONTEMP. 1953, nr. 359, 1/6. *Satul se culecă lîngă colitura drumului de fară, în mijlocul pusteii.* v. ROM. mai 1953, 106. *Lăudați întinsele*

puste, Lăudați mărelele fluvii, CĂLINESCU, I. I. 11. *Orchestra lucepu să cînte un cîntec unguresc, de pustă*. STANCU, R. A. V. 13. *Toamna timpurie năpădi pustă*. V. ROM. octombrie 1951, 110. *După ce ai trecut de pădurice, pusta ti se deschide în față, notedă ca un crășaf*. IB. aprilie 1955, 117. *Iar cînd plecam pe căii înși prin pustă, Cîmpia le păru că-i ptea îngustă*. BENICU, M. 122. *În fața lui se întindea pusta potopită de lumină*. T. POPONICI, S. 85, cf. id. SI. 5. *Se deschidea perspectiva cîmpiei, pînă peste frontiere, spre pusta maghiară*. V. ROM. august 1963, 15. *Frunză lată, frunza-îngustă, De la Pustă-s tot pe pustă*. DOINE, 82, cf. ȚIPLA, P. P. 115. ARH. FOLK. III, 80. *La vară-oi tînăra Pe pustă la Șiria*. FOLK. TRANSILV. I, 69, cf. 138, 238. ♦ (Prin analogie) *Se întinde mereu aceeași suprafață hieală și goală; pustă acvatică plină de mister*. BOGZA, C. O. 401. ♦ (Prin Ban.) Pășune (1); izlaz. (I. CHEST. IV 113/29, 117/12. ♦ (Prin Transilv.) Luminii în pădure. Cf. ALR I 1980/190, 278.

2. (Învechit și regional) Ținul pustiu (12). *Acea groaznică pustă, adevă locul tot nisipos, unde carul umbla să mișcă*. GOLESCU, I. 12, cf. LB. *Teritoriul ... fu numit deșert, pustă*. BARUȚI, P. A. I. 391, cf. POLIZU, LM. GHETIE, R. M., ENC. ROM., BĂRCIANU, ALENI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, CABA, SĂL. 99. *Mîndra mea de mult mă muștră Ce-am făcut drumu prin pustă*. BÎRLEA, C. P. 259. ♦ (Adjectival) *La locuri sosind puste și străine, Nedejdea-mi peri de a te afla prodată*. BUDAI-DELEANU, Ț. 138. *E tot pustă pe aici, haida*. L. COSTIN, GR. BĂN. 171. ♦ (Prin Maram.) Loc, ținut pustiu². *Pă unde merca Grăia Numai pustă d'a lăsa*. T. PAPAHAĞI, M. 108, cf. 230.

3. (Prin Ban. și prin Transilv.) Proprietate rurală situată la oarecare distanță de o comună; p. ext. acareturi aflate pe această proprietate; conac boieresc. Cf. ENC. ROM., CHEST. II 37/110, ALR II/I h 271/316.

4. (Regional) Unitate de măsură pentru suprafețe agrare, egală cu circa 12 iugăre (Gherța Mică — Satu Mare). Cf. ARH. FOLK. VI, 213, 299.

— Pl.: *puste*.
— Din magh. *puszta*.

PUSTĂNI vb. IV v. pustil.

PUSTEĂ s. f. v. pușchea.

PUSTEIRE s. f. v. pustlire.

PUSTEIT, -Ă adj. v. pustit².

PUSTIETATE s. f. v. pustietate.

PUSTIU s. n. v. pustiu.

PUSTELNICĂ s. f. pustelnică.

PUSTELNICĂ vb. IV. Intrans. (Prin nord-estul Ol.) A pustnici (1). *De mulți ani pustelniceș, N-am eu să mă jălăresc*. PAVILE, CR. 140.

— Prez. ind.: *pustelniceș*.
— Cf. ucr. *пустельник* „pustele”.

PUSTENECIE s. f. v. pustalele.

PUSTIĂ vb. I v. pustil.

PUSTIETATE s. f. v. pustietate.

PUSTIETIUNE s. f. v. pustileiune.

PUSTELNIC, -Ă adj., s. f. I. Adj. (Regional, despre păsări) Care anuță o nenoroicire, o moarte etc. (Rijletu Govora — Pitești). II XI 132. *Bușnița se mai zice și pasăre pustelnică*. IB.

2. S. f. (Ornith.; regional) Cucuvea (*Athene noctua*). Cf. BĂLĂSCU, PĂS. 116. *Cînd cîntă pustelnica pe casă, moare cineva*. BOCEANU, GL.

— Pronunțat *-ti-el-*. — Pl. *pustelnici, -ce-*. — Și *pustelnică* s. f.

— Pustlu + suf. *-luic*.

PUSTIERE s. f. v. pustlire.

PUSTIESC, -IĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Pustni-esc. *Pustiăscu și săhăstreasca răgă îndrăgind*. DOSOFTEI, V. S. februarie 12³, 1.

— Pronunțat: *-tu-esc-*. — Pl.: *pustiești*.
— Pustlu + suf. *-esc*.

PUSTIEȘĂG s. n. I. (Regional) Pustiu (11). Cf. TRG. T. PAPAHAĞI, C. L., SCRIBAN, D. *Să se ducă în pustieșaguri, unde nu e urmă de secure*. MAT. FOLK. 1593, cf. GR. S. VI, 152. *Să vă duceți în pustieșag, Unde cocoș nu cîntă, Nici săcure nu taie*. ARH. FOLK. III, 120, cf. L. ROM. 1961, nr. 6, 19.

2. (Regional) Ogor lăsat în paragină, necultivat (Cîlnic — Sebeș). CHEST. IV 123/132. ♦ *Casă lăsată în ruină (Runcu Salvei — Nășăud)*. CHEST. II 50/258.

3. (Învechit, rar; în forma *pustușag*) Pustiire (1). *Învățătură despre pustușagul Ierusalimului, cum l-au bătutu Dumnezeu (sec. XVIII)*. CAT. MAN. I, 294.

4. (Prin Maram.; în forma *pustușag*) Avere mare a cuiva. Cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 49.

— Pronunțat: *-ti-e-*. — Pl.: *pustișaguri*. — Și: (Învechit și regional) *pustușag* (CAT. MAN. I, 294, L. ROM. 1961, nr. 6, 49), (regional) *pustileșag* (BL V, 141), *pustișag* (CHEST. IV 123/132), *pustileșag* (ARH. FOLK. III, 154), *pustlinoșag* (BL V, 144) s. n.

— Pustlu + suf. *-șag*. Cf. magh. *pusztaság*.

PUSTIET, -Ă adj. v. pustit².

PUSTIETATE s. f. I. Regiune sălbatică (lipsită de vegetație și) nepopulată de oameni; spec. întindere vastă și plană de teren, lipsită de vegetație și de populație, acoperită cu nisip, deșert; pustiu (11), (rar) pustiere (2), (Învechit) pustieciune (v. pustieciune 2), (regional) pustieșag (1). *Era deprins a lăcuî la ... pustietate*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 30²/16. *Au trecut Otlul ... pînă pustietăți, ca să nu-i simfă cineva*. R. POPESCU, CM I, 506, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 199. *Multă vreme auriză de dinzul că are lăcaș intru pustietăți*. VARLAAM-IOANSAE, 8²/21. *Prin mijlocul timpărăției ... stît mai multe lacuri, păduri și pustietăți*. AMFLOHIE, C. 64/12, cf. LB. *Pămîntul a pierdut pentru mine toată frumusețea sa ..., eu nu văz într-ansul decît numai o pustietate întunecoasă*. MARCOVICI, C. 28/10. *Unii s-au mînat în pustietățile Sibirului*. ASACHI, I. 286/8. *Te bu stînd ... în lăta pustietate*. NEGRUZZI, S. II, 131, cf. I, 168, POLIZU. *Pustietatea goală sub arșița de soare ... Se-ntinde-ngrozitoare*. ALECSANDRI, P. III, 89, cf. LM. *Se profilează ... movilele, a căror urcălu e taina treentului și podouba pustietății*. ODOBESCU, S. III, 15, cf. I, 168. *De ce mergi tînainte, numai peste pustietăți dai, parcă a pierit sămînța omenească*. CREANGĂ, O. 87, cf. 168. *Trecu afară de timpărăția tatălui său și ajunsse în pustietate*. ISPIRESCU, I. 4. *Acum două sute și mai bine de ani erau pustietăți pe aici*. VLARUȚĂ, S. A. III, 289, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALENI, W. *Luna ... răsări în zărea munților și pustietățile luminate se deschiseră pe o întindere nemărginită*. DUNĂREANU, CH. 91, cf. DRG. *Pustietatea din jurul "Arhanghelilor" îl izbise într-un chip deosebit*. AGUIBICEANU, A. 435. *Viețuitorile pustietății stît îmbătate de furmecul acesta*. GÎRLEANU, S. 213. *Nu mai puteau trăi ca în pustietatea Bărăganului*. C. PETRESCU, A. 311. *Sui prin pustietăți pînă la vremea prînzului*. SADOVLANU, O. VII, 434. *Oaspete al mănăstirilor și al schiturilor pierdute în pustietăți*. VIANU, A. P. 278. *Regele pustietății sta cocoșat într-un colț de cușcă*. ARGHEZI, B. 69, cf. ID. C. J. 12. *Se iri o pustietate stearpă de colburi negre*. CĂLINESCU, E. O. I, 104. *De unde sînduri în pustietatea asta?* STANCU, R. A. I, 250. *Vîntul să-mi poarte văierul În negrele pus-*

tietăfi. DAVIDOGLU, o. 78. *Ulii vinefi se ralesc deasupra pustietăfii.* v. ROM. ianuarie 1965, 88. *Vă ducefi în locuri depărtate, în băltă, trestie, pustietate.* POP., ap. GCR II, 338. *Și-și finu drumul mai departe print-o pustietate unde nu se află nimică, numai tot năsip.* SBIERA, p. 227. *A nimerit într-o pustietate mare, de nu vedeai nimic ..., nici un fir de iarbă.* RETEGANUL, p. v, 35. *Pretulindeni nu era decit pustietate lucie.* POPESCU, II, III, 61. *Mergin pin a pustietate să-nțlește c-a sălbătică.* GRAIUL, I, 46. *I să urî pin ale pustietăfi ... și s-a-ntors acasă.* ib. 238. *Vaca a luat-o peste dealuri și cimpfi și s-a dus în pustietăfi.* I. CR. VI, 267. *Și cl imi călea Locuri neamblate De pustietate.* BALADE, III, 216. *Își luară și ei pînășoara la traistă și plecară și ei în pustietate.* O. BIRLEA, A. P. I, 161. *Petrile cele scumpe prin ocne și pustietăfi să găsece.* ZANNE, P. I, 251. ♠ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *În drum năvalnic suite și coboră Pustietatea albă de zăpadă.* GOGA, POEZII, 97. *Scara ... mă apucă în pustietatea de zăpadă, flămînd.* SADOVEANU, o. I, 88. ♠ (Prin analogie) *Albastra băltă a cerului se lasă ca un covillir uriaș peste pustietatea lucie a mării.* VLAHUȚĂ, R. P. 53. ♠ Fig. *Între dînsa și bărbatul ei se întinse cu încetul pustietatea care desparte viața de moarte.* GIRLEANU, N. 161. *Ieu dimineața proaspătă din crîng Să-mi spal cu ea pustietatea frunfii.* LESNEA, A. 86. *Cerul de august își întindea pustietatea fără nori deasupra munșilor.* BENIUC, M. C. I, 477. ♠ Ex p r. (Regional) **Ducă-se-n pustiatate** = ducă-se pe pustii, v. p u s t i î u (II I). Cf. ALN SN V h I 422/95. ♠ (Învechit) **Stare**, situație a unui teritoriu devastat, prădat, feliut, pustiiat². *Tălarii s-au lăsat în pradă piste toată țara, ... de n-au fost niciodată mai mare pustiiitate în țara.* URECHE, L. 192. *De atuncica au rămas țara Moldovei la mare sărăcie și pustietate ... că mai n-au scăpat nime cu nimică.* N. COSTIN, LET. II, 40/37. [Țara] *la mare pustiiitate o adusece.* R. GRECEANU, CM II, 197. ♠ (Prin sud-vestul Mold. și prin Dobr.) **Loc sau casă lăsată în paragină, părăsită.** Cf. CHEST. II 41/107, 130. ♠ (Învechit și regional) **Loc**, teren care nu este în proprietatea cuiva, care nu aparține nimănu. *Dăruiește ... o pustietate pe apa Neamfului.* I. BRĂESCU, M. 18. *Cîmpu-lu-Neay o fost un loc străin, o pustiiatate.* DENSUSIANU, T. II, 224.

2. **Loc** în care nu se (mai) află (alți) oameni (sau alte ființe), singurătate: loc foarte puțin locuit; p. c x l. lipsă de zgomot, de agitație, l i n i ș l e; pustiiu (I 3). Cf. LR, POIZU. *Mă topesc și eu ca și tine d-ălta pustietate.* DELAVRANCA, s. 242. *A stot această mănăstire aproape două neacuri pitită în pustietatea codrului.* VLAHUȚĂ, R. P. 150, cf. 50, DDRF. *Cum o să te ocupi de interesele ămiltale de doctor în pustietatea asta?* D. ZAMFIRESCU, v. T. 59, cf. ALEXI, W., TDRG. *Guindurile ... care-l frămîntăseă atlea nopfi fără de somn, în pustietatea odăufei lui.* BRĂESCU-VOINEȘTI, P. 172, cf. SEBASTIAN, T. 121. *În zilele cu timormn-tări, satul era posomorit și cuprins de o pustietate fôră seamăn.* VLASIU, A. P. 236. *Nu mai trăiece în pustietate ... vād zilnic vapoare, aeroplanc.* GĂLINESCU, C. O. 104. *Poate că ... l-au aruncat în smîre de vin.* *În atla pustietate, să nu te miri.* STANCU, R. A. I, 336. *Mi-e frig, zise Li ... plîmbindu-și ochii prin pustietatea dezolantă a odăii.* BENIUC, M. C. I, 136. *Aici, în pustietatea asta, nu se întmplă nimic deosebit.* II. LOVINESCU, T. 145. *Trenurile n-aveau de ce să facă popas în pustietatea acaasta.* v. ROM. octombrie 1964, 68, cf. II IV 85.

3. (Prin sud-vestul Mold.) **Avere mare** (în bani). *Ai a găleală cu bani. Să cale că mai este o pustietate Umplută pe jumătate.* DIACONU, VR. 6.

— Pronunțat: -ti-e-. — Pl.: pustietăfi. Gen.-dal. și (rar) pustietăfei. — Și: (învechit și regional) **pustiiitate**, (învechit) **pustiiietate** (ANON. CAR., LEX. MARS. 199), **pustietate** (DR. VI, 225), (regional) **pustiatate** (ALN SN V h I 422/95), **pustiietate**, **pustiiătate** s. t.

— **Pustiu** + suf. -etate.

PUSTIETÔR, -OĂRE adj. v. **pustiiilor.**

PUSTIETÛRĂ s. f. (Învechit, rar) **Pustiiere** (I). *Ș-au prorocit pradă și pustietura Ierusalimului.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 188²/28.

— Pronunțat: -ti-c-. — Pl.: **pustieturi.**

— **Pustii** + suf. -etură.

PUSTIÎ vb. IV. 1. **Tranz.** (Complementul indică locuri fertile sau teritorii populate, așezări umane etc.) **A pface în pustiu** (II I), a lăsa pustiu, gol (de vegetație, de animale, de oameni, de bunuri etc.); p. g e n e r. a devasta, a distruge, a nimici (I). *Măncară Iacov, și locul lui pustiiară.* PSALT. 164. *Eu voi pustii pre locurile vostre* (a. 1560). GCR I, 5/20. *Cetatea ce pustiiice, deade-o Iacovu acină lui Iosif.* CORESI, EV. 156. *Le pustii țara.* MOXA, 361/23. *Să pierzi pre ceia ce pustiescu pămîntu.* N. TEST. (1648). *311²/34. Atila ... au pustii aceste țări.* N. COSTIN, LET. I, 77/36, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 200. *Răm-lenii s-au sculat, Pre Ierusalim l-au pustii (a. 1784).* GCR II, 140/29. *Cu pătrundere cercetind ... au găsit 3 cazuri ce au pustiat zisul ospital* (a. 1785). URICARIUL, I, 119. *Au pustii ș-au robit toată Asia până la India.* BUDAI-DELEANU, T. 369, cf. LB. *Tu prazi și pustiește lumea.* HELIADE, o. I, 421. *Și de atuncica pradă și pustiește toate de prinpregiur.* AR (1830), 18²/32. *Este patria în primejdie dacă vreun vrăjmaș amenință a o pustia.* MARCOVICI, D. 250/25. *El s-au arătat pe Marea Neagră și înfricoșat au pustii politile așezate pe țămurile ei.* ASACHI, I. 6/15. *Sinan ... ardea și pustia toate satele.* BĂLCESCU, M. V. 161, cf. 80. *Polizu. Acela e în stare să-mi pustiască împărăția.* NEGRUZZI, s. I, 92, cf. 140. *Pustiiiseră toate satele.* GHICA, s. 19. *O venit cu toată puterea ... înct o pustiet locurile pe-unde o trecut.* ALECSANDRI, T. 1482. *Trei zile pustiiară cetatea.* EMINESCU, o. IV, 367. *Se năpusteau cu diumul ... jăfindu orașele și pustiiind pămîntul pe unde treceau.* VLAHUȚĂ, R. P. 91, cf. DDRF. *BARCIANU, ALEXI, W. Să pustiiim a lui Priam cetate cu trainice ziduri.* MURNU, I. 7, cf. TDRG. *ȘĂINEANU, D. V. [Toamna] pleacă mai departe Pustiiind căările.* TOPÎRMAN, B. 52, cf. SCRIBAN, D. *Războaiele mari ne-au pustii.* BLAGA, P. 193. *O dărăpănătură ca atlea atlea, pustiiite în mijlocul țergului de focul vel mare ... anul trecut.* C. PETRESCU, A. R. 21. *Ciuma a pustiiit Atena și Pireul.* v. ROM. septembrie 1954, 214. *O Eurojă arsă și pustiiată de flăcările primului război mondial.* T decembrie 1964, 49. *Marcu biet a arzit De popolul cel cumplit Ce casa l-a pustii.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 485. *Dușmanii și dușmanele Își pustiiară casele.* GRAIUL, I, 209. *Le văduri nerestele, Le pustii casele.* PĂSCULESCU, L. P. 178. *Turme întregi ... pustiiu pădurile.* Com. din ARHEȘLI — VAȘCĂU. (A B S O L.) *Vicleanul ne aduce războiul ... Cind brațul său pustiiară.* HELIADE, o. I, 403. *Declipi o parte din ostrica lui ca să pustieze în preajma Oradiei.* BĂLCESCU, M. V. 45, cf. 63. *Cele mii și sute ... Zdrobeau a lui altare și pustiiu cumplit!* ODONESCU, S. I, 28, cf. 221. *PĂSCULESCU, L. P. 174. Dar Șarpele ce-mi făcea? ... El ca pîrjolul merca. Pustia p-unde merca.* BALADE, I, 332. (R e f l. p a s.) *Așe zice Domnul: pustiiu-să-va tot pămîntul* (a. 1650). GCR I, 142/1. *Cind se va pustii el [pămîntul] de dînșii.* BIBLIA (1688), 91²/59. *Toată împărăția împărălindu-se întru sine, pustiiăste-se.* ib. 759²/20. *Se făcu pre la satele ce sînt împrejurul Ierusalimului focmete mare ... și pentru ueciaia multe case s-au pustii* (a. 1705). GCR I, 354/22. *Ni să pustiesc țările cu vrăjile lui.* ALI-NANDRIA (1784), 2²/17. *Multe orașe vor cădea și ... bisericile cele mari să vor pustii* (a. 1799). GCR II, 165/11. *De ne vom lipsi de [moșii] ... urmează a se pustii atlea locașuri ale legei noastre* (a. 1815). URICARIUL, I, 242. *Satul se strămutase, iar locașul sfînt se pustiește.* GALACTION, o. 80. *Comunele vecine au încept să se pustiască de molimă.* C. PETRESCU, I, I, 194. *Țara cade și se pustiește de oameni.* SADOVEANU, o. X, 33, cf. JARNÍK-BİRSEANU, D. 413. [Casa] *să pustiiară. A*

1. 13. (În franz.) *Dă-ne sântuța cum să viem și să nu murim și pământul să nu pustiească.* PALA (1581), 199/11. *Și popor și regi și preoți tugrpași-s sub ruine ... Cădru col cin muf de munde și Livanul pustiește.* EMINESCU, o. IV, 116. ♠ Fig. [Baba] pustiește sufletul celor nenorocți. *Id.*, s. 21. *Îndoiata și rana pustiau sufletul vitezului.* SADOVEANU, o. I, 251, cf. III, 216. *Clapal lui ... se făcu erud și o ură fără margini tu pustiu inima.* PRIDA, D. 46. *Pareă li pustie sufletul, pareă îl măcinase și îl lă-sase golit.* V. ROM. iulie 1962, 21.

2. Franz. (Învechit și regional; complementul indică ființe) A prăpădi (1); a omori (1). *Pre noi nedosloinici ne va piade și în muncă și înțunerec ... ne va pustiu.* VARLAAM, c. 237. *Femei ... pustite de boli și desfruiți.* SADOVEANU, o. I, 532. *Nu știu, moarte, ce gîndești De-al meu neam îl pustiești?* MARIAN, I, 120. ♠ Refl. pas. *Nici unul n-au mai rămas, eți pustindu-se de tot și nemăirămînd nimeni ... au așezat romanii.* C. CANTAGAZINO, CM I, 21. ♠ (Prin Ban. și prin Transilv.; complementul indică animale sau plante) A stirpi, a distruge. *Com. din GHILAD - TIMIȘOARA.* ♠ Refl. pas. *Rădăcinile dudărilor tînă se pot pustii cu puțină strădanie.* ECONOMIA, 14/1. ♠ Refl. (Învechit; despre locuri cultivate) A se părăgini (2). *Va curăți neștine via ... dup-acea o va lăsa iarăși de să va pustii.* PRAY, 409.

3. Franz. (Regional; complementul indică bunuri materiale) A risipi (2), a irosi. (Refl. pas.) *Să aibă cui încredința overea ... să nu se irosască și pustiască.* MARIAN, N. 6. ♠ (Învechit, rar) A jefui, a prăda. Cf. LB.

4. Franz. (Învechit și regional; complementul indică oameni sau așezări omenești) A părăsi (2). *Pustiau casele și fugeau în lume.* N. COSTIN, ap. DDRF. *Bieții oameni stau să pustiască satul din lipsa apei.* RETEGANUL, p. 1, 25. *Nana de uritul furcii Pustii casa și pruncii.* DOINE, 75. ♠ Refl. pas. *Fugit-au mulți boieri și mazili de groaza lui pentr-alle fări, de s-au pustii casale.* NECULCE, L. 71.

5. Refl. (Popular; despre oameni) A pribegi (1); a se refugia; a fugi. *Ieșiră din Dachna și se pustii.* MAION, ISF. 33/33. *Ne ducem, ne pustiu în munte și așteptăm.* SADOVEANU, o. XI, 360, cf. 110. *A omorîl cu secura un groș și apoi s-a pustii prin păduri.* V. ROM. februarie 1956, 91. *Iau lumea-n cap și mă pustie undeva să nu-mi rămîie nici numele.* VORNIC, p. 101, cf. SCL 1973, 51. *De etnd se pustiu Măr, îl fînceu ca pe fiul lor.* REIEGANUL, p. IV, 52, cf. II, 56. *Toți or bea și-or veseli, Numai cu m-oi pustii.* PAMILE, c. T. 209. (În franz.) *Măca-mi dede-a pustini Cam pe plai, pteor de rar.* VICAY, COL. 41. *Îmi vine să pustie din sal.* *Com. din ORAVIȚA.* *Haide, fată, să fugim. Să fugim, să pustianm.* I. COSTIN, GR. BĂN. 171. ♠ Expr. (Regional) A se pustii în ha lume = a muri, a deceda. *Baba s-o pustiu în ha lume.* DENUSIANU, T. II, 155.

— Prez. ind. *pustiese*. — Și: (învechit și popular) *pustii* vb. I, (învechit) *pustini*, (regional) *pustăni*, *pustii*, *pustni* vb. IV.

— V. *pustiu*.

PUȘTII², -ile. adj. v. *pustiu*.

PUȘTICIOS, -OĂȘĂ adj. (Învechit) I. Pustiitor. Cf. DDRF.

2. Pustiu (1 5). *Locul îi părea lui Ghifă străin și pusticios.* SLAVICI, o. I, 117.

— Pronunțat: *-ti-i-*. — Pl.: *pustiicioși*, *-oase*. — *Pustii*¹; suf. *-cios*.

PUȘTILUŢE s. f. (Învechit) I. Pustiire (1). *Cum fură în pustini (pustii c, pustiere c²), pustieciune d) de năprasnă?* PSALT, 145. *Ierusalimul s-au pîngărit în pustieciunea jărteorilor idolești.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 24/4, cf. SCRIBAN, D.

2. (În forma *pustieciune*) Pustiu (1 1). [Jeremia] *stînd [în] pustieciunea Ierusalimului pînă la 79 de ani.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 31/29.

— Pronunțat *-te-i-*. — Pl.: *pustieciuni*. — Și *pustieciune* s. f.

— *Pustiu* + suf. *-ciune*.

PUȘTIRE s. f. I. Acțiunea de a pustii¹ (1) și rezultatul ei; prefacere în pustiu (1 1) a unui loc fertil, a unui teritoriu populat, a unei așezări etc.: p. gener. *devastare, distrugere, nimicire; dezastru, prăpăd* (1); (învechit și regional) *pustiit*¹, (învechit) *pustieciune* (1). (învechit, rar) *pustietur, pustuşag* (v. *pustiesag* 3); p. ext. (popular) *pagubă* (1), *daună*. *De nu mă reți asculta ... pune-voi spre voi pustire.* CORESI, LV. 159. *Au plecat pres-te noi milă ... ca să înălțăm noi casa Dumnezăului nostru, și a ridica pustiriile ei.* BIBLIA (1688), 342¹/25. *Îndată ar fi venit oști turcești și tătărăști și mari prăzi s-ar fi făcut și pustire pământului.* ISF. T. B. 22. *Mai mare pustire dect atunci n-au mai fostu de cîndu-î fara noastră.* N. COSTIN, L. 539. *Vădzu Antiohi Vodă că nu-i obiceiul bun de fară că să faci mare pustiere fărî ... lăsa ea să nu mai fie ael obicei.* NECULCE, I. 135. *Voi aduce pre voi pustire ... și fara noastră va fi pustie.* ANON. CANTAC., CM I, 87. *Cînd reți vedea ter[ri]s[ă]lîmul tneunjurat de oști, atunci să știți că s-au apropiat pustierea (cca 1720).* GER II, 22/22, cf. 23/16. *Iată ziua Domnului vine ... plină de urgie și de mînie, ea să puie toată lumea întru pustie.* VARLAAM-IOASAF 39¹/14, cf. LB. *El își împinse pustiriile pînă la Marea Neagră.* BĂLCESCU, M. V. 64, cf. 57. *Războaiele lui ...; pustierea tătarilor de la 1630, sleiră cu totul puterea Moldovei.* MAG. IST. II, 49/7, cf. POLIZV. *Le-a dat mijlocul de a scăpa din atlea pustiri ale inimiilor țarei.* ODOBESCU, s. I, 340, cf. CREANGĂ, A. 137, DDRF. *BARCIANU.* *Mă gîndese la pustiriile făcute pe vremea de către călugării greci.* ADAM, R. 41, cf. ALEXI, W. *Pustiriile dacilor în SV iliric devenisră ... o adevărată primejdie și pentru întreaga slăpinire romană.* PĂRYAN, G. 93. *A venit bombardament, război. Cu pustiri, cu moarte.* D. BOTEZ, F. S. 24. *Lăvezile, după anul de pustire, înjese.* SADOVEANU, o. VI, 235. *O lume eliberată de pustiriile și distrugirile războaielor.* SCINTEIA, 1953, nr. 2 810. *Voi, ce peste flăcări, pustiri, dezastre înălțast stîndul mării liberării.* BANUȘ, P. 217. *Țara era în liniște și pace, cînd nempăcașii și-ncărnașii săi dușmanii n-o amenințau cu pustierea.* MARIAN, T. 280. ♠ (Prin lărgirea sensului) *Spicii orzului sălbatic, luași nerozește în gură, se intruduc ... în plămîni, acolo căsună cele mai mari pustiri.* MAN. SĂNĂT. 69/12. ♠ Fig. *Viscolul pustierei a suflat pe acest pămînt.* BĂLCESCU, M. V. 580. *Își dăduse seama de pustierea în care se zbălea.* V. ROM. octombrie 1954, 5.

2. (Concretizat) Ceea ce a fost supus pustirii (1), devastat, prădat; p. restr. *pustiu* (1 1). *Amar de creștin și pustire au rămas locurile pre acolo.* NECULCE, L. 42. *Foc și pustire pe-a lor urmă au lăsat.* NEGRUZZI, s. I, 116. *Pe oriunde treceau, pustierea rămînea în urma lor.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Nu se zărea dect pustierea albă, din care se ridica răzleață și singuratică o tulpină de pom.* V. ROM. decembrie 1964, 47.

3. (Învechit, rar) Prădare (1). Cf. LB.

— Pl.: *pustiri*. — Și: (învechit și regional) *pustieire*, (învechit) *pustiere* s. f.

— V. *pustii*¹.

PUȘTISHĂG s. n. v. *pustiesag*.

PUȘTII¹ s. n. (Învechit și regional) Pustiire (1). *Cum fură în pustini, de năprasnă ... periră.* CORESI, P. 193/13. *Taci, iadule, nu crîșca, Pustiitul te-ar mitnea.* BUD. P. P. 27.

— Și: (învechit) *pustiiit* s. n.

— V. *pustii*¹.

PUSTIIT², -Ă adj. (Despre locuri fertile, teritorii populate, așezări umane etc.) Prefăcut în pustiu (1), care a rămas pustiu, gol (de vegetație, de animale, de oameni, de bunuri etc.); p. gener. devastat, distrus, nimicil. *Să va opuca de vreo vie streină părăsită, sau de vreo casă pustită, ... să le innoiască cu voia stăpînului.* PRAY, 55. *Au șindilit mitropolia cî vechi, ... cî era pustită de mall.* NECULCE, L. 172. *Văzîndu-și țara ... mai de lot pustită și desertată ... i-au făcut să rămie lăcuiori în țara sa.* CANTEMIR, HR. 473. *Au pucees cătră pustietă sa lăcuiță, ca să o vadă.* DRĂGHICI, R. 116/1. *Toate celalalte cetăți ale Persiei se derapănă și se oflă mai de lot pustite.* CR (1846), 23³/43. *Trecu dar cu o liniște vilejească priatr-acea țeară pustită.* ODOBESCU S. I, 11. *Ș-au găsit bordeiele pustite, biserica arsă.* DELAVRANCEA, S. 209. *Divina Comelie este produsul Italiei, ruptă în bucăți, pustită prin lupta orașelor.* GHEREA, ST. CR. II, 75, cf. DDFE. *Tinguios jeleşte gla-ul pustitelor dumberăvi.* NECULUȚĂ, Ț. D. 113, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pădurile erau pustite, numai tufiguri săraee se înălțau dintre marile grămezi de stînci sfărîmate.* AGĂRBICEANU, A. 72, cf. ȘĂINEANU, D. U., SADOVEANU, O. IX, 7. *Eroina continuă să povestască legenda acestor locuri pustite.* v. NOM. octombrie 1954, 270. *De la mindra înapoi Era lunca pustită, Cu mult dor învălăuită.* JĂRNİK-BİRSEANU, D. 224. *Este-o luncă pustită, Cu mult uril îngrădită.* RETEGANUL, TR. 96, cf. id. P. IV, 12. ♦ Fig. *Ca un vis ee se strecoară într-un suflet pustit.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *În inimi pustite samănă gîndiri rebele.* EMINESCU, O. I, 51. *Trec în stoluri rîndunele ... Și mă lasă pustit, Vestejit și amorfit.* id. ib. 214. *Dar doamna! Suflet pustit! Coșnuc.* P. I, 146. *M-am răzimat de un stîlp, pustit, rînășit.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 300. ♦ (Învechit, rar; despre oameni) Rămas fără nici un bun material. *Ieșii din acel oraș izgonit ca un osîndit, pustit, lipsit de toate.* GORJAN, H. I, 128/16. ♦ (Substantivat, f.; neobișnuit) Femeie izolată, retrasă de lume. *Ia, Traiane maică, din colac și din nucii ... Asta-i mînceara noastră, a pustitelor de lume.* SADOVEANU, P. M. 67.

— Pl.: pustiiți, -te. — Și: (învechit) pustlēt, -ă, pusteit, -ă adj.

— V. pustii¹.

PUSTIETATE s. f. v. pustietate.

PUSTIȚOR, -OĂRE adj. Care pustiește¹ (1), care lasă pustiu (1), gol (de vegetație, de animale, de oameni, de bunuri etc.); p. gener. distrugător, devastator, nimicitor; (învechit) pusticioos (1). Cf. ANON. CAR., LB. *Știu altă de bine să întărite rescouale pustitoare.* CR (1846), 37²/42. *I-am sili, în deznădejdea lor, ... la o pustitoare emigrațiune.* KOGĂLNICIANU, S. A. 183, cf. POLIZU. *S-au văzut silți să facă loc pe cîmpurile lor năvălirilor pustitoare.* ODOBESCU, S. III, 258. *În această închipuire a poporului nu e tăsunetul depărtat al pustitoarelor invazii.* VLAHUȚĂ, R. P. 19, cf. DDFE, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Gemătul vijeliei pustitoare.* HOGAȘ, DR. I, 275, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un ferăstrău ... smuls de ope, la o pustitoare revărsare a lor.* BOGZA, C. O. 17. *Tăcură tunuri, oarbe guri de foc, Pustitoarea flacăra se stînsu.* v. ROM. septembrie 1954, 56. *Două războaie pustitoare au lăsat urmele unor suferințe adînci.* s. mai 1960, 88, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) În conștiința pantofarului, boala se întînese pustie și pustitoare ca o sahară. GALACTION, O. A. I, 297. ♦ Fig. *Marea și pustitoare pasiune, care va să-i sfărtoie lui viața.* C. PETRESCU, A. R. 35. *Chiar și dragostea ncașteptată și pustitoare fșnește din miezul urii.* 1 decembrie 1964, 52. *Această tragedie a unei pasiuni pustitoare ... se petrece în îndepărtata Castilie.* ib. februarie 1969, 92. (Substantivat) *I-a rămas în mîne Ioana, o mare pustitoare de inimi.* BÎNĂUC, M. C. I, 45.

— Pronunțat: -ti-i-. — Pl.: pustitori, -oare. — Și: pustietór, -oăre, (învechit) pustitórul, -oăre (LB) adj.

— Pustii¹ + suf. -lor.

PUSTIȚOIU, -OĂRE adj. v. pustitor.

PUSTIU, -IE adj. v. pustiu.

PUSTIN, -Ă adj. v. pustiu.

PUSTINÍ vb. IV v. pustii¹.

PUSTINIC, -Ă s. m. și f. v. pustnic.

PUSTINETATE s. f. v. pustietate.

PUSTINÍȚ s. n. v. pustii¹.

PUSTINIU, -IE s. n., adj. v. pustiu.

PUSTIȘAG s. n. v. pustieșag.

PUSTIU, -IE subst., adj. I. I. S. n. și (învechit și popular) f. Regiune sălbatică (lipsită de vegetație și) nepopulată de oameni; spec. întindere vastă și plană de teren, lipsită de vegetație și de populație, acoperită cu nisip, desert; pustietate (1), (rar) pustiere (2), (învechit) pustieciune (v. pustieciune e 2), (regional) pustieșag (1). *Adecă mă delungaiu, fugiu și sălășliuiu în pustie.* PSALT, HUR. 45^v/9. *Au nu tu ești ... cea ce ainte de accasta zile preavesși și scoesei întru pustie patru mie de bărbați?* COD. VOR. 36/15. *Glăsul Domnului cutrenură Domnului pastinia Cadului.* PSALT. SCH. 84/1, cf. 199/10. *Rădică ea oile oamerii săi, și-i sui ea turma în pustie (pustie s, pustie h).* PSALT. 160. *Nărod mult la pustie ieșia și-ș lăsa casele și avuția.* CORESI, EV. 3. *Au trecut prespre Marca Mohorită, în pustie.* PALIA (1581), 6/11. *Se duse la un părinte sftin în pustie.* MOXA, 282/3. *Să muncesu în pustie, și în măguri și în peșteri (sec. XV).* CUV. D. BĂTR. II, 416/14. *Iară să negline se va delunga în pustie, departe pentru Dumnezeu.* PRAY, GOV. 137²/9. *Duse-i priși în pustiele Sinatiei.* VARLAAM, C. 6. *Moisi de în pustie trimese să caute țara cea făgăduită (a. 1642).* GCR I, 100/15. *Mearse de-acolca într-un fânut aproape de pustie.* N. IEST. (1648), 121^v/33. *Am măs într-adîncul pustiei.* DO-SOFTEL, V. S. noiembrie 102^v/20. *Sfintul Onufrie, lăcutorul de pustie.* CHLIA ÎN. 2^v 28, cf. 41^v 41. *Fiii lui Israel ... să tăbăriră la Othom țingă pustie.* BIRLIA (1688), 49^v/13. *Pre cei ce să streina pren pustii și prin peștere ... hrănea.* ANON. CANTAC., CM I, 106. *Să duca în pustie.* VARLAAM-IOASAF, 7^v/8. *Să gonească toți cocoșii din oraș și să-i scoală din hotară departe în pustii.* MOLNAR, REI. 128/4. *În pustie unde nu iaste om (a. 1795)* GCR II, 159/7. *Spune-mi ce lueru bun făcură Oarecînd săhastrii prin pustie?* BUDAI-DILEANU, Ț. 332, cf. LB. *Prin pustii și prin orașe urmașii săi ... plimba a lor îndrăcirea.* HELIADE, O. I, 409. *E mai bine a vieții într-o pustie, decit cu o femeie gilevitoare.* CR (1846), 55²/27. *Pustiuil acest de mulți ocotit.* CONACHI, P. 212. *Rămășuța tătariilor luă în fuga mare calca pustiiilor.* BĂLĂDESCU, M. V. 67, cf. 61. POLIZU. *Făcîce depărtolă Ce drumuțul o aprinde în pustiiuri rălăcînd.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Jar pe cel amar pustiu ... Întîlnii viteaz oștean.* ALEXANDRU, P. II, 10, cf. LM. *Dupe repaos, colinda prin pustii reîncepe.* ODOBESCU, S. III, 17. *Mii pustiiuri scînteioză sub lumina [lunii].* EMINESCU, O. I, 130, cf. 97. *A mers tot inoînte prin pustiiuri un an de zile.* CREANGĂ, O. 47, cf. 219. *A fost odată într-o pustie mare un pustnic.* IPIRESCU, L. 146. *Pustiuil să umplu de strigătul ei deznădăjdîuit.* DELAVRANCEA, S. 172. *N-o să-și mai vadă nici cort, nici sație. Nici largă pustie Ce-n veci treiera.* MACEDONSKI, O. I, 15. *Doi pomi ciunțuți mai făceau străjă pustiiului.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 9. *Oameni ... urmăresc prin nori, prin pustii și prăpăstii*

..., fete mîndre. IONESCU-RION, s. 259, cf. DDBF. Știa pustiul de noi și zorea se-ngerăca de noi. COȘBUC, p. 1, 112, cf. BĂRCIANU, *Mi se pare că, de frică, aș muri-n oșă pustiul*. DANILA, v. v. 21. *În pustie din lăuntru! Așici este patria... camile*. MIHAI DÎNȚI, G. F. 168, cf. IDRG. *Brustarii se întinseșcă ca într-un pustiu necălat de nim-ni*. GÎRLEANU, s. 177. *Astupa-i îndroarea... și pusti, cu chipul acesta, între mine și pustiul, o stovilă străbătută*. HOGAȘ, M. N. 168. *Să nu ne-ajuce noaptea prin pustiurile astea*. REBREANU, s. 278. *Trec corbii... Se duc pe pusti*. BACOVIA, o. 12. *Era un poșas la marginea pustiei*. SADOVEANU, o. XI, 355. *Nisipul și pustiul pe drum or să mă-ndrume*. PHILAT, p. 15. *Strigătul în pustiul începuse să taie*. ARGHEZI, VERS. 212. *Glăsul lui, ca-ntr-o pustie Sîrindă, s-a făcut o mic*. id. ib. 292. *Lunecă...* Prin pusti, fumuriu cămile. BENIUC, v. A. I, 123. *Am zărit un pustiul polar expus eroziunii soarelui*. BABIU, z. 6. *Să te-azutîr! peste mare în pustei, în depărtare*. ALECSANDRI, P. P. 10. *Pustiu golit și nemărginit*. id. ib. 119. *Mergînd așa prin niște pustiuri au dat de-un om bătrîn*. SBILFA, p. 162, cf. 156. *Ajunghind într-un pustiul și aflînd acolo o vizuinic, petrecu mai departe în vizuina aceea*. MARIAN, s. R. II, 181. *Un cal negru, bididiu, prins atunci de prin pustiul*. BALADE, II, 83. < (Prin analogie) *Cea șiră de valuri fugătoare Ce vîntul risipește p-al mărilor pustiul*. BOLINTINĂN, o. 204. *Și-i năpădit de bălării Pustiul din pridvor*. IOSIE, PATR. 8. *Tase nu mai simte decît pustiul cerului*. BASSARABESCU, v. 36. *Nimic nu poți surprinde în tot pustiul acesta de apă argintie*. BART, s. M. 22. < Fig. *Începu curîntul, privind lung, dîbuind în pustiul amintirilor*. DELAVRANCEA, s. 226. [Copiii] în pustiurile vieții, însemnează cite-o urmă Ștearsă de furtuna vremii. MACEDONSKI, o. 1, 72. *În tot pustiul glandurilor mele ești numai tu*. CAMIL PETRESCU, T. II, 271. *Tu, ce scrutezi... Pustia vremii*. ARGHEZI, VERS. 90. *A dispărut pustiul dintre pămînt și soare*! s. februarie 1961, 16. < Loc. a. d. v. *În pustiul sau (popular) în pustie = zadarnic, inutil, degeaba*. Cf. ZANNE, P. II, 847. *Al meu e cîntul ce-n pustie Neputincioasa jale-și plînge*. GOGA, p. 11. *Simțeam că seriu în pustiul, bătăi! i. iunie 1961, 22. Bătăi de la Sibiu, Nu-șela murgu-n pustiul, Că măicușă ți-a spus bine, Că nu mă dă după tine*. JARNIK-BİRSEANU, D. 276, cf. ALB II h 592 157, ib. II h 1 179/141. *A pusti = prevestind moartea sau o (mare) nenorocire; a jale; a moarte. Calul... sforăi, a pusti, nechează ca de groaza morții*. ODOBESCU, s. 1, 162. *Furtuna descrescîndă Care muge a pustiul*. EMINESCU, o. 1, 18. *Gribei urlă-n poartă a jale ș-a pustiul*. VLAHUȚĂ, o. A. II, 57, cf. DDBF. *Aud... un glas femeiesc cîntînd, a pustiul, o doină*. ap. IDRG. *Vîntul... șuiera în ferestre urlînd a pustiul*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 20. *Spre inserat se cuibăreau ciiorile cîrînd a pustiul*. VIASIU, A. P. 31. *Vîntul... șipa citeodată a pustiul și a moarte*. SADOVEANU, o. 1, 294. *Cîinii... latră-a pustiul*. ALECSANDRI, P. P. 187. *Cîntă cucul de trei zile... cîntă a pustie După biata cioarlie*. JARNIK-BİRSEANU, D. 106. *Cînd latră cîtele, face a pustiul*. ȘEZ. I, 18. < Exp. p. (Adverbial) *A fluiera în (sau a) pustiul = a fluiera în semn de pagubă, de neîzbindă, de părere de rău, de plictiseală; a fluiera a pagubă*. Cf. DDBF, DI, DM, M. D. ENC. DEX. (Regional) *A pușl a pustiul = a fi gol, a nu conține nimic*. *M-am ales e-o pungă și-apoi și asta pute-o pustiul*. CREANGĂ, P. 45. (Adverbial; regional) *A vorbi pustiul (sau pustiul) = a) a vorbi tot felul de prostii, de lucruri neadevărate; p. ext. a aiura. Nu vorbi pustiul, ca să ne măgulești!* REILGANU, P. II, 38, cf. ALB II h 108 130, 172, LEXIC REG. II, 62; b) a vorbi obscen. LEXIC REG. II, 62. (Regional) *A arucea (pe cineva) în pustie = a distruge, a nimici (pe cineva)*. *Cobori, Doamne, foc în țară. Să ardă curcele-n țară. Să le-arunce în pustie*. HODOȘ, P. P. 131. (Învechit) *A lua munșii și pustiile-n cap = a pleca fără nici o țintă precisă, a-și lua lumca-n cap. Necunosctînd drumul, am luat munșii și pustiile în cap*. DO-

SOFFI, v. s. octombrie 83, 10. < Loc devastat, distrus, pustiit. *Aprînd-vom templele tale; Vom naște pustiul în cale*. COȘBUC, p. 1, 151. < (Învechit) *Loc, teren (între două sate sau în afara hotarelor unui sat) care nu este în proprietatea cuiva, care nu aparține nimănui. Și pe mazli, zlotăși îi supăra... de-i făcea de plătu pustiule*. NEGALCE, I, 178. *Hărăzese lui Stanciu două locuri din pustiul*. J. BRĂLSCU, M. 18. *Între două sate se întîndea pustiul*. PAMILL, A. B. 3. *Alexandru cel Bun întărește porului Dragomir satele Cornie și Strîmții și din aceluși hotar cu un loc de pustiie*. PANAITESCU, o. 1, 101.

2. Adj. (Despre locuri, ținuturi etc.) Care se află în stare sălbatică (fără vegetație) și nepopulată de oameni; s p e c. care formează un deșert. *În pămînt pustiințu neimblatu și fără de apă... arălatu... a vedea pultărea la*. PSALT. HUR. 51, 13. *Pămînt pustiințu și netrecut și fără apă*. PSALT. 118. *Nu vrea aiava să între în cetate, ce lăcuia afară în loc pustiul*. CORESI, EV. 57. *Pămîntul era pustiul*. PALIA (1581), 13 7. *Cîmpu slobod și pustiul în Țara Leșească nu să află... ce sîntu sate pretulinderea*. URECHI, L. 112. *Le ucide... în pădure sau fie în er loc pustiul*. IRAY, 23. *Au venit la dînsul răzoadă multe la un loc pustiul*. CHILIA IN. 17, 4. *Nu ieste de crezul precum acei erau să se fie numit stăpîni a locuri pustiul și de tot fără oameni*. CANTEMIR, HV. 468, cf. ANON. CAR. *Plugarii mai trebuie să știe cum trebuie direase și păsunile cu alle locuri pustiul..., ca să le poată avea folosul*. ECONOMIA, 12/22. *Murgul ușor îl duce... Pe locuri pustiul fără sate și căi*. BUDAI-DELEANU, T. 141, cf. LB. *Să trăioscă într-un loc cu totul pustiul*. DRĂGHICI, W. 38/28. *Intr-un loc pustiul și tainic... Pătimașii merg*. CONACHI, P. 85, cf. POLIZU. *O cruce de piatră părăsită într-un cîmp pustiul*. ODOBESCU, s. 1, 374. *Mergea tot înainte prin locuri pustiul și cu greu de străbătut*. CREANGĂ, o. 105. *Mi-am ales acest loc pustiul și mi-am făcut casa osta*. ÎSPIRESCU, I, 61, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Mi se țaru că mă astu în pustiul locuri unde nu înălneam decît nemărginire*. DELAVRANCEA, T. 39. *Eu fugeam... prin cîmpiile pustiul*. EFTIMIU, I, 105. *Ne găseam împreună pe niște imășuri pustiul*. TOPÎRCEANU, o. A. II, 82. *Peisagiul se desfașura pustiul*. SADOVEANU, o. X, 12. *Bărăgerul, al căruia șes pustiul... se vedea prin apropiere*. ARGHEZI, B. 66, cf. id. VERS. 299. *Văd în prajimă tălși și loc pustiul*. HOREA, c. 18. *Pe cel cîmp pustiul și-nîns Arde-un foc de noi aprîns*. ALECSANDRI, P. P. 218. *Merge ce merge pe-un cîmp pustiul*. VASILIU, P. I, 73. *Aș glandi să nu mai viu*. *Prin locul ăsta pustiul*. JARNIK-BİRSEANU, D. 115. *Se ducea Prin munți, prin cîmpii Prin locuri pustiul*. BALADE, III, 162. < (Învechit și popular; despre locuri cultivate) *Lăsat în paragină, neingrijit. Dacă va curăți neștină vîna sau lazul... și le va lăsa pustiul... stăpînul locului poate să-l gonească*. IRAY, 55, cf. LB, POLIZU, LM. *Casa lui Dionis se afla în mijlocul unei grădini pustiul, cu zăplăcurile răruite*. V. ROM. ianuarie 1965, 115. *Cucul, de unde vii? De la niște nii pustiul*. JARNIK-BİRSEANU, D. 119.

3. S. n. și (Învechit și popular) f. Loc în care nu se (mai) află (alți) oameni (sau alte ființe), singurătate; loc foarte puțin locuit; p. ext. lipsă de zgomot, de agitație, liniște; pustietate (2). *Turtureaua cea iubitoare de pustie*. MINEIU, (1776), 87^v 1. *Singurătatea, pustiul, domnese chiar în locurile unde rămîn semne de viață*. ODOBESCU, s. 1, 23. *Aduna lumina de pe lume în pustiul cadrilor*. CREANGĂ, A. 13. *Era pustiul și liniște; numai despre oraș se mai auzea zureitul trăsurilor*. SLAVICI, N. II, 287. *Am albit în acest pustiul fără să cîrtesc*. BASSARABESCU, v. 90. *Căutai împrejur... Tăcere, noapte și pustiul*. HOGAȘ, M. N. 64. *Cine bate?... nu e nimeni, pustiul, singurătate*. EFTIMIU, I, 170. *Și s-ascuși pustiul, Ce melancolie!* BACOVIA, o. 29. *Măndăstirea ți plăcu... În sfințit, găsea astîmpăr; pustiul de aici îl lăsa numai eu*. C. PETRESCU, I, II, 242. *În pustia pădurii, oștenii duceau pe doamna Genoveva*. SADOVEANU, o. XI, 103, cf. IX, 162. *La Iași, în loc de efec-*

tiul scontat, nu găsește decât pustiul. OTEJEA, T. V. 194. *Un lup flămînd Rătăcind prin pustiul codrilor.* BENIUC, V. 25. *Linșteța pustiului acela de lume a rămas mercu netulburată.* V. ROM. august 1958, 76. ♦ *Ținut, loc în care cineva nu se simte bine, nu se poate adapta. E jalnie să te reintorești după mai mulți ani de prin pustii străine.* DELAVRANCEA, S. 214. *Rău, mamă, m-ai blestemat Să nu-mi trăiesc traiu-n sal, ... Fără-n pustiul de străini!* FOLC. TRANSILV. I, 223.

4. Adj. (Despre locuri omenești, despre locuințe etc., sau despre locuri de obicei populate) În care nu (mai) sînt oameni (sau alte ființe), nelocuit, nepopulat; care este foarte puțin locuit; p. ext. lipsit de zgomot, de agitație, de viață; (învechit) pusticios (2). *Fie curtea lor pustie.* PSALT. HUR. 58^v/25. *Nu din ieșire ..., nece din pustini (de pustii) cc², de la pustii d) codri.* PSALT. 150, cf. 131. *Seriu alte istorii ... Moldova, cum au stătut pustie peste 600 de ani.* URECHE, LET². I, 131. *Lăsa-să-vor casele voastre pustii.* N. TEST. (1648), 31^v/14. *Moșia i-au fost ... pustie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 99^v/15. *Schimba domniî (din țară) ... să o strici și să rămîie pustie.* NECULCE, L. 164, cf. 55. *Marca cetate Cartago pustie iaste.* C. CANTACUZINO, CM I, 66. *Scoale-m[ă] de la urgie, Nu-m[ă] lăsa casa pustie (sfirșitul sec. XVIII).* GCR II, 116/26. *Tinerii ni se sting, țara zace Pustie.* BUDAI-DELEANU, T. 300. *Sote, orașe, ținuturi, mai toate pustii le vezi (a. 1822).* GCR II, 242/20. *Ce porci afla în aste livezi ...? Lipsește o ființă, și toate sînt pustie.* HELIADE, O. I, 76. *Turcii găsiră Tirgoviștea părăsită de locuitorii și pustie.* BĂLCESCU, M. V. 134, cf. 133. *Zise ... eu sfadă: — O, fir-ar pustie casă fără toacă.* PANN, P. V. II, 140/3, cf. LM. *Trătau acum într-o loc cetăție pustie.* ODOBESCU, S. I, 152, cf. 120. *Zidirea cea pustie de jale pare plină.* EMINESCU, O. I, 96, cf. 102. *Școala a rămas pustie pentru o bucată de vreme.* CREANGĂ, A. 9. *Satul nu e pustiul și este pe ici pe colo cite un om.* SLAVICI, N. I, 122, cf. 19. *Mai-nainte casa li se părea pustie.* ISPIRESCU, L. 285, cf. DDRF. *CANDREA, F. 115. Ca un palat pustiul, cu geamuri sparte, Pădurea noastră tace părăsită.* IOSIF, P. 16, cf. TDRG. *Să darmați hambarul cel pustiul.* GÎRLEANU, N. 135, cf. 89. *Auzi-ai vreadată de moara lui Tudoran cea pustie?* IIOGAȘ, DR. I, 53. *Casa părea pustie fără Laura.* REBREANU, I. 261, cf. ȘĂINEANU, D. V. *Umbre răzlețe se deslușeau de-a lungul cheiului pustiul.* BART, E. 288. [Clasele] *acum sînt goale, pustii.* BASSARABESCU, V. 113. *Sînt solitarii pustiilor picte.* BACOVIA, O. 21. *Totul e pustiul, Ca într-o casă Din care a fost seos un mort.* D. BOTEZ, P. O. 41. *Tu pari a fi venită dintr-un regal pustiul.* MINULESCU, VERS. 136. *Cit de pustie arăta acum această vilă!* GALACTION, O. A. I, 52. *Rămîn pustii în urmă Munții singuri și bătrini.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 16. *Satul era pustiul. Nici o suflare.* C. PETRESCU, I. I, 193, cf. 75. *Gara e pustie.* SABIA, N. 21. *E prea pustiul, ... prea multă singurătate.* SEBASTIAN, T. 163. *În noaptea aceea pînășta mea părea mai pustie ca niciodată.* VLASIU, D. 157. *Orașul ... era pustiul, ca abia scos de sub lavă.* TEODOREANU, M. V. 96. *Aici [era] bălătura și moi pustie, ograda mai părăginită.* VOICULESCU, P. I, 220. *În hanul pustiul pătrundea întunericul seriu.* SADOVEANU, O. I, 96. *Curtea era pustie, toți intrase în casă.* CĂLINESCU, E. O. I, 46, cf. BLAGA, P. 73. *Duminica ... șesul e pustiul.* STANGU, D. 275, cf. id. R. A. III, 263. *Fumul din insula pustie atrage corăbii de pe mare.* BOGZA, C. O. 57. *Mi-e dragă viața liniștită și satul pașnic și pustiul.* V. ROM. ianuarie 1954, 13. *A intrat într-un mic birt pustiul.* BENIUC, M. C. I, 89. *Nu vreau să rămîn pe un peron pustiul, privind în urma trenului.* H. LOVINESCU, T. 349. *Trecem prin reei și pustii coridoare.* BANUȘ, P. 210. *Pe străzile orașului pustiul curg porcă fluvii albe de zăpadă.* V. ROM. ianuarie 1957, 83. *Satele cîmpiei rămaseră aproape pustii.* PREDĂ, M.

321. *Traversam un parc pustiul.* BARBU, P. 29, cf. 8. *Casa mi se pare atît de largă! Și pustie!* s mai 1960, 29. *Intraî într-un compartiment pustiul.* ib. ianuarie 1961, 45, cf. LĂNCRĂNȚAN, C. II, 491. *Din cei codrii pustii Vine dorul bădății.* JARNÎK-BÎHSEANU, D. 101. *Se uită prin toate chiliile ... bîgînd de seamă că pustii încă nu sînt curșile acelea.* BETEGANUL, P. IV, 5. *Toate casele-s pustii, Numai una nu-i pustie Și-aceia-i eanțălarie.* ȘEZ. I, 74. *C-acolo nu te-am minat, Acolo-n codrii pustii.* FOLC. TRANSILV. I, 201, cf. 480. *Trece ca pe lingă o moară pustie, se spune despre cei îndiferenți la ceva, lipsiți de interes.* Cf. ZANNE, P. III, 234. *Omul fără soție Ca o casă pustie.* id. ib. IV, 616. (Adverbial) *Ploua măruntel; era pustiul în grădina și întuneric.* CARAGIALE, O. VI, 520. *Îi părea Pustiul azi prin grădina.* COȘBUC, P. I, 255. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Îmi vine să plîng zăind cotele de porumbel ... pustiul, gata să se risipească la cel mai mic suflu.* BRĂTESCU, O. A. II, 11. *Întunericul coboară prin ferestrele pustii.* GOGA, P. 70. *Rămîne cîmpul singur și streasina pustie.* HOREA, P. 59. ♦ (Despre străzi, drumuri etc.) Care este foarte puțin circulat, frecventat, pe care se umblă foarte puțin ori nu se (mai) umblă deloc; neumblat (1). *De-abia inserase, ulițele erau însă pustii.* NEGRUZZI, S. I, 15. *Umblau mai mult noaptea ... prin căi pustii și lăturalnice.* ODOBESCU, S. I, 147. *Seara era rece, strădele pustii.* EMINESCU, G. P. 55. *Încremenca ... așternîndu-și aiurii privirile-i triste de-a lungul drumului pustiul.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 82, cf. 5. *Ulițele sînt pustii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 249. *Secretarul general apucă pe bulevardul pustiul și rece.* GALACTION, O. A. I, 113. *Dacă strada e pustie, mie frică și încep să fug.* CAMIL PETRESCU, T. III, 196. *Drumul era pustiul.* C. PETRESCU, I. I, 147. *Nu trece nimeni. Strada e pustie.* SEBASTIAN, T. 259. *Aleile din parc erau mai mult pustii.* VLASIU, A. P. 433. *Drumurile și potecile erau pustii.* SADOVEANU, O. X, 595, cf. CĂLINESCU, E. O. II, 43. *Ulița cea mare era pustie, nu se vedea nici țipenie de om.* V. ROM. mai 1953, 127. *Tremurînd că n-o să viu Umblam pe străzile pustii.* PARASCHIVESCU, C. T. 15. ♦ Fig. *Cărarea mea pustie se umple de lumină.* CERNA, P. 12.

5. Adj. (Rar: despre recipiente sau spații, obiecte considerate ca atare) Care nu conține nimic înăuntru; gol, desert. *Un puț pustiul, fără de apă.* VARLAAM, C. 353. *Cucoșul inghite cu lăcomie toți banii și lasă toate lăzile pustii.* CREANGĂ, O. 22. *Pe sus, pe pustiile igheburii, Prin rîpele munților suri, Zac zmeii.* COȘBUC, P. II, 8. *Pînă la om multe căciuli rămîn pustii (= pînă într-un an mulți vor muri).* ZANNE, P. III, 38. ♦ Fig. *Inimile oamenilor cele pustii întru carile nu umblase binclu lui Dumnezeu.* VARLAAM, C. 186. ♦ (Despre copaci) Lipsit de frunze, de flori; gol. *Aseară toți pomii pustiul Legănau descărnatele crengi cenușii.* KARȘ, P. 433, cf. 65. ♦ (Despre ochi, p. ext. despre privire) Lipsit de expresie. *Ochi dragi, de-atîta timp pustii!* COȘBUC, P. I, 284. *Cască și aruncă priviri pustii pe ferestre.* SADOVEANU, O. VI, 209. ♦ Fig. (Învechit și regional: despre manifestări ale oamenilor) Care este fără rost, fără sens, zadarnic, neintemeiat. *Ca niște vorbe pustii ... se pot lepăda vorbele lui.* MAIOR, IST. 192/27, cf. 191/11. *Dintr-o vorbă-nt-alta sar Verbe pustii și-în zadar.* MUMULEANU, C. 148/8. ♦ (Adverbial) *Til Buhogîndă, ieșind din Drezda și umblînd pustiul, la urmă au intrat în Braunșvaig.* BĂRAC, T. 54/25. *Mai stai acasă și tu, ce tot umblî pustiul?* VLASIU, A. P. 42, cf. LENIC REG. II, 62.

6. Adj. (Cu determinări introduse prin prep. „de”) Care este lipsit de ..., care este fără ... [Bogatul] *de toate rămase gol și pustiul.* VARLAAM, C. 284. *De toată bunătaea sînt pustiul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52^v/31. *Te-ai făcut pustiul de ajutorul lui Dumnezeu (a. 1691).* GCR I, 291/31. [Sărăcii sînt] *lipsiți, pustii și de ajutor și de prieteni.* ANTIM, P. 59. *Părăsind natra părăntescă, pustie de farmecele de odinioară ..., căuta drumul muntelui.* DELAVRANCEA, S. 59. *De visuri inima pustie nu mi-i.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 28. *Inima lui nu voia să rămînă goală, pustie de dragoste.*

STANGU, R. A. *HL*, 214. *Curtea e pustie de feciori*. BENIUC, V. A. *IL*, 66.

7. S. n. și Fig. Stare de singurătate apăsătoare, tristă, dureroasă, plictisitoare etc. pe care o simte cineva; p. e x t. stare de tristețe apăsătoare pe care o simte cineva. *Lumea ș-ale ei bunări, și orice aș avea Pustiul unu suflet ștu ete să-implinescă?* ALEXANDRESCU, O. I, 150. *De cîte ori voi-am Ca să脾azur lira-n cui Și un capăt poeziei Și pustiului să pui*. EMINESCU, O. I, 105. *Ia mai bine dacă poți ... Și povara inimii Și pustiul lacrimii*. PĂUN-PINCIO, P. 43. *Eraai ... în infricșatul meu pustiul moral*. GALACTION, O. A. I, 136. *Alla nevoie suncea de cinera să-ți alunge pustiul!* C. PETRESCU, I. I, 97. *Trecură ierni și primăveri peste pustia acestei vieți*. SADOVIANU, O. XI, 172, cf. v. ROM. ianuarie 1954, 18. *Stam singură și simțeam pustiul în jurul meu, vedeam sfârșitul vieții*. PREDĂ, R. 215. *Ia-mi dorul din inimioară Că pustiul mă omoară*. TEODORESCU, P. P. 307. ♦ Singurătate, liniște absolută de după moarte. *Cu făcătoara pe-unde treci, Dai zarc negrelor paleci În noaptea negrului pustiul ... Și-ntr-un coșciug de-argint te-ai pus*. COȘBUC, P. I, 118. *Poți muri oriunde. Pustiul omeneș e același*. SADOVEANU, O. X, 441.

8. Adj. Fig. Care este cuprins de o stare de singurătate apăsătoare, tristă, dureroasă, plictisitoare etc.; p. e x t. care este cuprins de o tristețe apăsătoare; care determină, care creează o stare (sau care sugerează ideea) de singurătate apăsătoare, de gol, de tristețe etc. *Vai de inima pustie Ce-a rămas fără de soție!* ALEXANDRI, P. II, 184, cf. 11. *Lipsit de părinți, de rude ... lumea tnu e pustie*. ODOBESCU, S. I, 143. *Pe inima-mi pustie zadarnic mna-mi fiu*. EMINESCU, O. I, 71. *Zilele imi stnt Pustii ca niște stepe*. id. *ib.* 175. *Pleacă îndărăt eu inima pustie și eu gnd de pustiire*. GANE, N. I, 28. *A, ett de pustie-i lumea și viața fără tine!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 9. *Tu, inimă pustie, Stai tot la vatră-neet plngnd*. COȘBUC, P. I, 193. *Sufletul ei era pustiul*. AGĂBICEANU, A. 133. *Sufletul meu era pustiul și inima mea era obosită*. HOGAȘ, DR. I, 51. *Unica iubire încofilită pe vremuri tn inima lui pustie*. BASSARABESCU, V. 119. *Se due pe nesimfite Nopți pustii și zile reci*. TOPÎRCEANU, B. 26. *Are să-mi fie pustie viața fără tine*. SADOVEANU, O. XI, 49. *Așa-mi trece viața mic, Amărtlă și pustie*. PARASCHIVESCU, C. 7. 128. *Serile stnt pustii, aidoma unor case cu geamuri scoase și cu pereții goi*. v. ROM. noiembrie 1962, 93. *Cheamă fantomele familiare pentru a-și lecui sufletul pustiul și sterp*. CONTEMP. 1966, nr. 1 019, 3/6. *Azi aici, mline-n Sibiu, Vai, Doamne, ce dor pustiul!* REȚEGANU, TR. 166. ♦ (Adverbial) *Mi-e tare pustiul tn suflet*. 1 iunie 1961, 21.

9. Adj. (Invechit și popular; despre oameni, rar despre alte ființe) Părăsit (1 1); p. e x t. nesupravegheat; neingrijit (2). *Nu te va strnge [animalele] să te lăchiză cu ale sale, ce te va lăsa pustii*. FRAV. 18. [Păstorul] rtmătorii în dmp pustiul lăstnd ... vrtos purecase. CANTEMIR, IST. 298, cf. BUDAI-DELEANU, LEN. [Pruncul] crește tn voia sa, netnfrnat, pustiul. ȚICHINDEAL, F. 313/16. *Mă văzui tn lume pustiul, necunoscut*. HELIADE, O. I, 166. *Eu rămăsei singură, pustie, ca un pui de cuc*. GORJAN, H. II. 185/26. *Biata Irina ... istovită dureros zace pustie*. NECULUȚĂ, Ț. D. 114. *Ți-e aulă Să-i lași pustiul, să plect*. COȘBUC, F. 42, cf. id. s. 125. *Iată, vremea mi-a sosit Să mă due tn haiducie, Să te las, dragă, pustie*. TEODORESCU, P. P. 295. *Oa nu-ș pare, soră, rău e-ai lăsat copii ... pustiul tn lume?* DENUSIANU, Ț. H. 96, cf. CIAUȘANU, GL. ♦ Fig. *Acela nu mai era de mult nimeni ... Ardeau, roșcate, numai două felinare pustiul*. SADOVIANU, O. IX, 123. *Mindră, dragostile noastre Au ramas pusti pe coaste*. BIRICESCU, P. P. 24. ♦ E x p r. (Regional; substantivat) *Pustiu de mine!* = nenorocitul de mine! Cf. DENUSIANU, Ț. H. 331. ♦ (Prin lărgirea sensului) *De-acia nu poate tot trupul să-ș poarte, ce-ș lasă aceslea toate grijile lor pustiul*. CĂREȘI, EV. 245. *Laptele cel pustiul tl mncă etinii*. ȚICHINDEAL, F. 455/4.

10. Adj. (Invechit, rar; despre oameni) Care este fără ocupație, fără lucru. Cf. LB.

11. I. S. m. și f. sg. art. (Popular) Dracul. Cf. LB, LM. *De ce nu l-am rugat ș-a lasa la pustia de pușcă!* CARAGIALI, ap. CADU, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pe sulul de dinșoi O sută de lătanoi, Tar pe cel de dinainte Pustia-i mai fine minte*. MARIAN, NU. 351. *Gătat-ai, fitea, holda? — Gătat-o pustia!* BIRLEA, B. 12. < (În imprecății; construit de obicei cu verbul „a bate“) *Bată-mă pustia! cine mi-a zis să fii așa de cinstită!* ALEXANDRI, I. 1731. *Punga, bat-o pustia!* CREANGĂ, A. 86. *Dar inima, bat-o pustia ... u-o frungi*. DELAVRANCEA, S. 10, cf. 57. *Bată-te pustia, moarte, N-ai făcut aici a dreplate*. MARIAN, I. 119, cf. id. NU. 351, DDRE. *Bată-te pustia Cele fără străine*. GOGA, POEZII, 125. *Aș putea să-i fii bunice, bată-l pustia*. BRĂILESCU-VOINEȘTI, P. 353. *Bată-i pustia să-i bată, cucuane, că nu-s lupchi*. HOGAȘ, DR. I, 283, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Ceas rău, mline-l-ar pustia*. VLASIU, D. 218. *F-auzi-l euoi îndrugă, bată-l pustia!* SADOVEANU, O. IX, 416. *Anii bată-i-ar pustiul!* *De toana lor nu scapă nimenca*. FRUNZĂ, Z. 59. *Asculta-l-ar pustia, Că mi-a luat sofiu*. ALEXANDRI, P. P. 410. *Bată-te pustia, minte, Că n-ai fost de mai nainte Să mă-nvefi ca un părinte*. TEODORESCU, P. P. 277. *Asculti-l pustia, Că mi-o răpus sofiu*. ȘEZ. VI, 118. < (În fraze interogative sau exclamative, precedat de pron. „ce“, exprimă contrarietate, dezaprobare, nemulțumire sau indignare) *Vesel ești ori am părere? — Dar or nu vezi? Ce pustie!* PANS, P. V, I, 16²/19. *Ce pustia, maistre, de cind ai lăsat să-ți crească periciuni?* EMINESCU, S. 78. ♦ E x p r. (Popular și familiar) *Ducă-se* (sau *duce-te-ai, duce-s-ar etc.*) *pe* (sau *la* ori *ln*) *pustii* sau *pustiul, pustia* = nu vreau să mai știu de el (sau de tine, de ei etc.); *ducă-se* (sau *duce-te-ai, duce-s-ar etc.*) *dracului, lua-l-ar* (sau *lua-te-ar etc.*) *naiba*. *Veigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii*, CARAGIALE, O. I, 145. *Ducă-s-ar pe pustii, ardă-l focul de împiedicat*. MIRONESCU, S. A. 56. *N-a să-i pun ei mna tn gil, nu!* *Una ca asta, ducă-se pe pustiu*. DEMETRIU, C. 29. *Greu e drumul muntelui, Dar mai grea e sărăcia Duce-mi-s-ar la pustia!* TEODORESCU, P. P. 350. *Noște babe tare scrnabe, duce-s-ar numai pe pustiu!* SIBIERA, P. 296. (Cu inversarea elementelor construcției) *Să nu aibă vro nălucă, În pustiul ducă-s-ar*. ALEXANDRI, P. P. 5. (Popular și familiar) *A lăsa (la) pustia* sau *la pustii, pustiul, pustiilor, tn pustie* = a nu se mai interesa (în continuare) de cineva sau de ceva; a da naibii, a lăsa în plata Domnului. *Lasă La pustia pe cea vrăjmașă bală*. BUDAI-DELEANU, T. V. 56. *Lasă frunzele pustiici și bătăilor de etn!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 44, cf. ALEXI, W. *Aslmpără-te, Las-o pustiilor de inișcare*. PAS, Z. IV, 108. *Lasă-le pustia de răsaduri*. v. ROM. ianuarie 1954, 79. [Inșurătoarea] *a; lăsa-o la pustia*. TEODORESCU, P. P. 335. *Fudulia-i poftă lungă ... Pune peană-n pălărie, Nu o lasă tn pustie*. REȚEGANU, TR. 168. *Las cuseria la pustia*. ZANNE, P. IV, 330, cf. ȚIPLEA, P. P. 115. (Cu inversarea elementelor construcției) *Omenia fi-ai mlineat Și pustiiei te-am lăsat!* HODOȘ, P. P. 120.

2. Adj. (Și substantivat; invechit și popular, mai ales în imprecății) Afurisit, blestemat. *Căci mult et se luptase cu iasma încrunțată Ce-i zice Sărăcia!* ... *Dar, vai! l-a-nvins pustia!* BOLLIAU, O. 174. *Mă blastemă: „De n-ai fi fost! Ești un pustiul!“* COȘBUC, N. 111. *Mndră, lasă calu-n frlu Și-noadă-mi pustiul brtu*. MARIAN, NU. 261, cf. TBIG. *Să-mi potolese inima, Că mă arde, pustia!* TEODORESCU, P. P. 323, cf. 630. *Țiule, pustiule, Sece-mi-și, otrășile!* HODOȘ, P. P. 101. *Mă căznese de este o vreme Să fac din pelinaș miere*. EL. *pustiul, e tot fierc*. BRUCESCU, P. P. 354. ♦ (Ca epilet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de“) *M-ai omorit eu zile eu pustiul tău de cui*. PANS, H. 70/14. *Un mezelic de pastramă ... Pe loc mă dele La o pustie de sete*. id. P. V, I, 17¹/18. *Colonelul [era] supărat pe pustia de ceașă care nu voia deloc să se risipească*. ODOBESCU, S. III, 602. *Ce mai*

alta grijă pentru astă pustie de gură! CREANGĂ, o. 152. Așa de m-a săgețat pustiiul de ghimpe, încât am lipat. ISPIRESCU, l. 244. Așa înțelenise, de pustia de vreme, mai tot salul. DELAVRANCEA, s. 7, cf. id. t. 142. O pustie de tuse, pe care o aoca de mult, îl înțelise și mai tare. CONV. LIT. XXI, 40, cf. DDRF. Se-nțelnea cu flăcău' ... în pustia ceca de hambar. GİRLEANU, n. 134. Să nu fi descoperit ... vreun leac pentru pustia as' de boală! HOGAȘ, DR. II, 97, cf. ȘĂINEANU, D. U. Un spirit care căuta de-a pururi în univers și în pustia de inimă un răspuns. GALACTION, a. 60, cf. 70. Mi s-a iscat de ast-dimineață durere la o pustie de măsea. SADOVEANU, o. XIII, 423, cf. IX, 19. Pustia de nino-soare venise după o vară fierbinte. BENIUC, M. C. I, 297. În mintea lui ... bîntuiau alandala cine știe ce pustii de gânduri. GALAN, B. II, 50. Ce cași, nîndro, pe colnic? — O vacă ș-un vițel mic ș-un pustiu de ibovnic! TEODORESCU, P. P. 340, cf. 528. Luercază în pădure la o pustie de corobie. ȘEZ, III, 106. Că pustiiul cel de dor Mă poartă din loc în loc. HODOȘ, P. P. 29. Zău că la multe negode te împinge pustia de dragoste! POPESCU, n. II, 146. Dar pustia de pureca ... Se scarpină de ulcea. ȘEZ, V, 15.

— Pl.: (s. n.) **pustiuri** și **pustii**, (s. f.) **pustii**, (adj.) **pustii** și (invechit, rar) **pustie**. — Și: (invechit și regional) **pustiu**. -ă adj., (invechit) **pustii**, -ie adj. **pustiu**, -ie s. n. adj., **postine** (PSALT. HUR. 116⁷/8) s. n., **pustînu**, -ie adj., (regional) **pustîlu**, -ie adj., **pustîlu** s. n., **pustîb**, -ă adj., **puștîu** (LEXIC BEG. II, 62) s. n.

— Din v. sl. ПОУСТЫНИИ, bg. поустыня.

PUȘTII vb. IV v. **pustii**!

PUȘTIEȘĂG s. n. v. **pustleșag**.

PUȘTIIETĂTE s. f. v. **pustletate**.

PUȘTÎN, -Ă adj. **pustiu**.

PUȘTÎNĂTĂTE s. f. v. **pustletate**.

PUȘTÎNÎ vb. IV v. **pustîi**!

PUȘTÎNIC, -IE adj. v. **pustiu**.

PUȘTÎNOȘĂG s. n. v. **pustleșag**.

PŪȘTINIC, -Ă s. m. și (rar) f. 1. Persoană (laic sau călugăr) care, din motive religioase, trăiește izolată de lume, ducînd o viață închinată rugăciunii și plină de privațiuni; schimnic, sihăstru, anahoret, eremit, (livresc) ascet. *Veniți, pustnicii mei ... veniți luminații tatălui meu.* COD. TOD. 216. *Zace ... cu alți postnici ... în cinstita beserică.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 121⁷/27. *Amnd postnecul vorbă îndelungată cu împăratul ..., fură dași spre încumplite munci (sec. XVIII).* CAT. MAN. I, 32. *Părintelui nostru ..., postnicul și sihastrul, carle au fost episcop (sec. XVIII).* ib. 343. *Lauda postnicului, podoaba fecioarelor.* MINEIUL (1776), 87¹/5, cf. 121¹/31, PRAVILA (1814), 174,18, CLEMLNS, LB. *Pustnicele cîntărește ... Cîntă, cu vârs lacrimi.* CONACHI, p. 167, cf. 282, POLIZU. *Peștera adîncă, în vechine locuită De al muntelui sfînt pusnic.* ALEXANDRESCU, o. I, 75. *Hai la mănăstire Ca să dăm de știre Pustnicului sfînt.* ALECSANDRI, P. I, 55. *Aici, din vremi nememorare, au locuit pustnici.* ODOBESCU, s. I, 341. *Multe mai are de pătimit un pustnic adevărat.* CREANGĂ, o. 37. *Văd dinaintea mea un pustnic sălbatic, cu părul și barba vilvoi.* CABAĞALE, o. II, 298. *Un pustnic vine pe la ele să le povăluiească.* ISPIRESCU, l. 29, cf. DDRF. *Vinu-i bun și hora-mi place, Iar tu, Doamne, fă-mi ce vrei. Numai pustnic nu mă face.* COȘBUC, P. II, 67, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., IDRG, DHUR I, 252. *Bătrînul pustnic ... înfruntă pustietatea locurilor acestora.* HOGAȘ, DR. I, 22, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cine au fost acești*

blagosloviți părinți? Stariți, pustnici? GALACTION, o. 212. [Bradul] era mai vechi decît ci, decît pustnicul și decît peștera. SADOVEANU, o. IX, 194, cf. III, 220, SCRIBAN, D. *Voi să mînceați bucatle ... Eu cu altă mă mulțumesc. De felul meu sînt pustnic și postesc.* ARGHEZI, VERS. 297. *M-am tras în munții voștri și m-am făcut pustnic, să-mi spăsesc păcatele.* RETEGANUL, P. V, 81. *Voinice, pusnice, Stai și nu te duce, Că de masă îi-oi da.* PAMFILE, c. 7, 56, cf. BALADI, III, 218. *Dracul, după ce a îmbătrînit, s-a făcut pusnic, se zice despre cel ce se pocăiește la bătrînețe.* ZANNE, P. VI, 593. ◇ (Ca termen de comparație) *El nu are pe nimeni, nu este al nimănu, trăiește în mijlocul oamenilor ... ca un pusnic părăsit.* MARCOVICI, D. 160/27. *Fără tine, eram hotărît să trăiesc ca un pustnic.* ISPIRESCU, l. 61. *Trebuie să înțelegi odată că nu pot trăi ca o pustnică.* DELAVRANCEA, s. 110. *A găsit pe doamna Genoveva trăind acolo ca o pustnică.* SADOVEANU, o. XI, 188.

2. P. a n a l. Persoană care duce o viață retrasă, izolată de societate (și extrem de cumpătată). *Bătrînul Dan trăiește ca șoimul singuratic ... Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară.* ALECSANDRI, POEZII, 281. *Casa lui de pustnic, un colț întunecos și pînjenit.* EMINESCU, N. 36. *Se gîndi la viața ei de pusnică.* sĂM. IV, 881. *Ai devenit o pusnică ... să părăsești tu scena.* CAMIL PETRESCU, T. II, 228. ◆ (Adjectival) *Singuratic; izolat; retras. Un măgorigu pustnic.* BIBLIA (1688), 368¹/8. *Neadormita, pustnica privighetoare ... Se vaită și se plînge.* CONACHI, P. 104, cf. DDRF. ◇ Fig. *Vîntul cel adevărat ... Pustnic și întăritat Plugul și l-a-ngeuncheat.* ARGHEZI, VERS. 243. *Soarele în asfințit ... Cobora pustnic, petrecut de fața rece a stîncilor.* V. ROM. aprilie 1955, 244.

— Pl.: **pustnici**, -ce. — Și: **pūsnic**, -ă, (invechit) **pustînic**, -ă, **pōstnec**, -ă, **pōstnic**, -ă s. m. și f.

— Din slavomul ПОУСТЫННИКЪ.

PUȘTINICĂESC, -EĂSCĂ adj. 1. Care aparține pustnicilor (1) sau pustniciei (1), privitor la pustnicie sau la pustnicie, specific pustnicilor sau pustniciei; sihăstresc, (invechit, rar) pustiesc. *Viață pustnicăscă și fără glceavă iubind.* MINEIUL (1776), 83¹/36, cf. LB, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., IDRG. *Eram înuși la slujbă ... atît de dimineață, cît și după pustnicăscă masă de prînz.* CIAUȘANU, R. SCI T. 61, cf. CADE, SCRIBAN, D., DM.

2. P. a n a l. Care aparține pustnicilor (2), privitor la pustnicie, specific pustnicilor. *Generăleasa ... se încăpăstina să trăiască independent ... — Pe Filip îl culcă pe lada de campanie ... Peste ctleva zile, Filip simți că nu mai poate rezista în această gospodărie pustnicăscă.* CĂLINESCU, s. 510.

— Pl.: **pustnicăști**.

— **Pustnic** + suf. -esc.

PUȘTINICĂȘTE adv. (Rar) Ca pustniciei (1). În felul pustnicilor; (invechit) sihăstrește. *Fugi la mănăstire ca să viețuiești pustnicăște.* MAIOR, P. 66 27, cf. LB, POLIZU, SCRIBAN, D.

— **Pustnic** + suf. -ește.

PUȘTINICÎ vb. IV. 1. Intrans. A duce viață de pustnic (1); a sihăstri, (rar) a schimnici, (regional) a pustelnici. *Pustnicind, ai fost ca un pom răsădit lângă apa înfrînării.* MINEIUL (1776), 179¹/34. *Acelor ce pustnicesc, veselie vecinică (a. 1815).* GHECU, P. 193, cf. LB. *Un singur schituleț era ascuns într-un lămînș ... unde pusnicăscu ctîva călugări.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 289, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., IDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

2. Refl. A se face pustnic (1); a se sihăstri, (rar) a se schimnici. Cf. LB. IDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX. ◇ (Glumet) *Te-i face popă, ca tată-tău, cînd s-or pustnici toți bivoli din Mănăstirea Neamfului!* CREANGĂ, o. 221. ◇ Fig. *Adevărat astronom al filologiei, sînd între cuvînte, cum ceilalți se*

pusținicesc între stelu. TEODORIANU, M. P. 14. ♦ (Bar) A se stabili undeva ca pustnic (1); a-și face o gospodărie de pustnic. *În fundul țiporului Alb se pusținicesc într-o vreme un sikastru, ap. CADU.*

— Prez. ind.: *pusținicesc*. — Și: *pusținici* vb. IV.
— V. *pusținic*.

PUSTINICIE s. f. 1. Faptul de a trăi ca un pustnic (1); stare, viață de pustnic (1); sihăstrie. *Călătoria pusținiciei ... o ai săvârșit.* MINIU, (1776), 19¹² 17. *Precuviosul părintele nostru Antonie cel Mare, la începutul pustniciei și vieții sale, se zădărnicește la singurătate în pustie (c. 4808).* GER. II, 198 22, cf. ER. POLIZU. *M-am adus ... într-acest sălbatice sălaș de pustnicu.* ODOBRESCU, s. I, 167. *Aveți noroc, ... că-mi stăi nui dragi banii dect pustnicia.* CRLANGĂ, o. 31. *În sălbaticia și pustietatea aceea trăise patru schimnici în advrărată pustnicie.* VLACHUȚĂ, o. A, II, 135, cf. GHIRIJA, SI. CR. II, 114, DDBI, BARGANU, ALEXI, W., ITRG. *La nauăzeci de ani își începuse pustnicia bătrnul Ion.* SADOVEANU, o. III, 216. *Eu n-am fost de pustnicie, căci am fost de voiație.* ALEXANDRU, P. P. 229. ♦ Loc unde trăiește un pustnic (1); sihăstrie. Cf. ȘAIȘNEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. P. a. n. a. l. Faptul de a trăi ca un pustnic (2); singurătate, izolare (totală) (în care trăiește cineva sau în care se află ceva); p. e. n. t. (concretizat) loc singularic, izolat. *Cite nu-ți mai potestese [lucrurile] în pustnicia lor retrase.* MACDONSKI, o. I, 179. *Alta frumusețe ... să se stingă ... în pustnicia și sălbaticia asta.* VLACHUȚĂ, D. 330. *Retras în pustnicia lui, ... se îmbrăca în straie de jărăn.* SADOVEANU, o. VI, 262. *În pustnicia-i, doar Enghenii Punea pe-aceste daruri prej.* v. ROM. ianuarie 1954, 16. *Un joc de flacăra abstră Arzând ciudat în pustnicie ... Am vrut cîntarea mea să fie!* BENIUC, M. 79.

— Pl.: *pusținicii*. — Și: *pusținice*, (învechit) *pusținecie* s. f.

— *Pusținice* + suf. -ie.

PUSTNICIRE s. f. (Bar) Acțiunea de a (se) pusținici și rezultatul ei. Cf. DEX.

— Pl.: *pusținiciri*. — Și: *pusținice* s. f. PLX.

— V. *pusținic*.

PUSTNICIF, -Ă adj. (Bar) Izolat, retras de lume în calitate de pustnic (1); sihăstrit. *Trăiește în turșul vieții sau pusținic în vreun schit.* SĂXȘOIU, c. I, 143, cf. DEX.

— Pl.: *pusținicifi*, -te. — Și: *pusținicit*, -ă adj.

— V. *pusținic*.

PŪSTULĂ s. f. f. (Med.) Veziculă purulentă bine delimitată la nivelul tegumentelor, produsă prin infecțarea cu germeni patogeni. Cf. POLIZU, BARGANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., SILVERIN, S. 35, CADU, SCRIBAN, D., DN, DER. *Docă stă superficială, pustulele se vindecă fără a lăsa urme.* ABC SĂN. 300, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Pustulă malignă* = formă de localizare pe piele a antraxului, manifestată prin apariția unei pele minuscule care se transformă într-o veziculă plină cu puroi care ulcerează; p. g. e. n. e. r. antrax. Cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., M. D. ENC.

2. (Bot.) Îngrămădire de spori sau de conidii formată pe tulpina sau pe frunzele plantelor atacate de ciuperci parazite. *Rugina brună se recunoaște ușor, manifestându-se prin apariția unor pustule mici.* SĂVULESCU, M. U. I, 151. *De-a lungul aervarilor, pe limbul frunzelor, formează pustule circulare.* id. ib. II, 510, cf. M. D. ENC., DEX.

— Accentuat și: *pustulă*. M. D. ENC. — Pl.: *pustule*.

— Din fr. *pustule*, lat. *pustula*.

PŪSTULÓS, -OĂȘĂ adj. Plin de pustule (1), cu pustule; (în dicționarele din trecut) *puscelos*. Cf. POLIZU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DN, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: *pustuloși*, -oase.

— Din fr. *pustuleux*, lat. *pustulosus*.

PŪSTULŪ vb. IV. (R. E. L. p. a. s. (Regional) A se pusținici (1) (Boinești - Baia Mare). Cf. ARH. FOLK. T. 180. *Celăba s-o pusținicit*, ib.

— Prez. ind. pers. 3 *pusținiceste*.

— *Pusținic* + suf. -ului.

PŪSTUȘĂG s. n. v. *pusținicag*.

PŪȘ¹ s. m. (Prin nord-estul Transilv.) Ordonanța (1) II. Cf. BE. VI, 192.

— Pl.: *puși*.

Din germ. *Butsch*.

PŪȘ² s. n. (Regional) Clate, grămadă de strunji (Petrești - Sebeș) Cf. A II 2.

— Pl.: *pușe*.

— Cf. germ. *Busch*.

PŪȘ³ s. n. v. *poșăl*.

PŪȘĂ s. f. v. *poșăl*.

PŪȘCĂ vb. I. I. În Tranz. (Învechit și popular) A trage cu pușca (1) sau, p. gener., cu orice armă de foc, a descărca o armă de foc; a împușca. Cf. LEX. MARS. 214. *Pușcași Radulu ... au început a pușca.* ȘINCAL, HIC. II, 198 20, cf. CLEMENS, DELU. *Pe ctnd cuseru tieste și nuntăși pușcă, se află în curte o masă pasă.* MARIAN, N. U. 638. *Cînd pușca ... aiuiu holarele de se auzea pînă departe.* VIASIU, A. P. 16. *Da' ce-i balamucul ista în țirg? Cine pușcă?* H. LOVINESCU, T. 211. *Vinătoru vîzînd că cerbul nu fug din loc, ... nu pușcă în el.* RETEGANU, P. I, 16. *Vine ... din pistoale pușcînd.* SEVASTIOS, S. 103. *Pușcîn gișle.* ȘEZ. II, 218. *Pușcași, feciori, fără frică.* HODOȘ, P. P. 226. *Lu mă duc să pușe la șarbă.* Vii acasă ostent. BIBICELSCU, P. P. 136. [Vornicul] *poruncește cuscrior să uiască și să pușe.* FRÎSCU-CANDRIA, M. 166. *Numa-n armu domdesc ... Pușe ... meru cu rb.* VASILE, C. 63. *Acu cu bălău o pușcat în gură la el ... o luat glonțu din gură și l-o aruncat.* ARH. FOLK. VI, 90. *Nime nu-ndrăznea să pușe.* Nier de pe loc să se miște. BALADE, II, 417. ♦ EXP. T. (Regional) A pușca în lună - a nu fi conștient de realitate, a fi nesocotit, nebun. *Că doară nu sintem noi de cet pâlți cu leuca, nici de cei ce pușcă în lună!* MARIAN, I. 158. (Regional) A pușca cu bicul - a plesni, a pocni din bici. *Am un zgîhici de trage trei măș; dacă poș tu pușca cu el, atunci te-oi crede cum că ești vitez.* ARH. FOLK. I, 185. (Regional) A pușca-n palmă - a bate palma la încheierea unui țirg, a unei afaceri. Cf. DR. V. 222. ♦ (Învechit și regional; despre arme de foc) *Cînd pușcă el [tunul], tremură zidurile.* MICH, L. 6. *L-auz puște pușcînd Și cioarele croncîtînd.* FOLK. TRANSILV. I, 202. ♦ (Transilv. și prin vestul Mold.) A ținti, a ochi cu pușca (1) II. Cf. ALR I 1217, 80, 98, 229, 278, I 219/556. ♦ (Regional) A trage cu arcul. Com. din CORNERIJA - BĂILE HERCULANE.

2. Tranz. (Învechit și popular) A ucide, a răni sau a vîna cu o armă de foc; a împușca. Cf. LEX. MARS. 214. CLEMENS. *Ostăși pușcă, laie, chiar pruncu aculpași.* MUREȘANU, P. 127/8. *Cu pușca te-oi pușca.* POPA, V. 10. *Pușcăm citeodată capre.* SADOVEANU, o. IX, 32, cf. X, 394. *Da-că s-apropie lupul de casă, pușcă-l.* STANCU, B. A. III, II, cf. 13, 63. *Oare el sa mă fi pușcat atunci noaptea, ori ba?* BENIUC, V. C. C. 47. *Vă pușe dacă seăpași vreunul din cîrd.* CAMILAR, S. II, 47, cf. 250. *Cîți pușcași în pînțee am vîzîl cu, mamă, mamă!* H. LOVINESCU, T. 227. *Mă sui în padul bisericii și cum vin, ti pușc.* T. POPOVICI, S. 351. *Ai să pușci pe oricine ar veni noaptea-n vie.* RETEGANU, P. I, 19. *Să mă pușce pușcele.* DOINE, 265. *Acolo mi-afla-agropal Unde ... m-a pușcat.* MARIAN, I. 353. *O roagă să puște lupu.* ȘEZ. IV, 226. *Ce rîu vrei măiculu mele? Ori junghiată, ori pușcată, ori de grîncă acăfătat?* MAT. FOLK. I 068. *Stăi, badi, nu mă pușca, Să-ți mai spu ctu ceva.* GHAIU, I, 167. *Stai în loc, nu o pușca.* DENSUSIANU, T. B. 223, cf. 94. *I-o luat*

oile, pă cîini i-o pușcat. ARH. FOLK. I, 163, cf. ALR I 1 218, ALR SN VII h 1 866, ib. h 2 040, A I 35, III 17, v 15, 16, 31. *Pe mine nu mă pușcași, Numai capul mi-l tăiați.* FOLC. TRANSILV. I, 200, cf. ib. II, 34. (Ref.) Cînd se pușcă, se splinzură sau se înecaă cineva de bunăvoie, atunci trebuie să se schimbe vremea. MARIAN, ap. CADE. ♦ Fig. *Mă, poeților! Voi pușcași riavete cu nutralierele.* VLASIU, D. 88. ♦ Refl. r e c c i p t. A trage cu pușca (I I) unul în altul; s p e c. a se duela cu o armă de foc. *Din pușcă să ne pușcăm, ori din trîntă să ne trîntim?* SEZ. II, 53.

3. Infran z. (Min.) A produce sfărîmarea rocilor cu ajutorul unui exploziv. *Nu vrea să puște cum am bătut găurile.* DAVIDOGLU, M. 11. *Lennul era vechi într-adenăr ... nu odăse în locul unde pușcaseră, ci mult mai aproape de gură.* V. ROM. IANUARIE 1965, 65, cf. LTR².

4. Infran z. (Regional) A țîșni, a sări sau a improșca în jur. *Să-i crepe fițele, Să-i puște laptele.* MARIAN, V. 138. *Păsuta tare clocoșind o pușcat pînă casă.* ALEXICU, L. P. 250. [Focana] pușca în căldare pe foc ... și lăt sarea apa. ARH. FOLK. VI, 90. *O pușcat stîngele din el.* ALR SN IV h 1 119 172. *Atunci ou, etn s-o-mfocat, o pușcat d'in foc și i-o sărit tuma-m fușă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 140.

5. Fran z. Fig. (Transilv.) A provoca o durere fizică vie, ascuțită, pătrunzătoare; a săgeta; a înjunghia. *Mă pușcă-n mîsăuă.* ALR II/1 h 41/310. *Mă pușcă o durere prin piept.* ib. III MN 37, 2 206/102.

6. Infran z. (Regional) A plesni (II I), a crăpa (Negrești — Baia Mare). Cf. ALR SN V MN h 1 431/346. *Mă duce și de-or pușca pietrile de frig.* ib.

7. Fran z. (Învechit) A lucra superficial, pe deasupra. PAȘCA, GL. 37.

— Prez. ind.: pușc. pers. 2 puști și (regional) pușci; conjunct. pers. 3.6 și: (regional) să pușce, să pușce.
— V. pușcă.

PUȘCALĂ s. f. (Regional) Pușcoei (I I) (Bistrețu — Băilești). Cf. ALR I 1 696 870.

— Pl.: pușcale și pușcări.

— Derivat regresiv de la pușcă.

PUȘCALĂU s. n. (Peiorativ) Vinător prost. *Mai tuldeaua se întorcea cu mai mult vînat și apoi își bătea joc de noi, tratîndu-ne de pușcalăi.* In scl. 1973, 51.

— Pl.: pușcalăi.

— Pușcală + suf. -ău.

PUȘCĂR s. m. (Învechit) I. Pușcaș (I). *De trăsnetul pușcilor ... nice pușcării nu mai știa unde mai da.* URECHE, LET. I, 195/26, cf. SIMION DASC., LET. 231. *Artillerie, adecă pușcării: ... Pușcării și ucenicii lor.* N. COSTIN, LET. II, 73/20, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Aici tunurile se numeau pușci. În secolul al XVII-lea sînt amintiți numerași pușcări sau pușcași.* STOICESCU, C. S. 175.

2. Fabricant de puști (I I). Cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: pușcării.

— Pușcă + suf. -ar.

PUȘCĂRE s. f. Acțiunea de a pușca și rezultatul ei.

1. (Învechit) Cf. pușca (2). *Să se caute pricinile vinovăției ale pușcării și ostndele și hotărîrile lor.* PHAV. COND. (1780), 48, cf. DRU.

2. (Min.) Cf. pușca (3). *Nu vrea să puște cum am bătut găurile ... Că-i ară ai aici scris care pușcării sînt interzise.* DAVIDOGLU, M. 11, cf. LTR².

— Pl.: pușcării.

— V. pușca.

PUȘCĂȘ s. m. I. (Învechit) Tunar; artilerist; (sens curent) ostaș înarmat cu pușcă (I I); (învechit) pușcar (I). *Praf să făcără ... nice pușcașii nu mai știa în cine dau.* URECHE, L. 190. *Nicei să vedea locul de fum, nice mai știa pușcașii în cine dau eu pușcele.* N. COSTIN, L. 533, cf. LEX. MARB. 214. *Pușcașii cei*

pedeștri. ȘINCAI, HR. II, 164/2, cf. 198/17, LB. *Acei 1 000 pușcași se luau din tot locul unde tăbăra armia.* BĂLCESCU, M. V. 85, cf. 65. *Să punem ... cite doauzece de pușcași [la cetate].* ALEXANDRIA, 117/16. *Oare un bun arcaș de mai-nainte nu întrecea prin rezultate pe un pușcaș modern?* HASDEU, I. V. 76. *Armata permanentă se compunea din ... pușcași sau tunari, sub căpitanul cel mare (a. 1874).* URICARIUL, XXII, 432. *Auți vorbindu-se de „doanul Tudor”, ca și cum ieri ar fi trecut pe acolo în fruntea pușcașilor săi.* VLACHUȚĂ, R. P. 71, cf. id. S. A. III, 220, DDRF, BĂRCIANU. *Anumiți ostași pedeștri ... se numeau pușcași și sinefași.* BODDAN, O. 65, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *O sută de pușcași mobili aveau misiunea să umple golurile formate între rînduri.* OȚETEȘ, R. 166, cf. ȚIPLEA, P. P. 115. *Divanul s-a înfocat și pușcașii de-a stîrnit La moarte l-a osîndit.* BALADE, III, 113. *Ca pușcașul fără pușcă, se spune despre omul lipsit de cele trebuincioase.* ZANNE, P. IV, 559. ♦ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Mău dat și oameni pușcași de ai dumisale ... de am prins ... 2 sălăse de țigari (a. 1786).* URICARIUL, XIX, 27. ♦ S p e c. (Învechit) Soldat dintr-un corp de armată care forma paza pușcăriilor¹. *Pușcașii păzeau la temnițe (a. 1871).* URICARIUL, XXII, 428, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D. *La începutul secolului al XVIII-lea, în atribuția pușcașilor intra ... paza temniței.* STOICESCU, C. S. 175.

2. (Astăzi rar) Vinător (înarmat cu pușcă I I); p. c x t. (sens curent) bun ochitor (cu pușca I I, la vînat). Cf. DRU. *Pușcași, hăitari, bătași ... compuneau personolul vînatelor din secolul trecut.* ODOBESCU, S. III, 144. *Vrea să fie vînat bun ... În tot anul ... va fi pușcaș foarte bun.* MARIAN, S. R. II, 233, cf. DDRI, BĂRCIANU, TDRG, PAMFILE, J. I, 132. *Nu numai pușcașii și pescarii sînt oameni ai naturii.* IBRĂILEANU, S. I, 107, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Într-o poiană mare din margini se adună și se rînduiesc pușcașii și hăitașii.* SADOVLANU, O. X, 465, cf. I, 201, STOICA, VÎN. 22. *Iepurul se zăpăcește Deodată-ntr-un tușis zărînd Pe vreun pușcaș culcat și-ochînd.* V. ROM. IANUARIE 1951, 28. *Cei cinci pușcași erau deja instalați pe miriștea întînsă de ouă.* VÎN. PESC. octombrie 1960, 15. *Auzit-am auzit Că nunu mare-i pușcaș mare și mi-a pușca gâina.* MÎNDRĂSCU, L. P. 200. [Boierul] *ținea o mulțime de pușcași cari cutreiera pădurile și-i grăjea de sălbătăcime pentru masă.* SBIERA, P. 66. *Îndată ce beai, te face D-zeu cerb și mari năcazuri vor veni peste noi, că vor năvăli pușcașii preste tine și te vor împușca.* RETEGANU, P. I, 46, cf. ȚIPLEA, P. P. 115. *Ș-o mînat Pă pușcaș, Pă Toderăș, Căci în codru a o afla S-a împuște.* T. PAPAHAĞI, M. 116. *Așa să să-nțoarcă hiara de la pușcașu ala, cum întorci lutu ala.* ARH. FOLK. I, 110, cf. 176, ALR I 1 213, ALR SN III h 725.

3. (Învechit, rar) Fabricant de puști (I I). Cf. LB.

4. (Învechit) Om ticălos, netrebnic. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: pușcași.

— Pușcă + suf. -aș. Cf. magh. p u s k á s.

PUȘCĂT, -Ă adj. (Regional) Care a fost omorît, rînit sau vînat prin împușcare; împușcat. *9 bărbosti, 1 pușcat, iar 8 omariși.* BĂRIȚIU, P. A. II, 498. *Am văzut fîrtat pușcat.* DOINE, 107. ♦ E x p r. (Substantivat) A fugi (sau a ieși, a se duce) ca pușcat = a fugi (sau a ieși, a se duce) foarte repede, glonț. *M-am uitat iară la ochii ei și m-am tot dus ca pușcat.* CAMILAR, N. I, 307. *Mareșalul și cucoana cu sulimanuri au ieșit ca pușcași.* id. ib. II, 93.

— Pl.: pușcați, -te.

— V. pușca.

PUȘCĂVIȚĂ s. f. (Olt. și prin Ban.) Pușcoei (I I). Cf. ALR I 1 696/9, 839, 842, 846, 850, ALR SN V h 1 305, LEXIC REG. 56.

— Pl.: pușcavițe și pușcaviți. — Și: pușcoviță s. f. ALR I 1 696/9.

— Cf. pușcă.

1. Țamție. SADOVEANU, O. I, 560, cf. MARIAN, SA, 260. *Iese ca din pușcă.* MIRA, L. B. 48. (Eliptic) *Pușcă la Pascani și de acolo la trenul direct la Techirghiol.* C. PETRESCU, I, II, 241. (Regional) **A sta) drept ca pușca sau oblu ca țeava puștii** = (a sta) foarte drept. Cf. ALR SN V B I 486, ALRM SN III B I 210. (Familiar) **A da cu pușca-n Dumnezeu** = a nu-i fi teamă de nimic. Cf. DDRF. ♦ (Transilv., prin Ban. și prin Mold.) Arc. Cf. ALR I I 420/61, 69, 170, 231, 273, 289, 576, 610. ♦ (Transilv., și prin Ban.) **Prăstie (I I).** Cf. ALR I I 697/35, 40, 174, 180, 320. ♦ (Învechit și regional) **Pușcă de apă** = pompă de incendiu. *Atunci îndată omul pușci de apă, acci căzaci ... au stins focu.* NIGULCI, L. 9, cf. DDRF. PĂCALĂ, M. R. 422, MAI, DIALECT. I, 89, ALR SN III B 909. ♦ (Glume) **Persoană care umblă după zestre** (București). PAMFILE, J. I, 132.

2. (Prin Maram. și prin Bucov.) Ciocan de fier care se întrebuințează pentru a bate pene în buștenii care urmează să fie tirii cu boii la vale, de la locul de exploatare. Cf. ARVINTE, TERM. 162.

3. (Prin nord-vestul Transilv.) **Bucca da car, căruță.** ALRM SN I B 223.

4. Compns c: (Bot.: regional) **pușca-lupului** = a) garofiță de grădină (*Dianthus barbatus*). Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 57, PANȚU, PL., BORZA, D. 58; b) garofiță (*Dianthus carthusianorum*). BORZA, D. 59; c) *Dianthus saxigenus*. id. ib.; d) lipicioasă (*Viscaria vulgaris*). id. ib. 181; **pușca-draclui** = a) ciupercă în forma de sferă, de culoare galbenă-alburie și apoi brună, care crește pe regiunile de câmpie (*Mycenastrum corium*). Cf. PANȚU, PL.; b) mică plantă erbacee cu frunzele inferioare ovale, iar cele superioare lanceolate, cu flori de obicei albastre, care crește prin pășunile pietroase din regiunea alpină și subalpină (*Phytuma tetramerum*). Cf. BORZA, D. 130, PRODAN-BUJA, F. I. 480.

II. (Argotic) **Fițuică** (de copiat, în școală). Cf. BUL. EL. V, 248.

— Pl.: puști și (învechit și regional) puște, pușci, (învechit) pușce, pușci.

— Din magh. *puska*.

PUȘCĂI vb. IV. **Intranz.** (Regional) **A împușca** (Eftimie Murgu — Băile Herculane). ARH. FOLK. III, 62. *Văzând turcii tinind Cu săbii săbund, Cu pușcili pușcând.* ib.

— Prez. ind.: pușcătesc.

— Pușcă + suf. -ăi.

PUȘCĂLEAȚĂ s. f. (Regional) **Pușcoi (I B)** (Voineasa — Călimănești). Cf. ALR I I 696/798.

— Pl.: pușcălețe.

— Pușcă + suf. -ăleață.

PUȘCĂLI vb. IV v. pușcărl.

PUȘCĂLIȚĂ s. f. v. pușcăliță.

PUȘCĂLUI vb. IV. **Intranz.** (Învechit, rar) **A trage cu pușca (I I) des**, la intervale scurte. Cf. LB.

— Prez. ind.: pușcăluiesc.

— Pușca + suf. -ălui.

PUȘCĂRI vb. IV. **Tranz.** (Învechit și regional) **A trage cu tunul** (pentru a atinge un obiectiv), a b o m b a r d a; a împușca. *Începură din nou tunurile a bubui și pușcăriră celatea.* BĂLCESCU, M. V. 173, cf. TDBG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Grea poteră mi-i lovea, Feciorii îi pușcărea.* DENSUȘIANU, T. II. 293. ♦ **Intranz.** *Dorobanții ... pușcăriră ... fără preget.* ODOBESCU, S. III, 587, cf. TDBG, CADE. *Fetița ... Vede turzii tot vinând, Cu puștii pușcăriră.* ALENICI, L. P. 70. *Pușca-i iar de pușcărit, Pe ciocii de căpuil.* PAMFILE, C. T. 287. *Or înșeput a pușcări asupra satului.* GREGORIAN, CI. 50. ♦ (Regional) **A vlna** (prin împușcare). *Am fost la pușcărit.* Com. din MARAMUREȘ.

— Prez. ind.: pușcăresc. — Și: pușcărl vb. IV. ALR I I 213/80.

— Pușcă + suf. -ări.

PUȘCĂRIĂȘ. -Ă s. m. și f. **Persoană care a fost sau este deținută într-o pușcărie¹.** V. de ținut. *Pe mulți îi crede lumea cinstiți, cînd ei întrec pe pușcăriași vestiți.* JIPESCU, O. 94. *În această închisoare erau 250 de pușcăriași.* GHIEEA, ST. CR. II, 226, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDBG. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Prin toate cașenclele s-a vorbit cu apringere despre pericolosul pușcăriaș condamnat la izgonire.* BART, F. 287, cf. SCRIBAN, D. *Vechii pușcăriași își cântau locuri mai comode ... ca să se poată odihni.* STANCU, E. A. V. 73. *La început u fu frică de elipul pușcăriașului.* BARBU, P. 213, cf. ALR SN IV B I 000.

— Pronunțat: -i-aș. — Pl.: pușcăriași, -e.

— Pușcărie¹ + suf. -aș.

PUȘCĂRIU¹ s. f. **Loc, clădire în care sînt deținute preventiv persoanele arestate, pînă la judecarea lor, sau în care ele își execută pedeapsa penală privativă de libertate, după condamnare, închisoare, penitenciar (I), temniță.** (Învechit și popular) **prisoare (I 2);** p. cxt. fimp petrecut în acest loc, ședere în acest loc. *A rămas datoriu ... și l-au băgat și în pușcărie* (cca 1650). IORGA, B. R. 176. *Armas, în pã dumneilor de-i du în pușcărie.* IST. T. R. 43. *Omori ... pre Badea, vâtof de pușcărie.* ANON. CANTAC., CM I, 174. *Au închis pre Stroie vornicu tar în pușcărie* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 358/10. *Se căznea ticălosul ... intru tunurecul pușcăritci.* ANTIM, P. 17. *Dup[ă] a lor vină s-au orânduul la închisoarea jușcăriu* (ca. 1775). IORGA, S. D. VII, 41. *Cine va fura ... să să închiză la pușcărie un an.* CARAGEA, L. 83/29, cf. CLEMENS, LB. *Îl închise în pușcărie spre a fi pus la caznă.* BĂLCESCU, M. V. 29. *Se opucă de loție, or de înslătortu și în cele din urmă intră în oene și pușcării.* PANȘ, P. V. I, 62/21, cf. POLIZU. *Ferestrele aveau zăbrele ca pușcăriile.* GHICA, S. 42. *Ne vom vedea prin gozde, poale și la jușcărie.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Ită-l-ne tar în pușcărie.* ALEXANDRI, T. I, 450. *O persoană dusebită ca dumncola nu are loc la pușcărie.* BOLINTINIANU, O. 404. *Fără de judecată ... îl băgară la pușcărie.* ISPIRESCU, M. V. 7. *Pedagog, suflor la teatru, Jurnalist, burtoș, musit, Ba om fost și-n jușcărie.* VIAHUȚĂ, O. A. I, 176, cf. DDRF. BĂRCIANU. *Peșemne fi s-a făcut de pușcărie.* D. ZAMBRESCU, V. T. 184, cf. ALEXI, W., TDBG. *Mă bași în pușcărie și e mai mare păcatul.* BRĂTILSCU-VOINEȘTI, P. 254, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pare un vagabond ... care a ieșit din pușcărie.* GALACTION, O. A. I, 344. *Ăsto ... e în stare să-și vîre pe ită-l-sau și pe mă-sa la pușcărie.* C. PETRESCU, C. V. 111. *S-a făcut samsar și a slot la pușcărie de mai multe ori.* I. BOTEZ, B. I, 59, cf. id. ȘC. 64. *Trebuie să facem economie ... Vrei să mă bași în pușcărie?* BRĂDESCU, O. A. I, 127, cf. SCRIBAN, D., ARGHEZI, B. 122. *Nu mă sperie nici prăcesul, nici pușcăria.* STANCU, R. A. V. 63. *Glume ... il rejezi nevastă-sa, rîfuzînd să-și închipuie că ... a slot în adevăr la pușcărie.* V. ROM. mai 1954, 73. *Ferestrele cu gratii arată că ocolo-i o pușcărie.* CAMILAR, S. II, 306. *Am colindat pe la toate pușcăriile din foră să aflu ceva despre el.* H. LOVINESCU, T. 232. *O să-l bag cu în pușcărie.* PREDĂ, M. 94, cf. 424. *Eu știu un om de-atunci Cu foșă înășprîtă de pușcării și de munci.* LABIS, P. 341, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 41. *Se trezi dincolo de poarta pușcării pe o șosea albă, plină de praf.* BARBU, Ș. N. 7. *Din cît moi am de trăit, oi pune și cu d-o parte zce-cînșpe ori pentru pușcărie.* T martie 1962, 21. *Și-așa, nene, din bește Mă trecii în pușcărie.* ALEXANDRI, P. P. 266. *Vino, mîndro, și mă vezi Că m-o-ngâlbenit ca ceara Pușcăria, ard-o para.* FOLC. TRANSILV. II, 486. *Și c-o sută și c-o mie, tot în pușcărie, se spune la deznădejde.* ZANF, P. V, 528. *Se poftesc ca grecii la pușcărie, se spune despre cei nehotărîți.* id. ib. VI, 135. ♦ (În imprecatii) *Fi-fi-ar satu-n pușcărie ... ești un pungaș.* SADOVEANU, O. II, 507. *Fir-ar rînduirea boterească în pușcărie.* PAS, Z. IV,

28. *Mnec-ți trupu pușcării.* MAT. FOLK. 445. ♀: Fig. *Am ieșit din obiecta pușcării care era viața mea de pușcă acum.* GALAGATION, A. 247. ♀: (Ca termen glumeț sau ironic de adresare) *Ce urei, mă pușcării, mă?* In scl. 1973, 51. ♂: Ex p r. (Regional) **A fi pușcării (de fum)**, se spune despre un spațiu închis în care este o cantitate mare de fum: fumăraie. *În casa era pușcării.* CIAUȘANU, G. I. *E loadă casa pușcării.* UDRISCU, G. L. ♦ (Învechit) *Pedeapsă cu lăchisoara; întemnițare. Să se caute pricutele vinovății ale pușcării și ostudele și hotărârile lor* (a. 1780). GER II, 125/13.

— Pl.: *pușcării*. — Și: (învechit) *pușcherie* s. f. CLEMENS.

— **Pușcă** + suf. *-ării*.

PUȘCĂRIE² s. f. (Învechit) Artilerie. *Tot ce au fost ale oștii ... cu altele ce au fost de a pușcării ... s-au trimis la gleneral.* N. COSTIN, I. T. II, 70-71. *Artilerie, adevă pușcării.* id. ib. 73-6, cf. CADÉ, SCRIBAN, D., L. NOM. 1959, nr. 1, 32.

— Pl.: *pușcării*.

— **Pușcar** + suf. *-ie*.

PUȘCĂRIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a pușcări; bombardament de artilerie, canoană. *Desele pușcării ale artileriei creștine.* BĂLESCU, M. V. 152. *Începu bătălia printr-o furioasă pușcării din timbele părți.* id. ib. 507, cf. 613. *Prin vrtejurile de fum ale aprigii pușcării, se zărește comandantul.* ODOBESCU, S. III, 590, cf. ALEXI, W., ȘĂINLANU, D. U., PUȘCARIU, L. R. I, 375.

— Pl.: *pușcării*.

— V. *pușcări*.

PUȘCĂRIȚĂ s. f. (Regional) Pușcoi (II D) (Uricani). ALR I 1696/835.

— Pl.: *pușcărițe*.

— **Pușcă** + suf. *-ăriță*.

PUȘCĂTOR s. m. I. (Transilv. și prin Bucov.) Vinător; s p e c. vinător care ochete bine. Cf. DRUL, ALR SN III h 725, A V 15, GLOSAH REG.

2. (Regional) Știchi de bici (Moiseni — Satu Mare). Cf. ALR I 1094/345.

— Pl.: *pușcători*.

— **Pușca** + suf. *-ător*.

PUȘCĂTURĂ s. f. I. (Învechit și popular) Împușcătură; p. e x l. detonătură, zgomol produs de o împușcătură de armă de foc. *Dărăbanșii din Brașov pre carii otrăduise lângă tunuri, nu mai pot suferi pușcăturile cele multe.* ȘINCAI, BR. II, 301/37. *Un copil l-ar putea abort cu o pușcătură.* BUDAI-DEITIANU, T. 240. *Nemiși, copleșiți de miile curușilor, n-au putut face nici macar una pușcătură.* BARIȚIU, F. A. I, 240. *Au fost răniți sau prin pușcătură sau în alt mod sclăvășiți.* id. ib. III, 421, cf. DRG, CADÉ. *Or început pușcăturile. Să vezi cum fluirau plumbii.* T. POPOVICI, S. 347. *Bat tobele, suflă trumbușile, ba și pușcătură am auzit.* RETEGANU, P. IV, 12. ♦ Distanță pînă la care ajunge proiectilul unei arme de foc. *Cale de trei pușcăături.* ȘĂINEANU, D. C. *Se depărtară de o pușcătură bună.* RETEGANU, AP. CADE. *Au mers ei ... cale ca de trei pușcăături.* MERA, L. B. 167. ♦ (Rar) Vinătoare. *Despre pușcătură de „drochie” cu glonș, la noi încă nu s-a fost auzit.* SADOVEANU, O. XVI, 73.

2. (Regional) Zgomol produs de explozia unor materiale explozive puse în mișcare pentru sfărîmarea rocilor. *S-au îndelungate pușcăături în fundul băii.* v. NOM. IANUARIE 1951, 72. ♦ (Concreteizat) Cartuș special, folosit pentru dislocarea rocilor din minc; patron² (I). Cf. ID I, 151.

3. (Regional) Potrică¹ (2) (Toplița). Cf. ALRM SN I h 268/228.

4. (Regional) Coardă de arc (Sălcina de Jos — Aiud). Cf. ALR I 1419/98.

— Pl.: *pușcăături*.

— **Pușca** + suf. *-ătură*.

PUȘCĂU subst. (Prin vestul Transilv.) Dinamită. Cf. PUȘCARIU, I. R. I, 393, VICIU, G. L.

— **Pușca** + suf. *-ău*.

PUȘCĂVI vb. IV. R e f l. (Regional) I. (Despre coaja fructelor) *A se zburi* (Cicvanii Mare — Oravita). I. COSTIN, GR. BĂN. II, 163. *S-au cam pușcăvit morole.* id. ib.

2. *A putrezi* (Fibis — Lipova). LEXIC REG. 119.

— Prez. ind. pers. 3: *pușcăvite*.

— Etimologia necunoscută.

PUȘCĂVIȚ, **-Ă** adj. (Prin Transilv.; despre pline) Mucegăit. Cf. VICIU, G. L.

— Pl.: *pușcăviți, -te*.

— V. *pușcăvi*.

PUȘCEĂ s. f. v. *pușchea*.

PUȘCHE s. n. v. *pușchea*.

PUȘCHEĂ s. f. Veziculă dureroasă localizată pe mucoasa cavității bucale, mai ales pe limbă; (învechit) pușchinecă, (regional) mărgea (I 3 e), pojghiță (I), purceclușă (v. p u r c e l u ș III), V. a l t ă, b ă ș i e ă. Cf. KLEIN, D. 409, IB. *Bu-i prinde la lepră ... — Bu-i face pe limbă-ți cel pușcheal* PR. DRAM. 370, cf. POLIZU. *Răsar pușchi săci sau și umeri.* CUPAHENCU, V. 27, cf. LM, CIHAC, I, 221, DDRF. *Pușchele stîl niște beșicuși durcuroase.* ZANNE, P. II, 682, cf. GHEȚE, R. M., BĂRCIANU. *Cînd ai pușchea sau pușchea pe limbă, zvrile-ți o călugăriță peste cap.* MARIAN, INS. 505, cf. id. D. 278. *Pușchelele, adică bubulițele durcuroase care se fac pe limbă.* CANDREA, F. 61, cf. 221, BIANU, D. S. *Pușcheiul de pe limbă se trece.* GOROVEI, CR. 164. *Ai făcut pușchele pe limbă.* id. ib. 388, cf. DRG, CDDF, ȘĂINEANU, D. U., CADÉ, SCRIBAN, D., H XII 303. *A chiamat ... Bubele, Cu udmele, Cu pușchele.* TEODORESCU, P. P. 365, com. MARIAN. *Ce ai făcut pe limbă? — O pușchea.* ȘEZ. II, 130. *Mi s-a făcut o pușchea!* VICIU, G. L. *Puștea, Du-te de pe limbă mea!* PĂCALĂ, M. R. 246. *Dacă muști din plina din care au mîncat și soarecii, faci pușchele.* PAMFILE, B. 56, com. din FRATA — TURDA și din STRAJA — RĂDĂUȚI, ALR II/I h 39. ♦ Ex p r. (Familiar) **Pușchea(-ți) pe limbă(-ți)**, se spune aceluia care vorbește despre un lucru neplăcut, pentru că acesta să nu se întâmple, să nu se dovedească adevărat; terească sfîntul? *Să rîmii totă? ... Pușchea-ți pe limbă, prostule!* NIGRUVZI, S. III, 79. *Tu ești furul ... — Pușche pe limbă-ți, domnule.* ALECSANDRI, T. 276. *Adelufa mea face manevre? Pușche pe limbă-ți, cucoană!* id. ib. 963, cf. ZANNE, P. II, 682. *Se zice „pușchea pe limbă” cînd zici ceva nepotrivit.* PAMFILE, B. 56. *Mîni pot să mor ... — Pușchea pe limbă-ți, cumătre Gavrilă.* SADOVEANU, O. XVII, 463. *Dacă mă mai asemui vrodată cu boierii dumitale, om să-ți hîrlitese un „pușche pe limbă” de n-ai să-l poți duce.* GALAN, B. I, 96, cf. V. ROM. MARTIE 1954, 51. ♦ P. e x l. (În forma *pușchet*) Boală care se manifestă prin apariția acestor vezicule. *Pușcheiul se manifestă printr-o mică beșicușă ce se face pe limbă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 153.

— Pl.: *pușchele* și (regional) *pușchi*. — Și: (regional) *pușcheiună* (ALR II/I h 39/53) s. f., *pușchet*, *pușchel* s. n., *pușchié* (DDR, ZANNE, P. II, 682, ȘĂINEANU, D. U.), *pușcică* (CADE), *puștea*, *pușc* (KLEIN, D. 409), *pușceă*, *pușcheă*, *pușcă* (LM, DDR, BĂRCIANU, ALEXI, W., com. din FRATA — TURDA și din STRAJA — RĂDĂUȚI), *pușcheă* (ALR II/I h 39/605), *fuștă* (ib. h 39/102), *fuștă* (ib. h 39/705), *fușceă* (ib. h 39/260), *fușcheă* (VICIU, G. L.), *fușcălă* (ALR II/I h 39/219), *fuștă* (ib.: pl. *fuștăle*, ib. h 39/365) s. f.

— Lat. **pustella*.

PUȘCHEĂUĂ s. f. v. *pușchea*.

PUȘCHEI s. n. v. *pușchea*.

PUȘCHERIE s. f. v. *pușcării*.

PUȘCHIA s. f. (Regional) Pușcoci (I 1) (Săcele). Cf. ALR SN V h 1 305/182.

- Pl.: pușchiele.
- Cf. pușcă.

PUȘCHIE s. f. v. pușchea.

PUȘCHINEĂȚĂ s. f. (Învechit) Pușchea. *De știam că a să-ți pară rău, mai bine scoțeam pe vârful limbii 70 de pușchinețe.* PR. DRAM. 186. *Poarta minciunii prin casele oamenilor ... și t-au crescut 70 de pușchinețe pe limbă.* ALECSANDRI, I. 1 043.

- Pl.: pușchinețe.
- Cf. pușchea.

PUȘCOĂIE s. f. v. pușcol.

PUȘCOCI, -OĂCE subst. f. s. n. I. (Regional) s. f. Jucărie care imită pușca (I 1), făcută de copii dintr-o țeavă de lemn de soc (v. pușcă de soc) sau dintr-o tulpină de cucută, și dintr-un bețișor de grosimea goului din țeavă, cu ajutorul căruia se împușcă cu dopuri de ciliș sau se improașcă apă (v. proașcă 5, pușcă cu apă); (regional) plășcoci, pocnioare (v. pocniitor II 3 b), pușcală, pușcaviță, pușcăleală, pușcăriță, pușchia, pușcoi (2), pușculie, pușculiță (I 2), pușcuroi, pușcuță (I 2). Cf. POLIZU, DDRF, GHEȚIE, H. M., BĂRCIANU, TDRG. *În Oltenia ... accostă pușcă se cheamă pușcoace sau pușcoace.* PAMFILE, J. I, 72. *El tăia în liniște cu briceagul un fluier într-o ramură de salcie, un pușcoci într-un lemn de soc.* BASSARABESCU, V. 26, cf. CADE. *Lângă mine și la îndemână, pușcoacii naiv cu care prigonisem în copilărie vrăbii și ciocrlanii.* VOICULESCU, P. II, 306, cf. SCRIBAN, D., ALR I 1 696, ALR II 6 327/886, ALR SN V h 1 305, UDRESCU, GL. ♦ (Prin lărgirea sensului: atribuirea calitatea ca un adjectiv) *Doună mici tunuri „pușcoace”, de cincizeci și trei ... Încearcă zadarnic să pui în bătaie.* CAMIL PETRESCU, C. S. 310. ♦ (Ironie) Pușcă (I 1) primitivă, de proastă calitate; imitație de pușcă. *V-a dus ... cu pușcoace de lemn.* PAS, Z. I. 112. *N-o mai păzese [pădurea] împrejmuirea-n fare Jandarmii cu pușcoace.* VINHIVĂ, O. 28.

2. P. a n a l. (Rar) Clistir. *Țișnește apa ca dintr-un pușcoci.* ȘĂINEANU, D. C.

3. (Regional) Arc (Movilenii — Slatina). ALR I 1 420/890.

II. I. S. m. și f. (Popular) Fânță mică (de vîrstă sau de statură), nedezvoltată sau pitică. Cf. CADE. *Să nu creadă băieții că este o pușcoace pe care o dau gata.* PAS, Z. I. 126. *Mă, pușcoacule, dau eu tine de pămînt cînd te-oi mai auzi înjurînd!* UDRESCU, GL. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Dă-te jos de-arolo, omule, ce mi te-oi făcut așa păcoace de pasăre?* ISPIRESCU, I. 36. *Mie, spui drept, mi-a plăcut pușcoacea-ua de fată.* UDRESCU, GL. ♦ EXP. F. A fi o pușcoace sau cit pușcoacea = a fi mic de tot. *Ai îmbătrînit ... Nu-î vorbă că și eu am crescut ... Ce, eram o pușcoace.* BRĂESCU, O. A. II, 196, cf. CIAUȘANU, V. 188.

2. S. m. (Ornit.: regional; în forma pitocoi) Pitulice (I 1 b) (*Troglodytes troglodytes*). BĂCESCU, PĂS. 130, cf. H IX 122.

— Pl.: (s. n.) pușcoace și (regional) pușcociuri (ALR I 1 696/750, 782), pușcoci (ib. I 696/880), (s. m. și f.) pușcoci, -oace. — Și: (regional) plășcoci, -oăce, pitocoi. -oăce subst.

- Pușcă + suf. -oci.

PUȘCOCI s. n. I. (Învechit și regional) Augmentativ al lui pușcă (I 1). *Multe steaguri, cămile, pușcoi și mespușă bogăție dobîndind ... au robii țeara.* ȘINCAI, M. II, 270-25. *Au întins spanga lungă din vârful pușcoacilor spre fugari.* PAS, L. I, 20. *Să-î înfrunte ... cu tunurile și cu pușcoacile lui.* id. Z. III, 10.

2. (Prin Transilv.) Pușcoci (I 1). Cf. ALEXI, W. *Lemn ... e socul ... iar din el nu se face decît pușcoacie sau alte jucării copilărești.* PAMFILE, J. III, 41, cf. SCRIBAN,

D., DL. ALR I 1 696/614, 700, 708, 727, 730, 735, 768, 984, 986, 988, ALR II 6 327/605, 812, 987, ALR SN V h 1 305.

3. (Regional) Săgeată (pentru arc) (Bolotești — Panciu). Cf. ALR I 1 418/596.

— Pl.: pușcoale și pușcoi (ALR I 1 696/594, 595, 690). — Și: pușcoăie s. f.

- Pușcă + suf. -oi.

PUȘCĂVIȚĂ s. f. v. pușcaviță.

PUȘCULIE s. f. (Prin Maram.) Pușcoci (I 1). Cf. ALR I 1 696/355, ALR SN V h 1 305/349.

- Pl.: pușculii.
- Cf. pușcă.

PUȘCULIȚĂ s. f. I. I. Diminutiv al lui pușcă (I 1); (popular) pușcuță (I 1). Cf. ANON. CAR. *Militarii, cîți mai săpară, Lăsînd cazarma ieșir-afară Cu pușculița lor la spinare.* ZILOT, CRON. 354, cf. POLIZU. *De-aș avea o pușculiță și trei glonși în punguliță!* ALECSANDRI, P. I, 4, cf. BĂRCIANU, V., DDRF, TDRG. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Unul din ei exclamă: „Acum să poftescă că ... să le arătăm noi ce putem cu pușculița noastră”.* BRĂESCU, O. A. II, 130, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX. *Luînd o pușculiță frumoasă și sabie ... și toate cîte sînt de lipsă unei cătane, merse la calul gînt de mai înainte.* REIEGANUL, P. III, 13. *Pușculița ta cea nouă, Frituță, neică-n trei și două.* PĂSCULESCU, L. P. 210. *De-aș ști că e puiculița Aș întinde pușculița Și i-aș pușca cobilița.* FOLC. TRANSILV. II, 34.

2. (Transilv.) Pușcoci (I 1). Cf. ALR I 1 696/80, ALR II 6 327/64, 833, ALR SN V h 1 305.

3. (Regional) Praștie (I 1) (Mediaș). Cf. ALR I 1 697/141.

II. Vas mic de lut (v. o li ț ă 2) ori cutie mică de lemn, de metal etc., cu o deschizătură îngustă în partea superioară prin care se introduce, pentru a se păstra, banii economisiți (de copii); (regional) mut (II 3), piesă (2 a). Cf. POLIZU, DAMÉ, T. 75, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Pină și banii copiilor adunați în pușculițe îi secesem rînd pe rînd.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, AP. CADE, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Propune ... să scoată amîndoi banii din pușculiță și, adunați la un loc, să le cumpere lucruri.* ARGHIZI, S. VII, 103. *Ce plin, ce magie sîna pușculița! E vremea s-o sparg.* S. IANUARIE 1961, 6, cf. M. D. ENC., DLX.

— Pl.: pușculițe și (regional) pușculiți (ALR SN V h 1 305/105) — Și: (regional) pușcăliță s. f. ALR I 1 696/80.

— Pușcă + suf. -uliță. — Pentru sensul II, cf. și germ. B u c h s e „pușcă”, „cutiuță”.

PUȘCĂRĂ s. n. (Dober.) Pușcoci (I 1). Cf. ALR I 1 696/675, 677, 679, 681, ALR II 6 327/682

- Pl.: pușcărăoie.
- Pușcă + suf. -(ur)oi.

PUȘCĂȚĂ s. f. I. I. (Popular) Pușculiță (I 1). Cf. DDRF, TDRG, CADE. *Tu, drept popi ai vîntori Cu pușcule numa-n flori.* TEODORESCU, P. P. 317. *Culeat ... În pușculă răzîmat, Cu gîndul la tine-n sat.* JĂRNIC-BIRSEANU, D. 308. *Să mi dai pușcuța aie, De vrei bine să-ți mai fie.* REIEGANUL, TR. 43. *Șerpe mare o venit, Jumătate m-o-înghișit, Jumătate nu mă poate ... De stălițe-npungătoare, De pușculă vinătoare.* ȘEZ, I, 45. *Aduse o pușcuță, pe care o dădu fiului său, spundîndu-i să păzească un lan de grîu.* ib. V, 7. *Ieu pușcuța-n braț și în-olerg prin grădiniță,* ib. VII, 161. *Pe cîl creștea copilul ... creștea și pușcuța și sabia tot așa.* AP. CADE. *Atunci le arată Pușcuța culeată: Asta mi-e totă!* FRÎNCU-GÂNDREA, M. 198. *Îi zîc'e porunca Să-ș gal'e bin'e lada, Ca cătana pușcuța.* T. PĂPĂGĂCI, M. 40.

2. (Prin Transilv. și prin Maram.) Pușcoci (I 1). Cf. ALR II 6 327/362, ALR SN V h 1 305.

3. (Regional) Praștie (I 1) (Supuru de Jos — Șimleu Silvaniei). Cf. ALR I 1 697/278.

4. (Regional; în sintagma) *De-a pușcula* = numele unui joc de copii nedeterminat mai de aproape (Moffintu Mic — Carei). Cf. ALR II 4 381/334.

5. (Învechit, rar) Colivie mică. *Aceia pun canașul în aurita pușculă*. C. STAMATI, ap. eadl.

II. Compus: (regional) **pușcuța-lupului** = garofilă (*Dianthus carthusianorum*). BOBZA, p. 59.

— Pl.: *pușcuțe*.

— **Pușcă** + suf. *-uță*.

PUȘGHITĂ s. f. v. *poighită*.

PUȘINĂ vb. I. (Tranz. (Regional) „A pocîi” (Prigor — Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BAS, 171. *Otrăvi-te-ai puțin mîine Cate o pușină pe mîine, Că iubesc întîndră cu tine*, id, ib.

— Prez. ind.?

— **Pocî** + suf. *-ina*.

PŪȘIT subst. v. *pușită*.

PŪȘIȚĂ subst. I. S. f. (Regional) Puroi¹ (1) (Cristior de Sus — Vîscău). Cf. TEHAH, c. n. 258. ♦ Panarițiu (Roșia — Beiuș). Cf. ALR II 1 h 122/310.

2. S. f. (Prin vestul Transilv.; în expr.) **A avea pușită** = (despre copii) a plînge, a suspina, a scineci mereu. Cf. cv 1951, nr. 3—4, 46.

3. Subst. (Regional; în forma *pușit*) Mușită (6) (Roșia — Beiuș). Cf. ALR SN I h 243/310.

— Pl.: (1) *pușite*, (3)? — Și: **pŭșit** subst. ALR SN I h 243/310.

— Etimologia necunoscută.

PUȘITÓS, -OĂȘĂ adj. (Prin vestul Transilv.; despre copii) Plîngăreț (1). Cf. cv 1951, nr. 3—4, 46. TLHAH, c. n. 258.

— Pl.: *pușitōși, -oase*.

— Cf. *pușitōă*.

PUȘLALĂU s. m. (Învechit) Haimana, vagabond. Cf. LM, DDR.

— Pl.: *pușlălăi*.

— **Pușlă** + suf. *-alău*.

PUȘLAMĂ s. f. Om lipsit de caracter, prost crescut, cu purlări și apucături rele, neserios, imoral etc. (v. *canalie, lichea, pramatie, secă-lură*) sau care trăiește de obicei din expediente, neavînd o ocupație serioasă, stabilă (v. *derbedeu, haimană*). *Bine, mă, pușlama, că n-am să-lî zie anai frumos!* CARAGIALE, o. II, 248, cf. DDR, BĂRCIANU. *Toată mulținea asta de pușlamale e așa crescută*. D. ZAMFIRESCU, v. T, 198, cf. ALINI, W. *Tu ești, mă, pușlamava dracului?* PLEACĂ, o. 228. *E o pușlama care-și pierde vremea*. BĂRBANU, I, 88. *De ce te lasi lîngușit și prădat de toate pușlamalele?* GAIACIŢON, o. A, I, 362. *A-nhăit pe uau ... U-lutur de saloane, mare pușlama*. TÔPÎRCEANU, o. A, I, 201. *Ce a jurat pușlamava asta?* CAMIL PETRUSCU, t. I, 557. *Cea mai teribilă pușlama a cartierului!* C. PETRUSCU, i. II, 221, cf. id, c. v. 106. *Pușlamalelor!* ... *O să vă turăt cu minte să mai faceți scandal*. STANCU, R. A. v. 283. *Golea-t-o pușlama*. v. ROM, mai 1951, 42. [Gardienii] *întîndră că au în grija lor... și alte fapături, nu numai pușlamale*. PAS, z. IV, 112. *Explică-mi această decădere ... Nu putea fi vorba nici de plăcerea inferioară a pușlamăci*. PLEDA, II, 251. *Să moră o minune de jemeie înără, cu tunc, pentru a pușlama?* 1 decembrie 1964, 49. *Mai drăguș, mai așa Nu ca dînsa pușlama!* IOLC., MOLD, II, 376.

— Pl.: *pușlamale*.

— Cf. *puști*.

PUȘLAMALĂC s. n. (sg.) (Familiar) Mîtitudine, comportare, viață de pușlama. Cf. JORDAN, I, R. A. 190. *Dînică, tovarăș de pușlamalte cu frate-meu, cu Ion*. STANCU, D. 86, com. din TEPES VODĂ — CÎRNĂVODĂ.

— **Pușlama** + suf. *-lic*.

PUȘLĂMI s. f. (Regional) L. Vagabondaj, haimană. Cf. DDR.

2. Dezertare. Cf. DDR.

— Pl.?

— **Pușlă** + suf. *-am*.

PUȘLĂUCĂ s. f. (Regional) Fată neserioasă, haimana (Deda — Reghin). MAL, DIALECT, I, 189.

— Pl.: *pușlauce*.

— **Pușlă** + suf. *-aucă*.

PŪȘLĂ s. f. v. *puflă*.

PUȘLĂȚEL s. m. (Prin Munt. și prin Ol.) Diminutiv al lui *pușlă*, v. *pujilă* (1). Cf. PASCU, s. 118, DR, II, 112. *Vieo cînetzoi de pușlăți Cări păzesc pe la odăi*. MAL, IOLC, 116, cf. PĂSCULESCU, L. P. 295, 373.

— Pl.: *pușlăți*.

— **Pușlă** + suf. *-țel*.

PUȘLĂU s. m. v. *puflău*.

PUȘLEĂC subst. (Prin Maram.) Cuțit (cu mineral de lemn). T. PAPAHAGI, M. 230, cf. GLOSSAR REG.

— Pl.?

— Etimologia necunoscută.

PUȘLEĂȘCĂ s. f. (Regional; în sintagma) *Pușleășcă rea* = vin de proastă calitate. V. *poșirecă* (2). (Măgura — Bacău). Cf. ALR SN I h 241/531.

— Cf. *pușlete*.

PUȘLETE subst. v. *poșet*.

PUȘLEU s. m. v. *puflău*.

PUȘLIĂC s. m. sg. (Prin vestul Munt.) Țuică de calitate inferioară, cu un procent redus de alcool, care se scurge din alambic la sfîrșitul distilării. V. *poșlete* (1). Cf. TÔRÎSCU, GL.

— Etimologia necunoscută. Cf. *pușlete*.

PUȘOĂRCĂ s. f. v. *poșirecă*.

PUȘPĂN s. m. v. *pușpan*.

PUȘTĂN s. m. (Familiar) Băiețandru. *Mă încăpățunam ... să-i primesc sfaturile cu o țiflă de puștan obraznic*. G. M. ZAMFIRESCU, st. M. S. I, 296. *O să ne jucăm ... cum se joacă puștanii cu mîngăie pe mîndare*. STANCU, R. A. I, 233. *Nu mai erau puștani ... Vorbeau despre părinți ca despre niște babaci care nu mai tîdrănesc să le pură mîna pe cap*. PAS, z. I, 256. *Am prins doar niște puștani*. CAMILAR, S. II, 190. *Pe atunci ... era încă puștan*. SCÎNIIA, 1960, nr. 4834, cf. M. D. ESC., DEX. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *I-a scos înaintea un puștean de copil, zîrlugă nevoie mare și cu ochi de veneriță*. POPA, v. 147.

— Pl.: *puștani*. — Și: (rar) **puștean** s. m.

— **Puștă** + suf. *-an*.

PUȘTĂNCĂ s. f. (Familiar) Fetișcană. *Striga trîntînd ușile, revoltată că „puștanca” și-a luat nasul la purtare*. G. M. ZAMFIRESCU, st. M. S. I, 175. *O puștanca de școală cu beretă se plimba pe alee*. PAS, z. I, 280. *Ești o puștanca stingăre*. 1 februarie 1964, 11, cf. M. D. ESC., DEX. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Cine are să conducă de-a călare mașina asta ... puștanca de fată cu nădrugi și cu pete de unsoare pe obraji?* v. nom, februarie 1954, 98.

— Pl.: *puștanca*.

— **Puștan** + suf. *-că*.

PUȘTEĂ s. f. v. *pușchen*.

PUȘTEĂN s. m. v. puștaa.

PUȘTELÓS, -OĂSĂ adj. v. puseelos.

PŪȘTEN s. n. v. prl-snel.

PUȘTESC, -EĂSCĂ adj. (Rar) De puști (3), specific, propriu puștilor. Cf. IORDAN, I. R. A. 171. *Cu ce drept vreau să-l prind eu mița-n sac, de ce? ... Și alt de banal... scolarică puștească.* T. POPOVICI, SE. 556, cf. scl. 1973, 51.

— Pl.: puștești.

— Pușt + suf. -esc.

PUȘTI s. m. I. (Învechit) Tinăr corupt, desfrinat; s p e c. tinăr care practica sodomia. *Și-mpăratul cel mazil i-au fost puștu lui și el făcea ce-i era voiu de schimba pașii și domniul totdeauna.* NEFCUCE, L. 168. *Are mare poftă de împreunare cu cățelele, ca puștii.* I. GOLTESCU, c., cf. POLIZU, CIHAC, II, 301, DDRE, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ȘIO H₁, 297, TDRG, DR. IV, 818, T. PĂPABĂGI, C. L., SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Tinăr ușuratic, neserios sau ștrengăr. Cf. POLIZU. *Bată-l norocul, că mare nostimior mai era, pușchiu!* ALECSANDRI, T. 70. *Pușchiu cel de Pe-pelea ..., un tritic-briu, care-și bale joc de toată lumea.* id. ib. 826, cf. CIHAC, II, 301, DDRE, GHEȚIE, R. M., ȘIO H₁, 297, ALEXI, W., TDRG, HOGAȘ, DR. II, 71, ȘĂINEANU, D. U., CADE. ♦ (Popular; în forma pușchi) Amant. *Descuie-mi, soro, A poartă Că mi-a venit pușchiul beat Astă-scară pe-nserat.* TEODORESCU, P. P. 641. *Că d-o veni pușchiul beat, El pe mine m-o-npușca, Geaba de pomana ta!* MAT. FOLK. 215. *Mi-a venit pușchiul beat Și m-a luat la goană-n sat.* PĂSCULESCU, L. P. 293, cf. 373.

3. (Familiar) Băiat preadolescent sau tinăr considerat ca atare. *Iaca, iaca, pușchiu și pelvanul! Abia l-am seos din găoace, și-i vine a zburda!* PR. DRAM. 402. *Și pușchiul acela ce-i zic Amor ... pe toți îi face Să joace durda într-un picior!* CONV. LIT. XI, 128. *Măi pușchiule! ia să vedem noi ce-ai făcut tu mai mult decît noi?* CREANGĂ, O. 296. *Stăpînul tău mult trebuie să fi căutat pînă să găsească un pușchi ca tine.* ISPIRESCU, L. 289. *Decît să pice oastea împăratului, mai bine-oi peri eu, un pușchi al satului.* MARIAN, NV. 371. *Am văzut îndărătul ei, la2vreo 20 de pași, abia trîndu-să, un puști ca de vreo 2 ani.* SĂM. I, 217, cf. ȘEZ. XV, 139, II, III, 41. *Cum putea să presimțită dascălul meu ce zace în puștil ghemuit peste tăblița cea neagră?* I. BOTEZ, ȘC. 31, cf. TEODOREANU, M. II, 169. *Pușchiul ista ... vrea numaidecît să-mi facă pe croful.* SADOVEANU, O. VI, 452, cf. IORDAN, STIL. 84, SCRIBAN, D. *Pușchiul nălțuț și cum cîrnuț părea deosbit de simpatic.* C. PETRILESCU, A. R. 58. *Mulțumesc, puștiule, Cum te cheamă?* STANCU, R. A. IV, 362. *Un puști de vreo șapte ani ... se împiedică și căzu.* V. ROM. septembrie 1955, 113, cf. PAS. Z. I, 74. *Puștiule, scoul-in sus, că răcești, e pămîntul umed.* PREDĂ, R. 89. *Căpetenia copiilor, un puști cu ochi albaștri, pîstruiat, dădu ordin.* BARBU, Ș. S. II, 232. *Stîl cam copilăroși, amintînd, nu se știe cum, de puști de cinci ani.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 835. *E unul ... care-l înjură toată ziua pe un puști.* T. decembrie 1962, 33. *Un puști care visează să devină portarul Naționalei.* ib. iunie 1964, 90, cf. M.D. I.N.C., DEX, com. MARIAN. ♣ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”; prin lărgirea sensului) *Un plutonaș de oameni în toată firea ... trecu grăbil, sub comanda unui pușchi de sublocotenent cu mustățile rase.* BRĂNESCU, O. A. I, 291.

4. (Regional) Om mic de statură. Cf. PAMULE, A. R. 257, com. MARIAN.

— Pl.: puști. — Și: (învechit) pust s. m. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W.

— Din tc. pušt.

PUȘTICĂ vb. I. Intrans. (Transilv.; despre singe) A fișui. *Îi puștica singele pe nări.* T. POPOVICI, S. 148, cf. ALR SN IV h I 119, LEXIC REG. II, 87.

— Prez. ind. pers. 3: puștică.

— Cf. pușca.

PUȘTICĂȚ, -Ă adj. (Regional) Găurit, spart (Girișu Negru — Salonta). LEXIC REG. II, 87. *Oală pușticăță.* ib.

— Pl.: pușticați, -te.

— V. puștea.

PUȘTIMĂN s. n. = peștman (I). Cf. n. XVI 402.

PUȘȚIME s. f. (Familiar; cu sens colectiv) Mulțime de puști (3). Cf. scl. 1973, 52.

— Puști + suf. -ime.

PUȘȚIU s. n. v. puștin.

PUȘȚULICĂ s. m. (Familiar) Diminutiv al lui puști (3). *Cum te cheamă pe tine, mă puștuliică?* BLENIC, M. C. I, 41.

— Pl.: puștuliici.

— Puști + suf. -ulică.

PŪȘȚIĂ s. f. (Învechit, rar) Pestă¹ (I). *Oamenii... despre o parte fură strînși de război, despre o parte de puștlă (ciumă).* MAIOR, IST. 278-15.

— Cf. germ. Pustel.

PUȘȚOĂCĂ s. f. I. (Familiar) Feticeană. Cf. II septembrie 1962, 11, M.D.ENC., DEX.

2. (Popular) Amantă. ALAS 18 III 1923, 5/3.

— Pl.: puștoaice.

— Puști + suf. -oaică.

PUȘȚOC s. n. (Prin nordul Transilv.) Bețigaș cu care se împinge dopul pușcoaiului (I I); (regional) arbiu, clempuș. Cf. ALR SN V h I 306.

— Pl.: puștocuri. — Și: puștoe (ALR SN V h I 306/260), luștoe (ib. I 306/334) s. n.

— Etimologia necunoscută. Cf. pușcoai.

PUTATIVĂ adj. (Jur.; în sintagma) *Căsătorie putativă* = căsătorie încheiată de bunăvoie, dar în neonoașterea, din partea soților, a unor cauze care împiedică existența sau validitatea căsătoriei. Cf. HAMANGIU, C. C. LXXVIII, DEX.

— Pl.: putative.

— Din fr. putatif.

PŪȚĂ s. f. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Izvor. (F i g.) *Al evanghelicu izvor ... iarăș izvoraste noauo ... Cătră această pută pururea să ne tindem.* CORESI, LV. 233, cf. DLER II, 561, T. PĂPABĂGI, C. L.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PUȚĂ vb. II. Trans. (De obicei cu valoare de semiauxiliar de mod și urmat ori precedat de un verb la infinitiv, adesea fără prep. „a”, sau la conjunctiv, care pot fi subînțelese; cînd este urmat de un verb reflexiv se află plasat între pronumele reflexiv și verbul respectiv) I. (Folosit și a b s o l.) A avea forța, puterea (fizică, morală, intelectuală), a avea resurse proprii, a fi în stare, a fi capabil de a face ceva, de a înfăptui, de a realiza ceva. *Cursemu pre lingă u[n] ostrov, vela ce se cheamă Clavdi, și abia putumu fînrea corabia.* COD. NOR. 88/8. *Doară poate Dzeul a gata masă în puștinie?* PSALT. 156. *Nîmea nu poate a doi domni a lucra; că să unu va iubi, iară alaltu va urî.* CORESI, EV. 214. *Caută în ceriu și numără stealele: poți-le număra?* PALA (1581), 57/1. *Acolo iaste ger ... și trîtnerec ... și fîpete de oameni de-a nu le putcarea spune.* COD. TOD. 226, cf. 207. *Eu nu poai răbda hitleanii și hlapii.* MOXA, 372/24. *Veri putea lumina bisearica.* PRAY. GOV. 44^v/4. *Au nu f-am dzis că eu sămt Dumnedzau și poai să triviu pre fratele tău?* VARLAAM, C. 63. *Nu ... să poate den loe clăii să fugă sau să alerge.* PRAY. 116.

Putea-veți bea pădurăl carole cu am a-l bea? N. TEST. (1648), 26¹/30. *Dară acum ce ispiteți pre Dumazeu a pu- ne-glușul spre cerbicia ucenicilor, carele nice părinți noș- trî, nice noi nu-l putem purta?* ib. 155¹/1. *Mi-ai lărgit pașii Să poți păși iute.* DOSOFTEI, P. 54, 10, cf. 17, 6. *Au nu poate mîna mea a mîinii?* BIBLIA (1688), 483¹/9, cf. 643²/37. *Cît l-a dus oamenii lui plînă la gazdă au și murit, nici un cîos după bătaie n-au putut.* N. COSTIN, I.L.T. II, 21/27. *N-au mai putut să-l fie comisul în mînă.* NECULGE, L. 16. *Să orate ... legea și ruga creștinească cît poate înaintea lui I[risto]s.* CANTEMIR, IR. 202, cf. ANON. CAR. *Nici eu puțină iaste cuivași în lume și poată umbra toată lumea.* C. CANTACUZINO, CM I, 23. *Fîind vreme de iarnă și noi cu multă slăbiciune a po- dagrei nu putem veni (a. 1724).* IORGA, S. D. XIV, 19. *Domnii cît ar pute să se ferească să nu scoasă obiceiuri ce n-au mai fost (a. 1729).* GCR II, 25/11. *Iar bisărica creș- tinească nu am putut-o găsi (a. 1750).* id. ib. 56/32. *Sîrtnse cît putu.* MINEICU (1776), 119¹/26. *Sîrtnul, dacă îmbărlănește, le cade penițe și nu mai pot a vîna și a să hrăni (a. 1777).* GCR II, 111/4. *Cu de-adîns ne orată dreptele ce null poate.* VĂCĂRESCUL, IST. 250. *De cîndu-i Athina cetate nici un împărat nu o putu lua.* ALEXANDRIA (1794), 54/10. *Pre toate le poți intru Hristos carele mă întărește pre mine (a. 1805).* GRECU, P. 290. *O, muză! rogu-te de ostă dată Să-mi dai vîers cu vrednice cuvînte, Ce să poți cînto.* BUDAI-DELEANU, T. 88. *Atunci eu nu mă putui răbdare Să nu întreb pe strămoșul bătrîn.* id. ib. 329, cf. DRU, LB. *Fruntea n-o poți ține, Capul tăi e greu.* HELIADE, O. I, 72. *Pentru ce aștepti de la ceilalți oameni o fericire ce-ți poți face însuși?* MARCOVICI, D. 10/7. *Io vezi cît de ușor pot a sări.* DRĂGHICI, R. 83/25. *L-asta nu mă poți pricepe.* GORJAN, H. I, 6/5. *De puteși pe el a prinde, rog aduceți-l legat.* ASACHI, S. L. I, 161, cf. BĂRAC, T. 10/8. *Tremu- rînd biata Zălnie ... Vrea s-ajute, dar nu poate, căci pu- terea îi lipscește.* CONACHI, P. 86. *Dîndre toți turcii dîn oraș numai doi putură scăpa, treclad Dunărea înot.* BĂLCESCU, M. V. 53. *Eu nu poți fugi de tine.* ALEXAN- DRIA, 112/19. *Conșorol și el însuși nu putuse trage de la dînsul mai mult decît alt.* CR (1848), 1³/14. *Poci să-ți fac îndată orice jurămînt, Spre a te taeredu la al meu cuvînt.* PANN, P. V. I, 123/15. *Și ce pot sfaturile mele, cînd lacrimile d-tale nu folosesc?* NEGRUZZI, S. I, 51. *Dacă numai asupra-mi nu poți s-aduci vrun bine, Eu rîz d-a mea durere.* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Ce dor greu supune Iainioara tu ... Dragă păsărică, Și nu poți cînta?* ALEXANDRI, P. I, 197. *Cu toată oste- neala noastră, nu puturăm dormi de multele zgomote ale oamenilor.* BOLINTINEANU, O. 298. *Pe cît poți să mă întînz cu mîntea, socotesc că ar fi oarecare mijloc de ușurare.* ODOBESCU, S. I, 325. *Deasupra tuturora se ridică cine poate.* EMINESCU, O. I, 133. *Mai bine ce v-am tîlmăcit, și un copil pulea sa înșelagă.* CREANGĂ, A. 166. *Nu pulea măcar așipi.* CARAGIALE, O. II, 245. *Un om ca el nici doi ani n-a putut să stăie în Butucom.* SLAVICI, N. I, 6. *Putere-ai tu, voinicule, să ne donești cî tu ești acela ce a ucis fiara ...?* ISPIRESCU, L. 344. *Nu vă înșelați a crede că puteși iubi.* DELAVRANCEA, T. 106. *Cum putere-ar fără dînsul mama lui să mai trăiască?* VLAHUȚĂ, S. A. I, 26. *Sîrînul pareă se gătea Să plece, și-ar fi vrut Să fugă dac-ar fi putut.* COȘBUC, P. I, 228. *Nu se putu hotărî să-i cumpere nimic.* AGRIGEANU, A. 39. *Se înfurie mai rău că nu-și putea aduce omînte.* BEBREANU, R. I, 90. *Nu-și puteau tînbuși por- nure care le punea pe baze cuvînte grele și fără sens.* C. PETRESCU, I. I, 74. *Nu pot face nimic.* BRĂESCU, O. A. I, 41, cf. SEBASTIAN, T. 15. *Clujeni! aveau, despre artă, opinii pnea rigide ca să poulă privi cu îngăduință încercările lînerest.* VLASIU, D. 16. *Nimeni nu putu să lămurească taina șipălului.* SADOVEANU, O. VIII, 186. *Poși tu să-mi spu ... Alina frumusețe unde este?* ARGHEZI, VERS. 308. *Contribuie cît poți la mareașia ooului.* CĂLINESCU, S. 502. *Acum nu mai pulea gîndi nimic.* CAMIL PETRESCU, O. I, 130. *Să mi-l crești ... voinic, să se poată lua la trîntă și cu un urs.* STANCU, R. A. III, 14, cf. PAS, L. I, 255. *N-am știut și nu pot să mă rog.* BENIUC, V. 10. *Pulea să stea la taifus cînd alții*

urabluu cu pinii lui? TUDORAN, P. 144. *În cîtia poți răpuni un om.* BANUȘ, P. 207. *Am muncit cît am putut.* PREDĂ, M. 178. *Montanul peisagiu nu poate să alungă Din vine frămîntarea acestui vîec aprîns.* LABIȘ, P. 360. *Mă întrebom cum pot oamenii să suporte atîta frumusețe cu atîta trufie.* BARBU, P. 7. *Tu crezi că așa mai putea răsări?* r februarie 1962, 21. *Dup-acestea, după toate, Ca Dumuzeu cel ce poate, A făcut și raiul.* TEODORESCU, P. P. 166. *Au început a se ispiți unul pe altul ce fel de lucruri poate fiecearele.* SBIIRA, P. 262. *N-am soră să mă cate, Maica-i slabă, nu mă poate.* MÎNDRESCU, L. P. 36. *Și cum vede ea potana, nu se poate răbda de-a nu se apropia de apă.* MARIAN, I. 11. *Puleare-oi lu lăsa pe cineva slăbind fără a-i da o bu- cătură ...?* RETEGANU, L. P. I, 21. *Ți-am auzit de tume și nu m-am putut răbda să nu te cunoaștem.* id. ib. V, 39. *Murgule, Voinicule, Mai poți tu la bătrînețe Cum puleai la tinerețe?* SILVASTOS, C. 294. *Că muica de m-ar putea Și din astea m-ar scăpa.* DOINE, 220. *Serpe mare o venit, Jumătate m-o înghișit, Jumătate nu mă poate.* SEZ. I, 45. *Sărută-mă, bade Ioane. — Dracu te poate, de foame.* BIBICESCU, P. P. 123. *Nu se potu stîmpăra nici într-un chip.* MERA, L. B. 93. *N-ou potut frații tăi să facă ispravă.* id. ib. 121. *Nu mi-s babă cu concî, Cînd oi fugi să au poci.* BUD, P. P. 18. *Fost-am tînr ș-am putut, Făcut-am poduri la vâi grele.* SEZ. XII, 114. *Dorul tău nu pot să-l duc.* FOLC, TRANSILV. I, 232. *Cine poate, oase roade, cine nu, nici carne moale.* ZANNE, P. IV, 27. *Ce e mic ca oul Și poate ca bou?* (Cîntarul). GOROVEI, C. 60. ◊ (Popular; urmat de un verb introdus prin conj. „ca“) *Vor pulea ca să procîtească în fiececare zi cîte un cap mai nainte (a. 1700).* GCR I, 337/38. *Iubim frumuseța și pe cei ce pot ca s-o redea.* GALACTON, A. 5. (Popular; urmat de un verb introdus prin conj. „de“) *O arunca- ră într-o groapă adîncă dîn care cu anevoie putură creș- tînd de o scoasă-ră.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45¹/29. ◻ *Cuar ai putul de ai făcut aceasta?* ◊ Ex p r. (Popu- lar și familiar) *Cît (sau ce) îl poate capul (sau pielea, osul, mîna etc.) sau ce poate osul (cîuva) = cît (sau ce) este în stare, este capabil să facă cineva, ce posibilî- tăți, cîta rezistență are cineva.* *Aducea cealea ce era gătite de jîrîvă, cine cîtu-i pulea mîna (cum-i era pu- learea) și cine cum avea îndrăzneală (a. 1648).* GCR I, 132/34. *Marte ... știa ce poate osul lui Ercule.* ISPI- RESCU, V. 60. *Salută cu un calm desăvirșit ... ca omul care era sigur pe ce-i poate capul.* P. CONSTANT, O. 39. *Să arce maștrilor ... cît îi poate lui capul.* id. R. 88. *Acuma să vedem ce ne poate pielea.* DAVIDOGLU, O. 128. *A nu (mai) putea de ... = a fi cuprins de un sen- timent sau de o senzație extrem de puternică, insu- portabilă. Nu mai poți de sete.* POLIZU. *Cînd mama nu mai putea de obosită ..., noi băieții tocmai atunci ri- dicam casa în slavă.* CREANGĂ, A. 37. *Amîndoi soții nu mai puteau de mîndrie.* CARAGIALE, O. II, 151. *Mama zmeului nu mai putea de bucurie cînd văzu pe fiu-său țesfăr.* ISPIRESCU, L. 19, cf. DDRF. *Țiganul nu mai putea de foame.* SANDU-ALDEA, A. M. 136, cf. ALEXI, W. *Nu mai pot de somn, vâ rog să-mi dați camera mea.* CAMIL PETRESCU, T. III, 11, cf. BRĂESCU, O. A. II, 32. *Io-mă, bădișă, călare, Că nu mai pot de picioare.* ALEXANDRI, P. P. 17. *Te-ai făcut secerătoare: Grîu- i mie și ziuă-i mare, N-ai fi mai putînd de șale.* TEODO- RESCU, P. P. 311. *Zilele trec rînduri-rînduri Și eu nu mai poci de gînduri.* JARNÎK-BIRSEANU, D. 214. *La- să-mă-n brațele tale, Că nu mai poți de picioare.* id. ib. 372. *Drumeșul nostru ... nu mai putea de sete.* SBIIRA, P. 227. *Nu mai poci de urit.* MÎNDRESCU, I. P. 93. *Așa să-ți fie de rău Să nu poți de dorul meu.* SILVASTOS, C. 26. *Feciorul cel mai mic ... nu putea de jalea mamei.* RETEGANUL, P. V, 26. *Pune-te să-ți caut în cap, Că nu pot de al tău drag.* id. TR. 21. *Su-mă, măi pu, calare, Că nu mai pot de picioare.* SEZ. I, 12. *Îi roagă ... să-i deschidă ușa, că nu mai poate de ustăniit.* ALEXICI, L. P. 235. (Cu schimbarea construcției) *Ți-a fost gura fermecată Cu ferina de sub prag Ca să nu-ți mai poci de drag.* HODOȘ, P. P. 95. *De nu mai pot (sau nu mai poți, nu mai poate etc.) ori nu mai pot (sau nu mai*

poți, nu mai poate etc.) de ... = (sînt sau ești, este etc.) foarte (mult, intens etc.), extrem de ... *Urcă muntele, după vînat, cete de boieri ... Nu mai pot de grași.* STANCU, D. 501. *Mn'i rău d'e nu mai poș.* ALB SN V H 1 367/833. **A nu mai putea după ...** = a-i plăcea foarte mult, a ține foarte mult la ... : a regreta (extrem de mult ceea ce a pierdut). *Nu mai poți după porcuși și basme.* DELAVRANCEA, S. 264. *Dumneata îți încheiui că toată lumea nu mai poate după mușchi împănai.* SADOVEANU, O. III, 417. *Așa să-ți fie de bine Să nu mai poți după mine.* SEVASTOS, C. 26. **A nu (mai) putea fără ...** = a-i fi sau a considera indispensabil, a avea absolută nevoie de ... *Am prietenii mei și nu poți fără de ei.* TEODORESCU, P. P. 312. *Der văzîndu-te o dată, Nu putem fără de olaltă.* BIBICESCU, P. P. 39. (Cu inversarea elementelor construcției) *Era mai mult decît duhovnicul, că fără de drsîl nu puteau mănăstirile.* CREANGĂ, P. 112. *Cît (te) poate (sau pot, putem etc.)* = extrem de tare, de intens; din răspunsuri. *Cît pot fug de asemenea vedere.* CR (1848), 2°/69. *Mă silesc cît pot a deveni mai puțin călugăr și mai mult cetățean.* FILIMON, O. I, 311. *Fuge cît ce poate cu socrina în spate.* CREANGĂ, P. 215. *Ordoanați! strigă cît ce putu sergentul-mejor.* SADOVEANU, O. II, 366. **Cum poate (sau putea, putu, putem etc.)** = pe măsura puterilor, a capacității etc., în limita posibilităților cuiva. *Socoli să-i armeze cum poate.* BUDAI-DELEANU, 7. 144. *Vădubita sa numă il crescu cum putu.* EMINESCU, N. 40. *Se țira cum putea prin la cotele și la virși.* VOICULESCU, P. I, 12. *De-am avut, de n-am avut, Am trăit cum am putut.* JARNIK-BIRSEANU, D. 415. *Ș-om mîncea șaguri de miere, Ș-om trăi cum om putere.* SEZ. XXI, 82. (Familiar) **A nu mai putea (de...)** = a nu-i păsa, a nu se sîchisi (de cineva sau de ceva). *Nu mai pot cu de ei!* DDFR, cf. ȘĂINEANU, D. V. Să știți că mă supăr. — *Ei! nu mai pot!* CADF. (Învechit) **Cum mai poți?** = ce mai faci? cum o mai duci? Cf. LB. ♦ (Rar) **A avea influență, trecere pe lângă cineva.** Cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ♦ (Învechit, rar) **A învinge, a birui.** *De multe ori lipțară-se cu mere de țîrcețele mele, e însă nu putură (nu prevăneură) h, nu-m biruiră d) mere.* PSALT. 275, cf. 288.

2. (Folosit și absolut) **A avea posibilitatea, mijloacele, condițiile necesare sau ocazia de a înfăptui, de a face ceva, a i fi ceva cu putință.** *Se nu lăcuire aceștia în corabie tot a vă mltuți nu puteți.* COD. NOR. 92/14. *Mare omu iaste credință și fără de ca nîmea nu se poate spăși.* CORESI, LV. 4. *Și aciu se adunară mulți că nu putea înțeapa nece pre porți.* id. ib. 54. *Și nu putvede lumino ... că zăcea smolă pre ei (a. 1580).* CUV. D. BĂTR. II, 318 26, cf. 330/9. *Iaca iecu aproape iast un oraș în care pociu seăpe.* PALIA (1581), 72 2, cf. 8/2. *Nu mai putu cere pe acei doieri ce ramosara acola munderi.* NECULCE, L. 157. *Îndoute și întrete mai multe [oști] de ar avea le-er putra hrani si pazi (în ep. putii s. c. XVIII).* MAG. IST. H, 139/21. *Ca acelea mulți povestese, carele puteți vedea în lîtopusele lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 52, cf. 12. *Lăutatea cea mai mare iaste a putea să faci bine omului lipsit și nu a vro (a. 1713).* CCB II, 8/13. *Acisto cu mulți alțu l-oprită D nu putu la ceta pătrunde.* BUDAI-DELEANU, 7. 118. *Acestea ... le trecu pre scurt ca să poți veni să islătise ... a treia domnie a mînditului domn Alexandru Vodă.* ZILOT, CRON. 65. *În vremea ce mă oșlam pe aceste locuri ... n-am putut vedea, peste cimțuri, alte sămănături.* GOIESCU, I. 147. *Au venituri, pot trăi, Fără d-a mai osteni.* MUMULEANU, ap. CCR II, 249/21. *Ci. Întrînzera tot mai poți sa mă pedepsești.* MARCOVICI, C. 20/5, cf. id. D. 10/6. *Peste trii săptămîni orăș ne putem înboure aice.* DRĂGHICI, R. 6/7. *Se ascunse în dosul ferestrei, încl el putea privi toate mișcările lor.* GORJAN, H. I, 5/7. *Organele ... sînt așa organizate ce aceștia sucuri nobilitate și perfecționat: să poacă treciară în strge îndăapt.* VASICI, M. I, 188/21, cf. BALCESCU, M. V. 2, cf. 57. *Iu Colintina ... Jund hanuti multe, ași fi putut să rîmî.* PANN, Ș. I, 3/8. *Ficcare din voi se poate distinge și chiar ilustra prin jape patriotice și mărețe.* GINCA, S. XIX. *O jîvdește e-aceea ochii-mi*

n-au putut să vază. ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Dar, mă rog, ... je duduco Lulușa nu știți unde-oș putea-o găsi?* ALEXANDRI, T. I, 223. *Va putea să fugă din turnul unde era închisă.* ODOBESCU, S. I, 17. *Calul ai să-l poți alege.* CREANGĂ, P. 192. *Multe am putea pune la cale împreună.* CARAGIALE, O. VII, 326. *Alții, ea oameni cu multă trecere, puteau să-l apere pe sub mînă.* SLAVICI, O. I, 174. *Puteau îmbla în tîlnă prin pădure.* ISPIRESCU, I. 7. *Tu poți să ai Măi vrednici și mai mîndri coi.* COȘBUC, P. I, 113. *Ea putu gusta, tot băi cu tîlnă, bucuriile ... unei notărășite bogate.* AGIRBICEANU, A. 212. *Ziua stă ascuns ... unde poate.* GÎRLANU, S. 239. *Pe domeniul său ... realiza ceea ce Grigore rîvnea și nu putea din pricina bătrînitului.* FERREANU, R. I, 54. *Am putut să văd de aproape zburcînnul și luptele scriitorului.* GALACTION, A. 279. *Ar fi putut să-și cumpere un bilet de clasa a doua.* C. PETRESCU, C. V. 29. *Printre rișe galbene, pe unde puteau, soldații ... făceau exerciții.* BRĂESCU, O. A. II, 16. *Portorul, un băi cu mișcări stingace ..., voia fărca să-mi ceară iertare că nu-mi putea da o comeră.* VLASIU, D. 14. *Ai chemat norodul și la alle rînduieți, întîrziind, încl nu te-am putut vedea decît spre primăveră.* SADOVEANU, O. XII, 353. *Într-o scrisoare pe care a putut-o adresa unui corespondent real ...* Sandu Aldea critică ignoranța scriitorilor. VIȘANU, A. P. 209. *Cereca banii de la cine putea, spre a trăi pe un jicioi mai convenabil.* CĂLINESCU, S. 10. *Nu putură ieși din biserică timp de un ceas.* CAMIL PETRESCU, O. I. 95. *Ferestrele acestei case ... poți să le acoperi cu palma.* BOICZA, 7. 36. *Mă gîndeam dacă voi putea să fac vreedată în realitate drumurile pe care le-am colindat cu gîndul.* STANCU, D. 503. *Stătea în capul mesei și ținea zîmbca, un zîmbet mai mult lăuntric, de care puteai să-ți dai seama numai dacă îl cunoșteai.* TUDORAN, P. 115. *Tot ce-am putut să jrivesc Mă s-a putut din cale-afară De crunt.* LABIS, P. 155. *Cu ce avea strîns din slugăreală, cu ce mai dosise, putea să-și cumpere un lot de casă.* BARBU, G. 14. *Nu îi va putea trimite decît un mesaj.* CONTEMP. 1965, nr. 967, 1/6. *Bade ... Cu mare dor te-astăp să te poct stînge lo pept.* JARNIK-BIRSEANU, D. 143. *Drumu-i cu rădăcini, Nu poți mere de străini.* MÎNDRESCU, L. P. 28. *Io mi-sărac, nu poș să-l den la-nvășămînt.* ARH. FOLK. III. 89. *Mă-er jurea bine să poți jleca cecsa.* A II 12, cf. II 16. *Măscuă ca ș-asta Nici în țig nu poți afla.* FOLC. TRANSILV. I. 210. *Cîte mîndre-am avut eu, Aș putea să jce un tîu.* ib. 248. *Nu e dașo cum vro omul, ci după cum poate.* ZANNE, P. II, 378. — *Recl. impers. Te rog, din ce să poate să-m dă imprimant.* AIR II 3 133/762.

3. **A fi posibil, a fi cu putință (ceva), a exista posibilitatea sau proabilitatea de a se întîmpla ceva, de a se produce ceva, de a scrie/căta ceva etc.** *Gîndca întru inimile sale: „Ce poate hi ce grădăște acesta așa bulă?”* VABLAAM, C. 181. *De la oameni ocașta nu poate fi.* N. HISE (1648), 25/54, cf. 34/6. *Îl întrebă să-i spuie, ce poate fi acesta rai.* DOSOILEI, V. S. septembrie 19/14. *Ce poate fi omul de-l aduce aminte?* id. ps. 27/16. *Au început a striga ... ce poate fi acest lucru.* NECULCE, L. 39. *Multe să pot întimpla dîntre-acea zăbară.* C. CANTACUZINO, CM I, 15. *Nu s-au putut stînge loști oamenii dîntre-o țară.* id. ib. 54, cf. ANTIM, P. XXX. *Hotmanul Buhng, socotind mai dînaite cele ce poate să se întîmple și păcîndu-se, n-au vrut să ședă la masa demnească.* MUSTE, LIT. III, 25/4. *Cît mai curund trebuie a merge, Că amintere poate fi zădară Ajutarea.* BUDAI-DELEANU, 7. 164, cf. 84. DRU. *Întîmplările cele împotrivoitoare ... să jcl ur.* MARCOVICI, D. 8, 26. *Putea să jte acolo și fiare.* DRĂGHICI, R. 38/28. *La necaz moartea vine? Și omul poate muri?* CONACHI, P. 106. *Un am balan ce putea să aibă 35 ani.* NEGRUZZI, S. I. 37. *Cine oare poate să fie omul care te-a îngrozit?* ALEXANDRESCU, M. 14. *Alexandru ar putea să devie fărbatul meu.* VOILINTEANU, O. 450. *Să te pun ... la adăpost despre orice neajunsuri ar putea să-ți vină dușe urma cuvîntelor mele.* ODOBESCU, S. III, 11. *Putut-au oare-ohita dor În noapțe să se stîngă?* EMINESCU, O. I, 182. *A început a căuta eu de-amărîntul prin așternut să vadă*

ce poate să fie? CILANGĂ, p. 264. De r-le c. stă pe pot să trăiască la un loc. ISPIRESCU, I. 5. Dămine! ... cinstiți și vrednici sînt tîmboacă, nu se pot pot putea. VLAHUȚĂ, O. A. I. 182. Toată provocările sociale dau naștere la sentimente și la porniri care în ș-ar putea avea locul într-o stare normală. BACALASA, S. A. I. 241. Fiecare își pierduse sînta la gîndul că s-ar fi putut întînde și la el focul. M. I. CARAGIALE, c. 21. Problema fărîncusă nu se poate rezolva fără sacrificii din partea celor ce stăpînesc pămîntul. REBREANU, B. I. 51. Puta să arbă, cînd a apărut în fața noastră, vreo patriuzeci de ani. GALAGION, A. 42. I se pot întimpla lucruri neplăcute. CAMIL PETRISCU, T. I. 72. Ți-a trecut glonful pe la ureche, putea să cazi în în becul lui. C. PETRISCU, I. II, 18. O căsătorie ce se arată prost poate să sfîrșească mai bine decît altele care se prezintă cu toate garanțiile de fericire. BRĂSCU, O. A. II, 395. Curajul meu de atunci putea să pară coșălăvesc. VLASIU, D. 387. Puta să fie și mu rău. SADOVIANU, O. VII, 189. Ne întrebăm dacă printr-un vîd olt de des de remîșcînce natura însăși se mai poate vedea. VIANU, A. P. 49. Lucrul se putea petrece și se va petrece, fără îndoială, oriunde. CĂLINESCU, c. v. 37. Tu nu m-ai iertat? ... — Pucă putea fi vorba de iertare! II. LOVINESCU, c. s. 89. Îl știa și îndemnativ, și vrednic, și isteț — putea să iasa din el un marior bun. TUDORAN, p. 116. În cîrind prieru și el eă a face și a crește copii mulți poate fi uncori pentru o mama ceva într-adevăr înspăimîntător. PRIDA, M. 63. Pe-atunci puteam eu, oare, să prevăd ... Că în cîrind am să trăiesc dureri ...? LABIȘ, p. 120. Disjănu lăstru-l pe celălalt într-o stuțare ce nu putea fi descrisă. BARBU, Ș. S. II, 45. Nu găsese niciodată femeia care i-ar fi putut deveni toarășă de viașă. s. mai 1960, 82. Problemele enunțate au putut fi studiate împreună pentru cele două state feudale românești. STOILSCU, S. D. 5. Se vor putea folosi pentru combaterea buruienilor cantități mai reduse de ierbicide. LUPA DE GLASĂ, 1962, nr. 1, 31. Se pot cita numeroase exemple de profesori care sînt lași reușite. G. 1963, nr. 691, 2/1. Predicatul verbal poate fi exprimat printr-un verb la un mod personal, o locuțiune verbală sau o interjecție. GRAM. ROMÂNĂ, II, 96. Viața a arătat ce importante rezerve și posibilități pot fi puse în valoare în cursul realizării planului atunci cînd se lucrează cu temei. ȘCINBIA, 1966, nr. 6 894. Pînă f-oi vîni la poartă, Poți, măicușă, să fii moartă. JARNIK-BIRSEANU, D. 316. E o piatră lăută, poa să hie o sută de stințani. GRAUUL, I. 31. Poți s-anini traista-n soldurii lui. I. CR. VII, 156. Oare ce să-i poți cu spune mamii să mă creadă? AIR II 3 248/284. Capul plecat nu-l poate lăta sabia. ALEXANDRIA (1794), 52, 13. Două eufate tăioase nu pot sta într-o leava. ZANNI, P. V, 231. Nu poate ședea cinera în două lăntri decodată. id. ib. 396. ♠ Refl. impers. și unimpers. Cum să poate să nu-și fie mila de dînsul? DRĂGHICI, R. 17 17. Și să-l mai ascund (amoral) se poate, cînd arde și mă topește? CONACHI, P. 83. Nici puntul, nici exclamația nu aveau vreo idcă, și cînd s-ar putea găsi ceași, limba o ascunde. RUSSO, S. 149. Îți urez ca să se poată aplica cărții tale și exonerării următorii. ODOBESCU, S. III, 12. Și de s-ar putea pe cînsa cinera va să o prîndă. Cînd eu ochii mari, sălbatoci, se privește în oglindă. EMINESCU, O. I, 80. Cum se poate, le zise el, să stea omul trei zile la poarta mea și să nu meargă nimeni să-l cerceteze? ISPIRESCU, I. 41. Nu să poate, nu e nebul, un nebul așa de emuinc e cu neputință. DELAVRANCEA, I. 195. Nu se poate făcătoarea de minuni să nu mi-l scape. VLAHUȚĂ, S. A. I, 25. Se putea spune chiar că mai mult se făcea că bea. M. I. CARAGIALE, c. 16. De ce, domnilor, de ce? Se poate? BRĂSCU, O. A. I, 300. Mă încăpășnam să vrbă și cea ce nu se putea. VLASIU, D. 385. Sînt suțorot. — Cum se poate? Și de ce, mă roy? SADOVIANU, O. VI, 599. S-ar putea spune că, o dată cu Tudor Arghezi, pîtrunde sau revine în literatura noastră conștiința artistului meșteșugar. VIANU, A. P. 265. Ai spus că nu se poate. II. LOVINESCU, T. 100. Moronule o ales pămîntul cel mai bun pe care se putea pune tu. PRIDA, M. 51. S-ar putea oari et unui

părinte și oari et di copelulu lui et ari ... și-a mai va dînce ca ...? GRAUUL, I. 521. Nu ... și-a în puț, căci se poate în ... puț să bea din el. ZANNI, P. III, 325. Cu burile nu se poate lăte ca în pîrete. id. ib. 35. Se poate cu unibli cu mîre și să nu le lîngi pe degate? id. ib. 688. Și sătăl și cu pîmța plîmă nu se poate. id. ib. IV, 113. (Cu promîșe mîversat) Jupîncosă circummarcasă! zisa el; poate-se ospata la dumnicata fîra plată? BĂRAC, T. 31 15. O el camă A. ablyta. Cum vă pare! ... Poate-se mai frumos num? NEGRUZZI, S. I, 76. Da' bine, eucaună? ... poate-se ca broaștele să mînîne mîlaiul? ISPIRESCU, I. 180. (L. o. c. a d. v.) Cî se poate (de ... sau mai ...) ori (cum) nu se poate mai ... sau (popular) de nu se mai poate ... în cel mai înal grad, foarte, extrem de ... oim cale-afară, la maximum. Să unim dar cu nădejde o supusa îngreșire, Ferindu-ne ut se poate de-a stîmși rătăure. CONACHI, P. 262. Tu tînar bolnăos ... frumos și buu la umă, dar desfrînat ut se poate. NEGRUZZI, S. I, 81. Un băiet ochios, spîrnat și frumușel de nu se au poate. CILANGĂ, P. 75. Împădobi palaturile ... ut se putu mai frumos. ISPIRESCU, I. 36. I-am găsit testamentul obograf, scris și subscris et se poate de deslușit. DELAVRANCEA, T. 51. Am cîntat inecă de amfice, eu gesturi idioate, cum nu se putea mai prost. BRĂSCU, O. A. II, 129. Era îmbracată nu se poate mai prost. CĂLINESCU, S. 21. Aceea nu glamu, ci mi-t pucă et se poate de bine. RELEGANU, P. I, 8. (E x p r.) Se prea poate = este (foarte) posibil. Cf. DEX. (Regional) A i se putea = a se mînia, a se supăra, a se enerva. I s-a putut pe mîncare, că nu e bună, și a trîntit-o de pămînt. COMAN, G. I-am spus că a intrizat și din asta i s-a putut, cv 1951, nr. 1, 36. ♠ L. o. c. a d. v. (Invechit) Poate fi (că ... sau de ...) = probabil (că ...), posibil (să ...). De învașă Iristos învătășură noauă ca aceaia ... poate hi că dă și leage alta noauă. VÂRLAAM, c. 300. Cîte s-au făcut în țară nu le arală toate, că poate fi că n-au știut de toate cronicariul cel kșese. URECHE, I. 59. Poate hi că fi s-au întunecat mîntea. DOSOFIEI, V. s. septembrie 20/34. Acest om poate fi ... trebuitoriu. NECULCE, L. 20, cf. 206. Poate fi nici de tis vradnie îl vor lînea. CANTEMIR, DR. 7. Noi, pentru ea să deslușim aceasta, poate fi mai mult ne vom fi zabotit decit ... ar fi trebuit. id. ib. 150. Divînță mîrunată și grabnică au fost, poate fi că și pre et osindă de la Dumnezeu căzuse (inceputul sec. XVIII). MAG. ISI, II, 162 21. I-au și săgat la înemă eugt rău, că poate fi că unibli împărăteasa cu Pavli (a. 1760). GER II, 73 34. I-au trimis niste agale din Du sau poate fi de la pașe. DIONISIE, c. 221, cf. CDDI. ♠ (Adverbial) la prez. ind. pers. 3; adesea urmat de determinări introduse prin conj. „că” (Este) posibil, (este) cu puțință, (este) probabil. Pentru ce aceasta? poate să mura cîncva. BIBLIA (1688). [prefață] 3-12. Voinice! — zisă — astă săcurică Poate pe drum își va prînde bine. BUDAI-DELLANU, T. 247. El poate că face dimpotrivă. MARCOVICI, D. 409/26. Poate vom merge și noi avolo vreedată? DRĂGHICI, R. 7 22. Poate că ti-ai ales vreo nevaslă frumoasă. GORJAN, H. I. 6.1. De-a nemicilor erud-armă poate-ai noștri a țeril? ASACHI, S. I. I, 69. Atunce ș-a noastră inute ... N-a găsi noi la noi, poate, împotrivoare zisuri. CONACHI, P. 261. Poate să fie frumoase acele ce tu spui. NEGRUZZI, S. I, 4. Admitcăm că Bălcescu poate că găse la vreau călugăr ceva scris în felul biblic. GHICA, S. 681. Mîre, foimire, poate, soarele fericirii Se va arala vîsel. ALEXANDRISCU, M. 3. Poate, domnule, răspute Elena, dar sînt ceea ce am fost toldeaua. BOITINIANU, O. 414. Poat s-or fi trăind și astăzi. EMINESCU, S. 50. Poate-fi fi auzit vorbîndu-se. CILANGĂ, A. 162. E un loc vacant în comitetul teatrol de aici, poate vor fi chiar două. CARAGIALE, O. VII, 536. Poate că-l bănuieți. SLAVICI, S. II, 142. Poate că sînt bolnară. DELAVRANCEA, T. 232. Ai să te întreb, poate, de ce n-a renit. VLAHUȚĂ, O. A. II, 23. Vaca poate niciodată n-a mai fost ea astăzi ne-știm-părată. COȘBUC, P. I, 218. Cf. DINESIANU, I. A. 72. Domnișoarei ti trebuie doștori, lăroni, peot chiar un împărat. REBREANU, I. 88, cf. SĂINEANU, D. V. BASSA-

RABESCU, V. 15, BACOVIA, O. 111. Poate că era Intlia coră ctnd se ivea în aceste părți. GALACTION, A. 27. Poate de aci ... mai e cu puțință să vie o scăpare. C. PETRESCU, I. II, 18. Poate-i război, domnule. SEBASTIAN, T. 15. Era poate un englez bizar. SADOVEANU, O. VI, 95, cf. JORDAN, L. R. A. 376. Poate nu este figură poetică cultioată cu mai multă stăruință de stilul lui Galaction ca „alegoria”. VIANU, A. P. 262. Poate-ai auzit de-o țară, De țara lui pierde-vară. AROHEZI, VERS. 264. Poate că te așteaptă tatăl tău. CĂLINESCU, E. O. I, 25. Poate că izbutea el să ajungă la mal și fără mine. STANCU, R. A. 1, 13. Poate nu asta e arta. BENIUC, V. 30. Șeful echipei, poate Pop, poate altul, Zimbește ortacilor cu brațe-nceștate. DEȘLU, G. 46. Poate că n-a murit. BARBU, P. 200. Fără voi poate așa fi pierit. POP., ap. GCR II, 354. N-ai văzut pe bădișa? — Poate că l-am și văzut. JARNIK-BIRSEANU, D. 136. Hai să căutăm, că poate om da de urma aceasta. SBIERA, P. 172. E vechi sat ... poa să fie o sută de ani și mai bine. GRAIUL, I, 148. Ba poate că mi-ar plesni Inima, de n-aș hori. FOLC. TRANSILV. I, 159. Poate să fie strugur, dar nu-i poamnă. ZANNE, P. IV, 95. ♦ (Popular) Peste poate = a) cu neputință, v. n e p u t i n ț ă (3). Dacă ducea ... la gară o bărdacă de apă, peste poate să nu se facă learcă de sus pînă jos. CARAGIALE, ap. TDRG. Ca să trecem prin pădure e peste poate. ISPIRESCU, L. 6, cf. 59, DDRF. Cele douăsprezece pogoane în timp ... erau „peste poate” să hrănească treisprezece suflete. CONV. LIT. XLIV₂, 655, com. din ZAGRA — NĂSĂUD, CIAUȘANU, GL. Nu-mi vine să cred c-a făcut el una ca asta, e peste poate! UDBRESCU, GL.; b) foarte mult, din cale-afară, cumplit. Sînt într-o pozițiune pitorească și mizericordioasă și sufăr peste poate. CARAGIALE, O. VI, 18, cf. 34. Fără doar și poate = cu siguranță, fără îndoială, precis, sigur. Fără doar și poate, degeaba ne batem capul. BACALRAȘA, S. A. I, 226, cf. BARGIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ (Substantiv) Cu poate și cu dacă, nîme nu se-mbracă (= cu simple făgăduieli nu te alegi cu nimic). Cf. I. CR. IV, 85.

4. A avea voie, a avea dreptul de a face ceva, a-i fi îngăduit, permis să ..., a avea libertatea de a ...; s p e c. a avea voie conform legii, a fi admis de lege. Eu nu poți să priimăsc pre unul ca acesta ce iaste proclefit. VARLAAM, C. 138. Oricine va cumpăra lucru de furat și-l va da stăpînului a cui au fost, acela nu poate să-și mai ceară banii de la dîns. PRAY. 68. Sprînceniul poate să ucigă fără cercetare pre cea ce au început svada ș-au făcut asupreală. ib. 117. Judecătorul ... nu poate să greșescă. BIBLIA (1688), [prefață] 4/33. De vei lua casa rea, poți să o dai îndărăt (a. 1691). GCR I, 291/19. Nu cu voia mea, ci cu voia lui D[umnezeu] poți să împărat. ALEXANDRIA (1794), 29/16. Și nu poate să i bage în rai Fără dîru de la Sîn-Mihai. BUDAI-DELEANU, 7. 323, cf. DRU. Nici un product nu putea să iasă din țară pînă mai întîi nu se aprovizionă toate serhaturile. GHICA, S. V. Uite, chiar de-ocu poți să pornești cu ele la păscut. EMINESCU, P. L. 16, cf. DDRF. Lăutarii pot să rămînă afară. CAMIL PETRESCU, O. I, 121. Păstrăm în noi personaje diferite. Arborăm, dacă pot spune, după împrejurări, un exemplar nou. BRĂESCU, O. A. II, 157. Fiind domnul ... tularora, le pot lua capetele. SADOVEANU, O. X, 166. Femeia nu-și poate retrage, după voință, partea de suflet pe care a adus-o în contopirea iubirii. VIANU, A. P. 390. Dar ctnd voi pleca într-acolo Pot să-mi iau cu mine O carte groasă? ARGHEZI, VERS. 207. Putea să-l aducă cu sila tnaoai, fiind minor. CĂLINESCU, E. O. I, 219. Nimeni nu-l putea sili să înnopteze aici, de oreme ce-și avea odăița și rosturile lui în trg. TUDORAN, P. 86. Stați la masă! Puteți pe urmă să dormiți pînă poimîine dimineoasă. PREDĂ, M. 23. Aș putea ști unde îți vei desfășura pe viitor actioitalatea misionară? T februarie 1962, 21. Măritatu-i lucru mare, Nîme nu-l poate stricare. JARNIK-BIRSEANU, D. 278. Poa să ducă unde-o vrea! ALR SN V H I 422/762. Ochii mei nu te-or vedea, Poți trăi cu cine-i vrea. FOLC. TRANSILV. I, 295. (R e f l. I m p e r s.) Nu iaste a se putea tatăl cu feciorul a se împreuna. PRAY. LUCACI, 170. Se poate să intru? SCRIBAN, D., cf. DL, DM. ♦ (Cu nuanță concesiv-condițională) Puteam să strigăm ct ne-ar fi luat gura că sîntem români ... că nimeni nu ne credea. GHICA, S. 153. Poți zidi o lume-ntrăgă, poți s-o sfărâmi ... ori ce-ai spune, Peste toate o lopată de fărnă se depune. EMINESCU, O. I, 134. Poți să te duci și pe la nuntă ... și nîme n-are să te cunoască. CREANGĂ, P. 171. Le-am spus că pot să crape și n-au să iete un gologan mai mult. SADOVEANU, O. VIII, 137. Om ca badea nu se vede ... Poți să cauți nouă mări, Nouă mări și nouă fări. JARNIK-BIRSEANU, D. 19. Căciula poate să cadă și-n glod, și o ia și o scutură, și tot căciulă. ZANNE, P. III, 38.

5. A avea motive (Intemeiate), a avea justificare, a fi îndreptățit să ... Acest nume nu-l putem dare fărce noastre Moldovei, ce Țării Muntenesti. URECHE, LET.² I, 131. Ceta ce va rani pre altul și-i va face rană nu de moarte și dup-acia pentru destule neputințe i să va timpla moarte, atnce nu va putea crede giudețul cum să-i fie moartea dentr-acea rană. PRAY. 126. Nîmene din creștini, poți zice, că n-a rămas de pradă (nceputul sec. XVIII). MAG. IST. II, 204/5. Ctte sale au fost pe Siret, pot zice că i-au prădat tătarii, că nu puțină pagubă au avut (a. 1729). GCR II, 25/32. Și pot avea credință deplină Fiindcă să cetesc și tn hrjoaga Din mănăstirea de la Zănoaga. BUDAI-DELEANU, 7. 97. Iaste fiul meu, poți a mă fali într-o aceasta. BELDIMAN, S. P. I, 58/10. Ticălosul om! se tuptă cu vrstele ca cu niște hiară, iar ctnd este vrsta cea de la 15 oi în sus pînă la 40, apoi poți zice că este mai cumplită dect toate hiarăle. ZILOT, CRON. 331. Nu putea să socotească alta dect că aceasta era un vis. DRĂGHICI, R. 160/16. Putea-vei zice că răul este și o bunătat? CONACHI, P. 284. Bărbatu-meu ... nu s-a putut plnge că l-am înșelat. CREANGĂ, P. 4. Ia, o fată săracă, fără mamă și fără tată, pot zice. id. ib. 288. De noroc nu se poate plnge; pe ce-a pus mîna, i-a mers. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 57. Numai de la ei toată suflarea putea să așteple îmbunătățirile viitoare. GIRLEANU, N. 79. De bine, de rău, puteam spune însă că mă iubeste și pe mine cineva cu trup și suflet. VLASIU, D. 103. Ba oamenii puteau să creadă Că sînt purtați ca o cireadă. ARGHEZI, VERS. 289. Dacă vă spun că e om de treabă, puteți să mă credeți. STANCU, R. A. III, 38. Acum pot să spun că mă simt iar la locul meu. TUDORAN, P. 141. Eu mă duc, mîndră, ca mîne, Inima la tin' rămîne ... De-i veda că înverzește, Poți să trați a mea nădejde. JARNIK-BIRSEANU, D. 338. Poate fi, nana mea, mîndră, Că-i potica sus pe grindă. FOLC. TRANSILV. I, 147, cf. II, 93. Pentru un soarece nu pot să dau foc morci. ZANNE, P. III, 233.

6. A fi indicat, nimerit, potrivit, a fi bine să ..., a fi cazul să ...; a se conveni, a se cădea. Și de-aceea de-azi-nainte poți să nu mă mai întrebă De ce ritmul nu m-abate cu ispită de la trebi. EMINESCU, O. I, 141. Nu mă putem sta cu brațele încrucișate. CARAGIALE, O. II, 11. De cinci ani, de ctnd tot încercăm, ne-am fi putut cumînți. AGIRBICEANU, A. 48. Nu putem abuză de înjecții. GALACTION, O. A. I, 125. Nu mă pot dace în sat ori la trg în zdrcnțele pe care le port. SADOVEANU, P. M. 44. Bă, eu v-am mai spus; fugim, dar nu putem să furăm caii din grajd; află lumea și ne facem de rts. PREDĂ, M. 57. În loc pe Olimp zeii să se răsfețe. Puteau să privească puțin viitorul. LARIȘ, P. 416. La capitulul privind studiul solului și cultura plantelor de timp, putem organiza, în laborator sau în clasă, lucrări practice privind cunoașterea părților minerale și organice ale solului. GI 1962, nr. 685, 3/1. Problemele ce se dau spre rezolvare [la matematică] pot cuprinde în mai mare măsură date din realitățile fărîi noastre. ib. 1963, nr. 691, 2/3.

— Prez. ind.: pot și (Invechit și popular) poți, pers. 2 (popular) și poți, pers. 3 (regional) și poa; perf. s. pers. 4 (Invechit) și: putum. — Și: (regional) poteă vb. II.

— I.at.*potere.

PUȚECĂ s. f. v. potecă.

PŪTENĂ s. f. v. putnă.

PUTENCIÓS, -OĂSĂ adj. v. putnetos.

PUTERE s. f. 1. 1. Faptul de a putea (1); capacitate, forță, însușire fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a face, de a realiza ceva; puțință (1), (livresc) potență (1), (învechit) pulernicie (1), puterintă (1), (glumet) puterisică. *Frângu-i și n-au putcare (nu vor putea c²id) se stea; cadu saptu picioarele meale.* PSALT, 29. *Că nu iaste den tine sorocul, o, ome, nici putearca la vreamca să lungesti.* CORESI, EV. 401. *Cu voia și cu zisa la Dumnezeu putură sui, na cu a lor putearc.* id. ib. 461. *Și voi știți cum cu toată putearc am slujit tăl'ni-vostru.* PALIA (1581), 123/10, cf. MOXA, ap. GCR I, 57/8. *Maiarca n-are putearc cu trupul ei.* PRAY. GOV. 20⁷/17. *Să facem bine după ctu ni-i putearca.* VARLAAM, c. 107. *Atunci chemă I[su]s pe ci doispărzace ucenici ai săi, deade lor putearc spre duhurele necurate ca să le scoată pre iale.* N. TEST. (1648), 12⁷/16. *Iubi-te-voi, Doamne, că tu-mi ești putearc.* DOSOFTEI, ps. 49⁷, cf. 51/13. *Iară altă puteri, făr-a suspina la Dumnădzău, n-au rămas.* NECULCE, L. 360, cf. ANON. CAR. Așa să cade a iubi pre Dumnezeu cu tot sufletul, adecă prin toate părșile sufletului și puterile (a. 1700—1725). GCR II, 22/2. *Noi ne închinăm năriei tale și cinste face-voim ctu ne va fi putearca.* ALEXANDRIA (1794), 51/10. *Pentru a face cunoscutc attlea ... aș trebui cuvintarca celor mai clovenși: căci putearca mă e mică.* IORGOVICI, în BV II, 414, cf. ȘINCAI, HR. I, 333/23. *Iară frașii, Ca ctnd n-ar avea nici o putere, Slăbesc din ntui.* BUDAI-DELEANU, T. 293. *Dede să să rădicc, dar toată putearca acum ti să strșisă și iarăș căzu.* id. ib. 424. *Putearca de a judeca.* I. NAT. 92, cf. DRILU, LB. *N-am puterel ahl Palmiro, mă sftșșc.* HELIADE, o. I, 450. *Sub trup se înșelege fișșc opus carele poate în noi urzi vreo simșire.* *Lucrarea aceea a trupului în noi se numcaște putearca.* M. DRĂGHICI, F. I, 3⁷/13. *Cu ct omul să poate încredinșa mai mult în puterile sale, cu attla mai puțină trebuință are de ajutorul celorlaltși.* MARCOVICI, D. 11/6. *Slăbindu-i puterile, au căzut cu șașa la pământ.* DRĂGHICI, n. 42/20. *Părinșii sau alșii nu trebuie să caute a desfășura de timpuriu puterile înșelegătoare ale copiilor.* PR. 30/12, cf. VEISA, I. 176¹/14. *Ctnd de zi se luminase, cu a lui putere, La cetate Ștefan vine și intrare cere.* ASACHI, s. L. I, 173. *S-au strins toate puterile, cum au putut, și s-au dus.* BĂRAC, T. 22/22. *Să sufăr nu mi-a mai rămas putere.* CONACHI, P. 85, cf. 263. *Sinan ... nu avu attla putere de suflet spre a suferi nenorocirea sa și ... se pltnse amar.* BĂLCESCU, M. V. 178. *A ucis pentru toldeana în mine putearca de a iubi.* CR (1848), 22⁷/49, cf. STAMATI, M. 65/14. *Nici o povășă n-avea putere a-i da.* PANN, E. I, 105/11. *În minuta ctnd voiam a mă duce, puterile m-au lăsat.* NEGRUZZI, s. I, 52. *Iubită muză, stai să te mai odihnești, Că putearca-și este slabă și cam lesne ostenești.* ALEXANDRESCU, o. I, 188. *Colosală fu putearca fizică a acestui Ercule român.* HASDEU, I. V. 158. *Unde-i unul, nu-i putere La nevoi și la durere.* ALECSANDRI, P. II, 136. *O, unirel ... Și viașă și putere să dai la frașii mei.* BOLINTINEANU, o. 30. *Romnii își încreau puterile la trintă.* ODOBESCU, s. I, 136. *De ce uități că-n voi e și număr și putere?* EMINESCU, o. I, 59. *Fiul craiului, văzndu-se prins în clește și fără nici o putere, îi jură credinșă.* CREANGĂ, P. 207. *Leiba simși că i se sting puterile și se așcă ... pe prag.* CARAGIALE, o. I, 62. *Rămase răcită și secată de puteri.* SLAVICI, N. I, 142. *Prislea întrebă ce putere are smcul.* ISPIRESCU, I. 87. *Pușinatatea de viașă-i ucisese toate pornirile brutale, lășndu-i neatinsă putearca de abstracție și de idealizare.* DELAVRANCEA, T. 230. *Îl părășise acca putere de luare-ămintc care se înceșta de teșșe și-i sorbea înșelesul dintr-o citire.* VLAHUȚĂ, N. 32. *Attla putere de a judeca n-o mai căuțăm la apărătorii lor.* IONESCU-RION, s. 164. *Ei snt plini de putere, ei șpetele au late.* BELDICEANU, P. 62. *Nu se simșșca de-i mort ori treaz, N-avea puteri să se simșșcască.* COȘBUC, P. I, 101. *Așa ceva dorea să facă și*

Dubău, dar nu-și simșșca putere. IORGA, L. II, 596. *De unde să ia el putearca de a se împotrivi?* BRĂTESCU-VOINEȘII, P. 212. *Puterile o părășiră, ea se clătină, dar slujnica o prinse repede.* AGIRBICIANU, A. 374. *Oamenii își încordară puterile, ceilalți se dădură la o parte.* GİRLEANU, N. 46. *Calitatea mare stilistică a d-rei Otilia Cazimir este putearca ei de a rida șaptele.* IRRĂILEANU, S. L. 127. *S-au sprrijinit pe munca lor, pe putearca minșii lor.* BASSARABESCU, V. 107. *Putearca de observație este însă incontestabilă.* LOVINESCU, C. IV, 6. *Nu ești tu ... studentul cu uimitoare puteri de muncă ...?* GALACTION, O. A. I, 35. *Biata mamă, Cu puterile scăzute, Vrea copilul să-și ajute Și cu glas pierdut îl cheamă.* TOPÎRCIANU, O. A. I, 253. *Niciodată nu ajunșsem la attl de mare putere de concentrare.* CAMIL PETRESCU, V. N. 183. *Cu puteri înșutite, toți urcară în trăsură și caii se opintiră în șteanguri.* C. PETRESCU, I. II, 136. *Soldății, uzi de ploaie, steiști de puteri, înaintau tăcuști.* BRĂESCU, O. A. I, 319. *Ca la o încercare de putere, strngi mărul cu tărie.* TEODOREANU, M. V. 166. *Doamne ..., greșit-am, căci m-am semeșit, creznd prea mult în puterile mele,* SADOVEANU, O. XII, 345. *Făctnd apel la putearca noastră de n imagine ..., autorul nu lăsa nici o îndoială asupra intenșiei sale de a prezenta și nu de a povesti.* VIANU, A. V. 55. *Am colindat moșia-n lung și lat ... Și, astenit de ritm și puteri, N-anu dat de tine nicăieri.* ARGHEZI, VERS. 309, cf. id. B. 68. *Încercă să-și adune puterile, ctnd o voce cristalină se auzi de sus.* CĂLINESCU, E. O. I, 15. *Gășiră în ei putere să indure.* STANCU, B. A. III, 27. *Am în mine attla putere și attla sete de fericeire.* H. LOVINESCU, C. S. 8. *Putearca cu care strngcm șașa va fi uimitoare.* BELEA, P. A. 22, cf. PREDĂ, R. 30. *Voi, toate tovarășele, Toți tovarășii mei ... Să ne-nfrășim voinicește puterile.* DEȘLIU, G. 34. *Pentru aceasta vom da tot ce-avem mai de preș, Toată putearca din inimă, din minșii, din artere.* LABIȘ, P. 286. *Vera și putearca sa asociativă erau ineșușabile.* s. august 1960, 74. *Tu mai ai putere să faci glume.* T noiembrie 1962, 27. *Alcoolul nu dă putere ... drumefului.* ANC SĂN. 368. *Dacă se simte sleită de puteri, e din cauza timpului șramos.* V. ROM. noiembrie 1964, 15. *Putearca clasei muncitoare există și acșionează cu energia unui torent.* ib. ianuarie 1965, 47. *Vai de mine, cum m-aș duce, Putearca din mine fuge.* JARNİK-BİRSEANU, D. 214. *Fu n-am nici o putere, ce ști, aia făt O. BİRLEA, A. P. I, 161. Putearca la om snt antii și aripile lui banii.* PANN, P. V. II, 41/22. *Ctnd putearca se sftșșște, Inima la ce slujește?* ZANNE, P. II, 683. *Dă-mi, Doamne, putearca tinărului și mîntea bătrnului.* id. ib. 769. *Ctnd snt doi putearca crește.* id. ib. IV, 205. *O lingură de isteșime face uneori mai mult dect un car de putere.* REBREANU, I. 25. \diamond (Prin lărgirea sensului) *Cap de buir și la domnii moldoveneshi Ca putearca aceii hieri să o șocotești.* PRAY. IV. *Puterii auzului mai mult înțreșșșare aduce dect plăcere.* CANTEMIR, IST. 33. *Primeșșia boalei depinde (atrnă) de la forșă, adecă putearca ziselor friguri.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 74/11. *Cine a dat netn-sufleșșitei materii putearca de a se mișca?* MARCOVICI, C. 12/22. *Sufletul ... pierde putearca sa și nu este în stare a suferi nenorocircă.* id. D. 8/28. *Organele ... au putere a stoarce din hrană cele mai fine și șpirituoase părși alcătuitoare.* VASICI, M. I, 188/23. *Mîntea ... în loc de a-și rășipi puterile împotriva unor ștăvili neșiruite, ea le concentrează în dreptc hotare.* BĂLCESCU, M. V. 5. *labire ... Tu faci să circule în lume Putearca ta de zămișșire.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 59. *Puterile [gîndacului] ti cam slăbiră, dar nu se lăsa.* GİRLEANU, N. 199. *Putearca inimii vă doare Căci cremeneia-i mai tare.* ARGHEZI, VERS. 314. *Din ctntee pierdute plnă astăzi Și din putearca visului vtnjos Ai încheșșat ... Minunea de la Argeș mai în jos.* LABIȘ, P. 19. *Fiecare trebuie să știe plnă unde ti merg puterile.* CONTEMP. 1971, nr. 1 284, 6/5. \diamond (Concretizat) *Vezi tu bușile aste două? Una-i cu apă, attla cu putere.* EMINESCU, L. P. 176. \diamond (Rar) *Putere de muncă = forșă de muncă.* *Oamenii muncii ... au fast nevoiși, pentru a nu muri de foame,*

să vîndă exploatatorilor puterea lor de muncă. **CONTEMP.** 1918, nr. 106, 3/2. *Puterea vrstei* = perioadă din viața unui om cînd acesta se află în deplinătatea capacităților fizice și intelectuale. *Trăia de peste douăzeci de ani în București un bărbat trecut de puterea vrstei.* STANCU, B. A. V, 117. (*Vin*) *puterea ursului* = a) numele unui sortiment de vin negru. Cf. UDRESCU, GL.: b) numele unui sortiment de vin roșu. Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ; e) p. gener. vin foarte bun. Cf. IORDAN, L. R. A. 262. ♠ Loc. a d j. și a d v. **În putere** = a) (și în formele **în puteri** ori **în toată puterea** sau, învechit, **la putere**) (care se află) în deplinătatea capacităților fizice (și intelectuale): (care se află) (încă) în vigoare, în plină sănătate. *Dumnezeu... lăstindu-i în viață, eteodată și în putere.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. *Acum finea el a șeștea miere și lătușă să stîmca la putere.* BUDAI-DELEANU, T. 93. *Ștutul tineri și în putere.* MARGOVICI, C. 30/26. *După cîtăva vreme, simțindu-se iar în puteri, a-ncepul a i se urî să stea serile singur în casă.* CARAGIALE, O. II, 274. *E bine cît ești tu putere să faci puțură economie pentru zile grele.* CAMIL PETRESCU, T. I, 275. *Am fost creșcuți de o soră a latei, fața Eliza, văduvă în putere.* BRĂESCU, O. A. II, 15. *Maiorul Stăhu ... e un om în putere încă.* SADOVEANU, O. V, 22. *Bărboții în putere ... trăiesc undeva, mai departe.* STANCU, B. A. III, 9, cf. IV, 10. *Niculae Burcea ... e mai în putere, poate să alege.* PREDĂ, D. 130. *Eu n-am dect cincizeci și opt. Sînt în toată puterea.* T. februarie 1964, 9. *Tu, murgulețule-n putere, Du-mă iute ca un zmeu.* ALECSANDRI, P. P. 49; b) (învechit) (care are loc) prin forță armată, prin puterea armelor; (caracterizat) printr-o mare forță de luptă. *Nevrînd și acea cetate ... să o supie craiului, el viind eu război și în putere au luat-o.* CANTEMIR, BR. 468. *E o lucrare dintre cele mai oneroase pentru o oaste în putere.* SADOVEANU, O. XII, 378; e) (popular) (aflat) în momentul culminant. *În toi. Arșița lui iulie era în putere.* id. ib. 329; d) (învechit) (care se află) în plină dezvoltare, înfloritor. *Au fost odată vreme cînd n-au mai fost alt oraș mai frumos, mai în putere și mai luminos.* GOLLESCU, I. 83; e) (care este) în plin curs de dezvoltare sau de maturizare; plin de sevă, de vigoare. *Malaiul trebuie să fie săcerat în putere, ca să nu se scuture.* I. IONESCU, C. 79/23, cf. 129/26. [*Orzul*] *trebuie luat la seceră cît este în putere, pentru că în eteava zile spicul lui se cîrligă.* PAMFILE, A. R. 118. *Mi-e trifoiul cam în putere, dar tot l-a-dun, că s-a usca el pî prepolegi.* Com. din ZAHAREȘTI — SUCEAVA. **În (toată) puterea vrstei** (sau, regional, **vieții**) = (care se află) în plină vigoare, la vîrsta deplinelor capacități fizice (și intelectuale). *Nu stîm duca ne va chema către tîrce în puterea vrstei sau ducă ne va hărăzi zile mai îndelungate.* MARGOVICI, D. 183/11. *„Mama”, pentru un domn în puterea vrstei... nu poate fi dect a femeie bătrînă.* IBRĂILEANU, S. L. 55. *Erau oameni în puterea vrstei, plini de lotărtre și de energie.* GALACTION, A. 432. *Era un om voinic... în puterea vrstei.* SADOVEANU, O. I, 102. *Fostul comandîr de panduri, strașnu bărbat în puterea vrstei... tocmăi intra în sala zgomotoasă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 405. *Moșul nu era chiar moș... atîta în puterea vrstei.* id. ib. 547. *Omi în vîrtele scînd e în puterea vieții.* ALB II 3 697/899. ♠ Loc. a d v. **Din (sau cu) toate puterile** ori **din (sau cu) toată puterea** ori **cu (sau, învechit, din) putere** = extrem de mult, de tare, de intens; cu toată rîvna, cu toată voința; din răpaterii. *Chelariul apucînd răsufiorca Aunici, să zbrîgoli eu putere și de-abia să rădica în picioare.* BUDAI-DELEANU, T. 291. *Vîslea cu toată puterea.* DRĂGHICI, R. 33/30. *Să-și ascundă amorul din putere să silca.* PANN, E. II, 36/18. *Spîrgînd eu putere sila tulerilor, cî se luptă voinicește.* ODOBLESCU, S. I, 144. *Făt-Frumos o apucă de mijloc și o trînti cu toată puterea într-o piud.* EMINESCU, N. 7. *Simț că mă ridică cineva cu putere.* CARAGIALE, O. II, 298. *Mă voi silii din toate puterile mele să te multumesc.* ISPIRESCU, L. 13. *Își încordă toți mușchii, tîrîndu-se cu putere su nu loșne.* AGIRBICEANU, A. 374. *I-am pus feava puștii în tîmplă ș-am apăsul cu putere*

pe cocoșul LUNGIANU, C. 56. Apasă cu putere, într-adins, eu să-l doară. BASSARABESCU, V. 136. *Caii alergau cu toată puterea.* C. PETRESCU, I. I, 189. *Soarele de primăvară luca cu putere.* SADOVEANU, O. VII, 476, cf. CĂLINESCU, C. O. 43. *Izbește cu putere de dușumele.* STANCU, D. 236. *Moromete Nilăl urîa din toate puterile Toderiei.* PREDĂ, M. 97. *Birică a plesni peste față cu toată puterea.* id. ib. 191. *De la parter răzbătea tîneburilor zîngăniul bezmelie al clopofelului, tras din toate puterile de Oancea.* T. POPOVICI, S. 20. *Se strîmice un crîvâș care lovea în pereții casei cu putere.* BARBU, G. 195. *Trase cu putere de visle și parni.* V. ROM. septembrie 1962, 26. (*Prin lîrgirea sensului*) *C-aș-a rîndul fetelor, Ca și rîndul merelor, Pină-s mere mîltile, Sîau în creangă cu putere.* HODOȘ, P. P. 71. (Învechit și regional) **Cu (de-a) puterea** sau **în putere** = cu forța, prin violență, în mod forțat; împotriva dorinței cuiva. *Robinson ... trăgînd dobitocul în putere ca să-l ducă acasă.* DRĂGHICI, R. 99/31. *Văzînd că nu poate dobîndi tronul dect numai cu puterea, luă oaste de la fratele său ... și intră deodată ormat în Polonia.* BĂLULESCU, M. V. 39. *Ni-e dragă și nouă viața și-avrea, Dar regii ne-o iau cu puterea.* COȘBUC, P. I, 91. *Orice vrea tătarul cere Tot în silă și-n putere.* ALECSANDRI, P. P. 113. *Să nu-i fină cu puterea cornul și punga.* RETEGANUL, P. II, 75, cf. A II 6. *Mi-a luat-o cu puterea.* MAT. DIALECT. I, 287. **Peste puterea (sau puterile) cuiva** = depășind posibilitățile cuiva; (aproape) imposibil. *Trebuie să fie ceva neînțeles... de vreme ce a făcut lucruri peste puterea omenească.* CREANGĂ, F. 87. *Este peste puterile lui s-o mai dezrădăcînce din pașiștile și din răcoarele dameniului său.* GALACTION, O. A. I, 70. *Îndura porcă o suferinșă peste puterile ei.* CAMIL PETRESCU, U. N. 135. (Învechit) **Cu putere** = în mod temeinic. *Mihnea ia cu putere, înțelepciune și patriotism cîrma fîrîi.* BĂLULESCU, M. V. 16. *Măria sa Olbrîht s-a așezat cu putere și cu semeție în locul bătrînului.* SADOVEANU, O. XII, 363. (Învechit) **În toată puterea** = în întregime, pe deplin. *Din parte-și Elena îi păstrase, în toată puterea, al doilea amor asemenea de profund ... ca și cel dintîi.* CR. (1846), 261/27. (Învechit și regional) **În puterea calului** = în goana calului, în mare grabă. *Veniți, care cum put, în puterea calului.* NEULCE, I. 236. *Iată că un al doilea cercetaș sosește în puterea calului.* MARIAN, T. 193. (Regional) **Cu puterea** = de-a valma, grîmadă. [*Am intrat*] *cu puterea-n casă.* ALB SN V H I 482,2. ♠ Loc. p i e p. (Învechit) **În putere de...** = în materie de... *În ceea ce privește ... Destul că în putere de boni, voia negreșit să izbutească.* PILLIMON, I. 175/30. ♠ Ex p r. A II (sau a sta) **în puterea cuiva** sau **a-i sta (cuiva) în putere (sau în puteri)** = a avea capacitatea, posibilitatea, competența de a face ceva, a depinde de cineva rezolvarea unui lucru. *Nu e toldeaua în puterea omului de a-și finea jurămîntele.* CR. (1848), 172/39. *Societățile, după vreme și fări, id dezvoltă [geniul] numai atît pe cît le sta în putere.* ODOBLESCU, S. I, 330. *Celelalte nu mai erau în puterea lui, nici a oamenilor.* C. PETRESCU, I. I, 141. *Am făcut tot ce mi-a stat în puteri.* STANCU, B. A. II, 196. *Îi slă-n putere a scoate pe om de la greu.* SZZ. II, 75. (Cu inversarea elementelor construcției) *În puterea vierului este de a dobîndi vin bun și în vînmurile cele tere.* I. IONESCU, C. 197/19. (Regional) **A-și prînde (sau a-și apucea) pe putere = a)** (despre plante) „a se împuțernici”. *CIAȘANU, V. 193; b)* (despre oameni) a deveni înstărit, a se îmbogăți. id. ib. ♠ Compus: (ironic) **puterea-oamenilor** = epitet dat unui om slab, neajutorat. Cf. VISSARION, B. 12. ♠ Însușire excepțională cu care este înzestrat cineva (de la natură, datorită unui factor considerat supranatural etc.). *Sărice, Parjanglele! Era să pice Cu tine și cea sîntă putere Cîntăreață ce areai lu rară.* BUDAI-DELEANU, T. 128. *Prin puterea ce-mi este dată știu dinainte ceea ce eu de gînd să izrodească puternicii pămîntului.* CREANGĂ, P. 190, cf. 245. ♠ Spec. Calitate, însușire a cuiva sau a ceva de a reda, de a exprima, de a evoca (în mod pregnant) ceva, de a emoționa etc. pe cineva.

Căi era împotriva lui pravoslavii se temea da el, că putere mare și tare avea și la cuvânt, și la scris. R. GRIGORIANU, CM II, 148. Dar la-a mea silință A fost puțină putință Puterea armoniei s-o-l fac s-o înțelegă. ALEXANDRISCU, O. I, 181, cf. BĂLĂNTĂȘANU, O. 308. Ce bogăție în imaginațiune! Ce putere în expresiune! ODOBESCU, S. I, 49. Sînt în adevăr încompărabile urma și puterea dramatică a oecelor doi mari comedienți. CARAGIALE, O. V, 298. Ca-n basme-i a cuvintului putere. VLAHUȚĂ, O. A. I, 23. Cîntă en-îndoi oit de bine și puterea muzicii e oit de mare, în-cît capetele se întorc, varbele înclăuză. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. Într-o operă anumită pot cădea toate sau agrașa toate figurile pe care le-a născocit vrodată puterea de exprimare a omului. VIANU, A. P. 9. Imaginile scriitorilor au totdeauna o mare putere de evocare. id. ib. 339. Nu înțelegea mei muzica, nici pe oamenii cîri se găseau în puterea ei. V. ROM. Februarie 1956, 13. Poezia d-lui Arghezi e sortită, ca putere de expresie, ... să ocupe versantul liber, în fața lui Eminescu. CONSTANTINESCU, S. I, 127. Calitotoc cea mai de seamă a pieței este puterea ei de cuprindere. T. decembrie 1964, 41. ◊ I. o. c. adj. și adv. În (toată) puterea cuvintului = (care este) în înțelesul adevărat, pe deplin, cu desăvîrșire. ◊ Forța de acțiune (irezistibilă) sau de dominație (asupra cuiva sau a ceva). Nu știu ce putere străină și amară mî împingă mina. NEGRUZZI, S. I, 23, cf. 91. Primăvara ... e puterea uriașă, măreață, care schimbă fața lumii. VLAHUȚĂ, O. A. 463. Unii încep să creadă că are cine știe ce legături cu puteri ascunse. AGÎRBEANU, A. 213. O putere neînțeleasă îl sili să se ridice. GÎRLEANU, S. 104. Am înțeles că sînt prizonierul unor puteri necunoscute. GALACTION, O. A. I, 44. Vința autarhică o marală care trebuia să se izbucască neapărat de toate acele orientări tradiționale, unde o putere care depășește vința ... apune din afară binele și dreptul. VIANU, A. P. 165. Tu ești puterea care-nsusțiește Pămîntul. LABIȘ, P. 66. ◊ (Concretizat) Persoană considerată din punctul de vedere al eforturilor (fizice) depuse. Se lucra aici cu puteri tot mai multe. AGÎRBEANU, A. 209.

2. (Învechit; mai ales la pl.) Minune (1). Cine va putea ... să facă auzide puterile ... lui Hristos? VARLAAM, C. 338. Iară ceta ce dă voaia dului și face puteri întru vai den faptele legiei-s, au den credință pren ascultare? S. TEST. (1648), 252^v/34. Cine va putea spune toate puterile tale, Doamne (a. 1654). GCR I, 164/30. Carele fi-i lucrul tău cel nalt cătră D[um]n[e]d[eu], cu care faceș aceale minunate puteri ce am văzut eu? DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133^v/16. Văzîndu-te eu ce lăcuia în cetate ... că faci multe puteri. MISLIVI (1776). 61^v/28, cf. CADE.

1. (Regional) Nădejde (2) (Groși — Baia Mare). ALR SN VI h 1 655/349. Ia el mî-i tîtî puterea. ib.

II. 1. Drept pe care îl are sau și-l ia cineva de a dispune de cineva sau de ceva, de a exercita o acțiune (decisivă) asupra cuiva sau a ceva, autoritate; situație a celui care dispune de acest drept; p. e. x. t. stăpînire, dominație; (învechit) puternicie (2), (latinism învechit) potestate, (învechit, rar) puțință (3). Vai știți că domnii lumii domnesc și marii au putere. CORESI, EV. 86. Trupul i-am dat ... supl puterăca igumenului. PRAY. GOV. 125^v/1. Ceta ce-si va da roaba ... pentru dobindă, acesta-si piarde puterăca ... asupra roabei. PRAY. 171. Totiagul puterii va trimite fie Domnul den Sion, și vei birui pre mijlăcul vrăjmașilor tăi. CHEIA ÎN. 94^v/20. Pre acesta la puterăc domnescă l-ai ridicat. BIBLIA (1688), [prefață] 7/40. Cît să slăbește sau să nișurează cîntea stăpînului, îndată să și lasă și alergă la altul, care-i vede că-i mai eu puteri. NECULCE, I. 162. În Asia slăbise puterea romaicească. VACĂRESCU, IS. I. 251. Cu bogăția și cu puterăca mare era. VARLAAM-IOASAF, 7^v/12. Îngă cine puterăca și slava Au rămas, totărl lucrul este. BUDAI-DELEANU, T. 224. Nu știți încă că puterăca mea se-ntînde Preste ceteri, preste văduhuri. CONACHI, P. 87. Acest regal ... rămîne sub puterăca grecilor. BĂLĂNTĂȘANU, M. V. 7. Nimic nu eei vieții, mărire, nici putere. ALEXANDRESCU, O.

I, 280, cf. BĂLĂNTĂȘANU, O. 259. Coardele puterii sale s-au rupt. ODOBESCU, S. I, 110. A venit un rege palid și corcova sa adevă, Grea de glori și putere, l-a și poale-ar fi de pus. EMINESCU, O. I, 52. 11, că n-am eu o putere! BASSARABESCU, V. 7. Puterăca elină a sălășul în spirul și în manifestările de artă. SADOVEANU, O. XII, 225, cf. OȚLIȚA, R. 301. I. ura, omule, adună ... Își trebuieș putre și romoia. ARGHEZI, VIRS. 370. Tudor Vladănițescu ... a d-mat la arme ... roinicii din sale sa doboare puterăca boierilor. STANCU, D. 8. Există a putere și un drept al totălm asupra căpilor. PRIDA, M. 374, cf. V. ROM. ianuarie 1965, 150. ◊ (Prin lărgirea sensului) (Dumnezeu) n-au căutat celăți, nu s-au uitat la mulțime de oameni ... s-au scribit de puterăca avuțci. ANJIM, P. 2. ◊ F. i. g. Puterăca noșii se aşeză Ca un zăbranie pe pămînt. VLAHUȚĂ, O. A. I, 30. Valea c-n neagra putere A umedi noșii. COȘBUC, P. II, 7. O dîngă de soare s-arată, Și-i creșt pe șesuri lucirea, Și iotă-l în toată mărura Puterii pe veci! id. ib. 9. Statornic arde în arice seară ... steaua palară ... Nezdruincută puteră-n tărre. LABIȘ, P. 142. ◊ I. o. c. a d. j. (Astăzi rar) În putere (sau puteri) - care dispune de autoritate; puternicie (II 1). Mai bune slugi nu-i alt neam în lume pînă este stăpînul în cinste și-n puteri. NECULCE, I. 162. Desputul în putere nu e futil atita Ca deșirata iomă de un tiran molatic. HELIADI, O. I, 222. Era oarecum jurese lucru ca oricare dintre stăpînitorii din aceste trei țiri ce se simțeau în putere să caule a le uni. BĂLĂNTĂȘANU, M. V. 90. Dreptul e treaba celor mai în putere. SLAVICI, S. I, 6. Își urmărese cu strășnicie drepturile ... cînd se sumt în putere. S. ianuarie 1961, 17. (Învechit) De puterăca sa = de sine stătător, independent, liber. Cînd va mărturisi mutarea stîngură cu gura sa cum mainte di ce s-au răpit au fost făcūlă nuntă ..., atunci, de va face această măr-turie, găsîndu-să de puterăca sa sau supl ascaltarea pă-rințlor săi, o va creade giudețul. PRAY. 189. ◊ I. o. c. p r e p. (Astăzi rar) În (sau, învechit, după) puterăca ... = în virtutea ... în baza ..., în temeiul ... După puterăca acestor arătate ispisoace, Luca părcălabul au cuprins în stăpînirea sa sibiștea (a. 1798). URICARIUL, XXIV, 421. După puterăca krisavului din anul 7244 ..., n-au mai rămas nici o inoială că toate moștele din ocolul Vrancei au fost ... drepte moșteniri (a. 1814). ib. II, 1. În puterăca legiurii ce s-a det asupra țiparului ..., gazetele „Minerva”, „Soare” și „Vreca” au înecet a se mai da. CR. (1833), 274^v. 12. I locul deschis coprindea puterăca împărătească, în puterăca cărcui valonăca banilor era divaluată. BARTIȘ, P. A. I, 553. Au început a se arma și românii ... pe baza aceiași legi ... în puterăca cărcia se arman și magharul. id. ib. II, 264, cf. POLIZU. În puterăca prietenii, iară nu aceste neazuri. ODOBESCU, S. III, 39. În puterăca unei legi: Nu este spațiu deșert. EMINESCU, S. 53. Mandatul est un cord, cel în puterăca cărcia o persoană se obligă ... de a face ceta pe seama unei alte persoane. HAMANGIU, C. C. 389, cf. C. PETRESCU, I. I, 113. ◊ E. x. p. r. A fi (sau a rămîne) în puterăca cuiva = a fi (sau a rămîne) la dispoziția, la discreția sau în totală dependența a cuiva. Văd că stî în puterăca ta. NEGRUZZI, S. I, 90. ◊ S. p. e. (În limbajul bisericesc; cu referire la divinitate) Aot-puternicie. Lăadașu-lu gre puterăca lui. ENALT. HEB. 125^v/15, cf. 49^v/22. Cu putere și sila lu Hristos - mă îngrădiu (sev. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 424 I. Lui se cuvine toală slava și puterăca și cîntea și înclăduciune. CORESI, EV. 64, cf. VARLAAM, AP. GCR I, 104/35. Voi cînta, Doamne, sfînta ta puterăca. DOSOFTEI, P. 56/9. Pane-fi nădejdea tu Dumnezeu că marei puterăca lui. CRFANGĂ, P. 220. ◊ (F. r. m. de determinări) Divinitate. Toate se plencă la puterăca prea înaltă Care elînțe luma. CONACHI, P. 262. ◊ Puterăca divină. ◊ (Învechit, în limbajul bisericesc; la pl. art. și în sintagmele puterile cerești, puterile cerurilor) Totalitatea ingerilor, a celorl corcești; (învechit, în limbajul bisericesc) puternicie, v. puternicie (II 1). Și vor cînta herovimii și sarafimii și toata puterile (cea 1550). CUV. D. BĂTR. II, 455/31. Luminează întunecarea ochilor miei ... cu rugăcunea sfinților tăi slugi cerești, înje-

rilor, ... puterile și putărniciile (ante 1633). GCR I, 82/30. Nouă au dzis să fie ceatele a puterilor cerești (a. 1680—1700). id. ib. 245/14. Puterile ceriurilor să vor clăti (a. 1729). id. ib. 11, 24/1. Cu tinc tmi zmbără Puterile cerești! ALEXANDRESCU, o. I, 149. ♦ (În sintagma) Puterile iadului (sau infernului) = totalitatea dracilor. Cf. CADE. ♦ Înșușirea de a acționa puternic asupra cuiva (impresionându-l, influențându-l, convingându-l); forță de influențare, de convingere etc.; influență pe care cineva sau ceva o are asupra cuiva. Dracii ce au putere acolo pre unii ca aceia și-i tneacă în marea fărădelegilor și-i omaară. VARLAAM, c. 176. Spre oamenii necredincioși și eretici au puteare duhurile ceale necurate. CHEIA în. 26¹/15. După aceia le-au mustrat și bane le-au arătat cu sila cuvintului și cu puterea scripturilor. BIBLIA (1688), [prefață] 7/11. Clima locului a trebuit întru multe să aibă putere asupra obiceiurilor și ideilor celor dinți ale oamenilor. CR (1832), 279¹/31. Cu cttă putere vorbește ochilor. MARCOVICI, c. 78/10, cf. 13/11, ASACHI, s. L. I, 101. Patima aceea ... Dablnând asupra noastră putere cavrșilaare Varsă în singe atravă. CONACHI, p. 280, cf. ALEXANDRESCU, o. I, 149. Ea abuză într-un mad neiertat de această putere ce-o avea asupra lui. EMINESCU, p. L. 91, cf. id. o. I, 59. Puterea milosteniei și inima ta cea bună te ajută. CREANGĂ, p. 214. Apele acestea ... au o mare putere asupra minții omenestii. BOGZA, c. o. 292. Acuma e singură și n-are putere asupra lui. PEDA, r. 87. ♦ (Concretizat) Persoană care se impune prin prestigiul sau meritele sale, prin influența sa; autoritate, forță. Salii birușilor ... veneau la curtea sa cu daruri ... spuntindu-i vorbe bune și cunoscând în măriă sa o putere. SADOVEANU, o. XII, 361. □ E o putere în materie de ...

2. (Și în sintagma putere de stat) Funcție socială fundamentală care constă în adoptarea deciziilor privind ansamblul societății și în aducerea la îndeplinire a acestora cu ajutorul autorității suverane a statului; atribut esențial al clasei dominante care, folosind statul ca instrument al său, înfăptuiește conducerea societății; conducere pe care o persoană sau un grup de persoane o exercită în viața unei colectivități, folosind statul ca instrument; conducere a unei țări, a unui teritoriu etc. (prin organele reprezentative). Mihnea ..., luind putere la mână, multe răolăși au făcut. R. POPESCU, CM I, 256. De june ajunse la putere. CR (1848), 14¹/17. În aceste sfșieri, niște creaturi ale turcului ... iau puterea. BĂLCESCU, M. V. 16. Lăsnd puterea în mna lui Baltazar, Sigismund, speriat, abdică. id. ib. 44. Doar am puterea-n mână ... Doar is ispravnic. ALECSANDRI, T. I, 227. Cînd erai la putere, ai cștigat un proces nedrept. BOLINTINEANU, o. 445. Stnt ai noștri la putere. CARAGIALE, o. VI, 68. Azenzile au scōz de cînd cu venirea alăbăstrimei la putere. DELAVRANCEA, s. 144, cf. COȘBUC, p. I, 81, BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 195. Cînd îi venea partidul la putere, era și domnu Gușă numit la primărie. BASSARABESCU, v. 54. Bine stai, amice! Se cunoaște că ești la putere. GALACTION, A. 385, cf. BRĂESCU, o. A. II, 348. Accepta situația de prefect, cînd se întorcea la putere ... partidul conservator. SADOVEANU, o. XI, 404. În Republica Populară Română întrecaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului. CONST. R. P. R. 3. Funcția ... era într-aderăr supusă schimbărilor dese la putere. ARGHEZI, B. 82. Atunci cînd vor lua puterea vor schimba totul din temelii. STANCU, B. A. II, 320. Oscilase ... amenințnd, cînd de la putere, cînd din opoziție, cu o așa-zisă răscoală a maselor. BENIUC, M. C. I, 24. În statul nostru, puterea aparține celor ce muncesc de la orașe și sate. PR. DREPT, 15, cf. 31. Puterea trebuie să treacă imediat, pe deplin și necondiționat, în mîinile poporului. v. ROM. octombrie 1961, 30. Există în activitatea sfatului popular o seamă de instrumente, de organisme, care-i dau posibilitatea să-și manifeste ... [calitatea] de organ al puterii de stat. ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894. Doamne-al nostru, Mateiaș-Crai, Ce puterea-n mni o ai, ... Fă cum știi, dar fă dreptate. BALADE, III, 139. ♦ Putere populară = regim social-economic în care conducerea politică și cea a statului aparțin

clasei muncitoare și aliaților ei. Grijă față de oamenii muncii este lege pentru puterea populară. ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 715. În anii puterii populare au fost realizate profunde transformări economice, politice, sociale. LUPA DE CLASĂ, 1962, nr. 4, 10, cf. DEX. ♦ (De obicei urmat de determinări) Formă de organizare specifică prin care statul își exercită conducerea; funcție a statului întruchipată într-un organ. Puterea legislativă. Puterea executivă.

3. Teritoriu, țară, stat (suveran); (Învechit, rar) puțință (4). Fie pace în puterea ta. PSALT. HUR. 110¹/12. Amîndoi craii să se lase de legăturile care le-au fost făcut mai înainte cu alte puteri unul asupra altuia. ȘINCAI, HR. II, 173/29. Cărți particulare înștiințează că la 7 iunie solii puterilor aliate au ajuns în Constantinopol. CR (1829), 112¹/14. Acesta singur va avea dreptul ... de a tracta cu puterile străine pentru țară. BĂLCESCU, M. V. 95. Pera ... este locuila de trimișii puterilor străine. BOLINTINEANU, o. 285. Politică cea mai sigură pentru dînișii ... a fost d-a nu lua nici o parte la aceste războaie ale turcilor cu puterile vecine. ODOBESCU, s. I, 308. Mai rămîneau două puteri apusene de-a dreptul interesate în cauză ... : Germania și Italia. XENOPOL, I. R. IV, 52. Se îndeletnicea cu spionajul în favoarea unei puteri apusene. STANCU, R. A. III, 353, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Puterile centrale = nume dat în primul război mondial Germaniei și Austro-Ungariei. Se supără colonelul, dușman nelndurat al puterilor centrale, cînd se închisese granițele spre Riviera. C. PETRESCU, I. I, 8. Mare putere = țară, stat care dispune de mari forțe economice, militare, politice etc. (și care are preponderență în politica internațională). Mari puteri acum iau parte la destinul ce ne-așleaptă. ALEXANDRESCU, o. I, 260. Marile puteri ... lasă ca timpul să lucreze împotriva lor. MAGAZIN IST. 1971, nr. 12, 85. (Învechit; cu schimbarea construcției) Au protestat în contra întrunirii unui congres format numai între puterile cele mari. CR (1848), 3¹/35.

4. (Învechit) Forță economică, militară, socială etc. a unui teritoriu, a unei țări, a unui stat (suveran). Împărăția Romului, căreia puterea și lăfșimea n-au fost la neci o împărăție asemenea de cînd este lumea. M. COSTIN, LET², I, 12. Are niște slujitori mulți și fără cu putere mare. NECULCE, I. 19. Acel pad ... ateuca semn e de nespusa-i putere ce au avut acea împărăție. C. CANTACUZINO, LET², I, 89. De acolo lesne poate cunaște fieștecarele cttă împărăție și plnă în cttă putere au fost ajuns romanii. id. CM I, 12.

5. Spec. Potențial de luptă al unei armate, al unei țări, al unui stat; (astăzi rar; concretizat) armată. Și puterea haldeilor sosi și-nunguieră Ierusalimul (a. 1682). GCR I, 254/39, cf. 255/2. Au dat un război vitejesc cu toată puterea turcescă. IST. T. n. 60. S-au rășipit dații de pre aceste locuri de puterea lui Traian. N. COSTIN, L. 97. Împăratul turcesc au vinit cu toată puterea lui la Cetatea Neanșului. NECULCE, L. 9, cf. 210. Sculindu-se Traian cu toată puterea-i ... mare și tare război cu Decebal ... s-au făcut. C. CANTACUZINO, LET², I, 91. Multe va fi iscodit, ca să știe și să poată cunoaște, până în cttă putere avea aceea crăie, de să punea așa tare împotriva romanii împărății de a să lupta. id. CM I, 21, cf. 16. Să gătea cu puteare mare să vie să ia împărăția (inceputul sec. XVIII). MAG. IST. I, 149/17, cf. MUSTE, LET. III, 16/14. Stanislau ... purcese cu mare putere la Varna. VĂCĂRESCUL, IST. 256. Craiul Avgust aduna atunce puterile sale la Craiovia. IST. CAROL XII, 36¹/10. Venit-au Dionisie împărat cu toată puterea lui și [cetatea] nu o putu lua. ALEXANDRIA (1794), 54/13. Culegîndu-și puterea, îndată a intrat în Mesia și s-a stitil să cuprindă cetatea. ȘINCAI, HR. I, 118/5. Strigă deodată ... : — Ajungă dar că a noastră virtute Puterea lui Mahomet înfrînsă. BUDAI-DELEANU, T. 265, cf. 193. Puterile de mare a mării sale vor îmbloca unul sau mai multe limanuri. AR (1829), 45²/29, cf. 65¹/19. Comandantul puterilor noastre ... priimise (solia) mîria de a vedea pe bcîul. CR (1829), 196¹/21. Un stat iară nu se poate fine numat cu puterea armată. HELIADE, o. II, 407. La Buenos-

-Aires se fac pregătiri cu mare activitate spre o învingătoare lotărită la o împlinire de atac din partea puterilor navale engleze. CR (1816), 14¹/19, cf. 21²/26. *Puterile erau ... copii și ofiterii puterii armate.* BĂLCESCU, M. V. 10, cf. 24. *A învins fără nădejde pe împăratul Vladislav Care s-a odors cu rușine ... Cu toată a lui putere.* PANN, L. V. 17. *Puterile sale însă erau foarte reduse, căci eliar din armata lui periseră mulți.* XI-SOPOL, I. R. IV, 71. *Norocul ... Trece pe partea puterii spartane și-a celui mai tare.* COȘBUC, AL. 50. *Alt de slabă-n număr, puterea ostiloare A Romei în clipita dintii a atacat.* id. p. 1, 163. *Fot orașul fu cucerit de puterea dușmanu.* C. PETRESCU, C. V. 137. *Să lovească pe dușman cu o nouă putere, aprindu-l.* SADOVIANU, O. XII, 337. ♦ *Capacitate de apărare, de rezistență. Se îndreptă spre Silistra, oraș mare și frumos, lăcuil de neguțători bogăți cari trăiau fără griji, bizuindu-se pe puterea cetății.* BĂLCESCU, M. V. 56.

6. Drept, împuternicire legală de a face ceva; voie, permisiune (H). *Să nu aibă putere boierii a judeca pre cotul.* PRAY. GOV. 7^v/1. *De-l va irta pe dntul duhovnicul, papa are putere să-l iarte.* ib. 67^v/5. *Nici un vlădic den afară de lotarul lui ... să nu aibă putere să preofească.* EUSTRAȚIE, PRAY. 38/11. *Să va scula stingur de mîntea sa, fără putere de vrăjmașul ecla ce vine asupra lui să-l ucigă.* ib. 118. [Au] putere cumpărătorii a-și căuta dreptățile moșiei după cuprinderea scrișorilor (a. 1815). URICARIUL, II, 9. *Puterea d-a face legi, d-a scoate dăjdi stă în Adunarea sau Soborul a toată țeara.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Guvernul Siciliei va fi, sub locotenentul regelui, încercat cu deplină putere.* CR (1818), 2^v/12. *O, voi ce-aveți puterea să ostindii o vină!* BOLLIAU, O. 103. *Sosit-a cu putere Un sol de la Moldova.* ALECSANDRI, T. II, 112. *I-a luat chiriaria puterea de predicator.* CREANGĂ, A. 137. *A da oricărui om aceleași puteri publice este a-i face pe toți una.* DELAVRANCEA, I. 108. *Ministrul li atrăsese luarea-ainainte asupra marii puteri cu care-l investea slujba lui.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 180, cf. COD. PEN. R. P. R. 540. *Despre asemenea masofiri de la oraș ... nu se prea știa cu ce rosturi vin și mai ales cu ce puteri.* C. PETRESCU, R. DR. 32. *Nu ai putere să dai această poruncă.* STANCU, R. A. II, 260. ♦ L. O. C. A D V. *Cu de la sine putere sau (învechit) cu puterea sa (ori a lui, a ei etc.) — fără a cere aprobare (unei autorități publice), fără a fi autorizat de cineva; (din proprie inițiativă și) în mod abuziv. Carele va muta lotarul cu puterea sa, stind cu arme să facă război, acesta să-i dea certare.* PRAY. 40. *Muiarea poate să se desparșă de bărbatul sîn singură, cu puterea ei, cînd o va bate.* ib. 159, cf. 30. *Acum legea cea nouă lua cu de la sine putere partea cea mai mînoasă din moșie.* C. PETRESCU, R. DR. 196. *O țigancă aduse, cu de la sine putere, un lighean încercat cu var.* CĂLINESCU, E. O. II, 115. ♦ E X P R. *A avea puteri depline* = a avea dreptul nelimitat și necondiționat de a acționa în numele cuiva. Cf. DL, DM, DEX.

7. Calitatea de a fi valabil; valabilitate. *Obiceiul ce iaste nescris, și de va fi bătrîn, are puterea legii.* EUSTRAȚIE, PRAY. 18/20. *Obiceiul legiei are putere.* ZANNE, P. V. 451. *Toate actele și contractele R.A.T.A. au puterea actelor autentice.* LEG. EC. PL. 110. *Copiile eliberate de bancă ... au puterea probantă a copiilor eliberate de instanțele judecătorești.* ib. 186. ♦ *Putere de circulație (sau circulatorie) (a banilor)* = valoarea pe care o au banii sau pe care o reprezintă (efectiv) sumele de bani în circulația lor. Cf. M. D. ENC., DEX. *Putere de cumpărare (a banilor)* = cantitate de mărfuri și de servicii care poate fi obținută în schimbul unei anumite sume de bani, a unei unități bănești, sau pe care o poate plăti populația într-o perioadă dată. *O sporire a puterii de cumpărare a maselor salariale.* CONTEMP. 1918, nr. 106, 1/1. *Puterea de cumpărare a banilor exprimă raportul dintre valoarea unității bănești și valoarea mărfurilor aflate în circulație.* DER. *Puterea de cumpărare a dolarului ... a scăzut.* ȘCIȘTEIA, 1977, nr. 10 941. ♦ L. O. C. P R E P. (Învechit) *În puterea ...* = dînd drept contravaloare, în schim-

bul ... *În puterea aurului răscumpără pe părintele său.* ASACHI, S. I. II, 26.

III. 1. Calitatea a ceva de a produce un (anumit) efect; efect produs de această calitate. *Trebuie grijă ca puterea mîstului se nu facă pagubă în buși.* ECONOMIA, 164/19, cf. 167/17. *Soarele dininecu începea să-și înalte puterea.* SADOVIANU, O. XII, 69. *Se află în somnta griului toate puterile de a răsări, a înflori și a rodi.* id. ib. XIII, 759. *Încercarea puterii de încolțire a semințelor ... a început să devină o obișnuință.* CONTEMP. 1952, nr. 342, 1/1. *Am văzut na o dată sîmnta ... Ce-nchide în sine supreme puteri.* BEAGA, P. 24. *Soarele-și pierduse puterea.* A. ROM. noiembrie 1953, 252. *Eucrări practice ... prilejuise determinarea purității și greutatei bobnelor de semință, a puterii lor de germinare.* GI 1962, nr. 685, 3/1. ♦ (Regional; concretizat) *Puterea pămîntului* = pămînt foarte gras, mînos, bun pentru cultură. Cf. URĂSCU, GL. - (Prin lărgirea sensului) *Și din noian de ape puteri au dat sclintei.* EMINESCU, O. I, 115. *Viața are puteri să-ndemne.* ARGHEZI, VLRS. 383. *Mustește și zolenește, înaltă și deplină, Puterea primăverii în inimi.* DEȘLIU, G. 7. [Fabulația] *învădărează ideea din veac a puterilor naturii.* GL 1961, nr. 402, 4/1. ♦ (Ca epitet, urmat de determinări introduse prin prep. „de”, sugerează ideea de cantitate, număr mare, multime care poate produce un anumit efect) *Să se gătească cu putere de oști.* MUSTI, L. F. III, 12/7. *Iaste ceva intru altă putere de cărși ce să nu fie în alcoran?* ȚICHINDEAI, I. 286/16. *Ce vor scorni oamenii după atîta putere de ani în urma lui?* id. ib. 354/13. *S-a scoborit din țara ecină ... cu putere de astăzi.* ZILOR, CRON. 333. *De unde-ai adunat, creștine, atîta putere de pietă?* F. (1888), 349. *Iar tuil, d-atîta putere de miere, a curs o lună tot dulce.* KIV. CRIT. I, 231. *Coboură-n ferecii de stah.* Puteri de utipi din văzduh. BEAGA, P. 27. ♦ Grad (mare) de lărie, de forță; intensitate (deosebită). *Puterea și mai ales înțeața atacului naștețat îi opreste-n loc.* VIHUTĂ, O. A. II, 119. *Puterile vîntului mult se ceru prin frunzișul [nucului] ... natositor și ajuns jos tablucite.* HOGAȘ, DR. II, 113. ♦ L. O. C. A D V. (Rar) *Din putere* = tare, intens. *De oscură ... a început să ningă din putere.* CARAGIALE, O. VII, 151. ♦ Grad (mare) de concentrație; lărie. *Să păstrăm în ... [vin] puterea și bunătatea ce o capătă de la acidul carbonic.* I. IONESCU, C. 200/16. *Pufni mereu pe nări, plină ce puterea vinului li făcu să treacă deodată într-o veselie mare.* AGIBELIANU, A. 218. *Aceste vinuri au răzbătut în lume ... prin puterea, prin buchetul, prin poezia lor.* V. ROM. februarie 1964, 83, cf. DEX.

2. Sp. c. Calitatea de a produce efectul scontat, eficacitate, eficiență; p. ext. ceea ce produce efectul scontat. *Să biruiască puterea otravei.* PRAY. 109. *Din acest analysis se înțelege ... puterea vindecătoare a apei de Strunga.* AR (1830), 240¹/25. *Au cercat puterile buruienilor.* GORJAN, H. I, 46/11. *După socotința gospodarilor nemți, să pui în următoarea rîndulă patele, după puterea ce au de a hrăni.* I. IONESCU, C. 224/7. *Ultea s-a încredințat că împăratul doarme, bizuindu-se ea și acum în puterea băuturii sale.* CREANGĂ, O. 53. *Bucătăreasa, neștind puterea lor [a buruienilor], gustă dintr-însele.* ISPIRESCU, L. 112. *Altă apa cîl și plantele acelea se-nălzesc bine, plină ce iese toată puterea dintr-însele.* MARIAN, SA. 278. *Veninul stîns l-am preschîmbat în miere. Lăstînd întreagă dulcea lui putere.* ARGHEZI, V. 9. *Gospodarii ... știu puterea îngrășămintelor.* SADOVIANU, O. VI, 178. *Am înțeles puterea doctoriei mele.* id. ib. IX, 482, cf. DEX. *Cașul, dacă s-a scos din zăr ... îl lasă o bucătă de vreme ca să iasă puterea cheogului.* CHEST. V 89/8. ♦ L. O. C. A D J. și a d v. (Învechit) *Cu putere* = (care se produce) în mod eficient. *Pre cîl e mai eu treabă cînd face neștine un lucru prin sine, decît cînd îl face prin ulții, pre atîta e mai eu treabă și mai eu putere cînd cineva face aceea la carea vrea să îndeamine pre altul (a. 1809).* GER II, 202/7.

3. (Urmat de un substantiv în genitiv și, de obicei, precedat de prep. „în”) Punct, moment culminant în

desfășurarea unui fenomen, a unei acțiuni etc.; lui. V. miez (1). *Mă mir că nu vă toajiți ... de ger, când văz în puterea ternii că pe el-plu vostru desfăcut se răsfăță minsoarea.* JIPLSCY, o. 75. *A ușiț afară pe la miezul nopții, în puterea întinericului.* id. ib. 151. *În această iarnă puterea războialului fiind în Teora Românească și Moldavia, Ungaria răsuflă puțin de mișcările armelor.* BĂILESCU, m. v. 87. *Ne-au ramas copiii dezbrăcați și flămânzi în puterea ternii.* MIRONESCU, s. a. 27, cf. II 1 341, IX 387, TEOLORISCU, p. p. 486, ALR SN III h 782. ♀. *Puterea nopții = a)* (popular) miezul nopții (b). V. miez (1 1). *În puterea nopții ochii își gâit ostile pe ascuns.* BĂILESCU, m. v. 54. *Puterea nopții blind însenina-vei Cu ochii mari.* EMINESCU, o. 1, 120. *Împăratul, chiar în puterea nopții, se scoală.* CREANGĂ, p. 101. *Deși aproape de nămieț, în tot sătul era astîmpăr desvârșit, ca-n puterea nopții.* CARAGIALE, o. 1, 175. *În puterea nopții, veni și fratele cel mare al zmeului.* ISIDRESCU, l. 222, cf. 253. *Munceau bieții oameni din zori pînă în puterea nopții.* VLARUȚĂ, o. a. 1, 217, cf. CONV. LIT. XLIII 915. *Venea Vasile Roșca, ud și flămînd, în puterea nopții.* AGĂRIBCEANU, a. 48. *Unde pleci tu acum, prin vijelie și prin puterea nopții?* GALACIION, o. 179. *În puterea nopții ... sări din pat.* BRĂEȘCU, o. a. 1, 213, cf. II, 160, KLOPŠTOCK, i. 36. *Iar lăutari și tar băutura — pînă în puterea nopții.* C. GANI, TIC V, 213. *S-a trezit în puterea nopții.* SADOVEANU, o. II, 591. *Pendopa, singură în puterea nopții, sta lingă ferul verde.* BARU, l. 251. *Nu-i bine să umble omul singur în puterea nopții.* BENIUC, v. cuc. 30, cf. BARANGA, l. 162. *Asă pălea mai întoldeauna ciud îl clemna la sonde în puterea nopții.* v. ROM. aprilie 1958, 55, cf. HV 123, VI 16, X 538. *M-am dus în puterea nopții.* COM. MARIAN, cf. ALR SN III h 772/872; b) (regional) miezul nopții (c). V. miez (1 1). Cf. MARIAN, s. r. I, 109. ♀ (Încechil, rar) Centru. *Locul ... au sosit la prânzului cu mărțuri și la băcăniți, în puterea țigului.* DIONISIE, c. 201. ♀ (Prin nord-estul Munt.: în sintagma) *Puterea apei* — loc adnc în mijlocul unei ape curgătoare. V. SLOF. Cf. UDRESCU, gl.

4. (Mat.) Număr sau element egal cu rezultatul obținut prin înmulțirea unui anumit număr sau element cu el însuși de un anumit număr de ori; (încechil) potență (2). *De să va înmulți în sine rădăcina a- b și făcutul iară și pînă-ucastași și așa de rind vor fi potențile, adeca puterile a doua, a trei, a patra, AA1 180²/27, cf. ARJIM. (1806), 55/19. *Puterea sau mărirea frîngerii.* LAZĂR, a. 16/21. *Putem fără a schimba puterea unei frîngerii zecimală a pune sau a scoate una sau mai multe nule spre dreapta.* HELIADĂ, a. 50/8. *A doua putere sau eadratul unui număr se numește ocela ce se înformează înmulțind acest număr cu sine însuși.* ASA-CHI, m. 167/1. *Su numește putere a unei măriri produsul acestei măriri înmulțite prin unine, sau pînă cu însăși, una sau mai multe ori.* id. i. II, 15/15. *Dintr-o-aceși rădăcină se pot face nemărginite puteri.* POENARU, E. A. 96/23, cf. 16/32. *Cînd se înmulțesc cu un număr să se înmulțescă prin sine de mai multe ori consecutiv ... zicem că este ridicat la o putere.* G. POP, E. 19/11, cf. 109/14, LAZARINE, m. 183/1. *S-a luat apoi produsul tuturor factorilor primi ... luși fiecare la puterea cea mai mare la care se găsește.* ALGEBRA X, 118. ♀ *Ridicarea la putere* = operație prin care se obține puterea (III 4) unui număr. M. D. ENC. *Putere a unui punct față de un cerc* = valoarea absolută a diferenței dintre pătratul razei cercului și pătratul distanței între punct și centrul cercului. M. D. ENC. ♀ *Denumire dată exponentului puterii (III 4).* Cf. DER. DEX.*

5. (Fiz.) Lucru mecanic efectuat sau primit într-o unitate de timp; energie primită sau cedată într-o unitate de timp; raportul dintre o energie produsă și o mărime caracteristică materialului care a produs această energie; raportul dintre valoarea efectivă a unei măriri și valoarea sa maximă; (astăzi rar) puțință (5). Cf. NORME ȘI PRECIZĂRI, 5. *Vom numi așadar putere ... lucrul mecanic produs ori absorbit în unitatea de timp.* CIȘMAN, FIZ. I, 203, cf. 204, M. D. ENC., DEX. ♀ (Cu determinări care arată felul) *Putere electro-*

magnetică. M. D. ENC. *Putere disponibilă.* ib. *Putere utilă.* ib. ♀. *Putere nominală* = putere (III 5) pentru care a fost construit un sistem tehnic. ib., cf. DEX. *Putere instalată* = suma puterilor nominale ale mașinilor de forță instalate într-o uzină, într-o centrală electrică sau montate pe un vehicul. Cf. DER, M. D. ENC., DEX. ♀ (Tehn.) Mărimă egală cu puterea (III 5) dezvoltată de un sistem tehnologic în anumite condiții. Cf. DER. ♀ (Încechil) Mărimă vectorială care caracterizează acțiunea unui sau a mai multor sisteme fizice asupra unui corp, prin schimbarea stării de mișcare a acestuia față de sistemele de referință inerțiale; forță, (astăzi rar) puțință (5). *O putere trage pe alia.* M. DRĂGHICI, F. I, 17¹/10. *Cînd mai multe puteri lucrează în linie dreaptă, însă în sensuri opuse, rezultanta este egală cu diferența lor și lucrează în direcțiunea celei mai mari.* POZI, F. 11, cf. 9.

6. (Fiz.; Tehn.) Capacitate de a produce un anumit efect; mărime care caracterizează această capacitate. Cf. DER.

IV. 1. (Încechil și popular, mai ales în construcții negative) Posibilitate (2). *Nevoița-se se er putere fi (de va fi cu puțința BIBLIA 1688) lui ... se fie întru ler[u]s[ă]l[i]m.* COV. VON. 18/22, cf. 94/14. *Derept aceia nu iaste putere a sluji în Dumnezeu și nedreptăției.* CORESI, LV, 218. *Atarea omu iaste că fără suflet nu iaste putere omului e se hrăni.* id. ib. 219. *Purecătind pre niște cumpu otrăvit, au început a le muri cuii ... Vădzind că n-au nici o putere, s-au inchinat.* NECULCE, l. 296, cf. CALENDARIU (1814), 113/7. *Nearind nici o putere, a dat drumetii un corn de prescură ... ca să-i fie pentru hrană la drum.* CREANGĂ, p. 91. *Mult mă-ntrebă inima Ștu unde-i Italia, Teara unde-i badia? ... As mere și nu-i putere!* JARNIK-BIRSIANU, D. 315. *Fu ușor, mîndru ca mine, Nu-i putere a trăi bine.* DOINE, 216. *Ochii văd, inima cere, Dar e rău cînd n-ai putere.* PANS, F. V. III, 99/23.

2. Spec. (Popular) Posibilități materiale (v. posibilitate 2), mijloace materiale; p. ext. stare materială (bună). *Să împărțim bogăție de cel ne e puteara.* CORESI, IX, 219. *N-ou arul putere să-i plătenseă capul (a. 1588).* CUV. D. PĂTR. I, 51/12. *Aceste vîi eu le-am cumpărot ain putera mē (a. 1739).* URICARIU, XXIV, 411. *Cei puterului ... cu putera lor funca dascal pentru copii lor (a. 1718).* ib. I, 62. *Negustorii și cei cu putere au intrat în țara ngurecărului.* DIONISIE, c. 218. *Făcînd cîslă, careși după puterea lui, si tot ne venca cu greu (a. 1835).* IORGA, s. D. VII, 20. *Moldovenii ... [fac] coșerile după puterea gospodăriei.* I. IONESCU, c. 167/4. *Să-și înfînțeze el însuși, din puterile sale, mijloace de cultura.* BADIUȚU, F. A. I, 350. *Sănătos, roinic sînt, vere, și trătose după putere.* PANS, p. v. I, 16²/11. *Am făcut și eu un praznic, după puterea meă.* CREANGĂ, p. 30. *Moașa ... se duce pe la ceilalți oaspeți și fiecare îi dăruțește, după împrejurări și putere.* MAJIAN, SA, 237. *Ne-am gutit după puteri, Cu lăutari s-adeam fate.* COȘBUC, p. 1, 241. *Puteri de nu vei fi avînd De plată, vorba-i lasă Că-i voi luera o zi.* id. ib. II, 59. *O să-mi moară copioșii de foame, că ulti n-em putere să-mi cumpăr.* STĂNOIU, c. I, 138. *Nu em putere să-l fin la școală.* COM. I. PANȚU. ♀ (Rar; concretizat) Bun material. *Unceșul n-a luat asupra sa altă putere decît cele trei buciți de aloz, plocon pentru mîritul vizir.* SADOVEANU, o. XI, 254.

3. (Încechil) Disponibil, efectiv. *Acolo împăratul Moscului s-au strîns ... toată puterea sa de oaste.* NECULCE, l. 188. *În 18 septembrie a sosit toată armada turcească ..., ci Ziolenchski n-a putut socoti de cită putere este.* ȘINCAI, BR. II, 11/11.

V. (Mold. și Bucov.; în loc. a d v.) De-a putere(a) fi = cum s-ar spune, cum s-ar zice; cu drept cuvînt, într-adevăr; de fapt; doar. *Mergeau fără de nice o tocmală, fără strajă de-a putere hi.* M. COSTIN, LIT², I, 262, cf. DDRE. *Esti feciorul cuconului Petruche Voinea ... și de-a puterea fi rudenie de pe o nefoată de vară.* GANE, S. II, 161. *Bine, Ivanc, du-te, nu fi-i oprită calea. De-a putere-a hi, acum ești de casa noastră.* CREANGĂ, o. 144, cf. id. p. 257. *Toși sâtenii, de-a pu-*

GALACTION, o. 32. [Victor Hugo] a fost cel mai înzestrat, mai dibers și mai puternic dintre poezii lirice franceze. SADOVEANU, o. XX, 556. N-ar fi de mirare să descopăr pe undeva om mare, bogat, puternic. CĂLINESCU, c. o. 21. Cu cât o personalitate este mai puternică, cu atât este mai greu de prins în tiparele ... artei teatrale. 1 Iulie 1964, 70. ◇ (Prin lărgirea sensului) O! Zimbrule puternic! a, mult slăvite daamne, Se poate-a ta mărire să pască pe câmpii Supușă, ca noi, prostii, la plăile de toamnă? ALECSANDRI, p. 1, 204. Iată că-mi răsare Puternicul Soare. BALADE, 1, 283. ◇ F i g. Fu mai tare și mai puternic aural decât mulțimea oștilor. MOXA, 369/3. Măreții rege năndru de sceptrul său puternic. ALECSANDRI, p. III, 186. Noraade-nregii, plecate puternicului cer. I. BARRU, j. s. 8. Sufizul -ește fiind mai puternic, și derivatele lui au o mai mare bogăție de sensuri. SIC II, 145. ◇ E X P R. (Învechit) Puternic de bani = instărit, bogat. Episcopii cu mitropolitul și cei mai puternici de bani umpluse țara. DIONISIE, c. 202. ◇ (Substantivat, m.; de obicei la pl. art.) Persoană care deține un loc de frunte într-o ierarhie, o poziție influentă, dominantă, autoritară într-o comunitate socială. Domnii și puternicilor păstarii și învățătorii iaste. CORESI, EV. 218. Împăratul zise cătră puternicului săi și cătră țoți boierii (a. 1600-1625). GCR I, 67 6. Toți înțelepții și puternicii lumii, cu mare ostrădie și nevoită și cu multă cheltuială căcără și sapă pământul (a. 1646). id. ib. 118/15. Dumnezău pușoară ... pre cei puternicii de pre scaune și din gunoi rđică pre cel sârac. EUSTRAȚIE, PRAY, 11/5. Iară [isu], chemând pre ei, zise: știți că domni păgînilar dănușe spre ei și puternicii au puteare spre ei. N. TEST. (1648), 26^v/5. Arcul puternicilor au slăbit și neputincioși sō tincinsără cu puteare (a. 1682). GCR I, 250/5. Nimic vezirului și altor puternicii nu le-au părut. R. GRECEANU, CM II, 129. I se vor tnețina lui țoți împărații penentești ... că izbăvi pre cel meșar de la cel puternic (a. 1710). GCR I, 367/24. Cu mare naroc stăpnește pre cei puternicii. CALENDARU (1733), 27/2. Geana drcapt(ă) ... de să va clăti, a dobînd de la un puternic eu avea (a. 1779). GCR II, 123/38. Adevărul spune că puternicii cădea-vor și neputernicii rđica-să-vor. ALEXANDRIA (1791), 68 13. Și cel slab și cel puternic ... Înaintea lui ... se șterge. CONACHI, p. 272. Cum puternicii căzură? Și neputernicii să rădăcară. ALEXANDRIA, 119/20. Să te păzească, fine, D-zeu de planu puternicului când te vede prielindel, subțiratic și pelicit. JIPESCU, o. 135, cf. EMINESCU, o. I, 137. Știu ... ceea ce au de gînd să izodească puternicii pământului. CREANGĂ, p. 190, cf. ȘĂINEANU, D. V. Aveau să-și arate, în șala puternicilor zilei, plîngerile lor. GALACTION, A. 448. Caută să se facă agreeat de puternicii zilei. V. ROM. octombrie 1961, 89. Vor cădea puternicii și se vor scula nemeritiei. Com. din PIATRA-NEAMȚ. Nedreptatea răstoarnă scaunele puternicilor. ZANNE, p. V, 440. Cei puternicii cu cei învățați împreună trebuie să lucreze. id. ib. VIII, 467. ◇ (În limbajul bisericesc; cu referire la divinitate) Atotputernic. Pre vedeaie amu om arăta-se, iară lucrul însuș al puternicului Dumnezou. CORESI, EV. 234, cf. 235. Și zise Dumnezou: eu-s puternic Dumnezul al tăni-tău. PALIA (1581), 192/11, cf. 11 8. Împăratul a totu iaste totăl nostru de tn ceriu și puternicii și slăvitu (a. 1619). GCR I, 56/23. Puternicul Dumnezău ... veni roadă de pocăință și credință de la voi să ia. VARLAAM, c. 227. Să vie căldura dumn[e]-eirii lui tn mințile noastre de la drcapta lui cea puternică (a. 1654). GCR I, 168/22, cf. DOȘTEI, în RV I, 223. Unul puternic Dumnezău. BIBLIA (1688), [prefață] 3/9. El, alcătuid pământul ... Este tare și puternic. CONACHI, p. 272, cf. ZANNE, p. VI, 642. ◇ (În limbajul bisericesc; substantivat, m.) Dumnezou. Și aceasta iaste ce-au grăit Pavel, că dezbrăcă începătoriul și puternicului, că arătă aiavea. CORESI, EV. 461. Cel puternic va bl[agoslov]i pre tine de sus. PALIA (1581), ap. GCR I, 36/30. Făcu cu mine mărirc cel puternic cui e numele sfint. N. TEST. (1648), 66^v/23. ◇ (Învechit, în limbajul bisericesc; substantivat, m. pl. art.) Totalitatea Ingerilor, a cetelor cerești: (Învechit, în limbajul bisericesc) puterile, v. p u t e r e (II I).

Cu rugările ... puternicilor celor cerești (ante 1633). GCR I, 81/14. Luminează întunecarea ochilor miei ... cu rugăciunea sfinților tăi slugi cerești, ... puterile și puternicii (ante 1633). id. ib. 82/30. ◇ (În credințele populare; substantivat, f. pl. art.) lelele. Trebuie să pună ... [copiului] la cap ... „Visul Maicii Damnuții”, că, de nu face aceasta, vin puternicele și i-l schimbă. MARIAN, NA. 127, cf. DDRF, CANDREA, F. 158, PAMFILE, s. v. 24, id. DUSM. 260.

2. (Despre țări, organizații statale, popoare, națiuni etc.) Înzestrat cu o mare forță (organizatorică, politică, economică, militară etc.), care are un potențial (global) ridicat: (Învechit) putincios (3). (Învechit, livresc) potent (1). Deci Ședul era a țară puternică. NECULCE, L. 158, cf. 83. Monarhii mari, groznice și puternice s-au pierdut. C. CANTAGUZINO, CM I, 57. Sint supuși puternicii împărății, iar nu sint de cepetile lor. R. POPESCU, CM I, 559. Au venit poruncă de la puternica împărăție ca să trimiță oștile lui Isuf-pașa. R. GRECEANU, CM II, 123. Aceștie sint cea mai puternică nație tn mijlocul Africii. AR (1830), 6^v 41. Marina Staturilor-Unite se află acum într-o store destul de farmidabilă (puternică). CR (1846), 21^v 16. Pe la anul 865 bulgarii ... întemeiară un stat puternic. BĂLGESCU, m. v. 7. [Români] coprinseră ca la douăzeci și cinci orășe mari și puternice și cetăți. id. ib. 76. O infanterie care luptă sprijinită de o artilerie puternică face minuni de vitejie. BRĂESCU, v. A. 69. Partidul nostru este astăzi cu mult mai puternic. ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 394. Acum „Grivița Roșie” este o întreprindere și mai puternică decât înainte de război. id. 1952, nr. 2 402. Statul democrat-popular este puternic prin conștiința maselor. id. 1953, nr. 2 784. Puternica bază tehnică cu care industria a înzestrat agricultura o înlocuit vechile metode de muncă. LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 59. Factorul esențial de care deține valorificarea însemnatelor rezerve pe care le deține agricultura noastră ... este crearea unei puternice baze tehnico-materiale. ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 908, cf. DEN. ◇ (Adverbial) Canada a devenit în ultimul timp o țară puternic industrială. RALIA, o. 119.

3. S p e c. (Despre forțe armate; p. restr. despre membrii unor forțe armate) Care are o mare capacitate de luptă. Sintem oare destul și destul de puternici? BĂLGESCU, m. v. 43. Oțtile, care-ți fast martur vitejiilor trecute, și puternici legioane p-a la margine-ai privit. ALEXANDRESCU, o. I, 72. Flotele puternice ș-armatele fălaase. EMINESCU, o. I, 59. Ieși-vor din negru pământ, în zale de-argint, cavalerii Puternici, ca grindina verii. COȘBUC, p. I, 151.

4. (Învechit, rar) Excepțional. Vasile Vodă, deși se supune acestei neapărate nevoi, totuși nu pierde încrederea - că mai trziu se va putea dezbrăca de niște asemenea îndatoriri, cerute numai de puternice împrejurări. ASACHI, s. I, II, 16.

5. Care este deosebit de convingător (neputînd fi pus la îndoială), temeinic, solid. Iată o puternică dovadă că nu sint și nu pot să fiu bun vtrător. ODOBESCU, s. III, 22, cf. DL, DM, DEN.

6. Care reprezintă un factor de primă importanță, esențial. Rtsul a fost adeseori un puternic element al artei morale. DEMETRESCU, o. 176.

III. (Indică intensitatea) I. Care se produce, care se manifestă cu intensitate; intens, tare, viu, mare¹ (V I).

a) (Despre lumină, surse de lumină etc.) Pe marginile drumului, într-un soare puternic, curgeau ptraie grăbite. SADOVEANU, o. VII, 311. Lumina puternică a Sudului face să apară pe paleta sa colorii vii. VIANU, A. P. 77. Lumina puternică îl orbi. STANCU, R. A. IV, 248. Îmi arată prin geam schelele fantastice ale blocului de peste drum, luminate de reflectoare puternice. BARBU, p. 33. În ferestrele mari, ... ardeau lumini puternice. id. c. 184. ◇ (Adverbial) Apoi soarele începu să ardă din ce în ce mai puternic. GİRLEANU, s. 190.

b) (Despre voce, sunete, zgomote etc.) Pasul lui tn tact și graiul; cine vine? 'mprejur tună și cho tn depărtare la puternic ton răsună. ASACHI, s. I, I, 103. Acum ca auzea glasurile puternice. ODOBESCU, s. I, 9. Bu-zu-ganul, căzînd, se izbi de o poartă de aramă și făcu un

vaiet puternic. EMINESCU, p. l. 5. *A strigat o dată cu glas puternic.* GRĂNGĂ, p. 91. *Un freacă puternic se făcu atunci în toată pădurea.* ISPIRESCU, l. 238. *Deodată-aur, ca cu semnal, un sunet clar, puternic, muzical.* VLAHUȚĂ, o. a. II, 163. *Deodată, în liniștea aceea, răsuna un glas puternic.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 138. *Încă o dată, băieți, bine n-ai găsit! repetă Ionescu cu glas puternic.* REBREANU, r. II, 85. *Lălăia acum un cîntec falnic, un fel de cîntec mai mult puternic decît melodios.* MIRONESCU, s. a. 132. *Zgomot de tren se apropie mereu mai puternic.* SEBASTIAN, t. 231. *Glusul lui puternic încheia o mîhnire mare în el.* SADOVLAM, o. l. 69. *Omul de sus ... strigă cu glas puternic.* BART, s. m. 18, cf. H. LOVINESCU, t. 100. *Aude o voce tinăru și puternică.* T. iunie 1964, 40. *Am un viers femeiesc ... Și puternic la cîntat, Se aude-n depărtat.* FLORIDESCU, p. p. 632. ◇ (Adverbial) *Și vorba-i mai puternic atunci o să răsune.* ODOBESCU, s. l. 30. *O vocă muți undeva prelung, puternic.* REBREANU, t. 461. (F i g.) *Să răsune tot mai puternic glasul poporului nostru în apărarea păcii.* ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 375.

e) (Despre elemente sau fenomene ale naturii, calamitățile etc.) *Strîmîndu-se și un mît foarte puternic... începînd și a fulgera, să părea că cerul arde.* DRĂGHICI, r. 9/12. *Un foc puternic cuprînsă chilia.* ASACHI, s. l. II, 40. *Auzi, puternic, vaietul vîntului.* STANCU, r. a. III, 67. *Apa fu luminată de un incendiu puternic.* BARRU, p. 327. ◇ (Adverbial) *Jos, valurile loveau mai puternic în leșpezi.* C. PETRESCU, t. I, 28. *Mlaștinile eutrope s-au dezvoltat puternic în regiunile joase.* MG I, 142.

d) (Rare; despre anolimpurii) *Laudă semințelor, celor de față ... Un gînd de puternică vară ... S-ascunde în fîștecare din ele.* BLAGA, p. 25.

e) (Despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.) *Suferiți-mă, bunilor creștini... ca să vă arăt cit de puternic iaste gîndul morții.* MAIOR, p. 27/21. *Prietesug! ... Ce amorii viu și puternic aprînză cu-a ta mijlocire!* CONACHI, p. 81, cf. BĂLCESCU, m. v. 60. *Nimic nu-i mai puternic în om ca slăbiciunea!* COȘBUC, p. I, 160. *Cu dreptul pe care mi-l dă puternic sentiment ce mă stăpînește ..., vă reconciliaz.* GALACTION, o. a. I, 114. *Pîsea ... provoca un puternic și răscăltor șoc de conștiință.* T. decembrie 1964, 40. *Parcul ... dă o puternică senzație de labirint vegetal.* v. ROM. iunie 1965, 15.

f) (Despre stări patologice, simptome etc.) *Leiba tremura, scuturat de un puternic acces de friguri.* CARAGIALE, o. l. 59. *A fost opucată după-amiază de niște friguri puternice.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, p. 316. *Avusesse o hemoptizie puternică.* CĂLINESCU, s. 815. *Numai febra și tusea izbuceau, puternic, prin elădirea lui de oase.* BLAGA, II, 88. *Apare o durere extrem de puternică, asemănătoare unui cuțit înfipt în pînă.* BELLA, p. a. 172. *Uneori apar erize dureroase, puternice.* ABC SĂN. 102. ◇ (Adverbial) *Ion Manolescu, puternic gripat, fusese oprît de doctori să mai joace.* CAMIL PETRESCU, p. v. 3.

g) (Despre acțiuni, manifestări, însușiri etc. ale ființelor) *Puternica tu liră, de mină-ți pipăit. A reacurilor stînze cenușă-ar fi mișcat.* ALEXANDRESCU, m. 27. *Veți găsi poporul tare, înfrîntînd lovirea saartei cu o puternică răbdare.* ALECSANDRI, p. II, 75. *Poetul ... află ..., în puternica sa închipuire, alte imagine mai potrivite.* ODOBESCU, s. III, 34. *A mers ... cu ciocul deschis, înghițînd aerul în gîlgîrii puternice.* GÎRLEANU, s. 206. *Artistul se vîdește în Creangă ... prin puternicul lui simț muzical, care îl face să-și citească toate frazele.* VIANU, a. p. 116. *Jocul gîzelor în jurul unui felinar electric este redat cu puternice comparații.* id. ib. 216. *Au avut loc puternice manifestații de protest.* ȘCÎNTEIA, 1952, nr. 2 396. *Vitalitatea lui puternică i-a dat poporului o siguranță implacabilă.* ARGHEZI, b. 55. ◇ (Adverbial) *Cucoșul ... scutură puternic din aripi.* GRĂNGĂ, p. 68. *Mă uit la vulturul din zare Cum zboară puternic și lin.* COȘBUC, p. II, 21. *Pumnul Axiniei, mic și nervos, izbea repede și puternic în ușa ... crișmei.* HOGAȘ, r. I, 91. *Se scutură și răsufală puternic pe nări aerul dec al sfîrșitului de noapte.* C. PETRESCU, t. I, 259. *Iese din*

scenă, trîntînd foarte puternic ușa.

SEBASTIAN, t. 133. *Și alții ca el au rubit puternic viața.* SADOVLAM, o. l. 321. *Luă lăfurile și trase puternic de ele.* STANCU, r. a. III, 350. *În întrecuț lume se înalță tot mai puternic ... lupta de eliberare a oamenilor muncii.* ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2 651. *Calul ... rămasese cu botul fugă ulucă și suflă puternic pe nări.* PRIDA, m. 10. *Cresc puternic numărul acelor care văd în muncă ... o datorie morală.* LUPA DI CLASĂ, 1962, nr. 3, 73. *Strînze puternic mină asta fierbinte ... să nu-i mai scape.* BĂLCESCU, t. 21. h) (Despre alte noțiuni) *Versurile lui exercitau asupra mea o închinare extraordinară de puternică.* VLAHUȚĂ, o. a. II, 198. *În ea rămase mai puternic simțul realității.* AGĂRIBICIANU, a. 215. *Intercalarea aceasta [a traducerii] e foarte abilă și efectul ei uimitor de puternic.* GALACTION, a. 161. *Zilele de astă-pară ... sînt o chezoște fericită și un indemn puternic.* id. o. a. I, 49. *Conștiința descendenței latine este foarte puternică în Dant.* VIANU, l. v. 16. *Nu poți exista năzuință mai nobilă, impuls creator mai puternic pentru artistul zilelor noastre decît de a reflecta ... măreția vicimii pe care o trăim.* M 1962, nr. 4, 1. *Această conștiință ... va constitui un puternic urbold în munca lor închinată construcției socialiste.* ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6 904. ◇ (Adverbial) *Niciodată simțimintul libertății nu îmbărbătă mai puternic mîntea unui popor.* BĂLCESCU, m. v. 76. *Călătoria în Spania ... soliciță puternic darurile vizuale ale scrutorului.* VIANU, a. p. 77. ◆ (Rare; despre privire) *Pălrînzător (I). Are o privire puternică.* CAMIL PETRESCU, t. I, 209. ◇ (Adverbial) *Approape de tot de eu, o privește puternic în ochi.* id. ib. 113. ◆ Care este evident, vizibil. *La copii aceste semne sînt mai puternice, în vreme ce la bătrîni sînt puțin exprimate.* ABC SĂN. 73.

2. (Despre ape curgătoare, izvoare etc.) Care curge, îșnește cu mare forță (și cu debit bogat). *Auzi vîntînd pe sub vagon o apă repede și puternică, ce pareă numai cu acest vaiet al ei îți dă o senzație de răcoare.* VLAHUȚĂ, o. a. III, 32. *Păstorii latinoase cile un brad tînăr, purtal cu rădăcini cu tot de apele unui puternic șuvoi.* BOGZA, c. o. 65. *Și astfel, viața celor trei puternice izvoare e asigurată pentru multă vreme.* id. ib. 67.

3. (Despre substanțe chimice, medicamente etc.) Care acționează imediat și intens. *Doctorul ... a compus un fel de curățenii gustoase însă și puternice.* CORNEA, E. I, 194/7. *Să bea o mare cantitate de apă, mai ales dacă este vorba de acizi sau baze puternice.* BELLA, p. a. 149.

4. (Despre creații literare, artistice etc.) Care are caracter mobilizator. *În timpul revoluției franceze s-au cîntat cîntece revoluționare de masă, puternice.* M 1961, nr. 1, 41.

— Pl.: puternici, -ce. — Și: (învechit și regional) **potérule**, -ă, (învechit, rar) **putérone**, -ă adj.

— Putere + suf. -nic.

PUTERNICÊȘTE adv. (Învechit, rar) Cu putere. l.b. — **Puternic** + suf. -ește.

PUTERNICÎ vb. IV. (Învechit, rar) I. **Tr a n z.** A da putere (I I), a înlări. *Cela ce pre toate puternicește D[u]m[m]e[ș]eu.* BIBLIA (1688), 361¹ 57, cf. TDRG. 2. **Î n t r a n z.** A deține (sau a-și menține) puterea (II I). *Am arătat istorii cîte sînt ... celor ce puternicește cu nevrădnică omorîre.* BIBLIA (1688), 361¹ 16.

3. **R e t t.** A deveni puternic (III I e). *Slugile tale n-au eu ce îneca dobitoacele sale, oșă se-au tare puternicit foanțeta în pîndîntul Canaanului.* PALIA (1581), 197/1.

— Prez. ind.: puternicesc.

— V. puternic.

PUTERNICIE s. f. 1. (Învechit) Putere (I I). Cf. DDRF.

2. (Învechit) Putere (II I). Cf. CONESI, ap. DBLR II, 326. *Din aceste condiții să cunoaște gradul puterniciei, cauza creșterii seau a scăderii și ... a apunerii imperiilor lumii.* SĂULESCU, hr. II, 5, 12. *Ieremia,*

atînd lucrurile sale întocmite bine despre Polonia și Turcia, au apucat mai cu puternicie frîiele guvernului. ISL. M. 215.2. ♦ (În formule de adresare folosite față de o persoană de rang înalt) *Banul Mihail Cantacuzino ... vine spte respectuoasă înclinare înaintea puterniciei voastre* (a. 1771). URICARIUL, I, 173. ♦ Fig. *Pătruși de mare puternicia morței, am plecat capul*. NLRUZZI, s. I, 251. ♦ (Bis.) *Atotputernicie. Se spunu fiilor oamenilor vîrtutea (sîla e, puterea e, puternicia d) ta, și slava mare ... împărăției tale*. PSALT. 300. *Lăudați eu (pre putearea lui n, pre puternicia lui d) în silde lui*. ib. 308. *Toți ... au greșit, fiind fără știința puterniciei lui Dumnezeu, cela ce toate de nemica le-au făcut* N. COSTIN, ap. CADE. *Începînd și puternicia lui Dumnezeu, apîzînd și tocmînd fînțele și (lucru)rile* (a. 1702). GCR I, 313/28.

3. (Învechit și regional) Act de violență, faptă brutală; silnicie. *Nimenca să se involnicească a face puternicie asupra numitelor mănăstiri*. ȘINCAI, IR. III, 159.3, cf. CADE. *Sciriban, d. Vreo cișira din fiutul nostru încep a face puternicii*. FRINCU-CÂNDREA, M. 300.

- Pl.: puternicii.
- Puternic + suf. -ie.

PUTERNICŌS, -OĂSĂ adj. (Bis.: regional) Atotputernic. *Dumnezeu este bun și este puternicos, Nu mă lasă ticălos*. BIRIGESCU, P. P. 363.

- Pl.: puternicoși, -oase.
- Puternic + suf. -os.

PUTERŌS, -OĂSĂ adj. (Învechit, prin Transilv.) 1. Puternic (1 2). Cf. MAT. DIALECT. I, 26.

2. Care dă posibilitatea, care creează condițiile pentru a realiza ceva. *Komaniî din Banat ... prevedeau în unirea fărîlor o conlucrare puternicoasă și pentru scuturarea definitivă a jugului bisericesc nemaistiferit*. BARIȚIU, P. A. II, 82.

- Pl.: puternoși, -oase.
- Putere + suf. -os.

PUTERŪȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui putere (1 4) (Cluj, Napoca). *RELEGANUL, IR. 108. Cînd te vîd seata, pe stela, Toată puterătu-mi pierc*. id. ib.

- Putere + suf. -uți.

PUTIBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Posibil. *Nu este vorba numai o combinație fisele, ci de a măsura ... toate dimensiunile putibile*. BRIZOIANU, I, 225 16.

- Pl.: putibili, -e.
- Din putea (după fr. possible).

PUTIBILITĂȚE s. f. (Învechit, rar) Posibilitate (2). *Inteligențele și voințele, trebuințele și putibilitățile se osibesc nemărginit*. BRIZOIANU, I, 136 6.

- Pl.: putibilități.
- Putibil + suf. -ătate.

PUTIHĚȘ s. n. v. *pochihieri*.

PUTINĂR s. m. (Mold. și prin sud-estul Transilv.) Persoană care lucrează sau care vînde puțină (1); p. gener. dogar. Cf. ALIJI, W., DM, DLN, ALR I 1 836/180, 536, 558, 588, 596.

- Pl.: puținari.
- Putină + suf. -ar.

PŪTINĂ s. f. 1. Vas de lemn, de obicei de forma unui trunchi de con, făcut din doage legate cu cercuri, folosit mai ales la păstrarea laptelui, a unor brînzeturii, a murăturilor, a peștelui conservat etc.; p. ex. l. butoi; puțină (1) împreună cu conținutul ei V. e i u b ă r. e a d ă. h i r d ă u. Cf. ANON. CAR. I-au pus gol într-o puțină. AMIRAS. LET. III, 133 5. *Învățătură ... în ce chip să se măsoare buțile sau locurile sau puținile* (a. 1795). BV II, 376. *S-au băgat toate laptele în puțină*. BĂRAC, T. 37/13. *Ouale nu*

trebuie păstrate în puțină. PENESCU, M. 71/10. *Dir. Vrauca ies acum cofe, doniși, puțină și alte vase de lemn*. I. IONESCU, P. 72, cf. LM. *Într-o puțină, pere uscate și dulci ca smochinele*. CREANGĂ, O. 232. *De pe acoperiș mă rostogolii în puțină cu apă*. DELAVRANCLA, T. 29. *Brînză se păstrează în puțină*. PAMFIL, I. C. 37. *Hager ia cu stropitaarea apă din puțină cea mare de luga fîntînă*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 321. *Iar pe stuga, singură și părăsită, o puțină cu apă*. GIBLEANU, N. 111. *Ne prioi puțin, lăsa puțină în mijlocul drumului și se făcu nerăzută*. HOGAȘ, DR. I, 64, cf. SEVERIN, S. 37, 73. *Ai în casă ... vreo puțină de murături?* GALACTION, O. A. I, 301. *Stau, în nepăzută vecinătate, un butoiș cu gaz, o puțină cu scrubii*. CAZIMIR, GR. 11. *Oamenii iau și ei, iubitori, cu chibzuială ... două puțină de brînză*. CAMIL. PLURESCU, V. S. 319, cf. STOIAN, PĂSI. 51. *A seos ... dintr-o puțină o scrubie bună*. SADOVEANU, O. N. 603. *Acolo era puțină de apă în care baba afunda neconținul mîna e-o ulcică*. id. ib. XI, 448. *Am găsit pe cei trei frați ai copilului bolnev, ascunși într-o puțină*. ULIERU, C. I. O doniș și o puțină, ce să fie frumoase, au doagele strine în cercuri de răchită. ARGHEZI, B. 42. *Aici adastă puțină și butoaie Pe chii și sub șoproane*. V. ROM. noiembrie 1954, 63. *Putinile cu borbot își așteptau rîndul în căruțele trase*. PREDĂ, R. 385. *El înira pe jumătate în puțină*. s. mai 1960, 7. *Baba, de bucurie, unde nu umplu a puțină cu corășă!* ȘEZ. II, 108, cf. VIII, 93, com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. *Și-n stînă că s-ascunde, Trei puțină mi-alături*. BALADE, II, 219. *S-a băgat brînză-n puțină, se spune despre fapte care nu se mai repetă sau despre faloase ce nu vor mai fi*. *De frate, îmi ești frate, dar brînză e pe bani, că, S-a băgat brînză-n puțină*. PANN, P. V. III, 109 17, cf. ZANNE, P. III, 488. *Ai și tu puțină brînză la puțină și crezi acum că ai căsărie*, se spune despre un om încrezut. ZANNE, P. III, 485. ♦ L. e. c. a. d. v. (Regional) *De-a puțină* = peste cap, de-a rostogolul, de-a dura. *De-a puțină se dou copiii punîndu-se în vîrful dealului și rostogolindu-se pe iarbă*. PAMFIL, J. I. 61. ♦ E. x. p. t. (Popular și familiar) *A spăta (sau a șterge, a rade) puțină* = a fugi, a pleca din fața unui pericol sau a unei situații neplăcute; a pleca pe furis; a o șterge. *Mi-am luat catrafusele și-am spătat puțină*. ALICESANDRI, T. 70. *N-a stat mult la gînduri spre a vedea că alta nu-i mai rămîne decît să spele degrabă puțină*. CARAGIALI, O. II, 232. *A doua zi ... am și spătat puțină*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 315, cf. IDRA. *Se zicea ... că, într-un sat, ... a făcut tot isprăvi d-ăstea și e-a scăpat d-ăcolo spăltînd puțină într-o noapte*. LUNGIANU, CL. 102, cf. BL II, 183. *A scăpat de ștrang ... spăltînd puțină iarăși peste grănița*. COCEA, S. I, 185, cf. JORDAN, L. R. A. 492. *Nu stau nici o clipă pe gînduri sa spele puțină*. BOGZA, S. I, 360. *În timpul acestei exploziuni, Cavafu și-e luat catrafusele și a spălat puțină*. V. ROM. august 1953, 67. *A făcut ... ureun omor și vrea să spele puțină ell mai curînd*. TUDORAN, I, 27. *Ieciorul, iste și tare cum era, făcu ce făcu și spăta puțină din mijlocul lor*. MARIAN, T. 202. *Într-o bună zi spălară puțină tustrei și-și făcură drum prin străinătate*. ȘEZ. IX, 117, cf. I, CR. III, 219. ♦ P. e. x. l. Conținutul unei puțină (1), 2 puțină de foame murate (a. 1588). CUV. D. BĂRB. I, 206/13. *Să găhască vreo 6 puțină de brînză*. FUNDESCU, I. P. I, 51. □ A nu mîncat toată puțină. ♦ (Regional) Epitet deprecativ pentru o femeie leneșă (Moisein — Vișeu de Sus). GLOSAR REG.

2. (Bis.: regional) Cristelniță. *Trei luminări ... de pe marginea puțină (cristelniță), adevă a vasului în care se bolcază copilul*. MARIAN, N. A. 191, cf. ALR II I MN 93, 2 732, 784, ALRM III B 229.

3. (Rar) Cadă de baie (din lemn). Cf. BRANU, D. S.

4. P. a. h. a. l. Numele măi multor recipiente folosite la culesul și prelucrarea strugurilor:

a) (Regional) Coș în care se pun strugurii culeși (Grosi — Baia Mare). Cf. ALR II 6 125/349.

b) (Prin estal Munt. și prin Olt.) Ciubăr în care se toarnă strugurii oim eos. Cf. ALB II 6 126 791, 872, 876.

c) (Prin estal Munt. și prin Olt.) Cadă în care se varsă strugurii spre a fi călești; (popular) făcătoare. Cf. ALB II 6 129 791, 826, 872, 6 131 826.

d) (Regional) Tăciitoare (Budina — Fîrnă Jiu). Cf. II IX 83.

e) (Prin Olt.) Coșul teascului. Cf. ALB II 6 137 876, 886.

5. (Regional) Vas în care se argăsește pociu (13ă-cășdia — Oravița). CHESEI, v. 61.

— Pl.: *putini* și (rar) *putine*. — Și: (regional) *păttră*, *pütenă* (II III 326, VIII 77), *pôtină* (ib. IX 281), *bătlnă* (I.M. II XIV 376) s. f.

— Lat. * *putina*.

PUTINCIOȘ, -OĂȘĂ adj. f. (Încechit) Puternic (II I). *Atunceă să vezi cazne în bieții oameni ... bălăi în tot chițul, care nu este putincios omul a le spune.* N. COSVIN, LET. II, 13/17. *Bine ai nemerit, măria ta, de nu te-ai grăbit să-l mazălești pe acel domn hornic și de treabă, și putincios.* NICULEA, I, 19. *Țineți-vă, săracelor țări, dacă sinteți putincioși, de acuma să biruiți nevoile.* id. ib. 113. *Esti putincios a vîndea toatele trupurilor.* MINTIU I (1776), 72¹, 12. *De aud pe cineva că țase putincios și înțăță a face ceale ce sint pentru binele de obște, îl pustiese și umblă să-l strice.* KLEIN, ap. IURGA, I, II, 191. ♠ (Substantival) *Că putincioși să ridice sarcina neputincioșilor ... cu cale și de trebuință ca să dăm și să așezăm academie* (a. 1766). URICARIU I, XIV, 188.

2. (Încechit) Puternic (II 2). *Leul ... și vulturul ... după a firii sale simțire ase să cunoșcua, precum mai tari, mai iuți și mai putincioasă dihanie decit dinșii alta a fi să nu poată.* CANTEMIR, I, I, 1, 29. *Din doi cel mai putincios să ia sabie îndată.* PANN, E, II, 55/6. ♠ (Încechit, rar; despre lucruri) Rezistent, tare, solid. *Lucru așa de putincios și de virtos sublt soare nu este, căruia biruința și învingere să nu se dea.* CANTEMIR, ap. ODOBESCU, s. III, 188.

3. (Încechit) Puternic (II I). *Va avea prieteni doi crai putincioși.* AXINIE URICARIU I, LET. II, 162/23, cf. 135/29. *Are un crai putincios care cu a lui vitejic să apropie până aproape de Gora.* AMELIOHIE, o. 42/1, cf. DILR II, 329. ♠ (Substantival) A putincioșilor mintă lungă și ochiul neoprit este. ZANNE, P. IV, 560. ♠ Influent. *Atunci l-acea vreme cînd au făcut uricul și măturile Lupul Vorțnicul], nefund dumnea-lui [hatmanul] în țară și fiind dumnea-lui putincios, Lupul Vorțnicul], la Neculai Vodă, au năpăstul și au făcut cum i-au fost voile lui* (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 50. ♠ (În limbajul bisericesc; cu referire la divinitate) Atoțputernic. *Cirifa ... și linxul ... Din a lor drumuri preserise de mîna cea putincioasă.* CO-NACHI, p. 269. ♠ (Și în sintagma *putincios din avu-te*) Înstărit, bogat. *Acci domni, ce au fost curțile aceste, mai în trecule zile, au fost și mai putincioși din ovuție.* MUSTE, ap. OCR II, 24/26. *Demăiulca porților celor bogafi, a celor mai putincioși adevă, să afla niște drugi.* CRITIL, 55/34.

4. (Încechit) Puternic (II 2). *Putincioasă neamurile goșilor.* CANTEMIR, HR. 239. *Ne trebuie a ne adresa la un reprezentant al Ungariei vîtorului, al Ungariei putincioase.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 505. *Nci un guvern nu este putincios la o nație demnă decit bazat pe libertate.* BOLINTINEANU, o. 255.

5. (Încechit și regional) Posibil. *Intr-acesta chip să să apuce de ceale putincioase și folositoare.* AEMHOPIA, 117/18. *Am socotit în tot chițul putinciosul ajutoriu de unde poate a se face* (a. 1813). URICARIU I, IV, 179.1. *Nu ... siliți pre înrățăcii voștri la toate putincioasele virtute îndată la început.* PETROVICI, P. 105/22, cf. IB. [Subsidiiile] au a se întrebui cu toată putincioasa iconomie. AR (1829), 52¹, 15. *Vo întrebuița toate putincioasele mijloace spre a o dobindi.* PR. DRAM. 110. *Că să luați ominte și sa vă îngrijifi, ca să aflu și să dobindescă toată putincioasa oerete*

se îmbățășate la pînăle lor (a. 1835). N. A. BOGDAN, c. m. 118. *Pațarschi au dat oeretele năpăstii putincioasă usurari.* ASSERU, I, 173/30. *Mălai ... făgăduia că, în cea mai mare grabă putincioasă, va alarga cu toată osbă.* BĂLCESCU, M. V. 166. *România ... te determinată a opune toată rezoluția putincioasă pentru libertatea sa.* ap. GHICA, A. 130. *Mențurarea bunri orîndurii și curățeniei numai azolo est putincioasă unde este un loc pentru fiecare lucru.* BRELZOIANU, I, 73/19. *A luvat cu toată putincioasa trînduță, precășpuiu, prevădere.* BABIȚIU, P. A. I, 302, cf. III, 121. *In aceste luni [de vară] ... prumblătoar este mai putincioasă decit alte dați.* FĂTU, D. 119/5, cf. MAN. SĂNĂI, 114/21. *Este vîlat dar Moldova ... a se convingi dară limbile nouă fac at limba veche ... dară substituția lor este putincioasă.* RUSSO, S. 79. *Dorise să-l știu cine este și n-om putincios mijloc.* PANN, I, I, 14/22, cf. POLIZU. *Se face acestor afiteri putincioasa înlesnire, libertuduse cîte un galben pe fiecare zi.* MO (1860), 21/20. *Cu toate că eram în aderăr trafați cu toate poldețele și afabilitățele putincioase, ... adeseori simțeam starea noastră de prizonieri.* SIOS, P. 273. *Întrebunțase toate mijloacele putincioase.* FILIMON, o. I, 146. *Eu voi da tot ajutorul putincios pentru susținerea „Convorbirilor”.* ALEXANDRI, S. 79. *Fronia timpilor trecuți nu mai este putincioasă astăzi.* BOLINTINEANU, o. 258. *Își urmează cu stăruințe și răbdarea obicnuibă ... finta sa ... prin toate mijloacele care-i sint putincioase.* CONV. LIT. XI, 35, cf. DRE, BĂRCIANU. *Le cumu, îți dau loc de casă și toate înlesnirile putincioase.* D. ZAMBIRESCU, V. 7, 152, cf. ALIXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Împăratul atil de mult iubea pe ținara sa soție, îned îi făcea, spre a fi fericită, toate mulțumirile putincioase.* ȘEZ. I, 163. ♠ (Adverbial) *Nici au lăsat el noauă săracii să-i hrănim, căce cu nu e putincios a-i hrăni.* CORESI, IV, 419. ♠ (Încechit, rar) Necesari (II I). *Să mi să dea voie a mă dăsluși personal excelenței voastre pentru lucrurile cele putincioase întru deschiderea unui osemenea fabricii* (a. 1833). Doc. ec. 527.

6. (Încechit; despre acțiuni) Eficace. *Smercenia iaste o mijlocere putincioasă pentru ca să iai aceea ce poftesti.* ANTIM, ap. OCR II, 7.1. *Atita fără de putincioase Vătețele de maica obidată, Cit de la pragul morții să întoarse Susțelul lui; Parțanșel îndată.* BUDAI-DELEANU, T. 211.

— Pl.: *putincioși, -oase*. — Și: *putencios, -oășă* adj.

— *Putuță* - suf. -ios.

PUTINCIOȘIE s. f. (În dicționarele din țară) Posibilitate (2). Cf. CIDAC, I, 211, GHII III, B. S. 302, BĂRCIANU.

— Pl.: *putincioșii*.

— *Putincios* + suf. -ie.

PUTINEȘI s. n. *Putină* (I) mică, înaltă și strîmță, în care de obicei se bate laptele ca să se alegă untul; vasul împreună cu conținutul lui; (regional) maslincă, potroscă (I), tic⁴. Cf. LB. *În și putineul, îl leagă c-un briu ... Și în cealaltă [mină] codru ... mbrăcînd.* PANN, P. V, II, 66/4, cf. POLIZU. [Șarpele] îl puseră într-un putineș. ISPIRESCU, ap. OCR II, 354, cf. DRE, BĂRCIANU. *Eu oșta, cînd mai avea vreme și smîntnea putinețele.* D. ZAMBIRESCU, V. 7, 167, cf. ALIXI, W., IDRG. *Laptele stă în putineș pînă la două zile, după cum e mai răcoare sau mai cald.* PAMTILE, I, C. 25, cf. DIACONU, P. 27, ȘĂINEANU, D. U. *A trebuit să verse putineșul cu lapte, toamoi cînd îl umpluse mai bine.* GALACTION, A. 266. *Untul era dus în putineșul cit o donicioară.* CAMIL PUTINESCU, U. S. 204. *Burtea ne dădea putineșul de băut unt.* VLASIU, A. P. 181, cf. II III, IV, V, IX, X, XI, XII, XIV, XV, XVI. *Să aruncăm în ale gurii căseate Un putineș cu lapte băut, Să le turnăm pe gîl.* TEODORESCU, P. P. 176, cf. GRAUI, I, 65, MATEESCU, B. 61. *Am un putineș Plîn cu lei (Dovleacul).* ȘEZ. IV, 48. *Putineș De lei, Limbă de balaur (Fecea și cutițul).* ib.

vir, 124. ♀ (Ca termen de comparație) *Femeia e scundă ca putineiu*. JIPESCU, o. 45. *Cu trupul ca bulia ... Mîini ca putineile*. TEODORESCU, p. p. 578. *Un balaur gros ca putineiu și lung de-o prăjină de pogon!* MUSCIL, 31. ♀ (Prin lărgirea sensului) *Mai am un putinei Cu vro cinci mii de lei*. PĂSCULESCU, l. p. 248. *Mai căutați cu temei Că mai este-un putinei, Dobinda banilor mei*. BALADE, II, 392. ♀ EXPR. (Regional) *Parcă e trîntit de la putinei*, se spune despre o persoană grasă. Cf. CIAȘANU, v. 193. (Regional) *A bate ca într-un putinei deocheat* = a încerca în zadar să facă ceva. Cf. ZANNE, p. v. 529. ♦ P. e x t. Conținutul vasului definit mai sus. ♦ (Munt. și prin Dobr.) *Vas în care se duce mîncarea la cîmp*. Cf. II II 82, 208, 262, VII 187, 477, XII 43, 120, 158. — Pl.: *putineie* și (rar) *putineiri* (POLIZU). — Și: (învechit) *putinîu* s. n. LU, BĂRCIANU. — *Putină* + suf. -et.

PUTINĒU s. n. v. putinei.

PUTINICĂ s. f. Dîminutiv al lui *putină* (1); (regional) *putinioară*. Cf. POLIZU, MARIAN, s. r. II, 6, DDFE, TDRG. *Rășcoii se murează pentru iarnă, păstrîndu-se în anume putinele*. PĂMFILE, I. c. 217. *Pregătete verze din putinica din tindă*. SADOVEANU, o. v. 267. *Ei sărau această carne și-o puneau în putinele*. MOROIANU, s. 26. *Storceau mierea din faguri, o aduceau ... în putinele de scljar*. STANCU, D. 21. *Bubaul ... se compune dintr-o putinică sau cofă de lemn*. ALEXANDRU, I. M. 36. *De mîncare i-am făcut Aeru boș din putinică*. TEODORESCU, p. p. 341. *Dobra subfirica Uple putinica (Braga)*. GOROVEI, c. 30. ♦ P. e x t. Conținutul vasului definit mai sus; conținutul împreună cu vasul respectiv. *În momentul acesta, negustorul scoate capacul de la putinica a doua de iere*. CARAGIALE, o. III, 153. *În tînda încăpătoare, stau de-a lungul pereților putinici cu brînză*. D. ZAMFIRESCU, ap. GADE. *Mama pusese o putinică de brînză, să avem pentru iarnă*. VLASIU, A. p. 132. *Se simte înăerit de parcă ar fi băul o putinică de boș*. V. ROM. februarie 1955, 196. □ *Au mîncat toată putinica*. — Pl.: *putinele* și *putinici*. — *Putină* + suf. -ică.

PUTINIOĂICĂ s. f. (Regional) *Putinică*. Cf. TDRG, PASCU, s. 160, SCRIBAN, D. *Am două putioare, Și zina sint pline, Noaptea sint goale* (Cîzmele). PĂSCULESCU, l. p. 78. — Pl.: *putinioare*. — Și: *putioară* s. f. — *Putină* + suf. -ioară.

PUTINTE adj. v. potent.

PUTINȚĂ s. f. 1. Faptul de a putea (1); capacitate, forță, însușire fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a face, de a realiza ceva; putere (11), (livresc) potență (1), (învechit) puternicie (1), puerință (1), (glume) pueriscă. *L-am îndemnat, după putința-mi, spre osteneală* (a. 1700). GCR I, 340/19. *Am silit, după putința mea, ... de am lucrat în via Domnului*. ANTIM, p. XXV. *Ș-au fost un viteaz cu putință mare*. BUDAI-DELEANU, I. v. 33, cf. LB. *Nu cere de la noi lucru care să fie mai presus de putința omenească*. MAICOVICI, D. 413/26. *Ce rușine ... cînd am dovedi strănilor că nu avem putință de a fi, de a ne ridica la înălțimea misiunii noastre*. KOGĂLNICEANU, s. A. 185. *Testul auzoriului ... s-a păstrat și aici nevătmot și, după putința-ne, s-a tradus nu numai cit se poate mai strîns original, ci și mai la înțeles*. CIPARIU, în CONTRIBUȚII, I, 191. *Toată putința unei gîndiri mai complete*. MAIORESCU, în CONTRIBUȚII, I, 201. [Noaptea] *a pus în minte-ne slaviti putinți de-adus Aminte ce-i timpul*. COȘBUC, p. II, 298. *Putința de a te adapta mediului e o dovadă de superioritate?* BRĂILSCU-VOINEȘTI, p. 199. *Aceasta le dă niște putinți de înțelegere*. ap. IORDAN, L. R. A. 76. Ab-

solvența școlilor nu se puteau îndeletnici cu niște scrieri care erau cu totul în afară de gustul și putința lor de înțelegere. SADOVEANU, E. 96. *Unde nu este putința, lu ce-i bună voia?* ODOBESCU, s. III, 86, cf. ZANNE, p. IV, 561. ♀ *Peste putință sau peste putința cuiva* — a) l o c. a d v. și a d j. (care este) mai presus de puterile sau posibilitățile (de realizare ale) cuiva; (care este) imposibil de realizat. *Măcar că foarte peste putință era sărăciilor, iar nepulindu-să într-altu chip a să face, au fugăduit boiarii ca să dea acești bani*. R. GRECEANU, CM II, 131. *Un lucru peste putință*. DRĂGHICI, R. 148/5. *Lucrul era cu greu, fiind peste putință a opti intrarea turelor în țară*. BĂLCESCU, M. V. 109, cf. 66. *A fost peste putință Puterea armoniei să-l facă s-o înțeleagă*. ALEXANDRESCU, o. I, 181. *Ar fi un lucru peste putință a voi aceasta*. BOLINTINEANU, o. 428. *E chiar peste putință a urmări acest lanț*. ODOBESCU, s. I, 198. *Peste putință să nu vie*. CARAGIALE, o. II, 14. *Îi părea că asta or fi peste putință*. SLAVICI, s. I, 22. *Vru să-l încheie; peste putință, gulerul era ca ferul*. BASSARABESCU, v. 45. *Era peste putință să fie dat în vileag*. GALACTION, A. 351. *Muirea, ca ertgul cu iepurii, peste putință a se păzi*. ZANNE, p. II, 298; b) l o c. a d v. (rar) foarte mult, foarte tare. *Cel ce piste putință gonește, nebun întreg să socotește*. id. ib. VIII, 642. ♀ L o c. a d j. și a d v. Cu putință = posibil. *Este posibil cel mai modest cu putință*. GALACTION, A. 105. *Stăteau grîndărite toate mărunțișurile cu putință*. SADOVEANU, o. VI, 357. ♀ L o c. a d v. *Pe cit eu putință* = cit este posibil, în măsura în care poate, cit se poate. *Un titlu trebuie să fie, pe cit cu putință, o plapumă caldă și bine potrivită pentru subiectul învelit*. GALACTION, A. 278. *Stînică intră ... înlăturînd, pe cit cu putință, privirile de pe fațada strîmbă*. CĂLINESCU, E. o. II, 102. *Începu să recurgă la trac, să refuze pe cit cu putință banenotele*. id. s. 627. ♀ L o c. v b. **A(-i) fi eu putință** sau (învechit) **a(-i) fi (la, prin) putinți ori a(-i) fi eu putința** = a (se) putea (2-3). *Să fie putere cuiva cu fericirea cea din tontru, iară fără de aceasta nu e putință*. PRAY, LUGACI, 172. *Și de va fi putință încă să i se incline*. PRAY, GOV, 21¹/14. *De iaste putință și pînă în a cincea simțire să nu se însoare spre verii săi*. id. ib. 22¹/17. *Au socotit să treacă în țeara ungurească, preu țeara leșească, că preu țeară peste munți nu era putință*. URECHE, LET. I, 202/12. *Nu iaste putință să-ș mînuiească puța*. PRAY, I. 21, cf. 118. *Nu-i putință fără mîncare*. DOSOFIL, v. s. octombrie 56¹/11. *Nu era cu putință să lase*. BIBLIA (1688), [prefață] 3/12. *De or fi fost cu putință, s-ar fi întors îndărăt*. R. POPESCU, CM I, 234. *Pentru bani ... cu greu lucru era să-i împlinească, că în grab' a să stringe den țară nu era putință*. R. GRECEANU, CM II, 165. *Ar fi fost cu putință să moară* (a. 1700). ap. TDRG. *Să nu să facă nunte în zilele ce sint oprite de besărică ... ce, după cit va fi putință, să se ferească de acestra* (a. 1741). GCR II, 29¹/30. *Întiași dată au detunat un galion mare împărătesc, ... și aprinzîndu-se de ardea cu mare pară ... care n-au fost cu putință să-l stingă* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 285¹/33. *Am cunoscut cum că eu fost cu putință a să birui* (a. 1773). GCR II, 91/13. *De-mi va fi în putință da-ș'voi pre lezne fie acestea* (a. 1802). id. ib. 188/34. *Numai pe ael loc au fost mai la putință [măsurătoare] din pricina caselor* (a. 1806). URICARIUL, X, 220. *Prin gloate ... nu-i cu putință a străbute*. BUDAI-DELEANU, T. 412. *Înapoi nu iaste cu putință a să întoarce*. BELDIMAN, s. p. I, 149/1. *Cît va fi prin putință să ne ajutăm înșine*. DRĂGHICI, R. 161/16. *Dar nimica nu va fi prin putință să-i ferească De atingerea-mi de care O să moară mîne toți*. C. A. ROSETTI, c. 78/14. *Este oare cu putință să nu simțiți indurare?* CONACHI, p. 87. *Pe cit imi va fi putința și eu iți voi răsplăti*. PANN, p. v. II, 7/4. *Să vedeți acuma d-a fost cu putință Acea prețioasă dorință s-ascull*. ALEXANDRESCU, o. I, 112. *Dragă Tarsifă ..., [fac] tot ce mi-a fi prin putință*. ALECSANDRI, T. 1458. *Îi rugai cu binele*

să ne lase să trecem înainte; nu fu cu puțință. BOLINTINEANU, o. 301. Un lucru nu era nici Persidei cu puțință, să treacă ulița. SLAVICI, o. II, 89. N-a fost cu puțință să-l facă să tacă. ISPIRESCU, l. 2. Era cu puțință să se mai deștepte? DELAVRANCEA, t. 243, cf. MACEDONSKI, o. I, 43. Obiecurile sînt omestecate oriunde e cu puțință. IORGA, p. A. II, 159. Toate sînt cu puțință la țure. SADOVLANU, o. X, 109. Voi face șaple copii. E, oare cu puțință? CĂLINESCU, l. o. I, 227. Sînt, toluși, încă multe cu puțință. BEAGA, p. 159. Deasupra acestui înalt podiș ... nu era cu puțință să fie săpate gropi. BOGZA, c. o. 31, cf. TUDORAN, o. 9. VÎN. PESCU, februarie 1961, 1. Numai cu ochii minții acest lucru e cu puțință. H. DAICOVICIU, d. 130. Dacă-ți este cu puțință. Te rog, fă ș-a mea voință. JARNIK-BIRSEANU, d. 246. ◊ Expr. **A(-i) sta culva în (sau, învechit, prin) puțință ori a fi în puțință culva** = a depinde (numai) de cineva realizarea a ceva; a fi în stare, a avea posibilitățile sau mijloacele necesare de a face ceva. [Sînt gata] a te sluji cu ce-mi va sta prin puțință. FILIMON, ap. IDRG. Din acest ceas nu le mai sta prin puțință d-a nu să vedea între patru ochi. DELAVRANCEA, s. 28. Simțeau și pentru ce nu-i stă în puțință lui Rodean să le încunjure. AGHIBICEANU, a. 224. Dacă i-ar fi stat prin puțință, ar fi împușcat-o. GÎRLEANU, s. 143. (Cu schimbarea construcției) De-ar fi-n a mea puțință să fac precum doresc. ALECSANDRI, p. I, 165. **A face tot ce-l stă în (sau, învechit, prin) puțință** = a face tot posibilul, tot ce poate. Am făcut tot ce-mi-a stat prin puțință. ISPIRESCU, l. 95. Belciug va face tot ce-i va sta în puțință să-l scoată din casa lui. REBREANU, I, 84. **Cel mai ... cu puțință** = cel mai ... posibil; extrem de ... Eu sînt omul cel mai servibil cu puțință. C. PETRESCU, c. v. 134. Aș dori să-și atrag atenția în modul cel mai civilizat cu puțință. T decembrie 1962, 37. Merg pe calca ferată, Drumul cel mai drept cu puțință. SORESCU, p. 8. (Învechit) **A fi fără puțință** = a nu mai avea nici o posibilitate de a realiza ceva. Iaste fără de puțință a le dobindi. BIBLIA (1688), [prefață] 5/6. (Rare) **A fi în puțință de a ...** = a fi în situația de a ... Împriecinății nu erau în puțință de a ajunge la a împăcare. N. A. BOGDAN, c. m. 45. (Învechit) **Pe (sau prin) cît îl va fi culva (sau fi lartă pe cineva) puțința** = în măsura în care (li) este posibil. Conclurează și tu pe cît te iartă puțința. MARCOVICI, d. 250/16. Și văzînd că-și pui silința mai curînd a izbui, Pe cît îmi va fi puțința și cu iși vai răsplăti. PANS, p. v. II, 7/4. (Cu schimbarea construcției) Rugăm ... ca și întru aceasta, prin cît puțința va ierta, să primești a arăta aceeași milostivire (a. 1813). URICARIUL, I, 197. ◊ (Învechit și regional) Situație, stare materială; p. ext. situație socială. Vieșicările se mîntuce emu-i e puțința. PRAY. GOV. 144^v/5. Nu chehluie ca un domn după puțința fărîi. NECLUCE, l. 70. Și scoasă și ruptă pe fară, de-i aședza pre oameni pe puțință. id. ib. 149. Cu mare bucurie primînd pre mîria sa, luși ospîtîndu-l cît mai bine și după puțință le-au fost. R. GRECEANU, CM II, 142. Au lăsat și mîria sa cu să fie ... peatluiri ... după puțința și treapta fiestecăruia. R. POPESCU, CM I, 576, cf. A v 25. ◊ l. oc. adj. Cu puțință sau cu puținși = bogat, înstărit. Fiînd lipsiți de pline, le mergê mai greu; can' fugie din cei săraci, iar cei mai cu puțință era mullămîși. NEGULCE, l. 382, cf. CANTA, LET. III, 178/21. ◊ (Învechit) Influență (a cuiva). Mardanie hatmanul ... avea cînsle mare la Xerxis, și puțința i să șporea. HERODOT (1645), 357.

2. Mijloc, modalitate de realizare, de înfăptuire a ceva, posibilitate (2), (învechit și popular) putere (IV 1), (învechit) puterintă (2), putințioșie, (regional) modru (2), (învechit, rar) putibilitate; faptul de a fi posibil, posibilitate (1). Nefiind puțință să se hrănească fără de muncă (a. 1675). GCR I, 219/31, cf. LB. Spre a nu descuraja pe sold și a le lăsa sperarea puținței unei învoiei, se numise o comisie din senat. BĂLGESCU, m. v. 201, cf. POLIZU. Nu atît puterile, cît

putințele ne-nu lipsit. ODOBESCU, s. II, 386. Această puțință ca faul său să se fi îndreptat făcea ca bietul tală să fie înclinat spre a-i mai da crezare. MILLI, v. p. 136, cf. DDBE. Nimeni să n-aibă puțință să-i vadă. COSBUC, AL. 21, cf. ALEXI, W. Totuși, între aceste două curențe atît de deosebite s-a putut stabili puțința unei activități anume. PETICĂ, o. 418. Nu mai avui măcar în glud puțința de a mai glumi pe socoteala vreunei depărtate anticități. HOGAȘ, DR. I, 279. Vorbea atît de blind că Titu nu găsi puțința să se supere. REBREANU, I, 189, cf. ȘĂINLEANU, D. C. Și le-arătași puțința refugului prin peșteri. MINULESCU, v. 106. Sînt oameni care poartă în ochi, fără nici o puțință de omăgire, tot adevărul personalității lor. GALACTION, A. 58, cf. VOICULESCU, P. II, 113. I-a făcut să vadă puțința unui trai mai bun. SADOVLANU, o. VI, 287. În mințile ... poporului muncitor stă puțința de a ne făuri un trai îmbelsugat. SCĂINTEA, 1951, nr. 2 232. Tineretul are puțința de a preface în realitate cele mai îndrăznețe visuri ale sale. ib. 1952, nr. 2 511. Erau mai ales intelectuali lipsiți de puțința de a construi. CĂLINESCU, B. I, 124. În tot timpul asta ... n-ai avut puțința să-mi dai un semu de viață. H. IOVINESCU, T. 331.

3. (Învechit, rar) Putere (II 1). Acest lucru îl făcea Xerxis numai ... să-și orate puțința lui. HERODOT (1645), 369.

4. (Învechit, rar) Putere (II 3). Ce folosu-i acum a să pune împotriva celia puțințe Cării toată Asia să supune? BUDAI-DELEANU, T. 301.

5. (Fiz.; Tehn.; astăzi rar) Putere (III 5). [Gravitătea] estî acș puțință care silește un trup a trage spre chendru pămîntului. AMFLOHIE, G. F. 65^v/5. **Putința care mișcă sau poate mișca mașina**. M. DRĂGHICI, F. I, 47^v/9. **Putința se măsoară deci prin lucrul efectuat în unitate de timp**. MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 78, cf. 191.

— Pl.: puțințe și (rar) puținși. — Și: (Învechit) puținșă s. f. BĂRCIANU.

— Putea + suf. -înși.

PUTIOĂLTĂ s. f. v. puținloară.

PŪTHĂ s. f. v. puțină.

PUTMĂL s. m. (sg.) (Regional) Om puturos (1 2) (Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 163. ◊. (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Ce putmal de om. id. ib.

— Etimologia necunoscută.

PUTOĂNĂ s. f. v. puțin.

PUTOĂRE s. f. 1. (De obicei cu determinări care precizează sensul) Emanație rău mirositoare rîspîndită de ceva sau de cineva, duhoare, exalație, puturoșenie (1); atmosferă viciată de această emanație, (franțuzism rar) m e f i t i s m; (Învechit) microorganism provenit mai ales din descompunerea substanțelor animale sau vegetale din bălți, agent al unor boli infecțioase; miasmă. Și putrezise trupul lui și de putoare nime nu putea să se apropie. VARLAAM, c. 352. În lut și în cenușă te prefaci, a, oame, În viarime, după care te afli în putoare. M. COSTIN, ap. GCR I, 205/25. Și să va sui putre-gaia lui și Să va ualța putoarea lui. DOSOFTEI, ap. GCR I, 264/16. Nu era puțință sa meargă omul pe drumuri ... de putoarea mare unde se lîmpa masul lor. N. COSTIN, LET. II, 63/9. În gînoaie și în putoare ai pre moșu-tău (Inceputul sec. XVIII). MAG. ISI. III, 29 22, cf. ANON. CAR. Trupul Radului Vodă groznic și întînecat, plin de puroi și de putoare. ANON. CANTAC., CM I, 102. Într-o parte le murea caii, într-altă parte slujitorimea, unde să făcuse și putoare foarte grauznică și nesuferită dă mortăciuni. R. GRECEANU, CM II, 185. Grea putoare de gload sau de all miros neplăcut sloboade (a. 1710). GCR I, 359/27. S-a obținut a fi

în unele locuri de a duce trupurile morților, atunci când pentru putrejunea și putoarea sînt sănătoșii foarte stricătoare (a. 1808). IORGA, s. d. XII, 200, cf. DRU, LB. Din împărăția animală, putoarea, cînd creapă și putresc animalele, așijderea și din vegetabilă, se meșteacă cu atmosfera. ANTHOP. 108, 15. Multe mii de trupuri de om, de coi și de cîmile zăceau d-a lungul drumului și aerul se împuși de o mare putoare. BĂLCESCU, m. v. 162. Potrivește mirosul trandafirului cu putoarea porcului. PANN, p. v. I, 162/23. Putoarea leșurilor putrezinde te amețea. NEGRUZZI, s. I, 291, cf. POLIZU, BARCIANU, v. Dar de ce nu se culcă, dacă-s obosiți, și șed în putoarea aceea? CONTEMPORANUL, IV, 138, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Putoarea sălbăticiunii era pentru el ca un fir solid pe care umbla fără greș. SADOVEANU, o. VIII, 451, cf. SCRIBAN, D. Era o hărmlăie și o putoare caldă, de oameni nespălați, înghesuși, cu suflarea unei grea. CAMIL PETRESCU, o. I, 76. Îi făcea greață putoarea de piscă, intrată în mobilă. BENIUC, m. c. I, 310. Cînd mă vezi fumînd, strigi la mine că-ți umplu casa de putoare de mașoarcă. T decembrie 1964. 9. A apucot-o la fugă ... lăstînd în urma sa o putoare a om mort. SRIERA, p. 310. El luă perii și-i băgă în foc. Însă ea simți putoarea. RETEGANUL, p. IV, 57. Nu poți să trăiești în putoarea cea mare care vine din fundul fiintinii. ȘEZ, II, 203. ◊ Fig. Au umplut de bun miros toată lumea și putoarea păcatului au gonit (a. 1745). BV II, 82. De putoarea păcatului curățește-mă. MINIEUL (1776), 157^{1/2}/22. Rușinatul Neron și nebunul Caligula, cufundați fiind în putoarea noroiului răutății. ȚICHINDEAL, F. 358/8. ◊ Compus: (rar) putoarea-dracului = numele unei substanțe medicamentoase (urît mirositoare) nedefinite mai de aproape (probabil, pe bază de sulf). Să se răpadă iute Ștefan pînă la spițarie și să ie de zece parale putoarea-dracului. HOGAȘ, DR. II, 98. ◊ (Învechit, rar; în forma putore) Fecale (de om). Călugărul, de va șede înaintea fraților să-și leapede putorea lui sau apa lui ..., să se pocăiască o zi. PRAV. GOV. 126^v/12.

2. Epitet pentru o persoană leneșă, murdară sau lipsită de caracter: epitet pentru o femeie de moravuri ușoare. Cf. POLIZU, DDRF, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, C. PETRESCU, I. II, 128, BUL. FIL. II, 275, SCRIBAN, D. Uite mintea mea a proastă; Să mă car de la nevastă și să mă duc cu-o putoare. PARASCHIVESCU, c. 7. 53. Marș afară, putorilor! CAMILAR, s. I, 334. Uite-o și pe deznăfata! Putoare! T februarie 1962, 34. Stînt și unele putori avare care au cte-o saca cu un cal. v. ROM. ianuarie 1966, 178. Unde-i cte-o putoare, Se ține de mine mare. ȘEZ, II, 184, cf. REV. CRIT. III, 166. Să mă duc la șezătoare, Să nu zică că-s putoare. BIBICESCU, p. p. 185. Eu am fost ca și o floare, Nu ca ce hidă putoare? BUD, P. P. 30, cf. MAT. DIALECT. I, 26, 89. ◊ (Pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Se duce la putoarea ei de uboanie și îi duce o băutură care îl mai ține cu nițică viață. GORJAN, H. I, 76/5. Toate oștea din pricina unei putori de muier. AR-OHEZI, s. XI, 24. Să-și audă vorbe? ... Că face cine știe ce, ca putoarea aia de duduia Carmen Popescu? BARBU, p. 162. ◊ (În împrecații și în formule injurioase) Evanghelia mă-ti de putoare! SADOVEANU, p. m. 68. 'Mnezeii mame'voastr' ... putori! GALAN, z. r. 57.

— Pl.: putori. — Și: (învechit, rar) putore s. f. PRAV. GOV. 126^v/12.
— Lat. putor, -is.

PUTOI subst. (Regional) Stilp (la o stîină) (Romos — Orăștie). CHEST. v. 8/65.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PUTON s. n. (Transilv.) Vas făcut din doage de lemn, asemănător cu putina, care se poartă adesea în spate și care are diverse întrebuințări. Un puton (bot) de gunoi e destul pentru șase buciuni. ECONOMIA.

157/5. Căzile, ciuberele, putoarele ..., tntti cu apă fierbinte, apoi cu rece ... să se spele. ib. 160/4, cf. LB, POLIZU, PAȘCA, GL., COMAN, GL., ALR II 6 125/325.
◊ (Regional) Bidon pentru untură (Moftinu Mic — Carei). ALR SN IV h 1 042/334.

— Pl.: putoane și putonuri. — Și: putoană s. f. СІНАС, II, 301.

— Din magh. putton.

PUTOIE s. f. v. putoare.

PUTORÍ vb. IV. În tranz. (Transilv. și prin nordul Mold.) A lenevi, a trîndăvi. Cf. REV. CRIT. III, 166, ALR I 323/100, 1 323/273, ALR II/1 h 97/574. Să nu șadă și să putoarească! GLOSAR REG.

— Prez. ind.: putoresc.

— V. putoare.

PUTORÍȘCĂ s. f. (Familiar și peiorativ) Diminutiv al lui putoare (2). Cf. DEX.

— Pl.: putoriști.

— Putoare + suf. -ișcă.

PUTÓS, -OĂȘĂ adj. (Învechit, rar) Puturos (11). (Fig.) Povestea a unei adevărate istorii, în urechile și gurile a unor bănuitori căzînd, în putoase și grozave blojături să prefacă. CANTEMIR, HR. 139.

— Pl.: putosi, -oase.

— Cf. puți.

PUTPUDŪCHE interj., s. m. v. pitpalac.

PUTPUDŪCHI interj., s. m. v. pitpalac.

PUTRĂGĂI s. n. v. putregal.

PUTRĂGĂNIE s. f. (Învechit și regional) Putregai (1). Cf. POLIZU, ALR I 960/49.

— Și: putrigăne s. f. POLIZU.

— Putrăgul + suf. -onie.

PUTRĂJŪNE s. f. v. putrefune.

PŪTRĂT, -Ă adj. v. putred.

PŪTRĒD, -Ă adj. I. (Despre corpuri ori despre substanțe organice sau despre obiecte confecționate din astfel de substanțe: adesea prin lărgirea sensului) Care și-a pierdut aspectul, consistența, duritatea etc. sub influența agenților externi normali sau patogeni și care a intrat în putrefacție (1); alterat, descompus, putrezit, stricat, (livresc) putrid¹. Cf. ANON. CAR. Din pomeții săi mîntîncă poame putrede (a. 1714). GCR II, 12 12. O peară Putrădă. BUDAI-DELEANU, 7. 335. Mai toate podurile ... stînt putrede și stricate (a. 1815). URICARIU, v. 439, cf. CLEMENS, DRU. Te cobori pe o scăriță ... putredă acum de vechime. NEGRUZZI, s. I, 311. Am văzut ... lipsecani și bogasieri care își împodobesc magaziiile cu morfă putredă. FILIMON, o. I, 93. Casa-i dărăpănată ..., streșina-i putredă. ALECSANDRI, T. I, 318. [Volumele] s-au mucețit astfel, încît cele de hîrtie sînt mai mult putrede. ODOBESCU, s. I, 339. [Casă] a cărei streășină de șîndrilă era putredă. EMINESCU, n. 37. Se rupe așa, căci era putredă. ISPIRESCU, L. 55. Ai un stnge care ar învia un cadavru putred. DELAVRANCEA, T. 243. Cadavre putrede ... pe care foșnesc viermii. IONESCU-RION, s. 248, cf. DDRF, BARCIANU. Somnoroșii bureți, crescuți fîră sămîntă pe șîndrila putredă a acoperișului. HOGAȘ, DR. I, 24, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Într-o strană am găsit lemn putred. GALACTION, o. 81. Merse mai departe călețînd peste foi putrede. C. PETRESCU, I. I, 140. O pocnitură ... rupse ecoul ca pe o pînă putredă. BRĂESCU, o. A. I, 228. Stuful putred din acoperiș. VLASICU, D. 249. Se așază în soare, pe un colț de trunchi putred. SADOVEANU, o. IX, 194. Podul era putred. CĂLINESCU, s. 715. Parc-ar fi niște roade putrede. BLAGA, POEZII, 89. Coridoarele goale,

vechi, cu dușumeaua aproape putredă. CAMIL PETRESCU, o. III, 192. Pământul acoperit cu frunziș putred ne prindea picioarele. STANCU, B. A. I, 82. Copițele pacii erau putrede și descompuse. BOGZA, c. o. 28. Un măr atârnat putred pe creangă. BENIUC, v. 76 [Grajdul] era vechi și putred. H. LOVINESCU, I, 177. S-a aprit lângă o cioată putredă. VİN. PESC. mai 1961, 11. Venea dinspre munte un vânt tăios, cu miras de zăpadă și pădure putredă. v. ROM. ianuarie 1965, 52. Mirosul sălbatic al arborilor putrezi. ȘCINIEA, 1965, nr. 6 657, cf. ALB I 960. Pe lângă un măr putred se strică și cel bun. ROMÂNUL GLUMET, 35, cf. ZANNE, p. I, 216. Mulți copaci pe dinafară se văd frumoși și pe dinlăuntru sînt putrezi, scorburoși. ZANNE, p. I, 147. Nu te răzîma de stîlp putred. id. ib. III, 383. Umbra înădînd teie putrede, se spune despre cei care duc o viață grea, aspră. Cf. id. ib. v, 622. ♦ Fig. Nici un cuvînt putred den gura voastră să nu iasă. CORESI, I, 426/12. Nici să ne lînim cătră fericita chemare a lui Dumnezeu pentru strînsoarea bogăției putrede. id. EV. 420, cf. S. TEST. (16/18), 260/32. Temeiurile pe care a zidit templul fericirii sale au fost putrede și ticăloase. MARCOVICI, D. 8/21. Mărire putredă. ALEXANDRIA, 165 17. De-a lui favoruri putrede Rîzînd, își bate joc. NEGRUZZI, S. II, 40. Toamna asta udă, mai putredă ca cele ce s-au dus. BACOVIA, o. 61. Putreda tăcere pășind pe streșini joase. LESNEA, VERS. 242. Pentru acea fință curată, fiul lui Leu-Împărat e un venin putred. SADOVEANU, o. XII, 126. Clopote de lemn cu putred Glas jălesc. ARGHEZI, VERS. 76. ♦ (Regional) Friguri putrede = febră tifoidă. Cf. LB. Am fost bolnav de friguri putrede. SADOVEANU, o. IX, 478. ♦ (Substantival) Și șezură de aleșeră, bunii în vase, e putrezii lepădară afară. TETRAEV. (1574), 223. Să cadă putredului acestuia să să îmbrace în neputrezire (a. 1650—1675). GCR I, 233/30. Miroase a stîrp, a putred, a oase. ISAC, o. 113. Mîncă-te-ar putredu să te mîntuce. ȘEZ. IV, 17. ♦ (Pe lângă nume de culori, indică o nuanță închisă a acestora) Verdele mușgaiului nu seamănă cu verdele pe care-l avea iarba. Era un verde putred, care mirosea greu. STANCU, B. A. II, 404. ♦ (Învechit) Emanat de corpuri sau substanțe putrede (1); p. ex. I. rău mirositor. Duhoarea acea putredă... și miazmatică a bolnavilor. CUCIURAN, D. 30/6. ♦ (Rare; despre ape stătătoare) Clocit, stătut. Ape putrede care priesc numai papurii. GALACIION, o. A. II, 208. Piere orice sămîntă bună în mlaștina putredă. CAMIL PETRESCU, T. II, 206. ♦ (De obicei adverbial; ca determinant al unui adjectiv, rar substantiv, de care este legat, de regulă, prin prep. „de”) (Care este) foarte, extrem de... Vestea e în față sfoură, că ești putred de bogat. PANN, P. V. II, 89/15. Este putred de bogat. I. IONESCU, D. 342. Oamenii putrezi de păcate. ODOBESCU, S. I, 25. Un boier așa de mare, putred de bogat. CHIANGĂ, A. 158. Un flăcău destul de copil, putred de bogat. CARAGIALE, o. I, 71. Ei erau... convinși că socrul lor e putred de bogat. AGIBICEANU, A. 151. Un zgrcit putred de bogat. GİRLEANU, S. 8. Pe vremea aceea, stăpnea în Cîrligu un boier mare, bogat, putred de bogat. MIRONESCU, S. A. 87. Era înclutal că-i vorbește alt de prietenos un om putred de bogat. C. PETRESCU, A. 301. Am avut rude putrede de bogate. CĂLINESCU, I. o. II, 87. O să fii putredă de bogată. id. s. 374. Era avocat mare. Putred de bogat. STANCU, B. A. IV, 245. Vești călea poate-n picioare Stragurii putrezi de copți. BENIUC, P. 72. Negru și budzat, Putred di bogat. VASILIU, c. 22. Trage pudul, mîi podar, Să trec la ăl etrețumar..., Că r putred de bogat și să-i ieu nu e păcat. TEODORESCU, P. F. 293. Tatăl său le va da orice, că e împărat puternic și bogat putred. RETEGANUL, P. II, 68. Era bogat putred. ȘEZ. VI, 150. Cei doi fii ai moșului cari ajunseră acum negustori putrezi de avuși. REV. CRIT. I, 135. Putred de beat. ALB I 1 724/28, cf. I 724/87, 109, 118. Putred di gras. ALB II/1 MN 49, 2 266/386. (Eliptic) Văru-meu are moște, moară mare mecanică, la Obor, e senator, e putred, dă-l dracului. CĂLINESCU, E. o. II, 146. Baia-i bună, putredă, păcat că n-o lucrăm.

Com. PAȘCA, cf. ALB III MN 49, 2 266 250, 362. ♦ (Popular; despre ploii) Persistent și mișrunt (1 4), specific Ioannei. A treia zi... de dimineață nu se arată iunle în mantaua lui noiembrie, cu întunecarea a tot orizontului și cu ploaie putredă, plină de toată stricăciunea (a. 1837). IORGA, S. D. VI, 121 Cînd cădeau ploile cele putrede, ... uzî pînă la oase, trebuia să dormim în glod. GASL. S. II, 102. Negurile se ridică de pe păduri sau vin de la șes; în acest caz prevestesc ploaie putredă. PAMFILE, VĂZD. 101. Muntele se învîluie o lună întregă în neguri și în ploii putrede. GALACIION, o. 159. În înfățișarea-i umilită... era atîta tristeță, ca și în ploaia putredă de afară. SADOVEANU, o. VI, 563. Îl cuprinsese nostalgia unor armate în mers, sub ploii putrede. CAMILAR, S. II, 139, cf. H X 531, A v 11.

2. (Învechit) Care este supus putrezirii, pieirii; p. ex. I. trecător; (învechit) putregăios (2). Au făcut Dumnezeu cerul și pământul și omul, toate ettele văzute și nevăzute, carile sînt putrede și trecătoare. VARLAAM, c. 82. Unde-i aurul și argintul, unde-s robii cei mulți și jocurile? Toate-s putrede și toate-s prah și toate-s umbră și somn. MOLITVENIC (sec. XVII), 302.

3. Fig. (Despre oameni, grupuri sociale, regimuri politice etc.) Decăzut moraliceste; corupt, descompus. Și ne apropiem mai otrlos frînșeției aceștii lumi nestătătoare și putredă. CORESI, EV. 419. Fecioria ta putredă, cu curvie și cu muiare. PRAV. GOV. 21^v/1, cf. 32^v/11. Voi stătești tot atîta de putrezi și scăzuți, N-aveți nici politeța ce-avură cei căzuți. BOLINTINEANU, o. 144. Să te pui în fruntea poporului și să răstorni această aristocrație putredă. CAMIL PETRESCU, T. II, 331. Revolla împotriva acestei societăți putrede. SADOVEANU, E. 77. ♦ Ex p r. E ceva putred la mijloc (sau în Danemarea), se spune cînd, într-o anumită acțiune, există ceva suspect, vătămător, cînd lucrurile nu se desfășoară normal. Este ceva putred în Danemarea..., zice el, cu gestul de teatru al prințului tragic. SADOVEANU, o. VII, 225. (Cu schimbarea construcției) Despre domnișori ce să zici? Era ceva putred în familia lor! BARBU, p. 143.

— Pl.: putrezi, -de. — Și: (regional) pûtrăt, -ă (ALB I 960/5, 26), pûtrid, -ă, pûtrit, -ă (ib. 960/418) adj.

— Lat. putridus.

PUTREDÍ vb. IV v. putrezi.

PUTREDÍRE s. f. v. putrezire.

PUTREDÍT, -Ă adj. v. putrezit.

PUTREDITÓH, -OĂRE adj. v. putrezitor.

PUTREFAȚIE s. f. 1. Proceș de descompunere a unor substanțe organice (vii sau moarte) sub influența unor agenți externi normali sau patogeni; (astăzi rar) putrezeală (1), putreziciune (1), (Învechit și regional) putreține (1), (Învechit, rar) putrefacțiune. Gunoaile numai atunci au devenit îngrășături cînd s-au transformat în gunoi putred... (Putrefacția) este aceea în vremea căria produsele ce se esavură din ea sînt amonacoase. BREZIOIANU, A. 35/17. Aceste substanțe vătămătoare se dezvăluie în vremea putrefacției materiilor animale și pare că sînt solubile în apă. MARIN, PR. I, 63/30, cf. STAMATI, D. Sennete de putrefacție sînt cele mai sigure care dovedesc moartea. POLIZU, P. 224/11. Originea hidrocarburilor trebuie căutată în putrefacția microorganismelor vegetale și animale. IOANOVICI, TEHN. 18. Mormane de fîn și de gunoaie umpleau aerul cu un miras hibrid de iarbă cosită și de putrefacție aeră. CĂLINESCU, S. 5, cf. DL, DM, LTR², DN², DER, M. D. ENC., DEN. ♦ Spec. Fază ultimă a procesului de asimilare și dezasimilare a hranei de către un organism viu, care constă în descompunerea, sub acțiunea fermenților, a resturilor neasimilate din materia cu care s-a hrănit organismul. Regimul

olimentar ... lactovegetarian ... dă lac la cele mai puține putrefacțiuni. PARHON, B. 147. *Procese intense de putrefacție sau fermentație intestinală.* BELEA, P. A. 235, cf. DEX.

2. Fig. (Rar) Putreziciune (3). Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX.

— Pl.: putrefacții. — Și: (astăzi rar) putrefacțiune s. f. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. putréfaction.

PUTREFACTIUNE s. f. v. putrefacție.

PUTREFIĂ vb. I. R c f l. (Livresc) A putrezi (1). Cf. DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. *Suflețel, Hagieniș erau putrefiați de cultură.* CĂLINESCU, B. I. 104.

— Pronunțat: -fi-a. — Prez. ind. pers. 3: putrefiază.

— Din fr. putréfier.

PUTREFIABIL, -Ă adj. (Livresc) Putrescibil. Cf. DN², DEX.

— Pronunțat: -fi-a-. — Pl.: putrefiabili, -e.

— Din fr. putréfiable.

PUTREFIÉRE s. f. (Livresc) Putrezire. Cf. DN², DEX.

— Pronunțat: -fi-e-. — Pl.: putrefieri.

— V. putrefia.

PUTREGĂI s. n. I. Lemn sau plantă putredă (1); masă vegetală aflată în descompunere; obiect de lemn putred; p. ext. obiect vechi și extrem de uzat (de prea multă folosire); (rar) putrezitură, (învechit și regional) putrăganie. *Măiestrele zăne Pe voinici frumoși îndrăgesc de moarte ... Luându-le inimă adevărată și în locul acei, alta ele arină De putregai.* BUDAI-DELEANU, T. V. 51, cf. DRU, LB. *Strălucitor putregaiul, a fost copac cu mărime.* CONACHI, P. 114, cf. POLIZU. *Mușchiul se lățește pe-un copaci pe care-l tai, și nu-l lasă pînă ce viermii nu-l prefac în putregai.* HASDEU, R. V. 61. *Te-a slujit un drac ..., pentru un putregai de căpăți ce-ni trebuiește sub talpa tadului.* CREANGĂ, O. 76, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Numai ferigile ude, Putregaiul și bureții își trimit mirezme crude în desimea groasă-a ceții.* TOPÎRCIANU, B. 24. *Aprinse putregai, își învâli obrazul și se sui iar la roi.* SADOVEANU, O. XI, 131. *Muguri noi fșnese din putregai.* BENIUC, V. 80. *Putregaiul se curățâ numai cu toporul.* H. LOVINESCU, T. 262. *Se-nlucase. Putregaiul lumina Cu plptri lvide-n pleuri și buchete.* LABIȘ, P. 393. *Cleanul troge bine și la viermi de putregai de anin sau de salcie.* VIN. YESC. decembrie 1961, 20. *Putregaiurile vechilor armături ieșeau din apă ca niște capete de tneacăți.* V. ROM. ianuarie 1965, 91, cf. LTR², DER. *Crește pe putregaiurile buturugilor putrezinde.* H. IV 71. *Cară de cele mocănite ... Cu butucii de scai, Cu spițele de putregai.* POP., ap. GCR II, 336. *Măntne putregai de fag, Să cînt cadrului cu drag.* SEVASTOS, C. 203. *Vede sub un putregai dormind un iepuraș.* ȘEZ. II, 188, cf. III, 139, X, 139, GRAIUL, I, 537, DENSUSIANU, T. H. 331, ALR I 960, A III 9, 18, V 34. *Astăzi nîndru ca un munte, Mîine putrigăi mărunte.* UDRESCU, GL. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *I s-a rupt în bucățele și putregaiul de frlu.* PANS, P. V. III, 89/10. *Na, porumbacule, pentru putregaiul tău de durăitoare.* GANE, ap. CADE. ♦ Fig. *Iată în mii de cazuri ... putregaiul trupesc și sufleteș prefăcîndu-se.* GALACTION, O. 236. *Singure vin lucrurile din trecut ... Vin din buruienile vremii, Din catifeaua putregaiului.* ARGHEZI, VERS. 207. *Inimă de putregai, N-am un cușit să te tai!* CIAUȘANU, V. 119. ♦ Boală a plantelor (provocată de unele specii de ciuperci), care duce la putrezirea plantelor. *Un alt mesteacăn se puse în locul aceuia (pe) care putregaiul începuse a-l roade.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit, rar) Mucegai (1).

Un vechi părete ... nîncat de umezcală și de putregai. ODOBESCU, S. I, 164. ♦ (Învechit, rar; în forma putregăie) Mîros urit, de putrefacție. *Și să va sui putregăia lui și să va nălța pufoarea lui.* DOSOFTEI, ap. C. CR. 240/17. ♦ Epitet depreciativ dat unui om bătrîn și nepuținicos sau unui om decăzut, corupt etc. *Cum? Și el umblă după-nsurat ... putregaiu dracului!* ALECSANDRI, T. 632, cf. CADE. *Înii pare rău numai și de copiii ăștia, care nu stă putregaiuri ca voi.* H. LOVINESCU, C. S. 36. *De-ai fi, neico, urun voinic, T-ăș da gură pe nimic; Numa, ești un putrigăni, Nu-ți dau gura nici pe bani.* HODOȘ, P. P. 187.

2. Fig. Ceca ce este decăzut moralicește, descompus, corupt; stare de decădere morală; descompunere, corupție, putreziciune (3), (rar) putrefacție (2), (învechit) putrejune (3). *Aci lanfuri d-aramă înjugă conștiința, Cola pulbere d-aur ascunde putregai.* ODOBESCU, S. I, 28. *Aș voi să am citevo parale să le lasă acasă mami și eu să vin să răsufli vreo săptămîndă la tine, că n-am ieșit din acest oraș de putregai ... de doi ani.* CARAGIALE, O. VII, 569. *O revoluție cu înțelesul de dărmare a unei orînduirii de putregai.* ARGHEZI, B. 132.

3. (Entom.: popular) Licurici (*Lampyris noctiluca*). ALR I 1 895/1, 65, 107, 156, 249, 320, 370, 614, 878.

— Pl.: putregaiuri și (învechit și popular) putregăie (BARCIANU, ALR I 960/9, 103, 158, 160, 186, 200, 243, 249, 512, 573, 578, 600, 679, 730, 803, 988), (popular, m.) putregai (ALR I 960). — Și: (învechit și regional) putrigăi (ib.: pl. și putrigate, ib., m., putrigăi, putrigai, ib.) s. n., (regional) putrăgăi (ib.: pl. și putrăgăie, ib. 960/56, 61, 77, 150, 847, putrăgăi, ib. 960/337, 350, 354, 355, 357, 840, m., putrăgăi, ib. 960/5, 24, 45, 51, 59, 63, 65, 93, 131, 148, 231, 257, 285, 302, 335, 341, 582) s. n., (învechit, rar) putregăie (DOSOFTEI, ap. C. CR. 240/17) s. f.

— De la putred.

PUTREGĂIE s. f. v. putregal.

PUTREGĂI vb. IV. Intranz. (Rar) A putrezi (1). Cf. SCRIBAN, D. *Penibile lor maculatură a putregăt prin podurile școlilor de țară.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5755, cf. SCL 1973, 52. ♦ Tranz. fact. Fig. *Călăii ... mulțămii că pot sîrpi răul ce putregăiu temelile împărăției ...* TAIBRALI, S. 152. *Plictisul năpădește ca pirul împrejurul, Putregăind lumina sub ceturi de gudron.* LABIȘ, P. 278.

— Prez. ind.: putregăiește.

— Putregal — suf. -ăi.

PUTREGĂIOS, -OĂȘĂ adj. I. (Popular; despre corpuri, substanțe vegetale) Putred (1). Cf. DRU, LB. POLIZU. *Umple grupa cu jaratec și cu lemne putregăioase.* CREANGĂ, P. 29, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CÂNDRIA, F. 339, TDRG. *Un lemn mare, putregăios, rămos prîntre tăciunii din vatră.* LUNGIANU, C. 25, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Sub butuc putregăios șede Ion mînios MÎNDRESCU, L. P. 73. Și s-a pus în cap dă masă P-o ciaoță putregăioasă.* MARIAN, SA. 275. *Du-te, bade, sănătos, Cu un tranășir frumos, Ca un măr putregăios.* ȘEZ. I, 9, cf. ALR I 960/94, 283, 554, 675, 815. *Rămii, maică, sănătoasă ... Că și eu merg sîndos Ca ș-un măr putregăios.* FOLC. TRANSILV. I, 201. ♦ Fig. *Decă ș-ar țimpla să înțoarce acasă Cu altă inimă și putregăioasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 51. *Inimă putregăioasă, Ori fă-ți voie, ori te lasă.* F (1886), 227. *Modă putregăioasă.* ap. SCRIBAN, D. *Din am frumos Vai l-ași făcut ros Și putregăios, De tot uricios.* TEODORESCU, P. P. 383. *S-o strîns toți cucii din țară Și cîntă de să omoară ... Pentru-a nostru trai frumos Ce a: îi putregăios.* SEVASTOS, C. 91. *Of, inimă putregăioasă, Cîntă-ăș mai vidă voiăși?* VASILIU, C. 137.

2. (Învechit) Care este supus putrezirii, pieirii; p. ext. trecător; (învechit) putred (2). *Cît de putregăios lucru și putregăiunii supus să fie anul.* CANTEMIR,

nr. 169. Să ne ridicăm cu mîntea din lumea aceasta putregăioasă la cea nepieritoare și eternă. ap. TDRG.

— Pronunțat: -gă-îos. — Pl.: putregăioși, -oase.
— Și: (Învechit și regional) putregălós, -oásă adj.
— Putregai + suf. -os.

PUTREGĂIT, -Ă adj. (Popular; despre corpuri, substanțe vegetale) Putred (1). *Le acoperiat cu frunziș sau cu paie putregăite.* APLA, p. 61. *Cruceile uscate, strîmbute, putregăite și aplicate.* ARDELEANU, D. 176, cf. CADE. *O bătrînă sulcie putregăită.* VİN. PESC. august 1962, 10. ♠ Fig. Ai plecat lăstudu-mi promisiunea compătimiturii cu care aveai să tncepi marea operă de vindecare a putregătului meu suflet. KLOPSTOCK, F. 237. *Atmosfera putregăită.* În scđ. 1973, 52. ♦ Plin de putregai (1). [Brazilii erau] cu rădăcini impletite ca șerpui, cu găuri putregăite. GANE, S. II, 37.
— Pl.: putregăiți, -te.
— V. putregăl.

PUTREGIUNE s. f. v. putrejuac.

PUTREJICIUNE s. f. v. putrezicelune.

PUTREJICIUNE s. f. v. putrezicelune.

PUTREJUNE s. f. 1. (Învechit și regional) Putrefacție (1). *Putrejunca și pîiarderea ceaia ce o au luat și o iau după slobozirea lui Dumnezeu drept păcatele noastre.* CORESI, EV. 213. *Ș-am arătat tuturor morșilor lumină de taviere și schiabare din putregiune tndru viafă neputredă.* VARLAAM, C. 128. *Nice va moșteni putregiunea tn neputregiune (a. 1650—1675).* GCR I, 233/25. *Ce fătosu e tn sângele meu când deștingu ta putredire (putregiune D).* PSALT. 50, cf. DOSOFTEI, V. S. octombrie 76^v/14. *Din aer vreo tnaădușală sau putregiune nu i se naște.* CANTEMIR, IST. 35. *Cit de putregăios lucru și putregiunii supus să fie omul.* id. nr. 169. *S-a obicinuit a fi tn unile locuri de a duce trupurile morșilor atuneca cînd pentru putrejunca și pufoarea snt sănătăfii foarte stricătoare (a. 1808).* IORGA, S. D. XII, 200, cf. DRU. *Înaintea celui vecinic toate intră-ndru nimic, Tot e pradă putrejunei, mare, puternic, slab, mic.* HELIADE, O. I, 409. *Toate putrejunei supuse.* ARHYA R. I, 60/24. *Miros ce se scoatește că vine dîntr-o tncepere a putrejunii.* KHETZULESCU, M. 91/11. *Omul, după ce au înflorit o dată, dîn zi tn zi se vestejește ptnă agiunge la putregiune.* CR (1848), 11^v/11, cf. TDRG, DM, DEX. *Și m-am dat tn periciune, În moarte și putregiune.* MARIAN, I. 312.

2. (Învechit și regional; și prin lărgirea sensului) Putrezicune (2). *Stru tnpasit și putrejune (a. 1600).* CUV. D. BĂTR. II, 229/10. *Vă ascundeți vistiariul vostru tn ceriu, unde nice putrejunea putrezește, nice moliiile o mîntucă (a. 1644).* GCR I, 112/10. *Cela ce saimănă trupului, dea trup va scera putregiuae.* N. TEST. (1648), 255^v/29. *Să nu vază putregiune (a. 1651).* GCR I, 155/17, cf. CHEIA ÎN. 36^v/32, CLEMENS. *Se află tmlute cu mulfine de putregiunii de vietăfi.* AN (1830), 28^v/24. *Vtnul ... suflă peste trupuri și duce departe mirosul putregiunei.* GHEREA, ST. CR. II, 87. *Pădurea ... cu neagra și frageda putrejune a vrecasurilor sale.* HOGAȘ, DR. I, 241. *Pe min' m-or adus, Și pe min' m-or pus La un cap de june, La o putrejune.* MARIAN, I. 106. ♠ Fig. *Vouă ..., străluciiți luceaferi ai vicicelor, cari ași mîncal starca stăpînitor voștri ..., vouă, cari stîtefi putrejunea și uncegaiul ce sapă dîn temelii și răstoarnă tnpărăfiile și domniile.* FILAMON, O. I, 94. *Ruina și putrejunea rînjeau spăimîntătoare.* HOGAȘ, DR. I, 24.

3. Fig. (Învechit) Putrezicune (3). *Fugind de putrejunea poștei care-i tn lume.* N. TEST. (1648), 187^v/20. *Cu sarea cea dulce a dogmelor tale ... ai curăfił putrejunea rătăcirii e pentru aceasla cîinstindu-le cîntăm.* MINEIU, (1776), 193^v/3. *Căzut-au edifiiciul coprin de putrejune, Legi, datine și tronuri cu regii au picat!* BOLINTINEANU, O. 190. *Tot ce-n fările vecine e smîntit și strpîtură, Tot ce-i tsemnat cu pala putrejunii*

de natură. EMINESCU, O. I, 150. *Ce putrejune socială!* CARAGIALE, ap. CADE.

— Pl.: putrejuai. — Și: (Învechit) putregiuae (DRIF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.), putreziuae, putrăjune s. f.
— Putred + suf. -iuae.

PUTRESCENT, -Ă adj. (Livrese) Care a intrat tn putrefacție (1). Cf. DN², DI X.

— Pl.: putrescenti, -te.

— Din fr. putrescent.

PUTRESCIBIL, -Ă adj. (Despre corpuri sau substanțe organice ori despre obiecte confecționate din aceste substanțe) Care putrezește (1) ușor; care este supus putrezirii; (livrese) putrefiabil, (Învechit) putrezicios, putrezitor (1). Cf. SCRIBAN, D. *Substanțe organice putrescibile ... acțioează asupra peștilor.* VİN. PESC. februarie 1964, 4, cf. DN², DEX.

— Pl.: putrescibili, -e.

— Din fr. putrescible.

PUTRÉT s. n. v. portret.

PUTREZEĂLĂ s. f. (Astăzi rar) 1. Putrefacție (1). Cf. IB, POLIZU, LM, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Șlam ce-o să vie jivaa, că nu dase tacă-n putrezeală loitu, să fugă de el ca drocu de tîntie.* LUNCIANU, C. 50, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

2. Putrezicune (2). Cf. POLIZU, ALEXI, W., M. D. ENC.

— Pl.: putrezeli.

— Putrezi + suf. -eală.

PUTREZÍ vb. IV. Întran z. 1. (Despre corpuri sau substanțe organice ori despre obiecte confecționate din astfel de substanțe; și prin lărgirea sensului sau tn contexte figurate) A-și pierde treptat aspectul, consistența, duritatea etc. sub influența agenților externi normali sau patogeni; a deveni putred (1), a intra tn putrefacție (1); a se allera, a se strica, a se descompune, (livrese) a putrefia, (rar) a putregăi. *Putrediră și uriră-se tn fărădelegile sale.* PSALT. HUB. 44^v/1. *Bogăteaa voastră putredi și veșmentele voastre.* COD. VOR. 132/7, cf. TETRAEV. (1574), 209. *Ascunde-fi-dă comoara ta ceriu, ... viermii nu o răzdesc, nece putredeazăte.* CORESI, EV. 41. *Să grijum de hrana trupului, ce va muri și va putredi (a. 1579).* GCR I, 24/24. *Dară de se va zăbovi, plău va tacepe a putrezi tnr-tnsul ptnă ta doauo zile.* PRAY. GOV. 50^v/18. [Avuția] de au o fură furii sau de nu ruginește și de nu putrezește, totuși vine moarte și rămne altora. VARLAAM, C. 29. *Nu tnviază ptnă au va putredi.* N. TEST. (1648), 237^v/17. *Iară-mpărăteasa i-au murit pruncul tn platece grea tmlplndu-să și i-au putredit pnteecele ș-au tmlpl-o viermi de vic.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 123^v/16. *Bogăfia voastră au putredit și hainele voastre moliiile au mîncat.* CHEIA ÎN. 10^v/18. *Începusă a putrezi sacii cu făină.* N. COSTIN, LET. II, 128/14. *Otrava cumplită stomachul otrăvind, tot trupul putrezește.* CANTEMIR, IST. 51, cf. ANON. *GAR. Fierul și pietrele să putrezească, iar trupul lui să rămînă tn veci (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 238/25. *Trupurile putrezece ta mormnt, iară sufdcele nu știu unde se află.* MAIOR, P. 49/11. *Strugurii de brumă vor putrezi.* CALENDARIU (1814), 73/16. *Istoria mea de mult s-au tchis tn mormnt. Lasă să putrezească și să să prăpădească.* KOTZEBE, U. C. 37^v/6, cf. DRU, LB. *Trupul său au putrezit.* DRĂGHICI, R. 95 20, cf. EB 105^v/9. *Omul este ca o floare ... De ti dă mai multă apă, Încel, tncet putrezește.* PANN, P. V. II, 82^v/15. *Prosticile din patu-i de negre putrezece.* NEGRUZZI, S. II, 199, cf. POLIZU. *Am văzut tînșine pînteni de rugină putrezifi.* ALEXANDRESCU, M. 22. *La talpa iadului au tnceput a putrezi căpătliile.* CREANGĂ, O. 59. *N-a apucat tncă să putrezească bine și ce de asociafi și comile care să-i garanteze trecerea la posteritate!* CARAGIALE, O. III, 10. *Am tndouă aveau de la răposafi acarețuri buae, curate, așezate cu teinei să tol fie și să nu mai pu-*

trezească. DELAVRANCEA, T. 133. Călătorii și matrozii putrezău pe puntea ree, ... Toți muriseră de-a rîndul. MACEDONSKI, O. I, 76. A putrezit pielea pe el. VLAHUȚĂ, O. A. II, 40. Cu puterea, cu scandalul, cînd cei mari se îngrădesc Al lor eugel înnoptează, creierii le putrezesc. BELDICEANU, P. 121, cf. DDRF, BARGIANU, ALEXI, W. Pragului îmbătrînit Incepe-a-i putrezi stejarul. GOGA, POEZII, 13, cf. TDRG, ȘAINEANU, D. U. Trăiese din semne de-ntrebare Și putrezesc nenmormîntași. MINULESCU, VERS. 255. Putrezău, an de an, ghînda și frunzele scuturate. GALACTION, O. 294. În orașul nostru putrezit de ceață ... Au murit cinci oameni într-o dimineață. TOPÎRCEANU, P. O. 139. Porumbul necules putrezăa rînd. C. PETRESCU, I. I, 132. Au trecut 18 ani de atunci. Ani în care au putrezit ultimele resturi omeniești. SAHIA, N. 17. Vor putrezi brațele voastre armate? id. ib. 120. S-au povîrnit păreții. A putrezit ograda. ARGHEZI, VERS. 108. Păstrează în serinuri rochii vechi, pe care le lasă a putrezi mai degrabă decît să le arunce. CĂLINESCU, C. O. 172. Catargul putrezește La margine de timp. BLAGA, P. 177. Vechiul gard ... a putrezit, a fost dat foelui. STANCU, H. A. I, 37. Alexandru S-a prăpădit într-un război nedrept Și cine știe pe sub care cruce îi putrezește inima în piept! V. ROM. martie 1954, 189. Cadavrele lor putrezesc în reavăn pămînt de pădure. BENIUC, V. A. I, 248. Oliolio! Codru frumos, Cît ești vara de frumos, Iarna putrezești tu jos! ALEXANDRI, P. P. 157. Mi-o pus fața la pămînt, Dar n-a pus-o să-nflorească, Ci-a pus-o să putrezească Și să nu mai haiduească. JARNÎK-BIRSEANU, D. 288. Lemnul de fag putrezește Și cît lumea nu trăiește. MARIAN, SA. 237. Du-te bade, sănătos Ca un trandafir frumos, Ca un măr putregăios, Ce pică jos și putrezește. Nimărui nu trebuiește. ȘEZ. I, 9. Pui așa în pămînt și, cînd nu putrezi, negei nu vei mai avea. CANDREA, F. 310. Pă crăngțele k'idrului Stau urmele mîndrului. N'ime nu le mai elăt'ea, Pînă mîndru putreția. T. PAPAHAGI, M. 33. A putrezit un copac. GLOSAR REG. Ficașii i-au putrezit, Rînicii i-au muzezit. BALADE, I, 334. Bagă-mă, Doamne-n mormînt, Să nu sufăr pe pămînt, Țărtna nă tuvelească, Înimioara-mi putrezească. FOLC. TRANSILV. II, 9. Rîde vîrșa de baltă și nu vede că-i putrezește coada-n baltă. ZANNE, P. IV, 684. Ce șede-n apă meru și nu putrezește (Limba). TEODORESCU, P. P. 231. (R e f l.): Invechit și regional) Să vor putrezi lui pielile și va dovedi oasele lui deșarte. BIBLIA (1688), 377¹/57. Hainele de pe dînsa ... se muzeziseră și se putreziseră. ISPIRESCU, L. 141. Șaua fi s-a putrezit. JARNÎK-BIRSEANU, D. 247. (T r a n z. f a c t.) Tremise pre ei muște cîntrești și-i mînea, broaștele și lăcustele putredi-i. PSALT. HUB. 66²/26. Dormi tristele galere ... Anii Le-au putrezit pe jumătate. MINULESCU, V. 30. Oamenii se ferese de a rupe firile de etnepă, ori să le taie cu sapa, căci ... intrînd apa pe tăgăie, o putrezește. ȘEZ. IX, 141. ◊ (În imprecății) Să dea Dumnezeu să putrezească pe picioare și să le iasă bube pe lumina achilor. H. LOVINESCU, T. 115. Toată ziua mă bătea, putrezi-i-ar mîinile. PREDĂ, R. 102. Războiul cine-l mai vrea, Putrezească-i inima. BRAD, O. 33. Nu fi-ar mai putrezi trupul. TEODORESCU, P. P. 278. ◊ E X P T. A-l putrezi (cuiva) elolanele (sau oasele, oscioarele) = a zăcea mort (I I): p. e x t. a muri¹ (I). De-acum în turbincă au să-fi putrezească ciolanele. CREANGĂ, O. 117. Damnezeu știe pe unde li putrezesc ciolanele. SADOVEANU, O. I, 514. Cine știe pe unde își putrezesc oscioarele? STANCU, H. A. V, 63. Are să vă putrezească oasele în pușcărie. VONNIC, P. 209. ♦ (Rare: despre ape) A deveni stătut, clocit (și urlă mirositor). Apa lacurilor putrezește din nemîșcare-i. MARCOVICI, C. 39/21. ♦ (Despre semințe) A se descompune în vederea germinării. Sămînța pînă nu cade în pămînt să putrezească, pîn-atunci nu rîsare. VARLAAM, C. 202. Cum vedem la toate semințele: și pînă nu putrezește una, nu naște alta. C. CANTACUZINO, CM I, 56. ♦ (Regional; în forma putredi) A zăcea bolnav (de moarte) (Moșeni — Sighețu Marmăției). ARH. FOLC. I, 167. Măru mîndru să-nflorească, lâl pe pat să putrezească. ib. ♦ A fi ținut prizonier, a

sta închis, izolat undeva multă vreme sau pînă la moarte, în condiții de distrugere fizică (și morală). Muierile noastre ... putrezesc în închisori. SADOVEANU, O. XII, 72. Păcat de el ... să putrezească de viu în temniță. STANCU, H. A. III, 65. Vai de voi va fi, În temniți vești putrezi. Pe vai lanfu-a rugini. BALADE, II, 370.

2. Fig. (Despre oameni; și prin lărgirea sensului) A sta (multă vreme) în același loc ducînd o viață monotună, șlearsă, lipsită de activitate, de perspectivă; a lincezi, a mucezi. *Revoluția de la 1848 din Țara Românească singură pricepu că, spre a asigura libertatea, trebuie a lăsa pe boieri să putrezească în pace.* BĂLCESCU, M. V. 397. Gustul de trai bun, de traintare, de faimă ușoară robise pe fruntași, un Eliad, un Asachi, care putrezău de viu. IORGA, P. A. II, 9. Prunele se coc, porumbul face țință, iar ei se uscă și putrezesc în gaura asta. VOICULESCU, P. II, 106. N-o să-l lase să putrezească într-o gheretă, mai cu seamă că are nevoie de meseriași. V. ROM. octombrie 1954, 135. Ce folos am eu din toată mărimea și lumina asta, dacă putrezesc aici? GALAN, Z. N. 367. Dumneata prin ee fund de țară putrezeai acum, dacă nu te luam la mine? H. LOVINESCU, T. 347.

— Prez. ind.: putrezesc. — Și: (invechit și regional) putredi, (invechit) putrizi (POLIZU) vb. IV.

— V. putred.

PUTREZICIÓS, -OĂȘĂ adj. (În dicționarele din trecut) Putrescibil. Cf. DRU, BARGIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: putrezieioși, -oase.

— Putrezi + suf. -icios.

PUTREZICIUNE s. f. 1. (Astăzi rar) Putrefacție. Stnul pămîntului e sacru și nu trebuie mînjit eu un cadaver în putreziune. ISIS (1856), 62²/14, cf. POLIZU. Fie-mi permis însă mie de a nu vedea moarte și putreziune acolo unde e putere și viață. MACEDONSKI, G. IV, 29, cf. CADE. Cadavre în putreziune. C. PETRESCU, I. I, 297, cf. SCRIBAN, D., DEX.

2. Materie organică putredă (1); organism mort intrat în putrefacție (1); stare a unei materii, a unui organism putred (1); (livresc) putriditate, (rar) putrezime, putrezeală (2). (Invechit și regional) putrejună (2). Și putrejiunea însă și mai lesne o va învie. CORESI, EV. 99. Și tu singur în putreziunea viermilor șăzi. BIBLIA (1688), 361¹/4, cf. 366¹/26. Împrejură-mi ... zăc putreziunii. MACEDONSKI, O. I, 273, cf. CADE. Vine miros de excremente și de putreziune. C. PETRESCU, I. II, 15. Putreziunile bălții împrăștiu ... miasme înșepătoare. SADOVEANU, O. II, 11. Toată această parte a orașului miroase puternic a putreziune. STANCU, D. 351, cf. DM, DEX.

3. Fig. Ceea ce este decăzută moralicește, descompus, corupt; stare de decădere morală; descompunere, corupție, putregai (2), (rar) putrefacție (2), (invechit) putrejună (3). Ce de pururea tu păcatele eurviei lăcuiesc ceia ce în multe putrejiunii și cu impuficiuni împluși stnt. CORESI, EV. 239. Vorbea rar ..., rînd pe nas euvinte timpoponate care încearcă să înfrumusețeze o putreziune îngrozitoare. REBREANU, NVV. 222. Ar fi trebuit să găsească un monstru ca mine, ca să-l fac confidențial disperării și al putreziunii inimii mele. GALACTION, O. A. I, 39. Înregistrăm marea putreziune a claselor burhaze. CAMIL PETRESCU, T. I, 197. Îl tulburau și-l indignau ... demagogia și ... putreziunea corupției de sus pînă jos. SADOVEANU, O. VII, 665. Credeam că se cuvîna să împlintăm hangere doar în putreziunea aflată între noi. LABIȘ, P. 431. Acești trei oameni păreau să intruchipeze ... tocmai inerția și putreziunea morală a lumii care trebuia distrusă. V. ROM. ianuarie 1965, 80, cf. DEX.

— Pl.: putreziunii. — Și: (invechit) putrejiune, putrejiune s. f.

— Putrezi + suf. -iciune.

PUTREZÍME s. f. (Rar) Putreziciune (2). *Aerul era infectat și de mirasul de putrezime ce se desprindea din ranele de pe spatetele bolnavului.* AGÍRBICEANU, A. 532, cf. DEX.

- Pl.: putrezimii.
- Putred + suf. -ime.

PUTREZÍND, -Ă adj. (Rar) Care este în curs de putrezire; care este caracteristic procesului de putrezire. *Puloarea leșurilor putrezinde te amețea.* NEGRIZZI, S. I. 291.

- Pl.: putrezinzi, -de.
- V. putrezi.

PUTREZÍRE s. f. (Și prin lărgirea sensului sau în contexte figurate) Faptul de a putrezi (1); proces de descompunere a unui corp, a unei substanțe organice, a unui obiect făcut din asemenea substanțe; (livresc) putrefiere. V. putrefacție (1). *Necă veri da cuvinișului tău a vedea putredirea.* PSALT. HUR. 10⁷/14. *Născuți nu de sămânța putredirii.* COD. VOR. 144/18. *E tu, zeu, împinge-i în pușu de putredire.* PSALT. 106. *Căde-se amu putredirii aceștia să se îmbrace întru neputredire* (a. 1569—1575). GCR I, *14/32. *A trupului hrană s'ftrăște-se și întru putredire merge.* CORESI, EV. 233. *A mea fire ... eu moarte și cu putrezire fusese prins.* PARACLIS (1639), 246. *Ceriu și pământ nou să făcu, cu schimbare, din putredire niind în neputredire* (a. 1692). GCR I, 303/33. *Începe a roade Măduha ... Pân'ee copaciul seacă și cade. Iar a putrezirii lui pricină Fu cel vierme de la rădăcină.* BUDAI-DELEANU, T. 358, cf. DRU. ER 93¹/2, POLIZU. *Armurarii este putrezirea piciorului drept sau stng de dinapoi la o vită.* HEM I 713, cf. DDRE. *Putrezirea ficatului.* GRIGORIU-ILIGO, M. P. II, 24. *Putrezirea ficatului.* ENC. VET. 476. *Nu avuse de multă vreme 4 zile de neactivitate și de putrezire sufletească.* GALACTION, O. A. II, 238. *Pe neamșul acela ... l-a recunoscut ... mort de opt zile și intrat în putrezire.* C. PETRESCU, I. II, 15. *Așezați cu fața-n sus, unul lângă altul, ofișeri și soldași ... intrați în putrezire.* CAMILAR, N. I, 396. *Crește prin locuri terboase sau pe lângă buturugi în putrezire.* BELEA, P. A. 159, cf. LTR², DM, M.D. ENC., DEX.

- Pl.: putreziri. — Și: (învechit) putredire s. f.
- V. putrezi.

PUTREZÍȚ, -Ă adj. (Despre corpuri ori despre substanțe organice sau despre obiecte făcute din astfel de substanțe) Care și-a pierdut aspectul, consistența, duritatea etc. sub influența agenților externi normali sau patogeni și care a intrat în putrefacție (1); alterat, descompus, putred (1), stricat, (livresc) putrid¹. *Atora le va fi trupul pu[d]tredit.* COD. TOD. 221. *Streașina porții învâltă cu blâni putrezite de stejar, se acoperise cu mușchi.* ODOBESCU, S. I, 148. *Un brad putrezit.* EMINESCU, O. IV, 102. *Stlpii din fașă, fiind putreziți de etind a bătuț vntul cel mare, s-au plecat spre răbdătorul pântânt.* SLAVICI, N. I, 9. *Coajă de lemn putrezit.* BELDICEANU, P. 108. *Putrezit de multă vreme Se scufund-acoperișul.* COȘBUC, P. II, 98. *Începea cimitirul satului, îngrădit cu spini, cu cruci rupte, putrezite, rare.* REBREANU, V. S. 11. *Cîteva capete de birnă mai steleau ici și colea, din lemnărio, parte putrezită, parte furală.* GALACTION, O. A. I, 279. *S-adună, putrezite, Frunze moarte pe poteci.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 18. *Miroase a mucegai, a umezeală, a lemn putrezite.* BOGZA, T. 61. *Scnduri putrezite.* BARANOA, V. A. 13. *Frunze uscate și putrezite.* BELEA, P. A. 157. *Mirosea a lod, a pansament putrezit și a urină.* BARBU, P. 259. *Acoperișul de șindrilă putrezit.* V. ROM. ianuarie 1965, 39, cf. DEX. ♦ (Rar; despre ape stătătoare) Clocit, stătut. *Și dacă stnt selos Beau apă putrezită cu gustul ei setrbos.* COȘBUC, S. 22.

- Pl.: putreziiți, -te. — Și: (învechit) putredit, -ă adj.

— V. putrezi.

PUTREZITOR, -OĂRE adj. (Învechit) 1. (Și prin lărgirea sensului) Putrescibil; p. e x t. care este muritor, trecător, efemer, pieritor. *Iară comoara ceaia den pământ întru pușinu e iubită și putreditoare.* CORESI, EV. 217. *Toate și cu toți tot dintr-un neam, dintr-o înepătură de fârtină, toți dintr-un părinte putrezitoriu, toți vechi.* CANTEMIR, HR. 86, cf. ANON. CAR. Nu stă florii îndegrab, vestejitoare și putrezitoare, ei stnt îndelung trăitoare și miroșitoare (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 36. *Pre putrezitoriu trup îl vei socoti orăjmaș ție.* VARLAAM-IOASAF, 63¹ 15, cf. DRU. *Flori împletite ce se vestejese și putrezitoare.* PANN, P. V. II, 163 6. ♦ (Substantivat) Cînd să va îmbrăca putrezitoriu acesta întru neputrezire ... atuncea să va împline curvntul ce iaste scris. VARLAAM-IOASAF, 36¹ 11.

2. Care face să putrezească (1), care produce putrezirea. *Trupul nu zăbovește a răsptîndi în odava în care se află puloarea de stricăciune, ce simte cinevași în salele de anatomie, și care este o începere de fierbere putrezitoare ce nu va întrzia a veni.* KRETZULESCU, M. 96/8.

- Pl.: putrezitori, -oare. — Și: putreditor, -oare adj.

— Putrezi + suf. -oare.

PUTREZITŪRĂ s. f. (Rar) Putregai (1). *O putrezitură de pod.* SCRIBAN, D., cf. DEX.

- Pl.: putrezituri.
- Putrezi + suf. -tură.

PUTREZÍŪNE s. f. v. putrejună.

PŪTRIC subst. (Prin vestul Transilv.) Colibă. PRIBEAGUL, P. B. 57.

- Pl.?
- Din magh. putri.

PŪTRÍD¹, -Ă adj. (Livresc) Putred (1). *În acest caz, trebuie să presupunem că microbu pușin virulenși, de ordinar, au dobdnit în produsele putride ale eriptelor amigdalelor calităși patogene.* BABEȘ, O. A. I, 324, cf. DN², DEX. ♦ Fig. *Întrebuinșează cuvinte cu rezonanță macabră sau putridă.* PERPESCIUS, M. IV, 464. *Mă gîndese la pescarii din delta cu voci în surdina, La prietenii mei care-noată în frigul putrid.* LABIȘ, P. 254.

- Pl.: putrizi, -de.
- Din fr. putride.

PŪTRÍD², -Ă adj. v. putred.

PUTRIDITĂȚE s. f. (Livresc) Putreziciune (2). Cf. SCRIBAN, D., DN², DEX.

- Pl.: putridități.
- Din fr. putridité.

PUTRIFICĂȚÍŪNE s. f. (Învechit, rar) Putrefacție (1). *Stnt trei feluri sau grade de stricăciune cărora stnt supuse materiile organice: adică fermentațiune, putreficațiune și corupțiune.* BARASCH, M. III, 174 8.

- Pronunțat: -fi-u-. — Pl.: putrificaliuni.
- Cf. putrefia.

PUTRIGĂI s. n. v. putregal.

PUTRIGĂNIE s. f. v. putrăganie.

PUTRIGĂÍÓS, -OĂSĂ adj. v. putregălos.

PŪTRIT, -Ă adj. v. putred.

PUTRIZÍ vb. IV v. putrezi.

PUTROĂCĂ s. f. v. potroacă¹.

PUTUOĂCĂ s. f. v. picioleă.

PUTURÓS, -OĂSĂ adj., subst. I. Adj. I. Care miroase urît, care răsplîndește un miros neplăcut.

greu, (livresc) mefitic, (învechit, rar) putos; p. e x t. care este acoperit, îmbăcșit, plin de murdărie, de pete, jegos, murdar (1), nespălat, soios, slinos, (regional) mirșav (2), mocios, muruit (2), muscuros (1), muzguriț. Cf. MIHĂILĂ, D., ANON. CAR. *Dragă musă! scate-mă afară Din boarta iadului puturoasă. Că mă nădușesc.* BUDAI-DELEANU, T. 233. *Aborul îi iaste cald și puturos.* CALENDARIU (1814), 162/3, cf. LB. *Bine știți că-ntr-o grădină Cu tot felul de flori plină, Pe lângă cele frumoase Sint și une puturoase.* PANN, E. V. 143/5. *Ne-am lepădat de toate acele instituții vechi ... ca de o haină puturoasă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 99, cf. NEGRUZZI, S. I. 191, POLIZU. *Colegii mei ... jucau cărți, fumând din niște lulele puturoase.* EMINESCU, G. P. 45. *Se făcu un naroi cleios și puturos.* ISPIRESCU, L. 129, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Deodată dam într-o mocirlă puturoasă.* SADOVEANU, O. II, 429, cf. IX, 24. *Am fumal o sută de țiguri puturoase.* ANGHEZI, S. VII, 264. *Față de dumneața. Titi e ca un gîndac puturos lângă un cal de rasă.* CALINESCU, E. O. II, 64. *Să nu-ți tîntni: cîrpele acelea puturoase pe divanul meu.* H. LOVINESCU, T. 221. *Florile de liliac ... aruncău zadarnic parfumul lor spre Grivița cea puturoasă.* BARBU, Ș. N. 12. *Un abur umed, puturos, îl lovea în obraz.* T. POPOVICI, S. 26, cf. DM. DEX. *Nu era apă măi nici o fîntînă dect numai mocirlă ... puturoasă.* RETEGANU, P. I, 26. *Începu să iasă din rîni o gîrlă de stîngă negru și puturos.* POPESCU, B. II, 21. *Vasul spurcat și puturos mirosuri nu primește.* ZANNE, P. IV, 173. ◊ Fig. *Mai pre urmă ajiungem la cuvîntul himicilor, adică la capul mort, de la carele izvorta zisa mai dinainte puturoasa basnă.* CANTEMIR, AP. GCR I. 360/26. *Fiecare din noi făcea monografia tiufiumului, spunea ziua, ceasul și prilejul cînd începuse a deprinde puturosul nărav.* RUSSO, S. 28. ◊ (Regional) *Rachiu puturos* = rachiu de calitate inferioară. A V 15. ◊ (Despre mirosuri) Care este neplăcut, urît, greu; pestilencial (3). ◊ Fig. (Familiar) Mizerabil (1). *Puturoasa asta de viață! N-a fost prea amabilă cu mine.* H. LOVINESCU, T. 334.

2. (Adesca substantivat) (Om) căruia îi lipsește dorința sau plăcerea de a munci, de a fi activ, (om) care lenește, trîndăvește; (om) leneș, trîndav, triurtor. *De mîndrie agîunsăse puturos.* BELDIMAN, E. 46, cf. DRU, LB. POLIZU. *Nu dormi ... Ieși afară, puturosule, marș cînaînța mea!* VLAHUȚĂ, O. A. I. 206, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Mă lăsa în grija mamei, căreia îi tot spunea să mă deprindă cu lucrul din ogradă, să nu mă fac un puturos și jumătate.* VLASIU, A. P. 22, cf. ARGHEZI, S. P. 71. *Umblă brambura fundea e puturos.* PAS, Z. I, 253. *Sudalme și blesteme pentru toți trîntorii și puturoșii uitați de Dumnezeu.* GALAN, Z. N. 174. *Arem de furcă ba cu puturoși, ba cu hați.* VORNIC, P. 230. *N-ajunge că îl trimeți ca vai de capul lui și răbdă de sete laată ziua, cu oile? Îl mai faci și puturos.* PREDĂ, M. 26. *Mă, puturoșilor, iar n-ați strîns sîrcelele!* BARBU, P. 89. *Of, de m-ar scăpa odată sîntulețul de puturoși, de nebuni și de milogi.* T decembrie 1964, 10, cf. H IV 53. *Acest puturos să fie bărbatul acelei fete?* ȘEZ, I, 263. [Fata] *babei însă era o slută și-o puturoasă de nu mai avea păreche.* IB. V, 65. *Omul se cunoaște de-i lărnice ori puturos, după cum are mina.* GOROVEI, CR. 177. *Mai bune trențaros, decît puturos.* ZANNE, P. VIII, 467.

11. S. f. (Bot.) 1. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu rădăcină pivotantă, groasă, cu tulpini numeroase, ramificate, cu frunze lung petiolate, adine penate și cu inflorescență deasă; (regional) cerențel, ridichioară (*Diplolaxis tenuifolia*). Cf. BORZA, D. 60.

2. (Regional; și în sintagmele *buruiană puturoasă*, BORZA, D. 31, *iarbă puturoasă*, LN, TDRG, CADE, BORZA, D. 31) Puciognă (1) (*Bifora radians*). Cf. COTEANU, PL. 18, DDRF, BARCIANU.

3. (Regional) Mărul-lupului (a) (*Aristolochia clematilis*) (Sibiu). BORZA, D. 23.

4. (Prin Olt.) Mușcată¹ (a) (*Pelargonium zonale*). Cf. BORZA, D. 126, CV 1949, nr. 8, 35.

5. (Regional) Păpălău (1) (*Physalis alkekengi*) (Turnu Roșu — Cîsnădie). BORZA, D. 130.

6. (Învechit) Coriandru (*Coriandrum sativum*). Cf. ALEXI, W., BORZA, D. 51.

7. (Regional) Ciuboțica-cucului (*Primula veris*) (Iloasa — Strehaia). ALR I 1955/842.

III. S. m. (Zool.; regional) Scones (*Mephitis mephitis*). Cf. TDRG, CADE.

IV. S. n. (Prin Maram.) „Petroi”. LEXIC REG. 15. — Pl.: puturoși, -oase. — Și: (regional) puotorós, -oasă adj. ALR I 323/122.

— Putoare — suf. -os.

PUTUROȘENIE s. f. 1. Ceea ce miroase urît, neplăcut, ceea ce răspindește un miros greu; stare a lucrului sau a ființei puturoase (1 1), puturoșie (1); emanație rău mirositoare răspîdită de ceva sau de cineva, duhoare, exalație, putoare (1). Cf. DM. M. D. ENC., DEX. ◊ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *M-am scandalizat cînd am văzut cum te-au lăsat toți să mucești într-o puturoșenie de tirg.* C. PETRESCU, C. V. 105.

2. Stare a omului puturos (1 2); înclinație a celui căruia nu-i place sau nu dorește să muncească, căruia îi place să stea fără să muncească; lene, lenevie, puturoșie (2), trîndăveală, trîndăvie. Cf. DL, DM. M. D. ENC., DEX. ◊ (Familiar) Epitet dat unui om leneș. *Ești o puturoșenie că ți-i lene să și mesteci.* Com. din PIATRA — NEAMȚ.

— Pl.: puturoșenii.

— Puturos + suf. -enie.

PUTUROȘI vb. IV. Refl. și în tranz. (Popular) A (se) lenevi. *Nu știu ce e cu băiatu-ăsta, că de la o vreme-neoa s-a puturoșit de tot.* UDBRESCU, GL.

— Prez. ind.: puturoșesc.

— V. puturos.

PUTUROȘIE s. f. 1. Stare a lucrului sau a ființei puturoase (1 1); puturoșenie (1). *Ne-neacă sufletu aciu cu puturoșia ... trupului lor.* JIPESCU, O. 82, cf. CADE.

2. Stare a omului puturos (1 2); înclinație a celui căruia nu-i place sau nu dorește să muncească, căruia îi place să stea fără să muncească; lene, lenevie, puturoșenie (2), trîndăveală, trîndăvie. Cf. POLIZU. *Ne-neacă sufletu ... cu puturoșia purtării ... lor.* JIPESCU, O. 82, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Satul dormea în porți. Cei mari, de puturoșie, nevestele de lene și copiii de foame.* KLOPȘTOCK, F. 224, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: puturoșii.

— Puturos + suf. -ie.

PUTŪT, -Ă adj (Regional) Puterme (1 2). Cf. PASCU, S. 138.

— Pl.: putuți,-te.

— V. putea.

PUȚ interj. (Prin Bucov.) Strigăt cu care se asmut cîinii asupra cuiva. Cf. CV 1950, nr. 11—12, 40, LEXIC REG. 107.

— Din germ. *putz*.

PUȚ s. n. 1. 1. Construcție formată dintr-o groapă, de obicei cilindrică, cu ghizduri împrejur, săpată în pămînt pînă la nivelul unui strat de apă, și dintr-un sistem de ridicat apa care funcționează pe principiul pirghicii, al roții sau al scripetelui, care servește la alimentarea cu apă potabilă; fîntînă. *Era acolo puțul lui Iacov.* CORESI, EV. 151. *Și-l găsiră la un put niște orveai negușători.* MONA, 379/21. *Se doua fețe da arie șe u fătăcănă șe u poșu șe lucru de besearecă aceste au fostu tute (a. 1606).* CUV. D. BĂTR. I. 151/20. *Să bage și ogheazma și să bē dēntr-acel puț iară.* FRAY, GOV. 49/3. *Intr-una de zile ieși afară din mănăstire și află la puț o tărsină de păr.* VARLAAM, C. 351. *Au doară*

estă lu mai mare decât părintele nostru Iacov, ce-au dat nouă acest puț? (a. 1613). GER 1, 108/9, cf. DOSOFIL, MOL., 76. *Nici cîntură ai, și puțul este adine*. BIBLIA (1688), 815²/57. *Puț sau izvor de ape*. N. COSTIN, L. 77. *Aruncă uoana într-un puț*. ANON. CĂNĂC., CM 1, 107, cf. ANON. CAR. *S-au aflat și un puț făcut de Drăghin* (a. 1729). URICARIUL, XXV, 147. *Groapa puțului vechi, din care izvorăște apă* (a. 1809). IORGA, S. D. VI, 173. *Mergi pe pîrcăuț pînă-i da de-un puț*. BUDAI-DELIANU, T. 307, cf. CLIMENS, DRU., LB. *Apa de puțuri și fîntini*. I. IONESCU, c. 230/15. *Nu se uită mai bine în puț să-și vadă forma lui*. PR. DRAM. 154, cf. POLIZU. *Lumea-i ca un puț cu două cînturi*. ALECSANDRI, T. 1350. *Săpa un puț*. BOLINTINEANU, O. 432. *Un puț cu furcă*. ODOBRESCU, S. III, 16. *Bătrîna plecă cu donițele spre puțul cu două roate*. DELAVRANCU, S. 221, cf. DDBF. *Apele neînceptule ... se capătă mai ales din puțuri și nu din cîștele*. ȘEZ. III, 103. *Nici ape-n puțuri, nici izvoare-n munți*. COȘBUC, P. II, 280, cf. BĂRCIANU. *Seara, cînd vine cîrcada de la cîmp, cumpăna puțului, scîrșîind neacă între furci, ține isonul berzelor de pe coșare*. D. ZAMFIRSCU, V. T. 13. *Carul se opri lângă puț*. SANDU-ALDIA, U. P. 98, cf. ALEXI, W. IDRG. *Puțurile se fac în sal, pe cîmp, mai ales pe văi, pe drumuri*. PAMFILE, I. C. 164, cf. 162. *ȘĂINIANU, D. U. Trimelea să scoată apă proaspătă de la puț*. BASSARABESCU, V. 8. *Mă lasă gol ... golul ... Ca o ciutură-ntr-un puț*. MINULESCU, VERS. 309. *La intervale hotărîte de puțurile ce înhînceau în cale, trupele, tamponîndu-se, se aprau pentru odihnă*. BRĂNESCU, O. A. I, 319. *Se aude roata puțului, scîrșîitul lanțului*. SEBASTIAN, T. 267. *Nu se aflau în ucl loc decât trei puțuri adînci cu cumpănă*. SADOVEANU, O. XVII, 181. *Săpi un puț și apa seacă*. ARGHEZI, VERS. 318. *Prăjina unui puț cu cumpănă îi urmări multă vreme din depărtare*. CĂLINESCU, E. O. I, 101. *Oamenii care nu adăpau vitele la puțul cu ciutură se cînteau cu foituri de futeă*. CAMIL PETRESCU, O. III, 168. *Apă rece, atunci scoasă dintr-un puț*. BARBU, P. 39. *Nu se va bea apă nefiarță din puțuri și bazine necontrolate*. ABC SĂN. 361, cf. II X 509. *La mijlocul drumului, La puțul porumbului, Văzui floarea timpului*. ALECSANDRI, P. P. II. *Maica plîngea și se văicăra, La puțul Iordanului*. PAMFILE, S. T. 16, cf. IOHDAN, L. M. 200. *Trei lei de parale da și la puț că se ducea*. BALADI, I. 332. *Nu scîrșea în puț, căci se poate întîmpla să bea din el*. ZANNE, P. III, 325. *Cu funia altuia nu te lăsa în puț*. PANN, P. V. II, 117/27. *La un puț bun mulți voinici s-adună*. ZANNE, P. III, 325. *Dracul nu face biserică, nici puțuri la răs-plînii*. ISPIRESCU, L. 205. *Vrea să umple-n puț găleata cu gaura neastupată, se spune despre cei proști*. PANN, P. V. I, 81/14. *Apă să bei Din puțul tău*. ZANNE, P. I, 104. ♠ F i g. E tu, Zcu, împenge-i în puțu de putredire. PSALT. 106. *Tară tu, Doamne, gios îi oboară ... în puțul putregiunii* (a. 1710). GER 1, 367/3. ♠ *Puț colector* = cavitate în pămînt în care se strîng apele captate, prin mai multe drenuri, dintr-un strat de apă freatică. Cf. DER, M. D. E.N.C., DEX. (Rar) *Puț artezian* = fîntină arteziană. *Se repede-n slavă un puț artezian*. CĂLINESCU, L. L. 212. *Puț absorbat* = groapă făcută pînă la un strat de teren permeabil și prin care se introduce în sol, în cantități mici, apele uzate din canale, după o curățire prealabilă de corpurile în suspensie pe care le conțin. Cf. LTR², DM, DER, M. D. E.N.C., DEX. ♠ E x p r. A căra apă la puț = a întreprinde acțiuni zadarnice, a depune o muncă inutilă. Cf. ZANNE, P. I, 107. *A cădea (sau a sări) din lac în puț* = a da de un rău mai mare, fugînd de alt rău. id. ib. 201. *Aciulindu-mă aci, sărisem, cum se spune, din lac în puț*. STANCU, R. A. V. 365. (Rar) *(A se simți) ca eițele în puț* = (a se simți) prost. Cf. ZANNE, P. I, 384. (Rar) *A cădea en plîcea în puț* = a ajunge într-un loc sau într-o situație care nu ți se potrivește sau în care nu te-ai fi așteptat să ajungi. *Căzurăm ca pisica în puț și ca mușca în lapte*. PAS. I. I, 195. (Regional) *Puț părăsit*, se spune despre o persoană care consumă băuturi alcoolice fără să se îmbete. CHEST. VIII 106/11. ♠ (Regional) Numele unui joc de copii

care constă în construirea, din cocani de porumb suprapuși, a unui puț² (I 1). Cf. ȘEZ. VIII, 117.

2. Gaură cilindrică forată în interiorul scoarței pămîntului în vederea exploataării unui zăcămint de petrol; p. e x t. sondă. *Se vind eu mezat cele mai jos înscunat lucrări mișcătoare ale răposatului Ioan Constantin Lascu: ... un puț de păcură ce-i zice puțul cu fuți*. CR (1832), 328³/32. *Accastă țară are minunate izvoare și puțuri de păcură*. V. ROM. aprilie 1954, 106. *Puț se numește gaură sondă*. CX 1950, nr. 2, 28, cf. LTR², DM, DEX.

3. Săpătură într-o mină care leagă zăcămintul cu suprafața sau cu o galerie principală și care servește la extracție, la aeraj, la pătrunderea personalului în mină etc. Cf. TRIG. *Executarea a 5000 m de galerii și puțuri de deschidere la minele de fier*. LIG. L.C. PL. 128. *În primele timpuri, au scos numai cărbunii de la suprafață, dezvelindu-i de pămîntul care îi acoperă: ... cînd nu s-a putut merge astfel mai departe ... oamenii au născocit puțurile*. BOGZA, V. I, 51. Cf. DM, FD I, 157, M. D. E.N.C., DEX.

II. P. a n a l. Numele unor construcții sau părți de construcții, părți de obiecte etc. asemănătoare, ca formă sau funcție, cu un puț² (I 1):

a) Locaș al unei nave în care se depozitează lanțurile ancorelor. Cf. ABC MVR.

b) (Prin Munt. și prin Dobr.) Groapă făcută în pămînt în care se păstrează cerealele. *Aceste gropi sau puțuri sînt largi la fund și strîmte la gură*. PAMFILE, A. R. 217.

c) (Regional) Gurguiul urciurului (Bășinari - Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 141.

III. (Astron.: regional; art.) Pegas (2). *Puțul fiind constelațiunea a tronomică pegasul*. OIEȘCU, CR. 16, cf. PAMFILE, CR. 169.

- Pl.: puțuri. - Și: (învechit, rar) puț s. n.

- Lat. puteus.

PUȚĂU s. m. 1. (Munt., prin Dobr. și prin sud-estul Transilv.) Fîntînă. Cf. DDBF, ȘĂINIANU, D. U., CADU, LTR², DM, DEX. II VII 118, ALR S. III h 848.

2. Persoană care sapă puțuri² (I 2); p. e x t. muncitor la puțurile² (I 2) sau la sondele de petrol. Cf. POLIZU, DDBF, ȘĂINIANU, D. U., NOM. PROF. 18. *În drum luăm și puțarii de păcură*. V. ROM. decembrie 1954, 48, cf. LTR², DM, DEX. ♠ (Rar) Proprietar de puțuri² (I 2). Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: puțari.

- Puț² + suf. -ar.

PUȚĂ s. f. 1. (Popular) Penis (la copii și la unele animale timete). Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU, GHAC, II, 301. *Mi-a ... rămas buricul mare de rîdeau copiii de mine ... - Uitați-vă la Dințasul! Pareă ar avea două puțe!* STANCU, D. 362. *O dată vede nașul puța finului*. NEGRUZZI, S. I, 251, cf. PAMFILE, J. II, 162. *Să nu-ți pară puța păpușă, să nu iei în glumă un lucru serios*. Cf. PAMFILE, J. II, 162. *Butucul de tei, puță de catei* (Ardeul). PASCU, c. 191. *Puță de pureci* *Învălită-n cojocel* (Sfredelul). id. ib. ♠ C o m p o s e: (Bot.: regional) *puța-cocoșului* = buhai (*Listera ovata*). Cf. TRIG, PANU, PL.: *puța-țigănilui* = coada-vacii (*Verbascum phlomooides*). Cf. II VII 480; *puța-cinelui* = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. ȘEZ. XV, 111, ALR I 1 935/75; *puța-cuenului* = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. II XVII 227; *puța-ursului* = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. ALR I 1 952/591. ♠ (Ht.: regional; și în sintagma *puța ciobanului*). BĂNESCU, P. 49, 112) Numele a două specii de guviză (*Gobius gymnatrachelus* și *marmoratus*). Cf. id. ib. 112. ♠ Organul genital feminin (la fete). ♠ C o m p o s: (Bot.: regional) *puța-protesii* = plantă cu tulpina subțire, cu frunzele rare, de formă lunguiață, cu flori de culoare albastră, care crește prin fîcete, nedefinită mai de aproape. Cf. MAT. DIALOG. I, 266.

2. (Anat.: prin vestul Transilv.; în sintagma) *Pușa gtlului = omușor (2)*. Cf. DR. IX, 427. ALR I/1 h 33/302. ALR II/1 MN 17, 6 929/325.

3. (Popular) Termen de adresare pentru un băiat (mic) sau un înăr: (regional) puțican, (familiar) puțică (2), puțoi (1 I). Cf. CIAUȘANU, V. 192.

— Pl.: *puțe*.

— Cf. lat. *preputium*.

PUȚĂN, -Ă adj., adv. v. puțin.

PUȚĂNTEL, -EĂ, -ÎCĂ adj., adv. v. puțintel.

PUȚĂR s. m. (Prin Transilv. și prin Bucov.) Ordo-nanță (II I). *Ion a fost puțăr la un maior*. MAT. DIA-LECT. I, 189, cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *puțări*.

— Din germ. *Putzer*.

PUȚCĂ s. f. (Prin Bucov., prin Transilv. și prin Maram.) Baros; mai² (I). Cf. ALR II 6 454/365, A V I, LEXIC REG. 21, MAT. DIALECT. I, 266, GLOSAR REG.

— Pl.: *puțce*.

— Etimologia necunoscută.

PUȚI vb. IV. I. *Intranz.* A răspîndi un miros greu, neplăcut; a mirosi urît. *Grăi lui sora mortului, Martha: Doamne, că va puși; a patra zi taste!* CORESI, EV. 96, cf. GCR I, 196/2, ANON. CAR., LEX. MARS. 207. *Pfu, cum pute ... Mi-au stricat tot cheful*. KOTZEBUE, V. 35^v/10, cf. CLEMENS, DRU., LB. *Cum nu pușea mai nainte lumînările de său*. PR. DRAM. 105, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *Să nu mănîncei ouă în duminerea Paștilor, căci îți va puși gura*. CANDREA, F. 240, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. V., CADE, VISSARION, FL. 137. *Fusese a zi dogortoare; piteile pușeau mai rău ca strurtele*. CAMIL PETRESCU, O. I, 618. *Risese toată ziua de ea că-i put miinile*. V. ROM. septembrie 1960, 62. *De-ar fi lelea ca și fala, Nu ș-ar jese pliza vara, Că ș-ar jesa primăvara, C-alunei nu pute minjala*. RETEGANU, TR. 186. *Cînd auzi cucul tuteiul, să-l auzi pe mîneale, că altfel te spureă, și-și puși gura tot anul*. GOROVEI, CR. 81. *Lauda de sine pute*. *Ca vinul rău din bute*. PANN, P. V. I, 162/9. *Gura care singură pe sine se laudă, pute*. ZANNE, P. II, 180. *An a mîncea leurdă și estimp li pute gura*. id. ib. III, 591. *A mîncea usturoi și gura a nu-i puși, nu se poate*. id. ib. IV, 169. *Niei usturoi n-a mîneal, miei gura nu-i pute*, se spune, ironic, despre cineva care pretinde că e nevinovat. Cf. DL, DM. *Îi pute botu a lapte*, se spune despre cei înșeri care vor să facă lucruri ce nu sînt potrivite sau posibile pentru vîrsta lor. Cf. ZANNE, P. I, 500. *Pute a ou clocit*, se zice despre cineva care spune un neadevăr. Cf. id. ib. 576. *Mîșa, daeă nu ajunge la slănină, zice că pute*. id. ib. 550. (I m p e r s.) *Cînd ne-asudau picioarele pe drumurile Rusiei, nu vă pușea. Ziceai că-i parfum de crai*. H. LOVINESCU, T. 221. ♦ (Cu determinări introduse prin prep. „a” sau, învechit, „de” care arată elementul de referință) *Coridorul, ... Impeștrîțat cu lume de tot soiul, ... pușea a urină de cal*. CAMILAN, N. I, 212. *Puntea pute-a ptrei, ptrei pute-a punte*. ȘEZ. I, 273. *De cînd mama m-o făcut, Apă din păpuc n-am but, Că păpuc pute-a ture*. ALEXICI, L. P. 72. (I m p e r s.) *Nu pușea a hoituri*. NEGRUZZI, S. II, 229. *Un'mă duc și un'mă port Pute-a candelă de morl*. ARGHEZI, VERS. 330. (Cu valoare depreciativă atenuată) *În Cluj se vinde numai pudră și parfum. Pute Clujul a drogherie ca și Parisul*. VEASIU, D. 14. *Fugi, că puși îngrozitor a parfum!* CĂLINESCU, S. 82. *În casa lui, cînd dă ceai, pute mereu a cafea prăjită*. id. B. I. 6. (I m p e r s.) *Pute-a carni crudă*. ALR SN VI h 1 839/605. ♦ F i g. *Un pachet galben de Plugar zbură peste păturile pestrițe*. — *Uliu, și lu tot de-astea abanoase ai, Ilie?* — *Să nu-mi pută sufletul, mă, a odicolon, că mă face gradat*. BARBU, P. 269. (I m p e r s.) *La feși începe să pută, căci înșiiinări primesc, Că ostașii îbrăitiei din zi în zi năvălesc*. BELDIMAN, E. 44/33. ♦ Ex p r. A puși locul (sub cineva) (de lena) sau a-i

puși cuiva și urma (de lena), se spune despre cineva foarte lenș. *O oăra că doarme în picioare și că pute locul de lena pe unde trece*. REBREANU, I. 378. *Că de joc e cum e focul iar de lucru pute locul*. HODOȘ, P. P. 191, cf. ZANNE, P. II, 684. *Lenșă, bre, și urită să te frească Dumnezeu, li pușea și urma*. I. CR. II, 173. *Niei nu pute, neli nu miroase* = nu-i nici bun, nici rău; e așa și așa. Cf. ZANNE, P. II, 683, DM, DEX. **A(-i) puți (cuiva) gura** = a fi mincinos. ZANNE, P. II, 184. (Regional) **A puți a pusti** = a fi gol. *M-am ales c-o pungă și-apoi și asta pute a pusti*. CREANGĂ, P. 45, cf. DM, DEX. (Bar) **Parcă tot îi pute ceva**, se spune despre cineva căruiia nu-i place nimic, care e mereu nemulțumit. Cf. DDRF, DL, DM, DEX. ♦ F i g. (Familiar) **A fi în cantitate mare, a fi plin de ...** Cf. DL, DM, DEX. □ **Pute piața de mere**. ♦ F i g. (Învechit) **A aduce a ... a semăna cu ... Numele, în inscripțiile romane, ... put a nume dăcești**. MAION, IST. 12/28. *După ce i-au făcute curte — adevă lăzci cu galbeni — face în sfîrșit ... și fetei o declarație, ce pute a aur, și a precupeț*. DACIA LIT. 35/23.

2. *Intranz.* (Învechit) **A mirosi (1)**. *Amar celora ce le vor puși [florile] spre perirea lor* (a. 1645). ap. TDRG.

3. *Tranz. și intranz.* **Fig.** (Popular; de obicei cu determinări introduse prin prep. „a”, care arată elementul de referință) **A mirosi (2)**. *Mie-mi pute a om pămîntean*. SRIERA, P. 54. *Și primăvara cînd i-o pușt tureului a rus, o fugil*. GRAIUL, I, 342. *Cum s-apropie ie d'e birlogu iei cum odată-i put'e că cineva ti pă birlog*. O. BIRLEA, A. P. I, 126.

— *Prez. ind.*: *put*, pers. 2 *puși*, pers. 3 *pute*; *conjunct. pers.* 3 și 6 și: (Învechit și regional) *să pușă*.

— Lat. *putere*.

PUȚIĂNĂ s. f. v. puțiană.

PUȚICĂNE subst. (Prin nord-estul Ol.) Puță (3). Cf. CIAUȘANU, V. 193.

— Pl.: ?

— De la puță.

PUȚICĂ s. f. (Familiar) 1. Puțioară (1).

2. Puță (3). Cf. CIAUȘANU, V. 193.

— Pl.: *puțică*.

— Puță + suf. -ică.

PUȚIN, -Ă adj., adv. I. Adj. (În opoziție cu *mu l l*, *n u m e r o s*) Care se află sau trebuie în cantitate mică, în număr redus (v. n i ț e l). Care există în surșuri, în locuri etc. reduse ca număr, care are un nivel (cantita-tiv sau, p. ext., valoric) scăzut: care nu este de ajuns, insuficient. *Da meșterilor lucrare nu pușină*. COD. VOR. 8/5. *Cumpărați oarece pușină hrană*. PALIA (1581), 178 12. *Aflară acelo acasă nu pușină oaste stîndu-le împatrivă*. HERODOT (1615), 209. *Pușin aluat toată frămîntătura dospaște*. N. TEST. (1648), 255^v/5. *Că ce-i pușină sfînta ia turmă*. DOSOFTEI, PS. 48/9. *N-au îndrăzînit să iasă de sață, atînd oaste pușină*. R. POPESCU, CM I, 254. *Nu pușine luări și jafuri de la toți făcea*. R. GRECEANU, CM II, 138. *Înt-acest an, poame multe, vin pușin*. CALENDARI (1733), 42/15. *Pentru pușină apă cerea dai unui sărae ... își făgădu-iește Dumnezeu tot cereul*. MOLNAR, RET. 95/1. *Iar el oaste are foarte pușină*. BUDAI-DELEANU, T. 145. *Un mer[ie] de mîlai sau pufur[ie] legum[ie]* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 16. *Cheltuielile cu carele poate cineva să-și facă ... o stîntnă sînt foarte pușine*. AR (1829), 28¹/4. *Pușină rămășița zilelor sale*. ARHIVA R. I, 37/9. *Pușine sînt fapte bune*. CONACHI, P. 285. *Acest munte este posomor-rit; pușină vegetație are asupra-i*. BOLINTINEANU, O. 305. *Ș-a selipuit pușine parale, citeva oi, un car cu boi*. CREANGĂ, O. 55. *Peste noapte trecea de tot pușină lume de la Radna la Lipova*. SLAVICI, O. II, 17. *Simșea pușinul sînge ce măi avea, cum i să stringea la inimă*. DELAVRANCEA, S. 127. *Pușine lucruri s-ar putea tra-duce*. VLAHUȚĂ, O. A. II, 23. *Pentru ce să-i amărăști Și zilele pușine*. COȘBUC, P. I, 78. *Călătorie de foarte*

pușine ori cu trenul. AGIBRIGIANU, A. 42. Să le ducem și puțină mahoră. C. PETRILESCU, I. II, 3. Un interior pe care l-a mobilat cu bani pușini o femeie cu gust. SIBASTIAN, I. 9. A câmpărat trei lucrări... cu bani pușini. VLASIU, D. 172. Ne dădusem peste cap să găsim... și puțină prospătură. VOICULESCU, P. I, 308. Pădurile mai păstrau puțină frunză. SADOVEANU, O. XI, 381. Pușinii străini din oraș se îndreptau către insula cea mai deasă de lumină. ARGHIZI, B. 73. Cu puțină carne de capră, își lunea zilele. CĂLINESCU, C. O. 37. Pușine stat scrierile eului mediu care să ne facă a simți mai limpede apropierea Renasterii. VIANA, I. V. 53. Gustăm puțină carne friptă. STANCU, R. A. I, 26. Sînt un tip jalnic, cu pușine trăsături omenești. 1 noiembrie 1962, 28. O funtină lină, Cu apă puțină. BVLADI, III, 15. Musca pentru puțină dulceață își răpune viața. ZANNE, P. I, 561. Cap mare, mîntie puțină. id. ib. II, 47. Vorbă multă și treabă puțină. id. ib. 819. Multe flori sînt pe lume, dar pușine miraase. id. ib. 610. La cuptorul cald pușine lemne trebuiesc. id. ib. III, 137. Ai și tu puțină brînză la puțină și crezi aceluși că ai cășărică. id. ib. 485. Cine mîntîncă mult, mîntîncă apoi de pușine ori. id. ib. 620. Mai bine mîncare puțină, decît boală lungă. id. ib. 640. ↪ 1. o. c. a. d. v. De pușine ori = rareori. De pușine ori biruții de unde mergea a să bote, să întorcea. C. CANTACUZINO, CM I, 12. În pușine zile (sau, rar, ceasuri) = peste cîteva zile (sau ceasuri); p. ex. t. Intr-un viitor (foarte) apropiat; într-un timp (foarte) scurt. În pușine Ceasuri după obicei să înarmară. Măcar nu le părea prea bine. BUDAI-DELEANU, T. 236. În pușine zile toate fură După această poruncă făcute. id. ib. 338. Rănit în războaie, soldatul căzuse Și-n pușine zile chinuit muri. ALEXANDRESCU, O. I, 161. Ridică, în pușine zile, alt bardei. SADOVEANU, O. XI, 272. ♦ Ex p. t. (Rar) Pușin la mîntie = a) prost (B IV 1). Cf. DL, DEX; b) naiv (2). Cf. CADE. (Încechit, rar) Pușin la simțire = nesimțitor (3). Un bou ca toți boii, pușin la simțire... Dabînd în cîreadă un pust însemnat. ALEXANDRESCU, O. I, 230. ♦ (Substantivat) Ceea ce este (sau ar trebui să fie) în cantitate mică, în măsură mică, în număr redus; ceea ce reprezintă o cantitate valorică redusă. Am făcut ceaste căzanie... să o primească, ... căce și puținul bine iaste de folos (a. 1614). BV I, 146. Cei pușini ce au scăpat cum au putut s-au dus la Iași. R. POPESCU, CM I, 158. Iaste mai cu lesnire a greși urmînd mălurisiră și lătarirea celor pușini decît a celor mulți. MOLNAR, RET. 100 17. Cu pușin se sötura. ASACHI, S. I. I, 267. Din români, pușini căzură. BĂLCESCU, M. V. 52. Pușini din scriitorii nostri și-au cunoscut misiunea de scriitori români. CR (1818), 4° 58. Prăfîtam mai mult de puținul cel dobtîndim cu anevăintă. BOLLAC, O. 261. Trebuie să înșeleagă dar artiștice ce grea e sarcina acestor pușini. CARAGIALI, O. III, 78. În puținul cel a scris, a putut da întruțeva măsura talentului său. GHUREA, SI. CR. I, 198. Lor li-i drag puținul Cel dai. MURNU, O. 104. Hoții l-au călecat și l-au prădat și de puținul ce mai avea. HOGAȘ, DB. I, 22. Școlar, cu puținul de acasă, anevic dusese greul. BASSARABESCU, V. 82. Rup din puținul pe care-l au... ca să-l prefacă în bani. GALACTION, A. 231. Din puținul ăsta mai și furați? VLASIU, A. P. 126. Binevoiește a lua lac și a gusta din puținul care-l avem. SADOVEANU, O. X, 102. Pușinul cel lmi trebuie să trătese, am. CĂLINESCU, E. O. II, 81. O ajutase să-și vîndă puținul care îi mai rămăsese. STANCU, R. A. V, 139. Pușini suie, mulți cobară. CREANGĂ, P. 248. Mulți vād, dar pușini înșeleg. ZANNE, P. II, 795. Cine spune multe, face pușine. id. ib. 742. Cei mulți nu așteaptă pe cei pușini. id. ib. IV, 220. Fiecare nădușese după cîștig, dar pușini îl dobtîndesc. id. ib. V, 152. Troista sārăcului, cu pușin nu se umple. id. ib. 558. Mai bine cu pușin și vesel, decît cu mult și necăjit. id. ib. VIII, 467. ♦ (Încechit; despre prețuri; în opoziție cu mare, ridicat) Scăzut, mic. Nu va putea niciodată fabricantul să dea marfa în puținul preț în carele îl pot da cei care în cherhanele mai mici (a. 1824). DOC. EC. 325. Pămîntul avea pușin preț. I. IONESCU, C. IV/11.

2. Adv. În cantitate sau în măsură redusă, în număr mic; în cantitate, în măsură sau în număr insuficiente. Și puțin cel se va murea, mari daruri primii-por. CORNELI, LV, 236. De va li mai puțin, să-i mai iatore cu bani (ca 1620). BUL. COM. IST. IV, 161. Să se gaste puțin. PRAS. GOV. 78° 1. Am făcut ceaste căzanie... cătră carca îndomni pe ficcene să o primească măcar puțin (a. 1614). BV I, 146. Asta nu e puțin (cînd o zice o gură îndiferentă). NEGRUZZI, S. I, 65. Sînt bolnav...; de aceea puțin își voi scrie. BĂLCESCU, AP. GHIICA, A. 540. Prea mult un inger mî-ai pîrut Și prea puțin femeie. EMINESCU, O. I, 185. Domnia lumii e a celor care vorbesc puțin. VLASIU, O. A. II, 228. Să facem puțin bine, acolo unde putem imbuna o asprimă. C. PETRILESCU, I. II, 109. În bolnă de marle nevasta meu; doarme bune, mîntîncă bine, de luciat ar lucra puțin. ZANNE, P. II, 502. Cine vorbește mult, face puțin. id. ib. 838. Cine mai puțin mîntîncă, are și mîntie ca mîntie. id. ib. III, 619. Pușin dai, puțin porți. id. ib. V, 241. ♣ Mai puțin = (în) afară de..., fără, minus (2). Făina ce căpăta, mai puțin uumul, o întindea pe foale. CONV. III, XLIV₂. 79. Cel (sau pe) puțin = (exprimă delimitarea restrîngerii unei stări, manifestări, acțiuni etc. la un stadiu minimal acceptat ca necesar, indicat, potrivit, posibil etc.) în orice caz; măcar (1 2), barem; în cel mai rău caz. Cel puțin au strîns 10 cari. BIBLIA (1688), 102° 35. Adeseori el pierdea împreună cu punga și viața sau, cel puțin, sănătatea. NEGRUZZI, S. I, 16. Trebuie ca această faptă să umbă cel puțin un val, o umbră de dreptate. ODOBESCU, S. I, 18. Cel puțin ca-l va fi arizat? AGIBRIGIANU, A. 50. Cel puțin să plesnească fierea și într-insul. VLASIU, I, 25. Cel puțin verbal, situația trebuia lăsată sub sigiliile desăvirșitei discreții. GALACTION, O. A. I, 56. Fumează sau cel puțin fîne neconțin în volătură gura o pipă. CAMIL PETRILESCU, I. I, 189. Înotărită să se odăhnească cel puțin un ceas. id. O. III, 175. Eu cel puțin n-am văcut niciodată un inger. VLASIU, A. P. 11. M-a lua cu el la a serată. Au fost pe puțin zece perechi. id. D. 311. Era curiosă să știe cel puțin de unde le are. SADOVEANU, O. XI, 16. Cel puțin dacă as salva pe fată. CĂLINESCU, B. I, 177. Lasă-ne o clipă să ne deprîndem cel puțin cu chipurile noastre noi. 1 septembrie 1962, 6. Cît de puțin — în cît de mică măsură, în foarte mică măsură, (aproape) deloc. Nu se ocupă cît de puțin de trebile statului. CR (1816), 23° 31. Ai avut destul vreme să-ștelegi cît de puțin aș fi în stare să răsesc pe cineta. CARAGIALI, O. VII, 251. cf. DM, DEX. Cîștig de puțin = (în construcții negative) nici în cea mai mică măsură; nicidecum. La tot ce s-a produs ca literatură originală de teatru etluși de puțin nu i se cade acest nume. CARAGIALE, O. V, 249. O lună întreagă-și va vorbe despre acest scriitor și de tot ce-a scris el, fără să se tulbure etluși de puțin. VLASIU, O. A. I, 193. cf. DM, DEX. (Pușin) cite puțin sau (cite) puțin, puțin = pe rînd, în mod progresiv, încetul cu încetul, încet-încet. Cite puțin, puțin, drunul făcîndu-se mai greu, am început a simți oboseirea. NEGRUZZI, AP. TDRG. Amețea la lă părăsi puțin cite puțin. DELLAVRANCEA, S. 152. Pușin cite puțin negurile se risipeau. BRĂLSCU, O. A. I, 294. Orașelul... moare cite puțin în fiecare zi. id. ib. II, 300. Pușin cite puțin, numele lui e aproape uitat. OPRESCU, S. 248. cf. DM. Se lumina puțin cite puțin. BARRU, P. 251. cf. DEX. Cite puțin pilînd, cel mai frumos ac vei scoate din cel mai urît fier. ZANNE, P. V, 495. Pe puțin = cu un preț scăzut; ieftin. Cf. DM, DEX. Mult-pușin sau mai mult sau (sau ori) mai puțin v. mult (2). Mel mai mult, mel mai puțin v. mult (2).

3. Adj. (Încechit) Care este de dimensiuni sau de proporții reduse; care este cu volum redus, cu capacitate mică. Pușină părțuca. BIBLIA (1688), [prefață] 8 26. Duse pe marele prinț în odaia pușină și joasă. COȘBUC, AL. 157.

4. Adv. Cu dimensiuni sau proporții reduse; cu volum redus. Reducerea sonorităților terau prin asociere cu acele ale unor vreasuri uscate, meășine im-

ginafia scriitorului într-o arie puțin întinsă. VIANU, A. P. 246. □ O cameră puțin spațioasă.

5. Adj. (Învechit și popular) Mărunt (I 3), scund, scurt. O jiganie ... de stat ... puțină și mică fiind. CANTEMIR, IST. 96. cf. DL, DEX.

6. Adj. Care are durată scurtă, care reprezintă un interval scurt de timp. Să poată ... puțină vreme. DOSOFTEI, V. s. octombrie 89^f/4. Să-și mai petreacă cu el puțină oarec vreme. GORJAN, H. I, 2²². Te spariu, ... îmi zise după puțină tăcere. NEGRIZZI, S. I. 51. Acestuia, intronat de puțin timp, îi lipsca o capitală. ODOBESCU, S. I. 16. ◇ Loc. adv. În (sau peste) puțină vreme ori în (sau peste) puțin timp = curînd. Peste puțină vreme va pieri numele tău (a. 1705). GER I. 355 8. Nădăjduiesc a fi organizat, în puțină vreme. 150 scoale. AR (1830), P²¹. Peste puțină vreme doamna Vrinceanu se iveră în ușa magaziei. TOPÎNCLEANU, O. A. II, 45. Peste puțin timp aveau să răsune aplauze. s. iulie 1960, 16.

7. Adv. Pentru scurt timp, pentru un interval mic de timp; citva timp. El însuși puțin a împărăfit. C. CANTACUZINO, CM I, 58. Să să odihnească puțin. R. POPESCU, CM I, 267. Stete puțin cu indoită mînt. Dar murgul îi sare și rîntăce. BUDAI-DELEANU, T. 183. Ungaria răsuflă puțin de mișcările armelor. BĂLCESCU, M. V. 87. Stă puțin pe gînduri. ALECSANDRI, POEZII. 198. Eu mă las puțin, că mi-a trecut ciolan prin ciolan cu nunta voastră. CHEANGĂ, P. 5. Stai puțin, mă-nțore îndată. CARAGIALE, O. II, 10. Să ne odihnim puțin, stăpîne. ISPIRESCU, L. 6. După ce ne oprirăm puțin la o colibă părăsită, cumpănirăm în valca Cracăului. HOGAȘ, DR. I, 10. Lasă-mă puțin în voie, singură să mă desțep. EFIMIU, I. 121. Am pus foc, așadar, am suflat puțin să se incingă. VLASIU, A. P. 35. Stăturăm puțin de vorbă. SADOVIANU, O. VI, 190. Nu vrei să stați pe loc puțin? ARGHEZI, VERS. 338. Ionuț, vin' puțin înăuntrul. DAVIDOGIUC, M. 12. ◇ Peste (sau, învechit, rar, în) puțin = în curînd, în scurt timp de acum încolo, nu peste mult timp; într-un viitor (foarte) apropiat. Peste puțin ... muri. VĂCĂRESCU, IST. 258/23. Dar peste puțin și pe dunsii iacă Vine tot aceeași belea. BUDAI-DELEANU, T. 275. Peste puțin negura va pieri. MARCOVICI, D. 14/21. Așa este nădejde cum că peste puțin vom scăpa de acest năcăz. GT (1838), P¹, 12. Să-mi scrii ... la Viena, unde tu puțin vom ajunge. KOGĂLNICEANU, S. 2. Peste puțin, lăcerea lor fu scumă că ambii erau acufundați în somn. ASACHI, S. I, II, 38. Emirul va fi fără îndoială redus, peste puțin, a intra în Maroc. CR (1846), 2¹, 12. Peste puțin, prin mijlocirea mistierului Ion, ... prîimi iarăși cîntea și dregătorii sa. BĂLCESCU, M. V. 30. Are de gînd să se întoarcă ... peste puțin. ISPIRESCU, L. 105. Peste puțin, un soldat ... înainta șchiopătînd. BRĂLESCU, O. A. I, 223. Peste puțin am simțit că stîneni uzi pînă la piele. STANCU, R. A. I, 76.

8. Adj. (Și prin lărgirea sensului) Care are forță, intensitate, putere scăzută. În toate cîte zicera era oarecum a puțină ironic. CR (1848), 15³/58. Cu puțină sforțare, li se cunose și coloura legăturii acestor cărți. IOBGA, P. A. I, 11. Tirziu, cînd conțeni zloata, vorbi iar, cu mai puțină asprime. SADOVEANU, B. 30. S-a oprit ... o clipă în prag, înghăduind ochilor să se deprîndă cu lumina puțină. GALAN, Z. R. 281. Urcați ca fumul, imnuri liniștite, Pentru soare, pentru pămînt, Și pentru puțină flacăară care sint. ISANOS, T. I, 70.

9. Adj. De valoare, de calitate scăzută, de importanță redusă. O descoperire de puțină importanță.

10. Adv. În oarecare măsură, intrucitva, cit de cit; oarecum, cam; insuficient de ... (sub raport intensiv, calitativ). Puțin nu de-a toarna cu ingeri în slavă l-a-nțrece și-n cîntea fără de căbară. DOSOFTEI, PS. 28/3. Împăratul ... nu puțin mîniindu-se, s-au sfătuit ... să meargă în Ungaria. ȘINCAI, HR. I, 219/1. Ploaia și furtuna au mai conținut puțin. DRĂGHICI, H. 73/29. Temele dar ... puțin de viitor. MARCOVICI, D. 16/4.

Am mas în Reșov, Itrg mărtisor, dar puțin frumos. KOGĂLNICEANU, S. 8. Scîmnați ieri foarte puțin religioși la savenirea prunelor tale amoruri. CR (1848), 6³/61. Rămase toată viața puțin cam zăpăcit. AGINBICEANU, A. 211. Privirile ... și se opresc pe urchile, puțin rășchirate, dar frumos întoarse. GÎRLEANU, N. 50. Adăugă puțin mai tare ... BASSARABESCU, V. 91. Surise puțin ironic de explicațiile fiului său. REBREANU, R. I, 261. Nu simțea decît că-l durea capul puțin. MIHONESCU, S. A. 36. Iese pe terasă, cu ochii cirpiți de somn și puțin buimăcit. SEBASTIAN, T. 10. Locuința era puțin demodată. CĂLINESCU, S. 416. Îl durca inima simțindu-l pe Costache puțin instrăinat de cl. CAMIL PETHESCU, O. III, 156. Pe un scaun rotund ... un bărbat cu gambetă cenușie pe cap, dotă puțin pe ceafă. STANCU, D. 357. Eram singur și puțin trist. BARBU, P. 7. Îți place să bați cîmpii și să-ți sperii puțin prietenii. T august 1964, 55. ◇ (Sport) De puțin = la mare luptă, după un mare echilibru de forțe. Cf. DEX.

11. Adv. (Precedat de „mai”, servește la formarea comparativului de inferioritate) Aședății nu slătura mai puțin vitejește decît asedătorii. BĂLCESCU, M. V. 56. Fierul, metal mai puțin nobil decît hidrogenul, descumpune apa la temperatura obișnuită. CHIM. AN. CALIF. 154. [Servitorul] e mai puțin scrobît ca înaintea. 1 decembrie 1964, 33. ◇ (Cu al doilea termen al comparației subînțeles) Noaptea ... este mai puțin tristă. MARCOVICI, R. 7/20. Acel ingrozitor lucru mai puțin cumplit se pare. CONACHI, P. 292. În Italia, zelul religios fu mai puțin fierbînt. BĂLCESCU, M. V. 37. Mai puțin bruscă, mai puțin supărătoare. CR (1848), 15²/63. Ceca ce este însă și mai puțin ușor, chiar pentru cei cari știu bine limba din care traduce ..., este de a serie totdeodată și frumos românește. ODOBESCU, S. II, 367. Incepea să-mi fie mai puțin anti-patic. GALACTION, O. A. I, 160. Domnul Lai ... era mai puțin încîntat. SADOVEANU, O. XI, 422. S-a spus adeseori ce scriitor de scamă este Nicolae Bălcescu; caracteristicile lui stilistice au fost însă mai puțin remarcate. VIANU, A. P. 29. Cînd plîng cei vii, e mai puțin trist. II. LOVINESCU, T. 93. Aristița ... părea mai retrasă și mai puțin mîndră. PREDĂ, M. 187. Cei mai mulți ... au fost promovăți în dregătorii mai puțin importante. STOICESCU, S. D. 72. În alte ocazii mai puțin sumptuoase și oficiale ... el se afirmă ca desăvîrșit executant. s. februarie 1960, 50. Galeriele pe care merg încep să-mi pară mai puțin misterioase. ib. ianuarie 1961, 16. Cînd starea sufletească a poetului este mai puțin deprîntată, el așterne în versuri și tonalități vii. v. ROM. decembrie 1964, 158. (E x p r.) Cu alt (sau, învechit, altă) mai puțin = într-o măsură și mai mică (determinată de împrejurarea respectivă). Nu voi, măria ta, să umăgese pe nimeni și cu altă mai puțin pe stăpinul meu. FILIMON, O. I, 112. □ Cu alt mai puțin trebuia să pleci. Nu mai puțin ... = (măcar) în egală măsură, de asemenea, deopotrivă. Credem că și d-voastră, nu mai puțin decît noi, stăteți în neastîmpăr. ap. GHICA, A. 747. Otilia înfățișa nu mai puțin femia lui ideală. CĂLINESCU, E. O. I, 327. ◇ (Precedat de „cel mai”, servește la formarea superlativului relativ de inferioritate) Cel mai puțin dureros ... mod de sinucidere. CARAGIALE, O. II, 136. Cel mai puțin reușit dintre tablourile expuse. DL.

12. Adv. (Învechit; în construcții negative) Cît pe-aci, gata-gata. De inimă rea, puțin de n-au murit. URECHIE, ap. CADE. Periră greci mulți și puțin de nu pieri și împăratul. MOXA, 389/29. Iară preutul etu-i era puterea, alergă la beserecă și, deca sosi, află groapa săpată și trupul sîntului puțin neluat. VABLAAM, C. 458. Aici, pe prispa unui rotariu, puțin de nu era să rămînem chiori. CHEANGĂ, A. 125.

— Pl.: (adj.) puțin, -e. — Și: (învechit) puțin, -ă, puțin, -ă, puțin, -ă adj., adv.

— Lat. *putinus (= pittinus).

PUȚINĂ vb. I. Transz. (Învechit) A împuțina. Cf. DRLU, DRG.

- Prez. ind.: *puțin*;
- V. *puțin*.

PUȚINĂMIE s. f. (Învechit) Împuținare. *Cela ce era să mă nănuțască din puținarea firii* (a. 1710). GCR I, 366/17, cf. DRLU *Ce puținare de suflet Și ce frică tu zădar* (a. 1855). IORGA, s. d. XXII, 72.

- Și: *puținire* s. f. DRLU.
- V. *puțina*.

PUȚINĂȚĂȚE s. f. Faptul sau însușirea de a fi puțin.

I. Cantitate sau număr mic, redus; cantitate sau număr insuficient; micime (2), (rar) puținime, (învechit și regional) puținime (1), (învechit, rar) puțină. Cf. *puțin* (1). *Din pricina puținătății și lipsei aștor fel de cărți... m-am silit... să pun în lucrul tipografiei această carte* (a. 1613). BV I, 131. *Să scribi, pentru puținătatea oștii lui. HERODOT (1645)*. 32. cf. CANTEMIR, HR. 177, LB, POLIZA. *Radu Vodă, cum văzu puținătatea moldovenilor, căzu cu tot greul asupra lor*. CONV. LIT. XII, 181. *Puținătatea cea extraordinară a documentelor ungare despre Făgăraș*. HASDEU, I. C. I, 16, cf. DDRE, BĂRCIANU, ALEXI, W., TERG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Cu toată puținătatea știrilor și nesiguranța lor, putem să ne facem o idee satisfăcătoare*. CĂMINESCU, I. C. 20. *Puținătatea și monotonia elementelor de sensibilitate*. VIANU, A. p. 332. *S-a mirat... de puținătatea cunoștințelor lui Filip într-o probă altă de însemnată*. V. ROM. aprilie 1954, 161. *Este îndeobște cunoscută puținătatea știrilor documentare asupra epocii antice a pământului românesc*. CL 1957, 251. *Aceste probleme nu sînt — după cum se vede — numeroase, dar tocmai puținătatea lor... dovedește caracterul lor primar*. s. ianuarie 1961, 77, cf. DEX.

2. Dimensiune, proporție, volum sau capacitate redusă; micime (1). Cf. *puțin* (3). *Allădată diminuele au sens ironic, izvorînd din faptul că ele denumesc obiecte de dimensiuni reduse: micimea, puținătatea etc. provoacă nu numai simpatie, ci și ironie*. JORDAN, STL. 179. *Era domol în mișcări și avea totdeauna un tîmbet domol pentru puținătatea trupească și pentru neastîmpărul calegului roșu*. PAS, z. I, 306, cf. DL. *Puținătatea trupului în scl.* 1973, 52, cf. DEX.

- *Puțin* + suf. -*ătate*.

PUȚINEALĂ s. f. (Învechit, rar) Puținătate (1). Cf. CLEMENS.

- *Puțin* + suf. -*ală*.

PUȚINEL, -EĂ, -IEĂ adj., adv. Diminutiv al lui puțin.

I. Adj. (Învechit și popular) Puținel (1). *Se fuzilele lui puțineale și piscupia lui lua-va altul*. PSALT. HUR. 95^v/22. *Că mai bine iaste puținea dobîndă cu dărept, decît bucate multe cu nedărept*. CORESI, IV. 401. *Lasă aducă puținea așă și să șpale picioarele voastre*. PALIA (1581), 65². *Duceți-ră iafăș și cum-părași înecă puținel griu*. ib. 186²/21. *Ștefan Vodă lăcmise puținei oamenii despre luna Btrladului* (a. 1625). GCR I, 71/17. *Acela preste puținea ai să priveștiuască*. FRAY. GOV. 120^v/5. *Oameni ce era cu el cu puținel suflet și flămînz*. BIBLIA (1688), 179²/10. *Era un sat despre partea lui Dispot cu puținelă casă*. N. COSTIN, L. 450. *Acest Enas nu cu puținei oameni au fost isit din risipa Troada*. CANTEMIR, HR. 95. *Puținele zile trecînd, au sosit și acel agă cu fermanul împărătesc*. R. GRICEANU, CM II, 160. *Filip aru și el puținea oaste, vru să se bată cu el dor nu putu*. ALEXANDRIA (1794), 36/15. *Puținea turci*. DIONISIL, c. 187. *Am luat această puținică parte la lucrarea maestrului*. ODOBESCU, s. III, 313. *Măi, bădăți bădișor, Nu-mi trimite atita dor Pe gurile tularor... Trimite-mi mai puținel Și nu dăuneata cu el*. JAJNIK-BIRSEANU,

D. 117. *Tră pe vremea aceea citod stul buvadă cam puținelă*. BITEGANU, p. III, 27. *Da zăpădă... puținelă, az o da, mine o lua*. GRADU, I, 23. *Că stul fete puținele, Ji-e drag să te uita la ele*. FOLE. TRANSILV. I, 230. 2. (Substantivat) *Corabia [luc]... intru cu puținel... s' sufletel*. COD. VOI. 156/24. *Fătaru cu mulți au trecut, iară puținea au rămas*. HERODOI, (1645), 41. *Sultanul... oștii să lăosă Cu puținea*. BUDAI-DELEANU, 7. 294, cf. BĂILESCU, M. V. 239.

2. Adv. (Învechit și regional) Puținel (2). *Puținel ne grijim de spăsenia sufletelor noastre*. CORESI, IV. 382. *Pentru căce va fi mur de vîrstă să va cotta puținel*. FRAY. 261, cf. CLEMENS, II. *Care-i fată dănlăuse Mătură gozu la use, Pune mătura pe el Să se vadă puținel*. FOLE. TRANSILV. I, 195. 3. Expr. (Învechit) *Cit de puținel* în cit de mică măsură, în foarte mică măsură. *Că cine mltuște, lu Dumnezeu dă, cit de puținel*. CORESI, IV. 40. *Văr-o vedea pe Erotoerit cit de puținel măcar*. PANN, F. I, 27/12. (Învechit) *Cite puținel* — în mod progresiv, înecul cu înecul. *Și vin să be cite puținel*. FRAY. GOV. 38^v/6.

3. Adj. (Învechit) Puținel (3). *Și să ră găsească această puținea scriboare a noastră în bună pace* (a. 1635). IORGA, D. B. I, 51.

4. Adj. (Învechit) Puținel (5). *Un călătoriu... cind-u la mijlocul calei află un copaci șamos... și șede... pentru puținea odihnă*. VARLAAM, c. 45. *Puținea vreme*. MOLITVNIC (sec. XVII), 304. *Unii și altii cu puținea vreme într-un loc aflîndu-se și vorbind adese, pe lesne pot înfelege*. C. CANTACUZINO, CM I, 46. *Cu puținică vreme mai nainte, o fămece împărțindu-și avearea... MINEIUL (1776), 181^v/13. Peste puținea vreme vor să-l scoafă și vor să-l închiză într-aceel ostrov*. VARLAAM-IOANAF, 59^v/28.

5. Adv. (Învechit și regional) Puținel (6). *Și-neă puținel (nișchil u psalt. sch. 67) și nu va fi groșnicul*. PSALT. HUR. 31^v/11. *Încăleca de se premla puținel*. MOXA, 363/8. *Să să odihnească puținel*. URECHE, L. 190. *Ș-am altpu puținel*. DOSOFTEI, ap. GCR I, 256/11. *Puținel cu craiul în vorbă șezînd* (a. 1700). GCR I, 334/9. *Vrînd ca să arate mărirea sa ucenicilor sâ și nouă, mai înainte cu puținel*. ANTIM, p. 7. *Să mă odihnesc puținel*. MINEIUL (1774), 138^v/11. *Să fi puținel, să nu naști, că este ceas rău*. ALEXANDRIA (1794), 12/13. *Ia stă puținel, dragă Vatehișo!* NEGRUZZI, s. III, 21. *Mai așteaptă puținel*. CONTEMPORANUL, I, 690. *Să-l ajungă nu putea, Puținel, și se-neca!* TEODORESCU, p. p. 556. *De-u ședea mai puținel, Mi-i găsi cu sufletel*. HODOȘ, p. p. 82. *Marzo, Mtrzo, puțule, Puținel să mai oștești Pina mltu-n prinzul marc*. DENUSIANU, 7. H. 289.

6. Adj. (Învechit) Puținel (7). *At puținea puteare*. N. TEST. (1648), 305^v/34. *Minea... numai de cealea ce dau puținea vrute*. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 143^v/5. *Au dat puținel război într-acea zi*. N. COSTIN, LIT. II, 13/5. *Au arătat de fată... puținea lor credință*. ANTIM, p. 34.

7. Adv. (Învechit și familiar) Puținel (8). *Să trezi puținel de boală*. DOSOFTEI, v. s. octombrie 45^v/9. *O poștă li vine Să-și înecă capul puținel*. BUDAI-DELEANU, 7. 275. *Puținel să obincuitese cu acselea învâfături*. ȚICHINDEAL, F. 183/2. *Dorește puținel a se plimba*. PANN, F. I, 70/13, cf. LĂCRĂȘAN, c. I, 7.

8. Adv. (În construcții negative) Cf. puțin (12). *De viață puținel de nu te scăpasi*. VARLAAM, c. 82. *Puținel nu căzu de pămînt să se sfarare*. MINEIUL (1776), 11^v/1.

— Pl.: (adj.) *puținei*, -*ele*. — Și: (învechit) *puțunel*, -*eă*, -*ieă*, *poțunel*, -*eă*, -*ieă* adj., adv.

— *Puțin* — suf. -*el*, -*ea*. — *Puținecă*: cu schimbare de suf.

PUȚINELUȘ adv. (Învechit și regional) Diminutiv al lui puținel. Cf. ANON. CAR., PASCU, s. 361, CADE, SFC II, 204.

- *Puținel* + suf. -*uș*

PUȚINIME s. f. f. (Învechit și regional) Puținătate (1). *Ceilorți, văzind puținimea șolanilor, s-au împărășit.* ȘINCAI, HR. III, II/6. *Puținimea singelui.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. DDRF, CADE.

2. (Învechit) Intensitate, forță redusă. *Puținimea ... puterilor.* JIPESCU, ap. CADL.

— Puțin + suf. -ime.

PUȚINIME s. f. v. pușinare.

PUȚINTEL, -EĂ, -ICĂ adj., adv. Diminutiv al lui pușin

1. Adj. (Adesea cumulează și valoare calificativă) Cf. pușin (1). *Cela ce ... o va bate [pe muierea lui] cu vrămășie pentru pușinta vină, să va certa într-ocest chip.* PRAY, 159. *Nu mai pre mine m-au oprit pentru pușinta mîngîiere.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 151^v/28. *Adupă-mă dară cu pușinta apă.* BIRLIA (1688), 176^v/42. *Au ales și el pușintei moldoveni de ai lui.* NECULCE, I, 18. *Nemaiavînd alte oști, fără numai pușinta pedestrimă (inceputul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 184/24. *Împărulul, mergînd la Cămenilă, în pușintele zile o au bătut.* R. POPESCU, CM I, 419. *Loc cu pușintei pruni (a. 1725).* URICARIUL, VII, 17. *Să aducă pușintea roada către sftina biserica acest părinte Ianăș (a. 1731).* IORGA, S. D. XIII, 119. *Pușinta ploaie.* CALENDARI (1733), 24/7. *Pușintel singe.* MINEIUL (1776), 150^v/14. *Iară de va face altmîntreia, singur poate să fie judecătoriu pușintei sale învătățuri.* MOLNAR, BET. 20/17. *Pușinta mieare tîcă se poate lua de la stupii cei mai buni.* ECONOMIA, 195/19. *Cu mai pușinta sau cu nici cită osteneală.* ȚICHINDEAL, F. 192/2. *Pușintică răbdare numai, că dăm peste căpătîiul firului.* HELIADE, O. II, 9. *În pușintele zile ajungînd aproape de capitola Indiei.* GORJAN, H. I, 3/3. *Au pus intră toate faile ette pușintel fin.* BĂRAC, T. 26/12. *Of. drag nepoșele! Prea avuși în lume zile pușintele.* PANN, P. V, II, 137/22. *Să-mi facă boșș ... și alivence ... și pușintel bulgur.* ALECSANDRU, T. 187. *Ai pușintică răbdare.* CARAGIALE, O. VI, 100. *Și-a agonisit pușintică anere.* SLAVICI, O. II, 105. *Plea-că-mi ureiorul să sug și cu pușintică apă pe flîna lui.* DELAVRANCEA, T. 28. *Cam spînatice de felii lui, musteașă deloc și barbă pușintică tare.* MIRONESCU, S. 26. *Să-și iei ceva de mîncare, pușintel rachiu bun și tutunul.* SADOVEANU, O. IX, 356. *Dă-i pușintică miere și-o prescură.* ARGHEZI, VERS. 206. *Înimoara mi s-a stîns.* *Pușintică cea rămas, Ș-acea de dor a ars.* POP., ap. HEM 1511. *Cînd gîndesc, mîndră, la tine, Nu mai am inimă-n mine, Pușintică ce mai este, Nu mai e de vreo nădejde.* JAHNİK-BIRSEANU, D. 114. *Să bei rachiu pușintel, Ca să nu te-mbeși de el.* BIBIGESCU, P. P. 223. *La fîntînă de aurel Spălînd lîna de aurel, Că e-n lume pușintel!* RĂDULESCU-CODIN, I. 172. *La noi stî mulș ... În alti suti-s mai pușintei, că strî[?] și moldoveni.* GRACIU, I, 476. *La băgă moule pușintică apă trebuie.* PANN, P. V, II, 101/5. *Pușintică sare purarea în țigă să păștrezi.* ZANNE, P. IV, 107. < (Substantivat) *Ci Justinian, cu pușintei dintru ai săi oștîndu-se ..., ou intrat în cetate.* ȘINCAI, HR. I, 134/38.

2. Adv. Cf. pușin (2). *Dintr-acei prisos să să plătească toată datoria țării, din an în an cite pușintel.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65. *Se luminează pușintel, a ploaie.* TOPÎRCANU, O. A. I, 370. *Erai cuprins de respect și pușintel de frică.* PAS, Z. I, 207. *De pușintel ce mîuca Lumea toată se mira.* MARIAN, SA. 84. *Dă-mi, Doamne, și nu-mi da mult, Dă-mi, Doamne, mai pușintel, Și dă-mi lucru frumuseț.* FOLC. TRANSILV. II, 523.

3. Adj. (Învechit) Cf. pușin (3). *Pușinta jalbă etl de mică ... să fie fost, n-ar fi luat domnia.* IST. Ț. R. 11.

4. Adj. (Adesea determinat prin „la trup” sau, popular, „la făptură”) Cf. pușin (5). *Mărica e un boboc de fată: cam pușintică, dar ce să-i faci.* DELAVRANCEA, S. 12. *Uriășii pușintei Tot mai repede scăzură.* COȘBUC, P. I, 296. *I-otîl de pușintică la trup ... că parcă făptura ci se pierde.* SANDU-ALDEA, D. P. 59. *Căpitanul Floroiu, pușintel, delicat și cu fața blondă.* CAMIL PETRILESCU, V. N. 10. *Era pușintică la făptură.*

C. PETRILESCU, A. R. 50. *Un om pușintel și pămîntiu, veșnic nebărbierit.* I. BOTEZ, R. I, 117. *S-a însurat e-o felia pușintică la trup.* SADOVEANU, O. VI, 574. [Mitropolitul] *arătîndu-se firav și pușintel în ușa catapetesmei, cădea ... în jîlful din altar.* ARGHEZI, B. 118. *Sări din mijlocul mulțimii o femeie între două vrste, pușintică la trup.* STANCU, R. A. II, 312. *Vedeși cum o învălie vrtejul, ... cum merge, pușintică la trup.* PAS, Z. I, 134. *Femeie mică, cu brațele subțiri, cu trupul pușintel.* PRIDA, R. 66. *Bărbatul nu-i bai Că-i pușintel, Să fie mîntea la el.* ZANNE P. IV, 255.

5. Adj. Cf. pușin (6). *Păstrați pușintică tăcere!* < Loc adv. *În pușintică vreme = (foarte) curînd* *În pușintică vreme trebuie să se dea [= predea].* ap. GIUGA, A. 306.

6. Adv. Cf. pușin (7). *Pentru nevoia trupului dormea pușintel.* DOSOFTEI, ap. GER I, 253/8. *Andriaș ... s-ou lăsat supt un brad să odihnească pușintel.* N. COSTIN, I. 593. *Îi rugă să o îngăduiască pușintel.* MINEIUL (1776), 44^v/34. *Așteaptă pușintel.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 424. *Ar trebui să se odihnească pușintel.* CR (1846), 52^v/39. *Pușintel mai odihnește: În toată partea privește.* BĂRAC, A. 73/13. *Paci oare să mai dormi pușintel?* CR (1848), 10^v/63. *Așteaptă pușintel, am de dat o poruncă grabnică.* CARAGIALE, O. II, 266. *Să se ducă și ea prin cetate, să se mai răsufle pușintel.* ISPIRESCU, L. 309. *Stătu pușintel în cumpănă.* SADOVEANU, O. XI, 32. *Să stăm de vorbă pușintel.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 59. *Era foarte oslenit și tîceta pușintel de a zice.* SBIERA, P. 8.

7. Adj. (Învechit) Cf. pușin (8). *Nicicit de pușinta ludoială și întunecare să nu fie în hărtire.* MICU, L. 64.

8. Adv. Cf. pușin (10). *Și atunci pușintel l-au muștrat.* NECULCE, L. 174. *Pe cale mergea alătura, lînsă hanul pușintel mai nainte.* R. POPESCU, CM I, 563. *Pușintel nestatornic.* CALENDARI (1733), 44/6. *Pușintel mai sun din dreptul vadului morci (a. 1766).* URICARIUL, XVII, 153. *Era olean ca și mine și pușintel cam rudă după mamă.* GIUGA, S. 4. *Da ceva cletica te-a învățat tală-tău? — De, ce să zie, stăpîne?... Mă cum pricep pușintel.* FILIMON, O. I, 122. *Cade-n brînci și se ridică Dînd pe ceașă pușintel Taată lina unui miel.* COȘBUC, P. I, 225. *Aseară ... Pușintel s-a dat Cam la calș de pot.* TEODORESCU, P. P. 25.

— Pl.: (adj.) pușintei, -ele. — Și: (Învechit) pușîntiel, -eă, -ică, (regional) pușîntiel, -eă, -ică adj., adv.

— Pușin + suf. -el, -ea, prin apropiere de mititel.

— Pușintică; cu schimbare de suf.

PUȘINTELȘ, -Ă adj., adv. (Învechit) Diminutiv al lui pușintel.

1. Adj. Cf. pușintel (1). *În pumn pușinteluș lut galben lăui.* CANTEMIR, IST. 134. *Am să-ți dau pușinteluș vin.* CĂLINESCU, S. 317. < (Substantival) *Acest al meu pușinteluș pentru mult, mititeluș pentru mare dar, cu rugămîntea spre priimire îl aduc.* CANTEMIR, în BV I, 360.

2. Adv. Cf. pușintel (2). *Mai scoase capul să mai vadă pușinteluș.* ȚICHINDEAL, F. 148/12.

3. Adv. Pușintel (8). *Pușinteluș într-o parte se deade.* CANTEMIR, IST. 78.

— Pl.: (1) pușinteluși, -e.

— Pușintel + suf. -uș.

PUȘINȚIME s. f. (Rare) Pușîntate (1). *Pretînd ... a cunoaște, de pe nulțimea sau pușîntimea perisorilor ... cu care e ... (cărăbușul) acoperit pe pîntec și picioare, cum va fi vara ce urmează.* MARIAN, ap. CADE.

— De la pușintel.

PUȘIȘOARĂ s. f. f. (Popular și familiar) Diminutiv al lui pușă (1); (Învechit) pușuică, (familiar) pușică (1).

2. (Mai ales la pl.) Produs culinar preparat din carțofi fierți, făină și ouă, avînd formă de baton presărat cu pesmet prăjit în grășine și cu zahăr. Com. din BUCUREȘTI.

3. (Anat.; regional) Omușor (2) (Dănești — Vaslui) ALR I/1 h 33/512.

— Pl.: *pușoare*.

— Puță + suf. *-ișoară*.

PUȚIN, -Ă adj., adv. v. puțin.

PUȚOĂCĂ s. f. v. pleioacă.

PUȚOI s. m., s. n. I. I. S. m. (Familiar) Puță (3). Cf. DDRF, BARGANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. V., CADE, CIAȘANU, v. 193.

2. S. m. (Prin nord-estul Ol.) Țoi (pentru Țuică, rachiu etc.). Cf. CADE, CIAȘANU, v. 193.

3. S. n. pl. (Regional) Țurțuri de gheață (Flintna — Rupea). ALR I 432/461.

II. S. m. (Bot.) I. (Regional) Sîngele-voinicului (*Nigritella nigra*). Cf. TDRG, PANȚU, PL.

2. (Prin Ol.) (Fruet de) ardei iute (*Capsicum annuum*). Cf. cv 1951, nr. 9—10, 47, GL. OLT.

3. (Regional) Specie de cartofi lungăreți, gălbui. Com. FURTUNĂ.

— Pl.: (I 1, 2, II) puțoi, (I 3) puțoaie.

— Puță + suf. *-oi*.

PUȚOLÍ vb. IV v. pufulul.

PUȚUI vb. IV. I. TRANZ. (Bucov.) A curăț(a). Cf. L. ROM. 1960, nr. 3, 80, SEC IV, 139, cv 1950, nr. 11—12, 40, LEXIC REG. 107, GLOSAR REG. ♦ S p e c. (Complementul indică încălțămîntea) A lustrui. *Mi-am puțuit ciubotele*. cv 1950, nr. 11—12, 40, cf. LEXIC REG. 107, GLOSAR REG. ♦ S p e c. (Regional) A țesăla (Vatra Moldoviței — Gura Humorului). ALR I 418/375. ♦ S p e c. (Regional) A spoi (Ciocănești — Vatra Dornei). ALR II/1 MS 117, 3 787/365.

2. TRANZ. Fig. (Bucov.) A certa, a dojeni; p. ex t. a bate. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI. cf. cv 1950, nr. 11—12, 40, LEXIC REG. 107.

3. Refl. (Regional) A se găti, a se împodobi (Negrițca — Gura Humorului). Cf. A VI 4, GLOSAR REG.

— Prez. ind.: *puțuiesc*.

— Din germ. *putzen*.

PUȚUIĂLĂ s. f. I. (Prin Bucov.) Lustruire a încălțămîntei. LEXIC REG. 107.

2. Fig. (Regional) Ceartă, dojană. Com. din STRAJA — RĂDĂUȚI.

— Pronunțat: *-fu-ia-*. — Pl.: *puțuiești*.

— Puțol + suf. *-ală*.

PUȚUICĂ s. f. (Încechit) Puțisoară (1). Cf. LB 565.

— Pl.: *puțuici*.

— Puță + suf. *-uică*.

PUȚUIȚUĂ s. f. (Prin Bucov.) I. Lustruire a încălțămîntei. Cf. LEXIC REG. 107.

2. Fig. Ceartă, dojană. LEXIC REG. 107.

— Pronunțat: *-fu-i-*. — Pl.: *puțuituri*.

— Puțul + suf. *-ură*.

PUȚULEȚ s. n. (Bar) Diminutiv al lui puț (I 1). Cf. DDRF, CADE.

— Pl.: *puțulețe*.

— Puț + suf. *-uleț*.

PUȚULÍ vb. IV v. pufulul.

PUȚULUI vb. IV. I. TRANZ. (Transilv.; complementul indică încălțămîntea) A lustrui. Cf. COMAN, GL., LEXIC REG. 10. *Puțuluiește-ți păpușii*. MAT. DIALECT. I, 189. ♦ (Prin sud-vestul Transilv.) A țesăla. *Am fos' la lunari; aveam doi cai... îi pușuiam, le dam apă, ovás*. DENSUȘIANU, T. II, 180.

2. Refl. (Prin nord-estul Transilv. și prin nordul Mold.) A se găti, a se împodobi. *Da' ce te mai pușu-*

luoști atla? I. CR. VI, 127, cf. COMAN, GL. *Nu te mai puțulu!* MAT. DIALECT. I, 189.

Prez. ind.: *puțuluiesc*. — Și: (regional) puțuli (MAT. DIALECT. I, 89), puțurli (cv 1950, nr. 11—12, 40), puțurli (LEXIC REG. 107), puțoli (ib. 10) vb. IV. — Din magh. *pucol*.

PUȚULUIĂLĂ s. f. I. (Prin Bucov.; în forma *puțuruială*) Lustruire a încălțămîntei. Cf. LEXIC REG. 107.

2. Fig. (Regional) Bătaie (Ilișești — Gura Humorului). cv 1950, nr. 11—12, 40. *I-am tras o puțuluiă bună*. ib.

— Pronunțat: *-lu-ia-*. — Pl.: *puțuluieli*. — Și: puțuruială s. f. LEXIC REG. 107.

— Puțului + suf. *-eală*.

PUȚUN, -Ă adj., adv. v. puțin.

PUȚUNEL, -EĂ, -ICĂ adj., adv. v. puținel.

PUȚUNTEL, -EĂ, -ICĂ adj., adv. v. puțintel.

PUȚURELE s. n. pl. (Regional) Diminutiv al lui puțur (v. puț (I 1)). Cf. BL VI, 161, DM. *Fapt-aa, Doamne, iar am fapt Puțurile-n câmpurele, Cine apă c-a băut Tot mie mi-a mulțumit*. TEODORESCU, P. P. 29. *Făcut-am ... Puțurile în câmpurele, Să bea ciobănașii din ele*. ȘEZ. XIII, 115.

— Pl.: *puțurile*.

— Puțuri (pl. lui puț) + suf. *-ele*.

PUȚURGĂU s. n. v. puțurgoi.

PUȚURGOI subst. I. Subst. (Regional) Rachiu. Com. din PARVA — NĂȘĂUD.

2. S. n. (Prin Maram.; în forma *puțurgău*) Spirit denatural. Cf. LEXIC NEG. 21.

— Pl.: ? — Și: puțurgău (pl. *puțurgaie*) s. n. LEXIC REG. 21.

— Etimologia necunoscută.

PUȚURLUÍ vb. IV v. pufulul.

PUȚURUIÍ vb. IV v. pufulul.

PUȚURUIĂLĂ s. f. v. pufululală.

PUVNĂRI s. n. v. pommar.

PUVNÍ vb. IV v. puful.

PUVÓI s. n. v. puhol!

PUVUIĂLĂ s. f. (Anat.; regional) Flămlnzare (Rădești — Cîmpulung). ALR I 1085/776.

— Pronunțat: *-vu-ia-*. — Pl.: *puvuieli*.

— Etimologia necunoscută.

PUZDĂRIE s. f. v. puzderle.

PUZDĂRIE s. f. v. puzderle.

PUZDERIE s. f. I. (La sg. cu sens colectiv) Resturi lemnoase care cad din tulpina cînepei sau a inului a melișare, destrămare etc. (folosite pentru așțarea focului); (regional) spîhdării, zgreben. *Arđtnd cuploriul cu răsiră și cu naftă și cu puzderie (puzderii v. puzderii c)*. PSALT. 329. *Și va fi virtutea lor ca puzderiia cîlților*. BIBLIA (1688), 456¹/39, cf. ANON. CAR. *Cîlți de in sau de cînepă care să nu aibă multe lemnișoare sau puzderii ... Bate-i cu o nuieluse ... să cază puzdăriile* (a. 1805). GRECU, P. 96, cf. LB. *Un smoc subfire de in sau de cînepă se învălăucește pe degit ... și cade toală puzderiia și rămîne numai lăoru*. I. IONESCU, c. 155/1, cf. POLIZI. *Spicu grtului crește lung de-o palmă și des ca păsdera*. GHICA, s. 140, cf. LM. *O, tu, crai cu barba-u noduri ca și cîlții cînd nu-i perii*.

Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii. EMINESCU, O. I, 83. *Iluziul tău s-a prefăcut în puzderie.* CHEANGĂ, O. 293, cf. DDFE, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cade focu în puzdării și se aprinde casa sub ochii tăi.* VLASIU, A. P. 343, cf. GRAUB, E. 86. *Puzderiile sînt îndepărtate de pe fibre prin operoții de curățire, consistînd în structurare, batere, destrămare etc.* LTR², cf. M. D. ENC., DEX. *Mai bine pe la bordușele noastre Cu pozdeie de cîmipă acoperite.* POP., ap. GCR II, 334. *Venit-au, venit... Cu puzderie de la melișă. Cu rositură de pe copaci.* MARIAN, V. 207. *Lovită mînușă cu limba frîngătoarei ce se învîrte în cui, cad jos puzdăriile, iar în mînă rămîne fuiorul.* BREBENEL, GR. P. *Petrică, Petricean.* *Cu luleaua de coccan.* *Cu ciubucul de pîzdării.* I. CR. II, 232, cf. III, 120, COM. din POIANA - VAȘCĂU, CIAȘANU, V. 187, GR. S. V. 122. GREGORIAN, CL. 61, A I, II, III, V, VI, IX. *Cu pîzdării se aprinde.* se spune despre omul cu temperament aprins, coleric. Cf. ZANNE, P. V. 199. *Am o suenă mîrie, plină de pozderie (Stelele).* SBIERA, P. 322, cf. GOROVEI, C. 357. *Am o prostire Plină de pozdere (Cerul).* GOROVEI, C. 65, cf. PASCU, C. 20. ♦ EXPR. (Popular) A (se) face puzderie = a (se) sfărîma, a (se) face praf; a (se) distruge. *Fac puzderie orice-mi cade sub mînă.* NEGRUZZI, S. III, 119. *Dă-le prins, dă-le bătut, nu te pune cu elitorul, că te face puzderie!* DELAVRANCEA, H. T. 9. *Globurile străvezii [de săpun]... erese, se umflă... și plesnesc deodată, se fac puzderie.* BRĂESCU, A. 50. *S-a răvășit totul în el și s-a făcut puzderie.* POPA, V. 336. *Și d-oi sla a mă mînia. Pune-oi mînia pe durda, Pe durda, pe nebuna, Pîzdării vâ voi făcea.* PĂSCULESCU, L. P. 280. ♦ (Prin analogie) *Codia biciului i s-a spart în bășchii și sar din ea puzderii melișate de soldurile uscate ale bieților cai.* DELAVRANCEA, S. 205. ♦ (Regional) Pleavă (I I). CADE. ♦ (Prin OII și prin nordul Mold.: la pl.: în formele pîzdării, puzderii) Surcele (pentru aprins focul). Cf. N. REV. R. XIV, nr. 22, 349, L. ROM. 1960, nr. 5, 35, ALB II/1 h 275/414.

2. Cantitate mare de praf, de stropi de ploaie, de fulgi etc. (răscolită de vînt, împrăștiată). *A dat Dumnezeu zăpadă nemilitută; și cade, cade puzderie măruntă și deasă.* DELAVRANCEA, S. 4. *Un vînt cu toane repezi le zvrle-n obraz puzderia de stropi.* VLARUȚĂ, O. A. 135. *Întindea brațe din ce în ce mai mari spre puzderia de fulgi.* BASSARABESCU, V. 50. *Nourii se grămădeau și se zbateau cu mște site uriașe sub care se turbura vîntul cu sfictuiri de ger, spulberînd puzderiile.* SADOVEANU, O. XIII, 589. *Vrtejurile... se ridicau cu repeziune, se răsuceau, se subțiau și se risipeau apoi în puzderie, coloane groase și negre de pulbere.* STANCU, U.B.S.S. 180. ♦ Fig. *Podul de la Cernovodă și Dunărea pastie tresărîră vagi, sub puzderiile serei pornite către noapte.* GALACTION, O. A. I, 48. *Căldura creștea, și-n puzderia de aur ciocirlu își porni etntecul.* SADOVEANU, O. VI, 174. *Scularea din puzderii s-a săvîrșit treptat. Te-ai declipit din umeri și, răzimat pe coate, Văzuși că ridicarea pe șale nu se poate.* ANGEZI, VERS. 382.

3. (De obicei la sg.; urmat de determinări, de obicei la pl., introduse prin prep. „de”) Număr, cantitate (exțrem de) mare de (sau din) ceva; grămadă, mulțime (I). *Puzderie de stele lucioase.* NEGRUZZI, S. II, 134. *Pozderie de gramatici.* CREANGĂ, A. 88. *De-atunci s-a stins în neguri puzderie de stele.* GOGA, POEZII. 249. *Rînd pe rînd, o puzderie de copii și-au întins ne-*

șigure mîini după faldurile rochiei. ANGHIEL, PR. 23. *Am văzut atîta puzderie de oameni.* PETICĂ, O. 231. *Puzderie de fafle miei.* GALACTION, O. A. I, 42. *Salcîmii mulți din a căror puzderie de flori se răsplinea o mîreasmă îmbătătoare.* STĂNOIU, C. I. 88. *Puzderie de muci poligoane multicolore.* KLOPȘOCK, F. 22. *Au trăit împreună o viață întreagă, au făcut puzderie de copii.* VLASIU, D. 227. *Soarele împrăștia puzderie de raze.* SADOVEANU, O. V, 15. *Cînd venea el, pe sub masă fata găsea puzderie de coji.* CĂLINESCU, B. I, 255. *După războiul trecut au apărut o puzderie de lucrări.* RALEA, S. I, III, 7. *Pe ulițele orașului întîlniră puzderie de oaste turcească.* CAMIL PETRESCU, O. III, 172. *Pe malarile lui se ivesc o puzderie de flori de cîmp.* BOGZA, C. O. 159. *Din puzderia de aadunute se desprind două portrete bine conturate.* CONSTANTINESCU, S. II, 39. *Amenințările mari se sfărîmău în puzderie de amenințări moi mici.* PREDĂ, M. 59. *Și le-av zărit privirile grele.* CA O puzderie de stele rele. DEȘLIU, G. 43. *Mîndri puzderii De păsări vuitoare cu moarte și cu foc.* LABIS, P. 197. *Devii eu plăcere tributarul puzdericii de nimicuri.* VIN. PESC. septembrie 1962, 14. *Puzderie de lacuri.* IB. august 1964, 14. *Pozderie de pește.* SBIERA, P. 118. *Îngrozită de atîta puzderie de copii la așa sărăcie.* ȘEZ. IX, 49. ♦ (Urmat de determinări în genitiv) *Puzderia nenorociților te aduc la o vagă indifezență.* GALACTION, A. 406. *Față de puzderia tatarilor și cazacilor, craul n-avea decît a treia parte.* SADOVEANU, O. XI, 315. *Adine vuia satul de puzderia armatelor.* CAMILAR, S. I, 218. ♦ (Așezat după substantivul determinat) *Un brad se sculură și curg Iernaticile-i flori, puzderii.* PĂUN-PINCIO, P. 73. *Era o nuntă aleasă, boierească și nuntași pozderie.* SBIERA, P. 147. ♦ (Adverbial) *Cică-s patrioții... Deodată au răsărit în țară pozderie, și tot unu și unu!* ALECSANDRI, T. 38. *Ce dracu faceți voi, că vine peștele puzderie.* CONTEMPORANU, VI, 118. *Noaptea ascultă foșcătul gîndacilor negri, năvălind puzderie din găuri.* G. PETRESCU, C. V. 216. *Furnicule... au năvălit puzderie pe trunchi.* CĂLINESCU, C. O. 43. *Asמעו lucruri a avut, puzderie, pesemne, bunica.* V. ROM. noiembrie 1962, 57. *Unde începură, mîi tată, să vie din toate părțile împărăției oameni, puzderie.* RĂDULESCU-CODIN, I. 9.

— Pl.: puzderii. — Și: (înviechit și regional) puzdărie (LB, LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., A III 2, 16, 17, 18), pozdărie (POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., GR. S. V. 122, A I 23, 21, II 1, 6, 12), pozdêrle, (înviechit) puzdârle (LM), puzdêrle (id. ib., BĂRCIANU), păsderê (TDRG), pozdârle (LB, LM), (regional) puzdârle (A III 3) s. f., pîzdării (N. REV. R. XIV, nr. 22, 349, L. ROM. 1960, nr. 5, 35) s. f. pl., plzârle, plzêrle (TDRG, I. CR. III, 120, CIAȘANU, V. 187), posdîre, pozdăre (GREGORIAN, CL. 61, A I 17, 20, 21, 22, 26, 31, 35, II 8, 12) s. f., pozdărâl (A I 12, 13) s. f. pl., pozdêle s. f.

— Din v. sl. *поздѣрѣ*.

PUZLÎC s. n. v. prusluc.

PUZZOLĂNĂ s. f. I. Material de construcție bogat în bioxid de siliciu, solubil în soluții alcaline, întrebuințat ca adaos hidrolic la fabricarea cimentului. Cf. LTR², DN², DER, M. D. ENC.

2. (Geol.) Tuf format din sedimentarea cenușii vulcanice, rezistent la apa de mare. Cf. DN².

— Pronunțat: -fo-.

— Din it. puzzolana.

Redactor: ECATERINA IONAȘCU
Tehnoredactor: EUGENIA AMBROZI

Bun de tipar: 23.VI.1984.
Format: 8/60 80. Coli de tipar: 66.
C.Z. pentru biblioteci mari: 459-3-59.
C.Z. pentru biblioteci mici: 4R-3-R.

Tiparul: Intreprinderea Poligrafică Brașov,
str. Zizmului nr. 110
Sub comanda. 1209

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
